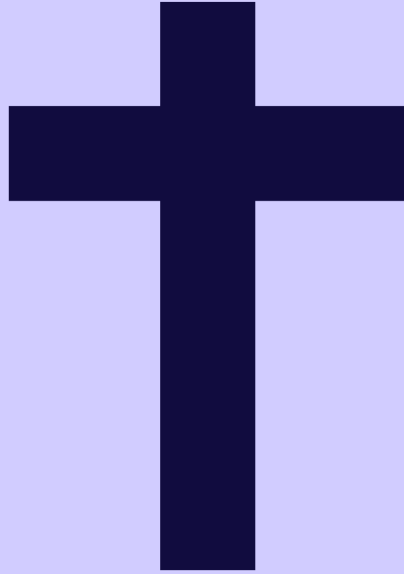

Tuma-Irumu

The New Testament and portions of the Old Testament in the
Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea

Tuma-Irumu
The New Testament and portions of the Old Testament in the Tuma-Irumu
Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long long tokples Tuma-Irumu long
Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2025-05-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 May 2025 from source files dated 3 May 2025
914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5

Contents

Ahäkahäk	1
Rut	83
Sam	89
Matiyu	232
Mak	302
Luk	343
Jon	417
Aposoro	470
Rom	540
1 Korin	574
2 Korin	605
Galesia	626
Efesus	638
Pilipai	649
Kolosi	657
1 Tesalonaika	664
2 Tesalonaika	670
1 Timoti	674
2 Timoti	683
Taitus	689
Piremon	693
Hibru	695
Jems	719
1 Pita	728
2 Pita	737
1 Jon	743
2 Jon	751
3 Jon	752
Jut	753
Kwawak Iwoᅇärewani	756

(Stat)
Ahäkahäk
Anututä yäputpenpäñ imaka imaka täñpäñ penkuko,
ba ämawebe inita yämagutta tawañ penkuko unitño
manbiñam

Anututä kunum kome pewän ahänkumäno unitño manbiñam

- ¹ Yäput penpäñ Anututä kunum kenta kome pewän ahänkumän.
- ² Täñpäkañ kome u täñkuräk-kuräk ikek, jopitä parirän bipmäñ uranitä uwäk täñkuk. Täñpäñ gwägu pähap terak uwä Anutu täño Munapiktä punin jop kuñatkuk.
- ³ ✧ Täñpäkañ Anututä yänkuk; Yänewän! Yäwänä yänñkuk.
- ⁴ Yänñirän Anututä penyänek u kawän tägañkuk. Kawän tägawäpäñ bipmäñ urani ba penyänek yäpmäñ daniñpäñ inigän inigän yepmañkuk.
- ⁵ Ude yäpmäñ daniñpäñ penyänek täño wäpi Kepma yän iwetkuk. Täñkañ bipmäñ urani täño wäpi Bipani yän iwetkuk. Eruk, kome bipmäñpäñ yänñirän edap kubä u tärenkuk.
- ⁶ ✧ Edap kubä u tärenirän, eruk Anututä yänkuk; Ume bämopiken бага kubä ahänpäñ ume yäpmäñ daniwän!
- ⁷ Ude yäwänä ume bämopiken бага kubä ahänpäñ ume yäpmäñ daniñkuk. Yäpmäñ daniñpäñ punin kubä täñkuko gubam. Täñkañ kome terak umeinik. Ude täñirän punin inigän, komen inigän täñkuk.
- ⁸ Ude ahänirän Anututä бага unitño wäpi Kunum yän iwetkuk. Eruk, kome äneñi bipmäñpäñ yänñirän edap yarä u tärenkuk.
- ⁹ Edap yarä u tärenirän, eruk Anututä yänkuk; Kunum gämoriken ume kubäkengän it moreñirä kome kawuki ahäwän! Ude yäwänä ahänkuk.
- ¹⁰ Täñpäñä Anututä kome kawuki täño wäpi Kome yän iwetkuk. Täñpäñ ume kubäkengän it moreñkuño unitño wäpi Gwägu Pähap yän iwetkuk. Ude ahänirän Anututä kawän tägañkuk.
- ¹¹ Ude täñkañ Anututä yänkuk; Imaka yeri-yeri kome terak tädorut! Ketem mujipi nitek mebäri mebäri ba päya mujipi nitek mebäri mebäri tädorut! Ude yäwänä udegän ahänkuñ.
- ¹² Kometä towinirä ketem mujipi nitek doni iniken iniken terak, ba päya mujipi nitek doni iniken iniken terak ahänkuñ. Ahäwäkañ Anututä yabäwän tägañkuñ.
- ¹³ Eruk, kome äneñi bipmäñpäñ yänñirän edap yarakubä u tärenkuk.
- ¹⁴ Edap yarakubä u tärenirän, eruk Anututä yänkuk; Kunum terak kepma ba bipani yäpmäñ danikta topän ahäwut! Unitä iwän kadäni, edap kadäni, orekirit kadäni api yänahäk täneñ.
- ¹⁵ Täñpäñ kunum täño topän u ahänpäñ kometa penyänek imut. Yäwänä udegän ahänkuk.

¹⁶ Anututä ude yänpän topän pähap yarä pewän ahänkumän. Kubä tañi uwä kepma watäni itta, kubä täpuri uwä bipani watäni itta u yepmanjuk. Täñkañ guk bok pewän ahänkuñ.

¹⁷⁻¹⁸ Pewän ahänkuño uwä kometa penyänek imikta, bipani kepmata watäni itta, ba bipmän urani ba penyänek yäpmän danikta u Anututä kunum gänañ yepmanjuk. Ude yepmanpän Anututä yabäwän tägañkuñ.

¹⁹ Eruk, kome äneñi bipmänpän yäñejirän edap yaräbok-yaräbok u tärenjuk.

²⁰ Edap yaräbok-yaräbok u tärenjirän, eruk Anututä yänjuk; Ume gänañ tom bumtainik, jirañ ahäwut! Täñkañ barak punin terak piän kuñarut! Ude yäwänä udegän ahänkuñ.

²¹ Anututä gwägu tom tañi pähap ba imaka kuñat-kuñat ikek mebäri mebäri, wareñ täñpani mebäri mebäri gwägu gänañ kuñat täkañ, ba barak mebäri mebäri pewän ahänkuñ. Pewän ahänkuño u yabäwän tägañkuñ.

²² Täñpäkañ Anututä man yeri nitek ñode yäwetkuk; In bäyañ wenpän gwägu tokñewut, ba barak imaka, bäyañ wenpän kome tokñewut!

²³ Eruk, äneñi bipmänpän yäñejirän edap ket kukñi kudup u tärenjuk.

²⁴ Edap ket kukñi kudup u tärenjirän Anututä yänjuk; Kome terak tom ñode ahänpän ini-ini bäyañ wewut; Tom yepmän towikta yäwani ba tom ägwäri ba gämok kejima mebäri mebäri udegän bäyañ wewut! Ude yäwänä udegän ahänkuñ.

²⁵ Anututä tom ägwäri ba yepmän towikta yäwani mebäri mebäri ba gämok gwakgwak mebäri mebäri ude u pewän ahäwäpän yabäwän tägañkuñ.

²⁶ ✧ Ude täñkañ Anututä yänjuk; Eruk, ninin bumik äma pena ahäwut yäk. Ude täñitna äma unitä gwägu tom ba barak ba tom yepmän towikta yäwani ba kome terak irojän kuñarani, u kuduhtagän kañ yabän yäwarut.

²⁷ ✧ Ude yänpän Anututä ini bumik äma pewän ahänkuñ. Ämani peñ webe peñ täñkuk.

²⁸ Tänpän man yeri nitek ñode yäwetkuk; Intä kome mähem tänpän bäyañ wewäpän kome tokñewut. Tänpän tom gwägu gänañ nanik ba barak ba imaka imaka kome terak kuñarani u kuduhtagän kañ yabän yäwarut.

²⁹ Anututä ude yänpän yäwetkuk; Ketem imaka yeri nitek kudup ba päya mujipi näñpani kudup u nakjinta peñ tamitat.

³⁰ Tänpän tom kejima, barak kejima ba imaka gwakgwak kome terak kuñarani unitä nakta tokän peyat.

³¹ Tänpäkañ Anututä imaka kudup täñpewän ahänkuño u yabäwän tägämäninik täñkuñ. Eruk, kome äneñi bipmänpän yäñejirän edap 6 u tärenjuk.

2

¹ Eruk, kunum kome yarä ukät äboriye pähap pewän ahän moreñkuño unitäño manbiñam uba.

² ✧✧ Täñpäkañ edap 7uken Anututä piäni täñkuko u tärenjirän edap uken itpäñ-nadäka orek itkuk.

³ Anututä edap 7u ini kon täñ iminpän ini pärik, kudupi api irek yän yänjuk. Imaka kudup ahän morewäpän itpäñ-nadäk tänpa yänpän orek itkuko unita edap u ini pärik, kudupi peñkuk.

Adam kenta Iv täño manbiñam

4-5 Nōwä kunum kome pewän ahänkuṅo unitäṅo manbiṅam. Yawe Anututä kunum kome pewän ahänkuṅo kadäni uken päya ba ketem imaka mebäri mebäri kome terak nämo ahäwani. Yawe Anututä iwän takta nämo nadäṅ imiṅkuk. Ba piäni takta äma kubä nämo itkuk.

6 Täṅpäkaṅ woṅ taṅi kome gänaṅ naniktä ahänpäṅ kome pähapta ume imiṅkuk.

7 ☆ Täṅpäkaṅ Yawe Anututä komepäṅ äma kubä gatänpäṅ iṅami gänaṅ irit täṅo woṅ piäṅ iwatkuk. Piäṅ iwat-pewän äpmonjirän äma u imaka irit ikek ahänkuk.

8 Ude täṅpäṅ Yawe Anututä edap abani käda ketem piä kubä Iden komeken täṅkuk. Piä u täṅpäṅ äma gatänkuko u Iden piä uken teṅkuk.

9 ☆ Teṅpäṅ Yawe Anututä päya mebäri mebäri kaṅgärip ikekkät mujipi ätu täga nakta bok pewän ahänkuṅ. Täṅkaṅ piä u bämopiken päya kubä wäpi Irit päya, kubäwä wäpi Waki ba Täga täṅo Mebäri Nadäwani päyatä itkumän.

10 Täṅpäkaṅ Iden kome bämopiken naniktä ume taṅi kubä piäta gakṅi imikta kuṅkuk. Kuṅkaṅ yäpmäṅ daniṅpäṅ ume yaräbok-yaräbok ini-ini kuṅkuṅ.

11 Ume kubä wäpi Pison, unitä Havila kome kudupken kuṅat moreṅkuk. Kome uken gol mobä kome gänaṅ itkuk.

12 (Gol mobä uken nanik gwäki ärowani. Täṅpäṅ ukengän päya kubä umumi käbäṅi säkgämän ikek itkuk, ba mobä kaṅgärip ikek wäpi Kanilian imaka itkuk.)

13 Täṅpäkaṅ ume kubä wäpi Gihon, unitä Kus komeken kuṅat moreṅkuk.

14 Täṅ, ume kubä wäpi uwä Taigris. Unitä Asiria kome edap abani käda u kuṅkuk. Täṅ, ume kubä wäpi Yufretis.

15 Täṅpäkaṅ Yawe Anututä äma gatänkuko u yäpmäṅpäṅ Iden piä uken piä takta, ba watäni irekta teṅkuk.

16 Teṅkaṅ äma u man kehäromi ṅode iwetkuk; Gäk piä ṅo gänaṅ päya mujipi nitek it yäpmäṅ kukaṅ unitäṅo mujipi täga api näṅpen.

17 Upäṅkaṅ Waki ba Täga täṅo Mebäri Nadäwani päya unitäṅo mujipi nämoinik näṅpen! U naṅpäṅä kumäkinik api täṅpen. U jop nämo gäwetat yäṅ iwetkuk.

18 Täṅpäkaṅ Yawe Anututä yänkuk; Äma u inigän irirän nämo tägatak. Ini bumikgän not täṅkentäki kubä gatäwa!

19 Eruk, Yawe Anutu u tom mebäri mebäri, barak punin nanik komepäṅ täṅkuko u kudup äma unitä wäp yämikta iṅamiken yäpmäṅ äbuk. Yäpmäṅ äbäṅjirän äma unitä yabänpäṅ wäp ini-ini yämiṅkuk. Wäpi yämiṅkuko uwä wäpi ubayäṅ.

20 Äma unitä ude täṅkuko uwä tom yepmäṅ towikta yäwani, barak ba tom ägwäri u kuduṅtagänta wäpi yämiṅkuk.

Ude täṅkuko upäṅkaṅ täṅkentäki ini bumik kubä nämo kaṅ-ahänkuk.

21 Unita Yawe Anututä äma u täṅpewän dāpmon patguṅ taṅjirän äma unitäṅo jārapi kujat kubä dātpäṅ toharipäṅ äneṅi täṅpipiṅkuk.

22 Ude täṅkaṅ Yawe Anututä jārapi kujat yäpuko upäṅ webe kubä täṅpäṅ äma uken imagut yäpmäṅ kuṅkuk.

23 Imagut yäpmäṅ kuṅjirän äma unitä kaṅpäṅ yänkuk; Wisik! Nōwä kujatnek kubägän, tohatnek kubägän.

Nōwä ämaken nanik yäpani unita wäpi webe yäṅ api iwetneṅ.

24 ☆ Eruk mebäri unita ämatä miṅi nani yepmaṅpeṅ webeni kentäṅjirän gupi tohari kubägän api tädeṅ.

25 Tänpäkan yanäpi yarä u morän bok itpäñ mäyökkät nämo itkumän.

3

Äbek ora wan̄kumäno unitäño manbiñam

1 ☆ Eruk, Yawe Anutu u tom ägwäri pewän ahänkuño upänkan gämok täño yänikñat mantä ärokinik tänpän tom päke u yärepmitkuk. Tänpäkan gämok u webe ñode iwet yabänkuk; Anututä piä gänañ päya kuduptagän mujipi nämo nakta täwetkuk ba jide?

2 Yänirän webetä gämok u iwetkuk; Nek piä gänañ päya kuduptagän täño mujipi täga näden yän niwetkuk yäk.

3 Täñ, päya kubä piä bämopiken itak unitäño mujipi uwä Anututä initta ba nakta yäjiwätkuk. Ude tänpänä kumäkinik api täden yän niwetkuk yäk.

4 Yäwänä gämoktä webe iwetkuk; Ude nämo! Nämo api kumden!

5 U Imata, Anututä ñode nadänpäñ täwetkuk; Ek mujipi u nanjirän dapunjek ijiwän kwäpäñ ek Anutu ini bumik tänpän kädet täga ba waki unitäño mebari api nadäwän täreneñ yän nadänkuk yäk.

6 Gämoktä ude iweränpäñ webetä päya u kanpäñ ñode nadänkuk; Päya unitäño mujipi kanjärip ikek. U täga nanpet. U nanpäñ nadäk-nadäk kan-ahäk ikek yän nadänpäñ gäripi nadänkuk. Ude nadänpäñ mujipi u dätpän nanjanä moräki äpita imän nanjuk.

7 Nanpäñä yarä u nadäk-nadäki pirärenjirän morän kuñatkumäno u kawän tärenkuñ. Unita gupi tänpipikta päham tañi ätu yäpmänkan bipumän.

8 Täñkumäno kome komkom täñirän Yawe Anututä piä gänañ kuñarirän yanäpi yarä u mämäni nadänkumän. Nadänpäñä umuntanpäñ päya jopäniken käbop itkumän.

9 Käbop irirän Yawe Anututä äma unita gera yänkuk; Adam, gäk de?

10 Yänirän iwetkuk; Näk gäkä piä gänañ kädet kuñariri mämäka nadänpäñ morän kuñatat unita umuntanpäñ käbop itat yäk.

11 Yäwänä Anututä iwetkuk; Morän kuñatan u netä gäwerak? Gäk päya mujipi nanpentawä yän gäwetkuro u kubä nan ba?

12 Ude yäwänä äma unitä yänkuk; Ude nämo! Webe näkkät itta naminkuno unitä päya mujipi u namän nat yäk.

13 ☆ Ude yänirän Yawe Anututä webe iwetkuk; Imata ude tän? Ude yäwänä webe unitä iwetkuk; Näk nämo! Gämoktä yännäñat-pewän nat yäk.

14 Yäwänkan Yawe Anututä gämok u ñode iwetkuk; Gäk ude täno unita tom towiwani ba ägwäri päke u täga bumik irirä, tagwän gäkä terakgän peyat. Gäk kome terak irojän kuñatpäñ käpäpok nan yäpmän api kwen.

15 ☆ Tänpän gäkkät webekät iwan pähap täñ yäpmän api kuden. Gäkño kodakikayekät webe täño kodakiniyekät iwan pähap api täñ yäpmän kunen. Tänpän ukät nanik kubätä gwäkka api yeñ jakñirek. Täñirän kowatawä kuroniken api iwen yäk.

16 Ude yänpäñ Anututä webe uwä ñode iwetkuk; Nanak kok itkan kuñariri komi bumta api gamet. Täñira komi nadänpäñ nanak api bäyawen. Tänpän äpkata gäripi nadänjiri, unitä intäjukun api it gamek yäk.

17 ☆ Ude yänpäñ Adam ñode iwetkuk; Gäk webe täño man buraminpäñ päya mujip nämo nakta gäwetkuro u nano unita kome terak tagwän peyat. Gäk komi piä tärek-täreki nämo api nadäwen. Komi piä tänpän ketemka api yabän ahäwen.

18 Täñiri däräk-däräk ba mup waki ätu piäkaken kuräk ahäjirä uken nanik ketem nañpäñ kañ kuñat!

19 Komi nadäñopäñ woñ imätpäñ ketem u mujipi nañ yäpmäñ kuñtäñgän kumäñpäñ gäk kome gänañ äneñi äyäjutpeñ api äpmonpen, gäk komepäñ täñpani unita. Gäk komepäñ täñpanigän unita kumäñpäñä kome gänañ äneñi api äpmonpen.

20 Eruk, Adam webeni unitä ämawebe kuduptagän täño miñi intäjukun yäput peñkuk. Unita Adamtä webeni wäpi Iv yäj iwetkuk.

21 Täñpäkañ Yawe Anututä tom gupipäñ tekta bipmäñpäñ Adamkät webenikätta täñ yämiñkuk.

22 ✧ Täñpäñ Yawe Anututä ñode yäjukuk; Apiño äma ño ninin bumik äworetak. Waki ba täga unitäño mebäri nadäwani. Unita äma u Irit päya unitäño mujipi yäpmäñpäñ nakta бага peñ imine. U nañpäñ paot-paori nämo irek.

23 Ude yäñpäñ Yawe Anututä Adam yanäpi Iden piäken itkumäñopäñ yäwat kireñkuk. Yäwat kireñpäñ bibikpäñ Adam gatäñkuko unita bibik injit-injit epän täñpäñ nañpeñ kuñatta yepmañkuk.

24 Ude yäwat kireñpewän kuñirän, Anututä añero ätu ba, päip pärañi, kädäp mebet ikek äyäjutpäñ äyäjutpäñ täñpani Iden piä yämaniken yepmañkuk. Ude täñpäñ Irit päya täño käderi täñpipiñkuk.

4

Kein kenta Abel täño manbiñam

1 Täñpäkañ Adamtä webeni Ivkät yanäpi täñpäñ kuñarirän nanak kok itpäñ nanak wäpi Kein bäyañkuk. Bäyañpäñ yäjukuk; Yawetä täñkentäñ naminiñrän nanak kubä bäyatat yäk.

2 Täñpäñ mäden monäni Abel bäyañkuk. Bäyañkuko tägañpäñ Abeltä sipsip watä äma ude kuñat täñkukonik. Täñ Keintä ketem piä täk täñkukonik.

3 Täñpäñ ittängän kepma kubäta Keintä piäniken nanik ketem ätu yäpmäñ äbäñpäñ Anututa biñam peñkuk.

4 ✧ Täñirän Abeltä udegän tom intäjukun ahäwani uken nanik ätu däpmäñpäñ madäñpäñ gakñi yäpmäñ äbä Anututa biñam peñkuk. Täñirän, Yawetä Abel ini ba tom peñkuko unita nadäñirän täga täñkuk.

5 Täñ Kein ini ba ketem yäpuko unitawä nadäñirän gäripi nämo täñkuk. Anututä ude nadäñirän Keintä bänepi wawäpäñ injami dapun äpuiñkuk.

6-7 Ude täñirän Yawetä Kein iwetkuk; Imata bänepka wawäpäñ äpuitan? Gäk kudän siwoñi täñpeñ kuñariri uyaku not api täñ gamet. Upäñkañ kädät täga nämo iwareno uwä wakitä käbop itpäñ gäk gabäñ gäwarek. Waki uwä gepmäñitta gäripi nadätak upäñkañ gäk kehärom täñpäñ kañ irepmit.

8 ✧ Eruk, Anututä ude iweränä Keintä monäni Abel iwetkuk; Nek piäken kuda yäj yäwänä piäken kuñkumän. Kuñpäñä Keintä Monäni Abel injipäñ kumäñ-kumäñ utkuk.

9 Täñirän Yawetä Kein ñode iwetkuk; Monäka Abel de? Iweränä Keintä iwetkuk; Näk nämo nadätat. Näk notnapak täño watä äma ba?

10 ✧ Yäwänä Yawetä iwetkuk; Gäk imapäñ täñ? Monäka täño nägät kome terak piwän kuño unitä näkken gera yäjirän nadätat yäk.

11 Unita tagwän gäkä terak pewa ärotak. Täñpäñ kome ño meni añejirän monäka täño nägät ketkaken nanik yäpmäñpäñ nako uken nanikpäñ yäj-gäwatat.

¹² Eruk apiñonitä päñku ketem piä täñiri ketem bureni ket nämo api ahäneñ. Täñkañ gähä kuñat-kuñatgän api täñpen.

¹³ Yäwänä Keintä Yawe iwetkuk; Kowata namitan u bäräpiinik. Näkä u täga kotanañi nämo.

¹⁴ Gäk apiño piä täñpäñ nakna komeken nanik yäñ-näwatan unita näk inamkaken nanik api paoret. Paot päñku uken irit api täñtäñ kuñaret. Täñira, äma kubätä nabäñ ahäñpäñ kumäñ-kumäñ api nurek yäk.

¹⁵ Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ude nämo! Äma kubätä Kein utpäñ kowata ärowaniinik api yäpek yäk. Ude yäñpäñ äma kubätä Kein kañ-ahäñpäñ kumäñ-kumäñ nämo urekta Yawetä Kein gupi terak wären täñkuk.

¹⁶ Ude täñpäñ Keintä Yawe inamiken nanik ämet päñku kome kubä wäpi Kuñat-kuñatgän uken itkuk. Kome u edap äbani käda, Iden kome gägäniken itak.

¹⁷ Täñpäkañ Keintä webeni yäpmäñpäñ kuñattäñgän webeni nanak kok itkuk. Nanak kok itpäñ nanaki Enok bäyañkuk. Kadäni uken Keintä yotpärare kodaki kubä täñ irirän nanaki ahäñkuko unita yotpärare u wäpi Enok yäñ iwetkuk.

¹⁸ Täñpäkañ Enok u tägañpäñ nanak kubä wäpi Irat bäyañkuk. Täñpäñ Irattä nanaki wäpi Mehujael bäyañkuk. Täñkañ Mehujaeltä Metusael bäyañkuk. Täñkañ Metusaeltä Lamek bäyañkuk.

¹⁹⁻²⁰ Täñpäkañ Lamek uwä webe gwaräp yäpuk, kubä wäpi Ada, kubä wäpi Sira. Täñkañ Adatä nanaki Jabal bäyañkuk. Jabal uwä äma bipiken yottaba gänañ itkañ tom towik täkañ unitä intäjukun täñkuk.

²¹ Täñ monäni wäpi Jubal u kap tektek täño tuñum mebäri mebäri u yäput peñkuk.

²² Eruk, Lamek täño webeni kubä wäpi Sira unitä nanak kubä bäyañpäñ wäpi Tubalkein yäñ iwetkuk. Äma unitä kome änek-änek täño tuñum ainpäñ täñpani unitäño intäjukun täñkuk. Tubalkein unitäño wanori wäpi Nama.

²³ Täñpäkañ kadäni kubä Lamektä webeniyat ñode yäwetkuk; Webenayat Ada, Sira, ek juku peñpäñ näkño man ño nadäwun. Äma kubätä äbä nägät uränkañ näkä akuñpäñ kowata kumäñ-kumäñ utkut. Ba äma gubañi kubätä komi namiñkuko unita kowata utpewa kumbuk.

²⁴ ✧ Äma kubätä Kein utpäñä, kowata tañi käwep nadäwek. Upäñkañ äma kubätä näk nutpäñä, kowata ärowaniinik api imet.

²⁵ Täñpäkañ Adamä webenikät kuñatgän nanak kok äneñi itkuk. Nanak kok itpäñ nanak kubä bäyañpäñ ñode yäñpäñ wäpi Set iwetkuk; Keintä Abel utkuko unitäño komenita Anututä nadäñ namiñirän nanak kubä ahäñ namitak yäk.

²⁶ Eruk Set uwä tägañpäñ nanak kubä bäyañpäñ wäpi Enos yäñ iwetkuk.

Täñpäkañ kadäni ukengän ämawebetä Anutu wäpi yäñpäñ kuñat-kuñat uken yäput peñkuñ.

5

Adam äboriye täño wäpi tawan

¹ ✧ Adam äboriye täño wäpi tawan ñode kudän täwani;

Anututä ämawebe pewän ahäñkuño uwä Anutu ini bumik gatäñkuk.

² ✧ Ämani bok webe bok gatäñpäñ man yeri nikek yäwetpäñ wäpi tañi Äma yäñ yäwetkuk.

³ Tänpän Adamtä obañ 130 irirän nanaki gweki wäpi Set ahänjuk. Set u nani ini inami dapun bumik ahänjuk.

⁴⁻⁵ Set ahäwänkañ, nani Adam äneñi obañ 800 u bämopiken äperiye nanak ätu ahän yäpmän kuñirä obañ 930 ude täreñirän kumbuk.

⁶ Adam nanaki Set unitä obañ 105 täreñirän nanaki tuäni wäpi Enos ahänjuk.

⁷⁻⁸ Nanaki Enos u ahäwänkañ, nani Set uwä äneñi obañ 807 u bämopiken äperiye nanak ätu ahän yäpmän kuñirä obañ 912 ude täreñirän kumbuk.

⁹ Tänpän Enos unitä obañ 90 täreñirän nanaki tuäni wäpi Kenan ahänjuk.

¹⁰⁻¹¹ Kenan u ahäwänkañ nani Enos uwä äneñi obañ 815 u bämopiken äperiye nanak ätu ahän yäpmän kuñirä obañ 905 ude täreñirän kumbuk.

¹² Tänpän Kenan unitä obañ 70 täreñirän, nanaki tuäni wäpi Mahalalel ahänjuk.

¹³⁻¹⁴ Mahalalel u ahäwänkañ nani Kenan uwä äneñi obañ 840 u bämopiken äperiye nanak ätu ahän yäpmän kuñirä obañ 910 ude täreñirän kumbuk.

¹⁵ Tänpän Mahalalel unitä obañ 65 täreñirän, nanaki wäpi Jaret ahänjuk.

¹⁶⁻¹⁷ Jaret u ahäwänkañ nani Mahalalel uwä äneñi obañ 830 u bämopiken äperiye nanak ätu ahän yäpmän kuñirä obañ 895 ude täreñirän kumbuk.

¹⁸ Tänpän Jaret unitä obañ 162 täreñirän, nanaki tuäni wäpi Enok ahänjuk.

¹⁹⁻²⁰ Enok u ahäwänkañ nani Jaret uwä äneñi obañ 800 u bämopiken äperiye nanak ätu ahän yäpmän kuñirä obañ 962 ude täreñirän kumbuk.

²¹ Tänpän Enok unitä obañ 65 täreñirän, nanaki tuäni wäpi Metusela ahänjuk.

²²⁻²³ Metusela u ahäwänkañ Enoktä Anutukät kentänpän obañ 300 u bämopiken äperiye nanak ätu ahän yäpmän kuñirä obañ 365 ude täreñirän kumbuk.

²⁴ ✧ Enok uwä Anutukät kentänpän kuñattängän paotkuk. Paotkuko uwä Anututä ini komegup ikek imagutkuk.

²⁵ Tänpän Metusela unitä obañ 187 it yäpmän äronjirän nanaki tuäni Lamek ahänjuk.

²⁶⁻²⁷ Lamek u ahäwänkañ nani Metusela uwä äneñi obañ 782 u bämopiken äperiye nanak ätu ahän yäpmän kuñirä obañ 969 ude täreñirän kumbuk.

²⁸ Tänpän Lamek unitä obañ 182 täreñirän nanaki tuäni ahänjuk.

²⁹ Nanaki tuäni ahänjirän wäpi Noa yän iwetpäñ ñode yänjuk; Anututä kome terak tagwän penkuko unita komi piä, butewaki piä pähap tänpän kuñaritna nanak ñonitä api niniñ kawatäwek yäk.

³⁰⁻³¹ Noa u ahäwänkañ Lamek uwä äneñi obañ 595 u bämopiken äperiye nanak ätu ahän yäpmän kuñirä obañ 777 ude täreñirän kumbuk.

³² Tänpän Noa unitä obañ 500 täreñirän nanaki yarakubä ahänjuk. Kubä wäpi Siem, kubäwä Ham, kubäwä Jafet.

6

Anututä ämawebe täño irit kuñat-kuñat kañirän wakiinik täñjuk

¹⁻² ✧ Eruk ämatä kome terak mäyap ahän yäpmän äbuñ. Täñkañ äperiye bäyañkuño u Anutu täño nanakiyetä inami dapun yabängärip tänpänä iniken iniken gäripi terak webeniyeta yäpuñ.

³ Täñirä, Yawetä yänjuk; Ämawebe u paotpaot ikek yäk. Kadäni käronjita nämo api täñkentän yämet yäk. Näñño Munapiktä ämaken nämo it yäpmän äronjirän obañ 120 udegän itpäñ api kumneñ yän yänjuk.

⁴ ✧ Tänpäkañ Anutu täño nanakiyetä kome ämä täño äperiye ukät nädapi

tänjirä nanakiye ahänkuŋ. Uwä äbot biani, inide kubä, ämik täkta kehäromi nitek. Ämawebetä äbot unitäŋo kudän pähap kaŋpäŋ biŋam pähap yäk tänkuŋonik. Tänpäŋ wäpi Nefirim yäŋ yäwet tänkuŋonik. U kadäni uken, ba kämi imaka, kome terak it tänkuŋonik.

⁵ ✧ Tänpäŋ ämatä kome terak wakiinik mebäri mebäri tänjit bänepiken nanik nadäk-nadäk wakigän nadäŋ yäpmäŋ äbänjirä Yawetä yabänpäŋ-nadänjuk.

⁶ Yabänpäŋ-nadänkaŋ imata ämawebe u gatänpäŋ kome terak penkut yäŋ nadänpäŋ bänepiken jägämiinik nadänjuk.

⁷ Jägämi nadänpäŋ yänjuk; Äma näkŋa kome terak pewa ahänkuŋo u kudup-tagän kome terak nanik kaŋ awähut morewa! yäk. Bänepna jägämi täyak unita ämawebe ukät tom ba gwak ba barak bok, kuduptagän api däpmäŋ morewet yäŋ yänjuk.

⁸ Tänpäkaŋ Yawetä Noata nadänjirän tägaŋjuk.

Noa täŋo manbiŋam

⁹ ✧ Tänpäkaŋ Noa täŋo manbiŋam ŋode; Noa uwä siwoŋi kuŋat tänkuŋonik. Ämawebe ätu päke u bämopiken, Noa-tägän kuräki, momini nämo, kuŋat tänjukonik. Täŋkaŋ Anutukät kentänpäŋ kuŋat tänjukonik.

¹⁰ Tänpäkaŋ unitäŋo nanaki yarä kubä. Kubä wäpi Siem, kubä Ham, kubä Jafet.

¹¹ Eruk, komen äma kudup Anutu inamiken waŋ morenjirä kome terak ämik kädet mebäri mebäri bumta tokŋenjuk.

¹² Tokŋenjirän Anututä kome kaŋjirän wakiwakitä komen äma täŋo irit kuŋatkuŋari u tänpän wakinik tänjuk.

¹³ Tänpän wakinik tänjirän Anututä Noa ŋode iwetkuk; Näk komen äma api däpmäŋ paoret. Unitäŋo ämik kädettä kome terak tokŋetak unita däpmäŋ paorayäŋ. Näk bureni yäyat, ämawebe bok kome bok api awähuret.

¹⁴ Ude tänpayäŋ täro unita gäk päya kehäromi kehäromi madänpäŋ upäŋ gäpe kubä kaŋ tä. Tänpäŋ gäpe gänaŋ tänkireki tänkirenpäŋ tänkirenpäŋ kaŋ pe yäk. Tänpäŋ gupiken kukŋi kukŋi nämäkpäŋ kaŋ urumänpipi.

¹⁵ Tänpäŋ ŋode kaŋ tä; Järäpita 140 mita, keräpinita 23 mita, käroŋinita 13 mita ude kaŋ tä.

¹⁶ Täŋkaŋ pujiŋi penpäŋ, järäpi tänpipiŋ yäpmäŋ äroŋiri mänit kädetta bägup jopi haf mita ude piri gämoriken jop kaŋ irän. Tänpäŋä järäpi bämopiken yäma kubä kaŋ tä. Tänpäŋ bukä yarä punin täŋkaŋ kubä gänaŋ umude kaŋ tä.

¹⁷ Anututä ude yänpäŋ iwetkuk; Nadätan? Näk kome terak, ämawebe ba imaka irit kuŋat-kuŋat ikek kudup däpmäŋ morewa yänpäŋ ume gwägu taŋi api pewa ahäwek. Tänpäkaŋ imaka kudup kome terak itkaŋ u api paotneŋ.

¹⁸ Upänkaŋ gäkkät topmäk-topmäk kubägän tänjira gäpe gänaŋ äroŋpäŋ api iren. Täŋkaŋ u gäkŋagän nämo. Gäk ba nanakaye webeka ba äbekaye uwä gäkkät gäpe gänaŋ äro api itneŋ.

¹⁹⁻²⁰ Tänpäŋ tom mebäri mebäri kudup yarä-yarä, ämani webeni gäkken äbänjirä gäpe gänaŋ kaŋ yepmaŋ. Barak mebäri mebäri, tom mebäri mebäri, gämok mebäri mebäri ba gwakgwak mebäri mebäri u yarä-yarä gäkkät bok nämo paotneŋta äroŋpäŋ kaŋ irut.

²¹ Ketem mebäri mebäri in ba barak tom unitä nak täkaŋ u kämi nakta yäpmänpäŋ gäpe gänaŋ pewi ärowut yäk.

²² ✧ Tänpäkaŋ Noatä Anututä man iwetkuko udegän buramiŋpäŋ täŋ moreŋjuk.

7

Noatä tom mebäri mebäri yämagutkuk

¹ Eruk Yawetä Noa ɲode iwetkuk; Gäk äma äbot ɲo bämopiken siwoŋi kuɲariri gabäwa tägatak unita gäkkät äbotkaye in kudup Gäpe gänaŋ äron morewut!

² Gäpe gänaŋ ärowayänä tom nakta nämo yäjiwäranı mebäri mebäri ämani 7, webeni 7 ude kaŋ yäpmän äro. Ba tom nämo nakta yäjiwäranı mebäri mebäri ämani yarä webeni yarä kaŋ yäpmän äro.

³ Täŋkaŋ barak mebäri mebäri udegän, ämani 7 webeni 7 ude yäpmänpän pewi gäkkät bok Gäpe gänaŋ kaŋ äron morewut. Imaka mebäri mebäri irit kuɲat-kuɲat ikektä nämo paotneŋta ude kaŋ tä.

⁴ Kepma 7 täreŋirän näkä yänira iwän pähap api tawek. Kome terak iwän taŋ yäpmän kuɲtäyon kepma bipani 40 ude api tärewek. Iwän ude taŋirän imaka irit kuɲat-kuɲat ikek kome terak pewa ahänkuŋo u kuduptagän api däpmän morewet.

⁵ Ude iweränkaŋ Noa Yawetä man iwetkuko uwä buramiŋpän täŋ moreŋkuk.

⁶ Täŋpänkaŋ Noa täŋo obaŋ 600 ude täreŋirän gwägu pähap kome terak tokŋeŋkuk.

⁷ ✧ Täŋirän Noa ume tokŋeŋkuko u irepmitta webeni nanakiye ba äbekiye kudup yän-yäkŋat yäpmän Gäpe gänaŋ äron moreŋkuŋ.

⁸⁻⁹ Täŋirän tom nakta nämo yäjiwäranı ba nämo nakta yäjiwäranı ba barak, gämok, gwakgwak imaka mebäri mebäri ämani bok webeni bok Noaken äbuŋ. Äbänirä Anututä Noa iwetkuko udegän yän-yäkŋat yäpmän Gäpe gänaŋ äronkuk.

Kome terak gwägu pähap tokŋeŋkuk

¹⁰ Gäpe gänaŋ ärowäkaŋ kepma 7 täreŋirän kome terak gwägu pähap tokŋeŋkuk.

¹¹ ✧ Noa täŋo obaŋ 600 unitänö komepak yarä kepma 17 kadäni uken gwägu pähap kome gänaŋ naniktä ume dapuri uken bäränŋ ahänirä kunum gänaŋ nanik iwän pähap taŋkuk.

¹² Taŋ yäpmän kuɲtäyon kepma bipani 40 ude täreŋkuk.

¹³ Täŋpänkaŋ kepma iwän pähap yäput peŋpän taŋkuko ugän Noa, webeni nanakiye Siem, Ham, Jafet ukät webeniyekät kudup Gäpe gänaŋ äronkuŋ.

¹⁴ Täŋpän tom ägwäri ba yepmän towiwani mebäri mebäri ba gämok gwakgwak mebäri mebäri ba barak mebäri mebäri ba imaka piri nıkek u kuduptagän bok äro itkuŋ.

¹⁵ Bureni, imaka irit kuɲat-kuɲat ikek mebäri mebäri kudup, yarä-yarä Noaken äbänpän Gäpe gänaŋ äronkuŋ.

¹⁶ Anututä Noa iwetkuko udegän äron moreŋkuŋ. Ämani bok, webeni bok äronkuŋ. Äron moreŋirä Yawetä Gäpe täŋo yäma täŋpipiŋpän täŋkehärom taŋkuk.

¹⁷ Täŋpänkaŋ kepma 40 udetä gwägu kome terak tokŋeŋ yäpmän äronirän Gäpe u punin oraŋ yäpmän äronkuk.

¹⁸ Bureni, kome terak ume umuri pähap tokŋeŋirän Gäpetä gwägu terak kuŋ abän taŋkuk.

¹⁹ Gwägu uwä kome terak bumta tokŋeŋpän pom käroni käroni kuduptagän umetä uwäk täŋkuk.

²⁰ Ume gwägutä pom miŋgupi 7 mita ude irepmitkuk.

²¹ Ude tänpän imaka kome terak itkuᅇo u kuduptagän paot moreᅇkuᅇ. Barak, tom yepmäᅇ towiwani ba ägwäri, gwak, gämok ba ämawebe u kudup-tagän kumän moreᅇkuᅇ.

²² Yarägän nämo paotkuᅇ. Nämo, imaka mäniᅇ yäpmäk-yäpmäk ikek kudup-tagän-inik kome terak kuᅇarani u paotkuᅇ.

²³ Bureni, Anututä imaka irit kuᅇat-kuᅇat ikek kome terak irani kudup-tagän, äma ba tom, gwak kejima, barak u kudup awähutkuk. Noakät gäpe gänäᅇ itkuᅇo ugänpäᅇ yepmaᅇkuk.

²⁴ Tänpäkaᅇ ume gwägu pähap kome punin terak tokᅇᅇ irirän kepma 150 ude täreᅇkuk.

8

Ume gwägutä wädäᅇ äpäᅇirän kome keke yänkuk

¹ Tänpäkaᅇ Anututä Noakät tom ägwäri ba towiwani päke ukät gäpe gänäᅇ itkuᅇo unita kudup nadän yämiᅇkuk. Nadän yämiᅇpäᅇ mäniᅇ pähap iniᅇ kireᅇpewän piänirän gwägu pähap äpuk.

² Tänpän ume bian kome gänäᅇ nanik abuᅇo u kawuk taᅇkuᅇ. Ba iwän taᅇkuko u imaka, däᅇᅇᅇkuk.

³⁻⁴ Tänpän gwägu taᅇi u äneᅇi kwikinik kwikinik wädäᅇ äpmoᅇkuk. Kepma 150 ude täreᅇirän ume gwägutä ätu wädäᅇ äpmoᅇirän gäpe u Ararat Pom terak däpän yewäpäᅇ itkuk. Kadäni gäpetä pom terak itkuko u komepak 7 unitäᅇo kepma 17.

⁵ Irirän ume gwägu pen wädäᅇ äpmoᅇirän komepak 10 unitäᅇo kepma 1 kadäni uken pom miᅇgupi kwawak pat yäpmäᅇ kuᅇkuᅇ.

⁶ Eruk äneᅇi kepma 40 ude täreᅇirän Noatä gäpe täᅇo mäniᅇ kädet bian taᅇkuko u dätkuk.

⁷ Dätpän Noa barak kubä yägu bumik pewän uken-uken piän kuᅇat irirän ume gwägu kawuk taᅇkuk.

⁸ Tänpäkaᅇ Noatä kome terak ume itak ba nämo itak yän kaᅇpäᅇ nadäkta känaräm kubä tewän kuᅇkuk.

⁹ Tewän päᅇku känaräm u maᅇira yänkaᅇ gwägu pen parirän tänpän waᅇkuᅇ. Tänpän wawäpäᅇ äneᅇi äyänutpeᅇ Noaken äbuk. Äbänirän Noatä ket ke-warirän kerit terak maᅇitkuk. Maᅇiränkaᅇ yäpmäᅇ gäpe gänäᅇ äbuk.

¹⁰ Tänpän kepma 7 itkaᅇ känaräm u äneᅇi tewän kuᅇkuk.

¹¹ Tewän yäpmäᅇ päᅇku kuᅇattängän bipäda äneᅇi äyänutpeᅇ äbänirän kaᅇkuk; Olip päya pähämi kodaki kubä meniken irirän kaᅇkuk. Ude kaᅇpäᅇä Noatä ᅇode nadänkuk; Ume wädäᅇ äpmoᅇirän kome kwawak itak yän nadänkuk.

¹² Tänpän kepma 7 itkaᅇ känaräm u äneᅇi tewän kuᅇkuk. Eruk tewän kuᅇkuko uwä äneᅇi nämo äbuk.

¹³ Noa obaᅇ 601 unitäᅇo komepak kubä täᅇo kepma 1 täᅇirän kome terak ume kawuk taᅇkuk. Tänpän Noatä gäpe täᅇo medäp däramutpäᅇ kaᅇkuk; Kome terak ume kawuk taᅇirän.

¹⁴ Ätukät itpäᅇä komepak yarä unitäᅇo kepma 27 täᅇirän okä kudup kawuk-taᅇ moreᅇpäᅇ patkuk.

¹⁵ Kometä ude kawuk taᅇirän Anututä Noa iwetkuk;

¹⁶ Gäk, webeka ba nanakaye äbekaye gäpe gänäᅇ naniktä yäman aput.

¹⁷ Tom, barak, gämok, gwakgwak u imaka yepmaᅇpi äput. Yepmaᅇpi äpäᅇpäᅇ bäyaᅇ weᅇpäᅇ kome tokᅇewut yäk.

¹⁸ Ude iwerirän Noakät webeni nanakiye äbekiye äpuᅇ.

19 Ba tom kome terak kuñarani kudup, barak, gämok, gwakgwak u kudup-tagän gäpe gänaŋ naniktä äbot ini-ini tawaŋ äpuŋ.

20 Äpäŋ moreŋpäŋä Noatä Yawe iniŋ oretta mobä bukä kubä täŋpäŋ tom ba barak nakta nämo yäjiwäarani kudup ukät nanik ätu yäpmäŋpäŋ ijiŋ imiŋkuk.

21 Ijiŋ imiŋirän Yawetä kábäŋi säkgämän nadäŋpäŋ bänepitä ŋode nadäŋkuk; Ämata yäŋpäŋ kome terak tagwän wari nämo api täŋpet. Äma nanakinik kentä bänep nadäk-nadäki wakigän api täŋ yäpmäŋ kuŋatneŋo upäŋkaŋ täŋkuro udegän näk imaka imaka kuŋat-kuŋat ikek kuduptagän äneŋi nämoinik api däpet.

22 Nämo!

Kome täŋo kadäni it yäpmäŋ ärowayäŋ täyak udegän piŋpäŋ naknak, mänit ba komi, iwän ba edap kadäni, kepma bipani u pen api it yäpmäŋ ärowek.

9

Anututä Noakät topmäk-topmäk täŋkuk

1 ✧ Täŋpäŋ Anututä Noakät nanakiye man yeri nitek ŋode yäwetkuk; In nanak weŋbäyak täŋirä kome kaŋ tokŋewän.

2 Täŋpäkaŋ tom ägwäri, barak, gämok gwakgwak kome terak kuŋat täkaŋ u ba gwägu tom u kuduptagän in ketjinken peyat. Ude täŋira inta umun pähap nadäŋpäŋ api kuŋatneŋ.

3 Imaka irit kuŋat-kuŋat ikek u nakta tamitat. Bian tokän peŋ tamiŋkuro udegän apiŋo imaka imaka kudup nakta tamitat.

4 ✧ Upäŋkaŋä tom nägäri nämo piwä kwani u nämo näneŋ, nägät u irit täŋo kehäromi nitek unita.

5 Nadäkaŋ? Nägät pikpik täŋo kowata u näkä api däpmäŋ tärewet. Äma kubätä noripak kubä ureko uwä kowata näkä bureni-inik api täŋpet. Ba tom kubätä äma kubä ureko uwä kowata udegän näkä api däpmäŋ tärewet.

6 ✧ U imata, äma kubä täŋo iŋam dapun nämo.

Anutu näkŋa bumik täŋpani unita äma kubätä noripak kubä utpewän nägäri piwän kuneŋo unitäŋo kowata äma-tägän udegän äma u utpewän nägäri api piwän kuneŋ.

7 ✧ Täŋpäkaŋ Noa, intäwä yeri nitek täŋpäŋ bäyaŋ weŋirä kome kaŋ tokŋewän.

8 Anututä ude yäŋpäŋ Noakät nanakiye ŋode yäwetgän täŋkuk;

9 Näkä apiŋo in ba yerijiyekät bok, topmäk-topmäk täyat.

10 Täŋpäŋ imaka kome terak irit kuŋat-kuŋat ikek inkät penta gäpe gänaŋ naniktä äpuŋo, barak, tom ägwäri ba yepmäŋ towiwani u kudup inkät topmäk-topmäk täyat yäk.

11 Näk inkät topmäk-topmäk täyat uwä ume putputtä imaka kome terak kuŋat täkaŋ ba kome ini äneŋi nämoinik api awähuret.

12 Anututä ude yäŋpäŋ äneŋi kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Näk inkät imaka kuŋat-kuŋat ikek kuduptagän inkät bok it täkaŋ, ba imaka kuduptagän kämi ahäкта yäwanikät bok, topmäk-topmäk täyat unitäŋo kudän ŋode;

13 Näkŋo gämok wära kudän gubam terak peyat. Peyat u kaŋkaŋ topmäk-topmäk komekät täŋkuro unita kaŋ juku piwut.

14-15 Näkä täŋpewa gubam gwägätpäŋ gämok wära ahäŋirän näkä inkät ba imaka irit kuŋat-kuŋat ikek mebäri mebäri ukät topmäk-topmäk täŋkuro u api

✧ 9:1: Stt 1:28 ✧ 9:4: Wkp 7:26-27, 17:10-14; 19:26; Lo 12:16, 23, 15:23 ✧ 9:6: Stt 1:26; Kis 20:13

✧ 9:7: Stt 1:28

nadäwet. Nadänjira ume putputtä kome terak imaka irit ikek kudup wari nämo api däpek.

¹⁶ Tänpän gubam terak gämok wära parirän kanpän kome terak imaka irit kuñat-kuñat ikek inkät topmäk-topmäk tärek-täreki nämo tänkuro u api nadäwet.

¹⁷ Anututä ude yänpän Noa ñode iwetkuk; Kome terak imaka irit kuñat-kuñat ikek in kuduhtagänta topmäk-topmäk täyat unitäño kudän u api kak täneñ.

Noa nanakiye täño manbijam

¹⁸ Noa nanakiye gäpe gänañ naniktä äpuño unitäño wäpi Siem, Ham, Jafet. Täñkañ Ham uwä Kenan täño nani.

¹⁹ Noa nanakiye yaräkubä uken naniktä komen äma äbori äbori ahän patpat tänpän komeni komeni it yäpmän kuñkuñ.

²⁰ Noa uwä ketem piä täkta, äma ude itkuk. Tänpän Noa u yäput penpän päya kubä wäpi wain, u piä täñkuk.

²¹ Tänpäkañ kämiwä wain ume yäpmänpän nañkañ täñguñguñ tänpän yot-taba gänañ morän patkuk.

²² Morän parirän Kenan täño nani Ham unitä nani Noa morän parirän kanpän noripakiyat äpmo bijam yäwetkuk.

²³ Yäweränkañ Siem kenta Jafet tek kubä yäpmänpän mädeni käda ämetpän yäpmänkañ nan morän parirän käde yän nadänpän mäde kädagän päro ämet imiñkumän.

²⁴ Tänpän Noa u waintä urirän patkuk kädagän akuñpän nanaki gweki Hamtä imaka täñ imiñkuko unita nadänpän ñode yänkuk;

²⁵ Tagwäntä Kenan terak kañ ärowän!
U äpaniik itkañ noriye täño piä täñ yämiktagän.

²⁶ Ude yänpän äneñi ñode yäkgän täñkuk;
Yawe, Siem täño Anutu u iniñ oretna!

Täñkañ Kenan u Siem täño piä täñ imiktagän.

²⁷ Tänpäkañ Anututä Jafet täñkentän imiñirän komeni täñigän kañ pipiyäwän. Täñirän Jafet täño yeriniyekät Siem täño yeriniye bok kañ irut.

Tänpäkañ Kenan täño uwä piä täñ imiktagän.

²⁸ Tänpäkañ gwägu pähaptä paorirän Noa uwä äneñi obañ 350 ude it yäpmän kuñkuk.

²⁹ Kuñarirän obañ 950 ude täreñirän kumbuk.

10

Noa äbeki oraniye täño manbijam

¹ Gwägu pähaptä paoränkañ u punin terak Noa nanakiye Siem, Ham, Jafet unitäño nanakiye ahänkuñ. Äma yaräkubä unitäño manbijam ñode;

² Jafet täño nanakiye wäpi ñode; Gome, Magok, Madai, Javan, Tubal, Mesek ba Tiras.

³ Gome täño nanakiye wäpi ñode; Askenas, Rifat, Togama.

⁴ Javan täño nanakiye wäpi Elisa, Tasis. Täñkañ ämawebe Saipras kenta Dodan komeken nanik u imaka, Javantä äbotken nanik.

⁵ Täñkañ äbot u bäyañ wenjirä äbot mäyap ahän yäpmän kuñkuñ. Äbot mäyap unitäño komeni ba mani kotäk inigän inigän. U ini buap-buap gwägu dubiniken ba kome kubäkubä gwägu bämpiken ittän kuñkuñ.

⁶ Ham täño nanakiye wäpi ñode; Kus, Isip, Libia, Kenan.

⁷ Kus täño nanakiye wäpi ñode; Seba, Havila, Sapta, Rama, Sapteka. Rama uwä nanakiyat wäpi Seba kenta Dedan.

⁸ Kus uwä Nimrot täño nani. Nimrot u tägañpäñ äma kehäromi, wäpi biñam nitek täñkuk.

⁹ Yawetä täñkentäñ imiñirän tom däpmäkta intäjukun ämata itkuk. Mebäri unita äma kehäromi ätuta U Nimrot bumik, Yawetä täñkentäñ imiñirän tom däpani ärowani itkuko u yäj yawet täkañ.

¹⁰ Täñpäñ Nimrot unitä Babilonia kome tañiken yotpärare mäyap täñkuk. Intäjukunä yotpärare ñode täñkuk; Babel, Erek, Akat, Kalne.

¹¹ Eruk, Babilonia kome peñpeñ Asiria komeken kuñkuk. Kome uken yotpärare wäpi Ninive, Rehobot, Kala, Resen täñkuk.

¹² Resen yotpärare uwä Ninive Kala yotpärare bämopiken itak. U yotpärare pähap.

¹³ Isip täño yeri äbot-äbot ñode ahäñkuñ; Lidia nanik, Anam nanik, Lehap nanik, Naptu nanik,

¹⁴ Patarus nanik, Kaslu nanik, Krit nanik. Krit naniktä Filistia nanik ahäj patpat täñkuñ.

¹⁵⁻¹⁸ Kenan nanaki wäpi Saidon intäjukun ahäñkuk. Saidon ahäñkuko u punin terak Kenan täño yeri äbot ätu wäpi ñode ahäñkuñ; Hit, Jebus, Amo, Gilgas, Hivi, Alka, Sini, Alvat, Semar, Hamat. Äbot ude ahäj yäpmäj kuñkuñ.

Kadäni u punin terak Kenan nanakiye täño äbori äbori uken-uken kuñtäñpä kuñkuñ.

¹⁹ Kuñ täñpä kuñkuño unita Kenan nanakiye äbori äboritä kome tañi tokñeñ moreñkuñ. Kome tañi täñpäñ Saidon kometä päñku kome ban ätu unitäño бага terak täreñkuk. Kome ban u wäpi ñode; Geral, Gasa, Sodom, Gomora, Atma, Seboim, Lasa u täreñkuk.

²⁰ Eruk tawañ it yäpmäj äbäkañ u Ham nanakiye. Unitäño buap, mani kotäk, komeni, äbori u wäpi wäpi terak tawañ pewani.

²¹ Jafet monäni wäpi Siem u imaka, nanakiye ätu ahäñkuñ. Siem u Ebe nanakiye täño orani.

²² Siem nanakiye wäpi ñode; Elam, Asu, Apaksat, Lidia, Aram.

²³ Aram nanakiye uwä ñode; Us, Hul, Geta, Mas.

²⁴ Apaksat uwä Sela täño nani. Selawä, Ebe täño nani.

²⁵ Ebe täño nanaki yarä ahäñkumän. Kubä wäpi Pelek. Unitäño kadäniken ämawebetä äma äbot-äbotta kome yäpmäj daniñkuño unita nanitä wäpi Pelek yäj iwetkuk. Monäni wäpi Joktan.

²⁶⁻²⁹ Joktan unitäño nanakiye wäpi ñode; Almodat, Selep, Hasamawet, Jera, Hadoram, Usal, Dikla, Obal, Abimael, Seba, Ofi, Havila ba Jobap. Äma u kudup Joktan nanakiye.

³⁰ Siem äboriye unitäño kome pom-pom ikek, edap dapuri abani käda itkuk. Mesa kome yäput peñpäñ päñku Sefa täretak.

³¹ Tawañ it yäpmäj abäkañ u Siem nanakiye. Unitäño buap, mani kotäk, komeni, äbori u wäpi wäpi terak tawañ pewani.

³² Äma tawañ it yäpmäj äpäkañ ño u Noa nanakiye äbori äbori ahäñkuño udegän. Gwägu pähap paotkuko u punin terak äbot u naniktä äbori äbori ba kome deken deken kuñtäñpä kuñkuñ.

11

Man kotäk yäpmäj daniwani täño manbiñam

¹ Kadäni uken ämawebe komeni komeni man kotäk kubägän yäk täñkuñonik. Ba imaka wäpi wäpi uwä kudup kubägän yäk täñkuñonik.

² Tänpän ämawebe kome dapuri äpmonpanikentä bäyan wentän äbänkä awan kubä wäpi Babilonia kome ahänpän uken yotpärare tänpän itkuñ.

³ Tänpänä yot täna yänkan yänpän-nadäk ñode täñkuñ; Eruk, gänpän tänpäna kwäkä yäwäkan kädäpken ijinpena kehärom tawut yäk. Ba gän kehärom täwani yäpurärätpän däpmän gatäktä kome yäpmäki kome gänañ nanik upän kan däpmän gatäna yäk. Ude täñkuño uwä äma kome ätuken naniktä yot mobäpän täk täñkuño u nämo täñkuñ. Ba mobä yäpurärätpän däpmän gatäktä gänpän täk täñkuño u nämo täñkuñ.

⁴ Tänpäkan äma unitä yänpän-nadäk ñode täñkuñ; Eruk yotpärare tañi kubä täna. Täñkan yotpärare u bämopiken yot käroni kubä yäpurärätpän täntän äronitna miñgupitä kunum kan yäpurän! Ude täñitna wäpnin biñam nitek itpäñ komeni komeni kuñtäna kuneñtawä yäk.

⁵ Ude yänpän yotpärare pähap ba yot käroni u täñ irirä Yawetä yabäwayän äpuk. ⁶ Päpä yabänpän Yawetä yänkuk; Bureni, ñowä äma äbot kubägän, mani kotäk kubägän unita yot käroni ño tänpänä mäden imaka imaka täna yänkan tägagän api täneñ.

⁷ Eruk, nin äpmonpäñ man kubägän yäk täkan u awähutpena manta tängunñuñ kan tañput yäk.

⁸ Yawetä ude yänpän äma äbot pähap u yäpmän danipän yepmanpäñ yotpärare pähap täñ itkuño u peñpeñ komeni komeni kuñtänpä kuñkuñ.

⁹ Tänpäkan Yawetä kome uken mani kotäk kubägän yäpmän danipewän imätpeñ komeni komeni kuñ moreñkuño unita kome, yot käroni täñkuño unitäño wäpi Babel yän iwetkuk. Babel mebäri u yänuruk-uruk pähap.

Siem nanakiye täño wäpi tawan

¹⁰ Siem täño äbekiye oraniye täño manbiñam ñode;

Gwägu pähap paoränkan obañ yarä täreñirän Siem uwä obañ 100 täñkuk. Obañ 100 täñirän unitäño nanaki tuäni Apaksat ahäñkuk.

¹¹ Apaksat ahäwänkan obañ 500 it yäpmän äronirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäñkuñ.

¹² Apaksat uwä obañ 35 täreñirän nanaki tuäni Sela ahäñkuk.

¹³ Sela ahäwänkan Apaksat u obañ 403 it yäpmän äronirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäñkuñ.

¹⁴ Sela uwä obañ 30 täreñirän nanaki tuäni Ebe ahäñkuk.

¹⁵ Ebe u ahäwänkan Sela u obañ 403 it yäpmän äronirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäñkuñ.

¹⁶ Ebe uwä obañ 34 täreñirän nanaki tuäni Pelek ahäñkuk.

¹⁷ Pelek ahäwänkan Ebe u obañ 430 it yäpmän äronirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäñkuñ.

¹⁸ Pelek uwä obañ 30 täreñirän nanaki tuäni Reu ahäñkuk.

¹⁹ Reu ahäwänkan Pelek u obañ 209 it yäpmän äronirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäñkuñ.

²⁰ Reu uwä obañ 32 täreñirän nanaki tuäni Seruk ahäñkuk.

²¹ Seruk ahäwänkan Reu u obañ 207 it yäpmän äronirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäñkuñ.

²² Seruk uwä obañ 30 täreñirän nanaki tuäni Naho ahäñkuk.

²³ Naho ahäwänkan Seruk u obañ 200 it yäpmän äronirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäñkuñ.

²⁴ Naho uwä obañ 29 täreñirän nanaki tuäni Tera ahäñkuk.

²⁵ Tera ahäwänkan Naho u obañ 119 it yäpmän äronirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäñkuñ.

²⁶ Tera uwä obañ 70 tärenjirän nanakiye ñode ahänkuñ; Abram, Naho, Haran.

²⁷ Eruk Tera täño manbiñam ñode; Tera nanakiye Abram, Naho, Haran ahänkuñ. Täñpäñ Haran täño nanaki Lot ahänkuk.

²⁸ Haran nani wäpi Tera u pen irirän Haran uwä ini ahäwani yotpärare wäpi Ur uken kumbuk. Ur u Kaldia komeken itak.

²⁹ Täñpäñ Abram kenta Naho webe yäpümän. Abram webeni wäpi Sarai yäpuk. Täñpäñ Naho webeni wäpi Milka yäpuk. Naho webeni u Haran täño äperi. Haran uwä äperiyat Milka kenta Iska.

³⁰ Täñpäñ Abram webeni Sarai äruñ itkuk.

³¹ Täñpäñ Teratä nanaki Abram, Abram webeni wäpi Sarai, orani Haran täño nanaki wäpi Lot, u kudup yän-yäknjat yäpmäj Kenan komeken kuñkuñ. Kome it täñkuño u wäpi Ur, Kaldia kome bämopiken itak u penpen kädet moräki yäput penkuñ. Kuñkä kädet bämopiken Haran komeken ahänpäñ itkuñ.

³² Täñpäkañ Tera u obañ 205 it yäpmäj äronpäñ Haran komeken kumbuk.

12

Anututä Abram inita biñam yäpmäj daniñkuk

¹ ✧ Eruk Yawetä Abram ñode iwetkuk; Gäk komeka, notkaye, äbotkaye u yepmanjiri kome gäwoñärewayäj täyat uken päñku kañ it.

² Täñpäñ näkä iron täñ gaminjira äbotkayetä äbot pähap api itneñ. Ude täñ gaminjira gäkä wäpka biñam ikek itkañ ämawebe mäyap api täñkentäj yämen.

³ ✧ Äma iron täñ gaminayäj täkañ uwä näkä udegän iron api täñ yämet. Täñ kubätä gäk waki täñ gameko uwä näkä udegän waki api täñ imet. Täñpäkañ gäkä terak ämawebe äbori äbori komeni komeni kuduptagantä iron pähap api yäpneñ.

⁴⁻⁵ Eruk Abram obañ 75 tärenjirän Yawetä iwetkuko ude man buraminpäñ komeni wäpi Haran penpen kuñkuk. Inigän nämo kuñkuk. Webeni Saraikät gweki täño nanaki Lot ba piä ämaniye tuñumi Haran itkañ yäpuño päke u kudup yän-butuwänkañ Kenan kome tañi u kuna yänpäj komeni Haran penpen kuñkuñ. Kädet käronji kuñtängän kome tañi Kenan uken ahänkuñ.

⁶⁻⁷ ✧ Abram Kenan kome kuñtängän kome täpuri kubä wäpi Sekem uken ahänkuñ. Kome uken päya tañi kubä äma kubä wäpi Moretä bian piwani itak. Kadäni uken ämawebe Kenantä äbotken nanik uken itkuñopäj Yawetä Abram ahän iminpäñ iwetkuk; Nanakjiye ba äbekjiye orajiyeta kome ño api yämet yäk. Man ude iwetkuko unita Abramtä Yaweta yänpäj mobä bukä kubä täñkuk, Yawetä ahän iminükuko unita.

⁸ Ude tänpäj Sekem kome u penpen äneñi kuñtängän edaptä äbani käda pom u dubiniken yottaba tänpäj itkuk. Betel kome edaptä äpmonpani käda, Ai kome edaptä äbani käda u bämopiken itkuk. Tänpäj kome uken Yaweta yänpäj mobä bukä kubä tänpäj Yaweken yänpäñkuk. ⁹ Tänpäj äneñi akumañ Negev komeken kuñkuk.

Abram Isip komeken kuñkuk

¹⁰ Eruk kadäni uken kome Abramtä itkukken uwä nakta jop itkuñ. Ketem nämoinik unita Isip komeken itpäñ-nadäkta kuñkuk.

¹¹⁻¹² Eruk Isip kome keräp tänpäj webeni Sarai ñode iwetkuk; Nadätat yäk. Gäk webe säkgämän gabätat unita Isip ämatä gabänpäj api yäneñ; Ai, ño webeni yän nadänkañä näk kumäj-kumäj nutkañ gäk api gabäj koreneñ.

13 ✧ Ude api yänejo unita node kañ yäwet; Näk unitäjo wanori yäj kañ yäwet yäk. Gäk ude yäweriwä gäka yänpäj näk nabäj korenpäj täga käwep api täñ namineñ yäk.

14 Ude yänpäj kuñtängän Abram Isip komeken ahäjnkuk. Ahäjirän Isip ämatä Sarai u säkgämäninik kañkañ kañgärip täñkuñ.

15 Tänpäkañ Isip täjo intäjukun äma Fero unitäjo piä ämaniye ätutä Sarai u kañkañ päñku Fero biñam iwetkuñ. Ude iweräwä Ferotä yäwerän Sarai imagut yäpmäj Ferotä ini yotken äronkuñ.

16 Ferotä yotken äronjirän kañpäñ Saraita yänpäj Ferotä Abram iron täñ imiñkuk. Sipsip, bulimakau, doñki ämani webeni, epän ämawebekät kamel ätu ude imiñkuk.

17 Upäñkañ Abram webeni Saraita yänpäj Yawetä Ferokät äboriye käyäm wakiwaki pewän ahäj yämiñkuñ.

18 Ude ahäj yämiñjirän Ferotä Abramta yänpewän äbänpäj node iwetkuk; Wa! Abram, jide täñ namin? No webena yäj imata nämo näwetkun?

19 Imata no wanotna yäj näwetpewi webenata yäput? Eruk, webeka no imagut yäpmäj ku!

20 Tänpäjä Ferotä piä ämaniye yäwet-pewän äbä Abram iwetkuñ; Webeka tuñumka kudup yänporiñ yäpmäj ku! yäj iwetkuñ. Iweräwä kuñkuñ.

13

Abram Lot ini-ini kuñkumän

1 Tänpäj Abramtä webeni, Lot ba tuñumi kudup yäj-butuwänkañ Isip kome penpen Negev komeken äneñi äronkuñ. (

2 Abram u Isip kome itkukken tom towiwani, golkät siliwa moneñ mäyap yäpmäjpäñ tuñum äma täñkuk.)

3-4 Eruk, Negev kome u penpen kuñtängän Betel kome bian itkukken u ahänpäj itkuk. Betel kome, Ai kome bämopiken bian yottaba tänpäj mobä bukä täñkukken u kuñpäñä Yawe iniñ oretkuk.

5 Tänpäkañ Lot Abramkät kuñatkumäno u imaka, sipsip, bulimakau ba yot tom gupipäj täñpani mäyap it imiñkuñ.

6 Tänpäj Abram kenta Lot bok ude irirän yawakiye mäyapinik ahäjirä tomtä nakta ketemta wäyäkneñkuño unita bok itnañi nämo täñkuk.

7 Ude tänpäj Abram täjo piä ämaniyekät Lot täjo piä ämaniye bämopiken yäjwawak pewä ahäjnkuk. (Tänpäkañ kadäni uken Kenan täjo äboriyekät Peres täjo äboriyetä kome mähem tänpäj itkuñ.)

8 Yäjwawak yäntäko Abramtä Lot node iwetkuk; Nek ba piä ämaniye bämopninken ämik man ahäjirän nämo tägatak. Nek yanani.

9 Eruk käyan? Kome pähap pätak u! Unita yäpmäj danida yäk. Gäkä bure käda kwayäj nadäwiwä näkä käpmäk käda api yäpet. Täñ gäkä käpmäk käda kwayäj nadäwiwä näkä bure käda api yäpet yäk.

10 ✧ Eruk Lot dapun ijinpewän kwäpäñ Jodan awañ pähap, ume täga nitek. Kome uwä Iden piä Yawetä piwani ude bumik, ba Isip kome täga, Soa kome käda itak u bumik. (Kadäni uwä Yawetä Sodom Gomora yotpärare u nämo dāpukken Jodan kometä ude itkuk.)

11 Tänpäj Lottä Jodan awañ päke u inita korekta yäjnkuk. Ude yänpäj edap äbani käda u kuñkuk. Ude täñkuko uwä Abram kenta Lot ini-ini päñku itkumän.

12 Tänpäkañ Abram Kenan komeken pen irirän Lottä Jodan kome täjo yotpärare itkuño u kubäwä wäpi Sodom u dubiniken kuñpäñ yot tänpäj itkuk.

¹³ Sodom uwä mähemiwä wakiinik. Imaka Yawetä momi yäj nadänkuko u bumta täjtän kuŋat täŋkuŋonik.

¹⁴ Eruk Lot Abram tenpen kuŋirän Yawetä Abram ɲode iwetkuk; Gäk bämop ɲo itkaŋ kome ɲo ijin pärewat.

¹⁵ ✧ Kome kudup käyan u gäka ba gäkɲo äbotkaye mäden ahänayän täŋo unita biŋam.

¹⁶ Näkä yänpewa äbotkaye kenken jiraŋ ude api ahäneŋ. Äma kubätä kenken jiraŋ täga daniweco uwä äbotkaye mäden ahänayän täŋo u imaka, täga daniwek. Upänkaŋ täga nämo, u jiraŋinik api ahäneŋ.

¹⁷ Eruk akumaŋ päŋku kudup yabän yäwattän ku. Kome päke ɲo gäkagän ganiŋ kiretat yäk.

¹⁸ Yawetä Abram ude iweränkaŋ tuŋumi kuduŋtagän yäpmänkaŋ kuŋtänŋän Hebron kome päya äma kubä wäpi Mamretä piwani u dubiniken päŋku ugän itkuk. Päŋku u itkaŋ Yaweta yänpän mobä bukä kubä täŋkuk.

14

Iwantä Abram gweki täŋo nanaki Lot topmännän yäpmän kuŋkuŋ

¹⁻⁷ Kadäni uken äma Sodom, Gomora, Atma, Seboim ba Soa komeken naniktä Elam kome täŋo intäjukun äma wäpi Kedolaomi unitäŋo gämoriken obaŋ 12 ude it yäpmän äbänkä eruk obaŋ 13 uken gaŋani pähap nadänpän intäjukun ämaniye wäpi Bela, Bisa, Sinap ba Semebetä bänep kubägan tänpän Kedolaomi, komi piä täŋ yämiŋkuko ukät ämik pewä ahäka yänpän-nadänkuŋ.

Ude täjirä obaŋ 14 uken Kedolaomi, Elam kome täŋo intäjukun äma unitä kome ätu täŋo intäjukun ämakät äboriyeta gera yänpewä ämikken täŋkentän imikta äbuŋ. Täŋkentän imikta äbuŋo u Babilonia, Elasa ba Goim kome unitäŋo intäjukun äma wäpi Amrafel, Ariok, Tidal. Eruk intäjukun äma ukät äboriye äbäkaŋ pengän kome ätukät ämik tänpän kehäromini yäpmän äpuŋ. Äma äbot-äbot kehäromini yäpmän äpuŋo u wäpi Refa, Sus, Em, Hol. Täŋkaŋ kome ɲodeken ämik täŋkuŋ; Asterot-Kanaim, Ham, Save-Kiriataim, ba Sei kome täŋo pomkentä päŋku Elparan, kome jopi dubiniken itak u. Tänpäkaŋ äbot ätu u kehäromini yäpmän äpäŋkaŋ eruk äyänut päŋku Enmispat kome, wäpi kubä Kades u kuŋkuŋ. Kuŋpän uken Amalek äbot kuduŋtagän däpmänpän yäwat kireŋkuŋ. Ude täŋkaŋ Amo äbotken nanik Hasason-Tama komeken irani u däpuŋ.

⁸⁻⁹ Eruk ude täjirä Sodom, Gomora, Atma, Seboim ba Soa kome täŋo intäjukun ämaniyekät äboriyetä Sidim Awaŋ, Kumbani Gwägu dubiniken itak u kuŋpän Kedolaomi, Tidal, Amrafel ba Ariok ukät ämik pewä ahänkuŋ. Ämik pewä ahänkuko uwä kome 5 täŋo intäjukun ämatä kome 4 täŋo intäjukun ämakät ämik pewä ahänkuŋ.

¹⁰ Tänpäkaŋ Sidim Awaŋ uken gwägu käroni okä näbä nitek bumta itkuŋ. Täŋkaŋ iwaniyetä Sodom Gomora täŋo äma ärowanikät äboriye kudup yäwat kireŋirä metänpen kuŋpän ätu okä gwägu u gänaŋ äpmonpän paotkuŋ. Täjirä ätu metänpen päŋku pom terak äronpän käbop itkuŋ.

¹¹ Ude täjirä iwaniye kome 4 uken nanik unitä Sodom, Gomora yotpärare uken päŋku u nanik täŋo tuŋum ketem kudup yäyomägatkuŋ.

¹² Abram gweki täŋo nanaki Lot Sodom yotpärare itkuko u imaka, initpän tuŋumi bok yäpmän kuŋkuŋ.

¹³ Ämik täjirä Sodom nanik kubätä metänpen päŋku Abram u imaka ahänkuko unitäŋo biŋam iwetkuk. (Abram unita äma ätutä Hibru äbotken nanik yäj yäk täŋkuŋonik. U päya äma kubä wäpi Mamretä bian piwani

✧ 13:15: Apos 7:5

u dubiniken it täñkukonik. Mamre uwä Amotä äbotken nanik. Unitäño noripakiyat Eskol kenta Ane. Äma yaräkubä ukät Abramkät bänep kubägän täñpäñ itkuñ.)

Abramtä Lot iwan keriken nanik imagutkuk

¹⁴ Eruk, Abramtä nanaki topmäñpäñ yäpmäñ kuñkuño unitäño manbiñam nadäñpäñ ñode täñkuk; Inikät nanik ämik täñpäñ nadäwani ämaniye yarägän 318 ude yämagutkuk. Yämaguränpäñ iwan yäwat yäpmäñ kuñtäñgän Dan yotpärareken ahäñkuñ.

¹⁵ Ahäñpäñ bipani ugän Abramtä ämaniye yäpmäñ daniñpäñ ini äbot-äbot yepmañpäñ yäwerän päñku iwaniye ahäñ yämiñkuñ. Ahäñ yämiñpäñ däpmäñpäñ yäwat kireñtäñ kuñtäñgän Hoba yotpärare Damaskus guno käda uken ahäñkuñ.

¹⁶ Uken ahäñpäñ tuñum iwantä yäyomägat yäpmäñ kuñkuño u kuduhtagän äneñi yäpuñ. Täñpäñ Abram gweki täño nanaki Lotkät Lot täño tuñum, ukät webe ba ämawebe ätu iwantä kubota täñkuño u äneñi yämagutkuñ.

¹⁷ Täñkañ Abram Elam täño intäjukun äma Kedolaomi ukät intäjukun äma noriye däpmäñpäñ yäwat kirewä kuñirä eruk äyäjutpäñ komeniken kuñkuk. Kuñirän Sodom täño intäjukun äma Abram käwayäñ Save Awañ komeken ahäñ imiñkuk. (Save Awañ kome u wäpi kubä Intäjukun äma täño Awañ.)

¹⁸ ✧ Täñpäkañ Salem täño intäjukun äma wäpi Melkisedek u imaka, äbä Abram ahäñ imiñkuk. (Melkisedek uwä Anutu Ärowaniinik unitäño bämop äma epän täk täñkukonik.) Eruk, ahäñ imiñpäñ käräga kenta wain ume Abramta imiñkuk.

¹⁹ Imiñpäñ kon man ñode iwetkuk; Abram, Anutu Ärowaniinik kunum bibik gatäwanitä imaka tägatäga täñ gamiton!

²⁰ Täñkañ Anutu Ärowaniiniktä iwankaye ketkaken yepmañkuko unita wäpi iniñ oretsi!

Ude iweränä Abramtä tuñum iwan keriken nanik yäyomägatkuño ukät nanik ätu buñät imiñkuk.

²¹ Ude täñ imiñkañ ätu nanak kuñirän Sodom täño intäjukun ämatä Abram ahäñ imiñpäñ ñode iwetkuk; Ämawebenaye nomägatkuño u äneñi naniñ kire. Täñ, tuñumä gäñjata it gamikot yäk.

²²⁻²³ Yäjirän Abramtä Sodom täño intäjukun äma u iwetkuk; Yawe Anutu Ärowaniinik, kunum kome täñkuko u wäpi terak man kehäromi ñode gäwetat; Näk tuñum täpuri-inik u ba u ketkaken nanik kubä nämoinik yäpayäñ. Imata, gäkä ñode yäwenta; Näkä Abramta tuñum mäyap imiñira tuñum äma täñkuk yäj yäwenta yäk.

²⁴ Täñpäkañ ketemka täpuri ämanayetä kädet miñin naño unita täga nañ yäj nadäsi yäk. Ba äma näkkät ämikta kuñkumäño wäpi Ane, Eskol, Mamre, tuñum unitä täga yäpnañi nadäñ yämiñiri yäput yäk.

15

Anututä Abramkät topmäk-topmäk kubägän täñkuk

¹ Ude täñpäñ mäden Yawe täño mani kotäktä Abram ayäbu ahäñ imiñpäñ iwetkuk;

Abram, umun täwentawä!

Näkñagän gäñjo kurepä ude api it yäpmäñ ärowet!

Täñkañ näkñawä gwäki ärowani ude api it gamet.

² Yäwänä Abramtä iwetkuk; Ekäni Yawe, gäk imatäken kubä namayän yänpäñ yäyan? Näk kadäni käroni it yäpmän äbätat upänkañ nanakna kubä nämo. Näkño kome ba tuñum piä ämana Damaskus komeken nanik wäpi Eliesa unita biñam api täneñ yäk.

³ Nadätan? Gäk nanak kubä nämo namiñkun! Unita epän ämana kubätä näkño kome ba tuñum api korewek yäk.

⁴ Ude yäwänä Yawe täño mani kotäktä ñode ahän imiñkuk; Äma wäpi yäyan unitä gäkño kome ba tuñum nämo api korewek. Nämo, gäkñaken nanaka ahäwayän täyak unitä gäkño tuñum api korewek.

⁵ ✧ Ude iwetpäñä yänikñat päñku yäman umu ñode iwetkuk; Gäk doranpäñ kunum terak iñipewi ärowän. Iñipewi ärowänpäñ guk täga daninañi täñpäwä, eruk dani! Ude yänpäñ iwetkuk; Nanakaye ahänayän täño yabätan udegän api ahän yäpmän kuneñ yäk.

⁶ ✧ Täñpäkañ Abram Yawetä iwetkuko u nadäkinik täñkuko unita äma siwoñi yän yänätäneñ imiñkuk.

⁷ Täñkañ ñode iwetgän täñkuk; Näk Yawe, kome ño ganiñ kirewa gäkñata biñam täkta Ur yotpärare Kaldia komeken nanik gämagut yäpmän äburo u.

⁸ Ude iweränkañ Abramtä iwetkuk; Ekäni Yawe, jide täñpäñ kome ño näkä bureni korewetta yän nadäwet?

⁹ Yäwänä ñode iwetkuk; Bulimakau gubañi kubä, meme kubä ukät sipsip ämani kubä, obañ yaräkubä tärewani ukät känaräm kubä notek kubä u yäpmän näkken äbi.

¹⁰ Ude yäwänä Abram udegän täñkuk. Yäpmän päñku kwäk duñpäñ kukñi ini terak, kukñi ini terak tawañ peñkuk. Barakä kumän ikek peñkuk, kwäk nämo duñkuk.

¹¹ Ude peñirän barak tañi ätutä tom madän peñkuko u nänayän äpäñirä Abramtä täñyawatkuk.

¹² ✧ Eruk edap äpmonpayän täñirän Abram patgungun täñirän bipmän urani umuri pähap kubätä uwäk täñkuk.

¹³ ✧ Täñpäkañ Yawetä Abram iwetkuk; Bureni-inik gäwera nadä; Kämiwä, äbotkaye kämi ahänayän täkañ uwä kome kudupiken päñku irirä kome unitäño mähemtä komi piäken api yepmanen. Obañ 400 udetä komi piäken itkañ äma keru terak komi bumta api nadäneñ.

¹⁴ ✧ Upänkañ komi piä täñ yäminayän täño unita kowata näkä api yämet. Täñpäkañ kämiwä äbotkaye komi piäken nanikpäñ tuñum ärowani nitek api äpämañ kuneñ.

¹⁵ Gäkña uyaku tägawani täñpäñ kumänpäñ äbekaye oranäkaye täño itpäñ-nadäk komeken api äpmonpen yäk.

¹⁶ Täñpäñ Amo täño äboriye unitäño waki-wakini yäpurärätpäñ yäpurärätpäñ täñ yäpmän äronirä obañ 400 bumik tärewänkañ Amo äboriye däpmänpäñ yawat kireñira äbotkaye äneñi äyänutpen api ämneñ yäk.

¹⁷ Yawetä ude iwerirän kome dapuri äpmonpäñ bipmän urirän kadäp gäyäkät topän mebet ahänpäñ tom duñpäñ peñkuko u kukñi kukñi irirän bämopgän kuñkumän.

¹⁸⁻²¹ ✧ Kepma ukengän Yawetä Abramkät topmäk-topmäk täñpäñ iwetkuk; Kome ño gäkño äbotkayeta yämikta yänkehärom täyat. Kome uwä İsip täño ume wäpi Nail unitä päñku Yufretis ume u täretak. U Ken, Kenas, Katmon, Hit, Peres, Refaim, Amo, Kenan, Gilgas, Jebus unitäño komeni gäkño äbotkayeta api yämet.

16

Abramtä Haga webenita yäpuk

¹ Tännpäkañ Abram täño webeni Sarai u nanak kubä nämo bäyañkuk. Täñjirän Sarai täño piä watä webe Isip nanik kubä itkuko u wäpi Haga.

² Irirän Saraitä Abram ñode iwetkuk; Nadätan, Yawetä nadänjirän ärüñ itat unita watä piä webena ukät pätkon. Parirän webe uterak nanak ätu käwep ahäñ nimek yäk. Ude iweränä Abramtä Sarai täño man buramiñkuk.

³ Eruk, Abramtä Kenan komeken obañ 10 ude irän tärenjirän, Saraitä Isip nanik watä piä webeni wäpi Haga u api Abram webenita iniñ kireñkuk.

⁴ Iniñ kirewän bok parirän nanak kok itkuk. Tännpäñ Haga nanak kok itat yäñ nadänpäñ Saraita nadäwän äpani täñkuk.

⁵ Ude täñkuko unita Saraitä äpi Abram ñode iwetkuk; Näkä mäyäk nadätat uwä gäka biñam täyak yäk. Näkä watä webena gamiñpäñ kupäñka terak peñkut. Tännpäñ unita Hagatä nanak kok itat yäñ nadänpäñ näka nadänjirän äpani täyak yäk. Unita gäkkät nek bämopnekken man pätak u Yawe ini-tägän yäpmäñ daniwän yäk.

⁶ Ude yäwänä Abramtä iwetkuk; Ude nämo! Piä watä webe u mähemi gäkä täyan. Unita u ba u täñ ima yäñpäñä täga api täñ imen yäk. Yäwänä Saraitä Hagata iwan täñ imiñtäyon metäñpeñ kuñkuk.

⁷ Haga metäñpeñ päñku Su kädet kuñtäñgän kome äma nämo iraniken ume täpuri kubäken ahänpäñ itkuk. Uken irirän Yawe täño añero ahäñ imiñkuk.

⁸ Ahäñ imiñpäñä ñode iwetkuk; Haga, Sarai täño watä webe, gäk de naniktä äbätan? Ba de kwayäñ? Yäwänä Hagatä iwetkuk; Intäjukun webe Sarai kañumuntañ äbätat yäk.

⁹ Ude iweränä Yawe täño añero unitä ñode iwetkuk; Gäk intäjukun webeka äneñi kuñkañ mani kañ burami yäk.

¹⁰ Nadätan? Näkä täñpewa gäkño äbekaye orañkaye bumta, ämatä daninañi nämo ude api ahäneñ yäk.

¹¹ Ude yäñpäñ Yawe täño añero unitä ñode iwetgän täñkuk; Nadätan? Gäk nanak kok itan. Nanak ämani u bäyañpäñä wäpi Ismael kañ iwet, Yawetä konäm butewaki täñiri nadäñkuko unita yäk.

¹² Tägañpäñ tom ägwäri udewani api irek yäk.

Nanaka uwä ämata iwan täñ yämiñjirän ämatä udegän api täñ imineñ.

Noriye kuduptagänta iwan täñ yämiñtäñ api kuñjarek yäk.

¹³ Ude iwetkuko unita Haga bänepitä ñode nadäñkuk; Nabäñpäñ-nadäwani unitä kwawak ahäñ namiñjirän karo unita Yawe täño wäpi ñode iwetat; Gäk Yawe nabäñpäñ-nadäwani u yäk.

¹⁴ Mebäri unita ume terak itkuko u wäpi ñode yäk täkañ; Irit mähemi nabäñpäñ-nadäwani unitäño ume dapuri. Ume u Kades yotpärare, Beret yotpärare bämopiken pen itak.

¹⁵ ✨ Eruk, kadäni tärenjirän Hagatä Abramtä nanak kubä bäyañ imiñkuk. Bäyawänä Abramtä nanak wäpi Ismael yäñ iwetkuk.

¹⁶ Tännpäkañ Abram täño obañ 86 tärenjirän Hagatä nanaki Ismael bäyañ imiñkuk.

17

Anututä Abramkät topmäk-topmäk täñkuko unitäño kudän

¹ Abramtä täño obañ 99 tärenjirän Yawetä ahäñ imiñpäñ ñode iwetkuk; Näk Anutu kehäromi mähemi yäk. Gäk gämotnaken itkañ siwoñjigän kuñat täyi yäk.

✨ 16:15: Gal 4:22

2 Täñiri näkä gäkkät topmäk-topmäk tanpän äbotkaye mäyap api pewa ahän gamineñ.

3 Ude iweränä Abramtä injami kome terak yäpän äpmonpöpän parirän Anututä iwetkuk;

4 Nadätan? Näk gäkkät topmäk-topmäk täyat uwä ñodeta; Gäk äma äbori äbori unitäño nani api täñpen.

5 ☆ Täñkañ wäpka Abram uwä wari nämo api gäweret. Nämo, gäk äma äbori äbori unitäño nani yän nadän gaminjira kuñarayän täno unita wäpka Abraham api gäweret yäk.

6 Täñkañ näkä täñpewa nanakaye mäyapinik api ahäneñ. Ahänpänjä ätutäwä intäjukun äma irit piä api täneñ. Nanakaye mäyap ahänayän täño unitä äbori äbori komeni komeni api it yäpmän kunen.

7 ☆ Topmäk-topmäk gäkkät täyat ñonitä gäk ba nanakayetä äbotkentä äbekiye oraniyeken tärek-täreki nämo, api pat yäpmän kwek. Täñirän nähä gäka ba äbekaye orañkaye kämi-kämi ahänayän täñkañ unitäño Anutu api iret yäk.

8 ☆ Apiño Kenan komeken itan ñowä äbani ude itan upänkañ kome ño gäk ba äbekaye orañkaye kämi-kämi ahänayän täkañ unitä mähemi tärek-täreki nämo täneñta api taniñ kirewet. Täñpän äbotkaye unitäño Anutu api iret yäk.

9 Ude iwetpän Anututä Abraham ñode iwetgän täñkuk; Gähäwä topmäk-topmäk gäkkät täyat unitäño käderi iwat yäpmän kañ kuñat. Täñiri äbekaye orañkaye kämi ahänayän täkañ u udegän kañ iwat täñput.

10-13 ☆ Topmäk-topmäkna täño kudän ñode; Nanak ämani ahänpän kepma 8 ude täreñirän gupi moräk madän yämik täneñ. Nanak ämani kuduptagän apiñotä kämi ahänayän täño uwä udegän kañ täk täñput. Inä ude tänayän täño uwä näkä gäkkät topmäk-topmäk unitäño kudän ude api irek. Täñpäkañ nanakayetagän nämo yäyat. Gäkño piä ämakaye täño nanak ba kome kubäken nanik monenpän suwawani unitäño nanakiye udegän gupi moräk madän yämineñ. Täñkañ topmäk-topmäk näkä inkät täyat uwä tärek-täreki nämo api it yäpmän ärowek.

14 Täñpäkañ äma kubä gupi moräk nämo madäweko uwä äma uwä äboriken nanik iwat kirewäkañ inigän api kuñarek, äma uwä näkño topmäk-topmäk yäpmän däknewayän täko unita.

15 Ude yänpän Anututä Abraham äneñi kubä ñode iwetgän täñkuk; Webeka Saraita gäwera; U wäpi Sarai yän nämo api iweren. Nämo, Sara yän kañ iwet.

16 Bureni-inik, näkä iron täñ iminjira Saratä koki itpän nanak kubä api bäyañ gamek. Saraken nanik äma äbori äbori api ahäneñ. Ba uken nanigän ätu uwä äbot täño intäjukun äma api ahän yäpmän kunen.

17 Anututä ude iweränä Abraham kome terak injami yäpän äpmonpöpän patkañ äräpi nadänpän ñode nadänkuk; Wära! Äma kubä obañ 100 tärewani näk udewanitä nanak kubä täga pewän ahäwek? Ba webena Sara obañ 90 tärewänkañ nanak kubä täga bäyawek? Nämoinik!

18 Ude nadänpän Anutu iwetkuk; Nanakna Ismael bian bäyañkuro unitä gäkño iron terak täga itnañi nämo?

19 Yäwänä Anututä iwetkuk; Ude upänkañ webeka Saratä nanak kubä bäyañ gamänkañ wäpi Aisak yän kañ iwet. Ahänpän tägawänkañ ukät topmäk-topmäkna api täñpet. Täñpän äboriyekät udegän, topmäk-topmäk uwä tärek-täreki nämo api it yäpmän kwet.

20 Täñ Ismaelta yäno u nadän gaminpän iron täñ iminpewa äboriye mäyap api ahän imineñ. Täñpän nanakiye 12tä wäpi biñam ikek itkañ yabän yawat piä

api täneŋ. Täŋkaŋ näkä täŋkentäŋ imiŋjira nanaki ahäŋ yäpmäŋ kuŋtäko äbot taŋi kubä api täŋpek.

²¹ Upäŋkaŋ Ismael ukät topmäk-topmäkna nämo api täŋpet. Nanaka Aisak ukät uyaku api täŋpet. Täŋkaŋ nanak uwä Saratä obaŋ kubä gunonita api bäyaŋ gamek yäk.

²² Eruk, Anutu Abrahamkät man yäŋtäreŋpäŋ Abraham teŋpeŋ äroŋkuk.

²³ Teŋpeŋ äroŋkuko kepma ugän Abrahamtä Anutu täŋo man buramiŋpäŋ nanaki Ismael gupi moräk madäŋ imiŋkuk. Nanaki Ismaelkät piä ämaniye inikät irani ba kubäken nanik suwawani u ämani kudup gupi moräk madäŋ yämiŋkuk.

²⁴ Täŋpäkaŋ Abraham ini uwä obaŋ 99 tärewänkaŋ gupi moräk madäŋ imiŋkuŋ.

²⁵ Täŋ nanaki Ismael uwä obaŋ 13 täreŋirän nanitä gupi moräk madäŋ imiŋkuk.

²⁶ Bureni, kepma ugän, Abrahamkät nanaki Ismael gupi moräk madäŋ yämiŋkuŋ.

²⁷ Täŋkaŋ Abraham täŋo piä ämaniye, ini ugän bäyawani ba kome kubäken nanik monenpäŋ suwawani u imaka, kuduptagän gupi moräk madäŋ yämiŋkuŋ.

18

Anututä Abraham ahäŋ imiŋkuk

¹ Kadäni uken Abrahamtä päya, äma kubä wäpi Mamre unitä piwani u dubiniken it täŋkukonik. Täŋpäŋ kadäni kubä, kepma bämopiken Abraham yottaba yäman maŋit irirän Yawetä ahäŋ imiŋkuk.

² ✧ Abraham maŋit ittängän ijiwän kwäpäŋ yabäŋkuk; Äma yaräkubä iŋamiken käroŋ wädäŋ irirä. Yabäŋpäŋ dubiniken bäräŋeŋ kuŋkaŋ oraŋ yämikta gwäjiŋ äpmonpäŋ yäwetkuk;

³ Ärowaninaye, in näka täga nadäŋ namiŋpäŋä piä ämajin näk, nämo närepmiteŋ yäk.

⁴ Näkä yäŋpewa ume yäpmäŋ äbäpäŋ kuroŋjin ärutkaŋ päya ŋo äyuŋken itpäŋ-nadäk täkot.

⁵ Täŋirä ketem ätu tama naŋ täpäneŋkaŋ kuna yäŋpäŋä kukot yäk. Näkä yotken äbäŋo unita nadäŋ namiŋirä ude täŋkentäŋ tama! Yäwänä iwetkuŋ; Täga, yäyan ude täyi yäk.

⁶ Täga yäŋ iweräkaŋ Abrahamtä yot gänaŋ äro webeni Sara iwetkuk; Eruk, plaua ätu bumik gwetkaŋ awähutpäŋ käräga säkgämän ätu bäräŋeŋ ijiŋ yämisi yäk.

⁷ Iwetpäŋä Abraham bäräŋeŋ päŋku bulimakau nanaki säkgämän kubä yäpmäŋ päŋku piä ämani kubäta imänkaŋ bäräŋek madäŋpäŋ ijiŋkuk.

⁸ Täŋirän bulimakau nonoŋ umeni ba gakŋikät bulimakau madäŋpäŋ ijiko u penta yäpmäŋ päbä yämiŋkuk. Yämän naŋ irirä iniwä päya äyuŋken käroŋ wädäŋ itkuk.

⁹ Käroŋ wädäŋirän iwet yabäŋkuŋ; Webeka Sara de? Yäwäwä yäwetkuk; Yot gänaŋ itak yäk.

¹⁰ ✧ Yäŋirän Yawetä iwetkuk; Apiŋo kadäni itkamäŋ ŋodeken obaŋ kubä gunonita näk äneŋi api äbet. Äneŋi äbäŋjira Saratä nanak kubä api bäyawek yäk. Täŋpäkaŋ Sara äma itkuŋo u mädeniken yot yämaken itkaŋ man yäŋkuŋo u nadäŋkuk.

11 Abraham kenta Sara uwä tågawaniinik täñkumän. Täñpän Saratä nanak bäyananji nämo täñkuk.

12 ✧ Unita Saratä ñode nadänpän mägayänkuk; Näk gupna tepmom ikek. Äpna u imaka, tågawanigän unita bok patpän jide täñpän gäripi nadäwet?

13 Sara ude nadänjirän Yawetä Abraham ñode iwet yabänkuk; Sara imata näk webe pähap täyat ñopän nanak täga nämo bäyawet yän nadänkanj mägayätak?

14 ✧ Yawetä imaka u ba u kubä täñpayänjä täga nämo täñpän waneñ. Nämoinik! Obañ kubä gunonita, kadäni gäweraro udeken äneñi äbänjira Sara nanak api bäyawek.

15 Yawetä ude yänjirän Sara umuntanpän äwo yänpän yänkuk; Näk nämo mägayät yäk. Yäwänä iwetkuk; Mägayänopän jop yäyan yäk.

Abrahamtä Sodom yotpärareta Anutuken konäm butewaki täñkuk

16 Äma yaräkubä Abrahamkät itkuño u akumañ kuna yänkanj Sodom yotpärare etä päpmo kankuñ. Täñjirä Abrahamtä kädet miñin yepmanpa kut yänkanj bok kuñkuñ.

17 Kuñkanj Yawe nadäk-nadäki-ken ñode nadänkuk; Jide täkta nadätat uwä Abrahamta käbop nämo peñ imet.

18 Nadän iminjira Abraham täño oraniyetä bureni-inik äbot tañi ba kehäromi nitek api täneñ. U wäpi terak täñkentän yämiñpewa ämawebe kuduptagän uken-uken nanik iron pähap api ahän yämineñ.

19 Abrahamtä nanakiye ba oraniye äbekiye näkño kädet yäwoñärenpewän näkño man buramiñpän kuñat-kuñat siwoñi iwatpän täneñta unita näk Abraham näkñata yäpmän daniñkut. Ude täñjirä näk Yawetä imaka Abrahamta biñam yänkehärom tañpän iwetkuro unitäño bureni näk täga api pewa ahän imineñ yäk.

20-21 Ude nadänpän Yawetä Abraham iwetkuk; Sodom Gomora yotpärareken nanik täño irit kuñatkuñari wakiinik täñpewä jukunaken yänkuruk-kuruk bumta ahätak unita yabänpän-nadäkta kwa yäk. Yänkuruk-kuruk nadätat uwä bureni ba jop käwep yäk.

22 Täñpän äma yarä u Abraham tenpeñ Sodom käda kuñkumänopän Abraham Yawekät itkumän.

23-24 Ittängän Abrahamtä Yawe inamiken kuñpän butewaki man ñode iwetkuk; Bureni? Gäk äma waki ba äma siwoñi bok api däpmän paoren? Ñode täga nämo täñpen? Ämawebe siwoñi kuñarani 50 ude itneño uwä yotpärare kudup täñpi waneñtawä. Äma siwoñi kuñarani 50 unita yänpän päke u täga nämo yabänj korewen?

25 Ämawebe siwoñi bok waki täñpani bok däpayänj täno uwä imaka tänanji nämopänj täñpen. Gäkño mebärika nadätat. Gäkä äma waki täñpani ba äma siwoñi kuñarani yäpmänj daniñpänj kudän siwoñi täk täyan unita äma täga ba waki bok u däpnañi nämo yäk.

26 Yäwänä Yawetä iwetkuk; Sodom ämawebe siwoñi kuñarani 50 ude yabänpänj unita yänpänj ämawebe kudup api yepmanpet yäk.

27-28 Yäwänä Abrahamtä iwetkuk; O Ekäni, gäk ärowani. Näk äma äpani upänkanj näk nämo mäyäk tañkanj äneñi gäwetat. Näk 50ta yäropänj siwoñi äma 45 ude itneñowä gäk täga yepmanpen? Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ämawebe siwoñi 45 ude yabänpänj yotpärare u nämo yäpa waneñ.

29 Ude yäwänä Abrahamtä äneñi iwetgän täñkuk; Ämawebe 40gän ude yabänpänj däpen ba? Yäwänä iwetkuk; Eruk ämawebe 40 unita yänpänj kudup yabä kätäwet yäk.

³⁰ Iweränä Abrahamtä yänkuk; O Ekäni äneņi gäwetat unita nämo nebewen! Ämawebe siwoņi kuņarani 30gän ude iräwä jide api täņpen? Api däpen ba nämo api däpen? Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ämawebe siwoņi kuņarani 30 unita yänpän nämo api däpet yäk.

³¹ Yäwänä äneņi Abrahamtä iwetgän täņkuk; O Ekäni, näk nämo mäyäk taņkaņ äneņi gäwetat. Ämawebe siwoņi 20gän itneņo uwä däpen ba nämo däpen? Yäwänä Ekänitä iwetkuk; Ämawebe 20 ude itneņo unita yänpän kudup yepmaņpet yäk.

³² Ude yäwänä Abrahamtä yänkuk; O Ekäni, nämo nebewen! Kubäkät yäwayän; E, ämawebe 10gän iräwä jide täņpen? Yäwänä Ekänitä yänkuk; Ämawebe siwoņi kuņarani 10 ude iräwä yotpärare u nanik kuduptagän api yabän korewet yäk.

³³ Eruk Yawetä Abrahamkät ude yäwän tärewän kuņirän Abraham äneņi äyänutpän yotken kuņkuk.

19

Sodom naniktä wakiwaki täk täņkuņo unitäņo manbiņam

¹ Eruk bipäda ugän Lottä Sodom yotpärare täņo kädet moräkiken irirän aņero yarä ukeņo ahän imiņkumän. Ahän imiņirän yabänpän päņku iņami yäpän äpmonpän yäniņ oretkuk. Yäniņ oretpän yänkuk;

² Ärowaninayat, näkä yotken äbänirän täņkentän tama! Näk kuroņjek ärutpän bipani ŋo itpän pätna yänewänkaņ kaņ kun yäk. Ude yäwänä iwetkumän; Nämo, yotpärare täņo käbeyä bägupken jop pätdayän yäk.

³ Jop uken pätdayän yäwänä man kehäromigän yänäyon Lottä yotken kuņkuņ. Kuņpän yot gänaņ äro irirän Lottä käräga yiskät nämo awähurani u ba ketem tägatäga ätukät ijiņ yämän naņkuņ.

⁴ Naņkaņ däpmon pätnayän täņirä Sodom nanik äma ekäni gubaņi päke u kudup Lot täņo yot u it äyänutkuņ.

⁵ ☆ It äyänutpän Lot gera täņpän iwetkuņ; Äma yarä gäkken äbämäno ukeņo de itkamän? Äma yarä u yän-yäkņat yäpmän ninken äbi yäk. Yarä u yäpmän ninken äbikaņ yäjitna yän nadäkamän yäk.

⁶ Ude yäwäwä man yäna yänkaņ Lot yäman äpmonpän yäma ukät yäwatku.

⁷ Yäma ukät yäwatpän yäwetkuk; O notnaye, wakiwaki tänayän nadäkaņ u nämo täneņ yäk.

⁸ Nämo, näk äpetnayat gubaņi yarä ŋo ämakät nämo pärani unita yarä u yäpmän äbä tamakaņ ukät jide tänayän nadäkaņ uwä täkot yäk. Täņ äma yarä ban naniktä näkken äbumäno uwä näkä watäni it yämitat unita waki täņ yämineņo!

⁹ Ude yäwänä iwetkuņ; Keweņ nimi! Gäk kome mähem nämo unita kädet udewanita gäkä man täga nämo niweren yäk. Nadätan? Yarä unita täņ yäminayän täkamän uwä irepmitpän gäka waki-inikinik api täņ gamine! yäk. Ude yänpän Lot pimiņ iwat-pewä kwänpän yäma däpmän eränayän täņkuņ.

¹⁰ Täņirä äma yarä yot gänaņ itkumäno u bäräneņ päbä yäma dätpän Lot kerigän iņitkaņ wädän yäpmän yot gänaņ ärowänkaņ yäma ukätkumän.

¹¹ ☆ Täņpän äma yarä unitä täņpewän äma yäman itkuņo uwä dapuri bipmän utkuņ, äma ekäni bok, gubaņi bok. Dapuri bipmän uräpän yämata puņ ijiņkuņ.

Lotkät äboriye Sodom yotpärare peņpeņ kuņkuņ

12 Eruk äma yarä unitä Lot iwetkumän; Gäk nanakaye äpetkaye yepmanäkaye ba nägät moräkaye ätu yotpärare ñoken iräwä kuduptagän yäwetpän yämagurikañ yotpärare ño penpen kut yäk.

13 Nek yotpärare ño däpmän moredayän nadäkamäk. Yotpärare ñonitänjo waki mebäri mebäritä yänkuruk-kuruk pähap ude Yawe jukuniken äpmonkuko unita pen niwet-pewän yotpärare ño däpmän morekta äbumäk yäk.

14 Lottä man iwetkumäno u nadänpän pänku yepmaniyat, äperiyatta iwoyäwani u yäwetkuk; Oi, bäräñeñ! Yawetä kome ño däpmän morewayän täyak yäk. Yäweränkañ Lot jop yännikñatak yän nadänkañ mani nämo buramiñkumän.

15 Eruk yänewänä tamimañ bipani añero yarä ukeñonitä Lot pen iwetkumän; Bäräñeñ bäräñeñ! yäk. Webeka ba äpetkayat ño yän-yäknat yäpmän ku yäk. Ude tänpayän täno uyaku inä yotpärare ñokät bok nämo paotnayän yäk.

16-17 ✧ Tänpäkañ Lot kwikinik kwikinik täñirän Yawetä butewaki nadän yämiñpän añero ukeño yäwet-pewän nädamiñi-nani kerigän yepmäñitpän yän-yäknat yäpmän yotpärare gägäniken kuñpän añero kubätä yäwetkuk; Bäräñekinik kukot! Äyänutpän ijik ba awañ uken itpän-nadäk nämo täneñ. Bäräñeñ kumañ pom uduken kañ kut. Uyaku nämo api kumneñ yäk.

18 Ude iweränä Lottä yänkuk; Ärowanina, ude nämo! yäk. Ude täga nämo tänpet.

19 Gäk iron tañi tänpän orañ namiñirän nämo kumaro upänkañ pom udu baninik itkañ unita waki ahäwayän täyak unita pom uken nämo ahänkañ bämopiken paoret yäk.

20 Yotpärare täpuri udu ka! U täpuri, ei yän? U uyaku tuän bumik yäk. Uken nepmanpi yäpmän kwayän täro uyaku nämo paoret yäk.

21-22 Ude yäwänä iwetkuk; Eruk yäyan unita täga nadätat yäk. Yotpärare gäkä yäyan u nämo däpayän upänkañ bäräñeñ metänpen kut yäk. Yotpärare uken ahäwikañ uyaku kome ño täga tänpa wanayän yäk.

(Yotpärare u Lottä täpuri yän yänkuko unita wäpi Soa yän yäk täkañ. Soa u nininken man terak täpuri.)

23 Kuñtäyon edap dapuri äbänirän Lot yotpärare täpuri Soa uken ahänkuk.

24-25 ✧ Ahänirän Yawetä tänpewän iwän kädäkut mebet ikek Sodom Gomora yotpärare terak äpuk. Iwän kädäkut mebet ikek äpuko u Sodom Gomora nanik ba awañ pähap uken nanik ämawebe ba ketem imaka imaka u kudup ijin moreñkuk.

26 ✧ Täñirän Lot webeni kuñtängän äneñi äyänutpän Sodom yotpärare kañpänä bewe äworeñkuk.

27-28 Tänpäkañ patkuko kome yänje-yäneta Abraham akumañ kumañ pänku kome bian Anutu inamiken itkukken uken ahänkuk. Pänku ahänpän kañkuk; Sodom Gomora ba kome awañ pähap uwä gupe kädäp mebet ikek bumik akuñirän.

29 Yawetä Sodom Gomora awañ pähap Lottä iraniken u nanik kudup däpmän moreñkuko upänkañ Abrahamta nadänpän Lot uken nanik imagut yäpmän kuñkuk.

Lot kenta äperiyat täño manbijam

30 Tänpän Lot u Soa yotpärare täpuri uken itta umuntañpän äperiyat yäwän yäpmän pomken kuñkañ mobä käwut kubäken it täñkuñonik.

³¹⁻³² Eruk kadäni kubäken Lot äperi mokitä wenäni iwetkuk; E, nek täño nannek tägawani täyak yäk. Täñjirän ämawebe komeni komenitä täk täkañ ude äma nek yäpmanpäñ nektä nanak bäyakta nämoinik itkañ unita wain mujipi täño ume tākätpäñ nanta imida nañpäñ tänguñ tawänpäñ ukät patkañ nanak kok ikek kañ itda. Ude täñitda nan täño nägät moräk api it yäpman ärowek yäk.

³³ Eruk bipani ugän wain ume imän nañpäñ tänguñ takinik täñpäñ nämö nadäñjirän äperi moki nanikät patkumän.

³⁴ Täñpäñ äneñi patkuño yäñewänkañ mokitä wenäni iwetkuk. Näkkät uku kwep bipani päramäko u yäk. Unita apiño äneñi wain ume imida nañjirän gäkkät bipani kañ parun yäk. Ude täñpäñ uyaku nek bok nannektä nanak kañ nimän yäk.

³⁵ Eruk bipani ugän nanita wain ume imän nañpäñ tänguñ takinik täñpäñ nämö nadäñjirän äperi wenänikät patkumän.

³⁶ Täñpäñ Lot äperiyat nanikät ude täñpäñ nanak kok itkumän.

³⁷ Ittäñgän mokitä nanak ämani bäyañpäñ wäpi Moap yäñ iwetkuk. Apiño Moap äbot itkañ uwä Moap, Lot äperi mokitä bäyañkuko u täño orani pähap.

³⁸ Täñpakañ wenänitä udegän nanak ämani bäyañpäñ wäpi Benami yäñ iwetkuk. Apiño Amon äbot itkañ uwä Benami, Lot äperi wenänitä bäyañkuko u täño orani pähap.

20

Abraham kenta Abimelek täño manbiñam

¹ Abrahamtä Mamre kome peñpeñ kome tañi kubä wäpi Negev uken kuñkuk. Negev kome u Kades Su kome bämopiken uken. Täñpäñ Abrahamtä yotpärare kubä wäpi Gera uken itkuk.

² ✧ Itkañ webeni Sarata u wanotna yäñ yäñkuk. Biñam u nadäñpäñ Gera yotpärare täño intäjukun äma Abimelektä yäñpewän Sara yäñikñat yäpman päñku imä webenita yäpuk.

³ Täñpänkañ bipani kubäken Anututä Abimelek dāpmonken ahäñ imiñpäñ iwetkuk; Gäk webe ño äpi nikekpäñ gäñjata yäpuno unita kumbayäñ yäk.

⁴ Ude iweränä Abimelektä iwetkuk; Näk Sarakät bok nämö päramäk. Ekänina, näk äma siwoñi! Unita näkkät äbotnayekät nämö nidäpen yäk.

⁵ Abrahamtä ini-tägän wanotna yäñ yäñjirän webeni Saratä Abrahamta udegän wanotna yäñ yäñkuk yäk. Näk bänep siwoñina terak täñkuro unita näkken waki kubä nämö pätak yäk.

⁶ Yäweränä Yawetä iwetkuk; Bänep siwoñi terak täñkuno u bureni nadätat. Unita webe u injirenta бага peñ gamiñpäñ täñkentäñ gamiñira waki kubä nämö täñkun yäk.

⁷ Eruk, gäk webe u äpiken iniñkire. Abraham uwä profet kubä unita gäka yäñpäñ näkken yäñapiñjirän gäk nämö api kumben. Täñ webeni nämö imayäñ täno uwä gäk ba äbotkaye bureni-inik api kumän moreneñ.

⁸ Eruk patkuño kome api yäñjirän Abimelek akuñpäñ piä ämaniye änok yepmanpäñ man dāpmonken nadäñkuko u yäwerirän umun pähap nadäñkuñ.

⁹ Ude täñkañ Abimelektä Abraham yäñpewän äbänkañ ñode iwet yabäñkuk; Gäk jide täñ nimiñkun? Näk waki kubä jide täñ gamiñkutta kowata komi näk ba äbotnaye terak peñ nimiñkun? Ude uwä nämö tänañipäñ täñkun yäk.

¹⁰ Gäk jide nadäñpäñ ude uwä täñkun?

¹¹ Ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Kome ño naniktä Anutu nämoinik orañ imik täkañ unita webena yäñ yäwawä api nutneñ yäñ nadäñpäñ ude täñkut yäk.

¹² Etän, u bureni wanotna yäk. U nannek kubägän upänkañ meñnek inigän inigän. Upänkañ webenata yäput yäk.

¹³ Tänpäkañ Anututä näwet-pewän nana täño yotpärare penpäñ kome kudupiken äba yänpäñ Sara iwetkut; Kome uken ba uken kuñpäñä nadäñ namikinik tänpäñä ño wanotna yän kañ yäwet tä yän iwetkut.

¹⁴ Ude iwerirän Abimelektä sipsip, bulimakau ba piä ämawebe yäpmänpäñ Abrahamta biñam iniñ kireñkuk. Tänpäñ webeni Sara bok iniñ kireñkuk.

¹⁵ Iniñ kireñpäñ Abraham iwetkuk; Nadätan! Injamkaken komena pat kuyak ño gäk uken ba uken ira yänpäñä täga api iren yäk.

¹⁶ Ude yänpäñä Sara ñode iwetkuk; Äbotkayetä nadäñ gaminirä mäyäk nadäweno udetä ba gabänpäñ gäk webe siwoñi yän nadäñ gaminenñta wanotka Abrahamta siliwa monenñ 1,000 ude imitat yäk.

¹⁷⁻¹⁸ Tänpäkañ Abimelektä Sara webenita yäpuko kadäni uken Anututä Sarata yänpäñ Abimelek webeni ba piä webeniye nanak nämo bäyakta kädet tänpipiñ yämiñkuk. Äruñ itnenñta nadäñ yämiñkuko uwä Abrahamtä Sara änenji yäpmänpäñ Anutuken yänapiñirän nanak bäyakta kädet änenji pen yämiñkuk.

21

Aisak ahänjuk

¹⁻² ✧ Kadäni uken Yawetä ini bian yänkehäromtak man yänkuko uterakgän Sarata iron täñ iminirän nanak itpän Abraham tägawani täñirän nanak bäyañ iminñkuk. Anututä kadäni uken api bäyawen yän bian yänkehärom tañkuko kadäni ukengän bäyañkuk.

³ Tänpäkañ nanak Saratä bäyañ iminñkuko u Abrahamtä wäpi Aisak iwetkuk.

⁴ ✧ Aisak ahänpäñ kepma 8 tärenjirän Abraham u Anututä man iwetkuko u iwatpäñ Aisak u gupi moräk madän iminñkuk.

⁵ Tänpäkañ Abraham obañ 100 tärenjirän nanaki Aisak u ahänjuk.

⁶ Ahänjirän Saratä ñode yänjuk; Anututä kädet täwit naminñkuko unita bumta oretat yäk. Kubätä nadänpäñä bok api oretde.

⁷ Ude yänpäñ yäkgän ñode täñjuk; Netätä Abraham Saratä nanak kubäta nononñ api imek yän iwerän? Täga nämo, upänkañ Abraham tägawaniinik täñirän nanak kubä bäyañ imitat yäk.

Abrahamtä Ismael iwat kireñjuk

⁸ Eruk, nanak u tägañpäñ nononñ penñkuko kepma uken Abrahamtä äñnak-äñnak pähap täñjuk.

⁹⁻¹⁰ ✧ Tänpäkañ kadäni kubäken nanak Isip webe Hagatä Abrahamta bäyañ iminñkuko u Aisakkät täñoret täñ irirän Saratä yabänpäñ Abraham iwetkuk; Gäk piä webe ukät nanaki bok yäwat kire! yäk. Piä webe u täño nanakikät nanakna Aisak, yarä unitä gäkño tuñum bok nämoinik api koredeñ yäk. Nanakna Aisak unitägän gäkño tuñum api korewek yäk.

¹¹ Saratä ude yänjirän Abraham jägämi nadänjuk, Ismael imaka, u unitäño nanakigän unita.

¹² ✧ Jägämi nadänjirän Anututä Abraham ñode iwetkuk; Nanaka ba piä webeka unita nadäwätäk nämo täñpen yäk. Saratä man gäwerako u burami yäk. U imata? Aisak täño nanakiye-tägän wäpka biñam u terak api pat yäpmänñ äroweko unita yäk.

¹³ Upänkañ näkä tänpewa piä webeka täño nanaki uterak äma äbot pähap kubä api ahäneñ. Ismael u gäkño nanakgän unita api nadänñ imet yäk.

✧ **21:1-2:** Hib 11:11 ✧ **21:4:** Stt 17:12; Apos 7:8 ✧ **21:9-10:** Gal 4:29-30 ✧ **21:12:** Rom 9:7; Hib 11:18

¹⁴ Eruk patkuko yäñerän Abraham akumañ ketemkät ume ehät täñtuñum tañpäñ Haga täño piriken peñkañ nanaki iniñ kireñpäñ yäwet-pewän kuñkumän. Kuñtäñgän Beseba kome äma nämo iraniken uken täñguñguñ täñtäñ kuñatkumän.

¹⁵⁻¹⁶ Kuñattäkon umetä paorirän nanaki päya äyuñken tewän irirän nanaki kañirän kumäkta bitnäñpäñ inigän ban bumik päñku itkuk. Päñku itkañ butewaki nadäñpäñ konäm kotkuk.

¹⁷ Täñpäkañ nanaki imaka, konäm korirän Anutu nadäñkuk. Nadäñirän Anutu täño añero kunum gänañ itkañ Hagata gera ñode yäñkuk; Jide ahäñ gamänpäñ kotan? Umuntäweno! Anututä nanaka pat itkañ kotak u nadätak yäk.

¹⁸ Akumañ päñku nanaka yäpmäñ akuñpäñ iniñ bitnä. Nadätan? Näkä täñpewa nanak uterak äbot pähap api ahäneñ yäk.

¹⁹ Täñpäñ Anututä nadäñ imänpäñ dapun iññewän kwäpäñ ume dapuri kubä kañkuk. Ude kañpäñ päñku ume ehät piwän tokñewänkañ yäpmäñ päñku nanaki towiñkuk.

²⁰ Täñpäkañ Anututä nanak u watäni irirän tägañkuk. Kome jopi uken it yäpmäñ kuñpäñ tom däpmäkta mebäri kudup nadäñkuk.

²¹ Täñkañ kome jopi wäpi Paran u irirän miñitä Isip webe kubä yäpmäñpäñ imiñkuk.

Abraham kenta Abimelek bänep kubägän täñkumän

²² ✧ Kadäni uken Abimelek ba komi ämaniye täño watä äma wäpi Fikol ukät päñku Abraham iwetkumän; Imaka u ba u täk täyan uwä Anututä täñkentäñ gamiñirän täk täyan yäk.

²³ Unita näk ba nanaknaye ba nanaknaye täño nanakiye jop kubä nämo yäñ-yäñarenta apiño kome ñokengän Anutu wäpi yäñpäñ yäñkehäromtañ nimi yäk. Gäk kome mähe mi nämo itan unita näkä iron täñ gamik täyat udegän gäkä näka ba ämawebe ño nanikta iron täñ nimik täyi yäk.

²⁴ Ude iweränä Abrahamtä ñode iwetkuk; Näwetan ude yäñkehärom täyat yäk.

²⁵ Ude yäñpäñ Abrahamtä Abimelek ñode yäñahäñpäñ iwetkuk; Nadätan? Gäkño piä ämakayetä ume nakta awañ äneñpani kubä niyomägaktañ yäk.

²⁶ Iweränä Abimelektä iwetkuk; Äma netä ude täñ gamiñkuño u näk nämo nadätat yäk. Bian man täpuri kubä nämo näweriri nadäñkuropäñ apiñogän yäñjiri nadätat yäk.

²⁷ Ude iweränkañ Abrahamtä sipsip ba bulimakau mäyap Abimelekta buñät imänpäñ bänep kubägän täñkumän.

²⁸ Täñpäñ Abrahamtä sipsip nanaki, webeni 7 ude yäpmäñ daniñpäñ inigän yepmañkuk.

²⁹ Yepmañirän Abimelektä yabäñpäñ yäñkuk; Ima mebärita sipsip webeni 7 ño yäpmäñ danitan?

³⁰ Yäñirän iwetkuk; Näkä ume awañ äneñkuro näkñaken yäñ nadäñpäñ sipsip webeni 7 gamitat ño yäpmäñkañ bureni yäñ nadäwen yäk.

³¹ Täñpäkañ Abraham kenta Abimelek kome uken bänep kubägän täñkumäno unita kome u wäpi Beseba yäñ iwetkuñ.

³² Eruk bänep kubägän täñpäñ itkañ Abimelekkät komi ämaniye täño watä äma Fikol ukät Filistia komeken äneñi kuñkumän.

³³ Kuñirän Abrahamtä päya kubä Beseba komeken piñkuk. Täñpäñ ukengän Ekäni Yawe Tärektäreki Nämo u iniñ oretkuk.

³⁴ Ude täñpäñ Abrahamtä Filistia kome uken kadäni käronji itkuk.

22

Abrahamken tänyabäk ahänjuk

1 ✧ It yäpmän kuñtängän Anututä Abraham iwet yabänjuk; Abraham! Yäwänä yänjuk; Ei! Näk ɲo yäk.

2 ✧ Yäwänä iwetkuk; Gäk nanaka kubägän, gäripi nadänpän orañ imik täyan u imagut yäpmän Moria komeken ku. Kuñpäñ pom kubä gäwoñärewapän uken Aisak utpäñ ärawata kañ ijiñ nam yäk.

3 Eruk patkuko kome ket nämo yäñerän Abrahamtä akuñpäñ doñkini kädet kukta ket utkuk. Täñpäñä Aisakkät piä ämani yarä yämagurän yäpmän kuñkuñ. Ärawa ijikta kädäp duñpäñ däkänjuk u imaka yäpmänpäñ Anututä kome iwetkukken ukäda kuñkuñ.

4 Kuñtäko kepma yaräkubä täreñirän kome yänjuk bankentä kañjuk.

5 U kañpäñ piä ämaniyat yäwetkuk; Ek ɲo doñki watäni irirän Aisakkät nek udu päñku Anutu iniñ oretkañ ämdayän yäk.

6 Ude yänpän Abrahamtä kädäp Aisakta imän yäpänkañ kädäp moräkkät mujuk imaka bok yäpmänkañ kuñkumän.

7 Kuñtängän Aisaktä nan yän iweränä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, ima? Ude yäwänä Aisaktä iwetkuk; Nan, kädäp moräk ba kädäp yäpmänkamäk ɲo. Täñkañ ärawa täkta tom de?

8 Yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, Anututä ini-tägän tom ärawa täkta biñam pewän ahäwayän yäk. Ude iweränkañ kuñkumän.

9 ✧ Kuñtängän Abraham Anututä kome yänjukken ahänpän mobä bukä kubä täñpäñ kädäp uterak penjuk. Kädäp penpäñä Aisak initpäñ pädä täñkañ kädäp-bukä mobä bukä terak penjuk u terak punin tenjuk.

10-11 Punin tenpäñ mujuk yäpmän akuñpäñ nanaki urayän täñirän Yawe täño añero kunum gänañ itkañ gera yänpän iwetkuk; Abraham! Abraham! yän yänirän Abrahamtä yänjuk; Ei, näk ɲo yäk. 12 Yäwänä añerotä iwetkuk; Nanaka ɲo u ba u täñ imeno! Gäk nanaka kubägäninik näka namikta nämo iyap täñiri gabänpän gäk Anutu u umuri yän nadänpän orañ namiñpäñ kuñat täyan yän nadätat yäk.

13 Ude iwerirän Abrahamtä dapun ijiwän kwäpäñ kañjuk; Sipsip ämani kubä yen obättä joñanigän wabiwänkañ irirän kañjuk. Irirän kañpäñ päñku sipsip u yäpmänpäñ nanaki komenita Anututa ärawa täñ ima yänpän ijiñ iminjuk.

14 Täñpäkañ Abrahamtä kome u wäpi Yawetä Api Täñkentän Namek yän iwetkuk. Unita apiño Yawe iniken pomi terak api täñkentän nimek yän pen yäk täkañ.

15-17 ✧ Täñpäkañ Yawe täño añerotä Abrahamta gera äneñi yänjuk. Yawe näkä ɲode yäyat yäk. Gäk nanaka kubägän nämo iyap tano unita täñkentän gaminnewa kunum terak guk mäyapinik itkañ ude, ba gwägu gägäniken mobä jirañ ude orañkayetä api ahäneñ. Täñkañ orañkayetä iwan täño yotpärare inita api koreneñ yäk.

18 ✧ Ba orañkaye terak näkä nadän yäminnewa äma äbot uken-uken nanik kuduhtagäntä iron pähap api yäpneñ yäk. U imata, gäk näkño man buramik täyan unita. Man yäyat ɲo Yawe näkña wäpna terak yänkehärom täyat yäk.

19 Ude täñpäñ Aisak yanani äneñi päñku piä ämaniyat yämaguränkañ Beseba komeken penta kuñkuñ. Täñpäkañ Abraham kome uken pen it yäpmän kuñjuk.

20-23 It yäpmän kuñtäyon kadäni kubäken Abraham manbiñam ñode iwetkuñ; Monäka Naho unitäño webeni Milkatä nanaki ñode bäyañ imiñkuk; Usi intäjukun, eruk mäden Busi, Kemuel (u Aram täño nani), Keset, Haso, Pildas, Jitlap, Betuel yäk. Täñpäkañ Betueltä Rebeka bäyañkuk.

24 Täñ Naho täño webeni kubäwä wäpi Reumatä nanak ätu bäyañkuko wäpiwä ñode; Teba, Gaham, Tahas, Maka.

23

Abrahamtä äma kumbani änekta kome suwañkuk

1 Täñpäkañ Sara obañ 127 tärewänkañ kumbuk.

2 Yotpärare Hebron, Kenan komeken kumbuk. Kumänjirän Abrahamtä päñku konäm butewaki täñ imiñkuk.

3 Abraham konäm kottängän eruk akumañ Hit äboriyetä itkuñken u kuñpäñ yäwetkuk;

4 ☆ Näk kome mähem nämo, äma äbanitä in bämopjinken it täyat unita in webena kumbuko u änekta kome kubä näwoñärewäkañ moner tamayän yäk.

5-6 Yäwerirän Hit ämatä iwetkuñ; Ärowaninin, juku peñiri gäweritna nadä; Nin gäka äma ekäni pähap yän nadän gamik takamän unita nintäño äma kumbani änekta awañ äneñpani kubä kawä gärip tawänä upän täga gamine yäk. Ninken nanik kubätä iyap tänañi nämo yäk. Uken ba uken ba webeka kumbuko u täga api äneñpen yäk.

7 Yänjirä Abrahamtä Hit äma gwäjin äpmon yämiñpäñ yäwetkuk;

8-9 Intä webena komejinken äneñpetta bureni nadän namiñpäñä ñode täñ namikot; Mobä awañ wäpi Makpela upän yäpayän nadätat unita kome u mähe mi näka biñam iwerirä naniñ kirewänkañ api suwawet yäk. Mobä awañ uwä mähe mi Efron, Soha täño nanaki u. Awañ uwä unitäño kome moräkiken itak yäk. Inamjinken mobä awañ u gwäki mähe mitä yäwänkañ uterakgän api imet yäk. Ude täñ namiñjirä webena bämopjinken api äneñpet yäk.

10-11 Täñpäkañ Efron ini bok itkañ yänjirän nadänkuk. Nadänpäñ noriye käbeyä täñkuñken äbä itkuño unitä nadänjirä Abraham iwetkuk; Ärowanina, yäyan ude nämo yäk. Näkä nadätat ude gäwera. Kome ukäda gäka biñam ganiñ kiretat. Mobä awañ äma kumbani änekta biñam ukät kome u käda bok jop ganiñ kiretat yäk. Notnaye itkañ ño kudup inamiken ganiñ kiretat yäk. Gäka biñam täyak unita webeka u kañ äneñ yäk.

12-13 Iweränkañ Abrahamtä kome u nanik gwäjin äpmon yämikgän täñpäñ ämawebe itkuño u nadänjirä Efron ñode iwetkuk; Ude nämo, näkä nadätat ude gäwera nadäsi; Kome u jop naminäñi nämo. Kome gwäkita gama yäpmänjiri webenawä api äneñpet yäk.

14 Iweränä Efrontä yänkuk;

15 Ärowanina, kome yäyan unitäño gwäki siliwa moner 400 peyat yäk. Imata man wari yäde? Webeka yäpmän päñku u äneñ yäk.

16 Iwerirän Abrahamtä täga yän nadänpäñä gwäki Hit ämawebetä nadänjirä yänkuko ude yäpmän daniñpäñ imiñkuk. Kome mähem täño siliwa moner täño bäräpini kañpäñ nadäwani uterak siliwa moner 400 ude yäpmän daniñpäñ imiñkuk.

17-19 Eruk, moner imänpäñ Hit ämawebe käbeyä täñkuñken äbä itkuño u inamiken Abrahamtä biñam kome Makpela, Mamre kome käda yänkuko u iniñ kireñkuk. Kome, päya ba awañ äma kumbani pekta biñam äneñpani u kudup iniñ kireñkuk. Täñpäkañ Abrahamtä mobä awañ suwañkuk-ken webeni Sara u äneñkuk. Kome uwä Kenan kome bämopiken itkuk.

☆ 23:4: Hib 11:9, 13; Apos 7:16

²⁰ Ude täñkuño uwä Hit kome mähemtä kome ba awañ uwä Abrahamta biñam yäñtäreñ imiñpäñ iniñ kireñkuk.

24

Abraham Aisakta webe kubä kañ-ahäñkuk

¹ Abraham kadäni käronji it yäpmäñ ärontäñgän tägawani täñkuk. Imaka imaka täñkuko uwä Yawetä iron täñ imiñirän säkgämän ahäñkuñ.

²⁻⁴ Tägawani täñpäñ kadäni kubäken Abrahamtä piä watä ämani intäjukun täñpani, tuñumi kuduptagänta watä irani u ñode iwetkuk; Ketka gäyeknaken peñpäñ Yawe, kunum täño Anutu ba kome täño Anutu u iñamiken yäñkehäromtak man ñode näwet; Nanakata Kenan webe, kome itkamäñ ñoken nanik kubä nämoinik kañ-ahäñ imet yäñ näwet! Gäk Aisakta webe kañ-ahäñ imayäñ nadäñpäñä näkña komeken kuñkañ näkño äbotken nanik webe kubä kañ yäpmäñ imi.

⁵ Ude yäwänä piä watä ämanitä iwetkuk; Webetä näkkät ño äbäka gäripi nämo nadäwänä jide kañ täñpet? Nanaka kome ño peñpeñ komekaken käwep api imagut yäpmäñ kwet?

⁶ Yäwänä iwetkuk; Nämo! Nanakna u komenaken nämoinik imagut yäpmäñ kwen!

⁷ Kunum täño Anutu Yawetä näkña kome kujatna ba nanatä äbot bämopiken nanikpäñ nämagut yäpmäñ äbäñpäñ man kehäromi ñode näwetkuk; Yerikayeta kome itan ño bureni api yämet yäñ näwetkuk. Unita nanaknata webe kubä näkña komeken nanikpäñ kañ-ahäñ imayäñ täñiri Yawetä añeroni iwerän päñku intäjukun kuñ gamiñpäñ api täñkentäñ gamek yäk.

⁸ Webe kañ-ahäwayäñ täno unitä gäkkät äyänutpeñ äbäka gäripi nämo nadäwänä eruk yäñkehäromtak man näwetan unita nadäwätäk nämo täñpen. Upäñkañ ñode nadä! Nanakna komenaken nämoinik imagut yäpmäñ kwen!

⁹ Ude yäwän nadäñpäñä piä watä ämani uwä keri, mähemi Abraham gäyekiken peñkañ man iwetkuko u täkta yäñkehärom täñkuk.

¹⁰⁻¹¹ Ude yäñkañ piä watä ämani uwä mähemi Abraham täño kamel ätu itkuño ukät nanik ¹⁰ yämagutkuk. Täñpäñ mähemi täño tuñum imaka tägatäga mebäri mebäri kobet täñ yäpmäñ kuñkuk. Tuñum ude täñpäñ yäpmäñ kuñtäñgän Mesopotemia komeken Naho täño yotpärare keräp täñpäñ ume näñpaniken ahäñkuk. Ahäñpäñ itpäñ kamel yäwerän gukuri imäpmok täñkuñ. U bipäda ahäñkuk, webe u nanik täño ume gwetgwet kadäni bumik täñirän.

¹² Täñkañ piä watä äma unitä Anutuken ñode yäñapiñkuk; O Yawe, mähemna Abraham täño Anutu, gäk apiño Abrahamta yäñpäñ iron täñ imiñpäñ täñkentäñ namiñiri piä täga täñpa.

¹³ Näka nabä! Näk ume dapuriken ño irira kome ño nanik täño webe gubañi umeta äbäkañ yäk.

¹⁴ Ñode irira webe gubañi kubä äbäñpäñ ume gwet nami näñpayäñ iwerapäñ ñode näwerän; Ño nañiri kamelkayeta gwet yäma nañput yäñ. Ude yäwayäñ täko webe u uwä piä ämaka Aisakta biñam iwoyänkun yäñ nadäwayäñ yäk. Ude näweränä mähemna Abrahamta iron täñ imitan yäñ nadäwayäñ yäk.

¹⁵ Man ude Anutu nämo iwet moreñirän uterakgän Rebekatä ume gwetta ume käbot buramiñ yäpmäñ äbuk. Webe uwä Milka nanaki Betuel unitäño äperi. Milka uwä Abraham monäni Naho täño webeni.

¹⁶⁻¹⁷ Täñpäkañ Rebeka uwä iñami dapun säkgämän. Webe gubañi, ämakät nämo pärani ba kuñarani. Webe unitä ume dapuriken äpmo ume gwetkañ äneñi äbäñirän piä watä äma unitä dubiniken bäräñeñ kuñpäñ iwetkuk; Nadäñ namiñiri ume käbotken ño ätu näñpa yäk.

18 Ude iweränä Rebekata ume käbot u piriken nanik yäpmänj äpänpänj iwönärenpänj iwetkuk; Ekänina ŋo nanj yäk.

19 Nanpikanj kamelkayeta udegän gwetpänj yämiñira nanpä koki tänpüt yäk.

20 Ude yänpänj ume käbotken nanik kamelta gäpe gänañ bäräñej piwän äpmonkuñ. Piwän äpmonpäkanj äneñi bäräñej päñku ume ätukät gwet yäpmänj äbuk. Ude täñtäyon kamel 10 u ume nanpä tägañkuñ.

21 Ude täñ irirän Yawetä nadänj imiñpänj piäni täño bureni webe ŋo terak pewän ahätak ba nämo yänj u kanpänj nadäkta piä äma unitä webe u ket tänpänj kanjwat itkuk.

22 Eruk, kamelta ume nanj morewäkanj piä äma uwä injami epmäget täñ imiñpänj siworok yarä keru kukñi kukñi peñ imiñkuk. Epmäget uwä golpänj täñpani, gwäki täñpänj peñ imiñkuk.

23 Peñ imiñpänj iwet yabänjuk; E nanka wäpi netä? Täñkanj ninä intä yotken täga pätnayänj?

24-25 Ude iweränä iwetkuk; Nana wäpi Betuel, Naho kenta Milka täño nanaki yäk. Ninkät täga pätnayänj. Täñkanj nintä yotken ketem kamelkayeta naktä mäyap itkanj ba unitä däpmon patta bägup täga itkanj yäk.

26-27 Yäwänkanj piä watä ämatä gwäjinj äpmonpänj Yawe iniñ oretpänj yänjuk; Mähemna Abraham täño Anutu Yawe u wäpi yäpmänj akutat yäk. Anutu uwä mähemna Abrahamta nadänj imiñpänj bänep iron tänpänj yänkehäromtak man yänjuk unitäño bureni nämo iyap täñkuko unita iniñ oretat yäk. Täñkanj näka imaka, nadänj namitak. Yawe u kädet siwonji nämagut päbä nepmanpänj mähemna täño nägät moräktä yotken ahätat yäk.

28 Tänpäkanj webe gubañi uwä bäräñej päñku miñitä yotken ahänpänj ämawebe itkuñ u ume terak imaka ahänjuk u manbiñam kudup yäwetkuk.

29-30 Iwerirän Rebeka wanori wäpi Laban unitä epmäget injamiken ba siworok keriken u yabänkanj manbiñam yänjuk u nadänpänj bäräñej kumañ Abraham täño piä watä äma kamelkät ume terak irirä yabänj ahänjuk.

31 Yabänj ahänpänj iwetkuk; Anututä iron täñ gamani gäk äbikanj kuna yäk. Yotpärare gägäniken ŋo imata itan? Näk gäka ba kamelkayeta irit patpat kome ket urat yäk.

32 Ude yänpänj äma ukät kamelniye yämagut yäpmänj Rebeka miñitä yotken kuñkuk. Kuñkanj kamel terak nanik tuñum ketärenpänj peñkanj kamelta ketem yämän nanj irirä äma yarä u yot gänañ äronkumän. Äronpänj Abraham täño piä watä äma ukät piä ämaniye bok äbuño unita kuroñi ärutta ume gäpe gänañ piñ yämiñkuk.

33 Ude täñkanj ketem peñ yämiñkuñ. Peñ yämiñirä Abraham täño piä watä ämatä yänjuk; Nadänj namiñirä man nadätat u yäwa tärewänkanj ketem kämi nänpayänj yäk. Yäwänä Labantä iwetkuk; Yäyan ude tä yäk.

34 Yäwänä watä äma unitä yänjuk; Näk Abraham täño piä äma yäk.

35 Yawetä mähemna Abrahamta iron pähap täñ imiñkuko unita tuñum äma täyak yäk. Sipsip, bulimakau, siliwa ba gol moneñ, piä äma, piä webe, kamel, doñki ude imani.

36 Tänpäkanj mähemna täño webeni Sara uwä webe pähap terak nanak kubä bäyanj imiñkuk. Bäyanj imän tägawänkanj Abrahamtä tuñumi kuduptagän nanakita äriwän äpmonj imiñkuk.

37 Tänpänj mähemnatä mani buramikta man kehäromi näwet-pewän yänkehärom täñkut yäk. Node täñpen yänj näwetkuk; Gäk nanaknata webe kubä Kenan kome it täyat ŋoken nanik nämo yäpmänj imen yänj näwetkuk.

38 Nanatä komeken näkña äbotken kuñkanj nanaknata webe uken nanikgänpänj kanj yäpmänj imi. Ude näwetkuk.

39 Ude näwerirän mähemna node iwetkut; Webe unitä no äbäka gäripi nämo nadäwänä jide api tänpet? yän iwetkut.

40 Ude iwerawä kowata node näwetkuk; Yawe inamiken it yäpmän äbäk täyat unitä anero kubä peñ iwet-pewän gäkkät itpäñ täñkentän gaminjirän piä gamitat no unitäno bureni api ahäwek yän näwetkuk. Gäk näkña kome kujat nanatä konken nanik nanaknata webe kubä api yäpmän imen yän näwetkuk.

41 Näkño äbotken naniktä webe kubä nanaknata nämo gamäwä, eruk, yänkehärom täyan unita nadäwätäk nämo tänpen yän näwetkuk.

42 Tänpäkan apiño ume dapuriken ahänpän Anutu node iwerat; Yawe, mähemna Abraham täño Anutu, piä tänpayän äbätat unita gäk täñkentän naminjiri bureni täga ahäwayän?

43-44 Ume dapuriken no irira webe gubañi kubätä äbänpän ume täpuri gwet nami nänpayän iwerapän node näwerän; No nanjiri kamelkayeta gwet yämayän. Ude yäwayän täko webe uwä mähemna täño nanaki unita biñam, Yawetä iwoyänkuko u yän nadäwayän yäk.

45-46 Eruk, bänepnatä ude nämo yäntärenjira uterakgän Rebekatä ume käbot buramiñ päbä ume dapuriken ahänpän ume gwerak. Tänjirän node iwerat; Ume nami nänpa yän iwerira uterakgän ume käbot piriken nanik yäpmän äpänpän ume gwetpäñ näwerak; Nanjiri kamelkayeta udegän gwet yämayän yäk. Ude yän nadänä ume gwet namän nanjira kamelta udegän gwet yämän nañ.

47 Ude tänpänä iwerat; Gäk netä täño äperi? Ude yäwawä näwerak; Näk Naho Milka nanaki Betuel unitäno äperi yäk. Ude näweränä epmäget inamiken peñpäñ siworok keru kukñi kukñi peñ imit.

48 Ude tänpän gwäjin äpmonpäñ Yawe iniñ orerat yäk. Bureni, mähemna täño Anutu Yawetä monäni täño äbeki nanakita webe biñam yäpmäka kädet täga terak nämagutkuko unita wäpi yäpmän akut!

49 Eruk näwerut; In mähemnata nadän imikinik tänpän iron täñ imikta nadäkan ba nämo? Nämo yän nadänpäñä näweräkan u ba u api tänpet yäk.

50 Ude yäweränkan Labankät nani Betueltä iwetkumän; Nöwä Yawe täño kudän unita nektä u ba u yänañi nämo yäk.

51 Rebeka inamkaken itak no. Mähemka täño nanakita webe biñam Yawetä yänkuko udegän tänpän kan imagut yäk.

52 Ude yänjirä nadänpäñ Abraham täño piä watä ämatä Yawe gwäjin äpmon iminjkuk.

53 Ude tänpän epmäget siliwa golpäñ tänpäni, tek kejima Rebekata iminjkuk. Tänpän tunum gwäki ärowani ätu uwä Rebeka miñi wanorita yäminjkuk.

54 Yämänkan Abraham täño piä watä äma ukät äma ätu bok äbuño u ketem ume yämän nañpäñ ugän patkuñ. Patkuño yänewänä yäwetkuk; Nepmanpäkan mähemnaken kwa yäk.

55 Ude yäwänä miñi wanoritä yänkumän; Webe gubañi uwä kepma 10 ude bumik ninkät itkan kan kut yäk.

56 Yäwawä piä watä äma unitä yäwetkuk; Nabä kätawä kwa yäk. Yawetä täga täñ naminjirän piäna täño bureni ahänjirän imata nepmäjitkamän? Mähemnaken nabä kätawä kwa yäk.

57 Ude yäwänä iwetkumän; Eruk webe gubañi u imagutpäñ iwetpäñ-nadäna yäk.

58 Ude yänpäñ yänpewän äbänjirän Rebeka iwet yabänjkumän; Gäk äma nokät kukta nadätan? Iweränä Ei, näk kwayän nadätat yän yäwetkuk.

59-60 Ei yäj yäwänä miñi wanoritä Rebekakät iniken watä irani webe ba Abraham täño piä watä äma ukät yepmanpän kunayäj täñirä Rebekata kon man ñode iwetkumän;

O wanotnin, gäk äbot pähap täño miñi täyi.

Täjiri äbotkayetä iwaniye yäwat kireñpäj kome mähemi täkot!

61 Ude iweräkañ Rebekakät piä webeniyetä tuñum täñpäj kamel terak ärowäkañ piä äma unitä yäj-yäkñat yäpmäj kuñkuñ.

62 Täñpäkañ kadäni uken Aisak ume kubä wäpi Irit Mähemitä Nabäk Täyak u penpen Negev kome päñku it täñkukonik.

63 Eruk kadäni kubäta bipäda itpäñ-nadäka piäken kuñkuko ittängän dapun iññewän kwäpäñ kamel äbäjirä yabäjkkuk.

64 Täñirän Rebekatä udegän dapun iññewän kwäpäñ Aisak kañkuk. Kañpäñ kamel terak naniktä äpmonpäñ piä äma ñode iwet yabäjkkuk; Äma piäken naniktä äbätak u netä?

65 Ude yäwänä piä watä ämatä iwetkuk; U mähemna ubayäj yäk. Ude yäjirän iñami dapun penpipikta tek wädäj pewän äronkkuk.

66 Täñpäñ dubiniken ahäjpäñ itpäñ piä ämanitä imaka imaka täñkuko u Aisak biñam iwetkuk.

67 Iwerän tärewänkañ Aisaktä Rebeka imagut yäpmäj miñi Saratä yotken yäpmäj äronpäñ webenita yäpmäjpäñ nadäj imikinik täñ imiñirän it täñkumänonik. Ude täñpäñ miñi kumäjirän butewaki nadäjpen kuñatkuko u paotkuk.

25

Abraham täño nanakiye ätu

1 Saratä kumbänkañ Abraham äneñi webe kubä yäpuk, wäpi Ketura.

2 Unitäwä nanak ñode bäyañ yepmankkuk; Simran, Joksan, Medan, Midian, Isbak, Sua.

3 Joksan uwä Seba kenta Dedan unitäño nani. Täñkañ Dedan uwä äma äbot ñode täño orani; Asu, Letus, Leum.

4 Täñkañ Midian täño nanakiye ñodetä ahäjkuñ; Efa, Efe, Hanok, Abida, Elda. Äma u kudup u Ketura täño oraniye.

5 Täñpäkañ Abraham uwä moneñ tuñumi kuduhtagän Aisakta biñam buñät imiñkkuk.

6 Upäjkañ kodak pen itpäñ webeniye ätu unitäño nanakiyeta tuñum ätu yämiñpäñ nanakna Aisakkät nämo itneñ yäjpäñ edap äbani käda yäwerän kuñ moreñkuñ.

Abraham kumbuk

7-8 Abraham u it yäpmäj ärontäyon tägawaniinik täñpäñ obañ 175 ude tärewänkañ kumbuk. Kumbänkañ äneñkuñ.

9 Nanakiyat Aisak, Ismael unitä Makpela awañken äneñkumän. Awañ uwä Hit äma Soha nanaki Efron unitäño piä Mamre udude käda itkuk.

10 ✧ Piä u Abrahamtä bian Hit nanikpäñ suwañpäñ webeni Sara äneñpanikengän äneñkumän.

11 Täñpäkañ Abraham kumäjirän Anututä nanaki Aisakta iron pähap täñ imiñkkuk. Aisak uwä ume awañ kubä wäpi Irit Mähemitä Nabäk Täyak u dubiniken it täñkukonik.

Ismael täño oraniye

12-13 Eruk Abraham nanaki Ismael, Sara täño watä piä webe Isip nanik wäpi Haga unitä bäyañ imiñkuko unitäño nanakiye wäpi tawañ ñode; Tuäni Nebaiot, monäni Keda, gweki Atbel, awäni Mipsam.

14-15 U punin terak Misma, Duma, Masa, Hadat, Tema, Jetu, Nafis, Kedema.

16 Ismael täño nanakiye 12 unitä äma äbot 12 unitäño oraniye pähap ude täñkuñ. Äma äbot 12 unitäño yottabatä ittän kuñkuño u yotpärare wäpi udegän yän-daniñkuñ.

17 Eruk Ismael it yäpmän äronätängän obañ 137 ude tärenjirän kumbänkañ äneñkuñ.

18 Ismael oraniye täño irit kome uwä Havila kenta Su kome u bämopiken, u Isip kome täño edaptä äbani kädätä päñku Asiria baganiken it yäpmän kuñkuñonik. Täñkañ Ismael oraniye täño äbot unitä Abraham täño nanakiye ätukät not nämo täñpäñ inigän inigän it täñkuñonik.

Jekop kenta Iso täño manbiñam

19-20 Täñpäkañ Abraham täño nanaki Aisak unitäño manbiñam ñode; Aisak u obañ 40 ude tärenjirän Betuel täño äperi Rebeka webenita yäpuk. Betuel u Aramtä äbotken nanik Mesopotemia kome mähem. Rebeka wanoriwä Laban.

21 Rebeka ärüñ ittäyon äpi Aisaktä webenita yänpäñ Yaweken yänapik man yäwän nadäñ imiñirän Rebekata nanak kok itkuk.

22 Nanaki yarä nitek miñi koki gänañ patkañ kowat ämiwän täñkumän. Täñjirän miñitä yänkuk; Wära! Imata näkä terak ude ahänj namitak? Ude nadänpäñ Yawe iwet yabänkuk.

23 ✧ Iwet yabäwänä Yawetä iwetkuk; Äma äbot yarä kokka gänañ itkamän. Äbot yarä gäkken naniktä ahänpäñä ini äbot-äbot api itneñ. Äbot kubä täño kehäromitä kubä täño api irepmirek. Intäjukun naniktä mäden nanikta watä piä api täñpek yäk.

24 Täñkañ nanak ahäk-ahäk kadäni täñjirän eruk, gwabäyak ahänkumän.

25 Intäjukun ahänkuko u gupi gämäni täñkañ pujiñ-pujiñ ikek, tom pujiñi ude bumik unita wäpi Iso yän iwetkuñ. (Ninin man terak Iso uwä pujiñ yot.)

26 Täñ mäden ahänkukotä tuäni Iso täño mämeke injitkan ahänkuk, u wäpi Jekop yän iwetkuñ. (Jekop u ninin man terak mämeke injirani. Täñkañ Isrel naniktä man wäran yänkañ äma jop man yäwanita mämeke injirani yän yäwet täñkuñonik.)

Aisak u obañ 60 ude tärenjirän nanakiyat uwä ahänkumän.

27 Täñpäkañ nanaki yarä ahänkumäno u tägañpäñ Isotä äwanken kuñatpäñ tom däpmäkta mebäri nadänkuk. Ude täñjirän Jekop uwä kwikinik irani, yotkengän irani.

28 Täñpäkañ nani Aisak u tom ägwäri täño toharita gäripi nadänkuko unita gäripini Iso terak patkuk. Upänkañ miñi Rebekata Jekopta gäripi nadän imiñkuk.

29-30 Eruk kadäni kubäken Jekop käpek gämäni käbot ijiñ irirän Iso bipiken naniktä äbänpäñ nakta wakiinik inkuñ. Äbänpäñ Jekop iwetkuk; Bäräñeñ, imaka gämäni ijitan u ätu nami näñpa. Nakta bumta nekañ! yäk. Mebäri unita wäpi kubä Edom yän iwerani. (Ninin man terak Edom u imaka gämäni.)

31 Ude iweränä Jekoptä ñode iwetkuk; Gäk intäjukun ahäwani täño tuñum yäpmäkta biñam wäp u naniñ kirewikañ uyaku yäk.

32 Yäwänä Isotä man kowata ñode iwetkuk; Eruk yäk. Wäpna biñam unitä täñkentäk jidewani api namek? Nämo! Nakta kumäkinik täyat yäk.

33 ✧ Ude yänjirän Jekoptä iwetkuk; Naniñ kirekta yänkehäromtañ nam! Ude yäwänä Isotä intäjukun ahäwani täño tuñum yäpmäkta biñamta yänkehärom tañpäñ Jekopta iniñ kireñkuk.

34 Iniñ kireñjirän Jekoptä Isota kärägakät käpek gämäni ijiñkuko u imiñkuk. Imän nañkañ kuñkuk. Bureni, Isotä intäjukun ahäwani täño tuñum yäpmäkta biñam wäpi unita nadäwän mewuni täñkuk.

26

Aisak täño manbiñam

1 Kadäni uken nakta jop irit äneñi ahäñkuk. Bianä Abraham täño kadäniken kubä ahäñkuk. Täñ äneñi ahätak ñowä Aisaktä Filistia äbot täño intäjukun äma wäpi Abimelek, Gera yotpärareken irirän päñku ahäñ imiñkuk.

2 Täñpäkañ Yawetä Aisak ahäñ imiñpäñ ñode iwetkuk; Isip komeken nämo kwen. Näkä kome kubä gäwoñärewakañ uken päñku kañ it yäk.

3 ✧ Kome uken ätu iriri näkä gäkkät itpäñ api täñkentäñ gamet. Täñkentäñ gamiñpäñ gäk ba nanakaye orañkayeta kome kudup u api tamet. Bureni, yänkehäromtak man nanka Abraham iwetkuro u api täñkehärom tawet yäk.

4 Näkä täñpewa orañkayeta nanak bäyañ wenjirä kunum terak guk itkañ ude bumta api ahäneñ. Äbekaye orañkaye äbot u terak ämawebe äbot komeni komeni kudupta iron pähap api täñ yämet.

5 U Abrahamtä näñño бага man ba jukumanna u kudup nadäñpäñ buramiñ moreñkuko unita ude uwä api täñpet yäk.

6 Yawetä ude iweränkañ Aisak Gera yotpärare uken it yäpmäñ äronkuk.

7 ✧ Irirän kome u naniktä webenita iwet yabäk täñjirä Aisaktä yäwetkuk; U wanotna yäk. Webena yän yäwetta umuntañkuk. Man bureni yäwawä ño naniktä Rebeka inami dapun säkgämän u kañgärip täñpäñ näk api nutneñ yän nadäñkuk.

8 Eruk uken kadäni käroni ittängän kadäni kubäken Aisaktä webeni Rebekakät täñoret täñjirän Abimelek, Piristia täño intäjukun ämatä ini yotken itkañ dapun pärewat täñpäñ yabäñkuk.

9 Yabäñpäñ Aisak yänpewän äbäñjirän iwetkuk; Nadätat! Rebeka u webeka yäk. U wanotna yän imata yänkun? Yänjirän Aisaktä yänkuk; Bureni, näk Rebeka inami dapun täga u kañpäñ nutneñ yän nadäñpäñ ude yänkut yäk.

10 Yänjirän Abimelektä iwetkuk; Wa! Umuri pähap täñkun yäk. Ämanaye kubätä webeka Rebekakät patkumän yäwänä momi pähap nintä terak pätek yäk.

11 Ude yänpäñ ämawebeniye ñode yäwetkuk; Kubätä äma ño ba webenita imaka waki kubä täñ yämayañ täko uwä kumäk-kumäkta biñam api täñpek yäk.

12 Täñpäkañ Aisaktä kome uken ketem piä täñkuk. Täñjirän Yawetä iron täñ imiñjirän obañ ugän ketem bumtainik ahäñ imiñkuñ.

13-14 Aisak uwä sipsip bulimakau ba piä watä ämaniye ahäñ bumbum täñjirä tuñum äma pähap täñkuk. Ude täñjirän Filistia ämatä kañpäñ nadäwäwak täñ imiñkuñ.

15 Nadäwäwak täñ imiñpäñ ume awañ bian nani Abrahamtä itkañ piä ämaniye yäwerän äneñpani u Filistia ämatä kome äneñi kudup yejämbuñ.

16 Ude täñjirä Abimelektä Aisak ñode iwetkuk; Gäk nin nirepmitpäñ äma kehäromi nitek itan unita nipmanpeñ kome kubäken ku yäk.

17 Ude yäwänkañ Aisak Gera kome pipiyäwani pähapken äpmonpäñ yottaba täñpäñ kome uken kadäni käroni bumik itkuk.

18 Tänpäkaŋ ume awaŋ Abrahamtä irirän äneŋpani Filistia ämatä Abraham kumäŋirän yejämbuŋo u äneŋi äneŋtäŋ kuŋkuk. Ude tänpäŋ ume awaŋ unitäŋo wäpi wäpi nanitä yäwani udegän yäntäŋ kuŋkuk.

19 Täŋ Aisak täŋo piä watä ämaniyetä ume dapuri kudupi kubä kome äneŋpäŋ kaŋ-ahäŋkuŋ.

20 Kaŋ-ahäŋirä Gera kome täŋo sipsip watä ämatä Aisak täŋo sipsip watä ämakät yäŋawätpäŋ yäŋkuŋ; Ume ŋo nin täŋo yäk. Yäŋawätkuŋo unita Aisaktä ume awaŋ uwä wäpi Esek yäŋ iwetkuk. (Ninin man terak Esek uwä yäŋawät-awät).

21 Ude täŋirä äneŋi ume awaŋ kubä änekgän täŋkuŋopäŋ unita äneŋi yäŋawätgän täŋkuŋ. Äneŋi yäŋawätgän täŋkuŋo unita wäpi Sitna yäŋ iwetkuk. (Ninin man terak Sitna u iwan täktäk).

22 Ude täŋirä kome u peŋpeŋ päŋku ume awaŋ äneŋi kubä äneŋkuk. Ume unita man nämo ahäŋkuk. Man nämo ahäwänpäŋ Aisaktä yäŋkuk; Yawetä kome taŋi ŋo namiŋirän nanak bäyaŋ weŋpäŋ api itne yäŋ yäŋpäŋ ume awaŋ u wäpi Kome Taŋi yäŋ iwetkuk.

23 Eruk, Aisak kome uken naniktä Beseba komeken päŋku ahäŋkuk.

24 Päŋku ahäŋirän bipani ugän Yawetä ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Näk nanka Abraham täŋo Anutu. Näk gäkkät api itdero unita nämo umuntäwen yäk. Piä ämana Abrahamta yäŋpäŋ näk gäkkät itkaŋ täŋkentäŋ gamiŋpäŋ äbekaye oraŋkaye mäyap api pewa ahäneŋ.

25 Yawetä ude iwerirän Aisaktä mobä bukä kubä täŋpäŋ Yawe iniŋ oretkuk. Ude tänpäŋ yottaba kome uken täŋirän piä ämaniyetä ume awaŋ kubä äneŋkuŋ.

Aisak Abimelekkät bänep kubägän täŋkumän

26 ✧ Kadäni kubäken kome uken nanik täŋo intäjukun äma Abimelek ukät watä äma wäpi Ahusat ba komi ämaniye täŋo intäjukun äma wäpi Fikol u Gera komeken naniktä äbä Aisak ahäŋ imiŋkuŋ.

27 Ahäŋ imiŋirä Aisaktä yäwetkuk; Imata näkken äbäkaŋ? Iwan täŋ namiŋpäŋ näwat kireŋpewä kome ŋoken äburopäŋ imata äbäkaŋ?

28-29 Ude yäwänä Gera naniktä yäŋkuŋ; Nin Yawetä gäkkät it täyak u kakinik täŋkumäŋo unita bämopninken yäŋkehäromtak man kubä peŋpäŋ gäkkät bänep kubägän tänayäŋ nadäkamäŋ yäk. Nintä gäka waki kubä nämo täŋ gamiŋpäŋ bätaki terak gepmanapäŋ ŋoken äbun. Äbäŋiri Yawetä täŋkentäŋ gamiŋkuk. Unita gäk udegän, waki kubä nämo täŋ nimenta bänep kubägän kaŋ täna yäk.

30 Ude yäŋirä Aisaktä äŋnak-äŋnak pähap täŋ yämän naŋkuŋ.

31 Naŋpäŋ patkuŋo yäŋewänä bänep kubägän itta Aisakkät äma äbuŋo u yäŋkehäromtak man yäŋkuŋ. Ude täŋkaŋ Aisaktä bänep kwini terak yepmanpäŋ kuŋkuŋ.

32 Eruk, edap ugän Aisak täŋo piä ämaniye äbä ume awaŋ äneŋkuŋo unita Aisak biŋam ŋode iwetkuŋ; Nin ume kaŋ-ahäkamäŋ yäŋ iwetkuŋ.

33 Iwerirä ume awaŋ unitäŋo wäpi Seba yäŋ iwetkuk. Unita yotpärare unitäŋo wäpi Beseba yäŋ iwetkuŋo unitä pen itak. Ninin man terak Beseba u Yäŋkehäromtak Man.

34 Tänpäkaŋ Iso obaŋ 40 ude täreŋirän Hit nanik kubä wäpi Beri unitäŋo äperi Judit webenita yäpuk. Tänpäŋ Hit nanik kubä wäpi Elon unitäŋo äperi Basemat u bok yäpuk.

35 Tänpäkaŋ webe yarä Isotä yäpuko unitä Aisak yanäpita goret täŋ yämiŋirän bänepitä jägämi pähap nadäk täŋkumänonik.

27

Jekoptä nani täñikñat-pewän kon man imiñkuk

¹ Täñpäkañ Aisak u it yäpmäñ äronpäñ äma tägawani täñpäñ dapuri wanjirän imaka imaka ket nämo yabäñkuk. Eruk, kadäni uken nanaki tuäni Iso yäñpewän äbänpäñ Nanakna! yäñ yäwänä Näk ño yäñ iwetkuk.

² Iweränä nani Aisaktä iwetkuk; Nadätan? Näk äma tägawani täyat. Äma tägawani täñpäñ kumäk-kumäkna kadäni u nämo nadätat.

³ Unita äpa kuwek yäpmäñ päñku bipiken tom kubä kañ ut nam.

⁴ Utpäñä ketem näkña gäripi nadäk täyat ude kañ ijiñ nami näñpa. Nañ paotpäñä näk nämo kumäñkañ kon manna kañ gäwera tärewän yäk.

⁵⁻⁶ Eruk Aisak nanaki Isokät man yäñpäñ-nadäk ude täñjirän Rebekatä juku penpäñ nadäñkuk. Nadäñpäñä Iso tomta bipiken kuñjirän Rebekatä nanaki Jekop iwetkuk; Ai, nadätan? Nankatä tuäka ñode iwerirän nadätat yäk.

⁷ Gäk tom kubä yäpmäñ päbä ketem gäripi nikek ijiñ namiñiri Yawe injamiken kon manna gäwetkañ kañ kumba yäñ iwetak.

⁸ Ude iwetak unita nanakna, näkä man gäwera nadäñpäñä burami.

⁹ Gäk ñodetä kuñkañ meme gubañi säkgämän yarä yäpmäñ äbi. Yäpmäñ äbäñiri nankata ketem ini gäripi nadäk täyak u ijiñ imayäñ yäk.

¹⁰ Ijiñ imakañ yäpmäñ nankaken yäpmäñ ärowipäñ nañkañä gäkpäñ kon mani gäwetkañ kañ kumbän yäk.

¹¹ Ude iwerirän Jekoptä miñi Rebeka iwetkuk; Ude täga upäñkañ Iso u pujiñ yot, nähä dudumi yäk.

¹² Nanatä nepmäñitpäñ nadäwektagän yäk. Ude täñpero uwä gäk täñikñarani äma yäñ näwetpäñ kon manta kowata tagwän man näwerek yäk.

¹³ Yäñjirän miñitä iwetkuk; Nanakna, ude nämo! Tagwän man uwä näkä terak kañ ärowän yäk. Gähäwä manna buramiñpäñ imaka unita gäwetat u päñku yäpmäñ äbi yäk.

¹⁴ Ude iweränkañ Jekop päñku meme yäpmäñpäñ miñita imiñkuk. Imänkañä miñitä ketem nanitä gäripi nadäk täñkuko ude ijiñ imiñkuk.

¹⁵ Ude täñkañ nanaki tuäni täño tek täga kubä eñi gänañ itkuko u yäpmäñpäñ Jekopta täñ imiñkuk.

¹⁶ Täñ imiñpäñ tom däpuko unitäño pujiñi yäpmäñpäñ keru kotäki dudumi uwä uwäk täñkuk.

¹⁷ Uwäk täñ imiñpäñä tom ba käräga gäripi nikek ijiñkuko u imiñkuk.

¹⁸ Imänkañ ketem u yäpmäñkañ naniken kuñpäñ iwetkuk; Nan yäk. Yäwänä iwetkuk; Nanakna, gäk netä?

¹⁹ Yäwänä Jekoptä nani iwetkuk; Näk nanaka tuäka, Iso yäk. Man näwerano u täñ moretat. Gäk akuñpäñ itkañ ketem yäpmäñ äbätat ño nañkañ kon man näwet yäk.

²⁰ Yäwänä Aisaktä nanaki iwetkuk; Nanakna, jide täñpäñ tom u bäräñekinik kañ-ahätan? Yäwänä ñode iwetkuk; Yawe, gäkño Anutu unitä näwoñärewänkañ kañ-ahätat yäk.

²¹ Ude yäwänä Aisaktä iwetkuk; Nanakna, äbikañ gäk nanakna Iso yäñ siwoñi nadäkta gepmäñit nadäwa.

²² Ude yäwänä Jekoptä nani dubiniken kuñjirän inñit nadäñkuk. Inñit nadäñpäñ yäñkuk; Manka kotäk nadäñira Jekop täño man kotäk bumik täyak upäñkañ ketka gepmäñitpäñ nadäwa Iso täño bumik täyak yäk.

²³ Ude yäñpäñ keru Iso täño bumik pujiñi nikek yäñ nadäñpäñ nämo kañkuko unita kon imayäñ nadäñpäñ yäñyabäk ñode täñkuk;

²⁴ Gäk bureni nanakna Iso ba? Yäwänä Jekoptä yäñkuk; Näk ubayäñ.

²⁵ Näk ubayän yän yäwänä nanitä iwetkuk; Nanakna, tom ketem ijiwani u yäpmän äbi nanpänä kon manna gäwerayän yäk. Ude iwerirän Jekoptä ketem u yäpmänpän imän nanjuk. Tänpän wain ume bok imän nanjuk.

²⁶ Nan paotpänä nani Aisaktä node iwetkuk; Nanakna, dubinaken äbänpän bumumnaken nenpän naniñ oret yäk.

²⁷ ✧ Ude iweränä Jekop nani dubiniken kuñpän iniñ oretpän nani bumumiken injuk. Täñirän teki kábän nadänpän kon man node iwetkuk; Nanakna täño gupi kábän u äwan täño kábän bumik, säkgämän, Yawetä gäripi nitek penjukko u bumik yäk.

²⁸ Anututä guk näburum ba kome täño gakñi gamiñirän säguom ba wain ahän bumbum täkot.

²⁹ ✧ Äma komeni komenitä orañ gamiñpän piä täñ gamik täkot.

Täñirä notkayeta intäjukun täñ yämisi.

Ba menka täño äbotken naniktä orañ gamik täkot.

Tänkañ kubätä tagwän man gäweränä unita kowata tagwän man u terak äroton.

Ba kubätä ganiñ orerirän kowata udegän ahän imiton.

Iso, nantä kon man näwerän yänkañ butewaki man iwetkuk

³⁰ Aisaktä Jekop kon man ude iweränkañ Jekoptä nani mäden täñ imiñirän uteragän tuäni Iso bipiken naniktä äbuk.

³¹ Äbänpän ketem gäripi nitek Jekoptä ijinjukko udegän ijinpän naniken yäpmän äbänpän iwetkuk; Nan, akuñpän itkañ ketem yäpmän äbätat ño nanpän kon manka näwet yäk.

³² Iweränä Aisaktä iwetkuk; Gäk netä? Iweränä Näk nanaka tuäka Iso yän iwetkuk.

³³ Iwerirän Aisaktä bärom pähap tänpän yänjuk; Netä unitä tom utpän ijin päbä namän nat? Gäk api äbänjiri tom ketem u nanpän kon manna iwera tärek. Kon manna imiro uwä bureni yäpmäntak, jopi nämo api täñpek yäk.

³⁴ Aisaktä ude iwerirän Isotä konäm kotpän jäpi nadänkañ nani iwetkuk; Nan! Kon manka näka udegän näwet yäk.

³⁵ Yäwänä iwetkuk; Monäkatä yännäknatpän kon manna gäka biñam u gomägarak yäk.

³⁶ ✧ Ude iweränä Isotä yänjuk; Wa! Wäpi Jekop yän iwerani uku ubayän! Kadäni yarä yännäknarani täyak. Kubäwä intäjukun ahäk-ahäk täño tunum yäpmäka biñam wäp uwä nomägakuk yäk. Tänpäkañ apiñowä nana täño kon man näka namikta yäwani nomägatak yäk. Ude yänpän yänjuk; Näka biñam kon man kubä itak ba nämo?

³⁷ Ude yäwänä Aisaktä nanaki Iso iwetkuk; Nadätan? Ude täñ imiro uterak monäkatä intäjukun api täñ gamek. Ba noriye kuduptagäntä watä piä api täñ imineñ. Ba säguom ba wain umetä ahän bumbum api täñ imineñ. Unita nanakna, jide tänpän imaka de nanikpän gamet?

³⁸ ✧ Ude yäwänä Isotä iwetkuk; O nana, kon manka kubägän paorako uba? Näk imaka, kon man näwet yäk. Ude yänpän konäm kähän yänpän kotkuk.

³⁹ ✧ Konäm korirän Aisaktä iwetkuk; Guk näburumtä nämo api täñkentän gamek.

Ba kome gakñi nämoken api kuñaren.

⁴⁰ ✧ Bureni, gäk ämik tänpän ketem api kañ-ahäwen.

Tänkañ gäk monäkata watä piä api täñ imen.

Upänkañ gäk piä täñ imikta gañani nadänpäñä ärowani täñ iminpäñ kañumuntañ api kwen.

41 Täñpäkañ Isowä nanitä kon mani Jekopta iminükuko unita yänpäñ kokwawak nadän yäpmän kuñatkuk. Täñpäñ bänepitä ñode nadänük; Nana täño kumäk-kumäki keräp täyak. Kumänjirän butewaki nadäwa täreñjirän monäna Jekop kumän-kumän api uret yäk.

42 Eruk Rebekatä nanaki tuänitä man yänükuko u biñam nadänpäñä Jekop yänpewän äbänkañ ñode iwetkuk; Nadätan? Tuäka Iso uwä bänepitä kowata dämpän tärekta nadänpäñ gäk kumän-kumän gutta nadänpen kuñatak yäk.

43 Unita nanakna, gäk akumañ ämetpen wanotna Labantä itakken Aran yotpärareken ku! Gäwetat udegän pengän iwat.

44 Wanotna ukät kadäni keräpigän iriri tuäka täño kokwawak u kañ bam tawän.

45 Bam tañjirän imaka täñ iminükuno unita täñguñ tañjirän man pewakañ kañ äbi. Imata kepma kubägän tabän äwarükuk täñira nanaknyat bok paotden?

Jekop ämetpen kuñkuk

46 Täñpäkañ Rebekatä äpi Aisak ñode iwetkuk; Yäke! Näk Iso täño webeniyat Hit äbotken nanik unita bitnäkinik täyat yäk. Jekoptä udegän kome ño nanik, Hit webe udewani kubä yäpeko uwä kañ kumba yän api nadäwet!

28

1 Rebekatä man ude iwetkuko unita Aisaktä Jekop yänpewän päbä kon man äneñi iwetpäñ man kehäromi ñode iwetkuk; Gäk Kenan kome ño nanik webe kubä nämoinik yäpen yäk.

2 Unita akumañ Mesopotemia komeken meñka täño nani Betuel uken ku. Uken meñka täño wanori Laban unitäño äperi kubä webekata kañ yäpmän.

3 Ude täñjiri Anutu Kehäromi Mähemitä täñkentän gaminirän nanakaye mäyap ahäkot. Nanakaye mäyap ahänjirä gäk äbot mäyap täño nani ude isi.

4 ☆ Anututä Abraham täñkentän iminükuko gäk ba äbekaye oranäkaye udegän täñkentän tamirän kome ño kañ kore. Kome ñowä Anututä Abrahamta inin kireñkuko upänkañ apiño gäk kome mähem bureni nämö, äbani ude itan.

5 Man ude yänpäñ Aisaktä Jekop tewän yäpmän Mesopotemia komeken äwäñi Labanken kuñkuk. Laban uwä Betuel, Aramtä äbotken nanik unitäño nanaki ba Rebeke wanori, Jekop kenta Iso täño minji u.

Isotä webe kubäkät yäpuk

6-7 Täñpäkañ Isotä biñam ñode nadänük; Nantä Jekop kon man iwetpäñ Kenan webe yäpmäktä yäjiwätpäñ webe yäpmäktä Mesopotemia komeken kukta pen iwetkuk. Biñam ude nadänpäñ pen ñode nadäkgän täñkuk; Pen iwerirän Jekoptä minji nani täño man buraminpäñ Mesopotemia komeken kuñkuk.

8 Isotä biñam ude nadänpäñ bänepiken ñode nadänük; Nana Aisaktä webe Kenan nanik yäpuro unita nadäwän täga nämö täk täyak yän nadänük.

9 Ude nadänpäñ päñku Abraham nanaki kubä Ismael unitäño äperi kubä wäpi Mahalat, Nebaiot täño wanori u webenita yäpuk. Yäpmänpäñ webeniyat itkumänkengän tewän yäräkubä täñkuñ.

Jekoptä kunum täño terak kuñkuk

10 Täñpäkañ Jekoptä Beseba kome penpen Haran yotpärareken kuñkuk.

11 Kuñtäyon edap äpmonjirän kädet bämopiken dämpmon pärayän täñkuk. Kome uken mobä mäyap itkuño u kubä yäpmänpäñ kunowäta penpäñ patkuk.

12 ✧ Patpäh däpmonken, terak kubä moräki kome terak, moräki kunum gänäŋ yäputpäŋ irän kaŋkuk. Terak u terak Anutu täŋo aŋerotä äronŋ äpäŋ täŋirä yabäŋkuk.

13 ✧ Ude täŋirä Yawetä terak moräkiken unu itkaŋ yäŋkuk; Näk Yawe, oraŋka Abraham ba nanka Aisak täŋo Anutu. Kome pätan ŋo gäk ba äbotkayeta api taniŋ kirewet.

14 ✧ Äbotkayetä ahäŋ bumbum täŋtäko kome terak keŋkeŋ jiraŋ pätkäŋ ude api ahäneŋ. Täŋpäŋ kome kukŋi kukŋi umude ba unude api tokneŋ yäpmäŋ kuneŋ. Täŋirä gäk ba äbekaye oraŋkaye terak ämawebe komeni komeni u kuduŋtagänta iron pähap api täŋ yämet.

15 Nadätan? Näk gäkkät itkaŋ kome kuŋarayäŋ täno udegän watäni api it gamet. Täŋpäŋ gämagut yäpmäŋ äbäŋjira kome ŋoken äneŋi api äben. Näk nämo gepmaŋpäŋ gäkkät irira imaka imaka api gamet yäŋ yäŋkehärom taŋkuro u api ahäŋ morewek yäŋ iwetkuk.

16 Ude iweränkaŋ Jekoptä akuŋpäŋ ŋode nadäŋkuk; Wära! Näk jop pätat yäŋ nadäropäŋ Yawetä kome ŋo it-inik täyak yäk.

17 Ude nadäŋpäŋ umuntaŋpäŋ yäŋkuk; Kome ŋo umuri-inik. Bureni-inik, ŋowä Anutu täŋo irit kome. Eruk kunum täŋo yäma ŋo yäk.

18 Eruk kome yäŋeŋburu taŋirän Jekop akuŋpäŋ mobä kunowäta peŋ patkuko u yäpmäŋ akuŋpäŋ kämi kaŋpäŋ nadäktä käronŋ yäputkuk. Täŋpäŋ Anututa biŋam täkta olip gakaŋi umeni piŋ ibatkuk.

19 Gakaŋi piŋ ibatpäŋä kome u wäpi kodaki Betel yäŋ iwetkuk. (Ninin man terak Betel u Anutu täŋo yot). Kome unitäŋo wäpi biani Lus yäŋ iwerani.

20-21 Ude täŋpäŋ Jekoptä ŋode yäŋkehärom taŋkuk; Anutu gäkä näkkät itkaŋ kädet kuŋarayäŋ täro uken nabäŋ näwatpäŋ ketem ba tek pewi ahäŋ namiŋjirän nanatä yotken äneŋi säkgämän äbäŋpäŋä eruk Yawe gäka näkŋo Anutu yäŋ api nadäŋ gamet.

22 Eruk mobä yäputat ŋonitä Anutu ganiŋoret bägup api irek yäk. Täŋkaŋ imaka imaka namayäŋ täyan u kuduŋtagän yäpmäŋ daniŋpäŋ moräki gäka api gamik täŋpet yäk.

29

Jekop äwäŋi Labanken ahäŋkuk

1 Täŋpäkaŋ Jekop kuŋtäŋgän ämawebe edap äbani käda itkuŋken uken ahäŋkuk.

2 Ahäŋpäŋ dapuri ijiwän kwäpäŋ ume awaŋ kubä kaŋkuk. Uken sipsip äbot yaräkubä yabäŋkuk. Kome mähemitä awaŋ uken yawakiye yepmäŋ towik täŋkuŋonik. Täŋkaŋ ume awaŋ unitäŋo meni mobä pähap kubäpäŋ täŋpipiwani.

3 Mähemiyetä sipsipta ume gwet yäminayäŋ nadäŋpäŋä mobä uwä kireŋ täbot-pewä kuŋjirän ume gwetpäŋ sipsip yepmäŋ towik täŋkuŋonik. Yepmäŋ towiŋ moreŋpäŋä mobä u yäpmäŋpäŋ äneŋi komeniken täŋpipik täŋkuŋonik.

4 Eruk, Jekoptä sipsip watä äma uwä ŋode yäwet yabäŋkuk; Notnaye, in de nanik? Yäwänä iwetkuŋ; Nin Haran nanik yäk.

5 Ude iwerirä yäwet yabäŋkuk; In Naho orani wäpi Laban u nadäkaŋ? Yäwänä Ei, u nadäkamäŋ yäk.

6 Nadäkamäŋ yäŋ iweräwä yäwetkuk; U täga itak? Yäwänä iwetkuŋ; Ei, itak yäk. Äperi Resel sipsip yämagut yäpmäŋ äbätak udu käyan?

⁷ Ude yäwäwä Jekoptä yänkuk; Ai! Sipsip yotken yepmakta kadäni nämo täyak. No kepma yäk. Unita ume gwetpäñ yepmäñ towiñpäñ yämagut yäpmäñ ketemi näñpaniken äneñi yepmanañi yäk.

⁸ Ude yäwänä iwetkuñ; Ude nämo. Yawak äbot äbän morewäkañ uyaku ume awañ meni täñpipiwani mobä kireñ täbotpena kuñirän sipsip kudup ume yepmäñ towinayäñ yäk.

⁹ Man ude yäñpäñ-nadäk täñ irirä Reseltä nani täño sipsip yämagut yäpmäñ äbuk, u sipsip watä webe ude itkuko unita.

¹⁰ Eruk, Jekop Reseltä äwäñi Laban täño sipsip yämagut yäpmäñ äbänirän kañpäñ päñku awañ meni täño mobä kireñ täbotkuk. Mobä kireñ täbot-pewän kuñirän Laban täño sipsip ume yepmäñ towiñkuk.

¹¹ Ude täñpäñ Jekoptä Resel bumumiken iñpäñ konäm bumta kotkuk.

¹² Konäm ude kotpäñ itkañ Resel iwetkuk; Näk nanka täño nägät moräk, Rebeka täño nanaki yäk. Ude iwerirän Resel kuñpäñ nani manbiñam u iwetkuk.

¹³ Päñku iweränä Labantä wanori täño nanaki Jekop unitäño biñam nadäñpäñ bäräñej päñku bäyañ imiñpäñ bumumiken iñkuk. Täñpäñ imagut yäpmäñ yoriken äronkuk. Äro itkañ Jekoptä manbiñam kuduhtagän Laban iwetkuk.

¹⁴ Iwet morewänä Labantä iwetkuk; Bureni, gäk näkño nägät moräkna yäk.

Jekoptä Lea kenta Resel webeniyatta yäpuk

Eruk Jekop komepak kubä irirän Labantä iwetkuk;

¹⁵ Gäk nägät moräkna itan upäñkañ imata piä jop api täñ namiñ iren? Gwäki jide yäpayäñ nadätan?

¹⁶ Täñpäkañ Laban äperiyat yarä, moki wäpi Lea, wenäni wäpi Resel.

¹⁷ Lea u dapuri waki. Täñ Resel uwä iñami dapun säkgämän, gäripi nitek.

¹⁸ Jekoptä Reselta gäripiinik nadänkuko unita äwäñi iwetkuk; Näk obañ 7 ude piä täñ gamiñira äpetka wenäka Resel u kañ nam yäk.

¹⁹ Ude iweränä äwäñitä yänkuk; Täga yäk. Äma kudupita imiñira waki täñpek. Gäka gamayäñ täro uyaku täga api täñpek yäk. Unita näkkät no kañ itda.

²⁰ Ude yänirän Jekoptä Reselta nadäñpäñ obañ 7 äwäñita piä täñ imiñ yäpmäñ äronkuk. Upäñkañ Reselta gäripi nadänkuko unita obañ 7 unita nadänirän kepma yarägän bumik täñkuk.

²¹ Eruk obañ 7 tärenirän Jekoptä äwäñi iwetkuk; Kadänina täretak unita webena Resel namikañ kuñatkäda yäk.

²² Ude yäwänä Labantä äñnak-äñnak pähap täñkañ kome mähem kuduhtagän yämagutkuk.

²³ Äñnak-äñnak pähap täñkañ bipani ugän Labantä äperi moki Lea uwä Jekopken tewänkañ bok patkumän.

²⁴ (Labantä piä watä webe Silpa Leata piä watä täñ imikta imiñkuk.)

²⁵ Eruk patkumäno yäñejirän Jekoptä Lea kañpäñ kikñutkuk. Kañpäñ äwäñi Laban päñku iwetkuk; Ai, ima kudän täñ namitan? Näk Reselta nadäñpäñ piä täñ gamiñkut yäk. Imata no de täñnäkñatan?

²⁶ Yäwänä iwetkuk; Kome no nanik täño kädet uwä moki jop irirän wenänitä jukun äma yäpnañi nämo yäk.

²⁷ Unita gäk mokikät kuñarirän yanäpi täño oretoret äñnak-äñnak kepma 7 ude tärenirän wenäni api gamet yäk. Upäñkañ webe unita gwäki uwä äneñi obañ 7 ude piä kañ täñ nam yäk.

²⁸ Labantä Jekop ude iwetkuko udegän täñkuk. Leakät yanäpi täñkumäno unitäño oretoret äñnak-äñnak tärenirän Labantä äperi Resel webenita imiñkuk.

²⁹ Täñpäñ Reselta watä epän täñ imikta webe kubä wäpi Bilha imiñkuk.

³⁰ Täñkañ Jekop Reselkät patpäñ unita gäripi nadäñkuko u webeni Lea pengän yäpuko unita nadäñkuko u irepmitkuk. Täñpäkañ Jekop Labanta piä täñ imiñ yäpmäñ äronjirän obañ äneñi 7 ude täreñkuk.

Jekop nanakiye ahäñkuñ

³¹ Täñpäkañ Yawe Jekoptä Leata gäripi nämo nadäñ imiñjirän kañpäñä Lea nanak bäyakta nadäñ imiñjirän Resel äruñ itkuk.

³² Täñpäñ Leatä nanak kok itpäñ bäyañkuko u wäpi Ruben yäñ iwetkuk. Nöde nadäñpäñ Ruben yäñ iwetkuk; Anututä butewakina kañpäñ nadäk täñpäñ täñkentäñ namitak yäk. Nanak bäyañ imitat unita äpnatä gäripi bureni käwep api nadäñ namek yäk.

³³ Ude täñkañ it yäpmäñ äronpäñ äneñi nanak kubäkät bäyañkuk. Bäyañpäñ yäñkuk; Äpnatä gañani nadäñ namiñjirän Anututä nadäñ namiñpäñ äneñi nanak kubä ño namitak yäk. Mebäri unita wäpi Simeon yäñ iwetkuk.

³⁴ Ude täñkañ it yäpmäñ äronpäñä äneñi nanak kok itpäñ kubä bäyañpäñ yäñkuk; Eruk, näk nanak yaräkubä bäyañ imitat unita äpnatä näka gäripi bureni api nadäwek yäk. Mebäri unita wäpi Livai yäñ iwetkuk.

³⁵ Täñpäñ äneñi it yäpmäñ äronpäñän nanak kok itpäñ bäyañpäñä yäñkuk; Apiño Anutu iniñ oretat yäk. Ude yäñpäñ wäpi Juda yäñ iwetkuk. Täñkañ äneñi nanak kubä bäräñeñ nämo bäyañkuk.

30

¹ Täñpäkañ Resel äruñ itpäñ Jekopta nanak kubä nämo bäyañ imiñkuk. Iniken mebäri ude nadäñpäñ moki Leata nadäwäwak täñ imiñpäñ Jekop ñode iwetkuk; Näka nanak kubä kañ nam! Nämo namiwä api kumbet yäk.

² Ude yäñjirän Jekoptä jäpi nadäñ imiñpäñ iwetkuk; Anututä nadäñ gamiñpäñ nanak nämo gamiñjirän näkä u irepmitpäñ nanak täga gamet?

³ Ude iweränä Reseltä yäñkuk; Nö watä piä webena Bilha. Ukät patpäñ nanak bäyañjirän näka biñam täñpäñkañ nanak täño miñi kañ ahäwa yäk.

⁴ Reseltä ude yäñpäñ piä watä webe Bilha imän Jekopkät patkumän.

⁵ Patkumäno Bilhatä nanak kok itpäñ Jekopta nanak kubä bäyañ imiñkuk.

⁶ Bäyañjirän Reseltä yäñkuk; Anututä täñkentäñ namikta nadäwän tägawäpäñ manna nadäñpäñ nanak kubä namitak yäk. Mebäri unita wäpi Dan yäñ iwetkuk.

⁷ Täñpäkañ Resel täño watä piä webe äneñi nanak kok itpäñ Jekopta nanak kubä bäyañjirän yarä ude täñkuk.

⁸ Täñkañ Reseltä yäñkuk; Moknakät ämiñtäñgän eruk irepmitat uba yäk. Ude yäñpäñ nanak wäpi Naptali yäñ iwetkuk.

⁹ Täñpäkañ Leatä nanak bäyak-bäyak kadänini paotak yäñ nadäñpäñä watä piä webeni Silpa Jekop webenita iniñ kireñkuk.

¹⁰ Iniñ kirewänkañ Silpatä Jekopta nanak kubä bäyañ imiñkuk.

¹¹ Bäyañ imiñjirän Lea wisikna yäñ nadäñpäñ wäpi Gat yäñ iwetkuk.

¹² Eruk, it yäpmäñ äronpäñ Silpatä Jekopta äneñi nanak kubä bäyañjirän yarä ude täñkuk.

¹³ Täñjirän Leatä ñode yäñkuk; Näk bumta oretat unita notnaye ätutä näka oretoret täñpani yäñ api näwetneñ yäk. Ude yäñpäñ nanak u wäpi Ase yäñ iwetkuk.

¹⁴ Täñpäkañ wit bureni däpmäk-däpmäk kadäniken Lea täño nanaki tuäni Rubentä piäken kuñkañ päya päham nanak itta näñpani u ätu yabäñ ahäñkuk. Yabäñ ahäñpäñ yäpmäñkañ miñi Leaken yäpmäñ kuñkuk. Yäpmäñ päñku imänkañ Reseltä u kañpäñ Lea iwetkuk; Ai, päya päham nanak itta näñpani nanakatä yäpmäñ äbuko u ätu täga namayäñ?

15 Iweränä Leatä iwetkuk; Äpna nomäгатkuno unita nadäwi pidäm tawänpän päya päham nanak itta nänpäni nanaknatä yäpmän äbuko u imaka, nomägarayän täyan? Yäwänä Reseltä iwetkuk; Eruk, päya päham yäpmän gamiñkuko u namiwä apiño bipani gäk äpnakät täga patdayän yäk. Ude yäwänä Leatä nadän imiñkuk.

16 Nadän imiñpäjä bipäda Jekop piäken naniktä äbäñirän Leatä päñku kädet miñin ahän imiñpäñ iwetkuk; Apiño gäk näkkät pädayän yäk. Nanakna täño päya päham nanak itta nänpäni upän gäk suwatat yäk. Yäwänkañ bipani uken bok patkumän.

17 Täñpäkañ Anututä Lea nadän imiñirän nanak kok itpäñ Jekopta nanak kubä bäyañ imiñirän nanakiye 5 ude itkuñ.

18 Bäyañpäñ yäñkuk; Näk watä piä webena äpnata imiñkuro unita kowata Anututä nanak kubä namitak yäk. Ude yäñpäñ nanak u iniken man terak wäpi Isaka yän iwetkuk.

19 Eruk ude täñkañ it yäpmän äronirän Leatä nanak kok itpäñ Jekopta nanak kubä bäyañ imiñirän nanakiye 6 ude itkuñ.

20 Bäyañpäñ yäñkuk; Anututä iron täga täñ namiñirän äpnata nanak 6 ude bäyañ imiñkut yäk. Unita näk api orañ namekyäk. Ude yäñpäñ nanak u iniken man terak wäpi Sebulun yän iwetkuk.

21 Eruk it yäpmän ärontängän äperi kubä bäyañkuko u wäpi Daina yän iwetkuk.

22 Ude ahän moreñirä Anutu Reseltä yäñapik man yäñkuko u nadän imiñirän äruñ iranitä nanak kok itkuk.

23 Nanak kok itpäñä nanak kubä bäyañpäñ yäñkuk; Äruñ itpäñ mäyäk nadäñkuro uwä Anututä nomägatak yäk.

24 Eruk, Anututä nanak äneñi kubä kañ namän! yän yäñpäñ nanak u wäpi Josep yän iwetkuk.

Jekop tuñum äma täñkuk

25 Reseltä Josep bäyawänkañ Jekoptä äwäñi Laban iwetkuk; Komenaken kwayän nadätat unita nabä kätäwi kwa yäk.

26 Webenayat nanaknayeta nadänpän watä piä täñ gamiñkuro unita naniñ kirewipän yämagut yäpmän kwa yäk. Piä jide täñ gamiñkuro uwä gäkña nadätan yäk.

27 Ude iweränä äwäñitä iwetkuk; Ude nämo. Ñode gäwera nadäsi. Näk kären ñode kañkut; Yawetä gäka yäñpäñ iron tañi täñ namiñkuk.

28 Unita piäka täño gwäki ude nami yän nadänpän yäwikañ api gamet yäk.

29 Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Näk piä tañi täñ gamiñkuro u kañpäñ nadätan? Gäkño bulimakau sipsip yabän yäwarira jide ahänkuño u gäkña nadätan yäk.

30 Näkä nämo äbutken ähan yarägän bumik itkuñopän apiñowä ahän bum-bum täñ gamikañ. Näk piä täñ gamiñira Yawetä gäk täñkentän gamiñ yäpmän äbatak yäk. Unita kadäni ñoken näñaken äbotnayeta piä täñ yämiñpäñ täñkentän yämayän nadätat.

31 Ude yäwänä äwäñitä iwetkuk; Unita kowata jide api täñ gamet? Ude yäwänä Jekoptä iwetkuk; Gäk imaka kubä nämo namen yäk. Näk bänepnaken man pätak u gäwera nadäñiri täga täñpeko uwä gäkño sipsip meme äneñi watäni api iret yäk.

32 Uwä ñode; Näk apiño tom äbori äbori yabänpän sipsip kudäri ba yäput-toroktorok ikek, sipsip nanaki kubiri ba meme nanaki yäput-toroktorok ikek u kudup yäpmän daniñpäñ inigän yepmanpayän yäk. Tom yarägän udewanita piä täñ gamik täyat unitäño gwäki api yäpet yäk.

³³ Ude tänjira kudän siwoŋi täyak ba siwoŋi nämo täyak yän täga api kaŋpäŋ nadäwen. Gäk piä täk täyat unitäŋo gwäki siwoŋi yäpman̄tak yän kaŋpäŋ nadäwayän äbänpäŋä meme yäput-toroktorok ikek nämo, ba sipsip nanaki kubiri nämo, näkŋo äbotken irirä yabänpäŋ kubota täyak yän kaŋ nadäk tä yäk.

³⁴ Ude yäwänä äwänitä yänkuk; Yäyan u täga. Ude kaŋ ahäwän yäk.

³⁵ Ude yänpäŋ äwäŋi Labantä kepma ugän meme ämani jaum ba yäput-toroktorok ikek, meme webeni yäput-toroktorok ikek ba pujiŋi bämop uken paki, ba sipsip nanaki kubiri u kudup nanakiyetä watäni itneŋta yäpman̄ danipän yepman̄kuk.

³⁶ Ude tänpän Jekop penpen kepma yaräkubä udetä kuŋtängän kome ban kubäken ahänkuk. Ahänpäŋ u irirän Jekoptä äwäŋi täŋo meme sipsip ätuta watäni itkuk.

³⁷ Eruk Jekoptä päya mebäri yaräkubä unitäŋo karäni kodaki tokätpän gupi uken-uken tätuŋ äyänutkuk. Uken-uken tätuwänkaŋ bänepi paki kwawak ahänpäŋ kudän ikek täŋkuŋ.

³⁸⁻³⁹ Tänpän päya karäni tätuŋkuko u yäpman̄päŋ sipsip memetä u kaŋkaŋ ume kaŋ naŋput yänpäŋ ume näŋpaniken penkuk. Eruk sipsip memetä webeniye yäwatnayän äbänpäŋä ume naŋpäŋ päya karänitä inamiken irirän webeni yäwaräntäk täŋkuŋ. Ude tänpän nanak bäyaŋkuŋo u päya karäni udewanigän kudän-kudän nitek ahänkuŋ.

⁴⁰ Nanak ahänkuŋo u yäpman̄ danipän inigän yepman̄kuk. Yepman̄päŋä sipsip meme biani uwä Laban täŋo sipsip meme kudän-kudän nitek itkun̄ kädä ukädä kowat yabäwän täŋput yänpäŋ yepman̄pän itkun̄. Ude tänpän sipsip meme inita yäwani yäpman̄päŋ inigän yepman̄kuk. Ude tänpän yepman̄pän Laban täŋo inigän inita yäwani inigän itkun̄.

⁴¹ Kadäni kadäni meme sipsip gupi tägatä iniken tänjirä Jekoptä päya karäni ukeŋo äneŋi yäpman̄päŋ ume näŋpaniken penkuk. Ude tänjirän meme sipsip päya karäni u kaŋkaŋ webeni yäwaräntäk täŋkuŋonik.

⁴² Upänkaŋ meme sipsip gupi waki uwä päya karäniken nämo yepmak täŋkukonik. Ude tänjirän meme sipsip gupi waki Labantagän itkun̄. Meme sipsip gupi tägatäga u Jekop täŋo biŋamgän täŋkuŋ.

⁴³ Ude täŋ yäpman̄ kuŋtängän Jekoptä tuŋum äma täŋkuk. Meme sipsip bumta, piä watä webe bok äma bok ba kamel doŋki nitek itkuk.

31

Jekoptä äwäŋi Laban kaŋumuntaŋ metänpen̄ kuŋkuk

¹ Jekoptä kädet ude täŋ yäpman̄ äbänpäŋon Laban täŋo nanakiyetä kaŋpäŋ yänkuŋ; Jekoptä nan täŋikŋatpän nan täŋo tuŋum kudup yäyomägatak. Tuŋum äma täyak uwä nan täŋo tuŋum terak täyak yäk. Man ude yänjirä Jekoptä nadänkuk.

² Tänpän ŋode imaka kaŋpäŋ nadänkuk; Äwo apiŋo not säkgämän nämo täŋ namik täyak uwä bian nämo täŋ namik täŋkukopän udewä täyak yäk.

³ Ude nadänjirän Yawetä Jekop iwetkuk; Gäk äneŋi äyänutpen̄ nankaye nägät moräkkayetä kome kujatken kaŋ ku! Kuŋiri watä api it gamet yäk.

⁴ Anututä ude iwetkuko unita Jekoptä webeniyat Resel kenta Lea ŋode yäwetkuk; Näk tom epänaken kuŋjira ek ätu itkaŋ kaŋ äbun yäk. Eruk man ude yäwetpän kuŋjirän ätu itkaŋä yarä uwä pänku ahän imin̄kumän.

⁵ Ahän imänä yäwetkuk; Näk ŋode käyat yäk. Nanjek u bian not täŋ namipän kuŋatkuko udegän apiŋo nämo täŋ namitak. Upänkaŋ nana täŋo Anututä näk täŋkentän namik täyak yäk.

6 Näk nanjekta watä piä kehäromi täkinik täñ yäpmäj äbäk täyat u nadäkamän, ei yäj?

7 Ude täk täyat upäjkañ nanjektä piä täñ imik täyat unitäño gwäki namikta yäjnäknjat yäpmäj äbäjirän kadäni 10 tärenkuk. Upäjkañ nanjektä waki ude täñ namayäj täñirän Anututä ukätpipik ñode täñ imik täñkukonik;

8 Nanjektä tom yäput-toroktorok ikek piä gwäkita kañ yäpmäj yäj näwerirän eruk Anututä nadäjirän tom miñitä nanaki yäput-toroktorok ikekgän bäyañkuñ. Täñ tom gwärärek kudän ikek gäkñata yäpmäj yäj näwerirän eruk Anututä nadäjirän tom miñitä nanaki gwärärek kudän nikekgän bäyañkuñ yäk.

9 Ude täñ yäpmäj äbätängän Anututä nanjek täño tom kudup yomägatpäñ näknata biñam naniñ kireñkuk yäk.

10 Ude yäjpäñ ñode yäwetkuk; Kadäni kubä yawaktä iniken täñirä döpmonken ñode täñkut; Kadäni uken meme ämanitä webeni yäwatkuño uwä yäput-toroktorok, gwärärek kudän ikek yäk.

11 Täñpäñ Anutu täño añerotä döpmonken ñode näwetkuk; Jekop! yäk. Jekop yäj yäwänä Itat ño yäj iniñ yäjkut.

12 Yäwawä näwetkuk; U yabä! yäk. Meme ämanitä webeni yäwatkañ u yäput-toroktorok, gwärärek kudän ikekgän yäk. Äwänka Labantä yängäkñat yäpmäj äbuko u kak täyat unita nadäjira udewä ahäkañ yäk.

13 ☆ Täñpäñ nadätan? Gäk Betel komeken näka yäjpäñ mobä änok kubä buñätkañ olip gäkñi uterak piñ ibatpäñ yäjkehäromtak man yäjkuñ. Eruk, kome uken iriri ahäj gamiñkuro uwä Anutu näk ño yäk. Unita akuñkañ äyäjutpeñ kome kujatkaken kañ ku yäk. Man ude näwetkuk.

14 Eruk, ude yäweränä webeniyattä iwetkumän; Nanta butewaki nämo nadäkamak yäk. Nekta biñam tuñum kubä nämo iwoyäj nimiñkuk.

15 Nan uwä äbani bumik nibäk täyak yäk. Gäkken moneñ yäpmäkta niniñ kireñkuk. Upäjkañ moneñ yäpuko uwä kudup nañkuko unita imata ño itde?

16 Ude yäjpäñ yäjkuñmän; Anututä nannek täño tuñum kuduptagän yomägarirän nin ba nanakniye ninta biñam täyak yäk. Unita Anututä gäwetak ude kañ tä yäk.

17 Ude yäwänä Jekop komeniken äneñi kukta tuñum täñpäñ webeniye nanakiye kamel terak yepmañkuk.

18 Ude täñpäñ sipsip, bulimakau, tuñum ba imaka kudup Mesopotemia komeken irirän ahäj imiñkuño u yäpmäjpäñ Kenan komeken nani Aisaktä itkukken kwa yäjpeñ kuñkuk.

19 Akumañ kunayäj täñkuño kadäni uken tuñum ñode täñkuñ; Labantä sipsip puñiñi madäwa yäjkañ kuñirän Resel nanitä yotken äronpäñ nani täño äboriyeta watä irani yäwik kubo täñpäñ yäpmäj äpämañ kuñkuk.

20 Täñ Jekoptäwä äwäñi Laban, Aramtä äbotken nanik u täñiñatpeñ nämo iwerän nadäjirän kuñkuk.

21 Eruk tuñum ude täñ paotpäñä tuñumi kuduptagän kobet täñ yäpmäj Yufretis ume wenpeñ Gileat pom käda kuñkuñ.

Labantä Jekop iwat yäpmäj kuñkuk

22 Jekop kuñirän kepma yaräkubä tärewänkañ Jekoptä metäñpeñ kuñkuko unita manbiñam Laban iwetkuñ.

23-25 Eruk manbiñam u nadäjpäñä ämaniye yämaguränkañ Jekop iwat yäpmäj kuñtäyon kepma 7 tärewänkañ Gireat pom Jekoptä ahäjpäñ yottaba täñpäñ itkuko u ahäkta keräp tañkuñ. Uken ahäjpäñ Laban ba ämaniye yottaba

tänpän patkuḡ. Parirä Anututä Laban dāpmonken ḡode iwetkuk; Laban! Gäk Jekop man kädäp ikek kubä iwerentawä! yäk.

²⁶ Patkuḡo yānewänkaḡ Labantä Jekop ahāḡ imiḡpänä iwetkuk; Ima kudän täḡ namitan? Imata jop täḡnäḡatpän iwan täḡ gamapän bumik äpetnayat nomägatpän yāpmän äbätan?

²⁷ Yāḡahāḡpän näwetkuno uyaku kap tenpän gepmana yāpmän äbim yäk.

²⁸ Näk äpetnayat oranaye nämo yāniḡ orerira yāmagut yāpmän äbän. Gäk guḡ kudän täḡ yäk.

²⁹ Näk gäk gutnaḡipän nanka täḡo Anututä bipani dāpmonken ḡode näwetpän naniḡ bitnäḡ; Gäk Jekop man kädäp ikek kubä iwerentawä yāḡ näwetkuk.

³⁰ Gäk komekata nadāwätäk täḡpän ämetpeḡ äbäno uwä täḡa upänkaḡ näḡḡo äbotnayeta watä irani yāwik imata kubo täḡpän yāpmän äbän?

³¹ Ude yāḡirän Jekoptä Laban man kowata ḡode iwetkuk; Gäka umuntaḡkuro uwä ḡodeta; Gäkä äpetkayāt nomäḡaren yāḡ yāḡpän unita nämo ḡäwetkaḡ äbämän yäk.

³² Upänkaḡ itkamän ḡo kubätä yäkken yāwikka u kaḡ-ahāwayän täno uwä äma ba webe u kumäkta biḡam täḡpän. Ämaniye iḡamiken tuḡum päke yāpmän kuḡatat ḡo gäkḡata biḡam kubä kaḡpänä kaḡ yāpmän yäk. Jekop uwä webeni Reseltä yāwik kubo täḡḡuko u nämo nadänkaḡ man kehäromi u yāḡkuk.

³³ Eruk, Laban Jekoptä yottaba ḡānaḡ äronpän yāwik ukeḡonita kawän wawäpän, Leatä yottaba ḡānaḡ äronpän udegän kawän waḡkuḡ. Täḡpän piä watä webe yarä unitä yottaba ḡānaḡ udegän kawän waḡkuḡ. Ude täḡkaḡ kumaḡ Reseltä yottaba ḡānaḡ äronkuk.

³⁴ Reseltä yāwik kubo täḡḡuko ukeḡo kamel täḡo yäk tuḡum pewani u ḡānaḡ käbop daiḡkukopän uterak maḡirirän Labantä yottaba u ḡānaḡ wäyäkḡewän waḡkuḡ.

³⁵ Ude täḡkaḡ Reseltä nani iwetkuk; Nana, gäk näka kokwawak nadāweno. Näk täḡa nämo akwayän. Webetä nininken käyäm ahāḡ namitak unita täḡa nämo akwayän yäk. Iweränkaḡ nanitä päḡku yot kudup ḡānaḡ yāwikta wäyäkḡewän waḡkuḡ.

³⁶ Ude täḡirän Jekoptä koki wawäpän Laban ḡode kaḡ yāḡkuk; Oi! Näk waki jide täḡ gamiḡkuro unita tom bumik nurayän näwarän täyan?

³⁷ Gäkä näḡḡo tuḡum päke ḡo yabäwi tärekaḡ. Unita gäkä imaka kubä gäkḡopän näk ba äbotnaye ḡo bämopninken käyan u täḡpawä notniye täḡo iḡamiken kwawak pewipän kaḡkaḡ nek täḡo mebäri kaḡ yāpmän daniwut!

³⁸ Näk gäka watä piä täḡ gamiḡira obaḡ 20 ude tärenkuk. Kadäni u bämopiken gäkḡo yāwakaye watäni ket irira sipsip ba meme nanaki kubä nämo dätdät maḡkuḡ. Ba gäkḡo sipsip äbotken nanik sipsip ämani kubä nämo utpän naḡkut yäk.

³⁹ Ba tom äḡwäritä gäkḡo sipsip yewa ḡānaḡ äronpän sipsip kubä utpän naḡpänä näḡḡakenpän komenita peḡ gamiḡkut. Täḡkaḡ keḡma ba bipani kubäta gäkḡo sipsip kubä kubo täḡkuḡo unita komenita näḡḡakenpän gamikta näwet täḡkunonik.

⁴⁰ Näk gäkḡo sipsipta watä irira edaptä bumta nek täḡḡukonik. Bipaniwä mäniḡ nadänpän dāpmon säḡḡämän nämo pat täḡḡuronik yäk.

⁴¹ Näk komi piä ude gäka obaḡ 20 täḡkut. Obaḡ 14 äpetkayatta nadänpän watä piä täḡ gamiḡkut. Ba obaḡ 6 äneḡi tom ätu näka biḡam täneḡta watäni it gamiḡkut. Täḡpän kadäni u bämopiken piä täḡ gamiḡkuro unitäḡo ḡwäki namikta täḡnäḡariri kadäni 10 ude täḡkuk.

⁴² Gäk ude täḡ namiḡkuno upänkaḡ nana täḡo Anututä näka watä it namiḡkuk. Anutu uwä orana Abraham ba nana Aisak unitäḡo Anutu pähap.

Anututä näka watä nämo itkuk yäwänä jopinik nepmanpi äbätet. Upänkañ Anututä butewaki terak komi piä täñ yäpmän äburo u kañpäñ imaka kubä näka nämo täñ namenta dämpmonken man kehäromi gäwetkuko u yäk.

Laban Jekoptät bänep kubägän täñkumän

⁴³ Jekoptä man ude yäwänä Labantä iwetkuk; Webekayat nowä äpetnayät, ba nanakaye nowä näkñaken äbeknaye oranaye. Ba tom kuduhtagän päke no u imaka, näkñakengän. Imaka kuduhtagän inamnaken itkan nowä näkñakengän. Upänkañ apinowä jide täñpäñ äpetnayät ba äbeknaye oranaye äneñi yäpet? U täga nämo.

⁴⁴ Unita nek bänep kubägän täda yäk. Täñpäñ bänep kubägän täkamäk nonita nämo guñ tädeñta mobä änok kubä no peda yäk.

⁴⁵ Man ude yäwänkañ Jekoptä mobä käronji kubä yäpmänpäñ siwon yäputkuk.

⁴⁶ Täñpäñä noriye yäwet-pewän mobä u dubiniken mobä ätukät buñätkuñ. Ude täñpäñä mobä änok u dubiniken ketem nañkuñ.

⁴⁷ Täñpäkañ Labantä mobä änok penkumäno iniken Mesopotemia man terak wäpi Jega-Sahaduta yän iwetkuk. Täñpäñ Jekop uwä iniken Hibru man terak wäpi Galet yän iwetkuk. (Ninin man terak 'nämo guñtakta').

⁴⁸ Täñpäñ Labantä Mobä änok pekamäk no kañpäñ bänep kubägän täkamäk unita nämo api guñ täde yän Jekop iwetkuko mebari unita mobä änok unitäño wäpi Galet yän iwetkumän.

⁴⁹ Täñä Labantä kome u wäpi kubä Mispa iwetkuko uwä man noode yänkuko unita; Yawetä gäk gäkñagän, näk näkñagän kuñaritda nek nibänpäñ nadäwän.

⁵⁰ Täñpäkañ Labantä Jekop äneñi kubä noode iwetkuk; Gäk äpetnayatta ganani nadänpäñ komi yämeno, ba näkä nämo nadänjira webe kodaki ätu yäpeno uwä nojeta ket nadäwen; Anutu nibatak yän nadäwen yäk.

⁵¹⁻⁵² Mobä käronji yäputat no ba mobä änok bämopnekken peyat no ka! Nowä kañpen kuñatpäñä bänep kubägän täkamäk nonita nämo api guñ täde yäk. Näk no irepmitpäñ nämo guret. Gäk udegän, no irepmitpäñ nämo nuren.

⁵³ Täñpäñ gäk ba näk bänep kubägän täkamäk no päñ irepmitdawä Anutu, Abraham kenta Naho täño Anutu unitä kowata kañ nimän yäk.

Ude yäwänkañ Jekoptä Anutu, nani Aisaktä gämoriken kuñarani unitäño wäpi terak yänkehärom tañkuk.

⁵⁴ Täñpäñ Anutu iniñ oretta pom terak äronpäñ gupe ijin ima yänpäñ tom kubä utpäñ ijin imiñkuk. Ude täñpäñ äboriyekät ketem bok näna yänkañ yämagutkuk. Yämaguränpäñ ketem nañkañ pom terak ini ugän patkuñ.

⁵⁵ Patkuño yänewänä Laban akunpäñ äperiyat, oraniye äbekiye yenpäñ yäniñ oretpän kon man yäwetkañ komeniken äyänutpen kuñkuk.

32

Jekop tuäni Iso kañ-ahänkuk

¹ Eruk Jekop kome u penpen kuñirän Anutu täño añero ätutä kädet miñin ahän imiñkuñ.

² Ahän imiñirä yabänpäñä nadänkuk; Wa! Nowä Anutu täño äbot yäk. Ude yänpäñ unita kome u wäpi Mahanaim yän iwetkuk.

³ Kadäni uken Jekop täño tuäni Iso Sei kome, wäpi kubä Idom uken itkuk. Irirän Jekoptä tuäna uken itak yän nadänpäñ watä äma yäwet-pewän intäjukun kuñkuñ.

⁴ Kunayän täñirä yäwetkuk; In ekänina Iso noode iwerut yäk. Watä piä ämaka Jekoptä noode yäyak; Näk kome ban päñku äwännek Labankät kadäni käronji it yäpmän äbut.

⁵ It yäpmänj äbänkä sipsip, bulimakau, donki, watä ämawebe it namikanj. Unita ekänina, gäk not täñ nam yän nadänjpänj manbiñam ño gäka pewa ärekanj yäk. Jekoptä manbiñam ude pewän kuñkuñ.

⁶ Watä piä ämaniyetä manbiñam ude yäpmänj kuñkuñotä äneñi äyänjutpeñ äbänjpänj Jekop ñode iwetkuñ; Nin tuäka Iso kañ-ahänjkumänj yäk. Unitä gäk gabänj ahäwayänj nadänjpänj ämaniye 400 yämagurän äbänj itkanj yäk.

⁷ Ude iweräkanj Jekop umun pähap nadänjpänj-nadäwätäk täñkuko unita ämaniye, sipsip, bulimakau, kamel kudup yäpmänj daninjpewän äbot yarä täñkuñ.

⁸ U ñode nadänjpänj yäpmänj daninjkuk; Isotä äbänjpänj änok kubä nidäpänä änok kubätä api ämetpeñ kuneñ yäk.

⁹ Ude nadänjpänj Jekoptä Anutu yänjapik man terak ñode iwetkuk; O Anutu, orana Abrahamkät nana Aisak täño Anutu! Gäk ñode näwetkun; Gäk komekaken ba notkaye itkanjen äyänjutpeñ kuñiri api täñkentänj gamet. Man ude näwetkun.

¹⁰ Näk piä ämaka täga nämo upänkanj nadänj namikinik täñjpänj bänep iron täñ naminj yäpmänj äbäk täyan. Bianä ähottaba-gänjpänj yäpmänkanj Jodan ume wenpeñ kuñkut. Apiñowä näk äbot täñi yarä ño nikek äbätat yäk.

¹¹ Unita gäk täñkentänj naminiri tuäna Isotä nurektawä. Tuänatä äbänjpänj näkña ba nanak nädaminji nidäpek yänjpänj umuntäyat yäk.

¹² ✧ Gäk bian ñode näwetkuno äneñi nadäsi; Näk bänep täga nadänj gaminjpänj nanakaye pewa gwägu pomiken mobä jirañ mäyap, daninañi nämo itkanj ude api ahäneñ. Ude näwetkun yäk.

¹³ Eruk, patkuko yänewänä Jekoptä akuñpänj tuäni Iso iron imikta tuñumi päke uken nanik ätu iwoyänj iminjkuk. Tuñum irona iwoyänj iminjkuko uwä ñode;

¹⁴⁻¹⁵ Meme webeni 200, ämani 20, sipsip webeni 200, ämani 20, kamel webeni nanakiye nikek 30, bulimakau webeni 40, ämani 10, donki webeni 20, ämani 10 ude iwoyänj iminjkuk.

¹⁶ Iwoyänj iminjpänjä memeta watä äma kubä penjkuk, sipsipta kubä, kamelta kubä, bulimakauta kubä, donkita kubä. Ude yepmanjpänj watä äma u ñode yäwetkuk; Intäjukun kut yäk. Näk mäden täwarayänj. Upänkanj änok kubägän kuneño. Banban kut yäk.

¹⁷⁻¹⁸ Eruk kunayänj täñirä Jekoptä watä äma intäjukun kwayänj täñkuko u iwetkuk; Gäk kuñiri tuäna Isotä gabänj ahänjpänj gäwet yabäk ñode api täñpek; In netä täño watä äma? De kukanj? Tom äbot ño mähemi netä? yänj gäwerirän ñode kañ iwet; Ñowä watä ämaka Jekop, unitäño yäk. Tom äbot ño ekänini gäka iron täkta pewän äbäkanj. Täñkanj monäka mäden näwatak yänj kañ iwet.

¹⁹⁻²⁰ Ude iwetkanjä piä watä äma mäden kunayänj täñkuño u man piä watä äma intäjukun iwetkuko udegän ñode yäwetkuk; In Iso kañ-ahänjpänjä äma intäjukun kuyak u iweraro udegän kañ iwerut yäk. Watä ämaka niwatak yänj ude iwetneñ yäk. Täñpäkanj Jekoptä ñode nadänjkuk; Näk tom äbot ño irona intäjukun pewa kuñirä tuäna Iso näka bänep waki nadatak u penjpänj kowat kawän täñpänjä not käwep täñ namek yäk.

²¹ Ude nadänjpänj tom äbot ukeño intäjukun pewän kuñirä bipani ini ugän patkuk.

Jekop Anutukät ämik täñkumän

²² Eruk bipani bämopiken Jekoptä akuñpänj webeniyatkät watä webeni yarä ukät nanakiye 11 ude yämagut yäpmänj päñku Jabok ume pipiyäwaniken

wenkuñ. ²³ Wenpen kuñ moreñirä Jekoptä tuñumi päke u kudup ume ani kukñi udude pewän kuñkuñ.

²⁴ ✧ Pewän kuñ moreñirä ume ani kukñi ño käda inigän itkuk. U irirän äma kubätä ahän imänkañ ämiñtäkon kome yäñenburu-buru täñkuk.

²⁵ Ämiñtäñgän äma Jekop ahän imiñkuko u Jekop täño kehäromini täga nämo yäpmän äpayän yän nadänpän keritä Jekop jopänikengän injirän jopäni jok tädotkuk.

²⁶ Tädorirän äma unitä Jekop iwetkuk; Kome yäñewayän täyak unita nabä kätäwi kwa! yäk. Yäwänä Jekoptä kowata ñode iwetkuk; Ude nämo! Gäk kon man kubä näwerikañ uyaku gabä kätäwayän yäk

²⁷ Yäwänä iwetkuk; Wäpka netä? Yäwänä Näk wäpna Jekop yän iwetkuk.

²⁸ ✧ Jekop yän iweränä äma unitä yänkuk; Gäk Anutukät ba äma ätukät ämiñpän gäkägän yärepmitan unita gäk wäpka Jekop penpän wäpka kodaki Isrel yän gäwetat. (Ninin man terak Isrel uwä Anutukät ämiñkumän)

²⁹ ✧ Wäpi kodaki Isrel yän iweränä Jekoptä yänkuk; Eruk, gäkño wäpka täga näwerayän? Yäwänä iwetkuk; Imata wäpna nadäwayän yäyan? Ude yänpän kon man kubä iwetpen kuñkuk.

³⁰ Kuñirän Jekoptä nadänkuk; Wära! Näk Anutu inami dapun karo unita nutnañpän nabän orerak yäk. Näk Anutu inami dapun kat yän nadänkuko unita kome u iniken man terak wäpi Peniel yän iwetkuk.

³¹ Tänpän tamimañ edap dapuri abänirän Jekop Peniel kome u penpen kuñkuk. Penpen kuñkukopänkañ kuroñ säkgämän nämo yentän kuñkuk. Jopäni jok tädotkuko unita täñäro pärentän kuñkuk.

³² Tänpäkañ mebäri unita kadäni ukentä päbä apiño Juda ämawebetä tom tohari jopäni jokken nanik nämo nak täkañ, Jekop jopänikengän injirän jopäni jok tädotkuko unita.

33

Jekop tuäni Isokät abä peronkumän

¹ Eruk Jekop täñäro pärentän kuñtäñgän Iso, ämaniye 400 udekät äbänirä yabänkuk. Eruk yabänpän Jekoptä nanakiye yäpmän danipän webeni Resel kenta Leata, ba watä webeni yarä unita yämiñkuk.

² Ude tänpän watä webe yarä ukät nanakiye intäjukun yepmanpän kwäwä nanaki ätukät Leakät u mädeniken yepmanpän kuñkuñ. Yepmanpän kuñirä nanaki Josepkät Resel mädeninik yepmanpän kuñkumän.

³ Tuñum ude tänpän ini intäjukuninik kuñirän iwatkuñ. Intäjukuninik pänku tuäni kañkañ orañ imikta kadäni 7 ude inami yäpän äpmonpöpän patkañ akuk täñtän kuñkuk.

⁴ Täñtän kuñirän tuäni Isotä kañpänä bäräñen äbä bäyañ imiñpän inpän iniñ oretkuk. Ude tänpänkañ konäm kotkumän.

⁵ Tänpän Isotä Jekop webeniyekät nanakiye yabänpän Jekop iwetkuk; Ai! Webe nanak päke ño netäño? Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Anututä watä ämaka näka iron täñ namiñirän imaka päke yabätan ño ahän namiñkuñ.

⁶ Ude yäwänkañ watä webe yarä u nanakiye yän-yäkñat yäpmän Iso dubiniken kuñpän gukut imäpmok täñkuñ.

⁷ Täñirä Lea nanakiyekät äbänpän udegän täñkuñ. Mädeninik Resel nanaki Josepkät äbänpän udegän gukut imäpmok täñkumän.

⁸ Täñirä Isotä iwetkuk, Ai, tom äbot intäjukun yäpmän äbänirä yabäro u imata? Yänirän Jekoptä iwetkuk; Ekänina, gäk bänep täga nadän nami yänpän pewa äbäño u! yäk.

⁹ Ude iweränä Isotä yänjuk; Monäna waki! Näkno tunum mäyapinik it namikaŋ unita tunum u gäkŋata yäpmanŋsi!

¹⁰ Yäwänä Jekoptä yänjuk; Ude nämo! Gäk bänep paki nadän naminpänjä tunum gamitat u gäkŋata biŋam yäpmanŋ yäk. Gäk gabänpän tägagämän nadätat. Gäk not täŋ namitan unita inamka gabänjira Anutu inami bumik täyak yäk.

¹¹ Ude yänpän äneŋi gwäk piminpän iwetgän täŋjuk; Tunum gamiro u gäkŋata yäpmanŋ yäk. Anututä täŋkentän naminjirän imaka täpuri kubäta nämo wäyäkŋek täyat. Ude peŋ iwettäyon Isotä tunum u yäpuk.

¹² Yäpmanpän Isotä yänjuk; Eruk kuna! Näkä jukun kuŋjira näwarut yäk.

¹³ Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Ekänina, gäk nadätan? Nanaknaye bäräneŋ kukta kehäromini nämo. Ba sipsip bulimakau nanakiye nitek unita imaka, nadäwätäk täyat. Bäräneŋ jide tänpän kuneŋ? Bäräneŋ kuŋpänjä nanakiye kuduŋtagän kumneŋ yäk.

¹⁴ Unita gäkä jukun Idom kome pänku ninta itsämänjiri näk mäden tomkät nanaknaye-kät nin kwikinik äreŋpän api gabän ahäne.

¹⁵ Ude yäwänä Isotä iwetkuk; Eruk, täŋkentän tamikta ämanaye ätu gäkken yepmanpakaŋ tämagut yäpmanŋ kunayän yäk. Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Iron taŋi täyan upänkaŋ man yäyan ude nämo. Jop waki, näka bänep täga nadänpeŋ kweno uwä täga yäk.

¹⁶ Eruk man yäwän tärewänpän Iso uwä iniken kome wäpi Idom kepma ugän äneŋi kuŋjuk.

¹⁷ Idom kome kuŋjukopän Jekop uwä Sukot komeken pänku itkuk. Kome uken inita yottaba kubä täŋit, tomta yottaba ätu täŋit täŋjuk. Pänku yottaba tänpän itkuko unita iniken man terak kome u wäpi Sukot yän iwetkuŋ.

¹⁸ Eruk, Mesopotemia kome peŋpeŋ äbuko, Sukot kome uken ätu it yäpmanŋ kuŋtänän eruk akumaŋ pänku Kenan kome Sekem täno yotpärare wäpi Salem uken ahänpän u dubiniken kome yäpmanpän itkuk.

¹⁹ ✨ Kome yäpmanpän itkuko unitäno mähemitä kome gwäkita siliwa monenŋa iwetkuk. Iwerä udegän yäminjuk. Kome mähemi uwä Hamo täno nanakiye. Hamo uwä Sekem täno nani.

²⁰ Tänpäkaŋ Jekop kome uken mobä bukä kubä tänpän Anutu iniŋ oretta tom uterak däpmanpän ijik täŋjukonik. Ude täŋkaŋ wäpi 'Anutu, Isrel täno Anutu' yän iwetkuk. Iniken man terak wäpi 'El, Elohe Isrel' yän iwetkuk.

34

Sekemtä Daina iwarän täŋjuk

¹ Eruk, kepma kubäta Jekop kenta Lea äperi wäpi Daina uwä webe kome uken nanik ätukät itpän-nadäk täŋpayän kuŋjuk.

² Kuŋjirän äma kubä wäpi Sekem unitä Daina u kaŋgärip tänpän iwarän tänpän inipän waki täŋ iminjuk. Sekem nani wäpi Hamo uwä Hivitä äbotken nanik, kome unitäno intäjukun äma itkuk.

³ Tänpäkaŋ Sekemtä Daina waki täŋ iminpänjä eruk webe unita gäripi nadänpän näkŋata kaŋ yäpa yänkaŋ man gäripi nitek ätu iwetkuk.

⁴ Ude tänpän pänku nani Hamo ŋode iwetkuk; Nan! Webe gubaŋ ŋo näka biŋam yäpmanŋ nam yäk.

⁵ Tänpäkaŋ Sekemtä Daina waki täŋ iminjuk manbiŋam u Jekoptä nadänkaŋ itkukonik. Nanakiye tomta watä itta kuŋ moreŋkuŋo unita ini äbäkaŋ manbiŋam u yäwera yänpän itsämbuk.

⁶ Nanakiyeta itsämän irirän Sekem nani Hamo uwä äbuko Jekopkät man yänpän-nadäk täŋ itkumän.

✨ 33:19; Jos 24:32; Jon 4:5

7 Man nämo yäntärenirän Daina wanoriye tom piäken naniktä yoriken äbänpän biñam u nadänkuñ. Sekemtä Daina waki täñ imiñkuk yän nadänpän Isrel ämawebe ninta mäyäk pähap täñ nimitak yän nadänkuñ. Imaka tänañi nämopän täñkuko unita bänepi utpän kokwawak täñi pähap nadänkuñ.

8-9 Kokwawak nadän irirä Hamotä Jekopkät nanakiye ñode yäwetkuk; Nanakna Sekem uwä äpetka yäpmäktä gäripiinik nadätak yäk. Iniken gärip u iwatpän gäwet yabätat yäk. Jide nadätan? Täga api yäpek ba nämo? Eruk, bänep kubägän pedayän tämäko uyaku kämiwä nanakniye äpetniye kowat wapiwän täga api täneñ.

10 Kowat wapiwän tänpän in nintä komeken ño penta kañ itna yäk. Ude tänpän itkañ intä ninken tuñum suwañ namiñ gamiñ täga api täne yäk. Ba nintäño kome ätu imaka, injinta täga api yäpneñ.

11 Sekem nanitä ude yäwänä Sekem ini uwä Daina nani wanoriye ñode yäwetkuk; Intä ei yän yäwäwä imaka kubä injin gäripi nadänayän täño ugänpän api tamet yäk.

12 Ba moneñ udepän nimi yän näweräwä täga api tamet yäk. Upänkañ webe ño iwoyän namiñirä näka biñam ude tänpän yäk.

13 Sekemtä ude yäwänä Jekop nanakiyetä Wanotninta imaka mäyäk ikek täñ imiñkuko unita jop yän-yäkñatna yänpän Sekemkät nani ñode yäwetkuñ;

14 Ude nämo yäk. Nin wanotnin uwä äma gupi moräk nämo madäwaniken täga nämo tena kwek yäk. Ude täkta mäyäk ikek yäk.

15 Upänkañ in äma kuduhtagän gupjin moräk madänpän nin bumik äworeneño uyaku täga api nadän tamine yäk.

16 Nintä kädet pekamän u bureni iwaräwä eruk inkät bänep kubägän tänpän äbot kubägän ude itkañ kowat wapiwän täga api täñ yäpmän kune.

17 Täñ gupjin moräk madäktä täwetkamän u nämo tänpäwä nin kome ño penpän wanotnin u yänikñat yäpmän api kune yäk.

18 Ude yänirä Hamokät nanaki Sekemtä nadäwän tägañkuñ.

19 Nadäwän tägawäpän Sekem Jekop äperi yäpmäktä gäripiinik nadänkuko unita man Jekop nanakiyetä yäwetkuño u bäräneñ buramiñkuk. (Sekemtawä iniken äboriyetä nadäwä ärowani täk täñkuñ.)

20 Eruk, Sekemkät nani Hamotä yotpärare u täño käbeyä komeken päñku äma uken nanikkät käbeyä tänpän man ñode yäwetkumän;

21 Nadäkañ? Jekopkät äboriye uwä ämawebe täga. Ba komeñin imaka, täñi unita nadän yämiñitna kome ño yäpmänpän itkañ suwañ namiñ gamiñ täñit kowat wapiwän tänpän api täk täne yäk.

22 Upänkañ nintä täkinik täñput yän nadäkañ uwä ämani nin kuduhtagän gupnin moräk madänero uyaku penta ñogän itta täga api nadäneñ.

23 Täñkañ äbot kubägän itpän sipsip, bulimakau ba tuñumi päke u ninta biñam api täneño unita penta kañ itna yän nadän yäminal

24 Ude yäweränä yotpärare u nanik ämawebe kuduhtagäntä Sekem yanani täño man unita nadäwä tägañkuñ. Nadäwä tägawäpän ämani kuduhtagän gupi moräk madänkuñ.

25-26 Eruk, gupi moräk madänkuño kepma yäräkubä ude tärenirän unitäño komi nämo paorirä Daina wanoriyat, Simeon kenta Livai, yärä unitä ämik täkta päip yäpmänpän käbop penkañ äma täga dapun jop tänyäkñatkañ yotpärare u kuñatkumäno u naniktä yabänpän-nadäk nämo täñkuñ. Yabänpän-nadäk nämo täñirä Simeon kenta Livai ämik pewän ahänkuñ. Ämik tänpän Sekem yanani ba ämaniye kudup kumän-kumän däpumän. Däpmänpän Daina Sekemtä yäpukopän imagut yäpmän kuñkumän.

27 Ude tänpen kuñirän noriye ätu mäden yäwatkuño unitäwä wanori waki täñ imiñkuko unita kowata däpmäj tärekta yotpärare u kuñpäñ äma däpumäno u yapmittäj kuñpäñ tuñum tägatäga inita korenkuñ.

28-29 Uwä sipsip, bulimakau, donki ba webeniye nanakiye ba imaka tägatäga yori gänañ ba piäniken itkuño u kuduhtagän porinkuñ.

30 Ude täñirän nani Jekoptä biñam nadänpäj kikuñutpäñ Simeon kenta Livai yäwetkuk; Wa! Ek ämawebe ño nanik inamiken näk wäpna tänpän wakañ yäk. Ektä ude täñirän Kenantä äbotken nanik ba Perestä äbotken nanik ba äbot kuduhtagän näka gañani pähap api nadäj namineñ. Näkä äbotken äma mäyap nämo ño unita äma äbori äbori unitä yäj-akuñpäñä nin nädamiñi-nani kumän api nidäpneñ yäk.

31 Nanitä ude yäwerirän nanakiyat unitä Jekop kowata man ñode iwetkumän; Umun man täga niwetan upäñkañ wanotnin kubokäret webe bumik waki täñ imiñkuko u täga nadätan ba?

35

Jekop Betel komeken äneñi kuñkuk

1 ✧ Kome uken ittängän Anututä Jekop ñode iwetkuk; Gäk Betel komeken kuñpäñ kome kañ yäpmanpäñ it yäk. Kome uken Anutu näk naniñ oretta mobä bukä kubä kañ tä. Nähä Anutu gäk tuäka Isota umuntañ päñku pariri ahäj gamiñkuro u yäk.

2 Anututä ude iweränä Jekoptä webeniyat äperiye nanakkät piä ämawebeniye kudup yänpäbä yepmanpäñ ñode yäwetkuk; Bämopjinken yäwikta anutunin yäj nadäk täkañ u ureñ tänpä kwäpäñ bänepjin ket utpäñ tekjin imaka, ärutpak täwanipäj wädäwä ärokot yäk.

3 Nadäkañ, nin Betel komeken api kune yäk. Näk butewaki nadäwätäk terak kuñarira Anutu kädet miñin ahäj namiñkuko u iniñ oretta mobä bukä kubä uken api täñpet yäk. Anutu unitä uken-uken kuñatkutken u täñkentäj namiñirän kuñatkut yäk.

4 Ude yäweränkañ guñ äbot täño yäwik yäpman kuñatkuño u ba jukuwabik imaka kudup Jekopta imiñirä Sekem täño kome u gägäniken kupähä päya kubä mebäriken awañ äneñpäñ yejämbuk.

5 Ude tänpen kuñirä Anututä ämawebe yotpärare kukñi kukñi itkuño unita umun pähap pewän ahäj yämiñirän Jekop nanakiye däpmäkta nämo yäwarän täñkuñ.

6 Eruk kuñtängän Jekopkät äboriye Kenan komeken kome täpuri wäpi Lus, wäpi kubä Betel uken ahäjkuñ.

7 Uken Jekoptä mobä bukä kubä tänpäj wäpi Betel Kome Täño Anutu yäj iwetkuk. Tuänita umuntañpen kuñirän Anututä Betel kome uken ahäj imiñkuko unita wäpi ude yäjkuñ.

8 Uken ittängän Rebeka täño watä piä webe wäpi Debora u kome uken kumäñirän Betel kome gägäni kupähä päya mebäriken äneñkuñ. Päya kupähä u mebäriken Konäm Butewaki Kome yäj iwetkuk.

Anututä Jekop wäpi kodaki Isrel yäj iwetkuk

9 Tänpäkañ Jekoptä Mesopotemia komeken naniktä äbänpäj itkuko kadäni uken Anututä äneñi ahäj imiñpäñ kon man ñode iwetkuk;

10 ✧ Gäk wäpka Jekop upäñkañ wäpka Jekop wari nämo gäwetpäñ wäpka kodaki Isrel yäj api gäwetneñ. Ude yänpäj Anututä wäpi Isrel yäj iwetkuk.

11 ✧ Tänpäj iwetkuk; Nadätan, näk Anutu kehäromi mähemi. Gäk nanak bäyanj wek tänpäj ahäj bumbum täjiri äbot kubägän nämo, äma äbot ini-ini api ahäj yäpmäj kunej. Ba gäkä äbotken nanik intäjukun äma imaka, api ahänej. Ahäjirä gäk orani pähap api iren yäk.

12 Tänpäkan Abraham Aisakta kome yänij kirenkuro u gäka biñam api ganiñ kirewet. Tänpäkan äbekaye orañkaye kämi ahänayäj täkan unita biñam imaka, api yänij kirewet yäk.

13 Eruk, Anututä ude yänpäj Jekop tenpen kuñkuk.

14 ✧ Tänpäkan Jekop Anututä man iwetkukken mobä käroni kubä kämi kanpäñ nadäktä yäputkuk. Tänpäj Anututa biñam täkta wain ume piñ ibatpäñ olip gakñi imaka piñ ibatkuk.

15 Ude tänpäj Anututä Jekop man iwetkuko kome u täño wäpi Betel yäj iwetkuk.

Resel kumbuk

16 Eruk Efrata kome kuna yänpäj Betel kome u penpen kuñkuñ. Kuñtängän kädet bämopiken Resel nanak bäyawayäj komi nadänjukopäj nanak bäräjnej nämo ahänjuk.

17 Komi täñi ude nadäj irirän täñkentäki kubätä ñode iwetkuk; Umuntäweno! Nanak ämani änej kubä ahätak yäk.

18 Eruk nanak kwawak ahäwänkanj miñi Resel kumbayäj tänpäj nanaki wäpi Benoni yäj iwetpäñ pengän kumbuk. Tänpäkan Benoni yäj iwetjukopäj kumäjirän nanitä nanaki uwä wäpi Benjamin yäj iwetkuk. (Ninin man terak Benoni uwä Komi piäna täño nanak. Täñ Benjamin uwä Nanakna bänepnaken nanik.)

19 Eruk, Resel kumbänkanj Efrata kome nämo ahänkanj kome bämopiken, kädet gägäniken änejkuñ. Efrata uwä apiño wäpi Betlehem yäj yäk täkamäj.

20 Resel änejpäñä awañ terak mobä käroni kubä, kämi kanpäñ nadäktä änejkuk. Änejkuko apiño pen itak.

21 Eruk Jekop kome u penpen kome täpuri wäpi Mikita-Ede u irepmitpäñ ätukät kuñpäñ yottaba tänpäj itkuñ.

22 ✧ Uken itkanj Jekop nanaki tuäni wäpi Rubentä nani täño watä piä webe kubä wäpi Bilha ukät päñku parirän nanitä biñam nadänpäj kokwawak täñ nadäj imiñkuk

Jekop nanakiye täño manbiñam

23 Jekop täño nanakiye 12. Webeni Leatä bäyanjukko uwä ñode; Ruben u intäjukun nanik. Mädenä Simeon, Livai, Juda, Isaka, Sebulun unitä ahänjuk.

24 Täñ webeni Reseltäwä Josep kenta Benjamin bäyanjuk.

25 Tänpäkan Resel täño watä piä webe Bilha u nanakiyat Dan kenta Naptali.

26 Täñ Lea täño watä piä webe wäpi Silpa uwä nanakiyat Gat kenta Ase. Jekop nanakiye uwä Mesopotemia komeken ahänjuk.

Jekop nani Aisak kumbuk

27 ✧ Tänpäj Jekop, nani käwa yänpäj Mikita-Ede kome penpen Mamre kome, nani Aisaktä itkukken u kuñkuk. Mamre kome u Hebron yotpärare u dubiniken itkuk. Hebron wäpi kubä Kiriati-Aba, Abraham kenta Aisaktä bian itkumäno u.

28-29 Aisak tägawaniinik täñirän obañ 180 ude tärenjirän kumbuk. Kumäjirän nanakiyat Iso kenta Jekoptä änejkumän.

36

Iso nanakiye täño manbiñam

¹ Iso, wäpi kubä Idom, unitäño manbiñam ñode;

² ☆ Webeniye Kenan komeken nanik ñode yäpuk; Kubäwä Elon täño äperi Ada. Elon uwä Hit äbotken nanik. Kubäwä Ana täño äperi Oholibama. Ana uwä Sibeon nanaki, Hivi äbotken nanik.

³ ☆ Webeni kubäwä Ismael äperi wäpi Basemat yäpuk. Basemat uwä Nebaiot täño noripak.

⁴ Täñkañ Iso webeni Ada uwä nanaki kubägän wäpi Erifas bäyañkuk. Täñ webeni Basemat uwä nanaki kubägän wäpi Ruel bäyañkuk.

⁵ E, webeni Oholibama uwä nanakiye Jeus, Jalam, Kora bäyañkuk. Täñpäkañ Iso nanakiye wäpi tawañ danikamän uwä Kenan komeken itkañ ahäñkuñ.

⁶⁻⁷ Täñpäkañ Jekop tuäni Isokät Kenan kome u bok itdenäta nadäwän kome tañi nämo täñkuk. Äboriye ba yawakiye mäyap unita jide täñpäñ ketem ninekta ba yawaktä nakta yabäñ ahäde yäñ nadäñkumän. Ude nadäñpäñ eruk Isotä monäni Jekop kakätäñpeñ kome kubäken kwa yäñpäñ webeniye nanakiye piä ämawebeniye yawakiye ba tuñumi Kenan kome itkañ yäpuko u kuduptagän kome ban kubäken kuñkuk.

⁸ Kuñtäñgän Idom kome pom-pomken ahäñpäñ kome u yäpmäñpäñ itkuk.

⁹ Iso uwä Idom äma äbot kome uken ahäñkuño unitäño orani itkuk. Nanakiye oraniye täño wäpi tawañ ñode;

¹⁰ Iso webeni wäpi Ada unitä nanak Erifas bäyañkuk. Täñ webeni kubäwä wäpi Basemat unitä nanaki Ruel bäyañkuk.

¹¹ Eruk, nanaki Erifas unitäño nanakiye 5 ude ahäñkuñ. Nanakiye 5 ahäñkuño u wäpi ñode; Teman, Oma, Sefo, Gatam, Kenas.

¹² Täñ Erifas webeni burenitä nanak 5 ude bäyañkuk. Täñkañ watä piä webeni wäpi Timna yanäpi täñpäñ nanak Amalek bäyañkumän. Nanak uwä Iso webeni Ada unitäño oraniye.

¹³ Täñ Iso nanaki Ruel unitäño nanakiye yaräbok-yaräbok ñode; Nahat, Sera, Sama, Misa. U uwä Iso webeni Basemat unitäño oraniye.

¹⁴ E, Iso webeni mäden yäpuko uwä Oholibama. Oholibama uwä Ana täño äperi, Sibeon täño äbeki. Oholibama unitäño nanakiye uwä Jeus, Jalam, Kora.

¹⁵⁻¹⁶ Täñpäkañ Iso täño oraniye ätu äboriye täño äma ekänita itkuñ. Äma ekäni itkuño uwä wäpi tawañ ñode; Iso nanaki tuäni Erifas unitäño nanakiye äma ekänita itkuño u wäpi Teman, Oma, Sefo, Kenas, Kora, Gatam, Amalek. U uwä Iso webeni Ada täño oraniye.

¹⁷ Täñ Iso nanaki Ruel unitäño nanakiye äboriye täño äma ekänita itkuño u wäpi Nahat, Sera, Sama, Misa. U uwä Iso webeni Basemat täño oraniye.

¹⁸ E, Iso webeni Oholibama unitäño nanakiye äboriye täño äma ekänita itkuño uwä wäpi Jeus, Jalam, Kora. U uwä Iso webeni Oholibama, Ana äperi unitäño oraniye.

¹⁹ Täñpäkañ wäpi tawañ it yäpmäñ äpäkañ uwä Iso, wäpi kubä Edom, unitäño nanakiye oraniye äma ekäni itkuñ.

Sei oraniye täño manbiñam

²⁰⁻²¹ Täñpäñ Sei, Ho äbotken nanik, unitäño nanakiye Idom komeken itkañ ahäñkuño u wäpi ñode; Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Ese, Disan. Sei täño nanakiye u Ho äboriye täño äma ekänita itkuñ.

²² Täñkañ Lotan nanakiyat Hori, Heman. (Timna, Iso täño watä piä webeni uwä Lotan täño wanori).

²³ Tånkañ Sobal nanakiye ñode; Alvan, Manahat, Ebal, Sefo, Onam.

²⁴ Tånkañ Sibeon nanakiyat Aia, Ana. Ana uwä kome äma nämo iraniken itkañ nani täño doñkinyeta watä it täñkukken u ume komi nitek kome gänañ nanik äbänjirän intäjukun kañ-ahänkuk.

²⁵ Täñpäkañ Anatä nanak yarä bäyañkuk. Nanaki Dison, äperi Oholibama.

²⁶ Dison nanakiye ñode; Hemdan, Esban, Itran, Keran.

²⁷ Täñ Ese nanakiye ñode; Bilhan, Savan, Akan.

²⁸ E, Disan nanakiyat Us, Aran.

²⁹⁻³⁰ Täñpäkañ Ho äboriye täño äma ekäni ñode itkuñ; Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Ese, Disan. Äma uwä äma äbori äbori Idom komeken ittän kuñkuño unitäño äma ekäni.

Idom kome äma äbori äbori unitäño intäjukun äma wäpi tawan

³¹ Täñpäkañ Isrel ämawebetä intäjukun äma kubä nämo yäpmänjirä Idom ämawebe täño intäjukun äma mäyap ñode it yäpmänjirä äbuñ;

³² Intäjukunä Beho nanaki wäpi Bela, u Idom komeken yabänjirä yäwat piä täñkuk. Äma u Dinhaba yotpärareken nanik.

³³ Eruk, Belatä it yäpmänjirä äronpäñ kumänjirän Sera täño nanaki wäpi Jobaptä komeki yäpmänjirä intäjukun ämata itkuk. Äma unitäño komeki Bosra.

³⁴ Eruk Jobaptä it yäpmänjirä äronpäñ kumänjirän Husamtä komeki itkuk. Husam uwä Teman komeki nanik.

³⁵ Eruk Husamtä it yäpmänjirä äronpäñ kumänjirän Bedat nanaki wäpi Hadattä intäjukun ämata itkuk. Hadat uwä Moap komeki ämik täñpäñ Midian kome täño komi äma kehäromini yäpmänjirä äpuk. Hadat uwä yotpärareni Avit.

³⁶ Eruk Hadattä it yäpmänjirä äronpäñ kumänjirän Samlatä komeki yäpuk. Samla uwä Masreka komeki nanik.

³⁷ Eruk Samlatä it yäpmänjirä äronpäñ kumänjirän Saultä komeki itkuk. Uwä Rehobot yotpärare, Yufretis ume ani kukñi uken nanik.

³⁸ Eruk Saultä kumänjirän Akbo nanaki Balhanantä komeki yäpuk.

³⁹ Balhanantä it yäpmänjirä äronpäñ kumänjirän Hadattä komeki yäpuk. Äma uwä Pau yotpärareken nanik. Webeniwä Matret äperi wäpi Mehetabel. Matret uwä Mesahap äperi.

⁴⁰⁻⁴³ Iso äboriye täño äma ekäni ekäni wäpi ñode; Timna, Alva, Jetet, Oholibama, Ela, Pinon, Kenas, Teman, Mipsa, Makdiel, Iram. U uwä Idom nanik ämawebe äbori äbori unitäño äma ekäni. Täñpäkañ wäpi Idom uwä Iso täño wäpi kubä. Isotä orani pähap itkuko unita kome u ba ämawebe äbot u wäpi Idom yäpuñ. Äbot kubägän nämo itkuñ. Äbori äbori itkuño u kome ini-ini yäpuñ. Kome u ini-ini yäpmänjirä äma ekäni wäpi tawan it yäpmänjirä äpäkañ ño äbori äbori unitäño äma ekänita itkuñ.

37

Josepkät noriye täño manbiñam

¹ Täñpäkañ Jekop, nanitä bian itkukken, Kenan komeki u itkuk.

² Eruk Jekop nanakiye täño manbiñam u ñode; Nanaki kubä wäpi Josep u gubañi, obañi 17 ude. Uwä noriyekät sipsip kenta memeta watäni ittän kuñat täñkuñonik. Noriye uwä nani täño watä piä webe Bilha kenta Silpa unitäño nanakiye. Täñkañ Josep uwä noriyetä kädet wakiwaki täñpeñ kuñat täñkuño u yabänjirä päñku nani Jekop manbiñam iwet täñkukonik.

³ Täñpäkañ nani tägawaniinik täñjirän Josep ahänkuko unita nanitä Josepta gäripiinik nadäk täñkukonik. Unita tek säkgämän karonji kubä, keru karonjipänjirä bipmänjirä iminjkuk.

⁴ Tänpäkan noriyetä ñode kañpän nadänkuñ; Nanitä Josepta gäripi nadän iminükö u ninta nadän nimik täyak u irepmitak yän kañpän nadänkuñ. Ude kañpän nadänpäñä Josepta gañani pähap nadän iminükö. Kokwawak inam dapun iñpän man täga kubä nämö iwet täñkuñonik.

⁵⁻⁷ Kokwawak ude nadän iminpäñ kuñarirä eruk bipani kubä Joseptä dämpmonken täñkuk. Tänpän yänñirän dämpmonken kañkuko u ñode yäwetkuk; Näkä dämpmonken karo u yänahäwa nadäwut yäk. Nin kuduptagän piä gänañ itkan tepärañ ätu pädä täñ iramänonik yäk. Tämänopänkan näkä pädä täro uwä akuñpän käron wädän irak yäk. Täñirän intä täño unitäwä näkä täro u it äyänutpäñ gukut imäpmok täñ iminirä yabät yäk. Dämpmonken karo ubayän yäk. Ude yäwerirän nadänpäñ noriyetä gañani nadän iminükö u irepmitpäñ gañaniinik nadän iminükö.

⁸ Ude yäwänä noriyetä iwetkuñ; Gäk ninta intäjukun äma api iret yän nadätan? Bure? Ude iwetpäñ dämpmonken kañkuko u ba man yäk täñkuko u nadänpäñ kokwawak täñ pähap nadän iminükö.

⁹ Eruk bipani kubäta dämpmonken äneñi kubä kañkuk. Kañpän noriye ñode yäwetkuk; Dämpmonken karo u ñode yabät yäk. Edap dapuri, komepakkät guk 11 ude inamnaken gukut imäpmok täñ naminirä yabät yäk.

¹⁰ Eruk noriye ude yäwetkan nani imaka, päñku iwetgän täñkuk. Iweränä nanitä kañ-yänpäñ ñode iwetkuk; Wa! Dämpmonken jidewanipän täñ! Gäk meñka notkayekät nintä inamkaken gukut imäpmok kañ täñ namut yän nadätan?

¹¹ ✧ Tänpäkan Josep noriyetä kokwawak nadän imik täñkuñ upänkan nani Jekop uwä nanakitä man yänkuko u kudup nadänpäñ iyap täñkuk.

Noriyetä Josep ämata inin kirenpän gwäki yäpuñ

¹²⁻¹³ Eruk kadäni kubä Josep noriye Seken komeken sipsipta watäni itta kuñkuñ irirä nani Jekoptä Josep iwetkuk; Notkaye sipsipta watäni itnayän Sekem komeken kuñkuñ itkan yäk. Gepmanpa yäpmän notkayeken kwayän unita tuñum täyi yäk. Yäwänä Joseptä Täga, kwayän yän iwetkuk.

¹⁴ Yäwänä nanitä iwetkuk; Gäk kome udeken kuñkan notkaye ba tom imaka, säkgämän itkan ba, goret itkan yän kañ yabä yäk. Kudup yabänpäñ-nadänkan äbä manbiñam kañ näweri nadäwa yäk. Jekoptä ude iwetpäñ Hebron awañ u nanik nanaki Josep tewän yäpmän kuñkuk. Eruk Josep kumañ Sekem komeken ahänkuk.

¹⁵ Sekem komeken ahänpäñä noriyeta wäyäkñetän kumän kuñat moreñkuk. Kuñattängän äma kubä ahän imänä iwetkuk; Gäk imata wäyäkñetan?

¹⁶ Iweränä Joseptä iwetkuk; Näk notnaye yawakiyeta watäni itkan unita wäyäkñetat yäk. Gäk uken itkan yän nadätan?

¹⁷ Iweränä äma unitä iwetkuk; Notkaye kome ño peñpeñ kuñkuñ yäk. Uwä kome ño peñpeñ Dotan komeken kuna yänirä nadänkut yäk. Ude iweränä eruk Josep noriye yabän ahäka kuñtängän Dotan komeken ahänkuk.

¹⁸ Ahänpäñ ban uduken kuñ irirän noriyetä kañpän kumän-kumän utta ñode yänkuñ;

¹⁹ Wisiknin! Äma dämpmonken käwani ukenjo äbätak udu yäk.

²⁰ Eruk, initpäñ kumän-kumän utpäñ ume awañ kubä gänañ pena äpmonpäñ yäk. Utnakan dämpmonken kak täñkuko u jide tänpän bureni api ahäneñ? Ude täñkan päñku nan ñode kañ yänikñatna; Tom ägwäri kubätä utpäñ nanjuk yän kañ iwetna yäk.

21 Eruk noriyetä ude yänirä tuäni Rubentä nadänpän Josep täñkentänpän tewa yäpmän nanken kañ kwän yän nadänpän man ñode yäwetkuk; Kumän-kumän utnero!

22 Ba nägät iminero. Josep jop inänpän kome jopi ñoken ume awañ kubä gänañ tena äpmonpän yäk. Uwä yabän paotpäñ Josep äneñi yäpmänpän nanken kañ tewa kwän yän nadänpän man ude yäwetkuk.

23 Ude yäwerän nadänpän irirä Josep, noriye dubiniken äbänirän inänpän tek kerä karoni täñkuko u weñ tänpä kuñ iminikuñ.

24 Weñ tänpä kuñ iminirä inäñ yäpmän päñku ume awañ gänañ tewä yäpmän äpmon itkuk. Awañ uwä kawuki, umeni nämo. 25 Ude täñkañ päñku man itpäñ ketem nanikuñ. Ketem nañ itkañ Ismael äbotken nanik ätu Gileat komeken naniktä Isip kunayän äbänirä bankentä yabänkuñ. Äma äbuño unitäño kamel terak imaka gäripi ba käbäñi säkgämän nitek Isip komeken Isip naniktä yäminpän gwäki yäpmäta bumta penpäñ yäpmänkañ äbuñ. Ismael äbot uwä wäpi kubä Midian.

26 Ismael äbot wäpi kubä Midian u äbänirä yabänpän Josep noripak kubä wäpi Judatä noriye ätu ñode yäwetkuk; Notninpak utpäñ käbop penayän täkamän u kowata imatäken upän api yäpne?

27 Unita utnero. Ismael äbot äbäkañ unita yäminpän gwäki yäpna yäk. Ude tänayän täkamän unitä täga bumik. Josep uwä notninpak, nägät moräk kubägän yäk. Judatä ude yäweränä noriye ätu u nadäwä täganikuñ.

28 ☆ Ude yän irirä Midian moneñ tuñum äma u dubiniken äbuñ. Äbänirän noriyetä Josep awañ gänañ nanik wädän yäpmän äbuñ. Ude täñkañ Ismael äbot unita yäminikuñ. Yämäwä Josep gwäkita siliwa moneñ 20 ude yäminikuñ. Yäminpän yänikñat yäpmän Isip komeken kuñkuñ.

29 Ude täñirä eruk Ruben mäden äbä awañ gänañ Josepta kawän wawäkañ butewaki täñinik nadänpän konäm kotpäñ teki weñ-gajähutkuk.

30 Ude tänpän päñku noriye yäwetkuk; Nanak u awañ gänañ nämo itak yäk. Unita näk jide tänpayän?

31 Ude yänirän noriye ätutä päñku meme gubañi kubä utpäñ Josep täño tek karoni uterak nanitä kakta nägäri däpä jinikuñ.

32 Däpä jiwäpäñ yäpmänkañ nani iwönäreka eniken kuñkuñ. Päñku nani ahän iminpän tek kerä karoni, meme nägäri nitek u iwönärenpän ñode iwetkuñ; Nan, ño ka! Ño Josep täño tek ba?

33 Ude iwet yabänirä nanitä kañpäñ yänkuk; Wära! Ño bureni nanakna Josep täño tek yäk. Tom ägwäri kubätä utpäñ nak yän nadätat yäk.

34 Jekop ude yänpän butewaki täñi nadänpän iniken teki weñ-gajähut manpän kuñkuñ. Weñ-gajähut manpän kwäkañ tek wakiwaki yäpmänpän täñkuk. Tänpän nanaki Josepta yänpän kadäni karoni konäm butewaki täñ itkuk.

35 Ude täñirän nanakiye äperiye kuduptagän nanitä itkukken ugän äbän moreñkuñ. Äbänpän nani iniñ bitnänayän nadänkuñopän konäm butewaki pekta nämo nadänkuk. Tänpän yänkuk; Nämo! Konäm kot yäpmän kuñtängän kumänpän nanaknatä kukken ugän api iwaret yäk.

36 Tänpäkañ Isip kome uken Midian nanik ukenonitä gwäki yäpmäta Josep Potifata iminikuñ. Potifa uwä Isip kome täño intäjukun äma Fero unitäño täñkentäki kubä, komi äma Fero täño eni watä itkuño unitäño äma ärowani.

38

Juda kenta Tama täño manbinam

☆ 37:28: Apos 7:9

¹ Kadäni uken Juda noriye yepmanpen päñku äma kubä wäpi Hira ukät itta Adulam yotpärareken kuñkuk.

²⁻³ Päñku ittängän webe guban kubä kañgärip täñpän webenita yäpuk. Webe uwä nani wäpi Sua, Kenan komeken nanik. Eruk yanäpi täñpän bok ittängän webeni nanak kok itpäñ nanaki tuäni bäyañkuk. Bäyawänpän nani Judatä wäpi Era yän iwetkuk.

⁴ Täñpän ittän kuñtängän webeni äneñi koki itpäñ monäni bäyañkuk. Bäyañpän wäpi Onan yän iwetkuk.

⁵ Täñpän ätu it yäpmän kuñtängän nanak kok äneñi itpäñ nanak gweki bäyañpän wäpi Sela yän iwetkuk. Sela uwä Kesip yotpärareken ahänkuk.

⁶ Eruk Judatä nanaki tuäni Erata webe kubä iwoyän imiñkuko uwä wäpi Tama.

⁷ Täñpäkañ Era u kädet goret-goret kuñjarirän Yawetä kawän nämo tägawäpäñ kumän-kumän utkuk.

⁸ Ude täñirän Judatä nanaki monäni Onan iwetkuk; Tuäkatä nanak kubä nämo bäyañkañ kumäntak unita gäkä nin täño kädet u iwatpäñ webeni kajat gäkä koreñpän tuäkata nanak kañ bäyañ imi yäk.

⁹ Nanitä ude iwetkukopän monänitä ñode juku piñkuk; Näk tuäna webeni kajat yäpayän täyat uwä nanak bäyañirän ämawebetä U gäkñaken nanak nämo yän api näwetneñ. U tuäka kumbuko u täño biñam yän api yäneñ yän nadänkuk. Ude nadänpän eruk bok pat täñkumänken nanak kok irektawä yän nadänpän ibini jopiken piak täñkukonik. Ude täñtän kuñkuko unita tuänita biñam nanak kubä nämo ahänkuk.

¹⁰ Onantä ude täk täñkuko uwä Yawetä kawän täga nämo täñpänpän u imaka, kumän-kumän utkuk.

¹¹ Urirän kañpäñä Judatä äbeki Tama ñode iwetkuk; Nankaken kañ ku! yäk. Päñku iriri gwekna Sela unitä tägañpän webe yäpnañi ude täñirän äneñi äyänutpen näkken ño kañ äbi yäk. Judatä tuäke monäke webe yäpmänpän kumbumäno udegän yäpmänpän kumäkgän täñpek yän nadänpän äbeki iwet-pewän naniken kuñkuk.

¹² Ude iwet-pewän kuñirän it yäpmän äronängän Juda webeni (u Sua äperi) kumbuk. Kumbänpän äneñkañ kupämta irän täreñirän eruk kepma kubäta noripaki Adulam yotpärareken nanik wäpi Hira u imaguränkañ Timna komeken piä ämaniyetä sipsip pujiñi madän itkuñken u kuñkumän.

¹³ Kome uken ahänpän irirän äma kubätä Tama iwetkuk; Nadätan? Orañka sipsip pujiñi madäwayän Timna komeken kuñkuk yäk.

¹⁴ Ude iwerirän Tamatä nadänkuk; Orana Juda, nanaki gweki wäpi Sela u tägatak upänkañ näka biñam nämo iniñ kiretak yän nadänkuko unita ñode täñkuk; Tek webe kajattä täñpen kuñjarani u yänopmänpän tek kudupi kubä täñpän ämatä nämo kañpäñ nadäkta inami dapun uwäk täñpipiñkuk. Ude täñkañ Judatä Temna kädet ño äbayän nadänpänä päñku Enaim yotpärare kädet moräkiken mañit itkukonik.

¹⁵⁻¹⁶ Eruk Juda uwä kuñtängän webe u kädet miñin mañit irirän kañpäñ ñode nadänkuk; Webe ño tektä inami dapun täñpipiñkuko unita kubokäret webe käwep yän nadänkuk. Ño äbekna yän nämo nadänkuk. Täñpän dubiniken kuñpäñä iwetkuk; Nadän namiñiri nek bok pätdayän yäk. Iweränä webe unitä man ñode iwetkuk; Bok pätdayän näwetan unita imapän namayän?

¹⁷ Yäwänä Judatä iwetkuk; Nadäwätäk täñpeno yäk. Kowatawä meme guban kubäpäñ pewa äbayän yän iwetkuk. Yäwänä iwetkuk; U täga upänkañ imaka kubä namikan uyaku u kañpäñ meme bureni api namen yän nadäwayän. Meme u bureni namiwä tunum ño äneñi api gamet yäk.

18 Yäwänä Judatä iwetkuk; Kanpäñ nadäkta imatäkenpäñ gamet? Yäwänä iwetkuk; Imaka kubä gäkña wäpka kudän nitek ukät ähottaba inñitan u bok nam! Ude iweränä mani buraminpäñ yänkuko udegän täñkuk. Täñpäñ eruk bok parirän webe u nanak kok itkuk.

19 Täñpänkan Tama yotken päñku tek inñami dapun täñpipiñkuko u yänopmäñpäñ peñkan tek webe kajattä täñpani upäñ äneñi täñpäñ itkuk.

20-21 Täñpäkan Judatä iniken tuñumi ätu webe unita imiñkuko ukeño äneñi yäpayän nadänpäñ noripak Hira u meme gubañi kubä imiñkan webe unita imikta peñ iwet-pewän kuñkuk. Peñ iwet-pewän päñku webe unita wäyäkñewän wawäpäñ äma ätu Enaim yotpärare u nanik ñode yäwet yabänkuk; Kubokäret webe kädet miñin mañit irani u de itak? Yäwänä iwetkuñ; Kubokäret webe udewani ño nämo yän iwetkuñ.

22 Ude iwerirä Hira äneñi äyänutpen Judaken kuñkuk. Kuñpäñ iwetkuk; Webe ñokeño nämo kan-ahätat yäk. Webe udewani kome ñoken kubä nämo itak yän näwetkuñ.

23 Ude iwerän nadänpäñ Judatä yänkuk; Täga yäk. Näk nadäwätäk nämo täyat. Tuñum imiñkuro uwä inita biñam täyak. Webe unita wari nämo wäyäkñewen. Pen wäyäkñentän kuñaritda ämawebetä api nibän mägayäneñ. Meme gubañi u webe unita imikta yäwanipän wäyäkñewi wakan unita täga, ini jop kan irän yäk.

24 Täñpäkan it yäpmän äronñängän komepak yaräkubä täreñirän äma ätutä äbänpäñ Juda iwetkuñ; Äbeka Tama ukeñowä kubokäretta kuñattängän nanak kok ikek irirän käkamän yäk. Ude iweräwä kokwawak pähap nadänkuk. Täñpäñ yänkuk; Päñku inñit yäpmän päñku kädap gänäñ pewä ijiputpen kwän! yäk.

25 Ude yäweränä pengän inñit yäpmän yäman äpäñirä webe ñokeño orani man ñode iwetkuk; Nabäwut! Nanak kok itat ño netäño? Imaka wäpi kudän nitek ba ähottaba inñitat ñonitä äma unitäño yänahäwayän yäk.

26 Tamatä ude yäwänä Judatä imaka imaka imiñkuko u yabänpäñ ñode yänkuk; Wära! Webe ñonitäño momi nämo. Näkä goret täñkut! Näk nanakna Sela tägawänkan webe ñonita iniñ kirekta yäwanipänkan nämo iniñ kireñkuro unita udewä täñkuk yäk. Ude yänpäñ eruk webe ukät bok wari nämo patkumän.

27-28 Täñpäñ ätu it yäpmän äronpäñ webe u nanak kok itkuko bäyawayän täñirän webe täñkentän imikta äbuko unitä kanpäñ nadänkan iwetkuk; Nanak kokkaken ño nanak yarätä itkamän yäk. Ude iwerirän nanak kubätä jukun keru pewän kwawak ahänñirän tek moräk gämäni kubä yäpmänpäñ keriken topuk. Täñpäñ yänkuk; Nanaki ñonitä jukun ahätak yäk.

29 Ude yäwänä nanak u keru äneñi wädän yäpmän äronkuk. Täñirän noripak kubä käbop itkuko unitä jukun ahänkuk. Täñirän watä webe unitä kanpäñ yänkuk; Wa! Baga imata yeñ wenpäñ intäjukun ahätan? Baga yeñ wenpäñ intäjukun ahänkuko unita iniken man terak wäpi Peres yän iwetkuñ.

30 Täñ noripak kubä tek gämäni topuko u mäden ahänkuk. Ahänñirän wäpi Sera yän iwetkuñ.

39

Joseptä Potifata watä piä täñ imiñkuk

1 Täñpäkan Ismael naniktä Josep u Isip komeken yänikñat yäpmän kuñirän Isip täño intäjukun äma unitäño täñkentäki kubä wäpi Potifa unitä moneñ yäminpäñ Josep watä piä jop täñ imekta imagutkuk. Potifa uwä Isip kome

täño intäjukun äma wäpi Fero unitäño watä ämata itkuk. Täñkañ komi äma täño intäjukun äma ude itkuk.

² ✧ Eruk, Anutu Josepkät irirän Potifa täño eni gänañ watä piä täñ yäpmäñ kuñkuko u täñirän bureni säkgämän ahäñkuñ. ³ Ude täñ irirän Potifatä kañpäñ nadäñkuk; U Yawetä bok itkañ kehäromi imik täyak unita imaka imaka tāk täyak u kudup säkgämän ahäk täkañ yäk.

⁴ Ude kañpäñ nadäwän tägawäpäñ enini ba tuñumi päke u yabäñ yäwatta teñkuk.

⁵ Täñirän Yawetä Josepta yäñpäñ iron tañi täñirän Potifa täño äbot, tuñumi ba epäni kudup säkgämäninik ahäñkuñ.

⁶ Yawetä ude täñirän Potifatä Josep imaka imaka päke u yabäñ yäwatta iniñ kireñkuk. Iniñ kireñpäñ ini uwä imaka kubäta nadäwätäk nämo täñkuk. Ketemgän nañkañ nadäwätäk ikekkät nämo it täñkukonik.

Josep komi yotken teñkuñ

Täñpäkañ Josep uwä gupi ba injami dapun säkgämän.

⁷ Unita kadäni käronji nämo itkañ Potifa webenitä Josep u kañgärip täñpäñ iwetkuk; Bok pätda yäk.

⁸⁻⁹ Ude iweränä Josep bitnäñpäñ yäñkuk; Imata näk kädet waki udewani täñpet? No yabä; Tuñum päke itkañ ñonitäño mähemitä watäni itta nepmañkuk. Watäni irira ini uwä imaka kubäta nadäwätäk nämo tāk täyak. U eni no watäni itta wäpi biñam iniken bumik namiñpäñ imaka kubäta nämo naniñ bitnäñkuk. Upäñkañ imaka kubätagän naniñ bitnäñkuk, uwä gäk yäk. Unita imata näk kädet waki udewani täñpäñ Anutuken momi täñpet?

¹⁰ Ude iwerirän gwäk pimiñpäñ kadäni kadäni pen iwet yabäk tāk täñkukopäñ Joseptä nämoinik nadäñ imiñpäñ bok patta ba dubiniken kukta bitnäñkukonik.

¹¹ Täñpäkañ kepma kubäta piä äma kudup kuñ moreñirä Josep piä täñpayäñ yot gänañ äronkuk.

¹² Äronirän webe unitä iwatpäñ tekigän inñitpäñ wädäñkañ iwetkuk; Eruk, apiño bok pätdayäñ yäk. Täñirän Josep umuntañpäñ teki punin nanik u webe keritak yäñopmäñpäñ peñpeñ yäman umu äpämañ kuñkuk.

¹³⁻¹⁴ Äpämañ kuñirän webe u Josep täño tek ñokenjo inñit itkañ piä äma ätuta gera yäñkuk; Oi! Äbä no kawut! Hibru äma äpnatä nintä yotken imagut yäpmäñ äbuko ukenonitä mäyäk nimitak yäk. Näkä dämpmon patpat bägupken äbä nepmäñirayäñ täñirän kähän yäyat yäk.

¹⁵ Kähän yäñira metäñpeñ kuyak! Täñkañ teki gupi terak nanik no yäñopmäñpäñ ketna terak peñpeñ kuyak no kawut! yäk.

¹⁶ Ude täñpäñ tek u pen inñitkañ irirän äpi Potifatä yoriken äbänä Josep täño tek u iwonjärenkuk.

¹⁷ Iwonjärenpäñ manbiñam piä äma ätu yäwetkuko udegän äpi iwetgän täñkuk; Gäkä äma imagut yäpmäñ äbuno ukenowä näkä dämpmon patpatken äbäñpäñ mäyäk namik yäk.

¹⁸ Ude täñirän näkä kähän yäñpewa kikuñutpäñ teki peñpeñ yäman äpämañ kuk yäk.

¹⁹ Potifa, webenitä jop manman ude iwerirän nadäñpäñ kokwawak pähap nadäñkuk.

²⁰ Täñpäñ komi äma yäwerän Josep inñitpäñ Fero täño komi yotken teñkuñ.

21 ✨ Eruk Josep komi yotken tenjukko irirän Yawetä orakorak täñ iminirän komi yot täño watä äma intäjukun täñpanitä Josep kañpän nadäwän äma täga täñkuk.

22 Ude kañpän nadänkañ Joseptä äma komi yot gänañ irani u ba epän u gänañ täkta yäwani u kudup yabän yäwatta tenjuk.

23 Täñpäkañ Yawetä Josep täñkentän iminpäñ watä ämata tenirän piä täñkuko u tägagän ahän moreñirä intäjukun äma unitä kañpän nadäwätäk kubä nämo täñkuk.

40

Joseptä döpmonken täño mebäri yänahänjuk

1 It yäpmän äronätängän kadäni kubäken Isip täño intäjukun ämata wain ume piñ imik täñpani ukät käräga ijinpäñ imik täñpani, äma yarä unitä piä goret täñkumän.

2-3 Piä goret täñirän Ferotä nadäwän wawäkañ komi yot kubä, komi äma täño watä intäjukun täñpanitä watäni it täñkuko uken yepmañpän itkumän. Komi yot uwä Josep pewä itkukken ukengän äma yarä u päñku yepmañkuñ.

4-5 Täñkañ komi yot watä ämatä äma yarä unita watä irekta Josep iwoyänjuk. Eruk komi yotken kadäni käroni it yäpmän äronpäñ bipani kubäken äma yarä unitä döpmonken kañkumäno uwä mebäri inigän inigän yabänjukumän.

6 Patkumäno yänewänkañ Joseptä äma yarä unitä itkumänken äronpäñ nadäwätäk täñ irirän yabänjuk.

7 Yabänpäñä yäwetkuk; Oi, ek imata nadäwätäk täñ itkamän?

8 Yäweränä iwetkumän; Nek döpmonken tämäko unita mebäri netä niwerek yänpäñ nadäwätäk täñ itkamäk yäk. Ude iweränä Joseptä yäwetkuk; Nadäwun! Döpmonken täño mebäri nadäk-nadäk u Anutu täño epän unita näwerun!

9 Ude yäweränä äma Ferota wain ume piñ imik täñpani unitä döpmonken täñkuko unitäño manbiñam ñode iwetkuk; Näk ñode kañkut yäk. Näk kañ-iwarira wain päya kubä tädotpäñ äronjuk.

10 Täñpäñ unitäño känani yäräkubä äronpäñ irori täñkuk. Irori täñpäñ bureni ahänpäñ gämäneñkuñ yäk.

11 Bureni gämäneñirä näk Fero täño ume ehät ketna kukñitä initkañ ketna kukñitä wain bureni initpäñ täkätpewa umeni ehät gänañ äpmonkuñ. Äpmonpäkañ Ferota iminjut yäk.

12 Ude yänirän Joseptä iwetkuk; Mebäri ñode gäwera yäk. Känani yäräkubä uwä edap yäräkubä ude itta kañkun.

13 Edap yäräkubä täreñirän Ferotä gämagut päñku piäkaken äneñi api gepmañpek. Täñpäkañ gäk bian wain umeni piñ imik täñkuno äneñi udegän api piñ imik täñpen yäk.

14 Ude täñpäñ bänep täga terak kuñatpäñä näka butewaki nadänpäñ Fero iwerikañ yot ño penpen kañ kwa!

15 Nadätan? Näk Kenan komeken nanik kubota nämagut päbä kome ñoken komi piä täkta nepmañkuñ. Täñkuñopän waki kubä nämo täñira jop nadän komi yot ñoken nepmañkuñ!

16 Joseptä ude yänirän äma Ferota käräga ijinpäñ imik täñpani unitä Joseptä noripaki u döpmonken täño mebäri täga yänahänpäñ iwetak yän nadänpäñ ñode iwetkuk; Näk döpmonken udegän kañkut yäk. Uwä ñode; Näk käräga basket yäräkubä gwäknaken penpäñ yäpmän kuñatkut.

17 Yäpmän kuñarira basket punin u gänañ Ferota biñam käräga gäripi mebäri mebäri irirä baraktä äbänpäñ nañ paotkuñ yäk.

18 Ude iwerirän Joseptä man kowata ñode iwetkuk; Mebäri ñode gäwera; Basket yaräkubä uwä edap yaräkubä ude itta kañkun.

19 Edap yaräkubä tärenjirän Ferotä yäniñ kireñpewän kotäkka madäj täkñepän gupka päya terak wabiñirä baraktä api nañ paotneñ.

20 Joseptä ude yäweränkañ edap yaräkubä tärenjirän Fero iniken ahäk-ahäk kadäni täñirän äñnak-äñnak pähap täñpa yäñkañ piä ämaniye intäjukun täñpani yämagutkuk. Ude täñpän äma Ferota wain ume piñ imik täñpani ukät äma Ferota käräga ijiñpäñ imik täñpani yarä u komi yot gänañ nanik bok yämagutkuk.

21 Yämagutpäñ äma wainta mebäri nadäwani uwä piä bian täñpani äneñi täñpekta iniñ kireñkuk.

22 Upäñkañ käräga ijiñ imani äma uwä Joseptä iwetkuko udegän kotäki madäj täkñepän gupi päya terak wabiñkuñ.

23 Ferotä ude täñpänkañ wainta mebäri nadäwani äma unitä Josepta juku nämo penpäñ guñ täñpäñ itkuk.

41

Fero dāpmonken kubä täñkuk

1-2 Eruk it yäpmäj ärontäko obañ yarä tärenjirän Ferotä dāpmonken ñode täñkuk; Fero ini Nail ume dubiniken käron itkañ bulimakau 7 gupi täga Nail ume gänañ naniktä abäñpäñ tepärañ nañ irirä yabäñkuk.

3-4 Bulimakau 7 ude abäkañ bulimakau 7 äneñi abuño uwä kujarigän, intäjukun ahäñkuño udewani nämo. Unitä abämañ noriyetä itkuñken u kuñkuñ. Kuñpäñä noriye gupi täga uwä nañpäñ kämä äpmonkuñ. Eruk Fero ude kañpäñ kikuñtkuk.

5 Kikuñtkuñ äneñi patpäñ dāpmonken äneñi kubä ñode täñkuk; Säguom kubä tädotpäñ äronjirän kañkuk. Uterak bureni 7 tañi, tägatä ahäñkuñ.

6 Eruk u punin terak äneñi kubä tädotpäñ äronkuko uwä bureni 7 mänit kädäp ikektä dāpani pogopigän ude ahäñkuñ.

7 Täñpakañ bureni pogopigän unitä bureni täga uwä kudup kämä äpmonkuñ. Kämä äpmonjirä kañpäñ Fero äneñi kikuñtkuk. Kikuñtpäñ ño dāpmonken täyat yäj nadäñkuk.

8 ✧ Patkuko yäñewänä Ferotä dāpmonken täñkuko unita nadäwätäk pähap täñpäñ ämaniye nadäk-nadäk ikekkät kären käwani äma u kudup yämagut päbä yepmañkuk. Yepmañpäñ irirä dāpmonken täñkuko yäwetpäñ unitäño mebärita yäwet yabäñkuk. Yäwet yabäñirän dāpmonken täño mebäri kubä nämo yäñahäñpäñ iwetkuñ.

9 Täñpakañ äma Ferota wain ume piñ imik täñpani unitä Fero ñode iwetkuk; Wära! Näk apiño momina kubä nadätat u yäñahäñpäñ gäwera yäk.

10 Gäk piä ämakayat nehta nadäwäwak täñ nimiñpäñ äma käräga ijiñpäñ gamik täñpani ukät nek komi yot kubä, komi äma täño watä intäjukun täñpanitä watäni it täñkuko uken nipmañkun.

11 Komi yotken nipmañkuno kadäni uken bipani kubäkengän nek dāpmonken bok täñkumäko uwä mebäri inigän inigän.

12 Täñpäñ kadäni uken Hibru äma gubanji kubä komi yot täño intäjukun äma unitäño watä piä täñ imani itkuko unitä dāpmonken täñkumäko u iwetdapän mebäri ini-ini niwetkuk.

13 Mebäri niwetkuko udegän ahäñ nimiñkuk; Näk nämagut päbä piänaken äneñi nepmañkun. Täñ, äma gäka käräga ijiñpäñ gamik täñpani uwä päya terak wabiñkun yäk.

14 Ude iwerirän Ferotä komi äma peñ yäwet-pewän Josep bäräñeñ imagut yäpmäñ äbuñ. Imagut yäpmäñ äbäñpänä gwäki geñi pujiñ bok madäñ imiñpän tek kodaki täñ imiñkañ Fero inamiken yänjikñat yäpmäñ kuñkuñ.

15 Yänjikñat yäpmäñ kwäwä Ferotä Josep ñode iwetkuk; Nadätan? Näk bipani dāpmonken täñkuro unitäño mebäri nadäkta yäwet yabäwapän kubätä dāpmonken täño mebäri nämo näwerak yäk. Täñkañ gäka ñode yänjirä nadät; Gäk dāpmonken täñpän gäwerirä mebäri yänjahäñpän yäwet täyan. U bureni ba?

16 Ude iwerirän Joseptä Fero man kowata ñode iwetkuk; Näkña-tägän täga nämo täñpet. Mebäri nadäwayän täyan uwä Anututä gäwerayän yäk.

17-18 Ude iweränä Ferotä Josep iwetkuk; Näk dāpmonken ñode täñkut. Näk Nail ume dubiniken käron wädän itkañ bulimakau 7 gupi täga Nail ume gänañ naniktä abäñpän tepärañ nañ irirä yabäñkut.

19 Bulimakau 7 ude intäjukun abäkañ uterak äneñi 7 ude abuño uwä kujarigän, Isip komeken näkä nämo yabäwani.

20 Bulimakau kujarigän unitä abämañ noriyetä itkuñken kuñkuñ. Kuñpänä noriye gupi täga uwä nañpän kämä äpmonkuñ.

21 Nañpän kämä äpmonkuñopän ude täñkuñ yän nämo yabäñpän-nadäwen. Nämo, koki nämo tokñeñpän irani udegän itkuñ. Dāpmonken ude täñpän kikuñkut yäk.

22 Kikuñutpän akuñkañ äneñi patpän dāpmonken ñode täñkut; Säguom kubä tädotpän äronjirän kañkut. Uterak bureni 7 tañi, tägatä ahäñkuñ.

23 U punin terak äneñi kubä tädotpän äronjukuo uwä bureni 7 mänit kädäp ikektä däpami pogopigän ude ahäñkuñ.

24 Täñpakañ bureni pogopigän unitä bureni täga uwä kudup kämä äpmonkuñ. Dāpmonken ude täñkut yäk. Dāpmonken ude täñkuro unita kären käwani ämatä mebäri näwerut yänkañ yäwerakañ mebärita tängun tañkuñ yäk.

25 Ude iweränä Joseptä Fero ñode iwetkuk; Dāpmonken yarä täñkuno unitäño mebäri kubägän. Anututä kudän kubä pewän ahänayän täkañ unita kwawak gäwoñärenjuk.

26 Bulimakau 7 gupi täga dāpmonken yabäñkuno uwä obañ 7 ude itta täyak. Ba säguom bureni täga nitek 7 yabäñkuno uwä udegän obañ 7gän. Dāpmonken yarä unitäño mebäri kubägän.

27 Täñ bulimakau 7 gupi kujarigän, tohari nämo uwä obañ 7 nakta jop itnayän tämäño unitäño wärani. Ba säguom bureni mänit kädäp ikektä däpami pogopigän ahänjirä yabäñkuno u imaka, udegän.

28 Unita nadäsi! Gäwetat ño bureni api ahäwek. Anututä pewän ahänayän täño uwä gäwoñärenjukuo u yäk.

29 Nadätan? Isip kome pähap ñoken obañ 7 u gänañ ketem ahän bumbum api täneñ.

30-31 Upänkañ kadäni täga u täreñjirän u punin terak nakta jop irit obañ äneñi 7 api it yäpmäñ äroneñ. Kadäni uken nakta jop irit wakiinik ahänjirän säkgämän itkuño unita guñ takinik api täneñ. Bureni, kome ño api wañ morewek.

32 Unita Fero, gäk ñode nadäsi; Dāpmonken kadäni yarä täñkuno u mebäri kubägän täñkuno uwä mebäri ñodeta; Anututä imaka u bureni api pewa ahäneñ yän nadäk peyak. Täñkañ imaka u ahäkta kadäni keräpi täyak yäk.

33 Ude yänpän Joseptä Fero ñode iwetgän täñkuk; Eruk, gäk äma nadäk-nadäki täga kubä iwoyänpän Isip kome pähap u kudup watäni irekta epän kañ imi yäk.

34 Ude täñpän kañiwat äma ätu yepmanñpipän obañ 7, täñ-bumbum kadäni ahäwayän täko u gänañ ketem ahänjirä äma unitä ketem moräki gapmanta biñam yäpmäñpän kämita kañ pek täñput yäk.

³⁵ Kañiwat äma uwä kadäni täga uken ketem kämi nakta u yäpmäj dan-inayäj täño uwä kudup yotpärare kubäkubä täño ketem pewani yot gänäñ pewä kuñirä watäni kañ irut yäk. Täñpäkañ Fero, epän uwä gäkña wäpka terak kañ täñput.

³⁶ Ketem penayäj täño uwä nakta jop irit obañ 7 ahäwayäj täko unita biñam kañ pewut. Ude tänayäj täkañ uwä nakta jop irit kadäni uken kubätä nämo api kumbek.

Ferotä Josep watä äma ärowani ude teñkuk

³⁷ Ude iweränä Ferokät piä ämaniye Joseptä man yäjnkuko u nadäwä tägañkuñ.

³⁸ Nadäwä tägawäpäñ Ferotä piä ämaniye ñode yäwetkuk; Nin äma Josep udewani, Anutu täño Munapik ikek, netäpäñ api kañ-ahäne? Imata äma kubätä wäyäkñene?

³⁹ Ude yäjnpäj Josep iwetkuk; Bureni, man niwetan u Anututä yäjnahäñpäñ gäwetak. Unitä äma nadäk-nadäk ikek gäk ñodewani kubä nämo itak yäk.

⁴⁰ ✧ Unitä gäkä näkño kome pähap ño watä irenta gepmañtat yäk. Gäk man yäjiri ämawebenaye kudup gäkño man api buramineñ. Täñpäkañ äma kubätä gärepmitnañi nämo. Nämo, näkägän gäkño ärowani api iret yäj iwetkuk.

⁴¹ Ferotä ude yäjnpäj ñode iwetgän täñkuk; Eruk, Isip kome pähap täño watä ärowani gepmañtat yäk.

⁴² ✧ Ude iwetpäñ siworok keru nanakiken pewani Fero ini wärani niked u keriken nanik ketärenpäñ Josep keru nanakiken peñ imiñkuk. Täñpäñ tek säkgämän wädäwän äron imiñpäñä meran kubä golpäñ täñpani meran täñ imiñkuk.

⁴³ Ude täñpäñ Ferotä Josep ñode iwetkuk; Gäk näkño äpani ude itan unita näkño karis namba 2 hostä wädäwani uterak kuñat täyi! Uterak kuñariri äma ätutä intäjukun kuñpäñ ñode api yäwettäj kunen; Gukut imäpmok täñ imut! yäj ude api yäwettäj kunen yäk. Ude täñkuko uwä Ferotä Josep Isip täño watä äma pähap teñkuk.

⁴⁴ Ude yäjnpäj Josep äneñi ñode iwetgän täñkuk; Näk Isip täño intäjukun äma itat upäñkañ gäkä nämo nadäj yämiñiri Isip komeken äma kubätä ini nadänpäj imaka kubä täga nämo api täñpek. Gäkä nadäjiri uyaku täga api täñpek yäk.

⁴⁵ Täñpäñ Ferotä wäpi kodaki Safenat-Panea yäj iwetkuk. Wäpi kodaki iwetkañä eruk webenita Heriopolis yotpärare täño bämop äma wäpi Potifera unitäño äperi wäpi Asenat u imiñkuk. Täñpäkañ Joseptä Isip kome pähap täño watä äma intäjukunta itkuk.

⁴⁶ Josep uwä obañ 30 ude tärenjirän Ferotä Isip kome kañiwat piä u täkta iniñ kireñkuk. Täñjirän Josep Fero teñpeñ päñku Isip kome kudup kañiwat piä täñtäj kuñatkuk.

⁴⁷ Ude täñpäñ kuñarirän Isip komeken obañ 7 ketem ahäj bumbum täñkuñ.

⁴⁸ Täñkañ obañ 7 u gänäñ ketem kämi nakta u kudup yotpärare kubäkubä täño ketem pewani yot gänäñ pewä kuñ moreñkuñ. Ketem kämita peñkuño uwä yotpärare kubäkubä epän iniken iniken u gänäñ nanik.

⁴⁹ Joseptä ude täkta yäwettäj kuñarirän ketemtä yot tokñeñpäñ jirañ ude patkuñ, ämatä täga daninañi nämo täñpäkañ ketem danik-danik epän u peñkuk.

⁵⁰ Täñkañ nakta jop irit kadäni u nämo ahäjirän Josep webeni Asenat uwä nanaki yarä bäyañkuk.

⁵¹ Nanaki tuänitä ahäjirän Joseptä ñode yäjuk; Anututä täj kentäñ namiñirän notnaye meña nanata nadäwätäk täjkuro u täretak, ba komi nadäñ yäpmäj äburo u täretak. Unita nanakna tuä ño wäpi Manase yäj iwetat.

⁵² Täjpäj nanaki monänitä ahäjirän ñode yäjuk; Komi piäna kome ñoken Anututä nanaknaye namitak unita wäpi Efraim yäj iwetat yäk.

⁵³ Täjpäkañ Isip komeken ketem ahäj bumbum obañ 7 u täreñkuk.

⁵⁴ ✧ Tärewänkañ nakta jop irit obañ 7 Joseptä bian yäjukuko u ahäjuk. Ude ahäjirän kome päke uken ketem nämo upäjkañ Isip komeken ketem täga nañpäñ itkuñ.

⁵⁵ ✧ Eruk nakta jop irit u wakiinik täjirän Isip ämawebetä nakta Ferotä ketem yämikta yäjapiñkuñ. Yäjapiñirä Ferotä ñode yäwetkuk; In Josepken kwäkañ unitä yäwänkañ uterakgän kañ täjput yäk.

⁵⁶ Täjpäkañ nakta jop irit u wakiinik täjpäj Isip kome u kudup pat yäpmäj kuñkuk. Ude ahäjirän Joseptä ketem yot it yäpmäj kuñkuño u dat yämiñirän Isip ämawebetä suwañpäñ nak täjkuñonik.

⁵⁷ Täjkañ kome ätuken udegän, nakta jop irit waki ahäjirän ämawebe uken nanik-naniktä äbänpäj Josepken yäjapiwäpäñ nadäñ yämiñirän ketem suwañkuñ.

42

Josep täño noriyetä Isip komeken ketemta kuñkuñ

¹ Kenan komeken nakta jop udegän itkañ Jekoptä manbiñam ñode nadäjuk; Isip komeken ketem suwañpäñ-nak täj itkañ. Ude nadänpäj nanakiye yäwetkuk; In imata jop itkañ kowat kawän täj itkañ?

² ✧ Isip komeken ketem itkañ yäj nadätat unita uken kuñpäñ ketem suwañpäñ yäpmäj äbut, jop itpäñ nakta kumneta!

³ Nanitä ude yäjpäñ yäwet-pewän Josep noriye 10 udetä ketem suwanayäj Isip komeken kuñkuñ.

⁴ Upäjkañ Jekoptä Josep noripaki mäden nanik-inik wäpi Benjamin u noriyekät kukta yäjiwätük. Kädet miñin kuñtängän bäräpi kubä ahäj imek yäj nadänpäj iyap tañkuk.

⁵ Täjkañ Jekop täño nanakiye uwä Kenan kome mähemkät penta kuñkuñ, nakta jop irit Kenan komeken imaka, ahäjukuko unita.

⁶ Täjpäkañ Joseptä Isip kome täño watä äma pähap itkañ, ämawebe uken-uken nanikta ketem yämiñirän suwañkuñ. Ude täj irirän Josep noriye ukeno päñku ahäj imiñpäñ gwäjiñ äpmon imiñkuñ.

⁷ Täjirä Joseptä noriye yabänpäj-nadäjukopäj mebärini nämo yäjahäjpäñ yäwetkañ man kädap ikek ñode yäwet yabäjuk; In de naniktä äbäkañ? Ude yäwänä iwetkuñ; Ketem suwanayäj Kenan komeken naniktä äbäkamäj yäk.

⁸ Joseptä notnaye yäj nadäjukopäj kowata nämo kañpäñ nadäjkuñ.

⁹ ✧ Täjpäj Joseptä dämpmonken bian täjkuko unita juku piñpäñ ñode yäwetkuk; Nadätat! In nintäño iwaniyetä nibänpäj nadäk tänayäj äbäkañ. In ninkät ämik takta nadänpäj kome kubä de uken watäni nämo itak yäj kañpäñ nadäk tänayäj äbäkañ. Ude nibänpäj nadäjkañ komejinken kuñpäñä intäjukun ämajije ñode api yäwetneñ; Uken ba uken watäni nämo itkañ yäj api yäwetneñ!

¹⁰ Ude yäweränä noriyetä yäjkuñ; Ärowanina, ude nämo! Watä ämakaye ninä, ketem suwakta äbäkamäj.

¹¹ Nin äma kubä täño nanakiyegän. Ninä jop man nämo yäwani. Yäyan udetä nämo äbäkamäj yäk.

¹² Iweräwä yäwetkuk; Jop man yäkaŋ! Nintäŋo iwantä nibäŋpän nadäk täna yäŋpän äbäkaŋ yäk.

¹³ Yäwänä iwetkuŋ; Yäke, ude nämo! Nin ninin buap 12 ude ahäŋkumän, äma kubä täŋo nanakgän, Kenan komeken irani. Täŋkaŋ nintäŋo mäden nanik kubä naninkät itkamän. Täŋ notninpak kubä paotkuk yäk.

¹⁴ Ude yäŋirä Joseptä yäwetkuk; Ude nämo. Näk bian täweraro ude; In nintäŋo iwaniyetä nibäŋpän nadäk tänayän äbän ŋo unita mebäri kwawak ahatak.

¹⁵ Näk Fero täŋo wäpi terak man kehäromi ŋode täwetat; Intäŋo notjinpak mäden nanikjin unitä kome ŋo nämo äbeko uwä in kome ŋo naniktä äneŋi äyänutpeŋ komejinken nämo api kuneŋ yäk.

¹⁶ Unita notjinpak kubä peŋ iwet-pewä pänku notjinpak nanikät itkamän u imaguränkaŋ äbun! In ätuwä komi yotken irirä man yäkaŋ u jop ba bureni yän api kaŋpän nadäwet. Notjinpak nämo ahäwänä in jop man yäwani, nintäŋo iwantä nibäŋpän nadäkta äbäkaŋ yän bureni-inik api nadäwet yäk.

¹⁷ Ude yäŋpän komi yotken yepmaŋirän edap yaräkubä ude täreŋkuk.

¹⁸⁻¹⁹ Edap yaräkubä tärewäkaŋ Joseptä ŋode yäwetkuk; Nadäkaŋ? Näk Anutu u umuri yän nadäŋpän kuŋat täyat yäk. Unita näkä tepmaŋpa kukta nadäŋpänä ŋode kaŋ täŋput; In äma täga siwoŋi kuŋatkaŋ u täŋpawä, notjinpak kubägänpän tewa komi yot gänäŋ irirän in ätuwä ketem tama yäpmän pänku mähemjiye ketemta jopinik itkaŋ unita yämut yäk.

²⁰ Yämiŋkaŋ notjinpak mäden nanik uwä imagut yäpmän äbut. Intä ude täŋpawä in man bureni näwetkaŋ yän nadäŋpän kumän-kumän nämo api tadäpet yäk. Joseptä ude yäweränä yänkuko udegän täkta nadäŋkuŋ.

²¹ Täŋkaŋ ini-tägän näwetgäwet täŋpän yänkuŋ; Bureni! Mäden naniknin waki täŋ imiŋkumäŋo unita kowata umuri pähap ŋo ahän nimitak yäk. U konäm butewaki täŋ nimiŋirän mani nadäŋpän kowata nämo täŋkentän imiŋkumäŋo unita kudän umuri ŋo kowata ahän nimitak yäk.

²² ✧ Ude yäŋpän Rubentä yäwetkuk; Näk täwetkuro uwä! Notninpak u waki täŋ imineŋo yän täwerakaŋ nämo nadän namiŋkuŋo unita kumäk-kumäki täŋo kowata ahän nimitak ŋo yäk.

²³ Joseptä noriye täŋo man nadäŋkukopän man yäwerayän nadäŋkaŋ man yäpmän äyänurani äma iwerirän äma unitä man yäpmän äyänutpän yäwetkuko unita noriyetä nin täŋo man nämo nadätak yän nadäŋkuŋ.

²⁴ Ude täŋpän inigän pänku konäm kotkuk. Konäm korän tagawäkaŋ äneŋi äbäŋpän noriyetä kaŋirä Simeon iŋitpän keriyat pädat täŋkuk.

²⁵ Ude täŋkaŋ piä ämaniye yäwet-pewän ketem ini yäkken-yäkken daiŋ yämiŋkuŋ. Yäkken daiwä tokŋewäpän uterak moneŋ ketem u suwakta yäpmän äbuŋo u äneŋi daiŋ yämiŋkuŋ. Ude täŋpän kädetta däkum yämikta yäwetkuk. Yäwerirän udegän täŋkuŋ.

²⁶ Ude täŋpäkaŋ Josep noriye ketem suwaŋkuŋo u doŋki terak peŋpän yäpmän kuŋkuŋ.

²⁷ Kuŋtängän kome bipänpän patkuŋken noripak kubätä doŋkinita ketem imayän nadäŋpän iniken yäk meni pitpän kaŋkuk; Moneŋ ketem suwaŋkuko u yäk meniken irirän.

²⁸ Kaŋpän noriye yäwetkuk; Näkŋo moneŋ äneŋi peŋ namiŋkuŋo yäk meniken itak ŋo yäk. Ude nadäŋpän-nadäwätäk pähap täŋpän yäŋpän-nadäk ŋode täŋkuŋ; Nin kädet siwoŋi tämäŋopänkaŋ mebäri imata Anututä bäräpi ŋo pewän ahän nimitak yäk?

Josep noriye nani Jekopken äneŋi kuŋkuŋ

29 Parä yänewänkañ kuñtängän Kenan komeken ahäñpäñ nani Jekop manbiñam kuduhtagän iwet moreñkuñ.

30 Manbiñam ñode iwetkuñ; Isip kome unitäño äma ärowanitä man kädäp ikek ñode niwetkuk; In iwan täñ nimikta äbäkañ yäñ niwetkuk.

31-32 Ude niweränä ñode iwetkumäñ; Nin äma täga, ninin buap 12, nanin kubägän. Ninkät nanik kubä-tägän paotkuk. Täñ mäden nanik-inikä naninkät komenin Kenan u itkamän yäñ iwetkumäñ.

33 Ude iwetnawä kowata ñode niwetkuk; In äma täga ba waki yäñ nadäkta ñode täñirä kañ nadäwa; Inkät nanik kubä ñogän irirän in ätuwä mähemjiye nakta jop itkañ unita ketem yäpmäñ päñku kañ yämut yäk.

34 Äneñi äbäñpäñä mäden nanikjin imaguräkañ kañ äbut yäk. Intä ude täñpäwä In äma täga yäñ api nadäwet. In äma täga yäñ nadäñ tamiñpäñ notjinpak ño taniñ kirewapäñ in kome ñoken ketem suwakta täga äbäñkañ kuk api täneñ yäk. Man ude niwetkuk.

35 Nani manbiñam ude iwetkañä ketem yäkken nanik ketem pewaniken äreñpä kuñkuñ. Ude täñpäñä monen ketem suwakta yämani ukeño kudup-tagän yäk meniken yabäñ ahäñkuñ. Monen u yabäñpäñ nani ba nanakiye kudup umun pähap täñkuñ.

36 Monen yabäñpäñ nani Jekoptä ñode yäwetkuk; In ude täñpäñ nanaknaye kudup nomägatnayäñ. Josep paotkuk, udegän Simeon ño nämo itak. Täñpäñ Benjamin imaka, nomägatnayäñ täkañ uwä butewaki pähap u näkägän api nadäwet yäk.

37 Ude yäñirän Rubentä nani iwetkuk; Näk Benjamin äneñi nämo yäpmäñ äbawä unita kowata nanaknayat bok kañ däpmäñ yäk. Unita Benjamin näk ketna terak pe. Näkä äneñi täga api yäpmäñ äbäñ gamet yäk.

38 Ude iweränä Jekoptä yäñkuk; Nanakna ño inkät nämoinik api kwek! Bianinitä kumbukopäñ inigän it namitak. In kädet miñin kuñtängän umuri kubä ahäñ tamiñirän nanakna Benjamin ño käwep kumbek. Ude ahäweko uwä intä täñpewä äma tägawani näk kumbet yäk.

43

Josep noriye Isip komeken äneñi kuñkuñ

1 Täñpäkañ nakta jop irit uwä Kenan komeken pen wakiinik itkuk.

2 Ude irirän Isip komeken nanik ketem yäpmäñ äbuño uwä nañpä paorirän Jekoptä ñode yäwetkuk; In ninta ketem suwakta äneñi kañ kut yäk.

3 Ude yäñirän Judatä nani iwetkuk; Nan, nadätan? Isip täño intäjukun äma unitä man kehäromi ñode niwetkuk; In mäden nanikjinkät bok nämo äbawä näk nämo api tabäwet yäk. Injingän äbäñkañ inamnaken nämoinik api ahäneñ yäñ ude niwetkuk.

4 Unita nan, gäkä Benjamin bok kukta ninin kireweno uwä täga päñku ketem api suwane yäk.

5 Upäñkañ iyap tawiwä nämo api kune, äma unitä ñode yäñkuko unita; Injingän nämoinik ämneñ yäk. Notjinpakkät bok nämo äbawä nämo api nadäñ tamet yäñ niwetkuk.

6 Judatä ude yäwänä nani Jekoptä yäwetkuk; In Benjamin täño manbiñam äma u imata iwetkuñ? Ude täñkuño uwä komi namikañ yäk.

7 Yäwänä nanakiyeta iwetkuñ; Äma unitä yäñyabäk mäyap ñode niwetkuk; Nanjin kumbuk ba itak? Ba notjinpak mäden nanik kubä itak? Yäñyabäk ude niwerirän itkamäñ ude manbiñam iwetkumäñ. Ude iweritna kowata ude api niwerek yäñ nämo nadäñkañ iwet moreñkumäñ.

⁸ Ude yänpän Judatä nani iwetkuk; Benjamin näka naniñ kirewipän aku-manñ kuna yäk. Ude tänpeno uyaku gäk ba nintäño webe nanak kudup nakta nämo api kumne.

⁹ Täñkañ ñode yänkehärom täyat; Näkña Benjaminta watäni api iret. Täñ äneñi nämo imagut yäpmän äbawä unitäño momi näka biñam irirän kome terak it yäpmän kuñira api tärewek yäk.

¹⁰ Eruk kuna! Kadäni käroni jop itkamän. Yän-nadäwätäk nämo täñkumän yäwänäku Isip kome kuñkañ äbäk kadäni yarä uku tänam yäk.

¹¹ Yänirän nanitä yäwetkuk; Yäyan ude tänañi tänpäwä in kuna yänpän imaka gäripi nitek kome ño nanik upän yäkjinken daiñpän yäpmän kañ kut yäk. Päya mujipi näñpani, päya umumi käbäñi nitek ba kähäräp umeni näñpani, imaka udeyani ätu ironjinta yäpmän päñku äma unita kañ imut!

¹² Tänpän moneñ tañi yäpmänkañ kut yäk, moneñ kodaki bok bian ketem yäk meniken daiñkañ tamiñkuño u bok. Täñguñ tañpäñ tamiñkuñ käwep yäk.

¹³ Ude täñkañ Benjamin imaguräkañ äma ukenä kut! yäk.

¹⁴ Intä kuñirä Anutu Kehäromi mähemitä täñkentän tamiñirän notjinpak Simeon ba Benjamin ño bok tepmanpäñkañ kañ äbut. Täñ nanaknaye paot namikta biñam tänpäwä ini kañ paot namut!

¹⁵ Ude yäwänkañ eruk nanakiyetä iron täño tuñum, moneñ kodaki ba biani bok yäpmänkañ Benjamin imaguräkañ Isip komeken kumañ päñku Josep ahän imiñkuñ.

¹⁶ Ude täñirä Joseptä Benjamin kañpäñ yori watä äma iwetkuk; Äma äbäkañ u yän-yäkñat yäpmän päñku yotna gänañ yepman yäk. Ude täñkañ tom kubä utpäñ ijiwut. Ijiwäpäñ kepma äma ukät ketem bok nänayän yäk.

¹⁷ Ude iweränkañ yänkuko udegän iwatpäñ Joseptä yotken yämagut päñku yämaken yepmanñkuk.

¹⁸ Joseptä ini yotken yämagut yäpmän kuñirän noriyetä bumta umuntañpäñ yänkuñ; Wära! Intäjukun äbumäño ugän yäkninken moneñ äneñi daiñ nimiñkuño unita käwep ño nipmankañ yäk. Nin yot ño iritna äbä nidäpmänpäñ doñkinin niyomägatpäñ komi piäniken api nipmanen yäk.

¹⁹ Ude yänpän Joseptä yot yämaken ahänpäñ itkañ yot watä äma u ñode iwetkuñ;

²⁰⁻²¹ Nadätan? Nin bian ketem suwakta äbumäñopän ninin komeken äneñi kuñtängän kädet miñin patkumänken yäk gänañ nin kubäkubä täño moneñ kudup irirä yabänkumän. Ude täñkumäñopän moneñ u äneñi yäpmän äbäkamän yäk.

²² Ba ugän nämo, moneñ kodaki, ketem äneñi suwakta yäpmän äbäkamän. Moneñ biani u netä daiñ nimiñkuño u nämo nadäkamän yäk.

²³ Ude yäwäwä yäwetkuk; Umuntäneño! Anutujin, Nanjin täño Anutu unitä yäkjinken daiñ tamiñkuk yän nadäwut! Näk moneñjin uku täga yäput yäk. Ude yänkañ päñku Simeon komi yot gänañ nanik imagut yäpmän noriyetä itkuñken äpuk.

²⁴ Imagut yäpmän äpäñpäñä noriye kudup Joseptä ini yot gänañ yän-yäkñat yäpmän äronpäñ ume gwet yämiñirän kuroñi ärutkuñ. Ume gwet yämiñkañ doñkinita imaka, ketem yämiñkuk.

²⁵ Ude täñkañ Joseptä ketem bok nakta kepma äbayän yän ude nadänpäñ irona tuñum yäpmän äbuño u täñtuñum tañkuñ.

²⁶ Ude täñ irirä Joseptä äbänä iron tuñumi yäpmän äbuño u inamiken penkuñ. Penpäñ gwäjiñ äpmon imiñkuñ.

²⁷ Gwäjiñ äpmon imiñirä Joseptä yäwetkuk; Ai, näwerut! Nanjin tägawanita näwetkuño ukeño apiño jide itak? Täga itak ba kumbuk?

28 Yäwänä yänkuḡ; Piä ämaka nanin u täga itak yäk. Ude yänpän gukuri imäpmok tänpän gwäjin äpmon iminḡkuḡ.

29 Gwäjin äpmon iminḡkaḡ akuḡirä iniken monäni Benjamin u kaḡpän yänkuk; Notjinpak nanjinkät irirän näwetkuḡo ukeḡo ḡo? Ude yänpän Benjamin iwetkuk; Nanakna, Anututä täḡkentän gamiton! yäk.

30 Ude iwetpän iniken monäni kaḡkuko unita butewaki nadänpän konäm korayän uruḡ käda bäräḡeḡ pänku kotkuk.

31 Konäm korän tärewäpän inami dapun umetä ärutpän kehärom tänpän äneḡi noriye dubiniken kuḡkuk. Noriye dubiniken kuḡpän watä äma iwetkuk; Ketem gwet nimi! yäk.

32 Ude iweränä watä äma unitä ketem ini äbot-äbot peḡ yäminḡkuk. Josepta inigän, Josep noriyeta inigän, eruk Josep täḡo piä ämaniye, Isip nanik unita inigän peḡkuk. Isip naniktä Hibru ämakät ketem penta nakta taräki nadäk täḡkuḡo unita udewä täḡkuk.

33 Josep inigän irirän noriye Josep inamiken inigän tawaḡ terak tuänitä it pänku mäden nanik Benjaminken täreḡkuk. Ude itkaḡ Josepkät kowat kawän täḡ itkaḡ nadäwä inide kubä täḡkuḡ.

34 Ude irirä watä äma unitä ketem gäripi nikek Josep inita pewani yäpmänpän yäminḡkuk. Ude tänpän noriyeta kubäkubä yäminḡkaḡ Benjaminta mäyap peḡ iminḡkuk. Eruk, ketem nanpän ume komi bok nanpän kuduptagän oretoret täḡkuḡ.

44

Joseptä noriye tänyäkḡarani täḡkuk

1 Komeniken äneḡi kunayän täḡirä Joseptä yot watä irani ḡode iwetkuk; Gäk äma ḡonita ketem mäyap, ini yäpnaḡi uterakḡän yäkiken gwet yämi yäk. Ude tänpänä iniken iniken moneḡ ketem suwakta yäpmän äbuḡo u udegän ini yäkken-yäkken meniken äneḡi daiḡ yämi.

2 Tänpän näḡaken ume gwet näḡpani siliwapän täḡpani u mäden naniki täḡo yäk meniken peḡkaḡ ketem täḡo moneḡ bok daiḡ imi yäk. Joseptä watä äma iwet-pewän udegän täḡ moreḡkuk.

3 Tänpän patkuḡo yänewänä eruk noriye u, donki tuḡumikät yepmaḡpä yäpmän kuḡkuḡ.

4-5 Yotpärare peḡpeḡ ban nämo kuḡirä Joseptä yot watä ämani iwetkuk; Eruk, gäk yawat yäpmän ku! Pänku yabänpän ḡode yäwet; Imaka umuri pähap täkaḡ yän pänku yäwet. Täga täḡ tamänkaḡ kowata imata waki täḡ iminḡpän ume gwet näḡpani siliwapän täḡpani u kubota yäpmaḡ? Ärowaninatä ukengän ume nak täyak. U it iminḡirän däpmonken täḡo mebäri yänahäk täyak. Ude täḡirä wakiinik täyak! yän yäwet yäk.

6 Man ude iwetpän peḡ iwet-pewän pänku yabän ahänpän Joseptä yänkuko udegän yäwetkuk.

7 Ude yäweränkaḡ kowata ḡode iwetkuḡ; Ärowaninin! Man ude imata niwetan? Nin kudän udewani nämo täk täkamän.

8 Nin bian ketem yäk meniken moneḡ yabän ahänḡumänḡo u Kenan komeken nanik äneḡi yäpmän äbumän. Unitä imata äma ärowanika täḡo moneḡ tuḡum kubota yäpne?

9 Unitä tuḡum u ninken nanik kubä täḡo yäk gänäḡ kaḡ-ahäwiwä kumäkta biḡam kaḡ tänpän! Tänpänkaḡ nin ätu gäka komi piä api täne yäk.

10 Yäwäwä yäwetkuk; Yäkaḡ ude kaḡ ahäwän! Ume gwet näḡpani ukeḡo kubätä yäkken kaḡ-ahäwawä äma unitägän näḡḡo watä piä api täḡpek. Ätu uwä yepmaḡpa jop api kuneḡ yäk.

11 Ude yäwänä yäki bäräñeñ yäpmäñpäñ komen peñpäñ meni kudup pitkuñ.

12 Meni kudup pitkañ irirä Josep täño watä äma unitä yäk kubäkubäken duiñ ijiñkuk. Tuäniken jukun yäput peñkañ yabäñtäñ päñku mäden nanik Benjamintä yäkken ume gwet näñpani ukeño bureni kañ-ahäñkuk.

13 Kañ-ahäwänä umuri pähap nadäñpäñ teki weñpäñ tuñum ketem täñ butuñpäñ donki terak peñpäñ äyänutpeñ yotpärareken äneñi kuñkuñ.

14-15 Kuñpäñä Josep yoriken pen irirän Judakät noriyekät yori gänañ äronpäñ Josep gwäjiñ äpmonñ imiñirä yäwetkuk; Wa! In kudän ude imata täkañ? Äma näk ñodewanitä kären täñpäñ intäño mebäri käbop irani täga kañpäñ nadäwek yäñ nämo nadäñkuñ?

16 Yäwänä Judatä yäñkuk; Yäke, ima manpäñ gäwetne? Anututä nintäño mebäri kwawak peyak unita jide gäweritna nadäwi tägawek? Nadätan? Notninpak mäden nanik unitäño yäk meniken ume gwet näñpani kañ-ahätak unitägän nämo, nin kumäntagän gäka watä piä api täñ gamine.

17 Ude iweräwä Joseptä yäñkuk; Ude nämo! Yäk meniken ume gwet näñpani kañ-ahätak unitägän näka watä piä api täñ namek. In ätuwä säkgämän kumañ nanjinken kukot!

18-20 Yäwänä Judatä Josep iwetkuk; Ärowanina! Nadäñ namiñiri man gäwerira kokwawak nadäñ nameno yäk. Gäk Fero bumikgän itan unita kadäni kubä äbäñitna ñode niwetkun; Nanjin itak? Ba notjinpak kubä itak? yäñ ude niweriri ñode gäwetkumäñ; Ei, nanin itak. Täñkañ mäden naniknin kubätä itak. Uwä nanin tägawani irirän ahäñkuk. Täñ iniken tuäni uwä kumbuk. Miñitä nanak yaräbok ugän bäyañ yepmañkukopäñ kubä-tägän itak. Unita nanintä mäden nanik unita gäripi täñi nadäk täyak.

21-22 Ude gäweritna ñode niwetkun; In u imagut yäpmäñ näkken äbäñirä api käwet yäñ niweriri ñode gäwetkumäñ; Nanak unitä nani teñpeñ kunañi nämo. Teñpeñ kuñirän nani butewakita kumbek.

23 Ude gäweritna niwetkun; Mäden nanikjin u nämo imagut yäpmäñ äbäñpäñä näk äneñi nämo api nadäñ tamet!

24 Man ude yäñiri nintä kuñpäñ watä piä ämaka nanin gäkño manbiñam iwetkumäñ.

25 Iweritna nanintä Ketem suwakta äneñi kut! yäñ niwetkuk.

26 Ketem suwakta äneñi kut yäñ niwerirän iwetkumäñ; Täga nämo api kune yäk. Benjamin bok kunayäñ täkamäñ uyaku täga api kune. Benjaminkät bok nämo kunero uwä Isip kometa watäni pähap itak unitä täga nämo api nadäñ nimek.

27-28 Ude iwetnapäñ nanintä niwetkuk; Webenatä nanakna yarä ugän bäyañ namiñkuko u nadäkañ? Kubätä waki nepmañ paotkuk. Tom ägwäritä käwep utpäñ nañ paotkukopäñ nämo kak täyat yäk.

29 We! Nanakna mäden nanik-inik ño nomägatnayäñ täkañ? In kädet miñin kuñtäñgän umuri kubä ahäñ tamiñirän nanakna Benjamin ño käwep kumbek. Ude ahäweko uwä intä täñpewä äma tägawani näk api kumbet yäñ niwetkuk.

30-31 Nanin uwä man ude niwetkuko unita notninpak mäden nanik ño täga nämo teñpeñ kune yäk. Nanintä notninpak mäden nanik ñonita gäripi täñi nadäk täyak unita watä piä ämakaye nintä teñpeñ kunero uwä nanintä inamta wäyäkñewän wawäpäñ api kumbek. Kumäñirän momi nintä yäpne yäk.

32 Näk notnapak mäden nanik ño nan inamiken äneñi yäpmäñ kwetta man kehäromi ñode iwetkut; Näkña Benjaminta watäni api iret. U äneñi nämo imagut yäpmäñ äbero uwä unitäño momi näka biñam irirän kome terak it yäpmäñ kuñjira api tärewek yäñ iwetkut.

³³ Unita ärowanina, nadäñ namipäñ notnapak mäden nanik ñonita kowata näkä itpäñ gäkño watä piä täñ gamiñira noriyekät kañ kut! yäk.

³⁴ Niningän täga nämo api kune. Butewaki ärowani pähap udewani nana terak ahäñirän kakta nämo nekañ yäk.

45

Joseptä iniken mebäri yäwetkuk

¹ ☆ Noriyetä ude yäñirä Joseptä piä ämaniye itkuño u yabäñpäñ inamiken koret yäñ nadäñpäñ ñode yäñkuk; In kuduptagän äpämañ kut! yäk. Ude yäñirän äpämañ kuñirä Joseptä noriye mebärini yäñahäñpäñ yäwetkuk.

² Ude täñpäñ konäm mabiñ kot täñirän piä ämaniye yäman itkuño u nadäñpäñ Ferotä yotken biñam man tewän kuñkuñ.

³ Täñkañ Joseptä noriye ñode yäwetkuk; Näk notjinpak Josep! Nana itak? Ude yäwerän nadäñpäñ noriyetä bumta umuntañpäñ kowata man nämo iwetkuñ.

⁴ Umuntañ irirä Joseptä noriye yäwetkuk; In tuän ñogän äbut yäk. Yäwetpewän dubiniken äbäñirä ñode yäwetkuk; Näk mäden nanikjin Josep yäk. Intä gwäki yäpmäkta Isip komeken nepmañpä äburo u näk ño! yäk.

⁵ Nadäwätäk täneño. In monen yäpmäñpäñ kome ñoken naniñ kireñkuño unita injinta kokwawak nämo nadäneñ. Ämawebetä kumneñ yäñpäñ Anututä ini nadäñpäñ nepmañpäñ äbut yäk.

⁶ Apiño nakta jop irit ahäñirän obañ yarä täretak. Piä kodakiken yänat täktäk kadäni nämo keräp täyak. Unita jop it yäpmäñ äronayäñ takamäñ u obañ 5 ude äneñi it yäpmäñ api äroneñ yäk.

⁷ In ba äbotjiye paotneñ yäñpäñ Anututä intäjukun nepmañpäñ äbut yäk. Anututä näkä täñkentäñ tamikta ude täñkuko uwä ini pärik kubä täñkuk yäk.

⁸ U nadäkañ? Intä nämo nepmañpä äbut. Nämo, Anututä ini-tägän nepmañpäñ äburo unita Fero nadäñ imiñirän Ferotä iniken yot watä ba Isip täño watä äma ärowani iretta nepmañkuk yäk.

⁹ ☆ Ude yäñpäñ yäñkuk; Eruk, inä bäräneñ kuñkañ nana manbiñam ñode kañ iwerut; Nanaka Joseptä gäka man ñode yäñkuk; Anututä Isip kome pähap unita äma ärowani nepmañkuk. Unita kadäni käronji nämo iren. Bäräneñ näkken kañ äbi yäñ iwerut.

¹⁰ Äbikañ Gosen komeken tuän ugän api tepmañpet. Äbayäñ täno u gäkñagän nämo. Nanakaye, äbekaye, orañkaye, yawakaye it tamikañ u kudup yämagurikañ kañ äbut yäñ iwerut.

¹¹ Nadäkañ? Nakta jop irit uwä pen it yäpmäñ kuñirän obañ 5 ude api tärewek. Unita in uken irirä näkä tabäñ täwarira gäk ba äbotkaye yawakaye nakta nämo api kumneñ.

¹² Näkño mebäri apiño nadäkañ. Dapunjintä nabäñirä näkñaken monäna Benjamin imaka, udegän nabatak yäk.

¹³ Näk Isip komeken piä ärowani täñpäñ itat unitäño manbiñam bok, imaka imaka yabäñpäñ-nadäk täkañ unitäño manbiñam nana kañ iwerut! Ude täñpäñ bäräneñ kañ imagut yäpmäñ äbut.

¹⁴ Ude yäwetpäñ monänikät kowat bäyañ imän täñpäñ korän kotkumän.

¹⁵ Konäm korit-korit päñku noriye ätuwä bäyañ yämiñpäñ bumumiken yenpäñ konäm kot yebatkuk.

¹⁶ Ude täñ irirä äma kubätä Ferotä yotken kuñpäñ Ferokät ämaniye manbiñam ñode yäwetkuk; Josep noriye äbäkañ yäk. Yäwerirän bänep täga nadäñkuñ.

17-18 Ude tänpänä Ferotä Josep iwetkuk; Notkaye node yäwet yäk. In donki terak tuñum ketemjin penpän Kenan komejinken äyänutpen kuñpän nanjin ba webe nanakjiye yämaguräkan näkken kan äbut! Tänpäkan kome täga taniñ kirewapän Isip komeken ketem ahän bumbum pätak no nanpän kan irut yäk.

19 Ferotä ude yänpän node yäkgän tänkuk; Node yäwet yäk. In webejiye nanakjiyeta nadänpän Isip komeken nanik karis tomtä wädawani ätu kan yäpmän kut. Tänpän nanjin bok kan imagurut! yäk.

20 Ude tänpän imaka tuñum yot gänañ nanik unita nadawätäk tänenawä. Isip komeken tuñum udewanigän tägatäga itkan u api tamine yäk.

21 Ferotä man iwetkuko u Joseptä noriye yäwetpän karis tomtä wädawani ätu ba ketem kädet miñin nakta yämiñkuk.

22 Tänpän noriye ätuta tek kubäkubä daiñ yämiñkuk. Ude tänpänä Benjaminta tek säkgämän 5 ude imiñpän uterak moneñ tañi siliwa moneñ 300 ude imiñkuk.

23 Tänpän nanitawä donki 10 terak Isip kome täno tuñum gäripi nitek ätu penkuk. Tänpän äneñi donki webeni 10 uterak ketem ätu nanita biñam nanpäñ Isip komeken äbeka penpän pen yäwet-pewän kuñkuñ.

24 Pen yäwet-pewän kunayän täñirä node yäwetkuk; In kuñtängän kädet miñin yänawät-awät nämo täneñ yäk.

25 Ude yäwet-pewän Isip kome penpen kumañ päñku Kenan komeken nani Jekop ahän imiñkuñ.

26 Ahän imiñpän manbiñam node iwetkuñ; Nanaka Josep itak! yäk. Unitä Isip kome pähap unitäno äma ärowani itak. Ude yänirä Jekoptä man iwetkuño u nadänpän kikuñutpän nadawän bureni nämo tänpäpän jop yabän itkuk.

27 Nadawän bureni nämo tänpäkan Joseptä man yäwetkuko udegän iwet moreñkuñ. Tänpän karis tomtä wädawani Joseptä nanita biñam pewän kuñkuño u yabänpän bänepäta oretoret nadänkuk.

28 Ude tänpän yänkuk; Täga. Nanakna Josep itak unita näk nämo kanpän kumbero udeta eruk päñku kan käwa! yäk.

46

Jekop Kenan kome penpen Isip komeken kuñkuñ

1 Ude yänpän Jekoptä imaka imaka kuduñtagän kobet tänpän päñku Beseba komeken ahänpän nani Aisak täno Anutu iniñ oretta tom kubä utpän ijin imiñkuk.

2 Ude täñirän Anututä dämpmonken node iwetkuk; Jekop! Jekop! Yäwänä Jekoptä yänkuk; Näk no yäk.

3 Yäwänä yänkuk; Näk nanka Aisak täno Anututä nadän gamitat unita Isip komeken kukta umuntaweno. Uken uyaku gepmanpa nanak wenbäyak täñiri äbotkaye tañi api ahän yäpmän kuneñ.

4 Näk gäkkät bok Isip komeken api kude yäk. Tänpäkan ittängän uken nanikpän äneñi api gämaguret. Tänpän nanaka Joseptä watä it gamiñ yänpän kuñirän api kumben yäk.

5 Anututä ude iweränkan Jekoptä Beseba kome pena yän yänirän nanakiyeta nani ba webeniye nanak kudup karis tomtä wädawani Ferotä pewän äbuño uterak yepmanpä äronkuñ.

6-7 ✧ Kenan komeken itkan tuñum päke yäpuño ukät yawakiye kudup bok yämagut yäpmän kuñkä Isip komeken ahänkuñ. Jekoptä äperiye nanakiye äbekiye oraniye u kudup Isip komeken yämagut yäpmän kuñkuk.

Jekop nanakiye oraniye wäpi tawan

✧ 46:6-7: Apos 7:15

⁸ Nowä Jekop nanakiye oraniye Isip komeken kuṅkuṅo unitäṅo wäpi tawaṅ. Täṅkaṅ webeni kubä wäpi Leatä nanakiye ṅode bäyaṅ imiṅkuk; Nanaki tuäni Ruben.

⁹ Ruben nanakiye Hanok, Palu, Hesron, Kami.

¹⁰ Täṅ nanaki kubä wäpi Simeon. Unitäṅo nanakiye ṅode; Jemuel, Jamin, Ohat, Jakin, Soha, Saul. (Saul uwä, Simeon webeni Kenan komeken nanik yäpuko unitä bäyaṅkuk.)

¹¹ Täṅ nanaki kubäwä wäpi Livai. Unitäṅo nanakiye ṅode; Geson, Kohat, Merari.

¹² Täṅ nanaki kubäwä wäpi Juda. Unitäṅo nanakiye ṅode; Era, Onan, Sela, Peres, Sera. (Era kenta Onan u Kenan komeken kumbumän). Peres uwä nanakiyat Hesron, Hamul.

¹³ Täṅ nanaki kubäwä wäpi Isaka. Isaka täṅo nanakiye ṅode; Tola, Puva, Iop, Simron.

¹⁴ Täṅ nanaki kubäwä wäpi Sebulun, unitäṅo nanakiye ṅode; Seret, Elon, Jalel.

¹⁵ Nanakiye u Leatä Mesopotemia komeken Jekopta bäyaṅ imiṅkuk. Äperi kubä wäpi Daina kome ugän ahäṅkuk. Äperi nanakiye ba oraniye kuduṅtagän 33 ude. Uwä Leatä bäyawani.

¹⁶ Eruk, Jekop webeni kubä wäpi Silpatä nanakiye bäyaṅkuko uwä ṅode; Kubäwä Gat. Gat nanakiye Sefon, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arodi, Areli.

¹⁷ Täṅ nanaki kubä Ase. Unitäṅo nanakiye ṅode; Imna, Isva, Isvi, Beria. Äperi kubägän wäpi Sera. Beriawä nanakiyat Hebe kenta Malkiel.

¹⁸ Nanakiye oraniye uwä Silpatä tawaṅken ahäṅkuṅ. Silpa uwä Lea täṅo watä piä webe, nani Labantä imiṅkuko u. Nanakiye oraniye 16 ude ahäṅkuṅ.

¹⁹ Täṅpäkaṅ Jekop webeni Reseltä nanakiyat Josep kenta Benjamin bäyaṅkuk.

²⁰ ✧ Joseptä Isip komeken webeni wäpi Asenat yäpmäṅirän nanakiyat Manase kenta Efraim bäyaṅkuk. Webeni uwä Potifera, Heliopilis kome täṅo bämop äma, unitäṅo äperi.

²¹ Täṅ Benjamin täṅo nanakiye ṅode; Bela, Beke, Asbel, Gera, Naman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim, At.

²² Jekop webeni Reseltä nanak ude bäyaṅ imiṅkuk. Nanakiye, oraniye 14 ude Reseltä tawaṅken nanik.

²³ Täṅpäkaṅ Jekop webeni kubä wäpi Bilhatä nanakiye ṅode bäyaṅkuk; Kubäwä Dan. Dan nanaki kubägän wäpi Husim.

²⁴ Täṅ nanaki kubä Naptali. Unitäṅo nanakiye ṅode; Jasel, Guni, Jese, Silem.

²⁵ Nanakiye oraniye 7 u Bilhatä tawaṅken nanik Jekopta biṅam bäyawani. Bilha uwä Resel täṅo watä piä webe, nani Labantä imiṅkuko u.

²⁶ Eruk ämawebe Jekoptä äbotken ahäwani Isip komeken kuṅkuṅo u kudup-tagän 66 ude. (Nanakiye täṅo webeniye u nämo daniṅkaṅ 66 ude ahäṅkuṅ.)

²⁷ ✧ Joseptä Isip komeken irirän nanak yarä ahäṅkumäno u bok daniṅpäṅ Jekop äboriye Isip komeken itkuṅo u 70 ude itkuṅ.

Jekop Isip komeken päṅku ahäṅkuk

²⁸⁻²⁹ Täṅpäṅ Jekoptä Gosen komeken kwa yäṅpäṅ nanaki Juda intäjukun Josepken iwet-pewän kuṅkuk. Päṅku Josep iweränkaṅ karis hostä wädäwani kubä tuṅum täṅpäṅ uterak nani imagutta Gosen komeken kuṅkuk. Josep päṅku nani Jekop kaṅ-ahäṅpäṅ bäyaṅ imiṅpäṅ kadäni käroni kot ibat itkuk.

³⁰ Konäm kot ibattäyon Jekoptä nanaki Josep iwetkuk; Eruk, iṅamka dapun gabäṅpäṅ itan yäṅ nadätat unita kumäkta pidäm täyat yäk.

³¹ Ude iwerirän Joseptä noriyekät nani pähap ñode yäwetkuk; Näk päñku Fero man ñode iwerayän; Notnaye ba nana täño äboriye Kenan komeken iranitä näkken äbäkanj.

³² Äbot uwä sipsipta watäni itkanj bulimakau piä bok täk täkanj. Yawakiye, tuñumi kuduptagän yäpmänj äbuñ. Näk Fero man ude iwerayänj yäk.

³³⁻³⁴ Unita nadäwut! Ferotä yän-tämagut päñku tepmañpäñ In ima piä täk täkanj? yän täwet yabäñirän ñode kanj iwerut; Watä piä ämakaye nin nanak täpuriken sipsip yawakta watäni itkumäñonitä it yäpmänj äbäkamänj, oraniyetä täñpani udegän. In man ude iweräwä Ferotä nadäwän taräki täñirän kome gägäni kubä wäpi Gosen uken api tepmañpek. Isip naniktä piä ude täñpanita taräki nadäk täkanj unita yäk.

47

Jekoptä Fero ahäj imiñkuk

¹ Eruk Joseptä man ude yäwet paotpänjä Fero ken kuñpäñ iwetkuk; Nana, notnaye, yawak ba tuñumi u kudup yäpmänj päñ Kenan komeni penpenj äbuño Gosen komeken itkanj yäk.

² Ude iwetkanj noriye 5 udepänj Fero inamiken yepmañkuk.

³ Yepmañirän Ferotä Josep noriye ñode yäwet yabäñkuk; E! In ima piä täk täkanj? Ude yäweränä yänkuñ; Watä piä ämakaye nin yawak sipsip watäni it takamänj, oraniyetä täñpani udegän yäk.

⁴ Nin kome ñoken itpäñ-nadäktä äbumänj. Kenan komeninken nakta jop irit pähap ahäñkuko unita yawakninta ketem kubä nämo itkuñ. Unita gäkä nadäj nimiñiri Gosen komeken api itne yäk.

⁵⁻⁶ Ude yäwänä Ferotä Josep iwetkuk; Nankakät notkaye gäkken täga äbuñ yäk. Nadätan? Isip kome pähap ño gäk ketka terak itak. Unita nankakät notkaye Gosen kome tägaken yepmañpipänj itkot. Uken itkanj äbotkaye ukät nanik kubä äma nadäk-nadäk ikek u täñpäwä yepmañpipänj näñño yawak-nayeta watäni kanj irän yäk.

⁷ Ferotä ude yäweränkanj Joseptä nani imagut yäpmänj Fero ken kuñkuk. Päñku ahäj imiñpäñ Jekoptä Fero kon man iwetkuk.

⁸ Kon man iweränä Ferotä iwet yabäñkuk; Gäkño obañ jide?

⁹ Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Kome terak ittänj kuñatkuro uwä obañ 130 ude tärenkuk. Kadäni keräpi u komi butewaki nitek itkut. Upänkanj nanaye oranayeta kome terak itpäñ-nadäk kadäni käronji täñkuño udegän nämo kanj-ahätat.

¹⁰ Ude yänpäñ kon man iwetpenj kuñkuk.

¹¹ Täñpäkanj Ferotä man yänkuko ude Joseptä noriyekät nanita Isip kome kukñi inita biñam yäniñ kirenkuk. Kome u tägagämän, Rameses yotpärare käda yepmañpäñ itkuñ.

¹² Josep ude täñpäñ nani ba noriye ba noriye täño webeniye nanakiye yawakiyeta ketem yämiñkuk. Uwä nanakiye jide itkuño u terak ketem yämiñkuk.

Joseptä Isip kome watäni itkuk

¹³ Täñpäkanj komeni komeni nakta jop irit ahäñtäñ kuñtäyon Isip kome ba Kenan kome mähe mi bok, nakta bumta yenkuñ.

¹⁴ Ude ahäñirän ämawebe u naniktä äbä ketem gwäkita moneñ penkuñ. Penirä Joseptä moneñ u kudup yäpmänj päñ Ferotä yotken kubäkengän penkuk.

¹⁵ U punin terak, eruk Isip ba Kenan komeken moneñ paotkuk. Moneñ paorirän kome mähe mtä äbänpäñ Josep iwetkuñ; Gäk ketem jop nimi. Ketem

nämo niniṅpäṅ nibäṅ äwaräkuk täṅiri dapunkaken kumnayäṅ. Nintäṅo monēṅ kudup paotkuko ubayäṅ yäk.

¹⁶ Ude yäwäwä Joseptä yäwetkuk; Monēṅjin paoräwä yawakjiye kaṅ yäpmäṅ äbut! Yäpmäṅ äbäṅirä unita kowata ketem api tamet yäk.

¹⁷ Ude yäṅirän yawakiye ketem gwäkita yäpmäṅ äbuṅ. Hos, sipsip, meme, bulimakau, doṅki kuduptagän yäpmäṅ äbäṅirä kowata Joseptä ketem yämiṅkuk. Ude täṅ yäpmäṅ kuṅtäko obaṅ u täreṅkuk.

¹⁸ Obaṅ u täreṅirän obaṅ äneṅi kubä keräp taṅirän Josepken äbäṅpäṅ iwetkuṅ; Ärowaninin, imata jop man gäwetne? Nin täṅo monēṅ kudup paotkuṅ, ba tom imaka, u gäka biṅamgän täṅ moreṅkuṅ. Unita ninin ba komenin ugänpäṅ täga ganiṅ kirene.

¹⁹ Täṅkaṅ iṅamkaken imata ninin ba komenin bok jop paotneṅ? Ude nämo! Gäk nin ba komenin suwaṅpäṅ ketem nimikaṅ komenin Ferotä inita biṅam täṅirän nininä Ferota watä piä kaṅ täṅ imina. Kumäṅpäṅ paoritna kometä jop päreko u deta ketem yeri niniṅiri yeri piṅpäṅ naṅpäṅ nämo api kumne.

²⁰ Ude iweräkaṅ Joseptä Isip kome kudup Ferota biṅam suwaṅkuk. Ketem kubä nämo irirän unita ämawebe Isip komeken nanik kuduptagän ini komeni ketem gwäkita Ferota biṅam iniṅ kireṅkuṅ.

²¹ Ude täṅirä Joseptä Isip kome kukṅi kukṅi umude unude äma itkuṅo u kuduptagän Ferota watä piä täkta biṅam yämagutkuk.

²² Kome päke u suwaṅkaṅ bämop äma täṅo kome ugänpäṅ nämo suwaṅkuk. Ferotä bämop äma piäni gwäkita ketem yämik täṅkuko unita komeni nämo yäpuk.

²³ Ude täṅpäṅ Joseptä ämawebe ṅode yäwetkuk; Näk apiṅo injin ba komejin suwawapäṅ Ferota biṅam täkaṅ unita ketem yeri ṅo yäpmäṅ päṅku piwut! yäk

²⁴ Ketem piwäpäṅ bureni ahäṅirä äbot 5 ude kaṅ pewut. Eruk, ketem äbot 4 uwä in ba webejiye nanakjiyetä nakta ba yerita peṅkaṅ äbot kubäwä Ferota biṅam kaṅ pewut yäk.

²⁵ Ude yäweränä ämawebetä iwetkuṅ; Gäkä täṅkentäṅ niniṅiri nämo kumbumäṅo unita nibäwi tägawäpäṅ Fero täṅo watä piä kaṅ täna yäk.

²⁶ Ude täṅpäṅ Joseptä Isip kometa kädet ṅode pewän ahäṅkuko pen itak; Ketem piäken nanik äbot 5 ude peṅkaṅ äbot 4 piä mäheṅi inita biṅam. Täṅ äbot kubäwä Ferota biṅam. Täṅpäkaṅ bämop äma täṅo komewä Ferotä nämo suwaṅkuk.

Jekop täṅo kumäk-kumäk kadäni keräp taṅkuk

²⁷ Isrel ämatä Gosen kome mäheṅ ude täṅpäṅ irirä äperiye nanakiye mäyap ahäṅkuṅo udegän tuṅum ahäṅ bumbum täṅkuṅ.

²⁸ Täṅpäkaṅ Jekop Gosen komeken obaṅ 17 it yäpmäṅ äroṅirän iniken obaṅ 147 täreṅkuk.

²⁹ ✧ Eruk, kumäk-kumäk kadänini keräp taṅirän nanaki Josep yäṅ-imagutpäṅ ṅode iwetkuk; Näka gäripi nadäṅpäṅä oraṅ namiṅpäṅ ketka gäyeknaken peṅkaṅ gupna Isip komeken nämo api äneṅpet yäṅ yäṅkehäromtä.

³⁰ Isip nanik nämagut päṅku nanaye oranaye äneṅpani-kengän kaṅ nepmaṅ yäk. Yäwänä Joseptä iwetkuk; Yäyan ude api täṅpet yäk.

³¹ Yäyan ude api täṅpet yäṅ iwerirän Jekoptä yäṅkuk; Man yäyan u bureni yäṅkehäromtä! yäk. Ude iweränä Joseptä yäṅkehäromtak man iwetkuk. Iwerän täreṅirän ähottaba iṅitkaṅ gwäjiṅ äpmonkaṅ Anutu iniṅ oretkuk.

48

Jekoptä Josep nanakiyat kon man yäwetkuk

¹ It yäpmäj äronṭängän Josep manbiṇam ṇode iwetkuṇ; Nanka käyäm täyak yäk. Ude iwerirä Joseptä nanakiyat Manase Efraim yämagurän yäpmäj oranitä yotken kuṇkuṇ.

² Pänku ahänirä äma kubätä Jekop iwetkuk; Nanaka äbätak yäk. Ude iwerirän nadäj moreṇ aku itkuk.

³ ✧ Täṇpäṇ Josep iwetkuk; Nadätan? Anutu Kehäromi Mähemitä Lus yotpärare Kenan komeken bian ahäj namiṇpäṇ ṇode näwetkuk;

⁴ Näkä nadäj gamiṇira äpetkaye nanakaye, äbekaye, oraṇkaye mäyap ahäj bumbum api täneṇ. Täṇpäkaṇ gäk äma mäyap täṇo nani pähap täṇiri äbotkayeta kome ṇo yämiṇira inita biṇam yäpmäjpäṇ kome ṇo mähemi api täneṇ. Anututä ude näwetkuk.

⁵ Näk Isip komeken nämo äbänjira nanakayat Isip komeken ahänkumäno uwä näka biṇam! yäk. Efraim, Manase uwä nanaknayat Ruben kenta Simeontä it namikamän ude itdeṇta yäwani yäk.

⁶ Täṇ äpetkaye nanakaye mäden ahänayäj täṇo unitä gäkṇata biṇam kaṇ täṇput yäk. Mäden ahänayäj täṇo uwä tuäni monäni yarä u wäpi terak kome mähemi api täneṇ.

⁷ ✧ Näk Mesopotemia komeken naniktä äbänjira Efrata yotpärare keräp taṇirän Kenan komekengän webena Reseltä kädet miṇin kumbuk. Kumäṇirän butewaki nadäṇpäṇ äneṇkut. (Apiṇowä Efrata yotpärare u wäpi Betlehem yäj iwet täkaṇ).

⁸ Eruk Jekoptä Josep nanakiyat yabänpäṇ iwet yabänkuk; Ai! Nanak ṇo netä täṇo?

⁹ Yäwänä Joseptä nani iwetkuk; Nanaknayat kome ṇo irira Anututä namiṇkuko u yarä ṇobayäj yäk. Yäwänä Jekoptä yänkuk; Yepmaṇpi dubinaken äbänkaṇ kon man yäwera yäk.

¹⁰ Jekop tägawani täṇirän dapuri waṇkuṇo unita oraniyat ket nämo yabänpäṇ-nadänkuk. Ude täṇkaṇ Joseptä nanakiyat orani dubiniken yepmaṇirän bäyaṇ yämiṇpäṇ bumumiken yenkuk.

¹¹ Ude täṇpäṇ Josep ṇode iwetkuk; Näk äneṇi nämo api gabäwet yäj nadänkuropäṇ Anututä nadänirän gäk nanakayatkät bok tabätat.

¹² Ude iwerirän Joseptä nanakiyat orani bakäniken nanik pudätpäṇ yepmaṇpän irirän inami kome terak yäpän äpmonkuṇ.

¹³ Ude täṇpäṇ Jekop kerä käpmäk käda nanaki monäni Efraim teṇkuk. Täṇpäṇ kerä bure käda nanaki tuäni Manase teṇkuk.

¹⁴ Joseptä ude yepmaṇirän Jekoptä kerä bure käda tuäni Manase gwäkiken penaṇipäṇ kerä kowat irepmirän kerä bure käda monäni Efraim gwäkiken peṇkuk. Peṇpäṇ kerä käpmäk käda Manase gwäkiken peṇkuk.

¹⁵ Ude täṇpäṇ nanaki Josep kon man ṇode iwetkuk;

Nana Aisak ba orana Abraham, Anututä yabäj yäwarirän inamiken kuṇatkumän. Anutu unitägän näka watäni itkukotä itak. Unitä nanak yarä ṇo kon täṇ yämän.

¹⁶ Täṇkaṇ Aṇero, komi butewaki mebäri mebäri uken nanikpäṇ nämagutkuko unitä nanak yarä ṇo kon täṇ yämiṇirän näkṇo wäpnatä yarä ṇoniterak pat yäpmäj kuyon, ba nana Aisak, orana Abraham unitäṇo wäpitä bok. Anututä nadäj yämiṇirän nanak yarä ṇonitä nanak wenbäyak täṇirän kome terak ahäj bumbum kaṇ täṇput.

¹⁷ Kon man ude yäj paorirän nanitä kerü bure käda Efraim gwäkiken penkuko unita Joseptä kawän nämo tägawäpäñ nani kerü bure käda yäpmäñkañ Efraim gwäkiken nanik Manase gwäkiken pewayäj yäpuk.

¹⁸ Ude täñpäñ yäjku; Nan! Ude nämo. Nanak ñonitä intäjukun nanik unita ketka bure käda ño tuä gwäkiken pe!

¹⁹ Yäwänä Jekoptä Josep täño man utpäñ yäjku; Näk nadäwa tärewäkañ ude täyat yäk. Manase u äma wäpi biñam ikek itpäñ kuñarirän oraniye mäyap api ahäneñ. Upäñkañ monänitä irepmätpäñ nanakiye oraniye äma äbot pähap täñpäñ api itneñ.

²⁰ ✧ Ude yäjpäñ kepma ugän kon man äneñi kubä ñode yäkgän täñku; Kämi-kämi Isrel ämawebetä äma kubä kon man iwerayäj nadäñpäñä ek wäpjek terak wohutpäñ ñode api yäneñ; Anututä Efraim Manase täñkentäj yämiñkuko gäk udegän täñ gamiton! Jekoptä ude yäjpäñ monäni Efraim intäjukun penpäñ tuäni Manase mäden teñku.

²¹ Jekoptä ude täñpäñ nanaki Josep ñode iwetku; Nadätan? Näk kumbayäj täyat upäñkañ Anututä gäkkät itpäñ kämiwä tämagut yäpmäñ orajiyetä kome kujatken äneñi api kwek yäk.

²² Täñpäkañ Amo ämawebe äbot däpmäñpäñ yäwat kireñpäñ komeni wäpi Sekem yäyomägakuro u notkaye ätuta biñam nämo, gäka biñam ganiñ kiretat yäk.

49

Jekoptä nanakiye imaka kämi ahäj yämikta yäwetku

¹ Jekop nanakiye yäjpäbä kubäkengän yepmañpäñ imaka kämi ahäj yämayäj täñkuko u kudup ñode yäwetku;

² Nanaknaye, in ket nadäwut! Nanjin näkä man täwerayäj täyat u yäpmäñpäñ nadäk-nadäkjin-ken pekot.

³ Eruk, nanakna tuäna Ruben, gabäñpäñ kehäromtak täyat! Näk gubañi itkañ intäjukun gäk bäyañkut. Bäyawakañ ämawebetä nabäñirä näk äma bureni kehäromina nitek ahäñkut. Gäkño kehäromikatä notkaye ätu yärepmit morek täyak.

⁴ Upäñkañ gäkño irit kuñat-kuñat uwä umetä wakiinik tokätpäñ päna täk täyak udewani. Gäk näka nämo nadäj namiñpäñ watä webena kubä yäjkiñatpäñ däpmon bok patkumäno unita näk mäyäk nadäñkut. Mebäri unita gäk notkaye täño intäjukun äma nämoinik api iren yäk.

⁵ Jekoptä Ruben man ude iwet moreñpäñ eruk nanakiyat Simeon kenta Livai ñode yäwetku; Ek mebärijek kubägän. Ek ämik täño tuñum yäpmäñ kuñatpäñ ämik täk täkamän.

⁶ Unita näk ekkät itpäñ-nadäk penta täga nämo täne yäk. Ek äma däpmäkta man yäjpäñ-nadäk täkamän unita. Ek kokwawak täñpäñ äma bäräñek däpmäk täkamän. Ba gäripita tom päriki jop-nadäj däpmäñ tokät täkamän yäk. Kädet wakiwaki udewani täk täkamän.

⁷ Ek kokwawak wakiinik nadäñpäñ täñpeñ kuñat täkamän unita injek terak bäräpi ñode api kotaden; Näkä ek ba nanak pewän ahänayäj täkañ u täwat kireñpewa päñku Isrel äma äbot ätu gänañ kubäkubä api ittäj kuneñ. Äbot kubägän nämo api itneñ yäk.

⁸ Jekoptä man ude yäwetpäñ nanaki Juda ñode iwetku; Juda, notkayetä wäpka biñam yäpmäñ akuñpäñ punin api penen yäk. Ba iwankayetä gutna yäjkañ api täñburut täneñ. Täñirä gäkägän yepmäñitpäñ ureñ täñpi kuk api täñpen. Gäk ude täñiri notkayetä api gwäjiñ äpmon gamineñ yäk.

9 ✧ Gäk laion gubaŋi udewani. Laion u kepma tom dāpmāŋ naŋtāŋ kuŋattāŋgān kome bipmāŋirān āneŋi āyāŋutpeŋ dāpmon patpat bāgupken kuŋkaŋ parirān tom kubätä äbä täga nāmo tāŋikŋareko udegān āmawebe kudup gāka api umuntak tāneŋ.

10 Juda, gākŋo äbotken nanik āma yabāŋ yāwat piä tākta api ahāŋ yāpmāŋ kunēŋ. Bureni, oraŋkaye ahānayāŋ tākaŋ unitä intājukun āma ude itkaŋ yabāŋ yāwat piä tāŋirä āma äbot komeni komenitä äbä gwājiŋ āpmon yāmiŋpāŋ tuŋum api buŋät yāmik tāneŋ.

11 Juda uwä wāpi biŋam ikek it täyak. Unitāŋo wain piāni taŋi pähap unita doŋkinatä bureni nāneŋ yāŋ yāŋpāŋ nadāwätäk nāmo tāŋkaŋ wain päya terakgān topmāk täyak. Ba āma jopitä tek umepāŋ ärut tākaŋ ude nāmo. Āma unitä moneŋ ikek unita wain umenigānpāŋ tek ärut täyak.

12 Umeta iwāwä wain umenigānpāŋ naŋtäyon dapuri gāmānek täyak. Ba bulimakau nonoŋi tākātpāŋ nak täyak unita meni kujat kurāki pakiinik tāk tākaŋ. Bureni! Juda uwä jāwāri nāmo, āma ini pärik kubä api irek.

13 Eruk, Jekoptä Judata man ude yāŋpāŋ nanaki Sebulun ŋode iwetkuk; Sebulun, gäk gwāgu taŋi gāgāniken api iren yäk. Kome irayāŋ täyan u säkgāmān, gāpe taŋi taŋitä äbä täga itneŋ yäk. Gwāgu pomi terak gākä irayāŋ täyanken unitä pāŋku Saidon kome unitāŋo kome mähemi ude api iren yäk.

14 Ude yāŋpāŋ nanaki Isaka ŋode iwetkuk; Isaka, gākāwä doŋki kehāromi kubä. Tuŋum bārāpi bārāpi mädeka terak peŋirä kädēt kuŋatta bitnāŋpāŋ jop uken maŋit itan yäk.

15 Upāŋkaŋ komeka ba irit bāgup täga kubä kaŋpāŋ piä täga tāŋpen. Āma tāŋo watä piä āma ude api tāk tāŋpen yāŋ iwetkuk.

16 Jekoptä Isaka man ude iwetpāŋ nanaki Dan ŋode iwetkuk; Dan, gähāwä intājukun āmatä itkaŋ āmawebe äbotkaye api yabāŋ yāwaren, notkayetä iniken äboriye yabāŋ yāwat tākaŋ ude yäk.

17 Nanakna, ude irayāŋ täyan upāŋkaŋ gäk gāmok komi kubä, kädēt jāmjām pärani ude api iren. Gāmok jājām irirä hos kubätä äbānā māmekiken iŋpewān hostä kikŋutpāŋ āma uterak maŋirani u api kwarut maŋpān kunēŋ. Gäk udewani yäk.

18 Jekoptä man ude yāŋ moreŋpāŋ ŋode yāŋkuk; Yawe, gākŋo tāŋkentäk piä kehāromi nikek ahāwayāŋ tāko unita itsāmāŋtat! yäk.

19 Eruk ude yāŋpāŋ nanaki Gat ŋode iwetkuk; Kadāni ätuken kubo āma ätutä gäk ba äbotkayekät āmik api pewä ahäk tāneŋ yäk. Upāŋkaŋä in kehārom taŋpāŋ api yāwat kirek tāneŋ yäk.

20 Ude yāŋpāŋ yāŋkuk; Nanakna Ase, gähāwä kome tāgaken itkaŋ piä tāŋpayāŋ täyan u ketem tāgatäga ahāŋ bumbum api tāneŋ yäk. Ketem ahānayāŋ tākaŋ uwä säkgāmān, āma wāpi nikektä yabāŋgārip tāŋpāŋ api nak tāneŋ yäk.

21 Ude yāŋpāŋ nanaki Naptali iwetkuk; Gäk meme ägwāri bumik. Uwä iniken gāripi terak kuŋatkaŋ nanak säkgāmān bāyak tākaŋ udewani yäk.

22 Jekop ude yāŋpāŋ eruk nanaki Josep ŋode iwetkuk; Josep, gäk wain päya täga mujipi bumta pewä wädäk tākaŋ udewani yäk. Päya uwä ume gāgāniken itkaŋ kubirigān āroŋirān momitä bumta iriŋ wädäk täyak.

23 Gäk ittāŋ kuŋariri āma komi gāka kokwawak nadāŋpāŋ gabāŋ ahāŋpāŋ äpatä gamneŋ yäk.

24 Tāŋirä gākä ehutpāŋ äpa gwājiŋpāŋ pära nāmo api yamben yäk. Ketka kujat kehāromi tāŋpayāŋ tāko uwä nanka Jekop tāŋo Anutu kehāromi mähemi, unitä tāŋkentāŋ gamiŋirān kehāromi nikek api iren yäk. Anutu uwä Isrel tāŋo

Watä Pähap ba Isrel täño Mobä Kujat, unitäño kehäromitä api täñkentän gamek yäk.

²⁵ Bureni, nanka täño Anutu unitägän täñkentän gamik täyak. Anutu kehäromi mähemi uwä iron mebäri mebäri ñode pewän ahän gamik täkañ; Iwän punin nanik ba ume kome gänañ nanik, ba nanakaye mäyap, ba yawakaye imaka mäyap. Iron ude pewän ahän gamik täkañ.

²⁶ Nanka näkño kon man terak iron ahän gamayän täyak uwä buñät yäpmän ärok täyon pom biani biani u kañ yärepmirän. Ba iron u imaka säkgämän oranayetä bian yäpuño u imaka, kañ yärepmirän yäk. Täñpän Josep, gäk yäpmän daniñpän notkaye yärepmitpäñ wäpka biñam ikek itan unita iron pähap yäyat ño gäka terak kañ äron morewut yäk.

²⁷ Jekoptä Josep man ude iwetpäñ nanaki Benjamin ñode iwetkuk; Gäk añ komi tom däpmänpäñ näñpani kubä udewani yäk. Tamimañä tom ätu däpmänpäñ pengän kudup nak täyak. Täñpän bipäda ätu däpmänpäñ nanikañ ätu däkumta pek täyak.

²⁸ Eruk, Jekop täño nanakiye uwä ini äbot-äbot ittän kuñkuño u Isrel kome täño äma äbot 12 udetä itkuñ. Jekop nanakiye 12 u kubäkubä täño mebäriñiye yabänpäñ-nadäk täñpän uteragän kon man yäwetkuko u äbä täretak ño.

Jekop kumbänpäñ äneñkuño unitäño manbiñam

²⁹⁻³⁰ ✧ Jekop nanakiye man ude yäwet paotpäñä ini kumäkta manbiñam ñode yäwetkuk; Näk kumbani notnayetä itkañken u kukta keräp täyak yän nadätat. Näk kumänjira kome nanaye oranaye äneñkuñken kañ äneñput yäk. Kome u Kenan komeken, kome täpuri wäpi Makpela, Mamre kome edap abani käda uken itak yäk. U äma Hit nanik wäpi Efron unitäño piä tobät gägäniken itak, kome orana Abrahamtä ini ba äboriye äneneñta suwañkuko u yäk.

³¹ ✧ Kome uken äbekna orana Abraham yanäpi äneñkuñ. Täñpän meñna nana Aisak yanäpi pähap u imaka ugän äneñkuñ. Webena Lea imaka u äneñkut yäk.

³² Kome ba awañ uwä Abrahamtä Hit nanik täñopän suwañkuk. Näk u kañ äneñput.

³³ ✧ Eruk Jekop nanakiye man ude yäwet moreñpäñ patpäñä eruk kuroñi mugwäjiñpäñ waki kumbuk.

50

¹ Eruk nani kumbuko parirän Josep nani bäyañ imiñpäñ konäm butewaki täñpän inamiken inçkuk.

² Ude täñpän itkañ eruk mäden Josep nani täño komegup bäräñeñ nämo parañpäñ kehäromigän pen irekta yänpäñ Isip täño äma nadawani ätu ñode yäwetkuk; In imaka kábäñi säkgämän nikek u yäpmän päbä nana gupi terak ño kañ ärut imut yäk.

³ Ude yäweränä äma u Isip äma ätutä kumänjirä täk täñkuño u Jekoptä kumbänä udegän gupiken ärut imik täñ yäpmän kuñ irirä kepma 40 ude täreñkuk. Eruk ude täñ moreñpäñ Isip nanik ämawebe Jekopta konäm butewaki täñ yäpmän kuñirä kepma 70 ude täreñkuk.

⁴ Konäm butewaki täñ yäpmän kwä täreñjirän Joseptä Fero täño watä piä ämaniye ñode yäwetkuk; In näka gäripi nadakañ u täñpäwä man yäyat ño yäpmän päñku Fero ñode iwerut;

⁵ ✧ Nana täño kumäk-kumäki kadäni keräp tañjirän man kehäromi kubä ñode näweränpäñ yänkehärom tañkut; Näkä kumbawä Kenan komeken kome muni

kubä näkña kumänjira änenenja suwanjutken ukengän kañ änenj yäk. Nana ude näwetkuko unita Fero gäk nepmanpi päñku nana kome uken änenkañ änenj äyänjutpenj ño api äbet yäk.

⁶ Ude yänjirän Ferotä nadänpäñ kowata man Josepken ñode tewän kuñkuk; Gäk päñku nankatä man gäwerirän yänkehärom tanjkuno udegän täñkañ änenj kañ äbi yäk.

⁷ Ude iwerirän Josep päñku nani Kenan kome uken änenkuk. Jekop änekta kuñkuño u Fero täño äma wäpi nitek ba äma ekäni ekäni ba Isip kome täño intäjukun äma kuduptagän Josepkät bok kuñkuñ.

⁸ Josep webeni nanakiye ba noriye kuduptagän ba Jekop täño äboriye kuduptagän kuñkuñ. Ironi täpuri täpuri ukät sipsip, bulimakau unitägän Gosen kome uken itkun.

⁹ Täñä äma ätu karis hostä wädäwani uterak ba hos terak Josepkät penta kuñkuñ. Äma äbot kuñkuño u kubägän nämo. Ämawebe bumta akuñ kirenkañ Jekop änekta kuñkuñ.

¹⁰ Eruk kuñtängän Atat kome wit gupi tätuwani bägupken Jodan ume ani kukñi udude uken ahänkuñ. Eruk uken ahänpäñä konäm butewaki pähap täñkuñ. Ude täñpäñ itkañ Josep u täñbute-bute täñpäñ konäm butewaki täñ yäpmän kuñjirän kepma 7 ude tärenkuk.

¹¹ Konäm butewaki täñ irirä Kenan ämawebetä yabänpäñ man ñode yänkuñ; U yabäwut! Isip naniktä konäm butewaki täñ pähap, kadäni käroni täñ yäpmän äbäkañ yäk. Ude yänkuño unita kome u wäpi Abel-Misraim yän yäk täkañ. Wäpi u mebäri Isip nanik täño butewaki pähap.

¹²⁻¹³ ✧ Jekop nanakiye ude täñkuño uwä nani täño man buraminpäñ Kenan kome uken änenkuñ. Kome nani änenkuñken u wäpi Makpela, Mamre kome dubiniken, kome Abrahamtä bian äma kubä Hit nanik wäpi Efron unita monen iminpäñ kome u inita yäpukken u.

¹⁴ Täñpäkañ Josep nani Jekop u änenpäñ yejämänpäñ penkañ mäden nanakiye, noriye, wanoriye, piä ämaniyete bok kuñkuño u kudup änenj äyänjutpenj Isip komeken kuñkuñ.

Noriyetä Josepta umuntankuñ

¹⁵ Eruk nani änenpenj äbä komeniken itkañ noriyetä yänkuñ; Eruk apiño jide itkamän? Josep ninta kokwawak pen nadänpäñ yäwänäku imaka goret täñ iminikumäño unita kowata udegän täñ nimitek yäk.

¹⁶ Ude yänpäñ man ñode pewä yäpmän Josepken kuñkuk; Kadäni nanka nämo kumänkañ man ñode niwetkuk;

¹⁷ In goret täñkuñ. Notjinpak Josepta waki täñ iminikuño unita Josepken päñku ñode iwerut; Ninä waki täñ gaminikumäño unita kowata nämo täñ nimen. Momi täñkumäño u penj nimisi yäk. Unita Josep, nin nanka täño Anutu unitäño piä ämaniyetä ñode gäwetkamän; Nantä man ude niwetkuko unita butewaki nadän nimirpäñ mominin nämo yäpmän kuñaren yäk. Yänjirä Joseptä nadänpäñ konäm kotkuk.

¹⁸ Josep ude täñjirän noriye dubiniken äbänpäñ inami yäpä äpmonpäñ patkañ ñode iwetkuñ; Nin apiño gäkño watä piä äma ude itkamän yäk.

¹⁹ Yänjirä Joseptä yäwetkuk; In näka umuntänentawä yäk. Näk Anutu täño bägup yäpmänpäñ Anutu bumik täga nämo iret.

²⁰ In bian näk yäpawakta man yänpäñ-nadäk täñkuño upänkañ Anututä waki u yäpmän äyänjutpäñ imaka täga kubä ñode pewän ahänkuk; Ämawebe mäyaptä nakta jop itpäñ kumnañi upänkañ Anututä intäño waki yäpmän äyänjutpäñ näkä terak täñkentäk pähap pewän ahänjirän näkä in täñkentän tamitat ño.

²¹ Unita in nadäwätäk täneṅtawä. Näk täṅkentäṅ tamiṅira in ba nanakjiye täga api itneṅ yäk. Josep noriye man säkgämän ude yäwettäyon noriye umun pähap nadäṅkuṅo u paotkuk.

Josep kumbuko unitäṅo manbiṅam

²² Eruk Josep täṅo kumäk-kumäki kadäni keräp taṅirän Jekop täṅo äboriye ukät Isip kome it yäpmäṅ kuṅirän obaṅ 110 täreṅirän kumbuk. Unitäṅo manbiṅam ṅode;

²³ Josep nämo kumäṅkaṅ nanaki monäni wäpi Efraim unitäṅo nanakiye oraniye yabäṅkuk. Ba kodak irirän nanaki tuäni wäpi Manase unitä nanaki kubä wäpi Maki bäyaṅkuk. Eruk Maki unitäṅo nanakiye ahäṅirä Joseptä inita iwoyäṅpäṅ watäni it yämiṅkuk.

²⁴ Eruk Joseptä kumbayäṅ nadäṅkaṅ noriye yäṅpäbä yepmaṅpäṅ ṅode yäwetkuk; Eruk näk kumbayäṅ täropäṅkaṅ Anututä ini inta watä api it tamedek yäk. Täṅpäṅ in yäṅ-täkṅat yäpmäṅ kome ṅo kakätäṅpeṅ kome kubäken api tepmaṅpek. Kome u Anututä Abraham, Aisak kenta Jekopta bureni api tamet yäṅ yäwetkukken u api yäṅ-täkṅat päṅku api tepmaṅpek yäk.

²⁵ ✧ Man ude yäṅpäṅ noriye ṅode yäwetkuk; In ṅode täneṅta yäṅkehärom tawut. Anututä tämagurirän Isip kome ṅo peṅpeṅ kunayäṅ täṅpäṅä näk kumbayäṅ täro u näkṅo kujatna imaka, yäpmäṅkaṅ kaṅ kut yäk. Ude yäwerirän yäṅkehärom taṅkuṅ.

²⁶ Täṅpäkaṅ Josep obaṅ 110 täreṅirän Isip komeken kumbuk. Kumbänkaṅ Isip nanik täṅo äma nadäwani ätutä komegup nämo parawekta imaka kábäṅi täga niked gupi terak ärutkaṅ bokis gänaṅ peṅpäṅ äneṅkuṅ.

Rut

Webe kubä Moap komeken nanik unitäno manbiñam

Yanäbeki Naomi kenta Rut täño manbiñam

1-2 Bian yäpmänj daniwani ämatä Isrel ämawebe yabänj yäwat täñkuño kadäni ugän ketemta jop itkuñ.

Irirä äma kubä wäpi Elimelek, Efrata äbotken nanik Betlehem yotpärare Juda komeken it täñkuko unitä webeni Naomikät nanakiyat Malon kenta Kilion yämaguränkanj Moap komeken itpäñ-nadäktä kuñkuñ.

³ Päñku ittängän Elimelek kumbänkanj webeni Naomi nanakiyat ukät itkuñ.

⁴⁻⁵ Itkanj nanak yarä u webe yarä Moap komeken nanik wäpi Opa kenta Rutpäñ yäpumän. Yäpmänpäñ itkanj obañ 10 tärenjirän Malon kenta Kilion bok kumänjirän Naomi inigän, äpi nanakiye nämotä itkuk.

⁶ Naomi ittängän nadänjuk; Juda komeken Yawetä ämawebeniye täñkentänj yämikta täñ-bumbum pewän ahäkanj yän nadänpäñ äbekiyat yäwerän bok kukta tunum täñkuñ.

⁷ Täñpäñ äbekiyatkät kome it täñkuño u penpenj Juda kädet moräki yäput penpäñ kuñkuñ.

⁸ Kuñtängän Naomitä äbekiyat ñode yäwetkuk; Ektä näk ba äpjekyat kumbumäno unita watä it nimik täñkumäno udegän Yawetä ekta watä it tamiñirän päñku menjekyat-kät irun.

⁹ Täñpäñ Yawetä täñkentänj tamiñirän äma yarä äneñi kanj yäpmänkanj irun. Ude yäwetpäñ kowat bäyanj imän täñpäñ konäm bumta kotkuñ.

¹⁰ Konäm kotpäñ ñode iwetkumän; Ude nämo! Nek gäkkät mähemkayeken u bok api kune yäk.

¹¹ Ude yäwänä Naomitä äneñi yäwetgän täñkuk; Äbeknayat, äyänutpenj notjiyeken kun. Mebäri imata näk näwatta nadäkamän? Näkä jide täñpäñ nanak ätu bäyawakanj api yäpdenj?

¹²⁻¹³ Ude täga nämo. Näk webe pähap täyat. Äma äneñi täga nämo api yäpet unita kun. Ba äma apiñogän yäpmänpäñ nanak pengän bäyawero u yäpmäktä kadäni käronj täga nämo itsämdeñ. Kadäni käronj irän wawäpäñ äma ätupänj yäpdenj yän nadätat. Äbeknayat, butewaki pähap. Yawetä mäde ut namitak unita butewaki ärowani nadänj tamitat.

¹⁴ Ude yäweränä Rut kenta Opa konäm äneñi kotkumän. Kotpäñ Opa äbeki bäyanj imiñpäñ tenpenj kuñjirän Rut kukta bänepi bitnäkinik täñpäñ Naomikät itta nadänjuk. ¹⁵ Ude täñpäñä Naomitä Rut iwetkuk; U ka! Gwaräpka noriyeken ba anutuniyeken kuyak. U iwat yäk.

¹⁶ Ude yäwänä Ruttä iwetkuk; Nämo, näk gäkkät bok kudayänj. Näkä gäk gepmanpenj kukta man näwereno. Gäkä deken kwayänj täno u näk bok api kude yäk. Gäk de irayänj täno u bok api itde. Gäkño notkaye u näkño notnaye ude api itneñ. Ba gäkño Anutu u imaka, näkño Anutu ude api irek.

¹⁷ Gäkä kome deken kumbipänj änenayänj täño uwä näk kome ugän api äneñeñ. Imaka kubätä nek bämopnekken madänj täkñewektawä. Kumäk-kumäk kubä-tägän api madänj täkñewek. Bureni-inik yäyat. Näkä man yäyat ño kudup nämo iwarawä Yawetä kowata wakiinik kanj namän.

¹⁸ Naomitä Rut man kehäromi ude yänjirän nadänpäñ tenpäñ kukta man kubä äneñi nämo yänjuk.

¹⁹ Ude tänpän bok kuman Betlehem yotpärareken kuṅkumän. Eruk kuman Betlehem yotpärareken ahänjirän kome u nanik webetä bumta kikuṅutpän yänkuṅ; No Naomi ini ba?

²⁰ Ude yäwäwä Naomitä yäwetkuk; Wäpna Naomi yän nämo näwetneṅ. Unitäṅo mebäri uwä säkgämän. Upänkaṅ kehäromi mähemitä mäde ut namiṅkuko unita wäpna säkgämän yän nämo näwetneṅ. Mara yän näwerut. Unitäṅo mebäri jägämi yäk.

²¹ Kome no peṅpeṅ kuṅkuro ugänä tuṅum webe bumiktä kuṅkut. Upänkaṅ apiṅo Yawetä jopi jäwäriinik irira nämagut yäpmän äbatak. Ude tänjirän mebäri imata Naomi, webe säkgämän yän näwetneṅ. Kehäromi mähemi unitä yänpewän näk wakinik täṅkut.

²² Eruk, manbiṅam no Naomitä äbeki Rut Moap komeken nanik imaguränkaṅ Moap kome peṅpeṅ Betlehem yotpärareken wit madäk-madäk kadäniken ahänkumäno unitäṅo manbiṅam.

2

Ruttä Boastä piäken piä täṅkuk

¹ Betlehem kome uken Naomi äpi kumbuko unitäṅo nägät moräk kubä wäpi Boas unitä itkuk. Boas uwä Elimelektä äbotken nanik, äma ekäni kubä, tuṅum äma.

² ✧ Tänpäkaṅ kepma kubä Ruttä äbeki Naomi ṅode iwetkuk; Nadän namiṅiri äma kubätä piäken kuṅkaṅ piä äma wit madäntän kuṅjirä ätu jop mänpani u kaṅ yäpa yäk. Äma kubätä nadän namänä unitä piäken api täṅpet yäk. Ruttä ude iweränä Naomitä iwetkuk; Äbekna, yäyan ude tä yäk.

³ Ude yäwänä eruk Rut piä kubäken kuṅpän piä ämatä wit madäntän kuṅjirä mänpani u yäpmäntän yäwatuk. Piä ude täṅkuko uwä Boas, Elimelek täṅo nägät moräk kubä unitä piäken täṅkuk.

⁴ Piä täṅ irirän Boas Betlehem yotpärare peṅpeṅ piäniken äbänpän piä ämaniye yabänpän ṅode yäwetkuk; Yawetä inkät iton. Ude yäwänä kowata ṅode iwetkuṅ; Yawetä kon täṅ gamiton yäk.

⁵ Tänpän Boastä piä äma täṅo intäjukun äma ṅode iwet yabänkuk; Webe gubaṅi u netätä äbotken nanik?

⁶ Yäwänä iwetkuk; U kome kubäken nanik, äbeki Naomikät Moap komeken naniktä äbumän yäk.

⁷ Webe unitä ṅode näwerak; Nadän namiṅiri piä ämakaye yäwarän tänpän wit pewä mänpani kaṅ yäpa yän näwerak. Ude näweränpän täga yäwapän piä tamimaṅ yäput peṅpän täṅ yäpmän äbäko apiṅogän itpän-nadäk täyak u yäk.

⁸ Ude iweränkaṅ Boastä pänku Rut iwetkuk; Äpetna, man kubä gäwera nadä yäk. Äma kubätä piäken wit yäpmäkta kwentawä. Näkä piäken ṅogän webe kwayak ṅokät kaṅ täk täṅput.

⁹ Webe u wit madänjirä yabänkaṅ ugän yäwarän täk täyi. Nadätan? Näk piä ämanaye gäk waki nämo täṅ gamineṅta yäjiwät man uku yäwerat. Tänpän umeta gewäwä ume käbotken gwetpän peṅo u täga api nänpen yäk.

¹⁰ Boastä ude iweränä Ruttä Boas dubiniken inami kome terak yäpän äpmonpöpän iwetkuk; Näk kome kubäken nanikpän mebäri imata nadän namiṅpän oraṅ namitan?

¹¹ Ude iweränä Boastä ṅode iwetkuk; Äpkatä kumänjirän äbekka Naomita täṅkentäk mebäri mebäri täṅ imiṅkuno unitäṅo manbiṅam yänjirä kudup nadänkut. Gäk kome kujatka ba menkaye nankaye yepmanpeṅ äbot kudupi gänaṅ itta äbuno u nadän gamitat.

¹² Unita Yawe, Isrel täño Anututä watä it gamekta dubiniken äbuno unitä imaka täga täñkuno unita gwäki tägagämän kubä gamiton.

¹³ Ude yäwänä Ruttä ñode iwetkuk; O intäjukun ämana, näk piä watä webekayetä itkañ ude nämo itat upañkañ orañ naminpäñ man kwini näweriri bänepna pidäm täyak yäk.

¹⁴ Täñpäkañ ketem naknak kadäniken Boastä Rut ñode iwetgän täñkuk; Äbä käräga kubä yäpmäñpäñ wain ume gänañ yäputpäñ nañ. Ude iweränä Ruttä wit madäwani ämawebekät bok mañitkuñ. Mañit irirän Boastä wit mujipi ijiñkuko u imän nañpäñ koki täñpöpäñ moräki pewän itkuñ.

¹⁵⁻¹⁶ Ketem nañ paotpäñ akumañ päñku wit mäñpani äneñi butuñkuk. Ude täñ irirän Boastä piä ämani ñode iwetkuk; Nadäñ iminirä nämo yäpnañiken, wit pädä täwani bämopiken mäñpani kañ yäpän. Ba ugän nämo, madäk-madäk kadäniken ätu yäpmäñ däkñepäñ pewä mañ iminirä kañ yäpän. Ude täñirän nämo ibeneñ.

¹⁷ Täñpäkañ Rut piä täñ yäpmäñ kuñtäyon edap dapuri äpmonkuk. Ude täñpäñ wit kujari yäpuko u däpmäñ-pewä bureni täreñirä tañi, 10 kilos ude ahäñkuk.

¹⁸ Ude täñpäñ yäpmäñ päñku wit bureni yäpuko ukät ketem nañkañ moräki penkuko u äbeki Naomi iwonjäreñkuk.

¹⁹ Iwonjäreñirän Naomitä Rut ñode iwetkuk; Yäke, gäk netä piäken piä täñpäñ wit ño yäpmäñ äbätan? Anututä äma nadäñ gamiko u säkgämän täñ imiton. Ude yäwänä Ruttä iwetkuk; Näk piä uwä äma kubä wäpi Boas unitä piäken tät yäk.

²⁰ ✧ Ude iweränä Naomitä yäñkuk; Yawetä Boas kon täñ imiton! Yawe uwä äma kumbani ba kodak irani watäni itta yäñkehäromtak mañ yäwani u nämo irepmit täyak. Ude yäñpäñ ñode iwetgän täñkuk; Nadätan? Äma uwä nintäño nägät moräk bureni, watä it nimikta yäwani yäk.

²¹ Yäwänä Ruttä iwetkuk; Äneñi man täga kubä ñode näwetkuk yäk. Gäk piä watä webenayekät itpäñ piä täñ yäpmäñ kuñiri wit madäk-madäk kadäni kañ tärewän.

²² Ude iweränä Naomitä ñode iwetkuk; Äbekna, u täga gäwerak yäk. Piä watä webeniyekät piä tänañ täño u tägagämän. Kubätä piäken kweno uwä piä ämaniyetä waki täñ gamineñ! yäk.

²³ Täñpäkañ Ruttä Boas täño piä webeniyekät piä täñ yäpmäñ kuñirä wit madäk-madäk kadäni täreñkuk. Täreñirän äbekikät pen it yäpmäñ äronkumän.

3

Rut äma kubä kañ-ahäñkuk

¹ Eruk ittängän Naomitä äbeki Rut ñode iwetkuk; Gäkä säkgämän irenta äma kubä kañ-ahäñ gaminäñi yäk.

² Ñode nadäsi; Boas, watä piä webeniyekät piä bok täñkuño u nägät moräknin yäk. U apiño bipäda wit bureni yäpmäkta kujari madäñkuño u däpmäñ käkäräyän yäk.

³ Unita gäk ume ärutpäñ tek säkgämän täñkañ imaka kábäñi nitek gupka terak ärutpäñ Boastä piä täñpayän täyakken kuñpäñ inamiken kwawak nämo ahäñ imen. Nämo, kábop iriri unitä epän täñpän tärewäpäñ ketem ume kañ nañ paorän.

⁴ Täñkañ däpmon pärayän täñirän unitä pärayän täko u ket kañ kañpäñ nadä. Täñpäñ däpmon patguñ täñirän päñku tek ämet pärayän täko u yäpmäñ akuñpäñ kuroñi kada kañ pat. Pariri unitä kikuñutpäñ imaka gäkä tänañi u api gäwerek.

⁵ Naomitä ude iweränä Ruttä iwetkuk; Täga, näwetan ude api täñpet yäk.

⁶ Ude yänkañ Ruttä wit däpmänj käkärani bägupken päñku äbekitä piä man iwetkuko u kudup täñkuk.

⁷ Boas ketem ume nanpäñ bänep oretoret terak itpäñä däpmona inpewä päñku wit bureni änok itkuñken u patkuk. Parirän Rut yeñ-yeñ päñku Boas täño tek yäpmänj akuñpäñ kuroñiken patkuk.

⁸ Ude parirän Boas bipani bämopiinik kikuñutpäñ äyänutpäñ kañkuk; Webe kubä kuroñi käda parirän!

⁹ Kañpäñ iwetkuk; Gäk netä? yäk. Yäwänä iwetkuk; Näk Rut, piä webeka yäk. Gäk Elimelek täño nägät moräk, näk watä it namikta yäwani. Unita näk webekata kañ nämagut yäk.

¹⁰ Ude iweränä Boastä ñode iwetkuk; Äpetna, Yawetä kon täñ gamiton! Kudän täyan ño imaka täga äbekkata täñ imiñkuno u irepmitpäñ täyan. Äma gubañi, tuñum ikek ba tuñumi nämo u kubä täga yäpnañi upänkañ nämo, äbekka täño nägät moräk näkken äbätan.

¹¹ Unita äpetna, umuntäwentawä. Imaka kubäta näwet yabäwayänj täyan uwä api täñkentänj gamet yäk. U imata, yotpärare ño nanik kudup u mebärika nadäkañ. Gäk webe täga.

¹² ✧ Täñpäkañ näkä gäk watä it gamikta yäwani yän näwetan u man bureni upänkañ näk gägäni bumik. Nägät moräk bureniwä äma kubä itak.

¹³ Unita ño pariri kome yänewänkañ näkä tami päñku äma u iwet yabäwa gäka watä itta täga yäwänä täga. Täñ täga nämo yäwänä eruk, näñña watäka api it gamet. Yawe irit mäheми u wäpi terak ude yänkehärom täyat. Eruk päsi yäk.

¹⁴ Ude täñpäñ Boas kuroñiken parirän kome yänen buruburu täñirän akwänkañ Boastä iwetkuk; Ämawebetä gäk ño päran yän nadäneño unita kome ket nämo yänenirän kuyi yäk.

¹⁵ Kwayänj täñirän Boastä ñode iwetgän täñkuk; Tekka punin nanik yänopmäñpäñ ño iri yäk. Iwerän ude täñpäñä wit bureni tek terak ärenpäñ kuñirän 20 kilos ude täñkuk. Täñpäkañ Rut täñkentänpäñ wit uwäk u pudätpäñ piri terak penkuk. Piri terak pewänkañ yotpärareken kuñkuk.

¹⁶ Kumañ päñku Naomi ahänj imiñirän äbeki u ñode iwet yabänkuk; Äbekna, kädet jide ahänj gamik? yäk. Ude iweränä Ruttä imaka Boastä täñ imiñkuko u kudup iwetkuk.

¹⁷ Iwetpäñ yänkuk; Äma unitä äbekkaken ketänj täga nämo kwen yän näwetpäñ wit ño namän yäpmänj äbätat yäk.

¹⁸ Ude iweränä Naomitä iwetkuk; Eruk äbekna, nadänit nadänit isi yäk. Imaka bureni ahänirän kañ käda. Nadätan, Boas imaka täñpayänj gäwerako unita nämo mañirän äpmonayänj.

4

Boastä Rut webenita yäpuk

¹ Eruk, Boastä käbeyä bägup, yotpärare täño yämabamken päñku mañitpäñ itkañ Elimelek täño mäden naniki Boastä Rut iwetkuko u äbänirän kañkuk. Kañpäñ iwetkuk; Notnapak, äbikañ bok itda yäk. Ude iweränä päñku Boastä itkukken mañitkuk.

² Täñpäñä Boastä yotpärare täño äma ekäni 10 udetä man pewän kwäkañ äma ekäni ekäni äbuñ. Äbäwä yäwerän bok mañitkuñ. ³ Mañit irirä noripaki u ñode

iwetkuk; Nadätan? Naomi Moap kome penpen äbuko uwä moneñ yäpayäñ notnekpak Elimelek täño kome kujat u äma kubäta imikta nadätak yäk.

⁴ Unita ñode gäwetta nadätat; Kome u suwawayäñ nadäñpäñä äma ekäni ekäni itkañ ño inamiken yäñtare. Täñ nämo yäpayäñ nadäñpäñä siwoñi yä. U imata, kome u gäkä mäheми tänañi bumik, näkä jukun 'ei' täga nämo yäwet yäk. Ude iweränä äma unitä täga, api suwawet yäñ yäñkuk.

⁵ Ude yäwänä Boastä iwetkuk; Nadätan? Kome u Naomi keriken suwanpäñä Moap nanik webe kajat Rut u imaka, webekata yäpnañi yäk. Ude täñiri notnekpak kumbuko unitäño wäpi nämo api paorek. Nämo, kome kujari u äbekiye oraniye ahänayäñ täkañ unita biñamgän api it yäpmäñ ärowek yäk.

⁶ Ude iweränä noripaki u ñode iwetkuk; Bureni, kome kujat u näkä mäheми tänañi upäñkañ näkä suwawero uwä kome u näkñaken nanaknayeta biñam nämo api ireko unita täga nämo yäpayäñ. Unita gäkñata biñam yäk.

⁷ ✧ Kadäni uken Isrel naniktä ñode täk täñkukonik; Äma kubätä kubä täño tuñum kubä suwaweko ba äma yarätä tuñumi kowat imän tädeño u täñkehärom takta tuñum unitäño mähemitä kuroñi ärärani yäñopmäñpäñ äma tuñum yäpeko unita imek. Ude täñirä piä u täretak yäñ nadäk täñkuñonik.

⁸ Mebäri unita äma noripak unitä kome kujat u Boas gäkñata suwa yäñ ude iwetpäñä kuroñi ärärani yäñopmäñpäñ imiñkuk.

⁹ Ude täñirän Boastä äma ekäni ekäni ukät ämawebe päke itkuño u ñode yäwetkuk; Eruk nabäñirä in inamjinken Elimelek-kät nanakiyat Kilion kenta Malon unitäño tuñum Naomitä inigän yäpmäñ kuñatkuko u apiño näkä suwanpäñ mäheми täyat yäk.

¹⁰ ✧ Ba ugän nämo. Malon täño webe kajat Rut, Moap nanik u imaka, webenata imagutat. Ude täñira notninpak kumbuko unitäño wäpi yotpärareni ñoken nämo api paorek. Nämo, kome kujari u äbekiye oraniye ahänayäñ täkañ unita biñam api it yäpmäñ ärowek yäk. In inamjinken kudän ño täyat.

¹¹ ✧ Ude yäwerirä äma ekäni ekäni ukät ämawebe päke itkuño u ei-gera yäñpäñ yäñkuñ; Täñiri gabäñpäñ-nadäkamäñ. Unita Yawetä webeka täñkentäñ imiñirän Resel kenta Lea, Isrel äbot nintäño äbeknin pähap yarä ude äworeñpäñ nanak mäyap kañ bäyañ gamän. Ude täñirän gäkñawä Efrata äbot täño tuñum äma kubä täñpäñ Betlehem yotpärareken wäp biñam ärowani nitek kañ it.

¹² ✧ Täñkañ Yawetä ekta nanak mäyap tamiñirän Juda kenta Tama täño nanaki Peres unitäño äbot pähap udegän kañ ahäwut.

Boas täño nanak ba oraniyeta man

¹³ Täñpäkañ Boastä Rut webenita yäpuk. Täñirän Yawetä nadäñ imiñirän nanak kok itpäñ nanak ämani kubä bäyañkuk.

¹⁴ Bäyañirän kome u nanik webetä Naomi ñode iwetkuñ; Yawe täño wäpi iniñ oretna! Unitä watä it gamikta orañka kubä gamitak yäk. Nanak unitä Isrel ämawebe bämopiken wäp biñam ärowani nitek iton.

¹⁵ Nadätan? Äbekka Ruttä gäka gäripi nadäñ gamikinik täñpäñ täñkentäk tañi täñ gamik täyak uwä nanak 7tä täñkentäñ gamineño u irepmitak. Unita nanak apiño bäyatak unitä webe pähap täñiri täñpidäm-pidäm täñ gamiñpäñ watä säkgämän api it gamek yäk.

¹⁶ Ude iweräwä Naomitä nanaki bäyañ imiñpäñ ini bäyawani bumik watäni it imik täñkukonik.

¹⁷ Täñpäkañ webe kome u naniktä nanak u wäpi Obet yäñ iwetkuñ. Ude yäñpäñ yäñkuñ; Wisiknin! Naomitä nanak kubä yäpmäñtak! Täñpäkañ Obet uwä Jesi täño nani. Täñ Jesi uwä Devit täño nani.

18-22 Eruk nowä Perestä äbotken nanik täño wäp tawan; Peres uwä Hesron täño nani. Hesron uwä Ram täño nani. Ram uwä Aminadap täño nani. Aminadap uwä Nason täño nani. Nason uwä Salmon täño nani. Salmon uwä Boas täño nani. Boas uwä Obet täño nani. Obet uwä Jesi täño nani. Tänpäkan Jesi uwä Devit täño nani. Ugän.

Sam Juda nanik täņo kap buk

1

Äma täga ba äma waki täņo kädet

- 1 ✧ Äma kubätä äma wakiwaki täņo man nämo buramiwayäj täyak uwä bänep oretoret terak api kuņarek.
Äma unitä kädet äma wakiwakitä iwat täkaņ u nämo iwat täyak. Ba äma Anututa yäjärok man yäk täkaņ udewanikät itpäņ yäjpäņ-nadäk nämo täk täyak.
- 2 ✧ Äma unitä Ekäni täņo man ba kädet siwoņita gäripi-inik nadäk täyak. Gäripiinik nadäjpäņ unita kepma bipani nadäk-nadäk epän täk täyak.
- 3 ✧ Äma uwä päya ämatä ume pomi terak piwani ude bumik. U kehäromigän it täkaņ. Pahämi kubirigän itkaņ bureni kadäni terakgän pat täkaņ. Imaka imaka äma unitä täņpeko uwä kudup tägagän ahäneņ.
- 4 Täņpäkaņ äma waki täņpani uwä udewani nämo. U pen nämo api itneņ. Nämo, u täpun-täpun mänittä piäj äreyäj täņpän kuk täkaņ ude bumik.
- 5 Unita Anututä äma wakita komi yämayäj täyak u täga nämo api irepmitneņ. Täņpäņ äma udewaniwä äma täga bämopiken itpäņ Anutu nämo api iniņ oretneņ. Nämoinik!
- 6 ✧ Täņpäkaņ äma Anutu täņo man iwat täkaņ, äma udewani Anututä oraņ yämiņpäņ watä it yämik täyak. Täņ, äma waki täņpani kuduptagän api pewän paotneņ.

2

Kome täņo intäjukun ämatä inita nadäwä ärowani nämo täneņ

- 1 ✧ Guņ ämawebetä imata ärowani täkta gäripi nadäk täkaņ? Ba imata kädet wakiwaki täkta man yäjpäņ-nadäk jop täk täkaņ?
- 2 Kome täņo intäjukun äma uken-uken nanik imaka, ämik tänayäj tuņum täkaņ. Täņpäņ Anutu ini ba äma Anututä intäjukun-inik itta iwoyänkuro u wäpi yäpmäj äpäkta käbeyä täņpäņ man yäjpäņ-nadäk täkaņ.
- 3 Man yäjpäņ-nadäk täņpäņ ŋode yäkaņ; Yarä unitä topmäjpäņ ini gämoriken nipmaņkumän yäk. Unita ketnin pädät täņkumäno u yäpmäj däkneņ täna kwäpäņ nininken gärip terak itna yäk.
- 4 ✧ Komen ämatä ude yäjirä Ekänitä kunum gänaņ itkaņ yabäj mägayäjpäņ sära yäwet täyak.
- 5 Täņkaņ koki wawäpäņ jukuman kehäromi yäwerirän bumta umuntaņpäņ kwaik täkaņ.
- 6 Koki wawäpäņ ŋode yäwet täyak; Wa! Äma intäjukun itta yäwani iwoyänkuro u näkņa tenjkuro itak yäk. U pom kudupina wäpi Saion uken tenjkuro intäjukun-inik itak yäk. U nadäj imut!

✧ **1:1:** Sam 26:4; Snd 14:15; Jer 15:17 ✧ **1:2:** Jos 1:8; Sam 119:1, 119:35, 119:47, 119:92 ✧ **1:3:** Ais 3:10; Jer 17:8; Ese 47:12 ✧ **1:6:** Nah 1:7; Jon 10:14, 2Ti 2:19 ✧ **2:1:** Sam 46:6; Apos 4:25-26 ✧ **2:4:** Sam 37:13, 59:8; Snd 1:26

- 7 ✧ Tänpäkaŋ intäjukun äma Ekänitä iwoyänpäŋ teŋkuko unitä ŋode yäyak; Eruk ämawebenaye, man Ekänitä kwawak yäŋahäŋkuko u täwera nadäwut. Ekäni uwä ŋode näwetkuk; Gäk näkŋo nanakna. Apiŋo näkä gäkŋo nanka ude itat yäk.
- 8 ✧ Tänpäŋ ŋode näwetgän täŋkuk; Gäk näwerikaŋ guŋ ämawebe gäkŋa-tägän watä it yämenta api ganiŋ kirewet yäk.
- 9 ✧ Ude täŋjira gämotnaken kaŋ irut yänpäŋ pärip-pärip kehäromi iŋitkaŋ äma komitä-yäŋ intäjukun api it yämen yäk.
Bureni, ämatä käbotinik däpmäŋ käräpmit täkaŋ ude gäk pärip-päriptä guŋ ämawebe api däpmäŋ käräpmiren. Ekäninatä man ude näwetkuk.
- 10 Unita kome täŋo intäjukun äma in, ba äma wäpi nitek in, jukujin penpäŋ man täwerayäŋ täyat ŋonita ket nadäkot.
- 11 ✧ In Ekänita umuntaŋpäŋ gämoni-kengän it täkot.
- 12 ✧ Nadäkaŋ? Anutu täŋo nanakitä äma wakita kokwawak bäräŋeŋ täk täyak unita kumäŋ-kumäŋ nidäpek yänpäŋ kaŋ oraŋ imut.

Tänpäkaŋ ämawebe Anututä watä it nimän yänpäŋ dubiniken kuk täkaŋ uwä Ekäni täŋo oretoret terak it täkaŋ.

3

Tamimaŋ täŋo yäŋapik man kubä

- Kap ŋowä Devittä nanaki tuäni Apsalom kaŋ-umuntaŋ kuŋatkaŋ teŋkuk.
- 1 ✧ Ekäni, iwanaye bumta ahäŋkaŋ näk tänpä wanayäŋ täkaŋ.
- 2 Täŋkaŋ yäŋärok ŋode näwet täkaŋ; Anututä täga nämo täŋkentäŋ gamek.
- 3 ✧ Ude näwet täkaŋ upäŋkaŋ Anutu gäk näkŋo kurepäna ude itan. Gäkŋa-tägän täŋpewi iwanaye yärepmit täyat.
Anutuna tägagämän, gäk bänep nadäŋ bäräpna täŋpidäm taŋ namiŋpäŋ nepmaŋpi iwan iŋamiken bätakigän it täyat.
- 4 ✧ Nadäkaŋ? Ekänitä täŋkentäŋ namän yänpäŋ gera yäŋjira iniken pom kudupi terak itkaŋ gerana nadäŋ namik täyak.
- 5 Unitä watä it namik täyak unita bipani däpmon patguŋguŋ täŋtängän akuk täyat.
- 6 ✧ Iwanaye bumta näk it gwäjik täkaŋ upäŋkaŋ nämo umuntak täyat.
- 7 ✧ Ekäni, gäkä iwanaye däpmäk täyan. Täŋkaŋ äma waki u meni däpmäŋ tokäriri näk nutta tänpä wak täkaŋ. Unita Ekäni Anutuna, täŋ namiŋkuno udegän, gäk äbä iwan keru terak nanik nämagut!
- 8 ✧ Ekäni gäk kubä-tägän ämawebekaye täga täŋkentäŋ yämen. Unita Ekäni, ämawebekaye watä säkgämän it yämi.

4

Bipani kubäken Devittä kehäromi yäpmäkta yäŋapik man yäŋkuk

- 1 ✧ Siwoŋi Anutuna, gäkken yäŋapiŋjira nadäŋ namisi. Bian bänep nadäŋ bäräpna ketäreŋ namiŋkuno unita apiŋo gerana nadänpäŋ oraŋ nami.

✧ **2:7:** Apos 13:33; Hib 1:5, 5:5 ✧ **2:8:** Sam 72:8; Dan 7:13-14; Jon 17:4-5 ✧ **2:9:** Sam 89:23; Rev 2:26-27, 12:5, 19:15 ✧ **2:11:** Plp 2:12; Hib 12:28 ✧ **2:12:** Jon 5:23, 1Pi 2:6 ✧ **3:1:** 2Sml 15:13-17:22 ✧ **3:3:** Sam 62:7 ✧ **3:4:** Sam 4:3, 43:3 ✧ **3:6:** Sam 23:4, 27:3, 118:10-13 ✧ **3:7:** Jop 16:10; Sam 22:21, 57:4, 58:6 ✧ **3:8:** Sam 28:8, 29:11 ✧ **4:1:** Sam 17:6, 18:6, 18:18-19

- 2 Ämawebe, in kadäni jidegän wäpna yäpman äpäkta piäni täk täkan u api penen?
Ba imaka jopi-jopi yäpman kuñat täkan ba jopman nadäkta gäripi pähap
nadäk täkan u kadäni jidegän api penen?
- 3 ✧ Node nadäkot; Ämawebe Ekäni täno gämoriken kuñat täkan u inita biñam
iwoyäk täyak. Unita näkä gera yänira nadän namik täyak.
- 4 ✧ Unita ämawebe, in kujatjin kwaiwäpän momi täktäk kädet pewut. Täñkan
däpmon patpat kadäniken kwikinik patpäñ man täwetat ñonita juku pik
täkot.
- 5 ✧ Täñkan inä Ekänita nadän imikinik tänpän ärawa täktäk kädet ini gäripi
nadäk täyak ude täñ imik täkot.
- 6 ✧ Ekäni, ämawebe mäyaptä gäkken gera jop node yäk täkan; Iron täñ nimi!
Nadän nimeno uyaku oretoret täga täne yän yäk täkan.
- 7 ✧ Ketem piäniken ahän-bumbum täñirä äma unitä oretoret nadäk täkan.
Upänkan Ekäni, oretoret nadäk täkan u jopigän. Bänep oretoret gäkä
namik täyan u täñi pähap. Bänepna täñpidäm täñ naminjiri oretoret
bumta nadäk täyat.
- 8 ✧ Ekäni gäkña-tägän watä it naminjiri säkgämän it täyat. Unita imaka kubäta
nämo umuntanjan däpmon bäränjek-inik päñku säkgämän patgungun täk
täyat.

5

Anututä watä it imikta äma kubätä yänjapinuk

- 1 O Ekäni, näk komi nadänpäñ yänkähän-kähän yänira juku penpäñ nadän
namisi.
- 2 ✧ Anutu intäjukun ämana, juku penpäñ täñkentäktä konäm kotat ño nadän
nam.
- 3 ✧ Ekäni, tami tami gäkken yänjapik man yäk täyat. Edap dapuritä
abänirän näk gäkken yänjapik man kehäromigän yänpäñ gäkä kowata jide
näwonjärewayän täyan unita dapun täk täyat.
- 4 Anutu, anutu jopi ätu kudän wakita gäripi nadäk täkan upänkan gäk anutu
udewani nämo. Nämoinik, äma waki täñpanitä gäk dubikaken täga nämo
itneñ.
- 5 ✧ Ba äma inita nadäwä ärowani täñpani uwä inamkaken täga nämo itneñ. Äma
waki täñpani udewanita ganani pähap nadäk täyan.
- 6 ✧ Täñkan äma jop manman yäwanita täñpäwak täñ yämik täyan. Ba äma iwan
täñpäñ kumän-kumän däpanikät äma täñyäkñarani täñpanita wakiinik
nadäk täyan.
- 7 ✧ Upänkan gäk näkä butewaki pähap nadän namik täyan unita gäkño kudupi
yotken täga api ärowet. Äronpäñ ganin oretta gukul imäpmok api täñpet.
- 8 ✧ O Anutu, iwanaye bumta itkan unita näkño irit kuñat-kuñatnata watä it
naminjiri gäkño kädet siwoñi kan iwara.
Kädet näkä iwatta nadäwikan pätak u näwonjäre.
- 9 ✧ Näkño iwanayetä man bureni kubä nämoinik yäk täkan. Uwä äma täñpä
waktagän nadäk täkan.

✧ 4:3: Sam 6:8-9, 50:5, 135:4 ✧ 4:4: Sam 77:6, 119:11; Efe 4:26 ✧ 4:5: Lo 33:19; Sam 51:19, 62:8
✧ 4:6: Nam 6:26; Jop 7:7, 9:25 ✧ 4:7: Sam 97:11-12, 119:14, 119:72 ✧ 4:8: Jop 11:19; Sam 16:9
✧ 5:2: Sam 3:4, 65:2 ✧ 5:3: Sam 30:5, 88:13, 130:6 ✧ 5:5: Hab 1:13 ✧ 5:6: Sam 55:23; Rev 21:8
✧ 5:7: 1Kn 8:29-30; Sam 132:7, 138:2 ✧ 5:8: Sam 24:4-5, 27:11 ✧ 5:9: Sam 62:4; Luk 11:44; Rom
3:13

Unitäño meni jinom uwä säkgämän, gakñi nikektä äma tänyäkñatpäñ kumäj-kumäj kädetken yämagut täkañ.

10 ✧ Unita Anutu, manken yepmañpäñ komi piä kañ yämi. Täñiri iniken nadäk tawañ wakiwakitä äyäjutpäñ kañ täñpä wawut.

Ärowani täñ gamiñpäñ momi bumta täk täkañ unita inçamkaken nämo itta kañ yäwat-kire!

11 ✧ Täñpäkañ ämawebe nadäj gamiñirä watä it yämik täyan uwä oretoret täk täkot. Bänep täga nadäñpäñ oretoret kap kadäni kadäni tek täkot.

Ude täñirä watä säkgämän it yämik täyi. U imata, ämawebe uwä gäka gäripi pähap nadäj gamiñpäñ gäka yäñpäñ oretoret bureni täk täkañ.

12 ✧ Bureni Ekäni, äma gäkño man bureni iwaräntäk täkañ unita kudän säkgämän täñ yämik täyan.

Nadäj yämik täyan unitä kurepätä-yäñ watä bureni it yämik täyak.

6

Äma bäräpiken irani täño yäñapik man

1 ✧ O Ekäni, mominata yäñpäñ kokwawak nadäñkañ nämo nebewen, ba momina täño kowata nämo namen.

2 ✧ Ekäni, kehäromina paotini täyak unita butewaki nadäj namiñpäñ kehäromi äneñi nam.

3 ✧ Bänepnaken nadäj bäräp pähap ahätak upäñkañ Ekäni, gäk bäräñeñ nämo täñkentäñ namitan. Unita jidegän api nadäj namen?

4-5 ✧ Nutpewi kumbero uwä täga nämo ganiñ oreret. Äma kumbanitä nämo nadäj gamik täkañ. Udewaniwä gäk täga nämo ganiñ oretneñ.

Unita Ekäni, päbä bäräpi terak nanik nämagut. Gäk butewaki mähemi unita nadäj namiñpäñ kumäj-kumäj dubiniken nanik nämagutsi.

6 Konäm kot yäpmäj äbäñtäyiwa kehäromina kudup paotak. Täñpäñ bipani bipani dapunna konäm pitotä ämetpäarani tekna ba gwäk kunowäna näbätak täyak.

7 ✧ Iwanaye mäyap unita konäm pen kot täyat. Konäm kottäyiwa dapunna pom tokñewäkañ dapun täga nämo ijik täyat.

8 ✧ Tägagämän! Ekänitä konäm korira nadätak. Unita äma wakiwaki täñpani in keweñ namut!

9 Täñkentäktä gera yäk täyat u nadäj namitak. Bureni, yäñapiñira täñkentäñ namik täyak.

10 Unita nadätat; Iwanaye bäräpi pähap gänañ itkañ umun bumta api täneñ. Täñpäñ mäyäk pähap nadäñpäñ nepmañkañ tängun-gurap täñtäñ api ämetpeñ kuneñ.

7

Äma ño bäräpi nadäñkañ Anutuken gera yäñkuk

✧ 5:10: 2Sml 15:31, 17:14, 17:23 ✧ 5:11: Ais 65:13 ✧ 5:12: Sam 115:13 ✧ 6:1: Sam 38:1; Jer 10:24
✧ 6:2: Sam 41:4; Hos 6:1 ✧ 6:3: Sam 90:13 ✧ 6:4-5: Sam 88:11, 118:17; Ais 38:18 ✧ 6:7: Jop 17:7;
Sam 38:10; Kra 5:17 ✧ 6:8: Sam 119:115; Mat 7:23; Luk 13:27

- 1 ✧ Ekäni Anutuna, iwanaye yabäñ umuntañ gäkken käbop itta ärek täyat. Täñkentäñ namiñiri äma näk kumäñ-kumäñ nutnayäñ näwarän täkañ uwä nutneñtawä.
- 2 Täñ ämatä täñkentäñ namikta nämo iräwä, iwanayetä tom ägwäri ude wädäñ gärepmäñ päñku gupna api yäpmäñ däkñeneñ.
- 3-4 ✧✧ O Ekäni Anutuna, näk kudän waki kubä nämo täñkut yäñ nadätat. Upäñkañ näkken kudän waki ätu itneño, ba not kubäta täñpawak täñpero, ba notnapak täñ-ikñatpäñ man uterak yäñmañpa äroweko, ba jop nadäñ iwanaye täñpawak täñpero u täñpawä, eruk ñode täga täñpen;
- 5 Iwanaye jop yabäñiri näwarän täñpäñ kañ nepmäñjirut! Nut-mañpä äpmonpapäñ kumäñ-kumäñ täga api nutneñ. Täñpäñ gupna kome terak jop uken täga api pewä pärek.
- 6 ✧ Upäñkañ näk ude nämo täñpani unita Anutu, gäk kokwawak pähap nadäñkañ akuñpäñ iwanaye nutnayäñ piä bumta täkañ u däpmanpäñ yäwat-kire!
Imata, gäkawä kudän siwonjitañ nadäk täyan unita äbä täñkentäñ namisi.
- 7 ✧ Ude täñpäñ punin unu itkañ ämawebe kuduñtagän yäweri gämotkaken irirä yabäñ yäwasi.
- 8 ✧ Gähäwä ämawebe kuduñtagän täño kudän yäpmäñ daniwani unita Ekäni, iwanaye inamiken näka äma siwoñi yäñ näwet!
Imata, näk waki täñjira kowata yäpmäkta yäwani nämo yäñ nadätan unita.
- 9 ✧ Anutu, gäk äma siwoñi pähap. Gäk äma täño nadäk-nadäk ba gäripini kudup nadäwi tärek täkañ.
Unita gäk äma waki täño kudän waki kudup kañ pewi paorut. Täñkañ äma siwonjita gwäki täga kañ yämi.
- 10 ✧ Ämawebe, in nadäkañ? Anutu u näkño watä ämana. Äma unitäño man buramik täkañ u täñkentäñ yämik täyak.
- 11 ✧ Anutu uwä man yäpmäñ daniwani tägagämän. U äma wakiwaki nämo yabäñ oretpäñ kowata yäpmäkta biñam yäñtäreñ yämik täyak.
- 12 ✧ Täñpäkañ äma waki u kudän waki nämo penayäñ täño uwä Anututä päip boham täño meni api wädäwek. U äpa topmäñkañ gwäjikta pidäm täyak.
- 13 ✧ Täñpäñ ämik täño tuñum komi komi u yäpmäñpäñ kuwek kädäp mebet ikek äma u yamäkta täñtuñum täyak.
- 14 ✧ Eruk, äma waki unita nadäwut. U kudän waki täkta tawañ pek täkañ. Täñkañ täñikñarani kudän mebäri mebäri wari wari täk täkañ.
- 15 ✧ Uwä äma ätuta buñep täk täkañ. Upäñkañ buñep iniken unitä api äyänutpäñ yepmäñjirek.
- 16 ✧ U udegän, kudän waki iniken unitägän äyänutpäñ ini terak täñpawak api pewän ahäneñ.
- 17 U kawut! Anutu u siwoñi pähap unita bänep täga iwet täyat. Täñpäñ Ekäni Anutu ärowani unitäño wäpi biñam kap terak iniñoret täyat.

✧ 7:1: Sam 31:1, 31:15, 71:1 ✧ 7:3-4: 1Sml 24:11 ✧ 7:3-4: 1Sml 24:7, 26:7; Sam 109:4-5 ✧ 7:6: Sam 35:23, 94:2, 138:7 ✧ 7:7: Sam 22:27 ✧ 7:8: Sam 26:1, 43:1, 98:9 ✧ 7:9: Sam 34:21, 40:2, 94:23; Rev 2:23 ✧ 7:10: Sam 18:2, 18:30, 97:10-11 ✧ 7:11: Sam 50:6, 90:9 ✧ 7:12: Lo 32:41-42; Sam 64:7 ✧ 7:13: Sam 18:14, 45:5 ✧ 7:14: Jop 15:35; Ais 59:4; Jem 1:15 ✧ 7:15: Sam 57:6 ✧ 7:16: Sam 140:9-11

8

Anutu ima mebärita komen äma nin nadäj nimik täyak?

- 1 ✧ Ekäni Mähemnin, wäpka biñam gäripi gakñi nikektä kome kuduhtagän intäjukun itak!
 Wäpka biñam ärowani unita kunum gänañ naniktä gäk ganiñoret täkañ.
- 2 ✧ Täñpäkañ iwankayetä mäyäk nadäwut yäñpäñ nanak pakikät ironironi yäwetpäñ yäwoñärek täñiri kap terak ganiñoret täkañ.
 Teñirä iwankayetä nadäñpäñ umuntañpäñ man kum api itneñ.
- 3 ✧ Täñpäkañ Ekäni, näk kunum terak dapun täñpäñ imaka säkgämän ketkatä täñ peñkuno, komepak ba guk komeniken yepmañkuno u yabäñ yäwatpäñ nadäwätäk ñode täk täyat;
- 4 ✧ Anutu, imata gäk äma mewuni ninta nadäwi ärowani täk täkañ? Imata ämawebe watä säkgämän it nimik täyan?
- 5 Nin äpani ude itnañipäñ wäpnin biñam epmäget kudän nitek ude nipmañkun. Bureni, imaka päke u kudup yärepmitpäñ gäkña bumik nipmañkun.
- 6 ✧ Ude täñkañ imaka kudup ketkatä täñ-peñkuno u yabäñ yäwatta nipmañkun. Ude täñiri imaka kudup u gämotninken itkañ.
- 7-8 Yawakkät tom ägwäri, barak ba imaka imaka gwägu pähap gänañ komeni komeni kuñat täkañ u kuduhtagän äma gämoriken yepmañkunotä itkañ.
- 9 Unita Ekäni Mähemnin, wäpka biñam gäripi gakñi nikektä kome kuduhtagän intäjukun itak!

9

Anutu täjo kudän siwoñi unita bänep täga man

- 1 Ekäni, bänep nadäk-nadäkna kuduhta api ganiñoret täñpet. Täñpäñ näk ämawebe gäkä piä tägagämän täk täyan unita api yäwet täñpet.
- 2 ✧ Täñkañ Anutu ärowani, näkä nadäj gamiñpäñ oretoret kap teñpäñ wäpka biñam api yäpmäñ ärok täñpet.
- 3 Gäkä täñkentäñ namikta äbäñiri iwanayetä gabäñ umuntañ metäñpeñ kuk täkañ. Metäñpeñ kuñkä mañ-däpmäñpäñ kumäk täkañ.
- 4 Täñpäkañ yäpmäñ danik piä täk täyan uwä siwoñigän täk täyan. Täñkañ näkño manna yäpmäñ daniñpäñ momika nämo yäñ yäñtäreñ namiñkun.
- 5 ✧ Gäk guñ äbot äbori äbori nämo nadäj gamik täkañ u yebeñpäñ äma wakiwaki u kumän däpmäñ moreñkun. Täñiri ämawebetä äma udewanita api guñ täneñ.
- 6 Bureni, iwaniye wañkuño ubayäñ. Inide ude api itneñ. Gäk unitäño yotpärare yäpi wañkuño unita ämawebetä kome unita täñguñ tañpäñ nämoinik api nadäneñ.
- 7 ✧ Täñpäkañ Ekäni uwä intäjukun äma inide api it yäpmäñ ärowek. Uwä intäjukun-inik itkañ ämawebe yäpmäñ danikta pidäm täyak.

✧ 8:1: Sam 113:4, 148:13 ✧ 8:2: Sam 44:16; Mat 21:16, 1Ko 1:27 ✧ 8:3: Sam 111:2 ✧ 8:4: Jop 7:17-18; Sam 144:3; Hib 2:6-8 ✧ 8:6: Stt 1:26-28, 1Ko 15:27; Efe 1:22; Hib 2:8 ✧ 9:2: Sam 5:11, 83:18 ✧ 9:5: Lo 9:14; Snd 10:7 ✧ 9:7: Sam 102:12, 102:26; Hib 1:11

- 8 ✧ Tänpäj kudän siwoŋi terak api yäpmäj daniwek. Ude täŋkaŋ ämawebe kuduptagän iniken nadäk siwoŋi terak api yabäj yäwarek.
- 9 ✧ Ekäni uwä eŋi kehäromi kubä ude itak. Iwantä äma kubäta tänpäwak tänpänä, äma u Ekäniken päŋku täga irek.
Ba bäräpi kadänikenä Anutuken kábop täga päŋku irek.
- 10 ✧ O Ekäni, äma gäk gabäj tarek täkaŋ u kubä mäde nämoinik ut imiŋkuno unita ämawebe mebärika nadäwä tarek täkaŋ uwä gäkä terakgän api yeŋgämä penej.
- 11 ✧ Unita ämawebe, in Ekäni, Saion yotpärareken intäjukun itkaŋ yabäj yäwat piä täk täyak u wäpi biŋami iniŋoret täkot!
Epän pähap täk täyak unita ämawebe komeni komeni yäŋahänpäj yäwet täkot.
- 12 ✧ Bureni, Ekäni uwä äma komi nadäk täkaŋ unitäŋo konäm gerata juku penpäj nadäj yämik täyak. Ude tänpäj äma netätä komi u yämik täkaŋ unita kowata tänpäwak täŋ yämik täyak.
- 13 Unita Ekäni, näka waki, butewaki nadäj namisi. Iwantä komi ba bäräpi namikaŋ ŋo yabä!
Kumäj-kumäj dubiniken itat ŋo nämaguri äneŋi täga kaŋ ira!
- 14 ✧ Ude tänpäj täno uwä näk päŋku Jerusalem nanik ämawebe inamiken itkaŋ wäpka api ganiŋ oreret!
Ba waki keriken nanik nämagurayäj täyan unita oretoret pähap nadänpäj wäpka api yäpmäj ärowet.
- 15 ✧ Tänpäkaŋ äma guŋ äbotken naniktä nintä ärikta awaŋ äneŋkuŋo upäŋkaŋ ini-tägän awaŋi gänaŋ äriŋkuŋ.
Nin nipmäŋitta buŋep täŋkuŋo upäŋkaŋ buŋep iniken unitä yepmäŋitkuk.
- 16 ✧ Bureni-inik, Ekänitä äma täŋo täktäki, kudän siwoŋi terak yäpmäj daniŋpäj kowata yämik täyak. Täŋirän äma waki uwä iniken kudän wakitä äyäjutpäj tänpäwak täŋ yämik täkaŋ.
- 17 ✧ Äma waki komeni komeni Anututa nadäj äwaräkuk täk täkaŋ unitäŋo komeniwä kumbani kome ubayäj.
- 18 ✧ Tänpäkaŋ ämawebe tuŋumi nämo, täŋbute-bute täŋpaniwä Ekänitä jop yabäj äwaräkuk nämo täk täyak.
Nämo, äma bäräpi nitek udewani bureni-inik api täŋkentäj yämek.
- 19 Unita Ekäni, äbi! Äbä jop yabäjiri komen ämatä ärowani täŋ gaminetawä!
Äma nämo nadäj gamik täkaŋ u kudup yepmaŋpikaŋ gäkŋo man piäken kaŋ irut. Tänpäj unitäŋo täktäki kaŋ yäpmäj dani.
- 20 ✧ Ekäni, ude täŋiri kaŋ umuntäwut. Kehäromika ude yäwoŋäreŋiri inita nadäwä äpani-inik kaŋ täŋput.

10

Äma waki täŋpani u Anututä kehäromini täga yäpmäj äpek

- ✧ **9:8:** Sam 96:13, 98:9 ✧ **9:9:** Sam 37:39, 46:1, 91:2 ✧ **9:10:** Lo 31:6-8; Sam 37:25, 70:4, 91:14
 ✧ **9:11:** Sam 107:22 ✧ **9:12:** 2Sml 4:11; Sam 9:18, 10:17, 22:24, 37:25; Ais 49:14-15; Hib 13:5 ✧ **9:14:** Sam 13:5, 20:5, 35:9 ✧ **9:15:** Sam 7:15, 94:23; Snd 5:22, 26:27 ✧ **9:16:** Kis 14:31; Snd 5:22 ✧ **9:17:** Jop 8:13; Sam 50:22 ✧ **9:18:** Sam 12:5; Snd 23:18, 24:14 ✧ **9:20:** Sam 62:9; Ais 31:3; Ese 28:2

- 1 Ekäni, komi butewaki ahäñ naminjirän gäk imata nepmanpeñ päñku käbop itan?
- 2 ✧ Ekäni, äma waki täñpanita nadä! U ärowani täñpäñ äma jopi jäwäri iwan täñ yäminpäñ däpmäñpäñ yäwat-kirek täkañ u nämo nadätan?
- 3 ✧ Äma waki täñpani uwä iniken bänepi täño gäripi ugän iwatpäñ ärowani täk täkañ. Moneñ tuñumta nadängärip täñpäñ Ekäni mäde ut imik täkañ.
- 4 ✧ Äma udewanitä nin ärowani yäñpäñ Anututa nämoinik nadäñ imik täkañ. Nämo, Anututa nadäwä nämo itak bumik yäñ nadäk täkañ.
- 5 ✧ Täñpäñ äma udewani tuñum pähap ikek itkañ kome terak säkgämän it täkañ. Upäñkañ Anutu, äma uwä inita nadäwä ärowani täñpäpäñ gäkño бага манта nadäwä äpani täk täkañ ba iwaniyeta udegän yäñärok yäwet täkañ.
- 6 ✧ Täñpäñ bänepitä ñode nadäk täkañ; Imaka kubätä nin täga nämo täñpän waneñ. Nin tägagän api itne yäñ nadäk täkañ.
- 7 ✧ Äma udewani uwä meniken äma tagwän man yäwet-yäwet unitägän abämañ kuk täkañ. Meberitä jop manman, umun man ba täñpäwak man yäk täkañ.
- 8-9 ✧✧ Täñpäñ kädet moräkken käbop itpäñ äma siwoñi ba äma kehäromini nämo, jop nadäñ däpmäk täkañ, añ komitä käbop itpäñ tom däpmäk täkañ ude.
- 10 Äma wakiinik täñpani uwä äma jäwäri u jirañ yäñ nadäñkañ yeñ yäwat päpmo yepmanpäñ ärowani täñ yämik täkañ.
- 11 ✧ Täñkañ bänepitä ñode yäk täkañ; Anutu u ninta guñ täñpäñ dapuri täñpipik täñkuko unita nin nämo nibäk täyak yäk.
- 12 O Ekäni, gäk akuñpäñ äma waki täñpani unita kowata yämi! Täñkañ äma kehäromi paorani ninta guñ täwentawä!
- 13 Anutu, äma waki täñpani imata gäk ganiñ wärät täkañ? Ñode uwä jop nadäk täkañ; Kowata nämo api nimek!
- 14 ✧ Upäñkañ Ekäni, gäk äma kädet waki täñpani u yabäk täyan. Äma udewanitä komi niminjirä nibän äwaräkuk nämo täk täyan.
Unita äma kehäromini nämo, gäkä täñkentäñ nimi yäñpäñ gäkgän gabäñ tarek täkañ. U imata, gäk kubä-tägän äma jopi jäwäri täñkentäñ yämik täyan.
- 15 Unita Ekäni, gäkä äma waki täñpani täño kehäromi yäyomägatpäñ kowata komi kañ yämi!
- 16 ✧ Ekäni gäk intäjukun-inik it yäpmäñ päñku pen api it yäpmäñ ärowen, paot-paotka nämo.
Unita äma gäka nämo nadäñ gamik täkañ u yäwat kireñpewi kañ kuñtäñpä kut!
- 17 ✧ Ekäni, gäk äma jäwäri täño yäñapik man nadäñ yäminpäñ bänepi täñ-täpäneñ yäminjiri säkgämän api itneñ.

✧ **10:2:** Sam 7:16, 9:15; Snd 5:22 ✧ **10:3:** Sam 94:4; Rom 1:32 ✧ **10:4:** Sam 14:1-2, 53:1 ✧ **10:5:** Sam 12:5; Ais 26:11 ✧ **10:6:** Ais 56:12; Rev 18:7 ✧ **10:7:** Jop 20:12; Sam 12:2; Rom 3:14 ✧ **10:8-9:** Sam 17:11; Hab 3:14 ✧ **10:8-9:** Sam 17:12; Mai 7:2 ✧ **10:11:** Jop 22:13; Sam 94:7; Ese 9:9 ✧ **10:14:** Sam 68:5, 2Ti 1:12, 1Pi 4:19 ✧ **10:16:** Sam 145:13; Jer 10:10; Dan 4:34, 1Ti 1:17 ✧ **10:17:** Kis 22:23; Sam 9:12

- 18 ✧ O Ekäni, ironi kodäjanikät äma bäräpi nadäwani unitäŋo yäŋapik man nadäŋ yämiŋpäŋ komi nadäk täkaŋ u dätären yämik täyi.
Ude täŋiri komen ämata äneŋi nämo api umuntäneŋ!

11

Äma kubätä Anututa nadäkinik täŋkuk

- 1-2 ✧✧ Umuri kubä ahäŋ namiŋjirän Ekänitä watä it namän yäŋpäŋ uken kuk täyat.
Unita notnapak, imata guŋtä-yäŋ ŋode näwetan? Ai! Metäŋpeŋ ku! Äma waki täŋpanitä äma siwoŋi däpmäkta bipmäŋ uraniken käbop itkaŋ kuwek gwäjikaŋ u nämo yabätan? Gäk barak umuritä-yäŋ metäŋpeŋ pom udu ku! yäŋ man ude imata näwetan?
- 3 ✧ Yäke! Äma kuduŋtagäntä kädet siwoŋi mäde ut imäwä äma siwoŋi jide täneŋ? Käwep api metäŋpeŋ kuneŋ.
- 4 ✧ Upäŋkaŋ nähä nämo api metäŋpeŋ kwet! Nämo, Anutu ini kudupi tähaken itkaŋ dapun täŋ itak.
Kunum gänaŋ maŋitkaŋ intäjukun-inik it nimiŋpäŋ äma täŋo täktäki u kuduŋtagän yabäŋpäŋ-nadäk täyak.
- 5 ✧ Ekäni ini äma siwoŋi ba äma waki täŋpani yäpmäŋ danipäŋ äma бага mani nämo buramik täkaŋ unita kokwawak pähap api pewän ahäŋ yämek.
- 6 ✧ Ude täŋpäŋ kädäp mebet komigämän upäŋ piŋ yabat-pewän komi bumta api nadäneŋ. U imata, kowata udewani yäpmäkta biŋam täkaŋ ubayäŋ.
- 7 ✧ Täŋpäkaŋ Ekäni ini uwä siwoŋi unita äma siwoŋi kuŋaranita gäripi nadäk täyak.
Äma Ekäni täŋo meni jinom iwatpäŋ kuŋat täkaŋ uwä Ekäni injami api käneŋ.

12

Äma kubä Anututä täŋkentäŋ imikta yäŋapik man yäŋkuk

- 1 ✧ Ekäni, äma siwoŋi kubä nämoinik itak. Ba äma man bureni yäwani kudup paotkaŋ unita äbä täŋkentäŋ nimisi!
- 2 ✧ Ämawebe kuduŋtagäntä noriye bänepi ärikta jop täŋyäkŋarani täk täkaŋ.
- 3 Unita Ekäni, gäk äma ätu jop yäŋ-yäkŋatpäŋ waki kädet terak yämagut täkaŋ ba ärowani täk täkaŋ uwä meni teŋpipiŋ yämi!
- 4 Äma udewanitä ŋode yäk täkaŋ; Nin äma ätu jop yäŋ-yäkŋatpäŋ imaka yäpmäkta gäripi nadäk täkamäŋ u täga api yäpne.
Ba man yänayäŋ nadäŋpäŋä udegän täga api yäk täne yäk. Ude täŋitna äma kubätä täga nämo ninin bitnäwek yäŋ yäk täkaŋ.
- 5 ✧ Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ Ekänitä ini ŋode yäyak; Eruk täga! Näk ärewayäŋ! Ämatä äma jäwäri yäpmäŋ äpäŋpäŋ komi piä yämiŋirä yäŋkähän-kähän yäŋ itkaŋ u nadätat.
Äreŋpäŋ säkgämän itta gäripi nadäk täkaŋ u täŋkentäŋ yämiŋira udegän api itneŋ yäk.

✧ **10:18:** Sam 82:3; Ais 11:4 ✧ **11:1-2:** Sam 2:12, 121:1 ✧ **11:1-2:** Sam 7:12, 37:14, 64:3-4 ✧ **11:3:** Sam 87:1, 119:152 ✧ **11:4:** Mai 1:2; Mat 5:34 ✧ **11:5:** Stt 22:1; Sam 34:19; Jem 1:12 ✧ **11:6:** Sam 75:8; Jer 4:11-12; Ese 38:22 ✧ **11:7:** Sam 7:9-11, 16:11, 33:5 ✧ **12:1:** Ais 57:1; Mai 7:2 ✧ **12:2:** Sam 41:6; Jer 9:8; Rom 16:18 ✧ **12:5:** Sam 10:18, 34:6, 35:10; Ais 33:10

- 6 ✧ Ämawebe, in nadäkaŋ? Ekänitä täŋkentäŋ nimikta man kehäromi yäŋkuko uwä man bureni-inik yäŋkuk. Man yäk täyak u siliwa mobä kädäpken ijiŋpewä kodaki paki-inik äworek täkaŋ udewani.
- 7 ✧ Unita Ekäni, watä säkgämän kadäni kadäni it nimiŋiri iwantä nidäpneŋtawä.
- 8 ✧ U imata, äma waki bämopiken itkamäŋ. U kudup kädet wakita tägagämän yäŋ nadäk täkaŋ.

13

Äma kubä Anututä äneŋi nadäŋ imikta yäŋapik man yäŋkuk

- 1 ✧ Ekäni, kadäni jidegän äneŋi api nadäŋ namen? Gäk näka mäde kadäni käroni api ut namen ba? Kadäni jidegän nadäŋ namiŋiri iŋamka äneŋi api gabäwet?
- 2 Kadäni jidegän bäräpina ŋo api ketäreŋ namen? Butewaki pähap nadäŋ itat ŋo kepma bipani jide nadäŋ yäpmäŋ kuŋira api paot namek? Kadäni jidegän täŋkentäŋ namiŋiri iwanaye gämoriken nämo api iret?
- 3 ✧ Ekäni, gäk näkŋo Anutuna unita yäŋapik manna ŋo nadäŋ namiŋpäŋ butewaki nadäŋ nami. Täŋpäŋ kehäromi namiŋiri nämo api paoret.
- 4 ✧ Iwanaye yabä kätäŋiri nintä irepmitkamäŋ yäŋpäŋ nabäwä maŋ parira oretoret nämo täneŋ.
- 5 Upäŋkaŋ ude nämo! Gäk nadäŋ namikinik täk täyan unita nadäkinik täyat. Butewaki nadäŋpäŋ täŋkentäŋ namayäŋ täyan unita oretoret täŋ gamit.
- 6 ✧ Bureni Ekäni, gäk näka säkgämän täŋ namiŋ yäpmäŋ äbuno unita kap teŋpäŋ wäpka api ganiŋ oreret.

14

Äma waki täŋo täktäk

- 1 ✧ Äma Anutu nämo itak yäŋ yäk täkaŋ uwä guŋ bureni-inik! Äma udewani bänepi käbäŋ täwani. U kudän waki mebäri mebäri täk täkaŋ. Kubätä kudän täga kubä nämoinik täk täyak.
- 2 ✧ Nadäkaŋ? Ekänitä kunum terak ununitä etä päpä dapun pärewat täk täyak. U äma nadäwä tumbäpäŋ Anutu kaŋ-ahäkta piäni täŋpani udewani ätu itkaŋ ba nämo yäŋ nadäŋpäŋ yabäŋ ahäkta dapun pärewat täk täyak.
- 3 ✧ Upäŋkaŋ nämo, kudup u kädet siwoŋi irepmit moreŋpäŋ kädet waki täŋpanigän. Uken nanik kubätä kudän täga kubä nämo täk täyak. Nämoinik.
- 4 ✧ Unita Ekänitä ŋode yäyak; Jide? Ämawebe u nadäk-nadäki nämo? U jop orek patkaŋ näkŋo ämawebenaye uken täŋyäkŋatpäŋ kubota täŋ yämik täkaŋ. Ude täŋkaŋ näkken yäŋapik man kubä nämoinik yäk täkaŋ.
- 5 Upäŋkaŋ Anututä ämawebeniye ukät itkentäk-inik täyak unita äma waki täŋpani unita imaka umuri-inik kubä api ahäŋ yämek.
- 6 ✧ Äma waki uwä äma äpani jopi täŋo piä tawaŋ kaŋkaŋ yäniŋ wärät täkaŋ. Upäŋkaŋ Ekäni uwä äma äpanita watä it yämik täyak.

✧ **12:6:** Sam 119:140; Snd 30:5 ✧ **12:7:** Sam 37:28, 97:10 ✧ **12:8:** Sam 55:10-11 ✧ **13:1:** Jop 13:24; Sam 88:14; Ais 59:2 ✧ **13:3:** Jer 51:39 ✧ **13:4:** Sam 25:2, 35:19, 38:16 ✧ **13:6:** Sam 116:7, 119:17 ✧ **14:1:** Sam 10:4, 53:1 ✧ **14:2:** Sam 33:13, 102:19 ✧ **14:3:** Rom 3:10-12 ✧ **14:4:** Ais 64:7; Jer 10:25; Amo 8:4 ✧ **14:6:** Sam 9:9, 142:5

- 7 ✧ Eruk, Isrel ämawebe täñkentäñ yämikta Ekänitä äma kubä Saion nanik kañ pewän äbän yäñ nadätat. Ekänitä ude täñjirän äneñi säkgämän itnayän täkamänken uken oretoret pähap api nadäne!

15

Kädet siwoñi Anututä gäripi nadäk täyak

- 1 ✧ Ekäni, kudupi yotkaken äma jidewanitä täga ärowek? Ba kudupi yotpärarekaken äma jidewanitä kadäni käroñi täga it yäpmän ärowek?
- 2 ✧ Eruk, nadätat, äma ñodewanitä Anutu inamiken täga it yäpmän ärowek;
Äma, Anutu täño manta gäripi nadäñpäñ kädet siwoñigän iwarani u. Ba äma kadäni kadäni man bureniñän yäk täñpani u.
- 3 ✧ Äma udewanitä noriye täño wäpi jop man terak nämo yäpmän äpek. Ba noriyeta imaka wakiwaki nämo täñ yämek. Ba äboriye bämopiken yäñ-yäkñarani man kubä nämoinik yäwek.
Anututä äma udewanitä gäripi nadäk täyak.
- 4 ✧ Äma udewanitä äma wakiwaki täñpanita gäripi nämo nadäk täyak. Nämo! Ämawebe Anutu täño kädet siwoñi iwat täkañ unitagän orañ yämik täyak. Äma udewanitä imaka api täñpet yäñ yäwani ugän iwatpäñ täk täyak. Iniken mani u iwatpäñ täñjirän bäräpi mebäri mebäri ahäñ imäpäñ waweko upänkañ gwäk pimiñpäñ mani ugän iwatpäñ täñpek.
- 5 ✧ Äma udewanitä kädet siwoñi ñode täk täyak; Äma ätuta monen yämiñkañ yäwerek; Kowata kämi kañ namut yäk. Eruk ude yäwerekopän kowata imikimik kadänikenä jide yämeko udegän yäpek, u irepmitpäñ nämo.
Täñpäñ äma udewanitä man käbeyäken man bureniñän yäwek.
Täñpäkañ äma ätuwä noriye manken yepmakta jop manman yäk täkañ. Upänkañ äma siwoñitä kädet udewaniwä nämoinik täñpek.
- In nadäkañ? Äma kädet tägatäga udewani iwat täkañ uwä paot-paotta biñam nämo täkañ.

16

Äma kubätä Anututa nadäñ imikinik täk täyat

- 1 ✧ Anutu, näk nadäñ gamikinik täk täyat unita gäk watä säkgämän it namik täyi!
- 2 Näk Ekäni ñode iwetkut; Ekäni, gäk näkño intäjukun ämana. Imaka tägatäga näkken itkañ u gäkño ketka terak nanik-tägän äbäk täkañ yäñ iwetkut.
- 3 ✧ Ämawebe Ekänita nadäkinik täk täkañ udewaniñät itta gäripi nadäk täyat.
- 4 ✧ Upänkañ ämawebe mäjo wära nadäñ yämik täkañ uwä komi api nadäneñ. Nähä mäjo wärata ärawa nämoinik api täñ yämet. Ba wäpi menaken nämo api irek. Nämoinik!

✧ **14:7:** Jop 42:10; Sam 53:6, 126:1 ✧ **15:1:** Sam 23:6, 24:3, 27:4, 61:4 ✧ **15:2:** Ais 33:15; Sek 8:16; Efe 4:25 ✧ **15:3:** Kis 23:1; Sam 28:3, 50:20 ✧ **15:4:** Jos 9:18-20; Het 11:35; Apos 28:10 ✧ **15:5:** Lo 16:19; Ese 18:8 ✧ **16:1:** Sam 7:1, 17:8 ✧ **16:3:** Sam 101:6, 119:63 ✧ **16:4:** Jos 23:7; Sam 32:10, 106:37-38

- 5 ✧ Imaka imaka päke itkaŋ ɲonitā nāka watā nāmo it namik tākaŋ. Ekāni, gāk kubä-tägän watā it namik täyan. Täŋpäkaŋ imaka imakata wäyäkŋek täyat uwä gäkägän namik täyan.
- 6 ✧ Gäk watā säkgämän it namiŋiri nāk kome terak ɲo gäripi nitek it yäpmän äbätat. Nāk imaka kubäta nāmo wäyäkŋek täyat.
- 7 ✧ Unita Ekänina wäpi biŋam yäpmän akutat. Imata, uwä kädēt siwoŋi kuŋatta nepmäŋit näwat täyak. Täŋpäŋ bipani imaka, Ekänitā nadäk-nadäk siwoŋi näwetpäŋ näwoŋärek tāk täyak.
- 8 ✧ Täŋpäkaŋ Ekänita guŋ taŋpäŋ nāmo kuŋat täyat. Nāmo, Ekāni uwä dubinaken it täyak unita imaka kubätā täŋyäkŋat-pewän umuntaŋpäŋ täga nāmo kwaiwet.
- 9 ✧ Unita bänepna pidäm taŋirän oretoret pähap nadäk täyat. Täŋkaŋ imaka kubäta nāmoinik umuntak täyat.
- 10 ✧ Täŋpäkaŋ Ekāni, gäk watā säkgämän it namik täyan. Ude täŋiri nāk kumän-kumän komeken nāmo api kwet. Gäkŋo piä ämaka täga nāk, nabän äwaräkuk täŋiri kumänpäŋ jop nāmo api parawet.
- 11 ✧✧ Täŋkaŋ gäkŋa-tägän kädēt gäripi nadäk täyan u näwoŋärek täyan.
Täŋiri gäk dubikaken itkaŋ bänep oretoret terak kuŋat täyat uwä tärek-täreki nāmo!

17

Äma kubä Anututä watä it namän yäŋpäŋ gera yäŋkuk

- 1 Ekāni, gäkken gera yäŋira nadän namisi! Kädēt siwoŋi iwat täyat unita nadän bäräpna gäkken yäpmän äbänira täŋkentän nami. Gäk yäŋgäkŋatta nāmo yäyat unita yäŋapik manna ɲo nadän namisi.
- 2 Nāk nadätat, dapunka päraŋi-inik unita kudän siwoŋi u kudup kaŋpäŋ nadäwi tärek tākaŋ. Unita iwan iŋamiken äma siwoŋi yän api yäŋtäreŋ namen.
- 3 ✧ Bänep nadäk-nadäkna kudup kawi tärek täyak. Bipani bipani nabänpäŋ-nadäk täyanken nadäk waki kubä nāmo kaŋ-ahäk täyan. Imata, nāk man waki, äma ätutä yäk tākaŋ ude nāmo yäk täyat.
- 4 Gäkŋo man ugänpäŋ buramiŋpäŋ äma täŋpäwak kädēt kudän unita mäde ut imik täyat.
- 5 ✧ Gäkŋo kädēt siwoŋi nāmo irepmitpäŋ wari wari ugän iwat täyat.
- 6 O Anutu, gäkken yäŋapiŋira nadän namik täyan. Unita apiŋo gäkken gera yäkgän täŋira juku peŋpäŋ nadän namisi.
- 7 ✧ Dubikaken irira iwanayeta yäŋpäŋ watä säkgämän it namik täyan unita Anutu, nadän namikinik tāk täyan u kwawak pewi ahäwäpäŋ iwan keriken nanik nämagut.
- 8-9 ✧ Dapunka mujipta watäni it täyan udegän nāka watä it namisi. Äma waki täŋpanitā nāk nutta itgwäŋineŋo udetä nämagut päŋku jirokka gäriŋ käbop nepmaŋsi.
- 10 ✧ Äma udewani äma ätuta butewaki nāmo nadän yämik tākaŋ. Meni jinomkenä gup yäpmän ärokärok man unitägän abäk tākaŋ.

✧ **16:5:** Sam 23:5, 119:57, 125:3; Kra 3:24 ✧ **16:6:** Jer 3:19 ✧ **16:7:** Sam 73:24, 77:6 ✧ **16:8:** Sam 27:8, 73:23 ✧ **16:9:** Sam 13:5, 30:12, 108:1 ✧ **16:10:** Sam 49:15, 86:13; Apos 13:35 ✧ **16:11:** Sam 36:7-8, 43:4 ✧ **16:11:** Apos 2:25-28 ✧ **17:3:** Sam 16:7; Sek 13:9; Mal 3:2-3, 1Pi 1:7 ✧ **17:5:** Sam 119:133 ✧ **17:7:** Sam 31:21 ✧ **17:8-9:** Lo 32:10; Sam 91:1, 91:4; Sek 2:8; Mat 23:37 ✧ **17:10:** 1Sml 2:3; Jop 15:27; Sam 73:7

- 11 U näwarän täŋkä nabäŋ ahäŋpäŋ nutta yewa täkaŋ. Ude täŋkaŋ näk täŋpäwakta pidäm taŋpäŋ itkaŋ.
- 12 Aŋ ägwäri tom yenayäŋ pidäm taŋpäŋ it täkaŋ ude näk neŋpäŋ kwinit äwatta nabäŋ nawat itkaŋ.
- 13 Unita Ekäni, äbi! Äbä täŋkentäŋ namiŋpäŋ iwanaye däpmäŋ yäwat kireŋpäŋ unitäŋo kehäromini yäpmäŋ äpäsi. Päip bohamka u yäpmäŋ päbä ämik täŋpäŋ äma waki keriken nanik nämagut.
- 14 Bureni Ekäni, äma kome terak ŋo imaka täpuri kubäta nämö wäyäkŋek täkaŋ u keriken nanik nämagut. Komi piä yämikta yäwani yäŋ yämiŋkuno u yäniŋ kiresi. Komi piä uwä yeritä yerita pen kaŋ yäniŋ kire!
- 15 ✧ Täŋpakaŋ nähä waki nämö täŋpani unita kämi gäkkät kowat kawän bureni api täde. Täŋkaŋ däpmon terak naniktä akuŋpäŋ dubinaken itan yäŋ nadäŋpäŋ bänep oretoret pähap tokŋek api nadäk täŋpet.

18

Devittä iwaniye yärepmitpäŋ oretoret täŋkuk

- Ekänitä Devit, Sol ba iwaniye ätu kerit terak nanik imaguränpäŋ kap ŋo teŋkuk.
- 1 O Ekäni, gäk näkŋo kehäromina unita gäka gäripi pähap inide kubä nadätat!
- 2 ✧ Gäk näkŋo watä ämana, mobä yewa ude it namitan. Bureni, Anutunatä ude täŋkentäŋ namiŋirän gupna koreŋpäŋ säkgämän it täyat.
U kurepä ude itpipiŋ namik täyak. Unitä itkentäŋ namiŋirän iwantä täga nämö nutneŋ.
- 3 Näk Ekäniken gera yäŋira nadäŋ namiŋpäŋ iwan keriken nanik nämagut täyak. Unita Ekäni iniŋ orera!
- 4 ✧ Kumäŋ-kumäŋ täŋo yentä kwasikotpäŋ nepmaŋkuŋ. Täŋpäwak täŋo kehäromitä näk uwäk taŋpäŋ nepmaŋkuk.
- 5 Bureni, kumbani kome täŋo yentä pädat täŋpäŋ nepmäŋ irirän awaŋtä näk nepmäŋitta buŋeptä-yäŋ itsämbuk.
- 6 ✧ Upäŋkaŋ bäräpina u gänaŋ Ekäni Anutuna uken täŋkentäktä gera yäŋkut. Täŋkentäktä ude yäŋira ini kudupi yotken itkaŋ gera kotäkna ba konäm butewakina nadäŋ namiŋkuk.
- 7 Nadäŋ namiŋirän kome bärom täŋpäŋ kwaiŋkuk. Jop puningän nämö, mebäriken umu imaka, kwaiŋkuk.
U imata, Anututä iwanayeta kokwawak nadäŋirän ude uwä ahäŋkuk.
- 8 Inami gäriŋ gänaŋ nanik gupe yäŋ täŋpän äpuŋ. Täŋpäŋ meni gänaŋ nanik täŋpäwak kädäp mebet gäyek ikek aŋeŋ täŋpän abuŋ.
- 9 Ude täŋkaŋ kunum yäpmäŋ weŋpewän kukŋi kukŋi kuŋirän gubam kubiri pähap terak yeŋtäŋ äpuk.
- 10 ✧ U imaka kunum gänaŋ nanik piri nikek uterak maŋitkaŋ ukeŋode äpuk. U bäräŋek-inik äpuk, mänit täŋo piri mämä terak yäŋ.
- 11 U bipmäŋ uranipäŋ tek ude uwäk täŋkuk. Gubam tobori tobori ume nikek it gwäjiŋ imiŋkuŋ.
- 12 Kädet täwit imikta yäpätä gubam kubiri u gänaŋ madäŋ kireŋtäŋ äbäŋirän mim ba kädäp mebet kome terak maŋkuŋ.

- 13 Tãñpãkaŋ Ekãnitã iromaŋtä-yãŋ kunum gãnaŋ kãrakŋeŋirãn Ekãni Ärowani-inik unitãŋo man kotãk nadãŋkuŋ.
- 14 Tãŋkaŋ äŋini yãpã ude, gwãjiŋ tãŋpãn äbãŋirã iwaniye ämet tãŋpã kuŋkuŋ.
- 15 Ekãni kokwawak tãŋpãŋ iwaniye yabãŋ yãŋpãŋ yabãŋ kãrakŋeŋkuk-ken gwãgu pãhap kawuk taŋirãn kome mebãri kwawak patkuk.
- 16 Ude tãŋpãŋ Ekãnitã punin unu naniktã nãk nepmãŋitta kewatpãŋ ume gwãgu kãroniken nanik wãdãŋpãŋ nepmaŋkuk.
- 17 Bureni, äma nãka kokwawak tãŋpani, kehãromini nãkã yãrepmitnaŋi nãmo u keriken nanik nãmagutkuk.
- 18 Iwanaye u bãrãpi terak irira äbã nutnayãŋ tãŋirã Ekãnitã itpipiŋ namiŋkuk.
- 19 ✧ Wakiken-inik itkuro upãŋkaŋ bãnepna gãmãni-inik yãŋ nadãŋpãŋ unita wakiken nanik nãmagutkuk.
- 20 ✧ Ekãnitã nãk kãdet siwoŋi tãk tãyat unita gwãki säkgãmãn namik tãyak. Nãk momina nãmo unita iron tãŋ namik tãyak.
- 21 Nãk Ekãni Anutuna unita mãde nãmo ut imiŋpãŋ unitãŋo бага mani buramiŋpãŋ iwat tãyat.
- 22 Baga mani kudup iwatpãŋ unitãŋo man kãderi kubãta peŋawãk nãmo tãk tãyat.
- 23 U iŋamiken momina nïkek nãmo it tãyat. Waki kubã tãŋpet yãŋpãŋ nadãŋit nadãŋit kuŋat tãyat.
- 24 ✧ Iŋamiken nãk momina nãmo, siwoŋi kurãki-inik kuŋat tãyat unita gwãki säkgãmãn udegãn namik tãyak.
- 25 ✧ Unita Ekãni, ŋode nadãtat; Äma nadãŋ gamikinik tãŋpãŋ nãmo gepmak tãkaŋ unita kowata udegãn nadãŋ yãmiŋpãŋ oraŋ yãmik tãyan. Tãŋpãŋ äma siwoŋi kuŋat tãkaŋ unita kudãn siwoŋigãn tãŋ yãmik tãyan.
- 26 Tãŋpãŋ äma bãnep paki kurãki-inik kuŋat tãkaŋ unita kudãn tãgagãn tãŋ yãmik tãyan. Tãŋkaŋ äma waki tãk tãkaŋ unita iwan tãŋ yãmik tãyan.
- 27 ✧ Tãŋpãkaŋ ämawebe äpani kuŋat tãkaŋ u tãŋkentãŋ yãmik tãyan. Tãŋkaŋ äma inita nadãwã ärowani tãŋpãpãŋ kuŋat tãkaŋ u mãyãk yãmik tãyan.
- 28 ✧ O Ekãni, bipmãŋ urani nãk uwãktãŋ äyãŋutak u iwat kirekta topãn ijiŋ-yãŋeŋ namik tãyan.
- 29 Bureni, kehãromi namiŋiri iwanaye tãga dãpmãŋpãŋ yãwat kirewet. Ba unitãŋo kehãromi tãga yãpmãŋ äpet.
- 30 ✧ Unita ämawebe, ŋode yãŋira nadãwut; Yawe Anutu ŋowã tãktãki säkgãmãn, man yãk tãyak u bureniŋãn ahãk tãkaŋ. Uwã äma watã it nimãn yãŋ nadãŋpãŋ uken kuk tãkaŋ unita kurepã ude it yãmik tãyak.
- 31 ✧ Ekãni kubã unitãgãn Anutu. Ba Anutu unitãgãn nin gãrak itpãŋ tãŋkentãŋ nimik tãyak.
- 32 ✧ Anutu unitãgãn kehãromi namik tãyak, ba kãdet kuŋat-kuŋatnaken watã säkgãmãn it namik tãyak.

✧ **18:19:** Sam 31:8, 118:5 ✧ **18:20:** 1Sml 24:19 ✧ **18:24:** 1Sml 26:23 ✧ **18:25:** Sam 25:10, 31:23, 37:28, 40:11, 89:24 ✧ **18:27:** Sam 101:5; Snd 6:17 ✧ **18:28:** Jop 29:3 ✧ **18:30:** Sam 17:7, 119:140; Dan 4:37 ✧ **18:31:** Lo 32:31, 32:39, 1Sml 2:2; Ais 45:5 ✧ **18:32:** Sam 91:2

- 33 ✨ U tågaken ba geŋiken kuŋatta kuroŋna täŋpidäm taŋ namiŋirän kwamäktä-yäŋ pidämigän kuŋat täyat.
- 34 Täŋkaŋ ämik täkta täŋpäŋ-näwoŋärek täyak unita ämik kadäniken äpa kehäromi täga gwäjiwet.
- 35 Ekäni, watä it namiŋpäŋ wakiken nanik nämagut täyan. Ketka kehäromitä mehamtäŋ namiŋpäŋ watä it namiŋiri säkgämän, wäpna biŋam niked it täyat.
- 36 ✨ Gäk kädet säkgämän täwit namiŋiri kuŋat täyatken yewa kwäpäŋ nämomaŋnut täkaŋ.
- 37 Nämö, iwanaye gwäk pimiŋpäŋ yäwat kireŋkä yepmäŋitpäŋ däpmäŋ-äŋan täŋkaŋ it täyat.
- 38 Täŋkaŋ akukta nämö, bumta däpmäŋpäŋ yepmaŋpa gämotnaken it täkaŋ.
- 39 Bureni Ekäni, gäk ämik täkta kehäromi namiŋiri iwanaye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäŋ morek täyat.
- 40 Ba gäkä täŋpewi iwanaye näka umuntaŋpäŋ metäŋpeŋ kuŋtäŋpä kuk täkaŋ. Bureni, äma kokwawak täŋ namik täkaŋ u täŋpawak täkaŋ.
- 41 Ude täŋira täŋkentäkta konäm gera täk täkaŋ upäŋkaŋ kubätä nämö täŋkentäŋ yämik täyak. Ba Ekäniken gera yäk täkaŋ upäŋkaŋ kowata nämö yäniŋ-yäk täyak.
- 42 Nämö, näk yeŋ kokoyäŋ-pewa keŋkeŋ äworeŋirä mänittä piäŋ äreyäŋ täŋpän kuk täkaŋ. Ba okä kädetken nanik ude äma u terak yeŋtäŋ kuk täyat.
- 43 Bureni Ekäni, äma äbot peŋawäk täŋpani u keriken nanik nämagutpäŋ guŋ äbot yabäŋ yäwatta iwoyäŋpäŋ nepmaŋkun.
Ude täŋiri äma bian nämö nadäŋkuro u apiŋo näkŋo watä piä ämanaye ude itkaŋ.
- 44-45 Täŋpäŋ man yäŋira äma kubäken naniktä umuntaŋpäŋ kwaiŋkaŋ kábop irani uken nanik kwawakgän ahäŋkaŋ gwäjiŋ äpmon namik täkaŋ. Ude täŋkaŋ manna buramik täkaŋ.
- 46 Unita ŋode yäwa; Ekäni itak! Täŋkentäkna iniŋ orerut! Anutu waki keriken nanik nämagurani unitäŋo biŋam yäŋahäwut!
- 47 ✨ U imata, iwanaye yärepmitta kehäromi namik täyak. Täŋpäŋ äma äbori äbori täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäŋpäŋ gämotna-kengän yepmak täyak.
- 48 Bureni Ekäni, iwanaye yärepmitta kehäromi namik täyan. Täŋkaŋ watä it namiŋiri täŋpawak äma komi komitä nämö nut täkaŋ.
- 49 ✨ Unita äma äbori äbori bämopiken kap terak yäŋ-terpäŋ api ganiŋoret täŋpet.
- 50 U imata, Anututä Devit näk, intäjukun ämani itta iwoyäŋkuk. U kehäromi namiŋirän iwanaye kudup yärepmit morek täyat.
U kadäni kadäni nadäŋ namikinik täk täyak. Ba kämiwä yerinayeta udegän tärek-täreki nämö api nadäŋ yämik täŋpek.

19

Anutu täŋo ket kudän ba meni jinom täŋo biŋam man

- 1 ✨ Kunumtä Anutu täŋo wäpi biŋam jidewani yäŋ u kwawak pewän ahäk täkaŋ! Imaka imaka kudup kunum terak naniktä keru kudän säkgämän-inik u kwawak niwoŋärek täkaŋ!

- 2 ✨ Kepma kubäkubätä yäpurärätpän yäpurärätpän pen yänahäk täyak. Ba bipanitä udegän täk täyak.
- 3 Bipani kepma yarä uwä man yäkyäkta meni nämotä man kwawak yänjirän jukunintä nämö nadäk täkamän.
- 4 ✨ Upänkañ biñam man yänpewän komeni komeni, yotpärare kubäkubä kuñ morek täyak.
- Tännpäkañ kunum terak Anututä eni kubä edap dapurita täñ iminükuk.
- 5 Täñkuko unita edap dapuritä ñode täk täyak; Äma gubañi kubätä webeni käwayän oretoret terak eni gänañ naniktä äpämañ kweko ude abäk täyak. Ba äma kubä närepmirek gärepmirek-ken bäräñekta pidämtak täyak ude täk täyak.
- 6 ✨ Edap dapuri u pom kukñi käda naniktä abämañ kumañ kukñi udude äpmok täyak. Imaka kubätä unitäño ägonita käbop täga nämö irek.
- 7 ✨ Tänpäkañ Ekäni täño бага man uwä siwoñi-inik. Unitä bänep nadäk-nadäknin täñ-kodaktak täyak. Täñkañ Ekäni täño man unita nadänjitna bureni-inik täk täyak. Unitäño man kubä pära nämö täk täyak. Unitä äma nadäk-nadäki täpuri unita nadäk-nadäk tañi Anutuken nanikpäñ yämik täyak.
- 8 ✨ Täñjirän Ekänitä man tägagämän u yänpän niwoñärek täñjirän oretoret täk täkamän. Täñkañ Ekäni täño man kädet u kudupi säkgämän-inik unita ämawebe nadäk-nadäki täñpirärek tak täyak.
- 9 ✨ Tänpäkañ Ekäni orañ imikimik kädet u kädet säkgämän. U tärek-täreki nämö it täyak. Tänpän Ekänitä ini kädet nintä iwatpäñ täkta yänpän niwet täyak u siwoñi bureni-inik.
- 10 ✨ Ekäni täño man u gol säkgämän-inik u irepmitak unita man unita gäripi pähap nadäk täkana! Uwä gäripi-inik, tom gakñi täño gäripini irepmit moretak.
- 11 ✨ Bureni Ekäni, gäkño man u jukuman täga niwet täyak. Ämawebe u buraminpäñ iwat täkañ uwä kowata täga ahän yämik täkañ.
- 12 ✨ Upänkañ Ekäni, äma kubätä iniken momi kuduptagän täga nämö kañpäñ nadäwän täreneñ. Unita momi ätu käbop itkañ unita nämö nadätat u ärut nami!
- 13 ✨ Ärut naminpän watä it naminjiri momi nadän parit wari täñpetawä! Ude nämö täñ namiwä momi unitä intäjukun täñ naminjirän unita watä piä täñ imetta! Unita watä ude it naminjiri siwoñi-inik itkañ gäk mäde ut gamettawä.
- 14 ✨ Tänpäkañ Ekäni gäk käbop irit mobä käwutna, ba täñkentäk ämana bureni! Unitä näkño gäripna tañi uwä ñode yänahätat; Mena jinom, nadäk-nadäkna kañ kawi tägawut yän nadäk täyat.

20

Äma kubätä intäjukun ämata yänpän Anutuken gera yänjuk

- ¹ Intäjukun ämanin, gäk bäräpi terak irayän täno uwä, Ekäni, Jekop täño Anututä täñkentän gaminpän watä it gamik täyon!

✨ **19:2:** Sam 74:16, 139:12 ✨ **19:4:** Rom 10:18 ✨ **19:6:** Sam 113:3 ✨ **19:7:** Sam 119:130 ✨ **19:8:** Sam 12:6, 36:9, 119:128 ✨ **19:9:** Sam 119:138, 119:142 ✨ **19:10:** Sam 119:72, 119:103, 119:127 ✨ **19:11:** Sam 17:4 ✨ **19:12:** Sam 40:12, 51:1-2, 90:8 ✨ **19:13:** Sam 18:32, 25:11, 119:133 ✨ **19:14:** Sam 18:2, 31:5, 104:34

- 2 Anutu u Saion komeken itak. Itkanj ini täha gänañ nanik täñkentäk täga ganiñ kirek täyon.
- 3 Iniñ oretta gupe käbäñi niked ijin imayän täno ba bänep tägata bänep iron pen imayän täno unita gäripi nadän gamik täyon.
- 4 ✧ Imaka imaka bänepkatä gäripi pähap nadäk täyan u ganiñ kirek täyon. Ba täñkentän gamiñirän nadäk-tawanj pewayän täno u bureni säkgämän kan ahäwän!
- 5 ✧ Ude täñkentän gamiñirän iwan täño kehäromi yäpmän äpayän täno uken nin oretoret pähap täñpäñ Anutunin api iniñ oretne! Täñpäkanj Ekäni tä yäñapik manka kudup nadän gamik täyon.
- 6 Eruk, näk nadätat! Ekäni intäjukun äma ini iwoyänpäñ tewani u täñkentän imik täyak. U kunum gänañ itkanj yäñapik mani nadän imik täyak. Täñkanj keru kehäromitä täñkentän imiñirän iwaniye täño kehäromi yäpmän äpäc täyak.
- 7 ✧ Täñpäkanj äma ätu ämik täño tunum kehäromi kehäromi unitagän nadäkinik kehäromi täc täkanj. Upänkanj ninä Ekäni Anutunin unitäño kehäromitä nadäkinik täc täkamän.
- 8 Äma udewani täño kehäromi kudup paoräkanj api mañ-patäbotneñ. Upänkanj ninä akuñpäñ kehärom tanpäñ api it yäpmän kune.
- 9 Ekäni, gäkken gera yänayän täkamänken uken nadän nimiñpäñ intäjukun ämanin täñkentän imiñiri iwaniye täño kehäromi kudup kan yäpmän äpäñ morewän!

21

Isrel täño intäjukun ämatä Ekäni wäpi iniñ oretkuk

- 1 Ekäni, intäjukun ämata kehäromi imiñiri iwaniye täño kehäromi yäpmän äpäñ moreñkuko unita oretoret täc täyak.
- 2 Imaka bänepitä gäripi pähap nadänpäñ unita gäkken yäñapiñkuko u imiñkun.
- 3 Gäk not täñ imiñpäñ iron tañi täñ imiñkun. Täñkanj wäpi biñam kwawak niwonärekta gwäpä golpäñ täñpanipänj ähäc imiñkun.
- 4 ✧ U irit käronji itta gäkken yäñapiñkuko u nadän imiñiri udegän kadäni käronji it yäpmän abukotä pen api it yäpmän ärowek.
- 5 Täñkentän imiñiri iwan täño kehäromi yäpmän äpuko unita wäpi biñam ikektä tañi itak. Wäpi biñamkäc kehäromi u gäkña imiñkun.
- 6 ✧ Gäk iron pähap täñ imik täyan u paot-paori nämo, pen api it yäpmän ärowek. Ba dubiniken iriri unita oretoret pähap täc täyak.
- 7 ✧ O Ekäni täñpämerek mäheci, intäjukun äma u gäka nadäkinik täc täyak. Gäk nadän imikinik täc täyan unita kehäromigän api irek.
- 8 Ude täñkanj iwankaye kokwawak nadän gamani u kuduptagän yäpmän äpäñpäñ gäkña gämotka-kengän api yepmanpen.
- 9 ✧ Täñpäkanj Ekäni, gäkä kwawak ahäwayänj täyanken uken kädäp mebet tañitä imaka imaka ijinpewä paot täkanj ude iwan u kudup api däpmän paoren. Bureni, kokwawak tañi nadän yämiñpäñ däpmänpäñ kädäptä kudup ijinpewi api paotneñ.
- 10 Täñiri unitäño yeri kubä nämo api irek. Nämo, u kuduptagän api däpmän morewen.

✧ 20:4: Sam 21:2 ✧ 20:5: Sam 9:14, 60:4 ✧ 20:7: Sam 33:16-17; Snd 21:31; Ais 31:1 ✧ 21:4: Sam 61:5-6, 91:16 ✧ 21:6: Sam 16:11, 45:7; Apos 2:28 ✧ 21:7: Sam 16:8 ✧ 21:9: Sam 18:8; Ais 26:11; Mal 4:1

- 11 ✧ Äma udewanitä waki täñ gamikta yäñpäñ-nadäk täk täkañ upäñkañ täga nämo täneñ.
 12 Nämo, kuwek gwäjiñpewi yäwarirän api metäñpeñ kunen.
 13 O Ekäni, gäk kehäromika nitek unita wäpka biñam kap terak ganiñoret yäpmän api kune!

22

Äma kubä komi nadäppäñ Anutuken konäm gera täñkuk

- 1 ✧ Anutuna, Anutuna, imata nepmañtan? Imata ban itkañ konäm kähänna nämo nadäñ namitan?
 2 ✧ Wära! Anutuna, näk kepma konäm kähän yäñjira kowata nämo naniñ yäk täyan. Ba bipani udegän ehutpäñ gäkken gera yäñjira nämo nadäñ namik täyan.
 3 Upäñkañ näk nadätat; Gäk Anutu kudupi intäjukun iriri Isrel naniktä gäk wäpka yäpmän akuk täkañ.
 4 ✧ Täñpäñ bian äbekniye oraniyetä irit kuñat-kuñari gäk ketka terak peñpeñ kuñarirä täñkentän yämik täñkunonik.
 5 Uwä gäkken yäñjiri iwan keriken nanik yämagut täñkunonik. Täñjiri gäka nadäkinik täñ gamiñirä nadäkiniki jopi nämo täñkuk.
 6 ✧ Upäñkañ nähä imaka jopi ude. Näk äma nämo! Ämawebetä nabäñirä äpani täñpäkañ yäñärok näwerit inam täñ namiñit täk täkañ.
 7 ✧ Täñpäñ nabäñ mägayäñit mebet ogät näreñit täk täkañ.
 8 ✧ Täñpäñ sära ñode näwet täkañ; Ekäniken gera yäñjiri käwep täñkentän gamayän yäk. Gäka gäripi nadäppäñä imata nämo gämagut täyak? Man ude näwet täkañ.
 9 ✧ Anutu, gäka bian meñ koki gänañ nanik täñpewi ahäñkut. Näk nonoñ nañ parira gäka täñkentän namiñkun.
 10 ✧ Gäk näkño Anutu. Gäka nadäkinik täk täyat uwä meñtä bäyañpäñ nepmañkukken unitä pen it yäpmän äbätat ño.
 11 ✧ Unita apiño nepmañpentawä! Bäräpi ahäñ namitak ñonita näk täñkentäktä kubä nämo! Unita gäk ban nepmañpeñ kweno.
 12 Iwantä bulimakau komitä äma yäwat-kirek täkañ ude näwat-kirek täkañ. Burimäkau kehäromi Basan komeken nanik udewanitä-yän näk yewa täk täkañ.
 13 Añ komitä tom yenayän yabän kärakñenpäñ meni añek täkañ ude iwantä näk ude nenayän täk täkañ.
 14 ✧ Täñpäkañ kehäromina kudup paotak, ume piwä kwäkañ kome terak päñku paot täkañ ude. Täñpäñ kujatna kudup gapun täkañ. Ba nadäk-nadäkna tom gäkñi kädäpken pewäkañ mutpäñ paot täkañ ude täyak.
 15 ✧ Täñpäñ kotäkna kawuk tawäkañ mebetna därawän täkañ. Gäk nabän näwaräkuk täñjiri kumbayän täyat.
 16 Täñpäñ waki täñpani äbot pähaptä bipmän gwäjiñpäñ añtä tom yek täkañ ude gupna neñpäñ yäpmän däkñek täkañ.

✧ **21:11:** Sam 2:1 ✧ **22:1:** Sam 10:1; Mat 27:46; Mak 15:34 ✧ **22:2:** Sam 42:3, 88:1 ✧ **22:4:** Sam 78:53, 107:6 ✧ **22:6:** Jop 25:6; Sam 31:11; Ais 41:14, 49:7 ✧ **22:7:** Ais 53:3; Mat 27:39; Mak 15:29; Luk 23:35 ✧ **22:8:** Mat 27:43 ✧ **22:9:** Sam 71:5-6 ✧ **22:10:** Ais 46:3, 49:1 ✧ **22:11:** 2Kn 14:26; Sam 72:12; Ais 63:5 ✧ **22:14:** Sam 73:26; Dan 5:6 ✧ **22:15:** Sam 38:10

- 17 Tãñpãkañ kujatna kwawak parirã nabãñkañ oretoret tãk tãkañ.
 18 ✧ Ba nãkño tek inita yãpmãkta nãrepmirek-gãrepmirek ude tãk tãkañ.
- 19 ✧ Unita Ekãni, nepmanpeñ ban kweno. Tãñkentãñ namik tãyan udegãn apiño bãrãneñ abãñkañ tãñkentãñ nam!
 20 Gãk ãneñi nãmaguriri nutna yãkñat tãñpã wawut! Gãk tãñkentãñ naminiñi ãma añ bumik ñowã kumãñ-kumãñ nutneño.
 21 ✧ Nãk añ ägwãri keriken nanik yãyomãgariri tom ägwãri yek tãkañ ude nãk nekta tãñpã wawut! Tãñpãkañ bulimakau ägwãri itkañ ño jonãnitã nãputneño, Ekãni nãk nãmagut.
- 22 ✧ Ude tãñpikañ manbiñam gãkã tãñ namik tãyan u notnaye api yãweret. Tãñpãñ gãk ganiñ oretta äbot kubãgãn itkañ nãkã gãkño wãpka biñam api yãpmãñ akwet.
- 23 Eruk nãk ñode yãyat; Anutu tãño äbot tãñpani in Anutu wãpi yãpmãñ akuwut! Jekop tãño äboriye in Ekãni orañ imikot! Bureni, Isrel äbot in, gwãjiñ äpmonñ imut!
- 24 ✧ U imata, Anutu uwã ãma jãwãrita mãde nãmo ut yãmik tãyak. Unitãño komi nadãwãtãkita nadãñirãn jopi nãmo tãk tãyak. Nãmoinik! U yãñapiñirã nadãñ yãmiñpãñ dubiniken äbãk tãyak.
- 25 ✧ Unita Ekãni, ãmawebekayetã ganiñ oretta kãbeyã tãñirã gãkño tãktãkkata yãñpãñ kãbeyã inãmiken api ganiñoret tãñpet. Bureni, orañ gamikta gupe kãbãñi nitek ijiñ gamikta yãñkehãrom tañkuro u ãmawebe gãka umuntak tãkañ u inãmiken api tãñpa-tãrewek.
- 26 ✧ Kadãni uken ãma jãwãri imaka, nañ tokñek api tãneñ. Ba ãmawebe Ekãni dubiniken kuk tãkañ uwã wãpi api iniñ oretneñ. Eruk, ude tãñkañ tãrek-tãreki nãmo säkgãmãn it yãpmãñ ärok tãkot!
- 27 ✧ Tãñpãkañ ãmawebe komeni komeni Ekãnita nadãñpãñ äyãñutpeñ gãmoriken api kuñ moreneñ. Kuñ moreñpãñ api iniñoret tãneñ.
- 28 ✧ U imata, Ekãni uwã ãmawebe komeni komeni kuduhtagãn intãjukun it yãmiñpãñ yabãñ yãwat tãyak.
- 29 ✧ ãma inita nadãñirã ärowani tãñpanitã gukut imãpmok tãñpãñ Anutu api iniñ oretneñ. Bureni, komeñ ãmawebe kumãñpãñ parakta yãwani u kuduptagãntã Ekãni api orañ imineñ.
- 30 ✧ Tãñkañ ãmawebe mãden ahãnayãñ tãkañ uwã Ekãnita watã piã api tãñ imineñ. Ude tãñkañ yeriniye ahãnayãñ tãkañ unita Ekãni tãño tãktãkita yãñahãñpãñ api yãwet tãneñ.
- 31 ✧ Bureni, ãmawebe nãmo ahãwani uwã kãmi ahãñirã Ekãnitã ãmawebeniye waki keriken nanik yãmagurani unita yãñpãñ-yãwonãrek api tãneñ.

23

Ekãni tãño iron säkgãmãn

- 1 ✧ Ämatã sipsip watã it yãmik tãkañ udegãn, Uraktã nãka watã säkgãmãn it namik tãyak. Unita nãk imaka kubãta wãyãkñek piã nãmo tãk tãyat.

✧ **22:18:** Mat 27:35; Mak 15:24; Luk 23:34; Jon 19:24 ✧ **22:19:** Sam 22:11, 70:5 ✧ **22:21:** Sam 34:4, 118:5 ✧ **22:22:** Sam 40:10; Hib 2:12 ✧ **22:24:** Sam 31:22, 69:17, 69:33; Hib 5:7 ✧ **22:25:** Sam 35:18, 40:9-10, 61:8 ✧ **22:26:** Sam 40:16, 69:32 ✧ **22:27:** Sam 2:8, 82:8, 86:9 ✧ **22:28:** Sam 47:7-8; Sek 14:9 ✧ **22:29:** Sam 89:48; Ais 10:16 ✧ **22:30:** Sam 102:18, 102:28 ✧ **22:31:** Sam 71:18, 78:6 ✧ **23:1:** Sam 34:9-10; Ais 40:11; Jon 10:11, 1Pi 2:25

- 2 ✧ Tänpäkañ näk yäñnäkañat päñku nepmañpän ume dapuriken näñpakañ eruk äneñi nämagut päñku äyünken nepmañpän kwiniñän itpäñ-nadäk täk täyat.
- 3 ✧ Ude täñkañ irit kuñat-kuñatna täñ-kehäromtak täyak. Tänpäñ iniken wäpi täga terak kädet siwoñi-kengän nämagut yäpmäñ kuk täyak.
- 4 ✧ Ekäni, kumäñ-kumäñ täño bipmäñ uranitä uwäk tänpäñ nepmäñirayäñ täko upäñkañ umuri udewanita nämö umuntäwet. Imata, gäk näkkät bok itkañ kadä ba käyöp iniriri gabäñpäñ nämö umuntak täyat.
- 5 ✧ Ude täñkañ näk nepmäñ towikta ketem tuñum tänpäñ nämaguriri iwanaye jop nabäk täkañ. Ude täñkañ nämagut päñku dubikaken nepmañpäñ täñ-bumbum pewi ahäñ namik täkañ.
- 6 ✧ Ekäni, gäk irit kuñat-kuñatnaken watä säkgämän it namiñpäñ bänep iron täñ namik täyan.
Unita gäripi pähap tärek-täreki nämö, nadäk täyat. Ba näk gäkkät bok pen api it yäpmäñ ärode.

24

Anututä äma jidewanita gäripi nadäk täyak?

- 1 ✧ Kome pähap ukät ämawebe ba imaka kome terak itkañ u kuduptagän Anututä mähemi-inik täyak.
- 2 ✧ Anutu unitägän kome u gwägu pähap terak penpäñ täñ-kehärom tañkuk.
- 3 ✧ Unita äma jidewanitä Anutu unitäño kudupi pom terak täga äroneñ? Ba äma jidewanitä kudupi yoriken täga äronpäñ iniñ oretneñ?
- 4 ✧ Ämawebe ñodewani; Äma keritä kudän waki nämö täk täkañ u, ba äma bänepi kuräki-inik u. Ba äma bänep nadäk-nadäki mäjo wära terak nämö pek täkañ u, ba äma imaka udewani täño wäpi yäñpäñ jop manman nämö yäk täkañ u.
- 5 ✧ Ekänitä ämawebe udewanita nadäñ yämiñpäñ iron säkgämän api täñ yämek. Bureni-inik, yämagurani Anutu unitä Siwoñi ämawebenaye yäñ api yäwerek.
- 6 ✧ Tänpäkañ ämawebe udewaniwä gwäk pimiñpäñ Jekop täño Anutu iwarän tänpäñ täñkentäka Anutu ukengän kañ-tarek täkañ.
- 7 ✧ Unita Jerusalem täño yämabam biani biani, in kewen imiñirä penyänek pähap täño intäjukun äma ärowani-inik u kañ ärowän!
- 8 ✧ Tänpäkañ penyänek täño intäjukun äma uwä netä? Uwä Ekäni kehäromi mähemi, iwan täño kehäromi yäpmäñ äpani ubayäñ! Äma unitägän penyänek pähap täño intäjukun äma itak.
- 9 ✧ Unita äneñi täwera! Jerusalem täño yäma biani biani, in kewen imiñirä penyänek pähap täño intäjukun äma ärowani-inik u kañ ärowän!
- 10 ✧ Tänpäkañ penyänek täño intäjukun äma uwä netä? Uwä Ekäni kehäromi mähemi ubayäñ! Äma unitägän penyänek pähap täño intäjukun äma itak. Bureni-inik!

✧ **23:2:** Sam 36:8, 65:11-13; Ese 34:14; Rev 7:17 ✧ **23:3:** Sam 5:8, 19:7, 85:13 ✧ **23:4:** Sam 16:8, 27:1; Ais 43:2; Mai 7:14 ✧ **23:5:** Sam 78:19, 92:10; Luk 7:46 ✧ **23:6:** Sam 25:7, 25:10, 27:4-6, 2Ko 5:1 ✧ **24:1:** Kis 19:5; Lo 10:14; Sam 50:12, 1Ko 10:26 ✧ **24:2:** Sam 104:5, 136:6, 2Pi 3:5 ✧ **24:3:** Sam 15:1 ✧ **24:4:** Sam 15:4; Ais 33:15-16; Mat 5:8, 1Ti 2:8 ✧ **24:6:** Sam 27:8, 105:4 ✧ **24:7:** Ais 26:2; Hag 2:7; Mal 3:1, 1Ko 2:8

25

Devit täño yänapik man kubä

- 1 ✧ Ekäni, yänapik man gäwerayän äbätat!
- 2 ✧ Gäk Anutuna unita näk gäkagän nadäkinik täk täyat. Gäk täñkentän nam!
Nabän äwaräkuk täñiri iwantä kehäromina yäpmän äpänpän yänärok
näwerirä mäyäk nadäwetawä.
- 3 ✧ Tänpäkan näk ñode nadätat; Äma gäkä terak yengämä pek täkan u yabän
äwaräkuk täñiri nadäkiniki jopi nämo täñpek. Nämoinik, äma gäka bitnäk
täkan unitägän komi nadänpän mäyäk api nadäneñ.
- 4 ✧ Unita Anutu, gäk nadäk-nadäk siwoñika näwetpän näwoñärek täñiri gäkño
kädet täga u nadäwa tärewut.
- 5 ✧ Tänpän nämagurani Anutu, gäkño man bureni pätak u näwetpän
näwoñäreñiri kädet siwoñi u kan iwara. O Ekäni, näk gäka nämo guñ
tanpän gepmäñit-inik tänpän kuñat täyat.
- 6-7 ✧✧ Ekäni, ironka ba butewaki kädetka bian täñkunoniktä täñ yäpmän äbätan
unita nadänpän näk gubaniken kädet wakiwaki täñkuro u pen namisi.
Gäk kudän täga ba iron mähemi unita nadän namisi!
- 8 ✧ Ämawebe, in nadäkan? Ekäni uwä tägagämän, siwoñi-inik itak. Unitä äma
momi täñpani kädet siwoñi iwatta yäwetpän yäwoñärek täk täyak.
- 9 ✧ Ba äma gämori-kengän kuñat täkan u kädet ini gäripi nadäk täyak ude
yäwoñärek täyak.
- 10 ✧ Bureni, ämawebe topmäk-topmäk kubägän Anututä pewän ahänjkuko u ba
mani biñam buramipän iwat täkan unita nadän yämik-inik täk täyak.
Anutu uwä nadäk-nadäk yarä niked nämo täk täyak, nadänjkuko
udegän pen api nadän yäpmän ärowek.
- 11 ✧ Ekäni, momina mäyap upänkan wäpka biñamta yänpän pen namisi.
- 12 Tänpäkan ämawebe Ekäni täño mani buramik täkan, ämawebe u Ekänitä kädet
siwoñi iwatta u yäwoñärek täyak. Yäwoñäreñirän ugän iwat täkan.
- 13 ✧ Äma udewani säkgämän it täkan. Ba unitäño nanakiye imaka, kome terak
täga api itneñ.
- 14 ✧ Bureni-inik! Ekänitä ämawebe mani buramik täkan u not säkgämän täñ
yämik täyak. Tänpän topmäk-topmäk kubägän bian pewän ahänjkuko
unitäño mebäri kudup yäwetpän yäwoñärek täk täyak.
- 15 ✧ Täñkentän namikta Anutu-kengän gera yäk täyat. Täñira umuri u ba u keru
terak nanik yäyomägat täyak.
- 16 ✧ Unita Anutu, gäk näkken äbänpän täñkentän namisi. Gäk ban iriri näkñagän
itpän kehäromi niked nämo nadätat.
- 17 ✧ Unita gäk nadän bäräpna yäpmän kewen namiñiri bänepnatä kwikinik kan
irän. Täñkentän namiñiri bäräpitä kehäromina yäpmän äpäk-inik nämo
täñpek.

✧ **25:1:** Sam 86:4, 143:8 ✧ **25:2:** Sam 31:1, 41:11 ✧ **25:3:** Ais 21:2, 49:23; Hab 1:13 ✧ **25:4:** Sam 27:11, 86:11 ✧ **25:5:** Sam 40:1, 43:3, 79:9 ✧ **25:6-7:** Sam 98:3, 103:17 ✧ **25:6-7:** Jop 13:26; Sam 31:19, 51:1 ✧ **25:8:** Sam 32:8, 86:5, 92:15 ✧ **25:9:** Sam 23:3, 27:11 ✧ **25:10:** Sam 40:11, 103:18 ✧ **25:11:** Kis 34:9; Sam 79:9 ✧ **25:13:** Sam 69:36; Snd 1:33; Jer 23:6 ✧ **25:14:** Stt 17:1; Jop 29:4; Snd 3:32 ✧ **25:15:** Sam 123:2, 124:7 ✧ **25:16:** Sam 69:16, 143:4 ✧ **25:17:** Sam 40:12, 107:6

- 18 ✧ Bureni Anutu, komi nadawätäkna yäpmäj kewej namiñpäñ momina kudup peñ namisi.
- 19 ✧ Ekäni, iwanaye mäyap u yabätan? Unitä kokwawak pähap jop nadäj-nadäj namik täkañ.
- 20 Täñpäkañ gäk näkño watä ämana unita näk nämagutpäñ watä säkgämän it namiñiri iwantä nurirä mäyäk yäpettawä.
- 21 ✧ Näk nadäj gamikinik täk täyat unita gäkä nadäj namiñpäñ kädet ba nadäk-nadäkna siwoñi unita yäñpäñ kadäni kadäni watä säkgämän it namiñiri wawetawä.
- 22 ✧ Täñpäkañ Ekäni, gäk äbotkaye Isrel, bäräpi mebäri mebäri gänañ nanikpäñ wädäj tädotpäñ yepmañpi säkgämän kañ irut.

26

Äma siwoñi kubä täño yäñapik man

- 1 ✧ Näk kudän täga täk täyat upäñkañ iwanayetä yäñärok näwet täkañ. Unita Ekäni, iwanaye inamiken gäkawä äma siwoñi yäj kañ näwet! Näk gäkagän nadäj gamikinik täk täyat.
- 2 ✧ Ekäni, man yäkyäk ba täktäkna kuduptagän siwoñi itak yäj nadäkta nabäñpäñ-nadäk täyi. Täñpäñ bänep nadäk-nadäkna jide itak yäj nadäkta yäpmäj danisi.
- 3 ✧ Ekäni, gäk näka iron pähap täñ namiñpäñ kadäni kadäni kädet siwoñi näwoñärek täyan. Gäk intäjukun it namiñpäñ nämo nepmak täyan.
- 4 ✧ Täñpäkañ Anutu, gäk näkño mebärina nadätan. Näk äma waki täñpanikät nämo kuñat täkamäj. Ba äma jop manman yäwanikät nämo it täkamäj.
- 5 ✧ Bureni, näk äma goret täñpanikät itpäñ yäñpäñ-nadäkta gäripi nämo nadäk täyat. Äma udewani mäde ut yämik täyat.
- 6 ✧ Ekäni, bänepna, täktäkna siwoñi yäj gäwoñärekta ketna ärutpäñ gäkño eni gänañ alta dubiniken ganiñ oretkañ teñ gwäjik täyat.
- 7 Näk ude täñ gamiñpäñ kap kubä bänep täga man gäwetta teñpäñ täktäkka säkgämän u ämawebe yäwetpäñ yäwoñärek täk täyat.
- 8 Ekäni, eni gäkä it täyanken wäpka biñam kwawak itak. Eni unita gäripi täñi nadäk täyat.
- 9 ✧ Unita Anutu, näk äma waki täñpani ba ämawebe kumäj-kumäj däpani ukät bok nämo nidäpen!
- 10 ✧ Äma udewanitä kädet wakiwaki pen täk täkañ. Moneñ yäpmäkta kädet waki mebäri mebäri täkta nämo umuntak täkañ.
- 11 Upäñkañ Ekäni, nähä kädet udewani täga nämo täñpet. Näk gäkño kädet siwoñi ugän iwat täyat unita näk nadäj namiñpäñ gäkñata biñam nämagut.
- 12 ✧ Wisikna! Näk bägup tägaken itat yäj nadätat. Imaka kubätä näk täga nämo täñpäñ waneñ.

✧ **25:18:** Sam 31:7, 103:3 ✧ **25:19:** Sam 3:1-2, 9:13 ✧ **25:21:** Sam 41:12 ✧ **25:22:** Sam 130:8
 ✧ **26:1:** 2Kn 20:3; Sam 28:7; Snd 20:7 ✧ **26:2:** Sam 17:3, 139:23; Sek 13:9 ✧ **26:3:** 2Kn 20:3 ✧ **26:4:**
 Sam 1:1; Jer 15:17 ✧ **26:5:** Sam 1:1, 31:6, 139:21-22 ✧ **26:6:** Sam 73:13, 1Ti 2:8 ✧ **26:9:** 1Sml 25:29;
 Sam 28:3 ✧ **26:10:** Lo 16:19, 1Sml 8:3; Ais 33:15 ✧ **26:12:** Sam 22:22, 27:11, 40:2, 107:32

Unita Anutu, ämawebe gäk ganiñoret käbeyä täñ irirä wäpka biñam
api yäñahäk täñpet.

27

Äma kubätä nadäkiniki yäñahänkuk

- 1 ✧ Ekäni uwä näkño penyänjekna. Unitägän täñkentän namiñpäñ watä it namik täyak. Unita netäta umuntäwet?
- 2 ✧ Anututä täñkentän namiñirän äma wakiwakitä gupna awähutta täñpäwak täkañ. Ba iwantä näka kokwawak nadäñpäñ nutna yäñkañ äbä Anutu kañ-umuntañ ämetpeñ päñku yewä kwäpäñ mañdäpmäk täkañ.
- 3 ✧ Nadäkañ? Irit kuñat-kuñatna Anutu-kengän pek täyat unita iwan äma äbot pähaptä nutna yäñkañ näk it gwäjineno upäñkañ nämo umuntäwet. Nämoinik!
- 4 ✧ Näk Anutuken imaka kubätagän yäñapiñkut. Ñode täñ namikta gäripi-inik nadäñpäñ yäñapiñkut; Anutu, gäk nadäñ namiñiri gäkña enji-kengän ittängän kañ paora. Enjikaken itkañ dapun täñpäñ gabängärip täk täyiwa.
- 5 ✧ Näk ñode nadätat; Kadäni waki ahäñ namayäñ täyak upäñkañ Anututä yäñnäknat päñku tähani gänañ nepmañpäñ yäma ukätpäñ watä säkgämän api it namek. Ude täñirän näk tägagän api iret.
- 6 ✧ Watä säkgämän it namiñirän iwan näk it gwäjinayäñ täkañ u yärepmitpäñ kehäromini api yäpmäñ äpet. Täñpäñ bänep pidäm nadäñpäñ orañ imiñpäñ Anututä ini enji gänañ kap terak wäpi biñam api yäpmäñ akwet.
- 7 ✧ O Ekäni, näkä gäkken gera yäwayäñ täyatken u butewaki nadäñ namiñkañ täñkentän nam.
- 8 ✧ Näkken äbi yäñ näwetkuno udegän Ekäni, gäk ganiñ oretta äretat.
- 9 ✧ Ärenjira näka käbop nämo iren. O Anutu, näk piä ämaka unita täñkentän nam! Näka kokwawak nadäñ namiñpäñ nämo näwat kirewen. Nämo nepmañpen ba mäde nämo ut namen.
Kadäni kadäni täñkentän namik täñkuno udegän täñkentän namik täyi.
- 10 ✧ Meñnaye nanayetä mäde ut namineño upäñkañ Ekäni gähä täga nabän näwaren.
- 11 ✧ Unita Ekäni, imaka kañ tä yäñ nadätan udegän näwoñärenjiri kañ täñpa. Iwanaye mäyap itkañ unita kädet kukñi kädagän kañ yäñnäknat yäpmäñ ku.
- 12 ✧ Ekäni, iwan yabäñ äwaräkuk täñiri näk nämo nepmäñitneñ. Iwan uwä näka jop manman yäñit umun man näwerit täk täkañ.
- 13 ✧ Bureni-inik nadätat! Itkañ kämi Ekänitä ämawebeniye täñkentän yämiñirän api yabäwet.

✧ **27:1:** Sam 118:14; Ais 33:2, 60:20; Mai 7:8 ✧ **27:2:** Sam 9:3, 14:4 ✧ **27:3:** Jop 4:6; Sam 3:6 ✧ **27:4:** Sam 18:6, 23:6, 90:17 ✧ **27:5:** Sam 17:8, 31:20, 40:2, 50:15 ✧ **27:6:** Sam 3:3, 107:22 ✧ **27:7:** Sam 4:3, 13:3, 61:1 ✧ **27:8:** Sam 34:4, 105:4; Amo 5:6 ✧ **27:9:** Sam 6:1, 40:17, 69:17, 94:14 ✧ **27:10:** Ais 40:11, 49:15; Jon 16:32, 2Ti 4:16-18 ✧ **27:11:** Sam 5:8, 25:4, 86:11 ✧ **27:12:** Lo 19:18; Mat 26:60; Apos 9:1 ✧ **27:13:** Sam 31:19; Jer 11:19

- 14 ✧ Unita ämawebenaye, ɲode täwera nadäwut; In Anututa nadäkinik tänpän Anututä ini täñkentän tamekta kañ itsämbut. Nadäwätäk pähap nämo täneñ. Nämoïnik! Kehärom tänpän kañ irut.

28

Äma kubätä bäräpi gänañ itkañ Anutuken gera yänjuk

- 1 ✧ Täñkentäkna bureni Anutu, gäkä täñkentän nami yänpän yänapitat. Gera yänjira nadän namisi. Gäk gerana nämo nadän namiwä näk äma kumänpeñ kwani ude äworewayän.
- 2 ✧ Näk täñkentän nami yänpän kudupi yotka käda ketna yaräbok kewatat. Tänpän yänapiñjira manna kotäk nadän namisi!
- 3 ✧ Anutu, näk äma waki-waki-kät bok nämo niwat kirewen. Äma waki udewani uwä noriyeta menitä not täñ yämik täkañ upänkañ bänepitä nadäwäwak yäpmän kuñat täkañ.
- 4 ✧ Unita Ekäni, kädet waki täñkuño u kowata udegän kañ yämi.
- 5 ✧ Gäk piä tägatäga täk täyan upänkañ äma udewanitä gäka mäde ut gamik täkañ. Unita nadätat, äma udewani uwä kumän api däpmän morewen!
- 6 Bänep täga pähap! Näk Ekäniken yänapik man yänjira nadän namiñkuko unita ämawebenaye, Ekäni wäpi iniñoret täkot!
- 7 ✧ Ekäni uwä näkño kehäromina. U kurepäna. Bänep nadäk-nadäkna u terak peñ moretat. U täñkentän namik täyak.
Unita bänep tägagämän nadänpän kap terak wäpi yäpmän akutat ɲo!
- 8 Ekäni uwä kehäromi-inik. Unitä iniken ämaniyeta kehäromi yämiñpän inita iwoyäwani näk watä it namik täyak.
- 9 ✧ Tänpäkañ Anutu, ämawebekaye waki keriken nanik ketären yepman. Täñkañ gäkñata iwoyäwani ämawebekayeta nadän yämiñpän watä säkgämän kadäni kadäni kañ it yämi.

29

Iwän mänittä Anutu täño kehäromini kwawak pewän ahäk täkañ

- 1 ✧ Ei! Kunum gänañ it täkañ in Anutu gämoriken itkañ wäpi yäpmän akuwut! Anutu-tägän kehäromi nitek unita wäpi biñamta ba kehärominita yänpän oretoret täñput.
- 2 ✧ Anutu u kudupi inipärik kubä itak unita gwäjiñ äpmon imiñpän wäpi biñam iniñ orerut!
- 3 Gwägu pähap u punin terak iromän pähap yänjirän äma komeni komenitä nadäk täkañ. U Anutu täño gera mämä.
- 4 Bureni! Anutu uwä kehäromini nitek. Gerani u yänjirän komeñ ämawebetä nadäwä kehäromi ini pärik kubä täk täkañ.
- 5 Tänpäkañ mäniñ piänjirän puamäk täk täkañ uwä Anutu täño mämä. Anutu täño mämä unitä Lebanon komeken päya tañi tañi tokät tänpä kuk täkañ.
- 6 Unitä kärak yänjirän Lebanon kome täño pomtä oretoret nadänpän piän äronkañ mak, bulimakau nanakitä täk täkañ ude täk täkañ.

✧ 27:14: Sam 62:5; Snd 20:22; Ais 25:9 ✧ 28:1: Sam 83:1, 88:4, 143:7 ✧ 28:2: Sam 5:7, 138:2
 ✧ 28:3: Sam 26:9, 55:21; Jer 9:8 ✧ 28:4: 2Ti 4:14; Rev 18:6, 22:12 ✧ 28:5: Jop 34:27; Ais 5:12
 ✧ 28:7: Sam 13:5, 18:2, 22:4 ✧ 28:9: 1Kn 8:51-53; Sam 78:1 ✧ 29:1: Sam 96:7-9 ✧ 29:2: 2Sto 20:21

- 7-8 Bureni, Ekänitä kârak yâñirân yâpä kwinit täyak. U kârak yâñirân kome kawuki wâpi Kades unitä kwaik täyak.
- 9 Ekänitä gera yâñirân tomtä nanaki bäyak täkañ. Ba gera yâñpewân päya pähämi äreyâñ kuk täkañ.
Ude täñirân Ekäni täño kudupi yot gânañ ämawebenyetä ñode yâk täkañ; Ekäni täño wâpi biñam tañi kañ täñpân! yâk.
- 10 ✧ Ekäni u ume ba gwägu pähap yâñpewân tokñeñkañ äneñi wädäñ äpmok täkañ. Täñpäkañ Ekäni u intäjukun-inik, paot-paori nämo it täyak.
- 11 Täñkañ ämawebenyeta kehâromi yâmiñpâñ nadäñ yâmiñirân säkgämân it täkañ.

30

Kumäñ-kumäñken nanik wädäñ tädotpâñ nipmanñpani täño bänep täga kap

- 1 Ekäni, näk käyäm täñpâñ kumnañi upâñkañ gâkä äneñi nämagutkuno unita ganiñ oretat! Gâkä täñkentâñ namiñiri iwanaye yâñârok nämo näwetkuñ.
- 2 ✧ O Ekäni Urakna, näk gâkä täñkentâñ nam yâñpâñ yâñapiñira bäräpi ahâñ namiñkuko u ketäreñ namiñkun.
- 3 ✧ Näk kumäñ-kumäñta biñam täñkuropâñ äneñi wädäñ tädotpâñ nepmanñkun. Näk kumbani äworeñpâñ patkuropâñ kumbaniken nanik äneñi nämagutkun.
- 4 ✧ Ai! Ekäni täño ämawebeniye, in oretoret täñpâñ wâpi biñam yâpmâñ akuwut! Ekänitä imaka imaka täk täñkuko unita nadäkinik täñpâñ wâpi kudupi iniñ orerut!
- 5 ✧ Uraknin uwä kokwawak kadäni kâronjita nämo nadäk täyak. Täñ, iron täñ nimik täyak uwä paot-paori nämo.
Täñpäkañ konäm butewaki kadäni keräpitağän täñkañ butewaki paoränkañ äneñi oretoret täk täkamâñ.
- 6 ✧ Täñpäkañ näk säkgämân itkutken uken ñode nadäñkut; Imaka kubätä täga nämo nepmâñjirek. Kehâromina nïkek pen api iret yâñ nadäñkut.
- 7 Ekäni, kadäni uken näk pom ude, iñamkaken kehâromi nïkek itkut. Upâñkañ gâk nabâñ umuntañ kuñiri umuntä kehâromina yâpmâñ äpuk.
- 8 Ekäni, näk umun ude nadäñkañ, gâkä butewaki nadäñ nam yâñpâñ, gâkken yâñapiñkut.
- 9 Näk ñode gâwetkut; Näk kumäñpâñ äneñi kome äworeñira nämo tägawek. Nämoinik! Ba äma kumbanitä wâpka biñam täga nämo yâpmâñ akwek. Ba äma kumbanitä gâkño täktäkka täño biñam täga nämo yâñahâwek yâñ gâwetkut.
- 10 Unita Ekäni, näk gâkken yâñapiñira butewaki äneñi nadäñpâñ täñkentâñ nam!
- 11 ✧ Eruk, käyäm täñkañ butewaki nadäñ bäräp täñkuro u ketäreñ namiñpewi oretoret kap teyat ño! Butewaki pähap nadäñkuro u yâpmâñ kewerñ namiñpâñ bänep oretoret peñ namiñkun.

✧ 29:10: Stt 6:17; Jop 38:8, 38:25; Sam 28:8 ✧ 30:2: Sam 6:2, 88:13, 103:3 ✧ 30:3: Sam 28:1, 86:13
✧ 30:4: Kis 3:15; Sam 135:13, 149:1 ✧ 30:5: Sam 103:9; Ais 26:20, 2Ko 4:17 ✧ 30:6: Jop 29:18; Sam 10:6, 62:2, 62:6 ✧ 30:11: Sav 3:4; Ais 20:2; Jer 31:13

12 Unita manikum nämo inik api iret. Näk wari wari wäpka biñam api yäñahäk täñpet!

31

Iwantä nidäpnayäñ täñirä Ekänitä api täñkentäñ nimek

- 1 ✧ Ekäni gäkä käbop nepmañ yäñpäñ dubikaken äretat. Gäk täñkentäñ namiñpäñ iwan yabäñ äwaräkuk täñiri nämo nutneñ.
Gäk kudän siwoñi-inik täñpani unita täñpewi iwantä nurirä mäyäk yäpettawä!
- 2 ✧ Täñpäñ gäk nadäñ namiñpäñ bäräñek nämagut. Gäk mobä käwutna, watä ämana unita käbop nepmañiri iwantä nutneñtawä.
- 3 ✧ Watä ämana gäkä wäpka biñamta yäñpäñ nämagut yäpmäñ kädet tägaken ku!
- 4 Ekäni, iwantä näk nepmäñitta buñep täkañ. Unita nabäñ näwariri jibi kubä yäpettawä! Gäk kubä-tägän watä ämana kehäromi.
- 5 ✧ Ekäni Anutuna, man bureni täño mähemi, bänep nadäk-nadäkna ba irit kuñat-kuñatna gäk-kengän peñira näk nämagut.
- 6 Gäk ämawebe ätutä mäjo wära yäniñ oret täkañ unita bitnäk täyan. Upäñkañ näk gäka nadäñ gamikinik täyat.
- 7 Gäk nadäñ namikinik täk täyan unita oretoret täyat. Näk bäräpi täñira nabäñpäñ bäräpina dätäreñ namiñkun. Komi nadäñira nabäñpäñ komina utpewi mañkuk.
- 8 ✧ Iwan yabäñ äwaräkuk täñiri komi piäken nämo nepmañkuñ. Nämo. Watä säkgämän it namiñiri tägagän itat.
- 9 Ekäni, gäk butewaki nadäñ nam. Näk bäräpi kotatat. Näk konäm kottäyiwa dapunna pomi toknekañ. Täñpäkañ kujatna imaka, kudup kwitakañ.
- 10 ✧ Bänep nadäñ bäräpnatä irit kuñat-kuñatna urayäñ täyak. Täñirän konäm kotkä kadäni käroñi nämo iret yäñ nadätat. Bäräpinatä kehäromina yäpmäñ äpäñpewän paotak. Täñirän kujatna imaka, kudup kwitakañ.
- 11 Kehäromina nimek nämo ude irira iwanayetä yäñärok man näwet täkañ. Notnaye imaka, iñam täñ namik täkañ. Täñpäñ täñkentäñ namanitä näka gañja tañpäñ nabä-kätäkañ.
- 12 ✧ Täñirä ämawebe näka guñ täkañ, äma kubäpäñ äneñpäñ täñguñ tañpäñ it täkañ ude. Näk käbot awäram jirañken mañpä kuk täkañ udewani.
- 13 ✧ Täñpäñ iwan mäyaptä yäñpäñ-nabäñ näwat täñirä nadäk täyat. Näk nutta man yäñpäñ-nadäk täñit waki täñ naminayäñ yäñit täñpewä bumta umuntak täyat.
- 14 Upäñkañ gäk näkño Anutuna bureni-inik yäñpäñ-nadäñ gamikinik täk täyat.
- 15 Näk gäk ketka terakgän it täyat unita iwan nepmäñitnayäñ näwat-kirek täkañ uken nanik nämagut.
- 16 ✧ Gäkño piä ämaka näk, iron täñ nami. Gäk iron mähemi unita äneñi nämagut.
- 17 ✧ Ekäni, näk gäka gera yäyat unita täñkentäñ nam. Gäk iwan yabäñ äwaräkuk täñiri näkño kehäromina nämo yäpmäñ äpneñ.
Upäñkañ äma waki ini wawut! Ini kumäñpäñ kumäk-inik täñput!
- 18 ✧ Äma udewanitä ärowani täñpäñ yäñärok man ñode yäk täkañ; Äma siwoñi

✧ **31:1:** Sam 22:5, 71:1; Ais 49:23 ✧ **31:2:** Sam 71:2 ✧ **31:3:** Sam 18:2, 23:3, 25:11 ✧ **31:5:** Luk 23:46; Apos 7:59 ✧ **31:8:** Sam 18:19 ✧ **31:10:** Sam 32:3, 102:3 ✧ **31:12:** Sam 88:4-5 ✧ **31:13:** Jer 6:25, 20:3, 20:10; Mat 27:1 ✧ **31:16:** Nam 6:25-26; Sam 4:6, 67:1 ✧ **31:17:** 1Sml 2:9; Sam 25:2, 115:17 ✧ **31:18:** 1Sml 2:3; Sam 12:3; Jud 15

kuŋarani u äma waki yäŋ yäwetpäŋ yebek täkaŋ.
Unita Anutu, äma udewani täŋo meni täŋppi.

- 19 ✧ Anutu, ämawebe gäka nadäŋ gamikinik täŋpeŋ kuŋat täkaŋ unita iron säkgämän-inik täŋ yämik täyan.
Ämawebe gäkä terak tubenŋ kuk täkaŋ u watä kehäromi it yämik täyan. Ude täŋiri ämawebe komeni komenitä kaŋpäŋ nadäk täkaŋ.
- 20 ✧ Täŋpakaŋ ämawebekaye u iwantä täŋpäwak täŋ yämineŋ yäŋpäŋ dubikaken käbop yepmak täyan.
Täŋiri iwantä komi yämikta täŋpä wak täkaŋ. Ba äma waki täŋo mäyäk mantä täga nämo yäpmäŋ äpäk täkaŋ.
- 21 ✧ Unita näk Ekäni iniŋ orera! Iwantä yotpärarena däpmäŋ eränayäŋ täŋirä Ekäni uwä iron pähap täŋ namiŋkuk.
- 22 ✧ Bureni! Näk komi nadäŋkaŋ gäk käwep nepmaŋkun yäŋ nadäŋkuropäŋ konäm butewaki täŋira nadäŋpäŋ täŋkentäŋ namiŋkun.
- 23 ✧ Ekäni, gäk ude täŋ namiŋkuno unita ämawebe ŋode yäwera; Ekäni täŋo äboriye in uwä Ekänita gäripi-inik nadäk täkot! U ämawebe mani buramik täkaŋ u watä säkgämän it yämik täyak.
Upäŋkaŋ äma inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita kowata yämik täyak.
- 24 ✧ Unita ämawebe Ekäni nadäŋ imikinik täk täkaŋ, in kuduŋtagän Ekäni itak yäŋpäŋ kehäromigän it täkot.
Täŋpäŋ imaka umuritä ahäŋ tamiŋirä bätakigän kuŋat täkot!

32

Momi ärutärut uwä imaka tägagämän kubä

- 1 ✧ Anututä äma kubä täŋo momi peŋ imiŋirän säkgämän it täyak.
- 2 ✧✧ Bureni, ämawebe Anututä momini ärut yämiŋpäŋ momijin nämo yäŋ yäwet täyak uwä säkgämän it täkaŋ. Ämawebe udewani Ekäni täŋiŋarani äneŋi nämo täk täkaŋ.
- 3 ✧ Bureni Anutu, momina gäkken nämo yäŋahäŋkaŋ käbop peŋpäŋ kepma bipani konäm kotkä gupna kudup putäreŋkuk.
- 4 ✧ Kadäni uken kepma bipani bänepna sukurekta komi namiŋiri kehäromina kudup paotkuk, edap taŋi ijiŋpäŋ kome kawuktak täyak ude.
- 5 ✧ Täŋpäŋ kämi ŋode nadäŋkut; Näk momina Anutuken yäŋahäwa! Ude nadäŋpäŋ momina kwawakgän peŋpäŋ yäŋahäŋira waki täŋkuro unitäŋo momi ärut namiŋkun.
- 6 ✧ Mebäri unita ämawebe gäkŋo manka buramik täkaŋ u kudup bäräpi ahäŋ yämäwä gäkken bäräŋeŋ kaŋ yäŋapiwut! Täŋirä bäräpi taŋi-inik, umetä tokätpäŋ äma yäpmäŋ kuk täkaŋ ude täŋpäŋ nämo api däpek.

✧ **31:19:** Ais 64:4, 1Ko 2:9 ✧ **31:20:** Jop 5:21; Sam 27:5, 32:7 ✧ **31:21:** 1Sml 23:7; Sam 17:7 ✧ **31:22:** Ais 38:11-12; Jna 2:4 ✧ **31:24:** Sam 27:14 ✧ **32:1:** Sam 85:2, 103:3 ✧ **32:2:** Jon 1:47, 2Ko 5:19 ✧ **32:2:** Rom 4:7-8 ✧ **32:3:** Sam 31:10, 38:8, 39:2-3 ✧ **32:5:** Wkp 26:40, 2Sml 12:13; Jop 31:33; Sam 103:12, 1Jo 1:9 ✧ **32:6:** Sam 46:1-3, 69:1, 69:13

- 7 ✧ Bureni Anutu, näk imaka kubäta umuntanpän gäkken päñku käboṗ täga ired. Bureni, gäkä watä it naminjiri bäräpitä näk nämo yäpmän äpäk täkañ. Wakiken nanik nämagut täyan unita näk ganiñ oretta kap tanjigän tek täyat.
- 8 ✧ Tänpäkañ Ekänitä ṗode näwetkuk; Kädet iwarayän täyan u näkä nadäk-nadäk siwoñigän gamiñpän api gabän gäwaret yäk.
- 9 Unita gäk hos kenta but ude nämo äworewen yäk. Yarä uwä nadäk-nadäki nämo yäk. U yen topmänpän wädäwikañ manka buramiñpän gäkken ämden yäk. Tänpäkañ gäkä udegän nämo äworewen yän näwetkuk.
- 10 ✧ Ämawebe, näkä ṗode täwera nadäwut; Äma kädet wakiwaki täk täkañ udewani terak bäräpi mebäri mebäri ahän yämik täkañ. Upänkañ ämawebe Anututa nadän imikinik täk täkañ u säkgämän yabän yäwat täyak.
- 11 ✧ Unita ämawebe siwoñi, in bänep täga nadäk täkot! Tänpän imaka imaka täñ taminkuko unita oretoret täk täkot! In ämawebe bänep sukurewani kudup, Anutu inamiken kap tenpän gera terak oretoret täk täkot!

33

Anutu iniñoret-oret kap kubä

- 1 Ämawebe siwoñi kuñarani, in oretoret tänpän Anutu kap iniñ ubiñ tewut. Jop manman nämo yäwani intä iniñoret kap tenj imiñirä tägawek.
- 2 Unita wagäm utpän wäpi biñam iniñ orerut!
- 3 Wagäm bigon säkgämän utpän kap kodaki kubä oretoret terak tenj imut!
- 4 Anutu täño man u bureni-inik. Ba imaka täk täyak uwä tägagän täk täyak. Goret kubä nämo täk täyak.
- 5 ✧ Unitä kudän siwoñitagän gäripi nadäk täyak. Täñkañ unitäño butewakitä kome pähap ṗo terak tokñek täyak. Uwä nämo paot täyak.
- 6 ✧ Tänpäkañ Anututä man yänjirän kunum, edap dapuri, komepak ba guk u kuduptagän ahänkuñ.
- 7 ✧ U man yänjirän ume kubäkengän äbä gwägu tañi ahänkuk. Ahänpän mani buramiñkañ bagani nämo irepmitpän ini iraniken ugän it täyak.
- 8-9 ✧ Unita ämawebe komeni komeni, in Anututa nadäwä umuri kubä tänpäpän iniñ orerut! Iniñ orepän mani buramiwut!
- 10 ✧ Tänpän ṗode nadäwut; Ekäni u intäjukun itak. Komen ämatä ude api täne täne yän man topmäk täkañ upänkañ Anututä nadänjirän imaka u bureni täga nämo täk täkañ. U täna yäkñat tänpä wak täkañ.
- 11 ✧ Tänpäkañ Anutu ini, ude api tänpet yän nadäk täyak uwä bureniñgän pewän ahäk täkañ. Nadäk-nadäki kubä jop nämoinik kuk täyak, ba nämo api kwek.

✧ **32:7:** Het 5:1-31; Sam 31:20, 91:1, 121:7 ✧ **32:8:** Sam 25:8, 33:18 ✧ **32:10:** Sam 16:4; Snd 13:21; Rom 2:9 ✧ **32:11:** Sam 7:10, 64:10, 97:12 ✧ **33:5:** Sam 11:7, 37:28, 119:64 ✧ **33:6:** Stt 1:6, 2:1; Sam 104:30; Hib 11:3 ✧ **33:7:** Kis 15:8; Jos 3:16; Sam 78:13 ✧ **33:8-9:** Sam 148:5 ✧ **33:10:** Sam 2:1-3; Ais 8:10, 19:3 ✧ **33:11:** Jop 23:13; Sam 40:5; Snd 19:21; Ais 55:8

- 12 ✧ Unita äma äbot Anutu Bureni unitagän nadäk täkañ u oretoret terak kuñat täkañ. Ämawebe inita biñam iwoyäwani uwä bänep pidäm terak it täkañ.
- 13-14 ✧✧ Täñpäkañ Ekäni uwä kunum gänañ intäjukun-inik itkañ ämawebe kudup-tagän kome terak kuñarirä yabäñ yäwat itak.
- 15 ✧ Anututä ini-tägän ämawebe täño nadäk-nadäki pewän ahäñkuño unita mebärinin nadäñ morek täyak.
- 16-17 ✧✧ Täñpäkañ kome täño intäjukun ämatä ini-ini ñode nadäk täkañ; Nin täño komi äma mäyap-inik itkañ unita iwan täño kehäromini täga yäpmäñ äpne.
Ba ñode nadäk täkañ; Nin täño ämik tuñum u kehäromi nitek unita nin intäjukun itkamäñ yäñ nadäk täkañ.
Upäñkañ täga nämo! Ämik täño tuñum unitäño kehäromi terak säkgämän nämo itneñ. Nämoinik!
- 18 ✧ Täñ ämawebe Ekäni täño mani buramik täkañ ba unitäño iron paot-paori nämo u terak yengämä pewäpäñ it täkañ uwä Ekänitä watä it yämiñirän säkgämän kuñat täkañ.
- 19 ✧ Ekänitä ini täñkentäñ yämiñirän käyäm ba imaka umuri kubätä bäräñeñ nämo däpmäk täyak.
- 20 ✧ Unita Ekäni kubä unitägän täñkentäñ nimikta itsämäk täkamäñ. Ekänitä ini-tägän täga täñkentäñ nimek. Uwä nintäño ukätpipik kurepä.
U watä it nimiñirän säkgämän it täkamäñ.
- 21 Unita Ekänitagän gäripi pähap nadäk täkamäñ. Unitäño wäpi kudupi terakgän tuben kuñpäñ it täkamäñ.
- 22 O Ekäni, nin irit kuñat-kuñatnin gäkä terakgän penpäñ täñkentäka itsämänjitna gäkño ironka pähap paot-paori nämotä nintä terak äroton!

34

Ekäni täño ironi tägata kap tewani

Kadäni kubä Devittä nepmanpäñ kwa yäñkañ iwani Abimilek inamiken guñ ude äworeñirän Abimilektä kakätäñ-pewän kuñkuk. Täñirän Devittä kap ño teñkuk.

- 1 ✧✧ Näk kadäni kadäni Ekäni wäpi biñam yäpmäñ akuk täyiwa!
- 2 Imaka täga täñ namik täyak unita nadäñpäñ iniñoret täyat. Ude täñira ämawebe nadäwätäk ikektä näkño man u nadäñkañ bänep oretoret täkot.
- 3 ✧ Ai! In äbäkañ Ekäni täño wäpi biñam bok yäñahäñitna nadäwut! Täñpäñ penta iniñ oretna!
- 4 ✧ In nadäwut! Näk Ekänitä täñkentäñ namikta yäñapiñira nadäñ namiñkuk. Täñpäñ umun mebäri mebäri nadäk täñkuro u iwat kireñirän bänep kwini terak bätakigän itkut.

✧ **33:12:** Lo 7:6; Sam 28:9, 144:15 ✧ **33:13-14:** Jop 28:24; Sam 11:4, 14:2 ✧ **33:13-14:** 1Kn 8:39, 8:43; Sam 102:19 ✧ **33:15:** 2Sto 16:9; Jop 10:8; Sam 119:73 ✧ **33:16-17:** Sam 44:6, 60:11 ✧ **33:16-17:** Sam 20:7, 147:10; Snd 21:31 ✧ **33:18:** Jop 36:7; Sam 32:8-10, 1Pi 3:12 ✧ **33:19:** Jop 5:20; Sam 37:19; Apos 12:11 ✧ **33:20:** Sam 62:1, 115:9; Ais 8:17 ✧ **34:1:** 1Sml 21:13-15 ✧ **34:1:** Efe 5:20, 1Te 5:18, 2Te 1:3, 2:13 ✧ **34:3:** Sam 69:30; Luk 1:46 ✧ **34:4:** Sam 18:6; Mat 7:7; Luk 11:9

- 5 Unita nadäkot; In nadäñ bäräp täñpän Ekäniken täñkentäktä yäñapinayän täño uwä bänep oretoret pähap api nadäneñ. U imata, Ekänitä inta nämo bitnäc täyak unita.
- 6 ✧ Täñpäkañ äma jopi jäwäritä Ekäniken gera yäñirä nadäñpän täñkentän yämik täyak.
- 7 ✧ Bureni! Ämawebe Ekänitä nadäñ imikinik täc täkañ u Ekäni täño añerotä dubiniken itpän täñkentän yämik täkañ.
- 8 ✧ Ekäni uwä tägagämän-inik. Unita ketem kudupi kubä nabän nadäwä gäripi täc täkañ udegän Ekäni dubiniken kuñkañ täñpän-kawut. Ude tänayän täño uwä Ekäni uwä gäripi-inik yän api nadäneñ!
- 9 ✧ Täñpäkañ Ekäni täño äboriye, in gämori-kengän itkañ imaka kubäta nämo api wäyäkñeneñ.
- 10 ✧ Tom ägwäri uwä nakta kadäni kubäkubä wäyäkñewä waneño upänkañ ämawebe Ekänigän iwat täkañ u imaka täga kubäta nämo wäyäkñek täkañ.
- 11 Unita nanaknaye, in äbä dubinaken itpän Ekäni wäpi biñam orañ imikta täwetpän täwonañrewayän täyat ño ket nadäwut.
- 12 Uwä ñode; In säkgämän itkañ oretoret terak kañ it yäpmän ärona yän nadäkañ?
- 13 ✧ Eruk ñode täñput! In jop manman ba man käbäñi kubä nämo yäneñ. Nämoinik!
- 14 ✧ In kädet waki u mäde ut imiñpän kädet täga ugän kañ iwarut. Täñpän kädet täga u kañ-ahäñpän ämawebe ätukät bänep kubägän kañ täñput. Gwäk pimiñpän kädet tägatäga u kudup kañ iwarut.
- 15 ✧ U imata, Ekänitä ämawebe siwoñi yabän yäwatpän yäñapik man yäk täkañ u nadäñ yämik täyak.
- 16 ✧✧ Täñ äma Ekäni täño mani nämo buramiwani uwä mäde ut yämik täyak. Mäde ut yämiñirän äma udewani kumänirä ämawebetä waki täñpani unita bäräneñ guñ täñpän äneñi täga nämo api juku pineñ.
- 17 ✧ Unita äneñi täwera nadäwut; Ämawebe siwoñitä Ekäniken yäñapiñirä nadäñ yämik täyak. Nadäñ yämiñpän täñkentän yämiñirän bäräpi kubäta kehäromini nämo yäpmän äpäc täyak.
- 18 ✧ Näc bureni täwetat. Ekäni uwä ämawebe nadäwätäk ikek u dubiniken it yämik täyak.
Ba ämawebe butewaki pähap terak it täkañ u orañ yämiñpän bänepi täñpidäm tañ yämik täyak.
- 19 ✧ Bureni, bäräpi mebäri mebäri uwä ämawebe siwoñi kuñaraniken ahän yämik täkañ upänkañ Ekänitä täñkentän yämiñpän bäräpi u ketäreñ yämik täyak.
- 20 ✧ Täñpän watä it yämiñirän kujari kubä nämo tokät täkañ.
- 21 Täñpäkañ imaka wakiwakitä äma waki täñpani kumän-kumän api däpneñ. Täñ ämawebe, äma nadäkinik täñpanita iwan täñ yämik täkañ uwä Ekänitä komi api yämek.

✧ **34:6:** Sam 3:4, 34:17-19 ✧ **34:7:** 2Kn 6:17; Dan 6:22; Sek 9:8; Hib 1:14 ✧ **34:8:** Sam 2:12, 1Pi 2:3 ✧ **34:9:** Sam 31:23 ✧ **34:10:** Jop 4:10-11; Sam 84:11 ✧ **34:13:** 1Pi 2:22 ✧ **34:14:** Ais 1:16-17; Rom 12:18; Hib 12:14 ✧ **34:15:** Jop 36:7; Sam 34:6, 34:17 ✧ **34:16:** Snd 10:7; Jer 44:11; Amo 9:4 ✧ **34:16:** 1Pi 3:10-12 ✧ **34:17:** Sam 34:6, 34:15, 34:19, 145:19-20 ✧ **34:18:** Sam 51:17; Ais 57:15, 66:2 ✧ **34:19:** Snd 24:16, 2Ti 3:11-12 ✧ **34:20:** Jon 19:36

- 22 ✧ Tänpäkaŋ Ekänitä watä piä ämawebeniye watä it yämiŋirän säkgämän it täkaŋ. Tänpäŋ ämawebe nadäkiniki u terakgän pek täkaŋ uwä paot-paotta biŋam nämo api täneŋ. Nämoïnik.

35

Äma kubä Anututä täŋkentäŋ namän yänpäŋ yäŋapiŋkuk

- 1 Ekäni, äma iwan täŋ namik täkaŋ u iwan täŋ yämisi. Ba äma näkkät ämik täk täkamäŋ ukät ämik udegän täkot!
- 2 Kurepäkäät kupäŋtek yäpmäŋkaŋ täŋkentäŋ namikta äbäsi.
- 3 Tänpäŋ äma näwat kirek täkaŋ u kadä bohamka yäwoŋäresi. Täŋkaŋ bänepna kwiniŋän itta api täŋkentäŋ gamet yäŋ näwet.
- 4 ✧ Tänpäkaŋ äma näk nutpewä kumäkta yänpäŋ-nadäk tänpäŋ näwat-kirek täkaŋ u ämikken kehäromini paoräpäŋ mäyäk nadänpäŋ äneŋi äyänutpäŋ metäŋpeŋ kaŋ kut!
- 5 Ekäni täŋo aŋerotä yäwat kireŋirän täpun-täpun mänittä piäŋ äreyäŋ tänpän kuk täkaŋ ude kaŋ äworewut.
- 6 Metäŋpeŋ kuŋirä käderi bipmäŋ urani tänpäŋ itärop kaŋ tänpän. Täŋirän Ekäni täŋo aŋerotä kaŋ däpän!
- 7 Mebäri nämo näka buŋep pek täkaŋ. U nepmäŋitta awaŋ käroni kädetnaken änek täkaŋ.
- 8 Unita nämo nadäŋirä tänpäwaktä kaŋ ahäŋ yämän. Täŋkaŋ buŋepi iniken unitä yepmäŋ irirän kaŋ wawut!
- 9 Ude täŋirä Ekänitä yänpäŋ oretoret api tänpet, täŋkentäŋ namayäŋ täyak unita.
- 10 Bänep nadäk-nadäkna kuduptä Ekäni ŋode api iweret; Gäk bumik äma kubä nämo itak. Äma kwini äma kehäromi nikektä däpneŋ yänpäŋ täŋkentäŋ yämik täyan.
Ba äma jäwäri äma tuŋum ikektä tänyäkŋatneŋta watä it yämik täyan.
- 11 Äma waki täŋpani manken nepmaŋpäŋ waki ude täŋpani yäŋ jop näkŋat täkaŋ.
- 12 ✧ Tänpäŋ täktäkna tägata kowata waki namik täkaŋ. Ude täŋirä netätä täŋkentäŋ namek yäŋ nadäŋkaŋ nadäŋ bäräp bumta täk täyat.
- 13-14 ✧ Upäŋkaŋ kadäni unitä käyäm täŋiräwä, butewaki tek tänpäŋ nakjop it täŋkuronik. Ude täŋkaŋ notnapak burenita yäŋ gwäjiŋ äpmoŋpäŋ Ekänitä täŋkentäŋ yämikta gera yäk täŋkuronik.
Ba äma kubä miŋitä kumäŋirän konäm butewaki täŋpeko ude täk täŋkut.
- 15 Tänpäkaŋ kadäni näkä bäräpi gänaŋ irira wisik-inik yäŋ yänpäŋ näk it gwäjiŋpäŋ yäŋärok näwet täŋkuŋonik. Äma kome kubäken nanik u nutpäŋ nutgän täk täŋkuŋ.
- 16 Ba äma wakitä guŋ yäniŋ wärätpäŋ ibeneŋo ude nebeŋpäŋ nanin wärät täkaŋ.
- 17 Unita Ekäni jop yabäŋ äwaräkuk täk täyan u jidegän api pewen? Bäräŋeŋ äbä aŋ ägwäri nutnayäŋ täkaŋ ŋoken nanik nämagut!
- 18 Ude täŋiri ämawebekaye käbeyä täŋirä iŋamiken bänep täga man kwawakgän gäwetpäŋ api ganiŋ oreret.

✧ **34:22:** 2Sml 4:9, 1Kn 1:29; Sam 103:4 ✧ **35:4:** Sam 40:14, 70:2, 129:5 ✧ **35:12:** Sam 38:20; Jer 18:20; Jon 10:32 ✧ **35:13-14:** Jop 30:25; Mat 10:13; Luk 10:6

- 19 ✧ Tänpäkaŋ iwanaye jop manman yāwani u yabāŋ āwarākuk täŋiri näk närepmiŋpäŋ wisik-inik, kehāromini yāpmāŋ āpakamāŋ yāŋ nämo näwetneŋ.
Ba jop yabāŋiri āma jop nadāŋ kokwawak täŋ namik tākaŋ u komi namiŋpäŋ yāŋārok nämo näwetneŋ.
- 20 Äma udewani uwä kwini man nämo yäk tākaŋ. Nämo, u āma kwini terak kuŋaranita jop manman mebāri mebāri pewä ahäk tākaŋ.
- 21 Täŋkaŋ, ude täŋiri gabāmāŋo yāŋ jop yāŋnākŋatpäŋ wohut-wohut man bumta yäk tākaŋ.
- 22 Ude täŋirä upāŋkaŋ Ekāni, kaŋpäŋ nadāno unita man kum nämo iren. Ekāni, näk nabāŋ umuntaŋ päŋku ban nämo iren.
- 23 Nämo! Kikŋutpäŋ ijiwä kwāpäŋ nabā! Äbā näk gārak itkaŋ iwanaye näka āma täga yāŋ yāwet!
- 24 ✧ Ekāni, gäk siwoŋi-inik unita näka momini nämo yāŋ kaŋ yāwet. Ude täŋiri iwanaye yāŋārok nämo näwetneŋ.
- 25 Yabāŋ āwarākuk täŋiri näka ŋode nämo yāneŋ; Tägaŋmān! U paotak!
- 26 Eruk, āma komi nadātat ŋonita yāŋārok näwet tākaŋ u kehāromini kudup paorirä täŋguŋ taŋpäŋ kaŋ irut!
Ba āma näka nadāwä āpani täŋpāpäŋ inita nadāwä ārowani tāk tākaŋ uwä wāpi biŋam paorirān māyäk pāhap kaŋ nadāwut.
- 27 Tänpäkaŋ Ekāni, gäk täŋkentāŋ namiŋiri āmawebe näka āma siwoŋi yāŋ nadākinik tāk tākaŋ u oretoret gera wari wari ŋode kaŋ yāwut;
Ekāni wāpi biŋam punin-inik it täyon! Epān āmani ŋonitā säkgāmān irirān gāripi nadāk täyak.
- 28 ✧ Ude yāŋirä näk imaka, täktākka siwoŋi unitāŋo biŋam api yāŋahāwet. Täŋkaŋ yāŋetak bipmāntak wāpka biŋam api ganiŋoret täŋpet.

36

Äma waki täŋo mebārikāt Anutu täŋo bānep iron

- 1 ✧ Momitā āma waki bānepiken tokŋek pat tākaŋ. Momi unitā peŋ yāwerirä Anututa nämo umuntaŋkaŋ māde ut imikinik tāk tākaŋ.
- 2 Bānepitā täŋyākŋarirān inita nadāwä ārowani täŋpāpäŋ ŋode nadāk tākaŋ;
Wakinin kābop itak. Anututā unita yāŋpāŋ manken täga nämo nipmaŋpek! yāŋ nadāk tākaŋ.
- 3 Meni jinomken man, nadāk ba täktāk waki unitāgān abāk tākaŋ. Unitā jop manmangān yäk tākaŋ. Imaka täga täkta nadāk tawaŋ siwoŋi kubā nämo pek tākaŋ.
- 4 Nämo, dāpmon patpari-kenā kādet waki täkta nadāk tawaŋ pek tākaŋ. Imaka täga täpuri-inik kubā nämo täŋkaŋ waki täktāk kādet unitā māde nämoinik ut imik tākaŋ.
- 5 ✧ Tänpäkaŋ Ekāni, gākā ninta butewaki nadāŋ nimik täyan u kāroŋi boham, kunum yāpureko ude bumik. Gäk ninta nadākinik täŋ nimik täyan u ārowani.
- 6 Imaka imaka tägaŋ tāk täyan u yabāŋpäŋ-nadāŋitna inide kubā tāk täyak. Gākā piā siwoŋi tāk täyan uwä amatā nadāwä tärenaŋi nämo. Äma ba imaka tom tom gākāgān yabāŋ yāwat täyan.

- 7 ✧ Anutu gäkä komen äma ninta watä it nimik täyan unita gäka gäripi pähap inide kubä nadäk täkamäñ. Watä it nimik täyan uwä baraktä nanaki uwijñ pat täkañ ude täñ nimik täyan.
- 8 ✧ Ketem tägatäga gäripi nitek kawutkaken nanikpäñ nimik täyan. Nadäñ nimiñiri gäkño ume gäripi nitek u nak täkamäñ.
- 9 ✧ Irit kuñat-kuñat täño mähemi u gäk kubägän. Gäk penjäñekka bänepninken penjäñeñ nimiñiri kwawakgän it täkamäñ.
- 10 Unita ämawebe gäka nadäñ gamikinik täk täkañ unita bänep iron pen täñ nimiñ yäpmäñ kwen.
- 11 Täñpäñ äma ärowani täñpani yabäñ äwaräkuk täñiri näk nämo yeñ jakñitneñ. Ba waki täñpani yabäñ äwaräkuk täñiri näk nämo yokut täreneñ.
- 12 Wisik! Äma waki täñpani akukta nämo, mañ-däpaniken ugän pätkañ. U kañpäñ nadäwut!

37

Äma waki ba äma tägatä gwäki yäpmäk-yäpmäk täño manbiñam

- 1 ✧ Notnapak, äma wakiwaki täño täktäkita yäñpäñ nadäwätäk nämo täñpen. Ba äma unitäño tuñumita nadäñ gärip täñpäñ kokwawak nämo täñpen.
- 2 ✧ Äma udewaniwä piä täñpäñ pewä muyeñ bäräñeñ kubitak täkañ ude api paotpeñ kuneñ.
- 3 Unita gäk nadäwätäk nämo täñpäñ Ekänitagän nadäkinik täñpäñ kudän täga ugän täñpeñ kuñat täyi. Ude täñpayäñ täno uyaku kome yäñ gamaniken u säkgämän api iren.
- 4 ✧ Täñpäkañ oretoret bureni kañ-ahäkta Ekäniken kuñiri ini bänep nadäk-nadäka täño gäripi api däpmäñ täreñ gamek.
- 5 ✧ Irit kuñat-kuñatka kudup Ekänita iniñ kireñpäñ nadäkinik täñ imiñiri api täñkentäñ gamek.
- 6 ✧ Ude täñiri Ekänitä täktäkka täga u täñpewän edap täño penjäñekitä säkgämän ijik täyak ude ämawebe inamiken api ijiñ-yäñewek. Täñkañ Ekänitä ämawebe kwawak ñode api yäwoñärewek; Äma ñowä inamnaken siwoñinik itak.
- 7 ✧ Unita äma kädet waki iwatpäñ tuñum äma täk täkañ udegän itta nadäwätäk nämo täñpen. Nämo, Ekänitä täñkentäñ gamikta dapun täñpäñ kwikinik iren.
- 8 ✧ Nadäwätäk täñpäñ kokwawak täktäk kädet u mäde ut imi. Kädet udewani uwä bäräpi pewä ahäk-ahäk kädet.
- 9 ✧ Nadätan? Ämawebe Ekänita nadäkinik täk täkañ unitäwä kome yäñ yämani u api koreñpäñ itneñ. Täñpäkañ waki täñpaniwä Anututä yäwat kireñpewän api apämañ kuneñ.
- 10 ✧ Yäwat kireñpewän apämañ kuñpäñä api paot täñpä kuneñ. Täñirä yabäñ ahäkta wäyäkñewayäñ täno upäñkañ täga nämo api yabäñ ahäwen.
- 11 ✧ Nämo! Ämawebe inita nadäwä äpani täñpani uwä täñ-bumbum kome iwoyän yämani u koreñpäñ irit gapuni terak itkañ oretoret api täneñ.

✧ 36:7: Rut 2:12; Sam 17:8, 31:19, 91:4 ✧ 36:8: Jop 20:17; Sam 16:11; Rev 22:1 ✧ 36:9: Jer 2:13; Jon 4:10, 4:14, 1Pi 2:9 ✧ 37:1: Sam 73:3; Snd 23:17, 24:1, 24:19 ✧ 37:2: Sam 90:5-6 ✧ 37:4: Ais 58:14 ✧ 37:5: Snd 16:3; Mat 6:25; Luk 12:22, 1Pi 5:7 ✧ 37:6: Jop 11:17; Mai 7:9 ✧ 37:7: Sam 62:1; Ais 30:15; Jer 12:1 ✧ 37:8: Sam 73:3; Efe 4:26 ✧ 37:9: Jop 27:13-14; Ais 57:13 ✧ 37:10: Jop 20:9; Hib 10:36-37 ✧ 37:11: Mat 5:5

- 12 Bureni, äma wakiwaki tänpänitä äma siwonjita kokwawak täñ yämiñpäñ tänpäwakta nadäk täkañ.
- 13 Upänkañ Ekänitä äma udewanita yänjərok yəwet täyak. Imata, itkañ nämo, api wañ moreneñ yän nadäk täyak.
- 14 Äma äpani jäwəri u siwonji upänkañ äma wakiwaki tänpänitä äma däpmäktä äpa kuwek gwäjiñit päip boham wepmärit tək täkañ.
- 15 Ude tək täkañ upänkañ päip boham iniken unitägän äyänjuppäñ ini api yäput täneñ. Täñkañ äpa kuweki uwä Anututä api ubiñ jukut tänpän kunenñ.
- 16 ✧ Tänpäkañ äma tägatäga tuñum täpuri pat yämitak unitä äma waki täño tuñum päke itkañ unitäño kehäromi Anutu inamiken kudup yärepmitak.
- 17 Imata, Ekänitä ini äma waki tänpäni täño kehäromi yäyomägatpäñ äma tägata watä api it yämek.
- 18 Bureni, Ekänitä ämawebe mani buramiñpäñ iwat täkañ u watä säkgämän it yämiñpäñ kome iwoyän yämani u inita biñam yäniñ kirewänpäñ uken tärek-täreki nämo api itneñ.
- 19 Täñkañ äma udewaniwä kadäni waki äbänjirän tägagän api itneñ. Ba tagwän irit ahäwayän täyakken imaka, ketem tokñek api näneñ.
- 20 Upänkañ äma waki tänpäni uwä Ekäni täño iwan itkañ unita api kumneñ. Päya irori kadäni keräpitağän ahänpäñ paot täkañ ude, ba gupetä äbutkuk täkañ ude api paotpeñ kunenñ.
- 21 Äma waki tänpäni uwä äma täño tuñum yäpmänkañ kowata äneñi bäräneñ nämo yämik täkañ. Upänkañ äma täga uwä iron säkgämän tänpäñ tuñumi ämata ño yämiñ-yämiñ tək täkañ.
- 22 Tänpäkañ ämawebe Ekäni täño iron ikek unitäwä kome yän yämani u api koreñpäñ itneñ. Täñ äma Ekäni täño kokwawak terak it täkañ uwä yəwat kireñpewän api kuñtänpä kunenñ.
- 23 ✧ Täñkañ Ekänitä äma kubä täño irit kuñat-kuñari kañpäñ gäripi nadänpäñä irit kuñat-kuñari kädet u täñ-kehäromtañ imik täyak.
- 24 Ude täñjirän äma udewani yewän kunenjo uwä täga nämo mañutneñ. Nämo, Ekänitä täñkentän imiñjirän yeñ täpäneñpäñ irek.
- 25 ✧ Eruk, ñode nadäwut; Kadäni käronji it yäpmän äbänkä äma tägawani täyatken ño bämopiken Anututä äma siwonjita mäde ut yämiñjirän nanakiye nakta yänapik-apik kubä nämo täñjirä yabän yäpmän äbätat.
- 26 Nämo, äma täga udewani kadäni kadäni äma täñkentän yämikta iron tägatäga jop täñ yämik täkañ. Täñkañ äperiye nanakiyetä täga kuñarirä miñjiye naniyetä yabänpäñ oretoret api tək täneñ.
- 27 Unita notnapak, kädet waki təkta mäde ut imiñpäñ kädet täga ugän kañ tä. Ude täñjiri kämiwä gäkño yerikaye uwä kome iwoyäwaniken ugän säkgämän api itneñ.
- 28 ✧ Imata, Ekäni uwä ämawebeniye kudän täga tänpäñ nadän imikinik tək täkañ u mäde nämo ut yämik täyak. Nämo, u yabän yəwat piä tärek-täreki nämo täñ yämik täyak. Tänpäkañ waki tänpäni ini ba unitäño yeriniye uwä yəwat kireñpewän api kunenñ.
- 29 Täñ ämawebe siwonjitä kome yän yämani u koreñpäñ uken tärek-täreki nämo api itneñ.

✧ 37:16: Snd 15:16, 16:8, 1Ti 6:6 ✧ 37:23: 1Sml 2:9; Snd 16:9 ✧ 37:25: Sam 37:28, 59:15, 109:10
 ✧ 37:28: Sam 11:7; Snd 2:22; Ais 14:20

- 30 Tānpākaŋ äma siwoŋi tāŋo meni jinomkenä man säkgämän säkgämän Anutuken nanik unitägän ahäk täkaŋ. Mani unitä ämawebe täŋkentäŋ yämik täyak.
- 31 ✧ Äma udewani Anutuni tāŋo бага man bänepiken inġit-inik täŋpeŋ kuŋat täkaŋ uwä nämo kakätäk täkaŋ.
- 32 Tāŋ äma waki täŋpani uwä äma täga däpmäkta yabäŋ yäwat piä täk täkaŋ.
- 33 Upäŋkaŋ Ekänitä äma täga uwä yabä kätäŋirän iwaniyetä kehäromini täga nämo yäpmäŋ äpneŋ, ba manken täga nämo yepmaneŋ.
- 34 Unita Ekänitä täŋkentäŋ gamikta unitäŋo man kädet u kudup iwatkaŋ dapun täyi. Ude täŋiri oraŋ gaminpāŋ kome iwoyäwani u ganiŋ kireŋpāŋ iwankaye dapunka terak yäwat kireŋpewän kuŋirä api yabäwen.
- 35 ✧ Eruk, äma kubäta ŋode täwera nadäwut; Äma waki kubä itkuko u ämawebeta komi yämik täŋkuk. U äma kehäromini nitek, päya taŋi, mäbi ude.
- 36 Upäŋkaŋ mäden, äma unitä iraniken u kuŋpāŋ ini ba tuŋumi nämo irirän kaŋkut. Kaŋ-ahäwayäŋ wäyäkneŋkuro upäŋkaŋ täga nämo kaŋ-ahäŋkut. U paotkuk.
- 37 ✧ Tāŋ äma täga siwoŋi kuŋarani unita nadäwut; Äma bänep kwini terak kuŋarani tāŋo yeriniye uwä mäyap.
- 38 Tānpākaŋ momi täŋpani uwä paotpāŋ paot-inik api täneŋ. Ba yeriniye imaka, kudup api awähutneŋ.
- 39 Upäŋkaŋ bäräpi kadäniken Ekänitä äma siwoŋi täŋkentäŋ yämiŋpāŋ watä it yämik täyak.
- 40 ✧ Äma udewanitä waki mebäri mebärita umuntaŋpāŋ käbop nipmanpāŋ yäŋpāŋ Ekäniken kuk täkaŋ unita äma waki täŋpani keriken nanik yäyomägatpāŋ watä it yämik täyak.

38

Äma kubä bäräpiken itkaŋ Anutuken yäŋapiŋkuk

- 1 O Anutu, kokwawak nadäŋkaŋ nämo nebewen, ba momina tāŋo kowata nämo namen.
- 2 Gäk kuwektä-yäŋ namäk täyan. Täŋpāŋ nut-manpi kome terak äpmok täyat.
- 3 ✧ Gäkä nadäŋ waŋ namiŋiri käyäm taŋi täyat. Täŋpāŋ momi täŋkuro unita gupnaken kehäromi nitek nämo nadäk täyat.
- 4 ✧ Momina unitä uwäk ude täŋpāŋ nepmak täyak. Täŋirän tuŋum bäräpi kubä, buraminaŋi nämo, ude bumik yäpmäŋ kuŋat täyat.
- 5 Gupnaken womäntä tabä täŋkaŋ kábäŋi bumta piäk täkaŋ. Näkŋa kudän goret täŋkuro unita udewä ahäŋirän taräki-inik täk täkaŋ.
- 6 Bänepnaken bäräpi bumta parirä nadäŋira wakiinik täk täyak. Ude täŋkaŋ kepma käroŋ butewaki nadäŋpāŋ konäm kottäŋ kuŋat täyat.
- 7 Täŋpāŋ gupna kädäptä-yäŋ ijiŋirän käyäm pähap täk täyat.
- 8 Komi taŋi nadäŋkaŋ goret-goret itat, imaka taŋi kubätä yeŋ nepmäŋitpāŋ irirän bumik.
- 9 ✧ O Ekäni, gäk näkŋo nadäŋ gäripna u nadätan, ba bänepnatä yäŋkähän-kähän täyak u imaka, nadätan.

✧ **37:31:** Lo 6:6; Sam 40:8, 119:98; Ais 51:7 ✧ **37:35:** Jop 5:3 ✧ **37:37:** Ais 32:17, 57:2 ✧ **37:40:** 1Sto 5:20; Ais 31:5; Dan 3:17, 3:28, 6:23 ✧ **38:3:** Jop 33:19; Sam 32:4, 102:10; Ais 1:6 ✧ **38:4:** Esr 9:6; Sam 40:12 ✧ **38:9:** Sam 6:6, 10:17, 102:5

- 10 Bänepnatä tuptup yäpurirän kehäromina kudup paot-inik täyak. Ude täñirän dapunna imaka, säkgämän nämo ijitak.
- 11 Ude täñira notnaye jibinata yäñpäñ dubinaken äbäktä bitnä-k-inik tāk tākañ. Ba meñ nan ba notnaye wanotnaye imaka, nabäñ umuntanpäñ päñku ban it tākañ.
- 12 Täñpäkañ ämatä näk nutpäñ waki täñ namikta man yäñpäñ-nadäk tāk tākañ. Täñpäñ waki täñ namikta juku pintäñ kuñat tākañ. Ude täñkañ näk nutta buñep tāk tākañ.
- 13 Täñirä nähawä guñ ude äworeñpäñ man yäk tākañ u nämo nadäk täyat. Täñpäñ man waki yäk tākañ uwä kowata täga nämo yäk täyat.
- 14 Butewaki! Näk man nämo yäwani, ba man nämo nadäwani ude äworeñpäñ man kum it täyat.
- 15 Upäñkañ Ekäni, gäk yäpmäñ wädäñpäñ itat. Täñpäñ Ekäni Anutuna, näk nadätat; Gäkä nadäñ namiñpäñ api täñkentäñ namen.
- 16 Unita iwanaye jop yabäñjiri näk komi nadäñpäñ goret irira nabäñpäñ wisik-inik yäñ näwetneñtawä.
- 17 U imata, komi pen nadäñ itkañ wakinik täñpayäñ keräp täyat.
- 18 ✧ Täñpäkañ Anutu, momi täñkuro unita nadäwätäk pähap täñpäñ injamkaken kwawak yäñahäk täyat.
- 19 Täñ iwanaye bumta-inik uwä kehäromi nikekgän itkañ jop nadäñ kokwawak nadäñ namik tākañ.
- 20 Näk kudän siwoñi täñira äma unitä iwan täñ namik tākañ. Äma udewaniwä kudän tägata kowata wäkigän tāk tākañ.
- 21 ✧ Unita Ekäni, mäde ut namentawä! Ban nämo iren!
- 22 Gäk Ekäni, wakiken nanik wädäñ tädotpäñ nepmanpani unita bäräñeñ täñkentäñ namisi!

39

Devittä mominita nadäñ bäräp täñkuk

- 1 ✧ Näk ñode yäñkehärom tañkut; Irit kuñat-kuñatnata watä ket api iret. Täñpäñ mebetnatä momiken nepmanpekta watä imaka, api iret. Unita äma waki dubinaken irirä man kubä nämo api yäwet.
- 2 Ude yäñkuro unita bäräpi ño ahäñ namiñjirän man kum-inik itkut. Man täpuri kubä, waki ba täga nämo yäñkuro upäñkañ nadäñ bäräpna tañi täñkuk.
- 3 Täñpäñ nadäwätäk unitä bänepnaken agekotkuk. Nadäwätäkgän täñkä bäräpi bumta kañ-ahäñkuro unita ñode yäñkut;
- 4 ✧ Ekäni, kome terak ño kadäni jide api it yäpmäñ ärowet? Ba jidegän api kumbet? Iritna jidegän api täreweko unitäñ kadäni näwet!
- 5 ✧ Butewaki! Kome terak itta kadäni keräpitagän täñpäñ nepmankun! Kodak irayäñ täyat u kañjiri imaka jopi ude täyak.
Bureni, äma kuduptagän itkañ u me woñ bumik, kadäni keräpi-inik itta yäwani.
- 6 Ba wärani, edap ägonitä ahäñpäñ paot tākañ u irepmitpäñ nämo. Täñpäkañ äma piä tāk tākañ u imaka kehäromi kubä nämo pewä ahäk tākañ.

Moneŋ tuŋum pewä ahäk täkaŋ u netätä api koreneŋ yäŋ nämo nadäk täkaŋ.

- 7 Unita Ekäni, imatäken kubäta itsämbet? Gäk kubä-tägän täga täŋkentän nameno unita gakaŋän itsämäntat.
- 8 Unita momi täk täyatken unitäŋo kowata yäpnaŋiken nanik nämagusi. Ba yabäŋ äwaräkuk täŋiri äma Gäka nämo nadäŋ gamanitä yäŋärok näwetneŋtawä.
- 9 Nämo, Gäkŋa täŋpewi komi ŋo nadätat unita man kum irayäŋ. Man täpuri kubä nämoinik yäwayäŋ.
- 10 Unita komi piä wari namentawä! Nut yäpmäŋ äbäŋiri kumbayäŋ täyat!
- 11 Gäkŋo mebarika nadätat. Gäk momi täŋo kowata äma yabäŋ yänpäŋ komi piä yämik täyan. Ba imaka unita gäripi nadäk täkaŋ u gwaktä tek näŋpä tumäk täkaŋ ude täŋpiwak täkaŋ.
Bureni, ämawä me woŋ bumik, kadäni keräpi-inik itta yäwani.
- 12 Unita Ekäni, juku penpäŋ butewaki gera ba yäŋapik manna nadäŋ namisi. Täŋpäŋ konäm korira nabänpäŋ äbä naninŋ kawat tä.
Näk äbeknaye oranaye udegän kome terak ŋo Gäkkät kadäni keräpitagän itta iwoyäŋkun.
- 13 Eruk nabä kätäŋiri oretoret ätu täŋkaŋ kaŋ kuŋ kewewa!

40

Anutu wäpi ininoret kap kubä

- 1 Näk Ekäniken gera yäŋkaŋ täŋkentän namikta kwikinik itkut. Irira butewaki nadäŋ namiŋpäŋ gera yäŋkuro u nadäŋ namiŋkuk.
- 2 ✧ Nähä äma kubä awaŋ käroni kubä Gänaŋ käbop itkaŋ kumbeko ude. Ude irira Ekänitä nabänpäŋ awaŋ Gänaŋ nanik wädänpäŋ nepmaŋkuk.
Ba näk äma kubä okä näbä Gänaŋ äpmonpäŋ ireko ude irira Ekänitä wädänpäŋ kome tägaken nepmaŋpän äneŋi täga kuŋatkut.
- 3 ✧ Eruk, ude täŋpäŋ kap kodaki kubä nadäk-nadäkna-ken pewän ahäŋkuŋ.
Uwä Anutunin wäpi biŋam inin oretta.
Kap u teŋira nabänpäŋ ämawebe mäyaptä Anutu täŋo kehäromita nadäwä inide kubä täŋpöpäŋ Ekänitä nadäkinik api täneŋ.
- 4 ✧ In nadäkaŋ? Ämawebe Ekäni terak yeŋgämä pek täkaŋ uwä Ekäni täŋo iron nitek. Äma udewanitä äma ärowani täŋo kädet nämo yäwat täkaŋ.
Ba Ekäni mäde ut imiŋpäŋ mäjo wära nämo yäniŋ oret täkaŋ.
Nämoinik!
- 5 ✧ O Anutu Ekänina, Gäk piä tägatäga täŋpäŋ täŋkentän nimiŋkun. Äma Gäk udewani kubä nämo itak! Gäkägän intäjukun itan!
Täŋkentäk bumta täŋ nimikta nadäk tawaŋ pek täyan unita täga nämo yäwetpäŋ yäwoŋärewa täreneŋ. Nämoinik! Täŋkentäk nimik täyan uwä bumta-inik, daninaŋi nämo.
- 6 ✧ Anutu, Gäk ganiŋ oretta tom däpmäŋpäŋ ijik täkamäŋ unita nämo gek täkaŋ.
Ba gupe käbäŋi nitek mominin ärutta ijik täkamäŋ udewanita nadäwi ärowani nämo täk täkaŋ.

✧ 40:2: Sam 27:5, 69:2; Jer 38:6, 38:10-13 ✧ 40:3: Sam 32:7, 33:3, 64:9 ✧ 40:4: Sam 84:12, 125:5

✧ 40:5: Sam 71:15, 139:17-18; Ais 55:8-9 ✧ 40:6: Ais 1:11; Jer 6:20; Mai 6:6-8

Upänkañ näk gäknata biñam iwoyänpäñ manka nadäkta jukuna biori tumbuñ. Täñpäñ gäkä nadäk-nadäk naminiñiri manka buramik täyat.

- 7 ✧ Eruk Anutu, näk äretat. Man näka bian kudän täñkuño udegän iwatpäñ äretat.
- 8 ✧ Anutuna, kädet gäkä gäripi nadäk täyan näk kädet udegän täkta gäripi nadätat. Gäkño kädet siwoñi u nadäk-nadäkna-ken pätak.
- 9-10 ✧ Unita Ekäni, näk man kum nämo itkañ käbeyäken ämawebekaye gäkño bänep irona ñode pen api yänahänpäñ yäwet täñpet; Ekäninintä nadäñ nimikinik täñpäñ wakiken nanik wädäñ tädotpäñ niptomak täyak yäñ api yäwet täñpet. Täñpäñ manka täktäkka täño biñam käbop nämo pek täyat.
Ironka pähap ba imaka bureniñän täk täyan u ämawebe yäwet täyat.
- 11 Unita Ekäni, näka nadäñ namisi! Gäk butewakika käbop nämo pewen. Nämo, nadäñ naminiñiri ironka ba manka burenitä watä säkgämän it namiton.
- 12 ✧ Bäräpi mebari mebari ahäñ namik täkañ, u daninañi nämo. Täñpäkañ momi täk täñkuro unitä kehäromina yäpmäñ äpäkañ.
Bäräpi u ba u yärepmitta kädetta wäyäkñewa wakañ. Momina mäyap iniktä gwäkna pujiñ itkañ u yärepmitkañ. Unita umun terak itat.
- 13 Unita Ekäni, bäräñeñ abä täñkentäñ namisi!
- 14 Äma nutnayäñ täkañ u kehäromini yäpmäñ äpäñpäñ nadäk-nadäki täñpewi guñtañirä mäyäk tawut. Mäyäk tañpäñ nabä-kätäñpeñ kut!
- 15 Äma yänjorok man näwet täkañ u meni täñpipiñpäñ yäwat kireñiri mäyäk nadäwut.
- 16 Täñpäkañ Ekäni, ämawebe gäk gäwaräntäk täkañ u oretoret täk täkot! Imata, gäkña waki keriken nanik wädäñ tädotpäñ yepmanjkuno unita gäka gäripi pähap nadäk täkañ.
Täñpäñ kadäni kadäni ñode yäk täkot; Ekäni uwä wäpi biñam ikek kañ irän!
- 17 O Ekäni, nähä waki, kehäromina nitek nämo. Upänkañ nadäñ namisi. Gäk kubä-tägän näkño täñkentäkna ba yäpätagak ämana.
O Anutuna, bäräñeñ abä täñkentäñ namisi!

41

Devittä käyäm täñpäñ yänjapik man yänjuk

- 1 ✧ Äma, äma jäwärita nadäñ yämik täkañ uwä Anutu täño oretoret terak kuñat täkañ. Udewanitä bäräpi kañ-ahänayäñ täkañ uwä Ekänitä api täñkentäñ yämek.
- 2 ✧ Bureni, Ekänitä watä it yämiñpäñ irit kuñat-kuñari api täñ-mehamtañ yämek.
Täñpäñ äma udewani täñpewän komeniken oretoret terak api itneñ.
Irirä yabä kätäñirän iwaniyetä kehäromini täga nämo api yäpmäñ äpneñ.
- 3 Täñpäñ käyäm täñirä Ekänitä täñkentäñ yämiñirän gupi äneñi api koreneñ.

✧ 40:7: Hib 10:5-7 ✧ 40:8: Sam 37:31, 2Ko 3:3 ✧ 40:9-10: Sam 89:1; Apos 20:20, 20:27 ✧ 40:12: Sam 18:5, 38:4, 65:3 ✧ 41:1: Snd 14:21 ✧ 41:2: Sam 27:12

- 4 Tǎŋpǎkaŋ nǎhǎ Ekǎni ƚode iwetkut; Ekǎni, nǎk gǎkken momi tǎŋkut. Upǎŋkaŋ butewaki nadǎŋ naminǎpǎŋ nepmanǎpi tǎgasiwa.
- 5 Iwanayetǎ kǎyǎm tǎŋira nabǎŋpǎŋ man jǎgǎmi nǎwet tǎkaŋ. Uwǎ nǎkǎ kumǎŋira wǎpita kaŋ guŋ tǎna yǎŋ nadǎk tǎkaŋ.
- 6 Tǎŋpǎŋ ǎma u nabǎnayǎŋ ǎbǎk tǎkaŋ u jop gupi-tǎgǎn ǎbǎk tǎkaŋ. U nǎka waki ude itak yǎŋ yǎŋpǎŋ yǎŋtǎŋ kukta jop nabǎnayǎŋ ǎbǎk tǎkaŋ.
- 7 ǎma kokwawak tǎŋ namik tǎkaŋ uwǎ nǎka waki ude ahǎŋ imitak yǎŋpǎŋ yǎŋjiap-jiap yǎŋtǎŋ kuk tǎkaŋ.
- 8 Nǎka ƚode yǎk tǎkaŋ; Wisik! U kǎyǎm wakiinik kubǎ tǎŋkaŋ kumǎkta biŋam tǎyak. U tǎga nǎmo api tǎgawek yǎŋ yǎk tǎkaŋ.
- 9 ✧ Butewaki! Notnapak bureni, nadǎŋ imikinik tǎŋpǎŋ ketem naminǎ-gaminǎ tǎŋpǎŋ nak tǎkamǎk u imaka, nǎka iwan tǎŋ namik tǎyak.
- 10 Unita Ekǎni, butewaki nadǎŋ naminǎpǎŋ nepmanǎpi tǎgaŋpǎŋ iwanayeta kowata api yǎmet.
- 11 Ude tǎŋkentǎŋ naminǎiri iwantǎ nǎmo nǎrepmirǎwǎ ƚode api nadǎwet; Anutu, gǎk nǎka bǎnep tǎga nadǎŋ namitan yǎŋ api nadǎwet.
- 12 Nǎk kudǎn tǎgagǎn tǎk tǎyat unita oraŋ naminǎpǎŋ inǎmkaken kwawakgǎn nepmanǎ iriri tǎrek-tǎreki nǎmo api iret.
- 13 ✧ Unita ǎmawebe, Ekǎni, Isrel tǎŋo Anutu u ininǎoret tǎkǎna! U tǎrek-tǎreki nǎmo ininǎoret tǎkǎna! Burenitǎ bureni-inik!

42

ǎma kubǎtǎ Anutu dubiniken kukta gǎripi nadǎtak

- 1 ✧ Anutu, tomtǎ umeta yek tǎkaŋ ude, nǎk gǎka udegǎn nek tǎkaŋ.
- 2 ✧ Anutu, Anutu irit mǎhemi, bǎnepnatǎ gǎka nek tǎkaŋ unita kadǎni jidegǎn gǎkkǎt man yǎŋpǎŋ-nadǎkta kaŋ ǎrewet?
- 3 ✧ Kepma bipani butewaki nadǎŋpǎŋ konǎmna pitotǎ ketemna ude tǎk tǎyak. Kepma kǎronǎ yǎŋǎrok ƚode nǎwet tǎkaŋ; Anutuka de? Imata nǎmo tǎŋkentǎŋ gamik tǎyak? yǎŋ nǎwet tǎkaŋ.
- 4 ✧ Nǎk komi nadǎŋpǎŋ imaka ƚode juku pik tǎyat u yǎŋahǎŋira bǎnepna pidǎm tawǎn!
 Bian nǎk komenaken itkaŋ ǎmawebe tawaŋ kǎronǎ nǎkǎ jukun yǎŋ-yǎkŋat yǎpmǎŋ oretoret terak Anutu tǎŋo kudupi yot gǎnaŋ ǎrok tǎŋkumǎŋonik.
 ǎronǎkaŋǎ Anututa oretoret kap teŋ iminǎitna unitǎ tǎŋpidǎm taŋ nimik tǎŋkukonik.
- 5 ✧ Yǎke! Butewaki imata nadǎtat? Bǎnepna imata jǎgǎm tǎyak? Ude nǎmo! Nǎk ƚode tǎŋpet yǎŋ nadǎtat; Nǎk Anutu tubenǎ kuŋkaŋ pen api ininǎoret tǎŋpet! Imata, Ekǎnina uwǎ nǎmagurani ǎmana bureni!
- 6 Nǎk komenata nadǎwǎtǎk tǎŋ itat. Upǎŋkaŋ Anutu, ban kome ƚo Jodan ume dapuri kǎdakǎt pom yarǎ Hemon kenta Misa ƚoken itkaŋ gǎka nadǎŋ gamayǎŋ.
- 7 ✧ Wǎra! Ume damuntǎ gwǎgu gǎnaŋ ǎpmonǎirǎn gwǎgutǎ gera yǎŋ itak. Wǎra! Waki nadǎtat! Tǎŋpǎik-pǎikkatǎ nǎk yejǎmǎŋ moretak.

✧ **41:9:** 2Sml 15:12; Sam 55:12-13, 55:20; Jer 20:10; Mat 26:23; Mak 14:20; Luk 22:21; Jon 13:18
 ✧ **41:13:** Sam 106:48 ✧ **42:1:** Sam 119:131 ✧ **42:2:** Sam 42:11, 43:5, 63:1, 143:6; Jer 10:10; Dan 6:26; Mat 26:63; Rom 9:26 ✧ **42:3:** Sam 80:5 ✧ **42:4:** 1Sml 1:15; Jop 30:16; Sam 95:2, 100:4; Ais 30:29 ✧ **42:5:** Sam 9:1, 38:6; Mat 26:38 ✧ **42:7:** Sam 69:1-2, 88:7; Jna 2:3

- 8 ✧ Upäñkañ ude nämo! Kepma kepma Ekänitä butewaki nadäñ namik täyak. Ude täñirän bipani bipani Anutu iniñoret kapnatä mena-kengän it täyak.
Kap tenkañ Anutuna, irit kuñat-kuñatna täño mähemu uken yäñapik täyat.
- 9 Täñpäñ kadäni kadäni Anutu, mobä kujatna ñode iwet täyat; Imata näka guñtak täyan? Imata iwan yabäñ äwaräkuk täñiri komi namik täkañ?
- 10 Kadäni kadäni iwantä sära ñode näwet täkañ; Anutuka de? Man ude näwet täkañ u äpa kuwektä-yäñ namäk täkañ.
- 11 Yäke! Butewaki imata nadätat? Bänepna imata jägäm täyak? Ude nämo! Näk ñode täñpet yäñ nadätat; Näk Anutu tuben kuñkañ pen api iniñoret täñpet! Imata, Ekänina uwä nämagurani ämana bureni!

43

Äma kubätä iwan it gwäñjirä Ekäniken yäñapinük

- 1 ✧ Anutu, äma mäde ut gamik täkañ u wäpna yäpmäñ äpnayäñ täkañ. Unita gäkä näk gäarak itkañ jop man yäwani unitäño mani utpäñ ñode yäwet; U siwoñi kuñat täyak.
- 2 Anutu, gäk näkño kehäromina ude itan upäñkañ imata mäde ut namitan? Iwantä kehäromina yäpmäñ äpäñirä wakiinik nadätat.
- 3 ✧ Unita Anutu, kädetka bureni näwoñäre! Topänka penyänen naminjiri akuñpäñ kädet täga iwat yäpmäñ Saion Pom terak, itanken u kañ ärewa.
- 4 Ude täñ naminjiri enikaken äronpäñ gäk ganiñ orerayäñ kudupi bukäkaken kwa. Bureni, Anutuna, gäk dubikaken kwa.
Gäk bänepna täñpidäm tañ naminjiri oretoret pähap nadäk täyat unita Anutu Anutuna, wagäm utpäñ api ganiñ oreret.
- 5 Yäke! Butewaki imata nadätat? Bänepna imata jägäm täyak? Ude nämo! Näk ñode täñpet yäñ nadätat; Näk Anutu tuben kuñkañ pen api iniñoret täñpet! Imata, Ekänina uwä nämagurani ämana bureni-inik!

44

Isrel ämawebetä Anututä watä it yämekta yäñapinük

- 1 ✧ O Anutu, äbekniye oraniyeta imaka tägatäga bian-inik täñ yäminükuno unitäño biñam ñode niwerirä ninin nadänkumäñ.
- 2 ✧ Kome iwoyän yämani uken nanik guñ äbot komi yäminpäñ yawat kireñpäñ ämawebekaye gäkñaken unita yäniñ kireñkun. Yäniñ kireñjiri täñ-bumbumka u koreñkuñ.
- 3 ✧ Ämawebekaye u iniken kadä boham ba iniken kehäromi terak kome u nanik ämawebe nämo däpmäñ yawat kireñkuñ. Nämo, gäkño kehäromika terak yengämä pewäpäñ täñkuñ. Ba gäkä nadäñ yämik-inik täñpäñ dubiniken itkentäñ yäminpäñ kehäromi yäminjiri täñkuñ.
- 4 Gäk intäjukun ämana ba Anutuna bureni. Isrel äbot nintäño iwaniye yärepmitta kädet pen niminükun.
- 5 Täñkañ gäkä täñkentäñ niminjiri iwaniye täño kehäromi yäpmäñ äpäc takamäñ.
- 6 ✧ Unita näk äpa kuwekna ba päip boham unitä api täñkentäñ namineñ yäñ

✧ 42:8: Sam 16:7, 57:3, 63:6, 149:5 ✧ 43:1: 1Sml 24:15; Sam 5:6, 26:1, 38:12 ✧ 43:3: Sam 36:9
✧ 44:1: Kis 12:26-27; Sam 78:3 ✧ 44:2: Sam 78:55, 80:8 ✧ 44:3: Lo 8:17; Jos 24:12 ✧ 44:6: Sam 33:16; Hos 1:7

- nämo nadäk täyat.
- 7 Nämo, gäkŋa-tägän täŋkentän niniŋpäŋ iwaniye kokwawak nadän nimik täkaŋ u däpmän yawat kireŋpäŋ u keriken nanik yäyomägatpäŋ nipmak täyan.
- 8 Unita gäkŋo wäpka yäpmän akuŋpäŋ bänep täga man tärek-täreki nämo api gäwet täne.
- 9 Upänkaŋ waki, apiŋode nibä kätänjiri iwaniyetä ämikken nirepmit täkaŋ. Komi ämaniye nämo itkentän yämik täyan.
- 10 Ude täŋjiri iwaniye yabän umuntaŋ metänpeŋ kuŋitna nintäŋo tuŋum korek täkaŋ.
- 11 Nibä kätänjiri sipsip däpmäk täkaŋ ude iwaniyetä nin mäyap nidäpuŋ. Ude täŋjiri ämatä komeken kubäkubä kuŋ täna kuŋkuŋ.
- 12 Ämawebekaye ninta nadänjiri äpani-inik täŋpöpäŋ nin iwaniyeta jop yäniŋ kireŋkun.
- 13 Gäk kudän nintä terak pewi ahän niniŋkuŋo u kaŋpäŋ, äma nintä äbotken nanik nämo unitä yänärok niwetpäŋ yänpäŋ-nibän mägayäk täk täkaŋ.
- 14 Täŋpewi imaka jopi ude äworeŋitna guŋ äbotken naniktä yänpäŋ-nibän niwat täkaŋ.
- 15-16 Iwanaye ba äma näka kokwawak täk täkaŋ unitä yänärok ude yänjirä mäyäk pähap nadänpäŋ umuri nadäk täyat.
- 17 Jide? Gäka guŋ taŋpäŋ gäkkät topmäk-topmäk kubägän täŋpani u irepmit-napän imaka waki ude pewi ahän nimitak? Nämo, nin ude nämo täŋkumän.
- 18 ✧ Gäk gepmaŋpäŋ бага mankata mäde nämo utkumän.
- 19 ✧ Upänkaŋ gäka nipmaŋpikaŋ nin täŋkentäknin nämo, tom ägwäri bämopiken itkamän. Ba bipmäŋurani pähap gänaŋ ude itkamän.
- 20-21 ✧ Nin Anutunin bureni gäk ganiŋ oretta bitnäŋpäŋ kome kubä täŋo anutu jopi-jopi nadän yämiŋkumäŋo yäwänäku uwä gäkku bian nibän ahäwim. Imata, gäk bänep nadäk-nadäknin käbop itkaŋ u kudup nibäwi tärek täyak unita. Upänkaŋ ude nämo täŋkumän!
- 22 ✧ Nin gäkŋo ämawebekaye itkamän unita yänpäŋ kadäni kadäni ninken nanik mäyap nidäpmäk täkaŋ. Ba nibänjirä sipsip nakta däpmäk täkaŋ ude itkamän.
- 23 ✧ Unita Ekäni ijiwi kut! Imata dupiŋkaŋ itan? Mäde wari nämo ut nimen. Aku!
- 24 Ninta imata käbop it nimitan? Komi bäräpi gänaŋ itkamän ŋonita ninta nämo guŋ täwen.
- 25 Yäke! Däpmän jakŋitpäŋ nipmaŋpä kumbanitä-yän kome terak pätkamän.
- 26 Unita äbä täŋkentän nimisi! Gäk nadän nimikinik täk täyan udegän waki keriken itkamän ŋo nimagutsi!

45

Äma ekäni kubätä webe yäpmänjirän iniŋ oretoret kap tewani
Kora täŋo nanakiyetä intäjukun ämata gäripi pähap nadänpäŋ kap ŋo teŋkuŋ.

✧ 44:18: Jop 23:11 ✧ 44:19: Sam 23:4 ✧ 44:20-21: Sam 139:1; Jer 17:10 ✧ 44:22: Rom 8:36
✧ 44:23: Sam 35:23, 78:65

- 1 Man säkgämän säkgämän nadäk-nadäkna-ken tokḥek parirän intäjukun äma u iniḥ ubiḥpäḥ tewayän. Äma meni pidämütä man säkgämän yäḥahäk täkaḥ ude menatä äma ekäni u ḥode iniḥ ubiḥ tekta pidäm täyat;
- 2 Gäk äma säkgämän, man yäkyäkka imaka, gäripi nitek. Äma gäk udewani kubä nämo itak. Bureni, Anututä iron täḥ gamiḥkukotä pen api täḥ gamiḥ yäpmäḥ ärowek.
- 3 Gäk intäjukun äma kehäromi pähap, wäpka biḥam ärowani-inik. Unita kehäromika niwoḥäreкта päip bohamka iḥitpäḥ isi!
- 4 Kehäromika nitek unitä iwan täḥo kehäromi yäpmäḥ äpäk täyi. Täḥpäḥ man bureni ba kudän siwoḥi unitägän irun yäḥpäḥ täḥ-mehamtak täyi. Kehäromikatä ämik täḥpäḥ iwan däpmäḥirän kaḥpäḥ umun pähap täk täkot!
- 5 Täḥkaḥ tenäḥ kuwek-kuwekkawä päraḥi-inik. U iwankaye yabä-tumäkta nitek. Täḥiri äma äbori äbori gabäḥpäḥ gämotka-kengän maḥ pat täkaḥ.
- 6 ☆ Bureni Anutu, gäk intäjukun-inik itkunonitä api it yäpmäḥ ärowen. Kaḥiwat piäka u kudän siwoḥi terakgän täk täyan.
- 7 ☆☆ Gäk kädet wakita taräki nadäḥpäḥ kädet siwoḥitagän gäripi nadäk täyan. Unita Anutukatä ini gäkä kaḥiwat piä täkta iwoyänkuk. Piä ude täkta iwoyänkuko unita notkaye yärepmitpäḥ oretoret pähap nadäk täyan.
- 8 Gäkḥo tek käroḥi kudup käbäḥi säkgämän-inik, jiä däropä käbäḥ ikek bumik. Ba intäjukun äma ätutä gäkä eḥiken abä kap tenkaḥ ganiḥoret täkaḥ.
- 9 Täḥpäkaḥ äma jopi täḥo äperiyetä watä nämo it gamik täkaḥ. Nämo, kome ätu täḥo intäjukun äma täḥo äperiyetä unitä gäkä eḥiken itkaḥ watä it gamik täkaḥ. Täḥpäkaḥ webekawä omäk meran säkgämän täḥpäḥ dubikaken it täyak. Omäk meran uwä gol mobä säkgämän-inik, Opia komeken nanik upäḥ täḥpani.
- 10 Eruk webeni, gäkä ḥode yäḥira nadä; Gäk komekaken nanik ämawebe ba nägät moräkaye mäde ut yämiḥpäḥ unita juku kubä nämo pewen.
- 11 Ude täḥiri intäjukun ämakatä gabäḥgärip täḥpäḥ gäkä webe säkgämän yäḥ api gäwerek. Täḥ äpka uwä ekänika unita mani buramiwen.
- 12 Täḥpäkaḥ Tire komeken ban naniktä äbä bänep tägata iron api täḥ gamineḥ, ba tuḥum ämatä gäk ganiḥ oretta api ämneḥ.
- 13-14 Eruk ämawebe, nadäkot! Intäjukun ämajin täḥo webeni uwä ini eḥi gänaḥ säkgämän, kaḥgärip ikek ude itak. Teki uwä golkät bok täḥpani, unita ägo-ägo weḥirän intäjukun äma dubiniken yäḥikḥat yäpmäḥ kukaḥ. Kuḥirä webe gubaḥ noriye imaka, iwarän täḥirä ugän yäḥ-yäkḥat yäpmäḥ kukaḥ.
- 15 U kudup, bänep täga pähap nadäḥpäḥ oretoret terak intäjukun äma täḥo eḥi pähap gänaḥ kumaḥ ärokaḥ.
- 16 Täḥpäkaḥ intäjukun ämana, gäkä ḥode yäyat; Gäkḥo nanak ämani mäyap ahäḥpäḥ gäk ba oraḥkaye täḥo kome yäpmäḥpäḥ intäjukun äma udegän api itneḥ. Täḥirä ämawebe komeni komeni yabäḥ yäwatta wäpi biḥam ärowani api yämen.
- 17 ☆ Täḥpäkaḥ nähä ätu mäden ahänayäḥ täkaḥ unitä nadäḥpäḥ kuḥatneḥta kap ḥo tenjira wäpka biḥamtä punin api kuḥarek. Ude täḥira ämawebe kuduptä wäpka biḥam u tärek-täreki nämo api ganiḥoret täneḥ.

46

Anutu u ninkät itkamäj

- 1 ✧ Anutu u nintäño äyuñnin ba nintäño kehärominin. Bäräpi gänañ täñkentäj nimikta pidämtak täyak.
- 2 Unita nin imaka kubäta nämoinik umuntäne. Nämoinik! Kenäj kwainjirän kome kwähäreñ duneño uwä täga. Ba pom gwägu bämopiken duñpeñ äpmoneño u imaka täga. Nämö api umuntäne.
- 3 ✧ Ba gwägu pähap mämä tañi yäñpäj tokätpäj porärak pakipaki täñpek. Täñjirän pom tañi tañi wareñ täneño upäjkañ imata umuntäne? Ninä nämoinik api umuntäne!
- 4 ✧ U imata, Anutu täño yotpärare bämopiken ume tañi kubätä pätak. Ume unita ämawebe oretoret pähap nadäk täkañ. Yotpärare u kudupi-inik, Anutu ärowani täño irit bägup.
- 5 ✧ Uken Anututä it täyak unita nämö api wawek. Nämoinik, kepma bipani Anututä watä api it imik täñpek.
- 6 ✧ Bureni, Anutu u kehäromi-inik. Unita äma äbori äbori umun pähap nadäñpäj kujari kwaik täkañ. Täñjirä Anututä kärak yäñjirän kometä ume bumik äworewek!
- 7 Upäjkañ ninäwä nämö api umuntäne. Nämö, Ekäni kehäromi mähemi u ninkät it takamäj. Bäräpi kubätä ahäwänä Oranin Jekop täño Anutuken käbop täga api itne.
- 8 Ai, ämawebe in äbut! Äbäñpäj Ekänitä piä täk täñkuko u ño kawut! Imaka imaka täk täñkuko u yabäñpäj jäkjäk yamäñpäj nadäwä inide kubä täk täyon!
- 9 Ekäni uwä komeni komeni täño ämik däpmäj täkñek täyak. Täñpäj äpa kuwek yäpmäñpäj tokät jukutpäñ kurepä kädäp gänañ ureñ täñpän äpmok täkañ.
- 10 ✧ Unita Ekänitä ñode yäyak; Kwikinik itkañ näka ñode nabäñpäj-nadäwut; Näk Anutu bureni-inik. Näk intäjukun irira ämawebe komeni komeni ittäj kukañ u gämotna-kengän it täkañ.
Kome kuduhtagän täño Ekäni-inik u näk! yäk.
- 11 Unita ämawebe, in ñode nadäwut! Ekäni kehäromi mähemi, u ninkät it takamäj. Bureni, bäräpi kubätä ahäwänä Oranin Jekop täño Anutuken käbop täga itne.

47

Anutu u äma komeni komeni täño ekäni pähap

- 1 Ämawebe kuduhtagän kap teñkañ ketjin utpäñ oretoret täk takot! Täñkañ oretoret gera terak Anutu iniñ orerut!
- 2 Ekäni ärowani pähap uwä ini pärik-inik kubä itak. Kehäromini uwä umuri pähap. Uwä kome pähap ñonitäño Ekäni ärowani-inik.
- 3 Uwä täñkentäj nimiñpäj guñ ämawebe äbori äbori unitäño kehäromini yäpmäj äpäñpäj gämotninken yepmañkuk. Täñkañ komeni ninta niniñ kireñkuk.
- 4 Täñpäkañ bian Anututä ini kome u iwoyäñpäj nimiñkuko unita ñode nadäkamäj; Jekop täño äboriye ninta nadäñ nimiñkinik täk täyak.

✧ **46:1:** Sam 62:7-8, 91:2, 142:5 ✧ **46:3:** Sam 93:3-4; Jer 5:22; Mat 7:25 ✧ **46:4:** Sam 48:1, 48:8
 ✧ **46:5:** Jol 2:27; Sef 3:15; Sek 8:3 ✧ **46:6:** Jos 2:9, 2:24; Sam 2:1 ✧ **46:10:** Lo 4:35, 1Kn 18:36-39; Ais 2:11, 2:17

- ⁵ Ai, nadäwut! Anututä mañirani bägupken äronkuko itak. Äro irirän ämawebetä bänep pidäm oretoret kap womat mämä terak tenkuñ.
- ⁶ Eruk! Unita nadänpäñ in imaka, Anututa oretoret kap ten imut! Tenkañ inin orerut! Ekäni pähapnin oretoret kap ten imut.
Äneñi täwetat; Inin orerut!
- ⁷ Anutu uwä kome pähap ñonitäño Ekäni ärowani itak unita oretoret kap ten imut!
- ⁸ Anutu ärowani pähap unitä mañirani bägup kudupiken mañitkañ ämawebe komeni komeni intäjukun-inik it yämiñpäñ yabäñ yawat täyak.
- ⁹ Täñirän guñ ämawebe äbori äbori täño ärowaniniyekät Abraham täño Anutu unitäño äbot ninkät käbeyä täk tākamäñ. U imata, kome täño intäjukun äma kudup u Anutu gämori-kengän itkañ.
Anutu unitäño kehärominitä päke u yärepmit moretak! U intäjukuntä intäjuninik itak.

48

Anutu täño yotpärare wäpi Jerusalem unita oretoret kap

- ¹ Ekäni uwä wäpi biñam ärowani nitek. Unitäño yotpärare wäpi Jerusalem u pom kudupi kubä terak itak. Unita yotpärare uken äronpäñ wäpi biñam yäpmäñ akuna!
- ² ✧ Saion Pom kudupi uwä käroni boham, tägagämän-inik, kañoret ikek. Ämawebe kome pähap ño nanik kuduptagäntä Anutu täño pom u kañpäñ oretoret täk tākāñ.
Täñpäkañ Ekäni Ärowani unitäño yotpärare pom u terak itak.
- ³ Anutu uwä kudupi yotpärare u bämopiken itkañ ämik kadäniken ämawebe uken nanikta yewa kehäromi täñ yämik täyak.
- ⁴ Bian kome ätu täño intäjukun ämatä Saion ämawebekät ämik tänayäñ yotpärare u dubiniken äbuñ.
- ⁵ Äbänkañ yotpärare kudupi u kañpäñ jäkjäk yamänpäñ umuntañkañ metänpeñ kuñkuñ.
- ⁶ ✧ Umuntañkuño uwä komi webetä nanak bäyanayäñ nadäk tākāñ ude nadänpäñ kujari kwainkuñ.
- ⁷ Ämik tänayäñ gäpe tañi tañi pähap terak äbuño u gäkä mänit pähap inin kireñpewi gäpe uwä yäpmäñ kārāpmit täñpän kuñkuñ.
- ⁸ Täñpäkañ bianä, Anutu täño täktäki kehäromi nitek unitäño manbiñamgän nadäk täñkumäñonik. Upänkañ apiño dapunintä kañpäñ nadäk tākamäñ.
Ekäni uwä iniken yotpärare ño watäni säkgämän irirän kehäromigän pen api it yäpmäñ ärowek. Yotpärare uwä Ekäninin, Anutu kehäromi mähemitä iniken.
- ⁹ O Anutu, kudupi yotka gänañ äronpäñ ironka tärek-täreki nämo unitäño mebärita yänpäñ-nadäk täk tākamäñ.
- ¹⁰ Wäpka biñam komeni komeni kuñ moreñkuko unita ämawebe komeni komenitä udegän ganiñoret tākāñ. Täñpäñ yabäñ yawat piä täk täyan uwä nadäk-nadäk siwonji terakgän täk täyan.

- 11 Gäk ämawebe täño irit kuṇat-kuṇari u siwoṇigän yäpmäj danik täyan unita ämawebe Saion yotpärareken nanik ba yotpärare taṇi täpuri Juda komeken it yäpmäj kukaṇ u nanik kudup, oretoret täk täkaṇ.
- 12-13 Eruk, Anutu täño ämawebe, in Anutu täño kehäromini kaṇpäṇ nadäna yäṇpäṇä ṇode kaṇ täṇput; Jerusalem yotpärare gägäniken kuṇat äyāṇputpäṇ yewa kehäromikät ämik täño tuṇum tuṇum ukät yabäṇpäṇ-nadäwut.
Yabäṇpäṇ-nadänayäṇ täño unitäño biṇam uwä nanakjiye orajiye mäden ahänayäṇ täkaṇ u ṇode kaṇ yäwerut;
- 14 ✧ Anutu unitägän nibäṇ niwat täyak. U nintäño Anutu, paot-paori nämo. Täṇpäkaṇ unitä kadäni kadäni api nipmäṇit niwarek.

49

Money tuṇumta nadäwätäk täneṇtawä

- 1 Äma äbot, kome terak it yäpmäj kukaṇ in kudup man ṇo nadäwut.
- 2 Äma wäpjin biṇam nizek ba wäpjin nämo, äma moneṇ ikek ba äma jäwäri, in kuduṇtagän man täwerayäṇ täyat ṇo juku peṇpäṇ nadäwut.
- 3 Man kädet siwoṇi kubä nadätat u intä nadäneṇta yäṇahäwayäṇ.
- 4 Man siwoṇi u man wärani terak täwerayäṇ. Täwet paotpäṇä man wärani unitäño mebari kap terak api yäṇahäwet.
- 5-6 ✧ Imata äma waki-wakita umuntäwet? Äma uwä moneṇta nadäkinik täk täkaṇ. U näk moneṇ ikek yäṇkaṇ iniken wäpi biṇam yäpmäj akuk täkaṇ.
Täṇpäkaṇ äma waki udewanitä näk it gwäjiṇpäṇ nutnayäṇ täk täkaṇ. Upäṇkaṇ, äma udewanita imata umuntäwet?
- 7 ✧ Moneṇi päke unitä nämo api täṇkentäṇ yämek. Nämoinik! Nin nadäkamäj; Äma kubätä iniken gupi moneṇpäṇ täga nämo suwawek. Nämo, äma kubätä irit kehäromi kaṇ-ahäwa yäṇpäṇ Anututa moneṇ peṇ imikimik kädet nämo pätak.
- 8 ✧ Nämoinik, äma täño gwäki suwak-suwak ärowani pähap. U moneṇ taṇi penenjo upäṇkaṇ bäräṇeṇ täga nämo pewä tägawek.
- 9 Moneṇ terak äma kubätä irit kehäromi täga nämo kaṇ-ahäwek. Nämo, äma kuduṇtagän paot-paotta biṇam.
- 10 Bureni nadäkamäj. Äma kuduṇtagän kumäk täkaṇ. Äma nadäk-nadäk ikek kumäk täkaṇ.
Ba guṇ ämakät äma kädet goret-goret täṇpani u imaka, kumäk täkaṇ.
Kumäṇpäṇ moneṇi peṇirä äma ätutä yäpmäk täkaṇ.
- 11 Bianä, äma udewani komeni nizek. Upäṇkaṇ apiṇo kubäpäṇ äneṇirä kome ukengän paot-paori nämo api itneṇ.
- 12 Äma täño wäpi biṇamtä kumäk-kumäkita kädet nämo api täṇpipiṇ yämek. Nämoinik! Tomtä kumäk täkaṇ udegän api kumneṇ.
- 13 Kumäk-kumäk kädet uwä, äma inita nadäkinik täṇpäṇ täga itkamäj yäṇ nadäk täkaṇ uken api ahäṇ yämek. U kawut!
- 14 Äma udewani uwä tom udegän, kumäk-kumäk ikek. Kumäṇirä kumäṇ-kumäṇtä watä ämani ude api täṇpek. Äma äneṇpaniken äpmonjirä gupi bäräṇeṇ paraṇirä ämawebe siwoṇitä Wi! api yäwatneṇ.

✧ 48:14: Ais 58:11 ✧ 49:5-6: Jop 31:24; Sam 52:7; Mak 10:24 ✧ 49:7: Jop 36:18-19 ✧ 49:8: Sam 16:10, 22:29, 89:48

- 15 ✧ Tänpäkan nähä Uraktä nämagutpäñ kumäñ-kumäñ täño kehäromiken nanik api wädäñ tädotpäñ nepmañpek.
- 16 Unita nadäkot! Äma moneñ tuñum ikek ba eni säkgämän nitek, udewanita ninin jide tänpäñ äma ude kañ äworene yäñ nadäwätäk nämö täneñ.
- 17 ✧ Nämoinik! Äma udewani kämi kumäñkañ tuñumi u yäpmäñkañ täga nämö api kuneñ. Ba wäpi biñamikät bok nämö api kuneñ.
- 18 Tänpäñ äma udewani kodak itkañ kome täño tuñumta gäripi nadänpäñ Anutu täño iron terak itkamäñ yäñ nadäk täkañ.
Säkgämän irirä äma ätutä wäpi biñam yäpmäñ akuk täkañ.
- 19 Upäñkañ äma udewani kumäñkañ, bian äbekiye oraniyetä kumäñpeñ päñku bipmäñ urani gänañ itkuñken ugän api yäwatneñ.
- 20 Bureni-inik! Äma moneñ tuñum ikek upäkañ nadäk-nadäki nämötä irit kehäromita biñam nämö api täneñ. Uwä tomtä kumäñpäñ parak täkañ udewani.

50

Anututä ämawebe täño täktäki yäpmäñ danik täyak

- 1 Ai! Ämawebe in nadäwut! Anutu ärowani, Ekäninin unitä man yäwayäñ täyak. U ämawebe komeni komeni päke unita gera yäyak.
- 2 Anutu täño penyänek kudän Jerusalem yotpärare säkgämän uken naniktä kwawakinik teñ yäñetak. U kawut!
- 3 Bureni! Anutunin kehäromi nitek u man yäwayäñ äbätäk. Kädäp mebettä intäjukun kuñirän iwän mänit pähaptä itgwäjiñirän äbätäk.
- 4-5 Anututä ämawebeniye täño kudän yäpmäñ daniwayäñ yänpäñ kunum kenta kometa gera ñode yäyak; Ek äbä ämawebe naniñ oret täkañ u kuduhtagän yämagut päbä inam naken yepmañpun yäk.
Ämawebe uwä näkkät topmäk-topmäk kubägän tänpäñ täñ-kehäromtakta tom däpmänpäñ ijiñ naminkuño u yäk.
Eruk, ude tänpänkañ man piä täñira kañ nabäwut yäk.
- 6 ✧ Anututä ude yäñirän kunumtä kwawak ñode yäñahäk täyak; Anutu ini uwä man yäpmäñ daniwani äma siwoñi-inik. Jop man kubä nämö yäk täyak.
- 7 Eruk, Anututä ämawebeniye ñode yäwetak; Isrel ämawebenaye, juku penkañ nadäwut! Anutu bureni-inik, intäño Anutujin näkña in manken tepmañpayäñ yäk.
- 8 Tom kábäñi nitek ijiñ namik täkañ unita nämö tebetat yäk. Nämö, kadäni kadäni in tom kábäñi nitek ijiñ namik täkañ yäk.
- 9 Upäñkañ ñode täwera nadäwut; Näk bulimakau ba memeta nämö wäyäkñek täyat yäk.
- 10-11 Nämoinik, tom ägwäri bipiken itkañ, ba bulimakau pomken itkañ, barak ba gwakgwak imaka u kuduhtagän näkñogän yäk.
- 12 ✧ Nakta newäwä inken nämö yäñapiwet yäk. Nämoinik, kome pähap ba imaka imaka u terak itkañ u mähemi näk yäk.
- 13 Näk inipärik kubä. Tom koyani ba nägäri nämö nak täyat yäk.

✧ 49:15: Sam 16:10-11, 73:24; Hos 13:14 ✧ 49:17: Sam 17:14, 1Ti 6:7 ✧ 50:6: Sam 75:7, 97:6
✧ 50:12: Sam 24:1, 1Ko 10:26

- 14 Tãñpãkañ nanin oretolet kãdet bureni gãripi nãkã nadãk täyat uwã ñode; In nanin oretpãñ bãnep täga man yãk tãkot. Uwã ärawa bureni ude api tãñ namineñ.
Tãñpãñ Anutu ärowani nãka bãnep täga tãñ namikta yãk tãñkuño uwã bureni tãñ namineñ!
- 15 ✧ In ude täneño uwã bãräpi kubã inken ahãwãnä nãkken gera yãñirã nãkã in tãñkentãk-inik api tãñpet. Tãñpãkañ in wãpna biñam punin api yãpmãñ akuneñ yãk.
- 16 Tãñpãkañ Anututã äma waki tãñpani man ñode yãwetak; In jop, mejin-tãgãñ nãkño бага man ba topmãk-topmãk kubãgãñ u yãñahãk tãkañ. Tãñirã nadãwa siwoñi nãmo tãk tãkañ.
- 17 ✧ Tãñpãñ nãkã in yãpã tãgakta bitnãñkañ kadãni kadãni nãkño man ut tãkañ.
- 18 In kubo äma yabãñkañ ukãt not tãñpeñ kuñat tãkañ. Yabãñirã intãño notjiye ude äworek tãkañ.
Ba ämawebe kubokãretta tãñpani ba nãdapitã duñ-wenpãñ ini-ini iranikãt not tãñ yãmiñpãñ kuñat tãkañ.
- 19 In mejinta watã nãmo itkañ man jop manman ba man wakiwaki yãk tãkañ.
- 20 Tãñkañ notjiye manken yepmanit yãñpãñ-yabãñ yãwarit tãk tãkañ.
- 21 ✧ Intã ude tãñirã nãkã jop dapun tabãñpãñ man kubã nãmo yãk täyat. Ude tãñira intã Anutu u nin bumik yãñ nadãk tãkañ.
Upãñkañ nãmoinik! Apiño tebenpãñ manken kwawak tepmanpayãñ.
- 22 Unita ämawebe nãka mãde ut namik tãkañ, in ñode nadãwut; In itkañ ude pen udegãñ itpãñã api wañ moreneñ.
Tãñkañ äma kubãtã in täga nãmo api tãñkentãñ tamek.
- 23 ✧ Tãñpãkañ bãnep täga man nãwet-nãwet unita gãripi nadãk täyat. Unita nadãwa ärawa bureni ude tãk tãkañ.
Ämawebe ude tãñ namiñkañ nãkño man buramik tãkañ uwã bureni-inik api yãmaguret.

51

Wakini yãñahãk-ahãk

Devit Basiba kubo tãñirãñ Natantã kañ-yãñkuko unita nadãñpãñ man ño kudãñ tãñkuk.

- 1 ✧✧ Anutu, gãk butewaki mãhemi unita nãka butewaki nadãñ namisi. Bute-waki nadãñ namiñpãñ wakina kudup ketãreñ nami.
- 2 ✧ Ude tãñkañ wakiwakina ärut paktañ nami.
- 3 ✧ Anutu, momi äma nãk, wakina unita nadãwãtãk tãñpãñ kuñat täyat.
- 4 ✧ Momina uwã ämaken nãmo, gãkkengãñ tãñkut. Imaka u tãñira gãkã nabãñiri tarãki tãñkuk.
Unita inãam man nãwetkuno u bureniãgãñ nãwetkun. Ba tãktãkna yãpmãñ daniñkuno u siwoñigãñ yãpmãñ daniñkun.
- 5 ✧ Wãra! Kãdet wakina ñowã kãdet kodaki nãmo täyat. Nãmo! Nãk meñnatã momikãt bok bãyañpãñ nepmankuk.

✧ **50:15:** Sam 91:15, 107:6, 107:13, 107:19; Sek 13:9 ✧ **50:17:** Neh 9:26; Rom 2:21-22 ✧ **50:21:** Sam 90:8; Ais 55:8-9, 57:11; Rom 2:4 ✧ **50:23:** Sam 27:6 ✧ **51:1:** 2Sml 12:1-15 ✧ **51:1:** Sam 109:26; Ais 43:25; Apos 3:19; Kol 2:14 ✧ **51:2:** Ais 1:16; Jer 4:14; Hib 9:14 ✧ **51:3:** Ais 59:12 ✧ **51:4:** 2Sml 12:13; Luk 15:21; Rom 3:4 ✧ **51:5:** Jop 15:14; Efe 2:3

Tänpänkañ momi tänpäni pen udegän it yäpmänj äbätat.

- 6 ✧ Anutu, gäk näkä jop manman yäkta gäripi nämo nadäk täyan unita gäkñaken nadäk-nadäk bureni näwoñäre.
- 7 ✧ Tänpänj gäk momina ketärenj namiñiri pakigän-inik ira.
- 8 ✧ Bureni Anutu, bäräpi pähap namiñkuno u ketärenj namiñpäñ bänep oretoret peñ nami.
- 9 ✧ Momi täñkuro u ärut paktañ namiñpäñ momina unita kañ täñguñta!
- 10 ✧ O Anutu, gäk bänep pakigän pewi ahänj namikot. Bänepna täñ kodaktañ namiñiri gäkgänpäñ kañ gäwaräntäwa!
- 11 ✧ Injamkaken nanik näwat kireweno, Anutu. Ba gäkñaken Munapikka nomägareno!
- 12 ✧ Bian gäkñata biñam nämaguriri bänep oretoret nadänjkuro u, apiño bänep oretoret udegän täñ namisi yän nadätat!
Gäkño man iwatta gäripi pewi ahänj namänkañ gäkä mehamtäñ namiñiri man u buramiwa.
- 13 ✧ Ude täñ namiñiri peñawäk äma gäkño kädet siwoñi api yäwoñärewet. Täñira momi äma udewanitä bänepi api sukureneñ.
- 14 ✧ Anutu, yäpätägak ämana, näk kumäkta biñam täyat upänkañ näk kumän-kumän nämo nuren. Ude täñpayänj täno uwä bänep oretoret terak gäkño kudän siwoñi u pen api yänahäk täñpet.
- 15 ✧ Ekäni, mena jinom täñpidäm tañiri wäpka biñam yänahänpäñ ganiñ orera!
- 16 ✧ Nadätat! Anutu, orañ gamikta gupe käbäñi nitek ijin gamik-gamikta bitnäc täyan. Unita gäripi nadäwipänj uyaku ijin gamitet.
- 17 ✧ Upänkañ orañ gamik-gamik kädet gäkä gäripi nadäk täyan uwä ñode; Äma manka buramiñpäñ gämotkaken kuñat täkañ unita gäripi nadäk täyan.
Näk nadätat, gäk äma iniken momita nadänj bäräp tänpänj inita nadäwä äpani täc täkañ äma udewanita mäde nämo ut yämik täyan.
- 18 Anutu, gäkñaken gärip iwätpänj ämawebe Jerusalem nanik täñkentänj yämiñiri säkgämän kañ irut. Tänpänj Jerusalem täño yewa pähap äneñi täñkodak tänpänj kañ pe!
- 19 Ude täñiri ämatä gupe käbäñi nitek ijin gamiñirä gäripi tañi api nadäwen.

52

Nin ima terak yengämina pek täkañ?

Devit täño iwan kubätä päñku Sol, Devit Ahimalektä yotken käbop itak yän iwetkuko unita nadänpäñ Devittä kap ño teñkuk.

- 1 ✧ Äma kehäromi gäk, imata täktäkka wakita yänbiñam-biñam yäñtäñ kuñat täyan? Anutu injamiken mäyäk tänañipänj imata wakika unita biñam wari wari yäñtäñ kuñat täyan?

✧ **51:6:** Sam 15:2; Snd 2:6; Jem 1:5 ✧ **51:7:** Nam 19:18; Ais 1:18; Hib 9:19 ✧ **51:8:** Sam 35:10; Ais 35:10; Jol 1:16 ✧ **51:9:** Jer 16:17 ✧ **51:10:** Sam 78:37; Mat 5:8; Apos 15:9; Efe 2:10 ✧ **51:11:** 2Kn 13:23; Ais 63:10-11; Jer 7:15 ✧ **51:12:** Sam 13:5 ✧ **51:13:** Sam 22:27; Apos 9:21-22 ✧ **51:14:** 2Sml 12:9; Sam 35:28, 71:15 ✧ **51:15:** Kis 4:15; Sam 9:14 ✧ **51:16:** Sam 40:6 ✧ **51:17:** Sam 34:18 ✧ **52:1:** 1Sml 22:9-10

- 2 ✧ Gäk äma tänpäwakta nadäk tawan pek täyan. Meka jinom pärañi-inik, mujuk pärañ bumik. Jop manman kädet mebäri mebäri pewä ahäкта nadäk täyan.
- 3 Kudän tägata nadäwi äpani tänpäpän waki täкта gäripi nadäk täyan. Ba jop manmanta nadäwi ärowani tänpäpän man burenita gañani nadäk täyan.
- 4 Jop manman yäwani gäk, ämawebe meka jinomtä komi yämikta gäripi pähap nadäk täyan.
- 5 Unita Anututä gäka komi gamayän täyak u tärek-täreki nämo. U enjaken nanik u wädän mañpän kuñiri äma itnayän täkañ u wari nämo api nadän gamineñ.
- 6 Anututä ude täñirän äma siwoñi kuñaranitä u kañpän api umuntäneñ. Tänpän gabän mägayänpän ñode api yäneñ;
- 7 ✧ U kawut! Äma ñowä säkgämän itta Anutu terak nämo yengämän pek täñkukonik. Nämo, moneñ tuñumna pähaptä täga täñkentän namineñ yän nadänpän säkgämän itta waki mebäri mebäri ehutpäñ täk täñkukonik.
- 8 Tänpäkañ nähä olip päya säkgämän Anutu täño eni dubiniken ärowani ude bumik itat. Tänpän unitäño iron tärek-täreki nämo uterak yengäma pewäpän it täyat.
- 9 Unita Anutu, imaka täñ namik täyan unita bänep täga man api gäwet yäpmän ärowet.
Tänpän ämawebekaye injamiken gäk tägagämän yän yänahänpän api yäwet täñpet.

53

Äma waki täño täktäk

- 1 ✧ Äma Anutu nämo itak yän yäk täkañ uwä guñ bureni-inik! Äma udewani bänepi käbän täwani. U kudän waki mebäri mebäri täk täkañ. Kubätä kudän täga kubä nämoinik täk täyak.
- 2 ✧ Nadäkañ? Anututä kunum terak ununitä etä päpä dapun pärewat täk täyak. U äma nadäk-nadäk täga nitek näk nanin orerani udewani ätu itkañ ba yän nadänpän yabän ahäкта dapun pärewat täk täyak.
- 3 ✧ Upänkañ nämo, kudup u kädet siwoñi irepmit moreñpän kädet waki täñpanigän. Uken nanik kubätä kudän täga kubä nämoinik täk täyak.
- 4 Unita Anututä ñode yäyak; Jide? Ämawebe udewani uwä nadäk-nadäki nämo ba? U näkño ämawebenaye uken täñyäkñatpäñ kubota pidämigän täñ yämik täkañ. Ude täñkañ näkken yänapik man kubä nämoinik yäk täkañ.
- 5 Upänkañ umuri pähap kubä api nadäneñ. Bian umun udewani kubä nämoinik nadänkuñ. Anututä ämawebeniye täño iwan kudup däpmänpän kujari api ureñ tänpän kuneñ. Bureni, Anututä mäde ut yäminkuko unita Isreltä iwaniye u tänpäwakinik api täñ yämineñ.
- 6 Eruk, Anututä Isrel ämawebe täñkentän yämikta äma kubä Saion nanik pewän äbän yän nadätat. Anututä ude täñirän äneñi säkgämän itnayän täkañ unita oretoret pähap api nadäneñ!

54

Devittä Anutuken täñkentähta yäñapiñkuk

Sifa nanik ätutä päñku Sol, Devit nintä komeken käbop käwep itak yäñ iwetkuño unita nadäñpäñ Devittä kap ño tenjuk.

- 1 ✧ Anutu, kehäromika terak iwan keriken nanik nämagutpäñ nepmañpi äneñi säkgämän kañ kuñara.
- 2 Gäkken yäñapiñira juku peñpäñ nadäñ namisi.
- 3 Äma komi komi ba peñawäk täñpanitä näk kumäñ-kumäñ nutnayäñ äbäkañ. Äma udewanitä Anututa nadäñirä jopi täk täyak.
- 4 Täñpäkañ Anutu iniwä täñkentäñ namik täyak. Intäjukun ämanatä watä säkgämän it namiñirän täga it täyat.
- 5 Nämö nepmak täyak unita iwan komitä näka täñ namik täkañ ugänpäñ Uraktä äyäjutpäñ kowata udegän yämiñirän paot-inik api täneñ.
- 6 O Ekäni, gäk tägagämän unita bänep täga man gäwetpäñ iron kowata täñ gamayäñ nadätat.
- 7 ✧ O Ekäni, gäk täñkentäñ namiñiri bäräpi yabäñ ahäñkuro u kudup paot moreñkuñ.
Täñpäñ yabäñira gäkä iwanaye kuduhtagän däpmäñ moreñkun.

55

Äma kubä noripakitä iwan täñ imänkañ yäñapik man yäñkuk

- 1 O Anutu, yäñapik mannata juku peñpäñ nadä. Butewaki terak gäwet yabäñira mäde nämö ut namen!
- 2 Nämö, juku peñpäñ kowata näwet. Imata, nadäwätäkntä kehäromina kudup yäpmäñ äpätak.
- 3 Iwanayetä umun man näwerirä bumta umuntañ itat. Äma waki täñpani uwä näka gañani nadäñpäñ kokwawak nadäñ namik täkañ unita nadäñ bäräp tañi täyat.
- 4-5 ✧ Bänepnatä komi inide kubä nadätat. Kujatna bumta kwaiwäkañ umun pähap nadätat ñonitä täga nurek yäñ nadätat.
- 6 ✧ Unita ñode nadätat; Näk pitna nitek täñpäñ yäwänäku barak ude orek itta piäñ päñku kubäken itet.
- 7 Ban kubäken-inik piäñ päñku kome ämani nämoken täha bägup täñpäñ itet.
- 8 Ude täñkañ umuri ahäñ namitak ñonita uken käbop itet.
- 9 Unita intäjukun ämana bureni, iwanaye täño man yäkyäki täñ-kuruktañ yämi. Imata, yotpärare tañiken ämatä ämik kowata kowata täñkañ ut täpätet mämä bumta täñirä yabätat.
- 10 U kepma bipani yotpärare u yewa täñpäñ it gwäjiñkañ ämik ba kubota kudän bumta pewä ahäñpäñ tokneñ pätak.
- 11 Täñpäkañ waki kädet mebäri mebäritä uken-uken kudup ahäñ pätak. Yotpärare gänañ kädet täpuri täpuriken täñyäkñat-yäkñat ba komi jop nadäñ yämik-yämik kädettä udegän pätak.

- 12 Butewaki pähap! Iwan kubätä yäñärok ude näwet täñpän yäwänäku täga bu-
mik nadätet. Ba kubäken nanik kubätä näka ude täñ namän yäwänäku
käbop päñku täga itet.
- 13 ✧ Upäñkañ waki, notnapak bureni-inik, imaka imaka bokgän täñpani gäkä
ude täñ namitan!
- 14 Nek injam kowat-kawän täñpäñ man yäñpäñ-nadäk säkgämän täñkañ Anutu
iniñ oretta kudupi yotken bokgän kuk täñkumäko upäñ udewä täyan.
- 15 Unita iwanaye täño kadänini nämo täreñirän kañ paorut! Ba kodak itpäñ
kumbani komeken kañ äpmonput! Imata, kudän wakiwakitä äma
udewanikät kentäñpäñ it-inik täk täkañ.
- 16 Upäñkañ näk Ekäni Anutuken gera yäñira api täñkentäñ namek.
- 17 ✧ Tamimañ ba kepma bipani bäräpinata nadäñpäñ yäñapik-apik gerana uken
pewa äronirän api nadäñ namek.
- 18 Ude täñkañ ämik pähap gänañ iwanaye mäyapkät ämik tänayän täkamänken
uken nanik äneñi säkgämän nämagut yäpmän api äbek.
- 19 Bureni, Anutu intäjukun itpäñ kañiwat piä ärowani täñ yäpmän äbukotä
itak, pen api it yäpmän äroweko unitä yäñapik manna nadäñ namiñpäñ
iwanaye komi piäken api yepmanpek. Imata, äma uwä Anututa nämo
umuntañkañ kädet wakita mäde utta bitnäc täkañ.
- 20 Täñpäkañ notnapak iwan täñ namani unitä yäñkehäromtak mani irep-
mitpäñ noriye mäyapta iwan täñ yämik täyak.
- 21 ✧ Menitä gäkñi ärut namik täyak upäñkañ bänepitä näka kokwawak namik
täyak. Mani säkgämän, gäkñi nïkek upäñkañ päip pärañi udewani.
- 22 ✧ Unita ämawebenaye, ñode täwera nadäwut; Ekänitä äma siwoñi yabän
äwaräkuk täñirän iwaniyetä täga nämo yärepmitneñ. Unita nadäñ
bäräpjin kudup Ekänikengän peñirä api täñkentäñ tamek.
- 23 Täñpäkañ Anutu, gäk äma kumän-kumän däpani ba jop manman yäwani
unitäño irit kuñat-kuñari kudup nämo täreñirän yäñ-yäkñat yäpmän
päñku ini awañ gänañ api yepmanpen. Täñ nähä gäka nadäñ gamikinik
pen api täñ yäpmän ärowet.

56

Devittä Anututa nadäñ imikinik täñpäñ yäñapik man ño yäñkuk

- Filistia naniktä Devit Gat komeken inñitkuño unita nadäñpäñ kap ño teñkuk.
- 1 ✧ O Anutu, iwanaye jop nadäñ komi wari wari namik täkañ unita butewaki
nadäñ namiñpäñ täñkentäñ namisi!
- 2 Yäñetak bipmänñtak iwanaye nutnayän täc täkañ. Iwanaye u yarägän nämo,
mäyap-inik.
- 3 ✧ Ude täñirä umuntañpäñ, Ekäni ärowani, gäkä terak tubeñ kuñpäñ it täyat.
- 4 ✧ Bureni, Anutu terak tubeñ kuñpäñä nämo umuntak täyat. Nämo, täñkentäñ
namikta yäñkehäromtak man yäñkuko u juku piñpäñ iniñoret täyat.
Ude täñira ämatä imaka kubä täñ namikta nämo umuntak täyat.
- 5 Täñpäkañ kepma kepma iwanayetä bäräpi mebäri mebäri namik täkañ. U
täga kubä täñ namikta nämo nadäk täkañ.

✧ 55:13: 2Sml 15:12; Sam 41:9 ✧ 55:17: Sam 92:2; Apos 10:3, 10:30 ✧ 55:21: Sam 12:2, 28:3, 59:7;
Snd 5:3-4 ✧ 55:22: Sam 15:5, 37:5, 1Pi 5:7 ✧ 56:1: 1Sml 21:13-15 ✧ 56:3: 1Sml 30:6, 2Sto 20:3
✧ 56:4: Sam 118:6; Ais 31:3; Hib 13:6

- Nämo, waki täñ namiktagän yäñpäñ-nadäk täk täkañ.
- ⁶ U kubäkengän päñku käbop itpäñ näk nutta yäñpäñ-nadäk täñkañ nabäñ näwat täkañ.
- ⁷ Unita Anutu, wakinita kowata komi piäken yepmañ! Yabäñ koreweno! Kokwawakka terak kehäromini däpmäñ tokät yämi.
- ⁸ Näk bäräpi gänañ jide itat u kudup nadäñ namitan. Ba konämna pito jide mäñkañ u kudup danipäñ nadäk täyan.
Bureni, u kudup tawañ terak kudän täk täyan.
- ⁹ ✧ Unita Anutu, gäkken gera yäwayäñ täyatken nadäñ namiñiri iwanaye nabäñ umuntañpäñ äneñi äyänutpeñ api kuneñ. Ude täñiri ñode kañpäñ api nadäwet; Anutu näk gäarak itak yäñ api nadäwet.
- ¹⁰ Ekäni uwä täñkentäñ namikta yäñkehäromtak man yäñkuko u juku piñpäñ iniñoret täyat.
- ¹¹ ✧ Ude täñpäñ Anutu terak tubeñ kuñpäñä nämo umuntak täyat. Bureni, ämatä imaka kubä täñ namikta nämo umuntak täyat.
- ¹² Unita Anutu, imaka gamikta yäñkehärom tañkuro u bureni api gamet. Uwä bänep täga man yäñpäñ api gamet.
- ¹³ U imata, näk awañ pomiken nanik nämagutkuno unita. Eruk, apiño Anutu iñamiken irit täño peñyäñek gänañ itat.

57

Äma kubä Anutuken täñkentäk yäpmäkta gera yäñkuk

Devittä Solta umuntañpäñ metäñpeñ päñku mobä käwut kubä gänañ käbop itkukken uken kap ño teñkuk.

- ¹ ✧✧ O Anutu, näk watä it nami yäñpäñ dubikaken äretat unita butewaki nadäñ namisi. Jirokaken äyuñ täñ namiñ yäpmäñ kuñiri imaka umuri näk täñpäwakta itak ño kañ paorän!
- ² ✧ Näk Anutu täñpämerek mähemiken täñkentäk yäpmäkta gera yäyat. Anutu u täñkentäñ namiñirän imaka kubäta nämo wäyäkñek täyat.
- ³ Unita nadätat; Anututä näka nadäñ namikinik täñpäñ nämo nepmak täyak. Nämo! U kunum gänañ itkañ näkño yäñapik manna nadäñpäñ wakiken nanik api nämagurek. Nämagutpäñ iwanaye täño kehäromi api yäpmäñ äpek.
- ⁴ ✧ Añ ägwäri, äma yenpäñ näñpanitä-yäñ näk it gwäjikañ. Meni uwä pärañi-inik, tenäñ kenta boham udewani. Täñkañ meberi uwä päip pärañi ude.
- ⁵ Unita Anutu, wäpka biñam ärowani kwawak pewi kunum gänañ ba komeni komeni ahäñirän ämawebe kuduptagän kañ kañpäñ nadäwet.
- ⁶ Nadätan? Iwantä näk nepmäñjitta buñep näkä kädetken täñpäñ peñkuño unita nadäñ bäräptä näkño kehäromina kudup yäpmäñ äpätak. Täñpäkañ wisik! Näk nepmäñjitta buñep täñkuño unitä äyänutpäñ ini yepmäñitkuk!
- ⁷ ✧ O Anutu, bänepnatä gäka nadäkinik kehäromi täñ gamitat unita kap terak ganiñoret täyiwa!

✧ 56:9: Sam 56:4; Rom 8:31 ✧ 56:11: Sam 56:4 ✧ 57:1: 1Sml 22:1, 24:3 ✧ 57:1: Sam 56:1, 63:7; Ais 26:20 ✧ 57:2: Sam 38:8 ✧ 57:4: Sam 55:21, 64:3; Snd 30:14 ✧ 57:7: Sam 108:1

- 8 Eruk bänepna, pidäm täyi! Täñkañ wagäm gita in udegän, kap tekta pidäm täkot! Pidäm täñpäñ kome nämo yäñeñirän kap tena!
- 9 Ekäni, wäpka käbop nämo api pewet! Nämo, ämawebe gäka nämo nadäk täkañ u bämopiken bänep täga terak wäpka biñam api ganiñ oreret.
- 10 ✧ Täñpäkañ Anutu, gäkä ninta butewaki nadäñ nimik täyan u käronji boham, kunum yäpureko ude bumik. Täñkañ ninta nadäñ nimikinik täk täyan u ärowani.
- 11 Unita Anutu, wäpka biñam ärowani kwawak pewi kunum gänañ ba komeni komeni ahäñirän ämawebe kuduhtagän kañ kañpäñ nadäwut!

58

Anututä äma waki täñpanita kowata yämikta yäñapik man

- 1 Intäjukun äma, in man yäpmäñ danik piä täk täkañ u siwonji täk täkañ ba nämo? Täñkañ man siwonji bureniñgän yäk täkañ ba nämo?
- 2 Nämoinik! Waki jide täkta nadäk täkañ ugänpäñ täk täkañ. Ude täñkañ ämata komi jop nadäñ bumta yämik täkañ.
- 3 Äma waki udewani goretgän kuñat täkañ. Uwä jop manman yäkyäk kädet pengän ahäñpäñ yäwanitä yäñtäñ äbäk täkañ.
- 4 Meni jinom u komi, gämok komi täño meni ude. Ba jukuni pik täñpani.
- 5 U but ägwäri bumik. Mähemitä man yäñirän täga nämo nadäwek. Iniken gärip terakgän kuñarek.
- 6 Eruk Anutu, añ komi umuri ñonitäño meni däpmäñ tokät täñpi kut.
- 7 Ude täñjiri ume madäñpewä kuk täkañ ude kuñpäñ paot-inik kañ täñput. Ba mup kädet miñin ämatä yeñ gatäk täkañ ude yeñ gatäwut.
- 8 ✧ U gatäk-kubit yeñ kokoyäñ täñpä kuk täkañ ude yeñ kokoyäwut. Ba nanak paki meñ koki gänañ kumäñkañ ahäñpäñ dupik ikek pat täkañ ude kañ äworewut.
- 9 Ba mup däpmäñ täkñek täkañ ude nämo nadäñirä bäräñek-inik kañ däpmäñ täkñeñ täñpä kut. Bureni, Anututä iniken kokwawaki pähap terak pen irirä api piäñ äreyäñ täñpän kuneñ.
- 10 Täñpäkañ waki täñpanitä komi nadäñirä äma siwonjitä yabäñkañ oretoret api täneñ. Täñpäñ waki täñpani täño nägät gwägu ude tokñeñirän äma siwonji kuroñitä api yeñ weneñ.
- 11 ✧ Ude ahäñirän ämawebe ätutä api yäneñ; Siwonji ämawebe gwäki täga bureni-inik yäpmäk täkañ.
Apiño nadäkamäñ; Anutu kubä unitägän ämawebe kuduhtagän kädet siwonji terakgän yäpmäñ danik täyak. Ude api yäneñ.

59

Iwantä utnayäñ jämjäm parirä Devittä Anutuken gera yäñkuk

- Soltä komi ämaniye ätu Devit kumäñ-kumäñ utta yäwerän päñku yot yämaken jämjäm patkuño unita nadäñpäñ kap ño teñkuk.
- 1 ✧ Anutuna, watä it namiñpäñ iwan nutnayäñ wari wari äbäk täkañ unita itpipiñ namisi.
- 2 Äma wakiinik, äma kumäñ-kumäñ däpani u bämopiken nanik nämagusi!
- 3 U yabä! Äma komi komi u änok kubägän itpäñ näk nutta itsämäñkañ u. Uwä näkä momi ba goret kubä täñkuro unita nämo.

- 4 Nämö! Ekäni, näk waki kubä nämö tänjira näk nutta bäräñeñ äbäkañ.
- 5 Unita Ekäni Anutu ärowani, gäk kikuñutpäñ bäräñeñ äbä täñkentäñ namisi. Isrel täño Anutu gäk äbä äma waki täñ namik täkañ u kañ yabäñpän-nadä!
Ude täñkañ guñ äbot, äbori äboriken nanik äma wakiinik täñpani ño komi yämiñkañ nämö yabäñ korewen.
- 6 Äma uwä bipani bipani aña-tä-yäñ yänğera-gera yänkañ yotpärare gänañ kábop kábop kuñat täkañ.
- 7 Man komi komi ba yänğärok man yäk täkañ unita juku peñpäñ nadäsi. Meni jinom uwä pärañi-inik, päip bumik.
Tänkañ äma kubä nämö nibäñpän nadatak yän nadäk täkañ.
- 8 Upänkañ nämö! Ekäni gäk guñ äbot u yänğärok yäwetpäñ yabäñ mägayäk täyan.
- 9 ✧ Ude täñiri unita kehäromikata nadäkinik täyat. O Anutu, gäk kábop irit mobä käwutna.
- 10 Ämawebe, in nadäkañ? Anutuna uwä nadäñ namikinik täñpäñ dubinaken äbä it namiñirän iwanaye täño kehäromini api yäpmän äpäñ morewet.
- 11 Täñpäkañ Anutu, kumän-kumän bäräñeñ nämö däpen. Ude täñpayän täno uwä ämawebenayetä gäkño kehäromikata bäräñeñ guñ täneñta.
Unita Ekäni watä ämanin, kehäromika terak kehäromini yäpmän äpäñpäñ jop yäwat kireñpewi kañ kuñtäñpä kut.
- 12 Äma uwä meni jinomken, man yäkyäkiken u momi täktäk täño man ugänpän yäk täkañ unita ärowani kudän unitä äyänutpäñ buñepta-yän yepmäñiton.
- 13 Täñpäkañ man wakiwaki ba jop manman yäk täkañ unita yänpäñ kok-wawakka terak kumän-inik kañ täñpi wawut.
Ude täñiri ämawebe kudup ñode api nadäneñ; Anututä Isrel ämawebe uwä yabäñ yäwat täyak.
Täñpäñ ugän nämö. Kome pähap pat yäpmän kuyak u kudup kañiwat täyak yän api nadäneñ.
- 14 Iwanaye uwä bipani bipani aña-tä-yäñ yänğera-gera yänkañ yotpärare gänañ kábop kábop kuñat täkañ.
- 15 U aña ketem nañpäñ nämö tokñewäpäñ ijiñtäñ kuñat täkañ ude kuñatkañ nakta yewäpäñ yänkähän-kähän yäñtäñ kuñat täkañ.
- 16 ✧ Täñpäkañ nähä kehäromikata yänpäñ kap terak ganiñ ubiñ api tek täñpet. Tamimañ tamimañ näka nadäñ namikinik täk täyan unita nadäñpäñ kap kwawakgän api tek täñpet.
U imata, gäk kábop irit mobä käwutna ude it namik täyan. Ba bäräpi kadäniken äyuñ täñ namik täyan.
- 17 ✧ Unita Anutu itkentäkna, gäk wäpka api ganiñoret täñpet. Gäk kábop irit mobä käwutna unita.
Anutu, gäk nadäñ namikinik täñpani Anutuna.

60

Juda ämawebe Ekänitä äneñi yämagutta gera yänkuñ

- 1 ✨ Anutu, gäk mäde ut nimirpäñ kehärominin kudup yäpmäñ äpäñ moretan. Gäk kokwawak nadäñ nimirkunopäñ apiño äneñi nimagut.
- 2 Gäkä ude täñ nimirkuno uwä täñpewi kome kwainpäñ kudup duñ-weko ude bumik. Unita äneñi yäpi tägawut!
- 3 Ämawebekaye ninta bäräpi täñi nimiriri, ämatä wain ume nanpäñ täñgunñun tük täkañ ude täñtäñ kuñatkamäñ.
- 4 ✨ Upäñkañ ämawebe gäk gämotkaken kuñat täkañ unitä kakta kudän kubä kwawak penñkun. U kañpäñ nadäñpäñ iwan yärepmitpäñ gäkken säkgämän itta bäräneñ päñku dubinaken irut yäñpäñ ude täñkun.
- 5 Unita yäñapik mannin nadäñ nimirpäñ ketka kehäromitä täñkentäñ nimi. Ude täñiri ämawebe gäkña gäripi nadäñ nimik täyan nin säkgämän kañ itna.
- 6 Anutu ini eniken itkañ ñode yäñkuk; Iwan täño kehäromi kudup yäpmäñ äpäñ moreñpäñ oretoret terak ñode api täñpet; Sekem kenta Sukot kome yäpmäñ danipäñ ämawebenayeta api yämet yäk.
- 7 Täñpäñ ugän nämo. Gileat Manase kome u imaka, näkño. Täñkañ Efraim kome u näkño kurepä ude, ba Juda kome u kehäromina kwawak pewä ahäwani yäk.
- 8 Täñpäkañ Moap kenta Idom kometä watä piä täñ namik täkañ. Täñkañ Filistia nanik täño kehäromini yäpmäñ äpäñpäñ oretoret täyat yäk.
- 9 Eruk Anutu, netätä yotpärare yewa kehäromi nitek, Idom komeken itak uken ämik täkta nämagut yäpmäñ kwek?
- 10 Nämo! Gäk mäde ut nimirkuno unita jop itkamäñ. Gäk imata nintäño komi ämakät ämikken bok kukta gaña tük täyan?
- 11 ✨ Eruk Anutu, gäk täñkentäñ nimiriri uyaku iwan täga däpmäñpäñ yäwat kirene. Ämatä täñkentäk tük täkañ u jopi, kehäromini nämo.
- 12 Unita nadäkamäñ! Anutu, gäkkät bok uyaku iwan täño kehäromini täga api yäpmäñ äpne!

61

Anututä watä it imikta yäñapik man yäwani

- 1 O Anutu, näk gäkken gera yäñira nadäñ nami! Ba yäñapik mannata juku peyi.
- 2 ✨ Komena penpen päñku kome gägäni käda itpäñ nadäñ bäräp täyat. Unita gäkä täñkentäñ nam yäñ nadäñpäñ gäkken gera yäyat. Gäkä äbä nämagut päñku pom migupi terak ude bumik nepmanñiri iwantä näk täñpä wanenñawä.
- 3 ✨ O Anutu gäk kubä-tägän watä säkgämän it namik täyan. Ba gäk kubä-tägän yewa kehäromi täñ namñiri iwantä täga nämo nutneñ.
- 4 ✨ Unita gäk nadäñ namñiri dubikaken tärek-täreki nämo kañ it yäpmäñ ärowa. Barak miñitä nanaki piri gänañ uyin-piñitpäñ pat täkañ ude täñ nam.
- 5 O Anutu, imaka imaka täkta gäkken yäñkehäromtak man yäñira nadäñkun. Täñpäñ ämawebe gäk ganiñoret täkañ unita imaka imaka yämikta yäñkehäromtak man yäñkuno udegän näka imaka, namñkun.
- 6 Unita Anutu, Intäjukun äma täñkentäñ imiñiri kome terak ño kadäni käronñi kañ it yäpmäñ ärowän.

✨ **60:1:** 2Sml 8:13, 1Sto 18:12 ✨ **60:4:** Ais 5:26, 11:10-12 ✨ **60:11:** Sam 118:8, 146:3 ✨ **61:2:** Sam 18:2, 42:6, 77:3, 94:22 ✨ **61:3:** Snd 18:10 ✨ **61:4:** Sam 17:8, 27:4, 91:4

- 7 Uwä gäk injamkaken irit bägupiken kehäromigän kaŋ irän. Täŋpäŋ iron gäkä nanik unitä täŋkentäŋ iminjirän kaŋ kuŋarän. Ba watä it iminjpäŋ nämo tewen.
- 8 ☆ Ude täŋjiri yäŋkehäromtak man yäŋkuro uwä nämo api guŋ täwet. Täŋkaŋ kepma kepma kap terak wäpka api ganiŋoret täŋpet.

62

Anutu kubä unitägän nintäŋo watä äma bureni

- 1 ☆ Täŋkentäŋ namikta Anutu unitagän kwikinik itsämäk täyat. U kubä terakgän yeŋgäma pek täkaŋ.
- 2 ☆ U kubä-tägän nabäŋ näwatpäŋ wakiken nanik nämagut täyak. U näk gäarak irirän iwanayetä näk täga nämo api närepmiŋneŋ.
- 3 Eruk iwanaye, in ŋode yäŋjira kowata näwerä nadäwa; Näk nutta wari wari api täk täneŋ ba? Näk kehäromina nikek nämo, yewa yeŋ wewani udewani unita näk täŋpäwakta täk täkaŋ u jidegän api penenŋ? Kowata näwerut!
- 4 Ämawebe naniŋ oret täkaŋ upäŋkaŋ inä wäpna biŋam yäpmäŋ äpäktagän nadäk täkaŋ. Täŋpäŋ jop yäŋnäknatta gäripi nadäk täkaŋ.
Täŋkaŋ mejintäwä man säkgämän näwet täkaŋ upäŋkaŋ bäneŋjin-täwä ini kaŋ wawän yäŋ nadäk täkaŋ.
- 5 ☆ Upäŋkaŋ jop uken! Anutu kubä uterakgän yeŋgäma pek täkaŋ. U kubä-tägän täŋkentäŋ namikta itsämäk täyat.
- 6 U kubä-tägän nabäŋ näwatpäŋ wakiken nanik nämagut täyak. U näk gäarak irirän iwanayetä näk täga nämo api närepmiŋneŋ.
- 7 ☆ Täŋpäŋ Anutu unitägän täga api nämagurek, ba wäp biŋam api namek yäŋ nadäŋpäŋ it täyat. U kubä-tägän watä kehäromi it namiŋpäŋ käbop nepmak täyak.
- 8 ☆ Unita ämawebenaye, kadäni kadäni Anutu terakgän yeŋgämä pek täkot. U käbop irit mobä käwutnin unita nadäŋ bäräŋjin u ba u kudup yäŋhäŋpäŋ iwet täkot.
- 9 Täŋpäkaŋ ämawä imaka jopi, me woŋ bumik. Äpani ba ärowani u kubägän, jopigän. Anutu injamiken imaka bäräpi-inik nämo, pidämi-inik, ehät woŋ ude bumik.
- 10 ☆ Unita moneŋ tuŋum terak nadäk kehäromi nämo penenŋ. Äma täŋyäkŋatpäŋ tuŋumi nämo kubo täneŋ.
Nämo, kädet udewani terak imaka bureni kubä nämo api kaŋ-ahäneŋ. Ba moneŋ tuŋumjin taŋi pat tamineŋo upäŋkaŋ uniterak nämo yeŋgämä pewäpäŋ itneŋ.
- 11 Ude nämo! Anututä man ŋode yäkgän täŋjirän nadäŋkut; Kehäromi mäheŋi u Anutu näkŋa itat yäk.
- 12 ☆ Bureni Ekäni, nadäŋ nimikinik täk täyan uwä siwoŋi uterakgän. Gäkŋa-tägän ämawebe kudup täktäki terak gwäki kowata yämik täyan.

☆ **61:8:** Sam 56:12 ☆ **62:1:** Sam 37:39, 59:9 ☆ **62:2:** Sam 62:6, 89:26 ☆ **62:5:** Sam 62:1 ☆ **62:7:** Sam 46:1, 85:9 ☆ **62:8:** 1Sml 1:15; Sam 52:8; Ais 26:4 ☆ **62:10:** Ais 61:8; Ese 22:29; Luk 12:15, 1Ti 6:10 ☆ **62:12:** Jop 34:11; Sam 103:8; Jer 17:10; Mat 16:27; Rom 2:6, 1Ko 3:8; Rev 2:23

63

Äma kubätä Anutu dubiniken itta gäripi nadätak

Devit Juda kome kawukiken kuŋatkanŋ kap ŋo tenŋkuk.

- 1 ✨ Anutu, gäk näkŋo Anutu. Gäkagän gäripi nadäk täyat. Näk dubikaken itta bänepnatä etä itak.
Äma kome kawukiken kuŋatkanŋ umeta wakiinik yek täkaŋ, näk gäka udegän nadäk täyat.
- 2 Nadäŋ namiŋiri kudupi yotken äronpänŋ gäk gabäwa! Äronjira kehäromika ba wäpka biŋam säkgämän kaŋ näwoŋäre!
- 3 Anutu, gäkä iron täŋ namik täyan unitä kome terak irit täŋo gäripi u irepmit täyak. Ude täŋ namik täyan unita ganiŋ oretat.
- 4 Täŋkaŋ kome ŋo terak irayänŋ täyat udegän ganiŋ orettängän api paoret. Ba ketna yäpmänŋ akuŋpänŋ gäkkengän yänŋapik man api yäk täŋpet.
- 5 Anutu, gäk mäjona towiŋiri säkgämän it täyat, ämatä ketem gäripi nikek naŋkaŋ it täkaŋ ude. Unita oretoret täŋpänŋ menatä kap terak api ganiŋoret täŋpet.
- 6 ✨ Bipani, patpat bägupnaken kadäni käronji gäka nadäŋ gamiŋkaŋ pat täyat.
- 7 ✨ Bureni Anutu, gäk täŋkentäkna. Unita gäkä nabänŋ näwariri jirokka gänaŋ oretoret kap tenpänŋ pat täyat.
- 8 ✨ Näk gäk tubenŋ kuŋjira ketka bure kädätä täŋ-mehamtaŋ namik täyan.
- 9 Ude täŋkentänŋ namik täyan unita äma ätutä nutnayänŋ täkaŋ unita näk ŋode nadätat; Äma udewani täŋpä wawäpänŋ kumänŋ-kumänŋ komeken api äpmonenŋ!
- 10 Bureni, ämik ahäŋirän iwanaye u paorirä aŋ ägwäritä tohari api naŋ paotnenŋ.
- 11 ✨ Täŋpakaŋ Juda täŋo intäjukun äma näk, Anututa bänep täga api nadäŋ yäpmänŋ ärowet. Täŋjira äma Anutu täŋo wäpi terakgän it täkaŋ, u kuduptagäntä Anutu api iniŋ oretnenŋ.
Täŋ Anututä jop manman yäwani unitäŋo meni täŋpipiŋirän mankum-inik api itnenŋ.

64

Devit Anututä watä it namän yänpänŋ yänŋapiŋkuk

- 1 Eruk Anutu, näk bäräpi terak itat unita butewaki gerana ŋo nadäŋ nami! Iwanayeta bumta umuntak täyat unita watä it namiŋiri paoretawä.
- 2 Äma wakiwaki komi namikta änok änok kuŋatkanŋ yänpänŋ-nadäk täk täkaŋ unita itpipiŋ namisi.
- 3 Äma uwä meberi päraŋi-inik, päip wädäwani ude. Man yäk täkaŋ u tenän ukeŋo ude namäkta gwäjik täkaŋ.
- 4 U jop manman yäkta mäyäkät nämo pidämigän yänhtänŋ kuŋat täkaŋ. U yänpänŋ-yabänŋ yäwat man terak äma täga täŋpäwakta bätakigän nadäk täkaŋ.

✨ 63:1: 1Sml 23:14 ✨ 63:1: Sam 42:2, 84:2, 143:6 ✨ 63:6: Sam 42:8, 119:55, 149:5 ✨ 63:7: Sam 61:4 ✨ 63:8: Ais 26:9 ✨ 63:11: Lo 6:13; Ais 45:23

- 5 ✧ Waki täkta täñkentäk-kentäk terak täk täkañ. Täñpäñ äma yepmäñitta buñep udeken udeken kañ täna yäñ yäñpäñ-nadäñpäñ ñode yäk täkañ; Täñjitna ämatä täga nämo nibäneñ yäk.
- 6 Bureni, waki täkta yäñpäñ-nadäñpäñ ñode yäk täkañ; Tawañ pekamäñ ño säkgämän täkamäñ yäk. Ämatä wärämutnañi nämo yäñ yäk täkañ.
Yäke! Äma täño bänep nadäk-nadäkken waki pätak u nadäwä tärenañi nämo!
- 7 Upäñkañ äma udewaniwä Anututä tenäñpäñ yamäñirän jibi bäräneñ api yäpneñ.
- 8 Meni jinom komi unita yäñpäñ täñpäñ wañirä äma u yabäñkañ wisik yäñ api yäneñ.
- 9 Ude täñirän kañkañ ämawebe kuduptagäntä umuntañpäñ Anutu täño täktäki unita pen juku piñpäñ biñami api yäñtäñ kuneñ.
- 10 ✧ Bureni-ïnik, Anututä ude täñirän ämawebe siwoñitä kañkañ oretoret täñpeñ säkgämän itta uken api kuneñ.
Täñkañ ämawebe tägatäga u Anutu api iniñoret täneñ!

65

Anututa oretoret täñpäñ bänep täga man iwetkuñ

- 1 Anutu, nin pomka wäpi Saion u äronpäñ wäpka ganiñ oretpäñ imaka imaka täñ gamikta yäñkehäromtak man yäñkumäño u nämowä nämo api täne.
- 2 Gäk komen äma nintäño yäñapik man nadäñ nimik täyan unita ämawebe kuduptagän ganiñ oretta gäkkengän äpi ärenek.
- 3 Täñkañ momininta nadäñpäñ mäyäk nadäwätäk pähap täk täkamäñ upäñkañ Anutu gäkä mominín peñ nimik täyan.
- 4 ✧ Bureni Anutu, äma gäkña iwoyäñpäñ eñikaken yäñ-yäkñat yäpmäñ kuk täyan, äma udewani oretoret terak kuñat täkañ.
Imata, kudupi yotka u gänañ imaka gäripi mebäri mebäri itkañ u nimik täyan unita.
- 5 Anutu, nin gäkken yäñapiñitna gäkña-tägän äneñi nimagut täyan. Täñiri säkgämän it täkamäñ. Imaka imaka täñ nimik täyan unita nadäna gäripi inde kubä täk täkañ.
Gäk ude täk täyan unita ämawebe komeni komeni, tuän ba gwägu pähap udude käda itkañ u gäk nadäñ gamikinik täk täkañ.
- 6 Ekäni, gäk kehäromika nitek. Unitä gäkä täñpewi pom pähap-pähap ahäñtäñ kuñkuñ itkañ.
- 7 Gäk kubä-tägän gwägu pähap täñpewi mänit paoränkañ kwikinikgän it täyak. Udegän, komen ämawebe täño ämik täñ-urukuruk unitäño kehäromini yäpmäñ äpäk täyan.
- 8 Täñpäkañ nin-tägän nämo ganiñoret täkamäñ. Nämo, ämawebe komeni komeni, edap äbäk täyak käda ba äpmok täyak käda u kudän kudupi täk täyan unita nadäwätäk pähap täk täkamäñ.
Täñpäñ gäk wäpka biñam kap terak ganiñoret täkamäñ.
- 9 ✧ Anutu, gäk kometa watäni säkgämän itpäñ iwän iweri täñirän kome gäkñi nitek täk täyak.

✧ 64:5: Sam 10:11, 59:7; Snd 1:11 ✧ 64:10: Sam 32:11, 58:10, 68:3 ✧ 65:4: Sam 33:12, 36:8, 84:4
✧ 65:9: Lo 32:2; Sam 46:4, 72:6, 104:13, 104:24, 147:8, 147:14

Gäkä komeni komeni ume kuduhtagän penkuno u nämo kumäñirä ketem säkgämän ahäk täkañ. Gäkña täñpewi ahäk täkañ.

¹⁰ Bureni, gäkä iwän yäñpewi tañjirän piä gänañ kome näbäni täñjirän ketem säkgämän ahäk täkañ.

¹¹ Gäk kome nadäñ imiñiri kome uken ketem ahäñ-bumbum täk täkañ.

¹²⁻¹³ Ude täñjiri kome kawukiken upäñkañ ketem säkgämän ahäñirä pom terak sipsip imaka, ahäñ-bumbum täk täkañ.

Täñpäkañ pom ba imaka imaka kuduhtagän gäka oretoret pähap nadäñpäñ kap tek täkañ.

66

Uraktä imaka imaka tägagän täk täyak

¹ ✧ Äma ba imaka kome terak kuñat täkañ, in kuduhtagän bänep oretoret gera terak Anutu iniñ orerut!

² Wäpi biñam yäpmäñ akuñpäñ kap teñ imut! Iniñ oretoret kap tek-inik täñ imut.

³ Täñpäñ Anutu ñode iwerut; Imaka täk täyan uwä tägagämän-inik! Kehäromikatä täñpewän iwankaye gämotkaken mañ-patäbot täkañ.

⁴ ✧ Ämawebe kuduhtagän orañ gamik täkañ. Orañ gamiñpäñ wäpka biñam yäpmäñ akuk täkañ.

⁵ ✧ Ämawebe, in äbut! Äbäñkañ Anututä imaka imaka täk täñkuko unitäño biñami nadäwut. Äbä imaka kudupi, ämawebe bämopiken täñkuko unitäño manbiñam nadäwut.

⁶ ✧ Anutu uwä ñode täñkuk; Ume tañi täñpewän däknepñepñ kukñi kukñi kuñjirän kome kawuk tañjirän kädet patkuk. Kädet parirän ämawebe kuroñitä bämopgän yeñtäñ kuñkuñ.

Anututä ude täñ yämiñkuko u juku piñpäñ oretoret pähap nadäkot!

⁷ Anutu uwä intäjukun itkañ kehäromini terak kañiwat piäni täk täyak. Täñkañ guñ äbottä peñawäk täñ namineñ yäñ nadäñpäñ yabäñ yawat täyak.

⁸ Unita ämawebe, in Uraknin u iniñ orerut! Wäpi biñam yäpmäñ akukta kap tañigän teñjirä ätutä nadäwut!

⁹ ✧ Imata, Anutu unitä watä kehäromi it nimiñirän kadäni karoni it yäpmäñ äbäkamäñ. Watä kehäromi it nimiñirän iwantä kehärominin täga nämo yäpmäñ äpneñ.

¹⁰ ✧ Anutu, gäk täñyabäkken nipmañkun. Upäñkañ täñyabäk uken jop nämo nipmañkun. U nintäño irit kuñat-kuñatnin yäpä tägakta nipmañkun.

¹¹ Gäk nibäñ äwaräkuk täñjiri buñeptä nipmäñjtkuk. Täñpäñ bäräpi tañi nintä terak kotañ niwatkun.

¹² Gäk nibäñ äwaräkuk täñjiri ämatä yeñ niwat päpmo nipmañkuñ. Gäk nadäñjiri ume ba kädäp gänañ nipmañpä äpmonkumäñ.

Ude täñkuñopäñ gäkä wädäñ päbä kome säkgämän-ken nipmañkun.

¹³⁻¹⁴ Täñpäkañ Anutu, bian bäräpi ahäñ namiñirän u ba u api täñpet yäñpäñ yäñkehärom tañkuro unita nämo guñ täyat.

✧ **66:1:** Sam 100:1 ✧ **66:4:** Sam 67:3, 96:1-2, 117:1 ✧ **66:5:** Sam 46:8 ✧ **66:6:** Kis 14:21; Jos 3:14-17

✧ **66:9:** Sam 121:3 ✧ **66:10:** Sam 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9, 1Pi 1:6-7

Nämo, ganiņ oretta ņode api täņpet; Kudupi yotken äbä tom api ijin gamet.

- 15 Tom gupi taņi, sipsip, bulimakau ba meme ämanipäņ api ijin gamet.
- 16 Eruk, ämawebe Anutu oraņ imik täkaņ, in kudup äbäkaņ imaka imaka Uraktä täņkentäņ namik täņkuko unita yäņira nadäwut.
- 17 Bian gera yäņira nadäņ namiņkuko unita kap terak wäpi biņam yäpmäņ akuņkut.
- 18 ✧ Täņpäņ kädet waki täkta gäripi nadäņkaņ Anutuken gera yäņkut yäwänäku nämo nadäņ namän.
- 19 ✧ Upäņkaņ, bureni-inik! Näkņo yäņapik manna nadäņ namiņkuk.
- 20 Unita Anutu iniņ orerut! Imata, näkņo yäņapik geranata mäde nämo utkuk. Täņpäkaņ butewaki nadäņ namiņpäņ nämo nepmaņkuk.

67

Anututa bänep täga kap tewani

- 1 ✧ Anutu, gäk butewaki nadäņ nimiņpäņ iron täņ nimi. Ude täņ nimiņiri säkgämän kaņ itna!
- 2 Ude täņiri komen äma äbori äboritä gäkņo ironka ba yäpätägak piäka u kudup kaņ kawä tärewut.
- 3 Anutu, gäk ude täņiri äma äbot kuduhtagän uken-uken naniktä bänep täga nadäņpäņ kaņ ganiņ orerut.
- 4 ✧ Täņpäkaņ äma mebäri mebäritä bänep täga nadäņpäņ oretoret kap terak kaņ ganiņ orerut.
Imata, gäkä äma äbot täņo mani ba nadäk-nadäki kädet siwoņi terak yäpmäņ danik täyan. Ba komen äma uken-uken nanik kädet tägaken yämagut yäpmäņ kuk täyan.
- 5 Unita Anutu, äma uken-uken naniktä Anutu gäk kaņ ganiņ orerut. Äma äbori äbori kuduhtagäntä wäpka yäpmäņ akuk täkot!
- 6 ✧ Ai, ämawebe, in nadäkaņ? Anutu täņo iron pähap terak kometä ketem bureni nimik täyak.
Anutunin, Anutu Bureni-inik uwä iron pähap täņ nimik täyak.
- 7 Bureni! Anututä iron täņ nimik täyak unita ämawebe it yäpmäņ päņku kome tärek-tärekken itkaņ in kuduhtagän Ekäni oraņ imut!

68

Isrel ämawebe Anututä täņkentäņ yämiņkuko unita oretoret kap tewani

- 1 Anutu, bäräņeņ akuņpäņ iwankaye kokwawak nadäņ gamik täkaņ u däpmäņ yäwat-kireņ-pewi kuņtäņpä kut!
- 2 Mänittä gupe piäņ iwat-pewän paotpeņ kuk täkaņ ude däpmäņ yäwat kireņpewi kut. Ba tom gäkņi kädäpken ijinpewä mutpäņ ume äworeņpäņ paot täkaņ ude, wakiwaki täņpani Anututä äbäņirän udegän kaņ täņput!
- 3 Täņpäkaņ äma siwoņitä Anutu inamiken ņode kaņ täņput; Bänep täga nadäņpäņ oretoret gera kaņ yäk täņput!

✧ 66:18: Ais 1:15; Jon 9:31; Jem 4:3 ✧ 66:19: Sam 116:1-2 ✧ 67:1: Nam 6:25; Sam 31:16, 119:135
✧ 67:4: Sam 96:10, 96:13, 98:9 ✧ 67:6: Wkp 26:4; Sam 85:12

- 4 Anututa kap ten imiñpäñ wäpi punin-inik pewut! Gubam terak äbatak unita kädet ket ut imikot! U wäpi Ekäni, injamiken oretoret täñput!
- 5 ☆ Anutu u kudupi yoriken itkañ nanak kodäña ba webe kajatta watä it yämik täyak.
- 6 ☆ Äma noriye nämota eni yämiñpäñ komi eniken nanik yäniñ kireñpewän äpämañ päñku oretoret terak it täkañ. Täñ peñawäk täñpani yawat kireñpewän kome kekekiken ittäñ kuñat täkañ.
- 7-8 ☆ O Anutu, ämawebekaye yämaguri yäpmäñ kome kawukiken kuñat täñkuño kadäni uken kome u kwaiñirän kunum gänañ nanik iwän tañi tañkuk. Imata, Isrel nanik täño Anutu, Sainai pomken kehäromini kwawak yäwoñäreñkuko u äbäñirän ude täñkuk.
- 9 Täñpäkañ kome iwoyäñ yämiñkuno u gakñi nämo irirän iwän yäñpewi tañirän kome uken gakñi tañi äneñi täñkuk.
- 10 ☆ Täñiri ämawebekaye yotpärare u täñpäñ irirä ämawebe jäwäri unita iron täñpäñ yepmäñ towiñkun.
- 11 Ekänitä peñ yäwerirän webetä manbiñam ño yäpmäñ kuñatkuñ;
- 12 Iwaniye täño komi ämakät intäjukun ämaniye ämet täñpä kuñkuñ. Ude täñirä webe täha-kengän itkuño u iwan täño tuñum yäyomägakkuño u yäpmäñ daniñpäñ yäpuñ.
- 13 Tuñum säkgämän säkgämän yäpuño ätu ñode; Barak wärani siliwapäñ uwäk täwani. Täñkañ piritawä gol säkgämän-inikpäñ täñpani. Täñ, in ätu imata ämik kadäniken yawakkät käbop jop itkuñ?
- 14 Täñpäkañ Anutu kehäromi mähemitä kome ätu täño intäjukun äma Salmon pomken yawat kireñ täñpäñ kuñtäñpä kuñirä mim täñpewän pom uken bumta mañkuñ.
- 15 Wära! Basan pom pähap u jidewani? Pom äronkañ äpmok täñpani mäyap-inik.
- 16 Upäñkañ Basan pom tañi, gäk imata Saion pom Anututä ini itta iwoyäñkuko unita injam täñ imitan? Nämo nadätan? Ekäni uken tärek-täreki nämo api irek!
- 17 Ekänitä komi ämaniye mäyap-jirañkät Sainai pomken naniktä äbämañ kudupi yori gänañ äronkuk.
- 18 ☆ U iwaniye yentä topmäñpäñ wädäñ yäpmäñ punin unu äronkuk. Täñirän uken äma peñawäk täñ imanitä gämoriken itpäñ tuñum imiñkuñ. Täñpäkañ Ekänitä ukengän api irek.
- 19 ☆ Unita Ekäni iniñ oretna! U bäräpinin kepma kepma ketären niminpäñ täñkentäñ nimik täyak unita.
- 20 ☆ Anutunin uwä waki keriken nanik nimagurani Anutu u. U Ekäni, nintäño Ekäninin kumäñ-kumäñ-ken nanik nimagurani.
- 21 Anututä iwaniye, gwäk pimiñpäñ momi kädet iwarani unitäño gwäki bureni-inik api däpmäñ kokoyäwek.
- 22-23 Unita Ekänitä ñode niwetkuk; Intä iwanjiye däpmäñpäñ unitäño nägäri terak yeñtäñ kukta, ba anjiyetä unitäño nägäri nañpä koki täkta inken yämagut yäpmäñ api äbet. Ukäda-käda nanik, Basan pomken nanik ba

☆ 68:5: Sam 10:14, 10:18, 146:9 ☆ 68:6: 1Sml 2:5; Sam 107:10, 107:34; Apos 12:6 ☆ 68:7-8: Kis 19:18
 ☆ 68:10: Lo 26:5, 26:9; Sam 74:19 ☆ 68:18: Efe 4:8 ☆ 68:19: Sam 55:22, 65:5; Ais 46:4 ☆ 68:20: Lo 32:39; Sam 49:15, 56:13, 106:43

gwägu mebäriken nanik iwanjiye kudup u gämotjinken yäpmanj päbä api yepmanjet yäj niwetkuk.

- 24 O Anutu, u bureni-inik täñkun. Gäk iwankaye täño kehäromi yäpmanj äpäkinik täñkun. Ude täñkuno unita ämawebe kuduptagän gabäñirä oretoret terak kudupi yotka gänañ ärotan.
- 25 Äronjiri kap menitä yäj-tewani intäjukun kukañ. Kuñirä wagäm mämä mebäri mebäri täñpani u mäden äbäkañ. Täñirä u bämopikenä webe gubañi wagäm täpuri täpuri uttäñ kukañ.
- 26 Täñirä kap ñode tekamäj; Ämawebeniye täño käbeyäken Anutu iniñ oretna! Jekop täño äbotken nanik nin, Ekäni iniñ oretna!
- 27 Täñpän tawañ terak kudupi yotken ñode ärokamäj; Benjamin täño äbot täpuri unitä jukun kukañ. Täñpäkañ u mädeniken Juda äbot täño äma ekäni ekäni. U mädenikenä Sebulun kenta Naptali äbot täño äma ekäni ekäni.
- 28 Unita Anutu, gäkño kehäromika bian niwoñärek täñkuno udegän kwawak pewi ahäñirän kañ kána!
- 29 Jerusalem täño kudupi yotka unita yäñpän komeni komeni täño intäjukun ämatä gämotkaken itpäñ tuñum gamik täkañ.
- 30 Eruk Anutu, iwanka Isip, tom ägwäritä-yäj komi täyak u ibe! Ba guñ äbot kehäromi kehäromi u yebe! Ba äbot ämik täkta gäripi nadäk täkañ u yawat kireñ täñpi ini-ini kuñtäñpä kut! Ude täñtäyi gämotka-kengän päbä gwäjiñ äpmonj gaminpäñ siliwa monen tuñumi kañ ganiñ kirewut!
- 31 Bureni, Isip nanik täño intäjukun ämatä iniken piä ämaniye Anutu gwäjiñ äpmonj imikta api yepmanjpan kuneñ. Ba Itiopia naniktä äbä ket kewatpäñ Anutu bureniken yäñapik man api yäneñ.
- 32 Unita kome terak äbori äbori Anututa iniñoret kap tenj imik täkot!
- 33 Ekänitä kunum ini bian pewän ahäwani uterak kuñ äbäk täñ itak unita iniñ orerut! Täñkañ kehäromigän kärkeñerän juku penpäñ nadäwut!
- 34 Anutu uwä Isrel äbotta intäjukun täñ yämitak. Täñkañ kehäromini kunum terak kwawak pewän ahäk täyak. Unita ämawebe nin imaka, Anutu unitäño kehäromi u kwawak yäñahäk täkäna!
- 35 Isrel täño Anutu kudupi yoriken nanik äpätak u kawut! U umuri pähap, inide kubä! Täñpäkañ ini uwä ämawebeniye tä kehäromi yämik täyak.
Unita Anutunin u iniñ oretna!

69

Äma kubätä täñkentäj namän yäñpän Anutuken gera yäj kuk

- 1 ✧ Anutu, täñkentäj namisi! Ume tokneñ yäpmanj abäñpäñ kotäknaken itak.
- 2 ✧ Näk gwägu gänañ äpmonjira umetä tokneñpäñ nut manjpan äpमतत. Yen-täpäneñpäñ itta bägupta wäyäkjetat.
- 3 Anutu, gera yäñtäyiwa kotäkna kawuk tawäpäñ kehäromi nämo nadätat. Täñpäñ dapunna imaka, Anutu gäka dapun käronj täñtäyiwa dapunna komi nekañ.
- 4 Täñpäkañ imaka kubä nämo täñjira, äma mäyapiniktä jop nadäj kokwawak täñ namik täkañ. Äma uwä kehäromi nikektä jop näkñatpäñ nutnayän täk täkañ. Imaka kubä nämo kubo täñkuro upänkañ äneñi nimi yäj näwet täkañ.

- 5 Anutu, gäk näkŋo mebärina bureni nadätan. Momi kubäkubä täk täyat uwä injamkaken kwawak itak.
- 6 Ekäni kehäromi mähemi, Isrel täŋo Anutu, näk nabäŋ äwaräkuk täŋiri näkä kädet waki ätu täŋira ämawebe gäk nadäŋ gamik täkaŋ unitä näka yänpäŋ mäyäk nämo yäpneŋ.
- 7 Nadätan? Näk nadäŋ gamik täyat unita äma ätutä yäŋärok man näwet täkaŋ. Näwerirä mäyäk nadäk täyat.
- 8 Näkŋaken notnayetä nabäŋirä jiraŋ udewani täyat. Ba näkŋaken mähemnaye imaka, eroni nabäk täkaŋ.
- 9 ✧ Upäŋkaŋ Anutu, gäkŋo eŋita yänpäŋ bänepna kädäp ijik täyak. Unita ämawebetä gäka yäŋärok yäŋirä yäŋärokitä näkä terak ärok täyak.
- 10 Täŋpäŋ gäk ganiŋ oretta ketem nakta jop irira ämawebetä yäŋärok näwet täkaŋ.
- 11 Ba butewaki nadäŋpäŋ tek waki peŋpäŋ äpani kuŋarira nabäŋ mägayäk täkaŋ.
- 12 Ba ugän nämo, ämatä kädet miŋin käbeyä täŋpäŋ näk yänpäŋ-nabäŋ näwat täk täkaŋ. Täŋirä äma ärowani, wain ume naŋpäŋ täŋguŋguŋ täŋpanitä kap naniŋ ubiŋ tek täkaŋ.
- 13 Upäŋkaŋ jop uken! Näk yäŋapik manna Ekäni gäkken pewa ärek täyak. O Anutu, gäkŋo iron tokŋekinik pat täyak unita kadäni uken ba uken nadäwi tägawänä kaŋ nadäŋ nami!
- 14 Täŋkentäŋ namiŋiri okä näbä gänaŋ äpmonŋpettawä. Iwanken nanik ba ume gwäguken nanik wädäŋ tädotpäŋ nepmaŋsi!
- 15 Ekäni, näk nabäŋ äwaräkuk täŋiri umetä tokätpäŋ uwäk täwektawä. Bureni, watä it namiŋiri iwantä kehäromina yäpmäŋ äpäŋirä awaŋ gänaŋ äpmonŋpettawä.
- 16 O Ekäni, bänep ironka ärowani unita nadäŋ nami. Gäk kadäni kadäni butewaki nadäŋ namik täyan udegän täŋkentäŋ nami.
- 17 Piä ämaka näka bitnäŋpäŋ käbop nämo iren. Näk bäräpi taŋi-inik nadätat unita näkŋo yäŋapik gera bäräŋeŋ nadäŋ nam!
- 18 Ekäni, dubinaken äbäŋpäŋ näk iwan keriken nanik yäyomägat!
- 19 Ekäni, mäyäk nadäk täyat uwä nadätan, ba näk man waki näwetpäŋ wäpna yäpmäŋ äpäk täkaŋ uwä nadätan.
- 20 ✧ Yäŋärok näwet täkaŋ unita bänepnaken butewaki pähap nadäk täyat. Täŋira kehäromina paotak. Ätutä butewaki nadäŋ namut yänpäŋ dapun täŋpa waŋkuŋ. Ba naniŋ kämätta äma kubä nämo kaŋ-ahäŋkut.
- 21 ✧ Täŋpäŋ nakta neŋirä täŋ-näkŋatpäŋ näk täŋpäwakta ketem wakipäŋ namiŋkuŋ. Täŋkaŋ umeta neŋirä ume jägämi namiŋkuŋ.
- 22 ✧ Unita ŋode nadätat; Äma u ketem nak-nakiken ketem oretoret terak naŋirä unitä äyänutpäŋ kowata kaŋ täŋpä wawut! Täŋkaŋ Anututa ärawa täŋ imiŋirä unitä äyänutpäŋ buŋep ude äworeŋpäŋ kaŋ döpän!
- 23 Ekäni, dapuri yäpuri-tumbut. Täŋkaŋ mädeni kujat imaka, yäpi wawut!
- 24 Täŋpäŋ kokwawakka äma udewani terak kwawak pewi ahäwäpäŋ komi nadäŋpäŋ kaŋ paorut!

- 25 ✧ Paorirä komeni u jop kaŋ parän! Äma kubä nämoinik kaŋ-korewen, kuduŋtagän kaŋ däpmänj more!
- 26 U imata, äma udewanitä äma gäkä momita kowata komi yämani unita yäpurärätpänj komi yämikgän tänpänj yänärok yäwet täkaŋ.
- 27 Unita Anutu, äma udewani täŋo momi täpuri kubäta nämoinik guŋ täwen. Ba imaka täga kubä nämoinik täŋ yämen.
- 28 ✧ Tänpänj irit kehäromi täŋo wäp tawaŋken wäpi itkaŋ u awähutpänj uken nanik äma kubä näkrjata biŋam täkaŋ yänj kubä nämo yäwen.
- 29 Yäke! Komi bäräpi nadänjira unitäŋo butewakitä nutak. Unita Anutu nämagutpänj yäpi-tägaŋ namut!
- 30 Täŋjiri wäpka pähap kap terak api ganiŋ oreret. Täŋkaŋ bänep täga nadänpänj unitäŋo biŋam api yänahäk täŋpet.
- 31 Ude täŋjira Ekänitä gäripi api nadänj namek. U bulimakaupänj gupe ijiŋ imero u irepmitpänj täŋpek.
- 32 Ude täŋjira ämawebe bäräpi kotaŋkaŋ itkaŋ unitä kaŋpänj oretoret api täneŋ. Bureni, ämawebe Anutu iniŋoret täkaŋ u bänep nadäk-nadäki äneŋi api täŋ-kehärom täneŋ.
- 33 U imata, Ekänitä äma jopi jäwäri täŋo gera nadänj yämik täyak. Ba iniken ämawebeniye iwantä yepmäŋitpänj komi eŋiken yepmaŋkuŋo itkaŋ unita nämo guŋtak täyak.
- 34 Unita kunum, kome, gwägu ba gwägu tom imaka imaka gwägu gänaŋ itkaŋ in kuduŋtagän Anutu wäpi yäpmänj akuwut!
- 35 Nadäkaŋ? Anutu u Jerusalem täŋkentänj imiŋpänj iwan däpmänj yäwat kireŋjirän äneŋi gupi koreŋpänj api irek. Ba Juda täŋo yotpärare ätu iwantä täŋpä wawani u imaka, äneŋi täŋkodak taŋpänj api pewek. Ude täŋjirän ämawebeniyetä komeni äneŋi koreŋpänj uken säkgämän api itneŋ.
- 36 Täŋpänj watä piä ämaniye unitäŋo yeriniyetä ahänpänj kome ugän koreŋpänj api it yäpmänj kuneŋ. Bureni, ämawebe Anututa gäripi nadänj imik täkaŋ u kome uken api it yäpmänj kuneŋ.

70

Bäräneŋ äbä täŋkentänj namisi!

- 1 ✧ Anutu, bäräneŋ äbä täŋkentänj namisi!
- 2 Äma nutnayänj täkaŋ u kehäromini yäpmänj äpäŋpänj nadäk-nadäki täŋpi guŋtaŋjirä mäyäk tawut. Mäyäk taŋpänj nabä-kätänpeŋ kut!
- 3 Äma yänärok man näwet täkaŋ u meni täŋpipiŋpänj yäwat kireŋjiri mäyäk tawut.
- 4 Täŋpäkaŋ ämawebe gäk gäwaräntäk täkaŋ u oretoret täk täkot! Anutu, gäk waki keriken nanik wädänj tädotpänj yepmaŋkuno unita gäka gäripi pähap nadäk täkaŋ.
Täŋpänj kadäni kadäni ŋode yäk täkot; Anutu u wäpi biŋam ikek kaŋ irän!
- 5 O Anutu, nähä waki kehäromina nitek nämo unita bäräneŋ äbi! Gäk kubä-tägän näkŋo täŋkentäk ba yäpätägak ämana.
O Anutuna, bäräneŋ äbä täŋkentänj namisi!

71

Äma tågawani kubä täño yäñapik man

- 1 ✧ Ekänina, watä it namiñiri iwantä näk täga nämo tänpä waneñ. Gäk iwan yabäñ äwaräkuk täñiri mäyäk nämo namineñ.
- 2 Täktäkka u siwoñi-inik unita täñkentäñ namiñpäñ iwan keriken nanik yäyomägasi! Gäkken yäñapiñira nadäñ namisi.
- 3 ✧ Gäk yewa ba eñi kehäromi ude it namik täyan. It namiñiri näk u gänañ äronpäñ iwan yabäñ umuntañ päñku käbop irira watä säkgämän it namik täyan.
- 4 Anutuna, äma waki keriken nanik wädäñ tädotpäñ nepmañsi. Nadätan? Iwantä kehäromi-inik tänpäñ nepmäñitnayäñ täkañ.
- 5 Unita Anutu Ekänina, gäk kubä-tägän irit kuñat-kuñatnata watä täga iren yäñ nadäkinik täyat. Näk ironiken umunitä gäka nadäkinik täñ yäpmäñ äbätat.
- 6 Bureni! Gäk ketka teragän it täyat. Näk nanak paki ahäñkutken unitä apiño nepmäñ towiñ yäpmäñ äbätan. Unita näk wäpka biñam kadäni kadäni ganiñoret täyat.
- 7 Anutu, gäk watä kehäromi it namiñ yäpmäñ abuno unita ämawebe mäyaptä irit kuñat-kuñatna täga u kañpäñ nadäñpäñ gäk Anutu udewani yäñ nadäwä tärek täñkuñ.
- 8 Tänpäñ kepma kepma, tamimañtä päñku bipäda menatä wäpka biñam ärowani u ganiñoret täyat.
- 9 ✧ Unita tågawani tänpäñ kehäromina nämo itatken ñoken mäde ut namiñpäñ nämo nepmañpen.
- 10 Nämo, iwantä näk nutta käbeyä tänpäñ man yäñpäñ-nadäk täk täkañ.
- 11 Tänpäñ ñode yäk täkañ; Eruk! Iwat kireñpäñ iñitna yäk. Anututä mäde ut imiñirän u täñkentäñ imikta äma kubä nämo itak yäñ yäk täkañ.
- 12 ✧ Unita Anutuna, nabä kätänpäñ gäkñagän päñku nämo iren. Nämo, täñkentäñ namikta bäräñeñ äbi!
- 13 Ude täñiri äma iwan täñ namik täkañ u komi nadäñpäñ mäyäk pähap nadäk täkot. Täñkañ iwaniyetä däpmäñ yäwat kireñirä paot-inik kañ täñput.
- 14 ✧ Upäñkañ nähä gäkä täñkentäñ namenta nadäkinik tänpäñ api itsämbet. Ude täñkañ wäpka biñam wari wari api ganiñoret yäpmäñ ärowet.
- 15 Tänpäñ säkgämän täñkentäñ namik täyan unita yäñpäñ biñam api yäk täñpet. Täktäkka täga u kumän nadäwa-tärenañi nämo upäñkañ, jop uken, kepma kepma unitäño biñam api yäñahäk täñpet.
- 16 Ekäni Anutuna, kehäromika u nadäñpäñ wäpka api yäpmäñ akuk täñpet. Tänpäñ manbiñam ñodegän api yäñahäwet; Ekäni-tägän äma siwoñi-inik itak yäñ ude api yäñahäk täñpet.
- 17 Anutu, näk ironiken umunitä apiño näwetpäñ näwoñäreke täñ yäpmäñ äbätan. Unita imaka tägatäga täk täyan u yäñahäñ yäpmäñ äburotä pen yäñahäk täyat.
- 18 ✧ Unita Anutu, apiño tågawani tänpäñ gwäkna pujiñ paki tädotak ñoken nämo nabä-kätäwen! Nämo, watä pen it namiñiri gäkño kehäromika pähap

- unita yänpän ämawebe mäden ahänayän täkan u yänahänpän api yäwet tänpet.
- 19 U imata, Ekäni, kudänka siwoŋi u käroŋi boham, kunum yäpureko ude bumik. Gäk imaka umuri kudupi kudupi täŋ yäpmän äbun. Komen äma gäk udewani kubä nämo itak. Nämo inik, gäkägän kudup yärepmit moretan.
- 20 Gäk komi bäräpi mebäri mebäri namiŋkuno upänkan nadätat; Äneŋi api täŋ-kehäromtan namen. Kumbani ude iraropän äneŋi nämagutan.
- 21 Ude tänpän wäp biŋam bian yäpuro u irepmitpän namitan. Täŋkan komi bäräpi gänan irira äneŋi api naniŋ kawat täwen.
- 22 O Anutuna, täŋkentän namikta yänkehärom tanŋkuno udegän iwatpän täŋkentän namik täyan unita Isrel täŋo kudupi äma gäk wagäm utpän wäpka yäpmän akuŋpän api ganiŋ ubiŋ tewet.
- 23 Bänep oretoret pähap nadänpän bumta api teŋ gärepet. Bänep nadäk-nadäkna ba gupna kudup mäba ärowäpän api tek tänpet. Gäk wakiken nanik nämagutkuno unita yänpän ude api tänpet.
- 24 Bureni, kepma kepma täktäka siwoŋi unita yänpän ämawebe yänahänpän api yäwet tänpet. Imata, ämatä näk tänpä wanayän täŋkuŋo upänkan gäkä unitäŋo kehäromi yäpmän äpäŋiri mäyäk bumta nadänkuŋ.

72

Intäjukun ämata yänpän yänkuŋ

- 1 O Anutu, gäkä nintäŋo intäjukun äma gäkŋaken kudän siwoŋi ugänpän tänpän-iwoŋäre. Täŋiri yäpmän danik-danik piä siwoŋigän kan tänpän.
- 2 Ba ämawebekaye kudän siwoŋi terak yabän yäwatpän äma jäwäri kan täŋkentän yämän.
- 3 Tänpän kadäni irayän täyakken ämawebeniye piä tänayän täkanŋen imaka ahän-bumbum api täneŋ. Ude täŋirä ämawebe u kädet siwoŋika ugän api iwatneŋ.
- 4 Tänpäkan intäjukun äma unitä äma jäwäri täŋo bäräpi api tänpidäm tan yämek. Ba ämatä tuŋumta wäyäkŋek täkan u api täŋkentän yämek. Täŋ, ämatä noriye tänpäwak täkan ude waniwata kowata api yämek.
- 5 Tänpäkan intäjukun äma u kome terak irayän täyak uwä edap ba komepaktä ijiŋ yäpmän kudayän tämäno udegän api irek.
- 6 Unitäŋo täktäki säkgämän-inik api ahäwek, iwäntä piä gänan maŋirän ketem säkgämän ahäk täkan ude.
- 7 Ba kadäni yabän yäwat piä tänpayän täyakken u äma siwoŋigän kuŋaranitä säkgämän api itneŋ. Ba komepaktä ijiŋ yäpmän kwayän täyak udegän täŋ-bumbum terak api it yäpmän äroneŋ.
- 8 ☆ Tänpäkan kome yabän yäwat täyak u gwägu pähap ŋo kädatä päŋku ban udude pätak ude. Komeni täŋo бага uwä ume wäpi Yufretis u yäputpenkanjä komeni komeni api kuŋ morewek.
- 9 Tänpänkan ämawebe komeni komenitä api oraŋ imineŋ. Ba iwaniye kudup gämori-kengän api maŋ uyineŋ.
- 10 Tänpän intäjukun äma u ärowani-inik irirän guŋ ämawebe täŋo intäjukun äma Spen kome, Itiopia kome ba Arebia komeken naniktä päbä iron täŋ imiŋpän takis monen kan imut.

☆ 72:8: Sek 9:10

- 11 Bureni, kome kudup täño intäjukun ämatä api gwäjiŋ äpmonŋ imineŋ. Ba äma äbori äboritä watä piä api täŋ imineŋ.
- 12-14 ✧ Täŋpäkaŋ äma jäwäri ba äma kehäromini nämotä yäŋapiŋirä api täŋkentäŋ yämek. Ba ämawebe äma ätutä täŋkentäŋ yäminaŋi nämo unitä gera yäŋirä api täŋkentäŋ yämek.
Äma udewanita gäripi nadäk täyak unita äma wakitä däpnayäŋ täŋirä äneŋi api yämagurek.
- 15 Intäjukun äma u kadäni käronŋi kaŋ irän! Täŋpäkaŋ Arebia kome täño äma ekäni ekänitä gämoriken kuŋatpäŋ gol moneŋ pähap kaŋ imut!
Täŋpäŋ ämawebeniyetä Anutu täŋkentäŋ imän yäŋ nadäŋpäŋ yäŋapik man yäŋirä Anututä api täŋkentäŋ imik täŋpek.
- 16 Intäjukun äma unitä kome kaŋ iwarirän saguom ba ketem ätutä ämawebe täño piäken kaŋ ahäwut, Lebanon komeken ahäk täkaŋ ude.
Täŋpäkaŋ muptä piäken tädot täkaŋ udegän ämawebe kome uken ahäŋ-bumbum kaŋ täŋput!
- 17 ✧ Täŋpäkaŋ intäjukun äma täño wäpi biŋamä edaptä pen ijiŋ yäpmäŋ kuk täyak ude kaŋ it yäpmäŋ kwän.
Täŋpäkaŋ ämawebe äbori äboritä u wäpi terak täŋ bumbum pähap terak kaŋ irut. Itkaŋ wäpi biŋam yäpmäŋ akuŋpäŋ iniŋoret-oret epän tärek-täreki nämo kaŋ täk täŋput.
- 18 Täŋpäkaŋ ämawebe komeni komenitä Ekäni Anutu, Isrel täño Anutu u wäpi biŋam kaŋ iniŋoret täŋput.
Unitägän kudän kudupi ini pärik kubä täk täyak.
- 19 Wäpi biŋam säkgämän u pen oraŋ imik täkot. Wäpi biŋamtä komeni komeni kaŋ tokŋeŋ morewän! Burenitä bureni-inik!
- 20 Devit, Jesi täño nanaki, unitäŋo yäŋapik kap teŋirän kudän täk täŋkuŋo u kudup äbä tärekaŋ ŋo. Ugän.

73

Äma kubä nadäkiniki täño mebäri yäŋahäŋkuk

- 1 Näk bureni ŋode nadätat; Anututä Isrel ämawebeta säkgämän täŋ yämik täyak.
U ämawebe bänep nadäk-nadäki kuräki säkgämän unita nadäŋ yämik-inik täyak.
- 2-3 ✧ Upäŋkaŋ Anutu, nadäkinikna pära pewa putäreŋkuk. Äma waki-waki täŋpanitä säkgämän itkaŋ tuŋum pähap ikek kuŋarirä yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ näkŋata jop waki ŋode nadäŋkut; Udegän itet yäŋ nadäŋkut.
- 4 ŋode yabäŋpäŋ-nadäk täyat; Äma udewani bäräpi nämo nadäk täkaŋ ba käyäm nämo kaŋ-ahäk täkaŋ.
- 5 Kome täño bäräpi ninta ahäŋ nimik täkaŋ uwä äma udewanita nämo ahäŋ yämik täkaŋ.
- 6 Täŋpäkaŋ iniken täktäki waki u käbop nämo peŋpäŋ gup yäpmäŋ ärokärok kudän ba ämata komi jop nadäŋ yämik-yämik kädet iwarän täŋpäŋ täk täkaŋ u kwawakgän täk täkaŋ.

- 7 Bänep nadäk-nadäki-ken wakitä toknek patkañ abämañ kuk täkañ. Täñpäkañ waki ätu täkta nadäk-nadäki-ken ini yäñpäñ-nadäk wari wari täk täkañ.
- 8 Ude täñkañ äma ätu yäñärok yäwetpäñ kokwawak man yäwetgän täk täkañ. U ärowani kudän täñpäñ äma ätu komi yämikta umun man yäwet täkañ.
- 9 Täñkañ Anutu kunum gänañ itak unita man waki yäk täkañ. Ba iniken wäpi yäpmäñ akuñpäñ ämawebe komeni komenitä nintäño gärip ugän iwarut yäñpäñ peñ yäwet täkañ.
- 10 Yäke! Ude täñjirä unita Anutu täño ämawebe ätutäwä gäripi nadäñpäñ man yäk täkañ unita nadäwä bureni täñpäpäñ yäwarän täk täkañ.
- 11 Täñjirä äma waki unitä ñode yäk täkañ; Anutu ärowani täñpämerek mähemitä nintäño wakinin u yabäñ ahäkta kädet kubä nämo pat imitak.
- 12 Wära! Äma waki täñpani täño mebäri udegän pätak! Tuñum mäyap pat yämiñirä upäñkañ äneñi ätukät yäpmäkta piäni täkgän täk täkañ.
- 13 Butewaki! Siwoñi kädet kuñatpäñ momi täñpet yäñpäñ näkñatta watä itpen kuñat täyat u jide? Jopi täyak ba?
- 14 Anutu, ude bumik täñpapäñ yäñ ukeñode kadäni kadäni kepma bipani komi mebäri kubä namik täyan.
- 15 Upäñkañ ude nadäwero! Anutu, äma waki täñpanitä yäñärok gäwet täñkuño udegän yäwero uwä ämawebekaye-kät nanik kubä bumik nämo iret. Nämo, äma waki udewanigän äworewet!
- 16 Täñpäkañ bäräpi ñonitäño mebäri nadäwa tärewut yäñpäñ piäni täñkuropäñ mebäri täga nämo kañ-ahäñkut.
- 17 ✧ Ude täñkä eruk, päñku kudupi yotka gänañ äronpäñä eruk nadäwa tärenkuk. Äma waki terak kämi jide api ahäwek yäñ u nadäwa tärenkuk.
- 18 Bureni, äma waki udewani yäniñ kirewikañ itärop yewä kwäpäñ mañdäpmäk-inik täñpäñ api wañ moreneñ!
- 19 Mañ-däpnayäñ täkañ uwä komi piä umuri kubäkengän api itneñ. Ude täñpäñ pit kubägän api kumäñ moreneñ.
- 20 Uwä ämatä bipani däpmonken täñpäñ pewä kwäkañ tamimañ päñaku täñguñtañ it täkañ ude bumik. Bureni Ekäni, gäkä äbäñjiri äma udewani api paotpen kunen.
- 21-22 Täñpäkañ äma udewanita yäñpäñ bänepnatä nadäwa jägäm tawäpäñ kadäni uken gäkño mebärika täga nämo nadäwa tärenkuñ. Nämo, iñamkaken kudän jide täñkuro u tomtä-yäñ guñ ude kuñatkut.
- 23 Upäñkañ apiño näk gäkkät it-inik täñjira gäkä ketnagän nepmäñjit näwariri it täyat.
- 24 ✧ Ude täñkañ juku-mankatä näk jide itpäñ kuñaretta näwetpäñ näwoñärek täk täyan. Ude täñ yäpmäñ kuñkä mäden nämagutpäñ epmägetka kudän api meran täñ namen.
- 25 ✧ O Ekäni, näka watä itta kunum gänañ gäk udewani kubä nämo itak. Nämoinik. Gäk kubägän it namitan unita gäka gäripi inide kubä nadäk täyat. Unita kome täño tuñumta imata gäripi nadäwet?
- 26 ✧ Nämoinik! Gup nadäk-nadäkna täño kehäromi paoreko upäñkañ Anutu gäk näkño kehäromina. Gäk näkkät tärek-täreki nämo it-inik api täñpen.

- 27 Tãñpãkañ ämawebe gäka mäde ut gamik täkañ u kudup paot-inik api täneñ. Ba äma gäk gabãñ umuntañpãñ iniken gärip terak kuñarani u kudup api täñpi waneñ.
- 28 ✧ Upãñkañ tägagãmãn-inik! Nähä gäk dubikaken itat unita säkgãmãn itat. Anutu Ekãnina, gäk näkño yewana unita imaka täñ naminjkuno unita nadãñpãñ u kudup kwawakgãn yãñahãwayãñ!

74

Anututä Isrel äbot äneñi täñkentãñ yãmikta yãñapik man yãwani

- 1 O Anutu, imata nipmañpi kodãñani ñode itkamãñ? Ämawebekaye ninta kokwawak pen api nadãñ yãpmãñ ärowen ba?
- 2 Ämawebekaye gäkñata biñam bian iwoyãñpãñ komi piãken nanik nimagut yãpmãñ äpãmañ kuñkuno ninta äneñi nadãñ nimen. Ba Saion Pomka ño terak gäkña bian bãmopninken irani unita nadãwen.
- 3 Komeka biani täñpãwawani ño pärewatkañ ka! Iwaniyetä kudupi yot gãnañ nanik imaka imaka kudup täñpã wañkuñ.
- 4 Anutu, iwankayetä yãrepmittkamãñ yãñpãñ kudupi yot gãnañ oretoret gera mãmã täñpãñ eñi ño ninta biñam täyak yãñpãñ wãren täñkuñ.
- 5-6 Ämatä bipiken päya madäk täkañ ude kudupi yot gãnañ päya kujat säkgãmãn säkgãmãn painpãñ täñpani u kudup gwem kujat ba pinigonãtä dãpmãñ äreyãñ täñpã kuñkuñ.
- 7 Kudupi yotka u ude täñpã wawãpãñ kädãp pewã ijinjirãn inãmkaken gäk ganiñ oretta biñam täha nãmo täñkuk.
- 8 Ämawebekaye nin täñpãwakinik tänayãñ nadãñpãñ komeninken ñoken ganiñ oretta bägup kudup pewã ijin paotkuñ.
- 9 Ude täñirã apiño kudãn kudupi kubã nãmo täñiri kak täkamãñ. Ba meka jinom yãñahãwani äma u kudup paotkuñ. Unita bärãpi ño udeken api paorek yãñ äma kubãtä nãmo nadãtak.
- 10 Iwantã gäkño wãpka yãñpãñ gabãñ mägayäk täñirã kadãni jide api täñpek? Wãpka biñamta yãñãrok man yãñirã tärek-tãreki nãmo api pärek ba?
- 11 Anutu, imata nin täñkentãñ nimikta bitnäk täyan? Imata jop nadãñ itkentãñ nimik täyan?
- 12 Tãñpãkañ näk nadãtat; Gäk nintãño intãjukun äma ude yãput penpãñ it nimin yãpmãñ äbun. Ude täñkañ kadãni mäyap iwan keriken nanik nimagut täñkun.
- 13-14 ✧✧ Kehãromika terak gwãgu dãpmãñ täkñeñpãñ gwãgu gãmok pähap wãpi Levitan unitãño gwãki dãpmãñ kokoyãñpãñ gupi madãñ jukutpãñ kome kawukiken nanik tomta yepmãñ towinjkun.
- 15 Ude täñkañ ume dapuri täwitpewi ume äpuñ. Täñkañ ume tañi tañi täñpewi kawuktãñ yãpmãñ kuñkuñ.
- 16 ✧ Gäkña-tãgãn kepma bipani yãñpewi ahãñkumãn. Täñpãñ edap kenta komepak komeniken yepmañkun.
- 17 ✧ Täñkañ kome pähap ñonitãño бага kukñi kukñi täñ-kehãrom tañpãñ penkun. Täñpãñ iwãn edap täño kadãni yãpmãñ daniñpãñ penkun.

✧ 73:28: Sam 14:6, 40:5; Hib 10:22; Jem 4:8 ✧ 74:13-14: Kis 14:21 ✧ 74:13-14: Jop 41:1; Sam 104:26; Ais 27:1 ✧ 74:16: Stt 1:14 ✧ 74:17: Stt 8:22; Apos 17:26

- 18 Tānpākaŋ Ekāni, iwankaye gāka gaŋani pāhap nadānpāŋ Anutu bureni yāŋ nāmo nadāŋ gamiŋpāŋ gabāŋ māgayāk tākaŋ. Unita nadānpāŋ kowata yāmen.
- 19 Tānpāŋ āmawebekaye tāŋkentāki nāmo, iwan tāŋo komi piä terak itkaŋ u nāmo nibā-kātāwen.
- 20 Nāmo, topmāk-topmāk kubāgān ninkāt bian tāŋkuno unita āneŋi juku pi! Imata, kome ŋo tāŋo kāwuri kukŋi kukŋiken āma komi nimikta kābop ittāŋ kukaŋ.
- 21 Unita iwan yabā-kātāŋiri māyāk nāmo nimineŋ. Nāmo, tāŋkentāŋ nimiŋiri āma jopi jāwāri mewuni nin wāpka kaŋ gaŋiŋ oretna!
- 22 Eruk Anutu, bārāneŋ akuŋpāŋ iwankaye yabāŋ yāŋiri goret tākamāŋ yāŋ nadāwut. Āma udewani nāmo nadāŋ gamiŋkaŋ kepma kāroŋ gāk gabāŋ māgayāktagān nadāk tākaŋ u nadā!
- 23 Tāŋkaŋ iwankaye u kokwawak tānpāŋ yāŋgera-gera wari wari yāk tākaŋ unita nāmo guŋ tāwen! Nāmo, komi kaŋ yāmi.

75

Anutu uwā āmawebe tāŋo tāktāki yāpmāŋ daniwani

- 1 Bānep tāga, Anutu, bānep tāga gākagān nadāŋ gamikamāŋ! Imaka sākgāmān sākgāmān, ba kudān kudupi kudupi tāŋ yāpmāŋ ābuno unitāŋo biŋam yaŋahāk tākamāŋ.
- 2 Anutu, gākā ŋode yāŋkun; Yāpmāŋ danik-danik epān tākta kadāni kubā iwoyānpāŋ peŋkuro itak. Kadāni uken kudān siwoŋi terak āmawebe uwā api yāpmāŋ daniwet.
- 3 Tānpākaŋ imaka imaka kome terak it tākaŋ ba kome ini bārom tāŋpeko upāŋkaŋ Anutu nākā meham tāŋira api kehārom tāneŋ.
- 4-5 Nāk āma waki tāŋpani gup yāpmāŋ ārokārok kādet peŋpāŋ injinken kehāromita nadāwā ārowani nāmo tāŋpek yāŋ yāwet tāyat yāk. Anututā ude yāŋkuk.
- 6 Nadākaŋ, kome āma uken-uken nanik kubātā āma kubāta wāp biŋam bureni yāmik-yāmik uwā tāga nāmo tāŋpek.
- 7 ✧ Nāmo, u Anutu ini kubā unitāgān āmawebe yāpmāŋ daniŋpāŋ ātu kowata waki yāpmākta biŋam yepmaŋkaŋ ātu wāpi biŋam yāpmākta biŋam yepmak tāyak.
- 8 Imata, Ekānitā ini kokwawaki umuri pāhap, ume komi nitek bumik gāpe nitek iŋitak. Tānpāŋ u piwān kuŋirān āma waki tāŋpanitā kudup api naŋ paotneŋ. Kubātā nāmoinik api irepmirek.
- 9 Tāŋ nāhā Isrel tāŋo Anutu unitāŋo tāktākita wari wari api yāŋahāk tāŋpet. Ba kap terak iniŋ oretta nāmoinik api gaŋa tāwet.
- 10 Nāmo, Anutu u waki tāŋpani tāŋo kehāromi api pewān paotneŋ. Tāŋkaŋ āma siwoŋi tāŋo kehāromi ātukāt api yāpurārārek.

76

Anututā āmikken āmawebeniye tāŋkentāŋ yāmiŋkuk

- 1 Juda naniktā Anutu tāŋo mebāri nadākaŋ. Ba Isrel nanik imaka, wāpi oraŋ imik tākaŋ.
- 2 Anutu tāŋo eŋini Jerusalem itak. Saion pom terak it tāyak.

✧ 75:7: 1Sml 2:7; Sam 50:6, 147:6; Dan 2:21

- ³ Kome uken itkaŋ iwan ämik tänayäŋ äbuŋo unitäŋo äpa kuwek, kurepä, käda boham u kudup ubiŋ-jukutkuk.
- ⁴ O Anutu, Gäka nadäŋira epmäget kudän inipärik-inik kubä täk täyak. Ba täktäka täŋo mebäri ärowani inipärik kubä, pom käroŋi käroŋiken tom ahäŋ-bumbum täk täkaŋ u kudup yärepmit moretak.
- ⁵ Iwan täŋo komi äma uwä kehäromi nitek upäŋkaŋ gäkä däpmäŋpäŋ tuŋumi kudup yäyomägakun. Täŋiri kumäŋpäŋ däpmon patguŋ-guŋ ude täŋ itkaŋ.
U ka! Kehäromini ba nadäk-nadäki u jopigän.
- ⁶ Jekop täŋo Anutu, däpayäŋ täŋyäkŋariri komi ämakät hosniye pajiŋ kumäŋ maŋkuŋ.
- ⁷ Bureni Ekäni, äma kuduŋtagän Gäka umuntak täkaŋ. Kokwawak täŋiri kubätä iŋamkaken täga nämo kehärom taŋpäŋ irek.
- ⁸ Gäk kunum gänaŋ itkaŋ iwanta kowata ude yäntäreŋ yämiŋiri ämawebe komeni komeni umuntaŋpäŋ man kum itkuŋ.
- ⁹ Kowata yäntäreŋ yämiŋkuno uwä ämawebe iwan keriken irani u kudup yämagutta yäŋkun.
- ¹⁰ ✧ Bureni Ekäni, äma ätutä kokwawak täŋpäŋ ämik täneŋo upäŋkaŋ kowata yämiŋiri ämawebe nadäwä täga täŋpäpän ganiŋoret täkaŋ.
Täŋirä äma ämikken kehärom taŋpäŋ it täkaŋ uwä api ganiŋoret täneŋ.
- ¹¹ Unita ämawebe, Ekäni Anutujinta täŋ imikta bian yäŋkehärom taŋkuŋo u inita täŋ imineŋ.
Täŋpäŋ äma äbot tuän tuän itkaŋ in, iron yäpmäŋ äbäŋpäŋ kaŋ imut.
U imata, Anutu unitagän umuntänaŋi.
- ¹² Bureni, Anutu u äma wäpi biŋam ikek täŋo wäpi yäpmäŋ äpäk täyak. Ba intäjukun äma ärowani ärowani täŋpewän bumta umuntak täkaŋ.

77

Äma ŋo bäräpi ahäŋ imiŋirän Anutuken gera yäŋkuk

- ¹ ✧ Anutuken konäm butewaki gera yäk täyat. Gera yäŋira nadäŋ namik täyak.
- ² Bäräpi kadäniken Ekäniken yäŋapik täyat. Bipani käroŋ yäŋapik man yäk täyatken uken ketna yäpmäŋ akuŋkaŋ Ekäni iwet täyat. Upäŋkaŋ bänepna nämo pidämtak täyak.
- ³ Ude täŋkaŋ Anutu täŋo täktäkita nadäŋpäŋ bäräpi nadäk täyat. Unita juku piŋira nadäŋ bäräp ahäŋ namik täyak.
- ⁴ Unitä täŋpewän bipani bipani däpmon kubä nämo pat täyat. Nadäwätäk taŋi täŋpäŋ man kubä täga nämo yäwet yäŋ nadäk täyat.
- ⁵ Ude täŋkaŋ bian täga itkutken unita juku pik täyat.
- ⁶ ✧ Bipani käroŋ nadäk-nadäk pähap täŋpäŋ näkŋaken bänepna ŋode iwet yabäk täyat;
- ⁷ Jide? Ekänitä ninta mäde pen api ut nimek? Ninta gäripi äneŋi nämo api nadäŋ nimek?
- ⁸ Nadäŋ nimikinik täk täŋkuko u nibä-katäŋkuko ugän? Ba yäŋkehäromtak mani wari nämo käwep api iwarek?
- ⁹ Orakoraki pewän paotkuko ubayäŋ? Kokwawakitä orakoraki komeni yäpuk ba?

- 10 Ude nadänpäj yäjkut; Imaka ŋonita nadäjira bänepnaken dämpäj päretak; Anututä kadäni käronji kehäromini näwoŋären yäpmäj äbukopäj apiŋo de itak?
- 11 Tänpäkaŋ ude nämo! Ekäni, imaka säkgämän säkgämän, ba kudän kudupi kudupi bian täŋkuno unita äneŋi juku piwa!
- 12 Imaka tägatäga kehäromi niked täŋ yäpmäj äbuno unita nadäk-nadäk epän kaŋ täk tänpa!
- 13 Bureni Anutu, imaka imaka täk täyan u kumän kudupi siwoŋi-inik. Anutu kehäromi niked gäk udewani kubä nämo itak.
- 14 Kudän kudupi pewä ahäwani Anutu u gäk kubägän. Kehäromika ärowani guŋ äbot bämopiken pewi ahänjirän kaŋpäŋ nadänkuŋ.
- 15 Ketka kehäromikatä ämawebekaye, Jekop kenta Josep täŋo äboriye u komi epänken nanik yämagutkun.
- 16 Tänpäkaŋ ume gwägu pähaptä Anutu gäk gabänkaŋ umuntaŋpäŋ bärom-bärom täŋkuk.
- 17 Yänpewi gubam gwägärirän yäpä iromäj iwän bukŋa täŋkuk.
- 18 Iromäj tänpewi yänpäj-wädäj iwarirän yäpä kwinitpäŋ penyänjirän komeni komeni kwawakgän itkun. Ude tänjirän kome kwaiŋkuk.
- 19 Anutu, gäk gwägu käronji boham u bämopiken kädēt täwitkun. Täŋkuno upänkaŋ kuroŋka bäräm äma kubätä täga nämo kaŋkuk.
- 20 Ude täŋkaŋ ämawebekaye yawak ude irirä yäŋ-yämagutkun. U Moses kenta Arontä watä it yämiŋjirän yämagut päŋku tägaken yepmaŋkun.

78

Anututä ämawebeniye Isip komeken nanik yämagutkuk

- 1 Eruk ämawebenaye, in näkŋo jukuman ŋo nadäwut. Juku säkgämän penpäŋ man täwerayän täyat ŋo nadäwut!
- 2 ✧ Jukuman ŋo man wärani terak täwerayän. Imaka bian ahäwani mebäri niked unita täwerayän.
- 3 Bian oraniyetä yänpäj niwerirä nadänkumäŋo nadäk-nadäknin-ken pätak u tärewayän.
- 4 Man ŋo nanakniye ahänayän täkaŋ unita käbop nämo pen yämine. Nämoinik! Ekäni u imaka säkgämän säkgämän täŋkuk. Unita yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋitna epän kehäromi kehäromi täk täŋkuko u ba kudän kudupi täŋkuko unita kaŋ nadäwä tärewut.
- 5 Ekäni u Jekop täŋo oraniye, Isrel ämawebe it yäpmäj äbäkamäj nintä iwatta бага mani bian penkuk. Tänpäj oraniye man kehäromigän ŋode yäwetkuk; In näkŋo бага man ŋo nanakjiye yäwetpäŋ yäwoŋärek kaŋ täk täŋput yäŋ yäŋkuk.
- 6 Ude tänayän täŋo uyaku yerijiye mäden ahänayän täkaŋ unitä yänpäj-nadäk pen api täk täneŋ. Ude täŋkaŋ unitäŋo yerä ahänayän täkaŋ unitä udegän api yäwetpäŋ yäwoŋäreneŋ.
- 7 Ude tänayän täŋo uwä äbot u imaka, Anututa nadäkinik täŋ imiŋ yäpmäj kuŋpäŋ kudän kudupi täŋkuko unita nämo api guŋ täneŋ. Ba бага mani u api buramik täneŋ.
- 8 Baga mani buramiŋpäŋä oraniyetä täŋkuŋo ude nämo api täneŋ. Oraniye uwä Anutu täŋo manta nadäkinik nämo tänpäj bänepitä Anutu inŋit-inik nämo täŋkuŋ. Tänpäj Anutu mäde ut imiŋkuŋ.

✧ 78:2: Mat 13:35

- 9 Bian uken Efraim äbot unitäño komi äma uwä äpa kuwek yäpmäj kuñat täñkuño upänkañ ämik ahänjirän umuntañpäñ ämetkuñ.
- 10 U Anutukät topmäk-topmäk täñpani unita nadän äwaräkuk täñpäñ бага mani iwatta bitnäñkuñ.
- 11 Ba imaka kudän kudupi inamiken täñkuko unita guñ tak-inik täñkuñ.
- 12 ✧ Ekänitä Isip täño kome kubä wäpi Soan uken kudän kudupi oraniye naniye ñode täñpäñ yäwoñäreñkuk;
- 13 ✧ U gwägu täñi däpmäj täknewänkañ kukñi kukñi kuñjirän Isrel ämawebe bämopgän yän-yäkñat yäpmäj kuñkuk.
- 14 ✧ Yän-yäkñat yäpmäj kuñpäñä kepmawä gubam kubä iwerän kädet yäwoñärehta intäjukun kuñjirän iwatkuñ. Täñ bipaniwä kädäp täño penjäñeki ägonitä udegän intäjukun kuñjirän iwatkuñ.
- 15 ✧ Täñpäkañ kome kawukiinikken mobä yäpurän tumänjirän ume gänañ umu nanik bumta abänjirä nañkuñ.
- 16 Bureni, mobä jopi täñpewän ume dapuri abani ude täñkuk. Ude täñjirän ume täñi ahänkuk.
- 17 Ekäni ärowani pähaptä iron ude täñ yämiñkukopän kome kawuki uken ehutpäñ ärowani kudän pen ñode täñ imiñkuñ;
- 18 ✧ Anutu iyapi yän nadänpän yänjiktäpän kakta ketem gäripi nitek ätukät nimi yän pen iwetkuñ.
- 19 Ude täñpäñ Anutu yänärok ñode iwetkuñ; Anutu kome kawuki ñodeken ketem täga käwep pewän ahäwäpäñ nimek? Ba täga nämo käwep! yäk.
- 20 Bureni, pengänä mobä yäpurän tumänjirän ume uken nanik abuk yäk. Upänkañ jide? Tom ketem udegän niminañi nämo käwep? yäk.
- 21 Yänärok ude yänjirä Ekänitä mani u nadänpän kokwawak täñi täñpäñ Jekop täño äbot uken kädäp mebet iniñ kireñpewän äpuk.
- 22 U imata, ämawebe uwä Anututa nadäkinik nämo täñkuñ. Ude täñkañ Anutu ninta nadäkinik täñpäñ täñkentän nimik täyak yän nadäwä bureni nämo täñkuk.
- 23 Ude täñkuño upänkañ Anututä kunum iwerän añeñkuk.
- 24 ✧ Añeñjirän kunum gänañ nanik ketem inide kubä pewän mañjirä yäpmänpän nañkuñ.
- 25 Ketem nañkuño u ketem tägagämän, añero täño ketem bumikpäñ nañkuñ. Anututä iron täñ yämiñkuko u nañpäñ koki täñkuñ.
- 26-27 Ude täñpäñ mänit pähap kubä iwerän piänkuk. Piänjirän ämawebetä itkuñken u barak punin nanik päke uwä iwän ude bumik pewän mañkuñ. Barak uwä bumta, mobä jirañ ude.
- 28 Täñpäkañ u kome jopiken nämo pewän mañkuñ. Nämo! Ämawebetä yottaba täñpäñ itkuñken ugän pewän mañkuñ.
- 29 Eruk, ude täñpäkañ ämawebetä barak päke u nañ tokneñkuñ. Bureni, imaka Anutuken yäpmäkta yänjapiñkuño u yäniñ kireñ yämiñkuk.
- 30-31 Ude täñkentän yämiñkukopän momi kädet nämo penkuñ. Unita ketem u pen nañ irirä Anututä kokwawak nadän yämiñpäñ Isrel äma gubañi gubañi kehäromi nitek u pit kubägän däpmäj moreñkuk.
- 32 Upänkañ momi pen täñ yäpmäj kuñkuñ. Anutu kudän kudupi päke täñ yäpmäj äbuko unita nadäkinik nämo täñkuñ.

✧ 78:12: Kis 7:8-12:32 ✧ 78:13: Kis 14:21-22 ✧ 78:14: Kis 13:21-22 ✧ 78:15: Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 ✧ 78:18: Kis 16:2-15; Nam 11:4-23, 11:31-35 ✧ 78:24: Jon 6:31

- 33 Nadäkinik nämo täñkuño unita ehät woñ pit kubägän abänpän paot täkañ ude Ekänitä imaka umuri kubä pewän ahäñirän uterak pit kubägän kumän moreñkuñ.
- 34 Eruk Anututä ätuniye ude däpmän paorirän yabänpänä ätu bänepi äyänutpäñ Ekäni äneñi iwatta bänep pek täñkuñ.
- 35 ✧ Tänpän nadänkuñ; Ekäni uwä nintäño mobä kujat kehäromi ude it nimitak. Unitägän wakiken nanik nimagut täyak.
- 36 Ude nadänkuño upänkañ bänep äyänut-äyänut man yänkuño u jop yänikñatkuñ. Man yäkyäki täktäki u jopigän, bureni nämo.
- 37 ✧ Ekänikät topmäk-topmäk tänpäni u nadän äwaräkuk tänpän mani nämo buramiñkuñ.
- 38 Ude täñkuño upänkañ Anututä kudup nämo däpmän moreñkuk. Nämo, orañ yämiñpäñ momini peñ yämiñkuk. Kokwawak tañi täga täñ yäminañipän kadäni kadäni kokwawaki pewän mañpäpäñ ähan täñ yämik täñkuk.
- 39 ✧ U imata, ämawebe unitäño mebärini ñode nadänkuk; Uwä ämawebe jopigän, kadäni käroni itta yäwani nämo. Mänittä abämañ paotpeñ kuk täyak ude wani.
- 40 Wära, kome kawukiken peñawäk wari wari täñ imiñirä nadäwän jägämi täk täñkuk!
- 41 Isrel täño Kudupi Anutu u kadäni kadäni täñikñat-ikñat kädet mäyap täñ imiñirä komi nadäk täñkuk.
- 42 Uwä iniken kehäromini terak iwan keriken nanik bian yämagutkuko unita juku kubä nämo peñkuñ.
- 43 Nämo, Isip kome Soan käda uken kudän kudupi ñode täñkuko unita nadäwä ärowani nämo täñkuk.
- 44 ✧ Kome uken Anututä ume yänpewän nägät äworeñirän Isip nanik täga nämo nañkuñ.
- 45 ✧ Ba gäbäräm bipi ätu yäniñ kirewänkañ abä äma gupi tätuñ nañkuñ. Ude tänpänä wirit udegän yäniñ kirewänkañ äbä imaka imakani kudup tänpä wañ yämiñkuñ.
- 46 ✧ Tänpäkañ kapukbam mebäri mebäri ketemi epäni tänpäwakta yäniñ kireñkuk.
- 47 ✧ Ude tänpänä mimitä mañpäñ wain päya ba ketemi epän kudup tänpän wañkuñ.
- 48 Ba ugän nämo, mim kenta yäpätä yawakiye kudup udegän däpmän moreñkuk.
- 49 Yäke! Anututä kokwawak wakiinik tänpän añero tänpäwak pewä ahäwani u yäniñ kireñkuk.
- 50 Kokwawaki kwawak yäwoñäreka kädet täwitpäñ ämawebe yabän äwaräkuk kubä nämo täñkuk. Nämo, käyäm wakitä mäyap däpmän moreñkuk.
- 51 ✧ Ekänitä ude tänpänä Isip nanik täño nanak ämani intäjukun ahäwani kudup däpmän paotkuk.
- 52 ✧ Täñ iniken ämawebeniye yawak ude kome kawukiken kädet yäwoñärenpäñ yämagutkuk.

✧ 78:35: Kis 15:13; Lo 7:8; Ais 41:14, 63:9 ✧ 78:37: Apos 8:21 ✧ 78:39: Sam 103:14-16; Jon 3:6-8; Jem 4:14 ✧ 78:44: Kis 7:17-21 ✧ 78:45: Kis 8:1-6, 8:20-24 ✧ 78:46: Kis 10:12-15 ✧ 78:47: Kis 9:22-25 ✧ 78:51: Kis 12:29 ✧ 78:52: Kis 13:17-22

- 53 ✧ Yämagut päñku yepmanpän umunkät nämo, säkgämän itkun. Tänpäkan iwaniye uwä gwägutä uwäk tänpän däpmän moreñkuk.
- 54 ✧ Eruk, yän-yäkñat yäpmän kuñtängän iniken kudupi kome dubinken ahänkuñ. Täñkan kome uwä iniken kehäromi terak ämawebenyeta yämikta ñode täñkuk;
- 55 ✧ Kome u mähemiye yawat kireñpän iniken ämawebenyeta yäpmän daniñpän yämiñtäñ kuñkuk. Ude tänpänkan Isrel äbori äbori eni tänpän ittän kuñkuñ.
- 56 ✧ Anututä ude täñ yämiñkuko upänkan Isrel ämawebetä Anutu ärowani unita täñikñarani tänpän peñawäk täñ imiñkuñ. U jukumani kubä nämoinik iwatkuñ.
- 57 Kudän waki oraniyetä bian täñkuño udegän iwatpän nadän imikinik nämo täñ imiñkuñ. Uwä äñin gwäjiwani gwäjiwakan siwoñi nämo kweko ude bumik.
- 58-59 Uwä anutu jopi yäniñ oretta kome iwoyänpän peñkan u kuk täñkuñonik. Ude täñirä Anututä yabänpän näk nadän naminani jidepän takan yän nadänpän kokwawak täñ yämik täñkuk.
Ude tänpän Isrel äbot u mäde ut yämik-inik täñkuk.
- 60 ✧ Tänpän Silo komeken yottaba Anutu burenitä bämopiken itta yäwerän täñ imiñkuño u Anutu uken äneñi itta nadäk kubä nämo peñkuk.
- 61 ✧ Ude täñkan iwan yäniñ kireñirän topmäk-topmäk täño kudupi gäpe yottaba u gänañ itkuko u yäyomägatkuñ. Gäpe u terak Anutu täño kehäromi ba peñyäneki kwawak kak täñkuñonik.
- 62 Ude täñkan ämawebenyeta kokwawak nadänpän iwaniye yäniñ kireñirän däpuñ.
- 63 Kadäni uken Isrel täño äma gubañi ämik pähap gänañ kumbuñ. Kumänjirä webetä äma deken yäpne yän yänpän jop itkun.
- 64 Kadäni ugän bämop ämaniye udegän däpakan webeniye konäm kotkät nämo, jop kawuk tänpän itkun.
- 65 Eruk ude täñtäñ äbänkä Ekäni däpmon terak naniktä-yän akuñkuk. U äma wain ume nañkan tängunñun tänpän pärekopän kikñutpän akuñpän karak yäweko ude bumik täñkuk.
- 66 Ude akuñpän iwaniye däpmänpän pimiñ yawat kireñirän mäyäk tärek-täreki nämo nadänpän ämik äneñi täkta nämo nadänkuñ.
- 67 Ude täñkan Josep täño oraniye äbot unita mäde ut yämiñpän, Efraim täño äboriye imaka, nämo iwoyänkuk.
- 68 Täñ Juda täño oraniye äbot u iwoyänkuk. Täñkan Saion pom, Juda täño komeken itkuko unita imaka, gäripi nadäk täñkuko unita iwoyänkuk.
- 69 Täñkan pom uken kudupi yori, pom käreñi ude punin unu täñkuk. Tänpän kehäromi-inik täñkuk, kome pähap tänpän peñkuko inide it täyak ude bumik täñkuk.
- 70-71 ✧ Tänpäkan Juda äbot uken nanik epän watä ämani Devit epäni täkta iwoyänkuk.
U sipsip watä epän äma ude iraniken nanik imagutpän Isrel ämawebe ekäni ba täpurita watä irekta iwoyänkuk.

✧ 78:53: Kis 14:26-28 ✧ 78:54: Kis 15:17; Jos 3:14-17 ✧ 78:55: Jos 11:16-23 ✧ 78:56: Het 2:11-15
✧ 78:60: Jos 18:1; Jer 7:12-14, 26:6 ✧ 78:61: 1Sml 4:4-22 ✧ 78:70-71: 1Sml 16:11-12, 2Sml 7:8, 1Sto 17:7

- 72 ✧ Ude iwoyänpän tenjirän Devit iniken epän unitagän nadänpän ämawebenyeta watä säkgämän it yämik täņkuk. Eruk unita Devit uwä Isrel äbot täņo watä äma tägagämän-inik ude itkuk.

79

Anututä iwan keriken nanik yämagutta yäņapiņkuņ

- 1 ✧ O Anutu, guņ äbottä gäkņo kome inita korenayän äbuņo itkaņ, u yabätan? U kudupi yotka täņpä waņjirä imaka jopi äworetak.
Ude täņkaņ Jerusalem yotpärare imaka, täņpewä waņ moretak.
- 2 Ämawebekaye, epän watä ämakaye u däpmänpän yepmaņjirä siän ba tom ägwäritä naņ-irähut täkaņ.
- 3 Ude täņkaņ ämawebekaye jopjop däpmäņjirä unitäņo nägäri umeyäwa tägata kweko ude Jerusalem yotpärare bämopiken tokņeņkuk.
Täņpäkaņ u äneka äma kubä nämo itkuk. U kumän paotkuņ.
- 4 Täņpäkaņ guņ äbot kukņi kukņi iranitä yäņärok niwetpän nibän mägayäkuņ.
- 5 ✧ Unita Ekäni, jide? Ninta kokwawak pen api täņpen? Ba kokwawakka u kädäptä-yän pen api ijiņ yäpmäņ kwek?
- 6 Kokwawakka u ninta nämo, äbori äbori gäk nämo ganiņoret täkaņ ba gäkken yäņapik man nämo yäk täkaņ unita täņ yämisi.
- 7 Äma äbot unitä gäkņo ämawebekaye däpmäņ-pewä kubäpän komeka u täņpä waņkuņ.
- 8 ✧ Äbekniye oraniyetä bian momi täņkuņo unita yäņpän komi epän nämo nimen. Nämo, bänep nadäk-nadäknin putärewani ninta butewaki nadäņ nimisi.
- 9 ✧ O Anutu, täņkentän nimiņpän iwan keriken nanik nimagusi. Ude täņpän wäpka biņamta yäņpän mominin peņ nimisi.
- 10 Guņ äbottä Anutujin de yän niwerirä tägawek? Ude nämo, unita Anutu, guņ äbottä epän watä ämakaye täņo nägäri piwä kuņkuņo unita kowata komi yämiņiri kaņ yabäna!
- 11 Täņkaņ notniye komi eņiken yepmaņkuņo yäņkähän-kähän yän itkaņ u nadäņ yämiņpän kehäromika ärowani terak äma kumäkta biņam yäntärewani u yäniņ kireņpewi äpamaņ kut.
- 12 O Ekäni, guņ äbot uken-uken nanik yäņärok gäwet täņkuņo unita kowata kwini nämo täņ yämen.
Nämo, täņ gamiņkuņo u irepmitpän wakiinik täņ yämen.
- 13 Ude täņiri ämawebekaye nin, yawakaye ude itkaņ bänep täga man tärek-täreki nämo gäwetpän ganiņ oretoret api täņ yäpmäņ kune.

80

Isrel ämawebe Anututä täņkentän yämikta yäņapik man yäņkuņ

- 1 ✧ Anutu, Isrel täņo watä äma, gäk nadäņ nimisi! Gäk Josep täņo äbot nin, yawak ude watä it nimik täyan. Gäk aņero täņo intäjukun äma iriri it gwäjik täkaņ.
- 2 Unita gäk kehäromika oraniye Efraim, Bejamin kenta Manase täņo äbot ninken kwawak pewi ahäwän! Äbä kehäromika nimiņpän täņkentän nimi!

✧ 78:72: 1Kn 9:4 ✧ 79:1: 2Kn 25:8-10, 2Sto 36:17-19; Jer 52:12-14 ✧ 79:5: Sam 85:5; Ese 38:19
✧ 79:8: Sam 106:6; Ais 64:9 ✧ 79:9: 2Sto 14:11; Sam 25:11, 31:3 ✧ 80:1: Kis 25:22

- 3 Anutu, gäk äneji nimagut yäpmäj dubikaken ku. Butewaki nadäj nimiñpäñ täjkentäj nimiñiri paotnetawä!
- 4 O Anutu kehäromi mähemi, äbotkaye nintä gäkken yäjapiñitna kokwawak nadäj nimiñkä kadäni jidegän api pewen?
- 5 Gäkä ude täñiri konämpäj ketem ude nañ itkamäj.
- 6 Täñpäkañ iwaniyetä kukñi kukñi itkañ yabäj äwaräkuk täñiri nidäpmäjpäñ nintäño kome korenayäj täkañ.
Täñpäñ yäjärok niwetpäñ nibäj mägayäk täkañ.
- 7 Unita Anutu kehäromi mähemi, gäk äneji nimagut yäpmäj dubikaken ku. Butewaki nadäj nimiñpäñ täjkentäj nimiñiri paotnetawä!
- 8 ✧ Ekäni, bian gäk äbekniye oraniye, wain yeri kubä ude, Isip komeken nanik yäpmäj päbä kome kubäken piwayäj yäjpäñ äma kome uken nanik yawat kireñkun. Täñpäñ wain yeri uwä kome u piñkun.
- 9 Täñpäñ yeri u pikta komeni ket täñpäñ piñkun. Täñpikañ jäwäri äpmonpäñ tañi-inik täñpäñ kome tañi iriñ wädäj yäpmäj kuñkuk.
- 10 Täñpäñ wain päya unitäño momitä pom ba päya tañi tañi päke itkuño u kudup äyuñ täñ yämiñkuk.
- 11 Täñpäkañ momini uwä kumañ päñku gwägu tañi wäpi Mediterenian unitä päñku Yufretis umeken täreñkuk.
- 12 Upäj gäk imata wain epän täño yewa u däpmäj wenkun? Täñkunopäj ämawebe kädet miñin kuñat täkañ unitä bureni kubota täk täkañ.
- 13 Täñpäkañ but ägwäritä jäwäri metäj gwäjik täkañ. Täñirä tom ägwäritä mujipi nak täkañ.
- 14 Unita Anutu kehäromi mähemi, gäkä ninta äneji nadäjpäñ kunum terak ununitä dapun täñpäñ nibäj niwat. Täñpäñ wain päyaka nin täjkentäj nimi.
- 15 Ninäwä wain päya gubañi gäkä täñpewi kehärom tañkuko udewani. Gäkä yeri u ketka kehäromitä piñkun. Täñkuno unita täjkentäj nimik täyi.
- 16 Upäjkañ wain päyaka uwä madäjpäñ kädäp ijiwani. Unita iwaniye yabäj yäjiri paot-inik täñput!
- 17 O Anutu, ämawebe ninä gäkñata biñam iwoyäjñkuno u täjkentäj nimiñpäñ äneji nibäj niwat täyi. Ba kehäromi äneji nimik täyi.
- 18 Ude täñ nimiñiri nin ärowani täñpäñ manka äneji nämo api irepmitne.
Täñkañ wäpka biñam api ganiñ oretne.
- 19 Unita Anutu kehäromi mähemi, gäk äneji nimagut yäpmäj dubikaken ku. Butewaki nadäj nimiñpäñ täjkentäj nimiñiri paotnetawä!

81

Kadäni pähap kubäken kap tehta jukuman yäjñkuk

- 1 Anutu u kehärominin. Unita bänep oretoret kap teñ imina. Jekop täño Anutu u kap gera terak teñ imut.
- 2 Oretoret kap yäput pena yäjpäñä wagäm utkañ gita kurere bok utpäñ iniñoret kap teñ imut.

- 3 ✧ Tänpän komepak api äbänjirän womat kaŋ piäwut, ba komepak bämop taŋjirän orekirit kadäni uken womat piänpän kap kaŋ ten imut.
- 4 Isrel äbottä kap ude tekta бага pätak. Jekop täŋo Anututä man u yänkehärom taŋkuk.
- 5 Anututä ämawebe Isip komeken nanik yämagutkuko kadäni uken man u Josep iwetpän iwonjärek täŋkuk.
- Tänpäkaŋ näk man kotäk kudupi kubä ŋode ahänjirän nadänkut;
- 6 Pitjin terak bäräpi patkuko u ketären taŋkut yäk. Ba komi epänjin täŋo tuŋum u täyomägapän peŋ taŋkut yäk.
- 7 ✧ Tänpäkaŋ intä komi nadänpän gera yänjirä nadänpän täŋkentän taŋkut yäk. Iromän mäma gänaŋ käbop itpän nadän taŋkut yäk.
Tänpän komi gänaŋ nanik tämagut yäpmän äbätängän Meriba ume terak tänyabäkken tepmaŋkut.
- 8 Unita Isrel ämawebe äbotnaye, in jukuman täwerayän nadätat ŋo ket nadänayän ba nämo?
- 9 ✧ In mäjo wära nadän yämiŋpän nämoinik yäpmän kuŋatneŋ yäk. Ba guŋ äma täŋo yäwik nämo gwäjin äpmon yämineŋ.
- 10 ✧ Nadäkaŋ? Näk Ekäni, intäŋo Anutu bureni-inik. Isip komeken nanik tämagut yäpmän äburo u yäk. Unita in mejin aŋejirä ketem tepmän towiwa.
- 11 Ude yänkuro upän ämawebenayetä mäde ut namiŋpän näkŋo man unita juku nämo peŋkuŋ.
- 12 ✧ Ude tänjirä yabän äwaräkuk tänjira iniken nadäk-nadäk terak kädet waki-waki iwatkuŋ.
- 13 Butewaki! Ämawebenaye, jide? In näkŋo man ŋo juku peŋpän nadänaŋi. Isrel äbotnaye, in näkŋo kädet iwatnaŋi.
- 14 Ude tänjirä uyaku iwanjiye täŋo kehäromi yäpmän äpätet. Ba ketnatä iwanjiye däpmän paotet.
- 15 Ude tänjira iwanjiye, näka bitnäc täkaŋ uwä näka umuntaŋpän gwäjin äpmon namikäneŋ. Tänpäkaŋ komi epän tärek-täreki nämo yämitet yäk.
- 16 Upänkaŋ ämawebenaye, näk inta ketem säkgämän säkgämän tamakaŋ naŋ tokŋewut yän nadätat.

82

Anutu u intäjukun-inik itak

- 1 Anututä äma ekäni ekäni unita gera yänpewän äbänpän käbeyä tänjirä Anututä ini käbeyä täŋo intäjukun äma itak.
Intäjukun itkaŋ käbeyäken äma itkaŋ uwä ŋode yabän yäyak;
- 2 In goret täc täkaŋ yäk. In man käbeyäken äma kädet goret täŋpanita in täga täkaŋ yän yäwet täkaŋ.
Ba inä yabän äwaräkuk tänjirä äma wäpi biŋam ikektä äma äpani täŋo wäpi yäpmän äpäc täkaŋ yäk. Kädet u jidegän api penen?

✧ **81:3:** Nam 10:10 ✧ **81:7:** Kis 17:7; Nam 20:13 ✧ **81:9:** Kis 20:2-3; Lo 5:6-7, 32:12; Sam 44:20; Ais 43:12 ✧ **81:10:** Kis 20:2; Sam 37:4, 107:9 ✧ **81:12:** Jop 8:4; Apos 7:42; Rom 1:24-26

- 3-4 Unita in kädet täga ɲodepän kaŋ täŋput; Man käbeyäken äma jopi jäwäri ba ironi kodäna udewani yänkentän yämineŋ.
 Täŋpän ämawebe guŋ ba ini gupi täga nämo täŋkentänaŋi udewanita kädet siwoŋi täŋ yämineŋ yäk.
 Täŋpän ämatä äma udewani komi epän täŋ yäminayän täkaŋ uwä kaŋ yäniŋ bitnäwut.
- 5 ✧ Inä guŋ, nadäk-nadäkjin nämo! Injin bipmän urani gänaŋ kuŋatpän ämawebe kädet siwoŋi nämo yäwoŋärek täkaŋ.
- 6 ✧ Näk bian ɲode täwetkut; Inä anutu bumik, Anutu ärowani täŋo nanakiye itkaŋ yän täwetkut.
- 7 Ude täwetkuro upän apiŋo ɲode täwera nadäwut! Inä kodak nämo api itneŋ yäk.
 In äma mewunitä kumäk täkaŋ udegän api kumneŋ! Ba intäjukun äma ätutä kumäk täkaŋ udegän kumänpän paot-inik api täneŋ yäk.
- 8 Anutu, bureni yäyan! Gäk akuŋpän kome terak yänjärek epän tä! Äma äbori äbori kuduptagän u gäkŋo biŋam.

83

Isrel täŋo iwaniyetä paotta Asapatä yänapik man ɲo yänkuk

- 1 O Anutu, man kum nämo iren. Ba kubäkengän kwikinik nämo iren.
- 2 Iwankaye yabäsi! Äma gäka gaŋani pähap nadän gamik täkaŋ u ärowani täŋ gamikaŋ.
- 3 Guŋ äma u ämawebekaye watä it yämik täyan u däpmäkta man käbop käbop yänpän-nadän itkaŋ.
- 4 Täŋpän ɲode yäkaŋ; Eruk, Isrel äbot u wari nämo itta däpmän morena. Ude täŋitna wäpi paotpän paot-inik kaŋ täŋpän.
- 5 Anutu, gäk täŋpawakta guŋ äma äbori äbori ɲodetä bänep kubägän täkaŋ;
- 6 Idom kenta Ismael nanik, Moap kenta Hakri nanik,
- 7 ba Gebal, Amonkät Amalek nanik, ba Filistia kenta Tire nanik.
- 8 Täŋpän Siria nanik, äbot kehäromi Lot täŋo oraniye täŋkentän yämiŋkuŋo u imaka, yäpurärätgän täŋkuŋ.
- 9 ✧ Äma äbori äbori u gäk täŋpawakta bänep kubägän pekaŋ unita Midian nanikta bian jide täŋ yämiŋkuno ude täŋ yämen. Ba Kison umeken Sisera kenta Jabinta jide täŋ yämiŋkuno udegän täŋ yämen.
- 10 Äma uwä Endo komeken däpmän-pewi kumänpän kome äworeŋkuŋo u.
- 11 ✧ Täŋpäkaŋ Orep kenta Septa jide täŋ yämiŋkuno u intäjukun ämaniyeta udegän täŋ yämen.
 Ba Sepa kenta Salmuna täŋpawak täŋ yämiŋkuno u äma ärowaniniyeta udegän täŋ yämen.
- 12 Äma uwä ɲode yänkuŋo unita täŋpawak täŋ yämiŋkun; Anutu täŋo kome u nininta api korene yän yänkuŋ.
- 13 O Anutu, iwaniye u täŋpewi mänittä keŋkeŋ jiraŋ kenta täpun-täpun piän äreyän täŋpän kuk täkaŋ ude kaŋ täŋput.

- 14-15 Tānpān kädäptä pom terak tepäraᅇ pit kubägān ijiᅇ paoreko ude tāᅇ yāmen.
Tānpān yāpā iromāᅇ mānitka terak yāwat kireᅇ tāᅇpi kuᅇtānpā kunēᅇ.
- 16 Ude tānpāᅇ kehāromika kaᅇpāᅇ nadāwā tārekta māyāk pāhap yāmen.
- 17 Ude tāᅇiri kehāromini paorāpāᅇ gāka tārek-tāreki nāmo umuntāneᅇ. Tānpāᅇ māyāki pen pat yāmiᅇirān kaᅇ kumbut.
- 18 ✧ O Ekāni, kwawak yāwoᅇāreᅇiri ᅇode kaᅇpāᅇ nadāwā tārewut; Gāk kubā-tägān Ekāni, kome pāhap ᅇo kaᅇiwatta kehāromi ārowani pat gamitak.

84

Kora nanakiyetā Anutu tāᅇo eᅇita gāripi nadānpāᅇ kap ᅇo teᅇkuᅇ

- 1 O Ekāni ārowani, kudupi yotkata gāripi inide kubā nadātāt!
- 2 ✧ U gānaᅇ Ekāni iᅇamkaken itta bānepna kädāp iᅇik tāyak u inipārik kubā. Bānep nadāk-nadākna gupna kuduptā Anutu irit māhemi u oretoret kap yāᅇteᅇ iniᅇoret tāyiwa.
- 3 Barak imaka, eᅇikata gāripi nadāk tākaᅇ. Kurasisiptā gāripi nadānpāᅇ tāhani kudupi yotka piriken tāk tākaᅇ.
Ekāni ārowani Anutuna, barak ātu imaka, bāgup sākgāmān yāᅇkaᅇ eᅇini tānpāᅇ kudupi bukāka dubiniken muᅇipi pek tākaᅇ.
- 4 Bureni, āmawebe kudupi yotkaken itkaᅇ kap terak wari wari ganiᅇoret tākaᅇ uwā gākᅇo oretoret terak it tākaᅇ.
- 5 ✧ Ba āmawebe kehāromi yāpmākta gākkengān kuk tākaᅇ u imaka, oretoret terak it tākaᅇ.
Āmawebe udewani ganiᅇ oretta Saion pom terak ārokta pidāmtak tākaᅇ.
- 6 Āroᅇtāᅇgān āmawebe tāga u kome kawuki kubā wāpi Baka u irepmirirā iwān sākgāmān taᅇirān ume dapuri abāᅇpāᅇ gwāgu tokᅇeᅇ yāpmāᅇ kuk tākaᅇ.
- 7 ✧ Ude ahāᅇirān kaᅇkaᅇ oretoret tānpāᅇ Saion pom kaᅇ-ahākta ehutpāᅇ kuᅇkā nāmo gaᅇatak tākaᅇ.
Nāmo, u anutu jopi-jopi kudup yārepmirani Anutu bureni u Saion pom terak api kāneᅇo unita.
- 8 Ekāni Anutu ārowani, Jekop tāᅇo Anutu, juku peᅇpāᅇ yāᅇapik mannata nadāsi!
- 9 O Anutu, intājukun āmanin iwoyāᅇkuno u iron tāᅇ imisi.
- 10 ✧ Tānpāᅇ ᅇode yāwa; Kudupi yotkata gāripi pāhap nadātāt. Kepma kubā uken irero uwā kepma māyap uken-ukēn ittāᅇ kwero u irepmitpāᅇ iret.
Āma ātutā āma waki tāᅇo tāha sākgāmān sākgāmān gānaᅇ itta gāripi nadāk tākaᅇ upāᅇkaᅇ nāhā āma jopigān itkaᅇ Anutuna tāᅇo eᅇi yāma tāᅇo watā ude irero unita nadāᅇira inide kubā tāᅇpek.
- 11 ✧ U imata, Ekāni uwā watā it nimiᅇpāᅇ intājukun tāᅇ nimik tāyak. U kudān tāgatāga terak iron tāᅇ nimiᅇpāᅇ oraᅇ nimik tāyak.
U āma siwoᅇi kuᅇaranita imaka tāga yāmikta nāmo bitnāk tāyak.

✧ **83:18:** Kis 6:3; Sam 59:13, 92:8 ✧ **84:2:** Sam 42:2, 63:1 ✧ **84:5:** Sam 81:1, 86:11, 122:1; Jer 31:6
✧ **84:7:** Sam 42:2; Ais 40:31; Jon 1:16, 2Ko 3:18 ✧ **84:10:** 1Sto 23:5; Sam 27:4 ✧ **84:11:** Sam 34:10, 85:9; Ais 60:19-20; Mal 4:2

12 Bureni-inik! Ekäni ärowani, ämawebe gäka nadäkinik tänpän gäkä terak yengämä pek täkañ uwä oretoret terak it täkañ.

85

Ekänitä äboriye watä it yämekta yäñapik man yäñkuk

- 1 Ekäni, komeka ba Isrel ämawebekaye ninta iron täñ nimiñiri äneñi säkgämän itkumän.
- 2 Gäk ämawebekaye nintäño mominin peñ nimiñpäñ waki täk täñkumäño unitäño kowata awähutkun.
- 3 Kokwawak ninta nadän nimiñkuno upänkañ peñ nimiñkun. Nidäpnañipän kokwawakka äneñi mäde käda peñkun.
- 4 Unita Ekäni, waki keriken nimagurani, äneñi gäkñata biñam nimagusi. Butewaki Anutu, gäk ninta nadäwäwak wari täñ nimentawä.
- 5 Ekäni, ninta kokwawak pen api täñpen? Ba gäkño nadäwäwakka pen api it yäpmän ärowek ba?
- 6 ✧ Ude nämo! Gäk täñkentän nimiñpäñ irit kuñat-kuñat säkgämän äneñi nimiñiri ämawebekaye nin oretoret tänpän kañ ganiñoret täna.
- 7 O Ekäni, bänep ironka äneñi niwoñäreñpäñ waki keriken nanik wädän tädotpäñ tägaken nipmañiri säkgämän kañ itna.
- 8 Ai, ämawebenaye, nin kädet waki bian täk täñkumäño u äneñi täk tänetawä. Nadäkañ? Ämawebe iniñoret täkañ uwä Ekänitä irit säkgämän yämiñpäñ äbot kubägän yepmak täyak.
Mebäri unita Ekäni Anututä man yäñahäñirän näk api nadäk täñpet.
- 9 Bureni! Ämawebe Anutu orañ imik täkañ u inita biñam yäpmäkta nämo bitnäk täyak. Nämoinik.
U nin äneñi nimagutpäñ Anutu ini ninkät penta itkañ komeninken säkgämän api itne.
- 10 Tänpän kadäni uken Anututä nadän yämik-inik täñirän ämawebeniyetä bänep nadäk-nadäk Anutu-kengän api penen.
Ba Anututä iniken kädet siwoñi ämawebeniye bämopiken pewän ahäñirän säkgämän, äbot kubägän api itneñ.
- 11 Bureni! Kome terak Anutu täño ämawebeniyetä Anutu nadän imikinik täñirä Anututä käderi siwoñi api yäwetpäñ yäwoñärewek.
- 12 Ude täñkañ iron täñ nimiñirän imaka imaka tänayän takamän u kudup säkgämän ahäñirä epäninken ketem ahän-bumbum api täneñ.
- 13 Tänpäkañ Anutu täño kädet siwoñitä intäjukun kuñkañ Ekäni täño äbäkäbäk kädet api täwirek.

86

Äma kubätä Anutu täñkentän namän yäñpäñ yäñapiñkuk

- 1 Ekäni, äma mewuni näka butewaki nadän namiñpäñ täñkentän nam!
- 2 Nadäk-nadäkna kudup gäkkengän peñpäñ watä epän ämaka ude itat unita watä säkgämän it namiñiri wawetawä.
- 3 Ekäni, kepma käroñ gäkken gera yäñtäyiwa butewaki nadän namiñpäñ geranata juku peyi.
- 4 Gäkgän ganiñoret täyat unita nadän namiñpäñ täñpewi bänepnaken oretoret pähap kañ nadäwa.

✧ 85:6: Hab 3:2

- 5 ✧ Ekäni, gäk orakorak mähemi unita mominin peṅ nimik täyan. Ämawebe gäkken täṅkentäk yäpmäkta gera yäk täkaṅ u gäripi pähap nadäṅ yämik täyan.
- 6 Unita Ekäni, näkṅo yäṅapik manta juku peyi. Näk gäkä butewaki nadäṅ nami yäṅ yäṅpäṅ gera yäyat u nadäṅ nam.
- 7 ✧ Näk nadätat, gäkken gera yäwayäṅ täyat u api nadäṅ namen unita bäräpi kaṅ-ahäwayäṅ täyatken gäkken gera api yäk täṅpet.
- 8 ✧ O Ekäni, gäk udewani Anutu kubä nämo itak. Gäkägän kuduptagän yärepmitan. Täṅpäṅ gäkä epän täga täk täyan u udegän kubä nämo täk täkaṅ.
- 9 ✧ Guṅ äbot täṅpäṅ yepmaṅkuno u kudup abä gäk gämotkaken gwäjiṅ äpmon gamiṅpäṅ wäpka api ganiṅoret täneṅ.
- 10 ✧ U imata, Ekäni gäk kubä-tägän imaka kudupi kudupi täk täyan. Gäk kubä-tägän Anutu bureni-inik.
- 11 ✧ Unita Ekäni, gäk kädetka näwoṅäreṅjiri manka bureniḡän iwat täyiwa!
Ket näwoṅäreṅjiri gäkägän nadäṅ gamiṅpäṅ ganiṅoret täyiwa!
- 12 Ekäni Anutuna, näk bänepna gupna kuduptagäntä api ganiṅoret täṅpet. Täṅpäṅ wäpka biṅam api oraṅ gamiṅ yäpmäṅ ärowet.
- 13 Gäk butewaki taṅi nadäṅ namik täyan. Kumäkta biṅam täṅkuropäṅ wädäṅ tädotpäṅ nepmaṅkun.
- 14 Anutu, äma inita nadäwä ärowani täṅpani ätutä mäde ut namik täkaṅ. Uwä gäkṅo manka utpäṅ nämoinik iwat täkaṅ.
Täṅpäṅ näka butewaki nämo nadäṅ namiṅpäṅ käbeyä täṅpäṅ näk nuttagän man yäṅpäṅ-nadäk täkaṅ.
- 15 Upäṅkaṅ Ekäni, gäk butewaki ba iron mähemi, kokwawak bäräṅeṅ nämo täk täyan.
Gäk ämawebekayeta gäripi-inik nadäk täyan. Täṅpäṅ nämo nipmak täyan.
- 16 Unita äneṅi nadäṅ namiṅpäṅ butewaki nadäṅ nam. Piä ämaka näk kehäromi namisi. Piä watä webeka nanaki näk täṅkentäṅ nami!
- 17 Näka not täṅ namik täyan unitäṅo bureni kwawak peṅjiri käwayäṅ nadätat.
Ude täṅjiri kaṅpäṅ iwanaye imaka, Ekänitä täṅkentäṅ imik täyak yäṅpäṅ kaṅ mäyäk tawut!

87

Saion uwä äma äbori äbori täṅo yotpärare täga bureni-inik

- 1 Ekänitä pom kudupi terak yotpärareni wäpi Saion täṅpäṅ peṅkuk.
- 2 Täṅpäṅ Isrel täṅo kome ätuta gäripi nadäk täyak u irepmitpäṅ Saion yotpärareta gäripi ini pärik kubä nadäk täyak.
- 3 Unita Anutu täṅo yotpärare, gäk juku peṅkaṅ Anututä gäka man tägatäga ṅode yäyak u nadä;
- 4 Kome näkṅo man buramik täkaṅ unitäṅo wäpi tawaṅ api täṅpet. U täṅpayäṅ täyatken uken guṅ kome, Isip kenta Babilon täṅo wäpi imaka, bok api kudän täwet. Ba Saion itta biṅam wäpi kudän täwayäṅ täyatken uken guṅ kome Filistia, Tire ba Itiopia nanik imaka, bok api kudän täwet.

✧ **86:5:** Neh 9:17; Sam 25:8; Jol 2:13; Jna 4:2 ✧ **86:7:** Sam 17:6, 50:15, 77:2 ✧ **86:8:** Lo 3:24, 2Sml 7:22; Jer 10:6 ✧ **86:9:** Sam 66:4; Ais 66:23; Rev 15:4 ✧ **86:10:** Sam 72:18; Ais 44:6-8; Mak 12:29 ✧ **86:11:** Sam 25:5; Jer 32:39

- ⁵ Kadäni uken Saionta ɲode api yäneɲ; Komeni komeni ämawebe täɲo eɲi meɲ bureni täyak. Täɲpäɲ Anutu täɲpämerek mähemitä ini täɲ-kehärom täɲpäɲ api pewek.
- ⁶ Täɲpäɲ Saion täɲo kome mähem bureni-inik täɲo wäpi tawaɲ kudän täwayäɲ täyakken uken ämawebe komeni komeni nanik täɲo wäpi u kudup u gänaɲ api pewek.
- ⁷ Ude täɲirän ämawebe uwä kap teɲ oretoret bumta täɲpäɲ ɲode api yäneɲ; Saion kome ɲowä iron kädet mebäri mebäri pewä ahäɲ nimanı unitäɲo dapuri bureni-inik!

88

Äma kubä komi butewaki terak itpäɲ Anutuken gera yäɲkuk

- ¹ Ekäni Anutu täɲkentäkna, kepma bipani konäm butewaki terak gäkken gera yäk täyat.
- ² Unita yäɲapik manna terak gera yäyat ɲo nadäɲpäɲ täɲkentäɲ nami.
- ³ Bäräpi mebäri mebäri näkä terak äronjirä kumäɲ-kumäɲ dubiniken itat.
- ⁴ Ämatä näka nadäɲjirä kumäɲpäɲ awaɲ gänaɲ pat täkaɲ ude täyak, kehäromina kudup paotkaɲ unita.
- ⁵ Näk kumbani ude nepmaɲpäkaɲ it täyat. Ba ämikken däpmäɲ-pewä kumbani, awaɲ gänaɲ pat täkaɲ udewani itat. Ba äma gäkä unita guɲ tak-inik täɲpäɲ nämo täɲkentäɲ yämeno ude bumik itat.
- ⁶ Nähä awaɲ käroni-inik bipmäɲ urani gänaɲ mebäri-ken-inik umu maɲpi äpmonpero ude itat ɲo!
- ⁷ Kokwawakkatä näk kudup uwäk täɲpäɲ yejämäɲtak.
- ⁸ Gäkä nadäɲjiri notnayetä nabäɲpäɲ-nadäɲjirä imaka taräki täɲpöpäɲ nabäɲkaɲ umuntak täkaɲ.
Näk yewa kehäromi täga nämo abämaɲ kunaɲi, udewani gänaɲ itat.
- ⁹ Täɲpäɲ dapunna gäyamigän ijiɲ itat. Ude itkaɲ, Ekäni, kepma kepma ketna kewatpäɲ yäɲapik man terak gäkken gera yäk täyat.
- ¹⁰ Jide? Kumbanitä kakta kudän kudupi pewi ahäk täkaɲ? Nämo! Ba ude täɲjiri kumbanitä akuɲpäɲ wäpka yäɲpäɲ ganiɲoret täkaɲ? Nämo, u täga nämo täneɲ!
- ¹¹ Kumbani komeken naniktä gäkä nadäɲ nimikinik täɲpäɲ nämo nipmak täyan unitäɲo biɲam yäɲahäk täkaɲ? Nämo, u täga nämo täneɲ!
- ¹² Bipmäɲ urani kome uken kudän kudupi kak täkaɲ? Nämo! Ba peɲpäɲ guɲ täɲpäɲ irani kome udeken naniktä gäkɲo bänep iron täga kaɲpäɲ nadäk täkaɲ? Nämotä nämoinik!
- ¹³ Unita Ekäni, jop kumbero udeta täɲkentäkta gera yäyat. Tamimaɲ tamimaɲ gäkken gera yäk täyat.
- ¹⁴ Täɲjira imata nämo nadäɲ namik täyan? Ba Ekäni, imata mäde ut namik täyan?
- ¹⁵ Näk gubaɲiken umunitä komi namiɲ yäpmäɲ äbäɲjiri kumäɲ-kumäɲ dubiniken it täyat. Komi unitä kehäromina kudup näyomägatak.
- ¹⁶ Näk nutta kädet mebäri mebäri terak nepmaɲpi wak täyat. Gäkɲo kokwawakka wakiinik unitä näk däpmäɲ jakɲitpäɲ nepmaɲtak.
- ¹⁷ Komi u kepma käron näk itgwäjiɲpäɲ umetä tokätkaɲ täk täkaɲ ude yewa täɲpäɲ nepmak täyak.

18 Tänpän notnaye-inik u imaka, tänpewi nabä-kätänirä bipmän urani-tägän näkno notnapak bureni ude itak.

89

Ekänitä ämawebeniye nadän yämik-inik täk täyak

- 1 ✨ O Ekäni, wari wari nadän nimik täyan unita juku pinpän kap api tek tänpet. Ba nämo nibä-kätäk täyan unitäno manbinam pen api yänahäk tänpet.
- 2 Imata, nadän nimikinik täk täyan uwä nämo api paorek yän nadäk täyat. Ba kunum inide it täyak udegän nämoinik api nibä-katäweno unita nadäkinik tänpän api yänahäk tänpet.
- 3 Ekäni, gäk man node yänkun; Äma iwoyänkuro Devit ukät topmäk-topmäk kubägän tänpän node yänkehärom tanjut; Äma kubätä äbotken naniktä intäjukun äma nämo api irek.
- 4 ✨ Nämo, intäjukun ämata gäkä äbotken nanik-tägän api ahän yäpmän ärok tänen yän yänkun.
- 5 Ekäni, kunumtä ini ba imaka u terak it täkan unitä gäkno täktäka tägagämän unita kap terak ganiñ ubiñ tek täkan. Ba nadän nimikinik täk täyan unita yänpän aņero kudupitä kap tenpän wäpka yäpmän akuk täkan.
- 6 ✨ Kunum gänañ kudupi aņero ba imaka kubä gäk udewani nämo itak.
- 7 Bureni, kudupi aņerotä Anutu kanpän nadäwä inipärik kubä, kehäromi nikek tänpäpän umuntak täkan.
- 8 Unita Ekäni Anutu kehäromi mähemi, gäka imaka kehäromi kubä terak utpän täga nämo yäwet. Nämoinik, gäk kehäromi-inik, ba manka kudup iwatinik täk täyan.
- 9 Gwägu pähap gäk kubä-tägän kanjwat täyan. Ba gwägu tokärirän gäk kubä-tägän täga iniñ bitnäwen.
- 10 Gäk kubä-tägän Isip täno kehäromi kudup yomägatpän kehäromikatä iwankaye ätu kudup däpmänpän yawat kireñkun.
- 11 ✨ Kunum u mähemi gäk, ba kome imaka. Kunum kenta kome gäkägän tänyepmanñkun.
- 12 Kome moräki moräki, unudetä umude gäkä täñkun. Unita pom täni yarä wäpi Tabo kenta Hemon unitä oretoret terak ganiñoret täkamän.
- 13 O Ekäni, gäk ärowani, kehäromi-inik.
- 14 Kanjwat epän täk täyan uwä kudän siwoņi terakgän täk täyan. Nadän yämik-inik täno mähemi gäk. Ba yänkehäromtak man siwoņi iwarani u mähemi gäk.
- 15 Unita Ekäni, ämawebe kap terak ganiñoret täkan ba orakorakka täno penyänek gänañ kuñat täkan uwä oretoret pähap nadäk täkan.
- 16 Gäka juku pinpän kepma käron bänep oretoret terak it täkan. Tänpän iron täñ yämik täyan unita nadänpän wäpka binam yäpmän ärok täkan.
- 17 Ämawebe unitäno kehäromi u gäk. Ba unitäno epmäget kudän u gäk. Bureni Anutu, gäk orañ nimiñiri iwaniye yärepmit morek täkamän.
- 18 Ekäni, Isrel ämawebe täno Anutu kudupi gäkä watä ämanin iwoyänkuno unitä intäjukun it nimik täyak.

✨ 89:1: 1Kn 4:31 ✨ 89:1: Sam 101:1 ✨ 89:4: 2Sml 7:12-16, 1Sto 17:11-14; Sam 132:11; Apos 2:30

✨ 89:6: Sam 40:5, 86:8, 113:5 ✨ 89:11: 1Sto 29:11; Sam 24:1-2, 50:12

- 19 Anutu, bian-inik, gäk ayäbu terak epän ämakaye täga ñode yäwetkun; Näk komi äma kubä kañ-ahänpäj kehäromi imiñkut. Äma u ämawebenaye bämopiken iwoyänpäj intäjukun äma ude teñkut.
- 20 ✧ Äma uwä epän ämana Devit. U intäjukun it tamikta olip umeni piñ ibatpäj iwoyänpäj teñkut.
- 21 Unita kehäromi imiñira kehäromigän api it yäpmäj ärowek.
- 22 Ude irirän iwaniyetä ämik tänpäj kehäromini täga nämo api yäpmäj äpneñ, ba äma wakitä täga nämo api irepmitneñ.
- 23 Nämoinik, iwaniye näkña-tägän api yeñ jakñiret. Äma iwan täñ iminayäj täkañ upäj api däpet.
- 24 Tänpäj nadäj imikinik tänpäj nämoinik api kakätäwet. Nämo, wäpna terak kehäromigän itkañ iwaniye api yärepmit morewek.
- 25 Tänpäj täñkentäj imiñira kome tañi pähap, gwägu wäpi Mediterenian unitä päñku ume wäpi Yufretis u inita koreñpäj api kañiwarek.
- 26 Ude täñ imiñira ñode api näwerek; Gäk näkño nanna ba Anutuna. Gäk watä ämana kehäromi pähap, mobä ude. Watä it namiñiri säkgämän it täyat.
- 27 ✧ Yäñirän gäk nanakna intäjukun nanik yäj iwetpäj intäjukun äma wäpi biñam ärowani niked ude teñira wäpi biñamtä kome täño intäjukun äma päke u kudup api yärepmirek.
- 28 Topmäk-topmäk kubägän ukät täñkuro ba ude api täñ gamet yäj yäñkehärom täñkuro u nämo api guñ täwet. Nämo, u pen api nadäj yäpmäj kuñaret.
- 29 Ude tänpäj näkä tänpewa kunumtä inide itpäñ nämo paot täyak udegän Isrel täño intäjukun ämawä, unitä äbotken nanik-tägän api ahäj yäpmäj ärok täneñ.
- 30-32 Tänpäkañ unitäño äboriye ahänayäj täkañ u бага manna nämo buramiñpäj man kädetna mäde ut iminayäj täkañ uwä momini unita kowata yämiñira komi api nadäneñ.
- 33 Upäñkañ Devit ba nanakiye oraniye nämoinik api yabäj kätäwet. Yäñkehäromtak man iwetkuro u nämo api irepmitret. Nämo! Pen nadäj imikinik api täk tänpet.
- 34 ✧ Bureni-inik! Topmäk-topmäk ukät täñkuro u nämo api madäj täkñewet ba manna täpuri-inik kubä nämoinik api irepmitret.
- 35 Wäpna kudupi u terak bureni-inik ñode yäyat; Devit jopman kubä nämo iwetkut ba nämoinik api iweret.
- 36 Nämo, äboriye pen api weñ bäyanenñ. Näk mehamtäñ imiñira edaptä ijin yäpmäj kwayäj täyak udegän kañiwat epänitä pen api it yäpmäj ärowek.
- 37 Ba komepaktä inide penyäñek täyak udegän it yäpmäj äronirä ämawebetä ñode api nadäneñ; U ka! Komepak inide it täyak ude, Anututä mani nämo guñ tänpäj kehäromigän iwat täyak.
- 38 Ekäni, ude yäñkuno upäñkañ apiño intäjukun ämaka iwoyäñkuno unita kokwawak nadäj imitan. Tänpäj mäde ut imiñpäj itan.
- 39 Tänpäj topmäk-topmäk kehäromi epän ämaka ukät täñkuno u madäj täkñeñpäj gwäpäni säkgämän yäpmänpäj okä näbä gänañ mañpi-äpmokañ.
- 40 Tänpäj yotpärareni täño yewa kehäromi pähap u wärämutkun.

- 41 Wäramuriri äma kuṅ-äbäṅ täk täkaṅ uwä tuṅumi kubotäṅ imiṅpäṅ kaṅ-mägayäk täkaṅ.
- 42 Yäniṅ kireṅiri iwaniyetä kehäromini yäpmäṅ äpäṅpäṅ oretoret bumta nadäk täkaṅ.
- 43 Ämik täṅpäṅ gäk täṅpewi ämik täṅo tuṅumitä nämo täṅkentäṅ imiṅirä iwaniyetä irepmiṅkuṅ.
- 44 Gäk wäpi biṅam yomägatpäṅ gwäpäni säkgämän u jop maṅpi kuṅkuṅ.
- 45 Ude täṅiri kadäni nämo täreṅirän äma tägawani, kehäromi nikek nämo, bäräṅeṅ äworetak. Täṅpäṅ mäyäk pähap nadatak.
- 46 Ekäni, butewaki. Käbop pen api iren? Ba kokwawakka kädäptä ijik täyak ude pen api täṅpen.
- 47 Näṅo mebärinata guṅ täwentawä. Kome terak iritna u keräpigän. Nin kudup kumäk-kumäk ikek täṅ nipmaṅkun.
- 48 Netätä nämo kumäṅpäṅ kadäni käroṅi irek? Äma kubätä kehäromigän itkaṅ awaṅ gänaṅ täga nämo äpmonṅpek? Nämoinik.
- 49 O Ekäni, bian nadäṅ nimikinik täṅkuno u de pewi kukaṅ? Täṅpäṅ yäṅkehäromtak man Devit iwetkuno unita jide nadätan?
- 50 Guṅ ämatä epän watä ämaka näka yäṅärok näwet täkaṅ unita nadäṅ äwaräkuk nämo täṅpen. Nämo, kowata yämen!
- 51 Ekäni, nadä! Intäjukun ämaka näk iwoyäṅkuno u kome deken deken kuṅarira guṅ ämatä sära man näwet täkaṅ u nadätan?
- 52 Eruk, Ekäni wäpi biṅam tärek-täreki nämo iniṅoret täkäna!

90

Anutu u pen api it yäpmäṅ ärowek, täṅ ninä paotpaotnin ikek

Anututa nadäkinik täṅpani Mosestä yäṅapik man ṅo yäṅkuk

- 1 ✧ Ekäni, gäk eṅinin bureni ude bian itkunonitä pen it yäpmäṅ äbätan.
- 2 ✧ Kunum kenta kome nämo pewi ahäṅirän gäk Anutu itkun. Gäk Anutu pengän itkunonitä pen api it yäpmäṅ ärowen. Paotpaotka nämo.
- 3 Gäk äma ṅode yäwet täyan; In äneṅi kome äworewut. Ude yäṅpäṅ äma täṅpewi kome äworek täkaṅ.
- 4 ✧ Täṅpäkaṅ kadäni käroṅi pähap, obaṅ 1,000 ude u nadäṅiri kepma kubägän ude täk täyak. Däpmon paritna bipani kubä ahäṅpäṅ paot täyak ude bumik.
- 5 Täṅpäkaṅ ume tokätpäṅ äma kumäṅ-kumäṅ däpmäṅpäṅ yäpmäṅ kuk täyak gäk äma täṅo irit ude täṅpewi paot täkaṅ.
Täṅiri ämatä kome terak kadäni keräpi ayäbu täk täkamäṅ ude it täkamäṅ. Ba wädantä bäräṅeṅ ärok täkaṅ ude it täkamäṅ.
- 6 Tamimaṅ mäniṅ säkgämän yäpmäṅpäṅ itkaṅ kome ijiṅirän bipäda bäräṅeṅ kubitak täkaṅ. Äma uwä udewanigän.
- 7 Täṅpäkaṅ gäkṅo kokwawaktä nidäpmäk täyak. Ba gäkṅo bänep wakwakta bumta umuntak täkamäṅ.
- 8 Imaka wakiwaki käbop ba kwawak täk täkamäṅ u gäkä kwawakgän penpäṅ yabäk täyan.

- 9 Kokwawak nadəŋ niniŋiri nin kome terak ahəŋ paot tək təkaməŋ. Təŋpəkaŋ nin kähän yəŋpəŋ paot təkaməŋ.
- 10 Nin kadäni kəronji nämo it təkaməŋ. Obaŋ 70 ude nämo itkaŋ paot təkaməŋ. Ba kehäromigän pen itpəŋä obaŋ 80 täga käwep kaŋ-ahäne.
- 11 Ekäni, kokwawakka təŋo kehäromi kudup niwoŋərewi yəwänaku äma kubätä täga nämo itek. Ba umun pähap jidewanipəŋ nadäkkäne?
- 12 ✧ Unita gäk kwawak niwoŋəreŋiri kome terak irit kuŋat-kuŋatnin u keräpigän it təkaməŋ yəŋ mebəri nadäna tumbut.
Ket ude nadäna tumbəpəŋ nininta nadäna äpani təŋpəpəŋ gäkken nanik nadäk-nadäk säkgämän u terakgän kaŋ kuŋatna.
- 13 ✧ O Ekäni, gäkŋo kokwawak jidegän api paorek? Ba gäk jidegän äneŋi äyänutpəŋ epän ämakaye ninta butewaki api nadəŋ nimen?
- 14 Təŋpəkaŋ gäk tamimaŋ tamimaŋ ironka pähap iritninken pewi tokŋeŋirän bänep oretoret nadəŋpəŋ ganiŋoret kap tek təkäna.
- 15 Nin kadäni kəronji-inik bäräpigän nadəŋ yəpməŋ äbuməŋ. Eruk apiŋo gäk bänep oretoret taŋi nimisi, obaŋ jide bäräpi niniŋ yəpməŋ äbuno udegän.
- 16 Kehäromika terak imaka tägatäga tək täyan u epän ämakaye niwoŋəre. Təŋpəŋ ironjiniye ba oraniye ahänayəŋ təkəŋ uwä udegän kaŋ yəwoŋəre.
- 17 ✧ Təŋpəkaŋ Ekäni Anutunin, konka pähaptä nintä terak äronjirän imaka imaka tänayəŋ təkaməŋ unitəŋo bureni kwawak kaŋ ahäwut.

91

Anututä ninta watä säkgämän it nimik täyak

- 1 ✧ Äma kubätä iwantä nutneŋ yəŋpəŋ Anutu ärowani-inik dubiniken kuŋjirän käbop tewek.
- 2 ✧ Təŋpəŋ Ekäni ŋode iwerek; Näk käbop irit bägupkaken äreŋjira watä it namik täyan yäk.
Anutuna, näk nadəŋ gamikinik tək täyat yəŋ iwerek.
- 3 ✧ Bureni-inik, Anututä watä kehäromi it gamiŋirän, imaka käbop itak unitä gäk nämo təŋpän waneŋ. Ba käyäm wakitä gepmäŋirekta api täŋkentəŋ gamek.
- 4 ✧ Anututä säkgämän uwäk təŋpəŋ api gepmaŋpek, baraktä nanaki uyiŋpiŋit pat təkəŋ ude. Näk watä it gamik täyat yəŋ yäk täyak uwä bureni-inik tək täyak.
Unita gäk Ekänikät iriri ämatä ämik təŋo kurepä tagenpəŋ it təkəŋ ude Ekänitä ude api təŋ gamek.
- 5 ✧ Anututä watä it gamiŋirän gäk bipani imaka umuri kubäta nämo umuntäwen. Ba kepma imaka kubä gäkä terak bäräŋeŋ-inik äronpəŋ təŋpän waneŋ yəŋpəŋ nämo umuntäwen.
- 6 ✧ Təŋpəkaŋ gäk käyäm taŋi ba imaka wakitä kepma ba bipani ahəŋ namineŋ yəŋpəŋ nämo umuntäwen.
- 7 ✧ Äma mäyapiniktä dubikaken kuməŋjirä näk udegän kumbet yəŋ nämo nadäwen.
- 8 ✧ Nämo! Gäk säkgämän api iren. Təŋpəkaŋ äma waki təŋpani u kowata

✧ 90:12: Sam 39:4 ✧ 90:13: Kis 32:12-13 ✧ 90:17: Sam 27:4; Ais 26:12 ✧ 91:1: Sam 31:20, 121:5; Ais 25:4, 32:2 ✧ 91:2: Sam 14:6, 18:2, 56:4; Jer 16:19 ✧ 91:3: 1Kn 8:37; Sam 124:7; Snd 6:5 ✧ 91:4: Sam 36:7, 40:11, 63:7; Ais 51:16 ✧ 91:5: Jop 5:19-23; Sam 23:4, 27:1, 64:4 ✧ 91:6: 2Kn 19:35; Jop 5:22 ✧ 91:7: Jos 14:10 ✧ 91:8: Sam 37:34, 58:10

Anututä kwawak yämiñirän api yabäwen.

- ⁹ Ekäni u gäka watä kehäromi-inik it täyak. Anutu ärowani uken päñku imaka wakita käbop it täyan.
- ¹⁰ U iriri imaka wakitä gäkä terak nämo api ahäwek. Ba käyäm wakitä gäkä eni gänañ nämo api ärowek.
- ¹¹⁻¹² ✧✧ Anututä añeroniye watä it gamikta yepmañkuko unitä api orañpäñ gepmaneñ. Ude täñirä kuroñka ba gukutka nämo api pimiñ tädoren.
- ¹³ ✧ Täñpäkañ gäk añ komi ba gämok täga api yeñ yepmäñiren.
- ¹⁴ ✧ Täñpäñ Anututä ñode yäñkuk; Ämawebe näka gäripi nadäk täkañ uwä api täñkentäñ yämet yäk.
Ba ämawebe nadäñ namikinik täk täkañ uwä watä it yämet yäk.
- ¹⁵ ✧ Äma udewani näkken gera yänayäñ täkañ uwä api nadäñ yämet yäk. Täñpäkañ bäräpi ahäñ yämiñirä näk täñkentäñ yämiñpäñ wäpi biñam ikek api yepmañpet yäk.
- ¹⁶ Täñpäkañ näkä kome terak irit kuñat-kuñari yäpurärät-pewa api karonñtañ yämek yäk.
Ude täñira äma u ñode api yäneñ; Uraknin u täñkentäknin bureni yäñ api yäneñ.

92

Anutu täño irona bänep täga kap tewani

Juda naniktä kap ño Sabat kadäni kubäkubäken tek täñkuñonik.

- ¹ Ekäni, gäk ärowani pähap. Gäka bänep täga man gäwetpäñ ganiñ orerira bänepna pidämtak täyak.
- ² Täñpäñ iron täñ namik täyan unita tami tami yäñahäñit watä säkgämän it namik täyan unita bipani bipani yäñahäñira bänepna pidämtak täyak.
- ³ Unita näk gita utpäñ gäk wäpka yäpmäñ akuk täyiwa.
- ⁴ O Ekäni, gäk epän täñiri kañpäñ bänepna tägak täyak. Ba ketka kudän kañpäñ oretoret kap tek täyat.
- ⁵ ✧ Gäk nadäk-nadäkka ärowani-inik. Täñpäñ epän täk täyan u imaka, ärowani-inik.
- ⁶ Täñiri äma bänep nadäk-nadäki nämotä gäkño täktäkkata täñguñtak täkañ. Ba äma nämo nadäñ tumbani, guñ udewanitä täga nämo nadäñ gamik täkañ.
- ⁷ Äma kädet waki täñpani udewanitä nämo nadäñ gamik täkañ upäñkañ wädantä tägak täkañ ude tägañpäñ imaka imaka yäpmäk täkañ.
Ude täk täkañ upäñ kämiwä kudup api wañ moreneñ.
- ⁸ Imata, Ekäni gäk intäjukun-inik, paot-paotka nämo it täyan unita.
- ⁹ Ekäni, äma udewani unita ñode nadäkamäñ; Äma waki täñpanitä täga nämo api itneñ. Nämoinik! Gäka iwan täñ gamik täkañ uwä kudup api däpmäñ morewen.

✧ **91:11-12:** Sam 34:7; Mat 4:6; Luk 4:10 ✧ **91:11-12:** Mat 4:6; Luk 4:11 ✧ **91:13:** Het 14:6; Dan 6:22; Luk 10:19 ✧ **91:14:** Sam 9:10, 59:1, 145:20 ✧ **91:15:** 1Sml 2:30; Jop 12:4; Jon 12:26 ✧ **92:5:** Sam 139:17; Ais 28:29, 55:8-9; Rom 11:33-34

- 10 Tänpäkan gäkä kehärominawä bulimakau ägwäri täno kehäromi ude pen naminjkon. Ude tänpän nadän naminpäp ume kähäni nitek ärut naminjkon.
- 11 Tänpän tänkentän naminjiri iwanaye kumän wañ moreñirä yabätat. Ba äma waki tänpänitähähän yänirä nadätat.
- 12 ✧ Tänpäkan ämawebe siwoñi kuñaraniwä agäba päyani ärok täkan udewani. Ba päya käronitähäromañ kuk täkan ude säkgämän api it yäpmän äronen yäk.
- 13 ✧ Uwä päya Ekäni täno eni yämaken piwani, säkgämän, kehäromi nitek udewani.
- 14 ✧ Äma udewani uwä nadäkiniki kodakigän pen api it yäpmän kwek. Uwä päya biani-pänkan kodakigän itkan bureni säkgämän pat täkan ude bumik.
- 15 Unita ñode api yänahänen; Ekäni u tägagämän yäk. Nin kehäromigän tänkentän nimik täyak yäk.
Uken kädet goret kubä nämo kak täkamän. Nämoinik!

93

Anutu ärowani-inik itak

- 1 Ekäni uwä intäjukun-inik itak. Uwä ekäni ärowani. Wäpi biñam säkgämäntä teki ude it täyak.
Tänkan pion yamak täkan ude kehärominipän yamak täyak. U komeni komeni tänmeham tänpän pewän wareñi nämo it täyak.
- 2 ✧ Ekäni, gäk bian kome ñoken imaka kubä nämo itkukken intäjukun itkun.
Tänkan bian umuken intäjukun itkunonitähäpaot-paori nämo intäjukun it yäpmän äbätan.
- 3-4 Tänpäkan kome terak imaka imaka kehäromi nitek itkan uwä gäkä yärepmitan. Gwägu käroni boham uwä mämähä täni yäk täyak.
Ba gwägutähä täni tokätpäñ mämähä pähap yäk täyak upänkan Ekäni, gäkño kehäromika uwä ärowani pähap.
Gäkño kehäromikatähä imaka imaka kuduptagän yärepmitak.
- 5 ✧ Ekäni, gäkño man kädet u kehäromigän, paot-paori nämo. Ba gäkño kome uwähä kudupi-inik itkukoniktähä api it yäpmän ärowek!

94

Anutu-tägän yäpmän daniwani äma ude itak

- 1 ✧ Ekäni, gäk äma wakita kowata yämani Anutu. Unita apiño kokwawakka kwawak pewi ahänjirän käwa!
- 2 Gäk ämawebe kuduptagän täno täktähäki yäpmän daniwani Anutu. Unita bärähän päbähä äma gup yäpmän ärokärok tänpäni komi yäpnähäni u yähäni!
- 3 ✧ O Ekäni, äma wakiwaki tänpänitähä wakinitähä yänpäñ oretoret täñ yäpmän kuñirähä kadähäni jidegän api tärewek? Kowata jidegän api yähän?
- 4 Äma udewanitähä tänpähäwähä kudähäni gupi yäpmän äronpäñ initä biñam wari wari yäk täkan.

✧ **92:12:** Sam 1:3, 52:8; Ais 65:22; Hos 14:5-6 ✧ **92:13:** Sam 100:4, 135:2 ✧ **92:14:** Sam 1:3; Jon 15:2
✧ **93:2:** Sam 45:6, 90:2; Kra 5:19 ✧ **93:5:** Sam 19:7, 29:2, 96:9, 1Ko 3:17 ✧ **94:1:** Ais 35:4; Nah 1:2; Rom 12:19 ✧ **94:3:** Jop 20:5; Sam 13:2

- 5 Äma udewani ämawebe gäknata biñam iwoyänkuno u komi bumta yämiñpäñ yeñ däpmäk täkañ.
- 6 U webe kajat ba nanak kodäñani däpmän-pewä kumäk täkañ. Ba kubäken nanik ninkät bok irani unita udegän jop nadän däpmäk täkañ.
- 7 Ude täñkañ ñode yäk täkañ; Kudän ude täk tämañ uwä käbop täk tämamän. Ekäni, Isrel täño Anutu u nämo nibäñpäñ nadäk täyak yäk.
- 8 Äma täñpäwak täñpani in ude yäk täkañ upäñkañ jidegän api nadäwä täreneñ? Inä guñ bureni-inik!
- 9 ✧ Man ude yäk täkan uwä yänañi nämopän yäk täkañ. Anutu, jukunin dapunin täñkuko u täga nämo tabäñpäñ nadäwek? U siwoñi tabäñpäñ-nadäk tayak!
- 10 ✧ U guñ äbotta komi yämik täyak unita inta komi udegän täga api tamek. U ämawebe kuduptagän täño yäñpäñ-yäwoñärek äma unita nadäk-nadäki nämo yän nämo nadäneñ.
- 11 ✧ Nämo! Anututä äma täño nadäk-nadäki kudup yabäñpäñ-nadäk täyak. Nadäk jide pewä ahäk täkañ u jopigän yän nadäk täyak.
- 12 ✧ Täñpäkañ Ekäni, äma gäkä jukuman yäwetpäñ yäwoñärek täñiri buramik täkañ u gäkño oretoret terakgän kuñat täkañ.
- 13 Gäk bäräpi ketäreñ yämiñiri gup gapun gapun terakgän it täkañ. Ude it yäpmän kuñirä äma waki täñpani awañ gänañ äpmonjirä kañ yabäwut!
- 14 ✧ Unita bureni-inik nadätat, Ekäni gäkä ämawebe gäknata biñam iwoyänkuno u nämoinik api yabä-kätäwen.
- 15 Nämo, äma waki täñpani unitä ämawebe täño man goret yäpmän danik täkañ u gäkä täñpewi siwoñi api ahäwek. Ude täñiri äma siwoñi siwoñitä kädet u api täñ-kehärom täneñ.
- 16 Ämawebe, yänjabäk ñode täwet yabäwa; Netätä äma wakiwaki täñpani injamiken näk gäarak itkuk? Ba näkño man netätä yänkentän namiñkuk?
- 17 Unita man ñode täwera nadäwut; Ekänitä täñkentän namiñkuk! Nämo täñkentän namiñkuk yäwänäku näk bäräneñ kumänpen päñku kum irit komeken iram.
- 18 ✧ Yäke! Näk mañ nutnayän täkañ! yän yänkut. Upäñkañ nämo! Ekäni, butewakika tärek-täreki nämo u terak orañ namiñiri nämo mañ nutkuñ.
- 19 Nadäwätäk bäräpi mebäri mebäri ahän namiñirä upäkañ gäkä naniñ kawat tañiri oretoret terak kuñat täyat.
- 20 Ekäni, näk nadätat. Gäk äma ekäni ekäni waki täñpanikät epän bok nämo täk täkañ. Äma udewaniwä kudän wakita siwoñigän yän yäk täkañ.
- 21 Ude täñkañ ämawebe siwoñita komi yämikta tawañ penpäñ äma momini nämo, jop nadän kumäkta yäniñ kirek täkañ.
- 22 ✧ Upäñkañ Ekäni Anutunatä äma waki injamiken näk gäarak itpäñ täñkentän namik täyak.
- 23 Täñkañ Ekäni Anutunintä äma waki mominita yäñpäñ komi yämiñpäñ kudup api täñpän waneñ.

✧ 94:9: Kis 4:11; Snd 20:12 ✧ 94:10: Jop 35:11; Sam 44:2; Ais 28:26 ✧ 94:11: Jop 11:11, 1Ko 3:20
 ✧ 94:12: Jop 5:17; Snd 3:11, 1Ko 11:32; Hib 12:5 ✧ 94:14: 1Sml 12:22; Rom 11:1-2 ✧ 94:18: Sam 38:16 ✧ 94:22: Sam 59:9, 62:2, 62:6

95

Ininoret mankät jukuman

- 1 Ämawebe, in äbut! Äbakañ Anututa ininoret kap tenj imina! Anutu u watä it nimirkañ umuri-ken nanik nimagut täyak unita ininj oretna!
- 2 Injamiken ahänpäj bänep täga kap ininj ubinj tena!
- 3 Nadäkañ? Ekäni u Anutu pähap. Uwä wäbät ba imaka anutu yäj yäwet täkañ u kudup intäjukun-inik it yämik täyak.
- 4 Ume kubat ba pom käronji käronji kuduptagän u Ekäni täjoniktä itkañ.
- 5 Ini-tägän kome ba gwägu pähap yänjirän ahänkuño unita mähemi bureni-inik itak.
- 6 Unita in äbut! Ekäni nin kudup tänpäj-nipmanpani u dubiniken äbänpäj gwäjinj äpmonpäj ininj oretna!
- 7 ✧✧ Uwä nintäño Anutu itkañ yawakiye ude iritna nibäj niwatpäj ketem nipmäj towik täyak.
- 8 ✧✧ Unita Ekänitä ñode niwerirän nadäna; Äbekjiye orajiyetä bian Meriba Masa komeken näkño man bitnänpäj ärowani täk täjkuño u in udegän nämo täneñ.
Apiño näkño man nadäj parit ärowani nämoinik täneñ yäk.
- 9 Nämo! Näk imaka tägatäga tänjira yabänkuño upänkañ äbekjiye orajiye uwä mäde ut namikinik täjkuñ.
- 10 ✧ Ude täñ naminjä kokwawak nadäj yäpmäj kuñira oba 40 ude tärenjuk. Tänpäj yänkut; Näka nadäkinik nämo täñ naminpäj näkño kädet iwatta bitnäk täkañ.
- 11 ✧ Unita kokna wawäpäj man kehäromi ñode yänkut; Äbot uwä äbä orek näkkät nämoinik api itneñ.

96

Anutu uwä intäjukun-inik itkañ komen ämawebe yabäj yäwat täyak

- 1 Komen ämawebe kuduptagän, nin Ekänita kap kodaki kubä tenj imina!
- 2 Ekänita kap tenj iminpäj wäpi ininj oretna! Tänpäj yäpätägak epän täjkuko unitäño manbiñam kepma kepma ämawebe kap terak yäwet täkäna!
- 3 Bureni! Wäpi biñam ärowani ba kudän kudupi täk täyak unitäño manbiñam ämawebe komeni komeni yänahänpäj yäwetna!
- 4-5 Imaka imaka ämawebe komeni komenitä nadäj yämik täkañ uwä jopigän. Upänkañ Ekäni ini-tägän kunumkät imaka imaka punin itkañ u tänpäj penjuk.
Bureni! Ekäni u wäpi biñam ikek unita unitäño wäpi biñamä yäpmäj akuñpäj punin unu pena!
Täj, wäbät nämo nadäj yämine. Nämoinik! Ekänitagän umuntak täkäna!
- 6 Ekäni uwä wäpi biñam pähap ikek unitä Intäjukun Äma itak. Ba iniken enjini udegän, kehäromi, epmäget tägagämän ikek.

✧ 95:7: Sam 80:1, 100:3 ✧ 95:7: Hib 3:15, 4:7 ✧ 95:8: Nam 14:22; Lo 6:16 ✧ 95:8: Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 ✧ 95:10: Hib 3:7-11 ✧ 95:11: Nam 14:20-23; Lo 1:34-36, 12:9-10; Hib 4:3-5

- 7 ✨ Unita äma äbori äbori, in kuduhtagän Ekäni iniñ orerut! Ekänitä iniken täktäki ba kehärominita yäñpäj wäpi biñam yäpmäj akukot!
- 8 Wäpi biñam iniñ oretkañ imaka kubä Ekäni iniñ oretta pewani yäpmäj iniken eñi gänañ ärowut!
- 9 ✨ Nadäkañ? Ekäni u kudupitä kudupi-inik unita ämawebe komeni komeni Anututa nadäñpäj kwainej.
- 10 ✨ Täñpäkañ Anutu täño ämawebe, in äma äbori äbori ñode kañ yäwerut; Ekäni uwä intäjukun itkañ kome täñ-kehärom tañkuk. Täñpäkañ kometä säkgämän itpäñ wareñi nämo pat täyak.
Täñpäkañ kämi Ekänitä iniken nadäk-nadäk siwoñi terak äma äbori äbori yäpmäj danipäj api yabäj yäwarek. Ude kañ yäwerut!
- 11 Ai! Kunum ba kome, ek oretoret täkon! Täñpäj gwägu pähap, gäk ba imaka imaka gäk gänañ kuñat täkañ in gera mämä täñput!
- 12 Epän, inkät ketem in gänañ itkañ u kudup Ekäni iniñ orerut! Täñpäkañ Anutu inamikenä päya bipiken päke itkañ u kuduhtagän kap tenpäñ oretoret kañ täñput!
- 13 ✨ U imata, Ekäni uwä äbayäj täyak. Äbäñpäjä ämawebe komeni komeni iniken nadäk-nadäk siwoñi terak yabäj yäwatpäñ man bureni terak api yäpmäj daniwek.

97

Ekäni uwä kañiwat epän ärowani täñpani

- 1 Ekänitä intäjukun-inik itak. Unita kome tañi, ba kome täpuri täpuri gwägu bämopiken itkañ, in bänep täga nadäj imiñpäj oretoret täkot.
- 2 Ekäni uwä kudupi-inik. Gubam kenta bipmäj uranitä kumän uwäk täñ paot täyak. Täñkañ unitä ämawebe yabäj yäwat epän säkgämän siwoñi täk täyak.
- 3 Täñpäkañ uwä jop nämo kuñat täyak. Nämoinik, kädäp mebet täñpewän intäjukun kuñkañ iwaniye ijiñ paot täyak.
- 4 Ekäni Anututä yäñpewän yäpä kwiniñirän kome yäñek täyak. Ude ahäñirän kometä kañkañ kwaik täyak.
- 5 Anutu uwä kome pähap täño intäjukun. U äbäñirän kome pähap ño kokoyäk täyak.
- 6 Kunum ba imaka imaka u terak it täkañ unitä Anutu kudän siwoñi täk täyak unitäño manbiñam pewä ahäk täkañ. Täñirä ämawebe u kañpäñ nadäk täkañ.
- 7 ✨ Unita ämawebe anutu jopi-jopi yäniñ oret täkañ uwä bumta mäyäk tänañi. Anutuniye u tägagämän yäñ yäk täkañ.
Upäñkañ nämo! Anutu jopi-jopi kuduhtagän u Ekäni iniñ oret-
nañipäj.
- 8 Anutu, yäpmäj danik-danik epän täk täyan u siwoñi unita ämawebe kudup-
tagän Saion yotpärareken nanik ba Juda komeken nanik bänep täga
pähap nadäñpäj oretoret pähap täk täkañ.
- 9 ✨ Ekäni, gäk ekäni ärowani. Gäkä kome pähap ño watä it täyan. Gäk wäpka ärowani pähap. Imaka kome terak ba anutu jopi-jopi kumän yärepmitan.

✨ 96:7: Sam 29:1-2 ✨ 96:9: 2Sto 20:21; Sam 33:8, 93:5, 114:7 ✨ 96:10: Sam 9:8, 67:4, 93:1, 98:9
✨ 96:13: Sam 98:9 ✨ 97:7: Kis 20:4; Lo 5:8, 27:15; Jer 10:14; Hib 1:6; Jem 2:19 ✨ 97:9: Kis 18:11;
Sam 83:18, 95:3, 96:4

- 10 Tãñpãkañ Anututã ämawebe imaka waki-wakita tarãki nadãk tãkañ unita gãripi nadãñ yãmik täyak.
Tãñpãñ ämawebeniye watã säkgãmãn it yãmĩnpãñ äma wakiwaki kerĩ terak nanik yãmagut täyak.
- 11 Bureni, ämawebe kudãn täga tãñpani u Anututã penyãñek bãnepiken penjirãn oretoret terak it tãkañ.
- 12 Ai! Ämawebe siwoñi kuñat tãkañ, in Ekãnijin unita yãñpãñ bãnepjinken oretoret pãhap nadãk tãkot!
Piã tañi tãk täyak u nadãñpãñ iniñ oretkañ U äma kudupi-inik yãñ nadãk tãkot!

98

Anutu ärowani uwã kehãromi ba kudãn siwoñi mãhemi

- 1 ✧ Ekãnitã imaka mebãri mebãri tãgagãmãn pewãn ahãñ nĩmĩnkuño unita kap kodaki kodaki terak iniñoret tãkãna!
Ekãninin u siwoñi, kehãromini terak iwaniye kudup tãño kehãromini yãpmãñ äpuk.
- 2 Ekãnitã ämawebeniye iwan keriken nanikpãñ yãmagurirãn ämawebe komeni komenitã kehãromini kwawakinik kañpãñ nadãñkuñ.
Ude tãñjirãn kudãn siwoñi-inik tãk täyak yãñ kañpãñ nadãwã tãrenkuñ.
- 3 ✧ Isrel ämawebeta watã pen api it yãmet yãñ bian yãñkuko u nadãñpãñ ämawebeniye nãmo yepmañkuk.
Tãñjirãn ämawebe komeni komeni naniktã tãktãki u kañpãñ nadãñpãñ yãñkuñ; Anutu u ämawebeniye iwan kerĩ terak nanikpãñ yãmagutkuk yãk.
- 4 Unitã ämawebe in kuduptagãn kome terak itkañ, in Ekãni iniñoret kap tenpãñ wãpi yãpmãñ akuk tãkot!
- 5-6 Ude tãñpãñ bigoñ utpãñ iniñoret kap tenjit womat piãñjit, uhuwep bok piãk tãkot yãk. Bãnep tãgagãmãn nadãñpãñ Ekãni ärowani gera terak iniñoret tãkot!
- 7 Ai! Gwãgu tañi, tom gãk gãnañ itkañ u ba kome ba ämawebe, in kuduptagãn Ekãni wãpi yãpmãñ akuk tãkot!
- 8 Ume, in mãmã tañi yãk tãkot! Pom, in imaka udegãn, Ekãni iñamiken oretoret tãñpãñ kap tek tãkot!
- 9 U imata, uwã Anutu Bureni-iniktã äbãñpãñ yabãñ yãwat epãn säkgãmãn siwoñi tãñkañ iniken nadãk-nadãk siwoñi terak ämawebe api yãpmãñ daniweko unita!

99

Anutu intãjukun-inik itak

- 1 ✧ Ekãni u intãjukun-inik itak. Anjero kerĩ kukñi kukñi irirã u bãmopiken mañjit iitak.
Unitã ämawebe uken-uken nanik kañpãñ nadãñpãñ umuntañpãñ kwaik tãkot!
- 2 Ekãni uwã Jerusalem yotpãrareken itkañ wãpi biñam ärowani nitek it täyak.
Itkañ ämawebe äbori äbori komeni komeni intãjukun it yãmik täyak.

- ³ Bureni! Ekäni u kudupi unita ämawebe päke u Ekäni intäjukun-inik itak yäj nadäk täkot. Ude nadänpäj wäpi biñam yäpmäj akuk täkot!
- ⁴ Intäjukun ämanin, gäk kehäromika nitek itkañ kädet siwoñitagän gäripi nadäk täyan. Ekäni, bureni, gäk Isrel ämawebe nin kädet siwoñi niwoñäreñiri ugän iwat täkamäj.
Niwoñäreñiri ämawebe ätu nämo täñyäkñat täkamäj. Nämo, kudän täga-tägagän yäwoñäreñi täkamäj.
- ⁵ Unita ämawebe, Ekänijin wäpi yäpmäj akuk täkot! U Anutujin bureni. U kudupi-inik unita dubiniken kuñpäj wäpi iniñoret täkot!
- ⁶ Nadäkañ? Moses kenta Aron uwä Ekäni unitäño bämop äma ude itkumän. Ba Samuel u imaka, Anutu iniñ orerani äma kubä.
Äma uwä Ekäniken yäñapiñirä nadäj yämik täñkukonik.
- ⁷ ✧ Täñpakañ Ekäni uwä gubam gänañ itkañ бага man yämiñkuk. Yämänkañ бага man u kudup iwatkuñ.
- ⁸ ✧ Ekäni Anutunin, gäk ämawebekaye täño yäñapik man u nadäj yämik täñkun. Gäk gäkña-tägän ämawebekaye ñode yäwoñäreñkun; Gäk momini peñ yämani Anutu.
Momini peñ yämik täñkuno upäñkañ wakini u yäpä-siwoñtakta komi yämik täñkun.
- ⁹ Unita ämawebe, Ekäni Anutunin wäpi yäpmäj akuk täkäna! Täñpäj unitäño pom kudupiken kuñpäj gwäjiñ äpmon imiñpäj iniñoret täkäna.
U imata, Ekäni Anutunin u kudupitä kudupi-inik itak.

100

Ämawebe, in äbä Anutu iniñ orerut!

- ¹ Ämawebe uken-uken nanik, in kuduptagän oretoret gera terak Anutu iniñoret täkot!
- ² Täñpäj Anutu täño epän bänep pidäm terak täñpäj kap teñpäj inamiken kwawak äbut.
- ³ ✧ Ekäni uwä Anutu itak u nadäwut! Keri terak ahäñkumäño unita mäheminin ude itak. Täñpakañ ninä unitäño ämawebeniye.
Täñkañ ninä yawakiye unita nibäj niwat täyak.
- ⁴ Eruk ämawebe, in kap teñpäj iniñ oretpäñ Ekäni täño yotpärareken äbut!
Täñpäj bänep täga man iwetpäñ wäpi yäpmäj akuwut!
- ⁵ ✧ Imata, Ekäni uwä tagagämän. Bänep ironi paot-paori nämo. Watä säkgämän pen api it nimiñ yäpmäj ärowek.

101

Devittä intäjukun äma itkañ siwoñi kuñatta Ekäni iwetkuk

- ¹ Ekäni, gäkä nadäkta kap yäj-tewayäj täyat ñowä siwoñi kuñatta ba gäkgänpäñ gäwaräntäkta tewayäj.

✧ **99:7:** Kis 33:9 ✧ **99:8:** Nam 14:20; Lo 9:20; Jer 46:28; Sef 3:7 ✧ **100:3:** Sam 79:13, 95:7; Ese 34:30-31; Efe 2:10 ✧ **100:5:** 1Sto 16:34, 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 106:1, 107:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11

- 2 Nāk siwonjigän kuṅatta nadänit nadänit api kuṅarero unita gäk näkken jidegän api äben? Täṅkaṅ ämawebenaye yabän yäwat täyat uwä bänep kuräki terak täk täyat.
- 3 ☆ Täṅkaṅ kudän wakita not nämoinik api täṅpet. Ba äma Anutu mäde ut imik täkaṅ unitäṅo täktäkita taräki nadänpän unita ukät itpäṅ-nadäk kubä nämoinik api täṅpet.
- 4 Nāk täṅyäkṅarani kudän ba kudän waki ätu täṅo täktäkta bänep nämö api pewet.
- 5 ☆ Täṅkaṅ äma yänpän-yabän yäwat täṅpani u api yäwat kirewet. Ba äma inita nadäwä ärowani täṅpöpän gup yäpmän ärokärok täṅpani u nämö api yabän korewet.
- 6 ☆ Täṅpäkaṅ ämawebe nadäk kubägän penpän Anutu unitagän nadän imikinik täṅpän kuṅat täkaṅ u not täṅ yämiṅpän api yämaguret.
Ba nadän yämiṅira äma kudän siwonjigän täṅpanitä watä epän api täṅ namineṅ.
- 7 ☆ Upänkaṅ jop manman yäwani ba täṅyäkṅarani täṅpanitä dubinaken täga nämö api itneṅ.
- 8 Nämö, kepma kepma äma waki täṅpani Ekäni täṅo yotpärareken ba komenin kudupken nanik api däpmän yäwat kirek täṅpet.

102

Äma nadän bäräp terak irani täṅo yänapik man

Kap ṅowä äma kubä nadän bäräp terak irirän kehäromini kudup paoröpän itkaṅ nadän bäräpi u Ekäni yänahänpän iwetkuk.

- 1 O Ekäni, yänapik manna ṅo nadän nami. Gäkä täṅkentän nami yänpän gera ṅo yäyat.
- 2 Bäräpi taṅi kaṅ-ahänpän nadän bäräp terak irira näka mäde nämö ut namen.
Nämö, gera yänira nadänpän bäräṅeṅ täṅkentän nam.
- 3 Näṅṅo iritna gupe kadäni keräpitagän äronpän abutkuk täkaṅ ude. Täṅpän gupna kädäp ijitak, kädäp gäyek ude.
- 4 Muyeṅ päripmänpän pewä kubitak täkaṅ udewani bumik itpäṅ ketem nakta bänep kubä nämö nadätat.
- 5 Yäke! Gupna nämö, kujatna-tägän itkaṅ yänkähän-kähän yän itat.
- 6 Nāk kwäwukbam kome jopiken inigän it täkaṅ ude itat.
- 7 Ba barak kubä inigän-inik päya moräk terak ireko ude. Däpmon bureni nämö pat täyat.
- 8 Butewaki, kepma käron iwantä nebenpän yänärok bumta näwet täkaṅ.
Täṅkaṅ wäpna täktäk waki terak penkentänpän yäk täkaṅ.
- 9-10 O Ekäni, gäk näka kokwawak nadän namitan unita ketemta waki, kädäkutpäṅ nak täyat. Täṅkaṅ konämna pitopän umeta ude nak täyat.
Nāk jiraṅ moräk ude ureṅpän maṅpi kukaṅ.
- 11 Nāk kadäni käroni kome terak nämö api iret yän nadätat. Mup däpmän pewanitä bäräṅeṅ kubitak täkaṅ udewani.
- 12 O Ekäni, gäk intäjukun itkaṅ kaṅiwat epänka tärek-täreki nämö täk täyan.
Unita wäpka biṅamtä udegän api it yäpmän ärowek.
- 13 Täṅpäkaṅ Jerusalem ämawebeta oraṅ yämiṅpän täṅkentän yämikta kadäni ahätak ubayän. Unita butewaki nadän nimiṅpän äbä täṅkentän nimisi.

☆ **101:3:** Lo 15:9; Sam 5:5, 40:4 ☆ **101:5:** Sam 18:27, 50:20; Jer 9:4 ☆ **101:6:** Sam 119:1 ☆ **101:7:** Sam 43:1, 52:2-5

- 14 Butewaki, Jerusalem yotpärare yäpawawani upänkañ epän ämakaye nintä unita gäripi pen nadäkamän. U täño moräk-moräki yabänkañ butewaki tañ nadäk takamän.
- 15-16 Upänkañ Ekänitä Jerusalem u äneñi yäpmän akuñpäñ uterak kehäromini kwawak pewän ahänirän api käneñ. Kañpäñ ämawebe äbori äboritä Ekänita umuntañpäñ intäjukun ämaniye gämori-kengän itpäñ api orañ imineñ.
- 17 Täñpakañ kadäni uken äma jäwäritä Ekäniken yänapiñirä nämo gaña tañpäñ api nadän yämek.
- 18 Eruk Ekänitä imaka täñkuko ñonitäño manbiñam kañ kudän täwut. Ude tänayän tämäño uyaku oraniye mäden ahänayän täkañ unitä kañpäñ nadäñpäñ Ekäni ñode api yän-iniñ oretneñ;
- 19 Ekäni ini iraniken punin unu itkañ kome terak ijiñpewän äpuk.
- 20 Ude täñpäñ nadänkuk; Äboriye komi eniken irani, kumäkta biñam täñkuño u komi nadänkañ yänkähän-kähän yänirä. Ude nadäñpäñ äpämañ kukta yäniñ kireñkuk.
- 21 Unita Ekäni täño wäpi u Saion pom terak Jerusalem yotpärareken api iniñ oretneñ.
- 22 Kadäni ugän äma äbori äbori äbä kubäkengän api itneñ. Täñpäñ intäjukun ämaniye ba äboriye kudup u Ekänitagän watä epän api täñ imineñ.
- 23 Täñpakañ irit kuñat-kuñatna bämopiken Ekänitä kehäromina täñpän wawäpäñ nepmañkuk.
- 24 ✧ Unita ñode iwetkut; Anutuna, gäk itkunotä it yäpmän äbätan. Api it yäpmän ärowen. Näk tägawani nämo täñira gäk näk bäräneñ nämo nämaguren!
- 25 ✧ Anutu, bian-inik kome ño gäkä täñkun. Täñpäñ kunum peñpäñ imaka imaka kudup peñ moreñkun, kome terak ba kunum gänañ.
- 26 Imaka imaka kehäromi u kudup api paot moreneño upänkañ gäk pen api iren, paot-paotka nämo. Täñiri imaka kunum ba kome terak peñkuno uwä ämatä tek täñ yäpmän kuñarirä wek täkañ udegän api täneñ.
Täñpäñ ämatä tek biani mañpäkuk täkañ gäk udegän täñpewi ämawebe paot täkañ. Ude täk täyan unita ämawebe kadäni käronji nämo it täkañ.
- 27-28 ✧ Anutu, gäk itan ude pen api ireno unita nanakniyeta watä it yämiñiri säkgämän api itneñ. Täñkañ unitäño nanakiye udegän, gäkñata biñamgän api itneñ.

103

Anutu iron mähem-i-inik iniñ oretoret kañ

- 1 Näk Ekäni täño wäpi biñam u yäpmän akuk täyiwa! Bureni! Gupna, nadäk-nadäkna u kuduptä Ekäni täño wäpi kudupi u iniñoret täñpa!
- 2 Ekänitä iron täñ namik täyak unita guñ täwetta yänpäñ wäpi biñam yäpmän akuk täyiwa!
- 3 ✧ Ekäni unitä momina kudup peñ namiñ morek täyak. Täñpäñ käyämna imaka, kudup nepmañpän tägak täyat.
- 4 ✧ Ekänitä täñkentän namiñirän nämo paot täyat. Bureni! Iron pähap näkä terak buñät täyak.

✧ **102:24:** Jop 36:26; Sam 90:2; Ais 38:10; Hab 1:12 ✧ **102:25:** Hib 1:10-12 ✧ **102:27-28:** Ais 43:10; Mal 3:6; Jem 1:17 ✧ **103:3:** Ais 33:24; Jer 17:14 ✧ **103:4:** Sam 34:22, 56:13

- 5 ✧ Imaka imaka gakŋi gäripi nitek namik täyak unitä tokŋek itkaŋ yäŋ nadäk täyat.
Täŋpäŋ gupna kwitaŋirä kehäromi namiŋirän gubaŋi äneŋi äworeŋpäŋ pidämigän kuŋat täyat, siäŋtä kuŋat täkaŋ ude bumik.
- 6 Ekäni u kudän siwoŋi terak ämawebe yabäŋ yäwat täyak. Äma ätu iwantä kädet waki täŋ yämik täkaŋ, äma udewani täŋkentäŋ yämik täyak.
- 7 Täŋpäkaŋ bian, Anututä imaka imaka täŋpayäŋ nadäŋkuko u kudup Moses iwet moreŋkuk. Ba imaka imaka ämatä täga tänaŋi nämo u täŋirän Isrel ämawebetä yabäŋpäŋ-nadäŋkuŋ.
- 8 ✧ Bureni! Ekäni uwä butewaki ba iron pähap täŋ nimik täyak. U komen äma ninta kokwawak bäräŋeŋ nämo täk täyak.
Nämo, iniken bänepi dätpäŋ nimik täyak.
- 9 U ninta kokwawak jop nadäŋ nämo täk täyak. Ba kokwawaki kadäni käroŋi nämo yäpmäŋ kuŋat täyak.
- 10 ✧ Täŋpäkaŋ momininta ba wakiwakininta kowata taŋi niminaŋipäŋ nämo nimik täyak. Nämo inik!
- 11 ✧ Ekäni uwä äma oraŋ imik täkaŋ udewanita butewaki pähap nadäŋ yämik-inik täk täyak, kunum kenta kome u taŋi pähap ude.
- 12 ✧ Täŋpäkaŋ mominin yäpmäŋpäŋ ban-inik maŋpäŋ kuk täkaŋ uwä edap dapuri äbani kädatä äpmok täyak kända u ban-inik itkamän ude.
- 13 ✧ Ba naniyetä ironiŋiyeta nadäŋ yämik-inik täk täkaŋ udegän Ekänitä ämawebe oraŋ imik täkamäŋ, ninta nadäŋ nimikinik täk täyak.
- 14 ✧ Ekäni u nintäŋo mebärinin nadätak. Ninä kehärominin nitek nämo, ninä komepäŋ gatäwanigän.
- 15 ✧ Iritninä mup ba irori udewani.
- 16 Mänittä piäŋirän irori u bäräŋeŋ paotpeŋ kuk täkaŋ. Kokoki kubä nämo irek.
- 17 ✧ Upäŋkaŋ äma Anututa nadäŋ imikinik täk täkaŋ unita iron pen api täŋ yämiŋ yäpmäŋ ärowek. Ba nanakiyetä oraniye terak pen api täŋ yäpmäŋ ärowek.
- 18 Bureni, Ekäni täŋo man kädet bian yämiŋkuko u iwarani, ba unitäŋo jukuman buramiwani udewanita butewaki pen api nadäŋ yämiŋ yäpmäŋ ärowek.
- 19 Ekäni uwä kunum gänaŋ intäjukun-inik itak. Itpäŋ imaka imaka kunum gänaŋ ba kome terak unitäŋo mäheŋi pähap itak.
- 20 Unita Ekäni täŋo aŋero, in wäpi biŋam yäpmäŋ akuwut! In Ekäni täŋo man buramik äma kehäromi nitek ude itkaŋ unita manita juku pekot!
- 21 Täŋpäkaŋ Ekäni täŋo komi äma kunum gänaŋ itkaŋ, in udegän, wäpi biŋam iniŋ orerut. Inä epän ämaniye unita mani buramiwut!
- 22 Bureni! Imaka imaka komeni komeni Anututä pewän ahäŋkuŋo in kudup-tagän Ekäni iniŋ orerut. Ekänitä deken deken tabäŋ täwat täyakken uken iniŋ orerut.

✧ **103:5:** Ais 40:31 ✧ **103:8:** Jem 5:11 ✧ **103:10:** Esr 9:13 ✧ **103:11:** Sam 57:10; Efe 3:18
 ✧ **103:12:** Ais 43:25; Mai 7:18 ✧ **103:13:** Mal 3:17 ✧ **103:14:** Stt 3:19; Sam 78:39; Sav 12:7
 ✧ **103:15:** Jop 14:1-2; Jem 1:10-11, 1Pi 1:24 ✧ **103:17:** Luk 1:50

Ba näk udegän, gupna, nadäk-nadäkna kuduptä Ekäni täño wäpi biñam yäpmäñ akuk täyiwa!

104

Anutu imaka kuduptagän pewän ahäwani u iniñ oretna!

- 1 Bänep nadäk-nadäknatä Ekäni iniñ orera!
O Ekäni Anutuna, gäk ärowani pähap. Gäk intäjukun-inik itkañ epmäget kudän säkgämän-inikkatä uwäktäñ gamiñirän itan.
- 2 ✧ Penyänekkä pähappäñ tek ude yamäk täyan. Täñpäñ kunum terak guk kejima ämatä tek iriñ wädäñpäñ pek täkañ ude peñkuno itkañ.
- 3 ✧ Täñkañ irit bägupka ume punin itak u terak täñkun. Täñpäkañ gubam terak mañiriri mänittä yäpmäñ kuñat täyak.
- 4 ✧ Ude täñkañ yäñiri mänittä gäkño meka jinom komeni komeni yäpmäñ kuñat täyak, ba yäpätä epän ämakaye ude itak.
- 5 Täñpäkañ kome pähap ño täñ-kehärom täñpäñ peñkuno iniken beki terak wareñi nämo it täyak.
- 6 Kome täñ-kehärom täñpäñ peñkañ gwägu täñpäñ pewi kome pähap ba pom imaka, kudup yejämäñpäñ peñkuk.
- 7 Ude täñkunopäñ mäden man kehäromi, iromäñ ude yäñiri gwägu ämetkuk.
- 8 Gwägu pähap uwä pom kakätäñpäñ wädäñ äpä kubarì yäñ imiñkunken ugän itkuk.
- 9 ✧ Ude täñkuno unita бага peñ imiñkuno u täga nämo wärämut täyak. Ude täñkuno unita gwägütä kome äneñi kudup nämo api yejämbek.
- 10 Täñpäkañ gäkña-tägän täñpewi ume ini kubat-kubatken äpämañ päñku pom mebäriken ämiñkañ kubägän kukañ.
- 11 Täñirä tom ägwäri mebäri mebäri u nañpäñ kotäki irok tawäpäñ it täkañ.
- 12 Ba baraktä ume pomi terak nanik päya uniterak eñini täñpäñ itkañ iniken manman yäk täkañ.
- 13 Täñpäkañ kunum gänañ nanik iwän yäñiri tak täyak. Iwän täñpäñ kometa gäkñi tokñek-inik imik täyak.
- 14 Ude täñiri ketem tomtä nakta ba ämatä piñpäñ nakta ahäñ-bumbum täk täkañ.
- 15 Bureni Ekäni, gäk wain ume nimiñiri nañpäñ oretoret täk tākamäñ. Ba orip gäkñi iñamninken äruritna ägo wenjirä kuñatta nimik täyan. Täñpäñ gupnin täñ-kehärom takta ketem nimik täyan.
- 16 Täñpäkañ Ekäni, nadäñiri gäkñaken päya tañi tañi Lebanon komeken itkañ u iwäntä gäkñi säkgämän yämik täyak.
- 17 Ude täñirä barak mebäri mebäritä päya uterak eñini täñpäñ it täkañ.
- 18 Täñpäkañ tom tañi tañi pom käroni terak kuñarirä täpuri täpuri ätutäwä mobä gänañ pat täkañ.
- 19 Täñpäñ komepak täñpäñ peñkuno unitä imaka imaka täño ahäk-ahäk unitäño kadäni wädäñ yäpmäñ äbäk täyak.
Täñpäkañ edap uwä käderi iwatpäñ kadäni udeken äpmok täyat yäñ nadatak.
- 20 Yäñpewi edap äpmonjirän bipmäñurani äbäk täyak. Ude täñirän tom bipani kuñarani u kuñat täkañ.
- 21 Añ ägwäri tomta wäyäkñeñkañ gera yäñtäñ kuñat täkañ. U, Anutu gäkä nimi yäñkañ gabäñ tarek täkañ.

- 22 Eruk edap abäñirän patpat bägupi, gänañken äneñi äpmok täkañ.
- 23 Ude täñirä ämawä akumañ epäniken päñku epän täñ yäpmäñ kuñirä edap äpmok täyak.
- 24 O Ekäni, gäk imaka mebäri mebäri pewi ahäñkuño u daninañi nämo. Nadäwi tärewäpäñ täñ moreñkun. Kome ño terak ketka kudäntä tokneñ moreñkuko pätak.
- 25 Täñpäkañ gwägu pähap ñode yäwa; U pipiyäwani pähap. U gänañ tom ba imaka imaka täga daninañi nämotä pätkañ.
- 26 ✧ U terak ämatä gäpe yäpmäñ kuñat täkañ. Ba tom pähap kubä wäpi Levitan täñpäñ yepmañkuno u gänañ täñoret täk täkañ.
- 27 Imaka imaka irit ikek kuduptä gäkä ketem nimi yäñkañ gabäñ tarek täkañ.
- 28 Täñpäkañ gäkña-tägän ketem yämi nañpä koki täk täkañ.
- 29 Upäñkañ gäkä mäde ut yämiñiri umuntak täkañ. Gäk irit kuñat-kuñari yäyomägariri kumäñpäñ kome äworek täkañ.
- 30 Täñpäkañ gäk meka woñ piäñ yäwariri komenita ätu kodaki ahäk täkañ. Täñiri imaka imaka kome terak kodaki ahäk täkañ.
- 31 Unita ñode yäwa; Ekäni täño wäpi biñam ba penyäheki u paot-paori nämo it täyon! Täñpäkañ Ekäni iniken ket kudän unita kañpäñ kañgärip täk täyon.
- 32 Ekäni uwä kehäromi pähap ikek. Kome jop kañirän kwaik täyak. Ba keritä pom jop tensumurirän gupe ärok täkañ.
- 33 Unita irayäñ täyat udegän Ekäni täño täktäki tägata yäñpäñ kap api teñ imik täñpet.
Bureni, it yäpmäñ kwayäñ täyat udegän kap teñpäñ Anutu api iniñoret täñpet.
- 34 Täñpäñ imaka täga-tägatagän yäñpäñ-nadäk täñira Anututä kawän tägawut yäñ nadäk täyat. U imata, näk Ekäninata yäñpäñ oretoret pähap nadäk täyat.
- 35 Upäñkañ Ekäni, gäk äma momi täñpani kudup kañ däpmäñ! Äma waki täñpani kudup paorut yäñ nadätat!
Eruk, Bänep nadäk-nadäkñatä Anutu iniñ orera!
Täñira, ämawebe in kuduptagän Ekäni udegän iniñ orerut!

105

Anututä Isrel ämawebeken yäpätägak epän täñkuk

- 1-2 Eruk, Ekäni täño ämawebe, Anutu-kengän bänep täga man iwerit täñkentäñ nimikta yäñapik täk täkäna!
Uwä wäpi biñam ikek unita epän pähap täñkuko unitäño manbiñam ämawebe komeni komeni kañ yäñahäñpäñ yäwetna. Täñpäñ kap teñpäñ wäpi kañ yäpmäñ akuna.
- 3 Nin unitäño ämawebe itkamäñ unita oretoret terak kuñat täkäna. Bureni! Ämawebe Anutuken yäñapik täkamäñ nin, oretoret täk täkäna!
- 4 Täñpäñ Anutu dubini-kengän kuñitna täñkentäñ nimik täyon. Ba kehäromi yäpna yäñpäñä ukengän yäñapik täkäna.

- 5-6 Isrel ämawebe, in nadäkaŋ? Inä Anutu täŋo epän ämaniyat wäpi Abraham kenta Jekop unitäŋo oraniye. Inä Anututä inita biŋam iwoyäwani. Unita kudän kudupi Anututä bian täŋkuko unita nadäneŋ. Ba äma wakita komi yämik täŋkuko unita juku pineŋ.
- 7 Ekäni uwä Anutunin. Unitäŋo бага man uwä komen äma uken-uken naniktä buramikta yäwani.
- 8 Ninkät topmäk-topmäk kubägän penkuko u paot-paori nämo. Ba imaka imaka api täŋ tamet yäŋ yäŋkuko u kadäni kadäni yeritä yeri ahänayäŋ täkaŋ udegän iwatpäŋ api täŋ nimek.
- 9 ✧ Topmäk-topmäk kubägän uwä bian oranin Abraham kenta Aisakkät täŋkuŋ. Yäŋ-kehäromtak man yäŋkuko u nämoinik api irepmirek.
- 10 ✧ Täŋpäŋ man ugänpäŋ Jekop iwetgän täŋkuk. Bureni, topmäk-topmäk Isrel äbotkät täŋkuko uwä itkukonitä itak.
- 11 Täŋpäŋ man kehäromi yäwetkuko uwä ŋode; Kenan kome taniŋ kirewayäŋ täyat u gäk ba oraŋkaye mäden ahänayäŋ täkaŋ inta biŋam api täŋpek yäk.
- 12 Täŋpakaŋ äbekniye oraniye bian äbot taŋi nämo, täpuri. Uwä komeni nämo ude kome ŋoken itkuŋ.
- 13 Kome kubäkengän iräpmok-inik nämo täŋkuŋ. Nämo, ämatä komeken itpäŋ wärämut täŋtäŋ kuŋatkuŋ.
- 14 ✧ Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ Ekänitä yabäŋ äwaräkuk täŋirän ämatä nämo täŋpä waŋkuŋ. Nämo, ämawebenyeta yäŋpäŋ intäjukun äma ittäŋ kuŋkuŋo u jukuman kehäromi ŋode yäwetkuk;
- 15 Ämawebe näkŋata biŋam iwoyäwani unita waki kubä täŋ yämikta nämoinik nadäneŋ yäk. Ba näkŋo man yäŋahäwani ämanayeta udegän nämo täŋ yämineŋ yäŋ yäwetkuk.
- 16 ✧ Eruk, it yäpmäŋ kuŋtäko Ekänitä nadäŋirän kome uken nakta jop irit kadäni ahäŋkuk. Ketem päke u kudup pewän paotkuŋ.
- 17 ✧ Ude täŋkaŋ Josep iniŋ kireŋpewän intäjukun Isip komeken päŋku itkireŋkuk. U noriyetä gwäki yäpmäkta nadäŋpäŋ epän watä äma jopi ude itta ämata yäniŋ kireŋkuŋ.
- 18 ✧ Eruk, imagut yäpmäŋ kuŋpäŋä komi eŋiken teŋpäŋ yen kehäromitä kuroŋiken topmäŋkaŋ kotäkikenä udegän imaka bäräpi kubäpäŋ topmäŋpäŋ tewä wädäŋkuk.
- 19 Komi eŋiken ugän it yäpmäŋ kuŋtäyon imaka ahäkta Ekänitä iwerirän yäŋahäŋkuko u ahäŋirän kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. Kaŋpäŋ nadäŋpäŋ Josep täŋo man u bureni yäŋ nadäŋkuŋ.
- 20 ✧ Eruk, Isip täŋo intäjukun ämatä ude nadäŋpäŋä äma kubä iwerän päŋku Josep komi eŋiken nanik iniŋ kireŋpewän äpämaŋ kuŋkuk.
- 21 ✧ Ude täŋpäŋä intäjukun äma u Josep tuŋum ba imaka imakani kudup unita watä it yämikta wäp imiŋkuk.
- 22 Ba ugän nämo. Iniken noriye Joseptä iniken gärip terak yabäŋ yäwatta kehäromi imaka imiŋkuk. Ba unitäŋo nadäk-nadäk ämaniyete yäwetpäŋ yäwoŋärehta wäp imiŋkuk.
- 23 ✧ Eruk, u punin terak, Jekoptä Isip komeken päŋku itkuk.
- 24 ✧ U irirän Ekänitä nadäŋ imiŋirän äboriyeken yeriniye ahäŋ-bumbum täŋkuŋ.

✧ 105:9: Stt 12:7, 17:8, 26:3 ✧ 105:10: Stt 28:13 ✧ 105:14: Stt 20:3-7 ✧ 105:16: Stt 41:53-57

✧ 105:17: Stt 37:28, 45:5 ✧ 105:18: Stt 39:20-40:23 ✧ 105:20: Stt 41:14 ✧ 105:21: Stt 41:39-41

✧ 105:23: Stt 46:6, 47:11 ✧ 105:24: Kis 1:7-14

- Ahäŋ bumbum täŋpäŋ unitäŋo kehäromitä iwaniye täŋo kehäromi yärepmitkuŋ.
- 25 Täŋpäkaŋ Ekänitä Isip nanik täŋpewän epän watä ämawebeniye unita kok-wawak täŋ yämiŋpäŋ komi yämikta kädetta yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋ.
- 26 ☆ Eruk ude täŋkaŋ mäden Ekänitä epän watä ämani yarä iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuko Moses kenta Aron yäniŋ kireŋpewän Isip äbumän.
- 27 Äbäŋpäŋ Isip ämawebe bämopiken Anutu täŋo kudän kudupi ŋode pewän ahäŋkuŋ;
- 28 ☆ Anututä yäŋirän bipmäŋ uranitä kome pähap u kudup uwäk täŋpäŋ peŋkuk. Upäŋkaŋ Isip nanik u Anututä Moses meniken man yäŋahäŋkuko u kudup bitnäŋkuŋ.
- 29 ☆ Ude täŋkuŋo unita äneŋi ume täŋpewän nägät äworeŋirän ume gänaŋ nanik tom kudup kumäŋ moreŋkuŋ.
- 30 ☆ Ude täŋkaŋ äneŋi kubä ŋode täŋkuk; Yäŋirän wirit ahäŋ-bumbum täŋpäŋ kome päke u kudup tokŋeŋpäŋ patkaŋ, intäjukun äma täŋo patpat bägupken udegän tokŋeŋpäŋ patkuŋ.
- 31 ☆ Eruk Ekänitä äneŋi yäŋirän gäbäräm kenta nämäk-nämäk pädä nitek ahäŋ patpäŋ komeni komeni kudup tokŋeŋ moreŋkuŋ.
- 32 ☆ Ude täŋkaŋ Ekänitä nadäŋirän iwän bureni nämo taŋkaŋ yäpä kwiniŋirän mim-tägän maŋkuŋ.
- 33 Mimaŋ maŋpäŋ wain päya ba ketemi epän kudup täŋpäŋ wawäpäŋ yäpätä päya ijiŋ-gariŋpäŋ peŋkuk.
- 34 ☆ Äneŋi yäkgän täŋirän käpukbam daninaŋi nämo, bumta ahäŋkuŋ.
- 35 Ahäŋ patpäŋ gwaktä imaka pähämi nitek kudup naŋ moreŋkuŋ. Ba Isip naniktä ketem piwani imaka, pähämi kudup naŋkuŋ.
- 36 ☆ Ude täŋtäŋ kuŋtäŋgän Ekänitä Isip nanik täŋo nanak ämani intäjukun nanik u kudup däpmäŋ moreŋkuk.
- 37 ☆ Eruk, ude täŋkaŋ Isrel ämawebe Isip nanik täŋo siliwa gol monen bumta yäpäkaŋ Ekänitä watäni itpäŋ Isip komeken nanik yämagut yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuk. Täŋirän kubätä bäräpi kubä nämo kaŋ-ahäŋkuk.
- 38 Täŋpäkaŋ Isip nanik Isrel nanikta umuntaŋkuŋo unita yepmaŋpeŋ kuŋirä oretoret täŋkuŋ.
- 39 ☆ Täŋpäkaŋ ämawebeniye kuŋirä Ekänitä nadäŋirän gubamtä äyuŋ täŋ yämikta gwäki terak itkuk. Täŋpäkaŋ bipani peŋyänek yämikta kädäp mebet peŋkuk.
- 40 ☆ Ude täŋkaŋ ketemta yäŋapiŋirä barak ätu yämiŋirän nak täŋkuŋ. Ba käräga kunum gänaŋ nanik yämiŋirän naŋ tokŋek täk täŋkuŋ.
- 41 ☆ Täŋpäkaŋ mobä kubä yäŋirän imäränkaŋ ume u gänaŋ naniktä äpäŋirän naŋkuŋ. Kome kawuki umeni nämo upäŋkaŋ mobä gänaŋ nanik yäŋirän äpuko unitä täŋkentäŋ yämiŋkuk.
- 42 Imaka päke ude täŋ yämiŋkuko uwä bian epän watä ämani Abraham ukät yäŋkehäromtak man yäŋkuko u iwatkaŋ täŋkuk.
- 43 Bureni, ämawebeniye inita biŋam iwoyäwani u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋirän teŋ oretoret terak kuŋkuŋ.

☆ **105:26:** Kis 3:1-4:17 ☆ **105:28:** Kis 10:21-23 ☆ **105:29:** Kis 7:17-21 ☆ **105:30:** Kis 8:1-6
 ☆ **105:31:** Kis 8:16-17, 8:20-24 ☆ **105:32:** Kis 9:22-25 ☆ **105:34:** Kis 10:12-15 ☆ **105:36:** Kis 12:29
 ☆ **105:37:** Kis 12:33-36 ☆ **105:39:** Kis 13:21-22 ☆ **105:40:** Kis 16:2-15 ☆ **105:41:** Kis 17:1-7; Nam 20:2-13

- 44 ✧ Yäj-yäkñat yäpmäj kuñpäñ äbot ätu täño kome yäniñ kirewän koreñkuñ.
Kome äma ätutä ket urani koreñpäñ itkuñ.
- 45 Täñpäkañ täñkentäk tañi täñ yämiñ yäpmäj äbuko u jop nämo täñ yämiñkuk.
Nämo, u jukumani ba бага mani u kudup buramiñpäñ kuñatneñta täñ yämiñkuk.
Unita Ekäni wäpi iniñ orerut!

106

Isrel naniktä momini yäjähäñkuñ

- 1 ✧ Ekäni wäpi iniñ oretna! U säkgämän täñ nimik täyak unita bänep täga nadäj imik täkäna! Nadäj nimikinik täk täyak uwä tärek-täreki nämo.
- 2 Imaka imaka tañi tañi täk täyak unitäño mebäri netätä kudup täga yäjähäwek? Ba netätä iniñ orerän tärewek? Nämoinik!
- 3 Ämawebe mani buramiñpäñ kädet siwoñigän kuñat täkañ uwä Ekäni täño oretoret terak kuñat täkañ.
- 4 Unita Ekäni, ämawebekaye täñkentäj yämiñpäñ iwan keriken nanik yämagurayäj täyanken uken näk imaka, bok kañ nimagut!
- 5 Ude täñiri ämawebekayetä äneñi täñ-bumbum terak irirä yabäñpäñ oretoret bok kañ täna. Ude täñiri ketka kudänkaye nintä gäka gäripi inide kubä nadäk täkäna!
- 6 Butewaki, äbekniye oraniyetä momi täñkuño nin udegän täñkumäj. Täñpäwak mebäri mebäri täñkumäj.
- 7 ✧ Äbekniye oraniye Isip komeken itkuño u Anutu täño kudän tägatäga kañpäñ nadäñkañ upäñkañ unita nadäwä äpani täñkuk. Nadäj yämik-inik täñpäñ täñkentäk mebäri mebäri täñ yämiñkuko upäñkañ guñ tañpäñ Gwägu Gämäniken peñawäk täñ imiñkuñ.
- 8 Ude täñkuño upäñkañ yäjkehäromtak mani iwatpäñ kehäromini ärowani u kwawak yäwoñäreka ñode täñkentäj yämiñkuk;
- 9 ✧ U Gwägu Gämäni peñ iwerirän däñneñpäñ kukñi kukñi kuñirän kädet parirän ämawebeniye kome terak yeñtäñ kuñkuñ.
- 10 Ude täñkañ äma komi yämani, iwaniye u keriken nanik yämagut yäpmäj äpämañ kuñkuk.
- 11 Ude täñpäñ iwaniye uwä täñpewän umetä kudup däpmäj moreñkuk, kubätä nämo itkuk.
- 12 ✧ Ude täñirän ämawebeniye tä kañpäñ yäjkehäromtak mani unita nadäwä bureni täñpäpäñ kap terak iniñ oretkuñ.
- 13 Upäñkañ täñ yämiñkuko unita bäräñeñ guñ tañpäñ jukumani nadäkta juku kubä nämo peñkuñ.
- 14 ✧ Nämo, kome jopiken kuñatkä ketem mebäri kubä nakta wakiinik kubä nadäñpäñ Anutu jop nadäj peñ iwetkuñ.
- 15 Täñirä imatäkenta nadäñpäñ yäjapiñkuño u bureni yämiñkuko upäñkañ käyäm waki kubä bok bämopiken pewän ahäñkuñ.
- 16 ✧ Kome jopiken u ittäj kuñattängän Isrel äbotken nanik ätutä Moses ba Ekäni täño epän watä äma kudupi wäpi Aron, yarä unita kokwawak nadäj yämiñkuñ.

✧ **105:44:** Jos 11:16-23 ✧ **106:1:** 1Sto 16:34, 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5 ✧ **106:7:** Kis 14:10-12
✧ **106:9:** Kis 14:21-31 ✧ **106:12:** Kis 15:1-21 ✧ **106:14:** Nam 11:4-34 ✧ **106:16:** Nam 16:1-35

- 17 Tānjirä kome aņeņirän Datankät Abiram ini ba äboriye kudup kome gānaņ äpmonjirä kome äneņi ämiņ pipiņkuk.
- 18 Ude tānjirä kädäp mebettä päpä äma yarä unitäņo iwaräntäkiye wakiwaki tāņpani u kudup ijiņ moreņkuk.
- 19 ✧ Eruk, ittāņ kuņtāņgān Sainai pom mebäriken bulimakau wārani kubä golpāņ tāņpani tāņkuņ. Tāņpāņ peņkaņ unita gwäjiņ äpmonj imik tāņkuņ.
- 20 U Anutu wäpi biņam ärowani nitek mäde ut imiņpāņ u komenita tom muyeņ nāņpani u peņpāņ wäpi iniņoret tāņkuņ.
- 21 Ude tāņkuņo uwä Anutu Isip komeken iwaniye keriken nanik yāmagutta kudān kehāromi mebäri mebäri tāņkuko unita guņ tāņpāņ ude tāņkuņ.
- 22 U kawut! Imaka kudupi kudupi Isip kome tāņkuko ba imaka ämatä nämo tānaņi Gwägu Gämāniken tāņkuko unita nadāna inide kubä tāņpān!
- 23 Tāņpākaņ Anutu ämawebeniye kudup tāņpān wanayāņ yāņirän epān watä ämani Moses unitä ämawebeniye gārak itpāņ Anutu tāņo kokwawaki ukät-pipiņjirän nämo däpuk.
- 24 ✧ It yāpmāņ kuņtāņgān Anutu tāņo yāņkehāromtak man yāņkuko unita nadāwä bureni nämo tāņpāpāņ kome säkgāmān Anututä yāniņ kirekta yāņkuko u korekta bitnāņkuņ.
- 25 Bitnāņpāņ eņi jopikengān itkaņ Ekāni tāņo manta juku kubä nämo peņkaņ iniken gārip iwatpāņ yāņuruk-uruk man bumta yāņkuņ.
- 26 Ude tānjirä Ekānitä jukuman kehāromi ņode yāwetkuk; Kome jopiken tāņpewa in api paotneņ yäk.
- 27 ✧ Yeriјиye yāpmāņ daniņpāņ yepmaņpa guņ äbotken kukņi kāda pāņku api kumāņ tāņpä kuneņ yāņ yāwetkuk.
- 28 ✧ Eruk ittāņ kuņtāņgān Peo komeken Anutu tāņo äbottä guņ äbot tāņo anutu jopi kubä wäpi Bal u iniņ oretta biņam tāņkuņ. Tāņpāņ anutu jopi, iriri nämo, u iniņ oretta tom ijiwani u nak tāņkuņ.
- 29 Ude tāņpewä Ekāni tāņo kokwawaki bumta ahāwāņpāņ nadāņirän ämawebe bāmopiken kāyām wakiinik kubä weņ patkuk.
- 30 Ude ahāņirän Finiastä kaņpāņ nadāņpāņ ämawebe momi tāņkuņo u komi yāmiņirän eruk Anututä kāyām waki u tāņpewān paotkuk.
- 31 Finiastä ude tāņkuko uwä Anututä kawān tāgawāpāņ äma siwoņi yāņ pen, paot-paori nämo api nadāņ yāpmāņ ärowek.
- 32 ✧ Tāņpākaņ Meriba ume dapuriken ämawebe äneņi waki tānjirä Anututä kokwawak äneņi nadāņ yāmiņkuk.
- 33 Tānjirän Moses nadāņ bārāp terak itpāņ bānepi jāgām tawāpāņ man jopjop mäyap yāņkuk.
- 34 ✧ Eruk kome Anututä iwoyāņ yāmani uken ahāņkuņo upāņkaņ Anututä kome u nanik guņ ämawebe päke u däpmäkta yāwetkuko udegān nämo tāņkuņ.
- 35 Nämo, yabāņ koreņpāņ ämawebe u nanikkät kowat-yāpān tāņpāņ guņ äbot tāņo kädet wakiwaki u iwarän tāņkuņ.
- 36 Anutu tāņo ämawebeniye unitāgān kome unitäņo mäjo wāra nadāņ yāmiņpāņ gwäjiņ äpmonj yāmiņkuņ. Nadāņ yāmiņkuņo unita waņ moreņpāņ ņode tāk tāņkuņ;

✧ 106:19: Kis 32:1-14 ✧ 106:24: Nam 14:1-35 ✧ 106:27: Wkp 26:33 ✧ 106:28: Nam 25:1-13
 ✧ 106:32: Nam 20:2-13 ✧ 106:34: Het 2:1-3, 3:5-6

- 37 ✧ Iniken äperiye nanak ätu däpmanpäñ Kenan nanik täño anutu jopi unita ärawa ude täñ yämik täñkuñ.
- 38 ✧ U äperiye nanak waki kubä nämo täñirä jop nadäñ däpmanjirä nägäritä kome u Anutu inamiken tänpän wanñkuñ.
- 39 Tänpäkañ iniken täktäki unitä ini imaka, Anutu inamiken taräki-inik ude itkuñ. Ude täñkuño unitäwä Anutukät bänep kubägän nämo täñkuñ. Nämo, iniken gärip iwarän täñkuñ.
- 40 ✧ Ude täñirä Ekänitä iniken ämawebeniye unita gañani pähap nadänpäñ kokwawak täñ yämiñkuk.
- 41 Ude tänpäñ Anututä ini nadänpäñ ämawebeniye yabä-kätänjirän guñ ämawebetä äbä intäjukun täñ yämiñirä gämoriken kuñatkuñ.
- 42 Täñirä iwaniyetä komi epän mebäri kubä täñ yämiñkuñ.
- 43 Tänpäkañ kadäni kadäni Ekänitä ämawebeniye wakiken nanik yämagut täñirän upänkañ waki täkta gwäk pimiñpäñ äpmok-inik täk täñkuñ.
- 44 Ude täk täñkuño upänkañ Ekänitä konäm butewakini nadäñ yämik täñkuk.
- 45 Butewaki nadäñ yämiñpäñ topmäk-topmäk kubägän ämawebeniye kät bian täñkuko u juku piñpäñ nadäñ yämik-inik tänpäñ jop yabäñ oretkuk.
- 46 Yabäñ oretkañ äma komi epän yämani u tänpewän ämawebeniye gämoriken itkuño unita butewaki nadäñ yämiñkuñ.
- 47 Eruk Ekäni Anutunin, ude täñkuno unita nin udegän täñkentän nimiñpäñ guñ äbot täño komi epänken itkamänken ño nanik äneñi nimagut yäpmän äpämañ kuyi! Ude täñiri bänep täga nadäñ gamiñpäñ wäpka kudupi u täga api ganiñoret täne.
- 48 Eruk ämawebe, Ekäni, Isrel täño Anutu u iniñ oretna! Apiñotä tärek-täreki nämo pen inide iniñoret täkana!
Unita kudup ñode yäna; U Bureni. Ekäni wäpi iniñ oretna!

107

Anututä komi epänken nanik yämagutkuko unita oretoret kap tewani

- 1 ✧ Ekäni iniñ orerut! Uwä täñ-bumbum mähe-mi-inik. Unitä iron täñ nimik täyak uwä paot-paori nämo patkukotä pätak.
- 2 Ekänitä komi epänken nanik tämagurani in kudup Ekäni iniñoret man ude kañ yäwut.
- 3 Ekäni uwä ämawebe komeni komeni kuñtänpä kuñkuño u äneñi yämagutpäñ kubäkengän yepmanñkuko unita yänpäñ ude kañ yäwut!
- 4 Komeni komeni kuñtänpä kuñkuño uken nanik ätutä kome kawuki bämopiken kuñatkañ yotpärare kubäken päñku itta kädetta ñoba kuna-kuna täñtäñ kuñatkuñ.
- 5 U ketem ba umeta bumta yewäkañ ñoken kumne yän nadäñkuñ.
- 6 Komi bäräpi u gänañ itkañ Ekäniken gera yänjirä ketären yämiñkuk.
- 7 Ketären yämiñpäñ yämagut yäpmän yotpärare eni täga tänpäñ itnaniken u ahänkuñ.
- 8 Unita ämawebe u Ekäni täño iron tärek-täreki nämo unita yänpäñ bänep täga pähap nadäñ imik täkot. Ekäni uwä komen äma täñkentäk säkgämän täñ yämik täyak.

- 9 ✧ U äma umeta yenjirä ume yepmäñ towiwän nanpäñ täga it täkañ. Ba äma nakta yek täkañ u ketem tägatäga yepmäñ towiwän nañ tokñeñpäñ it täkañ.
- 10 ✧ Eruk, ämawebe kuñtäñpä kuñkuño u ätutäwä yen terak komi enjiken bipmäñ urani gänañ itkañ komi bumta nadäk täñkuñonik.
- 11 U imata, Anutu ärowani unitäño manta mäde ut imiñpäñ iniken gärip iwarani unita.
- 12 Ude täñkuño unita Ekänitä komi epän pähapken yepmañkuk. Ude yepmañjirän kehäromini paoräkañ kwaiñ ärontäñ kuñatkuñ. Täñkentäñ yämikta äma kubä nämo itkuk.
- 13 Komi epänken ude itkañ Ekäniken konäm butewaki gera yäñkuñ. Yäñjirä nadäñ yämiñpäñ komi butewaki nadäñkuño u ketären yämiñpäñ yämagutkuk.
- 14 ✧ Bureni, u bipmäñ urani pähap gänañ nanikpäñ yen yäpmäñ däknepäñ yämagutkuk.
- 15 Unita ämawebe u Ekäni täño iron tärek-täreki nämo unita yäñpäñ bänep täga pähap nadäñ imik täkot. Ekäni uwä komen äma täñkentäk säkgämän täñ yämik täyak.
- 16 U komi epän täño yewa kehäromi yen wek täyak. Ba komi eni täño eni kujari däpmäñ jukut täyak.
- 17 Eruk, ämawebe kuñtäñpä kuñkuño u ätutäwä guñ ude äworeñpäñ Anututa mäde ut imiñkuñ. Ude täñpäñ momi kädet mebäri mebäri täñkuño unita käyäm waki kubäken yepmañkuk.
- 18 Täñpäñ käyämtä täñpewän ketem nakta kudup bitnäñpäñ pära kumäk täñkuñ.
- 19 Wakiinik ude itkañ Ekäniken gera yäñjirä ñode täñkentäñ yämiñkuk;
- 20 U meni jinomtä yäpän tägawäpäñ yepmañkuk. Awañ pomi terak nanikpäñ yämagutkuk.
- 21 Unita ämawebe u Ekäni täño iron tärek-täreki nämo unita yäñpäñ bänep täga pähap nadäñ imik täkot. Ekäni uwä komen äma täñkentäk säkgämän täñ yämik täyak.
- 22 Bänep täga nadäñ imiñpäñ ärawa täñ imiñpäñ bänep oretoret kap terak kudän täga täñ yämiñkuko unita yäñpäñ teñ imik täkot.
- 23 Eruk, ämawebe kuñtäñpä kuñkuño u ätutäwä monen epän täkta gäpe terak gwägu pähap terak kuñatkuñ.
- 24 Gwägu terak kuñarirä Ekänitä kudän kudupi ätu pewän ahäñjirä ñode kañpäñ nadäk täñkuñ;
- 25 Ekänitä yäñjirän mänit pähap kubä piäñpäñ gwägu täñpewän tokätkuk.
- 26 Gwägutä tokätpäñ gäpe pudät mañpäñ äronkañ mak täñkuk. Ude täñjirän äma gäpe terak kuñatkuño unitä kumne yäñ nadäñpäñ bumta umuntañkuñ.
- 27 Umuntañpäñ täñguñguñ täñkañ gäpetä säkgämän kukta nadäk täga kubä nämo yäpuñ.
- 28 Ude täñpäñ imaka umuri pähap u gänañ itpäñ Ekäniken gera yäñjirä täñkentäñ yämiñpäñ bäräpi u ketären yämiñkuk.
- 29 Täñpäñ Ekänitä äneni yäñjirän mänit pähap u paorirän gwägu warenañ nämo patkuk.

✧ **107:9:** Sam 34:10; Luk 1:53 ✧ **107:10:** Jop 36:8; Ais 9:2, 42:16; Luk 1:79 ✧ **107:14:** Sam 68:6, 146:7; Apos 12:7

- 30 Eruk gwägu wareñi nämo parirän kañpäñ bänep oretoret pähap täñkuñ. Ude täñirä Ekänitä yäñ-yäkñat yäpmäñ päñku kome kunayäñ nadäñkuñken u yepmañkuk.
- 31 Unita ämawebe u Ekäni täño iron tärek-täreki nämo unita yäñpäñ bänep täga pähap nadäñ imik täkot. Ekäni uwä komen äma täñkentäk säkgämän täñ yämik täyak.
- 32 Unita Anutu täño ämawebekät käbeyä täñpäñ Ekäni wäpi pähap yäñpäñ punin unuken kañ yäpmäñ akuwut! Ba äma ekäni ekäni täño käbeyäken udegän Ekäni wäpi biñam yäñpäñ kañ orañ imik täñput.
- 33 Täñpäkañ Ekänitä kome täga täñpewän ume täpuri ba tañi kawuk tañirä kome kekeki patkuk.
- 34 Täñpäñ ketem pikpik komeken täñpewän mobä gäjäräk ikek patkuk. Imata, ämawebe kome uken iranitä kudän waki mebäri mebäri täñkuño unita ude täñkuk.
- 35 Ekänitä ude täñkuko upäñkañ kome kawukiken yäñpewän ume äpäñit, gwägu parit täñkuk.
- 36 Ude täñkañ ämawebe nakta jop irani u yepmañpäñkañ kome uken yotpärare täñpäñ itkuñ.
- 37 Eruk yotpärare täñpäñ itpäñä ketem piñit wain päya piñit täñpäñ pewä bureni bumta ahäñkuñ.
- 38 Ekänitä iron täñ yämiñirän nanak wenbäyak täñkuñ. Ba yawakiye imaka, bumta wenbäyañkuñ.
- 39 Täñpäkañ kehäromi nitek ude kadäni käroñita nämo itkuñ. Nämo, iwantä abäñpäñä komi epän ba butewaki terak yepmañirä ämawebe jopi ude itkuñ.
- 40 Bureni, Ekäni uwä äma wäp biñam ärowani nitek täño wäpi biñam yäpmäñ äpani. Äma udewani yäwat kireñirän kome jopiken kuñtäñpä kuk täñkuñ.
- 41 Upäñkañ äma jäwäri komi butewaki gänañ nanik täñken täñpäñ yepmañkañ iron täñ yämiñirän nanakiye sipsiptä nanak wenbäyak täk täkañ ude bumta ahäñkuñ.
- 42 Anututä ude täñirän ämawebe siwoñitä kañpäñ bänep täga nadäk täkañ. Täñ äma wakitä kañpäñ jop, man kum it täkañ.
- 43 Unita äma nadäk-nadäk ikek in Ekäni täño kudän päke u kañpäñ nadäwä tärewut. Kañpäñ nadäwä tärewäpäñ Ekäni täño iron pähap unita yäñpäñ-nadäk kañ täñpen kuñarut.

108

Iwantä nidäpneñ yäñpäñ Devittä Anutuken gera yäñkuk

- 1 O Anutu, bänepnatä gäka nadäkinik kehäromi täñ gamitat unita kap terak ganiñoret täyiwa!
- 2 Eruk, bänepna pidäm täyi! Udegän, wagäm gita in kap tekta pidäm täkot! Pidäm täñpäñ kap teñitna kome yäñewän!
- 3 Ekäni, wäpka käbop nämo api pewet! Nämo, ämawebe gäka nämo nadäk täkañ u bämopiken bänep täga terak wäpka biñam api ganiñ oreret.
- 4 Täñpäkañ Anutu, gäkä ninta butewaki nadäñ nimik täyan u käroñi boham, kunum irepmireko ude bumik. Täñkañ ninta nadäñ nimikinik täk täyan u ärowani.

- ⁵ Unita Anutu, wäpka biŋam ärowani kwawak pewi kunum gänaŋ ba komeni komeni ahänjirän ämawebe kuduptagäntä kaŋ kaŋpäŋ nadäwut!
- ⁶ Täŋpäŋ ninta nadäŋ nimikinik täk täyan unita yänŋapik manna nadäŋ namiŋpäŋ ketka kehäromitä täŋkentäŋ nimi. Ude täŋjiri säkgämän kaŋ itna.
- ⁷ Anutu ini eŋiken itkaŋ ŋode yänkuk; Iwan täŋo kehäromi kudup yäpmäŋ äpäŋ moreŋpäŋ oretoret terak ŋode api täŋpet; Sekem kenta Sukot kome yäpmäŋ daniŋpäŋ ämawebenayeta api yämet yäk.
- ⁸ Täŋpäŋ ugän nämo. Gileat Manase kome u imaka, näkŋo. Täŋkaŋ Efraim kome u näkŋo kurepä ude, ba Juda kome u kehäromina kwawak pewä ahäwani yäk.
- ⁹ Täŋpäkaŋ Moap kenta Idom kometä watä epän täŋ namik täkaŋ. Täŋkaŋ Filistia nanik täŋo kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ oretoret täyat yäk.
- ¹⁰ Eruk Anutu, netätä yotpärare yewa kehäromi nitek, Idom komeken itak uken ämik täkta nämagut yäpmäŋ kwek?
- ¹¹ Nämo! Gäk mäde ut nimiŋkuno unita jop itkamäŋ. Gäk nintäŋo komi ämakät ämikken bok täga nämo api kuneŋ ba?
- ¹² Eruk Anutu, gäk täŋkentäŋ nimiŋjiri uyaku iwan täga däpmäŋpäŋ yäwat kirene. Ämatä täŋkentäk täk täkaŋ u jopi, kehäromini nämo.
- ¹³ Unita nadäkamäŋ! Anutu, gäkkät bok uyaku iwan täŋo kehäromini täga api yäpmäŋ äpne!

109

Äma kubätä Anutuken butewaki man ŋo yänkuk

- ¹ Anutu, näk ganiŋoret täyat unita nadäŋ äwaräkuk nämo täŋpen.
- ² Nämo, äma wakiwaki täŋpani ba jop manman yäwanitä näk jop man näkŋatpäŋ nut täkaŋ.
- ³ Mebärini nämo, man waki näwetpäŋ jop nepmäŋit täkaŋ.
- ⁴ Not täŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ yämikta yänŋapik man yäk täyat upänkaŋ naniŋ wärät täkaŋ.
- ⁵ Täŋkaŋ not täŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ yämiŋjira unitä kowata kokwawak nadäŋ namiŋpäŋ waki täŋ namik täkaŋ.
- ⁶ Unita Anutu, iwannaye u man käbeyäken yepmaŋpäŋ mani nadäkta äma waki kubä iwoyänŋpäŋ kaŋ te! Bureni, inikät nanik kubätä mani kotäk yäpmäŋ daniŋpäŋ kaŋ iniŋ wärärän.
- ⁷ Täŋpäŋ mani yäpmäŋ daniŋpäŋ äma ŋo waki täŋpani yän kaŋ yabän-ahäwän. Täŋkaŋ yänŋapik man terak yänjikaŋarani yäk täkaŋ unita imaka, wakigän yän kaŋ yäwän.
- ⁸ ✧ Ude täŋjirän irit kuŋat-kuŋari udegän bäräŋeŋ kaŋ paorän! Paorirän moneŋ tuŋumi äma kubätä ahänŋpäŋ kaŋ korewän yän nadätat.
- ⁹ Paorirän äperiye nanak kodäŋjani kaŋ irut. Ba webeni imaka udegän, webe kajat, täkentäki nämo kaŋ irän.
- ¹⁰ Nanakiye kome kujari nämo ude itkaŋ äriŋ täpätek täŋtän kaŋ kuŋarut! Ude täŋtän kuŋarirä tähani wärämutpäŋ kaŋ yäwat kireŋ pewäkut!

- 11 Tãñpãñ äma kubäken naniktä äma unitãño komeni ba moneñ tunjumi komi epãn tãñpãñ yãpani u kudup kañ yomägarut yãñ nadätat!
- 12 Tãñpãkañ kubätä not tãñ imiñpãñ äperiye nanak kodãñani unita watä irektawä yãñ nadätat.
- 13 Tãñpãñ yeriniye mäden ahãnayãñ tãkañ u kudup kañ kumbut yãñ nadätat. Tãñirä wãpitä paot-inik kañ tãñpãn!
- 14 Tãñpãkañ äbekiye oraniye tãño kudãn wakiwaki unita Ekãnitä pen juku piñpãñ miñi tãño momini peñ imektawä.
- 15 Ude tãñkañ ämawebetä äbot unitãño wãpita guñ tak-inik tãñirä upãñkañ Ekãnitä momini pen nadãñ yãpmãñ kañ kuñarãn yãñ nadätat.
- 16 Iwanna uwä orakorak kädet täpuri kubä nämoinik tãñkuk. Nämo, u äma jopi jäwäri, tãñkentäkiye nämo u komi jop nadãñ yãmiñpãñ däpmäkgãn tãk tãñkuk.
- 17 U tãñpãwak man yãkta gãripi nadãñkuko unita äyãñutpãñ ini kañ tãñpã wawut. Ba iron kädet tãkta gañani nadãñkuko unita kubätä iron nämo tãñ imek.
- 18 Tãñpãwak man u tek gupi terakgãn irani ude tãñkuk. Unita tãñpãwak man u ini gupi kujari gãnañ kudup umetä-yãñ äpmonpãñ tokneñ morewut!
- 19 Ba tektä-yãñ tãktäki waki unitä gupi kudup uwäk tãñpipiñpãñ, pionpãñ yãñ puñ topmãñkañ pen it täyon.
- 20 Unita Ekãni, iwanaye man waki näk peñkentãñpãñ näwet tãkañ unita yäyat udegãn tãñ yãmi.
- 21 Ude tãñkañ Ekãni Anutuna gãkña wãpka biñam täga unita yãñpãñ tãñkentãñ nam. Tãñpãñ säkgãmãn nadãñ namikinik tãk täyan unita iwan kerì terak nanik nämagut.
- 22 Butewaki! Näk tãñkentäkna nämo, jopi. Nadãñ-bärãpnatä bãnepnaken komi, womãntä yãñ neyak.
- 23 Edap äpmonjirãn edap ägoniken wãrana paot täyak ude paoret yãñ nadätat. Mãnittä gwakgwak piãñ äreyãñ tãñpãn kuk tãkañ ude tãñpet.
- 24 Butewaki nadãñpãñ ketem bitnãñkuro unita gupna kudup putãrewãkañ kehãromina nämo, kujatna kwini unitãgãn itat.
- 25 ✧ Ude irira iwanayetä nabãñkañ nabãñ mägayãñpãñ yãñãrok näwet tãkañ.
- 26 O Ekãni Anutuna, tãñkentãñ nam! Butewakika tãrek-tãreki nämo unita nämagut.
- 27 Ude tãñiri iwanayetä ñode kañpãñ nadãwut; Ekãni uwä tãñkentäki bureni.
- 28 Unitä tãñpãwak man näwetneño upãñkañ gãkä iron api tãñ namen. Komi jop namani u tãñpewi mäyäk tãñirä näk epãn watä ämaka oretoret kañ tãñpa.
- 29 Äneñi yãkgãn ñode täyat; Mäyãktä iwanaye tek ämet pãranipãñ yãñ kumãn kañ uwäk täwut!
- 30-31 Ekãnitä äma tãñkentäki nämo itkentãñ yãmiñpãñ äma wakitã kumãkta biñam yãñtãreñ yãmiñirä tãñkentãñ yãmik täyak.
Unita, Anutu tãño ämawebe käbeyä tãñirä u bãmopiken itpãñ bãnep täga pähap nadãñpãñ menatä Ekãni bumta api iniñoret tãñpet.

110

Anututä Intäjukun ämani man ŋo iwetkuk

- 1 ✧ Ekänitä intäjukun äma ekänina ŋode iwetkuk; Ketna bure kăda maŋiriri iwankaye gămotkaken yepmaŋira kaŋ yabă! Ude iwetkuk.
- 2 Nadătan? Yawetă Saion pom terak itkaŋ komeni komeni yabăŋ yăwatta wăp biŋam gamiŋpăŋ ŋode api găwerek;
Iwankayeta intäjukun tăŋ yămiŋpăŋ kaŋ yabăŋ yăwat.
- 3 Tăŋpăkaŋ iwankayekăt ämik tănayăŋ tăkaŋken ämawebekayetă tăŋkentăŋ gamikta gupi api yăniŋ kireneŋ.
Tăŋkaŋ tamimaŋ tamimaŋ năburum yabăk tăkamăŋ ude äma gubaŋikayetă dubikaken ude api găwarăn tăneŋ.
- 4 ✧ Yawetă ŋode yăŋkehărom taŋkuko u äneŋi nămo api wărămurek; Găk bămop äma tărek-tăreki nămo api iren, bămop äma biani kubă wăpi Melkisedektă itkuko ude.
- 5 Eruk, ŋode nadă; Ekăni u bure kăda itkentăŋ gamiŋkaŋ kokwawak tăŋpăŋă kome ätu tăŋo intäjukun äma tăŋo kehăromi api yăpmăŋ äpek.
- 6 Ba guŋ äbottă kowata yăpmăkta yăŋtăreŋ yămiŋpăŋ ämikken bumta dăpmăŋirăn ini ugăn api kumăŋ maneŋ.
Bureni, komeni komeni tăŋo intäjukun ämaniye tăŋo kehăromi u kudup api yăpmăŋ äpek.
- 7 Upăŋkaŋ intäjukun ämana găk, ume kădet miŋin săkgămăn naŋ tăpăneŋpăŋ iwan tăŋo kehăromi kudup yăpmăŋ äpăŋ moreŋpăŋ oretoret terak tăpăneŋpăŋ api iren.

111

Anutu tăŋo ironita yăŋpăŋ iniŋ oretna

- 1 Eruk, Ekăni wăpi iniŋ oretna!
- Anutu tăŋo ämawebeniye tăga u kăbeyă tăŋiră năk bămopiken itkaŋ bănepna gupna nadăk-nadăkna kuduptagăn Anutu bănep tăga man iwet tăyiwa!
- 2 Ekăni u epăn tăgagămăn tăk tăyak. Tăŋirăn ämawebe epăni unita găripi nadăk tăkaŋ uwă Anutu tăŋo tăktăkita juku piŋtăŋ kuŋat tăkaŋ.
- 3 Bureni-inik! Epăn Anutută tăk tăyak u tăgagămăn-inik. Unita nadăwa inide kubă tăk tăyak. Tăŋkaŋ kudăn siwoŋini uwă paot-paori nămo. U pen api it yăpmăŋ ärowek.
- 4 Kudăn kudupi Ekänită tăk tăyak u inide kubă tăk tăyak. Unita bărăneŋ nămo guŋtak tăkamăŋ. U butewaki păhap nadăŋ nimiŋpăŋ iron tăŋ nimik tăyak.
- 5 Ämawebe oraŋ imik tăkaŋ u Ekänită ketem yepmăŋ towik tăyak. Ba topmăk-topmăk ninkăt tăŋkuko unita nămo guŋtak tăyak. Nămoinik!
- 6 Tăŋpăkaŋ äbot ätu tăŋo kome, iniken ämawebeniye tăniŋ kireŋkuko uwă iniken kehăromini kwawak pewăn ahăŋkuk.
- 7 Bureni-inik! Imaka u ba u tăk tăyak uwă kădet siwoŋi terakgăn tăk tăyak. Man kădet ba jukuman niwet tăyak u kuduptagăn tăga tăŋkentăŋ nimek.

✧ **110:1:** Mat 22:44; Mak 12:36; Luk 20:42-43; Apos 2:34-35, 1Ko 15:25; Efe 1:20-22; Kol 3:1; Hib 1:13, 8:1, 10:12-13 ✧ **110:4:** Hib 5:6, 6:20, 7:17, 7:21

Man jopi kubä nämo niwet täyak!

- 8 Ba unitäño бага man kubä nämoinik api paorek. Nämo, uwä kudup siwoņigän penkuko unitä pen api it yäpmän ärowek.
- 9 Tänpäkaņ Ekäni u ämawebeniye nin komi epänken nanik nimagutpäņ ninkät topmäk-topmäk täga, tärek-täreki nämo täņkuk.
Unita ñode yäna; Anutu u kudupi, tägagämän-inik.
- 10 ☆ Unita ämawebe, in ñode nadäwut; Äma kubä nadäk-nadäk ikek ude kaņ irayän nadäņpäñä, eruk, Ekänita umuntaņpäņ oraņ imek.
Bureni, ämawebe Ekäni täño man buramik täkaņ uwä nadäk-nadäk täga nitek.

Unita Ekäni wäpi iniņ oretpäņ pen iniņoret täkäna!

112

Anutu oraņ imanitä säkgämän-inik api itneņ

- 1 Ekäni wäpi yäpmän akuna! Äma Anutu oraņ imik täkaņ uwä Ekäni täño oretoret terak kuņat täkaņ. Äma udewanitä Anutu täño man buramiksa gäripi nadäk täkaņ.
- 2 Äma udewani täño äbekiye oraniyetä kome terak kehäromigän api itneņ. Siwoņi äma täño nanakiyetä Anutu täño täņkentäk ikek api itneņ.
- 3 Äma udewani täño äboriyeken iron pähap ahäņ-bumbum api täņ yämek. Täņpäņ tärek-täreki nämo, säkgämän pen api irek.
- 4 ☆ Jop manman nämo yäwani ämata bipmäņurani gänaņ penjäņek pähap api ahäņ yämek. Tänpäkaņ äma siwoņi, bänep iron täņpani ba äma ätuta täņkentän yämani unita penjäņek api ahäņ yämek.
- 5-6 Äma noriyeta butewaki nadäņ yämik täkaņ uwä säkgämän kuņat täkaņ. Täņpäņ äma moneņ epän siwoņigän, täņyäkņarani nitek nämo täk täkaņ uwä oretoret terak kuņat täkaņ.
Äma udewani täño kehäromi pen api irek. Äma mäden ahänayän täkaņ unitä wäpi biņam pen api yäņ yäpmän äroneņ.
- 7 ☆ Äma udewanitä bäräpi kukņi käda ahäņirän nadäņpäņ nämo umuntak täkaņ. Bänepitä Ekäni kwasikotpäņ unita nämo kwitak täkaņ.
- 8 Äma udewanitä bätakigän kuņatpäņ imaka kubäta nämo umuntak täkaņ. Ittäņgän iwaniye iņamiken kehärom taņpäņ bäri kap api teneņ.
- 9 ☆ Äma udewani jopi jäwärita butewaki nadäņ yämiņpäņ iron täņ yämik täkaņ. Kädet siwoņini u paot-paori nämo api irek.
Unita ämatä wäpi biņam api yäğahäņ yäpmän kuneņ.
- 10 Tänpäkaņ äma wakitä u kaņkaņ kokwawak nadäk täkaņ upäņkaņ gupi pewä putäreņirän meni nänäm tawäpäņ ämik täkta täņpäwak täkaņ.
Täņpäņ imaka täga kämi yäpmähta itsämäk täkaņ uwä bureni nämo yäpmäk täkaņ.

113

Imaka imaka täga täņ nimik täyak unita Anutu iniņoret täkäna!

- 1 Ekäni iniņoret täkäna!

☆ **111:10:** Jop 28:28; Snd 1:7, 9:10 ☆ **112:4:** Jop 11:17; Sam 97:11 ☆ **112:7:** Sam 57:7, 64:10
☆ **112:9:** 2Ko 9:9

- Ekäni täño epän watä ämaniye nin u wäpi iniñoret tākāna! Äneñi
yāwa! Ekäni wäpi yäpmäñ akuna!
- ² Yäñetak bipmäñtak tärek-täreki nämo iniñoret tākāna!
- ³ Ämawebe kukñi kukñi nanik in imaka, kudup Ekäni wäpi iniñoret tākot!
- ⁴ Ekänitä ämawebe komeni komenita intäjukun-inik it nimik täyak. Wäpi
biñamtä imaka imaka kome terak ba kunum gānañ itkañ u kumān
yärepmiak.
- ⁵ Ekäninin Anutu udewani kubä nämo itak! Nämoinik, Ekäninin u punin-inik
unu it täyak.
- ⁶ Bureni, u punin-inik unu it täyak upāñkañ kunum kenta kome unita
nadāñpāñ etä päpä yabāñ yāwat täyak.
- ⁷⁻⁸ Ekäninin kudän tägagämän tāk täyak. U äma äpani-inik, jopi jäwäri täñkentāñ
yāmiñpāñ yepmañpāñ äma wäpi biñam ikekkät kentāñpāñ it tākañ.
- ⁹ Täñpākañ webe aruñ iranita nadāñ yāmiñirān nanak bāyañkañ oretoret
pähap nadāk tākañ.

Unita Ekäni iniñoret tākāna!

114

Ekänitä ämawebeniyekeñ kudän kudupi pewän ahāñkuñ

- ¹⁻² ✧ Kadäni Isrel nanik Jekop täño äbot unitä Isip komeken nanik äpämañ
kuñkuño uken, Juda äbot u Ekäni täño kudupi ämawebe ude äworeñkuñ.
Bureni, kadäni ugän Isrel ämawebetä Ekänitä inita biñam täñkuñ.
- ³ ✧ Kadäni uken Gwägu Gämänitä Ekäni kañ-umuntañ ämetpeñ kuñkuk. Ba
kadäni kubä Jodan ume imaka, bitnäñpāñ itkuk.
- ⁴ Täñkañ pom tañi tañi oretoret täñpāñ memetä-yāñ tubupentāñ kuñirä, täpuri
täpuriwä udegän sipsiptä-yāñ tubupentāñ kuñkuñ.
- ⁵ Eruk näwerut; Gwägu, gäk imapāñ kañkañ metāñpeñ kuñkun? Ba Jodan ume,
gäk ima mebärita äpäkta bitnäñpāñ itkun?
- ⁶ E, pom tañi tañi, in ima mebärita memetä-yāñ tubupentāñ kuñkuñ? Ba täpuri
täpuri in udegän, imapāñ kañkañ sipsiptä-yāñ tubupentāñ kuñkuñ?
- ⁷ Ai, kome pähap, Yawe, Jekop täño Anututä äbāñirān kañkañ iñamiken bäromtä!
- ⁸ ✧ Imata, Ekäni uwä yāñpewän mobä kehäromi kubätä imärirān ume gwägu
ahāñkuk. Ba yāñpewän geñi kawukiken ume dapuri äpuk.

115

Anutu bureni u kubägän itak

- ¹ Ekäni, nintäño wäpnin biñam punin nämo irek. Nämo, nin täga nämo!
Gäkñaken wäpka biñam peñyāñek ikek unitägän punin kwawakinik it
täyon, gäk nadāñ nimikinik täñpāñ nämo nipmak täyan unita.
- ² Guñ äbottä sära man ñode imata niwet tākañ; Anutujin u de itak?
- ³ U nämo nadākañ? Nin täño Anutu u kunum gānañ kehäromi nitek itak. U
itkañ imaka kubä täñpayāñ nadāñpāñä u bureniägän tāk täyak.
- ⁴ ✧ Täñ äma unitäño anutuwä siliwa kenta gol mobäpāñ keritä iñitpāñ puñ
gatāñpāñ pek tākañ.

- 5 U meni nitek tāk tākaŋ upāŋkaŋ meni man tāga nāmo yāneŋ. Ba dapuri nitek tāk tākaŋ upāŋkaŋ dapuri wareŋ tāga nāmo tāneŋ.
- 6 Ba jukuni nitek tāk tākaŋ upāŋkaŋ man tāga nāmo nadāneŋ. Ba iŋami nitek tāk tākaŋ upāŋkaŋ imaka kubā tāga nāmo piāŋ nadāneŋ.
- 7 Keri nitek tāk tākaŋ upāŋkaŋ keru wareŋ tāŋpāŋ imaka kubā tāga nāmo iŋitneŋ. U kuroŋi nitek tāk tākaŋ upāŋkaŋ kādet tāga nāmo kuneŋ. Ba wareŋ tāŋpāŋ māmā tāga nāmo tāneŋ.
- 8 Unita āma imaka udewani tāŋpani, ba āma unita nadāŋ yāmik-inik tāk tākaŋ u imaka, imaka wārani tāŋpāŋ nadāŋ yāmineŋo udewanigān api āworeneŋ!
- 9 Eruk, Isrel āmawebe, Ekānijin tāŋkentāŋ tamiŋpāŋ watā it tamik tāyak unitagān nadāŋ imikinik tāŋput.
- 10 Anutu tāŋo bāmop āma, in udegān tāŋkentāŋ tamiŋpāŋ watā it tamik tāyak unita Ekāni unitagān nadāŋ imut.
- 11 Bureni, āmawebe Anutu bureni u iniŋ orerani in kudup Ekāni tāŋkentāŋ tamiŋpāŋ watā it tamik tāyak unitagān nadākinik tāŋput.
- 12 Ekāni u ninta nāmoinik guŋtak tāyak. Nāmo, u Isrel āmawebe ba Anutu tāŋo bāmop āma ninta nadāŋ nimikinik tāŋpāŋ iron pen api tāŋ nimik tāŋpek.
- 13 ✧ Anutu u āmawebe kuduptagān, āpani ba ārowani iniŋoret tākaŋ unita iron api tāŋ yāmek.
- 14-15 Ekāni kunum kenta kome pewān ahāwani unitā yeri kon tāŋ tamiton. Kon tāŋirān nanak weŋ bāyak pen kaŋ tāŋ yāpmāŋ kut! Ba nadāŋ tamiŋirān nanakjiyetā udegān kaŋ tāŋ yāpmāŋ kut!
- 16 Tāŋpākaŋ kunum uwā Ekānitā inita biŋam. Tāŋ kome uwā ninta ninin kireŋkuk.
- 17-18 Unita āmawebe kodak irani nin, Ekānita bānep tāga tārek-tāreki nāmo nadāŋ imik tākāna. U imata, kumāŋpeŋ pāŋku kum irit komeken naniktā Ekāni tāga nāmo iniŋ oretneŋ.
Eruk, Ekāni wāpi iniŋ oretna!

116

Ekānita bānep tāga kap tewani

- 1 Ekāni tāŋkentāŋ nam yāŋpāŋ gera butewaki terak yāŋira nadāŋ namik tāyak unita Ekānita gāripi pāhap nadāt.
- 2 ✧ Nākŋo gerata juku pek tāyak unita nāk it yāpmāŋ kwayāŋ tāyat ude Anutu iniŋoret yāpmāŋ kaŋ kwa.
- 3-4 ✧ Nāk pāra kumāŋpāŋ unita bumta umuntaŋkut. Kadāni uken Ekānita gera yāŋpāŋ ŋode yāŋkut; Ekāni, butewaki nadāŋ namiŋpāŋ tāŋkentāŋ nam! yāŋ yāŋkut.
- 5 Ekāni uwā ninta bānep tāga nadāŋ nimiŋpāŋ tāŋkentāŋ nimik tāyak ba butewaki nadāŋ nimik tāyak.
- 6 Bureni! Āma ātu ini tāga nāmo tāŋkentānaŋi uwā Ekānitā tāŋkentāŋ yāmik tāyak. Nāk ude itkuro upāŋkaŋ tāŋkentāŋ namiŋkuk.
- 7 Tāŋpāŋ Ekānitā nāk nabāŋ nāwatpāŋ tāŋkentāŋ namiŋkuko unita apiŋo imaka kubāta nadāwātāk nāmo tāk tāyat.

- 8 Nāk konām kottäyiwa Ekäni gākä naniḡ bitnäḡpäḡ konāmna pito ärut namiḡpäḡ nepmäḡit näwatkun.
Nāk kumbayäḡ täḡkuropäḡ Anutu gākä täḡkentäḡ namiḡkun.
- 9 Unita nāk kome terak irayäḡ täyat uwä Ekänikät bok api it yäpmäḡ kuḡatde.
- 10 ✧ Nāk bumta wayat yäḡ nadäḡkuro upäḡkaḡ Ekäni jop waki nadäḡ imiḡkut.
- 11 Täḡpäḡ nāk äma täḡo manta nadäwa bureni nämo täḡpäkaḡ Anutugän nadäḡ imiḡkut.
- 12 Ekänitä säkgämän täḡ namiḡ yäpmäḡ äbuko unita kowata jide api täḡ imet?
- 13-14 Nāk nadätat! Ude api täḡ gamet yäḡ yäḡkehärom täḡkuro unita ämawebe kudup iḡamiken ḡode täga api täḡpet;
Anututa iron imikta wain ume gäripi nitek inita biḡam kaḡ piḡ ima, Ekänitä nämagutkuko unita kowata.
Ude täḡkaḡ Ekäniken yäḡapik man api yäwet.
- 15 ✧ Täḡpäkaḡ Ekänitä ämawebenyeta nadäwän ärowani täk täkaḡ. U kubätä kumäḡirän nadäwän jopi nämo täk täyak.
- 16 Unita Ekäni, ḡode gäwera; Nāk gäkḡo epän ämaka ude kuḡat täyat, meḡnatä kuḡat täḡkuko ude.
Nāk yentä topmäḡpäḡ nepmaḡkuḡopäḡ gākä pit namiḡkun.
- 17 Unita nāk gäka bänep tägata iron täḡ gamiḡpäḡ api ganiḡ oreret.
- 18 Täḡpäḡ nāk ude api täḡ gamet yäḡ gäwetkuro ude ämawebekaye iḡamiken api täḡ gamet.
- 19 Ekäni, nāk täḡpayäḡ täyat u Jerusalem kudupi yotkaken api täḡ gamet.

Unita Ekäni wäpi yäpmäḡ akukot!

117

Äma uken-uken nanik Ekäni wäpi iniḡoret täkot!

- 1 ✧ Äma äbori äbori, in Ekäni iniḡ orerut! Ämawebe kuduḡtagän in wäpi biḡam yäpmäḡ akuwut!
- 2 Ekänitä ninta gäripi pähap nadäḡpäḡ wari wari nadäḡ nimikinik täk täyak. Unita iniken yäḡkehäromtak man bian yäḡkuko udegän iwatpäḡ nämoinik api nipmaḡpek.

Unita ämawebe kuduḡtagän Ekäni wäpi iniḡoret täkäna!

118

Anututä täḡkentäḡ yämiḡkuko unita nadäḡpäḡ bänep täga man yäḡkuḡ

- 1 ✧ Ekäni nadäḡ nimik täyak unita bänep täga man iwet täkäna. Bänep iron tärek-täreki nämo täḡ nimik täyak.
- 2 Unita Isrel ämawebe ḡode yäkot; Bänep iron tärek-täreki nämo täḡ nimik täyak!
- 3 Anutu täḡo bämop äma udegän ḡode yäkot; Bänep iron tärek-täreki nämo täḡ nimik täyak!
- 4 Ämawebe Anutu täḡo man buramik täk täkaḡ unitä ḡode yäk täkot; Bänep iron tärek-täreki nämo täḡ nimik täyak!

- 5 ✨ Näkä bäräpi taŋi kottaŋpäŋ Ekänita gera yänkut. Gera yänjira nadänpän Ekäni uwä bäräpina ketären naminjirän pidäm taŋkut.
- 6 ✨ Ekäni uwä näkkät irirän nämo api umuntäwet. Nämo, ämatä imaka kubä taŋ namikta nämo umuntak täyat.
- 7 Ekäni näkkät it takamak. Täŋkaŋ ini täŋkentän namik täyak unita kämi iwanaye däpmänjirän api yabäwet.
- 8 Bureni! Äma täŋo täktäki-tagän nadänjitna ärowani nämo täŋpöpän Anututagän nadän imikinik täŋpen kuŋatneŋo u tägagämän.
- 9 Komen äma täŋo täŋkentäk u äpanigän. Ekäni täŋo täŋkentäk u ärowani.
- 10 Unita iwan mäyaptä it gwäjin naminjikuŋopän Ekäni täŋo wäpi terak kehäromini yäpmän äput.
- 11 Näk it gwäjinjikuŋopän Ekäni täŋo kehäromi terak däput.
- 12 Iwanayetä nämäk-nämäktä nintä terak bipmäk täkaŋ ude täŋkuŋo upänkaŋ däpmän-pewa kumbuŋ, kädäptä tepäraŋ bäräŋen ijin paot täkaŋ ude. Ekäni täŋo kehäromi terak däpmän moreŋkut.
- 13 Ämik pähap täŋpän nepmänjitpän nutnayän täŋjirä Ekänitä täŋkentän naminjirän nämo nutkuŋ.
- 14 ✨ Bureni, Ekänitä kehäromi pähap naminpän täŋkentän namik täyak. U wakiken nanik nämagutkuk.
- 15 Täŋpän unita Anutu täŋo ämawebe tähaniken iniŋoret kap teŋit gera ŋode yäk täkaŋ;
Anutu täŋo kehäromitä epän kehäromi-inik tak täyak! yäk.
- 16 Ekäni täŋo kehäromitä täŋkentän naminjirän iwan täŋo kehäromi yäpmän äpumän.
- 17 Näk pengän ŋode nämo api kumbet. Nämo! Näk kodak itkaŋ Ekäni täŋo täktäki unitäŋo manbiŋam api yänahäk täŋpet.
- 18 Bureni, Ekäni uwä kumän-kumän nutta bitnäŋpän näk yäpä-siwontakta komigän naminjuk.
- 19 Unita kudupi yot yäma dät naminjirä äro Anutu wäpi yäpmän akwa!
- 20 Ŋo ŋowä Ekäni täŋo yäma, ämawebe siwoŋi kuŋarani unitägän täga äronen.
- 21 Ekäni, gäk näkŋo yänapik man nadän naminpän täŋkentän naminjiri säkgämän it täyat. Unita ganiŋ oretat!
- 22 ✨✨ Bek eni täŋpani ämatä kawä wawäpän gägäniken maŋpä kuŋkuŋo unitä eni täŋo bek bämopi ude itak.
- 23 Imaka uwä Ekäni ini-tägän täŋjirän kaŋpän gäripi pähap nadäkamän.
- 24 Täŋpän kadäni ŋowä Ekänitä pen naminjuk. Unita oretoret täŋpän bänep tägagämän nadäna!
- 25 ✨ Ekäni, gäk täŋkentän nimi. O Ekäni, täŋpewi bureni säkgämän ahän nimän!
- 26 ✨ Anutu, äma gäkŋaken wäpka terak äbayän täyak uwä kaŋ oraŋ imi. Täŋjiri nin udegän kudupi yot gänaŋ äronpän wäpka api yäpmän akune.
- 27 Ekäni ini-tägän Anutu bureni! Ini-tägän ninta watä säkgämän it nimik täyak. Unita päya päham kehap täŋpän alta teŋ äyänut takot.

✨ **118:5:** Sam 18:19, 120:1 ✨ **118:6:** Sam 56:4, 56:11; Ais 51:12; Hib 13:6 ✨ **118:14:** Kis 15:2; Ais 12:2 ✨ **118:22:** Luk 20:17; Apos 4:11, 1Pi 2:7 ✨ **118:22:** Mat 21:42; Mak 12:10-11 ✨ **118:25:** Mat 21:9; Mak 11:9; Jon 12:13 ✨ **118:26:** Mat 21:9, 23:39; Mak 11:9; Luk 13:35, 19:38; Jon 12:13

- 28 Gäk Anutuna! Bänep täga man gäwetat. Gäk Anutuna! Gäkno wäpka yäpmän akutat.
 29 Eruk ämawebe node nadäkot; Ekänitä ninta gäripi nadänpän iron täj nimik täyak u paot-paori nämo unita bänep täga man iwet täkot.

119

Anutu täjo man u tägagämän-inik

- 1 ✧ Äma kädet siwonigän säkgämän kuṇat täkaṇ uwä Ekäni täjo oretoret terak it täkaṇ. Äma udewaniwä Ekäni täjo man buramiwani äma.
 2 Äma Ekäni täjo kädet siwoṇi iwat täkaṇ, äma udewani Ekäni täjo oretoret terak it täkaṇ.
 Ekäni täjo kädet u iwatta gäripi pähap nadänpän ehutpän iwat täkaṇ.
 3 Bureni-inik, äma udewani kädet waki iwatta bitnänpän Ekäni täjo kädet siwoṇi ugän iwat täkaṇ.
 4 Anutu, gäk man kädetka siwoṇi u kudup niwetpän node yänkun; Watäni itpän näkṇaken kädet siwoṇi ugän kaṇ iwarut yän niwetkun.
 5 Unita Anutu, näk gäkno man kädet siwoṇi u iwatta gäripi pähap nadäk täyat udegän wari wari kaṇ iwat tänpa yän nadätat!
 6 Bureni, gäkno jukuman kuduptagänta ket nadänpän kuṇarayän täyat uwä momi tänpän nämo api mäyäk täwet.
 7 Ekäni, kadäni gäkno man kädet siwoṇi yänpän-nadäk tänpayän täyatken uken bänepna säkgämän paki-inik api irek.
 Ude täṇkaṇ gäkno wäpka biṇam api yäpmän akuk täṇpet.
 8 Näk gäkno irit kädetka kudup iwatta nadätat unita nämo nepmaṇpen.

Anutu täjo jukuman buramiwani äma täjo manbiṇam

- 9 Äma gubaṇi näk jide tänpän kädet siwonigän täga kuṇaret? Näk gäkno man iwarero uyaku äma siwoṇi ude iret.
 10 ✧ Unita Anutu, näk gäkno kädet u iwatta gäripi pähap nadänpän ehutpän iwat täyat.
 Gäkä täṇkentän namiṇiri kädet siwoṇita nämo bitnänpän ugän api iwaret.
 11 Näk gäkken momi täṇpetawä yänpän gäkä nanik man ugänpän bänepnaken pek täyat.
 12 Ekäni, kädetka siwoṇi näwetpän näwoṇäreṇ täṇiri ugän iwatpän wäpka biṇam kaṇ ganiṇ orera.
 13 Näk kädet kuduptagän yänhänpän niwetkuno u ämawebe kudup yänhänpän yäwet täyat.
 14 Ämatä moneṇ tuṇumta gäripi pähap nadäk täkaṇ u irepmitpän näk gäkno man iwatta gäripi udegän nadäk täyat.
 15 Gäkno manka juku piṇpän manka kädet siwoṇi u yänpän-nadäk täk täyat.
 16 ✧ Anutu, gäkno kädet siwoṇi iwatta gäripi nadänpän gäkno mankata nämo api guṇ täwet.

Ekäni täjo man kädetta gäripi nadänjuk

✧ **119:1:** Sam 128:1 ✧ **119:10:** Sam 119:2, 119:21, 119:118, 119:145 ✧ **119:16:** Sam 119:35, 119:70, 119:92-93, 119:174

- 17 Unita Ekäni, epän watä ämaka näka täñkentäk säkgämän täñ naminjiri säkgämän itpäñ gäkño mangän kañ iwara.
- 18 Bänepna täño dapuri birik ärut täñpi kuñirä ijiwa-kwäpäñ man bureni gäripi nikek gäkño man kudän terak pätkañ u kudup nadäwa tärewut.
- 19 Näk kome ño terak kadäni käronji itta biñam yäwani nämo unita gäkñaken man kädet u näka käbop nämo peñ namen. Nämo!
- 20 Näk gäkño manka biñam u kepma kepma yäñpäñ-nadäk täñpäñ iwatta bänepnatä kädäp ijik täyak.
- 21 Ekäni, näk nadätat. Äma inita nadäwä ärowani täñpäpäñ manka mäde ut imik täkañ u yebeñpäñ mäde ut yäminjiri paotta biñam täk täkañ.
- 22 Täñpäkañ näk gäkño man buraminpäñ iwat täyat unita äma udewani yabäñ äwaräkuk täñiri yäñärok ba mäde kädä man wari nämo näwetneñ.
- 23 Bureni Ekäni, äma wäpi biñam ikektä käbeyä täñpäñ näk wäpna yäpmäñ äpäkta yäñpäñ-nadäk täk täkañ upäñkañ epän watä ämaka näk gäkño jukuman ehutpäñ yäñpäñ-nadäk api täk täñpet.
- 24 Imata, gäkño jukuman unitä bänepna täñpidäm täñpäñ kädet näwoñärek täyak.

Anutu täño бага man ehutpäñ iwatkuk

- 25 Wära! Iwanayetä näk nutpäñ näwat kireñpewä kehäromina kudup paotak unita gäk bian näwetkuno ude täñkentäñ naminpäñ kehäromi äneñi namisi.
- 26 Irit kuñat-kuñatna täño mebäri kudup yäñahäñpäñ gäwerira kowata näwetkun.
Unita apiño gäkñaken man kädet u näwetpäñ näwoñäresi!
- 27 Täñpäñ nadäk-nadäkna täñpewi piräreñirän gäkño jukuman nadäwa tärewäkañ kudän kudupi täñkuno unita kañ juku piwa.
- 28 Wära! Butewakitä nutpewän kumbet yäñ nadätat unita näwetkuno udegän kehäromi äneñi namisi.
- 29 Täñpäkañ bänepnatä täñ-näkñat-pewän kädet wakiwaki täñpetta yäñpäñ бага peñkireñpäñ yewa täñ namisi.
Täñpäñ bänep täga nadäñ naminpäñ бага manka näwetpäñ näwoñärek täyi.
- 30 Imata, näk gäkño kädet bureni iwatta iwoyäñpäñ yäñkehärom täñkut. Ude täñkañ man kädetka wari wari pen juku piñpäñ kuñat täyat.
- 31 O Ekäni, näk juku-manka init-inik täñpäñ yäpmäñ kuñat täyat unita yabäñ äwaräkuk täñiri iwantä mäyäk nämo namineñ!
- 32 ✧ Eruk, wisik-inik! Bänepna täñpidäm täñ namik täyan unita gäkño бага man kädetka ugänpäñ kañ iwat täñpa!

Nadäk-nadäk yäpmäkta Anutuken yäñapiñkuk

- 33 Ekäni, бага man kädetka ket näwoñäreñiri näk kädet u pen iwat yäpmäñ äronätängän kañ kumba!
- 34 ✧ Nadäk nadäk täñkentäñ naminjiri бага manka buraminpäñ kañ yäpmäñ kuñara.
Gupna bänepna bok kañ yäpmäñ kuñara!
- 35 Ekäni, бага manka kädetkaken yäñnäkñat yäpmäñ ku. Imata, u iwat täyatken uken bänep oretoret nadäk täyat.

36 ✧ Unita bänepna tänpidäm tañiri monen wädäk-wädäk täño gärip mäde ut imiñpän gäkño бага man iwattagän gäripi kañ nadäk täñpa!

37 Dapunna teñ-pipiwayän täyan uyakuwä imaka jopi-jopita yabängärip nämo api täñpet.

Ude täñkañ näwetkuno udegän iritnata watä säkgämän it namisi.

38 Anutu, ämawebe nadän gamik täkañ u täñkentän yämikta yänkehärom tañkun. Eruk, epän ämaka näkken udegän pewi kañ ahän namän.

39 Iwantä mäyäk man näwetta umuntäyat unita nadän namiñiri kañ närepmirän.

40 O Ekäni, бага manka ba juku-manka iwatta gäripi pähap nadätat unita gäkñaken nadäk siwoñi terak iwatpäñ irit säkgämän u namisi.

Anutu täño man yengämän pewäpäñ kuñatkuk

41 Täñkañ Ekäni, gäk iron mähemi unita ironka u kwawak näwoñärenpäñ näwetkuno udegän wakiken nanik täñken täñpäñ kañ nämagut.

42 ✧ Ude täñ namiñiri äma yänärok näwet täkañ unitäño man täga uret. Imata, gäkño manta nadäkinik täyat unita.

43 O Ekäni, mena tänpidäm tañiri manka bureni u yänahäk täyiwa.

Imata, kehäromi kubäken nämo yäpmäk täyat, gäkño man terakgän yäpmäk täyat.

44 Unita gäkño jukuman u tärek-täreki nämo buramiñpäñ api iwat täñpet.

45 Bureni, gäkño jukuman iwatta nadäk täyat unita iwanayetä täga nämo api topmäñpäñ nepmäñitneñ.

Nämo, bätakigän api kuñaret.

46 Täñpäkañ kome täño intäjukun äma inamiken gäkño jukuman api yänahäk täñpet.

Ude täñira manna u utpäñ mäyäk täga nämo api namineñ.

47 ✧ U imata, gäkño mankata gäripi pähap nadäñpäñ buramiñira bänepnatä pidämtak täyak.

48 Ekäni, man kädetskata gäripi nadäk täyat unita nadänira ärowani täñpäpäñ yänpäñ-nadäk täk täyat.

Anutu täño бага manta nadäwän bureni kubä täñkuk

49 Ekäni, yänkehäromtak man bian epän watä ämaka näk näwetkuno u nadäñpäñ täñkentän nam.

Man näwetkuno unitä bänepna täñ-kehäromtak täyak.

50 Bäräpi kadäniken man unitä bänep kwini pewän ahän namik täkañ ba iritna täñ-mehamtak täyak.

51 Täñpäkañ butewaki pähap! Äma ärowanitä yänärok man bumta näwet täkañ. Upänkañ näk gäkño man unitagän gwäk pimiñpäñ manka ugänpäñ iwat täyat.

52 Ekäni, бага manka bianiinik uterak kehäromi yäpmäk täyat unita u pen juku pik täyat.

53 Unita äma wakiwakitä gäkño бага man u pekinik täñirä yabäñpäñ bänepna täñpäwak täkañ.

- 54 Tãñpãkañ uken-uken ittãñ kuñat täyatken gãkño бага манта гäрипи nadãñpãñ unita kap ganiñ ubiñ tenñtãñ kuñat täyat.
 55 Ekãni, bipani bipani nãk gãka juku pik täyat. Tãñkañ бага manka u nãmo api pewet. Nãmoinik!
 56 Baga manka wari wari iwat täyat unitã bãnepnaken oretoret pewãn ahãk tãkañ.

Anutu tãño бага man iwatta gäripi nadãñkuk

- 57 ✧ Ekãni, gãk it namitan unita imaka gäripi nitek äneñi kubãta nãmo wãyãkñek täyat.
 Mebãri unita gãkño man kãdet kudup iwatta nadãñpãñ yãñkehãrom tanñkut.
 58 Tãñpãkañ Ekãni, gãk bian tãñkentãñ namikta yãñkehãromtak man yãñkun. Unita gãkño man u nadãñpãñ tãñkentãñ namikta bãnep nadãk-nadãkna kudup gãkagãn ganiñ kiretat.
 59 ✧ Nãk irit kuñat-kuñatna tãño mebãri kudup nadãwa-tãrewãpãñ apiño gãkño man buramiñpãñ iwatta bãnep peyat.
 60 Unita gãkño jukuman iwatta kãmi kañ yãñkañ nãmo itsãmãñ yãpmãñ kwet. Nãmo, pengãn yãput peyat ño.
 61 Bureni, äma wakitã nãk nutta nadãñpãñ buñep tãñkuño upãñkañ nãk bãnepna äreyãwãpãñ gãkño jukuman unita nãmo guñ täyat.
 62 Nãmoinik, gãkño бага manka siwoñi unita nadãñpãñ ganiñ oretta bipani bãmop-inik akuk täyat.
 63 Ba ämawebe gãk orañ gamiñpãñ juku-manka iwat tãkañ ukãt not tãñpãñ kuñat tãkamãñ.
 64 Bureni Ekãni, kome ño terak ironka tokñeñ pãtak. Unita man kãdetka tãño mebãri nãwetpãñ nãwoñãreñiri kañ nadãwa tãrewut!

Ekãni tãño бага mantã tãga tãñkentãñ nimek

- 65 Ekãni, tãñkentãñ namikta yãñkuno u iwatpãñ epãn ämaka nãka säkgãmãn tãñ namik täyan.
 66 Nãk бага mankata nadãkinik täyat unita nadãk-nadãk tãga namiñiri бага man tãño mebãri kañ nadãwa tãrewut.
 67 ✧ Tãñpãkañ bian goret kuñatkuro unita yãpã-siwoñtakta komi namiñkun. Ude tãñiri eruk apiño gãkño man buramitat.
 68 O Ekãni, tãñkentãñ namik täyan u tãgagãmãn. Gãk orakorak tãño mãhemi bureni.
 Unita gãkñaken man kãdetka tãño mebãri nãwetpãñ nãwoñãrek täyi.
 69 Äma ärowani nãka jop manman yãk tãkañ upãñkañ bãnep nadãk-nadãkna kudup gãkño juku-manka uterakgãn pek täyat.
 70 Tãñpãñ äma ärowani uwã bãnep nadãk-nadãki kumbani upãñkañ nãhã juku-manka unita gäripi pãhap nadãk täyat.
 71 Tãñpãkañ nadãtat; Komi nadãñ itkuro u tãñkentãñ namiñkuk.
 Unitã bãnepna yãpmãñ sukurenñpewãn bãnep nadãk-nadãkna pewa бага manka terakgãn kuyak.
 72 Unita Ekãni, apiño ñode yãyat; Baga man mekatã pewi ahãwani unita nadãwa säkgãmãn-inik täyak, moneñ tuñum pãhapta gäripi nadãk tãkañ u irepmit moretak!

Anutu tãño бага man u siwoñi-inik

- 73 Ekäni, gäkŋa ketkatä puŋ gatänpäŋ nepmaŋkuno unita nadäk-nadäk namiŋiri juku-manka unita yänpäŋ-nadäk täk täyiwa!
- 74 Täŋjira ämawebe gäk oraŋ gamik täkaŋ u näk nabänpäŋ ŋode nadäk täkot;
Äma ŋo Ekäni täŋo jukumanta nadäkiniki kehäromi uterak pek täyak! Ude nadänpäŋ oretoret täk täkot.
- 75 Ekäni, näk bureni ŋode nadätat; Näk yäpä-siwonŋakta komi namiŋkuno uwä nadäŋ namikinik tänpäŋ unita namiŋkun.
Tänpäkaŋ gäkŋo man kädet uwä siwonŋi-inik.
- 76 Eruk, watä epän ämaka näk täŋkentäŋ namikta bian yäŋkuno u iwatpäŋ ironka paot-paori nämo u pewi ahäŋ namiŋiri butewaki nadäwätäk terak itat ŋo täŋ-kehäromtaŋ nami.
- 77 Näk gäkŋo бага manta gäripi nadäk täyat unita butewaki nadäŋ namiŋiri äneŋi säkgämän kaŋ ira.
- 78 Tänpäkaŋ äma inita nadäwä ärowani täŋpanitä jop manman terak manken nepmak täkaŋ.
Ude täk täkaŋ unita mäyäk kaŋ yäput! Upäŋkaŋ nähä gäkŋo juku-man unita pen juku piŋpäŋ api kuŋaret.
- 79 Täŋjira ämawebe gäk oraŋ gaminpäŋ gäkŋo jukuman nadäk täkaŋ unitägän näkken äbäkaŋ bok kaŋ itna.
- 80 Tänpäkaŋ Ekäni, gäripna ŋode pätak; Inamkaken täktäkna terak mäyäk yäpettawä yänpäŋ gäkŋo jukuman kudup siwonŋigän iwatta nadätat.

Wakiken nanik imagutta Anutuken gera yäŋkuk

- 81 Ekäni, gäkä täŋkentäŋ namikta itsämäŋ yäpmäŋ äbäŋjira kehäromina paoränkaŋ kehäromina nitek nämo itat.
Upäŋkaŋ man bian yäŋkuno u bureni api täŋpen yäŋ nadäkinik täyat.
- 82 Tänpäkaŋ man yäŋkuno u bureni jidegän iwatpäŋ bänepna täŋpidäm täwayäŋ? U kakta dapun täŋ yäpmäŋ äbäŋjira dapunna komi nekaŋ.
- 83 Näk imaka wawäpäŋ maŋpäkuk täkaŋ ude itat upäŋkaŋ gäkŋo juku-manka unita nämo guŋtak täyat.
- 84 Wära! Piä watä ämaka bäräpi terak it yäpmäŋ äbätat ŋo äneŋi udegän kepma bipani jide api iret?
Ba äma komi namik täkaŋ unita kowata jidegän api täŋ yämen?
- 85 Nadätan? Äma inita nadäwä ärowani täŋpani, gäkŋo бага manta mäde ut imik täkaŋ u näk tänpäwakta näkä kädetken awaŋ änek täkaŋ.
- 86-87 U jop nadäŋ komi namik täkaŋ unita täŋkentäŋ nam! Äma udewanitä nuttäko paotnaŋipäŋ itat.
Tänpäkaŋ juku-manka kudup u siwonŋi tägagän, ämatä nadänpäŋ iyap taŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatnaŋigän.
Tänpäŋ komi butewaki terak itat upäŋkaŋ juku-manka unita mäde nämo utat.
- 88 Unita ironka tärek-täreki nämo unita yänpäŋ iritna täŋmeham taŋjiri juku-manka, mekatä yäŋjiri ahäwani u kudup kaŋ iwara.

Anutu täŋo бага man unita nadäkinik täŋkuk

- 89 ☆ O Ekäni, gäkŋo manka u kunum gänaŋ, kehäromi tärek-täreki nämo pätak.
- 90 Ironkatä kodakitä kodaki api it yäpmäŋ kwek. Kome pähap ŋo inide itta täŋ-kehärom taŋpäŋ peŋkuno wareŋi nämo it täyak.

- 91 Imaka imaka kuduptagän u gäkŋo man buramiwanitä itkaŋ unita gäkŋo meka jinom terakgän it yäpmäŋ äbäŋ itkaŋ.
- 92 Täŋpäkaŋ gäkŋo бага manka unita gäripi nämo nadäŋkut yäwänäku komi namiŋkuno unitä nutpewän paoram.
- 93 Upäŋkaŋ nämo! Gäk juku-manka terak iritna täŋ-mehamtaŋ namiŋkuno unita juku-manka unita wari nämo api guŋ täwet.
- 94 O Ekäni, näk gäkŋata biŋam itpäŋ gäkŋo juku-manka kadäni kadäni iwatta ehutpäŋ epäni täk täyat unita wakiken nanik nämagut.
- 95 Nadätan? Äma waki käbop itkaŋ näk nutta täŋtuŋum täkaŋ. Upäŋkaŋ näk nadäwätäk nämo täŋpäŋ gäkŋo jukumanta yäŋpäŋ-nadäk pen täk täyat.
- 96 Täŋpäkaŋ ŋode yabäŋpäŋ-nadäk täyat; Imaka kome ŋo terak täga yäŋ yäk täkamäŋ u kudup api paot moreneŋ.
Täŋ gäkŋo man u imaka bureni-inik, tärek-täreki nämo, inide itta yäwani.

Anutu täŋo бага mantä äma ŋo nadäk-nadäk säkgämän imiŋkuk

- 97 Wisikna! Gäkŋo manta gäripi pähap nadäk täyat. Täŋpäŋ unita kepma bipani yäŋpäŋ-nadäk täk täyat.
- 98 Jukumanka u wari wari yäŋpäŋ-nadäk täk täyat unita nadäk-nadäkna uwä iwanaye täŋo nadäk-nadäki yärepmitak.
- 99 Ba ugän nämo. Man kädetka unitagän juku piŋpäŋ kuŋat täyat unita nadäk täga iŋitat uwä yäŋpäŋ-näwoŋärek täŋpani ämanaye unitäŋo nadäk yärepmitpäŋ iŋitat.
- 100 Ba бага manka u buramik täyat unita nadäk-nadäk äma ekäni ekänitä nadäk täkaŋ u näkä yärepmitpäŋ nadäk täyat.
- 101 ✧ Täŋpäkaŋ gäkŋo juku-manka kubä irepmiret yäŋ nadäŋpäŋ kädet waki-waki u kudup yabäŋ umuntaŋpäŋ kukŋi kädagän yärepmit täyat.
- 102 Ekäni, gäkŋa-tägän meka jinom unita yäŋpäŋ-näwoŋärek täk täyan unita nämo guŋ täŋpäŋ irepmit täyat.
- 103 ✧ Yäke! Gäkŋo jukuman unita nadäwa gäripi pähap, inide kubä täk täkaŋ, imaka gakŋi nitek nakta gäripi nadäk täyat unitäŋo gäripi irepmitak.
- 104 Burenitä bureni-inik, gäkŋo mantä nadäk-nadäk kädet säkgämän näwoŋärek täyak unita waki kädet kudupta taräki nadäk täyat.

Ekäni täŋo jukumantä penjäŋek ude täyak

- 105 ✧ Ekäni, gäkŋo meka jinom u kädet kuŋat-kuŋatna täŋo topän ude täŋ namitak. Täŋkaŋ kädetnaken penjäŋeŋ namitak.
- 106 Unita man kädetka siwoŋi u iwatta iŋamkaken yäŋkehäromtak man yäŋkuro udegän api täŋpet.
- 107 Upäŋkaŋ Ekäni, bäräpi taŋitä näk nepmäŋitak unita gäkŋa yäŋkuno ude iritna äneŋi täŋ-kehäromtaŋ namisi.
- 108 Täŋpäkaŋ gupe käbäŋi nitek ude, ganiŋoret man pewa-ärek täkaŋ unita gäripi nadäŋ namisi.
Ude nadäŋ namiŋkaŋ gäkŋaken manka u säkgämän näwetpäŋ näwoŋärek täk täyi.
- 109 Näk kadäni kadäni kumäŋ-kumäŋ dubiniken it täyat upäŋkaŋ gäkŋo juku-manka unita nämo guŋtak täyat.
- 110 Äma wakitä näk nepmäŋitta buŋep täk täkaŋ upäŋkaŋ näk gäkŋo man kädetka u penpäŋ näkŋaken gärip terak nämo iwata täyat.

- 111 Nämoinik, gäkŋo juku-mankatä bänep oretoret pewän ahän namik täkaŋ.
Unita iyap taŋpäŋ tärek-täreki nämö api iwat täŋpet.
112 ✧ Täŋpäŋ gäkŋo man kädetka u iwatta nadäk kehäromi peyat. U iwat yäpmän
kuŋtängän kaŋ kumba!

Ekäni täŋo man käderitä watä it nimik täyak

- 113 Ekäni, äma gäk gäwaräntäktä bänep yarä pek täkaŋ unita gaŋani pähap
nadänkaŋ gäkŋo juku-manka unitawä gäripi nadäk täyat.
114 ✧ U imata, gäk näkŋo kurepäna ba mobä käwutna, iwantä nutnayän täŋiriä
käbop iretta.
Täŋpäkaŋ man bian yänkuno u bureni iwatpäŋ api täŋpen yän
nadäkinik täyat.
115 Ai! Waki täŋpani in nabä kätänpeŋ kut! Näk Anutuna täŋo jukumani
iwarayän nadätat!
116 Eruk Anutu, näkŋo iritna täŋ-kehäromtakta man kehäromi yänkuno u juku
piŋpäŋ udegän kaŋ tä.
Ude täŋiri uyaku näkŋo nadäkinikna kehäromigän itkaŋ бага
manka pen täga api iwarän täwet.
117 Unita mehamtäŋ namiŋiri bäräpi gänaŋ nämö api paoret. Ude täŋiri juku-
manka wari wari api nadän gamet.
118 O Ekäni, näk nadätat. Gäk ämawebe gäkŋo jukuman iwatta bitnäk täkaŋ
unita mäde ut yämik täyan.
Ude täŋiri täŋyäkŋarani täktäki kädet u jopi ude api täŋpek.
119 Täŋpäŋ, gäk ämawebe udewani kudup jiraŋ ude bumik ureŋ täŋpi kuk
täkaŋ. Täŋpäkaŋ nähä gäkŋo manta gäripi pähap nadäk täyat.
120 O Ekäni, gäkŋo täktäkka inipärik unita nadäwa umuri täŋpäpäŋ kujat kwaik
täk täyat. Ba gäkŋo man kädetka unita nadäwa umuri täk täkaŋ.

Anutu täŋo jukuman iwarani

- 121 O Ekäni, näk kädet täga siwoŋi iwat täyat unita nabän äwaräkuk täŋiri iwantä
näk nämö täŋpä waneŋ!
122 Ekäni, näk epän watä ämaka unita api täŋkentän gamet yän näwet.
Täŋkentän namiŋiri äma inita nadäwä ärowani täŋpanitä bäräpi
namiŋetawä.
123 Wära! Gäk bian täŋkentän namikta siwoŋi näwetkuno ude täŋkentän nami
yänpäŋ dapun täŋ yäpmän äbänjira dapunna komi nekaŋ.
124 Unita Ekäni, butewakika paot-paori nämö unita nadän namisi! Täŋkaŋ
gäkŋaken juku-manka u näwetpäŋ näwoŋärek täyi.
125 Näk epän watä ämaka itat unita gäkŋo meka jinom u nadäwa-tärektä nadäk-
nadäk namisi.
126 Ekäni, ämawebe gäkŋo бага man irepmit täkaŋ u yabätan? Eruk, gäk
bäräŋeŋ akuŋpäŋ kowata yäwoŋäre!
127-128 Näk kädet wakiwaki äma udewanitä iwat täkaŋ unita taräki-inik nadäk
täyat.
U imata, gäkŋo juku-manka unita gäripi pähap nadäk täyat, ämatä
gol monen säkgämän-inik unita gäripi nadäk täkaŋ u irepmitpäŋ-
nadäk täyat.
Ba gäkŋo бага manka u kudup iwat täyat.

Anutu täŋo kädet iwatta gäripi nadänjuk

- 129 Ekäni, gäknjo man uwä säkgämän unita buramiñpäñ kuñat täyat.
- 130 ✧ Äma kubätä gäknjo man bänepiken penpäñ kuñarayän täko uwä bänepiken penyänek api irek.
Ba guñ äma kubätä gäknjo man yänpäñ-nadäk täñpayän täko uwä nadäk-nadäk ikek api kuñarek.
- 131 Täñpäkañ Ekäni, näk gäknjo бага манта гäripi-inik nadäk täyat. U iwatta mena bänepna pidämtak takamän.
- 132 Unita Ekäni, ämawebe nadän gamikinik täñpanita nadän yämik täyan udegän, näk nabänpäñ butewaki nadän namisi.
- 133 Täñkañ gäknjo mankatä kädet näwoñärenjirän momitä näka intäjukun nämo täñ namek.
- 134 Täñpäkañ Ekäni, täñkentän namiñiri ämatä näka täñpäwak täneñtawä. Ude täñ namiñiri manka kañ buramik täñpa.
- 135 ✧ Gäk dubinaken itkañ säkgämän täñ namiñpäñ gäknaken kädet siwoñika kudup kañ näwetpäñ näwoñäre.
- 136 Täñpäkañ Ekäni, ämawebe mäyaptä gäknjo man nämo iwat takañ unita konämna pito ume dapuriken äpäk täyak ude mak täyak.

Anutu täño jukuman u siwoñi-inik

- 137 O Ekäni, kudän siwoñi säkgämän täño mäheми u gäk. Täñpäkañ gäknjo meka jinom kudup u udewanigän, siwoñi säkgämän.
- 138 Bureni, jukuman bian pewi ahänkuño u kudup siwoñi tägagän, ämatä nadänpäñ iyp täñpäñ yäpmän kuñatneñtagän.
- 139 Upänkañ iwanayetä бага manka u mäde ut imik takañ unita bänepna kädäp ude ijik täyak.
- 140 Ekäni, yänkehäromtak manka u pära nämo ahäk täyak. Burenigän ahäk täyak.
Unita epän watä ämaka näkä manka unita gäripi-inik nadäk täyat.
- 141 Täñpäñ ämatä näka nadäwä äpani, jirañ ude tak takañ upänkañ meka jinomta nämo ganatak täyat.
- 142 U imata, kudän siwoñi säkgämän säkgämän tak täyan u pen udegän api täñ yäpmän äroweno unita.
Täñpäkañ бага manka u burenigän ahän yäpmän kukta yäwani.
- 143 Bureni, komi epän gänañ itat, upänkañ juku-manka unitä bänepna täñpidäm täñjirän oretoret nadäk täyat.
- 144 Täñpäkañ бага manka uwä siwoñi tärek-täreki nämo. Unita Ekäni, nadäk-nadäk namiñiri säkgämän kañ it yäpmän ärowa!

Wakiken nanik imagutta Anutuken yänpäñkuk

- 145 Bänep nadäk-nadäkna kudup gäkken penpäñ gera yäyat. Unita Ekäni, nadän namiñiri juku-manka kudup kañ buramiwa!
- 146 Gäkken gera yänjira wakiken nanik nämagut. Nämaguriri бага manka kudup u kañ iwara.
- 147 Täñpäñ gäknjo manka unitä bureni ahäwekta nadäkinik täyat unita kome ket nämo yänjirän akuñpäñ täñkentän namikta gäkken gera yäk täyat.
- 148 Täñkañ gäknjo manka yänpäñ-nadäk täñpayän nadänpäñ bipani käron päke u kodagän it täyat.
- 149 Ekäni, ironka tärek-täreki nämo unita nadän namisi. Täñpäñ butewakika kwawak näwoñärenpäñ iritna täñ-kehäromtañ namisi.

- 150 Nadätan? Äma komi epän namik täkañ u dubinaken itkañ. Äma uwä gäkño jukuman iwatta bitnäc-inik täc täkañ.
- 151 Tänpäkañ Ekäni, gäk imaka, näc dubinaken itgän täyan. Tänpäñ gäkño бага manka u kehäromigän pen itta yänkehärom täwani.
- 152 Bian gäkño juku-mankata yänpäñ-nadäk ñode täñkut; U tärek-täreki nämo itta pewi ahäñkuñ.

Wakiken nanik imagutta Anutuken gera yänkuk

- 153 Ekäni, näc gäkño juku-mankata nadäñ äwaräkuk nämo täc täyat unita komi bäräpi gänañ itat ño nabänpäñ-nadäñkañ täñkentäñ namisi.
- 154 Bian yänkehärom tañkuno ude iwanaye inamiken näc gäarak itpäñ täñkentäñ naminiri iwan nabä-kätäñpen kut.
- 155 Äma waki täñpani u gäkño juku-manka nämo buramik täkañ unita gäkñata biñam täga nämo api yämaguren.
- 156 Upäñkañ Ekäni, nähä täñkentäñ nam! Butewakika u ärowani pätak unita yänkuno udegän wakiken nanik nämagut.
- 157 Iwan mäyap näc tänpäwakta it gwäjin namikañ upäñkañ gäkño man kädetka bureni u nämoinik irepmit täyat.
- 158 Täñ Isrel ämawebe ätu gäkño manta nadäñ parit täc täkañ unita kokwawak nadäñ yämik täyat.
- 159 Tänpäkañ Ekäni, gäkño meka jinomta gäripi pähap nadäk täyat u nabänpäñ-nadäsi.
U nabänpäñ-nadäñkañ ironka tärek-täreki nämo unita iritna täñkehäromtañ namisi.
- 160 ✧ Ekäni, бага manka u bureniñän ahäñ yäpmäñ kukta yäwani. Manka siwoñi u kudup tärek-täreki nämo.

Anutu täño бага man iwatta gäripi-inik nadäñkuk

- 161 O Ekäni, äma wäpi ärowani nitek ätu jop nadäñ näc tänpäwak täkañ upäñkañ näc juku-manka unita nadäwa umuri tänpäpäñ orañ imik täyat.
- 162 Tänpäñ kudän tägatäga täkta yänkehärom tañkuno unita nadäñkañ oretoret pähap nadäk täyat.
Äma kubätä moneñ tañi mämäram yäpmäñkañ oretoret nadäweko ude nadäk täyat.
- 163 Tänpäkañ jop-manmanta taräki-inik nadäñkañ gäkño man kädetskata gäripi-inik nadätat.
- 164 Unita kepma kubä gänañ kadäni 7 ude бага manka siwoñi unita yänpäñ ganiñoret täyat.
- 165 ✧ Burenitä bureni-inik! Ämawebe gäkño manta gäripi nadänpäñ iwat täkañ unitawä watä it yäminiri bänep kwini terakgän it täkañ imaka kubä täñpewän bänep nadäk-nadäki täga nämo putärewek.
- 166 Unita Ekäni, gäk kubä-tägän wakiken nanik nämagutta itsämäñtat. Itsämäñkañ gäkño бага manka u iwaräntäk täyat.
- 167 Tänpäkañ äneñi ñode yäkgän täyat; Jukumanka unita gäripi-inik nadänpäñ iwat-inik täc täyat.
- 168 Bureni, gäk näkño irit kuñat-kuñatna u kudup nabänpäñ-nadäwi-tärek täkañ unita meka jinom kudup buramik täyat.

Anututä täñkentäñ imikta yänapiñkuk

- 169 Ekäni, gäkken gera yäyat ɲo nadäŋ namisi. Nadäŋ namiŋpäŋ bian yäŋkuno udegän nadäk-nadäk täga näwetpäŋ näwoŋärek täyi.
- 170 Yäŋapik manna ɲo iŋamkaken äreŋirän yäŋkehäromtak manka u iwatpäŋ wakiken nanik nämagusi.
- 171 Ude täŋiri menatä gäk ganiŋoret täyiwa! Imata, gäk juku-manka kudup u säkgämän näwetpäŋ näwoŋärek täk täyan unita yäŋpäŋ.
- 172 ✧ Mena täŋpidäm täŋiri gäkŋo manka kädet unita nadäŋpäŋ kap ganiŋ ubiŋpäŋ teŋtäŋ kuŋat täyiwa, manka kudup u säkgämän siwoŋigän unita.
- 173 Näk gäkŋo man kädetka bureni iwatta yäŋkehärom täŋkuro unita täŋkentäŋ namikta pidämtak täyi.
- 174 O Ekäni, gäkä täŋkentäŋ namikta dapun käroŋ täŋ itat ɲo. Ba gäkŋo manta bänep täga pähap nadäk täyat.
- 175 Unita Ekäni, iritna täŋ-mehamtaŋ namiŋiri wäpka biŋam oraŋ gamik täyiwa. Ude täŋira manka kuduptä täŋ-mehamtaŋ namik täyon.
- 176 ✧ Näk yawak ägwän täŋpeŋ kwani udewani unita gäk epän watä ämaka näka wäyäkŋeŋpäŋ nabäŋ ahäsi.
Imata, näk gäkŋo juku-manka iwatta epäni kehäromi täk täyat.

120

Äma kubä Anutuken täŋkentäktä yäŋapiŋkuk

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ɲo tek täŋkuŋonik.

- 1 ✧ Bian, komi butewaki terak itkaŋ Ekäni, gäkken yäŋapiŋira nadäŋ namiŋkun.
- 2 Unita apiŋo udegän jop manman yäwani ba täŋyäkŋarani äma bämopiken nanik nämagusi!
- 3 Ai, jop manman yäwani in, Anututä jide api täŋ tamek? Ba komi epän jidewani upäŋ api tamek?
- 4 Komi epän ɲodewanipäŋ api tamek; Komi äma täŋo päip bohamtä api tapmaŋpek. Ba kädäp mebetpäŋ intä terak api piŋ täbarek.
- 5 Wära! Äma waki täŋpani, inta gaŋani pähap nadätat! In bämopjinken itkaŋ gaŋani nadätat u Mesek kome ba Keda ämawebe bämopiken itkaŋ nadäwero ude.
- 6 Bänep kwini terak itta gäripi nämo nadäk täkaŋ u bämopiken kadäni käroŋi it yäpmäŋ äbut. Unita kaŋ pewa yäŋ nadätat.
- 7 Imata, bänep kwini itta man yäŋjira unitäwä ämik mangän yäk täkaŋ.

121

Ekäni u watä ämanin tägaŋämän

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ɲo tek täŋkuŋonik.

- 1 ✧ Näk pom täŋi täŋi udu terak dapun käroŋ täŋ itat upäŋkaŋ täŋkentäkna dekaken naniktä äbäŋkaŋ täŋkentäŋ namayäŋ?
- 2 ✧ Eruk näk nadätat, Ekäni kunum kenta kome täŋ-peŋkuko unitägän api täŋkentäŋ namek.
- 3 ✧ Nadätan? Ekäni unitä gabäŋ äwaräkuk täŋirän nämo mangurek. Nämo, watä ämaka u döpmon nämo pat täyak.
- 4 Bureni-inik, Isrel täŋo watä äma unitä kodakigän itpäŋ watä säkgämän it gamik täyak.

✧ **119:172:** Sam 51:14, 119:138 ✧ **119:176:** Ais 53:6; Jer 50:6; Mat 18:12; Luk 15:4 ✧ **120:1:** Sam 118:5; Jna 2:2 ✧ **121:1:** Sam 87:1, 123:1 ✧ **121:2:** Sam 115:15, 124:8 ✧ **121:3:** Sam 41:2, 66:9, 127:1

- 5-6 ✧ U dubikaken itkaŋ watä it gamiŋpäŋ äyuŋka ude it gamik täyak.
Ude it gamiŋirän kepma edaptä täga nämo gurek ba bipani
komepaktä gäk täga nämo täŋpäŋ waneŋ.
- 7 ✧ Täŋpäkaŋ Ekäni u gabäŋ gäwatkaŋ imaka umuri pähapken wädäŋ tädotpäŋ
gepmaŋpäŋ säkgämän api iren.
- 8 ✧ Täŋpäŋ täha penpen deken kwenopäŋ äneŋi tähaken äbeno uwä Ekänitä watä
it gamiŋirän umun terak nämo api iren.
Täŋpäkaŋ apiŋogän nämo gabäŋ gäwarek. Nämo, watä kadäni nämo,
api it gamik täŋpek.

122

Jerusalem ämawebe oretoret terak it täkaŋ

- Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.
- 1 ✧ Ekäni täŋo kudupi yotken ärona yäŋ näwerirä bumta oretkut!
- 2 Eruk, ahäkamäŋ, Jerusalem täŋo yewa gänaŋ itkamäŋ ŋo.
- 3 Täŋpäkaŋ Jerusalem u yotpärare tägagämän-inik. Täŋkodak täŋkuŋo unita
kehäromigän, kaŋoret ikek itak.
- 4 Uken Isrel ämawebe kuduŋtagän Anutu täŋo jukuman iwatpäŋ iniŋ oretta
ärok täkaŋ.
- 5 Ba uken Isrel täŋo intäjukun ämaniye itkaŋ ämawebeniye täŋo man epän täk
täkaŋ.
- 6 Unita Jerusalem komeken iranitä säkgämän irut yäŋpäŋ Ekäniken ŋode
yänapitat; Ekäni, täŋkentäŋ yämiŋiri ämawebe Jerusalem yotpärareta
gäripi nadäk täkaŋ u tägagän kaŋ irut!
- 7 Ude yänapiŋira Jerusalem ämawebetä kwini terak irirä watä ämaniye imaka,
säkgämän kaŋ irut.
- 8 Täŋpäkaŋ mähemnayeta yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Jerusalem ämawebe
säkgämän, kwini terak it täkot!
- 9 Ba Ekäni Anutunin täŋo kudupi yotta yäŋpäŋ ŋode yäyat; Tägagän it täyon.

123

Anututagän dapun ijik täkäna!

- Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.
- 1 ✧ Ekäni, iŋiŋpewa kunum gäkä itkaŋ kaŋiwat epän täk täyanken ärotak.
- 2 ✧ Täŋpäkaŋ Ekäni Anutunin, watä epän äma jopitä epän mäheŋi terak it täkaŋ,
ba watä epän webetä intäjukun webeni täŋo kehäromi terak it täkaŋ, nin
udegän gäkagän dapun käroŋ pen api täŋ yäpmäŋ kune.
Ude täŋ yäpmäŋ kuŋtäkäna, eruk butewaki api nadäŋ nimen.
- 3 Unita Ekäni, butewaki bäräŋeŋ nadäŋ nimisi. Imata, äma wakitä waki täŋ
nimik täkaŋ unita gaŋani nadäkamäŋ.
- 4 Ba tuŋum ämatä yänärok bumta niwet yäpmäŋ äbäŋirä äneŋi udegän nadäkta
nämo nikaŋ.
Ba äma gup yäpmäŋ ärokärok täŋpanitä komi epän nimiŋpäŋ sära
niwet yäpmäŋ äbäŋirä gaŋani nadäkamäŋ.
Unita Ekäni, butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ täŋkentäŋ nimisi.

124

Anutu uwä ämawebeniye täŋo täŋkentäk

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ɲo tek täŋkuŋonik.

¹ Ekänitä nämo täŋkentäŋ nimiŋkuk yäwänä jide tänam? Isrel ämawebe, in yäŋyabäk ɲonikta kowata yäwut!

²⁻³ Bian ämatä kokwawak nadäŋ nimiŋpäŋ ninkät ämik täŋkuŋ. Täŋkuŋopäŋ Ekänitä nämo täŋkentäŋ nimiŋkuk yäwänä iwantä kudup nidäpäm.

⁴⁻⁵ Umetä tokätpäŋ nidäpmäŋpäŋ yejämäk täkaŋ ude tänaŋipäŋ nämo täŋkuk!

⁶ Unita nin Ekänita bänep täga nadäŋpäŋ iniŋoret täkana! Täŋpäkaŋ iwan yabäŋ äwaräkuk täŋirän nämo nidäpuŋ.

⁷ Ämatä buŋep täŋpäkaŋ barak yepmäŋiräkaŋ ehutpäŋ buŋep däreämutpeŋ kuk täkaŋ nin udegän täŋkumäŋ. Buŋep uwä däkŋeŋkuk. Täŋpäkaŋ ninä apiŋo buŋep terak nämo itkamäŋ.

⁸ Ekäni, kunum kenta kome pewän ahäŋkuŋo uniktä ini-tägän täŋkentäŋ nimik täyak!

125

Anututä ämawebeniye äyur täŋ yämik täyak

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ɲo tek täŋkuŋonik.

¹ Ämawebe Ekäni terakgän yeŋgämä pek täkaŋ uwä Saion pomtä kehäromi-inik it täyak ude bumik it täkaŋ.

Bäräpi mebäri mebäri ahäŋirä kwainpäŋ täga nämo tokät manep.

² ☆ Täŋpäkaŋ pomtä Jerusalem yotpärare it gwäjikaŋ ude, Ekänitä ämawebeniye ta täreki-täreki nämo ude yewa täŋpäŋ täŋkentäŋ yämik täyak.

³ Näk ɲode nadätat; Waki täŋpanitä siwoŋi ämawebe täŋo komeken watä wari nämo api itneŋ. Ude tänaŋäŋ täŋo uwä kämiwä siwoŋi ämawebe ini imaka, käderi waki iwatpäŋ waki täneŋ.

⁴ Unita Ekäni, äma täga, gäkŋo man buramik täk täkaŋ unita säkgämän täŋ yämisi.

⁵ Täŋpäkaŋ waki täŋpanita kowata komi yämiŋpäŋä äma ätu gäkŋo äbot täŋpanipäŋ gabä-kätäŋpäŋ mäde ut gamik täkaŋ u imaka, kowata komi yämisi.

Eruk, Isrel ämawebe säkgämän kaŋ irut!

126

Isrel ämawebetä Anututä täŋkentäŋ yämikta gera yäŋkuŋ

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ɲo tek täŋkuŋonik.

¹ ☆ Ekänitä komi epänken nanikpäŋ yäŋnikŋat yäpmäŋ Jerusalem yotpärareken äneŋi äbäŋirän ayäbu täkamäŋ yäŋ nadäŋkumäŋ.

² Äneŋi abäŋkaŋ gäripi nadäŋpäŋ mägayäk oretoret kap teŋkumäŋ. Täŋitna ämawebe Anututa nämo nadäŋ imanitä nibäŋpäŋ yäŋkuŋ; Ekäninitä Isrel ämawebeta täŋkentäk taŋi täŋ yämikta yäŋ yäŋkuŋ.

- 3 Bureni, Ekäni uwä täñkentäk pähap täñ nimiñkuko unita bänep täga nadäñ imiñkumäñ.
- 4 Unita Ekäni, gäkä bian ude täñ nimiñkuno udegän komeninken äneñi kañ yäñnikñat yäpmäñ ku!
Ude täñpayäñ täyan uwä ñode bumik; Kome kawukiken ume kubat kawuk tak-inik täñpanipäñ yäñpewi iwän tañjirän kubat kawuk täwani u ume äneñi äpäk täkañ ude bumik.
- 5 ☆ Unita nadäkamäñ; Äma kubätä apiño konäm butewaki terak ketem yeri piweko upäñkañ oretoret terak ketem bureni ahäñjirän pugerek.
- 6 Bureni, webe kubätä nadäwätäk terak yänat täñpeko upäñkañ bureni ahäñjirän kap teñpäñ oretoret terak ketem uwä enjiken yäpmäñ äbek.

127

Imaka u ba u täñayäñ yäñpäñä Anutu täño kehäromini ba nadäk-nadäki terakgän täne

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

- 1 ☆ Äma kubätä eni kubä täñpayäñ nadäñpäñä Ekänita nämo nadäñpäñ täñpayäñ täko uwä täñpäñ Anutu inamiken jopi api täñpek.
Ba udegän, ämatä Ekäni täño nadäk-nadäki terak äboriyeta watä nämo itnayäñ täño uwä äma unitäño watä epän u jopigän api täñpek.
- 2 Ba udegän, gäk kome ket nämo yäñeñjirän akumañ päñku epän täñ dämiñ yäpmäñ kuñiri kome bipek.
Ude täñpayäñ täno upäñkañ Ekäni nämo nadäñ imiñkañ jop täñpayäñ täno uwä epän u Anutu inamiken jopi api täñpek.
Unita nadäkañ? Ekänitä ini ämawebeniye bureni uwä yabäñ yäwatpäñ imaka imaka täñkentäñ yämiñjirän bipani säkgämän pat täkañ.
- 3 Täñpäkañ nanak bäyak täkañ uwä Ekäni täño iron. Ba nanakjiye uwä Anutu täño kon pähap.
- 4 E, äma gubañi itkañ nanakiye mäyap bäyak täkañ uwä äma unitäño kehäromi. Ironironi uwä tägañpäñ watä säkgämän api it imineñ.
- 5 Bureni, äma udewani uwä oretoret pähap terak it täkañ. Täñpäkañ iwaniyetä man epänken yepmañjirä kehärom tañpäñ täga yärepmitneñ.

128

Irit kuñat-kuñat säkgämän unitäño mebäri

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

- 1 Ämawebe Ekäni täño man buramiñpäñ nadäkinik täñpeñ kuñat täkañ äma udewani uwä Ekäni täño oretoret terak it täkañ.
- 2 Gäk äma udewanitä epän täñjiri bureni ahäñ gaminayäñ täkañ uwä iritka säkgämän api meham täwek.
- 3 Yen tägatä mujipi bumta pewän wädäk täkañ ude webekatä nanak mäyap api bäyañ gamek. Ba nanakayetä gewet gukñitä it gwäjik täkañ ude api täneñ.
- 4 Bureni-inik, äma Ekäni täño mani buraminayäñ täño uwä irit kuñat-kuñariken imaka tägatäga udewani api ahäñ yämineñ.

- ⁵ Eruk, Ekäni Saion pom terak it täyak unitä iron täñ tamiton. Ude täñirän komejin Jerusalem uwä säkgämän kañ it yäpmäñ ärowän.
- ⁶ Ba in kadäni käroni säkgämän itkañ orajiye ahäñirä kañ yabäwut.
Unita Isrel ämawebe inä bänep kwini terakgän kañ it yäpmäñ ärowut.

129

Isrel ämawebetä Ekänitä iwaniye täñpawakta yäñapiñkuñ

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

- ¹ Isrel, gäk äbot yäput peñpän ahäñkunken iwankayetä komi gamiñ yäpmäñ äbuño unitäño manbiñam ñode yäñahä;
- ² Äbot täpuri ude it yäpmäñ äbänjira iwanayetä komi epän jop nadäñ namiñkuñ.
Upänkañ nämo närepmiñkuñ!
- ³ U pärip-päriptä mädenaken nutpän nepmañpä gupna terak bäräm bäräm bumta patkuñ.
- ⁴ Ude täñ namiñkuño upänkañ Ekäni siwoñi täktäk kädet mähemi unitä komi epän uken nanik nämagutkuk.
- ⁵ Unita Saion kometa kokwawak nadäk täkañ uwä Ekänitä kañ däpmäñ yäwat kirewän!
- ⁶ U muyeñ kome kawukiken ahäñkañ kawuk tañpän paot täkañ ude kañ äworewut.
- ⁷ U epäni nämo, jirañ ude. Unita ini kubäkubä jop kañ parawut.
- ⁸ Täñirä ämatä yärepmit kuñ äbäk täñkañ yabänpän kubätä ñode nämo api yäwek; Ekäni wäpi terak kwikinik irirä Ekänitä iron täñ tamiton yäñ nämo api yäwetneñ. Nämoinik!

130

Äma kubätä Anutu butewaki nadäñ nami yäñpän yäñapik man ño yäñkuk

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

- ¹ ✧ Ekäni, näk bäräpi pähap nadäñpän täñkentäka gäkken gera yäyat.
- ² O Ekäni, gera yänjira nadäñ namiñpän täñkentän namisi.
- ³ ✧ Ekäni, gäk mominin terak nidäpmäk täñpi yäwänä netä itek? Nin kudup paotnam.
- ⁴ ✧ Upänkañ, gäk mominin peñ nimik täyan unita gäkña gämotka-kengän kañ it täna.
- ⁵ ✧ Näk Ekänitä täñkentän namän yänpän kwikinik it täyat. Näk unitäño mantagän nadäkinik täyat. Unitägän bänepna täñkentän namik täyak.
- ⁶ ✧ Äma epän kubä täñpa yänpän kome bäräñeñ yänewi täñpayän nadäk täkañ ude, näk Anutu bäräñeñ abä täñkentän namän yänpän itsämäj itat.
- ⁷ Unita Isrel ämawebe, nadäk-nadäknin Anutu-kengän kañ pena. Ekäni u iron tärek-täreki nämo täñ nimik täyak ba waki keriken nanik nimagutta pidämtak täyak.
- ⁸ ✧ Täñpakan mominin terak kumäk-kumäkta biñam tänañipän Anututä ämawebeniye nintäño mominin kudup peñ moreñpän api nimagurek.

✧ **130:1:** Kra 3:55; Jna 2:2 ✧ **130:3:** Sam 143:2; Rom 3:20, 3:23-24 ✧ **130:4:** Jer 33:8-9 ✧ **130:5:** Sam 33:20, 40:1; Ais 8:17, 30:18 ✧ **130:6:** Sam 63:6, 119:147 ✧ **130:8:** Mat 1:21; Tai 2:14

131

Ekäni terakgän yengämina pewäpäj it tākäna

Anutu iniņ oretoret kābeyä yäput pekta kap ņo tek täņkuņonik.

¹ O Ekäni, näk gup yäpmäj ärokärok nämo tāk täyat. Ba näkņata nadäņira ärowani nämo tāk täyak.

Nadäk-nadäkna ärowani nitek itta ba imaka näkä täga nämo nadäwa tärenaņi unita nadäwätäk wakiinik nämo tāk täyat.

² Ude nämo. Imaka jide pat namitak unita täga nadätat. Nanak pakitä miņiye bakani terak nadäwätäkkät nämo, gup gapun gapun pat tākaņ ude, bänepnaken ude nadätat.

³ Unita Isrel ämawebe, tärek-täreki nämo Ekäni terakgän yengämä pewäpäj it tākot!

132

Saion pom täņo yäņapik man kap

Anutu iniņ oretoret kābeyä yäput pekta kap ņo tek täņkuņonik.

¹ Ekäni, Devittä gäka yäņpäj komi epän gänaņ itkuko unita nämo guņ täwen.

² Täņkaņ Isrel täņo Anutu kehäromi gäka täņ gamikta yäņkehäromtak man yäņkuko u imaka, juku piwen.

³⁻⁵ Devit uwä yäņkehärom taņpäj ņode yäņkuk; Näk eņiken ba dāpmon patpatken bārāņeņ nämo api kwet. Nämo, Ekäni, Isrel täņo Anutu kehäromi unitä itta kome täņ-kerutpāj peņkaņ uyaku eņiken pāņku orek itpāj dāpmon täga api päret.

⁶ ✨ Eruk, Betlehem yotpārareken itkaņ topmāk-topmāk täņo kudupi gäpe u itak yāņ manbiņam nadāņkumāj. Nadāņkaņ pāņku Ja komeken bureni kaņ-ahāņkumāj.

⁷ Kaņ-ahāņpājä yāņkumāj; Ekäni täņo eņiken kuņpāj ini irani gāmoriken gwājij-āpmon imina!

⁸ Eruk Ekäni, kudupi yotka ņoken tärek-täreki nämo itta äbi! Täņpāj topmāk-topmāk täņo gäpe, kehäromika täņo wārani, ukät bok kaņ äbi!

⁹ Äbāņiri bāmop ämakayetä kudān siwoņigān kaņ tāk täņput. Ude täņirä ämawebekayetä oretoret gera kaņ yāk täņput.

¹⁰ Ekäni, gäk intājukun äma itta iwoyāwani Devit u imaka kubä täņ imikta yāņkehäromtak man yāņkun. Unita epän ämaka u mäde nämo ut imen.

¹¹ ✨ Yāņ-kehäromtak man iwetkuno u bureni-inik api täņ gamet yāņ yāņkun. Gäk ņode iwetkun; Gäkņo yeriken nanik kubä gäkä kumāņiri mädekaken intājukun äma itkaņ kaņiwat epän tākta api iwoyāwet.

¹² Täņpākaņ yerikaye unitä topmāk-topmāk kubägān inkät täņkuro u mäde nämo ut imiņpāj бага man yāmāyāņ täyat u buramiņpāj yāpmāj kuņatnayāņ täņo uwä, unitäņo yeritä yeri intājukun äma itta ude api ahāņ yāpmāj kuk täneņ.

¹³ Nadākaņ? Ekānitä Saion yotpārare inita biņam iwoyāņpāj ņode yāņkuk;

¹⁴ Yotpārare ņowä näkä tärek-täreki nämo itkaņ kaņiwat epän tākta gāripi nadätat.

- 15 Saion yotpärare ɲoken itkaŋ unitäŋo ämawebeniye täŋ-bumbum terak api yepmäŋ towiwet. Täŋpäŋ äma jäwäri bämopiken it täkaŋ u imaka, ketem yepmäŋ towiŋira nanpä tokŋewäpäŋ oretoret api täk täneŋ.
- 16 Ude täŋkaŋ bämop ämaniye täŋo epäni täŋ-mehamtaŋ yämiŋira ämawebeniyetä kaŋpäŋ nadäŋkaŋ kap teŋpäŋ oretoret gera mämä api täneŋ.
- 17 ✧ Täŋpäkaŋ kome ɲoken Dedit täŋo orani kubä intäjukun äma ärowani-inik ude api pewa ahäwek. Äma uwä näkŋa iwoyäwani. Kaŋiwat epän täŋpayäŋ täyak u täŋpewa tärek-täreki nämo pen inide api täŋ yäpmäŋ ärowek.
- 18 Täŋkaŋ iwaniye täŋpewa mäyäk taŋi nadäŋirä upäŋkaŋ kaŋiwat epän täŋpayäŋ täyak uwä wawaki nämo, säkgämän api it yäpmäŋ ärowek.

133

Bänep kubägän irit kädet u imaka säkgämän

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ɲo tek täŋkuŋonik.

- 1 ✧ Anutu täŋo ämawebeniye bänep kubägän terak it täkaŋ uwä imaka säkgämän, gäripi nikek kubä.
- 2 Bänep kubägän irit kädet u orip gakŋi säkgämän Anutu täŋo bämop äma Aron täŋo gwäkiken piŋ ibarirä iŋami dapunken yäwat imiŋ äpämaŋ kotäkiken äpuŋo udewani.
- 3 Ba uwä guk näburum Hemon pom terak säkgämän mak täkaŋ u Saion pom terak mäneŋo ude.
U imata, Saion pom uken Ekänitä irit paot-paori nämo täŋo ironi nimikta yäŋkehärom taŋkuko unita.

134

Anutu wäpi biŋam iniŋoret täkäna

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ɲo tek täŋkuŋonik.

- 1 Ekäni täŋo epän watä ämawebeniye in kudup äbut! Äbäŋpäŋ Ekäni u iniŋ orerut!
Bureni, bipani Ekäni täŋo kudupi yotken epän täk täkaŋ in udegän kaŋ täk täŋput.
- 2 Kudupi yot gänaŋ ketjin kewatpäŋ yäŋapik man yäŋpäŋ Ekäni iniŋ orerut!
- 3 Ude täŋirä Ekäni kunum kenta kome pewän ahäwani unitä Saion pom terak itkaŋ iron täŋ tamiton!

135

Anutu iniŋoret kap tewani

1 Ekäni wäpi iniŋ orerut!

Ekäni täŋo epän ämaniye, in wäpi biŋam yäpmäŋ akuwut!

- 2-3 Täŋpäkaŋ ämawebe Ekäni täŋo kudupi yot unita watä it täkaŋ, in wäpi biŋam yäŋpäŋ iniŋ orerut.
Imata, Ekäni uwä kädet tägatäga niwoŋäreki täyak ba täktäki unita kap terak wäpi iniŋ orerut!
- 4 Bureni-inik! Ekänitä Jekop täŋo äboriye, Isrel ämawebe äbot nin, inita biŋam iwoyäŋpäŋ nipmaŋkuk.

- 5 Unita näk nadätat; Ekäninin uwä ärowani pähap, imaka imaka komen ämawebetä yäniñ oret täkañ ba unita umuntak täkañ u kudup yärepmit moretak.
- 6 Ekänitä ini imaka kubä kunum gänañ ba kome terak, gwägu gänañ ba gwägu mebäriken ban umu täñpayäñ nadäñpäñä u bureni täk täyak.
- 7 Ba nadäñirän gubam gwägätpäñ yäpä kwiniñirän mänit pähap u gänañ naniktä äbäk täyak.
- 8 ✧ Täñpäkañ Isip komeken äma ba tom nanaki ämani intäjukun nanik kudup däpmäñ moreñkuk.
- 9 ✧ Täñpäñ Isip kome unitäño intäjukun äma ukät epän ämaniyeta komi yämikta Ekänitä kudän kudupi mebäri mebäri pewän ahäñkuñ.
- 10 Eruk ude täñkañ ämawebe komeni komeni täño intäjukun äma u kumäñ-kumäñ däpmäñpäñ ämawebeniye täño kehäromini yäpmäñ äpuk.
- 11 ✧ Amo kome täño intäjukun äma wäpi Sihon u ba Basan kome täño intäjukun äma wäpi Oki u imaka kumäñ-kumäñ däpuk.
Täñpäñ udegän Kenan kome täño intäjukun ämaniye kudup däpmäñ moreñkuk.
- 12 Täñkañ intäjukun äma unitäño kome yäpmäñ daninpäñ Isrel ämawebeniye yäniñ kireñkuk.
- 13 Unita Ekäni, wäpka biñamä pen api it yäpmäñ ärowek. Äronirän ämawebe mäden ahäñ yäpmäñ kunayäñ täkañ u gäkagän pen api nadäneñ.
- 14 Ude täñirä Ekäni gäkä ämawebekayeta butewaki nadäñ yämiñpäñ watä säkgämän api it yämen.
- 15 ✧ Täñpäkañ in ket nadäwut; Anutu kome kukñi käda naniktä yäniñ oret täkañ uwä anutu jopigän, äma keritä siliwa ba goräpäñ täñpani.
- 16 Uwä meni nitek upäñkañ man täga nämo yäneñ. Ba dapuri nitek upäñkañ imaka imaka täga nämo yabäneñ.
- 17 Ba jukuni nitek upäñkañ man täga nämo nadäneñ. Ba tämanitä mänit täga nämo yäpneñ.
- 18 Täñpäkañ äma yäwik udewani yäniñ oret täkañ uwä ini yäwik udegän kañ äworewut!
- 19 Eruk, Isrel täño oraniye in Ekäni wäpi punin unu pewut! Ba Anutu täño bämop äma in imaka, wäpi iniñ orerut.
- 20 Ba kudupi yot täño epän äma, in udegän, Ekäni wäpi yäpmäñ akuwut! Täñpäkañ ämawebe Anutu bureni iniñoret täkañ, in kuduptagän Ekäni wäpi biñam yäpmäñ akuwut!
- 21 Täñirä Jerusalem ämawebe, Ekänitä ini irit bägupken, Saion pom terak äronpäñ iniñ orerut. Imata, Anutu uwä ärowani-inik.

Unita äneñi yäwa, Ekäni wäpi iniñ orerut!

136

Anututa bänep täga kap tewani

- 1 ✧ Ekäni u täñkentäk säkgämän täñ nimik täyak unita bänep täga pähap nadäñ imina!

✧ **135:8:** Kis 12:29 ✧ **135:9:** Kis 7:14–10:29 ✧ **135:11:** Nam 21:21–35; Jos 12:7–24 ✧ **135:15:** Sam 115:4–8; Rev 9:20 ✧ **136:1:** 1Sto 16:34, 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 118:1; Jer 33:11

- Imata, unitäño ironi u tärek-täreki nämo patkukotä pätak, api pat
yäpmäj ärowek.
- 2 Anutu intäjukun-inik itak unita bänep täga nadäj imina!
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 3 Ekäni ärowani intäjukun-inik itak u iniñ oretna!
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 4 U kubä-tägän kudän kudupi ini pärik kubä pewän ahäk täkañ.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 5 ✧ U iniken nadäk-nadäk terak kunum pewän ahäjkuñ.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 6 ✧ Täñkañ komewä ume tañi pähap u bämopiken täñpäñ peñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 7 ✧ Ude täñkañ edap dapuri kenta komepak täñpäñ yepmañkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 8 Edap dapuriwä kepmata watäni itta teñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 9 Täñ, komepak kenta gukä bipanita watä itta yepmañkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 10 ✧ Ekäni unitä Isip nanik täño nanak ämani intäjukun ahäwani u däpmäj
moreñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 11 ✧ Täñkañ Isrel äbot Isip nanik yäj-yäkñat yäpmäj äpämañ kuñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 12 Iniken kehäromi terak keritä ude uwä täñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 13 ✧ Täñkañ Gwägu Gämäni bämopgän däpmäj täkñeñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 14 Ude täñkañ ämawebeniye bämop ugän yämagut yäpmäj kuñpäñ säkgämän
yepmañkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 15 Täñpäkañ Isip nanik täño intäjukun äma ba komi ämaniye u täñpewän ume
gänañ äpmoñ moreñkuñ.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 16 ✧ Täñkañ ämawebeniye kome kawukiken yäj-yäkñat yäpmäj kuñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 17 U kome ätu täño intäjukun äma kehäromi kehäromi däpmäj moreñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 18 Bureni, u intäjukun ämaniye wäpi biñam ikek däpmäkgän täñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 19 ✧ Amo nanik täño intäjukun äma wäpi Sihon u kumäj-kumäj utkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 20 ✧ Ba Basan nanik täño intäjukun äma wäpi Oki u kumäj-kumäj utkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 21 Ude täñkañ komeñi kujat u ämawebeniye täniñ kireñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 22 Kome u Isrel ämawebe, epän ämaniye unita yämiñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

✧ 136:5: Stt 1:1 ✧ 136:6: Stt 1:2 ✧ 136:7: Stt 1:16 ✧ 136:10: Kis 12:29 ✧ 136:11: Kis 12:51
✧ 136:13: Kis 14:21-29 ✧ 136:16: Kis 13:18, 15:22 ✧ 136:19: Nam 21:21-30 ✧ 136:20: Nam
21:31-35

- 23 Tānpākaŋ iwantä ämikken nirepmirirä nibāŋ äwaräkuk nämo tāŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
- 24 Nämo, u iwan keru terak nanik nimagutkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
- 25 Ekäni uwä imaka irit ikek päke u kudupta ketem yepmāŋ towik täyak.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
- 26 Unita Kunum täŋo Anutu unita bānep täga man iwet tākāna!
Imata, unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo patkukonitā pätak, api pat
yāpmāŋ ärowek.

137

Isrel naniktä äma täŋo komeken itkaŋ butewaki kap teŋkuŋ

- 1 ✧ Babilon ume pomiken maŋitkaŋ komenin kujat Saionta juku piŋpāŋ
konām bumta kot tāŋkumāŋonik.
- 2 Päya ume pomiken itkuŋo u terak wagāmnin wabiŋkaŋ äneŋi nämo utkumāŋ.
- 3 Iwan nipmāŋitpāŋ komeniken yāŋnikŋat yāpmāŋ kuŋkuŋo unitä kap gāripi
nikek teŋirä oretoret nadāna yāŋ niwet tāŋkuŋ. Saion kome täŋo kap
kubä teŋ nimut yāŋ niwet tāŋkuŋ.
- 4 Upāŋkaŋ jide? Ban kome kubäken itkaŋ Ekäni täŋo kap kubä täga tene?
Nämoinik!
- 5 O komenin Jerusalem, gāka juku pikamāŋ. Gāka guŋ tänero uwä ketnin
gapun tawāpāŋ wagām wari nämo api utne!
- 6 Ba gāka nadāŋitna gāripi pähap nämo tāŋpeko uwä kotāknin wawākaŋ kap
wari nämo yāŋpāŋ tene!
- 7 Unita Ekäni, Idom naniktä Babilon äma tāŋken tāŋpāŋ pāŋku Jerusalem tāŋpā
waŋkuŋo unita nämo guŋ täwen. Iwaniye unitä ŋode yāŋkuŋ; Yotpārare
ŋo dāpmāŋ äreyāŋ täna kut! Täŋitna mobä kubätä kubä terak itneŋtawä!
- 8 ✧ Eruk Babilon nanik, in umuntākot! In api waŋ moreneŋ. Bureni, äma
kowata tamayāŋ täyak uwä äma täga, Ekäni täŋo oretoret terak api
kuŋarek.
- 9 Äma unitä intäŋo nanak paki yāpmāŋpāŋ mobä terak kaŋ dāpmāŋtaräk
tawän!

138

Anutu täŋo irona kap tewani

- 1 Ekäni, gāk ganiŋ oretta bānepna kehāromi-inik peyat. Tāŋpāŋ urak kome
terak nanik u iŋamiken gāk ganiŋoret kap api tek tāŋpet.
- 2 Tāŋkaŋ kudupi yotka itak kāda iŋamna dapun ukāda ijiŋkaŋ api oraŋ gamet.
Ekäni, gāk näka nadāŋ namik täyan unita, ba iron tāŋ namik täyan
unita bānep täga man api gāweret.
Gāk wāpka biŋam ba mankatä intäjukun-inik it täyak.
- 3 Tāŋpākaŋ kadāni kubä näkä yāŋapik man yāŋkuro u nadāŋ namiŋkun. Tāŋpāŋ
gākŋaken kehāromika namiŋpāŋ bānepna tāŋ-kehāromtaŋ namiŋkun.
- 4 Ekäni, kome täŋo intäjukun äma kuduptagān gākŋo manbiŋam nadāŋ
moreŋkuŋ. Nadāŋ moreŋkuŋo unita wāpka biŋam kaŋ yāpmāŋ akuwut!
- 5 Gākŋo täktākka ba epmāget penyāŋek pähap unita kap teŋ gamik tākot.

- 6 ✧ Ekäni gäk intäjukun ärowani it täyan unita ämawebe inita nadäwä äpani täk täkaŋ uwä yabäŋ yäwat täyan.
Upäŋkaŋ ämawebe inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita mäde ut yämik täyan.
- 7 ✧ O Ekäni, bäräpi mebäri mebäri ahäŋ namiŋirä watä it namik täyan. Täŋpäkaŋ iwantä kokwawak nadäŋ namiŋirä gäkä däpmäŋ yäwat kireŋpäŋ kehäromika terak nämagut täyan.
- 8 Ekäni, gäk täŋkentäk epän bumta täŋ namik täyan. O Ekäni, ironka paot-paori nämo pätak.
Unita gäkŋaken ketka kudän nin nämo nipmaŋpen.

139

Anututä nintäŋo mebäriŋin nadäwän tärek täkaŋ

- 1 ✧ Ekäni, gäk näk ket-inik nabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ mebäriŋa kudup nadäwi tärek täkaŋ.
- 2 ✧ Irit kuŋat-kuŋatnaken imaka imaka täk täyat u kudup nabäŋpäŋ-nadäk täyan. Banken itkaŋ näkŋo nadäk-nadäkna kudup kaŋpäŋ nadäwi tärekaŋ.
- 3 ✧ Piä täk täyatken ba orek it täyatken kudup nabäŋpäŋ-nadäk täyan.
- 4 ✧ Man jide yäwayäŋ nadäk täyatken gäkä jukun nabäŋpäŋ-nadäwikaŋ mäden yäk täyat.
- 5 Gäk intäjukun mäden it namiŋkaŋ ketkatä oraŋ namikinik täk täyan.
- 6 Yäke! Gäkä näkŋo mebäriŋa nadäwi tärek täkaŋ u äpmonŋpani-inik. Unita nadäwa ärowani inipärik kubä täk täyak.
- 7 ✧ Unita Munapikka u peŋpäŋ deken päŋku käbop täga iret? Ba gabäŋ paot päŋku käbop deken täga iret? Nämoinik!
- 8 Kunum gänaŋ ärowero uwä gäk u iren. Kumbanitä yotpärareken kwayäŋ täro uwä u imaka, iren.
- 9-10 Ba ban-inik, edap dapuritä itkaŋ abäk täyakken ukäda kwayäŋ täro uwä gäk näk yäŋ-nämagutta u itgän täŋpen.
Ba edap dapuritä äpmonŋpäŋ it täyakken ukäda päŋku irayäŋ täro uwä gäk näk täŋkentäŋ namikta ukäda itgän täŋpen.
- 11-12 ✧ Täŋpäkaŋ bipmäŋ urani iwera käbop nepmaŋpek, ba peŋyänjek iwera bipmäŋ urani äworeŋpäŋ uwäktäŋ nameko upäŋkaŋ gäkä bipmäŋ urani kaŋiri bipmäŋ urani bureni nämo täk täyak.
Ba bipani uwä kaŋiri kepma ude täk täyak. Unita bipani kepma uwä gäkä kaŋiri kepmaŋan it täyak.
- 13 O Ekäni, meŋ koki gänaŋ gupna täŋo moräki moräki kudup täŋ moreŋkun.
- 14 Gäk näk inide kubä käbop säkgämän-inik kubä täŋpäŋ nepmaŋkuno unita ganiŋ oretat.
Bänepnatä bureni-inik ŋode nadätat; Imaka kudup u udegän kaŋkorek ikek täŋpäŋ peŋkun.
- 15 ✧ Gäk nabäŋiri näk meŋ koki gänaŋ käbop kujatna tohatna nämo tänaŋipäŋ kwikinik yäpurärätpäŋ tägaŋ itkut.
- 16 Näk nämo ahäŋira gäkä jukun nabäŋkun. Ba nämo ahäŋira kome terak jide api irero unitäŋo kadäni u kudup intäjukun tawaŋ peŋ namiŋkun.

✧ **138:6:** Ais 57:15; Jem 4:6, 1Pi 5:5 ✧ **138:7:** Sam 23:3-4 ✧ **139:1:** Sam 17:3; Jer 12:3 ✧ **139:2:** 2Kn 19:27; Mat 9:4; Jon 2:24-25 ✧ **139:3:** Sam 17:3; Jer 12:3 ✧ **139:4:** Hib 4:13 ✧ **139:7:** Jer 23:24; Jna 1:3 ✧ **139:11-12:** Jop 34:22; Dan 2:22; Hib 4:13 ✧ **139:15:** Jop 10:8-9; Sav 11:5

- 17 Anutu, nadäk-nadäkka mäyap. Näk jide tänpän daniņpän nadäwa täreneņ. Täga nämö!
- 18 Näkä u daniwero uwä mobä jiraņ irepmitneņ, unita täga nämö daniwa täreneņ! Tänpäkaņ dāpmon terak nanik akuņpän gākkät bok pen it tākamäk.
- 19 Yäke! Anutu, gäk äma waki tänpäni dāpmän yän nadätat! Täjiri ämata komi jop nadän yämik täkaņ u nabä-kätawut!
- 20 Äma udewani gäka man waki yäk täkaņ. Ba wäpka ganiņ wärät täkaņ.
- 21 O Ekäni, äma gäka kokwawak nadän gamik täkaņ unita näk udegän kokwawak nadän yämik täyat.
Ba äma peņawäk täņ gamik täkaņ unita taräki pähap nadäk täyat.
- 22 Bänep nadäk-nadäkna ba gupna kuduptä äma udewanita gaņani pähap nadäk täyat. U yabänjira iwanaye bureni ude täk täkaņ.
- 23 ✧ O Anutu, bänep nadäk-nadäkna ket tänpän yäpmän daniņpän nadä.
- 24 ✧ Ude täņkaņ nadäk waki ätu näk gänaņ itneņta epän tänpän yabän ahä. Tänpäkaņ irit kehäromi täņo kädetken yänäkņat yäpmän ku!

140

Devittä Anututä watäni säkgämän it imikta yänäpiņkuk

- 1 O Ekäni, äma waki ba äma komi komitä nutneņta itkentän namisi.
- 2 Äma udewani waki täkta dāpmona nämö yek täkaņ. Ba yänawät-awät kädet pewä ahäkta gäripigän täk täkaņ.
- 3 ✧ Meni jinom u päraņi-inik, gämok komi täņo meni bumik. Man yäkyäki u komigämän, gämok äma dāpani udewani bumik.
- 4 Unita Ekäni, äma wakitä nepmäņitneņta watä it namik täyi. Äma u näk tänpäwakta nadäk tawaņ pek täkaņ unita itpipiņ namisi.
- 5 Äma uwä inita nadäwä ärowani tänpäpän kädetnaken näka buņep täk täkaņ.
- 6 Tänpäkaņ Ekäni ŋode iwet täyat; Näkņo Anutu uwä gäk kubägän. Unita Ekäni, täņkentäkta butewaki gera yäyat ŋo nadän namisi.
- 7 Yawe Ekänina, itkentäkna bureni, gäkä ämikken watä kehäromi it namiņkun.
- 8 Unita Yawe, apiņo äma waki u nämö nadän yämen. Yabän äwaräkuk täjiri tänpäwaki unitäņo bureni nämö kaņ-ahäneņ.
- 9 Ba yabän äwaräkuk täjiri iwanayetä ämikken närepmitpäņ kehäromina yäpmän äpneņtawä. Nämö, täņpewi tänpäwaki näka täk täkaņ u äyänutpäņ ini terak kaņ ärowän.
- 10 Täņkaņ kädäp gäyek komigämän äma uterakgän kaņ maņpän! Tänpän ureņ tänpä awaņ käroni gänaņ, äneņi nämö abäkta, kaņ äpmonput.
- 11 Ba äma jop manman terak äma manken yepmak täkaņ unitä imaka bureni kubä kaņ-ahäneņtawä. Nämö, tänpäwaktä äma komi komi uterak äronpäņ kaņ tänpän wawut!
- 12 Tänpäkaņ Yawe, äma jopi jäwäri itkentänpäņ äma wakitä tänyäkņatneņo udetä watä it yämik täyan.
- 13 Unita ämawebe siwoņitä dubikaken itpäņ wäpka bureni-inik api ganiņoret täneņ.

141

Devittä yänapik man ɲo bipani kubä yänpük

- 1 O Ekäni, täñkentäktä gäkken gera yäyat ɲo nadäñ naminpäñ bäräñeñ täñkentäñ nam.
- 2 ✧ Täñpäñ yänapik manna ɲonita nadäñiri gupe kábäñi nikek gäkken ärowani ude täyon. Täñkañ ketna kewatat ɲonita nadäñiri gäk ganiñ oretta bipani täño ärawa säkgämän ude täyon.
- 3 ✧ Eruk Ekäni, man waki kubä yäwetta mena jinomta watä ket it namik täyi.
- 4 ✧ Ba waki täkta gäripi nadäñpäñ äma waki täñpanikät bok kuñatneta бага penkireñ namisi. Ude täñiri udewani täño kap teñ oretoret äñnak-äñnakken bok nämo api itne.
- 5 Täñpäkañ äma täga kubätä kädet siwoñi näwoñärektä nabäñ yäñpäñ komi naminjirän nadäñira täga täñpek. Upäñkañ äma waki täñpanitä naniñ orerirä täga nämo nadäñ yämet.
Nämo, näk unitäño täktäki wakitä paorut yäñpäñ unita yänapik man yäk täyat.
- 6 Täñpäkañ kudän wakita kowatawä iwantä äma udewani täño intäjukun äma geñiken ureñ täñpä kunayäñ täkañken uken ämawebetä kañpäñ näka ɲode api nadäñeñ; Unitäño meni jinom u bureni yäñ api nadäñeñ.
- 7 Äma udewani kumäñirä ämatä kädäp täpuri täpuri duñ-jukut täkañ ude kujari awañ gägäniken ude api täñirähutneñ.
- 8 ✧ Täñpäkañ Yawe Ekänina, nähä dapunna gäkengän api pewa äreneñ. Iwanta kábop itta gäkken ärek täyat unita nabä-kätäñiri nämo kumbet.
- 9 Nämo, iwanayetä buñep täñ namik täkañ uterak ärowetta nepmähit näwasi.
- 10 Ude täñiri näk gupna koreñ kuñarira buñepi terak äma waki unitä ini täga äroneñ.

142

Äma kubätä Anututä watä it namän yäñpäñ yänapinük

Devit mobä käwut gänañ kábop itkañ Anutuken yänapinük.

- 1 ✧ Näk butewaki terak Anutuken gera yäñ itat ɲo. Täñkentäñ namän yäñpäñ gera yäñ itat.
- 2 Näk nadäwätäkna yäñhäñpäñ iwet it täyat.
- 3 ✧ Jide täñpäñ ɲoba ɲo täñpet yäñpäñ penpen kwayäñ nadäñira Anututä nadäwätäkna yäpmäh äpäñpäñ ude kañ tä yäñ kädet täwit namik täyak.
Wära, wära! Kädet kuñat täyatken ämatä näk nepmähitta yen kädetken pek täkañ.
- 4 ✧ Täñirä näk dapun täñpäñ täñkentäkna kubä nämo kañ-ahätat. Näkä säkgämän itta bägup kubä nämoinik itak.
Ude irira äma kubätä butewaki nämo nadäñ namitak.
- 5 Täñpäkañ Ekäni, gäkken täñkentäktä gera ɲode yäyat; Gäk kubä-tägän watä it namik täyan.
Gäripna kudup gäkä terakgän peyat.
- 6 Unita gerana ɲo nadäñpäñ täñkentäñ nami. Näk kehäromina nämo. Äma näwat kirekañ u kehäromina kudup yäpmäh äpnayäñ täkañ.

✧ **141:2:** Rev 5:8 ✧ **141:3:** Sam 34:13; Jem 1:26, 3:8 ✧ **141:4:** Snd 23:6 ✧ **141:8:** 2Sto 20:12; Sam 25:15, 123:1-2 ✧ **142:1:** 1Sml 22:1, 24:3 ✧ **142:3:** Sam 77:3, 140:5, 143:4 ✧ **142:4:** Jop 11:20; Sam 88:8, 88:18

- 7 ✧ Näk bäräpiken itat ɲo täŋpidäm taŋ nami. Ude täŋ namiŋiri uyaku ämawebekayetä u kaŋpäŋ nadäŋpäŋ äbä irirä näk iŋamiken wäpka biŋam api ganiŋ oreret.

143

Devittä kumäŋ-kumäŋ nutneŋ yäŋpäŋ Anutuken gera yäŋkuk

- 1 Ekäni gäk yäŋapik geranata juku peŋpäŋ nadäŋ nami. Gäk iron mähemi, äma siwoŋi-inik unita butewaki nadäŋ nam.
- 2 ✧ Täŋpäkaŋ Ekäni, epän ämaka näk, näkŋata nadäŋjira momi äma täyat upäŋkaŋ manken nämo nepmaŋpen.
Nadätan, kome ɲo terak dapunkaken äma siwoŋi-inik kubä nämo itak.
- 3 Ekäni, iwanayetä näwat kireŋpäŋ näkŋo kehäromina yäpmäŋ äpäk-inik täkaŋ. Täŋpäkaŋ kome bipmäŋ uraniken nepmaŋpä äma bian kumbanitä pat täkaŋ ude pat täyat.
- 4 Ude täŋpäŋ nadäk-nadäkna wakiinik täŋpäŋ umun terak itat.
- 5 ✧ Täŋkaŋ, kadäni bian itkutken upäŋ nadätat. Imaka tägatäga täŋkuno ba imaka imaka pewi ahäŋkuŋo u juku piyat.
- 6 Täŋpäŋ gäkken yäŋapik man yäŋjira mäjonatä gäka gäripi pähap nadäk täyak, ämatä kotäki kawuk taŋirä ume nänayäŋ nadäk täkaŋ ude.
- 7 Unita Ekäni, kehäromina paotak unita gäk nadäŋ nami. Nepmaŋpi kumäŋpäŋ äma kumbani nämo äworewet!
- 8 ✧ Näk gäka nadäŋ gamikinik täk täyat unita tami tami ironka kädet näwetpäŋ näwoŋäreŋ täyi.
Täŋjiri näk gäkkengän yäŋapik täyat unita kädet siwoŋigän näwoŋäreŋjiri iwat täyiwa.
- 9 Ekäni, näk gäkä watä it nam yäŋ yäŋpäŋ gäkken äretat unita iwan keriken itat ɲo nämagut.
- 10 ✧ Gäk näkŋo Anutu unita gäkŋaken gärip iwaretta näwetpäŋ näwoŋäreŋ täyi. Ude täŋjiri gäkŋo Munapikkatä kädet bähätgän nämagut yäpmäŋ kukta gäripi pähap nadätat.
- 11 Unita Ekäni, gäkŋa yäŋkuno ude äneŋi nämagut. Gäk Ekäni siwoŋi pähap unita bäräpi mebäri mebäri ahäŋ naminayäŋ täkaŋ u keriken nanik kaŋ nämagut.
- 12 Näk gäkŋo epän ämaka unita ironka pähap terak iwanaye ba äma näk täŋpäwak täkaŋ u kudup kumäŋ-kumäŋ däpmäŋ.

144

Oretoret ba yäŋapik man kap

- 1 Ekäni u watä äma bureni unita iniŋoret man unitagän yäŋ imik täkäna! U ämik täkta täŋpäŋ-näwoŋäreŋ täyak unita ämik gänaŋ pidämigän kuŋat täyat.
- 2 U watä it namiŋpäŋ iwan iŋamiken näk gäarak it täyak. U wakiken nanik nämagutpäŋ äyuŋna ude it namik täyak. Unitägän watä it namikta nadäkinik täŋ imik täyat.

✧ **142:7:** Sam 13:6, 143:11, 146:7 ✧ **143:2:** Rom 3:20; Gal 2:16 ✧ **143:5:** Sam 77:5, 77:10-11

✧ **143:8:** Sam 5:8, 25:1, 46:5 ✧ **143:10:** Sam 31:14, 119:12, 139:24

U guŋ äbot, äbori äbori täŋo kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ gämotnaken
yepmak täyak.

- 3 ✧ Täŋpäŋ Ekäni, imata gäk äma mewuni ninta nadäwi ärowani täk täkaŋ?
Imata ämawebe watä säkgämän it nimik täyan?
- 4 Nin kuduptagän u me woŋ udegän bumik, kadäni keräpi-inik itta yäwani. Ba
kome terak itnayäŋ täkamäŋ uwä wärani edap ägoniken ahäŋpäŋ paot
täkaŋ ude.
- 5 Upäŋkaŋ Ekäni, kunum duŋ weŋpewi aŋeŋpeŋ kukŋi kukŋi kuŋirän kaŋ äpi.
Täŋkaŋ pom jop tensumuriri gupe pähap bäräŋeŋ kaŋ äbän.
- 6 Täŋpäŋ iwankaye yäwat kireŋpewi kuŋtäŋpä kukta äŋin gwäjik täkaŋ ude
täŋpewi yäpä joŋani käroŋ ude äbäton.
- 7 Ude täŋkaŋ punin unu naniktä näk nepmäŋitta kewatpäŋ ume gwägu
käroŋiken nanik wädäŋpäŋ nepmaŋsi.
Täŋpäŋ iwan kome kubäken nanik täŋo keriken nanik nämagusi.
- 8 Äma uwä man bureni nämoinik yäk täkaŋ. Nämo, Anutu inamiken man bureni
yäkamäŋ yäŋ yäŋkaŋ man jop manman yäk täkaŋ.
- 9 Täŋpäkaŋ Anutu, näk wagäm utpäŋ kap kodaki terak api ganiŋoret täŋpet.
- 10 U imata, gäk intäjukun ämakaye ämikken täŋmeham taŋ yämiŋiri iwaniye
yärepmi täkaŋ. Täŋkaŋ epän watä ämaka Devit näk iwan keriken nanik
nämagut täyan.
- 11 Unita apiŋo udegän täŋ namisi. Itpipiŋ namiŋiri iwanaye komi komitä
nutneŋtawä. Täŋpäŋ iwan kome kubäken nanik täŋo keriken nanik
nämagusi.
Äma uwä man bureni nämoinik yäk täkaŋ. Nämo, Anutu inamiken
man bureni yäkamäŋ yäŋ yäŋkaŋ man jop manman yäk täkaŋ.
- 12 Eruk Anutu näkŋo gäripna ŋode yäŋahäwa; Nanakniye gubaŋiken
kehäromigän, päya kehäromitä it täkaŋ ude it täkot.
Täŋpäkaŋ äpetniye siwoŋi säkgämän, intäjukun äma täŋo eŋi bek
säkgämän säkgämänpäŋ täŋpani ude it täkot.
- 13 Täŋpäŋ ketem mebäri mebäri epäninken ahäŋ-bumbum täk täkot. Ba
yawakniye yewa gänaŋ nanak bäyaŋ-wek bumta täk täkot.
- 14 Täŋpäŋ bulimakau nanak bäyaŋ-wek täŋirä ätu täŋguräŋ täŋpäŋ nämo paot-
neŋ. Ba yotpärareken konäm butewaki kähän nämo ahäwek.
- 15 ✧ Äma äbot, imaka udewani ahäŋ yämik täkaŋ uwä, Ekäni täŋo oretoret terak
kuŋat täkaŋ. Bureni, ämawebe Anutunita Yawe yäŋ nadäŋ imik täkaŋ
uwä oretoret bureni terak it täkaŋ.

145

Anutu iniŋ oretta kap tewani

- 1 Anutu, intäjukun ämana, gäk wäpka pen api yäŋahäŋ yäpmäŋ äroŋ iret.
- 2 Kepma kepma wäpka biŋam bänep täga terak api ganiŋoret täŋpet. Bänep täga
terak pen ude api ganiŋoret yäpmäŋ ärok täŋpet.

- 3 Ekäni uwä wäpi biñam ikek unita wäpi biñam pen ude iniñoret tākāna!
Wäpi biñam ärowani pähap unita jide täñpāñ mebärini nadāna täreneñ?
Nämoinik! Nin täño nadäk-nadäknin uwä keräpigän.
- 4 Upāñkañ meñ nantä ironiñiye gākño täktäkka yāñahāñpāñ api yāwet täneñ.
Epän pähap täñkuno unitāño manbiñam api yāwet täneñ.
- 5 Bureni! Ämawebetä Anutu intäjukun äma kehäromi nikek ude itak yāñ api
yāñahäk täneñ. Täñirä näk imaka, gākño epän täga unitagän api nadäk
täñpet.
- 6 Täñpākañ ämawebetä kehäromika terak epän tāk täyan unitāño manbiñam api
yāneñ. Ude täñirä näkñawä wäpka biñam pähap u api yāñahāwet.
- 7 Unita gākä kudän tägagämän, ba iron tāk täyan unita kap terak api ganiñ
oretne.
- 8 ☆ Kap ñode api tene; Ekäni uwä ninta nadäkinik täñ nimiñpāñ iron täñ nimik
täyak. Täñkañ butewaki nadāñ nimiñpāñ kokwawak bärāñek nämo
nadäk täyak.
- 9 Ekäni uwä ämawebe kuduptagän säkgämän täñ yämik täyak. Imaka kudup
pewän ahāñkuño unita nadäkinik tāk täyak. Kap ude api tene.
- 10 Ekäni, ämawebekaye nin kap u teñitna imaka imaka kudup peñkuno
unitä nadāñpāñ wäpka biñam api yāpmāñ akuk täneñ. Täñpākañ
ämawebekayetä bānep täga man api gāwet täne.
- 11 Täñpāñ kañiwat epänka biñam ikek unitāño manbiñam api yāñahäne. Ba
kehäromikata udegän api yāñahāñ yāpmāñ kune.
- 12 Ude täñitna epän kehäromi nikek tāk täyan unitāño manbiñam ämawebe
komeni komeni kuduptä kañ nadāwut! Kañiwat epänka täño peñyāñek
epmäget ikek unita täñguñ täneñtäwä!
- 13 Kañiwat epän tāk täyan uwä nämoinik api paorek. Gäk kañiwat epän äma
intäjukun tärek-täreka nämo api it yāmiñ yāpmāñ ärowen.
Ekäni gākño man uwä jopi nämo. Ba täktäkka kudup kudäri
säkgämän.
- 14 Äma bäräpi kañ-ahäk täkañ u täñkentāñ yāmiñit, äma kehäromini paorani täñ-
kehäromtañ yāmiñit tāk täyan.
- 15 Ekäni, imaka imaka irit ikek nakta yewākañ gākken gabāñ tareñirä ketem
ini täga nānañi u yämik täyan.
- 16 Täñpākañ ketem imaka yāmi nañpāñ säkgämän it täkañ.
- 17 Nadäkañ? Ekänitä imaka imaka siwonigän tāk täyak. Imaka imaka peñkuko
u kudup ironi terakgän yabāñ yāwat täyak.
- 18 Ämawebe Anutuken bānep kubägän peñpāñ gera yäk täkañ unita nadāñ
yāmiñpāñ dubiniken it yämik täyak.
- 19 Ba ämawebe orañ imik täkañ unitä imaka kubäta yāñapik man yāñirä yämik
täyak. Ba gera kotäki nadāñpāñ imaka umuri gānañ nanik wädāñ
tädotpāñ yepmak täyak.
- 20 Täñpāñ ämawebe Anututa gäripi-inik nadāñ imik täkañ unita watä säkgämän
it yämik täyak. Upāñkañ äma wakiwaki täñpani kudup api däpek.

21 Tānpākaŋ nāk menatä Ekäni tāŋo biŋami yāŋahäk täyiwa! Ba ämawebe komeni komeni kuduptagäntä wäpi kudupi tärek-täreki nämo u kaŋ yāŋahāŋ yāpmāŋ ärowut!

146

Anutu u äma kehäromini nämo tāŋo tāŋkentäk

1 Anutu wäpi iniŋ orerut!

Tānpākaŋ nāk imaka, bānepna gupna, nadäk-nadäkna kuduptä Anutu wäpi biŋam yāpmāŋ akusiwa!

2 Kome terak irayāŋ täyat ude Anutuna tāŋo wäpi biŋam kap terak api iniŋoret yāpmāŋ kwet.

3 Ämawebe, in ŋode nadäwut; Kome tāŋo intäjukun ämatä tāŋkentäk bureni täga nämo tamek.

Unita komen äma udewanita nadäkinik nämo täneŋ.

4 Nadäkaŋ? Komen ämatä kumāŋpāŋ kome äneŋi äworek täkaŋ. Kumāŋpāŋ imaka imaka api tāŋpet yāŋ yāwani u täga nämo tāk täkaŋ.

5 Upāŋkaŋ äma kubätä oranin Jekop tāŋo Anutu kwasikotpāŋ kuŋarayāŋ täko uwä bānep oretoret terak irek.

Äma udewani uwä Anututä ini tāŋkentāŋ yämek.

6 ☆ Anutu uwä kunum kenta kome, ba gwägu pähap ba imaka imaka itkaŋ u pewän ahāŋkuŋ.

Ba imaka u ba u api tāŋ tamet yāŋ yäk täyak u bureniŋän tāŋ nimik täyak.

7 Tāŋpāŋ ämawebe iwan gämoriken it täkaŋ, u ba ketemta wäyäkŋek täkaŋ, u ba komi epän gānaŋ it täkaŋ uwä Ekänitä tāŋkentāŋ yämik täyak.

8 Tāŋpāŋ ŋode imaka tāk täyak; Äma dapuri tumbani yāpän tägaŋpewän äneŋi dapun ijik täkaŋ. Ba äma bāräpi kotak täkaŋ unitāŋo bāräpi ketäreŋ yämik täyak.

Bureni! Ekäni uwä iniken äbot siwoŋita gäripi-inik nadāŋpāŋ tāŋkentāŋ yämik täyak.

9 Tāŋpāŋ äma komeni nämo, webe kajat ba ironi kodāŋa unita butewaki nadāŋ yāmiŋpāŋ watä säkgämän it yämik täyak.

Upāŋkaŋ äma waki tāŋpani unitāŋo kehäromini kumāŋ yāpmāŋ äpāk täyak.

10 Bureni! Ekäni uwä intäjukun-inik pen api it yāpmāŋ ärowek! Saion ämawebe, in ŋode nadäwut; Ekāniŋin uwä paot-paori nämo api irek.

Unita Ekäni tāŋo wäpi biŋam punin yāpmāŋ akuwut!

147

Ekäni kăbop nämo itak

1 Ekäni iniŋ oretna!

Anutunin kap terak iniŋ oreritna bānepninken oretoret ahäk täyak, ba wäpi yāpmāŋ akuŋitna tägak täyak.

☆ 146:6: Sam 115:15, 117:2; Apos 4:24, 14:15

- 2 Nadäkaŋ? Ekänitä Jerusalem äneŋi täŋkodak taŋpäŋ ämawebeŋiye iwantä yämagut yäpmäŋ kwani äneŋi yämagut yäpmäŋ abätak.
- 3 ✧ Ämawebe nadäŋ bäräp terak irani u täŋpidäm taŋ yämiŋpäŋ jibi meni uwäktäŋ yämik täyak.
- 4 ✧ Täŋpäkaŋ guk päke u ini nadäŋkuko udegän ahäŋirä wäpi ini-ini yämiŋkuk.
- 5 Bureni, Ekäninin unitäŋo wäpi biŋam ärowani, ba kehäromini u taŋi. Täŋkaŋ nadäk-nadäki u käroni boham, nintä kaŋpäŋ nadäna tärenaŋi nämo.
- 6 Uwä äma äpani jopi-inik u kehäromi yämiŋpäŋ täŋ-mehamtaŋ yämik täyak. Täŋkaŋ äma waki täŋo kehäromini yäyomägaŋpäŋ kome terak yeŋ tären täŋpän kuk täkaŋ.
- 7 Unita bänep täga nadäŋpäŋ kap terak Ekäni wäpi iniŋ oretna! Wagäm utpäŋ Anutunin u iniŋ ubiŋ tena.
- 8 Imata, u gubam täŋpewän ahäk täkaŋ. Täŋpäŋ kome towikta iwän yäŋpewän taŋirän pom terak muyeŋ mebäri mebäri ahäk täkaŋ.
- 9 Täŋkaŋ tomta ketem yepmäŋ towik täyak. Ba barak nanak imaka, kähän yäŋirä yepmäŋ towik täyak.
- 10 ✧ Nadäkaŋ? Hos ba komi äma ba imaka kome täŋo kehäromi nikekta ämatä nadäŋirä ärowani täk täkaŋ udewanita Ekänitä oretoret nämo täk täyak. Nämo inik!
- 11 Ämawebe Ekäni initagän umuntaŋpäŋ nadäŋ imikinik täk täkaŋ, ba bänep ironi terak yeŋgämä pewäpäŋ it täkaŋ unita oretoret täk täyak.
- 12 Unita Jerusalem ämawebe, in Ekäni iniŋ orerut. Uwä Anutujin unita wäpi yäpmäŋ akuwut.
- 13 Ekäni uwä yotpärarejin täŋo watä kehäromi itkaŋ iron pähap täŋ tamik täyak.
- 14 Ekäni uwä nadäŋ tamiŋirän in säkgämän, bänep kwini terak irirä Ekänitä epänjinken täŋpewän ketem ahäŋ-bumbum täk täkaŋ.
- 15 Täŋpäkaŋ Ekäni unitägän kome pähap päke ŋonitäŋo mähemi itak unita man yäŋirän kometä mani buramik täyak.
- 16 Man yäŋirän gubam gwägärirän iwän mänit täk täyak.
- 17 Peŋ iwerirän kome mäniri-inik täŋpäpäŋ ämawebe bärom bumta täk täkaŋ.
- 18 Täŋpäkaŋ man äneŋi yäŋirän kome tägaŋpäŋ edap säkgämän ijik täyak.
- 19 Eruk, Ekäni unitägän Isrel ämawebe not täŋ yämiŋpäŋ iniken kädet kuroŋ yäwoŋäreŋpäŋ бага mani yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuk.
- 20 Täŋpäkaŋ äma äbot ätuta nämo, Isrel ämawebe intagän man käderi täwoŋäreŋkuk, äma ätu uwä guŋ itkaŋ.

Unita Ekäni iniŋ oretna!

148

Imaka kuduptagän Anutu wäpi biŋam iniŋ oretta yäwani

- 1 Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut!

Kunum gänaŋ nanik in kuduptagän Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut.

- 2 Aŋero äboriye in kuduptagän Ekäni iniŋ orerut. Ba kunum gänaŋ nanik ämik ämaniye in imaka, Ekäni iniŋ orerut!

✧ **147:3:** Sam 51:17; Ais 57:15, 61:1; Luk 4:18 ✧ **147:4:** Stt 15:5; Ais 40:26 ✧ **147:10:** Sam 33:16-18; Hos 1:7

- ³ Edap dapuri kenta komepak ek imaka Ekäni wäpi iniñ orerun! Ba guk tañi ijiñ-yäñek täkañ in kudup Ekäni iniñ orerut!
- ⁴ Kunum ban-inik unu gäk, ba ume gäk gänañ nanik, in Ekäni wäpi iniñ orerut.
- ⁵ Bureni! Ekänitä ini yänjirän imaka imaka u ahänkuñotä itkañ unita u kuduptagän Ekäni wäpi iniñoret täkot.
- ⁶ ✧ Ekänitä ini yänjirän käderi peñ yämiñkuko u paot-paori nämo yäwat täkañ. Käderi u täga nämo yärepmitneñ.
- ⁷ Eruk, kome terak nanik in kuduptagän Ekäni iniñ orerut. Ume tom tañikät imaka imaka u gwägu mebäriken ban umu itkañ in,
- ⁸ Ba yäpä iromäñ, iwänkät mim, ba mänit tañi in kudup Ekäni täño man buramik täkañ, wäpi biñam iniñ orerut.
- ⁹⁻¹⁰ Pom tañi ba täpuri, päya piwani ba bipiken nanik, tom towiwani ba ägwäri, gämok, gejiñ ba barak, in kudup Ekäni wäpi yäpmäñ akuwut.
- ¹¹ Täñpäkañ komeni komeni täño intäjukun ämakät ämawebejiye, gapman ba äma wäpi nitek, in imaka, Ekäni iniñ orerut.
- ¹² Ba ämawebe gubañi, ämawebe ekäni, ba ironironi, in kuduptagän Ekäni wäpi biñam yäpmäñ akuwut!
- ¹³ Bureni-inik, in kudup Ekäni wäpi iniñ orerut. Ekäni täño wäpi biñamtä ämawebe täño wäp biñam päke u kudup yärepmit morek täyak. Epmäget penjäñek kudänitä imaka kome kenta kunum gänañ itkañ unitäño yärepmit morekinik täyak!
- ¹⁴ Täñpäkañ Ekäni u Isrel ämawebeta gäripi nadäñ yämiñpäñ kehäromi yämiñirän unita iniken kudupi ämawebeniye uwä Ekäni wäpi iniñoret täkañ.

Ekäni wäpi yäpmäñ akuwut!

149

Isrel täño Anutu iniñ orerut!

- ¹ Ekäni wäpi yäpmäñ akuwut!
- Ämawebeniye, in käbeyä täñpäñ iniñoret kap kodaki kubä teñ imut!
- ² Isrel ämawebe, Anututä gatäñpäñ tepmañkuko unita bänep täga nadäñ imut! Jerusalem yotpärareken nanik inä intäjukun ämajin Ekäni unita oretoret täñ imut!
- ³ Täñpäkañ in jop nämo itneñ. Gukut tokätpäñ wäpi yäpmäñ akukta wagäm ba gita utpäñ iniñoret kap teñ imut.
- ⁴ In nadäkañ? Ekänitä ämawebeniye nadäñirän tägak täyak. Täñpäkañ ämawebe inita nadäwä äpani täk täkañ u täñkentäñ yämik täyak.
- ⁵ ✧ Unita ämawebe Ekäni iniñoret täkañ in bänep oretoret täk täkot. Ba patpat bägupjinken udegän oretoret kap teñ imik täkot.
- ⁶ Täñpäkañ ämik täño tuñum inñitpäñ gera terak wäpi biñam yäpmäñ akuwut!
- ⁷ Ude täñpäñ iwanjiye täño momi kowata api däpmäñ täreneñ.
- ⁸ Ba iwan täño ekäni ekäni ba intäjukun ämaniye yen kehäromipäñ topmäñpäñ api yepmaneñ.

⁹ Ude täñirä Anututä man bian yäñkuko u iwanjiyeken bureni api ahäwek.
Unita ämawebeniye, in Anutu iniñ orerirä wäpi biñam ärowani täk täyak.

Eruk, Ekäni wäpi yäpmäñ akuwut!

150

Kap tenkañ Anutu iniñ oretna!

¹ Anutu wäpi yäpmäñ akuwut!

Kudupi yori gänañ wäpi yäpmäñ akukot. Ba kehäromi pähap ikek kunum
gänañ itak ununita iniñ orerut!

² Epän tañi täk täñkuko unita orañ imina! U intäjukun äma pähap, wäpi biñam
ärowani nitek u iniñ oretna!

³ Täñpäñ womat piäñpäñ uterak wäpi yäpmäñ akuna! Ba gita utpäñ uterak
iniñ oretna!

⁴ Täñpäñ wagäm utpäñ kap tenpäñ gukut tokätpäñ iniñ oretna! Uhuwep
piäñkañ u kotäk terak wäpi yäpmäñ akuna!

⁵ Päräpäpäñ täñpäñ däpäyäk ärena kwäpäñ Anutu iniñ oretna! Täñpäñ
päpäpäpäñ däpäyäk mämä tañigän täñpäñ Anutu kunum gänañ unu iniñ
oretna!

⁶ Kome terak imaka imaka irit kuñat-kuñat ikek in kuduhtagän Ekäni wäpi
yäpmäñ akuwut!

Ekäni wäpi yäpmäñ akuwut!

Matiyu

Matiyutä Juda ämawebeta yänpän Jesu täno manbiñam no kudän tänkuk

Jesu täno oraniye wäpi tawan

Luk 3:23-38

¹ ✧ Man pätkañ no wä Jesu Kristo oraniye täno wäpi tawan. Tänpän Jesu täno orani pähap u wäpi Abraham, bian-inik itkuko u. Tänpän Abraham täno yeri ahän yäpmän abänkä uterak orani kubä wäpi Devit ahänkuk. Tänpän Devit täno yeri ahän yäpmän abänkä u punin terak Jesu ahänkuk.

² Eruk Jesu täno oraniye tawan ahän yäpmän äbuño unitäno manbiñam u no de;

Intäjukun-inik Abrahamtä nanaki Aisak bäyañkuk.

Tänpän Aisaktä Jekop bäyañkuk.

Jekoptä Judakät noriye ätu bäyañ yepmañkuk.

³ ✧ Judatä Peres-kät Sera bäyañkuk. Yarä unitäno miñi wäpi Tama.

Tänpän Perestä Esron bäyañkuk.

Esrontä Ram bäyañkuk.

⁴ Ramtä Aminadap bäyañkuk.

Tänpän Aminadaptä Nason bäyañkuk.

Nasontä Salmon bäyañkuk.

⁵ ✧ Salmontä Boas bäyañkuk. Boas täno miñi Rahap.

Tänpän Boastä nanaki Obet bäyañkuk. Obet täno miñi u Rut.

Obettä Jesi bäyañkuk.

⁶ ✧ Jesitä Devit bäyañkuk. Devit u Juda täno intäjukun äma itkuk.

Tänpän Devit täno nanaki Solomon. Solomon u miñi Devittä Uria webeni yomägakuko unitä bäyañkuk.

⁷ Tänpän Solomontä Rehoboam bäyañkuk.

Rehoboamtä Abiya bäyañkuk.

Abiyatä Asa bäyañkuk.

⁸ Tänpän Asatä Jehosofat bäyañkuk.

Jehosofattä Jehoram bäyañkuk.

Jehoramtä Usia bäyañkuk.

⁹ Tänpän Usiatä Jotam bäyañkuk.

Jotamtä Ahas bäyañkuk.

Ahastä Hesekia bäyañkuk.

¹⁰ Tänpän Hesekiatä Manase bäyañkuk.

Manasetä Emon bäyañkuk.

Emontä Josaiä bäyañkuk.

¹¹ ✧ Tänpän Josaiatä Jehokin-kät noriye bäyañ yepmañkuk. Uwä Babilon ämatä Juda ämawebe yämagut päñku Babilon komeken yepmañpän komi epänken yepmañkuño kadäni uken ahänkuñ.

¹² ✧ Tänpän komi epänken pen irirä Jehokintä Sealtiel bäyañkuk.

Sealtieltä Serubabel bäyañkuk.

¹³ Serubabeltä Abiut bäyañkuk.

Abiuttä Eliakim bäyañkuk.

✧ **1:1:** 1Sto 17:11; Stt 22:18 ✧ **1:3:** Stt 38:29-30; Rut 4:18-22 ✧ **1:5:** Rut 4:13-17 ✧ **1:6:** 2Sml 12:24

✧ **1:11:** 2Kn 24:14-15, 2Sto 36:10; Jer 27:20 ✧ **1:12:** Esr 3:2

Eliakimtä Aso bäyaŋkuk.

¹⁴ Täŋpäŋ Asotä Sadok bäyaŋkuk.

Sadoktä Akim bäyaŋkuk.

Akimtä Eliut bäyaŋkuk.

¹⁵ Eliuttä Eleasa bäyaŋkuk.

Eleasatä Matan bäyaŋkuk.

Matantä Jekop bäyaŋkuk.

¹⁶ Jekoptä Josep bäyaŋkuk.

Josep uwä Maria Jesu bäyaŋkuko unitäŋo äpi.

Täŋkaŋ Jesu uwä Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani äma u.

¹⁷ Node ahäŋ yäpmäŋ äbuŋ; Abrahamtä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan täŋpäŋ nanak bäyaŋkuk. Pen udegän udegän täŋ yäpmäŋ abäntäko Devit ahäŋirän kadäni 14 ude täŋkuk. Täŋpakaŋ Devittä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan täŋpäŋ nanak bäyaŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmäŋ abäntäko kadäni Babilon komeken komi epän yämikta yämagut yäpmäŋ kuŋirä kadäni äneŋi 14 ude täŋkuk. Kadäni uken yäput penpäŋ nantä nanak bäyawänä nanaki unitä nan täŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmäŋ abäntäko kadäni äneŋi 14 ude täreŋirän Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani ahäŋkuk.

Mariatä Jesu Kristo bäyaŋkuk

Luk 2:1-7

¹⁸ ✧ Jesu, Anutu täŋo iwoyäwani Kristo ahäŋkuko unitäŋo mebäri ñode pätak; Miŋi Maria u Josepta biŋam iwoyäwakaŋ inigän inigän kuŋarirän Munapiktä ini kudän täŋpewän Maria nanak kok irirän kaŋpäŋ nadäŋkuŋ.

¹⁹ Ude ahäŋirän äpi Josep u äma siwoŋi kuŋatkuko unita webeni Maria nanak kok ikek irirän kaŋpäŋ kaŋ pewa yäŋkaŋ ñode nadäŋkuk; Kwawak yäŋahäwapäŋ mäyäk nadäweko unita käbop kaŋ pewa yäk.

²⁰ Josep ude täŋpayäŋ nadäŋpäŋ kuŋarirän, Ekäni täŋo aŋero kubätä döpmonken ahäŋ imiŋpäŋ ñode iwetkuk; Gäk Devit täŋo äbotken naniktä webeka Maria yäpmäkta nadäwätäk nämo täŋpen yäk. Nanak kok itak uwä Munapiktä ini kudän täŋpewän ahätak.

²¹ ✧ Nanak bäyawayäŋ täko uwä ämani api bäyawek. Bäyaŋirän wäpi Jesu yäŋ kaŋ iwet. Täŋpakaŋ wäp Jesu u mebäri ñode; Unitä iniken äboriye momi täŋo topmäk-topmäkken nanik ketäreŋpäŋ api yepmaŋpek yäk.

²² Täŋkaŋ imaka kudup ahäŋkuŋo u Ekänitä nadäŋirän man profet biani kubätä ñode yäŋkuko u bureni ahäŋkuk;

²³ ✧ Webe gubaŋ, ämakät nämo pärani kubätä nanak kok itpäŋ bäyawayäŋ täko unitäŋo wäpi 'Immanuel' yäŋ api iwetneŋ.

Täŋkaŋ wäpi 'Immanuel' unitäŋo mebäri uwä Anutu ninken itak.

²⁴ Täŋpakaŋ Joseptä man u nadäŋpäŋ kikuŋutpäŋ aku Anutu täŋo aŋerotä man iwetkuko u buramiŋpäŋ Maria webenita yäpuk.

²⁵ ✧ Webenita yäpukopäŋ bok nämo pat yäpmäŋ kuŋirän nanak u ahäŋkuk. Nanak u ahäŋirän Joseptä wäpi 'Jesu' yäŋ iwetkuk.

2

Guŋ äbotken nanik ätu Jesu känäyäŋ äbuŋ

¹ Eruk Mariatä Jesu Judia kome, Betlehem yotpärare-ken bäyaŋkuk. Äma ekäni wäpi Herot Juda ämawebe yabäŋ yawat täŋkuko kadäni ugän bäyaŋkuk. Bäyawänkaŋ ätu itpäŋ äma guk täŋo kuŋat-kuŋat yabäŋpäŋ-nadäwani ätu edap dapuri äbani käda naniktä Jerusalem äbuŋ.

2 ✧ Äbä ämawebe ñode yäwet yabänkuñ; Nanak paki Juda ämawebe yabän yäwarayän täyak u de? Nin komenin-ken udu itkan nanak paki u ahänjirän guk tañi ahänjkuko u kanpäñ nadänpäñ akumañ iwat yäpmän äbäkamän. Nanak paki u kanpäñ iniñ oretnayän äbäkamän yäk.

3 Ude yänjirä Herottä nadänkan kikuñutpäñ nadäwätäk pähap täñkuk. Ba Jerusalem nanik ämawebe kudup manbinjam u nadänpäñ-nadäwätäk udegän täñkuñ.

4 Herottä nadäwätäk täñpäñ Juda ämawebe täño bämop äma intäjukun täñpanikät Baga man yäwoñärewani äma kumän-tagän yän-päbä yepmanpäñ yäwet yabänkuk; E, Anutu täño iwoyāwani Kristo yän yäk täkan u kome de ahäka yāwani?

5 Ude yäwet yabänjirän iwetkuñ; U Judia kome Betlehem yotpärare-ken api ahäwek yän yäk täkamän yäk. Anututä Kristo uken api ahäwek yän yänjkuko u profet kubätä ñode kudän täñkuk;

6 ✧ *Ai! Ämawebe Juda kome Betlehem yotpärare-ken nanik, in ñode nämo nadäneñ; Nin kome jopi-ken itkamän. Bämopin-ken äma ekäni kubä nämo itak, ba bian nämo itkuk yän nämo nadäneñ.*

Nämoinik! Inken intäjukun äma pähap kubä api ahäwek. Ahänpäñ näñaken äbot, Isrel ämawebe u api yabän yäwarek. *Mai 5:2*

7 Täñpäñ Herottä man u nadänpäñ-nadäwätäk täñpäñ äma nadäk-nadäk ikek edap dapuri äbani käda äbuño ukeno yän-päbä inigän yepmanpäñ yäwetkuk; Guk tañi kankan äbäkamän yän näwetkuño ukeno kadäni jidegän ahänjirän kankuñ?

8 Ude yäwänä kowata iwerä nadänpäñä jop ñode yäwetpäñ peñ yäwetkuk; In päñku ehutpäñ yän-wäyäkneñpäñ nanak paki u kan-ahänpäñä äneñi päbä kan näwerä nadäwa. Ude täñpäkan näk imaka, päñku api iniñ oreret yäk.

9-10 Ude yäweränkan kuñkuñ. Kumañ päñku guk tañi ini komeken kankuño u äneñi kankuñ. Kanpäñ oretoret pähap nadänkuñ. Täñpäkan guk u intäjukun kuñjirän kantäñ iwatkuñ. Kantäñ iwarirä guk uwä yot nanak yamiñitä patkumäno u punin terak itkuk.

11 ✧ Täñpäkan yot gänañ äronpäñ Maria nanakikät irirän yabänpäñ gukut imäpmok täñpäñ nanaki u iniñ oretkuñ. Ude täñpäñ tuñum tägatäga, gol ba imaka käbäñi tägatäga gwäki ärowani peñpäñ yäpmän äbuño upän peñ imiñkuñ.

12 Ude täñkan parirä Ekänitä dāpmonken yäweränkan yänewänä Herot irepmitpeñ käbop kukñi kädagän kumañ ini komeken kuñkuñ.

Jesu nädamiñi nani Isip komeken kuñkuñ

13 Eruk äma nadäk-nadäk ikek ukeno äyänutpeñ ini komeken kuñjirä Ekäni täño añero kubätä Josep dāpmonken ahän imiñpäñ iwetkuk; Josep, gäk ño irentawä. Akuñkan nanak yamiñi yän-yäkñat yäpmän metänpeñ päñku Isip komeken ahänpäñ itkan näkño manta juku päram kan täñpun yäk. Nadätan? Herottä nanak paki ño utta nadänkan kädetta wäyäkñetak.

14 Añerotä ude iweränä akuñpäñä nanak yamiñi yän-yäkñat yäpmän bi-panigän Isip komeken metänpeñ kuñkuk.

15 ✧ Päñku uken ittän kuñjirän Herot kumbuk. Täñpäkan imaka ahänjkuko unita profet kubätä bian, Anutu täño meni jinom yäpmänpäñ ñode kudän täñkuk;

Nanakna Isip komeken irirän gera yänjira äneñi äyänutpeñ äbuk.

Profettä man kudän täñkuko u kämi ude bureni api ahäwek yäj nadänpäj yäjkkuk.

Herottä nanak paki ämani kudup dāpuk

¹⁶ Täñpākañ äma nadäk-nadäk ikek ukeño Herot täñikñatpen kuñirä nadänpäj kokwawak pähap nadäñkkuk. Kokwawak nadäñkkuko unita komi ämaniye pen yäwet-pewän Betlehem ba kome gägäni gägäni uken nanik nanak ämani obañ yarä nämo tärewani kudup kumäj-kumäj dāpmäj moreñkuñ. Äma nadäk-nadäk ikek ukeñonitā guk tañi u kadäni uken ahäñkkuk yäj iwetkuño kadäni u nadäj iwatpāj nanak ämani obañ yarä nämo tärewani ugānpāj kumäj-kumäj dāpuñ.

¹⁷ Herottä ude täñkuko unita man profet Jeremiaatä ñode kudän täñkuko u bureni ahäñkkuk;

¹⁸ ✧ *Betlehem dubini-ken Rama komeken Isrel webe kubätä konäm butewaki jägämi-inik yäjirän nadäñkuñ.*

Nanakiye kumbuño unita konäm kähän yäjirän iniñ bitnäna yäjkañ täñpā wañkuñ. *Jer 31:15*

Jesu nādamiñi nani äneñi ini komeken äbuñ

¹⁹ Täñpākañ Josep Isip komeken pen irirän Herottä kumbänä Ekäni täño aņero kubätä dāpmonken ahäj imiñpāj iwetkkuk;

²⁰ ✧ Josep, äma nanak ño urayäj yäjkkuko ukeño kumbuk. Unita gäk akunkañ nanak yamiñi ño yäj-yäkñat yäpmāj Isrel komeken ku yäk.

²¹ Ude iweränä Josep ironi yamiñi yämagurän yäpmāj Isrel komeken kuñkuñ.

²²⁻²³ ✧ Kuñpājä nadäñkkuk; Herottä kumbänkañ nanaki wäpi Akelaustä Judia nanikta intäjukun täñpāj itkuko unita Josep uken kwayäj umuntañkkuk. Täñpāj Anututä dāpmonken jukuman ätukät iweränä kukñi kädagän kumañ Galili komeken kuñkañ Nasaret yotpärare-ken yot täñpāj itkuñ. Täñpāj Jesuta profet ätutä bian yäjkuño u bureni ahäñkkuk. Ñode yäjkuñ;

Äma ño Nasaret nanik yäj api iwetneñ.

3

Jontä Anutu täño manbiñam yäjahäñkkuk

Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28

¹ Eruk kadäni uken ume ärut yämani äma wäpi Jontä kome jopi Judia täño kome bāmopi-ken u pājku itkuk. Itkañ manbiñam yäjahäk-ahäk epän täñ itkuk.

² ✧ Täñpāj manbiñam ñode yäjahäk täñkkuk; Kadäni ño Anututä intäjukun itkañ yabāj yawat epän bureni täñ yämayäj täko u keräp täyak unita bānepjin sukurenpāj kädet wakiwaki tāk tākāñ u kumän pen morewut! yäk.

³ ✧ Täñpākañ bianä profet Aisaiatä Anutu meni-ken yäpmājñpāj Jonta yājñpāj man ñode kudän täñkkuk;

Äma kubätä kome jopi-ken pājku itkañ gera ñode yäj itak;

Ekänitā äbäkta kädet täwirut!

Irit kuñat-kuñatjin kañ täñsiwoñ tawut!

Ais 40:3

Aisaiatä man ude kudän täñkkuk.

4 ✧ Tānpākaŋ Jon uwä tektawä but kubä wäpi kameri unitäŋo pujiŋipāŋ tənpani upāŋ tənkaŋä piontawä but gupipāŋ tənpani upāŋ yamāŋ täpāneŋpāŋ kuŋat tənkuŋkonik. Tənkaŋ ketemtawä kápukbam-kät kähäräp umeni bipiken nanik ugānpāŋ nak tənkuŋkonik.

5 Ude tənkaŋ manbiŋam u yānahāŋirān āmawebe Jerusalem yotpārare ba Judia kome ba Jodan ume kuŋŋi kuŋŋi uken naniktä bumta äbä ahāŋ imiŋpāŋ manbiŋam nadāŋkuŋ.

6 Manbiŋam nadāŋpāŋ wakini yānahāŋirä Jontä Jodan ume gānaŋ yāŋ- yāŋŋat päpmo ärut yāmik tənkuŋ.

7 ✧ Ude tənkaŋ Parisi äma ätu ba Satyusi äbotken nanik ätu Jontä ume ärut nimān yāŋkaŋ uken äbāŋirä yabāŋkuŋ. Yabāŋpāŋ Jontä yāwetkuŋ; Wa! In bāneŋjin nāmo sukureŋkaŋ äbākaŋ. In gāmoktä äbotken nanik! Anututä intäŋo momita kokwawak nadāŋkaŋ tadāpayāŋ täko unita umuntaŋkaŋ gupjin-tägān äbākaŋ?

8 Inä bāneŋjin bureni-inik sukureŋpāŋ äma bāneŋpi sukurewani täŋo kudān kaŋ pewä ahāwut!

9 ✧ Nŋode nāmo nadāneŋ; Bāneŋnin täga. Nin oranin pähap Abrahamtä äbotken nanik unita Anututa biŋam itkamāŋ yāŋ nāmo nadāneŋ. Nāmo! Anututä Abraham täŋo äboriye ätu ahāwut yāŋ nadāŋpāŋä mobä jopi ŋopāŋ täga tənpewān ahāneŋ! yäk.

10 ✧ Upāŋkaŋ man ŋode nadāwut; Äma kubä päya mujipi pogopigān wädāwani madäkta pinigoŋ ket utak. Päya, mujipi pogopigān wädäk täkaŋ u kudup madāŋpāŋ ureŋ tənŋpān kädäpta biŋam api kuneŋ yäk.

11 ✧ Nākä ume ärut tamik täyat unitäŋo mebäri ŋode; In wakiwaki täk täkaŋ u kumān peŋ moreŋpāŋ bāneŋjin sukureŋpāŋ irit kuŋat-kuŋat siwoŋi tənpeŋ kuŋatta ume ärut tamik täyat. Tānpākaŋ äma kubä wäpi biŋam ikek mäden nāwatak. Unitäŋo kehārominitä näkŋo kehāromina irepmitak. Nāk äpani-inik unita u dubini-ken näk itnaŋi nāmo. Nāk ume-inikpāŋ ärut tamitat. Upāŋkaŋ äma unitäwä Anutu täŋo Munapik ba kädäp mebetpāŋ bok api ärut tamek yäk.

12 ✧ Äma ekāni uwä āmawebe yāpmāŋ danik epān täkta äbayāŋ täyak. Yāpmāŋ danik epān u man wārani ŋode bumik api tənpek; Wit mujipi-kät gupi kubä- kengān itkaŋ u yāpmāŋ danipāŋ mujipi bureni inita yot kubāken peŋkaŋä gupi kädäp kumäk-kumäki nāmoken api ureŋ tənŋpān äpmonen yäk. Jontä man ude yāwetkuŋ.

Jontä Jesu ume ärut imiŋkuŋ

Mak 1:9-11; Luk 3:21-22

13 Tənŋpāŋ Jontä āmawebe ume ärut yāmiŋ irirān Jesu Jontä ärut namān yāŋkaŋ Galili komeken naniktä abāmaŋ Jodan ume, Jontä itkuk-ken u äbuk. Äbāŋpāŋ Jon iwetkuŋ; Nākä ume ärut nami yäk.

14 Ude yāwānā Jontä iwetkuŋ; Ude nāmo! Gäkä näka uyaku täga ärut namen. Imata gākä ärut nami yāŋ nāwetan?

15 Yāwānā Jesutä iwetkuŋ; Bureni yāyan upāŋkaŋ apiŋo gākä täga ärut namayāŋ. Nek Anututä nadāŋpāŋ kädet peŋkuko ugānpāŋ iwatde yäk. Ude iwerānā Jontä mani buramiŋpāŋ ume ärut imiŋkuŋ.

16 ✧ Ärut imānkaŋ ume gānaŋ naniktä abä itpāŋ uterakgān kaŋkuŋ; Kunum aŋeŋirān Anutu täŋo Munapiktä kānarām ude äpāŋkaŋ gwäki terak maŋirayāŋ tənkuŋ.

17 ✧ Tāŋirān Anutu kunum gānaŋ gera kubä ŋode yāŋkuŋ; Nŋowä näkŋaken

✧ 3:4: 2Kn 1:8 ✧ 3:7: Mat 12:34, 23:33 ✧ 3:9: Jon 8:33,39; Rom 2:28-29; Rom 4:12 ✧ 3:10: Mat 7:19; Luk 13:6-9 ✧ 3:11: Jon 1:26-27,33; Apos 1:5 ✧ 3:12: Mat 13:30 ✧ 3:16: Jon 1:32 ✧ 3:17: Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18, 17:5; Luk 9:35

bänepna gämäni yäk. U kanpän gäripi pähap nadäk täyat. Man ude yänkuk.

4

Satantä Jesu yän-ikñatkuk

Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

¹ ✧ Jontä Jesu ume ärut imän tärenjirän Satantä Jesu tänyabäкта Munapiktä yänikñat yäpmänj kome jopi-ken päñku tenkuk.

² ✧ Kome jopi-ken tewänkañ ketem kubä nämo nankañ kepma bipani 40 ude itkuk. Ketem kubä nämo nankañ it yäpmänj kuñtäyon nakta wakiinik kubä inkuñ.

³ Ude täñjirän Satantä ahänj iminpäñjä iwetkuk; Gäk Anutu täño nanak bureni-inik täñpäwä mobä itkañ ño yäweri ketem äworewäkañ nañ yäk.

⁴ ✧ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo täñpayänj. Anutu täño man kudän terak man ñode pätak; Äma kubätä ketem-tagän täga nämo irek. Anutu täño man kumän nadänpäñj bänepi-ken penpäñj kuñareko uyaku täga yäk.

⁵⁻⁶ Ude yäwänä Satantä yänikñat yäpmänj Jerusalem kuñpäñj kudupi yot medäp terak päro punin-inik unu tenkañ iwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani;

Anututä añeroniye watä it gamikta yepmanñkuko unitä api oranpäñj gepmanenj.

Tänpäkañ kuroñka ba gukutka nämo api pimiñj tädoren.

Sam 91:11,12

Man ude pätak unita gäk Anutu täño nanak bureni-inik täñpäwä man u nadänpäñj punin ñonitä komen umu tubäpe! yäk.

⁷ ✧ Ude iweränä Jesutä yänkuk; Näk ude nämo täñpayänj. Anutu täño manbiñam terak man kubä ñode pätak; Gäk Ekäni Anutuka mebärika kwawak pewi ahäwut yänj jop nämo penj iweren yäk.

⁸ Yäwänä Satantä Jesu pom käronji kubäken yänikñat yäpmänj päro itkañ komeni komeni äma äbori äbori u ba unitäño tunum pähap gäripi mebäri mebäri u iwoñärenkañ ñode iwetkuk;

⁹ Gäk gukut imäpmok täñ namiñpäñj naniñ oreriri imaka päke yabätan ñowä täga ganiñ kirewet yäk.

¹⁰ ✧ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Satan, gäk nabä kätänpenj ku! Anutu täño man ñode kudän täwani; Ekäni Anutujin u kubägän iniñ oretneñ. Unitagän watä epän täñ imineñ. Man ude pätak.

¹¹ ✧ Eruk Jesutä Satan ude iweränä tenpenj kuñjirän Anutu täño añeroniyetä äbä täñkentänj iminkuñ.

Jesu Galili komeken epän yäput penpäñj täñkuk

Mak 1:14-20; Luk 4:14-15, 5:1-11

¹² ✧ Täñpäkañ Jon komi yot gänañ tewä irirän Jesutä biñam nadänpäñj äyänjutpenj Galili komeken kuñkuk.

¹³ ✧ Päñku ini yotpärare Nasaret u ittängän eruk penpenj Kapeneam kuñkuk. Kapeneam uwä Galili gwägu dubini-ken itkuk. Kome u Sebulun kenta Naptali äbekiye oraniye täño kome. Ukäda päñku itkuk.

¹⁴ Jesutä kome u kuñatkuko unita bian profet Aisaiatä man ñode kudän täñkuko u bureni ahänkuk;

¹⁵ *Ai! In ämawebe Sebulun Naptalitä komeken nanik! Komejin Jodan ume udude kända Galili gwägu dubini-ken itak. Inä äma jopi, guñ äbotken nanik.*

¹⁶ *Upänkañ bipmäñj urani-ken it täkañ u in penyänjek pähap api käneñ.*

✧ 4:1: Hib 2:18, 4:15 ✧ 4:2: Kis 34:28; Stt 3:1-7 ✧ 4:4: Lo 8:3 ✧ 4:7: Lo 6:16 ✧ 4:10: Lo 6:13

✧ 4:11: Hib 1:6,14 ✧ 4:12: Mak 6:17; Luk 3:19-20 ✧ 4:13: Jon 2:12

Kumbani komeken bumik it takaj, nadäk-nadäkjin nämö pirärewani, inta penyänek pähap kubä ahäj tamayäj täyak. *Ais 9:1,2*

Aisaiatä man ude kudän täjkuko u bureni ahäjnkuk.

17 ✧ Tänpäj Jesutä Kapeneam yotpärare-ken kuñkuko kadäni uken manbiñam yäjahäk epän yäput penpäj ñode yäjahänpäj yäwetkuk; Bänepjin sukurenpäj siwonigän kuñarut. Anututä intäjukun itkan äboriye yabäj yäwatinik tänpayäj täyak u keräp täyak yäk.

Jesutä iwaräntäkiye ätu yämagutkuk

Mak 1:16-20

18 Kepma kubäken Jesu Galili gwägu pomi terak kuñattängän yabäjnkuk; Äma yarä iniyat tuäni Saimon wäpi kubä Pita kenta monäni Andru gwägu tom yäpdayäj tom wädäwani yäk mañpän äpmonjirä yabäjnkuk. Äma yarä uwä monej epänta gwägu tom yäpmäk täjkumänonik.

19 ✧ Yäk mañpän äpmonj irirän Jesutä yabäjnpäj yäwetkuk; Eruk! Epän u penkan näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk täkamän udegän ämawebe Anutu iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet yäk.

20 ✧ Yäweränä uterakgän epäni u penpen iwatkumän.

21 Eruk, ätukät kuñpäjä Sebedi nanakiyat wäpi Jems kenta Jon nani Sebedi-kät gäpe terak itkan yäk tañi gwägu tom yäpani u ket ut irirä yabäjnkuk.

22 Yabäjnpäjä näk näwarun yäj yäwerirän uterakgän nani gäpe terak ugän irirän tenpen Jesu iwatkumän.

Jesutä ämawebe käyäm ikek yäpän täganjuñ

23 ✧ Tänpäj Jesutä kome Galili dubini-ken itkuño u kudup kuñat morenpäj ämawebe käyäm mebäri mebäri nitek yäpän täganit, käbeyä yot gänäñ äronpäj man yäwerit täñ yäpmäj kuñkuk. Manbiñam Täga ñode yäjahäntäj kuñatkuk; Anututä intäjukun itkan äboriye yabäj yäwatinik tänpayäj täyak u ahätak yäk.

24 ✧ Ude yäwerirän biñami Siria komeken kuñat morenjirän nadäjkuñ. Nadäjnpäjä ämawebe käyäm mebäri mebäri nitek, gup kähän nadäwani, äma mäjotä magärani, äma kwäyähäneñ tänpäni, kumäj-däpurek tänpäni ba käyäm mebäri mebäri tänpäni u kudup noriyetä yäj-yäkñat yäpmäj äbäjirä Jesutä yäpän täganjuñ.

25 ✧ Tänpänkanj äma äbot pähap kome uken-uken naniktä iwarän täñkuñ. Ämawebe Galili komeken nanik, Dekapolis komeken nanik, Judia komeken nanik, ba Jodan ume pomi terak naniktä äbä Jesu iwarän täñkuñ.

5

Jesutä pom terak päro man kudupi kubä yäwetkuk

Luk 6:20-26

1-2 Jesutä ämawebe äbot päke iwatkuño u yabäjnpäj pom keräpi kubä terak äro mañitpäj irirän iwaräntäkiye uwä dubini-ken tuägän äbä iräwä Jesutä manbiñam ñode yäwetpäj yäwonjäreñ täjkuk;

3 ✧ Äma ini bänepitä näk momi äma äpani-inik yäj nadäk takaj uwä säkgämän itkan.

Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabäj yäwat täyak.

4 ✧ Tänpäkanj äma iniken mominita nadäwä waki tänpäpäj konäm butewaki terak kuñat takaj uwä säkgämän itkan.

Bureni! Anututä ini bänepi api tänpidäm tañ yämek.

- 5 ✧ Ba äma bänep kwini terak kuṇat täkaṇ uwä säkgämän itkaṇ.
Bureni! Äma udewanita Anututä kome pähap ṇo inita biṇam api yäniṇ kirewek.
- 6 ✧ Täṇpäṇ äma irit kuṇat-kuṇat siwoṇi u iwatta gäripi-inik nadäṇpäṇ ehutpäṇ täk täkaṇ uwä säkgämän itkaṇ.
Bureni! Anututä äma udewani täṇo gäripini uwä api däpmäṇ täreṇ yämek.
- 7 ✧ Täṇpäkaṇ äma noriyeta butewaki nadäṇ yämik täkaṇ uwä säkgämän itkaṇ.
Bureni! Anututä äma udewanita butewaki udegän api nadäṇ yämek.
- 8 ✧ Ba äma bänep nadäk-nadäk imaka täga täktagän nadäṇpeṇ kuṇat täkaṇ uwä säkgämän itkaṇ.
Bureni! Äma udewani uwä Anutu api kaṇ-ahäneṇ.
- 9 ✧ Täṇpäṇ äma ämik ba duṇwekwek däpmäṇ täkṇek täkaṇ uwä säkgämän itkaṇ.
Bureni! Anututä äma udewani Näkṇo ironṇinaye yäṇ api yäwerek.
- 10 ✧ Ba äma Anutu täṇo kädet siwoṇi iwarirä äma ätutä iwan täṇ yämik täkaṇ uwä säkgämän itkaṇ.

Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabäṇ yäwat täyak.

11-12 ✧✧ Täṇpäkaṇ intä näk nadäṇ namikinik täṇirä ämawebetä man jop yäṇ-täṇatpäṇ, man wakiwaki täwetpäṇ täwat kireṇit api täneṇ. Upäṇkaṇ ude täṇirä nadäwätäk nämo täneṇ. Nämo, in säkgämän itkaṇ. Nadäkaṇ? Bäräpi udewani intagän nämo täṇ tamik täkaṇ. Profet biani itkuṇo unita udegän täṇ yämiṇkuṇ. Täṇpäkaṇ in kunum gänaṇ kowata täga api yäpneṇo unita bänep täga nadäṇpäṇ oretoret terak kuṇat täkot!

Inä ämawebe täṇo paṇ kenta topän ude itkaṇ

Mak 9:50, 4:21; Luk 14:34-35, 8:16, 11:33

13 ✧ Täṇpäkaṇ Anutu täṇo ämawebeniye intä, ämawebe päke u bämopi-ken paṇ gäripi nitek ude kaṇ kuṇarut. Täṇpäkaṇ gäripi paoreko uwä jide täṇpena äneṇi gäripi ahäwek? Nämo, paṇ gäripi nitek nämo uwä maṇpä kuṇirä ämawebetä yeṇ awähutneṇ. Unita paṇ gäripi nitek ude kaṇ kuṇarut!

14-15 ✧✧ Ba kubä pen ṇode; Topäntä taṇi ijiṇpäṇ ägoni säkgämän penyänek täkaṇ. In-täṇo irit kuṇat-kuṇatjin udegän. Äma kubätä topän ijiṇpäṇ käbop imata pewek? Ude nämo, ijiṇpäṇ kwawak peṇirän ägonitä kädet-ken peṇ-yäṇeṇirän ämawebetä kwawakgän kaṇtäṇ kuṇatneṇ. Ba yotpärare taṇi kubä pom terak ireko uwä käbop täga irek? Nämo, kwawakinik irirän ämawebe bankentä täga käneṇ.

16 ✧ Täṇpäṇ in, irit kuṇat-kuṇatjin udegän. Anutu täṇo penyänek kudän bäneṇjin-ken itak u täṇpewä kwawak irirän kädet siwoṇi kuṇarirä ämawebetä tabäṇpäṇ oretoret täṇpäṇ Anutujin kunum gänaṇ nanik u iniṇoret täneṇ.

Jesu Anutu täṇo man biani wärämutta nämo äpuk

17 ✧ Jesutä ude yäṇpäṇä äneṇi ṇode yänkuk; In Anutu täṇo бага man ba profet biani täṇo yäwetpäṇ yäwoṇärek man täṇpani u näkä däpmäṇ täkṇekta äpuk yäṇ nämo nadäneṇ. Näk u däpmäṇ täkṇekta nämo äput. Nämo, u täṇkehärom taṇpewa bureni kwawak kaṇ ahäwän yäṇpäṇ äput.

18 ✧ Unita näk bureni täwetat; Baga man u bäräṇeṇ nämo api paorek. Imaka u ba u ahäkta yäwani Anutu täṇo man terak kudän täṇkuṇo u bureni ahäwäkaṇ kunum kenta kometä paorirän uyaku Baga man u api paorek.

✧ 5:5: Sam 37:11 ✧ 5:6: Ais 55:1-2 ✧ 5:7: Jem 2:13 ✧ 5:8: Sam 24:3-4; Sam 51:10, 73:1 ✧ 5:9: 1Jo 3:2-3 ✧ 5:10: Hib 12:4, 1Pi 3:14 ✧ 5:11-12: 1Pi 4:14; Jem 1:2 ✧ 5:11-12: 2Sto 36:16; Apos 7:52; Hib 11:32-38; Jem 5:10 ✧ 5:14-15: Jon 8:12, 9:5 ✧ 5:14-15: Mak 4:21; Luk 8:16, 11:33 ✧ 5:16: Efe 5:8-9, 1Pi 2:12 ✧ 5:17: Mat 3:15; Rom 3:31, 10:4 ✧ 5:18: Luk 16:17, 21:33

19 ✧ Unita äma kubätä бага man täpuri-inik kubä irepmitpäñ ätu kädet udegän kañ iwarut yäñ yäñpäñ-yäwoñärek täñpayäñ täyak uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ wäpi biñam nikektä nämo api irek. Täñ, äma kubätä бага man u buramiñpäñ ätu kädet udegän kañ iwarut yäñ yäñpäñ-yäwoñärek täñpayäñ täyak uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ wäpi biñam nikektä api irek.

20 Unita ñode täwera nadäwut; Baga man yäwoñärewani äma ba Parisi ämatä ñode yäk täkañ; Bureni, nin Anutu täño Baga man iwatpäñ siwoñi kuñat täkamäñ yäk. Ude yäk täkañ upäñkañ in u yärepmitpäñ Anutu täño gärip ugän kañ iwarut. Ude nämo tänayäñ täkañ uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ nämo api äronëñ.

Kokwawak nadäñpeñ kuñat-kuñatta man

Luk 12:57-59

21 ✧ Jesutä ude yäñpäñ äneñi ñode yäñkuk; Anututä äbekjiye orajiye bian ñode yäwetkuk; Äma kubä kumäñ-kumäñ nämo uren. Äma kubä kumäñ-kumäñ urayäñ täyan uwä manken api iren yäk.

22 ✧ Man ude yäwetkuko upäñkañ apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä noripakita kokwawak nadäñpeñ kuñarayäñ täyak uwä manken api irek. Ba äma kubätä noripaki man waki mäyäk ikek iwerayäñ täyak uwä man käbeyäken api irek. Ba äma kubätä noripakita kokwawak nadäñpäñ iniñ wärät man iwerayäñ täyak uwä geñi kädäp mebet ikek unita biñam api täñpek.

23-24 ✧ Unita ket ñode nadäkot; Kadäni kubä gäk Anututa iron täñ ima yäñpäñä ñode käwep nadäwen; Näk imaka kubä täñkuro unita notnapak näka kokwawak nadätak. Ude nadäñpäñä imaka Anututa imikta yäwani u pewi irirän äneñi äyänutpeñ päñku notkapak kokwawak nadäñ gameko uwä yäñahäñpäñ yäñpak täñkañ eruk äneñi äyänut päñku imaka u Anututa täga imen.

25 ✧ Ba notkapak kubätä iwan täñ gamiñpäñ manken gepmanpayäñ yäñirän nadäñpäñä manken nämo ahäñkañ päñku notkapak-kät yäñpäñ-nadäñpäñ bänep kubägän tädeñ. Ude nämo täñkañ notkapaktä jukun päñku gäkño mebärika yäñahäwänkañ gäk mäden kwiwä man nadäwanitä komi äma yäniñ kireñpewän gepmäñit päñku komi yotken gepmanëñ.

26 Näk bureni täwetat. Gäk notkapakta momi täñ imeno u nämo täreñirän gäk jop täga nämo ganiñ kirewä äpämañ kwen. Nämo, gäk notkapakta momi täñ imeno u suwawi tärewänkañ uyaku ganiñ kireñpewä äpämañ kwen! Upäñkañ jide täñpäñ moneñ yäpmäñkañ suwawi tärewäpäñ äpämañ kwen?

27 ✧ Jesutä man ude yäwetpäñ äneñi ñode yäkgän täñkuk; Anututä äbekjiye orajiye bian ñode yäwetkuk; In kubokäret nämo täneñ yäk.

28 ✧ Man ude yäwetkuko upäñkañ apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä webe kubä kañgärip täñpäñ ukät pätdë yäñ bänepi-ken ude nadäweko uwä kubokäret täyak uba.

29 ✧ Unita dapunka kubätä waki täño buñep-ken gepmanpayäñ täñpäñä dapunka u dätpäñ mañpi kunëñ. Dapunka bok yäpmäñ kuñatkañ geñi-ken äpmonpenta.

30 ✧ Ba ketka kubätä waki täño buñep-ken gepmanpayäñ täñpäñä ketka u madäñ täkñeñpäñ mañpi kunëñ! Gupka kumän nikek yäpmäñ kuñatpäñ wañpäñ geñi-ken äpmonpenta.

✧ 5:19: Jem 2:10 ✧ 5:21: Kis 20:13; Kis 21:12; Wkp 24:17; Lo 5:17 ✧ 5:22: 1Jo 3:15 ✧ 5:23-24: Mak 11:25 ✧ 5:25: Mat 6:14-15; Mat 18:34-35 ✧ 5:27: Kis 20:14; Lo 5:18 ✧ 5:28: 2Pi 2:14 ✧ 5:29: Mat 18:9; Mak 9:47; Kol 3:5 ✧ 5:30: Mat 18:8; Mak 9:43

*Nädapitä durjwek täkaŋ unitäŋo man
Mat 19:9; Mak 10:1-12; Luk 16:18*

31 ✧ Jesutä man ude yäwetpän äneŋi pen ɲode yäwetkuk; Mosestä äbekjiye orajiye bian ɲode yäwetkuk; Äma kubätä webeni pewayän nadänpänjä webena peyat yän man kudän kwawak ude tänpän imeko uyaku täga yänjwat-pewän kwek yäk.

32 In man ude nadäk täkaŋ upänkanjä apiŋo näkä ɲode täwetat; Äma kubätä webenitä äma kubäkät momi nämö täŋpekopän jop nadän yänjwat-pewän pänku äma kubä yäpeko uwä webe u kubokäret täŋpek. Täŋkaŋ äma kodaki yäpeko u imaka, kubokäret täŋpek.

Yän-kehäromtak man yäkta man

33 ✧ Jesutä ude yäwetpän äneŋi man kubä pen ɲode yänjähänpän yäwetkuk; Baga man kubä bian ɲode kudän täwani in nadäk täkaŋ; Gäk yänkehäromtak man jop nämö yäwen. Yän-kehäromtak man u Anutu inamiken yäwani unita udegän bureni täŋpen yäk.

34 ✧ In-täŋo бага man terak ude itak upänkanjä apiŋo näkä ɲode täwetat; In yänkehäromtak man yäna yänpänjä imaka kubä wäpi terak utpän nämö yäneŋ. Kunum wäpi terak utpän yänkehäromtak man nämö yäneŋ. Kunum uwä Anutu täŋo irit bägup unita.

35 ✧ Ba kome wäpi terak utpän yänkehäromtak man nämö yäneŋ. Kome u imaka, Anutu täŋogän. Ba kudupi yotpärare Jerusalem wäpi terak utpän yänkehäromtak man nämö yäneŋ. U Kaŋjwat Äma intäjukun täŋpani, Anutu täŋo yotpärare unita.

36 Ba gwäkjin kujat terak wohutpän nämö yäneŋ. Imata, manjin u kehäromi nitek nämö. Jide? In gwäkjin pujiŋ paki kubä iwerä kubiri täga äworewek? Ba gwäkjin pujiŋ kubiri kubä iwerä paki täga äworewek? Nämoinik, in ämagän!

37 ✧ Unita äma kubätä man yäweno u bureni ba bureni nämö yän nadäkta gäwet yabänjirän gäk 'Bureni' yän yänpänjä 'Ei'-gän iweren. Ba 'Bureni nämö' yän yänpänjä 'Nämö'-gän iweren. Man keräpi yarä ugän yäwen. Upänkaŋ gäk imaka kubä täŋo wäpi terak wohutpän yäweno uwä Satantä pewän ahänjirän yäwen.

Wakita kowata kowata nämö täneŋ

Luk 6:27-36

38 ✧ Jesutä man ude yäwetpän äneŋi kubä ɲode yäwetkuk; Baga man kubä bian ɲode kudän täwani in nadäk täkaŋ; Kubätä dapunka yäpurän tumbäwä kowata udegän täŋ imen. Ba kubätä meka kujat däpmän tokäränä kowata udegän däpmän tokät imen yäk.

39 ✧ In man ude nadäk täkaŋ upänkanjä apiŋo näkä ɲode täwetat; Äma kubätä waki täŋ gamänä kowata waki nämö täŋ imen. Unita äma kubätä bumumka kukŋi käda guränä kukŋi iniŋ kirewen.

40 ✧ Ba äma kubätä gäka kokwawak nadänpän manken gepmanpän gäkŋo tek punin nanik gomägaränä gänaŋ nanik bok iniŋ kirewi yäpek.

41 Ba äma kubätä täŋkentän pänku tuän uduken nepmankaŋ äbi yän gäweränä täŋkentän pänku ban uduken tenkaŋ äben.

42 Ba äma kubätä imaka kubäta yänapiwänä imen. Ba äma kubätä gäkŋo imaka kubä yäpmän pänku täŋkaŋ api gamet yän gäweränä iniŋ kirewen.

✧ 5:31: Lo 24:1-4; Mak 10:4, 1Ko 7:10-11 ✧ 5:33: Kis 20:7; Wkp 19:12; Nam 30:2; Lo 23:21 ✧ 5:34: Ais 66:1; Jem 5:12; Mat 23:22; Apos 7:49 ✧ 5:35: Sam 48:2; Ais 66:1 ✧ 5:37: Jem 5:12 ✧ 5:38: Kis 21:24; Wkp 24:20; Lo 19:21 ✧ 5:39: Wkp 19:18; Jon 18:22-23 ✧ 5:40: 1Ko 6:7

43 ✧ Jesutä ude yänpän man kubä pen node yäwetgän tänkuk; Man kubä node yäwani u nadäkinik täkañ; Notjiyeta bänep iron täñ yämiñkañ äma iwan täñ tamik täkañ unita mäde ut yämineñ.

44 ✧ Man ude nadäkañ upänkañ näkä apiño node täwera nadäwut; Äma iwan täñ tamik täkañ unita bänep iron täñ yämineñ. Ba äma nadäkinikjinta yänpän komi tamik täkañ unita Anututä täñkentäñ yämikta Anutu-ken yäñapineñ.

45 ✧ In ude täneño uyaku Nanjin kunum gänañ nanik täño nanakiye bureni-inik api itneñ. Tänpäkañ mebäri imata äma waki ba äma täga bok iron täñ yämineñ? Uwä node; Nanjin unitä yänpewän edaptä äma waki ba äma tägata bok peñyäneñ yämik täyak. Ba Anututä nadäñ yämiñirän äma siwonji-ken ba äma goret kuñarani-ken iwän tak täyak.

46 Tänpäkañ äma gäka bänep iron kowata täñ gamik täkañ äma unitagän bänep iron kowata yämeno uwä Anututä gäk äma täga yän nämo gäwerek. Nämo, äma wakiwakitä noriyeta udegän bänep iron täñ yämik täkañ.

47 Ba guñ ämawebetä ämawebe ini gäripi nadäk täkañ unitagän bänep iron täga täñ yämik täkañ. Täñ, inä kädet ude nämo täneñ. In notjiye-tagän iron täñ yämineño uwä injinta nadäwä täga nämo täneñ. Äma kowata nämo täñ tamanita iron täñ yämineño uyaku!

48 ✧ In nadäkañ? Kunum gänañ Nanjintä kädet ude iwat täyak. Uwä kädet tägagän tak täyak unita nanakiye inä udegän kädet tägagän kañ tak täñput!

6

Äma jäwäri täñkentäñ yämikta man

1 ✧ Jesutä ude yänpän node yäwetkuk; In ket nadänkañ kuñat täkot. Imaka täga kubä tänpa yänpänä node nämo nadänpän täñpen; Kwawak täñira ämawebetä nabänpän wäpna yäpmän akut yän nadänkañ nämo täñpen. In ude tänayän täkañ uwä kunum gänañ Nanjintä gwäki täga nämo api tamek.

2 Unita gäk äma kubä täñkentäñ ima yänpänä eruk ämawebetä nabäwut yän nadänkañ inamiken kwawak nämo täñpen. Äma yän-yäkñaranitä kudupi yot gänañ ba kädet miñin tak täkañ ude nämo täñpen. Äma udewaniwä ämawebetä nibänpän wäpnin biñam yäpmän akut yän nadänkañ tak täkañ. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki yäpmänirä täretak ubayän!

3 ✧ Unita gäk äma kubä täñkentäñ ima yänpänä käbop-inik, notkapak kubä dubika-ken ireko unitä gabänpän-nadänirän nämo.

4 Ude täñiri Nanka, imaka käbop täñiri kañpän nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

Anutu-ken yäñapik man yäkyäk täño käderi

Luk 11:2-4

5 ✧ Jesutä man ude yänpän man kubä pen node yäkgän tänkuk; In Anutu-ken yäñapina yänpänä äma yän-yäkñaranitä tak täkañ ude nämo täneñ. Yän-yäkñarani äma uwä kudupi yot gänañ ba kädet miñin itkañ Anutu-ken yäñapik man karoni boham yäkta gäripi nadäk täkañ. Ämawebetä nibäwut yänkañ udewä tak täkañ. Näk bureni täwetat. Ämawebetä äma udewani yabänirä gwäki yäpä täretak ubayän!

6 ✧ Unita Anutu-ken yäñapiwa yänpänä gäkña yot gänañ päro yäma yäputpän itkañ Nanka käbop it täyak ukät man yänpän-nadäk tädeñ. Ude täñiri Nanka imaka käbop kañpän nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

✧ 5:43: Wkp 19:18 ✧ 5:44: Kis 23:4-5; Luk 23:34; Apos 7:60; Rom 12:14,20 ✧ 5:45: Efe 5:1 ✧ 5:48: Wkp 19:2; Lo 18:13 ✧ 6:1: Mat 23:5 ✧ 6:3: Mat 25:37-40 ✧ 6:5: Mat 23:5; Luk 18:10-14 ✧ 6:6: 2Kn 4:33

7 ✧ Ba in Anutu-ken yāṅapina yāṅpāṅä guṅ ämatä täk täkaṅ ude nämo täneṅ. Guṅ äma uwä anutunita man käroni, mebärini nämo yāṅiwat yāpmāṅ kuk täkaṅ. Käroni ude yāṅ yāpmāṅ kuṅitna uyaku anutunintä käwep nadāṅ nimek yāṅ nadäk täkaṅ.

8 ✧ Upāṅkaṅ inä ude nämo täneṅ. In imaka imakata wäyäkṅeṅpāṅ Anutu Nanjinken yāṅapinayāṅ nadāṅirä Nanjin uku tabāṅpāṅ-nadäk täyak. Unita imata man käroni mebärini nämo yāṅiwat yāpmāṅ kunenṅ? Nanjin uwä täṅkentāṅ tamikta gäripi nadäk täyak.

9 ✧ Unita Anutu-ken yāṅapinayāṅ nadāṅpāṅä man siwoṅi ṅode yāneṅ; Kunum gānaṅ Nanin taṅi, Gäk wäpka inipärik kubä pat täyon.

10 ✧ Äbāṅpāṅ bānepi bānepi, komeni komeni Ekäni täṅ nimi.

Kunum gānaṅ gākken man buramik pätak, kome terak nincken udegän man buramik pat täyon.

11 Kadäni ṅonitāṅo ketem nimisi.

12 ✧ Nin notniye täṅo momi pek täkamāṅ, gäk udegän mominin peṅ nimisi.

13 ✧ Täṅyabäk-ken nämo nipmaṅpen.

Wakiken nanik wädāṅ tädotpāṅ nipmaṅsi.

14 ✧ Ude yāṅpāṅ yāṅkuk; Äma kubätä waki täṅ gamiṅirän, waki täṅ gameko u peṅ imiṅkaṅ nämo yāpmāṅ kuṅariwä Nanka kunum gānaṅ naniktä udegän gākṅo wakika api peṅ gamek.

15 Upāṅkaṅ äma kubätä waki täṅ gamiṅirän waki täṅ gameko u nämo peṅ imiṅkaṅ yāpmāṅ kuṅariwä Nankatä udegän gākṅo waki nämo api peṅ gamek.

Nakta jop iritta man

16 ✧ In kadäni ätu Anutu iniṅ oretta nakta jop itna yāṅpāṅä butewaki iṅam dapun nämo ijiṅkaṅ kuṅatneṅ, yāṅ-yākṅarani ämatä täk täkaṅ ude. Äma udewani uwä ämawebetä nibāṅpāṅ in äma kädet täga täṅpani yāṅ nadāwut yāṅkaṅ iṅam dapun butewaki ijiṅkaṅ kuṅat täkaṅ. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki yāpmāṅirä täretak ubayāṅ!

17 Upāṅkaṅ inä, Anutu iniṅ oretta nakta jop itna yāṅpāṅä ume ärutpāṅ gwäkjin pujiṅ täṅket utkaṅ kuṅatneṅ.

18 Ude täṅirä ämawebetä in Anutu iniṅ oretta nakta jop kuṅatkaṅ yāṅ tabāṅpāṅ nämo nadāneṅ. Nanjin käbop it täyak unitägän tabāṅpāṅ-nadäk täṅpek. Nanjin uwä imaka käbop täṅirä tabāṅpāṅ-nadäk täyak unitä gwäkiwä api tamek.

Tuṅum burenita man

Luk 12:33-34

19 ✧ Jesutä man ude yāṅpāṅ äneṅi kubä pen ṅode yäkgän täṅkuk; In kome terak ṅo imaka tägatäga yāpmäktä nadāwätäk nämo täneṅ. Kome täṅo tuṅum u kehäromi nämo. Äpusit ba gwakgwaktä nak täkaṅ ba gämāneṅ ärok täkaṅ. Ba kubo ämatä yot däpmāṅ äreyāṅpāṅ kubo täneṅ.

20 ✧ Unita kunum täṅo tuṅum yāpmäktä epäni täṅpeṅ kaṅ kuṅarut. Kunum täṅo tuṅum nämo wak täkaṅ. Äpusit ba gwakgwak u nämo nak täkaṅ ba u nämo gämāneṅ ärok täkaṅ. Kunum täṅo tuṅum uwä kubo ämatä täga nämo däpmāṅ äreyāṅpāṅ yāpneṅ.

✧ **6:7:** Ais 1:15, 1Kn 18:26-29 ✧ **6:8:** Mat 6:32 ✧ **6:9:** Jon 17:6 ✧ **6:10:** Mat 7:21, 26:39; Luk 22:42 ✧ **6:12:** Mat 6:14-15; Mat 18:21-35 ✧ **6:13:** Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15, 2Te 3:3, 2Ti 4:18, 1Sto 29:11-13 ✧ **6:14:** Mak 11:25-26 ✧ **6:16:** Ais 58:5-9 ✧ **6:19:** Jem 5:1-3 ✧ **6:20:** Mat 19:21; Luk 18:22; Kol 3:1-2

21 Bureni-inik, imatäken tuñumta nadäwi ärowani täñpeko uwä bänep nadäk-nadäka uterakgän penpäñ kuñaren.

22 In nadäkañ? Dapunjin u gupjin täño topän. Dapunjintä täga ijineño uwä gupjin imaka, penyänjek ikek irirän kädet siwonji täga kuñatneñ.

23 Täñ, dapunjin waneño uwä jide täñpäñ imaka imaka täga kañpäñ täñpen kuñatneñ? Nämo, gupjin bipmäñ urani gänañ irek. Täñpäkañ penyänjek bäneppin-ken itak unitä bipmäñ urani täñpeko uwä bipmäñ urani pähap gänañ api itneñ.

Gup täño tuñumta nadäwätäk nämo täneñ

Luk 16:13; 12:22-31

24 Äma kubä-tägän äma ekäni yaräta watä epän täga nämo täñ yämek. Nämo, u kubäta gäripi nadänkañ kubäta gañani nadäwek. Ba kubä täño epän täñkañ kubäta mäde ut imek. In udegän, bänep nadäk-nadäkjin Anutu terak ba moneñ tuñum terak bok täga nämo penpen kuñatneñ.

25 ✧ Unita ñode täwetat; In gupjinta nadäwätäk ñode nämo täneñ; Ketem depän näñpet? Ba tek depän täñpäñ kuñaret? yän nämo nadäneñ. Nämo, ketem ba tek uwä bureni nämo. Uwä irit kuñat-kuñatjin täño täñkentäk moräkigän. Unita bänep nadäk-nadäkjin imaka bureni terak penen.

26 ✧ In imata Anutu u watä säkgämän nämo käwep it nimek yän nadäk täkañ? Eruk, in barakta yabänpäñ-nadäwut! U ketem nämo piñpäñ puget täkañ ba pugetpäñ kämita nämo pek täkañ. Upänkañ Nanjin kunum gänañ naniktä yabän yäwatpäñ yepmäñ towik täyak. Imaka äpani udewani yabän yäwatpäñ yepmäñ towik täyak u täñpäñä imata äma inta udegän nämo tabän täwatpäñ tepmäñ towiwek?

27 Nadäwätäkjintä kome terak iritjin täga wädäwän käronj täwek? Nämoinik!

28 Unita gupjin täño tuñumta imata nadäwätäk täk täkañ? Päya irori bipiken it täkañ unita yabänpäñ-nadäwut! U inita tekta epäni nämo täk täkañ upänkañ yabängärip ikek.

29 ✧ Bureni, imaka kubä täño kañgäriptä päya irori unitäño kañgärip u täga nämo irepmirek. Unitäño yabängäriptä intäjukun äma biani Solomon unitäño moneñ tuñum ba tek säkgämän kañgärip ikek päke u yärepmit täyak.

30 U uwä Anututä ini tek gäripi nimek ude päya irori jopi unita uwäktän yämik täyak. Täñpäkañ u kadäni keräpigän itpäñ paot täkañ. Apiño ahäneñopän kwep ude äneñi täreñ mäneñ. Eruk, päya irori unita yabän yäwat täyak upän imata inta udegän täga nämo tabän täwatpäñ tamedek? U bureni tamedek! Unita imata nadäkinikjin Anutu-ken kumän nämo pek täkañ?

31 Unita ketem ba ume deken yäpmänpäñ näne yänkañ nadäwätäk nämo täneñ. Ba tek deken yäpmänpäñ täne yänkañ nadäwätäk nämo täneñ.

32 ✧ Nämoinik! U guñ ämatä bänep nadäk-nadäki udewani terakgän pek täkañ. Täñ, inä imaka udewanita nadäwätäk pähap nämo täneñ. Nämo, nanjintä in imaka udewanita wäyäkñek täkañ yän tabänpäñ-nadäk täyak unita api täñkentän tamedek.

33 ✧ Unita inä imaka kubäta nadäwä intäjukun nämo täñpek. Nämo, Anututä intäjukun it tamiñpäñ tabän täwatta ba unitäño kädet siwonji u iwatta unitagän gäripi-inik nadänpäñ epäni täk täkot. Ude täñirä uyaku ketem tuñumta wäyäkñek epän tänayän täkañ u api taniñ kirewek.

✧ 6:25: Plp 4:6, 1Ti 6:6-8; Hib 13:5, 1Pi 5:7 ✧ 6:26: Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 ✧ 6:29: 1Kn 10, 2Sto 9:3-6 ✧ 6:32: Mat 6:8 ✧ 6:33: 1Kn 3:13-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17

34 ✧ Unita kwep täño irit kuṇat-kuṇat jidewani api itneṅ yāṅ nadāṅkaṅ nadāwätäk nämo täneṅ. Kwep yāṅen täño bārāpi ini irirā apiṅo täño unitagän nadāwätäk täneṅ.

7

Äma yāṅpäṅ-yabāṅ yāwat nämo täneṅ

Luk 6:37-38,41-42

1-2 ✧✧ Jesutä man äneṅi kubä pen ṅode yāwetkuk; In äma kubä yāṅpäṅ-kaṅiwat nämo täneṅ, Anututä in udegän yāpmāṅ daniwekta nadāṅkaṅ. In nadākaṅ? In ämawebeta jide nadāṅpäṅ kuṇatnayāṅ täkaṅ uterakgän Anututä inta api nadāṅ tamek.

3-4 Unita gäk imata täpun-täpun taṅi dapunka-ken itak u nämo kaṅpäṅ nadāṅkaṅ notkapak kubä dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kaṅpäṅ yokut gamayāṅ iwet täyan? Täpuntäpun gäkṅa dapunka-ken itak u imata nämo kaṅpäṅ nadäk täyan?

5 Gäk yāṅ-yäkṅarani äma! Intäjukunä gäkṅa dapunka-ken täpun-täpun taṅi itak u yokutkaṅ uyaku dapun täga ijiṅpäṅ kaṅpäṅ notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen!

6 ✧ Ude yāṅpäṅ yāwetkuk; Äma Anututa gäripi nämo nadäk täkaṅ unita Anutu täño man kudupi u jop nämo yāwetneṅ. Aṅtä äma yek täkaṅ udegän äma udeyani uwä Anutu täño man unita bitnäṅpäṅ taṅiṅ wärätneṅ. Bureni, äma udeyani uwä but bumik. Buttä it täkaṅ-ken tuṅumka täga kubä jop nadāṅ täga maṅpi kuneṅ? Nämo, buttä tuṅumka u yeṅ gatāṅtāṅ kuṅkaṅ abäk täneṅ. Äma uwä udegän täneṅ yäk.

Anutu-ken yāṅapiṅtäko api nadāṅ tamek

Luk 11:9-13

7 ✧ Jesutä man ude yāṅpäṅ yāwetkuk; In Anutu-ken imaka kubäta yāṅapiṅirä api nadāṅ tamek. Uwä äma kubätä wäyäkṅek epän täṅ yāpmāṅ kuṅtāṅgän kaṅ-ahäweko ude. Ba kubätä yāma-ken kwäpkwäp yäput yāpmāṅ kuṅirän yāma dät imeko ude.

8 ✧ Näk bureni täwetat. Äma kubätä yāṅapik epän täṅpäṅä bureni api yäpek, äma kubätä wäyäkṅek epän täṅ yāpmāṅ kuṅtāṅgän bureni kaṅ-ahäweko ude. Ba kubätä yāma-ken kwäpkwäp yäput irirän Anututä nadāṅ imiṅpäṅ yāma dät imeko ude.

9 Eruk, jide nadākaṅ? Nanakka kubätä ketemta yāṅirän mobä täga imen? Nämo!

10 Ba tomta yāṅapiṅirän gämokpäṅ täga imen? Nämo inik!

11 ✧ Inä äma waki upāṅkaṅ nanakjiyeta imaka tägatäga yämik täkaṅ. Unita ṅode nadāwut; Kunum gānaṅ Nanjin iron mähemi itak uken yāṅapiṅirä imaka tägatäga imata täga nämo tamek? Nämo, u gäripi nadāṅ tamiṅpäṅ bureni-inik tamek yāṅ täwetat!

12 ✧ Unita ṅode täwetat; Kädet äma ätutä täṅ nimut yāṅ nadäk täkaṅ in udegän täṅ yämineṅ. Man täpuri unitäwä man profet bianitä yāṅahäwani u ba бага man Mosestä yāṅahäwani u kumän uwäk täyak.

Kunum kädet u täpuri

Luk 13:24

✧ 6:34: Kis 16:4,19; Mat 6:11 ✧ 7:1-2: Rom 2:1, 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 ✧ 7:1-2: Mak 4:24 ✧ 7:6: Mat 10:11 ✧ 7:7: Mak 11:24; Jon 14:13, 15:7; Jon 16:23-24 ✧ 7:8: Jem 1:5, 1Jo 3:22, 1Jo 5:14-15 ✧ 7:11: Jem 1:17 ✧ 7:12: Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10

13 ✧ In kunum kädet iwatta yäma täpuri-ken kañ ärowut. Kumäñ-kumäñ kädet u tañi ba yämani udegän u tañigän. Kädet tañi uken ämawebe mäyaptä kuñ äbän täk täkañ.

14 ✧ Täñpäkañ irit kehäromi täño yäma uwä täpuri ba käderi udegän gäkñi. Kädet uwä ämawebe kubäkubä-tägän iwat täkañ.

Päya wakitä mujipi näñpani täga nämo wädäwek

Luk 6:43-44

15 ✧ In nadäkañ? Äma ätu Anutu täño man yäñahäk täkañ upäñkañ ämawebe täñyäkñatna yäñkañ Anutu täño man siwoñi nämo yäñahäk täkañ. Äma ude-wanita ket nadäñkañ kuñatneñ. Äma uwä bänep ärik-ärik man täwet täkañ upäñkañ bänepi-ken nadäk wakiwaki yäpmäñ kuñat täkañ.

16 ✧ Unitäño irit kuñat-kuñariken bureni jide pewä ahäk täkañ u yabäñpäh-nadäñkañ mebärini täga nadäneñ. Uwä päya ude. Bärop terak wama mujip täga nämo wädäneñ ba gupmom yen terak wäyän täga nämo wädäneñ.

17 Nämo, päya mebäri täga terak bureni gäripi nitek wädäneñ. Täñ, päya mebäri wakitä mujipi näñpani nämo wädäneñ.

18 Päya mujipi näñpani terak bureni waki wädäkta käderi nämo pätak. Ba päya mujipi nämo näñpani terak bureni näñpani uwä täga nämo wädäneñ.

19 ✧ Täñpäkañ päya, bureni goret pewä ahäk täkañ uwä madäñpäh kädäp pewä ijik täkañ.

20 ✧ U udegän, äma Anutu täño man jopjop yäñahäwani unitäño mebärini nadäna yäñpähä irit kuñat-kuñari upäh yabäñpäh-nadäneñ.

Jesutä ämawebeniye burenita yäwetkuk

Luk 13:25-27, 6:47-49

21 ✧ Unita ñode täwera nadäwut; Äma mäyaptä näka Ekänina yäh näwet täkañ upäñkañ u kuduhtagän Anutu täño kañiwat yewa gänañ nämo api äroneñ. Nämo! Nana kunum gänañ unitäño mani buramik täkañ ämawebe unitägän api äroneñ.

22 Äma mäyaptä kadäni pähapken ñode api näwetneñ; Ai! Ekäni! Gäkño biñam man ämawebe yäñahäñpäh yäwetkumäh. Ba gäk wäpka terak kudän kudupi mebäri mebäri täñit mäjo yäwat kireñit täñkumäh.

23 ✧ Man ude yäñirä näkä ñode api yäweret; Wakiwaki täñpani in kewewut! Näk inta nämo nadätat!

24 Eruk, ämawebe man täwet täyat ño buramiñpäh iwatnayäh täño uwä äma yot täkta mebäri nadäkinik täñpani udewani bumik. Kadäni kubä äma nadäk-nadäk ikek udewani kubätä yori mobä kehäromi terak täñpek.

25 Täñpekopäh iwän mänit täñirän ume tokätkañ gwägu tokñewek. Täñpäkañ yot uwä mobä kehäromi terak täñpani unita nämo wärämurek.

26 Eruk kadäni kubä äma guñ udewanitä yori mobä jirañ terak täñpek.

27 Täñpekopäh iwän mänit täñirän ume tokätkañ gwägu pähap tokñewek. Ude täñpäh yot uwä äneñ kwinit täñpäh kuneñ. Bureni, u paot-inik täñpek! Täñpäkañ ämawebe näkño man täwet täyat ño nadäñkañ nämo buramiñpäh iwatnayäh täño uwä äma yot täkta mebäri nämo nadäwani, guñ udewani.

28 Täñpäkañ Jesutä man päke u yäh moreñirän ämawebe dubini-ken itkuño u man u nadäñpäh-nadäwätäk pähap täñkuñ.

✧ 7:13: Jon 10:7,9 ✧ 7:14: Apos 14:22 ✧ 7:15: Mat 24:4,24; Apos 20:29, 2Pi 2:1 ✧ 7:16: Gal 5:19-22; Jem 3:12 ✧ 7:19: Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 ✧ 7:20: Mat 12:33 ✧ 7:21: Luk 6:46; Mat 21:31; Rom 2:13; Jem 1:22,25 ✧ 7:23: Sam 6:8; Mat 10:33, 25:41; Mat 13:41-42, 2Ti 2:19

29 ✧ Njode nadänkuñ; Baga man yäwoñärewani ämatä man yänpän-yäwoñärek täk täkañ ude bumik nämo yäyak yäk. Äma ñowä man mähemitä ini yäyak yän nadänkuñ.

8

Jesutä äma kubä paräm ikek yäpän tägañkuk

Mak 1:40-45; Luk 5:12-16

1 Eruk, Jesutä pom terak naniktä äpäñirän ämawebe äbot pähap unitä iwatkuñ.

2 Täñirä äma kubä gisik paräm ikek unitä Jesuken kuñpän gukut imäpmok täñpän iwetkuk; Ekäni, gäk täñkentän namayän nadänpänä näk täga nepmanpi kudupi iret yän nadätat.

3 Ude yäwänä Jesutä keru gupi terak penpän yänkuk; Täga täñkentän gamayän. Paräm ño paorut! yäk. Ude yäwänä uterakgän gisik paräm u paorirä gupi tägawänpän säkgämän itkuk.

4 ✧ Jesutä ude täñ iminpän iwetkuk; Gäk imaka täñ gamitat ñonitänjo manbinjam äma nämo yäweren. Nämo, gäk päñku gupka Anutu täño bämop äma iwonjäre. Ude täñpän äneñi säkgämän itta Moses täño бага man iwatpän gupe käbäñi nitek ijinjiri ämawebetä paräm tägakan yän api gabänpän-nadäwä täreneñ yäk.

Jesutä epän watä äma kubä yäpän tägañkuk

Luk 7:1-10

5 ✧ Eruk Jesu Kapeneam yotpärare-ken kuman äronjirän komi äma kubätä Jesuken ahänpän butewaki man njode iwetkuk;

6 Ärowanina! Epän watä ämana komi pähap nadänpän kwäyähäneñ täñpän yotken pätak yäk.

7-8 Yäwänä iwetkuk; Näkä äreñkanä yäpa täganayän yäk. Ude iweränä komi äma unitä njode iwetkuk; Ärowanina, näk äma täga uyaku yotna-ken täga kwen. Unita gäk ñogän itkanä mangän yänjiri kan tägawän! 9 Ude täga täñ namen yän nadätat. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täño gämori-ken itkanä mani buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkanä. U kubäpän, Ku! yän iwerawä, man buraminpän kwek. Ba kubä, Äbi! yän iwerawä, äbek. Ba epän watä ämana kubä, Epän ño tä! yän iwerawä u täñpek yäk.

10 ✧ Man ude yänjirän Jesutä nadäwän inide kubä täñpänpän ämawebe iwarän täñkuño u njode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Näk äma nadäkinik ärowani njodewani Isrel komeken nanik kubä nämo kanpän nadäk täyat!

11 ✧ Unita njode täwetat; Ämawebe mäyap guñ äbotken nanik uken-uken naniktä abänpän Juda täño oraniye Abraham, Aisak, Jekop ukät Anutu täño kanjwat yewa gänañ ärawa pähapken bok api itneñ.

12 ✧ Upänkanä Juda ämawebe ätu Anutu täño kanjwat yewa gänañ äronañipän Anututä yäwat kireñpewän bipmäñ urani gänañ äpmonkanä konäm butewaki täñkanä meni api jiwätpeñ itneñ.

13 Ude yänpän komi äma u iwetkuk; Gäk kuyi. Nadäkinikka täño bureni ahän gamayän. Ude iwerirän uterakgän komi äma täño epän watä äma uwä tägañkuk.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägañkuñ

Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

✧ 7:29: Mak 1:22; Luk 4:32; Jon 7:46 ✧ 8:4: Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Mak 7:36; Luk 17:14 ✧ 8:5: Jon 4:47 ✧ 8:10: Mat 15:28 ✧ 8:11: Sam 107:3; Luk 13:29 ✧ 8:12: Mat 22:13, 25:30; Luk 13:28

14 ✧ Ude tənkanä Jesu Pitatä yot gənanəronpən kanjuk; Pita yepmani webe uwä gup kädap käyäm tənkanə parirän.

15 Kanpən Jesutä kerigän inirirän käyäm u paotkuk. Tənirän webe uwä akunpən Jesuta ketem gwet iminjuk.

16 Tənəkən bipäda ugän amawebe məjotä magərani məyap yən-yəkət yəpmən Jesuken abun. Abä irirä, Jesutä məjo pen yəwet-pewän amawebe yabä kätənpen kuk tənku. Käyäm ikek imaka, kudup yəpən təganju.

17 Ude tənirän profet Aisiatä bian man nodede kudän tənku u bureni ahənkuk;

Nintəno käyäm-käyäm ba komi komi kumän niyoməgatpən yəpmən kuju. **Ais 53:4**

Jesu iwat-iwat tənə man

Luk 9:57-62

18 Eruk, amawebe məyap unitä Jesu itgwəjinirä yabənpen iwarəntəkiye nodede yəwetkuk; Eruk, gwəgu kuju udude kədə kuna! yək.

19 Ude yəwəranä Baga man yəwənərewani əma kubätä abənpenä Jesu iwetkuk; Yənpen-yəwənək əma, gəkä deken kwayən yənivä nək imaka, api gəwəran təwet yək.

20 ✧ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Ket nadəwi pewəkən nəwəren. Imata, tom əgwəri u patpat bəgupi nkek. Barak udegən, bukəni nkek. Upənkan Əma Bureni-inik iwarayən yən yəyan uwä patpat bəgupta wəyəknek təyak.

21 ✧ Ude yənirän iwarən təwani kubätä Jesu iwetkuk; Ekəni, nadən naminjiri nək pənku nana kumbənpen ənənkan məden kan gəwəra yək.

22 Yəwənä iwetkuk; Ude nəmo! Nək nəwəran təniri, kumbanitä kumbani noriye kan ənənput.

Jesutä gwəgu kenta mənit yənən bitnənkuk

Mak 4:35-41; Luk 8:23-25

23 Eruk man ude yən paotpenä Jesu iwarəntəkiye-kət gəpe terak əronpen gwəgu kuju udude kədə kuna yənkan kuju.

24 ✧ Kunəkə pengən mənit pəhap piənirän gwəgutä tən tokətpən gəpe gənan əpmonjuk.

25 Jesu uwä gəpe mədeni kədə parirän iwarəntəkiyetä yəwə kikənurənpen iwetku; Wəra! Ekəni, tənketən nimivə! Gwəgu gənan əpmonayən təkamən nō! yək.

26 ✧ Yəwəwə Jesutä yəwetkuk; Imata umuntəkən? Nadəkinikjin əreyəwani! Imata bənəpjin bərənən putərekən? Ude yəwetkan akunpən mənit pəhap ba gwəgu tokətkuko u yabən yənpen yənən bitnənpewən kwikinik itkumən.

27 Ude tənirän kanpən iwarəntəkiyetä nadəwətək pəhap tənpen yənku; Wəra! Əma nō jidewani? Mənit kenta gwəgutä mani buramikamən nō! yən yənku.

Jesutä əma məjotä magərani yəpən təganju

Mak 5:1-17; Luk 8:26-37

28 Eruk künən gəwəgu kuju udude kədə Gadara komeken ahənkū. Kome uken əma məjotä magərani yarə, əma kumbani ənənpani-ken it tənku mənonik. Unitä komita tənirän amawebe umuntənkan urun kədəgən yərepmipen ku abən tək tənku nonik.

29 ✧ Eruk yarä unitä Jesu kanpäñ bäräñeñ päñku ahäñ imiñpäñ kähän yäñpäñ ñode yäñkumän; Ee! Anutu täño ironi gäk jide täñ nimayäñ abätan? Gäk kadäninin nämo täreñirän komi nimayäñ ba abätan?

30-31 Ude yäñpäñ ban uduken but äbot pähap itkan ketem nañ irirä yabäñkumän. Yabäwänä mäjo, äma yarä u magärani unitä Jesu butewaki man ñode iwetkuñ; But äbot itkan udu yabätan? Niwat kirewayäñ yäñpäñä niwat kireñpewi jopi-ken kunero. Niweri päñku but äbot itkan udu gänañ äpmona yäk.

32 Ude yäwänä Jesutä peñ yäwetkuk; Eruk kut! Yäwänä äma yarä u yabä kätäñpeñ kumañ but gänañ äpmonkuñ. But u gänañ äpmonpäkan but päke unitä bäräñeñ kumañ geñi äriñpeñ gwägu gänañ äpmonpäñ kumañ moreñkuñ.

33 Ude täñirä äma but watäni irani uwä metäñpeñ kumañ yotpärare-ken päñku imaka umuri ahäñkuko unitäño biñami yäwetkuñ.

34 Yäweräkan ämawebe päke u Jesu kakta yotpärare uken naniktä äbuñ. Eruk äbä kanpäñä Jesu butewaki nadäñ nimiñpäñ kome ño peñpeñ ku! yäñ iwetkuñ.

9

Jesutä äma kubä yäpäñ tägañkuk

Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

1 ✧ Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeñ gwägu kukñi udude käda ini yotpärare-ken kuñkuñ.

2 Kumañ päñku yotpärare-ken ahäñirä äma ätutä kwäyähäneñ täñpani kubä gärañ täñ yäpmäñ Jesutä itkuk-ken äbuñ. Yäpmäñ äbäñirä Jesutä äma u nadäkiniki näkken pekan yäñ nadäñpäñä kwäyähäneñ täñpani u ñode iwetkuk; Nanakna, umuntäweno. Momika paotkan!

3 Jesutä man ude yäñirän Baga man yäwoñärewani äma ätu uken itkuño unitä nadäñpäñ yäñpäñ-nadäk ñode täñkuñ; Wa! Äma ñonitä man Anututä yänañipäñ yäyak yäk.

4 ✧ Ude yäñirä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabäñpäñ ñode yäwetkuk; Bäneñjin-ken imata nadäk waki u nadäkan?

5 Äma ño man jide iwerira bureni kwawak ahäñirän känäyäñ? Momika peñ gamitat yäñ iweret ba Akumañ ku yäñ iweret?

6 ✧ Eruk, in Äma Bureni-inik-ken momi peñ yämik täño kehäromi itak yäñ nadakta ñode täñira kawut. Ude yäñpäñ äma kwäyähäneñ täñpani u iwetkuk; Aku! Patpat bägupka yäpmäñkan yotka-ken kuyi!

7 Ude iweränä äma u akumañ yori-ken kuñkuk.

8 Kuñirän ämawebe päke unitä u kanpäñ jäkjäk yäñpäñ Anututä kehäromi udewani äma keru terak peñ yämiñkuko unita wäpi yäpmäñ akuñpäñ iniñ oretkuñ.

Jesutä Matiyu ini iwaräntähta imagutkuk

Mak 2:13-17; Luk 5:27-32

9 Jesutä Kapeneam yotpärare peñpeñ kuñtäñgän Matiyu kanjuk. Matiyu uwä takis moneñ yäpmäk-yäpmäk täño yot gänañ irirän kanpäñ iwetkuk; Gäk u peñpäñ näk näwat! yäk. Iweränä uterakgän mani buramiñpäñ akumañ iwatkuk.

10 Täñpäñ Jesu-kät ketem bok näna yäñpäñ ini yot gänañ yäñikñat yäpmäñ äronjuk. Ude täñirän takis moneñ yäpani ämakät waki täñpani yäñ yäwerani äma ba Jesu iwaräntäkiye ukät penta itpäñ ketem nañkuñ.

11 ✧ Naŋ irirä Parisi äma ätutä yabänpän Jesu täño iwaräntäkiye ñode yäwetkuŋ; Ai! Yäwoŋärewani ämajin u imata takis monen yäpani ba äma wakiwaki tänpäni-kät penta itpäŋ ketem näyak?

12 Man ude yänirä Jesutä nadänpän ñode yäwetkuk; Yäpätägak ämatä äma tägaken epän nämo täk täkaŋ. Käyäm ikek-kengän täk täkaŋ.

13 ✧ Anututä bian ñode yänkuk; Imaka imaka näk nanin oretta pek täkaŋ unita gäripi nämo nadäk täyat yäk. Ämawebe bänep iron kädet iwat täkaŋ unita uyaku gäripi-inik nadäk täyat. Eruk, in kuŋkaŋ man yänkuko unitäño mebäri kaŋ nadäwä tärewut. Äma inita näk äma siwoŋi yän nadäk täkaŋ unita nämo äput. Ämawebe inita näk momi tänpäni yän nadäk täkaŋ unita yänpän äput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabänkuŋ

Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

14 ✧ Kadäni uken Jon ume ärut yämani unitäño iwaräntäkiye ätutä Jesutä itkuk-ken äbänpän iwet yabänkuŋ; Ninkät Parisi ämatä Anutu nadän iminpäŋ kadäni ätuta nakta jop it takamän. Upänkaŋ gäkño gäwaräntäkaye udegän nämo täk täkaŋ yäk. Imata kadäni kadäni ketem nak-nakgän täk täkaŋ? Anututa nämo nadän iminkaŋ udewä täk täkaŋ ba?

15 ✧ Ude yänirä Jesutä man wärani ñode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biŋam ikek kubäkät oretoret terak kuŋatkaŋ imata butewaki nadänpän nakta jop itnen? Nämoinik! Tänpäkaŋ iwantä päbä äma uwä inŋit yäpmän kuŋirä uyaku noriyetä wäyäknewä wawäpän butewaki nadänpän nakta jop itnen yäk.

16 ✧ Jesutä ude yänpän iniken man kudupi-kät Parisi äma täño man ukät bok nämo awähutnen yänpän man wärani yarä ñode yäwetkuk; Äma kubätä tek wewani bipa yänkaŋ tek moräk kodakipän tek wewani uterak täga nämo penpäŋ bipek. Ude täŋkaŋä tek u äruränä tek kodaki unitä täpuri tänpänä biani yäpmän däknewek.

17 Udegän, äma kubätä wain umeni api tänpänipän käbot tom gupipän tänpäni biani kubä gänaŋ täga nämo piwek. Ude tänpänä wain umeni api tänpäni unitäño kehäromitä tänpewän tom gupi käbot biani kehäromi nämo u tumänpän wain umeni ba käbori u bok jop awähutnen. Unita wain umeni api tänpänipän käbot kodaki kehäromi gänaŋ piweko uyaku täga yäk.

Jesutä webe yarä yäpän tägaŋkuŋ

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

18 Jesutä man ude yän irirän käbeyä yot täño watä äma kubä wäpi Jairas unitä ahänpän Jesu kaŋpän gämori-ken gukut imäpmok tänpän ñode iwetkuk; Äpetna apigän kumäŋtak yäk. Unita gäkä päŋku ketkatä inŋiriri äneni kodak tänpän akwän!

19 Ude iwetpän imagurän yäpmän kuŋirän iwaräntäkiye imaka yäwatkuŋ.

20-21 ✧ Kuŋirä webe kubä käyäm mebäri kubä nizek itkuk. Webe unitä nägät piŋ yäpmän kuŋirän obaŋ 12 ude täŋkuk. Webe unitä Jesu mädeni-ken iwatpän Jesu täño tekgän inŋirira käyämna paorän yänkaŋ päŋku mädeni-ken tekgän inŋitkuk.

22 Ude inŋirirän Jesu äyänutpän webe u kaŋpän ñode iwetkuk; Wanotna! Bänepka-ken oretoret pähap nadäsi! Nadäkinikka näkken peyan unitä gäk yäpän tägatan yäk. Ude iweränä webe unitäño käyämi paotkuk.

23-24 ✧ Ude täŋkaŋ kuŋtängän Jairastä yotken ahänpän nadänkuk. Yänätäbätet yänpän konäm butewaki pähap täŋit äma ätu butewaki kap uhuwep terak

piänit täñirä yabänpän Jesutä yäwetkuk; Penpen akumañ kut! Webe gubañ u nämo kumak. Jop dāpmon pätak yäk. Yäwänä kañ-māgayänkuñ.

²⁵ Ude täñpäkañ yän-yawat-pewän kudup akumañ kuñirä webe gubañ unitä itkuk-ken uken äronkuk. Äronpänä kerigän injirän akuñkuk.

²⁶ Täñpänkañ unitäño biñamtä komeni komeni kuñat moreñkuk.

Jesutä ämawebe ätukät yäpän tägañkuñ

²⁷ ✧ Jesu yotpärare u penpen kuñirän äma dapuri tumbani yarätä gera ñode yäñtäñ iwatkumän; Devit orani! Butewaki nadän nimiñpän täñkentän nimi! yäk.

²⁸ Yäwän nadänkañ Jesu yot kubä gänañ äronkuk. Äro irirän äma yarä unitä äbänä Jesutä yäwet yabänkuk; Dapunjek yäpä tägakta kehäromi pat namitak u nadäkinik täkamän? Yäweränä iwetkumän; Ei, nadäkinik täkamäk.

²⁹ ✧ Yäwänä dapuri-ken yepmäñitpän yäwetkuk; Nadäkinikjek täño bureni ahän tamän!

³⁰ ✧ Ude yänjirän dapuri ijiwän kuñkuñ. Dapuri ijiwän kuñirä Jesutä yäniñ bitnäñpän yäwetkuk; Täñ tamitat ñonita äma kubä iwetdentawä!

³¹ Ude yäwetpän yäniñ bitnäñkuko upänkañ mani nämo buramiñkañ manbiñam u yänahänpewän yäpmän komeni komeni kuñatkuk.

³² Ude täñpän yepmañpän äma yarä u kuñirän äma ätutä äma mäjotä magät-pewän man nämo yäwani kubä Jesuken yän yäpmän äbuñ.

³³ ✧ Äbänirä Jesutä mäjo äma magärani u iwat kireñ imänkañ äma u man yänkuk. Äma unitä man yänjirän ämawebe päke itkuño u kañkañ keru inpän yänkuñ; Imaka ñodewani Isrel komeken nämo ahänjirän kañpän nadäwani yäk.

³⁴ ✧ Ämawebetä ude yänjirä Parisi ämatä ñode yänkuñ; U uwä mäjo täño intäjukun ämatä kehäromi imiñjirän mäjo yawat kirek täyak! yäk.

Jesutä ämawebe yabänpän butewaki nadänkuk

³⁵ ✧ Täñpän Jesu yotpärare tañi täpuri kudup kuñatkuk. Kuñatkañ käbeyä yot ini-ini äronpän Anututä intäjukun it yämiñirän gämoriken irit täño Manbiñam Täga u yäwetpän yäwoñärek täñit, paräm käyäm mebari mebari nitek yäpän tägañit täñkuk.

³⁶ ✧ Ude täñkañ ämawebe päke u yabänpän butewaki nadänkuk. Ämawebe uwä nanak kodänani bumik, kehäromini nämo, nadäwätäk terak kuñarirä yabänkuk.

³⁷ ✧ Yabänpän iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Epän tañi kubä ahän nimiñirän käyat yäk. Epän it yäpmän kukañ-ken uken ketem ahän-bumbum täkañ. Upänkañ ketem u yäpmäktä epän äma yarägän.

³⁸ Unita epän mähemik-ken yänapiñirä ketem gämäneñ itkañ u yäpmäktä epän äma ätukät kañ pewän äbut.

10

Jesu iwaräntäkiye täño wäpi tawan

Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

¹ ✧ Jesutä iwaräntäkiye 12 u yän-yäknat päbä kubä-kengän yepmañpän mäjo yawat kirekta ba käyäm paräm mebari mebari nitek yäpä tägakta kehäromi yämiñkuk.

²⁻⁴ Iwaräntäkiye 12 unitäño wäpi tawan ñode;

✧ **9:27:** Mat 20:29-34 ✧ **9:29:** Mat 8:13 ✧ **9:30:** Mat 8:4 ✧ **9:33:** Mak 2:12 ✧ **9:34:** Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 ✧ **9:35:** Mat 4:23; Mak 1:39 ✧ **9:36:** Mat 14:14; Nam 27:17, 1Kn 22:17; Ese 34:5 ✧ **9:37:** Sek 10:2; Mak 6:34; Luk 10:2 ✧ **10:1:** Mak 6:7; Luk 9:1

Kubä Saimon, wäpi kubä Pita.
 Kubä Andru, Saimon monäni u.
 Yaräwä Jems kenta Jon, Sebedi nanakiyat u.
 Kubä Filip.
 Kubä Batorom.
 Kubä Tomas.
 Kubä Matiyu, takis monen yäpani u.
 Kubä Jems, Alfias nanaki.
 Kubä Tadius.
 Kubä Saimon Selot.
 Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan keru terak penkuko u.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

⁵ ✧ Ude tänpän Jesutä äma 12 u epän man node yäwetkan yäniñ kirenpewän kuñkuñ; In kuñkan guñ ämawebe äbotken ba Samaria yotpärare it yäpmän kukan-ken u kuneñtawä.

⁶⁻⁸ ✧✧ Isrel äma äbot kodäñani bumik, watä ämani nämo, itkan ukengän kuñkan man node yäñahänpän kan yäwerut; Nadäwut! Anututä intäjukun itkan yabän yawat epän tänpayän täko u keräp täyak. Ude yäwerit, käyam nitek yepmanpä täganit, paräm mebäri mebäri nitek komi nadän itkan u yäpä täganit, mäjo yawat kireñit ba äma kumbani yäpmän päñaku yepmanit kan tak tänpüt. Epän u takta kehäromi jop tamitat, gwäki nämo unita in udegän täñkentäk epän u gwäki nämo, jop kan täñtän kut.

⁹⁻¹⁰ ✧✧ Kuroñjin ärärani ba ähottaba nämo yäpneñ. Monen nämo yäpmän kuneñ, yäk imaka nämo yäpneñ. Ba tek yarä nitek nämo yäpneñ, gupjin terak itkan unitagän kan kut. U imata, epän tänayän täño unitäño kowata täga täñkentän taminäñi.

¹¹ In yotpärare kubäken ahäñirä äma kubätä yori-ken yän-täknat yäpmän ärowänä ugän itpäñ epän täñ paotpäñ kome kubäken kan kut.

¹² ✧ Tänpäkan äma kubä täño yot gänäñ äronkäñä yot mähemu u node kan iwerut; Anutu täño bänep iron gäkken pat täyon! ¹³ Ude iwerirä not täñ tamiñirän intäño man unitä uken bureni api ahän imek. Upänkäñä not nämo täñ tamiñirän man iwetnayän täkan unitä uken bureni nämo api ahäwek.

¹⁴ ✧ Äma kubä ba ämawebe yotpärare kubäken naniktä not nämo täñ tamiñirä ba intäño manta gaña tawäwä mäde ut yämiñpeñ kan kut! Tänpäkan ämawebe uken naniktä momu nininken pätak yän nadäktä kugun kuroñjin terak nanik pewä manpäpeñ kan kut.

¹⁵ ✧ Näk bureni täwetat. Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare udewani-ken naniktä kowata Sodom Gomora naniktä yäpnayän täño u irepmitpäñ ärowani pähap api yäpneñ.

Bäräpi mebäri mebäri api ahäneñ

Mak 13:9-13; Luk 21:12-17

¹⁶ ✧ Ude yänpän yänkuk; In nadäkan? Iwan bämopi-ken taniñ kiretat yäk. An komitä but nanak däpmänpäñ nak täkan in udegän api tadäpmänpäñ näneñ. Unita in ket kanjwatpäñ nadänit kan kuñarut. Upänkan bänep kwini terak kuñatpäñ waki kubä takta nämo nadäneñ.

✧ **10:5:** Apos 13:46 ✧ **10:6-8:** Jer 50:6; Mat 15:24 ✧ **10:6-8:** Apos 20:33 ✧ **10:9-10:** Luk 10:4
 ✧ **10:9-10:** Nam 18:31; Luk 10:7, 1Ko 9:14, 1Ti 5:18 ✧ **10:12:** Luk 10:5-6 ✧ **10:14:** Luk 10:10-12;
 Apos 13:51, 18:6 ✧ **10:15:** Mat 11:24; Jud 7 ✧ **10:16:** Luk 10:3; Jon 10:12; Apos 20:29; Rom 16:19

17 ✧ Bureni, in watäni ket itpäñ kañ kuñarut! Äma ätutä manken tepmanit käbeyä yot gänañ kadätä api tadäpneñ.

18 ✧ Ba ugän nämo, näka nadäkinik täk täkañ unita tämagut päñku kome täño kañiwat äma ba intäjukun äma inamiken api tepmaneñ. Tepmanpäpän intäjukun äma u ba ämawebe guñ äbotken nanik u näkño manbiñam api yäwetneñ.

19 Kadäni uken yän-täkñat yäpmän manken kuñirä man jide yäwetnayän nadänkañ nadäwätäk nämo täneñ. Kadäni uken man ahän tamiñirän nadänpän ugänpän yäwetneñ.

20 ✧ Täñkañ man yänayän täño uwä injinken man nämo, u Nanjin täño Munapiktä bänepjin-ken peñirän api yänahäneñ.

21 ✧ Täñpäkañ kadäni uken ämatä ñode api täneñ; Tuänitä monäni iwan keriken peñirän kumän-kumän api utneñ. Ba naniyetä nanakiye udegän api täneñ. Ba äperiye nanakiyetä miñiye naniye iwan täñ yämiñpäñ manken yepmanjirä kumän-kumän api däpneñ.

22 ✧ Täñpäkañ in näka nadäkinik tänpän näwat täkañ unita ämawebe mäyaptä inta kokwawak api nadän tamineñ. Upänkañ äma kubätä gwäk pimiñpäñ näkño man nämo peñkañ yäpmän kuñarayän täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkñata biñam api yäpet.

23 ✧ Tänpän yotpärare kubäken kuñirä tadäpmänpäñ täwatkirek tänpäwä yotpärare kubäken metänpeñ kuneñ. Näk bureni täwetat. Isrel kome pat yäpmän kuyak u nämo kuñarä täreñirän Äma Bureni-inik api ahäwek yäk.

24 ✧ Ude yänpäñ yänkuk; Jide nadäkañ? Netätä intäjukun itak? Yäwoñärek ämatä intäjukun itak ba nanakiyetä intäjukun itkan? Bureni, yäwoñärek ämatä intäjukun itak! Ba netätä intäjukun itak? Epän mähemitä intäjukun itak ba epän ämaniyetä intäjukun itkan? Bureni, epän mähemitä intäjukun itak.

25 ✧ Unita yäwoñärek ämata waki täñ imineño uwä, nanakiyeta udegän täñ yämiñirä ñode nadäneñ; Täga! Ekäninin udegän äworekamän yän nadäne. Täñpäkañ Bilisibap yän näwetkuño unita imata näwaräntäknaye in man waki nämo api täwetneñ? Nämo, u man wakiinik api täwetneñ yäk.

*Netäta umuntäne?
Luk 12:2-7*

26 ✧ Unita in äma udewanita nämo umuntañkañ näkño man kwawak yänahäneñ. Imaka täñ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Anututä api täñkwawa täwek. Ba imaka käbop itak u wari nämo api irek. Kwawak api pewek.

27 Jiap man niningän itkan täwet täyat u äma äbot gänañ kwawakgän kañ yänahäwut!

28 ✧ In ämata nämo umuntäneñ. Äma uwä gupjingän täga awähutneñ, upänkañ mäjojin utta api tänpä waneñ. Unita in Anutu kubä unitagän umuntäneñ. Unitä uyaku äma täño gupi bok, mäjoni bok täga awähurek.

29 Bureni täwetat; Ämata nämo umuntäneñ. Anututä watä säkgämän it tamik täyak. Unita pakup barakta nadäwut. Barak u äpani-inik, biñami nitek nämo upänkañ Nanjintä udewanita ket yabän yäwat täyak. Kuñat-kuñari ba kumäk-kumäki yabänpäñ-nadäk täyak.

✧ **10:17:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; Luk 21:12-15 ✧ **10:18:** Apos 25:23, 27:24 ✧ **10:20:** Jon 14:26, 1Ko 2:4 ✧ **10:21:** Mai 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 ✧ **10:22:** Mat 24:9,13; Mak 13:13; Luk 21:17; Jon 5:18-21 ✧ **10:23:** Mat 16:28 ✧ **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16, 15:20 ✧ **10:25:** Mat 9:34, 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 ✧ **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 ✧ **10:28:** Jem 4:12

30-31 ✧ Upänkañ Anututä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmitak unita täga nämö tepmanpek. Gwäkjin pujiñ jide itkañ u kudup nadäk täyak. Unita imaka kubäta nämö umuntäneñ.

Jesu wäpi yäñahäkta nämö umuntäneñ

Luk 12:51-53, 14:26-27

32 Man ude yänpän äneñi ñode yänkuk; Äma kubätä ämawebe inamiken näk Jesuta nadäkinik täñ imitat yän yäwayän täko uwä näkä udegän Nana kunum gänañ nanik u inamiken äma uwä näkñata biñam yäpmäñtat yän api yäñahäwet.

33 ✧ Täñ, äma kubätä ämawebeta umuntanpän näk Jesuta nämö nadätat yän yäwayän täko uwä näkä udegän Nana kunum gänañ nanik u inamiken äma ñonita nämö nadätat yän api iweret.

34 In näka ñode nämö nadäneñ; Uwä kome terak bänep kwini pewän ahäkta äpuk yän nämö nadäneñ. Näk bänep kwini pewa ahäkta nämö äput. Nämoinik! Näk komen ämawebe bämopi-ken duñ-wewek pewa ahäkta äput.

35-36 Näk ämawebe yäpmän danikta äpuro unita man ñode profet biani kubätä kudän täñkuko u bureni api ahäwek;

Yanani yarä duñ-wewek api tädeñ, ba yamiñi yarä udegän api duñ-wedeñ.

Ba yanäbeki yarä duñ-wewek api tädeñ.

Ba äma kubä iniken noriyeinik-tä iwan api täñ imineñ.

Mai 7:6

37 ✧ Ba äma kubäwä miñi nanita gäripi tañi nadän yämiñkañ näka täpuri nadän namayän täko uwä äma udeyani näka biñam nämö api täñpek. Täñpakan meñ ba nan kubätä äperiye nanakiyeta gäripi tañi nadän yämiñkañ näka täpuri nadän namayän täko uwä näka biñam nämö api täñpek.

38 ✧ Ba kubätä näkä komi päya kwakap terak nadäwayän täro udegän nadäkta umuntanpän nämö näwarayän täko uwä näka biñam nämö api täñpek.

39 Ba kubätä kome terak irit kuñat-kuñatta gäripi nadänpän nadäkinik täñpeñ kuñarayän täko uwä irit kehäromi nämö api kañ-ahäwek. Täñ, kubätä näka nadäkinik täñ namiñpän kome ñonitänjo irit kuñat-kuñat mäde ut imayän täko uwä irit kehäromi api yäpek.

40 ✧ Täñpakan äma kubätä orañ tamayän täko uwä näk udegän api orañ namek. Ba näk orañ namayän täko uwä näk nanin kireñkuko u udegän api orañ imek.

41 Täñkañ kubätä Anutu täño man yäñahäwani äma kubäta nadän imayän täko uwä gwäki Anutu täño man yäñahäwani ämatä yäpmäk täkañ udegän api yäpek. Täñpakan äma kubätä äma siwoñi kuñarani kubä kañ-ahänpän ñode nadäwek; A! Äma uwä siwoñi kuñarani unita täñkentän ima yän nadäwek. Äma ude nadäwayän täko uwä gwäki äma unitä yäpayän täko udegän api yäpek.

42 ✧ Näk bureni täwetat. Äma kubätä näwaräntäknaye äpani-inik kubä kañ-ahänpän U Jesu täño iwaräntäki kubä yän yänpän ume gwetpän imayän täko uwä gwäki täga api yäpek.

11

Jontä Jesu täño mebari nadäkta man pewän kuñkuñ

Luk 7:18-35

1 Jesutä iwaräntäkiye 12 epän man ude yäwerän täreñirän kome u penpen Anutu täño man yäwetpän yäwoñärek täñpayän yotpärare ätu tuän ittän kuñkuñ-ken uken kuñkuk.

2 ✧ Kuñirän Jon ume ärut yämani uwä komi yotken itkañ Jesutä epän täk

✧ **10:30-31:** Mat 6:26, 12:12 ✧ **10:33:** Mak 8:38; Luk 9:26, 2Ti 2:12 ✧ **10:37:** Lo 33:9 ✧ **10:38:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; Luk 17:33; Jon 12:25 ✧ **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20 ✧ **10:42:** Mat 25:40 ✧ **11:2:** Mat 14:3

tänjukuko u biñam nadänjuk. Biñam u nadänpäñ iniken iwaräntäkiye yäwet-pewän päñku Jesu iwet yabäk ñode tänjuk;

3 ✧ Äbähta biñam yäwani uwä gäk ño ba? Ba kubäta itsämne? yäk.

4 Ude iwet yabäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Inä äyänutpäñ päñku imaka nadänjit kanit täkan ño, unitäño manbiñam päñku Jon kan iwerut.

5 ✧ Äma dapuri tumbani äneñi ijiwä kuk täkan. Kwäyähäneñ täñpani äneñi täganpeñ kuñat täkan. Paräm wakiwaki tokñewani täganpäñ gupi dudum tak täkan. Ba jukuni tängun täwani nadäwä tumäk täkan, ba kumbani kodak tanpäñ akuman kuk täkan. Ba äma jäwäri-jäwäri Manbiñam Täga u yäwera nadäk täkan.

6 ✧ Ba äneñi kubä ñode kan iwerut; Äma näka yänpäñ nadäkiniki nämo pewä putärek täkan uwä bänep oretoret terak kuñat täkan yäk.

7 ✧ Ude yäweränkan Jon täño iwaräntäkiye u äneñi äyänutpeñ kuñirä Jesutä ämawebe äbot päke u Jon täño täktäki ba kuñat-kuñarita manbiñam ñode yäwetkuk; Jon kome jopi-ken irirän känayän nadänpäñ kuñkuño u äma jidewanipän känayän kuñkuñ? Pidäm enjini bumik, mänittä piänpewän wareñ-wareñ tak täkan, äma udewani känayän kuñkuñ?

8 Ba ima känayän kuñkuñ? Äma tek säkgämän täñpani käwep? Ude nämo! Äma udewani uwä äma wäpi nikektä yot gänañ it täkan.

9 ✧ Unita näwerut! Äma jidewani u känayän kuñkuñ? Profet kubä käwep känayän kuñkuñ? Bureni, profet kubä kankuño upänkan Jon uwä profet inipärik kubä.

10 ✧ Täñkan Anutu täño man ñode kudän täwani uwä Jonta kudän täwani;

Näño biñam yänahäwani äma kubä ño yäk.

Intäjukun kädet täwit gamikta api inij kirewet yäk.

Mal 3:1

11 Unita näk bureni täwetat; Jon täño wäpi biñamtä äma it yäpmän äbuño unitäño wäpi biñam yärepmit moretak. Upänkan ämawebe äpani Anututä intäjukun it yäminpäñ yabän yawat täyak unitäño wäpi biñamtä Jon täño wäpi biñam irepmitak.

12 ✧ Jon intäjukun äbä Anututä yabän yawat epän tak täyak unitäño manbiñam yänahän yäpmän äbuk. Apiño udegän nähä manbiñam ugänpäñ yänahäk täyat. Upänkan äma waki ätutä mannata bitnänpän Anutu täño kanjwat yewa gänañ äronpäñ itta kädet ukät-pipinayän tak täkan.

13 Moses ba Profet biani kuduptä manbiñam ñode yänahän yäpmän äbuñ; Anutu täño iwoyäwani äma ahänpäñ Anutu täño yabän yawat epän api yäput pewek yäk. Manbiñam u yänahän yäpmän abäntäko Jonken tärenjuk.

14 ✧ Ba man kubä ñode yänahänjuk; Profet kubä Elaija udewani api ahäwek! yän yänjuk. Unita näk man täwetat ño nadäkinik täñput! Profet Elaijatä äbähta yänkuño uku Jon äbätak ño.

15 Äma jukuni nikektä näkño man ño ket nadäwut! yäk.

16 Ämawebe äbot itkan ñonita jide yäwet? Uwä ironironi täñoret bägup-ken itkan kowat yäwän ñode tak täkan ude bumik;

17 Niwerä oretoret kap teñitna gukut nämo tokät tänjuk.

Ba niwerä butewaki kap teñitna, konäm nämo kotkun yän yäk täkan.

Tänpäkan in uwä udewani, nadäk siwonji kubägän nämo penkan ñode tänjuk;

18 ✧ Jon uwä äbänkan ketem äma ätutä nak täkan ude nämo nanjuk ba wain ume imaka, nämo nanjuk. Täñrän intä kanpäñ yänjuk; U mäjotä kotawani!

✧ 11:3: Mal 3:1 ✧ 11:5: Ais 35:5-6; Ais 61:1 ✧ 11:6: Mat 13:57, 26:31 ✧ 11:7: Mat 3:5 ✧ 11:9: Luk 1:76 ✧ 11:10: Mak 1:2; Jon 3:28 ✧ 11:12: Luk 16:16 ✧ 11:14: Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 ✧ 11:18: Mat 3:4

19 ✧ Täñ, Äma Bureni-iniktä äbäñpän ketem nanit wain ume nanit täñkuk. Täñirän intä kañpän yänkuñ; Äma ño kawut! Nak ämäñ täñpani! yäk. Uwä äma waki-waki-kät takis monen yäpani täño noripaki! yän yänkuñ. Upänkañ in nämo nadäwä tumbäkañ ude yäk täkañ. Äma yarä unitä Anutu täño nadäk-nadäk siwoñi iwatpän täk täkamän. Täñpäkañ nadäk-nadäk u iwatpän täktäki siwoñitä Anutu täño nadäk-nadäk kwawak pewän ahäñirän ämawebetä kañpän nadäwä bureni api täneñ yäk.

Bänepi nämo sukurewanita umun man

Luk 10:13-15

20 Kadäni uken Jesutä yotpärare ätuken epän täñit kudän kudupi imaka täñit täñ yäpmän äbäñirän kañpän bänepi nämo sukurenkuño unita yabän yänpän ñode yänkuk;

21 ✧ Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadäneñ! Inken kudän kudupi täk täñkuro udegän Tire Sidon ämawebe, Anututa nämo nadäwani u ahän yämiñkuk yäwänäku mominita yänpän konäm butewaki täñpän bänepi bian sukurewäm!

22 ✧ Unita bureni ñode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmän danik-danik kadäni pähapken Tire ba Sidon ämawebe kowata ahän yämayän täko u irepmitpän inä ärowani-inik api kañ-ahäneñ!

23 ✧ Täñ, Kapeneam nanik inä, Anututä kunum gänañ api yännikñat yäpmän ärowek yän nadäkañ? Wära! Nämo inik! In kumän-kumän komeken api äpmon moreneñ. Näkä kudän kudupi inken täk täñkuro u Sodom komeken ahänkuk yäwänäku ämawebe momini peñirä Anututä kome nämo awähurän. Nämo, pen kadäni karoñi it yäpmän kuk täyek.

24 ✧ Unita Juda äma in ñode täwera nadäwut; Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare udewani-ken naniktä kowata waki ärowani api yäpneñ. In Sodom naniktä yäpnayän täño u irepmitpän ärowani pähap api yäpneñ.

Näkken äbäñpän itpäñ-nadäk kañ täñput

Luk 10:21-22

25 ✧ Kadäni uken Jesutä nani ñode iwetkuk; Nana, kunum kenta kome täño mähe mi gäka bänep täga nadän gamitat. Imata, gäk manka biñam täño mebari äma kome täño nadäk-nadäk ärowani nikekta käbop peñ yämik täyan. Täñ, äma äpanita täñ-kwawatañ yämik täyan.

26 Nan, gäkña ude kañ ahäwän yän nadänkuno udegän ahätak yäk.

27 ✧ Ude yänpän ämawebe päke u ñode yäwetkuk; Nana uwä imaka kumän-tagän näk ketna terak peñ moreñkuk. Täñpäkañ äma kubätä Anutu täño nanaki näka täga nämo nadäwän tärek täkañ. Nämo, Nana kubä-tägän mebarina nadäwän tärek täkañ. Ba äma kubätä ini Nana täño mebari u nämo nadätak. Nämo, nanaki näkña-tägän nadätat. Täñ, Nanaki näkä äma ätuta Nana täño mebari yäwoñärewayän yänpänä yäwoñäreñira Nana täño mebari täga nadäneñ.

28 ✧ Jesutä ude yänpän äneñi ñode yäwetkuk; Ämawebe in bäräpi kotañkañ nadäwätäk pähap täk täkañ uwä näk-kengän äbut! Näkken äbäñirä bäräpi ketäreñ tamñira itpäñ-nadäk täkot.

29-30 ✧ ✧ Näkken äbäñkañ epän tamakañ u bok täñpän uyaku näkño mebarina nadäwä tärenayän. Näk orakorak mähe mi, näk bänep kwini ba äpani kuñat täyat. Näkken äbäñpänä nadäwätäk ikek nämo api kuñatneñ. Bureni, epän ketjin-ken pek täyat u pipiri nämo yäk.

✧ 11:19: Mat 9:14 ✧ 11:21: Jna 3:6 ✧ 11:22: Ais 23; Ese 26:1-28:26; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Sek 9:2-4 ✧ 11:23: Ais 14:13-15; Stt 19:24-28 ✧ 11:24: Mat 10:15; Luk 10:12 ✧ 11:25: 1Ko 1:26-29 ✧ 11:27: Mat 28:18; Jon 3:35, 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18, 10:15 ✧ 11:28: Jer 31:25 ✧ 11:29-30: Jer 6:16 ✧ 11:29-30: 1Jo 5:3

12

Jesu uwä Sabat täño mähemi

Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11

1 ✧ Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu inikät iwaräntäkiye säguom epän gänañ kuñatkuñ. Kuñattängän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä säguom wenpäñ nañkuñ.

2 ✧ Wenpäñ nañirä Parisi äma ätutä u yabäñpäñ Jesu iwetkuñ; U kawut! Orekirit kadäni-ken gäwaräntäkayetä epän täkañ uwä nämo tänañipäñ täkañ. U nintäño бага man irepmitpäñ täkañ yäk.

3 ✧ Iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Ude nämo! Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpäñ täñkuño unitäño manbiñam Anutu täño man terak nämo danipäñ nadäk täkañ?

4 ✧ Uwä ñode täñkuñ; Devit u noriye-kät Anutu täño yot gänañ äronpäñ käräga kudupi yäñ yäwani u yäpmäñpäñ nañkañ noriyeta imaka, yämän nañkuñ. Täñkañ käräga uwä bämop äma-tägän nänañipäñ nañkuñ. Äma jopitä udewani nakta yäjiwäranani upäñkañ Devit u noriye-kät nañkuñ.

5 ✧ Täñpäñ in Baga man terak kudän täwani ñode imaka nämo danipäñ nadäk täkañ ba? Bämop äma uwä Sabatken kadäni kadäni kudupi yot gänañ äronpäñ Sabat täño бага irepmitpäñ epän täk täkañ. Baga irepmit täkañ upäñkañ waki täk täkañ yäñ nämo yäwet täkañ.

6 ✧ Unita näkä ñode täwera nadäwut; Inamjin-ken itat ñonitä kudupi yot irepmitat.

7 ✧ Anututä man kubä yäñkuko uwä ñode kudän täwani;

Gupe ijik-ijik näk nanij oretta pek täkañ unita gäripi nämo nadäk täyat.

Ämawebetä bänep iron kädet iwarirä unita uyaku gäripi-inik nadäk täyat. Hos

6:6

In man u nadäñpäñ yäwänäku näwaräntäknaye momini nämo ño man nämo yäweräm.

8 ✧ Nadäkañ? Äma Bureni-inik uwä Sabat täño mähemi.

Jesutä Sabat kubäken äma kubä yäpän tägañkuk

9-10 ✧ Ude yäñpäñ peñpeñ kumañ käbeyä yot gänañ äronpäñ äma kubä kerikukni tänguräñ täwani uken irirän kañkuk. Kawänä Juda täño ekäni ätutä Jesu u goret kubä täñpäñ kañpäñ manken tena yäñkañ iwet yabäñkuñ; Sabat kadäni-ken äma kubätä käyäm ikek yäpän täganeño u бага irepmirek ba nämo irepmirek?

11 ✧ Ude yäñirä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Jide? Inken nanik kubätä yawaki tepi kubätä awañ gänañ äpmonjirän Sabat unita yäñpäñ kañäwaräkuk täñpek? Nämo, topmäñpäñ wädäwek!

12 Täñkañ yawak uwä imaka jopi udewani. Äma uyaku bureni. Unita Sabat kadäni-ken täñkentäk epän uwä täga täñpen.

13 Ude yäñpäñ äma kerikukni tänguräñ täwani u iwetkuk; Ketka täñ-siwonça! yäk. Ude iweränä kerikukni täñ-siwonça tägañpäñ kerikukni täga udegän itkuk.

14 ✧ Täñirän Parisi amatä u kañpäñä peñpeñ päñku käbeyä täñpäñ Jesu kañ utna yäñ yäñpäñ man topuñ.

15 ✧ Täñpäkañ Jesu Baga man nadäwanitä man topuño u nadäñpäñ kome u peñpeñ kubäken kuñkuk. Kuñirän ämawebe mäyap iwarän täñkuño u gänañ käyäm ikek u kudup yäpän tägañkuñ.

- 16 ✧ Ude tänpän ämawebe päke unitä mebärini yänhäkta yäjiwät-inik tänkuk.
 17 Ude tänjirän Profet Aisaiatä man bian node kudän tänkuko u bureni ahänkuk;
 18 ✧ *Nowä epän ämanata näkna iwoyänkut yäk.*
Nowä näknaken bänepna gämäni. U kañpän gäripi nadäk täyat.
Uterak Munapikna peñ ima täñkentän iminjirän ämawebe Anutu täño äbot nämo täñpani kuduhtagän näkño kädet siwoñi iwatta yäwetpän yäwoñärek api täñpek.
 19 *Uwä yänawät-awät ba yabän kärakjek nämo api täñpek. Ba mani kotäk kädet miñin-miñin gera yänpän yäk tänjirän nämo api nadäneñ.*
 20 *Bänep kwini terak api kuñarek.*
Uwä tepärañ kujat pidämi kubä nämo tokärek ba kädäp täpuri ijinirän nämo däpän kumneñ.
Tänpäkañ epäni täñ yäpmän kuñirän kädet siwoñi säkgämän api ahän morewek.
 21 *Tänpän ämawebe äbot nämo täñpani kuduhtagän bänepi wäpi biñam terakgän api wohutneñ yäk.* *Ais 42:1-4*

Jesu mäjotä magärrän epän täk täyak yän iwetkuñ

Mak 3:22-30; Luk 11:14-26, 12:10

- 22 ✧ Tänpäkañ kadäni uken äma kubä mäjotä magärani kubä Jesuken yäpmän äbuñ. Äma uwä mäjotä magärrän dapuri tumbänpän guñ tänkuk. Guñ tänpän man imaka, nämo yäk tänkukonik. Eruk äma upän Jesuken yäpmän äbäkañ yäpän tägañ-pewän dapun ijinät man yänit tänkuk.
 23 Ude tänjirän ämawebe päke itkuño u kañpän kikñutpän jäkjäk yänkuñ. Tänpän yänkuñ; Wära! Devit täño orani äbähta yänkuño ukeño ño käwep yäk.
 24 ✧ Ude yänirä Parisi ämatä nadänpän node yänkuñ; Jop yäkañ! Mäjo täño äma ekäni wäpi Bilisibap unitä magärrän mäjo yäwat kirek täyak! yäk.
 25 Ude yänirä Jesutä bänepi-ken yabänpän-nadänkañ yäwetkuk; Man wärani kubä täwera nadäwut; Äbot kubätä duñ-wewek tänpänä kehäromi itneñ ba nämo? Nämo! Ba yotpärare kubätä duñ-wewek tänpäwä tägawek ba nämo? Ba ini buaptä duñ-wewek tänpän ämik tänpäwä tägawek? Nämo inik!
 26 Unita node täwetat; Satantä iniken ämaniye yäwat kireweko uwä jide tänpän Satan täño äbot kehäromi niked irek? U täga nämo irek!
 27 Intä Näkä Satan täño kehäromi terak mäjo yäwat kirek täyat yän näwetkañ upänkañ näkä ude bureni täyat u tänpäwä intäño ämajiyetä netä wäpi terak mäjo yäwat kirek täkañ? Satan täño wäpi terak yäwat kirek täkañ yän täga nämo yäneño unita jop täñ-näkñatkañ unitäño mebäri kwawak ahätäk!
 28 ✧ Näk Anutu täño Munapiktä täñkentän namiñirän täk täyat unita node nadäneñ; Anututä intäjukun it yämiñirän gämoriken irit täño bureni inken ahätäk ño.
 29 ✧ Näk Satan täño kehäromi yäpmän äpäc täyat unitäño man wärani kubä node täwera nadäwut; Äma komi kubä yori gänañ irirän äma kubätä siwani yänkañ päro tuñumi täga yomägarek? Nämo! Äma komi u bäyañ initpän yentä keruñ kuroñi pädat tänpän penkañ uyaku tuñumi täga yomägarek.
 30 ✧ Nadäkañ? Äma not nämo täñ namik täkañ uwä iwan täñ namik täkañ. Ba äma näkño epänta watä nämo it täkañ uwä epäna yäpawak täkañ.
 31 ✧ Unita node täwera nadäwut; Waki mebäri mebäri ba yänärok man mebäri mebäri näk näwet täkañ unitäño momi u täga penäñi. Upänkañ äma kubätä

✧ **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12 ✧ **12:18:** Mat 3:17 ✧ **12:22:** Mat 9:32-33 ✧ **12:24:** Mat 9:34, 10:25
 ✧ **12:28:** Apos 10:38, 1Jo 3:8 ✧ **12:29:** Ais 49:24, 1Jo 4:4 ✧ **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 ✧ **12:31:** 1Ti 1:13; Hib 6:4-6, 10:26

Kudupi Munapikta man waki ba yäñärok man iwereko uwä momi u penañi nämo.

³² Bureni, äma kubätä Äma Bureni-inikta yäñärok man yäwayäj täko uwä momini u täga ärut imek. Täñ, äma kubätä Kudupi Munapikta yäñärok man yäwayäj täko uwä momini nämoinik api ärut imek. Nämo, u pen api pat imek yäk.

Mankatä bänepka-ken jide pätak u yäñahätak

³³ ✧ Täñpäñ Jesutä äneñi ñode yäkgän täñkuk; In päya kubäta täga yäj nadäñpäñä burenita udegän täga yäj nadäneñ. Ba päya kubäta waki yäj nadäñpäñ burenita udegän waki yäj nadäneñ. Päya täño mujipi kanpäñ nadäñpäñ päya uwä täga ba waki yäj nadäneñ.

³⁴ ✧ Wa! Gämok täño äbotken nanik in jide täñpäñ man täga kubä yäneñ? Nämo, nadäk, äma bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak pewä ahäk täkañ.

³⁵ Äma täga täñpani u bänepi-ken nadäk tägatäga unitä irit kuñat-kuñariken kädet täga pewä ahäk täkañ. Täñ, äma waki täñpani u bänepi-ken nadäk wakiwaki unitä irit kuñat-kuñariken kädet waki pewä ahäk täkañ.

³⁶ Upäñkañ näk ñode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmäj danik-danik kadäni pähapken man waki mebäri mebäri bian yäj yäpmäj äbuño unita yäñpäñ Anututä manken api tepmañpek.

³⁷ In kome terak kuñatkañ man yäj yäpmäj kunayäj täño uwä Anututä nadäwän täga ba waki api täneñ. Waki täñpäñä manken api tepmañpek. Täga täñpäñä Anututä api tämagurek yäk.

Kudän kudupi känäyäj yäñkuñ

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

³⁸ ✧ Jesutä man ude yäweränä Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani äma ätu itkuño unitä Jesu man kowata ñode iwetkuñ; Yäñpäñ-yäwoñärewani! Kudän kudupi kubä mebärika kanpäñ nadäkta täñjiri këna! yäk.

³⁹ ✧ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Wa! Waki täñpani ämawebe äbot intä kudän kudupi kubä kakta näwet yabäkañ? Upäñkañ kudän kudupi mebäri kubä nämo täñjira känäyäj! Ñodegän api käneñ; Kudän bian profet Jona terak ahäñkuko udegän ahäñjirän api käneñ.

⁴⁰ ✧ Jona uwä kepma bipani yaräkubä gwägu tom pähap koki gänañ patkuk. Udegän Äma Bureni-inik uwä kepma bipani yaräkubä kome gänañ api pärek.

⁴¹ ✧ Täñpäkañ ämawebe Ninive yotpärare-ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken inkät bok api itneñ. Ämawebe uwä intäño momijin kwawak api pewä ahäneñ. U jop nämo, Jonatä man yäwerän Ninive ämawebetä nadäñpäñ bänepi sukurenkuñ. Upäñkañ äma Jonatä täñkuko u irepmitak uwä itat ño!

⁴² ✧ Ba kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken kome umude käda nanik täño intäjukun webe unitä inkät Anutu inamiken bok itkañ momijin kwawak api pewän ahäneñ. Webe unitä Juda täño intäjukun äma Solomon unitäño nadäk-nadäk ärowani yäñahäñjirän nadäkta gäripi nadäñkuko unita kome ban naniktä kädet käroni-inik äbuk. Täñpäkañ äma Solomontä täñkuko u irepmitak uwä itat ño!

Ämawebe äbot u wañ moreñkuñ

Luk 11:24-26

✧ **12:33:** Mat 7:16-20 ✧ **12:34:** Mat 3:7, 15:18; Mat 23:33; Luk 3:7 ✧ **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30, 1Ko 1:22 ✧ **12:39:** Mat 16:4 ✧ **12:40:** Jna 1:17 ✧ **12:41:** Jna 3:5 ✧ **12:42:** Mat 12:6, 1Kn 10:1-10

⁴³ Tänpän Jesutä man äneji kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma äbot ñowä ñode bumik. Mäjo äma magärani kubätä äma u kakätänpeñ pänku kome kuräki-ken irit bägup kodakita wäyäkñeñtäñ kuñareko upänkañ nämo kañ-ahäwek.

⁴⁴ Nämo kañ-ahänpänä yäwek; Bian itkut-ken äyänutpeñ kwa yän yäwek. Ude yänpän äyänutpeñ pänku käwek; Irit bägup biani uwä ärutpän ket urani, mähemi nämo.

⁴⁵ ✧ Ude kañpänä noriye 7 ini bumik nämo, wakiinik, yämaguränkañ äbä ukengän itneñ. Tänpäkañ äma uwä pengän-inik waki irekopän mäden waki inikinik tänpän irek yäk. Eruk, äma äbot waki ño äbot udegän api itneñ.

Jesu täño nägät moräk u netä?

Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

⁴⁶ ✧ Tänpän Jesu man pen yäwet irirän miñi-kät noriye man iwetnayän äbä yäman umu itsämbuñ.

⁴⁷ Täñirä äma kubätä Jesu iwetkuk; Ai! Meñka notkaye man gäwetnayän yäman itkañ gumo yäk.

⁴⁸ Yäwänä Jesutä ñode yänkuk; Meñna netä? Ba notnaye u netä?

⁴⁹ Ude yänpän iwaräntäkiyetä itkuñ-ken u käda ketsiwon tänpän yänkuk; Yabäwut! Näkño meñnaye notnaye ño!

⁵⁰ ✧ Ämawebe Nana kunum gänañ nanik täño man buramik täkañ uwä näkño meñnaye notnaye ba wanotnaye bureni yäk.

13

Mujiipi pikpik täño man wärani

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

¹ Kepma ukengän Jesu yot gänañ naniktä äpämañ pänku gwägu gägäni-ken mañit itkuk.

² ✧ Mañit irirän ämawebe äbot pähap ahänpän tokñewä yabänpänä gäpe terak äronkuk. Äro gäpe terak irirän ämawebe bumta gwägu pomi terak itkuñ.

³ Irirä man wärani mebäri mebäri yäwetkuk. Yäwetkañ man wärani kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma kubätä ketem mujiipi pikta epäni-ken pänku mujiipi täñ-irähuttän kwek.

⁴ Täñ-irähuttän kuñirän mujiipi ätu kädet miñin mäneñ. Kädet miñin mäneño uwä baraktä yabän ahänpän nañ paotneñ.

⁵⁻⁶ Täñkañ mujiipi ätuwä kome tañi nämo, gänañ umu mobä, uterak mañ tädotneñ. Kome u pidämigän, gänañ umu mobä unita jäwäri punin itkañ bäräneñ tädotneñ. Bäräneñ tädotneño upänkañ edaptä yeñpewän kubit täneñ.

⁷ Täñ, mujiipi ätuwä mup waki gänañ mäneñ. Mup waki gänañ mañirä mup waki unitä äronpän uwäk täñpipiñ-pewä wañpän bureni nämo pätnen.

⁸ Tänpäkañ mujiipi ätuwä kome gakñi nikekken mäneño uwä täga äroneñ. Äronpän bureni ätu ähan pätnen. Ätuwä tañi bumik pätnen. Täñ, ätuwä bumta pätnen.

⁹ Jesutä ude yänpän yänkuk; Äma jukuni nikektä näkño man ño ket nadäwut!

Jesu imata man wärani yänpän-yäwoñärek täñkuk?

Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰ Jesutä ude yäwänä iwaräntäkiyetä ñode iwet yabänkuñ; Imata man wärani terak yäwet täyan?

11 Yäwäwä ñode yäwetkuk; Anututä intäjukun itkañ yabäñ yawat epän tāk täyak unitäño manbiñam kábop irani u injingän nadäkta yäwani unita in-gänpäñ täwetat. Äma ätukät nadäkta nämo.

12 ✧ Unita ket ñode täwera nadäwut; Äma kubätä imaka Anututä imani u yäpmäñ kuñarayäñ tākō uwä yäpurärätpäñ bumta imikta yäwani. Täñ, äma ätuwä nin imaka udewani niked yäñ nadäk täkañ upäñkañ nämo! Täñpäkañ imaka injikamäñ yäñ jop nadäk täkañ uwä yäyomägatta yäwani.

13 ✧ Mebäri unitagän man wärani terak yäñpäñ-yäwoñärek täyat. Man wärani terak yäwetpewa dapuritä känäyän täño upäñkañ nämo api kawä tärewek. Ba jukunitä nadänayän täño upäñkañ mebäri nämo api nadäwä tumneñ.

14 ✧ Man täwetat ño man profet biani Aisaiatä ñode kudän täwani udegän; *Jukujin täwä api nadäneño upäñkañ bänepjintä nämo api nadäwä täreneñ.*

Dapunjintä api ijineño upäñkañ nämo api kawä täreneñ.

15 *Ämawebe äbot ño bänepi nämo imärani. Jukuni pik täñpani ba dapurita pimiñ jiwani.*

Bänepi sukureñirä uyaku yäpa tägawäpäñ yepmanñpam.

Upäñkañ ude täneñtawä yäñkañ näkä täñpewa dapuritä nämo kawä tärek täkañ ba jukunitä nämo nadäwä tärek täkañ, ba bänepitä nadäkinik nämo tāk täkañ.

Ais 6:9,10

16 ✧ Aisaiatä äma äbot ñonita ude yäñkuko upäñkañ Anututä nadän tamiñirän inä dapunjintä kawä tärek täkañ ba jukujintä nadäwä tärek täkañ.

17 Näk bureni täwetat. Anutu täño kehäromi kak täkañ uwä profet biani ba äma siwoñi kuñarani mäyaptä u kakta gäripi nadäk täñkuño upäñkañ nämo kak täñkuñ. Ba manbiñam apiño intä nadäk täkañ ño nadäkta gäripi nadäk täñkuño upäñkañ nämo nadäk täñkuñ.

Mujiipi pikpik täño man wärani unitäño mebäri

Mak 4:14-20; Luk 8:11-15

18 Eruk notnaye, mujiipi pikpik täño man wärani täwetkuro unitäño mebäri täwerayän.

19 Mujiipi täñ-irähuttän kuñirän kädēt miñin mäneño u jidewani? Mujiipi uwä ñode; Äma kubätä Anutu täño yewa gänañ ärokärok täño man nämo nadäwän tumbeko uwä äma wakitä bänepi-ken mujiipi piwani u yomägat yäpmäñ kwek.

20 Täñ, mujiipi kome pidämi, gänañ umu mobä uterak mäneño u jidewani? Uwä ñode; Äma kubätä näkño manbiñam kudupi nadäñpäñ ukengän gäripi nadäñpäñ yäpmäñ kuñarek.

21 Upäñkañ bänepi-ken jäwäri nämo täñpani unita kadäni keräpigän irek. Täñpäkañ näkño manta yäñpäñ ämatä yäñärok man iwerit iwan täñ imiñit täñpäwä, nadäkiniki bäräneñ putärewek.

22 ✧ Täñ, mujiipi mup waki gänañ mäneño u jidewani? U äma kubätä näkño man kudupi u nadäñpäñ bänepi-ken daiñpäñ yäpmäñ kuñareko uwä kome täño tuñumta nadäwätäk täñpäñ monenñ tuñum täñbumbum unitäño gäriptä täñjikñat-pewä näkño man kudupi u utpewän kumäñirän bureni nämo täñpek.

23 Täñ, mujiipi kome gakñiken piweko u jidewani? Uwä ñode; Äma kubätä näkño man kudupi nadäñpäñ bänepi-ken penpäñ täñkehärom tañpäñ yäpmäñ kuñarek. Täñpäkañ äma ätuken bureni ähan pätnen. Ätukenä tañi bumik pätnen. Täñ, ätukenä bumta pätnen.

Mup waki täño man wärani

✧ 13:12: Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18, 19:26 ✧ 13:13: Lo 29:4 ✧ 13:14: Jon 12:40; Apos 28:26-27

✧ 13:16: Luk 10:23-24 ✧ 13:22: Mat 6:19-34; Luk 12:16-21, 1Ti 6:9-10,17

24 Ude yäwet paotpän äneni man wärani kubä pen node yäwetkuk; Äbot Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabän yäwarayän täyak uwä node bumik; Äma kubätä ketem mujipipän yäpmän päñku epäni-ken piwek.

25 Ketem mujipi piñkañ päñku parirän bipani ugän iwanitä epän uken päñku mup mujip, ketem mujipi epän mähemitä piweko ukengän täñ-irähuttän kwek.

26 Ude täñpeñ kuñirän mujipitä imätpän kärük äbänirä mup mujip waki iwantä täñ-irähuttän kweko u bok tädotneñ.

27 Tädorirä epän watä ämaniyetä u yabäñpäñ epän mähemi iwetneñ; E! Gäk epänka-ken ketem mujipi tägagänpäñ piñkun yäk. Piñkunopän mup waki äbäkañ u jide täñpäñ bok ärokañ?

28 Yäwäwä yäwerek; Uwä iwan kubätä piñkukotä ärokañ. Yäwänä iwetneñ; Mup waki u nintä dätne?

29 Yäwäwä epän mähemitä yäwerek; Nämö! In mup waki dätna yäkñat ketem mujipi piwani u bok dätneñta yäk.

30 ✧ Ketem mujipi piwani bok mup waki ini bok kañ ärowut. Äronirä ketem bureni yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ketem bureni yäpani äma yäwerakañ yäpmän daniñpäñ mup waki däpmäñpäñ kädäp gänañ pewä ijiwäkañ ketem bureni nakta yäwani ugänpäñ yotna gänañ kañ pewut yän yäwerek.

Äbot Anututä yabän yäwat täyak u jidewani?

Mak 4:30-32; Luk 13:18-19

31 Ude yänpäñ man wärani kubä pen node yänkuk; Äbot Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabän yäwat täyak u päya mujipi kubä wäpi mastat udewani. Ämatä mastat mujipi uwä epänken pik täkañ.

32 Mujipi u täpuri, päya mujipi ätu täño gämori-ken itkañ. Upänkañ tädotpäñ äronkañ tokän ätu yärepmit täkañ, päya bumik ärok täkañ. Äronpäñ tañi täñpäñ pähämi obät täk täkañ. U momi terak baraktä yori täk täkañ.

33 Ude yänpäñ yänkuk; Man wärani kubä node. Äbot Anututä yabän yäwat täyak u yis udewani. Webe kubätä käräga täñpa yänkañ yis täpuri yäpmäñpäñ parawa tañi-kät awähurek. Ude täñirän yistä parawa kudup gänañ kuñatkañ epäni täñpek.

34 Jesutä man yäwet täñkuko uwä man wäranigän yäwet täñkuk. Man kwawak kubä nämö yänahänpäñ yäwet täñkukonik.

35 Ude täñirän profet kubätä man node yänkuko u bureni ahänkuk;
Näk ämawebe man yäwerayän nadänpäñä man wäranigän api yäk täñpet.

Man käbop kome ahänkuk-ken unitä it yäpmän äbuko uwä api yänahäwet. Sam 78:2

Mup waki täño man wärani unitäño mebäri

36 Ude yänpäñ eruk Jesutä äma yepmanpäñ kuñ moreñirä yot gänañ äronkuk. Päro irirän iwaräntäkiyetä iwet yabänkuñ; E! Saguom epän gänañ iwantä mup mujip täñ-irähuttän kuñkuko unita mebäri yänahäwi nadäna yäk.

37 Ude iweräwä yänkuk; Äma säguom mujipi piñkuko uwä Äma Bureni-inik.

38 ✧ Epäni uwä kome pähap ño. Ketem mujipi piñkuko uwä ämawebe Anututä yabän yäwat täyak. Täñ, mup waki uwä äma waki Satan täño äboriye.

39 Ba iwanä, epänken mup waki piñkuko u Satan. Saguom yäpmäk-yäpmäk kadäni uwä tärek-tärek kadäni pähap. Täñpäkañ ketem bureni yäpani äma uwä Anutu täño añeroniye.

40 ✧ Mup waki dätpäñ kädäp-ken pewä kuñkuño uwä tärek-tärek kadäni-ken ude api ahäwek.

41-42 ✨✨ Kadäni uken Äma Bureni-iniktä aņeroniye yäwerän päñku komeni komeni ämawebe yabäñ yäwat täyak u yäpmäñ daniñpäñ ämawebe kädät siwoņi yäpawak täñpani ba ämawebe wakiwaki täñpani yäpmäñpäñ kädäp pähap gänañ yepmañpä api äpmonen. Uken konäm butewaki pähap täñpäñ meni api jiwätpeñ itneñ.

43 ✧ Täñpäkañ ämawebe Anututä inita yäpmäñ daniwayäñ täyak uwä yewani gänañ itkañ kudän siwoņi täñ yäpmäñ äbuño unitä edap ude api ijiñ-yäņeneñ. Eruk, äma jukuni nikektä näkño man ño ket nadäwut!

Tuñum säkgämän kañ-ahäwani täño man wärani

44 ✧ Jesutä man ude yäñpäñ man wärani kubä pen ñode yäkgän täñkuk; Äma ätu Anutu täño yewa gänañ ärokta gäripi-inik nadäk täkañ uwä ñode bumik; Kadäni kubä äma kubätä epän tobät kubäken kuñatkañ tuñum säkgämän kubä ämatä bian-inik pewani u kañ-ahäwek. Kañ-ahäñpäñ yäwek; Wisikna! Näkñata korewayäñ nadätat yäk. Jide täñpäñ yäpet? Ude yäñpäñ tuñum u yäpmäñkañ kome ini ukengän äneñi käbop pewek. Eruk peñkañ päñku iniken tuñum kuduptagän ämata yämiñpäñ monen yäpek. Monen yäpmäñkañ kome, tuñum säkgämän kañ-ahäweko u inita suwañkañ tuñum uwä yäpek.

Omäk tägagämän kubä täño man wärani

45 Jesutä ude yäñpäñ man wärani kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Eruk, äma ätu Anutu täño yewa gänañ ärokta gäripi-inik nadäk täkañ uwä ñode bumik; Äma kubätä omäk tägatäga yäpmäkta wäyäkñek epän täñpek.

46 Kadäni kubäken äma uwä omäk tägagämän-inik kubä kañ-ahäwek. Ude kañpäñ nadäñkañ päñku iniken tuñum kudup ämata yämiñpäñ monen yäpmäñkañ päñku omäk tägagämän-inik u suwawek.

Yäk gwägu tom yäpäni täño man wärani

47 Jesutä ude yäñpäñ man wärani kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Anututä ämawebe intäjukun it yämiñpäñ yabäñ yäwarayäñ täyak uwä ñode bumik; Ämatä yäk gwägu tom yäpäni pewä gwägu gänañ äpmonjirän gwägu tom mebäri mebäri u gänañ äpmonen.

48 ✧ Äpmonpäñ tokñeñirä gägäni-ken wädäñ-pewä äbäñjirän tom yäpmäñ daniñpäñ gwägu tom näñpani gäpe-ken säkgämän peñkañ waki, nämo näñpani äneñi ureñ täñpä gwägu gänañ äpmonen.

49-50 ✧ Tärektärek kadäni-ken ude api ahäwek. Uken Anutu täño aņeroniyetä komeni komeni kuñatpäñ ämawebe yäpmäñ daniñpäñ äma siwoņi kuñarani inigän peñkañ äma wakiwaki täñpani kädäp pähap gänañ ureñ täñpä api äpmonen. Uken konäm butewaki pähap täñpäñ meni api jiwätpeñ itneñ.

51 Jesutä ude yäñpäñ iwaräntäkiye yäwet yabäñkuk; In man wärani yäro u mebäri nadäwä tumäñkañ? Yäwänä yäñkuñ; Nadäna tumäñkañ yäk.

52 Ude yäñjirä yäwetkuk; Inä Anutu täño man yäñpäñ-yäwoñjerek äma ude itkañ. Anututä yabäñ yäwat epän täk täyak unitäño man kädetta mebäri nadäk täkañ unita in yot mähemi kubä udewani. Yot mähemi uwä yori gänañ äronpäñ tuñum käwut-ken nanik tuñum biani bok kodaki bok yäpmäñpäñ äbot kubäkengän pewek. Täñpäkañ in udegän, Anutu täño man biani nadäñit, apiño Anutu täño man kädät kodaki täwetpäñ täwoñjaretat u nadäñit täk täkañ.

✧ 13:40: Mat 7:16; Jon 15:6 ✧ 13:41-42: Mat 24:31; Mat 25:31-46; Mak 13:27 ✧ 13:41-42: Mat 8:12

✧ 13:43: Dan 12:3 ✧ 13:44: Mat 19:29; Luk 14:33; Plp 3:7 ✧ 13:48: Mat 22:9-10 ✧ 13:49-50: Mat 13:42; Luk 13:28

Nasaret ämawebetä Jesu mäde ut imin̄kuḅ
Mak 6:1-6; Luk 4:22-30

53 ✧ Jesu u man wärani mebäri mebäri yänkä yän paotpäḅ yotpärare u penpen kuḅkuḅ.

54 ✧ Kumaḅ päḅku ini yotpärare-ken ahänpäḅ käbeyä yot gänaḅ äronpäḅ Anutu täḅo man yäwetpäḅ yäwonärek täḅirän ämawebetä nadäwä inide kubä täḅpäpäḅ yänkuḅ; Nadäk nadäk pähap ba kudän kudupi täkta kehäromi u de yäpuk?

55 ✧ Unitäḅo mebäri nadäkamän. U äma jopi, yot täḅpani täḅo nanak yäk. Miḅi wäpi nadäkamän, u Maria. Noriye imaka, nadäkamän, u Jems, Joses, Saimon kenta Judas yäk.

56 Ba wanoriye ninkät penta it täkamän ḅo. Upänkaḅ imaka kudän kudupi täkta kehäromi ba nadäk-nadäk pähap u de yäpuk?

57 ✧ Ude yänpäḅ nadäwä waḅkuḅ. Ude täḅirä Jesutä yäwetkuḅ; Komeni komeni ämawebe Anutu täḅo epän äma oraḅ yämik täkaḅ upänkaḅ ini komeken nanik ba noriye miḅiye naniye u bitnäḅ täkaḅ.

58 Täḅpäkaḅ ämawebe kome u naniktä Jesuta nadäkinik nämo täḅkaḅ bitnäwäpäḅ kome uken kudän kudupi mäyap nämo täḅkuḅ.

14

Jon ume ärut yämani kumän-kumän utkuḅ
Mak 6:14-29; Luk 3:19-20, 9:7-9

1 Kadäni uken Galili kome täḅo äma ekäni wäpi Herot unitä Jesu täḅo biḅam nadänkuḅ.

2 Nadänpäḅ epän ämaniye ḅode yäwetkuḅ; Uwä Jon ume ärut yämani bian kumän-kumän utkuropäḅ äneḅi käwep akuḅkuko unita kehäromi niḅek kuḅatak yäk.

3-4 ✧✧ Herottä Jon u bian kumän-kumän utkuko unitäḅo manbiḅam ḅode; Bian Herot uwä noripaki Filip täḅo webeni wäpi Herodias yomägatkuk. Ude täḅirän Jontä iwetkuḅ; Ai! Notkapak webeni yomägatan u goret täyan yän iweränpäḅ Herottä kokwawak nadänpäḅ epän ämaniye yäwerän kerä kuroḅi pädat täḅpäḅ päḅku komi yot gänaḅ teḅkuḅ.

5 ✧ Herottä Jon kumän-kumän urayän nadänkuḅkopäḅ ämawebetä Jon u äma täga, profet kubä yän nadänkuḅo unita umuntaḅpäḅ nämo utkuḅ.

6 Täḅkuḅkopäḅ Herot iniken ahäk-ahäk kadäni täḅirän äḅnak-äḅnak täḅpa yänpäḅ äma wäpi biḅam iḅek uken-uken nanik yämagutkuḅ. Yämagut päbä yepmanpäḅ irirä Herodias täḅo äperitä äma wäpi biḅam iḅek itkuḅo u inamiken kap, kuroḅ täḅpäḅ teḅirän kaḅkuḅ. Kaḅpäḅ gäripi nadänpäḅ Herottä webe gubaḅ u man kehäromi ḅode iwetkuḅ;

7 Bureni gäwetat. Näkken imaka it namikaḅ u kubä nam yän yäwiwä api ganiḅ kirewet yäk.

8 Ude yänirän webe gubaḅ uwä miḅitä pen iwerirän ḅode yänkuḅ; Gäk Jon kotäki madän täḅḅeḅpäḅ gwäki gäpe gänaḅ penkaḅ pengän namikaḅ wisik yän kaḅ yäwa! yäk.

9-11 Ude yänirän Herottä nadäwätäk täḅkuḅ. Upänkaḅ Anutu inamiken ba äma itkuḅo u inamiken yänkehärom täḅkuḅo unita epän ämaniye yäwet-pewän päḅku Jon komi yot gänaḅ irirän kotäki madän täḅḅeḅpäḅ gäpe gänaḅ penpäḅ yäpmän päbä imin̄kuḅ. Imäkaḅ webe gubaḅ unitä miḅi Herodiasta imin̄kuḅ.

✧ 13:53: Mat 7:28 ✧ 13:54: Jon 7:15 ✧ 13:55: Jon 6:42 ✧ 13:57: Jon 4:44 ✧ 14:3-4: Mat 11:2
 ✧ 14:3-4: Wkp 18:16; Wkp 20:21 ✧ 14:5: Mat 21:26

12 Tãñpãkañ Jon u kotãki madãñkuñ-ken u parirãn iwarãntãkiyetã pãbã yãpmãñ pãñku äneñkuñ. Äneñkañ pãñku Jesu manbiñam iwetkuñ.

Jesutã äma 5,000ta ketem yepmãñ towiñkuk

Mak 6:31-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

13 Jesutã Jon kotãki madãñkuño unitãño manbiñam nadãñkañ gãpe gãnañ äronpãñã kome kubãken äma nãmo irani-ken inipãrik irayãñ nadãñpãñ kuñkuk. Kuñirãn ämawebe Jesu ude kuk yãñ nadãñkañ ämawebe uken-uken nanik yotpãrãreni penpen Jesutã irayãñ kuñkuk-ken u pãñku it kireñkuñ.

14 ✧ Tãñirã kome uken ahãñpãñ gãpe terak naniktã äpã ämawebe äbot pãhap u yabãñpãñ butewaki nadãñ yãmiñkuk. Tãñkañ kãyãm parãm ikek yãpãñ tãgañ moreñkuñ.

15 Ude tãñ irirãn kome bipãnã iwarãntãkiyetã iwetkuñ; Njo jopi-ken itkamãñ. Iritna kome bipayãñ tãyak. Unita ämawebe ño yepmanpi ini komen komen kuñpãñ ketem yãpmãñpãñ nañput yãk.

16 Ude yãwãwã Jesutã yãñkuk; A! Imata kut yãñ yãwetkañ? Injin yepmãñ towiwurã!

17 Ude yãwerãnã yãñkuñ; Ninã kãrãga 5kãt gwãgu tom yarã-gãnpãñ injikamãñ yãk.

18 Ude iwerãwã Jesutã yãwetkuk; U nãka namut yãk.

19 ✧ Ude yãñpãñ ämawebe yãwet-pewãn wãdan gãnañ mañit yãpmãñ kuñkuñ. Tãñirã kãrãga 5 u ba gwãgu tom yarã u yãpmãñpãñ kunum terak dorãnpãñ ketemta Anutu bãnep tãga man iwetkuk. Bãnep tãga man iwetkañ ketem u tokãtpãñ yãpmãñ daniñpãñ iwarãntãkiyetã yãmiñkuk. Yãmãnkañ unitã yãpmãñpãñ ämawebe pãke unitã yãmiñtãñ kuñkuñ.

20 ✧ Tãñpãkañ ämawebe kudup nañpã koki tãñpãpãñ ätu jop penkuñ. Tãñpãkañ jop patkuño u yãpmãñpãñ yãk 12 ude daiwã tokñeñkuñ.

21 Ämawebe Jesutã yepmãñ towiñkuko uwã 5,000 ude. Tãñpãkañ u äma ekãni-gãnpãñ daniwani, webe ironi-kãt nãmo.

Jesutã gwãgu terak yeñtãñ kuñkuk

Mak 6:45-56; Jon 6:16-21

22-23 ✧ Eruk, Jesutã iwarãntãkiye yãniñ kireñpewãn gãpe terak äromañ gwãgu udude kãda intãjukun kuñkuñ. Kuñirã Jesutã ämawebe yepmanpãñ kuñ moreñirã Jesu inigãn pom terak äronpãñ nani-kãt man yãñpãñ-nadãk tãñkumãn. Ude tãñ irirãn kome bipmãñirãn Jesu inigãn-inik itkuk.

24 Tãñpãñ kañkuk; Gãpe iwarãntãkiyetã yãpmãñ kuñkuño u kumañ gwãgu bãmopi-ken ahãñkuk. Ahãñirãn gãpetã kwayãñ tãñkuk kãda mãnit tañi pãhaptã äbuk. Tãñirãn gwãgutã tañi tokãtpãñ gãpe gãnañ äpmonpayãñ tãñkuk. Ude tãñirãn kuna yãkñat pipiri pãhap tãñkuñ.

25-26 ✧ Bipani kãron pipiri pãhap ude tãñ irirã kome yãñeñkuk. Yãñewãnã iwarãntãkiye pen ude tãñ irirã Jesutã yabãñpãñ gwãgu terak yeñtãñ kuñirãn bankentã kañpãñ yãñkuñ; Yãke-e! Mãjo kubã äbãtak! yãñ yãñpãñ kãhãn yãñkuñ.

27 Ude yãñirã Jesutã yãniñ bitnãñpãñ yãwetkuk; Umuntãneño. Nãkña äretat yãk.

28 Ude yãwãnã Pitatã nadãñpãñ iwetkuk; Ekãnina! Gãkña äbãñpãñã yãwikañ nãk gwãgu terak gãkã äbãtan udegãn ärewa! yãk.

29 ✧ Yãwãnã Jesutã iwetkuk; Äbiwã! yãk. Äbi yãñ iwerãnkañ Pitatã gãpe terak naniktã äpãmañ gwãgu terak yeñtãñ Jesutã itkuk-ken kuñkuk.

✧ 14:14: Mat 9:36 ✧ 14:19: Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 ✧ 14:20: 2Kn 4:44 ✧ 14:22-23: Luk 6:12, 9:28 ✧ 14:25-26: Luk 24:37 ✧ 14:29: Jon 21:7

³⁰ Yentäj kuñtängän mänit pähap piñirän gwägu tokärän kañkañ umuntañpäj gwägu gänañ äpmonpayäj täñkuk. Täñpäj gera yäñkuk; Wära! Ekäni gäk nepmäñit yäk.

³¹ ✧ Yäwänä uterakgän Jesutä keru inñtpäj iwetkuk; Gäk nadäk-nadäka äreyäwani! Imata bänep yarä nizek peyan?

³² Ude iwetpäj inñränkañä gäpe terak äronñirän mänit u bitnäñkuk.

³³ ✧ Täñirän äma gäpe terak itkuño unitä Jesu gämori-ken gukut imäpmok täñpäj inñ oretkuñ. Täñpäj ñode iwetkuñ; Gäk Anutu täño ironñi bureni-inik! yäk.

³⁴ Eruk ude täñpäj gwägu irepmitpäj Genesaret kome gwägu gägäni-ken ahäñkuñ.

³⁵ Ahäñpäj irirä ämawebe ätu Jesu kañpäj nadäñpäj man pewä yäpmäj yotpärare it yäpmäj kuñkuño ude kuñatkuk. Kuñarirän ämawebe käyäm ikek yäñ-yäkñat yäpmäj Jesuken äbuñ.

³⁶ ✧ Äbäñpäj Jesu butewaki man ñode iwetkuñ; Nadäñ yämiñiri tekka moräkigän inñirä käyäm paorut yäñ iwetkuñ. Ude iwerä nadäñ yämiñirän käyäm ikek teki moräkigän inñtkuño u kudup tägañ moreñkuñ.

15

Ketemtä bänepnin nämo täñpän wak täkañ

Mak 7:1-23

¹ Kadäni uken Jerusalem yotpärare-ken nanik Parisi ba Baga man yäwonañrewani äma ätutä Jesuken ahäñpäj ñode iwet yabäñkuñ;

² ✧ Gäwaräntäkaye imata oraniye täño man kädet irepmit täkañ? U ketem näna yäñpäj keru nämo ärutkañ jop yäpmäñpäj nak täkañ yäk.

³ Ude yäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; In imata orajiye täño man kädet iwatpäj Anutu täño бага man irepmit täkañ?

⁴ ✧ Anututä bian ñode yäñkuk; Gäk meñka nanka orañ yämen. Ba kubä ñode; Äma kubätä miñi nani yebewänä kumäñ-kumäñ utneñ.

⁵ Inä man bureni u nadäkañ upäñkañ u mäde ut imiñpäj ñode yäk täkañ; Äma kubätä imaka täga kubäta miñi nani täñkentäj yämikta yäwekopäj ñode yäwerek; Ño ekta taminäñipäj ek jop irirän Anututa biñam peyat yäñ yäwerek. Wa! Miñi nani nämo nadäñ yämiñpäj ude yäweko uwä in täga täyan yäñ iwetneñ.

⁶ In ude täñpäj Anutu täño man yäpmäj äpäñkañ inñinken man meham tak täkañ.

⁷ Jop manman yäwani inta profet biani kubä wäpi Aisaia unitä man Anututä nadäk-nadäki-ken peñirän ñode yäñkuko uwä bureni ahätak;

⁸⁻⁹ Äma äbot ño menitä näk naniñ oret täkañ upäñkañ bänepitä näka bitnäk täkañ.

Äma täño бага mangän iwat täkañ unita naniñ orerirä näk nämo nadäñ yämik täyat. *Ais 29:13*

¹⁰ Jesutä man ude yäñpäj ämawebe ätu yäñ yäñ-yäkñat päbä yepmanpäj yäwetkuk; Man ket ñode täwera nadäwä tärewut;

¹¹ ✧ Imaka mejin gänañ äpmok täkañ unitä bänepjin nämo täñpänwak täkañ. Imaka bänepjin-ken naniktä äbämañ mejin-ken äbäk täyak unitä täñpewän bänepjin wak täkañ.

¹² Ude yäwänä iwaräntäkiyetä dubini-ken kuñpäj iwetkuñ; Gäk nadätan? Gäk man u yäñiri Parisi ämatä nadäñpäj gäka kokwawak nadäkañ yäk.

13 Ude yäjirä Jesutä yäjkkuk; Päya kudup Nana kunum gänañ naniktä nämo piñkuko uwä däyamänpäñ api buñärek.

14 ✧ In Parisi äma mäde ut yämik täkot. Uwä dapuri tumbanitä noriye dapuri tumbani kädet yäwoñärek täkañ. Upäñkañ äma dapuri tumbani yarätä kerikowat injirän täñkañä kuñtängän awañ gänañ bok äpmoden yäk.

15 Jesutä ude yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk man wärani niwetan unitäño mebäri yäwi nadäna yäk.

16 Yäwänä Jesutä yäjkkuk; Ai! In udegän, man yäjira nämo nadäwä tumäk täkañ.

17 Mebäri ñode nämo käwep nadäk täkañ; Mejintä imaka nañirä kokjin gänañ päpmo ini irani-ken itkañä käderi-kengän äpämañ kuk täkañ.

18 Täñpäkañ imaka waki bänepjintä nadäk täkañ unitä bänepjin täñpänwak täkañ.

19 ✧ Äma bänepitä imaka wakiwaki ñode pewän ahäk täkañ; Nadäwäwak, ämik, kubokäret, kubo, äma yäniñ wärät man, ba jop manman.

20 Imaka udewanitä Anutu injamiken täñpewän wak täyak yäk. Täñpäkañ ketjin nämo ärutkañ ketem piñitpäñ nak täkañ unitä bänepjin nämo täñpänwak täkañ yäk.

Kenan webe kubätä Jesuta nadäkinik täñ imiñkuk

Mak 7:24-30

21 Jesutä ude yänpäñ kome u peñpeñ Kenan kome, yotpärare yarä wäpi Tire kenta Sidon itkumän-ken ukäda kuñkuk.

22 Päñku irirän guñ äbotken nanik webe kubä, kome uken nanik unitä päbä Jesuta gera ñode yäjkkuk; Ekäni! Gäk Devit täño oranitä näka butewaki nadäñ nam! Näkño äpetnawä mäjo kubätä kotawänkañ komi pähap nadäñ it täyak yäk.

23 Ude yäwänä Jesutä nadänpäñ man kowata kubä nämo iwetkuk. Ude täñjirän iwaräntäkiyetä Jesu dubini-ken kuñpäñ iwetkuñ; Gäk webe ño yäj iwatpewi kwän! U yäj-urukuruk yäjtäñ niwatak yäk.

24 ✧ Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Anutu Nantä näk Isrel äma äbot, peñ awähutpeñ kuñarani, ugänpäñ täñkentäktä näwerän äput yäk.

25 Täñpäkañ webe u ehutpäñ äbä Jesu dubini-ken gukut imäpmok täñpäñ yäjkkuk; Ekäni, gäk jop waki täñkentäñ nam!

26 Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nanak täño ketem yäyomägatpäñ aña yämiwä nämo tägawek.

27 Ude iweränä webe unitä iwetkuk; Bureni yäyan upäñkañ aña mähemiyetä ketem nañkañ kokoki pewä mañirä jop waki nak täkañ yäk.

28 ✧ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wanotna, nadäkinikka tañi! Unita näwet yabätan udegän täñ gamitat. Ude yäjirän uterakgän äperi tägañkuk.

Jesutä ämawebe käyäm ikek mäyap yäpän tägañkuñ

Mak 7:31-37

29 ✧ Ude täñpäñ Jesu kome u peñpeñ Galili gwägu-ken päñku pom kubä terak päro mañit itkuk.

30 Mañit irirän ämawebe bumta Jesu känäyäj äbuñ. U käyäm mebäri mebäri ñode täñpani yäj-yäkñat yäpmäj äbä Jesu dubini-ken yepmañkuñ; Kuroñi waki, dapuri tumbani, kwäyähäneñ täñpani ba man nämo yäwani ba käyäm ikek ätu Jesu dubini-ken yäpmäj äbäjirä Jesutä kudup yäpän tägañkuñ.

31 ✧ Yäpän tägawäpäñ yepmañpän man nämo yäwanitä man yäjkuñ. Ba kwäyähäneñ täñpanitä kädet ini kuñatkuñ. Täñpäñ äma kehäromini nämotä

kehäromi yäpuŋ. Ba dapuri tumbanitä dapun ijiŋkuŋ. Ude täŋpakaŋä ämawebe päke unitä yabäŋpäŋ jäkjäk yäŋpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ. Ude täŋpäŋ Isrel nanik täŋo Anutu bumta iniŋ oretkuŋ.

Jesutä äma 4,000ta ketem yepmäŋ towiŋkuk

Mak 8:1-10

³² ✧ Täŋpakaŋ Jesu uwä iwaräntäkiye yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpäŋ yäwetkuk; Näk ämawebe päke ŋonita butewaki nadätat. Ninkät kepma yarakubä it yäpmäŋ abäŋkä nakta bumta yekaŋ. Täŋirä jop yepmana päŋku kädet miŋin nakta kumneŋ yäŋpäŋ nadäwätäk täyat yäk.

³³ Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Kome jopi-ken ŋodeken ketem deken yäpmäŋpäŋ äma äbot pähap ŋodewani yepmäŋ towina naŋ tokŋeneŋ?

³⁴ Ude iweräwä Jesutä yäwet yabäŋkuk; Injinken däkum jide itkaŋ? Yäwänä iwetkuŋ; Käräga 7kät gwägu tom yarä yäk.

³⁵ Ude iwerä nadäŋkaŋ ämawebe päke u yäwet-pewän maŋit yäpmäŋ kuŋkuŋ.

³⁶ Ude täŋirä käräga 7 ukät gwägu tom yarä u yäpmäŋpäŋ Anutu-ken bänep täga man yäŋpäŋ iwaräntäkiyeta yämiŋkuk. Yämänkaŋ unitä yäpmäŋ danipäŋ ämawebe päke unita yämiŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ.

³⁷ Yämäkaŋä ämawebe päke u naŋpä koki täŋpäpäŋ ätu jop peŋkuŋ. Jop patkuŋo u yäpmäŋpäŋ yäk 7 ude daiwä tokŋeŋkuŋ.

³⁸ Täŋpakaŋ äma ketem naŋkuŋo u 4,000 udetä naŋkuŋ. Webe ironi-kät nämo daniwani.

³⁹ Eruk ude täŋkaŋ ämawebe u yepmaŋpäŋ kuŋirä Jesu ini uwä gäpe terak äromaŋ kuŋtäŋgän Magadan komeken ahäŋkuk.

16

Kudän kudupi kakta äneŋi yäŋkuŋ

Mak 8:11-13; Luk 11:29, 12:54-56

¹ ✧ Eruk Magadan komeken ahäŋpäŋ irirän Parisi ämakät äma Satyusi äbotken nanik ätutä äbäŋpäŋ Jesutä goret kubä täŋpän kaŋpäŋ manken kaŋ tenayäŋ nadäŋpäŋ peŋ iwetkuŋ; Ai! Gäk kudän kudupi kubä täŋiri kaŋpäŋ Anututä gepmaŋpäŋ äpun yäŋ nadäna! yäk.

² Ude yäwäwä yäwetkuk; In kome täŋo kudän ŋode yabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ; Bipäda kome gämäni ijiŋirän kwep edap api ijiwek yäŋ yäk täkaŋ.

³ Ba yäŋewänkaŋ tamimaŋ gubam kubiri gwägärirän iwän taŋi tawayäŋ yäŋ yäk täkaŋ. Täŋpäŋ in kome täŋo kudän jopi udewani yabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ upäŋkaŋ näk kudän kudupi täŋ yäpmäŋ äburo unitäŋo mebäri imata nämo kaŋpäŋ nadäk täkaŋ?

⁴ ✧ In nadäkaŋ? Waki täŋpani ämawebe äbot intä kudän kudupi yabäka näwet yabäk täkaŋ. Upäŋkaŋ kudän kudupi mebäri kubä nämo täŋira känäyäŋ! Nämo, kudän bian profet Jona terak ahäŋkuko udegän ahäŋirän api käneŋ.

Äma täŋo nadäk wakita dapun ket täk təkot

Mak 8:14-21

⁵ Täŋpäŋ iwaräntäkiye käräga däkum guŋ taŋpäŋ peŋpeŋ Jesu-kät gäpe terak äronpeŋ gwägu kukŋi udude kāda kuŋkuŋ.

⁶ ✧ Päŋku itkaŋ Jesutä yäwetkuk; In Parisi ämakät Satyusi äbotken nanik täŋo yista ket nadäŋpäŋ kaŋ kuŋarut!

⁷ Ude yäwänä iwaräntäkiyetä näwetgäwet ŋode täŋpäŋ yäŋkuŋ; Yista yäyak u imata yäyak? Käräga guŋ taŋpäŋ peŋpeŋ äbämäŋo unita käwep nadäŋpäŋ niwetak yäk.

8 Man ude yäjirä Jesutä nadänpäj yäwetkuk; Wa! Nadäkinikjin kwini. In imata käräga penpenj äbäno unita man yänpäj-nadäk täkanj? Unita nämö yäyat.

9 ✧ Näkä imaka bian tänkuro unita tängunj täkanj ba? In imata gunj tänpäj näwetgäwet täkanj? Näk käräga 5 upäj äma 5,000 ketem yepmänj towiwa nanpä tägawäpäj ketem jop patkuño u yäk jide daiwä tokneñkuñ?

10 ✧ Ba käräga 7 upäj äma 4,000 yepmänj towiñira nanpä koki tänpäpäj ketem jop patkuño u yäk jide daiwä tokneñkuñ?

11 Unita in imata nämö nadäwä tärekanj? Näk yis yäro uwä kärägata nämö täwetat. Parisi ämakät Satyusi äbotken nanik täno kädet kuñat-kuñatta yänpäj yis terak utpäj täwetat. Äma u nämö yäwarän täneñ yänpäj man u täwetat. Unitäno nadäk-nadäk waki unita ket kañiwatpäj kanj kuñarut yäj ude nadänpäj täwetat.

12 Man ude yäweränkanj eruk nadäwä tärewäpäj yänkuñ; Bureni! Yis, käräga-kät awähurani unita nämö niwetak. Parisi ämakät Satyusi äbot täno man yäkyäki ba kädet kuñat-kuñarita ket kañiwatpäj kanj kuñarut yäj yänpäj niwetak yäk.

Pitatä Jesu täno mebäri yäjähänkuk

Mak 8:27-30; Luk 9:22-27

13 Jesutä ude yänpäj iwaräntäkiye yäj-yäkñat yäpmäj Sisaria Pilipai komeken kuñkuk. Kuñtängän Jesutä kädet miñin iwaräntäkiye ñode yäwet yabänkuk; Ämawebetä Äma Bureni-inikta netä yäj iwet täkanj?

14 ✧ Yäwänä iwetkuñ; Ätutäwä Jon, ume ärut yämani yäj yäk täkanj. Ba ätutäwä profet biani Elaija yäj yäk täkanj. Täñ, ätutäwä Jeremaia ba profet biani ätu uken nanik kubä yäj yäk täkanj yäk.

15 Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Tänpäkanj injinä näkawä netä yäj yäk täkanj?

16 ✧ Yäwänä Saimon-Pita unitä iwetkuk; Gäk Kristo, Anutu Irit Mähemi unitäno nanaki yäj iwetkuk.

17 ✧ Yäwänä Jesutä ñode iwetkuk; Saimon, Jona täno nanaki, gäka gäripi nadätat! Nadäk-nadäkka uwä ämaken naniktä nämö ahätak. Nana kunum gänañ naniktä yänkwawa täñ gamitak.

18 ✧ Ude yänpäj iwetkuk; Bureni ñode gäwera nadä; Wäpka Pita yäj gäwet täkanj u mebäri mobä unita gäkä terak äbotnaye yepmanpa kehäromi irirä äma waki täno kehäromitä nämö api däpek.

19 ✧ Tänpäj näk Anutu täno kañiwat yewa unitäno yäma dārani täno ki api gamet. Ude täñkanj gäkä imaka kubä kome terak nämö yäniñ kireñiri Anututä kunum gänañ udegän nämö api yäniñ kirewek. Täñ, gäkä imaka kubä kome terak yäniñ kireñiri Anututä kunum gänañ udegän api yäniñ kirewek yäk.

20 ✧ Ude yänpäj iwaräntäkiye yäjiwät man kehäromi ñode yäwetkuk; Intä näka Anutu täno iwoyäwani äma Kristo yäj ämawebe nämoinik yäwetneñ.

Jesutä näk api kumbet yäj yänkuk

Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27

21 Kadäni uken Jesutä yäput penpäñ imaka ahäj imikta yäj imani unita iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk komi pähap api nadäwet. Tänpäkanj Juda täno äma ekäni ba bämop äma intäjukun tänpäni-kät Baga man yäwoñärewani ämatä mäde api ut namineñ. Täñkanj nutpäj änenayäj tänpäj kepma yaräkubä tärenjirän kodak tänpäj äneñi api akwet.

✧ **16:9:** Mat 14:17-21 ✧ **16:10:** Mat 15:34-38 ✧ **16:14:** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 ✧ **16:16:** Jon 6:69 ✧ **16:17:** Mat 17:5; Gal 1:15-16 ✧ **16:18:** Jon 1:42; Efe 2:20 ✧ **16:19:** Mat 18:18; Jon 20:23 ✧ **16:20:** Mat 17:9; Mak 9:9

22 Ude yäweränä Pitatä Jesu inipärik yänjñat päñku ibenpän yänjuk; Ekäni, Anututä täñkentän gaminjirän imaka udeyani nämoinik api ahän gamek yäk.

23 Yäwänä äyänutpän Pita ñode iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk kädet täñpipin nameno! Nabä kätänpen ku! Gäk man yäyan uwä Anutu-ken nanikpän nämö yäyan. Uwä äma gäkñaken mangänpän näwetan yän iwetkuk.

24 ✧ Täñpäkañ Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayän nadänpänä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut iminpän bäräpi näkä kot-awayän täyat udegän päya kwakäpi buraminñan gwäk piminpän kan näwarän.

25 ✧ Täñpäkañ, äma kubätä säkgämän kan irayän nadänkan iniken irit kuñat-kuñarita iyap täñpänä u api paorek. Upänkan äma kubätä näka yänpän irit kuñat-kuñari inin kirewayän täko uwä irit täga api kan-ahäwek.

26 ✧ Täñ, äma kubätä kome täño imaka kudup pen bäyanpän yäpmän kuñarayän täko uwä kumänjirän imaka imakani unitä irit kehäromi kakta täga nämö api täñkentän imineñ. Unita irit kehäromi kan-ahäktä imatäkenpän täga suwawek? Nämoinik!

27 ✧ Jesutä ude yänpän äneñi ñode yänjuk; Äma Bureni-inikä nani täño epmäget kudän ikek kudupi aneroniye-kät api äpneñ. Äpänpän ämawebe kuduhtagän kädet jide jide täñpen kuñat täkan uteragän kowata api yämek.

28 Näk bureni täwera nadäwut; Itkan ño inken nanik ätu nämö kumänjirä Äma Bureni-inik intäjukun äma täño kudän ikek äpäñirän api kanpän nadäneñ yän yäwetkuk.

17

Jesu gupi inide kubä ahänjuk

Mak 9:2-13; Luk 9:28-36

1 Eruk Jesu kepma 6 ude it yäpmän kuñtängän Pitakät noripakiyat Jems Jon u yän-yäkñat yäpmän pom kubä terak äronjuk. Uken päro inigän itkuñ.

2 ✧ Itpän kanjirä Jesu gupi inide kubä ahänjuk. Injami dapuntä edap dapuri täño penyänek ude äworenjuk. Teki imaka paki inikinik täñpän ägo wenjuk.

3 Ude ahänjirän yabänkuñ; Profet bian irani yarä, Moses kenta Elaija injami terak ini ugän ahänpän itkumän.

4 Yarä uwä ahänpän Jesu-kät man yänpän-nadäk täñjirä Pitatä Jesu iwetkuk; Ekäni, itkamän ñonita oretoret takamän yäk. Unita gäkä yäwikan yottaba yaräkubä kan täñpa yäk. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.

5 ✧ Ude yän irirän pengän gubam penyänek ikek kubätä äpä uwäk täñpän yepmanjuk. Uwäk täñpän yepmanjirän gubam gänañ man kubä ñode ahänjuk; Ñowä näkño nanakna bureni-inik. U kanpän gäripi-inik nadäk täyat unita in unitäño man kan buramik täñput yän yäwetkuk.

6 Eruk iwaräntäkiye yaräkubä unitä man u nadänpän umuntanñan kome terak päñku injami yäpä äpmonpäpän patkan bumta kwainkuñ.

7 Ude täñjirä Jesu dubini-ken kuñpän yepmänit täñpän yäwetkuk; In umuntäneño! Akuwut!

8 Yäwänä iwaräntäkiye u dapuri ijiwä kwäpän Jesu inigän irirän kankuñ.

9 ✧ Ude täñkan pom terak naniktä äpäñit äpäñit Jesutä jukuman ñode yäwetkuk; Imaka kudupi kakan unitäño manbinam äma ätu pengän nämö yäwetneñ. Äma Bureni-inik kumbani-ken naniktä kodak täñpän akwänkan kan yäwerut yäk.

✧ 16:24: Mat 10:38; Luk 14:27 ✧ 16:25: Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 ✧ 16:26: Mat 4:8-9

✧ 16:27: Mat 25:31; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6; Rev 22:12 ✧ 17:2: 2Pi 1:16-18 ✧ 17:5: Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Lo 18:15 ✧ 17:9: Mat 16:20

10 ✧ Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwet yabänkuñ; Baga man yäwoñärewani äma imata ñode yäk täkañ? Elaijata jukun ahäwänkañ Anutu täño iwoyäwani äma Kristo u mäden api ahäwek.

11 Iweräwä Jesutä kowata ñode yänkuk; Elaijata jukun ahäwänkañ Kristo mäden api ahäwek yän yäk täkañ u täga yäk täkañ. Unita bureni ñode täwetat; Elaija uku ahänkuk. Ahänpän Kristo ahäwayän täko unita kädet täwit iminük.

12 ✧ Ahänpän irirän nämo kanpän nadänkañ kudän waki mäyap täñ iminük. Täñkuño Äma Bureni-inikta udegän komi mäyap api täñ imineñ.

13 ✧ Jesutä ude yäweränkañ nadäwä tumbun; Elaijata yäyak uwä Jon ume ärut yämanita yäyak yän nadänkuñ.

Iwaräntäkiyetä tänpä wañkuñ

Mak 9:14-29; Luk 9:37-42

14 Eruk pom terak naniktä äpänpän ämawebe itkuñ-ken u ahänjirä äma kubätä päbä Jesu dubini-ken gwäjin äpmonpän iwetkuk;

15 Ekäni, gäk nanaknata butewaki nadän imi yäk. U tängunñgun tänpän mañpatäbotkañ kädäp gänañ ba ume gänañ äpmok täyak.

16 Ude täñjirän nanakna yäpmän gäwaräntäkaye-ken äbänjira yäpna tägawut yänkañ tänpä wañ yäk.

17 ✧ Yäwänä Jesutä gañani nadänpän ñode yänkuk; Wa! In bänepjin gwäjin ärowani. Nadäkinikjin nämo! Jidegän api nadäwä tumneñ? Äma in udewani-kät wari kuñatta nämo nekañ! Ude yänpän äma u iwetkuk; Eruk, ironji uwä yäpmän äbi!

18 Ude yäwänä ironji u yäpmän äbänjirän mäjo ibenpewän nanak u kakätänpen kuñkuk. Kakätänpen kuñjirän tägañpän itkuk.

19 ✧ Täñjirän iwaräntäkiyetä Jesu inigän irirän iwet yabänkuñ; Nin imata mäjo u iwat kirekta täna wawäpän pemän?

20-21 ✧ Yäwäwä yäwetkuk; Nadäkinikjin täpuri-inik unita tänpä wañ yäk. Näk bureni täwetat; Nadäkinik bureni u imaka kubä kehäromi nikek. Nadäkinikjin bureni, bak mujip udewani täpuri ireko uwä pom ño ñode iwetneñ; Wädän udu ku! Iweräwä man buraminpän täga wädän kwek. Nadäkinikjin täpuri it tameko uwä imaka kubä tänpäwä bureni nämowä nämo ahäwek.

22 ✧ Jesutä ude yäwetpän päñku Galili komeken iwaräntäkiye-kät käbeyä tänpän yäwetkuk; Kadäni käronji nämo iritna äma kubätä Äma Bureni-inik jop nadän äma keri terak api pewek.

23 Penjirän kumän-kumän utpän äneñjirä kepma yaräkubä täreñjirän api akwek yäk. Ude yäwän nadänpän iwaräntäkiye butewaki pähap nadänkuñ.

Jesu takis moneñ pekta manbinjam yäwetkuk

24 ✧ Tänpän äyänutpen Kapeneam yotpärare-ken kuñjirä kudupi yot täñkentäktä takis moneñ yäpani äma ätutä äbänpän Pita ñode iwet yabänkuñ; Täwoñärek ämajintä kudupi yot täño takis moneñ pek täyak ba nämo pek täyak?

25 Yäwäwä Pitatä yäwetkuk; U pek täyak! yäk. Ude yänpän yot Jesutä itkuk-ken u äronpän man nämo iwerirän Jesutä Pita pengän iwet yabänkuk; Saimon, gäk jide nadätan? Kome täño intäjukun ämatä iniken epän täñkentäktä takis moneñ yäpmäk täkañ u netä keri-ken nanik yäpmäk täkañ? Iniken mäyemiye-ken nanik bok yäpmäk täkañ ba ämawebe gägäni täño-gänpän yäpmäk täkañ? Jide nadätan?

✧ 17:10: Mal 4:5 ✧ 17:12: Mat 11:14, 14:10 ✧ 17:13: Luk 1:17 ✧ 17:17: Lo 32:5,20; Jon 14:9

✧ 17:19: Mat 10:1 ✧ 17:20-21: Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6, 1Ko 13:2 ✧ 17:22: Mat 16:21

✧ 17:24: Kis 30:13; Kis 38:26

²⁶Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ämawebe gägäni täño-gänpän yäpmäk täkañ, iniken mäyemiye-ken nanik nämo yäpmäk täkañ yäk. Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga yäyan, iniken mäyemiye uwä takis monen nämo pek täkañ. U jop it täkañ.

²⁷Upänkañ ninta nadäwä wak täñ niminenjo udetä gwägu-ken kuñkañ gwägu tom kubä pengän wabiwayän täyan u wädänpän yäpmänkañ meni yäpmän aņenpän monen kubä kañpän ninek-tagän yänpän monen u takis yäpani äma unita kañ yämi.

18

In nanak täpuri ude bumik kuñatneñ

Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

¹ ✧ Kepma uken Jesu täño iwaräntäkiyetä Jesuken kuñpän ñode iwet yabänkuñ; Anutu täño kañiwat yewa gänañ netätä intäjukun täñpän itak?

² Eruk ude yänjirä Jesutä nanak täpuri kubä yänpewän äbänpän bämopi-ken teñkuk.

³ ✧ Tenpän ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In injinta nadäwä äpani täñpän nanak täpuri ñodewani bumik nämo kuñatnayän täkañ uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ nämoinik api äronen.

⁴ Täñpäkañ äma kubätä iniken gupi ba nadäk-nadäki yäpmän äpänpän nanak täpuri bämopjin-ken itak ñodewani bumik kuñarayän täyak uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ intäjukun äma ude täñpän api irek.

⁵ ✧ Täñkañ äneñi ñode yäwetgän täñkuk; In nadäkañ? Äma kubätä näka nadänpän nanak täpuri ñodewani kubäta orañ imayän täyak uwä näka udegän api orañ namek.

⁶ ✧ Upänkañ äma kubätä nanak ñodewani nadäkiniki näkken pek täkañ u yän-yäkñat-pewän momi täneño uwä äma udewaniwä Anututä kowata wakitä wakiinik api imek, ämatä mobä bärüm kotäkiken topmänpän ume gänañ mañpä äpmoneño u irepmirek.

⁷ Wära! Komen äma inta butewaki nadätat. Imata, äma waki ätutä täñ-täkñat-pewä inken nanik mäyap api wañ morenen. Bureni, täñyäkñarani äma udewani itkañ, upänkañ jide täñpän kowata api irepmitneñ?

⁸ ✧ Unita ketka ba kuroñkatä wakiken gepmañpayän täñpänä u madän täkñenpän kañ mañpi kut yäk. Irit kehäromi kañ-ahäwayän nadänpänä jop kwäyähäneñ täñpän kañ it. Ude nämo täñkañ ketka kuroñka bok yäpmän kuñarayän täno uwä kädäp pähap gänañ api äpmonpen!

⁹ Ba dapunkatä wakiken gepmañpayän täñpänä dapunka dätpän kañ mañpi kut. Irit kehäromi kañ-ahäwayän nadänpänä ude täñkañ dapunka tumbani kañ kuñat. Dapunka bok ijinkañ kuñatpänä geñi täño kädäp pähap gänañ api äpmonpen.

Yawak kubä paotkuko unitäño man wärani

Luk 15:3-7

¹⁰⁻¹¹ ✧✧ Man ude yänpän äneñi pen ñode yäwetgän täñkuk; Inä kwikinik kuñatpän ironi täpuri täpuri ñonita nadänjirä äpani nämo täneñ. Näk unita ñode täwera nadäwut; Nanak täpuri täpuri u Anutu dapuri-ken äpani nämo kuñat täkañ. Nämo, u aņeroniye nikek. Aņero kunum gänañ Nana-kät bok itkañ unitä watäni it yämik täkañ.

✧ **18:1:** Luk 22:24 ✧ **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 ✧ **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20

✧ **18:6:** Luk 17:1-2 ✧ **18:8:** Mat 5:29-30 ✧ **18:10-11:** Hib 1:14 ✧ **18:10-11:** Luk 19:10

12 In jide nadäk täkañ? Äma kubä yawakiye 100 uken nanik kubä-tägän paoreko uwä ini paorän yän täga yäwek? Nämoinik, yawaki 99 u yepmanñkañ yawak paotpen kweko unita päñku wäyäkñewek. 13 Näk bureni täwetat. Äma uwä wäyäkñeñkä kañ-ahäñpäñä oretoret 99 itneño unita nämo täñpek. Nämo, paotpen kwanipäñ kañ-ahäweko unita oretoret pähap täñpek.

14 Täñpäkañ Nanjin kunum gänañ naniktä ämawebe äpani ukenonita udegän nadäk täyak. Kubätä paotta nämo nadäk täyak.

Momi täñpani yäpätagakta man

Luk 17:3

15 ✧ Jesutä ude yäñpäñ yäñkuk; Notkapak kubätä waki täñ gamiñirän gäk kuñkañ äma ukät injekgän itpäñ waki täñ gameko u kwikinik yän paiden. Täñkañ man yäwi gäkño man buramiwänä äneñi not täñpen kuñatden.

16 ✧ Upäñkañ gäkño manta bitnäwänä äma kubä ba yarä yämagurikañ ukät bok yäñpäñ yäpä-siwon tawäpäñ teneñ. Ude täneño uyaku nadäñ gamek.

17 ✧ Täñpäkañ äma yaräkubä intäño manta bitnäwänä äbot täñpani täño käbeyä-ken täga teneñ. Ba äbot täñpani käbeyä täño man unita udegän bitnäwänä äma u mäde ut imiñirä guñ äma, ba takis moneñ yäpani ude kuñarek.

18 ✧ Näk bureni täwetat. In imaka kubä kome terak nämo yäniñ kireñirä Anututä kunum gänañ udegän nämo api yäniñ kirewek. Ba in kome terak yäniñ kireñirä Anututä kunum gänañ udegän api yäniñ kirewek.

19-20 ✧✧ Ba äneñi ñode täwetgän täñpa nadäwut; Äma yarä ba yaräkubätä näka yäñpäñ käbeyä täñirä näk u bämopi-ken api iret. Unita inken nanik yarätä imaka kubäta bänep kubägän penpäñ Anutu-ken yäñapiñirän kunum gänañ Nanatä nadäñ yämiñpäñ mani api buramiwek.

Momi pekpek täño man

Luk 17:3-4

21 Jesutä man ude yäñirän Pitatä iwetkuk; Ekäni! Notnapak kubätä waki täñ namik täñirän momini u kadäni kadäni pen imiñ yäpmäñ kuñtäyiwä kadäni 7 ude täreñirän äneñi wari pen imettawä?

22 ✧ Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo. Gäk notkapak täño momini kadäni kubä ba yarätagän ude nämo pen imen. Pen waki udegän täñ gamiñ yäpmäñ äronirän gäk pen wakini pekpek kañ täñ yäpmäñ ku.

23 Täñpäñ man yäñkuko unita man wärani kubä ñode yäwetkuk; Ämawebe Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabäñ yäwat täyak uwä ñode bumik; Kome kubäken intäjukun äma kubä irek. Täñpäkañ epän ämawebeniye mäyaptä äma uken nanik tuñum jop yäpmäñkañ gwäki nämo pek täneñ.

24 Eruk kadäni kubä intäjukun äma u tuñum jop yäpani unitäño gwäki yäpa yäñkañ ämawebe kubäkubäken gwäki yäpek. Yäpmäñtäñ kuñtäñgän epän ämani kubä kañ-ahäwek. Äma u tuñum jop yäpeko unitäño gwäki ärowani-inik.

25 Unita äma u gwäki tañi päke u jide täñpäñ pewa täreñeñ yän nadäñpäñ mähemi iwerek. Iwerirän mähemi unitä ñode yäwek; Imaka imaka it gamikañ u ba webe nanakaye kuduhtagän ämata yäniñ kireñpäñ gwäki yäpmäñkañ kañ nam yän iwerek.

26 Ude iwerirän inita butewaki nadäñpäñ mähemi dubini-ken kuñpäñ gukut imäpmok täñpäñ butewaki man ñode yäwek; Butewaki nadäñ namiñpäñ kwikinik iriri kañ-ahäñkañ waki kañ gama yäk.

27 Iwerirän mähemi u butewaki nadäñ imiñpäñ momini kudup pen moreñ imiñkañ jop tewän kwek.

✧ **18:15:** Wkp 19:17; Luk 17:3; Gal 6:1 ✧ **18:16:** Lo 19:15; Jon 8:17 ✧ **18:17:** 1Ko 5:13 ✧ **18:18:** Mat 16:19; Jon 20:23 ✧ **18:19-20:** Mak 11:24; Jon 15:7 ✧ **18:19-20:** Mat 28:20; Jon 14:23 ✧ **18:22:** Luk 17:4

²⁸ Eruk, tewän päñku noripak kubätä äma uken gwäki täpuri 100 kina ude nämo imeko unita kañ-ahäñpäñ kotäkigän injitkan näkño monen ukeno nam yän iwerek.

²⁹ Ude täñirän noripak u inita butewaki nadänkañ gwäjin äpmonpäñ ñode iwerek; Butewaki! Kwikinik iriri kañ-ahänkañ api gamet yän iwerek. Ude iweränä yäwek;

³⁰ Kämi kañ gamayän näwetan upänkañ nämoinik yäk. Ude yänpäñ injitäpämäñ päñku komi yot gänäñ tenkañ iwerek; Monen nami tärenjirän api gabä kätäwä äpämañ kwen yän iwerek.

³¹ Ude täñirän noriye epän penta täñpani unitä kañkañ kokwawak nadänpäñ päñku ekänini-ken manbiñam u iwetneñ.

³² Ude iweräwä äma ekäni unitä nadänpäñ epän äma unita yänpewän äbänpäñ iwerek; Wa! Gäk äma wakiinik yäk. Gäk näkken momi täñkunopän butewaki man näweriri näk gäkño momika kumän peñ gaminjut yäk.

³³ Näkä ude täñ gaminjukropän gäk imata notkapakta udegän nämo täñ imitan?

³⁴ ✧ Ude yänpäñ kokwawak täñi nadän iminpäñ komi äma kerit terak peñkañ yäwerek; Äma ño komi imin yäpämäñ kuñirä näkken tunum yäpuko unitäño gwäki namänkañ kañ kakätäwut yän yäwerek.

³⁵ ✧ Jesutä man wärani ude yänpäñ yäwetkuk; Nana kunum gänäñ naniktä inta udegän api täñ tamed. In mejin-tägän nämo yäneñ. Bänepjin nadäk-nadäkin kuduptä notjiye täño wakini nämo peñ yäminpäñä komi api nadäneñ.

19

Ämatä webeniye yänyäwat täkañ unitäño manbiñam

Mak 10:1-12; Luk 16:18

¹ Eruk Jesutä man ude yän paotpän Galili kome peñpeñ Judia kome Jodan ume kukni udude käda kuñkuk.

² Uken kuñirän ämawebe mäyap pähap iwarän täñirä käyäm mebäri mebäri yäpän tägañ yäminjuk.

³ ✧ Täñ irirän Parisi äma ätutä ahän iminpäñ täñ-ikñatpena man kubä goret yäwänkañ manken tenayän nadänpäñ man kubä ñode iwetkuñ; Ai! Gäk jide nadätan? Äma kubä täño webenitä kädet mebäri mebäri u ba u täñirän webeni u yän iwareko uwä täga ba waki?

⁴ ✧ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Wära! Molestä man kudän täñkuko u nämo daninpäñ nadäk täkañ? Man kubä ñode kudän täñkuk; Anututä imaka imaka pewän ahän moreñirä äma bok, webe bok täñ yepmanjuk.

⁵ ✧ Täñpäñ ñode yänjuk; Ämatä miñi nani yabä kätänpäñ webeni-kät epmäñpäñ irirän tohari gupi kubägän api tädeñ.

⁶ Mebäri unita yanäpi u inigän inigän nämo irani. U Anututä gupi tohari kubägän itdenja yepmanpanipän ämatä täga nämo yäpämäñ danineñ.

⁷ ✧ Yänjirän Parisi ämatä iwetkuñ; Ude yäyan upänkañ imata Molestä manbiñam kubä ñode niwetkuk? Gäk webeka pewayän nadänpäñä webekata yänjihat-iwat man kudän keräpi kubä täñpäñ iminkañ kañ yänjihat yän yänjuk.

⁸ Ude yänjirä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Manbiñam u jop nämo täwetkuk. In Anutu täño man irepmitkan injinken gäripjin terak kuñat täkañ unita webejiye täga api yän-yäwatneñ yän yänjuk. Upänkañ pengän Anututä kädet ude täkta yänjihatjuk.

9 ✧ Nāk ḡode tāwera nadāwut; Āma kubätä webenitä āma kubākāt momi nāmo tāḡpekopāḡ jop nadāḡ yāḡiwatpāḡ webe kubā yāpeko uwā kubokāret ude tāḡpek.

10 ✧ Eruk ude yāḡirān iwarāntākiyetā iwetkuḡ; Wāra! Nādapi irit kuḡatkuḡatta ude niwetan unita webe netätä yāpek?

11 Yāḡirā Jesutā kowata ḡode yāwetkuk; Āmawebe māyaptā man u nadāwā bārāp tākaḡ upāḡkaḡ Anututā tāḡkentāḡ yāmiḡirān āmawebe ātutā man u tāga iwatneḡ.

12 In nadākaḡ? Āma ātu webe tāga nāmo yāpneḡ. Imata, miḡiyetā inide bāyaḡ yepmak tākaḡ. Āma udewaniwā webe yāpmākta ḡāripi nāmo nadāk tākaḡ. Tāḡ, āma ātu yabāni dārani unita webe tāga nāmo yāpneḡ. Ba āma ātuwā Anutu tāḡo epānta yāḡpāḡ webe nāmo yāpmāk tākaḡ. Upāḡkaḡ āma kubā, webe yāpmākta kāderi pat imānā, eruk yanāpi tāktāk tāḡo man tāweraro u buramiwek.

Ironḡironḡi nākken ābut!

Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

13 Kadāni uken āmawebe ātutā nanakiye Jesutā keru gupi terak peḡkaḡ nani-ken tāḡkentāḡ yāmiḡta yāḡapik man yāwān yāḡpāḡ Jesuken yāḡ yāpmāḡ ābuḡ. Yāḡ yāḡḡat yāpmāḡ ābāḡirā iwarāntākiyetā yabāḡ yāḡpāḡ yāwetkuḡ; Nanakjiye yāpmāḡ āmneḡo! Kut! yāḡ yāwetkuḡ.

14 ✧ Yāḡirā Jesutā nadāḡpāḡ yāḡkuk; Yāwat kireneḡo! Yabā kätāwā ironḡironḡi nākken yāpmāḡ ābāk tākot yāk. Nāmo yāḡiwātneḡ. Āmawebe ironḡironḡi ḡodewani āworeḡpāḡ kuḡat tākaḡ uwā Anututā bureni yabāḡ yāwat tāyak.

15 Eruk Jesutā man ude yāḡpāḡ keru gupi terak peḡkuk. Ude tāḡpān tārewākaḡ kome u peḡpeḡ kuḡkuk.

Āma gubaḡi tuḡum māhemitā Jesuken ābuk

Mak 10:17-31; Luk 18:18-30

16 Tāḡpākaḡ āma kubā Jesu ahāḡ imiḡpāḡ iwetkuk; Yāwoḡārewani, nāk tāga jide u tāḡkaḡ irit kehāromi kaḡ yāpet?

17 ✧ Yāwānā Jesutā iwetkuk; Gāk imaka tāgata imata nāwet yabātan? Imaka tāga u māhemi Anutu ini. Tāḡ, irit kehāromi yāpayāḡ nadāḡpāḡā Anututā kādet pewani u iwarayāḡ tāno uyaku api kaḡ-ahāwen.

18 ✧ Yāwānā āma unitā yāḡkuk; Kādet jidewanita yāyan? Yāwānā Jesutā yāḡkuk; Gāk āma kumāḡ-kumāḡ nāmo uren, kubokāret nāmo tāḡpen, kubota nāmo tāḡpen, āma kubā manken teḡkaḡ jop manman nāmo iḡḡaren.

19 ✧ Ba gāk meḡka nanka oraḡ yāmen. Tāḡkaḡ gākḡata nadāk tāyan udegān notkapakta nadāḡpāḡ iron tāḡ imen.

20 Ude iwerānā yāḡkuk; Nāk kādet nāwetan u kudup iwat yāpmāḡ ābātat. Upāḡkaḡ imaka ātu jide upāḡ tāḡkaḡ irit tāgawā kaḡ yāpet?

21 ✧ Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Siwoḡi-inik kaḡ ira yāḡ nadāḡpāḡā ḡode kaḡ tā; Moneḡ tuḡum ba imaka it gamikaḡ u kudup āmata yāniḡ kireḡpāḡ moneḡ yāpmāḡkaḡ āmawebe jāwārita kaḡ yāmiḡ more. Ude tāḡpayāḡ tāno uyaku kunum gānaḡ tuḡum tāgagāmān api korewen. Eruk, ude tāḡ moreḡkaḡ ābā nāk kaḡ nāwat!

22 Tāḡpākaḡ āma gubaḡi unitā man ude nadāḡpāḡ moneḡ tuḡum pāke unita bānepitā nadāḡ bārāp tāḡi tāḡtāḡ kuḡkuk.

✧ 19:9: Mat 5:32, 1Ko 7:10-11 ✧ 19:10: 1Ko 7:1-2,7-9 ✧ 19:14: Mat 18:2-3 ✧ 19:17: Wkp 18:5; Luk 10:28 ✧ 19:18: Kis 20:12-16; Lo 5:16-20 ✧ 19:19: Wkp 19:18 ✧ 19:21: Mat 6:20; Luk 12:33; Apos 2:45; Apos 4:34-37

²³ Kuñirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk bureni-inik täwetat; Moneñ ämatä Anutu gämori-ken itkañ unitäño kañiwat yewa gänañ ärokta api täñburut täneñ.

²⁴ Unita jide nadäkañ? Tom pähap kubä wäpi kameri u gänañ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiñ täwek. Tuñum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabäñ yäwatta api täñburut täneñ.

²⁵ Jesutä ude yäwänä iwaräntäkiyetä bumta kikiñutpäñ yänkuñ; Wära! Anututä äma moneñ ikek bäräneñ nämo api yämagurek yän yäyan upäñ äma jopi nin ñodewani jide täñpäñ irit kehäromi api kañ-ahäne?

²⁶ ✧ Ude yäwäwä Jesutä yabäñpäñ yäwetkuk; Ämatä ini-tägän täga nämo äroneñ. Upäñkañ ämatä ini täga nämo tänañi u kudup Anututä täga täñpek.

²⁷ Ude yänirän nadäñpäñ Pitatä kowata man ñode iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imaka kudup peñ moreñkañ gäk gäwarän takamäñ ñonita kowata jide api yäpne?

²⁸ ✧ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat; Anututä täñpewän kome ba imaka imaka äneñi kodak tänayäñ takäñ-ken uken Äma Bureni-iniktä wäpi biñam ikek itkañ imaka imaka api yabäñ yäwarek. Täñpäkañ in näk näwaräntäk takäñ u imaka, näk dubina-ken itkañ Isrel äbot 12 unitäño intäjukun äma ude api itneñ.

²⁹ ✧ Täñpäñ äma kubätä näk näwarayäñ nadäñpäñ noriye wanoriye, miñjiye naniye, ironiñiye ba imaka kuduptagän peñkañ näk näwarayäñ täko uwä imaka peñkuko u yärepmitpäñ kowata tägagämän api kañ-ahäwek. Täñpäñ irit kehäromi imaka, api yäpek.

³⁰ ✧ Upäñkañ äma apiño wäpi biñam ikek intäjukun itkañ u mäyaptä mäde kädä kwäkañ ämawebe apiño äpani itkañ unitä wäpi biñam ikek intäjukun api itneñ yän yäwetkuk.

20

Äma wain epän täñpani täño man wärani

¹ ✧ Anututä intäjukun itkañ yabäñ yäwat epän täk täyak uwä ñode bumik; Epän mäheñi kubätä tamimañ bipani akuñpäñ wain epäna kañ täñ namut yän yänpäñ äma ätu yämagurayäñ kwek.

² Kuñkañ äma jop irani ätu yabäñ ahäñpäñ yäwerek; Ai! In näkño wain epän täñ namiñirä gwäki K20 K20 tamayäñ yäk. Ude yäweränkañ äma unitä nadäwä täga täñpäpäñ wain epän mäheñi u iwatneñ.

³⁻⁴ Eruk 9'kirok täñirän äneñi päñku äma mäyap namiñ-gamiñ bägup-ken jop irirä yabäñpäñ ñode yäwerek; Ai, in päñku wain epän täñ namiñirä näk gwäki tamayäñ yäk.

⁵ Yäwerän nadäñkañ wain epäni-ken kuneñ. Eruk kepma kubä ugän äma mäyap, tamimañ yämagurek, kepma yämagurek, bipäda yämagurek.

⁶ Ätu itkañ kome bipayäñ täñirän äneñi päñku äma jop irani ätu irirä yabäñpäñ yäwerek; In kepma käron päke ño ima täñ irirä kome bipmäñtak?

⁷ Yäwänä iwetneñ; Äma kubätä epän täñ imikta nämo nimagurako unita jop iramäñonik yäk. Yäwäwä yäwerek; Päñku wain epäna täñ namut yäk. Ude yäweränkañ kuneñ.

⁸ ✧ Epän mäheñitä ude täñirän kome bipmäñirän watä ämani kubä iwerek; Gäk epän äma apiño yämaguraro u yän-päbä kubä-kengän yepmañpäñ epän

täkaŋ unitäŋo gwäki yämi yäk. Täŋpäŋ epän äma mäden yämaguraro unita yämin päŋku äma pengän yämaguraro unita yämi tärewut yäk.

⁹ Ude täŋkaŋ eruk mäden yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbeko unitä jukun K20 K20 yäpneŋ.

¹⁰ Eruk, K20 K20 yämän yäpmäŋirä intäjukun yämagureko unitä kaŋpäŋ ŋode nadäneŋ; Tägagämän! yäk. Nintawä wädäŋ päro punin käda käwep nimek yäŋ nadäneŋ. Ude nadäŋirä watä äma unitä mäden ämneŋo unita yämeko uteragän intäjukun ämneŋo unita udegän yämek.

¹¹⁻¹² Ude yämän kaŋpäŋä epän mäheŋi yäŋpäŋ-kaŋiwat täŋpäŋ iwetneŋ; A! Mäden äbäŋo uwä epän jop inamgän iwönäreŋ yäk. Nin uwä tamimaŋ naniktä epän komi nadäŋpäŋ täŋ yäpmäŋ äbäŋitna bipmäŋtak. Tämäŋopäŋ imata gwäki mäden äbäŋo ukät bok uteragän nimitan?

¹³ Ude iwerirä epän mäheŋitä epän äma u kubä ŋode iwerek; Notnapak yäk. Näkä gäk nämo täŋpa wakaŋ. Näk gwäki K20 K20 ude api tamet yäŋ täwerat. Täwerira täga yäŋ näweraŋ yäk.

¹⁴ Unita gwäki tamitat udegän yäpmäŋkaŋ kukot. Näkŋawä in intäjukun äbäŋo-kät mäden äbäŋo ukät gwäki kubägän tamikta nadätat yäk.

¹⁵ Tuŋum näkŋa-kenpäŋ ude ba ude täŋpa yäŋkaŋ täga nämo täŋpet? Näk iron täga täropäŋ imata bänepjin täŋpä wakaŋ? yäŋ yäwerek.

¹⁶ ✧ Jesutä man wärani ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Unita ämawebe apiŋo mäden itkaŋ unitä intäjukun api itneŋ. Ba ämawebe apiŋo intäjukun itkaŋ unitä mäden api itneŋ.

Jesutä ini kumäkta man äneŋi yäŋkuk

Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹⁷ Jesu uwä Jerusalem yotpärare-ken ärowa yäŋkaŋ iwaräntäkiye 12 ugänpäŋ yämagurän yäpmäŋ inigän kuŋkuŋ. Täŋkaŋ kädet kuŋit kuŋit ŋode yäwetkuk;

¹⁸ ✧ Ket nadäwut yäk. Nin kuŋtängän Jerusalem yotpärare api ahäne. Ahäŋpäŋä Äma Bureni-inik uwä Baga man yäwönärewani ba bämop äma intäjukun täŋpani täŋo kerit terak äronirän kumäkta man api topneŋ.

¹⁹ Täŋpäŋ äma guŋ äbotken nanik unita iniŋ kireŋirä yäŋärok man iwerit, kaŋ-mägayäŋit täŋpäŋ pärip-päriptä utpäŋ päya kwakäp terak api utpewä kumbek. Kumbänpäŋ äneŋirä edap yäräkubä täreŋirän api akwek.

Jems kenta Jontä intäjukun itta yäŋkumän

Mak 10:35-45

²⁰ Kadäni uken Sebedi webenitä Jesuken imaka kubäta yäŋapiwa yäŋkaŋ nanakiyat wäpi Jems kenta Jon yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päŋku Jesu inamiken gwäjiŋ äpmonpäŋ itkuk. Täŋirän Jesutä iwetkuk;

²¹ ✧ Jide näwerayäŋ äbätan? Yäwänä yäŋkuk; Gäkä yäwikaŋ wäpka biŋam ikek irayäŋ täno uken nanaknayat ŋo dubika-ken kubätä käpmäk käda, kubätä bure käda kaŋ irun yäk. Ude täŋpäŋ wäpi biŋam ikek gäkkät bok kaŋ irut yäk.

²² ✧ Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In mebäri nämo nadäŋkaŋ yäkaŋ. Ume komi nimek näkä näŋpayäŋ täyat u ek udegän täga api nädeŋ?

Yäwänä Jems kenta Jontä iwetkumän; Täga api näde! yäk.

²³ Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Bureni yäkamän. Komi nadäwayäŋ täyat u in udegän api nadädeŋ. Upäŋkaŋ näk järaŋna kukŋi kukŋi itdayäŋ yäkamän unita näkä täwetnaŋi nämo. Nanatä iwoyäŋkuko unitägän järaŋna kukŋi kukŋi bok api itneŋ.

²⁴ Ude yäwänkañ iwaräntäkiye 10 unitä man u nadänpäñ noripak yarä unita nadäwäwak täñ yämiñkuñ.

²⁵ ✧ Täñpäkañ Jesutä iwaräntäkiye yäñpewän äbäpäñ ñode yäwetkuk; In nadäkañ? Guñ äbot täño intäjukun ämatä ämawebeniye ärowani täñ yämikta gäripi nadäk täkañ. Ba unitäño äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye ude yäpmäñ kuñat täkañ.

²⁶⁻²⁷ ✧ Upäñkañ inä ude nämo täneñ. Inken nanik kubätä intäjukun irayäñ nadänpäñä eruk, kowata yäpmäkta nämo nadänpäñ intäño watä epän äma jopigän ude täñpeñ kuñarek. Intäjukun irayäñ nadänpäñä noriye täño gämori-ken kuñatpäñ unitäño watä äma ude irek.

²⁸ ✧ Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täño watä äma ude irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täñ imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi iniñ kireñpäñ kumäñirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketärenpäñ inita biñam yäpayäñ äpuk.

Äma dapuri tumbani yarä äneñi dapun ijiñkumän

Mak 10:46-52; Luk 18:35-43

²⁹ Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare penpeñ kuñirä ämawebe bumta yäwatkuñ.

³⁰ ✧ Täñpäkañ äma dapuri tumbani yarä uwä kädet miñin itkañ Jesu äbätak yäñ yäwä nadänpäñ gera täñi ñode yäñkumän; Ekäni, Devit täño orani, butewaki nadäñ nimi! yäk.

³¹ Ude yäñirän ämatä yabäñ yäñpäñ Wari yädeño! yäñ yäwetkuñ. Yäniñ bitnäñkuño upäñkañ gwäk pimiñpäñ gera pen yäñkumän; Ekäni, Devit täño orani, nekta butewaki nadäñ nimi yäk.

³² Eruk ude yäñtäkon Jesu kädet miñin itkañ yäñpewän dubini-ken äbäñirän yäwetkuk; Ima täñ nimän yäñpäñ näkken gera yäkamän?

³³ Yäwänä ñode iwetkumän; Ekäni, dapunek yäpi tägañirä ijida kut yäñpäñ yäkamak yäk.

³⁴ Ude yäwänä Jesutä butewaki nadäñ yämiñpäñ dapuri-ken yepmäñirirän uteragän dapun ijiñpäñ Jesu iwarän täñkumän.

21

Jesutä Äma Ekäni ude Jerusalem yotpärare-ken äronkuk

Mak 11:1-10; Luk 19:29-38; Jon 12:12-19

¹ Kuñtäñgän Jerusalem yotpärare keräp täñpäñ Olip pom mebäri-ken yotpärare täpuri kubä wäpi Betefage uken ahäñkuñ. Uken ahäñpäñ itpäñä Jesutä iwaräntäki yarä ñode yäwetpäñ peñ yäwet-pewän kuñkumän;

² Ek yotpärare täpuri udu käkamän uken kuñkañ doñki nanak yamiñi topmäk terak itkamän u yabäñpäñ pitpäñ wädäñ yäpmäñ äbun.

³ ✧ Ektä ude täñirän äma kubätä täwet yabäk täñpäñä ñode kañ iwerun; Ekänitä doñki ñonita yäwänpäñ äbä pitkamäk yäñ kañ iwerun. Ude iweränkañ täniñ kirewayäñ yäk.

⁴ Täñpäkañ doñki topmäk terak irirän Jesuta pitkumäno u jop nämo. Profet biani kubätä ñode yäñpäñ kudän täñkuko udegän ahäñkuk;

⁵ ✧ Pänku Jerusalem nanik ämawebe ñode yäwerut;

Kawut! Ekänijin inken api äbek. U bänep kwini täñpanitä doñki nanak terak mañitkañ api äbek yäñ kañ yäwerut.

Sek 9:9

✧ **20:25:** Luk 22:25-26 ✧ **20:26-27:** Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 9:48 ✧ **20:28:** Luk 22:27; Plp 2:7, 1Ti 2:6 ✧ **20:30:** Mat 9:27, 15:22 ✧ **21:3:** Mat 26:18 ✧ **21:5:** Sek 9:9

6-7 Tãñpãñ iwarãntãki yarã u Jesutã man yãwetkuko udegãn donki nanak yamiñi u pitpãñ yãñ-yãkñat yãpmãñ äbãñkañ iniken tek punin nanik yãñopmãñpãñ donki terak irin imãnkañ Jesu uterak äro mañitkuk.

8 ✧ Tãñirãn ämawebe uken nanik mäyaptã teki kãdet miñin irin wãdãñ yãpmãñ kuñkuñ. Ba ätutã päya päham tokãtpãñ kãdet miñin udegãn peñ wãdãñ yãpmãñ kuñkuñ.

9 Ude tãñkañ ämawebe ätu intãjukun, ätu mäden kuñkuño u gera ñode yãñkuñ; Wisikinik! Ekãni wãpi terak äbãtak ñonita inin oretna! Anutu ärowani kunum gãnañ itak u inin oretna! yãk.

10 Yãñirã Jesu Jerusalem yotpãrare uken äronjirãn ämawebe u naniktã yãñtäbãtek yãñkuñ. Tãñpãñ yãñkuñ; Wãra! Äma äbãtak ño netã?

11 ✧ Yãwãwã ämawebe Jesu-kãt bok äbuño unitã yãwetkuñ; In nãmo nadãkañ? Ñowã profet Jesu yãk. U Nasaret yotpãrare, Galili komeken ahãwani yãñ yãwetkuñ.

Jesu kudupi yot gãnañ äronjuk

Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

12 Tãñkañ Jesutã kudupi yot gãnañ äronpãñ yabãñkuk; Ämatã monen ba barak imaka imaka kowat imãn tãñ irirã. Yabãñpãñ yãwat kirenãñ bukãni imaka, dãpmãñ äreyãñ tãñpãñ kuñ yãmiñkuñ.

13 ✧ Tãñpãñ yãwetkuk; Anutu tãño man ñode kudãn tãwani; Nãkño Yotta nadãñirã yãñapik man yot ude tãñpek. Upãñkañ intã ñode tãñirã kubo äma tãño kãbop irit bãgup ude äworetak!

14 Ude yãwetkañ Jesu kudupi yot gãnañ irirãn äma dapuri tumbani ba kwãyãhãnen tãñpani mäyap Jesutã itkuk-ken u yãñ-yãkñat yãpmãñ äbãñirã yepmanpãñ tägañkuñ.

15 Ude tãñirãn ironjironi kudupi yot gãnañ itkuño unitã kañpãñ gera ñode yãñ itkuñ; Devit orani äbãñ nimitak ñonita oretoret tãñ imina! yãñ yãñ itkuñ. Tãñpãkañ ironjironitã Jesu wãpi biñam yãpmãñ akuñirã nadãñpãñ bãmop äma intãjukun tãñpani-kãt Baga man yãwonãrewani äma ätu ukãt nadãwã wañkuñ. Ba kudãn tägatãga Jesutã tãñkuko u kañpãñ nadãwãwak tãñ imiñkuñ.

16 Nadãwãwak tãñ imiñpãñ Jesu iwetkuñ; Ironjironi gãka man yãkañ u nadãtan? Iwerãwã Jesutã yãwetkuk; Ei, nadãtat yãk. Tãñ, in man ñode kudãn tãwani u nãmo daninãñ nadãk tãkañ ba?

Ironjironi ba nanak täpuri-inik nonon-ken nanik tãño bãnepi tãñpidãm tañ yãmiñjiri gãk ganjoret man yãkañ yãk. Sam 8:2

17 Jesutã ude yãwetpãñ mãde ut yãmiñpãñ Jerusalem yotpãrare peñpen pãñku Betani yotpãrare-ken ahãñirãn kome bipãnpãñ u patkuk.

Nadãkinik bureni u kehãromi nitek

Mak 11:12-14,20-24

18-19 ✧ Patkuko yãñewãnä Jesu akumañ Jerusalem yotpãrare-ken äneni kuñkuk. Kuñtäyon nakta iwãkañ wama päya kubã, mujipi nãmo, pähami-tãgãn irirã kãdet miñin kañkuk. Kañpãñ wama u ñode iwetkuk; Gãkã terak mujipka kubã mäden nãmo ahãwek! Yãwãnä uterakgãn wama uwã gãmänen äronjuk.

20 Tãñpãnkañ iwarãntãkiyetã u kañpãñ kerinãñ yãñkuñ; Wãra! Wama ñowã jide tãñpãñ bãrãnek-inik gãmänen ärotak?

21 ✧ Yãwãwã Jesutã yãwetkuk; Nãk bureni täwetat. In bãnep yarã nitek nãmo peñpãñ nadãkinikjin Anutu-kengãn penayãñ tãkañ uwã wamata tãro udegãn täga tãnen. Tãñpãñ ugãn nãmo. In Anutu nadãñ imikinik tãñpãñ pom gudo

node täga iwetneñ; Pom, gäk tokätpeñ gwägu gänañ äpmo yañ iweräwä manjin api buramiwek.

22 ✧ Täñpäkañ nadäkinikjin nïkek kuñatpäñ imaka u ba u unita yäñapiñirä api tamek.

Jesu kehäromini täño mebärita iwet yabänkuñ

23 ✧ Jesutä kudupi yot gänañ äronpäñ man yäñpäñ yäwoñärek täñ irirän Baga man yäwoñärewni ämakät Juda täño watä äma ätutä ahäñ imiñpäñ iwetkuñ; Ai! Gäk imaka täk täyan ño netätä gäwerirän täk täyan?

24 Ude iweräwä Jesutä kowata node yäwetkuk; Näk man kubägän-inik täwet yabäwa näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka täk täyat u kowata täwerayäñ.

25 Eruk näwerut! Jontä ume ärut yämik täñkuko u netä iweränkañ ume ärut yämik täñkukonik? Anututä iweränkañ täñkuk ba ini nadäñpäñ täk täñkukonik? Ude yäwet yabäwänä jide yäne yäñ nadäñpäñ yäñpäñ-nadäk node täñkuñ; Nin Anututä iwerän täñkuk yäñ yänawä Jesutä node niwerayäñ; A! Upäñ imata mani nämo nadäñkuñ? yäñ niwerayäñ yäk.

26 ✧ Täñ, Jon uwä ini nadäñpäñ täñkuk yäñ yänawä ämawebetä Jon uwä profet kubä yäñ nadäñpäñ ninta kokwawak nadäñ nimineñ yäk.

27 Nadäñ-bäräp yarä nïkek ude täñpäñ Jesu iwetkuñ; Nin nämo nadäkamäñ yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, ude yäkañ unita näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäño mebäri nämo täwerayäñ.

Tuäke monäke täño manbiñam

28-30 ✧ Jesutä man ude yäñpäñ äneñi node yäwetkuk; Man wärani kubä täwera ket nadäwut; Tuäke monäke it täñkumänonik. Nanitä nanaki tuäni node iwetkuk; Tuä, gäk kuñkañ wain epän täñ namisi yäk. Iweränä yäñkuk; Nan, täga täñpayäñ yäk. Täga täñpayäñ yäñkukopäñ peñawäk täñpeñ epän nämo täñkuk. Täñirän ätu itpäñ nanitä monäni man udegän iwetkuk. Iweränä yäñkuk; Nämo täñpayäñ! yäk. Nämo täñpayäñ iwetkukopäñ mäden bänepi sukurenpäñ päñku epän täñkuk.

31 Jesutä man wärani u yäwet paotpäñ yäwetkuk; In jide nadäkañ? Nanak netätä nan täño man buramiñkuk? Yäwänä iwetkuñ; Nanaki monänitä buramiñkuk yäk.

Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Ämawebe wakiwaki täñpani, takis moneñ yäpani äma ba kädet miñin webe udewanitä in tärepmitpäñ Anutu täño kañiwat yewa gänañ intäjukun api äroneñ.

32 ✧ Jontä ahäñpäñ siwoñi kuñat-kuñat täño kädet täwoñäreñirän inä unitäño man nadäkta bitnäwäkañ takis moneñ yäpani äma ba kädet miñin webetä nadäñpäñ bänepi sukurenkuñ. Ude täñirä yabänkuño upänkañ gwäkjin nämo imätkuñ. Man Jontä yäñkuko u nämo nadäñ imiñpäñ bänepjin nämo sukurenkuñ.

Wain epän täño watä äma waki

Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

33 ✧ Jesutä ude yäñpäñ yäwetkuk; Näk man wärani kubä täwera nadäwut; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän täñ moreñpäñ yewa täñ-äyänjurek. Täñpäñ wain mujipi yeñ yäwatpäñ umeni yäpmäkta komeñi täñkañ watä ämata yot kubä täñ yämek. Ude täñ moreñpäñ wain epän u kañiwatta äma ätu yepmanpäñ irirä kome ban kubäken kwek.

✧ 21:22: Mat 7:7-11; Mat 18:19; Jon 14:13-14 ✧ 21:23: Jon 2:18 ✧ 21:26: Mat 14:5, 21:46

✧ 21:28-30: Luk 15:11 ✧ 21:32: Luk 3:12; Luk 7:29-30 ✧ 21:33: Ais 5:1-2; Mat 25:14

³⁴ Kwekopāņ mujipi yāpmāk-yāpmāk kadāni kerāp taņirān mujipi ātu inita ketpāņ yāpmāņ imiņ ābākta epān āmaniye yāwerān kunēņ.

³⁵ ✧ Kuņirā wain epān watā āma unitā āma u yepmāņitpāņ dāpneņ; Kubā iņitpāņ pāripneņ, kubāwā kumāņ-kumāņ utneņ, kubāwā mobātā utneņ.

³⁶ Tāņirā wain epān māhemitā nadāņpāņ āneņi epān āmaniye māyap yāwerān kuņirā udegān yepmāņitpāņ dāpneņ.

³⁷ Eruk māden-inik ņode nadāwek; Nanakna bureni-iniktā pāņku yāwānā oraņ imiņpāņ mani api buramineņ yāk. Ude nadāņpāņ iniken nanaki iwerān kwek.

³⁸ ✧ Eruk kwānkaņ wain epān tāņo watā āma unitā nanaki-inik u kaņpāņ yāņpāņ-nadāk ņode tāneņ; Unitā epān ņo māhemi api tāņpek yāk. Unita uritna epān ņo ninta biņam kaņ tāņpān!

³⁹ ✧ Ude yāņpāņā iwat kireņpewā yewa gāgāni-ken kuņirān kumāņ-kumāņ utneņ.

⁴⁰ Jesutā man wārani ude yāņpāņ ņode yāwetkuk; Jide nadākaņ? Epān māhemitā kuņpāņ watā āma u kowata jide tāņ yāmek?

⁴¹ Yāwānā bāmop āma ba Juda tāņo watā āma uken itkuņo unitā iwetkuņ; Imaka waki-waki tāņkuņo unita udegān kowata waki tāņ yāmiņirān paotneņ yāk. Tāņpāņ watā āma biani yāwat kireņpāņ komeni-ken watā āma tāgagāņpāņ yepmaņirān unitā kadāni kadāni wain mujipi yāpmāņ imik tāneņ yāk.

⁴² ✧ Yāwāwā Jesutā ņode yāwetkuk; Anutu tāņo man ņode kudān tāwani u nāmo daniņpāņ nadāk tākaņ?

Āma yot tāņpanitā bek kubā kawā wawāpāņ peņkuņo unitā bek bāmopi ude itak.

Anututā ude tāņpewān ahāņirān kaņitna gāripi nitek tāyak. Sam 118:22

⁴³ Unita ņode tāwera nadāwut; Inā wain epān watā āma waki ukeņo udewani. Unita Anutu tāņo kaņiwat yewa gānaņ ārokta kādet tāņpipiņ tāwatkaņ āma ābot kudupi kubā Anutu tāņo gārip terak kuņatnayāņ tākaņ unita kādet api peņ yāmek.

⁴⁴ ✧ Bek bāmopi tāweraro uterak āma kubātā maņpāņā bumta api urek. Ba bek unitā āma kubā terak maņpāņā āma u api dāpmāņ jakņirek yāk.

⁴⁵ Jesutā man wārani ude yāņirān bāmop āmakāt Parisi āma unitā nadāwā tārewāpāņ yāņkuņ;

⁴⁶ ✧ Bureni! Man wārani wain epān terak utpāņ yāyak u ninta yāyak! Ude yāņpāņ iņitpāņ utnayāņ nadāņkuņopāņ āmawebeta umuntaņpāņ peņkuņ.

22

Āņnak-āņnak pāhap kubā tāņo man wārani

Luk 14:16-24

¹ Jesutā man wārani kubā peņ ņode yāwetkuk;

²⁻³ Anututā intājukun itkaņ yabāņ yāwat epān tāk tāyak uwā ņode bumik; Āma ekāni kubā tāņo nanaki webeni-kāt kerāntāk tādayāņ tāņirān u iniņ oretta āņnak-āņnak pāhap tāņpayāņ tuņum tāņpek. Tuņum tāņ itkaņ āmawebe ātu ninkāt bok kaņ nānayāņ nadāņpāņ kadāni udeken api nāne yāņ man pewān kunēņ. Eruk, āņnak-āņnakta tuņum tāņ paotpāņ epān āmaniye yāwerān āmawebe yāmagutta kunēņ. Pāņku yāwetneņo upāņkaņā ābākta bitnāneņ.

⁴ ✧ Bitnāņirā biņami nadāņpāņ āneņi epān āmaniye ātu ņode yāwerek; In kuņkaņ āma bitnāņkaņ itkaņ u ņode yāwerut; Ābut! yāk. Āma ekāni u āņnak-āņnakta tuņum tāņ moretak. Bulimākau ba tom ātu dāpmāņpāņ peņ tamitak yāk. Āņnak-āņnak māhemitā man ude yāwerānkaņ kunēņ.

✧ **21:35:** Mat 22:6 ✧ **21:38:** Mat 27:18 ✧ **21:39:** Hib 13:12 ✧ **21:42:** Apos 4:11; Rom 9:33, 1Pi 2:6-8 ✧ **21:44:** Dan 2:44-45 ✧ **21:46:** Mat 21:26 ✧ **22:4:** Mat 21:36

⁵ Eruk epän ämaniye u pänku yäwetneŋo upänkaŋ nämo nadän yämineŋ. Tänpän ini-ini kuŋtänpä kuneŋ. Kubäwä ketem epäni-ken kwek. Kubäwä moneŋ epäni-ken kwek.

⁶ ✧ Ätuwä epän äma u yepmänitpän komi yämiŋpän kumän-kumän däpneŋ.

⁷ Täjirä äma ekäni unitä biŋam nadänpän kokwawak taŋi tänpän komi ämaniye yäwet-pewän pänku äma kumän-kumän däpani u yori nikek wärämupän äma u kudup däpmän paotneŋ.

⁸ Tänpäkaŋ mäden äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäwerek; Tom ketem yäpmanpän pero ŋo jop itkaŋ yäk. Äma pengän man pewa kuŋkuŋo u nämo ämnayän. Äŋnak-äŋnak täyat ŋo äma udewanita biŋam nämo täyat yäk.

⁹ Unita in pänku kädet moräk-ken ämawebe ittän kukaŋ u yämagut yäpmän äbäkaŋ ketem penta kaŋ näna! yäk.

¹⁰ Eruk man ude yäwet-pewän pänku kädet miŋin ba itpän-nadäk tänpäni-ken ämawebe jopi täga ba waki bok yämagut päbä yepmanpä yot äŋnak-äŋnak täneŋ-ken u tokneŋ moreneŋ.

¹¹ Ämawebe ude tokneŋ morenpän irirä äma ekäni uwä u yabäwayän yot u gänaŋ äronpän käwek; Äma kubä kadäni unitäŋo tek nämo täŋkaŋ äbeko irirän.

¹² Kaŋkaŋ iwerek; Notnapak! Gäk imata kadäni ŋonitäŋo tek nämo täŋkaŋ äbäno ŋo maŋit itan? Ude yäwänä man kowata kubä nämo iwerek.

¹³ ✧ Tänpänkaŋ äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäwerek; Äma ŋo initpän yentä kerä kuroŋi pädat tänpän bipmän urani gänaŋ maŋpä kut! yäk. Bipmän urani gänaŋ u itkaŋ konäm butewaki terak meni kaŋ jiwätpeŋ it yäpmän ärowän yäk.

¹⁴ Jesutä man wärani u yän paotpän ŋode yäwetkuk; Bureni täwera. Anutu täŋo mantä ämawebe mäyap yämagut täyak upänkaŋ yarä-gänpän inita biŋam api yäpek.

Takis moneŋ pene ba nämo pene?

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵⁻¹⁶ ✧ Parisi ämatä man Jesutä yänkuko u nadänpän Jesu kakätänpeŋ pänku inigän itkaŋ käbeyä täŋkuŋ. Tänpän Jesutä man goret kubä yäwän kaŋpän manken tena yänkaŋ noriye ätukät Herot täŋo ämaniye ätukät yäwet-pewä Jesuken kuŋkuŋ. Pänku ahän imiŋpän bänep ärik-ärik man ŋode iwetkuŋ; Yäwoŋärewni äma, nin gäkŋo mebäri nadäkamän yäk. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadäwätäk nämo tänpän man bureniŋän yäk täyan yäk. Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmän daniŋpän kuduptagän Anutu täŋo kädet siwoŋigän niwetpän niwoŋäreŋ tak täyan.

¹⁷ Unita niweri nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneŋ imikta nintäŋo бага mantä yäjiwät täyak ba nämo?

¹⁸ Yäwäwä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabänpän-nadänkaŋ yäwetkuk; Wa! In äma jop manman yäwani. Imata jopman yänäkŋatkaŋ?

¹⁹ Eruk, moneŋ kubä namä käwa yäk. Yäwänä moneŋ kubä imiŋkuŋ.

²⁰ Täjirä yäwet yabänkuk; Moneŋ ŋo terak netä täŋo inami dapun ba wäpitä itak?

²¹ ✧ Yäwänä iwetkuŋ; Rom gapman täŋo intäjukun äma Sisa unitäŋotä itak yäk. Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ŋode nadäwut; In imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kaŋ imut. Täŋ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kaŋ imut yäk.

²² Ude yäwänkaŋ kikŋutpän nadäwätäk tänpänä kuŋtänpä kuŋkuŋ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täño man
Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

23 ✧ Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuñ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäj nadäk täñkuñonik.)

24 ✧ Eruk abäñpäñ Jesu ñode iwet yabäñkuñ; Yäwoñärewani äma, Mosestä ninta man kudän ñode täñ nimiñkuk; Äma kubätä webe yäpmäñpäñ komenita yeri kubä nämo bäyañkañ kumäñirän monänitä webeni kajat yäpmäñpäñ tuänita biñam yeri bäyañ imek yäj yäñkuk.

25 U nadäñiri manbiñam kubä ñode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuño uwä tuänitä webe kubä yäpmäñpäñ yeri kubä nämo peñkañ kumbuk.

26 Täñirän monänitä webe ugänpäñ yäpuk. Yäpmäñpäñ udegän yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Kumäñirän gwekitä webe ugänpäñ koreñpäñ udegän yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Kumäñirän awänitä webe kajat ini ugänpäñ yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäñ yäpmäñpäñ yeri kubä nämo peñkañ kumän-tagän kumbuñ.

27 Täñkañ äpiyettä kumäñirä webeni kajat udegän mäden kumbuk.

28 Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni webe uwä netäta biñam api täñpek? yäj iwetkuñ.

29 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In Anutu täño man kudän täwani ba Anutu täño kehäromita guñ takinik täk täkañ. Mebäri unita in nadäk-nadäk goret nadäkañ!

30 Ittäñgän kumbani-ken naniktä akuñpäñ ämawebe u nädapi nämo api täneñ. Añero kunum gänañ itkañ uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo täk täkañ ude ämawebe jop api itneñ.

31 Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkañ unita ñode täwetat; Mosestä man bian kudän täñkuko u nämo danipäñ nadäk täkañ ba?

32 ✧ Anututä Moses ñode iwetkuk; Näk Abraham, Aisak, Jekop täño Anututä itat yäj yäñkuk. Anututä ude iwetkuko unita ñode nadäwut; Anutu u kumbani täño Anutu nämo. Uwä kodak irani täño Anutu. Unita inä ämatä kumäñpeñ u kädagän kuk täkañ yäj yäk täkañ uwä goret-inik yäk täkañ.

33 Jesutä man ude yäñirän ämawebe päke itkuño unitä nadäñkañ kikuñutpäñ nadäwätäk pähap täñkuñ.

Baga man jide unitä intäjukun itak?
Mak 12:28-31; Luk 10:25-28

34 Jesutä man ude yäweränä Satyusi äma unitä manta wäyäkñeñpäñ kuñirä Parisi ämatä biñam u nadäñpäñ ämaniye yäñporiñ yäpmäñ Jesutä itkuk-ken u ahäñ imiñkuñ.

35 Ahäñ imiñpäñ noripak kubä, Baga manta mebäri nadäwani u imaka, penta itkuñ.

36 Äma unitä Jesu ñode iwet yabäñkuk; Yäwoñärewani äma, Anututä man kädet peñ nimiñkuko u jide unitä intäjukun itak?

37-38 ✧ Iweränä Jesutä kowata ñode iwetkuk; Man intäjukun itak uwä ñode; Gäk Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumän-tagän Anutu-kengän pewen.

39 ✧ Ba kubä ñode; Gäkñata nadäk täyan udegän notkayeta nadäñ yämen.

40 ✧ Man yarä ñonitä man Mosestä kudän täwani ukät profet bianitä kudän täwani unitäño doni ude itkamän.

Jesu ini-tägän Kristota yäwet yabänjuk
Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

- ⁴¹ Tänpäkan Parisi äma Jesu-kät pen irirä Jesutä ñode yäwet yabänjuk;
⁴² ✧ In Anutu täño iwoyāwani Kristo unita jide nadākan? U netä täño orani? Yāweränä iwetkuñ; Kristo u Devit täño orani yāñ nadāk tākamāñ yāk.
⁴³ ✧ Ude yāwāwā Jesutä yāwetkuk; Ude nāmo. Inä Kristo u Devit täño orani jopi kubā, komen āmagān yāñ yāk tākan upāñkan Devit imata Ekānina yāñ iwetkuk? Anutu täño Munapiktā nadāk-nadāk imānkan Devittā ñode yāñkuk;
⁴⁴ *Ekāni Anututā Ekānina ñode iwerirān nadāñkut;*
Gāk dubina-ken äbā mañiriri wāpka biñam gamiñkan iwankaye yāpmāñpāñ
gāmotka-kengān api yepmañpet yāk. Sam 110:1
⁴⁵ Eruk u kawut! Devit ini uwā Kristota Ekānina yāñ yāñkuko unita imata Kristo u Devit täño orani jopi kubā yāñ yāk tākan?
⁴⁶ Jesutä ude yāwān nadāñpāñ Parisi āmatā kowata man kubā tāga nāmo iwetne yāñ nadāñkuñ. Ba Jesu täño kehāromi tāga nāmo yāpmāñ āpne yāñ nadāñpāñ man wari nāmo iwetkuñ.

23

Watā äma täño irit kuñat-kuñatta yāwetkuk
Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46

- ¹ Jesu Parisi āmakāt man yāñ moreñpāñ iwarāntākiye-kāt āmawebe päke itkuño u ñode yāwetkuk;
² In nadākan? Parisi āmakāt Baga man yāwoñārewani āmatā in kādet Mosestā pewani unita tāga tāwet tākan.
³ ✧ Ude tāwerirā man u nadāñpāñ kan buramik tāñput. Upāñkan tāktāki uwā tāga nāmo. Ude kan tāñput yāñ tāwet tākan upāñkan ini uwā nāmo tāk tākan. Unita watā āmajin ātutā tāñpeñ kuñat tākan in udegān nāmo tāneñ.
⁴ Ude tāk tākot yāñ tāwet tākan uwā yāk tuñum bārāpitā kehāromijin yāpmāñ āpāk tāyak ude bumik. Ude tāñ tamik tākan upāñkan ini uwā bārāpi udewani kubā nāmo buramik tākan.
⁵ ✧ Ude yāñpāñ yāwetkuk; Watā äma udewanitā kādet mebāri mebāri tāk tākan. Āmawebetā nibāñpāñ siwoñi kuñarani yāñ nadāwut yāñkan ñode tāk tākan; Anutu täño man mujipi ātu pipa terak kudān tāñpāñ uwāk tāñkan yentā topmāñpāñ damani-ken peñpāñ pādāt tāk tākan. Tāpuri-inik, äma ātutā tāk tākan ude nāmo tāk tākan. Nāmo, tañi tāk tākan! Ba tek tāk tākan uwā, äma ātutā kerāpi tāk tākan udewani nāmo. Kāroñipāñ tāñkan āmawebetā nibāwut yāñkan imaka yabāñgārip ikek tek terak topā wādāk tākan.
⁶ ✧ Ba āñnak-āñnak tañi tāktāk kadāni-ken intājukun, āmawebe injamiken it tākan. Täñpāñ kābeyā yot gānañ āroñpāñ udegān tāk tākan.
⁷ Ba āmawebetā orañ nimiñpāñ wāpjin biñam ikek yāñ niwerut yāñkan āmawebe injamiken kwawak kuñat tākan.
⁸ Täñ, inä kudān udewani nāmo tāneñ. Āma wāpi biñam ikek ude nāmo kuñatneñ. Unita äma kubātā Ekānina yāñ gāweränā kan iniñ bitnā. In injin buap. Kubātā ātuta intājukun nāmo irek. Ekānijin kubā-tägān itak.
⁹ Täñpākan kome terak ño in äma kubāta gāk nintāño intājukun äma yāñpāñ Nanin yāñ nāmo iwetneñ.
¹⁰ Nāmo, Kristo unitägān Ekāni it tamitak.

✧ 22:42: Jon 7:42 ✧ 22:43: Mat 26:64 ✧ 23:3: Mal 2:7-8 ✧ 23:5: Mat 6:1; Kis 13:9; Lo 6:8; Nam 15:38-39 ✧ 23:6: Mat 6:5; Luk 14:7

11 ✧ Täñ, notjinpak kubätä watä epän täñ tamayäñ täyak, äma u uwä Anutu inamiken intäjukun-inik itak.

12 ✧ Täñpäñ äma kubätä ini wäpi biñam yäpmäñ ärowayäñ täko uwä Anututä wäpi biñam api yäpmäñ äpek. Täñ, äma kubätä inita nadäwän äpani täñpänpäñ kuñarayäñ täko uwä Anututä api orañ imek yäk.

*Jesutä Parisi äma jukuman yäwetkuk
Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47*

13 Jesutä ude yäñpäñ Parisi äma Baga man yäwoñärewni ämakät man kädäp ikek ñode yäwetkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! In jopman yäñkañ täñyäkñarani täk täkañ. In Anututä intäjukun it tamikta bitnäñpäñ mani nämo buramik täkañ. Ude täñirä ämawebe Anutu täño kädet siwoñi iwatta kädet täñpipiñ yämiñpewä Anutu täño kañiwat yewa gänañ täga nämo ärok täkañ. [

14 Wa! In kudup api wañ moreneñ! Täñyäkñarani äma intä webe kajattä yot gänañ äronkañ tuñumi yäyomägat täkañ. Ude täñkañ mäyäk nämo nadäñkañ Anutu-ken yäñapik man käroni jop yäk täkañ.]

15 Wa! Täñyäkñarani äma in kudup api wañ moreneñ! In ämawebetä kädet nintä täk takamäñ ugän iwarut yäñkañ yäwettäñ komeni komeni tuän ba ban kuñat täkañ. Täñirä äma kubätä intäño kädet u iwarayäñ täyak uwä in bumikgän genjita biñam ude api täñpek.

16 ✧ Jesutä ude yäñpäñ äneñi yäkgän täñkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! Täñyäkñarani äma intä äma dapuri tumbani ude bumik kuñat täkañ. Dapunjin tumbani intä ämawebetä kädet täga nämo yäwoñäreneñ. In Anutu täño mebärini nämo nadäñkañ imaka täpuri täpuri unita nadäwä ärowani täñpäkañ imaka bureni tañi unita nadäwä äpani täk täkañ. Täñkañ in ämawebe man goret ñode yäwet täkañ; Äma kubätä man yäweko u yäñkehärom takta kudupi yot täño wäpi terak wohureko uwä jopi yäñ yäk täkañ. Upäñkañ äma unitä tuñum täpuri täpuri säkgämän kudupi yot gänañ itkañ uterak wohureko uyaku, bureni yäñ yäk täkañ.

17 In ude goret yäk täkañ! Imatäken unitä bureni täyak? Tuñum täpuri täpuri kudupi yot gänañ itkañ u, ba kudupi yot ini? Tuñum unitä bureni nämo täyak. U yot gänañ jop itkañ yot unitä bureni! yäk.

18 Ba kubä pen ñode yäk täkañ; Äma kubätä man yäweko u yäñkehärom takta, imaka alta terak pek täkañ u wäpi terak wohureko uwä jopi yäñ yäk täkañ. Täñpäkañ äma unitä imaka bänep tägata pewani uterak wohureko uyaku bureni yäñ yäk täkañ.

19 In ude goret yäk täkañ. Imatäken unitä bureni täyak? Imaka alta terak pek täkañ u, ba alta ini? Iron pek täkañ u ini-tägän bureni nämo. Alta unitä bureni täyak unita imaka uterak peweno uwä bureni täñpek.

20 Alta uwä imaka alta terak itkañ u kumän-tagän uwäk täyak unita alta unitäwä bureni täyak.

21 Täñ, kudupi yot uwä yot ini ukät kudupi yot täño mähemu Anutu u bok uwäk täyak.

22 ✧ Ba äma kubätä kunum yäñpäñ u wäpi terak man wohureko uwä kunum uterak nämo wohurek. Kunum uwä Anutu täño irit bägup unita Anutu täño wäpi uterak man wohurek.

23 ✧ Jesutä ude yäwetpäñ äneñi ñode yäwetgän täñkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! Täñyäkñarani äma intä Nin Anutu täño kädet siwoñi iwattä takamäñ yäñ yäñpäñ бага man täpuri täpuri iwattpäñ ñode täk täkañ; Imaka

✧ 23:11: Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 ✧ 23:12: Jop 22:29; Snd 29:23; Ese 21:26; Luk 14:11, 18:14

✧ 23:16: Mat 15:14 ✧ 23:22: Ais 66:1; Mat 5:34 ✧ 23:23: Wkp 27:30; Mai 6:8

tokän täpuri täpuri yäpmän daninpäñ moräki Anututa biñam pek täkañ. Ude täk täkañ upänkañ Anutu täño man bureni pähap päke ñodewani yärepmit täkañ; Äma täñyäkñarani nämo täñpen. Bänep kwini iron kädet täñpen kuñaren. Ba, ämawebeta nadäkinik täñpen kuñaren. In kädet udewani-kät бага täpuri täpuri iwat täkañ u bok iwaräpäñ uyaku tägawek.

24 Dapunjin tumbani intä бага täpuri täpuri iwatpäñ man tañi irepmitpen kuñat täkañ u ñode bumik täk täkañ; Äma kubätä ume näñpa yänkañ täpun-täpun yäpmän täñpän kwäpäñ tom tañi kubä nämo kañkañ ukät bok kämän kuneño in ude täk täkañ.

25 ✧ Wa! Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani äma in kumän api wañ moreneñ. Täñyäkñarani äma intä ketem pen nañjin gupigän ärut täkañ upänkañ bänepjin-ken imaka waki kubota ba kome täño kañgärip upän nämo ärut täñpä kuk täkañ.

26 Dapunjin tumbani! Inä gänañ umu jukun ärutpewä pak tañirä eruk gupjin uwä kuräki api itneñ.

27 ✧ Wa! Täñyäkñarani äma in kumän api wañ moreneñ. Kuñat-kuñatjin u ämatä äma kubä äneñpäñ punin simen täk täkañ ude bumik. Simen u säkgämän käweno upänkañ gänañ umu kumbani täño kujari ba imaka taräki taräki unitä itkañ.

28 ✧ Täñkañ in udewanigän. Ämatä tabäk täkañ uwä täga upänkañ bänepjin-kenä täñyäkñarani kädet waki mebari mebari unitä itkañ.

29 Wa! Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani äma in kumän api wañ moreneñ. Täñyäkñarani äma intä profet biani äneñpani-ken säkgämän ket ut täkañ. Ba äma siwoñi kuñarani äneñpani-ken imaka, mebari ket ut täkañ.

30 Täñkañ in ñode yäk täkañ; Oraniyetä bian itkuño ude itkamän yäwänäku profet nämo däpmäk täkäne yän yäk täkañ.

31 ✧ Ude yäk täkañ upänkañ jopman yäk täkañ. Kudän täk täkañ unitä ñode niwoñärek täyak; In profet däpuño unitäño oraniye unita mebarijin kubägän.

32 Unita kädet waki orajiyetä täñkuño inä udegän api täñ täreneñ.

33 ✧ Gämok täño äbot in kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken käbop de päñku api itneñ? Nämo! Momijin unita geñi-ken api äpmonen.

34 ✧ In nadäkañ? Näkä profet ba siwoñi äma pen yäwetpewa äbänirä in ukät nanik ätu api däpmän täñpä kuneñ. Ba ätu uwä komi api yämineñ. Ätu uwä päya kwakäp terak api däpneñ. Täñ ätu uwä käbeyä yotken pärip-päriptä däpmänpäñ yäwat kirek api täneñ.

35 ✧ Ude täñirä ämawebe siwoñi däpmän yäpmän äbuño u kudupta intä kowata api yäpneñ. Bian-inik äma siwoñi kubä wäpi Abel uterak ämik yäput penpäñ däpmän yäpmän äbänäko Berekia nanaki Sekaraia intä kudupi yot täño alta dubini-ken urirä täreneñ.

36 Unita apiño bureni ñode täwera nadäwut; Ämik ahän yäpmän äbuño unita kowata in itkañ ñonitä api yäpneñ.

Jesutä Jerusalem ämawebeta butewaki nadänjuk

Luk 13:34-35

37 ✧ O Jerusalem ämawebenaye! In imata profet däpmänpäñ epän ämanaye täñkentän tamikta pewa äbuño u mobätä kumän-kumän däpmäk täkañ? Baraktä nanakiye uyiñjeñ pat täkañ ude näkä in uyiñjeñ patta bitnäñ yäpmän äbuñ.

✧ 23:25: Mak 7:4 ✧ 23:27: Apos 23:3 ✧ 23:28: Luk 16:15 ✧ 23:31: Apos 7:52 ✧ 23:33: Mat 3:7, 12:34; Luk 3:7 ✧ 23:34: 1Te 2:15; Mat 10:23 ✧ 23:35: Stt 4:8; Hib 11:4, 2Sto 24:20-21 ✧ 23:37: Apos 7:59, 1Te 2:15

38 ✧ Unita Anututä tabä kätänjirän watä ämajiye nämo, jop api itneņ.

39 ✧ In nadawut! Äneņi nämo nabänkaņ it yäpmäņ äronjtängän Anutu wäpi terak abatak unita iniņ oretna yäņ yänayäņ täņo ugän api nabäneņ.

24

Kudupi yot äpämäņ äreyäneņ yäņ yänkuk

Mak 13; Luk 21:5-36

1 Eruk Jesu kudupi yot gänaņ naniktä äpämaņ kuņjirän iwaräntäkiyetä kudupi yot pähap kaņkaņ biņam yänpän Jesu iwoņäreņkuņ.

2 ✧ Ude täņjirä Jesutä yäwetkuk; Ket nadäkot! Kudupi yot ŋo kaņgärip täkaņ upänkaņ mädenä api tokät mäņpek. Mobä uterak-terak itkaņ uwä api eräņ mäneņ.

3 Ude yäweränkaņ kumaņ päņku Olip pom terak äronpän maņit itpäņ iwaräntäkiyetä inigän iwet yabänkuņ; Yäno ukeņowä jidegän api ahäwek? Ba gäķņo äbäkäbäk kadäni ba kome täņo tärek-tärek kadäni keräp täņjirän kudän jide ahänjirän api käne?

4 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Bänepjin peņ awähutneņta ket kaņiwatpäņ kuņatneņ.

5 ✧ Äma mäyaptä ahänpän näk wäpna yänpän Anutu täņo iwoyäwani Kristo u näk yäņ jopman api täwetneņ. Ude yäņ-täķnarirä ämawebe mäyaptä nadäwä bureni api täneņ.

6 Kadäni uken ämik mämä ba ämik biņam nadänkaņ Wära! Kadäni täretak yäņ nadänkaņ nämo kikņutneņ. Kudän ude ahäкта yäwani upänkaņ kadäni bäräneņ-inik nämo api tärewek.

7 ✧ Nämo, kome täņi täpuri kowat ämiwän api täneņ. Täņpän kadäni uken nakta jop irit imaka api ahäwek. Ba kenän komeni komeni api kwaiwek.

8 Upänkaņ kudän uwä bäräpi bureni ahänayän täņo unitäņo wärani. Bureni kämi api ahäwek.

9 ✧ Kadäni uken näka yänpän ämawebetä iwan täņ tamiņpän manken tepmaņit, komi tamiņit, kumaņ-kumaņ tadäpmäņit api täneņ.

10 Ude täņ tamiņirä äbot täņpani ämawebe mäyaptä nadäkiniki pewä putärewäkaņ iwan kowata kowata api täneņ.

11 ✧ Täņpän profet jopi-jopi mäyap ahänpän täņyäkņarani täņjirä ämawebe mäyaptä mäde api ut namineņ.

12 Täņpän kädet wakiwaki ahän yäpmäņ kuņjirän äma täņo bänep iron api paorek.

13 ✧ Upänkaņ äma kubätä gwäk pimiņpän näķņo man nämo peņkaņ yäpmäņ kuņarayän täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näķņata biņam api yäpet.

14 ✧ Täņpäkaņ Anutu täņo kaņiwat yewa gänaņ ärokärok unitäņo manbiņam yäwetpäņ yäwoņäreķ täņtäņ kuņjirä ämawebe kudup komeni komeni itkaņ unitä nadän moreņjirä kadäni uken uyaku kadäni pähap api ahäwek.

Imaka wakiinik kubä api ahäwek

Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

15 ✧ Jesutä ude yänpän kubä pen ŋode yäwetkuk; Bianä profet kubä wäpi Danieltä imaka taräki waki kubä peņawähut ikekta yänkuk. Imaka yänkuko u Anutu täņo kudupi yot gänaņ irirän api käneņ yäk. (Äma man ŋo kaņpänjä mebäri ket nadäkot.)

✧ 23:38: 1Kn 9:7-8; Jer 12:7, 22:5 ✧ 23:39: Sam 118:26; Mat 21:9 ✧ 24:2: Luk 19:44 ✧ 24:5: Mat 24:23-24; Apos 5:36-37, 1Jo 2:18 ✧ 24:7: 2Sto 15:6; Ais 19:2 ✧ 24:9: Mat 10:22; Jon 15:18 ✧ 24:11: Mat 24:5,24, 1Jo 4:1 ✧ 24:13: Mat 10:22 ✧ 24:14: Mat 10:18, 28:19 ✧ 24:15: Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11

16 Tāṅpākaṅ kadāni u ahāwānā āmawebe Judia komeken nanik u bārāneṅ akumaṅ kome ṅo peṅpeṅ banken kaṅ kut.

17 ✧ Āma kubātā yot yāman irayāṅ tāko uwā tuṅumi yāpmākta yot gānaṅ nāmo ārowek. Nāmo, jop kaṅ metāṅpeṅ kwān!

18 Ba āma kubā ketem epānken irayāṅ tāko uwā āneṅi āyāṅutpeṅ pāṅku mānit siot ba āmetpat tek nāmo yāpek. Nāmo, jop kaṅ metāṅpeṅ kwān!

19 Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironṅi paki nitek u bārāpi-inik api nadāneṅ!

20 Unita in Ekāniken yāṅapiṅirā āmetpeṅ kukkuk kadāni u mānit kadāni-ken ba Sabat kadāni-ken ahāwektawā!

21 ✧ Bureni, imaka ahāwayāṅ tāyak uwā umuri pāhap. Anututā pengān kunum kenta kome pewān ahāṅkumān-ken umunitā pābā apiṅo umuri pāhap udewani kubā nāmo ahāṅkuk. Ba udewanitā āneṅi nāmo api ahāwek.

22 Ekānitā kadāni u kerāpigān nāmo dāpmāṅ tākṅeṅkuk yāwānaku āma kubātā nāmoinik itek. Upāṅkaṅ Anututā āmawebe inita iwoyāṅkuko unita butewaki nadāṅpāṅ kadāni kerāpigān api dāpmāṅ tākṅewek.

23 ✧ Kadāni ukenā āmatā Kristo udu ahātak! ba ṅo ahātak! yāṅ tāwerirā unita nadāṅirā bureni nāmo tāṅpek.

24 ✧ Imata, kadāni uken āma māyaptā jop manman yāṅ-tāṅṅatpāṅ nāk Kristo ba profet kubā yāṅ api yāneṅ. Āma udewanitā kudān kudupi mebāri mebāri api tāneṅ. Āmawebe Anututā inita yāpmāṅ daniwani unitāṅo bāneṅi peṅ awāhutna yāṅkaṅ kāderi parānā epān pāhap ude api tāneṅ.

25 Tāṅkaṅ imaka udewani nāmo ahāṅirān intājukun tāwetat.

26 ✧ Tāṅpāṅ āma kubātā Kristo u kome jopi kubāken itak yāṅ tāwerirān in uken nāmo kuneṅ. Ba kubātā Kristo u yot gānaṅ itak ṅo yāṅ tāwerirān u nadāṅ iminentawā.

27 ✧ In nadākaṅ? Yāpā kwiririrān āma deken deken kwawak kak tākaṅ udegān Āma Bureni-iniktā ahāṅirān āmawebe kuduptagān uken-uken naniktā kwawak api kāneṅ.

28 ✧ Tom kubā kumāṅkaṅ parirān baraktā u nāna yāṅkaṅ punin unu ānok piāṅ kuṅarirā u yabāṅpāṅ-nadāk tākaṅ. Udegān, kudān tāwetat udewani kaṅpāṅā Āma Bureni-inik ahātak yāṅ api nadāneṅ.

29 ✧ Imaka umuri umuri u ahāṅpāṅ paorirān uterakgān ṅode api ahāwek; *Edap tāṅo peṅyāṅektā nāmo ijiṅirān, komepak udegān api bipmāṅ urek.*

Tāṅirān guk api tāreṅ māneṅ.

Ude ahāṅirān imaka kehāromi nitek kunum gānaṅ it tākaṅ u kudup wareṅ api tāṅ moreneṅ. *Ais 13:10, 34:4*

30 ✧ Ude ahāṅ irirā kudān kudupi kubā kunum gānaṅ ahāṅirān kaṅpāṅā Āma Bureni-inik ābāṅ itak yāṅ api nadāneṅ. Ude nadāṅpāṅ āmawebe kuduptagān konām butewaki api tāneṅ. Tāṅirā Āma Bureni-inik uwā gubam terak, kehāromi ba epmāget kudān ikek ābāṅirān āmawebe api kāneṅ.

31 ✧ Kaṅ-yāpurirā āma unitā womat taṅi piāṅkaṅ aṅero peṅ yāwet-pewān pāṅku āmawebe inita iwoyāwani kome kukṅi kukṅi, umude ba unude uken nanik api yāmagutneṅ.

32 Jesutā ude yāṅpāṅ man kubā pen ṅode yāwetkuk; Man wārani kubā wama pāya terak utpāṅ tāwera nadāwā tumbut. Wamatā dātāki pirirān kaṅpāṅ edap kadāni kerāp tāyak yāṅ nadāk tākaṅ.

✧ 24:17: Luk 17:31 ✧ 24:21: Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14 ✧ 24:23: Mat 24:5,11 ✧ 24:24: Lo 13:1-3, 2Te 2:8-9; Rev 13:13-14 ✧ 24:26: Luk 17:23-24 ✧ 24:27: Mat 24:37-39 ✧ 24:28: Luk 17:37 ✧ 24:29: Ese 32:7; Jol 2:10,31, 2Pi 3:10 ✧ 24:30: Rev 6:12-13; Sek 12:10; Rev 1:7; Dan 7:13 ✧ 24:31: Ais 27:13, 1Ko 15:52, 1Te 4:16

33 Unita udegän, in imaka imaka api ahäneñ yäñ täwetat unitä ahäñirä yabäñpäñ tärek-tärek kadäni keräp täyak yäñ api nadäneñ.

34 ✧ Näk bureni täwetat. Ämawebe apiño itkañ unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahäñ moreneñ.

35 ✧ Täñpäkañ kunum kenta kome u bok api paotdeño upäñkañ mena jinom u nämoinik api paorek.

Jesu u äneñi jidegän api äbek?

Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36

36 ✧ Äma Bureni-inik äneñi äbayäñ täyak unitäño kadäni äma kubätä nämö nadatak. Añero kunum gänañ itkañ u imaka, nämö nadäkañ. Ba Anutu täño Nanak u imaka, nämö nadatak. Nanitä ini-tägän nadatak.

37 ✧ Täñkañ Äma Bureni-iniktä äneñi äbayäñ täyak-ken uwä Noa täño kadäni-ken ämawebetä täñuruk-uruk täñkuño udegän api täneñ.

38 Kadäni uken gwägu nämö tokneñirän ämawebetä nin täga itkamäñ yäñ nadäñkañ ketem naknak, kädet kuñat-kuñat, nädapi täktäk täñ yäpmäñ kuñirä Noa gäpe gänañ äronkuk.

39 ✧ Nin täga itkamäñ yäñ nadäñkañ ude täñ irirä gwägu tañi pähap tokneñpäñ ämawebe päke u däpmäñ moreñkuk. Täñpäkañ ämawebe udegän täñuruk-uruk täñ irirä Äma Bureni-inik api äbek.

40 Kadäni uken äma yarä epän täñ irirän kubä yäpmäñkañ kubä ugän api tewek.

41 Ba webe yaräwä ketem äñnañ irirän kubäwä yäpmäñkañ kubä ugän api tewek.

42 ✧ Unita in ket täñpäñ kañiwatpäñ kuñarut. In Ekäni udeken api äbek yäñ nämö nadäkañ.

43 ✧ In mebäri ñode nadäwut; Täha kubä mähemitä bipani uken kubo äma api äbek yäñ, ude nadäñpäñ pidäm tañpäñ irirän kubo äma u yot gänañ täga nämö ärowek.

44 Eruk ude bumik, in udegän Ekänijintä kepma ba kadäni uken api äbek yäñ nämö nadäkañ-ken uken api äbeko unita pidäm tañpäñ itkot.

45 Jesutä ude yäñpäñ ämawebetä udegän täneñ yäñpäñ man wärani kubä ñode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä epän watä ämanije-kät nanik kubäta epän man ñode iwerek; Näk kome kubäken kwayäñ unita epän watä ämanaye u watäni itpäñ ketem kadäni-kengän kañ yepmäñ towi yäñ iwerek. Eruk, epän watä äma u kudän jide täñpeko unita watä äma nadäk-nadäk ikek, man buramik ikek yäñ iwerek?

46 Epän watä äma u, yäñ imani ude täñpäñ irirän ekänini äneñi äyänutpeñ äbek. Äbäñpäñ epän watä äma u orañ imek.

47 ✧ Näk bureni täwetat. Ekäninitä orañ imiñpäñ tuñumi kuduhtagän watäni it imekta iniñ kirewek.

48-49 Täñ, epän watä äma u goret täñpeko uwä ñode nadäwek; A! Ekäninawä ñodetä nämö api äbek! Ittängän kämiinik api äbek yäñ nadäwek. Ude nadäñpäñ epän watä noriye wanoriye ätu däpmäñpäñ yäwat kireñit, ba täñguñguñ ume nañkañ täñguñ tañpäñ irek.

50-51 ✧ Ude täñkañ ekäninita guñ tañpäñ irirän ekänitä kadäni ukengän äbek. Äbäñpäñ waki täñ irirän kañpäñ epän watä äma u utkañ madäñ jukutpäñ täñyäkñarani ämatä kumäñpeñ päñku irani-ken mañpäñ kuneñ. Ukät itkañ komi nadäñpäñ konäm butewaki täñkañ meni jiwätpeñ itneñ yäk.

✧ 24:34: Mat 16:28 ✧ 24:35: Mat 5:18 ✧ 24:36: Apos 1:7, 1Te 5:1-2 ✧ 24:37: Stt 6:5-8 ✧ 24:39: Stt 7:21-23, 2Pi 3:6 ✧ 24:42: Mat 25:13 ✧ 24:43: Luk 12:39-40; Rev 16:15 ✧ 24:47: Mat 25:21,23 ✧ 24:50-51: Mat 8:12

25

Webe gubaŋi 10 unitäŋo manbiŋam

¹ ✧ Jesutä ude yäŋpäŋ pen ɲode yäwetgän täŋkuk; Tärektärek kadäni uken Anututä yabäŋ yäwat epän täŋpayäŋ täyak u ɲode bumik; Webe gubaŋi 10 udetä ɲode täneŋ; Äma ekänini kädet miŋin imagutta kunen.

² Webe ätu nämo nadäwä tumbani, ätuwä nadäwä tumbani.

³ Nämo nadäwä tumbani webe 5 unitä topän umeni paorirä piŋpäŋ ijikta nämo nadäneŋ.

⁴ Täŋ, nadäwä tumbani webe 5 uwä topän umeni kädet miŋin paorirä piŋpäŋ ijikta nadäŋpäŋ yäpneŋ.

⁵ Täŋpakaŋ äma ekänini uwä bäräŋeŋ nämo äbäŋirän irä wawäpäŋ gurän täŋpäŋ dāpmon patneŋ.

⁶ Parirä bipani bāmopi-inik äma kubätä gera ɲode yäwek; Ekänijin äbatak! Eruk, akumaŋ päŋku imagurut! yäk.

⁷ Yäwänä webe gubaŋ uwä kudup kikŋutpäŋ päŋaku topäni yäpneŋ.

⁸ Täŋpakaŋ nämo nadäwä tumbani webe 5 unitä webe 5 nadäwä tumbäpäŋ umeni yäpneŋo uwä ɲode yäwetneŋ; Nin täŋo topän ijinapäŋ kumaŋkaŋ yäk. Unita intä umeni ätu piŋ nimut yäk.

⁹ Yäŋirä webe nadäwä tumbani unitä yäwetneŋ; Nämo, imata ude täne? Ume yäpmäŋ äbämäŋo unitä nin kudup täga nämo täŋkentäŋ nimek yäk. Injin kuŋkaŋ gwäki penpäŋ kodaki yäput yäk.

¹⁰ Ude yäwäwä topän umeni suwanayäŋ kuŋirä äma ekäni u ahäŋpäŋ webe gubaŋ 5 nadäwä tubani u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kwek. Kumaŋ yotpärare-ken ahäŋpäŋ yot gānaŋ äro yäma ukätpäŋ ketem naŋ itneŋ.

¹¹ ✧ Ketem ude naŋ irirä nämo nadäwä tumbani webe 5 u äbäŋpäŋ yāman umu itpäŋ yāneŋ; Ekäni, yāma dāt nimi yäk.

¹² ✧ Yäwäwä äma ekäni unitä yäwerek; Bureni täwetat! Inta nämo nadätat yäk.

¹³ ✧ Jesutä ude yäŋpäŋ ämawebe ɲode yäwetkuk; Unita in udegän, täŋpidäm-pidäm taŋkaŋ kaŋ kuŋarut. Imata, Ekäni udeken api äbek yäŋ kadäni nämo nadäkaŋ.

*Äma moneŋ uwäk yāmani unitäŋo manbiŋam**Luk 19:12-27*

¹⁴ ✧ Jesutä ude yäŋkaŋ äneŋi Anututä yabäŋ yäwat epän tāk täyak u jidewani yäŋ nadäkta man wārani kubä pen ɲode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome banken kwa yäŋkaŋ watä ämaniye yaräkubä yäŋ-yäkŋat päbä moneŋi watäni it imineŋta yäpmäŋ daniŋpäŋ yämek.

¹⁵ ✧ Ude täŋpäŋ epän täktäki täŋo kehäromi pat yämeko udegän nadäŋjit watä ämani kubäta moneŋ uwäk 5 imek. Äneŋi kubäta yarä imek. Täŋ, kubäta kubägän imek. Moneŋ uwäk ude yämiŋkaŋ kwek.

¹⁶ Kweko kuŋarirän watä ämani kubä moneŋ uwäk 5 imeko uwä bäräŋeŋ päŋku epäni kehäromi täŋpäŋ moneŋ uwäk 5 imeko udegän äneŋi uwäk 5 ude yabäŋ ahäwek.

¹⁷ Ba noripaki kubä uwä yarä imeko udegän epäni kehäromi täŋirän äneŋi uwäk yarä kaŋ-ahäwek.

¹⁸ Täŋ, uwäk kubägän moneŋ mäheŋitä imeko u yäpmäŋ päŋku awaŋ äneŋpäŋ kome gānaŋ penpäŋ yejāmbek.

✧ 25:1: Rev 19:7; Luk 12:35 ✧ 25:11: Luk 13:25-27 ✧ 25:12: Mat 7:23 ✧ 25:13: Mat 24:42

✧ 25:14: Mak 13:34 ✧ 25:15: Rom 12:6

19 Ude täñirä äma ekäni u kadäni käreñi ittän kuñattängän äneñi äbek. Äbäñpäñ watä ämaniye yaräkubä u äbot kubägän yepmañpäñ moneñi yämeke unita yäwet yabäwek.

20 Täñpänä äma moneñ uwäk 5 imeko unitä moneñ uwäk 5 kodaki yäpeko ukät bok peñpäñ yäwek; Ekänina, gäk moneñ uwäk 5 namiñkuno ukeno epäni täñtäyiwa äneñi uwäk 5 ahäñkuño u ño yäk.

21 ✧ Yäwänä ekäni unitä iwerek; Tägagämän yäk. Gäk man buramik täñpäñ epän säkgämän täñkun. Gäk imaka jopita watäni itkuno unita näkä imaka bureni watä itta api gepmañpet yäk. Unita apiño gäk näkkät itpäñ oretoret terak itda yäk.

22 Ude yäwänä watä ämani kubä moneñ uwäk yarä imeko unitä iwerek; Ekänina, gäk moneñ uwäk yaräbok namiñkun. U näkä epäni kehäromi täñjira äneñi uwäk yaräkät ahäñkumän yäk.

23 Yäwänä ekänitä iwerek; Watä ämana tägagämän! Manna buramiwani, gäk imaka jopita watäni itkuno unita imaka bureni watä itta gepmañtat yäk. Unita apiño gäk näkkät itpäñ oretoret terak kañ it yäpmäñ äroda yäk.

24-25 Yäwänä mäden moneñ uwäk kubägän imeko unitä iwerek; Ekänina, mebärika nadätat yäk. Gäk äma komi. Äma ätutä epän täk täkañ unitäño bureni ahäñirä gäkä yäpmäk täyan yäñ nadäñpäñ umuntañkut. Unita näk moneñ uwäk kubägän namiñkuno u awañ äneñpäñ peñkuro u yäpmäñ äbätat ño! yäk.

26 Ude yäwänä äma ekäni unitä iwerek; Wa! Gäk epän ämana waki, orek pärani yäk. Gäk näkä äma udewani yäñ nadäñkañ imata näkño moneñ jop peñkun?

27 Gäk ñode tänañi täñkun; Näkño moneñ gamiñkuro u moneñ äma keru terak peñiri uyaku täñpewä tañi ahäñirän äbäñkañ yäpmäñtet yäk.

28 Ude yäñpäñ epän ämaniye ätu yäwerek; In moneñ uwäk yomägatpäñ uwäk 10 yäpmäñ kuñatak unita imut yäk.

29 ✧ Nadäkañ? Äma kubätä imaka imani u yäpmäñ kuñarayäñ täko uwä ätukät bumta-inik buñät imikta yäwani. Täñ, äma ätuwä nin imaka udewani nitek yäñ nadäk täkañ upäñkañ nämo! Imaka inñitkamäñ yäñ jop nadäk täkañ uwä yäyomägatta yäwani.

30 ✧ Ude yäñpäñ ekäni unitä yäwek; Watä ämana gañani ño bipmäñ urani gänañ pudät mañpä äpmonpäñ yäk. Uken konäm kähän yäñ jiwätpeñ irän yäk.

Äma Bureni-iniktä ämawebe api yäpmäñ daniwek

31 ✧ Täñpäñ Äma Bureni-iniktä kunum täño epmäget kudän nitek añeroniye-kät äbäñpäñ intäjukun äma ärowani pähap wäpi biñam ikek api irek.

32 ✧ Täñirän ämawebe komeni komeni uken naniktä päbä u inamiken api itneñ. Äbä iräkañ yäpmäñ daniñpäñ äbot yarä api yepmañpek, sipsip watä ämatä sipsip meme yäpmäñ danik täkañ ude.

33 Täñpäñ äma wakiwaki keru kähmäk kädä yepmañpäñ äma tägatäga keru bure kädä api yepmañpek.

34 Ude täñkañ intäjukun äma unitä ämawebe keru bure kädä itnayäñ täño uwä api yäwerek; Nana inta nadäñ tamitak unita näkken äbut yäk. Äbäñkañ kome säkgämän Anututä bian-inik kunum kenta kome pewän ahäwäpäñ inta biñam kome iwoyäñkuko ño korewut yäñ api yäwerek.

✧ 25:21: Mat 24:45-47; Luk 16:10 ✧ 25:29: Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 ✧ 25:30: Mat 8:12
✧ 25:31: Mat 16:27, 19:28; Rev 20:11-13 ✧ 25:32: Rom 14:10; Ese 34:17

35 ✧ Nāk nakta neñirä nepmäñ towiñkuñ, ba umeta neñirä ume gwet namiñkuñ. Ba nāk äma kudupi ude kuñarira nämagut yäpmäñ yotjin-ken kuñkuñ.

36 Ba moräñ irira tek täñ namiñkuñ. Ba käyäm täñira watä it namiñkuñ. Ba komi yot gänañ irira nabäñ tareñkuñ yäk.

37 Ude yäweränä ämawebe täga unitä kowata ñode api iwetneñ; Ekäni, jidegän uken nakta geñirä gepmäñ towiñkumäñ? Ba umeta geñirä jidegän uken ume gwet gamiñkumäñ?

38 Ba gäk jidegän äma kudupi ude äbäñiri gämagut yäpmäñ yotnin-ken kuñkumäñ? Ba jidegän moräñ iriri tek täñ gamiñkumäñ?

39 Ba jidegän käyäm täñiri watä it gamiñkumäñ? Ba komi yotken iriri gabäñ gawat epän jidegän uken täñ gamiñkumäñ?

40 ✧ Ude iweräwä intäjukun äma unitä kowata ñode api yäwerek; Nāk bureni täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ño kubäta täñ imik täñkuño u näka täñ namik täñkuñ yäk.

41 ✧ Täñä ämawebe keri käpmäk käda itnayäñ täño uwä ñode api yäwerek; Kewewut! Kädäp äbot Anututä äma waki Satan-kät epän ämaniye-kätta yäñpäñ peñkuko uken äpmo api itneñ yäk.

42 Imata, in ñode täñ namiñkuño unita; Nāk nakta neñirä ketem nämo namiñkuñ. Umeta neñirä ume nämo gwet namiñkuñ.

43 Nāk äma kudupi ude kuñarira yotjin-ken nämo yäñ-yäkñat yäpmäñ kuñkuñ. Ba moräñ irira tek nämo täñ namiñkuñ. Käyäm täñira watä nämo it namiñkuñ. Ba komi yot gänañ irira nämo nabäñ näwatkuñ.

44 Ude yäweränä ämawebe waki unitä kowata ñode api iwetneñ; Ekäni, jidegän uken nakta geñirä nämo gepmäñ towiñkumäñ? Ba umeta geñirä jidegän uken ume nämo gwet gamiñkumäñ? Gäk äma kudupi ude äbäñiri jidegän nämo gämagut yäpmäñ yotnin-ken kuñkumäñ? Ba jidegän moräñ iriri tek nämo täñ gamiñkumäñ? Käyäm täñiri jidegän uken watä epän nämo täñ gamiñkumäñ? Ba komi yotken iriri jidegän gabäñ gawat epän nämo täñ gamiñkumäñ?

45 Ude iweräwä intäjukun äma unitä ñode api yäwerek; Nāk bureni täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ño kubäta nämo täñ imik täñkuño u näka täñ namik täñkuñ.

46 ✧ Unita ämawebe u komi tärek-täreki nämoken api yepmanpäñ äpmonen. Täñkanjä ämawebe täga uwä irit kome säkgämän paot-paori nämoken api yepmanpek.

26

Jesu utta man topuñ

Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

1-2 ✧ Eruk, Jesutä man kudup yäwet moreñpäñ iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; In nadäkañ? Yäñen uwä Pasova Orekirit kadäni. Kepma uken Äma Bureni-inik uwä iwaniye keri terak pewäkañ iwaniyetä päya kwakäp terak api utneñ.

3 Täñpäkañ bämoñ äma intäjukun täñpani-kät Juda täño ekäni ekäni ätutä bämoñ äma intäjukun täñpani wäpi Kaifastä yotken käbeyä täñkuñ.

4 Käbeyä täñpäñ Jesu käbop inñitpäñ utta man topuñ.

5 Ude täñpäñ yäñkuñ; Nämo yäk. Orekirit kadäni-ken täñpena ämik pähap ahäwek yäk.

Webe kubätä Jesu ume kábäni tágapänj ärut iminjuk
Mak 14:3-9; Jon 12:1-8

⁶ Tänpäkan Jesu Betani yotpärare-ken itkuk. Itkanj Saimon gisik paräm ikek yänj iwerani unitä yotken äronpänj ketem bok nanjkumän.

⁷ ✧ Ketem nanj irirän webe kubätä ume kábäni säkgämän u gwäki ärowani penpänj yäpuko upänj yäpmänj abuk. Yäpmänj päbä Jesu ketem nanj irirän gwäki-ken kudup piñ ibatkuk.

⁸ Ude tänjirän iwaräntäkiye bok itkuño u kanjanj kokwawak nadänpänj yänpänj-nadäk ñode täñkuñ; Wa! Mebäri imata moneñ pähap ño jop awähutak?

⁹ Ume u ämata yämiñpänj moneñ täñj yäpmänkanj äma jäwärita yämiñirän uyaku këna tégatek yäk.

¹⁰ Ude yänjirä Jesutä bäräñej yabänpänj-nadänkanj yäwetkuk; In webe ño imata ibekänj? U iron säkgämän kubä täñj namitak.

¹¹ ✧ Äma jäwäri inkät wari wari pen irirä iron täñj yämina yänpänjä kanj täñj yämüt! Upänkanj näk inkät wari nämo api itne.

¹² Näk kumbapänj api äneneño unita awanjen kukta gupna ume kábäni nitek u ärut namitak.

¹³ Näk bureni täwetat. Manna biñam Täga komeni komeni yänahänj yäpmänj kunayänj täño udegän webe ñonitä täñj namitak unitäño manbiñam bok api yänj yäpmänj kunenj. Ude tänjirä ämawebetä webe ñonita nämo api guñ täneñ yäk.

Judas Jesuta iwan täñj iminjuk
Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴⁻¹⁵ ✧✧ Tänpäkanj iwaräntäki kubä wäpi Judas-Kariot unitä Jesu iwan kerit terak kanj pewa yänkanj bämop äma intäjukun täñpanitä itkuñ-ken päñku ñode yäwetkuk; Näk Jesu ketjin-ken pewawä moneñ jide api namineñ? Yäwänä siliwa moneñ 30 ude iminjkuñ.

¹⁶ Imäkanj Judastä päñku iwan kerit terak kanj pewa yänj nadänpänj Jesu iwaräntänj yäpmänj kuñatkuk.

Pasova Orekirit täño ketem nanjkun
Mak 14:12-21; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30

¹⁷ ✧ Tänpäkanj orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani täño äñnak-äñnak u yäput penjkun. Kadäni ukengän iwaräntäkiyetä Jesu päñku ñode iwetkuñ; Nin apiño yot deken päñku Pasova täño imaka imaka u täñtuñum täne?

¹⁸ ✧ Yäwawä Jesutä yäwetkuk; In yotpärare-ken äronpänj äma kädet moräk-ken itak u kanpänj ñode iwerut; Yäwoñärewani äma ñode yäyak. Kadänina keräp täyak unita gäkä yotken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova täño ketem nänetä nadätat.

¹⁹ Ude yäweränkanj iwaräntäkiye Jesutä man yänjkuko udegän päñku yot mähemu u iwetkanj Pasova täñtuñum täñkuñ.

²⁰ Ude täñkanj kome bipmäñirän Jesu iwaräntäkiye 12 u yämagurän päñku yot uken itpänj Pasova ketem nanjkun.

²¹ Nanj ittängän Jesutä man ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Inkät nanik kubätä iwan täñj namayänj yäk.

²² Ude yänjirän nadänpänjä butewaki nadänpänj ini-ini iwet yabänjkun; Ekäni, näka yäyan?

²³ ✧ Ude yänjtäko Jesutä yäwetkuk; Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ñonitä iwan kerit-ken nepmanpayanj.

24 Nadäkan? Äma Bureni-inik uwä kädet yän imani udegän api iwarek. Upänkan äma iwan kerit terak nepmanpayän täyak u kowata jidewani kubä api yäpek? Uwä komi umuri kubä api yäpek yäk.

25 Ude yänirän Judas, Jesu iwan kerit terak pewayän tänkuko unitä Jesu iwetkuk; Yäwoñärewani äma, näka ba yäyan? Yäwänä iwetkuk; Gäk ubayän yäk.

Bänep kubägän äñnak-äñnak yäput peñkuk

Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25

26 ✧ Eruk ketem nan irirä Jesutä käräga kubä yäpmänkan Anutu bänep täga man iwetkan tokät jukutpäñ iwaräntäkiyeta ñode yäwetpäñ yämiñtäñ kuñkuk; Ño yäpmänpäñ nanput. Ñowä näkño gupna yäk.

27 Ude yänpäñ wain ume yäpmänkan Anutu bänep täga man iwetpäñ iwaräntäkiye ñode yäwetpäñ yämiñtäñ kuñkuk; In kudup ño nanput.

28 ✧ Ñowä näkño nägätna. Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk täyak u täñkehärom takta. Tänpän ämawebe mäyap täño momi awähuretta yänpäñ nägätna piwayän täyat.

29 Näk bureni täwetat. Wain ume äneñi nämo nankan it yäpmän kuñtängän Nana täño yewa gänañ äronkan wain ume mebäri kubä inkät bok api näne yäk.

30 ✧ Ude yäweränkan kap kubä tenpäñ yot peñpen kuman Olip Pom terak äronkuñ.

Pitatä wäpna käbop api pewek yän yänkuk

Mak 14:27-31; Luk 22:31-34,40-46; Jon 13:36-38

31 ✧ Äronit äronit Jesutä yäwetkuk; Bipani ñogän in kuduptagän näka mäde ut namiñpäñ ämetpen kuñtänpä kunayän. Ude täñirä Anutu täño man ñode kudän täwani u bureni ahäwayän;

Näk sipsip täño watä äma urira sipsip api kuñtänpä kuney yäk. Sek 13:7

32 ✧ Upänkan kumbani-ken nanik äneñi akunpäñ Galili komeken näka jukun päñku api it kirewet.

33 Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde käwep api ut gaminen, upänkan näk ude nämo api täñpet yäk.

34 ✧ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni gäwera. Apiño bipani purup gera nämo yänirän gäkä kadäni yäräkubä ude wäpna käbop pewayän.

35 ✧ Ude yäwänä Pitatä gwäk kwainpäñ man kehäromigän ñode yänkuk; Nämö! Gäk gutpäñ näk bok nutta yäwäwä wäpka käbop nämo api pewet yäk. Ude yäwänkan noriyetä udegän yänkuñ.

Jesu inigän päñku yänapik man yänkuk

Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

36 Tänpän Jesu iwaräntäkiye-kät kuñtängän Getsemane epän tobätken ahänpäñ yäwetkuk; In ñode irirä näk päñku yänapik man yäwayän yäk.

37 Ude yäwetkanä Pitakät Sebedi täño nanakiyat Jems kenta Jon, ugänpäñ yämaguränkan kuñkuñ. Kuñtängän nadäwän umuri pähap tänpänpäñ äma yäräkubä u yäwetkuk;

38 ✧ Bänepna-ken butewaki nadäwätäk pähap ahän namitak unitä nurek yän nadätat. Unita in ñogän kodak itkan nabän näwatkot.

39 ✧ Ude yänpäñ ätu nanak kuñpäñä gukut imäpmok tänpän yänapik man ñode yänkuk; Nana, tänañi tänpäwä nadänjiri komi bäräpi nadäwayän täyat u närepmirän. Ude upänkan näkño nadäk nämo, gäkño mantä kehärom tawän.

✧ 26:26: Mat 14:19 ✧ 26:28: Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11, 1Ko 10:16 ✧ 26:30: Luk 22:39; Jon 18:1
✧ 26:31: Sek 13:7 ✧ 26:32: Mat 28:7,16 ✧ 26:34: Mat 26:69-75 ✧ 26:35: Mat 26:56 ✧ 26:38:
Jon 12:27 ✧ 26:39: Hib 5:7-8; Mat 6:10

40 Ude yänpäj äma yaräkubä unitä itkuḡ-ken äyäjutpeḡ kuḡpäj yabäwän döpmon pat itkuḡ. Döpmon parirä yabänpäj Pita iwetkuk; In imata döpmon pat itkaḡ? In kadäni keräpi näkkät kodak täga nämo itneḡ?

41 ✧ Tänyabäk-ken kwitanenḡa ket nadänpäj yänapik man yäj itkot. Bänepjintä näk näwatta pidäm täkaḡ upäḡkaḡ kehäromijin nämo yäk.

42 Ude yäwetkaḡä äneḡi päḡku nani ḡode iwetkuk; Nana, komi nadätat ḡo täga nämo närepmitnaḡi täḡpawä jop waki nadäḡ namiḡiri komi ḡo nadäwa täreḡirän gäḡḡo mantä kehärom tawän yäk.

43 Man ude yäj paotpäḡ äyäjut päbä äma yaräkubä u döpmon pen parirä yabäḡkuk.

44 ✧ Ude yabäḡkaḡ äneḡi päḡku yänapik man yäḡkuko udegän yäjirän kadäni yaräkubä täḡkuk.

45 Ude täḡkaḡ iwaräntäkiyetä patkuḡ-ken u kuḡpäj yäwetkuk; Ai! In döpmon pen pat itkaḡ? Kadäni täretak! Äma Bureni-inik uwä momi äma kerä terak ärokärok kadäni keräp täyak ḡo.

46 ✧ Unita akwäpäḡ päḡku yabäj ahäna! Äma iwan kerä-ken nepmakta yäwani uwäku äbätak ḡo yäk.

Iwantä Jesu inḡitkuḡ

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-11

47 Jesu man ude yäwet irirän iwaräntäkiye 12 u kubä wäpi Judas u pengän ahäj yämiḡkuk. Iwan äma mäyap kadä boham ikek penta äbuḡ. Iwan äma uwä bämop äma intäjukun täḡpani ba Juda täḡo äma ekäni ekäni unitä peḡ yäwetpewä äbuḡ.

48 Intäjukunä Judastä man kädet ḡode yäwetkuk; Näkä päḡku äma u bayäj imiḡpäj iniḡ orerirä nabäḡkaḡ upäj kaḡ inḡrut yäj yäwetkuk.

49 Eruk Jesu ahäj imiḡpäj iwetkuk; Yäwoḡärewani ämana! Ude yänpäj bayäj imiḡpäj iniḡ oretkuk.

50 Judastä ude täḡirän Jesutä iwetkuk; Notnapak, epän täḡpayäj nadäḡpeḡ äbätan ude täyi! Yäwänä iwantä äbuḡowä inḡitpäḡ kerigän topuḡ.

51 ✧ Ude täḡirä iwaräntäki kubätä päipi pion gänaḡ nanik wädawän kwäpäḡä bämop äma unitäḡo watä ämani kubä ura yäkḡat jukuni painḡkuk.

52 ✧ Ude täḡpänä Jesutä iwetkuk; Ai! Päipka pe! Äma kubätä ämik täḡpeko uwä kowata udegän utneḡ.

53 ḡodeta nämo nadätan? Nanaken gera yäjira aḡeroniye mäyap peḡ yäwetpewän äbä täga täḡkentäj namineḡ.

54 Upäḡkaḡ täḡkentäj namineḡo uwä Anutu täḡo man kudän täwani u jide täḡpäj bureni ahäwek?

55 ✧ Ude iwetpäjä Jesutä komi äma äbuḡo u yäwetkuk; Jide? Intä nabäwä kubo äma ämik täḡpani ude täḡpapäj kadä boham ikek nutnayäj äbäkaḡ? Näk kepmani kepmani kudupi yot gänaḡ äronkaḡ inkät ämawebe Anutu täḡo man yäwetpäj yäwoḡäreḡ täk täḡkut-ken ugän imata nämo nepmäḡitkuḡ?

56 ✧ Upäḡkaḡ in ḡode täḡ namiḡirä Anutu täḡo manbiḡam terak profet bian-itä näka man kudän täḡkuḡo u bureni ahäwän! Ude yäwänkaḡ iwaräntäkiye kudup Jesu kakätäḡpeḡ kuḡtäḡpä kuḡkuḡ.

Jesu manken teḡkuḡ

Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24

57 Täḡpäkaḡ komi äma unitä Jesu imagut yäpmäj bämop äma intäjukun täḡpani wäpi Kaifas unitä yotken kuḡkuḡ. Yot uken kuḡpäj Baga man

✧ 26:41: Mat 6:13; Hib 2:14, 4:15 ✧ 26:44: 2Ko 12:8 ✧ 26:46: Jon 14:31 ✧ 26:51: Jon 18:26
✧ 26:52: Stt 9:6; Rev 13:10 ✧ 26:55: Luk 19:47, 21:37 ✧ 26:56: Mat 26:31

yäwoṅärewani ämakät Juda täṅo äma ekäni ekäni kuduṅtagän kubäken ugän itkuṅ.

⁵⁸ Irirä Pita mädeṅgän käbop itpäṅ-yabäk täṅtäṅ kumaṅ yot unitäṅo yewa gänaṅ äronkuk. Äronpäṅä Jesu jide täṅ iminayäṅ yäṅ yabäṅpäṅ-nadäka yot täṅo watä ämakät bok maṅitkuṅ.

⁵⁹ Täṅpäkaṅ Baga man yäwoṅärewani ämakät Juda täṅo äma ekäni ekäni u kuduṅtagän itpäṅ Jesu kumaṅ-kumäṅ utna yäṅkaṅ Jesu jop ikṅatta jop manman ätuta wäyäkṅeṅkuṅ.

⁶⁰⁻⁶¹ ✧ Ude täṅirä äma mäyaptä Jesu imaka wakiwaki ude täk täṅkukonik yäṅ jopman ude yäṅkuṅo upäṅkaṅ Jesuken imaka goret kubä nämo kaṅpäṅ nadäṅkuṅ. Täṅirä äma yarätä äbäṅpäṅ yäṅkumän; Äma ṅowä ṅode yäṅirän nadäṅkumäk yäk. U näk kudupi yot wärämutkaṅ kepma yaräkubä-tagän äneṅi täga täṅpet yäṅ yäṅirän nadäṅkumäk yäk.

⁶² Ude yäwerirä bämop äma intäjukun täṅpani unitä akuṅpäṅ Jesu iwet yabäṅkuk; Man kowata kubä nämo yäwerayäṅ? Äma päke ṅo gäka man yäkaṅ ṅo nadäwi jide täyak?

⁶³ ✧ Yäṅirän Jesutä kowata nämo yäṅkuk. Man nämo yäṅkaṅ kum irirän intäjukun äma unitä äneṅi iwet yabäṅkuk; Anutu Bureni kehäromi u wäpi terak yäṅkehärom taṅpäṅ niwet! Äma Anututä ämawebeniye täṅkentäka iwoyäwani Kristo u gäk ba nämo? Gäk Anutu täṅo Nanaki ba nämo?

⁶⁴ ✧ Yäwänä yäṅkuk; Yäyan ubayäṅ. Unita näk bureni täwetat; Äma Bureni-iniktä Anutu ärowani täṅo keru bure kada ittängän kunum gänaṅ gubam terak äbäṅirän api käneṅ.

⁶⁵⁻⁶⁶ ✧✧ Ude yäwänä bämop äma intäjukun täṅpani u nadäwän wawäpäṅ iniken tek weṅ-gäjähutpäṅ yäṅkuk; Mangämän imata wari yäne? Anutu yäṅärok man iwetak unita in jide nadäkaṅ? Yäwänä äma päke itkuṅo unitä kumän-tagän ṅode yäṅkuṅ; U kumäka biṅam täyak! yäk.

⁶⁷⁻⁶⁸ ✧ Ude yäwäkaṅ ätutäwä iwit ut ibarirä ätutäwä dapuri täṅpipiṅkaṅ keru mugwäṅiṅpäṅ utkuṅ. Ätutäwä keru pipiyäṅpäṅ bumumi-ken utkaṅ yäṅärok man ṅode iwetkuṅ; Gäk profet unita äma gutak unitäṅo wäpi niwet! yäk.

Pitatä Jesu wäpi käbop peṅkuk

Mak 14:66-72; Luk 22:54-62; Jon 18:15-18,25-27

⁶⁹ Täṅpäkaṅ Pita yäman umu, man yot yewa gänaṅ maṅirirän yot unitäṅo watä webe kubätä ahäṅ imiṅpäṅ iwetkuk; Ai! Jesu Galili komeken nanik ukät kuṅarani kubä gäk yäk.

⁷⁰ Yäwänä yäṅkuk; Gäk man jide yäyan? Yäṅiri guṅ täyat yäk.

⁷¹ Ude yäṅkaṅ äpämaṅ kwayäṅ täṅirän yäma-ken webe kubätä kaṅpäṅ äma itkuṅo u yäwetkuk; Äma ṅo Jesu Nasaret nanik täṅo äbotken nanik kubä yäk.

⁷² Yäwänä äneṅi äwo yäṅkuk.

⁷³ Eruk ätu itpäṅä äma itkuṅo unitä iwetkuṅ; Nadäkamäṅ! Gäk äbot uken nanik yäk. Galili man kotäk terak yäk täyan unita nadäkamäṅ yäk.

⁷⁴ Ude yäwäwä Pitatä yäṅkuk; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi yäkaṅ u nämoinik nadätat. Jop man yäwawä Anututä kowata namän yäk. Ude yäṅirän pengän purup gera yäṅkuk.

⁷⁵ ✧ Yäṅirän Pita u Jesutä man ṅode iwetkuko u nadäwän täreṅkuk; Purup man nämo yäṅirän gäk kadäni yaräkubä näṅṅo wäpna käbop pewayäṅ yäk.

✧ **26:60-61:** Jon 2:19-21 ✧ **26:63:** Ais 53:7; Mat 27:12 ✧ **26:64:** Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30
 ✧ **26:65-66:** Apos 14:14; Mat 9:3; Jon 10:33 ✧ **26:65-66:** Wkp 24:16; Jon 19:7 ✧ **26:67-68:** Ais 50:6, 53:5 ✧ **26:75:** Mat 26:34

Man u juku piŋpän bänepi-ken jägämi pähap nadänpän äpamaŋ päŋku konäm bumta kotkuk.

27

Judas kotäki topuk

¹ Eruk, kome yäŋeŋ pak taŋirän bämop ämakät Juda täŋo ekäni ekäni kudup-tagän kubä-kengän itkaŋ Jesu utpewä kumbekta yäŋkehärom taŋkuŋ.

² Ude yäŋpän keru pädat tänpän yäpmän päŋku Pailat keru terak peŋkuŋ. (Pailat uwä Rom gapmantä iwerirän Juda ämawebe yabän yäwarani.)

³ ✧ Täŋirä Jesu kumāŋ-kumāŋ utneŋta yäniŋ kireŋkuko u nadänpän äma iwan keru-ken pewani Judas ini täŋkuko unita waki nadäŋkuk. Ini täŋkuko unita waki nadänpän siliwa monen 30 ude yäpuko u porin yäpmän äma ekäni ekäniken äneŋi kuŋkuk.

⁴ Päŋku yäwetkuk; Näk jopman yäŋpän äma siwoŋi kubä kumäkta taniŋ kireŋkuro unita nadänjira jägämi täyak yäk. Yäwänä iwetkuŋ; Ninkeŋ imata yäyan? Gäkŋa täŋkuno yäk.

⁵ Ude iweräwä Judastä monen u kudupi yot gänaŋ ureŋ tänpän äronkuŋ. Tänpän yepmaŋpeŋ kotäki topayän kuŋkuk.

⁶ Kuŋirän bämop äma ekäni ekänitä monen kudupi yot gänaŋ ureŋ tänpän äronkuŋo u butuŋpän kubä-kengän peŋpän yäŋkuŋ; Monen ŋo äma täŋo nägät suwawani unita monen ŋopän Anututa biŋam kudupi yotken pekta бага mantä yäjiwät täyak yäk.

⁷ Ude yäŋpän man yäntän kuŋtängän bänep kubägän tänpän ŋode yäŋkuŋ; Monen ŋowä äma kubä wäpi Pota unitäŋo epän tobät kaŋ suwana yäk. Tänpän kome suwaŋkuŋo u äma kome kubäken nanik Jerusalem äbänpän kumāŋirä äneŋeŋta iwoyäŋpän peŋkuŋ.

⁸ Mebäri unita kome u wäpi 'Nägät Kome' yän yäk täkaŋ.

⁹⁻¹⁰ ✧ Ude täŋkuŋo unita man kudän profet Jeremaiatä bian ŋode kudän täwani u bureni ahäŋkuk; Juda ämawebetä äma unita nadäwä äpani täŋirä monen gwäki täpuri siliwa monen 30 udegän peŋkuŋ. Ekänitä näwetkuko udegän monen upän Pota täŋo epän tobät suwaŋkuŋ.

Pailattä Jesu iwet yabäk täŋkuk

Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38

¹¹ Jesu Pailat iŋamiken irirän Pailattä ŋode iwet yabäŋkuk; Gäk Juda täŋo intäjukun äma ba? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Yäyan uba yäk.

¹² ✧ Tänpäkaŋ bämop äma intäjukun tänpäni-kät äma ekäni ekänitä Jesu yäŋpän-kaŋiwat man mäyap yäŋkuŋo upänkaŋ Jesutä man kowata kubä nämo yäwetkuk.

¹³ Jesu man nämo yäŋkaŋ irirän Pailattä äneŋi iwetkuk; Man mebäri mebäri gäkä terak wohutkan ŋonita kowata imata nämo yäyan?

¹⁴ ✧ Ude yäwänä Jesu man kubä nämo iniŋ yäŋkaŋ kum irirän Pailattä nadäwätäk taŋi täŋkuk.

Pailattä Jesu kumbän yäŋpän yäniŋ kireŋkuk

Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16

¹⁵ Tänpäkaŋ Pasova Orekirit kadäni-ken Rom gapman täŋo watä ämatä ŋode täk täkaŋonik; Ämawebetä äma komi yot gänaŋ irani kubäta gäripi nadänpän Rom gapman täŋo watä äma iweräwä äma ugänpän dat imän yäpmän kuk tänpäni.

¹⁶ Eruk, kadäni uken äma waki kubä wäpi Barabas u komi yot gänaŋ irani.

17 Tānpāṅ āmawebe Pailattā yot yāma-ken kābeyā tānpāṅ irirā yāwet yabāṅkuk; Netāpāṅ dāt ima āpāmaṅ kwek? Barabas ba Jesu, Kristo yāṅ iwerani u?

18 ✧ (Man ude yāwetkuko uwā Pailattā ṅode nadānpāṅ yāwetkuk; Juda āma ekāni ekānitā Jesuta kokwawak nadāṅkuṅo unita Jesu nākken pewā ābuk yāṅ nadāṅkuk.)

19 Tānpākaṅ Pailattā man epān tāṅ irirān webenitā manbiṅam kubā ṅode pewān yāpmāṅ ābuk; Āma siwoṅi unita imaka kubā tāṅ iminaṅi nāmo yāk. Nāk bipani dāpmonken āma unitagān yānpāṅ nadāwātāk pāhap tāt yāk.

20 Pailattā manbiṅam ude nadāṅkukopāṅ bāmop āma intājukun tānpāni-kāt Juda tāṅo āma ekāni ekāni unitā āmawebe pāke u yāwetkuṅ; Pailattā tāwet yabāk tānpānā ṅode kaṅ yāwut; Barabas pit imiṅ pewi kuṅirān Jesupāṅ kumākta kaṅ tewi yāpmāṅ āpān yāk.

21 Eruk Pailattā āmawebe pāke u yāwet yabāṅkuk; Netāpāṅ pit imiṅpewa jop āpāmaṅ kwek? Ude yāṅirān gera terak yāṅkuṅ; Barabas u! yāk.

22 Yāwāwā yāwetkuk; Tāṅ, Jesu, Kristo yāṅ iwerani unitawā jide tāṅpet? Ude yāwet yabāwānā yāṅkuṅ; Pāya kwakāp terak utpewā kumbān! yāk.

23 Ude yāwāwā Pailattā yāṅkuk; Waki kubā jide tāṅkukta? Ude yāwānā āmawebe pāke unitā gera taṅi terak ṅode yākgān tāṅkuṅ; Pāya kwakāp terak kaṅ kumbān!

24 ✧ Ude yāṅ ittāṅgān Pailattā nadāṅkuk; Nākṅo man kumān yāpmāṅ āpākaṅ yāk. Pen yāṅtāyiwa āmik pāhap ahāwek yāk. Ude nadānpāṅā ume yāpmānpāṅ āmawebe iṅamiken kerī ārutpāṅjā yāṅkuk; Āma ṅonitā kumbayāṅ tāyak uwā momi nākṅo nāmo. Momi inṅinta biṅam yāk.

25 ✧ Ude yāwānā āmawebe pāke unitā yāṅkuṅ; Jop uken yāk. Kowata ba momi u ninkāt nintāṅo nanakta biṅam kaṅ tānpān!

26 Ude yāwākaṅ Pailattā Barabas jop tewān āpāmaṅ kuṅirān Jesu kadātā pāripmānpāṅ pāya kwakāp terak utpewā kumākta komi āmata yāmān yāpmāṅ kuṅkuṅ.

Jesu utpāṅ tāṅirek-irek tāṅkuṅ

Mak 15:16-20; Jon 19:2-3

27-28 ✧ Yāmān yāpmāṅ kuṅpāṅjā Pailat tāṅo komi āmatā Jesu yāṅikṅat yāpmāṅ komi āma tāṅo yot gānaṅ āronpāṅ komi āma ātuta yāṅpewā ābuṅ. Ābānpāṅjā Jesu it gwāṅiṅpāṅ teki yāṅopmāṅ imiṅpāṅjā tek gwagāri intājukun āmatā tāk tākaṅ udewani tāṅ imiṅkuṅ. 29 Ude tāṅ imiṅpāṅ gupmom yen kedon tānpāṅ gwāki-ken āhāt imiṅkuṅ. Tānpāṅ iwānap kujat, intājukun āmatā inṅit tākaṅ udewani kubā imā kerī bure kāda inṅitkuk. Ude tāṅ imiṅpāṅjā sāra man iwetpāṅ yāṅkuṅ; Juda tāṅo intājukun āma, gāk ganiṅ oretkamāṅ! yāk.

30 ✧ Tānpāṅ iwit ut ibatpāṅ iwānap kujat imā inṅitkuko ugānpāṅ yāpmānpāṅ gwāki-ken ut tāṅkuṅ.

31 Tāṅirek-irek ude tāṅ imiṅ paotpāṅjā tek gwagāri ṅokeno yāṅopmāṅ imiṅpāṅ tek iniken upāṅ āneṅi tāṅ imiṅkuṅ. Ude tāṅ imiṅpāṅjā, eruk pāya kwakāp terak utnayāṅ imagut yāpmāṅ kuṅkuṅ.

Jesu pāya kwakāp terak utkuṅ

Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

32 Imagut yāpmāṅ kuṅpāṅjā āma kubā Sairini komeken nanik wāpi Saimon kaṅ-ahānpāṅjā komi āmatā peṅ iwet-pewā Jesu tāṅo pāya kwakāp buramiwānkaṅ penta kuṅkuṅ.

✧ 27:18: Jon 11:47-48; Jon 12:19 ✧ 27:24: Lo 21:6-9; Mat 27:4 ✧ 27:25: Mat 23:35; Apos 5:28

✧ 27:27-28: Luk 23:11 ✧ 27:30: Ais 50:6

33 Kunṭängän kome kubä wäpi Golgota uken ahänkuṅ. (Golgota u ninin man terak gwäki kokäp.)

34 ✧ Uken ahänpänä eruk, Jesu gupi kwitawän yänpän wain ume jägämi iminṅkuṅ. Imäkaṅ bitnäṅkuk.

35 ✧ Imä bitnäwänä komi ämatä teki yänopmäng iminṅpän päya kwakäp terak utkuṅ. Täṅkaṅ teki yäpmäkta komi ämatä närepmirek gärepmirek täṅkuṅ.

36 Ude täṅkaṅ maṅit itkaṅ kaṅiwat itkuṅonik.

37 Täṅpäkaṅ Jesu gwäki-ken punin käda man kudän ṅode kudän täṅkuṅ;

Nowä JESU, JUDA Ämawebe Täṅo INTÄjukun Äma.

38 ✧ Täṅpäkaṅ kubo äma yarä, kubä kukṅi kubä kukṅi yepmaṅpän bok däpuṅ.

39-40 ✧✧ Ude täṅkaṅ ämawebe kuṅkaṅ äbäk täṅkuṅo unitä yänärok iwetpän ket-siwon täṅpän yänkuṅ; A! Gäk ṅonitä kudupi yot wärämutkaṅ kepma yaräkubäta äneṅi api täṅpet yän yänkun yäk. Unita gäk Anutu täṅo nanak bureni täṅpäwä päya kwakäp terak naniktä ketärenpän äpiwä!

41-42 ✧ Ude yänirä bämop äma ba Baga man yäwonärewani ämakät äma ekäni ekänitä udegän täṅ-irenṅpän näwetgäwet täṅpän yänkuṅ; Äma ṅowä äma ätu täga täṅkentän yämik täṅkukopän ini gupi täṅkentäktawä täṅpän wakaṅ yäk. Ämawebetä äma ṅonita U Isrel ämawebe täṅo intäjukun äma yän yäk täkaṅ. Intäjukun äma bureni täṅpänä päya kwakäp terak naniktä äpäṅirän kaṅkaṅ nadäkinik täṅ iminawä!

43 ✧ U Anutu terak yeṅgäma pek täkaṅ yän yäk täyak, ba Näk Anutu täṅo nanaki yän yäk täyak unita itpän käna yäk. Anututä käwep täṅkentän imek yäk.

44 Täṅpäkaṅ äma waki täṅpani yarä, kukṅi kukṅi däpuṅo unitä yänärok man udegän iwetkumän.

Jesu kumbuk

Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

45 Täṅpän kome kepma bämopi-inik uken edap dapuri kumbuk. Kumänirän kome kudup bipmäng urani it yäpmäng kuṅirän 3'kirok täṅkuk.

46 ✧ Täṅpän 3'kirok ude täṅirän Jesutä iniken man terak gera taṅi ṅode yänkuk; Eli, Eli, lema sabaktani? (U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmaṅtan?)

47 Ude yänirän äma kaṅ itkuṅo unitä nadänpän yänkuṅ; Nadäwut! Elaijata gera yäyak yäk.

48 ✧ Ude yänirä äma kubätä bäränṅ pänku imaka kubä bima yabut bumik yäpmänṅpän wain ume jägämi gänaṅ yäputpän jikon terak pädat täṅkaṅ Jesuta iminirän noriye ätutä iwetkuṅ;

49 Pewut! Jop itpän käna. Elaijata bureni päbä ketärewayän käwep yäk.

50 Ude täṅirä Jesu äneṅi gera taṅi yänpän kumbuk.

51 ✧ Kumänirän kudupi yot gänaṅ tek taṅi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini wewän tärenṅkuṅ. Täṅirän kome imaka, kwainirän mobä imät täṅpä kuṅkuṅ.

52 Ba äma äneṅpani awaṅtä udegän tumäng eränirä äma mäyap Anututa nadän iminṅpän kumbanitä kodak täṅkuṅ.

53 Kodak täṅpän itkaṅ eruk mäden Jesu ini kumbani-ken nanik äneṅi akuṅirän ämawebe kodak täṅkuṅo u awaṅ penṅen akumaṅ Jerusalem yotpärare-ken äronirä ämawebe mäyaptä yabänkuṅ.

✧ 27:34: Sam 69:21 ✧ 27:35: Sam 22:18 ✧ 27:38: Ais 53:12 ✧ 27:39-40: Sam 22:7; Sam 109:25

✧ 27:39-40: Mat 26:61; Jon 2:19 ✧ 27:41-42: Jon 11:50 ✧ 27:43: Sam 22:8 ✧ 27:46: Sam 22:1

✧ 27:48: Sam 69:21 ✧ 27:51: Kis 26:31-33; Hib 10:19-20

54 Kome kwainkuko ba imaka imaka ahänkuko u kanpäñ komi äma täño intäjukun ämakät komi ämaniye Jesu kan itkuño unitä umuntanpäñ bärom tänpän yänkuñ; Wära! Nöwä Anutu täño nanak bureni-inik! yäk.

55 ✧ Tänpäkan Jesu kumbukowä webe mäyap ban itkan kankuñ. Webe uwä Jesu Galili komeken naniktä iwarän tänpän täñkentäk epän täñ imiñ yäpmän äbuño u.

56 ✧ Webe kwayak uken nanik ätu wäpi ñode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria u Jems kenta Josep täño miñi, ba Sebedi täño webeni, Jems kenta Jon täño miñi u.

Jesu äneñkuñ

Mak 15:42-47; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

57 Tänpän bipäda ugän äma tunum mähemi kubä Arimatea komeken nanik wäpi Josep u Jerusalem äbuk. Äma uwä Jesu täño manta gäripi nadäwani.

58 ✧ Eruk Jerusalem äbuko Pailat-ken päñku Jesu täño komegup yäpmän päñku äneñpayän iwet yabänkuk. Iwet yabänjirän Pailattä nadäwän tägawäpäñ komi äma yäwet-pewän päñku Jesu täño komegup ketärenpäñ imiñkuñ.

59 Täñirä Josep Jesu täño komegup u yäpmänpäñ tek paki säkgämän ärurani kubäpäñ uwäk tänpän yäpmän kuñkuk.

60 ✧ Yäpmän päñku mobä awañ inita äneñpani u gänañ peñkuk. Awañ gänañ peñpäñ mobä täñi kubä pimiñ iwet-pewän päñku mobä awañ meni uwä yäput pipiñkuk. Ude täñkan kuñkuk.

61 Tänpäkan Jesu mobä awañ gänañ peñkuko u Maria Makdala ukät wahupikät kan iwarirän Jesu äneñkuk.

62 Eruk päñku patkuño kome yänewänä Sarare-ken bämop äma intäjukun tänpäni-kät Parisi äma ätukät Pailat-ken kuñkuñ.

63 ✧ Kuñpäñ iwetkuñ; Ekäninin, man kubä nadämäño u gäwetna; Jop man yäwani ukeño kodak itkan ñode yänkuk; Näk kumänkan edap yarakubä tärenjirän kodak tänpän api akwet yäk.

64 Ude yänkuko unita komi äma yäweri päñku awañ meni-ken watäni ketinik irirä edap yarakubä kan tärewän yän yänkuñ. Iwaräntäkiyetä päñku komegup yäpmän metänpeñ kuñkan kumbani-ken naniktä akuñkuk yän ämawebe jopman yäkñatneñta! Jop man bian yäwani uterakgän komegup u kubotän yäpmän kuñirä bureni yän nadänekta yäk. Udetä nadäwätäk tänpän gäwetkamän yäk.

65 Iweräwä Pailattä ñode yäwetkuk; Täga yäk. Komi äma yäniñ kiretat u yän yäkñat päñku injin nadäkan ude yäweräkan awañ meni watäni ket kan irut.

66 ✧ Ude yäweränkanä komi ämakät penta päñku awañ meni ket tänpän tänpipiñpäñ komi ämatä watäni itkuñ.

28

Jesu akuñkuk

Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18

1 Tänpäkan Juda täño Sabat kadäni tärenjirän Sande tamiinik Maria Makdala komeken nanik ukät wahupi Maria Jesu awañ gänañ äneñkuño u kada yänkan kuñkumän.

2 Tänpäkan kadäni ukengän kon pähap kwänjirän Ekäni täño anjero kubätä kunum gänañ naniktä äpänpän mobä awañ meni-ken tänpipiwani u yäpmän kewenpewän päñku parirän uterak mañitkuk.

3 ✧ Gupi inami dapun yäpätä kwinit täkañ ude. Teki u paki-inik.

4 Täñirän komi äma u kañpäñ umun pähap nadäñpäñ kwainpäñ kumäñ mañpäñ pattäñ kuñkuñ.

5 Täñirä webe yarä unitä ahäwänä añerotä yäwetkuk; Ek umuntädeño yäk. Näk nadätat, Jesu päya kwakäp terak utkuño u kädayäñ äbäkamän yäk.

6 ✧ Upäñkañ ño nämo itak. U man bian täwetkuko udegän akumañ kuk. Ek abäñkañ patpat bägupi ño kawun yäk.

7 ✧ Täñkañä bäräñeñ kuñkañ iwaräntäkiye ñode yäwerun; Jesu uwä kumbaniken naniktä akumañ kuk. Akumañ päñku Galili komeken intäjukun it kireñirän päñku uken kañ kawut! yäñ yäwerun. Añerotä ude yäwetkañ yäñkuk; Man täwetat uba yäk.

8 Täñpäkañ webe yarä uwä umuntañkumäno upäñkañ awañ penpen kuñkañ oretoret terak iwaräntäkiye yäwetdayäñ bäräñeñ kuñkumän.

9 Kuñirän kädet miñin Jesutä pengän ahäñ yämiñpäñ tamimañ yäñ yäwetkuk. Tamimañ yäñ yäweränä gukut imäpmok täñpäñ kuroñi inñitpäñ iniñ oretkumän.

10 ✧ Ude täñpänkañ Jesutä yäwetkuk; Ek umuntädeño! Kuñkañ notnaye yäwerän päñku Galili komeken kañ nabäwut yäk.

Komi ämatä bämop äma manbiñam yäwetkuñ

11 Webe yarä u kuñirän komi äma awañ watäni itkuño u ätutä bäräñeñ kumañ päñku yotpärare-ken äronpäñ imaka umuri ahäñkuko unitäño biñam bämop äma yäwetkuñ.

12 Yäweräkañä bämop ämakät Juda täño ekäni ekänitä käbeyä täñpäñ man yäñpäñ-nadäk täñpäñ komi äma awañ watäni itkuño unita moneñ tañi yämiñkuñ.

13 ✧ Yämiñkañ yäwetkuñ; In ñode kañ yäwerut yäk. Bipani nin dämpmon paritna Jesutä iniken iwaräntäkiyetä päbä komegup kubo täñpäñ yäpmäñ kuñ yäñ kañ yäwerut.

14 Pailattä jopman u nadäñpäñ goret kubä täñ nimek yäñ nämo umuntäneñ. Nämo, nintä täga api iniñ bitnäne yäk.

15 Ude yäñpäñ yäwerä komi äma uwä moneñ u yäpmäñpäñ man yäwetkuño u buramiñkuñ. Täñkuño unita jopman u Juda ämawebe-ken patkuko unitä pen pätak.

Jesutä iwaräntäkiye man yäwetkuk

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23

16 ✧ Täñpäkañ Jesu iniken iwaräntäkiye 11 uwä Galili komeken pom kubä Jesutä ini bian yäwetkuko u äronkuñ.

17 Äronpäñ Jesu ini kañpäñ ukengän gwäjiñ äpmon imiñpäñ iniñ oretkuñ. Upäñkañ ätutäwä bänep yarä täñpäñ U Jesu nämo käwep yäñ nadäñkuñ.

18 ✧ Täñirä Jesutä dubini-ken äbäñpäñ ñode yäwetkuk; Anututä kehäromi kuduptagän, kunum täño ba kome täño, näka namiñ moreñkuk yäk.

19 ✧ Unita in komeni komeni kuñkañ äma äbori äbori näwaräntäknaye ude kañ täñ yepmañput. Näk näwaräntäknaye täñpäkañ Nan ba Nanaki ba Kudupi Munapik u wäpi terak ume kañ ärut yämüt.

20 ✧ Täñpäñ man täwetpäñ täwoñjärek täñkuro u kudup yäwetpäñ yäwoñjärenirä kañ buramiñ morewut. Bureni ñode täwera nadäwut; Näk edapi edapi inkät irira kome ñonitäño kadäni api tärewek yäk.

✧ 28:3: Mat 17:2; Apos 1:10 ✧ 28:6: Mat 12:40, 16:21 ✧ 28:7: Mat 26:32 ✧ 28:10: Hib 2:11
 ✧ 28:13: Mat 27:64 ✧ 28:16: Mat 26:32; Mat 28:7,10 ✧ 28:18: Dan 7:14; Jon 13:3; Efe 1:20-22
 ✧ 28:19: Mak 16:15-16; Apos 1:8, 8:16, 19:5; Rom 6:3, 1Ko 1:13, 10:2; Gal 3:27 ✧ 28:20: Apos 18:20; Jon 14:23

Mak Maktä Jesu u kehäromini inigän kubä yän niwoṅäreкта manbiṅam ṅo kudän täṅkuk

Jontä Jesuta kädet täwitkuk

¹ Jesu Kristo u Anutu täṅo Nanaki. Unitäṅo Manbiṅam Täga yäput penpän ahäṅkuko u ṅode;

² ✧ Bianä Anutu täṅo profet kubä wäpi Aisaiatä manbiṅam kubä ṅode kudän täṅkuk;

Näkṅo biṅam yänahäwani äma kubä ṅo.

U intäjukun kädet täwit gamikta api iniṅ kirewet yäk.

Mal 3:1

³ Üwä kome jopi-ken päṅku itkaṅ ṅode api yäwek;

Ekänitä äbäka kädet kaṅ täwirut!

Irit kuṅat-kuṅatjin kaṅ täṅsiwoṅ tawut!

Ais 40:3

⁴ ✧ Eruk, man Aisaiatä kudän täṅkuko udegän Jontä ṅode täṅkuk. Kome jopi-ken päṅku itkaṅ ämawebeta ume ärut yämiṅpäṅ man ṅode yänahäṅit täṅkuk; In bänepjin sukurewäkaṅ ume ärut tamiṅira Anututä momijin api pen tamek yäk.

⁵ Ude yäwerirän ämawebe mäyap Judia komeken nanik ba Jerusalem yotpärare-ken naniktä Jontä itkuk-ken u päṅku wakini yänahäṅirä Jontä Jodan ume gänaṅ yän-yäkṅat päpmo ärut yämik täṅkuk.

⁶ ✧ Täṅpakaṅ Jon uwä tektawä but kubä wäpi kameri unitäṅo pujiṅipän täṅpani upän täṅkaṅä pionṅawä but gupipän täṅpani upän yamän täpäneṅpäṅ kuṅat täṅkukonik. Täṅpäṅ ketemtawä käpukbam-kät kähäräp umeni bipiken nanik ugänpän nak täṅkukonik.

⁷ ✧ Ude täṅkaṅ manbiṅam ṅode yänahäk täṅkuk; Äma kubä biṅam ikek mäden näwatak yäk. Unitäṅo kehäromitä näkṅo kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik unita u dubini-ken näk nämo itnaṅi.

⁸ Nadäkaṅ? Näk ume-inikpäṅ ärut tamitat. Täṅpakaṅ äma mäden näwatak unitäwä Anutu täṅo Munapikpäṅ api uwäktän tamek yäk.

Jontä Jesu ume ärut imiṅkuk

Mat 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹ Kadäni uken Jesutä Galili kome Nasaret yotpärare u penpen abäṅirän Jontä Jodan ume gänaṅ yänikṅat päpmo ärut imiṅkuk. ¹⁰ Ärut imänkaṅ Jesu ume gägäni-ken äbänpäṅ kaṅkuk; Kunum aṅeṅirän Anutu täṅo Munapiktä imaka känaräm bumik unitä äpäṅkaṅ gwäki terak maṅirayän täṅkuk.

¹¹ ✧ Ude täṅirän kunum gänaṅ nanik gera kubä ṅode ahäṅkuk; Gäk näkṅaken bänepna gämäni-inik yäk. Gäk gabänkaṅ gäripi pähap nadäk täyat yän yänkuk.

¹²⁻¹³ ✧ Ude yänirän uterakgän Munapiktä iniṅ kireṅpewän Jesu kome jopi-ken, tom ägwäritä kuṅarani-ken päṅku itkuk. Uken kepma 40 ude irirän Sa-tantä yänikṅat täṅkukonik. Ude täṅkuko upänkaṅ Anutu täṅo aṅerotä täṅkentän imiṅirä it yäpmän kuṅkuk.

Jesutä äma yaräbok-yaräbok yämagutkuk

Mat 4:12-17; Luk 4:14-15

✧ **1:2:** Mat 11:10 ✧ **1:4:** Apos 13:24, 19:4 ✧ **1:6:** 2Kn 1:8; Mat 11:8 ✧ **1:7:** Apos 13:25 ✧ **1:11:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 ✧ **1:12-13:** Sam 91:11-13

14 ✨Eruk, Jon komi yotken tewä irirän kadäni uken Jesu Galili komeken kuṅkuk. Pänku Anutu täṅo Manbiṅam Täga yänḡahänpän ḡamawebe ṅode yäwetkuk;

15 ✨Kadäni ahätak yän yäwetkuk. Anututä intäjukun itkaṅ yabän yäwat epän täṅpayän täyak u tuän keräp täyak! Unita bänepjin sukurenpän Anutu täṅo Manbiṅam Täga uwä nadänpän bänepjin-ken penpän kaṅ yäpmän kuṅarut!

16 Ude yäwetpän Jesutä Galili gwägu pomi terak kuṅattängän yabänkuk; Saimon-kät noripaki Andrutä yäk taṅi, gwägu tom yäpani u gwägu gänan maṅpän äpmonṅ irirän yabänkuk. Äma yarä uwä moneṅ epänta gwägu tom yäpmäk täṅkumänonik.

17 ✨Yäk maṅpän äpmonṅ irirän Jesutä yäwetkuk; Eruk! Epän u penkaṅ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk täkamän udegän ḡamawebe Anutu iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet yäk.

18 Yäweränä uterakgän epäni u penpen iwatkumän.

19 Iwaränkaṅ ätukät kuṅpänä Sebedi täṅo nanaki yarä wäpi Jems kenta Jon u gäpe terak itkaṅ yäk taṅi, gwägu tom yäpani u ket täṅ irirän yabänkuk.

20 Yabänpän pengän yarä unita gera yänirän nani Sebedi-kät epän ḡamaniye gäpe terak itkuṅo u yepmaṅpenṅ Jesu iwatkumän.

Jesutä mäjo äma magärani kubä iwat kireṅkuk

Luk 4:31-37

21-22 ✨Eruk ude täṅpän penta kuṅtängän Kapeneam yotpärare-ken ahänkuṅ. Uken Sabat kadäni täṅirän Jesu Juda täṅo käbeyä yot gänan ḡronpän manbiṅam yäwetpän yäwonḡareṅkuk. Täṅirän ḡamawebe kikuṅutpän nadäwä kudupi kubä täṅkuk. Ude täṅpän ṅode nadänkuṅ; Baga man yäwonḡarewani ämatä man yänpän-yäwonḡarek täk täkaṅ ude bumik nämo yäk. Äma ṅowä man mähemitä yäyak yän nadänkuṅ. 23 Täṅpäkaṅ kadäni ukengän mäjo wakitä magärani kubä käbeyä yot gänan penta itkuṅo unitä kähän yänkaṅ ṅode yänkuk;

24 ✨Jesu, Nasaret nanik, gäk jide täṅ nimayän ḡbätan? Nidäpayän ḡbätan? Gäka nadäkamän. Gäk Anutu täṅo Kudupi Äma u! yäk.

25 Yäwänä Jesutä kaṅ-yänpän ṅode iwetkuk; Bitnä! yäk. Äma ṅo kakätänpen ku!

26 ✨Ude iweränä mäjotä äma uwä inṅitpän kwainkaṅ kähän yänpän kakätänpen kuṅkuk.

27 Täṅirän ḡamawebe u kaṅkaṅ nadäwätäk pähap täṅpän ini-tägän näwetgäwet täṅpän yänkuṅ; Wära! U imatäken? Man kudupi kehäromi nitek yäyak! Unitä man yänirän mäjo mani buramik täkaṅ. Äma jopitä ude täga tänaṅi nämo yäk.

28 ✨Ude yänpän Jesu täṅo biṅam u bäränṅ Galili kome uken-uken yänpän-nadäṅtän kuṅkuṅ.

Jesutä ḡmawebe mäyap yäpän tägaṅkuṅ

Mat 8:14-15; Luk 4:38-39

29 Täṅpäkaṅ Jesu uwä Jems kenta Jon-kät käbeyä yot penpen Andru kenta Saimontä yotken kuṅkuṅ.

30 Kuṅpän Jesu yot gänan ḡronirän Saimon kenta Andrutä Saimon yepmani webe gup kädäp käyäm täṅkaṅ patkuko unita iwetkumän.

31 Iweränkaṅ päṅku kerigän inṅitpän yäpmän akuṅkuk. Ude täṅirän uterakgän käyäm u paoränkaṅ päṅku ketem gwet yämiṅkuk.

32 Eruk kome bipmäṅirän äma käyäm ikek ba äma mäjotä magärani u yän-yäkṅat yäpmän Jesuken äbuṅ.

³³ Yäj-yäkñat yäpmäj äbäjpäñ ämawebe yotpärare uken nanik kudup bumik yot yäma-ken itkuñ.

³⁴ ✧ Äbä irirä Jesutä ämawebe käyäm mebäri mebäri nitek yäpän tägañit mäjotä magārani yawat kireñit täñkuk. Ude täñkañ mäjo u Jesu täño mebäri nadäñkuño unita man yäkta yäniñ bitnäñkuk.

Jesu nani-kät inigän man yäjkuñ

Luk 4:42-44

³⁵ ✧ Ude täñkañ patkuko kome ket nämo yäñejirän Jesu akumañ yot penpen uruñ käda päñku nani-kät man yäjkuñ.

³⁶⁻³⁷ Yäj irirän Saimon-kät noriye ätutä Jesuta wäyäkñejtän päñku kañ-ahäjpäñ iwetkuñ; E! Gäk imata ño itan? Ämawebe kudup gäka wäyäkñej itkañ!

³⁸ Ude iweräwä ñode yäwetkuk; Nin yotpärare kukñi kukñi it yäpmäj kukañ-ken u käda kuna! Uken kuñkañ Anutu täño man yäjahäjpäñ kañ yäwet täñpa. Näk epän u täkta äbut.

³⁹ ✧ Ude yäjpäñ Galili komeken yotpärare kubäkubä täño käbeyä yot gänañ äronpäñ man yäwerit mäjo yawat kireñit täñkuk.

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän tägañkuk

Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Täñpakañ kadäni kubä äma kubä gisik paräm ikektä Jesuken kuñpäñ gukut imäpmok täñpäñ butewaki terak ñode iwetkuk; Gäk täñkentän namayän nadäñpäñä näk täga nepmañpi kudupi iret yäj nadätat.

⁴¹ Ude yäwänä Jesutä äma u kañpäñ butewaki pähap nadäñ imiñpäñ keru gupi terak penkañ iwetkuk; Täga täñkentän gamayän. Eruk, paräm ño paorut!

⁴² Ude yäwänä uterakgän paräm u paorirä säkgämän itkuk.

⁴³⁻⁴⁴ ✧ Täñpäñ Jesutä äma u man kehäromi ñode iwetkuk; Täñ gamitat ñonita ämawebe biñam nämo yäweren. Gäk päñku gupka bämop äma iwonjäre. Ude täñpäñ äneñi säkgämän itta Moses täño бага man iwatpäñ gupe käbäñi nitek ijiñiri ämawebetä paräm tägakañ yäj api nadäwä täreneñ. Jesutä ude yäjpäñ iwet-pewän kuñkuk.

⁴⁵ Päñku Jesutä iwetkuko ude nämo täñkuk. Nämo, Jesutä gupi yäpän tägañkuño unitagän ämawebe kumañ yäjahäjpäñ yäwettän kuñkuk. Ude täñjirän kañpäñ Jesu yotpärare bämopi-ken kwawak täga nämo kwet yäj nadäñkuk. Ude nadäñpäñ kukñi käda, äma mäyap nämo irani-ken kuñat täñkuk. Äma mäyap nämo irani-ken kuñatkukopän ämawebe uken-uken naniktä ehutpäñ pen iwarän täk täñkuñonik.

2

Jesutä äma kubä yäpän tägañkuk

¹⁻² Eruk kepma yarägän itpäñ Jesu äneñi Kapeneam yotpärare-ken kuñjirän ämawebetä Jesu äbäko ude itak yäj nadäñpäñä yot itkuk-ken u äbä bumta tokñejpäñ yäman imaka, it tokñejpäñ bägup kubä nämo penkuñ. Bumta tokñejpäñ irirä Jesutä Anutu täño manbiñam yäwetkuk.

³ Täñkañ äma kwäyähäneñ täñpani kubä äma yaräbok-yaräboktä gärañ täñpäñ Jesuken yäpmäj äbuñ. Täñpäñ noriye ätu täñkentäktä penta äbuñ.

⁴ Yäpmäj äbäjpäñ yabäjkuñ; Ämawebe kätum-kätum irirä. Ude yabäjpäñä Jesu dubini-ken pekta kädetta wäyäkñewä wawäpäñ yot medäp terak punin yäpmäj äronkuñ. Punin päro medäp äriwä tumbäpäñ äma kwäyähäneñ täñpani u gärañ ikek tewä äpmonkuk.

✧ **1:34:** Mak 3:11-12 ✧ **1:35:** Mat 14:23; Mak 6:46 ✧ **1:39:** Mat 4:23, 9:35 ✧ **1:43-44:** Mak 3:12, 7:36; Wkp 14:1-32

5 ✧ Ude täñirä Jesutä nadäkiniki yabäñpäñ äma kwäyähäneñ täñpani u iwetkuk; Notnapak, gäñño momika peñ gamitat!

6-7 ✧ Ude yäñirän Baga man yäwoñärewani äma ätu penta itkuño unitä ñode nadäñkuñ; Ai, äma ño imata ude yäyak? Anututa yäñärok man yäyak yäk. Äma kubätä äma täño momi penañi nämo. Anutu-tägän momi peñ yämik täyak yäñ nadäñkuñ.

8 Ude nadäñirä Jesutä Ude nadäkañ yäñ nadäñpäñ ñode yäwetkuk; Imata ude nadäkañ?

9 Äma ño man jide iwerira bureni kwawak ahäñirän känäyähñ?; Momika peñ gamitat yäñ iweret ba Akumañ ku yäñ iweret?

10-11 Eruk, in kome terak ño Äma Bureni-inik-ken momi peñ yämik täño kehäromi itak yäñ nadäkta ñode täñira kawut. Ude yäñpäñ äma kwäyähäneñ täñpani u iwetkuk; Näk ñode peñ gäwetat; Aku! Patpat bägupka yäpmäñkañ yotka-ken kuyi!

12 ✧ Ude iwerirän ämawebe itkuño u inamiken akumañ patpat bägupi yäpmäñkañ kuñkuk. Täñirän ämawebetä kañpäñ nadäwä inide kubä täñkuk. Täñpäñ yäñkuñ; Wära! Imaka kudupi kubä käkamähñ! Kudän ñodewani bian kubä nämo kak täñkumähñonik. Ude yäñpäñ Anutu iniñ oretkuñ.

Jesu Livai imagutkuk

Mat 9:9-13; Luk 5:27-32

13 Ude täñpäñ Jesu Kapeneam yotpärare peñpeñ äneñi Galili gwägu u gägäni-ken kuñkuk. Päñku irirän ämawebe mäyaptä ahähñ imiñpäñ it gwäjiñkuñ. It gwäjiñirä Anutu täño manbiñam yäwetpäñ yäwoñärek täñkuk.

14 ✧ Yäwetpäñ yäwoñärek täñtäñ kuñattähñän Alfias nanaki wäpi Livai u takis moneñ yäpmäk-yäpmäk täñ irirän Jesutä kañpäñ iwetkuk; Gäk akumañ näk näwat yäk. Ude iweränä Livai mani buramiñpäñ epäni u peñpeñ akumañ iwatkuk.

15 Eruk kumañ päñku Jesu Livaitä yotken äronpäñ Livaikät ketem bok nañkumän. Jesu täño iwaräntäkiye-kät äma takis moneñ yäpani ätu ba äma waki täñpani yäñ yäwerani mäyap Jesu iwat täñkuño u ketem penta nañkuñ.

16 ✧ Ketem nañ irirä Baga man yäwoñärewani äma ätu Parisi äma äbotken nanik äbä yabäwä siwoñi nämo täñpäpäñ Jesu täño iwaräntäkiye ñode yäwetkuñ; E! Jesu imata takis moneñ yäpani äma ba äma waki täñpani-kät bok itpäñ ketem näkañ?

17 Man ude yäñirä Jesutä nadäñpäñ yäwetkuk; Äma kubä näk käyäm nämo yäñ nadäñpäñä yäpätägak ämaken nämo kwek. Täñ, äma kubä näk käyäm täyat yäñ nadäweko unitä uyaku yäpätägak ämaken kwek yäk. Näk epän udewani täkta äput. Näk äma inita siwoñi yäñ yäk täkañ unita nämo äput. Nämo, äma inita näk momi täñpani yäñ nadäñpäñ äpani-inik kuñat täkañ äma udewanita yäñpäñ äput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabäñkuñ

Mat 9:14-17

18 Täñpäkañ kepma uken Jon ume ärut yämani unitäño iwaräntäkiye ba Parisi äma ätukät бага man iwatpäñ nakta jop itkuñ. Ude täñirä äma ätutä Jesu päñku ñode iwetkuñ; Jon täño iwaräntäkiye ba Parisi äma täño yäwaräntäkiye u бага iwatpäñ nakta jop it täkañ. Täñ, gäñño gäwaräntäkaye imata nakta jop udegän nämo it täkañ?

¹⁹ Iweräwä Jesutä kowata man wärani kubä ñode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biñam ikek kubäkät oretoret terak kuñatkanj imata butewaki nadäñpänj nakta jop itneñ? Nämoinik!

²⁰ Täñpakanj iwantä päbä äma u inñit yäpmänj kuñirä uyaku noriyetä wäyäkñewä wawäpänj butewaki nadäñpänj nakta jop itneñ.

²¹ Jesutä ude yänpänj iniken man kudupi-kät Parisi äma täño man ukät bok nämo awähutneñ yänj nadäñpänj man wärani yarä yäwetkuk. Kubä ñode; Äma kubätä tek wewani bipa yänkanj tek moräki kodakipänj tek wewani biani terak täga nämo penpänj bipek yäk. Ude täñpeko uwä tek kodaki unitä täñpewän tek biani u tañji wewek.

²² Ude yänpänj äneñji man wärani kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma kubätä wain umeni api täñpanipänj käbot tom gupipänj täñpani biani kubä gänañ täga nämo piwek. Ude täñpänä wain umeni api täñpani unitäño kehärominitä täñpewän käbot biani kehäromi nämo u tumänpänj wain umeni ba käbori u bok jop awähutneñ. Ude täga nämo täñpek. Wain umeni api täñpanipänj käbot kodaki kehäromi gänañ piweko uyaku täga.

Jesu u Sabat täño mähemi

Mat 12:1-8; Luk 6:1-5

²³ Eruk Juda täño Orekirit kadäni kubäken Jesu iwaräntäkiye-kät säguom epän bämopi-ken kuñatkanj. Kuñattängän iwaräntäkiyetä säguom ätu wenpänj yäpuñ.

²⁴ ✧ Wenpänj yäpmänjirä Parisi äma ätutä Jesu ñode iwetkuñ; U yabä! Orekirit kadäni-ken epän ude täkta yäjiwäranu ukenopänj ude imata täkanj?

²⁵ ✧ Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Ude nämo! Bian oranın Devit u noriye-kät nakta yewäpänj täñkuño unitäño manbiñam Anutu täño man terak nämo daninpänj nadäk täkanj?

²⁶ ✧ Manbiñam u ñode pätak; Bian-inik Devit noriye-kät Anutu täño yot gänañ äronpänjä käräga Anututa pewanipänj yäpmänpänj nañkanj noriyeta imaka yämän nañkuñ. Bämop äma intäjukun täñpani wäpi Abiata kadäni unitä itkuk-ken uken ude uwä täñkuk.

²⁷ ✧ Ude yäwetpänj ñode yäwetgän täñkuk; Orekirit kadäni uwä Anututä ämawebe täñkentäkta penkuk. Kadäni uwä ämawebeta bäräpi yämikta nämo.

²⁸ In nadäkanj? Äma Bureni-inik u imaka kuduptagän ba Sabat täño mähemi bok.

3

Jesu epän Sabat kubäken täñkuk

Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

¹ Kadäni kubä Jesutä Juda täño käbeyä yot kubä gänañ äronpänjä äma keru kwäyähäneñ täñpani kubä irirän kanjuk. ² Kepma u Sabat unita Parisi amatä Jesu jide täñpänj manken kanj tene yänj nadäñpänj Jesu ket täñpänj kanjwat itkuñ. Jesutä äma keru kwäyähäneñ täñpani ñokenowä Sabat kadäni ño käwep yäpän tägerneñ yänj nadäñpänj unita.

³ Ude kanj iwarirä Jesutä keru kwäyähäneñ täñpani u ñode iwetkuk; Ämawebe päke ño gabänjirä aku!

⁴ ✧ Ude iweränkanj akunpänj irirän Jesutä Parisi äma yäwet yabänjuk; In jide nadäkanj? Orekirit kadäni-ken kädet jidewani uwä täga täne? Kädet täga täne ba kädet waki täne? Ba äma käyäm ikekta jide täñ yämüne? Täñkentänj yämüne

ba nämo täñkentäñ yämiñitna ini kumneñ? Ude yäweränä kowata man nämo yänkañ kum itkuñ.

5 ✧ Ude täñpäwä Jesutä bänepi nämo imärani yabänpän-nadäwän nämo tägawäpän koki täñpän wañkuñ. Koki täñpän wawäpän äma keru kwäyähäneñ täñpani uwä iwetkuk; Ketka pirärenpän yäpi-siwon tawut! Ude iweränä keru pirärenpän yäpän-siwon tañkuñ.

6 ✧ Eruk, ude täñjirän Parisi ämatä kañpän Jesu jide täñpän kañ utne yän nadänpän gapman täño intäjukun äma wäpi Herot unitäño äbotkät päñku kabeyä täñpän yänpän-nadäk täñkuñ.

Ämawebe mäyaptä Jesu iwarän täñkuñ

7-8 ✧ Ude täñkañ kome u peñpeñ Jesutä iwaräntäkiye yäwän yäpmän Galili gwägu-ken kuñkuñ. Kuñirä ämawebe bumta yäwatkuñ. Kome mäyap ñode u naniktä yäwatkuñ; Galili kome, Jerusalem yotpärare, Judia kome, Idumea kome, kome Jodan ume udude käda itkañ, Tire yotpärare, Sidon yotpärare, kome uken naniktä Jesutä imaka imaka täk täñkuko biñami u nadänpän Jesutä itkuk-ken ukengän tokneñ moreñkuñ.

9-10 ✧✧ Ämawebe käyäm ikek mäyap yäpän tägañkuño unita äma käyäm mebäri mebäri nikektä Jesu gupi inñitnayän nadänpän noriye dumän yäwat yäpmän Jesutä itkuk-ken äbuñ. Äbä bumta tokñewäwä Jesu ämawebetä uyiñ-kätupneñ yän nadänpänä iwaräntäkiye gäpe täpuri kubä yäpmän päbä tuän pekot yän yäwetkuk.

11 ✧ Täñpän kadäni kadäni äma mäjotä magäranitä Jesu kañpän mäjo uwä kome terak inñami yäpä äpmonpäpän kähän yänpän ñode yäk täñkuñonik; Gäk Anutu täño nanaki yäk.

12 ✧ Ude yäwäwä Jesutä iniken mebäri yänahäkta yäjiwät-inik täñkuk.

Jesutä iwaräntäkiye 12 ude yämagutkuk

Mat 10:1-4; Luk 6:12-16

13 Ude yänpän pom kubäken äronpän Jesutä äma ini bänepitä nadänkuko u yänpewän äbuñ.

14-15 Ude täñpän äma 12 ude yänpewän äbuño u Jesu inikat kuñatta ba Anutu täño man kudupi yänahänjit, kehäromini peñ yämiñirän mäjotä äma magärani yäwat kireñit täkta yäpmän daniñkuk.

16 ✧ Äma 12 uwä wäpi ñode; Kubä Saimon. Jesutä wäpi kodaki Pita yän iwetkuk.

17 ✧ Yaräwä Sebedi täño nanakiyat wäpi Jems kenta Jon. Yarä unita iniken man terak wäpi Boaneges yän yäwetkuk. U ninin man terak Iromän.

18 Täñä ätu täño wäpi Andru, Filip, Batorom, Matiyu, Tomas. Kubäwä Alfias täño nanaki wäpi Jems. Kubä wäpi Tadius. Kubä wäpi Saimon Selot.

19 Kubä Judas, Kariot komeken nanik. Äma unitä Jesu iwan keru terak peñkuk.

Jesu mäjotä magärirän epän täyak yän iwetkuñ

Mat 12:24-32; Luk 11:14-23, 12:10

20 Eruk iwaräntäkiye ude iwoyänpän yepmañkañ Jesu yotken kuñkuk. Kuñkukopän ämawebe bumta äbuño unita Jesu ini ba iwaräntäkiye jide täñpän ketem nanpäm!

21 ✧ Ude täñjirä Jesu täño noriyetä biñam u nadänpän, Eruk! Jesu nadäk-nadäki paotak yänpän imagutnayän Jesutä itkuk-ken äbuñ.

✧ 3:5: Jon 11:33 ✧ 3:6: Mat 22:15-16 ✧ 3:7-8: Mat 4:25 ✧ 3:9-10: Mak 4:1; Luk 5:1-3 ✧ 3:9-10: Mat 14:36 ✧ 3:11: Luk 4:41 ✧ 3:12: Mak 1:34 ✧ 3:16: Jon 1:42 ✧ 3:17: Luk 9:54 ✧ 3:21: Jon 10:20

22 ✧ Tänpäkan äma Baga man yäwoṅärewani Jerusalem yotpärare-ken naniktä äbuṅ. Äbänpän ṅode yänkuṅ; Mäjo täṅo äma ärowani wäpi Bilisibap unitä Jesu magärirän unitäṅo kehäromi terak mäjo yäwat kirek täyak! yäk.

23-25 Tänpän man yänkuṅo Jesutä u nadänpän ämawebe yän-päbä yepmanpän man wärani terak ṅode yäwetkuk; Satantä iniken äboriye täga yäwat kirewek? Nämoinik! Ba äma äbot kubätä kowat ämiwän täneṅo uwä jide tänpän kehäromi irek? Bureni, ini buap-tägän ämineṅo uwä kehäromini paorek.

26 Tänpän udegän Satantä iniken äboriye däpmanpän yäwat kireweko uwä kehäromi täga yäpneṅ? Nämoinik! Satan ini paot-inik tänpök.

27 Ude yänpän yäwetkuk; Äma komi kubätä iniken yot gänaṅ irirän äma kubätä siwani yänkan päro tuṅumi täga yomägarek? Nämö! Äma komi u bäyaṅ inipän yentä keru kuroṅi pädat tänpän penkan uyaku tuṅumi täga yomägarek.

28 Unita ket täwera nadäwut; Waki mebäri mebäri ba Anututa yänärok man yäkyäk unitäṅo momi u täga penanṅi.

29 Upänkan äma kubätä Anutu täṅo Munapikta yänärok man yäwayän täko uwä momini uwä tärek-täreki nämö pen api pärek yäk. Anututä momini uwä täga penanṅi nämö.

30 Äma ekäni ekänitä Gäk mäjotä magäränkan unitäṅo kehäromi terak täk täyan yän iwetkuṅo unita Jesutä ude yäwetkuk.

Jesu täṅo miṅiye noriye u netä?

Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

31 ✧ Man ude yän irirän miṅi noriye-kät Jesutä itkuk-ken u ahänkuṅ. Ahänpän yäman umu itkan Jesutä yäman äpän yän nadänpän äma kubä iwerä äronkuk.

32 Äronpän Jesu äma bämopi-ken irirän kanpän ṅode iwetkuk; Ai! Menka notkaye yäman itkan gäka yäkan yäk.

33 Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Menṅaye notnaye bureni-inik u netä?

34 Ude yänpän ämawebe it gwäjinṅuṅo u yabänpän yänkuk; Menṅaye, notnaye bureni ṅo!

35 Ämawebe Anutu täṅo man buramik täkan uwä näkṅo menṅaye, notnaye, wanotnaye bureni-inik.

4

Mujipi pikpik täṅo man wärani

Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

1 ✧ Jesutä äneṅi Galili gwägu gägäni-ken äpmonpän ämawebe man yäwetpän yäwoṅärek täṅkuk. Täṅ irirän ämawebe mäyap äbä itgwäjinṅewä Jesu uwä gäpe terak punin äro manṅit itkan ämawebe gwägu gägäni-ken it yäpmanṅ kwäkan Jesutä manṅinam yäwetpän yäwoṅärek täṅkuk. 2 ✧ Tänpänä man wärani mäyap yäwetpänä kubä pen ṅode yäwetkuk;

3 Juku penpän man wärani täwerayän täyat ṅo ket nadäwut! Äma kubätä ketem mujipi pikta epäni-ken pänku mujipi täṅ-irähuttän kwek.

4 Täṅ-irähuttän kuṅirän mujipi ätu kädet miṅin mäneṅ. Kädet miṅin mäneṅo uwä baraktä yabän ahänpän nan paotneṅ.

5 Täṅkan mujipi ätuwä kome taṅi nämö, gänaṅ umu mobä, uterak man tädotneṅ.

6 Kome u pidämigän, gänaṅ umu mobä unita jäwäri punin itkan bäräneṅ tädotneṅ. Bäräneṅ tädotneṅo upänkan edaptä yeṅpewän kubit täneṅ.

⁷ Tāṅ, mujipi ātuwā mup waki gānaṅ māneṅ. Mup gānaṅ maṅirā mup waki unitā āronpāṅ uwāk tāṅpipiṅ-pewā waṅpāṅ bureni nāmo pātneṅ.

⁸ Tāṅpākaṅ mujipi ātuwā kome gakṅi nikekken māneṅo uwā tāga āroneṅ. Āronpāṅ bureni ātu āhan pātneṅ. Ātuwā taṅi bumik pātneṅ. Tāṅ, ātuwā bumta pātneṅ.

⁹ Man ude yāṅpāṅ yāṅkuk; Āma jukuni nikektā nākṅo man ṅo ket nadāwut!

¹⁰ Tāṅpākaṅ āmawebe ātu kuṅ moreṅirā Jesu iniken iwarāntākiye-kāt noriye ātukāt man wārani yāwetkuko unitāṅo mebārta iwet yabāṅkuṅ.

¹¹ Iwet yabāwāwā yāṅkuk; Anututā intājukun itkaṅ yabāṅ yāwat epān tāk tāyak unitāṅo manbiṅam kābop irani injingān nadākta yāwani unita in-gānpāṅ tāwetat. Upāṅkaṅ āmawebe pāke u nāmo nadāwā tumāk tākaṅ unita u man wāranigān yāṅ nadāk tākaṅ.

¹² ✧ Man unitagān profet kubātā bian ṅode kudān tāṅkuk;

Jukujin tāwā api nadāneṅo upāṅkaṅ bānepjintā nāmo api nadāwā tāreneṅ.

Ba dapunjintāwā api kāneṅo upāṅkaṅ nāmo api kawā tāreneṅ.

Upāṅkaṅ nadāwā tārewāpāṅ bānepi nāmo sukurek tākaṅ unita Anututā mo-
mini nāmo peṅ yāmik tāyak yāk. Ais

6:9,10

¹³ Jesutā ude yāṅpāṅ yāṅkuk; Man wārani tāweraro unitāṅo mebāri nadākaṅ ba nāmo? In mebāri nāmo nadāwā tumāṅirā man wārani ātu yāwawā jide tāṅpāṅ nadāwā tāreneṅ?

¹⁴ Man wārani tāweraro unitāṅo mebāri ṅode; Āma nākṅo man kudupi yāṅahāk tākaṅ uwā āma mujipi tāṅ-irāhuttāṅ kweko udewani.

¹⁵ Tāṅā āmawebe ātu nākṅo man kudupi nadāṅpāṅ bānepi-ken peṅirā Satantā yāyomāgat tāyak uwā mujipi kādet miṅin pewān māneṅo udewani.

¹⁶ Tāṅpāṅ āmawebe ātu nākṅo man kudupi pengān nadāṅkaṅ gāripi nadāk tākaṅ uwā mujipi kome pidāmi, gānaṅ umu mobā uterak piweko udewani.

¹⁷ ✧ Unita āmawebe udewani uwā nākṅo man bānepi-ken jāwāri ket nāmo āpmonṅpani unita man u kadāni kerāpigān yāpmāṅ kuṅatneṅ. Bārāpi kubā ba nākṅo man yāṅahāṅirā yāṅārok man yāwerit iwan tāṅ yāmiṅit tāṅpāwā kwitaṅpāṅ nākṅo man kudupi u bārāneṅ penēṅ.

¹⁸⁻¹⁹ ✧ Tāṅā āmawebe ātu nākṅo man kudupi nadāk tākaṅ upāṅkaṅ nadāṅ bārāp ba moneṅ wādāk-wādākta āmāṅi tāktāk ba tuṅum imaka imakata yabāṅgārip tāṅirā unitā nākṅo man utpewā kumāṅirān nākṅo man jopi tāṅpek. Uwā mup wakiwaki gānaṅ māneṅo udewani.

²⁰ Tāṅpākaṅ āmawebe ātu nākṅo man kudupi nadāṅkaṅ bānepi-ken peṅpāṅ kehāromi yāpmāṅ kuṅat tākaṅ uwā mujipi kome gakṅi terak piweko u bureni āhan ba taṅi bumik ba bumta ahāneṅo udewani.

Topān uwā kwawak pewān ijikta yāwani

Luk 8:16-18

²¹ ✧ Jesutā manbiṅam u yāṅ paotpāṅā āneṅi yāwetkuk; Āma kubātā topān ijiṅpāṅ kābot gānaṅ ba kāwut-ken pewek? Nāmoinik! Kwawakgān pewānkaṅ ijiṅ-yāṅewek.

²² ✧ Bureni! Imaka imaka apiṅo kābop itkaṅ uwā māden kwawak ahāṅirā api yabāṅpāṅ-nadāneṅ. Ba imaka imaka āmatā yejāmāk tākaṅ uwā āneṅpāṅ kwawak api penēṅ.

²³ Unita āma jukuni nikektā nākṅo man ṅo ket nadāwut!

✧ **4:12:** Jon 12:40; Apos 28:26-27 ✧ **4:17:** Mat 26:31 ✧ **4:18-19:** Mat 19:23-24 ✧ **4:21:** Mat 5:15

✧ **4:22:** Mat 10:26; Luk 12:2

24 ✧ Man täwet täyat uwä ket nadäk täkot. In näkno man kudupi nadäj namiñpäñ nadäk-nadäkjin-ken ähan penpäñ nadäneño uwä Anututä ätukät yäpurärät tamiñirän tañi nadäneñ.

25 ✧ Unita in ñode nadäwut; Äma kubätä imaka imani u yäpmäj kuñarayäj täko uwä imaka imani uwä yäpurärätpäj bumta imikta yäwani. Upäñkañ äma kubätä imaka imani u nämo yäpmäj kuñarayäj täko uwä imaka imani u äneñi yomägatta yäwani.

Mujiipi tädot täkañ unitäño man wärani

26 Ude yäñpäñ äneñi man wärani kubä ñode yäwetkuk; Man wärani kubä ñode täwera nadäwut; Äbot Anututä yabäj yäwat täyak uwä ñodewani; Äma kubätä mujipi epäni-ken piñtäñ kwek.

27 ✧ Piñ moreñkañ kuñirän bipani kepma yarä-yarä itpäñ mebäri nämo kañpäñ nadäñirän kärük imätpäj amneñ.

28 Kometä ini-tägän gakñi yämiñirän tädotpäñ pähämi pitpäñ äronpäñ bureni pätnen.

29 ✧ Eruk bureni patpäñ tägañirä pugerek. Täñpäkañ äbot Anututä yabäj yäwat täyak u udewani.

Mastat mujipi täño man wärani

Mat 13:31-32; Luk 13:18-19

30 Jesutä ude yäñpäñ yäwetkuk; Man wärani jide u täwerira Anutu täño yabäj yäwat epän unitäño mebärita nadäwä täreneñ? Eruk, kubä ñode; Äbot Anututä yabäj yäwat täyak u ñodewani;

31-32 Päya kubä wäpi mastat unitäño mujipi täpuri-inik, päya ätu täño mujipi gämoni-ken itkañ. Upäñkañ mujipi u piweno uwä tädotpäñä tañi täñpäñ pähämi obät täñpek. Obät täñirän barak u gänañ äyuñ säkgämän itneñ.

33 Täñpäkañ Jesutä ämawebe täño nadäk-nadäki yabäñpäñ-nadäñkañ nadäk-nadäkitä täga inñitnañi udegän Anutu täño manbiñam man wärani terakgän yäwet täñkukonik.

34 Man mebäri kwawak nämo yäwetkañ man wärani terakgän yäwet täñkukonik. Täñpäkañ man mebäri uwä iwaräntäkiye-kät inigän itkañ yäwet täñkukonik.

Mänittä Jesu täño mani buramiñkuk

Mat 8:23-27; Luk 8:22-25

35 Eruk kepma ukengän kome bipmäñirän Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Gwägu kukñi udude käda kuna yäk.

36 Yäweränä iwaräntäkiyetä ämawebe Jesu kakta äbuño päke u yepmanpen gäpe Jesutä itkuk-ken u gänañ ärowäkañ penta kuñkuñ. Kuñirä ämawebe ätu gäpe ätu yäpmäñkañ mäden yäwatkuñ.

37-38 Eruk, Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak kuñtäñgän Jesu däpmona iwäwä gäpe mädeni käda gwäkita kunowä penpäñ uterak däpmon patguñ-guñ täñkuk. Parirän mäni pähap piäñirän gwägu tokätkuk. Tokätpäj gäpe gänañ äpmonirän gäpetä gwägu gänañ äpmonpayäj täñkuk. Ude täñpäñä iwaräntäkiyetä Jesu yäwä kikäñuränpäj iwetkuñ; Ai! Yäwoñärewani, gwägu gänañ äpmonayäj täkamäj ño yäk. Gwägutä nidäpayäj täyak ño. Gäk ninta butewaki nämo nadätan?

39 Iwaräntäkiyetä ude iweräwä eruk, Jesutä akuñpäñ mäni kañ-yäñpäñ gwägu ñode iwetkuk; Bitnäñpäñ kwikinik isi! yäk. Yäweränä mäni kenta gwägu bitnäñpäñ wareñ mämäni nämo itkumän.

⁴⁰ Ude tänpän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Imata umuntäkan? Nadäkinikjin näkken nämo penpän umuntäkan ba?

⁴¹ Tänpäkan Jesutä mänit kenta gwägu yäniñ bitnäñkuko u kanpän umun pähap nadänpän ini-tägän näwetgäwet tänpän yänkuñ; Wa! Äma ño jidewani! Äma jopi kubätä ude täga tänañi nämo. Upänkan äma ñonitä mänit kenta gwägu man yäwerirän mani buramikamän! yäk.

5

Äma mäjotä magät-pewän tänguñguñ tänpäni

Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

¹ Eruk kumañ päñku gwägu kukñi udude käda Gerasa komeken ahänkuñ.

² ✧ Ahänpän Jesu gäpe terak naniktä äpäñirän äma mäjotä magärani kubä, äma kumbani äneñpani-ken naniktä ahän yämiñkuk.

³⁻⁴ Äma u noriyetä injitna yänkan kadäni kadäni keri kuroñi yen kehäromipän pädat täwäkan yäpmän däñek täñkukonik. Uwä äma kubätä unitäño kehäromi yäpmän äpnañi nämo, kehäromigämän.

⁵ Tänpän kepma bipani mobä gänañ ba pom terak-terak kuñatkan mobä yäpmänpän gupi awähutkan kähän yäñtäñ kuñat täñkukonik.

⁶ Kuñattängän Jesu ban udu irirän kankan bäräñeñ dubini-ken päñku gukut imäpmok täñkuk.

⁷⁻⁸ ✧ Ude täñirän Jesutä iwetkuk; Mäjo, gäk äma ño kakätänpen ku! yäk. Ude iweränä äma u kähän pähap yänpän ñode yänkuk; Jesu, Anutu Ärowani täño nanaki, gäk jide täñ namayän äbätan? Anutu injamiken komi epän nämo gamayän yän näweri nadäwa!

⁹ Yänirän Jesutä iwet yabänkuk; Wäpka netä? Iweränä yänkuk; Nin mäjo mäyaptä äma ño terak itkamän unita wäpnin Mäyap yän niwet täkan yäk.

¹⁰ Ude yänpän butewaki terak wari wari iwetkuñ; Kome itkamän ñoken nanik niwat kireweno! yäk.

¹¹ Man ude yäñtängän pom kubä tuän itkuko uken but äbot pähap ketem nañ irirä yabänkuñ.

¹² Yabänpän Jesu butewaki terak iwetkuñ; But äbot udu yabätan? Niwat kireñpewi uterak ärona yäk.

¹³ Yänirä Jesutä yäniñ kireñpewän mäjotä äma kakätänpen kumañ but uterak äronkuñ. Äronirä but 2,000 udetä bäräñeñ kumañ päñku genji-ken äriñpän gwägu gänañ äpmonpän ume nañpän kumbuñ.

¹⁴ Ude täñirä äma but watäni iranitä yabänpän ämetpen päñku ämawebe yotpärare ba deken deken ittän kuñkuño u manbiñam u yäwetkuñ. Yäweräkan umuri ahänkuko u käna yänkan kuñkuñ.

¹⁵ Kumañ päñku Jesuken ahänpän kankuñ. Äma mäjo mäyaptä magärani u tek yamak ikek, nadäwän tumbäpän Jesu dubini-ken kwikinik mañit irirän. U kanpän äma päke äbuño uwä umuntänkuñ.

¹⁶ Tänpän äma kanpän nadänkuño unitä äma mäjotä magärani u ba but genji-ken äriñpän kumbuño unitäño manbiñam yäwetkuñ.

¹⁷ Man u nadän moreñpänjä Jesu iwetkuñ; Gäk nintäño kome ño penpen ku! yän iwetkuñ.

¹⁸ Ude iweräwä Jesu gäpe terak ärowayän täñirän äma mäjo yäwat kireñ imiñkuko unitä Jesu iwetkuk; Nadän naminiñiri bok kuda! yäk.

¹⁹ Iweränä Jesutä iwetkuk; Nämo! Gäk komeka-ken ku! Päñku menkaye notkaye Ekänitä täñkentäk ba iron ude täñ namitak yän biñam kan yäwet.

20 ✧ Iweränä äma u mani buramiņpāņ kuņkuk. Kuņpāņä Jesutä täņ imiņkuko unita ämawebe yotpārare kubäkubä manbiņam u yäweränkaņ yāņkuņ; Wära! Imaka kudupipāņ nadäkamāņ yäk.

Jesutä webe yarä yāpān tāgaņkuņ

Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

21-23 ✧ Täņpāņ Jesutä Gerasa kome peņpeņ gāpe terak äromaņ gwägu kukņi ņode kāda äbuk. Äbänkaņ ämawebe bumta itgwājiņkuņ. Täņpāņ ätu nanak irirän kābeyä yot täņo watä äma kubä wāpi Jairas unitä ahāņpāņ Jesu kaņpāņ gāmori-ken iņami yāpān äpmonpāpāņ butewaki terak ņode iwetkuk; Näkņo äpetna kumbayāņ täyak unita gāk pābä yāpā tāgakta ketka uterak tāga pewayāņ? Ude täņpayāņ täno uyaku nämo api kumbek yäk.

24 Ude iwetpāņ imaguränkaņ bok kuņkumän. Kuņirän ämawebe mäyap täkņun nitek iwatkuņ.

25-26 Iwarirä webe kubä kāyām ikek ämawebe bāmopi-ken itkuk. Webe u komepak kāyām kadāni kadāni täņ yāpmāņ kuņtäyon obaņ 12 ude täreņkuk. U yāpātāgak äma mäyaptä täņpena tāgawän yāņkaņ epān täņ yāpmāņ kuņirä komi pāhap nadāņkaņ monēji jop ahāwut yāpmāņ äbāņ itkuk. Täņkaņ kāyāmi nämo paotkaņ wakiinik täņkuk.

27-28 ✧ Ude täņkaņ webe unitä Jesu täņo manbiņam nadāņpāņä ämawebe päke u gānaņ pāņku Jesu täņo tekgän iņirira kāyāmna paorän yāņkaņ pāņku mädeni-ken tekgän iņitkuk.

29 Ude iņirirän uterakgän nägät kawuk taņpāņ gupi-ken komi nadāņkuko u paotkuk.

30 ✧ Täņirän kadāni ukengän Jesu kehāromini ätu äma kubä terak kuņtäņirän nadāņkuk. Nadāņpāņ äyāņutpāņ yāwetkuk; Näkņo tek netätä iņitak?

31 Yāwänä iwaräntākiyetä iwetkuņ; Etāņ, ämawebe mäyap dumāņ gāwatkaņ u nämo yabātan? Imata netätä nepmāņitak yāņ yāyan?

32 Yāņirä Jesutä u netätä näkņo tek iņitak yāņpāņ äyāņutpāņ yabāņ äyāņutkuk.

33 Yabāņ äyāņurirän webe ukeņo Näkä täyat yāņpāņ umun pāhap nadāņpāņ äbä Jesu gāmori-ken iņami yāpān äpmonpāpāņ mebārini yāņahāņpāņ iwetkuk.

34 ✧ Iwerirän Jesutä iwetkuk; Äpetna, näka nadāņ namikinik täyan unita gepmaņpa tāgatan. Pāņku tāgaņpāņ säkgāmän kaņ it!

35 Man ude iwerirän äma ätu kābeyä yot täņo watä äma wāpi Jairas unitä yotken naniktä abāņpāņ Jairas iwetkuņ; Äpetka kumak yäk. Kumakopāņ imata Jesu jop yāņikņat yāpmāņ kwayāņ?

36 Yāwāwä Jesutä man yāņkuņo u nadāņpāņ Jairas iwetkuk; Umuntāweno! Nadäk-nadäkka näkagän kehāromi peyi!

37 Ude yāņpāņ ämawebe päke itkuņo unita yājiwätpāņ äma yarākubä Pita, Jems-kät Jems noripaki Jon ugāņpāņ yāmagut yāpmāņ kuņkuk.

38 Yāmagut yāpmāņ kuņtäņgän Jairas täņo yotken ahāņpāņ yabāņkuņ; Yāņtäbätet yāņpāņ konām butewaki pāhap täņ irirä.

39 Ude yabāņkaņ yot gānaņ äronpāņ yāwetkuk; Mebāri imata yāņtäbātek yāņpāņ konām butewaki ņo täņ itkaņ yäk? Webe gubaņ ņo nämo kumak. Dāpmon pat itak.

40 ✧ Ude yāwänä kaņ-māgayāņkuņ. Kaņ-māgayāwāwä yāņ-yāwat-pewän yāman äpāmaņ kuņirä webe gubaņ kumbuko unitāņo miņi nani-kät iwaräntākiye yarākubä ukät webe gubaņ kumbanitä patkuk-ken u äronkuņ.

✧ 5:20: Mat 4:25; Mak 7:31 ✧ 5:21-23: Mat 8:3; Mak 7:32 ✧ 5:27-28: Mat 14:36 ✧ 5:30: Luk 6:19
✧ 5:34: Mak 10:52; Luk 7:50, 17:19 ✧ 5:40: Jon 11:11

41 ✧ Äronpänä webe kumbani u kerigän injtpän iniken man terak node iwetkuk; Webe guban, aku! (U iniken man terak Talita kumi yän iwetkuk.)

42 Ude yänjirän uteragän webe guban uwä akuman kuñatkuk. (Webe guban unitäno oban 12 ude.) Tänjirän kanpän minji nani-kät iwaräntäkiye yarakubä u keru inkuñ.

43 ✧ Tänpän Jesutä manbinam u nämo yänahänen yänpän webe gubani u minji nani-kät iwaräntäkiye yarakubä u yawetpän yäniñ bitnäñkuk. Yäniñ bitnänpän ketem imä nanpän yän yawetkuk.

6

Nasaret naniktä Jesu mäde ut iminjuñ

Mat 13:53-58; Luk 4:16-30

1 Jesu iwaräntäkiye-kät yotpärare u penpen Jesutä ini yotpärare-ken kuñkuñ.

2 ✧ Pänku irirä Juda täno Orekirit kadäni tänjirän käbeyä yot gänañ äronpän Anutu täno manbinam yänahänpän yawetkuk. Yäwerirän nadänkan mäyaptä nadawätäk täni tänpän yänkuñ; Äma no nadäk-nadäk pähap nowä de yäpuk? Ba imaka imaka ämatä täga tänañi nämpän tük täyak u kehäromi netä iminjuñ?

3 ✧ Äma no yot tänpänigän no yäk. U Maria täno nanakigän. Noriye Jems, Joses, Juda kenta Saimon u nadäkamän yäk. Ba wanoriye ninkät penta it takamän no yäk. Ude yänpän Jesuta nadawä wakkuñ.

4 ✧ Tänjirä Jesutä yawetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täno epän äma orañ yämik takan upänkan ini komeken nanik ba noriye minjiye naniye u bitnäñ takan yäk.

5 Eruk, ini yotpärare-ken naniktä mäde ude ut iminjuñ Jesutä kudän kudupi no ken täga nämo tänpet yän nadänkuñ. Äma käyäm ikek yärä-gänpän keritä yepmäñit-pewän täganjuñ.

6 Tänpäkan ämawebe nadäk-nadäkitä kehäromi nämo nadän iminjuño unita nadawän täga nämo täñkuñ.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yawetkuk

Mat 10:5-15; Luk 9:1-6

Eruk yotpärare it yäpman kuñkuño udegän päñku Anutu täno manbinam yawetpän yawonärek täntän kuñkuñ.

7-9 ✧ Täntän kuñtängän iwaräntäkiye 12 yänpabä yepmanpän yärä-yärä yäpman daniñpän mäjo yawat kirekta kehäromi yämiñpän jukuman node yawetkuk; In imaka kubä nämo yäpmankan kuneñ. Yäk, ketem, monen imaka nämo yäpnen. Ähottaba-kät kuronjin ärarani ugänpän kan yäput. Ba tek gupjin terak itkan unitagän kan kut.

10 Pänku kome kubäken ahänpän äma kubätä yori-ken yän-täknat yäpman ärowänä ugän itpän epän täñ paotkan kome kubäken kan kut.

11 ✧ Täñ, kome kubäken ahänjirä not nämo täñ tamiñpän manjin bitnäwawä mäde kan ut yämut. Mäde ut yämiñpän kugun kuronjin-ken nanik pewä manpäpen kan kut. Ude tänjirä tabänpän kan umuntawut!

12 Jesutä jukuman ude yawetpän yäniñ kireñpewän päñku ämawebe bänepi sukurekta manbinam yawetkuñ.

13 ✧ Ude täñit mäjo äma magärani bumta yawat kireñit, käyäm ikek mäyap ume gakni ärut yämiñpewä täganit täñkuñ.

Herottä Jon utpewän kumbuk

Mat 14:1-2; Luk 3:19-20, 9:7-9

14 ✧ Eruk, Jesu ba iwaräntäkiyetä yäpätägak epän täñ yäpmäñ kuñtäko ämawebetä nadänpäñ biñam pähap yäñirä Herottä nadäñkuk. Man mebäri mebäri ñode yäk täñkuñonik. Ätutä ñode yäk täñkuñonik; U Jon ume ärut yämani äma u kumbani-ken naniktä akuñkuko unita kehäromini nitek yäñ yäñkuñ.

15 Ätu täwä Äma u Elaija yäñ yäñkuñ. Ba ätu täwä Äma u Anutu täño man yäñahäwani äma kubä bian itkunjo udewani yäñ yäñkuñ.

16 Yäñtäko Herottä nadänpäñä yäñkuk; Ude nämo! yäk. Jon kotäki madäñkuro ukeñonitä äneñi akuñkuk! yäk.

17-18 ✧ Herottä man yäñkuko unitäño manbiñam ñode; Bian Herottä yäñpewän komi ämatä Jon inätpäñ kerä kuroñi pädat täñpäñ komi yotken teñkuñ. Mebäri ñodeta; Herottä monäni Filip unitäño webeni wäpi Herodias yomägatpäñ inita yäpuko unita Jontä kadäni kadäni ñode iwet täñkukonik; Gäk monäka Filip täño webeni yomägatkuno uwä бага man irepmitpäñ täñkun yäk.

19-20 Ude iwet täñkuko unita Filip webeni Herodias uwä Jonta kokwawak nadäñ imiñpäñ utta kädetta wäyäkñek täñkukonik. Täñjirän Herottä ini uwä Jon uwä Anutu täño kädet siwoñi iwarani äma yäñpäñ watäni it imik täñkukonik. Unita Jontä man yäñjirän nadäwän inide kubä täñpäpäñ nadäwätäk täñkañ Jon täño man nadäkta gäripi nadäk täñkukonik.

21 Eruk Herodiastä Jon utta kädetta wäyäkñeñtäñ kuñtäyon kädet ñode ahäñkuk; Herottä ini ahäwani kadäni-ken äma ärowani ba iwan täño watä äma ba Galili kome täño ekäni ekäni yäñpäbä yepmañpäñ äñnak-äñnak pähap täñ yämiñkuk.

22-23 ✧ Ude täñ yämän nañ irirä Herodias äperi yäñpewän päñku äma ketem nañ itkunjo u inämiken itpäñ kap kuroñ täñkuk. Kap kuroñ täñ irirän Herot ini ba ämaniye-kät kañgärip täñkuñ. Kañgärip täñpäñ Herottä äma ärowani itkunjo u inämiken webe uwä yäñkehäromtak man ñode iwetkuk; Gäk imaka jopi u ba u unita yäwiwä gamayäñ yäk. Ba tuñumna ba kome kañiwat täyat unita yäwiwä yäpmäñ daniñpäñ moräki gamayäñ yäk.

24 Webe uwä man u nadänpäñä yäman äpmonpäñ miñi iwet yabäñkuk; Meñ, näk imatäkenta yäweret? Yäwänä miñitä iwetkuk; Kuñkañ Jon, ume ärut yämani unitäño gwäkita yäwet yäk.

25 Ude iweränkañ äperi bäräñeñ päñku intäjukun äma u iwetkuk; Gäk Jon, ume ärut yämani unitäño kotäki madäñ täkñeñpäñ gwäki gäpe gänañ penkañ äbä nam yäk.

26 Yäñjirän Herot butewaki pähap nadäñkuk. Butewaki nadäñkukopäñ äma ärowani inämiken ba noriye inämiken man kehäromi yäñkuko u nadänpäñ näka nadäñjirä äpani täñpek yäñpäñ nadäñ imiñkuk.

27-28 Nadäñ imiñpäñ bäräñeñ Jon kotäki madäñ täkñeñpäñ gwäki yäpmäñ äbäkta komi äma kubä iwerän kuñkuk. Komi äma unitä komi yot gänañ äronpäñ Jon u kotäki madäñ täkñeñpäñ gäpe gänañ penpäñ yäpmäñ päbä Herodias äperita imiñkuk. Imänkañ webe gubañi unitä miñiken yäpmäñ kuñkuk.

29 Ude täñjirä Jon täño iwaräntäkiyetä biñam u nadänpäñ Jon gupi yäpmäñ päñku awañ äneñkuñ. Ugän.

Jesutä äma 5,000 ketem yepmäñ towiñkuk

Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

30 ✧ Täñpäkañ Jesutä iwaräntäkiye yäwerän kuñtäñpä kuñkuñjo u äneñi äyänjutpen Jesuken päbä manbiñam ämawebe yäñpäñ-yäwoñäreñ täñkuñjo u ba imaka imaka täñtäñ kuñatkuñjo unitäño manbiñam iwetkuñ.

31 ✧ Täñirä ämawebe mäyap Jesu këna yänkañ kuñkañ äbäk täñkuñ. Unita jide täñpäñ ketem näne yänpäñ iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Pänku kome äma nämo itkañ-ken itpäñ-nadäk täna yäk.

32 Ude yänkañ kuna yänpen gäpe terak äronpäñ äma nämo itkuñ-ken u kuñkuñ.

33 Kuñirä ämawebe mäyaptä yabänpäñ-nadäk täñkañ komeni komeni akuñ kirenpän intäjukun päñku kome Jesu-kät iwaräntäkiyetä itpäñ-nadäk tänapän yänkuñ-ken u it kireñkuñ.

34 ✧ Eruk Jesutä gwägu gägäni-ken udu ahänpäñ gäpe terak naniktä äpänpän ämawebe äbot pähap yabänkuk. Yabänpäñ ironi kodäñatä butewaki täñtäñ kuñat täkañ ude bumik täñ irirä yabänpäñ butewaki nadän yäminük. Ude nadänpäñ pengän Anutu täño kädet mebäri mebärita yäwetpäñ yäwonärek täñkuk.

35 ✧ Ude täñ irirän kome dapuri äpmonpayän täñkuk. Täñirän iwaräntäkiyetä päñku Jesu iwetkuñ; Kome ño gägäni-ken iritna kome bipayän täyak.

36 Unita ämawebe yäwetpewi päñku yotpärare it yäpmän kukañ-ken uken päñku ketem ini-ini gwäki penpäñ yäpmänpäñ nañput yän iwetkuñ.

37 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Intä täga nämo yämineñ? Ude yäweränä yänkuñ; Jide täñpäñ yämine? Moneñ tañipän uyaku ämawebe päke ñonita ketemä yämine yäk. Upänkañ moneñ tañi de yäpmänpäñ ämawebe mäyap ño yepmän towinayän?

38 Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Pänku ämawebe yäwet yabäwut. Iniken däkum jideka itkañ? Ude yäwänä päñku yabänpäñ-nadänkañ äbä iwetkuñ; Käräga 5kät gwägu tom yarä ude itkañ yäk.

39-40 Ude yäwäwä Jesutä yäwet-pewän ämawebe kome terak äbot-äbot mañiräntän yäpmän kuñkuñ. Äbot ätu 100, äbot ätu 50 ude mañiräntän yäpmän kuñkuñ.

41 ✧ Eruk mañiräntän yäpmän kuñirä Jesu käräga 5 ukät gwägu tom yarä ukät yäpmänkañ kunum terak doränpäñ Anutu-ken bänep täga man iwetkuk. Iwetpäñ käräga tokätpän iwaräntäkiyeta yämänkañ unitäwä ämawebe bumta päke unita yäminätän kuñkuñ. Täñpäñä gwägu tom udegän täñkuk.

42-43 Ude täñkañ ämawebe päke unitä nañpä koki täñpäpäñ ätu jop penkuñ. Täñpäkañ jop patkuño u iwaräntäkiyetä yäpmänpäñ yäk 12 ude daiwä tokneñkuñ.

44 Ämawebe Jesutä yepmän towinükko uwä 5,000 ude. Täñpäkañ u äma ekäni-gänpäñ daniwani, webe ironi-kät nämo.

Jesu gwägu terak yentän kuñkuk

Mat 14:22-23; Jon 6:16-21

45 Täñpäkañ pengän Jesutä iwaräntäkiye yäwet-pewän gäpe terak äroman gwägu gägäni kukñi udude këda Betsaida kome këda intäjukun kuñkuñ. Kuñirä Jesutä ämawebe päke u yäwerän kuñtäñpä kuñkuñ.

46 ✧ Ämawebe kuñtäñpä kuñirä Jesu iniwä nani-kät man yädayän pom terak äronkuk.

47 Äronkuko ittänngän kome bipmän uränkañ gäpe iwaräntäkiyetä yäpmän kuñkuño u gwägu bämopi-ken kuñirä Jesu inigän pom terak itkañ yabänkuk.

48 Iwän mänit tañi pähap piänjirän iwaräntäkiyetä gäpe täñpena kwän yänkañ pipiri kubä täñ irirä. Eruk tamimañ barak nämo mañirä Jesu uwä iwaräntäkiyetä itkuñ-ken uken kwa yänpäñ gwägu terak yentän kuñkuk.

Gwägu terak yeñtäñ kumañ päñku iwaräntäkiye dubini-ken ahäñ yämiñirän kañkuñ.

49-50 ✧ Kañpäñä mäjo kubätä äbatak yänkañ umun pähap nadänpäñ kähän yänkuñ. Kähän yänirä Jesutä pengän yäwetkuk; Umuntäneño, näkña äretat yäk.

51-52 ✧✧ Ude yänpäñ gäpe iwaräntäkiyetä itkuño uterak äronpäñ bok irirä iwän mäniñ bitnäñkuk. Iwän mäniñ bitnäñirän nadäwä umuri pähap kubä täñkuk. Imata, Jesutä ketem yäpmäñ danipäñ ämawebeta yämiñirän kañkuño upänkañ Jesu täño mebari ket nämo nadänkuño unita nadäk-nadäki-ken nadäwä nämo tärenkuk.

Jesutä käyäm ikek mäyap yäpän tägañkuñ

Mat 14:34-36

53 Jesutä gäpe terak ärowänkañ penta kuñtäñgän Genesaret komeken ahänkuñ. Ahänpäñä gäpe täño yen yäpmäñ päñku päya kujat terak topmäñpäñ peñkuñ.

54-55 Peñpäñ kunayän täñirä ämawebetä Jesu kañpäñ nadänkañ päñku yotpärare Genesaret kome kädäta ittän kuñkuño u biñam yäweräkañ ämawebe käyäm ikek gärañ täñpäñ yäpmäñ Jesutä itkuk-ken ugän iwatkuñ.

56 ✧ Täñpäñ yotpärare täñi ba täpuri ba tobät yotken epän täñtäñ kuñirän ämawebe käyäm ikek kwawakgän yepmäñpäñ Jesu butewaki man ñode iwetkuñ; Nadän yämiñiri tekka moräkigän inñirä käyami paorut yän iwetkuñ. Ude iwerä nadän yämiñirän käyäm ikek teki moräkigän inñitkuño u kudup tägañ moreñkuñ.

7

Äbek ora täño man

Mat 15:1-9

1 Parisi äma ätukät Baga man yäwoñärewni äma ätu Jerusalem naniktä äbänpäñ Jesuken ahänpäñ itkuñ.

2 ✧ Täñpäñ yabänkuñ; Jesu täño iwaräntäkiyetä Parisi äma täño бага man pewani u nämo iwatpäñ keri nämo ärutkañ ketem jop yäpmäñpäñ nañkuñ. Ude täñirä yabäwä siwoñi nämo täñkuñ. Bänepi täñpä wakañ yän nadänkuñ.

3 Unitäño mebari ñode; Parisi ämakät Juda nanik ämawebe kudup keri ärutkañ-gän ketem nak täñkuñonik. Uwä äbekiye oraniye täño бага man buramiñpäñ ude täk täñkuñonik.

4 ✧ Ba käbeyäken naniktä äbänpäñ ketem näna yänpäñä keri ärutkañ uyaku täga näneñ. Täñkañ gäpe, käbot ba imaka imaka ärut täñkuñonik. Ude nämo tänawä bänepnin yäpna waneñ yän nadäk täñkuñonik. Täñpäñ imaka imaka mebari mebari äbekiye oraniyetä pewani ugän iwatpäñ täk täñkuñonik.

5 Mebari unita nadänpäñ Parisi ämakät Baga man yäwoñärewni ämatä Jesu ñode iwet yabänkuñ; Gäwaräntäkaye imata nintäño äbekniye oraniye täño бага man u nämo iwat täkañ? Keri nämo ärutkañ imata ketem jop nak täkañ? Ude täk täkañ uwä bänepi täñpäwak täkañ yäk.

6-7 ✧ Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Jop manman yäwani inta profet biani kubä wäpi Aisaia unitä man Anututä nadäk-nadäki-ken peñirän ñode yänkuko uwä bureni ahätak;

Äma äbot ño menitä näk naniñ oret täkañ upänkañ bänepitä näka bitnäñ täkañ.

Äma täño бага mangän iwat täkañ unita naniñ orerirä näk nämo nadän yämik täyat yäk. *Ais 29:13*

⁸ In Anutu täŋo бага man penpän komen äma täŋo бага man buramiŋpän kuŋat täkaŋ.

⁹ Ude yänpän yäwetkuk; In Anutu täŋo man wenkirenpän injinken nadäk-nadäk kädet ugänpän iwat täkaŋ. U siwoŋi yän nadäk täkaŋ upänkaŋ näkä nadäwa siwoŋi nämö täk täyak. Unita kädet udewanigän kubä ŋode täwera mebärijin nadäwut.

¹⁰ ✧ Orajin pähap Moses bian jukuman ŋode yänkuk; Gäk meŋka nanka oraŋ yämen. Ba kubä ŋode; Äma kubätä miŋi nani yebewänä kumän-kumän utneŋ yän yänkuk.

¹¹ Eruk, in man u nadäkaŋ upänkaŋ mäde ut imiŋpän ŋode yäk täkaŋ; Äma kubätä imaka täga kubäta miŋi nani täŋkentän yämikta yäwekopän ŋode yäwerek; Ŋo ekta tamiŋipän ek jop irirän Anututa biŋam peyat yän yäwerek. Wa! Miŋi nani nämö nadän yämiŋpän ude yäweko uwä in täga täyan yän iwetneŋ.

¹² Meŋnan tuŋum upän täŋkentän yämiŋi nämö yän iwetneŋ.

¹³ Jesutä ude yäwetpän yänkuk; In ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo man u wenkirenpän injinken man ugänpän iwat täkaŋ. Täŋpakaŋ ugän nämö. Imaka ätu udegän täk täkaŋ yän yäwetkuk.

Imatäkentä bänepnin täga täŋpän waneŋ?

Mat 15:10-20

¹⁴ Jesutä ude yänpän ämawebe äneŋi yänpäbä äbot kubägän yepmaŋpän yäwetkuk; In juku penjä man kubä täwera nadäwut;

¹⁵ ✧ Imaka näŋpanitä bänepjin nämö täŋpawak täkaŋ. Imaka bänepjin-ken nanik äbäk täyak unitägän bänepjin täŋpawak täkaŋ.

¹⁶ Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

¹⁷ Eruk ude yänpän ämawebe yepmaŋpeŋ yot gänaŋ äronkuk. Äronjäran iwaräntäkiyetä man wärani yänkuko unita iwet yabänkuŋ.

¹⁸ Iwet yabäwä yäwetkuk; Ai! In nadäk-nadäkjin nämö ba? Mebäri ŋodeta nämö nadäkaŋ? Imaka kokjin gänaŋ äpmok täyak unitä bänepjin imata täŋpän waneŋ?

¹⁹ Ketem nak täkaŋ unitä bänepjin-ken nämö äpmok täkaŋ. Uwä päpmo ini irani-ken itkaŋä käderi-kengän äpämaŋ kuk täkaŋ yän yäwetkuk. Ude yäwetkuko uwä ketem ätu Juda naniktä yäjiwäranu u kuduptagän Jesutä tägagän yän yänkuk.

²⁰ Ude yänpän kubä pen ŋode yäwetkuk; Imaka waki bänepjin-ken nanik-tägän äbäk täkaŋ unitä Anutu iŋamiken täŋpewä waki täk täkaŋ.

²¹⁻²² Äma bänepi-ken naniktä imaka äbäk täkaŋ u ŋode; Nadäwäwak, kubokäret, kubota, äma kumän-kumän däpmäk, webe yäpmänpän pek, yabängärip, bänep iyap, jop yäkŋat-yäkŋat, kokwawak yäpmän kuŋat-kuŋat, me yäkyäk, yänpän-yabän yawat, ärowani täktäk, Anututa nadäwä äpani täktäk.

²³ Imaka wakiwaki udewani äma ini bänepi-ken naniktä ahänpän täŋpewä wak täkaŋ. Täŋjära Anututä yabäwän wakiinik kubä täk täkaŋ.

Webe kubätä Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuk

Mat 15:21-28

²⁴ Eruk Jesu kome u penpeŋ Tire komeken kuŋkuk. Päŋku ahänpän ämatä nabäneŋ yän nadänpän yot kubä gänaŋ käbop äronkuk. Käbop äronkukopän jide täŋpän käbop-inik irän?

²⁵⁻²⁶ Yot gänaŋ äro irirän pengän webe kubätä Jesu äbäk yän yänjära nadänkuk. Webe uwä guŋ äbotken nanik, kome kubä wäpi Siria Ponika

uken nanik. Eruk webe unitä Jesu äbäk yäj yäjirä nadänpäjä äperi mäjotä magätkuko unita yänpäj bäränej päñku Jesu gämori-ken injami yäpän äpmonpäpäj patkuk. Ude täñkañ konäm butewaki tänpäj iwetkuk; O Jesu, mäjo äpetna magärako u iweri kañ kwän yäk.

²⁷ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nanak täño ketem yäyomägatpäñ aña yämiwä nämo tägawek. Ironironjita yämina nañpä koki tänpäkañ uyaku yäk.

²⁸ Ude yäwänä webe unitä man kowata ñode iwetkuk; Ekäni, bureni yäyan upäñkañ añ uwä ironjitä ketem nañkañ kokoki pewä mañirä upäj jop waki nak täkañ yäk.

²⁹ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga yäyan unita nadäj gamitat. Eruk täga, kuyi! Mäjo äpetka kakätäyak yäk.

³⁰ Ude iweränkañ kumañ komeni-ken ahänpäj päñku ini yotken äronpäñ kañkuk; Äperi mäjo kakätäñpeñ kuñirän kwikinik patkuk.

Jesutä äma guñ kubä yäpän tägañkuk

³¹ ✧ Tänpäkañ Jesu uwä Tire kome peñpeñ Sidon kome irepmitpäñ päbä Galili gwägu käda Dekapolis kome ahäñkuk.

³² Ahäñirän äma guñ kubä, man nämo nadäwani ba man yäkyäkta meberi bäräpi, u imagut yäpmäj Jesuken ahänpäj butewaki man ñode iwetkuñ; Jesu, ketka äma ño terak pe! yäk.

³³ ✧ Ude iwerä nadänpäj Jesutä äma uwä ketwära täñireñpewän päñku inigän iränkañ keru nanakitä jukuni-ken peñkuk. Tänpäj iwit keru-ken utpäñä meberiken inñitkuk.

³⁴ ✧ Ude tänpäj kunum terak iññepewän ärowäpäñ äma unita butewaki pähap nadänpäj jäkjäk yänpäj iwetkuk; Nadäwi tumbut! (U iniken man terak Epata! yäj iwetkuk.)

³⁵ Ude yäwänä uterakgän jukunitä nadäwän tumbäpäñ meberi imaka pidäm tañirän man säkgämän yäñkuk.

³⁶ ✧ Täñirän Jesu ämawebetä manbiñam u nämo yäñahäneñ yänpäj yäjiwätkuk. Yäjiwätkuko upäñkañ man nämo buramiñkuñ. Nämo, u ehutpäñ yäñahäñtäñ kuñkuñ.

³⁷ ✧ Ude yäñahäñirä ämawebe biñam u nadäñkuño unitä yäñkuñ; Wära! Imaka imaka täk täyak u kudup tägagän täk täyak! yäk. Äma man nämo yäwani täñpewän man yäk täkañ ba man nämo nadäwani imaka täñpewän man nadäk täkañ. U inide kubä! yäj yäñkuñ.

8

Jesutä ämawebe 4,000 ketem yepmäj towinñkuk

Mat 15:32-39

¹⁻² ✧ Kadäni ukengän ämawebe äbot pähap Jesuken äneñi tokneñpäñ nakta jop irirä iwaräntäkiye yäñpewän äbäpäñ yäwetkuk; Ämawebe ño ninkät kepma yaräkubä it yäpmäj äbäñkä nakta bumta yeñirä yabänpäj butewaki nadätat.

³ Jop yepmana päñku kädet miñin nakta kumneñ. Ätu ban naniktä äbuñ yäk.

⁴ Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Kome jopi-ken ñodeken ketem deken nanikpäñ yäpmänpäj äma äbot ñodewanita yämine?

⁵ Yäwäwä yäwetkuk; Inken käräga jidetä itkañ? Yäweränä iwetkuñ; 7tägän itkañ yäk.

⁶ Ude iwerä nadäñkañ Jesutä ämawebe yäwet-pewän kome terak mañit yäpmäj kuñkuñ. Täñkañ käräga 7 ñokeno yäpmänpäj Ekäni bänep täga

man iwetkan tokätpän iwaräntäkiyeta yämiñkuk. Yämänkanä iwaräntäkiyeta ämawebe päke unita yämiñ yäpmän kuñkuñ.

⁷ Täñkan gwägu tom yarägan itkuño u udegän Ekäni bänep täga man iwetkan yäpmän daniñpän iwaräntäkiyeta yämänkan ämawebeta yämiñkuñ.

⁸ Yämä äma 4,000 bumik itkuño u nañpän koki täñkuñ. Nañpä tægawäpän ketem ätu jop patkuño uwä iwaräntäkiyeta yäpmänpän yäk 7 ude daiwä tokñeñkuñ.

⁹ Ude täñkan ämawebe u yäwet-pewän ini komen komen kuñtänpä kuñkuñ.

¹⁰ Kuñ moreñirä Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeñ pänku Dalmanuta komeken uken ahänkuñ.

¹¹ ✧ Uken ahänpän irirä Parisi äma ätu Jesuken äbänpän manken tena yänkan yänjabäk kehäromigän iwetpän ñode iwet yabänkuñ; Ai! Kudän kudupi kubä täñiri kanpän Anututä gepmanpän äpun yän nadäna!

¹² ✧ Iwerirä Jesutä gañani nadänpän yäwetkuk; Äma udewani imata kudän kudupi täñiri kånayän yänkan nadäk täkan? Näk bureni täwetat. Näk kudän kudupi kubä nämoinik täwonjärewayän!

¹³ Ude yänpänä yepmanpeñ iwaräntäkiye yän-yäkñat yäpmän gäpe terak äromañ gwägu ani kukñi udude käda äronkuñ.

Parisi äma täño kudäni u yis udewani

Mat 16:5-12

¹⁴ Täñpakan iwaräntäkiyeta guñ tänpän käräga däkum mäyap nämo yäpuñ. Gäpe terak kubägan itkuko ugänpän yäpuñ.

¹⁵ ✧ Eruk kuñtängän Jesutä man ñode yäwetkuk; In Parisi ämakät Herot täño yis unita ket nadänpän kan kuñarut!

¹⁶ Yäweränä iwaräntäkiyeta ini-tägän näwetgäwet tänpän yänkuñ; Kärägata guñ tänpän äbämäño unita käwep nadänpän niwetak yäk.

¹⁷ ✧ Man ude yänirä Jesutä nadänpän yäwetkuk; Kärägata guñ tänpän äbänopän imata yänpän-nadäk täkan? Wari wari täwet yäpmän äbäk täyat u mebäri nämo nadakan? Bänepjin nämo piräreyatak?

¹⁸ ✧ Dapunjin tumbani ba jukujintä nämo nadäk täkan? Täñä ketem yepmän towiñkuro u yabänpän-nadäk tänpän guñ täñkuñ?

¹⁹ ✧ Käräga 5 yäpmän daniñpän äma 5,000ta yämiñira kokoki itgän täñkuño u yäk jide daiñkuñ? Yäwerän 12 yän iwetkuñ.

²⁰ ✧ Ba käräga 7 yäpmän daniñpän äma 4,000 yepmän towiñira kokoki itgän täñkuño u yäk jide daiñkuñ? Ude yäwänä 7 yän iwetkuñ.

²¹ Yäwäwä yäwetkuk; Upän imata nämo nadäwä tumänkan?

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägañkuk

²² Ude yäweränkan gwägu terak kuñtängän Betsaida komeken ahänkuñ. Ahänirä uken äma ätutä noripak dapuri tumbani yänikñat yäpmän Jesuken kuñkuñ. Pänku dubini-ken ahänpänä Jesutä kerä dapuri waki terak peñirän tægawän yänpän butewaki man iwetkuñ.

²³ Eruk ude iwerirä Jesutä äma uwä inipän yänikñat yäpmän yotparare gägäni-ken kuñkuk. Pänku dapuri-ken iwit utpän keritä gupi terak peñpän iwetkuk; Imaka kubä käyan ba nämo?

²⁴ Iweränä yänkuk; Ai, äma yabätat upänkan u wäranigän, päya ude bumik yabätat. Ket nämo yabätat yäk.

²⁵ Ude yäwänä Jesutä kerä dapuri-ken äneñi peñirän eruk dapun säkgämän ijiwän kuñkuñ. Ijiwän kwäpän imaka kudup kwawakgän yabänkuk.

26 ✧ Ude tänpänä Jesutä iwetkuk; Gäkña yotken siwoñi kuyi. Yotparare-ken äroweno.

Pitatä Jesu täño mebäri yäñahäñkuk

Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

27 Ude täñkañ Jesu iwaräntäkiye-kät Sisaria Pilipai komeken kuñkuñ. Kuñtäñgän iwaräntäkiye ñode yäwet yabäñkuk; Ämawebetä näka netä yäñ näwet täkañ?

28 ✧ Yäwänä iwetkuñ; Ätutäwä Jon ume ärut yämani yäñ yäk täkañ. Ba ätutäwä gäk profet biani Elaija yäñ yäk täkañ. Täñ, ätutäwä profet bian itkuño uken nanik kubä yäñ yäk täkañ.

29 ✧ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Täñpäkañ injinä näkawä netä yäñ yäk täkañ? Yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk Kristo, Anututä bian nin täñkentäñ nimikta iwoyäwani u yäk.

30 Ude yäwänä Jesutä iniken mebäri äma ätu nämoinik yäwetneñ yäñpäñ yäniñ bitnäñkuk.

Jesu ini kumäkta yäñahäñpäñ yäwetkuk

Mat 16:21-28; Luk 9:22-27

31 Kadäni uken Jesutä yäput penpäñ man ñode yäñahäñpäñ yäwetkuk; Äma Bureni-inik uwä komi mäyap api nadäwek. Täñpäkañ Juda täño äma ekäni, ba bämop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoñärewani äma unitä Äma Bureni-inik mäde ut imiñpäñ kumäñ-kumäñ api utneñ. Täñkañ utpäñ änenayäñ täñopäñ kepma yaräkubä tärenjirän äneñi api akwek.

32 Man u yäñkwawa tawänkañ Pitatä inigän yäñikñat yäpmäñ päñku ibeñkuk.

33 Tänpänä Jesutä äyänutpäñ iwaräntäkiye yabäñpäñ Pita iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk man nadätan uwä Anutu-ken nanik nämo. Uwä äma täño nadäk-nadäkgän.

34 ✧ Jesutä ude yäñpäñ ämawebe päke u itkuño ukät iwaräntäkiye yäñpewän äbäpäñ ñode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayäñ nadäñpäñä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut imiñpäñ bäräpi näkä kotawayäñ täyat udegän päya kwakäpi buramiñkañ gwäk pimiñpäñ kañ näwarän.

35 Täñpäkañ äma kubätä iniken irit kuñat-kuñarita iyap täñpäñä u api paorek. Upäñkañ äma kubätä näka yäñpäñ iniken irit kuñat-kuñari iniñ kireñpäñ näkño Manbiñam Täga yäpmäñ kuñarayäñ täko uwä irit kehäromi api kañ-ahäwek.

36 Täñ, äma kubätä kome täño imaka kudup pen bāyāñpäñ yäpmäñ kuñattāñgän paot-paotta biñam täñpeko uwä tägawek?

37 Äma udewani Anutu mäde ut imiñpäñ kuñarayäñ täko uwä irit kehäromi yäpmäkta kädetta api wäyäkwek.

38 ✧ Nadäkañ? Äma Bureni-iniktä nani täño tuñum epmäget kudän ikek kudupi añeroniye-kät api äpneñ. Kadäni uken äma kubätä äma änok gwäjiwani, Anutu täño man penawäk täk täñpani ño bämopi-ken itpäñ wäpna ba manna biñam mäde ut imayäñ täko uwä, Äma Bureni-inik uwä udegän äma unita mäde api ut imek.

9

1 ✧ Jesutä ude yäñpäñ kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Näk bureni täwetat. Itkañ ño inken nanik ätu nämo kumäñjirä Anututä intäjukun it yämiñjirän gämoriken irit täño kehäromini kwawak ahäñjirän api käneñ.

Jesu mebärini kwawak pewän ahänkuṅ

Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

2-3 Eruk ittän kuṅtängän kepma 6 tärenjirän Pita, Jems, Jon yämagurän yäpmän pom karonji kubä terak inigän päro itkuṅ. Äro u irirä Jesu terak inipärik kubä ahänkuk. Teki paki-inikinik tänpän ägo weṅkuk, äma kubätä tek äruränkaṅ ude tänaṅi bumik nämo.

4 Jesu terak ude ahänjirän yabänkuṅ; Profet biani yarä Moses kenta Elaija ini ugän inami terak ahän yämiṅpän Jesu-kät man yänpän-nadäk täṅkuṅ.

5-6 Täñirä yabänpän iwaräntäkiyetä umun pähap nadänpän Pitatä man jide yäwet yän nadänpän ṅode yänkuk; Ärowani, itkamän ṅonita oretoret täkamän yäk. Unita yottaba yaräkubä täṅ tamina. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.

7 ✧ Ude yäwänä gubamtä äpä uwäk tänpän yepmanjirän u gänaṅ man kubä ṅode ahänkuk; ṅowä näṅṅo ironjina tägagämän. U kaṅpän gäripi nadäk täyat unita in unitäṅo man kaṅ buramik täṅput yän yäwetkuk.

8 Man kotäk ude nadänjirä pit kubägän profet biani yarä u paoränkaṅ Jesu inigän irirän kaṅkuṅ.

9 ✧ Tänpän pom itkuṅ-ken u naniktä äpäṅit äpäṅit Jesutä jukuman ṅode yäwetkuk; Imaka kaṅo unitäṅo manbiṅam äma nämo yäwerirä Äma Bureni-inik kumbani-ken naniktä kaṅ akwän.

10 Ude yäweränkaṅ iwaräntäkiye yaräkubä u man u yäpmänpän bänepi-ken penpän man yänpän-nadäk ṅode täṅkuṅ; Kumbani-ken naniktä akukakuk u imatäken man? yän yänkuṅ.

11 Ude yänpän Jesu ṅode iwet yabänkuṅ; Baga man yäwoṅärewani ämatä Elaijata jukun api ahäwek yän imata yäk täkaṅ?

12-13 ✧✧ Iweräwä Jesutä yäwetkuk; Elaija uwä bureni intäjukun ahänpän Anutu täṅo iwoyäwani äma unita tuṅum täṅkuk. Unita bureni ṅode täwetat; Elaijata yänkuṅo uku äbuk. Äbänpän irirän imaka täṅ iminayän nadänkuṅo udegän täṅ iminṅkuṅ. Imaka täṅ imikta yäwani Anutu täṅo man bian kudän täwani udegän täṅ iminṅkuṅ. Täṅkaṅ Anutu täṅo man terak Äma Bureni-inikta mäde ut iminjirä komi komi mäyap api nadäwek yän yäwani, man u bureni api ahäwek.

Mäjo kubä iwat kirekta tänpä waṅkuṅ

Mat 17:14-22; Luk 9:37-43

14 Tänpän pom terak naniktä äpämaṅ iwaräntäkiye ätu itkuṅ-ken ahänpän yabänkuṅ; Äma bumta it gwäjinpän irirä Baga man yäwoṅärewani äma ätu iwaräntäkiye-kät yänärahut irirä yabänkuṅ.

15 Täñirä äma päke u Jesu äbänjirän kaṅpän nadäwä inipärik kubä tänpäpän päṅku bäräṅeṅ ahän iminṅpän inin oretkuṅ.

16 Ahän imäwä Jesutä yäwetkuk; Imatäkenta yänawät itkaṅ?

17 Yäwänä ämawebe u itkuṅo uken nanik kubätä iwetkuk; Yäwoṅärewani äma, nanakna mäjotä magät-pewän man nämo yäk täyak uwä gäkken imagut yäpmän äbätat yäk.

18 Mäjo unitä kadäni kadäni nanakna kehäromi injipän kome terak pudät maṅpän kuk täkaṅ. Täñirän jep yänutpän meni yenärät täyak. Täṅkaṅ keru kuroṅi ba gupi kudup giginenpän pat täyak yäk. Ude täk täyak upän gäwaräntäkiyetä mäjo u iwat kirewut yän yäwerakaṅ tänpä wakaṅ.

✧ 9:7: Mat 3:17, 2Pi 1:17-18; Lo 18:15; Apos 3:22 ✧ 9:9: Mat 12:16; Mak 8:30 ✧ 9:12-13: Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 ✧ 9:12-13: Mat 11:14

19 Yäwänä Jesutä gañani nadänpän yänkuk; Wa! Äma in udewani-kät wari kuñatta nämo nekañ! In nadäkinikjin nämo! Näk inkät kadäni jide it yäpmän äbätat? Jidegän api nadäwä tumneñ? Eruk, ironi u yäpmän äbut.

20 Ude yäweränä ironi u Jesuken yäpmän äbänirä mäjotä Jesu kañpän u terakgän ironi u ut mañpän kome terak mañ-patäbotpän meniken jep yänutkuk.

21 Tänpänkañ Jesutä ironi nani iwetkuk; Imaka ño jidegän ahän iminük? Iweränä yänkuk; Ironi täpuri-ken yäput penükuk yäk.

22 Kadäni kadäni mäjo ñonitä ironi ño kumbän yänpän ut mañpän kädäp gänañ äpmonit ume gänañ äpmonit täk täyak. Unita kehäromika nitek tänpäwä nekta butewaki nadän niminpän täñkentän nimi yäk.

23 ✧ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata kehäromika nitek yän näwetan? Äma nadäkinik ikek kuñat täkañ uwä imaka kudup täga täñ moreneñ.

24 ✧ Yäwänkañ uterakgän ironi nanitä kikuñpän iwetkuk; Näk nadäkinik täyat upänkañ nadäkinikna kwini yäk. Gäkä nadäkinikna täñ-kehäromtañ nami.

25 Yänirän ämawebe päke u bäräñeñ äbänirä yabänkañ Jesutä mäjo u kañ-yänpän iwetkuk; Näk ñode pen gäwetat; Gäk ironi ño meni jukuni täñpipinükuno u kakätänpen ku! Äneñi nämoinik magären!

26 ✧ Ude iwerirän mäjotä kähän täñigän yänpän ironi u wädän mañpän päñku kumbanitä-yän patkuk. Ude täñpewän parirän mäjo kakätänpen kuñkuk. Kuñirän ämawebe mäyaptä ironi u kumäñtak yän yänkuñ.

27 Ude yänirä Jesutä ironi u kerigän init yäpmän akuñpän tewän käron itkuk.

28 Ude täñkañ Jesu yot gänañ äronirän iwaräntäkiyetä inigän iwet yabänkuñ; Nin imata mäjo iwat kirenayän yäkñat täñburut tamän?

29 Yäwäwä yäwetkuk; Mäjo udewani uwä jop täga nämo iwat kirewen. Nakta jop itkañ Anutu-ken yänapik man yäkyäk kädet uterakgän uyaku täga iwat kirewen.

Jesu ini kumänpän akukta äneñi yäwetkuk

Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

30 ✧ Ude täñkañ Jesutä iwaräntäkiye man yäwetpän yäwoñärewa yänpän kome itkuño u penpen ämawebe yabän paotpen Galili kome irepmitpen kuñkuñ.

31 ✧ Yabän paotpen päñku Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetpän yäwoñärek täñkuk; Äma kubätä Äma Bureni-inik uwä iwan kerit terak penirän utpewä kumänpän kepma yaräkubä patpän api akwek yän yäwetkuk.

32 ✧ Ude yäweränä man yäwetkuko unita nämo nadäwä tärewäpän mebäri nadakta iwet yabäktä umuntañkuñ.

Wäp binam ikek iritta man

Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

33 Kumañ päñku Kapeneam yotpärare-ken ahänkuñ. Ahänpän yot gänañ äronkañ iwaräntäkiye ñode yäwet yabänkuk; Kädet minin ima man yäñtän abän?

34 Yänirän ini bämopi-ken netätä intäjukun-inik itak yän yänpän-nadäk täñ itkuño unita mäyäk nadänpän kowata nämo iwetkuñ.

35 ✧ Eruk Jesu mañitpän iwaräntäkiye 12 u yän-päbä yepmañpän yäwetkuk; Gäk intäjukun äma irayän nadänpänä notkaye päke unitäño äpani-inik itpän epän täñ yämen.

36-37 ✧ Ude yänpän ironi kubä init yäpmän päbä ämawebe itkuño u bämopi-ken tenükuk. Tenpän ironi u bäyañ iminpän iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Äma

✧ 9:23: Mat 21:21; Mak 11:23 ✧ 9:24: Luk 17:5 ✧ 9:26: Mak 1:26 ✧ 9:30: Jon 7:1 ✧ 9:31: Mak 8:31; Mak 10:32-34 ✧ 9:32: Luk 9:45, 18:34 ✧ 9:35: Luk 22:24; Mat 20:25-27; Mak 10:43-44 ✧ 9:36-37: Mat 10:40

kubätä näka nadänpän ironi ñodewani orañ yämayän täko uwä näk udegän api orañ namek. Ba näk orañ namayän täko uwä näk naniñ kireñkuko u udegän api orañ imek.

Nadäkinik tänpäwakta man

Mat 18:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2

38 ✧ Tänpäkañ Jontä Jesu iwetkuk; Ärowani, nin äma kudupi kubätä gäk wäpka terak mäjo yäwat kireñirän kañkumän. Kañpäñ nintä äbotken nanik nämo yän nadänpän iniñ bitnäñkumän yäk.

39 ✧ Yäwänä Jesutä yänkuk; Imata iniñ bitnäñkuñ? Äma kubätä wäpna terak kudän kudupi kubä tänpäko uwä udewanitä jide tänpän näka man wakiwaki yäneñ?

40 ✧ Nämo, äma epänin nämo tänpäwak täkañ äma unita täñkentäknin yän nadäne.

41 ✧ Unita bureni täwera nadäwut; Äma kubätä inta Kristo täño ämaniye yän nadänpän täñkentän tameko uwä äma udewani kowata täga gwäki ärowani api yäpneñ.

42 Tänpäkañ äma kubätä ironi ñodewani nadäkiniki näkken pek täkañ u yän-yäñjat-pewän momi täneño uwä äma udewaniwä Anututä kowata wakitä wakiinik api imek, ämatä mobä bärüm kotäkiken topmäñpäñ ume gänañ mañpä äpmonenjo u irepmirek.

43 ✧ Unita ketkatä waki täño buñep-ken gepmañpayän tänpänä u madän täkñewen. Gäk ketka yaräbok yäpmän kuñatpäñ geñi waki täño kädäp pähap gänañ äpmonpet yän nadänpän jop kwäyähäneñ tänpän itkañ irit kehäromi kañ yäpmän. [

44 Geñi wakiken yamun äma tohari nakta itkañ u nämo paot täkañ ba kädäp kumäk-kumäki nämo yäk.]

45 Tänpän kuroñkatä waki täño buñep-ken gepmañpayän tänpänä u madän täkñewen. Gäk kuroñka bok kuñatpäñ geñi wakiken äpmonpet yän nadänpän jop kwäyähäneñ tänpän irit kehäromi kañ yäpmän. [

46 Geñi wakiken yamun äma tohari nakta itkañ u nämo paot täkañ ba kädäp kumäk-kumäki nämo.]

47 ✧ Ba dapunkatä waki täño buñep-ken gepmañpayän tänpänä dätpän mañpi kuneñ. Dapunka bok ijin yäpmän kuñatpäñ geñi wakiken äpmonpet yän nadänpän kukñi dätpän mañpi kwäpäñ kukñi-tägän ijinpeñ kuñatkañ irit kehäromi kañ yäpmän.

48 Geñi wakiken yamun äma tohari nakta itkañ u nämo paot täkañ ba kädäp kumäk-kumäki nämo.

49 Nadäkañ? Ämawebe kuduhtagän kädäp mebet api ahän yämek. Ba sol-pañ täño jägämi api nadäneñ.

50 ✧ Pañ uwä imaka tägagämän upänkañ unitäño gäripi paoränkañ jide tänpewi äneñ ahäwek? Pañ uwä gäripi nitek udegän irit kuñat-kuñatjin gäripi nitek ahäwänpän notjiye-kät säkgämän itneñ.

10

Nädapitä duñ-wewek täño man

Mat 19:1-12; Luk 16:18

1 Jesutä Kapeneam kome penpen kuñtängän Judia komeken Jodan ume udude käda ahänjuk. Pänku u irirän äma bumta ukädatä-ukädatä äbuñ. Äbäwä täk täñkuko udegän man yäwetpän yäwoñärek täñkuk.

2 Yäwetpän yäwoñärek täñ irirän Parisi äma ätutä äbänpän Jesu yänikñatta ñode iwet yabänkuñ; Nintäño бага man kudän täwanitä jide yäyak? Äma kubätä webeni yänjwareko uwä tägawek ba nämo?

3 Yäwäwä yäwetkuk; Orajin pähap Moses uwä unita yänpän бага man jide täwetkuk?

4 ✧ Yäweränä iwetkuñ; Mosestä ñode niwetkuk; Äma kubätä webeni yänjwarayän nadänpänä webena yänjwatat ubayän yän kudän tänpän iminjan uyaku täga yän-iwarek yän niwetkuk.

5 ✧ Yäwäwä yäwetkuk; Moses uwä gwäkjin täpäni pähap unita бага man u kudän täñ taminjuk yäk.

6 Upänkan bian-inik yäput penpän Anututä ämawebe pewän ahänkuñ-ken äma bok, webe bok täñ yepmanjuk.

7-8 ✧ Mebäri uterak ämatä minji nani yabä kätänpän webeni-kät epmänpän irirän tohari gupi kubägan api täñpek yäk. Man ude pätak unita yanäpi u yarä nitek nämo. U kubägan tänpän itkamän yäk.

9 Anututä kubägan topmänpän yepmanjukko uwä ämatä täga nämo yäpmän danineñ yäk.

10 Ude yäwet paotpän iwaräntäkiye-kät yotken kuñkuñ. Kuñpän iwaräntäkiye Jesutä man yänkuko unitäño mebäri nadäka iwet yabänkuñ.

11 ✧ Iwet yabänirä Jesutä mebäri ñode yäwetkuk; Äma kubätä webeni yänjwatpän kubä yäpeko uwä kubokäret kädet täyak ubayän.

12 Ba webenitä äpi kakätänpän kubä yäpeko uwä udegän kubokäret kädet täyak ubayän.

Jesutä ironjironjita nadän yämikinik täñkuk

Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

13 Tänpän ämawebetä nanakiye Jesuken yämagut yäpmän äbuñ, Jesutä keru gupi terak pewän yänpän. Yäpmän äbänirä iwaräntäkiyetä yabän yänkuñ.

14 Ude täñirä Jesu koki wawäpän yäwetkuk; In yabä kätäwä ironjironji näkken äbut. Nämo yäjiwätneñ. Ämawebe ironjironji ñodewani äworeñpän kuñat täkan uwä Anututä bureni yabän yäwat täyak.

15 ✧ Unita näk bureni-inik täwetat; Anututä intäjukun it taminpän tabän täwatta ironjironjitä nadäk täkan ude nämo nadänayän täño uwä nämoinik api tabän täwarek yäk.

16 Ude yäwetpän ironjironji yäpmän äbuño u bäyan yäminpän keru kubäkubä terak penkan Anututä watäni it yämikta yänpik man yän yäminjuk.

Äma tuñum mähemitä Jesuken äbuk

Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

17 Jesu akuman kwayän täñirän äma kubätä bäräneñ päñku ahän iminjuk. Ahän iminpän gukut imäpmok tänpän iwetkuk; Yäwoñärewani äma siwoñi, näk kädet jide u iwatpän irit kehäromi kan yäpet?

18 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata äma siwoñi yän näwetan? Anutu kubä ugän siwoñi yäk.

19 ✧ Gäk Anutu täño бага man ñode nadätan; Gäk äma kumän-kumän nämo uren, kubokäret nämo täñpen, kubota nämo täñpen, jopman nämo yäwen, äma tänyäkñatpän imaka kubä jop nämo yäpen, meñka nanka oran yämen yäk.

✧ 10:4: Lo 24:1-4; Mat 5:31 ✧ 10:5: Stt 1:27, 5:2 ✧ 10:7-8: Stt 2:24; Efe 5:31 ✧ 10:11: Mat 5:32
✧ 10:15: Mat 18:3 ✧ 10:19: Kis 20:12-17; Lo 5:16-20; Lo 24:14; Jem 5:4

20 Ude iweränä äma unitä kowata iwetkuk; Yäwoṅärewani äma, näk kädet näwetan u kudup ironiken umunitä pen iwat yäpmäṅ äbätat yäk.

21 ✧ Ude iwerirän Jesutä kaṅpāṅ butewaki nadāṅ imiṅpāṅ iwetkuk; Imaka kubägän nämo täṅkun. Gäk kuṅkaṅ tuṅumka kudup yäniṅ kireṅpāṅ moneṅ yäpmāṅkaṅä äma jäwärita kaṅ yämi. Ude täṅpayāṅ täno uwä kunum gānaṅ tuṅum tägagämān api korewen yäk. Eruk ude täṅ moreṅkaṅ äbä näk kaṅ näwat!

22 Jesutä ude iweränkaṅ moneṅ tuṅum päke unita bānepitā nadāṅ bārāp taṅi täṅtäṅ kuṅkuk.

23 ✧ Kuṅirän Jesutä iwaräntäkiye yabāṅpāṅ yäwetkuk; Tuṅum ämatä Anutu gāmori-ken itkaṅ unitāṅo kaṅiwat yewa gānaṅ ärokta täṅburut täk täkaṅ yäk.

24 Yäweränä iwaräntäkiyetä man u nadāṅpāṅä kikuṅutpāṅ nadäwätäk täṅ irirä Jesutä äneṅi yäwetkuk; Nanaknaye, äma udewani Anutu täṅo kaṅiwat yewa gānaṅ ärokta pipiri-inik täk täkaṅ yäk.

25 In jide nadäkaṅ? Tom pähap kubä wäpi kameri u gānaṅ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiṅ täwek yäk. Tuṅum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiṅpāṅ yabāṅ yäwatta api täṅburut täneṅ yäk. 26 Ude yäṅirän iwaräntäkiyetä bumta kikuṅutpāṅ ini-tägän yäṅkuṅ; Wära! Anututä äma moneṅ ikek bārāṅeṅ nämo api yämagurek yāṅ yāyan upāṅ äma jopi nin ṅodewani jide täṅpāṅ irit kehäromi api kaṅ-ahäne?

27 Ude yäwäwä Jesutä yabāṅpāṅ yäwetkuk; Ämatä ini-tägän täga nämo äroneṅ. Upāṅkaṅ ämatä ini täga nämo tänaṅi u kudup Anututä täga täṅpek yäk.

28 Man ude nadāṅpāṅ Pitatä Jesu iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imakanin kudup mäde ut yämiṅpāṅ gäk gäwatkumāṅo ṅo yäk.

29-30 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat. Äma kubätä näka ba näṅṅo Manbiṅam Tägata nadāṅpāṅ yotpārare peṅpāṅ ba wanoriye noriye, miṅiye naniye, nanakiye ba epāni kudup peṅpāṅ näṅṅo epän täṅ yäpmāṅ kuṅarayāṅ täko uwä kowata Anututä imaka imaka tägagämān api imek yäk. Ude täṅpayāṅ täko uwä kome terak irirän Anututä yotpārare, noriye wanoriye, miṅiye nanakiye ba epāni täṅ bumbum pewän ahāṅ imineṅ. Täṅkaṅ kadāni pähapken irit kehäromi api kaṅ-ahäwek yäk. Upāṅkaṅ äma näwarayāṅ täko uwä kome terak ṅo äma ätutä komi mebäri mebäri api imineṅ.

31 ✧ Ude yäṅpāṅ yäwetkuk; Äma apiṅo wäpi biṅam ikek intäjukun itkaṅ u mäyaptä mäde käda kwäkaṅ ämawebe apiṅo äpani itkaṅ unitä wäpi biṅam ikek intäjukun api itneṅ yāṅ yäwetkuk.

Jesu ini kumäkta manbiṅam äneṅi yäwetkuk

Mat 20:17-19; Luk 18:31-34

32 ✧ Eruk Jesu Jerusalem yotpārare-ken ärowayāṅ nadāṅpāṅ iwaräntäkiye yäwänkaṅ penta äronkuṅ. Äronpāṅ Jesu intäjukun kuṅirän iwaräntäkiye mäden iwatkaṅ nadäwätäk pähap täṅkuṅ. Täṅirä ämawebe ätu yäwatkuṅo u bumta umuntaṅkuṅ. Eruk, bian täk täṅkuko udegän Jesutä iwaräntäkiye 12 inigän yāṅ-yäkṅat päṅku ini terak imaka kämi api ahāṅ imeko unita man ṅode yäwetkuk;

33-34 Ket nadäwut! Nin kuṅtāṅgän Jerusalem yotpārare api ahäne. Ahāṅpāṅä Äma Bureni-inik uwä Baga man yäwoṅärewani ba bämop äma intäjukun täṅpani täṅo kerit terak äronirän kumäkta man api topneṅ yäk. Täṅpāṅ äma guṅ äbotken nanik unita iniṅ kireṅirä yäṅärok man iwerit, kaṅ-mägayāṅit täṅpāṅ pärip-päriptä utpāṅ kumāṅ-kumāṅ api utneṅ. Utpewä kumbāṅpāṅ äneṅpākaṅ edap yarākubä täreṅirän api akwek yäk.

✧ 10:21: Mat 10:38; Mak 8:34 ✧ 10:23: Mak 4:19, 1Ti 6:17 ✧ 10:31: Mat 20:16; Luk 13:30 ✧ 10:32: Mak 8:31, 9:31

Jems kenta Jontä wäpi biñam yäpmähta nadänkumän

Mat 20:20-28

³⁵ Täñpäñ Sebedi täño nanakiyat Jems kenta Jontä Jesu päñku iwetkumän; Ärowani, nek imaka kubäta yänapidayän nadänpenj äbäkamäk yäk.

³⁶ Yäwänä yäwetkuk; Jide täñ nimän yän nadäkamän?

³⁷ Yäwänä äma yarä unitä iwetkumän; Gäk kämi ekäni ärowani epmäget ikek täñpäñ iriri nek kubätä järapka bure käda kubätä järapka käpmäk käda wäpnek biñam nitek kañ itda yäk.

³⁸ ✧ Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek mebäri ket nämo nadänkañ yäkamän yäk. Ume jägämi näkä näñpayän täyat u ek udegän täga api näden? Ba ume kädäp ikek ärurayän täyat uwä ek udegän täga api ärutden?

³⁹ ✧ Ude yäwet yabäwänä yänkumän; E, nek ude täga api tädek yäk. Yäwänä Jesutä ñode yäwetkuk; Bureni, ume jägämi näñpayän täro uwä api näden. Ba ume kädäp ikek ärurayän täro uwä api ärutden yäk.

⁴⁰ Upänkañ näk järapna kukñi kukñi itdayän näwetkamän unita näkä täwetnañi nämo. U äma Anututä bägup u itta iwoyäwani unitägan api itneñ yäk.

⁴¹ Jems kenta Jontä ude yänirän iwaräntäkiye ätutä nadäwä wañkuñ.

⁴² ✧ Täñpäkañ Jesutä iwaräntäkiye yänpewän äbäpäñ ñode yäwetkuk; In nadäkañ? Guñ äbot täño intäjukun ämatä ämawebeñiye ärowani täñ yämikta gäripi nadäk täkañ. Ba unitäño äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye ude yäpmän kuñat täkañ.

⁴³⁻⁴⁴ ✧ Upänkañ inä ude nämo täneñ yäk. Inken nanik kubätä intäjukun irayän nadänpäñjä eruk, kowata yäpmähta nämo nadänpäñ intäño watä epän ude täñpenj kuñarek. Intäjukun irayän nadänpäñjä inita nadäwän äpani täñpäñkañ noriye täño gämori-ken kuñatpäñ unitäño watä epän äma ude irek yäk.

⁴⁵ ✧ Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täño watä epän äma ude irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täñ imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi iniñ kireñpäñ kumänirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketärenpäñ inita biñam yäpayän äpuk.

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpäñ tägañkuk

Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

⁴⁶ Kuñtängän Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare-ken ahänkuñ. Ahänpäñ u irepmitpenj kuñirä mädeni-ken ämawebe mäyaptä yäwatkuñ. Kuñtängän kädet moräki-ken äma jäwäri dapuri tumbani kubä itkuko u wäpi Batimeus, Timeus täño nanaki. Äma uwä kädet gägäni-ken itkañ moneñta yänapiñ ittängän nadänkuk;

⁴⁷ ✧ Jesu Nasaret nanik äbätak yän yänirä. Ude nadänpäñjä gera tañi ñode yänkuk; Jesu, Devit täño orani, butewaki nadän nam! yäk.

⁴⁸ Ude iwerirän ämawebe mäyaptä iniñ bitnäñpäñ iwetkuñ; Kum isi. Man yäweno! Yänirä gwäk pimipänj ehuranigän yänkuk; Jesu, Devit täño orani, butewaki nadän nam! yäk.

⁴⁹ Yänirän Jesutä nadänpäñ uterakgän täpäneñ itpäñ yänkuk; Iwet-pewä äbän! yäk. Ude yäwänä dapuri tumbani unita gera yänpäñ iwetkuñ; Bänep täga nadänpäñ aku! yäk. Jesu gäka yäyak!

⁵⁰ Eruk, ude yäwäwä tek punin nanik yänopmän mañpäñ kwäpenj bäräñeñ akumañ Jesuken äbuk.

⁵¹ Ude tänpänä Jesutä iwetkuk; Ima täñ namän yänpäñ näka gera yäyan? Ude iweränä dapuri tumbani unitä yänjuk; O Yäwoñärewni äma, näk dapun äneñi ijikta nadätat yäk.

⁵² ✧ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga, kuyi! Bänepkatä nadäñ namikinik täyan unita tägatan yäk. Iwerirän uterakgän dapun äneñi ijiwän kwäpäñ Jesu iwarän täjuk.

11

Jesu donki terak Jerusalem äronjuk

Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19

¹ Kuñtängän Jerusalem yotpärare keräp tañpäñ pom kubä wäpi Olip u dubini-ken yotpärare täpuri yarä wäpi Betefage kenta Betani uken ahänkuñ. Ahänpäñä Jesutä iwaräntäki yarä intäjukun peñ yäwetpäñ yäwetkuk;

² Ek yotpärare udu kun yäk. Päñku donki kädet moräki-ken topmäk terak itak u kawun. Donki uwä gubañi, nämo täñbätak täwani. U kañpäñ pitpäñ yäpmäñ äbun. ³ Pirirän äma kubätä tabänpäñ U imata yäpmänkamän? yän täweränä ñode kañ iwerun; Ekänitä ñopäñ epän kubä täñpayäñ nadatak. U tänpän täreñirän äneñi bäräñewän äbayäñ yän kañ iwerun.

⁴ Jesutä ude yäweränkañ äma yarä uwä kuñpäñ donki gubañi yot yäman kädet moräki-ken topmäk terak irirän kañpäñ pitkumän.

⁵ Pirirän äma ätutä yabänpäñ yänkuñ; E, u imata yäpmänkamän?

⁶ Ude yäweräwä äma yarä unitä Jesutä man yäwetkuko udegän yäwerirän nadäwä tärewäpäñ Donki u yäpmäñ kun! yän yäwetkuñ.

⁷ Ude yänirä donki uwä Jesuken yäpmäñ kuñkumän. Yäpmäñ päñku Jesuken ahän iminpäñ tek punin nanik yänopmäñpäñ donki terak peñkumän. Peñirän Jesutä äro uterak mañitkuk.

⁸ Äro donki terak mañirirän ämawebe mäyaptä tek iniken iniken yänopmäñpäñ kädet-ken peñirä ätutä päya päham tokätpäñ udegän kädet-ken peñ wädän yäpmäñ kuñkuñ.

⁹⁻¹⁰ Ude täñkañ ämawebe mäden ba intäjukun kuñkuñ u gera ñode yänkuñ; Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ñonita inin oretna!

Kañiwat epän oranin pähap Devittä täñkuko u äneñi ahätak unita inin oretna!

Anutu ärowani kunum gänañ itak u inin oretna!

¹¹ Eruk, ude täñ iminirä kumañ Jerusalem äronpäñ Jesu kudupi yot gänañ äronjuk. Äronpäñ imaka imaka kuduhtagän yabänpäñ-nadäk täñ irirän kome bipän tañirän äpämañ iwaräntäkiye 12 u yämagut yäpmäñ Betani yotpärare-ken kuñkuk.

Jesutä wama päya kubä tagwän man iwetkuk

Mat 21:18-19

¹² Eruk patkuñ yänewänä Betani peñpeñ äpämañ kuñirä Jesu nakta inkuñ.

¹³ ✧ Nakta iwäkañ ijinpewän kwäpäñ wama päya kubä pähami yabänkañ mujipi nitek käwep yänkañ wäyäknewän wañkuñ. Mujipi ahäk-ahäk kadäni nämo unita pähamigän itkuk.

¹⁴ ✧ Ude kañpäñ päya u ñode iwetkuk; Ämatä gäkño mujipka näna yänkañ api tänpä waneñ! Man ude yänirän iwaräntäkiye nadänkuñ.

Jesu kudupi yot gänañ äronjuk

Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

15 Ude täñkañ kumañ Jerusalem ahäñpäñä Jesutä kudupi yot gänañ äronpäñ yabäñkuk; Ämatä moneñ ba barak imaka imaka kowat imän täñirä. Yabäñpäñ yawat kireñpäñ bukäni imaka, däpmäñ äreyäñ täñpän kuñ yämiñkuñ.

16 Ude täñpäñ kudupi yot gänañ epän udewani äneñi täneñtawä yäñpäñ yäniñ bitnäñkuk.

17 Täñpäñä ämawebe ñode yäwetpäñ yäwoñäreñkuk; Anutu täño man kubä ñode kudän täwani;

Yotna uwä ämawebe äbori äboritä näkken yäñapik man yäkta api irek. *Ais 56:7* Upäñkañ intä ñode täñirä kubo äma täño käbop irit bägup ude äworetak yäk. *Jer 7:11*

18 ✧ Täñpäkañ bämop äma ba Baga man yäwoñärewni äma Jesutä ude täñkuko unitäño manbiñam nadäñpäñ ñode yäñpäñ-nadäñkuñ; Jesu u jide täñpäñ ut-pena kañ paorek? Ämawebe päke u Jesu täño manta gäripi nadäk täñkuño unita Jesuta umuntañpäñ man ude yäñpäñ-nadäñkuñ.

19 Täñpäkañ kome bipänä Jesu iwaräntäkiye-kät Jerusalem penpen kuñkuñ.

Jide täñpäñ yäñapik man täño bureni yäpne?

Mat 21:20-22

20 ✧ Eruk kuñtäñgän patkuño yäñewänä akumañ kuñpäñä wama päya Jesutä tagwän man iwetkuko uwä kañkuñ; Pähämi kujari kuduñtagän kubit tañ tewä äpukopäñ kañkuñ.

21 Kañpäñ Jesutä wama päya man iwetkuko Pitatä u juku piñpäñ yäñkuk; Ärowani, päya ukenonita ka! Tagwän man iwetkuno ukeño kubit tañkuko itak ño yäk.

22 Yäñirän Jesutä ñode yäwetkuk; Nadäwut! In Anutu nadäñ imikinik täñpäñ kuñat täkot!

23 ✧ Näk bureni täwetat. Äma kubätä bänep yarä nämo penkañ bureni-inik api ahäwek yäñ nadäñpäñ Pom udu akumañ gwägu gänañ tubäpenpäñ äpmo! yäñ iwereko uwä bureni ahäwek.

24 ✧ Unita ñode täwetat; In imaka u ba u unita Anutu-ken yäñapinayäñ täño uwä imaka u yäpmäñkamäñ ubayäñ nadäkinik ude täñpäwä bureni api ahäñ tamek.

25 ✧ Unita Anutu-ken yäñapik man yänayäñ nadäñpäñä äma kubä täño momi yäpmäñ kuñatpäñä kañ pek täñput! Ude täñirä Nanjin kunum gänañ naniktä udegän intäño momi api pen tamek. [

26 Upäñkañ in äma täño momi yäpmäñ kuñaräwä Nanjin kunum gänañ naniktä udegän intäño momi pen api yäpmäñ kuñarek yäñ yäwetkuk.]

Jesu netätä iweränpäñ epäni täk täyak?

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

27 Eruk man yäñ paotpäñ Jesu iwaräntäkiye-kät äneñi Jerusalem kuñkuñ. Päñku ahäñpäñ Jesu kudupi yotken äronpäñ kuñarirän bämop äma, Baga man yäwoñärewni äma ba Juda nanik täño ekäni ekäni ätutä ahäñ imiñpäñ iwetkuñ;

28 Ai! Gäk imaka täk täyan ño netätä gäwerirän täk täyan?

29 Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Näk man kubägän-inik täwet yabäwa näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka täk täyat u kowata täwerayäñ.

30 Eruk, Jontä ume ärut yämiñkuko u netä iweränkañ ume ärut yämiñkuk? Anututä iweränkañ täñkuk ba ini nadäñpäñ täñkuk? Unita yäwä nadäwa!

³¹ Ude yäweränä äma äbot unita jide yäne yän nadänpän ini-tägän yänpän-nadäk täñkuñ; Nin Anututä iwerän täñkuk yän yänawä Jesutä ñode niwerayän; A! Upän imata mani nämo nadäñkuñ? yän niwerayän yäk.

³² Täñ, Jon uwä ini nadänpän täñkuk yän yänawä ämawebe man bumta niwetnayän. (Uwä ämawebeta umuntañkuñ. Ämawebetä Jonta Anutu täño manbiñam yänahäwani äma kubä yän nadäñkuño unita.)

³³ Nadän-bäräp yarä nitek ude tänpän Jesu iwetkuñ; Nin nämo nadäkamän yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, ude yäkañ unita näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäño mebäri nämo täwerayän.

12

Wain epän täño watä äma waki

Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ ✧ Jesutä ude yänpän yäput penpän man wärani ñode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän täñ morenpän yewa täñ-äyänjurek. Tänpän wain mujipi yeñ yäwatpän umeni yäpmäkta komeni täñkañ watä ämata yot kubä täñ imek. Ude täñ morenpän wain epän u watäni itta äma ätu yepmañkañ kome ban kubäken kwek.

² Kwekopän mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp tañirän mujipi ätu inita ketpän yäpmän imiñ äbäktä epän ämani kubä iwerän kwek.

³ Kuñirän wain epän watä äma unitä äma u kañpäñä utpän iwat kireñpewä äneñi ketän kwek.

⁴ Tänpän wain epän mähemitä nadänpän äneñi epän ämani kubä iwerän kwek. Iwerän kuñirän initkañ gwäki däpmän käräpmitpän waki täñ imineñ.

⁵ Ude täñirä äneñi kubä iwerän kugän täñpek. Iwerän kuñirän kumän-kumän utneñ. Täñirä wain epän mähemitä pen kubäkubä yäwerän kuñirä ätu uwä däpmänpäñ yepmañpä kuneñ, ätu uwä kumän-kumän däpmäk täneñ.

⁶ ✧ Eruk, yepmañpän kuñ morentäko iniken nanaki-inik unitägän iränä upän iwerän kwek. Näkñaken nanakna ñonitä kwänä orañ imiñpäñ mani api buramineñ yäk.

⁷ Eruk, nanaki-iniktä kwänä wain epän täño watä äma unitä nanaki-inik u kañpäñä yänpän-nadäk ñode täneñ; Unitä epän ño mähemi api täñpek yäk. Unita uritna epän ño ninta biñam kañ tänpän! yän yäneñ.

⁸ ✧ Ude yänpän initpän kumän-kumän utpän gupi wain epän gägäni käda mañpä kuneñ.

⁹ Jesutä man wärani ude yänpän ñode yäwetkuk; Epän mähemitä watä äma u kowata jide api täñ yämek? Ñode api täñpek; Kuñpäñä wain epän watä it täñkuño u däpmän morenpänä watä äma kodaki yepmañpek yäk.

¹⁰ Anutu täño man ñode kudän täwani u nämo danipän nadäk täkañ? Äma yot tänpänitä bek kubä kawä wawäpäñ penkuño unitä bek bämopi ude itak.

¹¹ Anututä ude tänpewän ahänirän kañpäñ gäripi pähap nadäkamän yäk. *Sam 118:22,23*

¹² Jesutä ude yänirän Juda täño intäjukun ämatä nadäñkuñ; Jesu ninta yänpän man wärani u yäyak. Ude nadänpän initnayän täñkuño upänkañ ämawebetä Jesuta gäripi nadäk täñkuño unita umuntañpäñ Jesu kakätänpen kuñkuñ.

Ämatä Jesu takis monenta iwet yabänkuñ

Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

13 ✧ Kuṅpāṅ Parisi ämakät äma Herot täṅo äbotken nanik ätu Jesu täṅo mani nadäkta yäwerä kuṅkuṅ. Jesutä man goret yäwän nadäṅkaṅ uterak kaṅ inṅitna yäṅkaṅ kuṅkuṅ.

14 Ude nadänpāṅ Jesu kaṅ-ahänpāṅ bänep ärik-ärik man ṅode iwetkuṅ; Yäwoṅärewani äma, nin gäkṅo mebäri nadäkamāṅ. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadäwätäk nämo täṅpāṅ man bureniḡän yäk täyan. Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmāṅ daniṅpāṅ kuduṅtagän Anutu täṅo kädet siwoṅiḡän niwetpāṅ niwoṅärek täk täyan. Unita niweri nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneṅ imikta nintäṅo бага mantä yäjiwät täyak ba nämo?

15 Imik tākäna ba imik tänero? Ude iwerirä Jesutä jopman täṅo mebäri nadäwän tärewäpāṅ yäwetkuk; In imata jopman näkṅatkaṅ? Eruk moneṅ kubä yäpmāṅ päbä namä käwa.

16 Yäweränä moneṅ kubä imiṅkuṅ. Imiṅirä kaṅpāṅ yäwetkuk; Moneṅ ṅo terak netä täṅo inṅami dapun ba wäpitä itak? Ude yäwerirän yäṅkuṅ; Rom gapman täṅo intäjukun äma Sisa unitäṅotä itak yäk.

17 ✧ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ṅode nadäwut; In imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kaṅ imut. Täṅ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kaṅ imut yäk. Ude yäwänkaṅ kikuṅutpāṅ nadäwätäk pähap täṅkuṅ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täṅo man

Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

18 ✧ Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuṅ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäṅ nadäk täṅkuṅonik.) Äbänpāṅ ṅode iwetkuṅ;

19 ✧ Yäwoṅärewani äma, Mosestä ninta man kudän ṅode täṅ nimiṅkuk; Äma kubätä webe yäpmāṅpāṅ komenita yeri kubä nämo bäyaṅkaṅ kumäṅirän monänitä webeni kajat yäpmāṅpāṅ tuänita biṅam yeri bäyaṅ imek yäṅ yäṅkuk.

20-22 Täṅpākaṅ bianä ini buap 7 itkuṅowä tuätä webe kubä yäpmāṅpāṅ yeri kubä nämo peṅkaṅ kumbuk. Täṅirän monänitä webe ugänpāṅ yäpuk. Yäpmāṅpāṅ udegän yeri kubä nämo peṅkaṅ kumbuk. Kumäṅirän gwekitä webe ugänpāṅ koreṅpāṅ udegän yeri kubä nämo peṅkaṅ kumbuk. Kumäṅirän awänitä webe kajat ini ugänpāṅ yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpāṅ yäpmāṅpāṅ yeri kubä nämo peṅkaṅ kumän-tagän kumbuṅ. Äpiyetä kumäṅirä webeni kajat udegän mäden kumbuk.

23 Eruk kumbanitä akukakuk kadäni pähapken webe uwä netäta biṅam api täṅpek? yäṅ iwetkuṅ.

24 Ude iwerirä Jesutä yäwetkuk; In nadäk-nadäk goret nadäkaṅ u mebäri ṅodeta; In Anutu täṅo man kudän täwani ba Anutu täṅo kehäromita guṅ takinik täk täkaṅ unita yäk.

25 Ittäṅgän kumbani-ken naniktä akuṅpāṅ ämawebe u nädapi nämo api täneṅ yäk. Aṅero kunum gänaṅ itkaṅ uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo täk täkaṅ ude ämawebe jop api itneṅ yäk.

26 ✧ Kumbani-ken nanik akukakukta yäkaṅ unita täwera nadäwut; Mosestä man bian kudän täṅkuko uterak ṅode nämo daniṅpāṅ nadäk täkaṅ ba? Mosestä päya terak mebet täṅirän kaṅkaṅ u dubini-ken kuṅirän Anututä iwetkuk; Näk Anutu, Abraham, Aisak, Jekop unitä naniṅ orerani yäṅ iwetkuk.

27 Anututä ude iwetkuko unita ṅode nadäwut; Anutu u äma kodak irani täṅo Anutu, kumbani täṅo nämo. Ämatä kumäṅpāṅ paot-inik täk täkaṅ yäṅ nadäk täkaṅ u goret-inik nadäk täkaṅ! yäk.

Baga man intäjukun-inik täño man
Mat 22:34-40; Luk 10:25-28

28 ✧ Täñpäñ Baga man yäwoñärewani äma kubätä äbäñpäñ Jesu-kät Satyusi äma ukät man yäñpäñ-nadäk täñ itkunjo u nadäñkuk. Jesutä Satyusi man kowata tägagän yäwet irirän nadäñpäñä Jesu iwet yabäñkuk; A, baga man jidetä intäjukun-inik täyak?

29 ✧ Ude yäwänä Jesutä ñode iwetkuk; Baga man intäjukun itak uwä ñode; Juda ämawebe juku penpäñ nadäkot! Ekäni Anutunin u Ekäni bureni kubägän.

30 Unita Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumän-tagän Anutu-ken pewen yäk.

31 ✧ E kubä ñode; Gäkñata nadäk täyan udegän notkayeta nadäñ yämen. Baga man kubätä yarä ño nämoinik yärepmitak yäk.

32 Ude yäñirän Parisi äma unitä yäñkuk; Yäwoñärewani äma, gäk yäñiri nadäwa siwoñi täyak yäk. Bureni yäyan. Anutu u Ekäni bureni kubägän, u udewani kubä nämo itak yäk.

33 ✧ U bänepka nadäk-nadäkka ba kehäromika kudup imen ba gäkñata nadäk täyan udegän notkapakta bänep iron täñ imeno unitä Anutu iniñ oretta äñnak-äñnak gäripi nitek mebäri mebäri yärepmit morekamän yäk.

34 Ude yäñirän Jesutä nadäwän siwoñi täñirän iwetkuk; Gäk Anutu täño kañiwat yewa dubini-ken itan yäñ gabäñpäñ-nadätat yäk. Täñpäkañ kadäni uken ämatä Jesu iwet yabäk ätukät täkta umuntanpäñ penkuñ.

Jesu ini Kristo unita yäwet yabäñkuk
Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

35 Kadäni kubä Jesutä kudupi yot gänañ ämawebe yäñpäñ-yäwoñärek täñ itkañ ñode yäwet yabäñkuk; Imata Baga man yäwoñärewani ämatä Kristota Devit täño nanaki kubä, komen ämagän yäñ yäk täkañ?

36 Anutu täño Munapiktä nadäk-nadäk imänkañ Devittä ñode yäñkuk; Ekäni Anututä Ekänina ñode iwetkuk;

Gäk dubina-ken äbä mañiriri wäpka biñam gamiñkañ iwankaye yäpmäñpäñ gämotka-kengän api yepmañpet yäk. *Sam 110:1*

37 Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yäñ yäñkuko unita imata Kristo u Devit täño orani jopi kubä yäñ yäk täkañ? Jesutä man ude yäñirän ämawebe äbot päke u gäripi-inik nadäñkuñ.

38 Täñpäñ äneñi ñode yäñpäñ-yäwoñärenkuk; Baga man yäwoñärewani ämata ket nadäñpäñ kuñatkot! Äma uwä ämawebetä nibäñpäñ biñam yäwut yäñ nadäñpäñ tek säkgämän käroni täñkañ ämawebe iñami-kengän kuñat täkañ.

39 Käbeyä yot gänañ äma ekäni täño bägup-ken mañit täkañ, intäjukun itta. Ba äñnak-äñnak tañi täktäk kadäni-ken bägup udewani-kengän intäjukun itnayäñ nadäk täkañ.

40 Äma udewanitä webe kajattä yot gänañ äronpäñ tunjumi yäyomägat täkañ. Ba ämawebetä nibäwut yäñkañ yäñapik man käroni boham yäñ yäpmäñ kuk täkañ. Ude täk täkañ unita kämi kowata bäräpi ärowani api yäpneñ yäk.

Webe kajat kubätä moneñi kudup penkuk
Luk 21:1-4

41 ✧ Kudupi yot gänañ äronkañ Jesu moneñ pewani-ken kukñi käda itkañ yabäñ yäwat irirän ämawebe äbä moneñ pewä äpmok täñkuñ. Täñkañ äma tunjum ikek mäyaptä äbäñpäñ moneñ pähap pewä äpmok täñkuñ.

⁴² Täñirä webe kajat jopi jäwäri kubä unitä äbä moneñ gämäni täpuri yarä pewän äpmonkumän.

⁴³ ✧ Ude täñirän Jesutä webe kajat u kañpäñ iwaräntäkiye yäñ-päbä yepmanpäñ yäwetkuk; Näk bureni täwetat yäk. Webe kajat jopi jäwäri ñonitä moneñ peyak uwä ätu pähaptä pekañ ño yärepmitak yäk.

⁴⁴ Ämawebe päke u moneñ bureni pat yämiñirä uken nanik yarä-gänpäñ pekañ yäk. Täñ, webe kajat ñowä ude nämo täyak. Nämo, täpuri iñirako uwä kudup penkañ jopi-inik itak yäk.

13

Kudupi yot api täñpä wanen

Mat 24:1-28; Luk 21:5-24

¹ Ude täñpäñ Jesutä kudupi yot gänañ naniktä äpämañ kuñirän iwaräntäki kubätä iwetkuk; Ärowani, udu yabä! Mobä yot pähap-pähap udu säkgämän täñpani yäk.

² ✧ Ude yäwänä Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Ket nadäkot. Yot pähap u yabängärip täkañ upäñkañ mädenä api tokät mäneñ. Mobä uterak terak itkañ uwä api eräñ mäneñ.

³ Eruk kuñtängän Jesu iwaräntäkiye-kät pom kubä wäpi Olip uterak äronpäñ itpäñ kudupi yot ban udu irirän kañpäñ Pita, Jems, Jon, Andrutä inigän Jesu ñode iwet yabäñkuñ;

⁴ Yäno ukeño jidegän api ahäwek? Ba man yäno bureni ahäwayäñ täñirän kudän jidewani ahäñirän api käne?

⁵ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ämatä jop yäñ-täkñatneñta ket nadäñkañ kuñat täkot yäk.

⁶ Äma mäyaptä äbäñkañ näk wäpna terak ñode api yäneñ; Näk Anutu täño iwoyäwani ubayäñ yäñ api yäneñ. Ude yäñirä ämawebe mäyaptä nadäñ yämiñpäñ api yäwarän täneñ.

⁷ Kadäni uken ämik mämä ba ämik täño manbiñam nadäñkañ Wära! Kadäni täretak yäñ nadäñkañ nämo kikñutneñ. Kudän ude ahäka yäwani upäñkañ kadäni bäräneñ-inik nämo api tärewek yäk.

⁸ ✧ Kome tañi täpuri kowat ämiwän api täneñ. Täñpäñ kadäni uken nakta jop irit imaka api ahäwek. Ba kenäñ komeni komeni api kwaiwek. Kudän u uwä bäräpi bureni ahänayäñ täño unitäño wärani. Bureni u kämi api ahäwek yäk.

⁹ ✧ Unita in nadäñ täpäneñpäñ kuñat täkot. Ämatä manken tepmanjit, käbeyä yotken kadätä tadäpmäñit api täneñ yäk. Ba ugän nämo. In näka yäñpäñ tämagut päñku kome täño kañiwat äma ba intäjukun äma injamiken api tepmanen. Täñirä kadäni uken intä näkño man u yäñahäñpäñ yäwetneñta yäwani.

¹⁰ Täñpäkañ kadäni tärek-tärek nämo ahäñirän intäjukunä näkño Manbiñam Täga yäñahäñirä ämawebe komeni komeni kañ nadäwut.

¹¹ ✧ Täñpäñ tämagut päñku manken tepmanayäñ täñirä uken man jide yäwetnayäñ yäñpäñ nadäwätäk nämo täneñ. Nämo, kadäni uken man ahäñ tamiñirä nadäñpäñ ugänpäñ yäwetneñ. Man u yänayäñ täño u injinken man nämo. Uwä Munapiktä bänepjin-ken peñirän api yäñahäneñ yäk.

¹² ✧ Täñpäñ kadäni uken ämatä ñode api täneñ; Tuänitä monäni iwan keriken peñirän kumäñ-kumäñ api utneñ. Ba naniyetä nanakiye udegän api täneñ. Ba äperiye nanaktä miñiye naniye iwan täñ yämiñpäñ manken yepmanjirä kumäñ-kumäñ api däpneñ.

13 ✧ Täñpakan näka yäñpäñ ämawebe mäyaptä iwan api täñ tamineñ. Upañkan äma kubätä gwäk pimiñpäñ näkño man nämö peñpäñ yäpmäñ kuñarayäñ täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkñata biñam api yäpet yäk.

14 ✧ Man ño daniñpäñ ket ñode nadäwä tärewut; Kämiwä, imaka taräki waki kubä peñawähut ikektä nämö itnañiken irirän api käneñ. Kañpäñä ämawebe Judia komeken nanik u bäräñeñ akumañ kome ño peñpeñ banken kañ kut.

15 ✧ Äma kubätä yot yäman irayäñ täko uwä tuñumi yäpmäkta yot gänañ nämö ärowek. Nämö, jop kañ metäñpeñ kwän.

16 Ba äma kubä ketem epänken irayäñ täko uwä äneñi äyänutpeñ päñku mäñit siot ba ämetpat tek nämö yäpek. Nämö, jop kañ metäñpeñ kwän.

17 ✧ Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironji paki nitek u bäräpi-inik api nadäneñ!

18 Unita in Ekäniken yäñapiñirä ämetpeñ kukkuk kadäni u mäñit kadäni-ken ahäwektawä!

19 ✧ Bureni, imaka ahäwayäñ täyak uwä umuri pähap! Anututä pengän kunum kenta kome pewän ahänkumän-ken umunitä päbä apiño u bämopi-ken imaka umuri pähap udewani kubä nämö ahänkuk. Ba udewanitä äneñi nämö api ahäwek.

20 Ekänitä kadäni u keräpigän nämö däpmäñ täkñeñkuk yäwänäku äma kubätä nämoinik itek. Upañkan Ekänitä ämawebe inita biñam iwoyänkuko unita butewaki nadäñpäñ kadäni keräpigän api däpmäñ täkñewek.

21 Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätak! Ba ño ahätak! yäñ täwerirä unita nadäñirä bureni nämö täñpek.

22 ✧ Imata, kadäni uken äma mäyaptä jop manman yäñ-täkñatpäñ Näk Kristo ba profet kubä yäñ api yäneñ. Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri api täneñ. Ämawebe Anututä inita yäpmäñ daniwani unitäño bänepi peñ awähutna yänkan käderi paränä epän pähap ude api täneñ.

23 Täñkan imaka udewani nämö ahänjirän intäjukun täwetat unita nadäñ täpäneñpäñ kuñat täkot!

Äma Bureni-inik äneñi api äbek

Mat 24:29-35; Luk 21:25-33

24-25 ✧ Imaka umuri umuri u ahänpäñ paorirän mädeni-ken ñode api ahäwek; Edap täño peñyänektä nämö ijinjirän, emak udegän api bipmäñ urek.

Tänjirän, guk api täreñ mäneñ.

Ude ahänjirän imaka kehäromi nitek kunum gänañ it täkan u wareñ api täñ moreneñ. *Ais 13:10, 34:4*

26 Eruk, kadäni uken Äma Bureni-inik uwä gubam terak, kehäromi pähap ba epmäget kudän ikek äbänjirän ämawebe api käneñ.

27 ✧ Kadäni ugän añeroniye peñ yäwet-pewän päñku ämawebe inita iwoyäwani kome kukñi kukñi, umude ba unude uken nanik api yämagutneñ.

28 Jesutä ude yänpäñ äneñi ñode yänkuk; Man wärani kubä wama päya terak utpäñ täwera nadäwä tumbut. Wamatä dätäki pirirän kañpäñ edap kadäni keräp täyak yäñ nadäk täkan.

29 Unita udegän in imaka imaka api ahäneñ yäñ täwetat unitä ahänjirä yabänpäñ tärek-tärek kadäni keräp täyak yäñ api nadäneñ.

30 Näk bureni täwetat. Ämawebe apiño itkan unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahänjirä moreneñ.

✧ **13:13:** Mat 10:22; Jon 15:21 ✧ **13:14:** Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11 ✧ **13:15:** Luk 17:31 ✧ **13:17:** Luk 23:29 ✧ **13:19:** Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14 ✧ **13:22:** Lo 13:1-3; Rev 13:13 ✧ **13:24-25:** Rev 8:12 ✧ **13:27:** Mat 13:41

³¹ Tãñpãkañ kunum kenta kome u bok api paotdeno upãñkañ mena jinom u nãmoinik api paorek.

Kepma ba kadãni nãmo nadãkamãñ

Mat 24:36-44

³² Imaka tãwetat ño ãma kubãtã kadãni uken, kepma ba bipani uken api ahãwek yãñ nãmoinik nadãtak. Kunum gãnañ añero imaka nãmo nadãkañ yãk. Ba Anutu tãño Nanaki u imaka, nãmo nadãtak. Nanitã ini-tãgãñ nadãtak.

³³ Kadãni nãmo nadãkañ unita bãnepjinta watãni itpãñ kuñat tãkot. In imaka u kadãni udeken api ahãwek yãñ nãmo nadãkañ unita.

³⁴ ✧ Kadãni uwã man wãrani kubã ñode bumik; ãma kubã kome kubãken kwa yãñkañã watã ãmaniye imaka tuñumi watãni itneñta epãñ man yãwerek. Ude yãwetpãñ yot yãma tãño watã ãma iwerek; Watã sãkgãmãñ kañ it yãk.

³⁵ ✧ Unita inã udegãñ, watãni sãkgãmãñ itpeñ kuñatneñ. In yot tãño mãhemitã ãneñi ãbãkãbãk kadãni uwã nãmo nadãkañ. Bipãda ba bipani bãmop ba yãñe-yãñeta ba tamimañ-inik kadãni uken ba uken api ãbek yãñ nãmo nadãkañ.

³⁶ Bãrãñek-inik ãbãñpãñ dãpmon parirã tabãwekta.

³⁷ Unita in ba ãmawebe kudup ñode tãwetat; Dapun ijinpãñ kodakgãñ itkot, dãpmon nãmo pãtneñ! yãk.

14

Juda ãmatã Jesu utta man topuñ

Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

¹ ✧ Tãñpãkañ kepma yarã kerãp tañirãñ Juda tãño orekirit pãhap kadãni kubã wãpi Pasova ba Kãrãga yiskãt nãmo awãhurani ãñnak-ãñnak kadãni tãñkuk. Tãñirãñ bãmop ãma intãjukun tãñpani-kãt Baga man yãwoñãrewani ãma ãtutã Jesu kãbop inñitpãñ utna yãñkañ kãdetta wãyãkñeñkuñ.

² Ñode nadãñkuñ; ãmawebe bumta itkañ ñonitã nadãwã tãga nãmo tãñpãpãñ peñawãk tãneñ yãñpãñ unita orekirit kadãni uken tãnetawã yãñ nadãñkuñ.

Webe kubãtã Jesuta iron tãñ imiñkuk

Mat 26:6-13; Jon 12:1-8

³ ✧ Tãñpãkañ Jesu Betani yotpãrare-ken itkuk. Itkañ Saimon, gisik parãm ikek yãñ iwerani unitã yotken ãronpãñ ketem bok nañkumãñ. Ketem nañ irirãñ webe kubãtã ume kãbãñi sãkgãmãñ u gwãki tañi peñpãñ yãpanipãñ yãpmãñ ãbuk. Yãpmãñ ãbãñpãñ Jesu gwãki-ken piñ ibatkuk.

⁴ Ude tãñirãñ ãma ãtu itkuño unitã kañpãñ kokwawak nadãñpãñ yãñpãñ-nadãk ñode tãñkuñ; E! Ima mebãrita imaka gwãki pãhap peñpãñ yãpani ñowã jop ureñ tãñpãñ kukañ?

⁵ ãmatã ume u suwãñpãñ siliwa monen tañi gamãkañ ãma jãwãrita yãminañi. Ude yãñpãñ webe u bumta kañ-yãñkuñ.

⁶ Kañ-yãñ irirã Jesutã ñode yãwetkuk; Kakãtãwut! yãk. Imata bãrãpi imikañ? U iron inipãrik kubã tãñ namitak yãk.

⁷ ✧ ãma jãwãri inkãt wari wari irirã iron tãñ yãmina yãñpãñã kañ tãñ yãmut! Upãñkañ nãk inkãt pen nãmo api itne.

⁸ ✧ Webe ño iron tãñ namayãñ nadãñpãñ ini tãñ naminañi ude tãyak. Nãk ãnenayãñ tãkañ unita awãñken kukta gupna ume kãbãñi gãripi nìkek ño ãrut namitak yãk.

⁹ Nāk bureni tāwetat. Manna biḡam Tāga komeni komeni yāḡahāḡ yāpmāḡ kunayāḡ tāḡo udegān webe ḡonitā tāḡ namitak unitāḡo manbiḡam bok api yāḡahāḡ yāpmāḡ kuneḡ. Ude tāḡirā āmawebetā webe ḡonita nāmo api ḡuḡ tāneḡ yāk.

Jesu iwarāntākiye-kāt Pasova ketem naḡkuḡ

Mat 26:14-30; Luk 22:3-20; Jon 13:21-30

¹⁰ Tāḡpākaḡ iwarāntākiye 12 u bāmopi-ken nanik kubā wāpi Judas Kariot unitā Jesu iwan kerī terak kaḡ pewa yāḡ nadāḡkaḡ bāmop āma intāḡjukun tāḡpanitā itkuḡ-ken u pāḡku yāwetkuk.

¹¹ Ude tāḡirān bānep tāga nadāḡpāḡ moneḡ api ḡamine yāḡ iwetkuḡ. Judastā u nadāḡpāḡ pāḡku iwan kerī terak kaḡ pewa yāḡkaḡ Jesu iwarāntāḡ yāpmāḡ kuḡatkuk.

¹² ✧ Tāḡpākaḡ kārāga yiskāt nāmo awāhurani tāḡo āḡnak-āḡnak kadāni yāput peḡkuḡ. Kadāni ukengān Juda āmawebe Anututā ābekiye oraniye bian tāḡkentāḡ yāmiḡkuko u nadākta nādamiḡi-nani kubākubātā sipsip nanaki ini-ini dāpmāk tāḡkuḡonik. Eruk kadāni ugān Jesu iwarāntākiyetā iwet yabāḡkuḡ; Yot deken pāḡku Pasova tāḡo imaka imaka u tāḡtuḡum tāne?

¹³ Yāwāwā Jesutā āma yarā man ḡode yāwetpāḡ peḡ yāwet-pewān kuḡkumān; Yotpārare bāmopi-ken kuḡirān āma kubā ume kābot ikek ukāt ābā peronpāḡā u kaḡ iwarun!

¹⁴ Iwat yāpmāḡ kumaḡ āma unitā yot ārowayāḡ tākken u āronpāḡ yot māhemi ḡode kaḡ iwerun; Yāwoḡārewani āma ḡode yāyak; Bāḡup nāwarāntāknaye-kāt Pasova ketem āḡnak-āḡnakta de? yāḡkaḡ iwerun.

¹⁵ Ude iwerānkaḡ yot ḡānaḡ bāḡup taḡi punin unu ketem āḡnak-āḡnak tāḡpani tuḡum ikek tāwoḡārewānkaḡ Pasova ketem tāḡtuḡum tākon.

¹⁶ Eruk Jesutā ude yāwerānā yarā uwā yotpārare-ken āronpāḡ Jesutā yāḡkuko udegān kaḡ-ahāḡpāḡ Pasova ketem tāḡtuḡum taḡkumān.

¹⁷ Eruk kome bipmāḡirān Jesu iwarāntākiye 12 ukāt tuḡum taḡkumān-ken u kuḡkuḡ.

¹⁸ ✧ Kumaḡ yot ḡānaḡ āro ketem naḡ itkaḡ Jesutā yāwetkuk; Nāk bureni tāwetat. In ketem penta nākamāḡ ḡo kubātā nāk iwan kerī terak nepmaḡpayāḡ yāk.

¹⁹ Ude yāḡirān nadāḡpāḡā butewaki nadāḡpāḡ ini-ini iwet yabāḡkuḡ; Ekāni, nāka yāyan?

²⁰ Ude yāḡtāko Jesutā yāwetkuk; In nāwarāntāknaye 12 inken nanik kubā. Āma nākkāt kārāga ḡāpe kubāḡān nākamāk ḡonitā api tāḡpek.

²¹ Nadākaḡ? Āma Bureni-inik uwā kādet yāḡ imani udegān api iwarek. Upāḡkaḡ āma iwan kerī terak nepmaḡpayāḡ tāyak u kowata jidewani kubā api yāpek? Uwā komi umuri kubā api yāpek yāk.

²² Eruk ketem naḡ irirā Jesutā kārāga kubā yāpmāḡkaḡ Anutu bānep tāga man iwetkaḡ tokāt jukutpāḡ iwarāntākiyeta ḡode yāwetpāḡ yāmiḡtāḡ kuḡkuk; ḡo yāpmāḡpāḡ naḡput. ḡowā nākḡo tohatna yāk.

²³ Ude yāḡpāḡ wain ume yāpmāḡkaḡ Anutu bānep tāga man iwetpāḡ yāmān kudup naḡkuḡ.

²⁴ ✧ Yāmān naḡirā yāwetkuk; ḡowā nākḡo nāḡātna. Anututā āmawebe-kāt topmāk-topmāk tāyak u tāḡkehārom takta nāḡātna piwayāḡ tāyat. Āmawebe māyapta yāḡpāḡ piwayāḡ tāyat.

²⁵ Nāk bureni tāwetat. Wain ume āneḡi nāmo naḡkaḡ it yāpmāḡ kuḡtāḡḡān Anutu tāḡo kaḡiwat yewa ḡānaḡ āronkaḡ wain ume mebāri kubā api nāḡpet.

²⁶ Ude yäweränkañ kap kubä tenpäñ yot u penpen kumañ Olip Pom terak äronkuñ.

Pitatä wäpna käbop api pewek yäñ yäñkuk
Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38

²⁷ ✧ Äronit äronit Jesutä yäwetkuk; In kuduhtagäntä nabäñ umuntañ api kuñtänpä kunañ. Ude täñjä Anutu täño man kudän täwani ñode pätak u bureni ahäwayäñ;

Näk sipsip täño watä äma urira sipsip api kuñtänpä kunañ. *Sek 13:7*

²⁸ ✧ Upänkañ kumbani-ken nanik äneñi akuñpäñ Galili komeken näkä jukun päñku api itkirewet.

²⁹ Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde käwep api ut gamineñ upänkañ näk ude nämo api täñpet yäk.

³⁰ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni gäwera; Apiño bipani purup gera kadäni yarä nämo yäñirän gäkä kadäni yaräkubä ude wäpna käbop pewayäñ.

³¹ ✧ Ude yäwänä Pitatä gwäk kwainpäñ man kehäromigän yäñkuk; Nämo! Gäk gutpäñ näk bok nutta yäwäwä wäpka käbop nämo api pewet yäk. Ude yäwänkañ noriyetä udegän yäñkuñ.

Jesutä Getsemane päñku nani-ken yäñapiñkuk
Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

³² ✧ Kuñtängän Getsemane epän tobätken ahäñpäñ Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Ñode irirä näk päñku yäñapik man yäwayäñ yäk.

³³ Ude yänkañ ätu yepmanpäñ irirä Pita Jems Jon ugänpäñ yämaguränkañ kuñkuñ. Kuñtängän Jesu nadäwän umuri pähap täñpäpäñ yäñkuk;

³⁴ ✧ Bänepna-ken butewaki nadäwätäk pähap ahäñ namitak unitä nurek yän nadätat. Unita in ñogän kodak itkañ nabäñ näwatkot yäk.

³⁵ Ude yänpen ätu nanak kuñpäñä bäräpi nadänpäñ kome terak manpäñ äpmonpäpäñ komi nadäñkuko u nanatä nadäñ namijirän paorän yänpäñ ñode yäñapiñkuk;

³⁶ ✧ O nan, gäk imaka kubä täñpayäñ nämo bäräp tak täyan. Unita komi bäräpi nadäwayäñ täyat u ketären namisi. Upänkañ näñño nadäk nämo, gäkñaken nadäktä kañ ahäwän.

³⁷ Ude yänpäñ äma yaräkubä unitä itkuñ-ken äyänutpen kuñpäñ yabäwän däpmon pat itkuñ. Däpmon parirä yabänpäñ Pita iwetkuk; Saimon! Gäk imata däpmon pat itan? Gäk kadäni keräpi näkkät kodak täga nämo iren?

³⁸ ✧ Täñyabäk-ken kwitanenja ket nadänpäñ yäñapik man yän itkot. Bänepjintä näk näwatta pidäm täkañ upänkañ kehäromijin nämo yäk.

³⁹ Ude yäwetkañä äneñi kuñpäñ yäñapik man yänkuko udegän yäñkuk.

⁴⁰ Yäñapik man ude yän paotpän äbänpäñ yabäñkuk; Däpmon ta yewäpäñ pat irirä. Abä yabäwänä mäyäk täñpäñ man kubä nämo iwetkuñ.

⁴¹ Eruk Jesu äneñi kuñpäñ täñkuko udegän täñkañ äbänpäñ yäwetkuk; Ai! In däpmon pen pat itkañ? Kadäni täretak! Äma Bureni-inik uwä momi äma keri terak ärokärok kadäni keräp täyak ño.

⁴² Akwäpäñ päñku yabäñ ahäna! Äma iwan keri-ken nepmakta yäwani äbätak ño yäk.

Komi ämatä Jesu in itkuñ
Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12

⁴³ Jesu man ude yänjirän pengän iwaräntäkiye 12 u kubä wäpi Judas u ahän yämiŋkuk. Komi äma, kadä boham ikek Judas-kät penta äbuŋ. Komi äma uwä bämop äma, Baga man yäwoŋärewani äma ba Juda täŋo ekäni ekäni ätu unitä yäwet-pewä äbuŋ.

⁴⁴ Intäjukunä Judastä man kädet ŋode yäwetkuk; Näkä päŋku äma u geŋi dara nabänkaŋ upän kaŋ inirut yäk.

⁴⁵ Eruk Jesu ahän imiŋpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani ämana! Ude yänpäŋ geŋi datkuk.

⁴⁶ Eruk, ude täŋpän kaŋpäŋä initpäŋ kerigän topuŋ.

⁴⁷ Ude täŋirä iwaräntäki kubätä päipi pion gänaŋ nanik wädawän kwäpäŋä bämop äma unitäŋo watä ämani kubä ura yäkŋat jukuni painkuk.

⁴⁸ Täŋpänä Jesutä komi äma äbuŋo u yäwetkuk; Jide? Intä nabäwä näk kubo äma ämik täŋpani ude täŋpapän kadä boham ikek nutnayän äbäkaŋ?

⁴⁹ ✧ Näk kepmani kepmani kudupi yot gänaŋ äronkaŋ inkät ämawebe Anutu täŋo man täwetpäŋ täwoŋärek täk täŋkut-ken ugän imata nämo nepmäŋitkuŋ? Upänkaŋ täga! Ude täŋ namiŋirä Anutu täŋo man terak näka man kudän pätak u bureni ahäwän.

⁵⁰ Ude yänjirän iwaräntäkiye kudup kaŋ-umuntaŋ kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

⁵¹⁻⁵² Täŋpäkaŋä äma gubaŋi kubä tek yabuko unitä Jesu iwatkuk. Iwarirän komi ämatä initnayän täŋirä tek yabuko u pitpäŋ penpen morän metänpen kuŋkuk.

Jesu manken teŋkuŋ

Mat 26:57-68; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24

⁵³ Täŋpäkaŋ Jesu imagut yäpmän bämop äma intäjukun iranitä yotken kuŋkuŋ. Yot uken bämop äma, ba Juda täŋo ekäni ekäni ba Baga man yäwoŋärewani äma u kudup kubä-kengän ugän itkuŋ.

⁵⁴ Yäpmän kuŋirä Pita mädengän yäwatpäŋ yot unitäŋo yewa gänaŋ äronkuk. Äronpäŋä komi äma ukät bok itpäŋ kädäp äŋäriŋ itkuŋ.

⁵⁵ Täŋpäkaŋ Baga man yäwoŋärewani ämakät Juda täŋo äma ekäni ekäni u kuduŋtagän itpäŋ Jesu kumän-kumän utna yänkaŋ Jesu jop ikŋatta jop manman ätuta wäyäkŋeŋkuŋ. Upänkaŋ Jesuken imaka goret kubä nämo kaŋpäŋ nadänkuŋ.

⁵⁶ Täŋpäkaŋ äma mäyaptä Jesu imaka wakiwaki ude täk täŋkukonik yän jop manman ude yänkuŋ. Jop manman mäyap ude yänkuŋopän man mebäri inigän inigän yänkuŋo unita man uterakgän nämo ahänkuk.

⁵⁷⁻⁵⁸ ✧ Yänkäko äma ätutä akuŋpäŋ jopman ŋode yänkuŋ; Nin Jesu u man ŋode yänjirän nadänkumän; Näk kudupi yot äma keritä täŋpani ŋo wärämuppäŋ kepma yaräkubätagän äneŋi udewanigän äma keritä nämo täŋpani kubä api täŋpet yäk.

⁵⁹ Man yänkuŋo u ini-ini yänjirä mebäri kubägän nämo täŋkuk.

⁶⁰ Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani unitä akuŋpäŋä Jesu iwet yabänkuk; Man kowata nämo yäwerayän? Äma päke ŋo gäka man yäkaŋ ŋo nadäwi jide täyak?

⁶¹ ✧ Yänjirän Jesutä man kubä nämo yänkuk. Man nämo yänkaŋ kum irirän intäjukun ämatä äneŋi iwet yabäkgän täŋkuk; Äma Anututä ämawebeniye täŋkentäktä iwoyäwani Kristo uwä gäk? Anutu iniŋoret takamän unitäŋo nanaki gäk?

⁶² Yäwänä yänkuk; Yäyan ubayän. Näk bureni täwetat. Äma Bureni-iniktä Anutu ärowani täño keru bure kända ittängän kunum gänañ gubam terak äbänjirän api kañ-yäputneñ yäk.

⁶³ Ude yänjirän eruk, intäjukun äma u nadäwän wawäpäñ iniken tek weñ-gäjähutpäñ yänkuk; Mangämän imata wari yäne?

⁶⁴ ✧ Anutu yänjäreok man iwetak unita in jide nadäkañ? Yäwänä kuduptagän ñode yänkuñ; U kumäkta biñam täyak yäk.

⁶⁵ Ude yäwäwä äma ätutä iwit ut ibatkuñ, ätutäwä dapuri täñpipiñpäñ keru mugwäjiñpäñ utkañ iwetkuñ; Gäk profet unita äma gutak unitäño wäpi niwet! yäk. Ude täñjirä komi ämatä injipäñ keru pipiyänpäñ injami dapun-ken utkuñ.

Pitatä Jesu wäpi käbop peñkuk

Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27

⁶⁶ Täñpäkañ Pita yäman umu irirän bämop äma intäjukunta irani unitäño watä webe kubä äbänpäñ kañkuk;

⁶⁷ Pita kädäp äñäriñ irirän. Kañpäñ ket täñpäñ kañ-yäpmän äronkañ-äpäc täñpäñ iwetkuk; Jesu Nasaret komeken nanik ukät kuñarani kubä gäk yäk.

⁶⁸ Yäwänä yänkuk; Gäk man jide yäyan? Yänjiri guñ täyat yäk. Ude yänpäñ yäma-ken äpmonkuk.

⁶⁹ Äpmonjirän watä webe unitä kañpäñ äma itkuño u yäwetkuk; Äma ño Jesu täño äbotken nanik yäk.

⁷⁰ Yäwänä äneñi äwo yänkuk. Eruk ätu itpäñä ämawebe itkuño unitä iwetkuñ; Nadäkamän! Gäk äbot uken nanik. Gäk Galili äma! yäk.

⁷¹ Iweräwä Pitatä yäwetkuk; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi yäkañ u nämoinik kak täyat! Näk jopman yäwawä Anututä kowata namän yäk.

⁷² ✧ Ude yänjirän uteragän puruptä gera yänjirän kadäni yarä täñkuk. Täñpäkañ Pitatä nadäwän tumbäpäñ Jesutä man ñode iwetkuko u nadänkuk; Puruptä gera yarä nämo yänjirän näka äwo kadäni yäräkubä ude api yäwen. Ude nadänkañ nadäwän ägekoräpäñ konäm bumta kotkuk.

15

Jesu Pailat keru-ken peñkuñ

Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38

¹ ✧ Täñpäñ tamimañ bipaniinik bämop ämakät Parisi äma ba äma ekäni ekäni u kuduptagän käbeyä täñpäñ Jesu utta tawañ peñkuñ. Ude täñkañ eruk, Jesu keru pädat täñpäñ yäpmän päñku Pailat keru terak teñkuñ.

² Teñjirä Pailattä Jesu iwet yabänkuk; Gäk Juda täño äma ärowani ba? Yäwänä yänkuk; Yäyan uba yäk.

³ Täñkañ bämop äma intäjukun täñpani Jesuta yänpäñ-kañiwat man mäyap yänkuñ.

⁴ Ude yänjirä Pailattä Jesu äneñi iwetkuk; Äma päke ñonitä gäka man mäyap yänjirä imata kowata nämo yäyan?

⁵ ✧ Ude iweränä Jesu kowata nämo yänkuk. Kowata nämo yänkañ man kum irirän Pailattä nadäwätäk tañi täñkuk.

⁶ Täñpäkañ Pasova Orekirit Kadäni udeken Pailattä kädet ñode täc täñkukonik; Juda ämawebetä komi yotken irani kubäta nadänpäñ Pailat iwerirä nadän yämiñpäñ äma u yäniñ kireñpewän kuk täñkuñonik.

⁷ Kadäni ugän äma kubä wäpi Barabas u noriye ätukät komi yotken itkuņ. Äma uwä Rom gapmanta kokwawak nadänpäņ ämik pewä ahäwäpäņ äma kubä kumäņ-kumäņ utkuņo unita gapmantä komi yotken yepmaņkuņ.

⁸ Täņpäkaņ Juda ämawebetä Pasova Orekirit Kadäni ätuken täk täņkuko udegän täņpäņ yäņ nadänpäņ päbä Pailattä yäma-ken käbeyä täņpäņ itkuņ.

⁹ Irirä Pailattä yäwet yabäņkuk; Juda äma intäņo intäjukun äma ņo pitpäņ tewa kwän?

¹⁰ (Man ude yäwetkuko uwä Pailattä ņode nadänpäņ yäwetkuk; Juda äma ekäni ekänitä Jesuta kokwawak nadäņkuņo unita Jesu näkken pewä äbuk yäņ nadäņkuk.)

¹¹ ✧ Täņpäkaņ Pailattä Jesu tewa kwän yäņ yäņkuko upäņkaņ bämop äma unitäwä ämawebe päke u peņ yäwet-yäwet täņtäko yäņkuņ; Barabaspäņ tewi äbäņ nimän!

¹² Ude yäņirä Pailattä äneņi yäwet yabäņkuk; Yäkaņ unita Juda täņo Intäjukun Äma yäņ iwet täkaņ ņowä jide täņ imet?

¹³ Yäwänä äma päke unitä gera pähap ņode yäņkuņ; Päya kwakäp terak kaņ kumbän!

¹⁴ Yäwäwä yäwetkuk; Waki kubä jide täņkukta? Ude yäweränkaņ ehutpäņ gera kehäromigän yäņpäņ iwetkuņ; Päya kwakäp terak kaņ kumbän!

¹⁵ Ude yäwäkaņ ämawebe bänepi yäpmäņ äpäkta Pailattä Barabas jop tewän äpämaņ kuņirän Jesu kadätä päripmäņpäņ päya kwakäp terak utpewä kumäkta komi ämata yämän yäpmäņ kuņkuņ.

Jesu yäņärok man iwetkuņ

Mat 27:27-31; Jon 19:2-3

¹⁶ Yäniņ kirewänpäņ Pailat täņo komi ämatä Jesu yot gänaņ nanik yäpmäņ äpämaņ päņku yot mäde käda komi äma täņo yewa gänaņ äronpäņ noriye ätuta gera yäņpewä äbuņ.

¹⁷ Yäņpewä äbäkaņ tek gwagäri intäjukun ämatä täk täkaņ udewani täņ imiņpäņä intäjukun täņo gwäpäta gupmom yenpäņ kedon täņpäņ gwäki-ken ähäät imiņkuņ.

¹⁸ Ude täņpäņ sära man iwetpäņ yäņkuņ; Juda täņo intäjukun äma, ganiņ oretkamäņ! yäk.

¹⁹ Täņpäņ pärip-päriptä gwäki-ken urit iwit uwaņ ibarit täk täņkuņ. Täņpäņ gukut imäpmok täņ imiņpäņ jop iniņ oretkamäņ yäņkaņ täņkuņ.

²⁰ Täņirek-irek ude täņ imiņ paotpäņä intäjukun äma täņo tek yäņopmäņ imiņpäņ tek iniken upäņ äneņi täņ imiņkuņ. Ude täņ imiņpäņ, eruk päya kwakäp terak utnayäņ imagut yäpmäņ kuņkuņ.

Jesu päya kwakäp terak utkuņ

Mat 27:32-34; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

²¹ ✧ Eruk, yäņikņat yäpmäņ kuņpäņä äma kubä wäpi Saimon u epäniken naniktä äbätäņgän äbä peronkuņ. Uwä Sairini komeken nanik, Aleksada kenta Rufus unitäņo nani. Äbä peronpäņä peņ iwet-pewä Jesu täņo päya kwakäp buramiwänkaņ penta kuņkuņ.

²² Kuņtäņgän kome kubä wäpi Golgota, u ninin man terak gwäki kokäp, u ahäņkuņ.

²³ Ahäņpäņä eruk Jesuta wain umekät päya umumi kubä ukät awähutpäņ Jesu gupi kwitawän yäņpäņ imiņkuņ. Imäwä bitnäņkuk.

24 ✧ Täñirä komi ämatä teki yäñopmäñ imiñpäñ päya kwakäp terak utkuñ. Päya kwakäp terak utpäñä Jesu täño teki yäpmäkta komi ämatä närepmirek gärepmirek täñkuñ.

25 Täñpäñ 9'kirok täñirän utkuñ.

26 Täñpäkañ Jesu gwäki-ken punin käda man kudän ñode kudän täñkuñ;

ÑowÄ JESU, JUDA Ämawebe Täño

INTÄjukun Äma.

27 Täñpäkañ kubo äma yarä, kubä kukñi kubä kukñi yepmanpäñ bok däpuñ. [

28 ✧ Ude täñirä Anutu täño man ñode kudän täwanitä bureni ahäñkuk; Kawä äma waki täñpani täñkuk.]

29-30 ✧ Täñpäkañ ämawebe kuñkañ äbäk täñkuño unitä yäñärok man iwetpäñ ket-siwon täñpäñ yäñkuñ; A! Gäk ñonitä kudupi yot wäramutpäñ kepma yaräkubäta äneñi apí täñpet yäñ yäñkuno udegän gupka täñkentäñpäñ päya kwakäp terak naniktä äpiwä!

31 Ude yäñirä bämop äma ba Baga man yäwoñärewni äma unitä udegän täñ-ireñpäñ näwetgäwet täñpäñ yäñkuñ; Äma ñowä äma ätu täga täñkentäñ yämik täñkukopäñ ini gupi täñkentäkta täñpän wakañ yäk.

32 Ñowä Anutu täño iwoyäwani Kristo, Isrel täño Intäjukun Äma itak u täñpäwä päya kwakäp terak naniktä äpäñirän kañkañ nadäkinik täñ iminawä! yäñ yäñkuñ. Täñpäkañ äma yarä däpmäñpäñ kukñi kukñi yepmankuño unitä udegän yäñärok iwetkumän.

Jesu kumbuk

Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

33 ✧ Täñpäñ kome kepma bämopi-inik uken kome dapuri kumbuk. Kumäñirän kome kudup bipmäñ utpäñ patpäñ it yäpmäñ kuñirän 3'kirok täñkuk.

34 ✧ Täñpäñ 3'kirok ude täñirän Jesutä iniken man terak gera tañi ñode yäñkuk; Elai, Elai, lema sabaktani? U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmanñtan?

35 Ude yäñirän äma kañ itkuño unitä nadäñpäñ yäñkuñ; Nadäwut! Elaijata gera yäyak yäk.

36 ✧ Yäñirän nadäñpäñ äma kubätä bäräneñ päñku imaka kubä bima yabut bumik yäpmäñpäñ wain ume jägämi gänañ yäputpäñ jikon terak pädat täñpäñ Jesuta imiñpäñ noriye yäwetkuk; Pewut! Jop itpäñ këna. Elaijata bureni päbä ketärewayäñ käwep yäk.

37 Ude täñirä Jesu äneñi gera tañi yäñpäñ kumbuk.

38 Kumäñirän kudupi yot gänañ tek tañi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini wewän täreñkuñ.

39 Täñpäñ Jesutä kumäñirän komi äma täño watä äma unitä dubini-ken itkañ kawän inide kubä täñpäpäñ yäñkuk; Bureni-inik, äma ñowä Anutu täño Nanaki!

40 ✧ Täñpäkañ webe ätu ban itkañ Jesu kumäñirän kañkuñ. Ukät nanik ätu täño wäpi ñode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria, Jems gubañi kenta Joses täño miñi u, ba Salome ukät penta itkuñ.

41 Webe u kuduhtagän Galili komeken naniktä Jesu iwarän täñpäñ watä epän täñ imiñ yäpmäñ äbäk täñkuñonik. Täñkañ ugän nämo, webe ätu Jesu-kät Jerusalem yotpärare-ken penta äronkuño u imaka, äbä itpäñ kañkuñ.

✧ 15:24: Sam 22:18 ✧ 15:28: Ais 53:12 ✧ 15:29-30: Sam 22:7; Sam 109:25; Mak 14:58 ✧ 15:33: Amo 8:9 ✧ 15:34: Sam 22:1 ✧ 15:36: Sam 69:21 ✧ 15:40: Luk 8:2-3

*Jesu äneñkuñ**Mat 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42*

⁴²⁻⁴³ Sabat keräp tañirän eruk bipäda Juda täño äma ekäni kubä wäpi Josep u äbuk. U komeñi Arimatea. Uwä Anututä intäjukun itkañ yabäñ yawat piäni kwawak ahäñirän kakta itsämäñtäñ kuñat täñkukonik. Eruk, äma unitä Pailatken umunkät nämo, bätakigän kuñpäñ Jesu täño gupi awañ gänañ änehta iwet yabäñkuk.

⁴⁴ Täñirän Pailattä yäñkuk; Wa! Imata bäräñeñ kumäñtak yäñ nadäñpäñ komi äma täño intäjukun äma yäñpewän äbänä iwet yabäñkuk; Jesu bureni kumak?

⁴⁵ Äma unitä bureni kumak yäñ yäwänä Joseptä Jesu gupi änehta nadäñ imiñkuk.

⁴⁶ Nadäñ imiñirän Joseptä päñku tek paki suwañpäñ, Jesu täño gupi päya kwakäp terak nanik ketäreñ päpä tek yäpuko unitä uwäk täñkuk. Ude täñpäñ mobä awañ kodaki kubä äma kumbani pekta biñam äneñpani u gänañ peñkuk. Peñpäñä mobä kubä pimiñ iwet-pewän päñku mobä awañ meni uwä yäpüt pipiñkuk.

⁴⁷ Äneñirän Maria Makdala komeken nanik ukät wahupi Maria Joses täño miñi, yarä u kañkumän.

16*Jesutä äneñi akuñkuko unitäño manbiñam**Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10*

¹ Täñpäkañ Juda täño Sabat täreñirän Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria Jems täño miñi ba webe kubä wäpi Salome unitä Jesu täño gupi ärut imikta gakñi mebäri mebäri kábäñi tägatäga u suwañpäñ tuñum täñkañ itkuñ.

² Eruk Sande tamimañ kome ket nämo yäñeñirän tuñum ukeño yäpmäñ Jesu täño gupi peñkuñ-ken uken kuñkuñ.

³⁻⁴ Kuñit kuñit yäñpäñ-nadäk ñode täñtäñ kuñkuñ; Mobä, awañ meni täñpipiwani u netätä yäpmäñ kewen nimayäñ? Ude yäñpäñ dapun täñpäñ kañkuñ; Mobä pähap uwä yäpmäñ kewenkuño mobä awañ meni tumäñirän.

⁵ Eruk ude kañkañ äronpäñ kañkuñ; Äma gubañi kubä tek paki nitek awañ käwuri bure käda mañit irirän. Kañpäñ umuntañpäñ bumta kwaiñkuñ.

⁶ Kwaiñirä yäwetkuk; Umuntäneño. In Jesu Nasaret nanik päya kwakäp terak utkuño ukeño känäyän äbäkañ? U ño nämo itak yäk. Akumañ kuk! Patpat bägupigän ño kawut!

⁷ ☆ Unita in päñku Pita ba iwaräntäkiye ätu biñam ñode yäwerut; Jesu uwä Galili komeken intäjukun it kirewayän kuk. U päñku kawut, täwetkuko ude.

⁸ Ude yäweränkañ webe yaräkubä uwä umun pähap täñkañ awañken naniktä metäñpeñ kwaiñtäñ kuñkuñ. Bumta umuntañkuño unita imaka kañkuño u ämawebe nämo yäwettän kuñkuñ.

*Jesu noriye wanoriye ahäñ yämiñkuk**Mat 28:9-10; Jon 20:11-18*

[
⁹ ☆ Jesu uwä Sande tamimañ kumbani-ken naniktä akumañ päñku Maria Makdala nanik, bian mäjo 7tä magärani Jesutä ini yawat kireñ imiñkuko u ahäñ imiñkuk.

10-11 ✧ Ahän iminirän webe uwä pänku äma Jesu-kät kuñarani konäm butewaki täñ irirä yabänpäñ Jesu u nämo kumbuk, kodak irirän kat yän yäweränkañ nadäwä bureni nämo täñkuk.

12-13 Eruk kadäni kubä äma yarä yotpärare penpen kädet miñin kuñirän Jesutä gupi inigän kubä äworenkañ ahän yämiñkuk. Ahän yämänkañ äma yarä unitä äyänutpen pänku noriye ätu yäweränkañ udegän nadäwä bureni nämo täñkuk.

14 ✧ Eruk, u punin terak iwaräntäkiye 11 u yot kubäken ketem nañ irirä ahän yämiñpäñ ñode yäwetpäñ yabän yänkuk; Imata nadäkinikjin nämo itkañ? Ba imata notjiye ätu kodak irira nabänpäñ biñam täwetkuño u nadäwä bureni nämo täkañ?

15 ✧ Ude yänpäñ yäwetkuk; In komeni komeni kuñkañ ämawebe it yäpmän kukañ udegän Manbiñam Täga u kañ yäwettän kut.

16 ✧ Äma kubätä näk nadän namikinik tänpän näk wäpna terak ume ärurayän täko uwä Anututa biñam api täñpek. Täñ, äma kubätä nadän namikinik nämo täñpayän täko uwä Anututä geñita biñam api tewek.

17 ✧ Ämawebe nadän namikinik tänpän kuñatnayän täkañ unita kehäromi yämiñira näk wäpna terak kudän ñode api täneñ; Mäjo api yäwat kireneñ, ba man kotäk kudupi kudupi terak api yäneñ,

18 ✧ ba gämok keritä api yepmäñitneñ, ba ume waki nañirä unitä nämo api däpek, ba äma käyäm ikek keritä gupi-ken inirirä api täganeñ.

Jesu kunum gänañ äronkuk

Luk 24:50-53; Apos 1:9-11

19 ✧ Eruk Ekäni Jesutä man ude yäwet morenpän irirän Anututä imagut yäpmän kunum gänañ äronkuk. Äronkuko uken Anutu keru bure këda itkukotä itak.

20 ✧ Äronirän iwaräntäkiye komeni komeni kuñ morenpän mani biñam yänahän yäpmän kuñkuñ. Täñirä Ekänitä bämopi-ken itpäñ epäni takta täñkentän yämiñit mani biñam u täñkehärom takta kudän kudupi ämawebeniye-ken pewän ahänkuñ.]

Luk Luktä guṇ äbot ämawebeta yänpän Jesu täṇo manbiṇam ṇo kudän täṇkuk

Luk imata manbiṇam ṇo kudän täṇkuk?

¹ ✧ Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ṇo gäwera nadä;

Äma mäyaptä imaka imaka Anututä nin bämopnin-ken pewän ahänkuṇo unitäṇo manbiṇam kudän täkta piäni taṇi täṇ yäpmän abun.

² ✧ Imaka bian ahänjirä ini dapuritä kaṇpän nadänkuṇo u ba apiṇo ahän yäpmän abäkaṇ ugänpän kudän täṇkuṇ. Äma uwä Anutu täṇo manbiṇam yänjahäk-ahäk piä täṇkaṇ manbiṇam ṇowä niminṇkuṇ.

³⁻⁴ Täṇpäkaṇ näk imaka, kadäni käroni manbiṇam ṇo yäput pektä päṇku tärek-tärek u kuduṇtagänta ket nadäwa yänkaṇ yänjabäk piä täṇ yäpmän abut. Unita äma ärowanina Tiofilus, gäkä manbiṇam gäwerani u bureni-inik yän nadäkta imaka imaka ahänkuṇo unitäṇo manbiṇam siwonji kudän täṇpän gäkken pewa ärekta nadäk peṇkut. Eruk manbiṇam uwä ṇode;

Aṇero kubätä Sekaraia ahän iminṇkuk

⁵ ✧ Herottä Judia kome täṇo intäjukun äma itkuk-ken uken bämop äma kubä itkuk, u wäpi Sekaraia. Äma uwä bämop äma biani wäpi Abiya unitä äbotken nanik. Täṇpäkaṇ webeni Elisabet imaka, bämop äma äbot kubäken nanik.

⁶ Täṇkaṇ yanäpi yarä uwä Anutu inamiken siwonji kuṇat täṇkumänonik. Täṇkaṇ Anutu täṇo бага man ba jukuman kuduṇtagän iwat morenpän waki kubä nämo täk täṇkumänonik.

⁷ Upänkaṇ nanakiye nämo. Elisabet äruṇ it yäpmän äbänkä tägawani webe pähap täṇkumän.

⁸ Täṇpäkaṇ kadäni kubä, Sekaraia täṇo äbottä Anutu inamiken bämop äma piä täkta kadäni ahänkuk.

⁹ ✧ U bämop ämatä täk täṇkuṇo ude piä yäpmän daninṇpän Sekaraiatä kudupi eni gänaṇ Anutu inamiken gupe kábäṇi nikek ijin imikta ahänkuk.

¹⁰ Eruk, gupe kábäṇi nikek ijik-ijik kadäni ahänjirän ämawebe mäyaptä äbänkaṇ kudupi eni yämän umu itkaṇ Anutu-ken yänapik man yän itkuṇ.

¹¹ Yänapik man yän irirä kudupi eni gänaṇ Sekaraia gupe kábäṇi nikek ijin ittänngän kaṇkuk; Ekäni täṇo aṇero kubätä gupe kábäṇi nikek ijiwani täṇo käwuri bure käda ahänpän irirän.

¹² Kaṇkaṇ kikṇutpän bumta umuntaṇkuk.

¹³ Ude täṇpänä Aṇero unitä iwetkuk; Sekaraia, gäk umuntäweno. Anutu gäṇo yänapik man nadän gamitak yäk. Unita webeka Elisabet uwä nanak ämani kubä api bäyawek. Bäyawänkaṇ wäpi Jon yän, kaṇ iwet.

¹⁴ Täṇpän nanak unita bänep täga nadänpän oretoret api täṇpen. Ba unitä ahänjirän ämawebe mäyaptä bänep täga nadänpän oretoret udegän api tänen yäk.

¹⁵ ✧ Imata, nanaka unitä tägaṇpän Ekäni inamiken wäpi biṇam ikek api irek. Täṇkaṇ wain ume ba täṇguṇuṇ ume ätu nämoinik api nak täṇpek. Täṇkaṇ ahäwayän täyak-ken unitä it yäpmän ärowayän täkken Kudupi Munapiktä uwäktän iminṇirän api irek.

16 Tãñpãkañ unitã Isrel ämawebe Anutu mäde ut imiñkuño u mäyap bãnepi yãpmãñ sukurenppãñ yepmanppãn Anutu Ekãnini-ken äneñi api kuneñ.

17 ✧ Bureni, kuñat-kuñari ba kehãromini Profet Elaijatã tãñpeñ kuñatkuko udegãn api tãk tãñpek. Ekãnita intãjukun kuñkañ nãdanani tãño kokwawak yãpãn-siwon tawãpãñ yepmanit, ba äma man bitnãk tãk tãkañ unitãño bãnepi yãpmãñ sukurenppãñ yepmanppãn äma siwon tãño kãdet kuroñgãn api iwat tãneñ. Ude tãñpayãñ tãko uwã Ekãnita watã piã tãñ imikta ämawebe äbot ket utpãñ yepmak tãñtãñ api kwek yãk.

18 ✧ Eruk, añerotã man ude iwerãnã, Sekaraiatã kowata ñode iwetkuk; Man yãyan u jide tãñpãñ bureni yãñ nadãwet? Nãk tãgawani-inik ño, ba webena imaka, webe pãhap ño!

19 ✧ Ude yãwãnã añerotã iwetkuk; Nãk wãpna Gabriel, Anutu inãmiken it tãyat unita jopman nãmo gãweret yãk. Nãmo, manbiñam tãga ño gãwetta Anututã ini naniñ kireñpewãn äbãtat.

20 ✧ Gãk nadãtan? Nãkño man nãmo nadãñ namitan unita meka bãrãp tawãpãñ man kum api iren. Ude tãñkañ it yãpmãñ kuñiri manbiñam gãwetat ñonitã ahãwãnkañ man äneñi api yãwen. Manbiñam yãyat ñowã kadãni yãñ imani-ken uken bureni api ahãwek yãk.

21 Tãñpãkañ ämawebe Sekaraiata yãñkañ yãman umu irã wawãwã nadãwãtãk tãñpãñ yãñkuñ; Kudupi eñi gãnañ uken imatãken kubãtã ahãñirãn Sekaraia kadãni kãroni ñowã itak?

22 Ude yãñirã yãman äpãñpãñ ämawebe man kubã nãmoinik yãwetkuk. Meni bãrãp tawãpãñ man kum itkuko unita keri-tãgãn wãrani tãñyãreñkuk. Tãñpãnã ämawebetã nadãñkuñ; Imaka kudupi kubã kudupi eñi gãnañ kañkañ kãwep äpãtak yãk.

23 Eruk mäden, Sekaraia tãño piã u tãñpãn tãrewãkañ komeni-ken kuñkuk.

24 Pãñku irirãn Elisabet nanak kok itkuk. Nanak kok itkañ eñi gãnañgãn it yãpmãñ kuñirãn komepak 5 ude tãreñkuk.

25 ✧ Tãñpãkañ Elisabet nanak kok itat yãñ nadãñpãñ yãñkuk; Ekãnitã iron u tãñ namitak! Apiño Ekãnitã orañ namiñirãn nãkño mäyãkna ämawebe inãmiken paotak yãk.

Añerotã Maria ahãñ imiñkuk

26 Elisabetã nanak kok ikek it yãpmãñ kuñtãngãn komepak 6 tãreñirãn, eruk kadãni uken Anututã añero Gabriel u peñ iwet-pewãn yãpmãñ yotpãrãre kubã Galili komeken wãpi Nasaret uken kuñkuk.

27 ✧ Webe gubañ kubã äma kubã wãpi Josep unita yãñkañ iwoyãñkuño webe uken kuñkuk. Josep uwã Devittã äbotken nanik. Tãñkañ webe gubañ iwoyãñ imiñkuño u wãpiwã Maria.

28 Eruk, Gabrieltã webe uken kuñpãñ iwetkuk; Kepma yãk. Gãk nadãtan? Ekãni Anutu gãkkãt itpãñ iron tãñ gamitak.

29 Ude iwerãnã Mariatã man u nadãñkañ kikuñutpãñ yãñkuk; Yãke! Man kubã ño jidewanipãñ nadãtat?

30 Yãwãnã añerotã iwetkuk; Maria, gãk umuntãweno! Anututã ini nadãñ gamitak.

31 ✧ Nadãtan? Gãk nanak kok itpãñ nanak ämani kubã api bãyawen yãk. Bãyañpãñ wãpiwã Jesu yãñ api iweren.

³² U äma ekäni kubä ude irirän ñode api iwetneñ; U Anutu Ärowani Bureni unitäño Nanaki yäj api iwetneñ. Tänpäkanj Anututä intäjukun ämata api tewek, orani Devittä itkuko ude.

³³ ✧ Unitä Jekop täño äbotken nanik ämawebeta intäjukun äma ude tärek-täreki nämo api irek yäk. Tänpäkanj yabäj yäwat piä tänpayäj täko uwä paot-paori nämo api tänpök.

³⁴ Eruk, Mariatä u nadänpäjä añero ñode iwetkuk; Man yäyan u jide ude api ahäwek? Näk äpna nämo ño!

³⁵ ✧ Mariatä ude yäwänä añero unitä iwetkuk; Kudupi Munapiktä gäkä terak äronjirän Anutu Ärowani Bureni-inik unitäño kehärominitä gäk kumän api uwäk täwek yäk. Unita nanak kudupi bäyawayäj täno uwä Anutu täño Nanaki yäj api iwetneñ.

³⁶ Unita ket nadä! Notkapak Elisabet webe pähap täñkuko upäjkanj apiño koki itak yäk. Bian ärüñ yäj iwerani upäjkanj apiño nanak kok itpäñ it yäpmäj äbäjirän komepak 6 täretak.

³⁷ ✧ Nadätan? Anututä imaka kubä tänpayäj nadänpäj uwä bureni-inik tänpök.

³⁸ Añerotä man ude iweränä Mariatä yäjkkuk; Eruk, bureni! Näk Ekäni täño piä watä webegän. Unita imaka kubä täñ namayäj nadänpäjä, yäyan ude kanj täñ namän. Mariatä añero man ude iweränkanj tenpenj kuñkkuk.

Mariatä Elisabet käwayäj kuñkkuk

³⁹ Kuñjirän Maria akumanj bäräjneñ kumanj Judia kome pom itkuñ-ken yotpärare kubä uken kuñkkuk.

⁴⁰ Kumanj päñku uken ahäjkanj Sekaraiatä eñi gänañ äronpäñä Elisabet iniñ oretkuk.

⁴¹ ✧ Ude täñjirän nanak Elisabet koki gänañ itkuko unitä kikñutpäñ wareñ täñkkuk. Ude tänpänkanjä Elisabet uwä Kudupi Munapiktä uwäk tänpäj itkuk.

⁴² ✧ Täñjirän Elisabet oretoret man terak ñode yäjkkuk; Maria! Anututä gäka iron täñ gamiko uwä webe ätu täño yärepmitak yäk. Ba nanak gäk kokka gänañ itak u imaka udegän, Anututä iron täñi täñ imani.

⁴³ Näk jidewani unita Ekänina täño miñi gäk nabäwa yäjkanj äbätan?

⁴⁴ Nadätan? Gäkä nanij oreriri nanak kokna-ken itak ño täga nadänpäj uterakgän kikñutpäñ wareñ täk!

⁴⁵ ✧ Gäk Ekäni täño biñam man gäwetkuko unitä bureni api ahäwek yäj nadäkinik täñkuno unita Ekäni täño oretoret terak itan yäk. Elisabettä ude yäjkkuk.

Mariatä Ekäni wäpi iniñ oretkuk

⁴⁶ ✧ Tänpäj Mariatä yäjkkuk; Bänepnatä Ekäni wäpi yäpmäj akutat!

⁴⁷ Täñjira mäjonatäwä Anutu wakiken nanik nämagurani ämana u iniñ oretak.

⁴⁸ ✧ Näk piä watä webeni jopi upäjkanj iron täñ namiñkkuk. Apiño ba kämi-kämi ämawebe kuduptä ñode api näwetneñ; Anututä iron täñi täñ gamani.

⁴⁹ Anutu Kehäromitä imaka täñi kubä täñ namiñkkuko unita ude api näwetneñ. Unita wäpi biñam kudupi-inik itak yäj yäwa!

⁵⁰ ✧ Näk nadätat, Anutu täño bänep iron pähap uwä äma mani buramiñpäñ gämori-kengän kuñjat täkanj unita biñam.

Ba unitäño nanakiye täño nanakiye tawanj uteraktä pen udegän api kwek.

- 51 ✧ Keritä piä kehäromi udegän tāk täyak. Äma bänepitä inita nadäwä ärowani tänpäni u yäwat kirenpewän uken-uken kuñtänpä kuk täkañ.
- 52 ✧ Unitä intäjukun äma kehäromi täño wäpi biñam ärowani u yäpmäñ päpä penpäñ äma jopi äpani täño wäpi biñam yäpmäñ akuk täyak.
- 53 ✧ Täñkañ äma jäwärita imaka tägatäga daiñ yämiñkañ äma tuñum mäyap ikek uwä yäwat kirenpewän ketäñ kuk täkañ.
- 54 ✧ Tänpäkañ piä ämaniye Isrel nanik u täñkentäñ yämiñ yäpmäñ äbuk. Täñkuko udegän butewaki pen nadäñ yämik täyak.
- 55 ✧ Ba oraniyeta ude api täñ yämet yäñ yäwetkuko udegän Abrahamkät unitäño äboriye mäden ahäñ yäpmäñ äbuño unita butewaki tärek-täreki nämo nadäñ yämik täyak.
- 56 Mariatä kap ude teñkañ Elisabet-kät it yäpmäñ kuñirän komepak yaräkubä ude tärenkuñ. Tärewäkañ Maria äneñi komeni-ken kuñkuk.

Jon ume ärut yämani täño manbiñam

- 57 Eruk ittängän Elisabet nanak ämani bäyañkuk.
- 58 Bäyañirän mähemiye ba noriye wanoriye ini u nanik unitä Ekänitä iron täñ imiñkuko biñam u nadänpäñä oretoret pähap täñ imiñkuñ.
- 59 ✧ Eruk kepma 8 ude täñirän äma ekäni ekäni ätu nanak u gupi moräk madäñkañ nani wäp Sekaraia udegän iwetna yäñkañ äbuñ.
- 60 ✧ Äbä nani wäpi yäñirä miñitä yäñkuk; U nämo yäk. Wäpi Jon yäñ iwetnayäñ.
- 61 Miñitä ude yäwänä äma päke unitä iwetkuñ; Gäkä äbotken nanik wäp udewani kubä nämo itak yäk.
- 62 Ude yäñkañ nanitä nanaki wäpi jide yäñ iwerayäñ yäñ nadäñkañ ketwära-wära täñireñkuñ.
- 63 Tänpäwä Sekaraiatä kudän tänpäni täño tuñumta yäwet yabäñkuk. Eruk, u yäpmänpäñä äma päke itkuño u inamiken ñode kudän täñkuk; Ño wäpiwä Jon. Ude kudän täñirän kañkañ nadäwätäk täñkuñ. 64 Eruk, uterakgän Sekaraia meni bäräp tawäpän man kum itkuko ukeñowä meni äneñi pidäm tañkuk. Ude täñkañä man yänpäñ Anutu wäpi bumta iniñ oretkuk.
- 65 Ude täñirän noriye wanoriye ini u nanik u kañkañ umuntañkuñ. Umuntañkañ kudän mebäri mebäri ahäñirän kañkuño unitäño manbiñam Judia kome täpuri täpuri kudup u pewä kuñat moreñkuk.
- 66 Kuñat moreñirän ämawebe manbiñam u nadäñkuño u kudup bänepi-ken nadäwätäk tänpäñ yäñkuñ; Kämi-kämi nanak uwä kädet kuroñ jide ude api iwarek? Ekäni täño kehäromi ukät itkamän yäñ nadänpäñ unita man udewä yäñkuñ.

Sekaraia oretoret tänpäñ kap teñkuk

- 67 Tänpäkañ Jon täño nani Sekaraia uwä Kudupi Munapiktä uwäk tawänkañ Anutu täño manbiñam yäñahänpäñ ñode yäñkuk;
- 68 ✧ Isrel ämawebe täño Ekäni Anututä nin ño nadäñ nimiñpäñ wakiken nanik nimagutak. Unita wäpi yäpmäñ akuna!
- 69 ✧ Iniken piä watä ämani Devit, unitä äbotken nanik äma kehäromi kubä nin nimagutta pewän ahätak.
- 70 Bian-inik profet jukuman yäwerän yäñahäk täñkuño udegän ahätak.

✧ 1:51: 2Sml 22:28 ✧ 1:52: Jop 12:19, 5:11; Sam 147:6 ✧ 1:53: 1Sml 2:5; Sam 34:10; Sam 107:9
 ✧ 1:54: Ais 41:8; Sam 98:3 ✧ 1:55: Mai 7:20; Stt 17:7, 18:18; Stt 22:17 ✧ 1:59: Stt 17:12; Wkp 12:3;
 Luk 2:21 ✧ 1:60: Luk 1:13 ✧ 1:68: Sam 41:13; Sam 72:18; Sam 106:48; Luk 7:16 ✧ 1:69: Sam 18:2

- 71 ✧ Anututä ñode yänkehärom tañkuk; Näk ämawebenaye iwan kerik-ken nanikpäñ api yäyomägaret yäk.
Äma nadäwäwak täñ yämik täkañ u kerik-ken nanikpäñ api yäyomägaret yän yänkuk.
- 72 ✧ Unita ini-tägän äbekniye oraniyeta butewaki nadäñ yämiñpäñ täñkentäñ yämiñkuk.
Ba topmäk-topmäk kubägän bian pewän ahänkuko uterak nadäñ iwatpäñ bureni ahätak ño.
- 73-74 ✧ Bian oranin pähap Abraham yänkehäromtak man iwetkuko ude apiño ninta täyak.
Ba nintä umunkät umunkät nämo kuñatpäñ iniken piä u täneta yänpäñ iwan kerik-ken nanik api tämaguret yän yänkuko u täyak ño.
- 75 ✧ Unita yänkuko udegän, kadäni kadäni säkgämän kuñatpäñä iniken piä ugänpäñ injipäñ täñpäñ injamiken kädet siwoñigän api kuñatne.
- 76 ✧ Täñ, nanakna, gäkä jukun kuñkañ Ekäni täño kädet api täwireno unita gäka Anutu Ärowani Bureni-inik unitäño profet yän api gäwetneñ.
- 77 ✧ Ekäni uwä ämawebeniye täño waki-wakini ärut täñpäñ kwäpäñ inita biñam yämagurayän täko unita yänpäñ-yäwoñärek täñtäñ kuñiri api nadäneñ.
- 78 ✧ Bureni! Anutunin, ironi pähap pätak unita ñode api täñpek; Kunum gänañ täño peñyänek u api iniñ kireñpewän äpäñ nimek.
- 79 ✧ Peñyänek uwä ämawebe bipmäñ urani-ken itkañ kumäkta umuntañ itkañ unita api peñyänneñ yämek.
Peñyänek unitä nintäño kädet kuroñnin nipmäñit niwarirän bänep kwini kädet iwatpäñ kuñatneta yäwani.
Jon täño nani Sekaraiatä man ude yäwän tärenkuk.
- 80 ✧ Täñpäkañ nanak uwä bänep nadäk-nadäk ba gupi bok tägañkuk. Täñkañ kome jopi-ken it yäpmäñ kuñtäñgän Isrel ämawebe injamiken kwawak ahänpäñ Anutu täño man yänahänpäñ yäwet täñkukonik.

2

Jesu nanaktä ahänkuko unitäño manbiñam

Mat 18:1-25

¹ Kadäni ukengän äma kubä wäpi Sisa Ogastastä Rom täño intäjukun äma itkuk. Unitä ämawebe komeni komeni Rom gapmantä yabän yäwarani unita jukuman ñode pewän yäpmäñ kuñatkuk; Ämawebe päke u wäpi kuduhtagän gapman täño wäp kudän tawañ terak api peñ moreneñ yäk.

² (Piä udewani bian kubä nämo täñkuñ. Äma ekäni kubä wäpi Kwirinus u Siria komeken kañiwat piä täñjirän yäput peñkuñ.)

³ Eruk, ude nadänpäñ ämawebe kuduhtagän wäpi kudän täkta kome ini ahäwani-kengän kuñ moreñkuñ.

⁴ Kuñirä Josep uwä Galili kome Nasaret yotpärare-ken u itkukopän peñpen Judia kome Betlehem yotpärare uken kuñkuk. Uwä orani Devittä yotpärare-ken kuñkuk.

⁵ ✧ U kwayänpäñä webeni biñam yän imani Maria u nanak kok ikek wäpi kudän bok täkta imaguränkañ kuñkumän.

✧ **1:71:** Sam 106:10 ✧ **1:72:** Stt 17:7; Wkp 26:42; Sam 105:8-9; Sam 106:45 ✧ **1:73-74:** Stt 22:16-17; Mai 7:20 ✧ **1:75:** Tai 2:12-14 ✧ **1:76:** Ais 40:3; Mal 3:1; Mat 3:3 ✧ **1:77:** Jer 31:34 ✧ **1:78:** Ais 60:1-2 ✧ **1:79:** Ais 9:2, 58:8; Mat 4:16 ✧ **1:80:** Luk 2:40; Mat 3:1 ✧ **2:5:** Luk 1:27

⁶ Kumaņ pāņku kome uken ahāņpāņ ittāngān nanak bāyawayāņ kerāp taņkuk.

⁷ ✧ Tāņpākaņ eņi āma ban naniktā pātneņta tāņpani u tokneņ moreņkuņo unita bāgupta wāyākneņpāņ bulimakautā eņiken pāro itkumān. Pāro u itkaņ nanaki tuāni bāyaņkuk. Bāyaņkaņ tektā uwāk tāņpāņ bulimakautā ketem nāņpani gāpe gānaņ pewān patkuk.

Aņerotā sipsip watā āma ahāņ yāmiņkuņ

⁸ Tāņpākaņ bipani ugān yotpārare u gāgāni-ken āma ātu sipsipta watāni itkuņonik.

⁹ Irirā Ekāni tāņo aņero kubātā ahāņ yāmiņkuk. Ahāņ yāmiņirān Ekāni tāņo peņyāņek āgonitā peņ-yāņeņirān bumta umuntaņkuņ. ¹⁰ Umuntaņirā aņerotā yāwetkuk; E, in umuntāneņo! Nāk manbiņam tāga kubā yāpmāņ abātat yāk. Manbiņam tāgagāmān tāwerayāņ tāyat ņonitāņo bureni uwā āma kuduptagān tāņkentāņ yāmikta biņam! Tāņkentāņ yāmiņirān oretoret pāhap api tāneņ yāk.

¹¹ Apiņo edap ņogān āmawebe paot-paotta biņam tāņpani wādāņ tādōtpāņ yepmakta yāwani u Devit tāņo yotpārare-ken ahātak. Uwā Anututā iwoyāwani Ekāni Kristo!

¹² Unita ket tāwera nadāwut; In nanak paki tekpāņ uwāk tāwani bulimakau tāņo gāpe gānaņ parirān kaņpāņā yāņirān nadāņkumāņo ukeņo u yāņ kaņ nadāwut yāk.

¹³ Yāwānkaņā uterakgān kunum gānaņ nanik aņero ābot tawaņ kāroņ ahāņpāņ noripak-kāt ņode yāņpāņ Anutu iniņ oretkuņ;

¹⁴ ✧ Kunum gānaņ unu Anutu iniņ oretna!

Kome terak āmawebe Anututā ini yabāņgārip tāk tāyak-ken bātaki pewān ahātak.

Sipsip watā āmatā Jesu nanak ahāņ imiņkuņ

¹⁵ Aņerotā man ude yāņ paotpāņ peņpeņ kunum gānaņ āroņirā sipsip watā āma ukeņonitā nāwetgāwet tāņpāņ yāņkuņ; Eruk kuna! yāk. Betlehem pāņku imaka kubā ahāņirān Ekānitā niwerako u kāna!

¹⁶ ✧ Ude yāņpāņ bārāņeņ pāņku Maria Josep yabāņ ahāņpāņ nanak paki gāpe gānaņ patkuko u imaka, kaņkuņ.

¹⁷ Kaņpāņ nanak unitāņo manbiņam aņerotā yāwerān nadāņkuņo u yāwetkuņ.

¹⁸ Yāwerirā āmawebe itkuņo u nadāņpāņ jākjāk yambuņ.

¹⁹ ✧ Tāņ, Mariatāwā man u nadāņpāņ iyap tāņpāņ yāpmāņ kuņatkuk.

²⁰ Tāņpākaņ sipsip watā āmatā imaka kaņpāņ nadāk tāņkuņo unita Anutu iniņ orettāņ āneņi piāni-ken kuņkuņ. Man aņerotā yāwetkuko udegān kaņkuņo unita.

Simeontā Jesu kaņkuk

²¹ ✧ Eruk, nanak paki u kepma 8 uken gupi morāk madāņpāņ wāpi Jesu yāņ iwetkuņ. Wāpi Jesu uwā, Maria nanak kōk nāmo irirān aņero kubātā ahāņ imiņpāņ wāpi iwetkuko u.

²² ✧ Tāņpākaņ Mosestā bian kādet webe nanak bāyaņpāņ ini ba nanak paki u Anutu iņamiken kurāki itta бага man terak kudān tāņkuk. Eruk, kādet u iwatpāņ Maria kenta Joseptā Jesu nanak Anututa biņam imikta yāņikņat yāpmāņ Jerusalem āroņkumān.

²³ ✧ Ude tāņkumāno uwā Ekāni tāņo бага man ņode kudān tāwani u iwatpāņ tāņkumān; Nanakjiye intājukun nanik u Anututa biņam kaņ iniņ kirewut yāņ kudān tāwani.

24 ✧ Ba Ekäni täño бага man kubä pen ñode nadäñkumän; In Anutu injamiken kuräki itta barak wäpi känaräm yaräpäñ yäpmanpäñ Anututa ijin imut yäk. Ba känaräm nämo iränä barak wäpi yägu ude wani yaräpäñ ijin imut. Eruk, бага man unita nadänpäñ Jerusalem itkañ udegän täñkumän.

25 ✧ Eruk kadäni uken äma kubä wäpi Simeon Jerusalem yotparare-ken itkuk. Uwä äma siwoñi, Anutu kadäni kadäni iniñ orerani. Äma unitä Anututä Isrel ämawebeta täñkentäñ yämik-yämik kadänita itsämänpäñ kuñarani. Täñirän Munapiktä bänepi-ken itpäñ man ñode iwetkuk;

26 Gäk nämo kumäñiri Ekäni Kristo Anututä bian iwoyäñkuko u ahäñirän api käwen yäñ iwetkuk.

27-28 Täñpäñ Munapiktä iwet-pewän kudupi eni gänañ äronkuk. Äro irirän Maria kenta Joseptä Juda täño бага man iwatpäñ Jesu nanak yäpman äbumän. Täñirän Simeontä nanak u kañpäñ bäyañ imiñpäñ Anutu ñode yäñpäñ iniñ oretkuk;

29 Ekäni pähap! Man näwetkuno ude bureni pewi ahäñ namitak unita piä ämaka näk ño nabä kätäwipäñ oretoret terak kwa.

30 ✧ Apiño dapunatä gäkken nanik ämawebe wakiken nanik yämagutta yäwani u käyat.

31 Äma uwä ämawebe komeni komenitä kakta pewi ahätak.

32 ✧ Unitä ämawebe guñ äbotken nanik unita penyäñeñ yämiñirän gäkño kädet siwoñi api kañpäñ nadäneñ.

Ba uterak Juda ämawebekayetä wäp biñam api yäpneñ.

33 Simeontä nanak ahäñkuko unita man ude yäñirän miñi nanitä nadäwätäk täñkumän.

34 ✧ Ude täñirän Simeontä Anutu täño wäpi terak man täga yäwetkañ Maria ñode iwetkuk; Gäk nadätan? Nanak ño terak Juda ämawebetä äbot yarä yäpman danikta iwoyäwani yäk. Ätutä paot-paotta biñam, ätutäwä irit kehäromita biñam yäk. Nanak ñowä Anutu täño бага ude api irek. Ämawebe mäyaptä kañirä äpani täñirän mäde api ut imineñ.

35 Äma mäde ut iminayäñ täño unitäño nadäk-nadäk waki u kwawak api pewä ahäneñ. Täñkañ komi imiñirä gäkñawä bänepkatä jägämi-inik api nadäwen, mujuktä gupka awähurirän nadäweno ude yäk.

Webe pähap kubätä Jesu kañkuk

36 Eruk, Fanuel täño äperi, Asetä äbotken nanik kubä wäpi Ana. Ana u äma yäpmanpäñ äpikät ittän kuñtängän obañ 7 täreñirän äpi kumbuk.

37 ✧ Äpitä kumäñirän webe kajat it yäpman kuñirän obañ 84 täreñkuk. Webe unitä kepma bipani kudupi yot-kengän itkañ Anutu iniñ oretta nakta jop itpäñ yäñapik man yäk täñkukonik.

38 ✧ Täñpäkañ Jesu nädaminji nani kudupi eni gänañ irirä Anatä päñku ahäñ yämiñpäñ Anutu bänep täga man iwetkuk. Ude täñpäñ Jesu nanak unita ämawebe mäyap Anututä Jerusalem ämawebe iwan keriken nanik ketäreka itsämän itkuño u manbiñam ñode yäñahänpäñ yäwetkuk; Äma intä itsämän itkañ u ñobayäñ!

39 ✧ Simeon kenta Anatä man ude yäwän täreñirän Jesu miñi nani u бага man patkuko iwarän täreñirän äyänutpeñ Jesu nanak imagut yäpman Galili kome iniken yotparare Nasaret u kuñkumän.

✧ 2:24: Wkp 12:8 ✧ 2:25: Ais 40:1, 49:13 ✧ 2:30: Ais 52:10; Luk 3:6; Tai 2:11 ✧ 2:32: Ais 42:6, 49:6; Ais 52:10 ✧ 2:34: Ais 8:14; Mat 21:42, 1Ko 1:23, 1Pi 2:8 ✧ 2:37: 1Ti 5:5 ✧ 2:38: Ais 52:9 ✧ 2:39: Mat 2:23

40 ✧ Pänku u irirä Anututä nanak uwä oraŋ iminjirän gupi tägaŋpäŋ säkgämän itkuk. Itkaŋ nadäk-nadäk tägagämän, Anutu-ken nanik injtpäŋ kuŋatkuk.

Jesu ätu tägaŋpäŋä kudupi yotken kuŋkuk

41 ✧ Täŋpäkaŋ Jesu miŋi nani Pasova orekirit täkta Jerusalem yotpärare-ken kuk täŋkumänonik.

42 Eruk Jesu obaŋ 12 ude täŋjirän miŋi nanitä Jesu imaguränkaŋ täk täŋkumäno udegän täkta Jerusalem penta kuŋkuŋ.

43 ✧ Pänku Pasova täŋpä täreŋjirän Jesu Jerusalem pen irirän miŋi nani Jesu noriye-kät käwep kukaŋ yäŋ nadäŋkaŋ äneŋi äyänutpeŋ komeni-ken kuŋkumän.

44 Jesu-kät penta kukamäŋ yäŋ nadäŋkaŋ kepma kubä kuŋarän bipuk. Kome bipmäŋjirän miŋi nanitä Jesuta noriye päke u gänaŋ wäyäkŋeŋtäŋ kuŋatkumän.

45 Wäyäkŋewän wawäpäŋ äneŋi äyänutpeŋ Jerusalem kuŋkumän.

46 Jerusalem kuŋkaŋ wäyäkŋeŋtäŋ kuŋarirän kepma yaräkubä täreŋjirän kudupi eŋi gänaŋ äronpäŋ kaŋkumän. Jesu Baga man yäwoŋärewani äma u bämopi-ken itkaŋ man yäŋjirä nadäŋit, yäwet yabäk täŋit täŋ itkukonik.

47 Täŋpäŋ äma ekäni ekäni kudupi eŋi gänaŋ itkuŋo u Jesutä yäwet yabäk täŋkuko u ba kowata man yäwetkuko u kaŋpäŋ nadäkaŋ kikŋutpäŋ nadäwätäk täŋkuŋ.

48 Täŋpäkaŋ Jesu ude täŋ irirän miŋi nanitä kaŋ-ahäŋpäŋ udegän kikŋutkumän. Täŋpäŋ miŋitä iwetkuk; Nanakna, imata nämo niwatpäŋ bäräpi nimitan? Nankakät nek gäka nadäwätäk taŋi täŋpäŋ wäyäkŋek piä täŋ yäpmäŋ äbäkamäk ŋo yäk.

49 ✧ Yäŋjirän kowata ŋode iwetkuk; Näka imata wäyäkŋekamän? Näk Nana täŋo piä täkta yäwani yäŋ nämo nadäkamän?

50 Ude yäwerirän miŋi nani Jesutä man yäwetkuko u mebäri nämo nadäwän täreŋkuŋ.

51 ✧ Eruk, ude täŋpäŋ Jesu akumaŋ miŋi nani-kät penta Nasaret kuŋkuŋ. Pänku Nasaret komeken itkaŋ miŋi nani täŋo man kudup buramik täŋkuk. Upäŋkaŋ imaka Jesutä Jerusalem itkaŋ yäŋkuko ba täŋkuko unita miŋitä nadäŋpäŋ iyap taŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatkuk.

52 ✧ Täŋpäkaŋ Jesu nadäk-nadäki bok gupi bok taŋi tägaŋkuk. Tägaŋjirän Anutu ba ämawebe imaka, kaŋjirä äma tägagämän täŋkuk.

3

Jontä Jesu täŋo kädet täwitkuk

Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28

1 Täŋpäŋ kadäni uken Rom nanik täŋo intäjukun äma wäpi Taiberius-Sisa u Rom ba kome ätu täŋo ämawebe yabäŋ yäwat piä täŋ yäpmäŋ kuŋjirän obaŋ 15 ude täreŋkuk. Kadäni ukengän Sisa täŋo piä ämaniye Isrel kome täŋo kome täpuri täpuri ŋode yabäŋ yäwat täŋkuŋ; Pontius-Pailattä Judia kome kaŋiwat täŋkuk. Herottä Galili kome kaŋiwat täŋkuk. Herot täŋo monäni Filiptä Ituria kenta Trakonitis kome yabäŋ yäwat täŋkuk. Lisinias täwä Abilene kome kaŋiwat täŋkuk.

2 ✧ Täŋpäŋ Anas kenta Kaifastä bämop äma intäjukun täŋpani ude irirän kadäni uken Jon, Sekaraia täŋo nanaki u kome jopi-ken it täŋkukonik. Uken ittäŋ kuŋjirän Anututä jukuman iwetkuk.

✧ 2:40: Luk 1:80, 2:52 ✧ 2:41: Kis 12:24-27; Kis 23:14-17; Lo 16:1-8 ✧ 2:43: Kis 12:18 ✧ 2:49: Jon 2:16 ✧ 2:51: Luk 2:19 ✧ 2:52: 1Sml 2:26; Snd 3:4; Luk 1:80 ✧ 3:2: Luk 1:80

3 ✧ Iweränkañ Jontä kome Jodan ume gägäni gägäni ittəñ kuñkuñ-ken u kuñatkañ manbiñam ñode yəñahəñpəñ yəwettəñ kuñkuk; Irit kuñat-kuñatjin wakiwaki unita mäde ut yəmiñirä näk ume ärut tamiñira Anututä wakijin pen tamayəñ yäk.

4 Jontä ude tənirän man kudän ñode, profet Aisaiatä bian kudän tənükuko u bureni ahəñkuk;

Äma kubätä kome jopi-ken pənku itkañ gera ñode api yəñ irek;

Ekänitä äbäktä kädət täwirut! Irit kuñat-kuñatjin kañ tən-siwon tawut!

5 Kome äpmonpani ba pom täpuri ba tañi äneñpəñ yäpä tägakot.

Kädət gwäjiñ ärowani ba kädət goreri u ket ut yäpməñ kukot!

6 Ude tənirä Anututä waki keri-ken nanik yəmagut-yəmagut piä tək täyak uwä ämawebe kudup api kañpəñ nadäneñ. *Ais 40:3-5*

7 ✧ Tənöpäkañ ämawebe mäyaptä ume ärut nimän yəñkañ Jonken äbuñ. Äbənirä Jontä ñode yəwetkuk; Wa! In gämoktä äbotken nanik yäk. In bänepjin nämo sukurenkañ äbäkañ? In Anututä intəño momita kokwawak nadəñkañ tadəpayəñ təkə unita irepmitnayəñ äbäkañ ba?

8 ✧ Inä bänepjin bureni-inik sukurenpəñ äma bänepi sukurewani tənə kudän kañ pewä ahəwut! Nin bänepnin täga, oranin pähap Abrahamtä äbotken nanik unita Anututa biñam itkaməñ yəñ bärəñeñ nämo nadäneñ. Nämo, Anututä Abraham tənə äboriye ätu ahəwut yəñ nadəñpəñä mobä jopi ñopəñ täga tənpewän ahəneñ!

9 ✧ Upəñkañ man ñode nadəwut; Äma kubä päya mujipi pogopigän wädəwani madäktä pinigon ket uritak. Unitä päya, mujipi pogopigän wädäk təkəñ u kudup madəñpəñ ureñ tənpan kädäpta biñam api kunen yäk.

10 Jontä ude yəwerän nadəñpəñä ämawebe itkuño unitä kowata ñode iwet yabəñkuñ; Ude yəyan unita jide täne?

11 Ude iwet yabəwä Jontä äneñi ñode yəwetkuk; Äma kubätä tek yarä nitek it imänä yäpməñ daniñpəñ kubəwä äma teki nämotä imek. Ketem imaka udegän tənpek yäk.

12 ✧ Tənpan takis monen yəpani äma ätutä Jontä ume ärut nimän yəñkañ äbənpan Jon iwetkuñ; Yəwonjärewani äma, nin jide täne?

13 Yəwəwä yəwetkuk; Ämawebe-ken takis monen pekta yəwani ude u irepmitpəñ nämo yəpneñ yäk.

14 Ude yəwerirän komi äma ätutä udegän iwet yabəñkuñ; E ninä jide? Yəwəwä yəwetkuk; Ämawebe tənnyäkñatpena monen ätukät nimut yəñkañ nämo täneñ yäk. Ba ämawebe jopman yəñ-yäkñatpəñ manken nämo yepmanen. Ba piä tək təkəñ unitəño gwäki täpuri tamik təkəñ unita nadəwätäk nämo täneñ. Bänep tägagän nadäk täneñ.

15 Jontä man ude yəñirän ämawebetä kikñutpəñ bänepi kädap jiwəpəñ nadəwätäk tənpan ñode yəñkuñ; Bureni! Man yəñirän nadəñitna inide kubä təkəñ yäk. Nəwä Anutu tənə iwoyəwani Kristo käwep?

16 ✧ Ude yəñirä nadəñpəñ Jontä ñode yəwetkuk; Ude nämo! Äma kubä wäpi biñam ikek mäden näwatak. Unitəño kehärominitä näkño kehäromina irepmi-tak. Näk äpani-inik. U dubini-ken näk täga itnañi nämo. Näk ume-inikpəñ ärut tamitat. Upəñkañ äma mäden äbätak unitəwä Anutu tənə Munapik ba kädap mebetpəñ bok api ärut tamek yäk.

17 Äma ekäni uwä ämawebe yäpməñ danik piä təkta api äbek. Yäpməñ danik piä u man wärani ñode bumik api tənpek; Wit mujipi-kät gupi kubä-kengän

itkaŋ u yäpman danipän mujipi bureni inita eni kubäken penkanä gupi kädap kumäk-kumäki nämoken api ureŋ tänpän äpmonen.

18 Ude yänpän ämawebetä bänepi sukurekta jukuman yäwerit Manbiŋam Täga u yäwet täŋkuk.

19 ✧ Jontä ämawebe jopita man ude yäwetkaŋ intäjukun äma Herot imaka, kaŋ-yäŋkuk. Imata, Herot uwä monäni täŋo webeni wäpi Herodias u yomägatpän webenita yäpuko unita. Ba imaka wakiwaki mäyap täk täŋkuko unita yänpän kaŋ-yäŋkuk.

20 Jontä Herot kaŋ-yäŋkuko unita Herottä bänepi wawäpän imaka wakiinik kubä ŋode täŋkuk; Jon u yäpmanpäŋ komi eniken teŋkuk.

Jontä Jesu ume ärut imiŋkuk

Mat 3:13-17; Mak 1:9-11

21-22 ✧ Jontä ämawebe ume ärut yämiŋ irirän Jesu imaka, äbänä Jontä Jesu udegän ärut imiŋkuk. Täŋirän Jesutä Nani-ken yäŋapiŋ irirän kunum aŋeŋirän Anutu täŋo Munapiktä känaräm ude päpä Jesu gwäki terak maŋitkuk. Täŋirän Anutu kunum gänaŋ naniktä gera ŋode yäŋkuk; Gäk näkŋaken bänepna gämäniinik yäk. Gäk gabänkaŋ gäripi pähap nadäk täyat. Man ude yäŋkuk.

Jesu täŋo oraniye wäpi tawan

Mat 1:1-17

23 ✧ Tänpän Jesutä obaŋ 30 ude bumik täŋkaŋä yänpän-yäwonärek piäni yäput penpäŋ täŋkuk. Täŋirän ämawebetä Jesu uwä Josep täŋo nanaki yän nadäk täŋkuŋonik. Tänpäkaŋ Josep uwä Heli täŋo nanaki.

24 Heli uwä Matat-2 täŋo nanaki.

Matat-2 uwä Livai-2 täŋo nanaki.

Livai-2 uwä Melki-2 täŋo nanaki.

Melki-2 uwä Janai täŋo nanaki.

Janai uwä Josep-2 täŋo nanaki.

25 Josep-2 uwä Matatias-2 täŋo nanaki.

Matatias-2 uwä Amos täŋo nanaki.

Amos uwä Nahum täŋo nanaki.

Nahum uwä Esli täŋo nanaki.

Esli uwä Nagai täŋo nanaki.

26 Nagai uwä Mat täŋo nanaki.

Mat uwä Matatias-1 täŋo nanaki.

Matatias-1 uwä Semen täŋo nanaki.

Semen uwä Josek täŋo nanaki.

Josek uwä Joda täŋo nanaki.

27 ✧ Joda uwä Joanan täŋo nanaki.

Joanan uwä Resa täŋo nanaki.

Resa uwä Serubabel täŋo nanaki.

Serubabel uwä Serati täŋo nanaki.

Serati uwä Neri täŋo nanaki.

28 Neri uwä Melki-1 täŋo nanaki.

Melki-1 uwä Adi täŋo nanaki.

Adi uwä Kosam täŋo nanaki.

Kosam uwä Elmadam täŋo nanaki.

Elmadam uwä Era täŋo nanaki.

29 Era uwä Josua täŋo nanaki.

Josua uwä Eliesa täŋo nanaki.

✧ 3:19: Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 ✧ 3:21-22: Jon 1:32; Mat 17:5; Luk 9:35 ✧ 3:23: Luk 4:22; Jon 6:42

✧ 3:27: 1Sto 3:17,19; Esr 3:2

Eliesa uwä Jorim täņo nanaki.
 Jorim uwä Matat-1 täņo nanaki.
 Matat-1 uwä Livai-1 täņo nanaki.
³⁰ Livai-1 uwä Simeon täņo nanaki.
 Simeon uwä Juda täņo nanaki.
 Juda uwä Josep-1 täņo nanaki.
 Josep-1 uwä Jonam täņo nanaki.
 Jonam uwä Eliakim täņo nanaki.
³¹ ✧ Eliakim uwä Melea täņo nanaki.
 Melea uwä Mena täņo nanaki.
 Mena uwä Matata täņo nanaki.
 Matata uwä Natan täņo nanaki.
 Natan uwä Devit täņo nanaki.
³² ✧ Devit uwä Jesi täņo nanaki.
 Jesi uwä Obet täņo nanaki.
 Obet uwä Boas täņo nanaki.
 Boas uwä Salmon täņo nanaki.
 Salmon uwä Nason täņo nanaki.
³³ ✧ Nason uwä Aminadap täņo nanaki.
 Aminadap uwä Atmin täņo nanaki.
 Atmin uwä Ani täņo nanaki.
 Ani uwä Esron täņo nanaki.
 Esron uwä Peres täņo nanaki.
 Peres uwä Juda täņo nanaki.
³⁴ Juda uwä Jekop täņo nanaki.
 Jekop uwä Aisak täņo nanaki.
 Aisak uwä Abraham täņo nanaki.
 Abraham uwä Tera täņo nanaki.
 Tera uwä Naho täņo nanaki.
³⁵ Naho uwä Seruk täņo nanaki.
 Seruk uwä Reu täņo nanaki.
 Reu uwä Pelek täņo nanaki.
 Pelek uwä Ebe täņo nanaki.
 Ebe uwä Serari täņo nanaki.
³⁶ ✧ Serari uwä Kainan täņo nanaki.
 Kainan uwä Apaksat täņo nanaki.
 Apaksat uwä Sem täņo nanaki.
 Sem uwä Noa täņo nanaki.
 Noa uwä Lamek täņo nanaki.
³⁷ Lamek uwä Metusela täņo nanaki.
 Metusela uwä Enok täņo nanaki.
 Enok uwä Jaret täņo nanaki.
 Jaret uwä Mahalel täņo nanaki.
 Mahalel uwä Kenan täņo nanaki.
³⁸ ✧ Kenan uwä Enos täņo nanaki.
 Enos uwä Set täņo nanaki.
 Set uwä Adam täņo nanaki.
 Adam uwä Anutu täņo nanaki.

✧ **3:31:** 2Sml 5:14 ✧ **3:32:** 1Sml 16:1-13; Rut 4:17-22 ✧ **3:33:** Stt 29:35 ✧ **3:36:** Stt 11:10-26
 ✧ **3:38:** Stt 4:25-5:32

4

*Satantä Jesu yäj-ikñatkuk**Mak 1:12-13; Mat 4:1-11*

¹ Jesu, Kudupi Munapiktä bänepi-ken tokñeñ parirän Jodan umeken naniktä äyäjutpeñ abuk. Äbänirän Munapik unitä yäjikñat yäpmäj päñku kome jopi-ken teñkuk.

² Uken tewänkañ Satantä tänyabäk täñ yäpmäj kuñirän kepma 40 täreñkuk. Kadäni u bämopi-ken Jesu ketem kubä nämo nañkuko unita kepma 40 ude irän täreñirän nakta bumta inkuñ.

³ Täñirän Satantä iwetkuk; Gäk Anutu täño nanaki bureni-inik täñpäwä mobä itak ño iweri ketem äworewänkañ nañ!

⁴ ✧ Yäwänä iwetkuk; Ude nämo täñpayäj yäk. Anutu täño man kudän terak man ñode pätak; Äma kubätä ketem-tagän täga nämo irek.

⁵ Jesutä ude iweränä Satantä pom karonji kubä terak yäjikñat päro komeni komeni kudup pit kubägän täñpewän Jesu inamiken ahänirä yabänkuk.

⁶ ✧ Täñkañ iwetkuk; Imaka imaka kehäromi ba tuñum tägatäga nizek yabätan u näkñata biñam yäñpäñ namani unita netä kubäta imayäj nadäñpäñ täga imet yäk.

⁷ Unita gäkä näkño wäpna yäpmäj akuñpäñ naniñ oreriwä imaka päke ño kudup gäkñata biñam täga ganiñ kirewet.

⁸ ✧ Ude iweränkañ Jesutä iwetkuk; Anutu täño man kudän terak man kubä ñode pätak yäk. Ekäni Anutujin u kubägän iniñ oreteñ. Unitagän watä piä täñ imineñ. Man ude pätak.

⁹⁻¹¹ Ude iweränkañ Satantä äneñi yäjikñat yäpmäj Jerusalem kuñpäñ kudupi eni medäp terak päro punin-inik unu teñkañ iwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani;

Anututä añeroniye watä it gamikta yepmañkuko unitä api orañpäñ gepmaneñ.

Täñpäkañ kuroñka ba gukutka nämo api pimiñ tädoren yäk. *Sam 91:11,12* Man ude pätak unita gäk Anutu täño nanaki-inik bureni täñpäwä man u nadäñpäñ punin ñonitä komeñ umu tubäpe!

¹² ✧ Ude iweränä Jesutä yäjikñat; Näk ude nämo täñpayäj yäk. Anutu täño manbiñam terak man kubä ñode pätak; Ekäni Anutuka mebärika kwawak pewi ahäwut yäj jop nämo peñ iweren.

¹³ ✧ Täñpäkañ Satantä Jesu kädet mebäri mebäri terak täñ-ikñatpäñ teñpeñ kuñkuk. Kuñkañ äneñi täñikñatta kadäni täga kubäta itsämbuk.

*Jesu Galili komeken piä yäput peñkuk**Mat 4:1-11; Mak 1:12-13*

¹⁴ Eruk Satan Jesu kakätänpeñ kuñirän Munapiktä kehäromi imiñirän Galili komeken kuñkuk. Täñpäkañ imaka täk täñkuko u biñami Galili kome kuñat moreñkuk.

¹⁵ Täñkañ Jesu uwä Juda täño käbeyä eni gänañ äronkañ ämawebe yäwetpäñ yäwoñäreñ täñkuk. Täñirän nadänkañ wäpi biñam yäñpäñ iniñoret täñkuñ.

¹⁶ Eruk, kepma kubäta Jesu iniken komeni wäpi Nasaret u kuñkuk. Kuñpäñ Sabat kadäni-ken täk täñkuko udegän Juda täño käbeyä eni gänañ äronkuk. Äro ittängän manbiñam kudän täwani daniwa yänkañ akuñkuk. ¹⁷ Akwänä manbiñam profet Aisaiatä kudän täwani upäj imäkañ piräreyäntäj kuñtängän man kudän täwani kubä ñode kañpäñ daniñkuk;

18 Nāk Manbiḡam Tāga āma jopi jāwāri yāḡahānpāḡ yāwetta Anututā ini nanin kireḡkuk.

Unita Ekāni tāḡo Munapik nākkāt itkamāk.

Āma mominitā topmāḡpāḡ yepmāḡirani u pit yāmikta nanin kireḡkuk.

Ba dapuri tumbani dapuri yāpā tāḡakta nanin kireḡpewān ābut.

Āma komi piāken irani u yāniḡ kireḡpewa kukta nanin kireḡpewān ābut.

19 Ba Ekānitā āmawebeta bānep iron api tāḡ yāmek u kadāni yāḡahākta nanin kireḡkuk. *Ais 61:1,2*

20 Jesutā man ude daniḡ paotpāḡ buk ḡokenḡ āneḡi kedonḡ tāḡpāḡ yāmiḡkaḡ maḡitkuk. Ude tāḡirān āmawebe kābeyā eḡi ḡānaḡ pāke itkuḡo u Jesu-ḡānpāḡ kaḡ-yāputkuḡ.

21 Kaḡ-yāput irirā yāwetkuk; In nadākaḡ? Manbiḡam daniḡira nadākaḡ ḡo apiḡo iḡamjin-ken bureni ahātak ḡo!

Nasaret āmawebetā Jesu māde ut imiḡkuḡ

Mat 13:53; Mak 6:1-6; Luk 4:15-30

22 ✧ Jesutā man ude yāwerirān āmawebe pāke itkuḡo unitā man sāḡḡāmān yāḡkuko u nadāḡpāḡ jākjāk yamāḡpāḡ oraḡ imiḡkuḡ. Ude tāḡkuḡo upāḡkaḡ man ḡode yāḡkuḡ; Yāke! Man yākyāki ba tāktāki tāga upāḡkaḡ ḡowā Josep tāḡo nanaki!

23 ✧ Ude yāḡirā Jesutā nadāḡpāḡ kowata ḡode yāwetkuk; Ude yākaḡ upāḡkaḡ intāḡo mebāri nadātat. Inā sāra man ḡode api nāwetneḡ; ḡāk yāpātāḡak āma unita ḡākḡa-tāḡān ḡupka tāga yāpi tāḡaneḡ. Kudān mebāri mebāri Kapeneam komeken tāḡiri biḡamka nadāḡkumāḡo ude komeka kujat-ken ḡo udegān tāḡiri kaḡ ḡabāna! Ude api nāwetneḡ yāk.

24 ✧ Ude yāḡpāḡ yāḡkuk; Nāk bureni tāwetat. Ini komeken naniktā Anutu tāḡo biḡam yāḡahāwani āma tāḡo manita bitnāk tākaḡ.

25 ✧ Unita ḡode bureni nadāwā tumbut; Anutu tāḡo manbiḡam yāḡahāwani profet Elaijatā bian itkuko uken webe kajat māyap Isrel komeken it tākaḡonik. Kadāni uken obaḡ yarākubā komepak 6 udetā iwān kubā nāmo tāḡirān kome uken naniktā nakta jop-inik itkuḡ.

26 ✧ Ude itkuḡo upāḡkaḡ Anututā Elaija Isrel webe kajat tāḡkentākta nāmo peḡ iwet-pewān kuḡkuk. Nāmo, ḡuḡ kome wāpi Sidon unitāḡo yotpārare kubā wāpi Sarefat uken peḡ iwet-pewān pāḡku webe kajat ḡuḡ ābot uken nanik kubā tāḡkentāḡ imiḡkuk.

27 ✧ Tāḡpāḡ udegān, Profet Elaijatā itkuko uken āmawebe ḡisik parām ikek māyap Isrel komeken itkuḡ. Upāḡkaḡā Anutu tāḡo piā āma unitā Isrel komeken nanik kubā nāmo yāpān tāḡaḡkuḡ. Nāmo, u ḡuḡ kome wāpi Siria uken nanik kubā wāpi Neman ugānpāḡ yāpān tāḡaḡkuḡ.

28 Jesutā man ude yāḡirān āma kābeyā eḡi ḡānaḡ itkuḡo unitā nadāḡpāḡ bānepi waḡkuḡ.

29 Bānepi wawāpāḡ Jesu iḡit yāpmāḡ āpāmaḡ pāḡku yotpārare ḡāḡāni-ken teḡkuḡ. Yotpārare u ḡeḡi pom terak itkuko unita ḡeḡi-ken tena āpmonpān yāḡkaḡ tāḡkuḡ.

30 Ude tāḡirā Jesu uwā tāḡyākḡatpeḡ āmawebe bāmopi-ken yārepmiḡpeḡ kuḡkuk.

Mājotā āma kubā magātkuk

Mak 1:21-28

✧ 4:22: Luk 3:23; Jon 6:42 ✧ 4:23: Mat 4:13; Jon 2:12 ✧ 4:24: Jon 4:44 ✧ 4:25: 1Kn 17:1,7, 1Kn 18:1 ✧ 4:26: 1Kn 17:8-16 ✧ 4:27: 2Kn 5:1-14

31 ✧ Ude täņpeņ kumaņ Galili kome täņo yotpärare kubä wäpi Kapeneam u kuņkuk. Eruk, Sabat kadäni-ken ämawebe yäwetpäņ yäwoņäreķ täņirän kaņpäņ nadäņpäņ yäņkuņ;

32 ✧ Yäke! Äma ņowä man mäheimitä ini yäyak yäk.

33 ✧ Täņpäkaņ käbeyä eņi uken äma Satan täņo mäjo kubätä magärani kubä itkaņ gera pähap terak ņode yäņkuk;

34 ✧ Wa! Jesu Nasaret nanik, gäk jide täņ nimayäņ äbätan? Nidäpayäņ äbätan ba? Gäka nadäkamäņ, gäk Anutu täņo Kudupi äma u yäk.

35 Yäņirän Jesutä ņode kaņ-yäņkuk; Bitnä! Äma ņo kakätäņpeņ ku! yäņ iwetkuk. Ude iwerirän uterakgän ämawebe iņamiken äma u mäjo wakitä pudät maņpäņ kome terak kuņkuko upäņkaņ gupi-ken jibi kubä nämo imiņpäņ kakätäņpeņ kuņkuk.

36 Ude täņpäņ kaņkaņ ämawebe päke u kikuņtpäņ man näwetgäwet ņode täņkuņ; Wära! Äma ņo jidewanitä maņ yäņirän mäjo mani buramiņpäņ metäņpeņ kukaņ? Mani kehäromi nikeķ yäņ yäņkuņ.

37 Täņpäkaņ Jesu täņo biņamitä kome u kuņat moreņkuk.

Jesutä ämawebe mäyap yäpäņ tägaņkuņ

Mat 8:14-17; Mak 1:29-34

38 Täņpäņ Jesu käbeyä eņi u peņpeņ kumaņ Saimontä eņiken kuņkuk. Kuņkuko Saimon webeni täņo miņi gup kädäp kädäp käyäm täņkaņ parirän täņkentäņ imikta iwetkuņ.

39 Iwerä päņku webe u dubini-ken itpäņ käyäm u kaņ-yäņkuk. Kaņ-yäņirän gup kädäp kädäp nadäņkuko u paoränkaņ akuņpäņ ketem gwet yämiņkuk.

40 Eruk, kome bipmäņirän kome uken nanik noriye käyäm ikeķ yäņ-yäkņat yäpmäņ Jesu-kengän äbuņ. Käyäm mebäri mebäri täņirä Jesutä kerä gupi terak peņtäņ kuņirän tägaņ moreņkuņ.

41 ✧ Täņpäņ äma mäjotä magärani mäyap imaka, yäpäņ tägaņkuņ. Täņirän mäjo uwä ämawebe yabä-kätäņkaņ Jesu gera terak ņode iwet täņkuņ; Gäka nadäkamäņ. Gäk Anutu täņo Nanaki-inik yäk. Yäwäwä Jesutä yabäņ yäņpäņ Mejin täņpiiwut! yäņ yäwet täņkuk. Imata, Äma ņo Kristo ubayäņ yäņ nadäņkuņo unita ude yäwetkuk.

42 Eruk patkuko yäņeņirän kome u peņpeņ inigän irayäņ nadäņpäņ kome äma nämo irani-ken kuņkuk. Kuņirän ämawebe u nanik Jesuta wäyäkņeņtäņ kuņtäņgän kaņ-ahäņpäņä kome kubäken kukta iniņ bitnäņkuņ.

43 ✧ Ude täņirä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo! Nana täņo Manbiņam Täga u kome ņonitagän nämo. Kome ätuta bok yäk. Anututä intäjukun itkaņ yabäņ yäwat piä täķ täyak unitäņo manbiņam api yäwet täņpet. Mebäri unitagän naniņ kireņkuk.

44 ✧ Jesutä ude yäņpäņ kome u peņpeņ Judia komeken nanik täņo käbeyä eņi gänaņ Nani täņo manbiņam yäņahäņtäņ kuņatkuk.

5

Jesu iwaräntäkiye ätu yämagutkuk

Mat 4:18-22; Mak 1:16-20

1 ✧ Eruk kepma kubäken Jesu Galili gwägu gägäni-ken irirän ämawebe mäyap Anutu täņo manbiņam nadänayäņ äbä it gwäjiņkuņ.

✧ 4:31: Luk 4:23 ✧ 4:32: Mat 7:28-29; Jon 7:46 ✧ 4:33: Mat 8:29; Luk 8:28 ✧ 4:34: Jon 6:69
 ✧ 4:41: Mat 8:29; Mak 3:11-12 ✧ 4:43: Luk 8:1 ✧ 4:44: Mat 4:23 ✧ 5:1: Mat 13:1-2; Mak 3:9-10, 4:1

² It gwäjinirä Gäpe täpuri yarä gwägu gägäni-ken irirän yabänkuk. Gäpe u mähemi Gäpe terak naniktä äpäman gwägu tom yäpani yäk ärutpäñ yäpätägan itkuñ.

³ Yäpätägan irirä Jesutä Gäpe u yabänpäñä kuman Saimon täño Gäpe uterak äronkuk. Äronpäñ Saimon iwetkuk; Äbi yäk. Gäpe tänpewi kome penpen gwägu terak ätu nanak kwän yäk. Ude iweränä Saimontä Gäpe tänpewän ätu nanak kuñirän Jesu Gäpe terak mañitkañ ämawebe gwägu gägäni-ken itkuño u Anutu täño man yäwetpäñ yäwonärenkuk.

⁴ Eruk yäwetpäñ yäwonärek täñ paotpänä Saimon iwetkuk; Gäpe tänpewi gwägu bämopi-ken kwän yäk. Täñkañ yäk, gwägu tom yäpani u gwägu gänañ pewi äpmonpäkañ gwägu tom mäyap yäpayän yäk.

⁵ ✧ Ude yäwänä Saimontä ñode iwetkuk; Yäwonärewani äma, nin bipani käron pipiri pähap tämäñopän gwägu tom kubä nämo yäpmamän. Upänkañ Gäkä yäyan unita udegän täga tänpayän yäk.

⁶ Ude yänpän Jesutä yänkuko udegän Saimon-kät noriye iwatpäñ täñkuñ. Tänpän gwägu tom mäyap-inik äpmonirä yäk däknenañi täñkuñ.

⁷ Yäk däknenañi täñirä wädäwä wantäko noriye Gäpe kubä terak itkuño u ketwära tänyärenkuñ. Ketwära tänyärenpewä noriye ätu u äbä täñkentän yämiñkuñ. Tänpäkañ gwägu tom u yäpmänpän Gäpe yarä u pewä tokñenirän Gäpetä gwägu gänañ äpmodayän täñkumän.

⁸⁻⁹ Ude täñirän äma unitä gwägu tom päke u yabänpäñ umun nadäwätäk pähap täñkuñ. Nadäwätäk tänpän Saimon-Pita unitä Jesu gämorik-ken gukut imäpmok tänpän yänkuk; Ekäni! Gäk nepmanpen ku! Näk waki täñpani ñodewani imata Gäkkät kuñatde? yäk.

¹⁰ ✧ Yänirän Jems kenta Jon, Saimon-kät piä bok täñpani u imaka, umun nadäwätäk täñkumän. Yarä uwä Sebedi nanakiyat.

Täñirä Jesutä Saimon iwetkuk; Gäk umun nadäwätäk täñpeno. Gäk kämi uwä, ämawebe gwägu tom yäpmäñtan udegän api yämaguren yäk.

¹¹ ✧ Ude iweränkañ Gäpe yarä u äneñi tänpewä gwägu gägäni-ken kuñkumän. Tänpäkañ äma gwägu tom yäpani u Jesu iwatna yänpän iniken tuñum tuñumi päke u täñ-yäpäre yäwäkañ Jesu iwarän täñkuñ.

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän tägañkuk

Mat 8:1-4; Mak 1:44-45

¹² Kadäni kubä Jesutä yotpärare kubäken päñku itkuk. Yotpärare uken äma kubä gisik paräm ikektä itkuk. Paräm unitä äma u gupi kudup yäpän wañkuñ. Eruk, äma paräm ikek unitä Jesu kañpäñ äbä dubini-ken kome terak yäpän äpmonpäpäñ patkañ butewaki man ñode iwetkuk; Ekäni, täñkentän nam yäk. Gäk täñkentän namayän nadänpäñä näk täga nepmanpi kudupi iret yän nadätat.

¹³ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga täñkentän gamayän yäk. Paräm ño paorut! Ude yänpän keru gupi terak penirän uteragän paräm paorirä gupi tägawänpän säkgämän itkuk.

¹⁴ ✧ Ude tänpän Jesutä äma u ñode pen iwetkuk; Gäk imaka täñ gamitat ñonitäño manbiñam äma nämo yäweren. Nämo, Gäk päñku gupka bämop äma iwönäre yäk. Ude tänpän äneñi säkgämän itta Moses täño бага man iwatpäñ gupe käbäni niked iñiri ämawebetä paräm tägakañ yän api nadäwä täreneñ.

¹⁵ Tänpäkañ imaka tägatäga Jesutä täk täñkuko unitäño manbiñam yänpän-nadäk täñirä komeni komeni kudup wen parayän täñkuk. Tokñewayän täñirän

ämawebetä nadänpäj Jesutä man yänjirän nadäktä ba käyäm ikek yäpä tägakta Jesuken äbäk täjkuñ.

16 ✧ Kadäni kadäni ude täjirä kadäni ätuken Jesutä ämawebe u yabäj paot päñku inigän itpäñ nani-ken yänjapik man yäk täjkkonik.

Kuroñi kwäyähäneñ täñpani unitäño manbiñam

Mat 9:1-8; Mak 2:1-12

17 Eruk kepma kubäken Jesutä ämawebe man yäwetpäñ yäwoñärek täñ itkuk. Ude täñ irirän Parisi äma ba Baga man yäwoñärewani äma, Galili komeken nanikkät Judia kome ba Jerusalem yotpärare-ken naniktä äbänpäj ämawebe bämopi-ken penta itkuñ. Ude irirä Ekäni täño kehäromitä Jesu täñkentäj iminjirän käyäm ikekken yäpätägak piä täñkuk.

18-19 Ude täñ irirän äma kubä kuroñi kwäyähäneñ täñpani gärañ täñpäñ yäpmäj äbuñ. Yäpmäj äbämañ Jesu dubini-ken yäpmäj kunayäj nadäñkuño upäñkañ äma mäyaptä itpipiñpewä täñpä wawäpäñ Jesutä itkuk-ken eñi medäp terak äronpäñ medäp päñ-kireñkuñ. Päñ-kireñpäñ äma kuroñi kwäyähäneñ täñpani u yen terak pewä yäpmäj äma bämopi-ken Jesutä itkuk-ken äpmonkuk.

20 ✧ Täñjirä Jesutä kwäyähäneñ täñpani täño noriye unitäño nadäkiniki yabänpäj-nadäñkañ äma kwäyähäneñ täñpani u ñode iwetkuk; Notnapak, momika paotkañ yäk.

21 ✧ Jesutä man ude yänjirän Baga man yäwoñärewani ämakät Parisi ämatä bänepi-ken ñode nadäñkuñ; Wära! Äma ño netä? U Anututa yänjärok man yäyak yäk. Momi pekpek piä u Anutu-tägän täk täyak.

22 Ude nadäñjirä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabänpäj ñode yäwetkuk; Nadäk udewani imata nadäkañ?

23 Äma ño man jide iwerira bureni kwawak ahänjirän känayäj? Momika peñ gamitat yäj iweret ba Akumañ ku yäj iweret?

24 ✧ Eruk, intä Äma Bureni-inik-ken momi peñ yämik täño kehäromi itak yäj nadäktä ñode täñjira kawut. Ude yänpäñ äma kuroñi kwäyähäneñ täñpani u iwetkuk; Näk peñ gäwetat; Akunkañ patpat bägupka yäpmäjkañ eñika-ken kuyi! yäk.

25 Ude iweränkañ uterakgän äma unitä ämawebe injamiken akumañ teki irin patkuko u yäpmäjkañ Anutu iniñ orettäj eñini-ken kuñkuk.

26 Ude täñjirän kañpäñ ämawebe päke itkuño unitä nadäwä inide kubä täñpäpäñ Anutu iniñ oretpäj yänkuñ; Apiño imaka kudupi käkamäj! yäj yänkuñ.

Jesutä Livai inikät kuñatta imagutkuk

Mat 9:9-13; Mak 2:13-17

27 Jesutä eñi u gänañ naniktä äpämañ päñku takis moneñ yäpani äma kubä wäpi Livai moneñ pewani eñiken irirän kañpäñ ñode iwetkuk; Äbä näk näwat!

28 Ude iweränä Livaitä Jesu iwaräntäktä imaka tuñum tuñumi kudup peñ moreñpäñ Jesu iwatkuk.

29 Täñpäñ Jesu iniñ orerayäj yänpäñ äñnak-äñnak pähap täñtuñum täñpäñ ini eñi gänañ yänjiktat yäpmäj äronkuk. Yänjiktat yäpmäj äronjirän takis moneñ yäpani noriye mäyapkät äma ätukät penta itpäñ ketem nankuñ.

30 ✧ Ketem nañ irirä Parisi äma ba Baga man yäwoñärewani noriye ätutä yabäwä täga nämo täñpäpäñ Jesu täño iwaräntäkiye ñode yäwetkuñ; Ai! Imata in takis moneñ yäpani ba äma waki täñpani ämakät penta itpäñ ketem nak täkañ?

³¹ Man ude yäjirä Jesutä nadänpäj ñode yäwetkuk; Yäpätägak ämatä äma tågaken piä nämo tåk takaan. Käyäm ikek-kengän tåk takaan yäk.

³² Äma inita näk äma siwoñi yäj nadäk takaan u yämagutta nämo äput. Ämawebe inita näk momi tänpäni yäj nadäk takaan unitä bänepi kañ sukurewut yänpäj äput yäk.

Nakta jop itta Jesu iwet yabäñkuñ

Mat 9:14-17; Mak 2:18-22

³³ Jesutä man ude yäjirän iwetkuñ; Jon täño iwaräntäkiye ba Parisi täño iwaräntäkiyetä Anutu nadäj imiñpäj kadäni ätuta nakta jop it takamäj yäk. Upäñkañ gäkño gäwaräntäkaye udegän nämo tåk takaan. Imata Anutu nämo nadäj imiñpäj kadäni kadäni ketem nak-nakgän tåk takaan?

³⁴ ✧ Ude yäjirä man wärani ñode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biñam ikek kubäkät oretoret terak kuñatkañ imata butewaki nadänpäj nakta jop itneñ? Nämo!

³⁵ Iwantä päbä äma uwä init yäpmäj kuñirä uyaku noriyetä wäyäkñewä wawäpäj butewaki nadänpäj nakta jop täga itneñ yäk.

³⁶ Ude yänpäj man wärani terak ñode yäj kwawa tañkuk; Jide? Äma kubätä tek wewani bipa yäñkañ tek kodaki wenpäj tek wewani terak penpäj bipek? Ude nämo! Ude täñpeko uwä tek kodaki u tänpäj yäpän waneñ yäk. Imata, tek moräk kodaki uwä tek biani udewanigän nämo.

³⁷ Täñkañ udegän, äma kubätä wain täño umeni api tänpäniñpäñ käbot tom gupipäj tänpäni biani kubä gänañ nämo piwek. Nämo, wain umeni api tänpäni unitä tokneñ äronpewän käbot biani u wenjirän wain ume ba käbot u bok jop awähutneñ yäk.

³⁸ Wain ume api tänpäniñpäñ käbot kodaki kehäromi gänañ piweko uyaku täga.

³⁹ Ba äma kubätä wain ume biani nañkañ kodakita gäripi nämo nadänpäj yäwek; Biani uwä tägainik yäk.

6

Jesu uwä Sabat täño mähemi

Mat 12:1-8; Mak 2:23-28

¹ ✧ Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu iwaräntäkiye-kät wit piä gänañ kuñatkuñ. Kuñattängän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä wit mujip yäpmäjpäñ gupi pañgupmäj tänpä kwäpäñ nañkuñ.

² ✧ Yäpmäjpäñ nañirä Parisi äma ätutä u yabänpäj-nadäwä siwoñi nämo tänpäkañ yäwetkuñ; Wa! Imata ude takaan? Orekirit kadäni-ken piä ude takaan uwä Moses täño бага man irepmitpäñ takaan yäk.

³ ✧ Ude yäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpäñ täñkuño unitäño manbiñam nämo danipäj nadäk takaan?

⁴ ✧ Devit uwä ñode täñkuk; Noriye-kät Anutu täño eni gänañ äronpäj käräga kudupi yäj yäwani yäpmäjpäñ nañkañ noriyeta imaka, yämän nañkuñ. Moses täño бага man terakä käräga uwä bämop äma-tägän nanañi upäñkañ nañkuñ yäk.

⁵ Ude yänpäj ñode yäwetkuk; Äma Bureni-inik uwä Sabat täño mähemi.

Jesutä äma keru waki kubä yäpän tägañkuk

Mat 12:9-14; Mak 3:1-6

⁶ Eruk Sabat kadäni kubätawä käbeyä eni gänañ äronpäñ Jesutä man yäwetpäñ yäwonjerek täñ itkuk. Uken äma kubä keru bure käda täñguräñ täwani unitä itkuk.

⁷ ✧ Täñpäkañ Baga man yäwonjärewni ämakät Parisi äma ätukät Jesutä yäpätägak piä Sabat kadäni ñoken täñpek ba nämo käwep täñpek yäñkañ kañiwat itkuñ. Jesutä goret täñpänpäñ manken tekta kädetta wäyäkñeñkuñ.

⁸ ✧ Ude täñ irirä Jesu Parisi äma ba Baga man yäwonjärewni u nadäk-nadäken yabänpäñ-nadäñkañ äma keru täñguräñ täwani u iwetkuk; Gäk akuñkañ ämawebe inamiken ño it yäk. Yäwänä udegän täñkuk.

⁹ Täñpänpäñ Jesutä ämawebe päke u ñode yäwet yabäñkuk; In jide nadäkañ? Sabat kadäni-ken kädet täga tänañi ba kädet waki tänañi? Äma täñkentäñ yäminañi ba äma yäpä wanañi?

¹⁰ Ude yäñpäñ ämawebe päke u yabäñ äyänutpäñ äma keru waki u iwetkuk; Ketka täñ-siwonña! Ude iweränä udegän täñirän keru täñguräñ täwani u tägañkuk.

¹¹ Ude täñirän kañpäñ Parisi ämakät Baga man yäwonjärewni äma unitä Jesuta kokwawak pähap kubä nadänpäñ ini-tägän näwetgäwet täñpäñ jide ude täñ imine? yäñ yäñkuñ.

Jesutä iwaräntäkiye 12 yämagutkuk

Mat 10:1-4; Mak 3:13-19

¹² Kadäni kubäken Jesu Nani Anutu-ken yäñapik man yäwayäñ pom kubä terak äronkuk. Äronpäñ bipani käron päke u man yäñpäñ-nadäk täñirän kome yäñeñkuk.

¹³ ✧ Yäñeñirän äma iwaräntäk täñkuño u yäñpäbä yepmañkañ inikät kuñatta 12 udegänpäñ yäpmäñ daniñpäñ yepmañkuk. Täñkañ wäpi Aposoro yäñ yäwetkuk. Aposoro u mebäri piä man yäwetpäñ yepmañpä kwani.

¹⁴⁻¹⁶ Äma u yäpmäñ daniñkuko kubä wäpi Saimon yäñ iwerani upäñkañ Jesutä wäpi Pita yäñ iwetkuk. Ätuwä wäpi ñode;

Kubä Andru, Saimon täño noripaki.

Iniyat yarä Jems kenta Jon.

Kubä Filip. Kubäwä Batorom.

Kubä Matiyu. Kubä Tomas.

Kubä Alfias täño nanaki wäpi Jems.

Kubä Saimon. Saimon uwä Rom gapman, Juda äbot yabäñ yäwatkuco unita kokwawak nadänpäñ kuñarani.

Kubä Jems täño nanaki Judas.

Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan keru terak peñkuko u.

Irit ba paot-paotta man

Mat 5:1-12

¹⁷⁻¹⁸ Ude täñpäñ Jesu-kät iwaräntäkiye 12 yäpmäñ daniñkuko ukät pom terak nanik äpäñpäñ kome awañken ämawebe äbot Jesuta nadäñ imanitä itkuñ-ken uken ahäñpäñ penta itkuñ. Äbot u Jesutä man yäñirän nadänayäñ, ba yäpätägak piä täñ nimän yäñpäñ Judia komeken nanik, Jerusalem yotpärareken nanik, ba Tire kenta Sidon gwägu pome terak naniktä ukengän äbuñ. Äbäñirä Jesutä äma mäjo wakitä magärani yäwat kireñ yämiñpäñ yäpätägak piä täñ yämiñkuk.

¹⁹ Jesu täño kehäromitä ämawebe käyäm ikek ba mäjotä magärani u kumän yäpäñ tägañ yämiñkuko unita ämawebe päke unitä Jesu täño kehäromi ninkeñ äbän yäñ nadäñkañ Jesu gupi inñitnayäñ täñkuñ.

²⁰ Ude tãñ irirã Jesutã iwarãntãkiye yabãñpãñ ñode yãwetkuk;
In ätu jopi jäwãri it tãkañ uwã säkgãmãn itkañ.

Anututã ini tabãñ tãwat tãyak.

²¹ ✧ Tãñpãkañ in apiño ketem burenita tek tãkañ uwã säkgãmãn itkañ.

Kãmiwã Anututã ini tepmãñ towiwãn api nañ tokñeneñ.

Ba in apiño konãm butewaki terak it tãkañ uwã säkgãmãn itkañ.

Kãmiwã nadãñ bãrãpjin kudup paorãkañ bãnepjin pidãm tawãpãñ
mãgayãk api tãneñ.

²² ✧ Äma Bureni-inikta yãñpãñ ämatã inta kokwawak tañi pähap nadãñpãñ api
tãwat kireneñ. Ba taniñ tãwetpãñ äma waki yãñ api tãwetneñ. Ude tãñ tamãwã
säkgãmãn itkamãñ yãñ kañ nadãwut.

²³ Ude tãñ taminayãñ tãkañ-ken uken bãnep tãga nadãñpãñ oretoret pähap
kañ tãñput. Imata, gwãki kunum gãnañ it tamitak u tañi pähap. In nadãkañ?
Bian äbekjiye orajiyetã profet biani biani unita udegãn tãñ yãmik tãñkuñonik
yãk.

²⁴ ✧ Tãñpãkañ, in äma moneñ tuñum ikek uwã umuntãkot!

Irit säkgãmãn uku itkañ ubayãñ.

²⁵ Ba in apiño nañ tokñek tãk tãkañ uwã umuntãkot!

Kãmiwã nakta api teneñ.

Ba in apiño bãnep tãga terak it tãkañ in umuntãkot!

Kãmiwã konãm butewaki terak api itneñ.

²⁶ Ba in ämawebetã intãño wãpjin biñam yãpmãñ akuñpãñ äma tãga yãñ tãwet
tãkañ uwã umuntãkot! Bian äbekiye oraniyetã profet jop manman yãwanita
udegãn tãñ yãmik tãñkuñonik yãk.

Iwankayeta not tãñ yãmen

Mat 5:38-48, 7:1-5

²⁷ Jesutã man ude yãwetpãñ äneñi kubã ñode yãñkuk. Man tãwera nadãñ
itkañ ño, in ñode tãwera nadãwut; Äma iwan tãñ tamik tãkañ unita bãnep iron
tãñ yãmineñ. Tãñpãñ äma inta kokwawak nadãñ tamik tãkañ unita not tãñ
yãmineñ.

²⁸ Ba äma man wakiwaki tãwet tãkañ unita kowata man säkgãmãn yãwetneñ.
Ba wãpjin yãpãwak tãkañ unita nadãñpãñ tãñkentãñ yãmikta Anutu-ken yãñapik
tãkot yãk.

²⁹ Tãñ, äma kubätã bumumka kukñi gurãnã kukñi bok iniñ kireñiri gurek.
Ba äma kubätã gãkño siot punin nanik gomãgarãnã gãnañ nanik bok iniñ
kirewen.

³⁰ Ba äma kubätã imaka kubätã yãñapiwãnã imaka u imen. Ba kubätã imaka
kubã gomãgareko uwã äneñi gamikta gwãk pimiñpãñ nãmo yãñapiwen.

³¹ ✧ Nãmo, in ñode nadãñpen kuñatneñ; Kudãn ätutã tãñ nimut yãñ nadãk
tãkañ in udegãn tãñ yãmineñ.

³² In äma iron tãñ tamik tãkañ unitagãn iron tãñ yãmineño unitãño kowata
jide yãpneñ? Nãmo yãpneñ! Äma wakitã noriye waki tãñpanita iron udegãn tãñ
yãmik tãkañ yãk.

³³ Ba in äma tãga tãñ tamik tãkañ unitagãn kowata tãñ yãmineño unitãño
kowata jide yãpneñ? Nãmo! Äma wakitã noriye waki tãñpanita kudãn udegãn
tãk tãkañ.

³⁴ Ba in äma ätuta kowata kañ namãn yãñ nadãñkañ imaka yãmineño unitãño
gwãki kowata jide yãpneñ? Nãmoinik! Äma wakitã kowata uterakgãn yãpmãkta
noriye waki tãñpanita iron tãñ yãmik tãkañ!

✧ **6:21:** Rev 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3 ✧ **6:22:** Jon 15:19, 16:2 ✧ **6:24:** Jem 5:1 ✧ **6:31:** Mat 7:12

35 ✧ Upänkaŋ inä iwanjiyeta iron täŋ yämineŋ. Kowata tamikta nämo nadäneŋopän imaka kubäta yänapiwäwä jop yäniŋ kireneŋ yäk. In ude täneŋo uyaku kowata säkgämän api yäpneŋ ba Anutu Ärowani Pähap unitäŋo nanakiye ude api itneŋ. U Imata? Anutu u ämatä bänep täga nämo nadäŋ imik täkaŋ upänkaŋ unita iron täŋ yämik täyak. Ba äma waki täŋpanita iron udegän täŋ yämik täyak yäk.

36 ✧ Unita in äma ätuta butewaki nadäŋ yämineŋ, Nanjintä butewaki nadäŋ yämik täyak udegän.

Kubätä iniken mebärita nadäwek

Mat 7:1-5

37 ✧ Näk äma siwoŋi yän nadänpän äma kubä nämo yänpän-kaŋiwat täneŋ. Ba äma kubäta gäk kowata yäpmäkta biŋamgän yän nämo iwetneŋ. Anututä inta udegän täŋ tamekta ket nadäneŋ yäk. Äma kubätä waki täŋ tamiŋirän kowata waki imikta nämo nadäneŋo uwä Anututä udegän intäŋo momijin peŋ tamek.

38 ✧ Tänpäkaŋ ämata bänep iron täŋ yämiŋirä Anututä inta udegän bänep iron täŋ tamek. Upänkaŋ intä täŋ yämineŋo u irepmitpän bumta buŋät tamek. In nadäkaŋ? In ämawebeta jide nadänpän kuŋatnayän täkaŋ uteragän Anututä inta api nadäŋ tamek.

39 ✧ Unita yänpän Jesutä iwaräntäkiye man wärani ŋode yäwetkuk; Äma dapuri tumbani kubätä noripak dapuri tumbani u kädet täga iwoŋärewek? Nämo, yarä u kuŋtängän geŋi bok ärideŋ yäk.

40 ✧ Unita in ŋode nadäkot; Ironi kubätä yänpän-yäwoŋärek ämani irepmitnaŋi nämo. Ironi u nadäk-nadäk piä täŋ yäpmän kuŋtängän nadäwän tärewäkaŋ uyaku yänpän-yäwoŋärek äma udegänä äworewek yäk.

41-42 ✧ Tänpäkaŋ gäk imata päya awäram dapunka-ken itak u nämo kaŋpän nadänkaŋ notkapak kubä dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kaŋpän yokut gama yän iwet täyan? Päya awäram gäkŋa dapunka-ken itak u imata nämo kaŋpän nadäk täyan? Gäk yän-yäkŋarani äma! Intäjukunä, gäkŋa dapunka-ken päya äwaram itak u yokutkan uyaku dapunka täga ijinpän kaŋpän notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen! yäk.

Päya täŋo mebäri

Mat 7:16-20, 12:33-35

43 ✧ Jesutä ude yänpän man wärani äneŋi kubä ŋode yäkgän täŋkuk; Nin nadäkamän; Päya mebäri täga terak, bureni waki täga nämo wädäneŋ. Ba päya mebäri waki terak bureni täga gäripi nitek, täga nämo wädäneŋ.

44 ✧ Bureni, päya terak mujipi parirä yabänpän-nadänkaŋ päya unitäŋo mebäri nadäk täkamän. Unita kohoräk yen terak wama mujipi nämo käwen. Ba däräk-däräk terak yen mujipi nämo wädäk täkaŋ.

45 ✧ Eruk äma täŋo irit kuŋat-kuŋattä udegän, äma u bänepi-ken jide pätak u kwawak pewä ahäk täkaŋ. Nadäk äma bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak pewä ahäk täkaŋ yäk. Äma täga täŋpani u bänepi-ken nadäk tägatäga unitä irit kuŋat-kuŋariken kädet täga pewä ahäk täkaŋ. Täŋ, äma waki täŋpani u bänepi-ken nadäk wakiwaki unitä irit kuŋat-kuŋariken kädet waki pewä ahäk täkaŋ yäk.

Eŋi täktäk täŋo man

Mat 7:24-27

46 ✧ Jesutä man ude yänpän äneŋi kubä ŋode yäkgän täŋkuk; In imata näkŋo man nämo buramiŋpän iwatkan wari wari wäpna Ekäni yän yäk täkaŋ?

⁴⁷ Eruk, äma näkken itpäñ näkño man nadäñpäñ buramiñpäñ iwat täkañ unita man wärani ñode täwera nadäwut;

⁴⁸ Uwä äma kubä eni kehäromi kubä täñpeko udewani. Äma u eni täñpa yäñpäñ bek käronigän äneñpäñ yäpurä-sinsik täñpek. Ude täñpäñ eni täñ morewekopäñ iwän kadäni täñpek. Täñpäñ iwän mänit tañi täñjirän eni u kehärom tañpäñ irek. Imata, eni säkgämän-inik täñpeko unita.

⁴⁹ Täñpäkañ äma kubä näkño man nadäñpäñ nämo iwarayäñ täko uwä äma eni kehäromi nämo täñpeko udewani. Äma u eni täñpa yäñpäñ bek kehäromipäñ nämo täñpek. Bek jopjop äneñpäñ täñpek. Täñpekopäñ iwän mänittä äbäñpäñä eni u kwinit täñpäñ kwäkañ paotpäñ paot-inik täñpek yäk.

7

Komi äma kubätä Jesuta nadäkinik täñkuk

Mat 8:5-13

¹ Jesutä ämawebe man ude yäwet paotpäñä äyänutpeñ Kapeneam yotpärare-ken kuñkuk.

²⁻³ Uken komi äma täño intäjukun äma kubä itkuk. Unitäño piä watä äma kubä käyäm tañi täñkuk. Täñjirän komi äma unitä piä watä ämanita gäripi tañi nadäñkuko unita Jesu ude täk täyak yäñ biñam nadäñpäñä Juda täño ekäni ätu yäwet-pewän Jesuken kuñkuñ. Jesutä piä ämani u yäpäñ tägawut yäñpäñ yäwet-pewän kuñkuñ.

⁴⁻⁵ Yäwet-pewän päñku Jesuken ahäñpäñä butewaki man terak ñode iwetkuñ; Gäk nadätan? Äma uwä Juda äma ninta nadäñ nimikinik täñpäñ käbeyä eni kubä täñ nimiñkuk yäk. U äma täga unita gäk mani nadäñ imen yäk.

⁶⁻⁷ Man ude iwerirä Jesu akumañ äma äbuño ukät penta kuñkuñ. Kumañ päñku eniken keräp tañirä komi äma unitä noriye ätu yäwerän Jesuken kuñpäñ iwetkuñ; Ekäni, gäk ude iriri notninpaktä man niwerako u gäwetnayäñ yäk. Näk äma täga uyaku enjina-ken äben. Upäñkañ gäk mangän yäñjiri näkño piä watä ämana tägawän yäk.

⁸ Ude täga täñ namen yäñ nadätat yäk. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täño gämori-ken itkañ mani buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkañ. U kubäpäñ, Ku! yäñ iwerawä, manna buramiñpäñ kwek yäk. Ba kubä, Äbi! yäñ iwerawä, äbek. Ba piä watä ämana kubä, Piä ño tä! yäñ iwerawä u täñpek yäk. Eruk, man notninpaktä niwerako u gäwetkamän uba.

⁹ Jesutä man ude nadäñpäñ nadäkinikita nadäwän inipärik kubä täñpäpäñ äyänutpäñ ämawebe äbot iwarän täñkuño u ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Isrel äbot in bämopjin-ken nanik äma nadäkiniki ärowani udewani kubä nämo kañpäñ nadäk täyat!

¹⁰ Jesutä ude yäwänkañ komi äma täño noriye Jesuken äbuño u äneñi äyänutpeñ päñku eniken äronpäñ käyäm täñkuko u säkgämän irirän kañkuñ.

Jesutä nanak kubä täñpewän kodak täñkuk

¹¹ Täñpäñ kepma kubäken Jesu yotpärare kubä wäpi Nen uken kuñkuk. Iwaräntäkiye-kät ämawebe äbot päke ukät penta kuñkuñ.

¹² Eruk, yotpärare-ken keräp tañpäñ kañkuñ, äma kumbani kubä buramiñ yäpmän äbäñjirä. Äma kumbuko u webe kajat kubä täño nanaki tepi kubägän-inik. Äpi imaka, bian kumbuk. Täñpäkañ webe kajat u ämawebe äbot yotpärare uken nanikkät penta äbuñ.

¹³ ✧ Äbäñjirä Jesutä webe kajat u kañpäñ butewaki nadäñ imiñpäñ iwetkuk; Konäm butewaki täñpeno!

14 ✧ Ude iwetpəŋ dubini-ken kuŋpəŋ keritə gəraŋ ugən iŋitkuk. Jesutə ude iŋirənə äma kumbani buramiŋkuŋo u kəronŋən wädəŋ itkuŋ. Kəronŋən ude wädəŋ irirə Jesutə kumbani u iwetkuk; Nanakna, aku! yäk.

15 ✧ Nanakna, Aku yəŋ iwerənə kumbanitə kodak taŋpəŋ akuŋpəŋ manman yəŋkuk. Ude yəŋirən Jesutə nanak u miŋi-kət kuŋatdeŋta iniŋ kireŋkuk.

16 ✧ Ude təŋirən äma itkuŋo unitə kaŋpəŋ nadəwə inide kubä təŋpəpəŋ Anutu iniŋ oretkuŋ. Iniŋ oretpəŋ ŋode yəŋkuŋ; Bureni! Profet ərowani kubä nin bəmopnin-ken ahəŋkuko itak! Anutu ini ämawebeniye təŋkentəkta äbətək ŋo! yäk.

17 Təŋpəkaŋ Jesutə təŋkuko u biŋamiwə Judia kome ba kome gəgəni gəgəni it yəpməŋ kuŋkuŋo uken kuŋ moreŋkuk.

Jontə Jesu təŋo mebəri nadəkta man pewən kuŋkuŋ

Mat 11:2-19

18 Jon komi eŋiken irirən iniken iwarəntəkiyetə pəbä kudən kudupi Jesutə tək təŋkuko unitəŋo biŋam iwetkuŋ.

19 Iwerirə iwarəntəki yarə yəwetkuk; Pəŋku Ekəni ŋode iwet yabəwun; Äbəkta biŋam yəwani u gək ŋo? Ba kubäta itsəmne?

20-21 Ude yəwet-pewən iwarəntəki yarə u Jesuken kuŋpəŋ kaŋkumən; Jesu uwə äma kəyäm ikek yəpən təgaŋit, äma məjo wəratə magərani məjo yəwat kireŋit, dapuri tumbani yəpən təgaŋit təŋ irirən. Kaŋpəŋ Jesu iwetkumən; Jon ume ərut yəmanitə ŋode yəŋpəŋ peŋ niwet-pewən äbəkamək yäk. Mesaia, äbəkta biŋam yəwani u gək? Ba kubäta itsəmne?

22 ✧ Ude iwerənə Jesutə Jon təŋo iwarəntəki yarə u kowata ŋode yəwetkuk; Ek əneŋi kuŋkaŋ imaka nadəŋit kaŋit təkamən ŋo, unitəŋo manbiŋam pəŋku Jon kaŋ iwerun. Äma dapuri tumbani əneŋi ijiwə kuk təkəŋ. Kwəyähəneŋ təŋpani əneŋi təgaŋpeŋ kuŋat təkəŋ. Parəm wakiwaki nitek təgaŋpəŋ gupi dudum tak təkəŋ yäk. Ba jukuni təŋguŋ təwani nadəwə tumək təkəŋ, ba kumbani kodak taŋpəŋ akumaŋ kuk təkəŋ. Təŋpəkaŋ äma jəwəri-jəwəri Manbiŋam Təga u yəwera nadək təkəŋ yäk.

23 ✧ Ba əneŋi kubä ŋode kaŋ iwerun; Äma nəka yəŋpəŋ nadəkiniki nəmo pewə putərek təkəŋ uwə säkgəmən it təkəŋ yäk.

24 Jon təŋo iwarəntəki yarə uwə ude yəwerən kuŋirən Jesutə ämawebe äbot itkuŋo u Jon təŋo təkətəki ba kuŋat-kuŋarita manbiŋam ŋode yəwetkuk; Jon kome jopi-ken irirən kənayəŋ nadəŋpəŋ kuŋkuŋo u äma jidewanipəŋ kənayəŋ kuŋkuŋ? Pidəm eŋini bumik, mənittä piəŋpewən wareŋ-wareŋ tək təkəŋ äma ude wanipəŋ kənayəŋ kuŋkuŋ?

25 Ba ima kənayəŋ kuŋkuŋ? Äma tek säkgəmən təŋpani ba? Ude nəmo! Äma ude wani ba tuŋum nitek uwə äma wəpi nitekətə eŋi gənaŋ it təkəŋ.

26 ✧ Unita nəwerut! Äma jidewani u kənayəŋ kuŋkuŋ? Profet kubəpəŋ kənayəŋ kuŋkuŋ? Bureni, profet kubä kaŋkuŋo upəŋ Jon uwə profet inipərik kubä yäk.

27 Təŋkaŋ Anutu təŋo man ŋode kudən təwani uwə Jontə kudən təwani; Nəkŋo biŋam yəŋahəwani äma kubä ŋo.

Intəjukun kädət təwit gamikta api iniŋ kirewet.

Mal 3:1

28 Unita nək ŋode təwetat; Jon təŋo wəpi biŋamtə äma it yəpməŋ əbuŋo unitəŋo wəpi biŋam yərepmiŋ moretak. Upəŋkaŋə ämawebe əpani Anututə intəjukun it yəmiŋpəŋ yabəŋ yəwat təyak unitəŋo wəpi biŋamtə Jon təŋo wəpi biŋam irepmiŋtak.

29 ✧ Tānpäkaŋ Jesutä man ude yāŋahāŋirān nadānpāŋ āmawebe jopi-kät āma wakiwaki takis moneŋ yāpani unitä ŋode nadāŋkuŋ; Man säkgāmān yāyak yäk. Nin ŋo ŋonitā Anutu tāŋo man kādet siwoŋi iwāt-iwatta gārīpi nadāk tākamāŋ yāŋ nadāŋkuŋ. Āma udewaniwä bian Jonken kuŋirā ume ārut yāmani.

30 ✧ Tāŋ, Parisi āmakāt Baga manta mebāri nadāwani āmatä Jontä ume ārut yāmikta bitnāŋkuŋ. Ude tāŋkuŋo uwä Anututä kādet tāga iwatta peŋ yāmiŋkuko u māde ut imiŋkuŋ.

31 Tānpäkaŋ Jesutä yāŋkuk; Āmawebe kome ŋo terak itkaŋ ŋonita jide yāwet? U imatāken udewani?

32 Uwä ironi tāŋoret bāgup-ken itkaŋ udewani. Ironironi uwä gera kowat yāwān ŋode tāk tākaŋ;

Niwerä oretoret kap teŋitna gukut nāmo tokāt tāŋkuŋ.

Ba niwerä butewaki kap teŋitna, konām nāmo kotkuŋ yāŋ yäk tākaŋ. Tānpäkaŋ in uwä udewani, nadāk siwoŋi kubāgān nāmo peŋkaŋ ŋode tāŋkuŋ; 33 Jon ume ārut yāmanitā ābāŋkaŋ ketem āma ātutä nak tākaŋ ude nāmo naŋkuk ba wain ume imaka nāmo naŋkuk. Tāŋirān intā kaŋpāŋ yāŋkuŋ; U mājotā kotawani! yäk.

34 ✧ Tāŋ, Āma Bureni-iniktā ābānpāŋ ketem naŋit wain ume naŋit tāŋkuk. Tāŋirān intā kaŋpāŋ yāŋkuŋ; Āma ŋo kawut! Nak āmāŋ tāŋpani! yäk. Uwä āma waki-waki-kät takis moneŋ yāpani tāŋo noripaki! yāŋ yāŋkuŋ.

35 Upāŋkaŋ in nāmo nadāwä tumbākaŋ ude yäk tākaŋ. Āma ābot yarä unitä Anutu tāŋo nadāk-nadāk siwoŋi iwātpāŋ tāk tākamān. Tānpäkaŋ nadāk-nadāk u iwātpāŋ tāktāki siwoŋitā Anutu tāŋo nadāk-nadāk kwawak pewān ahāŋirān āmawebetä kaŋpāŋ nadāwä bureni tāneŋ yäk.

Webe kubätä Jesu kuroŋi ārutkuk

36 ✧ Tānpäkaŋ Parisi āma kubä wāpi Saimon unitä Jesu-kät ketem bok nakta imagutkuk. Imagut yāpmāŋ pāŋku tewān ketem nādāyāŋ maŋitkuk.

37 ✧ Maŋit irirān kome u nanik webe waki tāŋpani kubätä Jesu u Parisi āma kubätä eŋiken ārotak yāŋ biŋam nadāŋkuk. Biŋam nadānpāŋ ume kābāŋi säkgāmān nīkek gwāki ārowani u yāpmāŋkaŋ eŋi Jesutä itkuk-ken u āroŋkuk.

38 Āroŋpāŋ Jesu kuroŋi kāda pāŋku itkaŋ konām kot itkuk. Konām kot irirān konāmi pitotä Jesu kuroŋi terak maŋkuŋ. Konāmi pitotä maŋirā gwāki pujiŋpāŋ ārut imiŋpewān kohoyāŋkuk. Ude tāŋpāŋ oraŋ imikta kuroŋi-ken iŋdat-naŋdat-naŋ tāŋpāŋ ume kābāŋi nīkek u ārut imiŋkuk.

39 Ude tāŋ irirān Parisi āma Jesu imagutkuko unitä kaŋpāŋ ŋode nadāŋkuk; Jesu ŋo profet bureni yāwānā webe ŋowä waki tāŋpani yāŋ nadāwān tāretak yäk.

40 Parisitā ude nadāŋirān Jesutä iwetkuk; Saimon yäk. Nāk man kubä gāwera nadä. Yāwānā Saimontā yāŋkuk; Yāwoŋārewani, yāwi nadāwa yäk.

41 Yāwānā Jesutä iwetkuk; Man wārani kubä gāwera nadä; Moneŋ āma kubätä āma yarāta moneŋ, kowata kāmi kaŋkaŋ kaŋ dāpmāŋ tārewun yāŋpāŋ yāmiŋkuk. Kubätä moneŋ 500 ude imiŋkuk. Tāŋ, kubätawä moneŋ 50 ude imiŋkuk.

42 Kowata imik-imik kadāni-ken moneŋta wāyākŋeŋirān momini peŋ yāmiŋkuk. Eruk, ude tāŋirān āma yarä uken nanik netä unitä bānep tāga pāhap nadāŋkuk yāŋ nadātan?

43 Yāwānā Saimontā kowata ŋode iwetkuk; Āma moneŋ taŋi yāpuko unitä yäk. Yāwānā Jesutä ŋode iwetkuk; Gāk tāga yāyan yäk.

44 ✧ Ude yānpāṅ äyāṅutpāṅ webe u kaṅpāṅ Saimon iwetkuk; Webe ṅo kāyan? Nāk gākä eṅi gānaṅ äbāṅjira ume kuroṅna ärutta nämo piṅ namin yäk. Tānopāṅ webe ṅonitā konāmi pitopāṅ kuroṅna ärutkanṅ gwäki pujiṅpāṅ tāṅkohoyäk.

45 Ba oraṅ namikta bumumnaken nämo nen. Tānopāṅ webe ṅonitā oraṅ namikta pengān äba irat-ken ukentā kuroṅna-ken neṅdat-naṅdat-naṅ täyak.

46 ✧ Tāṅpāṅ gāk gākṅi gwäkna-ken nämo äruranopāṅ webe ṅonitā kuroṅna-ken ume kābāṅi nitek ṅo piṅ äwatak.

47 Unita ṅode gāwetat. Webe ṅo momini taṅi peṅ imani unita näka gāripi pähap nadānpāṅ bānep iron taṅi ṅo tāṅ namitak. Upāṅkaṅ äma mominita nadāṅjirān āpani tāṅpani udewani tāṅo momi peṅ imero uwä näka gāripi āhan nadāwek yäk.

48 ✧ Jesutā ude yānpāṅ webe u ṅode iwetkuk; Momika peṅ gamitat.

49 Ude yāwānā äma ketem bok naṅ itkuṅo unitā näwetgāwet ṅode tāṅkuṅ; Wāra! Äma ṅo jidewani unitā äma tāṅo momi menitā yānpāṅ ärut täyak?

50 ✧ Ude yāṅjirā Jesutā webe u iwetkuk; Nadāṅ namikinik täyan unitā momi tāṅo kowata-ken nanik gāmagutak yäk. Unita bānep oretoret terak kuṅat täyi.

8

Jesu tāṅo äbot

1 ✧ Eruk, patkuṅo yāṅewānkaṅ Jesutā yotpārare taṅi täpuri kuṅatkaṅ Anututā intājukun itkaṅ yabāṅ yāwat piä tāk täyak unitāṅo Manbiṅam Täga yāwetpāṅ yāwoṅäreṅ tāṅtāṅ kuṅatkuk. Ude tāṅjirān ämawebe ṅodetā iwarān tāṅkuṅ; Iwarāntākiye 12 ukät webe ätu.

2 ✧ Webe u bian mājotā magārirā Jesutā mājō u yāwat kireṅ yāmani, ba kāyāmi yāpān tāgaṅ yāmani. Webe kwayak ukät nanik kubā wāpi Maria, Makdala komeken nanik. Jesutā bian webe uterak nanik mājō wāra 7 yāwat kireṅ imiṅkuk.

3 Tāṅ, webe kubāwä wāpi Joana, Kusa tāṅo webeni. (Kusa u Herot tāṅo tāṅkentāk äma kubä). Kubāwä wāpi Susana. Webe yarākubä ukät webe ätu bok kuṅatkuṅ. Webe kwayak uwä iniken monēpāṅ Jesu-kät iwarāntākiye tāṅkentāṅ yāmik tāṅkuṅonik.

Mujiṅpi pikpik tāṅo man wārani

Mat 13:1-9; Mak 4:1-9

4 Tāṅpākaṅ ämawebe uken-uken nanik Jesutā itkuk-kengān äbāṅ moreṅpāṅ irirā yabāṅpāṅ man wārani kubā ṅode yāwetkuk;

5 Äma kubätā ketem mujiṅpi piwa yānpāṅ piāni-ken kwek. Kuṅpāṅ mujiṅpi tāṅ-irähuttāṅ kwek. Tāṅ-irähuttāṅ kuṅjirān mujiṅpi ätu kādet miṅin mäneṅ. Kādet miṅin mäneṅo u ämatā kuṅ äbāṅ tāṅkaṅ yeṅ gatāneṅ. Tāṅpākaṅ mujiṅpi ätuwä baraktā näneṅ.

6 Tāṅkaṅ mujiṅpi ätuwä mobä terak mäneṅ. Mobä terak maṅpāṅ tädotneṅo upāṅkaṅ kome umeni nämo unita kubit tāneṅ.

7 Tāṅ, mujiṅpi ätuwä mup gānaṅ mäneṅ. Mup gānaṅ maṅjirā mup waki unitā äronpāṅ yāwarā kuṅeṅ.

8 Tāṅpākaṅ mujiṅpi ätuwä kome tāgaken mäneṅ. Kome tāgaken mäneṅo u tädotpāṅ bureni säkgāmān mäyap-inik pätnēṅ.

Jesutā man ude yānpāṅ gera terak ṅode yāṅkuk; Äma jukuni nitekätä näkṅo man ṅo ket nadāwut!

*Jesu imata man wärani terak yäk täyak?**Mat 13:10-23; Mak 4:10-20*

⁹ Tänpäkan Jesutä man wärani yänkuko unita iwaräntäkiyetä mebärita iwet yabänkuñ. ¹⁰ Iwet yabänirä yäwetkuk; Anututä intäjukun itkan yabän yawat piä täk täyak unitäno manbiñam kábop irani injingän nadäkta yäwani unita ingänpäñ täwetat, äma ätukät nadäkta nämo. Unita man wärani terakgän yäwet täyat yäk. Man wärani terak yäwetpewa;

Dapuritä känayän täño upänkan täga nämo api kawä tärewek.

Ba jukunitä nadänayän täño upänkan mebäri täga nämo api nadäwä tumbek. *Ais 6:9*

¹¹ ✧ Ude yänpäñ yäwetkuk; Mujipi pikpik täño manbiñam täweraro u mebäri ñode; Mujipi uwä Anutu täño man ude.

¹² Täñ, mujipi kädet miñin mäneño u ñode; Äma Anutu täño manbiñam nadänpäñ yäpmän kuñarirä Satantä bänepi-ken nanik yäyomägat täyak u. Santantä ñode nadänpäñ täk täyak; Anutu täño man bänepi-ken iyap tanpäñ yäpmän kuñatpäñ Anututa biñam täneñ yän nadänpäñ yäyomägat täyak.

¹³ Täñ, mujipi mobä kujat terak mäneño u ñode; Äma Anutu täño man nadänpäñ gäripi nadäneñopän bänepi-ken jäwäri nämo äpmonpani. Unita nadäkiniki kadäni keräpi-tagän yäpmän kuñatpäñ tänyabäkken Anututa mäde ut imik täkan.

¹⁴ Täñ, mujipi ätu mup gänañ mäneño u ñode; Äma Anutu täño man nadäk täkan upänkan kome täño monen tuñumta nadäwätäk ba nadän gärip unitä Anutu täño man utpewä kumänjirän kuñat-kuñariken bureni nämo ahäk täyak.

¹⁵ Tänpäkan mujipi kome tägaken mäneño u ñode; Äma Anutu täño manbiñam nadänpäñ bänepi-ken kehäromi injipän mani buramiñpäñ yäpmän kuñarirä irit kuñat-kuñariken bureni ahäk täkan yäk.

*Penyänjek täño manbiñam**Mak 4:21-25*

¹⁶ ✧ Jesutä man wärani äneñi kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma kubätä topän ijinpäñ kábop gänañ ba bukä gämori-ken kábop täga pewek? Nämo inik! Topän uwä kwawak pewän eni gänañ pen-yänjirän ämatä imaka imaka täga käneñ.

¹⁷ ✧ In nadäkan? Imaka imaka apiño kábop itkan u mäden Anututä kwawak api pewän ahäneñ. Bureni, imaka täñ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Nämo, u täñkwawa tanjirän api kanpäñ nadäneñ.

¹⁸ ✧ Unita jukujin-tägän nadäneño udetä in Anutu täño manta juku penpäñ ket nadäk täkot. Imata, äma kubätä imaka Anututä imani u yäpmän kuñarayän täko uwä ätukät buñät imikta yäwani. Täñ, äma ätuwä nin imaka udewani nitek yän nadäk täkan upänkan nämo! Tänpäkan imaka injtkamän yän jop nadäk täkan uwä yäyomägatta yäwani.

*Jesu täño nägät moräk u netä?**Mat 12:46-50; Mak 3:31-35*

¹⁹ Jesutä man ude yän irirän miñi-kät noriye känayän äbuñ. Upänkan ämawebe päke itkuño unitä Jesu kumän itgwäjinjirä dubini-ken kukta tänpä wanñkuñ.

²⁰ Täñirä äma ätutä yabänkan Jesu ñode iwetkuñ; Menka-kät notkaye gabänayän äbäño yäman umu itkan yäk.

²¹ Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Ämawebe Anutu täño manbiñam nadänpäñ iwaräntäk täkan uwä näkño meñnaye notnaye bureni!

Jesutä ibäm gwägu yäniḡ bitnäḡkuk
Mat 8:23-27; Mak 4:35-41

²² Eruk, kadäni kubäta Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Gwägu kukḡi udude käda kuna yäk. Ude yäḡpāḡ ḡäpe kubä terak äronḡeḡ kuḡkuḡ.

²³ Eruk gwägu terak kuḡtāḡḡän Jesu däpmon patkuk. Parirän mäniḡ pähap piāḡirän gwägu tokätḡpāḡ ḡäpe ḡänaḡ äpmonḡ tokḡeḡirän ḡäpe nikek gwägu ḡänaḡ äpmonayāḡ tāḡkuḡ.

²⁴ Täḡirän Jesu yäwä kikuḡurāḡpāḡ iwetkuḡ; Ai! Ekäni! Paotnayāḡ tākamāḡ ḡo! yäk. Ude iwerāwä Jesutä akuḡpāḡ mäniḡ kenta gwägu yabāḡ yāḡkuk. Yabāḡ yāḡirän uterakḡän mäniḡ bitnäḡirän gwägu kwikinik patkuk.

²⁵ Täḡirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Nadäkinikjin de?

Ude yāḡirän iwaräntäkiye umuntaḡkaḡ nadāwätäk tāḡpāḡ näwetḡäwet ḡode tāḡkuḡ; Wära! Äma ḡo jidewani unita mäniḡ kenta gwägu mani ḡo bu-ramikamän? yāḡ yāḡkuḡ.

Mäjo wära but ḡänaḡ äpmonḡkuḡ
Mat 8:28-34; Mak 5:1-20

²⁶ Eruk Jesutä gwägu kenta mäniḡ yäniḡ bitnäwänkaḡ Galili kome u peḡpeḡ gwägu terak kuḡtāḡḡän gwägu kukḡi udude käda Gerasa kome ahāḡkuḡ.

²⁷ Ahāḡpāḡ Jesu ḡäpe terak naniktä maḡatḡeḡ kuḡirän kome uken nanik äma mäjo mäyaptä maḡärani kubätä ahāḡ imiḡkuk. Äma uwä kadäni käronḡi-inik eḡi ḡänaḡ nämo pat tāḡkukonik. Däpmon pat tāḡkuko uwä mobä kawut, äma kumbani äneḡpani-ken u tek morāḡ pat tāḡkukonik.

²⁸⁻²⁹ Pattāḡ kuḡattāḡḡän eruk Jesu kaḡpāḡä kähän yāḡkaḡ ḡämoni-ken maḡ-patäbotkuk. Ude tāḡirän Jesutä mäjo uwä yäwetkuk; Äma ḡo kakätāḡpeḡ kut yäk. Ude yäwerirän mäjo äma maḡätkuḡo unitä Jesu iwetkuḡ; Jesu, Anutu Ärowani tāḡo nanaki, ḡäk jide tāḡ nimayāḡ äbätan? Komi nimenon! yāḡ iwetkuḡ. Täḡpākaḡ mäjo uwä kadäni kadäni äma u iḡitḡpāḡ kwaik tāḡirä äma ätutä iḡitḡpāḡ yen kehäromitä keruḡ kuroḡi pädat tāk tāḡkuḡonik. Ude tāk tāḡkuḡo upāḡkaḡ mäjotä tāḡpewä äma u yen yäpḡmāḡ däkuḡeḡ tāḡpāḡ kwäpeḡ kome äma nämo irani-ken kuḡat tāḡkukonik.

³⁰ Täḡpākaḡ Jesutä äma u iwet yabāḡkuḡ; Wäpka netä? Iwet yabāwän iwetkuk; Wäpna 'Äbot pähap' yäk. (Mäjo mäyaptä maḡätkuḡo unita wäpna Äbot pähap yāḡ iwetkuk.)

³¹ Ude yäwänä mäjo unitä Jesu butewaki terak ḡode iwetkuḡ; ḡäk niwat kireḡpewi awaḡ käronḡi, bipmāḡ urani ḡänaḡ äpmonektawä! yäk.

³²⁻³³ But äbot pom terak udu yabätan? ḡäk nibä-kätäwi but u ḡänaḡ äpmona! Ude yäwäwä Jesutä nadāḡ yämiḡirän mäjo uwä äma u kakätāḡpeḡ pāḡku but ḡänaḡ äpmonḡkuḡ. But ḡänaḡ äpmonḡpākaḡ bärāḡeḡ kumaḡ gwägu ḡänaḡ äpmonḡkaḡ ume naḡpāḡ kumbuḡ.

³⁴ Ude tāḡirä äma but watäni iranitä yabāḡpāḡ bärāḡeḡ pāḡku ämawebe yotḡärare taḡi täpuri it yäpḡmāḡ kuḡkuḡo u nanik manbiḡam yäwetkuḡ.

³⁵ Yäweräkaḡ ninin käna yāḡkaḡ Jesutä itkuk-ken äbāḡ moreḡkuḡ. Äbāḡpāḡ kaḡkuḡ; Äma mäjotä maḡärani u tek yamäk ikek, nadāwän tumbāpāḡ Jesu dubini-ken kwikinik maḡit irirän. Mäjotä kakätāḡpeḡ kuḡkuḡo unita. Maḡit irirän kaḡpāḡ äma päke äbuḡo u umuntaḡkuḡ.

³⁶ Täḡirä imaka ahāḡirän kaḡpāḡ nadāḡkuḡo unitä mäjotä maḡäranipāḡ yäpāḡ tāḡaḡkuko unitāḡo manbiḡam yäwetkuḡ.

³⁷⁻³⁸ Manbiḡam u nadāḡpāḡ ämawebe Gerasa kome u nanik umuntaḡpāḡ Jesu komenin ḡo peḡpeḡ ku! yāḡ iwetkuḡ. Ude iwerāwä Jesu kome u peḡpeḡ

Galili kome gwägu udude käda kwayän täñirän äma yäpän tägañkuño unitä Jesu iwetkuk; Nadän naminjiri bok kuda! yäk.

³⁹ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nämö yäk. Komeka-ken kuñkañ imaka Anututä täñ gamitak unitäño biñam kañ yäwet! Ude iwerirän äma u äyänjutpeñ komeki-ken päñku Jesutä täñkentän imiñkuko unitäño manbiñam yäwettän kuñatkuk.

Jesutä webe yarä yäpän tägañkuñ

Mat 9:18-26; Mak 5:21-43

⁴⁰ Eruk, Jesu Galili komeken äneñi kuñirän ämawebe päke Jesuta itsämbuño unitä kañpäñ iniñ oretkuñ.

⁴¹ Ude täñirä kome unitäño käbeyä eñi täño watä äma kubä wäpi Jairas unitä Jesu ahäñ imiñkuk. Ahäñ imiñpäñ Jesu gämori-ken gukut imäpmok täñpäñ Jesutä eñina-ken kwän yäñpäñ butewaki man iwetkuk.

⁴² Imata, äperi tepi kubägän obañ 12 ude itkañ käyäm täñpäñ kumbayän täñkuko unita.

Eruk, Jesu Jairas täño man buramiñpäñ eñini-ken kwayän kädet miñin kuñirän ämawebe buminik unitä yewa täñkañ iwaräntän yäpmäñ kuñkuñ.

⁴³ Ämawebe u bämopi-ken webe kubä käyäm mebäri kubä nikek itkuk. Webe unitä nägät piñ yäpmäñ kuñirän obañ 12 ude täñkuk. Käyäm waki u yäpätägakta yäpätägak ämaken kuñ äbäk täñkañ monenji kudup jop awähutkuk. Täga nämö yäpä tägañkuñ.

⁴⁴ Ude täñpän wawäpäñ eruk webe unitä Jesu mädeni-ken äbäñpäñ tekigän injitkuk. Jesu täño teki injirirän uteragän tägañpäñ nägät piñ yäpmäñ äbuko u kawuk tañkuk.

⁴⁵ Täñirän Jesutä nadäñpäñ yäñkuk; Ai! Netätä nepmäñitak?

Ude yäñirän äma päke u äwo yäwäkañ Pitatä ñode iwetkuk; Ekäni, ämawebe päke ñonitä dumäñ gäwatkañ ño nämö nadätan?

⁴⁶ Pitatä ude iweränä Jesutä yäñkuk; Ude nämö! Äma kubätä nepmäñirän kehäromina ätu kuñirän nadätat yäk.

⁴⁷ Ude yäwänä webe u mebärina kañ-ahatak yäñpäñ päbä Jesu gämori-ken gukut imäpmok täñpäñ kwainpäñ itkuk. Itkañ ämawebe päke u injamiken Jesu täño tek injirirän käyämi uteragän paotkuko unitäño mebäri yäñahäñkuk.

⁴⁸ ✧ Yäñahäñirän Jesutä iwetkuk; Wanotna, nadäkinikka näkken peyan unitä gäk yäpän tägatan. Urita bänep kwini terak kuyi yäk.

⁴⁹ Jesutä man ude yäñirän käbeyä eñi täño watä äma unitä eñiken nanik äma kubä äbä Jairas u iwetkuk; Äpetka kumäñtak unita imata yäwoñärewani äma jop yäñikñat yäpmäñ äben?

⁵⁰ Ude yäñirän Jesutä nadäñpäñ Jairas iwetkuk; Nadäwätak täñpeno! Nadäkinikka näkagän peñiri äpetka tägawayän yäk.

⁵¹ Ude yäñpäñ Jairastä eñiken kuñkuñ. Kuñpäñ äma päke u yäniñ bitnäñpäñ yepmañpäñ yäman ude irirä iwaräntäkiye yaräkubä Pita, Jon, Jems ukät ironji kumbuko unitäño miñi nani ugänpäñ yämaguränkañ eñi gänañ äronkuñ.

⁵² ✧ Ämawebe päke konäm yäñtäbätek täñ itkuño u yäwetkuk; Konäm wari kotneño. Ironji u nämö kumak. Jop dämpmon pätak yäk.

⁵³ Yäwänä kumakopän jop yäyan yäñpäñ kañ-mägayänkuñ.

⁵⁴ ✧ Täñpäkañ Jesu eñi gänañ äronpäñ ironji u kerigän injipän iwetkuk; Äpetna, aku!

⁵⁵ Ude yäwänä uterakgän kehäromini äneji äpmonjirän kodak tanpän akunjuk. Kodak tanpän akunjirän Jesutä miñi nani yäwetkuk; Ketem imän nanpän!

⁵⁶ ✧ Yäweränä miñi nani uwä nadäwän inide kubä täñkuko unita Jesutä imaka ahänjukko u yänahäkta yäniñ bitnäñjuk.

9

Jesutä iwaräntäkiye 12 u piä man yäwetkuk

Mat 10:5-15; Mak 6:7-13

¹ Eruk, Jesutä iwaräntäkiye 12 u yänpäbä dubini-ken yepmanjuk. Yepmanpän käyäm wakiwaki yäpä täganjit, mäjo äma magärani yawat kirekta kehäromi ba wäpi biñam yämiñjuk.

²⁻³ Yämiñkañ Anututä intäjukun it yämiñjirän gämori-ken irit täño man yäwetta ba äma käyäm ikek yäpä tägakta man ñode yäwetpän yäniñ kireñpewän kuñkuñ; In ähottaba, ketem, moneñ ba yäk yäpmänkañ nämo kuneñ. Ba tek yarä niked nämo yäpneñ yäk.

⁴ ✧ Kuñkañ yotpärare kubäken ahänjirä eni tamäwä ugän kañ irut. Eruk, yotpärare uken piä täñ paotpän eni u penpen kome kubäken kañ kut.

⁵ ✧ Upänkañ yotpärare kubäken not nämo täñ tamäwä ñode kañ täñput; Yotpärare u mäde ut imiñpän kugun kuroñjin-ken nanik yeñ ärähut täñpä kañ kut. Ude täñjirä äma kome uken naniktä tabänpän goret täñ yämikamän yän api nadäneñ yäk.

⁶ Jesutä jukuman ude yäweränkañ kädet yäput penpän kuñkuñ. Kuñkañ yotpärare it yäpmän kuñkuño uken Manbiñam Täga u yänahänjit, käyäm ikek yäpä täganjit täñtän kuñatkuñ.

Herottä Jesu täño biñam nadänjuk

Mat 14:1-2; Mak 6:14-16

⁷ ✧ Täñpäkañ Judia kome täño kañiwat äma wäpi Herottä imaka imaka ahänkuño unitäño manbiñam nadänpän-nadäwän nämo tärenjuk. U imata, äma ätutä ñode yänjirä nadänjuk; U Jon, ume ärut yämanitä kumbani-ken naniktä kodak tanpen akunjukko unitä piä u täk täyak.

⁸ Ba äma ätutä ñode yänkuñ; Ude nämo, uwä profet biani Elaijatä kumbani-ken nanik akunjukko unitä piä u täyak yäk.

⁹ ✧ Täñpäkañ Herottä man mäyap ikek u nadänpän-nadäwätäk täñpän yänjuk; Jon u näkä bian kotäki madän täkneñkuro unitä jide täñpän piä täyak? Netätä täñjirän mani biñam nadätat? Ude yänpän Jesu kañpän nadäwa yänkañ kädetta wäyäkneñjuk.

Jesutä äma 5,000 ketem yepmän towiñjuk

Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15

¹⁰ Eruk, iwaräntäkiye piä man yäwet-pewän kuñkuño u täñ paotpänä, äyänutpen äbänpän piä mebäri mebäri täñkuño u biñam iweräkañ Jesu iwaräntäkiye-kät inigän itnayän yän-yäkñat yäpmän Betsaida komeken kuñjuk.

¹¹ Käbop kuñkuñopän ämawebetä u käda kuyak yän nadänpän iwarän täñkuñ. Iwarän täñjirä yabänpän Jesutä yäniñ oretpän Anututä intäjukun it yämiñjirän gämoriken irit täño manbiñam yäwerit, äma käyäm ikek yäpä täganjit täñjuk.

¹² Eruk, kome bipayän täñjirän iwaräntäkiye 12 u Jesu äbä iwetkuñ; Kome ño ketemi nämoken itkamän. Unita gäk yäwerikan yotpärare ittän kukanken u kuñkañ ketem yabän ahänpän nankañ parut yäk.

✧ 8:56: Mak 7:36; Luk 5:14 ✧ 9:4: Luk 10:4-11 ✧ 9:5: Luk 10:11 ✧ 9:7: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 ✧ 9:9: Luk 23:8

13 Ude yänirä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo! Injin yepmäñ towiwurä! Yäwänä iwetkuñ; Yäke! Nintäño käräga 5kät gwägu tom yarä-tägän itkañ ño yäk. Jide? Nin yotpärare-ken kuñpäñ äma äbot päke ñonita ketem suwakta nadänpäñ yäyan?

14 (Äma äbot päke u 5,000 ude bumik unita nadäwätäk tänpäñ yänkuñ.)
Yänirä Jesutä yäwetkuk; Äma äbot ño yäwerä äbot 50-50 ude mañit yäpmäñ kut yäk.

15 Yäwänä yänkuko udegän yäweräkañ mañit yäpmäñ kuñkuñ.

16 Mañiräntän yäpmäñ kwäkañ Jesutä käräga 5 ukät gwägu tom yarä u yäpmänpäñ kunum terak dorañpäñ ketemta Anutu bänep täga man iwetkuk. Tänpäñ ketem u tokät jukutpäñ iwaräntäkiyeta yämänkañ äbot itkuño udegän yämiñtäñ kuñkuñ.

17 Yämiñirä kuduhtagän ketem u nañpä koki tänpäpäñ ätu jop penkuñ. Tänpäkañ jop patkuño u yäpmänpäñ yäk 12 ude daiwä tokñeñkuñ.

Pitatä Jesu täño mebari yänahänjuk

Mat 16:13-28; Mak 8:27-31

18 Tänpäñ kadäni kubäta Jesu inigän itpäñ nani man iwet irirän iwaräntäkiye päbä dubini-ken kubä-kengän itkuñ. Irirä Jesutä ñode yäwet yabänjuk; Ämatä näka netä yän yäk täkañ?

19 ✧ Yäwänä iwetkuñ; Ätutäwä Jon, ume ärut yämani yän gäwet täkañ yäk. Ba ätutäwä Elaija yän gäwet täkañ. Ba ätutäwä profet biani uken nanik kubätä kodak tañjuk yän gäwet täkañ.

20 ✧ Ude yäwäwä ñode yäwetkuk; Tänpäkañ injinä näkawä netä yän yäk täkañ? Yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk Anutu-ken nanik Kristo, Isrel ämawebe täño täñkentäk bureni u yäk.

21 Ude yäwänä Jesutä äma ätu nämoinik yäwetneñ yänpäñ yäniñ bitnänpäñ ñode yäwetkuk;

22 ✧ Äma Bureni-inik uwä ittän kuñtängän yän imani ude, komi pähap api nadäwek yäk. Tänpäkañ Juda täño äma ekäni ba bämop äma intäjukun tänpäni-kät Baga man yäwoñärewani ämatä mäde api ut imineñ. Tänpäñ Äma Bureni-inik uwä urä kumbänpäñ änenayän tänpäñ kepma yarakubä tärenirän kodak tañpäñ api akwek.

23 ✧ Jesutä ude yänpäñ man kubä ñode yäwetgän täñjuk; Äma kubätä näwarayän nadänpäñä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut imiñpäñ bäräpi näkä kotawayän täyat udegän kepma kepma gwäk pimiñpäñ kañ näwarän yäk.

24 ✧ Tänpäkañ, äma kubätä säkgämän itta nadänpäñ iniken irit kuñat-kuñarita iyap tañpäñä u api paorek. Upänkañ äma kubätä näka yänpäñ irit kuñat-kuñari iniñ kirewayän täko uwä irit täga api kañ-ahäwek.

25 Täñ, äma kubätä kome täño imaka kudup pen bāyanpäñ yäpmäñ kuñarayän täko uwä kumänirän imaka imaka yäpmäñ kuñarayän täko unitä täga nämo api täñkentän imineñ.

26 ✧ In nadäkañ? Äma kubätä näka ba man näkä yänahäk täyat unita yänpäñ mäyäk tañpäñ näka bitnäwayän täko uwä äma udewanita Äma Bureni-inik näkä udegän api bitnäwet. Kadäni näkñaken epmäget kudän ikek ba Nana täño ba kudupi anero täño penyänek kudän ikek äneñi ahäwayän täro kadäni uken äma udewani täño wäpi yänahäkta api mäyäk täwet.

²⁷ Nāk bureni täwera nadäwut; Itkañ ño inken nanik ätu nämo kumänkañ Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat piäni kwawak ahänjirän api käneñ yäk.

Jesu gupi inide kubä ahänjkuk

Mat 17:1-8; Mak 9:2-8

²⁸ Jesutä man ude yäweränkañ kepma 8 ude tärenjirän nani-kät man yädayän Pita Jems Jon yämagurän yäpmän pom kubä terak äronkuñ.

²⁹ Päro u itkañ nani-kät man yän irirän Jesu inami dapun inide kubä ahänjkuk. Ahänjirän teki imaka, paki-inikinik, yäpä kwinit täyak ude penyänenjkuk.

³⁰⁻³¹ ☆ Ude tänjirän Profet bian irani yarä ahänjkumän. Kubä Moses, kubäwä Elaija, Anutu täño penyänek ikek ini ugän ahänpän itkañ Jesu-kät man yänpän-nadäk täñkuñ. Jesu Jerusalem yotpärare-ken api urä kumbek yän man ude yänpän-nadäk täñ itkuñonik.

³² ☆ Ude täñ irirä Pita noriye-kät däpmona gurän täñ ittängän kikuñutpän Jesu inami dapun penyänek ikek irirän kañkuñ. Profet yarä Jesu-kät itkuño u imaka, yabänkuñ.

³³ Tänpän äma yarä u kudayän tänjirän Pitatä mebäri nämo nadäwän tärewäkañ jop ñode yänjkuk; Ekänina, itkamän ñonita oretoret takamän yäk. Unita yottaba yaräkubä täñ tamina. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.

³⁴ Pitatä man ude yänjirän gubamtä äpä uwäk tänpän yepmanjirän Pita Jems Jontä bumta umuntañkuñ.

³⁵ ☆ Umuntañ irirä gubam gänañ man kubä ñode ahänjkuk; Nöwä nanakna, näkña iwoyänjkuro unita mani buramik takot!

³⁶ Man kotäk ude ahäwän tärenjirän Jesu inigän irirän kañkuñ. Tänpäkañ Pita Jems Jon imaka ahänjirän kañkuño unitäño manbiñam yänahäntän kukta nämo nadänkuñ.

Jesutä nanak kubä yäpän tägañjkuk

Mat 17:14-21; Mak 9:14-29

³⁷ Eruk patkuño yänewänä, Jesu iwaräntäkiye Pita Jems Jon-kät pom terak naniktä äpuñ. Äpäntängän ämawebe äbot pähap u yabän ahänkuñ.

³⁸ Tänpäkañ ämawebe äbot u gänañ nanik kubätä Jesuken gera ñode yänjkuk; Yäwonjärewani äma! Gäk manna buramiñpän nanakna tepi kubägän ño täga täñkentän imayän?

³⁹ Mäjo kubätä magärirän uterakgän kähän yäk täyak. Ba pudät manpän kome terak patäbottän kuñatkañ meni-ken jep yänut täyak yäk. Täñkañ mäjo uwä kadäni kadäni komi imiñpän bäräñen nämo kakätänpen kuk täyak.

⁴⁰ Unita näk gäwaräntäkaye mäjo u iwat kirewut yän yäwera piä täñkuño upänkañ iwat kirena yäkñat tänpä wanjuñ yäk.

⁴¹ Ude iwerirän Jesutä ñode yänjkuk; Wa! In bänepjin gwäjin ärowani. Nadäkinikjin nämo! Jidegän api nadäwä tumneñ? Äma in udewani-kät wari kuñatta nämo nekañ! Ude yänpän äma u iwetkuk; Eruk, nanaka yäpmän äbi!

⁴² Ude iweränä nanitä nanaki yäpmän äbänjirän mäjo unitä nanak u pudät manpän kome terak patäbottän kuñatkuk. Ude tänjirän Jesutä mäjo u kañyänjirän mäjotä nanak u kakätänpen kuñkuk. Kuñjirän säkgämän iränä äneni nani-ken teñkuk.

⁴³ Ude tänjirän ämawebe itkuño unitä Anutu täño kehäromi u kañpän kikuñutpän-nadäwätäk pähap täñkuñ.

Tänpäkan ämawebetä imaka imaka tägagämän Jesutä täk tänkuko unita pen nadäwätäk täñ irirä Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk;

44 ✧ Man täwerayän täyat ño juku penpäñ nadäkot; Inikäť nanik kubätä Äma Bureni-inik iwan kerä terak tewayän kadäni keräpi täyak.

45 ✧ Ude yäwerirän mebari nämo nadäwä tärenkuñ. Nadäk-nadäki uwäk ikek pen itkuko unita mebarita iwet yabänayän täñkuño upänkan umuntanpäñ nämo iwet yabänkuñ.

Netätä intäjukun api irek?

Mat 18:1-5; Mak 9:33-40

46 ✧ Eruk kepma kubä, iwaräntäkiyetä nin-ken nanik netätä intäjukun-inik api irek yän yänpäñ yänarahutkuñ.

47-48 ✧ Täñirä Jesutä nadäk-nadäki yabänpäñ-nadänkan nanak täpuri kubä yän-päbä dubini-ken tenpäñ yäwetkuk; Äma kubätä näka yänpäñ nanak täpuri ñodewani kubä orañ imayän täko uwä näka udegän api orañ namek. Tänpän äma näk orañ namayän täko uwä äma näk naniñ kireñkuko u udegän api orañ imek. Imata, in bämopjin-ken nanik kubätä äpani-inik ude kuñatpäñä äma uwä intäjukun ude itak yäk.

49 Jesutä ude yäweränä Jontä ñode iwetkuk; Ekäni! Äma kubätä wäpka terak mäjo äma magärani yäwat kireñirän kanikumän yäk. Kanikumänopän nintäño äbotken nanik nämo unita iniñ bitnäñkumän yäk.

50 ✧ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata iniñ bitnäñkuñ? Äma iwan nämo täñ tamani uwä notjinpak täñkentän tamani ubayän yäk.

Samaria naniktä Jesu mäde ut imiñkuñ

51 ✧ Jesu kunum gänañ äneñi ärokta kadäni keräp täñirän Jerusalem kukta nadäk kehäromi penpäñ kuñkuk. 52 Täñkan äma ätu yäwerän intäjukun kuñkuñ. Jesu ño api äbek yän man ude yäwetta kuñkuñ. Eruk, äma unitä Samaria yotpärare-ken ahänpäñ Jesuta tunum täkot yän yäwetkuñ.

53 ✧ Yäweräkan Jesu uwä Jerusalem api kwek yän nadänkuño unita äbänirän nämo nadän imiñkuñ.

54 ✧ Samaria naniktä ude täñirä Jems kenta Jon, kädet waki u kanpäñ Jesu iwetkumän; Ekäni, gäkä nadäniri yädakan kunum gänañ nanik kädäptä päpä äma äbot ño kan ijin paorut yäk.

55-56 Ude iweränkan Jesutä iwaräntäkiye yebewänkan kome u penpen kubäken kuñkuñ.

Jesu iwat-iwat täño man

Mat 8:19-22

57 Eruk kuñtängän kädet miñin, äma kubätä Jesu ñode iwetkuk; Gäk deken kwayän yäniri näk imaka, api gäwarän täwet yäk.

58 Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Ket nadäwi pewäkan näwaren. Imata, tom ägwäri u patpat bägup ikek. Barak udegän, bukäni nitek. Upänkan Äma Bureni-inik iwarayän yäyan uwä patpat bägupi nämo yäk.

59 Ude yänpäñ äma kubä kan-ahänpäñ iwetkuk; Gäk abä näk näwat yäk. Yäwänä äma unitä ñode iwetkuk; Ekäni, nadän namiñiri nana kumbänpäñ äneñkan mäden kan gäwara yäk.

60 Yäwänä iwetkuk; Ude nämo! Näk näwarän täñiri kumbanitä kumbani noriye kan äneñput yäk. Gähä kuñkan Anututä intäjukun itkan yabän yäwat piä täk täyak unitäño manbiñam yänahänpäñ yäwettän kan kuñat.

61 ✧ Ude iweränä äneņi äma kubätä Jesu ñode iwetkuk; Ekäni, näk gäk gäwatta gäripi nadätat yäk. Upäņ, nadäņ naminiri pengän päņku webena nanaknaye yäwet yabäwa täga yäņ yäwäwä api äbet yäk.

62 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo, äma kubätä imaka kubä täņpayäņ nadäņpäņ-nadäk-nadäki piä unitagän pewek. Äma ätu nadäk-nadäk jopjop pek täkaņ uwä intäjukun äma Anutu unita watä piä täga tänaņi nämo yäk.

10

Jesutä äma 72 piä man yäwetkuk

Mat 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24

1 ✧ Eruk, ätukät itpäņ u mädeni-ken Ekänitä äma 72 ude piä täkta iwoyäņkuk. Iwoyäņpäņ yarä-yarä yäpmäņ daniņpäņ komeni komeni ini mäden kuņarayäņ nadäņkuko udegän kuņatta yepmaņpäņ kuņkuņ.

2 ✧ Täņkaņ jukuman ñode yäwetkaņ yepmaņpäņ kuņkuņ; Piä taņi kubä ahäņ niniņirän käyat. Piä it yäpmäņ kukaņ-ken uken ketem ahäņ-bumbum täkaņ. Upäņkaņ ketem u yäpmäkta piä äma yarägän. Unita piä mähemi-ken yäņapiņirä ketem gämäneņ itkaņ u yäpmäkta piä äma ätukät kaņ pewän äbut yäk.

3 ✧ Eruk, man kubä ñode täwerakaņ kukot; Näk piä pidämi-ken nämo tepmaņtat. Nämo, in yawak ude äma äbot aņ komi udewani gänaņ tepmaņtat.

4 ✧ Täņkaņ monen, yäk kuratak, kuroņjin ärärani yäpmäņkaņ nämo kuneņ. Nämo, in piä man täwetat-ken u kuņkaņ äma ätu kädet miņin yabäņ ahäņpäņ ukät man yäņpäņ-nadäk nämo täneņ. Siwoņi piä man täwetat-ken uken kaņ kut.

5 Täņpäkaņ eņi äronayäņ täkaņ-ken u äroņpäņ pengän ñode kaņ yäwut; Ämawebe eņi ño gänaņ irani, Anutu täņo bänep pidämtä intä terak äroton!

6 Ude yäņirä eņi u gänaņ nanik kubätä bänep pidäm udewanita gäripi nadäwani irayäņ täko täņpänä manjin täņo burenitä uterak api ärowek. Upäņkaņ äma udewani kubä nämo iränä bänep pidäm man u äyäjutpeņ injin terak äneņi api ärowek.

7 ✧ Nadäk nadäk täga nitek unitäņo eņi-kengän irirä eņi mähemitä äņiron täņ tamänä täga api yäpmäņpäņ näneņ. Imata, piä ämatä piä täk täkaņ unitäņo gwäki täga yäpnaņi. Täņkaņ eņi äroņkaņ äpäk nämo täneņ.

8 ✧ Täņpäkaņ kome u peņpeņ kubäken kuņirä kome mähemitä tämagut päņku ketem tamäwä u kaņ naņput.

9 Täņkaņ kome uken nanik äma käyäm ikek kaņ yäpä tägawut. Ude täņkaņ ñode kaņ yäwerut; In bämopjin-ken Anututä intäjukun it tamiņpäņ tabäņ tawat piä kehäromi nitek täņpayäņ täyak u tuän keräp täyak yäņ kaņ yäwerut.

10-11 ✧ Upäņkaņ yotpärare kubäken kuņirä kome mähemitä nämo tämaguräwä yotpärare bämopi-ken kuņkaņ täpun-täpun kuroņjin-ken nanik iņamiken yeņ ärahutkaņ ñode kaņ yäwerut; Ño kawut! Täpuntäpun kome ño nanik däpmäņ äreyäņpena maņ injin terak äneņi kukaņ! Ude yäwetkaņ ñode yäwetgän kaņ täņput; Ket ñode nadäkot! Anututä intäjukun it tamiņpäņ tabäņ tawat piä täņpayäņ täyak u keräp täyak! yäņ kaņ yäwerut.

12 ✧ U imata, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare uken naniktä kowata wakiinik, Sodom naniktä yäpnayäņ täņo u irepmitpäņ ärowani pähap api yäpneņ.

Ämawebe bänepi nämo sukurewanita man

Mat 11:20-24

✧ 9:61: 1Kn 19:20 ✧ 10:1: Mak 6:7 ✧ 10:2: Mat 9:37-38; Jon 4:35 ✧ 10:3: Mat 10:16 ✧ 10:4: Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5, 2Kn 4:29 ✧ 10:7: 1Ko 9:6-14, 1Ti 5:18 ✧ 10:8: 1Ko 10:27 ✧ 10:10-11: Apos 13:51, 18:6 ✧ 10:12: Stt 19:24-25; Mat 10:15, 11:24

13 ✧ Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadäneñ! Inken kudän kudupi mäyap tak tänkuro udegän Tire Sidon ämawebe, Anututa nämo nadäwani u ahäñ yämiñkuk yäwänäku mominita yäñpäñ konäm butewaki täñpäñ bänepi bian sukurewäm!

14 Unita ñode nadäwut; Ämawebe yäpmäñ danik-danik kadäni pähapken Tire ba Sidon ämawebe kowata ahäñ yämayäñ täko u irepmitpäñ inä ärowani-inik api kañ-ahäneñ!

15 Täñ, Kapeneam nanik inä, Anututä kunum gänañ api yäñnikñat yäpmäñ ärowek yäñ nadäkañ? Wära! Nämo inik! In kumäñ-kumäñ komeken api äpmon moreneñ.

16 ✧ Jesutä man ude yäñpäñ iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Äma kubätä intäño manta gäripi nadäwayäñ täko uwä näkño mannata udegän api nadäwek yäk. Täñ, äma kubätä mäde ut tamayäñ täko uwä näka udegän mäde api ut namek. Ba äma mäde ut naminayäñ täño uwä Äma naniñ kireñpewän äpuro unita udegän mäde api ut imineñ yäk.

Äma 72 ukeño äneñi äbuñ

17 Eruk, äma 72 Jesutä peñ yäwet-pewän kuñkuño u piä täñ paotkan bänep oretoret terak äneñi äbä Jesu iwetkuñ; Ekäni, nin gäkño wäpka biñam yäñahäñtäñ kuñitna Satan täño mäjo wära mannin buraminañi nämpöpäñ mannin buramiñkuñ yäk.

18 ✧ Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Bureni! In ude täñirä Satan kunum gänañ nanik, yäpä ude, kehäromini paoränkan kome terak mañ parirän kañkut.

19 ✧ Imata, näk kehäromi tamiñkut. Kehäromi tamiñkuro uwä in imaka meni komi, gämok kenta bam udewani yeñ jakñitta, ba iwanjin Satan unitäño kehäromi irepmit moreneñta tamiñkut. Unita imaka kubätä in nämo täñpäñ wañkuñ ba nämo api täñpäñ waneñ.

20 ✧ Upäñkan mäjo wäratä manjin buramik täkan unitagän oretoret nämo täneñ. Nämo, Anututä inta nadäñpäñ wäpjin ini irani-ken kudän täñkuko unita oretoret pähap nadäneñ yäk.

Jesutä Nani bänep täga man iwetkuk

Mat 11:25-27, 13:16-17

21 Ude yäwänkan Kudupi Munapiktä bänepi täñpidäm täñirän Jesutä oretoret pähap täñkuk. Oretoret täñpäñ nani iwetkuk; Nan, kunum kenta kome täño mähem, näk bänep täga nadäñ gamitat. Imata, gäk manka biñam täño mebäri äma kome täño nadäk-nadäk ärowani nikekta käbop peñ yämik täyan. Täñ, äma äpanita täñ-kwawatañ yämik täyan. Bureni Nan, gäkña ude kañ ahäwän yäñ nadäñkuno udegän ahätak yäk.

22 ✧ Ude yäñpäñ ämawebe päke u ñode yäwetkuk; Nana uwä imaka kumäntagän ketna terak peñ moreñkuk. Täñpäkan äma kubätä Anutu täño nanaki näka täga nämo nadäwän täreneñ. Nana kubä-tägän mebärina nadäwän täretak. Ba äma kubätä ini Nana täño mebäri u nämo nadätak. Nämo, nanaki näkña-tägän nadätat. Täñ, Nanaki näkä äma ätuta Nana täño mebäri yäwoñärewayäñ yäñpäñä yäwoñäreñira Nana täño mebäri täga nadäneñ.

23 ✧ Ude yäñpäñ iwaräntäkiye yämagut päñku inigän yepmanpäñ yäwetkuk; Nadäkan? Anututä nadäñ tamiñirän yabäñpäñ-nadäk täkan unita oretoret pähap nadäk täkot!

✧ **10:13:** Mat 11:21-23 ✧ **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 ✧ **10:18:** Jon 12:31; Rev 12:8-9
 ✧ **10:19:** Sam 91:13; Mak 16:18 ✧ **10:20:** Mat 7:22; Kis 32:32; Plp 4:3; Rev 3:5 ✧ **10:22:** Jon 3:35, 10:15 ✧ **10:23:** Mat 13:16-17

24 ✧ Imata, Anutu täño kehäromi kak täkañ uwä profet ba intäjukun äma bian itkuño u kakta gäripi nadäk täñkuño upäñkañ nämo kak täñkuñ. Ba manbiñam apiño intä nadäk täkañ ño nadäkta gäripi nadäk täñkuño upäñkañ nämo nadäk täñkuñ yäk.

Samaria nanik äma täga kubä täño manbiñam

25 ✧ Jesutä ude yäwän tärewäkañ Baga manta mebäri nadäwani äma kubätä Jesu man goret kubä yäwän nadäwa yäñkañ Jesu dubini-ken äbäñpäñ iwetkuk; Yäwoñärewani äma, kädet jidewanipäñ iwatpäñ irit kehäromi u api kañ-ahäwet?

26 Ude yäwänä Jesutä kowata ñode iwetkuk; Mosestä Baga man bian kudän täwani uterak man jide daniñpäñ nadäk täyan?

27 ✧ Iweränä iwetkuk; Ñode daniñpäñ nadäk täyat; Gäk Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumän-tagän Anutu-ken pewen. E kubä ñode; Gäkñata nadäk täyan udegän notkaye ätuta nadäñ yämen yäk.

28 ✧ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni näwetan. Man yarä u iwatpäñä irit kehäromi u api kañ-ahäwen yäk.

29 Ude iweränä äma uwä Jesutä näka äma nadäk-nadäk ikek yäñ nadäwän yäñ nadäñkañ Jesu ñode iwet yabäñkuk; Baga mantä notkaye ätu yäñ yäyak u netäta yäyak?

30 Yäwänä Jesutä kowata man wäranı kubä ñode iwetkuk; Äma kubä Jeriko kome kwayäñ nadäñpäñ Jerusalem penpen kädet miñingän kuñirän kubo äma ätutä kañ-ahäneñ. Kañ-ahäñpäñ teki wen täñpä kwäpäñ pärip-päriptä päripmäñtäko kumäñ-däpurek täñpek. Täñirän yäpmäñpäñ kädet miñin penpen kunen.

31 Kädet miñin pewä parirän bämop äma kubätä äbä kañpäñ kukñi kädagän irepmitpen kwek.

32 Kuñirän Juda täño äma ekäni kubätä äbä äma u dapuri-tägän kañkañ udegän irepmitpen kukñi kädagän kwek. Nämo täñkentäñ imek.

33 Kuñirän eruk, äma Samaria nanik kubätä kädet ugän iwet yäpmäñ äbäñpäñ äma u käwek. Kañpäñ butewaki pähap nadäñpäñ dubini-ken äbek.

34 Äbä jibi meni-ken wain ume kenta olip gäkñipäñ ärut imiñkañ uwäktäñ imek. Uwäktäñ imiñkañ pudätpäñ iniken donki terak penpäñ yäñikñat yäpmäñ kuñtängän eni kubä, äma ban naniktä patta täñpani-ken tewän parirän bipani watäni irän yäñewek.

35 Yäñewänä eni täño watä äma unita siliwa moneñ yarä imiñkañ iwerek; Äma ñonita watäni säkgämän isi. Moneñ gamitat ño paoränä äbä äneñi ätukät api gamet yäñ iwerek.

36 Eruk, Jesutä manbiñam u yäñ moreñpäñ Baga manta mebäri nadäwani äma u ñode iwet yabäñkuk; Äma yaräkubä unita jide nadätan? Äma jibi nikek unita netätä noripak bureni ude täñpek?

37 Ude iwerirän iwetkuk; Äma täñkentäñ imeko unitä noripak bureni-inik täñpek yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni yäyan unita gäk kuñkañ kädet udegän kañ iwat!

Jesu Mata kenta Mariakät itpäñ-nadäk täñkuñ

38 Kadäni kubä Jesu iwaräntäkiye-kät kuñtängän, webe kubä wäpi Mata unitä komeken ahäñkuñ. Uken ahäñirä Matatä ini eniken Jesu yäñikñat yäpmäñ äronkuk.

39 ✧ Äro itkañ Jesutä manbiñam yäñahäwayäñ täñirän Mata täño noripak

Maria u nadawayäŋ yänkaŋ äbä Jesu dubini-ken manitpäŋ manbiŋam nadäŋ itkuk.

⁴⁰ Maria manbiŋam nadäŋ irirän noripaktä u kaŋpäŋ piä taŋi inigän täŋ itkuko unita bänepi waŋkuŋ. Bänepi wawäkaŋ äbä Jesu iwetkuk; Ekäni, butewaki nämo nadäŋ namitan? Notnapak ŋo nabä kätänpeŋ äbäko ŋo irirän näkŋagän piä taŋi täyat. Iweri täŋkentäŋ namän! yäk.

⁴¹ Matatä ude yäwänä Ekänitä kowata ŋode iwetkuk; O Mata, gäk imaka imaka ŋonita imata nadäwätäk pähap täyan?

⁴² ✧ Imaka bureni kubätagän nadäwen. Notkapak Maria ŋowä imaka bureni unita nadäwän tärewäpäŋ täyak. Täŋpäkaŋ imaka bureni ŋowä kubätä täga nämo yomägarek.

11

Yänapik man yäkyäk täŋo käderi

Mat 6:9-15, 7:7-11

¹ ✧ Eruk kadäni kubä Jesu kome kubäken itkaŋ nani-kät man yän itkumän. Yäwän tärenjirän iwaräntäkiye ukät nanik kubätä iwetkuk; Ekäni, Anutu-ken yänapik man yäkyäk täŋo käderi niwetpäŋ niwonjäre yäk. Bian, Jontä iniken iwaräntäkiye yäwetpäŋ yäwonjärenkuko ude.

² Ude iweränä Jesutä yäwetkuk; In Anutu-ken yänapik man yänayän yänpäŋä man ŋode yäneŋ;

Nan, wäpka kudupi inipärik kubä pat täyon.

Äbänpäŋ bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täŋ nimi.

³ Kepma kubäkubä täŋo ketem nimik täyi.

⁴ Ämatä waki täŋ nimik täkaŋ unitäŋo momini peŋ yämik takamän unita gäk udegän nintäŋo mominin peŋ nimik täyi.

Tänjabäk-ken nämo nipmanpen.

⁵ Ude yänpäŋ man wärani ŋode yäwetkuk; In bämopjin-ken nanik kubätä ketemta wäyäkŋepäŋ bipani bämop noripak kubätä eniken kwek. Kuŋpäŋ noripak u ŋode iwerek; Notnapak, ketem ätu täŋkentäŋ nam.

⁶ Notnapak kubä, ban naniktä äbänjirän ketem imapän imet yänpäŋ gäkken yänapitat.

⁷ Ude iweränä eni mähemitä iwerek; Imata dämpmon wewe täŋ namitan? Yäma ukätpäŋ nanaknaye-kät dämpmon pätkamän ŋo yäk. Näk täga nämo akuŋpäŋ ketem yäpmän gamayän.

⁸ ✧ Eruk, Jesutä man wärani u yäwetpäŋ yänkuk; Pengänä eni mähemi u noripak täŋkentäktä nämo nadäweko upänkaŋ ehuranigän yänapiŋtäyon gaŋani nadänpäŋ nadän imek.

⁹ Unita ŋode täwera nadäwut; In Anutu-ken imaka kubätä yänapiŋirä api nadän tamek. Uwä äma kubätä wäyäkŋek piä täŋ yäpmän kuŋtänğän kaŋ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput yäpmän kuŋjirän yäma dät imeko ude.

¹⁰ Unita näk bureni täwetat! Äma kubätä yänapik piä täŋpäŋä bureni api yäpek, äma kubätä wäyäkŋek piä täŋ yäpmän kuŋtänğän bureni kaŋ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput irirän Anututä nadän imiŋpäŋ yäma dät imeko ude.

¹¹ Eruk, jide nadäkaŋ? Nanakka kubätä ketemta yänjirän nani gäkä mobä kubä täga imen? Nämoinik! Ba tomta yänapiŋjirän gämokpäŋ täga imen? Nämoinik!

¹² Ba purup mujipta yänjirän bampäŋ täga imen? Nämoinik!

13 Inä äma waki upänkaŋ nanakjiyeta imaka tägatäga yämik täkaŋ. Unita ŋode nadäwut; Kunum gänaŋ Nanjin iron mähe mi itak uken Kudupi Munapikta yänapiŋirä imata nämo tamek? Nämo, u bureni-inik tamek yän täwetat!

Jesu jop manman iwetkuŋ

Mat 12:22-30; Mak 3:20-27

14 Kadäni kubäken Jesutä äma mäjotä magärani kubä mäjo iwat kireŋ imiŋkuk. Mäjo unitä magät-pewän äma u man nämo yäk täŋkukopän Jesutä mäjo u iwat kireŋirän äma u man äneŋi yänkuk. Man yänjirän ämawebetä kikiŋutpän nadäwätäk pähap täŋkuŋ.

15 ✧ Upänkaŋ äma ätutä Jesuta ŋode yänkuŋ; Ude nämo! Äma uwä mäjo täŋo äma ärowani wäpi Bilisibap unitä kehäromi imiŋjirän mäjo yäwat kirek täyak yäk.

16 ✧ Täŋpäkaŋ ämatä Jesu täŋikiŋatta kunum täŋo kudän kudupi kubä pewi ahäwut yän iwetkuŋ.

17 Ude täŋirä Jesutä nadäk-nadäki täŋo mebäri nadäwän tärewäpän man wärani ŋode yäwetkuk; Ude nämo! Kome kubä-tägän ämik pewä ahäwäpän kowat ämiwän täŋirä kehäromini paorek yäk. Ba udegän buap kubätä kowat ämiwän täŋirä kehäromini paorek.

18 Unita Satantä iniken ämaniye yäwat kireŋirän jide täŋpän Satan täŋo äbot kehäromi irek? U täga nämo! Inä näk Bilisibap täŋo kehäromi terak mäjo yäwat kirek täyat yän näwet täkaŋ.

19 Upänkaŋ ude bureni täyat u täŋpawä ämajiyetä netä wäpi terak mäjo yäwat kirek täkaŋ? Satan täŋo wäpi terak yäwat kirek täkamän yän nämo yäneŋo unitä jop täŋ-näkiŋatkaŋ unitäŋo mebäri kwawak ahäwek!

20 ✧ Upänkaŋ ŋode nadäwut! Näk Anutu täŋo kehäromi terak mäjo yäwat kirek täyat ude bureni täŋpawä ŋode nadäneŋ; Anututä intäjukun irit piä kehäromi nitek tak täyak unitäŋo bureni inken ahätäk ŋo.

21 Unita man wärani kubä täwera nadäwut; Äma kehäromi kubätä Kadä boham inŋitkaŋ eŋnita watä ireko uwä tuŋumi eŋi gänaŋ säkgämän itneŋ.

22 ✧ Upänkaŋ äma kubä kehäromini taŋi pähap ikek unitä äbänpänä ŋode täŋpek; Eŋi mähe mitä kadä boham inŋitat yän nadäweko u yomägatpän tuŋumi eŋi gänaŋ itneŋo u yäpmänkaŋ noriyeta yäpmän daniŋpän yämek.

23 ✧ Eruk unita ŋode täwera nadäwut; Äma not nämo täŋ namik täkaŋ uwä näka iwan täŋ namik täkaŋ. Ba äma näkŋo piäta watä nämo it täkaŋ uwä piäna yäpawak täkaŋ yäk.

24 Täŋpäkaŋ äma äbot ŋowä ŋode bumik; Mäjo äma magärani kubätä äma u kakätänpen pänku kome kuräki-ken irit bägup kodakita wäyäkŋeŋtäŋ kuŋarek. Wayäkŋeŋtäŋ kuŋareko upänkaŋ nämo kaŋ-ahäwek. Nämo kaŋ-ahänpänä bian irani-ken äyänutpen kwa yän nadäwek.

25 Ude nadänpän äyänutpen pänku käwek; Irit bägup biani uwä ärutpän ket urani.

26 ✧ Ude kaŋpänä noriye 7 ini bumik nämo, wakiinik, yämaguränkaŋ äbä ukengän itneŋ. Täŋpäkaŋ äma uwä pengän-inik waki irekopän mäden waki-inikinik täŋpän irek yäk.

27 ✧ Man ude yän irirän ämawebe päke itkuŋo u bämopi-ken webe kubätä gera terak Jesu ŋode iwetkuk; Yäke! Gäk bäyanpän nonoŋ gepmän towiŋkuko uwä Anutu täŋo oretoret terak kuŋarani! yäk.

28 ✧ Ude iweränä Jesutä yänkuk; Ude nämo! Ämawebe Anutu täŋo man

✧ 11:15: Mat 9:34, 10:25 ✧ 11:16: Mat 12:38 ✧ 11:20: Kis 8:19 ✧ 11:22: Kol 2:15 ✧ 11:23: Luk 9:50 ✧ 11:26: Jon 5:14 ✧ 11:27: Luk 1:28,42,48 ✧ 11:28: Luk 8:15,21

nadānpāṅ iyap taṅpāṅ yāpmāṅ kuṅat tākaṅ unitā uyaku Anutu tāṅo oretoret terak kuṅarani bureni yāk.

Kudān kudupi kakta Jesu iwet yabāṅkuṅ

Mat 12:38-42; 5:15; 6:22-23; Mak 8:12

29 ✧ Ämawebe mäyap äbä Jesu it gwäjiṅirä man ṅode yāwetkuk; Wa! Waki tāṅpani ämawebe äbot intä kudān kudupi kubä kakta näwet yabākaṅ. Upāṅkaṅ in näkä kudān kudupi mebäri kubä nämo tāṅjira api käneṅ. Kudān bian Jona terak ahāṅkuko udegān ahāṅirān api käneṅ.

30 Jona terak imaka ahāṅkuko unitā ämawebe Ninive komeken nanik ṅode yāwoṅäreṅkuk; Jona uwä Anutu-ken nanik. Udegān, Äma Bureni-inik terak imaka ahāwayāṅ täyak unitā äma äbot in ṅo ṅode api täwoṅärewek; Äma Bureni-inik uwä Anutu-ken nanik.

31 ✧ Upāṅkaṅ intä näka Anutu-ken nanik yāṅ nämo nadākaṅ. Unita kowata yāpmäk-yāpmäk kadāni-ken Siba kome tāṅo intäjukun webe unitā inkät Anutu iṅamiken bok itkaṅ momijin kwawak api pewān ahāneṅ. Webe unitā Juda tāṅo intäjukun äma Solomon unitāṅo nadäk-nadäk siwoṅi yāṅahāṅirān nadäkta gäripi nadāṅkuko unita kome ban naniktä kädet käroṅi-inik äbuk. Täṅ äma Solomontä täk tāṅkuko u irepmitak uwä itat ṅo! Upāṅkaṅ imata nämo nadāṅ namik tākaṅ?

32 ✧ Täṅpākaṅ ämawebe Ninive yotpärare-ken naniktä udegān, kowata yāpmäk-yāpmäk kadāni-ken inkät bok itkaṅ intāṅo momijin kwawak api pewä ahāneṅ. Imata, Jonatä man yāwerān Ninive ämawebetä nadānpāṅ bānepi sukureṅkuṅ. Täṅ äma Jonatä tāṅkuko u irepmitak uwä itat ṅo! Upāṅkaṅ bānepjin imata nämo sukurekaṅ?

Äbot tāṅpani uwä topän ude

Mat 5:15; 6:22-33

33 ✧ Jesutä man ude yāṅpāṅ man wārani kubä ṅode yāwetkuk; Äma kubätä topän ijiṅpāṅ käwut-ken käbop nämo pewek. Ba topän ijiṅkaṅ käbotpāṅ nämo ähät yejämbek. Ude nämo! Topän u ijiṅpāṅ kwawak peṅirān ämawebe äma unitā eṅiken abāṅpāṅ peṅyāṅeṅirān imaka imaka täga yabāneṅ.

34 Udegān, dapunjin uwä gupjin tāṅo topän. Dapunjintä täga ijineṅo uwä gupjin imaka, peṅyāṅek ikek irirān kädet siwoṅi täga kuṅatneṅ. Täṅ, dapunjin waneṅo uwä jide tāṅpāṅ imaka imaka täga kaṅpāṅ tāṅpeṅ kuṅatneṅ? Nämo, gupjin bipmāṅ urani gānaṅ ireko ubayāṅ.

35 Unita peṅyāṅek bānepjin-ken itak unitā bipmāṅ urani tāṅpeko ujeta watāni itpāṅ kuṅat täkot.

36 Täṅkaṅ gup nadäk-nadäkjintä bipmāṅ urani nämo, peṅyāṅek ikekgān irirān irit kuṅat-kuṅatjin kuduṅtagān peṅyāṅek ikek api itneṅ, topāntä peṅyāṅeṅ tamik täyak ude.

Anutu tāṅo man gup-tägān nämo yāpmāṅ kuṅaren

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

37-38 ✧ Jesutä man ude yāṅ moreṅirān, Parisi äma kubätä ketem bok nakta Jesu eṅini-ken yāṅikṅat yāpmāṅ äroṅkuk. Eṅi gānaṅ äro maṅitpāṅä keru nämo ärutkaṅ ketem naṅkuk. Täṅirān Parisi äma unitā kaṅpāṅ nadāwān nämo tägawāpāṅ nadāwätäk ṅode tāṅkuk; Imata nintāṅo бага irepmitpāṅ keru nämo ärutkaṅ ketem näyak yāk.

39 ✧ Nadāwätäk ude tāṅ irirān Jesutä ṅode iwetkuk; Parisi äma in бага iwatpāṅ ketem peṅ nakjin gupigān ärut tākaṅ. Ude tāṅpāṅ Anutu iṅamiken

✧ 11:29: Mat 16:4 ✧ 11:31: 1Kn 10:1-10 ✧ 11:32: Jna 3:5-10 ✧ 11:33: Mak 4:21; Luk 8:16

✧ 11:37-38: Luk 7:36, 14:1 ✧ 11:39: Mat 15:2

bänep nadäk-nadäknin täga yäj nadäk täkañ. Upäñkañ nämo! Bänepjin-ken monerj tuñumta nadäwätäk, ba imaka wakiwakitä tokñeñkuko pätak.

⁴⁰ Inä guñ bureni! Anututä gupjin bänepjin bok täñkuk yäj nadäk täkot.

⁴¹ Unita äma jäwärita bänep iron täñ yämineño uyaku gupjin bänepjin bok, Anutu injamiken pakigän itdeñ.

⁴² Wa! Parisi äma in umun terak kuñat täkot! In baga man iwatpäñ piäjin-ken nanik tokän jopi mebäri mebäri unitäño moräki Anututa biñam pek täkañ. Upäñkañ bänepjin-ken Anutu nadäñ imikinik nämo täk täkañ, ba bänep iron kädet nämo iwat täkañ. Unita baga man iwatpäñä bänep nadäk-nadäknin bok penenjo uyaku tägawek.

⁴³ Jesutä ude yäñpäñ kubä ñode yäwetgän täñkuk; Wa! Parisi äma in umun terak kuñat täkot! In käbeyä eñiken intäjukun ämatä bägup-ken itta nadäk täkañ. Ba kädet miñin, ämawebe jopitä taniñ oretta gäripi nadäk täkañ.

⁴⁴ Upäñkañ inä äma kumbani, kome gänañ käbop käbäñtañ irirä ämawebe punin guno nämo nadäwä tumbäkañ kuñ äbäk täk täkañ udewani.

⁴⁵ Jesutä man ude yäñirän Baga manta mebäri nadäwani äma kubätä iwetkuk; Ai! Yäwoñärewani äma, gäk Parisi ämata man kehäromi ude yäwetan uwä nin udegän yäñärok man niwetan! yäk.

⁴⁶ Ude yäwänä Jesutä kowata man ñode iwetkuk; Wa! Baga manta mebäri nadäwani äma in imaka, umun terak kuñat täkot! Baga man bäräpi bäräpi ämawebe terak peñkañ injin ketäñ kuñat täkañ.

⁴⁷ Wa! In komi api nadäneñ! In äbekjiye orajiye udewanigän. Unitä Anutu täño profet biani däpmäñpäñ änek täñkuñ. Profet äneñkuño awañ meni-ken in epmäget tägatäga piñpäñ mebäri säkgämän täk täkañ.

⁴⁸ Upäñkañ in kädet ude täk täkañ unitä ñode niwoñärek täyak; Orajiyetä profet däpmäk täñkuño u täga täñkuñ yäj nadäk täkañ. Orajiyetä profet däpmäñpäñ äneñpani-ken piä täk täkañ.

⁴⁹ Unita Anutu nadäk-nadäk mähemitä man kubä ñode yäñahäñkuk; Näk inken profet ba piä ämanaye yäniñ kireñpewa äreñirä ätu kumäñ-kumäñ däpmäñjit, ätu däpmäñpäñ waki täñ yämiñit api täneñ yäj yäñkuk. Eruk, man bian yäñkuko u bureni ahätak ño.

⁵⁰ Unita bureni ñode täwetat; Äma ahäk-ahäk kadäni-ken yäput peñpäñ profet däpmäñ yäpmäñ äbuño unitäño momini ämawebe kudup apiño itkañ ño intä terak ärotak.

⁵¹ Ämik uwä bian-inik Abeltä nägäri piwän kuñkuño uken yäput peñpäñ ämiñ yäpmäñ äbäñkä Sekaraia kudupi eñi gänañ alta mebäri-ken utpäñ peñkuñ. Unita äneñi täwetgän täyat; Ämik täñ yäpmäñ äbuño unitäño momi intä terak ärotak.

⁵² Wa! Baga man yäwoñärewani äma in komi api nadäneñ. In ämawebetä iritta biñam täkta Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñäreñipäñ Anutu täño man mebäri bureni nadäkta kädet täñpipiñ yämik täkañ. Injin iritta biñam nämo täñpäñ udegän ämawebetä u täkta kädet täñpipiñ yämik täkañ.

⁵³⁻⁵⁴ ✧ Eruk, Jesutä man ude yäj paotpeñ kuñirän Baga man yäwoñärewani ämakät Parisi ämatä Jesu man ätu goret yäwän nadäna yäñkañ iwet yabäk pähap täñit, yäñpäñ-kañiwarit bumta täñkuñ.

12

*Parisi täño täñyäkñarani kudänta man
Mat 10:19-33*

✧ 11:53-54: Luk 20:20

¹ Ämawebe bumini Jesuken dubini-ken päda nitek äbä itkuḡ. Äbä irirä Jesutä iwaräntäkiye jukun ḡode yäwetkuk; Ket nadäkot! yäk. Parisi äma täḡo yista ket nadänpäḡ kaḡ kuḡarut. Irit kuḡat-kuḡariken kudän gupi-tägän täk täkaḡ ude in udegän täneḡo udetä yänpäḡ yäyat.

² ✧ Upänkaḡ imaka täḡ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Nämo kwawakgän api irek. Ba imaka käbop itak u wari nämo api irek. Nämo, u kwawakgän api irek.

³ Bipmäḡurani gänaḡ man yänayäḡ täkaḡ uwä kepma pähapken kwawakgän api nadäneḡ. Ba eḡi gänaḡ jiap man yänayäḡ täkaḡ uwä kami gera terak yänjirä api nadäneḡ.

Netäta täga umuntäne?

Mat 10:28-31

⁴ Jesutä iwaräntäkiye ude yäwetpän ämawebe päke u ḡode yäwetkuk; Notnaye, ḡode täwera nadäwut; Ämata nämo umuntäneḡ. Nämo, äma u komegupgän däpmänkaḡ mäjojin däpmäkta api täḡpä waneḡ.

⁵ Upänkaḡ ḡode täwetat; Äma kubätägän täga umuntäneḡ. Äma unitä tadäpmänpän geḡi wakiken ureḡ täḡpän äpmoneḡo udetä umuntak täkot yänpän täwetat.

⁶ In nadäkaḡ? Barak täpuri kubä wäpi pakup u imaka jopi kubä. Unitäḡo gwäki täga nämo yäpen. Upänkaḡ Anututä udewanita ket yabäḡ yäwat täyak.

⁷ ✧ Täḡpän Anututä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmitak unita nämoinik api tepmanpek. Gwäkjin pujiḡ jide itkaḡ u kudup daniwän tärewäkaḡ itak. Unitä imaka kubäta nämo umuntäneḡ yäk.

Jesu iwatta nämo mäyäk täneḡ

Mat 10:32-33, 12:32, 10:19-20

⁸ Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä ämawebe inamiken Näk Jesuta nadän imikinik täk täyat yän yänahäwayän täko uwä, Äma Bureni-inik näkä udegän äma unita Anutu täḡo aḡero inamiken ḡode api yänahäwet; Äma uwä näkḡata biḡam yäpmänḡat yän api yänahäwet.

⁹ ✧ Täḡ, äma kubä ämawebeta umuntaḡpän Näk Jesuta nämo nadätat yän yäwayän täko uwä, näkä udegän äma unita Anutu täḡo aḡero inamiken ḡode api yäwet; Äma ḡonita nämo nadätat yän api yäwet.

¹⁰ Täḡpäkaḡ äma kubätä Äma Bureni-inikta yänärok man yäwayän täko uwä momini u täga api peḡ imek. Täḡ, äma kubätä Kudupi Munapikta yänärok man yäwayän täko uwä momini nämoinik api peḡ imek.

¹¹ ✧ In ket nadäwut! Ämatä manken tepmanayän käbeyä eḡi gänaḡ yän-täkḡat yäpmän äronpän äma ekäni ekäni inamiken api tepmaneḡ. Ude täḡjirä man jide yäne yän nadäwätäk nämo täneḡ.

¹² Nämo, kadäni uken manta wäyäkḡeḡirä Kudupi Munapiktä ḡode yäwut yän täwerirä man ugänpän api yänahäneḡ.

Moneḡ tuḡumta bäneḡ iyap nämo täneḡ

¹³ Jesutä man ude yänjirän ämawebe päke u bämopi-ken nanik kubätä Jesu ḡode iwetkuk; Yäwoḡärewni äma, tuäna iweriri tuḡum nantä peḡ niminḡaḡ kumbuko u yäpmän daniḡpän näka moräki kaḡ namän yäk.

¹⁴ Yäwänä Jesutä ḡode iwetkuk; Näk tuḡum yäpmän daniwani äma uyaku, ude täḡpet yäk.

15 ✧ Ude yānpān man n̄ode yāwetkuk; Tuṅum pāhap yāpmākta nadāneṅo ujeta watāni itpeṅ kuṅatneṅ. Tuṅum pāke unitā iritjin tāṅo meham bureni nāmo tāyak.

16 Jesutā man ude yānpān man wārani kubā n̄ode yāwetkuk; Moneṅ āma kubātā piāni-ken ketem piweko u bureni ahān-bumbum tāneṅ.

17 Tānjirā n̄ode nadāwek; Jide tāṅpet? Ketem bureni bumta ahākaṅ n̄o degān kaṅ pewet? yān nadāwek.

18 Ude nadānpān yāwek; A! nadātat. Ketem pekpek eṅina biani wārāmutpān kodaki taṅigān tānpān ketem ba tuṅumna u gānaṅ kaṅ pewa! yāk.

19 Ude tāṅkaṅ n̄ode tāga nadāwet yāk. Ketem kāmita pewayān tāro uyaku piā āneṅi kubā nāmo tānpān oretoret terak ketem ume tāgatāga naṅkaṅ sākgāmān api it yāpmān ārowet yān nadāwek.

20 Ude nadānjirān Anututā n̄ode iwerek; Gāk guṅ bureni! Bipani ṅogān iritka gomāgarayān yāk. Tānpakaṅ nadāk tawaṅ peyan u kubāta biṅam kaṅ tānpān yān iwerek.

21 ✧ Unita n̄ode tāwera nadāwut; Āma kubātā Anutu tāṅo tuṅumta nadāwātāk nāmo tānpān kome tāṅo tuṅum peṅ bāyaṅ yāpmān kuṅarayān tāko uwā udegān api ahān imek yāk.

Kome terak irit tāgata nadāwātāk nāmo tāneṅ

Mat 6:25-34

22 Unita yānpān Jesutā iwarāntākiye n̄ode yāwetgān tāṅkuk; In gupjinta nadāwātāk n̄ode nāmo tāneṅ; Ketem depān nāṅpet? Ba tek depān tānpān kuṅaret? yān nāmo nadāneṅ.

23 Nāmo, ketem ba tek u bureni nāmo. Uwā irit kuṅat-kuṅatjin tāṅo tāṅkentāk morākigān. Unita bānep nadāk-nadākjin imaka bureni terak penēṅ.

24 ✧ In imata Anutu u watā sākgāmān nāmo kāwep it nimek yān nadāk tākaṅ? Eruk, in barakta yabānpān-nadāwut! U ketem nāmo piṅpān puget nak tākaṅ, ba naṅpān kāmita nāmo pek tākaṅ. Upānkaṅ Anututā ketem yepmān towik tāyak. Tānpākaṅ inā barak yārepmiṅkaṅ unita in nadāwātāk nāmo tāneṅ.

25 Jide? Nadāwātākjintā kome terak iritjin tāga wādāwān kāroṅ tāwek? Nāmoinik!

26 Nadāwātākjintā imaka tāpuri udewani tāga nāmo tāṅpeko unita imata ketem tuṅumta nadāwātāk pāhap tāk tākaṅ? Nadāwātāk nāmo tāneṅ. Anututā ini api tāṅkentān tamek.

27 Tānkaṅ pāya irorita yabānpān-nadāwut. U inita tekta piāni nāmo tāk tākaṅ upānkaṅ yabāngārip ikek. Unitāṅo yabāngāriptā intājukun āma biani Solomon unitāṅo moneṅ tuṅum ba tek sākgāmān kaṅgārip ikek pāke u yārepmiṅ tāyak.

28 Tānpān pāya irori uwā kadāni kerāpigān itpān paot tākaṅ. Apiṅo ahāneṅopān kwep ude āneṅi tāreṅ māneṅ. Upānkaṅ Anututā kaṅgārip ikek pewān ahāk tākaṅ. Ude tāk tāyak upān imata tek tāga nāmo pewān ahān nimek yān nadāk tākaṅ? Wa! In nadākinikjin āreyāwani!

29 Unita ketem ba ume deken yāpmānpān nāne yānkaṅ nadāwātāk nāmo tāneṅ. Ba tek deken yāpmānpān tāne yānkaṅ nadāwātāk nāmo tāneṅ.

30 Nāmoinik! U guṅ āmatā bānep nadāk-nadāki udewani terakgān pek tākaṅ. Tān, inā imaka udewanita nadāwātāk pāhap nāmo tāneṅ. Nāmo, naṅjintā in imaka udewanita wāyākṅek tākaṅ yān tabānpān-nadāk tāyak unita api tāṅkentān tamek.

31 Unita Anututā intājukun it tamiṅpān tabān tāwatta unitagān gāripi-inik nadāṅpeṅ piāni tāk tākot. Ude tānjirā uyaku ketem tuṅumta wāyākṅek piā tānayān tākaṅ u api taniṅ kirewek.

32 ✧ Unita yawaknaye, in nāmo umuntāneŋ. Nanjintā tāmāgutpāŋ intājukun it tamiŋpāŋ tabāŋ tawatta gāripi nadātak.

33 ✧ Unita in tuŋumjin āma jopita yāniŋ kirewut. Ude tāŋkaŋ kunum tāŋo tuŋum wawaki nāmo, ba paot-paori nāmo pātak ugānpāŋ kaŋ korewut. Tuŋum uwā āmatā kubo tānaŋi nāmo ba gwaktā naŋpā tumnaŋi nāmo.

34 Nadākaŋ? Imatāken tuŋumta nadāwi ārowani tāŋpeko uwā bānep nadāk-nadākka uterakgān penpāŋ kuŋaren.

Bānep kodaki itta man

Mat 24:42-51; Mak 13:33-36

35 ✧ Jesutā man ude yāwetpāŋ āneŋi ŋode yāwetkuk; In tuŋum tākot! Piā tāŋo tek tāŋpāŋ topān ijiŋ-yāneŋkaŋ itkot.

36 ✧ Piā watā āma tāgatā intājukun āmanitā ābākta tuŋum tāŋpāŋ itsāmāk tākaŋ ude tāŋpāŋ itkot. Intājukun āmani uwā kome kubāken kwekotā āneŋi ābāŋpāŋ yāma-ken kwāpkwāp yāpurirān piā watā āmaniyē tāga u ābā yāma bārāneŋ dāt imineŋ.

37 ✧ Bureni, piā watā āmaniyetā tāŋpidām taŋpāŋ irirā ābā yabāŋ ahāŋpāŋā tāga nadāŋ yāmek. Bānep tāga nadāŋpāŋ piā tāŋo tek yamāŋkaŋ piā watā āmaniyē ŋode yāwerek; Eruk nākŋo kome yāpmāŋpāŋ maŋit yāpmāŋ kuŋirā nākā ketem tepmāŋ towiwayāŋ yāk.

38 Āma ekāni u bipani bāmop ba yāŋe-yāŋeta ābāŋpāŋ dāpmon nāmo pātneŋo uwā yabāwān tāgainik tāŋpek.

39 ✧ In mebāri ŋode nadāwut; Eŋi kubā māhemitā bipani uken kubo āma api ābek yāŋ, ude nadāŋpāŋ pidām taŋpāŋ irirān kubo āma u eŋi gānaŋ tāga nāmo ārowek.

40 Eruk ude bumik, in udegān Ekānijintā kepma ba kadāni uken api ābek yāŋ nāmo nadākaŋ-ken uken api ābeko unita pidām taŋpāŋ itkot.

Piā āma tāga u jidewani?

Mat 24:45-51

41 Jesutā manbiŋam u yāwet paorānā Pitatā ŋode iwet yabāŋkuk; Ekāni yāk. Gāk man wārani yāyan ŋowā, nintagān ba kudup pāhapta yāyan?

42 Ude iwet yabāŋirān Jesutā man wārani kubā ŋode yāwetgān tāŋkuk; Āma ekāni kubātā piā watā āmaniyē-kāt nanik kubāta piā man ŋode iwerek; Nāk kome kubāken kwayāŋ. Kuŋarira piā watā āmanaye u watāni itpāŋ ketem kadāni-kengān kaŋ yepmāŋ towik tāyi yāŋ iwerek. Eruk, piā watā āma u kudān jide tāŋpeko unita watā āma nadāk-nadākka tāga ba man buramiwani āma yāŋ iwerek?

43 Uwā ŋode; Piā watā āma u, yāŋ imani ude tāŋpāŋ irirān ekānini āneŋi āyāŋutpen ābek. Ābāŋpāŋ piā watā āma u kaŋpāŋ oraŋ imek.

44 ✧ Nāk bureni tāwetat. Ekāninitā oraŋ imiŋpāŋ tuŋumi kuduptagān watāni it imekta iniŋ kirewerek yāk.

45 Tāŋ, piā watā āma u goret tāŋpeko uwā ŋode nadāwek; A! Ekāninawā ŋodetā nāmo api ābek! Ittāngān kāmiinik api ābek yāŋ nadāwek. Ude nadāŋpāŋ piā watā āma noriye wanoriye ātu dāpmāŋpāŋ yāwat kireŋit, ba tāŋguŋguŋ ume naŋit tāŋkaŋ tāŋguŋ taŋpāŋ irek.

46 Ude tāŋkaŋ ekāninita guŋ taŋpāŋ irirān ekānitā kadāni ukengān ābek. Ābāŋpāŋ waki tāŋ irirān kaŋpāŋ piā watā āma u utkaŋ madāŋ jukutpāŋ āma nadākinik nāmo tāŋpanitā pāŋku irani-ken maŋpān kuneŋ yāk.

✧ 12:32: Luk 22:29; Rev 1:6 ✧ 12:33: Luk 18:22 ✧ 12:35: Kis 12:11; Mat 25:1-13 ✧ 12:36: 1Pi 1:13; Mak 13:33-36 ✧ 12:37: Jon 13:4 ✧ 12:39: Mat 24:43-44, 1Te 5:2 ✧ 12:44: Mat 25:21,23

47 ✧ Unita bureni-inik täwera nadäwut; Piä watä äma kubätä ekänini täño man uwäku nadäweko upänkañ man bitnäc täñpeko uwä ekäninitä bumta urek.

48 Täñ, piä watä äma u ekänini täño man nämo nadänkañ peñawäk täñpen kuñareko uwä ähan urek. Täñpäkañ äma kubätawä imaka imaka mäyap iniñ kirewani äma udewaniwä kowatawä piäni tañi pewän ahänjirän Anututä kawän tägawek. Ba kubä u piä wäp ärowani yäpanitä kowatawä gwäk pimijpäñ piäni täñjirän tägawek.

Jesu duñ-wewek pewän ahäkta äpuk

Mat 10:34-36, 5:25-26, 16:1-4; Mak 8:11-13

49 Jesutä ude yänpäñ äneñi ñode yänkuk; Näc kome terak kädäp pewä ijinenta äput yäk. Täñkañ pengän ijinani.

50 ✧ Upänkañ näc ume inide kubä, komi nikek äruretta yän namani. Ume u ärura täreñjirän nadän bäräp nadätat ño api tärewek.

51 ✧ In näka ñode nämo nadäneñ; U kome terak bänep kwini pewa ahäkta äpuk yän nämo nadäneñ. Nämo, näc komen ämawebe bämopi-ken duñ-wewek pewa ahäkta äput.

52 Apiñotä it yäpmän äronayän täkamän-ken u ñode api ahäwek; Nädamini-nani 5 u bämopi-ken duñ-weñjira kukñi yarä, kukñi yaräkubä ude api ahäwek.

53 ✧ Ba wäpna terak ini yanani yarätä duñ-wewek täñpäñ nani ini, nanaki ini ude api itdeñ. Ba wäpna terak yamiñi yarätä duñ-weñpäñ miñi ini, äperi ini api itdeñ. Ba yanäbeki yarätä duñ-wewek täñpäñ ini-ini api itdeñ.

Kadäni täño kudän yäpmän danik täkot

54 Jesutä man ude yäwetpäñ ämawebe päke itkuño u ñode yäwetkuk; In gubam wärämänjirän kañpäñ iwän tawayän yän nadäk täkañ. Ude nadänjirä ätu itpäñä bureni ahäk täyak yäk.

55 Ba mänittä piänpewän gubam kewenjirän kañpäñ ñode yäk täkañ; Edap ijiwayän. Yänjirä udegän ahäk täyak.

56 Wära! Jop manman yäwani in uwä äbän kubit unitäño mebäri nadäk täkañ upänkañ kadäni ñonitäño mebäri imata nämo nadäwä täretak?

57 Injin imata kädet gwäjiwani u ba, siwoñi u kawä tärewäpäñ nämo yäpmän danik täkañ?

58 Äma kubätä manken gepmanpayän nadänpäñ kuñareko uwä kädet miñin kuñit kuñit kokwawaki yäpmän äpäkta yänpäñ-nadäk tädeñ. Ude nämo täñiri iwanka unitä manken gepmanjirän man yäpmän daniwanitä nadänpäñ komi ämani peñ iwet-pewän komi eniken gepmanpek.

59 Näc bureni täwetat. Komi eniken u gepmanpeko uwä jop täga nämo äpäman kwen. Momi täñpeno unitäño kowata kudup-inik peñkañ uyaku äpäman kwen.

13

Bänep äyänut-äyänutta man

1 Kadäni uken äma ätu Jesu-kät itkuño unitä Jesu manbiñam ñode iwetkuñ; Man ñonita jide nadätan? Galili nanik ämawebe ätu Anutu iniñ oretta tom däpmänpäñ ijin imiñ irirä Pailattä yänpewän ämawebe u kumän-kumän däpuñ yäk.

2 ✧ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Galili ämawebe uken umuri pähap ahän yämiñkuko u ima mebärita ahän yämiñkuk? Momini uwä ätu täño momini yärepmitkuko unita ahän yämiñkuk yän nadäk täkañ?

✧ 12:47: Jem 4:17 ✧ 12:50: Mak 10:38-39 ✧ 12:51: Mat 26:38; Jon 12:27 ✧ 12:53: Mai 7:6

✧ 13:2: Jon 9:2

3 ✨ Nämoinik! Upänkañ inä bänepjin nämö sukurenayän täño uwä udegän api paot moreneñ.

4 Täñ, äma 18 ude Siloam komeken mobä enitä tokätpän mañ kumän-kumän däpuko unita jide yäne? Momini uwä Jerusalem ämawebe ätu täño momini yärepmitkuko unita umuri u ahän yämiñkuk yän nadäkañ?

5 Nämoinik! Upänkañ inä bänepjin nämö sukurenayän täño uwä udegän api paot moreneñ.

6-7 ✨✨ Täñpän Jesutä wama päyata man wärani ñode yänkuk; Äma kubätä piäni-ken wama päya piwän äronpän tägawek. Tägañpän päya unitäño mujipitä ahäwut yänpän watäni irekopän mujipi nämö ahänjirä piä watä äma iwerek; Näk päya ñonitäño mujipita wäyäkñeñ yäpmän äbänjira obañ yaräkubä täreñjirän ätu nämö yabän ahätat yäk. Unita madän mañpi kut! Päya ño jopnadän piä bämopi-ken irektawä! yän iwerek.

8 ✨ Iweränä piä watä äma unitä iwerek; Ärowanina, nämö! yäk. Obañ ñonitawä ini kañ irän. Näk mebari täñpän däpuk äriwa äronjirä mujipi api ahäneñ ba nämö ahäneñ u kañpän nadäka yäk.

9 Bureni paränä ini kañ irän. Täñ, nämö paränä kañ madäwa yäk.

Jesutä Sabatken webe kubä yäpän tägañkuk

10 Eruk, Sabat kadäni kubäken Jesu käbeyä eni gänañ äronpän ämawebe Anutu täño man yäwetpän yäwoñärek täñ itkuk.

11 Täñpäkañ webe mäjäotä magärani kubä u imaka bok itkuñ. Mäjäotä webe u magärirän obañ 18 ude it yäpmän äbuk. It yäpmän äbänjirän mädeni mugetkuko unita siwoñ täga nämö kuñat täñkukonik.

12 Eruk Jesutä webe u irirän kañpän iwerän dubini-ken äbänä iwetkuk; Wanotna, käyäm waki gäkä terak itak ño apiño paotak!

13 Ude yänkañ keritä gupi terak peñjirän uterakgän siwoñi itpäñ Anutu wäpi biñam yänpän iniñ oretkuk.

14 ✨ Täñpäkañ Jesutä Sabat kadäni-ken webe u yäpän tägañkuño unita käbeyä eni täño watä äma unitä kañpän bänepi wañkuñ. Bänepi wawäpäñ ämawebe yäwetkuk; Ai! Piä täktäk kadäni kepma 6tä itkañ yäk. Unita käyäm yäpän tägañ nimän yän nadänpänä piä täktäk kadäni-kengän kañ äbut. Sabat kadäni-ken käyäm yäpä tägakta nämö ämneñ yäk.

15 ✨ Ude yäwänä Ekänitä bänepi wawäkañ kowata ñode iwetkuk; Wa! In ämawebe täñkentäka wäp biñam yäpuño upänkañ u bureni nämö täk täkañ. In tänyäkñarani äma! In Sabat kadäni-ken yawakjiyeta butewaki nadän yämiñpän yen pit yämiñkañ yän-yäkñat yäpmän ume ketem nakta kuk täkañ. Upänkañ yawakjiyeta nadäk täkañ ude webe ñonita butewaki udegän imata nämö nadän imikañ?

16 ✨ Webe ñowä Abrahamtä äbotken nanik. Satantä obañ 18 udetä topmäñpän komi imiñ yäpmän äbuk. Unita Sabat kadäni-ken webe mäjäotä magärani pit imitat ñonita jide nadäkañ? U siwoñi nämö yän ba nadäkañ?

17 Ude yänjirän äma yänpän-kañiwatkuño u mäyäk nadänkuñ. Täñpäkañ ämawebe päke u Jesutä imaka tägatäga täñ yämiñkuko unita gäripi pähap nadänpän iniñ oretkuñ.

Anutu täño äbot u jidewani?

Mat 13:31-33; Mak 4:30-32

18 Täñpäkañ Jesutä yäwetkuk; Jide yäwa? Äbot Anututä intäjukun it yämiñkañ yabän yäwat täyak u imatäken udewani?

¹⁹ Uwä päya mujipi kubä wäpi Mastat udewani. Äma kubätä mastat mujipi yäpmanpäñ piäni-ken piwän äronpäñ pähämi obät täneñ. Pähämi obät täñirä baraktä enjini päya u momi terak täneñ.

²⁰ Ude yänpäñ äneñi ñode yäwetgän täñkuk; Ba Anututä intäjukun itkañ yabän yawat piä täk täyak u jidewani?

²¹ Uwä yis udewani. Webe kubätä käräga täñpa yänkañ yis täpuri yäpmanpäñ parawa täñi-kät awähurek. Ude täñirän yistä parawa kudup gänañ kuñatkañ piäni täñpek.

Yäma täpuri täño man

Mat 7:13-14,21-23

²² Eruk Jesutä Jerusalem yotpärare kwa yänkañ yotpärare täñi täpuri manbiñam yäwetpäñ yäwoñärek täñtäñ kuñkuk.

²³ Manbiñam yänahäñtäñ kuñirän äma kubätä ñode iwet yabänkuk; Ekäni! Gäk jide nadätan? Anutu uwä ämawebe inita biñam jidepäñ api yäpek? Mäyap api yäpek ba yarägän? Ude iweränä Jesutä kowata ñode yäwetkuk;

²⁴ ✧ Bureni täwetat, ämawebe mäyaptä yäma täpuriken ärokta api täñpä waneño unita in yäma täpuri u ärokta piäni gwäk pimiñpäñ täneñ.

²⁵ ✧ In nadäkañ? Eni mähemitä yäma u api ukärek. Ude täñirän in yäma-ken itkañ gera ñode api yäneñ; Ekäni! Yäma ño dät nimiwä! Ude yäwäwä api täwerek; Näk inta nämo nadätat. In de naniktä abäkañ?

²⁶ Ude yäwänä intä ñode api iwetneñ; Nin bian gäkkät ketem bok näk täñkumäño ukeño. Gäk komenin-ken man niwetpäñ niwoñärek täñkuno ukeño yäk.

²⁷ ✧ Ude iwetnayän täño upänkañ äneñi ñode api täwerek; Inta nämo nadätat, ba u naniktä äbäkañ yän nämo nadätat. Unita wakiwaki täñpani in kewewut!

²⁸ ✧ Inä yewa kemat käda manpä kunayän täkañ-ken u itkañ Abraham, Aisak, Jekop-kät profet biani kudup Anutu täño yabän yawat yewa gänañ irirä api yabäneñ. Yabänkañ konäm butewaki täñpäñ komi nadänkañ mejin api jiwätpeñ itneñ.

²⁹ ✧ Täñpäkañ ämawebe edap dapuri äbäk täyak käda ba äpmok täyak käda ba kukñi kukñi uken naniktä api ämneñ. Äbänpäñ Anututä yewa gänañ äronpäñ äñnak-äñnak pähap uken ketem api näneñ.

³⁰ ✧ In nadäkañ? Kadäni uken ämawebe wäpi biñam ikek itkañ u äpani api itneñ. Täñ, äpani itkañ u uwä wäpi biñam ikek api itneñ.

Jesu Jerusalem yotpärare-ken api kumbek

Mat 23:37-39

³¹ Kadäni ukengän Parisi ätutä äbänpäñ Jesu iwetkuñ; Kome ño penpen kome ätuken ku! Herot gäk kumän-kumän gutta nadätak yäk.

³² Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Kuñkañ an ägwäri Herot u ñode iwerä nadäwän. Näk apiñokät kwep uwä mäjo äma magärani u yawat kireñit ba äma käyäm ikek yäpa tägañ yäminit api täñpet yän iwerut. Täñkañ apiño ba kwep yänen piäna täñ yäpman kuñira kepma yaräkubä uken api tärewek yän iwerut.

³³ Kepma kepma piä gwäk pimiñpäñ täñtäñ api kwet. U imata, profet kubä kome kubäken irirän täga nämo utpewä kumbek. Nämo, Jerusalem yotpärare-ken uyaku täga utpewä kumbek.

³⁴ Jesutä ude yänpäñ yänkuk; O Jerusalem ämawebenaye! In imata profet däpmanpäñ piä ämanaye täñkentän tamikta pewa äbuño u mobätä kumän-kumän däpmäk täkañ? Baraktä nanakiye uyiñjen pat täkañ ude näkä in uyiñjen patta bitnäñ yäpman äbuñ.

³⁵ Unita Anututä tabä kätänjirän watäjin nämo, jop api itneņ. Eruk nadäwut! Äneņi nämo nabänkaņ it yäpmänj äronjtängän Anutu wäpi terak abätak unita iniņ oretna! yänj yänayänj täņo ugän api nabäneņ.

14

Jesu Parisi kubä täņo eniken itkuk

¹ ✧ Sabat kubäken Jesu Parisi äma ätukät ketem bok nakta Parisi äma wäpi niked kubätä eniken äronjkuk. Äro irirän äma itkunjo u ket kaņiwatkuņ.

² Ket kaņiwat irirä, äma gupi tokneņ ärowani kubä yänjikņat yäpmänj Jesu dubini-ken äbä teņkuņ.

³ ✧ Teņirä Jesutä kaņpäņ Parisi ämakät Baga manta mebäri nadäwani äma ñode yäwet yabänjkuk; Baga mantä jide niwetak? Sabat kadäni-ken äma käyäm ikek täga yäpa täganeņ ba nämo?

⁴ Ude yäweränä kowata man kubä nämo yänkuņ. Man kum irirä Jesutä äma u injtpänj yäpän tägawäpäņ tewän kuņkuk.

⁵ ✧ Tewän kuņjirän äma itkunjo u yäwetkuk; Näka goret täyak yän nadäkaņ? In kubä täņo nanak ba yawakjin kubätä Sabat kadäni-ken awaņ gänaņ äpmonpeko uwä butewaki nämo nadäneņ? Nämo, butewaki nadänpäņ bäräneņ päņku wädänpäņ teneņ.

⁶ ✧ Yäweränä kowata iwetta manta wäyäkņewä wawäpäņ man nämo iniņ yänkuņ.

Gäkņata nadäwi ärowani nämo täņpek

⁷ ✧ Eruk ätu itpäņ yabänjkuk; Äma ätu, ketem bok nakta äbä inita nin äma ekäni yän nadänpäņ, bägup äma wäpi biņam ikektä maņirani-ken äro maņitkuņ. Maņirirä yabänpäņ Jesutä manbiņam ñode yäwetkuk;

⁸ ✧ Äma kubätä äņnak-äņnak pähap täņpäņ gämaguränä äma ekänitä maņirani-ken päro nämo maņiren. Äņnak-äņnak mähemitä äma wäpi biņam ärowani niked imaguränä gäk jide täņpen?

⁹ Gäk äma ekänitä maņirani-ken maņiriri äņnak-äņnak mähemitä päbä gäwerek; Ai, akwikaņ, ekäni ñonitä bägup täga ño maņirän yän gäwerek. Ude gäweränä päņku bägup jopi-ken maņitkaņ mäyäk pähap nadäwen.

¹⁰ Unita äma kubätä ketem bok nädayänj nadänpäņ gämaguränä bägup jopi-ken maņiren. Ude täņiri äma unitä gäwerek; Notnapak, abä bägup säkgämän peņ gamitat-ken ño maņit yän gäwerek. Ude täņiri ämawebe ätutä gabänpäņ wäpka biņam punin yäpmänj akuneņ.

¹¹ ✧ Näk ñode täwera nadäwut; Äma kubätä ini wäpi biņam yäpmänj ärowayänj täko uwä Anututä wäpi biņam api yäpmänj äpek. Täņ, äma kubätä inita nadäwän äpani täņpänpän kuņarayänj täko uwä Anututä api oraņ imek.

¹² Jesutä ude yänpäņ äma yänjikņat yäpmänj äronjkuko u ñode iwetkuk; Gäk äņnak-äņnak kubä täņkaņ gäkņaken wanotkaye notkaye niminjkaye ba komeka-ken nanik äma wäpi biņam ikek nämo yänpewi ämneņ. Ude täņpeno uwä kowata gäka udegän täneņ. Kowata udegän täņ gamiņirä tärewek.

¹³ ✧ Unita äņnak-äņnak täņpäņä äma äpani, keru kuroņi gwäjiwani, dapuri tumbani, äma jäwäri ugänpäņ yän-yäkņat päbä yepmäņ towiwen.

¹⁴ ✧ Äma jopi jäwäri udewanitä kowata täga nämo täņ gamineņ, upänkaņ Anututä ini api ganiņ orerek. Kowata uwä äma siwoņitä akukakuk kadäni-ken api yäpen.

✧ **14:1:** Luk 11:37 ✧ **14:3:** Luk 6:9 ✧ **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15 ✧ **14:6:** Mat 22:46 ✧ **14:7:** Mat 23:6 ✧ **14:8:** Snd 25:6-7 ✧ **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14 ✧ **14:13:** Lo 14:29 ✧ **14:14:** Jon 5:29

*Äñnak-äñnak pähapta bitnäñkuñ**Mat 22:1-10*

15 ✧ Jesutä man ude yäjirän äma ketem bok nañ itkuño u kubätä Jesu iwetkuk; Bureni yäk. Anutu täño kañiwat yewa gänañ ketem nänyäñ täkañ udewanitä säkgämän api itneñ yäk.

16 Yäwänä Jesutä manbiñam kubä ñode iwetkuk; Äma kubätä äñnak-äñnak tañi kubä täñpayäñ täñtuñum täñpäñ äma bumta äbähta man pewän kuñarek.

17 Täñpäñ imaka imaka täñket tañ moreñpäñ watä ämani kubä ñode iwerek; Päñku äma näñño gera nadäñkuño u ñode yäweri äbut; Ketem kudup iññpäñ täñtuñum täwani unita kuna yäñ yäwet.

18 Eruk päñku yäweränä bitnäñpäñ wohut-wohut man iwetneñ. Äma kubätäwä ñode iwerek; Näk kome kubä näkñata yäpetta gwäki peñkut yäk. U kakta kuyat yäk. Unita ekänikatä näka nadäwän waki nämo täñpek yäk.

19 Täñ kubätäwä iwerek; Näk bulimakau 10 suwanñkuro u päñku yäñ-yäkñat yäpmäñ päbä kehäromini yabäñpäñ-nadähta piäken yepmañpayäñ yäk. Unita ekänikatä näka nämo nadäwän wanen yäk.

20 ✧ Ba kubätäwä iwerek; Näk webe kubä api yäput. Unita nämo ärewayäñ yäk.

21 Ude yäjirä watä ämani uwä äneñi äyänutpeñ päñku ekänini manbiñam iwerek. Iwerän nadäñkañ bänepi wawäpäñ watä ämani äneñi ñode iwet-pewän kwek; Gäk bäräñen kuñkañ yotpärare täño kädet täpuri täpuri-ken ämawebe jäwäri, keri kuroñi gwäjiwani, dapuri tumbani kuduptagän yäñ-yäkñat yäpmäñ äbi yäk.

22 Ude iweränä watä ämanitä udegän täñkañ äma ekänini u iwerek; Ekäni yäk. Näwerano udegän tät. Täro upäñkañ eni ketem nänyäñ täkañ-ken bägup ätu jop itkañ yäk.

23 Yäweränä iwerek; Eruk, äneñi kuñkañ kädet täpuri täpuri it yäpmäñ kukañken udegän kuñatkañ ämawebe kudup yäñporiñ yäpmäñ äbi. Näñño eni ämawebetä tokñewän yäñ nadätat yäk.

24 Näk bureni gäwera; Ämawebe pengän man pewa kuñarirän nadäñkuño unitä näkkät ketem nämoinik api näne yäk.

*Jesu iwat-iwatta jukuman**Mat 10:37-38*

25 Täñpäñ äma äbot pähaptä Jesu iwarän täñirä äyänutpäñ ñode yäwetkuk;

26 ✧ Äma kubätä näkkät kuñatta nadäñkañ upäñkañ miñi nani ba webe nanak ba noriye wanoriye unita mäde nämo ut yämayäñ täko uwä näñño notnapak bureni täga nämo irek. Ba iniken irit kuñat-kuñarita mäde nämo ut imayäñ täko uwä näkkät bok täga nämo kuñatde.

27 ✧ Ba kubätä näkä päya kwakäp terak komi nadäwayäñ täro udegän nadähta umuntañkañ näwarayäñ täko uwä näwaräntäkna bureni täga nämo api irek.

28 Bureni! Äma kubätä eni kehäromi kubä täñpa yäñkañ pengänä monenji daniñpäñ monen upäñ eni täga tänañi ba nämo tänañi yäñ nadäwek.

29 Ude nämo täñkañä eni yäput peñirän monenji paoränpäñ pewän jop pärek. Täñirän ämawebetä eni päraiki u kañpäñ yäñpäñ kañ-mägayäk täñpäñ yäneñ;

30 U kawut! Eni ño täñpayäñ yäñpäñ ba täñkukopäñ pewän päraiki-tägän ño pätak! yäk.

31 Ba kome kubä täño intäjukun ämakät kubä täño intäjukun ämakät ämik täda yäñkañ intäjukun äma u pengän kañpäñ nadäk piä ñode täñpek; Kome kubä

unitäño äboriye tañi, 20 tausen ude yäk. Näkño 10 tausen-gän. Jide tänpän näkño äbottä iwan äbot tañi u dämpneñ yän kañpän nadäk piä ude täñpek.

³² Ude tänpän iwan täga nämö dämpänpäñ yäwat kirewet yän nadäwek. Ude nadänpäñ noriye ätu kome unitäño intäjukun äma täño bänepi yäpmän äpäkta yäwet-pewän kunen yäk.

³³ Jesutä man wärani u yän paotpän ñode yäwetkuk; Udegän, äma kubätä näk näwara yänpäñä bäräñen-inik nämö näwarek. Nämö äma u imaka imakani kudup nämö peñ moreñkañ näk näwarayän täko uwä näkño näwaräntäkna bureni nämoinik api täñpek.

Pañ gäripi nitek ude kuñatneñ

Mat 5:13; Mak 9:50

³⁴ Jesutä ude yänpäñ man wärani kubä ñode yäwetkuk; Pañ u gäripi kehäromi nitek. Upänkañ gäripi paoreko uwä jide täñpena äneñi gäripi ahäwek? Täga nämö! U imaka jopi kubä ude irek.

³⁵ Piäni nämö ude irek. U jop ureñ täna kunen. Unita äma jukuni nitektä näkño man ño ket nadäwut!

15

Sipsip kubä paotkuko unitäño manbijam

Mat 18:12-14

¹ Kepma kubäken äma takis moneñ yäpani ätu ba äma waki täñpani yän yäwerani ätukät Jesutä man yänirän nadänayän äbuñ.

² ✧ Ude täñirä Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani äma ätu u itkuño unitä yänpäñ-kañiwat man ñode yänkuñ; U kawut! Äma ñowä waki täñpanita not täñ yämiñpäñ ketem bok nak täkañ yäk.

³ Ude yäwäwä Jesutä man wärani kubä ñode yäwetkuk;

⁴ ✧ Inkät nanik kubä täño sipsip äbot 100 ude itneño upän kubätä paoränä jide täñpek? Äma u sipsip 99 säkgämän itneñ u bägup tägaken yepmankañ kubä paoreko unita wäyäkñeñtäñ kuñarek.

⁵⁻⁶ Kuñatkä kañ-ahänpäñä oretoret terak yäpmänkañ buramiñ yäpmän eniken kwek. Eniken kuñpäñä noriye yänpäbä kubä-kengän yepmankañ yäwerek; Wisikna! Näkño yawak kubä paorakopän kañ-ahänpäñ yäpmän abätat unita oretoret täna! yän yäwerek.

⁷ Näk bureni täwetat. Udegän, momi äma kubätä bänepi sukurewayän täko uwä kunum gänañ ununitä oretoret bumta api tañ imineñ. Täñ, ämawebe mäyap Siwoñi yänkañ bänepi sukurekta nämö nadäk täkañ unita oretoret nämö api täneñ.

⁸ Jesutä ude yänpäñ man wärani kubä ñode yänkuk; Webe kubätä moneñ kujari 10 ude yäpmän kuñarirän moneñ kujari kubätä paoreko uwä jide täñpek? Webe u topän ijiñpäñ eni gänañ imaka imaka ket dämpän äreyänpäñ wäyäkñeñtäñgän kañ-ahäwek.

⁹ Kañ-ahänpäñä webe unitä noriye yänpäbä kubä-kengän yepmanpäñ yäwerek; Wisikna! Moneña kubä paorakopän kañ-ahätat yäk. Unita oretoret täna yän yäwerek.

¹⁰ Jesutä ude yänpäñ ñode yäwetkuk; Udegän, momi äma kubätä bänepi sukurewayän täko uwä, kunum gänañ oretoret pähap api ahäwek.

Nanaki kubätä paotkuko unitäño manbijam

¹¹ Jesutä man wärani ude yänpäñ man wärani äneñi kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma kubä täño nanaki yarä.

12 Unitä ittängän nanaki monänitā nani iwerek; Nan, gākā kumānjiri monej tuṅum näkṅata biṅam yāpmākta yāwani u nam! yāk. Ude iweränā nanitā tuṅum yāpmāṅ daniṅpāṅ yāmek.

13 ✧ Tānjirān nanaki monāni uwā kepma yarāgān itkaṅ monej tuṅum nanitā imeko u yāpmāṅpāṅ komeni peṅpeṅ kwek. Kumaṅ pāṅku kome ban kubāken ahāwek. Uken ahāṅpāṅ imaka imaka yabāṅgārip ikek unita moneṅi kudup ureṅ tāṅpān kuneṅ.

14 Ureṅ tāṅpān kuṅjirā kadāni ugān kome uken nakta jop irit ahāwek. Ude tānjirān monā uwā jop irek.

15 Jop itkaṅ piā tāṅpayāṅ kome māhem kubā ireko uken kwek. Kwānā āma unitā towik watāni itta iwerän kwek.

16 ✧ Tāṅpāṅ ketem kubā nāmo imiṅjirā nakta bumta iwāwā towik tāṅo ketem nāṅpayāṅ nadāwek.

17 Tāṅpāṅ inita nāk goret tāṅ yāpmāṅ ābātat yāṅ nadāwātāk tāṅkaṅ bānepitā ṅode nadāwek; Nana tāṅo piā āmaniye kumān-tagān ketem bumta naṅ irirā nāk nakta jop ṅo itat.

18 ✧ Unita nāk komena-ken kuṅkaṅ nana ahāṅ imiṅpāṅ ṅode kaṅ iwera; Nan, nāk waki tāṅjira mominatā Anutu-ken ba gākken wakiinik tāyak.

19 Unita gāk ironṅina yāṅ nāwerentawā yāk. Nāk jop waki, piā āmaka kubā ude nadāṅ namiṅjiri kaṅ ira yāk. Man ude api iweret yāṅ nadāwek.

20 Eruk, ude nadāṅpāṅ akumaṅ āneṅi nani-ken kwek.

Kuṅtāṅgān eruk, kādet morāk-ken ābānjirān nanitā kāwek. Kaṅpāṅ butewaki nadāṅpāṅ bārāṅeṅ pāṅku bāyaṅ imiṅpāṅ geṅi darek.

21 Tāṅpāṅā nanakitā ṅode iwerek; Nan, nāk waki tāṅjira mominatā Anutu-ken ba gākken wakiinik tāyak yāk. Unita gāk ironṅina yāṅ nāwerentawā.

22 Ude iwerānkaṅ nanitā piā āmaniyeta gera yāwek; In tek tāgagāmān kubā bārāṅeṅ yāpmāṅ pābā tāṅ imut! yāk. Ba siworok kerik-ken tāṅ imiṅpāṅ kuroṅi ārārani peṅ imut! yāk.

23 Ude tāṅkaṅ pāṅku bulimakau nanaki sākgāmān ukeṅopāṅ yāpmāṅkaṅ utpāṅ ijiṅkaṅ naṅpāṅ oretoret tāna!

24 ✧ Imata, nanakna ṅowā kumbukopāṅ āneṅi ābātāk yāk. Paotkukopāṅ āneṅi ahātāk. Ude yāwerānkaṅ ārawa pāhap yāput peṅpāṅ tāneṅ.

25 Ude tāṅ irirā nanaki tuāni piāken kuṅareko unitā āyāṅutpeṅ eṅi mādē kāda ābāṅkaṅ kap oretoret māmā nadāwek.

26 Nadāṅpāṅ piā āma kubā yāṅpewān abānkaṅ iwet yabāwek; U ima māmā?

27 ✧ Yāwānā iwerek; Monāka yotpārareken āneṅi ābātāk unita nanjektā yāṅpewān bulimakau nanaki sākgāmān ukeṅopāṅ madāṅpāṅ ijikamāṅ yāk.

28 Ude iweränā nanaki tuānitā bānepi tāṅpān wawāpāṅ eṅi gānaṅ ārokta bitnāwek. Ude tānjirān nanitā yāman āpā eṅi gānaṅ ārokta butewaki terak ehutpāṅ iwet yabāwek.

29 Iwet yabāwānā nanaki tuānitā iwerek; Gāk nadātan? Nāk obaṅ jide u piā tāṅ gamiṅ yāpmāṅ ābāṅpāṅ manka kubā nāmo ut tāyat. Tāṅkaṅ gāk meme nanaki tāpuri kubā nami notnayekāt naṅpāṅ oretoret nāmo tāṅkumāṅ yāk.

30 Upāṅkaṅ nanaka monāka gākṅo moneṅ tuṅum webe jopjop kuṅaranita kudup ureṅ tāṅpān kuṅkuṅ! Udewanitā ābānjirān gākā yāṅpewi bulimakau nanaki sākgāmān kubā utpāṅ ijiṅ imikaṅ yāk.

31 Yāwānā nanitā iwerek; Nanakna! Gāk kadāni kadāni nākkāt it yāpmāṅ ābāk tākamāk. Imaka kuduptagān itkaṅ uwā nekta biṅam it morekaṅ yāk.

✧ 15:13: Snd 29:3 ✧ 15:16: Snd 23:21 ✧ 15:18: Sam 51:4; Jer 3:12-13 ✧ 15:24: Efe 2:1,5, 5:14
✧ 15:27: Luk 15:2

³² Upänkaŋ monäkawä kumbukopän äneni kodak täyak yäk. Uwä ägwän takinik täŋkukopän äneni ahatak. Unita oretoret nowä täga täkamän yäk.

16

Tuŋum täŋo watä äma waki unitäŋo man

¹ Jesutä ude yänpän iwaräntäkiye man wärani kubä ɲode yäwetkuk; Kadäni kubäken tuŋum äma kubätä moneŋ tuŋumi watäni itta watä äma kubä iwoyänpän tewek. Teweko kadäni käroni it yäpmän äbätängän moneŋ äma unitäŋo piä watä äma ätutä päbä iwetneŋ; Ekäni yäk. Äma moneŋ tuŋumka watäni itta iwoyänpän teŋkuno ukeŋo gäkŋo moneŋ moräki inita yäpmäk täyak yän iwetneŋ.

² Ude iwetpeŋ kuŋirä mebäri nadäwayän piä mäheimitä watä äma u iwetpewän äbänä iwerek; Näk gäkŋo manbiŋam waki u nadät yäk. Gäk udewanitä näkŋo tuŋum watä täga nämo iren yäk. Unita piä täŋ namik täŋkuno unitäŋo man kudän tänpän yäpmän äbikan käwayän yäk.

³ Ude yäwänä watä äma u kuŋkaŋ bänepitä ɲode nadäwek; Wära! Piä täŋkuro unitäŋo mäheimitä näwat kirewayän täyak yäk. Ekäninatä piä watä äma kubä yäpmänirän jide api täŋpet? Piä tänpän yänat pikpikta gaŋani nadätat. Ba ämaken ketemta yänapikta mäyäk nadätat yäk.

⁴ Ude yänkaŋä ɲode nadäwek; Eruk, nadätat! Piä peŋira kome mähem ätutä näka täga nadänpän käwep eŋini-ken yännäknat yäpmän kukta nadäk kubä nadätat. Eruk ɲode kaŋ tänpa!

⁵ Ude yänpän ämawebe ekänini täŋo tuŋum jop yäpmänpän kowata api imine yän yäneŋo u yän-yäknat yäpmän päbä yepmanpek. Tänpän intäjukun äbeko u ɲode iwet yabäwek; Ekänina täŋo imaka jop yäpuno u gäkken jide itak?

⁶ Yäwänä iwerek; Tom uwäk taŋi 100 ude yäk. Yäwänä ɲode iwerek; Eruk pipa ɲo yäpmänkaŋä 100 u awähutkan 50 kudän tä yäk.

⁷ Ude yänpän kubä iwet yabäwek; Ekänina täŋo imaka jop yäpuno u gäkken jide itak? Yäwänä iwerek; Rais bek 100 yäk. Yäwänä ɲode iwerek; Eruk, gäk pipa ɲo yäpmänkaŋä 100 u awähutkan 80 kudän tä yäk.

⁸ ✧ Täŋkaŋ piä watä goret täŋpani unitä udegän täŋ yäpmän kuŋirän ekäninitä manbiŋam nadänpän bänepi-ken ɲode nadäwek; Piä watä ämana u goret täŋkuko upänkaŋ ini gupä täŋkentäktä nadäk kubä yäpmänpän täŋkuk yän nadäwek. Ude nadänpän iniŋ orerek. Jesutä manbiŋam ude yänpän yäwetkuk; Bureni! Ämawebe kome täŋo nadäk-nadäk yäpmän kuŋat täkaŋ uwä kome täŋo imaka imaka täktä gäripi nadänpän kehäromigän täk täkaŋ. Ude täŋkaŋ kuŋat täkaŋ uwä nadäk-nadäk nitek tänpän noriye-kät kowat tänpän mebäri mebäri täk täkaŋ. Upänkaŋ peŋyänek täŋo nanakiye intä notjiye-kät kädet täga ude nämo täk täkaŋ.

⁹ ✧ Unita in udegän, ämawebetä not täŋ nimut yän nadänpänä kome täŋo moneŋ tuŋum pat tamikaŋ u yäniŋ kireneŋ. Ude tänayän täŋo uyaku kome täŋo moneŋ tuŋum yäpmän kuŋat-kuŋat kadäni täreŋirän ämawebe uwä irit kehäromi täŋo eŋiken oraŋ tamiŋpän api tämagutneŋ.

¹⁰ ✧ Äma kubätä imaka täpurita watä täga ireko uwä, udegän imaka taŋita watä säkgämän irek. Täŋ, äma kubätä imaka täpurita kädet siwoŋi terak watä nämo ireko uwä imaka taŋita udegän watä säkgämän nämo irek.

¹¹ In kome täŋo moneŋ tuŋum jopi watäni täga nämo itpän yäpmän kuŋarirä netätä imaka bureni tamek?

12 Ba äma kubä täño tuñum watäni säkgämän täga nämo itpäñ yäpmän kuñarirä netätä injinta biñam yäwani u api tamek?

13 ✧ Nadäkañ? Watä äma kubä-tägän äma ekäni yaräta watä piä täga nämo täñ yämek. Nämo, u kubäta gäripi nadänkañ kubäta gañani nadäwek. Ba kubä täño piä täñkañ kubäta mäde ut imek. In udegän, bänep nadäk-nadäkjin Anutu terak ba monen tuñum terak bok täga nämo inñitpäñ kuñatneñ.

14 ✧ Jesutä man ude yän irirän Parisi äma ätu monen tuñumta nadän gärip täñpeñ kuñatkuño unitä nadänpäñ kañ-mägayänkuñ.

15 ✧ Kañ-mägayäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Ämawebetä siwoñi yän nibäwut yänkañ in kädet mebäri mebäri täk täkañ. Upänkañ Anututä mebärijin tabänpäñ-nadatak. Nadäkañ? Imaka ämatä yabänirä gäripi nitek täk täkañ uwä Anututä yabänirän taräki täk täyak.

Anutu täño man nämo api paorek

Mat 11:12-13, 5:18; Mak 10:11-12

16 ✧ Eruk Mosestä бага man kudän täwani ba man kudän profet bianitä kudän täwani unitä yänpäbä Jonken tärenkuk. Jon-ken yäput penpäñ Anutu täño kañiwat piä unitäño Manbiñam Täga yän-kwawatañ yäpmän kukañ. Eruk ämawebetä u nadänpäñ Anutu täño kañiwat yewa gänañ äronpäñ itta piä kehäromi täkañ.

17 ✧ Upänkañ ñode nämo nadäneñ; Man kudän Mosestä kudän täwani ba Profet bianitä kudän täwani u buraminektawä yän nämo nadäneñ. Nämo inik! Baga man kudän täwani unitäño moräki täpuri nanak nämo inik api paorek. Kunum kenta kome täga api paotdeño upänkañ Baga man u nämo inik api paorek.

Nädapitä duñ-wewek täño man

Mat 5:31-32, 19:9; Mak 10:11-12

18 Ñode nadäwut; Äma kubätä webeni penpäñ kubä yäpeko uwä kubokäret kädet täñpek. Ba äma kubätä webe, äpitä bian iwat kirewani yäpeko uwä, udegän kubokäret kädet täñpek.

Tuñum äma kenta Lasarus täño manbiñam

19 Jesutä ude yänpäñ manbiñam kubä ñode yäwetgän täñkuk; Tuñum äma kubä irek. U tek säkgämän säkgämän täñkañ ketem imaka, tägatäga nak täñpek.

20 Täñpäkañ kadäni uken, äma jopi jäwäri-inik kubä wäpi Lasarus u gupi kudup paräm nitek tä irek. Irirän Lasarus u noriyetä tami tami yänjikñat päñku tuñum äma unitä eni yäman tek täñpek.

21 ✧ Ketem kokoki tuñum äma unitä nanpäñ ureñ täñpän kwani u nänpayän nadänpäñ noriye yäwet-pewän päñku tek täñpek. U irirän anñtä äbä paräm gupiken äjipmäñtäñ äronkañ äpäk täneñ.

22 Ude täñ yäpmän kuñtängän kumbuk. Kumänjirän Anutu täño anerotä bäräneñ äbä pudät yäpmän kunum gänañ Abraham dubini-ken päñku tenkuñ. Tewä irirän tuñum äma u imaka, kumbuk.

23 Kumbänkañ äneñkuñ. Äneñpäkañ geñi wakiinik u kuñkuk. Uken itkañ komi pähap nadän itkañ dapun täñpäñ Lasarus Abraham dubini-ken irirän kañkuk.

24 Kañpäñ gera terak ñode yänkuk; Nana Abraham, butewaki nadän namipän Lasarus pen iwetpewi äpä keri ume gänañ penkañ damana-ken ärurirän gupna bam tawän yäk. Näk kädäp gänañ itkañ komi pähap nadän itat ño!

✧ 16:13: Mat 6:24 ✧ 16:14: Mat 23:14 ✧ 16:15: Mat 23:28; Luk 18:9-14; Snd 6:16-17 ✧ 16:16: Mat 11:12-13 ✧ 16:17: Mat 5:18 ✧ 16:21: Mat 15:27

²⁵ Butewaki man ude yāwānā Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, bian tāk tən̄kuno uken̄o nāmo nadātan? Gäk kome terak tuñum säkgāmān säkgāmān yāpmāñiri Lasarus imaka wakiwakigān yāpani yäk. Unita apiñowā Lasarus oretoret terak ño irirān gähā komi nadāñ itan u yäk.

²⁶ Täñpākañ geñi waki kubā ek bāmopjek-ken itak. Äma kubätä tən̄kentāñ gamikta u täga nāmo keñapmāñpeñ kwek yäk. Ba gākā itan-ken u nanik kubätä nektā itkamāk-ken ño täga nāmo äbek yäk.

²⁷⁻²⁸ Ude iwerānā tuñum äma unitā yāñkuk; Ude yāyan unita notnaye 5 kome terak kodak itkañ u näkä komi nadāñ itat-ken ño nāmo äbākta, Lasarus peñ iwetpewi pāñku umun man yāwerān yäk.

²⁹ Ude yāwānā Abrahamtä iwetkuk; Ude nāmo. Notkaye uwā Moses täño бага man ba man profettā kudān täwani täga daniñpāñ nadāneñ. Man u daniñpāñ nadāñkañ kädēt siwoñi kañ iwarut yäk.

³⁰ Yāwānā tuñum äma unitā iwetkuk; Nana Abraham, ude nāmo! Äma kubätä kumbani-ken naniktā akumañ äbān kañpāñ uyaku bānepi sukureneñ yäk.

³¹ ✧ Ude yāwānā ñode iwetkuk; Nāmo. Notkayetā Moses ba profet täño man nāmo iwat täkañ unita äma kumbani kubā kodak tañpāñ äbānā udegān mani nāmo buramineñ yäk.

17

Momi täktäk ba momi pekpekta man

Mat 18:6-7,21-22; Mak 9:42

¹⁻² Jesutā man ude yāñpāñ iwarāntākiye ñode yāwetkuk; In momi kädēt paotak yāñ nāmo nadāneñ. Nāmoinik! Täñyabāk mebāri mebāritā täñpewā ämawebetā momi pen api tāk täneñ. Upāñkañ äma kubätä ämawebe kehāromini nāmo ñodewanita momi kädēt täñpāñ yāwoñārek täñpāñä ket nadāñpāñ kuñarek. Äma udewanitā kowata tañjinik api yāpek, ämatā mobā bārum kotākiken topmāñpāñ ume gānañ mañpā äpmonen̄o u irepmirek.

³ ✧ Unita ket nadāñpāñ kuñat tākot! Notkapak kubätä goret kubā täñpānā pāñku jukuman kehāromi iweren. Iwerikañ bānep sukuren̄pāñ momini pewānā gäk imaka, momini peñ imen.

⁴ Täñ, kepma kubāken kadāni 7 goret täñ gamiñkañ kadāni 7 momina peñ nami yāñ äbā gāwerānā gäk udegān momini peñ imik täñpen.

⁵ ✧ Ude yāwerānā eruk, iwarāntākiye 12 unitā Jesu ñode iwetkuñ; Ekāni, ude yāyan unita nadākiniknin yāpurārāri tañi täñput! yäk.

⁶ ✧ Yāwāwā Ekānitā yāwetkuk; Nadākiniknin yāpurārāri tañi täñput yāñ näwetkañ unita ñode täwetat; Nadākinikjin täpurigān, päya mujipi täpuri ude-wanigān täñpāwā in päya tañi kākamāñ ño gākña jäwān dätpeñ pāñku gwāgu gānañ äpmo yāñ iwerāwā manjin buramiwek.

Piä watā äma täga ude kuñaren

⁷ Ñonita jide nadākañ? Äma kubā täño piä watā äma kubätä mähemi täño piāken piä tañi täñpek. Eruk bipāda, piä täñ paotpāñ en̄iken äneñi kweko uwā ekāninitā ñode täga iwerek ba täga nāmo iwerek? Notnapak, äbikañ ketem bok näda yāñ täga iwerek?

⁸ Ude täga nāmo iwerek. Nāmo, piä watā äma u ñode iwerek; Intājukunā näka ketem ijinpāñ gwet nami nañira gākñata kämi nañ yāñ iwerek.

⁹ Buren̄i, piä watā äma kubätä piä yāñ imani uterakgān täñpeko uwā piä unita mähemitā imata iniñ orerek?

¹⁰ Unita in udegän, piä Anututä yän-tamani udegän tänpänjä imata bänep täga man niwerän yän nadäneñ? Nämo, in ñode nadäneñ; Imaka tañi kubä nämo täkamän. Nin piä watä ämani äpami jopigäntä piä yän nimani ugän täkamän unita imata bänep täga man niwerek? yän nadäneñ.

Jesutä äma 10 ude yäpän tägañkuñ

¹¹⁻¹² ✧ Tänpän Jesu Jerusalem kädet kuñtängän Samaria Galili kome baganiken yotpärare täpuri kubäken ahänjuk. Kome uken äma 10 ude yabän ahänjuk. Yabän ahäwänkañ dubini-ken nämo äbuñ. U paräm waki, gisik paräm nitek unita.

¹³ ✧ Eruk ban itkañ gera ñode yänkuñ; Jesu! Ekäni! Butewaki nadänpän täñkentän nimi yäk.

¹⁴ ✧ Ude yän irirä yabänpän yäwetkuk; In päñku bämop äma kubäken ahän imäkañ gupjin yabäwän. Ude yäwet-pewän kuñtängän kädet miñin paräm u paoräkañ gupi säkgämän ahänkuñ.

¹⁵ Ude ahän yämän kañpänjä kubäwä äneñi äyänutpen Anutu gera terak iniñ orettän Jesuken kuñkuk.

¹⁶ Kuñpänjä Jesu dubini-ken injami yäpän äpmonpäpän bänep täga man iwetkuk. Äma uwä Samaria komeken nanik, Juda äbotken nanik nämo.

¹⁷ Ude täñirän Jesutä yänjuk; Näk äma 10 ude yäpa tägaño upän 9 u de itkañ?

¹⁸ Jide tänpän äma gägäni ñonitä-gän Anutu bänep täga man iwetta äbätak?

¹⁹ ✧ Ude yänpän äma u iwetkuk; Täga. Akumañ kuyi! Nadän namikinik täyan unita tägatan.

Anutu täño kehäromi kwawak api ahäwek

Mat 24:23-28,37-41

²⁰ ✧ Kadäni uken Parisi äma ätutä äbä Jesu ñode iwet yabänkuñ; Anutu täño kañiwat piä kehäromi nitek jidegän api ahäwek? Ude iwet yabäwäwä Jesutä yäwetkuk; Bureni, kañiwat piäni api ahäwek upänkañ dapunjintä nämo api käneñ.

²¹ ✧ Dapunjintä kañpän äbätak ño yän nämo api yäneñ, ba itak udu yän nämo api yäneñ. Nämo, Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat piäni bämopjin-ken täñ itak.

²² Ude yänpän iwaräntäkiye yäwetkuk; In nadäkañ? Kämiwä ñode api nadäneñ; Wära! Nin jop-inik itkamän. Jide tänpän kepma kubätagän Äma Bureni-inik-kät äneñi bok itne? yän api nadäneñ. Upänkañ nämo.

²³ ✧ Ämawebetä ñode api täwetneñ; Kawut! Itak udu yän api täwetneñ. Ba, tuän itak ño yän api täwetneñ. Ude täwerirä u bureni yäkañ yän nadänpän mani buramiñkañ näka nämo wäyäkneñ.

²⁴ U imata, Äma Bureni-inik äbayän täyak uwä yäpä kwiniñirän kome kumän-tagän penyänek täyak ude, kwawakinik ahänjirän api käneñ.

²⁵ ✧ Upänkañ intäjukunä, ämawebe ñonitä mäde ut imiñirä Äma Bureni-inik uwä komi pähap api nadäwek.

²⁶ Eruk, Äma Bureni-iniktä äneñi äbayän täyak-ken uwä Noa täño kadäni-ken ämawebetä täñuruk-uruk täñkuño udegän api täneñ.

²⁷ Kadäni uken ämawebetä Nin täga itkamän yän nadänkañ ketem naknak, kädet kuñat-kuñat, nädapi täktäk täñ yäpmän kuñirä Noa gäpe gänañ äronjuk. Äronjirän gwägu tañi pähap tokneñpän ämawebe päke u däpmän moreñkuk. Ämawebe udegän täñuruk-uruk täñ irirä Äma Bureni-inik api äpek.

✧ **17:11-12:** Luk 9:51-52; Luk 13:22 ✧ **17:13:** Wkp 13:45-46 ✧ **17:14:** Wkp 14:2-3; Luk 5:14
 ✧ **17:19:** Luk 7:50 ✧ **17:20:** Jon 3:3, 18:36 ✧ **17:21:** Mak 13:21 ✧ **17:23:** Luk 21:8 ✧ **17:25:** Luk 9:22

28-29 ✧ Ba kadäni Lottä itkuk-ken u imaka. Ämawebe ketem naknak, yänat täktäk, tuñum suwak-suwak, eni täktäk täñ irirä Lot Sodom yotpärare u penpen kuñkuk. Penpen kuñjirän kädäp mebet-kät mobä kädäp ikektä iwän tak täyak ude mañpäñ ämawebe täñuruk-uruk täñ itkuño u kumän-tagän däpuk.

30 Kädet u ahäñkuko udegän Äma Bureni-iniktä äbayäñ täyak-ken api ahäwek.

31 ✧ Kadäni uken äma kubätä yäman irirän Jesutä äbäñjirän kañpäñ tuñumi yäpmäkta eni gänäñ nämo ärowek. Nämo, jop kañ metäñpen kwän! Ba kubätä piäken irayäñ täko uwä eniken äneñi nämo kwek. Nämo, jop kañ metäñpen kwän.

32 Lot webenita juku piwut!

33 ✧ Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä iniken irit kuñat-kuñarita iyap tañpäñä irit kehäromi nämo api korewek. Upäñkañ kubätä irit kuñat-kuñarita mäde ut imayäñ täko uwä irit täga u api yäpek.

34 Kadäni näkä äneñi äbayäñ täyat-ken uken ñode api ahäwek; Äma yarä, bok pat ittängän kubäwä paotpen kuñjirän kubäwä api irek.

35 Ba webe yaräwä ketem äñnañ ittängän kubäwä paotpen kuñjirän kubäwä ugän api irek. [

36 Ba äma yarä piäken irirän kubäwä paotpen kuñjirän kubäwä ugän api irek.]

37 ✧ Man ude yäñtäreñjirän iwaräntäkiyetä iwet yabäñkuñ; Yäyan u de api ahäwek? Yäwäwä yäwetkuk; Tom kubä kumäñkañ parirän baraktä u näna yäñkañ punin unu änok piäñ kuñarirä u yabäñpäñ-nadäk täkañ. Eruk udegän, kudän täwetat udewani kañpäñä Jesu ahätak yäñ api nadäneñ.

18

Anutu-ken yäñapiñitna nadäñ nimik täyak

1 ✧ Täñpäñ ämawebetä nadäñpäñ Anutu-ken yäñapik man pengän pengän yäñkañ nämo gaña täneñta Jesutä man wärani ñode yäwetkuk;

2 Yotpärare kubäken man yäpmäñ daniwani äma kubä irek. Äma unitä Anutu nämo orañ imiñpäñ ämawebeta udegän nämo orañ yämik täñpek.

3 Täñjirän yotpärare ukengän webe kajat kubä unitä kadäni kadäni äma ukengän äbäñ tarek täñpek. Äbäñpäñ ñode iwet täñpek; Äma kubätä iwan bumta täñ namik täyak yäk. Unita manken kuñkañ näk gäarak itpäñ kañ täñkentäñ nam.

4-5 ✧ Ude iweränä pengänä man yäpmäñ daniwani äma uwä webe kajat u täñkentäñ imikta gaña täwek. Gaña täweko upäñkañ mäden ñode nadäwek; Näk Anutu ba ämata nämo nadäñ yämik täyat upäñkañ webe kajat ñonitä pipiri nabäñ tarek täyak yäk. Unita manken kuñkañ täñkentäñ ima. Ude nämo täñpawä pen api nabäñ tarewek. Ude täñjirän gañani kubä api nadäwet yäk.

6 Ekänitä man wärani ude yäwetpäñ yäñkuk; Eruk, in man yäpmäñ daniwani äma waki unitä man yäweko unita nadäwä tumbut.

7 Anutu täño ämawebeniye kadäni kadäni butewaki man terak yäñapik täkañ. Ude täñjirä Anututä waki kubä nämo täñ yämek. Nämo, yäñapik man yäk täkañ u nadäñpäñ nadäñ yämikinik täk täyak.

8 Näk bureni-inik täwetat! Anututä ämawebeniye bäräñeñ-inik api täñkentäñ yämek. Upäñkañ kämi, Äma Bureni-iniktä äbayäñ täko kadäni uken ämawebe nadäkinik ikek irirä api yabäwek ba nämo?

Anutu inamiken netätä siwoñi itak?

⁹ Tänpäkan kome uken äma ätu inita nadäwä ärowani tänjirä nin äma siwoŋi yän nadänkan äma ätuta nadäwä äpani täŋkuŋ. Äma udewanitä nadäkta Jesutä man wärani terak ŋode yäwetkuk;

¹⁰ Kepma kubäta äma yarätä Anutu-ken yänapik man yädayän kudupi eŋi gänaŋ ärodeŋ. Kubä u Parisi äma, kubä takis moneŋ yäpani äma. Unitä ŋode tädeŋ;

¹¹ ✧ Parisi äma uwä inigän päŋku käroŋ itkan inita Anutu ŋode iwerek; Anutu, näk äma ätu waki täk täkan udewani nämo unita bänep täga man gäwetat. Äma ätuwä kubota täk täkan. Ba kädet wakiwaki, kubokäret udewani täk täkan. Täŋ nähä äma takis moneŋ yäpani bok itkamak ŋodewani nämo yäk.

¹² ✧ Nämo, Sande kubäkubäta kepma yarä ude nadän gamikta nakta jop it täyat. Ba бага man iwatpäŋ moneŋ ba ketem yäpmäk täyat uken nanik moräki Gäka gamik täyat yäk.

¹³ ✧ Tänpäkan takis moneŋ yäpani äma uwä eŋi käwuriken itkan kunum gänaŋ iŋiŋpewän ärokta mäyäk nadäwek. Ba inita nadäwän waki tänpäpän kupäŋi weŋkan Yäke! Yäke! yänpäŋ yänapik man ŋode yäwek; Anutu, näk äma waki täŋpani unita bänep wakwak nadän namitan u täŋpi bam tawänkan butewaki nadän nami! yän yäwek.

¹⁴ ✧ Eruk, näk ŋode täwetat; Äma takis moneŋ yäpani unitawä Anututä äma siwoŋi yän iwerirän eŋini-ken kwek. Täŋ, Parisi äma unitawä nämo. In nadäkan? Äma kubätä ini wäpi biŋam yäpmän ärowayän täko uwä Anututä wäpi biŋam api yäpmän äpek. Täŋ, äma kubätä inita nadäwän äpani tänpänpäŋ kuŋarayän täko uwä Anututä api oraŋ imek.

Ironiŋi Jesuken yäpmän äbuŋ

Mat 19:13-15; Mak 10:13-16

¹⁵ Tänpäkan ämawebe ätutä iniken nanak paki Jesutä keru gupi terak pewän yänpäŋ yän-yäkŋat yäpmän äbuŋ. Yäpmän äbänirä iwaräntäkiyetä yabänpäŋ yabän yänkuŋ.

¹⁶ Ude tänjirä Jesutä ironiŋi kumän yänpewän äbäpän iwaräntäkiye yäwetkuk; Yabä kätawä ironiŋi näkken yäpmän äbäk täkot. Nämo yäjiwätneŋ. Ämawebe ironiŋi ŋodewani äworeŋpäŋ kuŋat täkan uwä Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabän yäwat täyak.

¹⁷ ✧ Unitä näk bureni-inik täwetat; In ironi ironitä nadän namik täkan udegän Anututä intäjukun it tamikta nämo nadän iminayän täŋo uwä nämoinik api tabän täwerek.

Tuŋum äma kubä täŋo manbiŋam

Mat 19:16-30; Mak 10:17-31

¹⁸ ✧ Tänpän Juda täŋo äma ekäni kubätä Jesu ahän imiŋpäŋ ŋode iwetkuk; Yäwoŋärewni äma täga, Näk jide u täŋkan irit kehäromi u kan yäpet?

¹⁹ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk imata äma täga yän näwetan? Äma täga uwä Anutu kubä ugän.

²⁰ ✧ Täŋkan, irit kehäromi yäpayän nadänpäŋä Anututä kädet pewani nadätan ugän iwarayän täno uyaku api kan-ahäwen. Uwä ŋode; Gäk äma kumän-kumän nämo uren, kubokäret nämo täŋpen, kubota nämo täŋpen, äma kubä manken teŋkan jop manman nämo ikŋaren, gäk meŋka nanka oraŋ yämiŋpäŋ mani buramik täŋpen.

²¹ Jesutä ude iweränä yänjuk; Näk kädet näwetan u kudup ironiken umunitä pen iwat yäpmän äbätat yäk.

²² Ude iwerän nadänpän Jesutä iwetkuk; Imaka kubägan nämo tän. Irit täga kañ-ahawayän nadänpänä ñode kañ tä; Moneñ tuñum it gamikañ u kudup ämata yäniñ kirenpän moneñ yäpmänkañ ämawebe jäwärita kañ yämiñ more. Ude tänpayän täno uyaku kunum gänañ imaka tägatäga u api korewen. Eruk, ude täñ morenkañ äbä näk kañ näwat!

²³ Äma unitä man ude nadänpän moneñ tuñum päke unita bänepitä nadän bäräp tänpän butewaki inam dapun ijinpeñ kuñkuk.

²⁴ Kuñirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Moneñ ämatä Anutu gämori-ken itkañ unitäño kañiwat yewa gänañ ärokta api täñburut täneñ.

²⁵ In jide nadäkañ? Tom pähap kubä wäpi kameri unitä gänañ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiñ täwek. Tuñum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabän yäwatta api täñburut täneñ.

²⁶ Jesutä ude yänirän nadänpän ämawebe bumta kikuñutpäñ yänkuñ; Yäke! Anututä äma moneñ ikek bäräneñ nämo api yämagureko u tänpäwä äma jopi nin ñodewani jide tänpän irit kehäromi api kañ-ahäne?

²⁷ ✧ Ude yäwäwä Jesutä yabänpän yäwetkuk; Imaka ämatä ini täga nämo tänañi uwä Anututä täga täñpek.

²⁸ Ude yänirän nadänpän Pitatä iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imaka kudup peñ morenkañ gäk gäwarän täkamän ñonita kowata jide api yäpne?

²⁹⁻³⁰ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat; Äma kubätä näka yänpäñ noriye wanoriye, miñiye naniye, ironiñiye ba imaka kuduñtagän peñkañ näk näwarayän täko uwä imaka peñkuko u irepmitpäñ irit kuñat-kuñariken kowata tägagämän u kañ ahäka pära nämo api täñpek. Täñkañ kumänpäñä irit kehäromi api kañ-ahäwek.

Jesu ini kumäka äneñi yänjuk

Mat 20:17-19; Mak 10:32-34

³¹ ✧ Eruk, man ude yän paotpäñ iwaräntäkiye 12 u inigän yänpäbä yepmañpäñ yäwetkuk; Ket nadäwut. Nin kuñtängän Jerusalem yotpärareken api ahäne. Ahänpäñä bian profettä Äma Bureni-inikta manbiñam kudän täwani uwä kome uken bureni api ahäwek.

³² ✧ Äma Bureni-inik uwä guñ äma keru terak pewäkañ unitä yänärok man iwetkañ waki täñ imiñpäñ, iwit api ut ibatneñ.

³³ Ude täñkañ päripmänpän kumän-kumän api utpewä kumbek. Ude tänayän täñopän kepma yaräkubä tärenjirän kumbani-ken naniktä äneñi kodak tänpän api akumañ kwek.

³⁴ ✧ Jesutä ude yänirän mebäri käbop itkuko unita iwaräntäkiyetä nämoinik nadäwä tärenkuñ.

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägañjuk

Mat 20:29-34; Mak 10:46-52

³⁵ Kuñtängän Jeriko yotpärare dubini-ken ahänpäñ kañkuñ. Äma kubä dapuri tumbani, kädet miñin mañit itkañ ämawebe-ken moneñta ketkewat itkuk.

³⁶ Ude täñ ittängän ämawebe Jesu iwarän täñkuño täño mämäni nadänpän yänjuk; U imatäken?

³⁷ Ude yäwänä ämawebe ätutä iwetkuñ; Jesu Nasaret nanik ukät äbänkañ täkamän yäk.

38 ✧ Ude iweräwä äma dapuri tumbani u gera ñode yänjuk; Jesu, Devit orani, butewaki nadän nami! yäk.

39 Ude yänjirän ämawebe intäjukun äbuño unitä kañ-yänpän iwetkuñ; Wari yäweno! Ude iwerirä nämo nadän yämiñpän gera äneñi tañigän ñode yäkgän täñjuk; Devit orani, täñkentän nami!

40 Yänjirän Jesutä nadänpän yänjuk; Äma u yänjikñat yäpmän äbut. Ude yäwänä yänjikñat yäpmän äbämañ Jesu dubini-ken äbäwä iwet yabänjuk;

41 Ima täñ namän yänpän näkken gera yäyan? Yäwänä iwetkuk; Äma ärowanina, näk dapun äneñi ijiwa kunayän nadätat yäk.

42 ✧ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, ijiwi kurä! Nadän namikinik täyan unitä täñpewän tägatan.

43 Yänjirän uterakgän äma u ijiwän kwäpän Anutu-ken bänep täga man iwetpän Jesu iwarän täñjuk. Ude täñjirän ämawebe äbot päke unitä u kañpän Anutu wäpi iniñ oretkuñ.

19

Sakius täño manbiñam

1 Täñpäkañ Jesu Jeriko yotpärare bämopi-ken kuñjuk.

2 Kuñjirän yotpärare uken takis moneñ yäpani täño intäjukun äma kubä wäpi Sakius itkuk. Sakius uwä moneñ nani.

3 Unitä Jesu u netä yän ket kañpän nadäwa yänkañ kuñjuk. Kuñkuko upänkañ ämawebe äbot mäyap iwatkuño unita Sakius Jesu detäde käwet yänkañ täñpän wañkuñ. Imata, u äma keräpi-inik unita.

4 Ude täñpän wawäwä intäjukun bäräñeñ kumañ pänku päya käroni kubä kädet miñin itkuko uterak äronjuk. Päre itkañ Jesu äbän käwayän yänkañ dapun täñ itkukonik.

5 Täñ irirän Jesu u äbä dorapän kañpän iwetkuk; Sakius! Gäk bäräñeñ äpi. Näk apiño gäkä enjiken bok itdayän yäk.

6 Ude iweränkañ Sakius bänepi-ken oretoret pähap nadänkañ bäräñeñ äpä Jesu imaguränkañ enjini-ken kuñkumän.

7 ✧ Ude täñjirän ämawebe päke unitä u kawä siwoñi nämo täñpöpän man yänpän-nadäk ñode täñkuñ; U kawut! Imata äma waki täñpani-kät ketem näda yänkañ kuyak?

8 ✧ Ude yänkuño upänkañ Sakiustä enjiken kuñpänä Sakiustä Ekäni ñode iwetkuk; Ekäni näk bureni gäwetat. Imaka moneñ tuñumna kumän yäpmän daniñpän bämopgän penkañä moräki äma jäwärita yämayän. Täñ, moräki uwä äma jop yän-yäkñatpän tuñumi kubota täñ yämik täñkuro unita kowata u irepmitpän tañigän yämiñtän kwayän yäk.

9 ✧ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni! Apiño ämawebe äbot eni ñoken Anututä yäpätägak piä täñ yämitak. Imata, äma ño imaka, Abraham täño nanak bureni-inik täyak yäk.

10 ✧ Täñpäkañ Äma Bureni-inik uwä äma ñodewani paot-paotta biñam-ken nanik yabän ahänpän yämagutta äpuk.

Piä watä äma yaräkubä unitäño manbiñam

Mat 25:14-30

11 ✧ Eruk, Jeriko yotpärare penpen kädet miñin kuñtängän Jerusalem keräp tañkuñ. Täñpäkañ ämawebe ätutä ñode nadänkuñ; Eruk, Anututä intäjukun

✧ 18:38: Mat 15:22 ✧ 18:42: Luk 7:50 ✧ 19:7: Luk 15:2 ✧ 19:8: Kis 22:1; Nam 5:6-7 ✧ 19:9: Apos 16:31; Luk 13:16 ✧ 19:10: Luk 15:4; Jon 3:17, 1Ti 1:15 ✧ 19:11: Mat 25:14-30

itkaŋ yabäŋ yäwat piäni kehäromi nitek kwawak pewä ahäkta keräp täyak yäŋ nadäŋkuŋ. Ude nadäŋkuŋo unita Jesutä man wärani kubä ŋode yäwetkuk;

12 ✧ Äma wäpi biŋam ikek kubätä nadäk tawaŋ ŋode pewek; Kome ban kubäken kwapäŋ intäjukun ämata kaŋ nepmaŋput. Intäjukun ämata nepmaŋpakaŋ äneŋi äbä ämawebenaye kaŋ yabäŋ yäwara yäŋ nadäwek.

13 Eruk, kwayäŋ nadäŋpäŋ piä watä ämaniye 10 ude yämagut päbä yepmaŋpäŋ moneŋ uwäk kubäkubä yäpmäŋ danipäŋ yämek. Yäpmäŋ danipäŋ yämiŋkaŋ yäwerek; Moneŋ ŋowä piä täŋpäŋ moräki ätukät yäpmäŋirä näk äneŋi api äbet yäk.

14 ✧ Ude yäŋpeŋ kwekopäŋ ämawebe äbot komeni-ken naniktä äma unita gaŋani pähap nadäŋpäŋ noriye ätu yepmaŋpä päŋku yäwetneŋ; Nin äma ŋonitä intäjukun it nimikta bitnäkamäŋ yäk.

15 Ude yäneŋopäŋkaŋ ehutpäŋ intäjukun ämata tewä irek. Intäjukun äma ude tewäkaŋ ittäŋgän äneŋi ini komen äbäŋpäŋ yäwek; Piä watä ämanaye moneŋ uwäk kubäkubä yämiŋkuro ukeŋonita yäŋpewä äbut yäk. Näk moneŋ yämiŋkuro upäŋ piä täŋpäŋ moräki jide yabäŋ ahäŋkuŋo u kaŋpäŋ nadäwayäŋ yäŋ yäwek.

16 Eruk, kubätä jukun äbäŋpäŋ iwerek; Ekänina, moneŋ uwäk kubägän namiŋkuro ukeŋopäŋ piäni täŋjira uwäk 10 ude ahäŋkuŋ.

17 ✧ Yäŋirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga yäk. Gäk piä säkgämän täŋkun. Imaka täpuri unita watä säkgämän it täyan unita apiŋo näkŋo yotpärare 10 unitäŋo watä ämata gepmaŋtat yäk.

18 Täŋpakaŋä kubätä äbäŋpäŋ iwerek; Ekäni, moneŋ uwäk kubägän namiŋkuro ukeŋopäŋ piäni täŋjira uwäk 5 ude ahäŋkuŋ yäk.

19 Yäŋirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga. Apiŋo näkŋo yotpärare 5 unitäŋo watä ämata gepmaŋtat yäŋ iwerek.

20 Täŋpakaŋ kubätä äbäŋpäŋä iwerek; Ekäni, moneŋ uwäk kubä namiŋkuro ukeŋo uwäk täŋpäŋ peŋkaŋ itkuko äneŋi yäpmäŋ äbätat ŋo yäk.

21 Imata, näk gäkŋo mebärika ŋode nadäŋpäŋ umuntaŋkut; Gäk äma komi yäŋ nadäŋkut. Gäk äma täŋo imaka tuŋum yäyomägat täyan. Ba ketem äma kubätä piwani pugetpäŋ nak täyan unita gäka umuntaŋpäŋ moneŋ uwäk käbop u peŋkut yäk.

22 Ude iweränä intäjukun äma unitä iwerek; Gäk piä watä äma wakiinik! Unita gäkŋaken man unitä äyäŋutpäŋ manken gepmaŋpayäŋ yäk. Bureni! Gäk näka äma komi yäŋ yäyan. Ba äma täŋo imaka tuŋum yäyomägat täyan yäŋ näwetan. Ba ketem äma kubätä piwani puget täyan yäŋ yäyan.

23 Yäyan ude bureni täŋpawä imata näkŋo moneŋ, moneŋ eŋiken nämo peŋkun? Ude täŋkuro yäwänäku äbäŋpäŋä moneŋ u yäpmäŋkaŋ moräki ätukät yäpmäŋtet yäk.

24 Ude yäŋpäŋ äma tuän itneŋo u yäwerek; Moneŋ uwäk kubägän u yomägatpäŋ äma moneŋ uwäk 10 yäpuko ŋonita imut yäk.

25 Ude yäwänä iwetneŋ; Ekäni! Äma ŋo moneŋ uwäk uku yäpuko ŋo yäk.

26 ✧ Ude yäwawä äma unitä yäwerek; Juku peŋkaŋ ket nadäwut! Äma kubätä imaka imani u yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä ätukät buŋät imikta yäwani. Täŋ, äma ätuwä nin imaka udewani nitek yäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nämo! Imaka iŋitkamäŋ yäŋ jop nadäk täkaŋ uwä yäyomägatta yäwani.

27 Ude yäŋpäŋ yäwek; Eruk, äma näkä intäjukun äma it yämikta bitnäŋkuŋo u kumän yäŋporiŋ päbä iŋamna-ken ŋo yepmaŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ däput yäŋ yäwek.

*Ämawebetä Jesu oraŋ imiŋirä Jerusalem äronkuk
Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19*

²⁸ Jesutä man wärani ude yäŋ paoränkaŋ kuŋtängän Jerusalem yotpärare keräp taŋpän Olip pom mebäri-ken yotpärare täpuri yarä wäpi Betefage kenta Betani uken ahänkuŋ. ²⁹ Päŋku uken itkaŋä Jesutä iwaräntäki yarä ŋode yäwetpän peŋ yäwet-pewän kuŋkumän;

³⁰ Ek yotpärare täpuri udu kuŋkaŋ doŋki nanaki kubä, ämatä nämo täŋbätak täwani, topmäk terak itak u kaŋpän pitpän wädän yäpmän äbun.

³¹ Ude täŋirän äma kubätä täwet yabäk täŋpänä ŋode kaŋ iwerun; Ekänitä doŋki ŋonita yäwänpän äbä pitkamäk yäŋ kaŋ iwerun.

³² ✧ Ude yäwet-pewän kuŋpänä iwaräntäkiyat uwä Jesutä man yäwetkuko udegän doŋki nanaki u kaŋ-ahänkumän.

³³ Kaŋ-ahänpän yen pit irirän doŋki u mähemitä ŋode yäwet yabänkuk; Imata doŋki uwä yen pit imikamän?

³⁴ Ude yäwänä yarä unitä iwetkumän; Ekänitä ŋopän piä kubä täŋpayän nadatak yäk.

³⁵ Ude iwetkaŋ doŋki u pitpän yäpmän Jesuken kuŋkumän. Yäpmän kuŋpänä teki punin nanik yäŋopmäŋpän doŋki mädeni terak iriŋkaŋ Jesu kerigän inŋit iwarirä päro maŋitkuk.

³⁶ ✧ Maŋitkaŋ kuŋirän ämawebe Jesu iwarän täŋkuŋo unitä teki punin nanik yäŋopmäŋpän kädet miŋin iriŋ wädän yäpmän kuŋirä Jesu uterak kuŋkuk.

³⁷ Kuŋtängän Olip pom gämori-ken ahänpän Jerusalem keräp taŋkuŋ. Jerusalem keräp taŋpänä ämawebe Jesu iwarän täŋkuŋo u oretoret pähap nadänkuŋ. Jesutä kudän kudupi mebäri mebäri täŋirän kak täŋkuŋo unita nadänpän Anutu gera terak iniŋ oretkuŋ. Anutu iniŋ oretkaŋ ŋode yänkuŋ;

³⁸ ✧ Iniŋ oretna! Intäjukun ämanin Ekäni wäpi terak äbätak ŋonita Anututä iron täŋ imän! *Sam 118:26*

Anutu ninta bänep täga nadän nimitak unita Anutu ärowani kunum gänaŋ itak u wäpi biŋam yäpmän akuna! yäŋ yänkuŋ.

³⁹ Ude yänirä Parisi äma ätu ämawebe u gänaŋ itkuŋo unitä nadänpän Jesu iwetkuŋ; E! Yäwoŋärewani äma! Gäwaräntäkaye ŋo yabän yänpewi bitnäwut! yäk.

⁴⁰ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Nämo! Näk bureni täwetat. Näkä näwärantäknaye ŋo yänin bitnäwawä mobä ŋonitä gera terak api naniŋ oretneŋ!

Jesu Jerusalem kaŋpän konäm kotkuk

⁴¹ ✧ Ude yänpän kuŋtängän Jerusalem yotpärare dubiniken ahänkuk. Ahänpän Jerusalem kaŋpänä konäm kotkuk.

⁴² ✧ Konäm kotpän yänkuk; Yäkena! Jerusalem ämawebenaye! Kwinigän irit täŋo mebäri apiŋo täga nadänaŋi upänkaŋ nämo nadäwä tärek täkaŋ. Nämo, uwä käbop it tamitak unita nämo kaŋpän nadäkaŋ.

⁴³ Täŋpakaŋ kämi, kadäni kubäken umuri ŋode api ahäwek; Iwankayetä yewa tädotpän ämik täkta it gwäjiŋpän api itneŋ. Ude täŋirä inä täga nämo api ämetpeŋ kuneŋ.

⁴⁴ ✧ Nämo! Yewa däpmän äreyänpän in ba intäŋo nanak kudup api täŋpä waneŋ. Ba intäŋo eŋi taŋi taŋi u kudup api däpmän erän täŋpä kuneŋ. Bureni! Anutu täŋkentän tamikta äbuko u mebärini nämo kaŋpän nadänpän mäde ut imikaŋ unita bäräpi umuri pähap u api ahän tamek.

45-46 Eruk, Jesutä kudupi eni gänaŋ äronpäŋ yabänkuk; Ämawebetä imaka imaka suwaŋ namiŋ gamiŋ täŋ irirä. Yabänpäŋ yawat kireŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Eni ŋonita ŋode kudän täwani pätak; Näkŋo eni uwä yänapik man eni ude irek yäk. Upänkaŋ intä ŋode täŋirä kubo äma täŋo käbop irit bägup ude äworetak.

47-48 ✨✨ Eruk kepma kepma Jesu kudupi eni gänaŋ äronpäŋ man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. Ude täŋirän bämop ämakät Baga man yäwoŋärewni ba Juda täŋo äma ekäni ekänitä Jesu kumän-kumän utta kädetta wäyäkŋeŋkuŋo upänkaŋ täŋpä waŋkuŋ. Imata, ämawebe kuduptagän Jesu täŋo manita gäripi nadänpäŋ äbä itgwäjik täŋkuŋo unita.

20

Jesu netä täŋo kehäromi terak piä täŋkuk?

Mat 21:23-27; Mak 11:27-33

¹ Kepma kubäta Jesu kudupi eni gänaŋ äronpäŋ ämawebe Manbiŋam Täga u yänahänpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. Yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ irirän bämop äma intäjukun täŋpani ätu, ba Baga man yäwoŋärewni äma ätukät Juda täŋo äma ekäni ekäni ätutä man iwetnayän dubini-ken äbuŋ.

² Äbänpäŋ iwetkuŋ; E! Gäk imaka täk täyan ŋo netätä gäwerirän täk täyan?

³ Iweräwä Jesutä man kowata ŋode yäwetkuk; Eruk näk udegän, man kubä täwerira kowata näwerut!

⁴ Jontä ume ärut yämik täŋkuko uwä nadäk-nadäk Anutu-ken yäpmänkaŋ täk täŋkukonik ba ini nadänpäŋ täk täŋkukonik?

⁵ Ude yäwet yabäwänä jide yäne yän nadänpäŋ yänpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Nintä Anutu-ken nanik yäpmänkaŋ täŋkuk yän yänawä Jesutä ŋode niwerayän; Upän imata mani nämo nadänkuŋ? yän niwerayän yäk.

⁶ Täŋä Jon uwä ini nadänpäŋ täŋkuk yän yänawä ämawebetä ninta kokwawak nadänpäŋ mobätä kumän-kumän nidäpnayän yäk. Jon uwä profet kubä, Anutu-ken nanik yän nadäk täkaŋ unita ude täga nämo yäne yäk.

⁷ Nadän-bäräp ude täŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Ninä Jontä ume ärut yämik täŋkuko unitäŋo mebäri nämo nadäkamän yäk.

⁸ Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäŋo mebäri nämo täwerayän.

Wain piä watä äma waki täŋo manbiŋam

Mat 21:33-46; Mak 12:1-12

⁹ ✨ Jesutä ude yänpäŋ man wärani ŋode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain piä kubä täŋpek. Täŋpäŋ peŋkaŋ wain piä u watäni itta äma ätu yepmankaŋ kome ban kubäken päŋku kadäni käroni-inik irek.

¹⁰ ✨ Pänku irirän wain mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp täŋirän mujipi ätu inita ketpäŋ yäpmän imiŋ äbäktä äma kubä iwerän kwek. Eruk kumaŋ päŋku wain piäken ahäwänä wain piä watä äma unitä äma u initpäŋ päripmänpäŋ tewä äneŋi ketän kwek.

¹¹ Ketän päŋku piä mähe-mi-ken ahäwänä kaŋpäŋ äneŋi äma kubä iwerän kwek. Kwänä wain piä watä äma unitä äma u initpäŋ päripmänpäŋ waki täŋ imiŋpäŋ tewä u imaka, ketän kwek.

¹² Piä watä ämatä ude täŋpäwä piä mähe-mi-tä äneŋi äma kubä iwerän kwek. Kwänä äma u utpewä kumän-däpurek täŋirän yewa gägäni-ken manpä kunen.

¹³ Piä äma ätu däpman-täko piä mähe-mi-tä jide täŋpet yän nadänpäŋ ŋode nadäwek; Nanakna bureni-inik ŋonitä päŋku yäwänä bureni yän nadänpäŋ mani käwep buramineŋ yäk. Ude nadänpäŋ iniken nanaki iwerän kwek.

✨ 19:47-48: Luk 21:37, 22:53; Jon 18:20 ✨ 19:47-48: Mat 21:46; Mak 14:1-2; Luk 20:19 ✨ 20:9: Ais 5:1 ✨ 20:10: 2Sto 36:15-16

14 Eruk kwänä wain piä täño watä äma unitäño nanaki-inik u kañpänjä yäñpän-nadäk ñode täneñ; Nanaki ñonitä piä ño mähemi api täñpek yäk. Unita uritna piä ño ninta biñam kañ täñpän yäk.

15 Ude yäñpänjä iwät kireñpewä yewa gägäni-ken kuñirän inñitpäñ kumän-kumän utneñ.

Eruk Jesutä manbiñam ude yäñ paotpäñ ämawebe päke itkuño u yäwetkuk; Jide nadäkañ? Piä mähemitä kuñpän watä äma u kowata jide täñ yämek?

16 U ñode täñ yämek; Piä mähemitä äbänpäñ watä äma biani kumän-kumän däpmänpäñ watä äma kodaki yepmañpek. Ude yäweränä ämawebe päke itkuño unitä nadäñpäñ iwetkuñ; Ude ahäwektawä!

17 Ude iweräwä Jesutä dapun kehäromigän yabänpäñ ñode yäwetkuk; Eruk, Anutu täño man ñode kudän täwani unitäño mebari jide?

Äma eñi täñpanitä bek kubä kawä wawäpäñ penkuño unitä bek bämopi ude itak yäk. *Sam 118:22*

18 ✧ Unita ñode täwera nadäwut; Bek bämopi uterak äma kubätä mañpänjä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak mañpänjä äma u kumän-kumän api däpmän jakñirek.

19 ✧ Jesutä man wärani ude yäñirän bämop äma ba Baga man yäwoñärewani äma unitä nadäwä tärewäpäñ yäñkuñ; Bureni! Man wärani wain piä terak utpäñ yäyak u ninta yäyak yäk. Ude yäñpän pengän inñitpäñ manken tenayän nadäñkuñopän ämawebeta umuntañpäñ penkuñ.

Jesu takis moneñ pekta iwet yabänkuñ

Mat 22:15-22; Mak 12:13-17

20 ✧ Täñpän Jesu inñitta kädetta wäyäkñeñpäñ iwaräntän yäpmän kuñatkuñ. Täñkañ äma ätu Jesu man goret yäñirän kañpän inñitpäñ gapman kerik-ken pekta yäniñ kireñpewä kuñkuñ. Eruk äma unitä Jesutä ninta äma täñyäkñarani nämo yäñ nadäwekta yäñpän äma täga inñam dapun äworeñpäñ päñku ahän imiñkuñ.

21 Ahän imiñpäñ Jesu ñode iwetkuñ; Yäwoñärewani äma! Nin nadäkamän, gäk äma siwoñi. Imaka imaka yäñiri bureniñgän ahäk täkañ. Anutu täño kädet siwoñigän niwetpäñ näwoñärek täk täyan. Ba man yäk täyan uwä äma wäpi biñam ärowani ba äpani unita umun nämo täñkañ niwet täyan.

22 Ude täk täyan unita nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneñ täga imik takamän ba nämo, unitäño mebari niweri nadäna.

23 Yäwäwä Jesutä yäñ-yäkñarani täño mebari yabänpäñ-nadänkañ yäwetkuk;

24 Moneñ kubä namä käwa yäk. Yäwänä moneñ kubä imiñkuñ. Imäwä ñode yäwet yabänkuñ; Moneñ ño terak netä täño inñami dapun ba wäpitä itak? Yäwänä iwetkuñ; Rom gapman täño intäjukun äma Sisa unitäñotä itak yäk.

25 Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ñode nadäwut. In imaka imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kañ imut. Täñ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kañ imut.

26 Ude yäwänkañ kikuñutpäñ-nadäwätäk täñpän kum itkuñ. Ämawebe inñamiken Jesutä goret kubä nämo yäwän kañpän inñitta täñpä wawäpäñ jop itkuñ.

Kumbani-ken naniktä akukakukta man

Mat 22:23-33; Mak 12:18-27

27 Ude täñkañ kuñirä äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuñ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäñ nadäk täñkuñonik.)

28 Eruk abänpäñ Jesu ñode iwet yabänkuñ; Yäwoñärewani äma, Mosestä ninta man kudän ñode täñ nimiñkuk; Äma kubätä webe yäpmänpäñ komenita yeri

kubä nämo bäyan̄kaŋ kumän̄jirän monänitä webeni kajat yäp̄mänp̄äŋ tuänita biŋam yeri bäyan̄ imek yäŋ yän̄kuk.

²⁹ U nadän̄jiri manbiŋam kubä ñode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuŋowä tuänitä webe kubä yäp̄mänp̄äŋ yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk.

³⁰ Täŋjirän monänitä webe ugänp̄äŋ yäpuk. Yäp̄mänp̄äŋ udegän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk.

³¹ Kumän̄jirän gwekitä webe ugänp̄äŋ koren̄p̄äŋ udegän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänp̄äŋ yäp̄mänp̄äŋ yeri kubä nämo peŋkaŋ kumän-tagän kumbuŋ.

³² Äpiye 7tä kumän̄jirä webeni kajat udegän mäden kumbuk.

³³ Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni-ken webe uwä netäta biŋam api täŋpek? yäŋ iwetkuŋ.

³⁴ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In nadäkaŋ? Ämawebe Nädapi täktäk uwä kome terak ño tāk tākaŋ.

³⁵ Upän̄kaŋ kadäni pähapken ämawebe kumbani-ken naniktä akukta biŋam u Anututä yäp̄mäŋ akwayän̄ täyak-ken uken nädapi täktäk äneŋi nämo api täneŋ.

³⁶ ✧ Kadäni uken äma wari nämo api kumneŋ, aŋerotä kumäk-kumäki nämo itkaŋ udegän. U kumbani-ken nanik akunayän̄ tākaŋ unitä Anutu täŋo iron̄jiniye ude äworen̄p̄äŋ api itneŋ.

³⁷ Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkaŋ unita ñode täwera nadäwut; Mosestä man kudän täŋ nimir̄kuko uterak kumbani-ken nanik akukakuk u imaka bureni yäŋ niwetp̄äŋ niwoŋärek tāk täyak. Mosestä päya kädäp mebet ikek unitäŋo manbiŋam kudän täŋp̄äŋ ñode imaka kudän täŋkuk; Ekäni u Abraham, Aisak, Jekop täŋo Anututä itak yäŋ yän̄kuk.

³⁸ ✧ Man ude yän̄kuko unitä ñode niwoŋäretak; Anututä nadäwän ämawebe kuduptagän, kumbani ba kodaki bok u irit ikek tākaŋ. Unita ñode täga yäne; Anutu u kumbani täŋo Anutu nämo. Uwä kodak irani täŋo Anutu.

³⁹ Jesutä ude yäwerirän Baga man yäwoŋärewani äma ätutä iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, kowata täga niwetan yäk.

⁴⁰ Täŋp̄äŋ äneŋi iwet yabäka umuntaŋp̄äŋ peŋkuŋ.

Jesu ini-tägän Kristo u netä yän̄ yän̄kuk

Mat 22:41-46; Mak 12:35-37

⁴¹ Täŋp̄äkaŋ Jesutä ämawebe ñode yäwet yabän̄kuk; Man goret ñode imata yäk tākaŋ? Kristo u Devit täŋo nanaki, komen ämagän yän̄ yäk tākaŋ. Upän̄kaŋ ude nämo!

⁴² Devit ini uwä Sam kubä terak ñode kudän täŋkuk; Ekäni Anututä Ekänina ñode iwerirän nadän̄kut;

⁴³ Gäk dubina-ken äbä maŋiriri wäpka biŋam gamiŋkaŋ iwankaye yäp̄mänp̄äŋ gämotka-kengän api yepmaŋpet yäk. *Sam 110:1*

⁴⁴ Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yän̄ yän̄kuko unita jide täŋp̄äŋ Kristo u Devit täŋo orani jopi kubä yän̄ yäk tākaŋ?

Baga man yäwoŋärewani täŋo täktäka yän̄kuk

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

⁴⁵ Ämawebe u Jesu täŋo man u nadän̄ irirä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk;

⁴⁶ In Baga man yäwoŋärewani ämatä kuŋat tākaŋ ude nämo kuŋatneŋ. Uwä ämawebetä nibän̄p̄äŋ wäpi biŋam ikek yän̄ niwerut yän̄kaŋ tek karon̄ji säkgämän wädäwä ärowäkaŋ ämawebe inamiken kuŋat tākaŋ. Ba kädet miŋin kuŋarirä ämawebetä yabän̄p̄äŋ yäniŋ oretta gäripi nadäk tākaŋ. Täŋkaŋ käbeyä eni gänaŋ

ba äŋnak-äŋnak pähap täk täkaŋ-ken äronpän äma ärowanitä irani-ken itta gäripi nadäk täkaŋ.

⁴⁷ Äma udewani uwä webe kajattä eni gänaŋ äronkaŋ tuŋumi yäyomägat täkaŋ. Ba ämawebetä nibänpän äma siwoŋi yän niwerut yänkaŋ yänapik man käroni boham yäk täkaŋ. Äma udewani uwä Anututä kowata waki taŋi-inik api yämek.

21

Anututa monen pekpek kädet bureni u jide?

Mak 12:41-44

¹ Jesutä ude yänkaŋ irirän ämawebe monen ikek päbä moneni kudupi eni täŋo monen käbot-ken pen irirä yabänkuk.

² Yabän irirän webe kajat kubä monen tepi kubägänpän äbä käbot gänaŋ pewän äpmonkuŋ. Pewän äpmonjirän kaŋpän Jesutä ämawebe yäwetkuk;

³⁻⁴ ✧ Näk bureni täwetat; Webe kajat jäwäri ŋonitä peyak uwä ätu pähaptä pekaŋ u yärepmitak. Ätuwä monen taŋi it yämikaŋ uken nanik täpurigän pekaŋ. Upänkaŋ webe ŋonitä peyak uwä täpuri it iminükuko udegän, kudup penpän jäwäri-inik itak.

Kudupi eni uwä api tokät maŋpek

⁵ Täŋpakaŋ iwaräntäkiyetä kudupi eni säkgämän u kaŋkaŋ yänkuŋ; Säkgämän! Monen Anututa biŋam pewani upän tuŋum gäripi nikek yäpmänkaŋ mobä säkgämän ukät bok kudupi eni täŋkuŋ yäk.

⁶ ✧ Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Imaka säkgämän kakaŋ uduwä mädenä api tokät maŋpek. Mobä uterak-terak itkaŋ uwä api erän mäneŋ.

⁷ Yäwänä iwaräntäkiye ätutä iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, yäyan uwä jidegän api ahäwek? Kudän jidewani ahän nimiŋjirän api kaŋpän nadäne?

⁸ Yäwäwä yäwetkuk; Ämatä täŋ-täkŋatneŋo unita ket nadänkaŋ itkot. Äma mäyaptä näk wäpna terak man ŋode api täwetneŋ; Näk Jesu yäk. Ba kadäni pähap tuän äbätak yän api täwetneŋ yäk. Upänkaŋ man u nadän yämineŋtäwä.

⁹ Ba ämik pähap-pähap ahäkaŋ yän täwetnayän täkaŋ unita nämo umuntäneŋ. Imaka umuri pähap u intäjukun ahänayän täŋopänkaŋ näkŋo äbäkäbäk kadäni uwä bäräneŋ nämo api ahäwek.

¹⁰ Täŋkaŋ kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Bureni, kome kubätä kubäkät ämik pähap api täneŋ. Ba äma änok kubätä kubäkät ämik api täneŋ.

¹¹ Kadäni uken kenän taŋi api kwaiwek. Ba kome ätuken nakta jop api itneŋ ba käyäm wakiwaki api ahän yämineŋ. Ba kudän kudupi umuri pähap mebäri mebäri kunum terak ahänjirä api yabäneŋ.

¹² Täŋpakaŋ imaka umuri pähap u nämo ahänjirä ämatä tepmäŋitpän kädet wakiwaki api täŋ tamineŋ. Goret täkaŋ yänpän käbeyä eni täŋo äma ekäni ekäni inamiken tepmaŋpakaŋ manjin api yäpmän danineŋ. Täŋpän komi eni gänaŋ api tepmaneŋ. Ba kome täŋo intäjukun ämakät gapman ämatä intäŋo mebäri nadäkta api täwet yabäneŋ. Bureni, näka nadän namikinik täŋpen kuŋatnayän täŋo unita udewä api täŋ tamineŋ.

¹³ Kädet udewani täwoŋärenayän täŋo uwä in näkŋo wäpna biŋam api yänahäneŋ.

¹⁴ ✧ Täŋpakaŋ bäräpi u nämo ahän tamiŋjirän intäjukunä manken itnayän täkamän uwä man jide api yäne yän nadäwätäk nämo täneŋ.

15 ✧ Nāmo, kadāni uken nākṇa-tāgān mejin api tāṅpidām tāwet ba nadāk-nadāk api tamet. Ude tāṅ tamiṅira iwanjiyetā man yāṅahānayāṅ tākaṅ u nadāṅkaṅ yāpmāṅ āpna yākṇat api tāṅpā waneṅ.

16 ✧ Kadāni uken nanjiye menjiye ba notjiye āwāṅjiye ba āma ātu unitā iwan api tāṅ tamineṅ. Ba in ātu kumāṅ-kumāṅ api tadāpneṅ.

17 In nākṇo wāpna biṅam yāpmāṅ kuṅatnayāṅ tākaṅ unita komi api tamineṅ.

18 ✧ Ude tāṅ taminayāṅ tākaṅ upāṅkaṅ gupjin morāk tāpuri kubā nāmo api paorek.

19 ✧ Nadāk-nadākjin nākken kehāromi peṅ yāpmāṅ kuṅatnayāṅ tākaṅ uwā sākgāmān api itneṅ.

Jesutā Jerusalem api wawek yāṅ yāṅkuk

20 Upāṅkaṅ guṅ ābot tāṅo komi āmatā pābā Jerusalem yotpārare ṅo it gwājiṅirā ṅode yabāṅpāṅ-nadāneṅ; Kome ṅo apiṅo wawayāṅ yāṅ nadāneṅ.

21 Kadāni ugān āmawebe yotpārare ini ṅo irani in akumaṅ kaṅ kut. Tāṅpāṅ āmawebe Judia komeken nanik u imaka, bārāṅeṅ akumaṅ kome ṅo peṅpeṅ banken kaṅ kut. Tāṅkaṅ kome kukṇi kāda nanik Jerusalem amneṅtawā!

22 ✧ Nadākaṅ? Komi bārāpi u ahāṅirān kowata yāpmāk-yāpmāk kadāni Anutu tāṅo man terak bian kudān tāwani u bureni-inik api ahāwek.

23 ✧ Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironi paki nitek u bārāpi-inik api nadāneṅ! Ekānitā kokwawak nadāṅirān imaka umuri pāhap kome ṅonitāṅo āmawebe terak api ahāwek.

24 ✧ Tāṅpākaṅ kadāni uken ātuwā āmikken mujuk terak api kumneṅ. Ātuwā guṅ ābotken naniktā yāmagut pāṅku ini irani-ken yepmaṅpāṅ komi piā api yāmineṅ. Guṅ ābot unitā Jerusalem yotpārare ṅo tāṅpā wawāpāṅ inita biṅam yāpmāṅpāṅ kadāni kāroni it yāpmāṅ āronirā kadāni Anututā nadātak-ken api tārewek.

Jesu tāṅo ābāk-ābākta man

Mat 24:29-35; Mak 13:24-31

25 ✧ Eruk, kadāni uken edap dapuri ba komepak ba guktā inide kubā api ahāneṅ. Kome terak gwāgu pāhaptā māmā pāhap tāṅirān āmawebe api umuntāneṅ. Umuntaṅpāṅ jide tāne yāṅ api nadāneṅ.

26 Tāṅpāṅ edap, komepak guktā wareṅ tāṅirā kome terak ṅo jide ahātak yāṅ nadāṅpāṅ bumta api umuntāneṅ.

27 ✧ Tāṅuruk-uruk ude ahāṅirān Āma Bureni-inik uwā gubam terak kehāromi epmāget kudān nitek abāṅirān api kāneṅ.

28 ✧ Unitā umuri unitā ahāṅ tamiṅirān nāmo umuntāneṅ. Nāmo, bānepjin pidām tāwāpāṅ ṅode kaṅ nadāwut; Eruk, Anututā waki ṅoken nanik nimagurayāṅ kerāp tāyak yāṅ kaṅ nadāwut.

29 Man u yāwetpāṅ manbiṅam kubā ṅode yāwetkuk; Wama pāya ṅo ba pāya ātu tāṅo mebāri yabāṅpāṅ-nadāwut.

30 Dātakitā ahāṅirā Soropek kadāni kerāp tāyak yāṅ nadāk tākaṅ.

31 Eruk, udegān imaka umuri u ahānayāṅ tākaṅ u yabāṅpāṅ Anututā intājukun itkaṅ yabāṅ yāwat piā kehāromi tāṅpayāṅ tāyak u tuān kerāp tāyak yāṅ api nadāneṅ.

32 Nāk bureni tāwetat; Āmawebe apiṅo itkaṅ u kudup nāmo kumāṅirā imaka yāyat u api ahāṅ moreneṅ.

✧ 21:15: Apos 6:10 ✧ 21:16: Mat 10:21-22 ✧ 21:18: 1Sml 14:45; Luk 12:7 ✧ 21:19: Hib 10:36
 ✧ 21:22: Lo 32:35; Jer 5:29, 46:10; Hos 9:7 ✧ 21:23: 1Ko 7:26 ✧ 21:24: Esr 9:7; Sam 79:1; Ais 63:18; Rom 11:25; Rev 11:2 ✧ 21:25: Sam 46:2-3; Sam 65:7-8 ✧ 21:27: Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7
 ✧ 21:28: Rom 13:11

33 ✧ Tänpäkañ kunum kenta kome u bok api paotdeno upäñkañ mena jinom u nämoinik api paorek.

Ket nadänpäj itneñ

34 ✧ Unita in ket nadäñkañ itkot! In ketem ume naknak unitagän kadäni nämö irepmitneñ. Ba imaka guptagän nadäwätäk nämö täneñ. Ude tänayäj täño uwä nadäk-nadäkjin unitagän api penenñ. Ude tänpäj tuñum nämö täñkañ irirä kadäni pähap api ahäj tamek.

35 Kadäni pähap u buñepta tom pit kubägän däpmäk täkañ udegän ämawebe kudup api ahäj yämek.

36 ✧ Unita ket tänpäj nadäjnit nadäjnit kañ kuñarut. Ba imaka umuri pähap u ahäj taminayäj täkañ u gänañ kehärom tänpäj itta Ekäniken yäñapik täkot. Ude tänpäj it yäpmäj kuñtängän Äma Bureni-inik inamiken api ahäneñ.

37 ✧ Tänpäkañ kepma kepma kudupi yotken Jesutä ämawebe yäwetpäñ yäwoñärek täk täñkukonik. Täñkañ bipani bipani uwä yepmañpen päñku pom kubä wäpi Olip uken äro it täñkukonik.

38 U irän täreñjirän tamimañ-inik apämañ päñku kudupi yotken it täñkukonik. U irirän ämawebetä mani biñam nadäkta äbäk täñkuñonik.

22

Satantä Judas bänepi-ken äpmonjuk

Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53

1 Tänpäj orekirit kadäni kubä wäpi Pasova ba Käräga yiskät nämö awähurani täño äñnak-äñnak kadäni keräp täñkuk.

2 ✧ Täñkañ bämop äma ätukät Baga man yäwoñärewni ämatä jide tänpäj Jesu utpena kañ paorek yänpäj kädetta wäyäkñeñkuño upäñkañ ämawebeta umuntañkuñ.

3-4 ✧ Ude täñ yäpmäj kuñjirä Satantä Jesu iniken iwaräntäki kubä wäpi Judas, Kariot komeken nanik, u bänepi-ken äpmonjuk. Bänepi-ken äpmonpänkañ Judastä Jesu bämop äma intäjukun täñpani ba kudupi eni täño watä äma u keriken pekta päñku man yäwetkuk.

5 Yäwerän nadänpäj bänep täga pähap nadäj imiñpäñ kowata gwäki imikta yäñtäreñkuñ.

6 Yäñtäreñ imäwä Judas täga nadäñkañ ämawebe kañpäñ nadäk nämö täñjirä käbop iwan keru terak kañ pewa yänpäj Jesu iwaräntäj yäpmäj kuñatkuk.

Pasova ketem nakta tuñum täñkuñ

Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30

7 ✧ Tänpäkañ Käräga yiskät nämö awähurani täño äñnak-äñnak kadäni yäput penkuñ. Orekirit kadäni udeken Juda ämatä Pasova orekirit kadäni täño mebari nadänpäj yawak gubañi däpmänpäj dubik täñkuñonik.

8 Eruk, kädet u iwatpäñ Jesutä Pita kenta Jon ñode yäwetpäñ pen yäwet-pewän kuñkumän; Ek kuñkañ Pasova täño tom ketem täñ tuñum täkon. Täñjirän nintä ärenakañ kañ näna.

9 Yäwänä yarä unitä ñode iwetkumän; Eni deken päñku Pasova täño ketem täñtuñum tädayäj?

10 Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek yotpärare-ken äronkañ äma kubä ume käbot ikek kañpäñ äma u iwat yäpmäj kuñjirän eni kubä gänañ ärowänä ugän kañ iwarun.

✧ 21:33: Luk 16:17 ✧ 21:34: Mat 24:48-50; Mak 4:19; Luk 17:27, 1Te 5:3 ✧ 21:36: Mak 13:33; Rev 6:17 ✧ 21:37: Luk 19:47 ✧ 22:2: Luk 20:19 ✧ 22:3-4: Jon 13:2,27 ✧ 22:7: Kis 12:1-27

11 Äronpänä eni mähemi ñode kañ iwerun; Yänpän-yäwonjärek ämatä ñode yäyak; Eni deken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova täño ketem nänayän?

12 Ude iweränkañ eni döpän tañi, äñnak-äñnak täño tuñum ikek kubä täwonjärewänkañ Pasova täño ketem uken kañ täñtuñum tawun.

13 ✧ Jesutä ude yäweränkañ Pita kenta Jon päñku yänkuko udegän kañ-ahäñpän Pasova täño ketem täñtuñum tañ itkumän.

Ekäni täño äñnak-äñnak unitäño man

Mat 26:47-56; Mak 14:2-26; Jon 18:3-11

14 Eruk kadäni ahäñirän Jesu iwaräntäkiye ätu yäwän yäpmän päro eni u gänañ mañitkañ ketem u penta nañkuñ.

15 Ketem nañ itkañ Jesutä ñode yäwetkuk; Komi nadäwayän täyat u keräp täyak unita Pasova äñnak-äñnak ñowä inkät bok nakta gäripi tañi nadän yäpmän kuñatkut.

16 ✧ Näk bureni täwetat. Näk Pasova ketem inkät äneñi nämo nañkañ it yäpmän kuñtängän Anututä intäjukun itkañ ämawebeniye yabän yäwarayän täyak-ken uken Pasova täño mebari kwawak api ahäwek.

17 Ude yänpän wain ume yäpmänpän Anutu-ken bänep täga man yänpän ñode yäwetpän yämiñkuk; In kuduptagän ño yäpmänpän nañput.

18 Näk wain ume äneñi nämo nañira Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat piäni kehäromi täñpayän täyak u kwawak api pewän ahäwek.

19 ✧ Jesutä ude yänpän käräga kubä yäpmänkañ Anutu bänep täga man iwetkañ tokät jukutpän iwaräntäkiyeta ñode yäwetpän yämiñtän kuñkuk; Ñowä näkño gupna. U inta yänpän taniñ kirewani. Ño nañkañ näka nadäñpen kañ kuñat täñput.

20 Eruk ketem nañ paotpän Jesutä wain ume yäpmänpän udegän yämiñpän yänkuk; Ñowä Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk kodaki täyak u täñkehärom takta. Topmäk-topmäk kodaki uwä nägätna inta yänpän piwayän täyat uterak wohutak.

21 ✧ Ude yänpän yänkuk; In nadäkañ? Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ñonitä iwan keriken nepmanpayän.

22 Äma Bureni-inik uwä kädet yän imani udegän api iwarek. Upänkañä äma iwan keriken terak nepmanpayän täyak u kowata jide kubä api yäpek?

23 Ude yäwän nadänkañ iwaräntäkiyeta ini näwetgäwet ñode täñkuñ; Ninken nanik netätä ude api täñpek? yän yänkuñ.

Intäjukun irit täño man

Mat 20:25-28; Mak 10:42-45

24 ✧ Täñpän iwaräntäkiye uwä ninken nanik netä intäjukun itak yänpän man wärat-wärat täñkuñ.

25 ✧ Täñirä Jesutä ñode yäwetkuk; In nadäkañ? Kome terak nanik intäjukun ämatä ämawebeta ärowani täñ yämik täkañ. Täñkañ inita ñode yäk täkañ; Nin ämawebe täño täñkentäk bureni yän yäk täkañ.

26 ✧ Upänkañ inken ude nämo ahäwek. Inken nanik kubätä äma ekäni ude itpäñä intäño mäden nanik ude kuñarek. Ba in kubätä intäjukun itpäñä eruk noriye täño watä äma jopi ude kuñarek.

27 ✧ Eruk, unita jide nadäkañ? Netätä ärowani itak? Äma wäpi nitek jop ittängän ketem nak täkañ unitä ärowani ba, watä äma ketem ijik-ijik täk täkañ unitä ärowani? Jop itkañ nak täkañ inä unitä ärowani yän nadäk täkañ. Täñ, nähä ude nämo täk täyat. Näkä in bämpojin-ken watä äma jopi ude kuñat täyat.

✧ 22:13: Luk 19:32 ✧ 22:16: Luk 13:29 ✧ 22:19: Luk 24:30 ✧ 22:21: Sam 41:9; Jon 13:21-22
✧ 22:24: Luk 9:46 ✧ 22:25: Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 ✧ 22:26: Mat 23:11; Mak 9:35 ✧ 22:27: Jon 13:12-15

28 Tənpəkan bəripi mebari mebari ahən namik təkan uwə inə nāmo nabəkətək təkan.

29 ✧ Tənjirə nanatə nək intəjukun itkan kanjwat piə kehəromi təkta wəp namiŋkuko udegən in nəkkət bok kanjwat piə u təkta wəp biŋam tamitat.

30 ✧ Ude təŋ tamitat unita intəjukun irayən təyat-ken uken nəkkət bok bəgup kubə-kengən ketem penta api nak təne. Ba Isrel əbot 12 unitəŋo intəjukun əma api itneŋ.

Jesu Pitatə nəka əwo api yəwek yən yəŋkuk
Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38

31 ✧ Jesutə ude yənpən Saimon iwetkuk; Saimon, Satantə in tənpən-tabəwayən yəyak. Əmatə wit mujipi-kət gupi yəpmən danik təkan ude tənpayən nadətək.

32 ✧ Unita Saimon nanakna, nadəkinikka paorənpən bənepka gapun təwek yənpən gəka Nanaken yəŋapik man yət. Ude təro unita gək əneŋi nəkken əbayən təyan-ken uken Anutu təŋo man kədet notkaye yəwet təpənək kan tə.

33 ✧ Ude yəwənə Pitatə ŋode iwetkuk; Ekəni gəkə komi eŋiken iriwə nək komi eŋiken bok itta pidəm təyat. Ba gək gutpən nək imaka nutta yəwəwə api pidəm təwet.

34 Yəwənə Jesutə iwetkuk; Pita, ŋode gəwera nadə. Apiŋo bipani purup gera nāmo yənjirən gəkə kadəni yarəkubə wəpna kəbop pewayən.

35 ✧ Ude yənpən yəwetkuk; Nəka monen, kuroŋjin ərərani ba yəkta yəjiwətpən jop taniŋ kireŋpewa kuŋkuŋ-ken uken imaka kubətə wəyəkŋeŋkuŋ ba nāmo? Yəwənə Nāmo yən iwetkuŋ.

36 ✧ Yənjirə Jesutə man kubə ŋode yəwetgən təŋkuk; Eruk apiŋo-ken kubətə monen it imənə yəpmənkan kuŋaton. Ba kubətə yək kubə it imənə udegən tagenkan kuŋaton. Ba kubə təŋo kadə əmik təkta nāmo it imənə iniken teki punin nanik yəŋopmənən əmata yəmiŋpən monen yəpmənkan kadə kubə suwaton.

37 ✧ U imata, Anutu təŋo man ŋode kudən təwani; Kubo əmata təŋ yəmik təkan ude təŋ imiŋkuŋ. Eruk, man uwə nəkken bureni-inik ahəkta yəwani. Nəka man yəwani uwə kudup bureni ahəwayən.

38 Jesutə ude yəwerənə iwetkuŋ; Ekəni, ŋo ka! Kadə yarə iŋitkamən ŋo! Yəwəwə yəŋkuk; Təga, man u pewut! yək.

Olip pomken Jesu nani-ken yəŋapinuk
Mat 26:36-46; Mak 14:32-42

39-40 ✧ Tənpən Jesu bipani bipani tək təŋkuko udegən yotpərare peŋpeŋ Olip pomken əroŋirən iwarəntəkiye iwatkuŋ. Bəgup it təŋkuk-ken u ahənpən iwarəntəkiye ŋode yəwetkuk; In təŋyabək-ken kwitanenəta Anutu-ken yəŋapik man yəwut.

41 Eruk Jesu inigən ətukət kuŋpənə gukut iməpmok tənpən yəŋapik man ŋode yəŋkuk;

42 ✧ Nana, təga yən nadənpənə gək nadən namiŋiri komi nadəwayən təyat u kan nərepmirən. Upənkan nəŋŋo nadək nāmo, gəkŋaken nadək kan ahəwən.

43 Ude yənjirən kunum gənaŋ nanik aŋero kubətə pəpə təŋkentən imiŋkuk.

44 Tənpənkan bənepitə komi pəhap nadənkan gwək pimiŋpən yəŋapik man kehəromigən yənjirən woŋ bumta imətkuko uwə nəgət bumik unitə kome terak mankuŋ.

✧ 22:29: Luk 12:32 ✧ 22:30: Mat 19:28 ✧ 22:31: 2Ko 2:11 ✧ 22:32: Jon 17:11,15,20; Sam 51:13
✧ 22:33: Luk 22:54 ✧ 22:35: Luk 9:3, 10:4 ✧ 22:36: Luk 22:49 ✧ 22:37: Ais 53:12; Luk 22:52
✧ 22:39-40: Luk 21:37; Jon 18:1 ✧ 22:42: Mat 6:10

45 Tānpān yānpik man yāntāngān akumañ iwarāntākiyetā itkuñ-ken u kuñpān yabāñkuk; Butewaki nadān bārāp tānpān pat irirā.

46 Pat irirā ābā yabānpān yāwetkuk; In imata dāpmon pat itkañ? Tānyabāk-ken kwitanenṭa akuñpān yānpik man yāwut!

Judastā Jesu iwan kerī terak teñkuk
Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-11

47 Tānpān Jesutā man ude yān irirān iwarāntākiye uken nanik kubā wāpi Judas unitā āma ābot yān-yāñṭat yāpmān ābāñkañ Judas ini Jesu bayān imiñpān iniñ orerayān nadāñkañ dubini-ken ābuk.

48 Ābānā Jesutā iwetkuk; Judas, gāk Āma Bureni-inik iwan kerī terak tewa yānpān naniñ oretan?

49 ✧ Tānpānkañ iwarāntākiye Jesu-kāt penta itkuño unitā iwan pāke u yabānpān Jesu iwetkuñ; Ekāni, iwan ṅo kadātā dāpna?

50 Ude yānpān iwarāntāki kubātā bāmop āma kubā tāño watā āma kubā ura yāñṭat jukuni bure kādapān painkuk.

51 Tāñirān Jesutā kañpān yāñkuk; Ai! Ude tāñpeno! Ude yānpān āma u jukuni yāpmānpān āneñi irani ude peñ imiñkuk.

52 ✧ Tāñkañ bāmop āma, Juda tāño āma ekāni ekāni-kāt kudupi eñi tāño komi āma Jesu inṭita ābuño u Jesutā ṅode yāwetkuk; Intā nabāwā nāk kubo āma āmik tāñpani ude tāñpapān kadā boham nīkek nutnayān ābākañ?

53 Nāk kepmani kepmani kudupi eñi gānañ āronkañ inkāt āmawebe Anutu tāño man yāwetpān yāwoñārek tāk tāñkut-ken ugān nāmo nepmāñitkuño u. Upāñkañ intā piājin tākta kadāni ahātak. Uwā bipmān urani tāño kehāromi ubayān!

Pitatā Jesu wāpi kābop peñkuk
Mat 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Jon 18:12-18,25-27

54 ✧ Ude tānpān Jesu inṭit yāpmān bāmop āma intājukun tāñpanitā eñi gānañ āronkuñ. Tāñirā Pita uwā bankentā yabāñit yabāñit yāwatkuñ.

55 Tāñirān komi āma yewa gānañ āro kādāp ijiñpān āñāriñ irirā Pita imaka, āro bāmopi-ken itpān kādāp penta āñāriñ itkuñ.

56 ✧ Āñāriñ irirā eñi unitāño watā webe kubātā ket tānpān kañpān yāñkuk; Āma ukāt kuñarani kubā ṅo yāk.

57 Yāwānā Pitatā yāñkuk; Wanotna, nāk āma u nāmo kak tāyat yāk.

58 Ude yānpān ātu irirān āma kubātā kañpān yāñkuk; Bureni, gāk unitā ābotken nanik yāk. Yāwānā Pitatā yāñkuk; Notnapak, jop yāyan yāk. Nāk nāmo!

59 Tāñirān māden āma kubātā ābānpān kehāromigān ṅode yāñkuk; A! yāk. Āma ṅo bureni-inik ukāt kuñarani. Uwā Galili āmagān yāk.

60 Yāwānā Pitatā yāñkuk; Notnapak, gāk man ṅo yāñiri tāngun tāyat yāk. Yāñirān uterakgān puruptā gera yāñkuk.

61 ✧ Tānpākañ Ekānitā āyāñutpān Pitaken dapun tāñirān Pitawā Ekānitā man ṅode iwetkuko u nadāwān tāreñkuñ; Purup man nāmo yāñirān gāk kadāni yarākubā nākṅo wāpna kābop pewayān yāk.

62 Man u juku piñpān bānēpi-ken jāgāmi pāhap nadānpān āpāmañ pāñku konām bumta kotkuk.

Jesuta waki mebāri mebāri tāñ imiñkuñ
Mat 26:67-68; Mak 14:53-65; Jon 18:19-24

✧ 22:49: Luk 22:36 ✧ 22:52: Luk 22:37; Jon 7:30, 8:20; Kol 1:13 ✧ 22:54: Sam 31:11; Luk 22:33
✧ 22:56: Apos 4:13 ✧ 22:61: Luk 22:34

63-64 Tãñpãkañ äma Jesu kañ gwäjin itkuño u sära man iwetpäñ injami dapun tektä täñpipiñkañ utpäñ iwetkuñ; Gäk profet unita äma gutak unitäño wäpi niwet! yäk.

65 Tãñkañ ugän nämo. Yãñärok man wakiwaki imaka, bumta iwetkuñ.

66 Ude täñirä kome yãñerirän äma ekäni ekäni, bãmop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yãwoñärewani äma kudup man käbeyä täñpäñ Jesu yãñikñat yãpmãñ äronpäñ man ñode iwetkuñ;

67 ✧ Gäk Kristo täñpawä yãñahãñpäñ niwet yäk. Yãwãwã yãwetkuk; Näk Kristo yãñ täwerawä täga nämo nadãñ naminayãñ.

68 Ba täwet yabäk täñira kukñini täga nämo näwetnayãñ.

69 ✧ Upãñkañ ñode täwera nadãwut; Apinõ yãput penpäñ Äma Bureni-inik uwä Anutu kehãromi mãhemi keru bure këda itpäñ tärek-tãreki nämo api it yãpmãñ ärowek.

70 ✧ Ude yãwãñ nadãñpäñ kuduhtagãñ ñode iwetkuñ; Gäk Äma Bureni-inik u? Yãwãwã yãñkuk; Yãkañ ubayãñ.

71 Yãwãnä yãñkuñ; Imata mangãmãñ wari yãne? No ini menitã yãñirän nadãkamãñ uba yäk.

23

Jesu Pailat ba Herot injamiken itkuk

Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38

1 Eruk, käbeyä täñ itkuño u kuduhtagãñ akuñ-kireñpäñ Jesu yãñikñat yãpmãñ päñku Pailat injamiken tenkuñ.

2 ✧ Uken päñku itpäñ ñode yãñpäñ manken tenkuñ; Äma ñonitãño mebãri ñode pätak; Äma ño nin täño ämawebeniye nadãk-nadãki täñkuräk tak täyak. Täñkañ Rom täño intäjukun äma Sisa unita takis moneñ penentawä yãñ yãjiwät tak täyak yäk. Täñkañä inita ñode yäk täyak, Näk äbãkta yãwani Kristo u, intäjukun äma kubä yãñ yäk täyak.

3 ✧ Ude yãwãwã Pailattã Jesu iwet yabãñkuk; Gäk Juda täño intäjukun äma ba? Yãwãnä Jesutã iwetkuk; Yãyan ubayãñ.

4 Yãwãnä Pailattã bãmop äma ba äma äbot itkuño u kudup ñode yãwetkuk; Näk äma ñonitãño momita wãyãkñewa wakañ yäk.

5 Pailattã ude yãwetkuko upãñkañ kehãrom tanpäñ yãñkuñ; Ude nämo! U äma yãñ-yãkñarirän manitã nintã komen ahãñ moretak yäk. U Galili kome-kentã yãput penpäñ täñ yãpmãñ äbãñ täyon Judia komeken ño udegãñ ahãtak yäk.

6 Ude yãwãwã Pailattã äneñi yãwet yabãñkuk; Äma ño Galili komeken nanik ba?

7 ✧ U Galili komeken nanik bureni täñpãnã, eruk, näkä unitãño mebãri nadãkta nämo yãwani. U kome Herottã yabãñ yãwat täyak u nanik unita Herottã man piãken kwãn yäk. Täñpãkañ kadãni uken Herot Jerusalem yotpãrare-ken itkuko unita Jesu Herotken tewãn kuñkuk.

8 ✧ Täñirän Herot uwä Jesu kañpäñ bãnep täga nadãñkuk. U Jesu täño biñam mãyap nadãk täñkuko unita u kakta gãripi nadãñ yãpmãñ äbuk. Imata Jesutã kudãn kudupi kubä täñirän käwayãñ gãripi nadãñkuk.

9 Täñpäñ Jesu man mebãri mebãri iwet yabãñirän kowata man kubä nämo iwetkuk.

10 Man kum irirän Baga man nadãwani ämakãt bãmop äma intäjukun täñpani uken itkuño u nadãñkañ Jesu terak man mebãri mebãri wohutpäñ gera terak yãput iwetkuñ.

✧ 22:67: Jon 3:12, 8:45; Jon 10:24 ✧ 22:69: Apos 7:56 ✧ 22:70: Luk 4:3,9 ✧ 23:2: Luk 20:25
✧ 23:3: 1Ti 6:13 ✧ 23:7: Luk 3:1 ✧ 23:8: Luk 9:9

¹¹ Täñirä Herot-kät komi ämatä Jesuta waki täñ imiñpäj sära man iwetkuñ. Ude täñkañ äma ekäni täño tek täñ imiñpäj Pailat-ken äneñi yäñikñat yäpmäj kuñkuñ.

¹² Täñpäkañ kadäni ukengän Pailat kenta Herot not täñpäj bänep kubägän peñkumän. Bian ini-ini itkumänopäj kadäni ugän not täñkumän.

Jesu kumäj-kumäj utta Pailattä yäñtäreñkuk
Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16

¹³ Täñpäj Pailat uwä Juda täño äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täñpani ba ämawebe päke itkuño u yäñpewän dubini-kengän äbuñ.

¹⁴ Täñpäj ñode yäwetkuk; In äma ño ämawebe yäñ-yäkñarani täk täyak yäñ yäñpäj näkken yäpmäj äbäj yäk. Upänkañ näkä in inamjin-ken mebärinita iwet yabätken momini kubä nämo kañ-ahätat yäk.

¹⁵ Täñkañ Herot udegän, mominita wäyäkñewän wawäpäj ninken äneñi tewän äbätak yäk. Unita jide? Momi kubä nämo täñkukopäj imata jop kumäj-kumäj utnek?

¹⁶⁻¹⁷ Eruk, komi äma yäwera iwänaptä jop päripäkañ pit ima yäk.

¹⁸ Ämawebetä ude nadäñpäj kuduhtagän bänepi wawäpäj gera ñode yäñkuñ; U paorän! U paoränkañ Barabaspäj pit nimi! yäñ yäñkuñ.

¹⁹ Barabas uwä noriye-kät yotpärare bämopi-ken ämik pewä ahäwäpäj äma kubä kumäj-kumäj utpewän komi eñiken teñkuñ.

²⁰ Täñpäkañ Pailattä Jesu pit imayäj nadäñkuko unita ämawebe päke u yäwetkuk.

²¹ Yäweränä äneñi gera kehäromigän yäñkuñ; Päya kwakäp terak kumäj-kumäj ut!

²² Yäñirä Pailattä äneñi yäwet yabäk ñode täñkuk; Waki kubä jide täñkukta? Näk nadäñira momi niked bumik nämo täyak. Unita komi äma yäniñ kirewa iwänap-tägän päripäkañ kañ tewa yäpmäj kwän yäk.

²³⁻²⁴ Ude yäwänä mani utpäj kuduhtagän gera täñpäj ñode yäñkuñ; Päya kwakäp terak kumbän! yäk. Gera tañi pen yäñtäñ kuñtäko Pailattä iniken gärip iwarut yäñpäj yäñtäreñ yämiñkuk.

²⁵ Täñkañ mani buramiñpäj äma ämik pewän ahäwänpäj äma kubä kumäj-kumäj urani wäpi Barabas u pit imiñpäj yäniñ kireñkuk. Täñpäj Jesu uwä kumäkta yäñtäreñpäj komi ämata yämiñkuk.

Jesu päya kwakäp terak utpewä kumbuk
Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27

²⁶ Täñpäkañ komi ämatä Jesu yäñikñat yäpmäj kuñtängän kädet miñin äma kubä kañ-ahänkuñ. Äma uwä wäpi Saimon, Sairini yotpärare-ken nanik. Uwä piäken naniktä äbäñirän kañpäj Jesu täño päya kwakäp piriken pewä buramiñkañ Jesu mädegän iwatkuk.

²⁷ Täñpäkañ ämawebe äbot pähaptä iwatkuñ. Iwarän täñkañ webe ätu konäm butewaki täñtäñ iwatkuñ.

²⁸ Konäm kottäj iwarirä Jesutä äyäjutpäj yabäñpäj ñode yäwetkuk; Jerusalem webe kwayak, in näka kotneño. Nämo, injinta ba äpetjiye nanakta korut.

²⁹ ✧ In nadäkañ? Kadäni keräp tañirän webe nanak bäyawanitä ñode api yäneñ; Äruñ kuñatnañi takamäñonik yäk.

³⁰ Täñkañ pom käroni tokät päbä nin yejämbut!

Ba geñi kwähärep dunpäj nin yäpmäj päñku gänañ umu yejämbut! yäk.

Hos 10:8

31 ✧ Upänkañ kadäni täga bumik-ken ude yänayän täño uwä kadäni wakikenä jide api yäneñ?

32 Tänpäkañ waki tänpäni yaräkät Jesu-kät penta däpnayän yän-yäkñat yäpmän kuñkuñ.

33 Yän-yäkñat yäpmän kome kubä wäpi Gwäki Kokäp uken kuñkuñ. Uken ahänpänä Jesu päya kwakäp terak utkuñ. Ba waki tänpäni yarä, kubä kukñi kubä kukñi yepmanpäñ bok däpuñ.

34 ✧ Tänpäkañ Jesutä yänapik man ñode yänkuk; Nan! Waki täñ namikañ ño nämo nadänkañ täkañ unita momini peñ yämi. Yänjirän komi äma teki yäpmäktä närepmirek gärepmirek täñkuñ.

35 ✧ Tänpän ämawebe bumta ini ugän itpäñ yabänjirä Juda täño äma ekäni ekänitä Jesu sära ñode iwetkuñ; Äma ñowä äbäktä yäwani Kristo tänpäwä iniken gupi täñkentäwänä. U ämagän täñkentän yämik täñkukopän iniken gupi täñkentäktawä tänpän wakañ yäk.

36 ✧ Yänjirä komi ämatä udegän Jesu yänärok man iwetkañ dubini-ken äbänpäñ wain ume jägämi iminayän täñkuñ.

37 Tänpän yänkuñ; Gäk Juda äma täño intäjukun äma bureni u tänpäwä gäkña gupka täñkentäwä yäk.

38 Tänpän Jesu gwäki punin kädawä man kudän ñode kudän täñkuñ;

Ñowä JUDA Ämawebe Täño INTäjukun Äma.

39 Ude tänjirä waki tänpäni yarä u kubätä päya kwakäp terak itkañ Jesu yänärok man ñode iwetkuk; Gäk Kristo tänpäwä gäkña gupka täñkentänpäñ nek imaka, täñkentän nimi! yäk.

40 Ude yäwänä noripaki kubätä ibenpäñ ñode iwetkuk; Nek penta nidäpmäktä biñam yäwanipän, gäk man ude yäyan uwä Anututa nämo umuntäyan?

41 Nek mominektä täga nidäpmänkañ. Upän äma ñowä momi kubä nämo täñkukopän jop utkañ yäk.

42 ✧ Ude yänkañ yänkuk; Jesu, gäk intäjukun itkañ wäpka biñam ikek irayän täyan-ken uken näka kañ nadän nam yäk.

43 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwera; Apinogän näkkät irit bägup tägaken bok itdayän yäk.

Jesu kumbuk

Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30

44-45 ✧✧ Tänpän kome kepma bämopi tänjirän kome dapuri kumbuk. Kumänjirän kome kudup bipmän utpäñ it yäpmän kuñjirän 3'kirok täñkuk. Tänjirän kudupi eni gänañ tek tañi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini wewän tärenkuñ.

46 ✧ Tänjirän Jesutä gera yänpäñ yänkuk; Nan! Kehäromina ketka-ken peyat! Ude yänpäñ kumbuk.

47 Tänjirän komi äma kubä watäni itkuko unitä u kañpäñ nadänkañ Anutu iniñ orepän yänkuk; Bureni-inik! Äma ño momini nämo.

48 ✧ Tänpäkañ ämawebe ätu kañ itkuño unitä imaka ahänkuko u kañpäñ butewaki nadänpäñ kupäñi wenpeñ enini-ken kuñtänpä kuñkuñ.

49 ✧ Tänpäkañ Jesuta not täñ imik täñkuño u ba, Galili komeken nanik webe ätu iwat yäpmän äbuño u imaka banken itkañ imaka ahänkuño u kañpäñ nadäk täñkuñ.

✧ 23:31: 1Pi 4:17 ✧ 23:34: Ais 53:12; Mat 5:44; Apos 7:60; Sam 22:18 ✧ 23:35: Sam 22:7-8 ✧ 23:36: Sam 69:21 ✧ 23:42: Mat 16:28 ✧ 23:44-45: Amo 8:9 ✧ 23:44-45: Kis 36:35 ✧ 23:46: Sam 31:5; Apos 7:59 ✧ 23:48: Luk 18:13 ✧ 23:49: Sam 38:11, 88:8; Luk 8:2-3

*Jesu änenkuņ**Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42*

⁵⁰ Tänpäkaņ äma kubä ukät penta itkuņo wäpi Josep. Äma uwä Judia komeken yotpärare kubä wäpi Arimatea uken nanik. Uwä Juda täņo äma ekäni ekäni unitä äbotken nanik. U äma täga, Anututa nadäņ imiņpeņ kuņarani.

⁵¹ ✧ Tänpäkaņ noriyetä Jesu man iwetpäh iwan keriken peņirä nadäwän nämo tägaņkuk. Nämo, u Anututä intäjukun itkaņ yabäņ yawat piäni kwawak ahäņirän kakta itsämäņtäņ kuņat täņkukonik.

⁵² Eruk, äma unitä Pailat-ken päņku Jesu täņo komegup yäpayäņ iwet yabäņkuk.

⁵³ Iwerän nadäņ imänkaņ päya kwakäp terak nanik ketärenpäņ tek pakitä uwäktäņ-awatpäņ yäpmäņ päņku mobä kawut awaņ komegup äneka biņam yäwani uken peņkuk. Mobä kawut uwä bian äma kumbani kubä nämo pewani, kudupi-inik itkuko uken Jesu täņo komegup peņkuk.

⁵⁴ Kepma uwä Fraide, Sabat täņo tuņum täktäk kadäni udeken Jesu änenkuņ.

⁵⁵ ✧ Tänpäkaņ webe ätu Jesukät Galili komeken naniktä bok äbuņo u Josep iwet yäpmäņ päņku kaņirä komegup awaņ gänaņ äneņkuk. Kaņirä äneņpäkaņ eniken äyäņutpeņ päņku imaka imaka ume kábäņi niked täņtuņum täņpäņ peņkuņ.

⁵⁶ ✧ Ude täņkaņ Sabat unita Moses täņo бага man iwetpäh itpäņ-nadäk täņkuņ.

24*Jesu kumbani-ken naniktä akumaņ kuņkuk**Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10*

¹ Tänpäkaņ Sande tamimaņ-inik webe ukeņo imaka kábäņi tägatäga täņtuņum täņpäņ peņkuņo u yäpmäņkaņ Jesu änenkuņ-ken kuņkuņ.

² Päņku ahäņpäņ kaņkuņ; Mobä pähap u yäpmäņ kewenkuņo parirän.

³⁻⁴ ✧ Ude tänpäkaņ Jesu äneņkuņ-ken äroņpäņ Jesu täņo komegupta wäyäkņewä wawäkaņ nadäwätäk täņ irirä äma yarä teki paki-inik unitä pit kubägän dubini-ken ahäņpäņ itkumän.

⁵ ✧ Täņirän webe kwayak unitä bumta umuntaņpäņ iņami komen yäpä äpmonpäpäņ patkuņ. Parirä äma yarä unitä yäwetkumän; In kumbani komeken ņo imata kodak iranita wäyäkņeņ itkaņ?

⁶ ✧ U ņo nämo itak, akumaņ kuk yäk. Galili komeken itkaņ man ņode täwetkuko unita guņ täņkuņ?

⁷ Uwä ņode täwetkuk; Äma Bureni-inikä, äma waki täņpani keriken pewäkaņ päya kwakäp terak utpäņ äneņpäkaņ kepma yaräkubä täreņirän Anututä äneņi yäpmäņ päņaku api tewek yäņ täwetkuk.

⁸ Ude yäņirän webe kwayak u nadäņpäņ yäņkuņ; Bureni, nadäkamäņ! yäk.

⁹ Ude yäņpäņ awaņ u peņpeņ päņku iwaräntäkiye 11 ukät ämawebe ätukät biņami yäwetkuņ.

¹⁰⁻¹¹ ✧ Webe kwayak u wäpiwä Maria Makdala komeken nanik, kubä wäpi Joana, kubäwä Maria wahupi Jems täņo miņi ukät webe ätu bok kuņatkuņ. Täņpäņ webe kwayak unitä iwaräntäkiye ukeņo manbiņam yäwerirä mani nadäņirä jopi ude täņpäpäņ nadäwä bureni nämo täņkuk.

12 Upänkañ Pitatä akumañ awañken bäräñeñ päñku awañ gänañ umu okärenpäñ tek Jesu gupi uwäk täñpäñ äneñkuño ugänpäñ kañkuk. Ude kañpäñ nadäwätäk pähap täñtäñ äneñi kuñkuk.

Jesu Emeus kädet-ken kañkumän

13 Täñpäñ kepma ukengän iwaräntäki yarätä Emeus yotpärare-ken kuñkumän. Emeus u Jerusalem yotpärare dubini-ken itkuk, 10 kilomitas ude.

14 Kädet kuñit kuñit imaka Jesuken ahäñkuko unita man yäñpäñ-nadäk täñtäñ kuñkumän.

15 ✧ Yäñpäñ-nadäk täñtäñ kuñirän Jesu ini äma yarä u dubini-ken ahäwänkañ penta kuñkuñ.

16 Täñpäkañ äma yarä u Jesu kañkumäno upänkañ u Jesu yäñ siwoñi nämo kawän täreñkuñ.

17 Ude täñirän Jesutä yäwet yabäñkuk; Ek imatäken manpäñ yäñpäñ-nadäk täñtäñ kuñatkamän? Yäwänä äma yarä uwä päñku täpäneñpäñ itpäñ butewaki injami dapun ijinikumän.

18 Täñkañ äma yarä u kubä wäpi Kliopas unitä iwetkuk; Gäk kome kubäken nanik käwep unita Jerusalem yotpärare-ken kudän ahäñkuko u nämo kañpäñ nadäñkun.

19 ✧ Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Imatäkenta yäkamän? Yäwänä yarä unitä iwetkumän; Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unitäño manbiñam yäk. U profet pähap. U Anutu ba ämawebe injamiken imaka kehäromi niked yäñpäñ-täk täñ yäpmäñ äbäk täñkukonik yäk.

20 Upänkañä nintäño äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täñpani unitä kumäkta yäñtäreñ imiñpäñ manken tenpäñ päya kwakäp terak utpewä kumbuk.

21 ✧ Unitä Isrel äbot nin Rom gapman täño keriken nanikpäñ nimagutta yäwani yäñ nadäñkumäñopäñ u kawut, utpewä kumäñirän edap yäräkubä täretak ño yäk.

22 ✧ Täñpäkañ apiño tamimañ ninken nanik webe ätutä manbiñam inide kubä niwerañ yäk.

23 Uwä tamiinik Jesu äneñkuñ-ken kuñpäñ Jesu täño komegupta kawä wañ yäk. Täñkañ äneñi äyänutpeñ päbä ñode niwerañ; Añero yarätä ahäñ nimiñpäñ Jesu kodak täñpeñ akumañ kuk yäñ niwerañ yäk.

24 ✧ Eruk man u nadäñpäñ nininken äbotken nanik ätutä awañken päñku webetä yäño udegän kañ yäk. Upänkañ Jesu nämo kañ-ahäñ.

25 Man ude iweränä Jesutä yäwetkuk; Yäke! Inä guñ bureni-inik! Profettä man yäñpäñ kudän täñkuño u in imata täñguñ täñpäñ bänep nadäwätäk täñpäñ nadäkinik nämo täkañ?

26 ✧ Profettä ñode yäñkuñ; Kristo u komi mebäri mebäri nadäñpäñ kumäkta yäwani. Komi u nadäñkañ eruk, epmäget penyänjek ikek kunum gänañ api ärowek yäñ yäñkuñ.

27 ✧ Jesutä ude yäñpäñ man kudup inita, Moses ba profet mäden ahäwanitä Anutu täño man terak kudän täñkuño unitäño mebäri kudup yäñkwawa tañ yämiñkuk.

28 Eruk, kuñtäñgän Emeus yotpärare keräp täñkuñ. Täñpäñ Jesutä yotpärare u irepmitpeñ kwayäñ täñkuk.

✧ 24:15: Mat 18:20 ✧ 24:19: Mat 21:11 ✧ 24:21: Luk 2:38, 19:11; Apos 1:6 ✧ 24:22: Luk 24:1-11
✧ 24:24: Jon 20:3-10 ✧ 24:26: Luk 9:22, 24:44 ✧ 24:27: Sam 22:1-21; Ais 53; Jon 13:31; Apos 3:13

29 Ude tänpänä äma yarä unitä iwetkumän; Kwenö yäk. Kome bipayän unita nekkät penta ñogän itna yäk. Ude iwerän nadän yämänkañ eni gänañ penta päro itkuñ.

30 ✧ Äronpäñ ketem nänayän manitkuñ. Manit itkañ Jesutä käräga kubä yäpmänpäñ tokätkañ Anutu bänep täga man iwetpäñ äma yarä unita yämiñkuk.

31 Ude tänpänkañ Anututä nadän yämiñirän eruk U Jesu yän kawän tärenkuñ. Kawän tärewäkañ uterakgän Jesu ini ugän paotkuk.

32 Tänpänkañ yarä u ini-tägän näwetgäwet tänpäñ yänkumän; Bureni! yäk. Kädet miñin man täño mebäri yänahänpäñ niwerirän man gäripi nitek u nadänpäñ bänepnektä pidäm tako ukeño!

33 Ude yänpäñ uterakgän akumañ Jerusalem yotpärare-ken äyänutpeñ kuñkumän. Päñku ahänpäñ yabänkumän; Jesutä iniken iwaräntäkiye 11 uwä noriye ätukät änok kubägän irirä. Yabäwänä iwaräntäkiye itkuño unitä ñode yäwetkuñ;

34 ✧ Ekäni awañ gänañ naniktä bureni akuk! yäk. U Saimon kädet miñin ahän imik yäk.

35 Tänpäkañ yarä unitä udegän kädet miñin ahän yämänkañ eni gänañ päro käräga tokätpäñ yämän nañkañ kawän tärenkuño manbiñam upäñ yäwetkumän.

Jesutä iwaräntäkiye ahän yämiñkuk

Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23; Apos 1:6-8

36 ✧ Eruk Jesutä täñkuko unita manbiñam yänpäñ-nadäk täñ irirä bämopi-ken ini ugän ahän yämiñpäñ yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! yäk.

37 ✧ Yäweränkañ iwaräntäkiyetä kañpäñ kwainpäñ yänkuñ; Wära! Mäjo kubä äbätak ño! yäk.

38 Ude yäwäwä yäwetkuk; In imata kikuñutpäñ bänep yarä-yarä pekañ?

39 Ñowä näkña-inik äbätat. In ketna kuroñna-ken ño nepmäñit näwatpäñ nabänpäñ nadäkinik täñput. Mäjo uwä gupi tohari nitek nämo. Täñ, nähä gupna tohatna nitek ño yäk.

40 Man ude yäwetpäñ keru kuroñi-ken jibi me u yäwoñärenkuk.

41 ✧ Yäwoñärewän kañpäñ bänepi tägañkuñ. Tänpäkañ ño Jesu ini yän ketinik nämo nadäwä tärenkuñ. Ude tänpäkañ yäwet yabänkuk; Inken ketem ätu itkañ?

42 Ude yäweränä gwägu tom ijiwani kubä imiñkuñ.

43 Imiñkañ kañ irirä, eruk nañkuk.

44 ✧ Nañpäñ yänkuk; Näk inkät itkañ man täwet yäpmän äburo ukeño nadäkañ? Näk ñode täwetkut; Man näka Moses täño бага man kudän täwani terak, ba profet täño man kudän terak ba Sam terak kudän täwani u kudup udegän ahän morekta yäwani yän täwetkut.

45 ✧ Ude yäwetkañ Anutu täño man mebäri nadäkta nadäk-nadäki täñkwawa tañ yämiñkuk.

46 Täñkañ ñode yäwetgän täñkuk; Anutu täño man kudän terak ñode kudän täwani; Kristo u komi nadänpäñ kumänkañ kepma yarä tärenirän kubäta kumbani-ken naniktä api akwek.

47-48 ✧✧ Täñkañ komeni komeni ämawebe yäwetpäñ yäwoñärek täñpewä bänepi sukurenirä Anututä Kristo unitäño wäpi terak wakini api peñ moreñ yämek yän ude kudän täwani. Eruk nanaknaye, inä ude täkta yäwani. Unita Jerusalem yotpärare-ken yäput peñpäñ kañ täñtäñ kut.

49 ✧ Tänpäkañ nanatä imaka injinta biñam yäwani u iniñ kireñpewa api äpäñ

✧ 24:30: Luk 22:19 ✧ 24:34: 1Ko 15:4-5 ✧ 24:36: 1Ko 15:5 ✧ 24:37: Mat 14:26 ✧ 24:41: Jon 21:5 ✧ 24:44: Luk 9:22 ✧ 24:45: Luk 24:27 ✧ 24:47-48: 1Ti 3:16 ✧ 24:47-48: Jon 15:27; Apos 1:8 ✧ 24:49: Jon 14:16, 15:26; Jon 16:7; Apos 1:4

tamek. Unita in kome ɲo nāmo peɲpeɲ kuneɲ. Ɲogān itsāmāɲ irirā kunum tāɲo kehāromi tama yāpmāɲkaɲ kaɲ kut yāk.

Jesu kunum gānaɲ āroɲkuk

Mak 16:19-20; Apos 1:9-11

⁵⁰ Man ude yāwetkaɲ eruk yāɲ-yākɲat pāɲku Betani yotpārare gāgāniken itkaɲ keru yāpmāɲ akuɲpāɲ Anututā iron tāɲ yāmikta man yāwetkuk.

⁵¹ Man tāga u pen yāwerit yāwerit kome kākātāɲirān Anututā imagut yāpmāɲ kunum gānaɲ āroɲkuk.

⁵² ☆ Tāɲirān iwarāntākiyetā Jesu iniɲ oretkaɲ bānep oretoret pāhap terak Jerusalem yotpārare-ken āneɲi kuɲkuɲ.

⁵³ Kuɲpāɲ kadāni kadāni kudupi eɲi gānaɲgān itkaɲ Anutu iniɲ oret tāɲkuɲ.

Jon

Jontä Jesu uwä Anutu täño nanaki yän niwoñäreкта manbiñam ño kudän täñkuk

Jesu u Anutu täño Manbiñam

¹ ✧ Manbiñam U mebäri-ken-inik yäput penpäñ it yäpmän äbukotä itak. Uwä Anutu-kät itkumänopän u ini-tägän Anutu.

² U yäput penpäñ Anutu-kät it yäpmän äbukotä itak.

³ ✧ Manbiñam U Anutu-kät ket kubägän täñpäñ imaka kuduhtagän pewän ahänkuñ. Ukät nämowä imaka kubä nämö ahäwän.

⁴ ✧ Uwä irit täño mähemi unitä ämawebeta penyänen yämik täyak.

⁵ ✧ Täñpäkañ penyäneki unitä bipmän urani-ken penyänenirän bipmän uranitä penyänek u döpän kumna yänkañ täñpäñ wak täkañ.

Ämatä Jesu not nämö täñ imiñkuñ

⁶⁻⁷ ✧ Äma kubä wäpi Jon. Unitä penyänek unitäño manbiñam yänahänirän nadänpän ämawebe kuduhtagän nadäkinik tänenäta Anututä iniñ kireñkuk.

⁸ ✧ Jon ini uwä penyänek mähemi nämö. U penyänek mähemi täño manbiñam yänahäкта äbuk.

⁹ ✧ Täñpäkañ penyänek mähemi bureni uwä ämawebe komeni komeni penyänen yämik täyak unitä kome terak ahäкта keräp täñkuk.

¹⁰ ✧ Eruk penyänek uwä komen ämawebe bämopi-ken ahänpäñ itkuk. Täñpäkañ ämawebe u ini-tägän pewän ahänkuñopän ämawebe uwä mebäriini nämö kañpäñ nadänkuñ.

¹¹ Ini äbotken ahänkuko upänkañ äbot unitä not nämö täñ imiñkuñ.

¹² ✧ Täñ, ämawebe ätu not täñ imiñpäñ nadäkinik täñ imiñkuño unita Anutu täño äperiye nanak itnenäta kädet pen yämiñkuk.

¹³ ✧ Täñpäkañ äperiye nanak ahänkuño uwä ämatä ahäk täkamän ude nämö ahäwani. Ba nädapitä nanak ahäкта epän täktäk kädet-ken nämö ahäwani. Uwä Anututä ini-tägän bäyañ yepmanpani.

¹⁴ ✧ Eruk, Manbiñam u äma äworenpäñ bämopnin-ken ahänpäñ ninkät penta it täñkumänonik. Ahänpäñ irirän wäpi biñam kehäromi nitek kañpäñ nadänkumän. Uwä Anutu täño nanaki-inik kubägän unita wäpi biñam u yäpuk. Uwä orakorak mähemi ba man bureni täño mähemi ahänpäñ irirän kañpäñ nadänkumän.

¹⁵ ✧ Täñpäkañ äma unitäño mebäriini Jontä gera terak ñode yänahänkuk; Näk äma unita ñode täwerat; Näkä jukun ahänkuro upänkañ äma u näk närepmitak. Imata, näk nämö ahänira äma u it yäpmän äbukotä itak yän yänkuk.

¹⁶ ✧ Bureni! Manbiñam uwä orakorak mähemi. Unita nin kuduhtagän imaka imaka gäripi nitek unitä käwut-ken nanik iron wari wari täñ nimik täyak.

¹⁷ ✧ Täñpäkañ bian Anututä Moses kerit terak бага man pen nimikuk. Täñ, orakorak ba man bureni uwä Jesu Kristoken naniktä ahän nimikkuñ.

✧ **1:1:** Jon 17:5; 1Jo 1:1-2; Rev 19:13 ✧ **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 ✧ **1:4:** Jon 5:26 ✧ **1:5:** Jon 3:19 ✧ **1:6-7:** Mat 3:1; Luk 1:13-17,76 ✧ **1:8:** Jon 1:20 ✧ **1:9:** Jon 8:12; 1Jo 2:8 ✧ **1:10:** Jon 1:3; 17:25 ✧ **1:12:** Gal 3:26 ✧ **1:13:** Jon 3:3-6; Jem 1:18; 1Pi 1:23 ✧ **1:14:** Ais 60:1-2; Gal 4:4; Plp 2:7; Hib 2:14; Luk 9:32; Jon 2:11 ✧ **1:15:** Jon 1:27,30; Mat 3:11 ✧ **1:16:** Kol 2:10 ✧ **1:17:** Kis 34:28; Rom 6:14; 10:4

18 ✧ Ba ugän nämo. Äma kubätä Anutu nämoinik kaŋkuk. Upänkaŋ Anutu täŋo nanaki bureni kubä-tägän nani dubini-ken it täyak unitä äpäŋpäŋ Anutu täŋo mebäri kwawak pewän ahän niminŋkuk.

Jontä iniken mebäri yäwetkuk

Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

19 Täŋpäkaŋ Jerusalem yotpärare-ken nanik Juda äma ekäni ekänitä bämop ämakät kudupi eni täŋo watä äma ätu yäniŋ kireŋpewä Jonken kuŋkuŋ. Päŋku Jon ŋode iwet yabänkuŋ; Gäk netä?

20 ✧ Yäwäwä Jontä mebäri kábop kubä nämo peŋpäŋ ŋode yänahänpäŋ yäwetkuk; Näk Kristo, Anututä bian iwoyäwani u nämo!

21 ✧ Yäwänä iwetkuŋ; Etän, gäk netä? Gäk Elaija ba? Yäwäwä yäwetkuk; Näk u nämo! yäk. Yäwänä iwetkuŋ; A, Gäk profet, Anututä api taniŋ kirewet yän yänkuko u? Yäwäwä yäwetkuk; Näk profet u nämo yäk.

22 Jontä ude yäwänä iwetkuŋ; Eruk bureni niwet! Gäk netä? Päŋku äma niwet-pewä äbämäŋo u jide yäwetnayän?

23 ✧ Ude yäwäwä Jontä profet biani wäpi Aisaia u meni-ken yäpmänpäŋ ŋode yäwetkuk; Näk äma kubä, kome jopi-ken itkaŋ gera ŋode yän irani;

Ekäni täŋo kädet täwitpäŋ kaŋ yäpä-siwontaŋ imut! yäk. *Ais 40:3*

24-25 ✧ Täŋpäkaŋ äma Jonken äbuŋo uwä äma Parisi äma ätu bok itkuŋo unitä äneŋi iwet yabäkgän täŋpäŋ yänkuŋ; Näk Kristo nämo, Näk Elaija nämo ba Näk profet nämo yän niwetan upänkaŋ imata äma ume ärut yämik täyan?

26 Yäwäwä Jontä ŋode yäwetkuk; Näkä äma umegän ärut yämik täyat. Upänkaŋ äma kubä bämopjin-ken itak ŋo, u inä nämo kaŋpäŋ nadäk täkaŋ yäk.

27 ✧ Äma uwä mäden näwatta yäwani. Upänkaŋ näk närepmitpäŋ intäjukun it namitak unita äpani näk ŋodewanitä u dubini-ken itnaŋi nämo.

28 ✧ Imaka ahänkuko u Betani yotpärare, Jodan ume udude käda täŋkuŋ. Jontä kome uken itkaŋ ämawebe ume ärut yämik täŋkuk.

Jontä Jesu täŋo mebäri yäwetkuk

29 ✧ Patkuŋo yänewänä Jesu Jonken kuŋirän bankentä kaŋkaŋ Jontä ämawebe ŋode yäwetkuk; Udu kawut! yäk. Anutu täŋo tom bätaki äbätak! Ämawebe komeni komeni täŋo momi u äma uterak äroŋirän kotatak.

30 ✧ Äma unita ŋode täwerat; Mäden äbätak unitä näk närepmitpäŋ intäjukun it namitak. Imata, äma u näk nämo ahänjira it yäpmän äbukotä itak yän täwerat.

31 Täŋpäŋ näkŋa imaka, äma u nämo kaŋkut. Upänkaŋ Isrel ämawebe intä äma unitäŋo mebäri kämi nadäkta näk intäjukun äbä ume ärut tamik täŋkut.

32 ✧ Jontä ude yänpäŋ yäwetgän täŋkuk; Näk bian Munapiktä känaräm ude äpäŋkaŋ uterak maŋitpäŋ irirän kaŋkut yäk.

33 ✧ Täŋpäkaŋ näkŋa bian Kristo nämo käwa täreŋirä Anutu, ume ärut yämik-yämik epän yän namiŋkuko ugän ŋode näwetkuk; Munapiktä äpä gwäki terak irirän api käwen yäk. Äma unitä ämawebe Munapikpäŋ api uwäktän yämek yän näwetkuk.

34 ✧ Näwetkuko udegän kaŋkuro unita ŋode yänahänpäŋ täwet täyat; Äma uwä Anutu täŋo nanaki bureni-inik.

Äma ätutä Jesu kaŋ-ahänkuŋ

✧ **1:18:** Kis 33:20; Jon 6:46, 1Ti 6:16, 1Jo 4:12; Mat 11:27 ✧ **1:20:** Jon 3:28 ✧ **1:21:** Lo 18:15,18; Mat 11:14; Jon 6:14, 7:40 ✧ **1:23:** Ais 40:3 ✧ **1:24-25:** Mat 21:25; Jon 1:33 ✧ **1:27:** Jon 1:15; Apos 13:25 ✧ **1:28:** Mat 3:6; Jon 10:40 ✧ **1:29:** Ais 53:6-7; Jon 1:40, 1Pi 1:18-19 ✧ **1:30:** Jon 1:15 ✧ **1:32:** Mat 3:16 ✧ **1:33:** Luk 3:2-3 ✧ **1:34:** Mat 3:17, 17:5; Mat 27:54

35-36 ✧ Patkuŋo yäŋewänä Jon-kät iniken iwaräntäki yarä kome ini ugän irirä Jesutä äbamaŋ yärepmitpeŋ kuŋirän kaŋpäŋ iwaräntäki yarä u yäwetkuk; Eruk kawun! Anutu täŋo tom bätaki kuyak u yäk.

37 Yäwerirän yarä u man u nadänpäŋ Jon teŋpeŋ mädeŋän Jesu iwatkumän.

38 Iwarirän Jesutä äyänutpäŋ yabänpäŋ yäŋkuk; Ek imata äbäkamän? Yäwänä iwetkumän; Yäwoŋärewni äma! Gäk eŋi de it täyan? (Yäwoŋärewni äma u iniken man terak Rabai yäŋ iwetkumän).

39 Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Äbäŋkaŋ kawun! yäk. Yäwänä yarä uwä iwatkumän. Eruk 4'kirok bipäda eŋiken ahänpäŋ kaŋpäŋä kepma ugän Jesutä it täŋkuk-ken ugän penta itkuŋ.

40 ✧ Äma yarä, Jon täŋo man nadänpäŋ Jesu iwatkumäno u kubä wäpi Andru, Saimon-Pita unitäŋo monäni u.

41 ✧ Eruk Andru u bäräŋeŋ päŋku tuäni Saimon ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Nek Mesaia käkamak yäk. (Mesaia u mebäri Kristo, Anututä iwoyäwani.)

42 ✧ Ude yänpäŋ Andru u tuäni Saimon yäŋikŋat yäpmäŋ Jesuken kuŋkuk. Kuŋirän Jesutä Saimon kaŋpäŋ iwetkuk; Gäk Saimon, Jon täŋo nanaki. Upäŋkaŋ gäk wäpka Kefas yäŋ gäwetat yäk. (Kefas u ninin man terak mobä.)

43 ✧ Eruk, patkuŋo yäŋewänä Jesu Galili komeken kwa yänpäŋä äma kubä wäpi Filip kaŋ-ahänpäŋ iwetkuk; Gäk näwat! yäk.

44 Filip uwä Andru kenta Pita täŋo yotpärare wäpi Betsaida, u nanik.

45 ✧ Eruk, Filiptä noripak kubä wäpi Nataniel kaŋ-ahänpäŋ iwetkuk; Mosestä бага man terak kudän täwani, ba profet ätutä kudän täŋpäŋ Äma kubä api ahäwek yäŋ yäwani ukeŋo nadätan? Nin äma u kaŋ-ahäkamäŋ. Uwä Jesu, Josep täŋo nanaki, Nasaret yotpärare-ken nanik u yäk.

46 ✧ Iweränä Natanieltä man kowata ŋode iwetkuk; Kome täpuri Nasaret udewani-ken nanik imaka täga kubä täga ahäwek? Nämoinik! Ude yäwänä Filiptä iwetkuk; Päŋku ka! yäk.

47 Ude iweränä Natanieltä päŋku Jesuken ahäŋirän kaŋpäŋ Jesutä yäŋkuk; Äma ŋowä Isrel äma mebäri kubä yäk. Bänepi-ken jopman kubä nämo itak.

48 ✧ Ude yäŋirän Natanieltä Jesu iwetkuk; Gäk jide täŋpäŋ näka nadätan? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Filiptä näka nämo gäwerirän wama äyünken iriri gabät yäk.

49 ✧ Yäwänä Natanieltä ŋode iwetkuk; Yäke! Yäwoŋärewni äma, gäk Anutu täŋo nanaki, Isrel äma nintäŋo intäjukun äma yäk.

50 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wama mebäri-ken iriri gabät yäŋ gäwerapäŋ nadäŋ namikinik täyan? Nadätan, kaŋpäŋ nadäk täyan ŋo täpuri yäk. Kämi, imaka bureni pähap ahäŋirä api kaŋ yäpmäŋ kwen yäk.

51 ✧ Ude yänpäŋ äma päke u ŋode yäwetkuk; Näk bureni ŋode täwera nadäwut; In kunum aŋeŋirän Anutu täŋo aŋeroniyetä Äma Bureni-inik terak äronkaŋ äpäk täŋirä api yabäneŋ yäk.

2

Jesu kudän kudupi yäput peŋkuk

1 ✧ Kepma yarä täreŋirän Galili kome, yotpärare kubä wäpi Kana uken yanäpi yarä keräntäk täŋirän äŋnak-äŋnak täŋkuŋ. Jesu täŋo miŋi imaka, penta itkaŋ äŋnaŋkuŋ.

✧ **1:35-36:** Jon 1:29 ✧ **1:40:** Mat 4:18-20 ✧ **1:41:** 1Sml 2:10; Sam 2:2; Jon 4:25 ✧ **1:42:** Mat 16:18; Mak 3:16 ✧ **1:43:** Mat 8:22; Mak 2:14 ✧ **1:45:** Lo 18:18; Ais 7:14, 9:6; Jer 23:5; Ese 34:23 ✧ **1:46:** Jon 7:41,52 ✧ **1:48:** Sam 32:2 ✧ **1:49:** Mat 14:33, 16:16; Mat 27:42; Mak 3:11 ✧ **1:51:** Stt 28:12 ✧ **2:1:** Jon 1:43

² Tänpän äñnak-äñnak täño mähemitä Jesu-kät iwaräntäkiyeta yänpewän äbäkañ bok itpäñ nañkuñ.

³ Näñtäko wain ume paoränkañ miñitä Jesu iwetkuk; E, wain ume paotak yäk.

⁴ ✧ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata peñ näwetan? Näkño kadäni nämo ahätak yäk.

⁵ ✧ Ude yäwänä Jesu täño miñitä eñi unitäño epän watä äma yäwetkuk; Imaka kubäta täwerirän udegän kañ täñput yäk.

⁶ ✧ Tänpäkañ eñi uken ume käbot mobäpäñ täñpani tañi-inik 6 ude itkuñ. Käbot kubä uken ume gwereno uwä 100 litas ude bumik täñpek. Juda ämatä бага man iwatkañ ume ärutna yänpän ume käbot udewani-ken gwerani.

⁷ Eruk Jesutä epän watä äma yäwetkuk; Käbot ño gänañ ume piwä tokñewut yäk. Yäwänä udegän täñkuñ. ⁸ Ude tänpäwä yäwetkuk; Eruk, käbot-ken nanik ume ätu gwet päñku äñnak-äñnak mähemita imut yäk. Ude yäwänä udegän täñkuñ.

⁹ Täñkañ äñnak-äñnak mähemi uwä ume u nañ yabäwän wain ume täñkuk. Wain ume u Jesutä täñpewän ahäñkuk yäñ nämo nadäñkuk. (Upänkañ eñi epän watä äma u ini nadäñkuñ.) Mähemi uwä ume nañpäñ-nadäñkañ yanäpi keräntäk täñkumäno u äpita yänpewän äbuk.

¹⁰ Yänpewän äbänä iwetkuk; E! yäk. Äma ätutä äñnak-äñnakken wain ume gäripi nitek ñodewaniwä intäjukun piñ yämik täkañ yäk. Tänpän ämawebetä näñtäñgän täñguñ tänpän wain ume gäripi nämo upän yämik täkañ yäk. Ude täk täkañ upänkañ gähä wain ume gäripi nitek ñowä käbop pewi irakopän paot-paotta pewi ahätak yäk.

¹¹ ✧ Jesu kudän kudupi intäjukun uwä Galili kome Kana yotpärare-ken täñkuk. Kadäni uken Jesu kehäromini ba wäpi biñam kwawak pewän ahäñirän iwaräntäkiyeta kañpäñ nadäkinik täñ imiñkuñ.

Kudupi eñi u kudupi kañ irän

Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46

¹² ✧ Tänpäkañ Kana yotpärare peñpeñ Jesu ini ba miñi noriye-kät, iwaräntäkiye penta Kapeneam yotpärareken kuñkuñ. Päñku uken kepma yarägän itkuñ.

¹³ ✧ Itkañ Juda täño orekirit kadäni kubä wäpi Pasova u keräp täñkuko unita Jesu Jerusalem äronkuk.

¹⁴ Päro kudupi eñi moräki-ken yabäñkuk; Äma ätuwä Anututa gupe kábäñi nitek ijiñ imikta sipsip, bulimakau, barak namiñ-gamiñ täñit moneñ imaka, namiñ-gamiñ täñ irirä.

¹⁵ Ude täñ irirä Jesutä yabäñpäñ yen yäpmänkañ irin utpäñ äma u ba tom bok däpmänpäñ yawat kireñpewän äpämañ kuñkuñ. Äpämañ kuñirä moneñ käbot yäpmän äreyän tänpän kuñkuñ.

¹⁶ ✧ Tänpän äma barak suwañ itkuño u ñode yäwetkuk; Imaka ño yäpmän kut! yäk. In mäyäkjin nämo! Nana täño kudupi eñiken imaka jopi ño täñirä tunum eñi nämo täñpek yäk.

¹⁷ ✧ Jesutä ude täñirän iwaräntäkiyeta man kubä Anutu täño man ñode kudän täwani u juku piñkuñ; Gäkño eñi säkgämän irekta bänepna kädäp ijik täyak.

¹⁸ Jesutä ude täñirän kañpäñ Juda äma ekäni ekänitä kokwawak nadäñkañ iwetkuñ; Netä gäweränpän ude täyan? Gäk ude täkta kehäromi pat gamitak yäñ nadäkta kudän kudupi kubä niwonärewi këna! yäk.

✧ **2:4:** Mat 12:48; Jon 19:26 ✧ **2:5:** Jon 7:30, 8:20 ✧ **2:6:** Mak 7:3-4 ✧ **2:11:** Luk 9:32; Jon 1:14, 4:54; Jon 11:40 ✧ **2:12:** Mat 4:13 ✧ **2:13:** Kis 12:1-27; Jon 6:4, 11:55 ✧ **2:16:** Luk 2:49 ✧ **2:17:** Sam 69:9

19 ✧ Yäwäwä yäwetkuk; Intä kudupi eni ʒo kwiriräkaŋ näkä edap yärukubä-tagän tänpäŋ äneŋi api täŋ morewet yäk.

20 Ude yäwänä yänkuŋ; Wa! Oranijetä kudupi eni ʒo obaŋ 46 ude täŋ yäpmän äronŋängän täŋ moreŋkuŋ! Upänkaŋ gäkä edap yärukubätagän täŋ morekta yäyan? yän iwetkuŋ.

21 ✧ Jesutä iniken gupita juku piŋkaŋ kudupi eni terak yänkuk.

22 ✧ Tänpäkaŋ mäden, Jesutä kumänpäŋ akuŋirän iwaräntäkiyetä man u nadäwä tumbuŋ. Nadäwä tumbäpäŋ man Jesutä yänkuko u ba Anutu täŋo man kudän täwani u nadäwä bureni täŋkuŋ.

23 ✧ Tänpäkaŋ Jesu Pasova orekirit kadäni uken Jerusalem yotpärare-ken itkaŋ kudän kudupi mäyap täŋkuk. Täŋirän äma mäyaptä nadäkinik täŋ imiŋkuŋ.

24 Upänkaŋ äma kudup täŋo bänepi yabänpäŋ-nadäwani unita mebärini kudup nämo yänahänpäŋ yäwetkuk.

25 ✧ Imata, Jesu ini uwä äma bänepi yabänpäŋ-nadäk täŋpani unita äma bänepi-ken jide pätak u kudup yabänpäŋ-nadänkuk. Uwä bänep kakkak mähe mi unita kubätä iwetnaŋi nämo.

3

Nikodemus täŋo manbiŋam

1 ✧ Kome uken Parisi äma kubä wäpi Nikodemus. Nikodemus uwä Juda äma ekäni kubä.

2 ✧ Eruk biŋani kubä Nikodemus päŋku Jesu ahän imiŋpäŋ iwetkuk; Yäwoŋäre wani äma, gäk yänpäŋ-yäwoŋäre äma Anutu-ken naniktä äbun yän nadäkamän. Anutu-ken naniktä nämo äbun yäwänäku kudän kudupi täk täyan u täga nämo täk täyen yäk.

3 ✧ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwera; Äma kubätä ahäk-ahäk kodaki nämo ahäwayän täko uwä Anututä intäjukun itkaŋ yabän yäwat epän kehäromi täk täyak unitäŋo mebärini täga nämo kaŋpäŋ nadäwän tärewek.

4 Jesutä ude yäwänä Nikodemus kikuŋtpän iwetkuk; Ude nämo! Äma tägawanitä jide tänpäŋ nanak paki ude äneŋi äworewewek? Äma kubätä nanak paki äworeŋpäŋ miŋi koki gänaŋ ahäwänkaŋ äneŋi miŋitä täga bäyanaŋi nämo! yäk.

5 ✧ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwetat. Äma kubätä ume terak ba Munapik terak äneŋi kodaki nämo ahäwayän täko uwä Anututä intäjukun itkaŋ nämo api kaŋiwarek.

6 ✧ Äma miŋi koki gänaŋ ahäwani uwä kome täŋo nadäk-nadäk uterakgän kuŋat täkaŋ. Täŋ, Kudupi Munapiktä äma kubä täŋo nadäk-nadäki täŋkodak täwayän täko uwä Munapiktä iniken nadäk-nadäk terak api kuŋarek.

7 Näk kodaki ahäwen yän gäwetat u nadänpäŋ nämo kikuŋuren.

8 ✧ Ahäkahäk kodaki Munapiktä pewän ahäk täkaŋ uwä mänit ude bumik. Mänit uwä iniken gärip terak piäk täyak. Imaka imaka yepmäŋit täŋirän yabäk täkamän, upänkaŋ de ahänkaŋä de päŋku paotak yän nämo kak täkamän. Tänpäkaŋ Munapik udegän, ini uwä kwawak nämo kak täkamän. Upänkaŋ äma Munapik täŋo irit kodaki nitek uterak Munapik täŋo piäni ahänirän kak täkamän yäk.

✧ 2:19: Mat 21:23, 26:61; Mat 27:40; Apos 6:14 ✧ 2:21: 1Ko 6:19 ✧ 2:22: Luk 24:6-8; Jon 12:16, 14:26 ✧ 2:23: Jon 7:31 ✧ 2:25: Mak 2:8 ✧ 3:1: Jon 7:50, 19:39 ✧ 3:2: Mat 22:16; Jon 9:16 ✧ 3:3: Mat 18:3, 1Pi 1:23 ✧ 3:5: Ese 36:25-27; Tai 3:5 ✧ 3:6: Sam 51:5; Jon 1:13 ✧ 3:8: Sav 11:5

⁹ Jesutä ude yäwänä Nikodemustä iwetkuk; Yäkai! Näk jide tänpän unitäno mebäri nadäwa tärenej?

¹⁰ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk Juda täno yänpän-yäwojärek äma ñonitä man ñonita imata tänguñ täyan?

¹¹ ✧ Näk bureni gäwera; Imaka nadäk takamän ba kanpän nadäk tak takamän udegän Juda äma in täwetpän täwojärek tak takamän. Upänkan in nintäno manta bitnäc takan.

¹² ✧ Imaka komen äma terak ahäk takan unita täwerira nadäwä bureni nämo tak takan unita imaka kunum gänañ ahäk takan unita täwerawä jide tänpän nadäwä bureni tänpäk?

¹³ ✧ Kome terak nanik äma kubätä kunum gänañ nämo äronkuko unita kunum gänañ ahäk takan uwä äma kubä-tägän yabänpän-nadäk täyak. Uwä Äma Bureni-inik, kunum gänañ nanik äpuko u kubä unitägän kunum täno mebäri nadatak.

¹⁴ ✧ Molestä bian-inik kome jopi-ken gämok jikontä yokut iwat yäpmän äronpän ämawebe inamiken kwawak penkuko udegän Äma Bureni-inik uwä yäpmän äro punin kwawak pekta yäwani.

¹⁵ ✧ Ude tänjirä äma kubätä Äma Bureni-inik unitä täga tänkentän namek yän nadäkinik ude tänpayän täko uwä irit kehäromi api kan-ahäwek.

¹⁶ ✧ Anututä komen ämawebeta nadän yämik-inikinik tänkuko unita nanaki tepi kubägän u tewän äpuk. Ude tänkuko unita ämatä u nadän iminpän kuñatnayän takan uwä paot-inik nämo api täneñ. Nämo, u irit kehäromi api kan-ahäneñ.

¹⁷ ✧ Anutu uwä Nanakna komen ämawebe manken kan yepmanpän yänpän nämo tewän äpuk. Nämo, u komen ämawebe yäpän tägakta yänpän nanaki kubägän-inik uwä inin kireñkuk.

¹⁸ ✧ Unita äma kubätä Anutu täno nanaki u nadän imikinik tänpayän täko uwä manken itta biñam nämo. Täñ, äma kubätä nadän imikinik nämo tänpayän täko uwä manken itta biñam. Imata, nadäkiniki Anutu täno Nanaki kubägän unita nämo tak täyak unita.

¹⁹⁻²⁰ ✧✧ Manken irit täno mebäri ñode päatak; Penyänek pähap Anutu-ken naniktä kome terak ño äpatak. Upänkan komen äma kuñat-kuñari waki unita penyänekta bitnäñkan bipmän uranita gäripi nadäk takan. Kädet wakini täno mebäri kwawak pewä ahäkta umuntak takan unita penyänek gänañ nämo ärok takan.

²¹ Täñ, äma kubätä kädet bureni iwarayän täko uwä penyänek u gänañ itta nämo api bitnäwek. Nämo, äma udewanitä penyänek gänañ irirä ämawebe ätutä ñode api yabänpän-nadäneñ; Bureni! Äma unitäno täktäki uwä Anutu täno mangän iwatpän tak takan yän api nadäneñ.

Jontä Jesu täno mebäri yänkwawa tänkuk

²² ✧ Jesutä man ude yän paotpänä iwaräntäkiye yämagut yäpmän Jerusalem yotpärare penpen Judia gägäni käda kuñkuñ. Pänku itkan ämawebe ume ärut yämiñ itkuk.

²³ Ude täñ irirän kadäni ugän Jon imaka, kome kubäken ämawebe ärut yämiñ itkuk. Aenon kome, Salim yotpärare dubini-ken uken tänkuk, ume täñi kubä u itkuko unita.

²⁴ ✧ (Kadäni uken Jon komi eniken nämo tänjirä epän u tänkuk).

✧ **3:11:** Jon 3:32, 8:26 ✧ **3:12:** Luk 22:67 ✧ **3:13:** Snd 30:4; Rom 10:6 ✧ **3:14:** Nam 21:9; Jon 8:28, 12:32 ✧ **3:15:** Jon 20:31 ✧ **3:16:** Jon 3:36, 10:28; Rom 5:8, 8:32, 1Jo 4:9-10 ✧ **3:17:** Luk 19:10; Jon 5:22, 12:47; Apos 17:31 ✧ **3:18:** Jon 3:36, 5:24 ✧ **3:19-20:** Jon 1:5,9, 8:12 ✧ **3:19-20:** Efe 5:11-13 ✧ **3:22:** Jon 4:1-2 ✧ **3:24:** Mat 4:12

25 Tãñpãkañ Juda äma ekãni kubätä äbãñpãñ Jon tãño iwarãntãkiye-kãt Anutu inãmiken kurãki itta ume ärutãrut tãño kãderita man wãrãt-wãrãt tãñkuñ.

26 ✧ Ude tãñkañ Jon tãño iwarãntãkiyetã kuñpãñ Jon ñode iwetkuñ; Yãwoñãrewani äma, äma gãkkãt Jodan udude kãda itkañ unitãño mebãrini niwetkuno äma ukeno nadãtan? Ämawebe mãyaptã äma uken kuñirã ume ärut yãmiñ itak yãk.

27 ✧ Ude yãwãwã Jontã yãwetkuk; Nadãkañ? Kunum mãhemitã äma kubãkubãta epãn nimik tãyak. Nimiñirãn epãn nininta biñam nimani ugãnpãñ iwãtpãñ tãk tãkamãñ yãk.

28 ✧ Nãk ñode tãwetkuro upãñ imata tãñguñ tãkañ? Nãk nãkñata Kristo nãmo yãñ tãwetkut. Nãk Kristota kãdet tãwit imiktagãn Anututã naniñ kireñkuk yãk.

29 ✧ Jontã ude yãñpãñ ñode yãwetgãn tãñkuk; In ñode nãmo nadãkañ? Äma kubãta webe yãñ imineño uwã webe uwã äma ukengãn kwek. Tãñpãkañ äma unitãño noripakitã biñam nadãñpãñ tãñkentãñ imiñpãñ bãnep tãga pãhap nadãñ imek. Eruk, nãk äma unitãño noripaki ude. Ämawebetã notnapak Jesu ukengãn kukañ unita bãnep tãga nadãñ imitat.

30 Unita nãk ñode nadãtat; Notnapak tãño wãpitã äronjirãn nãkño wãpnatã kañ äpãn yãk.

Äma kubã kunum gãnañ naniktã äpuk

31 ✧ Jontã ude yãñpãñ yãwetkuk; Äma kunum gãnañ naniktã äpuko uwã äma kuduptagãn yãrepmiñpãñ intãjukun-inik itak. Tãñpãkañ nãhã komen äma. Nãk imaka imaka kome terak itkañ unitãño mebãrigãn nadãwa tãrekañ. Tãñ, äma kunum gãnañ naniktã äpuko unitã uyaku imaka kuduptagãn nadãwãn tãrekañ.

32 ✧ Äma unitã imaka kañpãñ nadãk tãyak udegãn yãñahãk tãyak. Upãñkañ ämatã u nadãkta bitnãk tãkañ.

33 Tãñ, äma kubãtã man u nadãñpãñ buramiwayãñ tãko unitãño nadãk-nadãki-ken ñode pãtak; Anutu u imaka bureniñgãn tãk tãyak ba yãk tãyak.

34 ✧ Imata, äma Anututã ini tewãn äpuko u Anutu tãño man yãñahãk tãyak. Anututã ini unita Munapik tãño kehãromi tokñek-inik peñ imiñkuk.

35 ✧ Tãñpãkañ Nani uwã Nanakita gãripi-inik nadãñpãñ kome terak ba kunum gãnañ imaka imaka kuduptagãn tãño mãhemi pãhap teñkuk.

36 ✧ Unita äma kubãtã Nanaki unita nadãñ imikinik tãñpayãñ tãko uwã irit kehãromi nitek api irek. Upãñkañ äma kubãtã Nanaki tãño man nãmo buramiwayãñ tãko uwã irit kehãromi nãmoinik api kañ-ahãwek. Nãmo, Anutu tãño kokwawaktã äma udewani terak pen api it yãpmãñ ärowek yãk.

4

Jesu Samaria webe kubãkãt man yãñkumãn

1 ✧ Kadãni uken Parisi ämatã manbiñam ñode nadãñkuñ; Jesu uwã ämawebe mãyap ume ärut yãmik tãyak, Jontã tãk tãñkuko u irepmiñpãñ tãyak.

2 (Tãñ bureni uwã Jesu ini ämawebe ume nãmo ärut yãmiñkuk. Iwarãntãkiye yãwerãn unitã ärut yãmik tãñkuñ.) Tãñpãkañ Jesutã Parisi äma Jesu epãn ude tãyak yãñ yãñpãñ-nadãk tãñkuño manbiñam u nadãñkuk.

3 Manbiñam u nadãñpãñ Judia kome u peñpeñ Galili komeken äneñi äyãñutpeñ kuñkuk.

4 Galili kãdet u iwãt yãpmãñ kuñtãngãn Samaria kome kãda ahãñkuk.

✧ 3:26: Jon 1:26-34 ✧ 3:27: Jon 19:11, 1Ko 4:7; Hib 5:4 ✧ 3:28: Jon 1:20,23; Mat 11:10 ✧ 3:29: Mat 9:15 ✧ 3:31: Jon 8:23, 1Jo 4:5 ✧ 3:32: Jon 3:11 ✧ 3:34: Jon 1:32 ✧ 3:35: Mat 11:27; Jon 5:20, 10:17 ✧ 3:36: Jon 3:16-18, 1Jo 5:12; Luk 3:7 ✧ 4:1: Jon 3:22,26

5 ✧ Kuṅtängän Samaria kome täño yotpärare täpuri kubä wäpi Sika uken ahäṅkuk. (Yotpärare u kome Jekoptä bian-inik nanaki Josepta iniṅ kireṅkuko u dubini-ken itkuk.)

6 Jesutä kädet käroni kuṅtängän kepma bämopi täñirän gaṅa taṅpäṅ ume awaṅ Jekoptä bian-inik änenpani u kaṅ-ahänpäṅ dubini-ken maṅit itkuk.

7-8 Tänpäṅ Jesu täño iwaräntäkiye ketem suwanayäṅ yotpärare bämopi-ken kuṅkuṅopäṅ Jesu inigän uken irirän Samaria nanik webe kubä ume gwerayäṅ äbuk. Äbäñirän Jesutä kaṅpäṅ iwetkuk; Gäk ume ätu gwet nam yäk.

9 ✧ Ume gwet nam yäṅ iwerirän webe unitä kikuṅtpäṅ yäṅkuk; Gäk Juda ämatä näk Samaria webeken imata umeta yäyan? (Juda naniktä Samaria nanikkät not nämo täṅpeṅ kuṅat täṅkuṅo unita webe unitä Jesu ude iwetkuk.)

10 ✧ Webe unitä ude iwerirän Jesutä iwetkuk; Gäk Anutu täño iron täño mebäri nämo nadätan, ba umeta gäwero näkṅo mebäri u imaka, nämo nadätan. Nadäwi tärewän yäwänäku, irit kehäromi täño umeta näwet yabäñiri gamitet yäk.

11 ✧ Yäwänä webe unitä iwetkuk; Wanotna, irit kehäromi täño umeta yäyan u depäṅ yäpen? Ume awaṅ ṅo käroni-inik unita ume gweranika nämo uwä jide tänpäṅ gweren?

12 ✧ Nadätan? Oranin biani Jekoptä awaṅ käroni ṅo äneṅkuk. Tänpäkaṅ ini ba äbekiye oraniye, yawakiye ume ṅogänpäṅ naṅ yäpmäṅ äbuṅ yäk. Gäkä Jekop irepmitpäṅ ume kodaki kubä kaṅ-ahäwayäṅ yäyan?

13 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Äma ume ṅo nak täkaṅ uwä naṅirä umeta pen yek täkaṅ.

14 ✧ Upäṅkaṅ äma ätu ume näkä yäyat u yäma nänayäṅ täño uwä umeta wari nämo api yeneṅ. Ume uwä naṅirä bänepi-ken ume dapuri ude ahäñirän äma uwä irit kehäromi nitek api itneṅ yäk.

15 Jesutä ude yäwänä webe unitä iwetkuk; Wära! Notnapak, ume yäyan u nami naṅpäṅ umeta wari neneṅtäwä! Ba umeta ṅo äbäk täyat uwä kaṅ pewa! yäk.

16 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, gäk päṅku äpka yäwi äbun yäk.

17 Yäwänä iwetkuk; Näk äpna nämo yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk äpna nämo yäṅ bureni näwetan.

18 Upäṅkaṅ gäk äpkaye 5 ude yäpmäṅkaṅ yepmaṅpi kuk täṅkuṅo u. Täṅkaṅ apiṅo äma bok it täkamän uwä äpka bureni nämo. Unita bureni näwetan yäk.

19 ✧ Jesutä ude yäwänä webe unitä yäṅkuk; Bureni! Gäk profet kubätä yäyan yäk.

20 ✧ E, pom itkamäk-ken ṅo oraniyetä Anutu iniṅoret yäpmäṅ äbuṅ yäk. Täṅ, Juda äma inä ṅode niwet täkaṅ; Jerusalem komeken Ekäni wäpi iniṅoret tänaṅi yäk.

21 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wanotna, gäwera nadä. Kadäni keräp täñirän in pom ṅoken ba Jerusalem yotpärare-ken Anutu Nan wari nämo api iniṅ oreṅneṅ.

22 ✧ Nämo, Samaria ämawebe intä Anutu täño mebäri ket nämo nadäṅkaṅ iniṅoret täkaṅ. Täṅ, Juda ämawebe ninä mebäri nadäna täreñirä iniṅoret täkamäṅ. Nadätan? Anututa biṅam täktäk kädet u Juda äbot bämopi-ken ahäṅkuk.

23 Kadäni keräp täñirän Anutu iniṅoret-oret kädet kodaki api ahäwek. Kadäni ugän kome uken ba uken täne yäṅ nadäwätäk nämo api täneṅ. Nämoinik!

✧ 4:5: Luk 9:52; Stt 33:19; Jos 24:32 ✧ 4:9: Esr 4:1-5; Esr 9:1-10:44; Luk 9:52-53 ✧ 4:10: Jon 4:26
 ✧ 4:11: Jon 7:37-38; Rev 21:6 ✧ 4:12: Jon 8:53 ✧ 4:14: Jon 6:35 ✧ 4:19: Jon 7:40, 9:17, 1Ko 14:24-25 ✧ 4:20: Lo 12:5-14; Sam 122:1-5 ✧ 4:22: 2Kn 17:29-41; Ais 2:3; Rom 9:4-5

Kadäni uken ämawebe Anutu bureni iniñ oretnayäñ täñjo unitä ñode api täneñ; Nan täñjo man bureni iwatpäñ Kudupi Munapik täñjo kehäromi terak api iniñ oretneñ. Kädet u iwatta kadäni ahätak uba. Anutu Nantä ämawebetä kädet ude iwatpäñ kañ naniñ orerut yäñ gäripi nadäk täyak.

24 ✧ Nadätan? Anutu uwä äma ude nämo. Anutu ini munapik unita äma kubätä iniñ orerayäñ täko uwä iniken nadäk terak täga nämo iniñ orerek. Nämoinik, man bureni-inik bänepi-ken parirän Kudupi Munapik täñjo kehäromi terak Anutu iniñ orerek yäk.

25 ✧ Ude yäwänä webe unitä Jesu ñode iwetkuk; Ude käwep. Upänkañ näk ñode nadätat; Mesaia, Kristo yäñ yäwani unitä ahäñpäñ imaka kudup niwetpäñ niwoñärek api täñpek yäk.

26 ✧ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Etäñ, uwäku näk ñobayäñ yäk.

27 Ude iwerän täreñirän iwaräntäkiye äbuñ. Äbäñpäñ Jesu webe ukät man yäñpäñ-nadäk täñirän yabäñpäñ-nadäwätäk täñkuñ. Nadäwätäk täñkuñopäñ imatäkenta iwetan, ba jideta iwetan yäñ nämo iwet yabäñkuñ.

28 Täñpäkañ webe u ume käbot kämän paräpeñ yotpärare-ken bäräñeñ päñku ämawebe ñode yäwetkuk;

29 In äbäñkañ äma kubäta kawut! yäk. Unitä kädet bian täñ yäpmäñ äburo u yäñahäñ moretak. U Kristo käwep!

30 Yäweränkañ ämawebe yotpärare uken nanik Jesutä itkuk-ken ugän äbuñ.

31 Webe uwä kuñkuko yotpärare-ken irirän iwaräntäkiyetä äbäñpäñ Jesu peñ iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, ketem ätu näñä! yäk.

32 Ude yäwäwä Jesutä yäñkuk; Ude nämo! Näkño ketem mebäri kubä intä nämoinik nadäkañ u it namitak.

33 Ude yäwän nadäñpäñ ini-tägän näwetgäwet ñode täñkuñ; Ima ketemta yäyak? Äma kubätä ketem ätu käwep imän nakta yäyak yäk.

34 ✧ Ude yäñirä Jesutä yäwetkuk; Näkño ketem bureni uwä ñode; Äma nepmanpäñ äpuro unitäñjo nadäk iwatta, ba epän man näwetkuko u täñpa tärekta gäripi nadätat yäk.

35 ✧ Täñpäkañ intä ñode nadäkañ; Ketem puget-puget kadäni nämo ahätak. Komepak 4 ude täreñirän uyaku ketem bureni täga api yäpne yäñ nadäkañ, ei yäñ? Upänkañ epän pähap ño dapun ijinpäñ ket yabäwut! Ketem bureni pugetta biñam täkañ.

36 Äma ketem täñ-tägañirä pugerani u epän täñjo gwäki yäpmäñpäñ ketem puget itak. Ketem uwä irit kehäromita biñam puget peyak. Ude täñirän äma ketem piwani ukät ketem bureni pugerani yarä u bok oretoret täga tädeñ.

37 Unita man kubä ñode yäk täkañ u bureni yäk täkañ; Äma kubätä ketem yeri piwekopäñ kubätä pugerek.

38 Nadäkañ? In näkä ketem äma kubätä piwani u pugetta tepmanpa kuñkuñ. Ketem u intä nämo piñkuñ. Äma ätutä piñkuñopäñ intä pugetpäñ gwäki yäpmäk täkañ yäk.

Samaria ämawebe mäyaptä nadäkinik täñkuñ

39 Täñpäkañ Samaria ämawebe yotpärare uken nanik mäyaptä Jesuta nadäñ imikinik täñkuñ. Imata, webe ukeñonitä biñami ñode yäweränpäñ; Jesutä imaka bian täñ yäpmäñ äburo u kumän yäñahäñ moreñkuk.

40 Biñam u nadäñkañ Jesuken kuñpäñ man kehäromi ñode iwetkuñ; Gäk kwentawä yäk. Ninkät ño kañ it täna. Iweräwä Jesutä mani buramiñpäñ kome uken kepma yarä itkuk.

41 U itkaŋ manbiŋam ätu yäwerirän nadänpäŋ äma mäyaptä nadäkinik täŋ imiŋkuŋ.

42 ✧ Ude tänpäŋ webe ukeŋo iwetkuŋ; Pengän mani biŋam niwetkuno u nadänpäŋ nadäkinik jop täŋkumäŋ yäk. Upäŋkaŋ apiŋowä ini-tägän dubinin-ken äbä yäŋahäŋirän kaŋpäŋ nadäkinik täkamäŋ. Apiŋo bureni kaŋpäŋ nadäkamäŋ; Äma ŋowä ämawebe komeni komeni waki keri-ken nanikpäŋ yäpmaŋta biŋam iwoyäwani bureni yäk.

Jesutä äma ekäni kubä täŋo nanaki yäpän tägaŋkuk

43 ✧ Eruk kepma yarä irän täreŋirän Jesu Samaria kome u peŋpeŋ Galili komeken kuŋkuk.

44 ✧ (Bian Jesutä ini kome unita yänpäŋ ŋode yäŋkuk; Profet uwä ini kome kujat-ken wäpi biŋam nämo itak).

45 ✧ Eruk, kumaŋ päŋku Galili komeken ähäŋirän ämawebe uken naniktä not täŋ imiŋpäŋ iniŋ oretkuŋ. Jerusalem yotpärare, Pasova kadäni-ken Jesutä imaka imaka bureniŋän täŋirän kaŋkuŋo unita Jesuta nadäŋirä ärowani täŋkuk.

46 ✧ Tänpäkaŋ Galili kome yotpärare kubä wäpi Kana, bian Jesutä ume jopi täŋpewän wain ume äworeŋkuko uken kuŋkuk. Kome ukenä äma ekäni kubätä itkuk. Unitäŋo nanaki Kapeneam yotpärare-ken käyäm taŋi täŋ itkukonik.

47 ✧ Eruk, äma u Jesu Judia kome peŋpeŋ Galili komeken äbäŋirän biŋam nadänpäŋ Jesutä itkuk-ken kuŋkuk. Kuŋpäŋ butewaki man ŋode iwetkuk; Jesu, gäk äbä nanakna kumbayäŋ täŋ itak u täga yäpi täganayäŋ?

48 ✧ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wa! In imata kudän kudupi täŋirän kaŋpäŋ nadänpäŋ uyaku nadäkinik täne yäŋ nadäk täkaŋ?

49 Jesutä ude yäwänä äma ekäni unita iwetkuk; Ekäni, nanakna kumbayäŋ. Bäräŋeŋ äbi! yäk.

50 ✧ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Eŋiken kuyi. Nanakna nämo kumbayäŋ yäk. Yäwänä nadäwän bureni tänpäpäŋ eŋini-ken kuŋkuk.

51 Kuŋtäŋgän kädet miŋin epän watä ämaniye ätukät äbä peronpäŋ iwetkuŋ; Nanakna nämo kumak. Tägaŋpäŋ itak yäk.

52 Ude yäwäwä yäwet yabäŋkuk; Kadäni jideken tägak? Yäwänä iwetkuŋ; Kwep, 1'kirok bipäda gupi bamtaŋ yäpmaŋ kuŋirä tägaŋkuk yäŋ iwetkuŋ.

53 ✧ Yäŋirä nanitä ŋode nadäŋkuk; Bureni! Kwep bipäda 1'kirokken ugän Jesutä Nanakna nämo kumbayäŋ yäŋ näwetkuk. Ude nadäŋkuko unita nädamiŋi-nani kumän-tagän Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuŋ.

54 ✧ Tänpäkaŋ Jesu Judia komeken peŋpeŋ Galili kome äbuko u punin terak kudän kudupi mäyap täŋkuk. Upäŋkaŋ äm ekäni unitäŋo nanaki yäpän tägaŋkuŋo unitäwä kadäni yarä ude täŋkuk.

5

Jesutä Betsaida gwägu-ken äma kubä yäpän tägaŋkuk

1 Eruk Juda nanik täŋo orekirit kadäni keräp taŋirän Jesu Jerusalem yotpärare-ken äronkuk.

2 Tänpäkaŋ Jerusalem yewa pähap gänaŋ gwägu kubä wäpi Betsaida, yäma kubä wäpi Yawak täŋo Yäma u dubini-ken itkuk. Gwägu u gägäni-ken äyuntä täŋpani eŋi 5 udetä it äyänutkuŋ.

3 Gwägu u dubini-ken äma käyäm ikek ba dapuri tumbani, kwäyähäneŋ ba nägäri kawuk täwani mäyap it täŋkuŋonik. [U imata, gwägutä wareŋ tänpän käna yäŋkaŋ itsämäk täŋkuŋonik.

✧ 4:42: 1Jo 4:14 ✧ 4:43: Jon 4:40 ✧ 4:44: Mat 13:57 ✧ 4:45: Jon 2:23 ✧ 4:46: Jon 2:1-11
 ✧ 4:47: Mat 8:5-6 ✧ 4:48: Jon 2:18, 1Ko 1:22 ✧ 4:50: Mat 8:13; Mak 7:29 ✧ 4:53: Apos 16:14-15,31
 ✧ 4:54: Jon 2:11,23

⁴ Kadäni ätu Ekäni täño anero kubätä äbä tänpewän gwägu wareñ täñirän äma kubätä jukun tärop täñpen äpmok täñkukonik. Ude tänpän äma intäjukun tärop täñpen äpmok täñkuko uwä käyäm täganpen kuk täñkukonik.]

⁵ Ude täñ yäpmän kuñirä äma kubäwä pen pat it täñkukonik. Äma u käyäm täñ yäpmän äronirän obañ 38 ude tärenkuk.

⁶ Eruk, Jesutä äma u kañpän kadäni käroni pat yäpmän äbätak yän nadänkuk. Ude nadänpän iwet yabänkuk; Gäk tägawayän nadätan?

⁷ Yäwänä äma kwäyähäneñ täñpani unitä iwetkuk; Ekäni, äma netä it nameko unitä gwägu wareñ täñirän bäräneñ nepmanpän äpmonpam? Näkña äpmonpayän täñira ämatä bäräneñ närepmiteñ äpmok täkañ yäk.

⁸ ✧ Yäwänä Jesutä ñode iwetkuk; Eruk, gäk aku! Iriñ patka ba ämet patka yäpmänkañ ku! yäk. ⁹ Yäwänä uterakgän gupi tägawäpän akuñpän teki pen bäyañ yäpmän kuñkuk. Täñpäkañ kepma uwä Sabat kadäni.

¹⁰ ✧ Unita Juda äma ekäni ätutä äma yäpän tägankuño u ñode iwetkuñ; Wa! Apiño Sabat kadäni-ken tekka pen bäyañ yäpmän kuñatan udetä yäjiwäran! yäk.

¹¹ Ude iweräwä äma unitä yäwetkuk; Äma nepmanpän tägatat unitä iriñ patka ba ämet patka yäpmänkañ ku yän näwet-pewän täyat.

¹² Yäwänä iwetkuñ; Äma gäwerän äbätan u wäpi netä?

¹³ Ude iwet yabäwäwä guñ täñkuk, Jesu uwä äma päke itkuño u bämopi-ken paotpen kuñkuko unita.

¹⁴ ✧ Eruk kämi, Jesutä äma u kudupi eni gänañ kañ-ahänpän jukuman ñode iwetkuk; Gäk gupka tägankuño u käyan? Eruk, imaka bäräpi udewani äneñi nämo ahän gamekta momi wari nämo täñpen yäk.

¹⁵ Ude iweränkañ äma u Jesu kawän tärewäpän päñku Juda äma ekäni ekäni u ñode yäwetkuk; Äma nepmanpän täganкуро uwä wäpi Jesu yän yäwetkuk.

¹⁶ ✧ Täñpäkañ Jesu uwä Sabat kadäni-ken epän udewani täk täñkuko unita Juda äma ekäni ekänitä iwan täñ imiñkuñ.

¹⁷ ✧ Täñirä Jesutä ñode yäwetkuk; Nanatä epän täk täyak uwä itpäñ-nadäki nämo. Näk imaka, udegän täk täyat.

¹⁸ ✧ Ude yänirän Juda ämatä nadäwä wawäpän Jesu utta kädetta wäyäkneñkuñ. Imata, Jesu u Sabat täño бага man irepmit täñkukonik. Ba ugän nämo, u Anututa Nana yän yänkuko unita ini Anutu ude äworek täñkukonik.

Jesutä irit bureni pewän ahäk täkañ

¹⁹ ✧ Täñpäkañ Jesutä ñode yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Nanaki uwä iniken gäripi terak imaka kubä täga nämo täk täyak. Nanitä tänpän kañkañ uterakgän täk täyak yäk. Ba Nanitä täk täyak udegän Nanaki täk täyak.

²⁰ ✧ Täñpän Nani uwä Nanakita gäripi pähap nadän imik täyak. Gäripi pähap nadän imiñirän epän täk täyak udegän iwönärek täyak. Upänkañ epän ño täñira kak täkañ ugän nämo. In nadäwätäk pähap täñput yänpän Nanatä imaka ärowani pähap näwonärewän täñira api kañ-däkneñ.

²¹ ✧ Nanatä äma kumbani-ken nanik yäpmän aku kuñat-kuñat kodaki kuñarekta yepmak täyak. Udegän Nanakitä äma u ba u irit bureni yäma yänpänä api yämek.

²² ✧ Täñpäkañ Nani uwä äma kowata manken nämo yepmak täyak. Nämoinik, epän uwä Nanaki kerit terak penkuk.

²³ ✧ Epän ude täkta wäpi biñam imiñkuko unita ämawebetä Nani orañ imik

✧ **5:8:** Mat 9:6 ✧ **5:10:** Jon 9:14; Neh 13:19; Jer 17:21; Luk 13:14 ✧ **5:14:** Jon 8:11 ✧ **5:16:** Mat 12:14 ✧ **5:17:** Jon 9:4 ✧ **5:18:** Mat 26:4; Jon 7:1,30; Jon 10:30,33 ✧ **5:19:** Jon 5:30, 8:28 ✧ **5:20:** Jon 3:35 ✧ **5:21:** Rom 4:17; Efe 2:5; Jon 11:25 ✧ **5:22:** Jon 3:17, 5:27; Jon 9:39; Apos 10:42 ✧ **5:23:** Plp 2:10-11, 1Jo 2:23

täkaŋ udegän Nanaki api oraŋ imineŋ. Täŋpäkaŋ äma kubätä Nanaki nämo oraŋ imayän täyak uwä Nani, Nanaki iniŋ kireŋkuko u nämo oraŋ imik täyak ubayä.

24 ✧ Unita näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näkŋo man nadäŋpäŋ iyap taŋpäŋ, äma naniŋ kireŋkuko unita nadäŋ imikinik täk täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam täkaŋ. Äma udewani uwä kowata mankenta biŋam nämo. Nämo, uwä kumäŋ-kumäŋ täŋo kädet mäde ut imiŋpäŋ irit kehäromita biŋam täkaŋ.

25 ✧ Näk bureni-inik täwera nadäwut; Kadäni kubä keräp täyak! Kadäni uken äma kumäŋ-kumäŋ täŋo kädet-ken kuŋarani kubätä Anutu Nanaki täŋo man nadäŋ imayän täko uwä kodak taŋpäŋ kuŋat-kuŋat kodaki nitek api kuŋarek. Täŋpäkaŋ kadäni uwä ahätak ŋobayän!

26 Nan uwä kuŋat-kuŋat kodaki täŋo mäheŋi. Täŋkaŋ Nanaki udegän kuŋat-kuŋat kodaki täŋo mäheŋi täŋpekta iniŋ kireŋkuk.

27 ✧ Täŋpäkaŋ nanaki uwä Äma Bureni-inik itak unita Nanitä äma kowata manken yepmakta yän imani.

28 Täŋkaŋ man yäyat ŋo nadäŋpäŋ-nadäwätäk nämo täneŋ. Kadäni kubä pewani itak. Kadäni uken äma kumaŋirä awaŋ äneŋpanitä Nanaki täŋo man kotäk api nadäneŋ.

29 ✧ Unitäŋo man kotäk nadäŋpäŋ awaŋ gänaŋ nanik api ämneŋ. Täŋpäŋ irit kuŋat-kuŋat säkgämän kuŋaranitä irit kehäromita biŋam api akuneŋ. Täŋ, irit kuŋat-kuŋari wakitä kowata manken itta api akuneŋ.

30 ✧ Näk näkŋaken nadäk-nadäk terak epän täktäk täŋo kädet nämo pätak. Nan täŋo meni jinom ugänpäŋ iwatpäŋ äma kowata biŋam yäŋtäreŋ yämik täyat. Unita man epän täk täyat u siwoŋigän täk täyat yäk.

Anututä Nanaki täŋo mebari kwawak pek täyak

31 ✧ Täŋpäkaŋ näkŋa mebarina yänahäwero uwä ämatä nadäwä bureni nämo täneŋ.

32 ✧ Mebarina uwä kubätä yänahäk täyak. Äma unitä mebarina yänahänjirän bureni täk täyak yän nadätat.

33 In Jon iwet yabäk täŋirä näkŋo mebarina bureni yänahänjkuk.

34 ✧ Upänkaŋ komen ämatä mebarina yänahäkta nadäwa ärowani nämo täk täkaŋ. Nämo, in mebarina nadäŋpäŋ kuŋat-kuŋat kodaki täŋo kädet kaŋ iwarut yänpäŋ Jontä näka yänahänjkuko udegän täwetat.

35 Jon uwä bämoŋjin-ken topän ude penyänneŋ tamiŋkuk. Täŋjirän in kadäni keräpi-tagän kaŋpäŋ gäripi nadänkuŋ.

36 ✧ Täŋpäkaŋ Jon uwä näkŋo mebarina täga yänahänjkuko upänkaŋ imaka kubätä mebarina kwawakinik pewän ahäk täyak. Nadäkaŋ? Nantä epän man näwetkuk. Epän täk täyat unitä mebarina kwawak ŋode pewän ahäk täkaŋ; Nanatä näwerän äput.

37 ✧ Ba Nan naniŋ kireŋkuko u imaka, mebarina yänahänjkuk. Inä unitäŋo meni-ken man nämo nadäk täkaŋ ba mäjoni udegän nämo kak täkaŋ.

38 ✧ Inä äma Nantä iniŋ kireŋkuko unitäŋo man mäde ut imik täkaŋ unita mani biŋam bänepjin-ken täga nämo irek.

✧ **5:24:** Jon 3:15-18; Jon 8:51, 1Jo 3:14 ✧ **5:25:** Mat 8:22; Efe 2:5-6 ✧ **5:27:** Jon 1:4, 5:22 ✧ **5:29:** Dan 12:2; Mat 16:27; Jon 6:40; Apos 24:15 ✧ **5:30:** Jon 5:19, 6:38 ✧ **5:31:** Jon 8:13-14 ✧ **5:32:** Jon 5:36-37, 1Jo 5:9 ✧ **5:34:** Jon 1:19-34; Jon 3:27-30 ✧ **5:36:** Jon 3:2; Jon 10:25,38; Jon 14:11 ✧ **5:37:** Mat 3:17; Jon 5:32, 8:18 ✧ **5:38:** Jon 6:29

39 ✧ In irit kehäromi kaŋ-ahäna yänpäŋ Anutu täŋo man kudän täwani daniŋpäŋ nadäk bumta täk täkaŋ. Eruk, man kudän täwani unitä näkŋo mebärina yäŋahäk täyak!

40 Upäŋkaŋ in irit mäheŋi näkken irit kehäromi yäpmäkta bitnäc täkaŋ.

41 Näc komen äma in udewanitä wäpna yäpmäŋ akukta nämo nadätat.

42 Nämo, intäŋo mebäri nadäkinik täyat. Bänepjin Anutu-ken nämo pek täkaŋ.

43 ✧ Näc Nan täŋo wäpi terak äburo upäŋkaŋ in näka not nämo täŋ namik täkaŋ. Täŋ, äma kubätä iniken gäripi terak äbäŋirän u not täŋ imiŋpäŋ mani nadäŋ imik täkaŋ. U inide kubä!

44 ✧ Injin-tägän kowat yäniŋ oretta gäripi nadäŋkaŋ Anututä nintäŋo irit kuŋat-kuŋatta jide nadäk täyak yäŋ nadäwätäk kubä nämo täc täkaŋ. Unita jide täŋpäŋ näka not täŋpäŋ nadäkinik api täŋ namineŋ? Täga nämo!

45 ✧ Upäŋkaŋ in näka ŋode nämo nadäneŋ; Unitä Nanken täktäknin täŋo mebäri käwep api yäŋahäŋ nimec yäŋ nämo nadäneŋ. Ude nämo! Mosestä ini Anutu-ken täktäkjin täŋo mebäri api yäŋahäwek. In Moses wäpi terak kunum gänaŋ api ärone yäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nämo!

46 ✧ Nadäkaŋ? Mosestä man kudän täŋkuko u näka kudän täŋkuk. Unita inä unitäŋo man nadäwä bureni täŋpän yäwänäku näka udegän nadäwä bureni täkäneŋ.

47 ✧ Täŋpäkaŋ Moses täŋo man kudänta bitnäc täkaŋ unita näkŋo man jide täŋpäŋ nadäkinik api täneŋ?

6

Jesutä ämawebe 5,000 ketem yepmäŋ towiŋkuk

Mat 14:13-21; Mak 6:32-44; Luk 9:10-17

¹ Jesutä man ude yäŋ paotpäŋä Galili gwägu (wäpi kubä Taibirias), u udude käda kuŋkuk. ² Kuŋirän ämawebe mäyaptä Jesu iwarän täŋkuŋ, Jesutä käyäm ikek yäpän tägaŋirä yabäŋkuŋo unita.

³ Eruk, kadäni uken Jesutä iwaräntäkiye yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ pom kubä terak äro itkun.

4 ✧ Kadäni uwä Juda täŋo orekirit kadäni wäpi Pasova keräp täŋirän.

⁵ Täŋpäkaŋ pom uterak äro ittäŋgän yabäŋkuk; Ämawebe äbot päke u äbäŋirä yabäŋpäŋ Jesutä Filip ŋode iwet yabäŋkuk; Filip, ämawebe päke ŋo yepmäŋ towikta ketem imapäŋ yepmäŋ towinayäŋ?

⁶ Ini ude api täŋpet yäŋ nadäŋkaŋ Filip nadäkiniki kehäromi jide patkuko u yäwän kaŋpäŋ nadäkta iwet yabäŋkuk.

⁷ Ude iweränä Filiptä ŋode iwetkuk; Äma ŋo yepmäŋ towikta monen täŋipäŋ ketem suwaŋpäŋ yäminero upäŋkaŋ nämo naŋpä tägawek yäk.

⁸ Ude yäwänä iwaräntäki kubä wäpi Andru, Saimon täŋo monäni unitä yäŋkuk;

⁹ Ironi kubä gwägu tom täpuri yarä, käräga 5 ude yäpmäŋ kuŋarirän käyat yäk. Udewanipäŋ ämawebe päke u jide täŋpäŋ yepmäŋ towine?

¹⁰ Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In ämawebe yäwerä maŋirän täwut yäk. Ude yäweränä ämawebe yäwerä wädan terak maŋirän täŋkuŋ. Äma ekänigän 5,000 ude bumik unitä maŋirän täŋkuŋ, webe ironi penta itkunŋo ukät nämo daniwani.

✧ 5:39: Luk 24:27,44; Apos 13:27, 2Ti 3:15-17, 1Pi 1:10-11 ✧ 5:43: Mat 24:5 ✧ 5:44: Jon 12:43

✧ 5:45: Lo 31:26-27 ✧ 5:46: Lo 18:15; Apos 3:22 ✧ 5:47: Luk 16:31 ✧ 6:4: Jon 2:13

11 Eruk, Jesutä käräga u yäpmanpäñ Nani bänep täga man iwetpäñ ämawebe manjirän täñkuño unita yäpman danjipäñ iniken gärip terak yäwäpäñ yämiñtäñ kuñkuk. Ude täñpäñ gwägu tom yäpmanpäñ udegän yämiñtäñ kuñkuk.

12 Yämiñirän nabä tagawäpäñ Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Nänpani moräki moräki patpäñ waneño unita butuwut yäk.

13 Ude yäweränä käräga 5 nañkuño unitäño moräk-moräk butuñpäñ yäk 12 daiwä tokñekuñ.

14 ✧ Täñpäkañ Jesutä kudän kudupi ude täñpän kañpäñ ämawebetä yänkuñ; Wära! Ño profet pähap kome terak ahäkta yäwani ukenowä ñobayän! yäk.

15 ✧ Ude yänpäñ itgwäjinpäñ Jesu injipäñ intäjukun äma it yämekta injitnayän täñirä yabän umuntan inigän pom terak äronkuk.

Jesu gwägu terak yeñtäñ kuñkuk

Mat 14:22-27; Mak 6:45-52

16 Eruk, bipäda ugän Jesu iniken iwaräntäkiyetä Jesu tenpen Galili gwägu pomi-ken äpmonkuñ.

17 Äpmo Jesuta irä wawäpäñ Kapeneam yotpärare-ken äyänutpen kuna yänkañ gäpe terak äronpen kuñkuñ. U bipani kuñkuñ.

18 Kuñirä mänit kehäromi piänjirän gwägu tañi tokätkuk.

19 Ude täñjirän ehutpäñ gwägu bämopi-ken kuñirä Jesu gwägu terak yeñtäñ äbuk. Yeñtäñ äbämañ iwaräntäkiyetä itkuñ-ken äbänjirän kañpäñ umun pähap täñkuñ.

20 Ude täñirä gera täñpäñ yäwetkuk; Ño näkña äretat. Umuntäneño!

21 Ude yäwän nadänpäñä bänep pidäm terak Jesu täñkentänpäñ gäpe terak tenjirä kome kukta nadänkuñ-ken uken pengän ahänkuñ.

Ämatä Jesu yänjörök man iwetkuñ

22 Täñpäkañ ämawebe päke u gwägu udude parä yänjörök. Parä yänjörök ñode yänkuñ; Gäpe kubä-tägän irirän kañkumänopäñ Jesu u iwaräntäkiye-kät nämo kuñjirän kañkumän yäk. Iwaräntäkiye inigän kuñkuñ yän nadänkuñ. Ude nadänpäñ Taibirias komeken nanik täño gäpe ätu Ekänitä yepmän towinükken irirä yabänkuñ.

23-24 ✧ Täñpäkañ kome uken Jesu inita ba iwaräntäkiyeta wäyäkñewä wawäpäñ gäpe uterak äronpäñ Kapeneam komeken wäyäkñeñtäñ kuñkuñ.

Jesu ini uwä ketem bureni

25 Wäyäkñeñtäñ kuñtängän kañ-ahänpäñä iwet yabänkuñ; Yäwonjärewni äma, gäk jidegän äbän?

26 ✧ Yäwäwä ñode yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Näk kudän kudupi täñpewa ahänjirän kak täkañ unita nämo! Ketem tepmän towinjira nañ tokñek täñkuño unita näka wäyäkñekañ.

27 ✧ Inä epän bureni täk täkot. Kome täño ketem, paot-paori nitek unita nämo yäyat. Nämo, irit kehäromi täño ketem paot-paori nitek nämo, unita piäni täk täkot. Ketem uwä Äma Bureni-iniktä täga tamed, Anutu Nantä wäpi biñam iminükuko unita yäk.

28 Ude yäweränä kowata ñode iwetkuñ; Nin jide täñpäñ imaka Anututä gäripi nadäk täyak u täne?

29 ✧ Ude iweräwä Jesutä ñode yäwetkuk; Anututä epän intä täkta nadäk täyak u ñode; Iwerän äpuko unita nadäkinik täñ imineñ. Anutu täño gärip ude yäk.

✧ 6:14: Lo 18:15; Jon 5:46 ✧ 6:15: Jon 18:36; Mat 14:23 ✧ 6:23-24: Jon 6:11 ✧ 6:26: Jon 6:11-12
✧ 6:27: Jon 4:14; Jon 6:48-58 ✧ 6:29: 1Jo 3:23

30 ✧ Ude yāwānā kowata ḥode iwetkuḥ; Kudān kudupi jidewani kubā tāḡiri gabāḥpāḥ nadākinik tāḥ gamine? Imatāken kubā tāḡiri gabāḥpāḥ-nadānayāḥ?

31 ✧ Nadātan? Äbekniye oraniyetä kome jopi-ken kuḡarirä Anututä ini ketem kubā wāpi mana yepmāḥ towiḥkuk yäk. Unita Anutu tāḡo man ḥode kudān tāwani; Anututä ketem kunum gānaḥ nanik yepmāḥ towiḥkuk. Eruk, kudān kudupi kubā udewani tāḡiri kaḥpāḥ nadānayāḥ?

32 Ude yāwāwā Jesutä kowata ḥode yāwetkuk; Näk man bureni tāwera nadāwut; Kunum gānaḥ nanik ketem uwä Mosestä nämo pewān ahāḥ tamihkuḥ. Nāmoinik, Nantä kunum gānaḥ nanik ketem bureni tamik täyak.

33 Ketem bureni uwä äma kubā yäk. Kunum gānaḥ naniktä äpāḥpāḥ komen ämawebeta irit kodaki pewān ahāḥ yämik täyak unitä Anutu-ken nanik ketem bureni täyak yäk.

34 ✧ Yāwānā iwetkuḥ; Ekāni, gäk ketem yāyan u kadāni kadāni nimik täyi! yāḥ iwetkuḥ.

35 ✧ Ude yāwāwā yāwetkuk; Irit kehāromi tāḡo ketem näkḡa ḥo. Äma näkken äbäk tākaḥ uwä nakta wari nämo api yeneḥ. Ba äma nadāḥ namikinik tāk tākaḥ uwä umeta äneḥi nämo api yeneḥ.

36 ✧ Näk man tāweraro ukeḥo; Nähä nabäk tākaḥ upāḥkaḥ nadāḥ namikinik nämo tāk tākaḥ.

37 ✧ Tāḥ, Nantä ämawebe näka biḡam yāpmāḥ danihpāḥ namik täyak u kuduḡtagān näkken api ämneḥ. Äbāḡirä nāmoinik api yāwat kirewet.

38 ✧ Kunum gānaḥ naniktä äpuro u näkḡaken gārip iwatta nämo äput. Nāmoinik, Nan tāḡo gāripḡān iwatta äput.

39 ✧ Tāḡkaḥ unitāḡo gārip uwä ḥode; Ämawebe Nantä namik täyak u kubätä paorek yāḥpāḥ-yabāḥ yāwat epān tāḡtāḡgān kadāni päḡapken kumbani-ken nanikpāḥ yāpmāḥ päḡaku api yepmaḥpet.

40 ✧ Unita äma Anutu tāḡo Nanaki u tumben kuḡkaḥ nadāḥ imikinik tākaḥ uwä irit kehāromita biḡam api täneḥ. Äma udewani uwä kadāni päḡapken tāḡpewa api kodak täneḥ. Nana tāḡo nadäk u ude yāḥ yāwetkuk.

Jesu u irit kehāromi tāḡo ketem

41 Yāḡirān nadāḥpāḥ Jesu u kunum gānaḥ nanik ketem u näk yāḥ yāḡkuko unita Juda äma ekāni ätutä man yāḡburu-buru yāḡkuḥ.

42 ✧ Man yāḡburu-buru yāḡpāḥ yāḡkuḥ; Jesu u äma jopi kubā yäk. U Maria Josep tāḡo nanaki. U ninä yabāḥpāḥ-nadäk tākamāḥ. Upāḥ imata näk kunum gānaḥ naniktä äput yāḥ yäk täyak?

43 Ude yāḡirä nadāḥpāḥ Jesutä yāwetkuk; In unita nadāwāwak täneḡo.

44 ✧ Äma kubā ini-tāḡān näkken ämnaḥi nämo. Nan naniḥ kireḡpewān äpuro unitāḡān wādāḡpewān näkken äbäkābäk kädēt u itak. Äma udewani u kadāni päḡapken tāḡpewa api kodak täneḥ.

45 ✧ Tāḡpākaḥ profet bianitā ḥode kudān tāwani pätak; Anututä ini ämawebe kudup yāwetpāḥ yāwoḡäreḡ api tāḡpek. Unita Nantä iwetpāḥ iwonoḡäreḡirān nadāweko unitä näkken äbek.

46 ✧ Tāḡkaḥ äma kubätä Nan u nämo kaḡkuk. Anutu-ken naniktä äpani u kubā-tāḡān kaḡkuk.

47 ✧ Unita näk bureni-inik tāwera nadāwut; Äma näka nadākinik tāḥ namik tākaḥ unitä irit kehāromita biḡam api täneḥ.

✧ 6:30: Mat 16:1; Jon 2:18 ✧ 6:31: Kis 16:14-15; Nam 11:7-9; Sam 78:24 ✧ 6:34: Jon 4:15 ✧ 6:35: Jon 4:14; Jon 6:48-58 ✧ 6:36: Jon 20:29 ✧ 6:37: Jon 17:6-8; Mat 11:28 ✧ 6:38: Mat 26:39; Jon 4:34 ✧ 6:39: Jon 10:28-29; Jon 17:12 ✧ 6:40: Jon 11:24 ✧ 6:42: Mat 13:55 ✧ 6:44: Jon 6:65 ✧ 6:45: Ais 54:13 ✧ 6:46: Jon 1:18 ✧ 6:47: Jon 3:15-16

48 ✧ Tänpän irit täño ketem u näkña ño.

49 Bureni, bian äbekjiye orajiye u kome jopi-ken mana nanñkuño upänkan kumän tänpä kuñkuñ.

50 Täñ, kunum gänäñ ketem äpuko u inamjin-ken itak ño. Äma kubätä ketem u nanpäñä nämo api kumbek.

51 Irit kehäromi täño ketem kunum gänäñ naniktä äpani u näkña! Unita äma kubätä ketem ño nanpäñä nämo kumänkan pen api it yäpmän ärowek. Tänpäkan ketem uwä tohatna. Komen ämawebetä irit kehäromi yäpneñta u api tanin kirewet yäk.

52 Ude yänirän nadänpän Juda äma ekäni ekäni ini-tägän man wärät-wärät tänpän yänkuñ; U jide tänpän tohari nimän näne?

53 Ude yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut; In Äma Bureni-inik täño tohari nägäri nämo nänayän täño uwä irit kehäromita biñam nämo api täneñ.

54 Täñ, äma tohatna nägätna nak täkan uwä irit kehäromita biñam tänpän paot-paori nämo api it yäpmän äroneñ. Tänpäkan kadäni pähapken äma ude-waniwä näkä tänpewa api kodak täneñ.

55 U imata, tohatnatä ketem bureni-inik täyak unita. Ba nägätna udegän ume bureni-inik täyak.

56 Äma näkño tohatna nägätna nak täkan uwä näkkät kowat kwasikorän tak takamän.

57 ✧ Tänpäkan Irit täño mähemi Nantä nanin kireñpewän äpuro unita Nanta biñam it täyat yäk. Näk imaka, irit mähemi unita äma näk nak täkan uwä irit kehäromita biñam api täneñ.

58 Ketem bureni kunum gänäñ nanik äpuko uwä ubayän. Ketem wäpi mana äbekniye oraniyetä nanñkuño udewani nämo. Äbekniye oraniye uwä ketem u nanñkuño upänkan kumän tänpä kuñkuñ. Täñ, äma ketem ño nak täkan uwä tärek-täreki nämo api it yäpmän äroneñ.

59 Jesutä man ño Kapeneam yotpärare-ken käbeyä eni gänäñ yäwetpäñ yäwonjärek täñkuk.

Äma mäyaptä Jesu kanñumuntan kuñkuñ

60 Man ude yänirän äma Jesu iwaräntäk täñkuño ukät nanik mäyaptä nadänpän yänkuñ; Wära, man ño nadäna siwoñi nämo täyak. Man udewani netätä nadäwän bureni täñpek?

61 Yänğaña gaña yänkuño u Jesutä yabänpäñ-nadänpän ñode yäwetkuk; Man ño nadänirä waki täyak?

62 ✧ E täñ, Äma Bureni-inik u bian irani-ken äneñi äronirän kanpäñä jide api nadäneñ?

63 ✧ In ñode nämo käwep nadäkan; Kome guptä irit kodaki täga pewä ahänañi nämo. Nämo, irit kodaki pewä ahäk-ahäk uwä Kudupi Munapik täño epän. Näkä man täwetat ñowä Kudupi Munapik täño irit kodaki nitek unita äma kubätä man u nadäkinik tänpayän täko uwä irit kodaki u nitek api kuñarek yäk.

64 ✧ Upänkan inken nanik ätutäwä man täwetat ño nadänirä bureni nämo täyak. (Jesu u äma netä unitä näka api bitnäneñ yän uku intäjukun yabänpäñ-nadänkuk. Udegän, äma netätä iwan kerik-ken api nepmanpek yän uku kanpäñ nadänkuk.)

65 ✧ Ude yānpāṅ yāṅkuk; Mebāri unita yānpāṅ ṅode tāwetkut; Äma kubä Nantä bānepi nämo tāṅpidām taṅ imiṅirän äma u näkken täga ämnaṅi nämo.

66 Man yāwa ude tāreṅirän kadäni ugän ämawebe iwarän tāṅkuṅo u ätutä gaṅa taṅpāṅ tenpeṅ kuṅkuṅ.

67 Tenpeṅ kuṅirä Jesutä iwaräntäkiye 12 u ṅode yāwetkuk; In imaka, nepmaṅpeṅ kunayāṅ käwep nadäkaṅ?

68 Ude yāwänä Saimon-Pita unitä kowata ṅode iwetkuk; Ekäni! Gäk gepmaṅpeṅ netäken kune? Gäk kubä-tägän irit kehäromi tāṅo man yāpmāṅ kuṅat täyan yäk.

69 ✧ Täṅiri nin nadāṅ gamikinik tāṅpāṅ ṅode nadäkamāṅ; Anutu tāṅo Kudupi Äma uwä gäk ubayāṅ.

70 Ude yāwänä Jesutä yāwetkuk; Näk in 12 näkṅata biṅam yāpmāṅ danṅkut. Upāṅkaṅ inken nanik kubätä satan äworetak yäk.

71 Man uwä Saimon Kariot komeken nanik unitāṅo nanaki wäpi Judas unita yānpāṅ yāṅkuk. Judas uwä iwaräntäkiye 12 ukät nanik kubä upāṅkaṅ mädenä, Jesuta mäde ut imiṅkuk.

7

Orekirit kadäni kubäken Jesu Jerusalem kuṅkuk

1 ✧ Ätu itpāṅ Jesu Galili kome käda kuṅatkuko upāṅkaṅ Judia kome käda kuṅatta bitnäṅkuk. U imata, Juda äma ekänitä utpewä kumäkta itsämbuṅ.

2 ✧ Täṅpākaṅ orekirit kubä wäpi Yottaba tāṅo Ärawa Täktäk kadäni keräp taṅkuk.

3 Täṅirän noriyetä Jesu man ṅode iwetkuṅ; Gäk kome ṅo penpeṅ Judia komeken kuṅkaṅ kudän kudupi tāṅiri gäwaräntäkayetä kaṅ gabāṅpāṅ-nadāwut.

4 Nadätan, äma kubätä mebärina kwawak ahāwän yānpāṅ epän käbop täga nämo tāṅpek. Kudän kudupi bureni täk täyan u tāṅpāwä ämawebe äbot pähap iṅamiken kwawak tāṅiri kaṅ gabāṅpāṅ-nadāwut yāṅ iwetkuṅ.

5 ✧ (Butewaki, nägät moräkiyetä Jesuta nadäkinik nämo tāṅ imiṅkuṅo unita man ṅo iwetkuṅ.)

6 ✧ Noriyetä ude iweräwä Jesutä kowata ṅode yāwetkuk; Ude nämo! In tāṅo kudän uwä mebäri nitek nämo unita kadäni kadäni tägagän täk täkaṅ. Upāṅkaṅ näkṅo kadäni nämo ahätak.

7 ✧ Komen ämawebetä inta iwan täga nämo tāṅ tamineṅ. Upāṅkaṅ nähä komen äma tāṅo irit kuṅat-kuṅari waki u yāṅahāṅpāṅ kwawak pek täyat unita iwan tāṅ namik täkaṅ.

8 Unita in ärawa unita kut. Kadänina nämo keräp täyak unita apiṅo nämo kwayāṅ yäk.

9-10 Ude yānpāṅ Galili kome ini ugän irirän noriyetä kuṅkuṅ. Eruk ätu itpāṅ Jesu mäden ämawebe yabaṅ paotpāṅ inigän uruṅ kadagän kuṅkuk.

11 ✧ Täṅpākaṅ ärawa bägup-ken Juda äma ekäni ekänitä Jesuta Äma u de yāṅ yāṅkaṅ yāṅ-wäyäkṅeṅtāṅ kuṅatkuṅ.

12 Ude tāṅirä ämawebe jopi päke unitä näwetgäwet tāṅirä ätutäwä ṅode yāṅkuṅ; Äma uwä täga yäk. Yāṅirä ätutäwä yāṅkuṅ; Nämo, ämawebe jop manman yāṅ-yäkṅat täyak yäk.

13 ✧ Man ude yāṅkuṅo upāṅkaṅ Juda äma ekäni ekänita umuntaṅpāṅ kwawak nämo yāṅahāṅkuṅ.

✧ 6:65: Jon 6:44 ✧ 6:69: Mat 14:33, 16:16; Mak 1:24; Jon 1:49 ✧ 7:1: Jon 5:18 ✧ 7:2: Wkp 23:34
✧ 7:5: Mat 13:55; Apos 1:14 ✧ 7:6: Jon 2:4 ✧ 7:7: Jon 15:18 ✧ 7:11: Jon 11:56 ✧ 7:13: Jon 9:22, 12:42; Jon 19:38, 20:19

Jesutä ämawebe yäwetpän yäwoŋärek täŋkuk

14 Täŋpäkaŋ orekirit u kadäni bämopi-ken Jesutä kudupi eni gänaŋ äronpän yäwetpän yäwoŋärek täŋkuk.

15 ✧ Ude täŋirän Juda äma ekäni ekänitä nadänpän jäkjäk yämänpän yänkuŋ; Äma ŋowä nintäŋo nadäk-nadäk eniken nämo ärowani upänkaŋ nadäk-nadäk ärowani ŋo de yäpuk?

16 ✧ Ude yänirä Jesutä ŋode yäwetkuk; Näk man mebäri täwetpän täwoŋärek täyat uwä näkŋaken nämo. Anutu, naniŋ kireŋkuko uken nanik.

17 Äma kubätä Anutu täŋo gärip iwatta bänep peweko uwä man yäk täyat u Anutu ba näkŋaken manpän yäk täyat yän yäpmän danipän nadäwek.

18 ✧ In nadäkaŋ? Äma kubätä inita nadänpän man yäweko uwä gup yäpmän ärokärok kädet iwarek. Täŋ, äma kubätä epän mähemi täŋo wäpi yäpmän akukta nadänpän man yäweko uwä man bureni yäwek. U jopman kubä nämo yäwek.

19 ✧ Mosestä бага man bian tamiŋkuko upänkaŋ inkät nanik kubätä man u nämo buramik täkaŋ. In imata näk nutta yäk täkaŋ?

20 ✧ Ude yänirän ämawebe päke unitä yänkuŋ; Netä gurayän yäk täyak? Gäk mäjo wäratä bänepka pen awähutak yäk.

21 ✧ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk kudän kudupi kubägän Sabat kadäni-ken täŋkuro unita nadäwätäk pähap täkaŋ.

22 ✧ Unita ŋode täwera nadäwut; Moses ba Moses täŋo oraniyetä nanakjiye gupi moräk madäneŋta yänträŋ tamiŋkuk. Eruk nanak paki kubä täŋo gupi moräki madäk-madäk kadäni Sabat ahänirän бага irepmitne yänpän nämo madäk täkaŋ ba?

23 ✧ Nämo! In Sabat kadänita nadäwätäk nämo tänpän gupi madäk täk täkaŋ uwä! Bureni, in Moses täŋo man buramiŋpän Sabat kadäni-ken nanak paki täŋo gupi moräk täga madän yämik täkaŋ. Täŋpäkaŋ näk äma kubä täŋo gupi kuduŋtagän yäpa tägaŋirä imata nebek täkaŋ?

24 ✧ Jop dapun-tägän kak täkaŋ unita jop manman kubä nämo näwetneŋ. Nadäwä tärewäpän man bureniŋän näwetneŋ.

Jesu u Anutu-ken naniktä äpuk

25 ✧ Täŋpäkaŋ Jerusalem ämawebe ätutä yänkuŋ; Jide? Äma ekäni ekänitä äma utpewä kumäkta yäk täkaŋ uwä ŋo ba?

26 Ŋo kawut! U man kwawakgän yänhäntän kuŋatak ŋo yäk. Yänhäntän kuŋarirän imata nämo iniŋ bitnäkaŋ? Nintäŋo äma ekäni ekänitä U Kristo yän bureni käwep nadäkaŋ.

27 ✧ Upänkaŋ ninä ŋode nadäkamän, äma ŋo Kristo nämo yäk. Yotpärare u nanik yän nadäkamän. Täŋ, Kristo burenitä äbänirän yotpärare uken naniktä äbätäk yän nämo api nadäne yäk.

28-29 ✧ Täŋpäkaŋ Jesu kudupi eni gänaŋ itkaŋ ämawebe päke u manbiŋam yäwetpän yäwoŋärek tänpän man kubä gera terak ŋode yänkuk; Bureni, in näka nadäkaŋ. Ba uken naniktä äbuk yän nadäkaŋ. Upänkaŋ ŋode täwera nadäwut; Näk näkŋaken gärip terak nämo äbät. Anutu Nan, imaka bureniŋän täŋpani, unitä naniŋ kireŋpewän äput. In Nan uwä nämo nadäkaŋ. Täŋ, nähä ukät ittänŋän naniŋ kireŋpewän äpuro unita näk u nadätat yäk.

✧ 7:15: Mat 13:54; Luk 2:47 ✧ 7:16: Jon 12:49, 14:10 ✧ 7:18: Jon 5:44, 8:50 ✧ 7:19: Apos 7:53; Rom 2:21-24 ✧ 7:20: Jon 8:48,52; Jon 10:20 ✧ 7:21: Jon 5:16 ✧ 7:22: Wkp 12:3; Stt 17:9-13 ✧ 7:23: Jon 5:8-10,16 ✧ 7:24: Wkp 19:15; Ais 11:3-4; Jon 8:15 ✧ 7:25: Jon 5:18 ✧ 7:27: Jon 7:41, 9:29 ✧ 7:28-29: Mat 11:27; Jon 8:55

30 ✧ Jesutä man ude yänirän ämawebe ätutä injipän manken tenayän täñkuñ. Täñpäkañ kadänini nämo keräp tañkuko unita täñpä wawäpäñ peñkuñ.

31 ✧ Täñ, ämawebe jopi mäyaptä Jesuta nadäñ imikinik täñpäñ ñode yänkuñ; Kristo äbäktä iwoyāwani unitä äbāñpäñä kudān kudupi äma ñonitā tāk täyak u irepmiñpäñ täga api täñpek ba? Nāmo!

Juda ämatä Jesu injitnayän täñkuñ

32 Ämawebetä man ude yänirä Parisi äma ätutä nadäñkuñ. Nadäñpäñ bämop äma intäjukun täñpani ätukät yänpäñ-nadäk täñpäñ Jesu injitta komi äma peñ yäwet-pewä kuñkuñ.

33 ✧ Täñpäkañ Jesutä ämawebe päke u yäwetkuk; Kadäni keräpigän inkät itkañ äneñi äyänutpeñ äma nanin kireñpewän äbutken api kwet.

34 ✧ Täñira in näka bumta wäyäkñenayän täño upänkañ nämo api nabän ahäneñ. Ba kome näkä päñku irayän tätken u in täga nämo api kuneñ.

35 Ude yäweränä, Juda äma ekäni ekäni ini-tägän näwetgäwet täñpäñ yänkuñ; Äma ño de kuñirän unita api wäyäkñena wanen? Juda äma notniye ätu Grik kome itkañ-ken u käwep api kweko unita yäyak. Uken kuñpäñ ämawebe u nanik käwep yäwetpäñ yäwoñärek api täñpek yäk.

36 Wära! Mebäri jideta man ñodewä yäk täyak; In näka wäyäkñenayän täño upänkañ nämo api nabän ahäneñ. In kome näkä päñku irayän tätken u täga nämo api kuneñ yäk.

Kudupi Munapik u ume dapuri udewani

37 ✧ Täñpäkañ Juda täño orekirit kadäni u irä tärenayän käbeyä pähap täñirä Jesutä ämawebe bämopi-ken akuñpäñ man kubä gera terak ñode yäwetkuk; Äma kubätä umeta iwäwä näkken äbāñkañ kañ nanpän!

38 ✧ Anutu täño mantä yäyak ude; Äma näk nadäñ namikinik tāk täkañ uwä irit kodaki täño ume bänepi-ken nanik ume dapuri abäkabäk tāk täkañ ude api äbän irek.

39 ✧ Jesutä man ude yänkuko uwä Kudupi Munapikta yänkuk. Kudupi Munapik u ämawebe Jesuta nadäñ imikinik täñpani unitä yäpmäktä yäwani upänkañ kadäni uken Jesu kunum gānañ nämo äronkuko unita Kudupi Munapik nämo äpuk.

40 ✧ Jesutä man yäk täñkuko u ämawebe ätutä nadäñpäñ yänkuñ; Bureni-inik, äma ño Profet ahäktä yäwani ubayän yäk.

41 ✧ Yänirä ätutäwä yänkuñ; Nāmo, uwä Kristo bureni yäk. Täñpäkañ ätutäwä yänkuñ; Ño Kristo nämo. Kristo u Galili komeken nämo api ahäwek.

42 ✧ Anutu täño man kudantä ñode yäyak; Kristo u Betlehem yotpärare-ken Devittä äbotken ahäktä yäwani yäk.

43 ✧ Äma päke unitä man wärät-wärät ude täñpäñ duñ-weñkuñ.

44 ✧ Täñ, ätutäwä Jesu injipän komi eniken tenayän nadäñkuñ upänkañ äma kubätä Jesu nämo injitkuk.

Juda äma ekänitā Jesuta nadäkinik nämo täñkuñ

45 ✧ Täñpäkañ komi äma Jesu injitnayän Jesuken kuñkuñ uwä äneñi äyänutpeñ bämop äma intäjukun täñpani ätukät Parisi äma ken penta kuñkuñ. Kuñirä yäwetkuñ; In imata Jesu nämo injipän yäpmän äbākañ?

✧ **7:30:** Jon 7:44, 8:20; Jon 13:1 ✧ **7:31:** Jon 2:23, 8:30; Jon 10:42, 11:45; Jon 12:11,42 ✧ **7:33:** Jon 13:33 ✧ **7:34:** Jon 8:21, 13:36; Jon 17:24 ✧ **7:37:** Wkp 23:36; Ais 55:1; Jon 4:10,14 ✧ **7:38:** Ais 58:11; Sek 14:8 ✧ **7:39:** Jon 16:7, 20:22; Apos 2:4 ✧ **7:40:** Jon 6:14 ✧ **7:41:** Jon 1:46, 4:29 ✧ **7:42:** Sam 89:3-4; Mai 5:2; Mat 2:5-6 ✧ **7:43:** Jon 9:16 ✧ **7:44:** Jon 7:30 ✧ **7:45:** Jon 7:32

46 ✧ Ude yāwāwā komi amatā kowata ṅode yāwetkuṅ; Jesutā man yāk tāyak u inipārik kubā. Bian āma kubātā man ude nāmo yāk tāṅpani yāk.

47 Ude yāwāwā Parisi amatā yāwetkuṅ; Wa! In imaka, Jesutā bānepjin yāṅ-tākṅat tāyak?

48 ✧ Unita in jide nadākaṅ? Parisi āma ba intājukun āma ninkāt nanik netā kubātā āma unita gāripi nadātak? Nāmoinik!

49 Upāṅkaṅ āmawebe ābot pāke ṅonitā бага man nāmo nadāṅpāṅ Anutu inamiken waṅ moreṅkaṅ geṅita biṅam tākaṅ yāk.

50 ✧ Ude yāṅirā Parisi āma noripaki kubā wāpi Nikodemus, bian Jesu-kāt yāṅpāṅ-nadāk tāṅkumāno unitā yāwetkuk;

51 ✧ E, nintāṅo бага man terak jide pātak? Āma kubā waki ude tāyak yāṅ nāmo nadāṅkaṅ manken jop tāga tene? Nāmoinik! Imaka tāṅpeko unitāṅo mebārini yāṅahāwān kaṅpāṅ nadāṅpāṅ uyaku manken tāga tene yāk.

52 ✧ Ude yāwān nadāṅpāṅ noriyetā sāra ṅode iwetkuṅ; Gāk imaka, Galili komeken nanik ba? Anutu tāṅo man ket daniṅpāṅ nadāṅkaṅ ṅode nadāwen; Galili komeken profet kubā ahānaṅi nāmo yāk.

53 Ude yāṅpāṅ-nadāṅkaṅ eṅini-ken kuṅtāṅpā kuṅkuṅ.

8

Webe waki tāṅpani kubā Jesuken yāpmāṅ kuṅkuṅ

1 ✧ Eruk Jesutā Olip pomken āroṅpāṅ u patkuk.

2 Patkuko yāṅeṅirān tamimaṅ-inik u naniktā āpāmaṅ kudupi yotken āroṅirān āmawebe bumta it gwājiṅkuṅ. Itgwājiṅirā Jesutā maṅitpāṅ manbiṅam yāwetpāṅ yāwoṅārek tāṅkuk.

3 Tāṅirān Baga man yāwoṅārewani āmakāt Parisi amatā webe āpi nīkek kubā kubokāret tāṅirān kaṅ-ahāṅkuṅo u yāpmāṅ Jesuken kuṅpāṅ āmawebe bāmopiken pimiṅ iwatkuṅ.

4 Tāṅpāṅ Jesu iwetkuṅ; Yāwoṅārewani āma, webe ṅonitā āma kubākāt kubokāret tāṅirān kaṅ-ahāṅkumāṅ.

5 ✧ Moses tāṅo бага mantā webe ṅodewanita mobātā kumāṅ-kumāṅ dāpmākta yāwani yāk. Unita gākā jide yāwayāṅ?

6 ✧ Jop Jesu iwet yabāṅirā Jesutā man goret ba jide kubā yāwān kaṅpāṅ buṅep-ken kaṅ pena yāṅpāṅ Jesu iwet yabāk tāṅkuṅ.

Yāwāwā Jesu gwājiṅ āpmonpāṅ kome terak keritā kudān tāṅkuk.

7 ✧ Ude tāṅirān iwet yabāk pen tāṅ irirā Jesu doraṅpāṅ yabāṅpāṅ ṅode yāwetkuk; Inken nanik kubātā momini nāmo tāṅpāwā unitā jukun mobātā urānkaṅ urut yāk.

8 Ude yāṅpāṅ āneṅi gwājiṅ āpmonpāṅ kudān tāṅkuk.

9 ✧ Man ude yāṅirān nadāṅpāṅ āma intājukun āmaniyetā kwā yabāṅkaṅ yabāṅit yabāṅit kubākubā kudup kuṅ moreṅkuṅ. Kuṅ moreṅirā webe uwā Jesu dubini-ken inigān itkuk.

10 Irirān Jesutā doraṅpāṅ kaṅpāṅ iwet yabāṅkuk; Wanotna, āma manken gepmanayāṅ tāṅo u de? Āma kubātā yāṅtārek man nāmo gāwerak?

11 ✧ Yāwānā webe unitā Nāmo yāṅ yāwānā Jesutā iwetkuk; Nāk udegān, yāṅtārek man nāmo gāwerayāṅ. Gāk jop pāṅku itkaṅā waki āneṅi nāmo tāṅpen yāk.

Jesutā iniken mebārini yāṅahāṅpāṅ yāwetkuk

✧ 7:46: Mak 1:22 ✧ 7:48: Jon 12:42 ✧ 7:50: Jon 3:1-2 ✧ 7:51: Lo 1:16 ✧ 7:52: Jon 7:41-42
 ✧ 8:1: Luk 21:37 ✧ 8:5: Wkp 20:10; Lo 22:22-24 ✧ 8:6: Mat 22:15 ✧ 8:7: Lo 17:7 ✧ 8:9: Mat 22:22 ✧ 8:11: Jon 5:14

12 ✧ Eruk ittängän kadäni kubä Jesutä ämawebe man ñode yäwetkuk; Näk komen ämawebe intäño topän. Unita äma kubätä näk näwarayän täko uwä bipmäñ urani gänañ nämoinik api kuñarek. Uwä irit kehäromi täño penyäñek terak api kuñarek yäk.

13 ✧ Man ude yänjirän Parisi ämatä nadänpän ñode iwetkuñ; Jop manman yäyan yäk. Eruk ño gäkña-tägän mebarika yänahätan unita nadänitna bureni nämo täyak yäk.

14 ✧ Yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Ude nämo. Näkñata siwoñi yäyat. U imata, näk de naniktä äbut ba de api kwet yän unitäño mebari nadänkañ yäk täyat. Unita näkña mebarina yänahänjira jopi nämo täk täyak. In ñowä näka de naniktä äbuko äneñi de api kwek yän nämo nadäk täkañ unita täñguñtak täkañ.

15 ✧ Inä äma gupigän yäpmän danik täkañ. Täñ, nähä äma nämo yäpmän danik täyat.

16 ✧ Upänkañ näkä äma yäpmän daniñpän yäwänäku bureni yäpmän danik täyet. Imata, äma yäpmän danik-danik epän u näkñagän nämo täñpet. Nan naniñ kireñpewän äpuro unitä täñkentän namiñjirän bok täde.

17 ✧ In nadäkañ? Baga manjin terak ñode pätak; Äma yarätä kubä täño mebari yänahänjirän bureni yän nadäwen.

18 ✧ Täñpän näk mebarina yänahänjira Nan, naniñ kireñkuko unitä udegän yänkentän namik täyak. U kawut, nek äma yarätä mebarina yänahäk täkamäk!

19 ✧ Man ude yäweränkañ ñode iwet yabänkuñ; Nanka de? Ude yäwäwä yäwetkuk; In näka nämo nadäwä tärewäpäñ nanta udegän nämo nadäwä tärekañ. In näka nadäwä tärewäpäñ uyaku Nanta udegän nadäwä tärekäneñ yäk.

20 ✧ Jesu kudupi eni gänañ ämawebe yäwetpän yäwoñärek täñkuko ugän Parisi äma man u yäwetkuk. Moneñ irona pek täñpani käwuri u dubini-ken itkañ man u yäwetkuk. Täñpäkañ kadänini nämo keräp täñkuko unita jide täñpän manken tewäm.

Jesutä Juda äma jukuman yäwetkuk

21 ✧ Täñpäkañ Jesutä ämawebe man kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Näk api tepmanñen kwet yäk. Tepmanñen kuñjira näka api wäyäkñeneñ. Täñpän wakiwakijin nitek kuñattängän api kumneñ. Täñkañ näkä päñku irayän tätken uken in täga nämo api kuneñ yäk.

22 ✧ Ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä yänkuñ; Näkä päñku irayän täyat-ken uken täga nämo api kuneñ yän yäyak u imata yäyak? Ini gupi utpäñ kumäkta yäyak ba jideta yäyak?

23 ✧ Ude yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; In komen äma nämo nadäkañ. Inä komen umude käda nanik. Nähä punin unude käda nanik. Inä kome terak nanik. Nähä kome terak nanik nämo.

24 ✧ In wakijin nitek kuñatkä kumneñ yän täwerat. Bureni, mebarina näkña itat yän täwet täyat u nadäkinik nämo täneño uwä wakijin pat tamiñjirän mät kumneñ.

25 ✧ Yäwänä iwet yabänkuñ; E täñ, gäk netä? Yäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Mebarina uku, umunitä täwet yäpmän äbäro ugän.

26 ✧ Näkä in manken tepmanñän mebarijin yänahäkta kehäromina nitek. Upänkañ mebarijin nämo yänahawayän. Naniñ kireñkuko u meni-ken nadänkuro ugänpäñ kome terak ño yänahänpäñ täwet täyat. Naniñ kireñkuko unitä man bureni yäk täyak yäk.

✧ **8:12:** Ais 49:6; Jon 1:4-9, 9:5; Jon 12:46 ✧ **8:14:** Jon 5:31-32; Jon 7:28, 9:29 ✧ **8:15:** Jon 7:24, 12:47
 ✧ **8:16:** Jon 5:30, 8:29 ✧ **8:17:** Lo 17:6, 19:15 ✧ **8:18:** 1Jo 5:9 ✧ **8:19:** Jon 14:7 ✧ **8:20:** Jon 7:30
 ✧ **8:21:** Jon 7:34,36; Jon 13:33 ✧ **8:22:** Jon 7:35 ✧ **8:23:** Jon 3:31 ✧ **8:26:** Jon 7:28, 12:49

27 Tãñpãkañ Nanita ude yãwerãnkañ nãmo nadãwã tãrenkuñ.

28 ✧ Nãmo nadãwã tãrenkuño unita Jesutã ñode yãwetkuk; In Äma Bureni-inik yãpmãñ aku punin penkañ mebãrina nãkña itat yãñ api nadãwã tãreneñ. Tãñpãkañ nãkñaken nadãk-nadãkpãñ imaka kubã nãmo tãk tãyak. Nãmo, Nantã nãwoñãrenkuko man ugãnpãñ yãk tãyat. U imaka, api nadãwã tãreneñ.

29 ✧ Nanin kireñkuko uwã nãkkãt itkamãk. Nãk kadãni kadãni imaka yãk tãyat ba tãk tãyat unita gãripi nadãnpãñ nãk nãmo nepmak tãyak yãk.

30 ✧ Tãñpãkañ Jesutã man ude yãñirãñ Juda ämawebe mäyaptã nadãñ imikinik tãñ iminikuñ.

Abraham tãño nanakiye

31 Tãñpãñ Juda ämawebe Jesuta nadãkinik tãñ iminikuño u ñode yãwetkuk; In nãkño man terakgãñ kuñatnayãñ tãño uwã nãkño nãwarãntãknaye bureni-inik api itneñ.

32 Ude tãñpãñ nãkño man bureni nadãwã tãrenirã man bureni unitã topmãk-topmãkken nanik pit taminpãñ tepmanpãñ säkgãmãn api kuñatneñ yãk.

33 ✧ Jesutã ude yãwerãnã Juda äma ekãni ekãni unitã iwetkuñ; Wãra! Nin Abraham tãño oraniye unita säkgãmãn itkamãñ yãk. Äma kubã tãño topmãk-topmãkken nãmoinik it yãpmãñ äbãkamãñ. Ba äbot kubãta watã epãn nãmo tãñ imin yãpmãñ äbãkamãñ. Upãñ imata topmãk-topmãkken nanik pit taminpãñ tepmanpãñ säkgãmãn api itneñ yãñ niwetan?

34 ✧ Ude yãwãwã Jesutã yãwetkuk; Nãk bureni-inik tãwera nadãwut; In kudup waki tãño watã kuñat-kuñat äma ude itkañ yãk. Äma momi tãk tãkañ uwã waki tãño watã kuñat-kuñat äma ude tãk tãkañ.

35 Tãñ äma kubã tãño watã kuñaranitã ekãnini tãño äboriye-kãt tãga nãmo kuñarek yãk. Nanaki uyaku nãgãt morãki unita nani tãño äboriye-kãt pen it yãpmãñ ärowek yãk.

36 Unita Nanaki unitãwã topmãk-topmãkken nanik pit taminpãñ tepmanpayãñ tãko uwã säkgãmãn-inik api kuñatneñ.

37 ✧ E, nin Abraham tãño äboriye itkamãñ yãñ nãwetkañ u nadãtat. Tãñpãkañ in mannata bitnãk tãkañ unita kumãñ-kumãñ nutnayãñ nadãk tãkañ.

38 Nãk Nantã nãwoñãrek tãñkuko ugãnpãñ tãwet tãyat. Upãñkañ inã injinken nanjintã tãwoñãrek tãñkuko upãñ tãk tãkañ yãk.

39 ✧ Ude yãwãnã iwetkuñ; Nin tãño nanin u Abraham! yãk. Yãwãwã Jesutã yãwetkuk; In Abraham tãño oraniye yãwãnãku ini bumik äworekãneñ.

40 Nãk Anutu-ken nanik man bureni nadãñkuropãñ tãwerakañ inã nutnayãñ yãk tãkañ. Abrahamtã imaka udewani kubã nãmo tãñkuk.

41 ✧ Unita bureni ñode tãwera nadãwut; Inã kãdet injinken nanjintã iwatkuko udegãn iwat tãkañ yãk. Jesutã ude yãwãnã Juda äma unitã iwetkuñ; Wa! Ninã kubokãret tãñpãñ bãyawani nãmo! Nanin Anutu kubãgãn yãk.

Satan tãño nanakiye

42 ✧ Yãwãwã Jesutã ñode yãwetkuk; Nanjin Anutu yãwãnãku nãka not tãñ namikãneñ. Nãk Anutu-ken naniktã äput, nãkñaken nadãk-nadãkna terak nãmo äput. Anututã nanin kireñpewãn äput.

43 ✧ Mebãri imata nãkño mantã bãnepjin-ken nãmo yãput tãyak? U ñodeta; Nãk man yãñira in jukuñin penpãñ tãga nãmo nadãk tãkañ unita.

✧ 8:28: Jon 3:14, 5:19 ✧ 8:29: Jon 8:16, 16:32 ✧ 8:30: Jon 7:31 ✧ 8:33: Mat 3:9 ✧ 8:34: Rom 6:16,20, 2Pi 2:19 ✧ 8:37: Jon 5:18 ✧ 8:39: Mat 3:9 ✧ 8:41: Lo 32:6; Ais 63:16, 64:8 ✧ 8:42: 1Jo 5:1; Jon 16:28 ✧ 8:43: Rom 8:7, 1Jo 3:8

⁴⁴ In-täño nanjin Satan. Unitäño kädet iwatta gäripi nadäk täkañ. U bian äma däp-mäk-däp-mäk täk täñkuko unitä pen täñ yäp-mäñ äbäk täyak. Uwä man bureni mäde ut imiñkuko unita bänepi-ken man bureni kubä nämoinik pat täyak. Uwä jop manman täño mähe-mi-inik unita äma jop yäñjatta gäripi pähap nadäk täyak.

⁴⁵ Upäñkañ nähä man bureni-inik täwet täyat unita manna bitnä-k täkañ.

⁴⁶ ✧ Jide? Inken nanik kubätä näkño momi täga kañ-ahäwek? Nämoinik. Täñpakañ näk man bureni täwerira imata näkño man nadäwä bureni nämö täk täkañ?

⁴⁷ ✧ In nadäkañ? Äma ba webe Anututa biñam kuñat täkañ uwä Anutu täño man nadäñpäñ buramik täkañ. Täñpakañ inä Anututa biñam nämö täkañ unita mani bitnä-k täkañ.

Jesu ini ba Abrahamta yäñkuk

⁴⁸ ✧ Ude yäwän nadäñpäñ Juda ämatä koki bumta wawäpäñ Jesu iwetkuñ; Gäk Samaria äma! Mäjo wakitä kotawänkañ ba yäyan! yäk.

⁴⁹ Ude yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Näk mäjotä nämö kotatak. Näk Nan orañ imik täyat upäñkañ inä näk nabäñ äwaräkuk täk täkañ.

⁵⁰ ✧ Näk wäpna biñamta nadäwätäk täñpäñ nämö täwet täyat. Wäpna biñam yäñahäk-ahäk u Äma kubä täño epän. Äma unitä äma mäde ut namik täkañ uwä api yäp-mäñ daniwek.

⁵¹ ✧ Näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näkño man buramiñpäñ yäp-mäñ kuñat täkañ uwä paot-inik nämö api täneñ. Nämoinik!

⁵² Ude yäwänä Juda ämatä ñode iwetkuñ; Man ude yäñjiri bureni ñode nadäkamäñ; Gäk mäjotä magätäk! yäk. Abraham uwä kumbuk, ba profet biani udegän kumäñ moreñkuñ. Upäñkañ gäk ñode yäyan; Äma näkño man yäp-mäñ kuñat täkañ unitä paot-inik nämö api täñpek yäñ yäyan!

⁵³ ✧ Jide? Gäk oranin pähap Abraham u irepmitpäñ yäyan? U kumbuk, ba profet biani u imaka udegän kumbuñ. Upäñkañ gäk jidewani unitä äma u yärepmitpäñ wäpka yäp-mäñ äronpäñ yäyan?

⁵⁴ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näkña-tägän wäpna yäp-mäñ äronjira nämö tägawek. Nämö, Nan, nintäño Anutunin yäñ iwet täkañ unitä orañ namik täyak.

⁵⁵ ✧ Anutunin yäñ iwet täkañ upäñ mebarini nämoinik nadäkañ. Täñ, näkñawä nadäwa tärekañ. Nämö nadäwa tärekañ yäñä, imata yäwet? Jop man ude yäñpäñ ingän äworewet. Ude nämö! Näk Nanta nadäwa tärewäpäñ mani biñam yäp-mäñ kuñat täyat.

⁵⁶ Orajin Abraham uwä näkño äbäkäbäk kadäni u api käwet yäñkañ oretoret terak kuñattängän kañpäñ wisikinikna! yäñ yäñkuk.

⁵⁷ Ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä yäñkuñ; Wära! Gäk obañ 50 ude nämö täreñkukopäñ Abraham kañkun?

⁵⁸ ✧ Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Abraham nämö ahäwani-ken itkuro unitä itat yäk.

⁵⁹ ✧ Ude yäwänä mobä yäp-mäñpäñ utnayäñ täñirä Jesu uwä äma itkuño u gänañ paotpen kuñkuk.

9

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägañkuñ

✧ **8:46:** 2Ko 5:21, 1Pi 2:22, 1Jo 3:5 ✧ **8:47:** Jon 18:37, 1Jo 4:6 ✧ **8:48:** Mak 3:21-22; Jon 7:20 ✧ **8:50:** Jon 5:41 ✧ **8:51:** Jon 5:24; Jon 6:40,47 ✧ **8:53:** Jon 4:12 ✧ **8:55:** Jon 7:28-29 ✧ **8:58:** Jon 1:1 ✧ **8:59:** Jon 10:31

¹ Kädet miñin kuñtäñgän Jesutä äma kubä miñi koki gänañ dapuri tumbanitä ahäwani u kañ-ahäñkuk.

² ✧ Kañ-ahäñpäñ Jesu iwaräntäkiyetä iwet yabäñkuñ; Yäwoñärewani äma, netä täño momita äma u dapuri tumbani ahäñkuk? Iniken ba miñi nani täño?

³ ✧ Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo. Iniken ba miñi nani täño momita nämo. Anututä epän kehäromi äma ño terak kwawak ahäwekta Anututä inide teñkuk.

⁴⁻⁵ ✧✧ Nadäkañ? Näk kome terak irayäñ täyat udegän komen ämawebe täño topän ude api iret. Täñpäkañ Nan, naniñ kireñkuko unitäño epän kepma irayäñ täyat-ken ugän täk täkäna. Bipmäñ urani kadäni keräp täyak. Kadäni uken epän täga nämo api täne yäk.

⁶ ✧ Jesutä ude yäñpäñ kome terak iwit utpäñ awähutpewän okä täñkuk. Okä täñpänkañ yäpmäñpäñ äma dapuri tumbani u dapuri-ken gatäñkuk.

⁷ ✧ Gatäñpäñ ñode iwetpäñ peñ iwetkuk; Gäk kuñkañ Siloam gwägu-ken garok ño ärut yäk. (Siloam uwä ninin man terak peñ iwet-pewän kwani.) Jesutä ude peñ iweränä äma u päñku gupi ärutpäñ dapun ijiwän kwäpäñ eniken kuñkuk.

⁸ Eniken kuñirän noriye ba äma ätu ketem ba moneñta yäñapik täñkuko-ken unitä kañpäñ yäñkuñ; U kawut! Äma imaka imakata ninken yäñapik täñkuko unitä ba äbätak?

⁹ Ude yäñirä ätutä yäñkuñ; Ini u! yäk. Ba ätutä yäñkuñ; Nämo yäk. Udewani bumik yäk. Ude yäñirä ini yäwetkuk; Näkña äbätat! yäk.

¹⁰ Ude yäwänä iwet yabäñkuñ; Jide täñpäñ dapun ijitan?

¹¹ Yäwäwä äma unitä yäwetkuk; Äma kubä wäpi Jesu unitä okä dapuna-ken gatäñkañ ñode näwerak; Gäk Siloam gwägu-ken kuñkañ gupka ärut yäñ näwerak. Näweränkañ näk u päñku ume ärutkañ eruk dapun ijit yäk.

¹² Ude yäwänä iwet yabäñkuñ; Äma u de itak? Yäwäwä yäwetkuk; Näk nämo nadätat yäk.

Parisi ämatä man wärät-wärät täñkuñ

¹³ Ude yäwänkañ ämawebetä dapuri tumbani u yäñikñat yäpmäñ Parisi äma ätuken kuñkuñ.

¹⁴⁻¹⁵ ✧ Kepma Jesutä okä awähutpäñ dapuri-ken gatäñkuko u Sabat kadäni-ken täñkuko unita Parisitä äma u iwet yabäñkuñ; Dapun jide täñpäñ ijin? Yäwäwä yäwetkuk; Äma u dapuna-ken okäpäñ gatäñirän päñku ume ärutpäñ ukengän dapun ijit yäk.

¹⁶ ✧ Ude yäñirän Parisi äma ätutä yäñkuñ; Äma uwä Anutu-ken nanik nämo. Uwä orekiritnin irepmitak yäk. Ude yäñirä ätutä yäñkuñ; Uwä momi äma yäwänäku imaka kudupi udewani täga nämo täyek yäk. Ude yäñpäñ ini-tägän man wärät-wärät täñkuñ.

¹⁷ ✧ Täñpäñ äma uwä äneñi ñode iwet yabäñkuñ; Äma dapunka täñpewän ijino u gäkä unita netä yäñ yäyan? Ude yäwäwä yäñkuk; U profet kubä yäk.

¹⁸ Ude yäwänkañ Juda äma ekäni ekäni unitä äma u bureni dapun tumäk itkukopäñ dapun äneñi ijik yäñ nämo nadäñkuñ. Täñpäñ miñi nani yämagut yäpmäñ äbuñ

¹⁹ Yämagut yäpmäñ äbäñpäñ yäwet yabäñkuñ; Äma ño nanakjek bureni? Dapuri tumbani yäñ iwet täkamän u ño? U jide täñpäñ dapun ijik?

✧ **9:2:** Kis 20:5; Ese 18:20; Luk 13:2,4 ✧ **9:3:** Jon 11:4 ✧ **9:4-5:** Jon 5:17,20; Jon 11:9, 12:35 ✧ **9:4-5:** Mat 5:14; Jon 8:12 ✧ **9:6:** Mak 8:23 ✧ **9:7:** 2Kn 5:10 ✧ **9:14-15:** Luk 13:14 ✧ **9:16:** Jon 3:2, 7:43; Jon 9:31-33 ✧ **9:17:** Jon 4:19

20 Yäwäwä miñi nanitä ñode yäwetkumän; Uwä nanaknek yäk. Nek nadäkamäk, u bian dapuri tumbani inide ahänjuk yäk.

21 Upänkañ jide täñpäñ dapun ijik, ba netätä dapuri täwirak yäñ nämo nadäkamäk yäk. U bian tägañkuko unita ini iwet yabäwäkañ täwerän yäk.

22-23 ✧ Uwä Juda ämata umuntañpäñ ude yänjukumän. Juda äma ekäni ekänitä man ñode yänpäñ uku yänkehärom tañkuñ; Äma kubätä Jesu u Kristo yän yäwänä äma u kudupi eni gänañ ärokta api yäjiwätne yän yänkuñ.

24 ✧ Täñpäkañ äma dapuri tumbani u äneñi ñode iwetkuñ; Gäk Anutu iniñ oretpäñ man bureni yä! Ninä äma unitäño mebäri nadäkamäñ. U momi äma yäk.

25 Yäwäwä ñode yäwetkuk; Uwä momi äma ba momi äma nämo yän nämo nadätat. Upänkañ näk ñode nadätat; Näkä dapun tumäk itkuropäñ dapun ijitat ño yäk.

26 Yäwänä Juda äma unitä iwetkuñ; Jide täñpäñ dapunka täñpewän injin?

27 Yäwäwä yäwetkuk; Näk täweraro u nämo nadäñ? Imata äneñi niwerän yänkañ yäkañ? Inä iwaräntäkiye täna yänpäñ ba yäkañ?

28 Ude yäwänä yänjärok man ñode iwetkuñ; Gäkña uyaku iwaräntäki täyan. Ninäwä Moses täño iwaräntäkiye yäk.

29 ✧ Moses uwä Anututä man iwetkuko u nadäkamäñ. Upänkañ äma uwä äma jopi kubä yäk. Uken naniktä äbäk yän nämo nadäkamäñ!

30 Yänjirä äma unitä man kowata ñode yäwetkuk; Intä ude yänjirä inide kubä nadätat yäk. Dapunna täñpewän ijiro upänkañ imata äma u deken naniktä äbäk yän nämo nadäkañ?

31 ✧ Ninä ñode nadäk takamäñ; Anutu uwä äma momi nitek nämo täñkentän yämik täyak. Täñpäñ kubätä iniñ oretpäñ mani buramiwänä täñkentän imek yäk.

32 Äma kubätä dapun tumäk ahäwani kubä dapuri täñpewän ijinjuk yän biñam udewani bian umu-kentä kubä nämo nadäñ yäpmän äbumän.

33 ✧ Unita äma uwä Anutu-ken naniktä nämo äpuk yäwänäku epän udewani jide täñpäñ täñpän?

34 ✧ Yäwänä koki wawäpäñ ñode iwetkuñ; Wa! Wakiinik-ken naniktä ahäwani gäk! Gäk ñonitä manbiñam yänpäñ täga niwoñärewen? Ude yänpäñ iwet kireñkuñ.

Bänep bipmäñ urani täño manbiñam

35 Iwat kireñjirä Jesutä biñam u nadänkañ kañ-ahänpäñ ñode iwet yabänjuk; Gäk Äma Bureni-inik nadäñ imitan?

36 Yäwänä äma unitä iwetkuk; Ekäni, gäkä äma yäyan u netä? Näwoñäreñiri kañpäñ nadäñ imikinik täñpa! yäk.

37 ✧ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nabänjiri man gäwetat ño näkña yäk.

38 Yäwänä yänjuk; Ekäni, bureni! Näk nadäñ gamikinik täyat yäk. Ude yänpäñ gämori-ken gukut imäpmok täñpäñ iniñ oretkuk.

39 ✧ Täñjirän Jesutä yänjuk; Näkä komen äma mebärijin kwawak yäpmän danikta äpuro unita dapuri tumbanitä dapun ijik-ijik täneñ. Täñ, dapuri ijiwanitä dapun tumäk täneñ yäk.

40 ✧ Ude yäwänä Parisi äma bok itkuño unitä nadänpäñ yänkuñ; Ai! Ninta dapun tumäk yän yäyan?

✧ 9:22-23: Jon 7:13 ✧ 9:24: Jos 7:19 ✧ 9:29: Jon 8:14 ✧ 9:31: Sam 34:15; Sam 66:18; Ais 1:15; Snd 15:29 ✧ 9:33: Jon 9:16 ✧ 9:34: Sam 51:5; Jon 9:2 ✧ 9:37: Jon 4:26 ✧ 9:39: Jon 3:17; Jon 8:15-16; Mat 13:11-15 ✧ 9:40: Mat 15:14, 23:26

41 ✧ Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In dapun tumäk yäwänäku momijin nikek nämo itkäneḡ. Upänkaḡ nin dapun ijiwani yäḡ yäk täkaḡ unita momijin mät pat tamek yäk.

10

Jesu uwä yawak täḡo mäheḡi tägagämän

1 Jesutä man ude yänpän äneḡi kubä ḡode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä yawak täḡo yewa gänaḡ ärowa yänpän yäma siwoḡi-ken nämo äronpän ḡopi-ken tädotpeḡ äpmonpeko uwä kubo äma.

2 Täḡ äma yäma pewani-ken siwoḡi äroweko uwä yawak täḡo mäheḡi.

3 Mähemitä äbänä yewa watä äma irani unitä yäma dät imek. Yäma dät imän äronpänä iniken yawakiye wäpi terakgän gera yänirän nadäneḡ. Täḡpän dubini-ken äbänirä yän-yäkḡat yäpmän yäman äpämaḡ kwek.

4 ✧ Äpämaḡ yäman kumaḡ intäjukun kuḡirän yawakiyetä mäheḡi kotäki nadänit iwatneḡ.

5 Yawak u äma kudupi kubä täga nämo iwatneḡ. Nämo inik, kudupi kotäk nadänpän metänpeḡ kuneḡ yäk.

6 ✧ Jesutä man wärani ude yäwerirän mebäri nämo nadäwä täreḡkuḡ.

7 Man wärani täḡo mebäri nämo nadäwä täreḡkuḡo unita Jesutä man yäpurärätpeḡ ḡode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut. Nähä yawak täḡo yäma bureni-inik.

8 ✧ Äma intäjukun äbänpän yawakta watä epän täk täḡkuḡo uwä kubo äma unita yawak u mani nämo buramik täḡkuḡ.

9 ✧ Täḡpäkaḡ nähä yäma bureni-inik. Äma kubätä yäma näkä itat-ken ugän yewa gänaḡ ärokta äbayän täko uwä äronpän säkgämän api irek. Kuḡ äbäk täḡkaḡ ketem tägagämän api nak täḡpeḡ.

10 Täḡpäkaḡ kubo äma uwä imaka kubäta nämo äbek. U yawak kubo täḡit kumaḡ-kumaḡ däpmänit täḡpeḡ. Upänkaḡ nähä yawak irit kuḡat-kuḡat gäripi nikek yämikta äbut.

11 ✧ Näk yawak täḡo mäheḡi tägagämän. Näk yawaknaye säkgämän kaḡ irut yäḡ nadänpän gupnata nämo iyap täḡpän api iniḡ kirewet. 12 ✧ Täḡpäkaḡ äma yawak watäni itkaḡ gwäki yäpmäk täkaḡ uwä mäheḡi bureni nämo. Anḡ komi kubä yawak yewayän äbänirän äma uwä kaḡpän umuntaḡpeḡ yawak yabä kätänpän metänpeḡ kwek. Metänpeḡ kuḡirän anḡ komi u yawak däpmänpän yäwat kireneḡ.

13 Imata, äma uwä yawakta gäripi-inik nämo nadäk täkaḡ. U gwäki yäpmäk-tagän yawak watäni it täkaḡ unita umuri kubä ahän yämiḡirän metänpeḡ kuk täkaḡ.

14-15 ✧ ✧ Upänkaḡ näk yawak täḡo mäheḡi bureni-inik. Nantä näka nadän namikinik täk täyak udegän näk yawaknaye ta nadän yämikinik täk täyat. Täḡpän näk Nanta nadän imikinik täk täyat udegän yawaknayetä nadän namikinik täk täkaḡ. Yawaknaye ta yänpän gupna iniḡ kirekta nämo bitnätat.

16 ✧ In nadäkaḡ? Yawaknaye ini ḡo nanik-gänpän nämo yabän yäwat täyat. Nämo, yawaknaye ätu kome ätuken itkaḡ. U yämagurira näkḡo man kotäk nadänpän näwat yäpmän äbänirä äbot kubägän api yepmaḡpet. Yepmaḡpa kubä-kengän irirä mäheḡi kubä-tägän api yabän yäwarek.

✧ 9:41: Jon 15:22 ✧ 10:4: Jon 10:27 ✧ 10:6: Jon 16:25 ✧ 10:8: Jer 23:1-2; Ese 34:2-3 ✧ 10:9: Sam 118:20; Jon 14:6 ✧ 10:11: Sam 23:1; Rev 7:17 ✧ 10:12: Apos 20:29 ✧ 10:14-15: Jon 10:27, 2Ti 2:19 ✧ 10:14-15: Mat 11:27; Jon 15:13, 1Jo 3:16 ✧ 10:16: Ais 56:8; Jon 11:52, 1Pi 2:25; Ese 34:23; Ese 37:24

17 ✨ Tänpäkan näk gupna api iniñ kirewero upänkan äneñi pengän itkuro ude api äworewero unita Nantä näka gäripi nadätak.

18 ✨ Äma kubätä näkño irit jop nadän täga nämö nomägarek, näkña yäwakan uyaku. Näkña-tägän gupna täga iniñ kirewet. Gupna iniñ kirekta ba äneñi yäpmäktä u kehäromina pätak. Ude täkta Nantä kehäromi pen naminjuk yäk.

19 ✨ Jesutä man ude yänjirän Juda äma ekäni ekänitä nadänpän äneñi nadäk yarä nitek initkuñ.

20 ✨ Tänpän äma ätutäwä yänkuñ; Mäjotä magärrirän nadäk-nadäki paoränkan man ñodewä yäyak! Man yäyak u nadäneño! yäk.

21 Ude yänjirä äma ätutäwä yänkuñ; Ude nämö! Mäjotä magärrirän jide tänpän man säkgämän udewani yäwek? Äma mäjotä magäranitä äma dapuri tumbani täga nämö yäpän täganen yäk.

Juda ämatä Jesu iwan täñ iminjuñ

22 Tänpäkan Juda täño orekirit kubä keräp tanjuk. Orekirit uwä kudupi eni kodaki tänpän yäma bian dätkuño u nadäkta pewani. Mänit kadäni-ken täk täñkuñonik.

23 Eruk orekirit u keräp tanjirän Jesu kudupi eni gänañ äronpän kumañ kukñi käda wäpi Solomon täño Itpän-nadäk Bägup ukäda päñku itkuk.

24 ✨ Uken irirän Juda äma ekäni ekänitä äbä itgwäjinpän iwet yabäk ñode täñkuñ; Gäk jidegän mebärika siwoñi api niweren? U nadäna yänpän nadäwätäk terak kuñatkamän yäk. Eruk siwoñi niwet; Gäk Kristo ba Kristo nämö?

25 ✨ Ude iwet yabäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Näk uku täwetkuro upänkan in nadäwä bureni nämö täñkuñ. Kudän kudupi Nana täño wäpi terak täk täyat unitä mebärina kwawak pewän ahäk täkan.

26 ✨ Upänkan inä näkño yawak nämö unita nadän namikinik nämö täk täkan.

27 ✨ Näkño yawaknaye uwä manna nadänpän näwat täkan. Näwarirä yabänpän-nadäk täk täyat.

28 ✨ Tänpän irit kehäromi yämik täyat unita nämoinik api kumneñ. Ba äma kubätä ketna-ken nanik täga nämö api nomägarek.

29 Yawaknaye uwä Nanatä näka naniñ kireñkuk. Nana täño kehäromitä imaka kuduhtagän täño kehäromi yärepmitak unita äma kubätä yawaknaye Nana täño kerik-ken nanik täga nämö api kubo täwek.

30 In nadäkan? Nana-kät nek kubägän yäk.

31 ✨ Ude yänjirän nadänpän Juda äma ekäni ekäni unitä Jesu utnayän mobä porinjuñ.

32 Täñjirä Jesutä yäwetkuk; Näk Nana täño kudän tägatäga mäyap täñ yäpmän äbätat. Kudän jide u täñira kanpän nutnayän täkan?

33 ✨ Yäwänä iwetkuñ; Ude nämö. Imaka kubä terak nämö gutnayän täkamän. Gäk Anutu yänärok man iwet täyan unita täkamän yäk. Gäk äma jopi kubä upänkan Näk Anutu yän niwet täyan!

34 ✨ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In-täño бага man kudän täwani terak man Anututä yänkuko u nämö daniñpän nadäk täkan? Uterak Anututä ñode yänjuk; Näk täwetat, in anutu.

35 ✨ Eruk, nin nadäkamän, man kudän Anutu täño man terak kudän täwani kudup uwä bureniñän. Täñ, ämawebe Anutu täño man buraminjuño unita 'In anutu' yän yäwetkuko u imaka, bureniñän.

✨ **10:17:** Plp 2:8-9 ✨ **10:18:** Jon 5:26, 14:31; Jon 19:11 ✨ **10:19:** Jon 7:43 ✨ **10:20:** Jon 7:20, 8:48
 ✨ **10:24:** Apos 3:11, 5:12; Luk 22:67 ✨ **10:25:** Jon 4:26, 5:36; Jon 10:38 ✨ **10:26:** Jon 6:64, 8:45
 ✨ **10:27:** Jon 8:47, 10:3 ✨ **10:28:** Jon 3:16, 6:39; Jon 18:9 ✨ **10:31:** Jon 8:59 ✨ **10:33:** Wkp 24:16; Mat 26:65; Jon 5:18 ✨ **10:34:** Sam 82:6 ✨ **10:35:** Mat 5:18

36 Unita näk Anutu täño nanaki yän täwerira in imata gäk Anutu yänärok man iwetan yän näwet täkañ? Anututä ini näk iwoyänpäñ kome terak naniñ kireñpewän äput.

37 Unita näk Nana täño kudän bureni nämö täk täyat täñpawä näka nadawä bureni nämö täñpek.

38 ✧ Upänkañ näk Nana täño epän bureni-inik täk täyat. Unita man yäk täyat unita nadawä bureni nämö täñpawä imaka imaka täñira nabäk täkañ unita nadawä bureni-inik täñput. Ude täñkañ uyaku näk Nana-kät kowat kwasikorän täk takamak yän u täga api nadawä tumneñ yäk.

39 ✧ Jesutä ude yäwänä äneñi inñitnayän täñkuñ. Täñkuñopän keru yokut täñpän kwäpeñ kuñkuk.

40 ✧ Keru yokut täñpän kwäpäñ äneñi äyänutpeñ kome Jontä bian ume ärut yämiñkuk-ken Jodan ume kukñi udude päñku itkuk.

41 Päñku u irirän ämawebe mäyap äbä ahän imiñkuñ. Ahän imiñpäñ yänkuñ; Bureni-inik, Jontä ini kudän kudupi kubä nämö täñirän kañkumän. Upänkañ imaka äma uterak bureni api ahäneñ yän niwetkuko u bureni ahäkañ!

42 ✧ Täñpäkañ kome uken ämawebe mäyaptä Jesu nadän imikinik täñkuñ.

11

Lasarus kumbuko unitäño manbiñam

1 ✧ Täñpäkañ äma kubä wäpi Lasarus käyäm täñ itkuk. U Betani komeken, wanoriyat Maria kenta Matakät it täñkuñonik.

2-3 ✧✧ Maria uwä Jesu kuroñi-ken ume käbäñi täga nitek ärut imiñpäñ gwäki pujiñipän kuroñi täñ-kohoyänkuko u. Täñpäkañ noripaki Lasarus käyäm täñi täñirän Maria kenta Matatä Jesuken manbiñam ñode pewän kuñkuñ; Ekäni, äma gäkä unita gäripi-inik nadäk täyan uwä käyäm täñi täyak yäk.

4 ✧ Eruk, Jesutä manbiñam u nadänpäñ yänkuk; Käyäm täyak u nämö api kumbek. Käyäm uterak Anutu täño wäpi biñam api ärowek. Ba käyäm uterak Anutu Nanakitä wäpi biñam api yäpek yäk.

5-6 Täñkañ Jesutä Mata Maria-kät noripaki Lasarus unita gäripi-inik nadäk täñkuko unita Lasarus u käyäm täyak yän nadänpäñ bäräneñ päñku nämö yabänkuk. Itkukken u kepma yaräkät itkuk.

7 Kepma yarä itpäñä Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Eruk, Judia komeken äneñi kuna yäk.

8 ✧ Ude yäwänä iwaräntäkiyetä kikuñutpäñ iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, ude nämö! Kome uken Juda äma ekäni ekänitä mobätä gutnayän täñkuño ukeño nämö nadätan? U bian nämö upän imata äneñi kwayän yäyan?

9 ✧ Ude yäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Jide? Kepma kubä edaptä kadäni käroñi, 12 auas ujeta nämö ijik täyak? Unita äma kubätä kepma täño peñyänjek-ken kuñareko uwä nämö mañurek. Peñyänjek gänañ kwawakgän kuñareko unita.

10 ✧ Upänkañ bipani kuñareko uwä bipmäñ urani unita ñoba-ñoba täñtäñ kuñarek.

11 ✧ Ude yänpäñ yäwetkuk; Notninpak Lasarus uwä dämpmon pätak. Dämpmon parirän päñku yäwa kikuñurayän yäk.

12 Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Ima yäyan? Dämpmongän patpäñä äneñi tägañpäñ ini täga akwek! yäk.

✧ 10:38: Jon 14:10-11 ✧ 10:39: Luk 4:30; Jon 8:59 ✧ 10:40: Jon 1:28 ✧ 10:42: Jon 7:31 ✧ 11:1: Luk 10:38-39 ✧ 11:2-3: Jon 12:3 ✧ 11:2-3: Jon 11:36 ✧ 11:4: Jon 9:3, 11:40 ✧ 11:8: Jon 8:59 ✧ 11:9: Jon 9:4-5 ✧ 11:10: 1Jo 2:11 ✧ 11:11: Mat 9:24

¹³ Jesutä Lasarus döpmon pätak yäj yäjirän iwaräntäkiyetä Lasarus döpmon bureni pätak yäj nadänkuñ. Upänkañ Jesutä ini uwä Lasarus kumak yäj nadänpäj döpmon pat itak yäj yänkuk.

¹⁴ Tänpäj iwaräntäkiye tängunñtañ irirä Jesutä siwoñi ñode yäwetkuk; U kumak yäk.

¹⁵ Nin dubini-ken nämo iritna kumako unita bänep täga nadätat. Imata, näk imaka kubä täñira in kañpäj nadänpäj nadäj namikinik api täneñ. Eruk päñku këna!

¹⁶ ✧ Ude yäjirän Tomas wäpi kubä Didimus unitä Juda ämatä Jesu api utneñ yänpäj noriye yäwetkuk; Penta kunakañ kañ nidäput! yäk.

Kumbani-ken nanik akukakuk täño mebäri u Jesu

¹⁷⁻¹⁹ Eruk Jesu iwaräntäkiye-kät Jerusalem penpen päñku kädet keräpi 3 kilomitas ude kuñpäj Betani yotpärare-ken ahänkuñ. Ahänpäj yabänkuñ; Kome uken nanik ämawebe mäyaptä äbänpäj Mata kenta Maria bänepi täñkawataкта penta irirä yabänkuñ.

²⁰ Ude täñirä Mata Jesu äbätak yäj nadänpäj Maria eniken ugän irirän ini uwä Jesu imagurayäj kädet miñin päñku kañ-ahänkuk.

²¹ ✧ Kañ-ahänpäjä iwetkuk; Ekäni, gäk ño itkun yäwänäku wanotna nämo kumbän.

²² Upänkañ näk nadätat, gäk imaka kubäta Anutu-ken iwet yabänñiri täga nadäj gamayäj yäk.

²³ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Nadäwätäk täñpeno. Wanotka kodak tänpäj äneñi akwayäj yäk.

²⁴ ✧ Ude iweränä Matatä yänkuk; Bureni, kadäni pähapken kodak tänpäj api akwek yäj nadätat. Kadäni uken ämawebe kuduhtagän api akuneñ yäk.

²⁵ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Nadätan? Kumbani-ken akukakuk unitäño mebäri ba irit kehäromi täño mebäri u näk. Äma kubätä näk nadäj namikinik täñpen kuñarayäj täko uwä kumbayäj täko upänkañ äneñi api kodak täñpen akwek.

²⁶ ✧ Bureni, äma kubätä nadäj namikinik tänpäj kuñarayäj täko uwä nämoinik api kumbek! Mata, man yäyat ño nadänñiri bureni täyak ba nämo?

²⁷ ✧ Ude yäwänä Matatä iwetkuk; Ekäni, näk bureni nadätat; Gäk Kristo, Anutu täño Nanaki. Anututä kome terak äbäktä bian iwoyänñkuko u gäk yäk.

²⁸ Matatä ude yänpäj päñku noripaki Maria u inigän yänñkñat päñku tenpäñ jiap man terak ñode iwetkuk; Yänpäj-yäwoñärek äma äbäko itkañ gäka yäyak yäk.

²⁹ ✧ Mariatä ude nadänpäjä bäränek terakgän akumañ Jesuken kuñkuk.

³⁰ Jesuwä yotpärareken nämo ahänkuk, bägup Matatä pengän kañ-ahänkuk-ken ugän irirän.

³¹ Tänpäkañ Juda ämawebe penta Maria-kät eni gänañ ugän itkañ konäm butewaki täñ itkuñonik. Täñ ittängän kañkuñ; Maria bäränek terak akumañ yäman umu kuñirän kañkuñ. Kañpäj ñode nadänkañ iwat yäpmäj kuñkuñ; U wanori äneñkuñ-ken u korayäj kuyak yäj nadänkuñ.

³² ✧ Eruk, Maria Jesutä itkuk-ken u ahänpäjä Jesu dubini-ken päñku gukuri imän äpmonpäpäñ konäm butewaki terak ñode iwetkuk; Ekäni, gäk ño itkun yäwänäku näkño wanotna ño nämo kumbän yäk.

³³ Ude iwerirän Jesutä Maria u ba Juda ämawebe Maria-kät äbuño u konäm korirä yabänpäj bänepi ägekoräpäñ butewaki pähap nadänkuk.

✧ 11:16: Mak 14:31 ✧ 11:21: Jon 11:32 ✧ 11:24: Jon 5:29 ✧ 11:26: Jon 8:51 ✧ 11:27: Jon 6:69
✧ 11:29: Jon 11:20 ✧ 11:32: Jon 11:21

34 Ude tänpänj yäwetkuk; Eruk, in komegup de änenkuḡ? Ude yäwänä iwetkuḡ; Ekäni, äbänkaḡ ka yäk.

35-36 ✧ Ude iweräwä Jesu konäm kotkuk. Täñirän ämawebe päke unitä kaḡpäñ yänkuḡ; Njo kawut! Äma kumbuko unita gäripi-inik nadäk täyak unita butewaki nadänpäñ kotak yäk.

37 ✧ Ätutä ude yäwäkaḡ ätutäwä yänkuḡ; Äma ḡowä äma dapuri tumbani yäpän tägaḡ yämik täyak. Upänkaḡ äma ḡo käyäm täñ itkuk-ken ugän täñkentän iminaḡi täñirän kumbuk yäk.

Jesutä Lasarus äneḡi yäpmänj aku tenjuk

38 ✧ Täñpäkaḡ Jesutä bänepi-ken butewaki pähap nadänpäñ Lasarus änenkuḡ-ken u kuḡkuk. Awaḡ u mobä taḡi kubäpäñ äneḡpani. Täñkaḡ mobä kubäpäñ awaḡ meni täñpipiwani.

39 Kuḡpäñj yäwetkuk; Mobä awaḡ meni täñpipiwani ḡo yäpmänj kewewut. Ude yäwänä Lasarus wanori wäpi Mata unitä iwetkuk; Ekäni, ḡo kumbänpäñ äneḡkaḡ kepma yaräbok-yaräbok itkamänj unita käbänj wakiinik ḡo piätak yäk.

40 ✧ Matatä ude yäwänä, Jesutä ḡode iwetkuk; Näk pengän ḡode gäweraro u nämo nadätan? Gäk nadänj namikinik täñpäñj Änutu täḡo kudän kehäromi nitek ahänjirän täga käwen yänj gäwerat.

41 Eruk, mobä taḡi awaḡ meni peḡpipiwani u yäpmänj kewewäkaḡ Jesutä kunum gänaḡ dapun iñḡewän ärowäpäñ ḡode yänjuk; Nan, gäk näkḡo yänjapik manna uku nadänj namino unita gäka bänep täga nadänj gamitat.

42 ✧ Täñpäkaḡ Nan, gäk näkḡo yänjapik manna nadänj namik täyan u nadätat upänkaḡ ämawebe itkaḡ ḡonita yänpäñ man ḡowä gäwetat. Gäkä näk nepmanḡi äput yänj kaḡ nadäwut yänpäñ man ḡo yäyat.

43 Ude yänpäñ gera terak ḡode yänjuk; Lasarus, gäk akumaḡ äbi!

44 Jesutä gera ude yäwänä, eruk äma kumbani tek keruḡi ba injami dapun uwäk täwani nitek unitä akumaḡ äbuk. Äbänä Jesutä yäwetkuk; Tek u wärämut iminpäñ tewä kwän yäk.

Jesu utpewä kumäkta man topuḡ

Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

45 ✧ Jesutä ude täñpäkaḡ Juda äma Mariaken äbuḡo unitä Jesutä imaka kudän kudupi täñkuko u kaḡpäñj nadäkinik täñ iminkuḡ.

46 ✧ Nadäkinik täñ iminkuḡo upänkaḡ ätutäwä päñku Parisi äma Jesutä kudän täñkuko u yäwetkuḡ.

47 Täñpäkaḡ bämop ämakät Parisi ämatä päñku Juda äma ekäni ekäni u yäwetkuḡ; Äma kudän kudupi mebäri mebäri täk täyak ḡonita jide api täñ imine?

48 Kaḡäwaräkuk täñitna udegän täñ yäpmänj kuḡtäyon ämawebe kuduḡtagän unita biḡam täneḡ yäk. Täñpäkaḡ Rom täḡo komi ämatä äbänpäñ iwan täñ nimirpäñ kudupi yotkät ämawebe äbotniye api täñpä wanen yäk.

49 Ude yäwäkaḡ uken nanik bämop äma intäjukun täñpani kubä wäpi Kaifas unitä yäwetkuk; Ude nämo!

50 ✧ In ḡode nämo nadäkaḡ? Ämawebe kumän-tagän paotneḡo udetä äma kubä-tägän kaḡ kumbän yäk.

51-52 ✧✧ Kaifastä man ude yänjuk u iniken nadäk-nadäkpänj nämo yänjuk. Nämo, kadäni uken bämop äma ude itkuko unita manitä imaka ḡode api ahäwekta yäwani u uwäk täñjuk; Jesutä kumänpäñ Juda ämawebe api

✧ 11:35-36: Luk 19:41 ✧ 11:37: Jon 9:6 ✧ 11:38: Mat 27:60 ✧ 11:40: Jon 11:4,23-26 ✧ 11:42: Jon 12:30 ✧ 11:45: Jon 4:48, 7:31 ✧ 11:46: Luk 16:31 ✧ 11:50: Jon 18:14 ✧ 11:51-52: Stt 50:20 ✧ 11:51-52: Jon 10:16, 17:21, 1Jo 2:2

tänkentäwek. Tänpäkaŋ Juda ämawebe tänkentän yämik-tagän nämo. Uwä kumänpän Anutu täno nanakiye uken-uken ittän kukaŋ u äbot kubägan api yepmanpän itneŋ. Man Kaifastä yänkuko uwä uwäk tänkuk.

53 ✧ Eruk kepma uken yäput penpän yänkaŋ Jesu utpewä kumäkta man epän täntän kuŋkuŋ.

54 ✧ Ude tänjirä Juda ämawebe bämopi-ken Jesu kwawak nämo kuŋatkuk. Kome u penpen gägäni käda kome jopi dubini-ken yotparare kubä wäpi Efraim uken päŋku iwaräntäkiye-kät itkuŋ.

55 ✧ Eruk, Juda nanik täno orekirit kadäni pähap kubä wäpi Pasova u keräp tänkuko unita ämawebe kome uken-uken nanik kuduptagän Jerusalem yotparare-kengän kuŋ moreŋkuŋ.

56 ✧ Kuŋpäŋä Jesu kaŋ-ahäna yänpän kudupi eni gänaŋ äronpän ini-tägän man noŋde yänkuŋ; In jide nadäkaŋ? U nintäno orekirit kadäni no nämo käwep päbä käwek yäk.

57 Tänpäkaŋ Juda äma ekäni ekäni-kät Parisi ämatäwä noŋde yänahänpän yäwetkuŋ; Äma kubätä Jesu u uken itak yän nadänpänä yänahäwänkaŋ päŋku inŋitpän komi eni gänaŋ kaŋ tena yän yänkuŋ.

12

Mariatä Jesu kuroŋi ärutkuk

Mat 26:6-13; Mak 14:3-9

1 ✧ Tänpäkaŋ Pasova Orekirit kadäni kepma 6 ude keräp tänjirän Jesu Betani yotparare-ken kuŋkuk. Betani uwä Lasarus, äma Jesutä kumbani-ken nanik wädän tädotkuko unitäno kome.

2 ✧ Tänpäkaŋ kome uken Jesu inŋ oretta äŋnak-äŋnak pähap täŋkuŋ. Eruk ketem nänayän Matatä ketem gwet yämän Lasarus ba noriye ätukät Jesukät ketem penta naŋkuŋ.

3 ✧ Naŋ irirä Mariatä päbä ume gwäki ärowani, käbäŋi säkgämän ikekpän Jesu kuroŋi-ken piŋ ibatkuk. Piŋ ibatpän gwäki pujiŋpän kuroŋi täŋ-kohoyänkuk. Tänjirän ume unitäno käbäŋi äma päke itkuŋo u nadänkuŋ.

4 ✧ Tänpäkaŋ, iwaräntäki kubä wäpi Judas Kariot, Jesu iwan keri terak pekta yäwani unitä käbäŋi u nadänpän yänkuk;

5 ✧ E! Ume u gwäki ärowani, äma monen epän obaŋ kubäta tänpän yäpmäk täkaŋ ude. Ume u yäpmänpän ämata yämiŋkaŋ monen yäpmänpän äma jäwärita yämiŋaŋi yäk.

6 Judas uwä äma jäwärita butewaki nämo nadän yämani. Uwä kubo äma unita man ude yänkuk. U Jesu-kät iwaräntäkiye täno monen watä itkaŋ kubota täk täŋkukonik.

7 ✧ Eruk, Judastä man ude yänjirän Jesutä nadänpän iwetkuk; Ibeweno! Ume käbäŋi nikek inŋirako u inŋit yäpmän kuŋjirän näkno kumäk-kumäk kadäni ahänjirän piŋ nabatta yäwani.

8 ✧ Täŋkaŋ äma jäwäri uwä inkät kadäni käroni api it yäpmän äronen. Upänkaŋ nähä inkät kadäni käroni nämo api it yäpmän ärone yän yänkuk.

9 ✧ Tänpäkaŋ Jesu Betani komeken itak yän biŋam nadänpän äma mäyap käna yänkaŋ päŋku ahän imiŋkuŋ. Täŋkaŋ Jesugän kakta nämo kuŋkuŋ. U Lasarus, äma Jesutä kumbani-ken nanik wädän tädotkuko u imaka, bok yabänayän kuŋkuŋ.

10-11 ✧ Jesutä Lasarus tänkentän imiŋkuko u nadänpän Juda nanik mäyaptä

✧ 11:53: Jon 5:18 ✧ 11:54: Jon 7:1 ✧ 11:55: 2Sto 30:17; Apos 21:26 ✧ 11:56: Jon 7:11 ✧ 12:1: Jon 11:1,43 ✧ 12:2: Luk 10:40 ✧ 12:3: Luk 7:37-38 ✧ 12:4: Jon 18:3 ✧ 12:5: Mat 19:21 ✧ 12:7: Jon 19:40 ✧ 12:8: Lo 15:11 ✧ 12:9: Jon 11:43-44 ✧ 12:10-11: Jon 11:45

bämop äma yabä kätänpəñ Jesuta nadäkinik täñkuñ. Ude täñirä bämop äma unitä kokwawak nadänpəñ Lasarus kumäñ-kumäñ utta man topuñ.

Jesutä intäjukun äma ude Jerusalem äronjuk

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40

¹² Eruk, patkuño yäñewänä ämawebe bumta Pasova Orekiritta Jerusalem kuñkuño u Jesu ño äbätak yäñ manbiñam nadäñkuñ.

¹³ ✧ Nadänpəñ imuk yeñ yäpmənpəñ Jesutä kädet äbayäñ täñkuk-ken päñku itpəñ gera ñode yäñkuñ;

Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ñonita iniñ oretna!

Isrel täño intäjukun äma iniñ oretna!

Man ude yäñkuñ.

¹⁴ Täñpəkañ Jesu ini uwä donki gubañi kubä kañ-ahənpəñ uterak päro mañitkañ äbuk. Ude täñirän manbiñam ñode bian kudän täwani u bureni ahəñkuk;

¹⁵ Jerusalem ämawebe, umuntäneño!

Intäjukun ämajin äbəñ tamitak ño.

U donki gubañi terak mañitkañ äbätak ño! yäk.

Sek 9:9

¹⁶ ✧ Man ude kudän täwani pəkañ Jesu täño iwaräntäkiyetä man uwä pengän nadäwä nämo täreñkuñ. Täñkuñopəñ Jesu kunum gənañ äronpəñ wäpi biñam ikek iränkañ mäden man u nadänpəñ imaka ñokeño ämawebetä täñ imiñkuño unitäño mebəri nadäwä täreñkuñ.

¹⁷ ✧ Täñpəkañ Jesutä Lasarus awañ gənañ nanik yäñpewän akuñkuko kadäni ugän ämawebe mäyaptä kañpəñ nadäñkuñ. Kañpəñ nadäñkañ manbiñam u yəñahəñtäñ kuñkuñ.

¹⁸ Yəñahəñtäñ kuñirä ämawebe mäyaptä kudän kudupi unitäño manbiñam nadäñkañ Jesu donki terak äbätak yäñ nadänpəñ kənañ yäñ kuñkuñ.

¹⁹ ✧ Ude täñirä Parisi ämatä yabənpəñ ini-tägän yəñpəñ-nadäk ñode täñkuñ; Wära, u kawut! Ämawebe kuduptagän iwatkañ yäk. Injitnayəñ nadäməño ukeño täna wakañ ubayəñ. Man ude yäñkuñ.

Jesu ini kumäta yəñkuk

²⁰ Ämawebe Pasova Orekiritta äbuño ukät nanik ätu Grik äma, guñ äbotken nanik.

²¹ ✧ Grik äma unitä päñku Filip, Galili kome, Betsaida yotpärareken nanik u kañ-ahənpəñ iwetkuñ; Notninpak, nin Jesu kənañ yäñ äbəkaməñ yäk.

²² Eruk, ude iweräwä Filiptä päñku Andru iweränkañ bok päñku Jesu iwetkumän.

²³ ✧ Täñpəñ Jesutä yəwetkuk; Äma Bureni-iniktä wäpi biñam yəpmäktä kadäni ahätak ño.

²⁴ ✧ Unita näk bureni täwera nadäwut; Saguom mujipi kome gənañ peñirä nämo waweko jide täñpəñ kəruk tädorek? Nämo. Täñ, mujipi u kome gənañ peñirä waweko uyaku kəruk tädotpəñ äbəñirän bureni mäyap ahəñ-bumbum täneñ yäk.

²⁵ ✧ Ude yəñpəñ yəñkuk; U udegän äma iniken irit kuñat-kuñarita iyaptak täkañ uwä api paotneñ. Täñ, äma irit kuñat-kuñari kome terak ño mäde ut imik täkañ uwä irit kehäromi, paot-paori nämo u api kañ-ahəneñ.

✧ **12:13:** Mat 27:42; Jon 1:49 ✧ **12:16:** Jon 2:22 ✧ **12:17:** Jon 11:43-44 ✧ **12:19:** Jon 11:48
 ✧ **12:21:** Jon 1:44; Luk 19:3, 23:8 ✧ **12:23:** Jon 13:31-32; Jon 17:1 ✧ **12:24:** 1Ko 15:36 ✧ **12:25:** Mat 16:25

26 ✧ Tānpākaŋ in kubätä watä epän ämana ude irayāŋ nadānpāŋä näk kaŋ näwarän. Ude tānpāŋä näkä it täyat-ken bok api itde. Nadākaŋ? Äma täŋkentāŋ namik täkaŋ u Nanatä api oraŋ yämek.

27 ✧ Ude yānpāŋ äneŋi ŋode yāŋkuk; Bänepna-ken bäräpi pähap nadätat. Unita jide yäwet? Nan, gäk nadāŋ namiŋiri bäräpi ahāŋ namayāŋ täyak u äbä närepmirän yāŋ yäwet? Ude nämo, bäräpi ude ahāŋ namikta yäwani. Mebäri udetagän äput.

28 ✧ Unita Nan, tānpewi wäpka biŋam taŋi kaŋ ahāŋ parän! Ude yāŋirän man kotäk kubä kunum gānaŋ naniktä ŋode äpuk; Wäpna biŋam tānpewa taŋi ahāŋkuko udegän api tāŋpet yäk.

29 ✧ Man kotäk ude yāŋirän äma päke itkuŋo unitäwä iromāntä yäyak yāŋ yāŋkuŋ. Täŋ ätutäwä Nämo yäk. Aŋerotä yäyak yāŋ yāŋkuŋ.

30 ✧ Ude yāŋirä Jesutä yäwetkuk; Man kotäk ahāŋirän nadākaŋ u näka nämo. U intä nadäwut yānpāŋ yäyak.

31 ✧ Apiŋo Anututä komen ämawebe täŋo irit kuŋat-kuŋari yäpmāŋ daniwayāŋ. Tänpāŋ kome ŋonitāŋo intäjukun äma u pimiŋ maŋpän kwayāŋ.

32 ✧ Kadäni keräp taŋirän ämatä näk yäpmāŋ päŋaku punin api nepmaneŋ. Kadäni uken ämawebe komeni komeni kudup yāŋporiŋ päbä dubina-kengän api yepmaŋpet yäk.

33 ✧ Jesutä jide täŋ imiŋirä api kumbeko unitāŋo man wärani ude yāŋkuk.

34 ✧ Eruk, Jesutä man ude yāŋirän ämawebe päke itkuŋo unitä yāŋkuŋ; Ude nämo. Nin Baga man terak ŋode daniŋpāŋ nadäk takamāŋ; Kristo ahāwayāŋ täyak uwä nämo api kumbek. U pen api it yäpmāŋ ärowek yäk. Unita imata Äma Bureni-inik kämi yäpmāŋ päŋaku punin api teneŋ yāŋ yāyan? E, Äma Bureni-inik yāyan uwä netätä yāyan?

35 ✧ Ude yäwäwä Jesutä äneŋi ŋode yäwetkuk; Peŋyāŋek inkät kadäni keräpigän irayāŋ täyak unita inä peŋyāŋek uterakgän kaŋ kuŋarut. Bipmāŋ uranitä in uwäk täwekta. Äma kubä bipmāŋ urani-ken kuŋareko uwä kädet ude kuyat yāŋ nämo nadāŋkaŋ kwek.

36 ✧ Unita apiŋo inken peŋyāŋek itak unita peŋyāŋekta nadäkinik täkot. Ude tänayāŋ täŋo uyaku peŋyāŋek täŋo nanakiye bureni api itneŋ yäk. Jesutä ude yānpāŋ yepmaŋpeŋ päŋku käbop itkuk.

Ämawebe mäyaptä Jesuta nadäkinik nämo täŋkuŋ

37 Tānpākaŋ Jesutä kudän kudupi mebäri mebäri ämawebe iŋamiken täŋkuko upāŋkaŋ nadäkinik nämo täŋ imiŋkuŋ.

38 ✧ Ude täŋirä man profet Aisaiatä ŋode kudän täŋkuko u bureni ahäwekta täŋkuŋ;

Ekäni, nin manbiŋam yāŋahāŋitna netätä nadäwän bureni täŋkuk?

Ba netätä gäkŋo kehäromika kawän täreŋkuk?

Ais 53:1

39 ✧ Täŋkaŋ Jesu täŋo man nämo nadāŋ imiŋkuŋo uwä Aisaia täŋo man kudän kubä ŋode pätak;

40 Anututä dapuri ba bänepi täŋpipiŋkuk.

Mebäri unita, dapuritä näkŋo mebärina nämo nabäwä tärek täkaŋ.

Ba mebäri unita bänepitä imaka kak täkaŋ uwä bäräŋeŋ nämo nadäwä tärewäpāŋ bänepi nämo sukurek täkaŋ.

Ude nämo täk täkaŋ unita momini nämo peŋ yämik täyat yäk.

Ais 6:10

✧ 12:26: Jon 14:3, 17:24 ✧ 12:27: Sam 6:3, 42:5; Mat 26:38 ✧ 12:28: Mat 3:17 ✧ 12:29: Apos 23:9
 ✧ 12:30: Jon 11:42 ✧ 12:31: Jon 9:39, 14:30 ✧ 12:32: Jon 3:14 ✧ 12:33: Jon 18:32 ✧ 12:34:
 Sam 89:4,36; Sam 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 ✧ 12:35: Jon 7:33, 8:12, 1Jo 2:10-11 ✧ 12:36: Efe 5:8
 ✧ 12:38: Rom 10:16 ✧ 12:39: Mat 13:15

41 ✧ Aisaiatä man yänkuko uwä, imaka u nämo ahänjirän Jesutä wäpi biñam ikek api ireko u nadänpänj uterak yänkuk.

42 ✧ Täñpakanj Juda äma ekäni ekäni mäyaptä Jesuta nadäkinik täñ iminñkuñ. Upänkanj Parisita umuntanñkuño unita nadäkiniki käbop penñkuñ. Parisitä kudupi eni gänañ äneñi ärokta ninin bitnäneñ yänpänj umuntanñkuñ.

43 ✧ Ude täñkuño uwä ämatä wäpi biñam yänin oretta gäripi nadänpänj Anututä wäpi biñam yäpmänj akukta bitnäñkuñ.

44 ✧ Eruk, Jesutä gera terak ñode yänkuk; Äma kubätä näk nadänj namiñpänjä uwä näkagän nämo. U nanin kireñpewän äburo u bok nadänj imik täyak.

45 ✧ Täñkanj äma u näk nabänpänjä nanin kireñpewän äpuro käyak ubayän.

46 ✧ Imata, ämawebe näk nadänj namikinik täñpänj bipmänj urani gänañ wari nämo itneñta kome terak ño penyänjek ikek ude äput.

47-48 ✧✧ Täñ, äma kubätä man yäk täyat u penpänj kowata api yäpek. Upänkanj näkä äma u manken nämo api tewet. Nämo, näk komen ämawebe yämagutta äput. Täñpakanj äma näkä bitnäñpänj näkño man nämo buramik täkanj u yäpmänj danikta äma kubä itak. Tärektärek kadäni-ken näk kome terak itkanj man yäwetpänj yäwoñärek täñkuro unitä äma u manken api yepmanñpek.

49 Nadäkanj? Man yäk yäyat uwä näkña bänepna-ken nanikpänj nämo yäk täyat. Nämo, Nana nanin kireñkuko unitä man yänjahäwetta näwetpänj näwoñärek täñkuk.

50 ✧ Täñpakanj näk ñode nadäk täyat; Mani biñamtä ämawebeta irit kehäromi yämik täyak. Unita man yäk täyat uwä Nanatä yänjtärenj namiñkuko udegän yäk täyat yäk.

13

Jesutä iwaräntäkiye kuroñi ärut yäminñkuk

1 ✧ Täñpänj Juda täño orekirit pähap wäpi Pasova keräp täñirän Jesutä kome ño penpen Nanaken kukta kadäni ahätak yän nadänkuk. Täñpänj iniken iwaräntäkiyeta ban umunitä pen nadänj yämikinik täñ yäpmänj äbänjirän kumäk-kumäki kadäni ahänkuk.

2 ✧ Eruk bipäda uken Jesu ini ba iwaräntäkiye penta ketem nañ itkuñ. Täñpakanj ketem kämi nänayänj täñirä Satantä jukun Saimon-Kariot täño nanaki wäpi Judas, Jesu mäde ut imikta nadäk-nadäk iminñkuk.

3 ✧ Nadäk nadäk u iminñirän Jesutä kanpänj nadänpänj-nadäwätäk nämo täñkuk. Nämo, u ñode nadänkuk; Nanatä kehäromi, nadäk-nadäk ba imaka kudup ketna terak penj moreñkuk. Ba näk Anutu-ken naniktä äburo unita äneñi iniken api kwet yän nadänkuk.

4 Ude nadänpänj Jesutä ketem penpänj tek punin nanik yänopmänpänj tek, gupi täñ-kohoyäwani kubä yäpmänpänj yabuk.

5 Ude täñpänj ume gäpe gänañ pinñkanj gwetpänj iwaräntäkiye kuroñi ärut yäminñpänj tek gupi täñ kohoyäwani yabuko ugänpänj pitpänj täñkohoyänj yäminñkuk.

6 Ärut yäminñtänj äbätänğän Pita kuroñi ärunayänj täñirän Pitatä iwetkuk; Wa! Ekäni, gäk kuroñna ärunayänj ba täyan?

7 Yänjirän Jesutä kowata ñode iwetkuk; Gäk näkä kädet täyat ño nämo nadäwi tumänkanj. Kämi uyaku api nadäwi tumneñ yäk.

✧ 12:41: Ais 6:1 ✧ 12:42: Jon 7:48, 9:22 ✧ 12:43: Jon 5:44 ✧ 12:44: Mat 10:40 ✧ 12:45: Jon 14:9 ✧ 12:46: Jon 8:12, 12:35 ✧ 12:47-48: Jon 3:17, 8:15 ✧ 12:47-48: Hib 4:12 ✧ 12:50: Jon 8:26,28 ✧ 13:1: Jon 7:30, 12:23; Jon 15:13, 1Jo 3:16; Plp 2:8 ✧ 13:2: Luk 22:3; Jon 13:27 ✧ 13:3: Jon 3:35, 16:28

⁸ Ude yäwänkañ Pitatä iwetkuk; Nämoinik! Gäk kuroñna ärureno. Kämi imaka, nämoinik api ärut namen yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nämö nadätan. Näk kuroñka nämö ärut gamawä gäk äbotna gänañ täga nämö api iren yäk.

⁹ Jesutä ude iweränä Pitatä kowata iwetkuk; Wära! Ekäni, gäk kuroñnagän ärureno. Gwäkna ketna, gupna kumän ärut nami! yäk.

¹⁰ ✧ Ude yäwänä Jesutä ñode yänkuk; Äma kubä gupi kudup ume ärurani uwä pakigän itak. U kuroñgän äneñi ärurek. In päke ño pakigän itkañ. Upänkañ kubägän nämö yäk.

¹¹ Man ude yänkuko uwä äma iwan keru terak api peweko unita nadänpän yänkuk. Mebäri unita äbotnaye inken nanik kubä-tägän pakigän nämö itak yän yänkuk.

¹² Eruk, iwaräntäkiye kuroñi ärut morenpän teki äneñi täñkañ mañitkuk. Mañitpän ñode yäwet yabänkuk; In näkä täñ tamitat ñonitänjo mebäri nadäkañ ba nämö?

¹³ ✧ In näkä yänpän-yäwoñärek äma ba ekäni yän näwet täkañ u bureni näwet täkañ.

¹⁴ ✧ Unita ño nabäwut; Ekänijin, yänpän-yäwoñärek ämajin näkä kuroñjin ärut tamitat. Unita in udegän kowata kowata kuroñjin äruttän kañ kuñarut.

¹⁵ ✧ Näk jop nämö ärut tamitat. Nämö, näk kädet täga täñpän-täwoñäreka täyat. Unita näkä täñ tamitat ñodegän kañ tak täñput.

¹⁶ ✧ Unita näk bureni-inik täwetat; Epän äma kubätä Ekänini nämö irepmitpän kuñarek. Ba manbiñam yänhäwani äma kubätä äma pen iwet-pewän äbeko u nämö irepmitpän kuñarek.

¹⁷ ✧ Eruk, apiñjo in kädet bureni u nadäkañ unita kädet u iwatnayän täñjo uwä Anutu täñjo oretoret terak api kuñatneñ yäk.

Jesu ini kumäkta yäwetkuk

Mat 26:22-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23

¹⁸ ✧ Täñpäkañ in kudupta nämö yäyat. Äma näkñata biñam iwoyänkuro unitänjo mebärini nadän moretat. Upänkañ man kubä Anutu täñjo manbiñam kudän täwani ñode uwä bureni kañ ahäwän; Äma näkkät ketem bok näñpanitä iwan täñ namitak.

¹⁹ ✧ Täñkañ imaka uwä bureni nämö ahänjirän täwet kiretat. Unitänjo bureni uwä kami ahänjirän näkña äma u ubayän* yän nabänpän-nadänenta.

²⁰ ✧ Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä näkño epän ämana kubäta not täñ imayän täko uwä näka udegän not api täñ namek. Täñpän näka not täñ namayän täko uwä näk naniñ kireñkuko unita udegän not api täñ imek yäk.

²¹ ✧ Eruk, ude yäwän täreñjirän, Jesu bänepi-ken bäräpi pähap nadänpän kwawak ñode yänhäñpän yäwetkuk; Bämopjin-ken nanik kubätä näk iwan keru terak nepmañpayän yäk.

²² Yänjirän nadänpän iwaräntäkiyetä kowat kawän täñpän netäta yäyak yänpän nadäwätäk täñkuñ.

²³ ✧ Täñpäkañ iwaräntäki kubä, Jesutä unita gäripi pähap nadän imik täñpani uwä Jesu dubini-ken itkuk.

✧ **13:10:** Jon 15:3; Jon 6:64,70-71 ✧ **13:13:** Mat 23:8,10 ✧ **13:14:** Mat 20:28; Luk 22:27 ✧ **13:15:** Plp 2:5; Kol 3:13, 1Pi 2:21 ✧ **13:16:** Mat 10:24 ✧ **13:17:** Mat 7:24; Jem 1:25 ✧ **13:18:** Sam 41:9 ✧ **13:19:** Jon 14:29, 16:4 * **13:19:** Jesutä näkña äma u ubayän yän yäkuko u Anutu, Moses päya karäni gänañ mebet täñkuko ugänañ ahän imiñpän wäpi näkña itat yän iwetkuko unita juku piñpän man ño yänkuk. Ude yänkuko uwä näk Anutu itkurotä itat ubayän yän yänkuk. ✧ **13:20:** Mat 10:40 ✧ **13:21:** Jon 12:27 ✧ **13:23:** Jon 19:26, 20:2; Jon 21:7,20

²⁴ Irirän Saimon-Pitatä inam wära tänpän jiap terak iwetkuk; Iwetpän ka; Netäta yäyan?

²⁵ Ude tänjirän äma Jesu dubini-ken itkuko unitä Jesu tubej kuñpän iwetkuk; Ekäni, netäta yäyan? yän iwetkuk.

²⁶ Ude iwet yabäwänä Jesutä iwetkuk; Näkä ketem moräki tokätpän tokän gäpe gänañ yäputpän imayän täyat äma unitä iwan täñ namayän yäk. Jesutä ude yänpän ketem moräki tokätpän gäpe gänañ yäputpän Judas, Saimon-Kariot nanaki unita imiñkuk.

²⁷ ✧ Iminjirän uterakgän Satantä Judas kotañkuk. Tänjirän Jesutä Judas iwetkuk; Imaka tänpayän täyan u bäräñeñ täyi yäk.

²⁸ Ude yänjirän äma Jesu-kät ketem penta nañ itkuño uwä Jesutä man yänkuko u täga nämo nadäwä tärenkuñ.

²⁹ ✧ Judas uwä iwaräntäkiye täño moneñ watä äma ude itkuko unita iwaräntäkiye ätutä ñode nadänkuñ; Pänku äñnak-äñnak pähap ahäwayän täyak unita ketem yäpmäta käwep iwet-pewän kuyak yän nadänkuñ. Tänpän ätutäwä ñode nadänkuñ; Ba äma jäwärita moneñ yämän yänpän käwep iwet-pewän kuyak yän nadänkuñ.

³⁰ Tänpäkañ ketem moräki Jesutä Judasta imiñkuko u yäpmänpän uterakgän äpämañ kuñkuk. U kome bipmän urirän täñkuk.

Pitatä Jesu wäpi käbop api pewek

Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34

³¹ ✧ Tänpäkañ Judas äpämañ kuñjirän Jesutä ñode yänkuk; Eruk, apiño Äma Bureni-iniktä wäpi biñam yäpayän. Tänjirän uterak Anututä wäpi biñam udegän yäpayän.

³² ✧ Bureni! Anututä ini Äma Bureni-inikta wäpi biñam imayän. Täñkañ bäräñeñ imayän.

³³ ✧ Jesutä ude yänpän yäwetkuk; Nanaknaye, näk inkät kadäni käronji nämo api itne. In näka api wäyäkñeneñ. Upänkañ man Juda äma ekäni ekäni yäwetkuro udegän täwetat; In kome näkä kwayän täyat-ken u täga nämo api kunen.

³⁴ ✧ Unita apiño бага man kodaki kubä ñode täwetat; In kubäkubätä notjiye ñonita gäripi kowata kowata nadän yämik täneñ, näkä inta nadän tamiñ yäpmän äburo udegän.

³⁵ Tänpäkañ in kubäkubätä notjiye ätu näkño äbotken nanik unita gäripi nadän yäminayän täño uwä ämawebetä ñode api tabänpän nadäneñ; Bureni-inik, ñowä Jesu täño iwaräntäkiye äbot bureni yän api nadäneñ.

³⁶ ✧ Tänpäkañ Saimon-Pita unitä Jesu ñode iwet yabänkuk; Ekäni, gäk de api kwen? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Kome näkä kwayän täyat-ken u gäk täga nämo api näwat yäpmän kwen. Upänkañ kämi uyaku api näwat yäpmän kwen.

³⁷ Ude yäwänä Pitatä äneñi iwet yabänkuk; Ekäni, imata näk apiño täga nämo gäwaret? Näk gäk täñkentänpän kumäkta nadätat!

³⁸ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk näk täñkentänpän kumäkta bureni nämo yäyan. Unita bureni ñode gäwera nadä; Kadäni puruptä gera yäwayän keräp tänjirän gäk näka nämo nadätat yän yäräkubä api yäwen.

14

Anutu-ken kukkuk kädet uwä Jesu

✧ 13:27: Jon 13:2 ✧ 13:29: Jon 12:6 ✧ 13:31: Jon 12:23 ✧ 13:32: Jon 17:5 ✧ 13:33: Jon 7:33-34
✧ 13:34: Jon 15:12,17, 1Jo 3:23, 2Jo 5 ✧ 13:36: Jon 7:34; Jon 21:18-19

1 ✧ Jesutä iwaräntäkiye man äneji ɲode yäwetgän täŋkuk; In butewaki nadäwätäk pähap nämo täneŋ. Nämo, nadäk-nadäkin Anutu-kengän pekot. Täŋkaŋ näka imaka, nadäkinik täŋ namikot.

2 Imata, Nanatä eniken ämawebetä itneŋta bägup mäyap itkaŋ. Ude bureni nämo itneŋo uwä in man ɲode täga nämo täweret. Täŋpakaŋ näk inta bägup täŋket urayäŋ kuyat.

3 ✧ Näkä päŋku bägup ket utkaŋ äneji päbä näkkät itta tämagut yäpmäŋ irayäŋ täyat-ken api kwet.

4 Täŋpäŋ kome näkä kwayäŋ täyat-ken unitäŋo kädet uwä nadäkaŋ.

5 Ude yäwänä, Tomastä iwetkuk; Ekäni, kome kwayäŋ täyan u nämo nadäkamäŋ unita jide täŋpäŋ kädet u nadäne?

6 ✧ Yäwänä Jesutä ɲode yäwetkuk; Näkŋa-tägän kädet. Ba man bureni täŋo mähemi u näk. Ba irit kodaki täŋo mähemi u näk. Unita äma kubätä Nanken kwayäŋ yäŋpäŋä kädet kubä nämo iwarek. Nämo, Nanken kukkuk kädet uwä näk kubägän.

7 ✧ In näk siwoŋi nabäŋpäŋ-nadäwä tärewäwä Nanta udegän api nadäneŋ yäk. Täŋpakaŋ apiŋo yäput peŋpäŋ in Nan täŋo mebäri kaŋpäŋ nadäkaŋ. Ba Nan kakaŋ yäk.

8 Ude yäwänä Filiptä ɲode iwetkuk; Ekäni, gäk Nan niwoŋäreŋiri kaŋpäŋ nadäna tärewut!

9 ✧ Yäwänä Jesutä yäŋkuk; Filip, kadäni käroŋi näk inkät it yäpmäŋ äbäkamäŋ upäŋkaŋ gäk imata näkŋo mebärina nämo nadätan? Äma kubätä näk nabäk täyak uwä Nan kak täyak ubayäŋ. Gäk jide unita Nan niwoŋäre yäŋ yäyan?

10 ✧ Gäk ɲodeta nadäwi bureni nämo täk täkaŋ? Näk Nan bänepi-ken itat, udegän Nan uwä näk bänepna-ken itak. Nankät nek kubägän itkamäk. Täŋkaŋ man täwet täyat uwä näkŋaken nadäkpäŋ nämo täwet täyat. Nämo, Nan näkken itkaŋ iniken epän täk täyak.

11 ✧ Unita näk man ɲode yäŋira in nadäwä bureni täyon; Näk Nankät nek kubägän itkamäk. Ba näkä kudän täk täyat u kaŋpäŋ bureni yäŋ nadäŋpäŋ näka nadäkinik täŋ namikot.

12 ✧ Näk bureni ɲode täwera nadäwut; Äma näka nadäwä bureni täŋpäpäŋ nadäkinik täk täkaŋ uwä näkä epän täk täyat udegän api täk täneŋ. Ba näk Nanken kuyat unita epän näkä täŋkuro u irepmitpäŋ api täk täneŋ.

13 ✧ Täŋkaŋ Nan täŋo wäpi biŋam ärowani kwawak ahäŋpäŋ tokneŋ pärekta Nanaki näkä ɲode api täŋpet; Imaka kubätä näk wäpna biŋam terak yäŋapinayäŋ täŋo uwä api nadäŋ tamik täŋpet.

14 Bureni-inik täwetgän täŋpa; Imaka kubätä näk wäpna biŋam terak yäŋapinayäŋ täŋo uwä api nadäŋ tamet yäk.

Jesutä Kudupi Munapik äpäkta yäwetkuk

15 ✧ Eruk man kubä pen ɲode täwera nadäkgän täkot; In näka gäripi-inik nadäŋpäŋä näkŋo man buramiŋpäŋ api kuŋat täneŋ.

16 ✧ Ude täŋirä näk Nanken yäŋapiŋira täŋkentäk äneji kubä api taniŋ kirewek. Täŋkentäk taniŋ kirewayäŋ täyak uwä inkät tärek-täreki nämo itneŋta.

17 ✧ Täŋkentäk u Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewän ahäwani u. Täŋpakaŋ komen ämawebetä Munapik u nämo kaŋpäŋ nadäk täkaŋ unita

✧ 14:1: Jon 14:27 ✧ 14:3: Jon 12:26, 17:4 ✧ 14:6: Jon 11:25; Rom 5:1-2; Hib 10:20 ✧ 14:7: Jon 8:19 ✧ 14:9: Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 ✧ 14:10: Jon 12:49, 14:24 ✧ 14:11: Jon 10:38, 14:20 ✧ 14:12: Mak 16:19-20 ✧ 14:13: Mat 7:7; Jon 15:16 ✧ 14:15: Jon 15:10, 1Jo 5:3 ✧ 14:16: Jon 14:26, 15:26; Jon 16:7 ✧ 14:17: Mat 10:20; Jon 16:13; Rom 8:26

bänepitä not täga nämo täñ imineñ. Täñ, inä unita nadäk täkañ. Bureni, Munapik uwä inkät it täyak unitä kämi bänepjin-ken api irek.

18 ✧ Näkä tepmañpeñ kuñirawä in kodäñani ude nämo api itneñ. Nämo, inken äneñi api äbet.

19 ✧ Kadäni keräpi itkañ komen ämawebetä näka api ijiwä waneñ. Upäñkañ intäwä api nabäneñ. Näk irit kodaki täñjo mähemi unita in udegän irit kodaki nitek api kuñatneñ.

20 ✧ Täñpäñ kadäni näk kumäñpäñ äneñi kodak tañpäñ akumañ kuñarayäñ täyat-ken uken ñode api nadäwä täreneñ; Näk Nana bänepiken itat. Ba näk in bänepjin-ken irira inä näk bänepna-ken itkamäñ yäñ api nadäneñ.

21 ✧ Täñpäkañ äma näkño man inñtpäñ säkgämän buramik täkañ uwä näka gäripi nadäk täkañ. Täñkañ äma näka gäripi nadäk täkañ uwä Nanatä udegän äma unita gäripi api nadäwek. Ba näkä udegän, bänep iron täñ yämiñpäñ näkñaken mebäri kwawak api peñ yämet yäk.

22 ✧ Jesutä ude yäwänä Judas kubä (Judas Kariot u nämo), unitä Jesu ñode iwetkuk; Ekäni, gäk imata komen ämawebeta ahäñ yämikta bitnäñpäñ nin-kengän ahäñ nimikta yäyan?

23 ✧ Ude yäñirän Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Äma näka gäripi-inik nadäk täkañ uwä näkño man säkgämän iwat täkañ. Täñirä Nantä äma udewanita gäripi udegän nadäñirän Nankät nek äma ukät kentäñpäñ bok itpäñ api kuñatne.

24 ✧ Täñ, äma näka gäripi nämo nadäk täkañ uwä näkño man nämo iwat täkañ. Täñpäkañ man yäñira nadäkañ ño näkña-kenpäñ nämo yäyat. Nämo, uwä Nan, naniñ kireñpewän äburo unitäño.

25 Näkña inkät itpäñ unita man ño täwet yäpmäñ äbätat.

26 ✧ Upäñkañ Täñkentäk unitä imaka kuduptagän api täwetpäñ täwoñärewek. Ude täñirän man täwet yäpmäñ äburo unita api juku pineñ. Täñkentäk uwä Kudupi Munapik, Nantä wäpna biñam terak taniñ kirewayäñ täyak u.

27 ✧ Näk tepmañpa yäñpäñ bänep kwini tamitat. Bänep kwini komen ämawebetä nadäk täkañ udewanipäñ nämo tamitat. Nämo, bänep kwini näkña nadäñpäñ kuñat täyat upäñ tamitat unita butewaki nadäwätäk täñpäñ umun terak nämo kuñatneñ.

28 ✧ Täñkañ näk tepmañpeñ kuñkañ inken äneñi api äbet yäñ uku täwerira nadäñ. Upäñkañ in imata näk Nanaken kukta naniñ bitnäkañ? In bänepjin näkken bureni pekañ yäwänäku Nanaken api kwet yäñ täwerira nadäwä tägawäm. Nan u näk närepmiak unita täga, kuyi yäñ näwetnañi.

29 ✧ Imaka täwetat u kwawak nämo ahäñirän intäjukun täwet kiretat ño. Unita kämi, bureni ahäñirän kañpäñä bureni yäñ api nadäneñ.

30 ✧ Täñpäkañ näk inkät man yäñpäñ-nadäk kadäni käroni nämo tänayäñ. Nämo, kome ñonitäño mähemi äbayäñ. Unitä näkño kehäromina kubä täga nämo yäpmäñ äpek.

31 ✧ Upäñkañ komen ämawebetä näk Nanta gäripi pähap nadätak yäñ ude nadäwä täreneñta epän man Nanatä näwetkuko udegän täyat.

Eruk, kome ño peñpeñ kuna!

15

Jesu u wain päya, ninä känani

✧ **14:18:** Jon 14:3 ✧ **14:19:** Jon 16:16 ✧ **14:20:** Jon 17:21-23 ✧ **14:21:** Jon 15:10, 16:27 ✧ **14:22:** Apos 10:41-42 ✧ **14:23:** Mat 18:20; Jon 13:34, 2Ko 6:16; Efe 3:17 ✧ **14:24:** Jon 7:16 ✧ **14:26:** Jon 14:16 ✧ **14:27:** Jon 14:1, 16:33; Plp 4:7 ✧ **14:28:** Jon 14:3, 16:28; Jon 20:17; Luk 24:52 ✧ **14:29:** Jon 13:19 ✧ **14:30:** Jon 12:31, 16:11; Efe 2:2 ✧ **14:31:** Jon 10:18, 12:49; Mat 26:46

1 Tãñpãkañ Jesutã man pen ñode yãwetgãn tãñkuk; Nãk wain pãya bureni-inik. 2 ✧ Tãñkañ Nana uwã wain epãn tãño mãhemi. Nãkã terak kãnani yãput penpãñ bureni nãmo pat tãkañ uwã Nantã taniñpãñ yãpmãñ tãñpãn kuk tãkañ. Tãñpãñ kãnani bureni wãdãk tãkañ uwã bureni tañigãn kañ wãdãwut yãñkañ tãñket tañpãñ ket utpãñ pek tãyak.

3 ✧ Tãñpãkañ inã, manna biñam tãwerira nadãñpãñ bãnepjin pak tañkuñ.

4 ✧ Nadãkañ? Pãya kãnani tã kujari terak nãmo gatãñpãñ ireko uwã bureni tãga nãmo wãdãwek unita in nãkkãt kwasikotpãñ irirã nãk inkãt udegãn kwasikotpãñ kañ ira. Nãkkãt nãmo kwasikotpãñ kuñatpãñã injingãn imaka tãga kubã tãga nãmo api tãneñ.

5 ✧ Nãk wain pãya irira inã wain pãya unitãño kãnani ude itkañ. Unita äma nãkkãt kowat kwasikorãn tãñpãñ kuñat tãkañ uwã kãnani tãgatã ude irit kuñat-kuñariken bureni pãhap api pewãn ahãñ yãmek. Upãñkañ nãkkãt nãmowã, in imaka kubã tãga nãmo tãneñ.

6 ✧ Tãñpãñ äma nãkkãt nãmo itpãñ kuñat tãkañ uwã kãnani waki taniñpãñ mañpã kuk tãkañ ude api tãneñ. Kãnani u kubit tawãnkañ ämatã kãnani kubiri ätukãt kubã-kengãn penpãñ pewã ijineñ.

7 ✧ Unita in nãkkãt kowat kwasikorãn tãñpãñ manna kañ buramik tãñput. Ude tãnayãñ tãño uyaku imaka u ba u yãpmãkta nadãñpãñã iwet yabãñirã Anututã api tãmek.

8 ✧ Tãñpãñ irit kuñat-kuñatjinken bureni pãhap ahãñirã in nãkño nanaknaye äbot tãñirã Nana tãño wãpi biñam kwawak ahãñirãn kãneñ.

9 Tãñpãkañ Nantã bãnep iron pãhap tãñ namik tãyak udegãn nãkã inta bãnep iron tãñ tamik tãyat. Ude tãñ tamik tãyat unita nãkño bãnep iron terakgãn kañ kuñat tãñput.

10 ✧ Nãk bureni tãwera nadãwut; In manna biñam buraminayãñ tãño uwã nãkño bãnep iron terakgãn api kuñatneñ, nãkã Nana tãño mani buraminpãñ unitãño bãnep iron terak kuñat tãyat udegãn.

11 ✧ Tãñpãñ nãhã bãnep oretoret nadãk tãyat in udegãn nadãk tãkot yãñpãñ man ño tãwetat. Bãnep oretoret pãhap u inken tokñeñpãñ pat tãyon yãñ yãñpãñ tãwetat.

12 ✧ Eruk, nãk jukuman ñode tãwera nadãwut; Nãkã nadãñ tamik tãyat udegãn in notjiyeta gãripi kowat nadãñ imãn tãñpeñ kañ kuñarut.

13 ✧ In nadãkañ? Bãnep iron kãdet intãjukun-inik ñode pãtak; Äma kubãtã noriye tãñkentãwa yãñpãñ iniken gupi peweko u. Bãnep iron kãdet kubãtã kãdet u nãmo irepmitak.

14 ✧ Unita ñode tãwetat; Inã nãkño man buraminpãñ kuñarirã tabãñjira notnaye bureni tãneñ.

15 Tãñpãñ nãk kãdãni ñoken watã ämanaye yãñ wari nãmo tãwet tãyat. Nãmoinik! Nãkã inta nadãwa notnaye ude tãkañ. Imata, watã ämatã intãjukun ämani tãño bãnepi-ken nadãk-nadãk pat tãyak u iwerãn nãmo nadãwek. Upãñkañ nãhãwã Nanaken nanik man nadãñkuro u kudup yãñahãñpãñ tãwet moreñkuro unita notnaye yãñ tãwetat yãk.

16 Tãñpãkañ, intã nãk inta biñam nãmo yãpmãñ daniñkuñ. Nãmoinik, nãkã inã nãkñata biñam yãpmãñ daniñkut. Tãñpãñ in yãpmãñ daniñkuro uwã irit kuñat-kuñatjinken bureni ahãñ tamikta in yãpmãñ daniñpãñ tepmañkut. Tãñpãñ bureni bãrãneñ wak tãkañ udewanita nãmo yãyat. Nãmo, bureni kehãromi

✧ 15:2: Mat 3:10 ✧ 15:3: Jon 13:10 ✧ 15:4: Jon 6:56 ✧ 15:5: Jon 15:16, 2Ko 3:5 ✧ 15:6: Mat 7:19, 13:42 ✧ 15:7: Mat 7:7 ✧ 15:8: Mat 5:16 ✧ 15:10: Jon 14:15, 1Jo 2:5 ✧ 15:11: Jon 17:13 ✧ 15:12: Jon 13:34 ✧ 15:13: Jon 10:11, 1Jo 3:16 ✧ 15:14: Mat 12:50

nikek, paot-paori nämo udewani irit kuṇat-kuṇatjinken ahāṅ tamikta yāyat. Ude tāṅkaṅ nāk wāpna terak Nanaken yāṅpaṅirā uterakgān api tamek.

17 ✧ Unita nāk jukuman āneṅi ṅode tāwera nadāwut; In notjijetakāt gāripi kowat nadāṅ imān tāṅpeṅ kaṅ kuṅarut.

Jesu iwarān tāwanita iwan api tāneṅ

18 ✧ Jesutā man ude yāṅpāṅ ṅode yāwetkuk; Komen āmawebetā iwan tāṅ tamāwā ṅode kaṅ nadāwut; Jesuta jukun tāṅ imiṅkuṅo udegān tāṅ nimikaṅ yāṅ kaṅ nadāwut.

19 ✧ In komen āmawebe udewanigān itneṅo uyaku inkāt not tāṅpāṅ kuṅatneṅ, iniken noriye-kāt not tāṅpeṅ kuṅat tākaṅ udegān. Upāṅkaṅ inā komen āma nāmo. Nāmo, nākā in komen āmawebe ābotken nanikpāṅ yāpmāṅ daniṅpāṅ tepmaṅpa kome tāṅo tāktāki māde ut imiṅkuṅo unita iwan tāṅ tamik tākaṅ.

20 ✧ Nāk man ṅode bian tāwetkut; Epān watā āmatā ekānini nāmo yārepmiṅneṅ. Nāka iwan tāṅ namiṅkuṅo unita inta udegān api tāṅ tamineṅ. Tāṅpākaṅ āma ātutā nākṅo man nadāṅpāṅ iyap tāṅkuṅo uyaku intāṅo man udegān api nadāṅpāṅ buramineṅ.

21 ✧ Upāṅkaṅ komen āma uwā nāk naniṅ kireṅpewān āpuro unita nāmoinik nadākaṅ. Tāṅpāṅ in nākṅo nāwarāntāknaye itkaṅ unita iwan api tāṅ tamineṅ.

22 Tāṅpākaṅ nākā āpāṅpāṅ man nāmo yāwetkuro yāwānāku, momini kwawak nāmo pewā ahākkāneṅ. Upāṅkaṅ apiṅo momini kābop pekta kādet nāmo pātak.

23 ✧ In nadākaṅ? Āma nāka iwan tāṅ namik tākaṅ uwā Nanata udegān tāṅ imik tākaṅ.

24 ✧ Nāk āma ābot ṅo bāmopi-ken kudān kudupi pāhap, āmatā nāmo tānaṅi u nāmo tāṅkut yāwānāku momini kwawak nāmo pewā ahākkāneṅ. Upāṅkaṅ nāmo. Kudān kudupi bāmopi-ken tāṅira nabāṅpāṅ-nadāk tāk tāṅkuṅo upāṅkaṅ nāka iwan tāṅ namiṅpāṅ Nanta udegān tāṅ imik tākaṅ.

25 Ude tāṅirā man kubā unitāṅo бага man kudān tāwani terak pātak u tāṅkehārom tāyak. Man uwā ṅode;

Mebāri nāmo, iwan jop nadāṅ tāṅ namiṅkuṅ.

Sam 35:19, 69:4

26 ✧ Upāṅkaṅ nāk tāṅ-kehāromtaṅ tamikta Tāṅkentāk, Nanken nanikpāṅ api taniṅ kirewet. Tāṅpāṅ Tāṅkentāk uwā Munapik, Anutu tāṅo mebāri kwawak pewā ahāwani u. Munapik unitā ābāṅkaṅ nākṅo manbiṅam api tāwerek.

27 ✧ Tāṅpākaṅ in bian nākā epān yāput peṅira nākkāt it yāpmāṅ ābākaṅ unita kadāni uken nākṅo manbiṅam kaṅ yāṅahāṅpāṅ yāwerut.

16

1 Jesutā man ude yāṅpāṅ āneṅi peṅ ṅode yāṅkuk; In nadākinikjin pewā putāreṅeṅo udetā man ṅo tāwetat.

2 ✧ In nadākaṅ? Āmatā kābeyā yot gānaṅ nanik tāwat kireṅpāṅ āneṅi ārokta api yājiwātneṅ. Bureni tāwetat, kadāni kerāp taṅirān āmatā nin Anututa watā epān bureni tāṅ imikamāṅ yāṅ nadāṅkaṅ kumāṅ-kumāṅ api tadāpneṅ.

3 ✧ Ude tānayaṅ tākaṅ uwā Nankāt nekta nāmo nadāwā tārewāpāṅ api tāṅ tamineṅ.

4 ✧ Tāṅpākaṅ imaka u nāmo ahāṅirān man ṅowāku intājukun tāwet kiretat. Tāṅpāṅ imaka u bureni ahāṅ tamiṅirān jukuman tāwetat ṅo api juku pineṅ.

Kudupi Munapiktā epān jide api tāṅpek?

✧ 15:17: Jon 13:34 ✧ 15:18: Mat 10:22, 1Jo 3:13 ✧ 15:19: 1Jo 4:5; Jon 17:14 ✧ 15:20: Jon 13:16

✧ 15:21: Mat 5:11; Mak 13:13 ✧ 15:23: Luk 10:16 ✧ 15:24: Jon 9:41, 14:11 ✧ 15:26: Jon 14:26

✧ 15:27: Luk 1:2; Apos 1:8,21-22 ✧ 16:2: Mat 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22 ✧ 16:3: Jon 15:21 ✧ 16:4:

Jon 13:19

Jesutä ude yänpän yäwetkuk; Näk inkät penta itpän unita imaka umuri ɲo bian nämo täwetkut.

⁵ ✧ Eruk, näk apiño tepmanpeɲ nanin kireɲpewän äputken kwayän. Upänkaɲ in kubätä gäk de kwayän yän nämo näwet yabäkaɲ.

⁶ Nämo, näk man täweraro unita nadäwätäk tänpän bänepjintä bäräpi pähap nadäkaɲ.

⁷ ✧ Upänkaɲ bureni täwera nadäwut; Tepmanpeɲ kwayän täyat uwä in täɲkentäktä kwayän. Bureni, näk pänku Täɲkentäk u iniɲ kireɲpewa inken api äpek. Täɲ, näkä nämo kwawä Täɲkentäk u inken täga nämo api äpek.

⁸ Tänpäkaɲ Täɲkentäk unitä äbänpänä komen ämawebe siwoɲi nadäwut yänpän imaka ɲodeta goret nadäk täkaɲ u yäwetpän yäwoɲäreɲek api täɲpek; Momini täɲo mebäri, Anutu inamiken siwoɲi irit täɲo mebäri, ba yäpmän danik-danik epän Anututä tänpayän täyak unitäɲo mebäri.

⁹ ✧ Täɲkaɲ momini täɲo mebäri uwä näka nadäkinik nämo täk täkaɲ yän api yäwoɲärewek.

¹⁰ ✧ Ba näk Anutu inamiken siwoɲi itat yän kaɲ nadäwut yänpän ɲode api yäwetpän yäwoɲärewek; Näk kumänpän Nanken api kwet. Kuɲira wari nämo api nabäneɲ.

¹¹ ✧ Täɲkaɲ Anututä yäpmän danik-danik epän täk täyak unitäɲo mebäri ɲode api yäwetpän yäwoɲärewek; Kome ɲonitäɲo intäjukun äma waki Anututä manken uku teɲkuk yän api nadäneɲ.

¹² ✧ Man mäyap täga täwerero upänkaɲ in täga nämo nadäwä täreneɲ.

¹³ ✧ Upänkaɲ Munapik, Anutu täɲo mebäri kwawak pewän ahäwani unitä äbänpänä Anutu täɲo mebäri kwawakinik nadäktä kädet api täwit tamek. Tänpäkaɲ iniken nadäk-nadäkpän nämo api täwerek. Nämo, imaka Anutu-ken nadänkaɲ ugänpän api täwerek. Ba imaka ahäktä yäwani u imaka, api täwerek.

¹⁴ Tänpän Munapik, Anutu täɲo mebäri kwawak pewän ahäwani unitä wäpna biɲam imaka, kwawak api pewän ahäneɲ. Ude täktä näkɲo mena jinom yäpmänpän api täwerek.

¹⁵ Nadäkaɲ? Nanatä iniken nadäk-nadäk kumän-tagän naminɲuk. Mebäri unita Munapiktä näkɲo mena jinom yäpmänpän api täwerek.

Nadänbäräp ba oretoret täɲo man

¹⁶ ✧ Jesutä man ude yänpän iwaräntäkiye man ɲode yäwetgän täɲkuk; Ätu nanak itpän kuɲira nämo api nabäneɲ. Täɲkaɲ ätukät it yäpmän äronpänä äneɲi api nabäneɲ.

¹⁷⁻¹⁸ Ude yäwänä iwaräntäkiye ätutä ini-tägän näwetgäwet tänpän yänkuɲ; Man yäyak ɲo jide ude? Kadäni keräpi-tagän nämo api käne. Tänpäkaɲ ätu itpän äneɲi api käne yän niwetak u mebäri jideta? Kadäni keräpi yän niwetak u jideta yäyak? Ba Näk Nanaken kwayän yän niwerako u jideta niwerak? Man yäyak u guɲ täkamän. Nämo nadäna tärekaɲ yäk.

¹⁹ Ude täɲirä Jesutä nadäwätäki u yabänpän-nadänkaɲ ɲode yäwetkuk; In man ɲode täweraro unita yänpän-nadäk täkaɲ? Ätu itpän kuɲira nämo api nabäneɲ. Täɲkaɲ ätukät it yäpmän äronpän äneɲi api nabäneɲ. Man unita guɲ täkaɲ?

²⁰ Eruk, näk bureni täwera nadäwut; Inä näka yänpän konäm butewaki api täneɲ. Täɲ, komen ämawebetä wisikinik, kumänɲak yänpän oretoret pähap api täneɲ. Bureni, in butewaki api nadäneɲo upänkaɲ äyänutpän mädenä oretoret terak api kuɲatneɲ.

✧ **16:5:** Jon 7:33, 13:36 ✧ **16:7:** Jon 14:16 ✧ **16:9:** Jon 3:18 ✧ **16:10:** Apos 5:31; Rom 4:25
✧ **16:11:** Jon 12:31 ✧ **16:12:** 1Ko 3:1-2 ✧ **16:13:** Jon 14:26, 1Jo 2:27 ✧ **16:16:** Jon 14:19

21 ✧ In nadäkaŋ? Webe nanak bäyanayäŋ komi nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ nanaktä ahäŋirän kaŋpäŋ Wisikna, nanakna ahätak ŋo yäŋpäŋ oretoret pähap nadäk täkaŋ.

22 ✧ Täŋpäkaŋ in udegän. Apiŋo in butewaki terak itkaŋ upäŋkaŋ näk äneŋi ahäŋ tamiŋira nabäŋpäŋ bänepjintä oretoret inide kubä api täneŋ. Täŋirä äma kubätä oretoret u täga nämo api utpewän mäŋpek.

23 ✧ Täŋpäŋ kadäni näkä kumäŋpeŋ kunum gänaŋ ärowayäŋ täyat-ken uken in näk-kenä imaka kubäta nämo api yäŋapineŋ. Nämo, imaka kubäta näk wäpna terak yäŋapiŋirä Nanatä ini api tamek.

24 ✧ Umunitä päbä apiŋo in imaka kubäta näk wäpna terak nämo yäŋapik täkaŋ. Täŋpäkaŋ apiŋotä päŋku kämi, in imaka kubäta yäŋapiŋpäŋä api yäpmäk täneŋ. Ude täŋpäŋ bänep täga pähap api nadäneŋ yäk.

Jesutä kome täŋo mäheŋi api urek

25 ✧ Jesutä ude yäŋpäŋ pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Man täwet yäpmäŋ äbätat ŋo man wärani terak täwetat. Upäŋkaŋ kämiwä man wärani terak nämo api täweret. Nämo, kadäni uken Nana täŋo manbiŋam kwawakinik api täweret.

26 Bureni, kadäni ukentä päŋku kämi injin-tägän näk wäpna terak Nanken api yäŋapineŋ. Näk inta Nanken nämo api yäŋapiwet yäŋ täwetat.

27 ✧ Nämo, Nantä ini inta nadäŋ tamikinik täk täyak. Imata, in näka gäripi nadäŋ yäpmäŋ äbäkaŋ unita. Ba in näka Anutu-ken naniktä äpuk yäŋ nadäwä bureni täk täkaŋ unita.

28 Täŋkaŋ näk Anutu-ken naniktä kome ŋoken äpuropäŋ kome ŋo peŋpeŋ äneŋi Nanken kwayäŋ.

29 Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Eruk, apiŋo gäk man wärani terak nämo niwetan. Kwawakinik niwet ahätan yäk.

30 ✧ Nin nadäkamäŋ, gäk imaka kuduŋtagän nadäwi tärekaŋ. Äma kubätä yäŋyabäk kubä täŋpayäŋ nadäŋirän gäkä jukun kaŋpäŋ nadäŋkaŋ kowata täga iwet ahäwen yäk. Unita gäk Anutu-ken naniktä äpän yäŋ gabäŋpäŋ-nadäkamäŋ.

31-32 ✧ Ude yäŋirä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Apiŋo nadäŋ namikinik täkaŋ upäŋkaŋ ŋode täwera nadäwut; Kadäni keräptaŋ tamitak. Kadäni uken in kubäkubä täwat kireŋpewä komejin-ken kuŋtäŋpä kuŋirä näkŋagän api iret. Eruk, kadäni u ahätak! In nepmaŋirä näkŋa kubägän irayäŋ. Upäŋkaŋ näkŋagän-inik nämo irayäŋ. Nämo, Nan näkkät it täyak udegän api itde.

33 ✧ Eruk, man täweraro uwä mebäri ŋodeta täwerat; In näkkät kowat kwasikorän täŋpäŋ näkŋo bänep pidäm terak kaŋ kuŋarut. Bureni, kome ŋoken bäräpi mebäri mebäri api kaŋ-ahäneŋo upäŋkaŋ ŋode nadäkot; Näk kome ŋonitäŋo mäheŋi unitäŋo kehäromi yäpmäŋ äpäro unita nadäwätäk nämo täneŋ!

17

Jesutä inita Nani-ken yäŋapiŋkuk

1 ✧ Eruk, man ude yäŋ paotpäŋä Jesutä kunum doräŋpäŋ ŋode yäŋkuk;

Nan, kadäni ahätak unita gäk ämanaye inamiken wäp biŋam kaŋ nam. Ude täŋiri näk manka buramiŋpäŋ epän namiŋkuno u täŋira wäpka biŋam udegän kaŋ ahäŋ parän.

✧ 16:21: Ais 26:17 ✧ 16:22: Ais 66:14 ✧ 16:23: Mat 7:7 ✧ 16:24: Jon 15:11 ✧ 16:25: Jon 10:6
✧ 16:27: Jon 14:21,23 ✧ 16:30: Jon 2:25 ✧ 16:31-32: Mat 26:31,56; Jon 8:29 ✧ 16:33: Jon 14:27;
Rom 5:1, 2Ti 3:12, 1Jo 5:4 ✧ 17:1: Jon 11:41, 12:23

2 ✨ Unita näk ñode yäyat; Gäk ämawebe kuduhtagän intäjukun it yämikta kehäromi uku namiñkun. Kehäromi namiñkuno uwä mebäri ñodeta namiñkun; Ämawebe gäkä näka biñam namiñkuno unita irit kehäromi yämikta kehäromi u namiñkun.

3 ✨ Irit kehäromi unitäño mebäri ñode; Ämawebetä gäk kubätagän Anutu bureni-inik nadäkinik täñpän näk Jesu Kristo gäkä nepmanpi äpuro unita imaka, bok nadän namikinik täñpän irit kehäromi api kañ-ahäneñ.

4 ✨ Täñpäkañ näk epän namiñkuno u kumän täñpa täreñirä wäpka biñam ba kehäromika kome ño terak kwawak kañpän nadänkuñ.

5 ✨ Täñpäkañ Nan, näk nadän namiñiri gäkkät bok itpän wäpnek biñam ikek kañ itda. Kome ño nämo yäwi ahäñirän näk gäkkät bok itkañ wäpna biñam ikek itkuro udegän äneñi kañ nam.

Jesutä iwaräntäkiyeta Nani-ken yänapiñkuk

6 Täñpän ämakaye komen ämawebe bämopi-ken nanik yäpmän daniñpän näka biñam namiñkuno ño gäkño mebärika yäwoñäreñkut. Mebärika yäwoñäreñira manka buramiñ yäpmän äbäkañ.

7-8 ✨ Täñpäkañ man näwetkuno u kudup yäwerira bänepi-ken daiñpän yäpmän kuñat täkañ. Daiñpän yäpmän kuñatpän apiño ñode nadäwä tärekañ; Imaka namiñkuno u kudup gäkken nanikgän. Ba ñode imaka nadäkañ; Näk gäkkät iranipän gäkña-tägän näwetpewi äput.

9 ✨ Eruk, ämanaye unita yänpän gäkken yänapitat. Komen ämawebe päke unita nämo gäwetat. Nämo, äma gäkñata biñam iwoyänpän namiñkuno unita gäwetat.

10 ✨ Näk nadätat, gäkño ämawebekaye uwä näkño bok. Ba näkño ämawebenaye uwä gäkño bok. Ämawebeniye unita yänpän inamka-ken wäp biñam tañi yäpuro itat.

11 ✨ Upänkañ näk kome ñoken wari nämo api it yäpmän ärowet. Apiño gäkken äretat. Täñ, äbotnaye ñowä ñogän itnayän unita Kudupi Nana, gäk watäni it yämiñiri säkgämän kañ irut. Kehäromika terak watäni kañ it yämi. Kehäromi namiñkuno uterak watäni it yämiñiri bänep kubägän kañ irut, nektä bänep kubägän itkamäk udegän.

12 ✨ Täñpäkañ näk ukät itpän gäkño kehäromika terak watäni it yämik täyat. Bureni, kehäromi namiñkuno uterak watä ude it yämiñira ukät nanik kubätägän paotkuk, äma geñita biñam yäwani u. Täñkañ unitä paorirän man kudän täwani u bureni ahätak.

13 ✨ Eruk nan, näk ärewayän. Upänkañ näk kome terak ño pen itkañ yänapiñkuk man ño gäwetat. Täñpän äbotnaye ñonitä bänep oretoret pähap, oretoret pähap näkä nadäk täyat udegän kañ nadäwut yänpän gäkken yänapitat.

14 ✨ Nan, näk man näwetkuno u kumän yäwet moreñkut. Täñira komen ämawebetä mäde ut yämik täkañ. Täñpäkañ näk komen ämawebe täño kädet nämo iwat täyat udegän äbotnaye ñowä komen ämawebe täño kädet waki u nämo iwat täkañ. Mebäri unita komen ämawebetä iwan täñ yämik täkañ.

15 ✨ Äbotnaye ño kome terak ño nanikpän kunum gänañ yämagut yäpmän kukta nämo gäwetat. Nämo, gäk watä säkgämän it yämiñiri Äma Wakitä nämo api täñpän waneñ yänpän gäwetat ño.

16 Täñpäkañ näk komen ämawebe täño kädet waki nämo iwat täyat udegän äbotnaye ñowä kädet waki u nämo iwat täkañ.

✨ 17:2: Mat 11:27 ✨ 17:3: 1Jo 5:20 ✨ 17:4: Jon 4:34 ✨ 17:5: Jon 1:1, 17:24 ✨ 17:7-8: Jon 16:30
 ✨ 17:9: Jon 6:37,44 ✨ 17:10: Jon 16:15 ✨ 17:11: Jon 10:30, 17:21 ✨ 17:12: Jon 6:39, 13:18; Jon 18:9 ✨ 17:13: Jon 15:11 ✨ 17:14: Jon 15:19 ✨ 17:15: Mat 6:13, 2Te 3:3, 1Jo 5:18

17 Unita gäknjo manbiñam bureni yäweriri kome ñonitänjo gäripita mäde ut imiñpäñ gäknjata biñam kañ täñ morewut.

18 ✧ Täñpäkañ gäk pengän-inik komen ämawebe bämopi-ken itta kome ño terak näwetpewi äput. Udegän, näk ämanaye ñonitä komen ämawebe bämopi-ken epän täkta yäwetpewa kuñtäñpä kunayän.

19 ✧ Täñpäkañ täñkentän yämikta näk gupna nadäk-nadäkna u kuduptagän gäknjata biñam ganiñ kiretat. Ude täñjira äbotnaye ñowä udegän man burenita biñamgän kañ täñput.

Jesutä nadäkinik täñpani kudupta yäñapiñkuk

20 Nan, äbotnaye ñonita gäkken yäñapitat. Upäñkañ unitagän nämo gäwetat. Ämanaye ñonitä näknjo biñam yäwetpäñ yäwoñärek täñjirä ämawebe näka nadänj namikinik tänayän täkañ unita bok yäñapitat.

21 ✧ Täñpäkañ nan, gäk täñkentän yämiñiri ämawebe näka nadäkinik tänayän täkañ u bänep kubägän, nektä bänep kubägän itkamäk udegän itpäñ kañ kuñarut yäñpäñ yäñapitat. Täñpäñ nekkät bänep kubägän bok kañ it yäpmänj ärona. Ude kuñarirä komen ämawebetä näka Anutu-ken naniktä äpuk yänj bureni api nadäneñ.

22 ✧ Täñpäñ kehäromi ba nadäk-nadäk tägagämän gäkä namiñkuno udegän äbotnaye ñonita yämiñkut. Bänep kubägän it takamäk, udegän kañ irut yäñpäñ yämiñkut.

23 Näk ukät kubägän iritna gäk näkkät kubägän kañ itda. Täñkañ ugän nämo. Bänep kubägän itpäñ kuñarirä komen ämawebetä yabäñpäñ-nadänkañ näka ñode api nadäneñ; Anututä tewän äpuk yänj api nadäneñ. Ba Anututä gäripi nadänj imiñkuko udegän äbot ñonita gäripi nadänj yämik täyak yänj api nadäneñ.

24 ✧ O nan, ämawebe ño näka biñam iwoyänjkuno u kome näkä irayänj täyat-ken u bok itta nadätat. Täñpäñ näkkät bok itkañ kehäromina ba wäpna biñam nitek kañ nabäñpäñ-nadäwut. Kunum kenta kome nämo ahäñjirän näka gäripi nadänj päñ kehäromi ba wäpna biñam u namiñkun.

25 ✧ Siwoñi nana, komen ämawebetä mebärika u nämo nadäwä tumänkañ. Täñ, nähä gäknjo mebärika nadätat. Ba ima mebärita nepmañpi äput yänj, äbotnaye ñowä nadäkañ.

26 Täñpäkañ näk kome terak ño äpäñpäñ mebärika yäwetpäñ yäwoñärek täñ yäpmänj äbätat. Täñkañ kämiwä, mebärika kumän-tagän api yäwoñärenj morewet. Yäwoñärenj moreñjira gäkä näka gäripi nadänj namik täyan udegän äbotnaye ñonitä gäripi kowat nadänj imän api täneñ. Täñjirä u kentänpäñ api iret yäk.

18

Judastä Jesu iwan kerik-ken peñkuk

Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53

1 ✧ Jesutä yäñapik man ude yäwän täreñjirän eruk iwaräntäkiye-kät kome awañ pähap wäpi Kidron udude kända Olip päya epän gänañ kuñkuñ.

2 ✧ Jesu iwaräntäkiye-kät epän uken kadäni mäyap itpäñ-nadäktä kuk täñkuñjo unita Judas, Jesu iwan kerik-ken pewani unitä ñode nadänjkuk; Jesu uken käwep itak yänj nadänjkuk.

3 ✧ Ude nadänpän komi äma ätukät bämop äma ba Parisi täno watä äma ätu yämaguränkan epän uken kuñkuñ. Topän ijin-yäñenpän yäpmänkan kadä boham ikek kuñkuñ.

4 Tänpäkan iwan tuän äbänirä Jesu jide ahän imayän tänkuko uku nadäwän tärewäpän äma äbot äbuño u dubini-ken kuñpän yäwet yabänkuk; Netä känayän äbäkan?

5 Yäwänä yänkuñ; Jesu, Nasaret nanik känayän äbäkamän yäk. Yäwäwä yänkuk; Etän uwäku näkña itat ñobayän yäk. (Komi äma u bämopi-ken Judas, Jesu iwan kerik-ken pewayän tänkuko u penta itkuñ).

6 Jesutä uwäku näk ño yän yäwänä komi äma u mäde kädä pänku kome terak bumta mañdäpuñ.

7 Täñirä Jesu äneñi yäwetgän tänkuk; Netä äbäkan? Yäwänä äneñi yänkuñ; Jesu, Nasaret nanik känayän äbäkamän yän yänkuñ.

8 Yäwäwä Jesutä äneñi yäwetgän tänkuk; Etän, u näkña ñobayän. Unita näk nepmäñitnayän yänpän ätu ño yabä kätäwä ini kut yäk.

9 ✧ Jesu man ude yänkuko uwä man bian ñode yänkuko udegän bureni ahänkuk; Yabän äwaräkuk täñira äma namänkuno u kubätä nämoinik api paorek.

10 ✧ Ude yäwerirän uteragän Saimon-Pitatä päipi pion gänäñ nanik wädäwän kwäpänä bämop äma intäjukun täñpani unitäno watä ämani kubä ura yäkñat jukuni bure kädä painkuk. (Epän watä ämani u wäpi Malkus).

11 ✧ Täñirän Jesutä Pita iwetkuk; Mujuk äneñi dai! Ume komi niked Nanatä namayän täyak ini kan näñpa!

Jesu Anasken yäpmän pänku teñkuñ

12 Ude yäwänä komi äma täno intäjukun ämakät komi ämaniye ba kudupi eni täno watä ämatä Jesu inñpän kerik pädat tänkuk.

13 Kerik pädat tänpän Anasken jukun yänikñat yäpmän kuñkuñ. Anas uwä Kaifas täno yepmani. Täñkan Kaifas uwä kadäni uken bämop äma intäjukun itkuko u.

14 ✧ Ba unitägan Juda äma ekäni ekäni bian ñode yäwetkuk; Ämawebe kumän-tagän paotneño udetä yänpän äma kubä-tägän kan kumbän yän yänkuko u.

Pitatä Jesu wäpi käbop peñkuk

Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57

15 ✧ Tänpäkan Jesu yänikñat yäpmän kuñirä Saimon-Pitakät noripak kubä Jesu iwat yäpmän kuñkumän. Noripaki uwä bämop äma intäjukun täñpani ukenonita nadänkuko unita nadän iminirä bämop äma täno yewa gänäñ Jesukät bok äronkuñ.

16 Äronirän Pita yäma-kengän itkukonik. Ude irirän noripaki ukenonitä yäman äneñi äpänpän webe yäma watä itkuko u iwerän Pita yänikñat yäpmän äronkuk.

17 Tänpän webe unitä Pita kanpän iwetkuk; Äma unitäno iwaräntäki kubä gäk ba? Ude iweränä Näk nämo! yän iwetkuk.

18 Mänit kadäni unita eni unitäno watä ämakät komi äma ätutä kädap ijinpän äñäriñ itkuñ. Äñäriñirä Pita imaka, penta äñäriñ itkuñ.

Anastä Jesu manken teñkuk

Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71

19 Täñirä bämop äma intäjukun täñpani unitä Jesu ñode iwet yabänkuk; Gäwaräntäkaye u netä-netä? Ba man jidepän yänpän-yäwonärek täk tänkun?

20 ✧ Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Nāk komeni komeni kuṇatpāṅ āmawebe man kwawakgān yāṅahānpāṅ yāwet tāṅkut. Nāk kadāni kadāni kudupi yot gānaṅ ba kābeyā eni, Juda āmawebetā ābā kubā-kengān it tākaṅ-ken āronpāṅ yāwetpāṅ yāwoṅārek tāṅkut. Ba man kubā kābop nāmo yāṅahāk tāṅkut.

21 Unita gāk imata nāwet yabātan? Nadāwa yānpāṅā āmawebe nākā man yānpāṅ-yāwoṅārek tāk tāṅkuro u yāwet yabā. Unitā uyaku nākā man yāwet tāṅkuro u nadākaṅ yāk.

22 ✧ Jesutā ude yāwānā komi āma kubā u itkukonitā utkuk. Tānpāṅ yāṅkuk; Gāk bāmop āma ṅonitāṅo man imata utan? Gāk goret tāyan yāk.

23 Yāwānā Jesutā ṅode iwetkuk; Jide? Nākā man waki kubā yāwawā yāṅahā. Tāṅ, man yāro u bureni yāṅ nadānpāṅ imata nutan?

24 Ude tānpāṅ yen topuṅo u nāmo pit imiṅkaṅ Anastā Jesu iniṅ kireṅpewān bāmop āma intājukun tāṅpani wāpi Kaifas uken kuṅkuk.

Pita Jesu wāpi āneṅi kābop peṅkuk

Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

25 Tānpākaṅ Saimon-Pita kādāp āṅāriṅ itkuk-ken pen irirān ṅode iwet yabāṅkuṅ; Iwarāntāki kubā gāk, bure? Yāwawā yāṅkuk; Nāmoinik! Nāk unitāṅo iwarāntāki nāmo yāk.

26 ✧ Ude yāwānā bāmop āma intājukun tāṅpani tāṅo watā āma kubā, Pitatā jukuni madāṅ tākṅeṅkuko unitā ābotken naniktā yāṅkuk; Piāken bok irirān tabāro u gākkāt irirān tabāt yāk. Bure?

27 ✧ Yāwānā Pitatā yāṅkuk; Nāmoinik! Ude yāwānā uterakgān purup gera yāṅkuk.

Jesu imagut yāpmāṅ Pailat-ken kuṅkuṅ

Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5

28 Tānpākaṅ tamimaṅ-inik Juda āma ekāni ekānitā Jesu imagurākaṅ Kaifas tāṅo eni yāma peṅpeṅ Rom Gapman tāṅo yāma-ken kuṅkuṅ. Tāṅkaṅ ṅode nadāṅkuṅ; Uken āronpāṅā Anutu inamiken bānepnin tāna wawāpāṅ Pasova āṅnak-āṅnak tāṅo ketem tāga nāmo nāne unita āronero yāk. Ude yānpāṅ Rom gapmantā eni gānaṅ nāmo āronkuṅ.

29 Yāman umu itsāmāṅ irirā Pailattā ābānpāṅ ṅode yāwet yabāṅkuk; Āma ṅo mebāri imata manken tenayāṅ ābākaṅ?

30 Yāwānā iwetkuṅ; Āma ṅonitā imaka waki kubā nāmo tāṅpeko uwā gākken ṅode tāga nāmo yāṅikṅat yāpmāṅ āmne yāk.

31 ✧ Yāwawā Pailattā yāwetkuk; Yāṅikṅat yāpmāṅ kuṅkaṅ injinken бага man uterak manken tewut yāk. Yāwānā iwetkuṅ; Ude nāmo! Nintā āma kumāṅ-kumāṅ dāpmākta yājiwārani yāk.

32 ✧ (Ude yāṅirā bian Jesutā ude api kumbet yāṅ yāṅkuko unitā bureni tāṅkuk).

33 Ude yāwawā Pailat āneṅi eni gānaṅ unu kuṅkaṅ Jesuta yāṅpewān ārowānpāṅ ṅode iwet yabāṅkuk; Bureni? Gāk Juda āma tāṅo intājukun āma?

34 Yāwānā Jesutā kowata ṅode yāṅkuk; Gākṅa nadānpāṅ man ṅo yāyan, ba āma ātutā nāka man yāṅirā nadāṅkuṅ?

35 ✧ Yāwānā Pailattā iwetkuk; Jide? Nāk Juda āma kubā nabātan? Nāmoinik! Upāṅkaṅ gāk jide tāṅkunta gākṅaken ābotkāt bāmop āma intājukun tāṅpanitā gāk yāṅgākṅat yāpmāṅ ābākaṅ?

36 Yāwānā Jesutā iwetkuk; Nāk intājukun āma kome terak ṅo āmawebe yabāṅ yāwat tākaṅ udewani nāmo. Nāk ude ira yāwānāku epān āmanaye āmik tānpāṅ

äma kubätä näk Juda äma ekäni ekäni keri terak täga nämö nepmanpän. Upänkañ näk kome ñonitänjo intäjukun äma nämö itat. Nämö, näk kome kubä täño yäk.

³⁷ ✧ Ude yäwänä Pailattä iwetkuk; Aha, gäk intäjukun äma kubä? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Intäjukun äma yäyan u bureni yäyan. Näk mebäri kubätagän kome ñoken ahänkut; Ämawebe manbiñam bureni yänahänpän yäwetta äbut. Mebäri unita ämawebe man burenita gäripi nadäwanitä näka nadän namik täkañ yäk.

³⁸ Ude yäwänä Pailattä yänkuk; Wa! Manbiñam bureni u imatäken?

Pailattä Jesu kumän-kumän utta yäntärenkuk

Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Pailattä ude yänpänä yäman äpämañ kuñpän äma ekäni ekäni yäwetkuk; Näk äma ñoken kudän waki kubä nämö täñkuko käyat.

³⁹ Upänkañ näkä kädet ñode iwat täyat u in nadäkañ; Pasova orekirit kadäni kubäkubäken äma komi eniken irani kubä taniñ kirek täyat yäk. Unita jide nadäkañ? Näkä Juda täño intäjukun äma ño tewa äpämañ kwek?

⁴⁰ Ude yäwänkañ gera terak yänkuñ; U nämö! yäk. Gäk Barabas tewi äpämañ kuñ nimän! yäk. (Barabas uwä ämik kubota täñpani kubä).

19

¹ Ude täñpän Pailattä yäwet-pewän komi ämatä Jesu yänikñat yäpmän päñku bumta päripuñ.

² ✧ Päripmänpän täñikñarani ñode täñ imiñkuñ; Intäjukun äma täño gwäpä ude täñ imina yänpän gupmom yenpän kedon täñpän gwäki terak ähät imiñkuñ. Ähät imiñpän tek säkgämän, intäjukun ämatä tak täkañ udewani täñ imiñkuñ.

³ ✧ Ude täñpän dubini-ken tawañ itpäñ Jesu sära man ñode iwetkuñ; Juda täño intäjukun äma gäk ganiñ oretkamän! Ude täñkañ inami-kengän ut täñkuñ.

⁴ ✧ Ude täñpäkañ Pailattä äneñi yäman äpänpän Juda äma ekäni ekäni yäwetkuk; Kawut yäk. Näk inken Jesu yänikñat yäpmän äbätat unita ñode nadäwut; Äma ño imaka waki kubä nämö täñkuko käyat.

⁵ Yänirän Jesu gupmom yen ähät imiñkuño ba tek säkgämän täñ imiñkuño u nitek yäman äpäñirän Pailattä Juda äma yäwetkuk; Äma ño waki kawut!

⁶ ✧ Täñpäkañ bämop äma intäjukun täñpani ba Juda täño komi ämatä Jesu kañpänä gera yänkuñ; Päya kwakäp terak ärowän! yän yänirä Pailattä yäwetkuk; Näk mominita wäyäkñewa wakañ unita injin inñitpäñ päya kwakäp terak urut yäk.

⁷ ✧ Yäwänä Juda ämatä yänkuñ; U inita näk Anutu täño nanaki yän yäk täyak. Ude yäk täyak unita kumäkta biñam täyak yäk. Äma inita ude yäwani uwä kumäkta бага man kubä pätak yäk.

⁸ Ude yänirä nadänpän Pailattä bumta umuntañkuk.

⁹ ✧ Umuntañpän Jesu äneñi yänikñat yäpmän päro iwet yabänkuk; Gäk de nanik? Yäwänä Jesutä man kowata nämö yänkuk.

¹⁰ Ude täñirän Pailattä ñode iwetkuk; Gäk man näwetta bitnätan? Ñode nämö käwep nadätan; Näkä yäwakañ api iren ba näkä yäwakañä päya kwakäp terak api gutneño unita kehäromi namani yäk.

¹¹ ✧ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Jop yäk. Anutu punin ununitä kehäromi nämö gamiñkuko yäwänäku näk nutta kehäromi nämö pat gamitek. Unita

✧ **18:37:** 1Ti 6:13; Jon 8:47 ✧ **19:2:** Luk 23:11 ✧ **19:3:** Jon 18:22 ✧ **19:4:** Jon 18:38 ✧ **19:6:** Jon 18:31 ✧ **19:7:** Wkp 24:16; Jon 5:18 ✧ **19:9:** Mat 26:62-63; Mat 27:12; Luk 23:9 ✧ **19:11:** Jon 10:18; Apos 2:23; Rom 13:1

äma näk ketka terak nepmanꞑkuko unitäꞑo momitä gäꞑo momi irepmitpäꞑ unitäꞑo täꝼi-inik yäk.

¹² ✧ Ude yäwänkaꝼ Pailattä iniꝼ kireꝼpewän kukta kädetta wäyäkꝼeꝼkuk. Upäꝼkaꝼä Juda naniktä gera pähap ꝑode yäꝼkuꝼ; Gäkä äma u kakätäꝼ-pewi kwänä gähä intäꝼjukun ämaka Sisatä not nämo api täꝼ gamek yäk. Gäk nadätan? Äma kubätä inita näk intäꝼjukun äma itat yäꝼ yäweko uwä Sisata iwan täꝼ imek yäk.

¹³ Ude yäꝼirä Pailattä nadäꝼpäꝼ Jesu yäꝼikꝼat yäꝼmäꝼ yäman äpäꝼpäꝼ bäꝼup kubä wäꝼi Mobä Iriꝼ Wädäwani uken kuꝼpäꝼ äma man yäꝼmäꝼ daniwanitä bäꝼup-ken maꝼitkuk. (Mobä Iriꝼ Wädäwani uwä Juda täꝼo man terak Gabata yäꝼ yäk täꝼpani).

¹⁴ Kepma uwä Pasova täꝼtuꝼum täktäk kadäni-ken. Täꝼpäkaꝼ keꝼma bäꝼmopi täꝼirän Pailattä Juda äma yäwetkuk; Kawut! In-täꝼo intäꝼjukun ämajin ꝑo yäk.

¹⁵ Yäwänä gera terak yäꝼkuꝼ; Yäꝼmäꝼ kewe! Yä광mä광 kewe! Päya kwakä광 terak kumbän! Yä광irä Pailattä ꝑode yäwet yabä광kuk; Intä광jukun ämajin ꝑo päya kwakä광 terak utpewa kumäkta nadäka광, bure? Yäwänä bä광op äma intä광jukun tä광panitä iwetku광; Nintä광o intä광jukun ämanin mäyap ikek nämo. U Sisa kubägän! yäk.

¹⁶ Ude yäwäka광 Pailattä Jesu päya kwakä광 terak utta yäni광 kire광kuk.

Jesu päya kwakä광 terak utpewä kumbuk

Mat 27:32-50; Mak 15:21-37; Luk 23:26-46

¹⁷ Tä광päka광 komi ämatä Jesu initpä광 päya kwakä광 imä buramiwänka광 kome kubä wä광i Gwäki Kokä광 (u Juda man terak Golgota) uken ku광ku광.

¹⁸ Pä광ku kome uken ahä광pä광 päya kwakä광 terak utku광. Tä광päka광 äma waki tä광pani yarä, bok dä광mä광pä광 kubä kuk광i kubä kuk광i, Jesu ini uwä bä광op te광ku광.

¹⁹⁻²⁰ Tä광päka광 Pailattä yäwänka광 Jesu gwäki punin käda man kudän kubä ꝑode tä광ku광;

ꝑowä JESU NASARET KOMEKEN NANIK,

JUDA Ämawebe Tä광o INTÄ광jukun Äma.

Man kudän uwä man kotäk yaräkubä, Juda, Rom ba Grik man terak kudän tä광ku광. Tä광pä광 kome Jesu utku광o uwä yotpä광are dubini-ken itkuko unita ämawebe mäyaptä uken ku광 äbä광 tä광ka광 kudän u dani광ku광.

²¹ Tä광päka광 bä광op äma intä광jukun tä광pani ätutä u dani광pä광 nadä광ka광 pä광ku Pailat iwetku광; Juda tä광o intä광jukun äma kudän täno uwä goret kudän tän yäk. ꝑode kudän täna광i; Äma ꝑowä inita Näk Juda tä광o intä광jukun äma yä광 yäk tä광kukonik yäk.

²² Yäwäwä Pailattä yäwetkuk; Kudän täro unitägän ini irän yäk.

²³⁻²⁴ Eruk, Jesu päya kwakä광 terak utpä광ä komi ämatä teki punin nanik yä광opmä광pä광 yä광mä광 dani광pä광 äbot 4 ude pe광ka광 äbot kubäkubä komi äma ini-ini yä광u광. Tä광ka광 teki gupi terak nanik uwä nämo yä광urärätpä광 bupani unita komi ämatä madänero yä광 yä광ku광. Ude tä광pena waki tä광pek yä광 yä광ku광. Unitä näre광mirek gäre광mirek tä광ka광 kubätä intä광jukun tä광pä광 unitä ka광 yä광än yä광 yä광ku광. Ude yä광irä Anutu tä광o man bian ꝑode kudän täwani bureni ahä광kuk;

Uwä tekna yä광mä광 dani광pä광 ini-ini yä광u광.

Ba näre광mirek gäre광mirek tä광pä광 tekna yä광u광 yäk.

Sam 22:18

Man ude kudän täwani uterakgän komi ämatä udegän tä광ku광.

25 ✧ Tänpäkan Jesu miñi uwä nanaki täño päya kwakäp dubini-ken itkuk. Täñkan miñi täño noripaki kubä, Klopas webeni wäpi Maria ukät Maria Makdala komeken nanik u imaka, penta itkuñ.

26 ✧ Ude irirä Jesutä miñi ba iwaräntäki kubä, Jesutä ini gäripi-inik nadäñ imik täñkuko u irirä yabäñkuk. Yabäñpäñ miñi ñode iwetkuk; Nanakka kubä ño yäk. Ude yäñpäñ iwaräntäki u ñode iwetkuk; Webe ñowä gäkño meñka yäk.

27 Tänpäkan kadäni ukengän iwaräntäki uwä Jesu miñi yäñikñat yäpmäñ enjini-ken päñku watäni it täñkukonik.

Jesu kumbuk

28 ✧ Ude yäwetpäñä Jesutä Imaka kudup täñpa täretak yäñ nadäñpäñ, eruk yäñkuk; Umeta nekan yäk. Man keräpi ude yäñirän Anutu täño man bian kudän täwani kubä bureni ahäñkuk.

29 ✧ Umeta nekan yäwänä wain ume jägämi, ume käbot kubä itkuko uken nanik imaka kubä yabut bumik uterak piñ ibatkuñ. Piñ ibatpäñ päya kubä wäpi hisop unitäño momi kubä terak pädat täñpäñ yäpmäñ päñaku Jesu meni-ken peñkuñ.

30 Täñirä Jesutä ume u nanpäñä yäñkuk; Piäna täretak uba yäk. Ude yäñpäñä gwäki gurot manpäñ kumbuk.

31 ✧ Tänpäkan kepma Jesu kumbuko uwä Pasova täñtuñum täktäk kadäni. Täñpäñ kwep ude uwä Sabat yäñkan ñode täñkuñ; Äma kumbanitä orekirit kadäni-ken päya kwakäp terak irirä orekirit täño бага irepmitne yäñpäñ Juda ämatä päñku Pailat iwetkuñ; Gäk yäwetpewi komi ämatä päñku äma päya kwakäp terak itkan unitäño kuroñi däpmäñ tokärä bäräñen kumbäkan komegup yäpmäñ kewewut yäñ iwetkuñ.

32 Ude iwerirä Pailattä yäwet-pewän komi ämatä päñku äma Jesu kukñi kukñi itkumäno unitäño kuroñi däpmäñ tokätkuñ.

33 Täñpäñ Jesu kuroñi däpmäñ tokätna kumbän yäñkan doränpäñ kankuñ; Jesu uku kumäñirän. Ude kanpäñä kuroñi nämo däpmäñ tokätkuñ.

34 Tänpäkan komi äma kubätä Jesu järepi-ken bohamtä yäputkuk. Täñirän uterakgän ume nägät mankumän.

35 ✧ (Imaka ahäñkuko u äma dapuritä kankuko unitä ini ño kudän täñirän bureni-inik täyak. Uwä nadatak; Man ño bureni yäk. Intä nadäkinik täñput yäñpäñ yäñahatak).

36 ✧ Tänpäkan Anutu täño man kudän täwani kubä ñode pätak uwä kehärom tawän yäñpäñ ude u ahäñkuk; Kujari kubä nämo api tokätneñ yäk.

37 ✧ Ba Anutu täño man kudän täwani kubä pen ñode pätak; Äma yäputkuño u api käneñ.

Jesu äneñkuñ

38 ✧ Eruk ätu itkan äma kubä Arimatea nanik wäpi Josep unitä päñku Pailat Jesu täño komegup änekta iwet yabäñkuk. (Josep uwä Jesuta nadäñ imani äma kubä upäñkan Juda äma ekäni ekänita umuntanpäñ nadäkiniki kwawak nämo yäñahäk täñkukonik). Unitä päñku iweränkan Pailattä yäñtäreñ imiñkuk. Yäñtäreñ imänkan päñku Jesu täño komegup päya kwakäp terak nanik ketäreñkuk.

39 ✧ Äma kubä bok täñkumäno uwä Nikodimas, bian bipani kubäta Jesuken kuñkuko u. Nikodimas unitä Jesu täño gupi käbän täwek yäñpäñ gakñi käbäñi

✧ 19:25: Mat 27:55-56 ✧ 19:26: Jon 13:23 ✧ 19:28: Sam 22:15 ✧ 19:29: Sam 69:21 ✧ 19:31: Lo 21:22-23 ✧ 19:35: Jon 21:24 ✧ 19:36: Kis 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20 ✧ 19:37: Sek 12:10; Rev 1:7 ✧ 19:38: Jon 7:13 ✧ 19:39: Jon 3:1-2

tägagämän nitek yäpmän kuṅkuk. Gakṅi täpuripän nämo yäpuk. Taṅi, bäräpini uwä 30 kilogram udepän yäpuk.

⁴⁰ Yäpmän päṅku Josep täṅken täwänkaṅ Jesu täṅo komegup gakṅi kábäṅi tägägämän upän ärut imiṅkaṅ tek pakipän uwäk täṅkumän. Juda naniktä äma kumbani änek täkaṅ ude iwatpän täṅkumän.

⁴¹ Täṅpakaṅ Jesu utkuṅo kome u kukṅi käda epän tobät kubä itkuk. Uken mobä gänaṅ ikek, äma änekta biṅam yäwani kubä itkuk. U gänaṅ äma kubä nämo äneṅpani, jop ini ude irani.

⁴² Unita Sabat keräp täyak yäṅ nadäṅpän äma yarä uwä Jesu gupi yäpmän mobä awaṅ u gänaṅ päṅku peṅkumän. Mobä awaṅ u tuän itkuko unita u peṅkumän.

20

Jesu kumbani-ken nanik akuṅkuk

Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12

¹ Eruk Sande tamimaṅ-inik, kome ket nämo yäṅeṅirän Maria, Makdala komeken nanik unitä Jesu äneṅkuṅ-ken kuṅpän kaṅkuk; Mobä awaṅ meni täṅpipiwani u yäpmän kewenkuṅopän yäma tumäṅirän. ² ✧ Ude kaṅkaṅ bäräṅeṅ päṅku Saimon-Pitakät iwaräntäki kubä Jesutä gäripi pähap nadäk täṅkuko ukät yabän ahäṅpän ṅode yäwetkuk; Ai! Jesu awaṅ gänaṅ nanik yäpmän päṅku dekaken peṅ?

³⁻⁴ Ude yäwerirän Pitakät noripaki u bäräṅeṅ Jesutä patkuk-ken kakta kuṅkumän. Kuṅkaṅ noripakitä Pita irepmiṅpän awaṅken intäjukun ahäṅkuk.

⁵ Ahäṅpänä papayäṅpän yabänkuk; Tek gupi terak täṅ imiṅkuṅo u yabäṅpän gänaṅ unu nämo äroṅkuk.

⁶⁻⁷ ✧ Ude täṅirän Pitatä mäden äbämaṅ awaṅ gänaṅ unu kuṅ tädot kuṅkuk. Ude kuṅkaṅ tek Jesu gupi terak täṅ imiṅkuṅo u kaṅpän tek gwäki-ken pädat täṅkuṅo u säkgämän pimiṅ tokätpän peṅkuko inigän parirän kaṅkuk.

⁸ Ude kaṅpän irirän iwaräntäki awaṅ meni-ken intäjukun ahäṅkuko u imaka, äro yabäṅpän-nadäwän bureni täṅkuṅ.

⁹ ✧ Täṅpakaṅ äma yarä u Anutu täṅo man terak man Jesu u kumbani-ken naniktä äneṅi kodak taṅpän akwekta yäwani u nämo nadäwän täreṅkuṅ. Eruk kämi, nadäwän täreṅkuṅ.

Jesu Maria ahäṅ imiṅkuk

Mat 28:9-10; Mak 16:9-11

¹⁰ Eruk, iwaräntäki yarä u eṅiken kuṅkumän.

¹¹ Kuṅirän Maria ini ugän itkaṅ konäm butewaki täṅkaṅ papayäṅpän awaṅ gänaṅ dapun täṅpän yabänkuk;

¹² Aṅero yarä tek paki nitek irirän. Äma kubätä gwäkitä patkuk-ken, kubätä kuroṅi käda.

¹³ Täṅkaṅ äma u kubätä Maria ṅode iwetkuk; Wanotna, imata konäm kotan? Yäwänä iwetkuk; Ekänina yäpmän päṅku deken peṅo u nämo nadätat yäk.

¹⁴ ✧ Ude yäṅpän äyänutpän Jesu pengän dubini-ken irirän kaṅkuk. Kaṅkuko upänkaṅ ṅo Jesutä ahäṅ namitak yäṅ nämo nadäwän täreṅkuṅ.

¹⁵ Täṅpän Jesutä ṅode iwetkuk; Wanotna, imata konäm kotan? Ba netäta wäyäkṅetan? Ude yäwänä Mariatä epän ṅo mähemitä yäyak yäṅ nadäṅpän iwetkuk; Gäkä kome kubäken yäpmän päṅku peṅpänä näwerikaṅ päṅku yäpa yäk.

✧ **20:2:** Jon 13:23 ✧ **20:6-7:** Jon 11:44 ✧ **20:9:** Apos 2:24-32, 1Ko 15:4 ✧ **20:14:** Luk 24:16; Jon 21:4

16 Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Maria! Yāwānā Mariatā äyāñutpāñ iwetkuk; Yāwoñārewani āmana! (U iniken man terak Rabonai yāñ iwetkuk.)

17 ✧ Yāwānā Jesutā iwetkuk; Nepmāñireno, nāk Nanaken nāmo ärot. Gäk kuñkañ notnaye ñode yāwet; Jesu Nani ba Anutuni-ken kwayāñ. Ba intāño Nanjin ba Anutujin-ken kwayāñ yāñ yāwet.

18 Ude iwerānā Maria, Makdala komeken nanik u äyāñutpeñ kuñpāñ iwarāntākiye yāwetkuk; Nāk Ekāni kañkañ äbätat! Ude yāñpāñ man Jesutā iwetkuko u yāwetkuk.

Jesu iwarāntākiye ahāñ yāmiñkuk

Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49

19 ✧ Eruk kepma ugān kome bipmāñirān iwarāntākiye eni kubā-kengān itkuñ. U Juda āma ekāni ekānita umuntañpāñ yāma kehāromigān ukāt-pipiñpāñ itkuñ. Ude tāñpāñ irirā Jesu pengān bāmopi-ken ahāñ yāmiñpāñ yāwetkuk; Bānep kwini terak itkot! yāk.

20 ✧ Ude yāñpāñ jibi meni kerī jārapi-ken u yāwoñāreñirān kañpāñ U Ekāninin bureni yāñpāñ oretoret bumta tāñkuñ.

21 ✧ Tāñirā Jesutā āneñi yāwetgān tāñkuk; Bānep kwini terak itkot! Nadākañ? Nanatā epān tākta naninñ kireñpewān āpuro udegān nākā in taniñ kireñpewa komeni komeni api kunenñ.

22 Ude yāñpāñā meni woñ piāñ-yāwatpāñ yāwetkuk; Kudupi Munapik yāput!

23 ✧ In āma kubā tāño momi peñ iminayāñ tāño uwā momini api paorek. Tāñ, kubā tāño momi nāmo peñ imāwā momini u pen api pat imek yāk.

Jesu Tomas ahāñ imiñkuk

24 ✧ Eruk Jesu iwarāntākiye ahāñ yāmiñkuk-ken ugān iwarāntāki kubā wāpi Tomas (wāpi kubā Didimus) u penta nāmo itkuñ.

25 Unita Tomas kuñatkuko äbānā noriyetā nin Jesu kākamāñ yāñ iwetkuñ. Iwerāwā Tomastā yāñkuk; Ude nāmo! Nāk kerī-ken niri bārām u ba jārapi-ken bārām u nāmo inñitpāñ kañpāñā nadāwa bureni nāmo tānayāñ yāk.

26 Tāñpākañ kepma 7 ude tāreñirān iwarāntākiye uwā eni bian itkuñ-ken ugān Tomas penta itkuñ. Tāñkañ yāma ukāt ikek itkuño upāñkañ Jesu äbā bāmopi-ken ahāñ yāmiñpāñ yāwetkuk; Bānep kwini terak itkot!

27 Ude yāñpāñ Tomas iwetkuk; Nabā! Ketka ño peñpāñ inñitkañ nadā. Ba jārappa-ken jibi meni ño inñitpāñ-nadā. Ude tāñpāñ bānep yarā nīkek tāyan uwā peñpāñ nadākinik tā.

28 Ude iwerānā Tomastā pengān yāñkuk; Ekāni Anutuna!

29 ✧ Ekāni Anutuna yāñ yāñirān Jesutā iwetkuk; Gäk nabātan unita nadākinik tāyan. Täga tāyan upāñkañ āma nāmo nabāñkañ nadāñ namikinik tānayāñ tāño uwā Anutu tāño oretoret terak api kuñatneñ.

Buk ño ima mebārīta tāñpani?

30 ✧ Tāñpākañ Jesutā iwarāntākiye ināmiken kudān kudupi māyap-inik tāñkuko upāñkañ buk ño terak nāk kudup nāmo kudān tāyat.

31 ✧ Tāñ, imaka buk ño gānañ kudān tāyat ño mebārī ñodeta kudān tāyat; Intā Anutu tāño iwoyāwani Kristo u Jesu, ba Jesu u Anutu tāño nanaki bureni-inik yāñ nadākinik tāneñta. Tāñpāñ in nadākinik ikek kuñatpāñā unitāño wāpi terak irit kehāromi nīkek itta buk ño kudān tāyat.

21

Jesutä iwaräntäkiye 7 ahäj yämiŋkuk

¹ Täŋpäŋ ätu itpäŋ kepma kubä iwaräntäkiye Taibirias* gwägu dubini-ken irirä ahäj yämiŋkuko unitäŋo manbiŋam ŋode;

²⁻³ ✧ Iwaräntäkiye ŋodetä itkuŋ; Kubä Saimon-Pita. Kubäwä Tomas wäpi kubä Didimus. Kubäwä Nataniel, komeni taŋi Galili, komeni täpuri Kana, u nanik. Yaräwä Sebedi täŋo nanakiyat. Eruk äma ukät yarakät pentagän irirä Saimontä yäwetkuk; Näk pis wädäwayäj kuyat yäk. Ude yäwänä noriyetä yäjkuŋ; Nin imaka, penta kunawä yäk. Ude yäjpäŋ gäpe terak äroman gwägu terak kuŋkuŋ. Kuŋkuŋo bipani käron pake u pis kubä nämoinik yäpuŋ.

⁴ Eruk kome yäjewänä Jesu gwägu pomi-ken ahäjpäŋ itkuk. Ahäjpäŋ irirän iwaräntäkiyetä kaŋpäŋ u Jesutä ahatak yäj nämo kaŋpäŋ nadäwä tärenkuŋ.

⁵ ✧ Täŋpäŋ yäwetkuk; Notnaye, in pis ätu yäpmänkaŋ ba nämo? Yäwänä nämo yäj iwetkuŋ.

⁶ ✧ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In yäk taŋi ukeŋo yäpmänkaŋ gäpe bure kada pewi äpmonpöpäŋ pis ätu yäpnayäj yäk. Yäwerän udegän täŋpäŋ pis mäyap yäk gänaŋ äpmonpöpäŋ yäk u äneŋi gäpe terak wädäŋpäŋ pena yäkŋat täŋpä wankuŋ.

⁷ ✧ Täŋpäŋ iwaräntäki kubä, Jesutä gäripi pähap nadäk täŋkuko unitä Pita iwetkuk; U Ekäninin! yäk. Yäwänä Pita Jesu käwayäj yäjkaŋ, moräj itkaŋ epän täŋ itkukopäŋ tek äneŋi täŋpäŋ gwägu gänaŋ tubäpenpäŋ gwägu wentäj gägäni-ken kuŋkuk.

⁸ Kuŋirän noriye gäpe terak pen itkuŋo unitä gäpe täŋpewä pis yäk u wädäj yäpmän gägäni-ken mäden äronkuŋ. Gwägu terak itkuŋ-ken unitä gägäni udude Jesutä itkuk-ken u ban nämo, 100 mitas udegän.

⁹ Eruk kuŋtängän gägäni udude ahäjpäŋ kaŋkuŋ; Kädäp kubä ijinirän gwägu tomkät käräga ätukät kädäp gänaŋ buan ijin irirä.

¹⁰ Täŋpäkaŋ Jesutä yäwetkuk; Gwägu tom yäpmaŋo u ätu yäpmän äbut yäk.

¹¹ ✧ Yäwänä Saimontä gäpe-ken päŋku yäk u gwägu gägäni-ken wädäŋpäŋ abä penkuk. U gänaŋ pis mäyap, 153 udetä itkuŋopäŋ yäk u nämo däkŋenkuŋ.

¹² Täŋpäŋ Jesutä yäwetkuk; Äbä ketem penta näna yäk. Ude yäjirän u Ekäninin yäjpäŋ gäk netä yäj iwetta umuntaŋkuŋ.

¹³ ✧ Täŋirä Jesutä pis kenta käräga u yäpmänkaŋ yämän naŋkuŋ.

¹⁴ ✧ Jesu awaŋ gänaŋ naniktä akuŋpäŋ iwaräntäkiye kadäni yarä uku ahäj yämiŋkuk. Eruk ŋonitawä kadäni yarakubä ude täŋkuk.

Jesutä Pita äneŋi imagutkuk

¹⁵ ✧ Gwägu tomkät käräga u naŋ moreŋpäŋ Jesutä Saimon iwetkuk; Saimon, Jon täŋo nanaki, Notkaye ŋonitä näka nadäk täkaŋ u irepmitpäŋ gäk näka nadäkinik täk täyan? Yäwänä iwetkuk; Ekäni, näk gäka nadäkinik täŋ gamik täyat u nadätan yäk. Yäjirän Jesutä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kaŋ it yämi!

¹⁶ ✧ Jesutä ude yäjpäŋ äneŋi iwetgän täŋkuk; Saimon, Jon täŋo nanaki, gäk näka nadäj namikinik täk täyan ba nämo? Yäwänä iwetkuk; Ekäni, näk gäka gäripi nadäj gamik täyat u nadätan. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kaŋ it yämi!

¹⁷ ✧ Täŋpäŋ äneŋi pen ŋode iwetgän täŋkuk; Saimon, Jon täŋo nanaki, gäk näka nadäj namikinik täk täyan ba nämo? Jesutä kadäni yarakubä ude iwet

* **21:1:** Wäp Taibirias uwä Galili gwägu täŋo wäpi kubä ✧ **21:2-3:** Jon 1:45-51; Jon 20:24 ✧ **21:5:** Jon 20:14; Luk 24:41 ✧ **21:6:** Luk 5:4-7 ✧ **21:7:** Jon 13:23; Mat 14:29 ✧ **21:11:** Luk 5:6 ✧ **21:13:** Jon 6:11 ✧ **21:14:** Jon 20:19,26 ✧ **21:15:** Mat 26:33; Jon 1:42 ✧ **21:16:** Apos 20:28 ✧ **21:17:** Jon 13:38, 16:30

yabänkuko unita Pitatä nadäj bäräp tänpäj iwetkuk; Ekänina, gäk imaka imaka kudup nadäwi tärek täkañ unita näk gäka gäripi nadäj gamikinik täk täyat u kudup nadätan! Ude yäwänä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kañ it yämi!

18 Näk bureni gäwera nadä; Gäk gubañi-ken itkañ tek wädäwi ärowäpäñ gäkñaken gärip terak kuñat täñkunonik. Täñ, gäk tägawani tänpayäj täyan-ken gäk ketka yäpi-siwonñajiri äma kubätä ketka bok topmäñpäñ kome kukta bitnäk täyan-ken api wädäj yäpmäj kwek yäk.

19 ✧ (Man Jesutä iwetkuko uwä Pitatä Anutu wäpi biñam yäpmäj akukta kädet jide terak api kumbeko unita yäñahänkuk). Iwetpäñ Pita iwetkuk; Näk kañ näwat!

20 ✧ Ude iweränä Pitatä äyäjutpäñ iwaräntäki kubä Jesutä gäripi pähap nadäk täñkuko u mäden yäwarirän kañkuk. (Iwaräntäki uwä Pasova ketem penta nañkuñ-ken ugän Jesu tuben kuñpäñ ñode iwet yabänkuko u; Ekäni, netätä gäk iwan keru terak api gepmañpek yäk?)

21 Eruk Pitatä noripaki u mäden yäwarirän kañpäñ Jesu iwetkuk; Ekäni, äma ño imaka, jide iwerayäj?

22 ✧ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nadäwätäk nämo täñpen. U kadäni karoni it yäpmäj äronirän näk äneñi abäjira kañ kumbän yäj nadäj imero u tänpänä näkñaken gäripna iwaret, gäkño gärip nämo. Täñ, gähä näk kañ näwat!

23 Jesutä man ude yäjnkuko unita noriyetä ñode nadäjkuñ; Notninpak uwä nämo api kumbek yäk. Upäjkañ Jesutä äma u nämo api kumbek yäj ude nämo yäjnkuk. Nämo, u ñode yäjnkuk; U kadäni karoni it yäpmäj äronirän näk äneñi abäjira kañ kumbän yäj nadäj imero u tänpänä näkñaken gäripna iwaret yäj yäjnkuk.

24 ✧ Tänpäkañ iwaräntäki manbiñam yäñahätak ño ba kudän täyak ño u näkña. U jop nämo yäwani, manbiñam bureniğän yäk täyak yäj nadäkamäj.

25 ✧ Tänpäkañ Jesutä imaka imaka täñkuko unitäño manbiñam kudän täyat ñogän nämo täñkuk. Nämo, imaka imaka kuduptagän ño kudän täyat yäwänäku man kudän unitä ahäjpäñ kome terak ño jirañ ude tokñeñ moretek.

Aposoro

Jesu täño **biñ**amtä komeni komeni wenj patkuko unitäño **manbiñ**am

Jesutä Munapik iniñ kirekta yänjuk

1-2 ✧ Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ño gäwera nadä;

Manbiñam pengän täñpäñ tamiñkuro uwä* ñode kudän täñkut; Imaka imaka Jesutä yäput penpäñ täñkuko u ba ämawebe yäwetpäñ yäwoñarek täk täñkuko u kudup kudän täñkut. Imaka täñkuk ba yän yäpmän äbukken unitä päbä Nanitä yänikñat yäpmän äronkuk-ken u kudup kudän täñkut. Jesu uwä kunum gänäñ ärowayän keräp täñirän äma mani biñam yäpmän kuñatta yäpmän daniñkuko u ahän yämiñkuk. Ahän yämiñpäñ Munapik täño kehäromi terak epän man yäwetkuk.

3 ✧ Eruk komi nadäñpäñ kumbuko u punin terak kadäni mäyap ahän yämiñpäñ paot täñirän kepma 40 ude tärenkuk. Ahän yämiñpäñ kudän mebäri mebäri täñirän bureni-inik kodak itak yän nadäñkuñ. Kadäni kadäni ahän yämiñpäñ Anututä intäjukun it yämiñirän gämoriken iritta man yäwet täñkuk.

4 ✧ Täñkañ kadäni kubä penta itkuñ-ken uken ñode yäwetkuk; In Jerusalem nämo penpen kuneñ yäk. Ini ugän itkañ, iron Nantä tamikta yänkehärom täwani täwetkuro ukenonita kañ itsämbut.

5 ✧ Jontä ämawebe ume-inikpäñ ärut yämik täñkuko upänkañ kadäni keräpigän itkañ Anututä Munapikpäñ api uwäktän tamek yän yäwetkuk.

6 ✧ Eruk kadäni penta itkuñ-ken uken aposoro unitä ñode iwet yabänkuñ; Ekäni, gäk kadäni ñoken Rom gapman yäwat kireñiri Isrel ämawebe nintä bian itkumäño ude ninin keran api itne ba nämo?

7 ✧ Ude iweräwä kowata ñode yäwetkuk; Intä nadäkta yän tamani uyaku, kepma ba kadäni Nantä iniken nadäk ärowani uterak penkuko u nadäneñ. Upänkañ nämo. Kadäni ba kepma Nantä ini-tägän nadatak.

8 ✧ Täñpäkañ kämiwä Kudupi Munapiktä inken äpäñpäñ kehäromi tamänkañ näkño manbiñam yänahäk äma api täneñ. Täñpäñ inä näkño manbiñam Jerusalem yotpärare-kentä yänahän yäpmän Judia ba Samaria komeken api kuneñ. Yänahän yäpmän kuñirä komeni komeni kudup api kuñat morewek yäk.

9 ✧ Jesutä man ude yäwet morewänkañ aposoro dapuri terak Anututä imagut yäpmän kunum gänäñ äronkuk. Äronirän gubamtä uwäk täñirän ijiwä warñkuñ.

10 ✧ Ijiwä wawäpäñ doranpäñ dapun pen täñ irirä äma yarä tek paki nikek unitä bäräneñ ahän yämiñkumän.

11 ✧ Ahän yämiñpäñ yäwetkumän; Galili nanik in imata kunum terak dapun karonj täñ itkañ? Jesu dapunjin terak kunum gänäñ ärotak uwä ärotak udegän ittängän äneñi äpäñirän api käneñ yäk.

Judas täño komenita äma kubä kañ-ahänkuñ

✧ **1:1-2:** Luk 1:3; Mak 16:19; Luk 24:49-51 * **1:1-2:** Manbiñam Luktä pengän kudän täñkuko uwä miti wäpi Luk ✧ **1:3:** Luk 24:36-49; Apos 10:41 ✧ **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Apos 2:33 ✧ **1:5:** Mat 3:11 ✧ **1:6:** Luk 24:21 ✧ **1:7:** Mak 13:32 ✧ **1:8:** Mat 28:19; Luk 24:48; Apos 2:32, 3:15; Apos 5:32 ✧ **1:9:** Jon 6:62 ✧ **1:10:** Luk 24:4 ✧ **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27

12 ✧ Tänpäkaŋ iwaräntäkiyetä man ude nadänpäŋ Olip Pom penpäŋ äyäjutpen äpamaŋ Jerusalem kuŋkuŋ. (Olip Pom uwä Jerusalem dubinken itak, ban nämo, 1 Kiromita ude).

13 ✧ Eruk, Jerusalem äronpäŋ yot ini irani-ken äro itkuŋ. U wäpi ŋode; Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Batorom, Matiyu, Alfias täŋo nanaki wäpi Jems, Saimon Selot yäŋ iwerani, ba Jems täŋo nanaki wäpi Judas.

14 ✧ Äma udetä kadäni kadäni äbä kubä-kengän itpäŋ Anutu-ken yäŋapik täk täŋkuŋonik. Jesu täŋo miŋi wäpi Maria ukät webe ätu ba Jesutä iniken noriye penta itkaŋ yäŋapik täŋkuŋonik.

15 Eruk kepma kubä nadäkinik täŋpanitä käbeyä täŋkuŋ. Ämawebe 150 ude bumik unitä itkuŋ. Irirä Pitatä bämopi-ken akuŋpäŋ ŋode yäwetkuk;

16 ✧ Notnaye, bian Munapiktä intäjukun äma Devit magärrän Anutu täŋo man kudän kubä täŋkuko u Judas terak bureni ahäktä yäwani yäk. Man kudän täŋkuko udegän Judas uwä iwan yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpäŋ Jesu initkuŋ.

17 Judas uwä ninkät nanik kubä ba epän nintä yäpumaŋo udegän yäpuk yäk.

18 ✧ Tänpäkaŋ äma unitä waki täŋkuko unita moneŋ yäpuk. Moneŋ upäŋ kome suwaŋkuk. Tänpäkaŋ kadäni kubä kome suwaŋkuk-ken maŋutpäŋ koki däpmäŋ wenpäŋ koki kudup kwawak abuŋ yäk.

19 Ude täŋjirän Jerusalem yotpärare-ken nanik päke unitä manbiŋam u nadänpäŋ kome u wäpi Nägät Kome yäŋ yäŋkuŋ. (Nägät Kome uwä iniken man terak Akeldama).

20 Tänpäkaŋ man Sam kubäken ŋode kudän täwani;

Tähani u jop parirän ämatä yäpneŋtawä.

Sam 69:25

Tänpäkaŋ man kubä pen ŋode;

Äma kudupi kubätä komenita epän kaŋ yäpän yäk.

Sam 109:8

21-22 ✧ Pitatä ude yänpäŋ pen ŋode yäkgän täŋkuk; Eruk, Judas täŋo kome yäpmäktä äma, nin ba Ekäni Jesu-kät kadäni käroni penta kuŋarani kubä kaŋ kaŋ-ahäna. Jontä ume ärut imänkaŋ epäni yäput penkuk kadäni uken nin niwarän tänpäŋ kuŋat yäpmäŋ äbäŋjirän kunum gänaŋ äronkuko äma kubä u kudup kaŋpäŋ nadäwani kaŋ kaŋ-ahäna yäk. Kaŋ-ahänakaŋ täŋkentäŋ nimänpäŋ Jesu kumaŋpen akuŋkuko unitäŋo manbiŋami u yäŋahäŋjitna kome kaŋ tokŋewän.

23 Pitatä man ude yäwänkaŋ äma yarä yabäŋ ahäŋkuŋ. Kubä Josep-Basabas, wäpi kubä Jastus. Kubä wäpiwä Matias.

24-25 ✧ Yabäŋ ahänpäŋä yäŋapik man ŋode yäŋkuŋ; Ekäni, gäk ämawebe kuduŋtagän täŋo bänep käwani. Unita gäk äma yarä ŋoken nanik kubä netäpäŋ yäpmäŋ danitan u niwoŋäreŋiri iwetpena Judas täŋo kome yäpmäŋkaŋ aposoro epän kaŋ tänpän. Judas uwä epäni penpäŋ kome waki ini päŋku irekta biŋam yäŋ imani-ken kuŋkuko unita.

26 Ude yänpäŋ mobä pipiyäwani kubä yäpmäŋkaŋä kukŋi äma kubäta iwoyäŋkuŋ, kukŋi äma kubäta iwoyäŋkuŋ. Täŋkaŋ maŋpä ärowäkaŋ maŋpäŋä Matiasta iwoyäŋkuŋo unitä kwawak ahäŋkuk. Ude tänpänkaŋ aposoro 11 ukät kuŋatta teŋkuŋ.

✧ **1:12:** Luk 24:50-53 ✧ **1:13:** Mat 10:2-4 ✧ **1:14:** Jon 6:42, 7:5 ✧ **1:16:** Sam 41:9 ✧ **1:18:** Mat 27:3-10 ✧ **1:21-22:** Jon 15:27 ✧ **1:24-25:** Jon 2:25

2

Munapiktä nadäkinik tänpäni terak äronjuk

¹ ✧ Tänpänj kepma Jesutä kumbuko unitä päbä kepma 50 ude tärenjirän Juda täno orekirit kubä wäpi Pentikos ahänjuk. Ahänjirän Jesuta nadäkinik tänpäni ämawebe yot kubä-kengän irirä imaka kubä ahänjirän yämiñirän nadänjuk;

² Pengänä mämä tañi pähap kubä, mänit mämä pähap ude kunum gänañ naniktä yot itkuñ-ken u ahänjuk. Ahänjirän nadänjpänj dapun tänpänj yabänjuk;

³ ✧ Imaka kubä kädäp mebet udewani unitä imätkañ äma kubäkubä terak ijinj yäpmänj kuñjirä.

⁴ ✧ Ijinjirä Ekäni täno Munapiktä ämawebe kubäkubä terak äronjuk. Munapiktä ämawebe terak äronkañ meni tänpidäm tañirän uterakgän man kotäk mebäri mebäri yänjuk.

⁵ Kadäni ukengän Juda ämawebe Anutu orañ imani mäyap kome uken-uken naniktä abä Jerusalem yotpärare-ken itkuñ.

⁶ Itkañ mämä pähap u nadänjpänjä Munapiktä äpä mämä tänjuk-ken ugän abä tokneñ moreñkuñ. Abä tokneñ moreñpänj nadänjuk; Jesuta nadäkinik tänpäni ämawebetä ämawebe päke äbuño unitäno man kotäk iniken iniken terak yänjirä nadänjpänj-nadäwä inide kubä tänjuk.

⁷ ✧ Nadänjpänj-nadäwätäk pähap tänpänj jäkjäk yänjuk. Jäkjäk yänjpänj yänjuk; Ai! Äma nowä Galili komeken nanikgän.

⁸ Upänkañ jide tänpänj nininken nininken man terak yänjirä nadäkamänj? Ninä kome kubäken nanikgän nämo.

⁹⁻¹⁰ ✧ Nin ätu Patia nanik, ätu Midia nanik, ätu Elam nanik, ätu Mesopotemia nanik, ätu Judia nanik, ätu Kapadosia nanik, ätuwä Pontus nanik, ätu Esia nanik, ätu Frikia nanik, ätu Pamfilia nanik, ätu Isip nanik, ätu Libia kome Sairini yotpärare-ken nanik, ätu Rom nanik yäk.

¹¹ Rom nanik uwä Juda äma bureni ba äma ätu Juda nanik täno kädet iwarani. Tänpänj äma ätu Krit nanik, Arebia nanik yäk. Ninä kome uken-uken nanik upänkañ äma itkañ no Anutu täno täktäki inipärik kubä unitäno manbinjam nininken nininken man terak yänjahänjirä nadäkamänj! yäk.

¹² Ude yänjpänj kikñutpänj-nadäwätäk bumta tänjkuñ. Nadäwätäk tänpänj initägän man yänjpänj-nadäk noode tänjkuñ; Wära! No jide ahätak?

¹³ Ude yänjirä äma ätutä yänärok man noode yänjuk; Ude nämo! yäk. U wain ume tañi nañpänj nadäk-nadäki paoräkañ man no yäkañ yäk.

Pitatä man mebäri yänjahänjpänj yäwetkuk

¹⁴ Ude yänjirä Pitakät noriye 11 ämawebe inamiken akuñpänj Pitatä gera terak noode yäwetkuk; Juda nanik in ba ämawebe päke uken-uken nanik äbäno Jerusalem yotpärare-ken itkañ no in juku peñjirä imaka ahätak noñitäno mebäri täwera nadäwut;

¹⁵ In äma itkamänj no wain ume nañkañ tängunjuñ takamänj yän nadäkañ, upänkañ nämoinik yäk. 9'kirok tamimañ apiinik täyak noöpänkañ jide tänpänj tängunjuñ takamänj?

¹⁶ Nadäkañ? Imaka ahänjirän kakañ noñita profet biani kubä wäpi Joeltä noode yänjahänjuk;

¹⁷ *Anututä noode yäyak; Tärektärek kadäni-kenä Munapikna ämawebenaye kudup-tagänta kireñ yämiñira kudän mebäri mebäri api pewä ahäneñ yäk.*

Äpetjiye nanaktä näkno mena jinom yäpmänjpänj api yänjahäk täneñ.

Ba gubanitä kudän kudupi ayäbu ude api käneḡ,

Ba ämawebe tägawanitä näkḡo kudän däpmonken api yabäk täneḡ.

18 *Bureni, kadäni uken näkḡaken Munapik epän ämawebenaye terak imaka, api piḡ yäbaret yäk.*

Piḡ yäbarira unitä mena jinom yäpmäḡpāḡ api yāḡahäk täneḡ yäk.

19-20 *Tāḡkaḡ Ekäni tāḡo kadäni pähap, iniken mebäri säkgämän kwawak pewän ahäwayäḡ täyak u nämo ahäḡirän näk kudän kudupi mebäri mebäri kunum gänaḡ ba kome terak api pewa ahäneḡ yäk.*

Nägät, kädäp mebet, ba gupe pähap api ahäneḡ yäk. Edaptä bipmäḡ urani api tāḡpek. Ba komepaktä nägätgämän ude api peḡyāḡewek.

21 ✧ *Kadäni uken äma kubätä Ekänitä tāḡkentāḡ namän yāḡkaḡ gera yāḡirän Ekäni uwä imagutpāḡ tewän inita biḡam api irek yäk.* *Jol 2:28-32*

22 ✧ Ude yāḡpāḡ Pitatä yäwetkuk; Eruk Isrel ämawebe, näkä man ätu täwera nadäwut; Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unita täwerayāḡ. Anututä kehäromi imiḡirän in bämoḡjin-ken itpāḡ epän kehäromi nikek ba kudän kudupi Anutu-ken nanik tāḡirän kaḡpāḡ nadāḡkuḡ. Kudän tāḡkuko unitä mebärini yāḡahäḡirän u Anututä iniḡ kireḡpewän äpuk yāḡ kaḡpāḡ nadāḡkuḡ.

23 ✧ Uwä Anututä nadāḡirän patkuko ude, ba yāḡtäreḡ imiḡkuko udegän, ketjin terak äroḡirän intä iwan tāḡ imiḡkuḡ. Inä Anututa nämo nadāḡ imanita iniḡ kireḡirä päya kwakäp terak utpewä kumbuk.

24 ✧ Upāḡkaḡ Anututä äma uwä kumbani-ken nanik äneḡi yäpmäḡ päḡaku teḡkuk. Anututä nadäwän patkuko ude kumāḡ-kumāḡtä äma u täga inḡitnaḡi nämo unita kumāḡ-kumāḡ tāḡo komi pähap u ketäreḡ imiḡkuk.

25 Tāḡkaḡ unitagän Devittä man ḡode yāḡkuk;

Näk Ekäni kakinik tāḡpāḡ nämo kakätäk täyat.

U kadäni kadäni dubina-ken it täyak unita imaka kubätä näk täga nämo tāḡpewän umuntäwet yäk.

26 *Unita bänepnatä gäripi nadāḡpāḡ menatä oretoret pähap täyak yäk.*

Ba gupna imaka, Anututä tāḡ namayāḡ täyak unitagän pidäm täyak yäk.

27 ✧ *Tāḡpākaḡ kudupi ämaka näk nabāḡ äwaräkuk tāḡiri kumāḡ-kumāḡ komeken itpāḡ nämo api parawet yäk.*

28 *Nämoinik, gäkä irit tāḡo kädet näwoḡäreḡkuno unita dubika-ken itkaḡ bänep oretoret terak api kuḡaret yäk.* *Sam 16:8-11*

29 ✧ Notnaye, Devittä man ude yāḡkuko unita oranin Devit tāḡo manbiḡam kwawak ḡode täwera nadäwut; U kumbānpāḡ äneḡkuḡ. Unitāḡo awaḡ uwä ninken ḡo pen itak yäk.

30 ✧ Upāḡkaḡ Devit ini uwä profet itkuko unita ḡode nadāḡkuk; Anututä oranaye äbotken nanik kubä kaḡ-ahäwänkaḡ intäjukun äma näkä itat ude irekta api tewek yāḡ nadāḡkuk. Anututä ude täkta ini wäpi terak yāḡkehärom taḡkuko unita ude nadāḡkuk.

31 ✧ Ude nadāḡpāḡ mebäri-ken umu Kristo tāḡo akukakukita yāḡkuk. Mebäri unita ḡode yāḡkuk; Anututä kaḡ-äwaräkuk tāḡirän kumāḡ-kumāḡ komeken itpāḡ nämo api parawek yäk.

32 ✧ Eruk, Jesu uwä Anututä kumbani-ken nanik yäpmäḡ päḡaku teḡirän nin kudup dapunitä kaḡkumāḡ.

33 ✧ Tāḡpāḡ äroḡkuko Anutu tāḡo keru bure kädä wäpi biḡam ikek itak. Itkaḡ

✧ 2:21: Rom 10:13 ✧ 2:22: Jon 3:2 ✧ 2:23: Apos 4:28, 1Pi 1:20 ✧ 2:24: Apos 3:15 ✧ 2:27: Apos 13:35 ✧ 2:29: 1Kn 2:10; Apos 13:36 ✧ 2:30: 2Sml 7:12; Sam 89:3-4; Sam 132:11 ✧ 2:31: Sam 16:10 ✧ 2:32: Apos 1:8 ✧ 2:33: Apos 1:4, 7:55-56

Munapik ninta biŋam yāŋ nimani u Jesutä Nani-ken nanik yāpmāŋpāŋ piŋ nibatak ŋo yāk. Piŋ nibatak unitāŋo mebäri kaŋpāŋ nadākaŋ ŋo.

34-35 Tāŋpākaŋ Devit ini uwä kunum gānaŋ nämo äronkuk. Mangān ŋode yāŋkuk;

Ekānitä näkŋo ekānina iwetkuk;

*Abä ketna bure kāda iriri iwankaye äbot gāmotka-kengān kaŋ yepmaŋpa yāk.
Sam 110:1*

36 ✧ Unita Isrel ämawebe in kudup nadākinik ŋode tāŋput; Inä Jesu päya kwakāp terak utkuŋo u Anututä iwoyāŋpāŋ Ekāni intājukun-inik irekta teŋkuk. Ba Jesu u Kristo, ämawebenaye yāmagurekta iwoyāwani ubayāŋ yāŋpāŋ yāŋkwawa taŋkuk yāk.

Ämawebe mäyaptä bānepi sukurenkuŋ

37 ✧ Tāŋpākaŋ Pitatä man yāŋkuko uwä ämawebe bānepi yāpurinik tāŋpāpāŋ Pitakät aposoro ätu ŋode yāwetkuŋ; Eruk notniye, nin jide tānayāŋ?

38 ✧ Yāŋirä Pitatä yāwetkuk; In kuduptagān injin injin bānepjin sukurewākaŋ Jesu Kristo wāpi terak ume ärut tamiŋirä momijin kaŋ paorān yāk. Ude tāŋirä Anututä Kudupi Munapik, bānep ironita api tamek yāk.

39 ✧ Imata, bian Ekāni Anutunintä injinta ba nanakjiyeta ba ämawebe komeni komeni it yāpmāŋ kukaŋ u inita yāmagurayāŋ täyak u kuduptagān Kudupi Munapik tamikta yāŋkehārom taŋkuk yāk.

40 ✧ Pitatä man ätukät yāpurärätpāŋ umun man ba jukuman ŋode yāwetgān tāŋkuk; Inä äma waki tāŋpani äbot ŋo kowata yāpnayāŋ tākaŋ uwä yabāŋ umuntaŋ yepmaŋpeŋ äbāŋirä tämagutnayāŋ yāk.

41 ✧ Tāŋpākaŋ kepma ugān ämawebe 3000tä Pitatä Jesu tāŋo manbiŋam yāwerirān nadāŋpāŋ iyap tāŋirä ume ärut yāmiŋirä Jesu tāŋo äbotken yāput peŋkuŋ.

42 ✧ Ude tāŋpāŋ aposorotä Jesu tāŋo kādet niwetpāŋ niwonārewut yāŋpāŋ nadākinik tāŋpani päke unitä ehutpāŋ kepmani kepmani abä kubä-kengān it tāŋkuŋonik. Tāŋpāŋ bānep kubägān terak tāŋkentäk kowata kowata tāŋpeŋ kuŋatkaŋ kubä-kengān itpāŋ kārāga* naŋit Anutu-ken yāŋapik epān tāŋit tāk tāŋkuŋonik.

Bānep kubägān tāŋpāŋ säkgāmān itkuŋ

43 ✧ Kadāni uken aposorotä kudān kudupi ämatä tānaŋi nämo tāŋit, Anutu tāŋo kehāromi kwawak pewä ahāŋirä ämawebe mäyaptä Anututa nadāwä inide kubä tāŋkuŋ.

44 ✧ Tāŋpākaŋ nadākinik tāŋpani päke unitä änok kubägān itpāŋ tuŋum imaka kudup uwä nin kuduptagān tāŋo yāŋ nadāŋpāŋ tāŋkentäk kowata kowata tāk tāŋkuŋonik.

45 U komeni ba tuŋumi äma ätuta yāniŋ kireŋpāŋ moneŋ yāpmāŋpāŋ nori-paki kubä imaka kubäta wāyākŋewānā tāŋkentāŋ imik tāŋkuŋonik.

46 ✧ Tāŋpāŋ kepma kepma kudupi yot gānaŋ äro kubä-kengān itpāŋ Anutu iniŋoret tāŋkuŋonik. Tāŋkaŋ ketem ba kārāga uwä, yot kubäkubāken penta itpāŋ bānep kubägān peŋpāŋ oretoret terak nak tāŋkuŋonik.

✧ 2:36: Apos 5:30-31 ✧ 2:37: Luk 3:10,12; Apos 16:30 ✧ 2:38: Luk 24:47; Apos 3:19 ✧ 2:39: Ais 57:19 ✧ 2:40: Lo 32:5; Plp 2:15 ✧ 2:41: Apos 2:47, 4:4; Apos 5:14 ✧ 2:42: Apos 20:7 * 2:42: Kārāgata yāyak uwä Ekāni tāŋo dākum naknakta yāyak ✧ 2:43: Apos 5:11 ✧ 2:44: Apos 5:12, 6:8; Apos 4:32-35 ✧ 2:46: Luk 24:53

47 ✧ Täñkañ kadäni kadäni Anutu wäpi yäñpäñ iniñoret täñkuñonik. Säkgämän ude kuñarirä ämawebe kuduptä gäripi nadäñ yämik täñkuñonik. Täñpäkañ kepmani kepmani Ekänitä epän täñjirän ämawebe ätu bänep sukurenpäñ Anututa biñam täñpäñ nadäkinik täñpanitä äbotken yäpurärät täñkuñonik.

3

Pitatä äma kubä yäpän tägañkuk

1 ✧ Eruk kadäni kubäta Pita kenta Jon kudupi yot gänañ ärodayäñ kuñkumän. U Anutu-ken yäñapik man yäkyäk kadäni, 3'kirok bipäda kuñkumän.

2 ✧ Kuñpäñä kañkumän; Äma kubä, miñitä inide kwäyähäneñ bäyañpäñ tewani u irirän. Äma uwä kepma kepma noriyetä yäñikñat yäpmäñ päñku kudupi yot täño yäma kubä, wäpi Yäma Säkgämän uken tek täñkuñonik. Tewäkañ äma unitä ämawebe kudupi yot gänañ äronjirä yabäñpäñ monenña ketkewat täñkukonik.

3 Eruk Pita kenta Jon kudupi yot gänañ äronjirän äma kwäyähäneñ täñpani unitä yabäñpäñ monenña yäñapiñkuk.

4 ✧ Yäñapiñjirän Pita kenta Jontä kañ täpäneñpäñ Pitatä man ñode iwetkuk; Nibä! yäk.

5 Yäwänä äma unitä imaka kubä käwep namida yäñ yäkamän yäñkañ dapun täropigän yabäñkuk.

6 ✧ Täñjirän Pitatä iwetkuk; Näk moneñ nämo upäñkañ imaka kubä näkken itak u täga gamayäñ. Uwä ñode; Jesu Kristo Nasaret nanik unitäño wäpi terak ñode gäwetat; Gäk pidäm täñpäñ akuñkañ ku! yäk.

7 Ude iwetpäñ Pitatä äma kwäyähäneñ täñpani unitäño keru bure käda inñitpäñ täñkentän imiñpäñ päñaku teñkuk. Teñjirän uteragän äma unitäño gukuri kuroñi kehärom täñkuñ.

8 ✧ Ude täñpäñ pidäm täñpäñ akuñpäñ kuñat yabäk-yabäk täñkuk. Täñkañ Pita Jon-kät kuñkañ äma unitä täñoret terak kumañ Anutu wäpi iniñ orettän kudupi yot yewa gänañ äronkuñ.

9-10 Äma u akumañ kuñatkañ Anutu wäpi iniñ orerirän ämawebetä kañpäñ ñode nadäñkuñ; Äma ño kwäyähäneñ täñpani Yäma Säkgämän-ken monenña yäñapiwani ukeño! yäk. Ude kañpäñ nadäwä inide kubä täñpäpäñ jäkjäk yäñkuñ.

Pitatä kudupi yot gänañ manbiñam yäñahäñkuk

11 Täñpäkañ ämawebe päke u biñam u nadäñkañ kikuñutpäñ bäräneñ kumañ kudupi yot täño bägup moräki wäpi Solomon täño bägup, Pita Jontä itkumänken u kuñpäñ kañkuñ; Äma kwäyähäneñ täñpani unitä Pita kenta Jon kerigän yäpmäñ wädäñkañ irirän.

12 Ämawebetä bäräneñ äbäñjirä yabäñpäñ Pitatä yäwetkuk; Isrel ämawebe, imaka dapunjin-ken ahätäk ñonita imata kikuñutpäñ-nadäwätäk täkañ? Ba dapun täñi imata nibäkañ? In nehta ñode käwep nadäkañ; Iniken kehäromi terak, ba ini äma siwoñi unita äma ño yäpän tägawäpäñ tewän kuñatak ño. Ude nämo!

13 ✧ Oranin Abraham, Aisak ba Jekop täño Anututä epän ämani Jesu unita wäpi biñam ärowani imiñkuk. Imiñkuko upäñkañ inä äma u iwan keru terak teñkuñ. Täñpäkañ kadäni Pailattä jop tewa kwän yäñ yäñjirän intä nämoinik yäñ yäñpäñ Jesuta mäde ut imiñkuñ.

✧ 2:47: Apos 2:41, 6:7; Apos 11:21,24 ✧ 3:1: Apos 10:3,9,30 ✧ 3:2: Jon 9:1; Apos 14:8 ✧ 3:4: Apos 14:9 ✧ 3:6: Apos 3:16, 4:10; Apos 16:18 ✧ 3:8: Jon 5:14; Apos 14:10 ✧ 3:13: Kis 3:6,15; Mat 22:32; Luk 23:13-25; Apos 2:23, 7:32

14 Jesu u kudupi, siwonji-inik upänkañ intä unita bitnänpän Pailat iweräpän äma kumän-kumän urani kubä jop tewän kuñkuk yäk.

15 ✧ Bureni! Inä irit täño mähemi urä kumbukopän Anututä kumbani-ken nanik yäpmän päñaku kwawak peñirän kañkumäño u täwet ahäkamäk yäk.

16 Tänpäkañ Jesu u, unita nadäkinik tänpän wäpi biñam kehäromi terakgän äma intä kañpän nadäwani ñokeno tagatak yäk. Bureni, nadäkinik Jesutä pewän ahäk täkañ unitä äma dapunjin-ken itak ño yäpän tagakañ.

17 ✧ Upänkañ notnaye, in ba watä ämajiyetä mebärini nämo nadäwä tärewäpän Jesuta kädet ude täñ iminikuñ yän nadätat.

18 ✧ Ude täñkuño upänkañ ñode nadäwut; Anututä bian profet kudup meni terak iniken iwoyäwani Kristotä komi nadänpän api kumbek yän yänahäk täñkuk. Eruk, kudän intä täñ iminikuño uterak Anututä tänpewän iniken man biani u bureni ahäñkuk.

19 ✧ Unita in bänep nadäk-nadäk waki u mäde ut iminpäñ bänepjin sukurenpäñ Anutu-ken kut! Ude täñirä Anututä momijin täga api ärut tamek yäk.

20 Ba Ekäni ini uwä bämopjin-ken it taminpäñ api täñpidäm tañ tamik täñpek. Ba Jesu, Anututä äma in wakiken nanik tämagutta bian iwoyän taminkuko u imaka, api tamek yäk.

21 Tänpäkañ apiñowä Jesu kunum gänañ itkañ kadäni Anututä imaka imaka kudup täñkodak takta peñkuko, kadäni unita itsämäntak. Kadäni unita bian Anututä iniken profet kudupiniye u meni terak yänahäñkuk.

22 ✧ Tänpäkañ bian profet udewani kubä wäpi Moses unitä ñode yänkuk; Anutu Ekänijin unitä notjinpak kubä profet näk ñodewani ahäkta api iwoyäwek yäk. Äma u ahänpän man kädet täwerirän nadänpän inä unitäño meni jinom ugän kañ iwarut yäk.

23 Täñ, äma kubätä profet unitäño mani nämo buramiwayän täko uwä Anututä yäpmän daniñpäñ inigän tewän päñku kumänpän paotiniñk api täñpek yän yänkuk.

24 Bureni, profet biani Anutu täño manbiñam yänahäk täñkuño u, Samuel-ken yäput peñkañ u mädeni-ken profet ätu ahän yäpmän äbuño u kuduptagantä äma udewani kubä kome terak api ahäwek yän yänkuñ. Eruk bian ude yänkuño kadäni u ahätak ño yäk.

25 ✧ Imaka tagatäga Anututä tamikta profet meni terak yänkehärom tañpäñ oraniye-kät topmäk-topmäk kubägän täñkuko, in u yäpmäta biñam täkañ yäk. Nadäkañ? Anutu uwä orajin pähap Abraham ñode iwetkuk; Gäkño orañka kubä terak ämawebe äbot komeni komenita iron pähap api täñ yämet yäk.

26 ✧ Eruk, Anututä epän ämani u iwoyänpäñ iniñ kireñpewän kome ño terak inken jukun ahäñkuk. Epän ämani uwä Abraham ba profet ätutä ude api ahäwek yän bian yänkuño ude. Tänpäkañ iron pähap api täñ yämet yän Abraham iwetkuko u ñode; In kubäkubätä kädet wakiwaki u peñpäñ bänepjin sukurewut yänpäñ täñkentän tamikta epän ämani u tewän äpuk yäk.

4

Pita kenta Jon komi yotken yepmankuñ

1 ✧ Eruk Pita kenta Jon ämawebe manbiñam yäwerirän bämop äma ätukät äma Satyusi äbotken nanikkät kudupi yot täño watä äma unitäño intäjukun äma unitä ahän yäminkuñ.

✧ 3:15: Apos 1:8, 2:36; Apos 4:10 ✧ 3:17: Luk 23:34, 1Ti 1:13 ✧ 3:18: Luk 24:27 ✧ 3:19: Apos 2:38 ✧ 3:22: Lo 18:15,18-19; Apos 7:37 ✧ 3:25: Stt 22:18; Gal 3:8 ✧ 3:26: Apos 13:46 ✧ 4:1: Luk 22:4,52

2-3 ✨ ✨ Äma yarä uwä ämawebe manbiñam ñode yäwet täñkumäno unita kokwawak nadäñ yämiñkuñ; Jesu uwä kumbani-ken nanikpäñ kodak täñpäñ akuñkuko unita ämawebe kumbani udegän api kodak täñpeñ akuñ moreneñ. Man ude yäwerirän nadäñpäñ Pita kenta Jonta kokwawak nadäñpäñä manken yepmanayän nadäñkuñopäñ kome bipänpäñ kwep kañ yäñpäñ yepmäñitpäñ jop komi yotken päñku yepmañpä patkumän.

4 ✨ Ude täñkuño upäñkañ ämawebe mäyaptä Jesu täño manbiñam nadäñ moreñpäñ Jesuta nadäkinik täñ imiñkuñ. Täñpäkañ kepma uken ämawebe mäyap-inik Jesuta nadäkinik täñpäñ Jesu täño äbotken yäput-peñirä äbot u 5,000 ude täñkuk. Täñpäkañ äbot 5,000 uwä äma ekäni-gänpäñ daniwani, webe ironikät nämo.

Pita kenta Jon manken itkumän

5 Eruk patkuño yäñewänä Juda äma ekäni ekäni, ba watä ämakät Parisi äma unitä Jerusalem yotpärare-ken käbeyä täñkuñ.

6 Käbeyä täñkuño uwä bämop äma intäjukun täñpani wäpi Anas, Kaifas, Jon, Aleksada ukät nägät moräkiye ätukät käbeyä bok täñkuñ.

7 ✨ Käbeyä täñpäñ Pita kenta Jon u yäñ-yäkñat päbä yepmañpäñ yäwet yabäñkuñ; Ek imatäken kehäromi upäñ yäpmäñkañ imaka u täñkumän? Ba netä wäpi terak täñkumän?

8 ✨ Eruk, Kudupi Munapiktä Pita uwäk täñirän ñode yäwetkuk; Isrel ämawebe täño äma ekäni ekäni ba watä äma,

9 in nektä äma kwäyähäneñ täñpani täñkentäñ imiñkumäko unita yäñpäñ ba niwet yabäkañ? Ba jide täñpäñ äma unitä tägañpeñ kuñkuko unita nadäna yäñpäñ yäkañ?

10 ✨ Mebäri unita nadänayän yäwäwä in ba Isrel ämawebe kudup ñode täwera nadäwut; Jesu Kristo, Nasaret nanik u wäpi terak äma kwäyähäneñ täñpani u tägañpeñ akumañ kuko apiño inamjin-ken itak ño yäk. Täñpäkañ Jesu u intä bian initpäñ päya kwakäp terak utkuñ. Täñkuño upäñkañ Anututä kumbani-ken nanikpäñ äneñi yäpmäñ päñaku teñkuko kodak itak yäk.

11 ✨ Jesuta man ñode kudän täwani pätak;

Bek yot täñpanitä kawä wawäpäñ mañpä kuñkuño upäñkañ apiño bek bämopi kehäromi intäjukun ude itak. *Sam 118:22*

Eruk bek bämopi u Jesu.

12 ✨ Nadäkañ? Kome terak nanik äma kubätä waki kerik-ken nanik täga nämo api nimagurek. Nämo inik! Jesu u kubägänpäñ komen ämawebe nin nimagurekta iniñ kirewani.

Äma täño man nämo buramine

13 Pitatä ude yäñirän äma ekäni ekäni unitä nadäwätäk pähap täñkuñ. Pita kenta Jon uwä nadäk-nadäk yot gänañ nämo ärowani. U äma jopigän upäñkañ umunkät nämo, man kehäromigän yäñahäñirän yabäñpäñ-nadäwä inide kubä täñkuk. Täñpäñ bian yarä uwä Jesu-kät kuñarirän yabäñkuño upäñ nadäñpewä kuñkuk.

14 Täñpäkañ äma kwäyähäneñ täñpani u imaka, gupi tägañkuko u bok wädäñirän yabäñpäñ kowata man kubä yäwetta wäyäkñewä wawäpäñ peñkuñ.

15 Kowata yäwetta wäyäkñewä wawäpäñ Pita kenta Jon yäñ-yawat-pewä käbeyä peñpäñ yäman päñku irirän inigän itkañ ñode yäñpäñ-nadäñkuñ;

✨ 4:2-3: Apos 23:8 ✨ 4:2-3: Apos 3:1 ✨ 4:4: Apos 2:41 ✨ 4:7: Mat 21:23 ✨ 4:8: Mat 10:19-20
✨ 4:10: Apos 3:6,13-16 ✨ 4:11: Mat 21:42 ✨ 4:12: Mat 1:21

16 ✧ Nin äma yarä ñonita jide tänayäñ? Kudän kudupi inipärik kubä täñirän Jerusalem naniktä biñam kudup nadäñ morekañ yäk. Unita nintä nämo täñkumän yäñ äwo täga nämo yäne.

17 Man unitä komeni komeni kuñat moreñirän kudup nadäñ moreneño u deta äma yarä u umun man yäwetpena äma unitäño wäpi terak ämawebe wari yäñahäñpäñ yäwetdentawä yäk.

18 ✧ Eruk, ude yäñpäñ Pita kenta Jon yäñpewä äbänpäñ ñode yäwetkuñ; Ek Jesu wäpi terak äma äneñi yäwetpäñ yäwoñäre nämoinik tädeñ yäk.

19 ✧ Ude yäñirä kowata ñode yäwetkumän; Injin kañpäñ nadäwut yäk. In täño man buramiñkañ Anutu täño man pekta Anututä nadäwän tägawek ba nämo?

20 Imaka kañpäñ nadäk täñ yäpmäñ äbumäko u käbop täga penañi nämo yäk.

21-22 Ude yäwänä eruk Juda äma ekäni ekänitä äma yarä u bäräpi u ba u yämikta nadäk kubä nämo yäpuño unita äneñi jop yäjiwät-inik täñpäñ pen yäwet-pewä kuñkumän. U imata, äma kwäyähäneñ täñpani u tägawani bumik, obañ 40 ude irepmiranipäñ yäpän tägañkuko unita ämawebe päke unitä kañpäñ nadäñkuñ; Ñowä Anutu-ken nanik kudän kudupi kubä yäñ nadäñpäñ Anutu iniñoret täñkuñ.

Anutu täño äboriyetä Anutu-ken yäñapiñkuñ

23 Eruk, Pita kenta Jontä ekäni ekäni täño käbeyä-ken naniktä äpämañ äbot täñpani noriye-ken kuñkumän. Täñpäñ bämop äma intäjukun täñpani-kät Juda täño ekäni ekänitä man yäwetkuño u kumän yäwetkumän.

24 ✧ Yäwerän nadäñpäñ bänep nadäk-nadäki kubä-kengän penpäñ Anutu-ken oretoret terak ñode yäñapiñkuñ; Ekäni pähap, gäk kunum, kome, gwägu pähap ba imaka mebäri mebäri uterak itkañ u kudup yäñjiri ahäñkuñ.

25 Täñpäkañ Kudupi Munapikka iniñ kireñpewi unitä oranin pähap Devit, watä ämaka meni täñpidäm täñirän man ñode yäñkuk;

Äma äbori äbori imata kokwawak tañi nadäk täkañ?

Ba ima mebärita täñpäwak täkta man topmäk täkañ? Upäñkañ täga nämo api täneñ.

26 *Täñpäñ komeni komeni täño intäjukun ämatä käbeyä täñpäñ Ekäni ba iwoyäwani Kristota iwan täñ yämikta man yäñpäñ-nadäk täk täkañ. Sam 2:1,2*

27 ✧ O Anutu, Devit täño man uwä bureni ahäñkuk. Jerusalem yotpärare ñoken Herot kenta Pailat-kät Isrel äma ätu, ba guñ äbotken nanik ätu unitä kudupi epän ämaka Jesu iwoyänkuno u utta käbeyä täñpäñ man topuñ.

28 ✧ Täñpäkañ gäkñaken nadäk-nadäka ba kehäromikatä ude kañ ahäwän yäñ tawañ bian penkuno udegän iwatpäñ täñkuñ.

29 ✧ Unita Ekäni, umun man ämatä niwet täkañ u yabäñpäñ-nadäñpäñ watä ämakaye nin ño täñpidäm tañ nimiñjiri manka batakigän yäñahäk täkana!

30 Täñpäkañ kehäromika kañ niwoñäre. Gäk ketkatä käyäm ikek yäpmäñ päñaku kañ yepmañ. Ba kudupi epän ämaka Jesu u wäpi terak kudän kudupi mebäri mebäri kañ tä.

31 ✧ Eruk, yäñapik man ude yäñpäñ irirä yot käbeyä itkuño unitä kwainkuk. Täñpäkañ Kudupi Munapiktä äbot täñpani u kudup uwäk täñirän u punin terak Anutu täño man gwäk pimiñpäñ batakigän yäñahäk täñkuñ.

Äbot täñpanitä bänep kubägän terak kuñatkuñ

32 ✧ Täñpäkañ nadäkinik täñpani kuduhtagän bänep kubägän penkuñ. Täñpäñ

✧ 4:16: Jon 11:47 ✧ 4:18: Apos 5:28,40 ✧ 4:19: Apos 5:29 ✧ 4:24: Kis 20:11; Neh 9:6; Sam 146:6
 ✧ 4:27: Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Apos 3:13 ✧ 4:28: Apos 2:23 ✧ 4:29: Efe 6:19 ✧ 4:31: Apos 2:4
 ✧ 4:32: Apos 2:44

imaka pat yämiŋkuŋo u näkŋo-gäkŋo yäŋ nämo yäŋkuŋ. Nämo, imaka kudup pat yämiŋkuŋo u nin kudup täŋo yäŋ yäk täŋkuŋ.

³³ ✧ Täŋpäkaŋ aposoronyetä Ekäni Jesu kumbani-ken naniktä akuŋkuko unitäŋo manbiŋam man ba kudän kehäromi terak yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋirä Anutu täŋo orakorakitä bämopi-ken taŋi tokŋeŋ patkuk.

³⁴ ✧ U bämopi-ken kubätä jäwäri nämo kuŋatkuk. Epän tobät ba tuŋum ikek itkuŋo u ämata yämiŋpäŋ monerä yäpuŋ.

³⁵ Monerä yäpmäŋpäŋ aposorota yämiŋirä yäpmäŋ danipäŋ noriye ätu ketem tuŋumta wäyäkŋek epän täk täŋkuŋo uterakgän yämik täŋkuŋonik.

³⁶ ✧ Täŋpäkaŋ äbot u gänaŋ nanik äma kubä wäpi Josep, Livaï äbotken nanik kubä, kome täpuri kubä wäpi Saiprus u nanik. Täŋkaŋ aposorotä wäpi kubä Banabas yäŋ iwetkuŋ. U ninin man terak äma bänep täŋpidäm täwani.

³⁷ Täŋpäkaŋ äma unitä epäni tobät yäniŋ kireŋpäŋ monerä yäpmäŋpäŋ aposorotä yäpmäŋ danikta kudup peŋkuk.

5

Yanäpi yarätä täŋyäkŋarani täŋkumän

¹ Täŋ, äbot täŋpani u gänaŋ nanik yanäpi yarä wäpi Ananias Safaira u imaka, epän tobäri ämata yäniŋ kireŋpäŋ monerä yäpumän.

² ✧ Ude täŋpäŋ Ananias yanäpi bänep kubägän peŋpäŋ Ananiastä monerä moräki inita käbop peŋkaŋ moräki yäpmäŋ päŋku aposoro kerik-ken peŋkuk.

³ ✧ Eruk ude täŋirän Pitatä Ananias iwetkuk; Gäk imata bänepka-ken Satan yäŋikŋat päbä tewi irirän epän tobätka terak monerä yäpuno unitäŋo moräki gäkŋata käbop peŋkun? U Kudupi Munapik täŋikŋarani täyan!

⁴ Nadätan? Nin nämo peŋ gäwetkumäŋ. Gäkŋaken gärip terak epän tobätka ämata yäniŋ kireŋpäŋ monerä yäpun. Ba monerä yäpuno u imaka, gäkŋata biŋam unita monerä upäŋ imaka u ba u täŋpayäŋ nadäŋpäŋ täga täŋpen yäk. Upäŋkaŋ imaka nämo tänaŋi täkta imata nadäŋkun? Nadätan? U nin nämo täŋ-nikŋatan, u Anutu täŋikŋatan yäk.

⁵⁻⁶ Pitatä man ude yäŋirän nadäŋpäŋ uterakgän Ananias Pita dubini-ken kumäŋpäŋ maŋ patkuk. Kumäŋpäŋ parirän äma gubaŋi gubaŋitä manbiŋam u nadäŋpäŋ bäräŋeŋ äbä Ananias tektä uwäk täŋpäŋ yäpmäŋ päŋku äneŋkuŋ. Ude täŋirä ämawebetä umuri ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam nadäŋpäŋ umun pähap täŋkuŋ.

⁷ Täŋpäŋ 3 auas ude täreŋirän Ananias webeni, äpitä kumbuko u nämo nadäŋkaŋ Pitaken kuŋkuk.

⁸ Päŋku kawän Pitatä iwetkuk; Ek monerä, epän tobät terak yäpumäno u kudup nimimän ba nämo? Yäwänä Safairatä iwetkuk; Ei, u kumän tamimäk yäk.

⁹ Ude yäwänä Pitatä iwetkuk; Etäŋ, ek imata bänep kubägän täŋpäŋ Ekäni täŋo Kudupi Munapik täŋikŋarani tämän? No yabä! Äma äpka yäpmäŋ päŋku äneŋpeŋ äbä yäma-ken itkaŋ no yäk. Gäk imaka, udegän yäpmäŋ päŋku änenayäŋ yäk.

¹⁰ Pitatä man ude yäŋirän uterakgän Safaira Pita dubini-ken kumäŋpäŋ maŋ patkuk. Kumäŋpäŋ parirän äma gubaŋi gubaŋi ukeŋonitä äneŋi äbä kaŋpäŋ komegup yäpmäŋ päŋku äpi dubini-ken äneŋkuŋ.

¹¹ Ude täŋirä ämawebe äbot täŋpani kuduptagän ba ämawebe gägäni ätu manbiŋam u nadäŋkuŋo unitä bumta umuntaŋkuŋ.

Aposorotä kudän kudupi pewä ahäŋkuŋ

✧ 4:33: Apos 2:47 ✧ 4:34: Apos 2:45 ✧ 4:36: Apos 11:22-26; Apos 13:2-3 ✧ 5:2: Apos 4:34-35

✧ 5:3: Jon 13:2

12 ✧ Tānpākaŋ kadāni uken aposorotā kudān kudupi mebāri mebāri āmawebe bāmopi-ken pewā ahāŋkuŋ. Tānpāŋ aposoro-kāt nadākinik tānpanitā kudupi yot yewa gānaŋ āronpāŋ bāgup kubā wāpi Solomon tāŋo bāgup uken ānok kubāgān itpāŋ kābeyā tāk tāŋkuŋonik.

13 Tāŋirā āmawebe gāgānitā nadākinik tānpanita bānep tāga nadāŋ yāmik tāŋkuŋopāŋ umuntaŋpāŋ bok nāmo it tāŋkuŋonik.

14 ✧ Upāŋkaŋ kepma kepma āma māyaptā Ekānita nadākinik tānpāŋ nadākinik tānpani ābot ukāt yāpurārātpāŋ ānok pāhap kubāgān tāŋkuŋ.

15 Tānpākaŋ biŋam nadānpāŋ āmatā noriye kāyām mebāri mebāri nikek yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuŋkuŋ. Edaptā Pita terak yāpurirān wāranitā kāyām ikek uterak kuŋirān kaŋ tāgawut yānpāŋ kādet gāgāni-ken bukā ba gāraŋ terak yepmak tāŋkuŋonik.

16 ✧ Ba āmawebe ānok pāhap yotpārare tāpuri tāpuri Jerusalem dubini-ken naniktā noriye kāyām ikek ba mājotā magārani yāŋ-yākŋat yāpmāŋ ābuŋ. Tāŋirā aposorotā u kudup yāpā tāgaŋkuŋ.

Juda āmatā aposorota iwan tāŋ yāmiŋkuŋ

17 ✧ Aposorotā ude tāŋirā bāmop āma intājukun tānpani-kāt noriye Satyusi ābotken nanik unitā yabāŋpāŋ ninpāŋ nirepmitkaŋ yāŋ nadānpāŋ kokwawak pāhap nadāŋ yāmiŋkuŋ.

18 Ude tānpāŋ aposoro u yepmāŋitpāŋ yotpārare unitāŋo komi yotken yepmaŋkuŋ.

19-20 ✧ Tānpākaŋ bipani ugān Ekāni tāŋo aŋero kubātā ābā yāma dātpāŋ aposoro u yāŋ-yākŋat yāpmāŋ yāman āpmonpāŋ ŋode yāwetkuk; In kudupi yotken kuŋpāŋ āmawebe irit kuŋat-kuŋat kodakita manbiŋam kudup yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋput yāk.

21 Yāwerānā mani buramiŋpāŋ kome yāŋeŋirān kudupi yotken pāŋku aŋerotā yāwetkuko udegān Anutu tāŋo manbiŋam āmawebe yāwetpāŋ yāwoŋāreŋkuŋ.

Yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋ irirā kābeyā yot kubāken bāmop āma intājukun tānpani-kāt noriye ātu unitā yāŋpewā Juda āma ekāni ekāni ba watā āma kudup ābākaŋ kābeyā taŋi tāŋkuŋ. Kābeyā tānpāŋ aposoro yāŋ-yākŋat yāpmāŋ ābākta komi āma ātu yāwet-pewā komi yotken kuŋkuŋ.

22 Komi yotken kuŋpāŋ aposorota wāyākŋewā waŋkuŋ. Wāyākŋewā wawāpāŋ āneŋi āyāŋutpeŋ pāŋku kābeyā tāŋkuŋ-ken ahāŋpāŋ yāwetkuŋ;

23 Aposoro komi yotken nāmo itkaŋ! Nin kumāŋo u yāma kehāromi-inik tāŋ-tāpānewani irirān watā āmatā watā irirā yabāmāŋ. Tānpākaŋ yāma dātpāŋ gānaŋ unu kubā nāmo kamāŋ yāk.

24 Ude yāŋirā kudupi yot tāŋo watā āma unitāŋo intājukun āmakāt bāmop āma intājukun tānpani unitā nadānpāŋ-nadāwātāk pāhap tānpāŋ yāŋkuŋ; Jide ahātak?

25 Nadāwātāk ude tāŋ irirā āma kubātā ābāŋpāŋ yāwetkuk; Ai, nadāwut! Āma komi yotken yepmaŋkuŋo ukeŋowā kudupi yotken kuŋo āmawebe yāwetpāŋ yāwoŋārek epān tāŋ itkaŋ yāk.

26 ✧ Ude yāwānā kudupi yot tāŋo watā āma unitāŋo intājukun āmatā noriye yāmagurānkaŋ pāŋku aposoro yepmāŋitpāŋ kābeyā-ken yāŋ-yākŋat yāpmāŋ ābuŋ. Komi nāmo yāmiŋkuŋ. Jop yāŋ-yākŋat yāpmāŋ ābuŋ, āmawebetā mobātā nidāpneŋ yāŋ nadānpāŋ.

Aposoro umunkāt nāmo kuŋatkuŋ

27 Yäj-yäkñat yäpmäj käbeyä tañiken äbäñpäj Juda äma ekäni ekäni inamiken yepmanñuñ. Yepmanñirä bämop äma intäjukun täñpanitä ñode yäwet yabäñkuñ;

28 ✧ Nadäwut! Nin äma u wäpi terak ämawebe yäwetpäñ yäwoñärehta yäjiwät man kehäromi-inik täwetkumäño u nämo nadäñkuñ ba? Upäñkañ täkañ ño kawut yäk. In nintäño man irepmitpäñ manbiñam yäñahäñtäñ kuñirä Jerusalem komeken nanik ämawebe kudup nadäñ morekañ yäk. Ba ugän nämo. Äma unitäño kumäk-kumäki nintä terakgän wohutta ehurani täk täkañ!

29 ✧ Ude yäweränä Pitakät aposoro ätutä yäñkuñ; Ude nämo! Äma täño man buramiñkañ Anutu täño man mäde utnañi nämo pätak yäk.

30-31 ✧✧ In Jesu u päya kwakäp terak bureni utpewä kumbuk. Upäñkañ oranin täño Anututä kumbani-ken nanikpäñ wädäñ tädot päro ini keru bure këda wäpi biñam ikek teñkuko itak yäk. Äma u Anututä intäjukun äma ärowani ba waki keru-ken nanik nimagurani wäp ude imiñkuk. Täñpäkañ äma unitä täñkentäñ yämiñirän Isrel ämawebetä këdet wakiwaki penpäj bänep sukureñirä momini api pen yämek yäk.

32 ✧ Imaka imaka äma uken ahäñ imiñkuño u dapunintä yabäñitna ahäñkuñ. Täñpäj äma unitäño manbiñam uwä Kudupi Munapiktä täñ-mehantañ nimiñirän yäñahäk täkamäj. Nadäkañ, Kudupi Munapik u ämawebe Anutu täño mani buramik täkañ unita yäniñ kirewani.

33 ✧ Aposorotä man ude yäñirä nadäñpäj Juda äma ekäni ekänitä kubiri pähap nadäñpäj man topmäñpäj kumäj-kumäj kañ däpna yäj yäñkuñ.

34-35 ✧ Man ude yäj irirä ukät nanik kubä wäpi Gamalieltä noriye inamiken akuñkuk. Gamaliel uwä Parisi äma täño Baga man yäwoñäremani äma kubä. Ämawebe kuduptä Gamaliel u orañ imik täñkuñonik. Eruk, Gamalieltä akuñpäj kudupi yot täño watä äma yäwerän aposoro yäma-ken yepmanpä irirä noriye ñode yäwetkuk; Isrel ämanaye, in äma äbot ño këdet kubä yäwoñäremani yäñpäjä ket nadäwä tumbäkañ kañ täñput yäk.

36 ✧ Äma kubä wäpi Teudas unitä bian täñkuko ukeño nadäkañ? Uwä inita näk wäpna biñam ikek yäj yäñirän äma 400 udetä mani buramik täñkuñonik. Täñpäkañ gapmantä kumäj-kumäj urirä äma ukät irani umuntanpäñ kuñtäñpä kuñkuñ. Ude täñirä unitäño wäpi biñam kwawak itkuko u paotkuk.

37 ✧ Ba ätu itkañ gapmantä äma danik-danik kadäni-ken äma Galili komeken nanik kubä wäpi Judas, unitä gapman yäwat kirekta äma ätu yämaguränkañ ämik pewä ahäñkuñ. Täñpäkañ gapmantä Judas urirä noriyetä kuñtäñpä kuñkuñ.

38 Unita ñode täwera nadäwut; Äma äbot ño imaka kubä nämoinik yäwoñäremani. Yäniñ kireñpena jop kut yäk. Nadäkañ? Kädet jide iwat täkañ uwä äma täño nadäk-nadäk terak iwat täkañ u täñpäwä ini jop täga api paorek yäk.

39 Upäñkañ Anutu täño nadäk-nadäk terak täk täkañ u täñpäwä täga nämo api yäniñ bitnäneñ yäk. Anutu iwan täñ imineño udetä! yäk.

40 ✧ Gamalieltä ude yäñirän Juda äma ekäni ekäni käbeyä täñkuño unitä man yäñkuko u buramiñpäj yäñpewä aposoro yäman kuñkuño u äneñi yot gänañ äronkuñ. Äronñirä komi äma yäwerä pärip-päriptä däpmäñpäj Jesu wäpi terak man nämo yäñahäkta yäniñ bitnäñkuñ. Ude täñpäj yabä kätänpewä äpamañ kuñkuñ.

41 ✧ Täñpäj aposorotä Juda täño äma ekäni ekäni u yepmanpen oretoret terak kuñpäj ñode yäñtäñ kuñkuñ; Wisiknin, Anututä nibäwän tägawäpäñ

✧ 5:28: Apos 4:18; Mat 27:25 ✧ 5:29: Apos 4:19 ✧ 5:30-31: Apos 3:15 ✧ 5:30-31: Apos 2:33-34; Efe 1:20; Hib 2:10, 12:2 ✧ 5:32: Apos 1:8 ✧ 5:33: Apos 7:54 ✧ 5:34-35: Apos 22:3 ✧ 5:36: Apos 21:38 ✧ 5:37: Luk 2:1-2 ✧ 5:40: Apos 4:18 ✧ 5:41: Mat 5:10-12, 1Pi 4:13

nadäŋ nimiŋirän Jesu wäpita yänpän mäyäk yäpmänkamän!

42 ✧ Täŋpakan epän täk täŋkuŋo u nämo peŋkuŋ. Nämoink, kepma kepma kudupi yot gänäŋ ba ämawebetä yotken äronpän Jesu täŋo manbiŋam yäwetpän yäwoŋärek täŋkuŋ. Manbiŋam Täga u ŋode yäwet ahänkuŋ; Äma Anututä ämawebe inita yämagutta bian iwoyänkuko wäpi Kristo u Jesu ubayän!

6

Aposoro täŋkentäka äma 7 yabän ahänkuŋ

1 ✧ Eruk kadäni uken ämawebe Jesu iwaräntäka nadäkinik täŋ imiŋpän äbot täŋpani yäpurärätpän yäpurärätpän it-pewä äbot taŋi täŋkuk. Täŋirä nadäkinik täŋpani ätu Grik man yäwani, ätuwä Juda man yäwani u bämopi-ken yänwawak ahän yämiŋkuk. Täŋpän Grik man yäwanitä Juda man yäwani ŋode yäwetkuŋ; In kadäni kadäni ämawebe ketemta jop it täkaŋ u täŋkentän yämik täkaŋ yäk. Täŋkaŋ nin nanik webe kajat u imata nämo täŋkentän yämik täkaŋ?

2 Ude yänirä nadänpän aposoro 12 unitä nadäkinik täŋpani ämawebe yän-päbä äbot kubägän yepmanpän ŋode yäwetkuŋ; Nintä Anutu täŋo man yänahäka u mäde ut imiŋkaŋ ketem yäpmän danipän yämik-yämikgän täna siwoŋi nämo täŋpek yäk.

3 ✧ Unita notniye, in bämopjin-ken äma siwoŋi kuŋarani 7 ude, nadäk-nadäk täga yäpmän kuŋarani ba Munapiktä uwäk täwani u yabän ahäwäkaŋ epän kädet udewani yabän yäwatpän täka yepmana yäk.

4 Ude täŋpakan nininä kadäni kadäni epän täk täkamän ude, yänapik man ba Anutu täŋo mangän api yänahäk täne.

5 ✧ Ude yänirä ämawebe päke unitä aposoro täŋo man kädet unita gäripi nadänpän äma ŋodepän iwoyänpän yepmankuŋ; Stiven, u nadäkiniki kehäromi ba Munapiktä uwäk täkinik täŋpani. Kubä Filip, kubä Prokorus, kubä Nikano, kubä Timon, kubä Pamenas, kubä Nikolas. Nikolas u Antiok komeken nanik, Juda äma nämo upänkaŋ iniken äbekiye oraniye täŋo kädet peŋpän Juda täŋo Anutu iniŋ oretoret kädet u iwarani kubä.

6 ✧ Eruk äma 7 u yabän ahänpän aposoro inamiken yepmanirä aposorotä Anutu-ken yänapik man yänkaŋ kerä äma uterak peŋpän yänin kireŋkuŋ.

7 ✧ Täŋirä Anutu täŋo mantä weŋ patkuk. Weŋ parirän ämawebe mäyaptä manbiŋam u nadänkaŋ nadäkinik täŋpän Jerusalem komeken nadäkinik täŋpani äbot u äbä yäpurärätpän yäpurärätpän it-pewä bäräŋeŋ äbot taŋi täŋkuk. Täŋirä bämop äma mäyaptä udegän Jesu täŋo manbiŋam u nadänpän Jesuta nadäkinik täŋ imiŋpän Jesu täŋo kädet ugän iwatkuŋ.

Juda ämatä Stiven manken teŋkuŋ

8 ✧ Eruk Stivenken Anutu täŋo orakoraki ba kehäromitä patinik täŋirän kudän kudupi mebäri mebäri kehäromi nitek ämawebe bämopi-ken täŋkuk.

9 ✧ Täŋirän kaŋkaŋ Juda äma ätutä kokwawak täŋpän Stiven-kät yän-awätkuŋ. Äma uwä käbeyä yot kubä wäpi Friman käbeyä yot uken käbeyä täk täŋpani. Yänawät irirä äma ätu Sairini, Aleksadria yotpärare-ken nanik ba kome taŋi yarä wäpi Silisia kenta Esia uken naniktä äbä penta itpän yän-awätkuŋ.

10 ✧ Eruk, Stiven-kät yänawätkuŋo upänkaŋ Kudupi Munapiktä täŋkentän imiŋpän nadäk-nadäk täga imiŋirän äma ekäni ekäni u Stiventä man yänkuko u täga nämo irepmitkuŋ.

11 ✧ Ude täņkuņo unita käbopgän äma ätu Stiven jopman ñode ikñatta yän-yäkñatpäņ yämagutkuņ; Nin Stiventä Moses kenta Anututa yänärok man yänirän nadäk täkamän.

12 Eruk äma unitä jopman ude yänirä ämawebe jopi-jopi, ba Juda äma ekäni ekäni ba Baga man yäwoñärewni äma unitä nadänpäņ kokwawak nadäņkuņ. Täņpäņ päņku Stiven inñitpäņ imagut yäpmän päņku Juda äma ekäni ekäni täņo käbeyä täņiken teņkuņ.

13 ✧ Käbeyä-ken Stiven jop ikñatta äma ätu yepmaņkuņ. Täņkaņ Stiven imagut päņku u tewäwä äma jopman ikñatta yepmaņkuņo unitä ñode yänkuņ; Kadäni kadäni äma ño Anutu täņo kudupi yot ba Moses täņo бага man unita yänärok yänirän nadäk täkamän yäk.

14 Ñode yänirän nadäņkumän yäk; Jesu Nasaret nanik unitä kudupi yot u wärämutpäņ kädet nintä iwatta Mosestä niwetpäņ niwoñärenkuko u kudup awähutpäņ kodaki api pewek. Ude yänirän nadäņkumän yäk.

15 Yänirä Juda äma ekäni ekäni itkuņo u kuduptagäntä Stiven-gänpäņ kaņ-yäputkuņ; Stiven injami dapun uwä aņero injam dapun bumik äworeñirän.

7

Stiventä manbiņam yänahänkuk

1 Täņpäkaņ bämop äma intäjukun täņpani unitä Stiven ñode iwet yabänkuk; Man äma ñonitä yäkaņ ño bureni ba jop?

2 ✧ Yäwänä Stiventä yänkuk; Nanaye notnaye, juku peņpäņ man yäwayän täyat u nadäkot; Kadäni oranin pähap Abraham unitä Haran komeken nämo kuņkaņ ini komen Mesopotemia uken irirän Anutunin kehäromi mähemi unitä ahän imiņkuk.

3 ✧ Ahän imiņpäņ ñode iwetkuk; Gäk komeka kujat ño ba ämawebekaye yepmaņkaņ kome näkä gäwoñärewayän täyat-ken u kaņ ku yäk.

4 ✧ Ude iweränkaņ Abraham Kaldia nanik täņo kome u peņpäņ Haran komeken päņku itkuk. Uken ittängän nanitä kumbänä Anututä äneņi peņ iwet-pewän kome intä itkaņ-ken ño äbuk yäk.

5 ✧ Täņpäkaņ Anututä Abraham inita kome moräki täpuri kubä waki nämo imiņkuk. Upäņkaņ Anututä Abraham nanak kubä nämo bäyawanipäņ yänkehäromtak man ñode iwetkuk; Gäk ba oraņkayeta kome ño api taniņ kirewet yäk.

6 ✧ Täņpäkaņ intäjukun, oraņkayetä päņku äma ätutä komeken api itneņ yäk. Ude itkaņ kome mähem täņo watä epän äma jopi irirä komi epän yämiņ yäpmän kuņirä obaņ 400 ude api täreneņ yäk.

7 ✧ Upäņkaņ mäden, äma oraņkayeta komi yäminayän täņo uwä kowata näkä api yämet yäk. Ude täņira oraņkayetä kome u peņpeņ kome ñoken äbä itkaņ api naniņ oret täneņ yäk.

8 ✧ Täņpäkaņ Anututä Abraham man ude iwetpäņ ukät topmäk-topmäk kubägän pewän ahänkuk. Täņpäņ topmäk-topmäk unitäņo wäranita nanak ämani täņo gupi moräk madäкта Abraham iwetkuk. Täņpäkaņ mäden, Abrahamtä Aisak bäyaņkuk. Bäyaņpäņ kepma 8 ude itkaņ nanaki täņo gupi moräk madäņkuk. Täņpäkaņ Aisaktä tägaņpäņ Jekop bäyaņkuk. Bäyawaņkaņ Jekoptä tägaņpäņä nanakiye 12 bäyaņkuk. Nanaki 12 uwä Juda äma nintäņo oraniye pähap u yäk.

✧ 6:11: Mat 26:59-61 ✧ 6:13: Jer 26:11 ✧ 7:2: Stt 11:31 ✧ 7:3: Stt 12:1 ✧ 7:4: Stt 11:31-12:5
✧ 7:5: Stt 12:7, 15:18; Stt 17:8; Lo 2:5 ✧ 7:6: Stt 15:13-14; Kis 12:40 ✧ 7:7: Kis 3:12 ✧ 7:8: Stt 17:9-14; Stt 21:4

9 ✧ Eruk, oraniye u noripaki Josepta kokwawak nadänj iminjpäñ gwäki yäpmäkta nadänpäñ Isip komeken watä epän jop täkta yäniñ kirewäpäñ yänikñat yäpmänj kuñkuñ. Ude täñkuño upänkañ Anututä Josepta watäni it iminjkuñ.

10 ✧ Täñpäñ Anututä täñkentän iminjirän kome uken bäräpi mebäri mebäri ahänj iminjkuño u kumän yärepmit moreñkuñ. Täñkañ kadäni Joseptä Isip täño intäjukun äma Fero ukät man yäñpäñ-nadäk täk täñkumän-ken ukenä Anututä nadäk-nadäk kädet tägagän imänkañ man yänjirän Fero unitä nadänkañ Josepta gäripi pähap nadänkuñ. Gäripi pähap nadänpäñ unita Fero uwä Joseptä Isip ämawebe täño ba iniken epän ämawebeniye täño yabänj yawat äma ekäni kubä itta iwoyänpäñ tenkuñ.

11 ✧ Täñpäkañ kadäni uken edap pähap ijinjirän Isip kome ba Kenan kome Jekoptä itkuk-ken uken ketem kumän paot moreñkuñ. Paot moreñjirä äbekniye oraniyetä ketemta wäyäkñek epän täñpäñ komi bumta nadänkuñ.

12 ✧ Ude täñkañ Jekoptä Isip kome wit ketem itkañ yänj biñam nadänpäñ nanakiye ketem yäpmäkta Isip kome mämäram peñ yäwet-pewän kuñkuñ.

13 ✧ Kuñkuño äbä ittängän äneñi kuñkuñ. Kuñjirä Joseptä yabänpäñ noriye ñode yäwetkuk; Näk notjinpak Josep yänj yäwetkuk. Ude yänjirän intäjukun ämani Fero u imaka, Josep täño ahäk-ahäki täño mebäri nadänkuñ.

14 ✧ Ude yäwetkañ Joseptä nani Jekop-kät äboriye kuduhtagän, ämawebe 75 udetä Isip kome äbäkta man pewän kuñkuñ.

15 ✧ Ude täñpäkañ Isip kome äpmo ittängän Jekop kumbuk. Ba nintäño oraniye imaka udegän uken päñku ittängän kubäpäñ kome uken äneñkuñ.

16 ✧ Kome uken äneñkuñopäñ mäden Jekop-kät nanakiye täño kujari u äneñi yäpmänj päñku Sekem yotpärare, äma äneñpani-ken u äneñkuñ. (Kome moräk, äma äneñta u bian, Abrahamtä siliwa moneñ Hamo täño nanakiyeta yämiñpäñ inita yäpuko u.)

Moses täño manbiñam

17 ✧ Täñpäkañ Anututä Abraham yänkehäromtak man iwetkuko u bureni ahäkta kadäni keräp täñkuñ. Kadäni uken Jekop täño äbot Isip kome itkuño u bumta weñ patkuñ.

18 ✧ Eruk mäden Isip kome täño intäjukun äma kodaki kubä, Josep täño mebärita nämo nadäwani u ahänkuñ.

19 ✧ Täñpäñ intäjukun äma unitä Jekop täño äbot, nintäño oraniye u, jop yäñjatpäñ komi epän waki täñi yämiñkuñ. Täñpäñ nanak paki api ahäwani miñiye naniye peñ yäwet-pewän yepmanpä kumäkta biñam täñkuñ.

20 ✧ Kadäni uken Moses, miñitä bäyañkuñ. Moses u Anututä kañjirän nanak tägagämän kubä täñkuñ. Täñpäñ watäni it iminjirä nanitä yotken it yäpmänj äbänpäñ komepak yäräkubä täñkuñ.

21 ✧ Täñjirän mäden miñi nanitä yäman peñjirän Isip kome täño intäjukun äma täño äperitä yäpmänpäñ nañ towiñkuñ.

22 Täñjirän Moses u Isip täño nadäk-nadäk kädet kudup u iwetpäñ iwönjäreñ täñjirä nadänpäñ äma yäkyäki ba täktäki kehäromi, gäripi nitek ude ahänkuñ.

23 Eruk, Mosestä tägañpäñ obañ 40 ude täreñjirän noriye Isrel ämawebe kuñpäñ yabäwayänj nadänkuñ.

✧ 7:9: Stt 37:11,28; Stt 39:1-3; Stt 39:21-23 ✧ 7:10: Stt 41:37-44; Sam 105:21 ✧ 7:11: Stt 41:54
 ✧ 7:12: Stt 42:1-5 ✧ 7:13: Stt 45:1-4,16 ✧ 7:14: Stt 45:9-11; Stt 46:27 ✧ 7:15: Stt 46:1-7; Stt 49:33
 ✧ 7:16: Stt 23:2-20; Stt 33:19; Jos 24:32 ✧ 7:17: Kis 1:7 ✧ 7:18: Kis 1:8 ✧ 7:19: Kis 1:10-22
 ✧ 7:20: Kis 2:2; Hib 11:23 ✧ 7:21: Kis 2:3-10

24 ✧ Ude nadāņpen kuņpāņä kaņkuk; Isip äma kubätä Isrel äma kubäta komi imiņirān kaņpāņ noripāhap u tāņkentāņpāņ kowata Isip äma u kumāņ-kumāņ utkuk.

25 Tāņpāņ Mosestä nadāņkuk; Notnayetä kaņpāņ ņode api nadānen yäk; Anututä Moses kerī terak api tāņkentāņ nimek. Ude nadāņkuko upāņkaņ ude nāmo nadāņkuņ.

26 Nāmo, kepma kubäta Mosestä kuņatpāņ Isrel äma yarä ämiņirān yabāņkuk. Yabāņpāņ ämik tāņkumāno u dāpmāņ tāķņewa yāņkaņ kuņpāņ yāwetkuk; E! Ek injek-tāgān imata ämiņ itkamān?

27 Yāwānä äma ämik yāput peņpāņ tāņkuko unitä Moses pimiņ maņpān kwāpāņ yāņkuk; Gäk nintāņo intājukun äma ba man yāpmāņ daniwani äma ude itta netätä iwoyāņpāņ gepmak?

28 Gäk kwep Isip äma kubä utpewi kumbuko ude nāk nura yāņkaņ tāyan?

29 ✧ Ude yāņirān Mosestä man u nadāņpāņä ämetpeņ kuņkuk. Ämetpeņ kumaņ Midia naniktä komeken kuņkuk. Uken pāņku ābani ude itkaņ webe yāpmāņpāņ nanak āmani yarä bāyaņkuk.

30 ✧ Eruk, kome uken irirān obaņ 40 ude tāreņirān kepma kubäta Mosestä kome āmani nāmoken Sainai pom dubini-ken kuņatkuk. Kuņarirān Anutu tāņo aņero kubätä ahāņ imiņkuk. Ahāņ imiņkuko uwä päya tāpuri kubä kānani terak kādāp mebet ijiņirān aņero u gānaņ irirān kaņkuk.

31 Tāņpākaņ Mosestä u kaņpāņ nadāwātāk pāhap tāņkuk. Tāņpāņ ket tāņpāņ kāwa yāņkaņ dubini-ken kuņpāņ Ekānitä ņode iwerirān nadāņkuk;

32 Nāk oraņkaye Abraham Aisak Jekop, unitāņo Anutu yäk. Ude yāņirān Mosestä bumta kwaiņpāņ āneņi kakta umuntaņkuk.

33 Tāņirān Ekānitä iwetkuk; Kome itan uwä kudupi-inik unita gäk kuroņka ārārani u yāņopmāņpāņ pe yäk.

34 Nadātan? Nāk āmawebenaye Isip kome itkaņ komi epān waki tāņi nadāņ yāpmāņ ābuņo u yabāņpāņ-nadāt yäk. Ba konām gera tāņ yāpmāņ ābuņo u nadāņ yāmit yäk. Unitā apiņo u yāmagura yāņpāņ āpātāt yäk. Tāņpākaņ Moses, nāk āneņi peņ gāwetpewa Isip komeken kaņ ku yāņ, ude iwetkuk.

35 Eruk Stiventä manbiņam u yāņpāņ āneņi ņode yāwetgān tāņkuk; Notnaye, jide? Moses u Moses kubä nāmo. U Moses, Isrel āmatä bitnāņpāņ Gäk nintāņo intājukun äma ba yāpmāņ daniwani äma ude itta netätä iwoyāņpāņ gepmaņkuk yāņ iwetkuņo ubayāņ yäk. Ude iwetkuņo upāņkaņ Anututä Moses ugāņpāņ intājukun äma ba Isrel āmawebe komi-ken nanik yāmagurekta aņeroni iwerān päya tāpuri-ken ahāņ imiņpāņ epān man u imiņkuk.

36 ✧ Tāņpāņ iwerān pāņku Isrel āmawebe yāņ-yākņat yāpmāņ ābuk. Ude tāņpāņ Isip komeken ba Gwāgu Gāmāniken ba kome kurāki-ken kudān kudupi mebāri mebāri ude tāņ yāpmāņ kuņirān obaņ 40 ude tāreņkuk.

37 ✧ Tāņpākaņ Moses unitāgān Isrel āmawebe ņode yāwetkuk; Anutu uwä notjiye tāņo bāmopi-ken nanik profet kubä nāk udewani api iwoyāņ tamek yāņ yāwetkuk.

38 ✧ Tāņpāņ Moses ini uwä kome kawuki-ken ābekniye oraniye-kāt kubā-kengān itkuņ. Ba Sainai pom terak aņerotä Anutu tāņo meni-ken man yāpmāņ pābā irit tāga tāņo man iwerān nadāņkuk. Man u ābekniye oraniye yāņahāņpāņ yāwetta yāpuk.

39 ✧ Upāņkaņ ābekniye oraniyetä Moses tāņo man nadākta bitnāņpāņ Moses ini imaka, udegān māde ut imiņpāņ āneņi Isip komeken kukta gāripi nadāņkuņ.

40 ✧ Tānpākaŋ kadāni kubā Mosestā Sainai pom terak āronpāŋ irirān oraniyetā Aron ŋode iwetkuŋ; Moses nin Isip nanikpāŋ yāŋnikŋat yāpmāŋ ābuko unitā jide tānpāŋ itak yāŋ nāmo nadākamāŋ yāk. Unita Aron, gākā anutunin ātu tāŋ nimi. Tāŋ nimikaŋ unitā intājukun tāŋ nimiŋpāŋ yāŋnikŋat yāpmāŋ kādet-ken kaŋ kut yāk.

41 ✧ Ude yānpāŋ bulimakau nanaki wārani kubā tāŋkuŋ. Tānpāŋ anutu jopi unita gupe kābāŋi nitek ijiŋ imiŋkuŋ. Tānpāŋ imaka keritā tāŋkuŋo unita oretoret tānpāŋ āŋnak-āŋnak pāhap tāŋkuŋ.

42 ✧ Ude tāŋjirā Anututā māde ut yāmiŋkuk. Māde ut yāmiŋpāŋ yāniŋ kireŋjirān guk kenta komepak, edap dapurita oraŋ yāmik tāŋkuŋonik. Ude tāŋkuŋo unita profet tāŋo man kudān terak ŋode kudān tāwani;

Anututā ŋode yāyak;

Isrel āmawebe, in kome kawuki-ken obaŋ 40 ude itkuŋ-ken u bulimakau ba sipsip dāpmāŋpāŋ gupe ijiŋkuŋo u nāka nāmoinik ijiŋkuŋ yāk.

43 Tānpāŋ yottaba pāhap tekpāŋ tāŋpani yāpmāŋkaŋ kuŋat tāŋkuŋo uwā nākŋopāŋ nāmo yāpmāŋ kuŋatkuŋ.

Nāmo, uwā anutu jopi wāpi Molek unitāŋo. Ba wābātjin Refan unitāŋo guk wārani yāpmāŋ kuŋatkuŋ.

Tānpāŋ u iniŋ oretna yānpāŋ yāwik kujat kejima tāŋkuŋo unita nāk tāwat kireŋpewa Babilon kome kukŋi udude pāŋku api itneŋ yāk. Amo 5:25-27

Yottaba tekpāŋ tāŋpani tāŋo man

44 ✧ Stiventā ude yānpāŋ pen ŋode yāwetgān tāŋkuk; Tānpākaŋ ābekniye oraniye bian, kome kawuki-ken kudupi yottaba tekpāŋ tāŋpani yāpmāŋ kuŋatkuŋo uwā Anututā unitāŋo wārani Moses iwoŋāreŋkuko udegān tāŋpani. Kudupi yottaba u gānaŋ Anututā mani bureni yāwet tāŋkukonik.

45 ✧ Eruk māden oraniye unitāŋo nanakiyetā kudupi yottaba u yāpmāŋkaŋ Josuatā intājukun tāŋ yāmiŋjirān guŋ āma ābori ābori unitā komeken kuŋkuŋ. Yāpmāŋ kumaŋ kome u ahāŋjirā Anututā kome māhem yāwat kireŋjirān ābekniye oraniye kome u koreŋpāŋ kudupi yottaba kome ugān tānpāŋ ukengān it yāpmāŋ āronjirā Devit ahāŋkuk.

46 ✧ Tānpākaŋ Anututā Devitta nadāwān tāgagāmān kubā tāŋkuk. Devit uwā Jekop tāŋo Anutu unita yot tāga kubā tāŋ imikta Anutu-ken yāŋpik man yāŋkuk.

47 ✧ Tānpākaŋ Devittā ini nāmo tāŋkuk. Nanaki Solomontā yot u tāŋkuk.

48 Upāŋkaŋ Anutu Ārowani uwā yot āma keritā tāŋpani-ken nāmo it tāyak. Unita profet kubātā bian Anutu meni jinom yāpmāŋpāŋ man ŋode yāŋkuk;

49 *Ekānitā ŋode yāyak;*

Kunum u nākŋo maŋirani bāgup. Ba kome uwā kuroŋna tāŋo yeŋpāŋ irit bāgupna.

Unita yot jidewani kubā tāŋ namiŋjirā api tāgawek? Nāmo!

50 *Imaka imaka pāke ŋo kudup nākŋa ketnatā tāŋkut.*

Ais 66:1,2

51 ✧ Ude yānpāŋ Stiventā ŋode yāwetgān tāŋkuk; In gwākjin tāpāni-inik! Bāneŋjin ba nadāk-nadākjin uwā guŋ āma udeŋani yāk. Jukuŋin pik tānpāŋ Anutu tāŋo man nāmo nadāk tākaŋ. Tāŋkaŋ ābekjiye orajiyetā bian tāŋkuŋo udegān inā Munapik tāŋo man wari wari ut tākaŋ yāk.

✧ 7:40: Kis 32:1,23 ✧ 7:41: Kis 32:2-6 ✧ 7:42: Jer 19:13 ✧ 7:44: Kis 25:40 ✧ 7:45: Jos 3:14-17; Jos 23:9, 18:1 ✧ 7:46: 2Sml 7:1-16; Sam 132:1-5 ✧ 7:47: 1Kn 6:1 ✧ 7:51: Kis 32:9; Jer 9:26; Ais 63:10

52 ✧ In täño profet biani kubä netä irirän orajiyetä kudän waki nämo täñ iminjuñ? Nämoinik! Profet biani mäyaptä ñode yänahäk täñjuñ; Äma kädet siwoñi täkta yäwani api äbek yän yänjuñ. Yänirä orajiyetä profet u kudup däpmäk täñjuñonik. Eruk, äma kädet siwoñi täkta yäwani u bämopjin-ken ahäñirän intä äma u iwan keru terak penirä kumäj-kumäj utkuñ.

53 ✧ Bure, inä Anutu täño man kädet, añero menitä yäwani u yäpuño upänkañ nämo iwatkuñotä apiño udegän nämo iwat täkañ.

Stiven kumäj-kumäj utkuñ

54 ✧ Stiventä man ude yäwerirän kokwawak pähap nadäj iminpäñ mäm täñpäñ utnayäj täñjuñ.

55 ✧ Upänkañ Munapiktä Stiven uwäk täñirän kunum terak dorapän Anutu täño penyänjek kudän kañkuk. Ba Jesu imaka, Anutu täño keru bure käda wäpi biñam ikek wädäñirän kañkuk.

56 ✧ Ude kañpäñ yänkuk; Eruk kawut! Näk kañira kunum añenirän Äma Bureni-inik uwä Anutu täño keru bure käda wädäñirän käyat yäk.

57 Stiventä ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä man yänuruk-uruk pähap yänpäñ jukuni yäputpäñ akuñ-kirenpän bäräñen päñku Stiven bäyañ initkuñ.

58 ✧ Bäyañ initpäñ yäpmän päñku yotpärare gägäni-ken kumbän yänkañ mobätä utkuñ. Täñpäkañ äma pengän jop ikñatkuño unitä iniken teki punin nanik yänopmäñpäñ äma gubañi kubä wäpi Sol u dubini-ken penjuñ.

59 ✧ Täñkañ mobätä pen ut irirä Stiventä yänapik man ñode yänkuk; Ekäni Jesu, gäk mäjona yäpmän yäk.

60 ✧ Ude yänpäñ gukut imäpmok täñpäñ gera kehäromigän ñode yänkuk; Ekäni, gäk äma nutkañ ñonitänjo momini pen yämisi. Ude yänpäñ kumbuk. Utpewä kumäñirän Soltä bänep tägagämän nadänkuk.

8

Yäput penpäñ äbot täñpanita iwan täñ yäminjuñ

1-2 ✧ Täñkañ äma Anutu iniñ orerani ätutä konäm butewaki ärowani täñpäñ Stiven täño komegup änenjuñ. Eruk kadäni ukengän Jerusalem yotpärare-ken nanik äbot täñpanita yäput penpäñ iwan täñ nimirpäñ komi yäminjuñ. Ude täñ yäminirä metänpen kumañ Judia komeken ba Samaria komeken kuñtäñpä kuñkuñ. Kuñ täñpä kuñirä aposoro-tägän Jerusalem yotpärare ugän itkuñ.

3 ✧ Täñpäkañ Sol uwä ämawebe äbot täñpani däpmänpäñ yäwat kirenpän yori gänangän yäwatpäñ yepmäñit yäpmän äpamañ päñku komi yot gänaj yepmak täñkukonik.

Jesu täño biñam Samaria kome wen patkuk

4 ✧ Täñpäkañ ämawebe päke ämetpen uken-uken kuñtäñpä kuñkuño unitä kome päñku ittän kuñkuñ-ken Jesu täño manbiñam yänahäñtän kuñkuñ.

5 Täñirä äbot täñpani äma kubä wäpi Filip uwä yotpärare kubä Samaria kome uken päñku Anutu täño iwoyäwani Kristo unitänjo manbiñam yäwet ahäñtän kuñatkuk.

6 Manbiñam yäwet ahäñit kudän kudupi täñit täñtän kuñarirän ämawebe uken nanik mäyaptä kañpäñ nadäkinik täñkuñ.

✧ 7:52: 2Sto 36:16; Mat 23:31 ✧ 7:53: Apos 7:38; Gal 3:19; Hib 2:2 ✧ 7:54: Apos 5:33 ✧ 7:55: Mat 22:44; Apos 2:33-34; Apos 5:31 ✧ 7:56: Kol 3:1 ✧ 7:58: Apos 22:20 ✧ 7:59: Sam 31:5; Luk 23:46 ✧ 7:60: Luk 23:34 ✧ 8:1-2: Apos 7:58, 8:4; Apos 11:19 ✧ 8:3: Apos 9:1,13, 22:4; Apos 26:9-11 ✧ 8:4: Apos 6:5

7 ✨ Tänpäkaŋ Filip uwä ämawebe mäjo wakitä magärani mäyap yäwat kirenjirän mäjo kähän yänpen ämawebe yabä kätänpen kuk täŋkuŋ. Ba ämawebe kwäyähäneŋ täŋpani ba guräŋ täwani mäyap yäpä tägaŋ yämik täŋkuk.

8 Ude täŋ yämiŋjirän Samaria naniktä bänep oretoret terak itkuŋ.

9 Tänpäkaŋ uken nanik äma kubä wäpi Saimon. U tänpäwak ba kon mebäri mebäri täŋpani. Epän u tänpewän bureni ahänjirä Samaria ämawebetä kawä inipärik kubä täk täŋkuŋonik. Täŋkaŋ Saimon uwä inita nadäwän ärowani tänpäpän näk wäpna biŋam nitek yän yäk täŋkuk.

10 Ude täk täŋjirän äma ekäni ekäni ba ämawebe jopi kuduptä unitäŋo man nadäktä gäripi nadäk täŋkuŋ. Gäripi nadänpän ŋode yäk täŋkuŋonik; Äma ŋonitä Anutu täŋo kehäromi taŋi pähap yän imani. U Anutu Kehäromi unitäŋo äpani yän yäk täŋkuŋonik.

11 Tänpän kadäni käreŋi ämawebe bämopi-ken kudän udewani täŋ yäpmän äronkuko unita ämawebetä kawä inide kubä tänpäpän nadäkinik täŋ imiŋkuŋ.

12 Nadäkinik täŋ imiŋkuŋo upänkaŋ Filiptä Anutu täŋo kaŋiwat epän ba Jesu Kristo täŋo kehäromi unitäŋo manbiŋam täga yäwerirän äma ba webe bok nadäwä bureni tänpäpän nadäkinik täŋjirä Filiptä ume ärut yämiŋkuk.

13 Tänpäkaŋ Saimon imaka, manbiŋam bureni nadänpän nadäkinik tänpän ume yäpuk. Täŋkaŋ Filip iwarän täŋjirän Filiptä kudän kudupi mebäri mebäri kehäromi nitek täŋjirän kak täŋkuk. Kaŋpän nadäwän ärowani täk täŋkuk.

14 Tänpäkaŋ aposoro Jerusalem itkuŋo unitä Samaria ämawebetä Anutu täŋo manbiŋam nadänpän init-inik täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nadänkuŋ. Eruk nadänpän Pita kenta Jon yepmaŋpä yäpmän uken kuŋkumän.

15 Pänku ahänpänä Samaria ämawebe nadäkinik täŋkuŋo unita Anututä Kudupi Munapik yäniŋ kirewän yänpän Anutu-ken yänpik man yänkumän.

16 Imata, ämawebe u Kudupi Munapik nämo yäpuŋo unita. Jop, Ekäni Jesuta biŋam itneŋta ume ärut täŋkuŋ.

17 ✨ Eruk aposoro yarä unitä kerä ämawebe gwäki terak penjirän Anututä Kudupi Munapik kireŋ yämiŋkuk.

18 Aposoro yarä unitä kerä ämawebe terak penjirän Kudupi Munapiktä uwäk täŋ yämiŋjirän Saimontä yabänpän näk udegän kaŋ tänpa yänkaŋ moneŋ yäpmänkaŋ äbuk. Äbänpän yäwetkuk;

19 Ek yarä ŋo näka imaka, kehäromi u namun yäk. Kehäromi u namänkaŋ näka ketna äma kubä terak penjira Kudupi Munapik kaŋ yäpän yän yäwetkuk.

20 Yäwänä Pitatä man kehäromi ŋode iwetkuk; Wa! Imaka Anututä ironita jop nimani upän moneŋpän suwawayän yäyan? Nämoinik! Moneŋ u gäkŋa-kät bok geŋi kaŋ äriwun! yäk.

21 ✨ Bänepka Anutu inamiken siwoŋi nämo pätak. Unita gäk Anutu täŋo epän nintä täk täkamän ŋo täkta u gänaŋ täga nämo äpmonpen. Nämoinik!

22 Gäk bänepka sukurenpän nadäk-nadäk waki initan ŋo penpän mäde ut imi yäk. Täŋkaŋ Ekäniken gera yänjiri bänepka-ken nadäk waki pätak, momi u käwep pen gamek yäk.

23 ✨ Näk ŋode gabänpän-nadätat; Wakiwakikatä bänepka tänpän waŋkuŋ. Waki unitä gäk wakita biŋam iwoyänpän topmänpän gepmänitkaŋ itak.

24 Ude yäwänä Saimontä ŋode yänkuk; Wära! Ek Ekäniken gera yän namiŋjirän näka butewaki nadäwän. Täŋjirän imaka umuri näkken api ahän namek yän yäkamän u ahän namektawä yän yänkuk.

25 Tänpäkaŋ aposoro yarä Pita kenta Jon unitä imaka Ekänitä jide täŋ yämiŋkuko unitäŋo manbiŋam yäwettän kuŋkumän. Täŋkaŋ äneŋi Jerusalem

äyänutpen kuŋkaŋä Samaria ämawebe kädet miŋin-miŋin ittäŋ kwani u Manbiŋam Täga u yänahänpän yäwet täntäŋ kuŋkumän.

Itiopia äma kubä täŋo manbiŋam

²⁶ Eruk, Ekäni täŋo aŋero kubätä Filip ahän iminpäŋ iwetkuk; Gäk tuŋum täŋpen iwoni käda ku. Jerusalem kädet penpäŋ Gasa yotpärare kädet kaŋ iwat yäk. Kädet uwä äma nämo irani-ken pätak u nadätan?

²⁷ ☆ Iweränä Filip akumaŋ kuŋkuk. Kuŋtängän kädet yänkuk-ken u Itiopia nanik äma kubä kaŋ-ahänkuk. Äma uwä wäpi biŋam nitek kubä, ini komeken nanik intäjukun webe wäpi Kadasi unitäŋo epän äma ärowani kubä. U webe unitäŋo moneŋ yotta watäni irani.

²⁸ Äma u Jerusalem komeken Anutu ininoretta äbuko äneŋi karis terak kuŋirän. Karis terak maŋitkaŋ manbiŋam profet Aisiaiatä kudän täwani u daniŋtäŋ kuŋkuk.

²⁹ Kuŋirän Kudupi Munapiktä Filip ŋode iwetkuk; Gäk äma unitä kuyak-ken dubini-ken ku yäk.

³⁰ Ude iweränä Filip bäräŋeŋ dubini-ken kuŋpäŋ nadänkuk; Äma uwä profet Aisaia täŋo manbiŋam u daniŋtäŋ kuŋirän. Nadänpäŋ yänkuk; Notnapak, gäk manbiŋam danitan unitäŋo mebäri nadätan ba nämo?

³¹ ☆ Yäwänä äma unitä kowata ŋode iwetkuk; Äma kubätä manbiŋam ŋonitäŋo mebäri nämo näweränä näkŋa jide täŋpäŋ mebäri nadäwet? Ude yänpäŋ Filip iwetkuk; Gäk äbä näkä itat-ken ŋo maŋirikaŋ bok kuda yäk.

³² Manbiŋam daniŋtäŋ kuŋkuko u man muŋipi ŋodepäŋ daniŋtäŋ kuŋkuk;

U sipsip ude, utnayäŋ nadänpäŋ yänikŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ.

Täŋirä kwikinik itpäŋ man kubä nämo yänkuk. Ämatä sipsip puŋiŋi madänayäŋ täŋirä kwikinik it täkaŋ ude itkuk.

³³ *Tänpakaŋ wäpi biŋam yäpmäŋ äpäŋpäŋ kudän waki mebäri mebäri jop nadän täŋ imiŋkuŋ.*

U yerä kubä nämo penkaŋ kumbuk. Unita unitäŋo biŋam netätä api nadäneŋ? Nämoinik, irit kuŋat-kuŋari kome terak u keräpigän däpmäŋ täkŋeŋ imiŋkuŋ. Ais 53:7,8

³⁴ Täŋpäŋ Afrika äma unitä man u daniŋ paotpäŋä eruk Filip iwetkuk; Näweri nadäwa. Profettä netäta yänpäŋ man ŋo yänkuk? Inita yänkuk, ba äma kubäta yänkuk?

³⁵ Ude yäwänä Filiptä man daniŋkuko uterak ba man ätu terak Jesu täŋo manbiŋam täga yänahänpäŋ iwetkuk.

³⁶⁻³⁷ ☆ Yänpäŋ-nadäk täntäŋ kumaŋ ume kubäken ahänkumän. Ahänpäŋ äma ekäni unitä yänkuk; Nabä! Jesu yäpurärätta ume ŋopän täga ärut naminäŋi nämo?

³⁸ Ude yänpäŋ karis iniŋ bitnäŋpewän itkuk. Irirän Filip-kät äma ekäni u äpämaŋ ume gänaŋ äpmonkaŋ Filiptä äma ekäni u ärut imiŋkuk.

³⁹ ☆ Ärut imänkaŋ ume gänaŋ naniktä abämaŋ äbä gägäni-ken irirän Ekäni täŋo Munapiktä Filip pit kubägän imagut yäpmäŋ kuŋkuk. Ude täŋirän äma ekäni u Filip äneŋi nämo kaŋkaŋ bänep oretoret pähap terak ini kädet-ken kuŋkuk.

⁴⁰ ☆ Täŋpakaŋ Filip uwä yotpärare kubä wäpi Asdot u ahänkaŋ, eruk Jesu täŋo manbiŋam yotpärare kubäkubäken yänahänpäŋ kumaŋ Sisaria komeken ahänkuk.

9

Ekänitā Sol ahāṅ imiṅkuk
Apos 22:4-16, 26:9-18

¹ ✧ Kadāni uken Soltā Ekāni tāṅo iwarāntākiye kumāṅ-kumāṅ api tadāpet yāṅ umun man bumta yāwettāṅ kuṅatkuṅ. Tāṅpāṅ bāmop āma intājukun tāṅpani-ken kuṅkuṅ.

² Kuṅpāṅ iwetkuṅ; Gāk Juda āma tāṅo kābeyā yot Damaskus kome itkaṅ unitāṅo watā āmata man kudān kaṅ tāṅ yāmi yāk. Ude tāṅiri nāk pāṅku āmawebe Jesu tāṅo kādet iwarani u tāga api yepmāṅiret. Yāwānā bāmop āma unitā mani buramiṅpāṅ man kudān ṅode tāṅpāṅ imiṅkuk; Soltā āmawebe Jesu tāṅo kādet iwarani āmawebe ātu yabāṅpāṅā yepmāṅitpāṅ yāṅ-yākṅat yāpmāṅ Jerusalem komeken api ābek yāk.

³ Man kudān ude tāṅpāṅ imānkaṅ Sol Jerusalem peṅpāṅ Damaskus kuṅkuṅ. Kuṅtāṅgān Damaskus yotpārare kerāp taṅirān uterakgān kunum gānaṅ nanik peṅyāṅek pāhap kubātā Sol uwāk tāṅkuṅ.

⁴ Peṅyāṅek unitāṅo kehāromitā tāṅpewān Sol kome terak maṅpatkuṅ. Ude tāṅpāṅ āma kubā tāṅo man kotāktā ṅode yāṅirān nadāṅkuṅ; Sol! Sol! Gāk imata nāk tāṅpā wakta epāni tāyan?

⁵ ✧ Ude yāwānā Soltā yāṅkuṅ; Ekāni, gāk netā? Yāwānā unitā yāṅkuṅ; Nāk Jesu, tāṅpi wawetta epāni tāk tāyan ubayāṅ yāk.

⁶ Eruk, akuṅkaṅ kumaṅ yotpārare-ken ku yāk. Kuṅiri āma kubātā gabāṅ ahāṅpāṅ epān man api gāwerek. Gāwerānā udegān kaṅ tā yāk.

⁷ Yāṅirān āma Sol-kāt bok kuṅatkuṅo u bārom tāṅpāṅ man kum kwikinik itkuṅ. Kwikinik itkaṅ āma bureni kubā nāmo kaṅkaṅ man kotāk ugānpāṅ nadāṅkuṅ.

⁸ Tāṅpāṅ Soltā akuṅpāṅ dapun ijiṅkuko upāṅkaṅ dapuri bipmāṅ urani pen irirān kerigān inṅit yāpmāṅ kumaṅ Damaskus yotpārare uken pāṅku teṅkuṅ.

⁹ Tewākaṅ ume ketem nāmo naṅkaṅ dupik ikekgān pen irirān kepma yarākubā ude tāreṅkuṅ.

¹⁰ Tāṅpākaṅ Damaskus kome uken Jesu tāṅo iwarāntāki kubā itkuko u wāpi Ananias. Ananias uwā dāpmonken Ekānitā gera terak wāpi yāṅkuṅ. Yāṅirān Ananiastā yāṅkuṅ; Ekāni, nāk itat ṅo yāk.

¹¹ ✧ Yāwānā Ekānitā ṅode iwetkuṅ; Gāk akuṅkaṅ kādet kubā wāpi Kādet Siwoṅi yāṅ yāwani u iwat yāpmāṅ ku yāk. Kuṅtāṅgān Judastā yotken ahāṅpāṅ Tasmus nanik āma kubā wāpi Sol unita kaṅ iwet yabā yāk. Āma u yot u gānaṅ itkaṅ Anutu-ken yāṅapik man yāṅ itak yāk.

¹² Sol u dapuri tumbani itak upāṅkaṅ dāpmonken ṅode kak; Āma kubā wāpi Ananias unitā Sol dapuri yāpān tāgakta yot gānaṅ āronpāṅ kerī gupi terak peṅirān kak yāk.

¹³ ✧ Yāwānā Ananiastā kowata ṅode yāṅkuṅ; Ekāni, ude nāmo! Āma māyaptā āma unita man ṅode yāṅirā nadāk tāyat; Āma u imaka wakiwaki Jerusalem komeken āmawebekayeta tāṅ yāmik tāṅpani yāk.

¹⁴ ✧ U bāmop āma intājukun tāṅpanitā āmawebe ṅo nanik gāk wāpka terak yengāmā pek tākaṅ u yepmāṅitta yāṅtāreṅ imiṅkuṅ yāk.

¹⁵ ✧ Ude yāwānā Ekānitā ṅode iwetkuṅ; Gāk ku. Sol uwā nākṅo epān watā āmana ude iwoyāṅkut yāk. Uwā āmawebe Juda ābotken nanik nāmo, ba kome kubākubā tāṅo intājukun āma, ba Isrel nanik nākṅo manbiṅam u yāṅahāṅpāṅ yāwetta iwoyāṅkut yāk.

16 ✧ Tänpän näkno wäpnata yänpän komi bäräpi mäyap nadäwayän täyak uwä näkna-tägän api iwonaREWET yäk.

17 Ekänitā Ananias ude iweränā kumañ Judas täño yot gānañ äronpän keriyat Sol terak penpän node iwetkuk; Notnapak Sol, Ekāni Jesu, kädēt minin ahän gaminkuko unitā apiño näk pen näwet-pewän gäkken äbätat yäk. Gäk dapun äneñi ijiwi kuñirä Kudupi Munapiktä gäk uwäk tawän yänpän näk pen näwet-pewän äbätat yäk.

18 Ananiastā ude yāwän tärenirän uteragän imaka kubā äwon bumik dapuri tänpipinkuko u tären mañkuk. Mañirän dapuri ijiwän kuñkuñ. Ijiwän kwäpän karon akwänkan päñku Ananiastā Jesu wäpi terak ume ärut iminkuk.

19 Tänpänkan Sol ketem nañpän kehäromi äneñi yäpuk.

Solta iwan täñ imin kuñ

Ude täñkan Sol Jesu iwarän täwani Damaskus nanik ukät kepma yarägän itkuñ.

20 Kadāni ugän yäput penpän Juda täño käbeyä yot kome uken itkuño u gānañ äronpän manbiñam node yāñahäk täñkukonik; Jesu u Anutu täño nanaki ubayän yän yäk täñkuk.

21 ✧ Ude yänirän nadänpän ämawebe päke unitā kikuñpän yänkuñ; Wa! Äma ñonitā-gän Jerusalem komeken ämawebe Jesu terak yeñgāmā pek täkan u tänpän wañkuñopän udegän tänpa yänkan ño äbuk yäk. U ämawebe yepmäñitpän yän-yäkñat yäpmän bämop äma intäjukun tänpäni-ken kwa yänkan äbuk. Ude täk täñkukopän jide tänpän Jesu täño manbiñam niwetak?

22 ✧ Tänpäkan Sol nadäk-nadäk Anutu-ken nanik yäpmänkan Juda äma Damaskus itkuño u node yāñahänpän yäwet täñkuk; Jesuwä ämawebeniye yāmagutta Anututā iwoyänpän teñkuko ubayän. Tänpän Soltā Jesu täño mebāri u kwawakinik yāñahänirän Juda ämatā u nadänpän mani wärämutta täñbäräp tänpän nadäwätäk pähap täñkuñ.

23 ✧ Soltā epän u kepma mäyap täñ yäpmän kuñirän eruk, Juda ämatā Sol utta man yänpän-nadäk täñkuñ.

24 Käbop käbop yänpän-nadänirä utnayän yänkuño u Soltā manbiñam nadänkan kuñarirän utnayän yotpärare yewa unitäño yāma täñi täñiken kepma bipani watāni itkuñ.

25 ✧ Ude täñirä bipani kubāken käbop, Sol täño iwarän täwanitā Sol yänikñat yäpmän yotpärare täño yewa karon uterak äronkuñ. Äronpänā Sol iwerä yäk täñi gānañ mäñiränkan yäk ikek tewä komen umu äpmonkan ukädagän metäñpen kuñkuk.

26 ✧ Tänpäkan Sol kumañ päñku Jerusalem yotpärare-ken ahänpän Jesu täño äbot tänpäni-ken yäpurärärayän yänirän u Jesu täño iwaräntäki kubā yän nadäwä bureni nämo tänpäpän umuntañkuñ.

27 ✧ Upänkan Banabastā Sol not täñ iminpän yänikñat yäpmän aposoro äbotken kuñpän Sol täño manbiñam node yäwetkuk; Soltā Ekāni kädēt minin kawänpän man iwetkuko unitäño manbiñam, ba Soltā Damaskus yotpärare-ken Jesu täño manbiñam kehäromigän yāñahänkuko unitäño manbiñam yäwetkuk. Täñirän äma kubätā nämo inin bitnäñkuk.

28 Ude tänpänkan Sol uwä Jerusalem komeken penta itkuñ. Tänpäkan Ekāni täño manbiñam umunkät nämo, gwäk piminpän yāñahäñtän kuñatkuk.

✧ 9:16: 2Ko 11:23-28 ✧ 9:21: Apos 8:3 ✧ 9:22: Apos 17:3; Apos 18:5,28 ✧ 9:23: Apos 23:12

✧ 9:25: 2Ko 11:32-33 ✧ 9:26: Gal 1:17-19 ✧ 9:27: Apos 9:4,20, 1Ko 9:1, 15:8

29 Tānpān kadāni kadāni Soltā Juda āma Grik mangān nadāwani-kāt Jesu tāno manbiṅam yānpān-nadāk tāk tānkuṅo upānkaṅ āma u Sol utnayān kādetta wāyākṅek tānkuṅonik.

30 ✧ Ude tānirā noriyetā nadānpān Sol yānṅṅat yāpmān Sisaria komeken āpmonṅkuṅ. Tānpān Sisaria kome unitā tewā yāpmān kumaṅ pānku Tasus kome ahāṅkuk.

31 Tānpākaṅ kome uken-uken, Judia, Galili ba Samaria nanik ābot tānpani sākgāmān, kwini terak itkuṅ. Āma kubātā waki nāmo tān yāmiṅkuk. Tānpākaṅ kādet siwoṅi terak Ekāni gāmori-ken kuṅarirā Kudupi Munapiktā bānēpi tānpidām tānpān tān-kehāromtaṅ yāmiṅirān āmawebe kodaki māyaptā Jesu tāno ābot tānpani yāpurārātkuṅ.

Pitatā kāyām ikek kubā yāpān tāgaṅkuk

32 Pitatā komeni komeni kuṅatkā yotpārare kubā wāpi Lida ahānpān Anutu tāno kudupi āmawebe uken irani ahān yāmānkaṅ penta itkuṅ.

33 Tānpān uken āma kubā wāpi Enas ahān imiṅkuk. Āma uwā tāngurān takinik tānpān it yāpmān ābānirān obaṅ 8 ude tāreṅkuk.

34 Āma u parirān Pitatā kaṅpān iwetkuk; Enas, Jesu Kristotā gepmanpān tāgatan unita akuṅkaṅ tek āmetpāranika yāpi tāgawut yāk. Pitatā ude iwerirān uterakgān akuṅkuk.

35 Ude tānkaṅ kuṅarirān Lida kome māhem ba Saron komeken nanik kuduptā kaṅpān bānēpi sukurenṅpān Ekānita biṅam tānkuṅ.

Kumbani kubā kodak taṅkuk

36 Kadāni uken Jopa yotpārare-ken ābot tānpani webe kubā wāpi Tabita. (Tabita u Grik man terak Dokas, ninin man terak ipmon). Webe unitā kadāni kadāni kādet tāgatāga tānpān āmawebe jāwāri tānṅentān yāmik tānṅukonik.

37 Tānpākaṅ Pita Lida komeken irirān Tabita uwā kāyām tānpān kumbuk. Kumānirān komegup ume ārut imiṅpān yot gānaṅ tānṅireki kubāken yāpmān pāro peṅkuṅ.

38 Tānpākaṅ Lida yotpārare u Jopa yotpārare dubini-ken itkuko unita Jopa nanik ābot tānpanitā Pita Lida komeken itak yān nadānpān āma yarā yāwerā kumaṅ pānku Pitaken ahānpān butewaki terak ṅode iwetkumān; Nintā komeken bārāneṅ kuna yānpān gāmagutdayān ābākamāk yāk.

39 Yāwānā Pitatā nadān yāmiṅpān tuṅum tānpānkaṅ penta kuṅkuṅ. Kumaṅ pānku Lida yotpārare ahānpān kumbani patkuk-ken u yānṅṅat yāpmān āroṅkuṅ. Āroṅirā webe kajat-kajat kome uken nanik kuduptagān ābā Pita itgwājiṅpān konām butewaki tānṅit, Tabita kodak itkaṅ tek mebāri mebāri bipmān yāmik tānṅukoko u iwoṅāreṅit tānkuṅ.

40 ✧ Tānirā Pitatā peṅ yāwet-pewān yāman kuṅ moreṅirā gukut imāpmok tānpān yānapik man yāṅkuk. Yānapik man yāwān tārewāpān āyānṅutpān Tabita kaṅpān yāṅkuk; Tabita, gāk aku! Yāwānā dapun ijiwān kwāpān Pita kaṅpānā akuṅ maṅit itkuk.

41 Aku maṅirirān Pitatā kerigān iṅitpān iwerān aku kāroṅ itkuk. Tānpānkaṅ Anutu tāno āmawebe-kāt webe kajat-kajat yānpewān ārowākaṅ Tabita akutak ṅo kawut yān yāwetkuk.

42 Ude tānirān unitāno manbiṅam Jopa yotpārare ahān parirān āmawebe māyaptā Ekānita nadākinik tān imiṅkuṅ.

43 ✧ Tānpākaṅ Pita uwā āma kubā tom gupipān imaka imaka tāk tānpani wāpi Saimon unitā yotken kadāni kāroṅi bumik it tānṅumānonik.

10

Anutu täño aņerotä Konilias man iwetkuk

¹ ✧ Äma kubä wäpi Konilias. Konilias uwä Sisaria yotpärare uken itkaņ Rom täño komi äma äbot kubä 100 ude unitäño intäjukun äma it täņkukonik. Komi äma äbot u wäpi Itali Äbot yäņ yäwerani.

² Konilias uwä guņ äbotken nanik upäņkaņ ini ba ämawebe ukät irani unitä Juda nanik täño Anututa nadäkinik täņ imiņpäņ iniņoret täņkuņonik. Täņpäņ Konilias uwä moneņi Juda äma jäwäri täņkentäņ yämik täņkukonik. Täņkaņ kadäni kadäni Anutu-ken yäņapik man yäk täņkukonik.

³ ✧ Eruk kepma kubä 3'kirok bipäda täņirän yori gänaņ itkaņ jop dupiņkaņ Anutu täño aņero kubätä ahäņ imiņirän kwawakinik kaņkuk. Täņpäņ aņero unitä iwetkuk; Konilias!

⁴ Yäwänä Koniliastä kaņpäņ bumta umuntaņpäņ iwetkuk; Ekäni, jide?

Yäwänä aņerotä iwetkuk; Anututä gäķņo yäņapik manka nadäk täyak. Ba gäk moneņ tuņumka äma jäwärita yämiņiri gabäk täyak. Ude täņiri gabäņpäņ kädet unita gäripi nadäņ gamik täyak yäk.

⁵ Unita apiņo ämakaye yepmaņpi Jopa komeken kut. Kuņkaņ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita u imagut yäpmäņ äbut yäk.

⁶ ✧ Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipäņ täņpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäņ iwetkuk.

⁷ Ude iwerän tärewäpäņ aņero Konilias teņpeņ kuņkuk. Kuņirän Koniliastä watä ämani yaräkät komi ämani kubä yäņpewän äbuņ. (Komi äma u Anututa nadäkinik täņpäņ Konilias-kät bok irani).

⁸ Eruk äma yaräkubä u äbäņirä Koniliastä imaka ahäņ imiņkuko u kudup yäwerän nadäņkuņ. Nadäņ morewäkaņ peņ yäwet-pewän Jopa komeken kuņkuņ.

Pitatä dāpmonken imaka kubä kaņkuk

⁹ Kuņtāņgän kome bipänä kädet miņin patkuņ. Patkuņo yäņewänä äneņi akumaņ kuņkuņ. Kuņtāņgän kepma bāmop täņirän Jopa kome keräp taņkuņ. Täņpäkaņ Pitatä yot itkuko uwä itpäņ-nadäk bāgup punin unu täņpani unita Anutu-ken yäņapiwa yäņkaņ unu äroņkuk.

¹⁰ Äro irirän nakta iwäkaņ ketemta yäņkuk. Yäwänä ketem api ijiņirä jop dupiņkaņ dāpmonken ņode kaņkuk;

¹¹ ✧ Kunum aņeņirän imaka kubä äpuk. Äpuko uwä tek taņi käwuri käwuri yentä topmäņpäņ pewä yäpmäņ kome terak äpäņirän kaņkuk.

¹² Täņpäņ tek u gänaņ tom mebäri mebäri ba gämok, damaņ ba barak mebäri mebäritä irirä yabäņkuk.

¹³ Pitatä ude yabäņ yäwat ittāņgän man kotäk kubä ņode nadäņkuk; Pita, gäk aku tom uwä dāpmäņpäņ naņ!

¹⁴ ✧ Yäņirän Pitatä yäņkuk; Ekäni, u nämoinik näņpayäņ! Tom u nintäño бага mantä nämo nakta yäjiwārani yäk. Ämatä u naņpäņ bānepi täņpä waneņ. Gäk mebärina nadātan, tom udewani kubä nämoinik nak täyat yäk.

¹⁵ ✧ Ude yäwänä man kotäk u äneņi kubäkät ņode yäņkuk; Ude nämo! Imaka Anututä u täga yäņ yäwani u gäkä waki yäņ täga nämo yäwen yäk.

¹⁶ Täņpäkaņ imaka ahäņ imiņkuko u kadäni yaräkubä ude äroņkaņ äpäķ täņkuk. Kadäni yaräkubä ude kaņpäņ nadāwänkaņ äneņi wädäņ yäpmäņ kunum gänaņ äroņkuk.

17-18 Kunum gānaŋ äronjirän Pitatä imaka kaŋkuko unitäŋo mebärita nadäwätäk pähap täŋkuk. Nadäwätäk täŋ irirän äma yaräkubä Koniliastä peŋ yäwet-pewän äbuŋo u Saimontä yotken ahäŋpäŋ yäman umu itkaŋ gera terak ŋode yäŋkuŋ; Ai, Saimon wäpi kubä Pita, yot ŋo itak?

19 ✧ Täŋpäkaŋ Pitawä yot medäp terak unu imaka kudupi kaŋkuko unita pen nadäwätäk täŋ irirän Munapiktä iwetkuk; Nadätan? Yäman umu äma yaräkubä gäka wäyäkŋeŋtäŋ äbäkaŋ yäk.

20 Äma uwä näkŋa yäwetpewa äbäkaŋ unita nadäwätäk nämo täŋpen. Äpmonŋpikaŋ bätakigän penta kut yäk.

21 Munapiktä ude iweränä Pita yäman umu äpmonŋpäŋ äma yaräkubä u yäwetkuk; Äma wäyäkŋeŋtäŋ äbäkaŋ uwä näk ŋo. E, ŋo ima mebärita äbäkaŋ?

22 ✧ Yäwänä iwetkuŋ; Komi äma täŋo intäjukun äma wäpi Koniliastä yäŋpewän äbäkamäŋ yäk. Konilias uwä äma siwoŋi. U Anutu iniŋ orerirän Juda ämawebe kuduptagäntä äma unita oraŋ imik täkaŋ yäk. Täŋpäŋ Anutu täŋo kudupi aŋero kubätä ahäŋ imiŋpäŋ Konilias ŋode iwetkuk; Gäk äma kubä wäpi Pita imagut yäpmäŋ kuŋpäŋ gäkŋa yotken teŋiri man nadätak u yäŋjirän kaŋ nadä yäŋ iwetkuk.

23 ✧ Ude yäŋjirä Pitatä yämagut päŋku ini yotken yepmaŋpäŋ patkuŋ.

Eruk, patkuŋo yäŋewänä akuŋpäŋ Pita tuŋum täŋpänkaŋ äma yaräkubä ukät Jopa komeken nanik äbot täŋpani äma ätu ukät penta kuŋkuŋ.

24 Kuŋtäko bipänä kädet miŋin patkuŋ. Patkuŋo yäŋewänkaŋ äneŋi yäput peŋpäŋ kuŋkä Koniliastä yotpärare-ken Sisaria ahäŋkuŋ. Uken Koniliastä iniken mähemie ba noriye gägäni ätu yäŋpewän päbä kubä-kengän itsämäŋjirä päŋku ahäŋ yämiŋkuŋ.

25 Ahäŋ yämiŋpäŋ yot gānaŋ ärowayäŋ täŋjirän kaŋpäŋä Koniliastä Pita gāmori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ iniŋ orerayäŋ täŋkuk.

26 ✧ Ude täŋjirän kaŋpäŋ Pitatä iwetkuk; Ai! Ude imata täyan? Aku! Näk Anutu nämo, näk äma, gäk udewanigän yäk.

27 Man ude näwetgäwet täŋtäŋ yot gānaŋ äronŋpäŋ Pitatä ämawebe yot gānaŋ tokŋek irirä yabäŋkuk.

28 Yabäŋpäŋ yäwetkuk; Juda äma nintäŋo mebärinin ŋode käwep nadäk täkaŋ; Ninä, äma guŋ äbotken nanik in udewani kubäkät itpäŋ yäŋpäŋ-nadäk täga tänaŋi nämo. Kädet udeta yäjiwārani yäŋ nadäk täkamäŋ. Täŋ, Anututä dāpmonken kudän ŋode näwetpäŋ näwoŋärenkuk; Näk äma kubäta nadäwa jiraŋ täga nämo täŋpek, ba äma kubäta ŋode täga nämo nadäwet; U ninkät nanik nämo unita ukät itpäŋ yäŋpäŋ-nadäk tänaŋi nämo.

29 Anututä ude näwoŋärenkuko unita ŋo äbäkta nämo bitnäŋkut. E, in ima mebärita yäŋpewä äbätat?

30 ✧ Yäwänä Koniliastä ŋode iwetkuk; Kepma 4 gumonita bipäda 3'kirok itkamäŋ ŋodegän täŋjirän, näk yot gānaŋ itkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäŋ itkut. Pengän, äma kubä tek paki-inik ägo wabiŋjirä inamna-ken ahäŋkuk.

31 Ahäŋ namiŋpäŋ yäŋkuk; Konilias, Anututä gäkŋo yäŋapik man nadäk täyak yäk. Ba gäk monē tuŋumka äma jäwärita yämiŋjiri gabäk täyak yäk. Ude täŋjiri gabäŋpäŋ kädet unita gäripi nadäŋ gamik täyak yäk.

32 Unita apiŋo ämakaye yepmaŋpi Jopa komeken kut yäk. Kuŋkaŋ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita imagut yäpmäŋ äbut yäk. Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipäŋ täŋpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäk.

✧ 10:19: Apos 11:12, 13:2 ✧ 10:22: Apos 10:1-2 ✧ 10:23: Apos 10:45, 11:12 ✧ 10:26: Apos 14:13-15; Rev 19:10 ✧ 10:30: Apos 3:1, 1:10

33 Äma unitä ude näwerirän eruk, bäräñeñ gäk gämagutta äma ätu peñ yäwetpewa kuñkuñ. Täñpäkañ gäk ño äbäкта nämo bitnäñkuno unita bänep täga nadäñ gamitat yäk. Eruk, man kuduptagän Ekänitä nin niwetta gäwetkuko u niweri nadäкта, Ekäni injamiken kwawak itkamäñ ño yäk.

Pitatä Jesu täño manbiñam yäñahäñkuk

34-35 ✧ Täñpäñ Pitatä man ñode yäput peñpäñ yäñkuk; Eruk, apiñogän bureniñän ñode nadätat; Anututä ämawebe uken-uken nanikta nadäñirän uterakgän täk täyak yäk. U gupninta nadäñirän ärowani äpani nämo täk täyak. Nämo inik, äma Anutu iniñ oretpäñ kädet siwoñi iwat täkañ uwä Anututä not täñ yämik täyak.

36 ✧ E, Anututä Isrel äma äbotken man bureni pewän ahäñkuko unitäño manbiñam in nadäk täkañ. Manbiñam Täga uwä ñode; Jesu Kristo tewän äpä man tägagämän, Anutu-kät bänep kubägän täktäk täño man u niwetpäñ niwoñäreñ täñkuk. Jesu Kristo u ämawebe kuduptagänta Ekäni it yämik täyak.

37 ✧ Täñpäkañ Galili ba Judia komeken imaka ahäñkuko unitäño manbiñam in nadäkañ. Jontä ämawebe ume ärutärut man yäñahäñpäñ yäwet täñkuko u mädeni-ken Jesu Nasaret komeken naniktä Galili komeken epäni yäput peñkuk.

38 ✧ Anututä kehäromi ba Munapik kireñ imiñirän äyänutpäñ äyänutpäñ ämawebe iron täñ yämiñtäñ kuñatkuk. Täñpäñ Anututä itkentäñ imiñirän äma Satantä täñpäwak täñ yämani u kuduptagän yäpäñ tägawäpäñ yepmak täñkukonik.

39 Täñirän Jerusalem yotpärare-ken ba Juda kome pähap äyänutpäñ äyänutpäñ imaka imaka yäñpäñ-täk täñkuko u kañpäñ nadäk täñ moreñkumäñ.

Täñtäñ kuñtäyon päya kwakäp terak utpewä kumbuk.

40 ✧ Utpewä kumbuko upäñkañ kepma yarä täreñirän kepma kubäta Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmäñ akuñkuk. Yäpmäñ päñaku tenpäñ äneñi kwawak pewän ahäñkuk yäk.

41 ✧ Täñpäkañ ämawebe kudupken nämo ahäñ yämik täñkuk. Nämo, mani biñam yäñahäкта intäjukun iwoyäñpäñ nipmanñpani nin-kengän ahäñ nimik täñkuk yäk. Täñirän kumbani-ken naniktä akwänkañ ninä ukät ketem bok nañpäñ yäñpäñ-nadäk täk täñkumäñonik.

42 ✧ Täñpäkañ ämawebe wäpi biñam yäñahäñpäñ yäwetta ñode niwetkuk; Anututä äma kubä, äma kumbani ba äma kodak irani manken yäpmäñ danikta iwoyäñkuko u näk yäñ niwetkuk.

43 ✧ In nadäkañ? Ämawebe netä unitä Jesuta nadäkinik täñpeñ kuñatnayäñ täkañ uwä momini täga api ärut yämek. Bureni, Anututä Jesu wäpi terak wakini api peñ yämek, profet kuduptä yäñahäñkuño ude.

Guñ äbot ätutä Munapikyäpuñ

44 ✧ Pitatä man ude pen yäñ irirän Kudupi Munapiktä ämawebe mani nadäñ itkuño uterak äpuk.

45-46 ✧ Äpäñirän ämawebe guñ äbotken nanik u man kotäk kudupi kudupi terak Anutu bumta iniñ oretkuñ. Ude täñirä yabäñpäñ äma Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täñpani Pitakät penta äbuño u nadäwätäk täñpäñ keru inpäñ yäñkuñ; U kawut! yäk. Anututä bänep ironi terak Munapik guñ ämawebe

✧ 10:34-35: 1Sml 16:7; Rom 2:11; Gal 2:6 ✧ 10:34-35: Jon 9:31 ✧ 10:36: Sam 107:20; Ais 52:7; Rev 17:14 ✧ 10:37: Mat 4:12-17 ✧ 10:38: Mat 3:16; Luk 4:17-20 ✧ 10:40: 1Ko 15:4-7 ✧ 10:41: Jon 14:19,22-24; Jon 15:27; Apos 1:8; Luk 24:42-43 ✧ 10:42: Apos 17:31, 2Ti 4:1, 1Pi 4:5 ✧ 10:43: Ais 33:24; Ais 53:5-6; Jer 31:34; Dan 9:24 ✧ 10:44: Apos 11:15, 15:8 ✧ 10:45-46: Apos 2:4, 19:6

ñonita kireñ yämitak yäk. Apiño kañpäñ nadäkamäñ, Munapik u Juda äma nintagän nämo yäk.

47 ✧ Ude yänirä Pitatä yänkuk; Äbot ño, nintä yäpümäño udegän, Munapik yäpmänkañ. Unita äbot ño ume ärut yämikta netätä täga niniñ bitnäwek? Nämoinik!

48 ✧ Ude yäwänkañ ämawebe u Jesu Kristo wäpi terak ärut yämiñkuñ. Ärut yämäkañ ämawebe unitä Pita iwetkuñ; Ninkät ätu it nipmankañ kañ ku yän iweräwä udegän täñkuk.

11

Pitatä iniken mebärini yänahänkuk

1 Täñpäñ aposoro-kät äbot täñpani ämawebe-kät Judia komeken iranitä manbiñam ñode nadänkuñ; Ämawebe guñ äbotken naniktä Anutu täño man nadänpäñ bänepi-ken iyap tañkuñ yän nadänkuñ.

2-3 ✧ Ude nadänkuño unita Pitatä Jerusalem yotpärare äyänutpen äronjirän Juda nanik äbot täñpani äma ätutä nadäwä nämo tärewäpäñ man tañi ñode iwetkuñ; Gäk imata Moses täño бага man irepmitpäñ äma gupi moräk nämo madäwani, guñ äbotken nanik unitäño yot gänañ äronkun? Ba imata äma udewani-kät ketem bok nañkuñ? U siwoñi nämo!

4 Yäwäwä Pitatä imaka ahänkuko unitäño manbiñam mebäri-ken umunitä yän yäpmän kuñtäñgän ñode yäwetkuk;

5 ✧ Näk Jopa yotpärare-ken yänapik man yän yäpmän kuñira Ekänitä nadäk-nadäkna-ken pewän ahänjirä ñode kañkut yäk. Kunum anejirän imaka kubä äpuk yäk. Äpuko uwä tek tañi, käwuri käwuri yentä topmänpäñ pewä yäpmän kome terak dubina-ken äpäñjirän kañkut.

6 Äpäñjirän ket täñpäñ yabänkut; Tek u gänañ tom mebäri mebäri tañi täpuri, ba gämok ba barak mebäri mebäritä irirä.

7 Ude yabän yäwat itkañ man kotäk kubä ñode nadänkut; Pita, gäk aku tom uwä däpmänpäñ nañ!

8 Man ude nadänpäñ ñode yänkut; Ekäni, u nämoinik näñpayän. Tom u waki, nakta yäjiwäarani. Ämatä u nañpäñ bänepi täñpä waneñ. Tom udewani kubä nämoinik nak täyat yän iwetkut.

9 Ude yäwawä man kotäk kunum gänañ nanik u äneñi kubäkät ñode yänkuk; Ude nämo yäk. Imaka Anututä u täga yän yäwani u gäkä waki yän täga nämo yäwen yäk.

10 Täñpäkañ imaka ahän naminjuko u kadäni yäräkubä ude äronkañ äpäc täñkuk. Kadäni yäräkubä u kañpäñ nadäwakañ äneñi wädän yäpmän kunum gänañ äronkuk.

11 Eruk, imaka u paorirän uterakgän Sisaria komeken nanik äma yäräkubä näk nämagutta yot itkut-ken ugän ahänkuñ.

12 ✧ Ahänjirä Munapiktä ñode näwetkuk; Gäk ukät kuñkañä nadäwätäk terak nämo kwen yän näwetkuk. Ude näwerirän notniye 6 ño näkkät bok Koniliastä yotken kuñkumän. Kumañ päñku Koniliastä yot gänañ äronitna ñode niwetkuk;

13 Näkä yot gänañ anero kubätä ahän naminpäñ ñode näwetkuk; Gäk Jopa yotpärare-ken watä ämakaye ätu yäniñ kireñpewi päñku Saimon wäpi kubä Pita yänjikat yäpmän kañ äbut.

✧ 10:47: Apos 8:36 ✧ 10:48: Apos 2:38 ✧ 11:2-3: Apos 10:28; Gal 2:12 ✧ 11:5: Apos 10:9-48
✧ 11:12: Apos 10:23,45

14 ✧ Äma unitä man täwerirän ket nadänpänj Ekänita biñam kañ täñput, gäkña ba ämawebe gäkkät irani u kudup yäk. Añerotä man ude iwetkuk.

15 ✧ Eruk, näk Anutu täño manbiñam yäwet irira bian Munapiktä ninken äpuko udegän ämawebe uterak äronkuk.

16 ✧ Täñirän näkä u kañpänj Ekänitä man ñode yänkuko u juku piñkut; Jontä umegän ärut tamiñkuk. Upänkañ inä Munapikpänj api uwäktänj tamet yänj yänkuk.

17 Täñpäkañ ninä Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täñ imiñitna iron pähap täñ nimiñkuko udegän Konilias-kät äboriyeta täñ yämiñirän näk ñodewanitä imata Anutu iniñ bitnäwam?

18 ✧ Pitatä manbiñam ude yäwerän nadänpänj bänepi kwitawäpänj Anutu iniñ oretpäñ ñode yänkuñ; Wära! yäk. Anutuwä guñ äbottä bänepi sukurenpäñ irit kehäromita biñam täkta yäñtärenj yämik täyak yänj yänkuñ.

Jesu täño manbiñam Antiok ahänj patkuk

19 ✧ Täñpäkañ Stiven kumänj-kumänj utkuño uterak äma ätutä äbot täñpani mäyap däpmänj yäwat kireñirä Juda kome penpäñ Ponika ba Saiprus ba Antiok komeken kuñtänpä kuñkuñ. Kuñ täñpä kuñkuño uwä Ekäni täño manbiñam Juda ämawebegän yänjahänpäñ yäwettänj kuñkuñ. Äma ätu nämo yäwet täñkuñonik.

20 Upänkañ nadäkinik täñpani ätu Saiprus Sairini komeken naniktä Antiok yotpärare-ken kuñkañ Grik man yäwani ämawebe, guñ äbotken nanik ukät yänpänj-nadäk täñpänj Ekäni Jesu Kristo täño manbiñam yänjahänpäñ yäwetkuñ.

21 ✧ Ude täñirä Ekänitä kehäromi yämiñirän yäwerä guñ äbotken nanik ämawebe u nadänpänj mäyaptä bänepi sukurenpäñ Ekänita biñam täñkuñ.

22 ✧ Täñpäkañ unitäño manbiñam nadänpänj äbot täñpani Jerusalem itkuño unitä Banabas penj iwet-pewä Antiok kuñkuk.

23 ✧ Pänku Antiok ahänpäñ Anutu täño iron u kañpänj oretoret pähap täñpänj bänepi täñpidäm tañ yämiñpäñ ñode yäwetkuk; Bänepjintä Ekäni kwasikotpäñ injit-inik täñpänj kañ irut yänj yäwetkuk.

24 ✧ Banabas uwä äma tägagämän kubä. Bänepi-ken Kudupi Munapik ba nadäkiniki kehäromi nitek. Täñpäkañ yotpärare uken äma mäyap-inik Ekänita biñam täñkuñ.

25 ✧ Eruk ätu nanak itpäñjä Banabastä Sol kañ-ahäwa yänkañ Tasus yotpärare-ken kuñkuk.

26 ✧ Pänku kañ-ahänpäñ imaguränkañ Antiok äbumän. Äbänpäñ äbot täñpani bämopi-ken obañ kubä ude itkañ äma bumta Ekäni täño manbiñam yäwetpäñ yäwoñärek täñkumän. Antiok uken ämatä Jesu täño äbot täñpanita wäpi Kristen* yänj mämäram yäwetkuñ.

Äbot täñpanitä täñkentäk money pewä kuñkuñ

27 ✧ Kadäni uken profet äma ätu Jerusalem naniktä Antiok kuñkuñ.

28 ✧ Profet kuñkuño uken nanik kubä wäpi Agabas, uwä Munapiktä penj iwerirän komeni komeni nak jopirit ahäwayänj täñkuko unita jukuman yänkuk. (Nak jopirit uwä äma wäpi Klodiustä Rom täño intäjukun äma irirän bureni ahänkuk.)

✧ 11:14: Apos 16:31 ✧ 11:15: Apos 2:4 ✧ 11:16: Apos 1:5 ✧ 11:18: Apos 13:48, 14:27 ✧ 11:19: Apos 8:1-4 ✧ 11:21: Apos 2:41 ✧ 11:22: Apos 4:36 ✧ 11:23: Apos 13:43 ✧ 11:24: Apos 2:41, 6:5 ✧ 11:25: Apos 9:30 ✧ 11:26: 1Pi 4:16 * 11:26: Kristen täño mebari uwä Kristo täño tawanjen nanik ✧ 11:27: Apos 13:1, 15:32 ✧ 11:28: Apos 21:10

29 Nakta jop iritta yänjirän nadänkañ äbot täñpani kubäkubätä monen pat yämiñkuko udegän yäpmän daniñpäñ Judia komeken noriye ketemta jop itkuño unita pewä kukta yäntärenkuñ.

30 ✧ Yäntärenpäñ monen penkuño u Banabas kenta Solta yämäkañ yäpmän päñku äbot täñpani Judia komeken irani unitäño watä äma unita yämiñkumän.

12

Herottä äbot täñpanita iwan täñ yämiñkuk

1 Kadäni uken Herot Judia kome täño intäjukun äma ude itkañ äbot täñpani ätu komi yäma yänkañ yepmäñit päñku komi yot gänañ yepmañkuk.

2 Uwä ñode; Unitä yäwänkañ Jems, Jon täño noripak päiptä madäñpewä kumbuk.

3 ✧ Ude täñirä Juda ämawebetä kädet Herottä täñkuko unita gäripi nadäwäpäñ Pita imaka, komi yotken tewa yänkañ yäwänpäñ initkuñ. Uwä Juda täño orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni bämopi-ken täñkuk.

4 Eruk, Pita initpäñ komi yotken tenpäñ komi äma 16 ude yäwerän watä it täñkuñonik. Täñpäkañ Herottä ñode nadänkuk; Ittäyon Pasova orekirit kadäni tärenjirän ämawebe inamiken manken api tewet yän nadänkuk.

5 ✧ Ude nadänkuko unita Pita komi yot-kengän irirän komi ämatä watäni itkuñ. Täñpäkañ äbot täñpani ämawebetäwä Pita täñkentän imikta Anutu-ken wari wari yänapik man yäk täñkuñonik.

Añero kubätä Pita täñkentän imiñkuk

6 ✧ Eruk, Herottä kadäni Pita manken tekta yänkuko u keräp tañkuk. Kwep yän yänkañ bipani Pita komi yot gänañ yen kehäromitä keru kuroñi topmäñpäñ tewä komi äma yarä bämopi-ken dämmon pat itkuk. Täñpäkañ komi äma ätu komi yot täño yämabam unita watäni itkuñ.

7 Täñirän pit kubägän Ekäni täño añero kubätä komi yot gänañ ugän ahänkuk. Ahänjirän penyänekitä komi yot gänañ u penyänepän patkuk. Täñpäñ añero unitä Pita init täñpewän akwänpäñ iwetkuk; Gäk bäränen aku! yäk. Ude yänjirän yen kehäromi yarä Pita keru kuroñi topuño u pitpäñ mañkumän.

8 Täñirän añerotä Pita iwetkuk; Päñaku tek täñpäñ kuroñka ärärani tä yäk. Ude yäwänä Pita udegän täñkuk. Täñpänä añerotä yänkuk; Mänit tekka u täñpäñ näk näwat yäk.

9 Ude yänpen kuñirän Pita komi yot u penpen iwatkuk. Añerotä bureni ude täñkentän namitak yän nämo nadänkuk, dämmonken käwep täyat yän nadänkukopän bureni ahän imiñkuk.

10 ✧ Eruk kumañ päñku komi äma äbot yarä watä itkuño u äbot kubä yärepmitpäñ äneñi äbot kubä yärepmitpen kuñirän komi yot täño yäma tañi dätpäñ äpämañ yotpärare-ken kwani u ini dätükuk. Därrirän yarä u äpämañ yämañ umu kuñkumän. Kuñtängän kädet miñin añerotä Pita pit kubägän tenpen kuñkuk.

11 Täñirän eruk Pita uken nadäwän tumbuñ. Täñpäñ yänkuk; Eruk, bureni gän nadätat yäk. Ekänitä añeroni kubä iwet-pewän äbä näk Herot keru-ken nanik ba Juda ämawebe täño kokwawak keru-ken nanikpäñ nämagutak yäk.

12 ✧ Ude nadänkañ kumañ päñku Jon wäpi kubä Mak unitäño miñi wäpi Maria unitä yotken ahänkuk. Ämawebe mäyap webe unitä yotken käbeyä täñpäñ Anutu-ken yänapik man yän itkuñ.

✧ 11:30: Apos 12:25 ✧ 12:3: Apos 4:3 ✧ 12:5: Jem 5:16 ✧ 12:6: Apos 5:23 ✧ 12:10: Apos 5:19
✧ 12:12: Apos 12:25, 15:37

13 Ude yäj irirä Pitatä päŋku yäma-ken umu kwäpkwäp yäputkuk. Ude täŋpänä epän watä webe kubä wäpi Roda unitä yäma dārayän kuŋkuk.

14 Kuŋpäŋ Pita täŋo kotäk nadäŋpäŋ bānepi-ken oretoret pähap nadäŋpäŋ yäma nämo dätükuk. Nämo, äneŋi äyāŋutpeŋ yot gānaŋ unu kuŋpäŋ ämawebe päke u yāwetkuk; Pita äbāko yäma-ken itak yäk.

15 ☆ Ude yāwānä iwetkuŋ; Täŋguŋ taŋpäŋ ba yāyan yäk. Ude yāwākaŋ ehuranigān yāŋkuk; Nämo! Bureni yāyat! Pita yāman umu itak yäk. Yāwānä yāŋkuŋ; Ude nämo, Pita täŋo aŋeronitā käwep itak yäk.

16 Ude yāj irirä Pita yäma-ken kwäpkwäp pen yāpuritkuk. Täŋirān eruk päŋku yäma dātpäŋ Pita ini kaŋpäŋ kikuŋtpäŋ yāŋpäŋ-nadäk täŋ irirä Pitatä yāniŋ bitnäŋpäŋ ketwāra täŋyāreŋkuk.

17 ☆ Ude täŋkaŋ Ekānitā komi yotken nanikpäŋ imagut yāpmāŋ äbāko unitāŋo manbiŋam yāwetkuk. Täŋpäŋ ŋode yāwetgān täŋkuk; In kuŋkaŋ Jems-kāt äbot täŋpani ätu manbiŋam ŋo kaŋ yāwerut. Ude yāwetkaŋ Pita yepmaŋpeŋ kukŋi kāda kuŋkuk.

18 ☆ Täŋpākaŋ kome yāŋeŋirān komi äma Pitata watä itkuŋo u Pitata ijiwā wawākaŋ dekaken paorak yāj yāŋkaŋ nadāwātäk pähap täŋpäŋ manbiŋam Herot iwetkuŋ.

19 Iwerä nadäŋpäŋ Herottā äma ätu yāwetkuk; Pitata wāyākŋeŋpäŋ kawut! Yāwerānkaŋ päŋku wāyākŋeŋtāŋ kuŋarā waŋkuŋ. Täŋpāwā komi äma Pitata watä itkuŋo u manken yepmaŋpäŋ dāpmāŋ-pewān kumākta yāŋkuk. Ude täŋkaŋ ittāŋgān Herot Judia kome peŋpeŋ päŋku Sisaria yotpārare-ken itkuk.

Intājukun äma Herot u kumbuk

20 ☆ Päŋku uken itkaŋ Herot Tire kenta Sidon ämawebeta kokwawak nadāŋ yāpmāŋ kuŋatpäŋ ketem Herottā komeken nanik yāpmākta бага peŋ nimek yāj nadāŋkuŋ. Ude täŋpeko uwā ketem deken nanikpäŋ api yāpne yāj yāŋpäŋ Tire Sidon ämawebe ätutā kābeyā täŋpäŋ yāŋpäŋ-yāpā-tāgawākaŋ bānep kubāgān äneŋi tākta uken kuŋkuŋ. Pengān päŋku Herot täŋo yot pähap unitāŋo watä ämani wäpi Blastus u ahāŋ imiŋpäŋ ukāt man yāŋpäŋ-nadāŋirā Blastustā Herot iŋamiken yāŋkentāŋ yāmekta yāŋkehārom taŋkuk. Ude täŋpäŋ Herot-kāt man yākta kadāni peŋkuŋ.

21 Eruk kadāni peŋkuŋ-ken Herottā intājukun äma täŋo tek täŋpäŋ man yāwera yāŋkaŋä intājukun ämatā maŋitpäŋ man yāwani-ken kuŋkuk. Uken kuŋkaŋ man mebāri mebāri yāwetkuk.

22 Yāŋirān nadäŋpäŋ ämawebe päke unitä gera terak ŋode yāŋkuŋ; Anutu kubä täŋo meni jinom yäk. U äma täŋo nämo yāj yāŋkuŋ.

23 ☆ Ude yāŋirā Herottā man u nadäŋpäŋ Anutu ärowani bureni täŋo wäpi biŋam yāpmāŋ akukta bitnäŋkuk. Ude täŋirān uterakgān Ekāni täŋo aŋero kubātā pābā utkuk. Urirān kāyām waki kubä Herot terak ahāŋ imiŋirān yamuntā naŋ äreyāŋpewā kumbuk.

24 ☆ Täŋpākaŋ Ekāni täŋo manbiŋam kehārom taŋpäŋ komeni komeni ahāŋ patkuk.

25 ☆ Ahāŋ parirān Banabas kenta Sol täŋkentäk moneŋ Judia äbot täŋpanita Jerusalem yāpmāŋ kuŋkumāno u yāmān tārewāpäŋ äyāŋutpeŋ Antiok kuda yāŋkaŋ Jon wäpi kubä Mak u imagurānkaŋ penta kuŋkuŋ.

13

Banabas kenta Sol epän man yāwetkuŋ

☆ **12:15:** Apos 26:24; Mat 18:10 ☆ **12:17:** Apos 13:16, 19:33; Apos 21:40 ☆ **12:18:** Apos 5:22-24
 ☆ **12:20:** 1Kn 5:11; Ese 27:17 ☆ **12:23:** Dan 5:20 ☆ **12:24:** Ais 55:11; Apos 6:7, 19:20 ☆ **12:25:**
 Apos 11:29-30; Apos 12:12, 15:37

1 ✧ Tänpän äbot tänpäni Antiok irani uken nanik profet äma ba äma ätu Anututä kädet gäräpi nadäk täyak u yäwetpän yäwojärekk täkta itkuñ. U wäpi tawan ñode; Kubä Banabas, kubä Simeon wäpi kubä Kubiri yän iwerani, kubä Lusias Sairini komeken nanik, kubä Sol, kubä Manain, Herot täño noripaki kubä. 2 ✧ Eruk, kepma kubäta äbot tänpäni Ekäni ininoret itkan inita nak nämo nakta yäjiwätpäñ nakta jop itkuñ. Ude täñ irirä Kudupi Munapiktä ñode yäwetkuk; In Banabas kenta Sol epän kubä näkä iwoyän yämiñkuro u täkta iwoyänpäñ yepmanpä yäpmän kan kun yäk.

3 ✧ Ude yäwänä nakta jop itkan Anutu-ken yänapik man yänpäñ kerä yarä uterak penpäñ yepmanpä yäpmän kuñkumän.

Saiprus kome manbiñam yänahänkumän

4 ✧ Eruk Kudupi Munapiktä Banabas kenta Sol pen yäwet-pewän Selusia komeken kuñkumän. U naniktä gäpe terak äronpen gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Saiprus uken kuñkuñ.

5 ✧ Kuñtängän Saiprus täño yotpärare kubä wäpi Salamis u ahänpäñ Juda täño käbeyä yot gänañ äronpäñ Anutu täño manbiñam yänahänpäñ yäwetkumän. Jon-Mak imaka, bok täñkentänpäñ yäwetkuñ.

6 Ude täñkan Saiprus kome u gänañ manbiñam yänahänpäñ yäwettän kuñtängän yotpärare kubä wäpi Pafos u ahänkumän. Uken Juda äma kubä wäpi Bajesu uwä uken itkuk. Äma uwä profet jopi, kären käwani. Grik man terak wäpi Elimas yän iwetkuñ.

7 Elimas u kome unitäño intäjukun äma wäpi Segius-Paulus unitäño täñkentäk kubä. Tänpäkan Segius-Paulus uwä äma nadäk-nadäk ikek. U Anutu täño manbiñam nadäwa yänpäñ Banabas kenta Solta yänpewän äbumän.

8 ✧ Tänpäkan äma kären käwani unitä Banabas kenta Sol täño epän u ura yänkan täk täñkuk. Tänpän intäjukun ämani Segius-Paulus unitä Jesuta nadäkinik täñpek yänpäñ Segius ude täñpeno! yän iwet täñkuk.

9 Ude täñkuko upänkan Kudupi Munapiktä Sol wäpi kubä Pol u uwäk tänpän irirän Elimas dapun täñ kanpäñ iwetkuk;

10 Gäk Satan täño nanaki! yäk. Gäk kädet siwoñi täño iwan. Täñyäkñarani kädet ba nadäk wakiwaki gäkken tokñen pätak yäk. Ekäni täño kädet siwoñi u täñpi wanayän täk täyan!

11 ✧ Eruk, nadätan? Apiño Ekänitä gurirän dapunka wawayän yäk. Dapunka wawänkan kadäni käroni bumik edap dapuri nämo kankan api it yäpmän kwen!

Poltä ude yänirän uterakgän gubamtä-yän dapuri-ken uwäk tänpewän dapuri bipmän utkuk. Tänpänkan Elimastä äma yepmäñirapän kädet näwojärewwut yänkan puñ ijintän kuñatkuk.

12 Täñirän intäjukun äma unitä u kanpäñ Ekäni täño manbiñam nadänkuko u nadäwän inide kubä tänpänpäñ Ekänitä nadäkinik täñkuk.

Saiprus penpen kome kubäken kuñkumän

13 ✧ Eruk, Polkät äma ätu penta kuñatkuño Pafos kome penpen gäpe terak äronpen Pamfilia komeken yotpärare kubä wäpi Pega u kuñkuñ. Kuñirä Jon-Mak yepmanpen äneñi Jerusalem kuñkuk.

14 Täñirän ätu u Pega yotpärare penpen ini kuron kuñtängän Pisidia komeken yotpärare kubä wäpi Antiok u ahänkuñ. Ahänpäñ Sabat kadäni-ken Juda täño käbeyä yot gänañ äro manitkuñ.

15 ✧ Äro manjirä Juda täño äma ekäni ekäni yot gänañ itkuño unitä Moses täño Baga man kudän täwani, ba profet biani täño man u daniñ paotpäñ Polkät Banabas u ñode yäwet yabänkuñ; Ektä ämawebe bänepi täñkehärom takta man kubä yäktä nadänpänä täga yänahädayän yäk.

16 ✧ Yäwäwä Poltä akuñpäñ yänuruk-uruk yäneño yänpäñ ketwära tänyärenkuk. Tänpän manbiñam ñode yäput penpäñ yänkuk; In Isrel ämawebe ba ämawebe gägäni ätu Anututa nadäkinik täñ imiñpäñ gämori-ken kuñarani in ket nadäwut!

17 ✧ Isrel äbot täño Anutu unitä äbekniye oraniye, ämawebe bämopi-ken nanikpäñ inita biñam yäpmän daniñkuk. Yäpmän daniñpäñ yepmanpäñ iniken komeni penpen päñku Isip kome itkuñ-ken uken täñpewän äbot pähap ahän patkuk. Tänpäkañ mäden, iniken kehäromi terak Isip komeken nanik yän-yäknat yäpmän äpämañ kuñkuk.

18 ✧ Täñkañ obañ 40 ude kome jopi-ken ittän kuñatkuñ-ken uken mani nämo iwatkuño upänkañ yabän korenkuk.

19 ✧ Eruk Kenan kome yäniñ kirewayän täñkuk-ken nanik Anututä ämawebe äbot pähap 7 ude tänpän wañkuñ. Tänpän wawäpäñ kome u Isrel ämawebeta yäniñ kirewänpän unitä korenpäñ itkuñ.

20 ✧ Imaka ahänkuko u kuduhtagän obañ 450 u gänañ ahän yäpmän kuñkuñ. Eruk u punin terak Isrel ämawebetä kome u yäpmänpän irirä Anututä watä ämaniye ätu iwoyänpäñ yepmak täñtän kuñirän Samuel, profet ude itta ahänkuk.

21 ✧ Tänpäkañ kadäni uken äma kubätä intäjukun it yämekta Anutu-ken gera yänkuñ. Gera yänjirä Anututä Sol intäjukun ämani itta iwoyänkuk. Sol uwä Kis täño nanaki, Benjamintä äbotken nanik. Tänpäkañ Soltä Isrel ämawebeta yabän yäwat epän täñ yämiñ yäpmän kuñtäyon obañ 40 ude tärenkuk.

22 ✧ Tärenjirän Anututä Sol u yänjwatpäñ komenita Devitpäñ intäjukun äma itta tenkuk. Tenpäñ Devitta yänpäñ ämawebe ñode yäwetkuk; Näk Jesi täño nanaki Devit u kañpäñ gäripi nadänpän bänepnatä u injit-inik täyat. Unitä uyaku näkño man kädet u kumän api iwat morewek yäk.

23 ✧ Eruk, Anututä yänkehäromtak man bian yänkuko udegän Devit täño äbotken nanik Anututä ini äma kubä iwoyänkuk. Äma unitä Isrel ämawebe waki keri-ken nanik api yämagurek yän yänkuk. Uwä wäpi Jesu.

24 ✧ Tänpäkañ Jesu epäni nämo yäput penpäñ täñtän kuñirän Jontä Isrel ämawebe-ken manbiñam yänahänpäñ ñode yäwettän kuñkuk; In bänepjin sukurenpäñ irit kuñat-kuñatjin yäpä-siwon täñjirä ume ärut tamayän yän yäwettän kuñkuk.

25 ✧ Eruk Jon epän täñkuko u tärewayän keräp täñjirän ämawebe ñode yäwet yabänkuk; Intä näka netä yän nadäk täkañ? Näk äma intä itsämäk täkañ, Kristo u nämo yäk. Upänkañ kawut! Äma kubä mäden näwatak yäk. Näk äpani-inik unita u dubini-ken itnañi nämo yän yäwetkuk.

26 ✧ Poltä ude yänpäñ yänkuk; Notnaye Abraham täño äbotken nanik, in nadäwut! Ba in ätu Juda äbotken nanik nämopän Anutu nadän imiñpäñ gämori-ken kuñat täkañ, in imaka nadäwut! Anututä ämawebe wakiken nanik yämagutpäñ inita biñam yäpmäk-yäpmäk unitäño manbiñam u nin bämopnin-ken ahätak ño!

✧ **13:15:** Apos 15:21 ✧ **13:16:** Apos 12:17 ✧ **13:17:** Kis 1:7, 6:6; Kis 12:51 ✧ **13:18:** Kis 16:35; Nam 14:34; Lo 1:31 ✧ **13:19:** Lo 7:1; Jos 14:1 ✧ **13:20:** Het 2:16, 1Sml 3:20 ✧ **13:21:** 1Sml 8:5,19, 1Sml 10:20-24 ✧ **13:22:** 1Sml 13:14, 1Sml 16:13; Sam 89:20 ✧ **13:23:** 2Sml 7:12-16; Ais 11:1 ✧ **13:24:** Mat 3:1-2 ✧ **13:25:** Jon 1:20,27 ✧ **13:26:** Apos 13:16

27 ✧ Jerusalem ämawebe jopi ukät watä ämaniyetä Jesu täño mebäri nämo nadäwä tumbuñ. Ba profet biani täño manbiñam Sabat kadäni-ken danipñäñ nadäk täñ yäpmäñ äbäk täñkuño unitäño mebäri nämo nadäwä tärenkuñ. Nämo nadäwä tärenkuño upäñkañ Jesu utta man yänjirä manbiñam biani u bureni ahäñkuk.

28 ✧ Äma uken goret kubä nämo kañkañ manken tenpäñ utpewä kumäkta Pailat-ken man kehäromigän yänkuñ.

29 ✧ Imaka bian profettä Jesu ude api täñ imineñ yän yäwani u kudup täñ imiñkuñ. Täñpäñ päya kwakäp terak nanik ketären yäpmäñ päpä awañ gänañ penkuñ.

30 ✧ Awañ gänañ penkuño upäñkañ Anututä äneñi awañ gänañ nanikpäñ yäpmäñ päñaku tewän kodak täñkuk.

31 ✧ Täñpäkañ u punin terak kepma mäyapta ämawebe Jesu nämo kumänjirän ukät Galili kome penpen Jerusalem penta kuñkuño unitä kak täñkuñ. Äma unitä apiño Jesu täño manbiñam Juda äbotken yänahäñtän kuñat täkañ.

32 ✧ Täñ, nin uwä intä nadäkta Anututä äbekniye oraniyeta yänkehäromtak man yän yämiñkuko unitäño Manbiñam Täga yänahän itkamän ño.

33 Täñpäkañ yänkehäromtak man u bureni ahäñkuk. Anututä Jesu awañ gänañ nanikpäñ yäpmäñ päñaku tewän kodak täñkuko unita äbekniye oraniye täño äbot ninken unitäño bureni ahän nimitak. Täñpäñ manbiñam ude-wanigän Sam 2-ken itak. Uwä ñode;

Gäk nanakna. Apiño bäyanpäñ gepmanñtat.

Sam 2:7

34 Anututä Jesu awañ gänañ nanik yäpmäñ päñaku tenkuko u äneñi awañ gänañ täga nämo api äpmo parawek. Uwä Anututä ini yänkuko ude;

Imaka täga Devitta biñam pen imiñkuro unitäño bureni uwä gamiñjira kehäromigän api ahän pärek yäk.

Ais 55:3

35 ✧ Ba man kubä pen Anutu täño manbiñam terak pätak u ñode;

Gäk kañ-äwaräkuk täñiri epän ämaka iwoyäwani awañ gänañ nämo api parawek.

Sam 16:10

36 ✧ Notnaye, man biani u bureni ahänjirän käkamän. Kadäni Devit kome terak itkuk-ken uken uwä Anutu täño nadäk-gärip ugän iwarän täñkuk. Täñkukopän mäden Devit kumbänä äbekiye oraniye täño awañken äneñpäkañ parañkuk.

37 Täñ, äma Anututä awañ gänañ nanik yäwän kikäñutkuko u komegup nämo parañkuk.

38-39 ✧✧ Ude yänpäñ Poltä ñode yäwetgän täñkuk; Unita notnaye in ket nadäneñ; Äma kumbuko uwä intäño momi täga pen tamek. Manbiñam unitagän täwetkamän ño. Moses täño бага mantä momijin täño topmäk-topmäk u pit tamiñpäñ siwoñi ämawebe täga nämo api täwerek. Nämo inik. Täñ, ämawebe Jesuta nadäkinik täñpen kuñatnayän täño u kuduptagän Jesutä momini bureni api pen yämek.

40 Unita in juku penpäñ ket nadäwut! Profettä man bian yänkuño unitä intä terak ärowekta. Man ñode yänkuño u;

✧ 13:27: Jon 16:3; Apos 3:17 ✧ 13:28: Mat 27:22-23 ✧ 13:29: Mat 27:59-60 ✧ 13:30: Apos 2:24
✧ 13:31: Apos 1:3,8 ✧ 13:32: Apos 13:23 ✧ 13:35: Apos 2:27 ✧ 13:36: Apos 2:29 ✧ 13:38-39:
Apos 10:43 ✧ 13:38-39: Rom 10:4

41 *In yäñärok man yäwanitä nadäwätäk pähap täñpänj kañ wañ morewut!
In irirä näkä imaka kudupi kubä täñpayän täyat unita nadäwä inide kubä api
täneñ.*

*Täñpäkañ ämatä unitäño manbiñam täwerirä nadänkañ bureni yän nämo api
nadäneñ. Hab 1:5*

42 Eruk, Poltä manbiñam u yänahänj paotpäñä Banabas-kät käbeyä yot peñpeñ yäman äpämañ kudayän täñirän ämawebe päke unitä yäwetkuñ; Man niwet ahäkamän unitäño moräki äneñi Sabat kadäni kubäta äbänkañ kañ niwerun yäk.

43 ✧ Ude yäweräkañ äpämañ kuñkumän. Täñirän Juda ämawebe-kät ämawebe Juda täño бага man iwarani guñ äbotken nanik ätutä Pol kenta Banabas yäwarän täñkuñ. Yäwarän täñirä bänep nadäk-nadäki täñkwawa tawänpänj Anutu täño nadäk-gärip u iwarän täñpänj unitäño iron terak kañ kuñarut yän man kwini terak peñ yäwetkumän.

44 Eruk äneñi Sabat kadäni kubäken ämawebe yotpärare uken mäyaptä Pol kenta Banabastä Anutu täño manbiñam yänahänjirän nadänayänj äbuñ.

45 ✧ Täñpäkañ Juda äma ekäni ekänitä ämawebe mäyap u yabänpänj kokwawak nadänpänj Pol yänärok iwetpäñ jopman pähap yäyak! yän yäwetkuñ.

46 ✧ Ude yänirä Pol kenta Banabas ehutpäñ man ñode yänkumän; Bureni! Nek Anutu täño man Juda äbotken nanik inta jukun täwet kirekta yän nimani. Upänkañ in man ñonita mäde ut imikañ uwä injin-tägän ñode bumik yäkañ; Nin irit täga tärek-täreki nämo unita biñam nämo täkamänj. In ude yäkañ unita nek inta mäde ut tamiñpänj ämawebe guñ äbotken päñku Ekäni täño manbiñam yänahänpänj api yäwetde yäk.

47 Ekänitä ñode peñ niwetkuk;

*Näkä täñpewa in guñ äbot täño peñyänjek ude itkañ ämawebe komeni komeni u
täñkentänj yämiñirä näkñata biñam api yäpmänj morewet yäk. Ais 49:6*

48 ✧ Eruk, ämawebe guñ äbotken nanik itkuño unitä man u nadänpänj bänep oretoret pähap nadänpänj Ekäni täño manbiñamta gäripi-inik nadänkuñ. Täñpänj ämawebe mäyaptä manbiñam unita nadäwä bureni täñkuñ. Ämawebe Anututä irit kehäromi yäpmäkta biñam iwoyäwani unitägän nadäkinik täñkuñ.

49 Täñpäkañ Ekäni täño mantä kome u gänañ kumän kuñjat moreñkuk.

50 ✧ Ude täñirän Juda täño ekäni ekänitä Anutu nadänj imani webe wäpi biñam ikek ätukät yotpärare unitäño äma ekäni ätu man yäput-yäwerirä Pol kenta Banabasta kokwawak nadänpänj waki täñ yämiñpänj kome uken nanik yäwat kireñpewä kuñkumän.

51 ✧ Ude täñirä yarä u kugun kuroñi terak nanik däpmänj äreyänpewän mañpäkañ yotpärare u mäde ut imiñpänj Aikoniam yotpärare-ken kuñkumän.

52 Täñpäkañ Kudupi Munapiktä ämawebe Jesuta nadäkinik täñ imani u bänepi täñpidäm täñirän bänep oretoret pähap nadänpänj kuñjatkuñ.

14

Aikoniam Manbiñam Täga u yänahänjkumän

1 Pol kenta Banabas Antiok yotpärare-ken täk täñkumäno udegän Aikoniam yotpärare-ken äronpänj Juda nanik täño käbeyä yot gänañ äronkumän. Äronpänj

✧ 13:43: Apos 11:23, 14:22 ✧ 13:45: Apos 14:2 ✧ 13:46: Luk 7:30; Apos 3:26, 18:6 ✧ 13:48: Apos 11:18 ✧ 13:50: Apos 17:4,12 ✧ 13:51: Mat 10:14; Apos 18:6

Ekäni täño manbiñam säkgämän-inik yänahänpäñ yäwerirän Juda äbotken nanik ba guñ äbotken nanik mäyaptä Jesuta nadäkinik täñkuñ.

² ✧ Täñirä Juda äma ätutäwä Ekäni täño man nadäktä bitnä-k-inik täñpäñ ämawebe ätu guñ äbotken nanik yäput-yäwet-pewä nadäkinik täñpanita iwan täñ yämiñkuñ.

³ ✧ Ude täñ yämiñkuño upänkañ Pol kenta Banabastä ehutpäñ ini ugän itkañ Ekäni täño man yänahäk täñkumänonik. Ude täñkañ Ekänitä orakoraki täño manbiñam täñkehärom takta kehäromi yämiñirän kudän kudupi mebäri mebäri täñkumän.

⁴ Täñpäkañ äma päke yotpärare u nanik duñ-wenpäñ ätutä Juda ämakät bänep kubägän täñkuñ. Täñirä ätutäwä aposoro yarä ukät bänep kubägän täñkuñ.

⁵ ✧ Ude täñpäñ itkañ mädenä Juda äma ätu ba guñ äbotken nanik ätukät intäjukun ämaniyetä Pol kenta Banabas iwan täñ yämiñpäñ mobätä kumän-kumän däpmäktä yänpäñ-nadänkuñ.

⁶ ✧ Ude täñirä biñam nadänpäñ Pol kenta Banabas kome u penpen Likonia komeken kuñkumän.

⁷ Uken kuñpäñ Listra Depe yotpärare ba yotpärare tuän tuän itkuño uken Manbiñam Täga u yänahänkumän.

Depe yotpärare-ken manbiñam yänahänkumän

⁸ ✧ Listra yotpärare uken äma kuroñi kwäyähäneñ täñpani kubä itkuk. Äma u miñitä inide bäyañkukopän kuñat-kuñat kubä nämo täñpani.

⁹ ✧ Eruk Poltä ämawebe manbiñam yäwet irirän äma kwäyähäneñ täñpani uwä juku penpäñ nadän itkuk. Nadän irirän Poltä äma uwä nadäkiniki kañpäñ Anututä u täga yäpän-täganani yän nadänpäñ dapun kehäromigän kañkuk.

¹⁰ Kehäromigän kañpäñ gera terak ñode iwetkuk; Eruk, käron aku! Ude yäwänä Poltä man yänkuko uterakgän äma uwä akuñpäñ käron kuñatkuk.

¹¹ ✧ Poltä kudän kudupi ude täñirän kañpäñ ämawebe päke itkuño unitä ini Likonia man terak ñode yänkuñ; Wära! Nininken uraktä äma äworenpäñ äbäkamän ño! yäk.

¹² Ude yänpäñ anutuniye wäpi yäwetkuñ. Banabas uwä wäpi Sus yän iwetkuñ. Täñpäñ Pol uwä man yänahäk täñkuko unita wäpi Hemes yän iwetkuñ.

¹³ Täñpäkañ yotpärare u dubini-ken urak Sus unitäño iniñoret yottä itkuk. Täñkañ yot unitäño watä ämakät ämawebe päke unitä Pol kenta Banabas yäniñ oretta ärawa tänayän nadänkuño unita watä äma unitä bulimakau ba päya irotpän omäk meranta täñpani mäyap yäpmän äbuk.

¹⁴ Ude täñirän aposoro yarä unitä ude tänayän yän yabänpäñ bärom täñpäñ iniken tek wen täñpän kuñkuñ. Teki wen täñpän kwäpäñ bäräneñ täropigän ämawebe u bämopi-ken äpmonpäñ yäwetkumän;

¹⁵ ✧ In imata ude tänayän yänkañ täkañ? Nek ämagän, in udewanigän! In anutu jopi-jopi mäde ut yämiñpäñ Anutu Bureni irit ikek u iniñ oretneña Manbiñam Täga täwetkamäk ño. Anutu u uwä kunum kenta kome gwägu ba imaka kudup pewän ahänkuñ.

¹⁶ ✧ It yäpmän äbuño kadäni uken äma äbori äbori yabän äwaräkuk täñirän kädet mebäri mebäri pewä ahänkuñ.

✧ **14:2:** Apos 13:45 ✧ **14:3:** Mak 16:20; Apos 19:11; Hib 2:4 ✧ **14:5:** Apos 14:19, 2Ti 3:11 ✧ **14:6:** Mat 10:23 ✧ **14:8:** Jon 9:1; Apos 3:2 ✧ **14:9:** Apos 3:4; Mat 9:28 ✧ **14:11:** Apos 28:6 ✧ **14:15:** Apos 10:26; Sam 146:6 ✧ **14:16:** Apos 17:30

17 ✧ Upänkañ Anututä mebarini nadäneñta not täñ tamiñirän iwän ba edap iniken kadäni terakgän ahän tamiñirän ketemtä ahän-bumbum täñirä nañ oretoret pähap täñ it täkañ yäk.

18 Eruk manbiñam ude yäwetpäñ yäniñ bitnäñkumäno upänkañ ehutpäñ ärawa täñ yämikta nadänkuñ.

Pol mobätä utkuñ

19 ✧ Kadäni uken Juda äma ätu Antiok ba Aikoniam komeken naniktä äbänpäñ Listra ämawebe peñ yäwetkuñ. Peñ yäwettäko Polta iwan täñpäñ mobätä utkañ kerigän inñitpäñ wädän yäpmän päñku kumänñtak yän yänkañ yotpärare gägäni-ken tenkuñ.

20 Tewä parirän äbot täñpani ätutä äbä it gwäjinpäñ kañ irirä nadäwän tägawäpäñ akumañ yotpärare-ken äneñi äronkuk. Eruk patkuko yänewänä Banabas-kät kome u penpeñ Depe yotpärare-ken kuñkumän.

21 ✧ Depe kome uken Manbiñam Täga yäwerirän ämawebe mäyaptä Jesuta biñam täñkuñ. Ude täñpäñ äyänutpeñ kädet kuñkumäno udegän Listra Aikoniam ba Antiok yotpärare-ken äneñi äbumän.

22 ✧ Äbä yotpärare tañi ba täpuri uken Jesuta nadäkinik täñpani bänepi täñpidäm tañ yämiñpäñ nadäkiniki täñkehärom takta man yäwettän kuñkumän. Täñpäñ man ñode yäwetkumän; Nadäkañ? Nadäkinik täñpani nin komi bäräpi mebari mebari nadänkañ kuñatnayän täkamän uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ api äpmone yän yäwetkumän.

23 ✧ Pol kenta Banabastä ude yäwetkañ yotpärare u nanik ämawebe äbot täñpani watä it yämikta watä äma yabän ahänpäñ iwoyänpäñ yepmañkumän. Täñpäñ Ekäni nadän imikinik täñkuño uwä Ekänitä täñkentän yämekta inita nak nämo nakta yäjiwätpäñ nakta jop itkañ yänapik man yän itkumän.

24 Ude täñkañ yepmañpeñ kuñkumän. Kumañ päñku Pisidia kome irepmitpeñ Pamfilia komeken ahänkumän.

25 Eruk Pega yotpärare-ken äronpäñ ämawebe u nanik Ekäni täño manbiñam yäwetkumän. Yäwetkañ äneñi yotpärare u penpeñ Atalia yotpärare-ken äpmonkumän.

26 ✧ Kome uken gäpe terak äronpeñ kumañ Antiok yotpärare-ken ahänpäñ epäni u täñ-tärenkumän. Kome ukenä äbot täñpanitä bian äma yarä unitä Ekäni täño manbiñam yänahäñtän kuñarirän Ekäni täño orakorakitä watä it yämekta Anutu kerit terak yepmañkañ epän man yäwet-pewä kuñkumän.

27 ✧ Eruk Antiok ahänpäñ äbot täñpani kubä-kengän yepmañpäñ Anututä täñkentän yämiñirän epän täñkumäno unitäño manbiñam yäwetkumän. Ba Anututä guñ ämawebeta kädet täwit yämiñirän nadäkinik täñkuño unitäño manbiñam yäwetkumän.

28 Ude täñkañ ämawebe äbot täñpani ukät kadäni käronji bumik itkuñ.

15

Jerusalem käbeyä kubä täñkuñ

1 ✧ Kadäni uken äma ätu Judia komeken naniktä Antiok kuñpäñ Antiok nanik äbot täñpani ñode yäwetkuñ; In Moses täño man buramiñpäñ gupjin moräk nämo madänpäñä Ekänitä biñam täga nämo api täneñ yän yänkuñ.

2 ✧ Ude yänirä Pol kenta Banabastä man u nadäwän siwonji nämo täñpöpäñ Judia äma ukät man wärät-wärät täñpäñ man kowat yäwän täñkuñ. Ude täñirä

✧ 14:17: Sam 147:8; Jer 5:24 ✧ 14:19: Apos 17:13, 2Ko 11:25, 2Ti 3:11 ✧ 14:21: Mat 28:19 ✧ 14:22: Mat 7:14; Apos 11:23, 15:32; Apos 18:23, 1Te 3:3 ✧ 14:23: Apos 13:3 ✧ 14:26: Apos 13:1-2; Apos 15:40 ✧ 14:27: Apos 15:4,12; Apos 11:18 ✧ 15:1: Gal 5:2 ✧ 15:2: Apos 11:30; Gal 2:1

äbot tänpäni ämawebetä man ñode topuñ; Eruk, Pol Banabas-kät nadäkinik tänpäni ätu yäwetpena päñku aposoro ba äma ekäni ekäni Jerusalem irani-kät man ño kañ yänpäñ yäpä-siwon tawut yäk.

³ Man ude topmänpäñä Antiok äbot tänpäni ämawebe Jerusalem kukta iwoyänkuño u yepmañpä kuñkuñ. Kumañ päñku Ponika ba Samaria kome irepmitpäñ kome u nanik äbot tänpäni manbiñam ñode yäwettän kuñkuñ; Äma guñ äbotken nanik mäyaptä Anutu täño man nadänpäñ Anututa biñam täñkuñ. Ude yäwerirä nadänpäñ bänepitä oretoret pähap nadäñkuñ.

⁴ ✧ Eruk manbiñam u yänahäntän kumañ Jerusalem ahäñkuñ. Jerusalem ahäñirä aposoro, äbot tänpäni täño ekäni ekäni ba äbot tänpäni ämawebe ini imaka, penta yäniñ oretkuñ. Yäniñ orerirä Pol kenta Banabastä Ekäni Anututä täñkentän yämiñirän guñ äbot ämawebe-ken epän täñkumäno unitäño manbiñam yäwetkumän.

⁵ Ude yäwerirän äbot tänpäni ätu Parisi äma itkuño unitä ñode yänkuñ; Äbot kubäken naniktä gupi moräk madäneño uyaku nadäna siwoni täñpek. Äma uwä yäweräkañ Moses täño бага man bok kañ buramiwut yäk.

⁶ Parisi ämatä man ude yänirä aposoro-kät äma ekäni ätukät käbeyä tänpäñ man yän-ket utnayän täñkuñ.

⁷ ✧ Man u ket utnayän yänkañ man epän pähap täñkuñ. Yäwä tärenirän Pitatä akunpäñ ñode yäwetkuk; Notnaye, bian Anututä in bämopjin-ken nanik näk iwoyänpäñ nepmañkuko u nadäkañ. U nähä guñ äbotken Manbiñam Täga yänahänpäñ yäwerira Ekänita nadäkinik täneñta iwoyänpäñ nepmañkuk.

⁸ ✧ Anutu, ämawebe kuduptagän bänepi-ken yabänpäñ-nadäk täyak unitä guñ ämawebe äbot u Kudupi Munapik ninta ninin kireñkuko udegän yäniñ kireñkuk. Ude täñirän kañpäñ ñode nadäñkumäg; Anututä ämawebe u inita biñam yäpmäg danitak yäk.

⁹ ✧ U ninta kädet kubä niwonjäreñkañ guñ ämawebeta kädet inigän kubä nämo yäwonjäreñkuk. Nämoinik! U nadäkinik täñ imiñirä bänepi ärut yäpän tagawäpäñ yepmañkuk.

¹⁰ ✧ Unita in imata Anutu täño täktäki irepmitpäñ tänayän täkañ? In бага man täño bäräpi u notniye guñ äbotken nanikta nämo kotañ yämineñ. Nämoinik, bian äbekniye oraniye ba ninin imaka, bäräpi u täga nämo kottañkumän yäk.

¹¹ ✧ Upänkañ ñode nadäk takamän; Ekäni Jesu täño orakoraki uterakgän Anututä nin inita biñam iwoyänkuko udegän notniye guñ äbotken nanik imaka, iwoyänkuk.

¹² ✧ Pitatä man ude yän irirän nadänpäñ äma käbeyä täñ itkuño u kudup man bitnänpäñ Pol kenta Banabas-tagän juku peñkuñ. Juku peñirä yarä unitä Anututä kudän kudupi kudupi kerä terak guñ äbotken täñkuko unitäño manbiñam ätu yänahäkän täñkumän.

¹³ ✧ Eruk, manbiñam u yän paorirän Jemstä ñode yänkuk; Notnaye, juku peñpäñ nadäkot!

¹⁴ ✧ Man Saimon-Pitatä ñode niwerak; Anututä ironi kwawa pewän ahäwäpäñ guñ ämawebe bämopi-ken nanik ätu inita biñam iwoyänpäñ yäpmäg daniñkuk.

¹⁵ Ba profet biani täño man u inidewanigän. U ñode kudän täñkuñ;

¹⁶ *Ekänitä ñode yänkuk;*

✧ **15:4:** Apos 14:27 ✧ **15:7:** Apos 10:1-43 ✧ **15:8:** Apos 10:44, 11:15 ✧ **15:9:** Apos 10:34-35
 ✧ **15:10:** Mat 11:30; Gal 3:10, 5:1 ✧ **15:11:** Gal 2:16; Efe 2:5-8 ✧ **15:12:** Apos 14:27 ✧ **15:13:** Gal 2:9 ✧ **15:14:** Apos 15:7-9

Devit täño äbot uwä yottaba tokät manñpani ude bumik yäk.

Upäñkañ kämiwä, näkä äbäñpäñä äneñi yäpmäñ päñaku penñäñ api täñkodak täwet.

17-18 *Ude api täñpero unita ämawebe ätu Ekäni näk nabäñ ahäkta epäni api täneñ.*

Bureni, ämawebe guñ äbotken nanik näkñata biñam iwoyäjkuuro u näka api wäyäkñeñtäñ kuneñ.

Ekänitä bian imaka ude api ahäneñ yäñ yäñkuko udegän täñkuk. Amo 9:11,12

19 Unita notnaye, näk ñode nadätat. Nin notniye guñ äbotken nanik bänepi sukureñpäñ Anutu-ken kuñ moreñkuño unita bäräpi nämö kotañ yämine.

20 ✧ Nämö, jukuman ñode ugänpäñ kañ kudän täñpäñ yämina; In wäbätta tom ketem ijiñ yämani u moräki nämö näneñ. Ketem udewani u nañpäñ bänepjin täñpä wanen. Ba kubokäret kädet u ba u nämö täneñ. Ba tom kotäki topmäñpäñ däpmäñ-pewä kumbani-kät tom nägäri nämö piwä kwani u nämö näneñ. 21 ✧ Nin nadäkamäñ, bian umu-kentä päbä apiño itkamäñ-ken ñoken guñ äbot täño yotpärare kubäkubäken Sabat kadäni-ken käbeyä yot gänañ Moses täño бага man u kudup danipäñ yäñahäk täkañ. Unita Baga man yarägän ude kañ kudän täñpäñ yämina.

Jerusalem käbeyätä man ñode topuñ

22 Eruk, aposoro-kät äbot täñpani ämawebe ba watä ämaniyetä man topmäñpäñ äma yarä Banabas kenta Polkät Antiok kukta yabäñ ahäñkuñ. Äma yarä u kubä wäpi Judas wäpi kubä Basabas, kubä wäpi Silas. Yarä unitä äbot täñpani täño watä äma ude itkumän.

23 Täñpäñ manbiñam yäpmäñ kukta ñode kudän täñpäñ yämiñkuñ;

Man kudän ño guñ äbot Antiok, Siria, Silisia komeken nanik nadäkinik täñpani, inta kudän täñ tamani. U notjiye aposoro-kät Jerusalem äbot täñpani täño watä ämaniye nintä kudän täñ tamiñpäñ oretoret man tena äretak.

24 ✧ Eruk man kubä ñode nadämäñ; Nintä nämö nadäñ yämiñitna ninken nanik äma ätutä inken kuñkañ man mebäri mebäri täwerirä nadäwätäk pähap täñkuñ.

25 Nintä u nadänpäñ man epän täñpäñ äma yarä ño yabäñ ahäñpäñ yepmana yäpmäñ notninpakyat Pol kenta Banabas-kät ärekañ.

26 Nin Pol kenta Banabasta gäripi pähap nadäk takamäñ. Uwä Jesu Kristo Ekäninin täño epän terak ini gupita nämö iyap tañpäñ bäräpi mebäri mebäri kotañkumän.

27 Täñpäñ nin Judas kenta Silastä manbiñam ño täñkehärom takta, inken yepmana yäpmäñ ärekamän.

28 ✧ Kudupi Munapik-kät nintä man yäñpäñ-nadäk ñode täñkumän; Intä bäräpi ätukät kotakta bitnäkamäñ. Unita in kädet ñode-gänpäñ iwatneñ;

29 ✧ In nañ moräk wäbätta peñ yämani u nämö yäpmäñpäñ näneñ. Ba tom kotäki topmäñpäñ däpmäñ-pewä kumbani ba tom nägäri u nämö näneñ. Ba kubokäret kädet nämö täneñ. Injinta watäni itpäñ imaka ño mäde ut moreñirä api tägawek. Eruk, ugän. Säkgämän kañ irut.

30 Man ude kudän täñpäñ yämiñkañ yepmañpä yäpmäñ Antiok komeken kuñkuñ. Eruk kumañ päñku Antiok ahäñpäñä äbot täñpani yäñpäbä yepmañpäñ man kudän u yämiñkuñ.

31 Yämäkañ ämawebetä irit kuñat-kuñari täñ-kehäromtak man u danipäñ nadäñkañ bänep oretoret pähap nadäñkuñ.

32 ✧ Tänpäkaŋ Judas kenta Silas u Anutu täŋo meni jinom yäŋahäwani unita äbot täŋpani ämawebe bänepi täŋpidäm takta ba täŋkehärom takta man kädet tägatäga mäyap yäwetpän yäwoŋärek täŋkumän.

33-34 Tänpäkaŋ yarä u Antiok kome uken kadäni käroni bumik itkaŋ äbot täŋpani uken naniktä bänep kwini terak äneŋi yepmaŋpä yäpmän äbumän-ken kuŋkumän.

35 Täŋ, Pol kenta Banabas uwä ini Antiok kome ugän itkumän. Itkaŋ äma ätu mäyap ini u nanikkät Ekäni täŋo man yäŋahäŋit, Ekäni täŋo kädet täga mebäri mebäri unita yäwetpän yäwoŋärek täk täŋkumän.

Pol kenta Banabas duŋ-weŋkumän

36 Eruk uken kadäni käroni ittängän Poltä Banabas ŋode iwetkuk; Nek äneŋi äyänutpeŋ päŋku notniyeta yabäda yäk. Bian Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ yäwettän kuŋatkumäk-ken kuŋpäŋ täga ba goret itkaŋ unita yabäda yäk.

37 ✧ Ude yänpän Banabastä Jon wäpi kubä Mak u bok kukta yänkuk.

38 ✧ Yäwänä Poltä yänkuk; Äma uwä bian nekkät epän täkta bitnäŋpäŋ Pamfilia komeken nipmaŋpeŋ kuŋkuko ukeŋo. Unita ukät nämo kunayän yäk.

39 Ude yänpän yän-awätpän duŋ-weŋpäŋ inigän inigän itkumän. Ude täŋpäŋ Banabastä Mak imaguränkaŋ gäpe kubä terak äronpeŋ Saiprus kome kuŋkumän.

40 ✧ Täŋirän Pol uwä Silas imaguränkaŋ kudayän täŋirän äbot täŋpani ämawebe u nanik unitä Anutu kerik-ken yepmaŋpäŋ yänkuŋ; Ekäni täŋo orakoritä watäni it tamiŋirän kaŋ kuŋarun.

41 Ude yäweräkaŋ yarä uwä eruk Siria ba Silisia komeken ittän kuŋatkumän. Kome u ittän kuŋatkumäno uwä, u käda nanik ämawebe äbot täŋpani Poltä nadäkiniki täŋkehärom taŋ yämiŋirän ittän kuŋatkumän.

16

Timoti Pol kenta Silas-kät bok kuŋatkuŋ

1 ✧ Eruk Pol kenta Silas kuŋattängän Depe irepmitkaŋ Listra komeken ahänkumän. Kome uken Jesuta nadäkinik täŋpani kubä wäpi Timoti. Miŋi uwä Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täŋpani. Täŋ, naniwä Grik äma, guŋ äbotken nanik.

2 ✧ Tänpäkaŋ Listra Aikoniam äbot täŋpani ämawebetä Timotita u äma tägagämän yän yäk täŋkuŋ.

3 ✧ Yänirä nadänpän Poltä Timoti-kät kuŋatta gäripi nadänkuk. Ude nadänkuko upänkaŋ Juda ämawebe kome uken iranitä Timoti nani u guŋ äbotken nanik yän nadänkuŋo unita Poltä Juda noriyetä bänep täga nadäkta Timoti täŋo gupi moräk madänkuk.

4 ✧ Ude täŋpänkaŋ Polkät noriye ätutä komeni komeni kumän kuŋat moreŋpäŋ man aposoro-kät Jerusalem äbot täŋpani täŋo watä ämaniyetä guŋ äbot nadäkinik täŋpanitä nadänpän iwatta topuŋo, u yäwet täŋkuŋ.

5 ✧ Ude täŋtän kuŋirä äbot täŋpani ämawebe täŋo nadäkiniki kehärom taŋkuk. Täŋpäŋ ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik täŋpäŋ päbä äbot täŋpani u yäpurärät täŋirä äbot taŋi täŋkuk.

Poltä dämpmonken äma kubä kaŋkuk

✧ 15:32: Apos 11:27, 13:1; Apos 14:22 ✧ 15:37: Apos 12:12,25 ✧ 15:38: Apos 13:13; Kol 4:10
 ✧ 15:40: Apos 4:36, 13:4; Apos 14:26 ✧ 16:1: Apos 14:6, 2Ti 1:5 ✧ 16:2: Plp 2:19-22 ✧ 16:3:
 Gal 2:3-5 ✧ 16:4: Apos 15:23-29 ✧ 16:5: Apos 2:47

6 ✧ Tänpäkaŋ Poltä Esia komeken Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäkta nadäŋkuko upäŋkaŋ Kudupi Munapiktä iniŋ bitnäŋkuk. Iniŋ bitnäŋpewän Polkät noriye Frikia Galesia komeken kuŋatkuŋ.

7 ✧ Kuŋattängän Misia komeken ahänpäŋ unitä Bitinia komeken kunayäŋ täŋkuŋo upäŋkaŋ Jesu täŋo Munapiktä yäniŋ bitnäŋkuk.

8 Yäniŋ bitnäŋpewän Misia kome jop irepmitpeŋ Troas yotpärare-ken kuŋkuŋ.

9 Pänku u patkaŋ bipani Poltä döpmonken kubä ŋode täŋkuk; Masedonia komeken nanik äma kubätä Pol butewaki man terak ŋode iwetkuk; Gäk Masedonia kome ŋoken äbä nin täŋkentäŋ nimi yäk.

10 Poltä döpmonken ude kawänkaŋ ŋode nadäŋkumäŋ; Anututä Masedonia komeken päŋku Ekäni täŋo manbiŋam yäwetta ninta gera yäyak yäŋ nadäŋkumäŋ. Ude nadänpäŋ tuŋum täŋkumäŋ.

Lidiatä Ekänita biŋam täŋkuk

11 Eruk tuŋum täŋpeŋ gäpe terak äronpäŋä Troas kome peŋpeŋ Samotres kome gwägu bämopi-ken kuŋkumäŋ. Uken päŋku pätna yäŋewänä u peŋpeŋ äneŋi gäpe terak äronpeŋ Neapolis kuŋkumäŋ.

12 U nanik-tagänä Pilipai yotpärare ninin kuron kuŋkumäŋ. Pilipai uwä Masedonia kome u kädä täŋo yotpärare intäjukun, Rom gapmantä kaŋ-iwarani. Uken päŋku kepma yarä ude itkumäŋ.

13 Eruk Sabat kadäni täŋirän Juda ämatä yäŋapik man yäkyäk bägup kubä uken itak yäŋ nadänpäŋä yotpärare-ken naniktä äpämaŋ yewa gägäni umude ume terak äpmonkumäŋ. Uken kuŋpäŋ webe äbot ätu irirä yabäŋkumäŋ. Yabänpäŋ ukät mäŋiritpäŋ man yänpäŋ-nadäk täŋkumäŋ.

14 Täŋ, webe nintäŋo man nadäŋkuŋo ukät nanik kubä wäpi Lidia. U Taiataira yotpärare-ken nanik. Moneŋta tek säkgämän säkgämän gwäki ärowani u peŋirän yäpmäk täŋkuŋonik. Uwä guŋ äbotken nanik upäŋkaŋ Anutu bureni kubägän iniŋoret täŋkukonik. Tänpäkaŋ Ekänitä bänepi täŋpidäm taŋ imiŋirän Poltä man yäŋkuko u nadänpäŋ iyap täŋkuk.

15 ✧ Eruk webe u ini ba äboriye unita Jesu wäpi terak ume ärut yämiŋkumäŋ. Ude täŋ yäminakaŋ webe unitä äyänutpäŋ niwetkuk; Intä näka Ekänita nadäkinik täyak yäŋ nadänpäŋä näkä yotken täga ämnayäŋ? Man ehuranigän yäntäyon mani buramiŋpäŋ iwatkumäŋ.

Pol kenta Silas komi yotken yepmaŋkuŋ

16 ✧ Kepma kubäta yäŋapik man yäkyäk bägup-ken äpmonjitna watä webe jopi kubätä nibäŋ ahäŋkuk. Täŋkaŋ webe u wäbät ikek. Unitä äma täŋo mebäri yäŋahäk täŋkukonik. Kädet u terak mähemiyetä moneŋ taŋi yäpmäk täŋkuŋonik.

17 ✧ Tänpäkaŋ webe unitä nibäŋ ahänpäŋ Polkät nin niwarän tänpäŋ man gera terak ŋode yäŋkuk; Äma ŋonitä Anutu ärowani pähap unitäŋo epän äma itkamän yäk. U Anututa biŋam täktäk kädet täwetpäŋ täwoŋäredayäŋ äbäkamän yäk.

18 ✧ Kepma kepma man udegän yäŋ yäpmäŋ kuŋtäyon Poltä gaŋa taŋpäŋ äyänutpäŋ iwetkuk; Näk Jesu Kristo unitäŋo kehäromi terak peŋ gäwetat; Wäbät, gäk webe ŋo teŋpeŋ ku! yäk. Ude yäwänä uterakgän teŋpeŋ kuŋkuk.

19-20 ✧ Eruk ude täŋirän webe unitäŋo mähemiyetä moneŋ tuŋum wädäk-wädäk kädet kawä nämo tänpäpäŋ Pol kenta Silas yepmäŋitpäŋ yäŋ-yäkŋat päŋku yotpärare bämopi-ken Rom gapman täŋo äma ekäni ekäni kerik-ken yepmaŋpäŋ

✧ 16:6: Apos 18:23 ✧ 16:7: 2Ti 1:15 ✧ 16:15: Apos 16:33, 18:8 ✧ 16:16: Apos 19:24 ✧ 16:17: Mak 1:24,34 ✧ 16:18: Mak 16:17 ✧ 16:19-20: Mak 13:9; Apos 17:6; Mat 5:11

yäwetkuᅇ; Juda äma yarä ᅇonitä nintä yotpärare-ken äbänpäᅇ ämawebe bänepi peᅇ awähutkamän yäk.

21 Man kädet kudupi Rom äma nintä nämo tänaᅇpäᅇ yänähänpäᅇ niwetkamän yäk.

22 ✧ Ude yäweräwä äma äbot pähap itkuᅇo unitä kokwawak nadän yämiᅇkuᅇ. Ude täᅇirä man yäpmän daniwani ämatä komi ämata yäniᅇ kireᅇirä yepmäᅇitpäᅇ teki yänopmäᅇ yämiᅇpäᅇ iwänaptä bumta däpuᅇ.

23 Däpmänpäᅇ komi yot gänaᅇ yepmaᅇirä komi yot täᅇo watä äma kubä yäma täᅇkehärom täᅇpäᅇ watäni itta iwetkuᅇ.

24 Iwerirä eruk komi yot bämopi-ken-inik yepmaᅇpäᅇ kuroᅇiyat päya kujattä uyᅇ-yepmäᅇitpäᅇ täᅇkehärom täᅇpäᅇ yepmaᅇkuk.

25 Yepmaᅇpäᅇ itkaᅇ bipani bämopi-ken Pol kenta Silas Ekäniken yänapik man yänit, iniᅇoret kap ätu teᅇirän äma komi yot gänaᅇ bok itkuᅇo u nadänkuᅇ.

26 U nadänirä uterakgän kenän kwaiᅇirän komi yot bumta kwaiᅇkuk. Kwaiᅇirän komi yot täᅇo yäma päke u kudup ini jop tägeᅇkuᅇ. Täᅇpäᅇ yen kehäromi äma komi yot gänaᅇ irani keri kuroᅇi topuᅇo u imaka, ini jop äreyän maᅇkuᅇ.

27 ✧ Täᅇpäkaᅇ watä ämatä kikuᅇtukuk. Kiᅇutpäᅇä dapun täᅇpäᅇ kaᅇkuk; Komi yot täᅇo yäma kudup tägeᅇkuᅇo irirä. Yabänpäᅇ-nadänkuk; Komi yot gänaᅇ ᅇo iraᅇo ᅇokeᅇo käwep äpämaᅇ metäkaᅇ yän nadänkuk. Ude nadänpäᅇ päip yäpmänpäᅇ iniken gupi urayän täᅇkuk.

28 Ude täᅇirän Poltä gera terak ᅇode iwetkuk; Ude täᅇpeno! Nin kuduᅇtagän itkamän ᅇo yäk.

29 Ude yänirän watä äma unitä topänta gera yänitäᅇ komi yot gänaᅇ äronkuk. U umuntaᅇkaᅇ bumta kwaiᅇpäᅇ Pol Silas dubini-ken maᅇpäᅇ äpmonkuᅇ.

30 ✧ Täᅇpäᅇ yarä u yän-yäkᅇat yäpmän yäman äpmonpäᅇ yäwetkuk; Notnapakyat, näk imapän täᅇira Anututä api täᅇkentän namek?

31 Yäwänä iwetkumän; Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täᅇ imikaᅇ uyaku gäk ba webeka nanak ba ämawebe gäkkät it täkaᅇ u kudup Ekäni Jesu Kristota nadäkinik täᅇ imiᅇkaᅇ uyaku Anututa biᅇam api täneᅇ yäk.

32 Yäwän yarä unitä Ekäni täᅇo manbiᅇam äma u ba noriye unitä yotken itkuᅇo u yäwetpäᅇ yäwoᅇäreᅇ täᅇkumän.

33 ✧ Yäwerän nadänpäᅇ bipani ugän watä äma unitä yän-yäkᅇat yäpmän päᅇku däpuᅇo meni ärut yämiᅇkuk. Täᅇpäᅇ yäwerän ini ba webeni nanak Jesu wäpi terak ume ärut yämiᅇkumän.

34 Täᅇkaᅇ watä äma unitä yän-yäkᅇat yäpmän päᅇku ini yot gänaᅇ yepmaᅇpäᅇ ketem iᅇiᅇ yämiᅇkuk. Täᅇpäkaᅇ äma u ini ba webeni nanakiye kudup Anututa biᅇam täᅇpäᅇ bänep oretoret pähap täᅇkuᅇ.

Pol kenta Silas yepmaᅇpä äpämaᅇ kuᅇkumän

35 Eruk parä yänᅇirän Rom gapman täᅇo man yäpmän daniwani äma ätutä komi ämaniye ᅇode yäwet-pewä kuᅇkuᅇ; Äma yarä u yabä kätänpewä kun! yäk. Ude yäwet-pewä kuᅇkaᅇ komi yot täᅇo watä äma udegän iwetkuᅇ.

36 Iwerä nadänpäᅇ watä ämatä Pol iwetkuk; Näkä ek tabä kätänpewa kukta äma ekäni ekänitä man pewä äbätak. Urita ek äpämaᅇ kuᅇkaᅇ säkgämän itkon.

37 ✧ Yäwänä Poltä iwetkuk; Ude täga nämo! Nek Rom äbotken nanik upänkaᅇ goret ude nämo täᅇ nimaᅇaᅇipän jop nadän täᅇ nimiᅇkuᅇ. Manken jukun nipmaᅇpäᅇ mebärineᅇ kaᅇkaᅇ uterak komi yotken nipmaᅇkuᅇo uyaku tägawän! Upänkaᅇ ude nämo täᅇ nimiᅇkuᅇ. U jop nadän nidäpmänpäᅇ komi yotken nipmaᅇkuᅇ. Ude täᅇkuᅇo upänkaᅇ käbop äpämaᅇ kun yän niwetkaᅇ?

Nämoinik! Äma ekäni u ini-tägän äbänkañ keran kañ nimagut yäpmänj äpämañ kut.

³⁸ Poltä ude yäweränä komi ämatä äyänutpeñ päñku man yäpmänj daniwani äma ñode yäwetkuñ; Pol kenta Silas u Rom äbotken nanik yäk. Yäweränkañ man u nadänpäñ kwainkuñ.

³⁹ ✱ Kwainpäñ äma yarä uken äbänpäñ butewaki man yäwetkuñ. Täñpäñ yarä u yän-yäkñat yäpmänj äpämañ kuñkuñ. Täñkañ kome u peñpeñ kome kukñi kända kukta man yäwetkuñ.

⁴⁰ Ude yäweräwä yarä u komi yotken naniktä äpämañ Lidiatä yotken kuñpäñä Jesu täño äbot yabänj ahänpäñj bänep täñ-kehäromtak man yäwetpeñ kuñkumän.

17

Tesalonaika kuñkumän

¹ ✱ Täñpäkañ Pol kenta Silas yotpärare yarä wäpi Amfipolis ba Apolonia u yärepmitpeñ Tesalonaika yotpärare-ken ahänkumän. Uken Juda äma täño käbeyä yot kubä itkuk. ² Eruk, u ahänpäñä Pol uwä ini täk täñkuko udegän Sabat yarakubä ude Juda naniktä käbeyä yot gänañ u äronpäñ Juda ämawebe ukät Ekäni täño man yänpäñ-nadäk täñkuñ. Ude täñkañ Ekäni täño man kudän ätu yäwetpäñ yäwoñärek täñpäñ ñode yäwetkuk;

³ ✱ Kristo, Anutu täño iwoyäwani uwä kumänpäñ äneñi akukta biñam yäwani yäk. Täñpäkañ Jesu täño wäpi biñam täwet täyat uwä Kristo ubayänj.

⁴ ✱ Man ude yäwerirän Juda ämawebe ätutä nadäwä bureni täñpäpäñ Pol kenta Silas yäwatkuñ. Täñkañ Grik nanik ätu Anutu iniñ orerani u mäyaptä penta yäwatkuñ. Ba uken nanik webe wäpi biñam ikek udegän, mäyap yäwatkuñ.

⁵ Täñpäkañ ämawebe päke unitä Pol kenta Silas u yäwarä yabänpäñ Juda ämatä kokwawak nadänkuñ. Ude täñpäñ äma wakiwaki käbeyä bägup-ken u ini-ini ittän kwani u mäyap yämagut päbä yepmañpä ämawebe yotpärare u nanik jop manman terak yäput-yäwettäko man yän täñuruk-uruk pähap täñkuñ. Ude täñ irirä äma wakiwaki unitä Pol kenta Silas yepmäñjit päbä ämawebe u kerä terak pena yänkañ päñku äma kubä wäpi Jeson unitä yotken bäränjen kuñpäñä wäyäkñenkuñ.

⁶ ✱ Päñku wäyäkñewä wawäpäñ Jeson-kät äbot täñpani ätu ugänpäñ yepmäñjit yäpmänj kome unitäño intäjukun äma u inamiken yän-yäkñat yäpmänj kuñkuñ. Ude täñkañ gera terak ñode yänkuñ; Äma komeni komeni kuñatkañ kädet wakiwaki täk täñkuño ukeño äbänjo itkanj ño yäk.

⁷ ✱ Jesontä äma u yän-yäkñat yäpmänj ini yotken kuñkuk yäk. Nadäkinik täñpani äma päke u intäjukun ämanin wäpi Sisa unitäño man kädet urani. Unitä ñode yäk täkañ; Intäjukun äma kudupi kubä itak, u wäpi Jesu yän ude yäk täkañ.

⁸ Ude yänirä ämawebe päke ukät kome u nanik täño äma ekäni ekänitä man u nadänkañ kikñutpäñ-nadäwätäk pähap täñkuñ.

⁹ Eruk ude täñkañ Jeson-kät nadäkinik täñpani ätu yepmäñjitkuño u yäwerä komi yotta gwäki pewäkañ yäniñ kireñpewä kuñkuñ.

Beria kome päñku epän täñkumän

¹⁰ Eruk, kome bipmäñirän, äbot täñpani noriyetä Pol kenta Silas yepmañpä yotpärare kubä wäpi Beria uken kuñkumän. Kumañ Beria kome u ahänpäñä Juda nanik täño käbeyä yot kome u itkuko u gänañ äronkumän.

✱ 16:39: Mat 8:34 ✱ 17:1: 1Te 1:1,2 ✱ 17:3: Luk 24:26; Apos 3:18, 9:22 ✱ 17:4: Apos 13:50
✱ 17:6: Apos 16:20 ✱ 17:7: Luk 23:2; Jon 19:12

11 ✧ Ämawebe Juda äbotken nanik Beria kome u irani unitäño bänep nadäk-nadäki u tägagämän, Juda ämawebe Tesalonaika kome irani unitäño yärepmitkuk. Tänpäkanj Pol täño man nadänpänj gäripi-inik nadänkuñ. Ude täñkanj kepma kepma Anutu täño man kudän täwani u danipänj yänpänj-nadäk täk täñkuñ, Pol täño man ño bureni ba bureni nämo yän nadäktä.

12 Täñkanj Juda nanik ämawebe mäyap-iniktä nadäkinik täñkuñ. Ba Grik webe, guñ äbotken nanik wäpi biñam ikek ätu, ba Grik äma ätu imaka, udegän nadäkinik täñkuñ.

13 ✧ Ude täñirä Juda äbotken nanik Tesalonaika kome irani unitä manbiñam ñode nadänkuñ; Pol uwä Beria komeken Ekäni täño manbiñam yänahänpänj yäwet itak yän ude nadänpänjä pänku yotpärare uken ahänpänj ämawebe yäput-yäwettäko Pol Silasta kokwawak nadän yämiñkuñ.

14 Täñirä äbot täñpanitä Pol bäränjek-inik iniñ kireñpewä kome, gwägu pähap dubini-ken äpmonkuk. Täñ, Silas kenta Timoti uwä pen Beria kome-kengän itkumän.

15 Eruk äma Pol yänikñat yäpmänj kuñkuño uwä Pol yänikñat yäpmänj pen kumanj Atens yotpärare tañi uken kuñkuñ. Tänpäkanj äneñi kunayänj yäwäwä Poltä Silas kenta Timotita man ñode pewän kuñkuk; Ek bäränjenj näkä itat-ken ño kanj äbun yäk.

Pol Atens yotpärare-ken man yänahänjuk

16 Poltä Silas kenta Timotita Atens komeken itsämänj yäpmänj kuñkuk. Täñkanj yotpärare u gänäñ yäwik jopi, äma keritä täñpani mäyap-inik irirä yabänjuk. Ude yabänpänj Pol bänepitä jägämi-inik nadänjuk.

17 ✧ Jägämi nadänjukko unita Juda täño käbeyä yotken kuñkanj Juda nanikkät Grik äma Anutu burenita nadän imani ukät man unita yänpänj-nadäk täñkuñ. Ba kepma kepma yotpärare unitäño käbeyä bägup-ken kuñkanj ämawebe jop itkuño ukät man kowata kowata yäk täñkuñonik.

18 Tänpäkanj kome uken äma äbot yarä nadäk-nadäki ärowani wäpi Epikurian ba Stoiktä itkuñ. Tänpänj kadäni kubä äma nadäwani äbot yarä uken nanik ätutä Ekäni täño manta yänpänj yän-awätpäñ Polkät man kowat yäwän täñkuñ. Poltä Jesu täño manbiñam ba kumbani-ken nanik akuñkuko unitäño man yäwetkuko unita ukät nanik ätutä ñode yänkuñ; Äma jop manman yäwani uwä jide yäwayänj yänpänj yäyak? Yänirä ätutä yänkuñ; Kome ätu täño anutu unitäño manpänj käwep yäyak.

19 Ude yänpänj Pol yänikñat pänku äma ekäni ekäni täño käbeyä wäpi Areopagus uken tenpänj iwet yabänkuñ; Gäk man kudupi yäyan u jideta yäyan? Niweri nadäna yäk.

20 Gäkño man ño nadänjitna inide kubä täyak unita man yäyan unitäño mebäri niweri nadäna! yän iwetkuñ.

21 Tänpäkanj Atens ämawebe täño mebäri uwä ñode; Kome mähemkät äma äbani Atens kome irani-kät imaka kubä nämo täk täñkuñonik. Nämo, u kadäni kadäni käbeyä tänpänj man kudupi kudupita yänpänj-nadäk täk täñkuño unita Pol täño man u nadänayänj yänkanj yänkuñ.

22 Ude yänpänj iwet yabänirä Poltä äma ekäni ekäni bämopi-ken itpäñ ñode yäwetkuk; Näkä in Atens nanik äma tabäk täyat uwä anutujin yäniñ oretta gwäk pimiñpänj täk täkanj yäk.

23 Pengän yotpärare ño gänäñ kuñattänjgän mobä änok pewani kubä kanjut. Mobä uterak man kudän kubä ñode kudän täwanipänj daninkut; Ñowä anutu

nintä nämo nadäwani kubäta tänpäni. Eruk, apiño Anutu intä nämo nadänpäni iniñoret täkañ unitäño mebari ñode yänahänpäñ täwera nadäwut;

24 ✧ Nämo nadäk täkañ uwä Anutu kunum kenta kome ba imaka imaka kome terak itkañ ño pewän ahäwäpäñ kunum kenta kome täño Ekäni pähap itak. Anutu uwä yot ämatä tänpäñ kudupi yot yän iwerani gänañ nämo it täyak yäk.

25 ✧ Ba imaka kubäta nämo wäyäkñek täyak. Äma nintä imaka kubä täga nämo täñkentäñ imine. Nämo, ini-tägän ämata irit-kuñat-kuñat ba imaka päke u kudup nimik täyak.

26 Tänpäkañ äma kubä tänpäñ peñkuko uken naniktä äma äbori äbori ahän yäpmäñ kuñkumäñ. Ahänpäñ it yäpmäñ kuneta ini-tägän kadäni ba kome bagani täñkirenpäñ täñkirenpäñ peñ niminñkuk yäk.

27 ✧ Tänpäkañ bänepnintä wäyäkñek epän täñtäñ kuñtängän Anutu nadäñ imikinik tänpäñ kañ-ahäneta käwep, ude täñ niminñkuk. Upäñkañ nin kubäkubäta ban nämo it nimik täyak.

28 Nämo, unita ñode yäwani; Nin unitäño nadäk kehäromi terak itkañ imaka imaka täk täkamäñ. Täñkañ injinken nadäwani äma ätutä udegän ñode yänkuñ; Nin urakken ahäwani yäk.

29 ✧ Eruk, nin Anutu unitäño nanakiye unita nin ñode nämo nadäne; Anutu uwä äma iniken nadäk-nadäkpäñ gol ba siliwa, ba mobäpäñ wäbät kujat äma keritä täk täkañ udewani yän nämo nadäne. Nämo inik!

30 ✧ Bian ämawebetä nämo nadäwä tumbäpäñ nadäk udewani nadänpäñ täñpeñ kuñarirä Anututä yabäñ koreñkuk. Upäñkañ apiño ämawebe komeni komeni bänep sukurekta peñ yäwet täyak.

31 ✧ U kadäni pähap kubä ämawebe manken yepmakta iwoyänñkuk. Uken äma kubä iwoyänñkuko unitä kudän siwoñi terak api yäpmäñ daniwew. Tänpäkañ u bureni-inik api täñpet yän niwoñärekta äma uwä kumbani-ken nanikpäñ yäpmäñ päñaku teñkuk.

32 Tänpäñ Poltä äma kubä kumbani-ken nanikpäñ yäpmäñ akukakuk täño man yäwerirän äma ätutä yänjörök iwetkuñ. Täñ, ätutä yänkuñ; Man yäyan u kadäni kubä äneñi yänjiri kañ nadäna!

33 Ude iwerirä Pol yepmanpeñ kuñkuk.

34 Tänpäkañ äma ätutäwä Pol iwatpäñ Jesuta nadäkinik täñkuño u kubäwä wäpi Dionisius, äma ekäni ekäni täño käbeyä wäpi Areopagus uken nanik kubä. Ba webe kubä wäpi Damaris ukät ämawebe ätutä nadäkinik täñkuñ.

18

Pol Korin komeken epän täñkuk

1 Tänpäñ Pol Atens kome peñpeñ Korin yotpärare-ken kuñkuk.

2 ✧ Kuñpäñ Juda nanik äma kubä kañ-ahänñkuk. Äma u wäpi Akwila, u komeni kujat wäpi Pontus. Tänpäkañ kadäni uken Akwila-kät webeni wäpi Prisila u Itali kome peñpeñ äbumän. U imata, Rom äma täño intäjukun äma wäpi Klodius unitä Juda nanik Itali kome itkuño u ñode yäwetkuk; In kumän-tagän Rom kome ño peñpeñ kome kukñi käda kañ kut yäk. Eruk, Pol Korin kome kuñpäñä yanäpi yarä upäñ yabäñ ahänñkuk.

3 ✧ Pol uwä äma ukät moneñ epän mebari kubägän, sel yot täk tänpäni unita päñku ukät penta itkuñ.

✧ 17:24: 1Kn 8:27; Apos 7:48 ✧ 17:25: Sam 50:12; Ais 42:5 ✧ 17:27: Lo 32:8; Ais 55:6; Sam 145:18; Jer 23:23 ✧ 17:29: Ais 40:18-20; Ais 44:10-17; Apos 19:26 ✧ 17:30: Apos 14:16 ✧ 17:31: Sam 9:8, 96:13; Apos 10:42 ✧ 18:2: Rom 16:3 ✧ 18:3: Apos 20:34, 1Ko 4:12

4 Tänpäkan Sabat kadäni-kenä Pol uwä Juda nanik täno käbeyä yotken äronkan man yänpän-nadäk täk tänkuonik. Man yänpän-nadäk ba yänpän-yäwonjärek tänjira Juda äbotken nanik ba Grik ämatä Jesuta nadäkinik kan tänpüt yän yänkan täk tänkukonik.

5 ✧ Tänpäkan Silas-kät Timotiwä Masedonia penpen äpä irirän eruk Pol uwä kadäni kadäni, epän kubä tänkan nämo, Anutu täno manbinamgän yänahäk tänkukonik. Tänpän Juda nanik man kehäromi node yäwet tänkuk; Jesu u Kristo, Anututä bian ämawebeniye tänkentän yämikta iwoyänkuko u yäk.

6 ✧ Ude yäweränkan Pol yänärok man iwetpän mani ut tänku. Ude tänpäwä mäde ut nimitak yän kanpän nadäkta teki terak täpun-täpun u däpmän äreyän tänpän kwäpän node yäwetkuk; Eruk, in paot-paotta binam täkan u tänpäwä, injinken wakita api täne yäk. Uken näkno waki kubä nämo itak. Unita apiño näk no penpen guñ äbotken kwayän yäk.

7 Eruk Pol käbeyä yot u penpen kuman äma kubä guñ äbotken naniktä yot gänañ äronkuk. Äma u wäpi Titius, wäpi kubä Jastus. Äma uwä Anutu Burenita nadäkinik tänpäni. Tänpäkan äma unitäno yori uwä Juda nanik täno käbeyä yot dubini-ken itkuk.

8 ✧ Täñ, Juda nanik täno käbeyä yot unitäno intäjukun äma u wäpi Krispus. Ukät webeni äperiye nanak-tägän Ekäni Jesuta nadäkinik tänku. Tänpäkan Korin ämawebe ini uwä mäyaptä Pol täno man u nadänpän Ekänita nadäkinik tänjirä ume ärut yämiñkuk.

9 ✧ Eruk bipäni kubäta Pol imaka kubä däpmonken bumik kanjuk. U Ekänitä node iwetkuk; Gäk nämoinik umuntäwen. Gäk näkno man yänahäkta meka nämo tänpipiwen.

10 ✧ Nadätan? Näk gäkkät itkamäk. Ba näkno ämawebe mäyaptä yotpärare no gänañ itkan unita äma kubäta gäk täga nämo api tänpän wawen yäk.

11 Tänpäkan Pol ini Korin komegän itkan ämawebe Ekäni täno man yänpän-yäwonjärek täñ yäpmän kuñirän obañ kubä itkan äneñi komepak 6 ude tärenjuk.

12 Tänpäkan äma kubä wäpi Galiotä Akaia komeken Rom gapman täno watä äma itkuk. Irirän kadäni uken Juda nanik ätu Polta iwan täñ iminpan manken yänikñat yäpmän kuñpän node yänku.

13 Äma nowä ämawebetä Anutu iniñoretta kädet mebäri kubä, nintäno бага mantä nämo yäyak upän yäwonjärek täyak yäk.

14 Ude iweräwä Poltä man kowata yäwayän tänpänä, gapman Galiotä Juda nanik node yäwetkuk; Äma nonitä gapman täno бага kubä irepmiränä, ba kudän waki kubä tänpänä, näk intäno man täga nadän tamet yäk.

15 ✧ Upänkan inä injinken man ba wäp ba бага ätuta äbä näk näwet yabäkan. Unita uwä injin kan yäpä tagawut yäk. Näk man udewani yäpmän danikta nämo nepmanpani.

16 Ude yänpän yän-yäwat-pewän äpäman kuñku.

17 Ude tänpänä eruk pengän Juda nanik täno käbeyä yot unitäno intäjukun äma kubä wäpi Sostenes uwä gapman yori yäma-ken ugän inñitpän utku. Ude tänpäkan gapman Galio uwä unita nadäwätäk nämo tänkuk.

Pol äneñi Antiok Siria kome kuñkuk

18 ✧ Tänpäkan Poltä ugän kadäni ätukät itkuk. Ittängän äbot tänpäni noriye yepmanpen gäpe terak äronkuk. Ärowänkan gäpetä kome u penpen Siria kome kwayän tänkuk. Tänpäkan Akwila yanäpi u Polkät bok kuñku. Kuman

✧ 18:5: Apos 17:14-15; Apos 9:22 ✧ 18:6: Apos 13:46,51; Apos 20:26 ✧ 18:8: 1Ko 1:14 ✧ 18:9: 1Ko 2:3 ✧ 18:10: Jos 1:9; Ais 41:10; Jer 1:8; Jon 10:16 ✧ 18:15: Apos 23:29; Apos 25:18-19; Jon 18:31 ✧ 18:18: Apos 21:24

pänku Senkria kome ahänpän imaka kubä takta Anutu-ken yänkehäromtak man yänkuko unita gwäki pujiñ kudup äriñpän pakigän penkuk.

19 ✧ Eruk, u penpen kuman pänku Efesus kome ahänkuñ. U ahänpänä, Poltä Akwila yanäpi u yepmankuk. Tänpäkan Pol iniwä kuman pänku Juda naniktä käbeyä yot gänañ äronkuk. Äro u itpäñ Juda nanikkät Anutu täño man yänpän-nadäk täñkuñ.

20 Ude täñirän Juda naniktä iwetkuñ; Gäk ninkät kadäni käronji bumik kañ itna yäk.

21 ✧ Ude yäwäwä Pol bitnänpän bänep täga mangän yäwetpän ñode yänkuk; Anututä äneñi nepmanpän äbänpänä, uwä äneñi api äbet yäk. Ude yäwetpän Efesus kome penpen gäpe terak äronpen kuñkuk.

22 Eruk gäpe terak kuman pänku Sisaria kome ahänkuk. Ahänpänä Pol gäpe terak naniktä äpämañ pänku äbot täñpani u yabän ahänpän man yänpän-nadäk täñ itkuñ. Ude täñkan yepmanpen Antiok yotpärare-ken kuñkuk.

Apolos Efesus komeken manbiñam yänahänkuk

23 Pol Antiok kome kadäni käronji bumik itkan kuñkuk. Kuman pänku Galesia Frikia komeken ämawebe äbot täñpani u Anutu täño man yäwetpän bänepi täñ-kehäromtak täñtäñ kuñatkuk.

24 Tänpäkan Juda äma kubä Aleksadria nanik uwä Efesus kome itkuk. Äma u wäpi Apolos. Uwä man säkgämän, gäripi nitek yänahäwani, ba Anutu täño man kudänta nadäwän tärekinik täñpani.

25 ✧ Tänpäkan äma ätutä Apolos uwä Ekäni Jesu täño kädet iwetpän iwönärek täñirä nadäkinik täñkuk. Nadäkinik tänpän Apolos bänep pidäm terak ämawebe Anutu täño man yänpän-yäwönärek täk täñkukonik. Tänpän Jesutä imaka imaka täk täñkuko unitäño manbiñam bureniñän yänahäk täñkukonik. Upänkan Jontä ume ärut yämik täñkuko ugänpän nadänkuk.

26 ✧ Täñkan Apolos bänepi pidäm tawäpän Juda täño käbeyä yotken päro bätakigän Ekäni täño manbiñam yänahäk täñkukonik. Täñirän Akwila-kät webeni Prisila unitä manbiñam yänahänkuko u nadänkumän. Nadänpän yori-ken yänikñat yäpmän pänku Jesu Kristo täño kädet uwä siwonji-inik iwetpän iwönärenkumän.

27 ✧ Ude täñkan eruk Apolos uwä Akaia komen-ken kukta nadänkuk. Täñirän Efesus ämawebe äbot täñpani unitä Apolos täño nadäk-nadäki täñkehärom takta ñode täñkuñ; Akaia nanik äbot täñpanitä daniñpän nadakta man kudän ñode täñkuñ; In äma u imagutpän not kañ täñ imut yäk. Ude kudän tänpän imakan yepmanpen kuman pänku Akaia komeken ahänkuk. Ahänpän Apolostä kome u nanik äbot täñpani ämawebe, Anutu täño orakoraki terak nadäkinik täñkuño u säkgämän oran yämiñpän täñ-kehäromtan yämiñkuk.

28 ✧ Eruk, ude täñkan ämawebe päke u inamiken Juda nanik täño man ba nadäk goret nadänkuño u yäpmän äpäkta epän kehäromigän täñkuk. Tänpäkan Anutu täño manbiñam terak kwawakinik ñode yäwetpän yäwönärek täñkuk; Ekäni Jesu u Kristo ubayän, äma Anututä bian ämawebeniye täñkentän yämikta iwoyänkuko u.

19

Pol Efesus yotpärare-ken manbiñam yänahänkuk

✧ 18:19: Apos 17:17 ✧ 18:21: Rom 1:10, 1Ko 4:19; Jem 4:15 ✧ 18:25: Rom 12:11; Apos 19:3
✧ 18:26: Apos 19:8 ✧ 18:27: 2Ko 3:1; Kol 4:10 ✧ 18:28: Apos 9:22

1 ✧ Tänpäkan Apolos ini Korin kome-kengän itkuk. Kadäni ugän Pol uwä yotpärare täpuri täpuri yärepmittän kuman päñku Efesus ahänkuk. Uken äbot tänpäni ätu yabän ahänpän ñode yäwet yabänkuk;

2 ✧ In bian nadäkinik tänpän Kudupi Munapik yäpuñ ba nämo? Yäwänä kowata ñode iwetkuñ; Nämo yäk. Nin Kudupi Munapik kubä ude itak yän nämoinik nadänkumän. Apinogän nadäkamän ño yäk.

3 Ude iweräwä Poltä yäwetkuk; E, inä käderi jide terak äbot uwä täñkuñ? Ude yäwänä iwetkuñ; Jontä ume ärut yämik-yämik täk täñkuko ugänpän ärutkumän yäk.

4 ✧ Yäwäwä Poltä yänkuk; Bian Jontä ämawebe ume ärut yämiñkan ñode yäwetkuk; In bänep nadäk-nadäkjin wakiwaki u kudup pen morewäkan ume kan ärut tama yäk. Tänpän nadäkinikjin u kumän-tagän äma mäden abätak unitagän kan pewut yän yäwetkuk. Eruk, Jontä äma mäden näwatak yän yänkuko uwä Jesu.

5 Eruk, man u nadäwäkan Poltä Ekäni Jesu wäpi terak ume ärut yämiñkuk.

6 ✧ Ume ärut yämiñpän kerä ämawebe gwäki terak penjirän Munapiktä ämawebe päke uterak kumän magät moreñkuk. Magät moreñjirän man kotäk kudupi kudupi terak yänjit, manbiñam profettä-yän yänahänkuñ.

7 Äma päke u 12 ude bumik.

8 Tänpän u punin terak Poltä Juda nanik täño käbeyä yot gänañ bätakigän Manbiñam Täga kehäromigän yänahäk täñkuk. Tänpän Juda äma man yäwerit nadäk-nadäki täñpidäm tañ yämiñit Anututä intäjukun it yämiñjirän gämoriken irit unita yäwetpän yäwoñärek täñ yäpmän kuñjirän komepak yaräkubä ude tärenkuk.

9 ✧ Tänpäkan Juda ämawebe ätutäwä Poltä Jesu täño manbiñam yänahäk täñkuko unita nadäwä jopi ude tänpäkan nadäkinik nämo täñkuñ. Täñkan ämawebe inamiken Ekäni täño kädet siwoñi unita u kädet waki yän yäk täñkuñ. Ude tänpewä Poltä nadäkinik tänpäni ämawebe yän-yäkñat yäpmän kuñkuk. Ude täñkan kadäni kadäni yänpän-yäwoñärek tänpäni yot kubäken Ekäni täño manbiñam yänahäk täñkuk. Yot uwä Tiranus täño.

10 ✧ Eruk, yänpän-yäwoñärek täñ yäpmän kuñjirän obañ yarä ude tärenkuk. Ude täñkuko unita Juda ämawebe ba Grik ämawebe Esia kome itkuño u mäyap-inik Ekäni täño manbiñam nadänkuñ.

Skeva täño nanakiye

11 ✧ Kadäni uken Anututä Polken kudän kudupi inide ätu pewän ahänkuñ.

12 ✧ Ude täñjirän kankan ämawebetä käyäm ikekta tek moräk yäpmän päñku Pol gupi terak penkan yäpmän käyäm ikekken kuk täñkuñ. Ude täñjirä Ekäni täño kehäromitä tänpewän käyäm paorit, mäjäotä käyäm ikek yabä kätänpen kuk täñkuñ.

13 ✧ Tänpäkan Juda nanik ätutäwä moneñ epäntawä komeñi komeñi kuñatpän mäjo yäwat kirek-kirek täk täñkuñ. Täñkan kadäni kubäkubä äma uwä Ekäni Jesu wäpi terak mäjo yäwat kirenayän yänkan täk täñkuñonik. Uwä mäjo ñode yäwet täñkuñ; Jesu, wäpi Poltä yänahäk täyak unitäño wäpi terak penpen kut yän täwetkamän. Man ude yäk täñkuñ.

14 Tänpäkan Juda nanik täño bämop äma ekäni kubä wäpi Skeva, unitäño nanakiye 7 ude unitä kädet uwä täk täñkuñ.

✧ 19:1: 1Ko 3:6 ✧ 19:2: Apos 2:38, 8:16 ✧ 19:4: Mat 3:11 ✧ 19:6: Apos 8:17; Apos 10:44,46
✧ 19:9: 2Ko 6:14-18 ✧ 19:10: 2Ti 1:15 ✧ 19:11: Apos 14:3 ✧ 19:12: Apos 5:15 ✧ 19:13: Mak 9:38

15 ✧ Eruk, kepma kubä Skeva nanakiye unitä mäjo yawat kirek-kirek täñirä mäjo kubätä äyänutpäñ man kowata ñode yäwetkuk; Näk Jesu ba Polta nadätat. Täñ, in netä?

16 Ude yäñpäñ äma mäjotä magärani unitä päreñ äronpäñ äma 7 man yäñ itkuño upäñ däpmäñ päret täñpäñ kuñkuñ. Täñpäñ teki imaka weñ täñpäñ kuñ yämiñkuñ. Eruk ude täñpäñä nägät piñtäñ tek moräñ yot u penpen kuñtäñpä kuñkuñ.

17 ✧ Ude täñirä Juda ba Grik nanik Efesus kome itkuño u kudup manbiñam u nadäñkuñ. Ude nadäñpäñ umun pähap bumta täñkuñ. Ude ahäñkuko unita ämawebe mäyaptä Ekäni Jesu wäpi oranpäñ yäpmäñ kuñatkuñ.

18 Täñpäkañ ämawebe mäyaptä nadäkinik täñkañ äbä iniken iniken täktäki waki u kumän-tagän yäñahäñkuñ.

19 Ba äbot täñpani ämawebe ätu kären käwani ba kon mebäri mebäri täñpani unitäño buk kumän-tagän ämawebe inamiken kädäp pewä ijiñkuñ. Täñpäkañ buk unitäño gwäki ärowani, siliwa moneñ 50,000 udepäñ pewä ijiñkuñ.

20 ✧ Eruk ude täñkuño unita Ekäni täño man u komeni komeni ahäñpäñ weñ patkuk. Ahäñpäñ weñ patkuko uwä ämawebe-ken kehäromi nitek ahäñpäñä irit-kuñat-kuñariken kehäromigän patkuk.

Efesus naniktä Polta nadäwä wanñkuñ

21 ✧ Eruk Pol uwä epän täñ yäpmäñ kuñtäñgän täñpäñ tärewäpäñ Masedonia ba Akaia kome kukta nadäk penñkuk. Täñkañ u kädätä Jerusalem yotpärareken kukta imaka nadäñkuk. Täñpäñ ñode yäñkuk; Jerusalem kuñkañ unitä Rom kome kañ kwa yäk.

22 ✧ Täñpäkañ Poltä iniken täñkentäki yarä u kubä wäpi Timoti, kubä wäpi Erastus, äma yarä u yepmanpäñ Masedonia kome kuñkumän. Täñpäkañ Pol ini uwä kadäni käronji bumik Esia kada ugän itkuk.

23 ✧ Eruk kadäni uken äma ätutä Ekäni täño kädät siwonji unita iwan täñpäñ man bumta yäñkañ täñuruk-uruk mäyap täñkuñ.

24 ✧ Äma u kubä wäpi Demetrius. Uwä moneñ epäntawä imaka imaka siliwa kapapäñ täk täñkukonik. Täñpäkañ ämawebe u naniktä yäwik webe kubä wäpi Atemis nadäñ imik täñkuñonik. Täñpäñ yäwik webe u iniñ oretta kudupi yot kubä täñkuñ. Eruk Demetrius, siliwa kapa täñpani unitä siriwapäñ yot unitäño wärani täpuri täpuri täñpäñ penjirän ämawebe moneñ pähap imiñpäñ yäpmäk täñkuñonik.

25 Eruk ude täñpäñ näkño moneñ epän manpek yäñpäñ äma epän u bok täñpani ba äma epän udewanigän täñpani kudup yäñ-yäkñat yäpmäñ päbä yepmanpäñ ñode yäwetkuk; Notnaye, in ñode nadäwut. Epänin täño gwäki säkgämän yäpmäk täkamäñ yäk.

26 ✧ Upäñkañ u kawut! Äma Pol uwä Efesus ämawebe mäyap täño nadäk-nadäki penjawähut täyak yäk. Täñpäkañ u kome ñogän nämo täyak. Esia kome u kumän udegän bumik täyak yäk. Täñkañ ñode yäk täyak; Anutu wärani wärani injin ketjintä täñpani uwä Anutu bureni nämo yäk. Uwä yäwik jopi yäk.

27 Täñpäkañ in nadäkañ; Poltä man yäk täyak unitäwä nintäño moneñ epän ñowä täga api täñpäñ wanen. Täñpäkañ ugän nämo. Jop man unitägän täñpewä ämawebetä yäwiknin Atemis unitäño kudupi yotta nadäwä imaka jopi kubä api täñpek yäk. Upäñkañ bianä Esia nanik ba komeni komeni päke ñowä anutu webe Atemis ugänpäñ orañ imik täñkumäñonik. Täñpäkañ Pol täño manbiñam unitä Atemis wäpi biñam u yäpäñ wanayäñ täyak yäk.

✧ 19:15: Mak 1:24,34 ✧ 19:17: Apos 5:5,11 ✧ 19:20: Apos 12:24 ✧ 19:21: Apos 23:11; Rom 1:13
✧ 19:22: Rom 16:23, 2Ti 4:20 ✧ 19:23: 2Ko 1:8 ✧ 19:24: Apos 16:16 ✧ 19:26: Apos 17:29, 2Ti 1:15

28 Eruk man ude nadänpänä äma päke uwä bänepi bumta tänpä wanju. Tänpän gera kehäromigän yänpän node yänju; Nin Efesus nanik täno anutu Atemis uwä intäjukun-inik itak yäk.

29 ✧ Ude yänirä ämawebe yotpärare u nanik tänuruk-uruk pähap kubä pewä ahäwäpän bäränen kuman käbeyä bägup-ken kuñju. Täñkan äma yarä Masedonia nanik, Polkät bok kuñarani u yepmäñitpän yäpmän kuñju. Yarä uwä wäpi Gaius kenta Aristakus.

30 Eruk ude täñkan irirä Pol uwä man yänahäwa yänkan käbeyä täñku-ken kwayän nadänkuko upänkan ämawebe äbot tänpänitän inin bitnäñku.

31 ✧ Ba kome u nanik äma wäpi nitek ätuwä, Polta not säkgämän täñ imik täñku unitä Polta man kehäromi node pewä yäpmän kuñju; Gäk käbeyä pähap täñ itkan-ken kwentawä yän iwetku.

32 Eruk, käbeyä-ken tänuruk-uruk pähap täñ itku. Äma päke uwä nadäk ñoba-ñoba täñku. Täñirä ätuwä gera kotäk kubägan yänku. Ätuwä gera inigän kubäpän yänku. Tänpäkan ude täñku unitäno mebari udetä ämawebe äbot käbeyä ño itkamän yän nämoinik nadäwä tumbuk.

33 Eruk ude tänpän Juda nanik ätutä äma kubä wäpi Aleksada initpän pimin iwet-pewä yäpmän käbeyä bämopi gänan umu kwänkan eruk, äma ätutä man mebari yänahänpän iwetku. Iweräwä Aleksadatä man kowata yäwerayän ketwära täñku.

34 Ude täñirän äma ätutä äma uwä Juda nanik, Anutu kubä inin orerani yän kanpän nadänku. Ude nadänpän unita pen gera mämä terak bumta node yänku; Efesus nanik nintäno yäwik Atemis uwä intäjukun-inik itak! Ude yän yäpmän kuñtäko 2 auas ude tärenku.

35 Täñirä Efesus nanik täno gapman kubätä ämawebe päke u yänin bitnänpän yäwetku; Efesus äma, in juku penpän nadäwut yäk. Nin kudup node nadäkamän. Efesus nanik nin uwä yäwik webe Atemis unitäno kudupi yot kaniwat täkamän yäk. Ba unitäno wärani kunum gänan nanik mankuko unita imaka, watä it täkamän.

36 Äma kubätä man uwä utnanä nämö unita in kumän-tagän bitnänpän imaka waki kubä täkta nämö tärop tänen yäk.

37 Tänpäkan äma yarä ñowä kudupi yot täno imaka ätu nämö kubo täñkumäno upänkan jop yän-yäknat yäpmän äbäkan yäk. Ba yäwik webenin unita yänärok man kubä nämö yänkumän.

38 Täñ, Demetrius-kät epän ämaniyetä äma kubäken man kubä iränä, man yäpätägak-tägak kadäniwä itak yäk. Ba man yäpmän daniwani äma itkan yäk. Unitägan man yäpätägak epän api tänen.

39 Ba äma kubätä man kubä nadänpänä, uwä käbeyä kadäni-ken ugän yänpän täga ket utnen yäk.

40 Täñ, apiño ämik pena ahätak u mebarini nämö unita nin bäräpi yänpani bumik yäk. Tänpäkan käbeyä waki ñonitäno mebarita niwet yabäwäwä kowata täga nämö api yäwetne.

41 Eruk ude yäwetpän ämawebe päke uwä yäwerän yäpmän kuñtänpä kuñju.

20

Pol Masedonia, Grik komeken kuñku

1 Eruk kadäni Efesus ämawebetä kähän gera mämä päke yänku u bitnäñirä Pol äbot tänpänita yänpewän äbuñ. Yänpewän äbäkanä bänep nadäk-nadäki täñ-kehäromtan yämikta jukuman ätu yäwetkan yepmanpen Masedonia komeken

kuŋkuk. ² Masedonia komeken kuŋkaŋ ämawebe u nanik täŋo bänepi täŋkehäromtaŋ yämikta jukuman mäyap yäwettäŋ kuŋkuk. Ude täŋtäŋ kumaŋ eruk, Grik komeken ahänkuk.

³ Ahänpäŋ komepak yäräkubä ude Grik komeken irän täreŋirän gäpe terak äronpeŋ kome kubä wäpi Siria komeken kwayäŋ nadänkuk. Täŋpäŋ Juda naniktä utta man topuŋo u nadänpäŋä äneŋi äyänjutpeŋ Masedonia komeken kuŋkuk.

⁴ ✧ Täŋpäkaŋ äma ŋodetä Polkät kuŋkuŋ; Beria komeken nanik kubä wäpi Sopate, Pirus täŋo nanaki, Tesalonaika nanik äma yarä wäpi Aristakus-kät Sekudus, Depe yotpärare-ken nanik Gaius, kubä Timoti. Täŋpäkaŋ kome taŋi Esia uken nanik yarä wäpi Tikikus kenta Trofimus. Äma udetä Polkät bok kuŋatkuŋ.

⁵ Äma uwä intäjukun kuŋkuŋo Troas yotpärare-ken ninta itsämän itkuŋ.

⁶ Täŋirä ninäwä Pilipai yotpärare-ken orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni, u itna täreŋirän gäpe terak äronpeŋ kuŋkumän. Kuŋkä kepma 5 uken eruk Troas yotpärare-ken äma intäjukun kuŋkaŋ ninta itsämbuŋ-ken u ahänkumän. Ahänpäŋ yabänakaŋ kepma 7 udewä Troas yotpärare-ken itkumän.

Poltä Yutikus täŋpewän kodak täŋkuk

⁷ ✧ Täŋkaŋ Sande kubäken äbot täŋpani-kät käräga näna yänpäŋ äbä äbot kubägän itkumän. Iritna Poltä ämawebe päke u manbiŋam yänahänpäŋ yäwetkuk. Imata, kwep api yepmaŋpeŋ kwet yän nadänpäŋ unita manbiŋam pen yäwet yäpmän kuŋtäyon bipani bämopi-inik täŋkuk.

⁸ Yot u gänaŋ topän mäyaptä ijin-yänŋirä itkumän. Yot uwä käroni boham unuken.

⁹ Täŋkireki yäräkubä punin unu käbeyä täŋ itkumän. Täŋitna äma gubaŋi kubä wäpi Yutikus uwä mänit yäpani kädet kubäken maŋit itkuk. Irirän Pol manbiŋam käroni pähap yäniwat yäpmän kuŋirän nadän ittängän däpmona täŋkuk. Täŋtängän eruk patkuk. Pattängän punin ununitä kome terak umu maŋkuk. Täŋirän äma itkuŋo uwä inŋit yäpmän akuna yänkaŋ ärmonpäŋ kaŋkuŋ; Kumänpäŋ bam täŋpäŋ parirän.

¹⁰ ✧ Ärmonirä Pol imaka, yawat yäpmän ärmonpäŋ päŋku Yutikus dubini-ken gukut imäpmok täŋpäŋ bäyaŋ iminŋkuk. Bäyaŋ iminpäŋ ämawebe ŋode yäwetkuk; In nadäwätäk nämo täneŋ. Äma ŋo nämo kumak, kodak itak yäk.

¹¹ Ude täŋkaŋ Pol äneŋi äromaŋ yot gänaŋ äronpäŋä käräga tokätpän ämawebe ukät bok naŋkuŋ. Naŋkaŋ manbiŋam äneŋi yäwet yäpmän kuŋtäyon kome yänŋkuk. Yänŋirän eruk yepmaŋpeŋ kuŋkuk.

¹² Kuŋirän äma gubaŋi äneŋi kodak taŋkuko u bänep oretoret terak yänikŋat yäpmän yotken kuŋkuŋ.

Pol Troas yotpärare peŋpeŋ kuŋkuk

¹³ Ude täŋirä nin Pol ugän teŋkaŋ gäpe terak äronpeŋ Asos yotpärare-ken nintä jukun kuŋkumän. Kuŋkumänŋo Polta itsämän iritna eruk Pol ini niwetkuko udegän ini kuroŋ äbänkä nibän ahänkuk.

¹⁴ Äbä Asos yotpärare-ken nibän ahänpäŋ gäpe terak ärowänkaŋ eruk Mitilini yotpärare-ken kuŋkumän.

¹⁵ Pätna yänewänä kuŋkä gwägu bämopi-ken kome kubä wäpi Kios u dubini-ken ahänkumän. Tami äneŋi kuŋkä Samos yotpärare-ken ahänkumän. Yänewänä äneŋi u naniktä kuŋkä eruk Miletus yotpärare uken ahänkumän.

16 ✧ Orekirit kadäni pähap kubä wäpi Pentikos u keräp tanjirän unita Pol Efesus yotpärare irepmitpäñ kukta nadänjuk. Bäräñej kumañ Jerusalem kuñkañ Pentikos orekirit u kañ käwayäj nadänpäñ unita Esia komeken kuñatta bitnäñjuk.

Poltä iniken mebärini yäwetkuk

17 ✧ Miletus yotpärare-ken ahänpäñä eruk Poltä Efesus äbot täñpani täño intäjukun ämata man tewän kwäkañ äbä kuñkuñ.

18 ✧ Äbä kawäkañ jukuman ñode yäwetkuk; Näkä Esia komeken äbä inkät itkañ kädet jide jide täk täñkuro u kudup injin nadäkañ u yäk. Pengän äbutken umunitä päbä äneñi tepmañpeñ kuñkuro u kädet mebäri kubä nämo täñkut.

19 ✧ Nämo, kadäni kadäni Juda nanik näk täñpäwakta man yänpäñ-nadäk täñirä nadäñ bäräp täk täñkut. Ba tänyäkñarani ude täñirä kadäni mäyap konäm kot täñkut. Upäñkañ näkä gupna yäpmäj äpänpäñ kuñatkañ Ekäni täño epän ehutpäñ täk täyat.

20 ✧ Ba in täñkentäta man tägatäga täwetta nämo umuntañkut. Käbeyä-ken ba injin yotken tänpäñ-täwoñärek täk täñkuro, u nadäkañ u yäk.

21 ✧ Kadäni kadäni Juda nanik ba Grik nanik bok, bänepjin sukurenpeñ Anutu-ken kuñpäñ Ekäninin Jesuta nadäkinik täñ imikta man kehäromigän täwet yäpmäj äbut.

22 ✧ Eruk nadäkañ; Apiño Kudupi Munapiktä peñ näwet-pewän näk Jerusalem kwayäj. Imaka näkä terak jide ahäj namayäj täko u nämo nadätat.

23 ✧ Ñode ugänpäñ nadätat; Komeni komeni kuñat täyat-ken Kudupi Munapiktä ñode yänahänpäñ näwet täyak; Bäräpi mebäri mebäri gäka itsämärkañ yäk.

24 ✧ Upäñkañ näk irit kuñat-kuñatnata nämo iyaptak täyat. Nämo, näk kädet iwatat ugänpäñ iwatpäñ epän man Ekäni Jesuken yäpuro u täñtäreka nadätat. Epän uwä Anutu täño iron unitäño manbiñam yänahäk-yänahäk u.

25 ✧ Eruk notnaye, nadäwut. Bian näk in bämopjin-ken itkañ Anututä intäjukun itkañ yabäj yäwat epäni täk täyak unitäño manbiñam täwetpäñ täwoñärek täk täñkuronik. Ude täk täñkuropäñ apiño ñode nadätat; Kämi in kumän-tagän näk wari nämo api nabäneñ yäk.

26 ✧ Unita näk pengän ñode täwet ahäwayäj nadätat; In bämopjin-ken nanik kubätä paot-paotta biñam tänpänä, näkä terak nämo yäneñ.

27 ✧ Imata, näk Anutu täño nadäk-gärip kudup in täwet ahäta umun kubä nämo täk täñkuronik.

28 ✧ Eruk, in injinta watä säkgämän itpeñ kuñatneñ. Ba Anutu täño kudupi ämawebe äbot, iniken nanaki täño nägäripäñ suwanpäñ yepmañkuko unita watä udegän it yämineñ yäk. Inäwä Kudupi Munapiktä Anutu täño yawak äbot unitäño watä äma ude iwoyänpäñ tepmañkuk.

29 ✧ Näk nadätat. Kadäni näkä tepmañpeñ kuñirawä añ ägwäritä bämopjin-ken äbänkañ yawak äbot u api tänpäwaneñ yäk.

30 ✧ Täñirä inken nanik ätutäwä jop manman yänkañ Anutu täño kudupi ämawebe äbot yän-yäkñarani tänpewä api yäwatneñ.

31 ✧ Ude täneño udetä kadäni kadäni watä säkgämän kañ it täñput. Obañ yaräkubä unita bipani ba kepma kudän näkä tänpäñ-täwoñäreñkuro unita nämo guñ täneñ. Nämo, näkä umun man ba jukuman in kubäkubä täwet täñkuro u konäm butewaki terak täwetkut.

✧ 20:16: 2Ti 1:15 ✧ 20:17: Apos 18:21 ✧ 20:18: Apos 18:19, 19:10 ✧ 20:19: Apos 20:3 ✧ 20:22: Apos 19:21 ✧ 20:23: Apos 9:16; Apos 21:4,11 ✧ 20:24: Apos 21:13, 2Ti 4:7 ✧ 20:26: Apos 18:6 ✧ 20:28: 1Ti 4:16, 1Pi 5:2-4 ✧ 20:29: Mat 7:15; Jon 10:12 ✧ 20:30: 1Jo 2:19 ✧ 20:31: Mak 13:37; Apos 19:8,10, 1Te 2:11

32 ✧ Eruk, apiño Anutu keriken tepmanjat. Unita inä unitä bänep iron tənjkuko unitäño mani biñam u nadənpəñ initpeñ kuñatneñ. Täñirä bänep iron unitä in täga api tən-kehäromtañ tamek. Ba unitägän imaka täga kudup Anututä ämawebeniye inita iwoyäwanita yämik täyak u inta udegän api tamek.

33 ✧ Näk äma kubä täño monen ba tek tunumta yabəngärip nämo tənjkut.

34 ✧ Injin nabənpəñ-nadək täkañ u. Näkñaken ketna ñonitä-gän epän tənnpəñ näkñata watä it tənjkuronik. Ba äma ätu näkkät bok it tənjkumäño u tənjkentän yämik tənjkuronik yäk.

35 ✧ Epän mebäri mebäri tək tənjkuro uwä ñode tənnpəñ-təwoñärenkut; Nin epän täktäk kädət ugənpəñ tənkehärom tanpəñ iwət təkäna. Ude tənkañ uyaku äma ini gupi täga nämo tənjkentänañi udewani uwä täga tənjkentän yämine. Ekäninin Jesutä man kubä ñode yəñkuko upəñ nadəkot; Iron kädət u kädət tägagämän kubä. Äma iron tənpeko udewani täño bänep oretoret unitä äma tunum yəpmək-tagän nadäweko unitäño bänep oretoret u irepmitak yäk.

36 ✧ Eruk Poltä jukuman ude kumän yäwet morenpəñä Efesus äbot täño intäjukun äma ukät gukut iməpmok tənnpəñ Anutu-ken yəñapik man penta yəñkuñ.

37 Ude tənnpəñ intäjukun äma päke unitä Pol bumta kot ibatkuñ. Tənkañ bəyañ initpəñ iniñ oretkuñ.

38 ✧ Tənnpəñ butewaki pähap bumta nadəñkuñ. Imata, Poltä ini ñode yəñkuko unita; In näk wari nämo api nabäneñ yäk. Ude tənkañ eruk, yəñikñat yəpməñ gäpetä itkuk-ken u kuñkuñ.

21

Pol gäpe terak äronpeñ Jerusalem kuñkuk

¹ Uken kuñpəñ äbot tənpani täño intäjukun äma u yepmanpeñ kukta butewaki pähap nadəñkañ gäpe terak äronakañ gäpe kuñkuk. Gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Kos u nadəñ iwatkan siwonigän ude kuñkumän. Kuñitna bipmənnpəñ yəñenirän kome täpuri kubä pen wäpi Rodes uken ahəñkumän. Eruk Rodes penpeñ kuñpəñä yotpärare kubä wäpi Patara u ahəñkumän.

² Patara kome u ahənpəñ kañkumän. Gäpe kubä kome u penpeñ Ponika komeken kwayän tənirän. Ude kañpəñä uterak äronakañ kuñkuk. ³ Kuñtəngän gwägu bämopi-ken kome kubä wäpi Saiprus u kañpəñ Siria komeken kunayän nadəñkumäño unita käpmək kädagän irepmitkañ kumañ pəñku Tire yotpärareken ahəñkumän. Ahənpəñ gäpe terak nanik tunum ätu u penayän tənkuñ.

⁴ ✧ Peñirä ninä kome uken nanik äbot tənpani ämawebe u yabänayän äpəmañ kuñkumän. Pəñku kepma 7 ude ukät penta itkumän. Itkañ Kudupi Munapiktä äbot tənpani manbiñam yäwerirän nadənpəñ Pol iwetkuñ; Gäk Jerusalem kwentawä yäk.

⁵ Eruk gäpetä Tire kome penpeñ kwayän tənirän yotpärare penpeñ kuñitna äbot tənpani ämawebe meñ nanak bok nimagut yəpməñ äpəmañ kuñkuñ. Äpəmañ kumañ pəñku gwägu pomi terak gukutnin imina äpmonpəpəñ Anutu-ken yəñapik man yəñkumän.

⁶ ✧ Ude tənkañ butewaki man kowata kowata yəñkañ gäpe terak äronitna ini yotken kuñkuñ.

⁷ Äronpeñ eruk Tire kome penpəñ kumañ Tolemes yotpärareken ahəñkumän. Ahənpəñ äbot tənpani u naniktä äbä nimagut yəpməñ kwäkañ ukät kepma kubä itpəñ patkumän.

✧ 20:32: Apos 26:18 ✧ 20:33: 1Sml 12:3, 1Ko 9:11-12 ✧ 20:34: Apos 18:3, 1Te 2:9 ✧ 20:35: Mat 10:8 ✧ 20:36: Apos 21:5 ✧ 20:38: Apos 20:25 ✧ 21:4: Apos 20:23 ✧ 21:6: Apos 20:36

8 ✧ Patkumäño yänewänä Toles yotpärare penpen ninin kuroŋ kumaŋ paŋku Sisaria yotpärare-ken ahänkumän. Ahänpäŋ kumaŋ Anutu täño manbiŋam yäŋahäwani äma kubä wäpi Filip unitä yotken kuŋkumän. Äma uwä äma 7 aposoro täŋkentän yämik täŋkuŋo ukät nanik kubä.

9 ✧ Uwä äperiye 4 ude, äma nämo yäpani unitä Anutu täño man profettä-yän yäŋahäk täŋkuŋonik.

10 ✧ Eruk, uken kepma ätu iritna profet kubä wäpi Agabas u Judia komepenpen Sisaria komeken äpuk.

11 ✧ Äpäŋpäŋ ninken ahän nimiŋpäŋ Pol täño pion yäpmäŋpäŋ iniken kerikuroŋi pädät täŋpäŋ ŋode yänkuk; Kudupi Munapiktä ŋode yäyak; Juda naniktä pion ŋo täño mähe mi Jerusalem komeken kudän ŋode täŋpäŋ guŋ äbot ätu u keriterak api penen yäk.

12 ✧ Yänjirän nin ba ämawebe äbot kome u naniktä man u nadänpäŋ Poltä Jerusalem kukta iniŋ bitnä k man kehäromi yänkumän.

13 ✧ Upänkaŋ Poltä kowata ŋode yänkuk; In imata konäm butewaki täŋkaŋ näkŋo bänep nadäk-nadäkna täŋpä wakaŋ? Näk Jerusalem naniktä kädet waki u ba u täŋ namikta nämo bitnätat. Ba ugän nämo. Ekäni Jesuta yänpäŋ kumäkta pidäm täyat yäk.

14 Ude yänjirän Pol täño gäripi u iniŋ bitnänaŋi bumik nämo nadänkumäño unita ŋode iwetkumän; Eruk, Ekänitä imaka kubä ahän gamikta nadatak u ini kaŋ ahän gamän.

Pol Jerusalem ahänkuk

15 Eruk u itna tärenjirän Jerusalem ärokta täŋtuŋum tuŋum täŋkumän.

16 Täŋtuŋum tuŋum täŋpen kunayän täŋitna Sisaria nanik nadäkinik täŋpani ätu penta kuŋkumän. Unitä nimagut yäpmän äma kubä wäpi Nason unitä yotken kuŋkuŋ. Äma uwä Saiprus nanik, äbot täŋpani bian yäpurärätkuk. Unitä yotken paŋku itkumän.

17 Täŋkaŋ eruk, Jerusalem äbot täŋpani ämawebetä bänep oretoret terak nimagut paŋku nipmanpä patkumän.

18 ✧ Patkumäño yänewänä Pol uwä ninkät Jems kakta bok kuŋkumän. Täŋpäkaŋ kadäni ugän äbot täŋpani ämawebe täño intäjukun äma käbeyä täŋ itkuŋ.

19 ✧ Täŋjirä Pol uwä paŋku bok itkaŋ yäniŋ oretpän guŋ äbotken epän täŋjirän Anututä keriterak kudän jide pewän ahänkuŋo u kudup yäwet ahänjirän nadänkuŋ.

20 ✧ Pol täño man u nadänpäŋ Anutu täño wäpi yäpmän akuŋpäŋ iniŋ oretkuŋ. Täŋkaŋ iwetkuŋ; Gäk nadätan? Juda ämawebe mäyaptä Jesuta nadäkinik täŋ imiŋ moreŋ yäk. Täŋkaŋ ämawebe uwä Moses täño бага man u pen iwaräntäkta kehärom täkaŋ yäk.

21 ✧ Upänkaŋ gäka manbiŋam ŋode nadäk täkaŋ; Poltä Juda ämawebe, guŋ ämawebe bämopi-ken itkaŋ u ŋode yäwet täyak; In Moses täño бага man penpäŋ nanakjiye täño gupi moräk madäneŋtawä, bian täŋpani ude. Ba Juda täño täktäki kudup kaŋ pen morewut yäk. Gäkä ude yäk täyan yän nadäk täkaŋ.

22 Gäk äma udewanitä abän yän biŋam uku nadäño unita nadäwätäk täŋ itkamän.

✧ 21:8: Apos 6:5, 8:40 ✧ 21:9: Apos 2:17 ✧ 21:10: Apos 11:28 ✧ 21:11: Jon 21:18; Apos 20:23, 21:33 ✧ 21:12: Mat 16:22 ✧ 21:13: Apos 20:24 ✧ 21:18: Apos 15:2,13; Gal 1:19 ✧ 21:19: Apos 15:12 ✧ 21:20: Apos 15:1,5 ✧ 21:21: Apos 16:3; Gal 2:3

23 Unita kädet kubä ñode gäweritna tänpikan gäka äma täga yän kañ nadäwut. Nin bämopnin-ken äma 4 ude itkan yäk. Äma 4 uwä Anutu inamiken äneni pakigän itta бага man täño kädet kubä iwatta yänkehärom tanñkuñ yäk.

24 ✧ Eruk äma ukät bok kudupi yotken kuñkañ Moses täño бага man iwatpän imaka tänayän täkañ u gäk udegän kañ tä yäk. Ba monen penayän täkañ unita ba gäkñata bok kañ pe. Ude täñiri äma 4 u Anutu-ken yänkehäromtak man yäwani uwä täñ-tärekañ yän nadäneñta gwäki pujiñ täga äriñ tänpä kunen. Eruk, gäk ude täñkentän yämiñiri ämawebetä ñode api nadäneñ; Pol täño biñam nadänkumäño u bureni nämo, jopi yäk. Pol uwä Moses täño бага man iwat täyak yän api nadäneñ.

25 ✧ Tänpäkañ äma guñ äbotken nanik Jesuta nadäkinik tänpäni unitawä, manbiñam ñowäku bian yämiñkumäño u nadäkañ yäk. Imaka ñodewani nämo täkta yänpän-nadänkumäño uwä kudän tänpän yämiñkumän; Tom anutu jopita nañimik tänpäni u nämo näneñ. Ba tom nägät ikek ba tom kotäki topmänpän däpäni nämo näneñ yäk. Ba kubokäret nämo täneñ. Man kudän ude tänpän yämiñkumän yäk.

26 ✧ Eruk käbeyä tänpä tärewänkañ patkuño yänewänä Pol äma Anutu-kät yänkehäromtak man yäwani 4 ukät pänku yänkehäromtak man yänkuño udegän yänkuk. Ude täñkañ kudupi yot gänañ äronpän bämop äma ñode iwetkuk; Baga man terak kudän täwani udegän, kepma 7 itna täreñirän yänkehäromtak man yänkumäño unitäño epäni u api tärewek yän iwetkuk. Eruk, kepma 7 udetä ugän it yäpmän kuñtängän yänkehäromtak man u täñ-täreka gupe käbänji niked iññkuñ.

Juda naniktä Pol iñitkuñ

27 ✧ Eruk kepma 7 u tärewayän täñirän Juda nanik Esia komeken naniktä abänpän kañkuñ; Pol kudupi yot täño yewa gänañ irirän. Abä ämawebe pen yäwettäko Polta kokwawak täñ imiñkuñ. Ude tänpän Pol iñitkuñ.

28 ✧ Iñitpän gera ñode yänkuñ; Isrel ämawebe in täñkentän nimut! Äma ñonitä ämawebe komeki komeki nintäño wäpnin biñam ukät Moses täño бага man ba kudupi yot ño tänpäwakta yäwetpän yäwonärek täñtäñ kuk täyak yäk. Ba ugän nämo! U Grik nanik ätu yän-yäkñat yäpmän kudupi yot gänañ äronkuk. Kudupi yot Anututä inita biñam yäwani-ken äronjirä Anutu inamiken tänpäwäwä täñkuñ yäk.

29 ✧ Tänpäkañ man u yänkuño uwä imata, bian yabänjirä Trofimus Efesus komeken nanikpän Polkät yotpärare u gänañ irirän yabänkuñ. Yabänkañ nadänkuñ; Poltä ini imagut yäpmän kudupi yot täño yewa gänañ ärok yän jop nadänkuñ.

30 Tänpäkañ Jerusalem ämawebetä man u nadänpän kikñutpän täñ-urukuruk bumta täñkuñ. Ude täñkañ Pol iñitpän wädän gärepmän yäpmän yewa kema umude kuñkuñ. Ude tänpän bäräneñ kudupi yot yewa täño yäma yäputkuñ.

31 Ude täñkañ Pol iñit yäpmän äpämäñ pänku ut irirä Rom täño komi äma täño intäjukun ämatä biñam ñode nadänkuk; Jerusalem ämawebe kuduptagän kokwawak tänpän kowat ämiwän täkañ yäk.

32 Ude nadänpän bäränek-tagän intäjukun äma ätukät komi ämaniye ätukät yämagurän yäpmän äma peñawäk täñ itkuñ-ken bäräneñkuñ. Bäräneñ äbänjirä Juda ämawebetä yabänpän Pol wari nämo utkuñ.

✧ 21:24: Nam 6:1-20; Apos 18:18 ✧ 21:25: Apos 15:29 ✧ 21:26: 1Ko 9:20 ✧ 21:27: 2Ti 1:5
✧ 21:28: Ese 44:7; Apos 6:13 ✧ 21:29: Apos 20:4, 2Ti 4:20

33 ✧ Ude täñirä komi äma täño intäjukun ämatä äbä Pol initkanj komi ämaniye yäwerirän yen kehäromi yarä yäpmänj päñku pädat täñkuñ. Ude täñkanj Juda ämawebe yäwet yabänjuk; Äma ño netä? Ba imapänj täk?

34 Yänjirän ämawebe äbot päke itkuñotä yän-tänurän yänpänj yänkuräk täñkuñ. Yänjuruk-uruk pähap ude täñirä komi äma täño intäjukun ämatä mebäri ket nämo nadänjuk. Tänpänj komi ämaniye yäwerän Pol init yäpmänj komi ämatä ini yotken kuñkuñ.

35 Init yäpmänj yot yäma-ken u kuñpänj komi ämatä yabänjuk; Ämawebe päke u Pol utta yäwat-yänjirä ude yabänpänj Pol pudätpänj punin yäpmänj äronkuñ.

36 ✧ Ämawebe äbot päke unitä yäwarän täñkanj kähän gera terak ñode yäntänj kuñkuñ; Kumänj-kumänj utpewä kumbän! yäk.

Poltä nadäkiniki täño mebäri yäwetkuk

37 Eruk komi ämatä Pol yänjikanj yäpmänj yot gänänj äronayänj täñirä Poltä komi äma täño intäjukun äma u Grik man terak ñode iwetkuk; Näk man kubä gäk täga gäwerayänj? Ude yäwänä iwetkuk; Wära, gäk näkño man kotäk nadätan?

38 ✧ Näkä gäka Isip nanik bian gapmanta kokwawak tänpänj ämik pewän ahänjukko u yän nadätat yäk. Äma u noriye äma komi komi 4,000 yän-butuwän yäpmänj kome kawuki-ken ämik täkta kuñkuñ.

39 Yäwänä Poltä yänjuk; Näk u nämo! Näk Juda äbotken nanik, Silisia komeken, yotpärare täñi kubä wäpi Tasus u nanik yäk. Unita nadänj namiñiri ämawebe man yäwerayänj yäk.

40 Ude iweränä komi äma täño intäjukun ämatä nadänj iminjuk. Nadänj iminirän, eruk Poltä yot täño yenpenj ärowani terak itpänj ketwära tänyärenjirän ämawebetä u kañpänj kwikinik it yäpmänj kuñkuñ. Kwikinik irirä eruk Pol ämawebe päke u iniken man kotäk Hibru uterak ñode yäwetkuk;

22

1 Nanaye, notnaye, in juku penpänj nadäkot! Näk imaka goret kubä nämo täñira nepmänjitkanj unitäño mebäri yän ahäwayänj yäk.

2 Poltä iniken man kotäk Hibru uterak yänjirän unita u nadänpänj kwikinik-inik it yäpmänj kuñkuñ. Kwikinik irirä Poltä änenj ñode yänjuk;

3 ✧ Näk Juda äma kubä yäk. Meñnatä Silisia kome, Tasus yotpärare-ken bäyanjukopänj äbä yotpärare ño itpänj täganjut yäk. Äbekniye oraniye täño бага man kudupta yänpänj-näwoñärek täk täñjukko uwä Gamaliel. Uwä näkño yänpänj-näwoñärek äma ude yäk. Ude täñirän näk intä Anutu täño nadäk-gärip u iwatpänj täkta pipiri intä täk täkanj udegän täñ yäpmänj äbut.

4 ✧ Näk äma Jesu täño Kädet iwarani u tänpäwak täñ yäpmänj äbut. Äma ba webe bok ätu yentä pädat tänpänj komi yotken yämagut yäpmänj kuk täñkut. Täñkanj ätu kumänj-kumänj däpmäk täñkut yäk.

5 Bämop äma intäjukun tänpäni Ananias, ba Juda täño äma ekäni ekäni u näkä ude täñkuro u kudup nadäkanj. Unitä täga täwetnayänj yäk. Kadäni kubäta näk Jesu täño Kädet iwarani Damaskus yotpärare-ken itkanj u yepmänjit yäpmänj päbä komi yotken Jerusalem ño yepmakta nadänjut. Ude nadänjira ini ño nanik täño äma ekäni ekänitä noriye Damaskus itkanj u Näk ude api täñpet yän yäwet yabäkta manbiñam kudän tänpänj namiñkuñ.

6 Kudän tänpänj namä yäpmänj Damaskus kädet kuñtängän kepma bämopi täñirän imaka kubä pit kubägän ñode ahänj namiñjuk; Penyänjek pähap kubä kunum gänänj naniktä penyänjennpänj nabänjuk.

✧ 21:33: Apos 20:23 ✧ 21:36: Luk 23:18; Apos 22:22 ✧ 21:38: Apos 5:36-37 ✧ 22:3: Apos 5:34; Rom 10:2 ✧ 22:4: Apos 8:3, 22:19

⁷ Ude täñirän näk kome terak mañ patkañ gera kubä ñode nadänkut; Sol! Sol! Gäk imata komi namik täyan?

⁸ Yäwänä näkä yänkut; Ekäni, gäk netä? Ude yänjira unitä yänkuk; Näk Jesu Nasaret nanik upän gäkä näk täñpiwak täkañ yäk.

⁹ Täñpäkañ äma näkkät bok itkumäño u penyänjek ugän kañkuño upänkañ man kotäk ahänkuko u nämo nadänkuñ.

¹⁰ Ude täñkañ näkä yänkut; Ekäni, unita näk jide täñpet? Yänjira näwetkuk; Gäk akuñkañ Damaskus yotpärare-ken ku! U kuñiri äma kubä uken itak. Unita epän man yän gaminükuro u, uken kwikañ unitä api gäwerek yäk.

¹¹ Täñpäkañ penyänjek unitäño ägonitä täñpewän dapuna bipmäñ urirän imaka imaka täga nämo yabänkut. Ude täñjira ämanaye dubina-ken itkuño unitä nepmäñit yäpmäñ Damaskus kuñkuñ.

¹² Eruk, äma kubä Damaskus komeken itkuko u wäpi Ananias. Äma uwä Anutu gämori-kengän itkañ Moses täño бага man säkgämän iwarän täwani. Juda äma Damaskus itkañ unitä äma u orañ imik täñkuñonik.

¹³ Täñpäkañ äma unitä päbä dubina-ken itpäñ ñode näwetkuk; Notnapak Sol, dapunka äneñi ijiwi kut yäk. Ude yänjirän uteragän dapun ijiwa kwäpäñ kañkut.

¹⁴ Käwawä yänkuk; Äbekniye oraniye täño Anutu unitä iniken nadäk tawañ u nadäkta gäk iwoyänpäñ gepmañkuk yäk. Ba Siwoñi Äma u kakta ba mani kotäk nadäkta iwoyänpäñ gepmañkuk yäk.

¹⁵ Unita gäk imaka kañkuno ba nadänkuno unitäño biñam ämawebe api yäwetpäñ yäwoñärewen yäk.

¹⁶ ✧ Unita imata kadäni käreñi itsämben? Akuñpäñ Ekäni wäpi yänpäñ ume äruriri momika kumän ärut moreñ gamayän yäk.

¹⁷ Poltä ude yäwetpäñ ämawebe äneñi ñode yäwetgän täñkuk; Eruk, kadäni käreñi kuñattängän Jerusalem ño äneñi äbut yäk. Äbänpäñ kepma kubäta kudupi yot gänañ äronükuro Anutu-ken yänapik man yän itkañ dämpmonken ude bumik Ekäni kañkut.

¹⁸ ✧ Kañjira ñode näwetkuk; Gäk bäräñeñ akuñkañ Jerusalem u penpeñ ku! yäk. Näkño manbiñam yotpärare ñoken yänahawayän täyan u nämo nadän gaminayän yäk.

¹⁹ ✧ Yäwänä näkä yänkut; Ekäni, ini-tägän näkño biñam ñode u nadäkañ; Näk bian Juda täño käbeyä yot komeni komeni itkañ-ken u äronpäñ ämawebe Jesuta nadäkinik täñpani u däpmänpäñ yepmäñitpäñ komi yotken yepmak täñkut.

²⁰ ✧ Ba kadäni Stiven gäkño man yänahäñtän kuñattäyon utpewä kumbuko u näk imaka, it yämiñjira täñkuñ. Täñjirä yabänkañ bänep täga nadänkut. Ba äma utkuño unitäño tek käreñi unita watäni it yämiñjira täñkuñ.

²¹ ✧ Ude yäwawä Ekänitä ñode näwetkuk; Ku! yäk. Guñ äbot ban itkañ uken näkño manbiñam yäwetpäñ yäwoñärekte ganin kirewayän yän näwetkuk.

Poltä näk Rom kome mähem yän yäwetkuk

²² ✧ Eruk, Poltä guñ äbotta yänjirän Juda naniktä nadänpäñ man wari nadäkta bitnäñpäñ kähän gera yänpäñ yänkuñ; Utpewä kumbän! Äma ñodewani kome terak itnañi nämol!

²³ Kähän gera ude yänpäñ kokwawak terak iniken tek punin nanik yänopmäñ täñpä kwäpäñ kugun porinpäñ ureñ täñpä punin äronkuñ.

²⁴ Ude täñjirä komi äma täño intäjukun äma unitä komi ämaniye pen yäwetpewän Pol yäpmäñ yot gänañ äronkuñ. Yäpmäñ äronjirä intäjukun äma unitä

yäwet-pewän Polta kokwawak täñ imiñkuño u mebäri nadähta päripmäñpäñ iwet yabänayän täñkuñ.

25 ✧ Ude täñpäñ eruk Pol täño keru kuroñi pädat täñpäñ päripnayän täñirä Pol komi äma kubä iwet yabänkuñ; Jide? Rom gapman täño бага man terak kädet ñode kubä pätak ba nämo pätak? yäk. In näk, Rom kome mäheppän, manken nämo nepmanñan imata intäjukun nutnayän täkan? Ude täkan u täga?

26 Poltä ude yäwänä komi äma unitä päñku intäjukun ämani ñode iwetkuk; Ai, jide täñpayän? Äma ñowä Rom kome mähem kubä yäk.

27 Ude iweränä komi äma täño intäjukun äma unitä Polken äbänpäñ iwetkuk; Gäk näwet! Gäk Rom kome mähem bureni? Iweränä Poltä Ei, näk Rom kome mähem yän iwetkuk.

28 Ude iweränä intäjukun ämatä yänkuñ; Bureni? Näk Rom kome mähem ude itta nadänpäñ monenñ tañi därat yäk. Yäwänä Poltä yänkuñ; Näk nämo yäk. Näk Rom kome mähem ude ahänkuro itat.

29 ✧ Ude yänirän komi äma Pol utnayän täñkuño u man u nadänñan umuntänpäñ kakätänkuñ. Täñirä komi äma täño intäjukun äma unitä Pol u Rom nanik yän nadänpäñ, ini imaka, umuntänkuñ. U imata, komi ämaniye yäwerän päñku yentä pädat täñkuño unita.

Pol Juda äma ekäni ekäni injamiken itkuk

30 Eruk komi äma täño intäjukun äma unitä Juda naniktä Pol waki jide täñkukta kokwawak nadän imikanñ yän ket nadähta nadänkuñ. Ket nadäwa yänkanñ bämop äma intäjukun täñpani ba Juda nanik täño äma ekäni ekäni käbeyä täñput yänpäñ yäwetkuk. Käbeyä täñirä komi äma täño intäjukun äma u Pol pit imiñpäñ yänikñat yäpmän päñku äma ekäni ekäni injamiken tewän wädänkuñ.

23

1 ✧ Täñirä Pol Juda täño äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täñpani dapun tañi yabänpäñ ñode yäwetkuk; Notnaye! Näk Anutu injamiken siwoñi kuñararo unita kädet u iwatpäñ it yäpmän abätat ñonita bänepnatä täga nadätat yäk. Näk imaka waki kubä nämo tät yän nadätat yäk.

2 ✧ Ude yäwänä bämop äma intäjukun täñpani wäpi Ananias unitä äma Pol dubini-ken itkuño u yäwetkuk; Meni däpmän gäreput!

3 ✧ Yäwänä Poltä kowata ñode iwetkuk; Anututä gäkña uyaku api gurek yäk. Nadäkinikka nämopän tek säkgämän säkgämän täk täyan! Moses täño бага man iwatpäñ manken nepmanñan äbäno manñit itan? Ude täno upänkanñ бага man gäkña irepmitpäñ yäninñ kireñpewi nutkanñ yäk.

4 Yäwänä äma tuän itkuñonitä nadänpäñ Pol iwetkuñ; Jide? Gäk bämop äma intäjukun täñpani ño yänärok man iwerayän yänpäñ yäyan?

5 ✧ Yäwäwä Poltä yäwetkuk; Notnaye, näk äma ñonita bämop äma intäjukun täñpani yän nämo nadätat. Unita näk goret yät yäk. Anutu täño mantä ñode yäyak; In intäjukun ämajiye man waki nämo yäwetneñ.

6 ✧ Eruk, Poltä äma päke itkuño u ñode yabänpäñ-nadänkuñ; Ätu Satyusi äma, ätuwä Parisi äma. Ude nadänpäñä gera täñpäñ ñode yäwetkuk; Notnaye, näk Parisi äma kubä. Ba nana imaka, Parisi äma yäk. Näk nadäkinik ñode täyat; Äma kumbanitä äneñi api akuneñ. Mebäri unita yänpäñ manken ño nepmanñan.

7 Poltä man ude yäwänä Parisi Satyusi bämopi-ken man yänkanñ bumta yän-awätkuñ. Täñpäñ käbeyä u duñ-weñkuñ.

8 ✧ Imata, Satyusi äma ñode nadäk täkañ; Äma kumbani-ken naniktä äneni täga nämo api akuneñ. Ba añero ba mäjo nämo itkañ yäñ nadäk täkañ. Upäñkañ Parisi ämatä man unita nadäkinik täk täkañ.

9 ✧ Mebäri unita yäñuruk-uruk pähap yäñtäñ kuñkañ abäk täñkuñ. Täñpakañ Baga man yäwoñärewani äma itkuño u ätu Parisi äbotken nanik. Äma unitä akuñpäñ Pol gäarak itpäñ man kehäromigän ñode yäñkuñ; Ude nämo! Äma ñoken goret kubä nämo kākamäñ. Añero ba mäjo kubätä iwerirän käwep man ño yäyak!

10 Ude yäñtäñ kuñkañ äbäk täñtäñgän ämik bureni täñpäñ Pol gupi yäpmäñ däkneneñ yäñ nadäñpäñ komi äma täño intäjukun äma u umuntañkuk. Ude nadäñpäñ komi ämatä Pol Juda äma keriken nanik yomägat yäpmäñ komi ämatä ini yotken kukta yäwerän äpmonkuñ.

11 ✧ Imagut päñku tewä parirän bipani Ekänitä Pol ahäñ imiñpäñ iwetkuk; Gäk nämo umuntäwen! Kehärom täñpäñ batakigän kuñaren yäk. Näñño manbiñam Jerusalem yotpärare-ken yäñahätan udegän Rom komeken api täñpen yäñ nadäñ gamitat.

Juda äma ätutä Pol kumäñ-kumäñ utta man topuñ

12 Patkuño yäñejirän Juda äma ätutä käbeyä täñpäñ Pol utpewä kumäkta man yäñpäñ-nadäñpäñ yäñkehäromtak man ñode yäñkuñ; Pol bureni-inik api utpena kumbek. Pol utpena kumäkta itsämäñkañ ketem ume nämoinik api näne.

13 Äma yäñkehäromtak man yäñkuño u 40 ba 45 udetä yäñkuñ.

14 Äma unitä bämop äma intäjukun täñpani-kät Juda täño äma ekäni ekäniken ahäñ yämiñpäñ ñode yäñkuñ; Nin yäñkehäromtak man ñode yäkamäñ yäk. Ketem täpuri kubä nämoinik nañkañ it yäpmäñ kuñkä eruk, Pol api utpena kumbek.

15 ✧ Unita inä Pol tewä yäpmäñ äpäkta manbiñam pewä yäpmäñ komi äma täño intäjukun ämaken kwän. Jop man ñode kañ yäñikñarut; Pol tewä äbä mebärini ket täñpäñ niwerirän kañ nadäna. Eruk ude yäñpewä äbäñirän, ninä kädet-ken jämjam patpäñ api utne yäk.

16 Eruk, Pol wanori täño nanak kubä itkañ nadäñirän man u yäñkuñ. Yäñirä nadäñkañ komi ämatä yotken kuñpäñ äwäñi Pol päro iwetkuk;

17 Iweränä Poltä komi äma täño intäjukun äma kubäta yäñpewän äbänä iwetkuk; Äma ño man kubä yäpmäñ äbätak unita yäñikñat yäpmäñ intäjukun ämaken ku.

18 Ude iweränä komi äma unitä yäñikñat yäpmäñ intäjukun ämaniken u kuñkuk. Kuñpäñ yäñkuk; Äma ñonitä man kubä gäwerayäñ yäwänpäñ Pol komi yotken irani unitä peñ näwet-pewän yäñikñat yäpmäñ äbätat yäk.

19 Ude iweränä intäjukun äma unitä äma gubañi u imagut yäpmäñ päñku inigän teñpäñ ñode iwet yabäñkuk; Ima man näwerayäñ äbätan?

20 Yäwänä äma gubañi unitä ñode iwetkuk; Juda ämatä kwep gäkä Pol iniñ kireñpewi äpmokta äbä gäwet yabänayäñ. Man topmäñ itkañ yäk. Äbä jop manman ñode api yäñgäkñatneñ; Nin Pol täño man mebäri unita ket nadänayäñ.

21 Ude yänayäñ täkañ upäñkañ gäk unitäño man nämo nadäñ yämen! Äma 40 ba 45 ude unitä Pol utta jämjam itkañ yäk. Äma uwä yäñkehäromtak man ñode yäñkuñ; Nin Pol utpena kumäkta itsämäñkañ ketem ba ume kubä nämoinik api

✧ 23:8: Mat 22:23 ✧ 23:9: Apos 25:25 ✧ 23:11: Apos 18:9, 19:21; Apos 27:24; Apos 28:16,23

✧ 23:15: Apos 25:3

näne yäj yäjkuŋ. Ude yäjkuŋo apiŋowä gäkä kowata man jide yäwayäj täyan unita itsämänkaŋ yäk.

²² Eruk, komi äma täŋo intäjukun äma unitä jukuman kehäromi ŋode iwetkaŋ iniŋ kireŋpewän kuŋkuk; Man näwetan ŋo äneŋi äma kubä nämoinik iweren yäk.

Pol Sisaria yotpärare imagut yäpmäj kuŋkuŋ

²³ Eruk, komi äma täŋo intäjukun äma unitä komi äma täŋo watä ämaniyeye yarä yäjnewän äbänpäŋ ŋode yäwetkuk; Ek täŋo komi äma 200 udekät komi äma ätu hos terak kuŋarani 70 ukät komi äma boham ikek 200 ude yämaguränkaŋ 9'kirok bipani Sisaria komeken kukta täŋtuŋum täkot yäk.

²⁴ Polta imaka, hos kubä täŋket täŋpäŋ kaŋ peŋ imut yäk. Täŋkaŋ eruk, watäni säkgämän itpäŋ imagut yäpmäj päŋku Sisaria kome täŋo kaŋiwat epän täŋpani äma wäpi Feliks uken kaŋ ahäwut yäk.

²⁵ Ude yäwetkaŋ Feliksta manbiŋam ŋode kudän täŋpäŋ yämiŋkuk;

²⁶ Näk Klodius Lisiastä äma ekäni ärowani Feliks unita manbiŋam ŋode kudän täŋ gamitat. Kepma täga.

²⁷ ✧ Juda naniktä äma ŋo inŋitpäŋ utpewä kumbayäj täŋirän näkä äma ŋo Rom kome mähem yäj nadänpäŋ komi ämanaye-kät päŋku täŋkentäj imiŋpäŋ keriken nanik yäyomägat yäpmäj äbämäj.

²⁸ ✧ Unita näkä mebäri ima terak täkaŋ yäj nadäka imagut yäpmäj Juda täŋo intäjukun ämaniyeken kut.

²⁹ ✧ Kuŋpäŋ yäwet yabäwawä iniken бага man ätu terak wohutpäŋ yäjkuŋ. Upänkaŋ manken teŋpäŋ utpewä kumäkta ba komi yotken tekta momi kubä nämö kat.

³⁰ ✧ Täro upänkaŋ utpewä kumäkta man käbop käbop topmaŋo biŋam u nadänpäŋ unita gäkken bäräŋeŋ tewa äretak. Täŋkaŋ Juda nanik manken teŋo u yäwetpewa äreŋkaŋ u ima mebärita manken teŋo inŋamka-ken api yäjahäneŋ. Eruk, näkŋo manbiŋam gäka kudän täyat u ude. Näk Klodius Lisiastä kudän täyat.

³¹ Eruk komi äma, intäjukun ämani täŋo man buramiŋpäŋ bipani ugän Pol imagut yäpmäj Antipatris yotpärare-ken kuŋkuŋ.

³² Kuŋkuŋo yäjewänä komi äma hos terak kuŋarani u Pol imagut yäpmäj Sisaria yotpärare-ken kuŋirä komi äma ätuwä äneŋi äyäjutpeŋ Jerusalem kuŋkuŋ.

³³ Täŋpäkaŋ komi äma hos terak kuŋarani u kumaŋ päŋku Sisaria yotpärare-ken ahänpäŋä Klodius Lisiastä manbiŋam kudän täŋkuko u gapman täŋo kaŋiwat äma Feliks unita imiŋkaŋ Pol imaka, inŋamiken yäjikŋat yäpmäj päŋku tewä itkuk.

³⁴ Tewä irirän Felikstä manbiŋam u daniŋpäŋ nadänkaŋ Pol iwet yabänkuk; Gäk komeka taŋi de? Yäwänä Poltä iwetkuk; Komena taŋi Silisia yäk.

³⁵ Yäwänä Felikstä kowata ŋode yäjkuŋ; Kwikinik iriri äma manken gepmaŋo unitä äbäkaŋ yäjiri kaŋ nadäwa yäk. Ude yäjkaŋ watä äma yäwerän Pol yäpmänpäŋ gapman täŋo yot, Herottä täŋpani, u tewä irirän watä it imiŋkuŋ.

24

Pol Feliks keru terak teŋkuŋ

¹ Eruk, kepma 5 ude täreŋirän bämop äma intäjukun täŋpani Ananias ukät Juda äma ekäni ekäni ätu bok, ba gapman täŋo бага man mebäri nadäwani wäpi Tetulus ukät Sisaria yotpärare-ken äbuŋ. Äbänpäŋ Pol manken tenayäj täŋkuŋo unita gapman täŋo kaŋiwat äma Feliks u ahän imiŋkuŋ.

✧ 23:27: Apos 21:30-33; Apos 22:25-27 ✧ 23:28: Apos 22:30 ✧ 23:29: Apos 18:14-15 ✧ 23:30: Apos 24:5-8

² Ahänj imäwä Felikstä Polta yänpewän äbuk. Äbänä Tetulustä Pol kowata kaŋ yäpän yänpäŋ Feliks inamiken ŋode yänjuk; Ekäninin Feliks, gäk watä säkgämän it niniŋiri bämopnin-ken ämik kubä nämo ahäk yäk. Ba täŋkentänj niniŋiri imaka mäyap goret-goret irani u tänpänj yäpna tägaŋ yäk.

³ Gäkkät imaka imaka yäpna tägaŋo u yabänkaŋ bänep täga nadänpäŋ ganiŋ oretkamänj yäk.

⁴ Tänpäkaŋ man käronji yänjira gaŋa täweno ujeta näk pengän ŋode gäwet yabätat; Gäk nadänj niniŋiri man keräpi kubä gäwetnayänj.

⁵ ✧ Nintä äma ŋo käkamänj uwä peŋawäk mebäri mebäri pewän ahäwani yäk. U ŋode täk täyak; Juda ämawebe komeni komeni ittänj kukaŋ-ken man yäwetpäŋ yäwoŋärek tänpewän kokwawak ba ämik bämopi-ken ahänj yämik täkaŋ. Ba uwä äbot ätu nin nipmanpäŋ äbot inigän itpäŋ wäpi Nasaret yän yäwani unitäŋo intäjukun ämani ude itak yäk.

⁶⁻⁸ ✧ Ba ugän nämo. Kubä pen ŋode; U kudupi yot tänpäwakta kudän mebäri mebäri täk täŋjuk. Ude täntäyon inikumänj. Unita gäkŋa-tägän iwet yabänjiri nintä manken teŋkumänjo unitäŋo mebäri ini-tägän gäwerirän api nadäwen yäk.

⁹ Ude yänjirän Juda äma ekäni ekänitä udegän Tetulus yän-kentänpäŋ Polta yänpäŋ ŋode yänkuŋ; Man yäkamänj ŋowä bureni-inik!

Pol man kukŋini yänahänjuk

¹⁰ Ude yänjirä gapman täŋo kaŋiwat äma Feliks unitä Pol man täga yäwayänj yän yänpäŋ ketwära tänjireŋjuk. Tänjirän Poltä ŋode yänjuk; Näk nadätat yäk. Obaŋ mäyap ämawebe äbot ŋonitäŋo man yäpmänj daniwani äma ude it yäpmänj äbun yäk. Unita man kowata gäwetta täga nadätat yäk.

¹¹ ✧ Man ŋo bureni gäwera. Anutu iniŋ oretta Jerusalem äbänpäŋ it yäpmänj äbänjira kepma 12gän täretak yäk. Unita äma ätu yäwet yabäwikaŋ man yäyat ŋonita u bureni yän gäwetnayänj.

¹² Äma man käbeyä-ken nepmankaŋ ŋo kudupi yot gänaŋ ba yotpärare-ken goret kubä tänjira nämo nabänkuŋ. Nämoinik! Man wärät-wärät ba ämawebe bänepi tänpäwak-wak kädet kubä nämo pewa ahänkuŋ yäk.

¹³ Ude täk-täyak täk-täyak yänpäŋ manken nepmankaŋ ŋonitäŋo bureni kubä täga nämo gäwoŋärenayänj yäk.

¹⁴ ✧ Tänpäkaŋ, man bureni u ŋode; Näk Kädet äma ätutä U kädet waki yän yäk täkaŋ u iwatpäŋ Anutu, äbekniye oraniyetä iniŋ orerani u iniŋoret täyat. Täŋ, man kudup Moses täŋo бага man terak itkaŋ u ba profet bianitä kudän täwani unita nadäkinik täyat.

¹⁵ ✧ Unita imaka kubä Juda ämawebetä itsämäk täkaŋ unita näk imaka, itsämäk täyat yäk. Uwä ŋode; Anututä äma siwoŋi ba äma waki bok kumbani-ken nanik äneŋi api yäwän kikäŋutneŋ yäk.

¹⁶ ✧ Mebäri unitagän näk Anutu inamiken ba ämawebe inamiken siwoŋi kaŋ ira yän nadänpäŋ bänep nadäk-nadäknata watäni itpeŋ kuŋat täyat.

¹⁷ ✧ Näk ŋode täŋkut yäk. Obaŋ ätuta kome ätuken kuŋat moreŋkaŋ näkŋaken äbot gänaŋ äma jäwäri itkuŋo u täŋkentänj yämikta moneŋ yäpmänkaŋ Jerusalem äbut. Ba kudupi yot gänaŋ Anutu iniŋoretta gupe käbänji nikek ijin imikta äbut yäk.

¹⁸ ✧ Tänpäkaŋ näk kudupi yot gänaŋ jop nämo äronkut. Nämo, Juda täŋo бага mantä Anutu inamiken kuräki itta yäk täyak u jukun iwatpäŋ eruk kudupi yot

gänaŋ äronpäŋ irira Juda äma ŋowä nabäŋ ahäŋkuŋ yäk. Näk ämakät nämo itkumäŋ. Ba peŋawäk kubä nämo täŋira nabäŋkuŋ.

19 ✧ Täŋpäkaŋ Juda äma Esia komeken nanik, nabäwä goret täŋpapäŋ nepmäŋitkuŋo unitä iŋamka-ken ŋogän äbäkaŋ man yänaŋi yäk.

20 Nämo täŋpäwä, äma ŋo yäwet yabä. Bian Jerusalem komeken Juda täŋo man käbeyä-ken itkuŋ-ken näkken goret kubä kaŋ-ahäŋkuŋ ba nämo? Ude yäwet yabä yäk.

21 ✧ Etän, käbeyä uken man kubä ŋode yänahänkuro unita käwep nadäwä wawäpäŋ nämagut yäpmäŋ gäkken ŋo äbuŋ. U ŋode yänkut; Näk nadäkinik ŋode täyat; Äma kumbanitä äneŋi api akuneŋ. Mebäri unita yänpäŋ manken ŋo nepmankaŋ.

22 ✧ Eruk, Felikstä Jesu täŋo Kädet unitäŋo mebäri bian nadäwän tärenkuko unita Poltä man yäwän tärewäkaŋ Juda äma ŋode yäwetkuk; Komi äma täŋo intäjukun äma wäpi Lisias unitä äpäŋkaŋ uyaku man ŋo yänket utnayän yäk. Ude yänpäŋ käbeyä u yäwerän peŋpeŋ kuŋkuŋ.

23 ✧ Peŋpeŋ kuŋirä komi äma täŋo watä äma u iwerän Pol äneŋi komi yot gänaŋ tewänkaŋ iwetkuk; Noriyetä päbä kaŋpäŋ täŋkentän imikta бага nämo peŋkirewen yäk. Ba yentä nämo pädat täneŋ. Nämo, komi yot täŋo yewa gänaŋ jop täga kuŋarek yäk.

Pol obaŋ yarä komi yotken itkuk

24 Eruk Pol komi yot gänaŋ kepma ätu irirän Feliks-kät webeni Drusila u äbumän. Drusila uwä Juda äbotken nanik. Äbänpäŋ Felikstä Pol täŋo man ätu nadäwayän yänpäŋ yänpewän äbuk. Pol äbänpäŋ Jesu Kristota nadäkinik täktäk täŋo kädet yänpäŋ-iwoŋärenkuk.

25 Ba kädet siwoŋi kuŋatpäŋ irit kuŋat-kuŋarita watäni säkgämän irekta ba Anututä komen ämawebe yäpmäŋ daniwekta kadäni peŋkuko unita iwetkuk. Iwerirän Felikstä nadänkaŋ umuntaŋpäŋ yänkuk; Gäk ku! Kämi, kadäni ätu iränä äneŋi yänpewa api äben yän iwetkuk.

26 Täŋpäkaŋ ugän nämo. Felikstä imaka kubä yäpmäkta nadäkgän täŋkuk. U ŋode; Poltä iniŋ kireŋpewa äpämaŋ kukta moneŋ ätu käwep namek yän nadänkaŋ kadäni mäyap Polta yänpewän äbänpäŋ man yänpäŋ-nadäk täk täŋkumänonik.

27 ✧ Täŋpäkaŋ Felikstä Juda ämawebetä näka bänep täga nadän namut yänpäŋ Pol komi yot gänaŋgän teŋkuk. Tewänkaŋ it yäpmäŋ kuŋtäyon obaŋ yarä tärenjirän äma kubä wäpi Posius Festus unitä Feliks täŋo kome yäpmänpäŋ gapman täŋo kaŋiwat äma ude itkuk.

25

Pol Sisatä mani nadäkta yänkuk

1 Festustä Feliks täŋo kome yäpmänpäŋ Sisaria kome täŋo kaŋiwat epän täŋpani äma ude itkuk. Eruk kepma yarakubä ude irän tärenjirä Sisaria kome peŋpeŋ Jerusalem kuŋkuk.

2 ✧ Päŋku irirän bämop äma intäjukun täŋpani ba Juda täŋo äma ekäni ekäni uken kuŋpäŋ Polta man iwetkuŋ. Ude täŋpäŋ ŋode iwet yabänkuŋ;

3 ✧ Gäk nin nadän nimirpäŋ äma u bäräneŋ iniŋ kireŋpewi Jerusalem kaŋ äbän. Pol kumän-kumän utta äma yepmanpä jämjäm parirä äbuŋo unita man ude yänkuŋ.

⁴Yäwäwä kowata ɲode yäwetkuk; Nämö! Pol Sisaria komeken komi yot gänaɲ itak yäk. Ba näk imaka, Sisaria komeken äneɲi kwayäɲ.

⁵Unita äma ekäniyiye ätukät näkkät bok kuɲkaɲ äma unitä goret bureni kubä täɲirän käneɲo täɲpawä Sisaria kome uken manken kaɲ tewut yäk.

⁶Täɲpäɲ Festustä kepma 8 ba 10 ude Jerusalem itkaɲ Juda täɲo äma ekäni ekäni-kät man yäɲpän-nadäk epän täɲpän tärewäpän äneɲi Sisaria kuɲkuk. Kuɲkuko tamiwä man yäpmän daniwani äma yäɲpewä äbä irirä komi äma yäwerän Pol imagut yäpmän äbuɲ.

⁷✧ Äbäwä Juda äma ekäni ekäni Jerusalem peɲpeɲ äbuɲo unitä dubini-ken päbä itpäɲ Pol terak man bäräpi bäräpi peɲpän yäɲkuɲ. Upänkaɲ ude täk-täyak täk-täyak yäɲ yäɲkuɲo unitäɲo bureni kubä Festus täga nämö iwönäreɲkuɲ.

⁸Ude yäɲtäko Poltä kowata ɲode yäwetkuk; Näk imaka waki kubä nämö täɲkut yäk. Ba Juda täɲo бага man kubä nämö irepmitkut, ba kudupi yot gänaɲ täɲpawak kubä nämö pewa ahäɲkuɲ. Ba Sisata man waki kubä nämö yäɲkut yäk.

⁹✧ Upänkaɲ Festustä Juda äma ekäni ekäni unitä bänep täga nadäkta Pol ɲode iwetkuk; Jerusalem kuɲkaɲ Juda äma iɲamiken man ɲo äneɲi yäkta täga nadäwiwä, eruk näk uken kuɲkaɲ api nadän gamet yäk.

¹⁰Yäwänä Poltä yäɲkuk; Ude nämö yäk. Sisa täɲo man nadäwani yot uku itat ɲobayäɲ yäk. Unita yot ɲokengän uyaku näkɲo man nadäwen yäk. Nadätan u, näk Juda äbotken imaka waki kubä nämö pewa ahäɲkuk yäk.

¹¹Tän, imaka waki kubä unita kaɲ kumba yäɲ yäɲpän täɲpero täɲpawä, täga api nutpewä kumbet. Täɲpäkaɲ man yäk täkaɲ u bureni nämö täɲpawä u kerit terak äma kubätä täga naniɲ kirenaɲi nämö. Unita äma ärowaninin Sisatä initägän näkɲo man u kaɲ nadäwän yäk.

¹²Poltä ude yäwänä, eruk Festus äyänutpäɲ täɲkentäkiye-kät man yäɲpän-nadäk täɲpän Pol äneɲi iwetkuk; Gäk Sisa kaɲ käwa yäɲ yäyan unita eruk, Sisaken kaɲ ku! yäk.

Festustä Polta Agripa iwet yabäɲkuk

¹³Kepma ätu täreɲirän Juda täɲo intäjukun äma wäpi Agripa, wanori Benike-kät Festus iniɲ oretdayäɲ Sisaria äbumän.

¹⁴✧ Sisaria päbä kepma mäyap u itta nadänkumäno unita kadäni kubä bok itkaɲ Festustä Agripa Pol täɲo biɲam ɲode iwetkuk; Äma kubä bian Felikstä komi yotken teɲkuko pen itak yäk.

¹⁵Kadäni Jerusalem itkuro ugän bämop äma intäjukun täɲpani-kät Juda äma ekäni ekäni unitä näkä U waki täɲpani yäɲ nadänpän komi äma yäwetpewän kaɲ urä kumbän yäɲ nadänkaɲ äma uterak man mebäri mebäri peɲpän näwetkuɲ yäk.

¹⁶Upänkaɲ näkä kowata ɲode yäwetkut yäk. Rom äma nintä äma kubä jop nadän utpewä kumäkta kädet kubä nämö pätak yäɲ yäwetkut. Äma kubä manken ireko uwä äma manken teneɲo ukät itpäɲ mebäri jideta teneɲo unita kowat yäwän täɲpän kawän bureni täɲpäkaɲ uyaku täga täne yäɲ yäwetkut yäk.

¹⁷Unita yäɲpän näkä Sisaria äbänjira äma ɲo näwat yäpmän äbuɲ yäk. Äbäwä kadäni käroni nämö itkumän. Nämö, äbä patkumänjo yäɲewänä tami man nadäwani yotken kuɲpän Pol imagut yäpmän äbäkta yäɲkut.

¹⁸Äma manken teɲkuɲo u penta itkaɲ ɲode nadänkut; Kädet wakiinik kubä täɲkuko unita käwep yäneɲ yäɲ nadänkuropan nämö yäk.

19 ✧ Judatä iniken бага man irepmit-irepmit ba äma kubä wäpi Jesu uterak bok wohutpäñ manken tejkuñ. Äma Jesu u kumbuk yäñ yäwäkañ Poltä äma u kodak itak yäñ yänkuk.

20 ✧ Yänirä näk kädet udewani täño mebäri nadäwa yäknjat tänpa wanñkuñ yäk. Unita Pol ñode iwet yabänkut; Jerusalem kuñkañ man epän u kañ täna yäñ nadätan? yäñ iwetkut.

21 Iwerira Poltä yänkuk; Nämo, Sisatä ini-tägän näkño man kañ nadäwän yäñ yänkuk. Ude yäwänpäñ komi yotken ugän tewa irirän, eruk kädet kubä kañ-ahänkañ Sisaken kañ kwän yäñ nadänkut yäk.

22 Yänirän Agripatä man u nadänpäñ Festus iwetkuk; Näkña-tägän äma u meni jinomken nadäwayäñ yäk. Yänirän Festustä iwetkuk; Kwep kañ nadä yäk.

23 ✧ Eruk, tamiwä Agripa-kät wanori Benike äma ärowani täño tek wädäwän ärowäkañ komi äma täño intäjukun ämakät Sisaria nanik äma ekäni ekäni-kät penta kumañ man nadäwani yot gänañ äronkuñ. Äronpäñ Festustä komi ämaniye yäwerän Pol imagut yäpmäj äbuñ.

24 ✧ Imagut yäpmäj abäkañ Festustä ñode yänkuk; Äma ärowani Agripa, ba äma ekäni ekäni in kuduptagän itkamäj ño, äma ñonita kawut! Juda ämawebe ño irani, ba Jerusalem naniktä äma ñopäj manken tenayäñ ñode yänkuñ; Äma u utpewi kañ kumbän! yäk. Itkañ ärowani kudän wari täñpek yäñ näwet täñkuñ.

25 Ude yäk täñirä näkä äma ñonitä kumäkta waki kubä nämo kañ-ahäk täñkut yäk. Ini-tägän intäjukun ämanin Sisatä näkño man kañ nadäwän yäñ yänpewän ude kañ tänpayäñ nadänkut.

26 Upänkañ Äma ärowaninin Sisatä äma ñonitäño mebäri nadäkta manbiñam bureni jide kañ kudän tänpäj pewa kuneñ? Nadäwa nämo tumbuño unita äma ärowani Agripa gäk, ba äma ekäni ekäni ätu itkañ ño in inamjin-ken teyat yäk. Intä käwep täñkentän naminpäñ man täga kubä pewä ahäwäkañ upäj manbiñam terak kañ kudän täwa!

27 Täñpäkañ näkä äma komi yotken irani kubä Sisaken tewä kukta mebäri unita manken tej yäñ siwoñi nämo kudän tänpäj bok pewa kuneño uwä siwoñi nämo yäk.

26

Pol Agripa inamiken itkuk

1 Tänpäj Agripatä Pol iwetkuk; Eruk, man täga yäwayäñ yäk. Yäwänä Poltä keru yäpmäj akuñpäñ man ñode yänahänkuk;

2 Intäjukun äma Agripa, näk Juda ämatä bäräpi näkä terak peño unita kowata ñode yäwayäñ; Gäk inamka-ken man yänahäkta itat ñonita tägagämän kubä nadätat yäk.

3 Gäk Juda äma nintäño täktäknin u kudup nadätan. Ba imaka unita yän-tänkärañ yänawät täkamäj unita imaka nadätan. Unita ude itkañ nadän naminiri man ño yäwayäñ.

4 Juda ämawebe kuduptagän näkño irit kuñat-kuñat unitäño mebäri nadäkañ yäk. Näk Täsus ahänpäñ itpäñ täganñkuñ eruk mäden Jerusalem kuñkuro u nadäkañ yäk.

5 ✧ Näka nadän morekañ unita ini gäwetnayäñ nadänpäñä ñode täga gäwerirä nadäwayäñ; Näk gubañi-ken Parisi äma ude itkañ unitäño täktäki kudup

✧ 25:19: Apos 18:15 ✧ 25:20: Apos 25:9 ✧ 25:23: Mat 10:18; Mak 13:9 ✧ 25:24: Apos 25:2,7; Apos 22:22 ✧ 26:5: Plp 3:5-6

iwarän täñkut yäk. Gäk nadätan, Juda äbot ätu täño бага man u pidämi bumik upänkañ Parisi äma täño бага man iwaräntäkta pipiri kubä täñpen yäk.

⁶ ✧ Täñpäkañ näk apiño manken nepmañpä itat ño. Manken itat ñonitäño mebäri ñode; Näk Anututä bian äbekniye oraniye imaka kubä täñ yämayäñ yänkuko unita nadäkinik täñpäñ itsämäk täyat.

⁷ Imaka Anututä yänkehärom täwani unitäño bureni ahäñirän kakta Isrel äma äbot 12 ude yäpmäñ daniwanitä ehutpäñ kepma bipani Anutu iniñ oretoret täk täkañ yäk. Äma ärowanina, imaka bureni unita näk imaka, nadäkinik täk täyat. Mebäri unitagän Juda ämatä manken ño nämagut yäpmäñ kuñatkañ yäk.

⁸ Unita in ätu imata Anututä äma kumbani-ken nanik täga nämö yäwän kikuñtneñ yän nadäk täkañ?

⁹ ✧ Intä nadäk täkañ, näk bian udegän Jesu Nasaret nanik u wäpi biñam kädet mebäri mebäri terak kañ täñpa wawut yän yänpäñ-nadäk täñkuronik.

¹⁰ Kädet ude-ude u Jerusalem kome täk täñkut. Bämop äma intäjukun täñpanitä nadäñ namiñirä Anutu täño kudupi ämawebe mäyap komi yotken yepmak täñira äma ekäni ekänitä kañ kumbut yän yänirä näk imaka, täñkentäñpäñ udegän yäk täñkut yäk.

¹¹ Ba kadäni mäyap käbeyä yot komeni komeni it yäpmäñ kukañ-ken ärontäñ kuñpäñ ämawebe mäyap yepmäñitpäñ däpmäk täñkuronik. Ude täñpewa Jesuta mäde ut imiñpäñ yänärok man iwerut yänpäñ, ba bänepna wakiinik täñpäpäñ yotpärare banban it yäpmäñ kukañ-ken u kuñpäñ ämawebe yabäñ ahäñpäñ däpmäk täñkuronik.

¹² Ude yänpäñ Poltä äneñi ñode yäkgän täñkuk; Unita kadäni kubäta bämop äma intäjukun täñpanitä nadäñ namiñpäñ iniken wäpi terak nepmañpä yäpmäñ Damaskus yotpärare-ken kuñkut.

¹³ Äma ärowanina, Damaskus kuñtäyiwa kädet miñin kepma bämopi-ken penyänek pähap kubä kunum gänañ naniktä näk ba notnayetä itkumäñ-ken u penyänekñkuk. Penyänek unitäño penyänekitä edap täño penyäneki irepmitkuk.

¹⁴ Penyänek täño kehärominitä nidäpmäñ-pewän kumän-tagän kome terak mañ patkumäñ. Mañ patkañ Hibriu man terak äma kubätä ñode näwet yabäñkuk; Sol, Sol, gäk imata komi namitan? Gäk näk närepmitta pipiri täk täyan yäk.

¹⁵ Ude nadäñpäñ näkä yänkut; Ekäni, gäk netä? Yäwawä Ekänitä yänkuk; Näk Jesu, komi namik täyan ubayäñ yäk.

¹⁶ Ude täk täyan upänkañ aku! yän näwetkuk. Jop nämö ahäñ gamitat. Epän ämana ude kuñarenta iwoyänpäñ ganiñ kirewayäñ ahäñ gamitat yäk. Unita kuñkañ imaka gäwoñäretat ño, ba kämi gäwoñärewayäñ täyat unitäño biñam api yäwettän kwen yän näwetkuk.

¹⁷ Näk jop gabäñ äwaräkuk täñira gäkña äbotken nanik ba äbot ätutä gäka waki kubä täga nämö api täñ gamineñ.

¹⁸ ✧ Ude näwetpäñ ñode näwetgän täñkuk; Näk epän ñode täñpenta ganiñ kiretat yäk. Kuñkañ ämawebe täño bänepi täñpidäm täñpäñ yepmañpi bipmäñ urani mäde ut imiñpäñ bänepi sukurenpeñ penyänek-kengän api ämneñ yäk. Ba äma waki Satan täño kehäromi penpäñ Anutu näk-kengän api ämneñ. Ude täñirä näkä unitäño momini peñ yämiñira ämawebe ätu näka nadäkinik täñpäñ kudupi äworewani u yäpurärätpäñ ukät penta api itneñ yän näwetkuk.

Pol epäni täño manbiñam yäwetkuk

19 Poltä ude yänpän nōde yäkgän täñkuk; Äma ärowani Agripa, gäk nadätan? Näk kunum gänañ nanik imaka kañkuro unitäño man nadän äwaräkuk nämo täñkut yäk. Nämoinik!

20 ✧ Imaka u kañkuro unitäño biñam Damaskus nanik jukun yäwet ahänkañ Jerusalem ämawebe ba Judia kome päke u yäwet ahänkut yäk. Ba guñ äbotken imaka, yäwet ahänkut. Man nōde upän yäwet ahäntän kuñatkut; In bänepjin sukurenpäñ Anututa nadäkinik täñ imineñ. Täñkañ bänepjin bureni sukurekamän yän yäwoñäreka kädet tägatäga täñpeñ kuñat takot.

21 ✧ Man ude-ude upän yänahäntän kuñattäyiwa Juda naniktä kudupi yotken nabän ahänpän nepmäñitpäñ nutnayän täñkuñ.

22 Upänkañ Anututä täñkentän namiñirän säkgämän it yäpmän äbätat. Unita apiño nō itpäñ äma jopi ba äma ekäni ekäni in bämopjin-ken itkañ imaka kañkuro u yänahänpän täwetat yäk. Man inigän kubäpäñ nämo yänahätat. Man nō bian, profet ba Mosestä imaka ude api ahäwek yän yänahäwani ugänpäñ yänahätat.

23 ✧ Uwä nōde yänkuñ; Äma Anututä ämawebeniye täñkentäka bian iwoyäwani u komi nadänpäñ api kumbeko upänkañ kumbani-ken naniktä intäjukun akwani ude api irek yän yänkuñ. Täñkañ Isrel ämawebe-ken ba guñ äbotken unitä Anutu täño penyänek täño biñami api yänahänpän yäwerek. Moseskät profet bianitä ude yänkuñ.

Poltä Agripa nadäkinik täkta man iwetkuk

24 Pol man pen yän irirän Festustä nadäwän wañtäko man kehäromi nōde yänkuk; Pol gäk tängun täñkañ ba yän itan? Gäk nadäk-nadäk epän mäyap täk täyan unita nadäk-nadäka peñ awähurirän guñ man yän itan!

25 Yäwänä Poltä iwetkuk; Äma ekäni Festus, näk nämo tängun täyat yäk. Näk nadäk-nadäkna irirän man bureni yäyat.

26 ✧ Eruk, intäjukun ämana Agripa! Gäk man nō yänira nadätan unita nämo umuntanpäñ man täga gäwerayän yäk. Gäk nadätan, imaka nō käbop nämo ahänkuk.

27 Unita Agripa, gäk profet täño man unita nadäkinik täyan ba nämo? Näk nadätat, gäk nadäkinik täyan.

28 Iweränä Agripatä Pol iwetkuk; Jide? Kadäni keräpi-tagän gäkä näk täga täñpewi Jesuta nadäkinik täñ imet?

29 Yäwänä Poltä kowata nōde iwetkuk; Kadäni keräpi ba kadäni karoni unita näk nadäwätäk nämo täyat yäk. Näkä Anutu-ken yänapik man yänira gäk ba äbotkaye man nō nadän itkañ ñowä näkgän täga äworeneñ. Täñkañ yentä kuroñna pädat täñpäñ nepmañkuño ñonita nämo yäyat!

30 Ude yäwänä eruk äma ärowani ukät ba gapman täño kañiwat epän äma u ba Benike ba äma itkuño u akuñ-kireñkuñ.

31 ✧ Akuñ-kireñpäñ äpämañ yäman kuñkuñ. Äpämañ kuñkañ ini-tägän näwetgäwet nōde täñkuñ; Äma ñoken imaka waki kubä nämo yäk. Kumäkta ba komi yotken kukta bumik kubä nämo täñkuk yän yänkuñ.

32 ✧ Täñpäkañ Agripatä Festus nōde iwetkuk; Gäk äma nō iniñ kireñpewi täga äpämañ kunañipän ini Näk Sisatä näkño man api nadäwek yän yänkuk yäk.

27

Pol Rom kukta gäpe terak äronkuk

✧ 26:20: Mat 3:8 ✧ 26:21: Apos 21:30-31 ✧ 26:23: Luk 24:44-47, 1Ko 15:20 ✧ 26:26: Jon 18:20
✧ 26:31: Apos 23:29, 25:25 ✧ 26:32: Apos 25:11

1 ✧ Eruk, nin gäpe terak nipmanpä yäpmän Itali komeken kukta tawan penkuñ. Ude tänpän Polkät äma komi yotken irani ätu bok komi äma täño intäjukun äma kubä wäpi Julius u keru terak yepmankuñ. Julius u Sisa Augustus täño komi äma tawanken nanik.

2 ✧ Ude tänpäkan eruk, Adramitium nanik täño gäpe kubä unitä Esia komeken, yotpärare täpuri täpuri gwägu pomi terak ittän kukan-ken u kukta yäwänä uterak äronkumän. Tänpäkan Masedonia kome, Tesalonaika yotpärare-ken nanik äma kubä wäpi Aristakus u imaka, bok kuñkumän.

3 ✧ Kuñtäkäna kome bipuk. Bipuko eruk yäñerän Sidon yotpärare-ken ahänpän Juliustä Polta kädet täga kubä ñode täñ imiñkuk; Pol iniñ kireñpewän noriye kome uken nanikken päñku ketem ba imaka imaka yäpuk.

4 Ude tänpänkan eruk, Sidon penpen kunayän täñitna mänit täñi piñirän gäpetä kukta täñburut täna wantäko Saiprus järapi käda, mänit täñi nämo piñkuk käda u äyänutkumän.

5 Ude täñkan kuman Silisia ba Pamfilia dubini-ken gwägu wenpen Lisia kome Maira yotpärare-ken ahäñkumän.

6 Kome uken komi äma täño intäjukun ämatä Aleksadria nanik gäpe kubä Itali kwayän täñirän kanpäñ nadänpänä nin yäñnikñat yäpmän u gänän äronkuk.

7 Tänpänkan kuñkumän. Mänit kehäromi kunayän täñkumän käda piñkuko unita kwikinik kwikinik kuñitna kepma ätu tärenkuk. Gäpe täño epän äma komi pähap kubä täñ yäpmän kuñtäko eruk, Nidas yotpärare dubin ahäñitna, ätukät kukta mänittä kädet u ukät-pipiñkuk. Unita äyänutpen kuman Krit kome uruñi käda Salmone yotpärare ukädagän äyänutpäñ Krit mädeni käda kuñkumän.

8 Gäpe täño epän ämatä komi epän pähap kubä udegän täñtäko eruk kuman Krit mädeni käda Lasea yotpärare dubini-ken kome kubä wäpi Kome Täga uken ahäñkumän.

9 Pipiri täñtän äbumäño unita kepma mäyap jop tärenjirä gwägu tokät-tokät kadäni keräp täñkuk unita gwägu terak kuñatnañi nämo. Gwägu wakiinik api täñpek yän nadänpän Poltä ñode yäwetkuk;

10 ✧ Notnaye, in nadawut! Näk nadätat, kadäni ñodeta kunayän täkamän uwä gwägu terak bäräpi wakiinik api kan-ahäne yäk. Tuñum pena paorit ba äma ninin imaka, paotne yäk.

11 Ude yäwänä komi äma täño intäjukun ämatä Pol täño man nämo nadän imiñkuk. Gäpe mähemu ukät gäpe täño watä äma unitäño nadäk ugän iwatkuk.

12 Tänpäkan iwän mänit täñi kadäni-ken gäpetä Lasea kome uken täga itnañi nämo bumik unita gäpe terak äma mäyap itkuño unitä kome u penpäñ ehutpen Finiks yotpärare kukta yäñpäñ-nadänkuñ. Finiks yotpärare uwä Krit kome täño bure käda, pom täpuri täpuritä mänit kädet itpipiwani unita u kukta nadänkuñ.

Mänit pähap kubä piñkuk

13 Eruk mänit bure käda äbuk. Mänit uwä kehäromi-inik nämo unita kome yänkuñ-ken u täga kune yän nadänpän eruk gäpe yen topuño uwä pirärenpäñ Krit gägäni kädagän kuñkumän.

14 Upänkan kuñtäkäna mänit kehäromi kubä wäpi Käpmäk Käda Mänit unitä käpmäk käda äbuk.

15 Äbä piñ-iwat-pewän gäpe siwonän kunayän nadänkumäño ude täga nämo kuñkuk. Uruñ käda kuñkuk. Siwonñi kukta täñburut tawä wantäko gäpeta watä epän penpäñ jop irirä mänittä täñyäkñat yäpmän kuñkuk.

16-17 Tänyäkñat yäpmäj kumañ gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Kauda u bure kädagän kuñkumäj. Kome unitä mänit kädet itpipiñirän eruk gäpe täpuri gäpe tañitä bok wädäj yäpmäj kuñarani u wädäj pewä äbäktä pipiri pähap kubä täñkä eruk wädäjpena äbänä gäpe täño epän ämatä wädäj päbä gäpe tañi terak punin topuñ. Ude täñkañ gäpe tañitä imärek yäñpäj yen ätu topmäj täpäneñkuñ. Ba gäpetä Afrika kome dubin mobä jirañ ume gänañ käbop itkuño uterak döpän yewäpäj irek yäj nadäñpäj umuntañkuñ. Unita gäpe täño tek wädäjpewä äpäñirän mänit täño gärip terak kuñkumäj.

18 Kuñtäkäna kome bipuk. Bipuko yäñeñirän mänit pähap piäñpewän gwägu wakiinik tokärirän eruk, gäpe täño epän ämatä tuñum ätu butuñpäj gwägu gänañ ureñ täñpä äpmonkuñ.

19 Äneñi kuñitna kome bipuko yäñeñirän epän ämatä gäpetä iniken tuñum tuñum butuñpäj ureñ täñpä gwägu gänañ äpmonkuñ.

20 Kepma bipani mäyap kome dapuri ba guk täga nämo yabäñkumäj. Mänit pähap unitä piäñkañ nin yäpmäñpäj ño peñpeñ täñkuk. Ude täñtäyon ñode nadäñkumäj; Nin ñode täkamäj ñowä kuduñtagän paotnayäj yäj nadäñkumäj.

21 Ude täñkañ kepma mäyapta ämatä ketem nämo nañkuño unita mäden, eruk Poltä äma päke itkuño u bämopi-ken aku itpäñ ñode yäwetkuk; Notnaye, in näkño man iwatpäñ Krit kome nämo peñpeñ äbumäj yäwänäku bäräpi ñode nämo kañ-ahäkäne yäk. Ba imaka tuñum tuñum ñode nämo ureñ täna äpmökäneñ yäk.

22 ✧ Upäñkañ näk ñode täwetat; In bänep pidäm nadäkot yäk. Imata, äma notniñpak kubä nämo api pena datneñ yäk. Gäpe-tägän api wawek yäk.

23 Näk Anutu bureni täño äbotken nanik. U iniñoret täyat yäk. Anutu unitäño añeronitä bipani ahäj namiñpäj ñode näwerak;

24 ✧ Pol, gäk nämo umuntäwen yäk. Gäkä Sisa inamiken kukta imaka kubätä kädet täga nämo api täñpipiwek yäk. Anututä nadäj gamiñpäj äma gäpe terak itkañ ño kumän gäk ketka terak ganiñ kiretak yäk. Unita kubä täga nämo api pewi darek yäk.

25 Añerotä man ude näwerako unita notnaye, bänep oretoret pähap nadäkot! Näk Anututa nadäkinik ñode täyat; Imaka näwerako udegän api täñpek.

26 ✧ Upäñkañ jop iritna mäñittä piäñpewän gäpe kome täpuri kubä gwägu bämopi-ken u gägäni-ken päñku api wañpäj irek yäk.

27 Eruk kepma 14 ude täreñirän bipani uken mänit tañitä piäñpewän gwägu tañi wäpi Mediterenian u bämopi-ken orañtäñ kuñatkumäj. Eruk, bipani bämop keräp tañirän gäpe täño epän ämatä gäpe gägäni-ken käwep äbätak yäj nadäñkuñ.

28 Ude nadäñpäj gwägu käronini kañpäj nadäkta yen pewä äpmonkuk. Ude täñpäj kañkuñ; Gwägu täño käronini 40 mitas ude. Eruk ätukät kuñpäñä yen äneñi pewä äpmonpäñä gwägu täño käronini 30 mitas ude kañkuñ.

29 Ude kañpäj gäpetä päñku mobä terak yäput wekwek yäñpäj umuntañkuñ. Unita gäpe inñit täpänewani yaräbok-yaräbok tewä äpmonkuñ. Ude täñkañ kome bäräneñ yäñewän yäj yäñkañ yäñapik epän täñkuñ.

30 Täñpäkañ gäpe täño epän äma ätu gäpe peñpeñ kuna yäñpäj gäpe täpuri ukeño pewä äpmonkuk. Täñkañ gäpe inñit täpänewani ätu pewä äpmokañ yäj nadäwut yäñkañ jop ude täñ-nikñatkuñ.

31 ✧ Täñirä yabäñpäj Poltä komi ämakät intäjukun ämani ñode yäwetkuk; Äma ño gäpe terak bok nämo itnero uwä in kumän-tagän täga paotneñ! yäk.

³² Ude yāwānā komi āmatā gāpe tāpuri tāno yen madāṅ tākneṅpewā gwāgu terak maṅirān oraṅ yāpmāṅ kuṅkuk.

³³ Eruk, kome nāmo yāneṅirān āma gāpe terak itkuṅo unitā ketem naṅput yānpāṅ Poltā man ṅode yāwetkuk; Kadāni kāroni sākgāmān nāmo it yāpmāṅ ābāṅkaṅ ketem nāmo naṅkuṅ yāk. Nakta jop kepma bipani 14 ude irāṅ yāk.

³⁴ ✧ Unita ṅode peṅ tāwetat; Ketem ātu naṅpāṅ tāpānewut yāk. Nadākaṅ? In kubātā jibi tāpuri kubā nāmoinik yāpayāṅ yāk. In kumān-tagān tāga itnayāṅ.

³⁵ ✧ Ude yānpāṅ kārāga kubā yāpmāṅpāṅ āma itkuṅo u iṅamiken Anutu bānep tāga man iwetkaṅ tokātpāṅ naṅkuk.

³⁶ Ude tāṅirān āma pāke u, unita nadāwā tāgawāpāṅ ketem ātu udegān yāpmāṅpāṅ naṅkuṅ.

³⁷ Tāṅpākaṅ āma gāpe terak itkumāṅo u 276 ude.

³⁸ Ketem naṅpā tāgawāpāṅ eruk gāpetā pidām tawān yānpāṅ ketem yāk ātu itkuṅo u gwāgu gānaṅ ureṅ tāṅpā kuṅkuṅ.

Gāpe waṅkuk

³⁹ Eruk yāneṅirān gāpe tāno epān āmatā kome gwāgu gāgāni-ken u kaṅkuṅo upāṅkaṅ kome udeken yāṅ nāmo nadāṅkuṅ. Tāṅpākaṅ kome kubā gāpetā tāga āronaṅi bumik kaṅpāṅ gāpe u tāga kāwep yāpmāṅ pāṅku pene yāṅ nadāṅkuṅ.

⁴⁰ Ude nadāṅpāṅ gāpe iṅit tāpānewani tāno yeni madāṅpāṅ gwāgu gānaṅ ugān peṅkaṅ yen gāpe iṅit iwarani tāṅkehārom takta topuṅo u imaka, madāṅ tākneṅkuṅ. Ude tāṅkaṅ gāpe tāno tek āneṅi pirāreṅkuṅ. Ude tāṅpena mānittā piāṅpewān gāpe gwāgu gāgāni-ken kwān yāṅ nadāṅkaṅ tāṅkuṅ.

⁴¹ Ude tāṅpākaṅ upāṅkaṅ gāpe kuṅkā gāgāni-ken nāmo ahāṅkaṅ mobā jiraṅ ume gānaṅ kābop itkuṅo uterak pāṅku dāpān yewāpāṅ itkuk, tāga kunaṅi nāmo. Tāṅirān gwāgu tokātpāṅ gāpe mādeni dāpmāṅ āreyāṅ tāṅpān kuṅkuṅ.

⁴² Ude tāṅirān komi āmatā āma komi yotken irani unitā akumaṅ paotpeṅ kuneṅ yāṅ nadāṅpāṅ kumāṅ-kumāṅ dāpmākta nadāṅkuṅ.

⁴³ Upāṅkaṅ intājukun āmani Julius unitā Poltā paotta bitnāṅpāṅ yāniṅ bitnāṅkuk. Yāniṅ bitnāṅpāṅ yāwetkuk; Āma gwāgu oraṅpāṅ nadāwani uwā gwāgu gānaṅ intājukun tubāpeṅpeṅ kukṅi udude kaṅ kut yāk.

⁴⁴ ✧ Tāṅirā ātuwā gāpe tāno pāya kujat morāk-morāk itkaṅ ṅo yāpmāṅkaṅ gwāgu gānaṅ tubāpeṅkaṅ uterak kukṅi udude kaṅ kut yāk. Ude yāwānkaṅ Juliustā yāṅkuko udegān tāṅpeṅ kukṅi udude kuṅ moreṅkumāṅ. Tāṅpākaṅ notninpak kubā nāmo tena datkuk.

28

¹ Eruk gāgāni-ken udude kudup sākgāmān ahāṅ moreṅpāṅ ṅode kaṅpāṅ nadāṅkumāṅ; ṅo gwāgu bāmopi-ken kome tāpuri wāpi Malta. ² ✧ U iritna kome māhemtā sākgāmān kubā tāṅ niminṅkuṅ. Iwān mānit bumta tāṅirān kome māhemtā kādāp ijinṅpāṅ yāṅnikṅat pāṅku nipmaṅpā āṅāriṅpāṅ kom taṅkumāṅ.

³ Tāṅkaṅ Poltā kādāp ātukāt yāpmāṅ pābā pewān ijinṅkuṅ. Kādāp yāpmāṅ ābuko u gānaṅ gāmok kubā parirān nāmo kaṅkaṅ pewān jiwākaṅ komi nadāṅpāṅā ābāmaṅ pābā Pol kerī-ken iṅgāmān pewāpāṅ itkuk.

⁴ Tāṅirān āmawebe u naniktā gāmoktā Pol kerī-ken iṅgāmān pewāpāṅ irirān kaṅpāṅ ini-tāgān nāwetgāwet ṅode tāṅkuṅ; U kawut! yāk. Āma ṅowā āma dāpani kāwep! Gwāgu gānaṅ nāmo kumako unita anutunin Yāpmāṅ Daniwanitā nāmo kaṅ-korewayāṅ yāk.

⁵ ✧ Upāṅkaṅ Poltā gāmok u kwarut maṅpān kādāp gānaṅ āpmonṅpānkaṅ kāyām ba bārāpi kubā nāmo ahāṅ iminṅkuk.

✧ 27:34: Mat 10:30 ✧ 27:35: Mat 15:36, 1Ti 4:4-5 ✧ 27:44: Apos 27:22-25 ✧ 28:2: 2Ko 11:27

✧ 28:5: Mak 16:18

⁶ Ämawebe Pol gupi manpän akwän këna yänkañ, ba kumänpän man parän këna yänkañ irä wañkuñ. Pol gupi-ken imaka kubä nämo ahänjirän kadäni këronji irä wawäpän yänkuñ; Wära! Nowä anutu kubä! yäk.

⁷ Kome yotpärare itkuño u dubini-ken uwä kome täpuri itkuk. Kome uwä Malta täño watä intäjukun äma wäpi Publius unitäño. Äma unitä nimagut yäpmän ini yotken päñku nipmanpän kepma yaräkubä ujeta watä säkgämän it niniñkuk.

⁸ Täñkañ Publius nani uwä käyäm pähap ñode täñkuk; Gup kädäp kädäp ba terak täkgän täñkuk. Täñjirän Poltä dubini-ken kuñpänä Anutu-ken yänapik man yänpän kerä gupi terak peñjirän uterakgän tägañkuk.

⁹ Ude täñjirän käyäm ikek kome u nanik ätutä biñam u nadänpän Pol-kengän äbänjirä u imaka, yäpän tägawäpän yepmak täñkuk.

¹⁰ Täñpakañ kome u naniktä imaka imaka säkgämän täñ nimik täñkuñ. Säkgämän täñ niniñpän kunayän täñjitna kädetta imaka, täñkentän niniñkuñ.

Pol kuñatkä Rom kome ahänjkuk

¹¹ Kome ugän komepak yaräkubä ude itna tärewäpän Aleksadria nanik gäpe kubä terak äronkumän. Gäpe uwä kome ugän it yäpmän kuñjirän mänit kadäni tärenjkuk. Gäpe u injami terak anutu jopi kubä wäpi Sus, unitäño nanaki yarä täño wäranitä itkumän.

¹² Uterak äronpeñ kumañ päñku Sirakus yotpärare-ken ahänpän kepma yaräkubä ude itkumän.

¹³ Itna tärenjirän Sirakus peñpeñ kumañ yotpärare kubä wäpi Rekiüm u ahänjkumän. Ahänpän patkumäño yänewänä mänit bure këda naniktä piänjirän kome u peñpeñ kuñkumän. Kuñtängän kepma yaräkubä uken kome kubä wäpi Puteoli ahänjkumän.

¹⁴ Yotpärare uken äbot täñpani ätu yabän ahänjkumän. Yabän ahänakañ ukät penta itta niwet yabänkuñ. Täñkañ kepma 7 ude ukät itkumän. Itna tärenjirän yepmanpeñ ninin kuroñ kuñkä eruk Rom yotpärare täñi pähap u dubin ahänjkumän.

¹⁵ Rom nanik äbot täñpani unitä ninta äbäkañ yän biñam nadänpänä këdet miñin nibänpän nimagutnayän äbuñ. Äbänpän kome kubä wäpi Apius täño käbeyä bägup, ba Äma ban nanik yepmanpani yot yaräkubä itkuñ-ken uken nibän ahänkuñ. Nibän ahäwäkañ Poltä yabänpän bänep oretoret pähap nadänpän Anutu bänep täga man iwetkuk.

¹⁶ ✧ Eruk Rom yotpärare äronakañ Rom gapmantä Pol nadän imiñpän yot inigän kubä iniñ kireñkañ komi äma kubä watäni irekta tenjkuk.

Rom kome Jesu täño manbiñam yänahänjkuk

¹⁷ ✧ Eruk, Pol Rom kome ahänpän kepma yaräkubä ude itkañ Juda täño äma ekäni ekänita yänpewän äbuñ. Äbä käbeyä täñ irirä man ñode yäwetkuk; Notnaye, näk imaka waki kubä äbotniye täño wäpi yäpmän äpäkta nämo täk täyat, ba äbekniye oraniye täño täktäk këdet u iwatta nämo yäjiwät tak täyat. Ude nämo täk täyat upänkañ Jerusalem komi yotken nepmanpä Rom gapman kerä terak itkut.

¹⁸ ✧ Täñpakañ Rom gapmantä näkño man u yäpmän daniñpän kawänä näk imaka waki kubä kumäkta biñam nämo täñkut. Unita naniñ kireñpewän jop äpämañ kukta nadänkuñ.

19 ✧ Upänkañ Juda naniktä man u utkuñ. Unita jide täñpet yän nadänpäñ ñode yänkut; Sisatä ini näkño man yäpmän daninpäñ kañ kawän yän yänkut. Täñ, man uwä Juda notnaye manken yepmakta yänpäñ nämo yänkut.

20 ✧ Eruk notnaye, mebäri imata ño äbätat yän täwerayän yänpäñ inta yänpewa äbäkañ. Nadäkañ? Näk imaka u Isrel ämawebe nintä kakta itsämänpäñ kuñatkumän unita nadäkinik täyat yäk. Mebäri unitagän yänpäñ topmäk-topmäkken ño itat yäk.

21 Yäwänä ñode iwetkuñ; Judia nanik äma ätutä gäka manbiñam kubä nämo pewä yäpmän äbuñ. Ba Juda notniye kubätä gäka man waki kubä nämo päbä niwetkuk yäk.

22 ✧ Upänkañ gäkña u ba unita nadäk täyan u yänahänjiri nadänayän yäk. Imata, nin ñode nadäkamän; Juda äbot bämopnin-ken äbot kodaki ude ahänkuñ unita ämawebe komeni komenitä yänpäñ-yabän yäwat täk täkañ yäk.

23 Ude yänpäñ eruk käbeyä äneñi täkta kepma kubä iwoyänkuñ. Eruk kepma iwoyänkuñ-ken uken ämawebe bumta yot Poltä itkuk-ken ugän äbä itkuñ. Äbä iräkañ tamimañtä päñku bipäda käron päke uwä Poltä Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat epäni täk täyak unitäño manbiñam yänahänpäñ yäwet yäpmän kuñkuk. Jesuta nadäkinik täñ imut yänpäñ ehutpäñ manbiñam ätu Moses täño бага man ba man profettä kudän täwani nadäwä tumäkta uterak yäwetpäñ yäwoñärenkuk.

24 Yänirän äma ätutä nadänpäñ Pol man siwoñi yäyak yän nadänkuñ. Täñ, ätutäwä unita nadäkinik nämo täñ iminkuñ.

25 ✧ Ude täñpäñ ini-tägän man wärät-wärät yänpäñ kuñkä akumañ kunayän täñkuñ. Akumañ kunayän täñirä Poltä pengän ñode yäwetkuk; Kudupi Munapiktä äbekjiye orajiyeta yänpäñ profet Aisaia u meni terak man bureni ñode yänahänkuk;

26 *Gäk ämawebe äbot uken kuñkañ man ñode yänahänpäñ yäwet;*

Manbiñam kadäni kadäni nadänayän täkañ upänkañ unitäño mebäri nämoinik api nadäwä tumneñ.

Ba dapun käron täñ yäpmän kunayän täkañ upänkañ imaka bureni kubä nämo api kañpäñ nadäneñ.

27 *Nämo, ämawebe uwä bänepi ukät-pipiwani unita jukuni pik täñirä man nämo nadäk täkañ, ba dapuri imaka, täñpipinkuñ.*

Ijiwä kwäpäñ imaka u kañpäñ mebärini kañpäñ nadäwä tumbäpäñ uyaku bänepi äyänutpeñ näkken äbänirä näkä äneñi yäpa tägakäneñ. Upänkañ nämo! Ais 6:9,10

28-29 ✧ Poltä ude yänpäñ ñode yäkgän täñkuk; Juda äma in, ket ñode nadäwut; Anututä yäpätägak epän täñkuko uwä guñ äbotta biñam täyak yäk. Unitä man u nadänpäñ nadäkinik api täneñ! yäk.

30 ✧ Täñpäkañ Rom kome uken Poltä yot kubäta gwäki penkañ pat täñkuko ukengän it yäpmän kuñirän obañ yarä täñkuk. Ude täñkañ ämatä känayän äbänirä yabänkañ äbäkotgän yänpäñ yämagut täñkuk.

31 ✧ Yämagut päbä yepmanpäñ Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat epäni täk täyak unita, ba Ekäni Jesu Kristo täño manbiñam u yäwetpäñ yäwoñärek täñit täñkuk. Man u yänahäkta umun kubä nämo nadänkuk, ba äma kubätä nämo iniñ bitnäñkuk. Ugän.

Rom Anututä nin inita biñam nimagutta nadäk tawañ peñkuko unitäño manbiñam

1 ✧ Pol näk, Anututä Jesu Kristo täño epän ämagän aposoro kubä ude iretta iwoyänpän nepmañkuk. Iwoyänpän nepmañkuko uwä Anutu täño Manbiñam Täga u yänahänira komeni komeni kwekta näk yäpmäñ daniñkuk.

2 ✧ Täñpäkañ Manbiñam Täga u api ahäwek yän Anututä bian profet yäwet-pewän kudän täñjirä Anutu täño man kudän kudupi uken danik takamäñ.

3 ✧ Kudän täñkuño u Nanaki-inik uterak bureni ahäwekta kudän täñkuñ. Nanaki komegup ikek ahäk-ahäk uwä Devit täño orani.

4 ✧ Upänkañ kumbani-ken naniktä akuñkuko unita siwoñi kuñat-kuñat täño Munapiktä U Anutu täño Nanaki, kehäromi pähap ikek yän kwawak niwoñäretak. Uwä Ekäninin Jesu Kristo.

5 ✧ Täñpäkañ Kristotä epän täñkuko uterak, ba unitäño wäpi biñam ärowän yänpän wäp aposoro yäput. Näk ñode takta orañ namiñpän iwoyänpän nepmañkuk; Näk guñ ämawebe komeni komeni Kristo unitäño biñam yäwerira ätutä unita nadäkinik täñpän gämori-ken kuñatneñta.

6 ✧ Täñpäkañ Rom yotpärare-ken nanik in imaka, ämawebe ukät nanik, Jesu Kristotä biñam itneñta tämagurani.

7 ✧ Eruk, man kudän ño, äbot Anututä gäripi-inik nadän tamani, ba siwoñi kuñatneñta iwoyäwani Rom yotpärare-ken it takañ inta kudän täyat. Täñpäkañ orakorak ba bänep pidäm Nanin Anutu-kät Ekäninin Jesu Kristo uken naniktä intä terak äroton.

Poltä Rom ämawebe yabäkta nadänjuk

8 ✧ Eruk, pengän ñode yäwa; Nadäkinikjin täño manbiñam äma komeni komenitä nadäwä täga tak täyak unita Jesu Kristotä yänpän Anutuna bänep täga pähap iwet täyat.

9 ✧ Nadäkañ? Bänepna nadäk-nadäkna gupna kuduptä Anututa watä epän täñ imiñpän Nanaki täño manbiñam yänahäk täyat. Eruk, Anutu unitä nabänjirän man ño täwera nadäwut;

10 ✧ Anutu-ken yänapik man yäk täyat uwä inta nitek wari wari iwet täyat. Täñpäkañ kubä iwet täyat uwä ñode; Anutuna nadän namiñjiri kädet kubä ahäwänä Rom äbot täñpani-ken kañ kwa yän iwet täyat.

11 ✧ Nadäkañ? Gäripna tañi uwä in tabäkta nadätat. Inken ärenpän iron ätu Kudupi Munapik-ken nanik täñkentän tamapän kehärom tañpän kañ irut yän nadätat.

12 ✧ Ba ñode yäwa, näk inken ärewero uwä nadäkiniknin täño bureni kowat iwoñärewän täñpän bänepnin täñpidäm tak täne.

13 ✧ Upänkañ notnaye, mebärinata täñguñ täneño udeta ñode täwetat; Guñ ämawebe ätuken epän täñjira Ekänita biñam tak takañ udegän inken ärenpän bämojpjin-ken bureni pewa ahäkta wari yäk täyat. Upänkañ ärewayän täñjira imaka imaka ätutä kädet täñpipiñ namik takañ.

14 ✧ Näk Grik ämawebe ba ämawebe kome ätuken nanik imaka, äma nadäk-nadäk ikek ba äma guñguñi u kudup, watä epän täñ yämikta yän namani.

✧ **1:1:** Apos 9:15, 13:2; Gal 1:15 ✧ **1:2:** Rom 16:25-26; Tai 1:2 ✧ **1:3:** Mat 22:42; Rom 9:5, 2Ti 2:8
 ✧ **1:4:** Apos 13:33 ✧ **1:5:** Apos 26:16-18; Rom 15:18; Gal 2:7-9 ✧ **1:7:** Nam 6:25-26, 1Ko 1:2, 2Ko 1:1; Efe 1:2 ✧ **1:8:** 1Te 1:8 ✧ **1:9:** Efe 1:16; Plp 1:8, 1Te 2:5,10 ✧ **1:10:** Apos 19:21; Rom 15:23,32
 ✧ **1:13:** Apos 19:21; Jon 15:16

15 Mebäri unita Rom äbot tänpäni in Manbiñam Täga ño täwet ahäкта bänepna kädäp ijik täyak.

16 ✧ Näk Manbiñam Täga unita nadänjira imaka mäyäki nitek nämo täk täyak. Nämo, uwä Anutu täño kehäromi ämawebe wakiken nanik wädäj tädotpäñ yepmak täyak. Ämawebe manbiñam u nadänpäñ iyap tänayäj täño uwä irit kehäromita biñam api täneñ. Manbiñam u Juda äbotken naniktä jukun nadänkuñ. Tänpäkañ u punin terakä guñ äbotken naniktä nadäкта yäwani.

17 ✧ Manbiñam Täga unitä kädet Anututä iwatpäñ ämawebeta siwoñi ämawebe yäj yäntäreñ yämik täyak u kwawak niwoñäretak. Uwä ñode; Anutu inamiken siwoñigän itta kädet kubä nämo pätak. U nadäkiniktä nadäkinik terakgän. Nadäkinik täñpeñ kuñatnayäj täño uwä Anututä äma u siwoñi äma yäj api yäntäreñ yämek. Unitawä ñode kudän täwani; Ämawebe nadäkiniki terak Anututä siwoñi ämawebe yäj yäntäreñ yämik täyak uwä irit kehäromi yäpmäкта biñam.

Anutu imata kokwawak nadätäk?

18 ✧ Ämawebetä Anutu mäde ut imiñkañ kädet wakiwaki iwatpäñ Anutu täño man bureni yejämäk täkañ. Unita Anutu kunum gänañ naniktä kokwawaki kwawak pewän ahäk täkañ.

19 ✧ U mebäri ñodeta; Anututä iniken mebäri ämawebe kudupta kwawak peñ yämiñkuko unita mebärini ätu ämatä nadänañi u nadäk täkañ.

20 ✧ Anutu u ämatä känäñi nämo upänkañ kunum kenta kome pewän ahänkumän-ken yäput peñpäñ imaka mebäri mebäri pewän ahänkuño unitä kehäromini paot-paori nämo ba iniwä Anutu yäj kwawak yänahäj yäpmäj äbätak. Kwawak yänahäjirän äma kuduptagäntä kañpäñ nadäk täñ yäpmäj äbuñonitä apiño nin udegän kañpäñ nadäk täkamäj. Unita äma kubätä wohut-wohut man ñode täga nämo yäwek; Näk Anutu täño mebäri nämo nadätat unita käderi irepmit täyat yäj täga nämo yäwek. Nämo inik!

21 ✧ Anutu itak yäj nadänkañ upänkañ nadäwä Anutu nämo itak bumik täñpäpäñ, nämo orañ imik täkañ, ba bänep täga nämo nadäj imik täkañ. Nämo, nadäk-nadäki peñ awähutpäñ jopi ude täñpäñ guñ bureni täñkuñ. Ude irirä bipmäj uranitä nadäk-nadäki uwäk täñpäñ yepmañkuk.

22 ✧ Äma udewani Nin nadäk-nadäknin nitek yäj yäk täkañ upänkañ nämo inik! U guñ itkañ.

23 ✧ Anutu paot-paori nämo unitäño wäpi pähap iniñ oretnañipäj komenita äma ba imaka paotpaot ikek, barak, tom, gämok, gwakgwak unitäño wärani orañ yämik täkañ.

24 ✧ Ude täk täkañ unita Anututä yabäj äwaräkuk täñjirän bänep nadäk-nadäki-ken nadäj gärip waki pewä ahäwäpäñ kubokäret kädet mebäri mebäri kowat täñpäñ täñpäñ bänepi gupi täñpäwak täkañ.

25 ✧ Täñkañ Anutu täño mebäri kwawak itkuko u peñpäñ jop manmanta nadäwä bureni täñpäpäñ kuñat täkañ. Ude täñkañ Anututä imaka pewän ahäwani u yäniñ orepäj watä epän täñ yämiñpäñ Anutu pewä ahäwani ini u mäde ut imik täkañ. Yäke! Ämawebe kuduptagän Anutu u wäpi wari wari yäpmäj akuk tänañi! Bureni!

26 Täñpäkañ ämawebe Anutu mäde ut imiñkuño uwä Anututä yabä kätänjirän iniken gärip iwatpäñ ämatä nämo tänañi pewä ahäk täkañ. Wära! Webetäwä

✧ **1:16:** Sam 119:46; Mak 8:38, 1Ko 1:18-24; Apos 13:46 ✧ **1:17:** Rom 3:21-22; Hab 2:4 ✧ **1:18:** Efe 5:6; Kol 3:6, 2Te 2:12 ✧ **1:19:** Apos 14:15-17; Apos 17:24-28 ✧ **1:20:** Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hib 11:3 ✧ **1:21:** Efe 4:17-18 ✧ **1:22:** Jer 10:14, 1Ko 1:20 ✧ **1:23:** Lo 4:15-19; Sam 106:20 ✧ **1:24:** Apos 14:16 ✧ **1:25:** Jer 13:25; Jer 16:19; Rom 9:5

nädapi täktäk kädet Anututä peñ yämiñkuko u irepmitpäñ kudän nämo tänañi webe noriye-kät kowat täñpän täk täkañ.

27 ✧ Täñpäkañ äma ätutä udegän, nädapi täktäk kädetta bitnäñpäñ kañgärip täño kädäpitä täñpewän ämatä ämakät waki pewä ahäk täkañ. Ude täñjirä peñawäk täño kowata iniken gupi bänepi bok täñpawak täkañ.

28 Ba ugän nämo. Äma udewani uwä Anutu täño mebäri nadänkañ upänkañ jop nadän ärowani täñ imik täkañ unita Anututä mäde ut yämiñpewän nadäk-nadäki paoräpäñ imaka nämo tänañipäñ täk täkañ.

29 Ude täñpän imaka waki mebäri mebäri kudup ñode täñ morek täkañ; Nadän-gärip waki, ämäñi täktäk, peñawäk, närepmirek-gärepmirek terak kokwawak, äma kumän-kumän urut, iwan kowata kowata, yän-yäkñarani ba jopman yäkyäk unitä ahänpäñ tokneñ pätak.

30-31 Ba yänpäñ-yabän yäwat, man kowat-ibewän, Anutu iwan täñ imikimik, ärowani kudän täktäk, gup yäpmän ärokärok, waki kädet pewä ahäk-ahäk, meñnan täño man bitnäk, bänep nadäk-nadäki nämo kuñat-kuñat, butewaki nämo nadänkañ komi jop yämik-yämik, ba bänep ironi nämo.

32 Anututä äma kädet udewani täñpani uwä paot-paotta biñam täkañ yän yäwani u nadänkañ upänkañ gwäk pimiñpäñ pen täk täkañ. Ba ugän nämo, ätutä kädet udegän täñjirä oret yämik täkañ.

2

Anututä man epän siwoñi täk täyak

1-3 ✧ Eruk, Anututä äma kädet wakiwaki udewani täñpani unita kowata api yämek. Täñkañ kowata yämayän täyak uwä siwoñi api yämek yän nadäk täkamän. Upänkañ äma gäk, jide täñpän gäkñaken mebärika käbop pewen? Ämatä waki udewani täñjirä yäpmän danik täyan uwä gäkñaken mebäri imaka, kwawak pek täyan ubayän. Yäpmän danik täyan udegän gäkña täk täyan. Äma udewani täñpani yäpmän danik täyan upänkañ kudän udewanigän täk täyan unita jide? Anututä nabän koreñjirän kowata api irepmiret yän nadätan? Nämo inik!

4 ✧ Täñpäkañ Ekänitä iron pähap täñpän bänepka äyänjut yänpäñ gäk gabän koreñpäñ kwikinik itsämäk täyak unita imata nadäwi äpani täk täyak? Gäk bänepka äyänjutta ude orañ gamik täyak u nämo nadätan?

5 Upänkañ bänepka nämo äyänjutkañ kädet waki u ehuranigän täk täyan uwä Anutu täño kokwawak kädäp bukä ude täk täyan. Buñät yäpmän äronjiri Anutu täño kokwawak kadäni pähapken Anutu täño yäñtärek man siwoñi kwawak ahänjirän kokwawak päke unitä ijinpäñ api gewän kumben.

6 ✧ Ñode nämo nadätan? Kadäni uken Anututä ini ämawebe kuduptagän täktäki terak gwäki kowata api yämek.

7 ✧ Äma kudän tägatäga pen täñ yäpmän kuñpäñ irit paot-paori nämo, wäpi biñam ba orakorak ikek u kañ-ahäkta gwäk pimiñpäñ kuñatnayän täño uwä irit kehäromi api yämek.

8 Täñ, äma initagän nadänpäñ man bureni mäde ut imiñpäñ täñpawak täño man buraminayän täño uwä kokwawak ba kowata komigämän api kañ-ahäneñ.

9 ✧ Anututä waki täñpani kuduptagänta bäräpi tañi ba komi epän pähap api yämek. U Juda äbotken nanikta jukun yämiñkañ guñ äbotken nanikta imaka, api yämek.

✧ 1:27: Wkp 18:22; Wkp 20:13, 1Ko 6:9 ✧ 2:1-3: Mat 7:1-2; Jon 8:7 ✧ 2:4: Efe 1:7, 2:9, 2Pi 3:15
✧ 2:6: Mat 16:27; Jon 5:29, 2Ko 5:10 ✧ 2:7: 2Te 1:8 ✧ 2:9: Rom 1:16

¹⁰ Upänkañ äma kudän tägatäga tänayän täño u kuduptagänta orakorak, wäp biñam ba kwini terak irit api yäpneñ. U Juda äbotken nanikta jukun yämiñkañ guñ äbotken nanikta imaka, api yämek.

¹¹ ✧ Imata, Anutu uwä äbot wäpi terak nämo api yäpmän daniwek. Nämo, u iniken nadäk-nadäk siwoñi kubägän u terak Juda äbotken nanikkät guñ äbotken nanik bok api yäpmän daniwek.

Baga man u äma bänepi-ken kudän täwani

¹² Uwä ñode; Äma äbot Moses täño бага man nitek nämotä kuñatkañ waki täk täkañ u kudup, бага mani nämo upänkañ momini uterak api paotneñ. Täñpäkañ äma äbot бага man nitektäwä waki täk täkañ u kudup Moses täño бага mantä mebärini kwawak yänahänjirän paot-paotta biñam api yäpmän danineñ.

¹³ ✧ U imata, бага mantä ini täñpewän äma kubä Anutu inamiken siwoñi täga nämo irek. Baga man u jukunitägän nadänayän täño uwä Anututä yabänjirän siwoñi ämawebe nämo api täneñ. Nämo, nadänpäñ buraminayän täño uyaku, siwoñi yän api yäntäreñ yämek.

¹⁴ ✧ Täñpäkañ äma ätu guñ äbotken nanik, Moses täño бага man nämo nadäwanitä iniken nadäk terak бага man täño käderi iwatpäñä, Moses täño бага mani nämo upänkañ бага man nadäwani bumik äworek täkañ.

¹⁵⁻¹⁶ ✧ Ude täñjirä бага man bänepi-ken kudän täwani yän kwawak niwoñärek täyak. Eruk, бага man bänepi-ken kudän täwanitä bänepi yäput täyak. Täñpäkañ kadäni pähapken bänep nadäk-nadakitä yäpmän äyänutpäñ täga täyan yän ba waki täyan yän api yäwerek. Kadäni uken Anututä Jesu Kristo iwet-pewän ämawebe bänepi-ken imaka käbop pätak unitäño mebäri kwawak api pewek. Bureni, biñam man näkä yänahäk täyat uteragän api ahäwek.

Juda äma bureni u äma jidewani?

¹⁷ ✧ Eruk, in wäpjin Juda äma yän yäk täkañ unita jide täwerayän? Intä Moses täño бага man terak yengämä pek täkañ. Ude täñkañ nin Anutu dubini-ken irani yän biñam yäk täkañ.

¹⁸ Täñkañ kädet Anututä gäripi nadäk täyak u nadäk täkañ, ba unitäño бага man täwetpäñ täwoñärek täñpani unita imaka siwoñi täkta yäwani u kudup nadäwä tärek täkañ.

¹⁹⁻²⁰ ✧ Ude täñkañ ñode nadäk täkañ; Baga man inñit täkamän unitä nadäk-nadäk täga kudup ba man bureni kudup uwäk täyak unita nin äma dapuri tumbani täga yämagutne, ba bipmän urani-ken irani täño penyänek uwä nin yän nadäk täkañ. Täñkañ ämawebe guñguñi, ba ironironi man bureni täño kädet siwoñi u yäwetpäñ yäwoñärek täga täne yän nadäk täkañ.

²¹ ✧ Eruk jide? In ude nadänpäñ äma ätu Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñärek täñkañ injinken bänepjin nämo yäwet täkañ. Kubota nämo täneñ yän yäwetkañ injin kubota täk täkañ.

²² Ba yanäpi täñpanitä kubokäret nämo tädeñ yän yäwetkañ injin kubokäret kädet iwat täkañ. Ba anutu jopi nämoinik nadän yämينةñ yän yäwet täkañ upänkañ in guñ äma täño kudupi yotta yabänjirip täñpäñ tuñumi kubota täk täkañ.

²³ Nin бага man nadäwani yän biñam yäk täkañ upänkañ Anutu täño kädet irepmit täkañ uwä wäpi iniñ iwet täkañ.

²⁴ ✧ Ude täñjirä Anutu täño man kudän täwani kubä ñode unitä bureni täyak; Juda äma intäño mebärita yänpäñ guñ ämatä Anutu yänärok iwet täkañ.

✧ **2:11:** Efe 6:9, 1Pi 1:17 ✧ **2:13:** Mat 7:21, 1Jo 3:7 ✧ **2:14:** Apos 10:35 ✧ **2:15-16:** 2Ti 2:8 ✧ **2:17:** Jem 2:19 ✧ **2:19-20:** 2Ti 3:5,15; Mat 15:14; Luk 18:9 ✧ **2:21:** Sam 50:16-21; Mat 23:3-4 ✧ **2:24:** Ais 52:5; Ese 36:20

25 ✧ Nin gupnin moräk madäwani unita Anututa biñam täkamäj yäj biñam yäk täkañ upäñkañ ñode täwera nadäwut; Moses täño Baga man iwatpäñ kuñatnayäj täño uyaku gupjin moräk madäwani u Anututä kawän imaka bureni kubä api täñpek. Täñ, бага man kubä irepmitnayäj täño uwä gupjin terak kudän itak u bureni nämo, nämo täñpani bumik api täñpek.

26 ✧ Täñpäkañ man unitäño kukñini ñode pätak; Guñ äma kubä gupi moräk nämo madäwanipäj бага man täño kädet iwarayäj täko uwä Anututä kawän gupi moräk madäwani ude api äworewek.

27 Nadäkañ? In Juda äbot Moses täño бага man nitek ba gupjin moräk madäwani upäñkañ inä бага man u irepmitnayäj täño uwä, äma gupi moräk nämo madäwanitä бага man täño kädet u iwatnayäj täño uwä mebärijin kwawak api pewä ahäneñ.

28 ✧ Täñpäkañ Juda äma bureni u äma jidewani? Ba gup moräk madäwani bureni u jidewani? Äma injami dapun Juda täño injam dapun ikek u nämo, ba gupi-tägän Anutu täño kudän yäpmäj kuñat täkañ u nämo!

29 ✧ Nämoinik! Juda äma bureni uwä äma Juda täño nadäk-nadäk bänepitä yäpmäj kuñarani. Ba äma Anutu täño kudän bänepi-ken täñpani u. Kudän uwä Munapiktä täñpani, бага man terak gupi moräk madäk-madäk u nämo. Äma ude wani uwä ämatä nämo käwep orañ yämineñ. Upäñkañ Anututä ini orañ yämik täyak.

3

Anutu nadäk siwoñigän injit täyak

1 Unita, yäjyabäk kubä ñode; Jide? Juda äma uwä äma gägäni päke ukät uteragän itkañ? Ba gupi moräk madäk-madäk u imaka bureni nämo?

2 ✧ Ude nämo! Juda äma u imaka mäyap yäniñ kirewani. Anututä Juda nanikta iniken manbiñam mebäri mebäri yäwetpäñ yäwoñärek täñpewän manbiñam unitäño mähemi däkñeñkuñ.

3 ✧ Upäñkañ Juda äbot ätu uwä man u mäde ut imiñpäñ Anututa nadäj imikinik nämo täñkuño unita jide? Ude täñkuño unita Anututä udegän, iniken man bian yäjkuño u nämo iwatpäñ Juda äma u mäde api ut yämek?

4 U nämotä nämoinik! Äma kuduhtagän jop manman yäkyäk täño mähemi itneño upäñkañ Anutu u inipärik, yäwän bureni ahäwani mähemi itkukotä api it yäpmäj ärowek. Unita man kudän kubä ñode pätak;

Gäk man yäjiri ämatä u man bureni-inik yäj kañ nadäwut!

Ba yäñtärek mankatä bureniñgän api ahäwek.

Sam 51:4

5 Nin nadäkamäj; Waki täktäknintä Anutu u siwoñi-inik yäj kwawak pena ahäk täyak. Eruk, mebäri ude pätak u bureni täñpäwä Anututä wakinin täño kowata täga niminañi nämo yäj täga yäne? (Man ñowä äma täño nadäk-nadäk terak yäyat.)

6 Ude nämoinik yäne! Momita kowata yämik-yämik kädet siwoñi nämo päreko uwä jide täñpäñ Anututä komen ämawebe täño täktäk täga yäpmäj daniwek?

7 Täñpäkañ äma kubätä ñode käwep yäwek; Näkño jopman yäkyäknatä Anutu u man siwoñigän yäwani yäj kwawak pewän ahäjirän wäpi biñam tañi yäpmäk täyak. Unita Anututä jideta näka waki täñpani yäj näwet täyak?

8 ✧ Man udewani uwä man jopi-inik, äma kubätä ñode yäweko ude bumik; Eruk, waki täñitna, kädet siwoñi kañ ahäwän! Jop man u äma ätutä näkä terak wähurirä yänjupit täyat. Man ude yäk täkañ unita kowata waki yäpmäkinik täñirä api tägawek!

Äma kuduptagän siwoñi kädet irepmirani

9 ✧ Unita jide? Juda äbot nintä äma äbot gägäni ätu yärepmitpäñ ninin pärik kubä itkamäñ ba jide? Nämoinik! Yämäño udegän, Juda äbotken nanik ba guñ äbotken nanik, nin kudup wakita watä epän täk täkamäñ.

10 ✧ Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

Äma kubätä siwoñi nämoinik kuñat täyak.

11 *Ba äma kubätä nadäkinik ikek nämö kuñat täyak. Ba Anutu dubini-ken kukta epäni nämö täk täkañ.*

12 *Ämawebe kuduptagän siwoñi kädet mäde ut imiñpäñ wakiniik täñkuñ. Wära! Kubätä imaka siwoñi kubä nämö täk täyak. Nämoinik! Sam 14:1-3*

13 ✧ *Meni kábäñ taräki, äma kumbani täño kábäñ ude. Menitä jop mangän yäk täkañ. Man yäk täkañ uwä komigämän, gämok meni ude. Sam 5:9*

14 *Meni jinomtä man jägämi, täñpäwak man pewä ahäk täkañ. Sam 10:7*

15 ✧ *Täñkañ ämik täkta pidämigän nadäñpeñ kuñat täkañ.*

16 *Deken deken kuñarirä täktäk wakini unitä ämawebe täño irit täga u pewän paot täkañ.*

17 *Äma udewanitä bätaki säkgämän itta kubä nämö nadäk täkañ. Ais 59:7,8*

18 *Täñpäkañ Anututa umun kubä nämö nadäk täkañ. Sam 36:1*

19 Eruk, nin ñode nadäkamäñ; Moses täño бага man uwä Juda äbot ninta nimani unita nintä unitäño jukumani u nadäne. Baga man unitä ämawebe kudup mebarinin kwawak peñ nimiñirän momininta äwo täga nämö yäne. Nämoinik, äma kuduptagän Anutu iñamiken mominin nitek unita kowata yäpmäkta biñam täkamäñ.

20 ✧ Mebäri unita бага man kädet iwat-iwat unitäwä Anutu iñamiken täga nämö yäpäñ-siwonj tawäpäñ nipmañpek. Nämö, бага man unitäwä mominin kwawakgän niwonjärek täyak.

Anutu iñamiken siwoñi iritta man

21 ✧ Upäñkañ apiñowä kädet Anututä iwatpäñ ämawebe iñamiken yäpäñ-siwonj tawäpäñ yepmak täyak u kwawak ahätak. U бага man iwat-iwat kädet terak nämö. Täñpäkañ manbiñam Mosestä kudän täwani ukät man profet bianitä yäñahäwani unitä Anutu täño täktäk kädet ñonita yäñahäwani.

22 ✧ Täktäk kädet uwä ñode; Ämawebe kuduptagän Jesu Kristota nadäñ imikinik täk täkañ unita Anututä siwoñi ämawebe yäñ yäñtäreñ yämik täyak. Uwä Juda nanikta kädet inigän kubä, ämawebe ätuta kädet kubä nämö.

23 ✧ Nämoinik, ämawebe nin kuduptagän momi täñpani unita Anutu penyäñek mähemi ukät kunum gänañ bok itnañi nämö.

24 ✧ Upäñkañ Anututä bänep iron pähap, kowatani nämö täñ nimiñkuko uterak siwoñi ämawebe yäñ yäñtäreñ nimik täyak. Iron uwä Jesu Kristo täño kumäk-kumäki terak mominin ärut nimiñkuk.

✧ 3:8: Rom 6:1,15 ✧ 3:9: Rom 1:18-2:24; Rom 3:23 ✧ 3:10: Sam 53:1-3; Sav 7:20 ✧ 3:13: Sam 140:3 ✧ 3:15: Snd 1:16 ✧ 3:20: Sam 143:2; Rom 7:7; Gal 2:16 ✧ 3:21: Apos 10:43 ✧ 3:22: Rom 1:17; Gal 2:16 ✧ 3:23: Rom 3:9, 5:2 ✧ 3:24: Rom 5:1; Efe 2:8

25 ✧ Tänpäkaŋ Anututä iniken kokwawak tänpän bam tawäkaŋ ämawebe Jesuta nadäŋ imikinik täk täkaŋ unitäŋo momini ärut yämikta Jesu iniŋ kirewän nägäri piwän kuŋkuŋ. Kädet u täŋkuko uwä Anututä nadäk siwoŋi iwatpäŋ momi täŋo kowata däpmäŋ tärek täyak yäŋ kwawak niwoŋärenkuk. Tänpäkaŋ bianä iniken nadäk terak Anututä ämawebe momi täŋirä kwikinik itkaŋ yabäŋ koreŋ it yäpmäŋ äbuk.

26 Yabäŋ koreŋ it yäpmäŋ äbätängän eruk apiŋode ämawebe täŋo momini unitäŋo kowata däpmäŋ tärekta kädet siwoŋi kubä pewän ahäŋkuŋ. Kädet u täŋkuko unitä ŋode niwoŋäretak; Anutu ini uwä siwoŋi itkaŋ ämawebe Jesuta nadäkinik täk täkaŋ uwä siwoŋi ämawebe yäŋ yäntäreŋ yämik täyak.

27 ✧ Unita äma netätä näkŋaken täktäkna siwoŋi unita Anutu inamiken siwoŋi itat yäŋ biŋam täga yäwek? Äma kubätä täga nämo. U imata, Anututä бага man iwat-iwat kädet terak siwoŋi ämawebe yäŋ nämo niwet täyak. Nämo, u Jesuta nadäkinik täktäk kädet uterakgän.

28 ✧ Bureni-inik, Anutu inamiken siwoŋi irit u Jesuta nadäkinik täktäk u kubätägän pewän ahäk täkaŋ, бага man iwat-iwat kädet uterak nämo.

29 ✧ Unita Anututä äma jidewanita siwoŋi äma yäŋ täga yäwerek? Juda ämawebe ugän? Jide? Anutu uwä Juda ämawebe täŋogän? U guŋ äbotken nanik unitäŋo Anutu nämo? Ude nämo! Anutuwä u guŋ äbot täŋo bok.

30 ✧ Imata, Anutu bureni kubä unitägän itak. Unitä Juda ämawebe gupi moräk madäwani u ba guŋ äbotken nanik, gupi moräk nämo madäwani u, kädet kubä uterakgän siwoŋi ämawebe yäŋ yäntäreŋ yämik täyak. Ämawebe äbot yarä uken nanik netätä Jesuta nadäkinik täk täkaŋ unita siwoŋi ämawebe yäŋ yäntäreŋ yämik täyak.

31 ✧ Unita Jesuta nadäkinik täktäk kädet unita nadäŋitna intäjukun tänpänä jide? Baga manta nadäŋitna imaka jopi täŋpek? Nämo Moses täŋo бага man u mehamtäk täkamäŋ.

4

Anututä Abraham siwoŋi äma yäŋ iwetkuk

1 Eruk Abraham, Juda äbot nintäŋo oranin pähap unita nadäna. Nadäkinikta man yäkamäŋ ŋo Abraham yäpmäŋtak ba nämo?

2 Abraham unitä kädet täga täŋirän uterak Anututä gäk siwoŋi äma yäŋ iwetkuk yäwänäku Abraham ini wäpi biŋam u täga yäpmäŋ akwän. Upänkaŋ Anutu inamiken siwoŋi itkuko uwä kädet ude terak nämo.

3 ✧ Unita Anutu täŋo mantä jide yäyak? U ŋode yäyak;

Abraham uwä Anutu täŋo man unita nadäkinik täŋkuko unita Anututä siwoŋi äma yäŋ yäntäreŋ imiŋkuk. *Stt 15:6*

4 ✧ Nin ŋode nadäkamäŋ; Äma epän tänpän gwäki yäpmäk täkaŋ unita iron yäŋ nämo yäk täkamäŋ. Nämo, epän täyak unitäŋo gwäki yäpmäk täkaŋ.

5 Upänkaŋ äma kubätä epän täga kubä täŋirän epän täŋo gwäki ude Anututä siwoŋi äma yäŋ täga nämo iwerek. Unita äma u jide täŋpek? U Anutu, momi ämata siwoŋi äma yäŋ yäntäreŋ yämani unita nadäŋ imikinik täŋpek. Ude täŋpeko uwä Anututä siwoŋi äma yäŋ yäntäreŋ imek.

⁶ Man unita Devittä yän-kentänpän udegän yänjuk. Äma kubäkubä Anututä unitäño täktäki yabänpän-nadänkan nämo, siwoñi äma yän yäntären yämiñirän oretoret nadäk täkan unita man ñode yänjuk;

⁷ *Anututä äma kubä täño momi pen imiñpän yejämäñirän äma udewani gäripi nadäwek.*

⁸ *Bureni, Anututä äma unitäño momita mäde ut imiñirän äma udewani oretoret täñpek. Sam 32:1,2*

⁹ ✧ Jide, oretoret ude uwä gupi moräk madäwani unitägän täga täneñ? Ba gupi moräk nämo madäwani, guñ äbotken naniktä udegän täga täneñ? Eruk man intäjukun yäro unita ket nadäna. Uwä ñode; Anututä Abraham nadäkinikitagän yänpän siwoñi äma yän yäntären imiñjuk.

¹⁰ Täñkan Abraham jide irirän Anututä siwoñi äma yän iwetkuk? Gupi moräk madäwanipän ba nämo madäwanipän irirän Anututä ude iwetkuk? U gupi moräk nämo madänkan itkuk-ken ugän Anututä siwoñi äma yän yäntären imiñjuk.

¹¹ ✧ Ude iweränkan eruk mäden Anututä iwerän gupi moräk madänjuk. Gupi moräk madänjukko uwä wärani kubä, kwawak ñode iwönäreka; Nadäkinik intäjukun täñkuko uterak Anututä siwoñi äma yän yäntären imiñjuk. Unita Abraham uwä ämawebe gupi moräk nämo madänkan Anututa nadäkinik täñirä Anututä siwoñi äma yän yäntären yämik täyak u kuduhtagän täño orani pähap.

¹² ✧ Ba Juda äma ätu gupi moräk madäwani imaka, unitäño orani pähap. Upänkan gupi moräk madäwani unitägän täñpewän orani pähap nämo täyak. Nämo, gupi moräk nämo madänkan nadäkinik Abrahamtä intäjukun täñkuko udegän täñpen kuñat täkan unita yänpän orani yän täga yäneñ.

Anutu täño yänkehäromtak man u bureni

¹³ ✧ Bian-inik Anututä Abrahamkät oraniye yänkehäromtak man ñode yäwetkuk; Kome pähap ño inta biñam api taniñ kirewet yän yäwetkuk. Täñpäkan yänkehäromtak man yäwetkuko u Abraham бага man buramiñpän iwarän täwani ude yänpän nämo yänjuk. Nämo inik, u Anututa nadäkinik täñkukuo u terak siwoñi äma yän yäntären imani unita yänpän yänkehäromtak man u yäwetkuk.

¹⁴ ✧ Täñpäkan бага man iwat-iwat kädet uteragän Anututä imaka iwoyäwani u täga yäpneño u bureni täñpänä eruk nadäkinik u imaka jopi ude täñpek. Täñirän Anutu täño yänkehäromtak man Abraham iwetkuko u imaka, mewuni ude täñpek.

¹⁵ ✧ U imata, бага man uwä Anutu täño kokwawak pewän ahäk täkan, ämatä бага u kudup täga nämo buramik täkan unita. Täñ, бага man nämo ireko uwä бага irepmit-irepmit u imaka, nämo irek.

¹⁶ ✧ Unita ñode yäna; Anututä imaka nimikta yänkehärom täñkuko u, bänep iron teragän api yäpneñ yän niwoñäreka, ba Abraham täño oraniye bureni mäden ahänayän täkan u kuduhtagäntä täga api yäpneñ yän niwoñäreka nadäkinik täktäk kädet u pewän ahänjuk. Ude nämo täñjuk yäwänäku, бага man täño nanakiye-tägän täga yäpmänkäneñ. Upänkan nämo, imaka iwoyäwani u ämawebe kudup Anututa nadäkinik Abrahamtä täñkuko udegän täk täkan u imaka, api yäpneñ. Unita Abraham u nadäkinik täñpani udewani kudup täño orani pähap.

✧ 4:9: Rom 4:3 ✧ 4:11: Stt 17:10-11 ✧ 4:12: Mat 3:9 ✧ 4:13: Stt 17:4-6; Stt 22:17-18; Gal 3:29
✧ 4:14: Gal 3:18 ✧ 4:15: Rom 3:20, 5:13; Rom 7:8 ✧ 4:16: Gal 3:7

17 ✧ Unita Anutu täŋo man ɲode kudän täwani; Näk gäk täŋpewa ämawebe komeni komeni mäden ahäŋ yäpmäŋ kunayäŋ täkaŋ unitäŋo orani pähap ude itan. Eruk, yäŋkehäromtak man uwä Anutu Abrahamtä nadäŋ imikinik täŋkuko u injamiken kehäromi itak. Anutu uwä kumbani-ken nanik täŋkodak täwani, ba imaka nämo ahäwanipäŋ yäŋpewän ahäwani.

18 ✧ Täŋpäkaŋ imaka ahäkta Anututä yäŋkehärom taŋkuko u ahänaŋi nämo bumik upäŋkaŋ Abrahamtä bureni api ahäwek yäŋ nadäŋkaŋ nadäkiniki Anutu terakgän peŋkuk. Mebäri unita ämawebe komeni komeni mäyap täŋo orani pähap itkuk. Unita imaka u nämo ahäŋirän Anututä ɲode iwetkuko u bureni täŋkuk; Gäkken nanik yeritä ahäŋ-bumbum api täneŋ.

19 ✧ Eruk Abraham obaŋ 100 ude bumik täŋirän gupita nadäŋirän kumbani täŋo bumik täŋkuk. Ba webeni Saratä äruf it yäpmäŋ äbäŋirän nanak bäyak-bäyak kadäni täreŋirän kaŋpäŋ nadäŋkuk. Upäŋkaŋ nadäkiniki nämo pewän putäreŋkuk.

20 Nadäkiniki nämo pewän putärewäpäŋ Anututä imaka ude api täŋ gamet yäŋ yäŋkehäromtak man iwetkuko unita bänep yarä nämo nadäŋkuk. Nämo inik, u nadäkiniki täŋkehärom taŋpäŋ Anutu iniŋ oretkuk.

21 Täŋpäŋ ɲode nadäŋkuk; Anutu yäŋkehäromtak man näwetkuko udegän täga api täŋ namek yäŋ nadäkinik täŋkuk.

22 ✧ Ude nadäŋkuko unita Anututä Abraham täŋo nadäkiniki kaŋpäŋ siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk.

23 Täŋpäkaŋ ‘siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk’, man ude kudän täwani uwä Abraham-tagän nämo yäŋkuk.

24 ✧ Nämo, ämawebe Anutu, Jesu Ekäninin kumbani-ken nanik yäpmäŋ päŋaku teŋkuko unita nadäkinik täk täkamäŋ unita nitek bok yäŋkuk.

25 ✧ Täŋpäkaŋ Jesu u momininta yäŋpäŋ kumäkta Anututä iniŋ kireŋkuk. Täŋpäŋ täŋkodak täŋpewän akuŋkuko uterak siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimani.

5

Oretoret inipärik kubä

1 ✧ Eruk, nadäkinikninta yäŋpäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimiŋkuko unita apiŋo Ekäninin Jesu Kristo terak Anutu-kät bänep kubägän täŋpäŋ nipmaŋkuko itkamäŋ.

2 ✧ Täŋpäkaŋ Anutu täŋo orakoraki uterak apiŋo itkamäŋ uwä Jesutä nadäkiniknin unita yäŋpäŋ kädet täwit nimiŋpäŋ uken nipmaŋkuk. Ude täŋkuko unita Anutu-kät kunum gänaŋ bok itta oretoret terak itsämäŋkamäŋ!

3 ✧ Ba ugän nämo. Bäräpi ahäŋ nimik täkaŋ unita imaka, oretoret täk täkamäŋ. U imata, bäräpi udewaniä ehutpäŋ kuŋat-kuŋat kädet pewän ahäŋ nimik täkaŋ yäŋ nadäk täkamäŋ.

4 Täŋpäkaŋ bäräpi gänaŋ ehutpäŋ kuŋat-kuŋat unitä täŋpewän äma bureni äworek täkamäŋ. Eruk, äma bureni äworeŋpäŋä nadäkinik kehäromi ɲode täk täkamäŋ; Imaka iwoyäŋ nimani u bureni api yäpne yäŋ nadäk täkamäŋ.

5 ✧ Täŋpäkaŋ nadäk udewaniwä jopi nämo inik täk täyak. Nämo, unita yäŋpäŋ bänepnin-ken tägagän nadäk täkamäŋ. U imata, Anututä nadäŋ nimikinik täŋpäŋ Munapiki jop niniŋ kireŋkuk. Täŋirän Munapik unitä Anutu täŋo bänep iron pähap bänepnin-ken tokŋek-inik pewän ahäŋ nimiŋkuk.

✧ 4:17: Stt 17:5; Ais 48:13 ✧ 4:18: Hib 11:1; Stt 15:5 ✧ 4:19: Stt 17:17 ✧ 4:22: Stt 15:6 ✧ 4:24: Rom 15:4, 1Pi 1:21 ✧ 4:25: Ais 53:4-5, 1Ko 15:17 ✧ 5:1: Rom 3:24,28; Rom 4:24 ✧ 5:2: Efe 2:18, 3:12 ✧ 5:3: Jem 1:2-3, 1Pi 1:5-7 ✧ 5:5: Sam 22:5, 25:20; Hib 6:18-19

⁶ Tänpäkaŋ nin ninin täŋkentähta kehärominin kubä nämo pat nimänpäŋ ämawebe wakiinik pen iritna Kristotä ninta yänpäŋ kadäni siwoŋi-ken kumbuk.

⁷ Kristotä ude täŋkuko uwä inide kubä täŋ nimiŋkuk, nintä tänero ude nämo. Ninken nanik kubätä äma siwoŋi täŋkentähta yänpäŋ iniken gupi kumäkta täga nämo iniŋ kirewek. Ba äma tägagämän kubä täŋkentähta äma kubätä bänepi täŋkehärom taŋpäŋ iniken gupi kumäkta käwep iniŋ kirewek.

⁸ ✧ Täŋ, Kristowä nin momi äma wakiinik pen iritna nin täŋkentähta kumbuk. Ude täŋkuko unitä bureni-inik ŋode niwoŋäretak; Anutu nadäŋ nimikinik täk täyak.

⁹ ✧ Tänpäkaŋ Kristo täŋo nägärita yänpäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäntäreŋ nimiŋkuko unita bureni-inik ŋode nadäkamäŋ; U täŋkentäŋ nimikinik täŋirän Anutu täŋo kokwawaki pähap täga api irepmiŋne.

¹⁰ ✧ Tänpäkaŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Nin Anutu-kät iwan tänpäŋ iritna Nanaki täŋo kumäk-kumäki terak ninkät Anutu inikät bämopnin-ken bänep kubägän irit kädet pewän ahäŋkuk. Eruk, apiŋo Anutu-kät bänep kubägän kuŋat täkamäŋ unita imata kokwawaki-ken nanik täga nämo api nimagurek? Nämo, u bureni-inik api nimagurek, Nanaki kodak taŋkuko itak unita yänpäŋ.

¹¹ Ba ugän nämo, Anututä Ekäni Jesu Kristota yänpäŋ inikät nin bämopnin-ken bänep kubägän pewän ahäŋkuko unita Anututa oretoret pähap nadäk täkamäŋ.

Kumäŋ-kumäŋ ba Irit kädet täŋo manbiŋam

¹² ✧ Tänpäkaŋ äma kubätä momi täktäk kädet pewän ahäwänkaŋ unitä kome terak weŋ patkuk. Täŋkuko unitä kumäŋ-kumäŋ wädäŋ yäpmäŋ äbuk. Tänpäkaŋ kumäŋ-kumäŋtä äma kudup koreŋkuk, ämawebe kuduptagän momi täŋpani unita.

¹³ ✧ Tänpäkaŋ Moses täŋo бага man nämo itkuk-ken uken momi täktäk kädet uku itkuk. Momi itkukopäŋ бага man nämo itkuko unita kadäni uken Anututä momini kubäkubä täŋo wäpi nämo yäpmäŋ danin yämik täŋkukonik.

¹⁴ ✧ Nämo, u Adam täŋo noriye unita kumbuŋ. Yäput penpäŋ Adamtä itkuk-ken unitä it päbä Moses täŋo kadäni-ken kumäŋ-kumäŋtä ämawebe kudup koreŋkuk. Tänpäkaŋ Adam uwä Anutu täŋo jukuman irepmiŋpäŋ kumbuk. Täŋ, ämawebe momi Adamtä täŋkuko udegän nämo täŋpani u imaka, kumäŋ-kumäŋtä koreŋkuk. Unita ŋode nadäna; Adam uwä äma mäden ahäwayäŋ täŋkuko unitäŋo wärani.

¹⁵ Upäŋkaŋ Anutu täŋo iron pähap u ba Adam täŋo momi uwä kubägän nämo. Nämo inik, u inigän inigän. Äma kubä unitäŋo momitä ämawebe kuduptagän-ken kumäŋ-kumäŋ kädet pewän ahäŋkuk. Ude upäŋkaŋ iron pähap Anututä pewän ahäŋkuko uwä ärowani-inik. U kumäŋ-kumäŋ täŋo kehäromi irepmiŋpäŋ ämawebe mäyap-ken tokŋeŋ patkuk. Bureni-inik, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitäŋo iron terak ämawebe mäyap-iniktä irit kehäromita biŋam täŋkuŋ.

¹⁶ Tänpäkaŋ Adamtä momi kubägän täŋirän manken iritta biŋam täŋkuk. Upäŋkaŋ Anutu täŋo iron pähap uwä inipärik kubä. Ämawebetä momi mäyap täŋ yäpmäŋ äbäŋirä iron pähap u ahäŋkuk. Iron pähap ahäŋkuko unitä momi ämawebe u Anutu inamiken siwoŋigän itta kädet pewän ahäŋkuk.

¹⁷ Eruk äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Äma kubätä momi täŋkuko uterak kumäŋ-kumäŋtä äma kuduptagäntä ärowani täŋ yämiŋkuk. Täŋ, äma kubä wäpi Jesu

✧ **5:8:** Jon 3:16, 1Jo 4:10 ✧ **5:9:** Rom 1:18, 2:5,8 ✧ **5:10:** Rom 8:7-8 ✧ **5:12:** Stt 2:17; Stt 3:6,19; Rom 6:23 ✧ **5:13:** Rom 4:15 ✧ **5:14:** 1Ko 15:21-22, 1Ko 15:45

Kristo unitä epän täñkuko unitäño bureni u ärowani inipärik kubä! Uwä ñode; Ämawebe Anutu täño iron tokñek yäpmäñirä Anututä siwoñi ämawebe yäj yäñtären yämik täyak, ämawebe unitä Jesu Kristo täño epän terak imaka kuduptagänta intäjukun it yämiñpäñ kehäromi nitek kuñat täkañ.

18 ✧ Unita Adam täño momi kubätä ämawebe kuduptagäntä täñpäñ wawäpäñ Anutu täño manken iritta biñam täñkuño udegän, äma kubä täño epän siwoñitä momi täño topmäk-topmäk däpmäñ däkñenpäñ ämawebe kuduptagänta Anutu inamiken siwoñi itpäñ irit kehäromita biñam itta kädet täwitkuk.

19 ✧ Ba äma kubätä Anutu täño jukuman irepmitkuko unitä ämawebe kudup momi-ken yepmañkuk. U udegän äma kubätä Anutu täño jukuman buramiñkuko uterak ämawebe mäyap siwoñi ämawebe yäj yäñtären yämani ude api itneñ.

20 ✧ Unita Moses täño бага manta jide yänäyän? Ñode; Momi bumta tokñen pätnenja бага man uwä ahäñkuk. Upäñkañ, ämawebe momi bumta täñirä Anututä momi unitäño kehäromi yäpmäñ äpäkta iniken bänep iron bumta-inik pewän ahäñkuk. Momi täktäktä Anutu täño iron u täga irepmitnañi nämo. Nämo inik.

21 ✧ Momi täktäktä kumäñ-kumäñ kädet pewän ahäñkuko unitä intäjukun itkuk. Upäñkañ Anutu täño iron pähaptä nin inamiken yäpäñ-siwoñ tawäpäñ nipmañpäñ Ekäninin Jesu Kristo täño epäni uteragän irit kehäromi u iwoyäj nimiñkuk. Ude täñkuko unita apiñowä Anutu täño iron tä irepmitpäñ intäjukun ärowani-inik itak.

6

Nin Jesu-kät jide ude kumbumäñ?

1 ✧ Unita man ñode täga yänañi ba nämo? Nadäkinik täñpani nin gwäk pimiñpäñ momi täñ yäpmäñ kuñitna Anututä iron tañpäñ yäpätagak epäni pen tak täyon?

2 ✧ Ude yänañi nämo. Nämo inik! Nin momi kädawä kumbani ude itkamäñ upäñ imata gwäk pimiñpäñ momi kädet ugän wari täne?

3 ✧ Unita ñode nämo käwep nadäk täkañ? Nin ume yäpumäñ-ken uken Kristo yäpurärätkumäño udegän nin kudup kumäk-kumäki terak bok kumbumäñ.

4 ✧ Unita ume ärut-ärutnin-ken Kristo-kät bok kumäñpäñ awañ gänañ äpmonkumäñ. U jop nämo, mebäri ñodeta; Anutu Nan iniken kehäromini inipärik kubä uterak Kristo kumbani-ken nanik yäpmäñ akuñpäñ kodak teñkuko itak udegän nin irit kodaki kudupi kubä kuñatneta kumbani-ken nanik nimagutkuk.

Nin Jesu-kät jide ude api kodak täne?

5 ✧ Nin Kristo-kät kowat-kwasikorän täñpäñ bok kumbumäñ bumik unita ninä ukät kentäñpäñ kumbani-ken nanik bureni-inik api akune, unitä kumbani-ken naniktä kodak tañpäñ akuñkuko udegän.

6 ✧ Unita nin nadäkamäñ; Bänepnin biani täño irit kuñat-kuñat u päya kwakäp terak Jesu-kät bok kumbuño u mebäri ñodeta kumbuñ; Nin momita watä epän äneñi nämo täneta irit kuñat-kuñat bänepnin biani unitäño kehäromi däpmäñ tärenkuk.

7 ✧ U imata, momi täño kehäromitä äma kumbani täga nämo imagurek.

8 Eruk, nin Kristo-kät bok kumbumäño unita ukät bok api it yäpmäñ kune yäj nadäkinik takamäñ.

⁹ U imata, Kristo kumbani-ken nanik äneņi akuņkuko unita äneņi täga nämo api kumbek yāņ nadäkamāņ. Bureni, kumāņ-kumāņtä Kristo täņo kehäromi yāpmāņ äpäkta kehäromini nämo.

¹⁰ ✧ U kadāni kubāgān kumāņpāņ momi täņo kehäromi u täņpān wawāpāņ peņkuko itak. Täņkaņ kodak täņpāņ akuņkuko Anutu oraņ imiktagān it täyak.

¹¹ ✧ Unita in udegān, injinta ņode nadāneņ; Nin Jesu-kāt bok kumbumāņo unita apiņo momitā ärowani nämo täņ nimitak. Nämoinik, nin Kristo Jesu-kāt kubāgān itpāņ Anutu oraņ imiktagān itkamāņ. Nadäk ude inĭtpāņ kaņ kuņarut.

¹² ✧ Unita kome terak itkaņ gupjin u momita iniņ kireņirā watā nämo it tamek. Ude täņirā momitā tämagut yāpmāņ gup täņo nadāņ gārip kädet wakiken kwekta.

¹³ ✧ Ba in ketjin kuroņjin momita watā epān täņ imikta nämo iniņ kireneņ. Nämo, in äma kumāņ-kumāņ-ken nanik akuņpāņ kodak irani udewani unita gupjin nadäk-nadäkjin kudup Anututa biņam iniņ kireņpāņ siwoņita watā epān ugān täņpeņ kuņatneņ.

¹⁴ ✧ In nadākaņ? In бага man terak nämo itkaņ. In Anutu täņo bānep iron uterak itkaņ unita momitā inta ärowani nämo it tamek.

Kädet siwoņita watā epān täk täkamāņ

¹⁵ ✧ Eruk nin бага man gāmori-ken nämo itkamāņ. Nin Anutu täņo bānep iron terak itkamāņ unita jide? Gwäk pimiņpāņ momi täga täne? Nämoinik!

¹⁶ ✧ Unita ņode nämo nadākaņ? Äma kubätä äma kubä täņo mani buramiņpāņ epān täņ imikta yāņpāņ iwareko uwä äma unitāņo gāmori-kengān kuņarek. Udegān momita watā epān täņ iminayāņ täņo uwä unitāņo gāmori-kengān itkaņ kumāņ-kumāņtä biņam api täneņ. Täņ, Anututa watā epān täņpāņ gāmori-kengān kuņatnayāņ täņo uwä Anututā mominin peņpāņ siwoņi ämawebe yāņ api yāņtäreņ nimek.

¹⁷ Täņpākaņ bian in momi täņo gāmori-ken itpeņ kuņatkuņo upāņ tägagāmān kubä, Anutu täņo man täwetpāņ täwoņärewani u buramikta gup nadäk-nadäkjin siwoņi kubāgān peņkuņ. Unita Anutu iniņ oretna!

¹⁸ ✧ Ude täņkuņo unita Anututā momi täņo topmāk-topmāk dāpmāņ dākneņ tamiņpāņ siwoņi kuņat-kuņat täņo watā epān ämawebe ude tepmaņkuk.

¹⁹ (Täņkaņ man wārani terak yāyat ņo mebāri ņodeta; Man bureniģān yāwawä unita yāyak yāņ bārāneņ täga nämo nadāwä tumneņo unita.) Eruk, bianä inä gupjin kudup wakita watā epān täņ imikta iniņ kireņkaņ kädet wakitā wakiinik u täņ yāpmāņ äbuņ. Eruk apiņo udegān, in gupjin kudup kädet tägata watā epān täņ imikta iniņ kireņkaņ kudupigān kaņ kuņarut.

²⁰ In nadākaņ? Bian inä momi täņo watā epān täņpani ude itpāņ siwoņi täktäk täņo watā epān äma ude nämo itkuņ.

²¹ ✧ Ude itkaņ kädet wakiwaki unita apiņo mäyäk nadäk täkaņ unitā täņkentäk kubä täņ tamiņkuk ba nämo? Nämoinik, kädet udewanitā mähemiye kumāņ-kumāņ kädet-ken yepmak täyak.

²² Upāņkaņ apiņo Anututā momi täņo topmāk-topmākken nanik dāpmāņ dākneņpāņ tämagut päbä iniken watā epān ämawebeniye ude tepmaņkuko unitā täņkentäk tägagāmān kubä tamik täyak. Uwä ņode; Ämawebe kudupi äworeņpāņ irit kehäromi api yāpneņ.

²³ ✧ Eruk, unita äneņi ņode nadāwut; Momitā epān ämaniyeta gwäki yämik täyak uwä kumāņ-kumāņ tärek-täreki nämo. Täņpākaņ Anututā iron kowatani

✧ **6:10:** Hib 9:26-28, 1Pi 3:18 ✧ **6:11:** 2Ko 5:15; Gal 2:19, 1Pi 2:24 ✧ **6:12:** Stt 4:7 ✧ **6:13:** Rom 12:1; Efe 2:5, 5:14 ✧ **6:14:** 1Jo 3:6 ✧ **6:15:** Rom 6:1 ✧ **6:16:** Jon 8:34, 2Pi 2:19 ✧ **6:18:** Jon 8:32 ✧ **6:21:** Rom 7:5, 8:6,13 ✧ **6:23:** Rom 5:12,15

nämo täŋ nimik täyak uwä Ekäninin Jesu Kristo terak irit kehäromi tärek-täreki nämo u.

7

Baga mantä ninta mähe mi nämo täyak

¹ Notnaye, man yän yäpmän äbätat unita yänpän man wärani ɲode täwera nadäwut. In baga man täŋo mebäri nadäk täkaŋ unita täwerira u nadäwä tärenayän yän nadätat. Eruk Moses täŋo baga manta nadäwut. Äma kodak it täkaŋ uwä baga man terak ittän kuŋtäŋgän kumänjirä baga man gämori-ken irit u tärek täyak.

² Yanäpi täktäktä udegän kwawak niwoŋäretak. Moses täŋo baga mantä ɲode yäyak; Äpitä kodak irirän webeni uwä äma unitä inita biŋam täŋpek. Eruk äpitä kumbeko uwä baga man unitä wari nämo topmäŋpän iŋirek.

³ Upänkaŋ äpitä kodak irirän webe unitä päŋku äma kubä yäpeko uwä webe u kubokäret webe yän iwetneŋ. Täŋ, äpitä kumbeko uwä baga mantä wari nämo topmäŋpän iŋirek. Nämo, u äma kubä yäpayän nadänpänä täga yäpek. U kubokäret nämo täŋpek.

⁴ ✧ Unita notnaye, man wärani u mebäri ɲodeta yänahätat; In Kristo-kät kubägän kumbuŋo uwä apiŋo baga man gämori-ken kuŋat-kuŋat kädet nämo pat tamitak. Nämo, apiŋo in äma kubäta biŋam itkaŋ. Äma uwä kumän-kumän-ken nanik Anututä yäpmän päŋaku teŋkuko u. Täŋpäkaŋ äma unita biŋam itkaŋ uwä Anututa yänpän bureni pewä ahäktä itkaŋ.

⁵ ✧ In nadäkaŋ; Bänep nadäk-nadäk biani ärowani it nimiŋkuk-ken uken baga mantä gupnin täŋo nadän gärip peŋ iwerirän kumän-kumän tärek-täreki nämo unitäŋo watä epän täk täŋkumänönik.

⁶ ✧ Kadäni uken baga mantä topmäŋpän nipmaŋkuko upänkaŋ kumbumäŋo unita baga man topmäŋpän nipmäŋitkuko u imaka, däkneŋkuk. Unita apiŋo kädet kodaki iwatpän Anutu oraŋ imiŋpän watä epän täŋ imik täkamän. U baga man kudän täwani uterak nämo, Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäknin täŋpidäm taŋjirän iwatpän täk täkamän.

Baga man täŋo epän u jide?

⁷ ✧ Täŋpäkaŋ baga mantä gupnin täŋo nadäk-gärip peŋ iwerirän momi täŋkumäŋo unita baga manta ɲode täga yäne? Baga man uwä waki, momi täktäk udewanigän. Ude nämo! Unita näkŋa terak ɲode yäwa; Baga uwä täga upänkaŋ baga mantä täŋkentän namiŋjirän momi täktäk kädet u kwawak kaŋpän nadäk täyat. ɲodeta yäyat; Baga mantä Äma kubä täŋo tuŋum kubä kaŋgärip nämo täŋpen yän yäyak unita kudän uwä momi yän nadätat. Täŋ, baga u nämo pareko uwä jide täŋpän kaŋgärip täktäk u kudän waki yän nadäwet?

⁸ ✧ Täŋkaŋ baga man u täga upänkaŋ momitä baga man uterak yengämä pewäkaŋ kaŋgärip nadäk kädet mebäri mebäri bänepna-ken pewän ahänkuŋ. Täŋ, baga man ukät nämowä momi täktäk kädet uwä kehäromini nämo.

⁹ ✧ Unita ɲode yäwa; Baga manta nämo nadäwa tärenkuŋ-ken, guŋi, momi nämo täŋpani bumik itkut. Upänkaŋ baga manta nadäwa-tumänjirä momi täktäk kädettä näkken weŋ patkuk. Ude täŋjirän näk kumän-kumänŋta biŋam täŋkut.

¹⁰ ✧ Butewaki, baga man u irit täga pewä ahäktä yäwanipän kumän-kumän tärek-täreki nämo u pewän ahän namiŋkuk.

11 ✧ Tāŋkaŋ momitā бага man terak yengāmān pewākaŋ tāŋ-nākŋatpāŋ kumāŋ-kumāŋta biŋam nepmaŋkuk.

12 ✧ Eruk unita Moses tāŋo бага manta jide yānayāŋ? Ŋode; Ini uwā kudupi, ba бага man u gānaŋ jukuman kubākubā u imaka, kudupi siwoŋi-inik, Anutu-ken nanik.

13 ✧ Tāŋpākaŋ jide? Baga man tāga unitā tāŋpewān nāk kumāŋ-kumāŋta biŋam tāŋkut? Nāmoinik, momi-tāgān tāŋpewān kumāŋ-kumāŋta biŋam tāŋkut. Momitā imaka tāga kubā uterak yengāmān pewāpāŋ itkaŋ kumāŋ-kumāŋ kädet-ken nāmagutkuk. Ude tāŋjirān бага mantā momi tāŋo mebāri u kwawakinik ŋode pewān ahāŋ dākŋeŋkuk; Momi tāktāk kädet u imaka wakitā wakiinik.

Baga mantā nin tāga nāmo yāpān tāganeŋ

14 ✧ Unita ŋode nadākamāŋ; Moses tāŋo бага man uwā imaka tāga kubā, Anutu-ken nanik. Upāŋkaŋ bānep nadāk-nadāk biani pen inŋitat uwā, Anutu-ken nanik nāmo. Tāŋkaŋ momitā topmāŋpāŋ watā epān āmanita nepmaŋkuko unita бага man u tāga nāmo buramik tāyat.

15 ✧ Wāra! Nākŋaken mebārina nāmo nadāwa tārekaŋ! Tāktākna tāga tāŋpayāŋ gāripi nadāk tāyat u nāmo tāk tāyat. Upāŋkaŋ tāktāk waki yāŋ nadāk tāyat upāŋ tāk tāyat!

16 Tāŋpākaŋ waki unita nāmo tākta nadātāt ugānpāŋ tāk tāyat unitā ŋode nāwoŋāretak; Anutu tāŋo бага man u waki nāmo, tāga.

17 Upāŋkaŋ imaka waki tāk tāyat u nākŋaken gārip terak nāmo. Nāmo, u momi tāktāk kädet nadāk bānepna-ken itak unitā tāk tāyak.

18 ✧ Unita bānep nadāk-nadākna bianken imaka tāga kubā nāmoinik itak yāŋ nadātāt. Imata, kädet tāgatāga u tākta gāripi nadāk tāyat upāŋkaŋ bureni pewā ahākta tāŋpawak tākaŋ.

19 Unita imaka tāga tākta nadāk tāyat u nāmo tāk tāyat. Tāŋ, imaka waki u tākta gāripi nāmo nadāk tāyat, ugānpāŋ wari tāk tāyat.

20 Eruk, imaka nāmo tākta nadāk tāyat upāŋ tāk tāyat unita ŋode nadātāt; Kädet ude u nākŋa nāmo tāk tāyat. Nāmo, u momi nāk gānaŋ kābop it tāyak unitā tāk tāyak.

21 Unita nākŋa ŋode kaŋpāŋ nadātāt; Kädet tāga tāŋpayāŋ nadāk tāyat-ken uken waki kädet unitā kädet tāŋpipiŋ namik tāyak.

22 Tāŋpākaŋ bānepnatā Anutu tāŋo бага man iwatta gāripi nadāk tāyat.

23 ✧ Upāŋkaŋ gupnatā бага mebāri kubā iwat tāyak. Baga uwā bānepnatā бага u iwatta gārip nadāk tāyak ukāt āmik tāk tākamān. Tāŋkaŋ бага kubā uwā momi, gupna kudup topmāŋpāŋ nepmāŋit tāyak u.

24 Wāra, butewaki pāhap! Bārāpi unitā nāk tāŋpewān wakinik tāyat. Netātā waki tāŋkentāŋ namānpāŋ bānep nadāk-nadāk biani kumāŋ-kumāŋ kädet-ken nāmagurayāŋ tāyak u pewet?

25 ✧ Eruk nadātāt! Anututā tāŋkentāŋ namayāŋ. U Ekāninin Jesu Kristo tāŋo kumāk-kumākita yāŋpāŋ api tāŋkentāŋ nameko unita Anutu bānep tāga pāhap iwet tāyiwa!

Tāŋpākaŋ ŋode kaŋpāŋ nadāk tāyat; Nākŋawā nadāk-nadākknatā Anutu tāŋo man kädet iwatta nadāk tāyat. Tāŋkaŋ bānep nadāk-nadāk biani nākken itak unitāwā momi tāktāk kädetta watā epān tāŋ imikta nāmagut tāyak.

8

Munapik täño nadäk tawan u jide?

¹ Eruk, man säkgämän kubä ñode täwetat; Ämawebe Jesu Kristo-kät kowat-kwasikorän täñpäñ it täkañ uwä Anututä momi täño kowata nämo api yämek.

² ✧ U imata, Kristo Jesu terak irit kodaki Munapiktä nin kubäkubäta nimani unitä momi ba kumäñ-kumäñ tärek-täreki nämo unitäño kehäromi-ken nanik ketärenpäñ nipmanjuk.

³ ✧ Bureni, imaka бага mantä täga tänañi nämo u Anututä ini täñkuk. Bänep nadäk-nadäknin bianitä бага man täño kehäromi yäpmäñ äpäñirän бага man uwä nin yäpätägakta kehäromi nämo. Upäñkañ Anututä iniken nanaki-inik momita yäñpäñ momi äma nin täño gup inam-dapun terak tewän äpuk. Tewän äpäñpäñ momi täktäk kädet äma bänepi-ken pätak unitäño kehäromi utpewän manjuk.

⁴ ✧ Anututä ude täñkuko unita apiño nibäñirän бага man täño jukuman siwoñi u kudup iwat morewani täk täkañ. Imata, apiño nin bänep nadäk-nadäk biani u gämori-ken nämo kuñat täkamäñ. Nämo, Kudupi Munapik täño nadäk tawan terak kuñat täkamäñ.

⁵ Unita nadäkañ? Äma bänep nadäk-nadäk biani iwaräntäk täkañ uwä bänep nadäk-gäripi uterakgän parirän iwaräntäk täkañ. Täñ, äma Kudupi Munapik täño kädet iwaräntäk täkañ uwä bänep nadäk-gäripi uterakgän parirän iwaräntäk täkañ.

⁶ ✧ Bureni, äma bänep nadäk-nadäk kädet bianitä peñ yäweränpäñ iwaräntäk täkañ uwä kumäñ-kumäñta biñam täkañ uba. Täñ, äma Kudupi Munapik täño bänep nadäk-nadäk kädettä peñ yäweränpäñ iwaräntäk täkañ uwä irit tägata biñam täñpäñ bänep pidäm terak itkañ.

⁷ ✧ Mebäri ñodeta yäyat; Bänep nadäk-nadäk biani uwä Anutu täño iwan uba. Nadäk nadäk u Anutu täño бага man iwaräntäkta bitnäc-inik täk täyak. Bureni-inik, u täga iwatnañi nämo.

⁸ Nämoinik, ämawebe bänep nadäk-nadäk bianita juku pek täkañ uwä imaka kubä Anututä kañirän tägawekta täga nämo täneñ.

⁹ ✧ Täñpäkañ Anutu täño Munapiktä in kubäkubäken bureni itak u täñpäwä bänep nadäk-nadäknin bianitä peñ täwerirän nämo iwat täkañ. Nämo, Munapiktä peñ täwerirän udegän iwat täkañ. Täñ, äma kubä Kristo täño Munapiktä bänepi-ken nämo itak u täñpäwä äma uwä Kristota biñam nämo täyak.

¹⁰ ✧ Täñpäkañ momitä täñpewän gupnin kumäkta biñam täk täyak upäñkañ Kristotä bänepnin-ken bureni iränä ninä ämawebe Anututä siwoñi ämawebe yäñ yäñtäreñ nimani itkamäñ unita mäjonintä irit kehäromita biñam täkañ.

¹¹ In nadäkañ; Anututä Jesu kumbukopäñ äneñi Munapiki täño kehäromi terak awañ gänañ nanik wädäñ tädotkuk. Eruk udegän, Munapik unitä inken iränä Anutu, Kristo kumbani-ken nanik wädäñ tädotkuko unitä gupjin kumäkta biñam u Munapiki täño kehäromi terak api täñkodak täwek.

Munapik terak Anutu täño nanakiye itkamäñ

¹² Notnaye, mebäri unita nin kuñat-kuñat mebäri kubä pena ahäkta yäñ nimani. Uwä bänep nadäk-nadäk biani u iwatta nämo yäyat. Nämoinik.

¹³ ✧ Bänep biani täño nadäk-nadäk waki unitäño kädet iwatpäñä kumäñ-kumäñ tärek-täreki nämo unita biñam api täneñ. Upäñkañ Munapiktä kehäromi

✧ **8:2:** Rom 7:23-24 ✧ **8:3:** Apos 13:38, 15:10; Plp 2:7; Hib 4:15 ✧ **8:4:** Gal 5:16,25 ✧ **8:6:** Rom 6:21 ✧ **8:7:** Mat 12:34; Jon 8:43, 12:39; Jem 4:4 ✧ **8:9:** 1Ko 3:16, 12:3 ✧ **8:10:** Gal 2:20; Efe 3:17, 1Pi 4:6 ✧ **8:13:** Gal 6:8; Kol 3:5

tamiñirän gupjin täño kuñat-kuñat waki u utpewä mañpänä, eruk irit burenita biñam täñpeñ api kuñatneñ.

14 U imata, ämawebe Anutu täño Munapiktä irit kuñat-kuñat täga yäwoñärek täyak uwä Anutu täño nanak ämawebeniye bureni.

15 ✧ Täñpäñ apiño Anutu inamiken kuñat täkamän. Upänkañ Munapik, Anututä nimiñkuko unitä täñpewän in epän watä äma jopi, Anutu inamiken umun terak kuñat täkañ ude nämo itkañ. Nämoinik! Munapiktä täñpewän Anututä nimpäñ towiwani nanakiye bureni-inik itkañ Munapik täño kehäromi terak nin Anututa gäripi-inik nadäñpäñ Nan! Nan! yän iwet täkamän.

16 ✧ Täñpäñ Munapiktä ini-tägän mäjonin täñkentäñirän bureni-inik ñode nadäk täkamän; Nin Anutu täño nanakiye bureni itkamän.

17 ✧ Eruk, Anutu täño nanakiye bureni ude itkamän u täñpawä imaka tägatäga Anututä ninta biñam peñ nimiñkuko u api yäpne. Imaka tägatäga u notninpak Kristo-kät penta api yäpne. Upänkañ intäjukun, Jesutä komi nadäñkuko u moräki nintä nadänayän täkamän uwä, eruk kämiwä ukät wäpnin biñam ikek ba irit tägagämän u täga api yäpne.

Kämi wäpnin biñam ikek irit täño man

18 ✧ Wäpnin biñam ikek irit täga kämi kwawak ahän nimayän täyak u tägagämän-inik kubä. Unita komi apiño nadäk täkamän unita nadäñira jopi kubä täk täyak.

19 ✧ Bureni-inik! Anututä nanakiye bureni kwawak pewän ahäktä kadäni peñkuk. Täñpäkañ kadäni u bäräñeñ ahäwänpän kwawak käna yänkañ imaka imaka kumän-tagän Anututä täñ-peñkuko u dapun käroñ täñ itkañ.

20 ✧ U imata, imaka kuduptagän Anututä täñ-peñkuko u pengän-inik säkgämän itkuñopän Anututä täñpewän gapuntañ moreñkuño itkañ. U ini nadäñpäñ nämo; Anututä ini imaka säkgämän-inik kubäta kañ itsämbut yänpäñ täñpewän ude täñkuñ.

21 ✧ Eruk nadäk tawañ Anututä peñ yämiñkuko uwä ñode; Apiño imaka pewän ahäwani kuduptagän käbän täñpäñ pärakta biñam täkañ u täñkentän yämiñirän tägañpäñ Anutu täño nanak ämawebeniye ninkät säkgämän-inik, bänep pidäm terakgän api itne.

22 Bureni, imaka imaka kudup Anututä täñ-peñkuko u komi, webetä nanak bäyanayän nadäk täkañ ude nadänkañ kähän yän yäpmän äbän itkañ yän nadäkamän.

23 ✧ Täñpäkañ imaka unitägän nämo, nin imaka udegän täk täkamän. Anututä Kudupi Munapikpäñ iron intäjukunta ude täñ nimiñkukopän apiño moräki pat nimitak u yäpna yänkañ bänepnintä komi nadänkañ yänkähän-kähän yän itkamän. Nin Anututä Nanak ämawebenaye yän kwawa yänahänpäñ komegup täño bäräpi-ken nanik ketäreñ nimikta itsämänkañ dapun käroñ täñ itkamän.

24 ✧ Imaka tägagämän u kämi nimikta Anututä nin inita biñam nimagutkuk. Upänkañ imaka kämi yäpmäkta yäwani u apiño käbop itak. Täñ, unitä käbop nämo ireko uwä u yäpmäkta imata itsämne? Nämo, imaka ketnintä inirani udewanita nämo itsämäk täkamän.

25 Upänkañ imaka tägagämän käbop itak u bureni api yäpne yän nadäkinik täkamän unita bänepnin täñkehärom täñpäñ kwikinik itsämän itkamän.

26 Täñkañ ugän nämo. Nin kehäromi nitek nämo iritna Kudupi Munapiktä täñkentän nimik täyak. Täñkañ Anutu-ken imaka unita yänpäpine yän nämo nadänkañ jop bänepnin-kengän nadän bäräp täñitna Munapiktä bänep nadän

✧ 8:15: 2Ti 1:7; Mak 14:36 ✧ 8:16: 2Ko 1:22 ✧ 8:17: Gal 4:5-7; Rev 21:7 ✧ 8:18: Rom 5:2, 2Ko 4:17 ✧ 8:19: Kol 3:4 ✧ 8:20: Stt 3:17-19 ✧ 8:21: 2Pi 3:13, 1Jo 3:2 ✧ 8:23: 2Ko 5:2-4; Gal 5:5 ✧ 8:24: 2Ko 5:7

bäräpnin u yäpmänkaŋ Anutu-ken butewaki man, ämatä täga yänjahänaŋi nämo, uterak yänjahän nimik täyak.

27 ✧ Ude tänjirän Anutu, äma täŋo bänep kaŋpäŋ nadäwanitä Kudupi Munapik täŋo nadäk u kawän tägak täyak. U imata, Munapiktä Anutu täŋo nadäk ugän iwatpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebeniye nin täŋkentän nimikta Anutu-ken yänjapik man yäk täyak.

Anutu täŋo bänep iron u täŋpipinaŋi nämo

28 ✧ Unita nin nadäkamän; Ämawebe Anututa gäripi nadäk täkaŋ, ämawebe Anututä iniken gärip terak yämagut päbä yepmaŋpani u jop yabän äwaräkuk nämo täk täyak. Nämo inik, Anututä ini täŋpewän imaka kudup ahän yämik täkaŋ u täŋkentän yämikta ude täk täyak.

29 ✧ U imata, kunum kenta kome nämo pewän ahänkumän-ken uken Anututä iniken ämawebeniye u nadän yämiŋkuk. Täŋkaŋ ämawebe u Nanaki unitäŋo täktäk udegän täŋpeŋ kuŋatta iwoyänpäŋ yepmaŋkuk. Ude täŋkuko unita nanak ämawebe mäyap irirä Jesutä u bämopi-ken noripaki intäjukun ahäwani ude it yämiŋkukotä it täyak.

30 Täŋpäŋ ämawebe yäput penpäŋ inita iwoyänkuko u yämagut päbä yepmaŋpäŋ siwoŋi ämawebenaye yän yäntären yämiŋkuk. Täŋkaŋ ämawebe siwoŋi ämawebenaye yän yäntären yämiŋkuko unitä irit täga kaŋ-ahänenŋa iniken wäpi biŋam yäniŋ kireŋkuk.

31 ✧ Täŋpäkaŋ Anututä ude täk täyak unita jide yäne? Anututä täŋkentän nimiŋirän netätä iwan täŋ nimiŋpäŋ täga täŋpän waneŋ? Kubätä täga nämo!

32 ✧ Anututä kudän inide kubä täŋ nimiŋkuko u nämo nadäkaŋ? U nin kudup täŋkentäktä iniken nanaki-inik u nämo iyap taŋpäŋ iniŋ kireŋpewän äpuko unita ŋode bureni täŋ nimek; U oraŋ nimiŋpäŋ nanaki nimiŋkuko ukät imaka kudup bureni-inik api nimek!

33 ✧ Unita Anututä ämawebe inita iwoyänkuko u man käbeyä-ken mominita yänpäŋ netätä äma uwä siwoŋi nämo yän täga yäntären yämek? Ude nämo! Anututä ini ämawebe unita siwoŋi ämawebe yän yäntären yämiŋkuko unita täga nämo!

34 ✧ Ba netätä Anutu täŋo kudupi ämawebe u geŋita biŋam täŋput yän yäntären yämek? Kubätä täga nämo! Imata, Kristo Jesu ninta yänpäŋ kumbuk. Täŋkaŋ kumbani-ken nanik yäpmän päŋaku kodak tewani unitä apiŋowä Anutu nan keru bure käda itkaŋ nin täŋkentän nimikta iwet yabäk täyak unita ude täga nämo.

35 Eruk Kristotä nadän nimikinik täk täyak upän imatäken kubätä täga duŋweŋpäŋ nipmaŋirän Kristo u inigän nin niningän api itne? Nadän-bäräp ba komi nadänero unitä täga duŋweŋpäŋ nipmaŋpek? Ba Jesuta yänpäŋ ämatä waki täŋ nimineŋo ba nakta jop irit unitä täga? Ba jäwäri-inik itne ba umuri gänaŋ itnero unitä täga täŋpek? Ba ämatä kumän-kumän nidäpnayän täneŋo unitä täga duŋweŋpäŋ nipmaŋpek? Nämo inik!

36 ✧ Bureni, Anutu täŋo man kudäntä imaka bäräpi udewani ahän nimik täkaŋ unita ŋode yänjahätak;

Nin gäkŋo ämawebekaye itkamän unita kadäni kadäni ninken nanik mäyap nidäpmäk täkaŋ.

Ba nibänirä tom nakta däpmäk täkaŋ ude täk täkamän.

Sam 44:22

37 ✧ Upänkaŋ Jesu iron pähap täŋ nimiŋkuko unitä täŋkentän nimiŋirän bäräpi

✧ 8:27: Sam 139:1, 1Ko 4:5 ✧ 8:28: Efe 1:11 ✧ 8:29: Kol 1:18; Hib 1:6 ✧ 8:31: Sam 118:6 ✧ 8:32: Jon 3:16 ✧ 8:33: Ais 50:8 ✧ 8:34: Sam 110:1; Apos 7:55-56, 1Jo 2:1 ✧ 8:36: 2Ko 4:11 ✧ 8:37: Jon 16:33

u ba u ahäj nimik täkaŋ unitä bänep nadäk-nadäknin täga nämo tänpän waneŋ. Nämoinik! Nin iwan u kudup irepmit-inik täk takamäj.

38-39 Unita nadäkinik ɳode täyat; Imaka kubätä Anututä ninta nadäj nimikinik täk täyak u täga ukät-pipinaŋi nämo. Nämoinik! Anututä nadäj nimikinik tänpäj Ekäninin Jesu Kristo nimiŋkuko unita kumäj-kumäj ba irit, aŋero ba mäjo wära kehäromi nitek u, imaka apiŋode ahäj nimik täkaŋ ba imaka kämi ahäkta yäwani u, ba imaka imaka kehäromi nitek u, ba imaka kunum terak nanik ba kome gänaŋ nanik ba imaka ätu kome pähap terak ittäj kukaŋ, imaka udewani unitä Anututä ninta nadäj nimikinik täk täyak u täga tenpipinaŋi nämo.

9

Poltä iniken äbotta butewaki pähap nadäj kuk

1-2 Notnaye, ɳode täwera nadäwut; Juda ämawebenaye unita yänpäj näk kadäni kadäni bänepnatä butewaki nadäwätäk pähap bumta täk täyat. U jop nämo yäyat. Nämo, näk Kristo täŋo äma unita manna u bureni-inik yäj nadäwut. Ba Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäkna kaŋ-iwarirän unita bänepnatä näk man bureni täwetat yäj nadätat.

3 ✧ Butewaki! Näk jide tänpäj nägät moräknaye, Isrel ämawebe äbot u täŋkentäj yämiŋira Kristota biŋam kaŋ täneŋ? Kristota biŋam täŋput yänpäj bänepna kädap ijik täyak u ɳode; Anutu täŋo kokwawak näkä terak ärowänkaŋ Kristo täŋo iwan äworenpäj guŋ ude irira Isrel ämawebenayetä näkŋo kome kaŋ yäput! yäj nadäk täyat.

4 ✧ Isrel ämawebe uwä äbot jopi nämo, Anututä nanak ämawebenaye yänpäj iwoyänpäj yepmaŋkuk. Ude täŋkaŋ Ekänitä iniken mebäri yänahänpäj yäwetkuk. Tänpäj ämawebe ukät topmäk-topmäk kubägän tänpäj бага man yämiŋpäj Anutu iniŋoret kädet siwoŋi u yäwetpäj yäwoŋärenkuk. Täŋkaŋ imaka säkgämän säkgämän täŋ yämikta yänkehäromtak man yäwetkuk.

5 ✧ Tänpäkaŋ äbot uwä oranin wäpi biŋam ikek bian itkuŋo unitäŋo äbekiye oraniye. Kristo uwä komegup ikek uken naniktä ahänkuk. Uwä Anutu bureni-inik, imaka kuduptagän täŋo intäjukun irirän wäpi biŋam tärek-täreki nämo iniŋoret täkäna! U Bureni!

6 ✧ Tänpäkaŋ apiŋo Isrel äbot u äbot gägäni kubä ude itkaŋ unita ɳode täga yäne ba nämo? Anututä yänkehäromtak man bian yäwetkuko uken bureni nämo pewän ahänkuk? Nämo, ude ta nämo yäyat! Imata, Isrel ämawebe, Jekop täŋo tawaŋken nanik päke u kuduptagän Anutu täŋo nanakiye bureni, inita biŋam itta yäwani nämo.

7 ✧ Ba udegän, Abraham täŋo äbotken nanik u kudup u Abraham täŋo oraniye bureni ude nämo itkaŋ. Nämo, Abraham täŋo oraniye mäyap upänkaŋ Anututä Abraham ɳode iwetkuk; Yänkehärom taŋkuro ude, oraŋkaye ahänayäj täkaŋ u yäpmäj danipäj nanaka Aisak täŋo tawaŋ terak nanik u yabäwa oraŋkaye bureni api täneŋ.

8 ✧ Tänpäkaŋ man unitä mebäri ɳode niwoŋäretak; Ämawebe Abraham täŋo tawaŋken nanik u kudup Anutu täŋo oraniye bureni-inik ude nämo itkaŋ. Nämo, oraniye bureni-inik uwä Anututä yänkehäromtak man Abraham iwetkuko uterak ahänkuŋo ugän.

9 ✧ Eruk Anututä Abraham yänkehäromtak man iwetkuko u ɳode; Kadäni näkä nadätat-ken uken Sara nanak bäyanpäj inirirän äneŋi api äbet yäj iwetkuk.

✧ 9:3: Kis 32:32 ✧ 9:4: Kis 4:22; Lo 7:6, 14:1-2 ✧ 9:5: Mat 1:1-16; Jon 1:1; Rom 1:25 ✧ 9:6: Nam 23:19; Rom 2:28 ✧ 9:7: Stt 21:12 ✧ 9:8: Gal 4:23 ✧ 9:9: Stt 18:14

10 ✧ Tänpäkaŋ ugän nämo. Rebeka imaka, nanak yarä bäyaŋkuk. Tänpäŋ nanak yarä bäyaŋkuko u nani Aisak, oranin pähap u kubägän.

11-12 ✧ Tänpäkaŋ Anutu iniken gärip kadäni kadäni iwatpäŋ täk täyak udegän iwatpäŋ äma inita biŋam yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmak täyak. Ämawebe epän täktäki terak nämo yäpmäŋ danik täyak. Nämo, ini-tägän äma yäpmäŋ daniŋpäŋ iwoyäk täyak. Unita nanak yarä u kädet waki ba täga nämo täŋkaŋ Rebeka koki-ken pen irirän Anututä Rebeka ŋode iwetkuk;

Nanak intäjukun nanik uwä mäden nanik täŋo epän watä ämani ude api irek yäŋ iwetkuk. *Stt 25:23*

13 ✧ Unita Anutu täŋo mantä ŋode yäyak;

Näk monäni Jekopta nadäŋ imikinik täŋkaŋ tuäni Isota mäde ut imiŋkut. *Mal 1:2,3*

14 Unita jide yäne? Anututä ude täk täyak uwä kädet siwoŋi nämo täk täyak? Ude nämo!

15 Unita Anututä Moses ŋode iwetkuk;

Näkä äma kubäta bänep iron täŋ imayäŋ nadäŋpäŋä u bureni täŋ imet. Ba äma kubäta butewaki nadäŋ imayäŋ nadäŋpäŋä u butewaki nadäŋ imiŋpäŋ oraŋ imet. *Kis 33:19*

16 ✧ Unita ŋode nadäna; Anututä äma täŋo gärip ba unitäŋo täktäk terak nämo yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmak täyak. Nämo, Anututä iniken nadäk-gärip tawaŋ uterak iwatpäŋ kubä kaŋ-korekta nadäŋpäŋä udegän täk täyak.

17 ✧ Unitäŋo wäranu kubä Anutu täŋo man kudän täwani terak pätak u ŋode; Anututä Isip kome täŋo intäjukun äma Fero ŋode iwetkuk; Mebäri ŋode unita nadäŋ gamiŋira intäjukun äma wäp biŋam yäpmäŋpäŋ itan; Gäkä terak kehäromina kwawak pewa ahäŋirän biŋam nadäŋpäŋ ämawebe wäpna biŋam komeni komeni api yäŋahäŋ yäpmäŋ kuneŋ yäk.

18 ✧ Unita manbiŋam unitä ŋode niwoŋäretak; Anututä äma kubä kaŋ-korekta nadäŋpäŋä u udegän täŋ imek. Täŋkaŋ Anututä äma kubä bänep nadäk-nadäki täŋpipiŋ imayäŋ nadäŋpäŋä iniken nadäk-gärip ugän iwatpäŋ udegän täŋpek.

19 Tänpäkaŋ in kubätä man u nadäŋpäŋ ŋode käwep näwerek; Netätä täga kehärom taŋpäŋ Anutu täŋo nadäk-gärip tawaŋ u täga irepmirek? Täga nämo upäŋ imata äma nin ätu momininta kokwawak nadäŋ nimik täyak? Anutu ude uwä siwoŋi nämo täk täyak yäŋ näwerek.

20 ✧ Tänpäkaŋ yäŋyabäk udewani ämatä täga yänaŋi nämo. Gäk äma jidewani unita Anutu ude goret täyan yäŋ iweren? Ude yäweno u ŋode bumik; Käbotinik kubätä äma u täŋpeko u ŋode täga iwerek? Gäk imata näk goret ude tän?

21 ✧ Ude nämo! Äma käbot täŋpani kubätä iniken gärip iwatpäŋ gäŋ yäpmäŋpäŋ käbotinik yarä täŋpek. Kubä säkgämän, äŋnak-äŋnak täkta. Täŋkaŋ kubäwä jiraŋ pekta täŋpek. Ude täŋpeko unita goret täyak yäŋ täga yäwen? Nämo inik!

22 Tänpäkaŋ Anututä täŋkuko u udewanigän. U iniken kokwawak kwawak pewa ahäŋirän kehäromina kaŋpäŋ nadäwut yäŋpäŋ ŋode täŋkuk; Käbot kokwawaki yäpmäkta biŋam täkaŋ uwä bäräŋeŋ täŋpän wanaŋipäŋ kadäni käroŋi kehärom taŋpäŋ kwikinik it yäpmäŋ äbuk.

23 ✧ Tänpäkaŋ udegän, iniken bänep iron tägagämän-inik u kwawak pewän ahäkta käbot butewakini yäpmäkta biŋam täkaŋ uterak ironi u piŋ yäbatkuk. Tänpäŋ ämawebe uwä irit täga, wäp biŋam ikek u yämikta bian yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmaŋkuk.

24 Tägagämän kubä! Ämawebe u uwä nin Anututä ini nimagutkuko u. Täŋkaŋ ämawebe nin Juda äbotken nanik ugän nämo, guŋ äbotken nanik imaka, bok nimagutkuk.

25 Unita guŋ äbotta nadänpäŋ Anututä profet Hosea meni-ken ŋode yänahänkuk;

Näk ämawebe näkŋo äbotken nanik nämopäŋ Näkŋo ämawebenaye yäŋ api yäweret.

Ude täŋkaŋ ämawebe nadäŋ yämikinik nämo täŋkuro unita bänepna gämäni yäŋ api yäweret.

Hos 2:23

26 Tänpäkaŋ bian äma äbot u Näkŋo äbot nämo yäŋ yäwetkut. Eruk kome ude yäwetkut-ken ukengän ŋode api yäweret; In Anutu irit mähemi näkŋo nanaknaye yäŋ api yäweret.

Hos 1:10

27 Tänpäkaŋ Aisaiatä udegän Isrel ämawebeta nadänpäŋ man ŋode yänahänkuk;

Isrel ämawebe mäyap, mobä jiraŋ ume terak nanik ude ahäŋ uyinayäŋ täŋo upäŋkaŋ uken nanik yarä-gänpäŋ api yämaguret.

28 U imata, Ekänitä komen ämawebe manken yepmaŋpäŋ bäräŋeŋ api tänpän waŋ moreneŋ.

Ais 10:22,23

29 Tänpäkaŋ unitagän yänpäŋ Aisaiatä man kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk;

Ekäni kehäromi mähemitä ämawebe yerita yänpäŋ yarägän nämo yepmaŋkuk yäwänä Sodom Gomora paot moreŋkuŋo ude paot morenam.

Ais 1:9

Isrel äbottä Anutu mäde ut imiŋkuŋ

30 ✧ Eruk man päke ŋonitäŋo mebäri jide? U ŋode; Äma guŋ äbotken nanik Anutu iŋamiken siwoŋi itta epäni nämo täŋpanipäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäntäreŋ yämiŋkuk. Yäntäreŋ yämiŋkuko uwä nadäkiniki unitagän yänpäŋ.

31 ✧ Täŋ, Isrel ämawebe uwä Anutu iŋamiken siwoŋi ämawebe itta komi epän terak Moses täŋo бага man iwatna yäkŋat tänpä waŋkuŋ.

32 ✧ Mebäri ŋodeta tänpä waŋkuŋ; U Anututä yäpän-siwoŋ tawäpäŋ yepmaŋpekta nadäkiniki Anutu terak nämo peŋkuŋ. Nämo, iniken komi epäni uterak Anutu iŋamiken siwoŋi ämawebe api itne yäŋ nadäŋkuŋ. Butewaki, u mobä pähap uterak jänani yäputkaŋ maŋkuŋo bumik.

33 ✧ Mobä unita Anutu täŋo man kudän täwani kubä ŋode pätak;

Nadäkaŋ? Näk mobä kubä ämatä jänani yäputta Jerusalem komeken peŋkut. Uterak jänani yäputkaŋ api maŋdäpneŋ yäk.

Tänpäkaŋ äma kubätä unita nadäkinik täŋpayäŋ täko uwä nadäkiniki täŋo bureni yäpmäkta pära nämo api täŋpek.

Ais 8:14, 28:16

10

1 Unita notnaye, näk bureni ŋode täwera nadäwut; Juda ämawebe, näkŋaken äbotnaye uwä Anututa biŋam kaŋ irut yänpäŋ bänepna kädäp ijiŋirän Anutuken yänapik man yäk täyat.

² Unitäño täktäki u nadäkinik täyat. U Anutu iwatta epäni tañi täk täkañ upäñkañ kädet Anututä gäripi bureni nadäk täyak u nämo nadäwä tärek täkañ.

³ Anututä kädet iwatpäñ siwoñi ämawebe yäñ yäñtäreñ nimik täyak u nämo nadäwä tärewäkañ iniken kehäromi terak Anutu inamiken siwoñi ämawebe itta epäni täñpäñ kuñatkuñ. Täñkañ kädet Anututä iwatpäñ ämawebeta siwoñi ämawebe yäñ yäñtäreñ yämik täyak u mäde ut imiñkuñ.

⁴ ✧ Kädet uwä Kristo. Kristotä äbäñpäñ бага man terak Anutu inamiken siwoñi irit täño kädet u däpmäñ täreñpäñ kädet kodaki kubä pewän ahäñkuk. Uwä ñode; Ämawebe nadäñ imikinik täk täkañ u kudup Anututä siwoñi ämawebe yäñ yäñtäreñ yämik täyak.

Kuduptagän Anututa biñam täga tänañi

⁵ ✧ Täñpäkañ бага man iwatpäñ Anutu inamiken siwoñi irit kädetta Mosestä ñode kudän täñkuk; Äma kubätä jukuman бага man terak pätak u iwarayäñ täko uwä бага uterak irit kehäromita biñam api täñpek.

⁶ ✧ Mosestä бага man iwat-iwatta ude yäñkukopäñ nadäkinik kädet iwatpäñ Anutu inamiken siwoñi itta man kubä ñode pätak; Injin-tägän ñode yäñeñta; Kunum gänañ netätä täga äronpäñ Kristo imagut yäpmäñ äpek? Ude nämo yäñeñ! U äpuko uba!

⁷ Ba ñode imaka yäñeñta; Netätä kumbani yotpärare-ken täga äpmonpäñ Kristo kumbani-ken nanik imagut yäpmäñ abek? Ude imaka, nämo yäñeñ. U akuñkuko uba!

⁸ Ude nämo, man unitäño kukñini u ñode kudän täwani; Anutu täño man u dubinjin-ken itak. U mejin-ken ba bänepjin-ken itak u. Täñpäkañ man uwä nadäkinik pewä ahäk-ahäk man bureni nintä yäñahäk täkamäñ ubayäñ.

⁹ Bureni, mejintä Jesu u Ekäninin yäñ yäñahäñit, bänepjintä Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmäñ akuñkuko unita nadäkinik täñ imiñirä Anututä ini api tämagurek.

¹⁰ U imata, bänepnintä Jesuta nadäkinik täñitna Anututä siwoñi ämawebe yäñ yäñtäreñ nimik täyak, ba menintä nadäkiniknin u yäñahäñitna inita biñam nimagut täyak.

¹¹ ✧ Man unita Anutu täño man mujipi kubä ñode kudän täwani; Äma kubätä unita nadäkinik täñpayäñ täko uwä nadäkiniki täño bureni yäpmäta pära nämo api täñpek.

¹² ✧ Täñpäkañ man unitä ämawebe äbot terak nämo yäpmäñ danik täyak. Juda äbotken nanik ba guñ äbotken nanik u tägagän. Ekäni kubä unitägän ämawebe kuduptagän täño Ekäni. Unita ämawebe netätä Ekäni täñkentäñ nimi yäñ yäñpäñ yäñapik täkañ unita iron säkgämän täñ yämik täyak.

¹³ ✧ Unitawä Anutu täño mantä bureni ñode yäñahätañ; Netätä Ekäni täñkentäñ nam yäñpäñ gera yäk täkañ uwä Ekänitä inita biñam api yämagurek.

¹⁴ Upäñkañ Ekänita nadäkinik nämo täneño uwä jide täñpäñ täñkentäta gera yäñeñ? Ba unitäño manbiñam nämo nadäneño u jide täñpäñ Ekänita nadäkinik täneñ? Ba äma kubätä manbiñam u nämo yäñahäweko uwä jide täñpäñ manbiñam u nadäneñ?

¹⁵ ✧ Ba manbiñam yäñahäta äma kubä nämo tewä kweko uwä netätä manbiñam yäñahäñirän nadäneñ? Täñpäkañ manbiñam yäñahäwani unita Anutu täño man ñode kudän täwani; Äma manbiñam tägagämän yäpmäñ äbäk täkañ unitäño kuroñi säkgämän yäñ yäwut!

16 ✨ Upäñkañ waki! Juda ämawebe kuduptä Manbiñam Täga u nämo iyap tanpäñ iñitkuñ, kubäkubä-tägän. Unita Aisaiatä ñode yänjuk; Ekäni, manbiñam yänahänitna netätä nadäwän bureni täñjuk?

17 ✨ Unita nadäkinik bureni ñode yäna; Manbiñam yänahänirä nadäk täkañ unitä nadäkinik pewän ahäk täkañ. Täñkañ manbiñam jopi kubä nämo, Kristo täño manbiñam u.

18 ✨ Upäñkañ Juda äma u jide? Manbiñam uwä nämo käwep nadänkuñ? Nämo, u nadänkuñ! Anutu täño mantä unita ñode yäyak;

Mani kotäktä komeni komeni kuñarirän ämawebe kuduptagän nadänkuñ. Sam 19:4

19 Eruk, näkño yänjabäk kubä pen ñode; Isrel ämawebe uwä guñ ämawebetä komeni yäpmanpäñ Anututa biñam api täneñ yän nämo käwep nadänkuñ? Nämo, u nadänkuñ! Unita bianä Anututä Moses meni-ken ñode yänjuk;

Juda äbottä näkken äneñi äbut yän nadänpäñ ämawebe äbot nämo täñpani, guñ äbot kubäta iron api täñ yämet yäk.

Ude täñira Juda äbottä kañkañ bänepi wawäpäñ ninta täñ nimiräni yän api nadäneñ. Lo 32:21

20 Täñpäkañ Moses täño man u yän-kentänpäñ Aisaiatä kwawakinik ñode yänahänjuk;

Äma näka nämo yän-wäyäkñewani u ahän yäminpäñ yämagurira nabänkuñ. Ais 65:1

21 Täñpäkañ Isrel ämawebeta yänpäñ Anututä ñode yäkgän täñjuk;

Ämawebe gwäki täpäni ärowani täñ namik täkañ u yämagutta kepma käron ket kewatkañ it täyat. Ais 65:2

11

Anututä Juda äbot kudup nämo yepmanjuk

1 ✨ Unita jide nadäkañ? Anututä iniken ämawebeniye mäde ut yäminjuk? Nämoinik! Näk imaka, Isrel äma ba Abraham täño nägät moräk kubä. Näk Benjamin täño äbotken nanik unita Anututä Isrel ämawebe kuduptagän mäde ut yäminjuk yän täga nämo yäne.

2 ✨ Unita ñode yäwa; Ämawebe äbot nämo ahänirä Anututä inita biñam yänpäñ iwoyäwani unita mäde nämoinik ut yäminjuk. Jide? In Anutu täño man kudän terak Elaija täño manbiñam unita nämo nadäkañ? Elaija uwä Isrel ämawebe manken yepmakta yänpäñ Anutu-ken ñode yänpäñjuk;

3 ✨ Ekäni, ämawebe ño gäkño profetkaye däpmän-pewä kumbäpäñ alta ganin oretta täñpani u kudup wärämüt tänpä kuñkuñ. Täñkuño profet morek-morek näk imaka, kumän-kumän nutnayän epäni täkañ.

4 ✨ Ude yänirän Anututä kowata jide iwetjuk? Ñode iwetjuk; Ude nämo! Ämawebe 7,000 ude näkñata biñam iwoyänjira uwä anutu jopi Bal unita gukut imäpmok nämo täñ imik täkañ yäk. Gäk kubägän nämo yän iwetjuk.

5 ✨ Eruk, u udegän kadäni ñoken Juda äbot päke u gänañ nanik äbot täpuri Anututä ironita yänpäñ inita biñam iwoyänjuk itkañ.

6 ✨ Ämawebe iwoyänjuk uwä, iniken iron terakgän iwoyänjuk, ämawebe

unitäno täktäkita yänpän nämo. Nämo, täktäkita yänpän iwoyänkuko yäwänäku iron tänkuko uwä iron bureni nämo yän nadäktäkäne.

⁷ ✧ Unita node yäna; Isrel ämawebetä Anutu inamiken siwonji itta pipiri pähap täņkuņopän tänpä waņkuņ. Upänkaņ äbot uken nanik Anututä iwoyänkuko u imaka bureni u kaņ-ahänkuņ. Tänpäkaņ ätu päke uwä Anututä iniken mani u nadäkta bänep nadäk-nadäki täņpipiņkuk.

⁸ Unita node kudän täwani;

Anututä bänep nadäk-nadäki tänpän guņ taņkuņ.

Ais 29:10

Täņkaņ dapuri täņpipiņpän jukuni yäpurän guņ tawäpän yepmaņkuko it yäpmän abäkaņ.

Lo 29:4

⁹ ✧ Tänpäkaņ unitagän Devittä node yäkgän täņkuk;

Ärawa äņnak-äņnakitä buņeptä-yän däpmänirän komi kaņ nadäwut.

Bureni, äņnak-äņnakitä momi-ken yepmaņpänkaņ kowata kaņ yäput yäk.

¹⁰ *Täņkaņ dapuri täņpewän bipmän utpäņ bäräpitä kotaņ yäwarirän mädeni kaņ muget yäpmän kut.*

Sam 69:22,23

Anututä guņ äbot yämagutta man

¹¹ ✧ Man ude pätak unita jide? Isrel ämawebetä Jesu mäde ut imiņpän maņkuņo u maņpän makinik täņkuņ ba nämo? Nämo, ini wakiwaki täņkuņo unita Anutu täno yäpätägak epän bureni guņ äbotken ahänkuk. U ahänkuko uwä mebäri node; Isrel äbottä ninta täņ niminaņi täņkuk yän nadänpän äneņi Anutu-ken äbäkta Anututä guņ äbot yämagutkuk.

¹² U kawut! Isrel äbot täno wakiwaki unitä täņpewän imaka tägagämän kubä komen ämawebe kudupta ahän yämiņkuk. Bureni, iron Isrel äbottä mäde ut imiņkuņo unitä guņ äbotken nanikta täņkentäk pähap ahänkuk. Eruk, Isrel täno wakini terak imaka tägagämän kubä ahänkukopän Juda äma äneņi bänepi äyänutpäņ Anutu-ken kukta yäwani u kudup Anututa biņam tänayän täkaņ-ken uken Anututä iron pähap jidewani upän api pewän ahäwek?

¹³ Eruk, guņ äbotken nanik nadäkinik täņpani, in man no täwera nadäwut; Anututä guņ äbot täno aposoro ude itta yänpän naniņ kireņkuko unita nadäwa ärowani täņpöpän oretoret täyat.

¹⁴ Guņ äbot inken epän ude täņpapän nägät moräknaye ätutä kaņkaņ koki wawäpän bänepi äyänutpäņ Anututa biņam kaņ täņput yän nadätat.

¹⁵ Täņ, Anututä ämawebe äbot u mäde ut yämiņkuk-ken uken ämawebe gägäni Anutu täno iwan ude itkuņopän Anututä inikät bänep kubägän itta yämagutkuk. Tänpäkaņ Anututä Juda äbot u äneņi not täņ yämayän täko unita jide yäwet? U tägagämän-inik kubä, kumbanitä kodak tänpän äneņi akuneņo ude bumik.

¹⁶ ✧ Unita man wärani kubä node täwera nadäwut; Ketem intäjukun nanik epän kodaki-ken yäpmänpän Anututa biņam peņ imineņ. Ude täneņo uwä epän uken nanik ketem u kudup Anututa biņam täneņ. Ba udegän, äma kubätä päya kubä täno jäwäri Anututa biņam iwoyäweko uwä kujari känani kudup u Anututa biņam täņpek.

¹⁷ ✧ Tänpäkaņ Isrel ämawebe uwä olip päya piwani kubä udewani upän Anututä känani ätu tokät tänpän kuņkuņ. Täņ, guņ äbotken nanik in uwä olip päya ägwäri täno känani udewani upän Anututä yäpmänpän olip päya piwani täno känani tokät tänpän kuņkuņo u komeni-ken yäpurärätkuk. Yäpurärätkuko

✧ **11:7:** Rom 9:31 ✧ **11:9:** Sam 35:8 ✧ **11:11:** Apos 13:46; Rom 10:19 ✧ **11:16:** Nam 15:17-21; Ese 44:30 ✧ **11:17:** Efe 2:11-19

unita olip päya täga unitäno umenitä kånani, iniken ba in yäpurārani uterakgån tepmäñ towiñirån säkgämån it täkañ.

18 ✧ Upånkañ kånani madäñ täñpä kwani unita nadäwä äpani täñpöpäñ injinta nadäwä ärowani nämo täneñ. Nämo inik, in kånani tä jäwärita nämo towik täyak. Nämo, jäwäritä ume yäpmånkañ kånani in tepmäñ towik täyak.

19 Täñpåkãñ inä ñode käwep yäneñ; Anututä olip päya kånani madäñ täñpån kuñkuño u komenita nin yäpurärätta nadäñpãñ madäñkuk.

20 ✧ Bureni, Anututä ude täñkuko upånkañ Anututä kãdet ude täñkuko unitäno mebãri ñode; U nadãkinik nämo täñkuño unita madäñ täñpån kuñkuñ. Täñpåkãñ inä nadãkinikjinta yãñpãñ tämagut pãbã yäpurärãtkuk. Unita täga itkamãñ yãñkañ biñam nämo yãneñ. Nämo, umuntãneñ!

21 Imata, Anututä Juda nanik, olip päya täno kånani bureni ude nämo yabãñ koreñkuko unita in ärowani kudån ude täñpãwã in udegån nämo api tabãñ korewek.

22 ✧ Unita Anutu täno täktãkita ket nadãneñ; Anutu u bãnep kwini kãdet bok, komi kãdet bok täk täyak. Unitäno mebãri ñode; Ämawebe mäde ut imik täkañ uwã komi epån kãdet terak yãmagut täyak. Täñpåkãñ in orakoraki terak pen kuñarirã Anututä api orañ tamik täñpek. Täñ, inä ude pen nämo kuñatnayãñ täno uwã in imaka, api tokãt täñpån kuneñ.

23 Täñpåkãñ Juda äbot madäñ täñpån kuñkuño uwã nadãkinik pewã putãrewani u äneñi täñkehãrom tänayãñ täno uwã Anututä äneñi yãpmãñ pãbã kujarini terak api yäpurärãrek. U tänañi nämo yãñ nämo nadãneñ. Nämo, Anututä äneñi täga api yäpurärãrek.

24 Imata, guñ äbotken nanik inä olip päya ägwãri täno kånani pãñ tokãt pãbã olip päya piwani terak nämo yäpurärãtñañipãñ yäpurärãtkuk. Upånkañ Juda nanik uwã olip päya piwani unitäno kånani tokãt täñpån kwani unita Anututä äneñi täga yãpmãñ pãbã iniken kujari uterak pidãmigån yäpurärãrek.

Anututä Juda äbot kudup api yãmagurek

25 ✧ Eruk notnaye, man kubã käbop itkuko unitäno mebãri nämo nadãñkañ injinta nadäwä ärowani täneño udetã täwera ket nadãwut; Man uwã ñode; Isrel ämawebe bãnep nadãk-nadãkitã Anutu täno man nadãkta mäde ut imiñkuño u pen inidegån nämo api it yãpmãñ kuneñ. Nämo, Anututä guñ ämawebe udetã näka biñam kañ täñput yãñ nadãk täyak u täreñirån Isrel ämawebe täno bãnep nadãk-nadãki u äneñi api pirãrewek.

26 ✧ Kãdet uterak Anututä Isrel ämawebe kudup äneñi inita biñam api yãmagurek. Unita Anutu ini meni-ken nanik man kudån täwani ñode pãtak;

Waki keriken nanik yãmagurani äma kubã Saion komeken nanik api äbek.

Äbãñpãñ Jekop täno äbottã näka peñawãk täñpani u yãpån-siwon tawãpãñ api yepmanpek.

27 *Tãñkañ momini peñ yãmayãñ täyat-ken ugån ämawebe-kãt topmãk-topmãk kubãgån u api täñpet yãk.* *Ais 59:20,21, 27:9*

28 Eruk, Isrel ämawebe u Manbiñam Täga u nadãkta bitnãñkuño unita Anutu täno iwan ude äworeñkuñ. Ude täñkuño unitã guñ äbot ämawebe in täñkentãñ tamikuk. Upånkañ yãput peñpãñ Anututä ämawebe u inita biñam iwoyãñ yepmankuko unita yãñkehãromtak mani oraniye yãwetkuko unita yãñpãñ pen nadãñ yãmik täyak.

✧ 11:18: Jon 4:22 ✧ 11:20: Rom 12:16 ✧ 11:22: Jon 15:2,4; Hib 3:14 ✧ 11:25: Rom 12:16; Luk 21:24; Jon 10:16 ✧ 11:26: Mat 23:39; Sam 14:7

29 Imata, Anututä äma inita biñam yäpmän daniwekopän äneñi mäde täga nämo ut yämek. Ba imaka tägatäga yäniñ kirewekopän äneñi täga nämo yäyomägarek.

30 Tänpäkañ guñ äbot ämawebe inä bian Anututa peñawäk täñ imik täñkuñopän apiño Isrel äbottä täñirä in uwä Anutu täño butewakini yäpmänpäñ itkañ.

31 Tänpäkañ Isrel ämawebe imaka, Anutu täño man peñawäk täñkuñopän Anutu täño butewaki intä yäpuño udegän yäpmäktä yäwani.

32 ✧ Unitäño mebari u ñode; Anututä butewakini ämawebe kudup terak kwawak pewän ahän yämikta nadänkuko unita ämawebe kuduptä peñawäk täño topmäk-topmäk terak itta yäniñ kireñkuk.

Anutu iniñoret täkäna!

33 Yäke! Anutu täktäki ba nadäk-nadäki gwägu ude tokñek pätak, äpmonpani pähap!
U inide kubä täk täyak.

Unitäño nadäk tawañ mebari nadäna tärenañi nämo ba unitäño täktäki netätä kañpäñ nadäwän täreñeñ?

34 ✧ Äma netätä Anutu täño nadäk u kañpäñ nadäwän tärewek? Ba äma netätä jukuman täga iwerek? Ais 40:13

35 Ba äma netätä Anututa imaka kubä intäjukun iniñ kirewänkañ unita yäñpäñ Anututä kowata imek? Jop 41:11

36 ✧ Nämoinik! Anututä ini-tägän imaka imaka täñpewän ahänkuño unita imaka imaka unitäño mebari bureni-inik itak.

Imaka imaka u kudup inita biñam itkañ.

Unita wäpi biñam peñyänjek ikek ärowani pen pat imiñ yäpmän kuyon! U Bureni.

12

Gupnin Anututa ärawa ude iniñ kirene

1 ✧ Eruk notnaye, Anututä butewaki pähap nadän nimiñkuko unita ñode peñ täwetat; Kome terak it yäpmän kunayän täño udegän in gupjin irit kuñat-kuñatjin kudup Anututa biñamgän ärawa ude iniñ kirek täkot. Täñkañ kudupigän itkañ kädet Anututä ini gäripi nadäk täyak ugän iwatpäñ täneñ. Kudän udewanitä Anutu iniñ oretoret kädet bureni täyak.

2 ✧ Täñkañ komen äma täño irit kuñat-kuñat kädettä äneñi tämagureko udeta nadän täpäneñpäñ kuñatneñ. Täñkañ bänep nadäk-nadäkjin piräreñirä Anututä nadäk kädet kudupi kubä kañ täwoñärewän. Ude täñirän irit kuñat-kuñatjin udegän kodakigän kañ ahäwän. Ude täñkañ Anutu täño nadäk kädet, imaka täga, siwoñi-inik, Anututä ini gäripi nadäk täyak ude nadäwä tärewäpäñ täga api iwatneñ.

3 ✧ Tänpäkañ Anututä orakorak namiñkuko uterak jukuman in kubäkubätä nadäkta ñode täwera nadäwut; Injinta nadäwä ärowani-inik nämo täneñ. Nämo, Anututä nadäkinik in kubäkubäta tamani uterak nadäk ba kehäromi jide inñitkañ u ket kañpäñ nadäwä tärewäpäñ uterakgän kuñat täkot.

4 ✧ Imata, äma nin gupnin kubägan upänkañ gupnin täño moräki moräki mäyap itkañ uwä epän mebari inigän inigän täk täkañ.

5 ✧ Udegän äbot täñpani nin imaka, ämawebe mäyap itkamän upänkañ Kristo terak gupnin täño moräki moräki ude, yäpurärätpän kubägan itkañ täñkentäk kowata kowata täkta yäwani.

✧ 11:32: Gal 3:22, 1Ti 2:4 ✧ 11:34: Ais 40:13, 1Ko 2:16 ✧ 11:36: 1Ko 8:6 ✧ 12:1: Rom 6:11,13, 1Pi 2:5; Jon 4:24 ✧ 12:2: Efe 4:23; Efe 5:10,17 ✧ 12:3: 1Ko 12:11; Efe 4:7 ✧ 12:4: 1Ko 12:12 ✧ 12:5: 1Ko 12:27; Efe 4:25

6 ✧ Unita Anututä nin kubäkubäta orakoraki terak nadäk mebäri mebäri iron ude nimiŋkuk. Iron unita nämo iyap täne. Nämo, äma kubä Anutu täŋo meni jinom yäpmanpäŋ yänahäkta iron imani uwä nadäkiniki jide päreko uteragän yänahäk täŋpek.

7 Ba äma kubä äbot täŋpanita watä epän täŋ yämikta iron imani uwä udegän täŋ yämek. Ba äma kubä Anutu täŋo man kädet yäwetpäŋ yäwoŋärek täkta iron imani uwä epän u täŋpek.

8 ✧ Ba äma kubätä äma bänepi täŋpidäm takta iron imani uwä udegän täŋpek. Ba äma kubä äma jäwäri täŋkentäŋ yämikta iron imani uwä iron taŋi täŋ yämek. Täŋpäkaŋ äma kubätä ämawebe täŋo intäjukun ude itta iron imani uwä gwäk pimiŋpäŋ yabäŋ yawat epän säkgämän täŋpek. Ba äma kubä ämawebeta butewaki nadäŋ yämikta iron imani uwä bänep oretoret terak täŋkentäŋ yämiŋtäŋ kuŋarek.

Äbot täŋpani täŋo irit kuŋat-kuŋat

9 ✧ Täŋpäkaŋ iron täktäk kädet u bänep nadäk-nadäk ikek täneŋ. Jop gup-tägän nämo täneŋ. Täŋkaŋ kädet wakita taräki nadäŋpäŋ kädet täga u inŋit-inik täk täkot.

10 ✧ Täŋkaŋ äbot täŋpani notjiyeta nägät moräknin yän nadäŋpäŋ gäripi kowata kowata nadäk täkot. Ude täŋkaŋ inŋin äpani itkaŋ notjiye oraŋ yämik täkot.

11 ✧ Täŋpäŋ Munapik täŋo kädäp bänepjin-ken ijiŋirän Ekänita yänpäŋ epän kehäromigän täk täkot.

12 ✧ Täŋpäkaŋ Ekänitä bureni-inik api nimagurek yän nadäkinik täk täkaŋ unita oretoret terak kuŋat täkot. Täŋkaŋ bäräpi ahäŋ tamäwä kwikinik it täkot. Täŋpäŋ Anutu-ken yänapik man yäkta gaŋani nämo täneŋ.

13 ✧ Täŋpäkaŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe ätu ketem tuŋumta wäyäkŋek epän täk täkaŋ u täŋkentäŋ yämik täkot. Ba äma yämagut yäpman päŋku yotjin-ken iron täŋ yämikta pidämtak täkot.

14 ✧ Täŋpäkaŋ äma ätutä waki täŋ tamiŋirä Anututä täŋkentäŋ yämikta yänapik täkot. Waki täŋ yämikta nämo yänapineŋ. Nämo, Anututä säkgämän täŋ yämikta yänapik täkot.

15 ✧ Täŋkaŋ äma kubätä imaka kubäta oretoret täŋpänä ukät oretoret bok täk täkot. Täŋ, äma kubätä konäm butewaki täŋpänä ukät bok udegän täk täkot.

16 ✧ Ude täŋkaŋ ämawebe-kät bänep kubägän täŋpeŋ kuŋat täkot. Täŋpäŋ inŋinta nadäwä ärowani nämo täŋpäpän epän äpani täkta nämo bitnäneŋ. Ba inŋinta nadäk-nadäknin ärowani nıkek yän nämo nadäneŋ.

17 ✧ Täŋpäkaŋ äma ätutä kädet waki täwoŋäreŋirä kowata kädet waki terakgän nämo däpman täreneŋ. Nämo, kadäni kadäni ämawebe kudup inŋamiken nadäŋ dämiŋpäŋ siwoŋigän kuŋat täkot.

18 ✧ Täŋkaŋ inŋin yänwawak täŋpäŋ ämik täkta nämo nadäneŋ. Nämo, kadäni kadäni ämawebe-kät bänep kubägän täŋpäŋ itta epäni täk täkot.

19 ✧ Unita notnaye, waki täŋ tamiŋirä kowata waki nämoinik täŋ yämineŋ. Nämo, bäräpi u Anututa inŋi kireŋirä iniken kokwawakitä kowata däpman tärewayän yänpäŋä u ini api nadäwek. Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Ekänitä ŋode yäyak; Kowata yämik-yämik uwä näkŋo epän. Kowata näkŋa api däpman tärewet yäk.

✧ **12:6:** 1Ko 12:4-11, 1Pi 4:10-11 ✧ **12:8:** 2Ko 9:7 ✧ **12:9:** 1Ti 1:5, 1Pi 1:22; Amo 5:15 ✧ **12:10:** 2Pi 1:7; Plp 2:3 ✧ **12:11:** Apos 18:25; Rev 3:15 ✧ **12:12:** 1Te 5:17 ✧ **12:13:** Hib 13:2 ✧ **12:14:** Mat 5:44; Apos 7:60, 1Ko 4:12 ✧ **12:15:** Sam 35:13 ✧ **12:16:** Rom 15:5, 11:20; Snd 3:7; Ais 5:21 ✧ **12:17:** 1Te 5:15 ✧ **12:18:** Mak 9:50; Hib 12:14 ✧ **12:19:** Lo 32:35; Mat 5:39; Rom 13:4, 1Te 1:6-7; Hib 10:30

20 ✧ Waki nämo täñ yämiñkañ Anutu täño mantä yäyak udegän ñode täneñ;

*Iwankaye kubätä nakta iwäwä ketem imen,
ba umeta iwäwä ume imi näñpek.*

Ude täñ imeno uwä iniken täktäki waki unita mäyäk nadäwek. Snd 25:21,22

21 Täñpäkañ irit kuñat-kuñatjinta watä nämo irirä kädet wakitä intäño kehäromjin yäpmäñ äpekta. Ude nämo, kädet waki täño kehäromi yäpmäñ äpäkta kowata kudän täga upäñ täk täkot.

13

Nin gapman gämori-ken it täkäna

1 ✧ Äma kuduhtagän gapman täño mani buramineñ. U imata, Anututä nämo iwoyäweko uwä gapman kubä täga nämo irek. Gapman täño kehäromi uwä Anutu-ken nanik unita gapman komeni komeni yabäñ yäwat epän täñpäñ it yäpmäñ kukañ uwä Anututä iwoyäñpäñ yepmañpani.

2 Mebäri unita äma kubätä gapman täño man utpäñ imaka Anututä ini pewän ahäwani u urek. Äma ude täk täkañ uwä kowata ini yäpmäkta biñam täkañ.

3 ✧ Täñpäkañ äma irit kuñat-kuñari täga uwä äma intäjukun it yämik täkañ unita nämo umuntak täkañ. Täñ, äma kudän waki täk täkañ unitä uyaku umuntäneñ. Unita in gapmanta täñmun-umunkät nämo kañ kuñatnayäñ nadäñpäñä eruk imaka tägagänpäñ täñpeñ kuñat täkot. Imaka tägagänpäñ tañpeñ kuñarirä gapmantä in tabäñjirän api tägawek.

4 ✧ U imata, gapman uwä Anutu täño epän watä äma, inta yäñpäñ iwoyäñ tamani. Täñpäkañ in waki täneño uwä gapmanta umuntäneñ. U imata, kowata yämikta kehäromi jop nämo yämani. Nämo, uwä Anutu täño watä epän äma itpäñ Anutu täño kokwawak äma waki täñpani-ken pewä ahäkta yäñ yämani.

5 Mebäri unita mani buramik-inik täneñ. Täñpäkañ komi nadäwet yäñ nadäñkañ unitagän umuntañpäñ mani nämo buramineñ. Nämo, bänepkatä gapman täño man buramik u kudän siwoñi yäñ nadäñpäñ mani buramineñ.

6 Mebäri unita in takis moneñ imaka, pek täkañ. Gapman uwä Anututä watä äma epän yäñ yämiñkuko u gwäk pimiñpäñ täk täkañ unita epäni täñmeham takta takis moneñ täga yäpneñ.

7 ✧ Unita in imaka yäwani udegän täñ yämik täkot. Takis moneñ yämikta yäwani unitawä takis moneñ yämik täkot. Ba äma wäpi yäpmäñ akukta yäwani uwä udegän wäpi yäpmäñ akuneñ. Ba orañ yämikta yäwani uwä udegän orañ yämineñ.

Not täñpäñ bänep iron täk täkot

8 ✧ Eruk, imaka kubä yäpneño uwä kowata pengän däpmäñ täreneñ, kämi kañ pena yäñ nämo yäneñ. Täñpäkañ bänep iron kowata kowata täñjirä tärek-täreki nämo pärek. Kudän u uwä täga däpmäñ tärenañi nämo. Nadäkañ? Äma kubätä bänep iron kädet bureni iwatpäñ kuñareko uwä бага man kudup buramiwani yäñ täga iwetneñ.

9 Täñkañ бага man ñode kudän täwani; Kubokäret nämo täñpen. Gäk äma kumäñ-kumäñ nämo uren. Gäk kubota nämo täñpen. Gäk äma täño imaka kubä

✧ 12:20: Snd 25:21-22; Mat 5:44 ✧ 13:1: Tai 3:1; Snd 8:15; Jon 19:11 ✧ 13:3: 1Pi 2:13-14, 1Pi 3:13
✧ 13:4: Rom 12:19 ✧ 13:7: Mat 22:21 ✧ 13:8: Mat 22:39-40; Jem 2:8

kaŋgärip nämo täŋpen. Baga man u ba бага man ätu itkaŋ u kuduŋtagäntä ŋode yäwani; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkapakta nadäwen.

10 ✧ Nadäkaŋ? Äma bänep iron ikek kuŋat täkaŋ uwä noriyeta waki nämo täŋ yämik täkaŋ. Unita bänep iron täktäk kädet unitä бага man buramik-buramik kädet bureni täyak.

11 ✧ Eruk, kudän ude täŋput yäŋ täwetat uwä mebäri ŋodeta; In kadäni itkamäŋ-ken ŋonita kaŋpäŋ nadäŋkaŋ kuŋat täkot. U däpmon peŋpäŋ kodak irit kadäni. U imata, nadäkinik täŋpäŋ yäput peŋpäŋ it yäpmäŋ äbäŋitna Anututä nin nimagutta kadäni keräp täyak.

12 ✧ Bureni! Bipmäŋ urani paorayäŋ täŋirän kome yäŋewayäŋ keräp täyak. Unita bipmäŋ urani täŋo täktäk u kudup peŋ moreŋpäŋ wakikät ämik täkta täŋtuŋum täŋpäŋ peŋyänjek gänaŋ kuŋat täkäna.

13 ✧ Nin kädet siwoŋi iwatpäŋ kuŋat täkäna, kepma täŋo peŋyänjek gänaŋ kuŋat täkaŋ ude. Äŋnak-äŋnak kap tektek täŋpäŋ ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ nämo täne. Täŋkaŋ kubokäret ba kudän ätu ämatä nämo tänaŋi nämo täne. Ba ämik kokwawak man nämo yäne.

14 ✧ Nämoink, in Ekäni Jesu Kristopäŋ tek ude wädäwä ärowäkaŋ gup täŋo nadäŋ gärip waki u däpmäŋ tärekta epäni nämo täneŋ.

14

Nadäkiniki kwini ba kehäromita man

1 ✧ Äma kubä nadäkinik ikek upäŋkaŋ nadäkiniki uwä kwini, udewani mäde nämo ut yämineŋ. Nämo, not täŋ yämik täneŋ. Upäŋkaŋ man ätu täŋo mebäri kwawak nämo kudän täwani unita äma udewani-kät yäŋawät-awät nämo täneŋ.

2 ✧ U ŋodeta yäyat; Äma kubä nadäkiniki kehäromi u imaka kuduŋtagän nakta täga nadäwek. Täŋpäkaŋ äma kubä nadäkiniki kwini uwä ketem tomkät nakta täga nämo nadäwek.

3 ✧ Täŋirän äma tom ketem kudup näŋpani unitä noripaki ketem tomkät nämo näŋpani unita nadäwän äpani täga nämo täneŋ. Ba äma ketem tomkät nämo näŋpani unitä äma tom ketem kudup näŋpani unita wakiinik täyan yäŋ nämo nadäŋ imek. Nämo, Anututä äma u imaka, inita biŋam imagurani.

4 ✧ Gäk äma jidewani unitä äma kubä täŋo epän watä ämani täŋo täktäki yäpmäŋ daniwen? U epän täga täyak ba goret täyak u epän mähemitä ini yäwek. Bureni, Ekänitä äma udewani täga täŋkentäŋ yämiŋirän kehäromigän api itneŋ.

5 ✧ Täŋpäkaŋ äma kubätä kepma kubätä nadäŋirän kudupi-inik täŋpek, kepma ätu yärepmitak yäŋ nadäwek. Täŋ, äma kubätä kepma päke u kudup uterakgän yäŋ nadäwek. U täga upäŋkaŋ nadäk udewanita äma kubäkubätä ini bänepiken yäpmäŋ daniŋkaŋ nadäk kubägän yäpmäŋ kuŋatneŋ.

6 Nadäkaŋ? Äma kepma kubätä nadäŋirä inipärik kubä täk täkaŋ uwä Anutu iniŋoretta nadäŋkaŋ ude täk täkaŋ. Ba udegän, äma tom ketem kudup näŋpanitä Anutu oraŋ imikta nadäŋkaŋ nak täkaŋ. Imata, ketem unita Anutu bänep täga man iwetkaŋ nak täkaŋ unita. Täŋ, äma ketem ätuta bitnäc täkaŋ uwä udegän, Anutu oraŋ imikta nadäŋpäŋ Anutu bänep täga man iwet täkaŋ.

7 Unitäŋo mebäri ŋode; Bämopnin-ken nanik kubätä irit kuŋat-kuŋarita u näkŋa-kengän yäŋ nämo yäwek. Ba kubätä kumäk-kumäkita näkŋata biŋam yäŋ nämo yäwek.

✧ 13:10: 1Ko 13:4-7 ✧ 13:11: Efe 5:14, 1Te 5:6-7 ✧ 13:12: 1Jo 2:8; Efe 5:11, 6:11 ✧ 13:13: Luk 21:34; Efe 5:18 ✧ 13:14: Gal 3:27 ✧ 14:1: Rom 15:7 ✧ 14:2: Stt 1:29, 9:3 ✧ 14:3: Kol 2:16 ✧ 14:4: Mat 7:1; Jem 4:11-12 ✧ 14:5: Gal 4:10

8 ✧ Nāmo, kodak itnero uwä Ekäni wäpi biŋam oraŋ imikta itne. Ba kumnero u imaka, Ekäni wäpi biŋam oraŋ imikta kumne. Unita kodak itne ba kumnero uwä Ekäni oraŋ imiktagän täne.

9 Mebäri unita, Kristo uwä äma kumbani ba kodak irani täŋo Ekäni ude itta kumāŋpäŋ äneŋi kodak taŋkuk.

10 ✧ Unita gäk, imata äbot täŋpani notkapak kubä täŋo nadäkinikita nadäwi jopi täk täkaŋ? Ba gäk, imata notkapak kubä iniŋ täwet täyan? Nöde nämo nadätan? Gäk ba nin kuduptagän Anutu täŋo man käbeyä-ken api itne.

11 Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Näk Ekäni tärek-täreki nämo it täyat unitä bureni-inik ŋode yäyat;

Komen ämawebe kudup näk-kengän äbäŋpäŋ gukut imäpmok api täŋ namineŋ.

Täŋkaŋ ini kubäkubätä ŋode api näwetneŋ; Gäk Anutu bureni-inik. Ais 45:23

12 ✧ Unita ŋode nadäna; Anututä nin kuduptagän täŋo mebärininta api niwet yabäwek.

Notniye täŋyäkŋatpena momi nämo täneŋ

13 Unita notniye täŋo nadäkiniki yäpmäŋ danik-danik kädet kaŋ pena! Peŋpäŋ nin kubäkubätä nadäk kädet kubä ŋode iwaräntäktä nadäk kehäromi kaŋ pena; Imaka täga upäŋkaŋ u täŋira notnapaktä nabäŋkaŋ nadäkiniki täŋpän waneŋo udetä imaka udewani täga nämo api täŋpet.

14 ✧ Täŋpakaŋ Ekäni Jesutä nadäk-nadäkna täŋkwawa täŋirän ŋode nadäwa tumäŋkaŋ; Imaka kubä ketem kejima udewani ini-tägän Anutu täŋo iŋamiken äma täŋo bänepi täga nämo täŋpän waneŋ. Ude nadätat upäŋkaŋ äma kubätä imaka kubäta yäjiwäranani yäŋ nadäweko uwä eruk imaka u bureni yäjiwäranani täŋpek.

15 ✧ Unita gäk imaka kubä jop naŋiri notkapak kubätä gabäŋpäŋ bänep nadäk-nadäki täŋpän waneŋo uwä eruk gäkŋata ŋode nadäwen; Nöde täyat uwä notnapak unita nadäŋ imikinik nämo täyat yäŋ nadäwen. Nadätan? Kristotä notkapak unita yäŋpäŋ kumbukopäŋ imata jop nadäŋ ketem naknak terak notkapak täŋo nadäkiniki u täŋpi waneŋ?

16 ✧ Nāmo, unita ket ŋode nadäkot; Täktäktä unitä täŋpewän imaka u ba unita nadäwi täga täk täkaŋ unita äma ätutä waki yäŋ yäneŋta.

17 Nadäkaŋ, imaka jopi, tom ketem udewanitä Anutu gämori-ken kuŋat-kuŋat kädet u nämo täŋ-mehamtäk täyak. Nāmo, Anutu gämori-ken kuŋat-kuŋat kädet bureni uwä siwoŋi kuŋat-kuŋat, ba bänep kwini terak irit, ba oretoret Munapiktä pewän ahäk täkaŋ u.

18 Unita äma kubätä kädet u iwarän täŋpäŋ Kristota watä epän täŋ imayäŋ täyak uwä Anututä äma unita gäripi nadäŋirän ämawebetä imaka, kaŋkaŋ api oraŋ imineŋ.

19 ✧ Unita notnaye, nin täktäk jide unitä bänep kubägän irit täŋo kädet pewän ahäk täkaŋ ba notniye täŋo nadäkiniki täŋ-kehäromtak täkaŋ, täktäk ugänpäŋ iwatpäŋ täk täkäna.

20 ✧ Täŋkaŋ imaka jopi, ketem udewani terak Anutu täŋo epän nämo täna waneŋ. Bureni, imaka kuduptagän u täga nänaŋi upäŋkaŋ nin ketem kubä naŋitna äma kubätä nibäŋkaŋ bänepitä momi täŋpeko uwä kädet waki täne.

✧ 14:8: Luk 20:38; Gal 2:20, 1Te 5:10 ✧ 14:10: Mat 25:31-32; Apos 17:31, 2Ko 5:10; Plp 2:10-11

✧ 14:12: Gal 6:5 ✧ 14:14: Apos 10:15; Tai 1:15 ✧ 14:15: 1Ko 8:11-13 ✧ 14:16: Tai 2:5 ✧ 14:19:

Rom 12:18; Rom 15:2 ✧ 14:20: 1Ko 8:13

21 Kädet siwoŋi uwä ŋode; Tom ketem ba wain ume naŋira ba imaka kubä taŋira notnapaktä nabäŋpäŋ momi täŋpek yäŋ nadäŋpäŋä eruk gäk kädet u wari nämo täŋpen.

22 Täŋpäkaŋ imaka udewanita jide nadäk täyan u kwawak nämo yäŋahäwen. Nämo, Anutu iŋamiken gäkŋa-tagän iyap taŋpäŋ nadäŋpeŋ kuŋaren. Täŋpäŋ äma kubätä imaka kubäta täga yäŋ nadäŋpäŋ imaka u bänep nadäwätäk-kät nämo täŋpeko uwä bänep oretoret terak täga irek.

23 ✧ Täŋ, äma unitä tom ketem bänep yarä nadäŋkaŋ näŋpeko uwä Anututä goret täyan yäŋ iwerek. Imata, u siwoŋi täyat yäŋ nadäkinik kubägän nämo peŋpäŋ täŋpek. Unita imaka kubä u siwoŋi yäŋ ket nämo nadäŋkaŋ täk täkamäŋ uwä momi täk täkamäŋ.

15

Gäkŋa-tagän nämo nadäwen

1 Eruk, äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Nin kubäkubä nadäkiniknin kehäromi niked uwä nininken gäripgän nämo iwatne. Nämo, notniye nadäkiniki kwini u täŋkentäŋ yämiŋpäŋ bäräpini kotaŋ yämine.

2 ✧ Täŋkaŋ nin kubäkubätä notniye nadäk-nadäki ba kuŋat-kuŋaritä tägawekta täŋkentäŋ yämiŋitna nadäkiniki kaŋ kehärom tawut.

3 ✧ U imata, Kristo, wäpi biŋam taŋi upäŋkaŋ iniken gärip terak nämo kuŋatkuk. Nämo, kädet Anutu täŋo mantä ŋode yäyak udegän ahäŋ imiŋkuk;

Ämatä yäŋärok gäwetkuŋo u näkä terak äroŋkuk.

Sam 69:9

4 ✧ Nadäkaŋ? Man kudup Anutu täŋo manbiŋam terak bian kudän täwani u nin niwetpäŋ niwoŋäreka kudän täwani. U Anututä bureni api tämagurek yäŋ niwetpäŋ niwoŋäreka täyak. Täŋkaŋ Anutu täŋo man uwä bänepnin täŋpidäm taŋirän gwäk pimiŋpäŋ kuŋattängän imaka bureni u api kaŋ-ahäne.

5 Täŋpäkaŋ in Jesu Kristo täŋo kädet kuroŋ iwarirä Anutu bänep täŋpidäm taktak mäheŋi ba gwäk pimiŋpäŋ kuŋat-kuŋat mäheŋitä in bämopjin-ken bänep kubägän irit pewän ahäŋ tamik täyon.

6 Ude täŋ tamiŋirän in bänep nadäk-nadäkjin ba mejin kubägän peŋpäŋ Anutu, Ekäninin Jesu Kristo täŋo nani u wäpi iniŋoret täkot.

7 ✧ Unita Kristotä not täŋ tamiŋkuko udegän äbot täŋpani notjiye kudup not täŋ yämiŋpäŋ bänep kubägän terak it täkot. Ude täŋirä Anutu täŋo wäpi biŋam punin-inik ärok täyon.

8 ✧ Unita bureni täwetat; Kristotä Juda äbot täŋo watä epän äma jopi äworeŋkuko uwä Anututä yäŋkehäromtak man oraniye pähap yäwetkuko u bureni pewän ahäka täŋkuk.

9 ✧ Ba guŋ äbottä butewakinita yäŋpäŋ Anutu iniŋoretta täŋkuk. Unita yäŋpäŋ Anutu täŋo mantä ŋode yäyak;

*Unita guŋ äbot bämopi-ken wäpka biŋam api yäpmäŋ akwet.
Kap terak wäpka biŋam api ganiŋ oreret.*

Sam 18:49

10 Ba unitagän Anutu täŋo man kubätä äneŋi yäkgän ŋode täyak;

Ämawebe kome kukŋi käda nanik in Anutu täŋo kudupi ämawebeniye yäpurärätpäŋ oretoret bok täkot.

Lo 32:43

✧ 14:23: Tai 1:15 ✧ 15:2: Rom 14:19, 1Ko 9:19, 1Ko 10:24,33 ✧ 15:3: Sam 69:9 ✧ 15:4: Rom 4:23-24, 1Ko 10:11 ✧ 15:7: Rom 14:1 ✧ 15:8: Mat 15:24 ✧ 15:9: Apos 3:25; Rom 11:30, 2Sm 22:50

11 Ba äneŋi kubä pen ɲode yäkgän täyak;

Guŋ äbot ämawebe, komeni komeni-ken nanik, in kudup kap terak Ekäni wäpi iniŋ orerut. Sam 117:1

12 ✧ Täŋpäkaŋ Aisaiatä man unitagän äneŋi yäkgän ɲode täŋkuk;

Jesitä äbotken nanik intäjukun äma kodaki kubä ahäŋkaŋ äma äbot komeni komeni api yabäŋ yäwarek.

Täŋkaŋ guŋ äbottä äma uterakgän api yengämä penen. Ais 11:10

13 Täŋpäkaŋ in Anutu terakgän tubeŋ kuŋirä bänep pidäm ba oretoret pähap inken daiwän tokŋeton. Anutu, imaka bureni pewä ahäk-ahäk mäheŋi unitä ude täŋirän Kudupi Munapik täŋo kehärominitä täŋkentäŋ tamiŋirän ɲode burenitä bureni-inik nadäk täkot; Anututä nimagutpäŋ imaka tägatäga u bureni api nimek.

Poltä iniken mebäri yäŋahäŋkuk

14 Notnaye, siwoŋi kädet inken tokŋek pätak yäŋ nadäkinik täyat. Täŋkaŋ nadäk-nadäk Anutu-ken nanik tokŋek pat tamik täyak uterak injin-tägän yäwetpäŋ yäwoŋärek kowata kowata täga täneŋ yäŋ nadäkinik täyat.

15 Ude nadätat upäŋkaŋ ehutpäŋ man ätu äneŋi täŋ-kwawataŋ tamikta manbiŋam ɲo kudän täyat. Bätakigän yäŋahätat ɲowä mebäri ɲodeta;

16 ✧ Anututä nadäŋ namiŋpäŋ guŋ äbotken Kristo Jesu täŋo watä epän täkta iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuko unita. Näk bämop äma ude itpäŋ ämawebe guŋ äbot u yämagut päbä yepmaŋpa Anututa ärawa täga täŋ iminaŋi ude täŋ imikta Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäŋ yämik täyat. Ude täŋira Kudupi Munapiktä täŋpewän ämawebe u kudupi, Anututa biŋam täk täkaŋ.

17 Unita näk Jesu Kristo täŋo wäpi terak Anutu täŋo watä epän täk täyat unita nadäŋira ärowani täk täyak.

18 ✧ Täŋkaŋ imaka ätuta yäŋira nämo tägawek. Nämo, Jesu Kristotä ketna terak epän täŋkuko unitagän ehutpäŋ kwawakgän ɲode yäŋahäŋpäŋ täwerayäŋ; Näk guŋ äbot ämawebe yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpa Anutu täŋo man buramiwani ämawebe ude täŋkuŋ.

19 Ude täŋkuro uwä Kristotä mena ba täktäkna täŋmeham täŋirän Kudupi Munapik täŋo kehäromi terak kudän kudupi kehäromi nimek mebäri mebäri pewa ahäŋkuŋ. Näk Jerusalemtä päŋku Ilirikum kome u bämopi-ken Kristo täŋo manbiŋam yäŋahäŋtäŋ päŋku epän u käda täkta yäwani u täŋ täreŋkut.

20 ✧ Täŋpäkaŋ nadäk kehäromi kubägän ɲode nadäk täyat; Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäk täyat uwä, guŋ äbot bureni-inik, Kristo täŋo wäpi biŋam nämo nadäk täkaŋ-ken ugän yäŋahäkta nadäk täyat. Näk äma kubätä epän täŋpani-ken u täkta nämo nadätat.

21 Nämo inik, Anutu täŋo mantä ɲode yäyak udegän täkta nadätat;

Ämawebe mani biŋam nämo yäwerani u api kaŋpäŋ nadäwä tumneŋ. Bureni, ämawebe mani biŋam nämo nadäwanitä api nadäwä tumneŋ. Ais 52:15

Pol Rom kome kukta nadäk tawaŋ peŋkuk

22 ✧ Täŋpäkaŋ epän ɲonitä kadäni käroni nepmäŋit yäpmäŋ äbäŋirän in täga nämo äre tabätat.

23 Upäŋ kome ɲo käda epän täŋ paotat unita, ba kadäni käroni-inik äre tabäkta nadäŋ yäpmäŋ äbätat unita kadäni ɲoken täga käwep api äre tabäwet.

24 ✧ Nāk Spen kome kwayāŋ täyat ugän äre inken jukun oretoret terak it tepmaŋpa tärenjirän täŋkentāŋ namiŋirä Spen kome api kwet.

25 ✧ Upāŋkaŋ pengänä Anutu täŋo kudupi ämawebe Jerusalem kāda itkaŋ u päŋku yabāŋpäŋ täŋkentāŋ yämikta kuyat.

26 ✧ Äbot täŋpani Masedonia ba Grik komeken naniktä yāŋpäŋ-nadāŋpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe ätu Jerusalem yotpärare-ken jäwäri itkaŋ u täŋkentāŋ yämikta moneŋ peŋkuŋo u api yäpmāŋ kwet.

27 ✧ Täŋpäkaŋ moneŋ u iniken gärip terak peŋkuŋ. Kädet ude täŋkuŋo u täga täŋkuŋ. Imata, Juda äbottä bänepi yepmāŋ towikta tunum tägagämän Anutu-ken nanik yämiŋkuŋ. Unita kowata däpmāŋ tärekta Juda äbot täŋo gup kāda täŋkentāŋ yämikta yāwani.

28 Eruk moneŋ u yäpmāŋ päŋku Jerusalem äbot täŋpani jäwäri itkaŋ unita yāma tärewänkaŋ Spen kome kwa yāŋpäŋä äre tabāŋpäŋ it tepmaŋkaŋ api kwet.

29 ✧ Täŋkaŋ ŋode nadätat; Kadäni inken ärewayāŋ täyat-ken ukenä Kristo täŋo iron pähap näkken tokŋeŋ pätak u api duiŋ tamet.

30 ✧ Unita notnaye, nin Jesu Kristota nadāŋ imikinik täk täkamāŋ unita, ba iron kädet Munapiktä nin bämopnin-ken pewän ahāŋkuŋo unita yāŋpäŋ ŋode peŋ täwetat; Komi epän täyat ŋo täŋmeham takta näka yāŋpäŋ Anutu-ken yāŋapik man yäk täkot.

31 Ude täŋirä Anututä äyuŋ täŋ namiŋpäŋ äma Judia komeken nanik Anutu täŋo man bitnäk täk täkaŋ u kerik-ken nanik kaŋ nämagurän. Ba in Anutu-ken yāŋapiŋirä Jerusalem äbot täŋpani ämawebetä täŋkentäk yäpmāŋ kwayāŋ täyat unita gäripi kaŋ nadäwut.

32 Ude täŋirä Anututä nadāŋ namiŋirän inken oretoret terak äre tabāŋpäŋ itpäŋ-nadäk säkgämän täŋpäŋ kehäromi bok kaŋ yäpna.

33 Täŋpäkaŋ Anutu bänep pidäm mähemi unitä inkät tärek-täreki nämo it täyon. U Bureni.

16

Äbot täŋpanita yäniŋoret man

1 Eruk man kubä nadätat uwä ŋode; In wanotnin Fibi, Senkria kome ämawebe äbot täŋpani täŋkentāŋ yämik täyak u säkgämän imagutpäŋ kaŋ oraŋ imut yāŋ nadätat.

2 Anutu täŋo kudupi ämawebetä kädet ude täkta yāwani unita udegän Ekäni täŋo wäpi terak imagurirä imaka kubäta wäyäkŋeŋpäŋ yāŋiränä kaŋ täŋkentāŋ imut. U imata, wanotnin uwä näk ba äbot täŋpani mäyap täŋkentāŋ nimik täyak.

3 ✧ Täŋkaŋ Prisila-kät äpi Akwila, u näkkät Kristota watä epän bok täŋpani u bänep oretoret manna ŋo kaŋ yämüt.

4 Yarä uwä näk täŋkentāŋ namikta gupita nämo iyap taŋkumän. Unita näkägän nämo yäniŋ oretat. Nämo, guŋ äbotken nanik äbot täŋpani uken-uken nanik u imaka, udegän bänep täga nadāŋ yämik täkaŋ.

5 ✧ Täŋkaŋ äbot täŋpani ämawebe yanäpi unitä yotken käbeyä täk täkaŋ u näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut.

Täŋkaŋ notnapak tägagämän Epainetus u näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. U Esia komeken intäjukun-inik Jesuta nadäkinik täŋkuk.

✧ 15:24: 1Ko 16:6 ✧ 15:25: Apos 19:21 ✧ 15:26: 1Ko 16:1, 2Ko 8:1, 2Ko 9:2,12; Apos 24:17 ✧ 15:27: Rom 9:4, 1Ko 9:11 ✧ 15:29: Rom 1:11 ✧ 15:30: 2Ko 1:11; Kol 4:3, 2Te 3:1 ✧ 16:3: Apos 18:2,18,26 ✧ 16:5: 1Ko 16:15,19, 2Ti 1:15

⁶ Täñkañ Maria, komi epän täñ tamik täñkuko unita näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut.

⁷ Täñkañ Adronikus kenta Julius unita näkño bänep oretoret manna ño kañ yäwerut. Yarä uwä nägätñin moräk kubägän, komi yotken näkkät bok itkumäj. U aposoro yarä tägagämän yäj yäwerani. Yarä uwä Jesuta nadäkinik täñjirän näk mäden nadäkinik udegän täñkut.

⁸ Täñkañ Ampliatus, Kristo wäpi terak notnapak gäripi-inik nadäj imik täyat unita näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut.

⁹ Täñkañ Abanus, näkkät Kristota watä epän bok täñpani unita näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut. Ba notnapak tägagämän kubä Stakis unita imaka, näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut.

¹⁰ Täñkañ Apeles, Kristo täño epän täñpani bureni-inik kubä unita näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut. Ba Aristobulustä äbotken nanikta imaka, näkño bänep täga manna ño kañ iwerut.

¹¹ Täñkañ näkñakät nanik Herodian unita näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut. Ba Nasisus täño äbotken nanik Ekänita nadäkinik täñpani unita imaka, näkño bänep oretoret manna ño kañ yäwerut.

¹² Täñkañ webe yarä Ekäni täño watä epän täñpani wäpi Trifinia kenta Trifosa unita näkño bänep oretoret manna ño kañ yäwerut. Ba wanotna tägagämän Pesis unita imaka. U Ekänita watä epän kehäromi täk täyak.

¹³ ✧ Täñkañ bänep oretoret manna ño Rufus kañ iwerut. Rufus uwä Ekäni täño iwaräntäki tägagämän kubä. Ba Rufus miñi imaka, näkño bänep täga manna ño kañ iwerut. U näkño meñna ude itkuk.

¹⁴ Täñkañ näkño bänep oretoret manna ño Asinkritus, Flegon, Hemes, Patrobas ba Hemas ukät notniye ätu penta it täkañ u kañ yäwerut.

¹⁵ Täñkañ Filologus kenta Julia ba Nereus yanwanori, ba Olimpes-kät Anutu täño kudupi ämawebe penta it täkañ unita imaka kañ yäwerut.

¹⁶ ✧ Täñpäkañ äbot täñpanitä täk täkañ ude kowat iniñ orerän täk täkot. Täñkañ Kristo täño äbot komeni komeni kuduhtagäntä bänep oretoret man tamikañ ño.

Jukuman tärek-tärek

¹⁷ ✧ Eruk notnaye, äma ätu täño mebäri täwerayäj täyat unita ket nadäj täpäneñpäñ kuñatneñ; Äma man bureni täwetpäñ täwoñärewani u mäde ut imiñpäñ äbot täñpani bämopi-ken duñ-wewek kädet mebäri mebäri pewä ahäk täkañ unita watäni it täkot. Äma udewanitä äma täño nadäkiniki täñpewä putärek täkañ unita yabäj umuntañ päñku injingän itneñ.

¹⁸ ✧ Nadäkañ, äma udewani Ekäninin Kristo täño epän nämo täk täkañ. Nämo inik, u iniken gup täño nadäj gärip ugänpäj iwarän täñpäñ täk täkañ. Ude täñkañ bänep ärik-ärik man me pidäm terak ämawebe kädet waki udewanita mebäri nämo nadäwä tumbani u täñyäkñat täkañ.

¹⁹ ✧ Täñ, inä Anutu täño man iwarän täñjirä intäño biñam ämawebe kudup nadäj moreñkuñ. Unitä näk inta oretoret pähap nadäj tamitat upäñkañ ñode kañ irut yäj nadätat; Kudän siwoñi kädetta nadäwä tumbäpäñ waki täktäk kädetta nadäwä tumäkta guñ ude kañ irut.

²⁰ ✧ Ude irirä bänep kwini terak irit täño mähemi Anutu unitä ätu nanak itkañ täñkentäj tamiñjirän Satan yeniwat päpmo api yenjajñitneñ. Eruk Ekäninin Jesu täño orakorakitä inken it tamik täyon.

²¹ ✧ E man kubä ñode; Näkkät epän bok täñpani Timoti unitä inta bänep

✧ **16:13:** Mak 15:21 ✧ **16:16:** 1Ko 16:20, 1Pi 5:14 ✧ **16:17:** Mat 7:15; Tai 3:10 ✧ **16:18:** Plp 3:19; Kol 2:4, 2Pi 2:3 ✧ **16:19:** Rom 1:8; Mat 10:16, 1Ko 14:20 ✧ **16:20:** Rom 15:33; Stt 3:15 ✧ **16:21:** Apos 16:1-2; Apos 19:22, 20:4

oretoret man täwetak. Ba näkñakät nanik Lusias, Jeson, Sosipate u imaka udegän, täwetkañ.

²² Täñpäkañ äma Pol täño meni jinom yäpmäñpäñ man päke kudän täyat ño, Tetius näk imaka, Ekäni wäpi terak bänep oretoret man täwetat.

²³ ✧ Täñkañ Gaius imaka, bänep oretoret man täwetak. Gaius uwä yori-ken yäñnäknat päñku nepmañpäñ watä it namik täyak, ba ño nanik äbot täñpani kuduhtagänta imaka, watä säkgämän it yämik täyak. Täñpäkañ yotpärare ñonitäño moneñ watä irani wäpi Erastus ukät notninpak kubä Kwatus, yarä u imaka, inta bänep oretoret man täwetkamän.

²⁴ Eruk Ekäninin Jesu Kristo täño orakoraki unitä in kuduhtagän-ken it tamik täyon.

Anutu wäpi iniñoret täkäna!

²⁵⁻²⁶ ✧ Anutu wäpi iniñoret täkäna! Anutu u nadäkinikjin täga täñ-kehäromtañ tamiñpäñ tepmañpäñ kehäromigän itneñ, Jesu Kristo täño Manbiñam Täga, näkä täwetpäñ täwoñärek täyat unitä yäyak ude. Manbiñam Täga u bian käbop it yäpmäñ äbukopäñ apiño unitäño bureni profettä man kudän täwani terak Anututä kwawakinik pewän ahäñkuk. Ude täñpäñ Anutu tärek-täreki nämo it täyak unitä ämawebe äbori äbori komeni komenitä manbiñam u nadäkinik täñpäñ buramienñta peñ niwerirän yäñahäk täkamäñ.

²⁷ ✧ Täñpäkañ Anutu kubä unitägän ini nadäwä tärek mähemi. Unita kudän Jesu Kristotä täñkuko uterak epmäget kudän ba iniñ oretoret pähaptä Anututa tärek-täreki nämo ärok täyon. U Bureni!

1 Korin

Korin äbot tänpäni täño nadäk ätu yäpä siwoŋtakta Poltä manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

¹ Näk Pol, Anutu täño nadäk tawaŋ terak Kristo Jesu täño aposoro itat. Tänpäkaŋ notninpak Sostenes-kät nektä man ŋo kudän tänpäŋ Anutu täño äbot tänpäni ämawebe Korin yotpärare-ken itkaŋ inta peda äretak.

² ✨Inä Jesu Kristotä Anutu inamiken yäpän-siwoŋ tawäpäŋ tepmaŋpani. Jesu Kristo uwä in ba nintäño Ekäni, ba ämawebe komeni komeni Ekäninin Jesu Kristo iniŋoret täkaŋ unitäño Ekäni kubä ugän. Nin kudup Anututä kudupi ämawebeniye ude itta yänpäbä nipmaŋpani.

³ ✨Eruk Anutu Nanin-kät Ekäni Jesu Kristoken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Poltä Anutu bänep täga man iwetkuk

⁴ Kristo Jesu terak Anututä bänep iron taŋi täŋ tamiŋkuko unita inta yänpäŋ kadäni kadäni Anutu bänep täga man iwet täyat.

⁵ Bänep täga man iwet täyat uwä ŋodeta; Kristo terak iron taŋi täŋ tamani. Kristo uterak Anututä imaka säkgämän säkgämän inken pewän tokŋeŋ parirän u gänaŋ it täkaŋ. U täŋkentäŋ tamiŋirän mani bureni nadäwä tärewäpäŋ mejintä u yäŋahäk täkaŋ.

⁶ Bureni! Kristo täño man in täwetkumäŋo u bänepjin-ken jäwäri äpmoŋkuk.

⁷ ✨Unita apiŋo Ekäninin Jesu Kristotä äneŋi äbäktä dapun käroŋ täŋ itkaŋ-ken Munapik-ken nanik iron kubäta nämo wäyäkŋek täkaŋ.

⁸ ✨Tänpäkaŋ Kristo unitä täŋ-kehäromtaŋ tamiŋirän nämo kwitaŋpäŋ it yäpmäŋ äroŋirä Ekäni Jesu Kristo täño kadäni pähap api ahäŋ tamek. Ude täŋ-kehäromtaŋ tamiŋirän kadäni pähap uken momijin nämotä api itneŋ.

⁹ ✨Tänpäkaŋ Anutu u man kubä-yäŋ kubä-yäŋ nämo täk täyak. Nämo, u nanaki Ekäninin Jesu Kristo ukät bänep kubägän itta yänpäbä nipmaŋkuko uwä imaka täŋ tamikta yäŋkuko u pära nämo, bureniŋän api täŋ tamek.

Äbot tänpäni bämopi-ken duŋ-wewek ahäŋkuk

¹⁰ ✨Eruk notnaye, Ekäninin Jesu Kristo wäpi terak man kehäromi ŋode täwetat; In yäŋawät-awät nämo täneŋ. Nämo, duŋ-wewek man penpäŋ nadäk-gärip kubägän penpäŋ äbot kubägän ude kaŋ irut.

¹¹ Notnaye, äma ätu notjinpak Kloe unitä äbotken naniktä äbä ŋode näwetkuŋ; In bämopjin-ken yäŋawät-awät terak man mebäri mebäri ŋode yäk täkaŋ;

¹² ✨In ätutä Ninä Pol iwat täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ. Yäŋirä ätutä Nin Apolos iwat täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ. Täŋ, ätutä Nin Pita iwat täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ. Täŋ, ätutäwä ŋode yäk täkaŋ; Ude nämo, nin uwä Kristo iwat täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ.

¹³ Wa! Ude täk täkaŋ uwä Kristo kwäk duk täkaŋ bumik! Jide? Pol näkä inta yänpäŋ päya kwakäp terak äroŋkut? Ba näk näwaräntäktä ume yäpuŋ?

¹⁴ ✨Nämoinik, näk in mäyap nämo ärut tamiŋkuro unita Anututa bänep täga nadäŋ imitat. Näk Krispus kenta Gaius ugänpäŋ ume ärut yämiŋkut.

¹⁵ Unitä kubätä Näk Pol iwaräntäktä ume yäput yäŋ yänaŋi nämo.

✨ **1:2:** 1Ko 6:11; Apos 9:14 ✨ **1:3:** Rom 1:7 ✨ **1:7:** Luk 17:30, 2Te 1:7; Tai 2:13 ✨ **1:8:** Plp 1:6, 1Te 3:13, 5:23 ✨ **1:9:** 1Jo 1:3, 1Ko 10:13, 1Te 5:24 ✨ **1:10:** Plp 2:2 ✨ **1:12:** 1Ko 3:4; Apos 18:24-28; Jon 1:42 ✨ **1:14:** Apos 18:8; Rom 16:23

16 ✨E, Stefanas äboriye imaka ume ärut yämiñkut. Täñkañ äma ätu ume ärut yämiñkut ba nämo ärut yämiñkuro u nämo nadätat.

17 ✨Bureni täwetat, Kristotä ume ärutärut piä täkta nämo nepmanpän äbut. U iniken Manbiñam Täga yäñahäkta naniñ kireñkuk. Täñpäkañ mani biñam yäñahäk täyat uwä kome täño nadäk-nadäk terak nämo yäñahäk täyat. Nämo, ude täñira Kristotä päya kwakäp terak kumbuko unitäño kehäromi imaka jopi kubä täñpekta.

Anutu täño kehäromi u Kristo

18 ✨Täñpäkañ ämawebe paot-paotta biñam täñpanitä päya kwakäp täño man-biñamta nadäñirä guñ täño man ude täk täyak. Täñ, ämawebe waki keriken nanik nimagurani ninä manbiñam u nadäñitna Anutu täño kehäromi, ämawebe yäpätägakta, ude täk täyak.

19 Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

Näk äma nadäk-nadäk ikek yäñ yäwerani unitäño nadäk-nadäki api pewa paotneñ. Nadäk-nadäki pewa paorirä guñ ude api itneñ yäk. *Ais 29:14*

20 ✨Eruk u kawut! Äma nadäk-nadäki ärowani nitek unita jide yänayäñ? Ba äma man kudän äpmonpani daniñpäñ nadäk täñpanita jide? Ba äma kome ñonitäño man yäkta meni pidämi unita jide yänayäñ? Ude nämo! Anututä kome ñonitäño nadäk-nadäk ärowani täñpewän guñ täño nadäk-nadäk ude äworeñkuk.

21 ✨Uwä ñode; Anututä iniken nadäk iwatpäñ kädet itpipiñpewän ämawebetä iniken nadäk-nadäk terak Anutu täño mebäri täga nämo nadäwä tumneñ. Unita Anututä kädet kubä pewän ahäñkuko u ñode; Ämawebe, guñ täño man nintä yäñahäwani u nadäñpäñ Jesuta nadäkinik täk täkañ uwä Anututä ämawebe u inita biñam yämagut täyak.

22 ✨Bureni, Juda ämatä kudän kudupi kakta wari yäk täkañ, ba Grik ämatä kome täño nadäk-nadäk ärowani unita nadäkinik täk täkañ.

23 ✨Upäñkañ ninä man ñode yäñahäk takamäñ; Kristo u päya kwakäp terak kumbuk! Täñpäkañ Juda ämatä man u nadäñirä nadänañi nämo ude täk täyak. Ba Grik ämatä man u nadäñirä guñ täño man ude täk täyak.

24 ✨Upäñkañ ämawebe Anututä inita biñam iwoyäwani, Juda äbotken nanik ba Grik äbotken nanik imaka, Kristo täño biñam u nadäñitna Anutu täño kehäromi ba nadäk-nadäk kädet bureni ude täk täyak.

25 ✨Bureni-inik, Anutu täño man ämatä u nadäñirä guñ täño man täk täyak uwä kome täño nadäk-nadäk irepmit morek täyak. Täñkañ Anutu täño täktäki, ämatä u kañpäñ nadäñirä kwini ba jopi ude täk täyak uwä äma täño kehäromi irepmit morek täyak.

26 ✨Eruk notnaye, in jidewanitä irirä Anututä yäñpäbä tepmanpän inita biñam täñkuñ? Komen äma inamiken inken nanik mäyaptä äma nadäwani ude nämo itkuñ. Ba inken nanik mäyaptä äma ekäni ude nämo itkuñ. Ba inken nanik mäyaptä udegän, äma wäpi biñam ikek täño ironiñiye nämo itkuñ.

27 Wäpjin biñam ikek nämo upäñkañ komen ämatä mäyäk tawut yäñpäñ Anututä ämawebe nadäk-nadäki guñ täño bumik upäñ inita iwoyäñkuk. Ba komen äma inita nadäñirä kehäromi nitek täñpani unitä mäyäk nadäkta, ämawebe kwini yäñ yäwerani upäñ inita yäpuk.

✨ **1:16:** 1Ko 16:15 ✨ **1:17:** Mat 28:19; Jon 4:2 ✨ **1:18:** 2Ko 4:3; Rom 1:16 ✨ **1:20:** Ais 19:12; Ais 33:18; Ais 44:25; Jop 12:17 ✨ **1:21:** Mat 11:25 ✨ **1:22:** Mat 12:38; Apos 17:28,32 ✨ **1:23:** Rom 9:32, 1Ko 2:14 ✨ **1:24:** Kol 2:3 ✨ **1:25:** 2Ko 13:4 ✨ **1:26:** Mat 11:25; Jon 7:48; Jem 2:1-5

28 Uwä ämawebe wäpi biñam ikek nämo, upäñ yämagutkuk, ba ämawebe äma nadäkinik nämo täñpanitä unita nadäwä äpani-inik, jirañ ude täk täkañ upäñ yäpuk. Ude täñkañ imaka komen ämatä nadäwä ärowani täk täkañ u awähutkuk.

29 ✧ Ude täñkuko uwä äma kubätä Anutu inamiken iniken wäpi yäpmäñ akukta käderi täñpipiñkuk.

30 ✧ Unita ket ñode nadäwut! Anututä ini Jesu Kristo dubini-ken tepmañkuk. Täñpäkañ Anututä yäñpewän Kristo uwä nintäño kome yäpmäñirän Anututä nibäñpäñ Jesu Kristo unitäño nadäk-nadäki tägagämän ba täktäki siwoñi kak täyak. Täñpäkañ, Kristotä momi täño kehäromi yäpmäñ äpuko unita apiño momitä nämo nimagurirän kudupi it takamäñ.

31 ✧ Eruk, ude unita Anutu täño man ñode kudän täwani unitä kañ kehärom tawän;

Äma kubätä imaka kubäta biñam pähap yäwa yäñpäñä Anutu-tagän biñam kañ yäwän. *Jer 9:24*

2

Kristo kumbuko unitäño manbiñam

1 ✧ Eruk notnaye, Anutu täño man bureni, bian käbop itkuko u yäñahäñpäñ täwetta inken ärenkuro kadäni uken näkñaken wäpna biñam nämo yäpmäñ akuñkut. Man gäripi nitek terak, bänepjin jop ärikta ba äma nadäwani täño man terak nämo täwetkut.

2 ✧ Nämo, näk ñode nadäñpäñ ärenkut; Kuñkañ imaka kubä täño biñam nämo api yäwet. Jesu Kristo-tagän, ba u päya kwakäp terak kumbuko unitagän api yäñahäñpäñ täweret yäñ nadäk kehäromi ude penkut.

3 ✧ Unita ärenpäñ kehäromina nitek nämo, umuntañkañ dädatna kwaiñirä in bämopjin-ken itkut.

4 ✧ Täñpäkañ manbiñam yäñahäñpäñ täwetkuro uwä äma nadäk-nadäki ärowani täño man terak, ba bänep ärik-ärik man nämo täwetkut. Nämo, man täwetkuro uterak Munapik täño kehäromini kwawak ahäñirän kañpäñ näkño man unita nadäwä bureni täñkuk.

5 Ude täñkuro uwä nadäkinikjintä äma täño nadäk-nadäk terak nämo yeñgämä penenja täñkut. Nämo, nadäkinikjin Anutu täño kehäromi terak yeñ täpänenenja ude täñkut.

Anutu täño nadäk-nadäk täga

6 ✧ Täñ, ämawebe nadäkiniki äma bureni äworewanitä manbiñam yäñahäk täyat unita manbiñam nadäk-nadäk bureni Anutu-ken nanik pewän ahäwani yäñ nadäk täkañ. Täñpäkañ nadäk-nadäk u kome täño nadäk-nadäk nämo, ba nadäk-nadäk kome ñonitäño äma ekäni ekäni, pewä paotta yäwani unitä nadäñpäñ yäpmäñ kuñat täkañ u nämo.

7 ✧ Nämoinik, nadäk-nadäk näkä yäñahäk täyat uwä Anutu täño nadäk-nadäk käbop it yäpmäñ äbuko u. Täñpäkañ nin nadäk-nadäk uterak kunumta biñam tänetä bian-inik, kunum kenta kome nämo ahäñirän iwoyäjñkuk.

8 ✧ Täñ, nadäk-nadäk u kome ñonitäño äma ekäni ekänitä nämoinik nadäwä tumbuñ. U nadäwä tumbuñ yäwänäku kunum täño Ekäni päya kwakäp terak nämo utpewä kumbän.

9 Täñpäkañ manbiñam nintä yäñahäk takamäñ unita man kubä Anutu täño man ñode kudän täwani;

✧ 1:29: Rom 3:27; Efe 2:9 ✧ 1:30: Jer 23:5-6; Jon 17:19, 2Ko 5:21 ✧ 1:31: Jer 9:24, 2Ko 10:17 ✧ 2:1: 1Ko 1:17 ✧ 2:2: Gal 6:14 ✧ 2:3: Apos 18:9, 2Ko 10:1 ✧ 2:4: 1Te 1:5 ✧ 2:6: Efe 4:13; Plp 3:15 ✧ 2:7: Rom 16:25 ✧ 2:8: Luk 23:34; Jem 2:1

Anututä ämawebe gäripi nadäŋ imik täkaŋ unita imaka säkgämän-inik, inipärik kubä täŋtuŋum täŋpäŋ peŋyäminkuk.

U äma dapuritä nämo käwani, ba jukunitä nämo nadäwani, ba unita juku piŋpäŋ nadäwä tärenaŋi nämo. *Ais 64:4*

10 ✧ Imaka säkgämän uwä bian käbop itkukopäŋ Anututä Munapiki terak niwoŋärenkuk. Nadäkaŋ, Anutu täŋo Munapikitä imaka kuduptagän nadäwän tärek täyak. Täŋkaŋ Anutu täŋo nadäk-nadäk äpmonŋani imaka, nadäwän tärek täyak.

11 ✧ Uwä ŋode; Äma kubätä noripaki täŋo nadäk-nadäki täga nämo nadäwän tärenej. Nämo, äma u iniken mäjoni-tägän nadäk-nadäki täga nadäwek. Täŋpäkaŋ Anutu udegän, äma kubätä Anutu täŋo nadäk-nadäki täga nämo nadäwän tärenej. Nämo, iniken Munapiki-tägän täga nadäwek.

12 ✧ Eruk, ninä kome ŋonitäŋo mäjo nämo yäpumäŋ. Nämo, Munapik Anutuken nanik yäpumäŋo u mebäri ŋodeta yäpumäŋ; Iron mebäri mebäri Anututä nimirukuko u nadäna tumäka.

13 ✧ Unita imaka unitäŋo manbiŋam yäŋahäk takamäŋ uwä äma täŋo man terak nämo täwetpäŋ täwoŋärek takamäŋ. Nämo, man Munapiktä niwetpäŋ niwoŋärewani uterak täwetpäŋ täwoŋärek tak takamäŋ. Bureni, Munapik täŋo nadäk-nadäkä man äma Kudupi Munapik ikektä täga nadänaŋi uterak täwetpäŋ täwoŋärek tak takamäŋ.

14 ✧ Täŋ, ämawebe Kudupi Munapik ikek nämo uwä imaka Munapik-ken nanikpäŋ täga nämo yäpnej. Nämo, äma udewanitä imaka Munapik-ken nanik unita nadäwä jopi ude tak täkaŋ unita. Ba imaka udewani täŋo mebäri täga nämo nadäwä tärenej. Imata, äma Munapik ikek-tägän imaka Munapik-ken nanik täga kaŋpäŋ nadäwä tärenej.

15 ✧ Täŋkaŋ äma Munapik ikektä imaka kuduptagän kaŋpäŋ nadäwä tärewäpäŋ yäpmäŋ danik täkaŋ upäŋkaŋ äma Munapik ikek nämo uwä äma unitäŋo mebäri täga nämo kaŋpäŋ nadäwä tärewäpäŋ yäpmäŋ danineŋ. Man unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

16 ✧ *Komen äma netätä Ekäni täŋo nadäk-nadäki nadäwän tärewäpäŋ nadäk-nadäk ätu iminkuk?* *Ais 40:13*

Täga nämo! Täŋ, ninä Kristo täŋo nadäk-nadäk injtkamäŋ.

3

Äbot täŋpanita watä irit täŋo man

1 ✧ Eruk notnaye, äma Kudupi Munapik ikekta man täga yäwetnaŋi, man udewani bian in täga nämo täwetnaŋi. Nämo, äma kome täŋo nadäk pen inŋiranita täga yäwetnaŋi udegän täwetpäŋ täwoŋärenkut. Kadäni uken in Kristo täŋo nadäk kädet terak nämo tägaŋkaŋ nanak paki ude pen itkuŋ.

2 ✧ Unita man täwetpäŋ täwoŋärek täŋkuro u ketem kehäromi ude nämo, ketem näbäni, nonoŋ udewanipäŋ tepmäŋ towik täŋkut. Imata, ketem bureni nakta kehäromi nitek nämo itkuŋ. Upäŋkaŋ apiŋo inidegän itkaŋ!

3 ✧ In nadäk kädet biani u pen iwaräntäŋ yäpmäŋ äbäkaŋ. Notta kokwawak nadäk-nadäk ba yäŋ-ämikämik kädet u inken pen pätak. Unita in bänep nadäk-nadäk waki kädet-ken pen itkaŋ yäŋ bureni täwetat. Komen äma täŋo kudängän tak täkaŋ.

✧ 2:10: Mat 13:11 ✧ 2:11: Snd 20:27 ✧ 2:12: Jon 16:13-14 ✧ 2:13: 1Ko 2:4 ✧ 2:14: Jon 8:47, 14:17, 1Ko 1:23 ✧ 2:15: 1Jo 2:20 ✧ 2:16: Rom 11:34 ✧ 3:1: Jon 16:12 ✧ 3:2: Hib 5:12-13, 1Pi 2:2 ✧ 3:3: 1Ko 1:10-11, 1Ko 11:18

4 ✧ In ätutäwä ñode yäk täkañ; Nin Poltä äbotken nanik. Täñirä ätutäwä Nin Apolostä äbotken nanik yäñ yäk täkañ. Kädet u iwat täkañ uwä komeñ äma täño kädetgän iwat täkañ.

5 Wa! Apolos u äma jidewani? Ba näk Pol imaka, äma jidewani unita nin unitä äbotken nanik yäñ yäk täkañ? Nek watä piä äma jopigän, Ekänitä piä man ini-ini nimiñkuk. Nektä piä täk täkamäk unitä täñpewän in Kristota nadäkinik täñkuñ.

6 U man wärani ñode bumik; Näkä yänat täñpakañ Apolostä ume piñ yäbat täyak. Upäñkañ Anututä ini ketem bureni pewän ahäk täkañ.

7 Unita äma yänat täñpani u wäpi biñam ikek nämo. Ba äma ume piñ yäbarani u imaka, wäpi biñam ikek nämo. Nämoinik, Anutu, ketem bureni täñ pewän ahäk täkañ u kubä-tägän wäpi biñam ikek.

8 Täñkañ äma yänat täñpani u ba äma ume piñ yäbarani uwä mebari kubätagän piä täk täkamän. Unita piä iniken iniken uterak gwäki kowata api yäpdeñ.

9 ✧ Unita ñode täwetat; Nektä Anutu täño piäken piä kubägän täk täkamäk. Täñpakañ inä Anutu täño piä ude.

Ba in eni kubä Anututä täñ itak ude.

10 ✧ Täñpakañ näkä Anututä nadäk namiñkuko uterak eni täkta mebari nadäwani äma ude itkañ eni unitäño bek äneñkut. Eruk bek uterak äma ätutä eni päraiki täñ itkañ. Täñpakañ äma kubäkubä eni u täkta nadäñ dämiñkinik täñkañ täneñ.

11 ✧ Täñpakañ bek äneñkuro uwä Jesu. Uwä eni unitäño mebarita itak. Äma kubätä eni unitäño mebarita kudupi kubä täga nämo pewek.

12 Upäñkañ äma ätutä bek uterak eni täñayäñ täkañ uwä gol siliwa ba mobä säkgämän säkgämänpäñ api täneñ. Täñirä ätutäwä ket nämo nadäwä tumbäkañ imaka pidämi ñodewanipäñ api täneñ; Päya kujat näbäni, gwängwäng kujat ba tepärañpäñ api täneñ.

13 ✧ Ude täñayäñ täñopäñ piä täñayäñ täño unitäño bureni Kristo täño Kadäni Pähapken kwawak api ahäñ morewek. Kadäni pähap u kädäp ikek ahäñkañ kädäp unitä äma kubäkubä täño piäni uken api täñ-yabäwek.

14 Kädäptä täñ-yabäñirän äma kubä eni, bek uterak täñpayäñ täyak uwä nämo ijiwänä äma uwä kowata täga api yäpek.

15 Täñpakañ äma kubä bek uterak täñpayäñ täkopäñ kädäptä kudup ijiñ paoränä mäyäk pähap api nadäwek. Ini uwä nämo api paoreko upäñkañ äma kädäñ gänäñ nanik wädäñ tarupmitnero ude.

Äma nämo yäniñ oretneñ

16 ✧ Eruk, äbot täñpani inta ñode täwerayäñ täyat u nämo nadäkañ? In uwä Anutu täño kudupi yot, Kudupi Munapikitä u it täyak.

17 Unita äma kubätä Anutu täño eni u täñpän wanayäñ täño uwä Anututä kowata udegän äma u api täñpän wanen. Imata, eni uwä Anututä inita iwoyäwani. Täñpakañ eni uwä in ubayäñ.

18 Nadäkañ? In bämopjin-ken nanik kubätä kome ño terak nadäk-nadäk ikek itat yäñ nadäweko uwä iniken bänepi täñikñarek. Eruk äma uwä nadäk udewani mäde ut imiñpäñ nadäk-nadäk komeñ ämatä U guñ täño bumik yäñ yäk täkañ u yäpayäñ täko uwä nadäk-nadäk bureni nitek api irek.

19 ✧ U imata, kome ñonitäño nadäk-nadäk täga uwä Anutu inämikenä guñ täño nadäk-nadäk täyak. Man unita Anutu täño man kudän kubätä ñode yäyak;

Anututä täņpewän äma täņo nadäk-nadäktä äyäjutpäņ äma ini täņpäwak täkaņ. Jop 5:13

20 ✧ Täņpäkaņ Anutu täņo man kudän kubätä ñode yäkgän täyak;

Komen ämawebe täņo nadäk-nadäki u Ekäni dapuri-ken jopi ude täkaņ. Sam 94:11

21 Unita äma täņo täktäkita nadäwä ärowani täņpäpäņ wäpi biņam yäpmäņ ärokärok kädet u kaņ pewut. U imata, imaka imaka päke u in täņkentäņ tamikta biņamgän.

22 Pol, Apolos, Pita, ba kome ño, ba irit ba kumäņ-kumäņ, imaka apiņo itkaņ ba kämi api itneņ u kudup in täņkentäņ tamikta biņam.

23 Täņpäkaņ inä Kristota biņam täņirä Kristo uwä Anututa biņam täyak.

4

Kristo täņo aposoronyeta man

1 ✧ In ninta ñode nadäneņ; Kristo täņo piä watä ämaniye, Anutu täņo man käbop itkuko u yäjahäkta piä man yäņ yämani yäņ nadäneņ.

2 ✧ Eruk, äma udewani piä kerik-ken pewani u ñode täkta yäwani; Piä tägagän täņirä piä mäheimitä man buramik äma bureni yäņ nadäņ yämekta yäwani.

3 Unita in ba kome ño terak man yäpmäņ daniwani ämatä manken nepmaņpäņ piä täyat u yäpmäņ danikta nadäwätäk kubä nämo täk täyat. Nämo, näkņa imaka, piä täk täyat u nämo yäpmäņ danik täyat.

4 ✧ Täņpäkaņ näkņawä piä täktäk kädawä waki kubä nämo täk täyat yäņ nadätat. Upäņkaņ Anututä näkken momi kubä nämo kak täyak yäņ nämo yäyat. Nämo, piä täk täyat u Ekäni kubä-tägän yäpmäņ danik täyak.

5 ✧ Unita Ekäni täņo kadäni nämo ahäņirän äma kubä täņo piä nämo yäpmäņ danineņ. Ekänitä ini äbäņkaņ imaka bipmäņ urani-ken käbop itkaņ u kudup kwawak api pewän ahäneņ. Täņkaņ äma täņo bänep nadäk-nadäki käbop itak u imaka, kwawak api pewän ahäneņ. Kadäni ugän Ekänitä äma kubäkubätä piäni kome terak itkaņ täņpani uterakgän api yäniņ orerek.

Kristo täņo piä ämaniyeta man

6 ✧ Notnaye, Apolos-kät ninekta man yäyat ñowä intä nek-täņo kädet kuroņ u kaņpäņ nadäņkaņ man ñode yäwani täņo mebäri nadäwä tumäkta; Anutu täņo man kudän täwani ugän iwatneņ. Injinken nadäk nämo yäpurärätpäņ iwatneņ. Man u nadäkinik täņkaņ äma kubä täņo wäpi biņam yäpmäņ akuņkaņ kubä täņo nämo yäpmäņ äpneņ.

7 ✧ Unita imata injinta äma ätu yärepmitpäņ ärowani itkamäņ yäņ nadäk täkaņ? Ba imatäken upäņ Anutu-ken nanik nämowä yäpmäk täkaņ? Imaka imaka päke u kudup Anutu-ken nanik yäpmäk täkaņ unita imata ninin pena ahäk täkaņ yäņkaņ wäpjin biņam yäpmäņ ärok täkaņ?

8 ✧ In ñode käwep nadäk täkaņ; Imaka imaka päke ño kudup yäpmäņ moreņpäņ tägagän itkamäņ yäņ nadäk täkaņ. Jide? Inäku nin nirepmitpäņ intäjukun äma täņo wäp biņam yäpmäņkamäņ yäņ nadäk täkaņ? Ude nämo! Bureni ude itkaņ yäwänäku nin imaka, inkät intäjukun äma ude bok itkaņ Wisikinik yäņ yäkkäne.

9 ✧ Upänkañ nämo! Intä ninta nadäwä äpani tāk tākañ unita ñode bumik kañpäñ nadātā; Anututā aposoro nin, äma äpani-inik ude, mäden-inik nipmanjuk. Ämawebe ba aņero ba imaka päke u inamiken nidäpmäñ-pewä kumäka biñam ude bumik nipmanjuk.

10 ✧ Bureni-inik! Kristota yäñpäñ ninta nadäñirä äma nadäk-nadäki nämo, guñ ude itkañ yäñ nadäñkañ injintawä nin Kristo täño kädetta nadäna tumäkinik täñpani yäñ nadäk tākañ. Ninä kehärominin nämo. Täñ, inä Nin kehärominin nitek yäñ nadäk tākañ. Ba ämatä intäño wäpjin biñam yäpmäñ akuñkañ ninta mäde ut nimik tākañ.

11 ✧ Nadäkañ? Bian umu itkumäñotä it yäpmäñ äbäkamäñ ño ketem umeta niñirä, ba tek däkñeñ jukut-jukut täñpani wädäna ärowäkañ kuñat täñkumäñotä pen kuñatkamäñ. Ba ämatä nidäpmäñpäñ niwat kireñirä patpat kometa wäyäkñek takamäñ.

12 ✧ Täñkañ ketem yabäñ ahäñpäñ nakta ketnintä komi piä täñpäñ yabäñ ahäk takamäñ. Täñitna yäñärok man niwerirä upänkañ Anututä täñkentäñ yämän yäñpäñ yäñapik takamäñ. U komi piä nimik tākañ unita täga yäñ nadäñpäñ buramik takamäñ.

13 ✧ Ninta man wakiwaki yäk tākañ upänkañ kowata man kwini yäwet takamäñ. Bureni-inik! Ninä ämatä jirañ ureñ täñpä kuk tākañ udewani. Ämawebe inamiken jopi jäwäri, garok ikek ude itkamäñ. Ude itkumäñotä pen it yäpmäñ äbäkamäñ.

14 Man ño in mäyäk tamikta yäñpäñ nämo yäyat. Nämo inik, nanaknaye bureni yäñ yäñpäñ umun man kudän täñ tamitat.

15 ✧ Kristo täño kädēt täwetpäñ täwoñäreka äma bumta, 10,000 ude it tamikañ upänkañ nanjiye mäyap nämo. Näk pengän Manbiñam Täga täwerira nadäkinik täñkuño unita Jesu Kristo täño Manbiñam Täga uterak nanjin kubägän ude itkut.

16 ✧ Unita man kehäromi ñode täwetat; In näkño kädēt kuroñ iwatneñ.

17 ✧ Mebäri unitagän yäñpäñ Timoti, Ekäni wäpi terak nanakna bureni-inik ba täñkentäkna tägagämän, gäripi nadäñ imik täyat u iniñ kireñira äretak. U Jesu Kristo täño kädēt näkä iwatpäñ äbot täñpani ämawebe komeni komeni yäwetpäñ yäwoñäreka tāk täyat unita guñ täneñ yäñpäñ yäñkodak täñpäñ kañ täwerän yäñpäñ iniñ kiretat.

18 Täñpäkañ in ätutä ñode nadäkañ; Täga nämo päbä api nibäwek yäñ nadäñkañ gup yäpmäñ ärokärok kudän täñ itkañ.

19 ✧ Upänkañ Ekänitä nadäñ namänä näk inken bäräñeñ-inik api ärewet. Äreñpäñä äma gup yäpmäñ ärokärok kudän täñ itkañ unitäño mebäri api kañpäñ nadäwet. Äma uwä bureni pewä ahäk tākañ ba mangän jop yäk tākañ u api kañpäñ nadäwet.

20 ✧ Unita nadäkañ? Anututä intäjukun irirän gämori-ken itkañ kuñat-kuñat kädēt u man terakgän nämo, u kehäromini terak ahäk täyak.

21 Eruk, kädēt jidewani u täñira känäyän nadäkañ? Komi terak yäpäñsiwoñ tawäpäñ kañ nipmanpäñ yäñ nadäkañ? Ba ninin kädēt nin yäpna siwoñ tawäpäñ iritna gäripi nadäñpäñ bänep kwini terak kañ äbän yäñ nadäkañ?

5

Kubokäret kädēt iwarani iwat kirewut!

✧ **4:9:** Rom 8:36; Hib 10:33 ✧ **4:10:** 1Ko 3:18 ✧ **4:11:** 2Ko 11:23-27 ✧ **4:12:** Apos 18:3, 1Ko 9:14-15, 2Te 3:8; Sam 109:28; Mat 5:44 ✧ **4:13:** Kra 3:45 ✧ **4:15:** Gal 4:19 ✧ **4:16:** Plp 3:17, 1Te 1:6 ✧ **4:17:** Apos 19:22 ✧ **4:19:** Apos 18:21 ✧ **4:20:** 1Ko 2:4

1 ✨ Eruk, ämatä intäño manbiñam ñode yäjirä nadäk täyat; Kubokäret kädet wakiinik kubä, guñ ämatä nämo täk täkañ u in bämopjin-ken ahätak. Uwä ñode; Inkät nanik äma kubätä iniken miñi-kät pat takamän.

2 Wära! In bämopjin-ken kädet udewani itak upänkañ imata nin täga itkamän, Anutu täño man nadäwani bureni yäj yäk täkañ? Ude nämo, gup yäpmän ärokärok kädetjin peñpäñ injinta nadäwä wakiinik täñpäpäñ konäm butewaki tänañi täkañ. Ude täñkañ äma waki ude täñpani u bämopjin-ken nanik yäjiwat-pewä inigän itnañi täyak.

3 ✨ Inä näka ban itak yäj nämo nadäneñ. Nämo, gupna ban itak upänkañ bänep nadäk-nadäkna inkät itak uwä näk inkät bureni it täyat bumik. Täñkañ inkät ude itkañ äma kudän wakiinik täñpani uku yäpmän danitat.

4-5 ✨✨ Unita man kehäromi ñode yäyat; In käbeyä täñpäñ Ekäni Jesutä käbeyä inkät bok itnayäj täkañ unitäño kehäromi terak äma waki täñpani u Satan keriken pewut. Ude täñirä gupi täñpän wawayäj täko upänkañ bänepi sukurenjirän Ekäni täño kadäni pähapken mäjoni Ekänitä inita biñam äneñi kañ täñpän. Täñpäkañ bänep nadäk-nadäknatä inkät bok itpäñ käbeyä kañ ahäwän.

6 ✨ Unita nadäkañ? Nin täga itkamän yäjpäñ gupjin yäpmän ärok täkañ uwä täga nämo. Ñode nämo käwep nadäk täkañ; Yis täpurigän upänkañ käräga tañi-kät awähutpewä piä tañi täk täyak.

7 ✨ Eruk äbot täñpani in uwä käräga ude. Unita in bämopjin-ken nanik yis biani u kudup täñuren täñpä kut. Ude täñkañ käräga säkgämän, yiskät nämo awähurani, Pasova kadäni-ken nak täkañ ude kañ irut. U imata, inä yiskät nämo awähurani äbot ude itta yäwani. Täñpäkañ nin ärut-paktañ nimanu tom bätaki kubä it nimitak, tom bätaki, Pasova orekirit kadäni-ken däpmän-pewä kumäk täkañ ude. Uwä Kristo, ninta yäjpäñ ärawa ude kumbuko u.

8 ✨ Unita ämawebe Pasova ketem näna yäjpäñä yis biani ureñ täñpä kuk täkañ, in udegän momijin ba kädet wakiwaki u kudup kañ peñ morewut. Ude täñkañ bänep siwonji terak, käräga yiskät nämo awähurani ude man bureni täño kädet iwatpäñ kuñat takot.

9 ✨ Eruk, manbiñam kubä bian kudän täñ tamiñkuro uterakä in ämawebe kubokäret kädet iwarani-kät bok kuñatta yäjiwätkut.

10 Täñpäkañ äma Anututa nämoinik nadänkañ kubokäret kädet, äma täño tuñum yabängärip täñpani, kubo äma ba anutu jopi yäniñ orerani ukät itpäñ-nadäka ba man yäjpäñ-nadäka nämo yäjiwätat. Nämo, äma udewani tokñek itkañ unita yabäj umuntañ päñku deken iren?

11 ✨ Nämo, äma ñodewanita yäjkut; Äma näk äbot täñpani yänkañ kubokäret kädet, dapun-gärip kädet, anutu jopi yäniñoret kädet, ba äma täño wäpi yäpmän äpani, ba ume nankañ täñguñguñ täñpani ba kubota täñpani, äma udewanita yäjpäñ kudän täñ tamiñkut. Äma udewani mäde ut yämiñpäñ ukät itpäñ-nadäk ba ketem bok naknak nämoinik täneñ.

12-13 ✨✨ Unita nadäkañ? Ämawebe Anututa nämoinik nadäwani u yäpmän danikta nämo itkamän. Nämo, Anututä ini ämawebe udewani api yäpmän daniwek. Täñpäkañ ninä äbot täñpani ämawebe yäpmän daninañi. Unita Anutu täño man ñode kudän täwani; Äma waki täñpani bämopjin-ken nanik yäwat kirenepewä kut!

Lo 17:7

✨ 5:1: Wkp 18:7-8; Lo 22:30; Lo 27:20 ✨ 5:3: Kol 2:5 ✨ 5:4-5: Mat 16:19, 2Ko 13:10 ✨ 5:4-5: 1Ti 1:20, 1Pi 4:6 ✨ 5:6: Gal 5:9 ✨ 5:7: Kis 13:7, 12:21; Ais 53:7, 1Pi 1:19 ✨ 5:8: Lo 16:3 ✨ 5:9: Mat 18:17, 2Te 3:14 ✨ 5:11: 2Te 3:6; Tai 3:10, 2Jo 10 ✨ 5:12-13: Mak 4:11 ✨ 5:12-13: Lo 13:5, 17:7; Lo 22:24

6

Notjiye gapman täño manken nämo yepmanen

¹ Notnaye, intäño manbiñam ñode nadäk täyat; Inkät nanik kubätä noripakita bänepi wawäpäñ ämawebe Anututa nämo nadäk täkañ u injamiken manken yepmak täkañ. Wa! Kädet u mäyäki! Äbot täñpani notjiye bämopi-ken täga yäpä täganañi nämo?

² ✧ Ai! Anutu täño kudupi ämawebe nintä ämawebe ba imaka imaka kome terak ba kunum gänañ it täkañ u intäjukun it yämiñpäñ api yäpmäñ danine yäñ nämo ba nadäkañ? Eruk, imaka tañi ude tänayäñ tämäño unita in injin-tägän bäräpi täpuri täpuri bämopjin-ken ahäk täkañ u täga yäpä täganañi nämo?

³ Ba nin añero kunum gänañ it täkañ u imaka, api yäpmäñ danine. Ude tänayäñ tämäño unita kome terak ñonitäño bäräpi ahäñ nimik täkañ u täga yäpmäñ daninañi!

⁴ Unita man bämopjin-ken ahäñirän imata Anututa nadäkinik nämo täñpani-ken man u yäpmäñ daniwut yäñpäñ kuk täkañ?

⁵ In mäyäk nadäwut yäñpäñ ude täwetat! Inken äma nadäk-nadäk ikektä man äbot täñpani notjiye bämopi-ken ahäwayäñ täko u yäpmäñ danikta kubä nämo itak ba?

⁶ In ude tänañi upäñkañ äbot täñpani kubätä noripaki wädäñ päñku manken teñirän äma Kristota nämo nadäwanitä man u yäpmäñ danik täkañ. Umuri pähap!

⁷ ✧ Inä äbot täñpani notjiye manken yepmak täkañ uwä kwawak ñode niwonärek täyak; In kädet wakiken uku mäñkañ uba. Inä ñode täga nämo täneñ? Kubätä waki täñ gameko uwä jop kwikinik täga nämo iren? Ba kubätä tuñumka kubo täweko uwä jop täga nämo käwen?

⁸ Upäñkañ ude nämo täk täkañ. Nämo, in injin buap upäñkañ kubota ba waki kowata kowata täk täkañ.

⁹⁻¹⁰ ✧ Upäñkañ jide? Man ñode nämo nadäk täkañ? Ämawebe gwäk pimiñpäñ kädet waki täk täkañ uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ täga nämo api itneñ. Unita bänepjin jop tänyäkñatneñta! Kubokäret kädet iwarani, Anutu jopi yäniñ orerani, webe äpiye nikek yäwarän täwani, ämanitä ämani noriye yäwarän täwani, kubota täñpani, äma täño tuñum yabängärip täñpani, äma ume nañkañ tängunñun täñpani, noriye wäpi yäpmäñ äpäk-äpäk täñpani ba äma piä mähemiyä tänyäkñatpäñ moneñ tuñumi kubo täñ yämani, ämawebe udewani kubätä Anutu täño kañiwat yewa gänañ nämo inik api ärowek.

¹¹ ✧ Täñpäkañ inken nanik ätu kädet ude täk täñpani. Upäñkañ Anututä momijin ärutpak tañpäñ tepmanñän inita biñam täñkuñ. Täñkañ Ekäni Jesu Kristo wäpi terak ba Anutunin täño Munapik unitäño kehäromini terak Anututä täñpewän injamiken ämawebe siwonji äbot ude itkañ.

Gupjinä Anutu iniñ oretta biñam

¹² ✧ Täñpäkañ äma kubätä ñode yäwek; Kristotä nämagutkuko unita näk imaka u ba u tägagän täñpet yäk. Yäwänä kowata ñode iweret; Täga yäyan upäñkañ imaka u ba u täkta nadäk täyan u kuduptagäntä kädet siwonji iwatta nämo täñkentäñ gamek. Täñpäkañ äma u ñode yäwek; Imaka u ba u kudup täga täkta naniñ kirewani yäk. Yäwänä ñode iweret; Ude upäñkañ ñode nadäwen; Imaka u ba u jop kañira närepmirirän näk unita watä äma ude täga nämo iret.

¹³ ✧ Täñpäkañ äma uwä manna u utpäñ ñode yäwek; Ude nämo yäk. Kokna uwä ketem nakta biñam. Täñpäkañ ketem uwä koknata biñam. Anututä yarä

✧ **6:2:** Dan 7:22; Mat 19:28; Rev 2:26, 3:21, 20:4 ✧ **6:7:** Mat 5:39, 1Te 5:15, 1Pi 3:9 ✧ **6:9-10:** Gal 5:19-21; Efe 5:5; Rev 22:15 ✧ **6:11:** Tai 3:3-7 ✧ **6:12:** 1Ko 10:23 ✧ **6:13:** 1Te 4:3-5

u bok api pewän paotden unita nadäwätäk nämo täk täyat yän yäwek. U bureni upänkañ ñode täwetat; Gupnin uwä kubokäret täkta biñam nämo. Nämo inik, u Ekänitä inita watä piä täñ imikta biñam. Ba Ekänitä ini gupnin kañiwatta biñam yäwani.

14 ✧ U imata, Anututä Jesu komegup ikek awañ gänañ nanik wädänj tädotkuk. Eruk, nin imaka udegän kehäromini terak komegup ikek api wädänj tädorek.

15 ✧ Jide? Gupjin uwä Kristo täño gupi moräk-moräktä itkañ yän nämo nadäkañ? Ude itkañ unita jide? Kristo täño gupi moräk uwä kubokäret webekät bok kentänjirän tägawek? Nämo inik!

16 ✧ Ba ñode nämo nadäk täkañ? Äma kubätä kubokäret webekät kentäweko uwä gup kubägän tākamän. Unitawä Anutu täño mantä kwawak ñode yäyak; Yarä uwä gup kubägän api tädenj.

17 ✧ Täñpäkañ äma Ekäni-kät kentäk täkañ uwä mäjoni Ekäni-kät kubägän ude tākamän.

18 Unita kubokäret kädet kañumuntañ metänpeñ kut. Imata, momi ätu täk tākamän uwä gupnin punin ñonitä-gän täk tākamänj. Täñ, kubokäret kädet täk täkañ uwä iniken gupi ba bänepi bok täñpä wakiinik täk täkañ.

19 ✧ Ba man ñode pätak u nämo käwep nadäk täkañ? Gupjin uwä Kudupi Munapik, Anututä tamiñkuko bänepjin-ken it täyak unitäño kudupi yot ude itkañ. In injinta biñam nämo!

20 ✧ Nämo inik, inä Anutu, gwäki ärowani peñpäñ tämagutkuko unita biñam itkañ. Unita gupjintä Anutu wäpi biñam yäpmänj ärok tākot.

7

Yanäpi täktäk täño man

1 Eruk, man kubäkubä kudän täñpäñ namiñkuño unitäño kowata kudän täñ tamitat ño. Inä ñode yänkuñ; Äma, webe nämo yäpneño uyaku täga.

2 Ude täga yäk täkañ upänkañ kubokäret kädet täñi-inik pätak unita äma kubäkubä webeni niked, ba webe kubäkubä äpiye niked itneñ.

3 Täñkañ äma täño gupi uwä webenita biñam unita nämo iyap täwek. Täñpäkañ udegän, webe täño gupi uwä äpita biñam unita nämo iyap täwek.

4 Unita ñode nadäkot; Webeni ini-tägän iniken gupita mähemi nämo täyak, äpitä webeni täño gupita mähemi bok täkta yäwani. Täñ, udegän äpi ini-tägän iniken gupita mähemi nämo täyak, webenitä äpi täño gupita mähemi bok täkta yäwani.

5 Unita nädapi täñpani in, gupjinta nämo iyap täneñ. Täñ, yänpäñ-nadäk täñpäñ inigän inigän itpäñ Anutu-ken yänapik piä kañ tädayän nadänpäñä inigän inigän täga itdenj. Upänkañ inigän inigän kadäni käronji täga nämo itdenj. U imata, nadäk-nadäkita watä nämo irirän Satantä täñyäkñat-pewän waki tädenj udetä äneñi kentädenj.

6 Man yänhähatat ño in täñkentän tamik-tagän. U бага ude nämo peyat.

7 ✧ Näkä gäripi nadäk täyat uwä näkä itat udegän kañ irut yän nadäk täyat. Upänkañ nadäkinik täñpani kubäkubäta iron Anutu-ken nanik inigän inigän yämani. Kubätä ude itta kehäromi imani. Täñ, kubäwä ude täkta kehäromi imani.

8 Unita gubañi gubañi ba ämawebe kajatta ñode yäyat; U gubañi näkä itat udegän itnayänj täño uyaku täga.

9 ✧ Upänkañ nadäk-nadäkna ba gupnata watäni täga nämö iret yän nadänpänjä webe ba äma kañ yäput. U imata, kañgärip tänpän kubokäret kädet iwatneñta.

10 ✧ Eruk, nädapi inta бага ñode peyat. Baga ñowä näkñaken nadäk-nadäk nämö, u Ekäniken nanik. Uwä ñode; Webenitä äpi nämoinik pewek.

11 Täñ, peweko uwä gubanigän irek, ba ittängän äpikät äneñi kentänpän itden. Tänpäkañ ämatä webeni udegän, nämoinik pewek.

12 Eruk, in ätutawä näkñaken nadäk, Ekäni täñopän nämö, ñode täwetat; Nadäkinik täñpani kubä täño webeni nadäkiniki nämotä äpikät pen itta nämö bitnäweko uwä äpitä nämö yän-iwarek.

13 Tänpäkañ udegän, nadäkinik täñpani webe kubä täño äpi nadäkiniki nämotä webeni-kät pen itta nämö bitnäweko uwä webenitä nämö yän-iwarek.

14 U imata, äma nadäkiniki nämö uwä webeni täño nadäkinikitä Anututa biñam itta kädet käwep api täwit imek. Ba webeni nadäkiniki nämö u äpi täño nadäkinikitä Anututa biñam itta kädet käwep api täwit imek. Ude bureni nämö tänpäwä ironiñiye Anututa biñam nämö itneñ. Upänkañ uwä kudupi itkañ.

15 ✧ Tänpäkañ nadäkinik nämö täñpani kubätä webeni ba äpi nadäkinik ikek u pekta nadäweko uwä nämö iniñ bitnäneñ. Nämö, teñpeñ kweko uwä nadäkinik täñpani äma ba webe u nädapi täño topmäk-topmäk terak pen täga nämö itneñ. Upänkañ ñode nadäwut; Anututä ämawebe ätukät bänep kubägän terak itta nimagutkuk.

16 ✧ Tänpäkañ bok itdeno uwä webe nadäkinik täñpani in äpjiye nadäkiniki nämö u täñkentän yämiñirä bänepi käwep sukurenpäñ Anututa biñam täneñ. Ba äma nadäkinik täñpani in webejiye nadäkiniki nämö u täñkentän yämiñirä bänepi käwep sukurenpäñ Anututa biñam täneñ.

Anututä ude tepmanñpani unita täga nadäneñ

17 ✧ Tänpäkañ Anutu täño äbot kubäkubäta бага ñode peñ yämik täyat; Ekäni Jesutä in kubäkubä inide iwoyänpäñ tepmanñkuko udegän pen kañ irut. Ba jide irirä Anututä in inita biñam tämagutkuko udegän kañ irut.

18 Uwä ñodeta yäyat; Inken nanik ätu gupi moräk madäwani itkañ nadäkinik täñirä Anututä tämagutkuk. Eruk, inä jide tänpän gupnin moräk äneñi yäpurärätne yän nadäwätäk nämö täneñ. Ba inkät nanik ätu gupi moräk nämö madäwani itkañ nadäkinik täñirä Anututä tämagutkuk. Eruk, inä gupjin moräk madäkta nämö nadäneñ.

19 ✧ U imata, kudän uwä imaka jopi. Gup moräk madäwani ba nämö madäwani u Anutu inamiken tägagän itkañ. Täñ, Anutu täño бага man iwat-awat unitä bureni-inik täyak.

20 Unita Anututä in inita biñam tämagutkuk-ken itkuño udegän kañ irut.

21 Gäk äma täño piä watä äma jopi itkañ nadäkinik tänpän Anututa biñam täñkuno tänpäwä eruk, unita nadäwätäk nämö täñpen. Täñ, äma täño komi piä u peñpäñ gäkñaken gärip terak itta kädet kubä tumbänä täga iwaren.

22 ✧ Nadäkañ? Äma kubä äma täño piä watä äma jopi irirän Anututä imagutkuko u tänpäwä eruk, äma uwä inidegän itkañ ñode nadäwek; Näk Anututä yen pit namiñpäñ iniken piä täkta nepmanñpani yän nadäwek. Täñkañ udegän äma kubä äma gämori-ken nämö, ini jop kuñarani ude irirän Anututä imagutkuko u tänpäwä eruk äma uwä inidegän itkañ ñode nadäwek; Näk Kristo täño watä piä äma jopi ude itat yän nadäwek.

23 Bureni-inik, Anututä gwäki ärowani-inikpäñ in suwanñkuko unita äma täño topmäk-topmäk terak nämö itneñ.

²⁴ Unita notnaye äneji ñode yäkgän täñpa; Anututä in kubäkubä inita biñam tämagutkuk-ken uken itkuño Anutu-kät kwasikotpäj pen udegän kañ irut.

Gubañita man

²⁵ ✧ Eruk, gubañi gubañita kudän täwayäj. Uwä näkñaken nadäk, Ekäni täño nämo upäjkañ Anutu butewaki nadäj namiñkuko unita man yäyat ño täga nadäwä bureni täneñ.

²⁶ Näk ñode nadäk täyat; Kadäni wakiken itkamäj unita in gubañi itkañ udegän kañ irut.

²⁷ Täñkañ gäk webe yäpuno u täñpäwä webe u pekta kädetta nämo wäyäkñewen. Ba nämo yäpuno u täñpäwä yäpmäkta piäni nämo täñpen.

²⁸ ✧ Upäjkañ webe yäpayäj täno uwä momi nämo. Ba webe gubañitä äma yäpayäj täko u imaka, momi nämo. Upäjkañ ämawebe nädapi täñpanitä kome terak ño bäräpi mäyap api yabäj ahäneño unita kädet udewani inken ahäj tamek yäñpäñ täwetat.

²⁹ ✧ Ñodeta yäñpäñ yäyat; Kadäni iwoyäjñkuko uku keräpi-inik täyak, kome pähap ño itak ñodegän nämo api irek. Unita kome ño terak irit unita nadäwätäk täñi nämo täneñ. Mebäri unita webe nitek in nadäk-nadäkjin webejiye terakgän nämo penen. Nämo, webe nämo yäpani ude bumik kañ irut.

³⁰ Ba konäm butewaki terak it täkañ in konäm butewaki terak nämo irani ude kañ irut. Ba oretoret terak irani in oretoret nämo täñpani ude kañ irut. Ba moneñ piä täñpani intä moneñ u näkñaken nämo yäj nadäñpäñ kañ kuñarut.

³¹ ✧ Ba äma kome täño tuñum yäpmäj kuñat täkañ in moneñ tuñumjin nämo ude bumik kañ kuñarut. U imata, kome pähap ño itak ñodegän nämo api irek. Nämo, uwä paorayäj keräp täyak.

³² Notnaye, näk intä nadäwätäk ikek kuñatta nämo nadätat unita man ño täwetat. Ñode nadäk takamäj; Yanäpi irit täño nadäwätäktä äma gubañi nämo yepmäñit täyak unita Ekäni täño piätagän nadäwätäk tak täkañ, ba Ekänitä yabäwän tagakta nadäk kädet kubägän iwat täkañ.

³³ Täñ, nadäkinik täñpani webe nitektä kome täño nadäwätäk terak bok kuñat täkañ. Ba webeni bänepi täñpidäm takta nadäwätäk tak täkañ.

³⁴ Unita nadäk yarä terak kuñat täkañ, webeni nanakta watä itta ba Ekäni täño piä takta nadäwätäk yarä u tak täkañ. Täñpäkañ webe gubañi, äma nämo yäpani u Ekäni täño piäta nadäwätäk tak täkañ. U gupi bänepi kuduhtagän Anututa biñam kudupi ude iniñ kirekta piäni tak täkañ. Täñ, webe äpi nitektä kome täño nadäwätäk terak bok kuñat täkañ. Ba äpi bänepi täñpidäm takta nadäwätäk tak täkañ.

³⁵ Man yäyat ño in täñkentäj tamikta yäyat. U bäräpi tamikta ba taniñ bitnäkta nämo yäyat. Nämo, man ñonitä täñkentäj tamiñirän in kudän siwoñi iwatpäñ bänep nadäk-nadäkjin kudup Ekäni terakgän penpäñ kañ kuñarut yäj nadätat.

³⁶ Unita äma gubañi, webe jop iwoyäj tamanipäj yepmakta nadäk täkañ inta ñode yäyat; In kubätä ñode nadäwek; Webe u nämo yäpayäj täro uwä goret täñ imet yäj nadäwek. Ba gup nadäj gäripnata watä täga nämo iret yäj nadäñpäñ, ba webe u yäpnañi yäj nadäwek. Eruk ude nadäwayäj täko uwä iniken gärip iwatpäñ webe u täga api yäpek. Täñpäkañ yäpeko uwä momi nämo.

³⁷ Täñ, äma kubä gubañigän itta kubätä pen iweränkañ nämo, ini nadäk kehäromigän penpäñ gup nadäj gäripnata watä täga iret yäj nadäwek. Eruk, äma udewani uwä webe iwoyäj imani u nämo yäpeko u täga. Goret nämo täñpek.

38 Unita ñode yäwa; Äma, webe iwoyañ imani yäpeko uwä täga täñpek. Täñ äma, webe u kehärom täñpäñ nämo yäpeko uwä tägagämän kubä täñpek.

39 ✧ Eruk unita man kubä ñode yäkgän täñpa; Äpi kodak irirän webeni äma unita biñamgän pen irek. Täñpäkañ äpi kumbeko uwä webe u äma kubä täga yäpeko upäñkañ Ekänita nadäkinik täñpanipäñ yäpek.

40 Ude upäñkañ näkña ñode nadätat; Webe u äma kubä nämo yäpeko uwä säkgämän-inik irek. Täñpäkañ näk imaka, Kudupi Munapik ikek unita yäyat ño Munapik unitä nadäk-nadäkna täñmeham tañ namiñirän yäyat yäñ nadätat.

8

Tom anutu jopita ijin yämanita man

1 ✧ Eruk, tom anutu jopita ijin yämani unita kudän täwayañ. Äma ätutä ñode yäk täkañ; Nin kudup nadäk-nadäknin ikek yäñ yäk täkañ. U bureni yäk täkañ upäñkañ äma mäyaptä nadäk-nadäki tañita yäñpäñ gupi jop yäpmäñ ärok täkañ. Täñ, äbot täñpanitä nadäñ yämikinik kowata kowata täñpäñ kuñatnayañ täño uyaku Kristo täño ämawebe kehäromini nitek api itneñ.

2 ✧ Täñkañ äma kubätä inita näk imaka kudup nadäwa tärekañ yäñ nadäweko uwä ini bänepi jop yäñ-ikñarek. U nadänañi ude nämo nadätak yäñ yäne!

3 ✧ Täñ, äma kubätä Anututa gäripi nadäñ imiñpäñ nadäñ imikinik tak täyak, äma unita Anututä bureni-inik nadäñ imitak.

4 ✧ Unita tom anutu jopita ijin yämanipäñ naknakta näwet yabäñkuño unita jide yänayañ? Ñode; Anutu jopi uwä bureni nämo, wäranigän yäñ nadäk takamäñ. Ba Anutu yarä nitek nämo, Anutu bureni-inik kubä-tägän itak yäñ nadäk takamäñ.

5-6 ✧ Imaka unita anutu yäñ yäwerani kunum terak ba kome terak itkañ, ba imaka mäyapta anutu yäñ yäk täkañ, ba imaka mäyapta ekäninin yäñ yäk täkañ upäñkañ nintäño Anutu bureni-inik kubä-tägän itak. U Nanin pähap, imaka yäwän ahäwani unita biñamgän it takamäñ. Ba Ekäninin bureni kubä-tägän itak. U Jesu Kristo, imaka kuduhtagän unitäño kehäromi terakgän it täkañ, ba nin imaka, unitäño kehäromi terakgän it takamäñ.

7 Täñpäkañ nadäkinik täñpani notjiye ätu man unita nämo nadäwä tärek täkañ. U anutu jopi nadäñ yämik-yämik kädet bian iwat täñkuño unita pen juku piñ itkañ unita ketem anutu jopita ijin yämanipäñ nañkañä u imaka bureni-inikta ijin yämani yäñ nadäk täkañ. Anutu jopi täño mebäri ket nämo nadäwä tärek täkañ unita ketem u nañkañ bänepitä Anutu inamiken goret takamäñ yäñ nadäk täkañ.

8 ✧ Nadäkañ? Ketemtä nämo nimagut päñku Anutu dubini-ken nipmak täyak. Nämo, ketem u ba u nänero ba nämo nänero unitä täñpewän Anutu inamiken täga ba waki ude nämo itne.

9 ✧ Ude upäñkañ ket nadäwut. In nadäwä tärewäpäñ imaka u ba u tägagän täne yäñ nadäk täkañ upäñkañ nadäk-nadäk u iwarirä notjiye nadäkiniki kwinitä tabäñpäñ udegän täñkañ nadäkiniki täñpä wanenta!

10 Ñodeta nadäwut; Nadäwä tärewani inkät nanik kubätä anutu jopi täño iniñoret eni gänañ itkañ tom anutu jopita ijin yämani nañ irirän notjinpak nadäkiniki kwini kubätä käweko uwä ñode nadäwek; Näkña udegän täga täñpet yäñ nadäñpäñ nadäkiniki täñpäñ wanen.

✧ 7:39: Rom 7:2-3 ✧ 8:1: Apos 15:29 ✧ 8:2: Gal 6:3 ✧ 8:3: Gal 4:9 ✧ 8:4: 1Ko 10:19; Gal 4:8; Lo 4:35,39; Lo 6:4 ✧ 8:5-6: Mal 2:10, 1Ko 12:5,6; Efe 4:5,6; Jon 1:3 ✧ 8:8: Rom 14:17 ✧ 8:9: Rom 14:13-15; Gal 5:13

11 ✧ Wära! Kristotä notjinpak nadäkiniki kwini unita yänpän kumbuk. Unita nadäk-nadäkjin nikektä notjinpak udewani kubä täño nadäkiniki tänpewä waneño uwä tägawek? Nämö!

12 Notjiye nadäkiniki kwini udewanita goret täñ yäminpewä bänep nadäk-nadäki kehäromi nämö u tänpäwak täkañ uwä Kristota udegän goret täñ imik täkañ.

13 ✧ Unita nin kubäkubätä ñode nadänañi; Ketem näkä nak täyat unitä tänpewän äbot tänpäni notnapak kubätä momi-ken mañpänä eruk, tom wari nämoinik api nänpet. Nämotä nämoinik, näkä tänpewa notnapak momi tänpök yän nadäwet.

9

Pol uwä aposoro noriye ätu udewanigän

1 ✧ Jide? Man yäyat unita näka nadäwä äpäni täk täyak? Eruk näkñata ñode täwera nadäwut; Näk äma kubä täño topmäk-topmäk terak nämö it täyat. Nämö, näk aposoro bureni kubä. Näk Ekäninin Jesu u kañkut. Ba Ekäni täño piä täk täyat unitäño bureni uwä in ubayän.

2 ✧ Äma ätutä näka nadäñirä aposoro bureni nämö täk täkañ. Upänkañ intä uyaku näka aposoro bureni yän nadäk täkañ, ei yän? Täñkañ Ekäni täño manbiñam täwerira nadäkinik täñkuño unitä kwawak ñode yänahätak; Näk Ekäni täño aposoro bureni kubä.

3 Eruk, äma näkño aposoro wäp ba piä yäpmän danik täkañ unitäño jop manman u yäpmän äpäkta ñode yäyat;

4 ✧ Jide? Banabas-kät nektä piä täño gwäkita ketem ume täga nämö näde?

5 ✧ Ba aposoro ätu ba Pitakät Ekäni täño noriyetä webeniye yämaguräkañ piäta bok kuñat täkañ u, nek udegän, äbot tänpäni webe ninekta yäpmänkañ bok täga nämö kuñatne?

6 Ba jide nadäkañ? Aposoro ätutä piä gwäki yäpmänirä Banabas-kät nektägän ninek gupnek täñkentäkta moneñ piä täga täde?

7 Ude nämö! Äma piä mebäri mebäri täk täkañ uterak gwäki yäpmäk täkañ. Ämatä ämaken piä tänpän unita gwäki yäpmäk täkañ. Ba gapman täño komi ämatä ini-tägän ini nämö täñkentäk täkañ. Ba äma kubätä ketem piä tänpän ketem u täga nänpök. Ba sipsip täño watä ämatä watäni itneño u gwäkita nonoñi täkätpän nak täkañ. Watä jop nämö it täkañ.

8 Täñ, yäyat ñowä äma täño nadäk terak yänahätak yän käwep nadäkañ. Upänkañ nämö, бага mantä udegän yäyak.

9 ✧ Moses täño бага man terak ñode kudän täwani pätak; Bulimäkautä piä täñ gaminäñ ketem moräki nänpayän täñirän nämö yäjiwären. Man unita jide nadäkañ? Anututä bulimakauta nadäwätäk tänpän man u yänkuk?

10 ✧ Nämö, u Anutu täño piä äma ninta juku piñpän man u yänkuk. Nadäkañ, äma kome dukduk piä täk täkañ ba äma ketem bureni puget-puget täk täkañ uwä piä u jop nämö täk täkañ. Unitäño kowata bureni ätu api näne yän nadänpän piäni täk täkañ.

11 ✧ Nek udegän. Munapik täño yeri täga bämojpin-ken pik täñkumäko unita kowata intäño tuñum ätu gupnek täñkentäkta yäpnañi nämö?

12 ✧ Äma ätutä inken piä täñirä täga täñkentän yämik täkañ unita ketjin-ken nanik aposorojin bureni nek imata tañi täga nämö yäpde?

✧ 8:11: Rom 14:15,20 ✧ 8:13: Rom 14:21 ✧ 9:1: Apos 22:17-18; Apos 26:16, 1Ko 15:8 ✧ 9:2: 2Ko 3:2-3 ✧ 9:4: Luk 10:8, 1Ko 9:13-14 ✧ 9:5: Jon 1:42 ✧ 9:9: Lo 25:4, 1Ti 5:18 ✧ 9:10: 2Ti 2:6 ✧ 9:11: Rom 15:27 ✧ 9:12: Apos 20:34-35, 2Ko 11:9, 1Ko 13:7

Tänpäkan intä ude täga täñkentän nimiräni upänkan in bämopjin-ken itkumäken uken nämo peñ täwetkumäk. Nämo, intä Kristo täño Manbiñam Täga u korekta nektä kädet täñpipide yän nadänpän bäräpi u ba u kotak täkamäk.

13 ✧ Ude upänkan ñode nadäkot; Äma Anutu täño eniken piä täk täkan uwä piä uterak ketem yäpmäk täkan. Ba äma kudupi yot gänañ alta-ken Anututa tom ijin imik täkan uwä tom u ätu kowata nak täkan.

14 ✧ Tänpäkan äma Jesu täño manbiñam yänahäk täkan uwä udegän, piä uterak täga itnäni. Ekäninintä kädet u yänkehärom tañkuk.

15 ✧ Ekänitä kädet u peñkuko u täga iwarero upänkan piä gwäkita nämo yänapik täyat. Ba intä täñkentän namikta man ño nämo kudän täyat. Nämo, Ekäni täño manbiñam gwäki yäpmäkta nitek nämo, jop täwet täyat unita oretoret pähap täk täyat. Äma kubätä kädet u täñpipin nameko uwä kumbet yän nadäwet.

16 ✧ Tänpäkan näk Manbiñam Täga yänahäk täyat unita yänpän wäpna täga nämo yäpmän akwet. Nämo, piä u täkta yän namani unita imata ehutpän nämo täñpet? Näk Manbiñam Täga u nämo yänahäwayän täro uwä waki api kan-ahäwet yän nadätat.

17 ✧ Tänpäkan Manbiñam Täga u yänahäkta näkñaken gärip terak yänahäwero uyaku gwäkita täga yäwet. Upänkan ude nämo, piä täk täyat uwä ude täkta yän namani unita jop, Ekänitä kädet peñ namani ude iwatpän täk täyat.

18 Eruk, gwäki imatäkenpän api yäpet? Uwä ñode; Epänta gwäki yäpmäk-yäpmäk kädet näkña täga iwatnäni u peñpän Manbiñam Täga u gwäki yäpmäkta nämo, jop yänahäk täyat unitä piäna täño gwäki ude täyak.

Pol ämawebe täño piä watä äma äworeñkuk

19 ✧ Nadäkan? Anututä yen pit namiñkuko unita näk äma täño yen terak nämo it täyat. Upänkan näkñaken gärip iwatpän ämawebe kudup täño watä piä äma jopi ude äworeñpän kuñat täyat. U imata, äma mäyap yämagutpän Anututa biñam yepmakta nadäk täyat.

20 ✧ Mebäri unita näk ñode täk täyat; Juda ämawebe yämagutpän Anututa biñam yepmakta Juda äma ude äworeñpän bämopi-ken piäni täk täyat. Uwä Moses täño бага man terak it täkan unita бага man terak irani ude äworeñpän täñkentän yämik täyat. Näkñawä бага man terak nämo it täyat upänkan äma бага man terak it täkan u Kristota biñam yämagutta ini bumikgän äworek täyat.

21 ✧ Täñkan äma Moses täño бага man nitek nämo u yämagutta äma бага man nitek nämo ude äworek täyat. Ude täk täyat uwä Anutu täño бага nämo irepmiit täyat. Nämo, näk Kristo täño man kädet ugän iwatpän ude uwä täk täyat.

22 ✧ Täñkan äma nadäkiniki kwini ätu Kristota biñam yämagutta, äma nadäkiniki kwini ude bumik äworeñpän bämopi-ken piäni täk täyat. Bureni, äma mebäri mebäri udewani ätu Kristota biñam yämagutta nadäk täyat unita äma mebäri mebäri u bumik äworeñpän bämopi-ken piäni mebäri mebäri täk täyat.

23 Ude täk täyat uwä Manbiñam Täga u täñmeham täkta täk täyat. Ba imaka tägatäga Manbiñam Täga u pewä ahäk täyak u Ekäni täño ämawebeniye-kät bok kan yäpna yänkan täk täyat.

Gwäki bureni yäpmäkta bäräñek täkäna

24 Tänpäkan uwä ñode bumik; Närepmirek gärepmirek-ken äma mäyaptä bäräñeneño upänkan äma kubä-tägän бага pewani-ken intäjukun ahänpän

✧ 9:13: Nam 18:8,31; Lo 18:1-3 ✧ 9:14: Mat 10:10; Luk 10:7; Gal 6:6 ✧ 9:15: Apos 18:3 ✧ 9:16: Jer 20:9 ✧ 9:17: 1Ko 4:1 ✧ 9:19: Mat 20:26-27 ✧ 9:20: Apos 21:20-26 ✧ 9:21: Gal 2:3 ✧ 9:22: 2Ko 11:29; Rom 11:14

gwäki yäpek. Eruk, in udegän gwäki bureni u yäpmäkta juku piñpäñ kehäromigän kañ bäräñewut.

25 ✧ Nadäkañ, äma närepmirek-gärepmirek-ken bäräñenayäñ nadäk täkañ uwä gärip mebäri mebäri mäde ut yämiñpäñ gupi täñpidäm takta komi piä tak täkañ. Täñkañ äma uwä gwäki paotpaot ikek yäpmäkta ude tak täkañ. Täñ, ninäwä gwäki bureni-inik, paotpaot ikek nämo u yäpmäkta bäräñek takamäñ.

26 Mebäri unita näk dapun jopjop nämo täñkañ bäräñek täyat. Nämo, siwonigän bäräñek täyat. Ba äma ämik täñkañ keru jopjop wepmät takäñ ude nämo tak täyat.

27 ✧ Nämo, gupnatä gäripna ba manna iwatta ut täyat. U gupnatä gärip mebäri mebäri peñirän goret bäräñewet yäñpäñ ude uwä tak täyat. Näk äma ätu Ekäni täño manbiñam yäwet yäpmäñ äbärñtäyiwa gwäki nämo yäpayäñ yäñ näwerekta!

10

Isrel äbottä täñkuño udegän nämo täne

1 ✧ Notnaye, äbekjiye orajiye Moses iwarän täñkuño uken bäräpi ahäñ yämiñkuño u ket juku piwut yäñ nadäñpäñ man ño täwerayäñ; U kudup gubam pähap Anututä watä it yämikta pewän äpuko u gänañ kuñatkuñ. Ba u kudup Gwägu Gämäni u weñpeñ kukñi udude säkgämän ahäñkuñ.

2 Gubam u gänañ kuñatkuño ba ume weñkuño u ume ärutärut bumik ude täñkuñ. Kadäni uken kuñat-kuñat kodaki yäput peñpäñ Moses täño iwaräntäkiye ude ahäñkuñ.

3 ✧ Täñkañ ämawebe u kudup ketem Munapiktä yepmäñ towiñkuko u nak täñkuñonik.

4 ✧ Ba u kuduptagäntä ume Munapiktä yämiñkuko u imaka, nak täñkuñonik. Ume uwä mobä Munapiktä peñ yämani bok kuñat täñkuño uken naniktä äpäñirän nañkuñ. Mobä uwä Kristo ubayäñ.

5 ✧ Ude tak täñkuño upäñkañ ämawebe ukät nanik mäyaptä Anutu täño gärip nämo iwatkuño unita yabäwän nämo tägañkuñ. Mebäri unita ämawebe mäyaptä kome jopi uken kumäñ täñpä kuñkuñ.

6 ✧ Eruk, imaka ahäñ yämiñkuño u nintä kañpäñ nadäkta wärani ude ahäñkuñ. Unitä nin ñode niwonjaretak; Ninä bänep nadäk-nadäknin imaka wakiwaki terak nämo pene, ämawebe biani unitä täñkuño ude.

7 ✧ Ba anutu jopi nämo yäniñ oretne, äma biani ätutä täñkuño ude. Unitä Anutu täño mantä ñode yäyak;

Ämawebe u ketem ume nañpäñ täñguñguñ täñkañ guñ äma täño kap teñpäñ kudän waki-wakiinik täñkuñ. *Kis 32:6*

8 ✧ Eruk kubokäret kädet äma biani u ätutä täñkuño ude nämo täne. Äma uwä ude täñkuño unita kepma kubägän ämawebe 23,000 udetä paotkuñ.

9 ✧ Unitä ninä Anututä täga nämo nin däpek yäñ nadäñpäñ imaka u ba u täga täne yäñ nämo nadäne. Äma biani ätutä Anutu ude täñ-yabäñirä gämoktä kumäñ-kumäñ däpuñ.

✧ 9:25: Plp 3:14, 2Ti 4:7-8, 2Ti 2:4-5; Jem 1:12, 1Pi 5:4 ✧ 9:27: Rom 8:13, 13:14 ✧ 10:1: Kis 13:21-22; Kis 14:22-29 ✧ 10:3: Kis 16:35 ✧ 10:4: Kis 17:6; Nam 20:11 ✧ 10:5: Nam 14:26-30; Hib 3:17; Jud 5 ✧ 10:6: 1Ko 10:11; Nam 11:4,34 ✧ 10:7: Kis 32:6 ✧ 10:8: Nam 25:1-9 ✧ 10:9: Nam 21:5-6

10 ✧ Ba Anutu täño kudänta gañani nadänpän yänkubit-kubit nämo yäne. Äma biani ätu ude täñkuño uwä Kumän-kumän täño Anerotä äbä kumän-kumän däpuñ.

11 ✧ Notnaye, imaka ahän yämiñkuño u äma ätutä juku piñpän kädet kuroñ udegän nämo täneñta ude ahänkuñ. Tänpän unitäño manbiñam uwä tärek-tärek kadäni-ken itkamän nintä daniñpän nadänkañ umuntäneta kudän täñkuñ.

12 Unita äma kubätä näk kehäromi itat, wakiken täga nämo mänpet yän nadänpänä momi-ken mänpekta nadän täpäneñpän kuñarek.

13 ✧ Tänpäkañ notnaye ñode nadäkot; Tänyabäk kudupitä nämo ahän tamik täkañ. Nämo, ahän tamik täkañ uwä äma ätuken ahäk täkañ unitägän ahän tamik täkañ. Upänkañ Anututä yänkehäromtak mani iwatpän nämo api tepmañpek. Nämo, u tabän äwaräkuk täñirän tänyabäk kubä intä täga irepmitnañi nämo, ude wani kubätä nämo api ahän tamed. Nämoinik! Tänyabäk kubätä ahän tamiñirän Anututä kädet täwit tamiñpän tänyabäk u gänañ kehärom tañpän itta kehäromi api tamed.

Anutu ba wäbät bok yäniñ oretnañi nämo

14 ✧ Unita notnaye tägagämän, wäbät yäniñ oretoret kädet kañumuntañ ban päñku irut.

15 In guñ nämo, nadäwä tumbani unita man täwerayän täyat ño injin ket yäpmän daniñpän nadäwut.

16 ✧ Ekäni täño wain ume näna yänpän Anutu bänep täga man iwetpän nak täkamän uwä nañpänä Kristo täño kumäk-kumäki terak tuben kuñpän Kristo inikät bänep kubägän tänpän it täkamän. Ba käräga tokätpän nak täkamän u udegän. U nañpänä Kristo täño gupikät kentänpän Kristo-kät bänep kubägän tänpän it täkamän.

17 ✧ Eruk, käräga bureni mebäri kubägän itak u kubägän nak täkamän unita ämawebe ini-ini itkamän upänkañ gup kubägän ude ahäk täkamän.

18 ✧ Eruk, Juda ämawebe täño täktäkita juku piwut; Ämawebe tom ketem alta terak Anututa iñiñ imanipän u moräki nak täkañ uwä nañpän Anutu-kät kentänpän bänep kubägän tänpän it täkañ.

19 ✧ Täñkañ man unita nadänjit anutu jopi yäniñoret-oret man täwerayän täyat ñonita nadäwut; Imaka guñ ämatä anutu jopita iñiñ yämik täkañ u ba anutu jopi ini, unita jide yänayän? U imaka bureni? Nämoinik! U imaka bureni nämo yän täwetat.

20 ✧ Unita ñode yäyat; Guñ ämatä imaka anutu jopita iñiñ yämik täkañ uwä Anututa nämo, Satan täño watä ämaniyeta iñiñ yämik täkañ. Unita ketem anutu jopita iñiñ yämani nämo näneñ yän täwet täyat uwä ñodeta; In u nañpän Satan täño watä ämaniye-kät kentänpän bänep kubägän tänpän itta nämo nadätat.

21 ✧ Inä Ekäni täño wain ume nañit, Satan täño watä ämaniye unitäño bok täga nämo näneñ. Ba Ekäni täño käräga nañit, Satan täño watä ämaniye unitäño bok täga nämo näneñ.

22 ✧ U imata, ude tänayän tämäño uwä Ekänitä kokwawak bureni api täñ nimek. Ude tänpänä nin kehärom tañpän Anutu täño kokwawak täga api irepmitne? Nämoinik!

Notniye täñkentän yämikta täktäk ugänpän täne

23 ✧ Tänpäkañ äma ätutä ñode yäk täkañ; Nin imaka u ba u tägagän täne yäk. Imaka yäjiwäranä kubä nämo, kudup u niniñ kirewani yän yäk täkañ. Man

✧ **10:10:** Nam 16:41-49; Hib 3:11,17 ✧ **10:11:** 1Ko 10:6, 1Pi 4:7 ✧ **10:13:** 1Ko 1:9 ✧ **10:14:** 1Jo 5:21 ✧ **10:16:** Mat 26:26-28 ✧ **10:17:** Rom 12:5; Efe 4:16 ✧ **10:18:** Wkp 7:6 ✧ **10:19:** 1Ko 8:4 ✧ **10:20:** Lo 32:17; Rev 9:20 ✧ **10:21:** 2Ko 6:15-16 ✧ **10:22:** Lo 32:21 ✧ **10:23:** 1Ko 6:12

udewanita ɲode yäyat; Täga yäkaɲ upäɲkaɲ täktäk kudup uwä tägagän nämo. Ba täktäk kuduɲtagäntä täga nämo täɲkentäɲ nimek.

24 ✧ Unita ɲode nadäkot; Ninä nininta nadäwätäk nämo täne. Nämo, äma ätu täɲkentäɲ yämikta piäni täne.

25 Eruk, ketem tom kudup ämatä gwäki penpän yäpmäkta maketken pek täkaɲ u yäɲyabäk kubäkät nämo, täga suwaɲpän näneɲ. Yäɲyabäk ɲode nämo yäneɲ; U anutu jopita ijin yämani ba nämo ijin yämani yän nämo yäneɲ.

26 ✧ U imata, unitawä Anutu täɲo man ɲode kudän täwani;

Kome ini ba imaka imaka uterak itkaɲ u kudup Ekäni täɲogän.

Sam 24:1

27 ✧ Unita Jesuta nadäkinik nämo täɲpani kubätä ketem bok näda yän gäwerän täga yän nadäɲpänä ketem gwet gameko u kudup yäɲyabäk kubäkät nämo, ba nadäwätäk ikekkät nämo, jop täga näɲpen. Ketem u bänep nadäk-nadäkka täga nämo täɲpän waneɲ.

28 ✧ Upäɲkaɲ ketem kubä näɲpayän täɲiri äma kubätä ɲode gäwerek; Ketem ɲowä anutu jopita ijin yämani yän gäweränä eruk, notkapak unita yänpän ketem u nämo näɲpen. Nämo, notkapak unitä gäka nadäwätäk täɲpän goret täk täyan yän gäwerekta!

29 Gäkɲa momi täɲpen yän nämo yäyat. Nämo, notkapak unitä momi täyan yän nadäweko unita ketem u nämo näɲpen.

Eruk, man unita äma kubätä kikäɲɲpän ɲode yäwek; Wära! Näk imaka u ba u tägagän näɲpet ba täɲpet yän nadätat unita imata äma ätu udegän nämo nadäk täkaɲ unita yänpän kädet u pewet?

30 ✧ Näk ketem kubä Anutu bänep täga man iwetpän näɲpero uwä äma kubätä goret näyan yän imata näwerek?

31 ✧ Eruk unita ɲode yäwa; In ketem ba ume nänayän, ba imaka u ba u tänayän nadäɲpänä u kudup Anutu wäpi biɲam yäpmän akuktagän täneɲ. 32 ✧ Unita äma kubä, Juda äbotken nanik, Grik äbotken nanik, ba äbot täɲpani kubä momi-ken tewet yän yänpän imaka siwoɲi täɲpen kuɲat täkot.

33 ✧ Näkä täk täyat udegän täk täkot; Näkɲa täɲkentäkta nadäɲpän nämo, ämawebe kudup täɲkentäɲ yämiɲira Ekänita biɲam täɲput yän nadäɲpän kuɲat täyat.

11

1 ✧ Unita näkɲo kädet kuroɲ iwat täkot, näkä Kristo täɲo kädet kuroɲ iwat täyat ude.

Ämawebe täɲo mebäri

2 Kadäni kadäni näk man kudup täwetpän täwoɲärenkuro u pen juku piɲ it täkaɲ. Täɲkaɲ iɲitpän yäpmän kuɲat täkaɲ unita taniɲ oretat.

3 ✧ Upäɲkaɲ man kubä ɲode täwerayän täyat unita imaka, nadäkinik kaɲ täɲput; Äma kuduɲtagän täɲo gwäki u Kristo. Täɲpän webe täɲo gwäki uwä äpi. Täɲpän Kristo täɲo gwäki uwä Anutu.

4 Unita äma kubätä tek ämetkaɲ Anutu-ken yänapik man yäwayän täko ba Ekäni täɲo meni jinom yänahäwayän täko u gwäki Kristota mäyäk api imek.

5 Täɲ, webe kubätä tek nämo ämetkaɲ Anutu-ken yänapik man yäwayän täko, ba Anutu täɲo meni jinom yänahäwayän täko uwä udegän gwäki äpita mäyäk

✧ 10:24: Rom 15:2 ✧ 10:26: Sam 24:1 ✧ 10:27: Luk 10:8 ✧ 10:28: 1Ko 8:7 ✧ 10:30: 1Ti 4:4
✧ 10:31: Kol 3:17 ✧ 10:32: Rom 14:13 ✧ 10:33: 1Ko 9:20-22 ✧ 11:1: 1Ko 4:16 ✧ 11:3: Stt 3:16;
Efe 5:23, 1Ko 3:23

api imek. Webe ude tāk tākaŋ uwä webe jopjop kuŋarirä mäyäk yämikta gwäki pujiŋ madäŋ yämik tākaŋ udegän api äworeneŋ.

⁶ Nodeta yäyat; Webe kubätä tek nämo ämetkaŋ kuŋareko uwä kubätä webe unitäŋo gwäki pujiŋ kudup kaŋ madäŋ imän. Upäŋkaŋ u uwä imaka mäyäki unita webe uwä gwäk muyam nitek kuŋatpäŋä tek ämetkaŋ kuŋarek.

⁷ ✧ Täŋpäkaŋ ämawä tek nämo ämetkaŋ gwäki jopitä kuŋatneŋ. U imata, äma uwä Anutu täŋo inam dapun ba Anutu täŋo epmäget moräki unita. Täŋ, webe uwä äma täŋo epmäget moräkipäŋ täŋpani.

⁸ ✧ Äma uwä webeken nanikpäŋ nämo yäpuk. Webe uyaku ämaken nanik yäpuk.

⁹ ✧ Äma jukun täŋpäŋ peŋkaŋ webewä äma täŋo täŋkentäki ude itta yäŋpäŋ täŋpäŋ pewani.

¹⁰ Mebäri unita webe uwä man buramik webe unitäŋo wärani uwä tek ämetpäŋ kuŋatneŋ. Ude kuŋatnayäŋ täŋo uwä aŋero api oraŋ yämineŋ.

¹¹ Täŋpäkaŋ Ekäni-kät kowat kwasikorän täŋpanitä webe inipärik, äma inipärik nämo kuŋatneŋ. Nämo, webetä äma täŋo täŋkentäki ude itneŋ, ba ämatä udegän, webe täŋo täŋkentäki itneŋ.

¹² U imata, webe uwä ämaken nanik yäpani. Udegän ämatä webeken ahäŋ-bumbum tāk tākamäŋ. Täŋkaŋ u kudup Anutu-ken nanikgän.

¹³ Eruk, injin-tägän kaŋpäŋ nadäk täŋput; Webe kubä tek nämo ämetkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäŋirän tägawek?

¹⁴ Ba äma gwäki pujiŋ taŋitä kuŋarirän kawä siwoŋi täŋpek? Nämo! Anututä kädet kubä äbekjiye orajiye-ken ŋode inide pewän ahäwani; Ämatä gwäk pujiŋ taŋi, webe täŋo ude bumik yäpmäŋ kuŋat-kuŋat u mäyäki.

¹⁵ Upäŋkaŋ webetä gwäk pujiŋ käroŋi yäpmäŋ kuŋarirä kawä tägawek. Gwäk pujiŋ käroŋi u webe täŋo epmäget moräk. Gwäki pujiŋtä tek ude täŋpek.

¹⁶ Täŋpäkaŋ äma kubätä näkŋo man ŋo urayäŋ nadäŋpäŋä ket ŋode nadäwek; Kädet ätu nämo iwat tākamäŋ, ba Anutu täŋo äbot ätu komeni komeni itkaŋ u kädet ugän iwat tākaŋ.

Ekäni täŋo äŋnak-äŋnakta man

¹⁷ Eruk, man ŋo täwerayäŋ täyat uwä bänep täga terak nämo täwerayäŋ. Anutu iniŋoret käbeyä tāk tākaŋ-ken kädet tägatäga nämo pewä ahäk tākaŋ. Nämo, äma bänep yäpä wakwak käbeyä ude tāk tākaŋ.

¹⁸ ✧ In-täŋo biŋam man ŋode nadäk täyat; Käbeyäta änok kubägän irirä bämojŋin-ken duŋ-wewek ahäŋ tamik täyak yäk. Ude näwerirä u bureni käwep yäŋ nadäk täyat.

¹⁹ ✧ Bureni, duŋ-wewek in bämojŋin-ken ahäk täyak u täga nämo. Upäŋkaŋ jop uken, ini kaŋ ahäwän. Ude uyaku inken nanik netätä kädet Anututä gäripi nadäk täyak u iwat tākaŋ u kwawak api ahäwek.

²⁰ Täŋpäkaŋ käbeyäta änok kubägän itkaŋ äŋnak-äŋnak tāk tākaŋ uwä Ekäni täŋo äŋnak-äŋnak bureni nämo tāk tākaŋ. Nämo inik!

²¹ In kubäkubätä injinken ketem yäpmäŋ päbä notjiye mäde ut yämiŋpäŋ käroŋ nak tākaŋ. Täŋirä ätu nakta yeŋirä it tākaŋ. Täŋpäŋ in ätutä wain ume bumta naŋpäŋ täŋguŋguŋ tāk tākaŋ.

²² ✧ Jide? In enjiŋ nämo? Äŋnak-äŋnak injin eniken täga nämo täneŋ? Ude tāk tākaŋ uwä Anutu täŋo äbot täŋpanita nadäŋirä imaka jopi kubä tāk täyak. Ba notjiye jäwärita mäyäk yämik tākaŋ. Unita jide täweret? Kudän tāk tākaŋ unita oretoret man täweret ba? Nämotä nämo inik!

✧ 11:7: Stt 1:26-27; Jem 3:9 ✧ 11:8: Stt 2:21-23, 1Ti 2:13 ✧ 11:9: Stt 2:18 ✧ 11:18: 1Ko 1:10-12, 1Ko 3:3 ✧ 11:19: Lo 13:3, 1Jo 2:19 ✧ 11:22: Jem 2:5-6

²³ Nadäkaŋ? Man täwetat ŋowä Ekäniken nadäŋkuro upäŋ täwetat. Man uwä ŋode; Bipani Judas Kariotta Jesu iwan keri terak tenkuko kadäni uken Jesutä ŋode täŋkuk;

²⁴ Uwä käräga yäpmanpäŋ Anutu-ken bänep täga man iwetkaŋ tokät jukutpäŋ iwaräntäkiyeta yämiŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Ŋowä näkŋo gupna yäk. Uwä in täŋkentäktä iniŋ kirewani. Unita näk nadäŋ namikta kaŋ nak täŋput yäk.

²⁵ ✧ Ketem naŋ paotpäŋ iräwä udegän wain ume yäpmanpäŋ yämiŋkaŋ yäŋkuk; Ŋowä näkŋo nägätna. Nägätna ŋonitä topmäk-topmäk kodaki yäput peyak yäk. Unita kadäni kadäni ŋo naŋpänjä näka kaŋ nadäŋ namik täŋput yäŋ yäwetkuk.

²⁶ Unita kadäni kadäni käräga ba wain ume u nak täkaŋ uwä Ekänitä komi nadäŋpäŋ kumbuko unitäŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ täk täkaŋ. Ude täŋ yäpmanŋ kuŋirä Ekäni uwä kaŋ äbän.

²⁷ ✧ Eruk, unita nadäkot; Ekäni täŋo däkum naknak u imaka jopi kubä nämo. Unita äma kubätä kädet siwoŋi nämo iwatkaŋ Ekäni täŋo käräga ba wain ume näŋpeko uwä Ekäni täŋo tohari ba nägärita nadäŋirän imaka jopi kubä ude täŋirän Ekänitä kawän momi täŋpek.

²⁸ ✧ Unita äma kubätä käräga ba wain ume u näŋpa yäŋpäŋ bänep nadäk-nadäki-ken jide päreko u jukun yäpmanŋ daniŋkaŋ täga näŋpek.

²⁹ Täŋkaŋ äma kubätä Ekäni täŋo gupi, äbot täŋpani noriye unita siwoŋi nämo nadäŋ yämiŋpäŋ käräga ba wain ume näŋpeko uwä ini-tägän ini gupi Anutu täŋo manken tewek.

³⁰ Mebäri unita inken nanik ämawebe ätuwä kehäromini nämo itkaŋ ba ätu käyäm ikektä itkaŋ ba ätuwä kumbuŋ.

³¹ Upänkaŋ nin bänep nadäk-nadäknin säkgämän yäpmanŋ daniŋkaŋ nänayäŋ tämäŋo uwä Anututä manken nämo api nipmanpek.

³² ✧ Täŋ, Anututä nibäwän täga nämo täŋpäwä kädet siwoŋi niwoŋäreкта bäräpi mebäri mebäri nimik täyak. Imata, äma komen ämawebe-kät paot-paotta biŋam tänero udeta yäŋpäŋ täk täyak.

³³ Unita notnaye, inä kubä-kengän itkaŋ Ekäni täŋo ketem boknäna yäŋpäŋjä äma kuduptagän äbäŋ moreŋpäŋ iräkaŋ yäput-peŋpäŋ uterakgän kaŋ nak täŋput.

³⁴ Täŋpäkaŋ äma kubätä nakta iwäwä intäjukun ini eŋiken naŋ koreŋkaŋ käbeyä-ken täga kwek. Ude tänayäŋ täŋo uyaku käbeyä nämo täŋpä wawäpäŋ Anututä kowata waki nämo tamek. Eruk ugän. Man moräki itak u äneŋi äreŋpäŋ tabäwayäŋ täyat-ken uken api täweret.

12

Munapiktä iron täk täyak unita man

¹ Eruk notnaye, Kudupi Munapiktä iron täk täyak unitäŋo mebärita intä guŋ itneŋo udeta ŋode täwera ket nadäwut;

² ✧ In bian guŋ itkaŋ anutu jopi, man nämo yäwani uken päŋku gämori-kengän itkaŋ unitäŋo nadäk kädet gwäjiwani iwatpäŋ kuŋat täŋkuŋonik.

³ ✧ Unita ŋode täwera nadäwut; Kadäni uken man yäk täŋkuŋo u man Anutu täŋo Munapiktä pewän ahäk täkaŋ u nämo. Nämo inik! Anutu täŋo Munapiktä äma kubäken itkaŋ man iwerirän ŋode täga nämo yäwek; Jesu kaŋ wawän! Ba äma kubä Ekäni täŋo Munapiki nämotä Jesu u Ekäni yäŋ täga nämo yäwek.

⁴ ✧ Täŋpäkaŋ äbot täŋpani ninken Munapiktä iron mebäri mebäri pewän ahäk täkaŋ uwä Munapik kubä-tägän pewän ahäk täkaŋ.

✧ **11:25:** Kis 24:6-8; Sek 9:11; Hib 8:8-13 ✧ **11:27:** Hib 10:29 ✧ **11:28:** Mat 26:22, 2Ko 13:5 ✧ **11:32:** Hib 12:5-6 ✧ **12:2:** Hab 2:18-19 ✧ **12:3:** 1Jo 4:2-3 ✧ **12:4:** Rom 12:6; Efe 4:4

5 ✧ Ba Ekäni täño watä piä mebäri mebäri täk takamäj upänkañ Ekäni kubägän.

6 Ba piä u takta piä täktäk täño käderi mebäri mebäri upänkañ Anutu kubä unitägän piä u kudup takta äbot täñpani ämawebe kuduptagänta kehäromi nimik täyak.

7 ✧ Bureni, Munapiktä äbot täñpani ätu täñkentäj yämikta ämawebe kubäkubäken kehäromini pewän ahäk täkañ.

8 Uwä ñodeta yäyat; Munapiktä äma kubäta kehäromi imiñirän nadäk säkgämän kubä Anutu-ken nanik täga yänahäwek. Täñpäkañ äma kubätawä Munapik kubä unitägän nadäk-nadäk ätu Anutu-ken nanik ämawebe yänahäñpäñ yäwetta kehäromi imik täyak.

9 Täñkañ Munapik kubä uterakgän äma kubä nadäkinik kehäromi täk täyak. Ba Munapik kubä unitägän äma kubätawä äma käyäm ikek yäpän-tägakta kehäromi imik täyak.

10 ✧ Täñpäkañ äma kubätawä Munapik unitägän kudän kudupi ätu takta kehäromi imik täyak. Täñ, kubätawä Munapik unitägän Anutu täño meni jinom yäpmäñpäñ yänahäakta kehäromi imik täyak. Ba äma kubätawä Munapik täño man bureni ba mäjo täño man jopi u yäpmäj danikta kehäromi imik täyak. Täñkañ äma kubätawä man kotäk kudupi mebäri mebäri terak yäkta kehäromi imik täyak. Täñpäkañ äma kubätawä man kotäk u yäpmäj äyänutpewän äma ätutä nadäakta kehäromi imik täyak.

11 ✧ Kudän mebäri mebäri uwä, Munapik kubä unitägän pewän ahäk täkañ. U iniken gärip terak äma kubäkubäta kehäromi inigän inigän yämik täyak.

Gupnin kubägän upäj moräki mäyap

12 ✧ Eruk gupninta nadäwut. Äma ninäwä gupnintä kubägän täyak upänkañ gupnin täño moräki wäpi inigän inigän. Täñkañ wäp inigän inigän unitäkañ gup kubägän täyak. Eruk Kristo täño äbot terak udegän pätak.

13 ✧ Nin kubäkubä mäyap upänkañ Kristo terak gup kubägän ude itkamäj. Nin kudup, Juda äbotken nanik, guñ äbotken nanik, watä piä täñpani jopi ba äma ekäni, nin Munapik kubägänpäñ uwäktäj nimani. Munapik uwä ume bumik, nañ täpäneñpäñ säkgämän itta nimani. Täñkañ Munapik unitä täñpewän gup kubägän ude täñkumäño itkamäj.

14 Unita gupnin terak man wärani ñode täwetat; Gupnin täño moräki mäyap, kubägän nämo. Uwä ñode bumik; Munapiktä nin kubäkubäta kehäromi nimiñirän piä ba täktäk mebäri mebäri Kristo täño äbot täñkehärom takta täk takamäj.

15 Unita kuroñnintä ñode yäwek; Näk ketka nämo unita gupka moräk nämo yäk. Upänkañ u gupnin moräk!

16 Ba jukunintä ñode yäwek; Näk dapunka nämo unita gupka moräk nämo yäk. Ude nämo! U gupnin moräk!

17 Ba jide? Gupnin kudup u dapuningän täñpeko uwä man jide ude nadäne? Ba gupnin kudup u jukuningän täñpeko uwä imaka kubä täño kábäñi jide ude yäna-kuneñ?

18 Upänkañ ude nämo, Anututä iniken gärip iwatpäñ gupnin täño moräki inigän inigän peñirän piä iniken iniken täk täkañ.

19 Täñpäkañ gupnin moräkitä kubägän äworeñpäñ itneño uwä gup bureni nämo!

20 Nämo, gupnin täño moräki mäyap unitä gup kubägän ude täñkañ piä iniken iniken täñirä säkgämän it takamäj.

✧ 12:5: Efe 4:11 ✧ 12:7: 1Ko 14:26 ✧ 12:10: Apos 2:4, 1Ko 14:5 ✧ 12:11: Rom 12:3, 1Ko 7:7
✧ 12:12: 1Ko 10:17 ✧ 12:13: Gal 3:28

21 Unita dapunintä ketnin ñode täga nämö iwerek; Gäkä nämö ireno uwä piä näkñagän täga täñpet! yäk. Ba gwäknintä kuroñnin ñode täga nämö iwerek; Gäkä nämö ireno uwä näkñagän täga iret! yäk.

22 Nämoinik, gupnin moräki kubäta kehäromini nämö yäj yäk täkamäj upänkañ unitä nämö ireko uwä kehäromi jide ude yäpne?

23 Ba gupnin moräk-moräkta nadäna äpani täk täkamäj upäj watä säkgämän it yämik täkamäj. Ba gupnin moräk kubä u mäyäkñin uwä säkgämän-inik uwäk täk täkamäj.

24 Täñpäkañ gupnin moräki täga ätu kwawak pena it täkañ unita ñode nadäkamäj; Anututä gupnin moräki kuduhtagän peñkuko gup kubägän ude itkañ. Täñkañ gupnin moräki ätuwä wäpi biñam ikek nämö bumik unita intäjukun peñkuko itkañ.

25 Intäjukun peñkuko uwä gupnin täño moräki moräki duñ-wewek nämö täñkañ watä kowata kowata täneñta täñpäñ peñkuk.

26 Unita gupnin moräki kubätä komi nadäñirän moräki ätu kuduhtagän komi nadäneñ. Ba kubätä wäp biñam yäpñirän noriye kuduhtagän wäpi biñam yäpneñ.

27 ✧ Eruk, man unitäño mebäri ñode; Äbot täñpani in kuduhtagän Kristo täño gup ude itkañ. Täñpäkañ in kubäkubätä gup unitäño moräki moräki ude itkañ.

28 ✧ Täñkañ äbot täñpani bämopi-ken Anututä piä mebäri mebäri täkta äma inigän inigän ñode iwoyänpäñ yepmañkuk; Intäjukun, aposoro yäpñäj danipñäj yepmañkuk. Täñpäñ uterakä äma Anutu täño meni jinom yäpñäj yäñahäwani. Uterakä äma Anututä kädet gäripi nadäk täyak u yäwetpäñ yäwoñärewani. Ba äma ätuwä äma käyäm ikek yäpätägakta iwoyänpäñ yepmañkuk. Ba ätuwä kudän kudupi täkta, ätuwä täñkentäk piä mebäri mebäri täkta, ätuwä piäta watä itta. Täñ, ätuwä man kotäk kudupi terak yäkta iwoyänpäñ yepmañkuk.

29 Unita jide? Äbot täñpani kudup uwä aposoro? Ba kuduhtagän uwä Anutu meni jinom yäj ahäwani? Ba kuduhtagän uwä yäwetpäñ yäwoñäreñ piä täk täkañ? Ba kuduhtagän kudän kudupi täk täkañ?

30 Ba kuduhtagän äma käyäm ikek täga yäpätäganen? Ba kuduhtagän man kotäk kudupi terak yäk täkañ? Ba kuduhtagän man u yäpñäj äyäjut täkañ? Nämoinik! U piäni inigän inigän täk täkañ.

31 ✧ Upänkañ Munapik täño iron kubäkubä ukät nanik intäjukun-inik itkañ u yäpñäkta gwäk pimiñpäñ piäni täk täkot. Unita apiño kädet tägagämän kubä täño mebäri täwetpäñ täwoñärewayän.

13

Bänep iron bureni täktäk kädet

1 Näk äma nadäk-nadäk ikek ude itpäñ äma täño man kotäk mebäri mebäri terak, ba kunum gänañ añero unitäño man terak täga yäwero upänkañ bänep iron ikek nämö kuñarayän täro uwä manna säkgämän uwä yäjuruk-uruk, wagäm mämä ude api täñpek.

2 ✧ Täñpäkañ näk Anutu täño meni jinom yäpñäj peñkuk pidämigän täga yäñahäwet, ba imaka imaka kwawak irani ba käbop irani unitäño mebäri täga nadäwa täreneño upänkañ bänep iron ikek nämö kuñarayän täro uwä imaka jopi ude api iret. Ba nadäkinikna kehäromitä pom täñpewän ini irani-ken täga peñpeñ äpämañ kweko upänkañ bänep iron ikek nämö kuñarayän täro uwä nadäkinikna u jopigän api täñpek.

3 ✧ Tänpäj näk tuñumna kudup äma jäwärita täga yämet, ba Anututa yänpäj gupna paotta täga iniñ kirewero upäjkañ bänep iron ikek nämo kuñarayäj täro uwä täktäkna tägatäga unitä nämo api täñkentäj namek.

4 Eruk ämawebe bänep iron kädet bureni iwat täkañ uwä ñode täk täkañ; U kwikinik itkañ äma ätu orañ yämik täkañ. Äma u noriyetä yärepmiräwä kokwawak nämo nadäk täkañ. Ba u inita näk äma ätu yärepmittat yäj nadänpäj-nadäwä ärowani nämo täk täkañ.

5 ✧ Ämawebe bänep iron ikek uwä ärowani kudän nämo täk täkañ ba initagän nadäwätäk nämo täk täkañ. Tänpäj kokwawak bäräñeñ nämo nadäk täkañ. Ba ämatä waki täñ yämiñirä momi u kadäni käronjita nämo yäpmäj kuñat täkañ.

6 ✧ Täñkañ wakitä äma ätuken ahäj yämiñirän wi yäwatpäj oretoret nämo täk täkañ. Nämo, u man bureni täño kudän kwawak ahäjirän uyaku oretoret pähap nadäk täkañ.

7 ✧ Tänpäkañ äma bänep iron ikektä äma kehäromini nämo täñ-mhamtañ yämik täkañ. Ba nadäkiniki nämo pewä putärewäkañ Anututä täñkentäj yämikta itsämänpäj nämo gañatak täkañ. Nämo, bänep iron täktäk kädet gwäk pimiñpäj täk täkañ.

8 Bänep iron kädet bureni uwä nämo api paorek. Täñ, kädet täga ätu ñodewani u api paotneñ; Kudupi Munapik terak Anutu täño meni jinom yäjähäk-ahäk uwä kadäni keräpi-tagän. Ba Kudupi Munapik täño iron yäpmänpäj man kotäk kudupi kudupi terak yäkyäk u api paorek. Ba Anutu täño nadäk yäpmänpäj yäjähäk-ahäk u imaka, api paorek.

9 Bureni, Anutu täño nadäk kuduhtagän täga nämo nadäna tärewäpäj yäjähäne, moräkigän nadänpäj yäjähäk täkamäj. Ba Kudupi Munapik terak Anutu meni jinom kuduhtagän täga nämo yäjähäne, moräkigän nadäk täkamäj.

10 Upäjkañ imaka bureni-iniktä ahäjirän imaka ket nämo nadäwani ba ket nämo täñpani u api paotneñ.

11 Uwä ñode bumik; Näk ironi itkañ man yäjäkuro, nadäk-nadäk piä täñkuro ba yäpmäj danik-danik piä täñkuro u ironitä-yäj täk täñkuronik. Ude itkuropäj tägañpäjä äma ekäni äworenpäj ägiñ kädet u peñkut.

12 ✧ Täñ, apiño imaka imaka yabänpäj-nadäk täkamäj u wäranigän kañuruk ikek, glas waki terak mäjonin säkgämän nämo kak täkamäj ude bumik yabänpäj-nadäk täkamäj. Upäjkañ kami inam kowat-kawän api täne. Apiño Anututa nämo nadäwa tärek täkañ. Upäjkañ kadäni uken api nadäwa täreneñ, Anututä näkño mebärina nadäwän tärekinik täk täyak ude.

13 ✧ Tänpäkañ imaka u nämo ahäjirän imaka yaräkubätä bureni täkañ uwä ñode; Nadäkinik, ba imaka Anututä kämi nimikta yäwani unita bänep peñpäj itsämäk, ba bänep iron täktäk kädet. Täñkañ imaka yarä unitäño intäjukun-inik uwä bänep iron.

14

Munapiktä iron kubäkubä nimik täyak

1 ✧ Unita notnaye, iron kädet bureni u iwatta piäni kehäromigän täneñ. Tänpäj iron Kudupi Munapiktä nimik täyak u yäpmäkta imaka, piäni täneñ. Täñkañ iron tägagämän kubä ñode, Anutu täño meni jinom yäjähäkta kehäromi u yäpmäkta iyaptak täkot.

² Nadäkaŋ, man kotäk kudupi, Munapik-ken nanik u yäkyäk täga upäŋkaŋ äma man kotäk uterak yäk täkaŋ uwä ämatä nadäkta nämo yäk täkaŋ. U Anutu-kätgän iniken man käbop nanik yäŋpäŋ-nadäk täkaŋ. Täŋirä man kotäk uwä äma ätutä nämo nadäwä tärek täkaŋ.

³ Täŋpäkaŋ äma Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk täkaŋ uwä ämatä nadäkta yäk täkaŋ. Man yäk täkaŋ unitä ämawebe täŋ-kehäromtaŋ yämiŋpäŋ nadäkiniki täŋmeham taŋit, bänepi täŋpidäm taŋit täk täyak.

⁴ Täŋ, äma man kotäk kudupi terak yäk täkaŋ uwä inigänpäŋ täŋkentäŋ yämik täyak. Upäŋkaŋ äma Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk täkaŋ uwä äbot täŋpani kudup täŋ-kehäromtaŋ yämik täkaŋ.

⁵ ✧ Unita näkŋo gärip uwä ŋode; In kuduŋtagän man kotäk kudupi, Munapik-ken nanik u yänayän täŋo uwä gäripi nadäwet. Upäŋkaŋ gäripna taŋi-inik pätak uwä in kudup Anutu täŋo meni jinom yäŋahäŋirä ämawebe mebäri kwawak nadäneŋta kehäromi tamani. U mebäri ŋodeta yäyat; Äma Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk täkaŋ uwä, äma man kotäk kudupi terak yäk täkaŋ u yärepmit täkaŋ. Upäŋkaŋ äma man kotäk kudupi yäŋirä äma kubätä man u yäpmän äyänurirän äbot täŋpani kudup täŋkentäŋ yämayän täko uyaku täga.

⁶ Unita notnaye, ŋodeta ket nadäwut; Näk inken äreŋpäŋ man kotäk kudupi terak yäwawä unitä jide ude täŋkentäŋ tamek? Nämo, bureni täŋkentäŋ tamayän nadäŋpäŋä ŋode täŋpet; Man kubä Anututä näwerani u täweret, ba Anutu täŋo nadäk kubä yäpmänpäŋ yäŋahäŋpäŋ täweret, ba Kudupi Munapik terak Anutu täŋo meni jinom yäŋahäŋpäŋ täweret, ba Anutu täŋo man ätu täwetpäŋ täwoŋärewet. Ude täŋpero uyaku täga täŋkentäŋ tamet.

⁷ Unita imaka irit ikek nämo, mämä-mämägän täŋpani unita nadäwut; Kap kubä tewayän nadäŋpäŋ uhuwep säkgämän nämo piäweno, ba gita inŋitpäŋ säkgämän nämo ureno uwä jide täŋpäŋ ämatä kap upäŋ teyak yän nadäwä täreneŋ? Täga nämo!

⁸ Ba womat säkgämän nämo piänirä mebäri unita piäkaŋ yän nämo nadäwä täreneŋ.

⁹ Täŋpäŋ in udegän, manbiŋam man kotäk kudupi terak yäŋirä jide täŋpäŋ ämawebetä man kotäk u nadäwä täreneŋ? Täga nämo. Manka uwä jop piän kunen.

¹⁰ Täŋpäkaŋ kome terak ämatä man kotäk mebäri mebäri yäk täkaŋ. Man kotäk u mebäri kudup kwawak pätkän.

¹¹ Täŋ, äma kubätä man kotäk näkä nämo nadäwani u yäŋirän nämo nadäwa täreneŋo uwä äma unita kubäken nanik yän nadäwet, ba äma u näka kubäken nanik yän udegän nadäwek.

¹² Unita Munapik täŋo iron kubäkubä yäpmäkta pidämtak täkaŋ u täga upäŋkaŋ iron äbot täŋpani täŋ-kehäromtaŋ yämik täkaŋ upäŋ yäpmän kuŋatta ehuranigän täk təkot.

¹³ Mebäri unita äma kubä man kotäk kudupi yäkta kehäromi imani uwä ämawebe ätutä nadäkta mani u yäpmän äyänureka kehäromi yäpmäkta Anutu-ken yäŋapiwek.

¹⁴ Imata, näk man kotäk kudupi yäŋpäŋ Anutu-ken gera yäwero uwä bänepna-tägän täŋpet, nadäk-nadäkna guŋ parirän.

¹⁵ ✧ Unita jide täŋpet? Eruk, ŋode kaŋ täŋpa yän nadätat; Bänepnatä yäŋapiŋirän nadäk-nadäknatä nadäwän-tärewäpäŋ menatä yäŋahäk täyon. Ba kap tektek udegän. Bänepnatä kap teŋirän nadäk-nadäknatä nadäwän-tärewäpäŋ menatä kap tek täyon.

¹⁶ U ɲodeta yäyat; Gäkä man kotäk kudupi yäɲpäɲ bänepka-tägän Anutuken yäɲapik man yäɲpäɲ iniɲ orereno uwä jide täɲpäɲ äma man kotäk u nämo nadäwanitä manka u nadäwä tärewäpän täɲkehärom takta 'U bureni' yäɲ yäneɲ? U täga nämo!

¹⁷ Iniɲoret man yäweno u täga upänkaɲ notkapak kubä gäɲɲo man kotäk unitäɲo mebäri nämo nadäweko u jide täɲpäɲ manka unitä täɲkentäɲ imek? Täga nämo!

¹⁸ Nadäkaɲ? Näkɲagän it täyat-ken uken Anutu iniɲ oretta in kudup tärepmiɲpäɲ kadäni kadäni man kotäk kudupi terak yäk täyat unita Anutu bänep täga nadäɲ imik täyat.

¹⁹ Ude täk täyat upänkaɲ Anutu iniɲoret käbeyä-ken ämaweбетä näkɲo man nadäwä tärewut yäɲpäɲ man kotäk kwawani terak täga yäwetpän yäwoɲärewet. Upänkaɲ kotäk kudupipän imata man käroni boham yäweret? Man käroni yänjira nadäɲpäɲ mebäri nämo nadäwä täreneɲ.

²⁰ ✧ Unita notnaye, ironironi ude itkaɲ ägiɲ täɲo nadäk nämo yäpmän kuɲatneɲ. Nämo, nadäk-nadäkjini uwä Munapik täɲo nadäk, äma ekäni täɲo nadäk ude yäpmän kuɲatneɲo upänkaɲ täktäkjini uwä nanak pakitä kudän wakiwaki takta nämo nadäk täkaɲ ude kuɲat täkot.

²¹ Täɲpäkaɲ Anutu täɲo man ɲode kudän täwani;

Ekänitä ɲode yäyak; Näk äma kudupi yäniɲ kirewa äma äbot ɲo man kotäk kudupi terak manna biɲam yäwetnayän täɲo upänkaɲ nämoinik api nadäɲ namineɲ. Ais 28:11-12

²² Man unitäɲo kukɲini ɲode yäwa; Kotäk kudupi terak man yäkyäk uwä nadäkinik täɲpani täɲkehärom takta pewän ahäwani nämo. Nämo, u kudän ude Anututä äma nadäkinik nämo täɲpanita iniken kehäromi yäwoɲärek täyak. Täɲ, Anutu täɲo meni jinom yänahäk-ahäk uwä nadäkinik täɲpanitä nadäkta yäwani.

²³ ✧ Unita ɲode nadäwut; Äbot täɲpanitä Anutu iniɲoretta käbeyä täɲpäɲ kudup-tagän man kotäk kudupi terak yänjirä äma jopi ba nadäkinik nämo täɲpani kubätä bämopjin-ken itpäɲ-nadäɲpäɲ ɲode täwerek; Täɲguɲguɲ täɲkaɲ yäkaɲ yäk.

²⁴ ✧ Täɲpäkaɲ äbot täɲpani kuduptagän Anutu täɲo meni jinom yänahänjirä äma jopi ba nadäkinik nämo täɲpani unitä nadäɲpäɲ man nadäweko unitä bänepi yäpurirän eruk, iniken mebäri ɲode kaɲpäɲ nadäwek; Näk momi täɲpani yäk.

²⁵ ✧ Nadäk nadäk waki bänepi-ken käbop irani u kwawak pewän ahän iminirän gukut imäpmok täɲpäɲ Anutu iniɲ orerek. Täɲpäɲ ɲode yänahänpäɲ täwerek; Anutu bämopjin-ken bureni-inik itak yäk.

Iniɲoret käbeyä-ken kudän jide täne?

²⁶ ✧ Eruk notnaye, unita yäɲpäɲ kädet siwoɲi jide ude iwatne? Inä Anutu iniɲ oretta käbeyä täɲpäɲ ɲode täk täkaɲ; Äma kubätä kap tewek. Täɲpäkaɲ kubäwä Anutu täɲo man kubä täwetpän täwoɲärewek. Täɲ, äma kubätäwä nadäk kubä Anutuken nanik yänahäwek. Täɲkaɲ kubätäwä kotäk kudupi terak yäwek. Yänjirän kubätä man kotäk unitäɲo mebäri yänahäwek. Imaka u kudup Anutu täɲo äbot täɲpani ämawebe täɲkehärom takta täneɲ.

²⁷ ɲodeta yäyat; Äma ätutä kotäk kudupi terak yäna yäɲpäɲjä mäyaptä nämo yäneɲ. Yarä ba yaräkubä-tägän yäneɲ. Kubätä yäwänä kubätä yäwek. Täɲkaɲ äma kubäkubä täɲkentäki mebäri yäpmän äyänurani nitek.

✧ 14:20: Efe 4:14; Plp 3:15 ✧ 14:23: Apos 2:13 ✧ 14:24: Jon 16:8 ✧ 14:25: Ais 45:14; Sek 8:23; Jon 4:19 ✧ 14:26: 1Ko 12:8-10; Efe 4:12

28 Täñ, äma kubätä man yäpmäñ äyänuranita wäyäkñewän waneño uwä käbeyä-ken kotäk kudupi terak nämo yäwek. Nämo, ini bänepi-ken, Anutu-tägän nadäkta yäwek.

29 ✧ Ba Anutu täño meni jinom yänahāwanita udegän yäyat; Äma yarä ba yaräkubä bumik yäneñ. Yän irirä ätutä man unitäño mebäri ket yäpmäñ daniñpäñ yänpäñ-nadäk täneñ.

30 Täñpäkañ äma kubä mañirirän Munapiktä bänepi-ken man kädet jide pewän ahänjirän u yänahāwayäñ täñpäñä man yän ireko u bitnäñpäñ iränkañ äma uwä yäwek.

31 Anutu täño meni jinom yänahäk-ahäk u imaka täga kubä. Unita in u täk täkañ uwä injin kubäkubätä yänahäk täkot. Yänahänjirä ätu juku penpäñ Anutu täño man mebäri nadäñpäñ bänepi täñ-kehäromtak täkot.

32 Imata, Kudupi Munapiktä täñpewän äma kubä Anutu täño meni jinom yänahäkta nadäweko uwä iniken menita watäni itpäñ kubätä yäwän täreñjirän täga yänahäwek.

33 Unita nadäkañ? Anutu uwä yänuruk-uruk ba täñuruk-uruk Anutu nämo, u Anutu kwini pewän ahāwani.

34 ✧ Täñpäkañ äbot täñpani ätuken Anutu iniñoret käbeyä-ken webewä man kum it täkañ, inken udegän it täkot. Webetä ude täñpäñ Moses täño бага man terak yäwani ude äpani kañ irut.

35 Man kubä nadäneño unitäño mebäri nadänayäñ nadäñpäñä ini enjiken kuñkañ äpiye yäweräkañ kañ yäwet täñput. Webetä Anutu iniñoret käbeyä-ken yäkyäk u kädet siwoñi nämo.

36 Täñpäkañ inä kädet päke yäyat u nämo iwat täkañ unita jide? Anutu täño man inken naniktä ahänjuk? Ba in-tägän nadäñkuñ?

37 ✧ Eruk, inken nanik kubätä inita nadänjirän Anutu täño meni jinom yänahāwani, ba Munapik ikek täñpeko uwä man kudän täñ tamitat ñowä Ekäni täño jukuman ude nadäwän tärek täkot.

38 Täñpäñ äma kubätä manna ño nadän äwaräkuk täñpayäñ täko uwä äma udewani mäde kañ ut yämüt.

39 Unita notnaye, ñode nadäwut; In Anutu täño meni jinom yänahāwani ude itta gwäk pimik täkot. Ba man kotäk kudupi terak yäkta бага nämo penkireneñ.

40 ✧ Upänkañ Anutu iniñoret käbeyä täñpäñä kudän siwoñi säkgämän täñjirä käbeyä säkgämän ahäk täyon.

15

Kristo awañken naniktä akuñkuk

1 Eruk notnaye, Manbiñam Täga täwetpäñ täwoñärenkuro u äneñi yänkodak täñpäñ täwetat. Manbiñam u nadäñpäñ initkuñ, ba uterak nadäkinikjin yengämä pek täkañ.

2 Näkä Manbiñam Täga yänahänpäñ täwetkuro u injit-inik täkañ u täñpäwä wakiken nanik täga wädän tädotpäñ api tepmañpek. Täñ, nadäk kubä yäpmäñ kuñatnayäñ täño uwä nadäkinikjin u jopigän api täñpek.

3 ✧ Manbiñam doni nitek näka namani ugänpäñ inta tamiñpäñ ñode täwetkut; Kristo uwä wakininta kowata kumbuk, man kudän terak yäwani udegän.

4 ✧ Kumbänpäñ äneñkuñ. Täñpäkañ man kudän terak yän imani udegän, kepma yaräkubä täreñjirän awañ gānañ naniktä kodak täñpäñ akuñkuk.

✧ 14:29: Apos 17:11, 1Te 5:21 ✧ 14:34: 1Ko 11:3, 1Ti 2:12; Tai 2:5 ✧ 14:37: 1Jo 4:6 ✧ 14:40: Kol 2:5 ✧ 15:3: Ais 53:8-9 ✧ 15:4: Mat 12:40; Apos 2:24-32

5 ✨ Akunpän intäjukun Kefas wäpi kubä Pita u ahän iminük. Täñkañ äma 12 yän yäwerani* u ahän yämikgän täñkuk.

6 Täñkañ nadän imikinik täñpani 500 ude bumik äbot kubä-kengän irirä kwawak ahän yäminjirän kañ moreñkuñ. Uken nanik ätu kumbuñopän mäyap pen kodak itkañ.

7 ✨ Nadän imikinik täñpani u ahän yäminpänä Jems ahän imikgän täñkuk. Jems ahän iminpänä aposoro kuduhtagän ahän yäminük.

8 ✨ Eruk päke u ahän yäminätän äbätängän mäden-inik kädet inigän kubä terak näk ahän namiñkuk, aposoro ätu ahän yäminükko udegän nämo.

9 ✨ Näk aposoro äpanitä äpani-inik. Näk Anutu täño äbot däpmän yawat kirek täñkuro unita aposoro wäp nämo yäpnañi.

10 ✨ Upänkañä apiño aposoro it täyat uwä Anutu täño orakorak näkä terak patkuko unitä nepmanpän ude itat. Ekäni täño orakorak näkken patkuko u bureni nämowä nämo täñkuk. Näkä piä täñkuro u täñ däminik täñkut, ätu täño yärepmitak. Upänkañ imata näkña wäpna jop yäpmän ärowet? Nämo, Anutu täño orakorak näkken pätak unitä kehäromi namiñjirän piä u täñkut.

11 Unita näk ba aposoro ätu uwä piä mebäri kubägän tak takamän. Nin kuduhtagän manbiñam mebäri kubägän yänahäk takamän. Yänahäjita nadänpän nadäkinik täñkuño u.

Kumbanitä äneñi akukakukta man

12 Kristo uwä kumbani-ken naniktä akunük, manbiñam ude yänpän täweritna imata inken nanik ätutawä kumbani-ken naniktä akukakuk täño käderi nämo pätak yän yäk takañ?

13 Kumbani-ken akukakuk nämo pätak u täñpäwä, eruk Kristo imaka, kumbani-ken naniktä nämo akunük yän nadäneñ.

14 Täñkañ Kristo nämo akunük yäwänä mani biñam yäk takamän u bureni nämo täñpän, ba nadäkinikjin u udegän, jopi täñpän.

15 ✨ Ba ugän nämo. Nin Anututa ñode yänkumän; U Kristo kumbani-ken nanikpän yäpmän akunük. Täñpäkañ kumbani-ken naniktä akukakuk nämo parän yäwänäku Anututä jide täñpän Kristo yäpmän akwän? Unita man yänkumänjo u Anutu meni yäpurärätpäñ jop manman yäwani ude tänam.

16 Unita äma kumbani-ken naniktä nämo api akuneñ yän yänpänä Kristota udegän kumbani-ken naniktä nämo akunük yän yäk takot.

17 Täñ, Kristotä kumbani-ken naniktä nämo akunük yäwänäku nadäkinikjin bureni nämo, jopigän täyek. Ba momijin pen pat tamitek.

18 Ba Kristo nadän iminpän kumbuño u imaka, kumänpän paot-inik täñpäm.

19 Täñkañ udegän, Kristotä nin kome terak ñogän täñkentän nimän yäwänäku butewaki äbot bureni-inik yän niwet takäneñ.

20 ✨ Upänkañ ude nämo! Kristo u bureni-inik kumbani-ken naniktä äma kumbanita intäjukun täñpän akunükko itak! Ude unita äma kumänpen kwani imaka, kumbani-ken naniktä bureni-inik api akuneñ. Jesu täño akukakukitä ude täñkehärom täñkuk.

21 ✨ U ñode; Äma kubätä kumän-kumän pewän ahänkuño udegän äma kubätägän kumbani-ken naniktä akukakuk pewän ahän nimiñkuk.

22 Adamtä äbotken nanik kuduhtagän kumäk takamän udegän Kristotä äbotken yäpurärärani u kuduhtagäntä kumbani-ken naniktä api akuneñ.

23 ✨ Täñpän kumbani-ken naniktä akukakuk tawañ ñode täñpani; Intäjukun-

✨ **15:5:** Luk 24:34; Mat 28:16-17 * **15:5:** Äma 12 yän yäwerani yäyak u Jesu täño iwaräntäkiye 12 unita yäyak ✨ **15:7:** Luk 24:50 ✨ **15:8:** Apos 9:3-6, 1Ko 9:1 ✨ **15:9:** Efe 3:8, 1Ti 1:15 ✨ **15:10:** Apos 8:3, 2Ko 6:1, 2Ko 11:5,23 ✨ **15:15:** Apos 1:22, 4:33; Apos 5:32 ✨ **15:20:** Kol 1:18 ✨ **15:21:** Rom 5:12,18 ✨ **15:23:** 1Te 4:16; Rev 20:5

inik Jesu. U mädeni-ken äbäkäbäk kadänini-ken unitäño äboriyetä api akuneñ.

24 Äboriyetä akunirä eruk tärek-tärek kadäni bureni api ahäwek. Kadäni uken Kristotä imaka imaka waki kehäromi niked ba wäpi biñam ärowani niked u kuduhtagän täño kehäromi yäpmäj äpäkinik api täñpek. Ude täñkañ kome ba imaka päke yabäj yäwatpäñ intäjukun it täyak u Anutu Nanta api iniñ kirewek.

25 ✧ U imata, Kristotä intäjukun-inik itpäñ kañiwat piä täkta yäj imani. Intäjukun-inik irirän Anututä iwan kuduhtagän täño kehäromi yäpmäj äpäñpäñ Kristo gämori-ken yepmañpänkañ eruk, piäni u api täñpän täreneñ.

26 ✧ Täñpäj iwan ätu däpmäjpäñ iwan pähap, kumäj-kumäj unitäño kehäromi utpewän paot-inik api täñpek.

27 ✧ Unita Anutu täño man kubä ñode kudän täwani; Anututä imaka kuduhtagän Kristo gämori-kengän api yepmañ morewek. Täñkañ man 'imaka kuduhtagän' uwä Anutu inita bok nämo yäyak. Anututä Jesu gämori-ken nämo api irek. Nämo, Anutu unitä imaka päke u Kristo gämori-kengän yepmañpani.

28 Eruk, imaka kuduhtagän u Kristo gämori-ken yepmañpän irirä, Kristo ini-tägän ini Anutu gämori-ken api tewek. Ude täñjirän Anutu, imaka imaka nanaki gämori-ken pewani unitä imaka kuduhtagänta intäjukun-inik api irek.

29 Eruk, kumbanitä kumbani-ken naniktä nämo api akuneño u täñpawä imata äma ätu noriye kumbanita kome yäpmäjpäñ ume yäpmäk täkañ? Anututä äma kumbani nämoinik api yäwän kikuñutneño u täñpawä imata noriye kumbani kome yäpmäjpäñ ume ärut täkañ? Unitäño bureni jide api ahäwek?

30 ✧ Ba ninä jide? Äma mäyaptä Kristota yäñpäñ kokwawak nadäj nimik täkañ. Unita kumbani-ken naniktä akukakuk nämo pätak u täñpawä imata komi u gänañ jop nadäj wari kuñatne?

31 Unita notnaye, bureni-inik täwetat; Kumäj-kumäj kepmani kepmani kañ-ahäwayäj täk täyat. Upäñkañ komi piä u imaka bureni pewän ahäk täkañ. Injinta nadäwut; Ekäninin Kristo Jesuta biñam tepmañkuro unita oretoret pähap nadäk täyat.

32 ✧ Näk näkñaken gärip iwatpäñ piä ño täk täyat u täñpawä imatäken yäpmäkta nadäñpäñ Efesus yotpärare-ken tom ägwäri, meni komi komi-kät ämik täñkumäj? Ude jop nadäj täñpet? Nämoinik, kumbani-ken naniktä akukakuk nämo pätak u täñpawä nininken gärip terak kuñat täkana! Ba man ñode yäwani täga iwatne;

Äma kubä kwep kumbeko udetä ñodetä tom ketem täñ tuñum täñpäñ äñnañ isiwa yäj nadäwek. *Ais 22:13*

33 Unita notnaye, in äma ätu yabäj äwaräkuk täñjirä jop manman nämo yäj-täkuñatneñ. In man ñode yäwani u nadäkañ? Äma wakikät not täñpäj itnayäj tämäño uwä nintäño täktäknin täga u api yäpä waneñ.

34 ✧ Unita in nadäk-nadäkjin äneñi nadäwä tumbäpäñ momi täktäk kädet pewut. Inken nanik ätutä Anututa tänguntak täkañ unita nadäñpäñ mäyak tawut yäj yäñpäñ täwetat.

Kumbanitä gup kodaki yäpneñ

35 ✧ Eruk äma kubätä ñode käwep näwet yabäwek; Äma kumbani jide täñpäj äneñi api akuneñ? Ba akunayäj täkañ uwä gupi jidewanitä api akuneñ?

³⁶ Wära! Man u dewani guṅ tãṅo man! Unita ṅode nadawut; Yãnat mujipi kome gãnaṅ aṅmõṅpãṅ gupi nãmo paraweko uwã jide tãṅpãṅ imãtpãṅ kodaki abek?

³⁷ Imaka mujipi pik tãkaṅ uwã burenitã ahãkta gãripi nadãṅpãṅ pik tãkaṅ u dewani nãmo. U mujipi-gãṅpãṅ pik tãkaṅ.

³⁸ ✧ Tãṅpãkaṅ Anututã nadãwãṅ tãrewãpãṅ gupi tãṅo wãrani yãṅ imiṅkuko udegãṅ ahãṅirãṅ yabãk tãkamãṅ. Mujipi uwã mebãri inigãṅ inigãṅ ahãk tãkaṅ.

³⁹ Gup tãṅo mebãri udegãṅ, kubãgãṅ nãmo. Åma nintãṅo gupnin u inigãṅ. Tom tãṅo inigãṅ, barak tãṅo inigãṅ, gwãgu tom tãṅo inigãṅ.

⁴⁰ Tãṅpãkaṅ kunum ba kome udegãṅ. Kunum gãnaṅ ba kome terak imaka imaka itkaṅ. Tãṅkaṅ kunum gãnaṅ itkaṅ unitãṅo epmãget inigãṅ. Ba kome terak itkaṅ unitãṅo epmãget u inigãṅ.

⁴¹ Tãṅkaṅ edap tãṅo peṅyãṅeki inigãṅ. Komepak tãṅo peṅyãṅeki inigãṅ. Guk tãṅo peṅyãṅeki inigãṅ. Tãṅpãkaṅ guk tãṅo peṅyãṅeki kubãgãṅ nãmo, inigãṅ inigãṅ.

⁴² Eruk, kumbani-ken naniktã akukakuk unitãṅo mebãri udegãṅ pãtak. Komegup ãnek tãkamãṅ uwã parakta yãwani. Tãṅ, kumbani-ken nanik akunayãṅ tãmãṅo uwã gupnin kodaki u inigãṅ, nãmo api parawek.

⁴³ ✧ Åneṅpani uwã kaṅoreri nãmo. Tãṅ, akukta yãwani uwã kaṅoret ikek. Åneṅpani uwã kwini, akukta yãwani uwã kehãromi nitek.

⁴⁴ Åneṅpanitã komegup ikek, akukta yãwanitã kunum tãṅo gup ikek. Kome tãṅo gup itak udegãṅ kunum tãṅo gup itak.

⁴⁵ ✧ Unitawã ṅode kudãṅ tãwani; Åma bian ahãwani Adam uwã iritgãṅ yãpuk. Tãṅ, Adam mãden nanik uwã Munapik ikek irit kehãromi unitãṅo mãhemi tãṅkuk.

⁴⁶ Tãṅpãkaṅ Munapik ikek irittã intãjukun nãmo ahãṅkuk. Nãmo, u mãden ahãṅkuk. Komegup ikek irittã intãjukun ahãṅirãṅ Munapik ikek mãdengãṅ iwatkuk.

⁴⁷ ✧ Tãṅpãṅ Adam biani komepãṅ tãṅpani unita kome ãma tãṅkuk. Tãṅ, Adam mãden nanik uwã kunum gãnaṅ nanik.

⁴⁸ Kome ãma tãṅkuko udegãṅ kome terak nanik äboriye tãkamãṅ. Tãṅ, ãma kunum terak nanik udegãṅ kunum terak nanik äboriye ude api itne.

⁴⁹ Tãṅpãkaṅ ãma kome terak nanik tãṅo gup wãdãna äronkuṅo uwã, udegãṅ ãma kunum gãnaṅ nanik tãṅo gup api wãdãna äroneṅ.

⁵⁰ ✧ Notnaye, ṅodeta yãyat; Komegup ikektã Anutu tãṅo kaṅiwat yewa gãnaṅ tãga nãmo api ärone. Ba imaka parakta yãwanitã irit kehãromi, nãmo parak tãyak u tãga nãmo api korewek.

Kumãṅ-kumãṅ tãṅo kehãromi u paotkuk

⁵¹ ✧ Eruk, juku peṅirã man kãbop nanik kubã tãwerayãṅ; Nin kuduptagãṅ nãmo api kumnero upãṅkaṅ äyãṅutpãṅ gup kubã wãdãna äronayãṅ tãkaṅ u kuduptagãṅ api tãne.

⁵² ✧ Womat mãmã yãṅirãṅ u pit kubãgãṅ api tãne. Womat mãmã u yãṅirãṅ kumbanitã akuṅpãṅ parak-paraki nãmo api itne. Ba parawanitã itnayãṅ tãkaṅ upãṅkaṅ äyãṅutpãṅ gup mebãri kubã kehãromi nitek u api wãdãna äroneṅ.

⁵³ ✧ Bureni-inik! Gup ṅo parakta yãwani unitãkaṅ irit kehãromi tãṅo tek ude mãt wãdãna äroneṅ. Ba kumãṅ-kumãṅta yãwani unitãkaṅ irit kehãromi mãt korewek.

54 ✧ Tänpäkaŋ imaka parakta yāwanitā irit kehāromi tāŋo tek wādāwā ārowākaŋ, ba kumāŋ-kumāŋta yāwanitā irit kehāromi korewākaŋ eruk man ŋode kudān tāwanitā api kehārom tāwek;

Anutu u iwan irepmit-inik tāŋkuk.

Tāŋpewān irit burenitā kumāŋ-kumāŋ daiŋkuk!

Ais 25:8

55 *Unita kumāŋ-kumāŋ, gāk kehāromika de?*

Kumāŋ-kumāŋ gākŋo kāripka de?

Hos 13:14

56 ✧ Unita nadākaŋ? Momitā kumāŋ-kumāŋ tāŋo kārip ude tāyak. Ba бага manta yāŋpāŋ momitā kehāromi nitek tāyak.

57 Upāŋkaŋ Anutu uwā Ekāninin Jesu Kristo iniŋ kireŋpewān iwaniye unitāŋo kehāromi yāpmāŋ āpuko unita Anututa bānep tāga pāhap nadāk tākāna!

58 ✧ Eruk notnaye tāgagāmān, mebāri unita nadākinikjin nāmo pewā putāreneŋ. Nāmo, kehārom taŋpāŋ Ekāni tāŋo piā kadāni kadāni gwāk pimiŋpāŋ tāk tākot. Ekānita yāŋpāŋ piā tāŋirā bureni nāmowā nāmo api ahāwek yāŋ nadāŋpāŋ tāk tākot.

16

Äbot tāŋpanita moner tāŋkentāŋ yāmikta man

1 ✧ Eruk man kubā ŋode; Anutu tāŋo kudupi āmawebe bārāpi terak itkaŋ unita moner tāŋkentāŋ yāmikta yāŋpāŋā Galesia komeken nanik äbot tāŋpani yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋkuro udegān tāk tākot.

2 Uwā ŋode yāwetkut; In kubākubätä moner kaŋ-ahānayāŋ tākaŋ u Sande Sande yāpmāŋ daniŋpāŋ taŋi tāga penāŋi ude ini-ini kābop inigān kaŋ pek tāŋput. Jop ittāŋgān nākā āreŋjira moner kaŋ-ahākta pipiri tāneŋta.

3 Ude tāŋirā nāk āreŋpāŋā āma iwoyānayāŋ tākaŋ unitāŋo mebāri uwā man kudān terak kudān tāŋpāŋ yāmakaŋ moner bānep tāgata pewani u yāpmāŋ Jerusalem api kuneŋ.

4 Nākŋa bok kunaŋi tāŋpāwā bok api kune.

5 ✧ Tawaŋ ŋode peyat; Pengān Masedonia kome kuŋkaŋ äbot tāŋpani-kāt ätu itkaŋ inken api ärewet.

6 ✧ Inken āreŋpāŋ kadāni kāroŋi bumik kāwep api iret. Kadāni kāroŋi bumik it yāpmāŋ āroŋjira iwān mānit kadāni kāwep api tārewek. Irira intā kādetta tāŋkentāŋ namākaŋ kome uken-uken api kuŋaret.

7 ✧ Kadāni ŋodeken päre inkāt kadāni kerāpigān itkaŋ kome ätuken kukta nāmo nadātat. Nāmo, kāmi āreŋpāŋ inkāt kadāni kāroŋi bumik itta gāripi nadātat. Unita Anututā nadāŋ namānā ude api tāŋpet.

8 Tänpäkaŋ apiŋode Efesus komeken ŋo itta nadātat. Ŋo irira Pentikos orekirit ahāŋirān uyaku inken api ärewet.

9 ✧ U imata, ŋoken Ekānitā piā taŋi kubā tākta kādet tāwit namitak. Piā tāŋjira bureni taŋi pewān ahākaŋ. Upāŋkaŋ āma māyaptā piā unita iwan tākaŋ.

10 ✧ E man kubā ŋode; Timotitā inken kāwep api ärewek. Äreŋjirān not tāŋ imiŋjirā umun terak nāmo irek. Nadākaŋ, uwā nākā Ekāni tāŋo piā tāk tāyat udegān tāk tāyak.

11 ✧ Unita āma kubätä Timotita nadāwān āpani nāmo tāŋpek. Nāmo, tāŋkentāŋ imiŋpāŋ tewā yāpmāŋ bānep pidām terak tāŋtāŋ kuŋtāŋgān äyāŋutpeŋ āneŋi nākŋaken kaŋ ābān. Ukāt äbot tāŋpani ätukāt äbākta api itsāmbet.

✧ 15:54: Ais 25:8 ✧ 15:56: Rom 6:14, 7:13 ✧ 15:58: 2Sto 15:7; Rev 14:13 ✧ 16:1: Rom 15:25-26, 2Ko 8:1-9; Gal 2:10 ✧ 16:5: Apos 19:21 ✧ 16:6: Rom 15:24; Tai 3:12 ✧ 16:7: Apos 18:21 ✧ 16:9: Apos 19:8-10, 2Ko 2:12; Kol 4:3; Rev 3:8 ✧ 16:10: 1Ko 4:17 ✧ 16:11: 1Ti 4:12

12 ✧ Tãŋkaŋ notninpak Apolos unita ñode täwetat; Uwä äbot tãŋpani ätukät inken ärekta peŋ iwerira nämo pidäm täyak. Kadäni ñoken nämo käwep, kadäni kubäta nadäwän tägawäwä api ärewek.

Ekäni täŋo piä äma nadäŋ yämik täkot

13 ✧ Notnaye, nadäŋit nadäŋit kuŋat täkot. Tãŋkaŋ nadäkinikjin nämo pewä putäreneŋ. Nämo, nadäŋ täpäneŋpäŋ nadäkinikjin tãŋkehärom taŋpäŋ kehäromigän kuŋat täkot.

14 Tãŋpäŋ imaka kuduptagän bänep iron terakgän täk täkot.

15 ✧ Tãŋpäkaŋ notnaye, man kubä, Stefanus ba äboriye unita yãŋira nadäwut. Uwä Grik komeken unitä jukun bänep äyãŋutpäŋ Ekänita biŋam tãŋkuŋ. Tãŋkuŋo Anutu täŋo kudupi ämawebeniye in bämopjin-ken watä piä täk täkaŋ. Unita ñode peŋ täwetat;

16 ✧ In äma u ba noriye ätu Ekäni täŋo piä tãŋpäŋ komi nadäk täkaŋ, äma udewani täŋo man buramiŋ yämik täkot.

17 Stefanus, Potanus, ba Akakus u näkken äbãŋirä bänep täga nadäŋ yãmiŋkut. Inta nitek unitä päbä nabãŋirä tägagämän nadãŋkut.

18 ✧ Äma unitä in ba näka bok bänep pidäm täŋ nimiŋkuŋo unita äma udewanita nadãŋirä säkgämän täk täkot.

19-20 ✧✧ Tãŋpäkaŋ Esia kome ñonitãŋo äbot tãŋpani kuduptä inta bänep oretoret man pewä ärekaŋ. Tãŋpäŋ Akwila Prisila yanäpi u imaka, Ekäni wãpi terak bänep oretoret man pewän ärekaŋ. Ba äbot tãŋpani Anutu iniŋoretta yanäpi yarä unitä eŋiken käbeyä täk täkaŋ u, ba nadäkinik tãŋpani notjiye Efesus kome ñoken nanik u kudup imaka, man udegän tewä ärekaŋ. Tãŋpäkaŋ iniŋin-tägän Ekäni wãpi terak not tãŋpäŋ kowat iniŋ orerän täk täkot.

21 ✧ Pol näkŋa-tägän oretoret man täwetpäŋ wãpna kudän täyat ño.

22 ✧ Tãŋpäkaŋ äma kubätä Ekänita gãripi-inik nämo nadãŋpäŋä kädãpta biŋam tãŋpãn! O Ekäni, äbi!

23 Eruk, Ekäninin Jesu täŋo orakoraki inken iton.

24 Irirän Jesu Kristo terakgän in ba näk kowat kwasikorän täkamãŋ unita nadäŋ tamikinik täyat. Ugän.

✧ **16:12:** 1Ko 1:12, 3:6 ✧ **16:13:** Sam 31:24; Efe 6:10 ✧ **16:15:** Rom 16:5, 1Ko 1:16 ✧ **16:16:** 1Te 5:12 ✧ **16:18:** Plp 2:29 ✧ **16:19-20:** 2Ti 1:15; Apos 18:2,18,26; Rom 16:5 ✧ **16:19-20:** Rom 16:16, 2Ko 13:12 ✧ **16:21:** Kol 4:18, 2Te 3:17 ✧ **16:22:** Gal 1:8-9

2 Korin

Äma ätutä Pol wäpi yäpmäj äpäñirä Poltä iniken mebärini yänahänkuk

¹ ✧ Näk Pol Anutu täño nadäk terak Kristo Jesu täño aposoro itat. Täñpäkañ notniñpak Timoti-kät nektä man ño kudän täñpäñ Anutu täño äbot täñpani ämawebe Korin yotpärare-ken itkañ inta peda ärekañ. Ba intagän nämo, Anutu täño kudupi ämawebe Grik komeken ittäj kukañ unitä danikta bok peda ärekañ.

² ✧ Eruk Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristoken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Anututa bänep täga man

³ ✧ Ekäninin Jesu Kristo unitäño Anutuni ba Nani iniñoret täkäna! U butewaki mähemi-iniktä watä it nimiñirän bänep kwini terak it täkamäj.

⁴ Unitä komi bäräpi mebäri mebäri ahäj nimiñirän bänepnin äneñi täñpidäm tañ nimik täyak. Anututä ude täñ nimik täyak unita notniye ätu komi butewaki terak kuñatneño uwä, Anututä bänep pidäm nimik täyak udegän notniye bäräpi terak itneño u bänepi täga täñpidäm täne.

⁵ ✧ Imata, Kristotä komi bäräpi mebäri mebäri nadäk täñkuko unitäño moräki nintä terak tañ ahäk täyak. U udegän, bäräpi gänañ iritna Kristotä bänep pidäm bumta pewän ahäj nimik täkañ.

⁶ ✧ Täñpäkañ näk ba notnaye ätu komi butewaki jop nämo nadäk täkamäj. Nämo, komi butewakinin unitä in täñkentäj tamiñirän bänepjin äyänutpäñ Anututa biñam täñkuño bänep pidäm terak it täkañ. Ba Ekäni täño bänep pidäm ahäj nimik täyak u imaka, jop nämo nadäk täkamäj. Nämo, unitä täñkentäj tamiñirän bänepjin täñpidäm tak täkañ. Täñpäkañ bänep pidäm ahäj tamik täyak unitä täñ-kehäromtañ tamiñirän komi butewaki nintä nadäk täkamäj udegän ahäj tamiñirän nämo kwitanpäñ gwäk pimiñpäñ kuñat täkañ.

⁷ Bureni notnaye, intä bäräpi u gänañ nämo api kwitanen yän nadäkinik täyat. U imata, nintä komi butewaki nadäk täkamäj u inkät nin bok nadäk täkamäj unita u udegän, Ekäni täño bänep pidäm ahäj nimik täyak u inta bok ahäj tamik täyak yän nadäkamäj.

⁸ ✧ Notnaye, Esia komeken komi butewaki ahäj nimiñkuko unitäño manbiñam nadäwut yän nadäñpäñ ñode täwetat; Kome uken bäräpi ahäj nimiñkuko u tañi pähap, nintä täga kotanañi nämo. Unitä täñpewän api kumne yän nadäñkumäj.

⁹ Bureni täwetat. Nin kumäj-kumäjta biñam täkamäj yän nadäñpäñ bänepnin pena putärenkuñ. Upäñkañ u ahäj nimiñkuko uwä nininken kehäromita nadäna äpani-inik täñpäpäñ Anutu kumbani-ken nanik yäpmäj akwani u kubägän nadäj imineta ude uwä ahäj nimiñkuk.

¹⁰⁻¹¹ ✧ Bureni-inik, Anutu unitä kumäj-kumäj-ken nanikpäñ ketären nipmanjuk. Ba äneñi api ketären nipmanjek. Man unita nadäkinik täñpäñ Anutu ugän tubeñ kuñpäñ kuñat täkamäj. Ba inä Anutu-ken yänapik man yän nimiñirä äneñi api täñkentäj nimek yän nadäkamäj. Bureni, Anututä äma mäyap täño yänapik man nadäñpäñ täñkentäj nimiñirän ämawebe mäyaptä api käneñ. Täñkentäj nimayäj täyak u kañpäñ Anutu bänep täga man api iwetneñ.

✧ **1:1:** 1Ko 1:1 ✧ **1:2:** 1Ko 1:3 ✧ **1:3:** Efe 1:3, 1Pi 1:3; Rom 15:5 ✧ **1:5:** Sam 34:19; Sam 94:19
✧ **1:6:** 2Ko 4:15 ✧ **1:8:** Apos 19:23, 1Ko 15:32 ✧ **1:10-11:** 2Ti 4:18

Poltä bänep nadäwätäki nämo itkuk

12 ✧ Eruk notnaye, nininta biñam ñode yāñahāñpāñ tāwetat; Bänepnintä bureni-inik ñode nadäk tākamāñ; Ämawebe ätu ba in bāmopjin-ken man bureni ba kudān siwoñi terakgān kuñat tākamāñ. Kudān uwä Anutu-ken nanik. Uwä komeñ äma tāño nadäk terak nämo tāk tākamāñ. Nämo, Anutu orakoraki unitāño kehāromi terak ude tāñ tamik tākamāñ.

13 Nadākañ? Man kudān tāñpāñ tamik tākamāñ uwä intä tāga danīñpāñ nadāwä tāreñaji. Man ätu kābop nämo pek tākamāñ.

14 ✧ Unita nintä nininta nadākamāñ udegān in kāmi api nadāwä tāreñeñ yāñ nadätat. Apiño nintāño mebärinin moräkigān nadākañ. Nadāwä tārewāpāñ Ekāni Jesu tāño kadāni pähapken nintä Anutu ināmiken inta oretoret tānayāñ tākamāñ udegān intä ninta oretoret kañ tāñput yāñ nadätat.

15-16 ✧ Näk man u bänepna-ken peñkañ pengān inken päre bänep tāga man tāwetta yāñkut. Tāñpākañ päre tabāñkañ Masedonia komeken kukta yāñkut. Uken kuñatkañ äyāñutpeñ äneñi äreñpāñ ätu irira in tāñkentāñ namiñirä Judia komeken kukta nadāñkut. Eruk, in kadāni yarä ude tabāñira oretoret kadāni yarä kañ tāñput yāñ nadāñkut.

17 Tawañ ude peñkuro upāñkañ jide? Tāñnikñarani tāñkuk yāñ nadākañ? Näk kome tāño nadäk-nadäk yāpmāñ kuñarani unita man yāñira kubä bureni, kubä jop yāñnikñat tāyak yāñ ba nadākañ?

18 Upāñkañ ude nämo, Anututä man bureniñgān yäk tāyak unita u ināmiken imata man bureni ba jopi bok awāhutupāñ tāweret? Nämoinik!

19 ✧ Tāñpākañ Anutu tāño nanaki Jesu Kristo, Silas Timoti-kät nintä yāñahāñpāñ tāwetkumāño unita nadāwut; U man bureni ba jopi bok awāhutupāñ nämo yäk tāyak. Nämo, u man bureniñgān yäk tāyak.

20 ✧ Tāñkañ man bureni yäk tāyak uwä ñode; Imaka imaka Anututä tākta yāñkehārom tañkuko u kudup Jesu Kristo terak bureni ahāñkuñ ba kāmi imaka, api ahāneñ. Mebäri unita Anutu tāño manbiñam nadāñpāñ Jesu Kristo terak bureni-inik yāñ yāñkañ Anutu iniñoret tākamāñ.

21-22 ✧ Tāñpākañ Anutu unitä in ba nin bok tāñ-mehamtañ nimiñirān Kristo terak yeñ tāpäneñpāñ it tākamāñ. Ini-tāgān nin inita biñam yāpmāñ danīñpāñ wāren kehāromi-inik tāñkuk. Ude tāñpāñ imaka tāgatāga kāmi yāpmākta peñ nimani u bureni-inik api nimek yāñ niwoñäreka Kudupi Munapik bänepnin-ken peñkuk.

Pol imata Korin kome bärāñeñ nämo kuñkuk?

23 ✧ Ñode tāwerira Anututä näkño man tāñkehārom tāwayāñ; Korin ämawebe inken nämo äreñkuro uwä äreñira nabāñpāñ mäyäk nadāneñ yāñpāñ nämo äreñkut.

24 ✧ Ninä intāño nadäkinikjin kañiwarani ude itta nämo nadākamāñ. Nämo, nadäkinikjin u kehāromi itak yāñ nadākamāñ. Tāñ, nintāño gärip bureni uwä intä bänep oretoret terak kañ kuñarut yāñpāñ unita tāñkentāñ tamik tākamāñ.

2

1 ✧ Mebäri unita nadäk ñode peñkut; Kuñira nadāñ bärāp äneñi api tāneño unita nämo api kwet yāñ nadāñkut.

2 Inken äreñpāñ tāñpewa bärāpi butewaki nadāneño uwä netätä äyāñutpāñ näkño bänepnawä tāñpidām tāwek? Nämo, in kuduptagān bärāpi nadāneño uwä jide tāñpāñ bänepna tāñpidām tāneñ yāñ nadāñkut.

✧ **1:12:** Hib 13:18, 2Ko 2:17, 1Ko 1:17 ✧ **1:14:** 2Ko 5:12; Plp 2:16 ✧ **1:15-16:** 1Ko 16:5-6 ✧ **1:19:** Apos 18:5 ✧ **1:20:** Rev 3:14 ✧ **1:21-22:** 1Jo 2:27; Efe 1:13-14, 2Ko 5:5; Rom 8:16-17 ✧ **1:23:** Rom 1:9, 2Ko 11:31 ✧ **1:24:** 1Pi 5:3 ✧ **2:1:** 1Ko 4:21, 2Ko 12:21

³ Ude nadänkuro unita inken nämo ärenkañ manbiñam komi nitek in yäpän tægawäpäñ tepmakta intäjukun u kudän täñpäñ tamiñkut. Inken ärenpäñ ämawebetä täñkentäñ namiñirä bänep oretoret tänañipäñ täñpewä butewaki nadäktä nämo nadänkut. Nämo, bureni nadäk täyat uwä ñode; Näkä oretoret terak irira in udegän oretoret terak itneñ.

⁴ ✧ Notnaye, manbiñam u jop nadäñ nämo kudän täñ tamiñkut. Nämo, bänepna-ken ägekot pähap ahäñ namänpäñ konäm terak kudän täñ tamiñkut. U bäräpi tamikta nämo, u ninta gäripi pähap nadäñ nimik täyak yäñ nadäktä kudän täñkut.

Momi pekpek täño man

⁵ ✧ Eruk, notjinpak bäräpi namiñkuko ukeñonita täwera nadäwut. Bureni, äma waki täñkuko u bäräpi näka bumik namiñkuko upäñkañ bäräpi bureni intä terak äronkuk. Upäñkañ unita man jäpi yäktä nämo nadätat.

⁶ Nämo, näk komi ätukät nämo yäpuräräret. Waki täñkuko unitäño kowata in mäyaptä täñ imiñkuño u täga.

⁷ Unita apiño momini peñ imiñpäñ bänepi täñpidäm tañ imikot, butewaki pähap nadäñpäñ bänepi pewän putärek-inik täñpekta.

⁸ Bureni peñ täwetat; In kudän säkgämän täñ imiñirä näka bureni nadäñ namikinik täkañ yäñ kañ nadäwän.

⁹ ✧ Täñpäkañ manbiñam kudän täñ tamiñkuro uwä bänepjin täñ-yabäktä kudän täñkut. Näkño jukuman u kudup täga buramineñ ba nämo buramineñ u nadäwa yäñkañ kudän täñkut.

¹⁰ Nadäkañ? Intä äma unitäño momi peñ imiñirä näk imaka, unitäño momi täga api peñ imet. Täñkañ äma unitä waki u ba u täñ namiñkuko inta yäñpäñ unitäño momi Kristo inamiken uku peñ imiñkut yäñ nadäwut.

¹¹ ✧ Äma unita butewaki nämo nadäñ imiñitna Satantä täñ-nikñatpäñ äma uwä inita biñam yäpeko unita ude täwetat. Satan täño mebärini u nadäna tärekañ.

Topmäk-topmäk kodaki täño piä äma

¹² ✧ Täñpäkañ Kristo täño Manbiñam Täga yäñahäktä Troas komeken kuñpäñ Ekänitä piäni uken täkta kädet uku täwit namiñirän kañpäñ nadänkut.

¹³ ✧ Ude kañpäñ nadänkuro upäñkañ Taitusta wäyäkñewa wawäpäñ nadäwätäk pähap täñkut. Nadäwätäk täñpäñ Troas nanik äbot täñpani in itkot yäñ yäwetpeñ Masedonia komeken kuñkut.

¹⁴ Upäñkañ Anutu bänep täga pähap nadäñ imik täyiwa! U imata, u intäjukun it nimiñpäñ Kristo täño piäni täkta täñkentäñ nimiñirän täga täk takamäñ. Uwä ñode bumik; Komi ämatä päñku iwankät ämik täñkañ yärepmitpäñä intäjukun ämanikät äneñi oretoret bumta täñtäñ eniken ämneñ. Udegän intäjukun ämanintä täñkentäñ nimiñirän Kristo täño manbiñam käbäñi säkgämän ude komeni komeni piäñ wädäñ yäpmäñ kuñirän unitäño mebäri nadäk täkañ.

¹⁵ ✧ Bureni, manbiñam yäñahäwani ninä Anututä peñ niwerirän Kristo täño käbäñi säkgämän yäpmäñ kuñat takamäñ. Täñitna unitäño käbäñitä äma irit kehäromita biñam ba äma geñi wakita biñam u bämopi-ken piäñ wädäk täyak.

¹⁶ ✧ Geñita biñam täñpanitä nin piäñ nadäñirä kumbani käbäñ bumik täñirän tämapu täk täkañ. Täñ, irit kehäromita biñam täñpanitä nin piäñ nadäñirä irit säkgämän täño käbäñ ude piäñirän wädäñ nadäk täkañ. Täñpäkañ piä u täkta kehäromi nitek netä? Kubä nämo itak!

17 ✧ Äma mäyaptä monen yäpämäta Anutu täño man jop yän äwaräkukgän täk täkañ. Upänkañ ninä ude nämo täk täkamäñ. Nämo inik, Anututä ninin kirewani unita inamiken, Kristo täño piä watä ämaniye ude bänep siwoñi terak yänahäk täkamäñ.

3

1 ✧ Man udewani yänitna yänbiñam-biñam äneñi yäkañ yän nadäkañ? Ba ninta ñode käwep nadäk täkañ; Polkät noriye uwä äma jopi. Mebärini niwoñärehta man kudän äbot täñpani täño intäjukun ämatä kudän täñ yämani u yäpämäñ kuñatta bitnäc täkañ. Ude nadäk täkañ? Ba man kudän täwani udewani kudän täñ niminayän yän nadäkañ? Ude nämo! Äma mäyaptä man kudän udewanita nadäwä ärowani täk täkañ upänkañ nin ude nämo.

2 ✧ Imata, inä nintäño man kudän udewani, bänepnin-ken kudän täwani. Bänepjin sukurenpäñ Anututa nadäkinik täñkuño unitä nin äma jidewani u siwoñi yänahänjirän ämawebe kuduptä kañpäñ nadäk täkañ.

3 ✧ Uwä ñode kañpäñ nadäk täkañ; Inä man kudän Kristotä ini kudän täwani bumik, nintä piä täñkumäño unitäño bureni. Täñkañ uwä äma keritä mobä terak kudän täwani nämo, uwä Irit Mähemi täño Munapikitä äma bänepi-ken kudän täwani.

4 ✧ Piänin unita nadäkinik täkamäñ. Imata, Kristotä piäni u täkta täñkehäromtañ niniñirän Anututä kawän tägak täyak.

5 Bureni, nininken kehäromi ba nadäk-nadäk terak piä u täga täc täkamäñ yän yänäñi nämo. Nämo, kehärominin uwä Anutu-ken nanik.

6 ✧ Anutu ini uwä topmäc-topmäc kodaki täño watä piä täkta kehäromi nimik täyak. Topmäc-topmäc kodaki uterak ämawebe Anutu-kät bänep kubägän täga itneñ. Täñpäkañ topmäc-topmäc uwä бага man kudän täwani uterak yengämä pewani nämo, u Munapik täño kehäromi terak yengämä pewani. Baga man kudän täwani unitä kumäñ-kumäñ kädet irepmitta nämo täñkentäñ nimik täyak. Täñ, Munapik uwä irit bureni pewän ahäk täyak.

7-8 ✧✧ Baga man uwä mobä pipiyäwani terak kudän täwani u Ekäni täño penyänek ba kehäromi nitek ahänkuk. Unitä täñpewän Moses täño inami-dapun ägo paki-inik wenkuko paorayän täñkukopänkañ ämawebetä pen ugän känäñi nämo täñkuk. Eruk, бага man, mähemiye kumäñ-kumäñta biñam yepmanpani unitä penyänek ba kehäromi udewani nitek ahänkuk. Täñ Kudupi Munapik täño watä piä ämaniyetä penyänek ba kehäromi jidewani nitek upän api käneñ? U penyänek säkgämän kehäromi-inik, kädet biani täño irepmit-inik täñpani u api käneñ!

9 ✧ Ba Anututa watä piä täktäk kädet biani, ämawebe mankenta biñam yepmak täyak u penyänek ba kehäromi nitek ahänkuk. Täñ piä unitä ämawebe Anutu inamiken momini nämo yepmak täyak unita jide yänayän? Uwä ñode; Piä u säkgämän-inik, Ekäni täño kehäromi ba penyänek ikek!

10 ✧ Bureni, ämawebetä бага man unita nadänjirä säkgämän täñkuko upänkañ imaka säkgämän-inik, kehäromi pähaptä ahänjirän apiño imaka biani unita nadänitna äpani, penyäneki nämo täc täyak.

11 U imata, бага man, imaka kadäni keräpi itta yäwani u penyänek ba kehäromi nitek ahänkuk. Täñ imaka tärek-täreki nämo itta yäwanitä penyänek ba kehäromi jidewani nitek? U inipärik kudupi kubä!

✧ 2:17: 2Ko 1:12, 1Pi 4:11 ✧ 3:1: 2Ko 5:12; Apos 18:27; Rom 16:1 ✧ 3:2: 1Ko 9:2 ✧ 3:3: Kis 24:12; Jer 31:33; Ese 36:26-27 ✧ 3:4: 2Ko 2:16 ✧ 3:6: Jer 31:31, 1Ko 11:25; Jon 6:63; Rom 7:6 ✧ 3:7-8: Kis 34:30 ✧ 3:7-8: Gal 3:2,5 ✧ 3:9: Lo 27:26; Rom 1:17, 3:21 ✧ 3:10: Kis 34:29

12 Eruk nin penyānek bureni u nāmoinik api paoreko unita nadākinik tākamāṅ unita unitāṅo manbiṅam tāṅumun-umun terak nāmo, bātakigān yāṅahāk tākamāṅ.

13 ✧ Nin Mosestā tāṅkuko ude nāmo tāk tākamāṅ. Ägo iṅami dapun-ken wenkuko u nāmo paorirān tektā iṅami-dapun tāṅpipiṅkuk, Isrel āmawebetā nadāk-nadāki imaka kadāni kerāpi-tagān penyānekta yāwani uterakgān peney yāṅpāṅ tāṅpipiṅkuk.

14 ✧ Tāṅjirān Isrel āmawebe tāṅo nadāk-nadāki mobā ude äworeṅkuko unita penyānek unitāṅo mebāri nāmo kaṅpāṅ nadāwā tumbuṅ. Tāṅpāṅ topmāk-topmāk biani unitāṅo man daniṅpāṅ nadāk tāk tākaṅ upāṅkaṅ pen, mebāri kwawak nāmo kaṅpāṅ nadāk tākaṅ. Tek u pen iṅami-dapun ba nadāk-nadāki tāṅpipiṅ itak bumik. Bureni, u nāmo wārāmurani. Nāmo, äma kubätā Kristota nadākinik tāṅpāṅ kwasikorirān uyaku Anututā tek u täga wārāmutek.

15 Tāṅkaṅ apiṅo imaka, Moses tāṅo бага man u daniṅpāṅ nadāk tākaṅ upāṅkaṅ tek unitā bānep nadāk-nadāki-ken uwāk tāṅjirān mebāri nāmo nadāwā tumāk tākaṅ.

16 ✧ Tāṅpākaṅ äma kubākubätā bānep nadāk-nadāki Ekānikengān peṅjirā eruk tek u wārāmūt yāmik täyak.

17 ✧ Tāṅpāṅ Ekānita yāyak uwā Munapik ubayāṅ. Ekāni tāṅo Munapiktā äma kubāken irirān eruk äma u бага man tāṅo topmāk-topmāk terak nāmo it täyak. Bureni, Anutu dubini-ken kukta imaka kubätā kāderi wari nāmo itpipitak.

18 ✧ Unita notnaye, nadākinik tāṅpani nininta ṅode yāwa; Tek unitā nintāṅo iṅam-dapunin nāmo uwāk täyak. Nāmo, Ekāni tāṅo penyānek ba tāktāki sākgāmān u kaṅpāṅ nadākinik tāk tākamāṅ. Ude tāṅpāṅ nintā terak Ekāni ini penyānek kudāni ba tāktāki u yāpurārātpāṅ yāpurārātpāṅ peṅjirān ini bumik äworeṅ itkamāṅ. Tāṅpākaṅ Ekānitā ude tāṅ nimiṅ itak. Tāṅ Ekāni uwā Munapik ubayāṅ.

4

Imaka sākgāmān kābot jiburani gānaṅ itak

1 ✧ Anututā oraṅ nimiṅpāṅ piā u nimiṅkuko unita bānepnin nāmo pena putārek tākaṅ. Nāmo, ehutpāṅ tāk tākamāṅ.

2 ✧ Tāṅpāṅ kudān waki mäyäk ikek, ämatā kābop tāk tākaṅ u mäde ut yāmik tākamāṅ. Nin tāṅyākṅarani nāmo tāk tākamāṅ, ba Anutu tāṅo mankāt jop mankāt bok nāmo awāhut tākamāṅ. Nāmoinik, Anutu iṅamiken man bureni iṅit-inik tāṅpāṅ kwawak yāṅahāk tākamāṅ. Ude tāk tākamāṅ uwā ämawebetā nibāṅpāṅ nadāṅkaṅ bānepitā kādet siwoṅi iwatkanṅ yāṅ nadāwut yāṅpāṅ tāk tākamāṅ.

3 Bureni, äma ätu dapuri itpipiwanitā Manbiṅam Täga nintā yāṅahāk tākamāṅ unitāṅo mebāri nāmo nadāwā tumāk tākaṅ. Eruk, äma udewani uwā pewā paotta biṅam tāṅpani yāṅ nadāwut.

4 ✧ Komen ämawebe tāṅo anutu waki unitā nadāk-nadāki uwāk tāṅpipiṅjirān Manbiṅam Täga tāṅo penyāneki ahāṅ yāmik täyak uwā täga nāmo kaṅpāṅ nadāk tākaṅ. Manbiṅam Täga unitā Kristo tāṅo penyānek ba kehāromi u yāṅahāk täyak. Tāṅkaṅ Kristo ini uwā Anutu udegān-inik.

5 ✧ Bureni-inik täwetkamāṅ; Manbiṅam yāṅahāk tākamāṅ uwā ämawebetā wāpnin yāpmāṅ akukta nāmo tāk tākamāṅ. Nāmoinik! Nin ṅode yāṅahāk

✧ **3:13:** Kis 34:33-35 ✧ **3:14:** Rom 11:25 ✧ **3:16:** Rom 11:23,26 ✧ **3:17:** Jon 8:32,36; Rom 8:2; Gal 5:1 ✧ **3:18:** Kis 16:7, 24:17 ✧ **4:1:** 2Ko 3:6 ✧ **4:2:** 2Ko 2:17, 1Te 2:5, 1Ko 1:18 ✧ **4:4:** Efe 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 ✧ **4:5:** 2Ko 1:24

täkamäj; Jesu Kristo u Ekäni-inik itak. Tänpäkañ Jesu unitä wäp biñam yäpän yänpäj intäño watä piä ämajiye ude itkañ täñkentäj tamik täkamäj.

6 ✧ Anututä bian ñode yänkuk; Bipmäñ urani gänañ penyänjek ahäwän! Eruk Anutu unitägän iniken penyänjek bänepnin-ken pewän ahäk täkañ. Penyänjek unitä nadäk-nadäknin kwawak pirärenjirän Anutu täño täktäki ba kehäromi Kristo terak itak u kwawak kañpäñ nadäk täkamäj.

7 ✧ Upänkañ piä täk täkamäj uwä ninin-tägän täga tänañi nämo. Unita imaka säkgämän-inik injit täkamäj uwä käbotinik jiburani gänañ injit täkamäj bumik. Ude unitä kwawak ñode niwonjaretak; Manbiñam unitäño kehäromi pähap u ninken nanik nämo, u Anutu-ken nanik.

8 ✧ Komeni komeni bäräpi mebäri mebäri yabäj ahäk täkamäj upänkañ bäräpi unitä nin nämo uyiñ-jakñit täkañ. Nadäwätäk täk täkamäj upänkañ bänepnin nämo pena putärek täkañ.

9 Ämatä iwan täñ nimik täkañ upänkañ Anutu nämo nipmak täyak. Ämatä nidäpmäj-pewä mak täkamäj upänkañ gwäk pimiñpäñ pen kuñat täkamäj.

10 ✧ Kepma kepma gupnintä komi bäräpi Jesutä nadänpäj kumbuko udegän nadänpäj kotak täkamäj. Upänkañ jop nadäj nämo kotak täkamäj. Nämo, ämawebetä gupnin terak Jesu, kodak tañpeñ akuñkuko unitäño kehäromi kwawak ahäjirän kakta komi bäräpi u nadänpäj kotak täkamäj.

11 ✧ Burenä, kodak itkamäj upänkañ kepma kepma Jesu täño piä terak kumäj-kumäj-ken it täkamäj. Ude iritna Jesu Kristotä gupnin kumäkta yäwani u täñ-kehäromtañ nimik täyak unitä Jesu uwä kehäromi nitek itak yäj kwawak yäjahäk täyak.

12 Unita ñode täwetat; Manbiñam yäjahäk täkamäj uniterak kumäj-kumäjtä ninken ahäk täyak upänkañ piänin uterak inken irit säkgämän ahäk täyak.

13 ✧ Anutu täño man kudän täwani terak äma kubätä ñode yänkuk; Näk nadäkinik täñkuro unita man yäjahäjkut. Eruk, nintä bänep nadäk-nadäk udegän injit täkamäj. Nin nadäkinik täkamäj unita manbiñam yäjahäk täkamäj.

14 ✧ Imata, nin ñode nadäk täkamäj; Anutu, Ekäni Jesu Kristo kumbaniken nanik yäpmäj päñaku teñkuko unitä nin imaka, Jesu-kät bok api yäpmäj päñaku nipmañpek. Täñjirän inkät ninkät bok injamiken api itne.

15 ✧ Unita ñode yäwa; Komi bäräpi nadäk täkamäj u in täñkentäj tamikta nadäk täkamäj. Ba uterak Anutu täño orakorakitä ämawebe mäyap-ken weñ parirän ämawebe u bänep täga pähap iwetpäñ Anutu wäpi biñam iniñ oretinik api täneñ.

Kunum gänañ iritta gup

16 ✧ Mebäri unita bänepnin nämo inik pena putärek täkañ. Komegupnin uwä putärek täkañ upänkañ Ekänitä bänepnin uwä kepma kepma täñ-kodaktañ nimik täyak.

17 ✧ Komi bäräpi täpuri, apiño-tagän yäwani nadäk täkamäj unitä imaka säkgämän-inik, tärek-täreki nämo kubä api pewän ahäj nimek yäj nadäk täkamäj. Imaka säkgämän u komi apiño nadäk täkamäj u irepmit-inik api täñpek.

18 ✧ Unita imaka dapunintä känäñi uterak nämo, imaka dapunintä nämo känäñi uterak kakinik täk täkamäj. Imaka dapunintä täga känäñi u kadäni keräpi-tagän api itneñ. Upänkañ imaka nämo känäñi uwä tärek-täreki nämo, pen api it yäpmäj ärowek.

✧ 4:6: Stt 1:3; Ais 9:2, 2Ko 3:18 ✧ 4:7: 2Ko 5:1 ✧ 4:8: 2Ko 1:8, 7:5 ✧ 4:10: 1Ko 15:31 ✧ 4:11: Rom 8:36 ✧ 4:13: Sam 116:10 ✧ 4:14: 1Ko 6:14 ✧ 4:15: 2Ko 1:3-6 ✧ 4:16: Efe 3:16 ✧ 4:17: Rom 8:17-18 ✧ 4:18: Kol 1:16; Hib 11:1-3

5

1 ✧ Bureni ɲode nadäkamäj; Komegup, eni waki kome terak ɲo it täkamäj u wawänä kunum gänäɲ Anutu-ken nanik eni paot-paori nämo ba äma keritä täɲpani nämopäj wädäna ärowäpäj api itne.

2 ✧ Upäjkaɲ kome terak ɲo itkaɲ eni kodaki, kunum täɲo gup nitek u jide täɲpäj bäräɲeɲ wädäna äroneɲ yäj nadäjpäɲ yäjkäähän-kähän yäjtäɲ kuɲat täkamäj.

3 U imata, eni kodaki u wädäna ärowäpäj moräj, apiɲo kuɲat täkamäj ude nämo api kuɲatne. Nämo, u gup bureni nitek api kuɲatne.

4 ✧ Täɲpäkaɲ komegup, kome ɲonitäɲo eni waki nitek kuɲatkaɲ bäräpi pähap nadäjpäɲ yäjkäähän-kähän yäk täkamäj. U imata, komegup yäjopmäɲpäj jop maɲpä-kukta nämo nadäk täkamäj. Nämo, nin kunum täɲo gup, komegup punin terak wädäna ärokta gäripi nadäkamäj. Ude täɲitna imaka irit kehäromi nitek unitä imaka paotta yäwani api uwäktäj morewek.

5 ✧ Nadäkaɲ? Anututä ini irit kehäromi u yäpmäk-tagän iwoyäjpäɲ nipmaɲkuk. Täɲpäj irit u bureni-inik api tamet yäj niwoɲäreka Kudupi Munapiki intäjukun ninin kireɲkuk.

6 ✧ Mebäri unita bänep pidäm terak bätakigän kuɲat täkamäj. Upäjkaɲ ɲode imaka nadäk täkamäj; Komegup ɲo nitekä, Ekänitä ini komeken dubini-ken-inik nämo itkamäj.

7 ✧ Unita apiɲo, imaka bureni unita nadäkinik täɲpäj kuɲat täkamäj. U kwawak irirän kaɲiwattäj nämo kuɲat täkamäj.

8 ✧ Upäjkaɲ äneɲi ɲode yäkgän täɲpa; Kumäkta nämo umuntak täkamäj. Nämo, gäripnin taɲi uwä komegup ɲo peɲpäj Ekäni-kät itta nadäk täkamäj.

9 ✧ Täɲpäkaɲ komegup ikek itnayäj täkamäj ba komegup peɲpäj Ekäni-kät itnayäj täkamäj upäjkaɲ nadäk kehäromi-inik ɲode pek täkamäj; Ekäni täɲo gärip terakgän kuɲaritna gäripi kaɲ nadäwän.

10 ✧ U imata, Kristotä nin yäpmäj danikta kuduptagän inamiken api ahäne. Ahäjitna komegup ikek itkaɲ kudän täk täkamäj, täga ba waki, uterak kowata nimikta yäwani u api nimek.

Anutu-kät not täɲpäj kuɲat-kuɲat

11 ✧ Ekänitä ude api täɲpeko uwä umuri pähap. Unita nadäna tärewäpäj ämawebetä udegän nadäkot yäjpäɲ gwäk pimiɲpäj yäwetgän yäwetgän täk täkamäj. Täɲitna nin täɲo mebäriɲin uwä Anututä kwawakinik kaɲpäj nadäj moretak. Täɲ, inä jide? Bänepjintä ninta jide nadäk täkaɲ? Siwoɲi täkaɲ yäj käwep nadäj nimik täkaɲ?

12 ✧ Notnaye, ude yäjira iniken gupi äneɲi jop nadäj yäpmäj ärokaɲ yäj nadäneɲta! Ude nämo, mebäri ɲodeta yäyat; Intä ninta gäripi bureni nadäj nimut yäjpäɲ man udewä täwetat. Ninta ude nadäjpäɲ äma täɲyäkɲarani täɲo jopman täga api utneɲ. Äma uwä äma bänepi-ken jide pätak unita nadäwätäk nämo täk täkaɲ. Äma gupitagän, dapuritä kak täkaɲ unitagän nadäwä ärowani täk täkaɲ.

13 Äma uwä ninta yäjguɲguɲ man yäk täkaɲ yäj yäk täkaɲ. Täga, ini yäk täkot! Upäjkaɲ man yäjahäk täkamäj u Anutu wäpi yäpmäj ärokta yäjahäk täkamäj. Täɲ, nadäna tumbäpäj kuɲat täkamäj uwä inta yäjpäɲ kuɲat täkamäj.

✧ 5:1: 2Ko 4:7, 2Pi 1:13-14 ✧ 5:2: Rom 8:23 ✧ 5:4: 1Ko 15:53-54 ✧ 5:5: Rom 8:16,23 ✧ 5:6: Hib 11:13-16 ✧ 5:7: 1Ko 13:12 ✧ 5:8: Plp 1:23 ✧ 5:9: Kol 1:10, 1Te 4:1 ✧ 5:10: Sav 12:14; Rom 2:16, 14:10 ✧ 5:11: 2Ko 4:2 ✧ 5:12: 2Ko 3:1, 1:14

14 Imata, Kristotä bänep iron pähap niwonärenkuko unitä peñ niwerirän piäni tāk tākamāñ. Iron pähap tənjkuko u ñode kañpāñ nadākinik tākamāñ; Äma kubätä ämawebe kuduptagānta yāñpāñ kumbuk. Ude tənjkuko unita ämawebe kuduptagān u bok kumbumāñ bumik.

15 ✧ Tāñkañ kuduptagānta yāñpāñ kumbuko unita ämawebe iritta biñam uwä pen inita nadāwätāk tənjpāñ nāmo kuñatneñ. Nāmo, u äma tənjkentāñ yämikta kumāñpāñ kodak tənjkuko unitāño wāpi biñam orañ imiktagān nadāñpeñ kuñatneñ.

16 Unita apiño nin ämawebe gupi-tagān, kome tāño nadāk terak nāmo yāpmāñ danik tākamāñ. Tāñ, bian ninä äma tāño nadāk terak Kristo kañpāñ nadāk tāk tənjkumāño upāñkañ apiñode uwä nāmo!

17 ✧ Apiño ñode kañdākñek tākamāñ; Äma kubä Kristo terak kwasikot tāk uwä Anututä äma u tənjpewān mebārini inipārik kubä tāk. U imaka biani pewān paorāpāñ imaka kodaki korewani.

18 ✧ U Anutu kubä-tägān tāk tāk. Nin unitāño iwan itkumāño upāñkañ Kristo terak Anututä tənjpewān inikāt bänep kubāgān it tākamāñ. Tāñpāñ äma ätutä inikāt bänep kubāgān udegān itta piä ño niminjkuk.

19 ✧ Unita manbiñam ñode yāñahāñpāñ yāwet tākamāñ; Anututä Jesu terak komen ämawebe inikāt bänep kubāgān itta piä tənjkuk. U momini peñ yāminjpāñ momi unita wari nāmo nadāk tāk. Tāñpākañ Anutu-kāt ämawebe bāmopiken bänep kubāgān pewä ahāk-ahāk tāño manbiñam u nintä yāñahākta ketnin terak peñkuk.

20 Unita Kristo tāño meni jinom yāpmāñpāñ mani yāñahāk tākamāñ. Yāñahāk tākamāñ uwä Anututä ini ämawebeta gera yāyak ubayāñ. Kristotä iniken man kehāromigān ñode yāñahāk tākamāñ; Bänepjin äyāñutkañ Anutu-kāt bänep kubāgān itpāñ kañ kuñarut!

21 ✧ Nadākañ? Kristo u momi nāmo upāñkañ Anututä nin tənjkentāñ nimikta tənjpewān momi äma bureni äworeñkuk. Ude tənjkuko u ñodeta; Nintä Kristo-kāt kwasikotpāñ ini Anutu ude, siwonji kudupi äworekta tənjkuk.

6

1 ✧ Unita notnaye, Anutu-kāt piä bok tənpani nintä man kehāromigān ñode tāwetkamāñ; Watä ket itpāñ kañ kuñarut! Anutu tāño orakoraki yāpuño unitāño bureni nāmo pewä ahāneñta!

2 ✧ Anututä unita yāñkuko u ñode nadāwut;

Orañ tamikta kadāni näkña nadāñkut-ken uken nadāñ taminjkut.

Intä imaka umuri kubä irepmitta tənjkentāñ taminjkut yäk.

Ais 49:8

Notnaye, man unita ñode tawera nadāwut; Orañ tamikta kadāni iwoyāñkuko uwä apiño. Unita apiñowä uken tubeñ kuñirä waki keri-ken nanik kañ ketärenpāñ tepmanpān!

Poltä bārāpi mäyap kotanjkuk

3 Nin ämatä nibāwä waki tənjpāpāñ piä tāk tākamāñ ñonitā tənjpewān Anututa bitnāneño ba momi-ken māneño udetā gwāk piminpāñ kudān siwonjigān tāk tākamāñ.

✧ 5:15: 1Ti 2:6; Rom 14:7-8 ✧ 5:17: Rom 8:1,10; Gal 6:15; Ais 43:18; Rev 21:5 ✧ 5:18: Rom 5:10
✧ 5:19: Rom 3:23-25; Kol 1:19-20 ✧ 5:21: Jon 8:46; Hib 4:15; Gal 3:13, 1Ko 1:30; Plp 3:9 ✧ 6:1: 2Ko 5:20 ✧ 6:2: Luk 4:19-21

4 ✧ Bureni, imaka kuduhtagän ahän nimik täkaŋ uterak nin Anutu täŋo piä watä ämaniye bureni yän yäwoŋärek täkamän; Komi bäräpi ba umun mebäri mebäri terak itpäŋ nämo kwitak täkamän.

5 ✧ Ekäni täŋo piäta yänpäŋ ämatä pärip-päriptä nidäpmänpäŋ komi eniken nipmak täkaŋ. Ba iwantä nin itgwäjiŋpäŋ nidäpmäta täk täkaŋ. Ba piä, woŋ imätpäŋ täk täkamän. Ba dämpmon kodak, nakta jop it täkamän.

6 ✧ Täŋpakaŋ täktäknin uwä, siwoŋi kudupi kuŋat täkamän. Ba nadäk-nadäk täga inŋit täkamän. Kokwawak bäräŋeŋ nämo täŋpäŋ äma oraŋ yämik täkamän. Kudän udewani terak nin Anutu täŋo piä watä äma bureni yän yäwoŋärek täkamän. Ninä Kudupi Munapik täŋo kehäromi terak kuŋat täkamän. Ba bänep iron täktäk kädet bureni iwat täkamän.

7 ✧ Täŋkaŋ man bureni-gänpäŋ yänahäk täkamän. Ba Anutu täŋo kehäromi terak piä täk täkamän. Täŋ, iwan täŋo kehäromi yäpmän äpäkta ämik täŋo tuŋum ketnin kukŋi kukŋi inŋit täkamän uwä kudän siwoŋi u.

8 Täŋitna äma ätu oraŋ nimiŋirä ätutä wäpnin yäpmän äpäk täkaŋ. Ätu ninin oret täkaŋ, ätu yänärok niwet täkaŋ. Ätutä täŋyäkŋarani äma yän nadäk täkaŋ upän nämo, man bureniŋän yäk täkamän.

9 ✧ Äma mäyaptä piä ude täŋpani yän nadän nimik täkaŋ upänkaŋ nadäwä äpani täk täkaŋ. Ämatä ninta kumbani ude nadäk täkaŋ upänkaŋ nämo, kodak itkamän! Nidäpmänpäŋ niwat kirek täkaŋ upänkaŋ nämo kumänkamän.

10 ✧ Butewaki nadäk täkamän upänkaŋ bänep oretoret terak it täkamän. Äma jäwäri it täkamän upänkaŋ äma mäyap täŋkentän yämik täkamän. Tuŋumta wäyäkŋek täkamän upänkaŋ täŋbumbum pähap ikek it täkamän.

11 O Korin nanik notnaye, man ba nadäk kubä käbop nämo pek täkamän. Nämo, inta gäripi-inik nadänpäŋ nintäŋo nadäk kudup kwawak yänahänpäŋ täwet täkamän.

12 Nin gäripi taŋi nadän tamik täkamän upänkaŋ ninta udegän nämo nadän nimik täkaŋ.

13 ✧ Nadäkaŋ? Man täwetat ŋo, in äpetnaye nanaknaye bureni unita täwetat. Unita nintä gäripi nadän tamik täkamän udegän gäripi nadän nimik täkot.

Siwoŋi-kät wakikät not täga nämo tädeŋ

14 ✧ Notnaye, ŋode täwera nadäwut; Nadäkinik täŋpani intä äma nadäkinik nämo täŋpani-kät imaka kubä täkta bänep kubäŋän nämo täneŋ. Ude täga tänaŋi nämo. In mebäriŋin inigän inigän. Jide nadäkaŋ? Siwoŋi-kät wakikät not täga tädeŋ? Ba peŋyänek kenta bipmän urani bänep kubäŋän täga tädeŋ? Nämo inik!

15 Ba Kristo-kät Satan, yarä u jide täŋpäŋ bänep kubäŋän tädeŋ? Ba nadäkinik täŋpani-kät nadäkinik nämo täŋpani, yarä u jide täŋpäŋ bänep kubäŋän tädeŋ? U täga nämo!

16 ✧ Ba Anutu täŋo kudupi yotkät wäbät, yarä unitä jide ude täŋpäŋ bänep kubäŋän tädeŋ? Nadäkaŋ? Ninä Anutu irit mäheŋi täŋo kudupi yot. Unita Anututä ŋode yänkuk;

*Näk in bämopŋin-ken itkaŋ itpäŋ-nadäk api täŋ yäpmän kwet.
Täŋpäŋ Anutujin irira ämawebenaye api itneŋ.*

Wkp 26:12

17 ✧ Mebäri unita Ekänitä ŋode yäkgän täŋkuk;

Unita Anututa nadäkinik nämo täŋpani u yabä kätänpeŋ inŋingän inŋingän itkot.

✧ 6:4: 2Ko 4:2 ✧ 6:5: 2Ko 11:23-27 ✧ 6:6: 1Ti 4:12 ✧ 6:7: 1Ko 2:4 ✧ 6:9: 2Ko 4:10; Sam 118:18
✧ 6:10: 2Ko 7:4; Plp 2:17; Kol 1:24 ✧ 6:13: 1Ko 4:14 ✧ 6:14: Efe 5:7,11 ✧ 6:16: 1Ko 3:16; Wkp 26:12; Ese 37:27 ✧ 6:17: Rev 18:4

*Tänpäkaŋ imaka taräki yepmäŋitpäŋ-pek nämo täneŋ.
Ude täŋirä näk not api täŋ tamet.*

*18 ✧ Täŋkaŋ nanjin ude it tamiŋira äpetnaye nanaknaye ude täŋpeŋ api kuŋatneŋ.
Ekäni kehäromi mähemitä ini man ude yäyak.*

7

¹ Notnaye tägagämän, Anututä ude täŋ nimikta man ude täŋkehärom taŋkuko unita imaka waki taräkitä gupnin bänepnin täŋpawak täkaŋ u yabä kätäŋpäŋ kuräki-inik it täkäna. Täŋkaŋ Anutu oraŋ imiŋpäŋ kudupi-inik itta gwäk pimiŋpäŋ piäni täk täkäna.

Pol oretoret täŋkuk

² ✧ Tänpäkaŋ inä ninta äneŋi nadäŋ nimik täkot. Nin inken nanik äma kubäta waki nämo täŋ imiŋkumäŋ. Ba äma kubä täŋ-ikŋatpena nadäkiniki nämo pewän putäreŋkuŋ. Ba äma kubä jop ikŋatpäŋ imakani nämo kubo täŋkumäŋ.

³ ✧ Man ŋowä tebeŋpäŋ nämo yäyat. Nämo, man pengän täwetkumäŋo ugänpäŋ äneŋi täwetat; Bänepnintä inta gäripi nadäk täkamäŋ. Nämo kumnayäŋ täkamäŋ ba kumnayäŋ täkamäŋ upäŋkaŋ inta gäripi pen api nadäk täne.

⁴ In-täŋo nadäk-nadäkjinta bänep yarä nämo täyat. Nämo, inta oretoret täyat u inide kubä. Komi butewaki punin terak it yäpmäŋ äbumäŋo upäŋkaŋ bänepna nämo pewa putärek täyak. Nämo, oretoret pähap nadäk täyat.

⁵ ✧ Tänpäkaŋ Masedonia komeken ahäŋpäŋ jide täŋpäŋ itpäŋ-nadäk tänam? Nämoinik. Noken ämatä ninkät bumta yäŋ-awätpäŋ komi bäräpi mebäri mebäri täŋ nimiŋirä bänepnin imaka, umuntaŋkuŋ.

⁶ ✧ Täŋitna äma bänep bäräp ikek täŋpidäm täwani Anututä bänepnin täŋpidäm takta Taitus iniŋ kireŋpewän äbuk.

⁷ Ba iniŋ kireŋpewän äbuko unitagän nämo. Nämo, Taitus inkät irirä bänepi täŋpidäm taŋ imiŋkuŋo unitäŋo manbiŋam niwerirän bänepnin pidäm taŋkuk. Nöde imaka niwerirän bänepnin tägaŋkuk; Intä bäräpi täŋ namiŋkuŋo unita butewaki nadäŋ namiŋpäŋ äneŋi bänep kubägän itta nadäk täkaŋ. Ba näka gäripi nadäŋpäŋ äneŋi nabäktä nadäk täkaŋ yäŋ niwetkuko unita oretoret inide kubä nadätat.

⁸ ✧ Näk man kudän kubä bian kudän täŋ tamiŋkuro uterak nadäŋ bäräp tamiŋkut. Täŋpäŋ man u täŋkentäŋ tamikta kudän täŋkuro unita goret täŋkut yäŋ nämo nadätat. Bureni, pengänä goret tät yäŋ nadäŋkuro upäŋkaŋ bänep nadäŋ bäräpjin u paotkuko unita apiŋo täga nadätat.

⁹ Tänpäkaŋ apiŋo oretoret täyat uwä bänep nadäŋ bäräp nadäŋkuŋo unita nämo. Nämo, bänep nadäŋ bäräp nadäŋkuŋo unitä täŋpewän bänepjin äyänutkuŋ. Mebäri unita oretoret täyat. Anututä ude kaŋ nadäwut yäŋ nadäŋkuko udegän bänep nadäŋ bäräp u nadäŋkuŋ. Unita nintäŋo mantä in nämo täŋpän waŋkuŋ yäŋ nadätat.

¹⁰ ✧ Bänep nadäŋ bäräp Anututä ini pewän ahäk täkaŋ unitä täŋpewän äma nintä bänepnin sukurek täkamäŋ. Täŋpäŋ kädet uterak Anututä irit kehäromita biŋam nimagut täyak. Unita nadäŋ bäräp udewanita nadäwätäk nämo täne. Tänpäkaŋ kome terak nanik bänep nadäŋ bäräptä äma nämo täŋkentäŋ yämik täyak. Nämo, u kumäŋ-kumäŋ imagut täyak.

¹¹ Upäŋkaŋ kawut! Bänep nadäŋ bäräp Anutu-ken nanik nadäŋkuŋo unitä inken bureni jide pewän ahäŋ tamiŋkuk? Momi täktäk kädet peŋpäŋ kädet siwoŋi iwatta bänepjin kädäp ijik täkaŋ. Täŋpäŋ waki bämopjin-ken itkuko u utpewä makta pidäm taŋkuŋ. Nadäwätäk pähap täŋpäŋ äneŋi kudupi itta

✧ **6:18:** 2Sml 7:14; Ais 43:6; Jer 31:9; Rev 1:8 ✧ **7:2:** Apos 20:33, 2Ko 12:17 ✧ **7:3:** 2Ko 6:11-12
✧ **7:5:** 2Ko 2:13 ✧ **7:6:** 2Ko 1:3-4 ✧ **7:8:** 2Ko 2:4 ✧ **7:10:** Mat 27:3-5; Hib 12:16-17

kädetta wäyäkneŋkuŋ, ba äma momi u täŋkuko u yäpä-siwon takta piäni täŋkuŋ, ba ninta gäripi äneŋi nadäŋkuŋ. Waki u nämo uwäk täŋkuŋo unita mebärijin kwawak ahäta.

¹² Bian man kudän täŋ tamiŋkuro uwä äma waki täŋkuko unita yäŋpäŋ nämo, ba äma bäräpi kotaŋkuko unita yäŋpäŋ nämo kudän täŋ tamiŋkut. Nämo, man täweritna Anutu inamiken bänepjintä näka jide nadäkaŋ u kwawak pewa ahäŋ tamikta täŋkut; Bureni, in näka gäripi taŋi nadäŋ namiŋpäŋ äneŋi nabähta nadäkaŋ.

¹³ Ude täŋkuŋo unita bänepnin täŋpidäm taŋkuŋ.

Ba bänepnin täŋpidäm taŋkuŋo unitagän nämo. In Taitus bänepi täŋpidäm taŋ imiŋirä oretoret täŋkuko unitä manbiŋam päbä niwerirän oretoret pähap, bumta täŋkumäŋ.

¹⁴ Bian intäŋo biŋam Taitus iwetkuro, man u jopi täŋjirän mäyäk nämo yäput. Nämo, in man täwerira bureniŋän täŋkuŋo udegän Taitus inta oretoret man iwetkuro uwä bureni nikekgän täŋkuk.

¹⁵ ✧ Taitus inken äreŋirän umuntaŋkuŋo upäŋkaŋ not täŋ imiŋpäŋ mani buramiŋkuŋo unita nadäŋpäŋ bänepitä inta gäripi-inik nadäta.

¹⁶ Unita oretoret täk täyat uwä ŋodeta; In kudän siwonj terakgän api kuŋatneŋ yäŋ nadäkinik täyat.

8

Täŋkentäk moneŋ yämik-yämik täŋo man

¹ ✧ Notnaye, Masedonia komeken nanik äbot täŋpani ätuken iron kädet Anututä pewän ahäŋkuko unita täwetat;

² Komi butewaki terak jopi jäwäri-inik itkuŋo upäŋkaŋ jop waki Ekäni täŋo manta oretoret ärowani pat yämiŋkuko unita äma ätu täŋkentäŋ yämikta iron pähap täŋ yämiŋkuŋ.

³ Näk dapunata kaŋkuro u bureni ŋode täwetat; Uwä iniken bänepitä pidäm tawäpäŋ kehäromi pat yämiŋkuko udegän, imaka tänaŋi u irepmiŋpäŋ moneŋ tuŋum taŋi-inik peŋ yämiŋkuŋ.

⁴ ✧ Nin nämo peŋ yäweritna ini-tägän man kehäromi ŋode niwetkuŋ; Baga nämo peŋ nimiŋirä äbot täŋpani ätu täŋkentäŋpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe Judia komeken nanik u kaŋ täŋkentäŋ yäminal! yäk. Ude täkta gäripi pähap nadäkamäŋ yäŋ niwetkuŋ.

⁵ Täŋpäkaŋ imaka täpuri käwep täneŋ yäŋ nadäŋitna ŋode täŋkuŋ; Pengän bänepi Ekänikengän peŋkaŋ Anutu täŋo nadäk iwatpäŋ nintäŋo man buramikta pidäm taŋkuŋ.

⁶ Masedonia naniktä kädet ude täŋkuŋo unita Taitus inken kädet udegän pewän ahähta peŋ iwetkumäŋ. Bian Taitustä in täŋkentäŋjirän bämopjin-ken bänep iron kädet u ahäŋpäŋ paotkuko äneŋi täŋkentäŋ tamiŋjirän iron kädet u yäpurärätpäŋ pen täŋtäŋ kukta peŋ iwetkumäŋ.

⁷ ✧ Inken Anutu täŋo iron bumta ŋode pat tamik täkaŋ; Nadäkinik, manbiŋam yäŋahäk-ahäk, nadäk-nadäk taŋi, ba Anutu täŋo kädet iwatta pidäm taktak u pat tamikaŋ. Ba ninta gäripi taŋi nadäk täkaŋ. Eruk u udegän, äma täŋkentähta moneŋ tuŋum pekpek kädet iwatta pidäm täkot.

⁸ Peŋ täwetpäŋ nämo yäyat. Nämo, äbot täŋpani ätuken iron kädet iwatta täŋpidäm-pidäm ahäŋkuko u täweritna intäŋo bänep iron jide ude päta unitäŋo mebäri niwonjärewut yäŋpäŋ yäyat.

9 ✧ Unita Ekäninin Jesu Kristo täño ironita juku piwut. Uwä täñbumbum ikektä inta yäñpän jopi jäwäri ude täñkuk. Intä täñbumbum u korekta jopi jäwäri ude äworeñkuk.

10 Unita in ñode täñirä tägawek yän nadätat; Imaka obañ gumonita moräki täñpän penkuño u äneñi yäpurärätpän kañ täñ yäpmän kut yän nadänpän täwetat. Kädet u bänepjin pidäm tawäpän intäjukun täñkuñ.

11 Unita imaka u tänayän nadänpän bänepjin pidäm tawäpän yäput penkuño udegän imaka it tamikañ uterak pidämigän kañ täñ yäpmän kut.

12 ✧ Nadäkañ? Äma kubätä iron täkta pidäm täweko uwä Anututä iron unita gäripi nadänpän yäpek. Moneñ tunum it tamikañ upän iron täga tänañi u pidämigän täñirä Anututä kawän tägak täyak. Täñ, imaka nämo it tamikañ upän iron täwut yän nämo peñ täwet täyak.

13-14 ✧ Man ño intä bäräpi tañi-inik kottañirä ämawebe ätu säkgämän itta yäñpän nämo täwetat. Nämo. Täñ, apiñode in täñbumbum terak itkañ unita ämawebe ätu jäwäri-inik itkañ u täñkentän yämiñirä tägawek. Ude täneño uyaku mäden intä jäwäri iräwä unitä täñbumbum terak itpänä kowata api täñkentän tamineñ. Kädet ude terak iritjin kuñat-kuñatjin bok uterakgän api pätden.

15 ✧ Unita Anututä Isrel ämawebe kome jopi-ken kuñarirä ketem kubä wäpi mana unita yäñpän Anutu ñode iwetkuño udegän täkot;

Äma mana tañi yäpuño uwä nañ yäpmän kuñpän nañ paotnañi nadäñkañ uterak yäpuñ.

Täñpäkañ äma mana täpuri yäpuño uwä äneñi ätuta nämo wäyäkñeñkuñ. Nämo, nañpä koki täñkuñ. *Kis 16:18*

Taitus-kät noriye täño manbiñam

16 Anututä Taitus bänepi täñpidäm tañ imiñirän in täñkentän tamikta nintä nadäk täkamän udegän nadätak unita Anututa bänep täga nadän imikamän.

17 Äneñi inken ärekta iwet yabäñitna bänep täga nadäñkuk. Täñpäkañ nintä iwet yabäñkumäño unitagän nämo, ini imaka, inken äreñpän täñkentäk piä täñ tamikta gäripi pähap nadäñkuk.

18 Täñ, Taitus-kät notninpak kubä bok pena ärekamän. Notninpak uwä äbot täñpani ätuken Manbiñam Täga yänahäk-ahäk piä täk täyak unita wäpi biñam orañ imik täkañ.

19 Ba piä u täktagän nämo. Nämo, äbot täñpani ätutä äma u ninkät bok kuñatta iwoyäñkuñ. U täñkentän nimiñirän Judia komeken nanik äbot täñpanita täñkentäk moneñ yämikta yäwani u watäni itpän yäpmän kuñat täkamän. Piänin uwä Ekäni ini wäpi biñam iniñ oretta täk täkamän. Ba ämawebe ñode yäwoñärekta; Äbot täñpani bäräpi terak itkañ u täñkentän yämikta pidäm täkamän.

20 Täñpäkañ ämatä yäñpän-nibän niwat täneño udetä ämawebetä bänep irona pewani moneñ tañi ño watäni ket itta nadäkamän.

21 Nin kudän siwoñi täktagän nadäk täkamän. Kudän siwoñi u Ekäni inami-kengän nämo. Nämo, ämawebetä imaka, nibäwä siwoñi täkta yäñpän täktäknin u kwawak pena ahäk täkañ.

22 Täñpäkañ Taitus-kät notninpak ukät kuñatta notninpak kubä bok yepmana ärenayän. Notninpak unitäño kehäromi ba gäripi kakta piä mebäri mebäri imiñitna kudup täñ morek täyak. Äma u Anutu täño piä gwäk pimiñpän täk täyak. Täñ, in kudän siwoñi terakgän api kuñatneñ yän nadäkinik täyak unita täñkentän tamikta gäripi pähap nadätak.

²³ Tãñpãkañ Taitus tãño mebãri uwã kudup nadãkañ. Uwã nãkño notnapak bureni kubã, in tãñkentãñ tamikta piã bok tãñpani. Tãñ, notninpak yarã unitawã ñode nadãneñ; Yarã uwã kome ño kãda äbot tãñpani tãño injam dapun yãpmãñpãñ piã tãk tãkamãn unitã Kristo tãño wãpi biñam yãpmãñ akuk tãkamãn.

²⁴ ✧ Unita in kudãn siwonji ugãn tãñ yãmiñirã äbot tãñpani kome ätuken naniktã iron tãktãk kãdet inken tokñek pãtak yãñ nadãk tãkot. Ba ñode imaka, nadãk tãkot; In-tãño biñam yãk tãkamãñ uwã jop nãmo yãk tãkañ yãñ nadãk tãkot.

9

Äbot tãñpani notniye tãñkentãñ yãmikta man

¹ ✧ Akaia kome tañiken nanik inta man kãronji nãmo kudãn tãñ tamayãñ. Nãmo, inã Anutu tãño kudupi ämawebe ätu tãñkentãñ yãmikta monen pekpek tãño kãderi uwãku nadãkañ.

² In äbot tãñpani jopi jãwãri itkañ u tãñkentãñ yãmikta bãnepjin pidãmtak tãkañ yãñ nadãñpãñ Masedonia äbot tãñpani injamiken wãpjin biñam yãpmãñ akuñpãñ ñode yãwet täyat; Akaia nanik äbot tãñpani notjiye tãñkentãk monen udewani pekta bian, obañ kubã gumonita nadãk tawañ penkuñ. Piã udewani tãkta intãño nadãk-gãrip u yãwerira nadãñpãñ udegãn tãkta mäyaptã pidãm tañkuñ.

³ Unita yãñpãñ notniye yarãkubã ño intãjukun yepmañpa ärekañ. Yarãkubã unitã täwerã tãñtuñum tañpãñ irirã nãkñawã api ärewet. Bian intãño wãpjin yãpmãñ akuñpãñ monen uku tãñtuñum tañpãñ penkuño itak yãñ yãñkumãño biñam u jopigãn tãñpekta!

⁴ Nadãkañ? Nãkkãt Masedonia äbot tãñpani ätukãt intãjukun ärenpãñ tuñum nãmo tãñirã tabãnero uwã in ba nãk mäyãk pähap nadãne, bureni tãñtuñum tañpãñ penkuñ yãñ nadãñpãñ Masedonia ämawebe yãwetkuro unita.

⁵ Mäyãk ude nadãwet yãñ yãñpãñ notnaye ño intãjukun yãniñ kirenpewa ärenkañ in tãñkentãwãpãñ tãñkentãk monen tañi pekta yãñkehãrom tañkuño u tãñtuñum tañpãñ penirã nãk mäden api ärewet. Ude tãnayãñ tãño uyaku mebãri kwawak ñode api tabãñpãñ-nadãne; Monen u injinken gãrip terak tãñtuñum tañpãñ penkuñ, nintã pen täweritna nãmo yãñ api tabãñpãñ-nadãne.

Iron, bãneptã pewã ahãk tãkañ unita man

⁶ ✧ Nadãkañ? Iron tãktãk u yeri pikpik ude bumik. Unita nãkño man ñonita juku piñpãñ kuñatneñ; Äma kubãtã ketem yeri ähan piweko uwã bureni yarãgãn pugerek. Tãñpãkañ äma kubã ketem yeri mäyap piweko uwã bureni udegãn mäyap pugerek.

⁷ Unita in kubãkubãtã ket nadãkinik tãñkañ monen irona penayãñ yãñpãñã penen, ämatã pen täwerirã nãmo, ba bãnep yarã nïkek nadãñkañ nãmo. Nãmoinik, Anututã äma bãnep oretoret terak iron tãk tãkañ unita gãripi-inik nadãk täyak.

⁸ Unita nadãkañ? Anututã bãnep ironi terak tãñbumbum kudup täga taniñ kirewek. Ude tãñ tãmiñirãn irit kuñat-kuñatjinken imaka kubãta nãmo api wãyãkñeneñ. Ba tãñkentãk-kentãk tãkta kehãromi kubãta täga nãmo api ijineñ.

⁹ ✧ Man unita Anutu tãño man ñode kudãn täwani;

U äma jãwãrita tãñbumbum tãñ yãmik täyak.

Unitãño orakoraki u paot-paori nãmo, pen api irek.

Sam 112:9

10 ✧ Anutu, ketem yeri pewän ahäwani ba ketem bureni nak tākamāņ u pewän ahäwanitā inken täņbumbum udegän api pewän ahāņ tamek. Täņirän uken nanik iron tänayāņ täkaņ unitä täktäkjin täga u täņpewän ämawebe ätuken bureni bumta api ahäneņ.

11 ✧ Bureni, Anutu jop nämo täņkentāņ tamik täyak. Nämo, täņbumbum täņ tamik täyak uwä ämawebe ätu täņkentāņ yämikta täņ tamik täyak. Unita intäņo iron yäpmāņ kwayāņ täyat u ämawebe mäyaptä yäpmāņpäņ Anutu bänep täga api iwetneņ.

12 ✧ Nadäkaņ, ironjin unitä Anutu täņo kudupi ämawebe jop gupi täņkentāņ yämik-tagän nämo api täņpek. Nämo, iron u yäpmāņpäņä Anutu bänep täga man iwetpäņ bänep oretoret pähap api täņ imineņ.

13 Ba ugän nämo. Iron täņ yäminayāņ täkaņ unitäwä nadäkinikjin täņo mebäri kwawak pewän ahäņirä ämawebe mäyaptä kaņpäņ nadäņpäņ ñode api nadäneņ; Nadäkiniki jop meni-tägän nämo yäņahäk täkaņ yäk. Nämo, Kristo täņo Manbiņam Täga u inġit-inik täņpäņ buramik täkaņ yāņ nadäņpäņ Anutu api inġit oretneņ. Täņkaņ iron inita ba äma ätuta täņ yäminayāņ täkaņ unita yäņpäņ Anutu wäpi api yäpmāņ akuneņ.

14 Ude täņkaņ Anutu täņo orakoraki intä terak ärokinik täņkuko unita yäņpäņ yäņapik man yäkyäki-ken inta gäripi nadäņ tamiņpäņ inta nġek api yäk täneņ.

15 Eruk Anutu täņo iron ärowani inipärik kubä täņ nimiņkuko unita bänep täga pähap iwet täkana!

10

Poltä piäni täņo mebäri yäņkehärom täņkuk

1 ✧ Eruk notnaye, näkņaken mebäri yäņahäwayāņ. Inken nanik ätutä näka man ñode yäk täkaņ; Pol uwä, kadäni ninkät it tākamāņ-ken äma mäyäki ude äworeņkaņ täk täyak upäņkaņ ban it täyak ukenä man kehäromi yäwani yäņkaņ man kudän mebäri mebäri täņ nimik täyak. Upäņkaņ ude nämo. Kristotä ini bänep kwini terak täwereco ude butewaki man terak ñode täwetat;

2 ✧ Inken äreņpäņ man komi nġek täga täwerero upäņkaņ ude täkta gäripi nämo nadätat unita inġin irit kuņat-kuņatjin yäpä-siwon tawut. Täņ, inken nanik ätutä näka kome täņo nadäk terak kuņat täyak yāņ yäk täkaņ u nadäņit kaņ kuņarut. Äreņpäņ bätakigän itkaņ man kwini nämoinik api yäweret.

3 Bureni, kome äma bämopi-ken it tākamāņ upäņkaņ unitäņo nadäk ba kehäromi terak nämo ämik tākamāņ.

4 ✧ Nämo, ämik täņo tuņum nintä inġit tākamāņ uwä kome ñonitäņo nämo. Tuņum nintä inġit tākamāņ uwä Anutu täņo kehäromi nġek, iwan täņo yewa kehäromi yeņwekta kehäromi nġek.

5 Kehäromi unitä äma iniken nadäk-nadäkita nadäwä ärowani täņpäpäņ jop manman ba täņyäkņarani man mebäri mebäri uterak Anutu täņo nadäk bureni ut täkaņ u wärämut tākamāņ. Täņpäņ äma täņo nadäk jopi utpena paoräkaņ Kristo täņo nadäk ugän iwarän täwut yäņpäņ piäni täk tākamāņ.

6 ✧ Ude täņkaņ intagän itsämāņkamāņ. Bänep äyäņutpäņ Kristo täņo man kudup buramiņirä, eruk u punin terak äma mannin nämo buramik täkaņ u komi yämikta api pidäm täne.

7 Nadäkaņ? Inken nanik ätu inita Nin-tägän Kristo täņo äma yāņ nadäk täkaņ. Eruk, äma udewani, kwawak ñode nibäņpäņ nadäwut; Nin imaka, Kristo täņo ämagän itkamāņ.

8 ✧ Ekänitä ini in täņpawakta nadäņpäņ nämo, intäņo nadäkinikjin täņkehärom

takta yänpäñ wäp naminjuk. Unita nininta biñam yäk täkamäñ unita mäyäk täga nämo nadäwet.

⁹ Tänpäkañ in ñode nadäneñta; Umuntañpäñ kwaiwut yänpäñ Pol uwä man kudän täñ nimik täyak. Upäñkañ notnaye, ude nämo!

¹⁰ Bureni, äma ätutä näka ñode yäk täkañ; Poltä man kudän täk täyak uwä komi kehäromi mebäri mebäri nitek. Täñ, ini ahäñ nimirän kak täkamäñ uwä äma jopi gañani. Täñ, menitä yäk täyak u udegän, mebäri nitek nämo bumik yäñ nadäk täkamäñ.

¹¹ ✧ Tänpäkañ äma man ude yäk täkañ uwä ket ñode nadäneñ; Kadäni nintä äreñpäñ kädet iwatnayäñ tämäño uwä ban itkañ man kudän täkamäñ ño terakgän siwoñi iwatpäñ api täne.

¹² ✧ Äma bämopjin-ken itkañ gup yäpmäñ ärokärok man yäk täkañ u nin udegän täga nämo yäpurärätpäñ yäne. Nin täño täktäknin uwä unitäño ude wani nämo. Äma uwä iniken mebärini yäpmäñ danikta nadäk kubä ba imaka kubä terak kañpäñ nadäñkañ nämo yäpmäñ danik täkañ. Nämo, u inita jop nadäñ kubä nadäwä ärowani täk täkañ. Äma ude wani uwä guñ bureni-inik!

¹³ ✧ Täñ, yänañi ude uwä irepmitpäñ nininta biñam täga nämo yäne. Nämo, piä takta бага Anututä yäñ nimani uterakgän itkañ biñam yäk täkamäñ. Tänpäkañ piä бага yäñ nimani u päñku in bok yäpmäñtak.

¹⁴ Unita piä inken täñkumäño unita oretoret biñam yäk täkamäñ uwä yänañi u irepmitpäñ nämo yäk täkamäñ. Inken piä nämo täñkañ, jop nadäñ yänero uyaku nadäñirä waki täñpek. Upäñkañ ude nämo, nintäjukun inken Kristo täño Manbiñam Täga u yäñahäñkumäño unita biñam täga yäne.

¹⁵ ✧ Unita ñode yäwa; Piä ninin täk täkamäñ unitagän biñam yäk täkamäñ. Äma ätutä täñpani ukät nämo. Nämo inik. Nintäño gärip u ñode; In täño nadäkinikjintä tägañirän-tägañirän bämopjin-ken piä ätukät täñitna tañi kañ weñ parän.

¹⁶ ✧ Nadäkinikjintä ude ahäñirän eruk Manbiñam Täga u kome ätu mädejin käda u käda u api yäñahäñtäñ kune. Nadäkañ? Nin kome ätu äma ätutä bian piä täñpani-ken täñkañ biñam jop nadäñ yäkta nämo nikañ.

¹⁷ ✧ Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

Imaka kubäta biñam yäwa yänpäñä Ekänitä täñ gamik täyak unitagän yäwen. Jer 9:24

¹⁸ ✧ U imata, äma kubä Ekänitä wäpi yäpmäñ ärok täyak, äma ude wanita ñode nadäk täkamäñ; Ekänitä äma unitäño piä kawän tägak täyak yäñ nadäk täkamäñ. Täñ, äma kubätä iniken gupi yäpmäñ äronpäñ oretoret täñpeko uwä oretoreri uwä jopigän täñpek.

11

Aposoro jopi täño täktäki

¹ Notnaye, in nadäñ nimirä guñ man täpuri ätu ñode täwerayäñ;

² ✧ Näkä inta iyap takinik täk täyat uwä Anututä nadäk täyak udegän. Inä webe gubañ kuräki siwoñi-inik äma kubäta biñamgän iwoyänpäñ tepmañkuro ude. Äma uwä Kristo ubayäñ.

³ ✧ Tänpäkañ gämoktä Iv täñikjatkuco ude inken udegän ahäwek yäñ yäñkañ umuntak täyat. Äma ätutä täñ-täñjarirä nadäk-nadäkjin täñguñ tawäpäñ

Kristota nadäj imikinik tänpäj siwoŋi kuŋat-kuŋat kädetjin unita mäde ut iminenta!

4 ✧ U imata, äma ätutä man mebäri mebäri täwerirä mebäri nämo yäpmäj daniŋpäŋ nadänkaŋ bäräŋeŋ jop yämagut täkaŋ. Äma udewanitä Jesu täŋo biŋam täwetpäŋ täwoŋärekamäj yänkaŋ täk täkaŋ uwä Jesu bureni täŋo biŋam nintä täwetpäŋ täwoŋärewani unitäŋopäj nämo täk täkaŋ. Ude terak munapik intä yäpmäkta täwet täkaŋ uwä Kudupi Munapik bian yäpuŋo u nämo. Ba manbiŋam mebäri kubä täwet täkaŋ uwä Manbiŋam Täga nintä täweritna nadänpäj nadäkinik täŋkuŋo u nämo. Inä äma udewani yämagutta gäripi nadänpäj yäniŋ kireŋirä piäni waki u täk täkaŋ.

5 ✧ Intä aposoro unita nadänjirä aposoro ärowani täk täkaŋ. Upänkaŋ nähä unitäŋo gämori-ken nämo itat yäj nadätat!

6 ✧ Man yänahäkta mena nämo käwep pidämtak täyak upänkaŋ nadäk-nadäkta nämo wäyäkŋek täyat. Näk Anutu täŋo nadäk-nadäkpäj yänahäk täyat yäj uku kädet mebäri mebäri terak kwawak täwoŋärenkumäŋo u.

7 ✧ Anutu täŋo Manbiŋam Täga yänahänpäj täwetkuro unita gwäki nämo yäput. In oraŋ tamikta yänpäj näkŋata nadänjira äpani täŋkuko unita jide? U momi täŋkut ba?

8 ✧ Tänpäkaŋ in bämopjin-ken piä täŋkuro uwä kome ätuken nadäkinik täŋpanitä moner täŋkentän namiŋirä täŋkut. In täŋkentäkta ude täŋkuro uwä äma uken kubota ude bumik täŋkut.

9 ✧ Kadäni inkät itkut-ken uken moneräta inken nanik kubäken nämo yänapiŋkut. Nämo, moner paorirän notnaye Masedonia komeken penpen Korin äbuŋo unitä täŋkentän namiŋkuŋ. Unita kadäni uken kädet ude iwatkuro udegän bämopjin-ken äneŋi itpäŋ ugän api iwaret. Inta bäräpi kubä nämo api kotaŋ tamet.

10 ✧ Bureni-inik! Kristo, mani bureni bänepna-ken pätak unitäŋo wäpi terak ŋode yänkehärom täyat; Akaia kome päke u gänaŋ kudän ude täk täŋkuro u kubätä täga nämo naniŋ bitnäwek. Nämo, täga täŋkut yäj nadänpäj unita biŋam pen api yäk täŋpet.

11 Jide? Inta gäripi nämo nadäk täyat unita kudän u täŋkut? Nämoinik, Anutu inamiken inta gäripi pähap nadätat yäj bureni täwetat!

12 Upänkaŋ intäŋo aposoro ärowani u ini wäpi biŋam yäpmäj ärokärok kädet täŋpipiŋ yämikta kädet ude täŋkuro udegän pen api täk täŋpet. Moner ketjin terak nanik yäpero uwä aposorojiye unitä ŋode yäneräta; Ü kawut! Nintä täk täkamäj Pol udegän täk täyak yäj yäneräta!

13 ✧ Tänpäkaŋ aposoro u aposoro bureni nämo, u aposoro jopi, piä täŋyäkŋarani kädet terak täk täkaŋ. Kristo täŋo aposoro bureni täŋo inam dapun wädäwä ärowäpäŋ bämopjin-ken kuŋat täkaŋ.

14 Ude yänjira kikŋutkan? Nämo! Satantä ini, penyänek täŋo aŋero unitäŋo inam dapun wädäwän ärowäpäŋ kuŋat täyak.

15 Unita piä ämaniye imaka, siwoŋi äma täŋo inam dapun wädäwä ärowäpäŋ kuŋarirä yabänkaŋ imata kikŋutne? Ude nämo! Kämiwä gwäki, piä täk täkaŋ uterak api yäpnen!

Pol bäräpi mebäri mebäri kotaŋkuk

16 ✧ Eruk, äneŋi ŋode täwetgän täyat; In näka guŋ yäj nämo nadän naminen. Täŋ, guŋ yäj nadänpänä, eruk guŋ yäj kaŋ nadäwut! Ude nadänpäj unita nadän namiŋirä guŋtä täk täkaŋ udegän näkŋata biŋam täpuri yäwa!

✧ 11:4: Gal 1:8-9 ✧ 11:5: 1Ko 15:10, 2Ko 12:11; Gal 2:6 ✧ 11:6: 1Ko 2:1,13; Efe 3:4 ✧ 11:7: 1Ko 9:12,18 ✧ 11:8: Plp 4:15-18 ✧ 11:9: 2Ko 12:13 ✧ 11:10: 1Ko 9:15 ✧ 11:13: 2Ko 2:17; Plp 3:2 ✧ 11:16: 2Ko 12:6

17 Man yäyat ñowä Ekäni täño nadäk iwatkanj nämo yäyat. Nämo, äma guñtä wäpi yäpmänj akuk täkanj ude yäyat.

18 Upänkanj jop uken! Äma inkät it täkanj uwä kome täño nadäk terak wäpi yäpmänj akukta nadäk täkanj unita näk imaka, biñam yäwa!

19 Inä nadäk-nadäkjin ärowani nitek käwep unita äma guñ äma nadänj yämiñirä man täwetpäñ täwoñärekanj täk täkanj!

20 Ba ugän nämo, äma udewani yäniñ kireñirä watä piäni täñ yämikta tämagut täkanj. Ba jop manman terak täñ-täkñarirä imaka imakajin kudup yäniñ kirek täkanj. Ba ärowani täñpäñ etä päpä tabänkanj inamjin dapun-ken tadäpmäk täkanj. Ude täñ tamik täkanj unita gäripi käwep nadänj yämik täkanj?

21 ✧ Bureni, aposorojiye unitä nin nirepmit täkanj! Kudän täñ tamik täkanj ude nämo täñkumänjo unita waki, ninä mäyäk tänañi käwep!

Yäke! Guñ man äneñi kubä ñode yäkgän täñpa; Äma kubätä iniken täktäk kwawak yänahäkta kehärom tawänä, eruk näk imaka, udegän täñpawä!

22 Äma uwä Hibru nanik täñpawä, eruk näk imaka Hibru nanik. Ba Isrel äma täñpawä, näk imaka Isrel ämagän. Ba Abraham täño tawañken nanik täñpawä, näk imaka Abraham täño tawañken nanikgän.

23 ✧ Wära! Guñ man bureni yäntänj äbätat ñopänj jop uken waki äneñi yäkgän täñpa! Äma uwä Kristo täño piä watä äma täñpawä, näk imaka u yärepmitpäñ Kristo täño piä watä äma bureni-inik itat. Ba äma unitä komi piä täk täkanj u näkä yärepmitpäñ gwäk pimiñpäñ täk täyat. Kadäni mäyap iwantä komi eniken nepmanpäñ bumta nut täñkuñ. Kadäni mäyap kumnañipänj it täñkut. Bäräpi ude-ude terak äma unitä bäräpi kotak täkanj uwä näkä yärepmitpäñ kotak täñkut.

24 ✧ Juda ämatä kadäni 5 ude nepmänjtpänj 39-39 ude näk päripmäk täñkuñ.

25 ✧ Täñkanj Rom gapmantä nepmänjtpänj kadätä nutkuño u kadäni yaräkubäta täñkuñ. Täñ, kadäni kubä äma ätutä utna kumbän yänkanj mobätä nutkuñ. Täñkanj kadäni yaräkubä ude gäpe näkä kuk täñkuro u imäriñän gwägu gänañ äpmok täñkut. E kadäni kubä-kenä gäpe wañirän gwägu gänañ äpmonpäñ kepma kubä, bipani kubä gwägu terak jop orañtäñ kuñatkut.

26 ✧ Täñpäñ komeni komeni kuñat täñkut-ken uken ume tokätpänj pära nutpäñ yäpmänj kuk täñkuñ, ba kome kubo ämatä irani-ken kuñat täñkut. Täñpäñ Juda notnaye ba guñ äbotken nanik imaka, näk täñpawakta piäni täk täñkuñ. Yotpärare-ken ba ämatä nämo irani-ken ba gwägu terak iwan terakgän äbä perok täñkut. Täñpäkanj nadäkinik täñpani notkapak yänj jop yänñäkñarani kerä terak komi nadäk täñkut.

27 ✧ Näk komi piä mebäri mebäri kädäp ikek täñkanj bipani mäyap döpmon täga nämo patkut. Nakta ba umeta neñirä it täñkut. Ketem nakta, patpat bägupta ba tekta wäyäkñek piä tañi täñkut.

28 ✧ Ba ugän nämo, äbot täñpani komeni komeni ittänj kukanj u watäni itta kepma kepma nadäwätäk pähap täk täyat.

29 ✧ Nadäkinik täñpani kubä täño kehäromi paorirän näk kehäromina udegän paotak yänj nadäk täyat. Täñ, kubätä momi-ken mañirän nadänkanj jägämi nadäk täyat.

30 ✧ Nadäkanj, näkñaken wäpna yäpmänj akutat bumik ñowä imaka imaka upänj kehäromina nitek nämo yänj kwawak täwoñärekanj unitagän biñam yäyat.

✧ 11:21: Plp 3:5 ✧ 11:23: Apos 16:23, 1Ko 15:10 ✧ 11:24: Lo 25:3 ✧ 11:25: Apos 16:22, 14:19
✧ 11:26: Apos 9:23, 14:5 ✧ 11:27: 1Ko 4:11, 2Ko 6:5 ✧ 11:28: Apos 20:18-21,31 ✧ 11:29: 1Ko 9:22 ✧ 11:30: 2Ko 12:5

31 ✧ Ekäninin Jesu unitäŋo Anutuni ba Nanitä nadänirän jop nämo yäyat yän täwetat! Täŋ, Anutu uwä, imaka kuduptagäntä wäpi biŋam ärowani ugän tärek-täreki nämo iniŋoret täkot!

32 ✧ Tänpäkaŋ Damaskus yotpärare itkut-ken uken intäjukun äma kubä wäpi Aretas unitäŋo kaŋiwat piä ämani unitä komi äma yäwerän yotpärare täŋo yämabam-ken näk nepmäŋitta watä itkuŋ.

33 Watä ude irirä notnaye ätutä näk yäk gänaŋ daiŋpäŋ gänaŋ-kengän nepmaŋpä yäpmäŋ äpämäŋ ämetpeŋ kuŋkut.

12

Pol täŋkentäk inipärik kubä yäpuk

1 Bureni, wäp yäpmäŋ ärokärok kädet unitä bureni kubä nämo pewän ahäk täkaŋ upänkaŋ kädet kubä nämo pat namitak. Unita manna ŋo yäpurärätpäŋ döpmonken kak täŋkuro ba Ekänitä kwawak näwoŋärenkuko unita yäwa nadäwut;

2 Kristo täŋo äma kubä näkä nadätat unitäŋo manbiŋam yäwayän. Bian, obaŋ 14 gumonita Anututä äma u pit kubägän pudät yäpmäŋ kunum yotpärarekeninik äronkuk. Äma uwä komegup ikek äronkuk ba komegup peŋkaŋ äronkuko u nämo nadätat. Anututä nadätak.

3 Äneŋi ŋode yäkgän täyat; Komegup ikek ba komegup peŋpäŋ äronkuko u nämo nadätat. Anututä nadätak. Upänkaŋ ŋode nadätat; Anututä äma uwä Paradais komeken pudät yäpmäŋ äronkuk.

4 Uken äronpäŋ man kotäk ämatä nadänkaŋ äneŋi yänahänaŋi nämo, ba nadänkaŋ yänahäkta yäjiwäroni upän nadänkuk.

5 ✧ Tänpäkaŋ äma yäyat uwä näk. Imaka u ahän namiŋkuko uterak wäpna täga yäpmäŋ äronaŋi upänkaŋ wäpna nämo yäpmäŋ ärowayän. Nämo, imaka unitä näk kehäromina nämo yän kwawak täwoŋäretak biŋam unitagän api yäk täŋpet.

6 ✧ Täŋ, wäpna yäpmäŋ ärowayän nadänpäŋä manbiŋam bureniŋän yänahäwero unita mäyäk man uterak täga nämo näwetneŋ. Upänkaŋ ämatä jop nadän näka nadäwä ärowani täneŋo udetä wäp yäpmäŋ ärokärok man nämo yäwayän. Nämo, man yäkyäkna ba täktäkna terak nabänpäŋ-nadänkaŋ mebärina siwoŋi nadäwä täreneŋ.

7 ✧ Tänpäkaŋ imaka yabänaŋi nämopän Anututä näwoŋärewänpäŋ yabänkuro uterak näknata jop nadän nadäwa ärowani täŋpeko udetä gupnata bäräpi kubä imiŋkuk. Bäräpi u Satan täŋo watä piä äma kubä bumik. Unitä wari wari tenäntä-yän namänpäŋ nut täyak.

8 Ude täŋirän Ekänitä u yäpmäŋ kewen namikta yänapik man kadäni yaräkubä ude yänkut.

9 ✧ Ude yänapiŋkuro upänkaŋ Ekänitä kowata ŋode näwetkuk; Ude nämo. Näkŋo orakorakna gäkä terak pätak unita imata imaka kubäta wäyäkŋewen? Nadätan? Gäk kehäromika nämotä iriri näkŋo kehärominatä gäkä terak kwawak ahän gamik täyak yän näwetkuk. Ude näwetkuko unita apiŋo Kristo täŋo kehäromi unitä näkä terak ärowän yänpäŋ kehäromina nikek nämotä itat unita oretoret täyat.

10 Mebäri unita Kristota yänpäŋ kehäromina nämotä irira äma komi namiŋit, man waki näwerit, mäyäk ba bäräpi mebäri mebäri ahän namiŋit täŋirä unita täga nadänpäŋ bänep oretoret pähap terak it täyat. Imata, kehäromina nikek

nämo it täyat-ken uken Kristotä iniken kehäromi namiñirän kehäromi bureni nitek it täyat.

Pol Korin ämawebeta nadäwätäk täñkuk

11 ✧ Wära! Man yäyat ño guñ täño man kubäpäñ yäyat. Yänañi nämo upäñkañ injinken nadäk terak yäñahätat. Injin näkño täktäkna täga unita biñam yänañipäñ nämo yäñkuño unita yäñpäñ yäñahätat. Bureni, näk äma jopi upäñkañ aposoro ätu unita intä nadäñirä ärowani täk täkañ u yärepmit moreñkañ itat.

12 ✧ Kadäni in bämopjin-ken itkuro uken kehärom tañpäñ aposoro bureni täño kudän mebäri mebäri mäyap pewa ahäñirä yabäñpäñ-nadäñkuñ. Kudän kudupi, imaka ämatä nämo tänañi, ba imaka ätu Anutu täño kehäromi nitek u täñjira unitä mebärina täñkwawa tañkuk.

13 ✧ Täñpäkañ waki täñ tamiñkuro u de? Äbot täñpani kome ätuken nanikta täñ yämik täñkuro inta udegän täñ tamik täñkut. Täñpäkañ imaka kubägän inta nämo täñ tamiñkuro u ñode; Gupnata watä it namikta inta bäräpi nämo tamiñkut. Ude täñkuro uwä jide? Momi täñkut ba? Butewaki, unita goret täñ tamiñkuro täñpäwä eruk momina u kañ peñ namut!

14 ✧ Täñpäkañ inken äneñi ärekta nadäñ itat ño äreñjira kadäni yaräkubä ude api täñpek. Eruk äreñpäñä udegän gupnata watä it namikta bäräpi nämo api tamet. Imata, nanaktä meñ-nanta imaka yabäñ ahäñpäñ yämikta nämo yäwani. Nämo, meñ-nantä imaka yabäñ ahäñpäñ nanakiyeta yämikta yäwani. Unita ñode yäwa; In-täño moneñ tuñumjin yäpmäkta nämo api ärewet. Nämo, inkät näkkät bänep kubägän täñpäñ itta yäñpäñ api ärewet.

15 ✧ Unita in täñkentäñ tamikta näkñakät tuñumna pajiñ taniñ kirekta gäripi nadätat. Upäñkañ jide? Gäripi pähap nadäñ tamiñjira kowatawä gäripi täpurigän nadäñ namineñ?

16 Täñpäkañ äma ätutä täktäkna ñode yäk täkañ; Bureni, gupita watäni itta bäräpi nämo nimiñkuko upäñkañ jop manman yäñnikñatkuk.

17 Näka ude yäk täkañ upäñkañ jide ude täñ-täkñatkut? Ämanaye yäniñ kireñpewa äreñkuño uterak täñ-täkñatpäñ moneñ tuñumjin kubo täñkut ba?

18 ✧ Ude nämo! Taitus inken ärekta peñ iwetpäñ nadäkinik ikek notninpak kubäkät bok yepmanpa äreñkumän. Eruk, Taitustä äreñpäñ jop täñ-täkñatpäñ moneñ tuñumjin yäpuk ba nämo yäpuk? Nämo! Nek täño nadäk-nadäk u kubägän unita bämopjin-ken käderi kubägän peda ahäñkuk.

19 Ba jide nadäkañ? Man kudup yäyat ño u in inamjin-ken täktäknin u täñkehärom takta yäñpäñ yäyak yäñ nadäkañ? Nämo, nin Anututä nibäñirän Kristo täño ämatä man yänañi ude yäkamäñ. O notnaye, bureni täwetat; Imaka kudup täk täkamäñ u intäño nadäkinikjin täñkehärom taktagän.

20 ✧ Täñpäkañ näk umuntäyat. Äreñkañ irit kuñat-kuñat intä kuñatta gäripi nadäk täyat ude nämo irirä tabäwetta. Täñkañ ude tabäñpäñä kudän intä gäripi nämo api nadäneño ude täwoñärewetta! Äreñpäñ in bämopjin-ken kudän waki-waki ñodewanitä parirä yabäwet yäñkañ umuntäyat; Yäñawät-awät, närepmirek-gärepmirek terak kokwawak pewä ahäk-ahäk, man jäpi kowat-yäwän, iyapi täktäk, äma wäpi yäpmäñ äpäc-äpäc, yäñpäñ-yabäñ yäwat, gup yäpmäñ ärokärok ba äbot täñpani bämopi-ken täñuruk-uruk pewä ahäk-ahäk.

21 ✧ Ba ñodeta imaka, umuntäyat; Inken äreñpäñ siwoñi nämo kuñarirä tabäwayäñ täro uwä Anutunatä unita yäñpäñ mäyäk api namek. In bämopjin-ken äma bian, imaka taräki taräki, kubokäret ba kañgärip kudän wakiwaki

✧ 12:11: 2Ko 11:5 ✧ 12:12: Rom 15:19 ✧ 12:13: 2Ko 11:9 ✧ 12:14: 2Ko 13:1 ✧ 12:15: Plp 2:17
✧ 12:18: 2Ko 8:6,16-18 ✧ 12:20: 2Ko 2:1-4 ✧ 12:21: 2Ko 13:2

täk tänpänipäj bänepi nämo sukurenkañ pen täñ irirä yabänkañ bänepna ägekoräpäñ konäm butewaki täñpet.

13

Jukuman ätu

¹ ✧ Eruk kadäni yarakubäta inken ärewayäj täyat ño. Tänpäkañ Anutu täño mantä ñode niwetak;

*Äma kubä manken tena yänpänjä äma yarä ba yarakubätä äma u goret täñirän
käneño uyaku manken täga irek. Lo 19:15*

² Tabäkta inken ärenjira kadäni yarä täñkuk-ken uken in bämopjin-ken äma momi tänpäni bänepi sukurekta jukuman yäwetkut. Unita apiño ban itkañ äma unita ba ätuta bok jukuman äneñi ñode täwetak; Näkä ärewayäj täyat-ken uken momi ämawebe u yabänpäj nämo api yabäj korewet.

³ In Kristotä mena-ken man yäñahäk täyak u kañpäñ nadäkta gäripi nadäkañ unita ude täñjira bureni yäj api nadäneñ. Unita nadäkañ? Kristo in bämopjin-ken piä kehäromi nikek nämowä nämo täk täyak. Nämo, kehäromini intä kañpäñ nadäkta näkä terak kwawak täwoñjerek täyak.

⁴ ✧ Bureni, päya kwakäp terak utpewä kumbuk-ken uken ämawebetä kañjirä kehäromi nikek nämo täñkuk. Upänkañ Anututä iniken kehäromi terak yäpmäj päñaku tenkuko apiño itak. Tänpäkañ nin imaka, Kristo ukät kwasikotpäñ unita kehärominin nikek nämo, äpani ude kuñat takamäj. Täñkañ Anutu täño kehäromi terak itkañ Kristo täñkentänpäj in täñkentäktä bämopjin-ken piä api täne.

⁵ ✧ Unita kadäni kadäni irit kuñat-kuñatjin kañpäñ nadänpäj bänepjin ñode yäpmäj daniñpäñ nadäk təkot; Nin nadäkinik ikek burenitä kuñatkamäj ba nämo? Jide? Jesu Kristo u bänepjin-ken itak u nämo nadäkañ? Täñ, bänepjin yäpmäj daniñpäñ kawä nadäkinikjin nämo paränä Kristo bänepnin-ken nämoinik itak yäj nadäneñ.

⁶ Tänpäkañ nininta nadäkinik ñode takamäj; Intä nintäño irit kuñat-kuñatnin nibänpäj nadänpäjä uwä Kristo täño aposoro bureni yäj api nadäneñ.

⁷ Tänpäkañ intä waki kubä nämo tänpäj siwoñigän kuñatneñta Anutu-ken yäñapik man yäk takamäj. In siwoñi kuñarirä ämatä ninta piä äma bureni yäj nadäneñta nämo yäyat. Nämo, ämatä ninta piä säkgämän nämo tänpäni yäj nadänayäj täño upänkañ gäripnin tañi uwä intä siwoñigän kuñatta nadäkamäj.

⁸ ✧ Imata, nin man bureni u tänpäwakta piäni täga nämo täne, u täñkehärom takta uyaku täga täne.

⁹ Unita ämatä nibäñjirä kehärominin nikek nämo tänpäwä u täga. Upänkañ intä kehäromigän itkañ kuñarirä tabänkañ oretoret tañi tək takamäj. Mebäri unita inta yänpäj yäñapik man ñode yäk takamäj; Irit kuñat-kuñatjin ba nadäkinikjintä tägañjirä-tägañjirä nadäkinik bureni tänpäni, kehäromigän ude kañ irut yäj yäk takamäj.

¹⁰ ✧ Tänpäkañ ban itkañ man kehäromi nikek ño intäjukun kudän täñ tamitat. Inken ärenpäñ man jäpi terak täweretta! Bureni, Ekänitä ini piä ño namiñkuko unita man komi täga täwetnañi upänkañ ude takta nämo nekañ. Imata, Ekänitä in tänpäwakta nämo iwoyänpäj nepmañkuk. Nämo, uwä intäño nadäkinikjin täñkehärom takta nepmañkuk.

Pol täño yäñtärek man

✧ **13:1:** 2Ko 12:14; Mat 18:16, 1Ti 5:19 ✧ **13:4:** Plp 2:7-8 ✧ **13:5:** 1Ko 11:28 ✧ **13:8:** 1Ko 13:6
✧ **13:10:** 2Ko 2:3, 10:8

11 ✧ Eruk notnaye, man tärek-tärek ɲode täwerayäɲ; Oretoret täɲput! Täɲpäɲ nadäkinik täɲpani kehäromigän itta piäni ehutpäɲ täk täkot. Täɲkaɲ näkɲo man nadäɲ namikinik täɲpäɲ nadäk bänep kubägän inɲitpäɲ bänep kwini terak it täkot. Ude täɲirä Anutu nadäɲ nimikinik täɲpäɲ bänep pidäm pewän ahäɲ nimani unitä inkät itinik api täɲpek.

12 ✧ Täɲirän äbot täɲpani burenitä täk täkaɲ ude not täɲpäɲ kowat iniɲ orerän täk täkot.

13 Täɲpäkaɲ Anutu täɲo kudupi ämawebe kome ɲoken irani kuduptagäntä bänep oretoret man täwetkaɲ ɲo.

14 Eruk, Ekäni Jesu Kristo täɲo orakoraki, ba Anutu täɲo bänep iron, ba bänep kubägän irit Kudupi Munapiktä pewän ahäk täkaɲ unitä intä terak äroton. Ugän.

Galesia

Anututä iniken bänep ironi terakgän nimagut täyak unitäño manbiñam

1 ✧ Näk aposoro Pol, äma kubätä aposoro piä ño täkta iwoyänpäj nämo nepmanpän yäpmäj äbut. Nämo, näk piä man ño Jesu Kristo-kät Anutu Nan, Kristo kumbani-ken nanik wädäj tädotkuko u kerik-ken nanikpäj yäput.

2 Eruk näk ba notnaye näkkät itkamäj ñonitä bänep oretoret man kudän tänpäj pena yäpmäj äbot tänpäni ämawebe äbori äbori Galesia komeken nanik inta äretak.

3 ✧ Anutu Nankät Ekäninin Jesu Kristo täño orakoraki ba bänep pidämtä intä terak toknek päton.

4 ✧ Kristo uwä nintäño momita yänpäj kowata Anutu Nanin täño mani buramiñpäj gupi inin kireñkuk. Ude täñkuko uwä nin kome ñonitäño topmäk-topmäk waki uken nanikpäj nimagutkuk.

5 Unita Anutu wäpi tärek-täreki nämo, iniñoret täkäna! U bureni.

Manbiñam bureni-inik u kubägän

6 In täño manbiñam ñode nadänkañ kikuñutpäj-nadawätäk pähap umuri kubä täñkut! In imata Anutu, Kristo täño orakoraki terak inita biñam tämaguranipäj bäräñeñ-tagän mäde ut imikañ? Ba imata manbiñam kubä iwarän täkañ?

7 ✧ Nadäkañ? Manbiñam bureni kudupi kubä nämo itak. Nämoinik. Upänkañ äma ätutä intäño nadäkinikjin täñkuräk takta Kristo täño manbiñam bureni u yäpmäj äyänutpäj goret käda yänpäj-täwoñärek täk täkañ.

8 ✧ Unita ñode täwera ket nadawut; Ninin-tägän ba anjero kubä kunum gänañ naniktä manbiñam kudupi kubä, nintä bian nämo täwetpäj täwoñärewni udewani kubä yänahäweko uwä geñi wakita biñam kañ tänpän!

9 Eruk, man ugänpäj äneñi ñode täwetgän tänpa; Äma kubätä manbiñam kudupi kubä intä manbiñam bian nadänpäj iyap täwani u udewani-gänpäj nämo yänahänpäj täwereko uwä äma udewaniwä geñi wakita biñam tänpäk.

10 ✧ Tänpäkañ ude yäyat unita in jide nadäkañ? Man ude yäyat uwä ämatä näka nadawä tagawäpäj wäpna yäpmäj akukta yäyat ba Anututä nadawän tagakta yäyat? Bian täk täñkuro ude ämatä nabänpäj wäpna biñam orañ namut yänpäj täk täyat u tänpäwä eruk näk Kristo täño piä äma bureni nämo!

Poltä aposoro wäp yäpuko unitäño manbiñam

11 ✧ Tänpäkañ notnaye ñode täwera nadawut; Manbiñam yänahäk täyat uwä ämatä nämo pewä ahäwani.

12 ✧ Manbiñam u äma kubä meni-ken nämo yäput, ba äma kubätä nämo näwetpäj näwoñärenkuk. Nämo, Jesu Kristo ini-tägän manbiñam unitäño mebäri näwoñärenkuk.

13 ✧ Tänpäkañ in bian näkño manbiñam uku nadänkuñ. Nadänkuño uwä ñode; Juda täño bagata nadäkinik tänpäj iwarän täñkañ Anutu täño kudupi ämawebe äbot mäyap tänpa wançuñ. U kudup paorut yänpäj butewaki-kät nämo, peñ awähuttän kuñat täñkuronik.

14 ✧ Təŋkaŋ gubaŋi-ken nək äbəknaŋe oranaye təŋo kädət biani kudup u nadäwa-tärewäpəŋ Juda äma bureni itta bänepna kädäp ijiwänpəŋ nəkä jukun-jukun kehärom taŋpəŋ iwarän taŋkut. Təŋpäkaŋ ude taŋkuro unitäwä Juda nanik äma gubaŋi ätu näkŋakät bok təgawani uwä nəkä yärepmit moreŋkut.

15 ✧ Upəŋkaŋ meŋtä nək nämo bäyaŋirän Anututä nək bian iwoyəŋkuk. Təŋkaŋ kadäni ini nadəŋkuk-ken iniken orakoraki terak piä äma ude itta yəŋpəŋ nämagutkuk.

16 ✧ Eruk kadäni ini nadəŋkuk-ken uwä nəkä guŋ äbotken pəŋku Jesu təŋo Manbiŋam Täga u yəŋahäktä Nanaki kwawak näwoŋärenkuk. Təŋpäkaŋ nək jukuman näwerut yəŋkaŋ ämaken nämo yəŋapiŋtəŋ kuŋatkut.

17 Ba aposoro intäjukun ahäwani unita yabäwayəŋ Jerusalem nämo kuŋkut. Nämo, Arebia komeken pengän kuŋkuro uken kadäni kəroni ittəŋgän äneŋi äyənütpeŋ Damaskus komeken kuŋkut.

18 ✧ Eruk obaŋ yarəkubä təreŋirän Pitakät man yəŋpəŋ-nadäktä Jerusalem kuŋkut. Pəŋku kepma 15 ude u itkut.

19 ✧ Təŋpäkaŋ kadäni uken uwä aposoro ätuwä nämo yabəŋkut. Jems, Ekäni təŋo nägät moräk ugənpəŋ kaŋkut.

20 Notnaŋe, manbiŋam kudän təŋ tamitat ŋowä jopman nämo yäyat. Anutu inamiken bureni-inik täwetat.

21 ✧ Təŋpäkaŋ Jerusalem u ira təreŋirän mädenikenä Siria, Silisia kome, yotpärare kubəkubä gənaŋ uken kuŋatkut.

22 Upəŋkaŋ Judia komeken Kristo təŋo ämawebe äbot itkuŋo u nək inamna nämo nabəŋkuŋ.

23 Äma ätutä näka ŋode yäk təŋirä nadäk təŋkuŋ; Äma bian ninta iwan təŋpəŋ nidəpmäk təŋkuko, ba manbiŋam bureni unita nadäkinik təŋpanita bian təŋpəwak təŋ yämiŋkuko upəŋkaŋ apiŋo manbiŋam upəŋ yəŋahəŋtəŋ kuŋatak yäk.

24 Təŋkaŋ Anututä kädət jide jide näwoŋärenkuko unitəŋo biŋam nadəŋkaŋ wäpi biŋam iniŋ oretkuŋ.

2

Aposoro ätutä Pol not təŋ imiŋkuŋ

1 ✧ Eruk, Siria Silisia kome kədə kuŋarira obaŋ 14 ude təreŋkuk. Eruk mädeniken Banabas-kät nektä Taitus imagutdakaŋ Jerusalem äneŋi kuŋkuməŋ.

2 Anututä ini u kukta yəŋpəŋ peŋ näwetkuko unita kuŋkut. Jerusalem kuŋpəŋä piä taŋkuro ba təŋpayəŋ täyat unitä jopi təŋpeko udetä nadəŋpəŋ äbot təŋpani təŋo äma ekäni ekäni ukätgän kəbeyä təŋkuməŋ. Kəbeyä təŋpəŋ Manbiŋam Täga guŋ äbotken yəŋahəŋtəŋ kuŋat taŋkuro unita yäwetkut.

3 ✧ Təŋpäkaŋ notnapak Taitus, näkkät itkumäko u Grik, guŋ äbotken nanik upəŋkaŋ gupi moräk madäktä aposoro uwä nämo peŋ niwetkuŋ.

4 ✧ Nämo, upəŋkaŋ äma ätu gupi-təgän not təŋpəŋ bəmopnin-ken äbä itkuŋ. Äma uwä nin Kristo terak бага man təŋo komi piä mäde ut imiŋkuməŋo unitəŋo mebəri nibəŋpəŋ nadäktä bəmopnin-ken äbä itkuŋ. Äma unitäwä Taitus gupi moräk madənaŋi yəŋ yäk təŋkuŋ. Ude yäk təŋkuŋo uwä nin yəŋ-nikŋat-pewä бага man təŋo watä piä äma ude äneŋi irut yəŋkaŋ yäk təŋkuŋ.

✧ 1:14: Apos 22:3 ✧ 1:15: Ais 49:1; Jer 1:5; Rom 1:1 ✧ 1:16: Apos 9:3-6; Gal 2:7 ✧ 1:18: Jon 1:42; Apos 9:26 ✧ 1:19: Mat 13:55 ✧ 1:21: Apos 9:30 ✧ 2:1: Apos 15:2 ✧ 2:3: Apos 16:3 ✧ 2:4: Gal 1:7; Gal 5:1,13

5 Upäñkañ man udewanitä Manbiñam Täga täño kädet bureni täñpāwak tākañ. Unita Galesia āmawebe notnaye inken ude ahāwek yāñpāñ nin Taitus täño gupi morāk madākta yāñkuño u nāmoinik nadāñ yāmiñkumāñ.

6 ✧ Eruk, äbot täñpani täño āma ekāni ekāni wāpi biñam ikek kābeyā bok täñkumāño unitä manbiñam näkä yāñahäk täyat uniterak man kodaki kubā nāmo yāpurārätkuñ. Täñpākañ āma uwā wāp biñam ikek yāñ yāyat upäñkañ wāp biñam ikek ba wāp biñam ikek nāmo, unita nadāñira inigān inigān nāmo tāk täyak. Imata, Anututä wāp biñamta yāñpāñ āma nāmo yāpmāñ danik täyak.

7-9 ✧✧ Täñpākañ āma ekāni ekāni Pita, Jems, Jon uwā man kodaki kubā nāmo näwetkuñ. Nāmo, u nektä piä täñkumāko u kañpāñ nadāñpāñ notniye bureni-inik yāñ nadāñkuñ. Ude nadāñpāñ Banabas-kāt nek ketnek wādāñkañ piänin kubāgān yāñ nadāñkañ not täñ nimiñkuñ. Uwā ñode nabāñpāñ-nadāñkuñ; Anututä iron täñ namiñpāñ näkä Manbiñam Täga guñ äbotken yāñahākta piä man namiñpāñ peñ näwetkuk, Pitatä Juda äbotken manbiñam yāñahākta piä man imiñpāñ peñ iwetkuko udegān. Pitatä Anutu täño kehāromi terak Juda äbotken aposoro piä tāk täñkuk. Täñpākañ näk udegān, Anututä guñ äbotken aposoro piä tākta kehāromi namiñkuk. Eruk, ude nabāñpāñ-nadāñkañ Pita, Jems, Jon, äbot täñpani täño intājukun āma ude itta yāñ yāmani unitä nadāñ nimiñpāñ ñode niwetkuñ; Inä guñ äbotken piä täga täñirä ninä Juda äbotken piä api tāk täne yāñ niwetkuñ.

10 ✧ Täñpākañ man kubā ñode niwetgān täñkuñ; In kuñkañ piä tänayāñ tākañken u itpāñ āma jāwāri ninken itkañ unita nāmo guñ tañpāñ täñkentāk ätu kañ pewā äbäk täñput yāñ niwetkuñ. Ude tākta niwetkuño nadäk tawañ uku bian nadāñpāñ pidām tañkut.

Poltä Pita ibeñkuk

11 Eruk Pita täño manbiñam ñode täwerayāñ; Nin Antiok iritna Pita äbuk. Äbänä kudān waki kubā täñkuko unita yāñpāñ inami-kengān iwet ahāñpāñ kañyāñkut.

12 ✧ Kudān waki u ñode täñkuk; Pitatä Antiok pengān äbukken ugān guñ äbot nadākinik täñpani-kāt itpāñ ketem bok nak täñkuñ. Ude tāk täñkukopāñ kadāni Jemstä Juda äbotken nanik āma ätu yāniñ kireñpewān äbuño ugān Pitatä guñ äbotken nanikkāt ketem bok nak täñkuño u yabāñ umuntañ pāñku inigān itkuk. U imata, āma Jemstä yāniñ kireñpewān äbuño uwā ñode nadāwani; Guñ äbotken nanik Jesuta nadākinik täñpani u kudup gupi morāk madānañi yāñ nadäk täñkuño unita Pitatä umuntañpāñ täñyākñarani kudān ude täñkuk.

13 Ude täñirān Juda noriye ätu bok itkuño u imaka, täñyākñarani kudān u udegān täñkuñ. Ude täñirä nadäk kädet unitä Banabas imaka imagutkuk.

14 Eruk, ude täñkuño u Manbiñam Täga täño kudāni bureni u nāmo iwarirä yabāñpāñ näkä Pitapāñ noriye inamiken ñode iwetkut; Wa! Gäk Juda äbotken nanik kubā upäñkañ Juda täño бага mebāri mebāri nāmo iwatpāñ guñ äbot täño täktäki iwatpāñ bok täga itkuñ. Eruk, ude täñ itkunopāñ imata apiño guñ äbotken nanik notkaye unita Juda täño бага man u iwaräntākta yāwoñärewen?

15 Bureni, nin uwā Juda äbotken ahāwani, guñ äbot momi täñpani yāñ yāwerani uken ahāwani nāmo.

16 ✧ Upäñkañ ñode bureni nadākamāñ; Moses täño бага man iwarān täwani unita yāñpāñ Anututä āma kubāta siwoñi āma yāñ nāmo yāñtāreñ imek. Nāmoinik. Äma Jesu Kristota nadākinik täñpeko unita uyaku Anututä siwoñi āma yāñ yāñtāreñ imek. Unita äbot täñpani nin imaka, Juda äbotken nanik

upänkaŋ Anututä siwoŋi äma yän yäntären nimikta Kristo Jesuta nadäkinik täŋkumän. Baga man iwat-iwat kädet uterak nämo. U imata, бага man iwarän täwani yänpän Anututä äma kubä siwoŋi äma yän nämo iwerek.

¹⁷ Tänpäkaŋ nin Juda äma upänkaŋ Anututä siwoŋi äma yän yäntären nimikta Jesu Kristota nadäkinik täŋkumänö unitä kwawak ŋode niwoŋäretak; Nin imaka, momi äma, guŋ äbotken nanik udewanigän. Ude unita ŋode yänjitna tägawek? Kristotä momi kädet taŋi ahäкта piäni täk täyak. Ude täga nämo yäne! Nämoinik!

¹⁸ Upänkaŋ ŋode täŋpero uyaku momi äma bureni-inik täŋpet; Baga man iwat-iwat kädet mäde ut imiŋkuro u äyänutpän äneŋi iwarän täwero uyaku.

¹⁹ ✧ Näk ŋode nadän däkŋeŋkut; Baga mantä täŋkentän namiŋirän uterak Anututä siwoŋi äma yän täga nämo näwereco unita apiŋo näk бага man iwat-iwat kädet kädawä äma kumbani ude itat. Uwä бага mantä ini nutkuk bumik. Bureni, näk Anututa biŋam itpeŋ kuŋatta бага man iwat-iwat kädet mäde ut imiŋkuro u.

²⁰ ✧ Näk Kristo-kät päya kwakäp terak bok kumbumäko unita irit mebäri kubä yäput. Unita apiŋo bian itkuro ude nämo itat. Näk näkŋaken kehäromi terakgän itat yän nämo yäwet. Nämo, Kristotä bänepna-ken itak unitä näkŋo mähemna ude it namitak. Gupna nitek kuŋat täyat upänkaŋ Kristo, näka nadän namikinik tänpän näk täŋkentäкта gupi iniŋ kireŋkuko unitagän nadäkinik tänpän kuŋat täyat.

²¹ Baga man terak itat yän nämo yäk täyat. Nämo, ude yäwero uwä Anutu täŋo orakoraki u täŋpewa imaka jopi ude täŋpek. Mebäri ŋodeta yäyat; Baga man iwat-iwat kädettä täŋpewän Anutu iŋamiken siwoŋi äma irero u täŋpawä Kristo u jop nadän kumbuk yän nadäne.

3

Baga iwat-iwat ba nadäkinikta man

¹ Butewaki pähap! Galesia äbot täŋpani, inä guŋ bureni-inik! In Jesu Kristo u päya kwakäp terak kumbuko u kwawakinik täwetpän täwoŋärewani upänkaŋ netätä jukujin yäpurän guŋ taŋirä man burenita mäde ut imiŋkuŋ?

² Unita näk imaka kubägän ŋonita täwet yabänjira näwerut; Kudupi Munapik yäpuŋo uwä kädet jide terak yäpuŋ? Baga man iwat-iwat kädet terak yäpuŋ ba Manbiŋam Täga u nadänpän nadäkinik täktäk kädet terak yäpuŋ?

³ In guŋ bureni täŋo nadäk-nadäk pewä ahäkaŋ ŋonita nadäwa inide kubä täkaŋ! Jide? Munapik täŋo kehäromi terak yäput-peŋpän Jesu iwarän täŋkuŋopän apiŋo imata kunum kaŋ-ahäкта kädet biani täŋo täktäk terak täkaŋ?

⁴ Jesuta yänpän komi bäräpi ahän tamiŋkuŋo unita nadänjirä imaka jopi täŋkuk? Wa! Ude täkaŋ unita nadäwätäk pähap täyat.

⁵ Ba jide? Anutu Kudupi Munapik tamiŋpän kudän kudupi bämopjin-ken pewän ahäk täkaŋ u mebäri imata ude täŋ tamik täyak? U intä бага man iwaräntäk täkaŋ unita yänpän, ba intä Manbiŋam Täga nadänpän nadäkinik täk täkaŋ unita yänpän täk täyak?

⁶ ✧ Unita yänpän Anutu täŋo man terak Abrahamta ŋode kudän täwani; U Anutu täŋo man nadänpän nadäkinik täŋirän Anututä siwoŋi äma yän yäntären imiŋkuk.

⁷ Eruk, man unitä ŋode niwoŋäretak; Äma nadäkinik täk täkaŋ uwä Abraham täŋo nanakiye bureni.

8 Imaka bureni u nämo ahänjirän Anutu täño mantä kwawa ñode yänjahänkuk; Jesuta nadäkinik täñirä uterak Anututä guñ äbotta siwoñi ämawebe yän api yäntären yämek. Unita Anutu täño mantä Abrahamken Manbiñam Täga ñode yänkwawak tañ imiñkuk; Gäkä terak Anututä ämawebe kuduptagänta iron säkgämän api täñ yämek yäk.

9 Eruk Abrahamtä man unita nadäwän bureni täñjirän Anututä iron säkgämän täñ imiñkuk. Ude täñkuko unita ämawebe nadäkinik täk täkañ unita udegän täñ yämik täyak.

10 ✧ Täñpäkañ äma бага man iwat-iwat kädet terak yengämä pek täkañ uwä Anutu täño kokwawak yäpmäta biñam itkañ. Unitawä ñode kudän täwani; Äma бага man kudän täwani u kudup nämo buramik täkañ uwä Anutu täño kokwawak yäpmäta biñam itkañ.

11 ✧ Man uwä kwawak ñode niwoñäretak; Baga mantä täñkentän imiñjirän äma kubätä Anutu iñamiken siwoñi täga nämo irek. Nämo inik! Uwä ñode kudän täwani; Äma nadäkinik täñirä Anututä siwoñi äma yän yäntären yämik täyak u irit kehäromi yäpmäta biñam täk täkañ.

12 ✧ Täñ, бага man iwat-iwat ba nadäkinik täktäk u mebäri kubägän nämo. Nämo inik! Äma бага man terak it täkañ uwä бага man kudup säkgämän buramineño uyaku irit kehäromi yäpmäta biñam täneñ.

13 ✧ Nadäkañ? Baga man iwat-iwat kädettä bäräpi pähap ñode nimik täyak; U kudup nämo buraminero uwä Anutu täño kokwawak yäpmäta biñam täne. Ude tänero upänkañ Kristotä бага man täño bäräpi u nintä terak nanik ketärenkuk. U Anutu täño kokwawak nintä yäpnäñipän ninta yänpäñ kotañkuk. Unitawä man kubä ñode kudän täwani; Anutu täño kokwawakitä äma päya terak däpmän-pewä wädäk täkañ uterak ärok täyak.

14 Kristotä ude täñkuko uwä mebäri ñodeta täñkuk; Bänep iron Anututä Abrahamta imikta yänkehärom tañkuko uwä Kristo Jesu terak guñ äbottä täga yäpneñ. Ba ninta Kudupi Munapik nimikta yänkehärom tañkuko u imaka, nadäkinik kädet terak nin täga yäpne.

Baga man ba Yän-kehäromtak man

15 Eruk notnaye man ño äma nininken täktäknin terak wohutpäñ man wärani ñode yäwayän; Äma ätutä imaka kubä täkta yänpäñ-nadänkañ bänep nadäk-nadäk kubägän penpäñ yänkehärom täneñ. Eruk ude täneñopän äma kubätä yänkehäromtak man topneño uterak kodaki kubä täga nämo yäpurärärek ba bureni pewän ahäkta kädet täga nämo täñpipiwek. Täñpäkañ Anutu täño yänkehäromtak man uwä udegän.

16 ✧ Anutu täño man kudän täwani terak ñode danik täkamän; Yän-kehäromtak man Anututä bian yänkuko unitäño bureni uwä Abrahamkät nanakita biñam yäwani. Uwä nanakiye oraniye päke unita nämo yäyak. Nämo, u orani kubätagän yäyak. Täñpäkañ orani kubägän uwä wäpi Kristo u.

17 ✧ Eruk, man u mebäri ñodeta yäyat; Intäjukun Anututä Abraham terak iron säkgämän nimikta yänkehäromtak man yänkuk. Eruk, obañ 430 ude tärenjirän mädeni käda бага man uwä ahänkuk. Unita ñode nadäwut; Baga man mädeninik ahänkuko unitä yänkehäromtak man intäjukun ahänkuko unitäño bureni pewä ahäkta kädet täga nämo täñpipiwek. Nämo inik!

18 ✧ Ironi u бага man iwat-iwat kädet terak täga yäpnero u täñpäwä, eruk yänkehäromtak man yänkuko u imaka jopi kubä täñpek. Upänkañ Abrahamtä

Anutu täño ironi u yänkehäromtak mani terak yäpuk, бага man terak nämo yäpuk.

19 ✧ Eruk, бага man ima mebärita ahänjuk? Uwä ñode; Anututä yänkehäromtak man Abrahamta yän iminpäñä u mädeni käda waki täktäk täño mebäri kwawak pewän ahäкта yänpäñ бага man u pewän ahänjuk. Täñpäñ бага man iwat-iwat kädet u kadäni käroni itta nämo nadänjuk. Nämo, u it yäpmäj kuñtäyon Nanak bian ahäкта Abrahamta yänkehäromtak man yän iminjukko unitä kwawak ahänjirän kañ paorän yän nadänjuk. Ba ñodeta nadäwut; Baga man uwä imaka bureni-inik, kadäni käroni itta uyaku, Anututä Mosestä u ini keran imän. Upänkañ ude nämo täñjuk. Nämo, u aneroniyeta yämänkañ unitä päpä bämop äma, Moses u kerä terak penjuk.

20 Täñpäkañ imaka bureni, Anutu täño yänkehäromtak man uwä anero terak ba bämop äma kubä terak nämo ahän yäminjuk. Nämo, Anutu kubägän unitä ini pewän ahänjuk.

21 ✧ Eruk, ude unita ñode täga yäne? Baga man uwä yänkehäromtak man Anututä bian yänjukko unitäño iwan? Nämo inik! Anututä ämawebe irit kehäromita biñam yepmakta бага man nämo pewän ahänjuk. Nämo, бага man kubätä irit kodaki täga pewän ahäwän yäwänäku ämawebe бага man iwarani uwä Anutu injamiken siwonji iräm.

22 ✧ Upänkañ ude nämo. Anutu täño man ñode kudän täwani; Ämawebe kuduptagän momita watä piä täñpani. Eruk, man u bureni unita iron Anututä bian, ämawebe kämi Jesuta nadäkinik tänayän täkañ unita yämikta yänkehärom tañjukko u бага man iwatpäñ täga nämo yäpneñ. Nämo, iron uwä ämawebe nadäkinik täk täkañ unitägän täga yäpneñ.

23 ✧ Täñpäkañ Jesuta nadäkinik täktäk kädet nämo tumänjirän бага mantä nin topmänpäñ nipmäj irirän it yäpmäj äbänjitna Kristota nadäkinik täktäk kädet kwawak ahänjuk.

24 ✧ Unita бага man uwä watä piä ñode täñ nimikta yäwani; Nin Manbiñam Täga u nadäkinik täñjitna Anututä siwonji ämawebe yäñtäreñ nimekta бага man unitä nimagut yäpmäj äbätängän Kristoken nipmanjuk.

25 Eruk apiñode nadäkinik täktäk kädet kwawak ahän patkuko unita nin бага man täño gämori-ken wari nämo itkamäj.

Anutu täño nanakiye bureni

26 ✧ Nämo, in kudup Kristo Jesuta nadäkinik täk täkañ uterak Anutu täño nanakiye ahänjukko itkañ.

27 ✧ Ume yäpmänpäñ Kristo-kät kowat kwasikorän täñjukko uwä inä Kristo ini, tek ude wädäwä äronjuk.

28 ✧ Unita inigän inigän, närepmirek gärepmirek paotkuk. Guñ äbotken nanik ba Juda äbotken nanik, piä watä äma ba ämata watä piä nämo täñpani, äma ba webe u inigän inigän nämo itkañ. Nämo, in Kristo Jesu-kät kentänpäñ kubägän-inik itkañ.

29 ✧ Bureni-inik! In Kristo täño tawañken itkañ u täñpäwä, eruk Abraham täño nanakiye bureni-inik täkañ unita Anututä bian imaka Abrahamta yänkehäromtañ iminjukko u bureni-inik api kañ-ahäneñ.

4

1 Man yäyat u yänkwawa takta man wärani kubä ñode yäwa; Äma kubä täño nanaki, nanitä kumänjirän nani täño tuñumi u korekta yäwani. U kuduptagän

✧ 3:19: Rom 5:20; Apos 7:38 ✧ 3:21: Rom 8:2-4 ✧ 3:22: Rom 3:9-19; Rom 11:32 ✧ 3:23: Gal 4:3 ✧ 3:24: Rom 10:4 ✧ 3:26: Jon 1:12 ✧ 3:27: Rom 6:3, 13:14 ✧ 3:28: Rom 10:12, 1Ko 12:13 ✧ 3:29: Rom 4:13

korewekta yāwani upāṅkaṅ nanak tāpuri irirān nani kumbeko uwā nani tāṅo tuṅum jop tāga nāmo yāpek. Nāmo, nani tāṅo piā watā āmaniyetā itneṅo udegān irek.

² U nanak tāpuri irirān nanitā nanaki u kaṅiwatta āma iniṅ kirewani u gāmori-kengān kuṅarek. U gāmori-kengān it yāpmāṅ kuṅtāṅgān kadāni nanitā bian peṅ imani u ahāṅjirān tāga yāpek.

³ ✧ Eruk, nintā terak udegān pātak. Bian-inik bānepnintā nanak paki ude kuṅatpāṅ kome tāṅo imaka jopi-jopi unita watā piā tāk tāṅkumāṅonik.

⁴ Tāṅpākaṅ kadāni Anututā ini iwoyāṅkuk-ken ukenā nanaki-inik u pewān āpuk. Pewān āpā komen webe kubātā bāyaṅkuk. Bāyawānkaṅ Juda āma, бага man iwarān tāwani ude itkuk.

⁵ ✧ Ude itkuko uwā āmawebe бага man iwarān tāwani nin nimagutpāṅ nipmaṅpān Anutu tāṅo nanakiye bureni-inik itneta tāṅkuk.

⁶ ✧ Eruk, nin unitāṅo nanakiye bureni-inik itkamāṅ yāṅ niwoṅārekta Anututā Kudupi Munapiki bānepnin-ken peṅ nimiṅkuk. Peṅ nimiṅkuko itkaṅ Munapik unitā tāṅpewān Anututa gāripi-inik nadāṅpāṅ Nan! Nan! yāṅ iwet tākamāṅ.

⁷ ✧ Kādet ude tāk tākamāṅ unitā ṅode niwoṅārek tāyak; Nin piā watā āma jopi ude wari nāmo itkamāṅ. Nāmoinik! Anututā tāṅpewān iniken nanakiye bureni-inik ude itkamāṅ. Ude itkamāṅ unita imaka tāgatāga Anututā nanakiyeta biṅam peṅ yāmani u bureni-inik api korene.

Pol Galesia āmawebeta nadāwātāk tāṅkuk

⁸ ✧ Bian in Anutu tāṅo mebārini nāmo nadāṅpāṅ unita imaka jopi u anutu yāṅ yāwerani unita watā piā tāṅ yāmik tāṅkuṅ. Upāṅkaṅ imaka uwā Anutu bureni nāmo.

⁹ Tāṅ, apiṅo in Anututa nadāṅpāṅ Anututa not tāṅ imik tākaṅ. Etāṅ goret yāyat. Bureni ṅode yāwa tāgawek; Anutu in tabāṅpāṅ nadāṅkaṅ not tāṅ tamik tāyak. Eruk ude unita imata kome tāṅo imaka jopi-jopi, kehāromini nāmo u āneṅi not tāṅ yāmiṅpāṅ yāmagutkaṅ? Unita watā piā āneṅi tāṅ yāmikta nadāṅpāṅ ude tākaṅ ba?

¹⁰ ✧ In Anututā nibāwān tāgawut yāṅpāṅ kadāni ṅodewanita бага peṅpāṅ iwarāntāk tākaṅ; Kepma wāpi biṅam ikek, komepak kodaki ba obaṅ kodaki tāṅo orekirit unita nadāṅjirā ārowani inide kubā tāk tākaṅ.

¹¹ Kādet ude tāṅjirā nākṅo piāna bāmopjin-ken tāṅkuro unitā jopi ude tāṅpek yāṅ yāṅkaṅ nadāwātāk tāk tāyat.

¹² Notnaye, nāk tāṅkentāṅ tamikta in bumik āworeṅpāṅ bāmopjin-ken itkuro unita butewaki terak inken ṅode yāṅapitat; Nadāk nākā inṅitpeṅ kuṅat tāyat udegān nadāṅpāṅ kaṅ kuṅarut. Bok itkumāṅ-ken uken nāka goret kubā nāmo tāṅ namiṅkuṅ. Nāmo!

¹³ ✧ Ṅodeta juku piwut; Māmārem Manbiṅam Tāga yāṅahāṅpāṅ tāwetkuro uwā nāk kāyām mebāri kubātā nepmāṅjit-pewān inken itpāṅ manbiṅam u tāwetkut.

¹⁴ Kadāni ugān gupna-ken wakiinik nadāṅkuro unitā inta bārāpi tamiṅkuk. Upāṅkaṅ in nāka gaṅani nadāṅpāṅ māde nāmo ut namiṅkuṅ. Nāmo, Anutu tāṅo aṅero kubā imagutneṅo ude bumik nāmagutkuṅ. Ba Kristo Jesu ini imagutneṅo ude tāṅ namiṅkuṅ.

¹⁵ Unita jide? Kadāni uken oretoret pāhap nadāṅpāṅ imaka imaka pidāmigān tāṅ namik tāṅkuṅopāṅ oretoretjin u apiṅo de itak? Kadāni uken nāk tāṅkentāṅ namikta gāripi pāhap nadāṅpāṅ injinken dapunjin dātpāṅ nāka naminayāṅ bumik tāṅkuṅ.

16 ✧ Ude täņkuņopäj apiņo jide? Näkä man bureni täwet ahätat unitä täņpewän näka iwan täņ namikaņ ba?

17 Notnaye, nadäkaņ? Äma бага man kädet iwaräntähta täwet täkaņ uwä gup-tägän not taņi täņ tamik täkaņ upäņkaņ bureni täņkentäj tamikta nadäņkaņ nämo yäk täkaņ. Nämo, ude täņpena Pol kakätäņpen nintagän gäripi nadäņpäņ niwarut yäņkaņ täk täkaņ.

18 Eruk, imaka täga kubäta gäripi nadäneņo uyaku täga. Näk inkät irira ba inkät nämo irira udegän täneņ.

19 O nanaknaye bureni-inik, inta yäņpäņ komi pähap, webetä nanak bäyanayäj yäņkaņ nadäk täkaņ ude äneņi nadätat. Komi ude nadäņ yäpmäj kuņtäyiwa Kristo täņo irit kuņat-kuņari ba täktäki unitä inken kaņ tokņeņ parän.

20 Inkät bok itne yäņ nadätat upäņkaņ butewaki, apiņo inkät nämo itkamäj. Bok itpäņ yäwänä man kwini terak yäpä-siwontak man täga täwetet. Wära! Kädet jide upäņ iwatkaņ api täņkentäj tamet yäņ nadäņkaņ inta nadäwätäk pähap täņ itat!

Haga kenta Sara terak man wärani yäwani

21 Ai, in бага man täņo gämori-ken kuņatta gäripi nadäk täkaņ u täwet yabäņira mebäri näwerut; Anutu täņo бага man kudän täwanitä ñode yäyak u nämo nadäkaņ ba?

22 ✧ U ñode yäyak; Abraham täņo nanaki yarä. Kubä uwä piä watä webe jopi wäpi Haga unitä bäyaņkuk. Täņpäkaņ kubäwä webeni bureni Sara unitä bäyaņkuk. Sara uwä webe komi piä terak nämo irani u wäp biņam ikek.

23 ✧ Täņpäņ nanak watä piä webe unitä bäyaņkuko u ämawebetä nanak bäyakta piäni täk täkaņ kädet uterak bäyaņkuk. Täņpäkaņ webe wäp biņam ikektä bäyaņkuko uwä Anutu täņo yäņkehäromtak man uterak ahäņkuk.

24 ✧ Man unitäņo kukņini ñode pätak; Webe yarä uwä topmäk-topmäk man mebäri yarä täņo wärani ude itkamän. Topmäk-topmäk kubä Sainai pom terak ahäņkuko unitäņo wärani uwä Hagatä itak. Topmäk-topmäk unitä nanak pewän ahäk täkaņ uwä piä watä äma jopigän.

25 Haga uwä Sainai pom Arebia komeken itak unitäņo wärani kubä. Ba Jerusalem apiņo itak unitäņo wärani kubä. U imata, Jerusalem nanik ämawebe uwä man Sainai pom terak ahäņkuko unita watä piä täņpani, ba nanakiye imaka, udegän täk täkaņ.

26 ✧ Täņpäkaņ Jerusalem mebäri kubä punin unu itak. Uwä Sara, webe wäpi biņam ikek ude. Uwä nadäkinik täņpani nin täņo meņnin pähap.

27 Unita Anutu täņo mantä ñode yäyak;

Webe äruņ itan u oretoret täyi!

*Nanak bäyak-bäyak täņo komi nämo nadätan unita kap teņpäņ oretoret gera yäyi!
Imata, webe äpitä iwat kirewanitä webe äpi nikek irepmitpäņ nanak bumta api
bäyawek yäk.*

Ais 54:1

28 ✧ Eruk notnaye, in uwä Aisak ude, nanak Anutu täņo yäņkehäromtak man terak ahäwani.

29 Täņpäkaņ nanak nädapitä nanak pewä ahäk-ahäk kädet terak ahäņkuko unitä nanak Munapik terak ahäwani unita komi imik täņkukonik. Täņpäkaņ apiņo kädet udewanigän bämopjin-ken itak.

30 ✧ Unita Anutu täño mantä jide yäyak? U ñode yäyak; Watä piä webe u nanaki bok yawat kirewut! Watä piä webe unitäño nanaktä webe wäp biñam ikek unitäño nanak täño tuñum, nanitä peñ imani u täga nämo korewek.

31 ✧ Unita notnaye, man unita ñode nadäwut; Ninä watä piä webe unitäño nanakiye nämo. Nämo inik, ninä webe wäpi biñam ikek unitäño nanakiye.

5

Baga man gämori-ken nämo itne

1 ✧ Eruk apiño nin imaka kubä täño komi piä terak nämo it täkamäj. Nämo inik, Kristotä komi piä u gänañ nanik nimagutpäñ nipmanjuk. Unita in kehärom tañpäñ itkot. Äma kubätä äneñi baga man täño komi piäken itta tämagurekta ket nadäj täpänek-inik täñkañ itkot.

2 Unita näk Poltä bureni-inik ñode täwera nadäwut; In äma gupjin moräk madäkta bänepjin ärik täkañ u nadäj yämiñirä gupjin moräk madäneño uwä Kristo täño piäni unitä in täpuri kubä täga nämo täñkentäj tamed. Nämo inik!

3 Eruk äneñi kwawak ñode yäkgän täñpa; Äma kubätä Anutu inamiken siwoñi irayäj nadäñpäñ gupi moräk madäweko uwä, eruk kädet kubä nämo pat imitak, äma u baga man kudup kañ iwarän!

4 Bureni, Anutu inamiken siwoñi itnayäj nadäñpäñ baga man iwat-iwat kädet iwat täkañ uwä Kristo mäde ut imikañ ubayäj. Ba Anutu täño orakorakitä täga nämo api täñkentäj tamed.

5 Täñpäkañ Munapiktä bänepnin täñpidäm tañirän Anututä nadäkinikninta yäñpäñ siwoñi ämawebe yäj yäñtäreñ nimekta oretoret terak itsämänkamäj.

6 ✧ Nadäkañ? Äma Kristo Jesu-kät kowat kwasikorän täk täkañ uwä gup moräk madäk-madäk ba gup moräk nämo madäk-madäk unita nadäñirä imaka jopigän täk täkañ. Imaka bureni uwä ñode; Nadäk-nadäknin kudup Jesu terakgän peñpäñ notniyeta gäripi kowat nadäj imän täktäk kädet unitäwä imaka bureni-inik täyak.

7 ✧ Bian in Kristo täño kädet gäripigän iwat täñkuñonik. Ude täk täñkuñopäj man bureni täño kädet u iwaräntäkta netätä tañiñ bitnäñkuk?

8 Tañiñ bitnäñkuko u Anutu tämagurani unitä nämo täñkuk.

9 ✧ Upäñkañ nadäk-nadäk waki täpuri-inik ireko unitäwä äma mäyap täñpän waneñ, yis täpuritä käräga täñpewän tañi tokñeweko ude.

10 ✧ Täñpäkañ in ba näk Ekänita nadäkinik täk täkamäj unita inta ñode nadätat; Nadäk inigän kubä nämo api inñitneñ. Näkño nadäk ñogänpäj api inñitpäñ iwarän täneñ yäj nadätat. Täñpäñ netä kubätä nadäk-nadäkjin u täñpän wakañ u nämo nadätat upäñkañ äma uwä waki kädet pewän ahäkañ unita kowata gwäki waki api yäpek.

11 ✧ Täñpäkañ notnaye, näka ñode nadäwut; Täñyäkñarani äma bämopjin-ken itkañ u näka ñode yäk täkañ; Pol uwä gup moräk madäkta nintä yäk täkamäj udegän yäk täyak yäj yäk täkañ. Upäñkañ man u bureni nämo, jopi! U bureni täñpäwä Juda äma u imata näka kokwawak pen täk täkañ? Ba u bureni täñpäwä äma uwä näka bänep täga nadäñpäñ päya kwakäpta yäñpäñ man yäñahäk täyat unita nadäwätäk täñpäñ bänepi täga nämo täñpä waneñ.

12 Eruk, äma nadäk-nadäkjin täñpäwäwä täkañ unita ñode yäwa; Ude täk täkañ uwä gupi moräk ugän nämo madäneñ. Nämo, gupi kudup madäj däknäj täñpä kwäpäñ komi nadäwut!

13 ✧ Tänpäkaŋ notnaye inä Anututä бага man täŋo komi piäken nämo itta yänpäŋ tämagutkuk. Ude unita ŋode nadäneŋ; Apiŋo бага man täŋo topmäk-topmäk terak nämo itkamäŋ unita bänep biani täŋo täktäk waki täga täne yäŋ nämo nadäneŋ. Nämoinik! Ŋode täneŋ; Gäripi kowata kowata nadänpäŋ watä piä kowata kowata täneŋ.

14 ✧ Unita ŋode nadäkaŋ? Man täpuri ŋonitä бага man kudup uwäk täyak; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkapakta nadänpäŋ iron täŋ imen yäk.

15 Unita jukuman ŋode täwetat; In aŋ ägwäritä-yäŋ yäŋ-awätpäŋ iwan kowata kowata täk täkaŋ u pen tänpäŋä ket nadäŋkaŋ; Injin-tägän kowat tänpä wawän tänpäŋ kudup paotneŋta nadäŋkaŋ!

Munapik täŋo nadäk tawaŋgän iwatne

16 ✧ Unita ŋode täwetat; In Kudupi Munapik täŋo nadäk tawaŋ terak pen kuŋatnayäŋ täŋo uwä bänep biani täŋo nadäŋ gärip waki u nämo api iwat täneŋ.

17 ✧ U imata, bänep biani täŋo gäripkät Munapik täŋo gärip u nin nimagutta närepmirek gärepmirek täk täkamän. Yarä uwä iwan ude täkamän unita imaka bureni täkta gäripi nadäk täkaŋ u nämo iwatpäŋ täk täkaŋ.

18 ✧ Tänpäkaŋ Munapiktä irit kuŋat-kuŋatjinta watäni irayäŋ täko uwä бага mantä komi piäken täga nämo api tepmaŋpek.

19-21 ✧ Eruk kudän bänep bianitä pewän ahäk täkaŋ uwä kwawak ŋode; Kubokäret, kudän taräki täktäk, mäjo wära oraŋ yämik-yämik, ämik gäram ba äma tänpäwak kädet, kokwawak tänpäŋ duŋ-wewek täktäk, äma täŋo tuŋum yabäŋgärip, täŋ-pänapäna, wäpi biŋam yäpmäkta närepmirek gärepmirek, äbot duŋ-wenpäŋ ini-ini itkaŋ yäŋawät-awät täktäk, ba närepmetak yäŋkaŋ yäŋ-kokwawak nadäk-nadäk, bipani kap tenpäŋ ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täktäk kädet. Bänep bianitä kudän u, ba kädet waki ätu udewanigän pewän ahäk täkaŋ. Unita jukuman bian täwetkuro udegän äneŋi ŋode täwetat; Äma kudän udewani täk täkaŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ täga nämo api äroneŋ.

22-23 ✧✧ Tänpäkaŋ kudän bureni Kudupi Munapiktä pewän ahäk täkaŋ uwä ŋode; Bänep iron täktäk, oretoret tänpäŋ bänep kubägän irit kädet, bäräpi gänaŋ bänep kwini terak irit, orakorak täktäk kädet, kudän tägatäga täktäk kädet, nadäk kubägän penpäŋ kuŋat-kuŋat, ämawebe iŋamiken äpani kuŋat-kuŋat ba irit kuŋat-kuŋatkata watäni itpen kuŋat-kuŋat. Kudän udewani täkta бага man kubätä бага nämo penkiretak.

24 ✧ Unita nadäkaŋ; Kristo Jesuta biŋam täŋpani ämawebetä bänep biankät unitäŋo täktäki ba nadäŋ gäripi u kudup päya kwakäp terak utpewä kumänpäŋ paotkuk.

25 ✧ Bureni, Kudupi Munapiktä irit bureni nimiŋkuko unita Munapik unitäŋo nadäk tawaŋ ugän iwat täkäna!

26 ✧ Unita notnaye, nininta nadäŋjitna ärowani-inik nämo täŋpek, ba nadäk waki terak närepmirek gärepmirek tänpäŋ notniye täŋo bänepi nämo täna waneŋ.

6

Täŋkentäk kowata kowata täkta man

1 ✧ Notnaye, notjinpak kubätä momi kubä täŋirän kaŋpäŋä noriye Kudupi Munapik täŋo nadäk ikektä bänep kwini terak imagutpäŋ yäpä-siwonŋaŋ imineŋ. Tänpäkaŋ injin imaka täŋyabäk-ken mäneŋo udeta watäni ket itkaŋ.

✧ 5:13: 1Pi 2:16 ✧ 5:14: Mat 5:43; Rom 13:9 ✧ 5:16: Rom 8:4; Gal 5:25 ✧ 5:17: Rom 7:15-23, 1Pi 2:11 ✧ 5:18: Rom 6:14, 8:14 ✧ 5:19-21: 1Ko 6:9-10 ✧ 5:22-23: Efe 5:9 ✧ 5:22-23: 1Ti 1:9 ✧ 5:24: Rom 6:6; Kol 3:5, 1Pi 2:11 ✧ 5:25: Rom 8:4 ✧ 5:26: Plp 2:3 ✧ 6:1: Mat 18:15; Jem 5:19

2 ✧ Tānkaŋ bārāpi injin kubākubä tāŋo u tāŋkentäk-kentäk terak buramineŋ. Ude tānayāŋ tāŋo unitāwä Kristo tāŋo бага man u api buramineŋ.

3 Tānpākaŋ äma kubä wāpi biŋam ikek nāmo upāŋ wāpna biŋam nīkek yāŋ nadānpāŋ gupi yāpmāŋ äroweko uwä inita tāŋiŋŋarani ude tāŋpek.

4 ✧ Tānkaŋ wāpjin biŋam yāpmāŋ akukta äma ätu tāŋo täktäki-kät gākŋaken ukät peŋ kentānpāŋ yabānpāŋ-nadānkaŋ näkä yārepmītat yāŋ nāmo nadāwen. Nāmo, äma kubākubätä inīken täktäki waki ba tāga u yāpmāŋ danīnpāŋ kaŋpāŋ nadäk tāneŋ. Tāga tāro yāŋ nadānpāŋä eruk inita oretoret tāga nadāwek.

5 ✧ Imata, äma kubākubätä täktäki inīken inīken unitāŋo bārāpi kotaneŋ.

6 ✧ Tānpākaŋ Anutu tāŋo man tāwetpāŋ tāwoŋäreŋ tāŋpanita ironjinta tuŋum pat tamīkaŋ uken nanīkpāŋ tāŋkentāŋ yāmineŋ.

7 Notnaye, siwoŋi ŋode tāwera nadāwut; Gäk piäka-ken ketem yeri jidewani-
nīpāŋ piweno uwä bureni inidegān ahāwek. U täktäkjin kāda udegān ahāwek. Unita ŋode nāmo nadāneŋ; Anutu tāga api tāŋiŋŋatne. Nāmo, ude nadānayāŋ tākaŋ uwä injinken bānepjin tāŋiŋŋarani api tāneŋ.

8 U ŋodeta yāyat; Äma kubätä bānep bianini tāŋo nadāŋ gārip u iwarān tāwayāŋ tāko uwä täktäki waki unitā kudup api tānpānwaŋ imīneŋ. Tāŋ, äma Kudupi Munapik tāŋo täktäki iwarān tāwayāŋ tāko uwä Kudupi Munapiktā tāŋpewān irit kehāromi u api kaŋ-ahāwek.

9 ✧ Unita tāŋkentäk-kentäk piä täkta gaŋani nadānetawä! Gwäk pimiŋpāŋ ude tānayāŋ tāmäŋo uyaku ketem bureni puget-puget kadāni-kenä bureni säkgāmān api yāpne.

10 Unita kādet tumāŋ nimiŋirānā äma kuduptagānta kudān tāga tāŋ yāmīk tākāna! Upāŋkaŋ kudān tāga u Ekāni tāŋo äboriye-ken bureni-inīk täk tākāna!

Jukuman tārek-tārek

11 In ketna kwaiŋirān kudān goret tāyat ŋo kākaŋ? U näkŋaken ketnatā kudān tāŋ tamītat.

12 ✧ Nadākaŋ? Äma in gupjin moräk madäkta peŋ tāwet tākaŋ u Juda noriye iŋamīken gup kāda tāŋo täktäkta wāp biŋam ikek itta nadānkaŋ täk tākaŋ. Ude täk tākaŋ uwä mebāri kubätä nāmo, u Kristotā päya kwakāp terak kumbuko unita nadākinīk tāŋpāŋ kuŋat tākaŋ yāŋ yāŋpāŋ komi nimiŋeŋo udetā täk tākaŋ.

13 Upāŋkaŋ äma gup moräk madäk-madäk kudān täk tākaŋ u бага man kudup säkgāmān nāmo iwāt tākaŋ. Nāmo, u in peŋ tāwerirā gupjin moräk madāwāpāŋ uterak wāpnin biŋam kaŋ yāpna yāŋ nadānkaŋ täk tākaŋ.

14 ✧ Upāŋkaŋ nähāwä imaka unitāŋo biŋam nāmo, Ekāninin Jesu Kristo päya kwakāp terak kumbuko unitāŋo manbiŋam u kubātagān nadānpāŋ oretoret tāŋpāŋ nadākinīk täk tāyat. U imata, unitāŋo kumäk-kumäkitā tāŋpewān imaka komeŋ ämawebetā nadāŋirā tāŋkentäki ude täk tākaŋ, näk unita nadāŋira jopi-inīk täk tākaŋ. Näk kumbani ude irira kome tāŋo imaka udewanitā tāga nāmo tāŋkentāŋ namīk tākaŋ.

15 ✧ Äma kubä gupi moräk madāwek ba nāmo madāwek unitā jideka nāmo tāŋpek. Nāmo, imaka taŋi uwä Anututā äma u tāŋpewān kodaki-inīk äworeweko unitā bureni tāyak.

16 Eruk, Anutu tāŋo bānep pidām ba butewakitā ämawebe man kādet u iwāt tākaŋ uterak kaŋ pat yāmān. Ämawebe uwä Anutu tāŋo äbot bureni.

17 ✧ Eruk yāŋtārek man ŋode yāwa; Ŋonita äma kubätä nadāŋ bārāp āneŋi kubä nāmo namek. Nāmoinīk, man yāŋahāŋtāŋ kuŋatkuŋ-ken äma keritā nut

täŋkuŋo unitäŋo bärämi gupna-ken itkaŋ unitä näk Jesu Kristo täŋo piä äma bureni-inik yäŋ yäŋahätak.

¹⁸ Täŋpäkaŋ notnaye, Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakorakitä in kudup terak tärek-täreki nämö it täyon. Ugän.

Efesus

Anututä iniken äbot pähap kubägän nipmak täyak unitäño manbiñam

1 ✧ Näk Pol, Anutu täño nadäk terak Jesu Kristo täño aposoro itat. Täñkañ manbiñam ñowä Anutu täño kudupi ämawebe Efesus yotpärare-ken itkañ Kristo-kät kowat-kwasikorän täñpäñ nadäkinik täñ imik täkañ inta kudän täñ tamitat.

2 ✧ Täñpäkañ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristo unitäño orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Kristo terak iron inide kubä yäpümän

3 ✧ Eruk nin Ekäninin Jesu Kristo täño Anutu ba Nani u wäpi yäñpäñ iniñ oretna! U Kristo terak, kunum gänañ nanik imaka täga mebäri mebäri, bänep kända täño bumta nimik täyak.

4 ✧ U kunum kenta kome nämo ahäñirän nintä inamiken momi nämo, kudupi ude itneta Kristo terak inita biñam iwoyäñkuk.

5 ✧ Ba iniken ironita yäñpäñ kunum kenta kome nämo ahäñirän Jesu Kristo täño piäni terak iniken nanak ämawebeniye ude itta nadäk tawañ peñkuk. U äma kubä täño nadäk terak nämo, iniken gärip ba nadäk terakgän täñkuk.

6 ✧ Ude täñkuko uwä nintä bänep ironi inipärik kubä unita yäñpäñ iniñ oretta täñkuk. Bänep iron u nanaki bänepi gämäni uterak gwäki nämo buñät nimiñkuk.

7 ✧ Nadäkañ? Kristo täño kumäk-kumäki terak nin momi täño topmäk-topmäkken nanikpäñ pirärenñ nipmañpäñ mominin ärut nimiñkuk. U uwä Anutu täño iron inide kubä!

8-9 ✧ Iron u bumta-inik buñät nimiñkuk! Ude täñkañ nadäwän tärewäpäñ imaka Kristo terak ude api täñpet yäñ nadäk tawañ käböp peñkuko u kwawak pewän ahäñ nimiñkuk. Ude täñkuko uwä iniken gärip terak täñ nimiñkuk.

10 ✧ Nadäk tawañ bian-inik peñkuko u iniken kadäni siwonji-ken bureni pewän ahäwayän täko uwä ñode; Imaka imaka kome terak ba kunum gänañ täñ-pewani u kudup yäpmän päbä kubä-kengän Kristo gämori-ken yepmañpäñ iräkañ Kristotä gwäki ude intäjukun api it yämek.

11 ✧ Täñpäkañ Juda ämawebe nin imaka, Kristo uterak Anututä inita biñam bian iwoyäñkuk. Kunum kenta kome nämo ahäñirän iniken nadäk tawañ iwatpäñ nin iwoyäñkuk. Anutu u uwä iniken nadäk-gärip iwatpäñ imaka imaka kudup täñpewän ahäk täkañ.

12 ✧ Ude täñkuko uwä mebäri ñodeta täñkuk; Juda ämawebe Kristota nadäkinik intäjukun täñkumäño nintä Anutu täño täktäki ba wäpi biñam ärowani-inik u iniñ oretta iwoyäñkuk.

13 ✧ Täñpäkañ guñ äbotken nanik, in imaka udegän, man bureni, Anutu täño Manbiñam Täga unitä tämagutkuko unita nadäñpäñ Kristota nadäñ imikinik täñkuñ. Nadäkinik täñirä Anututä in näkñata yäñpäñ Kudupi Munapik iniñ kirekta bian yäñkehärom täñkuko upäñ wären täñkuk.

14 ✧ Täñkañ Munapik nimiñkuko uwä imaka tägatäga ämawebeniye kämi yämikta yäñkehäromtak man yäwani unitäño kädet täwit-täwit. Munapik ude

✧ **1:1:** Rom 1:1,7, 1Ko 1:1; Kol 1:1; Apos 18:19-21; Apos 19:1 ✧ **1:2:** 2Ko 1:2; Kol 1:2 ✧ **1:3:** Efe 2:6 ✧ **1:4:** Jon 15:16, 17:24, 2Te 2:13; Efe 5:27; Kol 1:22 ✧ **1:5:** Jon 1:12 ✧ **1:6:** Mat 3:17; Kol 1:13 ✧ **1:7:** Efe 2:7; Kol 1:14,20 ✧ **1:8-9:** Rom 16:25 ✧ **1:10:** Gal 4:4; Kol 1:16,20 ✧ **1:11:** Rom 8:28-29 ✧ **1:13:** Kol 1:4-6; Efe 4:30 ✧ **1:14:** 2Ko 1:22

nimiŋkuko unita Anututä nimagut paŋku dubini-ken nipmaŋpän oretoret terak api itnero u bureni-inik nadäkamäŋ. Unita täktäki ba kudäni siwonji unita wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täkäna!

Pol Efesus äbot täŋpanita yäŋpaŋkuk

15-16 ✨✨ Mebäri unita nadäkinikjin ba Anutu täŋo kudupi ämawebeta iron täŋ yämik täkaŋ unitäŋo manbiŋam nadäŋkaŋ inta Anutu-ken bänep täga man yäŋkurotä pen yäŋ yäpmäŋ äbäk täyat.

17 ✨ Kadäni kadäni inta yäŋpän Anutu, Ekäninin Jesu Kristo iniŋ kirewani, Nanin peŋyänek mähe mi uken ŋode yäŋpik täyat; O Anutu, Munapikka yämiŋiri unitä nadäk-nadäk tägagämän yämiŋkaŋ gäkŋo mebäri kwawak pewän ahäŋ yämiŋirän bänepitä gäka nadäkinik kaŋ täŋput.

18-19 ✨✨ Täŋpäkaŋ inta yäŋpän ŋode imaka, yäŋpik täyat; Anututä bänep nadäk-nadäkjin täŋo yäma dät-pewän tumäŋirän imaka ŋodeta nadäwä tum-neŋ; Imaka bureni kämi yäpmäktä yäŋpäbä tepmaŋkuko unitäŋo mebäri, ba imaka tägatäga Anututä ämawebeniyeta yämikta yäŋkehärom täwani uwä imaka säkgämän-inik, epmäget kudän ikek. Ba ŋodeta imaka, nadäwä tumbut yäŋ yäŋpän yäŋpik täyat; Kehäromini, nadäkinik täŋpani ninken piä täk täyak uwä kehäromi pähap, inipärik kubä.

20 ✨ Kehäromi uwä kehäromi pähap Anututä injitaŋ Jesu Kristo kumbani-ken nanik wädäŋ tädotpän kunum gänaŋ yäŋikŋat paŋku keru bure käda teŋkuko u ude wanigän.

21 Ude täŋkuko unita imaka kunum gänaŋ itkaŋ, imaka kehäromi niked, ba wäpi biŋam ärowani niked, apiŋo itkaŋ ba kämi itnayän täkaŋ u kudup Kristotägän intäjukun itkaŋ yabän yäwat täyak.

22 ✨ Anututä imaka imaka päke u kudup Kristo gämori-kengän yepmaŋpän iniken äbotta yäŋpän imaka päke u kuduptagän täŋo gwäki ude irekta teŋkuk.

23 ✨ Täŋpäkaŋ Anututä iniken äbot uwä Kristo täŋo gupi moräki moräki ude irirä Kristotä gwäki ude it yämitak. Äbot täŋpani unitä paŋku Kristo yäpurärirä Kristo-kät kubägän ude täyak. Täŋirä Kristotä imaka kudup unita yabän yäwat piä täk täyak.

2

Kristo terak äneŋi kodak täŋkumäŋ

1 ✨ Bian in momijin ba peŋawäkjintä täŋpewän mäjojin kumbani ude itkuŋ.

2 ✨ Ude itkaŋ kome ŋonitäŋo nadäŋ gärip waki kädet u iwarän täŋkuŋ. In aŋero äbot waki, punin it täkaŋ unitäŋo intäjukun ämani täŋo mani buramik täŋkuŋonik. Äma waki unitä ämawebe Anutu mäde ut imik täkaŋ u yabän yäwatkaŋ kädet waki täkta peŋyäwet täyak.

3 ✨ Bureni, bian nin imaka, unitä tawaŋken itkaŋ gupnin täŋo nadäŋ gärip däpmäŋ tärekta nadäŋpän unita watä piä täk täŋkumäŋonik. Ude täŋitna ämawebe päke u udegän, Anutu täŋo kokwawak yäpmäktä yäwani ämawebe ude itkumäŋ.

4-5 Täŋpän peŋawäknin unitä nidäpmäŋ-pewän mäjonin kumbani ude itkumäŋo upänkaŋ Anututä bänep iron pähap täŋpän, butewaki taŋi nadäŋ nimiŋkuko unita Kristo-kät bok täŋkodak täŋpän nipmaŋkuk. Bureni-inik! Anutu täŋo bänep iron unitägän waki keru-ken nanikpän nimagutkuk.

6 ✨ Ude täŋpän Kristo-kät bok awaŋ gänaŋ nanik wädäŋ tädotpän yabän

✨ **1:15-16:** Kol 1:4 ✨ **1:15-16:** Kol 1:3, 1Te 1:2 ✨ **1:17:** Kol 1:9 ✨ **1:18-19:** Efe 4:4; Kol 1:12
 ✨ **1:18-19:** Kol 1:11 ✨ **1:20:** 2Ko 13:4; Kol 2:12; Hib 1:3; Kol 1:16, 2:10 ✨ **1:22:** Sam 8:6; Mat 28:18
 ✨ **1:23:** Efe 4:10,15; Rom 12:5; Kol 1:18 ✨ **2:1:** Kol 1:21, 2:13 ✨ **2:2:** Kol 3:7; Tai 3:3; Jon 12:31; Efe 5:6, 6:12 ✨ **2:3:** Kol 3:6 ✨ **2:6:** Kol 2:12

yawat piä bok täkta kunum gänaŋ Kristo dubini-ken nipmaŋkuko itkamäŋ.

7 ✧ Ude täŋkuko uwä mebäri ŋodeta täŋkuk; Kristo Jesu terak orakorak kädet täŋ nimiŋkuko u bänep ironi ärowani inipärik kubä unitäŋo mebäri kadäni kadäni kwawak pewän ahäntäŋ kuneŋta ude täŋkuk.

8 ✧ Unita ŋode yäwa; Nadäkinik terak Anutu täŋo bänep iron unitägän waki keri-ken nanikpäŋ tämagutkuk. U intä imaka kubä täŋirä kaŋpäŋ unita nämo tämagutkuk. Nämo, iniken bänep irona yäŋpäŋ jop tämagutkuk.

9 ✧ Unita äma kubätä iniken wäpi biŋam täga yäpmäŋ akunaŋi nämo. U imata, intä piä täŋirä unita yäŋpäŋ nämo tämagutkuk.

10 ✧ Nadäkaŋ? Nin Anutu täŋo ket kudän, Kristo Jesu terak ämawebe kodaki ude pewän ahäwani. Upäŋkaŋ ude jop itta nämo nipmaŋkuk. Nämo, u kädet tägatäga nintä täkta uku bian iwoyaŋ nimiŋkuko u täkta yäŋpäŋ nimagutkuk.

Kristo terak äbot kubägän irit

11-12 ✧✧ Eruk, guŋ äbotken ahäwani in ŋode nadäwut; Juda äbottä inita gupnin moräk madäwani yäŋ yäŋpäŋ intawä gupjin moräk nämo madäwani yäŋ täwerani. (Upäŋkaŋ gup moräk madäk-madäkta yäk täkaŋ uwä äma täŋo gup kädatagän.) Täŋpakaŋ inä Kristo-kät nämo kentäwani ude itkuŋ. Ba Isrel kome mähem nämo unita topmäk-topmäk kubägän Anututä iniken Juda ämawebe-kät täŋkuko u in unitäŋo moräki nämo. Ba imaka ämawebeniya yämikta yäŋkehärom täŋkuko u imaka, nämo yäpmäkta yäwani. In Anutuŋin nämo, ba imaka täga kubä kämi yäpmäkta biŋam nämo itkuŋ.

13 ✧ Bian, Anutu dubini-ken nämo, ban itkuŋo upäŋkaŋ apiŋo Kristo-kät kowat kwasikorän täŋpäŋ itkaŋ unita Kristo täŋo kumäk-kumäkitä tämagut pabä Anutu dubini-ken tepmaŋkuko itkaŋ.

14 ✧ Täŋkaŋ Kristotä ini Juda äbot nin, ba guŋ äbotken nanik in, u bämopnin-ken bänep kwini terak irit kädet pewän ahäŋ nimiŋirän äbot kubägän ude itkamäŋ. Bian ninin pärik-pärik it täŋpani upäŋkaŋ Kristotä bämopnin-ken бага parirän iwan kowata kowata täŋpeŋ kuŋatkumäŋo u kwinit maŋpäŋ kuŋkuŋ.

15 ✧ U äbot yarä u näkkät kowat kwasikorän täŋpäŋ äbot kodaki kubägän ahäwän yäŋpäŋ kumäk-kumäkitä Moses täŋo бага man ba Juda täŋo бага täpuri täpuri kudup kwinit täŋpäŋ kuŋkuŋ. Ude täŋirän bänep kubägän irit kädet ahäŋkuk.

16 ✧ Täŋpäŋ Kristo u, päya kwakäp terak kumbuko uniterak iwan kädet bämopnin-ken itkuko u kwinit täŋpäŋ kuŋirän gup kubägän ude ahäŋkumäŋ. Ude täŋkuko unita äbot yarä uwä Anututa iwan ude täŋpanipäŋ äneŋi nimagut pabä dubini-ken nipmaŋkuk.

17 ✧ Täŋpakaŋ Kristo unitä pabä ämawebe kudup, Juda äbot Anutu dubini-ken irani nin, ba Anutu dubini-ken nämo irani in manbiŋam täga ŋode niwetkuk; Iwan kädet paotak. Anutu-kät bänep kubägän irit kädet pewa ahäkaŋ yäk.

18 ✧ Unita Kristo uterakgän ämawebe kudup, Juda äbot nin, ba guŋ äbotken nanik in, Munapik kubä unitägän täŋkentäŋ nimiŋirän Anutu nanin-ken yäŋapik man täga yäk täkamäŋ.

19 ✧ Mebäri unita apiŋo guŋ äbotken nanik inä kubäken nanik bumik nämo itkaŋ. Komejin inigän nämo, Anutu täŋo kudupi ämawebe-kät komejin kujat kubägän ude itkaŋ. Ba Anutu täŋo kudupi ämawebe ukät koŋ kubägän ude täŋpäŋ itkaŋ.

✧ 2:7: Efe 1:7 ✧ 2:8: Jon 4:10; Hib 6:4 ✧ 2:9: 1Ko 1:29-31, 2Ti 1:9 ✧ 2:10: Tai 2:14 ✧ 2:11-12: Efe 5:8 ✧ 2:11-12: Kol 1:21; Rom 9:4, 1Te 4:13 ✧ 2:13: Kol 1:20 ✧ 2:14: Ais 9:6, 1Ko 12:13; Kol 2:14 ✧ 2:15: 2Ko 5:17; Kol 1:20,22 ✧ 2:16: Sek 9:10 ✧ 2:17: Ais 57:19 ✧ 2:18: Efe 3:12 ✧ 2:19: Efe 3:6; Hib 12:22-23

20 ✧ Nadäkañ? Nadäkinik täñpani in uwä eni Anututä täñpani ude bumik. Uwä ñode; Nin aposoro-kät profetpäñ eni unitäño bek ude äneñtäñ kuñkuk. Täñkañ bek bämopi udetawä Kristo Jesupäñ äneñkuk.

21 ✧ Unita Kristotä eni unitäño kujari kudup kubägän pädat täñpäñ yepman irirän säkgämän ahäñpäñ kudupi yot, Ekänita biñam ude täñ itak.

22 ✧ Täñpäkañ in imaka, Kristo-kät kowat kwasikorän täñpäñ irirä Anututä ämawebeniye ätukät kubägän tepmanpäñ iniken kudupi yot täñ itak ude irirä Kudupi Munapiki terak eni u gänañ it täyak.

3

Poltä guñ äbotken piä täñkuk

1 ✧ Mebäri unita Pol näkä guñ äbotken nanik inta yäñpäñ Jesu Kristo täño manbiñam yäñahäñira komi eniken nepmankuño itat ño.

2 ✧ In täñkentäñ tamikta Anututä iron täñpäñ piä namiñkuko unita nämowä nämö nadäkañ! U nadäkañ yäñ nadätat.

3 ✧ Täñkañ iron Anututä namiñkuko uwä ñode; Nadäk tawañ käbop peñkuko u kwawak pewän ahäñ namiñkuk.

4 ✧ Unitäño manbiñam kudän täñ tamitat ño daniñkañ uyaku imaka Anututä Kristo terak ude api täñpet yäñ nadäk tawañ käbop peñkuko unita nadäwa tumäk täkañ uwä in imaka, api kañpäñ nadäwä tumneñ.

5 ✧ Nadäk tawañ u Anututä ämawebe bian itkuño u kwawak nämö pewän ahäñ yämiñkuk. Upäñkañ apiño Kudupi Munapik terak Anututä iniken kudupi aposoroniye ba profet ninken kwawak pewän ahäñ nimikañ.

6 ✧ Täñpäkañ nadäk tawañ käbop patkuko uwä ñode; Manbiñam Täga unitä guñ äbotken nanik in tämagut päbä tepmanpäñ nin Juda nanik-kät gup kubägän ude täkamäñ. Ude täñkañ nin kudup Anututä imaka Jesu Kristo terak nimikta yäñkehärom täwani u kudup yäpmäk täkamäñ.

7 ✧ Täñpäkañ näk Manbiñam Täga unitäño watä piä ämani kubä ude ahäñkut. Piä u Anututä iniken bänep iron terak, gwäki nämö ude namiñpäñ täñkehäromtañ namiñkuk.

8 ✧ Näk Anutu täño kudupi ämawebeniye kudup täño äpani-inik ude itat upäñkañ Anututä ironi terak nadäñ namikinik täñpäñ piä namiñkuko uwä ñode; Näk guñ ämawebe uken Kristo täño imaka imaka tägagämän-inik daniñani nämö unitäño manbiñam yäwettäñ kuk täyat.

9 ✧ Ba Anutu täño nadäk tawañ käbop nanik unitäño bureni ude ahätak yäñ ämawebe kudup nadäwä tumäkta yäñahäñpäñ yäwet täyat. Nadäk tawañ u Anutu imaka kuduptagän täñpä-morewani unitä bian umu-kentä käbop peñkañ it yäpmäñ äbuk.

10 ✧ Ude täñkuko uwä kadäni ñoken añero ärowani ba imaka wäpi biñam ikek punin it täkañ u Anutu täño kudupi äboriye yabäñpäñ-nadäñkañ ñode nadäneñta täñkuk; Anutu täño nadäk-nadäk mebäri mebäri u ärowani-inik!

11 ✧ Anututä ude ahäkta nadäk inide inñitkuko udegän apiño Ekäninin Kristo Jesu täño piäni terak bureni pewän ahäkañ.

12 ✧ Täñpäkañ Kristo ukät kowat kwasikorän täñpäñ nadäñ imikinik täk täkamäñ unita Anutu dubini-ken kukta kädet tumäñ nimiñirän bätakigän täga kuk täkamäñ.

✧ 2:20: Mat 16:18, 1Ko 3:11 ✧ 2:21: Efe 4:15-16; Kol 2:19, 1Ko 3:16 ✧ 2:22: 1Pi 2:5 ✧ 3:1: Efe 4:1; Plp 1:7,13; Plm 1,9 ✧ 3:2: Kol 1:25 ✧ 3:3: Efe 1:9-10; Kol 1:26 ✧ 3:6: Efe 2:13,16-19 ✧ 3:7: Kol 1:23,25 ✧ 3:8: 1Ko 15:9-10; Gal 1:16; Efe 1:7 ✧ 3:9: Rom 16:25 ✧ 3:10: Rom 11:33, 1Pi 1:12 ✧ 3:12: Jon 14:6; Rom 5:2; Hib 4:16

13 ✨ Unita näk ñode peñ täwetat; Näkä inta komi nadäk täyat unita bänep yarä-yarä nadänpäñ nadäkinikjin nämo pewä putärenej. Nämoinik! Komi nadäk täyat unita nadäñirä intäño omäk meran ude täk täyon.

Kristotä nadäñ nimikinik täk täyak

14 Eruk, Anutu Nantä imaka imaka ude täñkuko unita gwäjin äpmonj imik täyat.

15 Uwä äbot kubäkubä kunum gänañ itkañ ba kome terak itkañ unitäño nani ude tänpäñ wäpi ini-ini yämik täyak.

16 ✨ U gwäjin äpmonj imiñpäñ inta yänpäñ yäñapik man ñode yäk täyat; Anututä ini käwut-ken imaka imaka paot-paori nämo itkañ-ken u nanikpäñ intä kehäromigän itta Kudupi Munapik tewän äpänpäñ bänepjin täñkehärom täyon.

17 ✨ Munapiktä ude täñ-kehäromtañ tamiñirän nadäkinikjintä Kristo imagut päñku tewä bänepjin-ken iritini täyon. Ba ñode imaka yäñapik täyat; Kristotä in bänepjin-ken itkañ täñpewän iron kowata kowata täktäk kädet unitä bänepjin-ken kehäromigän parirän imaka u ba u tänayäñ täkañ u kädet uterakgän täk täkot.

18-19 ✨✨ In ude täñit Anutu täño kudupi ämawebe päke ukät Kristo täño iron ärowani-inik, inipärik kubä unitäño mebäri nadäwä tärekta kehäromi pat tamiton yänpäñ yäñapik täyat. Kristo täño iron u äpmonjpani pähap, täga nämo nadäwä tärenañi upäñkañ u kañ kañpäñ nadäwä tumbut yäñ yänpäñ Anutu-ken yäñapik täyat. Ude kañpäñ nadäwä tumäñirä Anututä iniken mebärini tokñek pätak uwä inken udegän tokñek päton.

20-21 ✨ Unita Anutu täño kudupi ämawebeniye, Kristo Jesu-kät kwasikorani nintä Anutu u wäpi biñam yänpäñ tärek-täreki nämo iniñoret täk täkana! U imata, Anututä iniken kehäromi ninken piä täk täyak uterak imaka nintä nadäk täkamäñ ba unita yäñapik täkamäñ u irepmitpäñ bumta täga täñpek.

4

Äbot täñpani uwä Jesu täño gupi ude

1 ✨ Näk Pol, Ekänita watä piä täñ imik täyat unita yänpäñ komi enjiken itkañ man täwerayäñ täyat ñonita nadäkinik täneñ; Anututä inita biñam yänpäbä tepmañpäñ kädet ude kañ iwarut yänpäñ täwetpäñ täwoñärenkuko udegän gwäk pimiñpäñ kañ kuñarut.

2 ✨ Kädet uwä ñode; In äbot täñpani notjiye gämori-ken itkañ orañ yämiñpäñ bänep kwini ba bänep äpani terak irit täño kädet iwatpäñ bänep ironjin kwawak peñkañ täñkentäk kowata kowata täñpeñ kañ kuñarut.

3 ✨ Imata, inä Kudupi Munapik täño bänep kwinitä topmänpäñ äbot kubägän tepmañpani itkañ unita. Ude itkañ unita ehutpäñ bänep kwini uterak bänep kubägän tänpäñ itta piäni pen täk täkot.

4 ✨ Unita in ñode nadäwut; Äbot bureni kubägän, Munapik bureni kubägän itak. Ba imaka nintä kämi yäpmäkta Anututä iwoyäñ nimani u udegän, bureni kubägän itak.

5 ✨ Ba Ekäni bureni kubägän itak, ba nadäkinik bureni kubägän itak, ba ume ärutärut mebäri kubägän, u Jesu yäpurärät-tagän.

6 ✨ Täñpäkañ ämawebe kuduptagän täño Anutu ba Nanin bureni kubägän itak. Ini kubä-tägän ämawebe päke unita intäjukun täñ yämik täyak. Täñkañ

✨ 3:13: Kol 1:24 ✨ 3:16: Kol 1:11 ✨ 3:17: Jon 14:23; Kol 1:23, 2:7 ✨ 3:18-19: Kol 2:2 ✨ 3:18-19: Kol 2:10 ✨ 3:20-21: Kol 1:29 ✨ 4:1: Efe 3:1; Kol 1:10 ✨ 4:2: Kol 3:12-13 ✨ 4:3: Kol 3:14-15 ✨ 4:4: Rom 12:5; Efe 2:16,18 ✨ 4:5: Jon 10:16 ✨ 4:6: 1Ko 12:6

ini-tägän ämawebe kudup kehäromi yämik täyak. Ba ini-tägän ämawebe kudup bämopi-ken it täyak.

7 ✧ Upänkañ äbot täñpani nin kubäkubäta Kristotä ini nadätak udegän iron yäpmänj danipänj kubäkubä nimik täyak.

8 ✧ Unita yänpänj Anutu täño man kudän terak ñode pätak;

U iwaniye täño kehäromi yäpmänj äpäkinik täñpänj punin-inik unu äronjuk.

Äronpänj ämawebe kubäkubäta iron yämiñtäñ kuñjuk.

Sam 68:18

9 ✧ Eruk, man biani uterak man ‘äronjuk’ unitä ñode niwoñäretak; Intäjukunä Kristo u kome terak ño äpuk.

10 Täñpäkañ äma äpuko unitägän äneñi äronjuk. U wäpi biñamtä komeni komeni, punin terak ba kome terak päke ño it morekta nadänpänj punin-inik, kunum irepmitpänj unu äronjuk.

11 ✧ Eruk, äma unitägän äbot täñpani ämawebeta iron ñode yämiñjuk; Äma ätu aposoro piä täkta iwoyänjuk. Ätuwä Anutu täño meni jinom yäpmänpänj yänahäk piä täkta. Ätuwä Anutu täño manbiñam komeni komeni yäpmänj kuñatta. Ätuwä Anutu täño kudupi ämawebe watä it yämikta. Ätuwä ämawebe Anutu täño man kädet u yäwetpänj yäwoñärekta iwoyänjuk.

12 ✧ Eruk, ima mebärita äma äbot u iwoyänjuk? U Anutu täño kudupi ämawebeniye täñpidäm tañ yämiñirä unitä täñkentäk piä mebäri mebäri täneñta iwoyänjuk. Anutu täño kudupi ämawebetä ude täñkañ Kristo täño gupi, Anutu täño äbot kubägän u nadäkiniki säkgämän, kehäromi nitek api itneñ.

13 ✧ Eruk ämawebe äboriye nin uwä nadäkiniknin tägañirä-tägañirä nin kudup täño nadäkiniknin mebäri kubägän api täñpek! Ba nin kuduptä Anutu täño Nanaki Bureni-inik unita gäripi pähap nadänj iminpänj nadänj imikinik uterakgän api täne. Ude tänayänj tämäño uyaku äma bureni itpänj Kristotä itkuko udegän api itne.

14 ✧ Eruk, Kristotä itkuko udegän itkanj ninä nanak täpuri, nadäk-nadäki äreyäwani ude wari nämo api itne. Täñitna äma man bureni yänkañ jop manman yänpänj-yäwoñärek piä täk täkanj unitä yän-ñikñat-pewä nadäk-nadäknin täga nämo täñkuräk täneñ. Äma udewani uwä yän-yäkñarani kädetta mebäri nadäkinik täñpani upänkañ unitäño jop manman ba yän-yäkñarani ärowanitä nadäkiniknin täga nämo wädänj täñpänj kunenj.

15 Nämo inik, man udewanita juku nämo pene. Täñ, ninä not kowata kowata täñpänj kuñat-kuñat täño kädet ugänpänj iwarän täñpänj kuñatkanj Anutu täño man bureni ugän yäk täkäna. Ude täñpeñ kuñatkanj bänep nadäk-nadäknin, yäkyäknin, irit kuñat-kuñatnin u kudup tägañpänj ämawebe kehäromi nitek ude it täkäna, äbot täñpani täño gwäknin Kristotä it täyak ude.

16 Täñpäkañ Kristo uwä iniken gupi moräk, äbot täñpani kubäkubä unita intäjukun täñ nimiñirän gup kubägän ude täk täkamänj. Täñitna Kristotä gup kubägän u towik täyak. Towiñirän gup moräk-moräk kubäkubä uwä piä iniken iniken täñirä gup u iron kädet täñpeñ kuñat-kuñat ikek kehäromigän tägak täyak.

Irit kuñat-kuñat kädet kodaki iwatne

17-18 ✧✧ Eruk unita näk Ekäni wäpi terak ñode peñ täwetat; In guñ äbotken naniktä kuñat täkanj ude wari nämo kuñatneñ. Unitäño nadäk-nadäki u jopigän, bipmänj urani udewani. U imaka kubäta nämo inik nadäkanj. Imata, man

nadäka bitnänpän juku nämo pek täkañ. Unita irit täga Anututä iwoyän nimani u täga nämo api koreneñ.

19 ✧ Nadän-gärip waki u täka mäyäk kubä nämoinik nadäk täkañ. Irit kuñat-kuñariken waki kädet u iwattagän gäripi pähap nadäk täkañ. Ude täñirä gäripi inide kubä ahänjirän kädet waki-wakiinik mebäri mebäri täñtäñ kuk täkañ.

20 ✧ Upänkañ Kristo täño kädet täwetpän täwoñärewani u udewani nämo.

21 ✧ Nämoinik! Ba jide? Manbiñam bureni Jesuken nanik täwetpän täwoñärewani unita guñ täkañ?

22 ✧ Man bureni täwetpän täwoñärewani uwä ñode; Apiño in ämawebe kodaki ude itkañ. Bian nadäkinik nämo tänpän ämawebe biani ude itkuñ. Ämawebe biani ude itpän unitäño bänep ba nadän gärip biani iwarän täñkuño u kakätäwut yän täwerani. Nadäk biani uwä jopi, bänepjin täñ-täkñattagän. U iwarän tänpän wanpän waklinik tänayän täñkuñ.

23 ✧ Unita kädet biani u manpä kwäkañ mäjojin ba nadäk-nadäkjin kodaki inipärik, tek ude wädäwä ärokta täwetpän täwoñärewani.

24 ✧ Inä ämawebe kodaki ahäwut yän täwerani. Ämawebe kodaki uwä Anututä tänpän pewän nadäk-gärip kodaki nitek, ini bumik ude ahäwani. Unitäño täktäki uwä siwoñi kudupi-inik.

25 ✧ Unita yänpän in jopman yäkyäk kädet penpän man siwoñi bureniñän notjiye-kät kowat yäwän tänpän kuñat täkot. Imata, nin gup kubä täño moräki moräki ude itkamän unita.

26 ✧ Unita kokwawak nadänpänä, ket nadänkañ; Kokwawakka unitä momi täktäk kädet-ken tepmanpekta. Unita kokwawakjin u pen nämo nadän yäpmän kuñatneñ. Nämo, kome nämo bipmänjirän kepma ugän penenñ.

27 ✧ Täñkañ Satanta yäma nämo däät iminenñ.

28 ✧ Tänpäkañ inkät nanik äma ätu kubota tänpäni itkuño u kubota wari nämo täneñ. Nämo, tuñum imaka imaka yäpmäkta piäni ini tänpän yabän ahäneñ. Ude tänpän yäpmänkañ inita penit, äma jäwärita yämiñit täneñ.

29 ✧ Tänpäkañ man yäkyäkjin-ken man waki kubä nämo pewä ahäwek. Äma täñkentän yämikta man ugänpän yäk täneñ. Ude täñirä ämatä nadänkañ säkgämän nadänpän bänepi täñkehärom täneñ.

30 ✧ Tänpäkañ in Anutu täño Kudupi Munapikta nadän bäräp nämo iminenñ. Imata, Anututä näkñaken ämawebe ude it namiñirä kadäni pähapken näkñata biñam bureni-inik kañ yämagura yän nadänpän Kudupi Munapik upän inä wären täñkuk.

31 ✧ Unita inä kädet wakiwaki ñodewani u kudup pen moreneñ; Injam kumät, täñkubit-kubit, kokwawak, yänawät-awät, äma yänpän-yebek, ba tänpäwak kädet mebäri mebäri u nämoinik täneñ.

32 ✧ Nämo, kädet ñodepän täga täneñ; Äbot tänpäni notjiye ätukät not kowata kowata tänpän bänep kwini terak kubägän kuñatneñ. Ude täñkañ notjiye täño momi pen yämik täkot, Anututä Kristo wäpi terak momijin pen tamiñkuko udegän.

5

Penyänjek gänañ kuñat-kuñat

1 ✧ Inä Anutu täño nanakiye, bänepi gämäni unita ini it täyak udegän itpen kuñat täkot.

✧ 4:19: Kol 3:5 ✧ 4:22: Rom 8:13; Kol 3:9 ✧ 4:23: Rom 12:2 ✧ 4:24: Stt 1:26; Kol 3:10 ✧ 4:25: Kol 3:8-9; Sek 8:16 ✧ 4:26: Sam 4:4; Jem 1:19-20 ✧ 4:28: 1Te 4:11 ✧ 4:29: Efe 5:4; Kol 3:8, 4:6 ✧ 4:30: Ais 63:10, 1Te 5:19; Efe 1:13-14 ✧ 4:31: Kol 3:8 ✧ 4:32: Mat 6:14; Mat 18:22-35; Kol 3:12-13 ✧ 5:1: Mat 5:48

2 ✧ Tānpākaŋ irit kuŋat-kuŋatjinken iron kädettä intäjukun irek. Iron kädet nintä täkta yāwani uwā Kristotā ḡode niwoŋäreŋkuk; Unitā nadāŋ nimikinik tānpāŋ iniken gupi nin tāŋkentāŋ nimikta iniŋ kireŋkuk. Ude tāŋkuko uwā Anututa ārawa kābāŋi sākgāmān-inik, Anututā ini gāripi nadāk tāyak ude tāŋ imiŋkuk.

3 ✧ Inā Anutu tāŋo kudupi āmawebe unita kubokāret kädet, yabāŋgārip waki ba āma tāŋo tuŋumta yabāŋgārip tāŋirā Anutu injamiken tāga nāmo tāŋpek. Kädet udewanita yāŋpāŋ-nadāk nāmoinik tāk tāneŋ.

4 ✧ Tāŋkaŋ man kābāŋi-kābāŋi, me yākyāk, ba imaka māyāk ikeкта ārāpi tāktāk u inken nāmo ahāwek. Nāmo, ināwā Anutu bānep tāga man iwet-iwet unitagān yāk tākot.

5 ✧ Tāŋkaŋ ḡode unita bureni-inik yāŋ nadāneŋ; Āma kubokāret kädet iwarani, kädet tarāki tāŋpani ba āma tāŋo tuŋumta yabāŋgārip tāŋpanitā Kristo ba Anutu tāŋo yabāŋ yāwat yewa unitāŋo bureni nāmoinik api koreneŋ. Imata, kudān u uwā anutu jopi nadāŋ yāmik-yāmik kädet ubayāŋ.

6 ✧ Unita āma kubātā kädet waki udewani iwatta bānep ārik-ārik man tāwerirān nāmo nadāŋ imineŋ. Kädet udewanita Anutu tāŋo kokwawaktā āma mani bitnāk tākaŋ-ken api ahāwek.

7 Unita in āma udewani-kāt not nāmoinik tāŋpeŋ kuŋatneŋ.

8 ✧ Nadākaŋ? In bian bipmāŋ urani ude itkuŋo upāŋkaŋ apiŋo Ekāni-kāt kowat kwasikorān tāk tākaŋ unita penyāŋek ude itkaŋ. Unita penyāŋek nanak āmawebe ude itneŋ.

9 U imata, penyāŋektā kädet tāga ba kädet siwoŋi mebāri mebāri, ba man bureni yākyāk kädet u pewān ahāk tākaŋ.

10 ✧ Unita irit-kuŋat-kuŋat Ekānitā gāripi nadāk tāyak u kaŋ-ahākta piāni tāk tākot.

11 Tāŋkaŋ bipmāŋ urani tāŋo kädettä bureni tāga kubā nāmo pewān ahāk tākaŋ unita māde ut imiŋpāŋ wakini u kwawak pewā ahāk tākot.

12 Wāra! Kädet wakiwaki āma peŋawāk tāŋpanitā kābop kābop tāk tākaŋ u māyāk ikek unita nākā kwawak yāŋahānaŋi nāmo.

13 ✧ Upāŋkaŋ penyāŋektā imaka kudup kwawak pewān ahākta yāwani.

14 ✧ U imata, penyāŋektā imaka kābop nanik tāŋpewān kwawak ahāk tākaŋ uwā penyāŋek udegān it tākaŋ. Unita yāŋpāŋ man kubā ḡode kudān tāwani pātak;

Ai! Kumbani komeken dāpmon pātkaŋ in apiŋo kodak taŋpāŋ akukot!

Ude tāŋirā Kristo tāŋo penyāŋek intā terak ijiŋ-yāŋeton.

15 Unita irit kuŋat-kuŋatjinta watāni ket itpāŋ kuŋatneŋ. Guŋtā kuŋat tākaŋ ude nāmo kuŋatneŋ. Nāmo, āma nadāk-nadāk ikeкта kuŋat tākaŋ ude itpeŋ kuŋatneŋ.

16 Apiŋo intā Anutu tāŋo nadāk kädet u iwarāntākta gwāk pimiŋpāŋ kuŋat-kuŋat kadāni. Imata, apiŋo kadāni wakiken itkamāŋ unita kepma kubā jop nāmoinik tārepmirek.

17 ✧ Tāŋkaŋ nadāk-nadākjin nāmo tāŋkurāk tāneŋ. Nāmoinik, Ekānitā kädet siwoŋi intā iwatpāŋ täkta nadāk tāyak u kaŋ-ahākta piāni tāk tākot.

✧ 5:2: Rom 14:15; Gal 2:20; Hib 10:10; Kis 29:18 ✧ 5:3: Kol 3:5 ✧ 5:4: Efe 4:29 ✧ 5:5: 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 ✧ 5:6: Kol 2:4,8; Rom 1:18 ✧ 5:8: Efe 2:11,13; Kol 1:13, 1Pi 2:9; Jon 12:36 ✧ 5:10: Rom 12:2 ✧ 5:13: Jon 3:20-21 ✧ 5:14: Ais 26:19, 60:1; Rom 13:11 ✧ 5:17: Rom 12:2; Kol 1:9

18 ✧ Tāŋkaŋ ume komi tāŋguŋguŋ tākta taŋi nāmo nāneŋ. Ude tāŋpāŋä irit kuŋat-kuŋatjin api tāŋpāwaneŋ. Ude unita ŋode tāneŋ; Ume nanpā tokŋek tākaŋ ude Kudupi Munapik imagurä tokŋek täyon.

19 ✧ Tāŋkaŋ äbot tāŋpani notjiye-kät man ŋodewanipāŋ kowat yāwān tāk tākot; Anutu iniŋoret kap Sam gānaŋ nanik ba ämatä yāŋtewani, ba kap kodaki Munapiktä bānepjin-ken pewān ahäk tākaŋ, kap udewani-udewanipāŋ tenpāŋ bānepjintä Ekāni iniŋoret tākot.

20 ✧ Ude tāŋkaŋ Ekāninin Jesu Kristo wāpi terak imaka imaka ahāŋ nimik tākaŋ u kudupta yāŋpāŋ Anutu Naninta bānep täga man kadāni kadāni iwet tākot.

Nädapi iritta man

21 ✧ Tāŋpākaŋ in Kristo tāŋo man buramiŋpāŋ oraŋ imik tākaŋ unita injin udegān, man buramik kowata kowata tāŋpeŋ kuŋat tākot.

22 ✧ Eruk webe, Kristota watä piä tāŋ imikta yāŋpāŋ inä äpiye tāŋo man kaŋ buramiwut.

23 ✧ U imata, äpitä webeni tāŋo intäjukun ude itak, Kristotä gupi, äbot tāŋpani waki keriken nanik yāmagutkuko unitāŋo gwāki itak ude.

24 Unita webeniyetä äpiye tāŋo man buramik-inik tāneŋ, Anutu tāŋo äbottä Kristo tāŋo man buramik-inik tāk tākaŋ udegān.

25 ✧ Eruk äma, in uwä webejiyeta nadāŋ yāmikinik tāneŋ, Kristotä iniken äbot nadāŋ yāmikinik tāŋpāŋ unita gupi iniŋ kireŋkuko udegān.

26 ✧ Kristotä ude tāŋkuko u mebäri ŋodeta tāŋkuk; Äbot u Anututa biŋam tāŋpāŋ kudupi irut yāŋpāŋ iniken manpāŋ umetä-yāŋ ärutpak taŋpāŋ yepmaŋkuk.

27 ✧ U äbot unitä ini iŋamiken säkgāmān, kuräki-inik, bārām bārām nikek kubäkät nāmo, dudumi-inik kaŋ irut yāŋ nadāŋpāŋ ude uwä tāŋkuk.

28 U udegān, ämatä iniken gupita gäripi nadäk tākaŋ udegān webeniyeta nadāŋ yāmineŋ. Unita äma, webeniyeta gäripi nadäk tākaŋ, äma udewanita ŋode täga nadāne; U iniken gupita gäripi nadäk tākaŋ yāŋ nadāne.

29 Nadākaŋ, äma kubätä iniken gupita iwan täga nāmo tāŋpek. Nāmo, u watāni itpāŋ ketem towik tākaŋ, Kristotä äboriye watāni itpāŋ yepmāŋ towik täyak udegān.

30 ✧ U imata, nin uwä iniken gupi tāŋo moräki moräki unita.

31 ✧ Bureni, Anutu tāŋo man ŋode kudān täwani unitä näkŋo man ŋo meham täyak; Ämatä miŋjiye naniye yabä-kätāŋ pāŋku webeni-kät kentāŋpāŋ gup kubägān ude tāŋpāŋ api itdeŋ.

32 ✧ Tāŋpākaŋ man kudān ŋo tāŋo mebäri uwä äpmonpani. Eruk man unitāŋo bureni uwä Kristo-kät äboriye unita yäyat.

33 Upāŋkaŋ äma kubäkubä inta imaka, ŋode yäyak; Injinken gupjinta gäripi nadäk tākaŋ udegān webejiyeta nadäk tākot. Tāŋpākaŋ webe intāwä äyāŋutpāŋ äpiye oraŋ yāmik tākot.

6

Nädamiŋi-nani iritta man

1 ✧ Eruk ironironi, in Ekānita biŋam itkaŋ unita menjiye nanjiyeta man buramik tāŋ yāmiŋirä Anutu iŋamiken siwoŋi tāk täyon.

✧ 5:18: Luk 21:34 ✧ 5:19: Kol 3:16; Sam 33:2-3 ✧ 5:20: Kol 3:17 ✧ 5:21: 1Pi 5:5 ✧ 5:22: Kol 3:18, 1Pi 3:1 ✧ 5:23: 1Ko 11:3; Efe 1:22 ✧ 5:25: Kol 3:19, 1Pi 3:7; Gal 1:4 ✧ 5:26: Tai 3:5; Hib 10:10 ✧ 5:27: 2Ko 11:2; Kol 1:22 ✧ 5:30: 1Ko 6:15; Efe 1:22-23 ✧ 5:31: Mat 19:5 ✧ 5:32: Rev 19:7 ✧ 6:1: Kol 3:20

2 ✧ U imata, Moses täño бага man kubä, jukuman ikek intäjukun täyak uwä ñode; In meñjiye nanjiye orañ yämineñ.

3 ✧ Eruk, unitäño jukuman uwä ñode; Ude tänayän täño uyaku säkgämän itkañ kome terak kadäni käroni api it yäpmän äroneñ. *Lo 5:16*

4 ✧ Tänpäkañ meñnan inä nanakjiyeta kokwawak jop nadän nämo täñ yämineñ. Ude tänpäwä inta gäripi nämo nadänpän kokwawak nadän tamineñ. Unita kädet siwoñi iwatta, kädet Kristotä gäripi nadäk täyak ugänpän yäwetpän yäwoñärenpän irit kuñat-kuñari yäpä-siwoñtañ yämik täkot.

Piä äma jopi-kät intäjukun ämaniyeta man

5 ✧ Eruk, äbot täñpani in ätu äma täño piä watä äma jopi kuñat täkañ inta ñode yäyat; Piä täñ yämik täkañ unitäño mähemita umuntañpän orañ yämiñkañ bänep yarä täñkañ nämo, mani buramik täkot. Kristo täño mani buramiñpän watä piä täñ imineño udegän täñ yämik täkot.

6 Näk äma täga yän nadäwän yäñpän kudän ude piä mähemi inamiken ugän nämo täñyäkñatneñ. Nämo, bänep nadäk-nadäkjin piä uterak peñkañ Kristota watä piä täñ imikamän yän nadänpän piä mähemi täño man buramik täneñ. Anututä kädet udetawä gäripi nadäk täyak.

7 Unita Kristota täkamän, äma kubäta nämo yän nadänpän watä piäjin u oretoret terak täk täkot.

8 ✧ Imata, Ekänitä kowata piä wäp yäpani uterak nämo api tamek. U piä täga täk täkañ uterak api tamek.

9 ✧ Tänpäkañ piä mähemi inä udegän, piä ämajiye jopi unita kudän säkgämän täñ yämik täkot. Täñmun-umun kädet täñ yämikta nadäk täkañ u kudup kañ peñ morewut. Imata, Ekäni kunum gänañ it täyak unitä in ba piä watä ämajiye bok Ekäni ude itkañ nadäk-nadäk kädet kubä terakgän inä yäpmän danik täyak.

Ämik täño tuñum Anututä nimani

10 ✧ Eruk, man tärek-tärek ñode täwera nadäwut; In Ekäni-kät kowat kwasikorän täñpän itkañ unita kehäromini wädän yäpmän päbä inñitpän uterak yengämä pewäkañ kehäromigän itkot.

11 ✧ Täñkañ ämik täño tuñum Anututä tamik täyak u kudup yäpmäñpän wädäwä ärowäkañ itkot. Ude täñkañ uyaku äma waki Satan unitäño täñyäkñarani kudän waki mebäri mebäri unitä ahän tamiñirä täga api kehärom tanpän itneñ.

12 ✧ Unita ket nadäwut; Ämik täk täkamän u ämakät nämo täk täkamän. Nämo inik! Uwä imaka ärowani ba wäpi biñam ikek, ba imaka imaka mebäri mebäri kehäromi nitek bipmän urani kome ñonita watäni it täkañ, ba äma waki täño añero kehäromi nitek punin kuñat täkañ ukät ämik täk täkamän.

13 Unita ämik täño tuñum Anututä tamik täyak u kudup wädäwä ärowäkañ itkot. Ude tänayän täño uyaku ämik kadäni-ken iwankät ämik täñpän nämo api ämetpeñ kuneñ. Nämo inik, ämik täñtäñ kuñtängän iwan täño kehäromi paorirän inä ugän kehärom tanpän täga api itneñ.

14 ✧ Tänpäkañ kehärom tanpän itnayän nadänpänä eruk ñode täneñ; Man bureni upän pion ude täñ-täpänek täkot. Täñkañ kädet siwoñi täktäkjin upänä kupäñtek ude pewä wädäk täkot.

15 ✧ Täñkañ ämatä bäräñekta kuroñi ärärani peñpän pidämtak täkañ udewä bänep kubägän pewä ahäk-ahäk täño Manbiñam Täga u ämawebe nämo nadäwani-ken päñku yäñahäkta pidämtak täkot.

✧ **6:2:** Mat 15:4 ✧ **6:3:** Lo 5:16 ✧ **6:4:** Kol 3:21; Lo 6:7,20-25; Sam 78:4; Snd 22:6 ✧ **6:5:** Kol 3:22-23; Tai 2:9-10, 1Pi 2:18 ✧ **6:8:** 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 ✧ **6:9:** Kol 4:1; Rom 2:11 ✧ **6:10:** 1Ko 16:13 ✧ **6:11:** Rom 13:12, 2Ko 10:4; Efe 4:14 ✧ **6:12:** Jon 14:30, 1Pi 5:8-9 ✧ **6:14:** Ais 11:5, 59:17, 1Te 5:8 ✧ **6:15:** Ais 40:9; Rom 10:15

16 Ude täŋkaŋ kadäni kadäni nadäkinik kehäromi täŋpeŋ kuŋarirä unitäwä kurepä ude täŋ tamik täyon. Ude uyaku äma waki Satan unitä kuwek kädäp ikek gwäjiŋ täŋpäŋ ämnayäŋ täŋo u täga api weŋkireneŋ.

17 ✧ Täŋkaŋ Kristotä waki keriken nanik tämagutkuko unita juku piŋpäŋ kuŋarirä unitä gwäpä kehäromi ude täŋ tamik täyon. Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man Kudupi Munapiktä tamik täyak upäŋä kadä ude iŋit täkot.

18 ✧ Täŋkaŋ Kudupi Munapik täŋo kehäromi terak Anututä täŋkentäŋ tamikta yäŋapik man kädet mebäri mebäri terak kadäni kadäni iwet yabäk täkot. Täŋkaŋ nämo gaŋa täneŋ. Nämo, gwäk pimiŋpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe kudupta yäŋpäŋ yäŋapik man yäk täkot.

19 ✧ Ba näk täŋkentäŋ namikta imaka, yäŋapik täkot. Ude yäŋapiŋirä man yäwayäŋ täyat-ken u Ekänitä näwerirän Manbiŋam Täga täŋo mebäri kábop itkuko u umunkät nämo, bätakigän yäŋahäk täyiwa.

20 ✧ Näk unitäŋo biŋam yäŋahäwani äma. Täŋkaŋ näk komi eŋiken itat unita notnaye, Ekäniken yäŋapiŋirä yäŋ namani ude, manbiŋam u bätakigän yäŋahäk täyiwa.

Yäŋtärek man

21 ✧ Eruk notnaye, näk jide itat ba täk täyat unitäŋo manbiŋamä Tikikustä äreŋkaŋ api täwerek. Tikikus täŋo mebäri nadäkaŋ; U notninpak tägagämän, Ekäninin täŋo watä piä äma bureni-inik kubä.

22 U iniŋ kireŋpewa äretak uwä ŋodeta; Nin kome itkamäŋ-ken ŋoken jide itkamäŋ u täwerirän nadäŋpäŋ bänepjin täŋkehärom taŋpäŋ itneŋta yäŋpäŋ iniŋ kireŋpewa äretak.

23 Täŋpäkaŋ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristotä äbot täŋpani notnaye in kudupta bänep kubägän irit, ba bänep iron nadäkinik ikek tamiton.

24 ✧ Täŋpäkaŋ ämawebe Ekäninin Jesu Kristota gäripi tärek-täreki nämo nadäk täkaŋ uterak Anutu täŋo orakorakitä pat yämiton. Ugän.

Pilipai

Notniyeta oretoret terak watä piä täñ yämikta manbiñam

1 ✧ Pol kenta Timoti, Jesu Kristo täño epän ämanigän, nektä man kudän ño kudän takamak. Täñpäñ Anutu täño kudupi ämawebe, Pilipai yotpäraren nanik, Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän täñpani, in ba intäjukun äma ba täñkentäkjiye-kät in kudupta man ño kudän täñ tamikamak.

2 ✧ Täñpäkañ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristo unitäño bänep iron ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Pol Anutu bänep täga man iwetkuk

3 ✧ Intä nadäñ namikinik tak täkañ u juku piñpäñ inta Anutu bänep täga man iwet täyat.

4-5 Yäput peñpäñ in Jesuta nadäkinik täñkuñ-kentä päbä apiño nin täñkentäñ nimiñirä Ekäni täño Manbiñam Täga yäñahäk takamäñ. Unita kadäni kadäni inta yäñpäñ Anutu-ken yäñapik täyat u bänep oretoret terak yäñapik täyat.

6 ✧ Unita näk bureni-inik ñode nadätat; Anututä intä terak epän täga kubä yäput peñpäñ täñkuko u täñ yäpmäñ kuñjirän Jesu Kristo täño äbäkäbäk kadäni ahäñirän api tärewek.

7 Unita näk inta yäñpäñ bänep oretoret tak täyat u jop nämo tak täyat. Nämo, in nadäñ namiñpäñ täñkentäñ namik täkañ unita. Nadäkañ? Anututä näka nadäñ namiñpäñ epän tägagämän kubä namiñkuko uwä intä täñkentäñ namiñirä epän u bok tak takamäñ bumik. Täñkentäñ namiñirä komi yotken itat ño, täga itat. Ba Anutu täño Manbiñam Täga u bureni-inik yäñ yäwetpäñ täñmeham tak täyat uwä, intä täñkentäñ namiñirä tak täyat. Ude tak täkañ uwä inkät nin epän tägagämän u bok tak takamäñ.

8 ✧ Unita notnaye, in tabäkta bänepnatä kädäp ijik täyak. Anututä nadätak, Jesu Kristotä nadäñ tamikinik täyak näk udegän in kuduhtagänta nadäñ tamikinik tak täyat.

9 Täñpäkañ inta yäñpäñ Anutu-ken ñode yäñapik täyat; Irit kuñat-kuñatjinken bänep iron kädet ahäñ päton. Täñkañ Anututä nadäk-nadäk täga tamiñirän nadäk-nadäkjin kwawakinik nadäwä tumbut.

10 ✧ Nadäwä tumbäpäñ kädet täga ba waki yäpmäñ daniñpäñ kädet tägagän api iwatneñ. Iwat yäpmäñ kuñirä Jesutä äbayäñ täyak-ken uwä inamiken momijin nämo, siwoñi pähap api itneñ.

11 ✧ Ba kubä ñode yäñapik täyat; Kristotä täñkentäñ tamiñirän kädet siwoñi iwarirä irit kuñat-kuñatjinken bureni kañ ahäñ parän. Ude täñjirä Anutu täño wäpi biñam punin-inik api ärowek.

Komi bäräpitä Anutu täño epän täñkentäñkuk

12 ✧ Näk ñode täwerira nadäwä inide kubä täñpäñ. Nepmäñitpäñ komi yot gänañ ño nepmañkuño unitä Anutu täño epän nämo itpipitak. Nämoinik! Uwä täñkentäñirän Anutu täño mantä pen kuñatak!

13 ✧ Unita gapman täño komi äma u kudup, ba ämawebe päke unitä ñode nadäñ morekañ; Pol uwä Kristota nadäkinik täyak unita komi yotken tenkuñ yäñ nadäk täkañ.

✧ **1:1:** Apos 16:12-40 ✧ **1:2:** Rom 1:7; Gal 1:3; Plm 3 ✧ **1:3:** Rom 1:8, 1Ko 1:4 ✧ **1:6:** 1Ko 1:8; Plp 2:13 ✧ **1:8:** Rom 1:9, 2Ko 1:23 ✧ **1:10:** Hib 5:14; Plp 1:6, 2:16, 1Te 5:23 ✧ **1:11:** Jon 15:8 ✧ **1:12:** 2Ti 2:9 ✧ **1:13:** Apos 28:30; Efe 3:1

14 Tãñpãkañ nãk komi yotken ño irira notniye mãyap nabãñpãñ bãnepi ñode tãñkehãrom tãkañ; Pol u bãtakigãn itak, udegãn itna yãñkañ Ekãni terak yengãmã pewãpãñ unitãño manbiñam yãñahãkta bãtakigãn nadãk tãkañ.

15 Tãñ, ätuwã nãka kokwawak nadãñkañ nãk nãrepmiñayãñ Jesu tãño manbiñam yãñahãk tãkañ. Upãñkañ ätutãwã nãk tãñkentãkta manbiñam yãñahãk tãkañ.

16 Äma udewani uwã nãka nadãñ namikinik tãñpãñ ñode nadãñpãñ manbiñam yãñahãk tãkañ; Anututã nadãñirãn Pol u Manbiñam Tãga u tãñkehãrom takta komi yotken itak yãñ nadãk tãkañ.

17 Tãñpãkañ äma nãk nãrepmiñayãñ tãkañ uwã nadãk siwoñi nãmo inñitpãñ ini gupi yãpmãñ ärokta, Manbiñam Tãga u yãñahãk tãkañ. Uwã ñode nadãñkañ ude uwã tãk tãkañ; Manbiñam yãñahãñitna Poltã nadãñ bãrãp tãyon yãñkañ yãk tãkañ.

18 Ude tãñ namikta Manbiñam Tãga u yãñahãk tãkañ upãñkañ nadãwãtãk nãmo tãk tãyat. Nãmo, nadãk tãga terak yãñahãneño ba nadãk waki terak yãñahãneño u tãgagãn yãñ nadãtat. Imata, äma uwã manbiñam mebãri kubã nãmo yãñahãk tãkañ. Nãmo! U Kristo tãño manbiñam ugãnpãñ yãñahãk tãkañ unita bãnep oretoret tãk tãyat. Tãñkañ oretoret pen api nadãñ yãpmãñ ärowet!

19 ✧ U imata, nãk ñode nadãtat; Yãñapik manjin terak ba Jesu Kristo tãño Munapik unitãño tãñkentãk terak bãrãpi kotatat ñonitã nãk nãmo api tãñpãn waney. Nãmo, bãrãpi unitã tãñkentãñ namñirãn tãgagãn api iret.

20 ✧ Unita nãkño gãripna bureni-inik uwã ñode; Epãn Kristotã yãñ namani u säkgãmãn kañ tãñpa! Tãñpa waneytawã! Nãmo! Bãnepna kehãromi-inik irirãn apñonitã it yãpmãñ ärowayãñ tãyat-ken u, irit kuñat-kuñatnatã Kristo tãño wãpi biñam yãpmãñ ärok tãyon! Kodak irero ba nutpewã kumbero u tãgagãn. U ba u tãñpayãñ tãro unitã Kristo tãño wãpi biñamgãn kañ yãpmãñ ärowãn yãñ nadãtat.

21 ✧ Imaka kubãta nãmo nadãtat. Kristo-tagãn nadãñpãñ kuñat tãyat. Unitãgãn iritna tãño kehãromi. Tãñpãkañ kumbero uwã, tãgagãmãn!

22-23 ✧✧ E tãñ nãk kodak irero uwã Ekãni tãño epãn pen tãga tãñ yãpmãñ ärowet. Unita nadãk yarã nïkek ñode peyat; Kodak itta nadãtat, ba kumãkta udegãn nadãtat. Siwoñi kubãtagãn nãmo nadãtat. Gãripi nadãtat uwã komegup ño kakãtãñpen Kristoken kuñpãñ uyaku säkgãmãn.

24 Upãñkañ nãkã kumbakanetãtä in tãñkentãñ tamineñ?

25 Nãmo! Mebãri unitagãn Anututã nadãñ namñirãn kodakgãn api iret yãñ nadãtat. Inkãt itkan tãñkentãñ tamñpãñ nadãkinikjin tãñ-kehãromtañ tamñjira bãnep oretoret terak api itneñ.

26 Bureni-inik! Komi yot ño kakãtãñpen pãre inkãt bok itnayãñ tãkamãñ uwã Jesu Kristo nadãñ imikinik tãk tãkañ u tãñ-kehãromtañ tamñjira oretoret pãhap api tãneñ.

27 ✧ Tãñpãkañ, inã kunum tãño kome mãhem ude äworeñkuño itkan unita Kristo tãño Manbiñam Tãga unitã kãdet ude kuñarut yãñ niwet tãyak in udegãn kuñat tãkot! Manbiñam unita iwan kubã nãmo tãneñ. Inken api ärewet ba nãmo api ärewet yãñ nãmo nadãtat upãñkañ in ude kuñarirã nãk intãño Manbiñam Tãga ñode ahãñirãn api nadãwet; In iwanta mãde ut yãmñpãñ bãnepjin nãmo pewã putãrekan. Nãmo, bãnep kubãgãn penpãñ Manbiñam Tãga u tãñmeham tãkañ.

28 Ude tãñkañ iwanjiyeta nãmo umuntak tãkañ yãñ kañ nadãwa. Nadãkañ? Bãtakigãn ude tãñpen kuñat tãkañ unitã iwanjiye kwawak ñode yãwoñãrek tãyak; Ninã paot-paotta biñam iritna äma ñowã Anututa biñam tãkañ!

✧ 1:19: 2Ko 1:11 ✧ 1:20: 1Pi 4:16 ✧ 1:21: Gal 2:20 ✧ 1:22-23: Rom 1:13 ✧ 1:22-23: 2Ko 5:8
✧ 1:27: Efe 4:1, 1Te 2:12; Plp 4:3

29 ✧ Ude nadäk täkañ uwä mebäri ñodeta; Anututä nadäkinik täñpani inta imaka tägagämän kubä ñode täñ tamiñkuk; Täga nadäñ tamiñirän Kristota nadäkinik-gän nämo täk täkañ. Nämo, inä u komeni yäpmanpän komi bok nadäk täkañ.

30 ✧ Täñpäkañ Manbiñam Täga täñmeham täkta komi epän täñkuro u in apiño komi udegän nadäk täkañ. Uwä imaka kudupi kubä nämo. Inkät bok itkañ Anutu täño manbiñamta yäñpän komi nadäñkuro u nadäkañ. Ba apiño komi nadätat ñonitäño biñam imaka, nadäk täkañ.

2

Kristotä kuñatkuko udegän kuñat täkot

1 Notnaye, injinta ñode nadäwut; Kristo-kät kowat-kwasikorän täñirä unitä bänepjin täñ-kehäromtak täyak, ba nadäñ tamikinik täñpän bänep nadäwätäkjin pewän paot täyak. Täñkañ Munapiktä bänepjin-ken epän täñirän äbot täñpani notjiye-kät bänep kubägän täñpän kuñat täkañ. Ba Anutu täño butewaki ba orakoraki uwä in nadäk täkañ.

2 Unita äbot täñpani notjiye-kät bänep nadäk-nadäk kubägän täñpän kowata kowata nadäñ yämikinik täñpen kuñat täkot. Ude täñpen kuñarirä biñam nadäñpän bänep oretoret pähap api täñpet.

3 ✧ Injinta nadäwä ärowani täñirän injin-tagän nämo nadäneñ. Nämoinik! Injinta nadäwä äpani täñirän notjiyeta nadäwä ärowani täk täkot.

4 ✧ Ba injinken epäntagän nämo nadäneñ. Nämo, notjiye täñkentäk-kentäk täñpän kuñat täkot.

5 Jesu Kristotä kädet ñode täñpen kuñatkuko udegän-inik täñpen kuñat täkot;

6 ✧ Jesu ini uwä Anutu itkuko upänkañ wäpi biñam ikek Anutu udegän itta nämo nadäñkuk.

7 ✧ Nämoinik! U wäpi biñam käbop penpän komen äma äworeñpän watä äma jopigän ude itkuk.

8 ✧ Komen äma inam dapun terak äbänkañ inita nadäwän äpani täñirän Nani täño mani buramiñpän kädet pen imiñkuko ugän ehutpän iwat yäpman kuñtängän kumäk-kumäki kañ-ahänkuk. Täñkañ jop nämo kumbuk. U komi pähap nadäñpän päya kwakäp terak utpewä kumbuk.

9-10 ✧✧ Ude täñkuko unita Anututä imaka imaka kunum gänañ, kome terak ba kumbani mäjotä irani-ken u kuduhtagän gwäjin äpmon iminenta Jesu yäpman päro punin-inik unu tenkuk. Tenpän wäp ätu yärepmit moreñpän wäp biñam ärowani-inik imiñkuk.

11 ✧ Unita imaka meni nitek kuduhtagäntä kwawak ñode yänahäneñ; Jesu Kristo u Ekäni-inik itak! Ude yänahänirä Anutu Nan täño wäpi biñamtä punin-inik ärok täyon.

Komen äma bämopi-ken penyänjek ude kuñatne

12 ✧ Unita notnaye, inä Anutu täño man buramik täkot. Näk inkät bok itkañ mani biñam täwerira buramik täñkuñ. Unita apiño inkät nämo itkamän upänkañ Jesu Kristo täño kädetta nadäñkañ gwäk pimiñpän man buramik bian täk täñkuño udegän täk täkot. Täñkañ Anututä in inita biñam iwoyänkuko unita nadäñpän inamiken umuntanpän nadäñ dämiñpän irit kodaki täño kädet iwat täkot.

✧ **1:29:** Apos 16:19-40 ✧ **1:30:** Plp 1:13 ✧ **2:3:** Gal 5:26; Rom 12:10 ✧ **2:4:** 1Ko 10:24,33 ✧ **2:6:** Jon 1:1-2, 17:5 ✧ **2:7:** 2Ko 8:9; Jon 1:14 ✧ **2:8:** Rom 8:3; Jon 10:17; Hib 5:8, 12:2 ✧ **2:9-10:** Apos 2:33; Efe 1:20-21; Hib 1:3-4 ✧ **2:9-10:** Rom 14:11 ✧ **2:11:** Rom 10:9 ✧ **2:12:** Sam 2:11, 1Pi 1:17

13 ✧ Nadäkañ? Anututä kädet ini gäripi nadäk täyak intä u iwatta bänepjin-ken gäripikätkä kehäromi bok pewän ahäk täkañ.

14 Unita imaka u ba u tänayän täkañ uwä bänep täga terak täneñ. Mankät-mankät ba yänwawak terak nämo täneñ.

15 Ude tänayän täño uwä Anutu täño nanakiye ude, momijin nämo, si-wonigän api itneñ. Ude itkañ komen ämawebe gwäjiñ ärowani, momi täñpani u bämopi-ken penyänjek, guk ude kañ irut.

16 Penyänjek ude itkañä irit kehäromi täño man inñit dämiñpeñ kañ kuñarut. Ude tänayän täño uwä Kristo täño äbäkäbäk kadäni-ken inta bänep oretoret pähap täga api täñpet. Imata, epän pähap inken täñkuro u täñira jopi nämo täñkuk yän api nadäwet.

17 ✧ Täñpäkañ nägätña käwep api piwa kuneñ. Upänkañ kumäkta nämo bitnätat. Nämo, nutpewä kumbero uwä nägätñatä intäño nadäkinikjin-kät awähutpäñ Anututa ärawa täñ-imikimik ude täñpek. Ude täkta bänep täga nadätat unita inkät oretoret kañ täna!

18 ✧ Täñpäkañ in udegän oretoret täñpäñ näkä nadätat udegän bänep pidäm nadäneñ.

Timoti täño manbiñam

19 In jide itkañ yän nadäwa yänpäñ unita Ekäni Jesutä ini nadänirän Timoti inken iniñ kireñpewa api ärewek. Täñkañ inken nanik manbiñam kubä äbä näwerän nadänpäñ bänep pidäm kañ täñpa.

20 Nadäkañ? Ninken äma Timoti udewani kubä nämo itak. Äma uwä inta iyap takinik täk täyak.

21 ✧ Täñ, äma mäyap-iniktä initagän nadäwätäk täñpäñ Jesu Kristo täño epänta nämo nadäk täkañ.

22 Täñpäkañ Timoti täño mebari u nadäkañ. Uwä nanakiyetä naniye täñkentäk täñ yämik täkañ udegän Ekäni täño Manbiñam Täga unitäño epän täñkentän namik täyak.

23 Unita näkken imaka u ba u ahäwayän täyak unita itpäñ kañkañä kämi, Timoti api iniñ kireñpewa ärewek.

24 Täñpäkañ Ekänitä nadän namänä kadäni käroni nämo itkañ api ärewet yän nadätat.

Epafroditus täño manbiñam

25 ✧ Eruk, notninpak Epafroditus unita täwerayän. Näk täñkentäktä wäyäkñejira Epafroditus u iniñ kireñpewä wäpjin terak päbä täñkentän naminñkuk. Täñkentäk ämana unitä täñkentän naminpäñ Anutu täño man meham täk täyak. Täñpäkañ u inken äneñi iniñ kireñpewa ärekta nadätat.

26 Notninpak u käyäm täñirän manbiñam nadänkuño unita inta nadäwätäk täñ itak. Täñkañ intä nadäwätäk täneño udetä in tabäktä bänepi kädäp ijiñ itak.

27 Täñpäkañ käyäm ähan nämo täñkuk. Täñi täñpäñ pära kumbuk. Upänkañ Anututä butewaki nadän niminpäñ täñkentän iminirän nämo kubuk. Kubuk yäwänä butewaki ärowani nadäwam unita nek bok täñkentän naminñkuk yän yäyat.

28 U kañpäñ bänepjin tägawekta ba näk udegän nadäwätäk ikek nämo kañ kuñara yänpäñ ñodetä api tewa ärewek.

29 ✧ Unitä äreñirän bänep täga nadän iminpäñ Ekänita yänpäñ not täñ imineñ. In äma udewani orañ yämik täkot.

✧ 2:13: Jon 15:5, 1Ko 12:6, 15:10, 2Ko 3:5, 1Te 2:13 ✧ 2:17: Rom 15:16, 2Ti 4:6 ✧ 2:18: Plp 3:1, 4:4
✧ 2:21: 2Ti 4:10 ✧ 2:25: Plp 4:18 ✧ 2:29: 1Ko 16:16,18, 1Ti 5:17

³⁰ Uwä Kristo täño epänta yänpän gädap kumbuk. In täño bägup yäpmpänpäñ watä epän täñ naminpäñ gupita nämo iyap tanjuk.

3

Gup kädata nadänitna ärowani nämo täneñ

¹ ✧ Eruk notnaye, man kubä yäwa. Ekänita yänpän bänep pidäm terak kuñat täkot.

Ba man bian täwerani ugänpän täwetta nämo gaña täyat. Nämo, man unitä watä täga it tamek.

² ✧ Täñkañ anña watäni itpen kuñat täkot! Uwä äma wakiinik, Anutu inamiken siwoñi itta gupi moräk madäkta yäk täkañ. U Juda täño бага man u iwatpäñ ude uwä yäk täkañ. Upänkañ nämoinik nadän yämineñ.

³ ✧ Nämo! Gup moräk madäwani bureni-inik uwä nin. Ninä Kudupi Munapik täño kehäromi terak Anutu iniñ orerani, ba Kristo Jesu terakgän oretoret täk täkamän unita gup moräk madäwani bureni-inik itkamän. Täñkañ nin ñode nadäk täkamän; Imaka u ba u gupnintä täk täkamän unitä Anutu inamiken täga nämo täñkentän nimek.

⁴ ✧ Imaka u ba u gup kädätä täñpewän Anutu inamiken siwoñi täga itne täñpänä Pol näk Anutu inamiken siwoñi-inik iram. Imata, näk gup käda täño täñkentäk udeuwani mäyap yäput, äma kudup yärepmitkuro uwä ñode;

⁵ ✧ Näk Isrel äma bureni, Benjamin täño äbotken nanik. Näk ahänpän parira kepma 7 ude tärenjirän gupna moräk madäwani. Bureni! Näk Juda äma pähap. Täñkañ бага man täño miñi, Parisi äma itkut.

⁶ ✧ Baga man unita nadäkinik täñpän unita gwäk pimiñpäñ äbot täñpani täño iwan äma ude itkut. Ba näk Moses täño бага man kudup iwat moreñpäñ siwoñi-inik ude itkut. Äma kubätä Moses täño бага man iwatpäñ Anutu inamiken siwoñigän täga irän yäwänäku näk imaka, siwoñigän itet. Imata, näk бага man u iwatta gwäk pimiñpäñ iwat täñkuronik.

⁷ ✧ Upänkañ ude nämo! Bian imaka u ba unitä Anutu inamiken täñpewän siwoñi itat yän nadänjkuro unita apiño Kristota yänpän nadänjira jopi täk täyak.

⁸⁻⁹ ✧ Ba ugän nämo. Apiño näk Ekänina Kristo unitäño mebäri kakinik täñpän nadäwa inide kubä täk täyak. U imaka tägagämän-inik kubä unita imaka bian yänjkut ba täñjkuro unita nadäwa jirañ bureni-inik ude täk täyak. Näk Kristo yäpmpän wädänpän u kwasikorayän yänpän imaka kuduptagän jirañ yän yänpän bitnäñ moreñkut. Apiño бага man iwatpäñ Anutu inamiken siwoñi irit unita nadäwa bureni nämo täk täyak. Nämoinik! Anutu inamiken siwoñi irit kädet kubägän itak, u Kristota nadän imikinik täktäk kädet. Kädet uterakgän Anututä ini Ämawebe siwoñi yän yäñtärenj niman.

¹⁰ ✧ Täñpäkañ näk imaka kubäta nämo nadätat. Kristo-kät not täñpän kuñattagän nadätat. Ba akukakuki täño kehäromi näkä terak ahänjirän komi nadänjkuro udegän näkä yäpurärätpän kañ nadäwayän nadätat.

¹¹ ✧ Ude täñpän nadäk unitä initpäñ kumbuko udegän initpäñ kuñattängän kumän-kumän-ken nanik akunjkuro udegän äneñi api akwet yän nadätat.

Epmäget penj niman u yäpmpäta bäräñene

¹² ✧ Ñode uwä näknata nämo yäyat; Baga pewani-ken ahänpän epmäget uku yäput yän nämo yäyat, ba Kristo-kät kwasikot-inik täñpän kuñat täyat yän

✧ **3:1:** Plp 2:18 ✧ **3:2:** Sam 22:16,20; Rev 22:15 ✧ **3:3:** Rom 2:29 ✧ **3:4:** 2Ko 11:18,21 ✧ **3:5:** Luk 1:59; Rom 11:1, 2Ko 11:22; Apos 23:6 ✧ **3:6:** Apos 8:3 ✧ **3:7:** Mat 13:44,46 ✧ **3:8-9:** Rom 3:21-22 ✧ **3:10:** Rom 6:3-5; Rom 8:17; Gal 6:17 ✧ **3:11:** Apos 4:2; Rev 20:5-6 ✧ **3:12:** 1Ti 6:12,19; Apos 9:5-6

nämo yäyat. Nämo, jop Kristo Jesutä näk inita nämagutkuko unita epmäget u yäpmäkta ehutpäñ kädet-ken bäräñek täyat.

13 Unita notnaye, näkñata epmäget u bian yäput yäñ nämo nadätat. Upänkañ ñode uwä täk täyat; Imaka bian nadänkut ba täñkuro u mäde ut yämik täyat. Täñpäñ imaka inamna-ken itak u yäpmäkta gwäk pimiñpäñ bäräñek täyat.

14 ✧ Bureni! Anututä Jesu Kristota yäñpäñ kunumta biñam nämagutpäñ бага pewani-ken epmäget peñ namiñkuko u kañ-ahäwetta dapunatä kañit-kañit bäräñetat.

15 ✧ Täñpäkañ ämawebe nadäk-nadäk täga yäpmäñ kuñat täkañ inä, nadäk-nadäk näkä yäñahätat ño udegän nadänpeñ kuñatne. Täñ, in ätutäwä nadäk inigän kubä inñit täkañ uwä Anututä bänepjin-ken peñyänñirän api nadäwä täreneñ.

16 ✧ Unita kädet iwat yäpmäñ äbumäño ugän kañ iwat yäpmäñ kuna!

17 ✧ Eruk notnaye, näk intäjukun kuñkañ kädet näkä täñpäñ täwoñärek täyat ugän kañ täñput. Ba äma ätutä näkño kädet iwarirä yabänpäñ-nadäk täkañ udegän kañ täñput.

18 ✧ Täñpäkañ äma ätuta täwetkuro u äneñi konäm butewaki terak täwetat; U Kristo kumbuko unitäño manbiñamta iwan täñpäñ kuñat täkañ.

19 ✧ Äma ude wani uwä paot-paotta biñam yäwani. Gupi täño gäriptä ärowani täñ yämik täyak. Ba imaka mäyäk ikekta bänep täga pähap nadäk täkañ. Täñkañ bänep nadäk-nadäki imaka kome terak nanik unitagän pek täkañ.

20 ✧ Täñpäkañ ninäwä komenin kujat uwä kunum unita uken nanik Ekäni Jesu Kristotä äpäñpäñ nimagurekta oretoret terak itsämänkamäñ.

21 ✧ Täñkañ Kristo unitä äma ba imaka kuduhtagän yäpmäñ äpäñpäñ ini gämori-kengän äbot kubägän yepmanpekta kehäromi pat imitak. Täñkañ kehäromi unitä gupnin parawani yäpmäñ äyänutpewän iniken gupi ude, peñyänñek wärani nitek api äworene.

4

1 ✧ Unita notnaye, näkño man u nadänkañ Ekäni terak kwasikotpäñ kehäromigän kuñat täkot. Bänepnatä inta nadäk täyat u inide kubä. Ba in uwä gwäki tägagämän kubä Anututä namitak ude bumik unita inta yäñpäñ bänep oretoret terak kuñat täyat.

2 Täñpäkañ wanotninyat Yuodia kenta Sintike, ek Ekänita yäñpäñ bänep kubägän peñpäñ kuñat täkon.

3 ✧ Täñpäkañ notnapak täñkentäk ämana, gähä webe yarä u yabän yäwariri siwonigän kuñat täkon. Imata, webe yarä u ba Klemen-kät notnaye ätu ukät Ekäni täño Manbiñam Täga u yäñahäkta täñkentän namiñkuñ. Unitäño wäpi kudän, irit kehäromi täño buk terak kudän täwani.

Yäñpidäm-pidäm man

4 ✧ Unita ämawebenaye, kadäni kadäni Ekänita yäñpäñ bänep oretoret nadänpeñ kuñat täkot. Äneñi udegän yäkgän täñpa; Oretoret täk täkot!

5 ✧ Täñpäkañ Ekäni täño äbäkäbäk kadäni keräp täyak unita äma inamiken äma kwini täño kädet iwat täkot.

6 ✧ Täñkañ imaka u ba unita nadäwätäk nämo täneñ. Nämoinik, bänepjin-ken nadäk ba man jide pätak u Anutu-ken yäñahänpäñ iwet täkot. Täñkañ yäñapik manjin uwä bänep täga terak yäñapik täkot.

✧ **3:14:** 1Ko 9:24 ✧ **3:15:** 1Ko 2:6 ✧ **3:16:** Gal 6:16 ✧ **3:17:** 1Ko 4:16, 1Te 1:7, 1Pi 5:3 ✧ **3:18:** 1Ko 1:23; Gal 6:12 ✧ **3:19:** Rom 16:18; Rom 8:5-6 ✧ **3:20:** Efe 2:6,19 ✧ **3:21:** Rom 8:29, 1Ko 15:28, 1Ko 15:43-53 ✧ **4:1:** 1Te 2:19-20 ✧ **4:3:** Sam 69:28; Luk 10:20; Rev 20:12 ✧ **4:4:** Plp 3:1 ✧ **4:5:** Hib 10:25,37; Jem 5:8-9 ✧ **4:6:** Mat 6:25-34; Kol 4:2

7 ✧ Ude tãŋkaŋ Anututã bãnepnin-ken bãnep pidãm pewãn ahãk tãkaŋ unitã bãnep nadãk-nadãkjinta watã irirãn Kristo Jesu kwasikotpãŋ bãtakigãn tãga api kuŋatneŋ. Bãnep pidãm Anututã bãnepnin-ken pewãn ahãk tãkaŋ uwã säkgãmãn, inipãrik kubã, komen ämatã nadãwã tãrenaŋi nãmo.

8 ✧ Tãŋpãkaŋ notnaye, man kubã ñode tãwetat; Imaka tãgatãga ñodetagãn nadãŋpeŋ kuŋat tãkot; Imaka bureni-inik, imaka mãyãki nãmo, imaka siwonigãn kudupi paki-inik, imaka säkgãmãn, ba kãdet mebãri mebãri unita tãgagãmãn yãŋ yãk tãkamãŋ. Nadãk-nadãkjin imaka udewani terakgãn penpãŋ kuŋat tãkot.

9 ✧ Ude tãŋkaŋ nãk imaka tãŋpãŋ-tãwonãrek ba tãwetpãŋ tãwonãrek tãŋjira kaŋpãŋ nadãk tãŋkuŋo ugãnpãŋ tãŋ yãpmãŋ kuŋat tãkot. Tãŋpãkaŋ Anutu bãnep pidãm mãhemitã inkãt bok api itneŋ.

Pol bãnep tãga nadãŋkuk

10 Eruk notnaye Ekãnita oretoret pãhap tãyat uwã ñode; In kadãni kãroni nabãŋ äwarãkuk bumik tãŋ yãpmãŋ äbãtãngãn apiŋo nãka äneŋi nadãŋ namĩŋpãŋ tãŋkentãŋ namik tãkaŋ. Tãŋkaŋ in nãka nadãŋkuŋo upãŋkaŋ imaka tãŋkentãŋ namikta kãdetta wãyãkŋeŋkuŋ kãwep.

11 ✧ Nãkŋata butewaki nadãŋpãŋ nãmo yãyat. Nãmo, waki ba tãga ahãŋ namik tãkaŋ uken nadãwãtãk-kãt nãmo, bãnep tãga terakgãn itta epãni tãŋpãŋ nadãwa tãrekaŋ.

12 Unita jãwãri ba tuŋumna nitek irero upãŋkaŋ unita nadãwãtãk nãmo tãk tãyat. Ketemna nitek ba nakta jop iret, ba tuŋumna nitek ba tuŋumta jop irero upãŋkaŋ bãnep tãgagãn nadãŋpãŋ iret. Kadãni tãgaken ba kadãni wakiken kwikinik irit unitãŋo mebãri nadãŋ moretat.

13 ✧ U imata? Kehãromi namani Kristo unitãŋo kehãromi terak imaka imaka tãga tãŋpet.

14 Upãŋkaŋ intã nãk komi bãrãpi terak irira tãŋkentãŋ namĩŋkuŋo unita inta säkgãmãn nadãtat.

15 ✧ Tãŋkaŋ Pilipai äbot tãŋpani in ñode nadãk tãkaŋ; Ekãni tãŋo man yãput penkut-ken uken Masedonia kome pewayãŋ tãŋjira äbot tãŋpani kome ätuken naniktã nabãŋ äwarãkuk tãŋkuŋ. Tãŋjirã inkãtgãn namĩŋ-gamĩŋ tãŋpeŋ kuŋatkumãŋ.

16 Bureni, Tesalonaika yotpãrãre-ken irira in tãŋkentãŋ namikta nãka iron ätu pewã äbãk tãŋkuŋ.

17 Moneŋ tuŋum ätukãt kaŋ namut yãŋpãŋ nãmo yãyat. Nãmo, gwãki tãga kunum tãŋo kãwut-ken nanikpãŋ taŋigãn kaŋ ahãŋ tamãn yãŋpãŋ yãyat. Mebãri unita tãŋkentãk epãn u pen kaŋ tãŋput yãŋ nadãtat.

18 ✧ Tãŋpãkaŋ nãk imaka kubãta nãmo wãyãkŋetat. Nãmo, notjinpak Epãfroditustã iron inken nanik namĩŋirãn tãŋbumbum äma ude bumik itat. Intã nãka tãŋ namĩŋkuŋo unita nadãŋjira Ekãnita gupe kãbãŋi nitek ijiŋ imani bumik tãyak. Anututã unita nadãwãn säkgãmãn-inik kubã tãkaŋ.

19 Tãŋpãkaŋ Anutunatã tuŋumi säkgãmãn-inik, iniken penyãŋek ikek, Jesu Kristoken buŋãrani uken nanikpãŋ api tepmãŋ towik tãŋpek.

20 Unita Anutu nanin-ken oretorettã oretoret pat yãpmãŋ kuk tãyon. Bureni!

Yãŋtãrek man

²¹ Eruk, in mena jinom yäpmanpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe Kristo Jesuta biŋam täkaŋ u oretoret manna kaŋ yäwerut. Ba äbot täŋpani notjiye näkkät itkamäŋ ŋo udegän oretoret man täwetkaŋ.

²² ✧ Täŋkaŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe kuduptagän ba äbot täŋpani Sisatä yotken epän täŋ imik täkaŋ u imaka, oretoret man tewä ärekaŋ.

²³ Täŋpäkaŋ Ekäni Jesu Kristo täŋo bänep irontä bänepjin täŋ-meham täyon.

Kolosi

Kristo ini kubä unitägän ämawebe wakiken nanik täga yämagurek

1-2 ✨✨ Näk Pol, Anutu täño nadäk terak Kristo Jesu täño aposoro itat. Tänpäkañ notninpak Timoti-kät nektä Kolosi komeken Kristo-kät kwasikorani, Ekäni täño ämawebe notniye inta man kudän ño tänpäñ tamikamak. Täñkañ Anutu nanin-ken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Bänep täga man

3 Ninä Anutu, Ekäninin Jesu Kristo unitäño nani uken kadäni kadäni inta yänpäñ yäñapik täkamäj. In täño manbiñam nadänkumäño unita inta yänpäñ bänep täga man wari wari iwet täkamäj.

4-5 In Kristo Jesu nadän imikinik täk täkañ ba äbot täñpani ämawebe-ken bänep iron täñ yämik täkañ unitäño manbiñam nadänkumäj. Ude täk täkañ uwä omäk tägagämän kunum gänañ inta biñam pewani unita yänpäñ ude täk täkañ. Tänpäkañ Jesu täño manbiñam bureni u inken täwetpäñ täwoñärek täñirä imaka tägagämän unitäño manbiñam nadänkuñ.

6 Ba in-tägän nämo nadänkuñ. Nämo, Manbiñam Täga u komeni komeni ahäj yäpmäj kuñkañ bureni pewä ahäj-bumbum täñ yäpmäj kuyak. Täñkañ bureni u inken udegän ahäk täkañ. Inä Anutu täño orakorak unitäño biñam bureni u nadäwä tärewäpäñ bänepjin-ken penpäñ yäpmäj kuñatkuñotä pen yäpmäj kuñat täkañ.

7 Tänpäkañ Jesu täño manbiñam u notninpak bureni Epafras unitä täwetpäñ täwoñärenkuk. Notninpak uwä Kristo täño watä äma tägagämän kubä. U täñkentäj niminpäñ inken epän täk täyak.

8 Tänpäkañ Munapiktä inken bänep iron kädet pewän ahänkuño unitäño manbiñam niwetkuk.

9 ✨ Nin manbiñam u nadänpäñ uterakgän yäput penpäñ kadäni kadäni Anututä täñkentäj tamikta yäñapik man ñode yäk täkamäj; Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäkjin tañi pewän ahäj tamiñirän Anutu täño mebäri kañpäñ nadäkinik kañ täñ yäpmäj kut. Ude täñkañ kädet unitä gäripi nadäk täyak u ketinik nadäwut yänpäñ yäñapik täkamäj.

10 ✨ Ba ñode imaka yäñapik täkamäj; Intä irit kuñat-kuñat Ekänitä ini gäripi nadäk täyak ugänpäñ iwarirä gäripi nadäwän. Tänpäñ epän täga mebäri mebäri täñtäj kuñarirä unitäño bureni kañ ahäwut. Ba Anutu täño mebäri yänpäñ-nadäk täñ yäpmäj kuñirä tañi kañ tägawän.

11 ✨ Tänpäkañ Anutu kehäromini pähap inide kubätä täñ-kehäromtañ tamekta yäñapik man yäk täkamäj. Ude täñ-kehäromtañ tamiñirän ehutpäñ nadäkinikjin nämo pewä putärewäkañ bäräpi ahäj tamäwä u gänañ oretoret terak kwikinik itsämneñ.

12 ✨ Ude täñkañ nanin uwä bänep täga man iwet täkot. U imata, Nanin uwä tuñum täga kämi yäpmäkta yäwani u kañ-ahänetta nin yäpän-tägawäpäñ nipmankuko unita. Täñ, imaka tägagämän u ekäni täño ämawebe penyänjeki gänañ kuñarani ätu ukät api kañ-ahäne.

13 ✨ Anutu u bipmäj urani mähemi täño kehäromi-ken nanik ketärenpäñ nanaki bänepi gämäni täño kañiwat yewani gänañ nipmankuk.

14 ✧ Nanaki unitä wakinin täño kowata yäpmanpäñ mominin ärut moreñ nimiñkuk.

Kristo u intäjukun-inik itak

15 ✧ Täñpäkañ Anutu ämatä nämo kawani unitäño injam-dapun bureni uwä Jesu Kristo kwawak ahänkuko u. U imaka kuduptagän täño intäjukun äma ude kuñatkukotä pen kuñatak.

16 ✧ Täñkañ u keru terak imaka kuduptagän ahän moreñkuñ. Imaka kunum gänañ ba kome terak, imaka kënañ ba nämo kënañ, imaka ärowani, ba imaka wäpi biñam ba kehäromi nitek u kuduptagän täñpäñ yepmankuk. Täñpäkañ imaka kuduptagän u keru terakgän ahänkuñ, ba u kuduptagän watä epän täñ imikta yäwani.

17 ✧ Täñkañ imaka kuduptagänta intäjukun täñ yämik täyak ba unitäño meham terak itkuñotä itkañ.

18 ✧ Täñpäkañ Kristo ini uwä nadäkinik täñpani äbot pähap täño gwäki ude irirän äbot täñpani uwä Kristo täño gupi ude. Täñkañ Kristo uwä äbot pähap unitäño doni-inik. Uwä äma intäjukun-inik kumbani-ken naniktä akwani. Ude täñpäñ ini kubä-tägän imaka kuduptagän täño intäjukun ude itkukotä itak.

19 ✧ U imata, Anututä nadäñ imiñirän iniken täktäk ba mebärini kudup u Nanakiken tokneñ pätak.

20 ✧ Täñpäkañ Anututä nadäk tawañ ñode penkuk; Nanakna terak imaka kome terak ba kunum gänañ päke u kudup näkñata biñam äneñ kañ täñput yäñ nadänkuk. Ude nadänkuko unita topmäk-topmäk kubägän pewän ahäktä nanakitä päya kwakäp terak nägäri piwän kuñkuñ.

21 ✧ Täñpäkañ inä bian Anutu mäde ut imiñpäñ injingän kuñat täñkuñonik. Nadäk-nadäkjin ba täktäkjin waki unitä Anututa iwan täñ imik täñkuñonik.

22 ✧ Ude täñpeñ kuñat täñkuño upänkañ Kristotä gup tohari nitek ahänpäñ päya kwakäp terak kumbuko uterak inä Anutu inikät bänep kubägän ude kuñatta tämagutkuk. Ude täñkuko uwä intä injamiken kudupi kuräki, momi nämotä kuñatneñta tepmankuk.

23 ✧ Ude unita in nadäkinikjin kehäromigän inñitpäñ kañ irut. Täñpäñ Manbiñam Täga nadänkuño unitä imaka täga ninta nimikta yäwani u bureni-inik api yäpneñ yäñ täwonjäreñirän bureni yäñ nadäk täkañ. Eruk nadäk kehäromi inñit täkañ u pewä paotneño udetä nadäkinikjin täñkehärom täñpäñ itneñ. Täñpäkañ manbiñam uwä in-tägän nämo nadänkuñ. Nämo, äma äbori äbori komeni komeni yäwet yäpman kwani. Pol näkä unita watä äma ude kuñat täyat.

Pol äbot täñpanita yäñpäñ epän pähap täñkuk

24 ✧ Näk inta yäñpäñ komi bäräpi punin terak kuñat täyat unita nadänjira säkgämän täk täyak. Imata, Kristotä äboriye, iniken gupi u täñkentän yämikta komi yäput penpäñ nadänkuko u nämo täreñkuk bumik. Ude unita Pol näkä täñkentänjira komi u näkä terak kañ tärewän yäñ nadäk täyat.

25 ✧ Nadäkañ? Näk Anutu täño man tawañ terak Kristo täño äbot pähap unitäño watä kuñatpäñ inken Ekäni täño manbiñam kudup täwetpäñ täwonjärek täkta yäñ namani.

✧ **1:14:** Efe 1:6,7 ✧ **1:15:** 2Ko 4:4; Jon 1:18 ✧ **1:16:** Jon 1:3,10 ✧ **1:17:** Jon 1:1, 8:58 ✧ **1:18:** Efe 1:22-23; Apos 26:23; Rev 1:5 ✧ **1:19:** Jon 1:16; Kol 2:9 ✧ **1:20:** Efe 1:10, 2:16; Rom 5:1; Efe 1:7, 2:13, 1Jo 2:2 ✧ **1:21:** Rom 5:10; Efe 2:12, 4:18 ✧ **1:22:** Efe 2:14-16; Efe 5:27 ✧ **1:23:** Efe 3:17; Hib 3:14; Mak 16:15, 1Ti 3:16 ✧ **1:24:** Efe 3:13 ✧ **1:25:** Efe 3:2,7-8

26 ✧ Man u yäput penpäñ käbop it yäpmän äbänirän ämawebe bian it yäpmän äbuño u nämo nadänkuñ. Upänkañ kadäni ñokengän nadäk bian käbop itkuko u Ekäni täño ämawebeniye yänahänpäñ niwerani.

27 ✧ Bureni, iniken gäripi terak Anututä nadäk käbop itkuko u ämawebeniye kwawak yänahänpäñ niwetkuk. Tänpän nadäk bureni pähap, säkgämän-inik, guñ ämawebe äbori äbori täñkentäktä yänkwawak täñkuko uwä ñode; Kristo u bänepjin-ken itak. Tänpän bänepjin-ken itak unita imaka imaka tägagämän kunum gänäñ intä yäpmäktä iwoyänkuko u bureni-inik api yäpneñ.

28-29 ✧✧ Mebäri unita ämawebe kuduaptagän Kristo täño mebäri yänahänpäñ yäwet täkamän. Täñkañ man kädet mebäri mebäri iwatpäñ jukuman yäwerit, bänep pidäm man yäwetpäñ yäwoñärek täk täkamän. Tänpäkañ ämawebe u kudup Kristo terak äma bureni täñirä Anututa iniñ kirenayän nadänpäñ unita kehäromi pähap Kristotä nimik täyak uterak ehutpäñ epän u täñ-dämik täkamän.

2

1 Eruk ñode täwera nadäwut; In ba Laodisia komeken nanik ba ämawebe ätu inamna dapun nämo nabäwani, unita komi kwini nämo nadäk täyat.

2 ✧ Komi epän täk täyat u bänepjin täñkehärom takta ba äbot tänpäni notjiyekät bänep iron terak kowat-kwasikorän tänpän kuñatta u täk täyat. Ba intä nadäk säkgämän yäpmänirä unitä nadäkinikjin täñ-kehäromtak täyon yän nadäk täyat. Ba Anutu täño man bureni käbop nanik kwawak ahänkuko unitäño mebäri ket nadäwä tärek täkot yän nadäk täyat. Tänpäkañ Kristo ini uwä man bureni käbop itkuko unitäño mebäri.

3 ✧ Ukenä nadäk-nadäk siwoñi ba nadäwä tärek-tärek Anutu-ken nanik u kudup tokñek it moretak.

Äma täño man jopi nämo nadäneñ

4 ✧ Tänpän äma kubätä in yän-täkñarani tänpän bänepjin tänpä wanenña man ñowä yäyat.

5 ✧ Näk inkät nämo itkamän upänkañ bänepnatä inta juku pinpäñ nadän tamik täyat. Täñkañ in täñkentäk säkgämän kowata kowata tänpän Kristota nadän imikinik kehäromigän tänpän kuñat täkañ unita bänep oretoret nadätat.

6 Tänpäkañ in Kristo Jesutä Ekäni täñ tamekta imagutkuño unita ukät kowat-kwasikorän tänpän kuñat täkot.

7 ✧ Ude tänpän Kristo uterak jäwänjin pewä äpmonpänpän yenkehärom täkot. Ude tänpän nadäkinik täktäk kädet täwetpäñ täwoñärek tänpänitä bänepjin täñmeham täñirän kuñat täkot. Täñkañ bänep oretoret pen täñ imiñ yäpmän ärok täkot.

8 ✧ Tänpäkañ äma kubätä nadäk-nadäk jopi ba yän-yäkñarani man terak täwetpäñ täwoñärek täñirän kädet siwoñi kakätänenña nadän täpänenpäñ kuñat täkot. Man udewani uwä ämaken nanik, äbek ora täño kobap man. Uwä kome terak imaka kehäromi nitek uterak wohutpäñ yäk täkañ, u Kristoken nanik nämo.

9 ✧ Nadäkañ, Kristo tohari gupi nitek ahänkukotä itak. Kristo uterak Anutu täño täktäk ba mebäri-inik tokñek pat imitak.

10 ✧ Unitä imaka imaka kehäromi nitek unita intäjukun-inik täyak. Ukät kowat-kwasikorän täñirä Anututä irit bureni intä terak tokñek pen tamiñkuko itak.

✧ **1:26:** Rom 16:25-26; Efe 3:3-5,9-10 ✧ **1:27:** Efe 1:18, 1Ti 1:1 ✧ **1:28-29:** Efe 4:13 ✧ **1:28-29:** Efe 3:7,20; Plp 4:13 ✧ **2:2:** Efe 3:4,18; Kol 1:26 ✧ **2:3:** Ais 45:3, 1Ko 1:24,30; Efe 3:19 ✧ **2:4:** Rom 16:18; Efe 5:6; Kol 2:8 ✧ **2:5:** 1Ko 5:3 ✧ **2:7:** Efe 3:17; Efe 2:20-22 ✧ **2:8:** Kol 2:3 ✧ **2:9:** Jon 1:14,16 ✧ **2:10:** Efe 1:21-22

11 ✧ Tänpäkaŋ Kristo tubeŋ kuŋpäŋ itkuŋ-ken uken Juda kädet iwatpäŋ gupjin moräk bureni nämo madäŋkuŋ. Nämo, gup moräk madäk-madäk mebäri kubä yäpuŋ. U ŋodeta yäyat; Ämatä gupi moräk madäk täkaŋ ude, Kristotä bänep nadäk-nadäkjin biani u madäŋ däkŋeŋkuk.

12 ✧ Tänpäkaŋ ume ärutkuŋ-ken uken Kristo-kät kowat-kwasikorän täŋkuŋ. Täŋkuŋo unita Anututä inä Jesu-kät bok awaŋ gänaŋ äneŋkuk. Tänpäkaŋ inä Anututä Jesu awaŋ gänaŋ nanik yäpmäŋ akuŋkuko unitäŋo kehäromi pähapta nadäkinik täŋkuŋo unita kadäni ume yäpuŋ-ken uken Jesu-kät bok awaŋ gänaŋ nanik wädäŋ tädotpäŋ tepmaŋkuk.

13 ✧ Bian inä guŋ, Juda täŋo бага man nämo iwarani, ba momi mäyap tänpäŋ kumbani ude bumik kuŋarirä Anututä momijin penpäŋ Kristo-kät bok tänpän kodak taŋkuŋ.

14 ✧ Juda täŋo бага man kudän täwani unitä iwan täŋ tamiŋkuk. Uwä momijin kubäkubä kwawak ude pewän ahäwäpäŋ mankenta biŋam tepmaŋkuk. Upäŋkaŋ Jesutä momijin бага mantä yäŋahäŋkuko u kuduptagän päya kwakäp terak urirän paotkuŋ.

15 ✧ Tänpäŋ ugän nämo; Jesutä päya kwakäp terak kumbuko uterak mäjo wära kehäromi nitek ba imaka kuduptagän kehäromini nitek u kehäromini kudup yäyomägakuk. Kehäromini yäyomägakkaŋ wi yäwatpäŋ mebäriŋi kwawak penirän imaka jopi ude äworeŋkuŋ.

Äma täŋo бага man nämo iwatneŋ

16 ✧ Unita äma kubätä ume ketemta jop irit ba komepak kodakita orekirit ba orek nämo itta ba Sabatta yäjiwät man täwetpäŋ taniŋ wärät täkaŋ u nämo nadäŋ imineŋ.

17 ✧ Baga udewani uwä imaka bureni kämi ahäkta yäwani unitäŋo wärani bumikgän. Upäŋkaŋ imaka bureniwä Jesuken ahäŋkuko pätak.

18 Tänpäkaŋ äma udewani kubätä man ayäbu käda käwanipäŋ yäŋahäŋirän ba in injinta äpani nadäŋpäŋ aŋero yäniŋ oretta täwerirän man udewanita bureni yäŋ nadäŋpäŋ nadäkinikjin pewä putärewäpäŋ gwäki yäpmäkta tänpä wanenŋta. Butewaki, äma udewani uwä äma täŋo nadäk jopi iwatkaŋ ehäritä inita nadäŋirä ärowani täk täkaŋ.

19 ✧ Äma udewani Kristo nämo tubeŋ kuŋkaŋ meni-tägän jop yäŋ-täkŋat täkaŋ. Nadäkaŋ? Kristo uwä äbot täŋpani täŋo gwäknin pähap. Täŋkaŋ äbot täŋpani nin uwä Kristo täŋo gupi ude. Gupi u towiŋirän kehärom taŋpäŋ Anutu täŋo nadäk uterakgän taŋigän tägak täyak. Täŋ, äma udewani uwä Kristo penpäŋ iniken nadäk terak kuŋarani.

20 Eruk, inä Kristo täŋo kumäk-kumäki yäpurärätpäŋ kome täŋo mäjo ba imaka mäde ut yämiŋkuŋopäŋ mebäri imata kome ŋonitäŋo mähemi bumik tänpäŋ unitäŋo бага man mebäri mebäri iwaräntäk täkaŋ?

21 Man u ŋode yäk täkaŋ; U inirentawä! U nanpentawä! U yäpentawä!

22 ✧ Tänpäkaŋ imaka u ba u yäjiwät täkaŋ uwä bäräŋeŋ paotta yäwani. U ämatä iniken nadäkpäŋ yäŋpäŋ-täwoŋärewani.

23 Täŋkaŋ kaŋpäŋ ŋode nadäneŋ; Baga man udewani täga täŋkentäŋ nimek yäŋ nadäneŋ. Ba unita nadäŋirä Anutu iniŋ oretoret kädet bureni täneŋ. U gup yäpmäŋ äpäk-äpäk kädet bureni niwoŋäreŋ täkaŋ yäŋ nadäneŋ. Ba u komi epän Anututä gäripi nadäk täyak unitäŋo kädet niwoŋäreŋ täkaŋ yäŋ nadäneŋ. Upäŋkaŋ nämotä nämoinik! Imaka udewani uwä bureni nämo. Uwä gup

✧ 2:11: Rom 2:29 ✧ 2:12: Rom 6:4; Efe 1:19-20; Kol 3:1 ✧ 2:13: Efe 2:1,4-5 ✧ 2:14: Efe 2:14-16, 1Pi 2:24 ✧ 2:15: Kol 1:13 ✧ 2:16: Rom 14:1-12 ✧ 2:17: Hib 8:5, 10:1 ✧ 2:19: Efe 2:21; Efe 4:15-16 ✧ 2:22: Ais 29:13; Mat 15:9

täño kaŋgärip ba nadäñ gärip kädet waki u däpämäkta kehäromini nizek nämo. Nämoinik!

3

Kristo terak bänep kodaki iritta man

1 ✧ Tänpäkañ inä Anututä Kristo-kät bok yäpmäñ akuŋkuko unita kunum täño tuñum, Kristotä Anutu dubini-ken intäjukun itak-ken itkañ u yäpämäkta gwäk pimik täkot.

2 ✧ Täñkañ bänep nadäk-nadäkjin kunum gänañ imaka säkgämän itkañ unitagän pewä kuk täyon, kome terak imaka itkañ uterak nämo penen.

3 ✧ Imata, in kumbuño unita. Kumäñirä iritjin bureni uwä Kristo-kät kwasikorirän Anututä käbop peñkuko ini watäni it täyak.

4 ✧ Eruk, iritnin täño mebäri bureni Kristo unitä äneñi ahäñirän in udegän kuduhtagän ukät bok, iniken peñyäñek epmäget kudän ikek api ahäneñ.

5 Unita yänpäñ kome täño irit kuñat-kuñat ba nadäk-nadäk waki u kudup utpäñ kañ yejämbut! U ñodeta yäyat; Kubokäret, kaŋgärip nadäñ gärip waki, ba imaka imakata ämäñi täktäk. Nadäkañ? Ämäñi täktäk uwä anutu jopita gwäjin äpmon imik-imik udewanigän.

6 Tänpäkañ imaka udewanita yänpäñ Anututä kokwawak pähap api pewän ahäwek.

7 Nadäkañ, inä bian kome ñonitäño nadäk terak itkuñ-ken uken imaka u inñit yäpmäñ kuñat täñkuñonik.

8 ✧ Unita apiño imaka päke u mäde ut yämut. Kokwawak, bänep kubit, nadäwäwak, yänpäñ-kañiwat ba me yäkyäk u kudup peñ moreneñ.

9-10 ✨✨ Täñkañ äbot täñpani notjiye jop yäkñat-yäkñat nämo täneñ. Nämoinik, inä bänep bianjin täño kudän yejämäñ morenpäñ bänep kodakipäñ tek ude wädäwä äronkuño unita. Tänpäkañ bänep kodakijin uwä Anututä ini pewän ahäwani unita Anututä bänep kodakijin uwä ini bumikgän ahäkta täñkodak täk täyak. U näkño mebärina kañpäñ nadäkinik täñput yänpäñ ude täk täyak.

11 ✧ Ude unita inigän inigän, närepmirek-gärepmirek paotkuk. Grik nanik ba Juda nanik, gupi moräk madäwani ba gupi moräk nämo madäwani, iwoni nanik ba bipi nanik, watä epän äma jopi ba tuñum äma, nin kuduhtagän Kristotä gwäknin ude itpäñ imaka kuduhtagän uwäk täk täyak.

12 ✧ Eruk, in Anututa biñam täñpani, ini-tägän bänep iron täñ tamiñpäñ yäpmäñ daniñkuko unita kudän ñode täñpeñ kuñat täkot; In notjiyeta butewaki nadänpäñ täñkentäñ yämik täkot. Täñkañ injinta nadäñirä äpani täñpäpäñ notjiyeta kokwawak bäräñeñ nämo nadäñ yämineñ. Nämo, bänep kwini terak orañ yämik täkot.

13 ✧ Täñkañ bämopjin-ken yäñwawak ahäñirän momi pekpek täk täkot. Ekänitä momi peñ tamiñkuko udegän täk täkot.

14 ✧ Täñkañ bänep iron kädet bureni iwat täkot. Kädet unitä kädet päke u kuduhtagän yärepmi morek täyak. Bänep iron täktäk unitä kädet täga ätu täñ-meham täñirän in bämopjin-ken bänep kubägän terak säkgämän irit pewän ahäk täkañ.

15 ✧ Tänpäkañ bänepjin täño yäma därirä bänep pidäm Kristoken naniktä intäjukun it tamiñpäñ bänep nadäk-nadäkjin-ken kañiwat epän täk täyon.

✧ **3:1:** Kol 2:12; Mak 12:36, 16:19; Efe 1:20 ✧ **3:2:** Mat 6:33 ✧ **3:3:** Rom 6:2, 2Ko 5:14 ✧ **3:4:** Plp 1:21, 1Ko 15:43, 1Jo 3:2 ✧ **3:8:** Efe 4:25-31, 5:4 ✧ **3:9-10:** Efe 4:22,25 ✧ **3:9-10:** Efe 4:24 ✧ **3:11:** Gal 3:28 ✧ **3:12:** 1Pi 2:9; Efe 4:2,32 ✧ **3:13:** Efe 4:32, 5:2 ✧ **3:14:** Rom 13:8-10, 1Ko 13:13; Efe 4:3 ✧ **3:15:** Plp 4:7, 1Ko 12:13,27; Efe 4:4

Nadäkaŋ? In bänep pidäm uterak itta Anututä yäŋ-päbä äbot kubägän tep-manjuk. Täŋpäkaŋ imaka u ba unita yäŋpäŋ Anututa bänep täga nadäŋ imik täkot.

16 ✧ Täŋkaŋ Kristo täŋo mantä bänepjin-ken tokŋek pat täyon. Kristo täŋo mantä bänepjin-ken tokŋek ude parirän nadäk-nadäk täga terak notjiye täŋo bänepi täŋkehärom takta yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋit kap mebäri mebäri tek täkot. Kap Sam terak tewani, ba Ekäni iniŋ oretoret kap ätu ba kap ätu Munapiktä bänepjin-ken pewän ahäwani u Anututa bänep täga nadäŋ imiŋpäŋ tek täkot.

17 ✧ Täŋkaŋ imaka u ba u yäk täkaŋ ba täk täkaŋ u kuduŋtagän Ekäninin Jesu u nadäŋ imiŋpäŋ täk täkot. Ude täŋpäŋ Jesu wäpi terakgän Anutu Nan bänep täga nadäŋ imikinik täk täkot.

Näda miŋi nani täŋo irit

18 ✧ Eruk, webe, in äpjiye gämori-kengän kuŋat täkot. Ekänita biŋam täŋpanitä ude täŋpäwä api tägawek.

19 ✧ Täŋpäkaŋ äma, inäwä webejiyeta nadäŋ yämikinik täŋpäŋ komi mebäri mebäri nämo yämineŋ.

20 ✧ Täŋpäkaŋ ironironi, inä menjiye nanjiyetä man yäŋirä mani buramikinik täneŋ. Ude täŋirä Ekänitä tabäwän gäripi nikek api täk täneŋ.

21 ✧ Täŋpäkaŋ nan, inä äpetjiye nanakjiye man jäpi ba yäniŋ wärät man yäwettäko bänepi täŋpä wawäpäŋ nadäŋ bäräp terak nämo kuŋatneŋ.

Intäjukun äma ba watä ämaniye jopita man

22 ✧ Äma täŋo epän watä ämaniye, inä intäjukun ämajiye täŋo man kudup buramik täkot. Täŋkaŋ intäjukun ämajiye iŋamiken epän täŋpani yäŋ niwerut yäŋkaŋ täŋyäkŋarani nämo täneŋ. Nämo, iŋamiken itkaŋ ba nämo itkaŋ, epän kehäromigän täneŋ. In Ekäni oraŋ imik täkaŋ unita bänep täŋikŋat-kät nämo, kadäni kadäni kudän siwoŋi terak epän bureni täŋ yämineŋ.

23 ✧ Täŋkaŋ epän u ba u täk täkaŋ u ämata yäŋpäŋ nämo, Ekänita epän täyat yäŋ yäŋpäŋ gwäk pimiŋpäŋ täŋ-dämik täkot.

24 ✧ Node nadäŋpäŋ täneŋ; Epän täk täkamäŋ unitäŋo gwäkiwä kunum gänaŋ nininta yäŋ nimanä itak uwä Ekäniken mät yäpne. Nadäkaŋ? Inä Ekäni Kristo täŋo watä äma irirä ini-tägän intäjukun ämajin bureni ude it tamik täyak.

25 ✧ Täŋpäkaŋ äma kudän wakiwaki täŋpaniwä kudän waki unitäŋo kowata api yäpneŋ. Imata, Ekänitä ämawebe kudup täŋo täktäki uwä nadäk kubä terakgän yäpmäŋ danik täyak.

4

1 ✧ Täŋpäkaŋ epän watä äma täŋo intäjukun ämaniye, inä node nadäk täkot; Nin täŋo intäjukun ämanin kunum gänaŋ itak. Unita nadäŋpäŋ watä ämajiye kudän siwoŋi terakgän yabäŋ yäwatneŋ.

Ekäniken yäŋapik-apik täŋo man

2 ✧ Täŋpäkaŋ Ekäniken yäŋapik-apikta ket nadäwä tumbäpäŋ gwäk pimiŋpäŋ kadäni kadäni yäk täkot. Ude täŋpäŋ Anutu bänep täga nadäŋ imikinik täk täkot.

3 ✧ Täŋkaŋ ninta imaka, yäŋapiŋirä Anututä iniken mani täŋo käderi täwit nimiŋirän Kristota man käbop itkuko u yäŋahäk täkäna.

Man unitagän näk komi yotken itat.

4 ✧ Täŋkaŋ Ekäniken yäŋapik mantä mehamtäŋ namiŋirä man pidämigän

✧ 3:16: Efe 5:19 ✧ 3:17: 1Ko 10:31; Efe 5:20 ✧ 3:18: Efe 5:22 ✧ 3:19: Efe 5:25 ✧ 3:20: Efe 6:1
✧ 3:21: Efe 6:4 ✧ 3:22: Efe 6:5-8 ✧ 3:25: Rom 2:11 ✧ 4:1: Wkp 25:43,53; Efe 6:9 ✧ 4:2: Efe 6:18; Plp 4:6 ✧ 4:3: Rom 15:30; Efe 6:19, 1Ko 16:9 ✧ 4:4: Efe 6:20

yänkwawa tañjira ämawebe komeni komenitä mebäri kañ nadäwä tumbut. Näk ude täkta yän namani.

⁵ ✧ Tänpäkañ äma Anutu nämo nadäñ imani bämopi-ken inä säkgämän kuñatpäñ Kristo täño kädet yäwoñäreka pidämtak täkot.

⁶ ✧ Ude täñkañ yäkyäkjintä gäripi gakñi nizek kañ ahäwän. Tänpäkañ ämatä man u ba u täwet yabänayäñ täkañ unita ketinik nadäñpäñ kowata säkgämän kañ yäwerut.

Äma Polkät bok irani unitäño man

⁷ ✧ Näkñaken manna biñam Tikikustä api täwerek. Uwä nintäño notninpak bänepnin gämäni, täñkentäk ämanin ba Ekäni täño watä piä äma bureni-inik, man buramik täñpani.

⁸ ✧ Bänepjin täñpidäm tawut yänpäñ iritnin täño manbiñam täwetta notninpak u iniñ kireñpewa äretak.

⁹ ✧ Tänpäkañ äma tägagämän Onesimus, man buramik täñpani notjinpak, injin äbotken nanik u bok yäwera äreñkañ näkä itat-ken ñonitäño manbiñam api täwetdeñ.

¹⁰ ✧ Tänpäkañ komi yot ñoken bok irani notnapak Aristakus ukät Banabas nämeni Maktä nadäñ tamikamän. (Mak unitäño mebäri täwetkuro unita inken äreñjirän not kañ täñ imut).

¹¹ Tänpäkañ notnapak kubä Josua, wäpi kubä Jastus u imaka, nadäñ tamitak. Äma yaräkubä uwä Juda äbotken nanik. Juda äma ätutä Anutu intäjukun itkañ kañiwat epän täk täyak unitäño man yänahäkta nämo täñkentäñ namik täkañ, yaräkubä unitägän bänepna täñ-kehäromtañ namik täkañ.

¹² Tänpäkañ intä äbotken nanik kubä Epafra, Kristo täño watä piä äma unitä taniñ oretak. U intä kehärom tañpäñ Anutu täño nadäk siwoñi yäpmäñpäñ nadäwä-tärewäpäñ kudup buramiñpäñ kuñatneñta kadäni kadäni Anutu-ken ehuranigän yänapik täyak.

¹³ Bureni-inik täwetat; Epafra unitä in ba Laodisia ba Hierapolis yotpärareken nanik äbot täñpani ämawebe täñkentäñ tamikta komi epän inide kubä täk täyak.

¹⁴ Tänpäkañ yäpätägak äma notninpak tägagämän wäpi Luk kenta Demastä taniñ oretkamän.

¹⁵ Tänpäkañ näkä Laodisia yotpärareken nanik äbot täñpani ba Nimfa ukät äboriye Anutu iniñ oretta Nimfatä ini yotken ärok täkañ u näkño bänep täga man ño yänahäñpäñ kañ yäwerut.

¹⁶ Tänpäkañ man kudän ño ämawebe daniñpäñ yäwerä nadäñ morewäkañ Laodisia äbot täñpani uken pewä kuñjirän unitä udegän kañ daniñpäñ nadäwut. Täñpäñ unita kubä kudän täñpäñ yämiñkuro u imaka, tamäkañ kañ daniñpäñ nadäwut.

¹⁷ ✧ Daniñpäñ nadäñkañ Akipus ñode kañ iwerut; Epän Ekänitä yän gamani uwä säkgämän siwoñigän kañ täñ yäpmäñ ku yän kañ iwerut.

¹⁸ ✧ Eruk, Pol näkña-tägän ketnatä bänep täga man ño kudän täñpäñ tamitat. Komi yotken irani näka nadäñ namik täkot. Eruk, Ekäni täño orakorakitä inken itinik täyon.

1 Tesalonaika

Ämawebe **bänepi api äyänurani täñkehärom takta manbiñam**

1 ✧ Eruk notnaye, Silas kenta Timotitä täñkentän naminjirän näk Poltä man ño kudän täyat. Kudän täñpäñ äbot täñpani Tesalonaika kome itkañ, Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän täk täkañ, inta pewa äretak. Anutu täño orakoraki ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Tesalonaika äbot täñpani täño nadäkiniki

2 ✧ Nin kadäni kadäni yänapik epän täñkañ inta nadän tamiñpäñ Anutu bänep täga man iwet täkamän.

3 ✧ Nadäkinikjin täño bureni kañ-ahäk täkañ ba täñkentäk epän bänep ironjintä pewän ahäk täkañ ba nadäkinikjin Ekäni Jesu Kristo terakgän penpäñ bänepjin täñkehärom täñpeñ kuñat täkañ unita nin Anutu Nanin injamiken kadäni kadäni nadän tamiñpäñ yänahänpäñ iwet täkamän.

4 ✧ Notnaye, nin inta bureni-inik ñode nadäkamän; Anututä nadän tamikinik täñpäñ inita biñam iwoyänkuk.

5 ✧ Ude nadäk täkamän uwä mebäri ñodeta; Mani biñam Täga täweritna man u jopi nämo täñkuk. Nämo, nin mani biñam unita nadäna bureni-inik täñpäpäñ Kudupi Munapik täño kehäromi terak täwetkumän. Inkät itkumän-ken uken inta yänpäñ imaka u ba u yänpäñ täk täñkumänjo u nadäkañ.

6 ✧ Täñitna nintäño kädet kuroñ ugän iwarän täñkuñ. Iwarän täñpäñ Ekäni imaka, udegän iwarän täñkuñ. Täñpäkañ Ekäni täño Manbiñam Täga uwä komi ba bäräpi u punin terak Kudupi Munapiktä bänep pidäm täñ tamiñjirän man u bänepjinta biñam täñkuk.

7 ✧ In ude täñkuño uwä nadäkinik täñpani Masedonia ba Akaia komeken nanikta intäjukun täñ yämiñpäñ kädet täga yäwoñärenkuñ.

8 ✧ Täñpäkañ inken, Ekäni täño mantä tokneñ moreñpäñ Masedonia ba Akaia komeken kuñ moreñkuk. Täñkañ, ugän nämo. In Anutu nadän imikinik täñkuño unitäño manbiñam uwä komeni komeni nadän moreñkuño unita nintä yäwetnañi kubä nämo täñkuk.

9 ✧ Ini-tägän, nintä inken epän täñitna not täñ nimiñkuño unitäño manbiñam niwet täkañ. Ba intäño manbiñam komeni komeni yänpäñ-nadäk ñode täñ yäpmän kukañ; In anutu jopi nadän yämik täñkuño u mäde ut yämiñpäñ Anutu irit kehäromi mähe mi bureni unitäño watä epän ämaniye ude itkañ.

10 ✧ Ba apiño in anutu jopi nadän yämik-yämik kädet u mäde ut imiñpäñ nanaki Jesu kunum gänañ naniktä äpäkta itsämänpäñ itkañ. Nanaki u kumbani-ken nanikpäñ yäwän kikuñurani unitä täñkentän nimiñjirän Anutu täño kokwawak kadäni pähap ahäwayän täyak uwä api irepmitne.

2

Poltä Tesalonaika kome epän täñkuk

1 ✧ Notnaye, ninä inken ahänpäñ epän nämo täna wañkuñ. Nämoinik, epän täñitna bureni ahänkuk. U injin nadäkañ.

✧ **1:1:** Apos 17:1-10, 2Te 1:1 ✧ **1:2:** Plp 1:3-4; Kol 1:3, 2Te 1:11 ✧ **1:3:** 1Ko 13:13; Kol 1:4-6 ✧ **1:5:** 1Ko 2:4-5, 1Ko 4:20 ✧ **1:6:** 1Ko 4:16, 2Te 3:9; Apos 17:5-9 ✧ **1:7:** 1Pi 5:3 ✧ **1:8:** Rom 1:8 ✧ **1:9:** Apos 14:15 ✧ **1:10:** Tai 2:13; Apos 17:31, 1Te 5:9 ✧ **2:1:** 1Te 1:5,9

2 ✧ Ba pengän Pilipai kome nidäpmanjapäñ niwat kireñkuño u imaka, nadäkañ. Ude täñ nimirä Anutu yäpmanj wädänpäñ batakigän nadänkañ inken ärenpäñ Anutu täño Manbiñam Täga u täwetkumän.

3 Tänpäkañ manbiñam täwetkumäño uwä bänepjin tänpidäm takta täwetkumän. U jop manman ba yän-täkñarani man nämo täwetkumän. Ba in tänpäwakta man nämo täwetkumän.

4 ✧ Nämo, Anututä nibäwän tagawäpäñ mani biñam yänahänekta epän ño ketnin terak peñkuk. Epän u tak takamän uwä ämatä ninta nadäwä ärowani takta nämo tak takamän. Nämo inik, Anutu bänepnin yäpmanj danik täyak unitä nibäwän gäripi tänpäkañ tak takamän.

5 ✧ Tänpäkañ in nintäño mebari nadäk takäñ, ba Anututä udegän nintäño mebari nadäta. In nintäño manta gäripi nadäwut yänpäñ bänep ärik-ärik man nämo täwetkumän ba intäño moneñ tuñumta yabängärip tänpäñ Anutu täño man terak yän-täkñatpäñ yäpmañ nämo tänpäkañ.

6 ✧ Ba in bämopjin-ken ba kome kukñi käda wäpnin biñam ikek kuñatta nämo tänpäkañ. Nämo, nin Kristo täño aposoro bureni-inik itkamän unita tänpäkañ nimut yän täga peñ täwetnañipäñ nämo peñ täwetkumän.

7 Tänpäkañ webe kubätä nanakiye watäni säkgämän itkañ nonoñ yepmäñ towik täyak ude bumik in bämopjin-ken kwini terak it tänpäkañ inik.

8 Gäripnin täñ inken peñkumäño unita Anutu täño Manbiñam Täga täwettagän nämo. Inta yänpäñ gupnin iniñ kirekta bok pidäm tänpäkañ. Imata, bänepnintä inta gäripi pähap nadänkumäño unita.

9 ✧ Notnaye, nintä bämopjin-ken itkañ epän täñ tänpäkañ u nadäkañ. Bäräpi tamine yänpäñ kepma bipani gupnin mehamtäka epän bok kädäp ikek tak tänpäkañ inik. Ude tänpäkañ Anutu täño Manbiñam Täga uwä täwetkumän.

10 Inken mominin nämo, kudupi-inik, bänep siwoñi terak kuñatpäñ epän täñ taminkumäño u in nadäkañ. Uwä in ba Anutu imaka, penta nadäkañ.

11 Tänpäkañ kubä pen ñode nadäkañ; Äma kubätä äperiye nanakiyeta täñ yämik täyak, in kubäkubäta udegän täñ taminkumän.

12 Intä irit kuñat-kuñat Anututä nadäwän siwoñi tak täyak udegän tänpäkañ kuñarut yän nadänpäñ bänep täñ-kehäromtak man täwerit, bänep tänpidäm tak man täwet tänpäkañ. Ba Anututä tabänjirän täga tänpäkañ in kädet täga terak kuñarut yänpäñ kadäni ätu man kehäromi täwetkumän. Imata, Anutu unitä kañiwat yewani gänañ, iniken wäpi biñam ikek itta yänpäbä tepmak täyak unita.

Anutu täño manta jibi yäpuñ

13 ✧ Tänpäkañ nin Anutu täño man täweritna nadäwä kome äma täño man kubä bumik nämo tänpäkañ. Nämo inik! Anutu täño man bureni-inik ude nadänkuño unitä Anutu täño äbot tänpäkañ inken epän täñjirän irit kuñat-kuñatjinken bureni ahäk takäñ. Unita nin inta yänpäñ Anutu bänep täga man kadäni kadäni iwet takamän.

14 ✧ Notnaye, inä Judia komeken nanik Anutu täño äbot tänpäkañ Kristo Jesu-kät kowat kwasikorän tänpäkañ kuñat takäñ, apino udegän takäñ. Judia äbot tänpäkañ uwä Judia naniktä däpmanj päñ komi yämik tänpäkañ udegän in notjiye ätutä tadäpmanj päñ komi tamik takäñ.

15 ✧ Kädet u kudupi nämo. Judia naniktä profet biani biani ätu däpmanj yäpmanj äbätängän Ekäni Jesu udegän utpewä kumbuk. Tänpäkañ nin udegän

✧ 2:2: Apos 16:19-24; Apos 17:1-9 ✧ 2:4: 1Ti 1:11; Gal 1:10; Jer 11:20 ✧ 2:5: Apos 20:33, 2Pi 2:3; Rom 1:9, 1Te 2:10 ✧ 2:6: Jon 5:41,44 ✧ 2:9: Apos 20:34, 1Ko 4:12 ✧ 2:13: 1Te 1:2, 2Te 2:13; Gal 1:11-12 ✧ 2:14: Apos 17:5 ✧ 2:15: Apos 2:23, 7:52

nidäpmanpäñ komi nimanñkuñ. Ude tanñkuño u Anututa not nämo täñ imik takañ ba ämawebe kuduhtagänta iwan täñ yämik takañ.

16 ✧ Ba ugän nämo. Guñ äbotken Anutu täño man yäweritna nadänpäñ Anututa biñam täneñ yanñkañ бага penkirek takañ. Täñpäkañ äma uwä kädet wakiwaki ude täñ yäpmän äbäntäko mominitä ärowani pähap täñirän eruk, Anutu täño kokwawak ahän yämitak.

Tesalonaika ämawebe äneñi yabäktä nadänjuk

17 ✧ Notnaye, kadäni keräpigän in tepmanñkumäño upänkañ tepmak-inik nämo tanñkumän. Nämo inik. Bänepnintä inta butewaki nadän taminpäñ äneñi tabäktä gäripi-inik nadäkamän unita inken äneñi ärekta ehut itkamän.

18 Inken ärekta gäripi nadäkamän upäñ Pol näkä kadäni kadäni inken ärekta nadänira Satantä kädet penpipiñ namik täyak.

19-20 ✧ Täñ, inta gäripi pähap nadäk takamän u ñodeta; Epänin täño bureni-inik uwä in, ba nintäño oretoret ba epmägetnin uwä in, unita Ekäninin Jesu unitäño äbäkäbäk kadäni-ken inamiken inkät penta itkañ kehäromigän bänep oretoret terak täga api itne.

3

Pol Timoti inin kireñjuk

1-2 ✧✧ Notnaye, inta nadäwätäk tañi täñpäñ nek Atens yotpärare-ken itkañ Timoti inin kireñpeda inken ärekta man yanñpäñ-nadäk tanñkumän. Timoti, notninpak bureni ba Anutu täño epän äma ude itpäñ Kristo täño Manbiñam Täga yanñahäk täyak unitä päre Anutu täño man terak bänepjin ba nadäkinikjin tanñkehärom takta iwoyänñkumäk.

3 ✧ Komi ba bäräpitä täñpewän kwainen yanñpäñ Timoti teda ärenjuk. In nadäkañ, Anutu täño man uwä kwini terak itpäñ-nadänekta nämo yän niman.

4 ✧ Nin inkät itkañ pengän man ñode täwetkumän; Anututa yanñpäñ komi bäräpi in ba nintä terak api ärowek. Man yanñkumäño u bureni ahätak ño yän nadäkañ.

5 ✧ Mebäri unitagän inta nadäwätäk pähap täñpäñ intäño nadäkinikjin kanpäñ nadäktä Timoti inin kireñpewa ärenjuk. Täñyäkñarani äma waki Satantä täñ-täkñat-pewän nadäkinikjin pewä putärenirä epänin jop pewä paorektawä yän nadänjuk.

Timoti manbiñam täga yäpmän äbuk

6 ✧ Täñpäkañ Timotitä inken nanik äyänut päbä nadäkinikjin ba bänep ironjin unitäño manbiñam ñode niwetkuk; Intä ninta gäripi pähap nadäk takañ. Ba nintä in tabäktä gäripi nadäk takamän, udegän intä nin nibäktä yäk takañ. Manbiñam ude niwetkuk.

7 ✧ Täñpäkañ notnaye, in nadäkinikjin ikek itkañ yän biñam niwerirän nadänñkumäño unitäwä nin komi butewaki terak kuñat takamän unitäño bäräpi täñpidäm tanñkuk.

8 Bureni, in Ekäni inñit-inik täñpen kuñarirä nadänpäñ nintäño iritninken gäripi pähap ahäk täyak.

9 Täñpäkañ inta yanñpäñ Anutu inamiken bänep täga pähap nadäk takamän unita Anutu bänep täga inide kubä iwet takäna!

✧ 2:16: Mat 23:32-33 ✧ 2:17: 1Te 3:10 ✧ 2:19-20: Plp 2:15-16, 4:1, 2Te 1:4 ✧ 3:1-2: Apos 17:15
✧ 3:1-2: Apos 16:1-3 ✧ 3:3: Efe 3:13, 2Ti 3:12 ✧ 3:4: Apos 14:22 ✧ 3:5: Plp 2:16 ✧ 3:6: Apos 18:5 ✧ 3:7: 2Te 1:4

10 Täñkañ nadəñ niniñirän inken päre kowat kawän täñpəñ nadäkinikjin ätukät täñkehärom takta kepma bipani Anutu-ken gwäk pimiñpəñ kehäromigän yəñapik takaməñ.

11 ✧ Eruk notnaye, Nanin Anutu ba Ekäninin Jesutä ini kädet täwit niniñirän inken kañ ärena.

12 Täñpəkañ Ekänitä bänepjin-ken epän täñirän inken bänep iron kädet tañi ahəñirän injin-tägän bänep iron kowata kowata täk takot. Ba äma gəgänita udegän kañ täñ yämüt, nintä inta täñ tamik takaməñ udegän.

13 ✧ Ude täñirä Anutu Nanintä bänepjin täñkehärom tañirän injamiken momijin nämo, bänep kudupi-inik kuñat takot. Pen udegän kuñarirä Ekäninin Jesutä ämawebe inita biñam iwoyäwani yämagut yəpməñ äneñi kañ äbän.

4

Anutu injamiken siwoñi kuñat-kuñatta man

1 ✧ Notnaye, Ekäni Jesuta yəñpəñ jukuman kubä ñode täwetnapəñ nadäwut; Irit kuñat-kuñatjintä Anutu not täñ imikta mebäri täwetpəñ täwoñärek täñkuməño udegän kañ irut. Täñkañ Anutu täño man u täga iwat täkañ upəñ gwäk pimiñpəñ ehuranigän kañ iwarut yəñpəñ täwetkaməñ.

2 Ekäni Jesu täño meni terak man kehäromi täwetpəñ täwoñärek täñkuməño nadäkañ u.

3 ✧ Anututä ñode täwet täyak; Kubokäret penpəñ bänep siwoñi terak kuñat takot.

4 Täñpəkañ in bänep nadäk-nadäkjinta watäni itpəñ webejiye-kät kädet siwoñi terak kañ kuñarut.

5 Kädet siwoñi terak kuñatkañ ämawebe guñ, Anututa nämo nadäwanitä yabəngärip täñpəñ kubokäret täk täkañ ude nämo täneñ. Nämo inik!

6 ✧ Unita in notjiye täñyäkñatpəñ webeniye nämo kubotäneñ. Kädet waki udewanita bian man ñode täwetkuməñ; Ekänitä äma kädet ude täk täkañ uwä kowata waki api yämek.

7 ✧ Bureni! Nadäk nadäk waki yəpməñ kuñatneta nämo, kudupi-inik itpəñ nadäk-nadäk siwoñigän yəpməñ kuñatneta Anututä nimagutkuk.

8 ✧ Unita äma kubätä man u mäde ut imayəñ täko uwä äma kubätä nämo, Anutu, Kudupi Munapik bänepjin-ken pek täyak u mäde api ut imek.

9 ✧ Eruk äbot täñpani ämawebenaye, Anututä ini bänep iron täktäk kädet mebäri täwetpəñ täwoñäreñirän bureni iwat täkañ upəñ imata bänep iron kowat täñpən täneñta äneñi jop kudän täñ tamine?

10 ✧ Nämo, inä Masedonia kome äbot täñpani ämawebe kome ni kome ni it yəpməñ kukañ u bänep iron täñ yämik täkañ. Upəñkañ pen kañ täñput yəñpəñ täwetkaməñ.

11 ✧ Täñpəkañ man kubä pen ñode täwetpəñ täwoñäreñkuməñ; Kuñ äbəñ täñkañ täñuruk-uruk nämo täneñ. Komejin-kengän it dämiñpəñ epän ketjin-ken pewani u kehärom tañpəñ kañ täñput.

12 ✧ Ude täñpəñ nakta jop kubä nämo api itneñ. Ude täñirä äma Anutu täño kädet nämo iwat täkañ u inta bänep täga api nadäneñ.

Jesutä äneñi äbähta man

13 ✧ Notnaye, in bämopjin-ken nanik ätu kumbuño u jide itkañ unitäño mebäri ket nadäwä tärewut yəñpəñ man ño täwetat. Ket ude nadäwä tärewäkañ

✧ 3:11: 2Te 2:16 ✧ 3:13: Plp 1:10, 2Te 1:7,10 ✧ 4:1: 2Te 3:6 ✧ 4:3: 1Te 5:23; Hib 10:10, 1Pi 1:16 ✧ 4:6: Sam 94:1 ✧ 4:7: 2Te 2:13-14, 1Pi 1:15-16 ✧ 4:8: Luk 10:16; Ese 36:27; Ese 37:14, 2Ko 1:22 ✧ 4:9: Jon 13:34 ✧ 4:10: 2Te 3:4 ✧ 4:11: Efe 4:28, 2Te 3:8,12 ✧ 4:12: 1Ko 5:12-13; Kol 4:5 ✧ 4:13: Efe 2:12

guŋ ämatä noriye kumäñirä nadäk-nadäki paoräpäñ konäm butewaki pähap tāk tākañ in udegän nämo täneñ. Nämoinik!

14 ✧ Nin nadäkinik ñode tāk tākamäñ; Jesu kumäñkañ akuñkuk. Ude täñkuko unita ñode imaka nadäkinik tāk tākamäñ; Anututä Jesu iniñ kireñpewän ämawebe nadäñ imiñkañ kumbuño u ini-tägän yämaguränkañ inikät bok api ämneñ.

15 ✧ Ba Ekänitä iniken man kubäwä ñode täwetna; Kome terak kodak iritna Ekänitä äbayäñ täyak-ken uken kodak irani nintä kumbani nämo api yärepmitne. Nämoinik!

16 ✧ Ekäni kunum gänañ naniktä äpäyäñ täñirän womat mämä api ahäwek. Täñpäñ añero intäjukun täñpanitä gera yäñirän Ekäni ini uwä gera pähap yäñkañ api äpek. Äpäñirän ämawebe Kristo nadäñ imiñpäñ kumbuño unitä jukun api akuneñ.

17 Akuñirä kokoki yarägän kodak itnayäñ tākamäñ uwä kumbani yäput penakañ gubamtä pudät päro nipmanpäñ punin terak Ekäni-kät kowat kawän api täne. Täñpäkañ Ekäni-kät-gän api it yäpmäñ ärone.

18 Unita in man ñowä yäñpäñ-nadäk täñpäñ notjiye kumbanita nadäwätäk penpäñ bänepjin täñpidäm tākot.

5

Ekäni äneñi pit kubägän api ahäwek

1-2 ✧ Notnaye, injin ñode bureni nadäk tākañ; Nämo nadäñirä kubo ämatä bipani äbäk tākañ udegän Ekäni täño äbäkäbäk kadäni täropigän api ahän nimek. Ude nadäk tākañ unita Ekäni äneñi äbayäñ täyak uwä kadäni ba kepma uken api ahäwek yäñ imata kudän täñpäñ tamine?

3 ✧ Täñpäkañ kadäni uken ämawebetä nin säkgämän kwini terakgän itkamäñ yäkñat irirä Ekänitä pit kubägän ahäñ yämiñpäñ api däpmäñ paorek. Bäräñeñ ahäñ yämayäñ täyak uwä webe nanak koki ikektä ittängän komi bäräñeñ nadäk tākañ ude. Imaka umuri u bäräñeñ ahäñ yämiñirä jide täñpäñ api metäñpeñ kuneñ?

4 Upäñkañ notnaye, inä bipmäñ urani gänañ nämo itkañ unita Ekäni täño kadäni, kubo ämatä bäräñeñ ahäk tākañ ude ahäñirän nämo kikuñtneñ.

5 ✧ Nämoinik, ninä bipmäñ urani ba bipanita biñam nämo, penyänek ba kep mata biñam äbot täñpani.

Bänep kodaki it tākäna

6 Unita äma ätu bänepi nadäk-nadäkita watä nämo itkañ däpmon pat tākañ ude nämo täne. Nämoinik, nadäna tumbäpäñ watäni itpäñ kuñat tākäna!

7 Täñpäkañ äma däpmon pärani uwä bipmäñ urani gänañ pat tākañ. Ba äma ume jägämi nañkañ täñguñguñ kudän tāk tākañ uwä bipani tāk tākañ.

8 Upäñkañ kepma täño äbot ninäwä bänep nadäk-nadäkninta watä kehäromi itpäñ kuñat tākäna. Täñpäkañ nadäkiniknin ba notniyeta nadäñ yämik-iniktä kurepä ude ukät-pipik täñ nimiñirän äma wakitä nämo nidäpek. Ba Anututä bureni api nimagurek yäñ bänepnin ukädagän peñitna unitä gwäpä kehäromi ude täñ nimik täyon.

9 ✧ U mebäri ñode unita; Nin Anutu täño bänep wakwaki bureni kañ-ahäneta nämo iwoyäñ nipmanjuk. Nämoinik! Ekäninin Jesu Kristo täño wäpi terak irit kehäromi koreneta iwoyäñpäñ nipmanjuk.

✧ 4:14: Rom 14:9, 1Ko 15:3-4,12 ✧ 4:15: 1Ko 15:51 ✧ 4:16: 1Te 1:10, 2Te 1:7, 1Ko 15:52 ✧ 5:1-2: Mat 24:36 ✧ 5:1-2: Mat 24:42-44, 2Pi 3:10; Rev 3:3 ✧ 5:3: Ese 13:10; Mat 24:39; Luk 21:34-35; Jon 16:21-22 ✧ 5:5: Rom 13:12; Efe 5:9 ✧ 5:9: 1Te 1:10, 2Te 2:14

10 ✧ Jesutä ninta kowata kumbuko unita ukät bok täga api itne. Unita Jesu täño äbäkäbäk kadäni-ken nin kumnayäñ tāmāño u ba kodak itnayäñ tāmāño u tägagän, ukät penta api it yäpmäñ ärone.

11 ✧ Eruk, inä man tägagämän u nadänpäñ man kowat iwerän tänpäñ bänepjin pen täñ-kehäromtak täkot, täk täkañ ude.

Kädet Anututä gäripi nadäk täyak ugän iwatne

12 ✧ Notnaye, man kehäromi ñode täwetkamäñ; Äma inta yänpäñ in täñkentäka bämopjin-ken komi epän täk täkañ ba Ekänita yänpäñ intäjukun täñ tamik täkañ, ba täwetpäñ täwonjärek täk täkañ u nadäñ yämik täkot.

13 Täñkañ epän ude täñ tamik täkañ unita inä nadäñ yämikinik tänpäñ bänep oretoret terak orañ yämik täkot.

Tänpäñ notjiye-kät not tänpäñ bänep kwini terak it täkot.

14 ✧ Unita notnaye, in ñode täk täkot; Äma gañani, epän nämo täñpanita umun man yäwet täkot. Ba äma täñ mäyäk-mäyäk ba umun terak kuñarani udewani täñkentäñ yämiñpäñ bänepi täñ-kehäromtak täkot. Ba äma kehäromini nämo täñ-mehamtañ yämik täkot. Tänpäñ äma udewani täñkentäñ yämikta nämo gaña täneñ. Nämo, pentagän täñkentäk-kentäk terak kuñat täkot.

15 ✧ Täñkañ waki kowata kowata täneñta watä kehäromi itpäñ kuñat täkot. Ude täñkañ injin-tägän ba äma gägäni kuduptagän täñkentäk-kentäk kowata kowata kañ täñ yäpmäñ ärowut.

16 ✧ Ude täñkañ kadäni kadäni bänep pidäm terak oretoret täñpen kañ kuñarut.

17 ✧ Täñkañ Anutu-ken yäñapik man yäkta nämo gaña täneñ. Nämo, pen yäk täkot.

18 ✧ Ba imaka u ba u unita Anutu bänep täga man iwet täkot. Inä Kristo Jesu kät kwasikoranitä ude kañ täñput yänpäñ Anututä pen täwetak.

19 ✧ Täñpäkañ Munapik täño kädäp nämo däpä kumneñ.

20 ✧ Tänpäñ äma kubätä Anutu täño mani biñam yäñahänpäñ täwerirän nadäñ äwaräkuk nämo täneñ.

21 Upäñkañ man nadäk täkañ u kuduptagän nadänpäñ yäpmäñ danik kañ täñput. Ude täñkañ imaka täga tänpänä u kañ yäpmäñ kuñarut.

22 Ude täñkañ waki mebäri mebäri kudup mäde kañ urut.

23 ✧ Eruk notnaye, inta yänpäñ Anutu-ken ñode yäñapik täkamäñ; Anutu, bänep kwini mähemitä ini ärutpak tänpäñ tepmañirän bänep kudupi kañ täñ morewut. Ude täñirän gupjin, bänepjin ba mäjojin kudupi parirän Ekäninin Jesu Kristo äbayäñ täyak u inamiken momijin nämo, kañ irut.

24 Täñpäkañ näk nadätat, Anutu tämagut täyak, man bureniñän yäwani unitä imaka yäyat ño inken bureni api täñpek.

25 ✧ Täñpäkañ notnaye, in ninta nadänpäñ Ekäniken yäñapik täkot.

26 ✧ Täñkañ äbot täñpani injin-tägän, Ekäni wäpi terak not tänpäñ keräntäk täk täkot.

27 Unita näk Ekäni inamiken man kehäromi ñode täwetat; In man kudän ño äbot täñpani kuduptagän daniñpäñ yäwerirä nadäwut.

28 Täñpäkañ Ekäninin Jesu Kristo täño orakoraktä inken itpäñ itinik täk täyon. Ude.

✧ 5:10: Rom 14:8-9, 1Te 4:14 ✧ 5:11: Jud 20 ✧ 5:12: 1Ko 16:18, 1Ti 5:17 ✧ 5:14: 2Te 3:6,11,15
 ✧ 5:15: Snd 20:22; Rom 12:17, 1Pi 3:9 ✧ 5:16: Plp 4:4 ✧ 5:17: Luk 18:1 ✧ 5:18: Efe 5:20 ✧ 5:19: Efe 4:30 ✧ 5:20: 1Ko 14:1,39 ✧ 5:23: 1Ko 1:9, 2Te 3:3 ✧ 5:25: Kol 4:3, 2Te 3:1 ✧ 5:26: Rom 16:16

2 Tesalonaika

Bäräpi ätu bänepi api äyänuranitä yabän ahäk täkañ unitäño manbiñam

1 ✧ Eruk notnaye, Silas kenta Timotitä täñkentän namänpän näk Poltä man ño kudän täyat. Kudän täñpän äbot täñpani Tesalonaika kome itkañ, Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän täk täkañ, inta pewa äretak.

2 ✧ Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo täño orakoraki ba bänep pidämtä intä terak äroton.

3 ✧ Notnaye, kadäni kadäni yäñapik epän täñkañ bänepnintä peñ niwerirän inta yäñpän oretoret man iwet täkamän. Nadäkinikjin tañi pähap tokneñ ärok täyak, ba bämopjin-ken bänep iron kädet tañi ahän pat täyak, unita Anutu bänep täga man täga iwet täkamän.

4 ✧ Täñpäkañ Anututa yäñpän in komi komi tamiñirä gupjin komi butewaki terak itkañ nadäkinikjin nämo pewa putärewäpäñ gwäk pimiñpän kuñat täkañ. Unita intäño manbiñam u nintä komeni komeni Anutu täño äbot täñpani yäñahänpän yäwet täkamän.

Ekänitä äma yäpmän danikta man

5 ✧ Komi butewaki ahän tamiñirä kehärom tañpän it täkañ uwä ñode niwoñärek täyak; Anututä iniken kädet siwoñi iwatpäñ nadäñirän bäräpi u ahän tamik täkañ. Komi unitä inä Anutu täño kañiwat yewa gänañ kukta yäpän-siwoñtañ tamik täyak. Täñpäkañ Anutu täño kañiwat epän u täñkehärom takta epäni täk täkañ.

6 ✧ Unita kämiwä Anututä kädet siwoñi iwatpäñ äma komi butewaki tamik täkañ u kowata komi butewaki udegän api yämek.

7 ✧ Upänkañ ämawebe komi butewaki nadäk täkañ inäwä, ninkät penta komi butewaki u api ketären nimek. Ketären nimayän täyak u Ekäni Jesu-kät añeroniye äbot pähap-kät kunum gänañ naniktä äpnayän täño kadäni ugän Anutu ini ude api täñ nimek.

8 ✧ Kadäni uken kädäp mebet ikek äpä äma Anututa täñguñtak täkañ ba Ekäninin Jesu täño Manbiñam Täga u nadän äwaräkuk täk täkañ uwä komi api yämek.

9 ✧ Kowata Anututä äma udewanita yämayän täyak u kumän-kumän tärek-täreki nämo. Ba ini dubini-ken nanik ba kehäromini täño epmäget kudäniken yäwat kireñpewän päñku äneñi äbäktä nämo, ukädagän api kuneñ.

10 ✧ Kadäni uken Jesutä wäpi biñam yäpmäktä kwawak api ahäwek. Ahäñirän iniken äboriye, ämawebe mani nadäñpän bänepi-ken peñpeñ kuñarani unitä epmäget kudäni u kañpän biñam api yän imineñ. Täñpäkañ inä mani biñam täweritna nadäwä bureni täñkuño unita penta api käneñ.

11 ✧ Unita inta yäñpän kadäni kadäni Ekäniken yäñapik man ñode yäk täkamän; Anutunintä kädet siwoñi iwatta iwoyänkuko uterakgän itneñta täñpidäm tañ tamiton. Täñkañ iniken kehärominitä mehamtäñ tamiñirän imaka tägatäga takta gäripi nadäk täkañ u täñpän irit kuñat-kuñatjinken nadäkinikjin täño epäni bureni u kañ kañ-ahäwut.

✧ **1:1:** 1Te 1:1 ✧ **1:2:** Rom 1:7 ✧ **1:3:** 1Te 1:2-3, 2Te 2:13 ✧ **1:4:** 2Ko 7:4, 1Te 2:19; Rev 1:9 ✧ **1:5:** Plp 1:28 ✧ **1:6:** Rom 12:19; Rev 18:6-7 ✧ **1:7:** Mat 25:31, 1Te 3:13, 4:16 ✧ **1:8:** Sam 79:6; Ais 66:15; Rom 2:8, 1Pi 4:17 ✧ **1:9:** Ais 2:10, 19, 21 ✧ **1:10:** Kol 3:4, 1Te 3:13 ✧ **1:11:** Kol 1:9, 1Te 1:2-3

12 ✧ Ude tänpän irit kuñat-kuñatjintä Ekäninin Jesu täño wäpi biñam oran yäpmän ärok täkot. Ude tänpän Jesu täño wäpi biñam äronjirän in udegän Jesu injamiken wäpjin biñam ikek kañ irut. Wäpi biñam uwä Anutunin ba Ekäninin Jesu Kristo unitäño iron.

2

Anutu täño manta iwan api ahäwek

1 ✧ Notnaye, Ekäninin Jesu Kristo täño äbäkäbäk ba unitä nimagut yäpmän päbä dubini-ken api nipmanpeko unitäño manbiñam täwera nadäwut.

2 Äma ätutä ñode api yän-täkñatneñ; Munapiktä ñode niwetak; Ekäni täño kadäni uku ahänkuk yän api täwetneñ. Ba meni-tägän jop api yän-täkñatneñ. Ba man kudän terak Poltä kudän täk yän api yän-täkñatneñ. Ude yän-täkñarirä in tängun tänpän kwainkañ bänepjin nämo pewä putärewek.

3 ✧ Yän-täkñat man udewani täwerirä nämo nadän yämineñ. Ekäni täño kadäni keräp täñirän pengänä Ekäni täño manta iwan pähap api ahäwek. Täñkañ Peñawäk Äma, geñita biñam täñpani unitä kwawak api ahäwek.

4 ✧ Tänpän äma uwä imaka imaka ämatä anutu yän iwetpän yäniñ oret täkañ u kudup yäpmän päpä yepmanpäñ ini wäpi api yäpmän ärowek. Ude täñkañ Anutu täño kudupi yot gänañ äro itpäñ inita Näk Anutu yän api yäwek.

5 Tänpäkañ näk inkät itkañ unita täwetkuro ukeño u nadäkañ ba nämo?

6 Kadäni ñokengän ukät-pipik pätak u nadäkañ? U kewenjirän Peñawäk Ämatä kadäni yän imani-ken api ahäwek.

7 Tänpäkañ apiño Peñawäk Ämatä epän käbop käbop täk täyak. Ude täñtän kuñattäyon ukät-pipik u kewenjirän Peñawäk Äma u kwawak api ahäwek.

8 ✧ Kwawak ahänpän irirän Jesutä äbänpän meni won piän-iwat-pewän Peñawäk Äma u kumänjirän eruk Jesu täño penyänek ägonitä yäputpewän paot-inik api täñpek.

9 ✧ Tänpäkañ intäjukun, Peñawäk Äma u nämo kumänjirän Satantä kehäromi imänkañ Peñawäk Äma u Näk näwarut yän nadänpäñä täñyäkñarani ba kudän kudupi mebäri mebäri api pewän ahäneñ.

10 Ude tänpän ämawebe paot-paotta biñam yäwani kädet waki mebäri mebäri terak api täñyäkñarek. Ämawebe uwä Anutu täño man bureni u nadänpäñ iyap takta bitnäkä täkañ unita api paotneñ. Man bureni u nadänpäñ iyaptak täñkuñ yäwänä man unitä täñkentän yämitek.

11 ✧ Upänkañ nämo! Man burenita nadäkinik nämo täk täkañ unita Anututä nadäk bureni nämo, iniñ kireñpewän nadäk-nadäki peñ awähurirän jop man-manta nadäwä bureni api täneñ.

12 Man burenita bitnänpän imaka wakita gäripi nadäk täkañ unita ämawebe uwä kowata ahän yämekta Anututä kädet ude uwä api peñ yämek.

Nadän dämiñpäñ itkot

13 ✧ Tänpäkañ notnaye, Ekänitä inta nadän tamikinik täk täyak! Pengän-inik Anututä intä irit kehäromi kañ-ahäкта iwoyänkuko unita inta yänpäñ Anutu bänep täga man kadäni kadäni iwet täkäna! Tänpäkañ in irit kehäromi kañ-ahäкта iwoyänkuko uwä Munapiktä bänepjin täñ-kodaktañ tamiñjirän Jesu täño manbiñam burenita nadäkinik tänpän kuñattängän api kañ-ahäneñ.

✧ **1:12:** Ais 24:15; Mal 1:11 ✧ **2:1:** 1Te 4:13-17 ✧ **2:3:** 1Ti 4:1, 1Jo 2:18, 4:3; Jon 17:12 ✧ **2:4:** Dan 11:36; Ese 28:2 ✧ **2:8:** Jop 4:9; Ais 11:4; Rev 19:15 ✧ **2:9:** Mat 24:13; Rev 13:11-13 ✧ **2:11:** 2Ti 4:4 ✧ **2:13:** 2Te 1:3; Jon 15:16; Efe 1:4, 1Te 4:7, 5:9

14 Tänpäkaŋ Anututä in u kaŋ-ahäkta Jesu täŋo Manbiŋam Täga nintä täweritna nadäŋkuŋo uterakiwoyänpän tepmaŋkuk. Bureni-inik, Ekäninin Jesu Kristotä wäpi biŋam ärowani yäpayän täyak u in ukät penta itpän kaŋ yäput yänpän yänpäbä tepmaŋkuk.

15 Unita notnaye, in kadäni kadäni kehärom taŋpän man, kudän terak ba menintä täwetpän täwoŋärek täŋkumäŋo u kaŋ yäpmän kuŋarut.

16-17 ✧ Tänpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo ini, ba Nanin Anututä bänepjin tänpidäm taŋpän kehäromi tamiŋirän man ba epän bureni inken peŋkuko u pewä putärewektawä! Anututä nadän nimikinik tänpän bänep ironi pähap uterak bänep pidäm, paot-paori nämo, pewän ahän nimik täkaŋ. Täŋkaŋ nadäkiniknin täŋkehärom taŋirän imaka tägagämän kubä mät kaŋ-ahäne yän bureni-inik nadäk täkamän.

3

Ekäniken kehäromi nimikta yänapik täkot

1 ✧ Eruk notnaye, ninta yänapik man yäk täkot. Ude täŋirä Ekäni täŋo mantä itpän-nadäki nämo, inken ahänirän nadäwä ärowani täŋkuko udegän komeŋi komeŋi kaŋ kuŋ morewän.

2 Tänpäkaŋ äma wakiwaki ba äma peŋawäk täŋpani unita yänpän täŋkentän nimikta Anutu-ken yänapik man yän nimik täkot. Nadäkaŋ? Ämawebe ätutä Anututa nadän imikinik nämo täk täkaŋ. Ämawebe udewanitä iwan täŋ nimik täkaŋ.

3 ✧ Upänkaŋ Ekänitä imaka u ba u täkta yäk täyak udegän täk täyak. Unita waki täŋo mähemitä in tänpän waneŋo udeba bänepjin mehamtaŋ tamiŋpän watä it tamik täyak.

4 ✧ Ude täŋ tamik täyak unita inta nadäwätäk nämo täk täkamän. Nämo, ŋode nadäk täkamän; Man täwet täkamän u buramik täkaŋ. U pen api buramiŋ yäpmän kuneŋ yän nadäk täkamän.

5 Ekänitä ini nadäk siwoŋi täwetpän täwoŋäreŋirän Anutu täŋo bänep iron terak kaŋ kuŋarut. Tänpän Kristotä komi bäräpi gänaŋ nämo kwitaŋkuko udegän gwäk pimiŋpän kaŋ kuŋarut.

Epän nämo täŋpeno uwä ketem nämo näŋpen

6 ✧ Notniye, Ekäninin Jesu Kristo wäpi terak man kehäromi ŋode täwetna nadäwut; Äbot täŋpani ätutä epänta gaŋa taŋpän jop kuŋat täkaŋ. Äma udewani man täwetpän täwoŋäreŋkumäŋo u nämo buramik täkaŋ. Unita udewani-kät penta nämo kuŋatneŋ.

7 ✧ Nämoinik! Nintä kädet tänpän-täwoŋärek täŋkumäŋo udegän kaŋ täŋput. Ninä inken jop nämo itkumän.

8 ✧ Nin inken ketem gwäki nämo, nämo naŋkumän. Nämoinik. Ketem tuŋumta yän-niwarani yäkaŋ, yäneŋ yänpän tamimaŋ bipani ketnintä epän kädäp ikek täŋkä komi nadäŋkumän.

9 ✧ Tänpäkaŋ ude täneta nämo yän nimani. Ninä ketem inken nanik täga yännaŋipän in kädet täga tänpän-täwoŋäreŋitna udegän kaŋ iwarut yänpän ude täŋkumän.

10 ✧ Kädet täga unita inkät penta itkaŋ ŋode täwetkumän; Äma kubätä epän nämo täŋpeko uwä, ketem nämo näŋpek.

✧ 2:16-17: 1Te 3:13 ✧ 3:1: 1Te 5:25 ✧ 3:3: 1Te 5:24 ✧ 3:4: 2Ko 7:16; Gal 5:10, 1Te 4:10 ✧ 3:6: Mat 18:17; Rom 16:17 ✧ 3:7: Plp 3:17, 1Te 1:6 ✧ 3:8: 1Te 2:9 ✧ 3:9: 1Ko 9:4, 1Te 1:6 ✧ 3:10: 1Te 4:11

11 ✧ Tänpäkaŋ inken naniktä man ɲode äbäŋirän nadäŋkumäŋ; Äma ätu uwä epän penpän käron-käron kuŋatkaŋ yot äronkaŋ-äpäk täŋtän kuŋat täkaŋ.

12 ✧ U täga nämo! Äma udewani Ekäni Jesu Kristo wäpi terak jukuman ɲode yäwetnapän nadäkinik täk täkot; Komejin-ken itdämiŋpän epänjin täŋirä bureni ahäwäpän injinken ugänpän nak täkot.

13 ✧ Täŋkaŋ notniye, inä kädet siwoŋita gaŋani nämo täneŋ.

14 ✧ Tänpäkaŋ man kudän ɲo terak täwetkamäŋ uwä äma kubätä bitnäŋirän mebärini yänahänpän kakätäwäpän inigän itpän kaŋ mäyäk tawän.

15 ✧ Iwan kaŋ täŋ imut yänpän nämo yäyat. U äbot täŋpani notjinpak kubä unita yänpän-iwoŋäreŋ täŋirä kädet siwoŋi kaŋ iwarän.

16 ✧ Eruk, Ekäni kwini mäheŋi unitä kwini pewän ahäŋ tamiŋirän kadäni kadäni, imaka u ba u tänayän täkaŋ-ken u kwini terakgän kaŋ täŋ yäpmän kut. Täŋirä Ekäni inkät kaŋ irän.

17 ✧ Yänäreŋ man ɲowä Pol näkŋa-tägän ketnatä wäpna kudän täyat. Man kudän kudup näkä pewa ärek täkaŋ uwä ini udegän täk täyat.

18 ✧ Tänpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakoraktä inken patinik täk täyon. Ugän.

1 Timoti

Poltä äma gubanĭ kubä Anutu täño man yänahäwani u jukuman iwetkuk

1-2 ✨ Nanakna Timoti, näk Pol, Kristo täño aposorotä man ño kudän täñ gamitat. Waki kerĭ-ken nanik nimagurani ämanin Anutu ba Kristo Jesu, yarä unitä peñ näwet-pewän aposoro ahänkut. Kristo ini kubä-tägän kunum gänañ täga api nimagut yäpmän ärowek. Täñpäkañ Timoti, nadäkiniknek kubägän unita gäka nadänira nanakna bureni ude täyan. Unita orakorak, butewaki ba bänep pidäm Anutu Nan ba Ekäninin Kristo Jesu uken nanik gäkä terak äroton.

Äma ätu Anutu täño man peñawähut täkañ

3 ✨ Timoti, näk Masedonia kome kwa yänkañ gäwetkuro ude kañ tä! Efesus komeken ätukät itkañ äma ätutä Anutu täño man yänpäñ peñawähut täkañ uwä yabän yänpewi kañ pewut!

4 ✨ Äma udewanitä imaka burenita nämo yäk täkañ. Uwä äbekiye oraniye täño kobap man yänit äma biani umunitä it yäpmän äbuño unitäño mebärita yänpäñ-nadäk täk täkañ. Man udewanitä äbot täñpani ämawebe täño nadäk-nadäki täñpä wawäpäñ Anututa nadän imikinik täñpäñ kuñatta nämo täñkentän yämik täyak. Ba imaka tägatäga Anututä ämawebe bänepi-ken täkta nadatak u nämoinik täñkentän yämik täyak. Unita man jopi yäk täkañ u kañ pewut!

5 Ima mebärita man kehäromi ño yäyat? U äbot täñpani ämawebe bämopi-ken bänep iron kädet täñmeham täkta yäyat. Täñpäkañ bänep iron kädet u jop nämo ahäwek. Nämoinik, Jesuta nadäkinik bureni täñpäñ Anutu inamiken bänep kuräki-inik itkañ bänep udewanitä kädet u siwoñi yän täwet täkañ ugänpäñ iwatneñ. Ude täñirä bänep iron kädet bureni u api ahäwek.

6 Upänkañ äma ätu kädet u peñpäñ man jopi, jirañ-ken nanik kañ-ahänkuño upän yäpmän kuñat täkañ.

7 ✨ Täñkañ inita ñode yäk täkañ; Nin Juda täño бага man unitäño yäwoñärewani äma yäk. Baga man unita nadäna tärek täkañ yän yäk täkañ. Ude yäk täkañ upänkañ бага man unitäño mebäri nämo nadäwä tärewäkañ jop man yäk täkañ.

8 ✨ Täñpäkañ ninä бага manta ñode nadäk täkamän; Uwä nadäk siwoñi terak yäpmän kuñatnero uyaku бага man u imaka täga yän nadäne.

9 Baga man u äma siwoñi kuñaranita yänpäñ nämo pewä ahäwani. Nämo uwä äma бага man utpäñ ärowani kädet pewä ahäk täkañ unita yänpäñ pewani. Äma udewani Anutu täño kädet mäde ut imiñkañ momi täktäk kädet ba kome täño kädet ugänpäñ iwat täkañ. Täñpäñ miñiye naniye ba äma ätu kumän-kumän däpmäk täkañ.

10 ✨ Ba kubokäret täk täkañ, ba añ täño kudän täk täkañ, ba ämawebe jop yäñjatpäñ yäpmän päñku äma ätuta watä piä täñ yämikta yäniñ kireñirä moneñ yämik täkañ. Täñkañ äma udewani jopman yäk täkañ, ba Ekäni täño wäpi yänpäñ jopman terak yänkehäromtak man yäk täkañ, ba kädet waki u ba u Anutu täño man mebäri burenitä yäjiwät täyak upän täk täkañ.

✨ **1:1-2:** Kol 1:27 ✨ **1:1-2:** Apos 16:1-3; Tai 1:4 ✨ **1:3:** Plp 2:24 ✨ **1:4:** 1Ti 4:7; Tai 1:14 ✨ **1:7:** 1Ti 6:4,20; Tai 1:10 ✨ **1:8:** Rom 7:12,16 ✨ **1:10:** Tai 1:9

11 ✧ Tänpäkaŋ man bureni mäde ut imik täkaŋ uwä manbiŋam Anututä näkä yäŋhäkta namiŋkuko u. U Anutu irit gäripi nitek täŋo mäheŋi, unitäŋo manbiŋam epmäget penyänjek ikek u.

Ekänitä Pol oraŋ imikinik täŋkuk

12 ✧ Ekäni Jesu Kristotä kehäromi namiŋpäŋ täŋ-kehäromtaŋ namiŋkuk. Täŋkaŋ piäna täga api täŋpek yäŋ nadäŋ namiŋpäŋ watä piä täŋ imetta yäŋ namiŋkuk. Unita bänep täga man iwet täyat.

13 Bian it yäpmäŋ äbutken uken näk Kristota yäŋärok man yänjit, komi imiŋjit ba piäni tänpäwakta kädet mebäri mebäri pewa-ahänkuŋ. Tänpäkaŋ guŋ itkaŋ Ekäni täŋo mebäri nämo nadäwa tumbäpäŋ waki täŋ imiŋkuro mebäri unita Anututä butewaki nadäŋ namiŋkuk.

14 Tänpäŋ Ekäni täŋo irontä näkä terak tokŋek parirän Kristo Jesuken nanik bänep ironkät nadäkinik nitek ahänkut.

15 ✧ Node nadä; Jesu Kristotä momi täŋpani wakiken nanik yämagutta kome terak äpuk. Man uwä bureni-inik. U kuduŋtagän bänepnin-ken penpän yäpmäŋ kuŋatnaŋi. Tänpäkaŋ waki täŋpani täŋo intäjukun äma bureni u näk ŋo.

16 Kowata yäpnaŋi upänkaŋ butewaki pähap, unitäŋo mebäri näkä terak kuduŋtagän äronkuk. Tänpäŋ äma momi wakiinik täŋpani näka butewaki u mebäri ŋodeta nadäŋ namiŋkuk. Ämawebe nadäkinik tänpäŋ irit kehäromita biŋam tänayän täkaŋ unitä kudän kudupi näkä terak äronkuko unitäŋo mebäri kaŋpäŋ nadäneŋta Kristotä ude uwä täŋ namiŋkuk. Ude kaŋpäŋ nadäŋpäŋ ŋode täga nadäneŋ; Polta täŋ imiŋkuko udegän ninta täga täŋ nimek.

17 ✧ Unita ŋode yäwa! Irit kehäromi täŋo Ekäni u ekäni pähap. Uwä kumäk-kumäki nämo ba ämatä känäŋi nämo. U Anutu pähap kubägän. Unita unitäŋo wäpi biŋam ba epmäget penyänjek pat yäpmäŋ kuŋpäŋ pen it yäpmäŋ kuk täyon. Bureni-inik!

18 ✧ Eruk, nanakna Timoti, profet ätutä man yäntäreŋ gamani udegän pen gäwetat. Gäk man u iyap taŋpäŋ Ekäni täŋo man unita yäŋpäŋ ämik kaŋ tä.

19 ✧ Tänpäkaŋ nadäkinikka kehäromigän parirän bänepkatä kudän u siwoŋi yäŋ nadäk täyan ugänpäŋ kaŋ iwat. Äma ätutä ude nämo täŋkuŋo unita nadäkiniki pewä putärewäpäŋ waŋkuŋ.

20 ✧ Äma uken nanik kubä wäpi Himeneus. Kubäwä wäpi Aleksada. Yarä u Anututa yäŋärok man iwet täkamän unita Satan keru terak yepmaŋkut. Ude täŋkurowä Satantä komi yämiŋ yäpmäŋ kuŋirän kudän waki u kaŋ pewun yäŋpäŋ ude täŋkut.

2

Ekäniken yäŋapikta jukuman

1 Eruk Timoti, intäjukunä nadäk kehäromi iŋjit täyat uwä ŋode gäwera; Nadäkinik täŋpanitä ämawebe kuduŋtagänta yäŋpäŋ Ekäniken yäŋapik täkot. Tänpäŋ imaka u ba unita äma ätutä wäyäkŋek täkaŋ unita yäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapiŋpäŋ bänep täga man iwet täkot.

2 ✧ Täŋkaŋ kome täŋo intäjukun äma ba gapman kuduŋta Anutu-ken yäŋapik manpäŋ mehamtäŋ yämik täkot. Yäŋapik man ude yänjitna watä it nimiŋirä kwiniŋän itpäŋ Anutu iniŋ orerani ude kuŋatpäŋ kudupi siwoŋigän kaŋ itna.

3 Ude tänayän täkamän unitä api tägawek. Ba waki keru-ken nanik nimagu-rani ämanin Anutu unitä nibäwän udegän api tägawek.

✧ **1:11:** 1Ti 6:15 ✧ **1:12:** Apos 9:15; Gal 1:15-16, 1Ko 15:9-10; Gal 1:13 ✧ **1:15:** Luk 15:2, 19:10
 ✧ **1:17:** Rom 16:27 ✧ **1:18:** 1Ti 6:12; Jud 3 ✧ **1:19:** 1Ti 3:9 ✧ **1:20:** 2Ti 4:14-15, 1Ko 5:5 ✧ **2:2:**
 Efe 6:18; Plp 4:6

4 ✧ Unitäwä äma kuduptagän inita biñam täñpän man bureni yäpmänpän bänepi-ken pekta nadäk täyak.

5 U imata, Anutu kubä-tägän it nimitak. Ba bämop äma bureni kubägän, Anutu ba äma nin bämopnin-ken it täyak u äma äworewani Jesu Kristo.

6 ✧ Kristo unitä kadäni iwoyäwani-ken ämawebe kuduptagän mominin täño kowata däpmän tärekta gupi iniñ kireñkuk. Ude täñkuko uwä kwawak ñode niwoñäretak; Anutu u ämawebe kuduptagän waki keri-ken nanik yämagutta nadäk täyak.

7 ✧ Unita näk ämawebe Manbiñam Täga u yänahänpän yäwetta ba aposoro ude iretta yänpän iwoyänpän nepmanpani. Täñpäkañ guñ äbotken man bureni-inik ba nadäkinik täño mebäri yäwetpän yäwoñärekta yäwoñärewani äma täño piä ude yän namani. Man uwä jop nämo, bureni yäyat!

Ämawebe täño man

8 Eruk, ämanita ñode yäyat; Äma komeni komeni, siwoñi itkañ Anutu-ken ket kewatpän kañ yänapik täñput. Ude täñpän noriye-kät kokwawak ba iwan nämo täneñ. Nämo, irit kuñat-kuñari pakigän kañ kuñarut.

9 ✧ Ba webeta udegän ñode yäwa; Webewä tek ähan nadäwani kañ täñpän yäpmän kuñarut. Inita nadäwä äpani täñpänpän ämatä gäripi nibäwut yänpän gupita epmäget tañi nämo täneñ. Täñpän gwäk pujiñ topmäk-topmäk täñpän nämo kuñatneñ. Ba omäk meran, gwäki ärowani nämo meran täñ yäpmän kuñatneñ.

10 ✧ Nämoinik. Webe, Ekäni täño gäripi terakgän kuñatnayän yäk täkañ unitäwä täñkentäk-kentäk piä täñpeñ kuñarirä uyaku api tägawek.

11 Täñpän Anutu täño käbeyä-ken webewä, kwikinik äpani itkañ juku penpän nadäk-nadäk piä täk täkot.

12 ✧ Täñpäkañ webetä ämani Anutu täño manpän yäwetpän yäwoñärek piä ude täkta ba intäjukun täñ yämikta nämo nadän yämitat. Uwä käbeyä-ken man kum itneñ.

13 ✧ U mebäri ñodeta; Anututä Adam jukun täñkañ Iv mäden tewän ahänjkuko unita webetä intäjukun itta bitnätat.

14 ✧ Ba Adamtä täñyabäk täño mähemi nämo nadän imiñkuk. Webenitä nadän imiñpän momi-ken mañkuk.

15 Upänkañ webewä nanak bäyak-bäyak terak Anututä api yäpän täganeñ. Bureni, webe u nadäkinik, bänep iron ikek, bänep siwoñi ba nadäk-nadäk täga terak kuñatnayän täño uwä Anututä api täñkentän yämek.

3

Äbot täñpanita watä äma täño man

1 ✧ Ñode nadä; Äma kubätä äbot täñpani täño watä äma kubä ude itta nadäweko uwä piä täga täñpayän nadätak yän yäneñ. Man u bureni-inik.

2 ✧ Upänkañ äma kubätä watä äma piä u täkta nadänpänjä uwä ämawebe inamiken kädet siwoñi terak kuñarek. Uwä webe kubägän yäpani. U irit kuñat-kuñarita watäni itkañ nadäk-nadäk täga Anutu-ken nanik yäpmän kuñarani. U iron terak kuñarani. U yänpän-yäwoñärek piä säkgämän täñpani.

3 Täñkañ ume komita ämäñi nämo täñpani. Täñkañ ämik täñpani nämo, äma kwini, komi nämo, säkgämän-inik kuñarani. Ba moneñ tuñumta nadän gäripi-inik nämo täñpani.

✧ 2:4: Ese 18:23, 1Ti 4:10, 2Pi 3:9; Rom 3:29-30; Hib 12:24 ✧ 2:6: Gal 1:4 ✧ 2:7: Apos 9:15; Gal 2:7-8, 2Ti 1:11 ✧ 2:9: 1Pi 3:3-5 ✧ 2:10: 1Ti 5:10 ✧ 2:12: 1Ko 14:34 ✧ 2:13: Stt 2:7,22, 1Ko 11:8-9 ✧ 2:14: 2Ko 11:3 ✧ 3:1: Apos 20:28 ✧ 3:2: Tai 1:6-9

⁴ Äma uwä iniken webe nanakta watäni säkgämän it yäminpän äperiye nanakiye yänpän-yäwonjerek tänjirän nani oraŋ iminpän mani buraminpän kuŋarani.

⁵ Unita jide nadätan? Äma kubätä webeni nanakiye watä säkgämän nämo it yämeko uwä jide tänpän Anutu täŋo äbot tänpäni ämawebeta watä säkgämän it yämek?

⁶ Tänpäkaŋ bänep apigän äyänjurani kubätä äbot tänpäni watä nämo irek. Äma udewanitä inita nadäwän ärowani tänjirän Anututä Satanta täŋkuko ude, manken tewekta.

⁷ ✧ Ba ugän nämo. Äma kubätä watä äma piä yäpmäkta nadäweko uwä ämawebe Jesuta nadäkinik nämo tänpäni inamiken siwoŋi kuŋarirän äma täga yän iwerani. Täŋ, äma udewani nämowä ämawebetä yänpän-kaŋiwat tänjirä Satantä bänepi tänpän guŋ tawäpän buŋep-ken tewekta.

⁸ Äbot tänpäni täŋo täŋkentäk äma imaka, ämawebe inamiken siwoŋi kuŋatkaŋ tänyäkŋarani nämo tänpäni. Täŋkaŋ ume komi naŋkaŋ täŋguŋguŋ nämo tänpäni. Ba monerä äma tänyäkŋarani tänpän monerä tuŋum jop nämo yäpni.

⁹ Täŋkaŋ äma u Anutu iwat-iwat kädet Anututä ini kwawak niwoŋärenkuko u inŋit-inik tänpän Anutu inamiken bänepi kuräki-inik irani.

¹⁰ Tänpäkaŋ pengänä täktäki ba irit kuŋat-kuŋari yabänpän-nadäk tänpän käderi täga täŋpeko uwä, eruk piä yämen.

¹¹ ✧ Tänpän webeniye udegän, ämawebeniye inamiken siwoŋi kuŋarani ba man äyänutpän yäkyäk nämo tänpäni. Uwä kwikinik itkaŋ bänepita watäni itpän man bureniŋän yänpän kuŋarani.

¹² Tänpäkaŋ äbot tänpäni täŋo täŋkentäk äma uwä webe kubägän yäpmänpän äperi nanak ba watäniyeta säkgämän yabän yäwarani.

¹³ Eruk, täŋkentäk äma piäni tänpewä tägak täkaŋ uwä wäpi biŋam säkgämän ahäk täkaŋ. Ba nadäkiniki kehäromigän inŋitpän unitäŋo mebäri yänahäkta bätakigän nadäk täkaŋ.

Anutu iwat-iwat kädet unitäŋo mebäri-inik

¹⁴ Timoti, näk gäkken bäräŋerä ärekta nadätat upänkaŋ ŋodeta yänpän man ŋo intäjukun kudän tänpän gamitat.

¹⁵ ✧ Ude tänpän imaka kubätä gäkken ärekta kädet tänpipin nameko uwä, eruk man ŋo daniŋpän nadänkaŋ Anutu täŋo äbot nin kädet siwoŋi u ba u täga iwatne yän ket nadäwen. Tänpäkaŋ Anutu täŋo äboriye nin uwä Anutu irit mähe mi täŋo äbot bureni. Nadätan? Anutu täŋo äbot pähap uwä man bureni täŋo meham ba bek bämopi ude itkaŋ.

¹⁶ ✧ Bureni-inik, Anutu Bureni iwat-iwat kädet unitäŋo mebäri-inik u imaka taŋi pähap kubä! Anututä ini niwoŋärenkuko uwä ŋode;

Äma äworeŋirän ämawebetä kaŋkuŋ.

Munapiktä unitäŋo täktäki u siwoŋi-inik yän niwoŋärenkuk.

Tänjirän aŋerotä kaŋkuŋ.

Tänpäkaŋ ämatä wäpi biŋam äma äbori äboriken yäpmän kuŋatpän yänahänkuŋ.

Tänjirä komen ämatä nadäkinik täŋ iminjuŋ.

Nadäkinik täŋ iminjirä Anututä kunum gänäŋ yänjikŋat yäpmän äro wäpi biŋam ikek teŋkuk.

4

Äma täŋo nadäk jopi nämo iwatnerä

1 ✧ Munapiktä kwawak ɲode yāṅahäk täyak; Kämiwä äma ätutä Anutu täño man penpāṅ Satan täño äboriye unitäño yāṅ-yäkṅarani man ba mäjo täño jop manman api nadāṅ yāmineṅ.

2 Täṅpākaṅ äma man udewani yāṅahäk täkaṅ uwä jopman yāwani. U bānepitā kudān u siwoṅi yāṅ nadäk täkaṅ u nadāṅ parit täṅpāṅ äma jop yāṅ-yäkṅatpāṅ yājiwät man mebäri mebäri ɲode yäk täkaṅ;

3 ✧ Webe yāpmäkta yājiwārani yäk. Gubaṅigān itkot yäk. Ba, ketem ätu nämo näneṅ yāṅ yäk täkaṅ. Ude yäk täkaṅ upāṅkaṅ ketem uwä Anututä pen moreṅkuk. Ketem u ämawebe nadäkinik ikek itpāṅ man bureni bānepi-ken pewani unitä bānep täga man iwetpāṅ näneṅta yāṅkuk.

4 ✧ Imaka kuduṅtagān Anutu-ken nanik ahāwani uwä tägagān. Unita äma kubätä u nakta yājiwätṅaṅi nämo. Nämoinik, bānep täga man iwetpāṅ u kuduṅtagān täga yāpmāṅpāṅ näne.

5 Ude täṅitna Anutu täño man ba bānep täga man unitä ketem terak äronjirān Anutu inamiken nintä nakta biṅam täk täkaṅ.

Timotita jukuman ätu

6 Eruk Timoti, gäk äbot täṅpani notkaye man ɲo yāwetpāṅ yāwoṅärek täṅpayāṅ täno uwä Jesu Kristo täño piä ämani, man buramik ämani ude api iren. Täṅkaṅ nadäkinik täño man ba Anutu täño man mebäri bureni nadāṅpāṅ buramiṅ yāpmāṅ äbuno unitä bānepka täño ketem ude täṅjirān api kuṅaren.

7 ✧ Täṅpākaṅ äma jop manman yāwani täño kobap man ba Anututa nämo nadāwani täño jop manman u nadäkta kaṅ bitnä. Man udewani mäde ut imiṅpāṅ Ekāni täño käderita yāṅpāṅ-nadäk täṅpāṅ nadäkinikka täṅkehārom täyi.

8 ✧ Nadätan? Gupnin täṅpidām takta täṅoret u täga täṅkentāṅ nimik täyak upāṅkaṅ bānep täṅpidām täṅpāṅ Ekāni täño käderi siwoṅi iwat-iwat u imaka bureni-inik. Unitāwä kome terak ɲo, ba kämi kunum gānaṅ bok, täṅkentäk bureni pewān ahāṅ nimikta biṅam yāwani.

9 ✧ Man ɲowä bureni-inik. U ämawebe kuduṅtagān yāpmāṅpāṅ bānepnin-ken penāṅi.

10 ✧ Täṅpākaṅ unitäño bureni yāpmäkta nin nämo gaṅa täṅkaṅ gwäk duṅduṅ piä pähap täk täkamāṅ. Täṅkaṅ Anutu irit mähemi, unitäño kehāromi terak yeṅgāmina pek täkaṅ. Anutu uwä ämawebe kuduṅtagān waki kerik-ken nanik yāmagutta kehāromi pat imitak. Täṅpākaṅ kehāromini uwä nadäkinik täṅpani nin waki kerik-ken nanik nimagutkuko ubayāṅ!

11 Timoti, man gāwetat ɲo kudup yāwetpāṅ yāwoṅärek täk täyi.

12 ✧ Täṅpāṅ gäk äma gubaṅi unita yāṅpāṅ ämawebetä gäka nadāwä äpani nämo täṅpek. Gäk bānep iron ba nadäkinikka nikek, ba bānep siwoṅi terak itkaṅ man yäkyäkka ba täktäkkatä äbot täṅpani kädet siwoṅi kaṅ yāwoṅäre. Ude täṅjiri udegān täk täkot.

13 Ude täṅpāṅ näka itsämāṅkaṅ Anutu täño man danipāṅ yāwoṅärek täṅit, unitäño mebäri bureni yāwetpāṅ yāwoṅärek täṅpāṅ, kädet siwoṅi iwatta pen yāwet täyi.

14 ✧ Täṅpāṅ intäjukun ämatä Munapik-ken nanik man yāṅahāṅpāṅ kerik gwäkka terak penjirä piä täkta Anutu täño iron yāpuno unita nadäsi. Iron unitäño bureni pewi putārewekta kehārom täṅpāṅ kaṅ yāpmāṅ kuṅat.

15 ✧ Täṅpāṅ piäka u täṅ-dāmiṅjiri burenitä ahāṅpāṅ parirān kaṅ kawut.

16 Täṅkaṅ gäkṅaken irit kuṅat-kuṅatkata ba man yāwetpāṅ yāwoṅärek täk täyan unitä siwoṅi itta watāni itpāṅ kaṅ kuṅat. Ude täṅkaṅ gwäk pimipāṅ

✧ 4:1: 2Ti 3:1, 2Pi 3:3, 1Jo 2:18; Jud 18 ✧ 4:3: Stt 9:3; Rom 14:6, 1Ko 10:30-31 ✧ 4:4: Stt 1:31; Apos 10:15 ✧ 4:7: 1Ti 1:4, 6:20, 2Ti 2:16 ✧ 4:8: 1Ti 6:6 ✧ 4:9: 1Ti 1:15 ✧ 4:10: 1Ti 2:3-4 ✧ 4:12: Tai 2:15 ✧ 4:14: 2Ti 1:6; Apos 6:6, 8:17 ✧ 4:15: 1Ti 5:22

təŋpayəŋ təno uyaku əmawebe gəkŋo man nadək təkaŋ u, ba gəkŋa bok, irit təga api kaŋ-ahəneŋ.

5

Əbot təŋpani əmawebejiye təgagən təŋ yəmineŋ

¹ ✧ Timoti, əma ekəni kubətə goret kubə təŋirən man jəpi nəmo iweren. Nəmo, yəpə-siwonjak man kwini terak iweren, gəkŋaken nanka iwereno udegən. Ba əma gubaŋi gubaŋi udegən, gəkŋaken notkayeta təŋ yəmeno udegən təŋ yəmen.

² Ba gəkŋaken meŋkata təŋ imeno udegən webe ekəni ekənita təŋ yəmen. Ba webe gubaŋi gubaŋi udegən, gəkŋaken wanotkayeta təŋ yəmeno udegən kədet siwonji terak təŋ yəmen.

³ Təŋpəŋ webe kajat u oraŋ yəmen. U webe təŋkentəkiye nəmo udewanita yəyat.

⁴ Təŋpəkaŋ webe kajat kubə əperiye nanak ba əbekiye oraniye niked təŋpəwə, yəwetpəŋ yəwoŋərek təŋiri miŋi ba əbeki pəhap u təŋkentəŋ imineŋ. Ude təneŋo uwə Anutu iniŋ oretoret kədet bureni təneŋ. Ude təŋpəŋ kowata komi nadəŋpəŋ watə it yəmeko uwə udegən təŋ imineŋ. Ude təŋirə Anututə yabəwən təgawek.

⁵ ✧ Təŋpəkaŋ webe kajat bureni-inikə, inigən-inik itkaŋ Anutu kwasikotpəŋ kepma bəpani Anutu-ken təŋkentəkta yəŋapik təkaŋ.

⁶ Təŋ, webe kajat kubətə iniken gərip terak kuŋareko uwə kodak itak upəŋkaŋ kumbani yəŋ iwetneŋ.

⁷ Unita Timoti, man uwə kehəromigən yəweri nadəŋpəŋ Anutu ba əmawebe inəamiken momi nəmo, siwonigən kuŋat təkot.

⁸ Təŋpəkaŋ əbot təŋpani kubətə əboriye ba nəgət morəkiye yabəŋpəŋ nəmo təŋkentəŋ yəmeko, ba bənep iron kədet nəmo təŋ yəmeko uwə əma udewanita u nadəkiniki pəŋpəŋ Anutu kakətək-inik təyak ubayəŋ yəŋ nadəneŋ. Unitəŋo kudən wakitə Anututa nəmo nadəwani əma təŋo yərepmiak.

⁹ Təŋpəkaŋ webe kajat kubə webe pəhap təŋpəŋ obaŋ 60 ude tərewani, əma kubəgən yəpani udewani əbot təŋpani-ken təŋkentək yəpməkta wəpi webe kajat təŋo wəpi tawaŋ terak təga penəŋ.

¹⁰ ✧ Webe uwə təŋkentək piə təŋpani ba nəmo təŋpani unitəŋo mebəri kakta əma ətu ŋode yəwet yabəneŋ; Əperiye nanak jide ude yabəŋ yəwatku? Ba əma kudupitə ahəŋ imiŋirə jide ude təŋkentəŋ yəmiŋku? Ba əma Anutu təŋo man yəpməŋ kuŋarani iron jide təŋ yəmiŋku? Ba əma bərəpi nikedta təŋkentək jide ude təŋ yəmiŋku? Ba iron kədet ətu jide ude təŋku? Kədet udewanita yəwetpəŋ nadək təŋirə təgawəpəŋ eruk, webe u əbot təŋpani təŋo təŋkentək təga yəpek.

¹¹⁻¹² Upəŋkaŋ webe kajat gupi kodakitə təŋkentək yəpməkta wəpnin tawaŋ terak kudən təwut yəŋ yəneŋo uwə yəjiwətneŋ. Imata, kajari udewani uwə kaŋgəriptə təŋpəwən Jesu məde ut imiŋpəŋ yəŋkehəromtak man webe kajat wəpi tawaŋ terak itta yəneŋo u irepmitpəŋ əneŋi əma kubə yəpməkta nadəneŋ. Ude təŋpəŋ man bian yəneŋo u utpəŋ momi təneŋ.

¹³ ✧ Webe udewani uwə piəni nəmo bumik, iniken gərip terak eŋi əro təpətek təŋtəŋ kuŋat təkaŋ. Təŋpəkaŋ ugən nəmo. U əmawebe yəŋpəŋ-yabəŋ yəwat təŋkaŋ man waki mebəri mebəri yəŋ-danik təkaŋ.

¹⁴ ✧ Unita nək ŋode yəyat; Webe kajat gupi kodaki udewani əma əneŋi yəpməŋpəŋ nanak bəyaŋpəŋ eŋi ba ironiŋiye nədananita watə piə təŋpeŋ

kuŋatnaŋi. Ude täŋirä iwantä yabänpäŋ man waki yäwetta manta wäyäkŋewä wawäpäŋ itneŋ.

15 Timoti, nadätan? Äbot täŋpani webe kajat ätu kädet siwoŋi irepmitpäŋ Satan täŋo kädet iwat täkaŋ.

16 Täŋpäkaŋ nadäkinik täŋpani webe kubä täŋo äbotken nanik kubätä webe kajat ude ireko uwä, webe unitä kajari unita watäni täga it imek. Ude täneŋo uyaku äbot täŋpani ätutä webe kajat udewani watäni itta nämo api täŋbäräp täneŋ. Upäŋkaŋ webe kajat inigän-inik irani uwä, äbot täŋpanitä watäni täga itneŋ.

Äbot täŋpanita watä irit täŋo man

17 ✧ Äbot täŋpani täŋo watä äma piä säkgämän täŋpanita piä täŋo gwäki yämineŋ. Täŋpäkaŋ u bämopi-ken nanik Anutu täŋo man mebäri bureni yäwetpäŋ yäwoŋärekaŋ ba yäŋahäk-ahäk kadäni kadäni täk täkaŋ äma unita gwäki taŋi yämineŋ.

18 ✧ Unitawä Anutu täŋo man kudän täwani ŋode itak u nadäkaŋ;

*Bulimäkautä piä täŋ gamiŋkaŋ ketem moräki näŋpayäŋ täŋirän nämo yäjiwären.
Ketem näŋpeko uwä piä täŋo gwäki. Lo 25:4*

Ba man kubä ŋode;

Piä ämatä piä täŋo gwäki täga yäpek.

Luk 10:7

19 ✧ Täŋpäkaŋ äma kubä-tägän äbot täŋpani täŋo watä äma kubä manken tewa yäŋ yäweko uwä nämo nadäŋ imen. Äma yarä ba yaräkubätä yäneŋo uyaku nadäŋ yämiŋpäŋ man piä täŋpen.

20 ✧ Täŋpäkaŋ watä äma u momi täŋirän kaŋ-ahäweno uwä ämawebe iŋamiken yäpä-siwoŋtak man kehäromi iweriri äma ätu imaka, nadäŋpäŋ umuntäneŋ.

21 Täŋpäkaŋ Timoti, Anutu, ba Jesu Kristo ba siwoŋi aŋero äboriye u nabäŋirä ŋode peŋ gäwetat; Jukuman gäwetat ŋo kudup kaŋ iwat. Ude täŋkaŋ äma ätuta gäripi nadäŋpäŋ täŋkentäŋ yämiŋkaŋ ätuta mäde nämo ut yämen. Nämo, kuduptagänta piä uterakgän täŋ yämen.

22 Täŋkaŋ äma kubätä Anutu täŋo piä täŋpayäŋ yäŋirän gäkä jukun tärop taŋpäŋ piä täkta ketka gwäki terak nämo pewen. Nämo, äma u momi pengän täŋpeko uwä momi bok tädeŋo udetä. Unita gäkŋaken bänepka gupkata watäni iriri pakigän kaŋ irän.

23-25 Nadätan? Äma ätu täŋo momi pengän kwawak ahäŋirän ämawebe kuduptagän kaŋpäŋ nadäk täkaŋ. Täŋ, ätu täŋo uwä käbop pat yämik täkaŋ uwä kämi yäpmäŋ danik-danik kadäni-ken kwawak mät ahäneŋ. Täŋpäkaŋ ämawebe bämopi-ken täŋkentäk-kentäk piä udegän kwawak ahäk täyak. Täŋ, pengän kwawak nämo ahäk täyak uwä käbop it yäpmäŋ kuŋkä kämi mät ahäwek.

Täŋpäkaŋ Timoti, kokka-ken käyäm kadäni kadäni täk täyan unita umegän nämo näŋpen. Wain ume täpuri ätu bok näŋpen.

6

Watä piä äma jopita man

1 ✧ Timoti, gäk watä piä äma jopi, Jesuta nadäŋ imani u ŋode yäweren; In kuduptagän mähemjiye täŋkentäŋ yämiŋpäŋ u gämori-kengän kuŋat täkot. U

✧ 5:17: 1Ko 16:18 ✧ 5:18: 1Ko 9:9; Mat 10:10 ✧ 5:19: 2Ko 13:1 ✧ 5:20: Gal 2:14; Efe 5:11 ✧ 6:1: Efe 6:5

imata, ärowani täñ yämiñirä Anutu täño wäpi biñam ba unitäño man bureni iniñ wärätneño udetä.

2 ✧ Täñpäkañ watä piä äma ätu täño mähemiyä uwä nadäkinik täñpani upäñkañ ñode yäñpäñ ärowani nämo täñ yämineñ; U notnapak unita unitäño mani täga uret yäñ nämo nadäneñ. Nämoinik! In ñode nadänañ; Mähemna ñowä Jesu täño äbotken nanik. Unita nadäñ imikinik täñkañ gwäk pimiñpäñ piä säkgämän täñ imik täyiwa! Unita Timoti, gäk man u wari wari yäwetpäñ yäwoñärek täñpäñ kädet siwoñi u iwatta bänepi täñpidäm tañ yämen.

Moneñ tuñumta nadäñ gärip täño man

3 ✧ Täñpäkañ man kubä ñode; Äma ätutä man bureni yäpmäñ äyähutpäñ man inigän kubä yäñpäñ Ekäninin Jesu Kristo täño meni jinom unita bitnäc täkañ. Ude täñpäñ unitäño man kädet, yäwetpäñ yäwoñärek täñpani u mäde ut imik täkañ. Eruk äma udewanita ñode nadäneñ;

4-5 ✧ U inita nadäwän ärowani täñpäkañ guñinik täyak yäñ nadäneñ. Äma udewaniwä man bureni peñpäñ manbiñam jopi-jopi terak yäñuruk-uruk bumta yäk täkañ. Ude täñpäñ noriye täño moneñ tuñumta nadäñ gärip, yäñpäñ-yabäñ yäk, yäñtäwen-täwen ba nadäk wakiwaki, kadäni kadäni pewä ahäk täkañ. Äma udewani uwä bänep nadäk-nadäki paoräkañ man bureni nämoinik nadäñkañ ñode nadäk täkañ; Anutu täño man yäpmäñ kuñaritna moneñ tuñum kañ ahäñ nimut yäñ nadäk täkañ.

6 ✧ Ude nämo, upäñkañ tuñum Anututä ähan peñ nimani unita nadäna tägawäkañ Ekäni täño kädet siwoñi iwät-iwät unitä bureni-inik, imaka säkgämän säkgämän pewän ahäñ nimek.

7 ✧ Unita ñode nadäk täkäna; Meñnin koki gänañ naniktä ketäñ äbumäño udegän kumäñpäñä ketäñ api kune.

8 ✧ Unita ketem kenta tek nadäwani yäpmäk täkamäñ unitagän nadäk täkäna!

9 ✧ Moneñ tuñum pähap ätukät yäpmäkta nadäk täkañ uwä täñyabäk täño buñep gänañ äpmok täkañ. Täñpäkañ imaka jopi mebäri mebärita nadäñ gärip täk täkañ unitä yepmäñitpäñ irit kuñat-kuñari täñpäñwak täkañ.

10 ✧ Bureni-inik! Moneñ tuñumta nadäñ gärip unitäwä kädet waki mebäri mebäri täño mebäri-inik täyak. Nadäkañ? Äma ätutä kädet ude iwätpäñ Ekäni täño man kädet peñ awähutpäñ bäräpi pähap mäyap kotalkuñ.

Irit kehäromi yäpmäkta gwäk pimineñ

11 ✧ Täñpäkañ Timoti, Anutu täño äma gähä imaka udewani kañ-umuntañ uruñ käda kuñaren. Ude täñkañ siwoñigän kuñatpäñ Anutu ini bumik itkañ, nadäkinik, bänep iron nitek kuñaren. Täñkañ kehäromigän itpäñ ämawebe bänep kwini terak yabäñ yäwaren.

12 ✧ Täñkañ gwäk pimiñpäñ nadäkinik bureni täño kädet tägagämän u iwät täyi, ämatä gwäk pimiñpäñ närep mirek gärep mirek täk täkañ ude. Ba irit kehäromi kañ-ahäkta kehärom tañpäñ kuñat täyi. Unita nadätan? Irit kehäromi unita biñam täkta Anututä gämagutkuk. Täñpäñ ämawebe inamiken Näc Jesuta nadäkinik täyat yäñ yähähäñkun-ken uken gämagutkuk.

13 ✧ Anutu, imaka kuduhtagän irit ikek yämik täyak u inamiken, ba Jesu Kristotä nämo umuntañpäñ Pailat inamiken man bureni yähähäñkuko u inamiken, ñode peñ gäwetat;

✧ 6:2: Plm 16 ✧ 6:3: 2Ti 1:13; Gal 1:6-9 ✧ 6:4-5: 2Ti 3:8, 4:4; Tai 1:14 ✧ 6:6: 1Ti 4:8; Plp 4:11-12; Hib 13:5 ✧ 6:7: Jop 1:21; Sav 5:15 ✧ 6:8: Snd 30:8 ✧ 6:9: Snd 23:4, 28:22 ✧ 6:10: Efe 5:5 ✧ 6:11: 2Ti 2:22 ✧ 6:12: 1Ko 9:25-26, 1Ti 1:18, 2Ti 4:7 ✧ 6:13: Jon 18:36-37; Jon 19:11

14 Gäk Anutu ba ämawebe inamiken siwonjigän, momika nämo kuŋatkaŋ piä man yän gamani u iwatpäŋ täŋpeŋ kuŋariri Ekäninin Jesu Kristo kaŋ äbän.

15 ✧ Uwä kadäni Anututä iwoyänjukuk-ken uken api äbek. Täŋpäkaŋ Anutu uwä irit gäripi niekek itkaŋ intäjukun irit piä täŋpani bureni-inik ini kubä unitägän it täyak. Uwä intäjukun äma täŋo Intäjukun-inik, ba äma ekäni täŋo Ekäni-inik.

16 ✧ Anutu uwä inigän, kumäk-kumäki nämo. U peŋyänjeki inigän kubä u gänaŋ it täyak. Peŋyänjeki u äma kubätä u dubini-ken kunaŋi nämo. Täŋkaŋ Anutu uwä äma kubätä bian nämo kaŋkuk ba apiŋode imaka kubätä täga känäŋi nämo. Täŋpäkaŋ wäpi biŋam, iniŋoret-oret ba kehäromi pähap it imiŋkuko unitä pen it yäpmänj ärok täyon. Bureni!

Imaka jopi terak nämo yeŋgämä penen

17 ✧ Eruk Timoti, äbot täŋpani ätu kome täŋo monenj tuŋum taŋi niekek uwä ŋode yäweren; Gupi yäpmänj äronpäŋ imaka äbutkwani uterak nämo yeŋgämä penen. Nämo inik, Anutu, täŋbumbum pewän ahäŋ nimiŋirä unita gäripi nadäk täkamänj uterakgän kaŋ yeŋgämä pewut yänj kaŋ yäwet.

18 Täŋpäŋ ŋode yäwetgän täŋpen; Kädet tägatäga ude täŋpäŋ tuŋum bureni täŋo mähe mi ude kaŋ irut. Ba imaka päke it yämikaŋ uken nanik iron täŋpäŋ ämawebe täŋkentänj yämineŋ.

19 ✧ Ude täŋjirä tuŋum bureni kunum gänaŋ api buŋät yämek. Tuŋum bureni unitä täŋkentänj yämiŋpäŋ Irit bureni-inik kämi kaŋ-ahäkta yäwani u mät kaŋ-ahäneŋ.

20 ✧ Täŋpäkaŋ Timoti, piä yän gamani u watäni itpäŋ kaŋ yäpmänj kuŋat. Äma ätutä Nin nadäna-täre wani yänkaŋ man jopi yänpäŋ-nadäk täk täkaŋ, unita mäde kaŋ ut yämi. Man u Anutu-ken nanik nämo.

21 ✧ Äma ätu man uterak wohutpäŋ nadäkiniki täŋo kädet kakätänjirä putärenjukuk.

Eruk uba. Anutu täŋo orakoraktä in kudup terak äroton.

2 Timoti

Poltä Timoti täño bänepi täñpidäm takta manbiñam ño kudän täñkuk

1-2 ✨ Eruk nanakna Timoti bänepna gämäni, näk Pol, Kristo täño aposorotä man ño kudän täñ gamitat. Anututä iniken gärip terak aposoro piä u takta näk iwoyäñpäñ peñ näweränkañ ämawebe man ñode yäwettän kuñat täyat; Nin Kristo-kät kowat-kwasikorän tänayän tämäño uwä Anututä irit bureni api nimek, yänkehärom tañkuko ude. Eruk Anutu Nan, ba Ekäninin Jesu Kristoken nanik orakorak, butewaki ba bänep pidämtä gäkä terak äroton.

Poltä Timoti täño bänepi täñkehärom tañkuk

3 ✨ Oranaye nanayetä bänep siwoñi terak Anututa watä piä täñ yäpmän äbuño unitäño kodakini näkä udegän täk täyat. Täñkañ Timoti, gäka juku piñpäñ Anutu bänep täga nadän imiñpäñ uken yänapik man terak kepma bipani nadän gamik täyat.

4 Täñpäñ gepmañpeñ kwayän täñira näka konäm butewaki täñkuno unita nadäñpäñ äneñi gabäñpäñ bänep täga pähap nadäka gäripi-inik nadätat.

5 ✨ Täñpäkañ nadäkinikka bureni, äbekka Lois kenta meñka Yunis uken patkuko unitä gäkä terak päreñpäñ itkukotä itak u nadätat.

6 ✨ Mebäri unita näk nadän gamiñpäñ ñode gäwetat; Ketnatä gwäkka terak peñira Anututä iron pähap täñ gamiñkuko u täñkehärom tañiri kädäp ikek kañ ahäwän.

7 ✨ U imata, Anutu uwä täñmun-umun terak kuñatneta Munapik nämo nimiñkuk. Nämoinik, Kudupi Munapiki nimiñkuko uwä kehäromi ba bänep iron daiwän tokñeñ nimik täyak. Ba täñkentän nimiñirän irit kuñat-kuñatninta watä it täkamän.

8 ✨ Unita Timoti gäk Ekäni täño manbiñam yänahäka täñmäyäk-mäyäk nämo täñpen. Ba komi eniken irani näka man yäkta nämo mäyäk täwen. Nämo, Anututä kehäromi gamiñirän uteragän Ekäni täño manbiñamta yänpäñ komi bäräpi näkä kotak täyat udegän kotakta nämo umuntäwen.

9 ✨ Täñpäkañ Anutu uwä nin waki keri-ken nanik wädän tädotpäñ kudupi äboriye ude itta nimagutkuk. Imaka täga kubä täñ imiñitna unita yänpäñ nämo nimagutkuk. Nämoinik! Bian-inik, Anututä imaka kubä nämo peñkuk-ken uken iniken iron täñ nimiñpäñ Jesu Kristo wäpi terak nimagutta iwoyänkuk.

10 ✨ Täñpäñ bian-inik nin iwoyänkuko upänkañ apiño ironi u kwawak ñode niwoñäretak; Nimagurani Kristo Jesu uwä kwawak ahäñpäñ kumän-kumän täño kehäromi utpewän mañpänkañ, mani biñamtä irit kehäromi kumäk-kumäk ikek nämo unitäño kudän kwawak pewän ahätak.

11 ✨ Täñpäkañ näk Anututä mani biñam täga u yänahäka iwoyänkuk. Täñkañ Manbiñam Täga unitäño aposoro ba yäwetpäñ yäwoñärek äma ude itta imaka, iwoyänpäñ nepmañkuk.

12 Täñpäñ mebäri unitagän komi eni ñoken komi bäräpi nadän itat. Upänkañ nämo mäyäk tañpäñ, nadän imikinik täk täyat unita bänep yarä nämo täk täyat. Nämoinik, näk nadäkinik kehäromi ñode täyat; U kehäromi nikektä piäni ketna terak peñkuko unita watä it namiñirän piä u säkgämän täñ yäpmän kuñtäyiwa kadäni pähap api ahäwek.

✨ 1:1-2: Efe 1:1 ✨ 1:1-2: 1Ti 1:2 ✨ 1:3: Plp 3:5; Apos 23:1 ✨ 1:5: Apos 16:1 ✨ 1:6: 1Ti 4:14
 ✨ 1:7: Rom 8:15 ✨ 1:8: Rom 1:16 ✨ 1:9: Efe 2:8-9; Tai 3:5 ✨ 1:10: 1Ko 15:55-57; Hib 2:14 ✨ 1:11: 1Ti 2:7

13 ✧ Unita Timoti, man bureni täŋo tawaŋ näkä gäwetpäŋ gäwoŋäreŋkuro ugänpäŋ iwarän täŋpäŋ ämawebe udegän yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkä täyi. Ude täŋkaŋ Kristo Jesuta nadäŋ imiŋpäŋ ba gäripka uterakgän kaŋ pe.

14 ✧ Täŋpäŋ Munapik bänepnin-ken it nimitak unitä täŋkentäŋ gamiŋirän man bureni säkgämän yäŋ gamani unita watäni it täyi.

15 Butewaki! Timoti, notnaye Esia komeken nanik kuduptagän nabäkätäŋ moreŋkuŋo uku nadäŋkuno u. Täŋpäŋ notnapakyat Figelus kenta Hemogen-estä udegän nabä kätäŋkumän.

16 ✧ Täŋpäkaŋ Onesiforustä ude nämo täŋkuk. U näk komi eŋiken irira näka nämo mäyäk täŋpäŋ kadäni kadäni bänep pidäm täŋ namik täŋkuk. Unita näk Ekänitä Onesiforus-kät äboriyeta butewaki nadäŋ yämekta yäŋapik man yäk täyat.

17 Äma unitä Rom komeken ahäŋpäŋ näka gwäk pimiŋpäŋ wäyäkŋeŋkä nabäŋ ahäŋkuk.

18 ✧ Ba ugän nämo, Efesus komeken täŋkentäk pähap täŋ namik täŋkuko u imaka, biŋam nadäŋkuno u. Unita Ekänitä kadäni pähapken butewaki kaŋ nadäŋ imän yäŋpäŋ yäŋapik man yäk täyat.

2

Timoti uwä Ekäni täŋo komi äma ude

1 Eruk ironjina Timoti, Kristo Jesutä iron pähap äboriyeta täŋ yämik täyak u yäpmäŋ wädäŋpäŋ kehärom täŋpäŋ kuŋat täyi.

2 Ude täŋpäŋä gäk ba ämawebe mäyap nadäŋirä man yäŋahäk täŋkuro u äma ätu Anutu täŋo man kehäromi iŋitpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ u yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkä täkä täyi. Täŋiri unitä äma ätu täga yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkäŋ api täneŋ.

3 ✧ Täŋpäŋ gäk Kristo Jesu täŋo komi äma täga ude itkaŋ komi bäräpi yäpmäkta nämo gaŋa täwen.

4 Komi äma bureni täŋo mebäri nadätan? U intäjukun ämanatä näka täga nadäŋ namän yäŋpäŋ piä, äma jopitä täkä täkaŋ u nämo täkä täkaŋ. Nämo, u gwäk pimiŋpäŋ piä yäŋ yämani kehäromigän täkä täkaŋ.

5 ✧ Ba äma närepmirek-gärepmirek-ken bäräŋek täkaŋ unita nadä. Äma ude-waniwä noriye yärepmiŋpäŋ intäjukun ahäŋpäŋ gwäki yäpayäŋ nadäŋpäŋä, närepmirek-gärepmirek unitäŋo бага man siwoŋi iwarek. Baga man nämo iwatpäŋ jopjop täŋpeko uwä gwäki nämo yäpek.

6 ✧ Ba man wärani kubä ŋode; Äma kubä ketem piä täŋigän täŋpeko uwä kowatawä noriye ätu yärepmiŋpäŋ ketem täŋigän näŋpek.

7 Unita Timoti, man gäwetat ŋonita juku piŋpäŋ kuŋariri Ekänitä nadäk-nadäŋka api täŋkwawa täwek. Täŋirän unitäŋo mebäri api nadäwi-täreneŋ.

8 ✧ Täŋpäkaŋ gäk Jesu Kristota nadäŋjit nadäŋjit kuŋaren. U Devit täŋo oranitä kumbani-ken naniktä akuŋkuk yäŋ mani biŋam ude täwet täŋkuro ukeŋo.

9 ✧ Mani biŋam unitagän yäŋpäŋ komi pähap nadäk täyat. Täŋpäkaŋ waki täŋpani ude topmäŋpäŋ nepmaŋkuŋo itat. Üpäŋkaŋ Anutu täŋo man uwä nämo topani!

10 ✧ Unita ämawebe Anututä inita iwoyäwani u täŋkentäŋ yämikta nadäŋpäŋ näk bänepna täŋ-täpäneŋpäŋ komi bäräpi ŋo kotan itat. Ämawebe uwä Jesu Kristo terak irit bureni itak u yäpmäŋpäŋ kämiwä Jesu-kät penyänek gänaŋ tärek-täreki nämo itneŋta komi ŋo nadätat.

11 ✧ Unita man ŋode pätak u bureni-inik;

✧ 1:13: 1Ti 1:10, 1Ti 4:6, 6:3; Tai 1:9, 2:1 ✧ 1:14: 1Ti 6:20 ✧ 1:16: 2Ti 4:16 ✧ 1:18: Jud 21 ✧ 2:3: 2Ti 1:8, 4:5 ✧ 2:5: 2Ti 4:8 ✧ 2:6: 1Ko 9:7,10 ✧ 2:8: 1Ko 15:4,20; Rom 1:3 ✧ 2:9: Efe 3:1,13; Plp 1:12-14 ✧ 2:10: Kol 1:24 ✧ 2:11: 2Ko 4:11

Jesu-kät bureni kumbumäño tänpäwä irit kehäromi-ken Jesu-kät penta api itne.

12 ✧ Tänpäñ komi bäräpi kotänpäñ nämo kwitanayäñ tāmāño uwä Jesu-kät yabāñ yāwat piä bok api täne.

Upänkañ Jesuta äwo yānayäñ tāmāño uwä Jesutä kowata ninta äwo api yāwek.

13 ✧ Tänpäkañ nin Jesu iwatta yāñkehärom tañkumäño u irepmitnero upänkañ Jesutä ude täkta yāñkehärom tañkuko u nämo api irepmirek. Nämo inik! U imata, iniken mebäri ba täktäki täga nämo irepmirek.

Piä äma Anututä gäripi nadäk imani

14 ✧ Unita Timoti, gäk kadäni kadäni man ñowä yāwetpäñ yāwoñärek täk täyi. Tänpäkañ man jopita yāñawät-awät täneñta Anutu inamiken man kehäromi kañ yāwet. Man udewanitä äma kubä täga nämo täñkentäñ imek. Nämo inik, äma man u nadäk täkañ unitäño bänepi tänpänwak täkañ.

15 ✧ Tänpäkañ Anututä nadäñ gaminjirän tagawekta gwäk pimiñpäñ piäka täk täyi. Ude täñkañ man bureni pähap siwoñigän yāñahäñ yäpmäñ kuñiri mäyäktä piä äma gäkä terak ärowektawä.

16 ✧ Ba man jopi, kome täño nadäk unita yāñuruk-uruk yāñirä nämo nadäwen. Ude täk täkañ uwä täñ yäpmäñ kuñkä man jopi kehäromi-inik injipäñ Ekäni täño man pekinik api täneñ.

17 ✧ Man udewani uwä paräm tokneñ äronpäñ äma gupi tänpäwak täkañ udewani. Äma udewani-ken nanik kubä wäpi Himeneus, kubä Filetus.

18 Äma yarä u man bureni penkañ ñode yäk täkamän; Ämatä kumbani-ken nanik akukakuk u bian ahäñkuko unita nin kumäñpäñ äneñi nämo api akune yäk. Tänpäñ man udewani terak ämawebe täño nadäkiniki tänpän wañirä nadäkiniki pewä putärek täkañ.

19 ✧ Upänkañ ämatä eni tänayäñ nadäñpäñ bek kehäromi änek täkañ ude Anututä iniken äboriye kehäromi niked itneñta bek kehäromi äneñ-kireñkuko pen itak. Bek uterak man kudän ñode kudän täwani itak; Ekänitä äboriye bureni-inik unita nadätak. Tänpäñ man kudän täwani kubä pen ñode bek uterak itak; Ämawebe Ekäni wäpi yäpmäñ kuñat täkañ uwä kädet wakita mäde ut imineñ.

20 ✧ Timoti, gäk nadätan? Äma wäpi biñam ikek täño eni gānañä pärek ba käbot ätuwä gol siriwapäñ täñpani. Ba ätuwä päya kujat kenta komepäñ täñpani. Imaka uwä ätu piä täga täkta biñam ba ätuwä piä jopi mebäri mebäri u täñkañ jop mañpä kukta yāwani.

21 ✧ Tänpäkañ äma kubä iniken irit kuñat-kuñariken wakini penpäñ kuräki irayäñ täko uwä käbot siliwa ba golpäñ täñpani, piä täga täkta biñam yāwani, kudupi ude api irek. Äma udewani uwä Mähemi täño piä tägatäga täkta biñam yāwani. Uwä Mähemi täño piä täkta pidämtak täyak unita Mähemitä piä man u ba u täga iwerän täñpek.

22 ✧ Unita gäk kadäni kadäni nadäk waki gubanitä yäpmäñ kuñat täkañ u mäde ut imiñpäñ kädet tägatäga ñodewani u iwatta gwäk pimiwen; Täktäk siwoñi, Anututa nadäkinik bureni, bänep iron, bänep kwini. Imaka tägatäga u ämawebe bänep nadäk-nadäki siwoñitä Anutu yäpmäñ wädäk täkañ u täñkentäñpäñ penta kañ iwarut.

23 ✧ Tänpäñ nadäk-nadäki gwäjiwanitä jopman yäk täkañ unita juku nämo penen. Nadätan, man udewanitä ämik man pewä ahäk täkañ.

✧ **2:12:** Mat 10:33 ✧ **2:13:** Rom 3:3-4; Nam 23:19; Tai 1:2 ✧ **2:14:** 1Ti 6:4; Tai 3:9 ✧ **2:15:** 1Ti 4:6; Tai 2:7-8 ✧ **2:16:** 1Ti 4:7 ✧ **2:17:** 1Ti 1:20 ✧ **2:19:** Nam 16:5,26; Jon 10:14, 1Ko 8:3; Ais 52:11 ✧ **2:20:** 1Ko 3:12 ✧ **2:21:** 2Ti 3:17 ✧ **2:22:** 1Ti 6:11 ✧ **2:23:** 1Ti 4:7

24 ✧ Tānpāṅ Ekāni tāṅo piā amatā man wārāt-wārāt nāmo tāṅpek. Nāmo, u āma kuduptagān not tāṅ yāmiṅpāṅ Ekāni tāṅo man meni tāṅpidām-pidām terak ba bānep kwini terak yāwetpāṅ yāwoṅārewek.

25 ✧ Tānpāṅ āma nadāk-nadāk gwājiwani yāpmāṅ kuṅat tākaṅ u bānep tāga terak yāwetpāṅ yāwoṅārewek. Yāwetpāṅ yāwoṅārek tāṅirān Anututā nadāṅ yāmiṅirān bānep sukurenṅpāṅ man burenita nadākinik āneṅi kāwep tāneṅ.

26 Ude tāneṅo uwā nadāwā tumbāpāṅ Satantā iniken mani iwatneṅta buṅep pewān yepmāṅireko u dat-kwinitpeṅ kuneṅ.

3

Kadāni bāmopi-ken wakitā api ahāṅ pārek

1 ✧ Man ṅonita juku peṅpāṅ nadā! Kadāni tārek-tārekken bārāpi mebāri mebāri api ahāneṅ.

2 ✧ Amatā initagān nadāṅkaṅ moneṅ wādāk-wādakta gāripi api nadāneṅ. Tānpākaṅ ini wāpi yāpmāṅ āroṅpāṅ ārowani pāhap tānpāṅ yāṅawāt-awāt ba noriye man wakiwaki api yāwetneṅ. Ba miṅiye naniye tāṅo man api utneṅ. Tāṅkaṅ iron kādetta bānep tāga nāmo api nadāneṅ. Uwā Anutu ini ba, unitāṅo man māde api ut imineṅ.

3 Uwā āmawebe not nāmo api tāṅ yāmineṅ, ba āma kubātā waki tāṅ yāmiṅirān momini nāmo peṅ imiṅpāṅ yāṅwawak man api yāneṅ. Ba āma yāṅpāṅ-yabāṅ yāwat api tāneṅ. Tānpāṅ iniken gupi tāṅo gārip ugān api iwatneṅ. Uwā komi tānpāṅ āmik bumta api tāneṅ. Ude tāṅkaṅ kādet tāgata iwan api tāneṅ.

4 Ba iniken noriyeta waki tāṅ yāmiṅpāṅ iniken nadāk waki tāropigān api iwatneṅ. Tāṅkaṅ inita nadāṅirā ārowani pāhap api tāneṅ. Ude tāṅkaṅ Anututa gāripi nadānaṅipāṅ kome tāṅo gāripgān api iwarān tāneṅ.

5 ✧ Tānpākaṅ Anutu tāṅo kādet bureni-inik, kehāromi nitek unita ket nāmo nadāṅkaṅ gupi-tāgān api iwatneṅ. Eruk Timoti, āma udewani yabāṅ umuntaṅpāṅ ukāt itpāṅ-nadāk kubā nāmoinik tāṅpen.

6-7 ✧ Tānpākaṅ āma udewani ātutā webe nadāk-nadāki kwini unitā eṅiken kābop ārok tākaṅ. Āroṅkaṅ man jopi-jopi yāṅ-yākṅat-pewā nadākiniki āma uterak pek tākaṅ. Webe uwā nadāk-nadāki kehāromi nāmo unita bānep nadāṅ gāripitā momi-ken yāmagurirā nadāwātāk pāhap tāk tākaṅ. Tāṅkaṅ nadāk-nadāk yāpmākta gāripi nadāk tākaṅ upāṅkaṅ Anutu tāṅo man bureni u tāga nāmo nadāwā tārek tākaṅ.

8 ✧ Tānpākaṅ āma kādet udewani tāk tākaṅ uwā man burenita iwan tāk tākaṅ, bian āma yarā wāpi Janes kenta Jabrestā Moses tāṅo manta iwan tāṅkumāno udegān. Āma udewani tāṅo nadāk-nadāki wawākaṅ Anututa nadākinik nāmo tāṅ imik tākaṅ.

9 Upāṅkaṅ tāktāki waki u kadāni kāroṅi tāga nāmo api tāneṅ. Nāmo, amatā unitāṅo kādet u kaṅpāṅ nadāwā guṅ tāṅo bumik api tāṅpek, bian āma Janes kenta Jabres tāṅo tāktāki kaṅpāṅ nadāṅkuṅo ude. Ude kaṅpāṅ nadāṅpāṅ nāmo api iwarān tāneṅ.

Timoti, Anutu tāṅo man iṅit-inik tāyi

10 Upāṅkaṅ Timoti gāhā bian nākkāt itpāṅ Anututā kādet gāripi nadāk tāyak u āmawebe yāwetpāṅ yāwoṅārek tāṅira nabāṅpāṅ-nadāṅkun. Ba tāktākna imaka, u nadātan. Ba imaka u ba u tāk tāyat u mebāri imata tāk tāyat u nadātan. Tānpāṅ mebārina ṅode nadātan; Nāk Anutu nadāṅ imikini tāk tāyat, bārāpi

gänaŋ nämo kwitak täyat, ämawebe iron täŋ yämik täyat, ba piä ehuranigän täk täyat. U kudup nadätan.

11 ✧ Täŋkaŋ komi bäräpi täŋ namiŋkuŋo u imaka, nadätan. Antiok komeken, Aikoniam komeken, ba Listra yotpärare-ken komi namiŋirä komi pähap nadäŋkut. Ude upäŋkaŋ Ekänitä bäräpi u kudup ketäreŋ namiŋkuk.

12 ✧ Bureni-inik, äma kuduptagän Jesu Kristota yäŋpäŋ Anutu täŋo man iwatnayäŋ täŋo uwä komi bäräpi api ahäŋ yämek.

13 Täŋ, äma täktäki taräkikät jop yäŋ-yäkŋarani ämatä ini bänepken ba ätu täŋo bänepiken yäŋ-yäkŋat piä täŋtäko taŋi-inik ahäŋpäŋ api weŋ pärek.

14 ✧ Täŋpäkaŋ Timoti, gähä man bureni gäwetpäŋ gäwoŋäreŋirä nadäkinik täŋkuno u iŋit-inik täŋpäŋ kaŋ kuŋat. U imata, äma man u gäwetpäŋ gäwoŋäreŋkuŋo unitäŋo mebäri u nadätan.

15 ✧ Ba gäk ironikentä yäput peŋpäŋ Anutu täŋo man u nadäŋ yäpmäŋ äbätan u bureni-inik yäŋ nadätan u. Anutu täŋo man u kehäromi ŋodewani; U bänepka-ken peŋyäŋek pewän ahäŋ gamiŋirän Kristo Jesu nadäŋ imiŋpäŋ irit kehäromita biŋam täga api täŋpen.

16 ✧ Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man kudän täwani u kudup Anutu täŋo Munapiktä täŋmeham taŋirän ahäŋ moreŋkuŋ. Man u danipäŋ nadäk täŋitna man bureni täŋo mebäri niwetpäŋ niwoŋärek täk täyak. Ba unitä ämawebe nadäk-nadäki gwäjiŋ ärowani yäpän-siwontakta yabäŋ yäk täyak. Ba kädet gwäjiwani yäŋpäŋ yäpän-siwontak täyak, ba kuŋat-kuŋat siwoŋi niwetpäŋ niwoŋärek täk täyak.

17 Täŋpäkaŋ Anutu täŋo mantä ämawebeniye bänepi-ken piä ude täŋtäyon piä täga mebäri mebäri säkgämän täneŋta pidämtak täkaŋ.

4

Timoti, Anutu täŋo piä gwäk pimiŋpäŋ täyi

1 ✧ Timoti, näk Anutu iŋamiken ba Kristo Jesu äma kumbani ba kodak irani bok yäpmäŋ daniwayäŋ täyak u iŋamiken jukuman kubä gäwerayäŋ. Kristo Jesu u äneŋi kwawak ahäŋpäŋ ämawebeta intäjukun it yämayaŋ täyak unita ŋode peŋ gäwetat;

2 ✧ Unitäŋo manbiŋam ehuranigän yäŋahäŋpäŋ yäwet täyi. U kadäni kadäni, ämawebe man u nadäneŋ ba nämo nadäneŋo u jop uken gwäk pimiŋpäŋ Kristo täŋo manbiŋam yäwet täyi. Ude täŋpäŋ ämawebe täŋo nadäk-nadäki yäpi-siwontak täkot. Täŋkaŋ kädet gwäjiwani iwarani u jukuman kehäromigän kaŋ yäwet. Ba äma nadäŋ bäräp ikek bänepi täŋpidäm taŋ yämik täyi. Piä u täkta nämo gaŋa taŋpäŋ Kristo täŋo man kädet ket täŋpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek kaŋ tä.

3 ✧ Nadätan, kämiwä ämawebetä Anutu täŋo man mebäri bureni nintä yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täkamäŋ u nadäkta api bitnäneŋ. Man burenita bitnäŋkaŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek äma bänep ärik-ärik man yäwani unita äbä niwetpäŋ niwoŋäreŋwut yäŋpäŋ gera api yäneŋ. Man jopi ini bänepitä gäripi nadäk täkaŋ ugän api nadäneŋ.

4 ✧ Man bureni peŋpäŋ kobap man api nadäneŋ.

5 Täŋpäkaŋ Timoti gähä bänep nadäk-nadäkka ba irit kuŋat-kuŋatkata watäni kaŋ it. Täŋpäŋ Kristota yäŋpäŋ komi ba bäräpi kotakta nämo bitnäwen. Täŋkaŋ Anutu täŋo man yäŋhäk-ahäk piä säkgämän kaŋ tä. Ude täŋkaŋ Anutu täŋo watä äma gähä piä yäŋ-gamani u kudup kaŋ täŋ more.

Pol täŋo kumäk-kumäk kadäni keräp taŋkuk

✧ **3:11:** Apos 13:50; Apos 14:5,19; Sam 34:19 ✧ **3:12:** Mat 16:24; Jon 15:20; Apos 14:22 ✧ **3:14:** 2Ti 2:2 ✧ **3:15:** Jon 5:39, 1Pi 1:20-21 ✧ **3:16:** Rom 15:4, 2Ti 2:21 ✧ **4:1:** Apos 10:42; Rom 14:9-10 ✧ **4:2:** Apos 20:20,31 ✧ **4:3:** 1Ti 4:1, 2Ti 1:13 ✧ **4:4:** 1Ti 4:7

6 ✧ Tänpäkañ nähä paorayañ. Bian Anutu iniñ oretta wain ume piwä kuñkuño ude nägätña api piwä kuneñ. Kumäñpeñ kukkukña kadäni keräp täyak.

7 ✧ Upäñkañ nämo umuntäyat. Nämo inik, äma närep mirek gärepmirek täñkañ gwäk pimiñpäñ bäräñeñ päñku бага pewani-ken ahäk täkañ näk udegän nämo kwitañkañ bäräñeñ yäpmäñ äbätängän бага pewani-ken ahätat ño! Näk nadäkinikña nämo pewa putärenkuñ.

8 ✧ Unita nadätat, siwoñi kuñat-kuñat täño gwäki tägagämän u näkä yäpmäkta itak. U kadäni pähapken Ekäni, ämawebe täño täktäk yäpmäñ daniwani äma siwoñi-inik unitä api namek. Tänpäkañ gwäki säkgämän u näkagän nämo api namek. Nämo inik, ämawebe Ekänitä äbäkta bänep peñpäñ itsämäk täkañ unita imaka, api yämek.

Man paotpaot

9 ✧ Tänpäkañ Timoti, gwäk pimiñpäñ näkken bäräñeñ äbi.

10 ✧ Butewaki pähap, notnapak Demas unitä kome täño gärip iwatpäñ nabä kätäñpeñ Tesalonaika komeken kuñkuk. Tänpäkañ Kresens imaka nabä kätäñpeñ Galesia komeken kuñkuk. Kuñirän Taitus Dalmesia komeken kuñkuk. 11 ✧ Tänpäkañ Lukkät ninekgän itkamäk. Unita Timoti, Mak yäwikañ bok kañ äbun. Unitä piä täga api täñkentäñ namek.

12 ✧ Täñkañ notninpak Tikikus uwä iniñ kirewa Efesus komeken u ärenkuk.

13 ✧ Tänpäkañ gäk äbayäñ yäñpäñä näkño mänit tek Troas yotpärare-ken Kapustä eniken yäñopmäñpäñ peñkuro u yäpmäñkañ kañ äbi. Ba näkño buk kenta man kudän moräki täñpäñ pewani u imaka, kañ yäpmäñ äbi.

14 ✧ Eruk, Aleksada kapa-päñ imaka imaka täñpani unitä waki mäyap täñ namiñkuk. Unita Ekänitä kowata api imek.

15 Äma unitä man yäwetpäñ yäwoñäre k täñkumäño u mäyap utpäñ yejämäk täñkukonik. Unita udegän täñ gamekta watäni itpeñ kañ kuñat.

16 ✧ Nadätan? Man piäken pengän itkut-ken uken notnapak kubätä näk gäarak nämo itkuk. U kudup nabä kätäñpeñ kuñkuñ. Unitäño momini uwä Ekänitä peñ yämiton.

17 ✧ Bureni, notnayetä nabä kätäñpeñ kuñkuño upäñkañ Ekänitäwä nämo nepmañkuk. Nämo, u mani biñam guñ äbotken yäñahäñjira unitä nadäkta manna täñmeham täñpäñ kehäromi namiñkuk. Täñpäñ tom komi, äma yewani meni-ken nanik ketärenpäñ nepmañkuk.

18 Ude täñ namiñkuko udegän, Ekäni uwä waki mebäri mebäri uken nanik ketärenpäñ kunum gänañ irit bägupi täga u gänañ api nepmañpek. Tänpäkañ Ekäni uterak epmäget peñyänek pen mät it yäpmäñ ärowek. U bureni!

19 ✧ Eruk, yanäpi yarä Prisila kenta Akwila ukät Onesiforus ba unitäño äboriye näkño mena yäpmäñpäñ bänep täga man yäwet.

20 ✧ Butewaki, notnapak Erastus u Korin yotpärare-ken itkukotä pen itak. Ba Trofimus käyäm täñpewän Miletus komeken teñkut.

21 Unita Timoti, iwän mänit kadäni nämo keräp täñirän gäkä jukun kañ äbi. Tänpäkañ notkapak Yubulustä bänep täga gäwetak. Ba Prudens, Linus, Klodia ukät äma ätu Kristo wäpi terak notkaye wanotkaye itkañ u kuduñtagän udegän bänep täga man gäwetkañ.

22 Eruk, Ekänitä bänep nadäk-nadäkka-ken iton. Täñkañ unitäño orakorakitä gäk uwäktäñ gamiton.

✧ 4:6: Plp 2:17 ✧ 4:7: 1Ti 6:12 ✧ 4:8: 1Ko 9:24-25; Rev 2:10 ✧ 4:9: 2Ti 1:4 ✧ 4:10: Kol 4:14; Tai 1:4 ✧ 4:11: Kol 4:14; Apos 15:37-39 ✧ 4:12: Efe 6:21-22 ✧ 4:13: Apos 20:6 ✧ 4:14: 1Ti 1:20; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6 ✧ 4:16: 2Ti 1:15 ✧ 4:17: Apos 23:11, 27:23; Dan 6:22 ✧ 4:19: Apos 18:2, 2Ti 1:16-17 ✧ 4:20: Apos 19:22, 20:4

Taitus Poltä Taitus jukuman iwetta manbiñam ño kudän täñkuk

¹ Näk Pol, Anutu täño piä ämagän ba Jesu Kristo täño aposoro kubä ude itat. Unita ämawebe Anututä bian inita iwoyänkuko u täñkentän yämiñira Kristota nadän imikinik täkta naniñ kireñkuk. Ba täñkentän yämiñira ämawebe unitä man bureni nadäwä tärekta naniñ kireñkuk. Man bureni uwä irit kuñat-kuñat Anututä gäripi nadäk täyak upäj niwoñärek täyak.

² ✧ Täñpäkañ man bureni unitäño mebäri-inik uwä irit kehäromi pätak u bureni-inik api kañ-ahäne. Bian-inik, Anututä intäjukun imaka kubä nämo pewän ahäñirä irit kehäromi u nimikta yänkehärom tañkuk. Täñpäkañ Anutu uwä jopman kubä nämo yäk täyak.

³ ✧ Eruk it yäpmäj äbätängän kadäni kubä Anututä ini nadänkuk-ken uken äma ätu irit kehäromi täño manbiñam yänahäkta yäpmäj daniñpäñ yepmankuk. Ude täñkuko uwä mani biñam kwawakinik pewä ahäñkuñ. Täñpäkañ Anutu, waki kerik-ken nanik nimagurani unitä piä u näk ketna terak peñkuk.

⁴ ✧ Eruk nanakna Taitus, man ño gäka kudän täyat. Gäk äbot täñpani ninkät Anututa nadäkinik bok täk täkamäj unita nanakna bureni yän gäwetpäñ ñode gäwetat; Anutu nanin ba äma nin nimagurani Jesu Kristo unitä orañ gamiñirän unitäño bänep pidäm terak kañ kuñat.

Äbot täñpani täño intäjukun ämata jukuman

⁵ Taitus, gäk piä moräki täñ paotta ba äbot täñpani yotpärare kubäkubä täño watä äma yabän ahäñpäñ yepmakta Krit komeken gepmanpeñ kuñkut. Täñkañ man bian gäwetkuro unita juku piñpäñ nadä;

⁶ ✧ Äbot täñpanita intäjukun itta äma ñodewanipäj yäpmäj daniñpäñ kañ yepman yän gäwetkut; Äma, ämawebe inamiken siwoñigän kuñarani, ba webe kubägän yäpani. Ba äma unitäño nanakiye uwä Jesuta nadän imikinik täñpäñ peñawäk ba miñi nani täño man bitnäkö nämo täñpani. Äma udewanipäj, äbot täñpanita intäjukun itta kañ yabän ahäñpäñ yepman.

⁷ ✧ Unita ñode nadä; Äbot täñpani täño intäjukun ämatä Anutu täño piäta watä it täkañ unita äma u siwoñi-inik kuñarirä ämawebetä yabäñpäñ-nadäwä momini nitek nämo täneñ. Täñpäñ äma uwä näk wäpna biñam ikek itat yänkañ äboriye yäwetpäñ yäwoñärek kokwawak terak nämo täñpani. Ba ume nañkañ täñguñguñ täñpäñ äma komita nämo täñpani. Täñkañ moneñ tuñumta nadäwätäk nämo täñpani.

⁸ Ba äma u iron täga täñpäñ kädet siwoñigän kuñatpäñ kädet täga-tagän gäripi-inik nadäwani. Täñkañ äma uwä man yäkyäki ba täktäkita watä irani.

⁹ ✧ Täñpäkañ watä äma uwä Anutu täño man mebäri bureni nintä yäwetpäñ yäwoñärek täk täkamäj udegän inñit-inik täneñ. Man bureni u inñit-inik täñpäñ säkgämän yänahäñirä ämawebe kädet siwoñita nadäkinik täñpäñ täga kuñatneñ, ba äma Anutu täño man bureni ut täkañ unitäño jopman uwä täga utpewä mäneñ.

Nadäkinik täñpä wawanita man

✧ **1:2:** Kol 1:27 ✧ **1:3:** Efe 1:9-10; Tai 2:10, 3:4, 1Ti 1:1,11 ✧ **1:4:** 2Ko 8:23; Gal 2:3, 2Ti 1:2, 4:10; Rom 1:7 ✧ **1:6:** 1Ti 3:2-7, 2Ti 2:24-26 ✧ **1:7:** 1Ko 4:1 ✧ **1:9:** 2Ti 4:3; Tai 2:1

10 ✧ Tänpäkaŋ Taitus, gäk watä äma täga-tägapäŋ kaŋ yabäŋ ahäŋpäŋ yep-manŋ. Imata, Krit komeken äbot täŋpani bämopi-ken nanik mäyaptä man burenita bitnäpän jop manman yän-yäkŋatpän ämawebe mäyap kädet goret käda yämagut täkaŋ. Äma yäyat uwä mäyaptä jopman ŋode yäk täkaŋ; In guŋ äbotken naniktä äbot täŋpani-kät itta nadäŋpäŋä, eruk бага man iwatkaŋ gupjin moräk kaŋ madäwut yäk.

11 ✧ Tänpän äma uwä mäyäk-kät nämo monen yäpmäkta jop manman ude yän-yäkŋat-pewä nädamiŋi-nani ätu nadäkiniki pewä putärewäpän säkgämän nämo it täkaŋ. Unita Taitus, gäk äma jop manman yäk täkaŋ u yänin bitnä.

12 Nadätan? Krit nanik iniken äma nadäwani kubätä ini Krit nanik ämawebeta ŋode yänkuk; Krit nanik u waki, jop manmangän yäwani yäk. Uwä tom ägwäri udewani, orek patkaŋ ketem naktagän nadäk täkaŋ yän yänkuk.

13-14 ✧✧ Tänpäkaŋ Taitus, äma nadäwani uwä man bureni-inik kubä yänkuk. Unita gäk äbot täŋpani täŋo kuŋat-kuŋari yäpä tägakta man kehäromi kaŋ yäwet. Yäweriri nadäkiniki äneŋi täŋkehärom taŋpäŋ Juda nanik täŋo kobap man unita nadäkinik nämo täŋ yämineŋ. Ba äma Anutu täŋo man burenita bitnäkä täkaŋ unitäŋo бага man nämo nadän yämineŋ.

15 ✧ Taitus, gäk nadätan? Äma bänepi paki-iniktä kuŋat täkaŋ uwä imaka kuduptagänta nadäwä tägagän täk täkaŋ. Upänkaŋ äma bänepi-ken momitä tokŋek itkaŋ nadäkinik nämo pewän ahäk täkaŋ uwä imaka kuduptagänta nadäwä wakigän täk täkaŋ. U imata, bänep nadäk-nadäki-ken wakitä tokŋek parirä kädet siwoŋi u iwatta nämoinik nadäk täkaŋ.

16 ✧ Äma udewani uwä man ŋode yäk täkaŋ; Näk Anututa nadäkinik täk täyat yäk. Ude yäk täkaŋ upänkaŋ täktäki waki unitä ŋode niwoŋärek täyak; Ekänita mäde ut imani. Uwä man bitnäkä tänpän kädet täga kubä nämoinik pewä ahäk täkaŋ. Tänpäkaŋ kädet waki ude täŋirä Anututä taräki-inik yabäk täyak.

2

Äbot täŋpani ämawebeta jukuman

1 ✧ Eruk Taitus, gähä äbot täŋpani ämawebe Anutu täŋo man mebäri bureni ugän iwatta yäwetpän yäwoŋärek kaŋ tä.

2 Täŋkaŋ äma ekäni ekäni ba tägawani u ŋode kaŋ yäwet; In man yäkyäkjin ba täktäkjinta watä itpän kaŋ kuŋarut. Ba nadäwätäk ikek kuŋatpän Ekäni täŋo manbiŋam ŋo inŋit-inik tänpän iron kädet täga ugän kaŋ iwarut. Tänpän in bäräpi gänaŋ kwikinik kaŋ irut.

3 ✧ Tänpäkaŋ Taitus, äma ekäni ude yäwetkaŋ webe ekäni ekäni udegän ŋode kaŋ yäwet; In Anutu inamiken siwoŋi kaŋ kuŋarut. Ume komi taŋi naŋkaŋ ämawebe yänpäŋ-yabäŋ yäwat nämo täneŋ. Nämoinik! Kädet tägagän tänpän-yäwoŋärek täneŋ.

4 Ude tänpän webe gubaŋi kädet tägatäga yäwetpän yäwoŋärenirä äpiyeta gäripi nadäŋpäŋ nanakiyeta udegän nadäneŋ.

5 ✧ Täŋkaŋ ämawebe gägäni ätutä Anutu täŋo manta man waki yäneŋo udeta yäwetpän yäwoŋärek täŋirä webe gubaŋi gubaŋi uwä kädet siwoŋi iwatpän kwikinik itneŋ. Ini eŋi-kengän itpän nanak ba imaka imakanita watä säkgämän itneŋ. Täŋkaŋ bänep iron kädet siwoŋi ugänpäŋ iwatneŋ. Tänpän äpiye täŋo man buramineŋ.

6 Eruk Taitus, äma gubaŋi gubaŋi imaka, man kehäromi yäweriri nadäŋpäŋ iniken irit kuŋat-kuŋarita watäni itpän kaŋ kuŋarut.

7 ✧ Täñ gäkñawä kädet tägagän täñpen kuñariri äma gubañi gubañi unitä gäkño täktäkka u kañkañ udegän api iwatneñ. Ba man yäwetpäñ yäwoñärek piä täk täyan unita nadäkinik täñpäñ säkgämän kañ tä. Jop, yäñ-yäkñarani nämo yäwen.

8 ✧ Nämo, man bureni siwoñigän yäñiri ämatä man yäwayäñ täyan uken goret kubä nämo kañ-ahäñpäñ yäñpäñ gabäñ gawat kubä täga nämo täneñ. Ude täñiri iwaniyetä mäyäk man niwetta kädetta wäyäkñewä wawäpäñ ini api mäyäk täneñ.

9 ✧ Täñpäkañ Taitus, äbot täñpani ämawebe u gänañ nanik äma ätu äma täño piä äma jopi ude itkañ uwä ñode kañ yäwet; In intäjukun ämajiyä täño man buramikgän kañ täk täñput. Mani nämo utkañ piä siwoñigän täñirä intäjukun ämajiyetä tabäñpäñ gäripi pähap api nadäneñ.

10 ✧ Täñpäñ intäjukun ämajiyä unitäño tunum nämo kubotäneñ. Ba tänyäkñarani kubä nämo täneñ. Nämo, man buramikgän täñirä intäjukun ämajiyetä piä siwoñigän täñpani yäñ api nadäñ tamineñ. Eruk in kädet siwoñi ude iwatnayäñ täkañ uwä Anutu, wakiken nanik nimagurani unitäño manbiñam unita ämawebetä nadäñirä ärowani api täñpek.

11 Unita Taitus, kädet täga ude täñpen kuñat täkäna. U imata, Anututä orakoraki kwawak pewän ahäñkuñ. Orakoraki u ämawebe paot-paotta biñam täñpani kuduptagän waki keriken nanik yämasurekta kehäromi nitek.

12 ✧ Täñpäkañ orakoraki, nin nimagutkuko uwä ñode niwetpäñ niwoñärek täyak; Kome täño nadäñ gärip ba Anutu täño man peñawäk u mäde ut imiñkañ gwäk pimiñpäñ Anutu-tagän nadäñ imiñpäñ siwoñigän kuñat täkäna.

13 ✧ Täñkañ Anutunin Jesu Kristo kehäromi nitek ahäwayäñ täko unitagän itsämäñpäñ kuñat täkäna. Jesu uwä paot-paotta biñam täñpanipäñ nimagurani.

14 ✧ Täñpäkañ Jesu uwä iniken gupi ninta kowata iniñ kireñpäñ kome täño kuñat-kuñat wakiken nanikpäñ nimagutta kumbuk. Uwä ämawebe äbot inipärik kubä inita biñamgän itta ärutpak täñpäñ nipmañkuk. Ba nintä kädet siwoñita gäripi nadäñpäñ kuñatta udewä täñkuk.

15 ✧ Unita Taitus, gäk ämawebe kuduptagän man u yäwet. Gäk piä ño täkta wäpka biñam nitek unita ämawebe bänepi täñpidäm täñ yämiñiri man u kañ iwarut. Ba äma kädet täga peñpäñ goret kuñarani u yäñpäñ yäpä-siwoñ takta man kehäromi kañ yäwet. Täñpäkañ äma kubätä gäka nadäñirän äma jopigän täñpayäñ täko uwä, äma udewani nämo nadäñ imen.

3

Kädet siwoñi terak kuñatne

1 ✧ Eruk Taitus, gäk ämawebe yäweriri ñode kañ täk täñput; Kome täño intäjukun äma ba gapman gämori-kengän itpäñ mani kañ buramik täñput. Täñpäñ kadäni kadäni kädet tägatäga täkta nämo bitnäneñ.

2 ✧ Ba äma yäñpäñ-yabäñ yawat ba yäñwawak nämo täneñ. Bänep kwini terakgän itpäñ ämawebe kuduptagäntä kädet tägagän täñ yämineñ.

3 ✧ Nadätan? Äbot täñpani ämawebe nin kudup imaka, guñ kädet iwat täñkumäñonik. Anutu täño man mäde ut imiñpäñ man bitnäc ba kädet goret-goret-gän kuñat täñkumäñonik. Kome täño kañgärip ba nadäñ gärip unitä ärowani täñ nimiñirän watä piä ude täñ imik täñkumäñonik. Nadäwawak ba kokwawak terakgän kuñatpäñ iwan kowata kowata täñpäñ kuñat täñkumäñonik.

✧ 2:7: 1Ti 4:12, 1Pi 5:3 ✧ 2:8: 1Pi 2:15 ✧ 2:9: 1Ti 6:1 ✧ 2:10: Tai 1:3 ✧ 2:12: 1Jo 2:16; Efe 1:4 ✧ 2:13: 1Ko 1:7; Plp 3:20 ✧ 2:14: Gal 1:4; Kis 19:5; Lo 7:6; Sam 130:8; Ese 37:23, 1Pi 2:9 ✧ 2:15: 1Ti 4:12 ✧ 3:1: Rom 13:1-7, 1Pi 2:13-14 ✧ 3:2: Plp 4:5 ✧ 3:3: 1Ko 6:11; Efe 2:2, 5:8

4 ✧ Ude tāk tǎŋkumǎŋo upǎŋkaŋ mǎden, eruk yǎpǎtǎgak ǎmanin Anututǎ iniken bǎnep ironi niwoŋǎrenpǎŋ oraŋ nimiŋpǎŋ paotpaotken nanikpǎŋ wǎdǎŋ tǎdotpǎŋ nipmaŋkuk.

5 ✧ Nintǎ kudǎn siwoŋi kubǎ tǎŋitna nǎmo, Anututǎ iniken bǎnep iron terak imaka umuri-ken nanik wǎdǎŋ tǎdotpǎŋ nipmaŋkuk. Tǎŋpǎŋ unitǎŋo Munapikitǎ bǎnepnin ǎrut nimiŋpǎŋ tǎŋkodak taŋpǎŋ nipmaŋkuk.

6 ✧ Tǎŋpǎkaŋ Anututǎ yǎpǎtǎgak ǎmanin Jesu Kristo iwet-pewǎn Munapiki tokŋek-inik peŋ nimiŋkuk.

7 ✧ Nin inikǎt bǎnep kubǎgǎn itta iron pǎhap ude tǎŋ nimiŋkuko unita ŋode nadǎkamǎŋ; Irit kehǎromita nadǎkinik tāk tǎkamǎŋ u it yǎpmǎŋ kuŋtǎŋgǎn bureni api kaŋ-ahǎne.

8 Taitus, man u bureni-inik. Unita man u kehǎromigǎn yǎweriri ǎmawebe Anututa nadǎkinik tǎŋkuŋo unitǎ nadǎwǎ tǎrewut. Nadǎwǎ tǎrewǎpǎŋ piǎ tǎga mebǎri mebǎri u tǎktagǎn nadǎk ba kehǎromi unitagǎn penen. Kǎdet tǎga unitǎ ǎmawebe kudup bureni-inik tǎŋkentǎŋ yǎmik tǎyak.

9 ✧ Tǎŋ, man jopi-jopi ǎma ǎtutǎ yǎŋahǎk tǎkaŋ unita juku penpǎŋ nǎmo nadǎnen; U man goret-goret yǎk tǎkaŋ. ǎbekjiye orajiye tǎŋo wǎpi tawaŋ ugǎnpǎŋ yǎŋpǎŋ-nadǎk tǎk tǎkaŋ ba Moses tǎŋo бага tǎpuri tǎpuri unita nadǎwǎ ǎrowani tǎŋpǎkaŋ ǎmik man pewǎ ahǎk tǎkaŋ. Tǎŋpǎkaŋ man yǎk tǎkaŋ uwǎ jopigǎn, tǎŋkentǎk kubǎ nǎmo pewǎ ahǎk tǎkaŋ.

10 ✧ Tǎŋpǎkaŋ inkǎt nanik ǎma kubǎtǎ duŋ-wewek kǎdet pewǎn ahǎwayǎŋ tǎko uwǎ jukuman kehǎromi kadǎni kubǎ ba yarǎ ude kaŋ iwet. Eruk, ude iwerikaŋ kǎdet u nǎmo pewǎnǎ mǎde kaŋ ut imi.

11 ✧ Gǎk nadǎtan, ǎma uwǎ kǎdet siwoŋi penpǎŋ momi kǎdet iwarani. Tǎŋpǎkaŋ imaka wakiwaki tǎk tǎyak unitǎ ŋode niwoŋǎretak; U waŋ moretak.

Man ǎtu juku piŋpǎŋ kuŋatta

12 ✧ Taitus, gǎkŋo kome yǎpmǎkta nǎk Atemas ba Tikikus yarǎ uken nanik kubǎpǎŋ gǎkken tewa yǎpmǎŋ api ǎrewek. ǎrenjirǎn gǎk nǎk nabǎkta ehutpen Nikopolis komeken ŋo ǎbǎ kaŋ nabǎ. Imata, mǎnit kadǎni-ken nǎk Nikopolis kome ŋo itta nadǎtat unita.

13 ✧ Eruk, бага manta nadǎwani ǎma wǎpi Senas ukǎt Apolos kǎdet kǎroni kudayǎŋ tǎkamǎn unita ketem tuŋum tǎŋkentǎŋ yǎmiŋiri kǎdet miŋin uken imaka kubǎta wǎyǎkŋedenǎwǎ.

14 ✧ Nadǎtan? Nintǎŋo ǎmawebeniyetǎ jopjop, iniken gǎrip terak nǎmo kuŋatneŋ. Nǎmo, u kudǎn tǎgagǎn ba piǎ tǎgagǎn kaŋ tǎk tǎŋput. Ude tǎŋkaŋ ǎma ǎtutǎ imaka kubǎta wǎyǎkŋenayǎŋ tǎŋo uwǎ kaŋ tǎŋkentǎŋ yǎmik tǎŋput.

15 Taitus, ǎma nǎkkǎt itkamǎŋ ŋonitǎ ganin oret man pewǎ ǎrekaŋ. Tǎŋpǎkaŋ ǎmawebe Ekǎnita nadǎkinik tǎŋpǎŋ ninta gǎripi nadǎk tǎkaŋ unita oretoret man kaŋ yǎwet. Eruk, Anutu tǎŋo bǎnep ironǎ intǎ terak ǎroton.

✧ **3:4:** Tai 1:3 ✧ **3:5:** 2Ti 1:9; Efe 5:26; Jon 3:5 ✧ **3:6:** Apos 2:17-18 ✧ **3:7:** Rom 3:24 ✧ **3:9:** 2Ti 2:14,16,23 ✧ **3:10:** Mat 18:15-17, 2Jo 10 ✧ **3:11:** 1Ti 6:3-5 ✧ **3:12:** Efe 6:21-22 ✧ **3:13:** Apos 18:24, 1Ko 3:5-6, 1Ko 16:12 ✧ **3:14:** Efe 4:28; Tai 2:14; Mat 7:19

Piremon Piä watä äma jopi kubä Anututa biḡam täḡkuko unitäḡo manbiḡam

1-2 ✨ Näk Pol Kristota yäḡpäḡ komi eḡiken nepmaḡpani näkä, ba notninpak Timoti-kät man kudän ḡo täkamäk. Man ḡowä ḡodeta kudän täkamäk; Notninpak Piremon, ninkät piä mebäri kubägän täḡpani gäka, ba wanotnin Apia unita, ba notninpak Akipas, Anututa yäḡpäḡ ämik bok täḡpani unita. Ba äbot täḡpani ämawebe Anutu inḡ oretta Piremontä eḡiken ärok täkaḡ unita imaka man ḡo kudän täkamäk. Täḡpäkaḡ in kuduḡta ḡode täwetkamäk;

3 ✨ Anutu Nanin-kät Ekäni Jesu Kristo unitä iron täḡ tamiḡirän iniken bänep kwini terak kaḡ kuḡarut.

Pol Piremonta bänep täga nadäḡkuk

4 ✨ Eruk, Piremon, gäḡḡo manbiḡam ḡode nadäk täyat unita näk kadäni kadäni Anutu-ken yäḡapik man yäḡkaḡ gäka bänep täga man iwet täyat.

5 Gäk Ekäni Jesu ba Anutu täḡo kudupi ämawebe unita gäripi nadäḡpäḡ nadäḡ yämikinik täḡiri manbiḡamka nadäk täyat.

6 ✨ Täḡpäkaḡ näk gäka Anutu-ken ḡode imaka yäḡapik täyat; Gäk ba nin nadäkiniknin terak yäḡpäḡ-nadäk säkgämän bok täk täkamäḡ unitä nadäk-nadäka piräreḡ gamiḡirän iron kädet täga mebäri mebäri Kristo-kät kentäḡpäḡ yäpmäk täkamäḡ ḡonitä pen yäpmäḡ yäpmäḡ kunayäḡ täkamäḡ unita kaḡ nadäwi tumbut.

7 ✨ Täḡpäkaḡ notnapak, gäk Anutu täḡo kudupi ämawebenyeta iron täḡ yämiḡiri oretoret täk täkaḡ. Ude täḡiri manka biḡam nadäḡpäḡ näk imaka, bänep oretoret pähap täḡpäḡ bänepna pidämtak täyak.

Piremontä Onesimus äneḡi imagutta man

8 Eruk Piremon, gäk Kristo wäpi terak notnapak ude itan unita imaka kubä gäkä täga tänaḡi u täkta täga peḡ gäweret.

9 ✨ Upäḡkaḡ gäka nadäḡ gamikinik täyat unita piä u täkta jop gäwet yabätat. Gäk näḡḡo mebärina nadätan; Näk tägawani, ba apiḡo näk Kristo täḡo piä täk täyat unita yäḡpäḡ komi eḡi gänaḡ itat.

10 ✨ Unita nanakna Onesimus ḡo täḡkentäḡ imikta gäwet yabäḡira käwep nadäḡ namen. Nadätan? Näk komi eḡi ḡo gänaḡ irira Onesimus uwä ahäḡ namänpäḡ näkä Anutu täḡo man iwetpäḡ iwoḡäreḡira Anututa nadäkinik täḡkuko unita nani ude täyat.

11 Bian äma uwä piä säkgämän kubä nämo täḡ gamiḡkuk. Upäḡkaḡ bänepi yäpmäḡ äyäḡutkuko unita apiḡo gäkkät nekta piä säkgämän-inik täga api täḡ nimek.

12 Unita apiḡo Onesimus tewa äretak. Äretak uwä bänepna gämäni.

13 ✨ Butewaki, Onesimus u näkkät bok itnaḡi. Näk Anutu täḡo manbiḡamta yäḡpäḡ komi eḡi gänaḡ irira u gäk wäpka terak täḡkentäḡ namik täyek.

14 ✨ Upäḡkaḡ näḡḡaken gärip nämo iwarayäḡ. Gäkä täga yäḡ yäwikaḡ uyaku bok täga itkäde. Unita apiḡo gäkken tewa äretak. Näk ḡode nadätat; Iron kädet näkä peḡ gäwerira täḡpayäḡ täno uwä tägainik nämo. Täḡ, gäḡḡaken gärip terak täḡpayäḡ täno uyaku säkgämän.

✨ **1:1-2:** Efe 3:1 ✨ **1:1-2:** Kol 4:17, 2Ti 2:3 ✨ **1:3:** Gal 1:3 ✨ **1:4:** Rom 1:8-9 ✨ **1:6:** Plp 1:9; Kol 1:9 ✨ **1:7:** 2Ko 7:4 ✨ **1:9:** Plm 1 ✨ **1:10:** Kol 4:9, 1Ko 4:15 ✨ **1:13:** Plp 2:30 ✨ **1:14:** 2Ko 9:7, 1Pi 5:2

15 Tənpäkaŋ duŋ-weŋpəŋ Onesimus-kät ek kadäni keräpita inigän inigän itkumäno u mebäri ŋodeta käwep; U äneŋi gäkken ärewänkaŋ bok pen api itdeno unita.

16 ✧ Uwä gäkŋo piä äma jopi ude äneŋi ittagän nämo. Nämoinik. U irepmitpəŋ notkapak säkgämän ude itta api ärewek. Nadätan, näk äma unita notnapak bureni yəŋ nadəŋpəŋ gäripi nadätat. Təŋ, gähä udegän äma unita gäripi pähap api nadəŋ imen. U piä ämaka irirän gäripi nadəŋ imayəŋ täno ugän nämo. U Ekäni wäpi terak notkapak bureni-inik irirän gäripi nadəŋ imikinik api tənpen.

17 Unita gäk näka Ekäni wäpi terak nägät moräkna bureni yəŋ nadəŋpəŋä, Onesimus ŋo not säkgämän kaŋ tən imi, näka not tən namayəŋ täno udegän.

18 Tənpäkaŋ Onesimustä goret kubä tən gamiŋkuk ba gäkŋo imaka kubä jop yäpuko tənpanä eruk näweriri näkä kowata api tən gamet.

19 ✧ Näk bureni gäwetat. Man ŋo näkŋa ketnatä kudän täyat unita nadä; Goret tənkuco unitəŋo kowata näkä api däpməŋ tärewet. Tənpäkaŋ ŋode nämo nadätan? Gäk kumäkta biŋam itkunopəŋ näkä gäwetpəŋ gəwoŋärek tənira Ekänita biŋam täyan unita gäk kowata tən naminəŋi bumik.

20 Unita notnapak, Ekäni wäpi terak nek kubägän itkamäk unita tənKentäk kubä nam yəŋ nadätat. Ude tən naminjiri Kristo wäpi terak bänepna pidäm tawän!

21 Näk nadätat, gäk näkŋo man api buramiweno unita man ŋo kudän täyat. Ba imaka tən namikta yənəpitat ŋo irepmitpəŋ säkgämän kubä api tənpen yəŋ nadätat.

22 ✧ Tənpäkaŋ gäripna ŋode pätak; Anututä gäkŋo yənəpik man nadəŋ gamiŋpəŋ tənKentəŋ naminjirän näk gäkken täga ärewet. Unita näkä itta, enjika-ken bəgup tənKireki kubä kaŋ pen nam.

23 ✧ Eruk, tärek-tärek u ŋode; Epafrastä ganiŋ oret man pewän äretak. U Jesu Kristo tənə piäta yənəpəŋ näkkät komi eni gənaŋ bok itkamäk.

24 ✧ Ba tənKentəknaye Mak, Aristakus, Demas-kät Luk unita udegän gäwetkaŋ.

25 Tənpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo tənə bänep irontä bänepka-ken itinik täyon.

Hibru Kristo uwä nintäño bämöp äma bureni-inik unitäño manbiñam

Jesutä Anutu täño mebäri yäñahäñ nimiñ moreñkuk

¹ Bian-inik Anututä Juda ämawebe nintäño äbekniye oraniye iniken manbiñam moräki moräki yäwet yäpmäñ äbuk. Manbiñam uwä profettä meni jinom yäpmäñpäñ kädet mebäri mebäri terak yäwetkuñ.

² ✧ Täñpäkañ tärek-tärek kadäni ñobayäñ Nanaki-inik meni jinom terak mani biñam niwet moreñkuk. Nanaki u imaka imaka kuduhtagän unitäño mäheminiñ täñpekta iwoyänkuk. Ba ukätgän kunum kenta kome pewän ahäñkumän.

³ ✧ Anututä iniken epmäget kudän penyänek ikek, nanaki unita wädäwän äron imiñkuko unita kudän ba täktäki unitä Anutu bureni ubayäñ yäñ yäñahäk täyak. Täñpäkañ mani kehäromitä imaka imaka kuduhtagän täñ-mhamtañ itak. Täñpäñ momi ärutärut piä täñ moreñkañ eruk kunum gänañ äronpäñ Anutu kehäromi mäheminiñ keri bure kada wäpi biñam ikek itkukonitä itak.

Nanakitä añero yärepmitpäñ ärowani-inik itak

⁴ ✧ Ude täñkuko unita Nanaki u añero äbot päke uwä yärepmitpäñ intäjukun-inik itak. Täñkañ Anututä wäp imiñkuko uwä añero wäpi yärepmitpäñ wäp inipärik kubä imiñkuk.

⁵ ✧ Jide? Anututä añero kubä man ñode iwetkuk?

Apiño gäkä näkño nanakna iriri näkä gäkño nanka itat.

Nämoinik! Ba añero kubäta ñode yänkuk?

Näkä unitäño nani irira uwä nanakna ude api irek.

⁶ ✧ Nämoinik! Nanaki tuäni u tewän kome terak ño äpayäñ täñirän iniken añero äbot päke u ñode yäwetkuk;

In kuduhtagän gukut imäpmok täñ imut! yäk.

⁷ Täñkañ añeroniye unita man kubä pen ñodewä yäkgän täñkuk;

Näkä täñpewa piä ämanaye añero u mänit bumik, ba kädäp mebet ude äworek täkañ.

⁸ Añerota ude yänkukopäñ nanakitawä ñode yänkuk;

Anutu, gäk intäjukun-inik itkunoniktä api it yäpmäñ ärowen. Kañiwat piäka u kudän siwoñi terakgän täk täyan.

⁹ *Gäk kudän siwoñita gäripi nadänkañ kudän wakita taräki nadäk täyan. Mebäri unita Anutukatä gäk kañiwat piä täkta iwoyänkuk.*

Ude täñkañ notkaye yärepmitpäñ wäpka biñam ärowani pähap gamiñirän oretoret pähap nadäk täyan. *Sam 45:6,7*

¹⁰ Täñpäñ nanakita Anututä man kubä pen ñodewä yäkgän täñkuk;

✧ **1:2:** Sam 2:8; Mat 21:38; Jon 1:3 ✧ **1:3:** 2Ko 4:4; Apos 2:33-34; Kol 1:20; Hib 8:1 ✧ **1:4:** Plp 2:9

✧ **1:5:** Apos 13:33; Hib 5:5, 1Sto 17:13 ✧ **1:6:** Rom 8:29; Sam 97:7

Ekäni, gäk yäput-peŋpäŋ kome gatäŋkun. Täŋpäŋ ketkatä kunum u täŋkun.

¹¹ *Upäŋkaŋ uwä waŋpäŋ api paotdeŋ. Tektä wek täkaŋ ude api weŋpäŋ paotdeŋ. Täŋ, gähä paot-paotka nämo, pen api it yäpmäŋ ärowen.*

¹² *Kunum kenta kome u gäkä tek biani ude yäŋopmäŋpäŋ pimiŋ tokätpäŋ api pewen. Ude täŋpayäŋ täno upäŋkaŋ gähä kudupi kubä nämo api äworewen. Nämoink, gäk paot-paotka nämo, pen api it yäpmäŋ ärowen. Sam 102:25*

¹³ *Täŋpakaŋ Anututä Jesu man ŋode iwetkuko ude aŋero kubä nämo iwetkuk;*

Gäk ketna bure käda wäpka biŋam ikek iriri näkä gäkŋo iwankaye yepmaŋpa gämotka-ken jiraŋ ude api itneŋ. Sam 110:1

¹⁴ ✧ *Eruk, ude unita aŋerota jide yänayäŋ? Ŋode; Aŋero u kudup mäniŋ ude itkaŋ Anututa watä piä täŋ imik täkaŋ. U Anututä peŋ yäwet-pewän päŋku ämawebe kunumta biŋam yäwani u täŋkentäŋ yämik täkaŋ.*

2

Jesuta nadäŋitna äpani nämo täŋpek

¹ *Bureni, Anutu täŋo nanakitä wäp ärowani-inik yäpuko unita man bureni niwerirä nadäŋkumäŋo uwä iyap takinik täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkäna. Ude tänayäŋ tämäŋo uwä man u nämo api pena paorek.*

² ✧ *Nadäkaŋ? Baga man biani Anututä äbekniye oraniyeta aŋero meni jinom terak yäwetkuko u bureniŋän. Unitä ämatä man u irepmitpäŋ nämo buramik täŋkuŋo uwä kowata wakiinik iniken täktäki waki uterakgän kaŋ-ahäk täŋkuŋonik.*

³ ✧ *Eruk, бага man biani u imaka bureni kubä upäŋkaŋ imaka bureni-tä bureni-inik kubä itak u ŋode; Anututä nin waki kerik-ken nanik nimagutta nanaki Jesu terak piä pähap kubä täŋkuk. Täŋpakaŋ nin piä unita mäde ut imiŋpäŋä jide täŋpäŋ kowata api irepmitne? Nämoink, Ekäni initägän piä pähap unita ŋode yäŋahäŋkuk; Ämawebe waki kerik-ken nanik api yämaguret. Ude yäŋahäŋirän äma man u nadäŋkuŋo u niwetpäŋ niwoŋärek täŋirä nadäŋitna bureni täŋkuk.*

⁴ ✧ *Täŋpakaŋ manbiŋam u täŋ-mehamtäktä Anututä kudän kudupi ba wärani kehäromi nikek mebäri mebäri pewän ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ iniken gärip terak Kudupi Munapik-ken nanik nadäk-nadäk iron ude äma kubäkubäta yämiŋkuk.*

Jesu uwä komen äma äworeŋkuk

⁵ *Täŋpakaŋ kome punin käda yämäŋo u ahäwayäŋ täŋirän Anututä u watäni itta aŋero nämo yepmaŋkuk. Nämo, u watäni itta äma kubä teŋkuk.*

⁶ *Unita Anutu täŋo man mujipi kubäken ŋode pätak;*

Anutu, näk nadäwätäk ŋode täk täyat;

Nin ämawä jidewani unita nadäŋ nimiŋpäŋ watä it nimik täyan?

⁷ *Gäk kadäni keräpi-tagän aŋero gämoni-ken nipmaŋkuno upäŋkaŋ epmäget kudän ba wäpnin biŋam ärowani nimiŋkun.*

⁸ ✧ *Ude täŋkaŋ imaka kudup ketkatä täŋ yepmaŋkuno u watäni itneta gämotnin-kengän peŋ moreŋkun. Sam 8:4-6*

✧ **1:14:** Sam 34:7, 91:11 ✧ **2:2:** Gal 3:19 ✧ **2:3:** Hib 10:29, 12:25 ✧ **2:4:** Mak 16:20, 1Ko 12:4,11

✧ **2:8:** 1Ko 15:27

Man uterak node daniŋpän nadäk takamän; Anututä äma gämori-ken imaka kudup yepmanjuk. Tänpän imaka kudup yän yäyak u imaka päke u kudup-tagän uwäk täyak. Täñ, apiŋo imaka kuduŋtagän äma nin gämotnin-ken nämo irirä yabäk takamän.

9 ✧ Nämo, upänkaŋ Jesutä intäjukun irirän kak takamän! U äpänpän Anutu täño iron terak äma kuduŋtagäntä yänpän kumäkta kadäni keräpi-tagän, äpani ude, aŋero gämori-ken itkuk. Tänpäkaŋ apiŋo komi nadänjukko unita Anututä epmäget kudän ba wäpi biŋam ärowani pähap imiŋjukko u kaŋpän nadäk takamän.

10 ✧ Tänpän Anutu uwä imaka kuduŋtagän täño mähemi. Ba imaka kudup-tagäntä unitäño wäpi biŋam yäpmän ärokta itkaŋ. Unita nadäk tägämän kubä iwatpän node täŋjuk; Nanakiye mäyaptä näkkät bok säkgämän kaŋ itna yän nadänkaŋ Jesu nadän imiŋirän komi nadänjuk. Tänpän komi nadänjukko uterak Jesu uwä ämawebe waki keri-ken nanik yämagurani äma bureni-inik äworeŋjuk.

11-12 ✧ Tänpän ämawebe täño bänepi ärut paktak täwani Jesu ukät ämawebe bänepi ärut paktak täyak uwä nani kubägän unita ämawebe u notnaye yän yäwetta gäripi nadäk täyak. Node yänjukko unita nadäwut;

Anutu, notnaye uwä gäkŋo mebärika api yänhänpän yäwet täŋpet. Ba änok kubägän irirä u inamiken wäpka biŋam api ganiŋ oret täŋpet yäk. Sam 22:22

13 Tänpän kubä pen node yäkgän täŋjuk;

Näk imaka, Anutugän pen api yengäma penen yän yänjuk. Ais 8:17

Ba noriyeta yänpän äneŋi kubä pen node yäkgän täŋjuk;

Nabä yäk. Näk nanak Anututä namiŋjukko ukät penta itkamän ŋo! Ais 8:18

14 ✧ Eruk, nanakiye uwä komen äma unita komen äma udegän äworeŋjuk. Ude täŋjukko uwä mebäri ñodeta täŋjuk; U ini kumäk-kumäki terak kumän-kumän täño mähemi Satan yenjakŋitta täŋjuk.

15 Ude täŋjukko uwä ämawebe kumäkta bumta umuntaŋpän kuŋat täŋkuŋo u täŋkentän yämiŋjuk. Umun unitä kehäromi yepmän irirän umun täño watä äma ude itkuŋ. Upänkaŋ Jesu täño kumäk-kumäkitä umun u yäpmän kewen yämiŋjuk.

16 ✧ Unita ket nadäwut! Jesutä piä u aŋero täŋkentän yämikta nämo täŋjuk. Nämo, Anutu täño man node kudän täwani; U Abraham äboriye, komen ämawebe u täŋkentän yämik täyak.

17 ✧ Mebäri unita Jesutä noriye täŋkentän yämikta noriye udegän-inik äworeŋjuk. Ude nämo täŋjuk yäwänäku jide tänpän Anutu-kät noriye täño bämop äma intäjukun ude irän? Nämo, noriye udegän äworenpän intäjukun äma bätaki-inik ba butewaki nadän yämani ude itkaŋ Anututa piä säkgämän täŋ imiŋjuk. Piäni uwä ämawebe momi täŋpani täño momi pen yämikta komeni yäpmänpän kumbuk.

18 Tänpäkaŋ ini uwä täñ-yabäkken äpmonkaŋ komi nadäk täŋjukko unita apiŋo ämawebe täñ-yabäkken it täkaŋ u täga täŋkentän yämik täyak.

✧ 2:9: Plp 2:8-9 ✧ 2:10: Rom 11:36 ✧ 2:11-12: Mat 25:40; Mak 3:35; Jon 20:17 ✧ 2:14: Jon 12:31, 1Jo 3:8; Rev 12:10 ✧ 2:16: Ais 41:8-9 ✧ 2:17: Plp 2:7; Hib 2:14, 1Jo 2:2, 4:10

3

Jesu wäpi biñamtä Moses täño irepmitkuk

¹ Unita kudupi notnaye, kunumta biñam bok nimagurani in Jesuta nadäwut! Uwä Anututä tewän äpani, nintäño bämop äma intäjukun yäj nadäkinik täñpäj yäjahäk täkamäj.

² U piä ude täkta Anututä iwoyäj imiñkuko uwä säkgämän täñkuk, bian Mosestä piä Anutu täño äbotken säkgämän täñkuko udegän.

³ Upänkañ wäp tañi Jesutä yäpuko u wäp Mosestä yäpuko u irepmitak. U imata, Moses uwä Anutu täño äbotken piä ämagän itkuk. Täñ, Jesu uwä äbot unitäño intäjukun äma. Uwä ñode bumik; Äbot kubä täño intäjukun äma uwä wäp biñam yäpek, äbot ini nämo. Udegän, wäp tañi Jesutä yäpuko u wäp Mosestä yäpuko u irepmitak.

⁴ Nadäkañ? Äbot kudup u intäjukun äma nitek. Täñpäkañ Anutu uwä imaka kuduhtagän täño intäjukun-inik.

⁵ ✧ Eruk, Moses uwä Anutu täño äbot pähapken piä äma ude itkañ piä täga täñpäj imaka imaka Anututä kwawak kämi yäjahäkta nadäñkuko u yäjahäk täñkukonik.

⁶ ✧ Täñ, Jesu Kristo uwä piä äma ude nämo itkuk. Nämo, u nanaki tuänitä nani Anutu täño äbotta intäjukun ude it yämiñpäj piä säkgämän täñkuk. Täñpäkañ ninä Anutu täño äbot. Unita ämawebe inamiken kehärom tañpäj imaka säkgämän kämi kañ-ahänayäj täkamäj uterak yengämina pewäpäñ kuñatpäñä, Anutu täño äbot bureni-inik itkamäj yäj nadäne.

Anutu täño manta ärowani nämo täne

⁷⁻⁸ ✧ Unita man Kudupi Munapiktä ñode yäk täyak unita nadäna;

Äbekjiye orajiyetä bian kome jopi-ken täñyabäk terak Anutu täño man bitnäñpäj ärowani täk täñkuño u in udegän nämo täneñ. Apiño Anutu täño man nadäj parit ärowani nämoinik täneñ yäk.

⁹ *Äbekjiye orajiyetä peñawäki terak täñpäj-nabäk täñkuñonik yäk. Uwä kadäni käroni, obañ 40 ude näkño täktäk täga yabäñpäj-nadäk täñkuño upänkañ ärowani täñ namiñkuñ.*

¹⁰ *Ude täñ namiñ yäpmäj äbäñirä kokwawak nadäñpäj yäjkut; Nadäkiniki uruñ kädä pewä kwäpäñ näkño kädet iwatta bitnäk täkañ.*

¹¹ ✧ *Unita kokna wawäpäñ man kehäromi ñode yäjkut; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne.* *Sam 95:7-11*

¹² Unita nadäkinik täñpani notnaye, injinta watä ket itpäñ kuñarut! In bämopjin-ken nanik kubätä bänepi täñpän wawäpäñ nadäkiniki pewän putärewäkañ Anutu paot-paori nämo, u mäde ut imekta!

¹³ Momi kädettä bämopjin-ken nanik äma kubä täñikñat-pewän Anutu mäde ut imek yäñpäj injin-tägän täñkentäk kowata kowata täñkañ notjiye täño bänepi kañ täñkehärom tawut. Kadäni uken api paorek yäj nämo nadäkamäj unita apiñogän yäput peñpäj kepma kepma kañ täñ yäpmäj kut.

¹⁴ ✧ Täñpäkañ nin nadäkinik kehäromi pengän täñkumäño apiño udegän injit-inik täñpeñ kuñaritna tärek-tärek kadäni kañ ahäwän. Ude täñpeñ kuñatpäñä Kristo-kät kowat kwasikorän täkamäj yäj nadäne.

¹⁵ ✧ Anutu täño man punin kädä yämäño ude;

Äbekjiye orajiyetä bian Anutu täño man bitnäñpäñ ärowani täk täñkuño u in udegän nämo täneñ.

Apiño Anutu täño man nadäñ parit ärowani nämoinik täneñ yäk. Sam 95:7-8

16 ✧ Eruk jide nadäkañ? Netätä Anutu täño kotäk nadäñkuñopäñ mäde ut imiñkuñ? Ämawebe päke Mosestä Isip komeken nanik yämagutkuko ubayäñ.

17 ✧ Ba Anututä netäta kokwawak nadäñ yäpmäñ kuñirän obañ 40 ude tärenkuk? Uwä ämawebe momi täñpäñ kome jopi-ken kumbuño ubayäñ.

18 ✧ Ba Anututä man kehäromi yäñpäñ Anutu Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne yäñ yäñkuko u netäta yäñkuk? Uwä ämawebe mani nämo buramiñkuño unita yäñkuk.

19 Täñpäkañ orekirit kome uken imata täga nämo äronkuñ? U nadäkinik bureni nämo täñkuño unita.

4

Anutu täño kudupi ämawebeta orekirit kubä itak

1 Eruk, Anututä nin äbä orek inikät itta yäñkehäromtañ nimiñkuko unita ñodeta umuntäkot; Inken nanik kubätä orekirit-ken u kukta Anututä kawän kunañi nämo täñpekta!

2 Nadäkañ? Manbiñam Täga intä nadäk täkañ u äbekjiye orajiye udegän nadäñkuñ. Nadäñkuño upäñkañ bänepi-ken daiñpäñ nadäkinik nämo täñpäñ yäpmäñ kuñat täñkuño unita manbiñam u nämo täñkentäñ yämiñkuk.

3 ✧ Unita Anututä yäñkuk;

Kokna wawäpäñ man kehäromi ñode yäñkut; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne. Sam 95:11

Upäñkañ ninäwä Manbiñam Täga unita nadäkinik täk takamäñ unita apiño päñku orek Anutu-kät it takamäñ. Täñpäkañ orekirit uwä imaka kodaki kubä nämo. Nämo, Anututä imaka imaka päke u täñpäñ yepmañkañ orek itkuko kadäni ukengän iwoyäñkuk.

4 ✧ Unita man ño nadäwut; Anutu täño man kubätä kepma 7 unita ñode yäyak; Piäni täñtäñ kuñtängän kepma 7 uken Anututä piä peñpäñ orek itkuk.

5 ✧ Ba man yämäño unitä orekirit unitagän ñode yäñkuk; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne.

6 Bureni, Isrel ämawebe Manbiñam Täga u intäjukun nadäñkuño upäñkañ man u nämo buramiñkuño unita orekirit-ken nämo kuñkuñ. Upäñkañ kädät nämo itpipiñkuk. Nämo, ämawebe ätutä päñku orek Anutu-kät täga api itneñ.

7 Jide ude nadäkamäñ? Ñode; Anututä orekirit uken kukta kepma kubä iwoyäñkuk. Kepma u wäpi apiño. Kadäni käroni it yäpmäñ kuñirän Anututä Devit meni jinom terak kepma wäpi 'apiño' unitawä yäñkuk. Miti mujip yämäño ukeño;

Apiño in Anutu täño man nadäñ parit ärowani nämo täneñ yäk. Sam 95:7,8

8 ✧ Eruk, man unita ñode nadäwut; Orekirit bureni Anututä iwoyäñkuko uwä Kenan kome Josuatä äbekjiye orajiye yämagutkuko u nämo. Kome uwä orekirit bureni yäwänäku Anututä kämi, Devit meni jinom terak kadäni kubä wäpi 'apiño' u nämo yäwän.

9 Ude unita ḡode nadäkamäḡ; Anutu täḡo kudupi ämawebenyetä orek itneḡta orekirit bureni kubä itak.

10 ✧ Äma kubätä päḡku orek Anutu-kät irayäḡ täko uwä iniken piä peḡpäḡ orek api irek, Anututä piä peḡpäḡ orek itkuko ude.

11 Unita ninä gwäk pimiḡpäḡ Anututä orekirit iwoyänḡkuk-ken u kaḡ kuna! Äbekniye oraniye täḡo man bitnäḡ kädet iwatpäḡ orekirit-ken u kukta täna waneḡta!

12 ✧ Nadäkaḡ? Man Anututä yäk täyak uwä mäḡkumi nämo. Uwä irit ikek täḡkaḡ piä kehäromi täḡ täyak. Uwä päraḡi-inik. Päraḡini uwä päip päraḡi, meni kukḡi kukḡi wädäwani täḡo päraḡini yärepmitak. U päraḡi-inik unita gupnin bajirok yäput-däkḡek täyak. Ba nin madäḡ jukutkaḡ yäpmäḡ daniḡpäḡ bänepnin, mäjonin ba kujatnin kudup kwawakḡän pek täyak. Ude täḡkaḡ bänep nadäk-nadäknin ba nadäḡ gäripnin käbop it täkaḡ u yäpmäḡ daniḡkaḡ kwawak niwoḡärek täyak.

13 Bureni-inik! Imaka kubätä Anutu iḡamiken käbop täga nämo irek. Imaka Anututä täḡ-yepmaḡkuko u kuduḡtagän iḡamiken kwawakinik itkaḡ. Täḡkaḡ Anututä nin kudup, irit kuḡat-kuḡatnin täḡo mebärita api niwet yabäwek.

Jesu uwä nintäḡo bämop äma intäjukun-inik

14 ✧ Ude unita nadäkiniknin nämo pena putäreneḡ. Nämo, u iḡit-inik täḡpäḡ kuḡat täkäna! U imata, bämop äma intäjukun täḡpani ärowani kubä it nimitak. U Jesu, Anutu täḡo nanaki, kunum gänaḡ äronḡkuko Anutu dubini-ken it täyak u.

15 Bämop ämanin Jesu u käyäpnin tägaḡämän. Bänep nadäk-nadäknin u kehäromi nämo yäḡ nadäḡpäḡ butewaki bureni-inik nadäḡ nimik täyak. U imata, ini uwä kome terak kuḡarirän täḡyabäk mebäri mebäri ninken ahäḡ nimik täkaḡ udegän ahäḡ imiḡkuḡ. Upäḡkaḡ momi kubä nämo täḡkuk.

16 ✧ Eruk, mebäri unita Anututa nämo umuntäne. Nämo, bänepnin pidäm tawäpäḡ Anutu orakorak mäheḡi u dubini-ken kuk täkäna! Kuḡitna butewaki täga nadäḡ nimek. Ba uken orakorakitä bäräpinin täga täḡpidäm tawek.

5

1 Nadäkaḡ? Bämop äma kudup uwä noriye bämopi-ken nanik yäpmäḡ daniḡpäḡ yepmaḡpani. Täḡkaḡ piäni uwä noriyeta yäḡpäḡ Anutu iḡamiken päḡku momini ärutta ketem tägatäga iron ude peḡ imiḡit tom däpmäḡpäḡ ärawa ude iḡiḡ imiḡit täḡ täkaḡ.

2 ✧ Täḡpäkaḡ bämop äma ini uwä bänep nadäk-nadäki kehäromi nämo unita noriye täḡo mebäri nadäwä tärewäpäḡ noriye nadäk-nadäki paorani ba kädet goret täḡpani unita butewaki nadäḡ yämik täkaḡ.

3 ✧ Täḡkaḡ ini uwä momi täḡpani unita ärawa täḡ imikimik piä noriye täḡo momi äruttagän nämo täḡ täkaḡ. Nämo, iniken momi ärutta imaka, bok täḡ täkaḡ.

4 ✧ Täḡpäkaḡ bämop äma irit piä u wäp biḡam ikek unita äma kubätä iniken gärip terak wäp u täga nämo yäpek. Nämoinik, Anutu täḡo gera terakḡän piä u yäpmäk täkaḡ, Arontä yäpuko ude.

5 ✧ Täḡpäkaḡ Kristo imaka, wäpi biḡam ikek itta bämop äma irit piä u iniken gärip terak nämo yäpuk. Nämo, Anututä ḡode iwet-pewän piä u yäpuk;

Apiḡo gäkä näḡḡo nanakna iriri näkä gäkḡo nanka itat.

Sam 2:7

6 ✧ Ba kubä pen ɲode iwetkuk;

*Gäk bämop äma tärek-täreki nämo api iren, bämop äma biani kubä wäpi
Melkisedektä itkuko ude. Sam 110:4*

7 ✧ Tänpäkaŋ Jesu kome terak kuŋatkaŋ Anututä täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ yäŋpik man yäk täŋkukonik. Anutu-tägän kumäŋ-kumäŋ kerik-ken nanik täga nämagurek yäŋ nadäŋpäŋ gera konäm terak yäŋpik man yäk täŋkukonik. Täŋkaŋ iniken nadäk-nadäki mäde ut imiŋpäŋ Anutu täŋo gärip terakgän it täŋkuko unita yäŋpiŋirän Anututä nadäŋ imik täŋkukonik.

8 Uwä Anutu täŋo nanaki-inik itkuko upäŋkaŋ komi butewaki terak man buramik kädet täŋo mebäri nadäwän tärenkuŋ.

9 Nadäwän tärewäpäŋ man buramik äma bureni-inik irirän Anututä Jesu u bämop äma intäjukun-inik itta teŋkuk. Bämop äma intäjukun itkaŋ ämawebe mani buramik täkaŋ u kuduptagän täŋkentäŋ yämiŋpäŋ waki kerik-ken nanik yämagutpäŋ irit kehäromi yämik täyak.

10 ✧ Tänpäkaŋ Anututä Jesu uwä bämop äma intäjukun-inik itta iwoyäŋpäŋ teŋkuk, bian bämop äma kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.

Nanak bakä terak pärani ude itnetawä

11 In nadäkaŋ? Man ɲonitäŋo moräki taŋi täwerayäŋ nadätat upäŋkaŋ nadäk-nadäkin nämo nadäwä tumbäpäŋ mebäri täga nämo nadäwä täreneŋ.

12 ✧ In Anutu täŋo manbiŋam kadäni käroni nadäŋ yäpmäŋ äbätängän manbiŋam unitäŋo mebäri uwä äma ätu täga yäwetpäŋ yäwoŋärenäŋi upäŋkaŋ täga nämo! In nämo nadäwä tumbäpäŋ nanak paki ude äneŋi äworeŋirä äma ätutä in man pengän yäŋahäwani pidämipäŋ täwetpäŋ täwoŋärenäŋi bumik. Butewaki! Ketem bureni nänäŋipäŋ in nonoŋ pen naŋ itkaŋ!

13 Nadäkaŋ? Nonoŋ näŋpani u nanak paki yäŋ yäwet täkaŋ. Äma udewanitä kädet siwoŋi täŋo man mebäri täga nämo nadäwä täreneŋ.

14 ✧ Täŋ, ämawebe ekäniwä nonoŋ peŋpäŋ ketem kehäromi nak täkaŋ. Äma udewaniwä man bureni uterak nadäk-nadäki yäpä-siwoŋ tawäpäŋ täŋ-kehäromtaŋ yäpmäŋ kuŋtängän waki ba täga unitäŋo mebäri yäpmäŋ danik täkaŋ.

6

1 Unita Kristota man pidämi intäjukun nadäŋkumäŋo u wari wari nadänetawä! U peŋpäŋ man mebäri bureni, äma ekänitä nadänaŋi upäŋ yäŋpäŋ-nadäk täkäna. Ude täŋitna bänep nadäk-nadäknin api tägawek. Yäput peŋpäŋ man ɲode nadäŋkumäŋo u imata äneŋi yäŋpäŋ-nadäk täne? Bänep sukurenpäŋ kumäŋ-kumäŋ täŋo täktäk peŋpäŋ Anutu-tagän nadäkinik täktäk unitäŋo man imata pen yäŋpäŋ-nadäk täk täkamäŋ?

2 ✧ Ba man pidämi pidämi, ume ärutärut täŋo man, kon yäpmäkta keritä gwäki-ken pekpek täŋo man, äma kumbani-ken naniktä äneŋi akukakuk täŋo man ba kadäni pähapken kowata waki tärek-täreki nämo unitäŋo man ba man udewaniŋän imata pen yäŋpäŋ-nadäk täk täkamäŋ?

3 Ude nämo, Anututä nadäŋ nimiŋirän man udewani yärepmitpäŋ, man mebäri nikek, äma ekänitä nadänaŋi upäŋ yäk täkäna!

4 Tänpäkaŋ ɲode nadäwut; Äma kubätä nadäkiniki pewän putärek-inik täŋpayäŋ täko uwä jide täŋitna äma udewaniwä bänepi äneŋi sukurewek? U täga

nämo! Äma udewani uwä pengän penjänek gänaŋ kuŋarani. U kunum gänaŋ nanik täŋo kon yäpani. Ba Kudupi Munapiktä bänepi-ken bureni äpmonpani.

5 ✧ Täŋkaŋ pengänä bänepitä Anutu täŋo manta nadäwä täga täŋpani. Ba Anutu täŋo kadäni ahäwayän täyak unitäŋo kehäromi yäpmänpän kuŋarani.

6 ✧ Imaka säkgämän säkgämän u yäpani upänkaŋ nadäkiniki pewän putärenkuŋ. Butewaki pähap! Äma udewanitä Anutu täŋo Nanaki päya kwakäp terak äneŋi utpäŋ ämawebe inamiken mäyäk imik täkaŋ unita yämaguritna bänepi äneŋi täga sukurenaŋi nämo. Nämoinik!

7 Äma uwä kome udewani bumik. Kome iwän pengän pengän taŋirän ume yäpmäk täyak ba ketem bureni piä mähemitä pugetta pewän ahäk täkaŋ, kome udewani Anututä täŋkentäk bumta täŋ yämik täyak.

8 ✧ Täŋ, kome muŋ waki mebäri mebäri ugän pewän ahäk täkaŋ, kome udewani Anututä waki nadäŋ imiŋirän kädäp gänaŋ api ijiŋ paorek.

9 Eruk notnaye, umun man ude täwetat upänkaŋ inta nadäkinik ŋode täyat; Inä kädät täga iwatpäŋ Anututa biŋam täŋirä Anututä api tämagurek.

10 ✧ Nadäkaŋ, Anututä kudän siwoŋi iwatpäŋ ämawebe yäpmäŋ danik täyak unita intä piä täga täŋkuŋo unita nämo api guŋ täwek. Ba in Anututa gäripi nadänpän ämawebeniye täŋkentän yämiŋkuŋotä pen täŋkentän yämik täkaŋ u tabänpän-nadätäk.

11 ✧ Unita piä täga u täk täkaŋ udegän gwäk pimiŋpäŋ pen kaŋ täŋ yäpmäŋ ärowut yän nadäk täyat. Ude tänpänä imaka kämi kaŋ-ahäkta itsämäk täkaŋ uwä bureni api kaŋ-ahäneŋ.

12 Gaŋani nämo täneŋ yän täwetat! Nämoinik, äma biani gwäk pimiŋpäŋ nadäkinik ikektä kuŋatkuŋo unitäŋo kädät kuroŋ iwat täkot. Äma uwä imaka u ba u Anututä yämikta yänkehäromtak man yänkuko u bureni-inik yäpuŋ.

Anutu täŋo yänkehäromtak man u bureni

13 Yän-kehäromtak man Anututä Abraham iwetkuko unita nadäwut. Äma kubä Anutu irepmitpäŋ inipärik kubä nämo itak unita Anututä iniken wäpi terak yänkehäromtak man u iwetkuk.

14 ✧ U ŋode iwetkuk; Näk bureni-inik nadäŋ gamiŋpäŋ äbotkaye mäyap-inik api pewa ahän gamineŋ yäk.

15 Anututä ude iweränkaŋ Abrahamtä kwikinik itpäŋ yänkehäromtak man iwetkuko unitäŋo bureni kaŋ-ahäkta itsämbuk. Itsämän yäpmäŋ kuŋtängän bureni u kaŋ-ahänkuk.

16 ✧ Täŋpäkaŋ äma kubätä yänkehäromtak man yäwayän nadänpän iniken wäpi terak nämo yäwek. Nämo, u äma kubä wäpi biŋam ärowani nitek u wäpi yänpäŋ yäwek. Ude tänpänä ämatä ŋode nadäneŋ; Man yäyak u bureni-inik ubayän. U wäramutnaŋi nämo.

17 Eruk, Anututä yänkehäromtak man yänkuko u iniken wäpi terak yänkuk. Täŋkaŋ iniken wäpi terak yänkuko uwä ämawebe man unitäŋo bureni yäpmäkta yäwanitä u bureni api ahäwek yän nadäneŋta ude täŋkuk.

18 ✧ Unita ŋode nadäkamän; Anututä kudän udewani apiŋo pen udegän täk täyak. Anututä jopman kubä nämo yäk täyak unita iniken wäpi terak yänkehäromtak man yäweko uwä bureni-gän ahäwek. Unita ämawebe nin Anututä watä it nimekta dubini-ken kuŋkumäŋo uwä bänep pidäm terak imaka tägatäga u nimikta yänkuko unita itsämänpän nämo gapuntak täkamän.

✧ 6:5: 1Pi 2:3 ✧ 6:6: Mat 12:31; Hib 10:26-27, 1Jo 5:16 ✧ 6:8: Stt 3:17-18 ✧ 6:10: Hib 10:32-34
✧ 6:11: Hib 3:14 ✧ 6:14: Stt 22:16-17 ✧ 6:16: Kis 22:10-11 ✧ 6:18: Nam 23:19, 1Sml 15:29

¹⁹ Bureni, imaka täga-tägata itsämäk takamäj u Anututä bureni-inik api nimek yäj nadäk takamäj. Ude nadäk takamäj unitä nadäkiniknin täjkehäromtak täyak. Täjpäkañ bänep nadäk-nadäknin u jopi nämo. Nämoinik, u kumañ päñku kudupi yot kunum gänañ itak unitäño tek wädäwani pähap mädeni-ken säkgämän käbop it täyak.

²⁰ ✧ Kudupi bägup uken Jesutä ninta yäjpäj intäjukun äronkuko it nimitak. Äro itkañ bämop äma intäjukun tärek-täreki nämo it täyak, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.

7

Melkisedek u wäpi biñam ärowani nitek

¹ ✧ Eruk Melkisedek uwä kome kubä wäpi Salem unitäño intäjukun äma. U Anutu Täjpämorek unitäño bämop äma kubä itkuk. Täjpäkañ kadäni Abrahamtä kome ätu täño intäjukun ämakät ämik täjpäj däpmäj yäwat kireñkuko komeni-ken äneñi kuñirän Melkisedektä kädet miñin kañ-ahäñpäj kon man iwetkuk.

² Ude täjirän Abrahamtä tuñum ämik täjpäj yäpuko u äbot 10 ude yäpmäj daniñpäj äbot kubä Melkisedekta imiñkuk.

Wäpi Melkisedek unitäño mebariwä Intäjukun äma kudän siwoñi-inik täjpani. Täjpäj wäpi kubä, Salem täño intäjukun äma yäj iwet täjkuño uwä mebari ñode; Intäjukun äma irit säkgämän imagurani.

³ ✧ Täjpäkañ Melkisedek uwä miñi nani nämo, orani äbeki nämo, ahäk-ahäki nämo ba kumäk-kumäki nämo. Ude itkuko unita Anutu täño nanaki bumik yäj iwet täkañ. U bämop äma intäjukun tärek-täreki nämo itak.

⁴ Bureni, Melkisedek uwä äma äpani nämo! Äma äpani itkuk yäwänäku oranin pähap Abrahamtä imaka tägatäga ämik täjpäj yäpuko unitäño moräki nämo imän. İmiñkuko unita äma ärowani-inik kubä itkuk yäj nadäwut!

⁵ ✧ Eruk, ñode nadäwut; Moses täño бага man terak ñode kudän täwani; Juda noriyetä tuñumi yäpmäj daniñpäj Livai täño oraniye bämop äma irit piä yäpmäk täkañ unita moräki yämineñ. Juda äma uwä noriye bureni, Abraham täño oraniye upäñkañ tuñumi moräki u yämikta yäwani.

⁶ Täñ, Melkisedek uwä Abraham täño äboriye-ken nanik nämo upäñkañ Abrahamtä tuñumi moräki imiñkuk. İmiñirän Melkisedektä Anutu täño yäjkehäromtak man iwerani Abraham u kon man iwetkuk.

⁷ Unita jide? Netätä intäjukun itak, Abraham ba Melkisedek? Äma kon man yäwanitä äma kon man yäpmäk täkañ u yärepmit täkañ yäj nadäkamäj.

⁸ Täjpäkañ bämop äma Livai äbotken nanik, äma täño tuñum moräki yäpmäk täkañ uwä kumäk-kumäki nitek. Upäñkañ Melkisedek, Abraham täño tuñum moräki yäpani unitawä Anutu täño mantä ñode yäyak; U nämoinik api paorek.

⁹ Unita ñode täga yänañi bumik; Livai ba äboriye, bämop äma irit piä täjpäj noriye täño tuñum moräki yäpmäk täjkuño unitä iniken tuñum täño moräki Melkisedekta imiñkuñ.

¹⁰ Ude imata yäkamäj? U ñode; Melkisedektä Abraham kañ-ahäñkuko uken Livai nämo itkuk. U nämo ahäwani-ken. Upäñkañ u orani Abraham täño nägätken itkuko unita Livaitä Melkisedekta tuñumi moräki imiñkuk yäj täga yäne.

Jesutä bämop äma biani yärepmitak

¹¹ Bian Isrel ämawebetä Moses täño бага man yäpuñ. Täjpäj бага man uterak ñode kudän täwani; Livai täño äboriyetä bämop äma irit piä api täk täneñ. Upäñkañ, ño kawut! Bämop äma unitäño piätä ämawebe täño bänepi

✧ 6:20: Wkp 16:2-3; Wkp 16:12,15; Hib 5:6 ✧ 7:1: Stt 14:17-20 ✧ 7:3: Sam 110:4 ✧ 7:5: Nam 18:21

u bureni täga yäpän täganen tänpäwä, Anutu imata bämop äma mebäri kubä, Melkisedek bumikgän, Arontä äbotken nanik nämo, u kubätä api ahäwek yän yänjuk?

¹² Eruk bämop äma mebäri kubätä ahäwänä, man kädet mebäri kubä imaka, ahänaŋi.

¹³ Nadäkaŋ? Man yäkamän ŋo Kristota yäkamän. U Livaitä äbotken nanik nämo, u äbot kubäken nanik. Tänpän iniken äbot uken nanik äma kubätä kudupi yot gänaŋ alta-ken bämop äma irit piä kubä nämo tänpäni.

¹⁴ ✧ Ekäninin Kristo uwä orani Juda unitä äbotken nanik. Tänpäkaŋ äbot uken nanik kubätä bämop äma irit piä täkta Mosestä nämo yänhäŋjuk.

¹⁵ Eruk, bämop äma kodaki kubä, Melkisedek bumik ahätak unita ŋode kaŋpäŋ nadäkamän; Unitäŋo piätä Livai täŋo äboriyetä piä täk täŋkuŋo u yärepmit moretak.

¹⁶ Tänpäkaŋ бага mantä ŋode yäwani; Bämop äma, äma kudupi kubätä täga nämo api itneŋ, äma Livaitä äbotken nanik-tägän api it täneŋ. Upänkaŋ Jesu uwä bämop äma irit piä, бага man uterak nämo yäpuk. Nämo, u iniken irit kehäromini nikek, paot-paori nämo uterak yäpuk.

¹⁷ ✧ Anutu täŋo man mujipi kubätä yäyak ude;

*Gäk bämop äma tärek-täreki nämo api iren, bämop äma biani kubä wäpi
Melkisedektä itkuko ude. Sam 110:4*

¹⁸ Man unitä ŋode niwoŋäretak; Man kädet biani u jopi, kehäromi nikek nämotä täga nämo täŋkentän nimeko unita Anututä u awähutkuk.

¹⁹ ✧ Moses täŋo бага man u äma täŋo bänepi bureni täga nämo yäpän täganenjo unita Anututä kädet kodaki tägagämän-inik kubä pewän ahän niminjuk. Kädet uterak nin Anutu dubini-ken kuk täkamän.

²⁰ Tänpäkaŋ Anututä Jesu bämop äma intäjukun itta iwoyänjukko uwä jop nämo iwoyänjuk. Nämo, u iniken wäpi terak yänkehärom tänpän iwoyänjuk. Juda täŋo bämop äma biani bämop äma irit piä täkta wäp yäpuŋo uwä yänkehäromtak man udewani terak nämo yäpani.

²¹ ✧ U jop yäpuŋo upänkaŋ Anututä ini yänkehärom tänpän Jesu bämop äma irit piä täkta iwoyänjuk. Unita Anututä ŋode yänjuk;

*Ekänitä ŋode yänkehärom täŋkuko u nämoinik api pewek; Gäk bämop äma pen api it
yäpmän ärowen. Sam 110:4*

²² ✧ Tänpäkaŋ Jesu u Anutu täŋo yänkehäromtak man terak bämop äma irit piä yäpuko unita ŋode nadäkamän; Jesu täŋo piä terak Anututä ämawebeniye-kät topmäk-topmäk kodaki täŋkuko uwä tägagämän, kehäromi-inik. U topmäk-topmäk biani u irepmit moretak.

²³ Ba kubä ŋode; Bämop äma biani uwä paot-paori nikek unita jide tänpän piäni pen täŋ yäpmän kuneŋ? U täga nämo unita bämop äma biani paorirä kodaki ahäk täŋkuŋ.

²⁴ Upänkaŋ Jesu uwä paot-paori nämo, u bämop äma irit piä pen api täŋ yäpmän ärowek. Äma kubätä komeni täga nämo api yäpek.

²⁵ ✧ Unita ämawebe Jesu u wäpi terak Anutu dubini-ken kuk täkaŋ uwä waki kerik-ken nanik yämagutta kehäromi nikek itkukonitä pen api it yäpmän kwek. U imata, paot-paori nämo itkaŋ ämawebe täŋkentän yämikta Anutu-ken yänäpik täyak.

✧ 7:14: Stt 49:10; Ais 11:1; Mat 2:6; Rev 5:5 ✧ 7:17: Hib 5:6 ✧ 7:19: Hib 9:9 ✧ 7:21: Hib 5:6
✧ 7:22: Hib 8:6, 12:24 ✧ 7:25: Rom 8:34

26 ✧ Unita bämop äma Jesu uwä momi äma nin täjo käyäpnin bureni-inik. Täjkaŋ udewani kubä nämo itak. U kädet Anututä gäripi nadäk täyak ugän iwat täyak. Uken momi kubä nämo itak. U Anutu iŋamiken siwoŋi-inik itak. Ba momi ämakät awähutpäŋ nämo, inipärik kubä it täyak. Uwä Anututä imagut päro kunum gänaŋ tewani. Mebäri unita Jesu uwä momi äma täjo täŋkentäk bureni ude itak.

27 ✧ U bämop äma ätu bumik nämo. Bämop äma biani uwä Anutu-ken ärawa kepma kepma täk täŋkuŋonik. Iniken momita intäjukun täŋpäŋä äneŋi ämawebe täjo momita täk täŋkuŋ. Upäŋkaŋ Jesu uwä ude nämo täŋkuk. U kämita niked kadäni kubägän täŋkuko ubayäŋ. Ärawa ude iniken gupi iniŋ kireŋkuk.

28 ✧ Täŋpäkaŋ Moses täjo бага man terak komen äma kehäromini niked nämotä bämop äma irit piä täkta iwoyäk täkaŋ. Upäŋkaŋ, mäden Anututä iniken wäpi terak yäŋkehäromtak man yäŋpäŋ Nanaki bureni tägagämän-inik tärek-täreki nämo itta tewani u bämop äma intäjukun bureni iwoyäŋkuk.

8

Jesu uwä topmäk-topmäk kodaki täjo bämop äma

1 ✧ Eruk, man yäkamäŋ ŋonitäŋo mebäriwä ŋode; Bämop äma intäjukun täŋpani udewani bureni-inik it nimitak. U Anutu, intäjukun äma ärowani kunum gänaŋ itak u keru bure käda kehäromi niked maŋirit täyak.

2 U kudupi yot bureni, kunum gänaŋ itkaŋ uken bämop äma irit piä täk täyak. Kudupi yot bureni u Ekänitä ini täŋkuk, äma keritä täŋpani nämo.

3 Täŋpäkaŋ bämop äma kudup uwä Anututa ketem tägatäga iron ude peŋ imikta ba tom däpmäŋpäŋ ärawa ude ijiŋ imikta iwoyäwani. Unita bämop ämanin Jesutä udegän iron kubä Anututa imikta yäwani.

4 Täjkaŋ bämop ämanin bureni uwä kome terak irän yäwänä bämop äma ude täga nämo itek. Imata, kome terak bämop äma uku itkaŋ unitä Moses täjo бага man iwatpäŋ Anututa iron mebäri mebäri ijiŋ imik täkaŋ unita.

5 ✧ Täŋpäŋ bämop äma irit piä kome terak ŋo täk täkaŋ uwä imaka bureni kunum gänaŋ itak unitäŋo wäranigän täk täkaŋ. Mebäri unita Mosestä iniŋoret yottaba täŋpayäŋ yäŋirän Anututä jukuman ŋode iwetkuk; Ket nadäwi tärewäkaŋ wärani pom terak gäwoŋärerero udegän kaŋ tä yäŋ iwetkuk.

6 ✧ Täŋpäkaŋ Jesutä bämop äma irit piä yäpuko unitä bämop äma irit piä äma ätutä kome terak täk täkaŋ u yärepmit moretak. U udegän, Jesutä Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahäŋkuŋo u tägagämän-inik, topmäk-topmäk biani uwä irepmit moretak. U imata, imaka tägatäga topmäk-topmäk kodaki uterak ahäkta yäŋkehärom täwani u tägagämän-inik, biani täjo u yärepmit moretak.

Topmäk-topmäk kodakitä biani irepmitak

7 Eruk ŋonita nadäwut; Topmäk-topmäk biani intäjukun ahäŋkuko u kehäromi niked yäwänäku imata topmäk-topmäk kodaki pewän ahäwän?

8 Upäŋkaŋ topmäk-topmäk biani terak kudän täga nämo ahäŋkuk. Unita Anututä ämawebeniye nadäwän täga nämo täŋpäpäŋ ŋode yäŋahäŋkuk;

Kadäni kubä iwoyäŋkut. Kadäni uken ämawebe Isrel äbotken nanik ba Juda äbotken nanik ukät topmäk-topmäk kodaki api pewa ahäneŋ yäk.

⁹ *Tänpäkaŋ topmäk-topmäk pewa ahänayäŋ täkaŋ uwä biani ude nämo. Biani uwä äbekiye oraniye Isip komeken nanik kerigän yepmäŋitpäŋ yämagut yäpmäŋ äburo ugän täŋkut yäk.*

Ude täŋkuro upäŋkaŋ topmäk-topmäk unitäŋo man käderi u nämo iwatkuŋ. Ude täŋkuŋo unita mäde ut yämiŋkut yäk. Näk Ekänitä ŋode yäyat!

¹⁰ ✧ *Eruk, kämi Isrel ämawebe-kät topmäk-topmäk ŋode api täŋpet; Man kädetna siwoŋi u nadäk-nadäki-ken peŋ yämiŋpäŋ bänepi-ken kehäromigän api kudän täwet yäk.*

Ude täŋkaŋ näk Anutuni ude irira u ämawebenaye api itneŋ.

¹¹ *Tänpäkaŋ ämawebe kuduptagän, äpani ärowanitä Ekäni näkŋo mebärina api nadäwä täreneŋo unita äma kubätä noriye äwäŋiye ŋode nämo api yäwetpäŋ yäwoŋärewek; Ekäni täŋo mebärinita nadäwut.*

¹² ✧ *Tänpäkaŋ ämawebe unitäŋo wakini peŋ moreŋpäŋ mominita guŋ takinik api täŋpet yäk.* *Jer 31:31-34*

¹³ Anututä man ŋode terak topmäk-topmäk kodakita yäŋkuko unita kwawak ŋode yäŋahäŋkuk; Topmäk-topmäk intäjukun ahäŋkuko u biani täyak. Unita imaka biani, kehäromini paorani, u jiraŋta biŋam täkaŋ.

9

Anutu iniŋ oretoret kädet biani

¹ ✧ *Tänpäkaŋ topmäk-topmäk biani intäjukun ahäŋkuko u Anutu iniŋ oretta man kädet nitek. Ba ämawebe topmäk-topmäk biani uterak itkuŋo u Anutu iniŋ oretta yottaba äma keritä täŋpani kubä gänaŋ ärok täŋkuŋonik.*

² ✧ *Yottaba u gänaŋ täŋkireki yarä. Kubäwä wäpi Bägup Kudupi yäŋ yäwani. Bägup u gänaŋ topän käreŋi u, ba bukä, käreğa Anututa biŋam yäwani nitek unitä itkuŋ.*

³ ✧ *Eruk, u mädeni käda tek taŋi kubä wädäŋkuk. Tänpäkaŋ tek u mädeni kädawä bägup kubä wäpi Bägup Kudupitä Kudupi-inik yäŋ iwerani.*

⁴ ✧ *Bägup u gänaŋä alta golpäŋ täŋpani kubä itkuk. Uterak gupe kábäŋi säkgämän-inik upäŋ ijik täŋkuŋonik. Täŋkaŋ topmäk-topmäk täŋo kudupi gäpe u imaka, itkuk. Gäpe u gol pidämipäŋ, gänaŋ umu ba punin u kudup gatäŋ äyänurani. Gäpe u gänaŋ käbot täpuri golpäŋ täŋpani, Juda äma täŋo ketem biani wäpi mana u nitek itkuk. Ba Aron täŋo ähottaba, kärke ädotkuko u imaka, gäpe u gänaŋ itkuk. Täŋkaŋ mobä pipiyäwani yarä, бага man 10 ude kudän täwani u imaka, gäpe u gänaŋ itkumän.*

⁵ ✧ *Tänpäkaŋ gäpe unitäŋo gwäpäni wäpi momi pekpek täŋo bägup yäŋ yäwani. Täŋkaŋ u punin terak imaka aŋero bumik wäpi Serubim unitäŋo wärani yarätä itkumän. Itkaŋ piritä gäpe unita äyuŋ täŋkumän. Serubim yarä uwä Anutu peŋyäneki pähap unitäŋo wärani täŋkumän. Täŋkaŋ imaka u ba unita yäyat ŋo puningän yäyat. Unitäŋo mebäri-inik yäŋahänaŋipäŋ man ätu täwerayäŋ nadätat.*

⁶ ✧ *Eruk, eŋi unitäŋo tuŋum u tawaŋ ude irirä bämop ämatä piäni täkta kepma kepma bägup intäjukun wäpi Bägup Kudupi uken ärok täŋkuŋonik.*

⁷ ✧ *U täŋkireki kubä yot bämopi-ken itkuko wäpi Bägup Kudupitä Kudupi-inik, u gänaŋ täga äronaŋi nämo. Nämoinik, bämop äma intäjukun täŋpani unitägän Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaŋ ärok täŋkukonik. Upäŋkaŋ kadäni kadäni nämo ärok täŋkukonik. Nämo, u obaŋ kubä gänaŋ kadäni kubägän ärok*

✧ **8:10:** Hib 10:16 ✧ **8:12:** Hib 10:17 ✧ **9:1:** Kis 26:1-30 ✧ **9:2:** Kis 25:23-40 ✧ **9:3:** Kis 26:31-33
 ✧ **9:4:** Kis 16:33; Kis 25:10-16; Kis 30:1-6; Nam 17:8-11; Lo 10:3-5 ✧ **9:5:** Kis 25:18-22 ✧ **9:6:** Nam 18:2-6 ✧ **9:7:** Kis 16:2-34

tänjukonik. Tänkən ketən nämo ärok tänjukonik. Nämo, bulimakau täno nägät yäpmänkan ärok tänjukonik. Nägät u iniken momi ba ämawebe täno momi nämo nadänkan tänpani u däpmän tärekta Anututa piñ imik tänjukonik.

8 ✧ Eruk, kädet unita jide yänayän? Munapiktä imaka u ba u niwoñärenkan ñode niwetpän niwoñärek täyak; Topmäk-topmäk biani terak ämawebe jopitä Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänäñ täga äronañi nämo. Yot biani u ba unitäño täktäki irirän Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänäñ ärokta kädet kubä nämo tumbuk.

9 ✧ Uwä wärani ude apiño kwawak ñode niwoñärek täyak; Anututa iron pen imik, ba tom ijiñ imikimiktä ämawebe Anutu iniñoret täkan unitäño momi täno nadäwätäk u täga nämo ärutpak täwek. Nämoinik.

10 ✧ Imaka udewani uwä puningän, gup kädagän täno бага. U ketem ume nakta бага man ba ume ärut-ärutta бага man. Imaka udewani it yäpmän kuñirän kädet kodakitä ahäwänä pewä paotta yäwani.

Jesu täno nägäritä piä tänkuko unita man

11 ✧ Tämpäkan imaka imaka kodaki tägagämän ahänkuño itkan unitäño bämop äma intäjukun itta Kristo äbuk. Äbänpän yot ini ämawebe tänkentän yämikta äronkuko uwä Juda täno kudupi yot u irepmitak. U kudupi-inik, äma keritä nämo tänpani, kome ñonitäño nämo.

12 Ba Bägup Kudupitä Kudupi-inik u kadäni kubägän-inik, kämita nikek äronkuk. Tänkən Juda täno bämop ämatä ärawa täkta bulimakau ba meme täno nägät yäpmänkan ärok tänkuño ude nämo äronkuk. Nämoinik, Anututa ärawa tän imikta yäpmän äronkuko uwä iniken nägät. U yäpmän äro mominin kudup däpmän täreñ nimiñ moreñpän inita biñam tärek-täreki nämo itta nimagutkuk.

13 ✧ Tämpäkan bianä ämawebetä бага täpuri täpuri irepmitpäñä, uwä Anutu inamiken gupnin tänawakan yän nadäk tänkuñonik. Ude täñirä bämop ämatä meme ba bulimakau täno nägäri gwetpän ämawebe terak kwarut yäbat tänkuñonik. Ba bulimakau nanaki däpmänpän ijiñpewä kädäkut äworewäkan yäpmänpän ämawebe terak ureñ yäbat tänkuñonik. Ude täñirä ämawebe u Anutu inamiken äneñi gupi kuräki it tänkuñonik.

14 ✧ Eruk tom täno nägät u kehäromi udewani nikek tänpäwä Kristo täno nägätta jide yäne? Nägät Kristotä piwän kuñkuño u bulimakau täno nägät irepmitpäñ tänkentäk pähap täga nämo täñ nimek? Bureni-inik, u tänkentän nimikinik täñpek. Munapik tärek-täreki nämo uterak iniken gupi Anututa ärawa säkgämän-inik kubä ude iniñ kireñkuk. Ude tänkuko unita nägäritä nin punin gupningän nämo ärut nimik täyak. Nämoinik, u mominin ärutinik tänpänpän Anutu inamiken bänepnin kuräki-inik it täkamän. Ude täñirän imaka jopi Anutu bänepi täñbätäk täkta täk täkamäño u penpän Anutu paot-paori nämo u bureniñgän orañ imiñpän täga kuñatne.

15 ✧ Unita ñode yäna; Kristo uwä Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahänkuk. Ude tänkuko unita ämawebe Anututä yänpäbä yepmanpani unitä iron tägagämän tärek-täreki nämo u täga api yäpneñ, imaka kämi yäpmäktä Anututä yänkehäromtak man yänkuko u. U mebäri ñodeta täga api yäpneñ; Ämawebe topmäk-topmäk biani terak itkan momi tänkuño unitäño kowata däpmän tärekta Kristo kumbuk.

16 Eruk, yänkehäromtak man täno mebärita yäna. Äma kubätä näk kumänjira näkño tuñum mät yäpen yän gäwerekopän äma u nämo kumänjirän tuñumi täga nämo yäpen.

✧ 9:8: Hib 10:19 ✧ 9:9: Hib 10:1-2 ✧ 9:10: Wkp 11:2,25; Wkp 15:18; Nam 19:11-13 ✧ 9:11: Hib 3:1, 10:1 ✧ 9:13: Wkp 16:3,14-16; Hib 10:4; Nam 19:9,17-19 ✧ 9:14: 1Pi 1:18-19, 1Jo 1:7; Hib 6:1 ✧ 9:15: 1Ti 2:5; Hib 8:6

17 Äma uwä kodak irirän yänkehäromtak mani täño bureni nämo ahäwek. Kumbänkañ uyaku bureni ahäwek.

18 Eruk, mebäri unita topmäk-topmäk biani uwä jop nämo pewän ahänkuk. Nämo, Mosestä tom kubä utpewän kumbänpäñ nägäri piwän kuñirän bureni ahänkuk.

19 ✧ Unitäño käderi uwä ñode; Pengän Mosestä ämawebe jukuman kudup-tagän бага terak itkuño u yänhäñpäñ yäwet moreñkuk. Ude täñpäñä buli-makau nanaki däpmänpäñ nägäri yäpmänkañ umekät awähutkuk. Ude täñkañ sipsip pujiñi gämäni ba tokän kubä wäpi hisop u yäpmänpäñ nägät umekät awähutkuko u gänañ pewän äpmonpäpäñ nägät u бага man täño buk ba ämawebe terak kwarut yäbatkuk.

20 ✧ Ude täñpäñ ñode yänkuk; Nägät ñowä topmäk-topmäk Anututä intä iwatta peñ täwetkuko u täñkehärom täyak yäk.

21 ✧ Ude yänpäñä Mosestä nägät u kudupi yottaba, ba unitäño tunum päke uterak imaka, kwarut yäbatkuk.

22 ✧ Bureni, Moses täño man kädet terak ñode pätak; Imaka kuduptagän bumik nägät terakgän kudupi ahäwani. Ba nägät nämo piwä kuneño uwä äma täño momi nämoinik paotneñ.

Kristo uwä kadäni kubägän kumbuko uba

23 ✧ Unita ñode kañpäñ nadäkamän; Imaka bureni kunum gänañ itkañ unitäño wärani kome terak ño itkuño uwä kudupi jop nämo ahäwani. Nämo, nägät terakgän kudupi ahäwani. Upänkañ imaka bureni kunum gänañ itkañ uwä tom täño nägät terak kudupi täga nämo ahäneñ. Nämoinik, imaka kehäromi-inik kubä terak uyaku kudupi ahäneñ.

24 ✧ Unita ñode nadäwut; Kristo Bägup Kudupitä Kudupi-inik, bureni täño wärani, äma keritä täñpani uken nämo äronkuk. Nämo, uwä ini kunum gänañgän äronkuk. Äronkuko Anutu inamiken nin gäarak itak.

25 Täñpäkañ bämop äma kome terak naniktä täk täñkuño u Kristotä udegän nämo täñkuk. Bämop äma uwä obañi obañi ärawa täkta tom täño nägäri yäpmänkañ Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken ärok täñkukonik. Upänkañ Kristotäwä ude nämo täñkuk. U gupi ärawa ude kadäni kadäni nämo iniñ kireñkuk.

26 Nämoinik, ude täñkuk yäwänäku kadäni kadäni kunum kenta kome pewän ahänkuñ-kentä apiño komi nadän yäpmän äbäk täyek. Upänkañ nämoinik! Kadäni tärek-tärek ñoken kome terak ahänpäñ momi peñ morekta iniken gupi ärawa ude kadäni kubägän, kämita nikek iniñ kireñkuk.

27 ✧ Täñpäkañ ämawebe kuduptagän kadäni kubägän kumäkta yäwani. Kumänpäñä täktäki yäpmän danik-danik käbeyä-ken api äroneñ.

28 U udegän Kristotä ämawebe mäyap täño momi däpmän tärekta kadäni kubägän ärawa ude gupi iniñ kireñkuk. Täñpäkañ äneñi api äbek. Momi däpmän tärekta nämo, ämawebe unitä äbäkta dapun käronñ täñ itkañ u yämagutta api äbek.

10

Ärawa bianitä momi täga nämo ärut morewek

1 ✧ Moses täño бага mantä imaka tägatäga Kristotä täñ nimikta yäwani u kwawak nämo, wäranigän niwonjäreñkuk. Baga man u iwatpäñ momi däpmän tärekta Anutu-ken ärawa pen obañi obañi täk täñpani. Täñpäñ ärawa udewanitä ämawebe Anutu iniñ oretta dubini-ken kuk täkañ u inamiken momini nämo, täga nämo yepmañpek.

✧ 9:19: Kis 24:3,6-8; Wkp 14:4,6 ✧ 9:20: Kis 24:8 ✧ 9:21: Wkp 8:15,19 ✧ 9:22: Wkp 17:11; Efe 1:7 ✧ 9:23: Hib 8:5, 10:1 ✧ 9:24: 1Jo 2:1 ✧ 9:27: Plp 3:20; Hib 10:10, 1Pi 2:24 ✧ 10:1: Hib 8:5

² Nämoinik! Kädet udewani täga yäwänäku kadäni kubägän tänpäni unita pewäm. Ba u täga yäwänäku ämawebe kädet biani iwatpäñ Anutu iniñ orerani uwä bänepi kuräki-inik itpäñ mominita nadäwätäk pen nämo täk tänpäm.

³⁻⁴ ✧ Upänkañ nämo! Bulimäkau ba meme täño nägäritä momi täga däpmänj tärenañi nämo unita Anutu-ken ärawa obañi obañi täk täkañ uwä kadäni kadäni ñode yäwoñärek täyak; Nin momi tänpäni.

⁵ Mebäri unita Kristotä kome terak äpäñpäñ Anutu ñode iwetkuk;

Gäk momita iron peñ gamik-gamik ba tom däpmänj päñ iñiñ gamik-gamik unita nämo nadäk täyan.

Nämo, gäk gupna namiñpäñ naniñ kireñkun.

⁶ *Bureni-inik, momini ärutta iron peñ gamiñirä, ba tom däpmänj päñ iñiñ gamiñirä yabäwi gäripi nämo täk täkañ yäk.*

⁷ *Ude yänj päñ ñode yäkgän täñkut; Nabä! Nähä gäkño gäripka iwatta äbätat ño. Man kudän täwani biani uterak näka yänjahäwani udegän täyat ño yäk. Sam 40:6-8*

⁸ Eruk, man Kristotä yänkuko unita nadäwut. Pengänä ärawa täktäk kädet Moses täño бага man terak pärani unita ñode yänkuk; Gäk momita iron peñ gamik-gamik ba tom däpmänj päñ iñiñ gamik-gamik unita nämo nadäk täyan ba kawä gäripi nämo täk täkañ yänj yänkuk.

⁹ Tänpänj u punin terak man ñode yäkgän täñkut; Nabä! Näkä gäkño gäripka iwatta äbätat ño yänj yänkuk. Eruk, man ude yänkuko unitä ñode niwoñäretak; Momi ärutta Anututä ärawa täktäk kädet biani u awähutpäñ komenita momi ärutärut kädet kodaki kubä pewän ahänkuk.

¹⁰ ✧ Unita ñode nadäwut; Jesu Kristotä Anutu täño gärip iwatpäñ ärawa ude, kämita nitek, kadäni kubägän iniken gupi iniñ kireñkuko uterak mominin paorirä Anutu inamiken kudupi-inik itkamänj.

¹¹ ✧ Tänpäkañ äneñi ñode täwera nadäwut; Juda täño bämop ämatä kepma kepma momita yänj päñ alta-ken käronj wädänj itkañ ärawa täktäk piä bian tänpäni udegän wari wari täk täkañ. Upänkañ waki, ärawa unitä ämawebe täño momi tänpewän nämoinik paot täkañ.

¹² Täñ, Kristowä kadäni kubägän, kämita nitek gupi iniñ kireñpäñ kumbuk. Täñkañ piä u tänpa tärekañ yänj nadänj päñ Anutu kerä bure kada äro mañitkuk.

¹³ ✧ Mañitkañä Anututä iwaniye gämori-ken yepmañpekta itsämänj itak.

¹⁴ Burenitä bureni-inik, ärawa kubägän täñkuko unitä ämawebeniye Anutu inamiken momini nämo, yepmañkuk. Täñkañ ämawebe u kudupi itneñta irit kuñat-kuñariken yäpä-siwonjak piä täñ itak.

¹⁵ Kudupi Munapiktä mebäri u kwawak yänjahänj päñ niwetkuk. Pengänä ñode niwetkuk;

¹⁶ ✧ Ekänitä ñode yäyak; Eruk, kämi Isrel ämawebe-kät topmäk-topmäk ñode api tänpet;

Man kädetna siwoñi u nadäk-nadäki-ken peñ yämiñpäñ bänepi-ken kehäromigän api kudän täwet.

¹⁷ ✧ Ude yänj päñ äneñi kubä pen ñode yäkgän täñkut;

Tänj päkañ wakini peñ moreñpäñ mominita guñ takinik api tänpet yäk. *Jer 31:33,34*

¹⁸ U kawut! Momi peñ morewani unita momita yänj päñ ärawa äneñi kubä tänañi nämo. Nämoinik!

Anutu dubini-ken kuk tākāna!

19 ✧ Notnaye, mebāri unita nin batakigān tānpāṅ Bāgup Kudupitā Kudupi-inik-ken tāga ārok tāne. U nāmo yājiwārani. Nāmoinik, Jesu tāṅo nāgāritā mominin ārut morenpāṅ kādet tāwit nimiṅkuk.

20 ✧ Bianā kādet u itpipiṅkuk. Juda tāṅo bāmop āma intājukun unitāgān tek wādāwani pāhap yāpmāṅ kewenpāṅ Bāgup Kudupitā Kudupi-inik-ken tāga ārok tāṅkuṅ. Upāṅkaṅ Jesu ini gupitā бага, kādet tānpipiṅkuko u yāpmāṅ kewen nimiṅirān kādet kodaki, irit ikek kubā tumbuk. Kādet uterak nin kudup Anutu-ken tāga ārok tāne.

21 Nadākaṅ? Apiṅo bāmop āma ārowani kubātā Anutu tāṅo āboriye ninta intājukun it nimitak.

22 ✧ Unita bānep nadāk-nadāk siwoṅi niked tāṅkaṅ nadākiniknin tāṅ-tāpānewani nikedtā Anutu dubini-ken kuk tākāna! Ninā gupnin ume sākgāmānpāṅ ārut morewani ba mominin tāṅo māyāk ārut tāṅpā kwani unita tāga kune!

23 ✧ Tānpākaṅ Jesutā api nimagurek yāṅ nadākinik tānpāṅ yāṅhāk tākamāṅ u inṅit-inik tāṅpeṅ kuṅat tākāna! U imata, Anututā ude api tāṅ tamet yāṅ yāṅkehārom tāṅkuko u bureni-inik api tāṅpek.

24 Tāṅkaṅ ābot tāṅpani notniye kowat nadāṅ imān tāṅkaṅ iron kādet ba piā tāgatāga mebāri mebāri tāna yāṅpāṅ bānepnin kowata kowata tāṅpidām tak tākāna.

25 ✧ Tāṅkaṅ notniye ātutā Anutu inṅoret kābeyāta gaṅa tānpāṅ nāmo ārok tākaṅ u nin udegān tānetawā! Nāmo, Ekāni tāṅo kadāni pāhap kerāp tāyak u kaṅpāṅ nadāk tākamāṅ unita kābeyā tānpāṅ kādet siwoṅi iwatta bānepnin kowata kowata tāṅpidām tak tākāna!

26 ✧ Unita ket ṅode nadāwut; Ninā Kristo tāṅo man bureni nadāna tumbākaṅ gwāk pimiṅpāṅ momi kādet iwatnero uwā jide tānpāṅ kowata api irepmitne? Nāmo, momi u ārutta ārawa tāktāk kādet kubā nāmo pātak.

27 ✧ In āma udewani uwā bumta umuntākot! Kowata wakikāt kādāp komi pāhap, āma Anutu māde ut imanita biṅam u inta itsāmāṅtak.

28 ✧ Kādet bianita nadāwut; Āma kubātā Moses tāṅo бага man iwatta bitnāṅirān āma yarā ba yarākubātā momini yāṅhāneṅo uwā āma udewani nāmo yabāṅ koreneṅ, kumāṅ-kumāṅ dāpneṅ.

29 ✧ Unita āma kubātā Anutu tāṅo nanaki nāmo oraṅ imiṅpāṅ jiraṅ ude yeṅ gatāwani udewanita jide yāne? Āma udewanitā nāgāt momini ārut-paktaṅ yāmiṅkuko unita nadāwā āpani tānpākaṅ iron tāṅ yāmani Munapik u yāṅārok ude iwet tākaṅ. Butewaki, jide tānpāṅ āma udewanitā kowata wakiinik kubā api irepmitneṅ? Nāmotā nāmoinik.

30 ✧ Anututā ṅode yāṅkuko unitāṅo mebāri nadākamāṅ; Kowata nākṅa api yāmet yāk. Ba āneṅi kubā pen ṅode yākgān tāṅkuk; Ekānitā ini āmawebeniye tāṅo tāktāki terak api yāpmāṅ daniwek.

31 Bureni-inik, kowata waki yāpmākta Anutu paot-paori nāmo unitāṅo keriken āroweno uwā imaka umuri pāhap kubā.

Nadākinikjin tāṅkehārom tānpāṅ itkot

32 Eruk notnaye, bian peṅyāṅektā pengān ahāṅ tamiṅkuko kadāni unita juku piwut. Kadāni uken bārāpi mebāri mebāri intā terak āronkuṅo upāṅkaṅ gwāk pimiṅpāṅ nadākinikjin nāmo pewā putāreṅkuṅ.

33 ✧ Kadāni kubākubā in āmawebetā tabāṅ māgayāwut yāṅpāṅ inamiken tep-

✧ 10:19: Hib 4:16 ✧ 10:20: Mat 27:51; Hib 9:8 ✧ 10:22: Wkp 8:30; Ese 36:25; Efe 5:26 ✧ 10:23: Hib 4:14 ✧ 10:25: Hib 3:13 ✧ 10:26: Hib 6:4-8 ✧ 10:27: Ais 26:11 ✧ 10:28: Lo 17:6, 19:15 ✧ 10:29: Kis 24:8; Hib 13:20 ✧ 10:30: Rom 12:19; Lo 32:36; Sam 135:14 ✧ 10:33: 1Ko 4:9

manpän man waki täwerit komi tamiñit täk täñkuñonik. Ba notjiye ätu komi udegän yämik täñkuño u bok kañ nimut yänpän pidämtak täñkuñ.

³⁴ ✧ Täñkañ notjiye ätu komi eniken yepmankuño u in butewaki nadän yämiñpän täñkentän yämiñkuñ. Täñpäkañ äma ätutä inta nadäwä jirañ ude täñpäpän tunumjin kudup täyomägarirä bäräpi u oretoret terak kotañkuñ. U imata, imaka säkgämän, paotpaot nitek nämotä it nimikañ yän nadänkuño unita.

³⁵ Unita notnaye, kadäni uken nadäkinik kehäromi täñpän bätakigän it täñkuño ude, apiño udegän it täkot. Ude tänayän täño uwä gwäki pähap api yäpneñ.

³⁶ ✧ Täñkañ kehärom tañpän itneñ. Ude täñpänä Anutu täño gärip u täga api iwatneñ ba imaka u ba u tamikta yänkehärom tañkuko u täga api yäpneñ.

³⁷ Unita Anututä ñode yäyak;

Kadäni keräpi itkañ äma äneñi äbäktä yäwanitä api äbek. U itkañ nämo api äbek.

³⁸ ✧ Täñpäkañ näkño siwoñi ämawebenayetä nadäkinik täñpän kodakgän api itneñ.

Täñ, ämawebe u kubätä nadäkiniki pewän putärewäwä unita nadäwa täga nämo api täneñ yäk. *Hab 2:3-4*

³⁹ Upänkañ ninä nadäkinik kädet u mäde ut imiñpän paot-paotta biñam täñpani nämo. Nämoinik, ninä nadäkinik ikek kuñatpän irit kehäromita biñam täñpani.

11

Nadäkinik ikek kuñat-kuñat täño mebäri

¹ ✧ Nadäkinik ikek kuñat-kuñat täño mebäri ñode; Imaka dapunintä nämo yabäk täkamän unita U bureni-inik itkañ yän nadäk täkamän. Ba imaka imaka kämi yäpmäktä Anututä peñ nimiñkuko u bureni-inik api yäpne yän nadäk täkamän.

² Ämawebe bianitä nadäkinik udewani nitek kuñarirä Anututä yabänpän-nadäwän täga täñkuñ.

³ ✧ Ba ninäwä nadäkinik täñpän ñode uwä bureni yän nadäk täkamän; Anututä man yänirän kunum kenta kome ahänkumän. Täñpän imaka imaka yabäk täkamän u Anututä imaka nämo yabäwani upän täñpewän ahänkuñ.

⁴ ✧ Täñpäkañ äma biani kubä wäpi Abel unitä nadäkinik täñpän Anututa ärawa tägagämän kubä täñirän Anututä kawän tägañkuk. Noripaki Kentä täñkuko u irepmitpän täñkuk. Täñpän nadän imikinik täñkuko unita Anututä Abel, Gäk äma siwoñi yän iwetkuk. Täñpäkañ Abel kumbuko upänkañ nadäkiniki terak man pen yän itak.

⁵ ✧ E, äma biani kubä wäpi Enok unitä Anututa nadän imikinik täñkuko unita kome ño terak nämo kumbuk. Nämo, Anututä komegup ikek wädän yäpmän äronkuko unita noriyetä Enokta wäyäkñewä wañkuñ. Täñkañ äma unita Anutu täño mantä ñode yänkuk; U kome terak kuñatkuk-ken uken Anututä Enok kañpän gäripä nadäk täñkukonik.

⁶ Bureni-inik, äma nadäkiniki nämotä jide täñirän Anututä u kawän tägawek? Nämoinik, äma kubätä Anutu dubini-ken kwayän nadänpänä nadäkinik ñode täñpek; Anutu u bureni itak. Ba ñode imaka nadäkinik täñpek; Äma bänepitä Anutu täño mebärini ket nadänayän yän nadäk täkañ u Anututä kowata täga api yämek.

✧ **10:34:** Mat 6:20; Mat 19:21,29 ✧ **10:36:** Luk 21:19; Hib 6:12 ✧ **10:38:** Rom 1:17; Gal 3:11 ✧ **11:1:** Rom 4:18, 2Ko 5:7 ✧ **11:3:** Stt 1:1; Sam 33:6, 2Pi 3:5 ✧ **11:4:** Stt 4:3-10 ✧ **11:5:** Stt 5:24

7 ✧ Ba kubä ñode; Äma biani kubä wäpi Noa unitä Anututa nadäj imikinik tänpäj imaka umuri kämi ahäwayäj tänkuko unita jukuman iwerirän nadäwän bureni tänkuk. Anututä imaka ude api ahäwek yäj iwetkuko u nämo ahänirän upänkañ Anutu täño mani buramiñpäñ gäpe pähap kubä tänkuk. Tänpäj gäpe u gänañä Noa ini ba webeni nanakiye bok äronpäñ säkgämän itkuñ. Tänpäkañ nadäkiniki bureni unitä ämawebe päke itkuño unitäño kädet waki kwawak pewän ahäj yämiñkuk. Täñirän man Anututä ämawebe nadäj imikinik tänpäni u yäwet täyak udegän, Noata siwoñi äma yäj yäntären imiñkuk.

8 ✧ Ba Abraham täño nadäkinikita nadäna; Abrahamtä nadäj imikinik tänpäj Anututä man kubä ñode iwerirän mani buramiñkuk; Gäk komeka peñpäñ kome näkä gamikta iwoyänkut-ken u ku! Anututä man ude iwerirän mani buramiñpäñ u kuyat yäj nämo nadänkañ, komeni peñpeñ akumañ kuñkuk.

9 ✧ Täñkañ nadäkinik tänpäj kome iwoyäj imani-ken päñku yot bureni nämo, äma äbanitä-yäj yottaba tänpäj ittäj kuñat tänkukonik. Täñirän Aisak kenta Jekop Anututä biñam bok yäj yämani unitä udegän tänkumän.

10 Tänpäkañ Abraham äbanitä-yäj itkuko unita nadäwätäk nämo tänkuk. Nämo, u yotpärare kehäromi-inik kubäta itsämäk tänkukonik, yotpärare Anututä ini tawañ peñpäñ udegän pewän ahäwani.

11 ✧ Tänpäkañ Abraham ini uwä tägawani täñirän webeni Sara imaka, äruñ it yäpmäj äbätängän webe pähap tänkuko upänkañ nadäkinik tänkumäno unita Anututä nadäj yämiñirän webeni nanak bäyañkuk. Sara uwä ñode nadänkuk; Anututä näk nanak bäyakta yänkehäromtañ namiñkuko unita nanak api bäyawet. Anutu u man bureniñgän yäk täyak yäj nadänkuk.

12 ✧ Tänpäkañ mebäri unita kumäk-kumäk kadäni keräp tänkuko upänkañ äma tägawani Abraham uterak äbekiye oraniye daninañi nämo, guk ba mobä jirañ ude ahänkuñ.

13 ✧ Tänpäkañ ämawebe mani biñam yänahätat ño kudup Anututa nadäj imikinik tänpäj kuñat-tägän kumbuñ. U imaka Anututä kämi yäpmäta yänkehärom tänkuko u kome ño terak nämo yäpuñ. Nämo, u ban irirän kañpäñ nadänkañ oretoret tänpäj ñode yänahäkta mäyäk nämo nadänkuñ; Kome ñowä komenin bureni nämo, nin äbanigän yäj yänkuñ.

14 Tänpäkañ ämawebe man ude yäwani uwä ñode niwoñärek täkañ; U komeni bureni wäyäkñekañ.

15 Tänpäj komeni kujat peñpeñ äbuño unita yänpäñ yänkuñ yäwänäku äneni komeni-ken täga kwäm.

16 ✧ Upänkañ komeni bianita nadänpäñ nämo yänkuñ. Nämo, u kome säkgämän kubä, komeni biani u irepmítak upäj kañ-ahäna yäj nadänpäñ yänkuñ. U kunumta yänkañ yänkuñ. Unita äma udewanitä Anututa U nin täño Anutunin yäj yänirä Anututä nadäwätäk nämo tak täyak. U imata, yotpärare kubä täñkettañ yämiñkuko itak unita.

17-18 Tänpäkañ Anututä tänyabäk pewän ahäj imiñirän Abrahamtä nadäj imikinik tänpäj nanaki Aisak Anututa ärawa ude kumäj-kumäj utta pidäm tänkuk. Täñkañ Anututä nanaka Aisak terak orañkaye mäyap api ahänen yäj yänkehäromtañ imiñkuko upänkañ nanaki tepi kubägän u ärawa ude ijiñ imikta nämo bitnäñkuk.

✧ **11:7:** Stt 6:13-22; Stt 7:1, 1Pi 3:20; Rom 3:22, 4:13 ✧ **11:8:** Stt 12:1-5; Apos 7:2-4 ✧ **11:9:** Stt 26:3; Stt 35:12,17 ✧ **11:11:** Stt 18:11-14; Stt 21:2 ✧ **11:12:** Rom 4:19; Stt 15:5, 22:17; Lo 10:22 ✧ **11:13:** Stt 23:4, 1Sto 29:15; Sam 39:12, 1Pi 2:11 ✧ **11:16:** Kis 3:6,15; Mak 12:26

19 ✧ Nämoinik, u ñode nadänjuk; Aisaktä kumänjirän Anututä kumbani-ken nanik äneji täga yäpmänj akwek yän nadäkinik ude tänjuk. Tänpäkanj bureni, Aisak kumbani-ken nanik bumik äneji imagutkuk.

20 ✧ Eruk Aisak u ittänj kuñtängän äma ekäni tänpänj Anututa nadänj imikinik tänpänj nanakiyat Jekop kenta Iso unita imaka täga Anutu-ken nanik kämi ahänj yämikta kon man yäwetkuk.

21 ✧ Tänpäkanj Jekop imaka, Anututa nadänj imikinik tänjukuko unita tagawani tänpänj kumbayänj nadänpänj ñode tänjuk; Josep täño nanakiyat kon man yäwetpänj ähottaba injtkanj gwäjij äpmonjanj Anutu inij oretkuk.

22 ✧ E, Josep uwä ittänj kuñtängän kumäk-kumäki keräp tanjirän Anututa nadäkinik tänpänj ñode yänahänjuk; Kämiwä, Isrel ämawebe Isip kome penpenj api kunej. Ude yänpänj kujari äneka jukuman yäwetkuk.

23 ✧ Ba Moses täño manbinjam nadäna; Moses täño minji nanitä Anututa nadänj imikinik tänjukumäno unita Moses ahäwänpänj käbop penjirän komepak yaräkubä tärenjuk. Minji nani uwä Moses nanak u kawän inide kubä tänpänpänj Isip kome täño intäjukun äma wäpi Fero unitäño man mäde ut imikta nämo umuntanjumän.

24 ✧ Eruk Moses u täganpänj Anututa nadänj imikinik tänpänj Fero äperi unitäño nanaki ude, gäripi terak itta bitnänjuk.

25 Tänpänj ñode nadänjuk; Imata kome ñonitäño gärip kadäni keräpi-tagän kanj iwaret? Nämö, näk bäräpi Anutu täño kudupi ämawebeniye-kät bok nadänayänj tämäño uyaku täga yäk.

26 ✧ Ude yänjukuko unitä ñode niwonjaretak; U Anutu-ken gwäki täga yäpmäkta nadänjuk. Unita kämi ahäkta yäwani Kristota yänpänj bäräpi ahänj yäminayänj täño unita nadäwän tagawäpänj Isip täño tunjum gäripi nitek u yäpmäkta nadäwän jiranj ude tänjuk.

27 ✧ Tänjkanj Moses u Anututa nadäkinik tänpänj Anutu nämo kak takamänj u dapuritä kanjanj bumik gwäk pimiñpänj Fero täño kokwawakta nämo umuntanjkanj Isrel ämawebe yämagurän Isip kome penpenj kuñkuñ.

28 ✧ Tänjkanj Moses u Anututa nadäkinik tänjukuko unita Pasova äñnak-äñnak yäput penpänj Isrel ämawebe sipsip täño nägäri enj yäma terak ärutkot yän yäwetkuk. Ude tänjukuko unita kumäk-kumäk täño anjero, nanak ämani intäjukun nanik däpani unitä Isrel ämawebe yärepmitpänj nanakiye intäjukun nanik nämo däpuk.

29 ✧ Tänpäkanj Isrel ämawebe Anututa nadäkinik tänjkuño unita gwägu wäpi Ume Gämäni u kome kawuki ude irirän bämopgän kuñkuñ. Kuñjirä Isip naniktä udegän kuna yäkñat gwägu gänäñ äpmonpänj ume nanpänj kumbuñ.

30 ✧ Tänpäkanj äneji kubä ñode; Isrel ämawebe unitä Anututa nadäkinik tänpänj mani buramiñpänj Jeriko täño yewa pähap gägäni-ken kepma 7 udeta kuñat äyänjurirä yewa u tokät manjuk.

31 ✧ Tänpäkanj kubokäret webe wäpi Rahap u nadäkinikitä tänjkentänj iminjirän Anututa mäde ut imani-kät penta nämo paotkuñ. U imata, äma kome kanjiwatta käbop kuñkuño u yämagutpänj ini enj gänäñ käbop yepmanjukuko unita.

32 Eruk imata man karonj yänjwat yäpmänj kwet? Nämö, man kudän ñoken bägup iränpänj uyaku Gidion, Balak, Samson, Jepta, Devit, Samuel ba profet biani ätu täño manbinjam täga täweret.

✧ 11:19: Rom 4:17 ✧ 11:20: Stt 27:27-29; Stt 27:39-40 ✧ 11:21: Stt 48:15-16 ✧ 11:22: Stt 50:24-25; Kis 13:19 ✧ 11:23: Kis 1:22, 2:2 ✧ 11:24: Kis 2:10-12 ✧ 11:26: Hib 10:34-35 ✧ 11:27: Kis 12:51; Kis 14:13,14; Rom 1:20, 1Ti 1:17; Hib 11:1 ✧ 11:28: Kis 12:21-30 ✧ 11:29: Kis 14:21-31 ✧ 11:30: Jos 6:12-21 ✧ 11:31: Jos 2:1-21; Jos 6:21-25; Jem 2:25

33 ✧ Äma unitä Anututa nadäkinik tänpän kudän mebäri mebäri täņkuņ. Äma nadäkinik täņkuņo u ätutä kome ätu täņo intäjukun ämakät ämik tänpän kehäromini yäpmän äpuņ. Täņkaņ u ämawebe kudän siwoņi terak yabän yäwatpän imaka imaka Anututä yämikta biņam yäwani u yäpuņ. Täņpäkaņ ätutäwä aņ komi, äma däpani täņo meni täņpipiņkuņ.

34 ✧ Ätutäwä kädäp mebet pähap däpä kumbuņ, ba iwantä nadäkinik täņpani ätu kumän-kumän däpnayän täņirä Anututä täņkentän yämiņirän nämo kumbuņ. Bureni, äma uwä iniken kehäromini nämo upänkaņ Anututä kehäromi yämiņkuk. Kehäromi yämiņirän kome ätuken nanikkät ämik kehäromigän tänpän däpmän yäwat kireņkuņ.

35 ✧ Täņpäkaņ webe ätutä Anututa nadäkinik täņkuņo unita nanakiye kumbani-ken nanik äneņi akuņirä yämagutkuņ. Täņ, nadäkinik täņpani ätuwä äma keru terak komi pähap nadäntängän kumbuņ. Anututa äwo yänkuņ yäwänäku komi u täga irepmiräm. Upänkaņ ñode nadänpän äwo nämo yänkuņ; Kumän-kumän nidäpäkaņ äneņi akuņpän irit tägagämän kaņ yäpna yän nadäņkuņ.

36 ✧ Täņpäkaņ ämatä nadäkinik täņpani äma ätu yänärok yäwerit päripmäņit täņkuņ. Ba ätu keru kuroņi topmänpän komi eniken yepmaņkuņ.

37 ✧ Täņ, ätuwä mobätä kumän-kumän däpuņ. Ba ätu yepmiņitpän sotä kwäk duk täņkuņ. Ba ätuwä päiptä kumän-kumän däpuņ. Täņpäkaņ ukät nanik ätutä jopi jäwäri itkaņ tekta tom gupipän täņkaņ kuņarirä bäräpi mebäri mebäri yämiņkuņ.

38 Ude täņ yämiņirä kome jopi-ken, pom terak, mobä kawut ba kome gänaņ ittän kuņatkuņ. Butewaki! Äma tägatäga udewani imata kome waki ño pen itneņ?

39 Täņpäkaņ Anututä ämawebe u nadäkiniki yabänpän-nadäwän tägagämän täņkuņo upänkaņ imaka ämawebenijeta kämi yämikta yänkehärom täņkuko u kome terak irirä pengän nämo yämiņkuk.

40 U imata, yäput peņpän Anututä ninta yänpän-nadäk tawaņ tägagämän kubä ñode peņ nimiņkuk; Ämawebe biņam ikek u ninkät penta päke kubägän Kristo täņo piä terak Anutu dubini-ken kuņpän säkgämän-inik api itne.

12

Jesu täņo kädet kuroņ iwat täkäna

1 ✧ Eruk, u kawut! Ämawebe nadäkinik ikek päke u nin it gwäiņ nimiņpän nadäkinik täktäk kädet bureni niwoņärekaņ. Unita imaka u ba unitä wädän nipiņmäņit täkaņ ba momi ninken kwasikot täkaņ u datären tänpä kwäpän kädet Anututä peņ nimiņkuko uken ehutpän bäräņek täkäna.

2 ✧ Ude täņkaņ intäjukun ämanin, nadäkinik kädet bureni niwetpän niwoņärewani Jesu u kaņiwatpän kädet ugän iwat täkäna. Jesu uwä bänep oretoret pähap itsämän imiņkuko u juku piņkaņ päya kwakäp täņo mäyäk unita nadäwän mewuni täņirän ehutpän kotaņkuk. Ude täņkaņ äronkuko apiņo Anutu intäjukun äma u keru bure käda wäpi biņam ikek itak.

3 Unita Jesuta nadäwut. U ämatä waki täņ imiņkuņo upänkaņ kehärom tänpän kwikinik itkuk. Unita in udegän nadäkinik kädet täga u gwäk pimiņpän iwatta gapun täneņtawä.

Anutu uwä nanin bāyawani bumik

✧ 11:33: Dan 6:22 ✧ 11:34: Dan 3:23-27 ✧ 11:35: 1Kn 17:17-24, 2Kn 4:18-37 ✧ 11:36: 1Kn 22:24-27; Jer 20:2, 37:15; Jer 38:6 ✧ 11:37: 2Sto 24:21 ✧ 12:1: Rom 7:21, 1Ko 9:24-25 ✧ 12:2: Hib 1:3

⁴ Bureni, in kubäkubätä momijin mäde ut yämikta piä tāk tākaŋ. U tāga tāk tākaŋ upāŋkaŋ it yāpmāŋ abākaŋken inken nanik kubätä äma kerī terak nägäri nämo piwän kuŋkuŋ. Nämo, kämi käwep api ahāŋ tameko unita man kubä täwera nadäwut.

⁵ Jide, Anututä in nanaknaye yāŋpāŋ bānepjin täŋpidäm takta man ŋode kudän täwani unita täŋguŋ taŋkuŋ?

Nanakna, Ekänitā yāpān-siwon takta komi gamiŋirän unita nadäwi äpani nämo täŋpek, ba nadāŋ bārāp täŋpāŋ nämo kaŋ-umuntaŋ kwen.

⁶ ✧ *U imata, Ekänitā äma kubätä nadāŋ imikinik täŋpāŋ nanakna yāŋ iwetpāŋä irit kuŋat-kuŋari yāpān-siwontaŋ imikta komi imik täyak. Snd 3:11-12*

⁷ ✧ Unita bārāpi kotaŋpāŋ kwikinik irut. U Anutu tāŋo yāpā-siwontaŋ piä. Yāpā-siwontaŋ piä tāk täyak uwä nanjiye bāyawanitā-yāŋ täŋ tamik täyak. Nadākaŋ? Kome terak naniyetä ironjiniye yāpā-siwontaŋ tākaŋ. Eruk, Anututä udegän tāk täyak.

⁸ Täŋ, Anututä ironjiniye bureni kudup yāpān-siwontaŋ täyak unita in yāpā-siwon takta komi nämo tameko uwä ŋode nadāneŋ; Nin kubokäret nanak, nanakiye bureni nämo.

⁹ Täŋpākaŋ ŋode nadäk tākot; Nin ironjiken naniye bāyawanitā yāpā-siwontaŋ piä täŋ nimiŋirä oraŋ yämik täŋkumāŋonik. Eruk, ude tāk täŋkumāŋo unita mājonin tāŋo Nanin pähaptä ninken yāpā-siwontaŋ piä täŋirän, imata nadāna bureni-inik nämo täŋpek? Nämo, komi bārāpi ahāŋ nimiŋirä u kotaŋpāŋ kwikinik itnayāŋ tämäŋo uwä irit burenita biŋam api täne.

¹⁰ Täŋpākaŋ naniye bāyawanitā iniken nadäk terak apiŋotagän yāpā-siwontaŋ nimik täŋkuŋonik. Täŋ, Anututäwä täŋkentāŋ nimikta ba nin ini kudupi-inik it täyak udegän itta yāpā-siwontaŋ piä täŋ nimik täyak.

¹¹ ✧ Bureni, yāpā-siwontaŋ tāŋo komi unita pengän gäripi nämo nadäk tākamāŋ. Nämo, u komi! Upāŋkaŋ kämi, yāpān-siwontaŋ nimiŋirän nadāna tärewāpāŋ kädēt siwonji äneŋi iwatpāŋ bānepnin pidämtak täyak.

Jukuman ätu

¹² ✧ Butewaki! In ätu gapun taŋpāŋ itkaŋ. Eruk bānepjin täŋkehärom taŋpāŋ äneŋi kehäromi nitek kaŋ irut!

¹³ ✧ Gapun taŋpāŋ kuŋarirä nadäkinikjin paot-inik täneŋta! Unita kädēt siwonji iwatpāŋ kehäromi nitek kuŋat tākot.

¹⁴ ✧ Ude täŋkaŋ ämawebe-kät not täŋpāŋ bānep kubägän terak itta piäni tāk tākot. Täŋkaŋ udegän, ehutpāŋ momi täktäk kädēt mäde ut imiŋpāŋ kudupi kaŋ irut. Nadākaŋ? Äma kubätä kudupi nämo irayāŋ täko uwä Ekäni nämo inik api kaŋ-ahäwek.

¹⁵ ✧ Täŋpākaŋ in kubätä Anutu tāŋo orakorak pära yäpeko udetā nadāŋ täpäneŋpāŋ kaŋ kuŋarut. Ba inken nanik kubätä tokän jägämi ude äworeŋpāŋ in bāmopjin-ken täŋpāwak pähap pewän ahäneŋo udetā watäni ket itpāŋ kaŋ kuŋarut.

¹⁶ ✧ Ba in kubokäret täneŋo udetā irit kuŋat-kuŋatjinta nadāŋ täpäneŋpāŋ kaŋ kuŋarut. Täŋpākaŋ in kubätä Iso ude äworeŋpāŋ Anututa nadāŋ äwaräkuk täŋpekta! Iso uwä nanak intäjukun nanik unita imaka tägagämän nani keriken nanik täga yāpnaŋipāŋ kepma kubä nakta iwāpāŋ monäni ŋode iwetkuk; Gäk ketem ijin namikaŋ imaka päke nantä namayāŋ täyak u kudup gäka biŋam yäk.

17 ✧ Eruk ude yänjukopän kämiwä jide nadänjuk? U nani-ken nanik kon man ba tuñumi äneñi näñjata biñam kañ täñpän yän nadänjukko upänkañ nanitä Nämö yän iwetkuk. Nämö yän iwerirän konäm butewaki täñjukko upänkañ goret pengän täñjukko u yäpä-siwonjtakta kädetta wäyäkñewän wanjuñ.

Topmäk-topmäk kodaki terak it takamän

18 ✧ Eruk, in uken it takamän yän nadäk täkañ? In imaka ketjintä täga inirani ba dapunjintä kënañi, Isrel ämawebetä kañkuño udewani-ken nämö itkañ. Isrel ämawebe uwä Sainai pom mebäri-ken kuñkañ kädäp mebet pähappän kañkuñ. Ba kome wärämänjirän bipmäñ utpäñ mänit pähap piänjirän kañkuñ.

19 ✧ Täñkañ womat mämä pähap gänañ gera kotäk kubä nadänjukko uwä nadänkañ umuntañpäñ Moses butewaki man terak ñode iwetkuñ; Man u äneñi nämö ahänjirän nadänayän yäk.

20 ✧ Täñpäkañ Moses man ude iwetkuño uwä mebäri ñodeta; U Anutu täño jukuman ñodeta nadänjirä umuri pähap täñjukko unita; Äma ba tom kubätä päñku pom u yeweko uwä mobätä kumän-kumän utneñ.

21 ✧ Bureni-inik, imaka kañpäñ nadänjukko uwä umuri pähap täñjirän Mosestä yänjuk; Umuntañpäñ dädatna kwaikañ! yäk.

22 ✧ Täñ, intä päñku itkañ-ken uwä imaka umuri udewani nämö. Nämoinik, inä Saion pom, Anutu paot-paori nämö unitäño yotpärare wäpi Kunum Gänañ Jerusalem uken kuñkuño itkañ. Uken añero jirañ, daninañi nämö oretoret pähap täñ itkañ-ken u kuñkuño itkañ.

23 ✧ Ba in Anutu täño nanakiye intäjukun nanik unitäño käbeyä pähapken äbä yäpurärätkuño itkañ. Ämawebe äbot uwä wäpi kunum gänañ kudän täwani. Ba in Anutu, ämawebe kuduptagän yäpmän daniwani äma, uken ahänjukko itkañ. Ba ämawebe siwoñi, Anututä momini ärut-paktañ yämiñjukko unitäño mäjotä irani-ken ahänjukko itkañ.

24 ✧ Ba in Jesu, Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahänjukko uken ahänjukko itkañ. Ba nägät, Jesutä momi pekpek kädet täwitta piwän kuñkuño uken ahänjukko itkañ. Nägäri uwä manbiñam säkgämän kubä yänahäk täyak, manbiñam Abel täño nägättä yänahänjukko ude nämö. Nägät Abeltä piwän kuñkuño unitä kowat-urän pewän ahänjuk.

25 ✧ Unita eruk, Anutu man niwet täyak u man yänjirän mani buramikta bitnäneñta nadänpäñ bänep nadäk-nadäkjinta watä ket itkot. Nadäkañ? Anututä bian Moses meni jinom terak komen ämawebe jukuman yäwetkuko upänkañ mani nämö buramiñkuñ. Mani nämö buramiñkuño unita kowata waki bureni yäpuñ. Täñ, apiño Anututä kunum gänañ nanik Jesu terak jukuman niwetak. Täñjirän nin man kunum gänañ nanik u buramikta bitnänero uwä jide täñpäñ kowata waki u irepmitne? Nämoinik, u wakiinik yäpne.

26 ✧ Täñpäkañ man bian yäwetkuko unitä kome injipän kwaiñkuk. Ude täñjukko upänkañ apiñowä yänkehäromtak man ñode yäyak; Näk bian komegän injipän kwaiñkut yäk. Täñ, kämiwä kunum ba kome bok äneñi api yepmäñitpäñ kwaiwet yäk.

27 Täñpäkañ man 'äneñi ude api täñpet' yän yäyak uwä ñode yänkwawa täyak; Imaka täñ-pewani u kuduptagän täñpewän paot-inik api täneñ. Upänkañ imaka kumän-tagän-inik nämö api paotneñ. Nämö, imaka wakta yäwani ugänpäñ api täñpewän paotneñ. U paorirä imaka kehäromi, nämö wakta yäwani unitägän api itneñ.

✧ 12:17: Stt 27:30-40 ✧ 12:18: Kis 19:16-20; Lo 4:11-12 ✧ 12:19: Kis 20:18-21; Lo 5:22-27 ✧ 12:20: Kis 19:12-13 ✧ 12:21: Lo 9:19 ✧ 12:22: Gal 4:26; Rev 5:11 ✧ 12:23: Luk 10:20 ✧ 12:24: Hib 8:6, 10:22, 1Pi 1:2; Stt 4:10 ✧ 12:25: Hib 2:1-3; Hib 10:26-29 ✧ 12:26: Kis 19:18; Sam 68:8; Hag 2:6

28 Tənpäkaŋ imataken u api irek? U intäjukun ämanin təŋo kome ninta biŋam peŋ nimani unitägän api ireko unita oretoret təkäna! Kome u api korenero unita iniŋoret-oret kädət Anututä ini gäripi nadäk täyak udegän iwatpəŋ nadäwätäk terak oraŋ imiŋpəŋ iniŋoret təkäna.

29 ✧ U imata, Anutunin u kädəp mebet pähap, imaka kudup ijiŋ paot təkəŋ udewani.

13

Kädət ätu Anututä gäripi nadäk täyak

1 ✧ Tənpäkaŋ inä ninin buap yəŋ nadəŋpəŋ bənep iron kowata kowata tənpeŋ kuŋat təkot.

2 ✧ Təŋkaŋ kädət təga ŋodeta nämo tənŋuŋ tənəŋ; Äma kudupitä komejin-ken äbänirä yämagutpəŋ enjiŋ-ken yepmaŋpə pätneŋ. Äma ätu kädət ude tənkuŋo uwä ämapəŋ yämagutkaməŋ yəkŋat aŋeropəŋ yämagutkuŋ.

3 ✧ Tənpäkaŋ äma komi eŋi gənaŋ itkaŋ u tənkentəŋ yämik təkot, in u bok itkaŋ bumik. Ba äma kerit terak komi yəpmək təkəŋ u imaka, tənkentəŋ yämik təkot, in komi u bok nadäk təkəŋ bumik.

4 ✧ Tənpäkaŋ yanäpi täktäk u imaka təgagämän kubä unita äma kudup-tagəntä tənmeham tənəŋ. Təŋkaŋ yanäpi yarätä ämawebe ätukät jopjop nämo kuŋatneŋ. Nämo, ini yanäpi siwoŋi itdeŋ. Nadäkaŋ? Anututä ämawebe kubokäret kädət iwarani udewani manken api yepmaŋpek.

5 ✧ Tənpäkaŋ monəŋ tuŋumta nadəŋ gärip nämo tənəŋ. Nämo, nadäk udewani mäde ut imiŋpəŋ kukŋi kädagän kuŋatpəŋ ketjin-ken tuŋum ähan peŋ tamani unita nadäwä təga tənöpəpəŋ nadäwätäk terak nämo kuŋatneŋ. Imata, Anututä ŋode yənkuŋ;

Näk inta nämo api guŋ təwet, ba nämoinik api tabä kätəwet yäk.

Wkp 31:6

6 ✧ Anututä ude niwetkuko unita kwawak ŋode yənəhänä;

Anutu u näkŋo tənkentəkna unita imaka kubäta nämoinik api umuntəwet.

Nämo, ämatä näk təga nämo tənöpə wanəŋ.

Sam 118:6

Jesu iwarəntəkta nämo umuntäne

7 ✧ Tənpäkaŋ injinken watä ämajiye bianita juku piwut. Watä ämajiye uwä Anutu təŋo manbiŋam təwetpəŋ təwoŋərek tək tənkuŋ. Təŋkaŋ kädət jide kuŋatpəŋ kumbuŋo unita nadəŋpəŋ kädət kuroŋ unitä tək tənkuŋo udegän tək tənəŋ.

8 ✧ Nadäkaŋ? Äma unitəŋo intäjukun äma Jesu u täktäki ba yäkyäki ini udegän. Kwep itkuko udegän apiŋo itak, ba pen udegän api it yəpməŋ ärowek.

9 ✧ Eruk, watä ket itpəŋ kuŋarut. Anutu wäpi terak jop manman mebäri mebäri yäk təkəŋ u bənepjin äriŋpewän kädət siwoŋi peŋpəŋ kädət gwäjiwani iwatnəŋta! Äma təŋo baga mantä bənepjin təga nämo tənkentəŋ tamineŋ. Ketemta yäjiwät man ba äma təŋo man udewani mäde ut imiŋirä Anutu təŋo orakorakitä bənepjin tən-kehäromtak təyon.

10 Tənpäkaŋ ärawa pähap kubä ninta biŋam tənpani itak. Upənkaŋ unitəŋo bureni uwä Juda təŋo bämop ämata biŋam nämo täyak. Nämo, bämop äma uwä kudupi yotken ärawa täktäk piä biani pen tək təkəŋ unita.

✧ 12:29: Lo 4:24, 9:3; Ais 33:14 ✧ 13:1: Jon 13:34 ✧ 13:2: Rom 12:13, 1Pi 4:9; Stt 18:1-8; Stt 19:1-3 ✧ 13:3: Mat 25:36; Hib 10:34 ✧ 13:4: Gal 5:19,21; Efe 5:5 ✧ 13:5: 1Ti 6:8; Jos 1:5 ✧ 13:6: Sam 27:3, 146:5 ✧ 13:7: 1Ko 4:16; Hib 6:12 ✧ 13:8: Efe 4:14 ✧ 13:9: Rom 14:17

11 ✧ Juda täño бага man iwatpän bämop äma intäjukun tänpänitä momi ärutta tom däpmänkan unitäño nägäripän yäpmänpän Bägup Kudupitä Kudupi-iniken ärok täkan. Tom däpmäk täkan unitäño bureni nämo yäpmän ärok täkan. Nämo, bureni uwä yäpmän pänku yotpärare gägäni-ken pewä ijik täkan.

12 ✧ Tänpäkan mebäri unita Jesutä udegän, mäyäk kotanpän yotpärare gägäni-ken komi pähap nadänkuk. Ämawebeniye nägäri piwän kuñkuño uterak kudupi-inik itneñta kumbuk.

13 ✧ Unita ninä mäyäk Jesutä kotanjkuko udegän kotankan yotpärare gägäni-ken kuñpän Jesu tuben kuna!

14 ✧ U imata, kome ño terak yotpärare kehäromi paot-paori nämo, kubä nämo itak. Nämo, ninä yotpärare mebäri kubä, kämi ahän nimekta dapun käron täñ itkamän.

15 ✧ Unita ämawebenaye, Jesuta nadänpän Anutu wäpi yänahänpän iniñoret täkana! Ude tänayän täkamän unitä Anututa ärawa ude api täñpek.

16 ✧ Täñkan täñkentäk ba iron kowata kowata täkta nämo guñ täneñ. Kudän ude wani uwä ärawa Anututä gäripi nadäk täyak ude.

17 ✧ Täñkan watä ämajiyä täño mani buramiñpän gämori-kengän kuñat täkot. Watä piä täñ tamik täkan unita Anututä api yäwet yabäweko unita gwäk pimiñpän watä it tamik täkan. Unita waki, mani buramik täkot. Ude täñirä uyaku watä piä uwä bänep oretoret terak api täneñ. Täñ, in peñawäk täñirä watä piä butewaki terak tänayän täkan u täga api täñkentän tamineñ? Täga nämo!

18 ✧ Unita in ninta Anutu-ken yänapik täkot. Nin kudän siwonji täkta gäripi nadäk täkamän unita Anutu inamiken bänepnintä nadäwätäk nämo täk täkamän.

19 Täñkan gäripna täñi pätak u ñode; In Anutu-ken yänapiñirä ini täñkentän namiñirän inken äneñi bäräneñ kan ärewa!

Yäntärek man

20-21 Tänpäkan inta yänpän ñode yänapik täyat; Anutu bänep pidäm mähemi unitä in kudän ini gäripi nadäk täyak ude täñpeñ kuñatta tuñumi säkgämän u täñkentän tamiton. Täñkan Jesu Kristo terak nadäk-nadäk ba täktäk ini kawän tägak täkan u irit kuñat-kuñatnin-ken pewän ahän nimiton! Ude täñ nimiñirän Jesu Kristo unitäño wäpi biñam ärowani inide pen it täyon. Ekäninin Jesu, Sipsip watä äma pähap unitä kumäk-kumäki terak topmäk-topmäk paot-paori nämo u täñkehärom täñkuko unita Anututä kumbani-ken nanik yäpmän akunjuk. U Bureni.

22 Eruk notnaye, man kudän täñ tamitat ñowä käronji nämo unita man bänepjin täñpidäm takta kudän täyat ñonita nämo gaña täneñ.

23 E man kubä ñode täwera nadäwut; Notninpak Timoti u komi eñi gänañ itkukopän tewä äpäman kuñjuk. Unita näkken bäräneñ äbänä imagurakan bok api ärede.

24 Intäjukun ämajiyä ba Anutu täño kudupi ämawebeniye komejin-ken itkan u mena jinom yäpmänpän oretoret man kan yäwerut. Täñ, Itali komeken nanik äbot täñpani notniye imaka, oretoret man täwetkan.

25 Tänpäkan Anutu täño orakorakitä inken itinik täyon. Eruk, ugän.

✧ **13:11:** Wkp 16:27 ✧ **13:12:** Mat 21:39; Jon 19:17 ✧ **13:13:** Hib 11:26, 12:2 ✧ **13:14:** Hib 11:10, 16; Hib 12:22 ✧ **13:15:** 2Sto 29:31; Sam 50:14, 23; Hos 14:2 ✧ **13:16:** Plp 4:18 ✧ **13:17:** Ese 3:17, 1Te 5:12 ✧ **13:18:** Apos 24:16, 2Ko 1:12

Jems

Nadäkiniktä kudän jidewani pewän ahäk täkañ unitäño manbiñam

1 ✧ Näk Jems, Anutu ba Ekäni Jesu Kristo täño piä watä äma. Unita näkä Anutu täño kudupi ämawebeniye komeni komeni it yäpmäñ kukañ inta bänep täga nadänpäñ man kudän ño täñpäñ tamitat.

Tänyabäk-ken kehäromigän iritta man

2 ✧ Notnaye, inken bäräpi mebäri mebäri ahäñ tamäwä oretoret inide kubä täk täkot.

3 ✧ Imata, in ñode nadäk täkañ; Imaka udewanitä nadäkinikjin täñ yabäñirän bänepjintä kehärom tañpäñ bäräpi udewani gänañ gwäk pimiñpäñ api kuñatneñ.

4 Täñpäkañ bäräpi gänañ gwäk pimiñpäñ kuñat-kuñat unitäño bureni inken kañ ahäñ parän. Eruk, ude täñpäñ kädet täga kubäta nämo api wäyäkñeneñ. Nämo, ämawebe bureni, siwonji kudupi api kuñatneñ.

5 ✧ Täñpäñ in bämopjin-ken nanik kubätä nadäk kädet siwonjita wäyäkñeñpäñä Anutu-ken yäñapiñirän nadäk kädet täga u api imek. Imata, Anutu uwä iron mähemi unita imaka kubäta yäñapiñirä äwo nämo yäk täyak.

6 ✧ Täñpäkañ äma uwä Anututä nadäñ namek ba nämo käwep yäñ nadänpäñ, bänep yarä ude nadäñkañ Anutu-ken nämo yäñapiwek. Nämoinik. U nadäkinik täñkañ uyaku yäñapiwek. Täñ, äma bänep yarä nitek nadäweko uwä gwägutä tokät täyak ude, ba mänittä piäñirän gwägutä pom äworeñpäñ äronkañ äpäk täyak udewani.

7-8 Äma udewaniwä nadäk-nadäki äreyäwäpäñ kädet kubägän nämo iwatkanä kädet mebäri mebäri iwat täkañ. Täñpäkañ äma udewaniwä Ekäniken yäñapiñitna imaka kubä api nimek yäñ nämo nadäneñ. Nämoinik.

9 ✧ Täñpäkañ äbot täñpani kubätä jopi jäwäri-inik itat yäñ nadänpäñ-nadäwätäk nämo täñpek. Nämoinik, Anututä wäpi biñam imayäñ täko unita oretoret täk täyon.

10 ✧ Täñ, udegän äbot täñpani kubätä tuñum mähemi täñpäñ irirän Anututä tuñumi yomägaränä nadäwätäk nämo täñpek. Imata, Anututä kome täño wäpi biñam yäpmäñ äpäñirän äma u nämo api waweko unita oretoret täñpek. Nadäkamäñ; Kome täño tuñumtä täñkentäñ nimiñirän irit kehäromi nämo api käne. Nämoinik. Kome täño tuñumtä wañpäñ wädan iroritä äreyäñ kuk täkañ ude api täneñ.

11 Unita nin ñode kañpäñ nadäk täkamäñ; Kome tañi ijiñpäñ kekeki pähap täñpäñ wädan kejima kudup yeñpewän kubit tak täkañ. Äma tuñum mähemi uwä ude bumik. Wädan irot gäripi nitek unitä äreyäñ kuk täkañ udegän moneñ piäni nämo täñ paotkanä kumbek.

Anututä waki kädet-ken nämo nimagut täyak

12 ✧ Äma kubätä tänyabäk mebäri mebäri ahäñ imiñirä u gänañ kehärom tañpäñ irayäñ täko uwä Anutu täño bänep iron gänañ pen api irek. Äma unita gwäki uwä Ekänitä omäk meran säkgämän ude irit kehäromi paot-paori nämo

✧ **1:1:** Gal 1:19; Apos 15:23, 1Pi 1:1 ✧ **1:2:** Rom 5:3-5 ✧ **1:3:** 1Pi 1:7 ✧ **1:5:** Snd 2:3-6 ✧ **1:6:** Mak 11:24 ✧ **1:9:** Jem 2:5 ✧ **1:10:** Ais 40:6-7, 1Pi 1:24 ✧ **1:12:** 2Ti 4:8

api imek. Bureni, ämawebe Anututa nadäj imikinik täk täkaŋ unita gwäki u yämikta Anututä ini yänkehärom taŋkuk.

13 Täŋpäkaŋ äma kubätä waki kubä täŋpayäj nadäŋkaŋ ŋode nämo yäwek; Anututä täŋ-näkŋat-pewän waki ŋo täŋpayäj nadätat yäj nämo yäwek. Nämoinik! Imata, wakitä Anutu täga täŋikŋatnaŋi nämo. Ba udegän Anututä momi täkta täŋyabäk-ken nämo nipmak täyak.

14 ✧ Upäŋkaŋ nininken bänep nadäj gärip waki unitägän momi täkta bänepnin ärik täyak.

15 Täŋpäŋ nadäj gärip unitä momi täktäk täŋo kädet pewän ahäk täkaŋ. Ude täŋirän momi täktäk täŋo kädet unitä taŋi täŋpäŋä kumäj-kumäj täŋo kädet-ken nipmak täyak.

16 Eruk, notnaye, man unita nadäwä jopi nämo täŋpek.

17 ✧ Anututä waki kubä nämo nimik täyak. Nämoinik. Imaka imaka tägatäga ba bänep iron bureni u kudup kunum gänaŋ nanik-tägän ahäk täkaŋ. Täŋpäŋ Nanin, kunum gänaŋ peŋyänjek pewän ahäwani unitä iron u nimik täyak. Ude täŋkaŋ Nanin uwä kubä-täj kubä-täj nämo täk täyak. Täktäki bian patkuko unitä api pat yäpmäj ärowek.

18 ✧ Täŋpäkaŋ Anututä ini nadäŋkuko udegän imaka kudup pewän ahäŋkuŋo unita intäjukun ude itta mani burenitä äboriye nin bäyaŋ nipmaŋkuk.

Anutu täŋo man nadäj äwaräkuk nämo täneŋ

19 Eruk notnaye näk man kubä täwerayäj nadätat unita juku peŋpäŋ nadäkot. In äma kubätä man yäwänä jop jukugän peŋpäŋ kaŋ nadäwut. Ba man kowata bäräŋeŋ nämo iwetneŋ. Ba kokwawak bäräŋeŋ nämo nadäneŋ.

20 ✧ Imata, äma täŋo bänep wakwaktä täŋkentäj imiŋirän Anutu täŋo kädet siwoŋi u nämo iwarek.

21 ✧ Unitä in kädet wakiinik mebäri mebäri ba kädet taräki taräki täk täkaŋ u mäde kaŋ ut imut. Ude täŋpäŋ Anutu täŋo man mujipi bänepjin-ken piwani u bänep kwini terak yäpmäjpäŋ iyap täŋpäŋ kaŋ yäpmäj kuŋarut. Imata, man unitä waki kerik-ken nanik tämagutta kehäromini nıkek.

22 ✧ Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man uwä kaŋ iwarut. Jop nadäk-nadäkgän nämo täneŋ. Nämoinik! Jop nadäk-nadäkgän tänayäj täŋo uwä bänepjin jop api ikŋatneŋ.

23 Äma Anutu täŋo man nadäj äwaräkuk tänayäj täŋo uwä ämatä glas terak mäjoni yabäk täkaŋ ude.

24 Glas terak mäjonin kaŋkaŋ päŋku iŋamnin dapunta täŋguntak täkamäj ude täk täkaŋ.

25 ✧ Täŋ, äma Anutu täŋo man siwoŋi-inik u ket yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ uwä Anutu täŋo bänep iron gänaŋ pen it täkaŋ. Imata, äma udewanitä Anutu täŋo man u jop nadäk-nadäkgän täŋpäŋ nämo guntak täkaŋ. Nämo, u man buramiŋpäŋ kädet tägatäga täk täkaŋ. Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man unitä momi täŋo kehäromi utpewän maŋirän kunumta biŋam täk täkamäj.

26 ✧ Täŋpäkaŋ äma ätu inita näk nadäkinik täŋpani yäj yäk täkaŋ upäŋkaŋ meni jinomta watäni nämo itnayäj täŋo uwä nadäkinik täŋpani yäj nadäk täkaŋ u bänepi jop api ikŋatneŋ. Täŋpäŋ Anutu iniŋoret-oret ba nadäkiniki u jopi ude täk täyak.

27 Täŋ, Anutu iniŋoret-oret kädet bureni Anututä kawän tägak täyak uwä ŋode pätak; Ironi kodäŋani ba webe kajat butewaki terak kuŋat täkaŋ u yabäj

yäwatpäñ tən̄kentən̄ yäminen̄. Ba kubä ñode; Irit kuñat-kuñatjinta watäni irirä kome tən̄o nadäk-nadäktä nämo tən̄päñ wanen̄.

2

Ämawebeta iron uterakgän tən̄ yämen

¹ ✧ Eruk notnaye, Ekäninin Jesu Kristo u tägagämän-inik. In u nadən̄ imik təkən̄ unita äma kubäta nadäwä äpani tən̄pän̄kañ kubäta nadäwä ärowani nämo tänen̄.

² Näk u ñodeta yäyat; Injin käbeyä-ken äma kubä tek säkgämän epmäget porak ikektä äbän̄irän̄ äma jäwäri kubä teki wen̄-gäjähurani mädengän̄ iwarek.

³ Ude tən̄irän̄ intä äma tek säkgämän̄ ikek u kañpäñ ñode iwetnen̄; Ekäni yäk. Gäk abän̄kañ bägup tægaken ño it yän̄ iwetnen̄. Tən̄päkañ äma jäwäri teki wewani u ñode iwetnen̄; Gäk däpi terak uken mañirisi yän̄ iwetnen̄.

⁴ Eruk, intä kädet ude tänayän̄ tən̄o uwä äma tən̄o täktäki bänep nadäk-nadäkjin waki terak api yäpmän̄ daninen̄.

⁵ ✧ Unita notnaye, juku pen̄päñ man ño ket nadäwut! Anututä inita äma jidepäñ yäpmän̄ daninkuk? U ämawebe kome terak jäwäri ude kuñat təkən̄ uwä Anutu inamiken säkgämän̄ itpäñ nadäkiniki kehäromi in̄itpäñ kuñatta iwoyän̄kuk. Äma udewanitä kañ iwat yewani gän̄añ bok itneñta iwoyän̄päñ yepman̄kuk. Tən̄päñ irit kehäromi uwä ämawebe Anututa gäripi nadäk təkən̄ unitä kañ-ahäneñta bian yän̄kehärom tañkuk.

⁶ Bureni! Anututä äma udewani inita iwoyän̄päñ yepman̄kuko upän̄kañ inä äma jäwäri u yabän̄ äwaräkuk tən̄kañ äma wäpi biñam ikekta nadän̄irä ärowani tək təkən̄. Ñode nadäwut; Netätä komi tamik təkən̄? Ba äma netätä manken tepmak təkən̄? Äma tuñum ikek unitä komi tamiñit, manken tepman̄it tək təkən̄.

⁷ Ba äma unitägän̄ Mähemjin Jesu tən̄o wäpi biñam yäpmän̄ äpäc təkən̄. Ude tək təkən̄ upän̄kañ in imata äma udewanita nadän̄irä ärowani tən̄pöpän̄ äma Anututä inita biñam iwoyän̄kuko unita mäde ut yämik təkən̄?

⁸ ✧ Unita бага man miñi ñode kudän̄ täwani; Gäkñata nadäk täyan udegän̄ notkapakta nadäwen. Kädet ude tən̄pen̄ kuñatnayän̄ tən̄o uyaku täga api kuñatnen̄.

⁹ ✧ Upän̄kañ intä äma ätu not tən̄ yämiñkañ ätuta mäde ut yämik təkən̄ uwä бага man miñi u irepmitpäñ momi tək təkən̄. Tən̄irä бага man unitägän̄ In бага man irepmirani yän̄ täwoñärek täyak.

¹⁰ ✧ Tən̄päkañ in бага man kudup iwatkañ kubägän̄ nämo iwatnayän̄ təkən̄ uwä бага man u kudup yärepmitkuñ yän̄ api täwerek.

¹¹ ✧ Unita nin nadäkamän̄, Anututä bian man kubä ñode yän̄kuk; Kubokäret nämo tänen̄ yäk. Ba kubä pen̄ ñode yäkgän̄ tən̄kuk; Äma kumän̄-kumän̄ nämo dän̄nen̄ yäk. Eruk, in kubokäret nämo tänayän̄ təkən̄ upän̄kañ äma kubä kumän̄-kumän̄ utnayän̄ təkən̄ uwä Anutu tən̄o бага man kudup yärepmirani api äworenen̄.

¹² ✧ Tən̄päkañ man kädet kehäromi kubä pätak u nadäkañ. U бага man kuduhtagän̄ yärepmitak. Man kädet uterak Anututä nin api yäpmän̄ daniwek. Uwä ñode; Anututä ninta butewaki nadən̄ nimiñpäñ momi tən̄o kehäromi utpewän̄ mañirän̄ kunumta biñam tək təkamän̄. Unita Anutu tən̄o butewakita juku piñpäñ notjiye bämopi-ken man siwoñigän̄ yän̄it täktäk siwoñigän̄ tən̄pen̄ kañ kuñarut.

13 ✧ Tänpäkaŋ inä ämata butewaki nadäŋ yämik-yämik kädet iwatpäŋ nämo täŋkentäŋ iminayäŋ täkaŋ uwä Anututä udegän ämawebe yäpmäŋ danik-danik kadäni-ken butewaki nämo api nadäŋ tamek. Täŋ, in ämata butewaki nadäŋ yämik-yämik kädet iwatpäŋ täŋkentäŋ yäminayäŋ täkaŋ uwä yäpmäŋ danik-danik kadäni-ken umun kubä nämo api täneŋ.

Nadäkinik bureni-inik ba jopita man

14 ✧ Notnaye, äma kubätä ŋode yäwek; Näk Kristota nadäŋ imikinik täk täyat yäŋ yäwek. Upäŋkaŋ äma unitäŋo nadäkinikitä irit kuŋat-kuŋariken bureni kubä nämo pewän ahäwayäŋ täko uwä nadäkiniki u jopigän. Jide nadäkaŋ? Nadäkiniki udewanitä wakiken nanik täga wädäŋ tädorek? Nämo inik!

15-16 ✧ Unita inken nanik webe ba äma kubätä tek ba ketemta wäyäkŋek piä täŋtäŋ kuŋarirän inken nanik kubätä ŋode iwerek; Täga yäk. Gäk kuŋkaŋ kwikinik isi! yäk. Päŋku ketem naŋ tokŋek täŋkaŋ gupkata mäni täneŋta tek wädäwi ärowäkaŋ isi yäŋ iwerek. Ude iwereko upäŋkaŋ iron nämo täŋkaŋ meni-tägän man ude iwereko uwä jide tänpäŋ täŋkentäŋ imek? Nämo inik!

17 ✧ Tänpäkaŋ nadäkinikjin udegän. Nadäkinikjintä bureni kubä nämo pewän ahäwayäŋ täko uwä nadäkinikjin jopigän, kumbani bumik.

18 ✧ Eruk, äma ätutä ŋode nadäk täkaŋ; Äma ätu nadäkinik ikek. Täŋ, äma ätu iron kädet täk täkaŋ yäk. Kädet yarä uwä tägagän yäŋ nadäk täkaŋ. Wa! U jop nadäk täkaŋ! Äma kubä täŋo nadäkinikitä täktäk bureni kubä nämo pewän ahäweko uwä jide tänpäŋ nintä äma unita nadäkiniki nikek yäŋ nadäne? Nämo inik! Tänpäkaŋ täktäknin ba man yäkyäknintä nadäkiniknin täŋo mebäri u kwawak pewän ahäk täkaŋ.

19 ✧ Tänpäkaŋ äma ätutä nin Anutu kubägän itak yäŋ nadäkinik täk täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ. Ude täga nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nadäkiniki u jopi täneŋta. Nadäkaŋ? Mäjo wära imaka, Anutu itak yäŋ nadäŋkaŋ bumta umuntak täkaŋ upäŋkaŋ nadäkiniki unitä kädet täga kubä nämo inik pewän ahäk täkaŋ.

20 ✧ Äma udewaniwä guŋ bureni täŋo nadäk yäpmäŋ kuŋat täkaŋ! ŋode nämo käwep nadäk täkaŋ; Nadäkiniknintä täktäk bureni nämo pewän ahäk täkaŋ uwä jiraŋ ude. Unita Oranin pähap Abrahamta nadäwut.

21 ✧ Anututä Abrahamta Gäk inamna-ken äma siwoŋi-inik itan yäŋ iwetkuk. Eruk, imata ude iwetkuk? Anututä Abraham täŋo täktäki u kaŋpäŋ nadäŋpäŋ unita ude iwetkuk. Abrahamtä Anututa nadäkinik tänpäŋ nanaki Aisak Anututa gupe käbäŋi nikek ijin imekta mobä bukä terak teŋkuk.

22 ✧ Unita ŋode käkamäŋ; Abrahamken nadäkiniki ba täktäki u siwoŋi kubägän patkuk. Tänpäŋ täktäki täga unitä tänpewän nadäkiniki uwä Anutu inamiken tägagämän-inik täŋkuk.

23 ✧ Ude täŋirän Anutu täŋo man ŋode kudän täwani kehärom taŋkuk; Abraham uwä Anutu nadäŋ imikinik täŋkuko unita Anututä Inamna-ken gäk äma siwoŋi yäŋ iwetpäŋ gäk näkŋo notnapak yäŋ iwetkuk.

24 ✧ Unita ŋode nadäna täretak; Anutu uwä äma kubä nadäkiniki-tagän yänpäŋ äma siwoŋi yäŋ täga nämo iwerek. Nämo! Bureni uwä, täktäki tägata yänpäŋ äma siwoŋi yäŋ täga iwerek.

25 ✧ Tänpäkaŋ kubokäret webe kubä wäpi Rahap uwä udegän kädet täga kubä ŋode täŋkuko uterak Anututä webe siwoŋi yäŋ iwetkuk. Uwä äma yarä kome kaŋpäŋ nadäkta Josuatä yäwet-pewän kuŋkumäno unita iwantä däpneŋ yänpäŋ täŋkentänpäŋ yepmaŋpäŋ yäpmäŋ kuŋkumän.

✧ 2:13: Mat 5:7; Mat 18:32-35 ✧ 2:14: Mat 7:21 ✧ 2:15-16: 1Jo 3:17 ✧ 2:17: Jem 2:20,26 ✧ 2:18: Gal 5:6 ✧ 2:19: Mat 8:29 ✧ 2:21: Stt 22:9-12 ✧ 2:22: Hib 11:17-18 ✧ 2:23: Rom 4:3,9,22, 2Sto 20:7; Ais 41:8 ✧ 2:25: Hib 11:31

26 ✧ Unita ɲode täwetat; Gup, mäjoni nämo uwä kumbani yäj nadäk täkamäj. Udegän äma kubä nadäkinikitä täktäki-ken bureni nämo pewän ahäk täkaŋ uwä nadäkiniki kumbani yäj nadäk täkot.

3

Meninta watä it täkäna

1 ✧ Unita notnaye, man kubä täwera nadäwut; In bämopjin-ken nanik mäyaptä Anutu täŋo man yäwetpäj yäwoŋärek piä nämo yäpneŋ. Imata, nin ɲode nadäkamäj; Man piä käbeyä pähapken Anututä ämawebe ätu täŋo täktäki yäpmäj daniŋpäj äma yäwetpäj yäwoŋärek piä täŋpani nintäŋo yäkyäk ba täktäknin u yäpmäj danikinik api täŋpek.

2 Täŋpäkaŋ nin kuduŋtagän imaka kubä täna yäkŋat tänawak täkaŋ. Äma kubätä man goret kubä nämoinik yäk täŋpän yäwänäku siwoŋigän, momini nämo itek. Äma udewanitä keru gupi kuduŋtagän watäni täga it täyek.

3 Unita man wärani kubä ɲode; Tom kubä wäpi hos u nintäŋo man buramiwän yäŋpäjä jikon täpuri yen nizek u meni-ken peŋkaŋ, yen kukŋi wädäŋpena u käda kwek. Ba kukŋi wädäŋpena u käda kwek. Jikon u imaka täpuri-inik upäŋkaŋ wädäŋpena tom taŋi unitä gäripnin iwat täkaŋ.

4 Eruk, gäpe taŋi gwägu pähap terak kuŋat täkaŋ uwä udegän. Gäpe taŋi u imaka taŋi-inik, ba mänit pähaptä piäŋirän gäpe taŋi u kuk täkaŋ upäj jide täŋpäj gäpe u watä äma täŋo gärip iwarek? Täga tänaŋi nämo bumik upäŋkaŋ gäpe täŋo watä ämatä gäpe taŋi u käda kwän yäŋpäj jikon täpuri, iŋit iwarani upäj iŋit iwat täkaŋ. Ude täŋirä gäpe, imaka taŋi pähap unitä watä äma täŋo gärip ugän iwat täkaŋ.

5 Täŋpäkaŋ man wärani unitäŋo mebäri ɲode; Äma nin täŋo menin uwä jikon täpuri udewani. Menin uwä imaka täpuri kubä upäŋkaŋ piä pähap täk täkaŋ.

Menin uwä imaka komigämän-inik

Nadäkaŋ? Kome kekek täŋirän kädäp päriŋi täpuri-inik kubä maŋpi kuneŋo upäŋkaŋ bipi pähap u kudup iŋiŋ pärek.

6 ✧ Täŋpäkaŋ menin uwä kädäp mebet udewani. Unitä ketnin gupnin irepmitpäj waki intäjukun täk täyak. Uwä Anutu iŋamiken gupnin kudup täŋpän wak täkaŋ. Ude täŋpäj irit kuŋat-kuŋatnin iŋiŋ däŋŋek täyak. Ba ini uwä geŋi täŋo kädäp.

7 Nadäkaŋ? Ämatä tom mebäri mebäri, bipiken nanik ba gwägu gänaŋ nanik ba gämok kenta barak imaka, täga täŋbätak täneŋ.

8 ✧ Upäŋkaŋ äma kubätä iniken meni täŋbätak tänaŋi nämo. Uwä wareŋwareŋgän täŋpäj man wakigän pewä ahäk täkaŋ. Menin uwä ume komi nizek, äma kumäj-kumäj däpani bumik.

9 ✧ Täŋpäkaŋ menin unitä Ekäni Nanin iniŋoret täkamäj. Täŋkaŋ ini unitägän ämawebe Anututä iniken iŋam dapun täŋpani man jägämi yäwet täkamäj.

10 Menin kubägän unitägän man säkgämän bok man jägämi bok pewän ahäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ notnaye, kädet ude siwoŋi nämo.

11 Ume dapuri kubä-tägän ume jägämi bok gäripi nizek bok äbäk täkaŋ ba? Nämoinik!

12 Ba gämam terak wäyän täga wädäwek? Ba kumip terak gämam täga wädäwek? Notnaye, nämoinik yäj täwetat. Gwägu kubä-kengän ume nämo näŋpani ba näŋpani bok täga nämo näŋpen.

Nadäk nadäk mebäri yarätä itkamän

¹³ Inken nanik äma nadäk-nadäki tägagämän ätu itkañ? Eruk, äma u kwini terak kuñatpän täktäki tägatä nadäk-nadäki täga unitäño mebäri kwawak kañ pewä ahäwut. Äma u inita nadäwä ärowani nämo täneñ. Täñpän kädet täga täñpeñ kuñatneñ.

¹⁴ Upänkañ inä äma ätutä tärepmirirä kokwawak nadän yämiñpän gupjin yäpmän äronpän man bureni nadäkamän yän yänayän täño uwä mejintä jopman api yäneñ.

¹⁵ ✧ Nadäk nadäk u kunum gänañ nanik nämo yän nadäneñ. Nadäk nadäk u kome terak nanik, ämaken ba Satanken nanik.

¹⁶ Unita in ätutä injin-tagän nadänpän gup yäpmän ärokärok kädet tänayän täño, ba in ätutä notjiye tärepmirirä tabänpän jägämi nadänayän täño uwä, eruk duñwek ba kädet wakiinik ätu in bämopjin-ken bäräneñ api ahäwek.

¹⁷ Täñpäkañ äma kunum täño nadäk-nadäk yäpmän kuñat täkañ uwä ñode kuñat täkañ; Pengänä nadäk-nadäk siwonigän initpän bänep kwini terak kuñat täkañ. Uwä noriye-kät ämik yänawät-awät nämo täk täkañ. Ba jop manman nämo yänkañ man buramik terak kuñat täkañ. Uwä ämawebe ätuta säkgämän nadän yämiñpän iron kädet iwatpän täk täkañ. Täñpän äma uwä nadäk mäyap ikek nämo. Unitä siwonigän kuñat täkañ, bänep nadäk-nadäki ba täktäki inigän nämo.

¹⁸ ✧ Nadäkañ? Äma bänep kwini terak noriye bämopi-ken bänep kubägän pewä ahäk täkañ uwä kädet siwonj pewä ahäk täkañ.

4

Anutu gämori-kengän kuñatneñ

¹ ✧ Inken ämik ba iwan it täyak u mebäri jideta? U bänep ärokärok ba nadän gärip bänepjintä pewän ahäk täkañ unitägän. U nämo nadäk täkañ?

² Imaka u ba u yäpmäkta nadän gärip täk täkañ upänkañ nämo yäpmäk täkañ. Ude täñpä wawäwä äma kumän-kumän däpmäk täkañ. Ba imaka yäpmäkta yabängärip täk täkañ u nämo yäpmänpänä iwan täñpän ämik pewä ahäk täkañ. Täñpäkañ ñode nadäwut; In Anutu-ken nämo yänapik täkañ unita u ba u nämo tamik täyak.

³ Ba imaka kubä yäpmäkta Anutu-ken yänapiñirä nämo tamik täyak uwä mebäri ñodeta; In nadäk-nadäk siwonj nämo initkañ yänapik man yäk täkañ unita. Injinken gärip iwattagän nadänpän Anutu-ken yänapik man yäk täkañ unita Anutu iwet yabäk täkañ uwä nämo tamik täyak.

⁴ ✧ Unita ñode nadäwut; Inä webetä äpiye yabä kätänpän äma ätukät kuñat täkañ ude Anututa udegän täk täkañ. In ñode nämo käwep nadäkañ; Kome terak imaka pätak unita not täñpeñ kuñatnayän täño uwä Anututa iwan api täñ imineñ. Bureni, kome täño tuñum unita not täñpeñ kuñatnayän nadänpänä Anutu täño iwan itkañ ubayän.

⁵ ✧ Anutu täño mantä ñode yäyak; Anututä iniken moräki ba bänep nadäk-nadäki peñ nimiñkuko unita iyap takinik täk täyak. In imata man unita nadäñirä jopi ude täk täyak?

⁶ ✧ Täñpäkañ Anututä iron pähap nimik täyak. Unita man kudän kubätä ñode yäyak;

Anututä äma inita nadäwä ärowani täk täkañ unita iwan täñ yämiñkañ äma inita nadäwä äpani täk täkañ unita orañ yämik täyak. *Snd 3:34*

7 ✧ Unita in Anutu täño man buramiñpäñ gämori-kengän kuñat täkot. Täñpäñ Satantä yän-täkñarayän täñpäñä kehärom täñpäñ yänjwatneñ. Ude täñjirä api tabäj umuntañ kwek.

8 ✧ Ude täñkañ Anutu dubini-ken kuñirä Anututä udegän in dubinjin-ken kañ äbän. Momi täñpani in, ba bänep yarä nitek yäpmäj kuñat täkañ in bänepjin ärut paktawut, ämatä kerä garok ärut täkañ udegän.

9 In bänep nadäk-nadäkjinta nadäwä tumbäpäñ nadäwätäk pähap täñpäñ konäm butewaki terak kuñatkot. Ba täñoret-oret peñpäñ butewaki terakgän it täkot. Täñkañ wärämäñpäñ butewaki inam dapun ude ijinpäñ kuñat täkot.

10 ✧ Täñpäkañ Ekäni inamiken injinta nadäwä äpani täñpäñ kuñarirä Anututä ini wäp biñam api tamek.

11 Unita notnaye, in äbot täñpani notjiye yänpäñ-yabäj yawat nämo täneñ. Nämo, äma kubätä noripaki täño täktäki yäpmäj daniñpäñ yänpäñ-kañjwarayän täko uwä бага manta nadäwän jopi täñpäpäñ api iniñ wäräre. Eruk, in бага man iniñ wärätñayän täño uwä in бага man buramiwani äma nämo api itneñ. Nämo, in man yäpmäj daniwani äma ude api äworeneñ.

12 ✧ Täñpäkañ бага man unitäño mähe, äma kubä-tägän itak. Ba yäpmäj daniwani äma kubä-tägän itak. Ini-tägän ämawebe täñkentän yämiñit ba däpmäñit täga täñpek. Unita in äma jidewanitä äma notjinpak manken tenen?

Ekänitä nadäj nimänä imaka u ba u täga täne

13 ✧ Eruk, man kubä ño ket nadäwut; Inä mejin jinomtä tärop täñpäñ ñode bumik yäk täkañ; Apiño ba kwep kome uken kuñkañ moneñ tuñum piä täñjira obañ kubä täreñjirän äneñi api äbet yän yäk täkañ.

14 ✧ Upänkañ, ude nämo. In kwep imaka u ba u api ahäwek yän nämoinik nadäk täkañ. Gubam, kubatken kuñat täkañ unita nadäwut. Uwä kadäni keräpigän ahäñpäñ itkañ äbutkuk täkañ. Kome terak kuñat-kuñatjin u ude-wanigän.

15 ✧ Unita ñode yäwäpäñ uyaku tägatek; Ekänitä nadäj nimiñjirän nämo kumäñpäñä u ba u täga api täne yän yänañi.

16 Upänkañ inä wäpjin yäpmäj akuñpäñ imaka u ba u täga api täne yän yäk täkañ. Täñpäkañ ärowani kudän udewani uwä wakiinik.

17 ✧ Unita in ket nadäwut. Äma kubätä täktäk siwoñi u nadänkañ nämo iwareko u momi täñpek.

5

Jemstä tuñum äma wakita umun man yänjuk

1 ✧ Eruk, apiño näkä tuñum ämawebe in man kubä ñode täwera nadäwut. Inken bäräpi jide api ahäweko unita nadänpäñ konäm butewaki pähap täk täkot.

2 ✧ In-täño tuñum u kudup käbän tañit, tek kejima imaka, gwakgwaktä kudup nañpä tumäñit täñpani.

3 Ba intäño siliwa moneñ ba gol moneñ imaka, kuduhtagän gämäneñ ärowani. Gämäneñ äronkuño unitä intäño irit kuñat-kuñatjin waki unitäño mehäri kwawak api pewän ahäneñ. Täñpäkañ unitägän gupjin kädäptä-yän api teñ täyiwek. Täñkañ tärek-tärek kadäni keräpi täyak upänkañ in moneñ tuñumjin pen butuñpäñ peñ bäyañkañ itkañ.

✧ 4:7: Efe 6:12 ✧ 4:8: Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 ✧ 4:10: Jop 5:11, 1Pi 5:6 ✧ 4:12: Rom 2:1, 14:4
 ✧ 4:13: Luk 12:18-20 ✧ 4:14: Snd 27:1; Sam 39:5,11 ✧ 4:15: Apos 18:21 ✧ 4:17: Luk 12:47
 ✧ 5:1: Luk 6:24 ✧ 5:2: Mat 6:19

4 ✧ Unita in ket nadawut! Piä amajiyetä piäken ketem puget tamiñkuñopäñ inä täñyäkñatpäñ piä täñ tamiñkuño unitäño gwäki moräki penkañ moräkigän yämik täñkuñ. Eruk, moneñ moräki nämo yämiñkuño unitä mebarijin kwawak yäñahatak! Ba piä amajiye täño konäm butewakitä Ekäni kehäromi mähemini unitäño jukuni gänañ äpmonjuk.

5 ✧ Täñpäkañ inä kome terak ño itkañ imaka tägatäga gäripi niked u yäpmäñpäñ nañkañ oretoret terak it täkañ. Ude täñkañ injin-tägän injin paotneñta kädet täwit täkañ.

6 Täñpäkañ inä äma siwoñi manken yepmanpäñ kumäñ-kumäñ däpmäk täkañ. Ude täñirä inken ämik kowata kubä nämo täk täkañ.

Bäräpi kotañpäñ kwikinik itneñ

7 ✧ Unita, notnaye, in bänepjin täñkehärom täñpäñ kwikinik itpäñ Ekänitä äneñi äbäktä itsämäñkot. E, Ekänitä äneñi äbäktä itsämäñkañ uwä äma yänat piñkañ burenitä ahäwäpäñ näna yäñkañ itsämäk täkañ udegän. Äma uwä piä täñpäñ yeri piwek. Piñkañ kwikinik irirän iwän täñpäñ gäkñi yämiñit, edap ijiñpäñ kehäromi yämiñirän ärok täkañ. Äronpäñ bureni ahäñpäñ parirä mähemitä ketem bureni puget täkañ.

8 ✧ Eruk, in imaka udegän, bänepjin täñkehärom täñpäñ bäräpi mebari mebari ahäñ taminayäñ täkañ uwä kotañpäñ itkañ kwikinik-inik kañ irut. Ekäni täño äbäkäbäk kadäni keräp täyak unita bänep nadäk-nadäkjin nämo pewä putärewek. Kehäromigän initpäñ itkot.

9 ✧ Ude täñkañ in äbot täñpani notjiye ätu yäñpäñ-yabäñ yäwat nämo täneñ. Anututä kowata udegän manken tepmanpekta ket nadäñkañ. In nadäkañ? Man yäpmäñ daniwani äma uwä yäma-ken itak.

10 Unita notnaye, in profet biani bianitä Ekäni wäpi terak manbiñam yäñahäk täñkuño u ket nadäk täkot. Iwantä wakiwaki täñ yämik täñkuño upäñkañ bänepi täñkehärom täñpäñ bäräpi kotañkañ kwikinik it täñkuñonik. Unita in kädet kuroñ unitä täñpäñ iwatkuño udegän kañ iwarut.

11 ✧ Täñpäkañ man ñode yäk takamäñ uwä in nadäkañ; Äma bäräpi kotañkañ ehutpäñ kuñat täñkuño uwä Anutu inamiken säkgämän-inik kuñatkuñ. Täñpäkañ inä äma biani kubä wäpi Jop, unitäño manbiñam nadäk täkañ. Äma unitä bänepi täñkehärom täñpäñ bäräpi u ba u ahäñ imiñkuño uwä kotañpäñ itkañ nadäkiniki nämo pewän putäreñkuk. Eruk mädenä Ekänitä äma unita kädet täga täñ imiñkuk. Täñkañ Ekänitä ude täñkuko unita nin ñode kañpäñ nadäk takamäñ; Ekäni uwä butewaki ba bänep iron mähemini.

Jop man yäñkañ bureni-inik yäñ nämo yäneñ

12 ✧ Eruk notnaye, imaka bureni-inik ñode kañ täñput; In kunum gänañ ba kome terak ba imaka kubä wäpi terak bureni-inik yäñ nämo yäneñ. 'Ei' yäñ yänayäñ yäñpäñä man keräpi 'Ei'-gän yäneñ. Ba 'nämo' yäñ yänayäñ yäñpäñä, 'Nämo'-gän kañ yäk täñput. Manjin yäñmeham täñirä Anututä kowata waki tamekta nadäñkañ.

Äma siwoñi täño yäñapik man uwä kehäromi niked

13 ✧ Inken nanik kubätä konäm butewaki terak kuñarayäñ täko uwä Anutuken yäñapik man kañ yäwän. Ba äma kubä bänepitä oretoret täñpayäñ täko uwä Anutu wäpi iniñoret kap kañ tewän.

✧ 5:4: Lo 24:14-15; Mal 3:5 ✧ 5:5: Luk 16:25; Jer 12:3, 25:34 ✧ 5:7: Luk 21:19; Lo 11:14; Jer 5:24; Jol 2:23 ✧ 5:8: Rom 13:11-12; Hib 10:25, 1Pi 4:7 ✧ 5:9: Mat 24:33 ✧ 5:11: Kis 34:6; Sam 103:8; Sam 111:4 ✧ 5:12: Mat 5:34-37 ✧ 5:13: Kol 3:16

14 ✧ Ba injin-kät nanik kubätä käyäm tänpänä äbot tänpäni täno intäjukun äma yämagut päbä yepmanpän ume käbäni säkgämän gupī terak ärut imiŋkaŋ Anutu-ken yänapik man kaŋ yäŋ imik tänpüt.

15 ✧ Eruk, Ekänitä äma u täga yäpän täganen yäŋ nadäkinik ude tänpänä yänapik man yänayän täkaŋ uwä, Ekänitä äma käyäm ikek uwä tänpewän tägawäpän säkgämän api tewek. Täŋkaŋ momini imaka, api peŋ imek.

16 Unita säkgämän itnayän nadänpänä momijin kowat yäŋahäwän kaŋ täk tänpüt. Täŋkaŋ Anututä täŋkentän tamikta yänapik man kaŋ yäk tänpüt. Eruk ude täŋirä Anututä in api tepmanpän täganen. Nadäkaŋ? Äma siwoŋi täno yänapik man uwä kehäromi nitek. Unitä yänapik man yäweko uwä ämawebe ätu täga täŋkentän yämek.

17 ✧ Unita Elaijata nadäwut; Elaija uwä äma nin ŋodewanigän upänkaŋ iwäntä tawektawä yänpän Anutu-ken ehutpän yäŋapiŋirän kadäni ukengän iwän nämo taŋkaŋ komegän ijiŋ päŋku obaŋ yaräkubä itkaŋ komepak 6 ude tärenkuk.

18 ✧ Ude tänpänkaŋ mäden äneŋi yänapik man yänpewän, iwäntä tawänkaŋ ketem piäken nanik ba imaka imaka waŋkuŋo u äneŋi ahänkuŋ.

Nadäkiniki pewä putärewani u täŋkentän yämineŋ

19-20 ✧✧ Notnaye, inken nanik kubätä Anutu täno man bureni-inik u peŋkaŋ jopjop kuŋarirän noripak kubätä äneŋi kädet siwoŋi-ken yäŋikŋat yäpmän äbayän täko uwä kädet tägagämän-inik api täŋpek. Unita in man ŋo ket nadäwut; Äma kubätä noripaki kubä waki ba bipmän urani kädet-ken nanik imagut yäpmän päbä kädet siwoŋi-ken tewayän täko uwä täŋkentän imiŋirän äma waki tänpäni unitäno mäjoni uwä kumäk-inik nämo api täŋpek. Tänpäkaŋ kädet ude terak Anututä momi mäyap api peŋ morewek.

1 Pita

Äbot täñpani komi piä gänañ irani bänepi täñkehärom takta manbiñam

1 ✧ Man ñowä Pita näkä kudän täyat. Näk Jesu Kristo täño aposoro kubä. Täñpäkañ Anututä inita biñam yäpmäñ daniwani ämawebeniye komejin-ken nanik täwat kireñpewä Pontus, Galesia, Kapadosia, Esia ba Bitinia komeken kuñtäñpä kuñkuño inta kudän täñpäñ tamitat.

2 ✧ Inä Jesu Kristo täño mani buramikta ba nägäritä bänepjin ärutpak täneñta Anutu Nantä iniken nadäk tawañ terak iwoyäñpäñ tepmañkuk. Ude täñjirän Kudupi Munapikitä täñpewän äbot siwoñi kudupi-inik it täkañ. Eruk, Anutuk-ken nanik orakorak ba bänep pidämtä inken tokñek päton.

Irit tägagämän kunum gänañ api kañ-ahäne

3 ✧ Anutu, Ekäninin Jesu Kristo unitäño nani ba Anutuni, unitäño wäpi biñam iniñoret täkäna! U butewaki pähap nadäñ nimiñpäñ Jesu kumbani-ken nanikpäñ wädäñ tädotkuko uterak irit kodaki nimiñkuk. Täñpäñ irit kodaki unitä kehäromi nimiñjirän nin imaka tägatäga api nimeko u yäpmäkta bänep oretoret terak itsämänkamäñ.

4 ✧ Bureni-inik! U nin kunum gänañ Irit täga, paot-paori nämo u yäpmäkta biñam iwoyäñ nipmañkuk. Irit u säkgämän-inik, imaka kubätä täga nämo api täñpäñ waneñ. Imaka tägatäga u nanakiye inta biñam peñkuk.

5 ✧ Unita Kristota nadäñ imikinik täk täkañ in Anututä kehäromini terak watä it tamiñjirän säkgämän it yäpmäñ äronjirä api tämagurek. Anutu täño täñkentäk bureni unitä kadäni tärek-tärekken kwawak ahäka itsämän nimitak.

6 ✧ Mebäri unita oretoret pähap nadäk täkañ. Upäñkañ kome terak ño kadäni keräpi-tagän nadäkinikjinta yäñpäñ bäräpi mebäri mebäri ahäñ tamiñjirä komi nadäk täkañ.

7 ✧ Täñpäkañ bäräpi u nadäkinikjin täñkehärom täñpäñ imaka bureni äworewecta ahäñ tamik täkañ. Uwä gol ude. Gol, imaka tägagämän unitäño bureni kañ-ahäka kädäp-ken ijik täkañ. Täñpäkañ gol uwä paotpaot ikek. Täñ, nadäkinikjin u gol irepmitpäñ imaka tägagämän-inik kubä itak. Unita bäräpi mebäri mebäri ahäñ tamik täkañ u kädäptä gol täñ-kehäromtak täyak ude nadäkinikjin täñkehärom täñpäñ kehäromigän pen itta ahäñ tamik täkañ. Nadäkinik ikek it yäpmäñ äronjirä kadäni tärek-tärekken, Jesu kwawak ahäñ tamiñpäñ in taniñ oretpäñ wäpjin biñam tamiñpäñ epmäget kudän ikek api tepmañpek.

8 ✧ Täñpäkañ in Kristo dapunjintä nämo kañkuñ ba apiño nämo kak täkañ upäñkañ unita gäripi pähap nadäñpäñ nadäñ imikinik täk täkañ. Unita oretoret pähap inide kubä, imaka paotpaot ikekta nadäk täkañ u irepmitpäñ-nadäk täkañ.

9 ✧ Täñkañ nadäkinikjin u jopi nämo. Nämoinik, nadäkinikjin täño bureniwä ñode nadäk täkañ; Anututä api nimagurek.

Profet biani täño man u bureni ahäñkuk

✧ **1:1:** Jem 1:1, 2Ti 1:15 ✧ **1:2:** Rom 8:29, 2Te 2:13; Hib 12:24 ✧ **1:3:** 2Ko 1:3 ✧ **1:4:** Kol 1:12
 ✧ **1:5:** Jon 10:28, 17:11 ✧ **1:6:** 1Pi 5:10; Jem 1:2 ✧ **1:7:** Jop 23:10; Snd 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3 ✧ **1:8:** Jon 20:29, 2Ko 5:7 ✧ **1:9:** Rom 6:22

10 ✧ Tänpäkaŋ Anututä inita biŋam tämagutta tawaŋ peŋkuko u profet bianitä yäŋahänkuŋ. Iron pewän ahäŋ tamikta tawaŋ peŋkuko unitäŋo mebärita wäyäkŋek epän taŋi täŋkaŋ siwoŋigän täŋkuŋ.

11 ✧ Kristo täŋo Munapiktä nadäk-nadäki täŋpidäm taŋirän Jesutä komi bäräpi u ba u kotaŋpäŋ kumaŋkaŋ äneŋi akuŋpäŋ wäpi biŋam ikek irayäŋ täŋkuko u yäŋahänkuŋ. Profet unitä yänyabäk epän ŋode täŋkuŋ; Äma waki keriken nanik nimagutta yäwani u jidegän api ahäwek, ba kadäni uken imatäken unitä api ahäwek?

12 ✧ Epän ude täŋkuŋo upänkaŋ profet iniken ahäkta nämo, inken ahäkta yäwani u Anututä yäŋahänpäŋ yäwetkuk. Tänpäkaŋ epän täŋkuŋo unitäŋo bureni uwä Anututä Kudupi Munapiki iniŋ kireŋpewän kunum gänaŋ naniktä äpäŋpäŋ Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäwani äma täŋkentäŋ yämiŋirän mani biŋam u yäŋahänpäŋ täwerirä nadänkuŋ. Tänpäkaŋ Anututä imaka säkgämän u inken pewän ahäkta yänkuko unitäŋo mebäri nadäwä tärekta aŋero imaka, gäripi nadäŋ itkaŋ.

Guŋ kädet mäde ut imikinik täneŋ

13 Unita bänep nadäk-nadäkjin täŋkehärom taŋpäŋ Ekäni täŋo epän täkta kaŋ pidäm tawut. Täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatjinta watä ket itpäŋ imaka säkgämän, Jesu Kristo kwawak ahäwayäŋ täyak-ken uken yäpnayäŋ täkaŋ unita nadäkinik täŋpäŋ kaŋ kuŋarut.

14 ✧ Ude täŋkaŋ Anutu täŋo nanakiye inä mani buramiŋpäŋ nadäŋ gärip waki, guŋ kadäni-ken yäpmäŋ kuŋatkuŋo u wari nämo yäpmäŋ kuŋatneŋ.

15 Nämo, in siwoŋi kudupigän kuŋat täkot, tämagurani Anututä siwoŋi kudupi-inik it täyak udegän.

16 ✧ Unita Anutu täŋo man kubä ŋode kudän täwani pätak;

Näk kudupi itat unita in udegän kudupigän it täkot.

Wkp 11:44,45

17 ✧ Inä Nan yänpäŋ Anutu-ken yänapik täkaŋ. Täŋ, Nan uwä äma ärowani äpani inigän inigän nämo yäpmäŋ danik täyak. Nämo, ämawebe kudup täktäki terakgän siwoŋi yäpmäŋ danik täyak unita kome terak ŋo kadäni keräpi-tagän itnayäŋ täkaŋ-ken uwä Anutu oraŋ imikinik täŋpeŋ kuŋat täkot.

18 ✧ In ŋode nadäk täkaŋ; In bianijiye täŋo tänpäwak kädet iwarirä in suwaŋpäŋ waki u gänaŋ nanik wädäŋ tädotpäŋ tepmaŋkuko uwä, imaka paotpaori ikek, gol ba siliwa moneŋ udewanipäŋ nämo, inä suwaŋkuk.

19 ✧ Nämo, uwä Kristo täŋo nägäri gwäki ärowani-inik upän inä suwaŋkuk. Kristo uwä sipsip nanaki gupi terak paräm bärämi nämo, kuräki-inik udewani.

20 ✧ Kadäni Anututä kunum kenta kome nämo pewän ahäŋirän uken Jesu Kristopäŋ in suwawekta iwoyänkuk. Tänpäkaŋ kadäni tärek-tärekken itkamänken ŋoken Anututä ninta yänpäŋ Kristo tewän kwawak ahänkuk.

21 ✧ Täŋkaŋ Kristo uterak inä Anutu, Kristo kumaŋ-kumaŋ-ken nanik yäpmäŋ akuŋpäŋ peŋyänek epmäget kudän täŋ imiŋkuko unita nadäŋ imikinik täk täkaŋ. Täŋkaŋ nadäkinikjin Anutu terakgän peŋpäŋ imaka kämi yäpmäktä yäwani u bureni api yäpne yän nadäk täkaŋ.

Anutu täŋo mantä täŋkodak taŋpäŋ nipmaŋkuk

22 ✧ In man bureni yänpäŋ buramik täŋirä bänep nadäk-nadäkjin pak taŋkuk. Bänep nadäk-nadäkjin pak täŋkuko unitä in äbot täŋpani notjiye ätukät not

✧ **1:10:** Mat 13:16-17 ✧ **1:11:** Sam 22; Ais 53; Luk 24:26-27 ✧ **1:12:** Efe 3:10 ✧ **1:14:** Rom 12:2; Efe 2:3, 4:17-18 ✧ **1:16:** Wkp 11:44-45; Mat 5:48 ✧ **1:17:** Mat 6:9; Rom 2:11, 2Ti 4:14; Rev 2:23 ✧ **1:18:** 1Ko 6:20 ✧ **1:19:** Apos 20:28; Hib 9:12-14, 1Pi 1:2 ✧ **1:20:** Apos 2:23; Efe 1:4 ✧ **1:21:** Jon 14:6; Rom 4:24, 5:1-2; Rom 10:9 ✧ **1:22:** Jon 13:34; Rom 12:10

bureni-inik täkta kädet täwit tamiņkuk. Unita bänepjintä notjiye ukät topmäk-topmäk kubägän täņpeņ kuņat täkot.

23 ✧ Nadäkaņ? Inä ahäk-ahäk kodaki bäyaņpäņ tepmaņpani. Irit kuņat-kuņatjin kodaki uwä ketem kodaki epänken ahäk täkaņ ude ahäņkuņ. Upäņkaņ inä yänat epänken piņirä gämäneņ äroņpäņ wak täkaņ udewani terak nämo ahäņkuņ. In Anutu täņo man, irit paot-paori nämo uken naniktä imätpäņ ahäņkuņ.

24 ✧ Unita Anutu täņo man kubä terak ņode pätak;

Ämawä wädan udewani. Ba kehäromini uwä wädan irot udewani.

Wädantä gämäneņ äroņirä irori paot täkaņ.

25 *Upäņkaņ Anutu täņo manä irit kehäromi niked. Uwä paot-paori nämo. Ais 40:6-8*

Eruk, Manbiņam Täga täwerani ukeņowä ubayäņ yäk.

2

Jesu uwä bek bämopinin

1 ✧ Inä ahäk-ahäk kodaki bäyaņpäņ tepmaņpani unita in kädet wakiwaki, täņpäwak, jop manman, äma täņyäkņarani, äma täņo tuņumta nadäņ gärip, ba äma yäņpäņ-yabäņ yäwat, kudän udewani u kudup kaņ peņ morewut.

2 ✧ Peņ moreņkaņ nanak pakitä nonoņta wakiinik yek täkaņ, in udegän Munapik-ken nanik bänepjin towiwani nonoņ säkgämän unita nadäk täkot. U naņpäņ Ekäni täņo man terak tägaņpäņ Anututa biņam täkot.

3 ✧ Inä Ekäni täņo iron uku naņpäņ-nadäņkuņo unita u pen nakta gäripi pähap nadäk täkot.

4 ✧ Unita Ekäni Jesu, mobä bek pähap irit ikek u tubeņ kuk täkot. Bek uwä ämatä kawä wawäpäņ yäpmäņ kewenkuņo upäņkaņ Anututä iwoyäwani unita kawän tägagämän täņkuk.

5 ✧ In udegän, mobä irit ikek ude irirä Anututä inä inita kudupi äbot säkgämän Munapik täņo kehäromi terak itta täņ-kehäromtaņ tamiņ itak. Ude täņirän inä bämop äma, inita iwoyäwani ude itnayäņ täņo uwä Jesu Kristo terak Anututa ärawa säkgämän, ini gäripi nadäk täyak ude api täņ imineņ.

6 ✧ Täņpäkaņ unita Anutu täņo man ņode kudän täwani;

Ņo kawut yäk. Näkä Saion pom terak yot täņo mobä bek päke unitäņo intäjukunta kubä peņkuro uwä näkņa iwoyäwani, bänepna gämäni yäk.

Täņpäkaņ äma kubätä unita nadäkinik täņpayäņ täko uwä nadäkiniki täņo bureni yäpmäkta pära nämo api täņpek. Ais 28:16

7 ✧ Unita ämawebe nadäkiniki uterak kwasikot täkaņ unitä äma unita nadäwä bänepi gämäni täk täyak. Upäņkaņ ämawebe nadäkiniki nämotä ņode yäwani;

Mobä bek, yot täņpanitä kawä waki täņpäpäņ yäpmäņ kewenkuņo u mobä bek bämopi pähap, intäjukun ude itak. Sam 118:22

8 ✧ *Täņkaņ mobä uterak äma mäyaptä jänani api yäputneņ ba yewä äreyäwäpäņ api maņdäpneņ. Ais 8:14*

✧ **1:23:** Jon 1:13; Hib 4:12 ✧ **1:24:** Jem 1:10-11 ✧ **2:1:** Efe 4:22; Jem 1:21 ✧ **2:2:** Mat 18:3, 1Ko 3:2 ✧ **2:3:** Sam 34:8 ✧ **2:4:** Mat 21:42; Ais 28:16 ✧ **2:5:** Efe 2:21-22; Kis 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6; Rom 12:1 ✧ **2:6:** Rom 9:33; Efe 2:20 ✧ **2:7:** Mat 21:42 ✧ **2:8:** Rom 9:33

Äma uwä ini ude täkta yäwani udegän Anutu täño man nämo buramik täkan unita yewä äreyäwäpän mañdäpämäk täkan.

9 ✧ Tänpäkan inä ämawebe udewani nämo. In Anututä inita iwoyänpän tepmañpani äbot, Intäjukun Äma täño bämop ämaniye. In kudupi äboriye bureni-inik, Anututä iniken ämawebeniye. Ba in äma bipmäñ urani gänañ nanik tämagutpäñ penyäneki säkgämän u gänañ tepmañkuko unitäño wäpi biñam yänpän yäwet täñirä ahän patta iwoyän tepmañkuk.

10 ✧ Täñkan bian, ämawebe jopi kuñatkuñopän apiño Anutu täño kudupi ämawebeniye ude itkan. Ba bianä Anututä nämo nadän tamiñirän geñita biñam täñkuño upänkan apiñowä nadän tamikinik täñirän irit kehäromita biñam täkan.

Anutu täño watä epän ämawebe ude kuñatneñ

11 ✧ Unita notnaye tägagämän, ñode täwera nadäwut; Inä kome ñonitäño mähemi nämo itkan, inä äbani itkan unita kehärom tañpäñ bänepjin täño iwan, gup täño kañgärip ba nadän gärip waki uterak nämo mäneñ.

12 ✧ Täñkan Anututa nämo nadän imani bämopi-ken siwoñigän kuñat täkot. Ude kuñatnayän täño uwä äma nadäkinik nämo täñpani uwä mebariñin kawä tärewäpän waki täñpani yän täwet täkan, man u penpäñ Kristo äbayän täyak kadäni uken Anutu api iniñ oretneñ.

13-14 ✧ Tänpäkan Ekänita yänpän in kädet siwoñi ñode kuñat täkot; Äma kome terak ño intäjukun it tamik täkan unitäño man buramik täkot. Tänpän gapman täño äma ärowani it täyak u ba unitäño epän ämaniye it täkan u imaka, gämori-kengän kuñat täkot. Äma uwä waki täñpani komi yämikta ba äma täga orañ yämikta epän yän yämani.

15 ✧ Nadäkan? Anutu täño nadäk uwä ñode; Inä kädet siwoñi ude kuñarirä äma nadäk-nadäki gwäjiwanitä inta man waki yäk täkan uwä mäyäk nadänpän man waki u wari täwetneñtawä.

16 ✧ Täñkan inä бага man täño topmäk-topmäk terak nämo kuñarani upänkan бага man irepmitpäñ kädet wakiwaki täga täne yän nämo nadäneñ. Nämo inik, Anutu täño watä epän ämaniye ude kuñatpäñ mani buramik täkot.

17 ✧ Ude täñkan ämawebe kuduptagän orañ yämiñpäñ äbot täñpani notjiyeta nadän yämikinik täñpeñ kuñat täkot. Täñkan Anututa umuntañpäñ u gämori-ken kuñatpäñ kome täño intäjukun äma u orañ imik täkot.

Kristo täño kädet kuroñ iwatneñ

18 ✧ Äma täño epän äma, in intäjukun ämajiye orañ yämiñpäñ mani buramik täkot. Kome täño intäjukun äma bätaki unitagän nämo yäyat. Nämo, komita bok yäyat.

19 Tänpäkan momiñin nämopän jop nadän komi tamiñirä upänkan Anutu nadän imiñpäñ bäräpi u kotañpäñ kwikinik kuñarirä Anututä tabäwän api tägawek.

20 ✧ Täñ, goret tänpäkan unita tadäpmanñirä bäräpi u kotañkan kuñatneño uwä netätä butewaki nadän tamek? Nämo inik, upänkan kädet siwoñi tänpäpän tadäpmanñirä bäräpi u kotañpäñ kuñatnayän täño uwä Anututä tabäñirän siwoñi api täñpek.

✧ 2:9: Ais 9:2; Ais 40:20-21, 1Pi 2:5; Tai 2:14; Apos 26:18; Efe 5:8 ✧ 2:10: Rom 9:25 ✧ 2:11: Sam 39:12; Gal 5:17,24; Jem 4:1 ✧ 2:12: Mat 5:16; Luk 19:44 ✧ 2:13-14: Tai 3:1 ✧ 2:15: 1Pi 3:16 ✧ 2:16: Gal 5:13 ✧ 2:17: Rom 12:10; Snd 24:21; Mat 22:21 ✧ 2:18: Efe 6:5 ✧ 2:20: 1Pi 3:14,17, 1Pi 4:14

21 ✧ Nadäkaŋ? Inä kädet udegän täkta yäŋ tamani. Imata, Kristo inta yäŋpäŋ komi nadäŋkuk. Ude täŋkuko uwä kädet siwoŋi kubä intä iwatta yäwani u täwoŋärenkuk, Anutu täŋo mantä yäyak ude;

22 ✧ *U momi kubä nämo täŋkuk ba jop manman kubä nämo yäŋkuk.* Ais 53:9

23 ✧ Täŋkaŋ ibeŋpäŋ man wakiwaki iweräkaŋ kowata udegän nämo täŋkuk. Täŋkaŋ komi imiŋirä kowata man nämo yäwetkuk. Nämo, u man epän siwoŋi täŋpani unitä watä it namiton yäŋ nadäŋpäŋ kwikinik itkuk.

24 ✧ Täŋkaŋ ninä wakita watä epän peŋpäŋ kädet siwoŋi iwatpäŋ tänehta nintäŋo momitä Jesu uterak äronjirän päya kwakäp terak yäpmäŋ äronkuk. Täŋkaŋ unitäŋo jibitä nin yäpän tägaŋkuŋ.

25 ✧ Bureni, inä yawak ägwän taŋpäŋ kuŋarani ude täŋkuŋopäŋ apiŋo mäjojin kaŋiwarani, watä ämajin pähap u iwatneŋta äneŋi tämagutkuk.

3

Yanäpi täŋo man

1-2 ✧ Webe äppiye niked, inta udegän yäwa nadäwut. In äppiye gämori-ken kuŋat täkot. Täŋpäkaŋ äppiye ätuwä Anutu täŋo manta nadäkinik nämo täk täkaŋ uwä bänep sukurek man kubä nämo yäwetkaŋ oraŋ yämiŋpäŋ bänep kudupi kuŋarirä äppiye tä intäŋo täktäk siwoŋi u kaŋpäŋ nadäŋkaŋ bänepi äyänjut täkot.

3 ✧ Nadäkaŋ? Guŋjin-ken ba gwäkjin-ken täŋkuraŋ-kuraŋ, gwäk pujiŋ topmäk-topmäk, omäk meran täktäk ba tek säkgämän, kaŋgärip ikek täktäk udewanita nadäŋirä bureni-inik nämo täŋpek.

4 Nämo, inä täŋkuraŋ-kuraŋ uwä bänepjin-ken pewä ahäk täyon. Bänepjin täŋo epmäget bureni paot-paori nämo uwä bänep kwini, mämä wareŋ-wareŋi nämo. Epmäget udewanita Anututä nadäwän ärowani täk täyak.

5 Täŋpäkaŋ webe kudupi biani ätu, Anutu-tagän nadäŋ imikinik täŋkuŋo unitä epmäget udewani yäpmäŋ kuŋatkuŋ. Yäpmäŋ kuŋatpäŋ iniken äpiye oraŋ yämik täŋkuŋonik.

6 ✧ Sara u webe udewani. U Abraham täŋo man buramiŋpäŋ ärowanina yäŋ iwet täŋkukonik. Täŋpäkaŋ in udegän, täktäk täga täŋkaŋ täjumun-umun ba nadäwätäk nämo täŋpäŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä Sara täŋo äperiye ude api itneŋ.

7 ✧ Täŋpäkaŋ ämani, inta udegän yäwa nadäwut. Webejiye uwä kehäromini inigän äpani bumik unita nadäwä tärewäpäŋ nadäŋ yämikinik täŋpeŋ kuŋat täkot. Täŋkaŋ u inkät irit kehäromita biŋam penta iwoyäŋ tamani unita oraŋ yämik täkot. Ude tänayäŋ täŋo uwä imaka kubätä yäŋapik manjin täga nämo api itpipiwek.

Kudän täga kowata kowata täŋpäŋ kuŋatneŋ

8 ✧ Eruk, kuduptagänta ŋode yäwa; In bänep kubägän täŋpäŋ bätakigän kuŋat täkot. Täŋkaŋ nägät moräkjiye ude äbot täŋpani notjiyeta nadäŋ yämikinik täŋpäŋ gämori-ken kuŋatpäŋ butewaki ba bänep kwini kowata kowata täŋpeŋ kuŋat täkot.

9 Täŋpäkaŋ ämatä waki täŋ tamiŋirä kowata waki nämo täŋ yämineŋ. Ba tebenjirä kowata nämo yebeneŋ. Nämo, Anututä imaka säkgämän kubä täŋ tamikta tämagutkuko unita inä äma udewanita yäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapiŋirä kaŋ täŋkentäŋ yämän.

10 Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

✧ 2:21: Mat 16:24; Jon 13:15 ✧ 2:22: Jon 8:46 ✧ 2:23: Ais 53:7, 1Pi 3:9 ✧ 2:24: Hib 9:28; Rom 6:2,11; Ais 53:5 ✧ 2:25: Ais 53:6; Ese 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14 ✧ 3:1-2: Tai 2:5 ✧ 3:3: 1Ti 2:9 ✧ 3:6: Stt 18:12 ✧ 3:7: Efe 5:25 ✧ 3:8: Mat 5:44, 1Te 5:15, 1Pi 2:23

Äma kubätä säkgämän itkañ oretoret terak kañ it yäpmäñ ärowayäñ nadänpäñä
 ñode täñpek;

Jop manman ba man kăbäñi kubä nämo yäwek. Nämo inik!

¹¹ Kädet waki mäde ut imiñpäñ kädet täga ugän iwarek. Täñkañ kädet täga u kañ-
 ahänpäñ ämawebe ätukät bänep kubägän itta gwäk pimiñpäñ epäni täñpek.

¹² U imata, Ekänitä ämawebe siwoñi yabäñ yäwatpäñ yäñapik man yäk täkañ u
 nadäñ yämik täyak.

Täñ, äma kädet waki täk täkañ u mäde ut yämik täyak.

Sam 34:12-16

Kädet täga täñirä waki täñ yämik-yämik

¹³ In kudän tägatäga täkta gwäk pimiñpäñ täñirä netätä iwan täñ tamek?

¹⁴ ✧ Täñpäkañ irit kuñat-kuñat siwoñi täñpeñ kuñarirä komi epän jop nadäñ
 täñ taminayäñ täkañ unita nadäwätäk nämo täneñ. Imata, inä Anutu täño
 oretoret terak kuñat täkañ. Unita ämata nämo umuntäneñ. Ba umun man
 täwetnayäñ täño unita imaka, nämo umuntäneñ.

¹⁵ Nämo, bänepjintä Kristota nadäñirä Ekäni kudupi ude täñpäpäñ orañ imik
 täkot. Ude täñkañ Irit täga api yäpne yäñ nadäkinik täk täkañ unita täwet yabäk
 tänayäñ täkañ u mebäri kwawak yäwetta pidämtak täkot.

¹⁶ ✧ Täñkañ jäpi terak nämo, man kwini terak yäwet täkot. Täñkañ Anutu
 inamiken siwoñigän kuñarirä Kristo iwatpäñ siwoñi kuñat täkañ unita yäñärok
 täwetnayäñ täkañ uwä mani waki unita mäyäk api nadäneñ.

¹⁷ ✧ Täñpäkañ Anututä nadäñ taminirän in kädet täga täñpeñ kuñarirä iwan
 täñ taminayäñ täño uwä imaka täga kubä yäñ nadäneñ. Täñ, waki täñirä
 kowata täñ tamineño unita täga yäñ nämo nadäneñ.

¹⁸ ✧ Täñpäkañ Kristo komi udegän nadäñkuko unita nadäwut. U siwoñitä
 wakijinta kowata kadäni kubägän, kämita nitek kumbuk. U siwoñitä äma
 gwäjiwani in Anutu-ken tepmañpekta ude uwä täñkuk. U komegup ikek itkuko
 unita utpewä kumbänpäñ äneñkuñ. Komegup utpewä kumbuko upäñkañ
 Munapiktä täñpewän kodak täñkuk.

¹⁹ Täñpäñ Munapik unitäño kehäromi terak äma kumbani täño mäjo, komi
 yotken irani uken äpmo Anutu täño man yäñahänpäñ yäwetkuk.

²⁰ ✧ Täñpäkañ kumbani täño mäjo uwä ämawebe Noa täño kadäni-ken Anutu
 täño mani nämo buramiñkuño unitäño mäjo. Kadäni uken Noa gäpe pähap täñ
 irirän Anutu ämawebe bänepi sukurekta itsämbuk. Itsämäñ irirän äma yarägän,
 8 udetägän, gäpe gänañ äronirä umetä orañ yämiñkuk.

²¹ ✧ Täñpäkañ unitäño kukñini ñode; Ume orañ yämiñkuko uwä ume ärutärut
 apiñode waki kerik-ken nanik tämagut täyak ude bumik. Täñ, ume ärutärut uwä
 gupjin täño garok nämo ärut täyak. Nämo, ume ärutärut uwä Anutu inamiken
 siwoñi api kuñaret yäñ yäñkehäromtak man. Täñpäkañ waki kerik-ken nanik
 tämagut täyak uwä Jesu Kristo kumbani-ken nanik akuñkuko, kehäromi uterak.

²² ✧ Jesu Kristo u kumbani-ken nanik akumañ kunum gänañ äronkuko uwä
 apiño Anutu kerik bure käda itkañ añero ba imaka kehäromi nitek, wäpi biñam
 ikek kunum terak it täkañ u kuduptagän intäjukun it yämiñpäñ yabäñ yäwat
 itak.

4

Anutu orañ imiktagän kuñat-kuñat

¹ ✧ Täñpäkañ Kristo uwä gupi-ken komi nadäñkuko unita nadäk-nadäk unitä
 inñitpäñ kuñatkuko udegän inñitpäñ bänepjin täñ-kehäromtak täkot. U imata, äma

✧ **3:14:** Ais 8:12-13; Mat 5:10, 1Pi 2:20, 4:14 ✧ **3:16:** 1Pi 2:12 ✧ **3:17:** 1Pi 2:20 ✧ **3:18:** Rom 6:10;
 Efe 2:18 ✧ **3:20:** Stt 6:1-7:24 ✧ **3:21:** Hib 10:22 ✧ **3:22:** Mat 22:44; Efe 1:20-21 ✧ **4:1:** Rom
 6:2,7

gupi-ken komi taŋi nadāwani uwā momi kādet pen iwatta bitnäk tākaŋ. 2 ✧ Unita bānepjin tāŋkehārom taŋpāŋ kome terak ŋo itnayāŋ tākaŋ uwā nadāŋ gārip waki tāŋo kādet nāmo iwatpāŋä, kādet Anututä gāripi nadäk täyak ugānpāŋ kaŋ iwarut.

3 ✧ In bian, bānepjin nāmo sukurenpāŋ guŋ āmatä tāk tākaŋ udegān ŋode bumta tāk tāŋkuŋonik; Kubokāret, kaŋgārip nadāŋ gārip waki, kap wakiwaki teŋit, ume komi naŋkaŋ tāŋguŋguŋ tāŋit, ba anutu jopi nadāŋ yāmik-yāmik kādet waki u tāk tāŋkuŋonik.

4 Tāŋpākaŋ apiŋo kādet udewani bok tākta bitnāŋirä Anututa nāmo nadāwani āmatä kikuŋutpāŋ-nadāwā nāmo tāgawāpāŋ tabāŋ māgayāŋpāŋ yāŋārok tāwet tākaŋ.

5 ✧ Ude tāwet tākaŋ upāŋkaŋ kāmiwā Anutu iŋamiken mebārini api yāŋahāneŋ. U imata, Anutu uwā āma kumbani ba āma kodak irani tāŋo tāktäk yāpmāŋ danikta pidāmtak täyak.

6 ✧ Tāŋpākaŋ āmawebe bian kumāŋ tāŋpā kuŋkuŋo u Anutu tāŋo Manbiŋam Tāga yāwerirān nadāŋkuŋ. U momi tāŋpani kuduptagān ude, kumākta biŋam tāŋkuŋo upāŋkaŋ mājonitā Anutu tāŋo irit ikek tāneŋta manbiŋam u yāwetkuk.

7 ✧ Eruk, imaka päke unitāŋo paotpaot kadāni kerāp täyak. Unita Anutuken yāŋapik man säkgāmān yāna yāŋpāŋ bānep nadäk-nadākjinta, ba irit kuŋatkuŋatjinta watāni ket itpāŋ kuŋat tākot.

8 ✧ Tāŋpākaŋ intājukun-inik ŋode tāk tākot; Bānep iron kādet iŋit-inik tāŋpāŋ kuŋat tākot. Imata, iron kādet unitä momi māyap-inik yejämäk täyak.

9 ✧ Unita yāŋgaŋa-gaŋakät nāmo, notjiye yotjinken yāŋ-yākŋat yāpmāŋ āronpāŋ iron tāŋ yāmik tākot. Tāŋkentäk kowata kowata ude tāk tākot.

10 ✧ Nadākaŋ, Anututä iniken ironi terak inta iron inigān inigān tamiŋkuk. Unita in kubākubätä Anutu tāŋo epān āmaniye ude itkaŋ iron injinta-injinta tamani upāŋ Anutu tāŋo kudupi āmawebe tāŋkentāŋ yāmik-tagān yāpmāŋ kuŋat tākot.

11 ✧ Ŋodeta yāyat; Äma kubäta Anutu tāŋo manbiŋam yāŋahäkta iron imaniwā, eruk Anutu tāŋo meni yāpmāŋpāŋ yāŋahāwek. Ba āma kubäta tāŋkentäk epān tākta iron imaniwā, eruk, kehāromi Anututä imik täyak uterak epān u tāŋpek.

Tāŋpākaŋ Jesu Kristo terak Anutu tāŋo wāpi biŋam taŋi ahāŋ parān yāŋpāŋ imaka u ba u tānayāŋ tāŋo u kudup säkgāmān kaŋ tāŋput. U imata, epmāget peŋyāŋek ba kehāromi pat imiŋkuko unitä tārek-tāreki nāmo api pat imiŋ yāpmāŋ ārowek. U Bureni.

Jesuta yāŋpāŋ āmatä iwan api tāŋ tamiŋeŋ

12 ✧ Notnaye tāgagāmān, nadäkinikjin tāŋkehārom takta komi kädāp ikek ahāŋ tamiŋirä imaka kudupi yāŋkaŋ nāmo kikuŋutneŋ.

13 ✧ Nāmo, ŋode nadāŋpāŋ oretoret kaŋ tāŋput; Kristotä komi nadāŋkuko u tāŋkentāŋpāŋ bok nadākamāŋ yāŋ kaŋ nadāwut. Ude tānayāŋ tāŋo uwā Jesu tāŋo kehāromi ba peŋyāŋeki kwawak ahāwayāŋ täyak-ken uken bānep oretoret inipārik kubä api nadāneŋ.

14 ✧ Nadākaŋ, Kristo wāpita yāŋpāŋ sära tāwerirä tāgagāmān yāŋ nadāŋpāŋ ŋode kaŋ nadāwut; Anutu tāŋo Munapik, peŋyāŋek ikek u nintä terak itak unita ude tāŋ nimik tākaŋ yāŋ nadäk tākot.

✧ 4:2: 1Jo 2:16 ✧ 4:3: Efe 2:2-3 ✧ 4:5: Apos 10:42 ✧ 4:6: Rom 8:10, 1Ko 5:5 ✧ 4:7: Rom 13:11-12, 1Ko 10:11, 1Jo 2:18 ✧ 4:8: 1Pi 1:22; Jem 5:20 ✧ 4:9: Hib 13:2 ✧ 4:10: Rom 12:6-8 ✧ 4:11: 1Ko 10:31 ✧ 4:12: 1Pi 1:6-7 ✧ 4:13: Apos 5:41; Rom 8:17, 2Ti 2:12; Jem 1:2 ✧ 4:14: Sam 89:50-51, 1Pi 2:20

15 Upänkaŋ in kubätä kädet waki kubä ɲodewani tänpän kowata komi nadäweko uwä nämo tägawek; Äma kumāŋ-kumāŋ urut, ba kubota täktäk, ba tänyäkŋatpän äma täno epän tänpäwak täktäk ba kudän waki ätu täktäk.

16 ✧ Täŋ, kubätä Kristo täno äma ude irirän komi iminayän täkaŋ unita mäyäk nämo nadäwek. Nämo, äma uwä bänepitä orepän Kristo wäpi initat yän nadänpän Anututa bänep täga nadän imek.

17 ✧ Unita nadäkaŋ? Anututä man epäni täkta kadäni ahätak. Iniken äboriye ninken jukun pewän ahätak ɲo. Täŋ, iniken äboriyeinik-ken man epän u yäput peyak u tänpäwä ämawebe mani biŋam täga nämo buramik täkaŋ unita jide api pewän ahän yämek? U komi pähap api yämek!

18 ✧ Man unita man kubä ɲode kudän täwani pätak;

Anututä äma siwoŋi inita biŋam yepmakta komi epän täk täyak u tänpäwä, äma Anutu mäde ut iminpän momi täk täkaŋ unita kowata jide u api ahän yämek?
Snd 11:31

19 ✧ Unita Anututä äma kubä nadän iminirän äma keru terak komi nadänpänä Anututä watäni irekta gupi iniŋ kirenpän kädet täga pen iwarek. U imata, Anutu uwä äma u pewän ahäwani, ba äma unitäno watä ämani säkgämän.

5

Äbot tänpänita täno watä ämata man

1 ✧ Eruk, äbot tänpäni täno watä äma inta man kubä täwerayän. Näk imaka, watä äma in udewanigän, ba Kristotä komi nadänkuko u dapunatä kaŋkut. Ba Kristotä penyänek ba wäpi biŋam ikek äbänpän ämawebenyeta wäpi biŋam yämayän täyak-ken uken näkkät bok api yäpne. Unita in epänjin säkgämän täkta man kädet ɲode täwetat;

2 ✧ Inä Anutu täno yawakiye ketjin terak pewani unita watäni säkgämän it täkot. Gaŋani terak, ämatä epän u täkta peŋ täwerirä ude nämo täneŋ. Nämo, bänep nadäk-gärip kubä terakgän täneŋ. Ba epän uterak monen taŋi kaŋ yäpna yän nämo nadäneŋ. Nämo, bänepjin kädäp ijiwäpän täna yän gäripgän nadänpän täneŋ.

3 ✧ Täŋkaŋ in wäpjin biŋam ikek ude itkaŋ ämawebe Anututä ketjin-ken pewani u, ärowani itkamän yänpän komi epän nämo yämeneŋ. Nämo, kädet kuroŋ säkgämän kaŋ tänpän-yäwoŋjärewut.

4 ✧ Ude tänayän täkaŋ uyaku eruk Watä Äma Intäjukun-inik itak unitä kwawak ahäwayän täyak-ken uken gwäki säkgämän, nämo wawani ba nämo paorani upän api yäpneŋ.

5 ✧ Eruk äma gubaŋi, in ekänijiye täno man buraminpän gämori-ken kaŋ kuŋarut. Tänpäkaŋ in kuduŋtagän äpani ude itkaŋ äpani täno kudän ude kowata kowata tänpän kaŋ kuŋarut. Man unita man kubä ɲode kudän täwani pätak;

Anututä äma inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita iwan täŋ yäminkaŋ äma inita nadäwä äpani täk täkaŋ unita oraŋ yämik täyak.
Snd 3:34

6 ✧ Unita injinken gärip penpän Anutu Kehäromi u gämori-kengän kaŋ kuŋarut. Ude tänpän kuŋarirä ini kadäni pewani-ken api oraŋ tamek.

✧ 4:16: Apos 11:26; Plp 1:20 ✧ 4:17: Jer 25:29, 2Te 1:8 ✧ 4:18: Luk 23:31 ✧ 4:19: Sam 31:5
✧ 5:1: Rom 8:17 ✧ 5:2: Jon 21:15-17; Apos 20:28; Plm 14; Tai 1:11 ✧ 5:3: 2Ko 1:24; Plp 3:17; Tai 2:7
✧ 5:4: Hib 13:20, 1Ko 9:25 ✧ 5:5: Efe 5:21; Jem 4:6 ✧ 5:6: Mat 23:12; Jem 4:10

7 ✧ Nadäkaŋ, Anututä inta nadäŋ tamikinik täk täyak unita bäräpi ahäŋ tamik täkaŋ u kerikengän pek täkot.

8 ✧ Ude täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatjin ba bänep nadäk-nadäkjinta watäni itpäŋ dapun täŋpäŋ kuŋat täkot. U imata, Satan, intäŋo iwanjin u, aŋ ägwäri komigämän kubä udewani unitä äma yenpäŋ näŋpa yäŋkaŋ wäyäkŋeŋtäŋ kuŋat täyak.

9 ✧ Unita nadäkinikjin täŋ-täpäneŋpäŋ äma waki u yokut tärek-tärek täŋpäŋ kuŋat täkot. Nadäkaŋ? Äbot täŋpani notjiye komeni komeni ittäŋ kukaŋ u komi intä nadäk täkaŋ udegän nadäk täkaŋ.

10 ✧ Komi nadäk täkaŋ upäŋkaŋ kadäni keräpi-tagän api nadäneŋ. U täreŋirän Anututä ini tepmaŋpäŋ tägawäpäŋ bänepjin api täŋ-kehäromtaŋ tamed. Ude täŋ tamiŋirän kehäromigän api it yäpmäŋ kuneŋ. Nadäkaŋ? Anutu uwä orakorak mäheŋi. Unitä in Kristo-kät kentäŋpäŋ wäpi biŋam tärek-täreki nämo u yäpmäktä yäŋpäbä tepmaŋkuk.

11 Unita Anutu uken kehäromi pen pat yäpmäŋ kuk täyon! U Bureni.

Yäŋtärek man ätu

12 Man kudän keräpi ŋo Silastä täŋkentäŋ namiŋpäŋ kudän täyak. Silas u notniŋpak bureni-inik yäŋ nadätat. Täŋpäkaŋ man kudän täŋ tamitat ŋowä bänepjin täŋpidäm takta, ba kädet Anututä orakoraki bureni inta tamik täyak u täwoŋärektä täyat. Unita orakorak uterak yenkehärom taŋpäŋ kaŋ irut!

13 ✧ E man kubä ŋode; Babilon* nanik äbot täŋpanitä oretoret man, man kudän ŋo terak täwetkaŋ. Ämawebe uwä Anututä inkät bok inita biŋam iwoyäŋpäŋ tepmaŋpani. Täŋpäkaŋ nanakna Mak u imaka, inta oretoret man täwetak.

14 ✧ Eruk, äbot täŋpani notjiyekät not täŋpäŋ kowat iniŋ orerän täk täkot. Täŋpäkaŋ bänep pidäm, Kristo täŋo äboriye bureni intä terak ärok täyon. Ugän.

✧ 5:7: Sam 55:22; Mat 6:25-30 ✧ 5:8: 1Te 5:6 ✧ 5:9: Efe 6:11-13; Jem 4:7 ✧ 5:10: 1Te 2:12, 1Pi 1:6
✧ 5:13: 2Ti 4:11 * 5:13: Babilonta yäyak uwä Rom yotpärareta yäyak käwep ✧ 5:14: 1Ko 16:20

2 Pita

Yän-yäkᵑarani äma täᵑo man jopi yäpä-siwon takta manbiᵑam

¹ Man ᵑowä Saimon-Pita näkä kudän täyat. Näk Jesu Kristo täᵑo watä epän äma ba aposoro kubä. Täᵑkaᵑ ämawebe nadäkinik nintä yäpmäᵑ kuᵑat takamäᵑ udegän yäpmäᵑ kuᵑat takäᵑ inta yäᵑpäᵑ man ᵑo kudän täyat. Nadäkinik yäyat uwä nadäkinik Anutunin ba waki kerik-ken nanik nimagurani Jesu Kristo unitäᵑo täktäk siwonᵑi terak yäpumäᵑo u. Nadäkiniknin u imaka jopi nämo, unita iyp takinik täk takamäᵑ.

² ✧ Täᵑpäkaᵑ Anutu ba Ekäninin Jesu Kristo unitäᵑo manbiᵑam danipᵑäᵑ yäᵑpäᵑ-nadäk täᵑ irirä unitäᵑo orakoraki ba bänep pidämtä inken tokᵑek-inik pat tamik täyon.

Ninä Anututä inita iwoyänᵑäᵑ nipmanᵑkuk

³ ✧ Jesu Anutu ude itkaᵑ kehäromini inipärik kubä unitä kehäromi nimiᵑ moreᵑirän irit kehäromita biᵑam itta, ba kudän Anututä ini gäripi nadäk täyak u täᵑpeᵑ kuᵑatta nadäk kädet ätuta wäyäkᵑenaᵑi nämo. Ude kuᵑatneta mebäriᵑi käbop nämo peᵑkaᵑ wäpi biᵑam peᵑyänᵑek ikek kwawak niwonäreᵑkuk. Uterak, ba ninta yäᵑpäᵑ epän säkgämän kubä täᵑkuko uterak inita biᵑam yäᵑpäbä nipmanᵑkuk.

⁴ Ude täᵑkuko uwä imaka säkgämän-inik, gwäki ärowani nimikta yäᵑkehärom taᵑkuko u nimiᵑkuko ubayäᵑ. Täᵑirän iron uterak kome täᵑo nadäᵑ gärip ba kaᵑgärip waki äma täᵑo bänepi täᵑpänwak takäᵑ u täga irepmitpᵑäᵑ bänep nadäk-nadäkjin Anutu täᵑo ude bumik äworek täyak.

⁵ Mebäri unitagän kudän siwonᵑi mebäri mebäri yäpurärätᵑäᵑ yäpurärätᵑäᵑ täᵑpᵑäᵑ kuᵑat täkot. Nadäkinikjin nitek itkaᵑ kudän siwonᵑi pewä ahäwäpᵑäᵑ kaᵑ kuᵑarut. Täᵑkaᵑ kudän siwonᵑi terak kuᵑatpᵑäᵑ kudän siwonᵑi Anututä gäripi nadäk täyak unita yäᵑpäᵑ-nadäk täk täkot.

⁶ ✧ Ude täᵑkaᵑ irit kuᵑat-kuᵑatᵑinta watäni itkaᵑ bäräpi gänaᵑ gwäk pimiᵑpᵑäᵑ kuᵑat täkot. Ude täᵑkaᵑ Anututä iniken kudän siwonᵑi u iᵑitpᵑäᵑ ini bumikgän kuᵑat täkot.

⁷ Ude täᵑpᵑäᵑ notjiye kowat nadäᵑ imän täᵑpᵑäᵑ iron kädet bureni pewä ahäk täyon.

⁸ Kudän udewani koreᵑpᵑäᵑ yäpmäᵑ kuᵑatneᵑ. Yäpmäᵑ kuᵑarirä taᵑi tokᵑenayäᵑ takäᵑ uwä eruk nadäk Jesu Kristoken nanik yäpuᵑo uwä jopi nämo api täᵑpek. Nämo, u irit kuᵑat-kuᵑatᵑinken bureni ahäᵑ-bumbum api täneᵑ.

⁹ Täᵑ, äma kubätä kudän siwonᵑi udewani nämo yäpmäᵑ kuᵑarayäᵑ täko uwä Anututä kädet ude kaᵑ iwarut yäᵑ niwet täyak u nämo nadäwän tumbani yäᵑ iwetne. U äma dapuri tumbani ba dapuri waki ude bumik. U momini biani ärutpak täwani unita guᵑ täyak.

¹⁰ Eruk notnaye, in äma udewani nämo äworeneᵑ. Nämo, Anututä inita biᵑam iwoyänᵑäᵑ tämagutkuko unita gwäk pimiᵑpᵑäᵑ iniken äbot itta epäni kehäromi täneᵑ. Ude tänaᵑäᵑ täᵑo uyaku nadäkinikjin nämo pewä putärewäpᵑäᵑ täᵑyabäk-ken nämo api mäneᵑ.

¹¹ Kädet ude terak Anututä Ekäninin ba waki kerik-ken nanik nimagurani ämanin Jesu Kristo täᵑo kaᵑiwat yewani paot-paori nämo u gänaᵑ ärokta api taᵑiᵑ kirewek.

Anutu täño man u bureni

12 ✧ Notnaye, man u nadäkanj. Ba Anutu täño man buramiñpäñ yäpmäj kuñat täkanj u bureni-inik yäj nadänpäñ kehäromigän inij täkanj. Upänkanj näk intä man u tänguñ takta gäripi nämo nadätat. Unita yänpäñ kadäni kadäni pen api täwet täñpet.

13 ✧ Node kanj tänpa yäj nadätat; Nämo kumänkanj irayäj täyat ude bänep nadäk-nadäkjin äneñi täñpidäm takta man u wari wari pen api täwet täñpet.

14 ✧ U imata, näkä kumäkta kadäni keräp täyak yäj nadätat, Ekäninin Jesu Kristotä näwetkuko ude.

15 Unita näk inken täwetpäñ täwoñärek epän kehäromi täñpayäj. Ude täñpayäj täro uyaku kumänirawä man täwetpäñ täwoñärek täk täyat u juku piñpäñ api yäpmäj kuñatneñ.

16 ✧ In nadäkanj; Ekäninin Jesu Kristotä kehäromi nitek äbayäj täyak unitäño manbiñam uku täwetpäñ täwoñärek täñ yäpmäj äbumäño uwä äma täño kobap manpäñ nämo täwetkumäj. Nämo inik, dapunintä Anutu täño wäpi biñam penjänek pähap ikek uterak ahänjirän bureni kanjkumäño unita yäk täkamäj.

17 ✧ Nin kanpäñ nadänitna Anutu Nanintä orañ imiñpäñ wäpi biñam iniñ oretkuk. Täñkanj Anutu wäpi biñam säkgämän-inik, inipärik kubä iranitä Jesu node iwerirän nadänkumäj; Nowä nanakna bureni, näkñaken bänepna gämäni-inik. Unita gäripi pähap nadäk täyat yäj yänkuk.

18 Man kotäk uwä, pom kudupi uterak iritna kunum gänañ naniktä äpäñjirän nadänkumäj.

19 Ude kanpäñ nadänkumäño unita man profet bianitä yänahäwani unita nadäkinik bureni täk täkamäj. Unita in imaka, manbiñam u juku penpäñ nadänpäñ yäpmäj kuñarirä api tägawek. Profet täño man u topän täño penjänektä bipmäj urani gänañ penjänek täyak ude. Topäntä ijiñ yäpmäj kuñtäyon kome yänek täyak udegän man unitä bänepjin-ken penjäneñ tamiñ yäpmäj kuñtäyon guk pähap wäpi abäyänektä kanj ahänj tamän.

20 Täñpäkanj ñodeta nadäkinik täñput; Imaka kämi ahäkta yäwani profet bianitä yänkuño u iniken nadäk terak nämo yänahänkuñ. 21 ✧ Nämo, profet man biani kubä ämatä iniken nadäk terak kubä nämo inik ahänkuk. Nämo, Kudupi Munapiktä bänepi täñpidäm tañ yämiñjirän Anututä man yämani u yänahänkuñ.

2

Yäj-yäkñarani ämata man

1 ✧ Bian profet jopi ätu Isrel ämawebe bämopi-ken itkuño udegän in bämopjin-ken api ahäneñ. Ahänkanj Anutu wäpi terak jop manman, nadäkinik täñpäwak man, u käbop käbop bämopjin-ken api yänahäntäj kunen. Ba ugän nämo, Ekäni ärowani suwanpäñ yämagutkuko unita imaka, mäde api ut imineñ. Ude tänayäj täño unita Anututä bäränjek-inik api täñpän waneñ.

2 Täñpäkanj äma mäyaptä unitäño kädet kuroñ iwatpäñ kudän ämatä nämo tänañi u api täneñ. Täñjirä äma nadäkinik nämo täñpanitä yabänpäñ man bureni täño kädet unita yänpäñ-yabäj yäwat api täneñ.

3 ✧ Täñpäkanj äma jopman yäwani unitä monenja yabänjariñpäñ täñkanj Anutu wäpi terak kobap man mebäri mebäri yäj-täkñarirä monen api yämineñ. Ude tänayäj täkanj upänkanj yäpmäj daniwani ämatä manken yepmakta kadäni bian pen yämiñkuko unita itsämänjak. Ba yäpmäj daniwani ämatä täñpäwak täñpayäj täko u täga nämo api irepmiñneñ.

4 ✧ Unita imaka bian ahāwani tāŋo manbiŋam ŋode tāwera nadāwut; Bian aŋero ātutā waki tāŋirā Anututā nāmo yabāŋ koreŋkuk. Nāmo, u geŋi waki, awaŋ bipmāŋ urani gānaŋ uken ureŋ tāŋpān āpmonŋpāpāŋ yen kehāromipāŋ pādāt tāŋpāŋ yepmaŋkuko kadāni pāhapta itsāmāŋkaŋ.

5 ✧ Ba udegān āma biani biani Anututa māde ut imiŋirā nāmo yabāŋ koreŋkuk. Nāmo, yāŋirān umetā tokātpāŋ kudup dāpuk. Tāŋkaŋ Noa, Anutu iŋamiken siwoŋi irit kādet tāŋo manbiŋam yāŋahāwani ukāt iniken tawaŋken nanik 7 ugānpāŋ tāŋkentāŋ yāmiŋpāŋ yepmaŋkuk.

6 ✧ Ba kubā pen ŋode; Anututā Sodom Gomora āmawebe yabāwān wawāpāŋ yotpārare yarā ukāt āmawebe kudup kādāp pewān pāŋku pat ijiwāpāŋ kādākut āworeŋpen kuŋkuŋ. Ude tāŋkuko uwā āmawebe Anutu māde ut imik tākaŋ unitā kaŋpāŋ ŋode nadākta; Nintā terak udegān api ahāŋ nimek.

7 ✧ Tāŋ, āma kubā wāpi Lot, Sodom uken itkuko ugānpāŋ tāŋkentāŋ imiŋkuk. Lot, āma tāga uwā āmawebetā kādet kābāŋi-inik u tāŋirā yabāŋkaŋ nadāŋ bārāp tāŋkuk.

8 ✧ Ini uwā āma tāga upāŋkaŋ kepma kubākubā āmawebe tāŋo tāktāki yākyāki waki u yabāŋpāŋ-nadāŋkaŋ bānepi siwoŋi-ken āgekot pāhap nadāŋkuk, ārowani kudān tāk tāŋkuŋo unita.

9 ✧ Eruk unita ŋode nadāwut; Ekānitā iniken kudupi āmawebeniye tāŋyabāk mebāri mebāri-ken nanik tāga tāŋkentāŋ yāmiŋpāŋ yāmagut tāyak. Tāŋ, āmawebe waki kādet iwatta gāripi nadāk tākaŋ u yabāŋ yāwat itak. Yabāŋ yāwat ittāŋgān kowata yāpmāk-yāpmāk kadāni-ken kowata api yāmek.

10 ✧ Bureni, āma kaŋgārip ba nadāŋ gārip waki tāŋpāŋ kubokāret kādet āmatā nāmo tānaŋi tāk tākaŋ u, ba Anutu tāŋo man iwatpāŋ gāmori-ken kuŋatta bitnāk tākaŋ uwā kowata yāpmāk-yāpmāk kadāni-ken tāga nāmo api irepmitneŋ. Nāmoinik!

Āma uwā āma jop manman yāwani bāmopjin-ken itkaŋ u. U iniken gupi yāpmāŋ āronpāŋ iniken gārip ugān iwat tākaŋ. Tāŋkaŋ imaka wāpi biŋam ikek kunum gānaŋ irani u yāŋārok yāwetta umun kubā nāmo tāk tākaŋ.

11 ✧ Nadākaŋ, aŋero, āma udewani yārepmiŋ moreŋpāŋ kehāromi nimek it tākaŋ upāŋkaŋ Ekāni iŋamiken itkaŋ jop manman terak nāmoinik yāniŋ wārāt tākaŋ.

12 ✧ U kawut! Profet jopi uwā imaka nāmo nadāwā tārek tākaŋ unita man waki bumta yāk tākaŋ. U tom āgwāri bumik, nadāk-nadāki nāmo. Tom ude, iniken gup tāŋo gārip ugān iwarāntāk tākaŋ. Tom āmatā yabāŋpāŋ dāpmākta yāwani udegān āma uwā paotta biŋam tākta yāwani.

13 ✧ Uwā āma ātuta komi yāmik tākaŋ kowata komi udegān api yāpneŋ. Imaka unita gāripi nadāk tākaŋ uwā kābop nāmo penkaŋ kepma kāron gāripini dāpmāŋ tārekta kudān waki mebāri mebāri wari wari tāk tākaŋ. Ba inkāt ketem bok tāŋnak tākaŋ unitā āŋnak-āŋnakjin uwā tāŋpewā imaka kābāŋ tāwani tarāki ude āworek tākaŋ. Ude tāŋpāŋ oretoret tāk tākaŋ.

14 ✧ Tāŋpāŋ ugān nāmo. U webe yabāŋgārip tāŋpāŋ yāwarān tāktagān nadāk tākaŋ. Momi tākta gāripi nadāk tākaŋ, u dāpmāŋ tārenaŋi nāmo. Ude tāŋkaŋ āmawebe nadākiniki kehāromi nāmo udewani tāŋyākŋat-pewā momi tāk tākaŋ. Tāŋkaŋ āma ātuta nāmo nadāk tākaŋ. Nāmoinik, initagān nadākinik tāŋpāŋ iniken gārip dāpmāŋ tārektagān nadāŋpen kuŋat tākaŋ. Unita Anututā api dāpmāŋ morewek.

✧ 2:4: Jud 6 ✧ 2:5: Stt 6:1-7:24, 8:18, 2Pi 3:6 ✧ 2:6: Stt 19:24; Jud 7 ✧ 2:7: Stt 19:1-16 ✧ 2:9: 1Ko 10:13; Jud 6 ✧ 2:10: Jud 7-8,16 ✧ 2:11: Jud 9 ✧ 2:12: Jud 10 ✧ 2:13: Jud 12

15 ✧ Kädet siwoŋita mäde ut imiŋpäŋ täŋguŋguŋ täŋtäŋ kuŋat täkaŋ. Uwä Beo täŋo nanaki wäpi Balam unitäŋo kädet kuroŋ iwat täkaŋ. Balam uwä monenŋa yäŋpäŋ kädet waki täkta gäripi nadäŋkuk.

16 ✧ Ude täŋtäŋ kuŋtäyon doŋki, man nämo yäk täkaŋ upäŋkaŋ doŋki kubätä ämatä-yäŋ man iwetpäŋ Balam ŋode kaŋ-yäŋkuk; 'Täŋguŋguŋ kädet täk täyan u kaŋ pe! yäk.'

17 ✧ Täŋpäkaŋ profet jopi uwä ume dapuri kawuk täwani udewani. Ba gubam mänittä piäŋ äreyäŋ täŋpäŋ jopjop kuk täkaŋ udewani. U täŋkentäk kubä täga nämo täneŋ. Unita äma udewanita Anututä yotpärare bipmäŋ urani wakiinik kubä peŋ yämiŋkuko uken api itneŋ.

18 ✧ U gup yäpmäŋ ärokärok man bumta yäŋtäŋ kuŋat täkaŋ. Täŋkaŋ äbot täŋpani guŋ äbot täŋo täktäk kädet waki apigän pewanipäŋ tänyäkŋat-pewä gup täŋo kaŋgärip kädet mebäri mebäri äneŋi iwat täkaŋ.

19 ✧ U bänep ärik-ärik man ŋode yäwet täkaŋ; Nin niwarän tänayäŋ täŋo uyaku säkgämän-inik api itneŋ. Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ iniwä säkgämän nämo it täkaŋ. Nämo, u imaka täŋpäwak ikek unita watä epän täŋ imik täkaŋ. Unita ŋode nadäwut; Imaka kubätä intäjukun täŋ gameko uwä, gäk unitäŋo watä epän ämani jopi ude iren.

20 ✧ Unita äma udewanita ŋode yäwa nadäwut; Bian äma uwä waki kerik-ken nanik nimagurani Ekäninin Jesu Kristo unita nadäŋ imikinik täŋirä Jesutä täŋkentäŋ yämiŋpäŋ kome terak waki täktäk kädet kudup yärepmit moreŋkuŋ. Yärepmit moreŋkuŋo upäŋkaŋ äneŋi äyähutpeŋ kädet wakiken irirä unitä topmäŋpäŋ yepmäŋitkuk. Eruk äma udewani uwä wakiken bian itkuŋo u irepmitpäŋ wakiinik-inik-ken itkaŋ.

21 ✧ Unita kowata wakiinik yäpmäkta biŋam. Pengän Jesu täŋo kädet siwoŋita nämo nadäwä tumbuŋ yäwänäku täga bumik itkäneŋ. Upäŋkaŋ uwä kädet siwoŋita nadäwä tumbuŋopäŋ äneŋi äyähutpeŋ man kudupi yäwetpäŋ yäwoŋärewni u mäde ut imiŋkuŋo unita kowata wakitä wakiinik api yäpneŋ.

22 ✧ Kädet u täŋkuŋo unita man kubä ŋode kudän täwani u bureni täyak; Aŋtä aŋek aŋeŋpäŋ peŋkaŋ äneŋi nak täkaŋ. Ba kubä pen ŋode; But kubä ume ärut imiŋpäŋ pewäkaŋ äneŋi kumaŋ päŋku okä näbä gänaŋ dumäk täkaŋ.

3

Jesu bureni-inik api äbek

1 ✧ Notnaye tägagämän, bänepjin-ken nadäk siwoŋi pewä ahäkta man kudän intäjukun kudän täŋ tamiŋkuro ukät kubä ŋo man bian nadäwani u äneŋi yäŋkodak taŋpäŋ täwetat.

2 ✧ Imaka kämi ahänayäŋ täkaŋ profet kudupi bianitä yäwani unita äneŋi juku piwut yäŋpäŋ täwetat. Ba jukuman waki kerik-ken nimagurani Ekäninintä aposoro meni-ken yähahäŋ tamiŋkuko unita guŋ täneŋ yäŋpäŋ man ŋo täwetat.

3-4 ✧✧ Täŋpäkaŋ imaka taŋi intä nadänaŋi u ŋode; Tärektärek kadäni keräp taŋirän ämatä iniken gärip iwatpäŋ sära man ŋode api yäneŋ; Äbäkta yäŋkuko u bureni de? Äbek oratä irä wawäpäŋ kumbuŋ-ken unitä päbä apiŋo itkamäŋ-ken imaka imaka kunum kenta kome ahäŋpäŋ irirän itkuŋo udegän itkaŋ ŋo yäk. Nämo api äbek! yäŋ api yäneŋ.

5 ✧ Ude yäk täkaŋ uwä imaka bian ahäŋkuŋo unita guŋ taŋpäŋ ukenode yäŋ yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ bian imaka inidegän nämo itkuŋ. Anutu täŋo meni jinom

✧ 2:15: Nam 22:7; Jud 11; Rev 2:14 ✧ 2:16: Nam 22:28-35 ✧ 2:17: Jud 12-13 ✧ 2:18: Jud 16
 ✧ 2:19: Jon 8:34 ✧ 2:20: Mat 12:45 ✧ 2:21: Luk 12:47-48 ✧ 2:22: Snd 26:11 ✧ 3:1: 2Pi 1:13
 ✧ 3:2: Jud 17 ✧ 3:3-4: 1Ti 4:1; Jud 18 ✧ 3:3-4: Ais 5:19; Ese 12:22; Mat 24:48 ✧ 3:5: Stt 1:6-9

terak kunum kenta kome ahärjkumän. Täñkañ Anututä yänpewän kometä ume gänañ nanik kwawak abärnpäj ume bämopi-ken itkuk.

6 ✧ Täñkukopäj mäden Anututä ini äneñi yänjirän ume tokñeñpäj kome biani u kudup peñ awähutkuk.

7 Eruk apiño kunum kenta kome udegän Anututä yänjirän itkamän. U jop nämo itkamän, u kädäptä ijin paotta biñam itkamän. Yäpmäj danik-danik kadäni-ken kunum kenta kome-kät ämawebe Anututa mäde ut imik täkañ u kudup api paot moreneñ.

8 ✧ Unita notnaye tägagämän, imaka ñodeta nämo guñ täneñ; Ekänitä kadäni nämo danik täyak. Unitäño nadäk-nadäkken kepma kubä uwä obañ 1,000 ude bumik. Täñpäkañ obañ 1,000 uwä kepma kubä ude.

9 ✧ Kadäni nämo danik täyak unita ñode yänañi nämo; Api äbek yän yänjkukopäj bäräneñ nämo äbätak. Eruk bäräneñ nämo äbätak uwä mebäri ñodeta; Ekänitä äma ba webe kubätä paot-paotta biñam täkta gäripi nämo nadätak. Kuduptagän bänepi äyänutpäj näkken äbut yänpäj nadäñ tamiñkañ kwikinik itsämänktak.

10 ✧ Upänkañ Ekäni täño Kadäni u, iwantä äbäk täkañ ude, pit kubägän api ahäwek. Täñjirän kunum mämä yänawat pit kubägän api paorek. Ba imaka imakani u gänañ itkañ u kädäptä api ijin morewek. Täñkañ kome ini ba imaka imakani u terak itkañ u kudup udegän api paotneñ.

11 Kädet ude terak imaka päke u kudup api paotneño unita in irit kuñat-kuñat kädet jidewani upäj iwatneñ? Uwä ñode; Inäwä irit kuñat-kuñatjin kudup Anututa imiñ moreñpäj kädet siwoñi, Anututä iniken ugänpäj iwat täkot.

12 ✧ Kädet ude kuñatkan Anutu täño kadäni pähaptä bäräneñ ahäwän yänkañ dapun käron täñpäj itsämänkot. Nadäkañ, kadäni ugän kunum api ijin paorek ba imaka imaka kunum terak itkañ u kudup api mutneñ.

13 ✧ Upänkañ ninäwä imaka Anututä nimikta yänkehäromtak man yänjkuko unita itsämänkamän. Uwä kunum kenta kome kodaki, irit kuñat-kuñat kädet siwoñitä tokñeñ pärekta yäwani u.

Ket nadäñpäj Ekänitä itsämänkäna

14 Eruk notnaye, kadäni pähap unita itsämänjit itsämänjit Anutu injamiken momi nämo, siwoñi kuñatta gwäk pimiñpäj kuñat täkot. Täñkañ Anutu-kät bänep kubägän itpäj kuñatta epäni täk täkot.

15 ✧ Unita ket nadäwut; Anututä ämawebe bänepi äyänutpäj inita biñam täkta unita yänpäj itsämänktak. Man u kudupi nämo. Anututä notninpak Polta man kädet u imiñirän yänpäj kudän täñpäj tamiñkuko u udegän.

16 Poltä manbiñam kubäkubä kudän täk täyak uwä man u nikekgän. Bureni, Pol täño manbiñam ätu mebäri nadäna tumäkta pipiri täk täkamän. Unita äma ätu bänep nadäk-nadäk kubägän nämo inirani, ba Anutu täño man burenita nämo nadäwä tumbanitä Pol täño man ätu yäpmäj äyänutpäj goret yänhäk täkañ, ba Anutu täño man ätuta täk täkañ udegän. Ude täk täkañ uwä paotta biñam.

17 ✧ Upänkañ notnaye, kudän udewani kämi api ahäwek yän uku nadäk täkañ unita injinta ket nadäñpäj kuñat täkot. Täñyäkñarani äma, Anutu täño man täñpäwawani unitä täñ-täkñarani täñpäj man jopi täwerirä nadäkinikjin kehäromi u pewä putärewäpäj säkgämän itkañ u irepmitpäj wakiken äpmonëñta!

✧ **3:6:** Stt 7:11-21, 2Pi 2:5 ✧ **3:8:** Sam 90:4 ✧ **3:9:** Hab 2:3, 1Ti 2:4 ✧ **3:10:** 1Te 5:2; Mat 24:29,35
✧ **3:12:** Ais 34:4 ✧ **3:13:** Ais 65:17; Ais 66:22; Rev 21:1,27 ✧ **3:15:** Rom 2:4, 2Pi 3:9 ✧ **3:17:** Mak 13:5,33, 1Ko 10:12

18 ✧ Tänpäkaŋ Jesu Kristo u Ekäninin ba waki keri-ken nanik nimagurani. Unitä orakoraki tamik täyak unitäŋo mebäri, ba iniken täktäkita yänpäŋ-nadäk tänpäŋ nadäwä tumbäpäŋ kehäromigän kaŋ irut. Tänpäkaŋ wäp biŋam ärowani, peŋyänek ikek ba iniŋoret man kudup Jesu Kristoken tärek-täreki nämo it yäpmäŋ kuk täyon. U bureni!

1 Jon

Bänep iron kädet kowata kowata täñpeñ kuñatta manbiñam

Manbiñam Irit ikek u kwawak ahäñkuk

1 ✧ Manbiñam, irit kehäromi nitek unitäño mebärini yäñahäk täkamäñ. Manbiñam u imaka u ba u nämo ahäñirä itkuk. Manbiñam unitä man yäñirän nadäñkumäñ. U kuñarirän dapunintä kañkumäñ. Ba ketnintä imaka, inñitpäñ-nadäñkumäñ.

2 ✧ Irit kehäromi täño mähemi u kwawak ahäñirän kañkumäño u yäñahäk täkamäñ. U Anutu Nankät itkumänopäñ ahäñ niminñkuko unitäño mani biñam täwet täkamäñ.

3 Täñpäkañ nin Anutu Nan ba iniken Nanaki Jesu Kristo ukät bänep kubägän terak it täkamäñ unita in nin yäpurärätkañ bok udegän kañ itna yäñpäñ mani biñam täwet täkamäñ. Imaka dapunintä kañkumäñ ba jukunintä nadäñkumäño upäñ yäñahäñpäñ täwet täkamäñ.

4 ✧ Bureni-inik, bänep oret-oretnin tokñek-inik pat nimitak u inken udegän tokñek-inik pat tamiton yäñpäñ mani biñam ño kudän täñpäñ tamikamäñ.

Peñyäñek-kengän kuñat täkäna

5 ✧ Jesutä manbiñam yäñahäñirän nadäñkumäño u täwet ahäkamäñ. Uwä ñode; Anutu uwä peñyäñek. Uken bipmäñ urani kubä nämoinik itak.

6 ✧ Unita nin Anutu-kät bänep kubägän täñpeñ kuñat täkamäñ yäñ yäñkañ bipmäñ urani gänañ pen kuñatnero uwä, mannin u bureni nämo, jopman yäne. Täñkañ kädet bureni nämo iwatne.

7 ✧ Täñpäkañ Anutu u peñyäñek unita nin peñyäñek-ken kuñatpäñä, äbot täñpani notniyekät nin bämopnin-ken bänep kubägän irit ahäñpäñ pat täyak. Ude kuñaritna Anutu nanaki Jesu, unitäño nägäritä mominin kudup ärut-paktañ nimik täyak.

8 ✧ Täñpäkañ äma kubätä momi nämo täk täyat yäñ yäweko uwä man bureni äma uken nämoinik parirän bänepi jop yäñ-ikñarek.

9 Upäñkañ mominin Anutu inñamiken yäñahänawä Anututä iniken yäñkehäromtak mani u iwatpäñ kädet siwoñi ñode täñ nimek; U mominin peñ niminñpäñ momi täño garok bänepnin-ken pätak u ärut-paktañ nimek.

10 Täñpäkañ nin momi nämo täñpani yäñ yäñpäñä Anutu u jopman yäwani yäñ yäne. Ba Anutu täño man siwoñi nin bänepnin-ken nämoinik irek.

2

1 ✧ Äpetnaye nanaknaye, intä momi nämo täneñta manbiñam ño kudän täñ tamitat. Täñ, in momi täñpäñä ñode nadäneñ; Äma kubä Anutu inñamiken nin gäarak it täyak. Uwä äma siwoñi-inik, Jesu Kristo.

2 ✧ Täñpäñ Kristo ini kumbuko uterak Anututä mominin peñ nimik täyak. Täñpäkañ nintäñogän nämo, Jesu u komen äma kuduptagän täño momi täga ärutpak täwek.

Anututa nadäñpäñä jide kuñaren?

✧ **1:1:** Jon 1:1-2,4, 1Jo 2:13-14 ✧ **1:2:** Jon 1:14 ✧ **1:4:** Jon 16:24 ✧ **1:5:** 1Ti 6:16; Jem 1:17 ✧ **1:6:** 1Jo 2:4 ✧ **1:7:** Jon 3:21; Ais 2:5; Hib 9:14; Rev 1:5, 7:14 ✧ **1:8:** Sam 32:5; Snd 28:13 ✧ **2:1:** Hib 7:25, 9:24 ✧ **2:2:** Jon 1:29, 11:52; Kol 1:20, 1Jo 4:10,14

³ Nin Anutu täŋo бага man nadäŋpäŋ buraminero uwä, eruk nininta ŋode täga nadäne; Bureni, nin Anututa nadäkamäŋ yäŋ täga nadäne.

⁴ ✧ Täŋpäkaŋ, äma kubätä Näk Anututa nadätat yäŋ yäŋkaŋ unitäŋo man kädet siwoŋi nämo iwareko uwä man bureni bänepi-ken nämo parirän jopman yäwek.

⁵⁻⁶ Täŋ, äma ehutpäŋ Anutu täŋo man kädet siwoŋi iwat täkaŋ unita ŋode täga yäne; Äma u Anututa gäripi bureni-inik nadäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ äma kubätä näk Anutu-kät kuŋat täkamäk yäŋ yäweko uwä Kristotä kädet täga u ba u täk täŋkuko udegän täŋpek. Unita nin udegän täŋpäŋä nin kubäkubätä ŋode täga nadäne; Bureni, näk Anutu-kät kuŋat täkamäk yäŋ nadäne.

⁷ ✧ Nanaknaye, man kädet kodakipäŋ nämo täwetat. Nämoinik, uwä biŋam bian nadäŋkuŋo u ba бага man pengän nadäŋkuŋo upäŋ täwetat.

⁸ ✧ Bureni, man kädet u biani upäŋkaŋ kodaki. Unitäŋo bureni Jesu täŋo irit kuŋat-kuŋariken kwawak ahäŋirän kaŋkuŋ ba in täŋo irit kuŋat-kuŋatjinken udegän unitäŋo bureni kwawak ahätak. Bureni-inik, peŋyänek burenitä äbäŋpäŋ bipmäŋ urani iwat kirewayäŋ täyak.

⁹ ✧ Täŋpäkaŋ äma kubätä Näk peŋyänek gänaŋ kuŋat täyat yäŋ yäŋkaŋ noripak kubätä kokwawak nadäŋpäŋ kuŋat täyak u bipmäŋ urani-ken pen itak.

¹⁰ ✧ Täŋ, äma noriye nadäŋ yämikinik täŋpäŋ bänep iron kädet iwat täkaŋ uwä Anutu täŋo peŋyänek gänaŋ kuŋat täkaŋ. Ude kuŋarirä imaka kubätä täŋpewän goret kubä täga nämo täneŋ.

¹¹ ✧ Täŋpäkaŋ äma noriyeta kokwawak nadäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä bipmäŋ urani gänaŋ itkaŋ. Äma udewani uwä bipmäŋ urani gänaŋ itkaŋ dapuri itpipiŋpewän kädet upäŋ kuyat yäŋ nämo nadäwän tumäk täkaŋ.

¹² ✧ Unita nanaknaye, Kristo täŋo kumäk-kumäki terak Anututä momijin peŋ taminkuko unita man kudän ŋo täŋ tamitat.

¹³ ✧ Täŋpäŋ nanaye, in äma bian yäput peŋpäŋ itkukotä itak u nadäŋ imikinik täk täkaŋ unita man ŋo kudän täŋpäŋ tamitat.

Ba ämawebe gubaŋnaye, in Äma Wakikät ämik täŋpäŋ kehäromini yäpmäŋ äpuŋo unita man ŋo kudän täŋpäŋ tamitat.

Täŋpäŋ nanaknaye, in Nanta nadäkaŋ unita man ŋo kudän täŋpäŋ tamitat.

¹⁴ Ba nanaye, in äma bian yäput peŋpäŋ itkukotä itak unita nadäkinik täk täkaŋ unita man ŋo kudän täŋpäŋ tamitat.

E, ämawebe gubaŋnaye, in Anutu täŋo man bänepjin-ken itinik täyak unita kehäromijin nitek itkaŋ. Kehäromijin nitektä Satan täŋo kehäromini yäpmäŋ äpuŋo unita man ŋo kudän täŋpäŋ tamitat.

Nin kome täŋo gärip nämo iwatne

¹⁵ ✧ In imaka imakata komen ämawebetä gäripi nadäk täkaŋ udegän nämo nadäneŋ. Ba gäripjin kome täŋo tuŋum mebäri mebäri uterakgän nämo penenŋ. Täŋkaŋ äma kubätä kome täŋo irit kuŋat-kuŋat ba tuŋum unita gäripi nadäŋpeŋ kuŋareko uwä äma unita ŋode nadäne; U Anututa gäripi nämo nadäk täyak.

¹⁶ ✧ Täŋpäkaŋ kome täŋo tuŋum uwä ŋode; Bänep biani täŋo nadäŋ gärip, yabäŋgärip ba nininta nadäna ärowani täktäk. Imaka kuduptagän u kome täŋo biŋam, Anutu Nanken nanik nämo.

¹⁷ ✧ In nadäkaŋ? Kome ini ba kome täŋo tuŋum u kudup paot-inik api täneŋ.

✧ **2:4:** 1Jo 1:6,8 ✧ **2:7:** 2Jo 5-6, 1Jo 2:24, 3:11 ✧ **2:8:** Jon 13:34; Rom 13:12; Jon 1:9 ✧ **2:9:** 1Jo 3:10,15, 1Jo 4:20 ✧ **2:10:** Jon 11:9; Rom 14:13 ✧ **2:11:** Jon 11:10, 12:35 ✧ **2:12:** 1Ko 6:11 ✧ **2:13:** 1Jo 1:1 ✧ **2:15:** Rom 8:7 ✧ **2:16:** Rom 13:14; Jem 4:16, 1Pi 2:11 ✧ **2:17:** Mat 7:21, 1Ko 7:31

Upänkañ ämawebe Anutu täño gärip iwät täkañ uwä kadäni käronji, tärek-täreki nämo, pen api it yäpmäj äronen.

Kristo täño iwan mäde ut yämine

18 ✧ Nanaknaye, kadäni pähap keräp täyak! Kadäni u keräp tañjirän Kristo täño Iwan pähap api ahäwek yäj nadänkuñ. Eruk, mäyap ahänkuño itkañ unita kadäni keräp täyak yäj nadäk täkamäj.

19 ✧ Tänpäkañ iwan uwä äbot tänpäni nin bämopnin-ken itkuñopäj nibä kätänpeñ kuñkuñ. Nibä kätänpeñ kuñkuño unita ñode nadäkamäj; Uwä ninkät nanik nämo. Ninkät nanik bureni-inik tänpän yäwänäku, äma uwä ninkät pen itkäne. Upänkañ kuñkuño unita ñode niwoñärek täkañ; U ninkät nanik nämo.

20 ✧ Tänpäkañ iron, Kudupi Ämatä tamiñkuko u inken itak unita in kudup man bureni nadäk täkañ.

21 Manbiñam ñowä man bureni täño mebäri täwetpäñ täwoñärekta nämo kudän täñ tamitat. Nämo, in man bureni nadäwä tärewäpäñ man bureni tä jopman nämo pewän ahäk täkañ yäj nadäk täkañ.

22 ✧ Eruk, jop manman yäwani u netä? Jop manman yäwani uwä man ñode yäk täkañ; Jesu u äma Anututä bian iwoyänkuko wäpi Kristo u nämo yäj yäk täkañ. Äma man ude yäwani uwä Anutu ba Jesu Kristota mäde ut yämik täkañ. U Kristo täño iwan ubayäj.

23 ✧ Bureni-inik! Äma Nanakita mäde ut imik täkañ uwä Nani Anututa udegän täk täkañ. Täñ, äma Nanakita nadäkinik täk täkañ uwä Nani Anututa udegän nadäk täkañ.

24 Unita man bian nadänkuño u pen iyap tänpäj injit täkot. In man bian nadänkuño ugän iwaräwä kadäni kadäni Anutu Nanak ba Nan inkät kentänpäñ api kuñatneñ.

25 ✧ Tänpäkañ Kristotä imaka nimikta yänkehäromtak man yänkuko uwä ñode; Irit kehäromi api tamet yäj yänkuk.

26 Notnaye, äma ätutä in bänep nadäk-nadäkjin putärekta jopman täwet täkañ unita manbiñam ño kudän tänpäj tamitat.

27 ✧ Ude täñ tamik täkañ upänkañ Kristotä in Munapikpäñ piñ tabatkuk. Piñ tabatkuko uwä inken pen irirän in nadäk-nadäk tägata nämo wäyäkñek täkañ. Nämo, Munapiktä ini imaka kudup täwetpäñ täwoñärek täyak. Tänpäj man täwetpäñ täwoñärek täyak uwä jopi kubä nämo, bureniğän. Unita Munapiktä täwetpäñ täwoñärek täyak udegän in Kristo-kät kentänpäñ kuñat täkot.

Anutu täño nanakiye bureni

28 ✧ Unita nanaknaye, äneñi täwera nadäwut; In Kristo-kät kentänpäñ kuñat täkot. Udegän täñ yäpmäj kuñtängän Kristo kwawak ahäwayäj täyak-ken uken nin umun nämo api täne. Nämo inik, nin injamiken mäyäk ba nadäwätäk kubä nämo api täne.

29 ✧ Tänpäkañ in ñode nadäk täkañ; Kristo u siwoñi-inik. Ude nadäk täkañ unita ñode imaka nadäk täkañ; Ämawebe mani buramiñpäñ siwoñi kuñat täkañ uwä Anututä bäyañ yepmanpäni.

3

1 ✧ Wisiknin! Nantä ninta nadän niminikuko u inide kubä! U nadän nimikinik tänpäj wäpnin Nanaknaye yäj niwerani. Bureni-inik, nin unitäño

✧ 2:18: 1Pi 4:7; Mat 24:5,24, 2Jo 7 ✧ 2:19: Apos 20:30, 1Ko 11:19 ✧ 2:20: 1Ko 2:15, 1Jo 2:27 ✧ 2:22: 1Jo 4:3, 2Jo 7 ✧ 2:23: Jon 5:23, 15:23, 1Jo 4:15, 5:1, 2Jo 9 ✧ 2:25: Jon 3:15, 6:40 ✧ 2:27: Jon 16:13 ✧ 2:28: 1Jo 3:2, 4:17 ✧ 2:29: 1Jo 3:7,10 ✧ 3:1: Jon 1:12-13; Jon 16:3

nanakiye-inik itkaməŋ. Upəŋkaŋ komen ämatä Anututa nämo nadäk täkaŋ unita ninta udegän nämo nadäwä tärek täkaŋ.

2 ✧ Notnaye, nin apiŋo Anutu täŋo ironiŋiye bureni itkaməŋ upəŋkaŋ kämiwä jide api äworeŋpəŋ itne yəŋ ket nämo nadäk täkaməŋ. Upəŋkaŋ ŋode nadäk täkaməŋ; Kristotä kwawak ahəwayəŋ täko uken nin ini bumik api äworene. Bureni-inik, kadäni uken Jesu u jidewanipəŋ kwawakinik api kaŋpəŋ nadäne.

3 Täŋpəŋ ämawebe Kristota itsämäk täkaŋ uwä, kädət wakiwaki täŋo garok mäde ut imiŋpəŋ pakigän kuŋat täkaŋ, Kristotä paki, kuräki-inik it täyak ude.

4 Ämawebe momi täk täkaŋ uwä, Anututa ärowani täŋ imik täkaŋ. Bureni, momi täktäktä Anutu täŋo бага man irepmit täyak. Ba ŋode imaka nadäk täkaŋ; Kristo u mominin ärut täŋpə kukta äpuk.

5 ✧ Täŋpəkaŋ Kristo ini, momi kubä nämo.

6 ✧ Unita ämawebe Kristo-kät kentəŋpəŋ kuŋat täkaŋ uwä momi täŋo kädət gwäk pimiŋpəŋ nämo iwat täkaŋ. Äma kubätä gwäk pimiŋpəŋ momi täkgän täkgän täŋpayəŋ täko unita ŋode yäne; U Kristo nämo kak täyak ba unita nämo nadäk täyak yəŋ nadäne.

7 ✧ Unita nanaknaye, äma kubätä yəŋ-täŋatpəŋ kädət goret kubä terak tämagureko unita watä ket itneŋ. Kristo u siwoŋi-inik, unita Kristo ude kaŋ itnayəŋ nadəŋpəŋä kädət siwoŋigän iwatneŋ.

8 ✧ Täŋpəkaŋ yäput peŋpəŋ äma waki Satantä momi täŋkukotä pen täŋ yäpməŋ äbätak. Unita äma gwäk pimiŋpəŋ momi täk täkaŋ uwä Satan täŋo nägät moräk. Upəŋkaŋ Anutu täŋo nanaki u mebäri ŋodeta äpuk; Satantä epän waki täk täyak u peŋ awähutta äpuk.

9 ✧ Täŋpəkaŋ Anutu täŋo nanakiye bureni uwä momi täkgän täkgän nämo täk täkaŋ. Nämoinik, Anututä iniken mebäri äma udewani bänepi-ken pewän ahəŋirän Anutu täŋo nanakiye bureni ahəŋkuŋo unita momi kädət täga nämo iwatneŋ.

10 Unita äma netätä Anutu täŋo nanakiye bureni ude itkaŋ ba netätä Satan täŋo nanakiye ude itkaŋ yəŋ nadäna yəŋpəŋ ŋode yabəŋpəŋ-nadəneŋ; Äma kädət siwoŋi nämo iwat täkaŋ uwä Anututa biŋam nämo. Ba äma äbot täŋpani ätuta iron kädət nämo täŋ yämik täkaŋ uwä Anutu täŋo nanakiye nämo.

Iron kädət bureni täŋo man

11 ✧ Manbiŋam bian-inik nadəŋkuŋo uwä ŋode; Nin iron kowata kowata täne.

12 ✧ Ude täŋkaŋ Ken täŋo kädət nämo iwatne. Ken uwä äma wakita biŋam itpəŋ iniken noripaki-inik kuməŋ-kuməŋ utkuk. Kentä noripaki mebäri imata utkuk? Uwä ŋode; Ken u täktäki waki. Täŋpəkaŋ noripaki täŋo täktäki uwä siwoŋi.

13 ✧ Unita notnaye, komen ämatä iwan täŋ tamiŋirä nadäwätäk täŋpəŋ nämo kikiŋutneŋ. Imata, u iron kädət nämo iwat täkaŋ unita.

14 ✧ Upəŋkaŋ nin äbot täŋpani notniye nadəŋ yämikinik täk täkaməŋ unita bureni ŋode nadäk täkaməŋ; Nin kuməŋ-kuməŋ kädət irepmitpəŋ iritta biŋam täkaməŋ. Täŋpəkaŋ äma iron kädət nämo iwat täkaŋ uwä kumäkta biŋam pen itkaŋ.

15 ✧ Bureni-inik! Äma noripakta kokwawak täŋpeŋ kuŋat täkaŋ uwä Anutu iŋamiken äma kuməŋ-kuməŋ däpani ude it täkaŋ. Täŋpəŋ äma udewanita

✧ 3:2: 2Ko 3:18; Plp 3:21 ✧ 3:5: 2Ko 5:21, 1Pi 2:22-24, 1Jo 2:2 ✧ 3:6: Rom 6:1-2,14, 1Jo 3:9 ✧ 3:7: 1Jo 2:29 ✧ 3:8: Jon 8:44 ✧ 3:9: 1Jo 5:18 ✧ 3:11: Jon 13:34 ✧ 3:12: Stt 4:8 ✧ 3:13: Mat 5:11-12; Jon 5:18-19 ✧ 3:14: Jon 5:24, 1Jo 2:11; Mat 5:21-22 ✧ 3:15: Rev 21:8

node nadäkamäj; Äma kumäj-kumäj däpmäk täkañ uwä irit kehäromita biñam nämo.

16 ✧ Iron kädet bureni uwä node kañpäñ nadäk täkamäj; Kristotä ninta yäñpäñ komi nadäkta nadäwätäk nämo täñpäñ iniken gupi iniñ kireñkuk. Ude täñ nimiñkuko unita nin udegän äbot täñpani notniyeta yäñpäñ gupnin iniñ kirekta nämo bitnäne.

17 ✧ Unita äma tuñum ikektä äbot täñpani noripaki kubä imaka u ba unita wäyäkñejirän kañkañ butewaki nadäñpäñ nämo täñkentäñ imeko uwä jide täñpäñ bänep iron Anutu-ken nanik bänepna-ken itak yäñ nadäwek?

18 ✧ Unita nanaknaye, nin notniyeta nadäkinik täkamäj yäñ menin-tägän jop nämo yäne. Nämoinik, nin bureni-inik nadäñ yämiñpäñ iron bureni u kwawak pena ahäneñ.

19 Ude täñkañ nininta node täga nadäne; Nin man bureni-iniktä bäyañ nipmañpani yäñ nadäne. Ude nadäñkañ Anutu inamiken täñgumun-umun terak nämo kuñatne. Nämoinik, bänepnintä bätakigän itpäñ Anutu inamiken säkgämän kuñatne.

20 Unita bänepnin kubäkubätä Anutu inamiken goret täyan yäñ niweräwä node nadäne; Anutu imaka kudup nadäwän tärewani unitä bänepnin täjo nadäk-nadäk nadäwän tärek täkañ.

21 ✧ Täñpäkañ bänepnin kubäkubätä goret täyan yäñ nämo niweräwä Anutu inamiken nadäwätäk ikek nämo, täga kuñatne.

22 ✧ Ude täñkañ mani buramiñpäñ gäripini iwat täkamäj unita imaka kubäta yäñapiñitna nadäñ nimik täyak.

23 ✧ Täñpäñ man miñi niwet täyak uwä node; Nanaki Jesu Kristo unita nadäñ imikinik täñpäñ iron kowata kowata täneñ, peñ niwetkuko udegän.

24 ✧ Täñpäkañ ämawebe mani buramik täkañ uwä Anutu-kät kowat kwasikorän täñpäñ kuñat täkañ. Täñkañ nin udegän täñitna Munapik Anututä peñ nimiñkuko unitä node niwoñärek täyak; Anutu ninkät kentäñpäñ itkamäj.

4

Profet jopi-jopita watä ket itneñ

1 ✧ Notnaye, äma ätutä Anutu wäpi terak man u ba u yäñahäñpäñ täwet täkañ u bäräñeñ bureni yäñ nämo nadäneñ. Nämoinik, man u Anutu-ken nanik ba kubäken nanik yäñ nadäkta ket yäñpäñ-nadäneñ. Nadäkañ? Apiño, profet jopi-jopi komeni komeni kudup it morekañ. Unita man bureni ba man jopi niwetkañ yäñ ket nadäna yäñpäñä node nadäneñ;

2 ✧ Äma ätutä man bureni node yäk täkañ; Jesu Kristo, Anututä ämawebeniye täñkentäñ yämikta bian iwoyäñkuko u äma äworeñpäñ kome terak kuñatkuk. Eruk, äma man ude yäñahäk täkañ uwä Anutu-ken nanik, Anutu täjo Munapik ikek yäñ nadäneñ.

3 ✧ Täñ, äma Jesuta ude nämo yäk täkañ uwä Anutu-ken nanik nämo, Munapik bureni ikek nämo. Nämoinik, äma udewanitä man yäñahäk täkañ uwä Kristo täjo Iwan unitäjo nadäk-nadäki ugäñpäñ yäñahäk täkañ. Täñpäkañ Kristo täjo Iwan u api ahäneñ yäñ mani biñam bian nadäñkuño uwä kome terak ño uku ahäñkuño itkañ.

4 ✧ Nanaknaye, in Anututa biñam täñpäñ bänepjin täñkehärom täñpäñ profet jopi-jopi u nämo nadäñ yämiñpäñ yärepmitpäñ itkañ. Imata, Munapik

✧ 3:16: Jon 13:1; Gal 1:4, 1Te 2:8 ✧ 3:17: Lo 15:7 ✧ 3:18: Jem 2:15-16 ✧ 3:21: Hib 4:16 ✧ 3:22: Mat 21:22 ✧ 3:23: Jon 6:29, 13:34 ✧ 3:24: Rom 8:9, 1Jo 4:13 ✧ 4:1: Mat 7:15, 1Jo 2:18, 2Jo 7, 1Te 5:21 ✧ 4:2: 1Ko 12:3 ✧ 4:3: 1Jo 2:18, 2Jo 7 ✧ 4:4: Mat 12:29, 1Jo 5:4-5

inken itak unitäŋo kehärominitä komen äma täŋo mäheŋi, äma waki unitäŋo kehäromini irepmitak.

5 ✧ Täŋpäkaŋ profet jopi-jopi uwä kometa biŋam unita mani uwä kome terakta biŋamgän. Mebäri unita komen ämatä juku peŋpäŋ mani nadäk täkaŋ.

6 ✧ Upäŋkaŋ ninäwä Anutu-ken nanik unita ämawebe Anututa nadäkinik täk täkaŋ uwä mannin nadäŋ nimik täkaŋ. Täŋ, äma Anututa biŋam nämo itkaŋ uwä mannin nämo nadäŋ nimik täkaŋ. Mebäri uterak äma man niwetta äbäk täkaŋ unitäŋo bänep nadäk-nadäki täga yäpmäŋ danine. Äma udewanitä nintäŋo man nadäŋ nimineŋo uwä man bureni yäŋahäwani yäŋ nadäne. Täŋ, nintäŋo man nämo nadäŋ nimineŋo uwä man jop manman yäwani yäŋ nadäne.

Iron kädet bureni u Anutu-ken nanik

7 ✧ Notnaye, bänep iron kädet bureni-inik u Anutu-ken nanik unita äbot täŋpani ämawebe in bänep iron kowata kowata täŋpeŋ kuŋatneŋ. Ämawebe bänep iron kädet bureni iwat täkaŋ uwä Anututä bäyaŋ yepmaŋpani ba Anutu täŋo mebäri nadäkaŋ.

8 ✧ Anutu ini bänep iron mäheŋi unita ŋode nadäne; Äma bänep ironi nämo uwä Anututa bureni nämo nadäkaŋ.

9 ✧ Täŋpäkaŋ Anututä bänep ironi kwawak niwoŋäreŋkuko uwä ŋode; Nanaki Jesu uterak irit kehäromita biŋam täŋput yäŋ nadäŋpäŋ Nanaki tepi kubägän kome terak ŋo tewän äpuk.

10 ✧ Bureni-inik, bänep iron täŋo mebäri-inik uwä ŋode; Nintäjukun Anututa nadäŋ imikinik nämo täŋkumäŋ. Nämo! Anututä jukun ninta nadäŋ nimikinik täŋpäŋ mominin ärut täŋpän kukta nadäŋpäŋ Nanaki iniŋ kireŋkuk.

11 ✧ Notnaye, bureni, Anututä iron pähap ude täŋ nimiŋkuko unita äbot täŋpani notniyeta udegän nadäŋ yämikinik täne.

12 ✧ Nadäkaŋ? Äma kubätä Anutu nämoinik kaŋkuko upäŋkaŋ nin notniye kowat nadäŋ imän täk täkamäŋ unitä kwawak ŋode niwoŋäretak; Anutu u ninkät itkamäŋ, ba Anutu-ken nanik bänep iron kädet bureni-inik u ninken itinik täyak.

13 ✧ Anututä iniken Munapiki nimiŋkuko uterak bureni ŋode nadäkamäŋ; Anutu ninkät irirän nin udegän Anutu-kät it täkamäŋ.

14 ✧ Täŋpäkaŋ Nanintä komen ämawebe yäpätägakta Nanaki iniŋ kireŋkuko u kaŋkumäŋ. Kaŋkumäŋo unita mani biŋam u yäŋahäk täkamäŋ.

15 ✧ Unita ämawebe nadäkinikitä Jesu u Anutu täŋo Nanaki yäŋ nadäŋpäŋ yäŋahäk täkaŋ unita ŋode nadäk täkamäŋ; Anututä ämawebe ukät irirän ämawebe u udegän Anutu-kät it täkaŋ.

16 ✧ Täŋpäkaŋ Anututä ninta nadäŋ nimikinik täk täyak u bureni-inik yäŋ nadäŋpäŋ bänepnin täŋ-kehäromtak täkamäŋ.

Bureni-inik, Anutu u bänep iron kädet täŋo mäheŋi. Unita ämawebe bänep iron kädet bureni u iwat täkaŋ uwä Anutu-kät it täkamäŋ yäŋ nadäneŋ. Ba Anututä ninkät itinik täk täyak yäŋ nadäneŋ.

17 ✧ Nadäkaŋ? Anututä bänep iron käderi bänepnin-ken pewän ahäk täyak u iŋit-inik täŋpäŋä kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni pähap uken Anutu iŋamiken nadäwätäk ikek nämo täga api itne. U mebäri ŋodeta; Kome terak ŋoken Jesu täŋo kädet kuroŋ iwat täkamäŋ unita.

✧ 4:5: Jon 15:19 ✧ 4:6: Jon 8:47 ✧ 4:7: 1Jo 2:29 ✧ 4:8: 1Jo 4:16 ✧ 4:9: Jon 3:16 ✧ 4:10: Rom 5:8-10, 1Jo 2:2 ✧ 4:11: Mat 18:33 ✧ 4:12: Jon 1:18, 1Jo 2:5-6 ✧ 4:13: 2Ko 1:22, 1Jo 3:24 ✧ 4:14: Jon 3:17 ✧ 4:15: 1Jo 5:5 ✧ 4:16: 1Jo 4:8 ✧ 4:17: 1Jo 2:28

18 Tãñpãkañ Anutu tãño bãnep iron kãdet tokñepãñ pat tãyak-ken umun kubã nãmo itak. Imata, bãnep iron kãdet sãkgãmãn unitã umun iwat kirek tãyak. Upãñkañ umun tãño mebãri uwã ñode; Kowata waki kãwep api kañ-ahãwet yãñ nadãk tãkañ unitã tãñpewãn umun pãhap nadãk tãkañ. Unita ñode nadãkamãñ; Åma umun ude tãk tãkañ uwã Anutu tãño bãnep iron kãdet bãnepi-ken pat imikinik nãmo tãyak. Nãmoinik!

19 Tãñpãkañ iron kãdet iwat tãkamãñ u mebãri ñodeta iwat tãkamãñ; Anututã jukun nadãñ nimikinik tãñkuko unita.

20 Unita äma kubätã Nãk Anututa gãripi-inik nadãtat yãñ nadãñkañ noriyeta kokwawak nadãñpãñ kuñat tãyak uwã jopman yãwani. Noripak dapuritã kãwani unita gãripi nãmo nadãñkañ jide tãñpãñ Anutu dapuritã nãmo kãwani unita gãripi nadãwek? Nãmoinik!

21 ✧ Tãñpãkañ Jesutã jukuman ñode niminikuk; Åma kubätã Anututa gãripi nadãñpãñã äbot tãñpani noriyeta udegãn nadãñ yãmek.

5

Anutu tãño nanakita nadãñ imikinik man

1 ✧ Åmawebe Jesu u äma Anututã ämawebeniye tãñkentãkta bian iwoyãwani wãpi Kristo ubayãñ nadãkinik ude tãk tãkañ uwã Anutu tãño nanakiye bureni, Anututã ini bãyawani. Unita ämawebe Anutu Nanta gãripi nadãk tãkañ uwã Nan tãño nanakiyeta udegãn gãripi nadãñ yãmik tãkañ.

2 Tãñkañ nin Anutu tãño nanakiyeta gãripi nadãk tãkamãñ yãñ jop tãga nãmo yãne. Nãmo, Anututa gãripi nadãñpãñ mani buraminero uyaku ude tãga yãne.

3 ✧ Bureni, Anututa gãripi nadãñpãñã, mani buramine. Tãñkañ nintã Anutu tãño jukumani u tãga iwatnañi. U bãrãpi nãmo.

4 ✧ Unitãño mebãri ñode; Åmawebe Anutu tãño nanakiye bureni-inik itkañ u kuduptagãn kome tãño kehãromi yãpmãñ äpãkta kehãromi nitek itkañ. Tãñkañ kehãromi uwã nadãkiniknin. Unitã kome tãño kehãromi yãpmãñ äpãk tãkamãñ.

5 ✧ Eruk, netätã kome tãño kehãromi tãga yãpmãñ äpneñ? Åmawebe Jesu u Anutu tãño Nanaki yãñ nadãkinik ude tãk tãkañ u.

6 ✧ Jesu Kristo uwã äma, ume ba nãgät ikek äbuko u. Ume nitekgãn nãmo äbuk. Ume ba nãgät ikek unitã äbuk. Ude tãñirãn Munapik, man bureni yãñahãwani unitã Man u bureni yãñ yãñpãñ yãñahãk tãyak.

7 Ude unita imaka yarãkubätã Jesu tãño mebãri yãñahãk tãkañ.

8 ✧ Yarãkubã uwã ñode; Munapik ini, ume, ba nãgät. Tãñpãkañ yarãkubã uwã yãñmeham-meham tãñpãñ Jesu tãño mebãrini kubãgãn yãñahãk tãkañ.

9 ✧ Tãñpãkañ amatã man yãñirã nadãñ yãmik tãkañ. Upãñkañ Anutu u Anutu unita man bureni yãñahãk tãyak. Tãñkañ man bureni uwã äma tãño man irepmit morek tãyak. Man bureni u Nanakita yãñahãk tãyak.

10 ✧ Unita äma Anutu tãño Nanakita nadãkinik tãk tãkañ uwã man bureni, Anututã yãñahãk tãyak u bãnepi-ken itinik tãk tãyak. Tãñ, äma, Anutu tãño man unita nadãkinik nãmo tãk tãkañ uwã Anutu uwã jopman yãwani yãñ nadãk tãkañ.

11 Tãñkañ man bureni uwã ñode; Anututã irit kehãromita biñam nipmanpãñ itkamãñ. Tãñpãkañ irit kehãromi unitãño mãhemi u Nanaki ubayãñ.

✧ 4:21: Mat 5:44-45; Mak 12:29-31 ✧ 5:1: 1Jo 4:15 ✧ 5:3: Jon 14:15,23-24, 2Jo 6; Mat 11:30 ✧ 5:4: Jon 16:33 ✧ 5:5: Rom 8:37, 1Jo 4:4 ✧ 5:6: Jon 1:29-34 ✧ 5:8: Jon 15:26 ✧ 5:9: Jon 5:32-37; Jon 8:18 ✧ 5:10: Gal 4:6

12 ✧ Ämawebe Nanaki-kät kwasikotpäŋ kuŋat täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam täk täkaŋ. Täŋ, ämawebe Nanaki-kät nämo kwasikotpäŋ kuŋat täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam nämo täk täkaŋ. Nämoinik!

Jukuman ätu

13 ✧ Ämawebe Anutu täŋo Nanakita nadäkinik täk täkaŋ, inta man kudän ŋo mebäri ŋodeta kudän täŋpäŋ tamitat; Inä irit kehäromita biŋam täkamäŋ yäŋ nadäwut yäŋpäŋ manbiŋam ŋo kudän täŋpäŋ tamitat.

14 ✧ Täŋpäkaŋ nin ŋode nadäkamäŋ; Nin imaka Anututä gäripi nadäk täyak unita yäŋapinawä, u bureni api nadäŋ nimek. Ude nadäk täkamäŋ unita Anutu dubiniken kuŋkaŋ imaka kubä yäŋapikta nämo umuntäne.

15 Nämö! Kadäni kadäni yäŋapiŋitna nadäŋ nimik täyak. Unita ŋode bureni nadäkamäŋ; Imaka u ba unita yäŋapik täkamäŋ uwä bureni nimik täyak.

16 ✧ Täŋpäkaŋ gäk äbot täŋpani notkapak kubätä momi kumäkta biŋam ikek nämo udewani täŋjirän kaŋpäŋä täŋkentäŋ imikta Anutu-ken yäŋapiwen. Yäŋapiŋiri Anututä momini peŋ imiŋpäŋ irit säkgämän imek. Äma momi geŋita biŋam nimek udewani täk täkaŋ unita nämo yäyat. Nadäkaŋ? Momi kumäkta biŋam ikek kubägän itak unita äma momi u täŋpani täŋkentäŋ imikta Anutu-ken nämo yäŋapiwen.

17 Kädet wakiwaki u kudup momi ubayäŋ. Täŋ, momi ätu kumäkta biŋam nimek nämo.

18 ✧ Nin ŋode nadäkamäŋ; Anutu täŋo nanakiye burenitä gwäk pimiŋpäŋ momi nämo täk täkaŋ. Nämoinik, Anutu täŋo Nanaki Jesutä watäni it yämiŋjirän Täŋpäwak Mähemitä äma u täga nämo däpek.

19 ✧ Täŋpäwak Mähemitä kome pähap ŋo kaŋiwat täyak upäŋkaŋ ninä Anututa biŋam bureni itkamäŋ yäŋ nadäk täkamäŋ.

20 ✧ Täŋkaŋ ŋode nadäk täkamäŋ; Anutu täŋo Nanakitä äbä nadäk-nadäknin täŋo yäma dät nimiŋkuko unita Anutu Bureni-inik it nimitak yäŋ nadäk täkamäŋ. Täŋpäŋ Anutu Bureni ba Nanaki Jesu Kristo-kät kwasikotpäŋ kuŋat täkamäŋ. Uwä Anutu Bureni-inik, Irit Tärek-täreki nämo unitäŋo mähemi.

21 ✧ Unita nanaknaye, in anutu jopita mäde ut yämiŋpäŋ yabäŋ umuntaŋ päŋku injingän it täkot. Ugän.

2 Jon

Yän-yäkñarani äma nämo täñkentän yämine

¹ ✧ Watä ämajin näkä webe pähap yäpmän daniwani gäk ba äpetkaye nanakaye inta man ño kudän täñpäñ tamitat. Näk nadän tamikinik täk täyat. Täñpäkañ näkñagän nämo. Ämawebe man bureni-inik nadänpän bänepi-ken pek täkañ u bok nadän tamikinik täk täkamän.

² Man bureni unitä täñpewän not ude täñpäñ itkamän. Man bureni uwä bänepnin-ken pätak ba pen api pat yäpmän kwek.

³ Eruk, Anutu Nan ba nanaki Jesu Kristo unitäño orakoraki ba butewaki ba bänep pidämtä bämopnin-ken pen kañ it yäpmän ärowän. It yäpmän äronjirän man bureniñän nadänpän Anutu täño bänep iron terakñän it täkäna.

⁴ ✧ Tägämän kubä nadätat! Man bureni-inik Nantä kañ iwarut yänpän peñ niwetkuko u äpetjiye nanakjiye ätutä buramiñpäñ yäpmän kuñat täkañ. Manbiñam ude nadänpän bänepnatä oretoret pähap nadäk täyat.

⁵ ✧ Unita webe pähap, man kudupi nämo gäwerayän. Nämo, bian mebäri-ken umunitä nadän yäpmän äbäk täñkumäño ugänpän gäwerayän. Uwä ñode; Äbot täñpani ämawebe nin bänep iron täktäk kowata kowata täñpäñ kuñat täkäna.

⁶ ✧ Täñpäkañ bänep iron kädet täño mebäri u ñode; Nin Anututa gäripi-inik nadänpänä unitäño mani buramine. Unita äneñi yäkgän täñpa; Man yäput peñpäñ ñode nadänkuño udegän iwat täkot; Bänep iron täktäk kädet iwatpäñ kuñat täkot.

⁷ ✧ Nadäkañ? Yän-yäkñarani äma mäyap it yäpmän kukañ. Äma udewani Jesu Kristo äma äworenpäñ ahänkuko unitäño manbiñam ut täkañ. Äma udewaniwä yän-yäkñarani äma ba Kristo täño iwan ubayän.

⁸ Unita äma udewanitä täñ-täkñat-pewä Ekäni täño kädet iwatpäñ gwäki yäpmäktapiäni täk täñkuño u paot tamekta nadänit nadänit kuñat täkot. Pen ude täñ yäpmän kuñarirä Anututä kowata gwäki ärowani pähap api tamek.

⁹ ✧ Täñpäkañ äma Jesu Kristo täño manbiñam säkgämän nämo injitkan iniken nadäk yäpurärätpän yänahäk täkañ, äma udewanita ñode nadäneñ; Anututa biñam nämo itkañ. Täñ, äma Jesu täño manbiñam ugänpän pen injitpäñ yäpmän kuñat täkañ uwä Nan ba Nanakitä äma ukät bok it täkañ yän nadäk täkot.

¹⁰ ✧ Täñpäkañ äma kubätä inken kuñpäñ Jesu u äma äworenpäñ kome terak kuñatkuk yän man siwoñi ude nämo täwetpäñ täwoñärewayän täko uwä not täñ imiñpäñ yotjin-ken nämo yänikñat yäpmän äroneñ.

¹¹ Täñ, in kubätä äma udewanita not täñpäñä jop manman yäwani täño noripaki yän nadäkot.

¹² ✧ Nanaknaye, man mäyap täwerayän nadätat upänkañ mäyap nämo kudän täñ tamayän. Ärewayän nadätat unita kadäni ärewayän täyat uken man yänpän-nadäk kañ täna. Ude täñpäñ bänep oretoret bureni api nadäne.

¹³ Eruk, yäpmän daniwani notkapak unitäño äperiye nanaktä bänep täga man täwetkañ ño. Ugän.

3 Jon

Äbot täņpani man bureni yāņahäk täkaņ ugāņpäņ täņkentāņ yāmīne

1 ✧ Äbot täņpani täņo watä äma näkä notnapak Gaius gäka man ŋo kudān täņpäņ gamitat. Man bureni bok nadäk täkamäk unita gäka gäripi-inik nadätat.

2 Notnapak, bānep nadäk-nadäkka täga itak udegān gup kāda käyām täņpentawä. Säkgāmān kaņ kuņat yāņ nadāņpäņ Anutu-ken yāņapik täyat.

3 ✧ Notniye ättutä äbä gäka manbiņam ŋode näwetkuņ; Man bureni nadäkinik täņpäņ buramiņpäņ yāpmāņ kuņat täyak yāņ näwetkuņ. Ude näwerä nadāņpäņ bānepnatä säkgāmān kubä nadāņkut.

4 Nadätan? Äpetnaye nanaknaye man bureni täņo kädet iwat täkaņ, manbiņam u nadāņpäņ bānep täga ärowani-inik nadäk täyat.

5 Notnapak, gäk äbot täņpani notkaye gäkņa-kät it täkaņ ugāņpäņ nämo täņkentāņ yāmīk täyan, äbot täņpani kudupi ätu imaka, bok täņkentāņ yāmīk täyan. Kädet uwä tägagāmān!

6 ✧ Äma kudupi täņkentāņ yāmiņkuno unitä äbot täņpani ŋo iņamiken gäkņo iron kädet u yāņahāņkuņ. Unita äma uwä inken äneņi äbä itkaņ eruk äneņi kunayāņ täņirä bian täņkentāņ yāmīk täņkuno udegān täņkentāņ yāmi yāpmāņkaņ kunē, Anututä ini gäripi nadäk täyak ude.

7 ✧ Äma uwä Ekāni täņo wäpi yāpmāņ kuņatnayāņ nadāņpäņä Anututa nadäkinik nämo täņpani-ken moneņ tuņumta nämo yāņapik täkaņ.

8 Unita äma udewaniwä täņkentāņ yāmiņpäņä man bureni täņo epān bok täņpani ude äworeneņ.

9 Näk äbot täņpani ämawebeta man ätu kudān täņpäņ yāmiņkuro upāņkaņ Diotrepestä intäjukun äma ude ira yāņpäņ nin täņo man nämo nadäk täyak.

10 Unita näkä inken äreņpäņä unitäņo mebäri kwawak api yāņahāwet. Uwä ninta jopman yāņpäņ nibek täyak. Täņkaņ ugān nämo. Äbot täņpani notniye kome ätuken nanik äreņirä ini nämo täņkentāņ yāmiņkaņ ättutä täņkentāņ yāmīkta udegān yājiwät tak täyak. Ba täņkentāņ yāmiņirä in äbot täņpani nämo yāņ yāwetpäņ yāwat kirek täyak.

11 ✧ Unita notnapak tägagāmān, gähä kädet waki udewani nämo iwaren. Nämoinik! Kädet tägagān iwat täyi. Äma kädet tägagān täk täkaņ uwä Anutu-ken nanik. Täņ, äma kudān waki täk täkaņ uwä Anututa nämoinik nadäk täkaņ.

12 ✧ Täņpäkaņ ämawebe kudup Demitriusta nadāwä säkgāmān täņpäpäņ unitäņo manbiņam yāņahäk täkaņ. Ba Anutu täņo man burenitä Demitrius täņo täktäki imaka, yāņahäk täyak. Ba nin udegān, imaka säkgāmān täk täyak unitäņo manbiņam yāņahäk täkamāņ. Täņkaņ nin jopman nämo yäk täkamāņ. Nämo, intä nintawä u man bureniģān yāņahāwani yāņ nadäk täkaņ.

13 ✧ Man mäyap gäwerayāņ nadätat upāņkaņ mäyap nämo kudān täņpäņ gamayāņ.

14 Imata, näk kadāni käroņi nämo itkaņ gäkken ärekta nadätat unita kadāni uken ärewakaņ man yāņpäņ-nadäk kaņ täda.

15 Eruk, bānepka kwikinik iton. Täņkaņ notkaye näkkät ŋo itkamāņ nintä oretoret man gäwetkamāņ. Täņ, gäkä notnaye gäkkät itkaņ unita udegān oretoret man kaņ yāwet.

Jut

Yän-yäknarani äma täño jop manmanta jukuman

1 ✧ Näk wäpna Jut, Jesu Kristo täño epän watä ämani, ba Jems täño noripaki u. Näkä ämawebe Anututä tämagurani inta yänpän manbinam ño kudän täñ tamitat. Anutu Nan inta nadän tamikinik täk täyak. Ba Jesu Kristo ini-tägän inta watä it tamik täyak.

2 ✧ Unita Anutu täño butewaki, bänep pidäm ba bänep iron intä terak tokneñ päton.

Anututa iwan täñpani täño man

3 ✧ Eruk notnaye bureni-inik, näk pengän Anututä nin ba in bok waki keri-ken nanik nimagutkuko unitäño man ätu kudän täñpän tamikta gäripi nadänkut. Upänkañ apiño man kubäpän kudän täñ tamikta bänepnatä peñ näwetak. Man u ñode; Nadäkinik kädet Anututä niwonärenkuko u iwantä täñpä waneño ujeta wenkirek-kirekta pidäm täñpän kañ irut. Nadäkinik kädet u iniken ämawebenyeta yäminkuko uwä äma kubätä uterak man kodaki kubä yäpurärätñañi nämo ba man moräki kubä yäpmän täkneñañi nämo.

4 ✧ Nadäkañ? Äbot täñpani nin gänañ äma ätu mebärini käbop peñkañ nin yäpurärätpäñ itkañ. Anututä iniken man terak äma udewanitä kowata waki yäpmäta bian yäntärenkuk. Äma udewani uwä Anututa mäde ut iminpäñ kädet wakiwaki täk täkañ. Ude täñkañ ñode yäk täkañ; Anutu u iron mähemi unita kädet waki täga täk täne yäk. Kowata waki nämo api nimek yän yäk täkañ. Kädet ude täk täkañ uwä Anutu täño iron unitäño mebäri yäpmän äyänutpäñ täñpäwak täkañ. U Jesu Kristo, nintäño Intäjukun Ämanin ba Ekäninin kubägän unita mäde ut imik täkañ.

5 ✧ In Ekäni täño mebäri nadäkañ u. Bian Isrel ämawebe Isip komeken nanik yämagutkukopän äma mäde ut iminkuño u täñpän wañkuñ. Inä manbinam uwä nadäkañ upänkañ inken udegän ahän tamekta man ño intä nadänpäñ initpeñ kuñatta äneñi täwetat.

6 ✧ Ba kubä pen ñode; Anjero Ekänitä epän wäp binam yän yämani u irepmitkañ täñpän iniken komeni kujat peñpeñ kuñkuño unita Anututä yäwat kirenkuk. Yäwat kirenpän anjero uwä yentä pädat täñpän tärek-täreki nämo yepmanjkuko bipmän urani-inik gänañ itkañ. U itkañ Ekänitä manken yepmanpäñ yäpmän danikta kadäni pähap unita itsämänkañ.

7 ✧ Ba bian yotpärare yarä wäpi Sodom Gomora, ba yotpärare u dubini-ken dubini-ken nanik unitä kädet anjero unitä täñkuño udegän täñkuñ. U kädet waki-wakiinik täñpän kubokäret kädet mebäri mebäri amatä nämo tänañi wakiinik upän täñkuñ. Ude täñkuño unita Anututä kädap mebet tärek-täreki nämo u gänañ yepmanjkuk. Anututä ude täñkuko uwä ämawebe kuduaptagantä kañpäñ nadänkañ umuntäneña ude uwä täñkuk.

8 ✧ Upänkañ äma käbop käbop äbot täñpani nin gänañ äpmonkuño uwä kädet udegän iwat täkañ. Däpmonken mebäri mebäri täñkañ uterak iwatpäñ irit kuñat-kuñariken kädet wakiinik amatä nämo tänañi u pewä ahäk täkañ. U Ekäninin unita ärowani täñ iminpäñ anjero Anutu täño epmäget kudän ikek kunum gänañ itkañ u yäniñ wärät täkañ.

9 ✧ Ude täk täkañ uwä goret-inik täk täkañ. Unita anjero täño intäjukun äma

✧ 1:1: Mat 13:55 ✧ 1:2: 2Pi 1:2 ✧ 1:3: 1Ti 1:18 ✧ 1:4: Gal 2:4, 2Pi 2:1 ✧ 1:5: 2Pi 1:12, 1Ko 10:5
 ✧ 1:6: 2Pi 2:4,9 ✧ 1:7: Stt 19:1-25, 2Pi 2:6,10 ✧ 1:8: 2Pi 2:10 ✧ 1:9: Dan 10:13,21; Dan 12:1, 2Pi 2:11; Rev 12:7; Sek 3:2

wäpi Maikelta nadawut. Unitä Moses täño komegupta Satan-kät man yänpän wädän ehätkumäno uwä inita nadawän äpani tänpäpän äma waki u yänärok man nämo iwetkuk. Nämo inik, jop ñode iwetkuk; Kowata Ekänitä ini-tägän api gamek yän iwetkuk.

10 ✧ Tänpäkan äma waki nin yäpurärätkuño uwä ude nämo nadäk täkan. Nämo, imaka u ba unitäno mebäri nämo nadawä tumäk täkan u iniñ wärät täkan. Uwä tom bumik, nadäk-nadäki nämo. Gupi täño nadäk-nadäk ugän iwatta nadäk täkan. Kädet ude täk täkan unitä irit kuñat-kuñari tänpänwak täkan.

11 ✧ Wära! Äma udewani komi api nadäneñ! U äma biani wäpi Ken unitäno kädet ugän iwat täkan. Ba äma kubä wäpi Balamtä kädet goret tänkuko ude, gwäki yäpmäk-tagän nadänkan kudän waki ba täga, tägagän täneñ. U goret täk täkan. Ba Anututa ärowani, Koratä tänpän paotkuko udegän tänpän api paotneñ.

12 ✧ Tänpäkan kadäni kadäni in äbot tänpäni ämawebetä bänep kubägän äñnak-äñnak käbeyä täk täkan-ken äma uwä bämopjin-ken penta it täkan. Upänkan initagän nadänkan äñnak-äñnak jopi kubä yänpän mäyäk-kät nämo, kädet mebäri mebäri terak täñ-urukuruk täk täkan. Ude täk täkan unita Anutu inamiken bänep kubägän äñnak-äñnak käbeyä uwä tänpäwak täkan. Uwä gubam iwän bureni nämo tak täyak udewani, mänittä jop piän äreyän tänpän kuk täkan ude bumik. Ba uwä päya, bureni wädäk-wädäk kadäni-ken bureni nämo wädänirä mähemitä dät mañpä kuk täkan udewani bumik. Uwä gupi bok mäjoni bok kumbani.

13 ✧ Äma udewani mäyäki nämo. Kädet wakini u ume tokätpäñ porärak gägäni-ken tänpän pek täkan udewani. Ba guk käderi siwoñi nämo iwatkan jopjop kuñat täkan udewani. Äma udewani unitawä Anututä kome bipmäñ urani-inik, tärek-täreki nämoken päñku itneñta yäñtäreñ yämäni.

14-15 ✧ Tänpäkan Adam täño tawañken nanik äma ekäni kubä wäpi Enok unitä äma udewanita bian-inik profet man ñode yänkuk; Ket nadawut! Ekäni añeroniye jirañ-kät ämawebe kuduptagän manken yepmakta api ämneñ. Äbänpäñ Ekäni unitä ämawebe mani nämo iwatkan kädet ini gäripi nämo nadäk täyak u tänpäni unita, ba momi ämatä Anututa yänärok man iwet täkan unita kowata komi api yämek.

16 ✧ Äma udewani uwä kadäni kadäni imaka mebäri mebäri ahän yämiñirä kokwawak tänpän yänburu-buru terak yänpän-yebek man yän ittän kuk täkan. Ba iniken nadäk kädet waki ugän iwarän tänpän gup yäpmän ärokärok täk täkan. Tänpän yängärip-gärip yän-yäkñat-pewä ämatä täñkentän yämäpäñ gäripini tärek täkan.

Bänepjin täñkehärom tänpän itneñ

17 ✧ Tänpäkan notnaye bureni-inik, in imaka ahäwayän täyak unita Ekäninin Jesu Kristo täño aposoroniyetä yänahäwani unita juku piñeñ.

18 ✧ U ñode täwetkuñ; Tärektärek kadäni bämopi-ken yänärok man yäwani ämatä ahänpäñ itpäñ Anutu mäde ut imiñkan iniken gärip terak api kuñatneñ.

19 ✧ Äma udewanitä äbot tänpäni tänpewä duñwek täkan. U Kudupi Munapik ikek nämotä kome täño gärip ugän iwatpäñ täk täkan.

✧ **1:10:** 2Pi 2:12 ✧ **1:11:** 1Jo 3:12, 2Pi 2:15; Nam 16:1-35 ✧ **1:12:** 2Pi 2:13,17; Ese 34:8 ✧ **1:13:** 2Pi 2:17; Ais 57:20 ✧ **1:14-15:** Stt 5:21-24; Lo 33:2; Mat 25:31 ✧ **1:16:** 2Pi 2:10,18 ✧ **1:17:** 2Pi 3:2 ✧ **1:18:** 2Pi 3:3 ✧ **1:19:** 1Ko 2:14

20 ✧ Upänkañ notnaye bureni-inik, in kadäni kadäni nadäkinik täga Anututä tamiñkuko uterak yengämä pewäpäñ nadäkinikjin u kehäromitä kehäromi-inik kañ ahän tamän. Täñkañ Munapik täño kehäromi terak yänapik man yäneñ.

21 Anutu inta nadän tamikinik täk täyak unita in dubini-kengän itpäñ irit kuñat-kuñatjin kudup Anututa iniñ kirewut. Ude täñkañ kadäni kadäni Ekäni Jesu Kristotä butewakini kwawak pewän ahäwäpäñ irit kehäromi tamayän täyak unita itsämneñ.

22 In äma nadäkiniki kehäromi nämo unita butewaki nadän yämiñpäñ täñkentän yämineñ.

23 ✧ Äma udewani ätuwä kädäpta biñam täkañ unita bäräñeñ äneñi yämagutneñ. Ba äma ätutawä kädet wakini udegän täñpet yän nadäñpäñ umunkät umunkät butewaki kudän terak yämagutneñ. Upänkañ nadän gärip täñpäñ momi kädet wakiwaki täk täkañ unita nadäwä taräki-inik kañ täñput.

Anutu iniñ oretna

24 ✧ Anututä inta watä säkgämän it tamiñirän in tänyabäk terak nämo mäneñta kehäromi pat imitak. Unitä täñtäkñat päñku tepmañpäñ momi kubäkät nämo, siwoñi-inik, bänep oretoret terak, penyänjek mähemi ini dubini-ken api itneñ.

25 ✧ U kubä-tägän Anutu bureni-inik itak. Unitägän Jesu Kristo täño epäni terak waki keriken nanik nimagurani. Unita Ekäninin wäpi ugänpäñ orañ imik täkäna! Uwä nintäño intäjukun äma ärowani-inik, ba imaka imaka päke ñonitäño intäjukun-inik. Wäp biñam, ba kehäromi ba penyänjek tärek-täreki nämo it imitak. Bian ude itkuko unitä apiño udegän itak. Ba kämi udegän api it yäpmän ärowek. U Bureni.

(Revelesen)
Kwawak Iwoṅṅārewani
Kristo uwā intājukun āma bureni kehāromi nitek it
tāyak

Yāṅkwawatak man

¹ ✧ Man ṅowā bian kābop itkukopāṅ Jesutā yāṅkwawa taṅkuk. Tāṅpākaṅ imaka kadāni kerāpigān itkaṅ ahākta yāwani u epān āmaniye yāṅpāṅ-yāwoṅṅārekta Anututā Jesu kwawak iwoṅṅāreṅkuk. Iwoṅṅārewānkaṅ Jesutā imaka u aṅeroni iwet-pewān āpā epān āmani Jon nāk nāwetpāṅ nāwoṅṅārek taṅkuk.

² Ude tāṅjirān Anutu tāṅo man ba Jesu Kristo tāṅo yāṅkwawatak man kaṅpāṅ nadāṅkuro u nākā nadākinik tāṅpāṅ mani biṅam yāṅahāṅkut.

³ ✧ Tāṅpākaṅ imaka manbiṅam ṅo terak kudān tāwani ahākta Anututā yāṅkuko u kerāp tāyak unita āmawebetā nadākta āma man ṅo danipāṅ yāwet tāyak uwā sākgāmān it tāyak. Ba āmawebe man kudān tāwani ṅo nadāṅpāṅ bānepitā iyaptak tākaṅ u imaka, sākgāmān it tākaṅ.

⁴ ✧ Eruk, nāk Jon, Esia komeken ābot tāṅpani 7 inta man kudān ṅo tāyat. Anutu itkukotā itak ba pen api it yāpmāṅ ārowek u, ba munapik 7* Anutu inamiken itkaṅ u, ba Jesu Kristo unitā oraṅ tamiṅjirā bānep pidām terak kaṅ kuṅarut.

⁵ ✧ Tāṅpākaṅ Jesu Kristo uwā Anutu tāṅo manbiṅam bureni siwoṅṅigān yāṅahāwani. Unitāgān kumbani-ken nanik akukakuk tāṅo āma intājukun-inik itak. Ba komeni komeni āma ārowani itkaṅ unitāṅo āma ārowani-inik pāhap kubā ugān. Tāṅkaṅ ninta nadāṅ nimikinik tāṅpāṅ nāgāritā momi tāṅo topmāk-topmākken nanikpāṅ pit nimikuk.

⁶ ✧ Pit nimipāṅ irit kehāromi tāṅo ābot ude itkaṅ nani Anutu tāṅo bāmop āma ude kuṅatpāṅ watā epān tāṅ imineta nipmaṅkuk. Unita Jesuken epmāget kudān ba kehāromi u pen it yāpmāṅ āroton! Ū bureni.

⁷ ✧ Dapun tākot! Jesu gubam terak ābayāṅ tāyak!

Ābāṅjirān āmawebe kuduṅtagān dapuritā api kāneṅ. Tāṅkaṅ butewaki! Āma Jesu inipāṅ pāip bohamtā yāputkuṅo, āma u imaka bok api kāneṅ. Kaṅkaṅ komeni komeni āma mebāri mebāritā konām butewaki api tāneṅ. Man u bureni-inik api ahāwek!

⁸ ✧ Ekāni Anututā ṅode yāyak; Nākāgān intājukun-inik ba māden-inik itat. Tāṅpāmōrek nākā itkurotā itat ba api it yāpmāṅ ārowet yāk.

Kudupi Munapiktā Jon magātkuk

⁹ ✧ Eruk, nāk notjinpak Jon, Jesu Kristo wāpi terak ninin buap ude itkamāṅ yāṅ tāwetat. Nāk tāṅkentāṅpāṅ komi bok nadāk tākamāṅ. Ba tāṅkentāṅpāṅ Anutu tāṅo ābot ude itpāṅ kome ṅonitāṅo bārāpita nāmo umuntaṅkaṅ Jesuta

✧ **1:1:** Dan 2:28-29; Rev 1:19, 22:6 ✧ **1:3:** Rev 22:7,10 ✧ **1:4:** Kis 3:14-15; Rev 1:8, 3:1; Rev 4:5,8, 5:6; Rev 11:17, 16:5; Ais 11:2 * **1:4:** Munapi 7ta yāyak uwā man wārani. Juda āmatā imaka sākgāmān kudupi kurāki kumānik unita namba 7 yāṅ yāk tāṅpani. Unita Munapik 7 itkaṅ ṅo u Munapik inigān inigān nāmo. U Kudupi Munapik kubāgān unitāṅo kehāromi ba tāktāk siwoṅṅi u uwāk tāyak. ✧ **1:5:** Jon 18:37; Kol 1:18; Sam 89:27; Rev 3:14, 17:14, 1Jo 1:7, 4:10 ✧ **1:6:** 1Pi 2:5,9; Rev 5:10, 20:6 ✧ **1:7:** Mat 24:30; Jon 19:34-37 ✧ **1:8:** Rev 1:4, 15:3; Rev 21:6, 22:13 ✧ **1:9:** Rev 6:9

itsämäk täkamäj. Tänpäkañ näk Anutu täño man yäñahäk täñkuro unita ba, Jesu täño mebarini yäñkwawa tañkuro unita nepmänjipäj Patmos kome gwägu bämopi-ken ño nepmanpäñ komi epän naminķuñ.

¹⁰ Eruk ittängän Ekäni kadäni pähapken Kudupi Munapiktä näk magärirän nadäñkut. Mädenaken man mämä tañi, womat ude bumik ahäñirän ñode nadäñkut;

¹¹ Imaka kañpäñ nadäwayäj täyan u kudän täñpäñ äbot täñpani yotpärare 7 uken itkañ unita pewi kut yäk. Yotpärare 7 uwä wäpi ñode; Efesus, Smena, Pegamum, Taiataira, Sadis, Firadelfia, Laodisia.

Jontä Jesu kañkuk

¹² Tänpäkañ näk äma man näwetkuko u käwa yäñkañ äyäjutkut. Äyäjutpäñ topän säkgämän golpäñ täñpani 7 udepäj yabäñkut. ¹³ ✧ Tänpäkañ topän 7 u bämopi-ken äma kubä käron wädäñirän kañkuro uwä Äma Bureni-inik täño inam dapun bumik kañkut. Äma uwä tek käroni tewän wädäwäpäñ meran golpäñ täñpanipäj kupäñi-ken meran täñkuk.

¹⁴ ✧ Täñkañ gwäki pujiñ kudup uwä paki-inik, gubam paki, ba notek pujiñi ude. Täñpäñ dapuriwä kädäp mebet udewani.

¹⁵ E, kuroñiwä kuräki-inik, ägo wabiwani. Ba mani kotäk uwä ume mañtapmak mämä ude bumik.

¹⁶ ✧ Tänpäkañ keru bure kädätä guk 7 ude yepmänjtkuk. E, meni-ken nanik päip, meni kukñi kukñi pärañi-inik kubä äbä itkuk. Täñkañ inami dapun edap bämop täñkañ ijik täyak udewani bumik ijiñ-yäñejirän kañkut.

¹⁷ Näk ude kañpäñä kuroñi-ken mañpäñ yäpa äpmonpäpäñ kumbanitä-yäñ patkut. Ude täñjira keru bure kädätä näkä terak penpäñ ñode näwetkuk; Gäk umuntäweno. Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Ba irit mähemi näk yäk.

¹⁸ ✧ Unita nadätan? Näk kumäñpäñ akuñkuro unitä api it yäpmäj ärowet. Täñkañ kumäk-kumäk ba genji waki unitäño yäma dätdät ba yäma ukät-ukät täño mähemi näk.

¹⁹ ✧ Tänpäkañ gäk imaka apiño ahäñirä yabätan u, ba kämi ahäkta yäwani yabäwayäj täyan u kudup kañ kudän tä yäk.

²⁰ ✧ Täñ, gäk ketna bure kädätä guk 7 yepmänj irira yabäno u, ba topän golpäñ täñpani 7 yabäno unitäño mebari gäwera nadä; Topän 7 u äbot täñpani 7 u. Täñpäñ udegän guk 7 u äbot täñpani unitäño añeroniye 7 u yäk.

2

Efesus komeken äbot täñpanita man

¹ ✧ Eruk äma unitä ñode näwetgän täñkuk; Efesus nanik äbot täñpani täño añeronita man ñode kudän tä;

Äma guk 7 u keru bure kädätä yepmänjitkañ topän golpäñ täñpani 7 u gänañ kuñarani unitä inta ñode yäyak;

² ✧ Näk täktäkjin ba komi epänjin yabäñpäñ-nadäk täyat. Ba bäräpi gänañ gwäk pimiñpäñ kuñatpäñ äma wakiwaki täñpanita gañani nadäk täkañ u imaka, tabäñpäñ-nadäk täyat. Ba ñode imaka tabäñpäñ-nadäk täyat; Äma ätutä nin aposoro yäñ jop yäñirä in jop manman unitäño mebari kawä tärenķuk.

³ Ba in näka yäñpäñ kehärom tañpäñ komi kadäni käroni nadäk täkañ upäñkañ nämo kwitak täkañ.

✧ **1:13:** Dan 7:13, 10:5 ✧ **1:14:** Dan 7:9, 10:6; Rev 2:18, 19:12; Rev 14:2 ✧ **1:16:** Hib 4:12; Rev 1:20; Rev 2:12,16; Rev 19:15,21 ✧ **1:18:** Ais 44:6, 48:12; Rev 2:8, 22:13 ✧ **1:19:** Rev 1:1 ✧ **1:20:** Rev 1:16, 2:1; Rev 3:1 ✧ **2:1:** Rev 1:16,20 ✧ **2:2:** Rev 2:19; Rev 3:1,8,15, 1Jo 4:1

4 In kädet tägatäga ude täñkuño upäñkañ ñode unita nadänjira täga nämo täyak; Yäput peñpän nadäkinik täñkuño kadäni uken näka gäripi pähap nadänkañ iron kädet iwatkuño apiño udegän nämo täk täkañ.

5 ☆ Unita bian siwoñi kuñatkuño unita juku piñpän bänepjin äyänutkan kädet pengän iwatkuño u äneji kañ iwarut. Täñ, bänepjin nämo sukurenayän täño uwä näkä ärenpän intäño topän uwä api täyomägaret.

6 ☆ Täñpäkañ imaka kubä täñjirä nadäwa täga täyak uwä ñode; Näk Nikolas ämaniye täño kädetta taräki nadäk täyat intä unita udegän taräki nadäk täkañ.

7 ☆ Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täñpani yäwetak ño juku peñpän ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkañ iwan täño kehäromi yäpmän äpayän täko uwä irit päya täño mujipi, Anutuä epänken nanik u nakta api nadän imet yäk.

Smena komeken äbot täñpanita man

8 ☆ Eruk äma unitä ñode näwetgän täñkuk; Smena nanik äbot täñpani täño añeronita man ñode kudän tä;

Äma intäjukun-inik ba mäden-inik it täyak, ba kumänpän kodak täñkuko unitä inta ñode yäyak;

9 ☆ In komi bäräpi nadänkañ ämawebe inamiken äma äpani-inik, jopi jäwäri ude it täkañ u tabänpän-nadäk täyat. (Upänkañ in jäwäri nämo, tuñum pähapjin nikek.) Täñpäkañ näk nadätat, Juda äma ätutä wäpjin yäpmän äpäkta sära man täwet täkañ. Täñ, Juda äma uwä Juda äma bureni nämo, u Satan täño äbot.

10 ☆ Täñpäkañ mäden, imaka ahän taminayän täkañ unita nämo umuntäneñ. Nadäkañ? Satantä nadänjirän inken nanik ätu yämagut päñku komi yotken yepmanayän täkañ. Ude tänayän täkañ uwä intäño nadäkinikjin täñyabäkta kepma 10 ude api ahän tamek. Upänkañ kumän-kumän tadäpnayän täkañ unita nämo umuntäneñ. Nämo, Anutu täño man iyap täñpän ehutpäñ pen yäpmän kuñarirä irit kehäromi täño epmäget kudän api tamet.

11 ☆ Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täñpani yäwetak ño juku peñpän ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkañ iwan täño kehäromi yäpmän äpayän täko uwä kumäk-kumäk namba 2 uwä api irepmirek yäk.

Pegamum komeken äbot täñpanita man

12 ☆ Man ude yänpän äma unitä ñode näwetgän täñkuk; Pegamum nanik äbot täñpani täño añeronita man ñode kudän tä;

Äma päip meni kukñi kukñi pärañi-inik yäpmän kuñat täyak unitä inta ñode yäyak;

13 ☆ Intä kome it täkañ unitäño mebäri nadätat. Kome uken Satantä intäjukun-inik it täyak upänkañ in wäpna biñam injit-inik täñpän kuñat täkañ. Satan täño kome uken man buramik ämana wäpi Antipas uwä kumän-kumän utkuño upänkañ nadäkinikjintä näka äwo nämo yänkuñ.

14 ☆ Täñpäkañ täktäkjin ätuta nadäwa täga nämo täk täyak uwä ñode; In bämopjin-ken Balam täño kädet iwarani ätu itkañ. Balam u nadäkañ. U Balaktä Isrel nanik peñ yäwet-pewän waki kädet iwatneñta iwetpäñ iwönjäreñ täñkuk. Waki kädet uwä anutu jopi nadän yämiñpän anutu jopita ärawa täñpani täño ketem nañkuñ, ba kubokäret kädet iwatkuñ.

☆ 2:5: Rev 2:16,22; Rev 3:3,19 ☆ 2:6: Sam 139:21 ☆ 2:7: Stt 2:9; Rev 22:2,14,19 ☆ 2:8: Rev 1:17
 ☆ 2:9: 2Ko 11:14-15; Jem 2:5; Rev 3:9 ☆ 2:10: Mat 10:28, 2Ti 4:8; Jem 1:12; Rev 3:11 ☆ 2:11: Rev 20:14, 21:8 ☆ 2:12: Ais 49:2; Rev 1:16 ☆ 2:13: Rev 3:8 ☆ 2:14: Nam 22:1-24:25; Nam 25:1-2; Nam 31:16, 2Pi 2:15

15 Tãnjpãkaŋ udegãn, in bãmopjin-ken Nikolas tãŋo kãdet iwarãn tãwanitã itkaŋ.

16 Unita in bãnepjin äyãnjurut. Bãnepjin nãmo äyãnjutnayãŋ tãŋo uwã nãk bãrãnek ahãŋ tamijnpãŋ mena pãraŋi unitã äma udewani iwan api tãŋ yãmet.

17 ✧ Unita äma jukuni nikektã man Munapiktã äbot tãnjpani yãwetak ŋo juku penpãŋ ket nadãwut. Äma kubã nadãkiniki nãmo pewãn putãrewãnkaŋ iwan tãŋo kehãromi yãpmãŋ äpayãŋ tãko uwã ketem kãbop nanik wãpi mana upãŋ api ima nãnjpek. Ude tãnjpãŋ mobã paki kubã terak wãpi kodaki kudãn tãnjpãŋ api imet. Tãnjpãkaŋ wãpi kodaki uwã mãhemi-tãgãn kaŋpãŋ nadãk api tãnjpek yãk.

Taiataira komeken äbot tãnjpanita man

18 ✧ Eruk man ude yãnjpãŋ äma unitã ŋode nãwetgãn tãnjuk; Taiataira äbot tãnjpani tãŋo aŋeronita man ŋode kudãn tã;

Anutu tãŋo nanaki, dapuri kãdãp mebet udewani nitek ba kuroŋi kurãkinik, ägo wabiwani nikektã inta ŋode yãyak;

19 Tãktãkjin kudup yabãnjpãŋ-nadãk tãyat. Ba bãnep iron tãnjit, nadãkinik ikek kuŋarit, ba bãrãpi gãnaŋ gwãk pimijnpãŋ kuŋat tãkaŋ u kudup tabãnjpãŋ-nadãk tãyat. Ba ämawebe-ken tãnjkentãk mebãri mebãri tãŋ yãmik tãkaŋ u imaka, yabãnjpãŋ-nadãk tãyat. Bureni, kãdet tãgatãga bian tãk tãŋkuŋo u yãrepmittãŋ apiŋo säkgãmãn-inik tãk tãkaŋ.

20 ✧ Upãŋkaŋ nãk ŋode unita nadãnjira tãga nãmo tãyak; In webe ärowani wãpi Jesebel u nadãŋ imijnpãŋ jop kaŋkaŋ irirã nãk profet yãŋ jop yãk tãyak. Jop man ude yãwetpãŋ ämanaye yãŋ-yãkŋat-pewãn kubokãret tãnjit anutu jopi nadãŋ yãmijnpãŋ anutu jopita ärawa tãnjpani tãŋo ketem nak tãkaŋ.

21 Ude tãnjirã webe unitã bãnepi äyãnjutta itsãmãŋ yãpmãŋ äbut. Ude itsãmburopãŋ bãnepi nãmo äyãnjutpãŋ kubokãret kãdet mãde ut imikta nãmo yãyak.

22 Unita nãk webe u tãnjpewa komi api nadãwek. Ba äma, webe ukãt epãn waki tãk tãkaŋ unitã webe u mãde nãmo ut iminayãŋ tãŋo uwã komi wakiinik api ahãŋ yãmek.

23 ✧ Tãnjpãŋ äperiye nanak kumãŋ-kumãŋ api dãpet. Ude tãnjira äbot tãnjpanitã nãka ŋode api nadãneŋ; U bãnep nadãk-nadãknin kudup nibãnjpãŋ nadãwãn tãrewani yãk. Ba nin äma kuduptagãn tãktãknin tãŋo kowata api dãpmãŋ tãrewek yãŋ api nadãneŋ.

24 Tãnjpãkaŋ Taiataira nanik äbot tãnjpani in ätutã webe unitãŋo jopman u mãde ut imijnkuŋ. Ba äma ätu Nin Satan tãŋo nadãk kãbop nanik u iwat tãkamãŋ yãŋ yãk tãkaŋ äma udewanita mãde ut yãmik tãkaŋ. Eruk inta äneŋi bãrãpi kubã nãmo api tamet.

25 ✧ Tãnjpãŋ ŋode kaŋ tãnjput; Kãdet tãga yãpmãŋ kuŋat tãkaŋ ugãnpãŋ injit-inik tãnjpãŋ yãpmãŋ kuŋarirã äneŋi api äbet.

26-27 ✧ Tãŋ, äma kubã nadãkiniki nãmo pewãn putãrewãnkaŋ iwan tãŋo kehãromi yãpmãŋ äpayãŋ tãko uwã guŋ ämata intãjukun it yãmikta nãkã kehãromi api imet.

Ude tãnjira mana buramiwut yãnjpãŋ kãbotinik dãpmãŋ kãrapmit tãkaŋ ude pãrip-pãriptã api dãpmãŋ kãrapmirek yãk. **Sam**

2:9

✧ **2:17:** Kis 16:4,14-15; Jon 6:48-50; Ais 62:2; Rev 3:12, 19:12 ✧ **2:18:** Rev 1:14-15 ✧ **2:20:** 1Kn 16:31, 2Kn 9:22; Rev 2:14 ✧ **2:23:** Sam 7:9; Jer 11:20; Jer 17:10, 2Ti 4:14; Rev 20:12-13 ✧ **2:25:** Rev 3:11 ✧ **2:26-27:** Rev 12:5

Kehäromi, äma udewanita yämayäj täyat uwä kehäromi Nanatä naminükko udegän.

28 ✧ Kehäromi u yäminpäñ guk pähap wäpi äbäyänjek u imaka, api yäniñ kirewet.

29 Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täñpani yäwetak ño ket nadäwut yäk.

3

Sadis komeken äbot täñpanita man

1 ✧ Eruk man ude yäñpäñ äma unitä ñode näwetgän täñkuk; Sadis nanik äbot täñpani täño añeronita man ñode kudän tä;

Äma Anutu täño Munapik 7 u ba guk 7 u yäpmäj kuñat täyak unitä inta ñode yäyak; Näk täktäkjin kudup yabäñpäñ-nadäk täyat. Ämatä tabäñirä kodaki bumik kuñat täkañ upäñkañ bänepjin kumbani.

2 Unita in däpurenpäñ nadäkinikjin täpuri itkañ kumbayäj täyak u äneñi täñpewä kodak täñpäñ kehäromi nitek kañ irut. Nadäkañ? Täktäkjin Anutuna injamiken käwa nämo tägak täyak.

3 ✧ Unita imaka taminpäñ taniñ kirewani ba täwetpäñ täwonjärewan unita äneñi juku pinpäñ yäpmäj kuñatpäñ bänepjin äyänurur. Täñpäkañ nämo kikäuräwä näkña iwantä-yän api tädot tamet. Näkño kadänina nämo nadäñirä api tädot tamet.

4 ✧ Täñpäkañ Sadis äbot täñpani in ätu itkañ uwä tekjin kome täño garok nämo yäpurä ijin kuñ. Äma udewani unita nadäwa täga täk täyak unita äma udewani tek paki täñkañ näkkät bok api kuñatne.

5 ✧ Nadäkañ? Äma kubätä nadäkiniki nämo pewän putärewäkañ iwan täño kehäromi yäpmäj äpayäj täko uwä tek paki udewani iniñ kirewa täñpäñ kuñarirän irit kehäromi täño wäpi tawañ terak wäpi nämo api awähuret. Nämoinik, wäpi u Nana-kät añeroniye injamiken api yänahäwet.

6 Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täñpani yäwetak ño ket nadäwut yäk.

Filadelfia komeken äbot täñpanita man

7 ✧ Eruk man ude yäñpäñ äma unitä ñode näwetgän täñkuk; Filadelfia nanik äbot täñpani täño añeronita man ñode kudän tä;

Imaka bureni täño mähehi, äma kudupi unitä Devit täño ki yäpmäj kuñatpäñ yäma därrirän äma kubätä äneñi yäput-pipinañi nämo. Ba yäma yäput pipinirän äma kubätä äneñi dätnañi nämo. Unitä inta ñode yäyak;

8 ✧ Näk täktäkjin yabäñpäñ-nadäk täyat. Täñpäkañ näk yäma dät taminükuro ño äma kubätä äneñi yäput-pipinañi nämo. Ba intäño kehäromijin täpuri-inik pat tamitak u nadätat. Kehäromijin täpuri upäñkañ ehutpäñ manna biñam yäpmäj kuñatpäñ näka äwo nämo yänkuñ.

9 ✧ Unita ñode nadäwut; Satantä äbotken nanik äma ätutä Nin Juda äma yän yäk täkañ upäñkañ Juda äma bureni nämo, udewani peñ yäwetpewa inken äbänkañ gukut imäpmok api täñ tamineñ. Ude täñpäñ inta nadäj tamikinik täk täyat u api nadäwä täreneñ.

10 ✧ Täñpäkañ komi bäräpi gänañ nadäkinikjin nämo pewä putärewäpäñ näka kwikinik itsämbut yän man täwetkuro u bureni iwat täkañ. Unita ämawebe komeki komeki uken kadäni waki ahäwayäj täko uwä inken nämo ahäwekta api peñpipiwet. Täñkañ kadäni waki uwä ämawebe kuduhtagän api täñyabäwek.

✧ 2:28: Rev 22:16 ✧ 3:1: Rev 1:4,16, 2:2 ✧ 3:3: Rev 2:5, 1Te 5:2 ✧ 3:4: Jud 23 ✧ 3:5: Mat 10:32; Luk 10:20 ✧ 3:7: Ais 22:22 ✧ 3:8: 1Ko 16:9; Rev 2:2 ✧ 3:9: Rev 2:9; Ais 45:14; Ais 49:23; Ais 60:14 ✧ 3:10: Luk 21:19, 2Ti 2:12

11 ✧ Tänpäkaŋ kadäni käroni nämo itkaŋ pengän api ärewero unita imaka initkaŋ u nämo pewä putärewek. Ude tänyäŋ täŋo uyaku epmäget kudän inta biŋam iwoyäwani u äma kubätä täga nämo api täyomägarek.

12 ✧ Nadäkaŋ? Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä Anutuna täŋo kudupi yot kujat kehäromi kubä ude api tewet. Tewakaŋ äma u kudupi yot uken api it yäpmäŋ ärowek. Tänpäkaŋ äma uterak Anutuna täŋo wäpi api kudän täwet. Ba Anutuna täŋo yotpärare, wäpi Jerusalem Kodaki kunum gänaŋ Anutuna-ken nanik äpäk täyak unitäŋo wäpi, ba näkŋaken wäpna kodaki äma uterakgän api kudän täwet.

13 Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

Laodisia komeken äbot täŋpanita man

14 ✧ Man ude yänpäŋ äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Laodisia nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;

Man bureni mähe-mi-inik, kubä-yäŋ kubä-yäŋ nämo täŋpani unitä imaka kuduptagän Anututä pewän ahäŋkuŋo unitäŋo mähe-mi-inik it täyak. Unitä inta ŋode yäyak;

15-16 ✧ Näk täktäkjin kudup yabänpäŋ-nadäk täyat. Irit kuŋat-kuŋatjin uwä ume udewani. In ume kekeki ude kuŋarirä näŋpa gäripi nämo tänpäkaŋ menaken nanik aŋeŋ mäba-kunayäŋ täyat ŋo! In ume säkgämän, mäniri-inik ude nämo kuŋat täkaŋ, ba ume komi-inik ude nämo kuŋat täkaŋ. Mäniri-inik ude kuŋatneŋ, ba komi-inik ude kuŋatneŋo uyaku täga nadäwet. Upäŋkaŋ in ude nämo kuŋat täkaŋ!

17 ✧ Täŋkaŋ in ŋode yäk täkaŋ; Nin tuŋum äma yäŋ yäk täkaŋ. Imaka imaka mäyap yäpumäŋo unita säkgämän itkaŋ imaka kubäta nämo wäyäkŋek täkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ ude nämo! In mebärijin nämo nadäwä tumäk täkaŋ. Näkä tabäŋjira äpani-inik, jopi jäwäri ude kuŋat täkaŋ, ba dapunjin tumbani, moräŋjinik kuŋat täkaŋ.

18 ✧ Unita jukuman kubä ŋode täwera nadäwut; In näkken gol moneŋ säkgämän u yäpmänpäŋ tuŋumjin nitek täkot. Ba näkken tek paki suwanpäŋ yäpmäŋkaŋ mäyäkjin kaŋ täŋpipiwut. Ude täŋkaŋ dapunjin yäpätägakta marasin näkken suwanpäŋ dapunjin-ken ärutkaŋ dapun säkgämän kaŋ ijiwä tumbut.

19 ✧ Nadäkaŋ? Ämawebe nadäŋ yämikinik täk täyat unitäŋo irit kuŋat-kuŋari yäpä-siwontakta komi yämiŋit, yabäŋ yänpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyat. Unita inä ehutpäŋ kehärom tänpäŋ bänepjin äyänurut.

20 ✧ Tänpäkaŋ näk yäma terak kwäpkwäp yäpuritat ŋo nämo nadäkaŋ? Eruk, äma kubätä manna nadänpäŋ yäma dät namayäŋ täko uwä, unitä yot gänaŋ äronpäŋ itpäŋ ukät ketem bok api näde.

21 ✧ Ba äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä näkkät wäpnek biŋam ikek bok itta api nadäŋ imet. U nanatä nadäŋ namiŋkuko udegän api nadäŋ imet. Näk komi epän täŋtängän iwan täŋo kehäromi yomägakuro unita Nankät wäpnek biŋam ikek bok itta nadäŋ namiŋkuk.

22 Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

✧ 3:11: Rev 2:10,16 ✧ 3:12: Ais 62:2, 65:15; Ese 48:35; Rev 14:1, 21:2 ✧ 3:14: Rev 1:5, 19:11; Kol 1:15 ✧ 3:15-16: Rom 12:11; Rev 2:2 ✧ 3:17: Hos 12:8, 1Ko 4:8; Luk 12:21 ✧ 3:18: Ais 55:1; Jem 2:5; Rev 3:5, 4:4; Rev 16:15 ✧ 3:19: 1Ko 11:32; Rev 2:5 ✧ 3:20: Jon 14:23, 1Jo 2:24 ✧ 3:21: Mat 19:28

4

Kunum gänaŋ Anutu iniŋ oretkuŋ

1 ✧ Imaka kudup u yabänpäŋ-nadänkuro u punin terak dapun tänpäŋ kaŋkut; Kunum gänaŋ yäma kubä tumänirän. Kaŋ irira man kotäk, womat mämä bumik pengän nadänkuro unitägän äneŋi ahänkaŋ ŋode näwetgän täŋkuk; Gäk päbä imaka ahäkta yäwani ŋo gäwoŋärewa ka yäk.

2 ✧ Ude yänirän uterakgän Munapiktä magärirän kaŋkut; Kunum gänaŋ äma ärowani täŋo mänirani bägup kubä itkuko uterak äma kubä maŋirän.

3 ✧ Maŋirän kaŋkuro uwä gweŋi gämäni bok bumik ägo wabiŋ irirän. Tänpäkaŋ maŋit irani u gwäki terakä gämok wära kudän säkgämän-inik unitä yewa täŋkuk. Gämok wära uwä mobä gweŋi ägo wabiwani bumik.

4 ✧ Tänpäkaŋ maŋit irani u it gwäjinŋkuŋo uwä maŋirani bägup äneŋi 24tä itkunŋ. Tänpäŋ maŋirani bägup 24 uterak äma ekäni 24tä maŋit äyänutkuŋ. Äma 24 uwä tek paki-inik yamänpäŋ gwäki-ken äma ärowani täŋo gwäpä säkgämän, golpäŋ täŋpani nitek unitä itkunŋ.

5 ✧ Eruk maŋirani bägup bämopi-ken itkuko u gänaŋ yäpä ba iromänŋ mämä pähap ahän irirän inŋam dädän-ken topän mebet 7 ude ijinŋkuŋ. Topän mebet 7 u Anutu täŋo munapik 7 u.

6 ✧ Ude kaŋpäŋ äneŋi, maŋirani bägup u inŋam dädän-ken gwägu säkgämän, kwawanigän, ijiwä tumän-kuk.

Ude täŋkaŋ maŋirani bägup dubini-ken kukŋi kukŋi imaka kuŋat-kuŋat ikek yaräbok-yaräboktä itkunŋ. U uwä inŋami käda ba mädeni käda dapuri nitekgän.

7 Kubä uwä laion udewani. Kubäwä bulimakau ämani bumik. Kubäwä äma inŋam dapun bumik. Kubäwä siän piän kuŋat täkaŋ udewani.

8 ✧ Imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 u piri 6 nitekgän. Ba gupi kudup, ba jiroki-ken imaka, dapuri nitekgän. Unitä kepma bipani, tärek-täreki nämo ŋode yäk täkaŋ;

Ekäni Anutu tänpämorek, u kudupitä kudupitä kudupi-inik. Itkukotä itak. Unitägän api irek.

9 ✧ Tänpäkaŋ imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä irit mähemi mänirani bägup säkgämän terak it täyak u oraŋ imiŋpäŋ iniŋ orerit, bänep täga man iwerit täk täkaŋ.

10 ✧ Ude täk täkaŋ-ken uken äma ekäni 24 unitä irit kehäromi mähemi maŋirani bägup terak it täyak u inŋamiken gwäjinŋ äpmonŋ imiŋpäŋ gwäpäni säkgämän gämori-ken penkaŋ ŋode yäk täkaŋ;

11 Ekäninin Anutu epmäget kudän ba wäpi biŋam ba kehäromi, gäkä mähemi täŋiri säkgämän täk täyak.

Imata, gäkägän imaka kuduptagän u pewi ahänkuŋ. Ba gäknaken nadäk terak imaka kuduptagän ahän moreŋkuŋo itkaŋ.

5

Netätä buk nämo pirärewani täga pirärewek?

1 ✧ U kaŋpäŋ uterakgän ŋode kaŋkut; Äma maŋirani bägup säkgämän terak it täyak u keru bure kädätä buk wagupani kubä inŋit irirän kaŋkut. Buk uwä mädeni käda ba gämori käda kudän ikekgän. Tänpäkaŋ buk u ämatä jop pipiyäneŋo udetä nämäk 7päŋ kehäromigän yäpmän gatäwani. 2 Tänpäŋ äneŋi

✧ 4:1: Rev 1:1,10 ✧ 4:2: Sam 47:8; Ais 6:1; Rev 4:9 ✧ 4:3: Ese 1:28 ✧ 4:4: Ais 24:23; Rev 3:18, 6:11
 ✧ 4:5: Ese 1:13; Rev 1:4, 8:5; Rev 11:19, 16:18 ✧ 4:6: Ese 1:5-10,22; Ese 10:14 ✧ 4:8: Ais 6:2,3; Ese 1:18, 10:12; Rev 1:4,8 ✧ 4:9: Dan 4:34, 6:26; Dan 12:7; Rev 4:2,10 ✧ 4:10: Rev 4:9; Rev 5:1,7,13; Rev 6:16; Rev 7:10,15, 19:4, 21:5 ✧ 5:1: Rev 4:2,10; Ais 29:11; Ese 2:9-10

aŋero kehäromi kubä kaŋkut. Unitä gera terak ŋode yänjuk; Äma siwoŋi netä unitä buk ŋonitänjo nämäk ketärenpän täga pipiyäwek?

³ Ude yänjirän kunum gänaŋ ba kome terak ba kumbani mäjäotä irani-ken kubätä buk u täga pipiyänpän daninaŋi nämö täŋkuk.

⁴ Äma kubätä täga itpän buk u daninaŋi nämö kaŋkuro unita butewaki nadänpän konäm bumta kotkut.

⁵ ✧ Konäm korira äma ekäni 24 ukät nanik kubätä ŋode näwetkuk; Koreno yäk. Nadätan? Juda täŋjo äbotken nanik Laion kubä ahänjuk. U Devit täŋjo orani wäpi biŋam ikek unitä ämik täŋpän iwan täŋjo kehäromi yäpmän äpuko unita buk unitänjo nämäk 7 u ketärenpän täga pipiyänaŋi yäk.

Tom Bätaki-tägän buk u täga pirärewek

⁶ ✧ Ude yänjirän kaŋkut; Tom Bätaki kubä, kumän-kumän urani bumik unitä imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni 24, maŋirani bägup säkgämän it äyänjutkuŋo u bämopi-ken käroŋ wädänjirän kaŋkut. Joŋani 7, dapuri udegän 7. Joŋani ba dapuri 7 uwä Anutu täŋjo munapik 7 komeni komeni yänjirän kireŋpewän kwani it yäpmän kukaŋ u.

⁷ ✧ Ude kawakaŋ Tom Bätakitä pänku äma maŋirani bägup säkgämän it täyak unitänjo keru bure käda buk u irirän yäpuk.

⁸ ✧ Buk nämö pipiyäwani u yäpmänkaŋ irirän imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni 24 unitä Tom Bätaki gämori-ken gwäjin äpmon imiŋkuŋ. U kubäkubätä wagäm-kät gäpe golpän täŋpanipän inŋitkuŋ. Täŋpäkaŋ gäpe u gänaŋ naniktä gupe käbänji gäripi niked abuk. Gupe uwä Anutu täŋjo kudupi ämawebe unitänjo yänjapik man.

⁹ ✧ Täŋpäkaŋ äma ekäni 24 ukät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä kap kodaki kubä ŋode teŋkuŋ;

Gutkuŋo unita buk unitänjo nämäk ketäreka wäpka biŋam ikek itan. Gäkŋo nägätkäti komeni komeni, äbori äbori uken nanik äma gupi inŋam dapun inigän inigän, ba man kotäk mebäri mebäri yäwani suwaŋpän yepmaŋpi Anututa biŋam täŋkuŋ.

¹⁰ ✧ Ämawebe uwä irit kehäromi täŋjo äbot ude itkaŋ Anutunin täŋjo bämop ämaniye ude kuŋatneŋta yepmaŋkun.

Ude yepmaŋkuno unita kome terak intäjukun itkaŋ kaŋiwat epän api täneŋ yäk.

¹¹ ✧ Täŋpäkaŋ äneŋi kaŋpän nadänjukuro uwä ŋode; Äma ärowani täŋjo maŋirani bägup säkgämän ba imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni 24 u irirä aŋero mäyap-inik, 1,000 ini äbot-äbot ba 10,000 ini äbot-äbot unitä äbä it gwäjinpän mämä pähap täŋjirä nadänjuk.

¹² ✧ Täŋkaŋ gera terak man ŋode yänjuk;

Tom Bätaki kumän-kumän urani u siwoŋi-inik unita kehäromi, täŋbumbum ba nadäwä tärek ba wäpi biŋam, epmäget kudän, iniŋoret-oret, ba bänep täga man iwet-iwet u kumän-tagän inita biŋam täyak!

¹³ ✧ Täŋpäkaŋ imaka kuŋat-kuŋat ikek kunum gänaŋ, kome terak, kumbani mäjäotä irani-ken ba gwägu pähap gänaŋ itkuŋo u kuduptagäntä ŋode yänjirä nadänjuk;

Äma maŋirani bägup säkgämän uterak it täyak ukät Tom Bätaki bok, iniŋoret-oret, wäpi biŋam, epmäget kudän ba kehäromi pat yämik udegän pen pat yämik täyon!

✧ 5:5: Stt 49:9; Ais 11:1,10; Rev 22:16 ✧ 5:6: Sek 4:10; Jon 1:36; Rev 1:4, 5:12; Rev 13:8 ✧ 5:7: Rev 4:2,10 ✧ 5:8: Rev 8:3-4, 14:2; Rev 15:2; Sam 141:2 ✧ 5:9: Sam 33:3, 40:3; Sam 96:1, 98:1; Sam 144:9; Rev 14:3 ✧ 5:10: Kis 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6, 20:6; Rev 22:5 ✧ 5:11: Dan 7:10; Hib 12:22 ✧ 5:12: 1Sto 29:11; Rev 5:6 ✧ 5:13: Rev 4:2,10

14 Ude yänjirä eruk, imaka kuṅat-kuṅat ikek 4 unitä ṅode yänṅkuṅ; U bureni-inik! Tänpäkaṅ äma ekäni 24 unitä gwäjiṅ äpmonṅ yämiṅpäṅ äma bägup säkgämän terak it täyak ukät Tom Bätaki u yäniṅ oretkuṅ.

6

Hos 4 unitäṅo manbiṅam

1 ✧ Tänpäkaṅ äneṅi ijiwa kwäpäṅ kaṅkut; Tom Bätaki unitä buk nämäk 7päṅ kehäromi yäpmäṅ gatäwani u inṅitkaṅ nämäk kubä ketärenṅkuk. Ketärenṅirän imaka kuṅat-kuṅat ikek 4 ukät nanik kubätä iromäṅ kotäk terak gera ṅode yänṅkuk; Abi! yäk.

2 ✧ Ude yäwänkaṅ hos paki kubätä uterakṅän äbänjirän kaṅkut. Hos paki uterak äma kubä itkuko uwä äpa kuek ikek. Tänpäṅ äma ärowani täṅo gwäpä imäkaṅ komi äma täṅo kehäromi yäpmäṅ äpani ude tänpäṅ komi äma mäyap komeni komeni däpmäṅ paotta äneṅi kuṅkuk.

3 Tänpäkaṅ Tom Bätakitä nämäk buk uterak yäpmäṅ gatäwani namba 2 u ketärenṅirän imaka kuṅat-kuṅat ikek namba 2tä yänṅkuk; Abi! yäk.

4 Yänjirän hos gämäni kubätä äbä ahänṅkuk. Hos gämäni uterak äma itkuko u kome terak bätaki säkgämän irit wärämurirän ämatä kowata kowata ämiṅ kumäkta kehäromi imani. Ba kadä taṅi kubä keriken pewani inṅirirän kaṅkut.

5 Tänpäkaṅ Tom Bätakitä äneṅi nämäk namba 3 u ketärenṅirän imaka kuṅat-kuṅat ikek namba 3tä yänṅkuk; Abi! yäk. Ude yäwänä uterakṅän dapun tänpäṅ kaṅkut; Hos kubiri kubätä äbä ahänṅkuk. Äma hos kubiri uterak itkuko uwä ketem täṅo bäräpi wohurani kubä inṅitkuk.

6 Inṅirirän imaka kuṅat-kuṅat ikek 4 u bämopi-ken äma täṅo man kotäk bumik kubätä ahänṅpäṅ äma hos terak itkuko u ṅode iwerirän nadänṅkut; Gäk päṅku kome terak epän täṅiri ketem täpuri kubä suwakta gwäki ärowani-inik api penenṅ yäk. Saguom kubäkubä gwäki taṅi, 5 kina ude yäk. Täṅkaṅ olip gakṅi ba wain ume nämo tänpewi wanenṅ yäk.

7 Tänpäkaṅ Tom Bätakitä äneṅi nämäk namba 4 u ketärenṅirän imaka kuṅat-kuṅat ikek namba 4tä yänṅkuk; Abi! yäk.

8 ✧ Yäwänä dapun tänpäṅ hos pujiṅi jänṅwam bumik kubätä äbä irirän kaṅkut. Äma hos uterak itkuko u wäpi Kumän-kumän. Äbänjirän kubä wäpi Geṅi Wakitä tuängän iwatkuk. Tänpäkaṅ kome terak ämawebe yäpmäṅ daniwä äbot pähap 3 ude jop irirä äbot namba 4 uken kumän-kumän pewän ahäkta kehäromi yämani. U ämawebe äbot u kumän-kumän däpmäkta ämik, nakta jop irit ba käyäm pewän ahänṅkuṅ. Ba ämawebe u däpmäkta tom komi komi yäniṅ kirenṅkumän.

9 Tänpäkaṅ Tom Bätakitä äneṅi nämäk namba 5 u ketärenṅirän kaṅkut. Ämawebe Anutu täṅo manta nadäkinik tänpäṅ manbiṅam yänjahänjirä däpani ätu unitäṅo mäjoni, alta gämori-ken irirä yabänṅkut.

10 ✧ Ämawebe uwä gera terak Anutu ṅode iwet yabänṅkuṅ; O Ekäni intäjukun-inik, yänkehäromtak mähemmi kudupi, kome ämatä nidäpmäṅ-pewä kumbumäṅo u kowata bäräṅenṅ api däpmäṅ tärewen ba nämo?

11 ✧ Ude yänjirä tek paki ini-ini yämiṅ moreṅpäṅ ṅode yäwetkuk; Kämi. Kristo täṅo watä epän täṅpani notjiye ätu, in tadäpuṅo udegän ätu däpmäkta yäwani u däpmäkṅän tänjirä kowata api däpmäṅ tärewet yäk.

✧ 6:1: Rev 4:6, 5:1 ✧ 6:2: Sek 1:8, 6:1-6 ✧ 6:8: Jer 15:1-3; Ese 5:12,17; Ese 14:21; Ese 33:27 ✧ 6:10: Rev 16:7; Lo 32:43; Sam 79:10 ✧ 6:11: Rev 3:18, 7:9,13; Rev 19:14

12 ✧ Täŋpäkaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 6 u ketärenirän kenəŋ pähap kwaiŋkuk. Kwaiŋirän edap bipmäŋ utpäŋ käbot jiburani ude äworeŋkuk. Ba komepaktä nägät äworeŋkuk.

13 ✧ Ba guktä kunum terak nanik täreŋpäŋ kome terak maŋkuŋ, wama mujip mäniŋ taŋi piäŋpewän täreŋ mak täkaŋ ude.

14 ✧ Ba kunumtä udegän, tek gwäjik takamäŋ ude ini gwäjiŋpäŋ paotpeŋ kuŋkuk. Täŋirän pomkät, kome gwägu bämopi-ken irani u kuduŋtagän ini iranitä akumaŋ paotpeŋ kuŋkuŋ.

15 ✧ Ude ahäŋirän komeni komeni uken nanik äma ärowani ba epän watä äma jopi, ba komi äma täŋo intäjukun äma, ba tuŋum äma kehäromi niked, ba ärowani äpani kuduŋtagän päŋku mobä gänaŋ ba mobä käwut-ken käbop itkaŋ ŋode yäŋkuŋ;

16 ✧ Pom ba mobä intä äpäŋpäŋ nidäpmäŋ-pewä paoritna äma maŋirani bägup säkgämän terak it täyak u dapuri-ken ahänetawä! Ba Tom Bätaki täŋo kokwawak kaŋ-ahänetawä yäŋ yäŋkuŋ.

17 ✧ Eruk yarä unitäŋo kokwawak kadäni pähap ahätak unita äma netä unitä täga api irek?

7

Äma damani-ken wären täŋpani

1 ✧ Imaka u käwa täreŋirän eruk aŋero 4 ude yabäŋkut. Unitä kome gägäni 4 uken kuŋatkaŋ kome täŋo mäniŋ 4 ude yepmäŋitpäŋ yäniŋ bitnäŋkuŋ. Kome terak, gwägu terak ba päya terak mäniŋ äneŋi nämö piäwekta ude täŋkuŋ.

2 Täŋirä edap abani käda aŋero kubä äbäŋirän kaŋkut. U Anutu irit kehäromi mähemi täŋo wären yäpmäŋ kuŋatkuk. Yäpmäŋ kuŋatkaŋ aŋero 4 u kome terak ba gwägu terak täŋpäwak täkta kehäromi yämani uwä gera terak ŋode yäwetkuk;

3 ✧ In kome, gwägu ba päya bäräŋeŋ nämö täŋpä wanəŋ. Intäjukunä nintä Anutu täŋo watä epän ämawebeniye damani terak Anutunin täŋo wären tänyäŋ yäk.

4 ✧ Ude yäŋkaŋ Isrel ämawebe u bämopi-ken nanik ämawebe Anutu täŋo wären ikek u kudup 144,000 yäŋ yäŋirän nadäŋkut.

5 Täŋpäkaŋ Isrel ämawebe kuduŋtagän äbot 12. Äbot kubäkubä u gänaŋ nanik ämawebe 12,000-12,000 ude Anutu täŋo wären niked ŋode yäpmäŋ daniŋ yepmaŋkuŋ;

Juda täŋo äbotken nanik äma 12,000.

Ruben täŋo äbotken nanik äma 12,000

Gat täŋo 12,000

6 Ase täŋo 12,000

Naptali täŋo 12,000

Manase täŋo 12,000

7 Simeon täŋo 12,000

Livai täŋo 12,000

Isasa täŋo 12,000

8 Sebulun täŋo 12,000

Josep täŋo 12,000

Benjamin täŋo 12,000

Äma mäyap Anutu iŋamiken itkaŋ iniŋ oretkuŋ

✧ **6:12:** Mat 24:29; Apos 2:20; Rev 8:12 ✧ **6:13:** Ais 34:4 ✧ **6:14:** Ais 34:4; Rev 16:20 ✧ **6:15:** Ais 2:10,19,21 ✧ **6:16:** Luk 23:30; Rev 4:2,10 ✧ **6:17:** Jol 2:11; Neh 1:6; Mal 3:2 ✧ **7:1:** Jer 49:36; Dan 7:2 ✧ **7:3:** Ese 9:4,6; Rev 9:4 ✧ **7:4:** Rev 14:1,3

9 ✧ Tänpäkaŋ imaka u kaŋpäŋ nadäwa tärenjirän äneŋi kubä ɲode kagän täŋkut; Äbot pähap-inik, äma kubätä täga daninaŋi nämo, ämawebe äbori äbori, komeni komeni, gupi inam dapun inigän inigän, ba man kotäk mebäri mebäri yäwani, äbot pähap u äma maŋirani bägup säkgämän uterak itkuko ukät Tom Bätaki u dubini-ken käronj wädänjirä yabänkut. Äbot pähap u tek paki nikegän, keritä imuk pähäm injitaŋ man gera terak ɲode yänkuŋ;

10 ✧ Anutunin, maŋirani bägup säkgämän terak it täyak ukät Tom Bätaki, yäpätägak täno mäheŋi-inik itkamän.

11 Tänpäkaŋ maŋirani bägup säkgämän dubini-ken äma ekäni 24 ukät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 u irirä aŋero kuduptagän itgwäjinŋkuŋ. Itgwäjinŋpäŋ bägup säkgämän u dubini-ken kome terak inami yäp-äpmonjöpäŋ patkuŋ. Ude patkaŋ Anutu iniŋ oretpäŋ ɲode yänkuŋ;

12 ✧ Bureni!

Iniŋ oretoret, epmäget kudän, nadäwä tärek, bänep täga man iwet-iwet, wäpi biŋam ärowani pähap, ba kehäromi u Anutunintä mäheŋi tänpäŋ tärek-täreki nämo it yäpmänj äroton! U bureni-inik!

13 ✧ Näk ude käwa tärenjirän äneŋi äma ekäni 24 ukät nanik kubätä näwetkuk; Ämawebe tek paki nitek u netä? De naniktä äbuŋ?

14 ✧ Ude näwet yabänjirän kowata ɲode iwetkuk; Äma ärowanina, uwä gäkä nadätan. Ude iwerawä näwetkuk; Ätu ɲowä iwan kerit terak butewaki ba komi pähap gänaŋ naniktä äbuŋ yäk. Unitäno teki uwä Tom Bätaki täno nägäripäŋ ärutpak taŋkuŋ yäk.

15 ✧ Ude täŋkuŋo unita Anutu täno maŋirani bägup säkgämän u dubini-ken itkaŋ bipani kepma unitä yotken watä epän täŋ imik täkaŋ.

Tänjirä äma maŋirani bägup säkgämän terak it täyak unitä yabänj yäwatpäŋ watäni it yämik täyak.

16 ✧ Tänpäkaŋ nakta ba umeta äneŋi kubä nämo api yeneŋ.

Ba edaptä komi nämo api yewek. Ba komi kädäp ikektä nämo api yewek.

17 ✧ Imata, Tom Bätaki maŋirani bägup säkgämän bämopi-ken it täyak unitä watäni säkgämän api it yämeko unita.

Itkaŋ irit kehäromi täno ume dapuri-ken api yämagut yäpmänj kuk täŋpek. Täŋkaŋ Anutunitä ini dapuri-ken konämi pito uwä api ärut yämek.

8

Nämäk namba 7 u ketärenjokuk

1 ✧ Tänpäkaŋ Tom Bätakitä nämäk buk terak yäpmänj gatäwani namba 7 u ketärenjirän kunum gänaŋ mämäni nämo irirän kadäni käronj bumik täŋkuk.

2 ✧ Kum itkuŋo u tärenjirän yabänkut; Aŋero 7 Anutu dubini-ken käronj wädänj it täkaŋ unita ätutä womat 7 ude yämiŋkuŋ.

3 ✧ Tänpäkaŋ aŋero kubätä alta dubini-ken äbä itkuk. U gäpe golpäŋ täŋpani inj it irirän kubätä äbä päya umumi käbänj täga nitek gäpe u gänaŋ bumta piŋkuk. Piŋkuko uwä kudupi ämawebe täno yänjapik mankät awähutkaŋ Anututa ärawa ude ijikta. Ude piwänkaŋ aŋero uwä gäpe u alta golpäŋ täŋpani, maŋirani bägup säkgämän inam dädan itak uterak peŋkaŋ pewän ijinjkuŋ.

4 ✧ Pewän ijinjirä gupe käbänj nitek ukät kudupi ämawebe täno yänjapik mantä aŋero unitäno kerit-ken naniktä Anutu-ken äronjokuk.

✧ 7:9: Rev 3:18 ✧ 7:10: Rev 4:2,10 ✧ 7:12: Rev 5:12, 11:17 ✧ 7:13: Rev 3:18 ✧ 7:14: Mat 24:21
 ✧ 7:15: Rev 4:2,10 ✧ 7:16: Ais 49:10 ✧ 7:17: Sam 23:2; Ais 25:8; Jon 10:11; Rev 5:6, 21:4 ✧ 8:1:
 Hab 2:20 ✧ 8:3: Rev 5:8; Kis 30:1-3; Rev 9:13 ✧ 8:4: Rev 5:8

5 ✧ Äronjirän anjero uwä kädäp gäyek alta terak nanik yäpmanjkañ gäpe u gänañ pewän tokñewäpäñ kome terak umu äreñ tänpän mañkuñ. Äreñ tänpän mañjirä yäpä kwinitpäñ, iromän mäma tañi yänjirän kenän pähap bumta kwainjuk.

Kome terak imaka imaka ahänkuñ

6 Eruk, u punin terak anjero 7 unitä womat injit itkuño u piäkta kadäni keräp tañkuk.

7 ✧ Täñkañ anjero namba 1 unitä womat piänjirän iwän mim ikek, ba kädäp mebet nägät-kät awähurani unitä kome terak mañkuñ. Mañkañ kome ätuken kädäp pähap ijin patkuk. Täñkañ kome ätukenä päya ijin paotkuñ. Täñkañ kome terak mup kuduhtagän, udegän ijin paotkuñ.

8 ✧ Ijin paorirä anjero namba 2tä womat piänjuk. Piänjirän imaka kubä pom tañi bumik, kädäp mebet ikek unitä gwägu pähap gänañ mañpä äpmonjuk.

9 Äpmonjirän gwägu pähap u moräki nägät äworeñkuk. Nägät äworeñjirän gwägu tom mäyap kumbuñ. Täñjirä gäpe, gwägu uterak kuñarani imaka, mäyap imät tänpä kuñkuñ.

10 Tänpäkañ äneñi anjero 3tä womat piäkgän täñkuk. Womat piänjirän guk pähap kubä kunum gänañ naniktä täreñkañ topäntä-yän ijin-yänjekañ kome ätuken ume gänañ ba ume dapuri-ken mañkuk.

11 ✧ Guk u wäpi Jarip. U ume gänañ mañjirän ume uwä jägämi pähap, ämatä nanañi nämo täñkuk. Nanañi nämo täñkuko u nañjirä jägämi tänpäpäñ äma mäyaptä kumän tänpä kuñkuñ.

12 ✧ Tänpäkañ anjero namba 4tä womat piäkgän täñkuk. Womat piänjirän edap moräki, komepak moräki ba guk ätu kehäromini yäyomägat-pewä penyänjeki moräki paotkuñ. Penyänjeki moräki paorirä kome kukñi kada bipmäñ utkuk. Ba bipani udegän, kome ätuken guk ba komepak kumkum ijinkuñ.

13 ✧ Ude kañkañ uterakgän siän pähap kubä kañkut. Uwä punin-inik unuken piän kuñkañ gera ñode yänjuk; Wära! wära! Anjero yarakubä womat nämo piäwanitä womat piänjirä kome ämatä jide api täneñ?

9

Käpukbam awañ käroni-ken naniktä abun

1 ✧ Eruk anjero namba 5tä womat piäkgän täñkuk. Womat piänjirän dapun tänpäñ guk kubä kunum gänañ naniktä täreñpeñ kome terak mañ päranipäñ kañkut. Guk unita awañ käroni boham, unitäño yäma dätta ki imani.

2 ✧ Unitä awañ käroni boham unitäño yäma däärirän gupe pähap abuk. Gupe u epänken kogä pähap ijinjirä ärok täkañ ude. Gupe unitä äro edapkät kunum itpipiñpewän gwägätkuk.

3 ✧ Täñjirän gupe gänañ nanik käpukbamtä abämañ kome terak äpmonkuñ. Täñkañ kehäromi yämani uwä bam bumik, meni komigämän.

4 ✧ Tänpäkañ kome terak tepärañ, päya päham ba moyeñ, nak yeñ udewani tänpä wanenjawä yän yäwerani. Täñkañ ämawebe damani-ken Anutu täño wäreni nämo, u iwan täñ yämikta yänjäreñ yämani.

5 Täñkañ kumän-kumän dänneñta nämo. Jop, komi pähap yämikta kehäromi yämani. Komi pähap uwä bamtä äma yek täkañ ude komepak 5ta nadäneñta yäwani.

✧ 8:5: Wkp 16:12; Kis 19:16-19; Rev 4:5, 11:19; Rev 16:18 ✧ 8:7: Kis 9:23-26; Ese 38:22; Jol 2:30
 ✧ 8:8: Kis 7:20-21 ✧ 8:11: Jer 9:15 ✧ 8:12: Rev 6:12-13 ✧ 8:13: Rev 9:12, 11:14 ✧ 9:1: Rev 20:1
 ✧ 9:2: Stt 19:28; Kis 19:18; Jol 2:2,10 ✧ 9:3: Kis 10:12,15 ✧ 9:4: Rev 7:3

6 ✨ Eruk kadäni uken ämatä komi pähap nadänpäj kumäkta gäripi-inik nadänejo upänkañ kumäk-kumäk kädetta wäyaknewä wawäkañ komi pen nadäneñ.

7 ✨ Tänpäkañ käpukbam uwä hos ämik takta tuängän tuängän itkañ tawañ kuk takañ ude irirä yabänkut. Gwäki terak äma ärowani täño gwäpä golpäñ täñpani bumik. Tänpäkañ injami dapun äma täño bumik.

8 ✨ Täñkañ gwäki pujiñ käronji, Juda webe täño gwäki pujiñ udewani bumik. Täñkañ meni uwä, laion meni udewani.

9 ✨ Täñ, kupänteki uwä kapapäj täñpani bumik. Ba piri mämäni u hos mäyaptä ämikta bäräneñkañ tak takañ ude bumik.

10 ✨ Täñkañ uyañi uwä tuk uyañi bumik. Ba meni komi uwä uyañi-ken itak. Meni unitä ämata komi pähap yämiñtäñ kuñirä komepak 5 ude tärekta kehäromi yämani.

11 ✨ Tänpäkañ käpukbam komi unitäño äma ärowani kubä itak. U awañ käronji boham unitäño añero wäpi Tänpäwak. Tänpäwak u Juda täño man terak wäpi Abadon, ba Grik man terak Apolion.

12 ✨ Eruk imaka umuri kubä täretak uba. Imaka umuri yarä ahäkta yäwani unitä itkamän.

Komi äma äbot pähap ahänkuñ

13-14 ✨✨ Eruk, añero namba 6tä womat piänkuk. Piänjirän alta golpäñ täñpani Anutu injamiken it täyak, unitäño joñani 4 u bämopi-ken nanik man kotäk kubä ahänjirän nadänkut. Man ahänkuko uwä añero namba 6 womat injitkuko u man ñode iwetkuk; Yufretis umeken añero 4 topmäk terak itkañ u pit yämi yäk.

15 ✨ Añero 4 u ämawebe kome kukñi kädä irani däpmäj paotneñta kadäni yäj yämanita itsämäj itkañ yäk. Ude yänjirän añero 4 kadäni yäj yämani uwä siwonji ahänjirän añero nabä 6 unitä päñku pit yämiñkuk.

16 ✨ Täñkañ komi ämaniye hos terak mañirani 200 milion ude itkañ yäj yänjirän nadänkut.

17 ✨ Tänpäkañ däpmonken hoskät, mähemiye bok yabänkuro u ñode yabänkut; Hos mähemiye täño kupäntek ätu gämäni-inik, ätu gwagäri, ätu jänwam bumik. Täñ, hos gwäkiwä laion gwäki bumik. U meni gänañ nanik kädäp mebet, gupe ba mobä kädäp mebet ikek unitä abun.

18 ✨ Imaka waki umuri yaräkubätä äma ätu däpmäj paotkuñ. Hos meni gänañ nanik kädäp mebet, gupe ba mobä kädäp mebet ikek komigämän unitägän kumäj-kumäj däpuñ.

19 ✨ Tänpäkañ hos unitäño kehäromini uwä meni ba uyañi-ken niked itkañ. Täñkañ hos uyañi uwä gämok bumik, gwäki niked. Unitä komi yämik takañ.

20 ✨ Tänpäkañ äma ätu imaka waki umuri uterak kumänjirä ätu orañ yämiñkuño upänkañ ini bänepi nämo sukurenkuñ. Ba irit kuñat-kuñarita nadänjirä waki kubä nämo täñkuk. Nämo inik! Ätu uwä mäjo wärata nadäkinik pen täñkuñ. Ba yäwik gol ba siriwapäj täñpani ba ain, mobä ba päya kujatpäñ täñpani, yabänpäñ-nadäk nämo täñpani ba jukunitä nämo nadäwani ba ini kuroñ nämo kuñarani u mäde nämo ut yämiñkuñ.

21 ✨ Ude täñkañ äma kumäj-kumäj däpmäk-däpmäk, äma yärat-yärat, kubokäret, ba kubota u nämo penkuñ. Nämo inik!

10

Añerotä buk täpuri Jonta imän nanjuk

✨ 9:6: Jop 3:21; Jer 8:3; Rev 6:16 ✨ 9:7: Jol 2:4 ✨ 9:8: Jol 1:6 ✨ 9:9: Jol 2:5 ✨ 9:12: Rev 8:13
 ✨ 9:13-14: Rev 8:3 ✨ 9:13-14: Rev 16:12 ✨ 9:15: Rev 8:7-12 ✨ 9:20: Rev 16:9,11; Ais 2:8,20, 1Ko 10:19-20; Sam 115:4-7; Sam 135:15-17; Dan 5:23

¹ Eruk ude käwa tärenjirän äneji kubä ñode kalgän täñkut; Anjero kehäromi nitek kubä kunum gänäñ naniktä äpäñjirän kañkut. U tektawä gubampän uwäk täñkañ gwäki terak gämok wära gubam terak it täyak udewanitä yewa täñkuk. Täñkañ inami dapun edap dapuri ude, ba kuroñi uwä kädäp mebet bumik ude täñkuñ.

² Täñpakañ keriken buk täpuri kubä pipiyäñpän injtkuk. Täñkañ abä kuroñi bure kädätä gwägu pähap terak yeñkuk. Täñ, kuroñi käpmäk kädawä kome terak yeñjirän kañkut.

³ Ude täñkañ laiontä gäwo yäk täkañ ude gera pähap yäñkuk. Ude yäñjirän iromän 7tä iniñ yäñkuñ.

⁴ ✧ Iromän 7tä iniñ yäñjirä uterakgän näk kudän täwayän täñkut. Ude täñjira kunum gänäñ man kotäk kubä ñode yäñjirän nadäñkut; Kudän täweno! Man iromän 7 unitä yäño u nadäk-nadäka-ken käbop injit yäk.

⁵ ✧ Ude nadäñpän kañkut; Anjero gwägu pähap ba kome terak yeñjirän kañkuro u keriken bure kädä kunum iwönjäreñkuk.

⁶ ✧ Ude täñpän Anutu, irit tärek-täreki nämo, ba kunum kome, gwägu pähap ba imaka kudup uterak itkañ u yäwän ahäwani, u wäpi terak ñode yäñkehärom tañkuk; Kadäni käroñi nämo itnayän. Kadäni ahätak!

⁷ ✧ Unita anjero namba 7tä womat piäñjirän Anututä kämi täkta nadäk käbop peñkuko u apiño täñ-tärewayän. Watä ämaniye profet bian yäwetkuko udegän ahäñjirän tärewayän yäk.

⁸ Anjero nabä 7tä ude yäñjirän kunum gänäñ nanik man kotäk nadäñkuro u äneji yäkgän täñjirän nadäñkut. U ñode näwetkuk; Gäk päñku buk täpuri anjero gwägu pähap ba kome terak yeyak u keriken pipiyäñpän injitak u yäpmän!

⁹ ✧ Ude yäwänä näkä päñku anjero, buk u täga namayän? yäñ iwetkut. Iwerawä ñode näwetkuk; Buk täpuri ño yäpmänkañ nañ yäk. Nañkañ mekaken gäripi säkgämän nadäwayän, kuron doki bumik. Upänkañ kokka gänäñ äpmonjirän wakiinik nadäwayän yäk.

¹⁰ Ude näwerirän buk täpuri u keriken nanik yäpmänpän nañkut. Nañkañ mena-ken gäripi nitek, kuron dok bumik nadäñkut. Upänkañ käma äpmonpakañ kokna-ken wakiinik kubä nadäñkut.

¹¹ Näñpakañ näwetkuk; Eruk, äma äbot komeni komeni ba man kotäk mebari mebari yäwani ba intäjukun ämaniye, imaka kämi ahän yämikta yäwani u äneji kañ yäñahänpän yäwet yäk.

11

Äma yarätä Anutu täño meni jinom yäñahänkumän

¹ ✧ Eruk, anjero unitä jikon, ähottaba udewani, imaka imaka täño käroñini peñpän käwani nitek kubä namiñkañ ñode näwetkuk; Gäk jikon ño yäpmän päñku Anutu täño kudupi yot u, ba unitäño alta terak peñpän käroñini kañpän nadä yäk. Täñkañ ämawebe yot u gänäñ iniñoret epän täñ itkañ u kañ dani yäk.

² ✧ Täñ, kudupi yot yäma-ken yewa täñ-äyänurani unitäño käroñini nämo peñpän käwen. Bägup uwä guñ ämawebe äbotta yäniñ kirewani yäk. Guñ ämawebe uwä kudupi yotpärare bämopi-ken yeñ gatäntän kuñarirä komepak 42 ude api tärewek yäk.

³ Täñkañ näkño man yäñahäwani äma yarä unita kehäromi yämiñjira näkño man yäñahän yäpmän kuñjirän kadäni udegän, kepma 1,260 ude api tärewek.

✧ **10:4:** Dan 8:26; Dan 12:4,9 ✧ **10:5:** Lo 32:40; Dan 12:7 ✧ **10:6:** Neh 9:6; Sam 146:6 ✧ **10:7:** Dan 9:6,10; Amo 3:7 ✧ **10:9:** Ese 2:8, 3:1-3 ✧ **11:1:** Ese 40:3; Sek 2:1-2 ✧ **11:2:** Luk 21:24; Rev 12:6, 13:5

Tänkaŋ äma yarä uwä butewakini kwawak pewän ahäкта tek upuri nikekpän api tänpen kuŋatden.

4 ✧ Äma yarä uwä olip päya yarä u, ba penjäŋek yarä, kome pähap täŋo Ekäni inamiken it takamän u.

5 ✧ Eruk, äma kubätä äma yarä u komi yämeko uwä kädap mebet äma yarä unitäŋo meni-ken naniktä abämaŋ päŋku äma iwan täŋ yämeko u kumän-kumän ijiwek. Äma ude wani kädet uterak kumäкта biŋam yäk.

6 ✧ Tänpäkaŋ man yänahäwani äma yarä uwä kadäni man yänahädäyän takamän-ken u bämopi-ken iwän iniŋ bitnäкта kehäromi yämani. Ba ume dapuri tänpewän nägät äworeкта kehäromi yämani. Ba imaka waki umuri-inik mebäri mebäri kome terak iniken gärip terak täga pewän ahäneŋ.

7 ✧ Tänpäkaŋ äma yarä uwä man yänahäk epän täntän kuŋattäkon täreŋirän, tom pähap kubä, awaŋ käroŋi boham u gänaŋ nanik abänkaŋ yarä ukät ämiŋpäŋ kehäromini yäpmän äpäŋpäŋ kumän-kumän api däpek yäk.

8 ✧ Kumän-kumän däpänkaŋ man yänahäwani äma yarä unitäŋo komegup yotpärare pähap, Ekänini päya kwakap terak kumbuk-ken u bämopi-ken api päden yäk. Yotpärare u wäpi Sodom, ba wäpi Isip yän yäwani. Wäp uwä man wärani ude bumik.

9 Äma yarä u yotpärare bämopi-ken parirän ämawebe äbori äbori, komeni komeni ba man kotäk mebäri mebäri yäwanitä äbä äma ätutä yarä u äneкта yäniŋ bitnäŋpäŋ jop yabän irirä kepma yäräkubä tänkaŋ äneŋi kepma kubä moräki tärewek yäk.

10 Täŋkaŋ komen ämawebe unitä ŋode api yäneŋ; Äma yarä u ämawebe komeni komeni komi pähap nimiŋkumän. Unita wisikinik kumänkamän yän api yäneŋ. Ude yänkaŋ äŋnak-äŋnak täŋit kap teŋit ba iron kowata kowata api täneŋ yän näwetkuk.

11 ✧ Eruk, kepma yäräkubä tänkaŋ äneŋi kepma kubä moräki irän täreŋirän ŋode kaŋkut; Anututä woŋ irit nitek piänpewän äma yarä uken äpmonirän kodak täŋpäŋ akuŋkumän. Kodak täŋpäŋ akuŋirän yabänkaŋ ämawebe bumta umuntaŋkuŋ.

12 ✧ Umuntaŋ irirä äma yarä uwä kunum gänaŋ man kotäk gera terak ŋode yänirän nadänkumän; Ŋo abun! Yänirän iwaniye itkaŋ yabän yawat irirä gubamtä äma yarä u oraŋ yäpmän kunum gänaŋ äroŋkuk.

13 ✧ Eruk, uteragän koŋ pähap kwainpewän yotpärare unitäŋo moräki awähurirän ämawebe 7,000tä kumbuŋ. Tänpäkaŋ ämawebe nämo kumbuŋo uwä umun pähap nadänpäŋ Anutu kunum mähe mi u iniŋ orerirä yabänkut.

14 ✧ Tänpäkaŋ imaka umuri kaŋkuro u umuri pähap namba 2. Täŋkaŋ äneŋi umuri pähap namba 3 unitä ahäwayän kerap täyak.

Aŋero namba 7tä womat piänkuk

15 ✧ Aŋero namba 7 unitä womat piänirän ämawebe kunum gänaŋ itkaŋ u gera ŋode yänirä nadänkut;

Eruk, kome pähap ŋo kaŋiwatta Ekäninin-kät unitäŋo iwoyäwani Kristo uken kehäromi ba wäpi biŋam apiŋo pat yämitak. Ekäninin uwä kaŋiwat epäni tärek-tärek nämo api täŋ yäpmän ärowek yäk.

16 ✧ Ude yänirän äma ekäni 24, maŋirani bägup terak Anutu inamiken it täkaŋ unitä Anutu iniŋoretta kuroŋi-ken inami yäpä äpmonpäpän yänkuŋ;

17 ✧ Ekäni, kehäromi mähe mi, itkunonitä api it yäpmän ärowen.

✧ 11:4: Sek 4:3,11-14 ✧ 11:5: 2Sml 22:9, 2Kn 1:10; Sam 97:3; Jer 5:14 ✧ 11:6: 1Kn 17:1; Kis 7:17-20, 1Sml 4:8 ✧ 11:7: Dan 7:21; Rev 12:17; Rev 13:1,7, 17:8 ✧ 11:8: Luk 13:34 ✧ 11:11: Ese 37:5,10 ✧ 11:12: 2Kn 2:11 ✧ 11:13: Rev 8:5, 16:18 ✧ 11:14: Rev 9:12 ✧ 11:15: Kis 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; Oba 21 ✧ 11:16: Rev 4:4,10 ✧ 11:17: Rev 1:4,8, 15:3

Gäk kehäromika pähap terak kaŋiwat epänka yäput peyan unita bänep täga pähap gäwetkamän.

18 ✨Komen ämawebetä kokwawak wakiinik kubä nadän yäpmän äbuŋo upänkaŋ gäkŋa kokwawakka kwawak pewi ahäta kadäni ahätak.

Ba äma kumbani yäpmän danikta kadäni ahätak. Tänpäkaŋ epän watä ämakaye profet u, ba kudupi ämawebe äpani ärowani, ganiŋoret täkaŋ unita kowata säkgämän yämikta kadäni ahätak. Ba äma kome tänpäwak täkaŋ u däpmän paotta kadäni ahätak yäk.

19 ✨Ude yäwä täreŋirän Anutu täŋo kudupi yot kunum gänaŋ itak u yäma dārīrān Anutu täŋo topmāk-topmāk kubägän unitäŋo gäpe kwawak irirän kaŋkut. Eruk uterakgän yäpā kwīnirit, iromän māmā ba äma kotäk ahänjit, koŋ kwaiŋit, iwän mim nīkek maŋirän kaŋkut.

12

Webe kubäkät gämok pähap kubä

1 Eruk, ude kaŋkaŋ äneŋi kubä ŋode kaŋkut. Kunum terak kudän inidewani kubä ahänirän kaŋkut; Webe kubä, edap dapuritä tek ude uwäk täwani. Täŋkaŋ gämori-ken komepaktä iränkaŋ gwäki-ken gwäpā ude guk 12 udetä ijin-yäŋeŋkuŋ.

2 ✨Täŋkaŋ webe uwä nanak kok itkaŋ nanaktä komi inirän kähän yän itkuk.

3 ✨Kähän yän irirän kunum terak kudän inidewani kubä äneŋi ahäkgän täŋkuk. U gämok gämāni pähap, gwäki 7. Eruk, gwäki 7 uterak joŋani 10 ude itkuŋ. Ba gwäki kubäkubä terak gwäpā äma ärowani täŋo udewani 7tä itkuŋ.

4 Tänpäkaŋ gämok unitä kunum terak guk kukŋi kädā nanik kudup uyanjitä päripmän-pewän kome terak maŋkuŋ. Maŋirä gämok u päbā webe unitä nanak u bäyawän nänpa yänkaŋ webe u inamiken kaŋ-gwäjin itkuk.

5 ✨Tänpäkaŋ nanak u ain pärip-pärip initkaŋ guŋ ämawebe komeni komeni kehäromigän yabän yäwarekta yäwani upän bäyanjuk. Bäyawänä aŋerotä bārāneŋ pudät yäpmän Anutu-ken ba Anutu täŋo maŋirani bägup säkgämän uken kuŋkuŋ.

6 ✨Yäpmän kuŋirä webe u metänpen kumaŋ kome jopi-ken, Anututä iwoyän iminjuk-ken kuŋkuk. Uken Anututä watäni it yäpmän kuŋirän kepma 1,260 tärekta yäwani.

7 ✨Eruk näk pen kaŋiwat irira kunum gänaŋ ämik pähap kubä ahänjuk. Ämik täŋkuŋo u aŋero täŋo intäjukun äma wäpi Maikel ukät äboriye ätukät gämok pähap ukät äminkuŋ.

8-9 ✨Äminpäŋ Maikelkät äboriyetä gämok-kät äboriye täŋo kehäromini yäpmän äpuŋ. Kehäromini yäpmän äpänpän kunum gänaŋ wari itta nämo, yäwat kireŋpewä kome terak ukädagän äpuŋ. Täŋ, gämok pähap uwä gämok bian-inik itkuko ukeŋo wäpi kubä äma waki, wäpi kubä Satan, komen ämawebe päke ŋo tänyäkŋarani u.

10 ✨Ude kaŋkaŋ irira kunum gänaŋ gera taŋi kubä ŋode yänjuk; Eruk apiŋo Anutu täŋo yäpätägak epän täkta yäwani ukeŋo ahätak. Bureni, Anutu intäjukun-inik itak unitä kehäromini kwawak pewän ahätak. Ba unitäŋo iwoyäwani Kristo u apiŋo wäpi biŋam kwawak pewän ahätak.

✨ 11:18: Sam 2:1, 46:6; Rom 2:5; Rev 10:7, 19:5; Sam 115:13 ✨ 11:19: Hib 9:4; Rev 8:5, 15:5; Rev 16:21

✨ 12:2: Mai 4:10 ✨ 12:3: Dan 7:7 ✨ 12:5: Sam 2:9; Rev 19:15 ✨ 12:6: Rev 11:2-3 ✨ 12:7: Jud 9

✨ 12:8-9: Stt 3:1,14; Luk 10:18, 22:31; Rev 20:2 ✨ 12:10: Jop 1:11; Sek 3:1

Wisiknin! Äma waki kepma bipani Anutu injamiken notniyeta yänpän-yabän yawat man yawani ukeno kunum gänañ nanik yentären mañpän äpmotak.

11 Bureni-inik! Notniyetä äma waki täño kehäromi yäpmän äpuño uwä, Tom Bätaki täño nägäri unitäño kehäromi terak, ba Anutu täño man bureni, gwäk pimiñpän yänahäntän kuñkuño uterak kehäromini yäpmän äpuñ.

Tänkañ Anututa nadänpän gupi iniñ kirekta nämo iyap tanñkuñ.

12 ✧ Unita kunum gäk, ba imaka gäkä terak itkañ u kuduhtagän oretoret pähap nadäkot!

Upänkañ kome gwägu, ek butewaki pähap nadäkon! Imata, äma waki, ekken ärenkuko itak. U kadäni keräpigän irayän täyat yän nadänpän kokwawak pähap nadätak!

13 Tänpäkañ gämoktä kunum gänañ nanik näwat kirenpewä kome terak äpätat yän nadänpän koki wawäpän webe, nanak ämani bäyañkuko u urayän iwatkuk.

14 ✧ Ude täñirän webe nanak bäyañkuko unita siän pähap täño piri imä penkañ gämok waki u kañumuntañ piän kome jopi-ken kuñkuk. Kome uken säkgämän irirän watäni it yäpmän kuñjä obañ yaräkubä tänkañ äneñi obañ kubä moräki tärekta yawani.

15 Tänpäkañ gämok unitä webe u utta ume dapuri meni-ken ume tokät täkañ ude abänkañ webe u urayän tänkuk.

16 Täñirän webe u täñkentäktä kometä añañpän ume pähap, gämok meni gänañ nanik äbuko u kudup kämän äpmonñkuñ.

17 ✧ Kometä ude täñirän gämok u koki wawäpän webe unitäño nanakiye ätuken ämik pewän ahäktä kuñkuk. Webe unitäño nanakiye u Anutu täño man buramiwani ba Jesutä man bureni yänahäk täñkuko unita nadäkinik täñpani.

18 Ude tänkañ gämok pähap u gwägu pomi-ken itkuk.

13

Tom umuri pähap yarä ahänkumän

1 ✧ Eruk u yabänkañ äneñi kubä ñode kalgän täñkut. Tom pähap kubä gwägu pähap gänañ ahänñirän kañkut. U gwäki 7, joñani 10. Täñkañ joñani kubäkubä terak äma ärowani täño gwäpätä itkuñ. Täñkañ damani kubäkubä terak Anututa yänärok man kudän täwani.

2 ✧ Tänpäkañ tom uwä tom komigämän kubä wäpi lepat udewani. Täñkañ kuroñi uwä tom tañi kubä wäpi bea unitäño kuroñi udewani. Täñ, meni uwä laion meni bumik. Unitä ahänñirän gämok pähap gwägu gägäni-ken itkuko unitä iniken kehäromi, wäpi biñam ba komeni, tom pähap unita imiñkuk.

3 ✧ Tänpäkañ tom pähap unitäño gwäki kubä utpewä kumbuko upänkañ paräm gwäki-ken tokñañpän tägañkuko u bärämi pen itkuk. Täñkañ tom pähap u kañpäñä komen ämawebe kuduhtagän kikuñpän jäkjäk yamänpän iwarän täñkuñ.

4 Iwarän tänpän iniñ oretpäñ yänkuñ; Wära, tom inidewani kubä käkamän yäk. Netätä ukät täga ämiden? Ude yänkañ gämok pähap u imaka, udegän iniñ oretkuñ, tom pähapta kehäromini imiñkuko unita.

5 ✧ Eruk, tom pähap u iniken wäpi yäpmän äronpäñ Anutu yänärok iwet yäpmän kukta, ba komen ämawebeniye yabän yawatta komepak 42 ude iniñ kirewani.

6 U Anutu wäpi, Anutu täŋo komeni, ba Anutu täŋo kudupi ämawebeniye kunum gänaŋ itkaŋ u yäŋärok pähap yäwet täŋkukonik.

7 ✧ Täŋkaŋ kudupi ämawebe ukät ämik täŋpäŋ kehäromi yäpmäŋ äpäkta kehäromi imani. Täŋpakaŋ ugän nämo. Ämawebe äbori äbori, komeni komeni, man kotäk mebäri mebäri yäwani ba gupi mebäri mebäri u yabäŋ yäwatta kehäromi yäpuk.

8 ✧ Täŋpakaŋ komen ämawebe kuduptagän bumiktä wäpi api iniŋ oretneŋ. Ämawebe tom pähap u iniŋ oretnayäŋ täkaŋ uwä kunum kenta kome nämo pewän ahäŋirän wäpi irit kehäromi täŋo wäpi tawaŋ terak nämo kudän täwani u. Täŋkaŋ irit kehäromi täŋo wäpi tawaŋ u Tom Bätakitä ini kudän täwani.

9 Eruk, in jukujin nikektä man ŋo ket nadäkot;

10 ✧ Äma kubä komi yot gänaŋ itta biŋam yäwani täŋpänä, komi yot gänaŋ bureni api irek.

Ba äma kubä äma keru terak kumäkta biŋam yäwani täŋpänä, äma keru terak bureni api kumbek.

Mebäri unita kudupi ämawebetä kehärom tanpäŋ nadäkiniki nämo pewä putäreneŋ.

11 Eruk u kaŋpäŋä tom pähap kubä äneŋi kagän täŋkut. U kome gänaŋ naniktä abuk. Joŋani yarä, api äbani, sipsip nanaki täŋo udewani upäŋkaŋ man kotäki uwä äriŋ täŋo kotäk ude.

12 Täŋpakaŋ tom u tom intäjukun ahäŋirän kaŋkuro u injamiken itkuk. Täŋkaŋ tom yarä unitäŋo kehäromini uwä mebäri kubägän. Kehäromini uterak peŋ yäwet-pewän komen ämawebe kuduptagän tom intäjukun ahäwani, paräm bäräm nitek u iniŋoret täŋkuŋonik.

13-14 ✧✧ Täŋkaŋ tom intäjukun ahäŋkuko u dubini-ken itkaŋ kudän mebäri mebäri u täkta kehäromi imani udegän täk täŋkukonik. Kudän kubäwä, ämawebe kaŋirä kädäp mebet kunum gänaŋ nanik täŋpewän äpäk täŋkukonik. Kudän udewani terak täŋyäkŋat-pewän ämawebetä tom pähap intäjukun ahäŋirän uräkaŋ nämo kumbuko u iniŋoret täŋkuŋonik. Täŋpakaŋ kudän kudupi udewani täŋkaŋ ämawebe ŋode peŋyäwet täŋkukonik; In tom u oraŋ imikta yäwik kubä täŋ imut yäk.

15 ✧ Ude yäwet-pewän täŋirä tom mäden ahäŋkuko u kehäromi ŋode täkta imani nitek; Meni woŋ piäŋpewän äpmonirä yäwik u wareŋ täŋpäŋ man ŋode yäŋkuk; Äma näk nämo naniŋ oretnayäŋ täŋo uwä kumäŋ-kumäŋ api däpet yäk.

16 Täŋpakaŋ ugän nämo. Tom pähap mäden ahäŋkuko u komi ämaniye yäwet-pewän ämawebe ärowani ba äpani, jäwäri ba tuŋum ikek, watä epän täŋpani ba wäpi biŋam ikek u kudup yepmäŋitpäŋ keru bure kädä terak ba damani terak kudän kubä däpmäŋ gatäŋkuŋ.

17 ✧ Ude täŋirä äma kudän udewani nitek nämowä ketem tuŋum kubä täga suwanaŋi nämo, ba äma kubätä äma uken tuŋum täga suwanaŋi nämo. Täŋpakaŋ kudän uwä tom pähap unitäŋo wäpi ba wäpi täŋo namba.

18 Täŋpakaŋ äma nadäk-nadäk ikektä kudän ŋonitäŋo mebäri täga nadäwän täreneŋ. Namba damani-ken däpmäŋ gatäwani u äma kubä täŋo wäpi. Namba uwä 666.

14

Tom Bätaki-kät ämawebeniye täŋo man

✧ 13:7: Rev 11:7 ✧ 13:8: Sam 69:28; Rev 3:5, 5:6; Rev 17:8; Rev 20:12,15, 21:27 ✧ 13:10: Jer 15:2, 43:11; Mat 26:52; Rev 14:12 ✧ 13:13-14: Mat 24:24, 1Kn 18:24-39 ✧ 13:13-14: Lo 13:1,4; Rev 19:20 ✧ 13:15: Dan 3:4-6 ✧ 13:17: Rev 14:9,11; Rev 16:2, 19:20; Rev 20:4

1 ✧ U kaŋpänä äneŋi dapun tänpän Tom Bätaki Saion pom terak irirän kaŋkut. Saion pom terak irirän ämawebe 144,000 Tom Bätaki-kät Nani täŋo wäpi kudän, damani terak kudän täwani unitä itgwäjin irirä yabänkut.

2 ✧ U yabänpän gera kubä kunum gänaŋ ume tokätkaŋ mämä yäk täkaŋ ude, ba iromäntä mämä kuŋayäk täyak ude yänirän nadänkut. Ba man kotäk u ämatä wagäm säkgämän utpän kap tek täkaŋ ude nadänkut.

3 ✧ Tänpäkaŋ ämawebe 144,000 uwä Ekäni-kät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni 24 u inamiken itkaŋ kap kodaki kubä teŋkuŋ. Ämawebe 144,000 Anututä komen ämawebe u bämopi-ken nanik yämaŋkutkuko unitägän kap u tekta mebäri nadänkuŋ, päke ukät nämo.

4 ✧ Uwä äma kubokäret nämo tänpäni, kudupi siwoŋigän kuŋarani u, ba Tom Bätakitä deken kwänä ugän iwarani u. Ämawebe u Tom Bätakitä komen ämawebe bämopi-ken nanik suwaŋpän inita biŋam yämagurani. Uwä äbot intäjukun Anutu ba Tom Bätakitä ini yäniŋ oretta biŋam iwoyän yepmaŋpani u.

5 ✧ U kuräki-inik, meni-ken jop manman kubä nämo ahäwani.

Aŋero yaräkubätä man yänahänkuŋ

6 Eruk äneŋi aŋero kubä kunum terak piän kuŋirän kaŋkut. Aŋero u Manbiŋam Täga tärek-täreki nämo u yäpmän kuŋatkaŋ ämawebe äbori äbori, komeni komeni, mani kotäk mebäri mebäri yäwani ba gupi mebäri mebäri gera terak ŋode yänahänpän yäwetkuk;

7 ✧ In Anututa umuntaŋpän wäpi biŋam yäpmän akuwut! Anututä ämawebe yäpmän danik-danik kadäni keräp täyak yäk. Unita Anutu kunum kenta kome, gwägu pähap ba ume dapuri yäwän ahänkuŋo u iniŋ orerut!

8 ✧ Täŋirän äneŋi aŋero kubätä noripaki u iwatpän ŋode yänkuk; Wisikinik! Babilon yotpärare paot-inik täyak. Yotpärare u mäheŋi komeni komeni kubokäret wain ume komi nitek yepmäŋ towiŋtäŋ kuŋatkuko ubayän yäk.

9-10 ✧✧ Ude yänirän äneŋi aŋero kubätä noripak yarä yäwatpänä gera terak ŋode yänkuk; Äma kubätä tom pähap u ba yäwiki u yäniŋ oretpän wäpi kudän damani ba kerik-ken yäpayän täko uwä Anutu täŋo kokwawaki umuri pähap unitä, ume komigämäntä-yän initäyirän api nadäwek. Ähan nämo api nadäwek yäk. Nämo inik, Tom Bätaki-kät kudupi aŋeroniye inamiken kädäp komigämän ba mobä kädäp ikektä-yän initäyirän yäpmän api ärowek yäk.

11 ✧ Tänpän kädäptä äma udewani komi yewayän täyak unitäŋo gupeni paot-paori nämo api ärowek. Bureni-inik, äma tom pähap u ba yäwiki yäniŋ oretpän wäpi kudän damani ba kerik-ken yäpnayän täŋo uwä mänit kubä yäpmäkkät nämo, komigän pen api nadän yäpmän äroneŋ yäk.

12 ✧ Eruk mebäri unita kudupi ämawebetä kehärom tänpän Anutu täŋo man buramiŋpän nadäkiniki Jesuken pek täkaŋ uwä nämo pewä putäreneŋ.

13 ✧ Tänpäkaŋ äneŋi kunum gänaŋ gera kubä ŋode yänirän nadäkgän täŋkut; Man ŋo kudän tä yäk. Yäput penpän apiŋonitä ämawebe Jesuta nadäkinik tänpän kumnayän täkaŋ uwä oretoret terak it täkaŋ. Ude yänirän Munapiktä ŋode yänkuk; Man u bureni yäyak yäk. Äma Jesuta nadäkinik tänpän kumnayän täkaŋ u komi epän kome terak itkaŋ täŋkuŋo u penpän säkgämän kwikinik api itneŋ yäk. Imata, täktäki säkgämän u nitek bok api kuneŋ yäk.

✧ 14:1: Rev 3:12, 7:3,4 ✧ 14:2: Ese 1:24, 43:2; Rev 1:15, 19:6 ✧ 14:3: Sam 149:1; Ais 42:10; Rev 5:9, 7:4 ✧ 14:4: Efe 5:27 ✧ 14:5: Sam 32:2; Sef 3:13 ✧ 14:7: Rev 10:6 ✧ 14:8: Ais 21:9; Jer 51:7,8; Rev 17:2, 18:2,3 ✧ 14:9-10: Rev 13:12-17 ✧ 14:9-10: Stt 19:24; Sam 11:6, 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15; Ese 38:22; Rev 15:7, 16:19; Rev 19:20, 20:10; Rev 21:8 ✧ 14:11: Ais 34:10; Rev 13:12-17; Rev 19:3 ✧ 14:12: Rev 12:17, 13:10 ✧ 14:13: 1Ko 15:58; Hib 4:10

Kome terak ketem puget-puget kadäni

14 ✧ Tänpäkaŋ näk äneŋi dapun tänjira uterakgän gubam paki ahänjuk. Gubam uterak äma kubä Äma Bureni-inik unitäŋo inam dapun bumik unitä maŋit itkuk. Äma unitäŋo gwäki terak äma ärowani täŋo gwäpä, golpäŋ täŋpani. Keriken päip komigämän kubäpäŋ inŋit itkuk.

15 ✧ Ude inŋitkaŋ irirän kunum täŋo kudupi yot gänaŋ nanik aŋero kubätä äpäŋpäŋ aŋero gubam terak itkuko u gera terak ŋode iwetkuk; Kome terak epänka-ken ketem bureni puget-puget kadäni ahätak ubayäŋ. Unita gäk päipka yäpmäŋ päpmo kome terak ketem bureni däpmäŋpäŋ yäpmäŋ yäk.

16 Ude yäwänä, eruk äma gubam terak itkuko unitä päipi wepmätpäŋ ketem bureni kome terak itkuŋo u kudup madäŋpäŋ yäpuk.

17 Ude täŋpänkaŋ kunum täŋo kudupi yot gänaŋ nanik aŋero kubätä päip, meni komigämän inŋitkaŋ äpuk.

18 ✧ Äpäŋirän aŋero noripaki kubätä alta terak naniktä äpuk. Aŋero u uwä kädäpta watäni irani. Unitä noripaki päip komigämän inŋitkuko unita gera ŋode yänjuk; Kome terak wain mujipi gämäneŋ morekaŋ. Unita gäk päipka unitä kome terak wain bureni madäŋpäŋ yäpmäŋ yäk.

19-20 ✧ Ude yäwänä aŋero noripaki unitä kome terak wain bureni kudup madäŋpäŋ yäpmäŋ päŋku Anutu kokwawaki täŋo gäpe pähap yotpärare mädeni kada itkuko u gänaŋ pewän äpmonkuŋ. Pewän äpmonpäpäŋ yeŋ käkärirän nägät pähap kubä äpuk. Äpäŋpäŋ gwägu pähap äworeŋjuk, kukŋitä kukŋi udu 300 kilomitas bumik. Ba käreŋi, hos täŋo kuroŋi-ken umunitä päŋaba geŋi terak bumik tokŋeŋjuk.

15

Komi bäräpi paotpaot täŋo manbiŋam

1 ✧ Tänpäkaŋ kunum terak kudän kudupi pähap, inipärik kubä äneŋi ŋode ahäŋirän kaŋkut; Aŋero 7tä imaka umuri 7 tärek-tärek keriken inŋit itkuŋ. Tärektärek yäyat uwä imaka umuri u ahäwä täreŋirä Anutu täŋo kokwawak imaka, kadäni ugän ahäwän tärekta yäwani.

2-3 ✧✧ Tänpäkaŋ gwägu kubä kaŋkuro uwä kwawanigän, ijiwä tumäŋ-kuk, kädäp mebet-kät awähurani bumik kaŋkut. Täŋpäŋ ämawebe mäyap gwägu unitäŋo pomi-ken itkuŋ. Uwä ämawebe tom pähap ba yäwiki ba unitäŋo wäpi täŋo namba kehärom täŋpäŋ mäde ut yämiŋkuŋo u kuduptagän. Itkaŋ wagäm, Anututä yämiŋkuko u inŋitpäŋ Anutu täŋo watä epän äma Moses ba Tom Bätaki, yarä unitäŋo kap ŋode teŋkuŋ;

O Ekäni Anutu täŋpämerek, gäk epän ärowani pähap, tägagämän-inik kubä täk täyan. Äma komeni komeni unitäŋo Ärowani Pähap, gäkŋo kädät u siwoŋi bureni-inik.

4 ✧ Ämawebe kuduptagän api oraŋ gamineŋ. Ba äma kubätä wäpka biŋam nämowä nämö api ganiŋ oreteŋeŋ.

Gäk kubä-tägän siwoŋi ubayäŋ. Unita ämawebe komeni komeni gäkken äbäŋpäŋ gukut imäpmok täŋ gamut! Tänpäkaŋ gäk yäpmäŋ danik-danik epän bureni täŋiri mebäri kwawak ahäk täyak.

Kap ude teŋirä nadäŋkut.

5 ✧ Tänpäkaŋ näk dapun täŋpäŋ kunum gänaŋ Anutu täŋo yottaba, kudupi yot unitäŋo yäma tumäŋirän kaŋkut.

✧ 14:14: Dan 7:13 ✧ 14:15: Jol 3:13 ✧ 14:18: Jol 3:13 ✧ 14:19-20: Ais 63:3; Kra 1:15; Rev 19:15
 ✧ 15:1: Wkp 26:21; Rev 15:6-7 ✧ 15:2-3: Rev 4:6, 5:8 ✧ 15:2-3: Kis 15:1; Rev 11:17, 16:7; Sam 92:5; Sam 139:14; Sam 145:17 ✧ 15:4: Jer 10:6-7; Sam 86:9 ✧ 15:5: Kis 38:21

6 ✧ Tumäŋirän aŋero 7, imaka waki umuri-inik 7 u yot gänaŋ nanikpäŋ yäpmäŋ äpuŋ. Aŋero u teki paki, ägo wabiwani. Täŋkaŋ meran golpäŋ täŋpanipäŋ kupäŋi-ken meran täŋkuŋ.

7 ✧ Äpäŋirä imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät nanik kubätä aŋero 7 gäpe golpäŋ täŋpani 7 ude yämiŋtäŋ kuŋkuk. Gäpe u gänaŋ Anutu irit paot-paori nämo unitäŋo kokwawakitä tokŋeŋ patkuk.

8 ✧ Täŋpäkaŋ kudupi yot gänaŋ Anutu penyäŋeki ba kehäromini, gupe bumik unitä tokŋeŋpäŋ patkuk. Täŋkaŋ aŋero 7tä imaka waki umuri-inik 7 u täŋpewä nämo ahäŋ moreŋirän yot gänaŋ ärokärok täŋo kädet täŋpipiŋkuk.

16

Anutu täŋo kokwawakita man

1 ✧ Ude ahäwänkaŋ kudupi yot gänaŋ naniktä gera kubä ŋode ahäŋirän nadäŋkut. U aŋero 7 ŋode yäwetkuk; In gäpe 7 u yäpä äreyäŋirä Anutu täŋo kokwawak kome terak umu piwä äpmonŋput yäk.

2 ✧ Ude yäŋirän aŋero namba 1 unitä ini gäpe gänaŋ nanik kome terak piwän kuŋkuŋ. Piwän kuŋirä tom pähap täŋo wäpi kudän ikek ba yäwikita gukut imäpmok täŋ imani ämawebe u gupi terak umetumet paräm taräki komigämän u ahäŋ yämiŋkuk.

3 ✧ Täŋpäkaŋ aŋero namba 2 unitä iniken gäpe yäpän äreyäŋirä gwägu pähap gänaŋ äpmonŋkuk. Äpmonŋirän gwägu pähap u tabä nägät bumik äworeŋkuk. Ude äworeŋirän gwägu pähap gänaŋ tom kudup kumbuŋ.

4 ✧ Täŋpäkaŋ aŋero namba 3 unitä gäpeni gänaŋ nanik piwän kuŋirän ume taŋi täpuri kudup nägät äworeŋkuŋ.

5 ✧ Ude täŋirän aŋero kubä ume watä irani unitä Anutu ŋode iwerirän nadäŋkut;

Siwoŋi kuräki itkunonitä itan, Äma waki täŋpani ŋonita kowata yämitan u siwoŋi täyan.

6 ✧ Äma ŋonitä kudupi ämawebe ba profet ämakaye däpmäŋ-pewä nägät piŋkuŋo unita kowata nägät yepmäŋ towiŋiri näkaŋ u tägatak.

7 ✧ Ude yäŋirän altatä man ŋode yäŋkuk;

Bureni-inik! Ekäni täŋpämörek mäheŋi, momita kowata däpmäŋ tärek täyan u siwoŋi-inik, täga täyan.

8 ✧ Ude täŋpäkaŋ aŋero namba 4 unitä gäpeni gänaŋ nanik piŋpewän edap terak äpmonŋkuk. Edap terak äpmonŋirän edaptä kädäp bumik äma ijikta kehäromi yäpuk.

9 ✧ Edap kädäp ikek yeŋirän äma uwä komi bumta nadäŋpäŋ imaka umuri unitäŋo mäheŋi Anutu, man wakiwaki yäŋpäŋ ibeŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ bänepi sukurenŋpäŋ Anutu iniŋ oretta bitnäŋ-inik täŋkuŋ.

10 ✧ Täŋpäkaŋ aŋero namba 5 unitä gäpeni gänaŋ nanik piŋpewän tom pähap täŋo maŋirani bägup uterak äpmonŋpänkaŋ komeni kudup pit kubägän bipmäŋ utkuk. Bipmäŋ urirän äma ätu komigämän nadäŋtängän meberi naŋ däŋkeŋkuŋ.

11 ✧ Täŋpäkaŋ äma u komi nadäŋkuŋo unita, ba paräm gupi-ken tokŋeŋkuŋo unita Anutu man wakiwaki yäŋpäŋ ibeŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ bänepi sukurenŋpäŋ irit kuŋat-kuŋari waki u nämo peŋkuŋ.

✧ 15:6: Rev 15:1 ✧ 15:7: Rev 14:10 ✧ 15:8: 1Kn 8:10-11; Ais 6:4; Ese 44:4 ✧ 16:1: Ais 66:6; Rev 16:17; Sam 69:24; Jer 10:25; Sef 3:8 ✧ 16:2: Kis 9:10; Lo 28:35; Rev 13:12-17 ✧ 16:3: Kis 7:17-21 ✧ 16:4: Sam 78:44 ✧ 16:5: Sam 119:137; Rev 1:4 ✧ 16:6: Sam 79:3; Ais 49:26 ✧ 16:7: Sam 19:9; Rev 15:3, 16:14; Rev 19:2 ✧ 16:9: Rev 9:20-21; Rev 16:21 ✧ 16:10: Kis 10:22; Ais 8:22 ✧ 16:11: Rev 9:20-21; Rev 16:21

12 ✧ Täŋpäkaŋ aŋero namba 6 unitä ini gäpe-ken nanik piwän äpmonirän Yufretis umetä kawuk taŋkuk. Umetä ude kawuk taŋirän äma ärowani ärowani ba komi ämaniye bok, edap abani käda naniktä äbäktä kädet tumäŋ yämiŋkuk.

13 ✧ Täŋpäkaŋ näk kaŋira gämok pähap u meni gänaŋ nanik, ba tom pähap u meni gänaŋ, ba profet jopi u meni gänaŋ nanik mäjo yarakubä wirit bumik unitä abuŋ.

14 ✧ Mäjo uwä Satan täŋo watä epän täŋpani unitäŋo mäjo wära. Uwä kudän kudupi täkta kehäromi pat yämani. U komeni komeni unitäŋo äma ärowani pen yäwet-pewä Anutu Täŋpämerek Mähemi unitäŋo kadäni pähapken äbänkaŋ ämik api täneŋ.

15 ✧ Unita ket ŋode nadäwut! Näk iwantä-yäŋ bäräŋek-inik api ahäŋ tamet yäk. Unita äma kubä moräŋ kuŋarira nabäneŋ yäŋ nadäŋpäŋ kodak itpäŋ tekita watäni irek. Ude täŋpayäŋ täko unita nadäŋira gäripi nikek täyak yäk.

16 ✧ Täŋpäkaŋ mäjo wära yarakubä unitä komeni komeni täŋo intäjukun äma yäŋpübä kubä-kengän yepmaŋpäpän kome kubä wäpi Amagedon yäŋ iwerani uken käbeyä täŋkuŋ.

17 ✧ Käbeyä täŋirä aŋero namba 7 unitä gäpeni gänaŋ nanik kwarut yäbatkuk. Kwarut yäbattäŋ kuŋirän Ekäni täŋo maŋirani bägup kudupi yot gänaŋ itkuko u gänaŋ nanik gera kubä ŋode ahäŋirän nadäŋkut; U täretak!

18 ✧ Ude yäwänkaŋ yäpä, iromäŋ mämä pähap ba yäŋ urum-urum ahäŋkuk. Ahäŋirän kenäŋ pähap kwaiŋkuk. Kenäŋ u bian ämatä kome terak irirä kwaiwani u kudup yärepmit moreŋkaŋ umuri pähap kubä kwaiŋkuk.

19 ✧ Kwaiŋpewän Babilon yotpärare imätpän yarakubä ahäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ guŋ ämawebe komeni komeni unitäŋo yotpärare uwä paot moreŋkuŋ. Bureni, Anututä Babilon yotpärare täŋo täktäki wakita nadäwän wawäpän kokwawaki täŋo ume komi nikek yämän naŋ paotkuŋ.

20 ✧ Ude täŋpänkaŋ gwägu pähap bämopi-ken kome täpuri, ba pom käroni käroni uken-uken udegän paot moreŋkuŋ.

21 ✧ Ba kunum gänaŋ nanik iwän mim mobä pähap bumik unitä maŋpäŋ äma däpmäŋ täyon Anutu man wakiwaki yäŋpäŋ ibenkuŋ. U imata, iwän mim ikek taŋkuko uwä umuri pähap, äma kumäŋ-kumäŋ däpmäktä.

17

Kubokäret webe tom gämäni terak maŋitkuk

1 ✧ Eruk, aŋero gäpe 7 u yäpmäŋ kuŋatkuŋo u kubätä näkken äbänpäŋ man ŋode näwetkuk; Äbänkaŋ ka! yäk. Kubokäret webe pähap ume mäyap terak maŋit täyak uwä kowata ahäŋ imayäŋ täyak u gäwoŋärewa ka!

2 ✧ Webe unitä intäjukun äma ärowani komeni komeni uken-uken nanikkät gäripini däpmäŋ tärek täŋkuŋ. Ba äma komeni komeni naniktä webe ukät kubokäret täŋpäŋ ämatä ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täk täkaŋ ude täŋkuŋ.

3 ✧ Ude näwerirän Munapiktä näk magätpän kome jopi kubäken nämagut yäpmäŋ kuŋkuk. Täŋpäkaŋ uken webe kubä kaŋkut. U tom pähap gämäni kubä terak maŋit itkuk. Tom pähap uwä gupi terak Anutu wäpi yäpmäŋ äpäktä man waki mebäri mebäri kudän täwani. Täŋkaŋ tom unitäŋo gwäki 7, joŋani 10.

4 ✧ Täŋ, webe tom uterak maŋitkuko uwä tek gämäni gwagäri udewanipän gupi säkgämän uwäk täŋkuk. Täŋkaŋ epmäget mebäri mebäri upän meran

✧ 16:12: Ais 11:15; Jer 50:38 ✧ 16:14: Rev 16:7; Rev 19:6,15,19 ✧ 16:15: Rev 3:3,18 ✧ 16:16: Het 5:19; Sek 12:11 ✧ 16:17: Rev 16:1 ✧ 16:18: Rev 4:5 ✧ 16:19: Rev 14:10 ✧ 16:20: Rev 6:14 ✧ 16:21: Kis 9:24; Rev 11:19; Rev 16:9,11 ✧ 17:1: Jer 51:12-13; Rev 17:15 ✧ 17:2: Ais 23:17; Rev 14:8 ✧ 17:3: Rev 13:1 ✧ 17:4: Jer 51:7; Rev 18:16

tänjuk. E, keri-kenä gäpe kubä golpän tänpäni upän init itkuk. U gänaŋ kaŋgärip ba nadän gärip ba imaka wakiwaki unitä tokneŋpän patkuk.

5 ✧ Dämani terak wäpi kudän mebäri nikek, käbop nanik ŋode kudän täwani;

BABILON PÄhap

KUBOKÄret Tänpäni TÄŋo MINi,

BA KOMENI KOMENITÄ KUDÄn TARÄki TARÄki TÄnpäni

UNITÄŋo MINi NÄk UBAYÄŋ.

6 ✧ Tänpän ŋode kaŋkut; Webe u kudupi ämawebe, Jesu täŋo manbiŋam yänhänirä däpmän-pewä kumbani täŋo nägät wain ume ude gäripi nikek näntängän tängunŋun täŋirän kaŋkut. Ude kaŋpän nadäwätäk taŋi tänpän jäkjäk yänkut.

Tom gwäki 7 unitäŋo man

7 ✧ Jäkjäk yänira aŋero unitä ŋode näwet yabänjuk; Imata nadäwätäk tänpän jäkjäk yäyan? Näk webe ŋonitäŋo mebäri, ba tom pähap gwäki 7, joŋani 10 unitä kotaŋ imitak ŋonitäŋo mebäri gäwera nadä yäk.

8 ✧ Tom pähap käyan u bian-inik itkuk. Upän apiŋo nämo itak, kumbuk yäk. Kämiwä awaŋ käroni boham-ken naniktä äyänutpeŋ äneŋi äbänkaŋ paotpän paot-inik täkta api kwek. Tänpäkaŋ bian itkukopän apiŋo nämo itak, ba äneŋi kodak taŋpeŋ api äbeko unita komen ämawebetä kaŋpän nadäwätäk bumta api täneŋ. Ämawebe nadäwätäk tänayän täŋo uwä wäpi kudän kome ahänjuk-kentä it päbä apiŋo irit kehäromi täŋo wäpi tawaŋ terak nämo kudän täwani.

9 Ude yänpän näwetkuk; Man ŋowä äma nadäwä tärewanitä nadänaŋi. Gwäki 7 uwä, pom 7 webe unitä uterak maŋit täyak.

10 Ba gwäki 7 u intäjukun äma ärowani 7. Ukät nanik äma ärowani 5 u paotkuŋ. Täŋ, kubä itak ŋo yäk. Ittängän äneŋi kubä api ahäwek. Ahänpän kadäni keräpi-inik kuŋarekta yäwani.

11 Tänpäkaŋ tom pähap bian itkuko u apiŋo nämo itak unitä äma ärowani 7 unitäŋo tawaŋ terak yäpurärätpän namba 8 ude api täŋpek. Ahänpän paotpaot täŋo yotpärare-ken api äpmonpek.

12 ✧ Tänpäkaŋ joŋani 10 yabätan uwä, intäjukun äma ärowani 10gän yäk. Unitä kaŋiwat epän täkta kehäromi nämo yäpani yäk. Kämi uyaku, epäni yäput peŋpän tom pähap ukät kadäni keräpi-inik, aua kubägän ude, kaŋiwat epän täkta kehäromi api yäpneŋ yäk.

13 Täŋkaŋ u kudup bänep nadäk-nadäki kubägän peŋpän tom pähap unitäŋo epän täŋkehärom takta wäpi biŋam ba kehäromini iniken iniken kudup unitagän api imineŋ.

14 ✧ Täŋirä Tom Bätaki-kät ämik api pewä ahäneŋ yäk. Ämik pewä ahänirä Tom Bätakitä kehärom taŋpän däpmänpän kehäromini api yäpmän äpek. U imata, Tom Bätaki unitägän äma ärowani täŋo ärowani intäjukun ba ekäni täŋo ekäni intäjukun yäk. Täŋkaŋ inigän nämo api täŋpek. Nämo, ini iwaräntäktä iwoyäwani, ämawebe yäpmän daniŋpän yepmaŋpän nadän imikinik täk täkaŋ u Tom Bätaki-kät itkaŋ ämik tänpän iwan unitäŋo kehäromi api yäpmän äpneŋ yäk. Aŋerotä man ude näwetkuk.

Webe ukeŋonitäŋo manbiŋam

15 ✧ Ude näwetpän äneŋi ŋode näwetkuk; Kubokäret webe ume mäyap terak maŋirirän käyan? Ume mäyap uwä äma äbori äbori, komeni komeni uken nanik, äma gupi inam dapun inigän inigän, ba man kotäk mebäri mebäri yäwani.

16 ✧ Täñkañ jonani 10 yabätan ukät tom pähap unitä kubokäret webe u kokwawak nadäñ iminpäñ tek yäñopmäñ imincañ tohari gupi nanpäñ kädäp pewä päñku api ijiwek.

17 Uwä jop nämo api ahäwek. Nämo, Anututä ini nadäk tawañ peñkuko u bureni ahäka bänepi peñ yäwet-pewän bänep kubägän täñpäñ tom pähapta watä epän api täñ imineñ. Watä epän täñ imin yäpmäñ kuñtäko man Anututä yäñkuko u bureni ahänjirän api peneñ yäk.

18 Täñpäkañ webe käyan uwä yotpärare pähap, komeni komeni täño intäjukun äma ärowanita intäjukun täñ yämik täyak u yäk.

18

Webe pähap Babilon u wañkuk

1 Eruk ude käwa tärewäpäñ äneñi añero kubä kunum gänañ naniktä äpäñjirän kañkut. U ämawebe yabäñ yäwatta wäpi biñam ärowani nitek. Täñkañ peñyänjeki pähaptä peñyänjirän kome terak kepma pähap ude täñkuk.

2 ✧ Täñpäñ gera pähap terak ñode yäñkuk;
Wisikinik! Babilon yotpärare pähap ukeño paot-inik täyak! Kome u apiño mäjo wära täño kome ude äworetak. Mäjo wakiwaki ba barak tom käbän täwani nänpanitä apiño kome ño korecañ.

3 ✧ Imata, kome ämawebe kuduptagän webe unitäño kubokäret kädetta gäripi pähap nadäñkañ unitäño kädet ugän-inik iwat täñkuñ, ämatä wain umeta gäripi nadäñpäñ nañkañ täñguñguñ wakiinik täk täkañ ude.

Komeni komeni täño intäjukun ämatä webe ukät gäripi däpmäñ tärek täk täñkuñ. Täñjirä webe u mäyäk-kät nämo kädet wakiwaki täk täñkuko uterak moneñ ämatä moneñ bumta wädäk täñkuñ.

4 ✧ Näk man ude nadäñpäñ äneñi kunum gänañ nanik gera kubä ñode yänjirän nadäñkut;

Ämawebenaye, in yotpärare u peñpeñ äpämañ kut! In u täñkentäñpäñ momi unitä täk täyak udegän täneñta. In unitäño kädet ugän iwatpäñä imaka umuri-inik ahän imayän täyak udegän ahän tamekta.

5 ✧ Nadäkañ? Yotpärare unitäño momi buñät yäpmäñ kunum gänañ ño abätak. Täñpäkañ kädet wakini unita Anutu nämo guñtak täyak u nadätak! yäk.

6 ✧ Unita inta kädet waki täñ taminjuko kowata ähan yäpektawä. Nämo, ätukät uterak wakiinik kañ täñ imut.

Ba täñguñguñ kädet äma ätu yäwonjärenjuko unita kowata täñpewä webe u täñguñguñ-inik kañ täñpäñ.

7 ✧ Bian wäpi biñam, gäripi nitek itkuk. Unita kowata waki iminjirä komi pähap, gäripi terak itkuko udegän kañ nadäwän.

Imata, webe u inita ñode yäk täyak; Näk intäjukun webe ude itat yäk. Näk webe kajat nämo, butewaki kubä nämo api nadäwet yän yäk täyak.

8 ✧ Ude yäk täyak unita imaka waki umuri-inik ñode api ahän imineñ; Kumän-kumän, konäm butewaki ba nakta jop irit uken kepma kubägän api ahän imineñ.

Ude ahän iminjirä kädäptä ijinpäñ api ijin paorek. Imata, Ekäni Anutu, webe unitäño täktäki yäpmäñ danik täyak u kehäromi-inik.

9 ✧ Ijin parirän kädäp gupe ärowän kañpäñ komeni komeni täño intäjukun äma, webe ukät gäripi däpmäñ tärek täñkuño unitä konäm butewaki pähap api täneñ.

✧ 17:16: Rev 18:8 ✧ 18:2: Rev 14:8; Ais 13:21; Ais 34:11; Jer 50:39 ✧ 18:3: Rev 14:8 ✧ 18:4: Ais 48:20; Jer 50:8; Jer 51:6,45, 2Ko 6:17 ✧ 18:5: Stt 18:20-21; Jer 51:9 ✧ 18:6: Sam 137:8; Jer 50:15,29, 2Te 1:6 ✧ 18:7: Ais 47:7-9 ✧ 18:8: Jer 50:34; Rev 17:16 ✧ 18:9: Rev 17:2; Ese 27:30-35

10 ✧ Webeni pähap uwä komi pähap nadänj irirän kanjumentan päñku ban itkanj api käneñ. Kanjanj butewaki man ñode api yäneñ;

Wära! Wära! Yotpärare pähapnin ñokeño wäyak yäk. Kadäni käronji säkgämän gäripi terak it yäpmän äbätängän komi pit kubägän yäpmänjak ño yäk.

11 ✧ Ude yänjirä moneñ epän täñpani komeni komeni naniktä yotpärare unita yänpänj konäm butewaki täñpänj butewaki terak api itneñ. Butewaki nadänpänj ñode api yäneñ; Wära! Tuñumnin netätä suwanpänj moneñ api nimek?

12 ✧ Täñpakanj tuñum tuñumi wäpi wäpi ñodepänj ämatä suwakta pewä ahänkuñ; Imaka imaka gol ba siriwapänj täñpani, omäk meran säkgämän, tek säkgämän mebäri mebäri, täbori ba pidämi. Ba päya käbänji niked ätu, ba imaka imaka tom tañi wäpi elefant unitänjo menipänj täñpani. Ba imaka imaka gwäki tañi, päya kujat ba kapa mebäri mebäri ba mobä säkgämän upänj täñpani ämatä suwakta pewä ahäk täñkuñonik.

13 Ba päya päham käbänji niked, ketem-kät awähutpänj näñpani mebäri mebäri, ba imaka imaka käbänji niked gupi terak ärurani ba imaka kodaki näñpani ba ijinpänj näñpani ämatä suwakta pewä ahäk täñkuñonik. Ba tom sipsip, hos ba bulimakau, ba imaka ämatä uterak mañirakanj hostä wädäwani u imaka, ämatä suwakta pewä ahäk täñkuñonik. Ba ugän nämo, ämapänj, tuñum bumik ämatä moneñ penpänj pen yäpneñta yäpmänj kuñat täñkuñonik. Täñpakanj webe pähap unitä paoränkanj netätä tuñumi u api suwanen?

14 Täñpänj moneñ epän täñpani unitä ñode api yäneñ; Babilon, imaka säkgämän säkgämän yabängärip täk täñkuno u kudup gabänj umuntan kuñ morekanj! Äneñi täga nämo api yämaguren! yänj api yäneñ.

15 ✧ Ude yänpänj moneñ äma tuñumi yotpärare uken penjirä moneñ yämik täñkuño unitä Nin komi udegän nadäne yänpänj kanj-umuntan päñku ban api itneñ. Itkanj konäm butewaki täñpänj api itneñ.

16 ✧ Täñpänj ñode api yäneñ;

Wära! Wära! Webenin pähap ñokeño wanj pätak ño yäk. Uwä tek gämäni gwagäri udewanipänj gupi säkgämän uwäk täñkuk. Täñkanj epmäget mebäri mebäri upänj meran täñkanj it täyakonik.

17 ✧ Upänkanj butewaki pähap! Tuñumi säkgämän terak itkuko u pit kubägän wanj moretak ño yäk.

Täñpakanj gäpe tañi tañi yäpmänj kuñarani, gäpe unitänjo mähemikät epän ämaniye, ba äma gwägu terak kuñatpänj moneñ epän täk täkanj u kuduptagän ban itkanj Babilon api kanjwat itneñ.

18 ✧ Ban itkanj kanjiwarirä Babilon kädap ijin patkanj gupe äronjirän kanpänj gera ñode api yäneñ; Yotpärare udewani bian kubä nämo itkuk yäk.

19 ✧ Ude yänpänj butewaki nadänkanj kenkenj porinpänj gwäki terak ureñ täñpä ärowäpänj konäm api kotneñ. Konäm kotpänj api yäneñ;

Wära! Wära! Yotpärarenin pähap ñokeño wanj pätak ño yäk. Gwägu terak gäpe kuñat täkanj unitänjo mähemitä webe ño terak tuñum mähemi täñkuñ. Upänkanj ño kawut! Imaka imaka kudup pit kubägän paot morekanj yäk.

20 ✧ Unita kunum gänañ it täkanj, in oretoret täkot! Ba Anutu täño kudupi ämawebeniye, ba profet äbot, epän ämaniye in kudup bänep tägagämän nadäkot! Webe unitä waki täñ tamik täñkuko unita Anututä kowata imitak yäk.

✧ 18:10: Ese 26:17; Dan 4:30 ✧ 18:11: Ese 27:36 ✧ 18:12: Ese 27:12,13,22 ✧ 18:15: Ese 27:31,36
 ✧ 18:16: Rev 17:4 ✧ 18:17: Ese 27:27-29 ✧ 18:18: Ese 27:32 ✧ 18:19: Ese 27:30-34 ✧ 18:20:
 Ais 44:23; Lo 32:43; Jer 51:48

21 ✧ Eruk u punin terak ɲode kaŋkut; Aɲero kehäromi kubätä mobä bäräpi kubä yäpmäŋ aku maŋpän gwägu gänaŋ äpmonkuk. Maŋpän äpmonpänkaŋ man ɲode yänkuk;

Babilon wawän yänpän udegän api maŋpä äpmonen yäk. Maŋpä äpmo paot-inik täŋirän äneŋi nämoinik api käneŋ.

22 ✧ Wisikinik! Babilon bämopka-ken wagäm, uhuwep, ba womat terak kap teŋirä mämä äneŋi nämoinik api ahäwek.

Ba bämopka-ken ämatä epän kubä wari nämo api täneŋ. Ba ketem äŋnaŋ täŋuruk-uruk kubä nämoinik täŋirä api nadäneŋ.

23 ✧ Täŋkaŋ bämopka-ken topän mebet kubä äneŋi nämo api ijiŋ-yänewek.

Ba ämatä webe yäpmäk-yäpmäk wari nämo api ahäwek yäk. Kome jopi äneŋi api äworewen. Moneŋ epän ämakaye täŋo wäpi biŋam komeni komeni kuŋat moreŋkuk. Kuŋat moreŋirän gäkä kon täŋpän ämawebe komeni komeni täŋyäkŋatpewi gäka nadäkinik täŋkuŋ.

24 ✧ Babilon, gäkä profet ba kudupi ämawebe ätu kumän-kumän däpmän-pewi nägäri kädet-ken piwä kuŋkuŋo unita Anutu inamiken momi pähap täyan.

Bureni-inik, kome terak äma päke ämatä däpmän-pewä kumäk täkaŋ, eruk momi u kuduptagän Babilon gäkä terak ärotak yäk.

19

Anutu iniŋ oretna!

1 Ude nadänpänjä ɲode nadäkgän täŋkut; Kunum gänaŋ ämawebe äbot pähap täŋo mämätä bumik ɲode ahänjirän nadänkut;

Anutu iniŋ oretna! Yäpätägak, kehäromi ba peŋyänek u kudup Anutunintä mähemi täyak.

2 ✧ Man epän täk täyak uwä bureni siwoŋi-inik täk täyak. Unita Anututä kubokäret webe, komen ämawebe kuduptagän kädet waki mebäri mebäri yäwoŋärenkuko ukeŋo komi imiŋkuk.

Ba epän ämaniye kumän-kumän däpuko unita Anututä webe u kowata waki-inik imitak.

3 ✧ Ude yänpän äneŋi gera terak ɲode yänkuŋ;

Ekäni iniŋ oretna! Webe ukeŋo ijiŋ parirän gupeni paot-paori nämo pen api äroŋ irek.

4 ✧ Ude yänjirä äma ekäni 24 ukät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä gukut imäpmok täŋpän Anutu, äma ärowani täŋo maŋirani bägup säkgämän-ken it täyak u iniŋ oretpän ɲode yänkuŋ;

U Bureni-inik! Anutu wäpi yäpmän akuna!

5 ✧ Ude yänjirä äma ärowani täŋo maŋirani bägup-ken nanik man kotäk kubä ɲode ahänkuk;

Ämawebe Anutunin täŋo mani buramik täkaŋ in kuduptagän iniŋ orerut! Ba äma ärowani äpani Anutu oraŋ imik täkaŋ in kudup iniŋ orerut!

6 ✧ Eruk ude nadänpänjä ämawebe mäyap täŋo mämä nadänkut. Mämä u ume tokätkaŋ mämä yäk täkaŋ ude bumik, ba iromän mämä ude bumik. U ɲode yänjirä nadänkut;

Iniŋ oretna! Täŋpämerek, Ekäni Anutunin intäjukun-inik itpän kaŋiwat epäni täyak.

7 Unita nin wäpi biŋam ärowani iniŋ oretpän bänep pidäm terak oretoret täk täkana!

✧ 18:21: Jer 51:63-64; Ese 26:21 ✧ 18:22: Ais 24:8; Ese 26:13 ✧ 18:23: Jer 7:34, 16:9; Jer 25:10; Ais 47:9 ✧ 18:24: Jer 51:49; Mat 23:35; Rev 17:6 ✧ 19:2: Rev 6:10, 16:7 ✧ 19:3: Rev 14:11 ✧ 19:4: Rev 4:2,10 ✧ 19:5: Sam 22:23; Sam 134:1; Sam 135:1; Rev 11:18 ✧ 19:6: Rev 11:15, 14:2; Rev 15:3, 21:2

Tom Bätaki webeni-kät keräntäk täkta kadäni ahatak unita Anutu iniŋ oretna!

Tom Bätaki täŋo webenitä äpi kakta pidäm täyak.

8 ☆ Tek säkgämän paki-inik imiŋkuko u täŋpäŋ äpiken kuyak.

(Tek paki-inik unitäŋo mebäri u ŋode; Kudän siwoŋi, Anutu täŋo kudupi ämawebetä täk täkaŋ u.)

9 ☆ Täŋirä aŋero unitä ŋode näwetkuk; ŋode kudän tä yäk. Ämawebe Tom Bätaki täŋo ärawa-ken kukta iwoyäwani u säkgämän, oretoret terak it täkaŋ! Täŋpäŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk; Man yäyat ŋowä Anutu täŋo meni jinom bureni-inik! yäk.

10 Aŋerotä ude näweränä näk gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ iniŋ orerayäŋ täŋkut. Täŋira näwetkuk; Ude täŋpeno! Näk nämo naniŋ oreren! yäk. Näk epän ämagän, gäk bumikgän, ba notkaye Jesu täŋo man burenita nadäkinik täŋpani u bumikgän. Unita Anutupäŋ iniŋoret! Imata, Jesuta man bureni yäŋahäk täkaŋ uwä Munapiktä täŋkentäŋirän yäŋahäk täkaŋ. Täŋkaŋ Munapik unitägän täŋpewän profettä man bureni yäŋahäk täŋkuŋonik yäŋ näwetkuk.

Jontä Jesu-kät komi ämaniye yabäŋkuk

11 ☆ Täŋpäkaŋ näk kunum aŋeŋirän hos paki kubä irirän kaŋkut. Äma u punin terak itkuko u wäpiwä Nadäŋ Nimikinik Täŋpani ba Man Burenigän Yäwani. Uwä man epän täk täyak u kädet siwoŋi terakgän täk täyak ba ämik imaka, kädet siwoŋi terakgän täk täyak.

12 ☆ Täŋkaŋ dapuri uwä kädäp mebet udewani. Gwäki terak äma ärowani täŋo gwäpä säkgämän mäyap itkuŋ. Ba gupi terak wäpi kudän täwani ini kubä-tägän täga daniŋpäŋ nadäwek. Äma ätutä wäpi u nämo nadäk täkaŋ.

13 ☆ Täŋkaŋ teki uwä nägät däpä ijiwani. Ba wäpi Anutu täŋo Manbiŋam yäŋ iwet täkaŋ.

14 Unitä kuŋirän kunum gänaŋ nanik komi äma äbori äboritä hos paki terakgän maŋitkaŋ iwatkuŋ. Teki kudup pakigän.

15 ☆ Täŋpäkaŋ meni gänaŋ päip päraŋi-inik kubätä abuk. Päip unitä guŋ äma äbori äbori api däpek. Ude täŋkaŋ ain pärip-pärip iŋitkaŋ ämawebe uwä kehäromigän api yabäŋ yäwarek. Ude täŋkaŋä äma wain mujipi yeŋ käkät täkaŋ ude ämawebe u Anutu Täŋpämerek täŋo kokwawak umuri pähap uterak api yeŋ käkärek.

16 ☆ Täŋpäkaŋ teki terak ba bakäni terak man kudän ŋode pätak;

Äma EKÄni TÄŋo EKÄni INTÄjukun,

BA Äma Ärowani TÄŋo Ärowani INTÄjukun.

17 ☆ Täŋpäkaŋ dapun täŋpäŋ aŋero kubä kome dapuri-ken irirän kaŋkut. Itkaŋ barak punin kuŋ äbäŋ täŋkuŋo u gera täŋpäŋ yäwetkuk; Anututä äŋnak-äŋnak pähap täyak unita äbä kubä-kengän irut!

18 Äbäŋkaŋ komeni komeni täŋo intäjukun äma, ba komi äma täŋo intäjukun äma, ba äma wäpi biŋam ikek täŋo gupi tohari kaŋ naŋput. Hoskät komi ämaniye täŋo gupi tohari ba äma äpani ärowani, watä epän täŋpani, ba äma intäjukun täŋpani kuduŋtagän täŋo gupi tohari imaka, kaŋ naŋ morewut!

19 ☆ Täŋpäkaŋ näk tom pähap u ba komeni komeni täŋo intäjukun ämaniye-kät komi ämaniye äbot pähaptä äbä kubä-kengän irirä yabäŋkut. Uwä äma hos paki terak itkuko ukät komi ämaniye-kät ämik täkta äbuŋ.

☆ 19:8: Ais 61:10 ☆ 19:9: Mat 22:2-3; Apos 10:25-26; Rev 22:8-9 ☆ 19:11: Rev 1:5, 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 ☆ 19:12: Rev 1:14, 2:17 ☆ 19:13: Ais 63:1-3; Jon 1:1,14 ☆ 19:15: Rev 1:16, 12:5; Rev 14:20, 4:8; Rev 21:22 ☆ 19:16: Rev 17:14 ☆ 19:17: Ese 39:17-20 ☆ 19:19: Sam 2:2

20 ✧ Upänkañ tom pähap u ba profet jopi, yarä uwä kwitanjirän yepmäñitkuñ. Profet jopi uwä tom pähap täño inamiken kudän kudupi mebäri mebäri täk täñkuko u. Unitä kudän kudupi täk täñkuko uterak ämawebe tänyäkñat-pewän tom pähap täño wäpi kudän yäpmäj kuñatpäñ yäwiki nadäj imiñkuñ. Täñpäkañ profet jopi ukät tom pähap u kodak irirän yepmäñitpäñ gwägu pähap kädäp mebet umuri-inik äbäk täyak u gänañ pudät mañpä äpmonkumän.

21 ✧ Ude täñjirä äma hos paki terak itkuko unitä yarä unitäño äboriye päke u däpuk. U päip meni-ken äbuko unitä däpmäj moreñkuk. Däpmäj moreñjirän baraktä päbä äma däpuko unitäño gupi tohari kudup yäpmäj däkñeñpäñ näkko koki täñkuñ.

20

Satantä kowata yäpmäkta man

1 ✧ Täñpäkañ näk añero kubä kunum gänañ naniktä äpäñjirän kañkut. Añero uwä awañ käroni boham täño yäma dätta ki kubäkät yen kehäromi kubä initkanj irirän kañkut.

2-3 ✧✧ Unitä gämok pähap, gämok biani ukeño, mäjo wära täño intäjukun äma wäpi Satan u injtpän yen kehäromi unitä topmäñpäñ obañ 1,000 ude kañ irän yäñpäñ awañ käroni boham u gänañ pewän äpmonkuk. Pewän äpmonpöpän yäma ñikñiyän täñpipiñpäñ päya umumitä gänañ gänañ kudup gatäj pipiñkuk. Ude täñkuko uwä äma äbori äbori bänepi täñpäwak nämo täñpekta obañ 1,000 ude irekta yäj imiñkuk. Täñpäkañ kadäni täreñjirän pit imäkañ abä kadäni keräpigän jop api irek.

4 ✧ Täñpäñ mañjirani bägup säkgämän ätu uterak äma mañitkañ irirä yabäñkut. Mañitkañ itkuño uwä man yäpmäj danik epän täkta yäj yämani. E, ämawebe Anutu täño man ba Jesu täño manbiñam bureni iwan gänañ umunkät nämo yäpmäj kuñarirä kotäki madäj täkñeñpäñ kumäj-kumäj däpuño unitäño mäjoni imaka, penta yabäñkut. Ämawebe uwä tom pähap u ba unitäño yäwiki nämo iniñoret täñpani, ba tom pähap täño wäpi kudän damani-ken ba keriken nämo yäpmäj kuñarani. Täñpäkañ ämawebe kumbuño uwä gupitä kodak tañpäñ Kristo-kät intäjukun äma täño kañiwat epän täñ yäpmäj kuñirä obañ 1,000 ude täreñkuk.

5 ✧ Uwä kumbani-ken naniktä intäjukun akukakuk. Täñ, äma kumbani päke uwä nämo kodak tañkañ obañ 1,000 u täreñjirän akukta itsämäñpäñ patkuñ.

6 ✧ Täñpäkañ ämawebe intäjukun akukakuk u gänañ yäpurärätkañ uwä ore-toret, bänep täga terak kudupi-inik itkañ. Kumäj-kumäj namba 2tä ämawebe ude wani täga nämo däpek. Nämoinik! Äma uwä Anutu ba Kristo täño bämop ämawebe ude itpäñ Kristo-kät intäjukun äma täño kañiwat epän täñ yäpmäj kuñirä obañ 1,000 u api tärewek.

7 ✧ Eruk, obañ 1,000 u täreñjirän Satan pit imänkañ komi yotken naniktä äneñi api äpämañ kwek.

8 ✧ Äpämañ päñku äma äbori äbori kome kukñi ba kukñi, unude käda ba umude käda itkañ wäpi Gok kenta Magok, u jopman terak bänepi api täñpäñ guñ täneñ. Bänepi täñpäñ guñ tawäpäñ ämik pähap täkta yäj-bäyañ päbä kubäkengän yepmañpayäj täko uwä mobä jirañ ude, täga daninañi nämo.

9 ✧ Ämawebe komeni komeni uwä akuñ kireñkañ äbä Anutu täño kudupi ämawebe ini yotpärare täñpäñ itkuñken u it gwäjiñkuñ. It gwäjiñkuño uwä

✧ 19:20: Rev 13:12-17; Rev 20:10,15; Ais 30:33 ✧ 19:21: Rev 19:17-18 ✧ 20:1: Rev 9:1 ✧ 20:2-3: Rev 12:9 ✧ 20:2-3: Jud 6 ✧ 20:4: Dan 7:9,22,27, 1Ko 6:2; Rev 13:17 ✧ 20:6: Rev 1:6 ✧ 20:8: Ese 38:2,9; Ese 38:15-16 ✧ 20:9: 2Kn 1:10; Ese 39:6

yotpärare Anututä gäripi nadäk täyak u. Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ kunum gänaŋ nanik kädäp kubätä maŋpäŋ kudup ijinpäŋ paot-inik täŋkuŋ.

10 ✧ Ba äma bänepi täŋpän guŋtak täŋkuko Satan uwä gwägu, kädäp mebet umuri-inik äbäk täyak, tom pähap-kät profet jopi u maŋpä äpmonkumän-ken ugän maŋpä äpmonkuk. Uken kepma bipani komi tärek-täreki nämo mät nadäŋ yäpmäŋ kuneŋ.

Äma kumbani yäpmäŋ danikta man

11 Ude kaŋpäŋä maŋirani bägup pähap säkgämän kubä, paki-inikpäŋ kaŋkut. Äma u punin terak itkuko u inamiken kunum kenta kome kaŋumuntaŋ paotpeŋ kuŋkumän.

12 ✧ Paotpeŋ kuŋirän ämawebe kumbani ärowani äpani kudup, äma maŋirani bägup uterak itkuko u inamiken irirä yabäŋkut. Eruk ude irirä aŋerotä buk mebäri mebäri pipiyäŋkuŋ. Kubä pipiyäŋkuŋo uwä irit kehäromita biŋam täkta yäwani unitäŋo wäpi kudän tawaŋ. Ude täŋirä ämawebe kumbani, kodak itkaŋ kudän täk täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam buk terak kudän täwani uterakgän yäpmäŋ daniŋkuk.

13 ✧ Täŋpakaŋ kadäni uken gwägu pähaptä kumbani patkuŋo u yabä kätäŋpewän yäpmäŋ äronkuŋ. Ba Kumäŋ-kumäntä äma kumbani yäniŋ kireŋpewän kuŋkuŋ. Ba Geŋi Wakitä äma kumbani yabä kätäŋpewän kuŋkuŋ. Ude täŋirä ämawebe kumbani kuduptagän uwä täktäki terak yäpmäŋ daniŋkuk.

14 ✧ Ude täŋpäŋ wäpi Kumäŋ-kumäŋ ba Geŋi Waki u, gwägu pähap kädäp mebet ikek u gänaŋ maŋpä äpmonkumän. Gwägu pähap kädäp mebet ikek u wäpi kumäŋ-kumäŋ namba 2.

15 ✧ Täŋpakaŋ äma, irit kehäromita biŋam täkta yäwani unitäŋo wäpi tawaŋ terak wäpi nämo itkaŋ uwä gwägu pähap kädäp mebet ikek u gänaŋ yepmaŋpä yäpmäŋ äpmonkuŋ.

21

Kunum kenta kome kodaki api ahädeŋ

1 ✧ Täŋpakaŋ näk kunum kenta kome kodaki ahäŋirän yabäŋkut. Kunum ba kome biani u paotkumän. Ba gwägu pähap udegän paotkuk.

2 ✧ Paorirän kudupi yotpärare, Jerusalem kodaki u, kunum gänaŋ, Anutu-ken naniktä äpäŋirän kaŋkut. Kaŋkuro uwä webe gubaŋi kubä äma biŋam yäŋ imanipäŋ äpiken tenayäŋ epmäget täŋ yämik täkaŋ ude bumik täŋpanipäŋ kaŋkut.

3 ✧ Täŋpakaŋ maŋirani bägup säkgämän uken nanik gera kubä ŋode yäŋirän nadäŋkut; Käyan? Apiŋo Anutu ini ämawebe-kät it täyak. Bämopgän irirän ämawebeniye ude api itneŋ.

4 ✧ Anutu ini-tägän bämopi-ken itkaŋä konämi pito api ärut yämek. Täŋirän kumäŋ-kumäŋ, konäm butewaki ba komi nadäk-nadäk, nämo api ahäŋ yämineŋ. Nämoinik, kädet biani u kudup paot morekaŋ yäk.

5 ✧ Ude näwetpäŋ äma maŋirani bägup säkgämän uterak itkuko unitä ŋode näwetgän täŋkuk; U yabä! Näk imaka kudup täŋpewa kodakigän ahäŋ morekaŋ yäk. Ude näwetpäŋ yäŋkuk; Man ŋowä bureni-inik, nadäŋpäŋ iyap tänaŋi unita kudän täyi!

6 ✧ Ude näwetpäŋ äneŋi ŋode näwetgän täŋkuk; Eruk, u täretak! Näkägän

✧ 20:10: Stt 19:24; Sam 11:6; Rev 19:20, 21:8 ✧ 20:12: Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Apos 17:31, 2Ko 5:10; Rev 13:8 ✧ 20:13: Rom 2:6, 1Pi 1:17; Rev 2:23, 22:12 ✧ 20:14: 1Ko 15:26,55 ✧ 20:15: Rev 13:8, 19:20 ✧ 21:1: 2Pi 3:13 ✧ 21:2: Ais 52:1, 61:10; Hib 11:16, 12:22; Rev 3:12 ✧ 21:3: 2Sto 6:18; Sek 2:10, 2Ko 6:16; Rev 7:17 ✧ 21:4: Ais 35:10; Ais 65:19 ✧ 21:5: 2Ko 5:17; Rev 4:2,10 ✧ 21:6: Sam 36:9; Jer 2:13; Jon 7:37; Rev 1:8,17; Rev 22:17

intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Ba imaka yäput-pekpek ba tärek-tärek u näkgän. Äma kubätä umeta iwäwä näkŋa Irit täŋo ume dapuri-ken ume gwetpänj kowatani nämo mät imet.

7 ✧ Unita äma kubätä nadäkiniki nämo pewän putärewäkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmänj äpayänj täko uwä imaka u api korewek. Täŋirän näkä Anutuni it iminjira unitä näkŋo nanakna ude api irek.

8 ✧ Täŋ, ämawebe näk näwatta umuntaŋpänj näkŋo man peŋkaŋ kudän taräki taräki täk täkaŋ, äma kumänj-kumänj däpmäk-däpmäk, kon täktäk ba ewat waki, kubokäret, anutu jopi nadänj yämik-yämik ba jop manman yäkyäk ba kädet waki ätu mebäri mebäri yäpmänj kuŋat täkaŋ, äma udewani gwägu pähap kädäp mebet umuri-inik abäk täyak, ukenta yäwani. Uwä kumänj-kumänj namba 2.

Jerusalem yotpärare kodaki

9 ✧ Ude yäwän tärewäkaŋ eruk kaŋkut; Aŋero 7 gäpeni kudup, imaka waki umuri-inik tärek-tärek unitä tokŋewäkaŋ iŋitkaŋ itkuŋo uken nanik kubätä äbä näk ŋode näwetkuk; Äbikaŋ pänku Tom Bätaki täŋo webeni biŋam yänj imani gäwoŋärewa yäk.

10 ✧ Ude näweränkaŋ Munapiktä näk magärirän pom taŋi käroŋi kubä itkuko uken yänj näkŋat päro kudupi yotpärare Jerusalem u kunum gänaŋ, Anutu-ken naniktä äpäŋirän wärani ŋode näwoŋärenkuk;

11 ✧ Yotpärare u Anutu täŋo peŋyänjek pähaptä peŋyänj pänj patkuk. Unitäŋo peŋyänjeki uwä inide kubä, säkgämän-inik. Mobä gwagäri, kawä tumänj-kuk kubä, edaptä yäpurirän ägo wek täkaŋ ude bumik peŋyänj pänj.

12 ✧ Täŋkaŋ mobä yewa pähap, käroŋi boham, yotpärare u it äyänjutkuk. Yewa u yäma 12. Yäma unita watäni aŋero 12 udetä watäni it yäpmänj kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ yäma 12 u kubäkubä terak Isrel äma äbot 12 unitäŋo wäpi kudän kubäkubä it yäpmänj kuŋkuŋ.

13 ✧ Ude täŋkaŋ yotpärare yäma käda, mädeni käda, järapi kukŋi ba kukŋi yäma yaräkubä-yaräkubä udetä itkuŋ.

14 ✧ Täŋpäkaŋ yotpärare unitäŋo yewa uwä mobä pähap 12 uterak täŋpani. Täŋkaŋ mobä pähap 12 u kubäkubä terak Tom Bätaki täŋo aposoro 12 unitäŋo wäpi kudän kubäkubä it yäpmänj kuŋkuŋ.

15 ✧ Aŋero wärani u näwoŋärenkuko uwä jikon kubä, golpänj täŋpani, namba nitek iŋitkaŋ irirän kaŋkut. Jikon upänj yotpärare yämani ba yewani u kudup täŋo käroŋini peŋpänj yabänjkuk.

16 ✧ Täŋpäkaŋ yotpärare täŋo yewa unitäŋo käwuri yaräbok-yaräbok. Täŋkaŋ gägäni kukŋi yaräbok-yaräbok käroŋini uterakgän. Täŋpäkaŋ aŋero unitä jikoni peŋpänj kawän 2,200 kilomitas ude täŋkuk. Täŋkaŋ gägäni kukŋi yaräbok-yaräbok unitäŋo käroŋini ba mebäri umunitä miŋgupi unu uterakgän itkuk.

17 ✧ Täŋkaŋ yewa uwä täbori-inik. Aŋerotä jikoni uterak peŋpänj kawän 70 mitas ude täŋkuk. Täŋpäkaŋ man mitas uwä kudupi nämo. U nin ämatä imaka kubä peŋpänj käroŋini kaŋpänj mitas yäk takamänj udewanigän.

18 ✧ Täŋpäkaŋ yotpärare täŋo yewa uwä mobä säkgämän kubä wäpi jasper upänj täŋpani. Täŋkaŋ yotpärare ini uwä golpänj täŋpani säkgämän, kuräki-inik.

19 ✧ Täŋkaŋ yewani täŋkehärom takta mobä pähap 12 uwä mobä säkgämän säkgämän mebäri mebäri, ägo wabiwani, uwä wäpi ŋode; Mobä pähap kubäwä jasper, uwä mobä gämäni. Kubäwä sepaia, uwä mobä kubiri. Kubäwä aget, uwä mobä paki. Kubäwä emeral, uwä mobä gwenji.

✧ 21:7: 2Sml 7:14 ✧ 21:8: Mat 25:41; Hib 10:38-39; Rev 19:20, 21:27; Rev 22:15 ✧ 21:9: Rev 15:1

✧ 21:10: Ese 40:2; Rev 21:2 ✧ 21:11: Ais 60:1-2,19 ✧ 21:12: Ese 48:30-35 ✧ 21:15: Rev 11:1

✧ 21:19: Ais 54:11-12

20 Kubäwä onik, uwä mobä kubiri-inik. Kubäwä kanelian, uwä mobä gämäni. Kubäwä krisorit, uwä mobä jänwam. Kubäwä beril, uwä mobä jänwam bumik. Kubäwä topas, uwä mobä jänwam-inik. Kubäwä krisopes, uwä mobä paki. Kubäwä jesinit, uwä mobä gwagäri. Kubäwä ametis, uwä mobä gwagäri.

21 Tjänkañ yewa unitäño yäma 12 uwä omäk kubä wäpi konep, gwäki tañi-inik, upän tjanpani. Yäma päke u udegän udegän täñ yäpmän kwani. Tänpäkañ yotpärare unitäño kädet uwä gol säkgämän-inik, kwawani, ijiwä tumän-kuk, upän tjanpani.

22 ✧ Tänpäkañ yotpärare u gänañ kudupi yot kubä nämo kañkut. Nämoinik. Ekäni Anutu tänpä-morewani ukät Tom Bätaki unitä kudupi yot ude it yämik tükamän.

23 ✧ Uken komepak kenta edapta nämo yäk täkañ. Nämo, Anutu täño epmäget kudäntä yotpärare unitäño penyänjek ude it täyak. Ba Tom Bätaki uwä yotpärare unitäño topän mebet ude it täyak.

24 ✧ Tänpäkañ ämawebe äbot komeni komenitä yarä unitäño penyänjek gänañ api kuñatneñ. Ba komeni komeni täño intäjukun ämatä tuñumi säkgämän säkgämän yäpmän päbä yotpärare u gänañ api penenñ.

25 ✧ Yotpärare u gänañ kome nämo api bipek. Kepmagän irayän täyak unita yotpärare unitäño yäma inide pen api tumän itneñ.

26 ✧ Tumän irirä ämawebe komeni komeni naniktä tuñumi säkgämän säkgämän yotpärare u gänañgän mät yäpmän ärok täneñ.

27 ✧ Upänkañ imaka taräki taräki yotpärare u gänañ nämoinik api yäpmän äroneñ. Ba äma imaka mäyäk ikek tjanpani ba jopyän-yäkñarani kädet wakiwaki iwarani udewanitä yotpärare u gänañ nämoinik api äroneñ. Yotpärare u gänañ ämawebe Tom Bätaki täño buk terak irit kehäromi yäpmäktä yäwani wäpi tawan itkañ unitägän api äroneñ.

22

Irit kehäromi täño ume ba päya

1 ✧ Tänpäkañ añerotä irit täño ume tañi näwonjärewnän kañkut. Ume uwä paki-inik, kwawani. U Anutu ba Tom Bätaki unitäño mañirani bägup mebäri-ken naniktä äpätak.

2 ✧ Unitä äpämañ yotpärare bämopi-kengän kuyak. Tjänkañ ume gägäni kukñi kukñi irit kehäromi täño päya it yäpmän kukañ. Päya unitäño mujipi mebäri kubägän nämo. Uwä mujipi mebäri mebäri 12 ude wädäwanitä komepak komepak ahänkañ gämänek täkañ. Tjänkañ äma komeni komenitä päya unitäño pähämi nanpän api täganenñ.

3 Tänpäkañ yotpärare uken imaka taräki, Anutu iwan täñ iminañitä nämoinik api irek. Nämo, Anutu ba Tom Bätaki unitäño mañirani bägup-tägän irirän ämawebenyetä Tom Bätakita watä piä api täñ iminenñ.

4 ✧ Täñirä Ekänitä iniken wäpi kudän damani-ken api täñ yämek. Täñirän Anutu täño inam dapun kañtäñ api kuñatneñ.

5 ✧ Tänpäkañ yotpärare uken bipmäñpän yänjek nämo, topän ägo ba edap täño penyänjekta nämo api yäneñ. Ekäni Anututä ini penyänjen yämiñirän ämawebeniye intäjukun äma ude itkañ wäpi biñam ikek tärek-täreki nämo api itneñ.

✧ 21:22: Rev 15:3 ✧ 21:23: Ais 60:19-20; Rev 22:5 ✧ 21:24: Ais 60:3,5 ✧ 21:25: Ais 60:11
 ✧ 21:26: Sek 14:7; Rev 22:5 ✧ 21:27: Ais 52:1, 1Ko 6:9-10; Rev 13:8, 21:8 ✧ 22:1: Ese 47:1 ✧ 22:2: Jol 3:18; Sek 14:8; Stt 2:9; Ese 47:12; Rev 22:14,19 ✧ 22:4: Sam 42:2; Mat 5:8; Rev 3:12 ✧ 22:5: Dan 7:18,27; Rev 5:10, 20:6; Rev 21:23,25

6 ✧ Aŋero unitä ude näwoŋärenkaŋ man ŋode näwetgän täŋkuk; Man u bureni-inik! Ba unita nadäkinik täneŋ. Ekäni Anutu, profet biani täŋo mähe mi unitä aŋeroni näk peŋ näwet-pewän epän ämaniye in imaka kämi ahäkta yäwani u täwetpän täwoŋäretat ŋo.

Jesu uwä api äbek

7 ✧ Jesutä ŋode yäyak; Näk kadäni käronji nämo itkaŋ bäräneŋ api ahäŋ tamet yän yäyak. Unita ämawebe buk ŋo terak man yänahäwani u iyap taŋpän yäpmän kuŋat täkaŋ uwä oretoret terak it täkaŋ yäk.

8 ✧ Täŋpäkaŋ Jon näkä imaka ŋo kudup yabänpän-nadäk täŋkut. Täŋkaŋ aŋero imaka kudup u näwoŋärenkuko u iniŋ orerayän gukut imäpmok täŋ imayän täŋkut.

9 ✧ Täŋira aŋero u yäjiwätpän ŋode näwetkuk; Ude täŋpeno! Näk nämo naniŋ oreren! Näk piä watä äma, gäk bumikgän, ba poropet notkaye u bumikgän. Ba ämawebe man buk ŋo terak nadänpän buramik täkaŋ udewanigän yäk. Unita Anutupän iniŋoret!

10 ✧ Ude näwetpän yänkuk; Kadäni keräp täyak unita gäk buk ŋonitäŋo man bureni, kämi ahäkta yäwani u käbop nämo pewen.

11 ✧ Unita yabä kätäwä waki täŋpani ini pen ude täŋpeŋ kuŋatkot. Ba äma bänepi-ken imaka taräki yäpmän kuŋat täkaŋ unitä ini ude kuŋat täkot. Täŋ, äma siwoŋi kuŋat täkaŋ unitä siwoŋigän kuŋat täkot. Ba bänepi kuräki kuŋat täkaŋ unitä bänepi kuräkigän säkgämän kuŋat täkot.

12 ✧ Täŋpäkaŋ Jesutä ŋode yäyak; Näk pengän ärewayän yäk. Näk gwäki nikek äreŋkaŋ ämawebe täŋo täktäki täga unitäŋo kowata uterakgän api yämet.

13 ✧ Näkägän intäjukun, näkägän mäden. Yäput pekpek ba tärek-tärek u näkägän.

14 ✧ Täŋpäkaŋ näk ämawebe teki ärut-paktak täkaŋ unita nadänjira gäripi nikek täk täyak. Udewani u peŋ yäwetpewa irit kehäromi täŋo päya mujipi u api näneŋ. Täŋkaŋ yotpärare uken päro api itneŋ.

15 ✧ Täŋpäkaŋ yewa mädeni käda itnayän täkaŋ uwä aŋ. Uwä äma gäram ba kon mebäri mebäri täŋpani, kubokäret täŋpani, äma kumän-kumän däpani, mäjo wära nadän yämani, ba jopman yäpmän kuŋatpän unita gäripi nadäwani. Ämawebe udewani kudup yewa mäde kädäta biŋam.

16 ✧ Täŋpäkaŋ Jesu näkä aŋerona iwetpewa äbot täŋpani ämawebenaye inta man ŋo yänkwawa täŋkuk. Nadäkaŋ? Näk Devit täŋo gukŋi ba näk guk pähap, iräyänek u yäk.

17 ✧ Eruk, Munapik ba Jesuta webe biŋam yän imanitä ŋode yäk täkaŋ; Gäk äbäsi! Ude yänjirän ämawebe nadäk täkaŋ unitä udegän yäk täkot; Gäk äbäsi! Äma ba webe kubätä umeta iwäwä ŋo äbäk täyon. Ba ume nakta nadänkaŋä äbänpän irit kehäromi täŋo ume, gwäki nämo näyon.

Jontä jukuman yänkuk

18 ✧ Eruk, buk ŋo gänaŋ kudän täwani daniŋpän nadäk tänayän täkaŋ u in ŋode täwera ket nadäwut! Äma kubätä iniken man kotäk kubä yäpurärätpän yäwayän täko uwä Anututä yänjirän imaka waki umuri-inik buk ŋo gänaŋ kudän täwani u äma uterak api ahäŋ imineŋ.

✧ 22:6: Rev 1:1 ✧ 22:7: Rev 1:3, 2:16 ✧ 22:8: Rev 19:10 ✧ 22:10: Rev 1:3, 10:4 ✧ 22:11: Dan 12:10 ✧ 22:12: Ais 40:10, 2Ko 11:15; Rev 2:16,23 ✧ 22:13: Rev 1:8,17, 21:6 ✧ 22:14: Rev 22:2 ✧ 22:15: Rev 21:17 ✧ 22:16: Nam 24:17; Rom 1:3; Rev 2:28, 5:5 ✧ 22:17: Sol 8:14; Rev 21:6 ✧ 22:18: Lo 4:2, 12:32; Rev 15:1,6

19 ✧ Ba äma kubätä man kämi ahäktä yäwani ŋo kubä peŋ awähurayäŋ täyak uwä Anututä irit päyata man ba siwoŋi yotpärareta man buk ŋo terak kudän täwani u äma unita biŋam iwoyäŋ imani u api awähut imek yäk.

20 ✧ Äma, man yäŋahätat ŋo täŋ-mehamtäk täyak unitä ŋode yäyak; Eruk! Näk pengän ärewayäŋ yäk.

Bureni! Ekäni Jesu, äbäsi!

21 Eruk, Ekäni Jesu täŋo orakoraki inken paton. Bureni-inik!